

Asclepias Acida. ୧୪। ବମୀ ବା ତୋଡ଼ିମାହ—
14. A tubular fish; Macrognathus
Pancalus. ୧୫। ମହାଜ୍ୟୋତିଶ୍ୱର ଲତା ଗୁରୁ; ଏକ
ପ୍ରକାର ଧୃଷ୍ଟ ପୁଣ୍ଡକା ଗୁରୁ—15. A sort of creeper
emitting a phosphorescent light; Cardiospermum Helicacabum. ୧୬। ଅତିଷ୍ଠ
ପଣ୍ଡି; ଏକ ପ୍ରକାର ଶାଖ—16. A potherb growing
near water; Ruta Graveolens or
Herpestis Monnieria. ଦେ. ୩—୧। ବ୍ରାହ୍ମିଶ୍ଵରୀ
ନାମ—1. The Brâhmanî river. (ଉ—ଏହି
ସେହି ବ୍ରାହ୍ମୀ ବ୍ରାହ୍ମିଶ୍ଵରୀକାଳୀ । ସଖାନାଥ—
ନନ୍ଦକେଶ୍ୱର ।), । ଅଧୂନିକ ବ୍ରାହ୍ମିଶ୍ଵରୀକାଳୀ—
ଆକ୍ଷ ବ୍ରାହ୍ମିଶ୍ଵରୀ । 2. A Brahmo.
ବ୍ରାହ୍ମୀ କନ୍ଦ—ସ. ବ—ବାରାଣୀ କନ୍ଦ—A kind of yam; an
esculent root.

ବ୍ରାହ୍ମୀ ଗ୍ୟାୟତ୍ରୀ—ସ. ବ—୩୬ ବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ ବେଦିକ ଛନ୍ଦୋଦଶେଷ
Brâhmi gâyatrî (୧. ୬)—Name of a Vedic
metre of 36 syllables or letters. [ଦ—
ବ୍ରାହ୍ମୀ ଶବ୍ଦ ସ୍ଵରୁ ଅନେକଶ୍ଵରିଏ ବେଦିକ ଛନ୍ଦ ଅଛି
ଯଥା—ବ୍ରାହ୍ମୀ ଅନ୍ତଶ୍ଵର୍ପ (୩୮ ବର୍ଣ୍ଣ), ବ୍ରାହ୍ମୀ ଉତ୍ତିକ୍
(୪୨ ବର୍ଣ୍ଣ), ବ୍ରାହ୍ମୀ ଜଗତ (୪୨ ବର୍ଣ୍ଣ), ବ୍ରାହ୍ମୀ ତ୍ରିଷ୍ଟୁପ୍
(୫୨ ବର୍ଣ୍ଣ), ବ୍ରାହ୍ମୀ ଧଂକ୍ର (୫୦ ବର୍ଣ୍ଣ), ବ୍ରାହ୍ମୀ ଦୁହତ (୫୪
ବର୍ଣ୍ଣ)—ହ. ଶ ।]

ବ୍ରାହ୍ମୀ ଲିପି—ସ. ବ—ପ୍ରାଚୀନ ବସ୍ତୁ-ଚିତ୍ର ଦ୍ୱାରା ଭାବର ପ୍ରାଚୀନ
Brâhmi lipi ବର୍ଣ୍ଣମାଳା; ଭାବର ପ୍ରାଚୀନ ଲାଙ୍ଘ୍ୟ ଲିପି—
The old Indian script. [ଦ—ଏହି ବର୍ଣ୍ଣମାଳାରୁ
ଦେବନାଗିର୍ଣ୍ଣ, ବଙ୍ଗାଳ, ଓଡ଼ିଆ, ପାଲା, ଶୁରୁମୁଣ୍ଡା, ବନ୍ଦୀ,
ତିବତୀ, ତେଲଗୁ, ତାମିଲ, ଗୁରୁମୁଣ୍ଡା, ମାର୍ଗ୍ୟ, ବ୍ରାହ୍ମି,
ସିଂହଲୀ, ଶାମାଳ, କାମୋଳା, ଯବଦ୍ବୀପି ଅଛି ପ୍ରାଚୀନ ଓ
ଅଧୂନିକ ଲିପିମାଳା ଉଭ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ଏ ଲିପିର
ବର୍ଣ୍ଣମାଳା ସଂଖ୍ୟା ୪୭ ଥିଲା । (ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର)

ବୌର୍ବି କୌର୍ବି ପଣ୍ଡକାର ମତ ସେ ବ୍ରାହ୍ମୀ ଲିପି
ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ ୨୦୦ ଶତାବ୍ଦୀ ପୂର୍ବରୁ ଉତ୍ତିଥିଲା ଓ ଏହା ୨୨ ଗୋଟି
ସେମେହେତୁ ବା ପାନୀଯ ତିର୍ଯ୍ୟ—ଲିପିରୁ ଉଭ୍ୟ
ହୋଇଥିଲା । ହ. ଶ ।]

ବ୍ରାହ୍ମୀ ଶାକ—ସ. ବ—ଜଳାହୁମିରେ ଜଳିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଶୈଟ ଲତା
Brâhmi sâka ଶାଖ—A potherb; Herpestis
ସ. ମହାଶୀ, ବସ୍ତୁଶୀ, ସୁରଷା,
ଶାରଦା, କପୋତକେଶା,
ଚରିଧାରୀ, ଦିବ୍ୟକୋଳା,
ସୁବର୍ତ୍ତଳା, ବ୍ରାହ୍ମିଶ୍ଵରୀ,
ସରସା, ସେମବନ୍ଧୀ,
ବ୍ରାହ୍ମିକନ୍ୟକା, ମଣ୍ଡୁଳା, ଗର୍ବ,

Monnieria. [ଦ—ଏହାର ପଥ
ଲେମଣ୍ଡା ଓ ଅଣ୍ଟାକାର । ପଥ
ଉପରେ ଫୁଲ-ଫୁଲ ଉତ୍ତିଥାଏ । ଫୁଲ
ଶୈଟ ଓ ଉଷ୍ଣ-ରକ୍ତାର ମାଳବର୍ଣ୍ଣ ।
ଏହା କର୍ଣ୍ଣ ଦିନରେ ଫୁଲଟେ । ଫୁଲର
ତେଜ୍ଜ୍ଵଳି ଲମ୍ବ । ଏ ଶାକ ବୁଦ୍ଧି ଓ

ମଣ୍ଡୁଳାକା, ଦିବ୍ୟା
୬. ଅତିଶ୍ୱରମଣ୍ଡି (ଶ୍ରୀ)
ବ୍ରାହ୍ମୀ, ବମୀ
ବର୍ମଶୀ, ଅଶ୍ଵି, ହେତୁଚମନୀ
ତେ. ଶିମୁନିତେଷ୍ଟୁ, ଅଧବର୍ଣ୍ଣ
୭. ବାପ, ବ୍ରାହ୍ମ ମାଣ୍ଡୁ କା
ତା. ବାପା ।

ପଞ୍ଜବର୍ତ୍ତକ ବୋଲି ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଏହା
ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତାଦ ରେଗ କିମନ୍ତେ
ଅୟୁବେଦୋକ୍ତ ପୃତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।
ଏହାକୁ ବ୍ରାହ୍ମ ପୃତ ବୋଲିଯାଏ ।
ଏହି ପୃତ ସେବନ କଲେ ଶିଥି
ମାନଙ୍କର ମେଖା ବୁଦ୍ଧି ହୁଏ ।]

ବ୍ରାହ୍ମ୍ୟ—ସ. ବିଶ, (ବ୍ରାହ୍ମ + ଭାବ ଓ ସମକ୍ଷାର୍ଥେ. ସ) —ବ୍ରାହ୍ମ ସମକ୍ଷୀୟ—
Brâhmya Relating to the Brahma. ଦେ. ବିଶ—
ଆକ୍ଷ; ଅଶ୍ଵି । । ଅଧୂନିକ ବ୍ରାହ୍ମମତ ବା ସମାଜ ସମକ୍ଷୀୟ—

1. Relating to the modern Brâhmoism.
୨। ଅଧୂନିକ ବ୍ରାହ୍ମ ସମାଜଭକ୍ତି; ବ୍ରାହ୍ମ—2. Brâhma.
ସ. ବ—୧। ବିଷୟ—1. Astonishment; wonder.
୨। ଅଲୋଚନ ବାୟାର—2. Miracle. ୩। ଦୃଶ୍ୟ—
3. Scene. ୪। ବ୍ରାହ୍ମର ପ୍ରତି ଦ୍ଵାରା ବା ପୃତ—
4. Worshipping a Brâhmana; devotion to
a Brâhmana.

ବ୍ରିଖ ଭାନୁ—ଦେ. ବ. (ହିନ୍ଦୁ ଷ ପ୍ରାକରେ ଓ ଉତ୍ତାରଣ ଅନ୍ତକୁତ୍ତ) —
Brikha bhânu ଦୁଷ ଭାନୁ (ଦେଖ) —Brusha bhânu
(ଦୁଷ ଭାନୁ—ଅଳ୍ପରୂପ) (See) (ଉ—ଉତ୍ତାରଣ ପ୍ରାକରେ ବ୍ରିଖଭାନୁ
ଦୂରଳା । ପ୍ରାଚୀ. ସବବାରାବୁ ।)

ବ୍ରିଗେଡ—ବେଦେବ. (ଇ. ବ୍ରିଗେଡ) —ପାଦାଚକ ବା ଅରାଘେରାକର
Briged ଦୂର ବା ତତୋଧ୍ୱକ ଦଳବିଶିଷ୍ଟ ସେନା ଦଳ—
Brigade ବିଗେଡ ବିଗେଡ

ବ୍ରିଗେଡ଼ିଆର—ବେଦେ. ବ. (ଇ) —ବ ଗେଡ଼ ନାମକ ସେନା ଦଳର
Brigadier ଅଧ୍ୟେ—Brigadier.

[ବ୍ରିଗେଡ଼ିଆର କେ(କ)ନରଳ—ଅଳ୍ପରୂପ]

ବ୍ରିଗେଡ଼ିଆର ବିଗେଡ଼ିଆର
ବ୍ରିଚ ଅପ୍ରକଟର୍—ବେଦେ. ବ. (ଇ) (କତରା) —ଚାଲୁଭଙ୍ଗ—
Brich aph kaptrâkି Breach of Contract.
ବ୍ରିଚ ଅଫ୍ କଟ୍ଟି ବ୍ରିଚ ଅଫ କଟ୍ଟାକଟ

ବ୍ରିଚ ଅପ୍ରକଟ୍ଟୁ—ବେଦେ. ବ. (ଇ) (କତରା) —ବିରାପରଙ୍ଗରୂପ
Brich aph trashି ଅପରାଧ; ଧନ ବା ସମ୍ପର୍କ ପଥେ ବିଦ୍ୟା
ବ୍ରିଚ ଅଫ ଟ୍ରିଟ୍ ଦାତକତା—Breach of trust
ବ୍ରିଚ ଅଫ ଟ୍ରସ୍ଟ

ବ୍ରିଚିତ୍ତେସ—ବେଦେ. ବ. (ଇ. ବ୍ରିଚେସ) —ଝାପିଆ—
Brichi(che)s Breeches; knee breeches.
ବ୍ରିଚେସ ବ୍ରିଜିସ

ବ୍ରିଜ—ବେଦେ. ବ. (ଇ) —୧। ଗୋଲ—1. Bridge.
Brij , । ଏକ ପ୍ରକାର ଭାଷ ଖେଳ—2. A kind of
ବ୍ରିଜ ବ୍ରିଜ game at cards.

ବ୍ରିଜ୍‌କି—ପାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବ—ବୁଜ ଭାଷା (ଦେଖ)
Brij-ki Braja bhashâ (See)

ବ୍ରିଟନ୍—ବେଦେ. ବି (୯୦)—ବ୍ରିଟନ୍କାଷୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
 Britan ବ୍ରିଟନ ଆଇଟନ A Briton.

**ବ୍ରିଟିଶ୍—ବେଦେ. ବିଗ (୯୦) — ୧। ଇଂଲଣ୍ଡ; ଇଂଲଣ୍ଡ ସମଜୀଯ—
British 1. English. , । ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ସୁଚଲଣ୍ଡ ସମଜୀଯ—
ବ୍ରିଟିଶ୍ ମିଟିସ 2. British.**

ବ୍ରିଟିଶ୍ ଗଭର୍ଣ୍ମେଣ୍ଟ୍—ବେଦେ. ୧ (୯°)—ବିଲୁତ ସରକାର—
 British Government.
ବ୍ରିଟିଶ୍ ଗଭର୍ଣ୍ମେଣ୍ଟ୍ ବିଦ୍ୟା ଗର୍ହଣେନ୍ଦ୍ରାଜି
 (୧ ହପ ସରକାର—ଦେଶକ ରୂପ)

ବ୍ରିଟିଶ୍ ଜାତି— ଦେ. ହି. (ଇଂ. ବ୍ରିଟିଶ୍ ଓ ସ. ଜାତି)—
 British jati । । ଇଂରୀଜ ସରକାର—1. British Govern-
 ment. । । ବ୍ରିଟିଶ୍ ଜାତି ନିର୍ମିତ ଜାତି ment. , । । ବ୍ରିଟିଶ୍ ଜାତି—
 2. The British nation.

ବ୍ରିଟିଶ୍ ପାରିଲିଆମେଣ୍ଟ—ବେଦେ.ବ. (୯୦) — ବିଲ୍ଲତର ଲେକସନ୍ ଦିନିଥିବୁ
 British parliament   ଗଠିତ ଶାସନ ସଙ୍ଗ—British
 ବ୍ରିଟିଶ୍ ପାରିଲିଆମେଣ୍ଟ ଜିରିଯା ପାରିଲିଆମେଣ୍ଟ Parliament.
 ବିହୁପ ପାଲିଆମେଣ୍ଟ, ବିହୁ ପାଲି(ଲୋ)ମେଣ୍ଟ—ଅନ୍ୟରପି

ବ୍ରିଟିଶ ଫାର୍ମ—ବେଦେ. ୩. (୯°)—୧। ପ୍ରେସ୍ ବ୍ରିଟିନ୍‌କୁଳେ
British pha(phā)rm ସ୍ଥାପିତ କୌଣସି ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଗତୀୟ-
ବିତ୍ତିକ କୁମ୍ପାନୀ ୧୭—୧. A British firm or company.
ବିତ୍ତିକ କୋମ୍ପାନୀ ୨। ସେହି ବାଣିଜ୍ୟ-ହସର ଅଂଶିଦାର ବା ସହନ
[ବ୍ରିଟିଶ କ(ବୋ, କ)ମ୍ପାନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ] କେବଳ ପ୍ରେସ୍ ବ୍ରିଟିନ୍-
ବାସୀ ଅଟନ୍ତି—୨. A firm or company of
which the people of Great Britain only
are shareholders or members.

ବ୍ରିଟିଶ୍ ଫାର୍ମେସିଆ—ବେଦେ. ବି. (ଇଁ) — ଗ୍ରେଟ୍ ବ୍ରିଟିନର
British pharma(mis)kopiଙ୍କ ସାଧାରଣ ତାକୁର ସନ୍ଦେଲମ୍ବ
ବିଟିସ୍ ଫାର୍ମେସିପ୍ୟା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରକରିତ ପ୍ରକାଶ ଭେଷଜ ଶାସ୍ତ୍ର—
ବିଟିଶ୍ ଫାର୍ମେସିପ୍ୟା British Pharmacopœia.

ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ—କେ. ବି. (ରୁ. କୃତ୍ତିଷ୍ଠାନୀୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ) —ରଙ୍ଗକ
British Samrājya ଜାତିକ ଶାସିତ ପୁଞ୍ଚବାଦ୍ୟାପୀ ରଙ୍ଗ—
ବିଟିସ ଶାୟାଜ୍ୟ ମିଟିସ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ The British Empire.
[ଦ୍ୱ— ଏହା କାନେତା, ଅନ୍ତେଲିଥ ଓ ଅଫ୍ରିକା ପର
କେବେଗୁଡ଼ିଏ ସାଯୁଦ୍ଧଶାସନପ୍ରାପ୍ତ ରଙ୍ଗ ଓ ଭାବବର୍ଷ,

ଦ୍ୱାରା ପରିଚୟ କରିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରିଛନ୍ତି ।

ବ୍ରିଟେନ୍—ବେଦେ. ବି (ରଂ)—୧ । ରଂଲଣ୍ଡ ଦେଖ—
Briten 1. Britain; England. 2. ପ୍ରେତ୍ତାବ୍ରିଟେନ୍;
ବିଟେନ୍ ଘିଟେନ ରଂଲଣ୍ଡ, ସୁଟଲଣ୍ଡ ଓ କେଲଂସନ୍ସିଲିଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟ—
2. Great Britain.

ବ୍ରିଡ୍ (ଧାରୁ) —ସ.— ୧। ଲଜ୍ଜା କରିବା— ୧. To feel shame.
Bird (root) , ୨। ପିଣ୍ଡିବା— ୨. To throw (Apte).

ଶ୍ରୀଡ଼(ଡା)— ଶ. କ (ଶ୍ରୀଡ଼, ଧାରୁ + ସବୁ ଅତିଶୀ. ଅ) — ଲକ୍ଷ; ଲାଜ;
Bri^rda(dā) ଶରମ—Shame; modesty; coyness.

ବୀଡ଼ାକର—ସ. ଦିଶ—(ବୀଡ଼ା + କୁ ଧାରୁ + କଣ୍ଠ. ଅ)—ଲହୂଜଳକ;
Brīḍākara   ଯାହା ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ଲହୂର କରୁଥ—Shameful;
 (ବୀଡ଼ାଜଳକ—ଅନ୍ୟରୂପ)   producing modesty or
 shame.

(ବୀତ୍ତାରହିତ, ବୀତ୍ତାଶୁଳ, ବୀତ୍ତାଶୁନ୍ମ, ସ୍ଵତ୍ତାବକ୍ଷିତ—ଅଳ୍ପରୂପ)
ବୀତ୍ତି—ସ. ଦିଶ—(ବୀତ୍ତ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତା) —ଲକ୍ଷିତ—Ashamed;

Bridita—modest. পুরুষ—লুকা—Shame; modesty.
গীহ—১. বি (১) ধৰ্ম—পুর্ণকা কৰিবা + কৰ্ম. হি; নিপাতন)—

ବ୍ରିହି ୯ । ଧାନ୍ୟଧାନ—୧. Paddy; rice. ୨ । ବାନ୍ଦ ଧାନ—
2. Rice ripening in the rains. ୩ । ସେଇଁ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଳ କୁଣ୍ଡ—୩. Pulse-grains; lentil.
୪ । ବର ନାମକ ପର୍ଯ୍ୟ; ମାଷ—୪. A kind of pulse;

বৃক্ষ—প. বিশ (গ্ৰহিত অষ্টি অর্দেক)—১। ধান্যবিশিষ্ট—
vetches; Phascolus Radiatus

Brihikāñchana. Full of paddy. ବ୍ରିହିକାନ୍ଚନା—
ବ୍ରିହି କାଷକ—ସ. ବ (ସେଇଁ ବ୍ରିହି କାଷକ ପରି ଦଳଦଥ) —ମୟୁର—
Brihikāñchana A leguminous plant; Ervum
Hirsutum; Cicer Leng.

ବୀହି ଧାନ୍ୟ—ସ. ଦ—ଶାକ ଧାନ—Winter paddy.
 Brihi dhanya (ବୀହି ଶେଷ—ଆଳ ରୂପ)

କ୍ରିହ ରେଦ—ସ. ବି—ଶସ୍ତ ରେଦ; ଏକ ପ୍ରକାର ଶସ୍ତ—
 Brhi bheda   A kind of grain or pulse.

ବୀଷ୍ମ—ସ. ବ (ବୀହି+ଶେଷାର୍ଥ. ବ)—**ବୀହିଯୁକ୍ତ ଶେଷ—**

ବ୍ରୁବତ—ସ. ବିଶ ପୁଂ [ବ୍ରୁଧାରୁ—କହିବା + କର୍ତ୍ତା]—
Brubat କହିଥିବା—Speaking. [ବ୍ର—ଏହି ସମ୍ବୂତ ଶକର
(ବ୍ରବାଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବ୍ୟବହାର ହେଉଥିବାରେ ବିବଲ ।]
(ବ୍ରବାଣ, ବ୍ରବାଣ—ଶା)

ବ୍ରୁଶ—ବୈଦେ. ବି (ରେ. ବ୍ରୁଶ)—୧। ବ୍ରୁଶ; ବୁରୁସ; ଲୁଗା, କେଶ
Bruis ଓ ଦାନ୍ତ ଅଦି ସପା କରିବାର ତୁଳ—୧. Brush,
ବୁସ, ଅସ୍ ମୁଖ [ବ୍ର—ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସେଉଁ ବ୍ରୁଶ,
ବ୍ୟବହାର କରିଯାଏ ସେହି ଅନ୍ତର୍ବାରେ ତାହାର ନାମ
ଦିଆ ଯାଇଥାଏ । ସଥା—ଲୁଗା ବ୍ରୁଶ, ଯୋଗା ବ୍ରୁଶ,
ଯୋଡ଼ା ବ୍ରୁଶ, ଘରା ବ୍ରୁଶ, ଅଲଙ୍କାର ବ୍ରୁଶ ଇତ୍ୟାଦି ।]
୨। ଚିତ୍ର ତୁଳକା—୨. Painter's brush.
୩।
ଯୋଡ଼ାର ଦେହ ସପା କରିବା ବ୍ରୁଶ—୩. Horse's
brush.

ବ୍ରୁଶ କରିବା—ଦେ. କି—ବ୍ରୁଶକୁ ଯୋଗା, ଲୁଗା ଅଦି ସପା
Brush karibā ତରିବା—To brush; to cleanse with
ବ୍ରୁଶୁସ କରା ମୁଖ କରନ୍ତା brush. (ବ୍ରଶ୍ ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ବ୍ରୁହାମ—ବୈଦେ. ବି (ରେ)—ଶାଠାଟିଷ୍ ମୁଦ୍ରା ଏକ ପ୍ରକାର କୃତିତ୍ତବାଦି—
Bruham ବ୍ରହ୍ମାମ ବ୍ରୁହାମ ଯୋଡ଼ାଗାଡ଼—Brougham,
[ବ୍ର—ଏହାର ଅଗର ଓ ପଇର ଘଟାଟପକ୍କ ଛିଠାଇଲେ
ଗାଢ଼ିତ ବନ ହୃଦ ଓ ଆସାଇ ଦେଲେ ଗାଢ଼ି ଅନାହତ ହୃଦ;
ଏଥରେ କେବଳ ଜଣେ ବସି ପାରନ୍ତି ଓ ଆଗପାଞ୍ଚ ଅସନରେ
ଗୋଟିଏ ଶେଷ ବାକସ ବା ବାଗୁ ରଖା ଯାଇ ପାରେ ।
ବିଲୁତର ବ୍ରହ୍ମାମ ନାମକ ଜଣେ ଡାକ୍ତର ପ୍ରଥମେ ଏ
ଗାଢ଼ିକୁ ବ୍ୟବହାର କରିଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ନାମ ଅନ୍ତର୍ବାରେ
ଏ ଗାଢ଼ିର ନାମ ହୋଇଥିଲା ।]

ବ୍ରେ—ବୈଦେ. ବି—(ରେ) —ଗଧ ସବ—Braying of an ass.
Bre sound ଦେ. ବି—ତାସର ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ—
A kind of game at cards.

ବ୍ରେକ—ବୈଦେ. ବି—(ରେ) —୧। ମଟର ଗାଡ଼ି, ସାଇକେଳ, ରେଲ
Brek ଅଦି ଯାନମାନ କହିଥିବା ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କ ଗଢ଼ିକୁ
ବ୍ରେକ ପ୍ରେକ ଅଟକାଇବା ନିମନ୍ତେ ତହିରେ ଲାଗିଥିବା ଯତ୍ତ—୧.
Brake । ବ୍ରେକଭାନ୍ (ଦେଖ) —୨. Brek-bhañ
(See)

ବ୍ରେକ ଭାନ୍—ବୈଦେ. ବି. (ରେ)—ରେଲ ଗାଡ଼ିର ସେଉଁ ବଣେରେ
Brek-bhañ ବ୍ରେକଭାନ୍ ଗାର୍ତ୍ତ ଥାଏ—A brakevan.
ପ୍ରେକ ଭନ [ବ୍ର— ଏଥରେ ଯାଶୀମାନଙ୍କର ଭାର ଲଗେଇ ଅଦି
ରଖାଯାଏ ଓ ସାଧାରଣତଃ ସେହି ବଣେରେ ଗାଡ଼ିର
ଗଢ଼ି ବନ କରିବାର ପୃଷ୍ଠା ଥାଏ ।]

ବ୍ରେକ୍ ମ୍ୟାନ୍(ମେ)ନ—ବୈଦେ. ବି (ରେ)—ରେଲ ଗାଡ଼ିର ବ୍ରେକ୍
Breks myā(mē)n ସହର ଗ୍ଲାଫ କର୍ମଗ୍ଲା—Brakesman.
ବ୍ରେକ୍ ମାନ ପ୍ରେକସମୈନ

ବ୍ରେକ୍ ରିଅର—ବୈଦେ. ବି (ରେ)—ଶପାଖାନାରେ ବ୍ୟବହୂତ ଶକ) —
Brebhiar ପାଇବାର ଆକାଶର ଏକପ୍ରକାର ଟାଇପ୍ ବା ଶପା
ବେତ୍ତିଯର ପ୍ରେରିଅର ଅନ୍ତର—Brevier type in printing.

ବ୍ରେସଲେଟ—ବୈଦେ. ବି (ରେ)—ହାତରେ ପିକାଶିବା ସୁନାରୂପାର
Bres-let ଏକପ୍ରକାର ଗାରକଣି କାମର କଢ଼ି ବା ବଳସ—
ବ୍ୟେସଲେଟ' ବୈସଲେଟ Bracelet.

ବ୍ରେତ୍ତି—ସ. ବିଶ. (ଗ୍ରୀହ + ଅ)—ଶୁହୁର ପ୍ରସ୍ତୁତ—
Braîha Made from brihi.
ବ୍ରେତ୍ତେସ୍ୟ—ସ. ବି (ଗ୍ରୀହ + ଷେଷର୍ଥେ ଏସ୍)—ଧାରାବାଦ ଜାହିବାର
Braîheya ଉପସ୍ଥିତ ଷେଷ—A field fit for growing
rice etc.

ବ୍ରୋଚ—ଦେ. ବି (ନାମ)—ସୁରାଟ ଠାରୁ ୩୭ ମାଇଲ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ
Brocha ସହର—Name of a town in western India;
ବ୍ରୋଚ Broach [ବ୍ର—ଏହାର ପୁରୁତନ ନାମ ଦୂରବର୍ତ୍ତ ।
ଅ(ଭ)ରୋଚ ପୂର୍ବେ ଏହା ନର୍ମଦା ଓ ସମୁଦ୍ର ସଙ୍ଗମ ପ୍ଲଟରେ ଥିଲା ।

ବ୍ରୋତ୍ତଭର—ବୈଦେ. ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବିଶ (ରେ. ବ୍ରୁତ୍ତ ଓରର)—
Broṭ-bhar (ଗଞ୍ଜାମ ମହାଜନମାନଙ୍କ ଜାତାରେ ଚଳିବ ଶକ)
ଅନ୍ୟ ଜାତାରୁ ବା ଅନ୍ୟତ ଲିଖିତ ହିସାବରୁ ଅଣ୍ଟାଯାଇ
ନୁଆ ଜାତାରେ ବା ନୁଆ ପୁଷ୍ପାରେ ଲେଖାଯାଇ ଥିବା (ହିସାବ
ବା ସଂଖ୍ୟା)—(account or figures) Brought
over from some other khāṭa or page.

ବ୍ରୁକ—ବୈଦେ. ବି (ରେ)—୧। ବୁକ ଅଣ୍ଟ—୧. Block. ୨।
Blak ଭୂରିର ଚର୍ବିଶୋଷ ଅଣ୍ଟ—୨. A square block
of land. ୩। (ଶପାଖାନା) ସେଉଁ ଡଳ୍କା ଉପରେ
ଚଢ଼ି ମୁଦ୍ରିତ ହୃଦ—୩. A block for printing
pictures.

ବ୍ରୁକ କରିବା—ଦେ. କି (ରେ. ବ୍ରୁକ୍)—ଶୁଣି ନ ଥିବା ଲେଖା କାଳକୁ
Blaṭ karibā ବ୍ରୁକ୍ ଦ୍ଵାରା ଶୁଣିବା—To blot an undried
writing.

ବ୍ରୁଟିଙ୍—ବୈଦେ. ବି (ରେ)—କାଳ ଶୁଣିବା କାଗଜ; ସେଉଁ ସବର କାଗଜ
Blating ଦ୍ଵାରା କାଳ ଶୋଷି ହୋଇଯାଏ; ମସିଶୋଷ ପଢ଼—
ବିଲୁଟିଙ୍ (ଶା) Blotting. [ବ୍ର—ପୂର୍ବେ ଅମ-
ନୃତ୍ୟ ଅନ୍ୟରୂପ] ଦେଖରେ ବ୍ରୁଟିଙ୍ କାଗଜ ନଥୁଲା । ଲେଖେ
ବ୍ରୁଟିଙ୍ ଧଳିଦ୍ଵାରା କମା ଧୂର କଳାଧୂରା ଦ୍ଵାରା
ବ୍ରୁଟିଙ୍, ବେଳାଟିଙ୍ ଶୁଣି ନ ଥିବା କାଳ ଲେଖାକୁ ଶୁଣାଉଥିଲେ ।]

ବ୍ରୋଟିଙ୍, ସୌଜନ୍ଯ
ବ୍ରୋଟୁ(ଜ)—ବୈଦେ. ବି (ରେ. ବ୍ରୋଟୁସ)—ଦାଗର; ପଇଥିବେ
Blottus(j) ବୋତାମ ଦିଆ ଶ୍ଵାଲେକମାନଙ୍କ ପରିଷେଷ୍ ଲମ୍ବ
ବ୍ରୋଟୁ ଜାମା—Blouse. [ବ୍ର—ଏହା ଅଗେ ସାହେବାଣୀ-
କ୍ଲାଉଡ଼ ମାନେ ପିନ୍ଡୁଥିଲେ । ଅଜ ବାଲ ନବ୍ୟଶିକ୍ଷା ଲୁରଗୁମ୍ଭୁ
ଶ୍ଵାମାନେ ପିନ୍ଡୁଥିଲେ ।]

ବ୍ରୋକ୍କୋଡ୍(ର୍ଡ)—ବୈଦେ. ବି (ରେ)—ଚକ୍ ଖଢ଼ିରେ ଲେଖିବା ନିମନ୍ତେ
Black-bord(rd) ବ୍ୟବହୂତ ଶଳଦିଅ ଯାଇଥିବା କାଠ ପଟା—
ବ୍ରୋକ୍କୋର୍ଡ କ୍ଲାକ୍ଷମୋଡ୍ କ୍ଲାକ୍ଷମୋଡ୍ Black board.

A sort of provisional thatch with framework of bamboo with thatch propped up by four pillars used by people in the jungles of Orissa States as a protection while guarding crops.

ଭମର } **ଅନ୍ୟରୂପ** ଗ୍ର. ବ (ଅନାଦରୂପତ) — ଭମରବର ନାମଖାତୀ
ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାଢିବା ନାମ—Abbreviated
way of calling persons named Bhramara-
bara. (ଉ—ଚଥେ ର ରଥେ ର ବିଶେ ଭାଇ, ମାତ୍ର
ମାରଗଲେ ବାହୁଧାର — ତଣ ।) ଦେ. ବ—ବାହୁଧ
ବାଠିରେ ରୂଣ ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ ଖରସ—A wicker-
work cage-like contrivance for catching
fish.

ଭଥ(ର, ଉ, ଏ)ଣୀ—ଦେ. ବ. (ସ. ଶ୍ରୀ. ରଜିମା; ରଣୀ) — ୧ |
Bha-a(i, u, e)nī ରଜିମା—1. Sister. , | ମାତ୍ରା,
ବହିନ, ଭାଇ, ବୋନ ପିତ୍ରସ୍ଵା, ମାତ୍ରସ୍ଵା ଅଦିକ କନ୍ୟା—
ବହିନ; ଘରନ 2. Cousin-sister. • | ସମବ୍ୟସ୍ତା
ଶ୍ରୀମାନଙ୍କର ପରେର ସମ୍ମେଧନ—3. Term of mutual
address amongst women of the same age.
ଭଥ(ର, ଉ, ଏ)ଣୀ ଗିଆ(ହା)—ଗ୍ର. ଭଣ. ପୁଂ (ଅଣ୍ଣିଳ) — ଗାଳ
Bha-a(i, u, e)nī giā(hā) ଉଣେଷ—A term of filthy
ଭାନ୍ଦୋଦ ଘହିନଚୋଦ abuse.

ଭଥ(ର, ଉ, ଏ)ଣୀ ଜୋଇ—ଦେ. ବ—କୌଣସି ଶୀର ସାନ ଭଉଣିର
Bha-a(i, u, e)nī joinି ସ୍ଵାମୀ—A woman's younger
ବନାଇ ଶୋଦ ବହନୋହ sister's husband. [ତ୍ରୁ—
ସାନ ଭଉଣିକୁ ବିଶ ହୋଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକର ଅପଣାର
ଶୀର ବଡ଼ ଭଉଣି ଦେବିଶାତ୍ର ଅଟନ୍ତି ଓ ଡେଇ ସମାଜରେ
ଚାକ ସଙ୍ଗେ ଥକୁ କରିବା ବା କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବା ନିଷିଦ୍ଧ ।
ବଡ଼ ଭଉଣିଙ୍କ ସ୍ଵାମୀ ଅପଣାର ଉଣେଇ ଓ ଶୀର ସାନ
ଭଉଣି ଅପଣାର ଶାଳୀ; ଶାଳୀ ଓ ଉଣେଇଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
ଥକୁ ପରହାସ ଚଲେ ।]

ଭଥ୍ରୀ—ପ୍ରାଦେ. (ପୁରସକର ଓ ଭୁବନେଶ୍ୱର ସହର) ବ(ସ, ଭୋଗମଣ୍ୟ)
Bha-andā ବ—(ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଓ ଭୁବନେଶ୍ୱର
(ଭଥ୍ରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଲିଙ୍ଗବଳକ ମନ୍ଦିରସମ୍ପର୍କୀୟ ସେବକାଦିଙ୍କ
ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ ।) ରୋଗମଣ୍ୟ; ଦେବତାଙ୍କ ଯେଉଁ
ଧୂପରେ କୋଠ ରୋଗ ସଙ୍ଗେ ସାଧାରଣ ସାହିତ୍ୟ ଲମ୍ବେ
ରୋଗ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ଦେବତାଙ୍କ ରୋଗ ଲଗାଯାଏ—
The offering offered to the Deity Lord
Jagannatha of Puri and Lingaraja of
Bhubaneswara when offerings for the
general public are offered along with
the daily offerings prepared from the
funds of the deity.

ଭଅପ (ଭତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ର. ବ (ସ. କଷ୍ଟ) — ବଦପ ଭତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Bha-apa (etc) Bahapa etc (See)

ଭଅପିଆ(ସ୍ତ୍ରୀ)—ଗ୍ର. ଭଣ — ବଦପଥ (ଦେଖ)

Bha-apiā(yā) (ଭଅପେଇ—ଶ୍ରୀ) Bahapiā (See)
ଭଅପିବା—ଦେ. କି—ବଦପିବା (ଦେଖ)

Bha-apibā Bahapibā (See)
ଭଅଥ(ସ୍ତ୍ରୀ)—ଦେ. ବ—ଭୟା (ଦେଖ)

Bha-ia(yā) Bhaya (See)
ଭର୍ତ୍ତାତି(ତି) (ଭତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଭର୍ତ୍ତାତି(ତି) ଭତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Bha-iñcha(chi) (etc) Ba-iñcha(chi) etc (See)
ବୈଚି କରାଇ; କିମିଣୀ; ଧର

ଭର୍ତ୍ତାତି(ତି) (ସମଲୟର) ବ (ସ. ଭ୍ରମର) — କଟ୍ଟ—
Bha-iñ(bñ)ra Spinning top. ପ୍ରାଦେ. (ସମଲୟର)
(ଭର୍ତ୍ତାତି—ଶ୍ରୀ) ଭଣ (ସ. ବଧ୍ୱର)—କାଲ—Deaf.
(ଉ—ଭର୍ତ୍ତାତି ଚାରେ ପୁରଣ ସର୍ବା) ଶୁଣିଲ ଲୋକେ
ହୋଇବେ କାବା—ତଣ ।)

ଭର୍ତ୍ତାଶ(ଶା)—ଦେ. ବ (ସ. ମହୁଷ) — ମହୁଷ; ମର୍ତ୍ତି—Buffalo.
Bha-iñsha(shā) ଭାଇସ, ଭୈସା; ମୈସ

ଭର୍ତ୍ତାଶ—ଦେ. ଭଣ—ମହୁଷଠାରୁ ଭୂପୂରୁ—Produced from
Bha-iñshā buffaloes. (ଯଥ—ଭର୍ତ୍ତାଶ ଶିଥ)
ଭୈସା ମୈସକା

ଭର୍ତ୍ତାଶ ଅନ୍ଧାର—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲୟର) ବ—ମୁହଁସନ୍ଧାର ପରବର୍ତ୍ତୀ
Bha-iñshā andhāra ଶହିକାର—Time after dusk.

[ତ୍ରୁ—ଏ ସମୟରେ ମର୍ତ୍ତାମାନେ ଗୁରଣ ସ୍ନାନରୁ ଫେରି
ବାରୁ ସମ୍ବନ୍ଧ ଏହି ନାମ ତମା ମର୍ତ୍ତିକ ଦେହର ବର୍ତ୍ତୀ
ପର ଅନକାର ବୋଧ ହେବାରୁ ।]

ଭର୍ତ୍ତାଶ ଗାଣ୍ଡିରେ ଯିବା—ଗ୍ର. କି—(କୌଣସି ପରାର୍ଥ, ଧନ କା
Bha-iñshā gāndire jibā ପରାର୍ଥ) ବର୍ତ୍ତୀ ଯିବା; ଅପବ୍ୟନ୍ତ
ପଞ୍ଚହେତ୍ରୀ ମୈସା ଗାଣ୍ଡମେ ଯାନା ହେବା—To be wasted
away; to go for nothing.

ଭର୍ତ୍ତାଶ—ପ୍ରାଦେ. (ବାମଣ୍ୟ) ବ—ମର୍ତ୍ତି—
Bhaiñshi Buffalo.

ଭାଇମୀ—ଦେ. ବ. ଶ୍ରୀ. ଗ୍ରା (ପଦ୍ୟ) (ସ. ଭେମୀ) — ଶ୍ରୀମକନ୍ୟ;
Bhaimī ଦମୟନୀ—Daughter of king Bhima,
Damayanti, the consort of Nala. [ତ୍ରୁ—
କଳ ରଜାକର ଶ୍ରୀ ରଜାକ ଘରେ, ଶବ୍ଦ ଦେଇଗଲେ
ସେ ଭାଇମୀ ରାଷ୍ଟାରେ—କୃଷ୍ଣହେତ୍ର. ମହାଭାବତ. କଳ ।

ଭାଇ(ଏ)ରବା—ଗ୍ର. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସ. ଭେରବା) — ୧ | ଭେରବ ବା
Bhai(e)raba ଭାବାକଣ୍ଠ; ଭାବୁ କୃଷ୍ଣପତ୍ନୀ (ରମା ପତ୍ନୀ ବା
ବେଶୀ ପାମୀ) କଳ କବାଟରେ ତନ୍ତ୍ର ହୋଇ ଶହିରେ
ପୁଜୀ କବ୍ୟାରୁଥିବା ମହାଦେବକ ଅନ୍ତରବକ୍ଷ ମୁହଁ—
1. An image of an attendant of Siba
depicted on the door and worshipped in
the night of the 5th day of the dark
fortnight of the month of Bhâdra.
[ତ୍ରୁ—ରେଖା ପତ୍ନୀ ଦିନ ଭେରବ ବା ପତ୍ନୀକଣ୍ଠକ

ତିବ୍ର ସଙ୍ଗେ ଗଣେଶ ଓ ମହାଦେବଙ୍କ ତିନ୍ତ ମଧ୍ୟ ହାରରେ
ଲେଖା ହୋଇ ପୁକା କରସାଏ । ତେବେବକର ଗୋଟିଏ
ଗୋଡ଼ ଥିବାର ଚିତ୍ରରେ ଲେଖାଯାଏ] । ୨ । ମହାଦେବଙ୍କ
ଦୂର୍ଭିକ୍ଷେଷ (ରୈରବ ଦେଖ) — 2. A particular
image of Mahadeba (Bhairava See)
[ଉଦେବ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳବଙ୍କ, ଶୈଖୁ ଛାତା କର—
କଷ୍ଟହୃଦ, ମହାତ୍ମାବତ, ସତ୍ତା ।

ଉଦ୍‌ବୁ—ଦେ. ବ—ରେବୁ (ଦେଖ)—

Bhairu   **Bheru (See).**

ଭାଉ—ଗ୍ର. ଅ (କ୍ର. ବହୁ) ଏକ—ଧାନମାସୁଖିମାନେ ଧାନ ମାତ୍ରିଙ୍ଗ-
Bhau ବେଳେ ପ୍ରଥମ ଗରୁଣି ମାପିବା ସମୟରେ ‘ଏକ’ ବୋଲି
ଭରିବ } ଅନ୍ୟ ଚାପ— ନ କହି ବହୁତ, ଭର, ସମ୍, ଜଗନ୍ନାଥ
ଭରିବୁ } ଅଦି ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରିଆଥିଲା—
ବ୍ୟାମ **ସାମ** Peculiar ejaculation denoting
the number ‘one’ uttered while beginning
to measure the first pot of paddy

ଭଉନ୍ଦୁ—ଦେ. ବ (ସ. ଭୂମି ଧାରୁ) —କୁଣ୍ଡ; ସେଉଁ ସହଦ୍ୱାରା
Bhauntra କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ କୁଣ୍ଡ କରି ଗୋଲ
ଅମିଷତ୍ର ଖରାଦ କରୁଥାଏ; ଚନ୍ଦ୍ରମହ—A turning lathe.
ଭଉନ୍ଦୁ—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲଘୁର) ବ. (ସ. ଭୂମର) —ନଟୁ (ଭୂମର ପରି
Bhauntra ଶକ କରିଥିବାର ଏ ନାମ)—Spinning top.

ଭଉନ୍ତି(ଶ୍ଵର)	— ଦେ. କ. (ସ. ଭୁଣି) — ୧ । ଜଳଭୂମି; ମଳମଳୀ —
Bhauñtri(rī)	1. A whirlpool; eddy. (ଭ—ଭହୁନ୍ତି ଭୁନ୍ତିର, ଭୋନ୍ତିରୀ ଖେଳ ମାତ୍ର, ଚଳିଲୁ ଦିବାସତ, ପ୍ରକାଶି ଭହୁନ୍ତି, ଭାଉନ୍ତି, ଭାୟନ୍ତି ସଙ୍ଗାତ ଭଦାର । ମଧୁସୁଦନ, ନଥପୁର ।)
	’ । (ସ. ଭୁମରକ) ଶଶରର ଲୋମାବର୍ତ୍ତ; କେଶର ବା ଲୋମର ଭୁମରକ — ୨. A whorl. • । (ସ. ଚକ୍ରଭୂମି ଏକ ପ୍ରକାର ପିଲା ଖେଲ; ଚକା ଭାଁଷା; ଘାଁଷା; ସୁରପାକ ଚକାକାର ଗରୁଡ଼ଶେଷ — ୩. Whirling motion.

(ର—ଚକା ଚକା ଭାଁସ, ମାର୍ଗ ଘର ଚାଁସ । ଶିଶୁ-
ଗୀର ।) ୪ । ଘୋଡ଼ାର ଦେହରେ ଥିବା ଲୋମାବତ୍ର
(ଏହାର ଅବସ୍ଥିତ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟରେ ଘୋଡ଼ାର ଶୁଭ ବା ଅଶୁଭ
ଲକ୍ଷଣ କିରୁପିତ ହୁଏ)—୫. Whorl on the body
of a horse. * । ଅଳଙ୍କାରରେ ଦିଆଯିବା ଯେତେ
ଲଗିଥିବା ଖିଲ—୫. Screw put on an ornament
ଟ । (କ)—ଚନ୍ଦନ ଯାହାର ଶେଷ ବା ଏକବିଂଶ ଦିନ । ଏ
ଦିନ ମହାପ୍ରଭୁ ତିରାରେ ବସାଇ ତିରାରୁ ଚନ୍ଦନଚଢ଼ାଇ
ମଧ୍ୟରେ ଚନ୍ଦାକାରର ବୁଲକୁ—୬. (a)—The 21st
day of the Chandan Jātrā festival.
୭ । (ଖ)—ଜଳକିଡ଼ା ଏକାଦଶୀ; କେଶାଖ ଶୁକ
ଏକାଦଶୀ—୬. (b)—The 11th day of the
bright fortnight of Baisakha. ୭ । ପଞ୍ଚ-
ଶିଶୁ—୭. A kind of bird. ୮ । ତଙ୍ଗକ

ପାଣିରେ ଚକାକାର ଗତି କଷ୍ଟରୁବା ରୂପ ଜୀଡ଼ା—
8. Moving a boat in circles in sport.

ଭଉନ୍ତିରୁ—ଦେ, ବ (ସ. ଭୁମି ଧାରୁ—ଭୁମଣ୍ଣ କରିବାରୁ) —ଶେଷମାନଙ୍କ
Bhauntri ମାପର ସ୍ଥାବକ ଲିପି । ସେହି କାଗଜରେ ଲାଖି ମାପ
କରିବା ସମୟରେ ମାପର ବିବରଣ (ଅର୍ଥାତ୍ ଜମିର
ନମ୍ବର, ଡଗ, ବାର୍ଷ, ପ୍ରତି ପରିମାଣ, କ୍ଷେତ୍ରଫଳ,
ଚତୁରଦିଶ ଓ ଜମିର ଅବସ୍ଥା ଆଦି) ଲେଖା ହୋଇଥାଏ—

ଭୌଗ୍ଲିକୀ **ଖତିଆନ** A concise memorandum or note regarding the measurement of land; a land-measurement field-book showing the particulars of each plot of land serially; old fashioned field-book.

[দ্রু—ঙেছিশাৰে ১৮৪৯] সালৰ সাবক বড়োবস্তু
মাপ সময়ৰে জমিৰ বিবৰণমান যেৰ চালপত্ৰে
লেখায়াছিল তাৰকু উৱেঁ রিআ কহন্তি। এই সাবক
বড়োবস্তু উৱেঁ রিআ চালপত্ৰে লেখাখুবাকু তাৰকু
চালপত্ৰ উৱেঁ রিআ বোল্যাব ও একাৰ বিবৰণমান
এগেতুৰ ঠিক যে গত ১৮৫৮ সালৰ বড়োবস্তুৰে
চেন মাপ সময়ৰে এই উৱেঁ রিআ সাহায্যৰে
বড়োবস্তুৰ খসড়া প্ৰস্তুত হোৱাখুল। অনুকূল
বড়োবস্তুৰ উৱেঁ রিআকু খসড়া (khasra) বোলু
কুহায়াব ও অধিক পৰ্যায়ে রিআকু তাৰকু ফিল্ড (field
book) বোল্যাব। হাল বড়োবস্তুৰে মাপ
হোৱাখুবা জমি সমন্বে সনেহ উপস্থুত হৈলে ইন্ত
জমিৰ সাবক চালপত্ৰ উৱেঁ রিআ অনুসাৰে পৰৱৰ্তনৰে
মত্তাণ কৰ হাল বড়োবস্তুৰ মাপ ঠিক অছি ব চাহী
বহা প্ৰিষ্ঠাকৃত হৈব। গৰ্ভৰ্মেশুকৰ কলিটগু মাহাপ্ৰিষ-
শানা (Collectorate Record Room)ৰে এই
সাবক চালপত্ৰ উৱেঁ রিআমান যন্ত্ৰপুঁজৰ পৰিষেত
হোৱাখুল; ও অক্ষণ্যক হৈলে মককমাৰ পৰমানন্দ
উহীৰ সহিমোদৰ নকল দিয়াব। সাবক উৱেঁ রিআৰে
মাপ অৱমু পুঁজু শিৰোকামা (Heading) রে সন,
জিল্লা, প্ৰগনা, মুকুতাৰ নাম, জমিদাৰক নাম, অংকণক
নাম, যেৱে চৰকু পদকাৰ ধৰ মাপ কৰাখুল, তাৰাৰ
নাম ও পদকাৰ পৰমাৰ (চৰপ দষ্টি, বশি দষ্টি বা
বাৰ দষ্টি), মুকুতাৰ কেৱল দিগৰ কেৱল শিঙু
(Starting point) বু পদকা কেৱল দিগৰ চলাল
তাৰা লেখায়াৰ ক্ষণৰে জমিৰ ধাৰণাহুক নম্বৰ ও
বিবৰণ লেখা হৈছিল। এই হেতুজৰ গোষ্ঠৈ
ভূদাদৰণ এতাৰে দিয়ালু। যথা —

ସନ ଶକ୍ତି କରିବ ଉଚ୍ଛିଥ—
ସନ ୧୯୪୮ ସାଲ । ମୁ । ଅଗରେଖା ୧୮୫୨ ସାଲ । ଦୀ ।

କଟକ । ପ । କୋହଣୀ । ତା । ରମ୍ବନାଥପୁର ଚରିତ୍ର
୧୯୭୫ ନମ୍ବର । ମୌ । ବମ୍ବର । ଜମିଦାର କାଶେର
ଅଗ୍ରପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଅମୀଳ କାଶୀନାଥ ମାହାନ୍ତି ଦରପଦିକେ ୨୪
ଦିନ୍ତି ପଦିକା ଚଲାଇବାରେ କେଷବମଳିକ ଚରିତଦାର ।
ପ୍ରଥମେ ପଦିକା ଚଲିଲା ପ୍ରାମର ପୂର୍ବ ମୁଣ୍ଡ ଗ୍ରାମଠାକୁରାଣୀଙ୍କ
ବରଗଛଠାରୁ ଉତ୍ତରବୁ—

ଏହି ଶିରୋନାମା ପରେ ଜମିର କମିକ ନମ୍ବର

ନ ୧—ଶ୍ରୀ ସାହୁ ବାନ୍ଦି ଉ.ବ. କାଣ୍ଡ ପୁ. ପ. କାନ୍ଦ
ଜମି ମାଠୀର ମାଣ୍ଡିଆ କୋଲଥ, ସୋୟମ ଏଥୁରେ ନଢିଆ—
୨ ଗର୍ବ, ତାଳ ୧ ଗର୍ବ, ବଞ୍ଚିଶ, ରୂପା, ଗଜା ଅମ, ଚ ଗର୍ବ ।

ନ ୨—ତ.ପ. (ଅର୍ଥାତ୍ ପୂର୍ବ ନମ୍ବରର ପଣ୍ଡମରୁ ପଦିକା
ଚଲିଲା)—ଶମ ପଧାନ ଗୁଣିତି

ଉ. ଦେ ପୂର୍ବରେ କା ୨୫ ପଣ୍ଡମରେ କା ୩ ଉ.ବ.ସା କା ୩
ପୁ. ପ. ଉତ୍ତରରେ କା ୨ ଦିନିଶରେ କା ୩ ପୁ.ପ.ସା ୨୫
ଜମି ମା ୦୦୮ ଶାରଧ ଥରିଲା } —ଏଥୁରେ ପଣ୍ଡ ଗେତ୍ର ।
ଦିନିଶ ଜମିଦାର ।

ଉ. ଅଥାନ ଦୋସମାଳ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ନମ୍ବର ତାଳପତ୍ରରେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ମୋଟିଏ
ଆହୁରେ ଲେଖାଯାଏ ।

ଉତ୍ତରିଥରେ ବ୍ୟବହୃତ କେତେ ଗଢ଼ିଏ ସାବେତିକ ଓ
ପାରିତ୍ୱାଣିକ ଶକର ଅର୍ଥ ଏଠାରେ ବିଅଗଲ ।

କା—କାହାଣ = ୪ ପଦିକା = ୧୨ ପଣ ।

ଦର ପଦିକେ = ବ୍ୟବହୃତ ପଦିକାର ପରିମାଣ ।

ଉ. ଦ—ପୂର୍ବ ନମ୍ବର ଜମିର ଦିନିଶକୁ ।

ଉ. ଉ—ପୂର୍ବ ନମ୍ବର ଜମିର ଉତ୍ତରବୁ ।

ଉ. ପ—ପୂର୍ବ ନମ୍ବର ଜମିର ପଣ୍ଡମରୁ ।

ଉ. ପୁ—ପୂର୍ବ ନମ୍ବର ଜମିର ପଣ୍ଡମରୁ ।

ଉ. ଦ—ଜମିର ଉତ୍ତରର ଦିନିଶକୁ ମାପ ।

ଉ. ଦ. ସା—ସେଇଁ ଜମି ସମକୋଣୀ କୁହେ ତାର ଉତ୍ତର
ଦିନିଶ ମାପ କରିବାକୁ ପୂର୍ବ ମୁଣ୍ଡରେ ଓ ପଣ୍ଡମ
ମୁଣ୍ଡରେ କିମ୍ବା ଏକାଧିକ ସ୍ଥଳରେ ମାପ
କରିଯାଇ ତାହା କଣ୍ଠେ କରି ଯାହା ମାପ
ହିସାବରେ ବାହାରେ (Mean measure-
ment).

ପୁ. ପ—ଜମିର ପୂର୍ବରୁ ପଣ୍ଡମରୁ ମାପ ।

ପୁ. ପ. ସା—ଅସମକୋଣୀ ଜମିର ଏକାଧିକ ସ୍ଥଳର ମାପର
କଣ୍ଠେ ହିସାବ ବା ସାର ।

ଉ—ଉତ୍ତର । ଦ—ଦିନିଶ, ଦିନିଶକାର ।

ସୁ—ପୂର୍ବ । ପ—ପଣ୍ଡମ । ମୁ—ମୁତ୍ତାବକ ।

ମାଣ୍ଡିଆ କୋଲଥ—ସେଇଁ ଜମିରେ ମାଣ୍ଡିଆ ଓ କୋଲଥ ହୁଏ ।

ଦୋଷସଲ—ସେଇଁ ଜମିରେ ବର୍ଗକେ , ଥବ ପଥର
କରିଯାଏ । (ଯଥ—ଧାଳ ଓ ମୁଗ ।)

ଅଭିଲ—ଉତ୍ତରପୁ ଜମି ।

ଦୋୟମ—ଦ୍ଵିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀର ଜମି ।

ପୋୟମ—ଦୋୟମ ଅପେକ୍ଷା କିନ୍ତୁ ନୀତି ।

କୁରହମ—ପୋୟମଠାରୁ କିନ୍ତୁ ।

ଏହା ଉତ୍ତର

। କ । ଜମି ।

। ତା । ତାଲୁକେ ।

। ପ୍ର । ପ୍ରଗରା ।

। ମୌ । ମୌକା ଏହିପର ଅଳ୍ୟାଳ୍ୟ ପଦମାଳ ଲେଖାଯାଏ ।

ଉତ୍ତରିଆ ଡାକିବା—ଦେ କି—ଜମି ମାପ ସମୟରେ ମାପିବା ବ୍ୟବ୍ହର କିନ୍ତୁ
Bhaunriā ଦ୍ୱାରା ଆର ତଣେ ବ୍ୟବ୍ହର 'ଉତ୍ତରିଆ' ଧର ପରିବା
(ଏହା ହାର ମାପିବା ବ୍ୟବ୍ହର କିନ୍ତୁ ବେଳେ ଅଟେ କେତେବୁର
ମାପିବ ତାହା ଜାଣି ପାର ମାପେ) —To dictate the
contents of a Bhaunriā paper to the
person who is engaged in measuring
the land.

ଉତ୍ତରିଆ ମଡା(ଡେ)ରବା—ଦେ.କି— ସାବକ ଉତ୍ତରିଆରେ ଲେଖାଯାଏ
Bhaunriā mardā(rde)ib ବିବରଣୀମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ
ସରଜମିନରେ ମାପ କର ସାବକରେ ସେବମାନଙ୍କର ବିଧର
ଆବାର ଥିଲ ତାହା ନିରୂପଣ କରିବା । [ଏତକୁ ସାବକ
ବିନୋବସ୍ତୁ ସମୟରୁ ଅଛି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶେଷ ବି ପରିବର୍ତ୍ତନ
ଦେଇଥିଲା ତାହା ଜାଣି ପଡ଼େ) —To ascertain the
old positions of plots (as they existed at
the time of the old settlement) on the
spot with the help of the directions
contained in the old Bhaunriā papers.

ଉତ୍ତର କବାଟ—ଦେ. କ—କବାଟ କିଳିବା କିନ୍ତୁ ବାହାରୁ ଉତ୍ତର
Bhaunri kabāṭa କର କବାଟର ରତର ପାଖରୁ କବ
ହୋଇଥିବା କିଳିକୁ ପିଟାଇବା ପାଇଁ ଛିଦ୍ର ଥିବା
କବାଟ—A peculiar sort of door having
a hole through which key is applied
from outside to open it by loosening
the bolt from inside.

ଉତ୍ତର ଖେଳ—ଦେ. କ—୧ । ଚନ୍ଦନ ଯାହା, କେଶାଙ୍କ ଶୁକ୍ଳ ତୃତୀୟ
Bhaunri khela ଠାରୁ '୧ ଦିନ ପଯ୍ୟନ୍ତ ଦେବତାଙ୍କ
ବାଇଛ(ଛ)ଖେଳା ତଳକିନ୍ତା—1. The Chandana jāṭrā
ମୀମାରୀ ଖେଳା festival in the month of Baisakha
commencing from the 3rd day of the
light fortnight in which idols are taken
in boats to tanks and the boats moved
round the tank, ୨ । ପାଣିରେ ତଳାକୁ
ବୁଝାଇବା ଦୁଇଇବା ଖେଳ—2. Sporting in
water by moving the boat in a circle.

ଭଉନ୍ତି ଖେଳିବା—ଦେ. କ୍ର—୧। ଚକ୍ରମିରୂପ ଜଳକୀଡ଼ା କରିବା;
 Bhauntri khejiba ଜଳରେ ଡଳାକୁ ଚକ୍ରଗତି କରିଲା ଶୀଘ୍ର
 ବାଇଚାର୍ଖେଳା କରିବା—୧. To move a boat in water
 ମୀମୀରୀ ଖେଳନା in a circle in a sportive mood.
 ’। ଜଳରେ ଶେଷ ରହିଥା ସୁନ୍ଦର କରିବା—୨. To
 produce small whorls in the current of
 water.

ଭଉଁରି ଜାଲ—	ଦେ.	B—ଶେପିଜାଲ—A circular casting Bhauñri jāla ମାଥା ସୁରାନୀ ଜାଲ ସୁମୋଆ ଜାଲ net. ଭଉଁରି ଦେବା—	ଦେ.	କି—ଗାହିର ଖାଇବା; ଚକ୍ରବାହରରେ ଗଛ Bhauñri de bā କରିବା—To whirl round and ଚକର ଦେବା ଚକର କରିବା—round; to make a circular motion. ଭୌଁରି ଦେନା (ଭ୍ରମିତା ଲାଭ ମଧ୍ୟଳପନ୍ତି ଦିଏ ଭ୍ରମିର, ବଡ଼ ବଡ଼ଭାବ ବେଢ଼ି କି ଶୋଭା ଚାହୁଁର । ଭ୍ରମନ୍ତରଙ୍ଗ ।) ଭଉଁ(ଅଂ)ରିବା—	ଦେ.	କି—୧। ଉଥିର ଦ୍ୱାରା ଛିଦ୍ର କରିବା— Bhauñ(añ)ribā 1. To bore with a gimlet. , । ଛାନ୍ଦାକରା, ଡାଙ୍ଗରକା କୌଣସି ବସୁଳୁ କୁନ୍ଦରେ ବସାଇ କୁନ୍ଦବା— ଶୈଦନା 2. To shape a thing round with the help of the turning lathe.
------------	-----	--	-----	---	-----	--

ଭଉଣ୍ଡୀ—ଗ୍ରା (ଇତର) ବି (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ)—ଭଉଣ୍ଡୀ—
Bhaundi Sister

ଭର୍ତ୍ତା(ଗୁ) — ଗ୍ରା. ବିଶ (ସ. ବହୁ) — ବହୁ; ବହୁତ — Many, much.
 Bhauta(tu) (ଉ—ନଈଶୁଆର ଭର୍ତ୍ତା ଅଇବ, ପାଟ କଥା
 ବହୁତ ବହୁତ ପାଟରେ ଅଛି, ଆସି ପଦ୍ମଗଲ୍ଲ)। ଭକାଶୀ. ରହମାଣୀ ।)
 ଭର୍ତ୍ତା— ଗ୍ରା.ବି (ସ. ଭୟ) — Fear; terror. (ଉ—ସେ କରୁଛି ସେହି
 Bhae ଭର ଭର ଧଳ୍ୟ କରୁ ନାହିଁ ଦେବ । ଶିବସୁଖେଦସ୍ତ୍ଵ ।)
 ଭକ୍ତି—ଦେ. ଅ (ଧୂନ୍ୟକୁରଣ) — ୧। ଫଳକା ଫଳକା ବାନ୍ଧି
 Bhak bhak କରିବା ପ୍ରକାର ଭୂତୀରଣ ଶବ୍ଦ — ୧. Said of
 ଭକ୍ତିକୁ gusts of vomiting. (ଉ—ଭକ ଭକ ବାହାର
 ଭକ, ମକ୍, ମକ୍ କରଇ ରକତ, ସେ ଶର ଦେଖୁ ଦେଖୁ କଲା
 ମୋତେ ବ୍ୟସ । କୃଷ୍ଣବିଂଦୁ. ମହାଭାରତ. ଉତ୍ତୋଗ ।) ୨।
 ବକ ବକ; ନିର୍ବ୍ୟାଥ ଲୋକପର ଶୁଣି ରହିବା — ୨. To stare like a fool; vacant staer. (ସଥା—
 ସେ ଗୋ ମୁହଁରୁ ଭକ ଭକ ଚରି ଅନାଇଛି । ୩। ମଦ୍ୟ-
 ପାଯୀର ମୁଖରୁ ବାହାରିବା ଶବ୍ଦ ଶବ୍ଦ — ୩. Strong
 smell coming out of the mouth of an inveterate drunkard. (ସଥା—ତା ମୁହଁରୁ ଭାତ
 ଶବ୍ଦ ଭକ ଭକ ହୋଇ ବାହାରୁଛି ।) ୪। ବେଗମାନଙ୍କର
 ରାବ — ୪. Croaking sound of frogs. (ଉ—
 ଦେବ ସେ ବରଷାକୁ ଦେଖ କରି ପାଇ, ବାହାରିଲୁ ଦାଣ୍ଡକୁ
 ଭକ ଭକ ହୋଇ । କୃଷ୍ଣବିଂଦୁ. ମହାଭାରତ. ବଳ ।) ୫।
 ଭକ ଭକ; ବକବା ପ୍ରକାର; ବ କବଜାର — ୫. Clattering—
 ing. (ସଥା— ଦିନଯାକ ଭକ ଭକ ହୋଇ ତା ପାଟ ଘୋଲ
 ହେଉ ନାହିଁ ।)

ଭକ୍ ଭକ୍ କରିବା—ଦେ. କି— ବକ ବକ କରିବା; ବୁଆ ଗପିବା—
Bhak bhak karibā To talk at random; to chatter.
[ଭକ୍ ଭବା(କେ)ରବା; ଭକ୍ ଭକ୍ ହେବା-ଅନ୍ୟଭୂପ] ସକ୍ଷୟକ କରା
ଭକ୍ ଭକ୍ ହେବା—ପ୍ରାଦେ. ଯାତ୍ରାର କି— ଘୋଲାଦିନା କରିବା—
Bhak bhak hebā Aching of limbs due to
exhaustion or overwork. (ମଥ—ବରାଲପିଠି—
ଭକ୍ ଭକ୍ ହେଉଥିଲା ।)

ଭକ୍ତା ବିଟାପାଳ— ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ—ଭଣ୍ଡ ଭକ୍ତ— A
Bhaka(ga)ta bita(ta,to)la hypocritical devotee;
ଭକ୍ତ ବିଟକେଳ one who feigns devotion.

ଭକଭକି(କୁ)—ଦେ. ଭଣ (ସ. ବାବଦୂଳ) —ବାବଦୂଳ—
Bhakabhabki(ku)= Clattering; chattering; creak-
ing; a chatter box.

ଭକ୍ଷାଇଯିବା—ଗ୍ରା. କ୍ର—୧। ବିପଳ ହୋଇଯିବା—୧. (Slang)-
Bhak khāijibā To miscarry. ୨। ତଙ୍କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-
ବିକଳ ହେଲା କିମ୍ବୁ ହେବା—୨. To be dumb-founded.

थत मठ हওয়া ভক খানা, ভক্তুআনা
 ভক(গ)ত—দে. ব (পদ্ধ) (স. ভক্ত) — । ভক্ত—1. Devo-
 Bhaka(ga) ta ভক্ত ভগত tee: votary.

[ଉ—ହର ଉକତ ସେତେ ଜନ, ଚାହାଙ୍କ ସେ କଣ୍ଠୀ
ଭୂଷଣ । ଭଗବତ, ଶର୍ଥ ଅଣ୍ଟୁ ।] , । ବିହାରବାସୀ
ସେସୁଆସୁ ବୈଷ୍ଣମାନଙ୍କ ବଶୋପାୟବିଶେଷ (ୱମାନେ
ଓଡ଼ିଶାରେ ପୁରୁଷାନ୍ତକମେ ବଣିକ୍ ଓ ମହାତନରୂପେ ବସନ୍ତ
କରିଥିଲୁଣ୍ଟ—2. Family title of Bihari
Jeswars (Baisyas) domiciled in Orissa
for generations as merchants and money-
lenders. • । ରାଜସୁତାନାର ଏକ ଜାତି—3 A
caste of Hindus in Rajputana. [ଦ୍ଵାରା
ଏ ଜାତିର କନ୍ୟାମାନେ ନାଟ କରିଲୁ ଓ ସୁରୁଷମାନେ
ଭିକ୍ଷୁ ନାର୍ତ୍ତିଲାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କାଦି ବଜାନ୍ତି; ଏ ଜାତିର
ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ହଳୀରେ ‘ରଗତନ୍’ ବୋଲିଗାଏ ।]

ଭକ(ଗ)ତ ବିଶ୍ୱାସ—ଦେ. ଦ—(ସ. ଭକ୍ତୁ + ବିଶ୍ୱାସ) — ୧ । ବିଶ୍ୱାସୀ
 Bhaka(ga)ta biswāsā ବା ବିଶ୍ୱାସାମ୍ବଦ ଭକ୍ତ—1. A
 ଭକତେର ବିଶ୍ୱାସ ଭକତର ବିଶ୍ୱାସ trusted devotee.
 [ଦ—ମୁଁ ତାଙ୍କ ପୂରୁଷକ ଅଶ୍ଵ, ସେ ମୋର ଉକତ ବିଶ୍ୱାସ ।
 ଜଗନ୍ନାଥ, ଜୀବବଚି ।] , । ବିଶ୍ୱାସୀ ଓ ଭକ୍ତୁସ୍ମାନ୍ତ ବନ୍ଧୁ—
 2. A trusted and devoted friend. [ଦ—
 ଅସ ମରତ ମୋର ପାଶ, ତୁ ମୋର ଉକତ ବିଶ୍ୱାସ ।
 ଏକ ନିଷ୍ଠାରଣ ।] ॥ । ଭକ୍ତ ଯେଉଁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଠାରେ
 ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ ବା ଆସ୍ତା ରଖିଥାଏ—3. A master
 on whom the devotee places utmost

confidence. (ଉ—ବୋଲଥ ୨ୟେ ରୁମ୍ଭେ ଉକତ—
ବିଶ୍ୱାସ, ମୋ ଶୁଣ କି କହି ପାରବ ରୁମ୍ଭ ଯଶ—ବୃଷ୍ଟିଦ.
ମହାଭାବତ. ଅହ ।)

ଉକ(ଗ)ତି—ଦେ, (ପଦଖରେ ବ୍ୟବ୍ହତ) (ସ. ଉକ୍ତି)—ଉକ୍ତି—
Bhaka(ga)ti Devotion; religious devotion;
ଭକ୍ତି ମ୍ୟାତି characteristic of votaries.

[ଉ—ନିଗମ ବାଞ୍ଛାରୁଷ ଫଳ । ଉଗତ ବନ୍ଧୁଲତା ଫଳ ।
ପ୍ରେମପଥାମୁତ । ୧୫୨ ।]

ଉକ(ଗ)ତିଆ(ୟା) —ଦେ. ବିଶ—(ଅବଜ୍ଞାର୍ଥ; ବ୍ୟକ୍ତିର୍ଥ) —୧ । ଉକ୍ତି—
Bhaka(ga)tiā(yā) 1. Devoted, having devotion.
ଭକ୍ତିମ୍ଭତ; ଭତ୍ତ ଭତ୍ତ [ସଥା—ମଧୁର ଉକତିଆ, ମୁଖ ଉକତିଆ, ମିଛ
ମ୍ୟାତିଆ ଉକତିଆ ।] , । ଉକ୍ତିର ବାହ୍ୟ ଲକ୍ଷଣ ଓ ଉକ୍ତି—
ପ୍ରକାଶକାରୀ ଉକ୍ତ ହୃଦୟରେ ଉକ୍ତିଭୟାନ—2. Showing
oneself off as devoted, while actually
not so. ଦେ. ବି—(ଅବଜ୍ଞା ଓ ବ୍ୟକ୍ତିର୍ଥ) —ଉକ୍ତି—
Devotee.

ଉକର ଉକର—ଦେ. ଅ—(ଧୂଳ୍ୟକୁରଣ)—ଉକ ଉକ ଗ୍ରେବା
Bhakara bhakara ପ୍ରକାରେ—Said of chattering.
ବକ ବକ ବକର ବକର

ଉକା(କୁ) —ଦେ. ବିଶ. ଓ ବି—(ସ. ଭେକ)—୧ । ବକା; ବଗା;
Bhakā(ku) ବୋକା; ଓଳୁ; ନିବୋଧ—Foolish; a fool;
ଭେକୋ ଭେକୁଆ ମନ୍ତ୍ରମ୍ଭା (ଉକୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) a simple.
[ଉକେ(ବୋ)ର—ସା] ton. , । ଉତ୍ତରକି; ବଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟ
ବିନ୍ଦୁ—2. Dumb-founded; bewildered;
nonplussed. * । ମୁଖ—3. Ignorant; an
ignoramus.

ଉକାର—ସ. ବ (ର+କାର)—୧ । ର ଅକ୍ଷର—1. The letter
Bhakār ର । , । ର ମାତ୍ରା; ର ଫଳା—2. The sign of
letter ର in a diphthong (as in ର+ର=ମ)
* । ରୁମ୍ଭାରର ଉକ—3. Potter's wheel. ଦେ.
ବି—(ଧୂଳ୍ୟକୁରଣ)—ବମନ—Vomiting.

ଉକାଆ(ୟା) —ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ପଲ୍ୟର) ବ—ଆଲୁଆ—
Bhakiā(yā) A light.

ଉକିବା—ଦେ. କି—(ସ. ଉମ୍ଭ ଧାରୁରୁ)—ଉକଶ ଉକବା; ଖାଇବା—
Bhakibā ଭକା; ଭକ୍ଷା; ଭକ୍ଷା ଭକ୍ଷନା To eat.
[ଉକିବା; ଉକିବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଉକୁଡ଼ି(ର) —ସ. ବ (ସ. ଉକୁଟ) —ଉକୁର ମାନ—Catla Bucha-
Bhakkurda(ra) nani like American sheep's
କାଳୀ head fish.

ଉକୁ—ଦେବେ. (ଅ) ବିଶ—[ସ. ଉକୁବର (କିଷନ)]—୧ । ଓଳୁ;
Bhaku ଭେକୋ; ଭେକୁଆ ହୃଦୟରୂପ—1. Stupid. , ।
ମନ୍ତ୍ରମ୍ଭା ବଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିନ୍ଦୁ—2. Bewildered; dumb-
(ଉକୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) founded. [ଉ—ବ୍ୟଥରେ ରୁମ୍ଭେ ମର
ନାହିଁ—ଉକୁଆ ହୋଇ ଉକୁ ବୋଲିବା ମାତ୍ରକେ ବେଳେ
ଯାଏ ନାହିଁ । ତୁଳସୀ. ବିତିତ ରୁମାୟଣ, ଅହ ।]

ଉକୁଆ ଉକବା—ଦେ. କ—୧ । କୌଣସି ବିକ୍ରିକୁ ୦ତବା—
Bhakuā karibā 1. To cheat a person. , । କୌଣସି
[ଉକୁଆ ବନା(କେ)ଉବା—ଅନ୍ୟରୂପ]. ବିକ୍ରିକୁ ଓଳୁ ବୋଲି ପ୍ରତି-
ଭେକୋ ବନେ ଯାଓୟା ଅବାକ୍ ଉବା—2. To make a fool of
some person.

ଉକୁଆ ଉକିବା—ଦେ. କ—୧ । ପ୍ରାଦେତ ହେବା; ଠକମିରେ ପଡ଼ିବା—
Bhakuā banibā 1. To be made a fool of; to be
(ଉକୁଆ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) cheated. , । ବିଦ୍ୟୁତ ହେବା;
ଭେକୋ ବନେ ଯାଓୟା ଅବାକ୍ ହେବା—2. To be dumb-
founded.

ଉକ୍ତ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ଉଳ୍ଳ ଧାରୁ=ସେବା ଉକବା; ଶବ୍ଦ ଉକବା +
Bhakta କର୍ତ୍ତା. ତ)—୧ । ଉକ୍ତିପ୍ରକ୍ରି—1. Devoted-
(ଉକ୍ତା—ସା) devout. , । ଅନ୍ତୁରାଗୀ; ଅନ୍ତୁରକ୍ତ—2. Attach-
(ଉକ୍ତ—ପ୍ରପଦାତ) ed to; fond of. , । ଦେବତା ବା
(ଏଥର ଅପର୍ଦୁଷ ଉକତ, ଉଗତ ।) ଶବ୍ଦର ପ୍ରତି ଏକାନ୍ତ
ଅନ୍ତୁରକ୍ତ—3 Pious; devoted to God and
elders. , । ଶବ୍ଦ ବା ଶୁଣୁକ ପ୍ରତି ଅନ୍ତୁରକ୍ତ—
4. Loyal; faithful. , । (+ କର୍ମିତ)

ଉଦ୍ବନ୍ନ; ଉଜ୍ଜା ହୋଇଥିବା—5. Broken; divided;
cut into pieces. ସ. ବି—୧ । ସେବକ—
1. Servant. , । ଦାସ; ଦିଵାସି ଭୁତ—2. Devot-
ed servant. , । ପ୍ରକାର—3 Worshipper;
adorer. , । ଶିଷ୍ୟ—4. Disciple. , । ଅନ୍ତୁରାଗୀ
ବ୍ୟକ୍ତ—5. Ardent lover. , । ଉକ୍ତିପ୍ରକ୍ରି ବ୍ୟକ୍ତ—
6. Votary; devotee. , । (ଉଳ୍ଳ ଧାରୁ=ସେବା
ଉକବା + କର୍ମି. ତ)—ଅନ୍ତ, ଶବ୍ଦ ଉକବା ହୋଇଥିବା
ଶୁଣୁକ—8. Boiled rice.

ଉକୁ ଉକର—ସ. ବିଶ. (ଉକୁ=ଶବ୍ଦ + କୁ ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତା. ଅ)—
Bhakta kara । ପାରକ; ସେ ଶବ୍ଦ ଶୁଣେ—1. A cook.
(ଉକୁକାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ସ. ବି—କୃତିମ ଧୂପ—A kind of in-
cense; fumigation.

ଉକୁ ଉରଣ ଦାସ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ମଧୁରମଙ୍ଗଳ ନାମକ ଉତ୍ତର
Bhakta charanya dasa ଉନ୍ନତିଯ ସୁମନୋଦର ପ୍ରକ୍ରି
ଉତ୍ତରୀତା । ଶ୍ରାବ୍ୟ ୧୮ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଏ ଶୋଭାଧାର
ସୁନ୍ଦରା ପ୍ରାମରେ ଜନ୍ମଗୁହଣ ଉତ୍ତରୀତାରେ । ଏହାକର
ପ୍ରକ୍ରି ନାମ ଦେବିଗିରିର ପଢ଼ନାୟକ ଓ 'ଉକୁଉରଣ'
ଏହାକର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଦେବିଗିରି ନାମ । ମଧୁରମଙ୍ଗଳ ପ୍ରକ୍ରି
ପୁଲକତ ଶନ୍ଦରକ ଉତ୍ତରୀତ ଉତ୍ତରୀତ ଅନୁଭୂତ କଥାର ।
ଏହାକର ଅନ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ଗୀତମନ୍ତର ମଧ୍ୟରେ କଳା-
କଲେବର ବନ୍ଧାଇ ଉକୁଉରଣ ଓ ମନୋହାର ଉକୁଉରଣ
ପ୍ରଥମ—The poet of Mathuramangala which enjoys a sort of universal popularity
in Orissa. He was born in a village named Sunakhaia (18th century). His

original name was Bairagi Charan Patnaik. He assumed the name Bhakta Charan after embracing Vaisnavism and becoming a mendicant. The nectarine strains of Mathuramangal are an invaluable treasure of the Oriya literature. Kalākalebara Kahnāti Chautiśā and Manobodha Chautiśā are among his most famous poems with which every Oriya is familiar.

ଭକ୍ତ ଡାକ—ଦେ. ବ. (୭୩୩ ପତ୍ର) —ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରତି ଭକ୍ତର ଅହାନ—
Bhakta daka The call of the votary to God.
ଭକ୍ତରେ ଡାକ (ଭ—ତେବେ ଥାନ୍ତି ଶବ୍ଦ ଭକ୍ତ ତାକରୁ—
ଭକନ ।)

ଭକ୍ତ ତାରକ—ସ. ବିଶ. (ଭକ୍ତ+ତା+କଣ୍ଠୀ. ଅକ) —ଭକ୍ତୋଭାର—
Bhakta taraka କାଶ—Saviour of one's votaries.
(ଭକ୍ତ ତାରଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭକ୍ତ ଦାସ—ସ. ବିଶ. (ଭକ୍ତ=ଅନ୍ତଃଦାସ=ଭତ୍ତା)—୧ । ଅନ୍ତଃ—
Bhakta dasa ଦାସ; ସେ ମୁଠାଏ ଆଭବାକୁ ପାଇବ ବୋଲି
ଭକ୍ତି କରିଥାଏ—୧. One who becomes attached just to get his two morsels. ୨ । ପସନ୍ଦ—
ପ୍ରତିପାଳି—୨. A toady; a hanger on. ୩ ।
(ବିନୟୋକ୍ତ) ଭକ୍ତର ଭକ୍ତ; ଦାସକୁଦାସ; ଭକ୍ତାକୁଭକ୍ତ;
ଅତି ବିନାଚ ଭକ୍ତ—୩. (a term of humility) A humble devotee; a devotee of the devotees; a servant of a devotee. [ଦ୍ର—କଥାରେ ଭନ୍ତୁ
ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ଲୋକେ କହନ୍ତି ମୁଁ ତାଙ୍କ ଭକ୍ତରୁପେ ପରି-
ଗଣିତ ହେବାର ଏମନ୍ତ କି ଭକ୍ତଦାସରୁପେ ପରିଗଣିତ
ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ ହୁହେ ।]

ଭକ୍ତ ପ୍ରାଣ—ସ. ବିଶ. ପୁଁ (ବହୁବୀହି) —ଭକ୍ତ ପ୍ରତି ଅନ୍ତରକୁ; ଭକ୍ତ-
Bhakta prāṇa ବସ୍ତୁ—Fond of one's devotees;
(ଭକ୍ତପ୍ରାଣ—ଶ୍ଵରୀ) gracious towards one's devotees.
ସ. ବ. (୭୩୩ ପତ୍ର) —ଭକ୍ତର ଭକ୍ତୁମୁକ୍ତପ୍ରାଣ—
The heart of a devotee.

ଭକ୍ତ ବହୁଲ—ସ. ବିଶ. ପୁଁ—ଭକ୍ତ ପ୍ରତି ଅନ୍ତରକୁ—Attached to
Bhakta batsala devotees; gracious to devotees
(ଭକ୍ତବହୁଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସ. ବ—ରଗବାନ—Name of God.
(ଭକ୍ତବହୁଲ—ଶ୍ଵରୀ)

ଭକ୍ତ ବହୁଲତା—ସ. ବ—ଅନ୍ତରକୁ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଦେଖୁ—
Bhakta batsalata Attachment to devotees.
(ଭକ୍ତବହୁଲତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭକ୍ତ ବିଟା(ଟା, ଟୋ)ଳ—ଦେ. ବ—ମୁନ ଭକ୍ତ, କପଟ ଭକ୍ତ—
Bhakta bitā(tā, tō)la One who feigns devotion;
(ଭକ୍ତ ଭଣ୍ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ) a mean votary; a votary in
ଭକ୍ତ ବିଟଳ ଭକ୍ତ ବିଟଳ

ଭକ୍ତ ମଣ୍ଡ—ସ. ବ—ଭକ୍ତର ପେତ—

Bhakta manḍa The scum of boiled rice.

(ଭକ୍ତ ସ୍ଫଳାବ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭକ୍ତ ରଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—ଉପକାଷ ଯୋଗୁଁ କୃଷ ଭକ୍ତ—A devotee
Bhakta ranka emaciated on account of religious
fasting. (ଭ—ସୁରନେ । କେବଳ ଭକ୍ତରେ ପ୍ରାୟେ,
କହପ, ମସ୍ତି, ମଣ୍ଡୁ କମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ ହୋଇଗଲ କାହେଁ ।
ରସକଣ୍ଠାଳ)

ଭକ୍ତ ରକ୍ଷକ—ସ. ବ—ସେ ଭକ୍ତର ରକ୍ଷାକରେ—Saviour of
Bhakta rakshaka devotees.

(ଭକ୍ତରକ୍ଷଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭକ୍ତ ଶାଳା—ସ. ବ—୧ । ପାଦଶାଳା; ରେଷେଇଶର—୧. Cook-
Bhakta śālā room. , । ସମବେଳ ଭକ୍ତମାନଙ୍କର
(ଭକ୍ତରକ୍ଷଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଭକନ ଓ ଧର୍ମୀପଦେଶ ଶବ୍ଦର ସ୍ଥାନ—
2. A place where devotees congregate for prayer and religious instruction.

ଭକ୍ତା—ଦେ. ବ (ସ. ଭୋକ୍ତା)—୧ । ସଜଦତ ବନ୍ଦଗତ ଉପାୟ
Bhaktā ବିଶେଷ—୧. A family title. ପ୍ରାଦେ
(ଗଢ଼ଜାତ ଓ ବାରିପଦା) ବ—୨ । ପଶାପକାନ୍ତି ଦିନ
ଷେଷ ଜାତ ଲୋକେ କରୁଥିବା ହାମୁଳାତ—୨. A festival peculiar to Orissa when votaries of Durga walk on fire or prickly thorns.
• । ଭକ୍ତାବ୍ରତଧାରୀ ଦଳ—୩. The band of these
votaries.

ଭକ୍ତାଧୀନ—ସ. ବିଶ. ପୁଁ—ଭକ୍ତର ବଶୀତୁ—Said of God
Bhaktādhīna who willingly makes Himself
(ଭକ୍ତାଧୀନା—ଶ୍ଵରୀ) subservient to His devotees.

ଭକ୍ତାନୁରକ୍ତ—ସ. ବିଶ. ପୁଁ—ଭକ୍ତବସ୍ତୁ—Attached to or
Bhaktānurakta fond of devotees.
(ଭକ୍ତାନୁରକ୍ତା—ଶ୍ଵରୀ) (ଭକ୍ତାନୁରକ୍ତ—ବ)

ଭକ୍ତାସ୍ରୟ—ସ. ବିଶ—ଭକ୍ତର ଅଶ୍ୱସ୍ତୁ—
Bhaktāśraya The refuge of a devotee.

ଭକ୍ତି—ସ. ବ (ଭଲ ଆରୁ + ଭବ. କି)—୧ । ପୂଜ୍ୟ ବନ୍ଦି ବା
Bhakti ଦେବତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନ୍ତରବା ଶ୍ରଦ୍ଧା—୧. Devotion;

Devotedness. [ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ରମତରେ ଭକ୍ତି
ନବଧା—୧ । ନାମଶବ୍ଦ, , । କାନ୍ତିକ, * । ଦୂରଣ,
୪ । ପଦମେବା, ୫ । ପୂଜା, ୭ । ପ୍ରବ, ୭ । ପରିଚର୍ଯ୍ୟ,
୮ । ସଞ୍ଚାରବରେ ସମ୍ମାନଣ ଓ ୯ । ଅସ୍ଵମର୍ପଣ ।
ଭକ୍ତି ପୁଣି ଦୂର ପ୍ରକାରର ବୋଲି ଧର ସାଇଥାରୁ ।

୧ । ଶୁକା ଭକ୍ତି, ୨ । ଜ୍ଞାନମିଶ୍ରା ଭକ୍ତି ।

୧ । ରାଗବଦରେ ଶୁକା ଭକ୍ତର ବିଶ୍ୟ ଗର୍ଭ କରସାଇ
ଅଛି । ସବୁ କର୍ମକୁ ନାଶ୍ୟନକଠାରେ ଅର୍ପଣ କରିବ ଏବଂ
ଗ୍ରହଣକୁ ନେବର୍ମିତିବରଣ, ନାମଶବ୍ଦ ଓ ଗାନ କରିବ,
ନାମକାର୍ତ୍ତନ ଓ ନନ୍ଦ କରିବ, ସମ୍ପର୍କ ବିଶ୍ୟ ହରିକର
ପ୍ରାଣର ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କରିବ ।

୧। ଅଚ୍ୟତାନନ୍ଦ ପ୍ରଭୁର ପଥ ମହାସୂର ବା ପଞ୍ଚଶିଳୀ
ପ୍ରଭୁବର ଜ୍ଞାନମିଶ୍ରା ଭକ୍ତିର ପନ୍ଥା—ଏମାନେ କହନ୍ତି—
ଅତ୍ୟ, ତତ୍ତ୍ଵ, ମତ, ଶ୍ଵରୀ, ଜ୍ଞାନ, ଅବାକ୍ତ, ଦଳ, ସମାଧି,
ଭସଗୁଣ—ଏକାତ୍ମକ ଜ୍ଞାନମୟରେ ସାଧକର ସାଧନ ଓ
ସିଦ୍ଧିର ସୋଧାନ । ସମାଧିପରେ ପରମଦର୍ଶନ ଓ ପରମଦର୍ଶନ
ପରେ ଜୀବର ଉତ୍ସବର ଲୋକାସ୍ଥାନ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରୀ ରକ୍ଷଣ
ଭବତତ୍ତ୍ଵରୁହୀ ଜ୍ଞାନମିଶ୍ରା ଭକ୍ତିର ଚରମକୋଟି ଅଟେ । ଶୁଦ୍ଧା
ଭକ୍ତିର ମଧ୍ୟ ତାହାରୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ବିନ୍ଦୁ ଉତ୍ସବର ସାଧନ-
ପରାଣୀ ପୃଥିକ୍ । ଶୁଦ୍ଧରେବରେ ଭକ୍ତି ପ୍ରକାଶ-ସାହିତ୍ୟ,
ଶକ୍ତ୍ସୀ ଓ ତାମସୀ ।] ୨। ଗୁରୁଜୀବି ପ୍ରତି ପ୍ରେମ
ବା ମେଦ୍ଦ—୨. Reverence for or attachment
for one's elders. ୩। ସାହାର ପ୍ରତି ଅନ୍ତର୍ଗୀତ—
୩. Loyalty. ୪। ଉତ୍ସବ; ପୂଜା—୫. Worship;
homage. ୫। (+କର୍ମ. ତ) —ଅନ୍ତର୍ଗ—୬.
Portion; share. ୬। ବିଭାଗ; ବିଭାନ—୭.
Division; partition. ୭। ଅଳଙ୍କାର—୮.
Ornament (Apte), (ସଥା—ଦେମ ଭକ୍ତିମଣ୍ଡଳ
କୁ ସେ ଅବମାର ଦେଖୀ । ମହାସାହା ।) ୯। ରଜାନା—
୯. Composition. ୧୦। ରଜୀ; ରଜି ମା—
୧୧. Demeanour; mode; pose. ୧୦। ଗୋଟିଏ
ବୁଝ—୧୦. The connotative attribute of a
word. ୧୧। ସେବା ଶୁଦ୍ଧାସା (ହ୍ର. ଶ)—୧୧.
Service; attendance. ୧୨। ଅଙ୍ଗ; ଅବୟକ
(ହ୍ର. ଶ)—୧୨. Limb. ୧୩। ରେଣ୍ଡାକାର କର-
ଦ୍ୱାବା ବିଭାଗ (ହ୍ର. ଶ)—୧୩. A division made
by means of a line. ୧୪। ଅନ୍ତର୍ଗୀତ; ମେଦ୍ଦ
(ହ୍ର. ଶ)—୧୪. Attachment; affection.

ଭକ୍ତିଆ(ୟତ୍ତ) —ଦେ. ବିଶ—୧। ଭକ୍ତ—୧. Devoted. ୨। ଭକ୍ତ-
Bhaktis(yatt) ବସଳ—୨ Attached to one's devotee.
ଭକ୍ତିଆଭାବ— (ଭ—ତାହାରୁ ଭାଗବତ କହି, ଦାସଭକ୍ତିଆ
ଅଟେ ସେହି । ପୁଣ୍ୟତମ. ତନ୍ମୋଦୟ ।) ୩। (ଅନ୍ୟ
ଧର୍ମ ସଙ୍ଗେ ଲାଗେ; ସଥା—ମଧୁରଭକ୍ତିଆ)—୩.
Having devotion. ଦେ. ବିଶ—୧। ଭକ୍ତ—
୧. A devotee. (ଭ—ଏହି ପିଲାଳ ପଥର ମହିମା,
ପ୍ରେମ ଭକ୍ତିଆମାନେ ତା ଲାଗିମା । ପ୍ରାଚି. ରତ୍ନପଥ-
ମଙ୍ଗଳ ।) ୨। ଭଣ୍ଟ ଭକ୍ତ—୨. A hypocritical
devotee.

ଭକ୍ତି କର—ସ. ବିଶ (ଭକ୍ତି+କୁ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତ. ଅ)—ଭକ୍ତିର
Bhakti kara ଭାବାଦକ; ଭକ୍ତିର ଉତ୍ସେବକାରୀ (ହ୍ର. ଶ)
—Producing devotion in the mind of a
person.

ଭକ୍ତି କରିବା—ଦେ. କି—ହୃଦୟରେ ଶ୍ରୀରାମ କରିବା—To have
Bhakti karibā ରାମର ରାମର ରାମର ରାମର ରାମର
ଭକ୍ତି କରା ଭକ୍ତି କରା ଭକ୍ତି କରା ଭକ୍ତି କରା

ଭକ୍ତି ଗ୍ରନ୍ଥ—ସ. ବି (ମ. ପ. ଲେ; ଭକ୍ତି+ପ୍ରକ୍ରି)—ସେହି ପ୍ରକ୍ରିରେ
Bhakti grantha ଭକ୍ତି ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କରିଯାଇ ଥିଲା—
A devotional book.

ଭକ୍ତି ତତ୍ତ୍ଵ—ସ. ବି (ଶଶୀ ତତ୍ତ୍ଵ; ଭକ୍ତି+ତତ୍ତ୍ଵ)—ଭକ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧେ
Bhakti tattwa ଜାଳା ତଥା—The principles of or
truths about devotion

ଭକ୍ତି ଦାତା—ସ. ବିଶ—ସାହା ମନରେ ଭକ୍ତିର ଉତ୍ସେବ କରିବା—
Bhakti dātā Infusing or producing the senti-
ଭକ୍ତିଦାସକ, ଭକ୍ତିପ୍ରଦ
ଭକ୍ତିପ୍ରଦାସକ, ଭକ୍ତିସାରକ, } ଅନ୍ୟରୂପ in the mind of a
ଭକ୍ତିସାରକ person.

ଭକ୍ତି ଦେଖା(ଖେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଦେବତା ବା ପୂଜ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
Bhakti dekhā(khe)ibā ପ୍ରତି ଭକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରିବା—
ଭକ୍ତି ଦେଖାନ To give expression to one's regard
or devotion to a Deity or an adorable
person.

ଭକ୍ତି ପଥ—ସ. ବି (ଗୁଣୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ରବିଜ୍ଞାନ ଭକ୍ତିର ନବଧା
Bhakti patha ସୋଗାକ; ଉତ୍ସବର ଭକ୍ତିପୂର୍ବକ ରଜନା କରିବାର
ଭକ୍ତିପଥା } ଅନ୍ୟରୂପ ପନ୍ଥା—The mode of approach-
ଭକ୍ତିମାର୍ଗ } ଅନ୍ୟରୂପ
(ଭକ୍ତିବାଟ—ଦେଶକ ରୂପ) tion; the devotional aspect
of religion. [ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ର ଅନ୍ତର୍ଗାରେ ଉତ୍ସବର
ଭକ୍ତିପୂର୍ବକ ରଜନ କରିଯାଇ ପାରେ; ସଥା—ଜ୍ଞାନମାର୍ଗ
(ବୈଶିଶ୍ଵାକର), କର୍ମମାର୍ଗ (ସମାଧାର) ଓ ଭକ୍ତିମାର୍ଗ
(ବୈଶ୍ଵିଦବକର) ।]

ଭକ୍ତି ପର—ସ. ବିଶ. ସୁ—ଏହାକୁ ଭକ୍ତ—Exclusively devoted
Bhakti para (ଭକ୍ତିପୂର୍ବ, ଭକ୍ତିପ୍ରମାଣପୂର୍ଣ୍ଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ଭକ୍ତିପରାମର୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭକ୍ତି ପୂର୍ବ—ସ. ବିଶ. ସୁ (ଶ୍ରୀ ତତ୍ତ୍ଵ; ଭକ୍ତି+ପୂର୍ବ)—ଭକ୍ତି ଯୋଗୁ
Bhakti pūta ନିର୍ମଳାଭିତ (ହୃଦୟ)—(heart) Purified
(ଭକ୍ତିପୂର୍ବ—ସ୍ତ୍ରୀ) with the sentiment of devotion.
(ଭକ୍ତିଶାର୍କ, ଭକ୍ତିଶୋଧକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭକ୍ତି ପୂର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବିଶ (ଶ୍ରୀ ତତ୍ତ୍ଵ; ଭକ୍ତି+ପୂର୍ଣ୍ଣ)—ଭକ୍ତିରସରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ—
Bhakti pūrnna Full of devotion; abounding in
(ଭକ୍ତିପୂର୍ବ, ଭକ୍ତିମଧ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) devotion.

ଭକ୍ତି ପୂର୍ବକ—ସ. କି. ବିଶ—ଭକ୍ତି ସହିତ; ଭକ୍ତିପୂର୍ବକ ଭବରେ—
Bhakti pūrbaka Accompanied with devotion;
(ଭକ୍ତିପୂର୍ବକ, ଭକ୍ତିମଧ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) respectfully; with due
devotion.

ଭକ୍ତି ପ୍ରବାଣ—ସ. ବିଶ (ଭକ୍ତି+ପ୍ରବାଣ=ନମ୍ର)—ଭକ୍ତିହାତ ବିଲାତ;
Bhakti prabāna ଭକ୍ତିରସହାୟ ଦୃଷ୍ଟିଭୂତ (ହୃଦୟ)—
(heart) Moistened; made soft or over-
flowing with the sentiment of devotion.

ଭକ୍ତି ପୂର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବିଶ—ଭକ୍ତିବାଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ (ହୃଦୟ)—(heart)
Bhakti pluta Overflowing with devotion.
(ଭକ୍ତିବାଷ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭକ୍ତି ବାଦ—ସ. ବି—ଜ୍ଞାନମାର୍ଗ ଓ କର୍ମମାର୍ଗ ଅପେକ୍ଷା ଭକ୍ତିମାର୍ଗ
Bhakti bāda ଭକ୍ତିକୁ ଏହା ପ୍ରତିପାଦନ—The exposition
of the theory that devotion is higher
than either knowledge or action.

ଭକ୍ତି ବିଭେଦ—ଦେ. ବିଶ—ସାହା ଭକ୍ତି ବିଷୟକୁ ବିଭେଦ କରିଥିଲୁ
Bhakti bibheda ଅର୍ଥାତ୍ ବିଷଦ୍ଵାବରେ ବିଭାଗାବଳୀ କରି ବୁଝାଇ
ଦେଇଥିଲୁ—Fully explaining the subject
of devotion. (ତୁ—ଆରମ୍ଭ କରି ଏ ଚରିତ,
ଭକ୍ତିବିଭେଦ ଭାଗବତ—ଦୂଷତ. ପ୍ରେମପଥମୂଳ ।)

ଭକ୍ତି ଭାଜନ—ସ. ବିଶ. ପୁ. ଶୀ (ଶଶୀ ଚତ୍ର)—ଭକ୍ତିର ପାତ୍ର; ଯାହାକୁ
Bhakti bhājana ଭକ୍ତି କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ; ଗ୍ରହାଦ—Deserv-

ଭକ୍ତି ଭବ—ସ. ବି—ଦେବତାବିଷୟକୀ ରତ୍ନ; ଗୁରୁଜନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନ୍ତର୍ଗତ—
Bhakti bhāba Religion; devotion; respect for
elders.

ଭକ୍ତିମନ୍ତ୍ର—ଦେ. ବିଶ (ସ. ଭକ୍ତିମନ୍ତ୍ର ଶବ୍ଦ)—ଭକ୍ତିମନ୍ତ୍ର—
Bhaktimanta Devoted; devout; regardful.

ଭକ୍ତିମନ୍ତ୍ର ଭକ୍ତିମନ୍ତ୍ର

ଭକ୍ତିମାନ—ସ. ବିଶ. ପୁ. (ଭକ୍ତି+ଅଛି ଅର୍ଥରେ ମହ୍ବ; ମା. ଏକ)—
Bhaktimān ଭକ୍ତିଶିଳ—Devoted; devout.
(ଭକ୍ତିମାନ—ଶୀ)

ଭକ୍ତିମୂଳକ—ସ. ବିଶ (ବହୁଗୀତ; ଭକ୍ତି+ମୂଳକ)—ସାହା ଭକ୍ତି—
Bhaktimūlaka ରସରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ; ଭକ୍ତିରସହାସ ପ୍ରଣୋଦନ—
Prompted by devotion; proceeding from
heart's devotion.

ଭକ୍ତି ଯୋଗ—ସ. ବି—୧ । କେବଳ ଭକ୍ତିମାର୍ଗ ଅବଲମ୍ବନକ
Bhakti yoga ଭଗବତ୍ପ୍ରାପ୍ତିରୂପ ସାଧନା—1. Following
the mode of attaining God through
devotion. , । ଭକ୍ତିମାର୍ଗହାର ଭଗବାନଙ୍କ ଅର୍ଥନା—
2. Praying to God through devotion.

ଭକ୍ତି ରସ—ସ. ବି—ଭକ୍ତିରୂପ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଭାବ—The sentiment
Bhakti rasa of devotion; sense of devotion

ଭକ୍ତିଲା—ସ. ବିଶ. ପୁ. (ଭକ୍ତି+ଲା)—ଭକ୍ତିବାତା (ହି. ଶ.)
Bhaktila (ଦେଖ)—Bhaktidātā (See) ସ. ବି—
(ଭକ୍ତିଲା—ଶୀ) ଭକ୍ତିମ ଘୋଡ଼ା (ହି. ଶବ୍ଦାଗର)—
A good horse.

ଭକ୍ତି ଲୋକ—ଦେ. ବି—ଭକ୍ତ—A devotee. [ଭ—ବୃଷ୍ଟରେ
Bhakti loka ଭକ୍ତି ଯେତାଙ୍କ, ସେ ସଦା ଭକ୍ତିଲୋକ
ଜାଣ—ବୃକ୍ଷାବତା ଦାସୀ. ପୂର୍ଣ୍ଣତମ ଚନ୍ଦ୍ରଦୟ ।]

ଭକ୍ତି ଶୂନ୍ୟ—ସ. ବିଶ (ଶୂନ୍ୟ ଚତ୍ର)—୧ । ସାହାର ଭକ୍ତି ନ ଥାଏ—
Bhakti śūnya 1. Devoid of the sentiment of

ଭକ୍ତିଶଳ { devotion; lacking piety.
ଭକ୍ତିଚହତ } ଅନ୍ୟରୂପ , । ଅଭକ୍ତ—2. Impious.
ଭକ୍ତି ବିଶ୍ୱାସ

ଭକ୍ତି ସଞ୍ଚାର—ସ. ବି (ଶଶୀ ଚତ୍ର)—ହୃଦୟରେ ଭକ୍ତିବର ବା
Bhakti sañchāra ଭକ୍ତିରସର ଉଦୟ—The rising of
ଭକ୍ତିଶଳ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଭକ୍ତିଶଳକ } a person's mind.

ଭକ୍ତି ସୁଚକ—ସ. ବି—ସାହାହାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଭକ୍ତି ସୁଚକ ହୁଏ—
Bhakti suchaka Indicating the sentiment of
devotion.

ଭକ୍ତି ସ୍ମୃତି—ସ. ବି—ଶାଣ୍ଡିଲ୍ୟ ମୁଲିକ ରତ୍ନ ରୈଷ୍ଟ୍ର ପଞ୍ଜୁ ଦାୟତ ଭକ୍ତି—
Bhakti smṛiti Bhaktisūtra ବିଷୟକ ସୂର୍ଯ୍ୟପ୍ରତି (ହି. ଶ)—Name of a
treatise on devotion by sage Śāṇḍilya.

ଭକ୍ତୋପସାଧକ—ସ. ବି. ପୁ. (ଶଶୀ ଚତ୍ର; ଭକ୍ତ + ଉପସାଧକ)—
Bhaktopasādhaka ୧. ପାତ୍ର; ରୋଷେୟା (ହି. ଶ)—
(ଭକ୍ତୋପସାଧକ — ଶୀ) 1. Cook. , । ପରବେଶକ (ହି. ଶ.)—2. One who serves food; a waiter
at table.

ଭକ୍ଷ (ଖାଦ୍ୟ)—ସ—ଭୋଜନ କରିବା; ଖାଦ୍ୟବା—
Bhaksh (root) To eat.
ଭକ୍ଷ—ସ. ବିଶ (ଭକ୍ଷ ଖାଦ୍ୟ+କର୍ମ. ଅନ୍ତର୍ଗତ)—୧ । ଅହାର୍ୟ; ଅହାସ୍ୟ;
Bhaksha ଭକ୍ଷ୍ୟ—1. To be eaten; eatable. , ।
(ଅଭକ୍ଷ — ବିପଦ୍ୟତ) ସାହା ଖାଦ୍ୟର ଉତ୍ତରିତ—2. Fit to be
taken. ୧—୧ । ଖାଦ୍ୟଦ୍ଵାବଳୀ—1. Food. [ଭ—
ଭକ୍ଷ ଦେଲ ବହି ମୋ ପୁତ୍ର ପନମଳୁ—କୃଷ୍ଣବିଂକ. ମହା-
ଭାବତ. ବନ ।] , । ଯେଉଁ ଖାଦ୍ୟ ଖାଦ୍ୟବାର ଯୋଗ୍ୟ
ବା ଉତ୍ତରିତ—2. Fit or proper food. • । (+
ଭକ୍ଷ. ଅନ୍ତର୍ଗତ) ଭୋଜନ—3. Eating; taking meal.
[ଭ—ରମ ସଙ୍ଗେ ଅସୁରୀ ବହୁ ସମର କରି ମୁଲିକି
କରୁଥିଲ ଭକ୍ଷ—ବିତର. ରମାୟନ ।]

ଭକ୍ଷକ—ସ. ବିଶ. ପୁ. (ଭକ୍ଷ ଖାଦ୍ୟ+କର୍ମ. ଅନ୍ତର୍ଗତ)—ଖାଦ୍ୟକ; ଭୋଜନ-
Bhakshaka କାଶ—Eating. (ସଥା—ଗୋମାଂସଭକ୍ଷକ—
(ଭକ୍ଷକା—ଶୀ) ହେଡ଼ାଶିଅ (beef-eating), ନରଭକ୍ଷକ—ସେ
ନରମାଂସ ଖାଦ୍ୟ (carnival), ଜାବ ଭକ୍ଷକ, ମାଂସ
ଭକ୍ଷକ—ମାଂସାଶୀ (carnivorous), ଫଳ ଭକ୍ଷକ—
ଫଳାହାରୀ (vegetarian) ।

ଭକ୍ଷ କାର—ସ. ବି (ଭକ୍ଷ + କର୍ମ. ଅନ୍ତର୍ଗତ)—ଗୁଡ଼ିଆ (ହି. ଶ)—
Bhaksha kāra Confectioner.

ଭକ୍ଷଣ—ସ. ବି (ଭକ୍ଷ + ଭାବ. ଅନ୍ତର୍ଗତ)—ଭୋଜନ; ଖାଦ୍ୟବା—
Bhakshana Eating; partaking of food.

ଭକ୍ଷଣ କରିବା—ଦେ. କି (ସ. ଭକ୍ଷଣ)—ଖାଦ୍ୟବା; ଭନ୍ଦିବା—
Bhakshana karibā ଭନ୍ଦିବା କରିବା ଭନ୍ଦିବା To eat.

ଭକ୍ଷଣୀୟ—ସ. ବିଶ (ଭକ୍ଷ ଖାଦ୍ୟ+କର୍ମ. ଅନ୍ୟରୂପ)—ଭକ୍ଷଣ କରିବାର
Bhakshaniya ଯୋଗେ—Eatable. ଭ—ଖାଦ୍ୟଦ୍ଵାବଳୀ—
Eatables; food.

ଶ୍ରୀ ପାନ—ଦେ. ବି (ଖଣ୍ଡ+ପାନ) —ଏହି ଅଧିକାର—1. Food.
 Bhaksha pāna [ବି—ଗାହାରୁ ବଲେ ଉଷ୍ଣପାନ । ଦେଖାଇ
 ଖାଦ୍ୟପାନ, ଅର୍ପାନୀ ଦୂରସ ବିଧାନ—ପ୍ରାଚୀ ନିର୍ମାଣମାହୟୁଷ ।]
 । ଭୋକନ—2. Eating. । ଭୋକନ ଓ ପାନ—
 3. Eating and drinking. । ଖାଦ୍ୟତ୍ରବ୍ୟ ଓ
 ପାନସବ୍ୟ—4. Food and drink.

ଭକ୍ଷା(ଖ୍ୟା) ଭୋଜନ—ସ. ବ—ଭକ୍ଷ୍ୟଦୁର୍ବଳ ଖାଇବା—Taking of Bhaksha(kshya) bhojana proper food. ଦେ. ବ—
ଖାଇଯା ଦାଉଯା ଖାନା ପିଲା । । ଭୂପବାସାହିରେ ଅପଣାରୁ ଭୂମି
ଓ ବକ୍ତୁ ମାନଙ୍କୁ ଖାଇବାରୁ ଦେବା—1. Feeding of
one's kinsmen and relatives on cere-
monial occasions. । । କାତ ଭାବ—
2. Caste dinner. । । ସାମାଜିକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ
ପରାଇବି ଘରେ ଅନୁଭୋକନରୂପ ସମ୍ବନ୍ଧ—
3. The relationship between two persons
of the same caste dining at each other's
house on ceremonial feasts.

କେଣ୍ଟିକାନ୍ତରେ—ଦେ. ବି—ପେର୍ ବନ୍ଧୁମାନେ ବୌଦ୍ଧୀ
 Bhaksha(kshya)bhoji(ji) ବନ୍ଧୁର ଘରେ ଉସବାଦ
 ଭକ୍ଷତୋଜୀ ସମୟରେ ନିମନ୍ତ୍ତ ହୋଇ ଅଦ୍ଵୈତନ କରନ୍ତି;
 ଲାଭ ଭାଇ—Persons who partake of
 cooked food at a person's house on
 occasions of caste-dinners. [ଦୃ—ସାମାଜିକ
 ଭୋକିରେ ଅପଣା ଜୀବ ବିତୁମ୍ (kinsmen) କନ୍ତୁବାନ୍ଦବ
 (realatives) କୁ ଛଡା ଏବଜାଗ୍ରୂ ଅନ୍ୟ ଯେଉଁ
 ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ଥିଅଦ୍ଵୈତନ ନିମନ୍ତ୍ତ ଉକାପାଏ
 ସେମାନଙ୍କ ଉନ୍ନତିରେ ବୋଲିଯାଏ ।]

**ଭକ୍ଷା ଭକ୍ଷଣ—ସ. ବ (ଭକ୍ଷ + ଅଭକ୍ଷ) —ଆଦ୍ୟାଦ୍ୟ; ଭକ୍ଷାଭକ୍ଷଣ; ଭକ୍ଷ ଓ
Bhakshā bhaksha   ଅଭକ୍ଷଦ୍ୱବ୍ୟ—Proper food and
improper food; food proper to be taken
and food forbidden by sāstria injunc-
tions to be taken.**

ଭକ୍ଷାଶୀ—ଦେ. ବ—୧ । ଗ୍ରେଜନପ୍ରିୟ—1. Fond of eating;
 Bhakshāśī voracious. [ଭ—ବୁଲିମାନେ ତ
 ଭୋଜନବିଳାସୀ ଅଟକ୍ରି ଭକ୍ଷାଶୀ—କୃଷ୍ଣବିଦ. ମହାଭାରତ. ସମ]
 ୨ । ଗ୍ରେଜନାର୍ଥ—2.. Desirous of taking a
 meal.

[ତି—ମନ୍ତରଗୁଡ଼ିଲିଆଦୁକ୍ ଇଂସନୀ ଅପରରେ ମୁହଁତ
ସ୍ଵର୍ଗ କୋଷରେ ଓ ଅପ୍ରେକ୍ କୋଷରେ ଦଶମିତଳା,
ରତ୍ନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ଅଛି; ବିନ୍ଦୁ ‘ରତ୍ନିତବଦ୍ୟ’ ରୂପ ନାହିଁ ।
ସ୍ଵର୍ଗ ରରେ ରତ୍ନିତବଦ୍ୟ ଶକ୍ତି କ୍ଷମତାର ମିଳିନାହିଁ ।]

ଭକ୍ଷିକା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କି (ସ. ରକ୍ଷ୍ମୀ ଧାରୁ) —ଶାର୍ଦ୍ଦବା—
Bhakshibhā To eat. [ଭକ୍ଷିକା—ନାନାକାଳର ଉଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ
ଭକ୍ଷଣ ଭକ୍ଷନା ଭକ୍ଷିଲେ—ବୃକ୍ଷସଂକ୍ଷିପ୍ତ ମହାଭାଗିତ. ଅବି ।]
ଭକ୍ଷଣୀ—ସଂ ବିଶ. ପୁଂ (ଭକ୍ଷ୍ମ ଧାରୁ + କଣ୍ଠୀ. ଇନ୍ଦ୍ର; ୧୦୧୯)—
Bhakshī ଭକ୍ଷଣକାଣ୍ଡ—Eating.
(ଭକ୍ଷଣୀ—ପ୍ରାଚୀରିକାରୀ)

ଭକ୍ଷ୍ୟ—ସ. ଦିଶ [ଭକ୍ଷ୍ୟାରୁତିକର୍ମ. ସ]—୧ । ଭକ୍ଷଣୀୟ; ଖାଦ୍ୟ—
 Bhakshya   1. Eatable. , । ପ୍ରେତନ କରିବାର
 ଉପ୍ଯୁକ୍ତ—ଅଭକ୍ଷ୍ୟ   ଉପ୍ଯୁକ୍ତ ବା ଯୋଗ୍ୟ—2. Fit or
 proper to be eaten. [ଭ—ପଢ଼ିଏ ଯାହା
 ମୋର ନ କରନ୍ତି ଦଶ—କୃଷ୍ଣଦିଂତ ମହାଭାବତ. ବନ] ।
 ବ—୧ । ଖାଦ୍ୟଦିବ୍ୟ—1. Food. , । ଅଭକ୍ଷଣୀୟ
 ପାଠ୍ୟ—2. Unforbidden food.

ଭକ୍ଷ୍ୟ କରିବା—ଦେ.କି [ସ୍ଵ. ଭକ୍ଷ]— ଭକ୍ଷଣ କରିବା; ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ କରିବା—
Bhakshya karibhā To eat up. [ହ—

ভକ୍ଷକରା	ମଦନା	ତାହାର ନାମ୍ବ ପଣ୍ଡାକ୍ଷ୍ମୀ. ସକଳ କରଇ ସେ ଦୟ—ଭଗବତ. ୩୩ ସୂନ୍ଦର ।]
ଭକ୍ଷ୍ୟକାର —ସ. ବ (ଦୟା+କୃ+କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ଅ) —୧ । ସେ ଆଦ୍ୟଦ୍ଵାଦ୍ସିତ୍ୟ Bhakshyakāra ପ୍ରସ୍ତୁତ କରେ—1. One who cooks food. , । ହୋଟେଲ୍ବାଲ୍—2. Hotel- keeper. । ଅପୁରିକ; ପିଞ୍ଜାକବିଜେତା— 3. A seller of cakes. । ଗୁଡ଼ିଆ— 4. Confectioner.		

ଭକ୍ଷ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ—ସ. ବି (କର୍ମଧା; ଭକ୍ଷ୍ୟ+ଦ୍ରବ୍ୟ) — ୧। ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ—
Bhakshya drabya 1. Food. ୨। ଭ୍ରଙ୍ଗନସାମଗ୍ରୀ—

2. Victuals, *	ଭୋକ୍ଷ୍ୟାବଶିଷ୍ଟ—	3. Proper food.
ଭୋକ୍ଷ୍ୟାବଶିଷ୍ଟ—	ଦିଶ [ଉଚ୍ଚାରଣ ତତ୍ତ୍ଵ]—ଭୋକ୍ଷ୍ୟାବଶିଷ୍ଟ; ଭକ୍ଷ୍ୟା; Bhakshyābasishṭa	ଆଇ—Left after meals; left at the table

ଭକ୍ଷ୍ୟାବଶେଷ—୪. ୩—ରୁକ୍ତାବଶୀଷ୍ଟବ୍ୟ—
 Bhakshyaabasesha   Leavings of a dinner.

କର୍ମାନ୍ତିଷ୍ଠ୍ୟ—ସ ଉଣ୍ଡ (ସହରର) —ଶାହ୍‌ଆଶାଦ୍ୟ ହସ୍ତ—

Bhakshya भक्ष्य Proper and improper food.

କ୍ଷେତ୍ରାବ୍ଦୀ ଉପର—ସ. ବ—ଶାନ୍ତି ଦିବ୍ୟ ଓ ଅଶାନ୍ତି ଦିବ୍ୟ

Bhakshyābhakshya bichāra ସ୍ମରେ କିବେଳା—
Consideration of what food is proper
and what food is not proper to be
taken.

2. A common room of a village where Bhagabata books are worshipped and read every day or often. [ଦ୍ର—ଏହା ଭକ୍ତିଯୁ ଗ୍ରାମାଳକ୍ଷର ବିଶେଷର । ପ୍ରାୟ ପ୍ରତେଷକ ସମ୍ମ ହନ୍ତୁ ଗୃହସ୍ଥଙ୍କର ଘରେ ଭାଗବତ ଗାତ୍ର ଅଛନ୍ତି । ଏ ଭାଗବତ ଗାତ୍ରରେ ଭାଗବତ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ମରଣମାଳ ମଧ୍ୟ ଥାଏ ଓ ପ୍ରତିବିନ ଏ ଗାତ୍ରକୁ ନେଇବେଦ୍ୟାଦିଦାସ ପୂଜା କର୍ଯ୍ୟାବ । ପ୍ରତି ଗ୍ରାମରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ତରର ଘର ଥାଏ, ସେ ଘରେ ଭାଗବତ ଗାତ୍ର ପୂଜା କର୍ଯ୍ୟାବ ଓ ପ୍ରତିବିନ ସନ୍ଧାନବେଳେ ସେଠାରେ ସୁରଧାତ୍ର ବେଳେ ଥାନେକ ଗ୍ରାମକାଷୀ କୃଣ୍ଣ ହୋଇ ଭାଗବତ ଶୁଣନ୍ତି ଓ ଅଗନ୍ତୁକ ଅତିଥିମାନେ ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ଆଶ୍ରୟ ପାଥନ୍ତି ।]

ଭଗବତ(ତ)ଗୀ(ଗୀ)ତା—ଦେ. ବ—[ସ. ଭଗବଦ୍ ଗୀତା]—**ଭଗବଦ୍**
Bhagabat (ta) gi (gi) ta ଗୀତା (ଦେଖ)

Bhagabat gītā (See)

ଭଗବତୀ—ସ. ଶୀ (ଭଗବତ + ଶୀ. ଶୀ)—୧ । ଦୂର୍ଗ—

Bhagabati 1. Goddess Durgā , । ଦୂର୍ଗ—
2. Durgā. • । ସରସ୍ଵତୀ (ଶ. ଶ)—3. Saraswati. • । ଗଙ୍ଗା [ହିଣ୍ଣ]—4. The Ganges [personified] ଦେ. ବ—ଶୁଣ୍ଡ ଜିହା ବାଶୁରରେ ବିଶିତା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦୂର୍ଗ ପ୍ରତିମା—An idol of Durgā at Banpur in the Puri district. [ଦ୍ର—
ସମ୍ମାନ ଲଭଣ ଭଗବତଙ୍କର । ରାଧାକାଥ ।] [ଦ୍ର—
ଏ ପାରିବୁଦ୍ଧ ବିଜପରିବାରଙ୍କ ଉତ୍ସୁଦେବତା । ଅମେ
ପାରିବୁଦ୍ଧ ଓ ବାଶୁରର ଏବ ଶକ୍ତା ଥିଲେ । ଏହାକର
ଦେବୋତ୍ତର ସମ୍ମର ଅବ ଦୂର୍ଗା ଶୁଣା କରିବା ନିମନ୍ତେ
କଟିକର ଜିହା ତଜ ସାହେ ବଜ ନିୟନ୍ତ୍ର ଗୋଟିଏ କମିଟି
ଥିଲା ।]

ଭଗବତ୍ ପ୍ରେମ—ସ. ବ—(ଶୀ ତତ୍ତ୍ଵ) —**ଭଗବଦ୍ ଭକ୍ତି—**

Bhagabat-prema Devotion to God.

ଭଗବତ୍ ପ୍ରେମିକ—ସ. ବ. ଶୁ—**ଭଗବଦ୍ ଭକ୍ତି;** ଭଗବତଙ୍କାଳାରେ
Bhagabat premika

ପ୍ରେମୟୁକ୍ତ—Devoted,

(ଭଗବତ ପ୍ରେମୀ—ଅନ୍ୟାନ୍ୟ)

ଭାଗବତ ପ୍ରେମିକା, ଭାଗବତ ପ୍ରେମିଣୀ—ଶୀ

ଭଗବନ୍ତ—ଗ୍ର. ବିଶ (ସ. ଭଗବତ୍)—ପୂଜ୍ୟ—Adorable. ବ—

Bhagabanta ଭଗବାନ୍, ଈଶ୍ଵର; ବିଶ୍ୱ—God; Bishnu.

(ଭ—ନିର୍ବିଶ ଅସ୍ତ୍ରା ଶୁଣବନ୍ତ, ନିମ୍ନେ ପ୍ରବୁ ଭଗବନ୍ତ ।

ଭଗବତ. ୧୦ମ ।)

ଭଗବଦ୍ ଗୀତା—ସ. ବ (ମ. ପ. ଲୋ; ଭଗବତ୍—**ଭଗବତଙ୍କ**

Bhagabat gītā ମୁଖୋଜାରତ + ଗୀତା)—କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ସୁଦ୍ର-

କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥ ଉପସ୍ଥିତ ଅର୍ଦ୍ଦନ୍ତ ଓ ତାଙ୍କ ସାରଥ୍
ଶକ୍ତିକୁ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଫୋତ୍ତର ତଳରେ ଜ୍ଞାନ୍ୟୋଗ,
ଭକ୍ତିୟୋଗ ଓ କର୍ମ୍ୟୋଗ ସମ୍ମଳୀୟ ପାରମାସ୍ତ୍ରକ ତରୁ-

ଭପଦେଶ—Bhagabatgītā (Lit. Lord's Hymns) a spiritual dissertation on the principles of Hindu religion emanating from the mouth of Sreekrushna and addressed to Arjuna. [ଦ୍ର—ଏହା ମହାଭାବତର ଭାଗ୍ୟବତ ଅନ୍ତର୍ଗତ; ଏହା ଭପଦେଶ ବା ଦେବାନ୍ତର ସାରାଂଶ । ଅର୍ଦ୍ଦନ୍ତ ସମରପାଳିଙ୍କରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଅପର ପଶରେ ସୁଦ୍ଧାର୍ଥ ସହିତ ଅପଣାର ଭାଇ ବନ୍ଦୁ କୁରୁମନ୍ତ୍ର ଦେଖି ଭବନ୍ତର୍ଯ୍ୟାର୍ଥ ଏହିମାଳକୁ ଦେଖା କରିବାକୁ ଭବନ୍ତ ହେଉଥାନ୍ତି ଏହା ଭାବ ସୁଧ କରିବେ କାହିଁ ବୋଲି ଅଷ୍ଟଭାଗ କର ବିଷ୍ଣୁ ହେଲେ ଅର୍ଦ୍ଦନ୍ତ ଭପଦେଶ ପ୍ରଦାନପଦ୍ଧବ ଅର୍ଦ୍ଦନ୍ତ ମୋହ ଦୂର କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟାଧନାର୍ଥ କିଳିପ୍ରଭୁ ଭବରେ ସୁନ୍ଦ କରିବାକୁ ପ୍ରଦାନ ଉଥିଲେ । ଏଥର ଶେଷ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଏହି କିମ୍ବା ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାଧନ ନିମନ୍ତେ କିଳିପ୍ରଭୁଭବରେ ସାଧାରଣରେ କର୍ମଶାଖାର କର କିଜ କାବନକୁ ଚରିତାର୍ଥ କରିବକ ଓ ସମସ୍ତ କର୍ମର ଘର ଉତ୍ସରକତାରେ ଅର୍ପଣ କରିବ । ଏ ଗ୍ରହ ୧୮ ଅଧ୍ୟାୟରେ ବିବରିତ ହେଲାକୁ । ପ୍ରତେଷକ ଅଧ୍ୟାୟ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏ ଯୋଗ ବୋଲି ଅରହତ ହୋଇଥିଲା । ହନ୍ତୁ ଧର୍ମର ସମସ୍ତ ଜ୍ଞାନବ୍ୟାପକ ବିଷ୍ଣୁ ଏହି ୧୮ ଅଧ୍ୟାୟରେ ସମ୍ପିଣ୍ଡ ଓ ପ୍ରାଣକ ଭବବେ ସନ୍ଦେହିତ ହୋଇଥିଲା ଓ ଏହା କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରକ୍ଷାଦ୍ୟ ବା ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ର ଥିଲା ।

୧୯ ଅଧ୍ୟାୟ—**ଅର୍ଦ୍ଦନ୍ତଭିଜାବ ଯୋଗ, ୨୦ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମଯୋଗ, ୨୧ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମପ୍ରାର୍ଥଣ ଯୋଗ, ୨୨ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ ଯୋଗ, ୨୩ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୨୪ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ ଯୋଗ, ୨୫ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୨୬ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୨୭ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୨୮ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୨୯ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୩୦ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୩୧ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୩୨ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୩୩ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୩୪ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୩୫ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୩୬ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୩୭ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୩୮ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୩୯ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୪୦ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୪୧ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୪୨ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୪୩ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୪୪ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୪୫ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୪୬ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୪୭ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୪୮ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୪୯ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୫୦ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୫୧ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୫୨ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୫୩ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୫୪ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୫୫ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୫୬ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୫୭ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୫୮ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୫୯ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୬୦ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୬୧ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୬୨ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୬୩ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୬୪ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୬୫ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୬୬ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୬୭ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୬୮ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୬୯ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୭୦ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୭୧ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୭୨ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୭୩ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୭୪ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୭୫ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୭୬ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୭୭ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୭୮ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୭୯ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୮୦ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୮୧ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୮୨ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୮୩ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୮୪ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୮୫ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୮୬ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୮୭ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୮୮ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୮୯ୟ ଅଧ୍ୟାୟ—**କର୍ମବ୍ୟାପ—କର୍ମପରମାନନ୍ଦ ଯୋଗ, ୯୦ୟ ଅଧ**

ଭଗବଦ୍ ଚିତ୍ରହ—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର) —ବିଷ୍ଣୁ ମୂର୍ତ୍ତି—	Bhagabat bigraha An image of Bishnu.
ଭଗବଦ୍ ଭକ୍ତ—ସ. ବ. ଓ ବିଶ ପୁଂ (ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର) — ୧। ଇଶରପ୍ରେମିକ Bhagabat bhakta 1. Devoted to God. ୨। (ଭଗବଦ୍ ଭକ୍ତ—ଶୀ) ବିଷ୍ଣୁଭକ୍ତ; ବୈଷ୍ଣବ—2. A devotee of Bishnu.	
ଭଗବଦ୍ ଭକ୍ତ—ସ. ବ. (ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର) —ଇଶରକ୍ଷତାରେ ଭକ୍ତ—	Bhagabat bhakti Devotion to God.
ଭଗବଦାର୍ଶନକ(ତା) —ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର) —ଇଶରସୋଧନା—	Bhagabatdarshana (tā) Praying to God.
ଭଗବଦାଶ୍ୟ—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର) —ଭଗବାନଙ୍କଠାରେ ଅସ୍ଥା—	Bhagabatashraya Trust or refuge in God.
ଭଗବଦାଶ୍ରିତ—ସ. ବ. ପୁଂ—(ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର) —ଭଗବାନଙ୍କୁ ଅଶ୍ୱୟ—	Bhagabatashritra କରିଥୁବା—Relying on God. (ଭଗବଦାଶ୍ରିତ—ଶୀ)
ଭଗବାନ—ସ. ବ. ପୁଂ (ଭଗ = ବାର୍ଯ୍ୟ + ସ୍ଵକାର୍ତ୍ତେ ବତ୍; ୧ମା ୧ବ) Bhagabān ୧। ଜ୍ଞାନାଦ ପତ୍ରେ ଅର୍ଥଶାଳୀ—1. Divine; [ଭଗବତ—ଶୀ] endowed with divinity. [ଭ— କେବଳ ଇଶର ଭଗବନ୍ତ ଭଗବାନ । ପ୍ରାଚୀ. ଶିବ- ସ୍ଵରେଦୟ] , ୧। ପୂଜା; ପୂଜନୟ—2. Adorable; worshippable. ବ.—୧। ପରମେଶ୍ଵର—1. God. ୨। ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishnu. “। ବୃଦ୍ଧଦେବ 3. The Buddha. ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଅୟିବା କାମ—A Name given to males (ଭଗବାନ—ଦେଶକ ରୂପ)	
ଭଗବାନ କବିରାଜ—ଦେ. ବ (ନାମ) [ଭ—୨୦୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବର Bhagabāna kabirāja ଅର୍ଥାତ୍ ୧୪ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ତେଣୁ ବହ ଶୁଣି ଶୁଣି କାମକ କୁନ୍ତର ପ୍ରଶେଷା । ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍ତର] Name of an Oriya poet of the 14th century A. D.	
ଭଗଲ ଚଗଲ ହେବା—ପ୍ରାଦେ. (ସାକ୍ଷୀର) କି. ଚଗଲ ବଗଲ ହେବା; Bhagal chagal hebā ଅସ୍ତ୍ରର ଦେବା—To be rest- less.	
ଭଗ(ଜ,ଗ,ଗୁ)ଲି—ପ୍ରାଦେ. (ସାକ୍ଷୀର) ବ (ଭୁଲ. ହି. ଭଗଲ—ଛଳୀ; Bhaga (ja,gi,gu)li ଭଗଲ—ଛଳ)—୧। ବେଳ; ଅଛୁ— 1. Joke; jesting. ୨। ଛଳ; କପଟ—2. Fraud. ୩। କାହାନା—3. Feigning; pre- tence.	
ଭଗ(ଜ,ଗ,ଗୁ)ଲି କରିବା—ଦେ. କି. ୧। ଅଛୁ କରିବା—1. To Bhaga(ja,gi,gu)li karibā cut jokes; to jest. ୨। କାହାନା କରିବା—2. To feign. ୩। ପ୍ରଶ୍ନର ଠିକ୍ ସବାବୁ ନ ଦେଇ ଏହୁ ତେଣୁ ସବାବୁ ଦେବା— 3. To return evasive answers to questions; to prevaricate.	

ଭଗଶାସ୍ତ୍ର—ସ. ବ. (୩. ପ. ଲେ) — କାମଶାସ୍ତ୍ର (ହ. ଶ) —	Bhaga śāstra The sexual science.
ଭଗହାସ୍ତ୍ର—ସ. ବ. ପୁଂ (ଭଗ+ହୁ ଧାରୁ+କଣ୍ଠୀ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ) —	Bhagahārī ଶିବ (ହ. ଶ.)—A name of Śiba.
ଭଗ—ଦେ. ବିଶ. (ସ. ଭଗ୍) —ଭଙ୍ଗା; ଭଗ୍—	
Bhagat ଭାଙ୍ଗା ଝୁଟା Broken.	
ଭଗା(ପେ)ଦବା—ଦେ. କି—୧। ହୃଦୟାର ଦେବା—1. To Bhagā(ge)ibā scare away. ୨। ଚଢ଼ ଦେବା—	
ଭଗା(ପେ)ର ଦେବା, ଭଗେର ଦେବା } ଅନ୍ୟରୂପ 2. To drive. ଭଗାରେବା, ଭଗେର ଦେବା } away.	
ଭଗାନ ଭାଙ୍ଗା ବାଧ୍ୟ କରିବା—3. To force a ଭଗାନ ଭାଙ୍ଗା ବାଧ୍ୟ କରିବା—4. To cause a person to ଭଗାନ ଭାଙ୍ଗା ବାଧ୍ୟ କରିବା—4. To cause a person to flee away from a place by scaring him or by threatening him.	
ଭଗାର(ପେ)—ସ. ବ. ପୁଂ (ସ. ଭଗହାସ୍ତ୍ର)—୧। ଜ୍ଞାତ; ଜ୍ଞାନ—	
Bhagāri(ri) 1. Kinsman. ୨। ଦାୟାଦ (ହୁ-ଭଗାର ଜନ ଭଗାରୀ ବଦନ ପ୍ରାନ୍ତ ହୃଦ ତା ଅବଧାନେ କଃ ସ୍ତ୍ରୀ)—2. Heirs ଭଗାରୀ } to the same ancestors.	
ଭଗାରୁଣୀ } ଅନ୍ୟରୂପ ୩। ଅପାର ଲାଭରୁ ଅଂଶ ଦେବା ବ୍ୟକ୍ତି— (ଭଗାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ ଓ ବିଶ) 3. A cosholder; a person who takes a share from one's income.	
ଭଗାରୀ ପତ୍ର—4. Enemy; opponent; an antagonist. (ଭ—ଭାଙ୍ଗ ମୋ ଦିନ ନ ସର, ଭଗାରୀ ହୋଇଲ ମନ୍ତ୍ର କାଶ, ହୃମ ହେଲେ ଦ୍ୱାରାଶୀ— କୌଣ୍ଠିଲ୍ୟ ଘେଦନ କରିବା) *। ପ୍ରତିଦ୍ଵାରୀ—	
5. A rival. ୬। ଯାହିମାନେ ପଣ୍ଡାଗନ୍ତୁ ଦେବା ଭଗାରରୁ ଯାତି ଅଣିଥିବା ଗୁମ୍ଫା ଯାହା ଅଂଶ ପାଇ କିନ୍ତୁ ଅଂଶରୁ ପୁଣି ଭାଗ କଷାଇବା ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିଦ୍ଵାରୀ ଗୁମ୍ଫା—6. A rival Gomāstha who takes a share from a Pandit's own pilgrim- hunter from whatever the latter gets as his reward from the particular pilgrim's Pandit.	
[ଦ୍ଵ—ଜ୍ଞାନମାନେ ପେଟୁକ ସମ୍ମର୍ଦ୍ଦ ଭାଗ ନିଅନ୍ତି, ଓ ଏଥୁପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ଭଗହାସ୍ତ୍ର ବା ଭଗାରୀ ବୋଲିଯାଏ; ପେଟୁକ ସମ୍ମର୍ଦ୍ଦ ଭାଗହାସ୍ତ୍ର ଦେବାରେ ଭଗାରିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦୋର ଶତକ ହେଉଥିବାରୁ ଭଗାରୀର ଅର୍ଥ ଶତକ ହୋଇଥାଏଇ]	
ଭଗାରିଆ—ଦେ. ବି—୧। ଭଗାର (ଦେଖ)—Bhagāri (See) Bhagāri ଶତ ୨। ପ୍ରତିଦ୍ଵାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A rival. ଦେ. ବିଶ—ଶୁତାପନ—Inimical.	

ଭଗାରତ—ଦେ. ବ—ଭଗାରପଣ—Rivalry; enmity. [ହ—

Bhagārītā ଚୋହର ମୋହର ଭାଇ ଭଗାରତ ଦୋଷ,
ଅଜିତାରୁ ଗଲୁ ରେ ଅଧିମ ପୁରୁଷ—କୃଷ୍ଣବିଂଦୁ. ମହାଭାବତ-
ବନ ।]

ଭଗାର ପଣ—ଦେ. ବ—୧. ଜ୍ଞାତି—1. Kinship. , । ଶହୁତ—

Bhagāri papa 2. Enmity. [ହ—ଚକ୍ରମେଳେ ବାଖା
ଶତ୍ରୁ ଦେଇ ଅତରିଲୁ ଭଗାରପଣ ଅମୃତ—ରଧାକାଥ ।]

ଭଗାରପଣିଆ(ଥୀ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଭଗାର ହସା—ଦେ. ବ—ପ୍ରତିବେଶୀମାନଙ୍କ ଛପଦାସ—Ridicule of

Bhagāri hasଙ୍କ one's neighbours and kinsmen.

ଶୋକହସା ଦେ. ବି—ପ୍ରତିବେଶୀମାନଙ୍କର ଛପଦାସାଧ; ଲୋକ-

ହସ—Becoming the butt-end of ridicule to one's neighbours and kinsmen.

[ହ—ବନ୍ଦବନ୍ଦିଗେଲେ ହେଲୁ ଭଗାରହସା—ଯବାଣୀ

ଗୀରଲହସା ।]

ଭଗାଳ—ସ. ବ—ମନ୍ତ୍ରଶର୍ମର ଶ୍ଵର (ହ. ପ)—

Bhagāla Human skull.

ଭଗି—ଦେ. ବ. ସୁଂ (ଅବର୍ଥକ)—ଭଗବାନ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ
Bhagi ଭଗି ନାମ—Name for calling a person
(ଭଗିଆ—ଅନାଦର୍ଶରୂପ) named Bhagabāna.

ଭଗିନୀ—ସ. (ସମ୍ମୋଦନ)—ଭଗିନୀ ଶବ୍ଦର ସମ୍ମୋଦନରେ ରୂପ; ହେ
Bhagini ଭଗିନୀ ଭଗିନୀ—O sister!

ଭଗିନୀ—ସ. ବ (ଭଗ—ସହ+ଇନ୍+ଶୀ. ର; ସେ ଭାଇକୁ ବିଶେଷ
Bhagini ସହ କରେ ବିମା ଭନ୍ତୁ ଖାରୁ=ଭାଙ୍ଗିବା+ର+ଶୀ. ର
(ଭଗ୍ନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) =ସେ ପିତ୍ରମୁଦର ଓ ଭୂତା ଅଦିକର
ମାୟା ଭାଙ୍ଗି ଦେଇ ବିବାହିତ ହୋଇ ଭୁଲିଯାଏ)—

୧ । ଭରଣୀ; ସହୋଦରୀ—1. Sister. , । ସମ-
ବୟସୀ ନାମ ପ୍ରତି ସମ୍ମୋଦନ—2. A term of
address to a woman of one's equal age.

(ଏହାର ଅପର୍ବତୀ—ରଥି, ଭରଣୀ, ଭରଣୀ, ଭରଣୀ,
ବରଣୀ, ବରଣୀ, ବରଣୀ ।)

ଭଗିନୀ ପତି—ସ. ବ (ଗ୍ର୍ରୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—ଆୟଶାର ଭଗିନୀର ସ୍ଵାମୀ—

Bhagini pati One's sister's husband. (ଏହାର ଅପର୍ବତୀଙ୍କ
(ଭଗ୍ନୀପତି—ଅନ୍ୟରୂପ) —ରଣେଇ, ରଣୋଇ, ରେଣେଇ,
ଦେଶୋଇ ।)

ଭଗିନୀୟ—ସ. ବ. ସୁଂ (ଭଗିନୀ+ଅପର୍ବତୀରେଣେଇ. ରୂପ)—ଭଗିନୀ

Bhaginiya (ହ. ଶଦସାଗର)—One's sister's son
(ଭଗିନୀୟ—ଶୀ)

ଭଗିରଥ—ସ. ବ—ସଗର ବ୍ରଜାକ ନାରୀ; କଣେକ ସୂର୍ଯ୍ୟବଶିୟ ନରପତି—

Bhagiratha Name of a king who by his penances succeeded in inducing the Ganges to descend to the earth from the heaven.

[ଦ୍ରୁଏ ଅଯୋଧ୍ୟାର ସୂର୍ଯ୍ୟବଶର ବକା ବିଲୀପକ ସ୍ତର ଥିଲେ ।

ବର୍ଣ୍ଣିଲମ୍ବନକ ଶାପରୁ ସଗର ବ୍ରଜାକ ପୁନମାନେ ଭଣ୍ଡୁତ

ହୋଇ ସ୍ଵଭାବୁ ଭଗୀରଥ ଗଙ୍ଗାକୁ ପୁଞ୍ଚମକୁ ଅଣିବା ପାଇଁ
ଦୋର ତପସ୍ଥି କଲେ ଓ ତପସ୍ଥାରେ ସଫଳ ହୋଇ
ଗଙ୍ଗାକୁ ପୁଞ୍ଚମକୁ ଅଣି ସଂଗରତଳମୁକ୍ତର ଉଦ୍‌ବାହ
ସାଧନ କଲେ । ଏ ଗଙ୍ଗାକୁ ପୁଞ୍ଚମକୁ ଅଣିଥିବାରୁ ଗପାଇବା
ଏକନାମ ଭାଗୀରଥୀ ଅଟେ ।]

ଭଗୁଆ—ଦେ. ବି (ଗେରିକ)—ଗେରୁଆ (ଲୁଗା); ମେରୁଆଟରେ
Bhagୁଆ ଭଗା ହୋଇଥିବା—(cloth) Coloured with
ଗେରାମା ଭଗା ଭଗା ଭଗା—red ochre. ଦେ. ବ (ପାରଭିତିକ)—
ଆକାଶର ଉଚ୍ଚର ପାଇ—The sidereal sphere;
celestial sphere.

ଭଗୁଡ଼(ଲି)—ଦେ. ବ—୧. ଶେଯର; ଛଇ; ବେଲି; ଅଛୁ—1. Jest.
Bhagurdi(l) ଠଟୀ joking. , । ପକ୍ଷୀରୁକ୍ତ—2. Flight.
ଭଗୁଡ଼ ବଚା(ତେ)ରବା—ଦେ. କି—ପକାଇବା—To flee away.
Bhagurdi batା(te)ibା ଭେଗେ ଯାଓୟା

ଭଗୋଳ—ସ. ବ (କେୟାରିଷ)—ମେଷାଦ ଦ୍ଵାଦଶ ରାଶିକର ମଣ୍ଡଳ—
Bhagola The zodiac circle; the astrological
circle showing the 12 signs
ଦତକ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଭମ୍ବଳ } of the zodiac.
(ଅଗୋଳ—ବିପାତି)

ଭଗ୍ନ—ସ. ବି (ଭନ୍ତୁ ଧାରୁ=ଭାଙ୍ଗିବା+କର୍ମ, ର)—୧. ଅଣ୍ଟା
Bhagna ଭଗା—1. Broken. , । କିନ୍ତୁ—2. Torn.
(ଭଗ୍ନ—ଶ୍ଵର) * । ପାଟ ଯାଇଥିବା—3. Cracked; fractured.
ଦେ. ବ । କିନ୍ତୁ; ପରାଜିତ—4. Defeated;
vanquished. * । ନିର୍ବ୍ରଦ୍ଧ; କ୍ଷାନ୍ତ—5. Prevented;
stopped. । ବିନ୍ଦୁ—6. Spoilt; destroyed. । ନିରସ—7. Afflicted. ।
ସୁକଷେତ୍ରର ପଳାଯିତ—8. Routed; put to flight.

ଦେ. ବ—୧. ପରାଜୟ—1. Defeat. [ହ—
ନାରବ ଯେଣି କୁଶପାଣି । ଅସୁରବଳ ଭଗ୍ନ ଶୁଣି—
ଜଗନ୍ମାତା. ଭାଗବତ ।] , । ସୁକଷେତ୍ରର ଦେଖେମାନର
ପଳାଯିତ—2. Rout; flight of the army from
the battle field.

ଭଗ୍ନକଣ୍ଠ—ସ. ବ (କର୍ମଧା)—ବିକୃତ ସର—Hoarse voice. ଦେ
Bhagna kan୍ତଥା ସୁଂ (ବହୁବ୍ରାହ୍ମି)—ଯାହାର ଗଲାର ସର
(ଭଗ୍ନକଣ୍ଠ—ଶୀ) ବିକୃତ ହୋଇଥିଲା—Having a croaking
or hoarse voice.

ଭଗ୍ନ ଗୁହ—ସ. ବ (କର୍ମଧା)—ଭଙ୍ଗା ଗୁହ—
Bhagna gୁହା Dilapidated house.

ଭଗ୍ନ ଚିତ୍ତ—ସ. ବି. ସୁଂ (ବହୁବ୍ରାହ୍ମି)—୧. Hopeless—1. Hopeless.
Bhagna chitta less. , । ଦୂରାଶ—2. Desperate.

(ଭଗ୍ନଚେତା, ଭଗ୍ନମଳା, ଭଗ୍ନକୁଦୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ଭଗ୍ନଚିତ୍ତ—ଶୀ)

ଭଗ୍ନ ଚେଷ୍ଟା—ସ. ବି. ସୁଂ (ବହୁବ୍ରାହ୍ମି)—୧. ଭଗ୍ନେବ୍ୟମ; ଯାହାର
Bhagna ches୍ତା ଚେଷ୍ଟା ବିପଳ ହୋଇଥିଲା—1. Having

(ଭଗ୍ନଚେଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ)	one's endeavours baffled.
ଭେଷ୍ଣାବୁ କରୁଥ—୧. Desisting from any endeavour.	
ଭଗ୍ନ ଦର୍ପ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ବହୁଗ୍ରୀହ)	କରିବା; ଯାହାର ଗଢ଼ ଚାନ୍ଦି।
Bhagna darpa	ହୋଇଅଛି—Having one's pride
(ଭଗ୍ନଦର୍ପ—ସ୍ତ୍ରୀ)	humbled down; humiliated.
ଭଗ୍ନ ଦଶା—ସ. ବି (କର୍ମଧା)	ଦଶା ଅବସ୍ଥା—
Bhagna dasa	Broken condition.
ଭଗ୍ନ ଦୂତ—ସ. ବି (କର୍ମଧା)—୧। ଅଭିକ୍ଷାନ୍ତ ଦୂତ—	1. An over-
Bhagna dūta	Bhagna fatigued messenger.
ଭଗ୍ନ ପଦାତିକ } ଅନ୍ୟରୂପ }	ହେଠାଟ ସୁକଷେତ୍ରରୁ ପକାଇ ଥିଲା ଭଗ୍ନ ପାଇବ } ଅପାଳ ପକର ପରାକ୍ରମାତ୍ମା ଅପାଳ
	ପାଇବାରେ ବା ବଜାରୁ କଣାଏ—2. A fugitive who carries the news of his own party's defeat to the headquarters.
ଭଗ୍ନ ଦେହ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ବହୁଗ୍ରୀହ)—୧। ଯାହାର ସାସ୍ପଦ ନଷ୍ଟ	
Bhagna deha	ହୋଇଅଛି—1. Of shattered health.
(ଭଗ୍ନସାସ୍ପଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)	2. Invalid; of
(ଭଗ୍ନଦେହ—ସ୍ତ୍ରୀ)	delicate or impaired health.
ଭଗ୍ନ ପାଦ—ସ. ବିଶ (ବହୁଗ୍ରୀହ)—ଯାହାର ଗୋଡ଼ ଭଙ୍ଗି ଯାଇଅଛି—	
Bhagna pāda	Crippled; having a broken leg.
ଚ—(ଚେତ୍ୟକଟ) —୧। ଅନ୍ୟ ରକ୍ଷି ସହିତ ଯେତ୍ର ନଷ୍ଟର ଦିଶେଷ—1. An asterism joined to a strange sign of the zodiac. , । ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ ଅନୁସାରେ ପୁନଃସ୍ଵ, ଉତ୍ତରାଶାତ୍ମା, ଦୁରକା, ଉତ୍ତର ପାଲୁଜୀ, ପୂର୍ବଭାଦ୍ରପଦ ଓ ବିଶାଖା ନଷ୍ଟ—	
	2. The 7th, 21st, 3rd, 12th, 25th and 16th asterisms. [ତ୍ରୈ—ଏ ଛାନ୍ତ ନଷ୍ଟ ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ନଷ୍ଟରେ ମୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ— ମତରେ ଦ୍ୱିପାଦ ଦୋଷ ଲାଗେ ଓ ଅଶୋକ କାଳ ମଧ୍ୟରେ ଦାକାଦ ଦ୍ୱାରା ଏ ଦୋଷର ଶାନ୍ତି କରୁଣିବା ବହୁତ—
	[ଶ. ଶକ୍ତିପାତ୍ର]]
ଭଗ୍ନ ପୃଷ୍ଠ—ସ. ବିଶ (ବହୁଗ୍ରୀହ)—୧। ଯାହାର ପୃଷ୍ଠ ଭଙ୍ଗି ଯାଇଅଛି—	
Bhagna pṛusṭha	1. Having one's back broken. , । କୁବଳ; କୁବଜା—2. Hump-backed.
ଭଗ୍ନ ପ୍ରାୟ—ସ. ବିଶ—ଧ୍ୟେନ୍ଦ୍ରିୟ—	About to fall.
Bhagna prāya	
ଭଗ୍ନ ମନୋରଥ—ସ. ବିଶ (ବହୁଗ୍ରୀହ)—ଯାହାର ମନୋବାସ୍ତ୍ର ବିପଳ	
Bhagna manoratha	ହୋଇଅଛି—Having one's hopes and wishes baffled; having one's projects dashed to the ground.
ଭଗ୍ନ ସନ୍ଧି—ସ. ବିଶ (ବହୁଗ୍ରୀହ)—ଯାହାର ଦେହର ଗଣ୍ଠ ଭଙ୍ଗି ଯାଇ—	
Bhagna sandhi	ଅଛି—Having one's joints frac- tured. ସ. ବି (କର୍ମଧା)—ଗେଣ୍ଟ ପାଖରୁ ହାଡ଼ ଭଙ୍ଗ ଯିବା—Fracture of the bone at the joint.

ଭଗ୍ନ ସନ୍ଧିକ—ସ. ବି—ଗୋଳ ଦହ (ହ. ଶ)—	
Bhagna sandhika	Churned curd.
ଭଗ୍ନ ସାହସ—ସ. ବି ପୁ—(ବହୁଗ୍ରୀହ)—ଯାହାର ସାହସ ଦବି	
Bhagna sahasra	ଯାଇଅଛି—Discouraged.
(ଭଗ୍ନସାହସ—ସ୍ତ୍ରୀ)	
ଭଗ୍ନ ସ୍ତୁପ—ସ. ବିଶ (ପ୍ରତ୍ୟେକ)—ରଣ୍ଜିତ ଧ୍ୟେନ୍ଦ୍ରିୟ—	
Bhagna stūpa	[Heap of ruins.]
ଭଗ୍ନ ହୃଦୟ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ବହୁଗ୍ରୀହ)—କିରଣ; ଦୁରାତ—	
Bhagna hṛudaya	Disappointed; broken-hearted.
(ଭଗ୍ନହୃଦୟ—ସ୍ତ୍ରୀ)	
ଭଗ୍ନାଂଶ—ସ. ବି—୧। ମୂଳ ଦ୍ୱାରା ଖଣ୍ଡିତ ଅଂଶ—	1. A broken
Bhagnāṁśa	part of an orginal whole thing.
୨। (ଶତିତ) ଏକ ସଖ୍ୟାର ଅଂଶବନ୍ଧିତ ଅଂଶ—	(mathematics) Fraction. [ତ୍ରୈ—କୌଣସି
	ବସୁକୁ ବା ରଣ୍ଜିତ ଏକାଧିକ ଅଂଶରେ ଖଣ୍ଡିତ ବଳେ ତହିଁର ଏକ ବା ତତୋଧିକ ଅଂଶକୁ ଭଗ୍ନାଂଶ ବୋଲିଯାଏ। ସମୁଦ୍ର ବା ମୌଳିକ ବସୁକୁ ବା ସଂଖ୍ୟାକୁ ଯେତେ ଅଂଶରେ ଭଗ୍ନ ବା ଖଣ୍ଡିତ ବର୍ଣ୍ଣାଏ ସେହି ସଖ୍ୟାର କାମ ଦର ଓ ଭକ୍ତ ଅଂଶର ସେତେ ଗୋଟି ବିଷୟ ବିବେଚିତ ହୁଏ ତହିଁର କାମ ଲବ । * କୁ କୁ ଭଗରେ ବିବଳ କଲେ * ହେଲ ଦର ଓ * ହେଲ ଲବ; ଲବକୁ ଭିପରେ ଲେଖି ତହିଁ ତଳେ ଗୋଟିଏ ଗାର ଭାଟ ଦର ସଂଖ୍ୟାକୁ ଲେଖାଯାଏ; ପ୍ରଧାନତଃ ଏହି କିନି ପ୍ରକାରେ ଭଗ୍ନାଂଶ ପାଠିଗଣିତରେ ଦେଖାଯାଏ—୧। ସାଧାରଣ ବା ସାମାନ୍ୟ ଭଗ୍ନାଂଶ (simple fraction) ଅର୍ଥାତ୍ ଯେହି ଭଗ୍ନାଂଶରେ * ମାତ୍ର ଅଙ୍କ ଥାଏ, , । ଛାତକ ଭଗ୍ନାଂଶ ବା ଚାନ୍ଦାଂଶର ଭଗ୍ନାଂଶ (compound fraction; a fraction of a fraction) ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ ଭଗ୍ନାଂଶ ରଣ୍ଜିତ ଦ୍ୱାରା ବେଳାଯାଏ—୩। ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ ଭଗ୍ନାଂଶ ରଣ୍ଜିତ ଦ୍ୱାରା ବେଳାଯାଏ—୩। ଦଶମିକ ଭଗ୍ନାଂଶ (ବା ଦଶମିକ ଘଟିତ ଭଗ୍ନାଂଶ) (Decimal fraction.)
ଭଗ୍ନାତ୍ମ—ସ. ବି—(ବହୁଗ୍ରୀହ; ଭଗ୍ନ + ଅସନ୍ତ; ଭଗ୍ନାସନ୍ତ ଶକ୍ତି; ୧ମୀ—	
Bhagnātmā	ଚନ୍ଦ—The moon. [ତ୍ରୈ—ଗୁରୁପତ୍ରା]
	ଦରଣ କରିବାରୁ ଶିବ ଏହାକୁ ଶିଶୁଲବାସ ଦ୍ୱାରା ଉପରେ କରିଥିଲେ ।]
ଭଗ୍ନାବଶେଷ—ସ. ବି—(କର୍ମଧା କମ୍ପ, ପ୍ରତ୍ୟେକ)—ଭଗ୍ନ ପଦାର୍ଥର	
Bhagnābaśeṣa	
	Bhagnābaśeṣa ଯାହା ଅଂଶ ରହ ଯାଇଥାଏ—୧. The (ଭଗ୍ନାବଶେଷ—ବିଶ) remains of a broken thing.
	, । ଭଙ୍ଗି ଯାଇଥାବା ଗୁହାଦିର ବାବ ରହିଥିବା ଅଂଶ—
	2. Ruins of a structure or building
ଭଗ୍ନାବସ୍ତା—ସ. ବିଶ (ବହୁଗ୍ରୀହ; ଭଗ୍ନ + ଅସନ୍ତ)—ଭଗ୍ନାବସାପ୍ତ—	
Bhagnābastha	Having a broken condition; ruined; dilapidated.

ଭଗ୍ନାବଷ୍ଟା—ସ. ବ—(ବର୍ଣ୍ଣା)—ଭାଙ୍ଗି ସାଇଥବା ଅବସ୍ଥା—

Bhagnābasthā Broken or dilapidated condition.

ଭଗ୍ନାଶ—ସ. ବଣ: (ବହୁଶ୍ଵର; ବଗ୍ନ+ଆଶ) —ଦତ୍ତାଶ—

Bhagnāśa Disappointed; of shattered hopes.

(ଭବ୍ୟାଂଶ—ସ. ଓ ଦେଶକ ରୂପ)

ଭଗ୍ନୀ (ଭତ୍ୟାବି) —ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଭଗନୀ (ଦେଖ)

Bhagnī (etc)

Bhaginī (See)

ଭଗ୍ନୀଜ—ଦେ. ବ. ସଂ (ଭଦ୍ରୀ+ଜଳ ଧାରୁ+କଣ୍ଠୀ. ଅ) —ରଙ୍ଗତା—

Bhagnijā Sister's son. (ଭ—ମାରୁଳଙ୍କ ବନିତାକୁ (ଭବ୍ୟାଂଶ—ସି) ଦ୍ୱାରା ବଗ୍ନିତ ଗଛ । ଦେବଦୂର୍ଘର ରହସ୍ୟମଞ୍ଜକ ।)

ଭଗ୍ନୀ ହତ୍ୟା—ସ. ବ (ଶଷ୍ଟୀ ଚତ୍ର) —ଭକ୍ଷଣର ମାର ପଚାଇବା—

Bhagnī hatyā Murdering one's sister.

ଭଙ୍ଗ—ସ. ବ (ଭନଳ୍କ ଧାରୁ+ଭବ. ଅ) —୧ । ଭଙ୍ଗିଯିବା;

Bhaṅga ଭଗ୍ନହେବା—୧. Breaking; fracture.

(ଭ—ମାନସ ଅଙ୍ଗ ରେବ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଭଙ୍ଗ ରଚିଲ ହେବ ।

କଣ୍ଠ ମ. ଗୀତ ।) ୨ । ଖଣ୍ଡ—୨. Piece; cutting.

୩ । ହାନି—୩. Loss, ଶ୍ରୀ—୪. Destruction;

ruin. * । କୁଟଳତା—୫. Crookedness.

୬ । ପ୍ରତିବନ୍ଦ; ବାଧ—୬. Interruption;

obstruction. (ଯଥା—ରସଭଙ୍ଗ ।) ୭ ।

ପରାଜ୍ୟ—୭. Defeat; routing. (ଭ—ରଷ୍ଟେ

କୁରୁ ବାବଦୁନ ରଖେ ଦେଲେ ଭଙ୍ଗ । ଶାକାନାଥ ।)

୮ । କରୁଛ; ବନ୍ଦ—୮. Stoppage; cessation;

dissolution. (ଯଥା—ଯାତ୍ରାଭଙ୍ଗ ।) ୯ ।

ଭବନା; ତତ୍ତ୍ଵ—୨୨. Composition; writing;

painting. (ଯଥା—ପଚଙ୍ଗ ।)—୧୦ ।

ବ୍ୟକ୍ତିକମ; ଲୁଦକ; ନ ମାନିବା—୨୦. Infringement;

transgression; violation. (ଯଥା—ଅଦେଶ-

ଭଙ୍ଗ, ଅଞ୍ଚଳଭଙ୍ଗ, ନିୟମଭଙ୍ଗ, ପ୍ରତିକଳଭଙ୍ଗ, ସତ୍ୟଭଙ୍ଗ ।)

୧୧ । ଭରଙ୍ଗ; ତେବ୍ର—୨୧. Wave; billow.

୧୨ । ବିଶ୍ଲେଷଣ—୨୨. Analysis. ୧୩ । ରୋଗ—

୨୩. Disease. ୧୪ । ଭବାରଣ; ରେବ—୨୪.

Splitting; laceration; piercing. ୧୫ ।

ବ୍ୟକ୍ତି—୨୫. Vice. ୧୬ । ଭୟ—୨୬. Fear.

୧୭ । ନିରସନ—୨୭. Refutation; rejection.

୧୮ । ଭଙ୍ଗ—୨୮. Demeanour. ୧୯ । ଗମନ;

ଗତ (ହ୍ର. ଶ)—୨୯. Going; motion. ୨୦ ।

(+ କଣ୍ଠୀ. ଅ) ନାଗବିଶ୍ୱେଷ (ହ୍ର. ଶ)—୨୦.

Name of a mythological serpent. ୨୧ ।

ଶଶଭଙ୍ଗ ବନ୍ଦ କରିବା ରୋଗ (ହ୍ର. ଶ)—୨୧. A

disease making the patient crooked.

୨୨ । ଗଞ୍ଜେର (ଗରୁ, ଶକ୍ତି)—୨୨. Cannabis Sativā

(plant and leaves), ' ॥ । ଗଞ୍ଜରର ପତ୍ର ବଢ଼ା

ହୋଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ଉନ୍ନାଦରିବାଦିକ ପାମାସ୍; ଭଙ୍ଗ—

୨୩. An intoxicating drink made of the pestled leaves of Cannabis Sativā.

ଦେ. ବ (ହ. ବ୍ୟକ୍ତି)—ମୁଖ ରମ୍ବ ସ୍ତ୍ରୀର ସ୍ତ୍ରୀକେ

କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ପତ୍ରିବା ରୋଗ—Addison's disease;

Melanoderma; a disease consisting of black discolouration in some parts of the

face.

ଭଙ୍ଗଡ—ଦେ. ବଣ—ସିକିଖୋର; ଭଙ୍ଗା—Addicted to Bhangarda ଭାଙ୍ଗଡ; ଭାଙ୍ଗର �drinking Bhāṅga.

ଭଙ୍ଗ ଦେବା—ଦେ. କି—ଶଶଭଙ୍ଗ ଅକାନ୍ତ ହୋଇ ବୁଝଦିବଙ୍କ କରି Bhāṅga debā ଭଗନେବରୁ ପଳାଇବା—To give way when attacked; to flee away from the thick of the fight.

ଭଙ୍ଗ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବଣ—ମୁହିଁରେ କଳା କଳା ଦାଗରୂପ ରେବ Bhāṅga pardibā ଦେଖା ଦେବା—Being attacked with Melanoderma or Addison's disease.

ଭଙ୍ଗ ପ୍ରକଣ—ସ. ବଣ (ପରା ତତ୍ତ୍ଵ)—ସାହା ସହିତରେ ଭଙ୍ଗିଯାଏ; Bhāṅga prabāṇa ଭଙ୍ଗ ର; ମସକା—Brittle; fragile.

ଭଙ୍ଗ ପ୍ରବନତା(ତା) —ସ. ବ (ଭଙ୍ଗପ୍ରବନ୍ଦ + ତା ବିମା ତା)—ସହିତରେ Bhaṅga prabānatā(twa) ଭଙ୍ଗିଯିବା ଅବସ୍ଥା— Brittleness; fragility.

ଭଙ୍ଗା—ଦେ. ବ (ସ. ଭନଳ୍କ ଧାରୁ ଭଙ୍ଗ; ଭଙ୍ଗିଲ)—୧ । ଭଙ୍ଗିବା Bhaṅgā କର୍ମ (ଭଙ୍ଗିବା ଦେଖ)—୧. Act of breaking; ଭାଙ୍ଗା; ଭାଙ୍ଗାନ Bhaṅgibā (See). ୨ । ଭଙ୍ଗାଇବା କର୍ମ ତୋଡ଼ନା; ତୋଡ଼ବାନା (ଭଙ୍ଗାଇବା ଦେଖ)—୨. The act of causing to break; Bhaṅgibā (See).

୩ । ଦସ୍ତ ବାତାସ ଖେଳରେ ସାର ସବୁ ଗୋଲାଇ ରଖିବା ଭଙ୍ଗାରୁ ଉପର କେତେକ ସାରକୁ କାଢ଼ି ତଳେ ରଖିବା—୩. The act of taking out some cards from the top and putting them at the bottom in the game of cards, [ତୁ—ଭଙ୍ଗା ଶକର ରନ ରନ ଅର୍ଥପାଇଁ ଭଙ୍ଗିବା ଓ ଭଙ୍ଗାଇବା ଶକର ରନ୍ ରନ୍ ଅର୍ଥମାନ ଦେଖ । ଅନ୍ୟ ଶକ ସଙ୍ଗେ ସ୍କୁଲ୍ ହୋଇ ରନ ରନ ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରେ । ଯଥା—ତେଜାରଙ୍ଗା, ଶରବରଙ୍ଗା, ପଢ଼ିଅରଙ୍ଗା, ପଥରଙ୍ଗା, ପାଣିଅରଙ୍ଗା, ପାନରଙ୍ଗା, ପେଟଦରଙ୍ଗା; ମକଦମାରଙ୍ଗା, ଟକାରଙ୍ଗା, କୋଟରଙ୍ଗା; ଦଉଡ଼ା(ତି)ରଙ୍ଗା; ମଳବରଙ୍ଗା, ମଣ୍ଡିଲ ବା ମୁଣ୍ଡିଲାରଙ୍ଗା, ଲାଗାରଙ୍ଗା, ହାଣିରଙ୍ଗା ।] ଦେଖ ଭଙ୍ଗ (ସ. ଭଙ୍ଗ)—୧ । ଭଙ୍ଗ—୧. Broken, , ,

କ୍ଷୁଦ୍ର—୨. Ruined, * । ଦଦୟ; ପଢ଼ା—୩. Unsound; fractured; cracked, ୪ । (ପୁଅ) ସେ ଭଙ୍ଗ—୪. Breaking; spoiling, * । ସେ

ଭଙ୍ଗାର—୫. Causing breach. [ତି—କେହି
[ଭଙ୍ଗେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ] ନ ତାଣ୍ଟ୍ର ରତର ଗୋର, ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି
ଥର ଭଙ୍ଗେଇ । ତିଗ ।] ସ. ବ (ଭଙ୍ଗାରିଆ)
ଭତ୍ତାଳ; ଶଙ୍କ; ଗଞ୍ଜେଇ ଗର—Cannabis Sativa.
ଭଙ୍ଗାର କହନ୍ତା—ଦେ. କି—ବୁଝାଇ ସ୍ପାର କହିବା—To explain
Bhangārī kahibā a matter in detail.
ଲେଖିବା କାହିଁ—କି—ଯେତେ ଚାପେ ଭଙ୍ଗାର କହିଲେ ହେଲେ
ନୂପ ଦେବୟାଗାର କୋଧ କରିଲ ଅମାଗ । କୃଷ୍ଣଧିନ୍ଦ.
ମହାଭାରତ. ଆଦ ।)
ଭଙ୍ଗା(ଙ୍ଗେ)ଇବା—ଦେ. କି (ସ. ଭନନ୍ତ ଧାରୁ ଶିତ୍ର)—ଭାଙ୍ଗିବା କିମ୍ବା
Bhangā(nge)ibā ଶିତ୍ରନ୍ତ ଚାପ—The causative form
ଭାଙ୍ଗାନ ଭାଙ୍ଗିବା କରିବା—
ଭଙ୍ଗାନା, ଭୁନାନା, ତୌଡ଼ବାନା କରିବା—1. To cause to be
broken or demolished, , । ନଷ୍ଟ କରିବା—
2. To cause destruction of; to cause to be
spoilt. ॥ ବଡ଼ ମୁଦ୍ରା ବା ଲୋଟ ବନିମୟରେ ଶେଷ ମୁଦ୍ରା
ନେବା—3. To exchange currency of larger
value to small coins. ॥ । ବରତ କରିବା;
ରହିବ କରିବା—4. To cause to stop; to pre-
vent a person from doing a thing.
* । (ବିବାଦ ବା ମକଦମାରୁ) ଆପୋଦିରେ ମିମାଂସା
କରିବା—5. To cause a case or dispute to
be amicably decided or settled. ॥ । ରତତ
ଦୋଇଥିବା ଦେଖ ଅବର ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା କରାଇବା—
(ଯଥା—ଦେଖ ଭଙ୍ଗାରିବା)—6. To cause a per-
son to dismantle the decoration put on a
person. ॥ । ପେଟ ଟଣା ବନ ବରିବା ପାଇଁ ତିବି
ଦୋଇ ଶୋଇଥିବା ମନ୍ତ୍ରିକର ପେଟ ଉପରେ ଗୋଟିଏ
କଂସା ବା ବଡ଼ ପାଦ ଭଙ୍ଗାର ଉପ୍ରୟେକ୍ଷଣ ଅନ୍ୟ ପାତରୁ
ସେ କଂସା ମନ୍ତ୍ରିକ ଥଣ୍ଡା ବା ଗରମ ପାଣି ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା
ଅକାଇବା (ଯଥା—ପାଣି, ଭଙ୍ଗାରିବା)—7 To. cause
a person to repeatedly pour water into a shallow pan put on the belly of a per-
son lying flat with a view to alleviate
the latter's belly-ache. ॥ । ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ତୁମିରେ
ମୁକୁଳ ବା ଖଣ୍ଡ ବା ପିଠର ଦ୍ୱାରା ମଣ୍ଡଳ ଓ ତିନ ଅଛ
ଅବର କରିବା (ଯଥା—ମୁଣ୍ଡଲା ଭଙ୍ଗାରିବା)—
8. To cause another to draw circles and
other artistic figures on the ground.
॥ । ଚୁମ୍ବି ଅଛ ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ମନକୁ ଅନ୍ୟ
ବ୍ୟକ୍ତି ହୁଏରେ ବରିମୟକୁ ବା ଅପ୍ରସନ୍ନ କରିବା
(ଯଥା—ମନ ଭଙ୍ଗାରିବା)—9. To cause a person
to be displeased or annoyed with another
by back-biting. ॥ । ଦିଲ୍ଲି ଅବର ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା

କଲାଇବା (ଯଥା—ଦିଲ୍ଲି ଭଙ୍ଗାରିବା)—10. To
cause a rope to be twined or twisted.
୧୧। ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଲୁଗା ଅବର କୁହ ବା ରାଜ କରିବା—
(ଯଥା—ଲୁଗା ଭଙ୍ଗାରିବା)—11. To cause କା
cloth to be artistically folded. ୧୨। ଅନ୍ୟ
ଦ୍ୱାରା ପାନ ଖିଲ ସଜାଇବା (ଯଥା—ପାନ ଭଙ୍ଗାରିବା)—
12. To cause another to prepare packets
of betel or nuts etc for chewing. ୧୩। କୌଣସି
ପରିବାରରେ ଅନ୍ତର୍ବାଦର ଖାତ ବପନ କରି ପରିବାରର
ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ଜନ୍ମାଇ ସେମାନଙ୍କ ପରାମର୍ଶ
ଠାରୁ ପୁଅଗାନ, ପୁଅଗାନ କରିବା (ଯଥା—ଦ୍ୱାରା
ଭଙ୍ଗାରିବା)—13. To cause or bring about
internal dispute or rupture (in a family).
୧୪। ପୁଣ୍ଣିବାନ୍ତା ପୁନ୍ତର ରାଜକୁ ଗର୍ଭରୁ ଜୟାଇବା
(ଯଥା—ପେଟ ଭଙ୍ଗାରିବା)—14. To cause abor-
tion or miscarriage ୧୫। କୌଣସି ପ୍ରସ୍ତାବ
ବାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ନ ହେବାର ଭିଗ୍ୟ କରିବା (ଯଥା—
ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବ ଭଙ୍ଗାରିବା)—15. To cause the
breaking of a proposal. ୧୬। ଅରଣ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟରୁ
ଗୀଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନିବର୍ତ୍ତାଇବା—16. To dissuade a
person from carrying out a certain wish.
[ତି—ଭାଙ୍ଗିବା କିମ୍ବା ରନ ରନ ଅର୍ଥର ଜନ୍ମ ଚାପରେ
ଭଙ୍ଗାରିବା] କିମ୍ବା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।] ପ୍ରାଦେ. (ଗଢ଼ିଲାତ)
କି—(ଗାର) ଗରିବଜ ନ ହେବା; ଦୃଷ୍ଟିକମ ପରେ
ବର୍ତ୍ତାରଣ ନ କରିବା—(a cow) Not to be
successful in one copulation with a bull.
ଭଙ୍ଗା କାନ୍ଥାରୀ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ଵର) ୧—୧। ଘରର ଭଙ୍ଗାବଣେଶ-
Bhangā kānthaṛā 1. The ruins of a house; de-
ଭାଙ୍ଗା କିମ୍ବା କିମ୍ବା କିମ୍ବା
ମରା ପରେ ଠିଥ ଦୋଇଥିବା ଭଙ୍ଗା କାନ୍ଥାରୀ—
2. The broken and outstanding walls of
a house of which the roof has come
down.
ଭଙ୍ଗା ଚୁରୀ—ପ୍ରାଦେ. (ସହଚର) ୧—ଭଙ୍ଗିବା ଓ ଚୁରା କରିବା—
Bhangā chūrā Breaking and pounding.
ଭଙ୍ଗା ଚୁର—ବଣ—ଭଙ୍ଗା ଓ ଚୁରୀ—Broken and pounded.
ତୌଡ଼ନା ଶୁରୀ ଭଙ୍ଗାଚାରୀ ଦୂରାକ୍ଷୟା
ଭଙ୍ଗାଶିଆ(ଆ)—ପ୍ରାଦେ. (ଦିଲ୍ଲି ବାଲେଶ୍ଵର) ୧ (ଭୁଲ, ବ.
Bhangāśīā(hā) ଭଙ୍ଗାଶିଆ—
ଭଙ୍ଗାଶିଆ ଅଛ ବେଷ୍ଟ ମନ୍ତ୍ରିକ ମୁଦ୍ରାକୁ ଅକ୍ଷ ମୁନ୍ଦର ବକ୍ତ୍ଵ
ତୌଡ଼ନେବାଲା ମୁଦ୍ରାରେ ପର ବର୍ତ୍ତନ—1. Change of curr-
ency of higher value into coins of lower
value. ୨। ଦେଖି ମୁନ୍ଦର ଦୁଇ ବନିମୟରେ ପ୍ରାପ୍ତ
ଅକ୍ଷ ମୁନ୍ଦର ମୁଦ୍ରାମାନ; ମୁନ୍ଦର—2. Smaller coins

received in exchange for coins of higher value. ଦେ. ବଣ—ଯାହା ଉଜ୍ଜା—Breaking; causing rupture. (ଯଥା—ମନ୍ତ୍ର ଉଜ୍ଜାନୀଆ କଥା; ସରବରାଣୀଆ ଘୋଟ ।)

ଉଜ୍ଜାବୁଟୁ(ଫୁ)ଟା—(ସହଚର) ବଣ—ଉଜ୍ଜା ଓ ଫୁଟା (ଦ୍ରୁବ୍ୟମାଳ) —
Bhangāstu(phu)ṭṭa Broken and cracked [things].
(ଉଜ୍ଜାବୁଟା, ଉଜ୍ଜାଦଦର, ଉଜ୍ଜାପଟା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଭାଙ୍ଗିଗ୍ରୁ(ଫା)ଟା

ଉଜ୍ଜାଭଙ୍ଗା ଶ୍ଲେଷ—ସ. ହ—କାବ୍ୟାଳକାର ବିଶେଷ—A poetical
Bhangābhanga ślesha composition in which a
line conveys various senses. [ତ୍ରୁ—ଏ
ରଚନାରେ ଅଭଙ୍ଗ ଶ୍ଲେଷ ଓ ସବଙ୍ଗ ଶ୍ଲେଷ ହାର ଗୋଟିଏ
ପଦର ନାଳା ଅର୍ଥ କରିଯାଇ ପାରେ; ଶ୍ଲେଷ ତଳେ
ଠାକୀ ଦେଖ ।] (ଉ—ଆନନ୍ଦପ ବିଳାଶନ ପାଇଁ ଏ ସେ
ଦର, ଉଦ୍‌ଦିତ ତ ନୋହୁର ଥିଲ ତ ବିଶ୍ଵବିଶ୍ଵ, କୁମୁଦବାହୀ
ସତ ବିହୁଦ ତମ ବାର, ସବ ଶେରେଧାୟୀ ପୁଣି ଆହାଲବ—
କାହା । ଅନ୍ୟମନ୍ତ୍ରେ ବିଦର୍ଘ ଚିନ୍ତାମଣି ।)

ଉଜ୍ଜା ଉଜ୍ଜା—ଦେ. ବଣ (ବହୁବଳନ) —୧ । ବିଶେଷ ଉଜ୍ଜା ଥିବା; ବଳା
Bhangā bhangā ବଳା—1. Having creases and
ଭାଙ୍ଗା ଭାଙ୍ଗା bends. , । ଦଦର—2. Half-broken. । ।
ଅଞ୍ଚୁଟ (ବାଲବଣ) —3. Prattling [speech].
। । ଅଶ୍ଵା (କଥା) -4. Indistinctly expressed;
half-expressed [words].

ଜାରଙ୍ଗି—ଦେ. ବି—ଭାଙ୍ଗିବା କିମ୍ବା—The act of breaking.
Bhangābhangi ଭାଙ୍ଗାଭଙ୍ଗି

ଉଜ୍ଜାର—ସ. ବି—(ଉଜା + ଅର) —ମଣି [ହ୍ର. ପ]—
Bhangāri Mosquito.

ଉଜ୍ଜି(ଙ୍ଗି) —ସ. ବି (ଉଜାର ଧାରୁ—ଉଜ୍ଜିବା+ଉଜା. ର, ର) —
Bhangij[ṅgī] । ଶୋଘୁ; ଘୋରମ୍ପୀ—1. Beauty. (ଉ—
ଉଜ୍ଜା ରହିଁ ଭାବୁ ମାଳ ଉଜାଜା ଭ୍ରମର ଜାବ ସଙ୍ଗି । କବି-
ପୂର୍ବୀ. ବିଶେଷାଳମ୍ବୁ, ର ଗୀତ ।) । । ଗୁରୁଶୀ; ଛଇ—
2. Trick. (ଉ—ଶକୁନି ତ ଜାଣନ୍ତି ଖେଳର ଉଜିବି ।
କୃଷ୍ଣବିଂଦ, ମହାଶୂରତ, ସର୍ବ ।) । । ଗୁପ୍ତ; ଛବି;
ପ୍ରତିବିତ—3. Picture; form. । । ଛଟକ;
ଦାବରାବ; ଅଙ୍ଗର; କୀଡ଼ା (ଯଥା—ଶବ୍ଦରଙ୍ଗି; ଭୁରଙ୍ଗି)—
4. Gesture; contortion of the limbs. * ।
ଥଣ୍ଡା ତାମଶା; ଉଜା; କୌରୁକ—5. Jest; joke;
sport; repartee. । । ତରଗ—6. Wave. । ।
ଛଳ—7. Disguise. । । କୀଡ଼ାତଳକ ଶବ୍ଦ—
8. Amusing ways; wantonness; sportive-
ness. । । ରେଳା—9. Composition. । ।
ରସିକତା—10. Gallantry; wish; honour.
। । ତଙ୍ଗ; ଶବ୍ଦ—11. Condition. । । । ଉଜା;

ପ୍ରତାର—12. Kind; mode; manner; ways.

୧୩ । ବିନ୍ୟାସ ହ୍ର. ପ) —13. Arrangement.

୧୪ । ବ୍ୟଙ୍ଗ—14. Irony; ironical
expression.

ଉଜି—ଦେ. ବି—[ହନ୍ତର ଅନ୍ତରୁତ]—ହାତ; ମେହେନ୍ତର—
Bhangi ଭାଙ୍ଗି ମଂଗି Sweeper.

ଉଜିଆ(ସ୍ଲା) —ଦେ. ବଣ. ପଂ [ସ. ଉଜାମର୍ତ୍ତା]—୧ । ଛଇ—
Bhangiā[yā] 1. Assuming different gestures.

ଉଜିମର୍ତ୍ତା } ସା } । କୌରୁଶୀ—2. Sportful; sportive.
ଉଜିମର୍ତ୍ତା } ସା } । ରସିକ—3. Gallant. । । (ବାବ୍ୟ)

ରସିକ ରସିକତା ପୂର୍ଣ୍ଣ—4. Humourous; witty.

ଉଜି(ରି) କଥା—୧ । ବ୍ୟଙ୍ଗପୂର୍ଣ୍ଣ ବାକ୍ୟ—1. Covert or ironical
Bhangi(ṅgī) kathā expressions. । । ଅବୋଧ କଥା—
ରଙ୍ଗଭାଙ୍ଗ 2. Mystical or unintelligible expression.

ରଙ୍ଗଭାଙ୍ଗ କଥା—3. Witty or humorous
expressions,

ଉଜି କାର୍ଡିବା—ଦେ. କି—୧ । ଗୁରୁଶୀ ଦେଖାଇବା; ଛଇ ଦେଖାଇବା—
Bhangi kārdhibā 1. To display tricks. । । ଛଟକ

ଉଜି ଦେଖା[ଶେ]ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ ଦେଖାଇବା—2. To
ଉଜି ଦେବା } assume enchanting
ରଙ୍ଗ ଦେଖାନ ways. । । ଥଣ୍ଡା ଖେଳିବା—3. To play tricks.
। । ପ୍ରତାର ଦେଖାଇବା—4. To display various
curious modes or ways.

ଉଜିତା—ଦେ. ବି—ଉଜି; ଛବି; ଚାପ—Picture; form. [ଉ—
Bhangitā ଲକ୍ଷତେ ତଳନ ତିତା, ସିନ୍ଧୁରହିନ୍ଦୁ ଶୋଭା, ଉନ୍ନି
କୋଳେ ତ ସବିତା । ଏହି ଉଜିତା ହେ । ରଙ୍ଗ. ବୈଦେଶୀଶ-
ବିଳାବ ।]

ଉଜି ବଚନ—ଦେ. ବି—୧ । ପରହାସ ବାଣୀ—1. Jocose words.
Bhangi bachana । । ରସିକତାପୂର୍ଣ୍ଣ ବାକ୍ୟ—2. Witty
ପରିହାସ ବଚନ saying. [ଉ—ସଙ୍ଗମାବ ଏହିକାଳେ,
ଉଜିବଚନ ପ୍ରକାଶ କଲେ—ରଙ୍ଗ. କୋଟିବ୍ରହ୍ମାଶ୍ରୀନନ୍ଦମା
କାଳ । । ।]

ଉଜିମା—ସ. ବି (ଉଜା + ରବାର୍ଥୀ. ଉମନ୍ତ; ଉଜିମନ୍ତ, ମୋ ୧ ବଚନ) —
Bhangimā । । ଉଜି; ଛଟକ; ଛଇ—1. Amusing
deportment. । । ଶୋଘୁ; ଘୋରମ୍ପୀ—
2. Beauty; charm. । । ଉଜା—3. Mode.

[ଯଥା—ସେ ତଳ ଉଜିମାରେ ଠାକୁ ହେଉଛି ।]

ଉଜିମାନ—ସ. ବି ପଂ (ଉଜି+ମର୍ତ୍ତି ଅସ୍ତ୍ରୀର୍ଥୀ; ମୋ ୧ ବଚନ) —
Bhangimān । । ଉଜିମା—1. Waving. । ।

[ଉଜିମା—ଶ୍ଲାମୀ] ଉଜିମା; ଛଇ—2. Assuming
charming ways. । । କୌରୁଶୀ—3. Sport-
ful, wanton.

ଉଜିମୁନ୍ଦ—ସ. ବଣ. ପଂ—୧ । (ଉଜା+ରମ୍ପୁ; ମୋ ୧ବ) —
Bhangimūnḍ ସେ ରଖରେ ଉଜିମୁନ୍ଦ ପଳାସୁଳ କରେ—

[ଉଜିମୁନ୍ଦ—ଶ୍ଲାମୀ] 1. Deserting from the thick of

ବଞ୍ଚିତ ଉତ୍ସୋହ, ବଞ୍ଚିଦୟତ ଉତ୍ସୋହ—3. Difficult exertion, ୪। ବଞ୍ଚିତନକ ଉତ୍ତରବ୍ୟ କର୍ଯ୍ୟ—4. Difficult task, * । ଗୋଲମାଳିର କର୍ଯ୍ୟ—5. Confused act, ୬। ହଟକଟା; ଗୋଲମାଳ—6. Entanglement; confusion, ୭। କୌଣସି କର୍ଯ୍ୟ କିମନ୍ତେ ଅବଲମ୍ବିତ ନାଳା ଉପାୟ—7. Expedients followed to attain one's object.

ଉଜ୍ଜଳ କରିବା—ଦେ. କ୍ର—୧। କୌଣସି ଉଦେଶ୍ୟର ସାଧନ Bhajakaṭa karibā କିମନ୍ତେ ନାଳା କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ଉତ୍ସୁମରେ (ଉଜ୍ଜଳରେ ପଣିଭିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ସମ୍ମିଶ୍ର ଦେବା—

ଭଜକଟ କରା 1. To be entangled in confused ଗୋଲମାଳମେ ଫଂସନା actions with a view to achieve one's object, ୨। ଗୋଲମାଳରେ ପଣିବା—2. To be involved in confusion and entanglements, * । ହଟକଟାରେ ପଡ଼ିବା—3. To fall into a false position or predicament.

ଉଜନ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. (ସ. ଶ୍ରେଷ୍ଠ) —ରେଜନ—
Bhajan Meal; eating.

ଉଜନ—ସ. ବ (ଉଜ୍ଜଳ + ଖାଦ୍ୟ. ଅନ) —୧। ଦେବାଦିଦର ସୂଚି
Bhajana ଗାନ ବା ମହିମା ଶାର୍ତ୍ତନ ବା ନାମଶାର୍ତ୍ତନ—

1. Reciting the praise of gods or deities; repeatedly reciting the name of the worshipped deity, ୨। ଅରୁଧକା; ଉପାସନା—
2. Praying, * । ସେବା—3. Serving; service; attendance, ୪। ଅର୍ଚନ, ପୂଜା—
4. Worship; adoration, * । ଅର୍ପଣବିଦଶ—
5. Taking shelter under, ୬।
ଅୟ ସମର୍ପଣ—6. Yielding one's self up to; surrendering one's self, ୭। ବାରଂବାର
କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମସୂରଣ—7. Recalling and repeating the name of a person, ୮।
ଉଜନ କରିବା—8. Dividing, ୯। (+ବର୍ମ. ଅନ)
ଉଜନ—9. Share; allotment, ୧୦। (+ଅଖି-
କରଣ ଅନ) ଦେବତାଙ୍କ ପ୍ରତି; ସୂଚି, ପ୍ରୋତ୍ତ—10.
Hymn. ଦେ. ବ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—Name
given to persons.

ଉଜନ କରିବା—ଦେ. କ୍ର—୧। (ସ. ଉଜ୍ଜଳ) —ଦେବତାଙ୍କ ନାମ—

Bhajana karibā ସୂରଣ କରିବା, ଉଜନ—1. To repeatedly recite the names of a deity.

ଭଜନ କରନ୍ତା ୨। ସବଦା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସେବା ବା ଉତ୍ସୁକ ସହିତ ସୂରଣ କରିବା; ସୁମରିବା; ହୁରିବା—2. To cherish the memory of a person; constantly, * । ସୂଚ କରିବା—3. To pray, *

ଅୟ ନେବା—4. To take shelter or refuge,
* । ଉଜନବା, ଉଜନା; ପ୍ରାଣ ଦେବା—5. To get; to attain, (ସଥା—ମୁଣ୍ଡ ଉଜନ କରିବା) ଏବଂ
ସେବା କରିବା—6. To serve,

ଉଜନ ଗୃହ—ସ. ବ—(ପ୍ରଶ୍ନ ତତ୍ତ୍ଵ) —୧। ଉପାସନା ମନ୍ଦିର, ଯେହି
Bhajana gruha ମନ୍ଦିରରେ ଦେବତାଙ୍କୁ ଅସ୍ତରନା କର୍ଯ୍ୟାବ୍ୟ-
ଉଜନକଳିଯୁ, ଉଜନମନ୍ଦିର, }—ଅନ୍ୟରୂପ, ୧। ଗର୍ଜା—
ଉଜନକାରୀ } 2. Church-

* । ମସଗାଦ—3. Mosque. ୪। ଦେବମନ୍ଦିର—
4. Temple.
ଉଜନ ଗୃହ—ଦେ. ବ—(କର୍ଯ୍ୟକ ବିଜୟ ସହିତ ଶବ୍ଦ) —୧।
Bhajana bhājana ସୁରିପାଠୀ—1. Hymn, ୨।
ଭଜନ ଟିଜନ ସନ୍ଧାରିକ—2. Daily prayers, ୩। ଗ୍ରସ
ଭଜନ ଉଜନ ମନ୍ତ୍ରାଶ୍ରମ—3. Secret consultation or
counsel.

ଉଜନ ମାଳା—ସ. ବ—(ପ୍ରଶ୍ନ ତତ୍ତ୍ଵ ଏବଂ ଗର୍ଜା) —୧। ଉପାସନା; ସେବି
Bhajana mālā ମାଳା ସାଧାଯାବ୍ୟରେ ଗଣନାପୂର୍ବକ ଦେବାଦିକ
(ଉଜନମାଳାର୍ଥୀ)—ଦେଖିବୁପ୍ରତିକାରୀ ନାମ କୃପ କର୍ଯ୍ୟାବ୍ୟ—
1. String of beads used for reciting the
names of deities, ୨। ସ୍ରବସଗ୍ରହ—2. Collection
of hymns.

ଉଜନ ସାଧନ—ସ. ବ (ସହିତ) —୧। ସୁବ ଓ ପୂଜା; ପୂଜା ଓ ଉଜନ
Bhajana sādhanā ସେବି ଅସ୍ତରନା—1. Worshipping
ଭଜନ ସାଧନ and praying; worship and prayer.
ଭଜନ ସାଧନ, ୨। ଦେବାର୍ଥକ; ସନ୍ଧାରିକ—2. Daily
worship or prayer, * । ସାଧନସାଧନ, ଅନ୍ତର୍ମଳ୍ୟ ବିନ୍ଦୁ—
3. Entreaties; repeated prayers.

ଉଜନ ସୂରଣ—ସ. ବ—(ପର୍ମାର୍ଥକ ସହିତ) —୧। ସୁତିପାଠୀ—
Bhajana smarāṇa 1. The saying of prayers or
(ଉଜନ ପୂଜନ—ଅନ୍ୟରୂପ) recital of hymns, ୨। ସୁତି
ପାଠ ଓ ମାଳା କୃପ—2. Prayers and telling
of beads, ୩। ଦେବିକ ଦେବାର୍ଥକ—3. Daily
worship of God, ୪। ସନ୍ଧାରିକ—
4. Daily prayers and rites.

ଉଜନା—ପ୍ରାଦେ. (ସିଦ୍ଧତ୍ମ) ବ—ଏକ ପ୍ରବାର ଖାଦ—A species
Bhajan of paddy. ଦେ. ବ—ଉଜୁଷ୍ମବା—Wor-

shipping, (ଉଜନମାଳା ଲୋକମାନେ, ବସନ୍ତ ଅର୍ଥବେଦ ଗ୍ରାମେ) ପ୍ରାଚୀ, ତିର୍ଯ୍ୟମାହସ୍ୱଦ୍ୟ)—
ସ. ବ. (ଉଜ୍ଜଳ + ଖାଦ୍ୟ. ଅନ + ଅ)—ଉଜନ;
ଅରୁଧକା; ସେବା—Praying; worshipping.
ଉଜନା ଦେ. ବ. (ଅନାଦରୁଥକ)—ଉଜନାନନ୍ଦ ତାବ ନାମ—
A name for calling Bhajanānanda.

ଭଜନ କରିବା—ଦେ. କି. (ସ. ଭଲ୍ ଧାରୁ)—୧ । ଭଜନ କରିବା
Bhajana karibā (See)—1. Bhajana karibā
ଭଜନା କରା (See) । ଭଜବା (ଦେଖ) — 2. Bhajiba
ଭଜନ କରନା, ଭଜନା
(See)

ଭଜନାଳନ୍ଦ—ସ. ବି. (ସ. ପ, ଲୋ)—ଶୁଦ୍ଧରଭଜନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିର
Bhajanānanda ଅନ୍ତର୍ଭୂତ ଅଳନ—The happiness ex-
ଭଜନାଳନ୍ଦ—perienced by a person who prays to
God. ସ. ବିଶ. ପୁ—ସେ ଶୁଦ୍ଧରଭଜନରେ ଅଳନ
ଶୁଦ୍ଧ କରେ—Happy in the worship of God
ଦେ. ବି. ପୁ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—A name given to
males.

ଭଜନାଳନ୍ଦୀ—ଦେ. ବିଶ. (ସ. ଭଜନାଳନ୍ଦ)—ଶୁଦ୍ଧର ଭଜନ କରି
Bhajanānandī ସେ ସୁଖରେ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥାଏ—Happy in
ଭଜନାଳନ୍ଦୀ the worship of the Godhead.

ଭଜନି—ପ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମି) ବି—ଭଜନା (ଦେଖ)
Bhajani Bhajanā (See)
ଭଜନ ଓୟାଳା ଦେ. ବିଶ—ଭଜନକାରୀ—Reciting hymns,
ଭଜନୀ ଦେ. ବି—୧ । ଭଜନ କରିବା ଲୋକ—1. The
person praying. ୨ । (ଅଦ୍ସର୍ଥକ) ଭଜନାଳନ୍ଦର
ତାକ ନାମ—2. A name for calling Bhaja-
nānanda.

ଭଜନୀୟ—ସ. ବିଶ. ପୁ—(ଭଲ୍ + ବର୍ଣ୍ଣ. ଅନ୍ୟ—୧ । ପୂଜା; ପୂଜନୀୟ
Bhajaniya (ବ୍ୟକ୍ତି) — 1. Worshippable; adorable;
(ଭଜନୀୟ—ସ୍ଵା) venerable. ୨ । ଭଜନ କରିଯିବା ଯୋଗ୍ୟ
(ପ୍ରବାଦ) — 2. Fit to be recited.

ଭଜନ ମନ—ଦେ. ଅ. (କିଛି ମନକୁ ସମ୍ମୋଖକ)—ହେ ମନ ତୁ
Bhaja mana ଭଜନା କର—O mind, you do pray
ଭଜନ ମନ (to such or such a deity). ଦେ. ବି. ପୁ—
ଭଜନମ ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଅସ୍ତିତା ବାମ—A name given to
males.

ଭଜନାଳନ୍ଦ—ସ. ବିଶ. ପୁ (ଭଲ୍ ଧାରୁ + ବର୍ଣ୍ଣ. ଅଳ)—୧ । ବିଭଜନ
Bhajamāna — 1. Dividing. ୨ । ଉପାସନାରତ—
(ଭଜନାଳନ୍ଦ—ସ୍ଵା) 2. Engaged in prayers. ୩ । ପୂଜା
କରୁଥିବା; ପୂଜାକାରୀ—3. Worshipping. ୪ ।
ଉପସ୍ଥିତ—4. Proper; suitable. ୫ । ସେବମାନ;
ସେବାରତ—5. Engaged in serving.

ଭଜା—ଦେ. ବି (ସ. ଭଲ୍ ଧାରୁରୁ ଭର୍ଜନ)—୧ । ଭର୍ଜନ; ଭଜିବା
Bhajā କରି—1. Act of frying; roasting; baking.
ଭଜା ୨ । ଭଜିବା ଖାଦ୍ୟ; ଭଜି; ଭଜା ହୋଇଥିବା ଖାଦ୍ୟ—
ଭୁନା 2. Fried food; roast. (ସଥା—ମୁହଁରିବା,
ଭଜା ୧ କଦଳିରିବା ।) ଦେ. ବିଶ (ସ. ଭଜିବା)—୧ ।
ଭୁନାହୁମ୍ବା ଭଜିବା; ଯାହାକୁ ଭଜିବାକୁ ହୋଇଥାଏ—1. Fried;
roasted; baked. (ସଥା—ଭଜମୁଗ, ଭଜମାଳ,
ଦୋହଜା ଅଛ ।) [ଭ—ଶକାମ୍ବାମୟ ରୁ ଅରୁଣ୍ୟ]

ସକାମେ ସେ ତୋର ଗରଣ, ପୂଜନ୍ତି ଜନ ତାଙ୍କ ନାହିଁ,
ରହା ଶକର ପ୍ରାୟ ହୋଇ । ଜଗନ୍ନାଥ, ରାଗବତ ।]
୨ । ଯାହାହାର ଭଜିବା କିମ୍ବା ସାଥର ଦୁଃ—2. Used
for frying. (ସଥା—ଭଜା ଏତିକା; ଭଜା ହାଣି—
୩ । ଭଜାଦରେ ଯାହାକୁ ଭଜିବା କରସାରାଥାହୁ—3.
Fried in ghee or oil. (ସଥା—ଦିଅଭଜା
ଶାଗ ।) ୪ । ବାଲରେ ମିଶାଇ ଯାହା ଭଜିବା ହୋଇ
ଆଏ—4. Fried by being put in heated
sand etc. (ସଥା—ବାଲଭଜା ମୁଗ)

ଭଜା(କେ)ଇ ଦେବା—ଦେ. କି—୧ । ସାକ୍ଷାତ୍ ପ୍ରମାଣ ହାରୁ କୌଣସି
Bhajā(je)i debā ବିଷୟର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରତିପଦ କରସାରବା—
ଭଜିଯେଦେଖୁଣ୍ଟା 1. To have the truth of a matter
ସ୍ଵକାରିତା କରାନା established by proof. , । ସମ୍ଭାବ
ବ୍ୟକ୍ତିର ଉପରୁକ୍ତ ଓ ଭଜିହାର କୌଣସି ବିଷୟର
ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବା ଅସମ୍ଭବ ପ୍ରମାଣ କରସାରବା—2 To
have a thing proved or disproved by
confronting the person concerned.

ଭଜା(ଜେ)ଇବା—ଦେ. କି (ଭଲ୍ ଧାରୁ—ଭଜିବାର ଶିକ୍ଷନ୍ତରୂପ)
Bhajā(je)ibā ୧ । ଅଳ୍ୟକୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରସାରବା—1. To
ଭଜାନ କାର୍ଯ୍ୟ କରାନା cause another to say prayers. , ।
ଭଜାନା ଭରଜାଇବା; କୌଣସି ବିଷୟର ଉପରୁକ୍ତ ବା ଅନ୍ତର୍ଭୂତ ଭଜନାର
ଭଜାନ ହାରୁ ସମ୍ଭାବ ବା କଣ୍ଠରୁତ ଭଜନା—2. To please
ସମ୍ବନ୍ଧରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରାନା a person by one's devotion or
ଭଜାନ କାର୍ଯ୍ୟ କରାନା constant attendance. , । (ସ. ଭଲ୍ ଧାରୁ)
ଭୁନାନା; ଭୁନାନା ଭଜିବାର ଶିକ୍ଷନ୍ତରୂପ; ଅଳ୍ୟକୁ ଭଜିବାକିମ୍ବା
ବର୍ଜନା—3 To cause to be fried. , ।
(ସ. ଭଲ୍ ଧାରୁ)—ପ୍ରବର୍ତ୍ତିରବା; ମତାଇବା; ରାଜି
କରସାରବା—4. To induce; to persuade; to
cause to agree. , । ମୁଥାଜା ମୁକାବିଲ କରସାରବା
ମୋକାବିଲା କରା କୌଣସି ବିଷୟର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବା ଅସମ୍ଭବ ଭଜାନ
ଭଜାନା ପ୍ରମାଣ କରିବାପାଇଁ ସମ୍ଭାବ ବିଷୟ ସଙ୍ଗେ
ମୁକାବିଲ କରସାରବା—5. To cause a matter to
be proved or disproved by confronting
the person concerned. , । ହିଂସାବ ମୁକାବିଲ
କରସାରବା—6. To get an account explained
(ହିଂସାବ) ମିଲାନା କରନା and settled.

ଭଜା(ଜେ)ଇବା ମଜା(ଜେ)ଇବା—ଦେ. କି (ସହଚର)—
Bhajā(je)ibā majā(je)ibā ସ. ଭଲ୍ ଧାରୁ ଓ ମସଜି ଧାରୁ—
ଭଜା(ଜେ)ଇ ମଜା(ଜେ)ଇ ଭଜାଇବା } ଅଳ୍ୟରୁ ଭଜାଇବା,
ଭଜା(ଜେ)ଇବା ଭଜା(ଜେ)ଇବା } କୌଣସି
ଭଜାନମଜାନ ବ୍ୟକ୍ତିର ମରଜ ନେବା; କୌଣସି ବିଷୟର ପ୍ରସନ୍ନ ବା
ମିଲାନା; ଯାଜିମିଲାନ କରନା ସମ୍ଭାବ କରିବା; ବାକ୍ୟ, ସେବା ଓ
କାର୍ଯ୍ୟହାର କୌଣସି ବିଷୟର ପ୍ରସନ୍ନ ରଖିବା—୧୦

keep a person well pleased with one's words, devotion or action.

ଭଜା ଖଡ଼କା—ଦେ. ବ—ଭଜାର୍ଦ୍ଧ ଖଡ଼କା (ଦେଖ)

Bhajā khardikā Bhajābhaji khardikā (See).

ଭଜା ଖରା—ଦେ. ବ (ସହଚର)—ଅକ୍ଷ ପାଣିରେ ଖରା ହୋଇ Bhajā kharardā ତେଲ ବା ଦିଆରେ ଭଜା ହୋଇଥିବା [ଭଜା ସଂଶୀଳିତ କ୍ଷେତ୍ର]—ଅନ୍ୟରୂପ। ଦିଆ—Curry; ଭାଜାଡାଲନା fried in ghee or oil after being boiled ରଖାମୁନା with a little water.

ଭଜା ତାଲି—ଦେ. ବ—(ସ. ଭଜିତ + ଦାଲ) —ଭଜା ମୁଗ ବା ଭଜା Bhajā dāli ଦୋଳିଥ ରଗଡ଼ା ହୋଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା ଭାଜା ଡାଲ ମୁଖୀରୁଷ ଦାଲ ତାଲି—Split pulse prepared (କଥା ତାଲ ବା ଜାଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) from fried grains.

ଭଜା ତଥଣ—ଦେ. ବ (ସହଚର) (ସ. ଭଜିତ + ତଥଣ)—ଭଜା ଓ Bhajā tāna ତରକାରୀ; ଅନ୍ୟରୂପ; ତରକାରୀ ଭଜା—(ଭଜା ତରକାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Fried vegetable and ଭାଜା ତରକାରୀ ଭାଜା କାର୍ଯ୍ୟ ଭଜା—curry.

ଭଜା ପୋଡ଼ା—ଦେ. ବ (ସହଚର)—(ଫଳାଦି) ଭଜାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଆଦି Bhajā pordā ଓ ଗୋଡ଼ାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଆଦି—(Vegetables) (ଭଜା ଭରତା—ଅନ୍ୟରୂପ) Fried and singed.

ଭାଜା ପୋଡ଼ା ଭାଜା ଆଏ ସାନା—
ଭଜା ରକ—ଦେ. ବ (ସ. ରକ୍ତ) —୧। ରକିବା ପ୍ରକ୍ରିୟା—1. Act Bhajā bhaji of frying. ୨। ଭଜା ଅଦ ତରକାରୀ—
ଭାଜାଭାଜି 2. Curry and fried vegetables. ଭିର—
ମୁନାମୁନି ଯାହା ହାତୀ ରାଜବା କିମ୍ବା କ୍ଷମଦିତ ହୃଦ—Used in
frying. (ସଥା—ଭଜା ଭଜା ଅନ୍ତରୀ।)

ଭଜାରକ ଆଟିକା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଆଟିକା ବା ହାଣିରେ ରୁହି
Bhajābhaji ḍāṭikā ମୁଗ ଅଦ ଭଜା ହୃଦ—An earthen
(ଭଜାରକ ହାଣି—ଅନ୍ୟରୂପ) pot in which pulse, paddy
ଭାଡ etc are fried,

ଭଜାରକିଶାତକା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ କତକାମୋରହାତୀ ଭଜା ହେଉଥି
Bhajābhaji khardikā ମୁବା ଖାକ, ରୁହି ଓ ମୁଗ ଅଦକୁ
ଲାରନକୀଳିଙ୍ଗହାତୀ ରାତବାକୁ ହୃଦ—A bunch of cocoanut
leaf stalks with which grains etc are
stirred during frying.

ଭଜା ମୁଗ—ଦେ. ବ (ସ. ଭର୍ତ୍ତତ ମୁଦ୍ରା)—ଯେଉଁ ମୁଗ ରଗଡ଼ା ହେବା
Bhajā muga ପୂର୍ବରୁ ଭଜା ହୋଇଥାଏ; ମୁଗ—Pulse
ଭାଜାମୁଗ ମୁଜାହୁଆ ମୁଂଗ fried before being split.
(ବିଶ୍ଵାତ—କଥାମୁଗ)

ଭଜା ରଗଡ଼ା—ଦେ. ବ—ତାଲ ବରବାପାଇଁ ମୁଗ ରଗଡ଼ା ଅଦକୁ
Bhajā ragardā ରାତବା ଓ ରତରେ ରଗଡ଼ା—Frying
ଭାଜାଭାଜା ମୁନନା ଦଳନା and splitting of pulses for
dak.

ଭଜା ରନ୍ଧା—ଦେ. ବ (ସ. ଭକ'ନ + ରନ୍ଧା)—ଆଦି ଭଜା କାର୍ଯ୍ୟ
Bhajā randhā ଓ ରନ୍ଧାବା କାର୍ଯ୍ୟ—Act of frying and
ଭାଜାରାଂଧା ମୁନାରଂଧା cooking articles for food'

ଭଜାର୍ଦ୍ଧ—ପ୍ରାଚୀ (ଭଜାର୍ଦ୍ଧ ବାଲେଷର, ରତ୍ନଭାର) ବି—ଅକାର୍ଯ୍ୟ ତାତି—
Bhajārārdha ରଣ୍ଝ—An aboriginal tribe of the name.

ଦେ. ବ. ପୁଂ (ଅନାଦରଥର୍ଥକ)–ଭଜାରାନନ୍ଦ ତାବ ନାମ—
A name for calling Bhajanānanda.

ଭଜାରା—ଦେ. କ୍ର. ସ (ଭଜାର୍ଦ୍ଧ)—୧। ପୂଜା କରିବା—1. To
Bhajibāt worship. ୨। ଭଜନ କରିବା; ସୁବ କରିବା—
ଭଜା 2. To pray. (ସଥା—ସାହାପାଇଁ ଶିବ ପକ୍ଷ ଥାଉ,
ମଜଳା ତାହାକ ପ୍ରିୟାକୁ ଭଜା ଥାଉ । କରିପୂର୍ଯ୍ୟ ।)

” । ମାଳା ଜପିବା—3 To tell beads.
(ସଥା—ବଲ ମାଳା ଭୁମ୍ଭର ଗଲାରେ ପଡ଼ିଛି, ଏଥିରେ
ଭଜିଲେ ତ ମୁବକ ନୋହୁଛି । କୃଷ୍ଣବିଦ ମହାଭାବତ,
ବନ ।) ୪। ଉପର୍ମୁଖର ନାମ ଦୂରା କରିବା—
4. To repeatedly utter the name of a
person in attachment or devotion.

* । ରହିବା—5. To utter constantly. (ସଥା—
ମନରେ ନାହିଁବ ମାଳରେ ନାହିଁ, ଭଜ ଭଜ ହର ପାଇବୁ
କାହିଁ—ତାମ ।) ୬। ଏକାନ୍ତରୂପେ ଅସ୍ତ୍ର ଦେବା—
6. To be deeply attached to. ୭। ଦିନ ରୁହି ହୁଏବା—
7. To pine away in the thought
of a person. ୮। (ମୁଗ, ଲୟ, ବିଳା ଅଦ ଅବପ୍ରାପ୍ତି)
ପୁଣ୍ୟ ଦୂରେ ପ୍ରାୟ ଦେବା; ରୋଗ କରିବା—8. To get;
to experience; to suffer (death, self-extinc-
tion). (ଭ—ଖଳ କୁହଳ କୁନ୍ତଳ ତତ, ଭଜୁଥିଲ ଅସ୍ତ୍ର
ଦୂରୁ ଶତ—ବନର୍ଯ୍ୟ । କ୍ରେ ତାହାକୁ ଅତ ତକ୍ତା ଭଜିଛି ।
କୃଷ୍ଣବିଦ ମହାଭାବତ, ବନ ।) ୯। ଶୁଣଗାନ କରିବା;
ପ୍ରଶାନ୍ତି ଦରିବା—9. To eulogise; to praise.
୧୦। ପରିରୂପେ ବରଣ କରିବା; ପ୍ରେମ ଦାନ କରିବା—
10. To love; to court; to choose as one's
husband. (ଭ—ଅଶ୍ରୁମାରେ ତା ଶୁଣିବ ଦସିଲେ,
ତୀର୍ତ୍ତା ରୁମ୍ଭେ ରୁଷିତ ଭଜିବ ରୁଷିଲେ । କୃଷ୍ଣବିଦ
ମହାଭାବତ, ବନ ।) ୧୧। ସାଧନ କରିବା—
11. To practise. ୧୨। ସେବା କରିବା—12. To
serve. (ଭ—ଅନ୍ତରେ ବୁଦ୍ଧିରେ ସମସ୍ତେ, ତାହାକୁ ଭଜ
ଯଥୋତ୍ତମେ । ତୁମନାଥ, ଶୁଣବତ ।) ୧୩। ଭଜି ସହିତ
ଅନୁଭବ କରିବା—13. To follow with devo-
tion. ୧୪। ପର ମନକୁ ତତ୍ତ୍ଵ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
14. To seek to please a person. ୧୫। ପରଣ
ଦେବା; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଶ୍ରୁ କେବା—
15. To take shelter under a person.
(ଭ—ସେ ତ ସରବରେ ପ୍ରିୟ ସୁନ୍ଦର ଭଜି, ରୁଷିତ ଜଣେ
ତିବା ଦେବ ହୋଇବା । ଭଜ, ଲୁବଣବତ ।)

ଭଜ—ସ. ଭଜ. (ଭଜାର୍ଦ୍ଧ + ରନ୍ଧା; ୧୮. ୧ ବନକ)—
Bhaji ସେ ଦେବ; ଭଜନକାରୀ—Praying,
(ଭଜି—ଶ୍ରୀ)

ଭଜୁ(ବୁ)ସି(ସି)	—ଦେ. ବିଶ. (ସ. ଭଜ ଧାରୁ)—୧ । ଭଜୁ— Bhaju(bu)si(si) 1. Devoted to. , । ସେ କୌଣସି
ଭଜନ	ବ୍ୟକ୍ତିର ମନ କରିଥାଏ—2. Acting according to the wish or pleasure of a person. * । ନିଯୁତ ସେବାକାଶ—3. Diligently ser- ving. * । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିରେ ଶବଶାପଦ— 4. Taking shelter under a person.
ଭଜି	ବ—୧ । ଭଜୁ—1. Devotion. , । ଅସତ୍ତ୍ଵ; ଭଜିତା—2. Attachment. * । ଉତ୍ତରବା; ରହାଇବା କର୍ମ—3. The act of pleasing a person.
ଭଜ୍ୟମାନ	—ସ ବିଶ. ସୁଂ (ଭଜ ଧାରୁ + କର୍ମ. ଅନ)—୧ । ସେବଣ— Bhajyamâna ମାନ—1. Being served. , । ଯାହା (ଭଜ୍ୟମାନ—ସୁଂ) ବରକୁ କରୁ ଯାଇଅଛୁ—2. Being divid- ed.
ଭଙ୍ଗ (ଧରୁ)	—ସ—୧ । ଭଙ୍ଗିବା—1. To break. , । ବୋପ Bhanj (root) ବରବା—2. To obliterate; to cause (ଭଜନ ଧାରୁ—ଅନନ୍ତରୁପ) to disappear. * । ବିନାଶ ବରବା—3. To destroy; to ruin.

ଭଞ୍ଜ	—ଦେ. ବ—୧—(ଗୁମସର ବଜବିଶରେ ନେଇଥିବାରୁ) ଭଞ୍ଜେନ୍ଦ୍ରବନ୍ଧୁ— Bhanja kabi Upendrabhanja, (ଭଞ୍ଜ ଶବ୍ଦର — ଅନନ୍ତରୁପ) (See) the renowned classical poet of Orissa (of Ghumsur in the district of Ganjam.) [ଭଗ୍ୟମାନ ଦେଖ ବାଣୀକ କୁମର, କବି କଳଦେବ ଭଞ୍ଜ ମରବର । ସାହାମାନାଥ. ଚଲିବା ।]
------	---

ଭଜି କିମ୍ବଦନ୍ତୀ	—ଦେ. ବ—ଭଜିଲର ଭଞ୍ଜବିଶର ଭଜିର ସମ୍ବନ୍ଧେ Bhanja kimbadantୀ ପ୍ରାଚୀକ ଭଞ୍ଜବିଶ—The tradition about the origin of the Bhanja family. [ଦ୍ୱ—କୋଣୀରେ ଦିନେ ବଣିଷ୍ଠ ଭଜି ବିଶରେ ଦୂର ଦୂର ମୁଗନ୍ଧିଥିଲକ ବାମକୀତା ଦେଖି ବାମାର୍ତ୍ତ ଦେଲେ ଓ କୌଣୀରେ ତାଙ୍କ ଅମୋଦ ଦେବତା ଶକ୍ତି ଦେଲେ । ସେ କୌଣୀରୁ ଦସର ଶର୍ତ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଖୋଲବାରୁ ଦୂରଟି ବନ୍ଦ ଭଜିଲ । ତାର ଗୋଟିଏ ମୁକୁର
----------------	--

କଳ ସହିତ ପାନ କରି ଦୂରଟି ଥଣ୍ଡ ପ୍ରସବ କଲା । ଥଣ୍ଡ
ବଢ଼ିବାରୁ ମୁକୁର ଶଢ଼ ପଳାଇଲା ଓ ବଣିଷ୍ଠ ନିଜେ ଥଣ୍ଡ
ଦୂରଟିକୁ ପାଇଲେ । ଗୋଟିଏ ଥଣ୍ଡ ପାଟ ଶିଶୁ କାତ
ହେବାରୁ ବଣିଷ୍ଠ ଶିଶୁର ନାମ ମନର ସୁଖ ଦେଲେ । ଅନ୍ୟ
ଥଣ୍ଡର ପୁଷ୍ଟିକାରୀ ନାମରେ ପରିଚିତ ହେଲେ । ଭ୍ରତ୍ବୁଦ୍ସମ୍ଭକ୍ତି ଶିଶୁର ଦେଖିଲେ । ଏହି ଭ୍ରତ୍ବୁଦ୍ସମ୍ଭକ୍ତି ପରେ ତିତୋର ଓ ତନ୍ତ୍ରିକଟକର୍ତ୍ତା ଦେଖିଲେ ସଜର
ପ୍ରାପନ କଲେ । ପରେ କନିଷ୍ଠ ମୋଦକ ଦେଖ ତଥାର
କରି ମୁଖୁରକ୍ତରେ ସଜର ପ୍ରାପନ କଲେ । ସେ ସମ୍ବଲପୁର
ସଜକେମାନ୍ତ୍ର ବିବାହ କଲେ । ମୁଖୁରକ୍ତରେ କେତେକ
ଥିଲ ବିତିବ ହୋଇ ଦେଲୁହର ବୋଲାଇଲା ଓ ତହିଁରେ
କଣେ ସଜଭ୍ରାତା ସଜା ହେଲେ ।

ବୌଦ୍ଧ କାଣ୍ଡୟ ମୋଟାଯୁ କ୍ରାନ୍ତିଶ ସଜା ସାନବନ୍ତୁ
ନନ୍ଦକର ଆରଥ ପୁତ୍ର ବିନାୟକ ନନ୍ଦକୁ ତାଙ୍କର ପାନିତ
ସୁର୍ଯ୍ୟବଣୀୟ ଦୂରଟି ଶିଥିୟ କୁମାର ରଘୁନାଥ ଓ କନମାଳୀ
ବିଶରେ ବଧ କଲେ । ସାନବନ୍ତ ନନ୍ଦ ପୁତ୍ରର ମରବାରୀ
କୁମାରଙ୍କ ଅରଧାପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ବିକାଶ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବେ ।
କେବେ ରଘୁନାଥ ସଜ ହେଲେ ଓ ଶିଖାର (ବନ୍ଦ୍ରମାନ
ଶୁମସର)ର ମୁଦୁ ସଜାକ ମଧ୍ୟରେ ବିବାହ ହେର ଥିବାରୁ
ହେମାନକ, ତୟ କବି ଶିଖାରଙ୍କ ବୌଦ୍ଧ ଅନୁର୍ଧ୍ଵକ
କଲେ । ଶିଖାରର ଅଧିମ ଅଧିକାସିମାନେ ଅନାର୍ଥ କଲ,
ଶୃଙ୍ଗ, ପାଶ ଅତି ଜାତିର ଲୋକ ଥିଲେ । ରଘୁନାଥ
ଶେମାନକ ଉତ୍ୱୋହ ଦିନକ କରି ସେଠାରେ ଶାନ୍ତି ପ୍ରାପନ
କଲେ ଓ ଗୋଟିଏ ରଘୁ ସୁରତକ ଦୂର୍ତ୍ତ (ରଘୁ = କୁତ୍ତିଆ-
ଶର, ଗଡ଼) ଓ ତହିଁର ତରୁକିରଣେ (ସର = ଜଳି)
କୋଡ଼ ଦେଖି ସେହିଠାରେ ଦୂର୍ତ୍ତ ନିର୍ମିଶ କଲେ । (ଶ୍ରୀ
୮୦, ଅନ୍ଦ) । ସେ ଗଡ଼ର ନାମ ଶୁମସର ହେଲା । ବନମାଳ
ଦେଖ ରଘୁନାଥଙ୍କ ଅଧିକାନରେ ସେ ସଜର ପାନିଲେ ।
ଶୁମସର ଭଞ୍ଜବଣୀୟମାନେ ରଘୁନାଥ (୮୦, ଶ୍ରୀ) ଠାରୁ
ଅରମ୍ଭ କରି ଧୀ ପୁରୁଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରି ଜଣ ସଜା ଶୁମସର
ଶାଦିରେ ବର୍ତ୍ତିଥିଲେ । ଶେଷ ସଜା ଧନତ୍ୱ ରଘୁ
(୧୮୦, ୧୮୦୫) ଅନ୍ଦ ସମ୍ବୁଦ୍ଧରେ ଧଂସାକବାରୀ
ବିକାଶକ ହୋଇ ପେନକଣ ପାଇଲେ ଓ Vellore ରେ
ରହିଲେ । ବନ୍ଦ୍ରମାନ ଏ ଭଞ୍ଜବିଶ ଲୋପ ହୋଇଥିଲୁ ।
ଭଜେନ୍ଦ୍ର ଭଜ ଏବଂ ବିଶର ନାମ ରଘୁନାଥ (୧୭୦୧-୩)ଙ୍କ
ପୁଅ । ନାଲକଣ୍ଠ ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ବନ୍ଦ୍ରମାନ ଅଧିକାର କରି ତାଙ୍କ ବନ୍ଦ୍ର
କରି ଓ ସୁରୁତ୍ୱକୁ ବଧ କରି ନାନା ଅଭ୍ୟାସର କରିବାରୁ

ତାଙ୍କ ଦୁଇ ପୁରୁଷ ହୁଡ଼ା କବେଇ ଥାନ ଉଣ୍ଡିଛାଏ
ଦିତାଦିତ ହୋଇ ଶୁମ୍ଭବ ପରିବ୍ୟାଗ କରି ଧରିବୋଟ ଓ
ଅଠଗଢ଼ରେ ଓ ଘେଷରେ ନୂଆମଢ଼ରେ ଅଣ୍ଟପୁ କେଲେ ।
ଉପେନ୍ଦ୍ର ରଙ୍ଗ ମାଳକଣ୍ଠ ପୃତ । ସେ ବ୍ୟମତାରକ ମନ୍ଦ
ସାଧକ କରି ଅମାଧାରଣ କରି ପାଇଥିଲେ ।

ଗଞ୍ଜାମ ପୁରେ ତିକାବୋଲ ସର୍ବାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଥାଇ ଫ୍ରେସ୍-
ମାନଙ୍କ ଅଧିନରେ ଜଣେ ନବାବଙ୍କ ଅଧିନରେ ଥୁଲା; ପରେ
ଇଂରେଜମାନେ ଶୁମସର ରାଜା ଦିବିତମଙ୍କୁ ହଟାଇ ତାଙ୍କ
ପାଇ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ସଜା କଲେ । ବହୁରେ ଶାକର (୧୯୫୦-
୧୯୧୯) ରାଜା ହେଲେ ଓ ପୁର ଧନଞ୍ଜୟଙ୍କ ଦୌଷିଷମ୍ବନ୍ଧରେ
ବିରକ୍ତ ହୋଇ ସବ୍ୟ ଶତି ଗର୍ଥରୁ ଗଲେ ଓ ଧନଞ୍ଜୟ ରାଜା
ହେଲେ । ଧନଞ୍ଜୟ ଜଣେ ନରହନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଅଭାଗିଶ ଥିଲେ
ଓ ମାଛପ୍ରେଇଙ୍କ ବିଶୁରବେ ବନୀ ହୋଇ ଗର୍ଭିମେଷରୁ
ଧେନୀଷନ୍ ପାଇ ରହିଲେ ଓ ଶାକର ଗର୍ଥରୁ ଫେର ଆସି
ସୁଣି ୧୯୧୯ ଠାରୁ ୧୩୯ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜା ହେଲେ ।
ତତ୍ପରେ ଦୃକ୍ ହେବାରୁ ଇଂରେଜ ସବକାରଙ୍କ ଅନ୍ତର୍ଗତ-
କମେ ଧନଞ୍ଜୟ ରାଜା ହେଲେ । ଚନ୍ଦ୍ର ଇଂରେଜଙ୍କ ସଙ୍ଗେ
ବିଦ୍ରୋହ ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧ କରି ୧୯୦୫ରେ ମଲେ ଓ
ବହୁରେ ଏହା ଶାସ କରି ସବକାର ନେଲେ ଓ Russell
ସାହେବ କଲେବର ଶୁମସରର ପ୍ରଥମ ଇଂରେଜ ଶାସନବତ୍ର
ହେଲେ । ତାରଣୀତରଣ ରଥଙ୍କ ଶୁମସର ଇତିହାସରୁ
ଗମ୍ଭୀର (ଡଃ. ସା. ୧୯୯) ୧୮

ଭଣ୍ଡକ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ଦଞ୍ଚୁ + ଧାରୁ + କଣ୍ଠୀଙ୍କ) —୧। ଉଜ୍ଜଳାସୀ;
 Bhanjaka   ଭଣ୍ଡନାମାସୀ—1. Breaking. , 2. ନିବାରକ
 (ଭଣ୍ଡକା—ସ୍ତ୍ରୀ)   —2.—Preventing. (ଯଥା—ବିଷଦ.
 ଭଣ୍ଡକ, ସନ୍ଦେହଭଣ୍ଡକ, ମାନଭଣ୍ଡକ ।)

ଭାଙ୍ଗନ—୧. (ଭାଙ୍ଗ, ଖାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଭାଙ୍ଗିବା—
 Bhanjana 1. Breaking. , । ସୁଧାରବା—୨.
 (ଭାଙ୍ଗନ—ୟ) Removal. ॥ । ଶ୍ଵେତ; କିରହଳ; ଦୂଷକରଣ
 —3. Dispelling; expelling. । । ମେଘଣ;
 ମିମାଂସା—4. Settlement; decision. ବିଶ. ପୁଣ୍ୟ
 (ଅନ୍ୟ ଶକ ସରେ ସ୍ଵର୍ଗ ହୋଇ ହୁଏ; ଯଥା—ଉପଦ-
 ଭାଙ୍ଗନ, ଦୂଷକରଣ, କଲଦଭାଙ୍ଗନ, ମାକରଭାଙ୍ଗନ)—୧ ।
 (କଳଦର) କିରହଳ—1. Dispelling. , ।
 (କଳଦର) ମିମାଂସା କରିବା; ମେଘଣ—୨.
 Amicable settlement. ॥ । (ବିପଦର)—
 ବିନାଶନ—3. Prevention (of a danger).
 x. (୫୦୦) ପ୍ରେସ୍—4. Removal

ଭାଙ୍ଗିବା—ଦେଖିବା (ସ. ଭାଙ୍ଗିବା କରିବା) —Bhaṅgībā—To cause to break.

ଭାଙ୍ଗାନ	—ଦେବେ ସେ ଲହୁର ଛିତ ଧିପରେ ହଂସ ଘରକ
ତୋଡ଼ିବାନା	ଭାଙ୍ଗାଇବି । ଭଣ୍ଡ ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ୩୧୯ ।)
ଭଙ୍ଗିବା—ଦେ. କି (ସ. ଭଣ୍ଡ, ଧାରୁ)—ଭଙ୍ଗିବା—To break.	Bhanjibā (ଭଣ୍ଡ—ଭଣ୍ଡ ଭଙ୍ଗିବାରବର ସନ୍ଧାପ ଏବେ । ଭଣ୍ଡ, ଭାଙ୍ଗା ଭଙ୍ଗିବା)
ଭଙ୍ଗିବା—ଦେ. କି (ସ. ଭଣ୍ଡ, ଧାରୁ + ଇନି; ୧ମା. ୧୬)—ଭଙ୍ଗିବ—	Bhanjī (ଭଙ୍ଗିବା—ସ୍ଵା) Breaking; dispelling.
ଭଙ୍ଗୀୟ—ଦେ. ବିଶ (ଭଣ୍ଡ + ସ. ପ୍ରତ୍ୟେ ରୟ)—ଉପରେ ଭଣ୍ଡ Bhanjiya ସଂକ୍ଷିପ୍ତ—Relating to Uprndra Bhanja (Poet). (ସଥା—ଭଙ୍ଗୀୟ ରଚନା, ଭଙ୍ଗୀୟ ସ୍ଵର, ଭଙ୍ଗୀୟ ବଦିତା, ଭଙ୍ଗୀୟ ମୃତ୍ୟୁ, ଭଙ୍ଗୀୟ ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣ ।)	

ଭାତ୍ (ଖାଦ୍ୟ) — ହୁ. — ୧ । ବହିବା— ୧. To tell; to speak.
Bhat (root) ୨ । ଶୋଷଣ କରିବା; ରଷା

କରିବା—2. To maintain; to entertain; to nourish; to foster. ୩। ରତ୍ନା ଦେବା—
 3. To hire (Apte). ୪। ମୁଲ୍ଲ ପାଇବା—
 4. To receive wages (Apte).

ଭଟ—ସ.	ଅ (ଧୂଳୀର୍ଥକ)	—କିଅଁରେ ବାଇଗଣ ଘୋଡ଼ିଲ ହେଲେ
Bhat		ବାକା ପାଞ୍ଚିଯାଇ ସେଇଁ ଶକ ବାହାରେ—An
ଭଟ୍		onomatopoetic sound (as of the bursting
ମୁଦ୍		of a brinjal when thrown into fire).

ଭଟ୍ ଭଟ୍—ଦେ. ଅ (ଧୂକ୍ୟର୍ଥକ)—୧ । ଗପସପ—1.
Bhat bhat gabble. , । ବଡ଼ପାଣ୍ଡ କରିବା ଶବ୍ଦ—
ଭଟ୍ ଭଟ୍ 2. Sound as of loud talk. (ଭ—ଭଟ୍
ମଟ ମଟ ଭଟ୍ ହୋଇ କବିରୁ ପଢ଼ିଲେ । କୃଷ୍ଣପିଂଦ୍ର, ମହାଶୂନ୍ୟର,
ଭଟ୍ ଭଟ୍, ଭଟ୍ ଭଟ୍, ଅଦି । „ । କୋଳିହଳ ଭଟ୍ଟର ଭଟ୍ଟର, ଭଟ୍ଟର ଭଟ୍ଟର, } ଅନ୍ୟରୂପ ଭଠ୍ ଭଠ୍, ଭଠ୍ ଭଠ୍, } noise. । କଳ— ଭଠ୍ଟର ଭଠ୍ଟର, } ଭଠ୍ଟର ଭଠ୍ଟର, } ଭଠ୍ଟର ଭଠ୍ଟର, }
4. Quarrel. (ଭ—

ବୋହୁଟା ଶାଶ୍ଵ ସଙ୍ଗେ ରହୁ ରହୁ ଲଗାଇଲାଣି । ଗନ୍ଧ-
ମୁକୁ) * । ଗାଳିମନ—5. Abuse. ୭। ଭୁରୁ ଭୁରୁ;
ଭୁଦୁ ଭୁଦୁ ଝୋଟଳ ଶବ୍ଦ—6. The sound of
bursting of bubbles. (ଭି—ଉପରେ ତଥ
ମନ୍ଦିର ପାଶ ପାଶ ବଜା ବଜା । ତଥ ।)

ଭାତ୍ ଭାତ୍—(ଧୂଳିକୁଳରଣ) ପ୍ରାବେ (ସମ୍ମଲସ୍ଥିତ)—ଧୂଳି ଧାତ୍
 Bhat bhat (māṭāñc abhi) pṛabāra śvad—The
 sound of falling of earthen pots

ଭେଟ୍ ହେବା—ଦେ.କି—୧। ଗପସ୍ପ କରିବା—୧. To gibble—
 Bhat bhat hebā gabble. ୨। ପାହି କରି ଅନେକ
 (ଭକ୍ତର ଭକ୍ତର ହେବା—ଅଜ୍ଞବୃତ୍ତ) ଗପିବା—୨. To talk
 ଭଟ୍ ଭଟ୍ କରିବା loudly; to gabble. (ଉ—ବି ହେବ
 ଭଟ୍ ମଟ୍ କରିବା ଅଛୁ ବଟ୍ ବଟ୍, କର୍ଶ୍ଣକୁ ଉର୍ଶ୍ଣ ହେଲି ଅବରୁଷ୍ଟ ।
 ବବ୍ରଷ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ବିଶେଷତଃ୍କ କ. ଗୀତ ।)

ଭାତ୍(ଟ)ଭତ୍ତା(ସ୍ଥା)—ଦେ. କି—୧। ଗୁଡ଼—୧. Gabbling; Bhaṭ(ta)bhatiā(y) talkative. , , । କଳନ୍ତୁଡ଼ା—
ଭଟ୍ଟିଭଟ୍ଟେ ମହମାଟୀଆ 2. Quarrelsome.
[ଭାତ୍(ଟ)ଭତ୍ତା, ଭାତ୍(ଟ)ଭଟେଲି—ସ୍ଥା]

ଭାତ୍(ଟା)କା—ସ. ବ—୧। ଭୁଲ—୧. Mistake. , , । ଶତ—
Bhaṭ(tā)kā 2. Loss. ୩। ମର—୩. Market rate.
ଭଟକା ୪। ପଣ୍ଡବ୍ୟବ ଦାମ କଣାକଣ—୪. Higgling
ମହମାଟୀଆ and haggling; negotiation. [ଦ—୫ ଶତ
ଭୁଲ ଓ ଭୁଲ ସଙ୍ଗେ କିରାଟକ ବା ଏକାର୍ଥକ ସଦତରବୁଝେ
ପ୍ରସଂଗୁ ହୁଏ, ଯଥା—ଭୁଲଭଟକା, ଭରୁଷଟକା—A
meaningless term added to Bhul and
Bhāu]

ଭଟ—ସ. ବ. ପୁ (ଭାତ୍ ଧାରୁ=ଘୋଷଣ କରିବା+କରୁଣ୍ଠି. ଅ)—
Bhaṭa ୧। ଶ୍ରୀ; ଧାର—୧. Hero. , , । ରଣଧାର;
(ଭଟା—ସ୍ଥା) ଯୋଧା—୨. Warrior; combatant. • |
ବର୍ଣ୍ଣଧାର ଜାତିବିଶେଷ; ଭାନୁଆଳା—୩. Name of a
hybrid caste. ୪। ମୁଁକଳାଭିଶେଷ—୪. A
class of low caste. • | ମୁଁ କେଉ ମୁକ୍ତ
କରୁଥିବା ହେଲିବ—୫. A mercenary or hired
soldier (Apte). ୬। ଜାତିବୁଝ ବ୍ୟକ୍ତ—
୬. An out-caste (Apte). ୭। ରାକ୍ଷସ—
୭. A demon (Apte). ସ. କଣ—୧। ଲାଠ;
ଲୁକ; ପାମର—୧. Mean; low; vile. , , ।
ପରିଚ; ଜାତିବୁଝ—୨. Outcasted.
(ସ. ଭଟ)—୧। ବ୍ରାହ୍ମଣବର ଉପାଧିଶେଷ—
୧. A family title of Brahmanas. , , ।
ଶୁଦ୍ଧିର ଉପାଧିଶେଷ—୨. A family title of
Sūdras. • | ଭଟ; ସୁତିପାଠକ—୩. A panegy-
rist; herald; bard.

ଭଟ ଅମଳ—ଦେ. ବ.—ମରହଟ ଅମଳ; ପ୍ରାଚୀନ କାଳ—Ancient
Bhaṭa amala ପୁରାନୋ ଆମଳ ପୁରାନା ଜମାନା times.
(ଭଟ ଅମଳା—ବିଶ) [ଦ—ମରହଟାମାଳକ ଅମଳରେ ବଥିଲ
ଭଟ୍ଟ ନାମକ ଜଣେ ବଡ଼ ଦୟାଶୀଳ ମହି ସ୍ଵରେ ।
ସେ ବହୁ ଜମି ଦାନ କରସ୍ଥିରେ । ତାବହାର ପ୍ରଦତ୍ତ
ଅନେକ ସକଳ ବର୍ତ୍ତମାନ ମିଳେ । ତାକ ଉପାଧିରୁ ଏ
ପ୍ରବତନ ହୋଇଥିଲା]

ଭଟ ଅମଳିଆ—ଦେ. ବିଶ—ପ୍ରାଚୀନ କାଳିକ; ଅଧୁନା ଅବସକ୍ତି ଓ
Bhaṭa amaliā ଅକାଢ଼ି (କଥା ବା ବିଷୟ ବା ଫେରନ୍)—
ପୁରାନୋ ଆମଲେର Obsolete; archaic; out of date;
ପୁରାନେ ଜମାନେକା (କାମ) old-fashioned.

ଭଟକା(କେ)ଭବା—ଦେ. କି—୧। କଷତପ୍ରସ୍ତୁ କରିବା—୧. To cause
Bhaṭakā(ke)ibhā loss to a person. , , । ହୃଦ
ଭାଗାନ କରିବା—୨. To frighten. • ,
ମହାନା, ମହକାନା ହୃଦୁକ୍ତାର ଦେବା—୩. To scare

away. • | ତୁମରେ ପକାଇବା—୪. To cause a
person to fall into error. • | ଠକାଇବା—
୫. To cheat; to defraud.

ଭଟକିବା—ଦେ. କି—୧। ଭୁଲ କରିବା—୧. To commit
Bhaṭakibā mistake. , , । ହୃଦୁକ୍ତ କରି ପକାଇବା—
ଭାଗା ୨. To be scared away. • | ପଥ୍ରକୁ
ମହାନା, ମହାନା, ମହକନା ଦେବା—୩. To go astray.
(ଭଟକ ଯିବା—ଅନ୍ୟତ୍ବପ୍ରକାଶ) ୪। ଠକାଇରେ ପଢ଼ିବା—୪. To
be cheated • | ହୃଦୀରେ ପଢ଼ିବା—୫. To suffer
loss.

ଭଟ ପଣ୍ଡିତ—ଦେ. ବିଶ (ଭଟ + ପଣ୍ଡିତ; ବ୍ୟକ୍ତି)—ମହାପଣ୍ଡିତ—
Bhaṭa pandita A big Pandit.

ଭଟ ମେଶ—ଦେ. ବ—ଭଟମେଶ (ଦେଖ)—Bhaṭta misra (See)
Bhaṭta misra ପ୍ରାଦେ. (ବାନ୍ଧୁର, ପୁରୀଜିଲ୍ଲା) ସ. (ଭଟ =
ମାତ, ମୁକ୍ତ)—ପକିବ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଉପାଧି ବିଶେଷ—
The family title of a class of fallen
Brāhmaṇas of Banpur in the Puri dis-
trict who were outcasted for giving
their girls in marriage to Kshatriya
Kings. [ଦ—କଥାର ଅଛି ଯେ ଏହାଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷ
ସବେଷର କଳ୍ପନା ପ୍ରତାନ କରିବା ଫଳରେ ସମାଜରୁଦ୍ଧ
ହୋଇଥିଲେ ।]

**ଭଟା—ସ. ବ (ଭାତ୍ ଧାରୁ=ଘୋଷଣ କରିବା+ସଞ୍ଚାରେ କରୁଣ୍ଠି. ଅ
Bhaṭā + ଅ)—ଭକ୍ତାଧାରୀ; ଗୋରେଶ ଶ୍ରୀଲ; ମହାକାଳ
ଭାଟୀ; ଭାଁଟ ପଳ—Colocynth. ଦେ. ବ (ସ. ଭୁତ୍ ଧାରୁ=
ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀଲ କରିବା)—୧। ସମୁଦ୍ର ଜଳଧୀର ଦେଖିବ
(କୁଅର—ବିପରୀତ) ହ୍ରାସ—୧. Ebb-tide of the ocean.
• | ସମୁଦ୍ର ଭଟ୍ଟା ଯୋଗୀ ସମୁଦ୍ରଗାମୀ ନାଥର ଜଳଧୀସ—
୨. The ebb-tide of a river. • | ନାଥର ସେଇଁ
ଅଂଶରେ ତଙ୍ଗା ବା ପଟାଳ ଯିବା ପାଇଁ ସଥେଷ୍ଟ ଗଲାର
ଜଳ କଥାର ଥାଏ—୩. The shallow part of a
ଧନୀ, ଡାର୍ଢ river. • | କ୍ଷୟ; ଅବନନ୍ଦ—୪. Waning; dete-
rioration. • | ପ୍ରକାଶା; ଠକାମୀ—୫. Fraud;
deceit; cheating. • | ଶତ; ଲୈକଷନ—
୬. Loss. • | (ସ. ଭଟ୍ଟା) ପିଅତା—୭. A peon.
ପାଦେ—(ବାମଣା) ବ—୧। ବାହାର; ଘରର
ବାହୀରେ—୧. The outside part of a house.
• | (ବୈଦେ) ବ (ଭୁଲ ଏହି ଅର୍ଥରେ ହୁ. ଭାଟା)—
ନାଥର ଜଳଧୀର ତଳଟେରେ ଶୁଷ୍କ ସାନ—୨. A dry place
near the river-current. • | (ବୈଦେ) ବ
ନାଥର ଭୁଲ କୁଳରେ ସ୍ଵର୍ଗ ଶୁଷ୍କ ସୁଲଭମ—୩. The
dry banks of a river. • | (କଳାହାଣ୍ତି ଓ
ଜୟଧର) ତିଷ୍ଠ ଛମି—୪. High land.**

ଭଟ୍ଟାର୍ଥୀ—ଦେ. ବ (ସ. ଭଟ୍ଟାର୍ଥୀ)—ଭଟ୍ଟାର୍ଥୀ (ଦେଖ)	Bhaṭṭāchārjya	Bhaṭṭāchārjya (See)
ଭଟ୍ଟା ନଈ—ଦେ. ବ—ସମ୍ବନ୍ଧର ଭଟ୍ଟା ଯୋଗୁ ମୁହାର ନିକଟସ୍ଥ ସୁଆର	Bhaṭṭā nai	ଶୁଦ୍ଧସ୍ଵର୍ଗ ନଈ—Ebbing river; a river at
ଭାଟ୍ଟାର୍ଥୀ ନଦୀ ଘଟତିହୁର ନଦୀ	ଭାଟ୍ଟାର୍ଥୀ ନଦୀ	the ebb-tide.
ଭଟ୍ଟା ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ—ନଦୀ ବା ସମ୍ବନ୍ଧର ଜୁଆର ଶୁଦ୍ଧିଯିବା—	Bhaṭṭā pardibā	To ebb (said of the sea or of a river), (ଉଷ୍ଣଶାର୍ଥ)—କୌଣସି
ଭାଟ୍ଟା ପଡ଼ନା କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧା ପଡ଼ିବା (ଜାହାଜ ଛମା ଭାଟ୍ଟାମାନ ଭଟ୍ଟାରେ ପଡ଼ି ଅଟିବଦା ଭିପମାରୁ)—	ଭାଟ୍ଟା ପଡ଼ନା	Obstruction in course of the execution of some business. (ଦ୍ୱ—ଭଟ୍ଟା ପଡ଼ିଗଲା ଦୁଃ୍ଖ)
କଲୁନା ଜୁଆରେ—ଚିନ୍ମୂଳି ବିଚମାଦିତ୍ୟ ।	କଲୁନା	କଲୁନା ଜୁଆରେ—ଚିନ୍ମୂଳି ବିଚମାଦିତ୍ୟ ।
ଭଟ୍ଟାରଚି କରିବା—ଦେ. କ—୧ । ବନ୍ଦାବନ କରିବା; ଭାଣ୍ଡାରିବା;	ଭଟ୍ଟାରଚି	Bhaṭṭābhāṭi karibā ଧରାଇବା—1. To inveigle; to
(ଭଟ୍ଟାରକା—ଅନ୍ୟରୂପ) କରା put off on some excuse. , । ୦ବାଇବା;		ଠାରିଗୀ କରିବା—2. To deceive; to defraud.
ଭାଟ୍ଟାମୀ କରନା ପ୍ରତାରଣ କରିବା—	ଭାଟ୍ଟାମୀ	ଭାଟ୍ଟାମୀ କରନା ପ୍ରତାରଣ କରିବା—
ଭଟ୍ଟାମୀ—ଦେ. ବ. ସୀ (ସ. ଭଟ୍ଟାରକା)—ବଢ଼ାମୀ ଭଲ୍ଲର ମହାନାୟ-	Bhaṭṭāmī	Bhaṭṭāmī କୁଳରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଦେଖିବଣେଷ—Name of a State on the Mahānādī river.
ଭଟ୍ଟାରେ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କ—୧ । କରିଗ୍ରସ୍ତ ଦେବା—1. To be Bhaṭṭare pardibā put to loss. , । ୦ବାନ୍ତିରେ ପଡ଼ିବା—	ଭଟ୍ଟାରେ	ଯାଦାୟେ ଫାସନା 2. To be defrauded or cheated.
ଭଟ୍ଟିତ(ଶ)—ସ. ବ—କବାବ; ଶଳାକାଦ୍ଵାରା ବିବ ହୋଇ ପଢ଼ ହୋଇ-	ଭଟ୍ଟିତ	Bhaṭṭita(trā) ଥୁବା ମାଂସ—Meat roasted on fire while pierced through with an iron poker or staff.
ଭଟ୍ଟିମୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବ (ନାମ)—କଟକଜଙ୍ଗ ଭଟ୍ଟିଲାପରେଜ୍ଜ ଶ୍ଵେତର ଭଟ୍ଟିମୁଣ୍ଡା—	ଭଟ୍ଟିମୁଣ୍ଡା	Bhaṭṭimundā ଚିକଟକର୍ତ୍ତୀ ଗୋଟିଏ ବଂସାର ଗ୍ରାମ—A village in the district of Cuttack famous for bell metal utensils manufactured there.
[ଦ—ଏହା କଂସା ଅଦ ବାସନପାଇ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । କେହି କେହି ଏ ଗ୍ରାମକୁ ଭଟ୍ଟିମୁଣ୍ଡା କହନ୍ତି ।]		
ଭଟ୍ଟିଭରା—ପ୍ରାଦେ (ସିଂହଭୂମି) କି—ଶାରରେ ମାଟି ଭରଇ କରିବା—	ଭଟ୍ଟିଭରା	To fill up a pit with earth.
ଭଟ୍ଟାପୁଞ୍ଜ—ସ. ବ (ନାମ)—ବରହାର୍ଥୀଙ୍କ ବୃଦ୍ଧତ୍ସହିତ ପ୍ରକଳ୍ପିତ ଭଟ୍ଟାପୁଞ୍ଜ—	ଭଟ୍ଟାପୁଞ୍ଜ	Bhaṭṭotpala ଟିକାବାର; ଏହାକୁର ଅନ୍ୟ ନାମ ଉତ୍ପଳ ଭଟ୍ଟାପୁଞ୍ଜ;
ଜନ ପ୍ରାଣୀୟ ଏମ ଓ ୧୦ମ ଶତାବ୍ଦୀ ଜାତରେ ଦୁଇକ୍ଷା, ବାସସ୍ଵାକ କାଶୀର—The celebrated commentator of Br̄uhat sainhitā by Barāhāchārjya; his other name is Utpala Bhaṭṭā; he was a Brāhmaṇa by caste and was born in Kāśmīra in 9th or 10th century A. D.	ଭଟ୍ଟାପୁଞ୍ଜ	ବାସସ୍ଵାକ କାଶୀର—The celebrated commentator of Br̄uhat sainhitā by Barāhāchārjya; his other name is Utpala Bhaṭṭā; he was a Brāhmaṇa by caste and was born in Kāśmīra in 9th or 10th century A. D.
ଭଟ୍ଟା—ସ. ବ. ସ୍ଥା (ଭର୍ତ୍ତା ଧାର୍ଯ୍ୟ—କହିବା+କର୍ତ୍ତୁ. ତ)—୧ । ୧୩- Bhaṭṭā ଚରିତ ଗର୍ଭନକାଶୀ; ଭଟ୍ଟା ସ୍ମୃତିଗଠ—1. Pane- (ଭକ୍ତିଲୀ—ସୀ) gyrist; bard. ୨ । ମୋଟିଏ	ଭଟ୍ଟା	

ବେଦକୁ ଅଦ୍ୟତ୍ତ କଣସୁ କରିଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣ—2. A
 Brâhmaṇa who has got by heart a whole
 Veda, " । ପଣ୍ଡିତ—3. A Pandita. ।
 ଅଧ୍ୟାତ୍ମ—4. A teacher. * । ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରବେଶୀ—
 5. A philosopher. । ସାମିତ୍ର—6. Mastery.
 । ଯୋଦ୍ଧା—7. Warrior. (ଉ—ଉଦ୍ୟମ କଲ୍ପ
 ସେ ରାଜନ, ସଙ୍ଗେ ଦୁଃ୍ଖୀସ୍ତ ରହୁମାନ—ଜଗନ୍ମାଥ. ଭ୍ରଗବତ)
 । ଶାମି; ପ୍ରଭୁ—8. Lord; master. [ଦୁ—ଶାକା
 ମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସମ୍ମୋଧନରେ ନାଟକାଦରେ ଏ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ
 ହୁଏ—Apte.] । । ବହାନ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ନାମ ସଙ୍ଗେ
 ବ୍ୟବହୃତ ଉପାଧିବିଶେଷ—9. A title used with
 the name of a learned Brâhmaṇa (Apte).
 । ଭାଟ କାମକ ମିଶ ଜାତ—10. A mixed caste
 whose occupation is that of bards or
 panegyrist (Apte). ଦେ. ବ—ବଜୀୟ ଓ
 ମରଦକ୍ଷି ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ବିଶେଷ—A family title of
 some Bengalee or Marahattree Brâhmaṇas.
 ଭାଟ ନାରାୟଣ—ସ. ବ (ନାମ)—ବଳାର ଶାକା ଅଦ୍ୟରବଦ୍ଧାରୀ
 Bhaṭṭā nārāyaṇa ସଜ୍ଜସମ୍ମାଦକାରୀ କାନ୍ଦୁକାନ୍ଦୁରୁ ଆମାର
 ପଞ୍ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକମ—Name of one of
 the five Brâhmaṇas brought from Kanauj
 to settle in Bengal by king Adisûra and
 to perform Vedic sacrifices. [ଦୁ—ଏ
 ଦେଶୀସହାର ନାମକ ସମ୍ମାନ ନାଟକର ରଚ୍ୟିତା]
 ଭଟ ମିଶ—ଦେ. ବ—ପୁରୁଷଙ୍କର ଭୂରୀନ (ସାମାଜିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ)ବଠାରୁ
 Bhaṭṭā misra କାଟପୂରରେ ଟିକିଏ କମ୍ ଭୂରୀନ ବ୍ରାହ୍ମଣ-
 ବିଶେଷ—A high class of Brâhmaṇas in the
 Puri Sâsan villages. [ଦୁ—ଏମାକେ ସାଧାରଣ
 ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ତଳ୍ଲ ସମାଜର ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଅଧେଶୀ
 ଏମାନଙ୍କର ଅସର ଉଚ୍ଛବିତର । ସାଥ୍ଯମାନଙ୍କ ଅଭିଭ୍ରାନ୍ତ
 ସର୍ବ ଅର୍ଥାତ୍ ‘ପଞ୍ଚ ତ ସର୍ବରେ’ ପରିବେଶର କରିବା ନିମନ୍ତେ
 ଏମାନଙ୍କର ଅଧିକାର ଅଛୁଟ । ଏହାର ଏମାନଙ୍କ ସାଥ୍ଯର
 ‘ଅନେକଧର ମିଶ’ ବୋଲିଯାଏ । ଏମାନଙ୍କ ଉପାୟ ‘ମିଶ’ ।]
 (ଉ—ବ୍ରାହ୍ମାର୍ଥରେ ସନ ଶୁଦ୍ଧ ସେବେ କରେ, ରହୁ ମିଶ
 ଦୁଆର ସେ ମଞ୍ଜୁଲେବରେ—ଦୁଷ୍ଟବିଦ୍ମମହାରାତ୍ରିବଳ ।)
 ଭଟା—ଦେ. ବ—ଭଟା (ଦେଖ)—Bhata (See). । । କଥା
 Bhaṭṭā ଗର୍ଭ ଅଳାବ୍ୟ ଶୁଣିଲ ଅଂଶ ଯହିରେ ତଣା ଯିବାକୁ
 ପ୍ରାବେ (ସମ୍ବଲପୁର) ସଥେଥେ ପାଣି ତ ଆଏ—1. Shallow
 part of a river insufficient for the plyn-
 ing of boats. , । ବାରଣ୍ୟ—2. Verandah.
 ଭଟାରୂପୀ—ସ. ବ. ପ୍ରାଂ (ରହୁ + ଅରୂପୀ)—୧. ଶାଖି; ବହାନ;
 Bhâṭṭâchârya ପଣ୍ଡିତ—1. A learned Pandita.
 , । ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ଅଧ୍ୟାତ୍ମ—2. A professor of
 Vedic philosophy. ଦେ. ବ—ବଜୀୟ ସ୍ତ୍ରୀୟ

ପୁରୀଏ ହାତରେ ଧର ବଡ଼ ବଡ଼ ଘେବେଇ । ତଣ ।)
ଏ । ଅସ୍ତ୍ର ଅଦି କଠିଣ ବସ୍ତୁ ଭୂପୂର୍ବପର ଭାଙ୍ଗିବାର
ଶ୍ରୀ—9. The sound of breaking of bone
and other hard things. (ଭ—ଏହି ସକାଶରୁ
ସମସ ହାତୁଥାବ, ସେହି ବାଲରେ କଲ ବଡ଼ ବଡ଼
ତାକ । କୃଷ୍ଣପିଂଦି. ମହାଭାଗିତ. ବନ ।)

ବଡ଼ଭାର୍ତ୍ତ—ଦେ. ଅ—(ଧୂନ୍ୟକୁଳରଣ)—୧ । ଭୂପୂର୍ବପର ଦେଇ
Bhard bhard ମାତ୍ରର ଶବ୍ଦ—1. Cracking sound
ଭାଙ୍ଗିବାର } ଅନ୍ୟରୂପ of repeated cane-beating,
ଭାଙ୍ଗିବାର } ଅନ୍ୟରୂପ , । ଅବସମ୍ଭୂପେ ଗୁଡ଼ାଏ ଗପିବା
ପଟପାଟ ପ୍ରକାରେ —2. Loud talking without interrup-
ଦ୍ୟାପଟ tion. * । ଏକାଖକ ଦଉଢ଼ି ଦଠାର୍ ହୃଣିଯିବା ଶବ୍ଦ—
3. Sudden breaking of ropes. ୪ । କୌଣସି
ଦୁଇ ପଦାର୍ଥ ବାମାର ବୁଝବିବ ହେବାର ଶବ୍ଦ—
4. Repeated thumping sounds. (ଭ—ଶାନ୍ତି
ମହାଭାଗ ସେ କାଣ୍ଟର ବ୍ୟାଖ୍ୟାରେ, ବଡ଼ ବଡ଼ ହୋଇଣ
ପଢ଼ିଲ ଥଥରେ । କୃଷ୍ଣପିଂଦି. ମହାଭାଗିତ. ବନ ।)

ବଡ଼କିଳା(ର)—ଦେ. କି. ବିଶ. (ଧୂନ୍ୟକୁଳରଣ)—ଠୋ କିଳ, ଠକ
Bhardkinā[ni] ଠକ; ଦଠାର୍ ଦହତ ହୃଣିଯିବା ପ୍ରକାରେ—
ଭାଙ୍ଗିବର, ଭାଙ୍ଗିଦିନ(ଧ୍ୟ)ସ୍ତ୍ରୀ Like the
ଭାଙ୍ଗିବନି(ନା), ଭାଙ୍ଗିବର } ଅନ୍ୟରୂପ sudden break-
ଭାଙ୍ଗିଦଶ.(ସ୍ତ୍ରୀ) ing of a rope.

ବଡ଼—ଦେ. ବିଶ (ସ. ବୃଦ୍ଧି)—ବଡ଼—
Bharda ବଡ଼ ବଡ଼ Large.
ଭଡ ମର୍ଦ ସ. ବ—୧ । ପ୍ରାଚୀନକାଳର ବ୍ୟସକର କାତ—
A hybrid caste of ancient India.

[ଦ—ଲେଟ ପିତା ଓ ଜୀବର ମାତ୍ରାତାରୁ ଏ ଜୀବ
ଭୂପନ—(ହ୍ର. ଧ)] ଦେ. ବ—୧ । ଶୁଦ୍ଧ ଜାତର
ଭୂପାଖିଦଶେଷ—1. A family title of some
ଟାଙ୍ଗିଦାସ. , । ବିଦେଶରୁ ତୋପାକୁ ଅସୁଖବା ଏକ
ପକାର ଧୂଅଂଧି—2. A kind of large sized
tobacco leaves imported into Orissa.
* । ପ୍ରାଚୀନ ବାଲରେ ବ୍ୟବହୂତ ପଣ୍ଡବାଜୁ ବଡ଼ କୌଣସି
3. A kind of big country boat used in
ancient times for conveying merchandise.

[ଦ—ବ. ବଡ଼; ସ. ବାର—ଭାରବାଜୁ ସମ୍ବୁଦ୍ଧଗାମୀ ବଡ଼
କୌଣସି, ପୁଣେ ବାଲେଶ୍ଵର ତୋପାକର ବନର ସ୍ଵର୍ଗ
ସମୟରେ ବଜାଦେଖିବୁ ସମୁଦ୍ର ବାଟେ ‘ବଡ଼’ କୌଣସି-
ବାର ଅସୁଖବା ଧୂଅଂଧିକୁ ବାଲେଶ୍ଵର ବା ବଡ଼ ପଢ଼ି
ବୋଲି ଯାଇଥିଲା । ବଡ଼ ପଢ଼ି ଆମ ଦେଖି ପଢ଼ି ଅଞ୍ଜା
ଆକାରରେ ବଡ଼ (ବଡ଼) ସ୍ଵର୍ଗରୁ ବଡ଼ ଅର୍ଥ ବଡ଼
ହେଲ ଓ ବଡ଼ ପାନକୁ ବଡ଼ ପାନ ଦୋଇଗଲ ।]

ବଡ଼ଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—ବଡ଼ଙ୍ଗ (ଦେଖ)—**Bhardanga** (See)
Bhardam (ବଡ଼କ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ବଡ଼କ(ମୁ)—ଦେ. ବ—(ସ. ବସୁନ୍ଧମ, ପ୍ରା. ବଡ଼ମ) —୧ । ଦଠାର୍
Bhardak(mba) ଭୂପୂର୍ବ ବୟ—1. Sudden fear;
ଚମକ ଲୌଫ alarm. , । ଛନ୍ଦା; ଖୁବି—2. Fright;
ଭଡ଼ ମର୍ଦକ; ମର୍ଦମା; ତଡ଼କ ମର୍ଦକ terror. * । ଅଭିମର
3. Grandeur; display; show; ado. *

ସୁନ୍ଦରତ୍ୟ—4. Splendour; brightness.

* । ଦଗା; ଧ୍ୟା—5. Deception; fraud.

ବଡ଼କ-ଦାର—ଦେ. ବିଶ—୧ । ଅଭିମରମୟ—1. Grand. , ।

Bhardak-dār ଭଡ଼ମିଆ ବକତଥା—2 Shining; dazzling.

ବଡ଼କା—ଦେ. ବ—(ଧୂନ୍ୟକୁଳରଣ)—୧ । ବୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧ—1. Bubble

Bhardakā ବୁଲୁଷ୍ଟଳା ଫଳ ମର୍ଦକା , । ନନ୍ଦା କୁକୁଳ;

ହୃତ୍ତାର ପେର୍ହି ଅଂଶରେ ପାଣି ରହେ—2. Hubble

bubble; the bottom-pot of a hookah.

(ଯଥା—ବୁଦ୍ଧା ବଡ଼କା ।) * । ଶିଦ୍ଧାନ୍ତର ମେଳା—

3. Clod or flake of rheum.

ବଡ଼କା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି (ବଡ଼କାଇବା ଶିଳକୁ)—୧ ।

Bhardakā(ke)ibh ବଟକାଇବା; ହୃତ୍ତାରିବା—1. To

ଭଡ଼କାନ scare away. , । ବୟ ଦେଖାଇବା; ଧମକାଇବା;

ମର୍ଦକାନ ମମକାଇବା—2. To frighten; to terrify;

to threaten. * । କୌଣସି ପଦାର୍ଥର (ଯଥା—
ବଲିଚୂନର ଶିପକୁ) ପାଣିରେ ପକାଇ ବଡ଼ ବଡ଼ ଶବ୍ଦ
ବସରକା ଓ ଚାନ ତୟାର କରିବା—3. To cause a

thing to bubble (as in slaking lime); to slake burnt shells or lime into quick
lime. , । (ମୁହଁରେ) ଦାମ୍ଭିକତା ପ୍ରକାଶ କରିବା;
ରୁଦୁତ ଦେଖାଇବା (ଯଥା—ମୁହଁ ବଡ଼କାଇବା)—

4. To indulge in bravado.

ବଡ଼କିଆ—ଦେ. ବିଶ—୧ । ଚକତିଥ—1. Dazzling. , ।

Bhardakiā ଭଡ଼ମିଆ ଅଭିମରମୟ—2. Grand.

ମର୍ଦକିଆ

ବଡ଼କିବା—ଦେ. କି—୧ । ବଟକିବା (ଦେଖ)—1. Bhatākibā

Bhardakibā (See). , । ସେତରେ କାଣ୍ଟିଗା ସାର

ଅଭିରକ୍ତୁରୂପେ ବନ୍ଧୁ ହେବା ଯୋରୁ ସେହିରେ ଉଠିବା

ଗଲ ଅବ (ଯଥା—ଖାନ; ଅଲ୍ପ) ଅଭିରକ୍ତୁରୂପେ ବନ୍ଧୁଯାଇ

ଭୂପୁର୍ବ ଫଳ କ ଧରିବା—Said of plants

growing too lustily (owing to excess of manure) and so not producing a

good harvest. , । ବୟ କର ପଲାଇବା;
କୁରକିବା—3. To flee away through fear,

to be scared away. , । ଦୟବୁଦ୍ଧିଲ ହେବା;

ମେତିବା—4. To shy; to be frightened.

ବଡ଼କେଇତା—ଦେ. ବ (ସ. ବଡ଼)—ମାତ୍ର ଶୁଦ୍ଧ କାହିବିଶେ—

Bhardakeita A low caste ଶୁଦ୍ଧିକୁ ପ୍ରତିକାରିତା ପରିବାର

ପରିବାର—A low caste ଶୁଦ୍ଧିକୁ ପ୍ରତିକାରିତା ପରିବାର

bubble with cocoanut shell. [ଓ—
ଏମାଜେ ନଢ଼ିଥିବୁ ଅଣିରୁ କଣା କରି କୋରଣା ପର
ଏକପ୍ରକାର ଅସ୍ତ୍ରବାହୀ ତାହା ଉଚିତର ଶଷ୍ଟ୍ସାବ କୋରଇ
କାଢ଼ି ନେଇ ନଢ଼ିଅଲୁମ୍ବା ତୟାର କରନ୍ତି । ଏ ହଞ୍ଚାରେ
ଲୋକେ ମଞ୍ଜି ଗୁଣ୍ଠିଥିବି ରଖନ୍ତି, ଏବଂ ଏଥରେ ହୁକା ମଧ୍ୟ
ତୟାର ହୁଏ । ସତାବାରେ ଏ ତାତିର ଦେବେଗୋଟି
ପରିବାର ଅଛନ୍ତି ।]

ଭଡ଼ଙ୍ଗ—ଦେ. ବି—(ସ. ବାହ୍ୟାତ୍ମମର)—୧. ଅଢ଼ମର; ବାହ୍ୟାତ୍ମମର—
Bhardanga ଭଙ୍ଗ ମରଙ୍ଗ ଭଣ୍ଡିଙ୍ଗ 1. Ostentation; ado;
display; show of splendour. ୨। ରୁକ୍ତିତଥ—
2. Splendour; glitter. * । (ସ. ବାଗାତ୍ମମର)

ବାଗାତ୍ମମର—3. Bragging; tall talk.

ଭଡ଼ିଆ(ସ୍ତ୍ରୀ)—ଦେ. ବି—୧। ବାହ୍ୟାତ୍ମମରବିଷ୍ଣୁ—1.
Bhardangiā(yā) Ostentatious; grand. , ।
ଭଡ଼କାଳ ଭଡ଼ିଆ ଭଡ଼ିଆ ତଥାତଥ—2. Bright;
ଭଡ଼ିଆ; ଭଡ଼କିଲା dazzling. * । ବାଗାତ୍ମମରସ୍ତ୍ର—
3. Bragging. ଦେ. ବି—ଅଢ଼ମର କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—
A braggart.

ଭଡ଼ ପତ୍ର—ଦେ. ବି—ବଡ଼ ଅକୁଳବିଷ୍ଣୁ ଧୂମ୍-ପତ୍ର—Large sized
Bharda patra ଘରା ତମାକୁପତ୍ରା tobacco leaf.
ଭଡ଼ ପାନ—ଦେ. ବି—ବଡ଼ ଅକୁଳବିଷ୍ଣୁ ପାନପତ୍ର—Large sized
Bharda pāna betel leaf. [ଦ୍ୱ—ଅକୁଳ ଅନ୍ତରେ ପାନକୁ
ବଡ଼ ପାନ ଭଡ଼ (ଭଡ଼), ମଞ୍ଜଳ (ମଧ୍ୟମାର୍ତ୍ତ) ଓ ସରି (ସାନ)
ବୋଲ୍ଯାଏ ।]

ଭଡ଼ ଭଡ଼ିଆ—ଦେ. ବି. ପୁ—ବଡ଼ ଭଡ଼ିଆ; ବାବୁକ; ରୁଥା ବାବୁ—
Bharda bhardia ବନ୍ଧୁଭାଙ୍ଗ—Bragging; talkative.
(ଭଡ଼ ଭଡ଼େହ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବନ୍ଧୁଯା ଭଡ଼ମରିଆ, ଭଡ଼ମରିଆ
ଭଡ଼—ଦେ. ବି (ସ. ଭାଟକ)—୧। ଗୁହ, ଯାନ ଥିବ ବ୍ୟବହାର
Bharda କରିବା ନିମନ୍ତେ ବୃଦ୍ଧମାମ୍ବିକୁ ବା ଯାନମାମ୍ବିକୁ ଦିଆ
ଭଡ଼ା ଯିବା ଧନ, (ସଥ—ଘରଭଡ଼ା; ଗାଢ଼ଭଡ଼ା)—1. Hire for
ଭଡ଼ା use of a house or conveyance , । (ଅଣିଝାର୍ଥ)
କଟଣୀ ଶୀର ଅଳ୍ପିତ ପାପଧନ--2. Wages of infamy
earned by an adulteress. * । ଅଧାର
ଦ୍ୱବ୍ୟକୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବ୍ୟବହାର କରିବାର ମୂଲ୍ୟବ୍ୟକ୍ତି
ଦ୍ୱବ୍ୟମାମ୍ବିକୁ ଧନ ଦେବାର ସାବ—3. The system
of hire or letting out. ୪। ଝଣ୍ଡେ ଗାଡ଼ିରେ
ବୋଲ୍ଯାର ପାଇବା ପରିମିତ ବସ୍ତୁ—4. A cart-
load of things. * । ଏକା କୁଟୁମ୍ବେ ଗୁଲିବା ବାଟ
ବା ଦୂରଦୂର ଦେଇ—5. Distance walked by a
person at one stretch. ୬। ପାଦଶ୍ଵର—6. Step;
foot-step; pace. (ଦ୍ୱ—ଦୂରାସନର ତ ଲାହିଟ ବିଛି
ବିଡ଼ା, ପଳାଇଲ ପଛକୁ କାଢ଼ି କରି ଭଡ଼ା । କୃଷ୍ଣପିଂଦି,
ମହାଭାରତ, ଦିବକର ।) ୭। ବେଳ ଅଦରେ ହିବା ବନ୍ଦିର

ଦେସୁ ଧନ--7. Fare for travelling in rail or
ship. ଦେ. ବି—୧। ବହୁ ପରିମିତ—1. In large
quantity. , । ଗାଢ଼ିପରିମିତ—2. Cart-loads
of. (ସଥ—ତନ ଭଡ଼ା କାଠ ଅଣିବ ।) * । ଭଡ଼ା
ଲୋକରେ ବ୍ୟବହାର—3. Let out on hire.
(ସଥ—ଭଡ଼ା ବସି; ଭଡ଼ା ଗାଢ଼ି; ଭଡ଼ା ବସା ।) [ଦ୍ୱ—
ଘର ବା ଯାନାଦିର ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ବୃଦ୍ଧମାମ୍ବିକୁ ଦିଆଯିବା
ଧନକୁ ଭଡ଼ା ଓ ବୁଦ୍ଧିକୁ ଗୋଟିଏ କରିବାପାଇଁ ବୃଦ୍ଧମାମ୍ବିକୁ
ଦିଆଯିବା ଧନକୁ ଆଜିବାର ବ୍ୟକ୍ତି ପରିଶ୍ରମକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
ଦେବା ଧନ (ଦେବିକ ରେଟରେ ମୂଲ ବା ମଜୁତ, ଏବଂ
ମହିଳା ରେଟରେ ଦେବମା ବୋଲ୍ଯାଏ ।] ପ୍ରାଦେ.
(ବାଲେଶ୍ଵର) ବି—ପାଦଚିହ୍ନ—Foot-mark.

ଭଡ଼ାଏ—ଦେ ବି ଓ ବି—୧। କିନ୍ତୁ ବାଟ; ଥୋଡ଼ାଏ ବାଟ; ଦେଇ—
Bhardāe 1. Some distance. (ଦ୍ୱ—ନିବାର କବତକ
ଅକ୍ଷର ପକେ ସେ ଘୋଡ଼ାଏ, ତଳରେ ଯାଇଁ ନ ପାରିଲେ ତି
ଭଡ଼ାଏ । କୃଷ୍ଣପିଂଦି, ମହାଭାରତ, ବନ ।) * । ଥରେ—
2. Once. * । ଶଗ୍ଭା ବା ନାବରେ ଥରେ ବୋଲ୍ଯାଇ
ଦେବା ପରିମିତ; ଏକ ଗାଢ଼ି ବା ନାବପୃଷ୍ଠ—3. One
load of. ୪। ଏକ ପାଦଣ୍ଡ—4. One step.
ଭଡ଼ା କରନ୍ତି—ଦେ. ବି—୧। ଶକ୍ତ ବା ମହାଭାରାର୍ଥ ଦେସୁ
Bhardā kaurdi ଧନ—1. Hire money. ୨। ବିଟାଇର
ଭଡ଼ା ଧନ } ଅଳ୍ପିତ ଧନ—2. The earnings
ଭଡ଼ା ପରିଷା } of adultery of a woman.
ଭଡ଼ା ପରିଷା ଭଡ଼ା ଧନ ପୈସା

ଭଡ଼ା କରିବା—ଦେ. କି—୧। ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୁହ ବା ଯାନକୁ
Bharda karibā ଭଡ଼ା ଦେଇ ବ୍ୟବହାର କରିବା କଥା ସ୍ଥିର
(ଭଡ଼ା କେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) କରିବା—1. To settle to
ଭଡ଼ା କରା, ଭଡ଼ା ଲାଗ୍ଯା ତାକ କରିବା—2. To engage on
ମାତ୍ରପରଲେନା, ମାତ୍ରକରନା hire. , । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଗୁହ
ବା ଯାନାଦିକୁ ଭଡ଼ା ଦେଇ ବ୍ୟବହାର କରିବା—
2. To take on hire.

ଭଡ଼ା କାଢ଼ିବା—ଦେ. କି. (ଅଧିକ)—ଗୁଲିବା; ପାଦଶ୍ଵର ପକାଇବା—
Bhardā kārdhibā To put forth steps; to advance
ଟେଗ ଉଠାନା steps. (ଦ୍ୱ—କଳ ସେହିଷ୍ଣି ପଛକୁ କାଢ଼ି ଭଡ଼ା
ଅଣେ କଲ ଯାଇଁ ବୁଝେକ ବାହାଡ଼ା । କୃଷ୍ଣପିଂଦି, ମହା-
ଭାରତ, ବନ ।

ଭଡ଼ା ଖାଇବା—ଦେ. କି (ମନାର୍ଥ)—କୌଣସି ଶୀର ବେଶ୍ୟାବୁନ୍ଦି—
Bhardā khāibā ଜନତ ଅର୍ଥରେ ପୁରୁଷ ପୋଣି ଦେବା—
ଯେହିକା ପୈସା ଖାନା, To live on the earning of an
ଯେହିକା ପୈସା ଖାନା adulteress (said of a male).
ଭଡ଼ାଶୀଆ(ସ୍ତ୍ରୀ)—ଦେ. ବି. ପୁ (ମନାର୍ଥ)—୧। ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଭଡ଼ା
Bhardā khīā(yā) ହୁଏ କାବିକା ନିମାତ କରେ—
(ଭଡ଼ାଶୀଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Living on the earnings of

(ଭଡାଙ୍ଗର—ଶ୍ଵ) hire. । । କେବାହିରିକରିବ ଅର୍ଥରେ
ଖାଡିଆଜୀ ପୈସା ଖାଲ ମାତ୍ରକାନିବାହିକାଣ—2. Living on
the earnings of adultery.

ଭଡା ସର—ଦେ. ବ. (ସ. ଉଠକ + ଗୁହ)—ଯେଉଁ ଘରକୁ ଗୁହ-
Bhardā għara ସାମୀ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବ୍ୟବହାର ସକାଶେ
ଭଡା ସର ବଡାରେ ଲଗାନ୍ତି—Hired or rented house;
ମାତ୍ରା ଘର a house let out on hire.
[ଦ୍ୱ—ଏହିପର ଭଡା ବରେ, ଭଡା ବସା, ଭଡା ଗାତ,
ଭଡା ଜାହାଜ ଅଛି ହୁଏ ।]

ଭଡା ଛିଣ୍ଡା(ଶ୍ରେ)ରବା—ଦେ. କି—1. କୌଣସି ବସୁକୁ ବ୍ୟବହାର
Bhardā chhindā(nde)ibā କରିବା ବା ଝୋଗ କରିବା
ଭଡା ଶିର କରା ନିମନ୍ତେ ବସୁମାନୀକୁ କେତେ ଭଡା ଦିଅଯିବ
ମାତ୍ରା ତୋଡନା ତାହା ସ୍ଥିର କରିବା—1. To settle the
ଭଡା ଚୁକାନ �hire of a thing to be let out.
ମାତ୍ରା ଚୁକାନା । । ବସୁକୁ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଯେଉଁ ବସୁ-
ମାନୀକୁ ଦେୟ ଭଡା ସମ୍ମୂର୍ଯ୍ୟ ଆଦୟ ଦେବା; ବୁଦ୍ଧି
କର ଦେବା—2. To pay off the whole hire
due to the owner for the use of a
thing.

ଭଡାଟିଆ—ଦେ. ବ. (ସ. ଉଠକୟୁ)—1. ଯେହିମାନେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର
Bhardatiā ଘରେ ଭଡା ଦେଇ ରହନ୍ତି—1. Lodgers on
(ଭଡାଦାର—ଅନ୍ୟରୂପ) rent; occupiers of a house on
ଭଡାଟେ, ଭଡାଦାର hire. । । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଭଡା ଦେଇ
ମାତ୍ରାତି, ମାତ୍ରାଦାର ଅନ୍ୟର ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହାର କରେ—
2. Lessees on hire. । । ଭଡାରେ ବ୍ୟବହାର
ଦେଉଥିବା ମାତ୍ର ସର ଅଛି—(thing) Let out on
hire.

ଭଡା ଦେବା—ଦେ. କି—1. ଭଡା ପାଇବା ପାଇଁ ଅପଣାର
Bhardā debā ଗୁହାଦିକୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ
[ଭଡା ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ଦେବା—1. To let out
ଭଡା ଦେଇବା, ଭଡା ଲାଗାନ a thing on hire. । । ଭଡା-
ମାତ୍ରେପର ଦେନା, ମାତ୍ରା ଦେନା ଗୁହ ଅଛି ନିମନ୍ତେ ଦେୟ ଧକକୁ ଗୁହ-
ମାନୀକୁ ଦେବା—2. To pay the hire or rent
of some thing used on rent to the owner.
। । (ଅଶିଷ୍ଟାର୍ଥ) ଅପଣାର ଅନ୍ୟରରକ୍ତ କୌଣସି ଶୀରୁ
ଦେଶାବୁର ଦ୍ୱାରା ଧନ ଅର୍ଥର କରିବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟ
ପୁରୁଷର ଭପରେଗ ପାଇଁ ଶତ୍ରୁ ଦେବା—3. To let
out a woman (who is in one's keeping)
for prostitution.

ଭଡା ଲାଲ(ଲି)ଶି(ଶି, ଚ, ଚି)—ଦେ. ବ. (ଶ. ଭଡା+ପା.ଲାଲଶି)-
Bhardā nāla(lis)śi(ch, chi) ବସୁର ସାମୀ ବ୍ୟବହାରକାଣ
ଭଡାରୁଜନ୍ୟ ନାଲିସ ବ୍ୟକ୍ତିରୁ ପ୍ରାୟ ଭଡା ପାଇଁ ବାଦେ
ମାତ୍ରେକି ନାଲିସ କରିବା ମକଦମା—A suit by the
owner for realisation of the hire or rent
due from the user.

ଭଡା ଦାର—ଦେ.କି—୧. ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅପଣାର ଘର ଅନ୍ୟର ଅନ୍ୟ
Bhardā dār ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଭଡା ଲଗାଏ—1. A person who
ଭଡାଦାର lets out his house or other things
ମାତ୍ରାଦାର to others on hire. । । ଭଡାଟିଆ (ଦେଖ)
ଭଡା ବାଲ, ଭଡା ବୁଥନ୍ତି—ସଂ } ଅନ୍ୟରୂପ Bhardatiā
ଭଡା ବାଲ, ଭଡା ବୁଥନ୍ତି—ଶ୍ଵ } (See)

ଭଡା ବାକି(କି)—ଦେ. ବ. (ଭଡା+ପା. ବାକି)—ବାତିଥ
Bhardā baki(ki) ଭଡା; ବସୁମାନୀରୁ ଦେୟ ଭଡା ଯାହାର
ମାତ୍ରା ଯାକି ବ୍ୟବହାରକାଣ ବ୍ୟକ୍ତିରୁଠାରେ ବାକି ପରିଯାଏ—
Arrear dues on account of the use of a thing.
ଭଡ଼ିଲ—ସ. କ—୧. ସେବକ; ଗୁକର; ଭବ୍ୟ—1. A servant
Bhardila (Apte). । । ଯୋବା—2. Warrior (Apte).
ଭଡ଼ା—ଦେ. ବ. ସଂ (ସ. ଉଣ୍ଟରୁ ବା ସ. ଉଠ=ପାମର ସ. ଉଠ୍ ଧାରୁ
Bhardus =ଭଡା ପ୍ରଦର କରିବା (ସଂ, ବଥ୍ରା bawd)
(ଭାତ୍ରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସହିତ ତୁଳନା କର) —୧. ବର୍ଣ୍ଣପଦର
ଭଡ଼ୋଇ } କାତିତଃପ୍ରେଷ—1. A hybrid caste.
ଭାତ୍ରୋଇ } [ଦ୍ୱ—ଦେଶାମାନଙ୍କର ଜାତ, ଯେହିମାନେ
ଭାତ୍ରୀଙ୍କ, ଭେତ୍ତୀଙ୍କ ଦେଶାମନୁକୁରେ ଜନ୍ମ ହୁଅନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା
ମନ୍ଦବା, ମନ୍ତର, ଏହି ଜାତ ଗଠିତ । ଏହି ସମାଜରେ ଅନ୍ୟ ସମାଜ
ମନ୍ଦବାଜ, ମନ୍ଦମ୍ଭା ପରି ଗୁହସ୍ତ ଓ ଗୁହଣୀ ଅଛନ୍ତି । ଏହି ଜାତମାନେ
କେଇଜୀ ବାଜା କବାନ୍ତି ଓ ଦେଶାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବାଜା
ବଜାଇ ଜାତମାନଙ୍କ କବାନ୍ତି । ସାଇପୁରାନାରେ ଭଗତ ବା
ଭଗତିଯ ନାମକ ଏକ ଜାତ ଅଛନ୍ତି; ଏମାନେ ଦେଶକ
ସାଧକ ସନ୍ତୁତ ସନ୍ତୁତ କହନ୍ତି । ଏ ଜାତର ଶୀମାନେ
ନନ୍ଦିଙ୍କ ଓ ଦେଶାବୁର କବାନ୍ତି ଓ ପୁରୁଷମାନେ ନନ୍ଦିଙ୍କ
ମାନଙ୍କୁ ଦେଶ କବାନ୍ତି ଓ କାଳ ସଙ୍ଗେ ବାଦି ବଜାନ୍ତି ।
ହ. ପ] । । ନନ୍ଦିଙ୍କ ଦେଶାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କାଳ
ବଜାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି; ମାଦେଲାଥ; ଦେଶର ଗୋପ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି;
ଭରଦା—2. A musician or player of music
attached to a party of dancing girls.
। । ଅଛି କିର୍ତ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତି—3. A shameless creature.
। । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ କେଷା ବା ପର-
ଶୀ ଯୋଗାଏ—4. A panderer; a bawd. ଦେ.
ବିଜ. ସଂ—୧. କିର୍ତ୍ତି; ଅନ୍ତକ—1. Shameless.
। । ଲାଗ—2. Low; mean. । । ଯେ ଜାତକୁ ପର-
ଶୀ ଯୋଗାଏ—3. Bawdy; pandering. । । ରତ୍ନ-
ବାଜ; ନିର୍ବିଲାବେ ଦେଶାସ୍ତ୍ର—4. Habitually
and shamelessly attached to prostitutes.

ଭଡାଟିଆ—ଦେ. ବ—୧. କିର୍ତ୍ତିତା—1. Shamelessness.
Bhardatiā giri , । ଜାତ ପୁରୁଷକୁ ଶୀ ଯୋଗାଇବା ବାର୍ଯ୍ୟ—
ଭଡାଟିଆ 2. The profession of a
ଭଡାଟିଆ(ଥିଂ) } ଅନ୍ୟରୂପ bawd. । । ଭାତ୍ରୀବାଜ—
ଭଡାଟିଆ ବର୍ତ୍ତି 3. Habit of visiting pros-
ଭଡାଟିଆ, ଭଡାଟିଆପିତ୍ର ମହୁମାଗିରୀ titutes.

ଭଣ୍ଟ (ଖାର)—ହ—ବହବା—

Bhanୟ (root) To speak.

ଭଣ୍ଟ—ଦେ. ଅ. (ସ. ବହନ) —ଭଲ; ବହନ; ଶୀଘ୍ର; ହଟିବ; ହଠାତ—

Rhanୟ Very soon; immediately; at once.

ଫୋର୍ଜ

ଭଣ୍ଟ—ଦେ. ଅ (ଧୂଳ୍ୟକୁକରଣ)—୧ । ବହୁତ ଶୁଭାଏ ମାଛି

Bhanୟ-bhanୟ ଏକଶ୍ଵାନରେ ବେଢ଼ି ଯାଇ ତେଣାଦ୍ୱାରା କରିବାର

ଭନଭନ ଗଣଗଣ ଶବ୍ଦ—1. The buzzing sound

ମନମିଳା ହଟ; ମନକଳା; ମନମନ of a swarm of flies.

(ଉଣ୍ଟର ଉଣ୍ଟର—ଅନ୍ୟରୂପ) (ହ—କାହାଣ କାହାଣ ମାଛି କଟା

ଯାଗାରେ ବସିଥିଲୁଣ୍ଡି ଏବଂ ଘର ସାରୀ ଉଣ୍ଟରଣ ହେଉଥିଲୁଣ୍ଡି

—ପକାରମୋହନ. କୁମାର ଅଠରୂପ ।) , । ପରୁ

ପଦାର୍ଥର ଜାତ୍ର ଗନ୍ଧ—2. Putrid smell. (ଯଥା—

ନଳମୃଦ୍ଧ ରାଷ୍ଟର ଗନ୍ଧରୁଣ୍ଡ ।)

୩ । ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥ (ଖାଦ୍ୟ, ଦାଆ)ରେ ମାଛି ଫଳ ପଲ

ହୋଇ ବେଢ଼ି ଉଣ୍ଟରଣ ଶବ୍ଦ ବରୁଥାନ୍ତି—3. (food or

sore) Infested with a swarm of buzzing

flies. ୪ । ଅଚଞ୍ଚଳ ବୁର୍ଦ୍ଦିଯୁଣ୍ଡ ହୋଇ—4. With

a foetid smell. (ଯଥା—ଏ ଘରେ ପିଲମାକେ

ଦରିବାରୁ ଘର ଉଣ୍ଟରଣ ଗନ୍ଧରୁଣ୍ଡ ।)

ଭଣ୍ଟ—ଦେ. ବି (ଧୂଳ୍ୟକୁକରଣ)—ଉଣ୍ଟରଣ ଶକକାଣ—

Bhanୟ-bhanୟ ଭନଭନ Buzzing; humming.

ମନମନ (ଉଣ୍ଟରଣିଆ[ଥ୍ରୀ], ଉଣ୍ଟରଣ, ଉଣ୍ଟରଣିଆ[ଥ୍ରୀ]—

ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭଣ୍ଟ—ଦେ. ବି—୧ । ଗଣଗଣିଆ ବଢ଼ି ମାଛି—1. Buzz-

Bhanୟ-bhanୟ machbbi ing fly. ୨ । ପରୁ ପଦାର୍ଥରେ

ଭନଭନ ମାଛି ବସିଥିବା ନେତ୍ରମାତ୍ର ମାଛି—2. The blue bottle

ମନମନିଆ ମାଛି (ଉଣ୍ଟରଣିଆ[ଥ୍ରୀ] ମାଛି—ଅନ୍ୟରୂପ) fly.

ଭଣ୍ଟଜା(ଜ୍ଞା)—ଦେ. ବି. ପୁଂ (ସ. ଭଗିନୀଙ୍କ)—ଭଣ୍ଟନେସ୍; ଭଣ୍ଟନୀର

Bhanୟajଙ୍କୁଙ୍କ ପୁଅ—Sister's son. (ହ—ଶବ୍ଦିଭାବୀ

ଭାଗନା ମାନଜା; ବହନୋତ; ଭଗିନୀ ବୋଲିରେ ଉଣ୍ଟରଣ କହ ଯାହା

(ଉଣ୍ଟରା ବୋଲୁ—ହୀ) —କୃଷ୍ଣବିଂଦୁ. ମହାଭାବର. ବନ ।)

(ଭଣ୍ଟଜା, ଭଣ୍ଟିଜା, ଭଣ୍ଟିଜୀ—ବିପସ୍ତ ଲଙ୍ଘ) [ହ—ଶାସ୍ତ୍ର

ଅନୁସାରେ ଅପେ ଯେଉଁ ପିତ୍ତଲୋକଙ୍କୁ (ପିତ୍ତପିତାମହ ଓ

ପ୍ରପିତାମହ) ପିଣ୍ଡ ଦେବ, ଅପଣାର ଉଣ୍ଟରା ମଧ୍ୟ ସେହି

ମାନଙ୍କୁ (ଉଣ୍ଟରା ମାତାମହ, ପ୍ରମାତାମହ ଓ ଦୁର୍ବି-

ପ୍ରମାତାମହରୂପେ) ପିଣ୍ଡ ଦେବ । ଏପରି ସୁନରେ ଉଣ୍ଟରା-

ଦ୍ୱାରା ମାମୁଁର ପିତ୍ତଲୋକେ ପିଣ୍ଡ ପାଥାନ୍ତି । ଏଥୁଲୁଗି ସେ

ମାମୁଁକ କୁଳନନ୍ଦ ଅଟେ ଓ ଉଣ୍ଟରା ଦୋଷ ମାମୁଁ

ଧରନ୍ତି ନାହିଁ ଓ ଉଣ୍ଟରା ମାମୁଁ ଶୁଭ ଅଦର କରନ୍ତି ।

ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ କିମ୍ବା ଉଣ୍ଟରା ଯୋଗ୍ୟ ଯେ ମାତା-

ମହିଳା ପୁତ୍ର ପୋତାକ ନ ସ୍ଵରେ ଦୌହିତ୍ୟ (ହିଅର

ପୁଅ) ସମ୍ଭବର ଅଧିକାରୀ ହୁଅନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମାମୁଁ ସମ୍ଭବରେ

ପୁକେ ଉଣ୍ଟରା ଉତ୍ସବକାଣ ହେଉ ନ ସ୍ଵରେ; ଏବେ
ନୁହନ ଅଇନ ହୋଇଥିଲୁ ସେ ମାମୁଁ ସମ୍ଭବରେ ହିନ୍ଦଶାସ୍ତ୍ର
ଅନୁସାରେ ହୁଏଇଲା (କାରସ ହୋଇ ପାରିବ ।]

ଭଣ୍ଟଜା(ଜ୍ଞା) ବୋଉ(ହୁ)—ଦେ. ବି. ଶୀ (ସ. ଭଗିନୀଙ୍କ ବଧୁ)—

Bhanୟajଙ୍କୁଙ୍କ bou(hū) ଉଣ୍ଟରାର ଶ୍ଵି—The wife of
ଭାଗନା ବଢ଼ ଭାଗଜାକୀ ବଧୁ one's sister's son. [ହ—

(ଭଣ୍ଟଜା କୋ[ଜୁ]ରୁ—ବିପସ୍ତ ଲଙ୍ଘ) ବୋଲିରେ ଯାଏ ଦୋଳିରେ
ଅସେ, ଉଣ୍ଟରାବୋହୁ ଭାବ ପରିଷେ—ଶିଶୁଗୀତ ।]

ଭଣ୍ଟତି—ଦେ. ବି (ସ. ଭଣ୍ଟାଧାରୁ)—ଭଣ୍ଟତା (ଦେଖ)

Bhanati

Bhanita (See)

ଭଣ୍ଟୀତା—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ଭଣ୍ଟାଧାରୁ + ତ ; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । କଥକ;

Bhanayita ସେ କହେ—1. Speaking. ୨ । ସେ
(ଉଣ୍ଟରଣୀ—ଶୀ) ବୌଦ୍ଧ କଷୟ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୁଇରେ

କଥା—2. Causing a thing to be spoken
through another's mouth.

ଭଣ୍ଟା—ପ୍ରାଦେ (ପୁରୁଷଙ୍କାଳ) ବ. ପୁଂ (ପୁରୁଷ ପ୍ରତି ଉପସ୍ଥିତ ଅଣ୍ଣାଳ ଗାଳ)—

Bhanୟ ଉତ୍ତରୀଗିରାର ସମେପ ରୂପ; ଭଗିନୀର ସତ୍ତବାଧର୍ମନାଶ-

କାଣ ବ୍ୟକ୍ତି—A vile term of abuse used to
males (a person committing incest with
his sister.) ଦେ. ବି—ଭଣ୍ଟିବା କିମ୍ବା (ଦେଖ)

The act of Bhanିବା (See)

ଭଣ୍ଟା(ଶେ)ଇବା—ଦେ. କି (ଉଣ୍ଟରା କିମ୍ବାର ଶିଜନ୍ତୁ, ରୂପ)—ଅନ୍ୟ

Bhanୟିବା(ଶେ)ଇବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଉତ୍ତବ ଗାନ୍ଧାଦିର ଅପଣା ନାମରେ
ଭାଗନ ମଣ୍ଡାନା ଉତ୍ତବା କରିବା—To cause a song

to be wound up with one's name as the
author although one is not such.

[ହ—ଉଣ୍ଟରାରେ ସଜ୍ଜିବାର କବିମାନେ ସ୍ଵରତତ ଗୀତ
ଅଦିର ଅପଣା ନାମରେ ନ ଉଣ୍ଟରା କାଙ୍କ ପୃଷ୍ଠାପୋଷକ
ଶାଳାମାନଙ୍କ ନାମରେ ଉଣ୍ଟରା କରୁଥିଲେ ପୁଣ୍ଡ ଅଜିକାଳ
ମଧ୍ୟ ସେପରି କରୁଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । କବିପୂର୍ଣ୍ଣ ଶାଳ
ଉତ୍ତବ ସଜ୍ଜିତମାନଙ୍କୁ ଅଠଗଢ଼ ଓ ଜଳନ୍ତର ଶାଳାମାନଙ୍କ
ନାମରେ ଉଣ୍ଟରା କରୁଥିଲେ ।]

ଭଣ୍ଟା ଖାରବା—ପ୍ରାଦେ. (କେନ୍ଦ୍ରପଡ଼ା)—କି—ଚିକ୍କାନ୍ତିତ ହେବା—

Bhanୟ ଖାରବା To become gloomy with anxiety.

(ଯଥା—ମୋ ମଳ ଭଣ୍ଟା ଖାରିଛି ।)

ଭଣ୍ଟିତ—ସ. ବିଶ (ଭଣ୍ଟାଧାରୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଭଣ୍ଟିତ; ବିପସ୍ତ—

Bhanita 1. Spoken; uttered; said. ୨ । (ଗାତ)

ରଚିତ—2. Composed (said of a song).

ଭଣ୍ଟିତା(ତ)—ଦେ. ବି (ସ. ଭଣ୍ଟାଧାରୁ; ଭଣ୍ଟିତ)—୧ । ପଦ୍ୟ କ;

Bhanita(t) ଗାତ ପ୍ରେସରେ ରଚିତମାନ ନାମ ଉତ୍ସେଖ କରିଯାଇବା

ଭଣ୍ଟିତା ମହିଳା ପଦ—1. The concluding portion of a
poem or song mentioning the name of

the composer. । ସଦ୍ୟ ଶେଷରେ କହିବା
ନାମୋହିଣ—2. Peroration of a song; the
mentioning of the name of the composer
of a song at its end. ॥ । (ସ. ଭଣିତା)
ଗୀତ ଶେଷରେ ଯାହାକୁ ନାମ ଉଚିତ ବୋଲି ବେଶ
ଥାଏ—3. The reputed or declared author
of a song. ଦେବ. ବିଜ (ସ. ଭଣିତା)—ବୌଣସି
ବନ୍ଧୁଙ୍କ ନାମରେ ସେଉଁ ଗୀତର ଶେଷ ପଦ ଉଚିତ
ବୋଲିଥାଏ—Concluded with the name of
the reputed author.

ଭଣିତା କରିବା—ଦେ. କି—୧. ଭଣିତା; ଗୀତ ଉଚିତା କରି ଶେଷ
Bhanitā karibā ପଦରେ (ଉଚିତ) ଅପଣାର ବା ଅପ୍ତୁ-
ଭଣିତା କରିବା—ଦାତାଙ୍କ ନାମ ଉଚିତରେ କରିବା—1. To
ଭଣିତା ଲଗାନା (କରନା) wind up a song by adding
(ଉଚିତ କରିବା—ଅଳ୍ୟବୂପ) one's name or the name
of one's patron at the end (said of the
author). । । ଭଣିତା ପଦ ବୋଲି ଗୀତ ବୋଲି
ଶେଷ କରିବା—2. To conclude the singing
of a song by reciting its last couplet.

ଭଣିତା(ତି) ପଦ—ଦେ. ତ (ସ. ଭଣିତ ପଦ)—ଗୀତର ଶେଷ ପଦ
Bhanitā(ti) pada ଯହିରେ ଉଚିତଙ୍କ ନାମ ଲେଖିଥାଏ—
ଭଣିତାପଦ ଭଣିତ ଯଦି The concluding couplet of a
song in which the composer's or his
patron's name is embodied.

ଭଣିତି—ସ. ବ (ଭଣିତି ଧାରୁ+ଭବ. ତି)—୧. ବଥକ—1. Speak-
Bhaniti ing , । ବାକ୍ୟ; ବଥା—2. Speech; word
ତା—3. ଉଚାରଣ—3. Utterance.

ଭଣିବା—ଦେ. କି (ସ. ଭଣିତ ଧାରୁ)—୧. ବୋଲିବା; ବହିବା—
Bhanibā 1. To speak. (ଭି—ଦିଃ ସେ ସୁରକ୍ଷାତିକା
ଭଣିତା ମୂଳରୁ ସେଷଣେ, ରୁହି ନର ପରି ବତନ ଦେଇ ଭଣି-
ବୁଦ୍ଧିଭୁବନ ମହାଭାବତ ବଳ ।) । । ଗୀତ ଉଚିତା କରି
ସମାପ୍ତ କରିବା—2. To conclude the compos-
ing of a song. । । ଉଚାରଣ କରିବା—
3. To utter. (ଭି—ଶତେ ହେଲେ ନାମକୁ ଉ
ଭଣେ ମୁଁ ଭୁମ୍ଭର ହେ—କହିବୁର୍ଯ୍ୟ ତମ୍ଭୁ ।) । । (ବଦି)
ଗୀତ ଶେଷରେ ଅପଣାର ବିମା ଅଳ୍ୟ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ନାମ
ଉଚିତରୁପେ ସଂଘର କରିବା—4. To embody
one's name or the name of another
person in the concluding lines of a song.
[ଦ୍ଵା—ରୁକ୍ଷର କବିମାକେ ନିତେ ଗୀତ ବା ପଦରେ
ଉଚିତା କରି ଅପଣାର ନାମରେ କରି ରୁକ୍ଷ ସଜାନ୍ତ
ନାମରେ ଭଣିତା କରିବାର ଦେଖାଯାଇଥାଏ । ଭାବାକରଣ
ସୁରୂପ ଶଶୋରତନ୍ତ୍ରାଳନ ତମ୍ଭୁକୁ କହିବୁର୍ଯ୍ୟ କଲଦେବ ରଥ

ଭଣିତା କରିଥିଲେ ବିନ୍ତୁ ଉଦାନାନ୍ତକ ଅଷ୍ଟୁଦୂର୍ଗର ଅଧ୍ୟ
ବାଲୁକେଶଦେବ ବୁପକ ନାମରେ ଭଣିତା କରିଥିଲେ ।
ଉତ୍ତଳ ସାହିତ୍ୟର ଅଧୁତିକ ଯୁଗରେ ପଦ ଓ ଗଦ୍ୟ
ସାହିତ୍ୟରେ ଅଧୁତିକ “ବନ୍ଧୁର୍ଯ୍ୟ” ଓ “କବି ସନ୍ତୋଷାର୍ଥୀ”
ଅଷ୍ଟୁଦୂର୍ଗ ନାଥମାନଙ୍କର ଭୁବାଦରଣ ବରଳ କୁହେ ।]

ଭଣିତା—ସ. ବ—ଅଡ଼ା ଶାଗ (ହ. ଶ.)—

Bhanitā A kind of potherb.

ଭଣିତା—ସ. ବ. ଶୀ (ଭରୁ ଅନ୍ତକରଣ ଶକ + ଅକ + ରି; ପୋଡ଼ିବା

Bhanitāki ନିମନ୍ତେ ବାଇଗଣକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ରେ ପକାଇଲେ ତାହା

ପାଞ୍ଚଶାର ସେଥିରୁ ଭରୁବା ପକରୁ)—ବାଣୀଙ୍କ; ବାଇଗଣ—

Brinjal; egg-fruit.

ଭଣିତା—ସ. ବ—ଶେଷକାକ; ପଣପଣା (ହ. ଶ.)—Bignonia
Bhanitaka Judica (plant).

ଭଣିତା—ସ—୧. ପ୍ରତାରଣା କରିବା; ଭଣିତା—୧. To

Bhand cheat; to inveigle. । । ଅଟ୍ଟା କରିବା; ରଙ୍ଗରହିସ୍ୟ କରିବା—୨. To jest; to

indulge in buffoonery. । । ଉପହାସ କରିବା—୩. To mock. । । ଗାଳ ଦେବା—

4. To chide; to upbraid (Apte). । । ଶୁଣିବାକ କରିବା—୫. To make fortunate

(Apte). । । ମଙ୍ଗଳସୂଚି କରି କରିବା—୬. To do an auspicious act (Apte).

ଭଣିତା—ସ. ବି (ଭଣିତା ଧାରୁ+ଅ)—୧. ଧୂର୍ତ୍ତ; ଧୀ—୧.

Bhanda Cheating; deceitful. । । କୃତିମ; କ୍ରୂଦ୍ଧ;

ଭଣିତା—୨. Hypocritical; feigning; dissembling; pretending. । । ସୁଅଣିଆ; ଅଟ୍ଟିଲ;

ଭେଲିଅ—୩. Jesting; mimicking. । ।

ଅଣ୍ଣିଲ ବାକ୍ୟର ବଥକ—୪. Speaking obscene words. ସ. ବ—୧. ଧୂର୍ତ୍ତବାନ୍ତି; ଧ୍ୟାବାନ୍ତି ଲୋକ

—୧. A cheat. । । ଅରନେବା; ନଟ—୨. An actor; a player. । । ସୁଅଣିଆ; ଯାହାକରେ

ବାକ୍ୟାଦିହାର ହାଥେବାଦିପକ ବନ୍ଧୁ (ଯଥା—ଓଡ଼ିଆ ଯଥାରେ ହାଥା)—୩. A jester; a buffoon.

। । ଅଟ୍ଟିଲ ଲୋକ—୪. A mimic. । । ନିର୍ଦ୍ଦୂଷିତ ଲୋକ—୫. A brazen faced man । । ହଦ୍ଦୁଶୁଷ୍ମା

—୬. A hypocrite. । । ଅଣ୍ଣିଲବାକ୍ୟର ଥଥକ

ଭଣିତା—ସ. ବି (ଭଣିତା ଧାରୁ+ବି)—ଅଷ୍ଟକପଣ୍ଡି, ବଳକପଣ୍ଡି ପଢ଼େ—

Bhandaka The blue wagtail

ଭଣିତା—ବ—ବି—ବଳ ସୁରୁଷୋଭିମ ଦେବକ ହାର ବାହୁ

Bhandaka ganesa ଅମ୍ବାର ଓ ସୁର ମନ୍ଦିର ବେଢା ମଧ୍ୟରେ

ଭଣିତା—ବି—ବଳେଶ୍ୱରୀ—The image of Ganesa

ଆଗାର; ସରଦା—୩. A store house; a magazine. [ହୁ—ହେ ନୂପ ସବତା ପଣୀ କବତା ଉତ୍ତାରେ—
ଶୁଧାନାଥ ମହାଯାତ୍ରା] ୪। ପୁଣ୍ଡି; ସହିତ ଧନ—୫. Fund.
ଭଣ୍ଡାର କୋଣ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ବାୟୁ କୋଣ—North-
Bhandāra kona west. [ଦ୍ଵା—ଏ ଦିଗରେ ମେଘ ଦେଖା
ଯବା ଦ୍ଵାରା ଶାତ୍ରୁ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ଦେବା ସୁତ୍ତତ ହୁଏ] ୧।
ଭଣ୍ଡାର ଘର—(ସ. ଉତ୍ତାରାଜ୍ + ଗୃହ)—୧। ସେହି ଘରେ ଧନ
Bhandāra ghara ଗଢିଛି ରହେ; ସେହି ଘରେ କାଳା ଦ୍ଵାର୍ପଣ
ତାଙ୍ଗାର ସର ସହିତ ହୁଏ—୧. Store house; a store.
ଭଣ୍ଡାରଘର ୨। ସେହି ଘରେ ପରବାରର ଆଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ସହିତ
ଆଏ, ସରଦା—୨. A store-room for victual.
ଭଣ୍ଡାର ଘର(ରୁ)ଆ—ଦେ. ବ. ଧୂ—(ସ. ଉତ୍ତାରାଜ୍ବକ)—ସରଦାରର
Bhandāra ghari(ru)ଙ୍କ ଭାବପ୍ରାପ୍ତ ଘର—Stores
ତୌଡ଼ାରୀ ଭାବାରୀ [ଉତ୍ତାରଦାରାଥିଙ୍କୁ—ଶୀ] keeper;
steward.
ଭଣ୍ଡାର ଘରଏନ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଉତ୍ତାର ଘରାଥିଙ୍କୁ—
Bhandāra ghari(en) ଭାବାରୀନ ଆଦ୍ୟ ଘରାଥିଙ୍କୁ—
ଭଣ୍ଡାର—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଉତ୍ତାର (ଦେଖ)
Bhandārā Bhandārā (See)

ଭଣ୍ଡା ଗର—ଦେ. ବ—କଦଳୀ ଉତ୍ତାରେ ଖଟା ଓ ବେସର ଦିଅ ଯାଇ
Bhandā rāi ଥୁବା ଚରକାଶ—A curry made from
ମୋଟାର ସଟି plantain blossoms boiled with
(ଉତ୍ତା ଶରତା—ଅନ୍ୟତ୍ରପି) rye-paste.

ଭଣ୍ଡାରୀ—ଦେ. ବ—(ସ. ଉତ୍ତାରା) —୧। ଉତ୍ତାରକଷକ ଦତ୍ୟ; ସର-
Bhandārī ଘରାଥ—୧. A store keeper; a steward.
ତାଙ୍ଗାରୀ ଭାବାରୀ ୨। (ସ. ଉତ୍ତା—ଧୂର୍ବ, କାର୍ତ୍ତିମାନେ ଧୂର୍ବ ଥୁବା
ନାପିତ ହଜାମ; ନାହିଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ; କିମା ସ. ଉତ୍ତା—କାର୍ତ୍ତିମର ଧୂର୍ବ
(ଉତ୍ତାରୁଣୀ—ଶୀ) ଧାର) —ନାପିତ; ଶୈରବାର; ବାରକ—
୨. Barber. [ଦ୍ଵା—ଏମାନେ କିମୁଠିଅ ଓ ତମ-
ମୁଠିଅ ଏହି ଦୂର ଶୈରିରେ ଦିଦ୍ଧି, ତମମୁଠିଅମାନେ
ରହିଛି ଓ କିମୁଠିଅ ବା କାହୁଆମାନେ କିମୁଠିର
ଉତ୍ତାରମାନେ ଗ୍ରାମଖେବକ ଅଟନ୍ତି ଏମାନେ ଶୈରି ବର୍ମ
କରନ୍ତି, ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ବନ୍ଦୁକ ଦରକୁ ବୋଲି ଓ ବେସର
ନେଇ ଯାଆନ୍ତି, ସାଥୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତବେଶକୁ ଘରବୁଝେ
ଯାଆନ୍ତି । ଏମାନେ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ସେବାର ପାରିଗରିବ ସର୍ବତ୍ର
ଦେବା କମି ବା କରିଛନ ପାଇଁ । ସେବା କିମ୍ବେଳେ
ଉତ୍ତାରମାନେ କିଛି କିଲ ମଧ୍ୟରେ ଗ୍ରାମ ବାଣି ନେଇ ଥାଏ ।
ଏଥୁପାଇଁ ତମ ଅଛି; “ଗୀ କାହାର ? କୀ ଧୋବା ଉତ୍ତାର
ବୋଲନ୍ତି ଥାମର ଅମର” । ହସ୍ତମଦରେ ଅଗତ କନ୍ଦୁ-
ମାନଙ୍କୁ ତର୍ଣ୍ଣ କରିବାର ଦୂର ଉତ୍ତାର ରୂପରେ ।
ଉତ୍ତାରୁଣୀ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାମ ଶୀମାତଳ କର ବାଟେ, ଗୋଡ଼ରେ
ଥଳତା ଦିଏ ଓ ଦିଲ୍ଲିବାହି ସମୟରେ ଗ୍ରାମରେ କିମ୍ବା,
ଦେଲ, ପିଠା ଅଛି ବାଖେ । ତିରରେ ଅଛି ସେ ସମୟ
ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ଦୋଷ କରେ ଉତ୍ତାର ରୂପରେ ବାହାରର

ଲୋକେ ଦୋଷ ଦେଇଥାଆନ୍ତି । ତିର ଅଛି “ଗୀଥ ଯାକ ପଣସ
ଶାଇଲେ ଉତ୍ତାର ମୁଣ୍ଡରେ ଥିଲା” । ପ୍ରାମରେ ଉତ୍ତାର ବିଶୁଦ୍ଧ
ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଖେ ଉତ୍ତାର ଏ ସେହି ଧାର୍ଯ୍ୟ ତିରରେ କହନ୍ତି
“ମାର ମାର ଉତ୍ତାରଥାନ୍ତି ମାର” । “ଉତ୍ତାର ମାରଣ ସମସ୍ତଙ୍କ
ଧାର୍ଯ୍ୟ” ।

+   +   +

ଭଣ୍ଡାରିଆ—ଦେ. ବ—୧। ଉତ୍ତାରର ପ୍ରାପ୍ତ ଘର—୧. A store
Bhandāriā keeper. ୨। ଉତ୍ତାର—୨. A barber.
ତୌଡ଼ାରୀ ଭାବାରୀ (ସଥା—ମାର ଉତ୍ତାରଥାନ୍ତି ମାର —ତିର) ।
୩। ସାରସ କାଶ୍ଯ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣର ପକ୍ଷୀ—
3. A kind of black bird.

ଭଣ୍ଡାର ଖୁର—ଦେ. ବ—ଚିଲିକାର ଏକ ପ୍ରକାର ମାଛ—
Bhandāri khura A species of fish found in the
lake of Chilka.

ଭଣ୍ଡାର ଖୁର(ରୁ)ଆ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ଵର) ବ—ଏକ କାଶ୍ଯ ଶେତ୍ରୀ
Bhandāri khuru(ru)ଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ମସ୍ତ୍ର—A
species of white razor-shaped fish.

ଭଣ୍ଡାର ଜାଗରି—ଦେ. ବ—ପ୍ରାମବାସୀଙ୍କ ଶୈରକାର୍ଯ୍ୟକ ପାଇଁ ଦିରମା
Bhandāri jāgiri ପରିବତ୍ରରେ ସଜାକ ଠାରୁ ବା ପ୍ରାମର
(ଉତ୍ତାର ଦେବା—ଅନ୍ୟତ୍ରପି) କୋଠ ସମ୍ମର୍ଦ୍ଦ ଉତ୍ତାରକୁ ଦିଅଯିବା
କରି—Land assigned to a barber-family
in lieu of its services to the villagers.

ଭଣ୍ଡାର ବରତନ—ଦେ. ବ—ପ୍ରାମବାସୀ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୁତ୍ରମବତୀରୁ
Bhandāri baratana ଶୈରକ କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଉତ୍ତାର
(ଉତ୍ତାର ବରତ—ଅନ୍ୟତ୍ରପି) ପାଇବା ବାର୍ଷିକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଧନ—
ନାର୍ଦିକିମାର—Fixed annual wages given to a
barber by every householder in a village.

ଭଣ୍ଡାର ବିଦାକୁ—ଦେ. ବ—ଉସବାଦରେ ବିଦ୍ରୁ ଦରକୁ ଦେଇବର
Bhandāri bidāki ଅନ୍ୟଥିବା ଉତ୍ତାରକୁ ଦିଅଯିବା ସବସାର-
ନାହକୀର୍ବିଦ୍ୟା ଅନ୍ୟଥିବା ଉତ୍ତାରକୁ ଦିଅଯିବା
A reward given to a barber who
comes from the house of a relative
with presents.

ଭଣ୍ଡାର ବରଣ୍ଟି ରେ ବରଣ୍ଟି ବିଗାନ୍ତି—(ଶିଶୁରଙ୍ଗ ପଦ) —ଶିଶୁମାନଙ୍କ
Bhandāri bharāndira birārdi bigāndila ଭତ୍ତାରଣ
ଦୋଷ ପରସ୍ପାଦିତ ଦୋଷ ଦେଇବର ପଦ—A
sentence dictated to test the correctness
or otherwise of a child's Oriya pronunciation
[ଦ୍ଵା—ଏହିପର ଶିଶୁମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସବ ଦେଶରେ
ବାହାରକାପକ ପଦମାନ ଉଚ୍ଚିକ୍ଷେତ୍ର ବନ୍ଦିମାନଙ୍କୁ
କହନ୍ତି ଓ ଶିଶୁମାନଙ୍କ ତାହା ଠକ୍କାପୁଣେ ଭତ୍ତାରଣ କର ନ
ପାଇଲେ ଦେଶ ଲାଗେ । ସଥା—ମିଥୁର ଅଶଳରେ
ବୋଲିଯାଏ । ୨। ତାହାର ବାଗ୍ମୁମୁଖ ପଦ (ବେବା ତଳେ
ପାପ ପଂଚ ହେବାରୁ) ୩। ଶିଶୁ ସବସକ ସେବ ହେବେକ
ସତେବ (ଶିଶୁ ସେବା ସେବ ହୁଅ କି ସାତ)]

ଭଣ୍ଡାରୁଣୀ—ଦେ. ବ. ଶୀ—ଉତ୍ତାର ଧୀରଙ୍ଗ—A barber-woman.
Bhandāruṇī ନାପିତାନୀ ନାହନ, ହଜାମିନ

ଭଣ୍ଡ—ସ. ବ (ଭଣ୍ଡ ଧାରୁତର)—ଶତ; ଚରଙ୍ଗ—Wave.

Bhandi ଦେ. ବ—୧ । (ସ. ଭଣ୍ଡ—ପାତ୍ର, ଏହା
ପଢାବାର ସୁନ୍ଦର)—ଭଣ୍ଡ; ପାଟପୂଲିର ଅଗରେ
ଲଗିଥିବା ଫୁଲ—୧. Tassels attached to the
end of hair-tapes. ୨ । ସ୍ତରମାନଙ୍କ ଜୁଡ଼ାବକାର

କୁରନା
ଶେଳୀ—
ଭଣ୍ଡକଳଣବିଶେଷ; ଚାର ମୁଚୁଆ—୨. A pillow-
like case used in tying the hair into a
chignon. [ଭ—ରଙ୍ଗ ଭଣ୍ଡ ବର ଦିବ୍ୟ
ଜୁଡ଼ାକୁ, ସଜାଡ଼ିଲେ ସୁନ୍ଦର ଶ୍ରଦ୍ଧାକୁ—ଭଣ୍ଡ,
ଲବନ୍ୟବଣ୍ଣ ।] * । ରଙ୍ଗକାନ୍ତରେ ମଖେ
ମଧ୍ୟେ ରଙ୍ଗ ଯାଇଥିବା ଗାତ—୩. Holes left
in brick walls. (ଯଥ—ଭଣ୍ଡ ବାଜିବା
ସ୍ଥାନକୁ ହେଲି, ଭଣ୍ଡିବାନ୍ତୁ ଅଛନ୍ତି ସାବ, ଭଣ୍ଡି-
ପ୍ରସାଦ ଗଣ୍ଡକୁ ଝଣ୍ଡି, ହର୍ଷ ବିଶୁର ଯେ—ବୃକ୍ଷନାଥ, ସମର-
ଚରଙ୍ଗ ।) ୪ । ଶିକାଶର ମଧ୍ୟରେ
ବା ବାଡ଼ରେ କରି ଯାଇଥିବା କଣା, ସହି ବାଟେ ତ
ବିକାଶ ବନ୍ଦୁକ ମାରେ ଓ ପିତାରକୁ ଉଣେ—
୫. Loopholes in the wall of a
Machan.

* । ବଦଳାର ଭଣ୍ଡ—୬. The sheath containing
the layers of blossoms of plantain.

୭ । ଅଣ୍ଟିର ତାଳମରର ସୁଖ ମଞ୍ଜୁ—୭. The piston-
shaped flower-pod of a male palm tree.

୮ । ପଶିବ ତେଙ୍ଗକୁ ଲଗିଥିବା ଲମ୍ବ ଅଂଶ, ଯେଉଁ ଭଣ୍ଡର
ଚାରିଥିଲେ ଖୋସା ସଲମ୍ବ ଥାଏ—୮. The stem inside the jackfruit to which are attached
seed capsules.

ଭଣ୍ଡିକା—ସ. ବ—ମଞ୍ଜୁଶ୍ଵା ରତା; ମଞ୍ଜୁଆତ—The Indian
Bhandikā madder plant [creeper]; Rubia
ଭଣ୍ଡି, ଭଣ୍ଡିତଳା, ଭଣ୍ଡିଶ୍ଵା, }
ଭଣ୍ଡିର ଲବକା }
} ଅନ୍ୟରୂପ
Cordifolia.

ଭଣ୍ଡି କାଙ୍ଗଲୁ—ପାତେ. (ଗଡ଼ିତାତ) ପ୍ରାଚୀନ. ବ—ବିପନ୍ନର ତୋପପୁଳା
Bhandi kāngula ବାଜିଲେ ଗଡ଼ ପାଦିଶର ବିହୁ ଅଛନ୍ତି ରର
ନ ପାରିବ ଏହି ଭିଦେଶ୍ୟରେ ପାଠରରେ କରିଯାଇଥିବା
ହୁଏ ଛିନ୍ଦି କା ରେଣ୍ଟା ଗାତ—False holes made
in the wall of a fort so that the adver-
sary's bullets will not damage the wall.
(ଭ—ଭଣ୍ଡ ବାଜିବା ସ୍ଥାନକୁ ହେଲି, ଭଣ୍ଡିବାନ୍ତୁ ଅଛନ୍ତି
ସାବ + ବୃକ୍ଷନାଥ, ସମରଚରଙ୍ଗ ।)

ଭଣ୍ଡି ବା—ଦେ. କି—ଭଣ୍ଡାରବା (ଦେଖ)—Bhandīaibā [See].
Bhandibā (ଭ—କେଳା ଖାଏ ଭଣ୍ଡି, ରତା ନିଏ ଭଣ୍ଡି ।
ତର ।)

ଭଣ୍ଡି(ଶ୍ରୀ)ରଳ—ସ. ବ—୧ । ଶିରିଷ ଦୂଷ—୧. The sirisha
Bhandī[ndī]ra[la] tree. ୨ । ଦୂଷ (ହ. ପ)—

2. Messenger. କ । ଶିରୀ (ହ. ପ)—

3. Artisan.

ଭଣ୍ଡୁକ—ସ. ବ—୧ । ଏକପ୍ରକାର ମାଛ; ଭଣ୍ଡୁକ ମାଛ—୧. A
Bhanduka kind of small fresh water fish.

କାତଳା , । ଶେଷାନାକ; ପଣପଣା (ହ. ଶ) —୨. Bignonia
ମାନ୍ଦ୍ରି

Indica.

ଭତର(ଡି)—ଦେ. ବ—୧ । ବସ୍ତ୍ର ଅଛଳକ ଏକ କୃଷକ ଜାତ,
Bhatara[rda] (ଦ—ଏମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଭାଷା ଦରଖା)—୧. A
class of farmers in Bastar. , । ଭତରା
(ଦେଖ)—୨. Bhattardā [See].

ଭତର(ଡି)—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତ୍ର) ବ—ତେଥ ଭାଷାର ଗୋଟିଏ
Bhatari(rdi) ପ୍ରାଦେଶିକ ବ୍ୟାପ—The Bhatri dialect;
(ଭତର, ଭତି—ଅନ୍ୟରୂପ) A dialect of the Oriya

language spoken by 20000 people inhabiting the North Eastern corner of
Bastar State in C. P. [ଦ—ଏହା ମଧ୍ୟ-
ପ୍ରକେଶର ତେଥ ଭାଷନ ବସ୍ତ୍ରର ଭତର-ଗୁରୁ କୋଣ
(ପ୍ରାଚୀନ ଦସିଣ କୋଣର) ଅଳକର ପ୍ରାୟ ୨୦ ହଜାର
ଲୋକଙ୍କର ବିଦ୍ୱତ ଭାଷା । ଅସ୍ତ୍ରୀର କଥା, ଏହା ତେଥ
ଅକ୍ଷରରେ ଲୋକୀ କ ଯାଇ ଦେବନାଗିର ଅକ୍ଷରରେ
ଲୋକାସାବ । ଏ ଭାଷା ମରହଣ୍ଟୀ ଭାଷାବାବୀ ପ୍ରଭାବିତ
ହୋଇଥିଲା ।]

[ଦ—ଭତର ଭାଷା ନମ୍ବର (ପ୍ରାୟରସନ୍ ସାହେବଙ୍କ
ଗୁରୁ ଗୁରୁତବ) —କୋନୋ ମନ୍ତ୍ରର ଦୂରାଗୋଟା ବେଟା
ରଲ । ହୁଁ ଭତର ସାକ ପାଇଁ ବୁବା-କେ ବଲଲ, ଯେ
ରୁବା ! ଧନ ଭତର ଜେ ମୋର ଭାଷ ରଲେ ତା-କେ
ମୋ-କେ ଦେସ । ତେବେ ହୁଁ ହୁଁ-ମନ-କେ ଧନ ବାଟ
ରେଲ । ଖୁବ ଧନ ନ ହୋଇ ରଲ, ସାକ ହେଟା । ସବ-
କେ ଗୌଟକ ଥାନେ କନାଇ କର ଦୂର ଦେଶ ଭୁଟ୍
ରଲ । ନେବେ ହୁଁ ସବ-କେ ସାରଲ । ତେବେ ହୁଁ
ଭାବ-ମେଁ ଭତର ରୁକ୍ଷ ପଢ଼ିଲ ତିର ହୁଁ ଶରବ ହୋଇଲ ।
ତିର ହୁଁ ପୁରୀ ବାହାର ଦରେ ତାଇ କରି ଗୌଟକର
ଦରେ ଥେବଲ । ହୁଁ ମନ୍ଦିର ଅଧିକାର ବେଢ଼ା-ମେ ବର୍ଷା
ଚରସିକେ ପଠାଇଲ । ତିର ହୁଁ କେ ଗୋଟାକେ ବର୍ଷା
ଶାୟ ତୋରିଲ ତାବେ ଶାଇକର ପେଟ ଭରବା କାଳେ
ଖୋଜିଲେ ରଲ ତିର ତାବେ କୋଇ ନା ଦେବେ
ରଲ । ତେବେ ତାବେ ଦେବ ପଢ଼ିଲ ତିର ହୁଁ
ବଲଲ ମୋର ବୁବାଦର କତେକ ରୁହୋ ଲୋକର
ଶାଇବାର ଠାକେ ବାତି ଅଛେ, ତିର ମେ ଭୁଖେ
ମରିବା ଅଛେ । ଦେଖ ଭତର ମୋର ବୁବା ଲଗେ
ଶାଇ ତିର ତାବେ ବଲଲ ଯେ ରୁବା ! ବିବାହର ଭଲମୁ
କା ମାନନ୍ଦ ତିର ତମର ପୁରେ ପାପ କରଲ । ଫେର
ତମର ହେଟା ବଲବାର ତାର ନା ଅୟିଲ । ମୋକେ-

ଅପନାର ରୁଦ୍ଧାର ଅପନାର ବାପ ଲଜ୍ଜା ଗଲା । ତେବେ ହିଁସୁ ଖୁବେ ଦୂର ରଲା; ତେବେ ତାର ବାପ ଓ-ବେ ଦେଖ କର ମୟା କରଲ ତାର ପରିର କର ତୋଡ଼ା ପୋଟାର କର ଚମଳ । ବେଟା ତାକେ ବଲଙ୍ଗ, ଦୂର ! ମୁୟେ ବରଦାନର ଉଚ୍ଚମ ନା ମାନଙ୍ଗ ତାର ଦୁର୍ଲଭ ସରେ ପାପ କରଲା । ତାର ମେଂ ଦୁର୍ଲଭ ବେଟା କୌଣସିବାର ତୌଳ ନା ହୌଲ । ଦୂରା ଅପନାର ବକଣ୍ଡିବେ ବଲଙ୍ଗ ସବ-ଲେ ଲଗଦ ଫଟାର କର । ତାକେ ପିଂଧାଦା ତାର ତାର ତାର ତାର ମୁଖ ତାର ଗୋଡ଼େ ପରିର ପିକାଦା ।]

ଓଡ଼ିଆ ଅନ୍ତବାଦ—କୌଣସି ମନୁଷ୍ୟର ଦୁଇଟି ସୁଅ ଥିଲା; ତାହିଁ ରତ୍ନ ସାନ ପିଲା କହିଲା; ତେ ବାପା ! ଧନରେ ଯାହା ମୋର ଭାଗ ଦେଉଛି ତାହା ମୋତେ ଦେ । ତେବେ ସେ ସେମାକିନ୍ତୁ ଧଳ ବାଣି ଦେଲା । ବେଶ ଦିନ ହୋଇ ନାହିଁ, ସାନ ସୁଅ ସବୁ ଧନକୁ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ଲମାର ଦୂର ଦେଖିବୁ ଗଲା । ଯେତେବେଳେ ସେଠାରେ ସବୁ ଧନ ସାରିଲା, ତେବେ ସେ ସବୁରେ ବଢ଼ି ଭୋକରେ ରହିଲା ଓ ସେ ଗରବ ହୋଇଗଲା ଓ ସେ ଦେଶରେ ଲଙ୍ଘକ ଘରେ ଯାଇ ରହିଲା । ସେ ମନୁଷ୍ୟ ତାକୁ ଅପଣା ପଢ଼ିଥିବେ ଦୃଷ୍ଟିର ଚରିତବାକୁ ପଠାଇଲା ଏବଂ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦକୁ ଦୂଷିତ କାହାର ଶାଶ୍ଵତ ଏବଂ ତାକୁ ଶାଶ୍ଵତ ପ୍ରାଣର କାମ ଖୋଜିବାକୁ ଲାଗିଲା ଓ କେହି ତାକୁ ବିକ୍ରି କାମ ଦେଲେ ନାହିଁ । ତେବେ ତାକୁ ବ୍ୟସ୍ତ (ଚିନ୍ତା) ହେଲା, ସେ କହିଲା, ମୋ ବାପ ଘରେ କେତେ ମୁଲିଅ ଖାଇ ବାହୁଦୂର ଓ ମୁଁ ରୋଗରେ ମରୁଅଛି । ମୁଁ ରୁଠିବର ମୋ ବାପ ପାଖକୁ ଯିବ ଓ ତାକୁ କହିବ, ତେ ବାପ ! ମୁଁ ଭରିବାନକ ହୁକୁମ ନ ମାନିଲା ଓ ତୋଠାରେ ପାପ କଲା । ସୁଅ ତାକୁ କହିଲା, ବାପା ! ମୁଁ ଭରିବାନକ ହୁକୁମ ନ ମାନିଲା ଓ ବୁମଠାରେ ପାପ କଲା ଓ ମୁଁ ଭୁମିର ସୁଅ ବୋଲିଯିବା ଯୋଗ୍ୟତା ମୋର ନ ହେଲା । ତାକୁ ଅପଣାର ମୁଲିଅ ତା ବାପ ପାଖକୁ ନେଇଲା । ତେବେ ସେ ଖୁବ୍ ଦୂରରେ ରହିଲା । ତେବେ ତା ବାପ ତାକୁ ଦେଖି କର ମୟା କଲା ଓ ତାକୁ କଢ଼ି ଭାତାର ପୋଟାର କର ଚମଳ କଲା । ସୁଅ ତାକୁ କହିଲା, ବାପା ! ମୁଁ ଭରିବାନକ ହୁକୁମ ନ ମାନିଲା ଓ ବୁମଠାରେ ପାପ କଲା ଓ ମୁଁ ଭୁମିର ସୁଅ ବୋଲିଯିବାକୁ ଯୋଗ୍ୟ କଲା । କାପ ଅପଣା ଗୁରୁରକୁ କହିଲା, ସମ୍ମାନେଶ୍ଵର ଲୁଗା ଅଣି କର ତାକୁ ପିନାଥ ଓ ତା ହାତରେ ମୁହଁ ଓ ଗୋଡ଼ରେ ପାଣେଇ (କୋଟା) ପିକାଦା ।]

ଭରତୀ(ର)—ଦେ. ବ—ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ଓଡ଼ିଆ କୃଷକ—A class of Bhattardୟକ (r) Oriya peasants inhabiting the neighbouring tracts of Jeypore in Vizag and Bastar in C. P [their language Bhatri is a dialect of the Oriya language]. [ଦୁ—ଏମାନେ ଜୟଶ୍ଵର ଓ ବସ୍ତୁରର ସୀମା ସ୍ଥଳୀ,

ମଲକାନଗି ଓ ନବରଜ୍ୟର ବୋଟାନାଳ ଓ ଭୁମାର ପ୍ରଭାତ ଆଲରେ ଦେଖାଯାଇଛି । ବସ୍ତୁର ଅଳକରେ ଏମାନକ ଭରତ କହିଲା । ଏମାନକର ଭାଗ ଭରତ ବା ଭରତୀ ।]

ଭତା(ରୀ)—ଦେ. ବ. (ସ. ଭତୀ) —୧. ବତୀ; ବନ୍ଦିଷଳ; ପାରୁଷେର—
Bhata(tta) 1. Commission; brokerage. ୨। ଭତ୍ୟକୁ
ଭତୀ ଦିଅରୀବା ଦେବକର ଅତିରକ୍ତ ଧଳ; ଦକ୍ଷୁସ—
ମରୀ 2. Extra remuneration of a servant;
tip. • । ଅବଶ୍ୟକୀୟ ଖର୍ଚ୍ଚ ସକାଶେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
ଦିଆ ଯାଉଥିବା ମାସିକ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ—୩. Per diem—
site; monthly allowance.

ଭଦରଦଳି—ଦେ. ବ (ସ. ଭରଦାଳ ବା ଭଦ୍ର)—୧. ଶାଖାତ୍ୟୟି
Bhadabhadali ବରର ୨୭ଥାଙ୍କୁ ଲମ୍ବ ପଣ୍ଡିତ୍ ମୁଣ୍ଡ ପାରୁଷେର,
ଦିଅରୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପଣ୍ଡିତ୍ ପଣ୍ଡିତ୍ କରୁଥିଲା } ଅନ୍ୟରୂପ ଭଦରଦଳି ପଣ୍ଡିତ୍—
ଦିଅରୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପଣ୍ଡିତ୍ କରୁଥିଲା } ୧. The blue Jay
ଦିଅରୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପଣ୍ଡିତ୍ କରୁଥିଲା } Coracias Indica; The Indian
ରେଲ୍ ଭେଦେ; ଭାରଈ ରେଲ୍ କୋରୀ କରୁଥିଲା } Eurystomus Orientalis
ମରତ ପକ୍ଷୀ ତୁ—ଏହି ପଞ୍ଚାଇ ପର ନାନା-
କର୍ଣ୍ଣ ରକ୍ତିକ ଶ୍ଵବାରୁ ଗୋରୁକା କୋକାମନେ ବାଟରୁ ସେ
ପଣ୍ଡିତ୍ ଗୋରୁକା କେଇ କ୍ରତାରେ ଖୋଷନ୍ତି । } ୨. ଏକପ୍ରକାର
ସାନ ଗରୁ—[ଦୁ—ଏହା ଦେବ ପୁରୁଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼େ ।
ପଳ ଅଗ୍ରାଟି ହୃଦ ପର ଶିବଲିଙ୍ଗ ଅବୁଦି କର୍ଣ୍ଣିଷ୍ଠା ଓ ତାହିଁରା,
ଅଗରେ ସେପା ନ ଥାଇ ଅଧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଳର ମୁକରୁ ରେପ
ବକଳରୁ ଦୋଡ଼ାର ଥାଏ । ଏହାର କୋମଳ ପଦ ଶାର
ଦୁଇ ।]—A kind of plant.

ଭଦର—ପା. ଭଦର (ସ. ଭଦ୍ର)—ଭଦ୍ର (ଦେଖ)—Bhadra
Bhadara (See). ବ—୧. ମେଲୁତର—୧. A hall.
ମହା ମର୍ଦ୍ଦ କୌରୀ । ଶୋର କରିମ; ମୁଣ୍ଡକ—୨. Act of shaving.
ଭଦର କରିବା—ପା. କ୍ରି—ଶୋର କରିବା—To shave.

Bhadara karibat ମର୍ଦ୍ଦ କରିଲା କୌରୀ କରା
ଭଦର ଲୋକ—ପା. ବ—ଭଦ୍ର ଲୋକ (ଦେଖ)—

Bhadar loka ମର୍ଦ୍ଦ ମାନୁଷ ଭଦର loka (See)
ଭକର ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଶୋର ହେବା—To be shaved.

Bhadara hebat ମର୍ଦ୍ଦ ହେବା କୌରୀ ହେବା

ଭଦ୍ର—ସ. ବ (ଦ୍ୱାଧାରୁ—ପ୍ରାଚି ହେବା + କରଣ. ର)—୧. ଶେମ;
Bhadra ଶୋରିଯନ୍—୧. Prosperity; good fortune;
୨। କୁଶଳ; ବଳ୍ୟଶ; ମରକ; ଶୁଭ—୨. Welfare;
wellbeing; happiness; bliss. • । ଭଦ୍ରମତା—
୩. Goodness. ଷ । (+କର୍ତ୍ତୁ. ର)—
ମହାଦେବ; ଶିବ—୪. Siba. * । ବଲସମ; ବଲ-
ଦ୍ର—୫. Shrikrushna's elder step brother
Balarama. ୨। ସମାଜତର ବା ଦୂର ବିଶେଷ—
[ଦୁ—ଏହାକଠାରୁ ସିଗାର ଅପନାଦ ଶୁଣି ଶମତନ୍ତ୍ର ସିଗାରୁ
ବନରୁ ନିଷାପକ ବରଥୁର—ହ. ପ]—୬. Name

of an attendant or informer of Rāma.
 ୭। ଉତ୍ତର ଦଗର ଦିନ୍ତକ (ହୀ. ଶ) — ୮. Name of a mythological elephant guarding the north. ୮। ଉତ୍ତର; ଅଞ୍ଜନେଶ୍ଵର; କଳାପାତି ରହେଇ— ୯. The wagtail. ୯। ଶବ୍ଦବୁଦ୍ଧ ଲାଲା-ବାନନ; ବୃକ୍ଷବନସ୍ତ୍ର ଉତ୍ତରକଣ— ୧୦. Name of a forest in Brūndābana. ୧୦। ବଳତ— ୧୧. Bullock; ox. ୧୧। ଶ୍ରୀ; ଉତ୍ତର— ୧୨. Son of a respectable family; a gentleman. ୧୨। ବଣୋ-ପାତ୍ର ବିଶେଷ— ୧୩. A family title. ୧୩। ଶୁଦ୍ଧତା— ୧୪. Gold. ୧୪। ଲୌହ— ୧୫. Iron. ୧୫। ଲାଲପଦ୍ମ— ୧୬. Blue lily. ୧୬। ଚନନ— ୧୭. Sandal. ୧୭। ତତ୍ତ୍ଵ— ୧୮. Nuclea Cadamba (tree). ୧୮। ସୁମୁଖ ଗଛ; ସିଂହ ଗଛ— ୧୯. Euphorbia (tree). ୧୯। ମସ୍ତକ; ମୁଥା— ୨୦. Root of Duba grass. ୨୦। ନାଗର ମୁଥା— ୨୧. A big species of bulbous grass root. ୨୧। ଉତ୍ତରମତ— ୨୨. Echites. ୨୨। ଦେବଦାରୁ— ୨୩. Cedar. ୨୩। ବିଶ୍ଵାସର ଦକ୍ଷିଣ ପାର୍ଶ୍ଵ ହାରପାଳ (ହୀ. ଶ) — ୨୪. Name of the rightside gate-man of Bishnū. ୨୪। ସୁର ସାଧନର ପ୍ରଶାଳି ବିଶେଷ— ୨୫. A kind of practising of music. [ଦ୍ୱ—ଏଥରେ ସାରେସା, ରେଗାରେ, ଗାମାଗା, ମାପାମା, ପାଧାପା, ଧାକଧା, ନିଥାନ, ସାରେସା, ସାନସା, ନିଧାନ, ଧାପାଧା, ପାମାପା, ମାମାମା, ଗାରେଗା, ରେସାରେ, ସାକସା—ହୀ. ଶ)] ୨୬। ବଲରମନର ଏକ ସହୋଦର (ହୀ. ଶ) — ୨୬. One of the uterine brothers of Balarāma. ବିଶ— ୧। ଉତ୍ତର— ୧. Good. ୧। ଶ୍ରେଷ୍ଠ— ୨. Excellent. ୨। ଶାଖୁ— ୩. Honest, virtuous. ୩। କୁଣ୍ଡଳ; ଶାର୍ଦ୍ଦବାନ— ୪. Fortunate; prosperous; lucky. ୪। ମଙ୍ଗଳ ସୁତ୍ତକ— ୫. Auspicious; propitious. ୫। ହୃତ-ଦର— ୬. Beneficial. ୬। ସଦ୍ବିଷ ତାତ— (ହୀ—ରଦା) ୭. Born of a respectable family. ୮। ସୁନ୍ଦର— ୮. Beautiful. ୯। କମ୍ପ; ଶାନ୍ତ— ୯. Gentle. [ଦ୍ୱ—ବୈଦିକ ଉତ୍ତର ଶାନ୍ତରେ ଉତ୍ତର ଅର୍ଥ ବୁଦ୍ଧ, ପ୍ରଳା, ପଶୁ, ବିଦ୍ର ପ୍ରଭବ ମନୁଷ୍ୟର ସାହା ଅବଶ୍ୟକ, ଡେଖା ଚକରୁ କଥାରେ ଧନ ଜଳ ଗୋପଳମ୍ବୁ। ଅଧିନିକ ବନ୍ଦବାରରେ ସଦ୍ବିଷକାତ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ଶିଶୁ ଅଠରେ ଏହା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ହୁଏ।] ଦେ. ବ— (ସ-ଉତ୍ତରକରଣ) — ଶିରେମୁଣ୍ଡନ— Shaving of the head.

ଉତ୍ତର—ସ. ଏ (ପ୍ରେସନରେ ବ୍ୟକ୍ତି) — ୧। ହେ ସାଧୁବନ୍ଧୁ ! ହେ Bhadra ମହାଶୟ— ୧. (Interjection) O good sir ! . . . O kind sir !
 ଉତ୍ତର ଉତ୍ସବ—ଦେ. ବ— (ସ. ଉତ୍ତର+ଉତ୍ସବ) — ୧। ମଙ୍ଗଳ Bhadra utsaba ଉତ୍ସବ— ୧. A social or family ceremony. ୨। ଉତ୍ତରଦଳିଆ ପଣୀ— ୨. The blue Jay. (ଉ—ବାରେ ବାରେ ଦେଖି ଉତ୍ତର ଉତ୍ସବ— ଭଣ୍ଡ. ବୈଦେଶୀଶବିଲାସ ।)
 ଉତ୍ତର—ସ. ବ (ଉତ୍ତର+କ) — ୧। ନାଗର ମୁଥା— ୧. A kind of Bhadraka grass root. ୨। ଦେବଦାରୁ ଗଛ— ୨. The cedar tree. ୩। ଅମ୍ବରସ୍ତ୍ର ଉତ୍ତରବିଶେଷ— ୩. Name of a metre containing 22 letters in a foot. ୪। ମୁଗ; ଚିଳା ଆଦି ଶବ୍ଦ (ହୀ. ଶ) — ୪. Cereals. ବଣ—ମନୋଜି; ସୁନ୍ଦର— Beautiful.
 ଉତ୍ତର(ଶ) —ଦେ. ବ—ବାଲେଶ୍ଵର କିଶ୍କାର ଗୋଟିଏ ମହିକୀମା ଓ Bhadraka(kha) କିଶ୍କାର— Name of a Sub-division and town in the district of Balasore in Orissa; Bhadrak.
 ଉତ୍ତରକାର—ସ. ବି— (ଉତ୍ତର+କାର ଧାରୁ+ଅ) —ମଙ୍ଗଳକଷ୍ମୀ Bhadrakārā (ହୀ. ଶ) — Beneficient. ସ. ବ— ମହାଭାରତେଜୀ, ପ୍ରାଚୀନ ଦେଶବିଶେଷ (ହୀ. ଶ) — Name of an ancient country.
 ଉତ୍ତରକାଳୀ—ସ. ବ. ଶୀ— ୧। ଦୂର୍ଗକ ମୂର୍ଖ ବିଶେଷ— ୧. An (ଉତ୍ତରକାଳୀ—ଅନ୍ତରୂପ) incarnation of Durga. [ଦ୍ୱ— ଏ ଦେଖି କୋଥରୁ ଉତ୍ତର କୋଇ ସାରଦା ସହିତ ଦକ୍ଷୟକୁ ନାଶ କରିପୁଣେ । ଏହାକର ୨୭ ଟ ହାତ ଥିବାର କର୍ତ୍ତିତ ଓ ଏ କାର୍ତ୍ତିକେସବର ଏକମାତୃକା (ହୀ. ଶ)] ୨। ଗନ୍ଧପ୍ରାଣି; ପସାରୁଣୀ ଲତା (ଦେଖ) (ହୀ. ଶ) — ୨. Pasārūṇī (See). ୩। ନାଗର ମୁଥା— (ହୀ. ଶ) — ୩. A kind of grass root.
 ଉତ୍ତରକୁମ୍ବ—ସ. ବ—ମଙ୍ଗଳାର୍ଥ ସ୍ତରୀ ଦୃଷ୍ଟି କୁମ୍ବ— A pot full of Bhadra kumbha water placed as an auspicious sign on ceremonial occasions.
 ଉତ୍ତରକି(ଶ)ା—ଦେ. ବ ଓ ବିଶ— ଉତ୍ତର ଅଧିବାସୀ— Bhadrakhi(ki)ା Resident of Bhadrak.
 (ଉତ୍ତରକିଆ—ଶୀ)
 ଉତ୍ତର ଘଟ—ସ. ବ. (ପ୍ରାଚୀନ ଶିଳ୍ପ) — ଗୋଟିଏ କୁମ୍ବ, ସହିର ମୁହଁର ଦୂର୍ଗ Bhadra ghaṭa ପାଶରୁ ଫୁଲମାଳା ବାହାର ଓହୋଳ ପଢିଥିବାର ଓହୋଳ ହୋଇଥାଏ—(ancient sculpture) A pitcher from both sides of the mouth of which wreaths of flowers are shown to be flowing out. [ଦ୍ୱ—ଉତ୍ତରକାଳୀ ପ୍ରାଚୀନ ମନ୍ଦିର ଆଦରେ ବିଶେଷତଃ ଉବନେଶ୍ଵର ବୋରତାଳ, ପରଶୁରାମେଣ୍ଟ୍ର

ଅଦ ଖ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଓ ପମ ଶତାବ୍ଦୀରେ କିମିତ ମନ୍ତ୍ରଭାବରେ ଭଦ୍ରପଥର ରୂପ ଖୋଦିବ ହୋଇଥାଛି । ଏହା ବୌଦ୍ଧ ଶିଳ୍ପ ଅନ୍ତର୍ଧାରେ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଜନ୍ମସ୍ଥଳୀ ।]

ଭଦ୍ର ଜନ—ସ. ବି. (ଭର୍ମିଧା; ଅଧୁନିକ)—୧ । ସୁତନ; ସାଧୁ ବ୍ୟକ୍ତି;
Bhadra jana ଭଲ ଲେବ—1. A good man. , , । ଭଦ୍ର
ଭଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି } ଅନ୍ୟରୂପ କୁଳୋଡ଼ବ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Born of a
ଭଦ୍ର ଲେବ } ଅନ୍ୟରୂପ respectable or genteel
family; gentleman.

ଭଦ୍ରଜୋଚିତ—ସ. ବି. (ଗ୍ରୀ ତତ୍ତ୍ଵ; ଭଦ୍ରଜକ + ଜୋଚିତ; ଅନୁନିତ)—
Bhadrajanochita ଭଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—Observation
(ଭଦ୍ରଜନସ୍ଥଳୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) able by a gentleman; befitting a gentleman; gentlemanly.

ଭଦ୍ର ତରୁଣୀ—ସ. ବି— ଏକ ପ୍ରକାର ଗୋଲାପ (ହୀ. ଶ)—
Bhadra tarunī A kind of rose;
[ଦ୍ର—ପାତକ, କୁଣ୍ଡିକା, ଭଦ୍ରତରୁଣୀ ଅଦ କେତେ ଜୀବିର
ଗୋଲାପ ଅଛି—ହୀ. ଶ]

ଭଦ୍ରତା—ସ. ବି. (ଭଦ୍ର + ଭାବାର୍ଥୀ ତା; ଅଧୁନିକ)—୧ । ଉତ୍ସମତା;
Bhadratā ସାଧୁତା—1. Goodness. , , । ଶିଷ୍ମତା;
ବୌଦ୍ଧତା—2. Politeness; gentlemanliness.
" । ସୁତନୋଚିତ ବ୍ୟକ୍ତିର; ଶିଷ୍ମାରୂପ—3. Polite
conduct. । । କଲ୍ୟାଣ—4. Welfare.
* । ଅଦବ୍ କାନ୍ଦିବା; ଭଦ୍ର ସମାଜର ବ୍ୟକ୍ତିର—
5. Etiquette; rules of genteel society;
good manners; good breeding.

ଭଦ୍ରତା ଅନୁରୋଧରେ—ଦେ. କ୍ର. ବିଶ—ସୌଜନ୍ୟରକ୍ଷାପଦ୍ଧତି—
Bhadratā anurodhare For the sake of politeness;
ଭଦ୍ରତାର ଆକରରେ, } ଅନ୍ୟରୂପ in compliance with
ଭଦ୍ରତା ଜଗି } the rules of genteel
ଭଦ୍ରତାର ଅନୁରୋଧେ, ଭଦ୍ରତାର ଖାତିରେ society.
ଭଦ୍ରତାକା ଖାତିରୀସୀ

ଭଦ୍ରତା କରିବା—ଦେ. କ୍ର— ସୁତନୋଚିତ ବ୍ୟକ୍ତିର କରିବା; ଶିଷ୍ମ
Bhadratā karibā ବ୍ୟକ୍ତିର କରିବା—To display
ଭଦ୍ରତା କରା politeness; to act as a gentleman;
ଭଲମନସୀ ଦିଖିଲାନା to behave politely.
[ଭଦ୍ରତା ଦେଖା(ଜ୍ଞେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଭଦ୍ରତାଚରଣ—ସ. ବି. (ଗ୍ରୀ ତତ୍ତ୍ଵ; ଭଦ୍ରତା + ଅଚରଣ; ଅଧୁନିକ)—
Bhadratācharana ସାଧୁତା ପ୍ରଦର୍ଶନ—Polite or
(ଭଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିର—ଅନ୍ୟରୂପ) gentlemanly behaviour.

ଭଦ୍ରତାନୁମୋଦିତ—ସ. ବିଶ. (ଗ୍ରୀ ତତ୍ତ୍ଵ; ଅଧୁନିକ)— ସାଧୁତା
Bhadratānumodita ନୃମୋଦିତ; ଭତ ବା ସର୍ବ ସମାଜ କ୍ଷାର
(ଭଦ୍ରତାନୃମୋଦିତ, ଭଦ୍ରତା ସମ୍ମତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅଚରଣ (ବ୍ୟକ୍ତିର)—
(conduct) Approved by genteel society
or by etiquette.

ଭଦ୍ରତା ବିରୁଦ୍ଧ—ସ. ବି. (ଗ୍ରୀ ତତ୍ତ୍ଵ; ଅଧୁନିକ)— ବୌଦ୍ଧତାବିରୁଦ୍ଧ;
Bhadratā biruddha ଶିଷ୍ମତାବହୁତ୍ତବ୍ୟ—Against the
(ଭଦ୍ରତାବିମନ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ) dictates of politeness.

ଭଦ୍ରତାମୂଳକ—ସ. ବି. (ଅଧୁନିକ)— ଭଦ୍ରପ୍ରକରିତକ—
Bhadratāmūlaka Born of or dictated by one's
good nature or gentility.

ଭଦ୍ରତା ରକ୍ଷା କରିବା—ଦେ. କ୍ର— ଭଦ୍ର ସମାଜର ବ୍ୟକ୍ତିର
Bhadratā rakshā karibā କରିବା—To follow the
ଭଦ୍ରତା ବ୍ୟକ୍ତି କରା କରା କରିବା କରିବା—rules of politeness or etiquette.

ଭଦ୍ରତିକ୍ତା—ସ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)— ମହାବିକ୍ତା; ତିରେଇତା କାଶ୍ୟ—
Bhadratiktā ଏକପ୍ରକାର ଫଲ ଔଷଧ ଗୁରୁ; ସବତିକ୍ତା—
ଅନ୍ୟ ସ. ନାମ—ସବତିକ୍ତା, ଶେତକ୍ତା,
ଶଙ୍ଖିମ, ସୁନ୍ଦରୀ, ତକ୍ରପଳା, A medicinal plant of
ମହାବିକ୍ତା, ଶେତକ୍ତା,
ଶଙ୍ଖିମ, ସୁନ୍ଦରୀ, ତକ୍ରପଳା, Andrographis Paniculata. [ଦ୍ର—
ସାବା, ତିକ୍ତା, ସବତିକ୍ତା ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା ଭକ୍ତାମୂର୍ତ୍ତି
କାନ୍ଦିବା ଅଗ୍ରାଧିକ, ଗୁରୁକର ଓ ରେଗକ;]

ଏହା ବିଷଦୋଷ, ବକ୍ତ୍ର ଦୁଷ୍ଟି, କିମି, କୁଣ୍ଡ ଓ କରନାଶକ
ଓ ବାଲରେଗରେ ସ୍ଥାଳପ୍ରଦ—ଦ୍ରବ୍ୟରୁଷ; ଏହା ବାସକାର
ବର୍ଗ ବର୍ଷାମୁଖ ଶାକ; ଗର୍ବ ସିଧା, ପଦ ସମ୍ମାନର ଓ ପୁରୁ
ଖଳା ଓ ରତରେ ଅମାଲରକ୍ତ ତିର—ଯୋରେଷ୍ଟନ୍ ।]

ଭଦ୍ରତୁଙ୍ଗ—ସ. ବି (ନାମ)— ହନ୍ତୁ ମାନଙ୍କର ଗର୍ଭବିଷେଷ (ମହା-
Bhadratunga ଭରତୋକ୍ତ) (ହୀ. ଶ)—A sacred
place for the Hindus, (ଦ୍ର—ଭଦ୍ରତୁଙ୍ଗ ଗର୍ଭବ
ଗଲେ ବୃଦ୍ଧିଲେବ, ଦୁଆର ଅହେ ଭ୍ରମ୍ଭ ରଥୀବ ନାୟକ—
ବୃଦ୍ଧିମିହ, ମହାଭରତ, ବନ ।)

ଭଦ୍ର କୁରଗ—ସ. ବି— ଜମ୍ବୁପୀପର ନଥଗୋଟ ବର୍ଷ ବା ଦେଇ ମଧ୍ୟରୁ
Bhadra turaga ଏକ—One of the nine divisions
of the ancient Jambu dwipa.

ଭଦ୍ରଦନ୍ତ—ସ. ବି (ବଦ୍ରମୁହ୍ର)— ହାତ (ହୀ. ଶଦସରର)—
Bhadradanta Elephant.

ଭଦ୍ରଦନ୍ତୀ—ସ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)— ଏକପ୍ରକାର ଦନ୍ତ—
Bhadradanti A medicinal tree; a species
ଅନ୍ୟ ସ. ନାମ—କେଣରୁଦା, of Croton Polyandrum.
ଦନ୍ତମରଦା, ଜୟାଦବା, [ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଏହା
ଅବର୍ଦ୍ଧିମ, ତପ୍ରମୀ କଟୁ, ଦୁଷ୍ଟ, ରେଗକ ଓ କିମି, ଶୁଳ,
କୁଣ୍ଡ ଏକ ଅମଦୋଷକାଶକ ।]

ଭଦ୍ରଦାରୁ—ସ. ବି— ଦେବଦାରୁ (ଦୃଷ୍ଟି) (ହୀ. ଶ)—
Bhadradaru Cedar (tree).

ଭଦ୍ରଧନ—ସ. ବି— ନାମରମ୍ଭା (ହୀ. ଶ)—A species of
Bhadradhana bulbous-rooted grass.

ଭଦ୍ରପଣୀଆ(ଅନ୍ୟ)—ସ. ବି (ଅଧୁନିକ)—୧। ବୌଦ୍ଧକ୍ୟ; ଶିଷ୍ମତା—
Bhadrapaniā(ଅନ୍ୟ) Gentlemanliness; good man-
ଭଦ୍ରତା—ଭଦ୍ରତାର ଅନ୍ୟରୂପ) manners; good breeding. , , । ଉତ୍ସମତା—
ଭଲମନସୀ (ଭଦ୍ରପଣୀଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Goodness.

ଭଦ୍ର ପରିବାର—ସ. ବ (ଅଧୁକିକ)—ଭଦ୍ର ବଶ (ଦେଖ)	Bhadraparibāra	Bhadrabamīsa (See)	
ଭଦ୍ର ପର୍ଣ୍ଣା(ର୍ଣ୍ଣୀ)—ସ. ବ—୧। ପ୍ରସାରଣୀ (ଲତା); ପ୍ରସାରଣୀ (ହୃ. Bhadra parṇṇā(rṇṇī) ଶ)—1. Paederia Fœtida (creeper). , । ଗମ୍ଲାର ଗଛ (ଦ୍ରୁକ୍ଷୁଣ୍ଣା)—	Bhadra parṇṇā(rṇṇī)	Bhadra parṇṇā(rṇṇī) 2. Gmelina Arborea (tree).	
ଭଦ୍ର ପିଠା—ସ. ବ—୧ । ବସିବାର ଅସନ (ହୃ. ପଦସାଗର)—	Bhadra pīṭha	1. A seat to sit upon. , । ରଜା ବା ଦେବତାମାନଙ୍କ ଅରଣ୍ୟକୁ ହେବା ସିଂହାସନ (ହୃ. ଶ)—	
		2. The throne on which kings or idols are installed.	
ଭଦ୍ର ପ୍ରକୃତି—ସ. ବ (ଅଧୁକିକ)—୧। ଭଦ୍ରମ ସ୍ଵର୍ଗକ—1. Good Bhadra prakṛuti nature. , । ଶିଖୁ ସ୍ଵର୍ଗକ—2. Polite Bhadra prakṛuti nature. }	Bhadra prakṛuti	{	Bhadra prakṛuti nature, ଭଦ୍ର ପ୍ରକୃତିକା—ଶିଖୁ }
ଭଦ୍ର ବଶ—ସ. ବ—ସଦ୍ବନ୍ଧ; ଉଚ୍ଚକୁଳ—Respectable family.	Bhadra baimīsa	ଭଦ୍ରବନ୍ଧ ଅଞ୍ଜା କୁଳ, ଖାଲଦାନ ଭଦ୍ରବନ୍ଧକ (ବଣିଯୀ)—ସ. ବିଶ. ସୁ—ସଦ୍ବନ୍ଧକାଳ—Respectable Bhadrabamīsa (baimīsa) family; genteel. (ଭଦ୍ରବନ୍ଧଜା [ବଣିଯୀ] —ଶିଖୁ)	
ଭଦ୍ର ବଜ୍ର—ସ. ବ—କଟ୍ଟପଳ; ବାପଡ଼ (ଦ୍ରୁକ୍ଷୁଣ୍ଣା)—	Bhadrabatī	Myrica Sapida (tree)	
ଭଦ୍ରବନ୍ଧ—ସ. ବ—ମଥୁରା ନିକଟସ୍ଥ ଏକ ବନ (ହୃ. ପଦସାଗର)—	Bharabana	Name of a forest near Mathurā	
ଭଦ୍ରବଳା—ସ. ବ—୧ । ପ୍ରସାରଣୀ ଲତା (ହୃ. ଶ)—1. Pæderia Bhadrabalā Fœtida creeper. , । ମାଧ୍ୟମ ଲତା (ହୃ. ଶ)—2. Mâdhabi; a flowering creeper.	Bhadrabalā		
ଭଦ୍ରବଲାଭ—ସ. ବ—ବଳସମ (ହୃ. ଶ)	Bhadra ballabha	A name of Balarâma.	
ଭଦ୍ରବଲୀ—ସ. ବ—୧ । ବ୍ଲାଲିଡେଣ୍ସ—1. Vallaris Heynei Bhadraballi (plant). [ଦ୍ର—ଏହା ଚଗରୁଛି ବର୍ଗର ଲଟାତଥ ଅନ୍ୟ କାମ—ଶିତଲାରୁ, କୁପ; ପଦ ଅରମ୍ଭି ଓ ସୁନ୍ଦର ଉଣିଷ୍ଠ, ଭୁର୍ମଣ୍ଣ, ଅଞ୍ଚଳାଦିକା] ପୁଲ ଧଳା, ସୁରକ୍ଷା ଓ ଥୋପା ଥୋପା, ଶିତ ଓ ଗ୍ରିଣ୍ଡକାଳରେ ଫୁଟେ; ପଳ ଲମ୍ବା । ଏହା ବ୍ରାଣ, କରୁଣାତ ଓ କାଢିବଣ ବିକାଶିବା ଦ୍ରୁକ୍ଷୁଣ୍ଣା ଓ ଯୋଗେଶର୍କୁ ।] , । ବିଶଳ୍ୟବୃତ (ଦେଖ)—2. Bisalyakṛuta (See).	Bhadraballi		
ଭଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି—ସ. ବ (ଅଧୁକିକ)—ଭଦ୍ରଜନ (ଦେଖ)	Bhadra byakti	Bhadrajana (See)	
ଭଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତାର—ସ. ବ (ଅଧୁକିକ)—୧ । ସଦାକରଣ—1. Good Bhadra byabahâra conduct. , । ଭଦ୍ରକୋତତ ଭଦ୍ରବ୍ୟବହାର ବ୍ୟକ୍ତାର—2. Gentlemanly behaviour. ସଜ୍ଜକିମ୍ବିତ • । ଶିଖୁ ଅତରଣ—3. Polite behaviour.	Bhadra byabahâra		

ଭଦ୍ର ମୁଖ—ସ. ବି—ପ୍ରସବମୁଖି—Of a happy or blissful Bhadramukha appearance. ସ. ବ—ଶ୍ରମକର	Bhadramukha	
ଭନେକ ଶୁଣୁତର—Name of a spy of Rāmachandra. [ଦ୍ର—ଲଙ୍ଘାରୁ ଫେର ଅସିବା ପରେ ଶୁଣନ୍ତର ଏହାର ମୁଖରୁ ସଜାର ଲେକେ ଭୁଟ୍ଟାଟୁ ଦେଉଥିବା ଶିତାକ ତରତୁ ଉପରେ ଲଙ୍ଘାବାସ ଜନକ କଲକାରେପଣ ବଥା ଶୁଣି ଅନ୍ତର୍ବସ୍ତା ଅବସ୍ଥାରେ ଶିତାକ କନକ ନିଷାଧିତ କରିଥିଲେ ।] (ଭ—ପ୍ରବେଶିଣ ରହେସବ ଶୁଣୁତର ବବଳ, ଶୁଣୁତର ଭଦ୍ରମୁଖେ ସୁତ୍ରି ପ୍ରଶନ । ନନ୍ଦିଶୋର ଶିତାବନକାଷାପ)	Bhadramukha	
ଭଦ୍ର ମୁଖୀ—ସ. ବ—ଶର ବା ଅଖପର ଏକ ପ୍ରକାର ତଣ—A kind Bhadramuñja of reed grass; Saccharum Munja.	Bhadramuñja	
ସ. ନାମ—ଶର, ବାଣ, [ଦ୍ର—ଏହାର ଗଛ ଅଖପର ତେଜକ, ଭଣ୍ଡବେଣ୍ଣକ । ତେଜା, ବିନ୍ଦୁ ପଢ଼ ସବୁଥିବା ରାମଶର ମଧୁର କଣ୍ଠାୟରସ, ଶିତରସ୍ୟ; ରାମଶର ଏହା ଦାଢ଼, ଚକ୍ରା, ବିରତ, ଅମ, ମ. ମୋର ମୁଢ଼କୁଟ୍, କେନ୍ଦ୍ରସେଗ ଓ କିଦୋଷ ତେ. ମୁଖେଶ୍ଵରୀ; ଅନ୍ତର୍କୁଳିଙ୍ଗ ନାଶକ ଓ ଶୁନ୍ଦରବର୍ତ୍ତକ; ଏହାହାର ମେଘା ପ୍ରସୁତ ହୁଏ—ଦ୍ରୁବ୍ୟରୁଣ ।]	Bhadramuñja	
ଭଦ୍ର ମୁଗ୍ର—ସ. ବ—ନାଗର ମୁଥୀ—Bhadramusta (ଭଦ୍ରମୁଗ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) A sort of grass root; Cyperus Rotundus.	Bhadramusta	
ଭଦ୍ର ଯତ—ସ. ବ—ରତ୍ନୟବ—Seed of Holarrhena Bhadrajaya Antidysenterica.	Bhadrajaya	
ଭଦ୍ର ଲୋକ—ଦେ. ବ—ସଦ୍ବନ୍ଧ ଜାତ ବ୍ୟକ୍ତ—1. A person Bhadra loka of a respectable family. , । ଯେହି ଭଦ୍ରଲୋକ ବ୍ୟକ୍ତର ଅତରର ଭଦ୍ରମାତ୍ରକାଳ—2. Gentlemanly man. • । ସୁକଳ; ଶିଖୁ ଓ ସାଧୁ ବ୍ୟକ୍ତ—3. A good man. ♀ । ଦର ଲୋକ; ପଞ୍ଚାଏତ—4. Arbitrator.	Bhadra loka	
ଭଦ୍ର ଶେଣୋ—ଦେ. ବ—ନାରୀରାକରକ ସେଣାର କରିବାପାଇଁ Bhadra śenā ନୌକାର ପକ୍ଷ ମଗର ନିକଟତମ ଦୋଷଶାରେ ସ୍ଵବା କୋଠର—The kitchen room in a country boat.	Bhadra śenā	
ଭଦ୍ର ଶ୍ରୀ—ସ. ବ—ଶିଖୁ ତନକ (ଦ୍ରୁକ୍ଷୁଣ୍ଣା)—Bhadra śri Sandal, Santalum Album.	Bhadra śri	
ଭଦ୍ର ସନ୍ତାନ—ସ. ବ (ଅଧୁକିକ)—ସଦ୍ବନ୍ଧକାଳ ବ୍ୟକ୍ତ—Bhadra santāna A person of respectable family.	Bhadra santāna	
ଭଦ୍ର ସମାଜ—ସ. ବ (ଅଧୁକିକ)—୧ । ସର୍ବ ସମାଜ—Bhadra samāja 1. Civilized society. , । ସଦ୍ବନ୍ଧଶିଖୁ ସମରସମାଜ ବ୍ୟକ୍ତରାକର ସମାଜ—2. Polite society; polished society.	Bhadra samāja	

ଭଦ୍ରା—ସ. ବ. ଶୀ—(ଭଦ୍ର + ଶୀ. ଅ) —୧। ଅରମନ୍ତୁଳ୍ୟକ ଜଳମା ସୁଭଦ୍ରା;
 Bhadrak ବୃକ୍ଷ ଭଉଣି—୧. Name of the mother of
 Abhimanyu, ୨। ସୂର୍ଯ୍ୟ କଳ୍ପା—୨. Daughter
 of the Sun-god, ୩। ବୃକ୍ଷର ଜଳେ ପତ୍ରୀ—୩.
 Name of one of the wives of Śrikṛushna,
 ୪। ଉତ୍ତରକୁରୁ ଦେଶରେ ପ୍ରବାହୁଳ ଗଙ୍ଗାଧ୍ୱେତ—
 ୫. The current of the Ganges while flowing through the Uttarakuru country, *!
 ଆକାଶ ଗଙ୍ଗା; ମନ୍ଦାକିନୀ—୬. The Ganges said to
 flow in the sky. ୭। ବିଷ୍ଣୁର ଅନ୍ତିମ * ଦିନ—
 ୮. The last 3 Dandas of Bishṭi joga.
 ୯। ପଞ୍ଚ ଶ୍ଵା, ୧୮ ଓ ଦ୍ୱାଦଶ ତିଥି—୭. The 2nd,
 7th and 12th days of a lunar fortnight.
 ୧୦। ହାଲିମ (ଦେଖ)—୮ Hālima (See) ୧୧
 (ଆୟୁର୍ବେଦ) ଅଳକ୍ଷା, ଜାବକ୍ଷୀ, ତମିର, ଶରୀ, କଟପଳ,
 ଗମ୍ଭୀର, ନାଲୀ, ଅପରାଜତା, ଦରତ୍ରୀ, ମୁଥା, ଶ୍ଵାସ, ୧୦,
 ସେତ ଦୂଳ୍ୟ ଓ ଦନ୍ତ—୯. Name of 14 drugs in
 Ayurveda. ୧୦। ଗୋତନା—୧୦. Yellow-
 pigment found in the body of cows. ୧୧
 ପଥାରୁଣୀ ଲତା (ଦ୍ରୁବ୍ୟରୁଣ) —୧୧. Pæderia Fœtida
 (creeper). ଦେ. ବି—ଚନ୍ଦ୍ରବଲୀଦର ଏକତମା ସଙ୍ଗୀ—
 A female companion of Chandrabali.
 [ଉ—ଭଦ୍ରା ବଜନ କଲ୍ପ ରତନ ବି ସେମେ ଅଳକ୍ଷୁ ଅଳ ।
 ଅରମନ୍ତୁଳ୍ୟ ବଦ୍ର ତିକ୍ତାମଣି ।] ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—
 ପୁର ସୁତା (ନନ୍ଦକ ଅରଧାନ) —A reel of thread,
 କଲାଲରଣ—ସ. ବ—ମସକ ମଣକ: ଶୌର କରିବା—

ଭଦ୍ରାକରଣ—ସ. ବ—ମସ୍ତକ ମୁଣ୍ଡନ; ଶୌର କରିବା—	Bhadrākarana	Shaving; tonsure.
ଭଦ୍ରାକୃତ—ସ. ବିଶ—ଉପନୟନାବ ଉପଲବ୍ଧରେ ବିଷ୍ଵପ୍ତିବ ମୁଣ୍ଡିବ ଭଦ୍ରାକୃତ (ମସ୍ତକ) —(head) Shaved or ton- (ଭଦ୍ରାକରଣ—ବି) sured on ceremonial occasions.	Bhadrākṛta (ମସ୍ତକ) —(head)	Shaved or ton-
ଭଦ୍ରାକ୍ଷ—ସ. ବ—ଭୁଦ୍ରାକ୍ଷ ପର ଏକପ୍ରକାର ମଣ୍ଡ—A kind of seed ଭଦ୍ରାକ୍ଷା—Bhadrāksha of a berry used as beads of a rosary. [ବ—ଏଥରେ ମାତ୍ର ହୁଏ ।]	Bhadrākṣa	beads of a rosary.
ଭଦ୍ରାମ୍ବଜ—ସ. ବ—(ଭଦ୍ର=ଲୋହ+ଅମ୍ବଜ)—ଅସି; ଅଛୁ; ଅଣ୍ଟା— ଭଦ୍ରାମ୍ବଜ—Bhadrāmbara	Bhadrātmaja	Sword.
ଭଦ୍ରାଭଦ୍ର—ଦେ. ବିଶ (ସବତର) —ଭଦ୍ର ଓ ଅଭଦ୍ର; ଶିଖ ଓ ଅଶିଖ; ଭଦ୍ରାଭଦ୍ର—Bhadrābhadra	Bhadrābhadra	Good and bad; gentle and rude. ଦେ. ବ—ମଙ୍ଗଳ ଓ ଅମଙ୍ଗଳ
ଭଦ୍ରାଭଜ ଭଦ୍ରାମଦ୍ର		Good and evil.
ଭଦ୍ରାମି—ଦେ. ବ (ବଜାଲାରୁ ଅନ୍ତକୃତ) —ଭଦ୍ରତା—Gentlemanli- Bhadrāmi		ness; politeness.
ଭଦ୍ରାଶ୍ଵ—ସ. ବ (ବହୁଗ୍ରୀହ; ଭଦ୍ର—କୁଣ୍ଡଳୀ+ଅଶ) —ସୁଅସାର କବଦ୍ଧ ଭଦ୍ରାଶ୍ଵ—Bhadrāśwa		ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ କର୍ଷ ବା ଦେଶ (ମେରୁର ଫୁଲରେ ଅବହିତ) -One of the 9 divisions of the

world according to the ancient Hindu geography.

ଭାଗ୍ୟ—ସ. ବ—କନଳ ବୃକ୍ଷ—

Bhadraśraya The sandal wood tree.

ଭଦ୍ରାସନ—ସ. ବ (କର୍ମଧା; ଭଦ୍ର=ଶ୍ରେଷ୍ଠ+ଆସନ) — ୧ । ପ୍ରାସାଦ—
Bhadrāsana 1. Building; palace. ୧ । ସିଦ୍ଧାସନ—

2. Throne. • । ଯୋଗାସନ ବିଶେଷ—3. At posture in meditation. ଦେ. କ—୧ । ବାସ୍ତ୍ଵ;
ଘର ବାଢ଼—1. Homestead. ୨ । ପେଟେକ ଘର
ହାତ—2. One's ancestral homestead.

କର୍ଦ୍ଦା—ସ. ଶ (ଶତପିଳ) —ଶତପିଳ—*Cardamom.*

Bhadraile the larger Elettaria Cardamomum.

Bhadrochita ଶିଖୁତା ସମ୍ମର—1. Polite. 9 । ସାଧୁ
କୋଠା 2. Becoming to or befitting a

ପିଲାର୍କ୍ସ ମୁଦ୍ରଣ - ୧୯୫୨ - ୩୩ - ଶ୍ରୀ ପିଲାର୍କ୍ସ ମୁଦ୍ରଣ ପରିଚୟ - Polite

Bhadrochita भारणा conduct; gentlemanly
वर्तमान व्यवहार conduct or behaviour

ଭୋବ ମହନନ୍ଦା—**Bhabu Mahananda**

୧୦ (ଅ) — ପ୍ରତିକାଳୀନ ଶବ୍ଦରେ— । To be pleased

Bhand (root) , । ଶୁଦ୍ଧ ଦେବା—2. To be auspicious.

ଭନ୍ଦୁ, ତେଣ୍ଡୁ   ଦେଖ—ଖୋଲୁ—Foolish; stupid.
ଉଦ, ଉଦବିଳାପ

କ୍ଷେତ୍ର (ଇତ୍ୟଦି) — ଦେ. କ— ବହୁକ୍ଷେତ୍ର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

Bhapa (etc)   Bahapa etc. (See)

हिम्मत दे. दि—१। **शार्थ**—१. Strength. २। **हेतु**—
साहस—२. Courage.

ରପ୍ତିକା—ସ. ବି—ଉଚିତ; ସମ୍ପଦ—

Bhapañjara The zodiac.

ପୋ—ଦେ. ବଣ—୧. ଭରୁତୀ; ଦମ୍ଭକ—୨. Tough; brazen-
Bhapā faced. , । ଧର୍ମକାଳ—୨. Deceptive; de-

(ରୂପାଦିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) receiving.
ଭକ୍ତିକା ଶ୍ଵରୁପା—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଷ୍ଠର) ହି—ଶୁଣ ଉତ୍ସମ୍ଭବ ଦେଲେ

Bhab-kā chhārdibā	ବହବାର ଦେଇ ହଠାତ୍ ଏକାଥରକେ
ରହିବା ଦେବା }	ବହୁତ ସୁନ୍ଦର ଶକ୍ତି ଦେବା—To
ରହିବା କରିବା }	let off a great length of

string while a paper-kite is being flown.

ଭବ—ସ. ବ. (ବୁ ଧାରୁ—ହେବା + ଭବ. ଅ)—୧। ସର୍ବ; ପ୍ରତି—

Bhaba 1. Existence. 2. Birth. • ।

ଲାଭ; ପ୍ରାପ୍ତି—3. Gain; receipt; acquisition.

୪। ମନ୍ଦ—4. Weal; prosperity; welfare.

୫। ପ୍ରାଧନ୍ୟ; ଶ୍ରେଷ୍ଠତା—5. Excellence, ୨। (+

କର୍ତ୍ତୃ ଅ) ଭବ ଲୋକ; ସମାଜ—6. The world. ୭।

ଭଗବାନ୍; ଭବତ—7. God. ୮। ମହାଦେବ; ଶିବ—

8. Siba. ୯। ଶିବଙ୍କର କଳନ୍ତି; କଳନ୍ତି ତିବ

(କଳନ୍ତି ସଥାରର ଭପୁର)—9. One of the 8

forms of Siba (the form of water),

୧୦। ଭବ୍ୟ; ତେର ଫଳ—10. An acid fruit;

Dilenia Indica. ଗ୍ରା. ବ. (ସ. ଭବ)—ମୋତ—

Vagina.

ଭବକା—ଡେ. ବ—୧। ବାହୁକା (ଦେଖ)—1. Hābukā (See).

Bhabakā 2. ଜଳ ବୁନ୍ଦି—2. Bubble. • । କଳର

ଧାକା ଘରକା ତରଙ୍ଗ—3. Wave; billow. ୪। ବଡ଼ ଗର୍ଭ

ବ୍ରୁଜୁଲୁଳା ବା ଛାନ୍ଦ ଅଦର ଲୋଭରେ ଭଷ୍ମୁଣ୍ଠର କଳ

ଶୁଭ୍ରକ, ମାକୋଯା ଅଦର ଛିରମନ—4. Gushing of water

or any liquid through an opening.

(ଭ—ରଣଚଂଗ-ଭବ ତାକ କର୍ମି ମୁଳେ ପଣି, ଶୋଣିଛ
ଭବକା ସବ ଅଭିଜ୍ଞାନାତ୍ମକ । ଶାଖାନାଥ, ମହାଯାତ୍ରା ।)

ଭବ କାରୀ—ସ. ବ (ବୁପକ କର୍ମିଧା; ଭବ + କାରୀ)—ସମାଜ ଭୂପ

Bhaba kārī ବଦିଷାଳା—The world compared to a

(ଭବକଳ, ଭବବଜନ—ଅନ୍ୟରୂପ) prison.

ଭବ କୁପ—ସ. ବ (ବୁପକ କର୍ମିଧା; ଭବ + କୁପ)—ସମାଜ ଭୂପ କୁପ—

Bhaba kūpa The world or mundane existence compared to a well.

ଭବ ଜଳଧି—ସ. ବ (ବୁପକ କର୍ମିଧା; ଭବ + ଜଳଧି)—ସମାଜ ଭୂପ

Bhaba jaladhi ସମୁଦ୍ର—The world compared to an ocean.

ଭବ ପାରାବାର ଭବ ସାଗର ଭବ ସମୁଦ୍ର, ଭବସିନ୍ଧୁ }

{ ଅନ୍ୟରୂପ

ଭବତ୍ତୁ—ସ. ସମାଜମ (ମାନ୍ୟାର୍ଥକ ଯୁ ପୁରୁଷ)—

Bhabat ଅପଣ; ତୁମ୍ମେ—Thou; you.

[ଦ୍ର—ଭାଷାରେ ଏହାର ସତକ ବ୍ୟକ୍ତତାର କାହିଁ; ମାତ୍ର

ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟକ୍ତତା ଦ୍ରୁତ, ସଥା—ଭବତ୍

ପ୍ରେରତ, ଭବଦ୍ଵାପ୍ରତ, ଭବଦାଦସ୍ତ୍ର, ଭବସ୍ତ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ।]

ଭବତ୍ତୁ ପ୍ରସାଦ—ସ. ବ. (ଗ୍ରୁଣି ତତ)—ଆପଣଙ୍କ ଅନ୍ତପ୍ରତ—

Bhabat-prasāda Thy favour.

(ଭବଦ୍ଵାପ୍ରତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭବତ୍ତୁ ପ୍ରେରତ—ସ. ବଣ (ଯୁତତ)—ଆପଣଙ୍କ ହାତ ପ୍ରେରତ—

Bhabat prerita Sent by thee.

ଭବତ୍ତୁ ସନ୍ନିଧି—ସ. ବ (ଗ୍ରୁଣି ତତ)—ଆପଣଙ୍କ କେବଟେ—

Bhabat sannidhi Nearness to thee.

(ଭବତ୍ତୁ ସାନ୍ନିଧ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭବତ୍ତୁ ସକାଶାତ୍—ସ. କି. ତିଶ—ଆପଣଙ୍କଠାରୁ—

Bhabat sakāśat From thee.

ଭବତେଣ—ସ. ବ—ସମାଜ ଭୂପ ନିବା ବା ସାଗରକୁ ପାର ହେବା—

Bhabatarāna Crossing the river of the world.

ଭବତାରଣ—ସ. ବଣ. ପୁ—ସେ ସମାଜରୁ ମନ୍ତ୍ରଷ୍ଟରୁ, ଉତ୍ତର—

Bhabatāraṇa ବରନ୍ତି—Delivering people from the

(ଭବତାରଣୀ—ଶ୍ରୀ) woes of the world ସ. ବ—

ଉତ୍ତର—God.

ଭବତାରଣୀ—ସ. ବ. ଶ୍ରୀ—ଦୁର୍ଗା—

Bhabatārāṇī Goddess Durgā.

ଭବଦ୍ଵାର—ସ. ବ—ଦେବଦାର—

Bhabadāru The pine; cedar.

ଭବଦୀଯ—ସ. ବଣ. (ଭବରୁ+ଦୀଯ)—ଆପଣଙ୍କ ଭୂପ

Bhabadiya yours; belonging to thee.

ଭବଦ୍ଵାର—ସ. ବ. (ବୁପକ କର୍ମିଧା; ଭବ + ଦ୍ଵାର)—ସମାଜ ଭୂପ

Bhaba dñāra ଦ୍ଵାର—The world compared to

ମସଦ୍ଵାର an entrance. ଗ୍ରା. ବ—ଭବ—Vaginal

orifice. (ଭ—ପ୍ରିର ଅଙ୍ଗରେ ଭବଦ୍ଵାର, ଜନ୍ମ ମଧ୍ୟରେ

ଗର ଦ୍ଵାର । ପ୍ରାଚୀ. ନିର୍ମଳ ମାହସ୍ୟ ।)

ଭବକ—ସ. ବ (ବୁ ଧାରୁ + ଅଧିକରଣ ଅନ)—୧। ଅଳୟ;

Bhabana ବାସସ୍ଥାନ; ଗୃହ—1. House; residence,

dwelling. ୨। (+ ଧାରୁ. ଅନ) ପ୍ରିତି—2.

Existence. • । ଭପୁର—3. Birth.

ଭବନୀୟ—ସ. ବଣ (ବୁ ଧାରୁ + କର୍ମି. ଅଳୟ)—ଭବତବ୍ୟ; ଯାହା ଅବଶ୍ୟ

Bhabanīya ଘଟବ—Which must happen.

ଭବଭୂତ—ସ. ବ—ସମାଜରୁପୀ ଭଗବାନ୍—

Bhababhūta God.

ଭବଭୂତି—ସ. ବ (ଗ୍ରୁଣି ତତ)—୧। ଶିବଙ୍କର ଆର୍ଦ୍ଦ—1. The

Bhababhūti divinity of Siba. ୨। (ନାମ) ଶାକଣ୍ଠ ନାମକ

କୌଣ୍ଠ କବି—2. Name of a great Sanskrit

poet named Śrīkanṭha. [ଦ୍ର—ଏ ମାଲକି—

ମାଧବାଦ ନାଟକ ପ୍ରଶମନ କରିଥିଲେ ।]

ଭବ ରନ୍ଧ୍ର—ସ. ବ (ବୁପକ କର୍ମିଧା; ଭବ + ରନ୍ଧ୍ର)—ସମାଜରୁପ ରନ୍ଧ୍ର—

Bhaba randhra The world compared to a

hole. ଗ୍ରା. ବ—ଭବରନ୍ଧ୍ର—Vaginal orifice.

ଭବ(ବି)ଶ୍ଵତି—ଗ୍ରା. ବ (ସ. ଭବଷ୍ୟତ)—୧। ଭବଷ୍ୟତକାଳ—

Bhaba(bi)shvati ମରତ୍ତୀ 1. Future. ୨. Future event. • । ଘଟନା—3. Event;

happening. ୪। ଦ୍ରତ୍ୱ ଭବଷ୍ୟତ ବିପଦ—

4. Accident; mishap. ଗ୍ରା. ବଣ—ସମ୍ଭାବ—

Future.

ଭବଶ୍ଵର ପଡ଼ିବା—ସ୍ଵ. ବ—ବଦାରୁ ଉପର ଘଷିବା—The happening of an accident.
Bhabashwati pardiba

ମର୍ଯ୍ୟାନୀ ପତ୍ରିବା

ଭବସନ୍ଧି—ଦେଁବ—ବିଷମ ସମସ୍ୟା—Insoluble problem;
Bhabasandhi dilemma.

ଭବା—ସ. ବ—ଭବ୍ୟ; ତେବେ (କହିଲୁ, ଦରେକୁଣ୍ଡ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—
Bhabā Dilenia Indica; an acid fruit.

ଭବାଦୂଶ(ଶ୍ଵ. ଶିଳ୍ପ) —ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ଭବତ୍+ଦୂଶ ଖାରୁ+କର୍ମ. ଅ, ତୃପ୍ତି, ସିଦ୍ଧି)
Bhabādūsha(s, ksha) —ଅପରକ (ଭବାଦୂଶି—ଶିଳ୍ପ)
ପର—Like thee.

ଭବାମୀ—ସ. ବ. ଶିଳ୍ପ (ଭବ—ଶିଳ୍ପ + ଶିଳ୍ପ. ଶି; ଅନ୍ ଅଗମ)—
Bhabāmī ପାର୍ବତୀ—Pārbatī.

ଭବାମୀ ଗୁରୁ—ସ. ବ. ପୁଂ (ଶିଳ୍ପ ଚତ୍ର; ଭବାମୀ + ଗୁରୁ; ପାର୍ବତୀ ଶିଳ୍ପ)
Bhabāmī guru —ହିମାଲୟ ପଦତ—The Himalayas.

ଭବାମୀ ପଣ୍ଡିତ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଓରିସ୍ସା ରଜନେତି ମରହଟ୍ଟା
Bhabāmī pandita ଶାସକ—A governor of Orissa under the Marhattas.

ଭବାମୀ ପତି—ସ. ବ. ପୁଂ (ଶିଳ୍ପ ଚତ୍ର; ଭବାମୀ+ପତି)—ଶିବ;
Bhabāmī pati ମହାଦେବ—Siba.
(ଭବାମୀଶିଳ୍ପ—ଅନ୍ତରୂପ)

ଭବାମୀପୁର—ଦେ. ବ (ନାମ)—କଲିକତାର ଭୂପକଣ୍ଠ ନଗର—
Bhabāmīpura A suburb of Calcutta.

ଭବାମୀ ଭୁରୁଷ ଭଙ୍ଗି—ସ. ବ—ପାର୍ବତୀର ଭୁରୁଷି—The Bhabāmī bhrukutī bhangī various contortions of the eyebrows of Pārbatī.

ଭବାବୁଦ୍ଧି—ସ. ବ (ବୁଦ୍ଧି ବର୍ଣ୍ଣା, ଭବ + ଅବ୍ୟ)—ସମାବସ୍ଥା
Bhabābdhi ସାବଧି—The world compared to an ocean.
(ଭବାବୁଦ୍ଧି—ଅନ୍ତରୂପ)

ଭବାବୁଧ—ସ. ବିଶ. (ଭବ + ଅବ୍ୟ)—ସମାବସ୍ଥା—
Bhabābdhya Worshipped by the whole world.
ସ. ବ. ପୁ—ଭବବାନ—God.

ଭବି—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବିଶ. (ସ. ଭବ୍ୟ)—ଭବ୍ୟ; ସାଧୁ—Good.
Bhabi (ଭୁ—ଆସେ ଛବି ଆସେ ଭବ ଆସେ କଟକୁ—ପାଗି。
କୁକୁକୁକୁପଣିଗା ।)

ଭବିକ—ସଂ. ବିଶ. (ଭବ = ମନନ + ଛବି)—ଶୁଭକନନ—
Bhabika Auspicious. ସଂ. ବ—ଶୁଭ; ମନନ—
Weal; prosperity.

ଭବିତବ୍ୟ—ସ. ବିଶ. (ଭୁ, ଖାରୁ+ବର୍ତ୍ତୀ ଭବ୍ୟ)—୧. ଅବଶ୍ୟମ୍ଭୁତ୍ୟ; ଯାହା
Bhabitabya ଅବଶ୍ୟ ଘଷିବ—1. Which must happen;
(ଭବିତବ୍ୟା—ବିଶ) inevitable. ୨. ଅନ୍ତବାର୍ଯ୍ୟ—2.

Unavoidable; irresistible. * । ଯାହା ଘଷିବ
ବୋଲି ଦିଖାବା ପୁରୁଷୁ ଭିର୍ବେଶ ଭରିଅଛନ୍ତି—
3. Preordained.

ଭବିତବ୍ୟା—ସ. ବି (ଭବିତବ୍ୟ + ସବୁ ବା)—୧. ଅବଶ୍ୟମ୍ଭୁତ୍ୟ—
Bhabitabyā 1. Preordinance. ୨. ଅନ୍ତବାର୍ଯ୍ୟା—

2. Inevitability. ୩. ଅନ୍ତବ୍ୟ; ଭଗ୍ୟ—

3. Fortune; luck.

ଭବିତା—ସ. ବ (ଭୁ ଖାରୁ+ବର୍ତ୍ତୀ ଭୁ, ଭବିତ, ୧ମ. ୧ବ)—୧. ଯାହା
Bhabitā ଘଷିବ—1. That which will happen
, 2. ଭବିତ୍ୟ—2. Future.

ଭବିଷ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଭବିଷ୍ୟ)—୧. ଭବିଷ୍ୟତ—1. The
Bhabisha future. , 2. ଘଷିବ—2. Event;

ବୈଶାତକି ବାତ ଘଷିବ—3. A queer thing or proposal. ୪. ଅନ୍ତମର—

4. Ado; grandeur. * । ଅଭିନବ ବା ଅନ୍ତମର
କଟକା—୫. A strange or wonderful event.

୬. ଅଭିନବ ପ୍ରସ୍ତାବ—୬. A strange proposal.
ଦେ. ବିଶ—୧. ଯାହା ପରେ ଘଷିବ—1. Future
, 2. ଅନ୍ତମର—2. Queer; odd. * । କୁପ୍ରି—
3. Ugly.

ଭବିଷ କାର୍ତ୍ତିବା—ଦେ. କି—ଅନ୍ତମର କଥା ବା ପ୍ରସ୍ତାବ ଅଗତ
Bhabisha kārttibhāକରିବା—To make a queer or
ବୈଶାତକି ବାତ ଲିଙ୍କାଲନା odd proposal.

(ଭବିଷ ବାହାର କରିବା, ଭବିଷ ଦେଖା[କେ]ଇବା—ଅନ୍ତରୂପ)

ଭବିଷ୍ୟ—ସଂ ବିଶ (ଭୁ ଖାରୁ+ବର୍ତ୍ତୀ ରଷ୍ଟୁ)—୧. ଘଷିଷ୍ୟବ—
Bhabishnu 1. Happening. , 2. ଉତ୍ସବକାରକ—
2. Producing.

ଭବିଷ୍ୟ—ସ. ବିଶ (ଭୁ ଖାରୁ+ଭବିଷ୍ୟରେ ଘଷିବା ଅର୍ଥରେ ସଂ)—
Bhabishya ଘଷା; ଯାହା ଘଷିବ—About to happen;
future. ସ. ବ—୧. ଅଗମୀ ଘଷିଲା—1. Future event. , 2. Name of a Purāṇa indicating future events. ଦେ. ବ—ଭବିଷ୍ୟ (ଦେଖ)—Bhabisha
(See)

ଭବିଷ୍ୟଜ୍ଞ—ସ. ବିଶ ପୁଂ (ଭବିଷ୍ୟ + ଜ୍ଞାନ ଖାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ଅ)—ସେ ଭବିଷ୍ୟତ
Bhabishyajñā କଥା ଜାଣିବାରେ—Knowing the
(ଭବିଷ୍ୟଜ୍ଞ—ଶିଳ୍ପ) future.

ଭବିଷ୍ୟତ—ସ. ବିଶ—ଘଷା; ଯାହା ଘଷିବ; ଭବିଷ୍ୟ—Future;
Bhabishyat abeat to happen.

ଭବିଷ୍ୟତ କାଳ—ସ. ବ (ବ୍ୟାକରଣ)—ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳର କ୍ଷେତ୍ର—Future;
Bhabishyat-kāla ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳ—The future tense of a verb.

ଭବିଷ୍ୟତ—ଦେ. ବିଶ (ସ. ଭବିଷ୍ୟତ)—ଯାହା ପରେ ଘଷିବ—Future.
Bhabishyata ଦେ. ବ—୧. ଅଗମୀ ସମୟ—1. The
ହୀନହାର future. , 2. ଭବିଷ୍ୟତ ଘଷିଲା—2. Future event.

ଭବିଷ୍ୟତଗର୍ଭ—ସ. ବ (ଶିଳ୍ପ ଚତ୍ର)—ଭବିଷ୍ୟତକାଳର ଗର୍ଭ—
Bhabishyad-garbhā The womb of the future.

ଭବିଷ୍ୟତ ଜ୍ଞାନ—ସ. ବ—ଭବିଷ୍ୟତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜ୍ଞାନ ବା ବୁଦ୍ଧି—
Bhabishyad-jñāna Knowledge about the
future.

ଭବିଷ୍ୟତ୍କା—ସ. ବ. ସୁ— (ସ. ଭବିଷ୍ୟକଳ୍ପ, ୧୮. ୧୦)—
Bhabishyadbaktଃ ସେ ଅଗାମୀ ଘଟକା ବଥା ବହୁ ପାରେ
(ଭବିଷ୍ୟତ୍ତାଗୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) . —Foreteller; prophet;
soothsayer. ସ. ବିଶ୍ୱ—ଭବିଷ୍ୟତ ଘଟଣା କହିପାରକା
(ବ୍ୟକ୍ତି)—Prophesying; foretelling.

ଭବିଷ୍ୟତ୍କାର୍ଯ୍ୟ—ସ. ବ (ଭବିଷ୍ୟତ + କାର୍ଯ୍ୟ)—ଭବିଷ୍ୟତ୍କାଲରେ
Bhabishyadbକ୍ୟ ସେହି ସେହି ବିଷୟ ଘଟବ ତାହା
(ଭବିଷ୍ୟତ୍ତାଗୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପୂର୍ବରୁ କହିବା—Foretelling;
prediction prophecy.

ଭବିଷ୍ୟତାଗ୍ରା—ସ. ବ (ଭବିଷ୍ୟତ୍କା + କାଗ୍ରା)—ଆଗମୀ କାଳ ସମ୍ବନ୍ଧେ
Bhabishyadbାର୍ତ୍ତଃ ସବାଦ—Information about
the future events.

ଭବିଷ୍ୟତ—ଶ୍ରୀ. ବ ୫ ବିଶ୍ୱ—୧। ଭବିଷ୍ୟତ (ଦେଖ)
Bhabishyanta 1. Bhabishyata (See)

, ୨। ଭବିଷ୍ୟତ (ଦେଖ)—2. Bhବିଷ୍ୟତ୍ତାତ୍ସବୀ (See).

ଭବିଷ୍ୟ ପୁରାଣ—ସ. ବ—ସୁରକ୍ଷା ଦିଶେ; ଭବିଷ୍ୟତର ସାହା ଯାହା
Bhabishya purାଣ ଘଟବ, ତାହା ଯେଉଁ ପୁରାଣରେ ସୂଚିତ
ହୋଇଥିଲା—Name of a Purାଣ indicating
future events.

ଭବିଷ୍ୟ ବାଣୀ—ସ. ବ—ଭବିଷ୍ୟତ୍କାର୍ଯ୍ୟ—
Bhabishya bାଣୀ Foretelling; prediction.

ଭବିଷ୍ୟ ସୂଚନା—ସ. ବ—ଭବିଷ୍ୟ ଘଟକାର ସୂଚନା—
Bhabishya sୁଚନା Indication of future events;
anticipatory statement.

ଭବିଷ୍ୟ—ସ. ବ. ଶ୍ରୀ (ଭବ + ଶ୍ରୀ. ଏ)—ଭବାନୀ; ପାର୍ବତୀ—
Bhabି Pାର୍ବତୀ.

ଭବୁଷି—ଶ୍ରୀ. ବ ୫ ବିଶ୍ୱ (ସ. ଭବିଷ୍ୟତ୍କା)—ଭବିଷ୍ୟତ—
Bhabushi Future.

ଭବ୍ୟ—ସ. ବିଶ୍ୱ [ତୁ ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ତି. ସ]—୧ ମନ୍ଦିରଜଳକ; ଶୁଦ୍ଧତା;
Bhabya ଶୁଦ୍ଧକଳକ—1. Auspicious. ୨। ସମ୍ବନ୍ଧ—
[ଭବିଷ୍ୟ + ଶ୍ରୀ] 2. Civilized. • । ଶିଖି; ବଦ୍ର—3. Polite;
civil. ୪। ଶାନ୍ତିପ୍ରଭାବ—4. Of a calm
nature. ୫। ସାଧୁ; ସତ—5. Honest. ୬।
ମାଲିତ ରୂପବିଶ୍ଵ—6. Of refined taste. ୭।
ଶୁଭ୍ୟବାନ—7. Fortunate. ୮। ଭବିଷ୍ୟ—
8. Future; likely to happen. ୯। ଭବୁଷି—
9. Excellent. ୧୦। ଭବିଷ୍ୟ—10. Good; nice.
୧୧। ଉପଶ୍ରୀତ; ବର୍ତ୍ତମାନ—11 Existing. ୧୨।
ଭବସ୍ଥୋଗୀ; ଉପମ୍ବୁତ—12. Proper; fit; worthy.
ସ. ବ—୧। ଡେଲିନୀ ଓ ଫଳ—1, Dilenia Indica
(tree and fruit), , , । ଅବସ୍ଥିତ—2. Exist-
ence (Apte). • । ଭବିଷ୍ୟତ୍କାଳ—3. Future
time (Apte). • । ଫଳ—4. Result;

fruit (Apte). * । ଭବିଷ୍ୟତ—5. Good
result (Apte). ୭। ସୌଭାଗ୍ୟ—6. Prospe-
rity (Apte), ୭। ଅଣ୍ଟି—7. A bone (Apte).
ଦେ. ବିଶ୍ୱ—ସମୀକ୍ଷାକ—Proper. [ଭି—ସେ
ସଥା ଭବିଷ୍ୟ ସମୀକ୍ଷା ଦିଶେ, ଦିଶେ ସର୍ବତ୍ର କହିଦେଶ—
ପ୍ରାଚୀ. ପୃଷ୍ଠାତମଚନ୍ଦ୍ରଦୟ]

ଭବ୍ୟତା—ସ. ବ (ଭବିଷ୍ୟତ + ଭାବ. ତା)—ଭବ୍ୟତା—
Bhabyata Civility; politeness.

ଭବ୍ୟତାସ୍ତ୍ରକ—ସ. ବିଶ୍ୱ ଭବିଷ୍ୟତ + ଦା ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ତି. ଅକ—ସମ୍ବନ୍ଧ,
Bhabyadକ୍ୟା ସ୍ତ୍ରେଦ—Causing happiness.

[ଭି—ଭବ୍ୟତାସ୍ତ୍ରକ ମାଣିକ୍ୟ ବର; ଭୁମ ଜାତ କରୁଥିଲୁ ମଧ୍ୟ
ଧର । ଭବ୍ୟତାସ୍ତ୍ରକ କଣ୍ଠା ଗମ୍ଭୀର ଗାତ ।]

ଭବ୍ୟ ସଭ୍ୟ—ଦେ. ବିଶ୍ୱ (ସମ୍ବନ୍ଧ) — ଭଦ୍ର—
Bhabya sabhya Polite; civil.

ଭବ୍ୟ—ସ. ବ. ଶ୍ରୀ (ଭବ + ଶ୍ରୀ. ଅ; ସ. ଅଗମ)—ଦୁର୍ଗ—
Bhab୍ୟ ଦୁର୍ଗ—Durga.

ଭମ—ସ. ଅ (ଧୂକାରୁକରଣ)—ଭୁମି—
Bham An imitative sound.

ଭମିକବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲୟର) କି—ନିଦିତ୍ତାବସ୍ଥାରେ ବିଳବିଲେଇବା—
Bham-kibଃ To speak or talk during deep sleep.

ଭମିଗଲାନା, ବୈଆଳା—
ଭ ମଣ୍ଡଳ—ସ. ବ—(ମଣ୍ଡଳ ଭୁବନ; ବ + ମଣ୍ଡଳ)—ଆକାଶମଣ୍ଡଳ; ତ୍ରିକ
Bha mandala ମଣ୍ଡଳ—The stellar sphere; the
zodiac.

ଭମମ୍ବାର—ଶ୍ରୀ. ବ (ସ. ଭୁମର)—ଭୁମର—
Bhama(mba)ra Bumble-bee.

ଭୋରା; ଭମର ଭୋମର
ଭମା (ଭାବାଦ) — ଦେ. ବ. ୫ ବିଶ୍ୱ—୧। ଭମା ଭବ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Bhamକ (etc) ଭୋମା 1. Bamକ etc (See),
, ୨। (ସ. ଭବର) ଭବର—2. A big hole.

ଭମର—ଶ୍ରୀ. ବ (ସ. ଭବର)—୧। ଭବର; ବଢ଼ ଗନ୍ତି—
Bhambara 1. A big hole. , ୨। (ସ. ଭୁମର)—ଭୁମର—
ଭୋରା; ବିଅର ଭୋମର 2. Bumble-bee.

ଭମ୍ବ—ସ. ବ (ଭମ୍ବ = ଅକୁକରଣ ପକ୍ଷି + ଶ୍ରୀ. ଅ)—୧।
Bhambha ଝୁମ୍ବ; ଝୁମ୍ବି—1. Smoke. , ୨। ମଣିକା; ମାଛୁ—
2. Flea.

ଭମ୍ବଲି—ସ. ବ (ଭମ୍ବ + ଲ. ଧାରୁ + ଲାଲ)—ଭମ୍ବଲା ମାଛୁ—
Bhambharali ଲିଣିଗିରା ମାଛୁ—Buzzing flea,
the blue bottle fly'

ଭମ୍ବ—ସ. ବ (ଶ୍ରୀ ଧାରୁ—ଶ୍ରୀ ହେବା + ଶ୍ରୀ. ଅ)—୧। ସାଧୁ; ଶକ୍ତି;
Bhaya ଭମ୍ବ—1. Fear; dread; apprehension.
, ୨। ଅକୁମ୍ଭାଶକ୍ତି; ବିପଦ ଅଶ୍ରୁ—2. Risk
or apprehension of danger. , ୩। ସାଧୁ—
3. Dismay; terror; fright. , ୪। (+କରଣ. ଅ)

ଭମ୍ବଦ—4. Danger; peril;
ଭମ୍ବଦ—4. Danger; peril;

ଭୟ କରିବା—ଦେ. କି—୧। ଖୁବ ହେବା—1. To fear; Bhaya karibā to be afraid of. , ,
ମ୍ୟ କରିବା ଭୟ କରା ଅଶ୍ଵା କରିବା—2. To apprehend.

ଭୟ କାତର—ସ. ବିଶ ପୁଂ.(୨ୟା ଚତୁ; ଭୟ+ବାତର)—ଭୟାର୍ତ୍ତ;
Bhaya kātara ଅଚ୍ୟନ୍ତ ଭୟ ଯୋଗୁ ବହଳ—
ଭୟାର୍ତ୍ତ } —ଅନ୍ୟରୂପ Overwhelmed with fear;
ଭୟାର୍ତ୍ତ } —ଅନ୍ୟରୂପ terrified.
(ଭୟକାତରିବା-ବି; ଭୟକାତର-ସ୍ତ୍ରୀ)

ଭୟ ଖାରିବା—ଦେ. ବି—ଭୟତ୍ତୁ ହେବା—The state
Bhaya khāribā of being terrified or over-taken with fear.
ଭୟ ଆର୍ଯ୍ୟିବା |
ଭୟ ଖାରିବା | —ଅନ୍ୟରୂପ
ଭୟ ମାତ୍ରିବସିବା(ମାତ୍ରିବା)
ଭୟ ଲଗନା ଭୟକରା

ଭୟଙ୍କର—ସ. ବିଶ (ଭୟ+କୁ ଧାରୁ+କଣ୍ଠୀ. ଅ) —୧। ଖୁବପଦ;
Bhayāṅkara ତ୍ରାସକ—1. Fearful; terrific;
(ଭୟକଣ୍ଠ—ସ୍ତ୍ରୀ) alarming. , , । ଘୋର—2.
Terrible; formidable. ୩। ବେଳାୟ; ଅଚ୍ୟକ—
3. Excessive. ଦେ. କି. ବିଷ ଓ ବିଶ ବିଷ—
ଅଚ୍ୟନ୍ତ; ଭର—Very; too much. [ଯଥା—
ସେ ଭୟଙ୍କର ଦୁଷ୍ଟ ପିଲା ।]

ଭୟ ଚକିତ—ସ. ବିଶ ପୁଂ(କୟା ଚତୁ; ଭୟ+ଚକିତ)—ଭୟବାସ ଚମତ
Bhaya chakita ପଡ଼ିଥିବା—Startled with fear.
(ଭୟତସ୍ତ, ଭୟସତସ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଭୟଠିତ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଭୟ ଛାରିବା—ଦେ. କି—ମନରୁ ଭୟ ଦୂର ବା ଚାପ କରିବା—
Bhaya chārdibā To shake off fear from
ଭୟାନ୍ତ୍ରିକା ଭୟଛଢା

ଭୟଜନକ—ସ. ବିଶ (ଭୟ+ଜନ୍ମ ଧାରୁ+କଣ୍ଠୀ ଅବ) —ଯାଦ,
Bhayajanaka ଭୟ ଜହାଏ—Causing fear; terrific.
(ଭୟଦ, ଭୟପଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭୟ'ଜନ୍ମା(ନେ)ରିବା—ଦେ. କି—ଭୟ ଉପ୍ରାଦନ କରିବା—
Bhaya janmā(nme)ibā To cause apprehension;
ଭୟଜନ୍ମାନ ଭୟପୈଦାକରିଲା to produce fear-

ଭୟତମ—ଶା (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବିଶ—ଭୟକର—Causing
Bhayatama fear; terrific. [ତୁ—ଭୁକନ୍ତେ ଭୁକନ୍ତେ କରିବା କରିବା କରିବା—
ଭୁକ ସମ, କୁହନ୍ତ ଯେଣୁ ଭୟତମ—ପ୍ରାଚୀନ
ପୂର୍ଣ୍ଣତମନ୍ତ୍ରେଭୟ ।]

ଭୟତା—ସ. ବିଶ ପୁଂ. (ଭୟ+ତେ ଧାରୁ+କଣ୍ଠୀ ତୁ, ୧୩.୧୬) —
Bhayatrāṭā ସେ ମନୁଷ୍ୟରୁ ଭୟରୁ ବା ବିପଦରୁ ଭବାର କରେ—
(ଭୟାନ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Saving people from fear or danger.

ଭୟ ଦେଖା(ଖେ)ରିବା—ଦେ. କି—ଉପରିବା—To frighten; to
Bhaya dekhā(khe)ibā ଭୟଦେଖାନ ଭୟଦିଖାନା terrify.

ଭୟ ନାଶକ—ସ. ବିଶ ପୁଂ—ବିପଦ ନିବାରିବ—

Bhaya nāśana Preventing fear of danger.
(ଭୟନାଶିମା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ. ବି—ଭଗବାନ—God.

ଭୟ ପଡ଼ିବା—ପ୍ରାଦେ. (ଗାତ୍ରାମ) କି—ଭୟ କହିବା—

Bhaya pardibā To fear.

ଭୟ ପାଇବା—ଦେ. କି—ଖୁବ ହେବା; ଉପରିବା—

Bhaya pāitibā To be frightened; to be terrified.
ଭୟ ପାଇୟା ଭୟପାଇବା

ଭୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ—ସ. ବି (ପ୍ରତ୍ଯେ ଚତୁ; ଭୟ+ପ୍ରଦର୍ଶନ)—ଅନ୍ୟରୁ ଭୟ
Bhaya pradarśana ଦେଖାଇବା—Terrifying, frightening others.

ଭୟପ୍ରାପ୍ତ—ସ. ବି (୨ୟା ଚତୁ; ଭୟ+ପ୍ରାପ୍ତ) —ଖୁବ—

Bhayaaprāpta Frightened.

ଭୟ ବିକ(ହ୍ଵା)ଳ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ(ଭୟବିକଳ; ଭୟ+ବିକଳ)—ଭୟବାହି ଅର୍ତ୍ତ—
Bhaya bika(hwa)la Overwhelmed with fear;

(ଭୟ ବିକଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଭୟବିକଳ—ସ୍ତ୍ରୀ) terrified.

ଭୟଭାଗ—ଦେ. ବି (ସ. ଭୟ +ଭାବ) —ଭୟଭାବ; ଖୁବ—Fright,

Bhayabhaṅga (ଭ—କାଗମାଳେ ମନ୍ତ୍ର ପଡ଼ିଲୁ ଭୟଭାବ—
ମୟମାତ୍ର ଭୟଭାବ କୃଷିତିଂଦ୍ର ମହାଭାବ ଅବ)

ଭୟ ଭାତ୍ରିବା—ଦେ. ବି—ଭକର ମନରୁ ଭୟ ଦୂର ହେବା—Shaking
Bhaya bhāṅgibā off of fear. ଦେ. କି—ଅନ୍ୟର ମନରେ
ଭୟଭାବ ଭୟଭାବ ଭୟପ୍ରାପ୍ତ ଭୟରୁ ଦୂର କରିବା—To
ଭୟଭେଦେଦେଇ ଭୟଭେଦାନ ଭୟଭେଦାନ remove fear from the
mind of another.

ଭୟଭାତ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ଭୟା ଚତୁ; ଭୟ+ଭାତ) —ଖୁବ; ତ୍ରୁ—

Bhayabhāta (ଭୟଭାତ—ସ୍ତ୍ରୀ) Frightened.

ଭୟ ଭାତି—ଦେ. ବି (ଏକାର୍ଥକ ସହିତ) —ଭର ଭୟ—

Bhaya bhāti ମନ୍ତ୍ର ମୀତି ଭୟଭାତି Fear.

ଭୟ ମାତ୍ରିବା—ଦେ. ବି—ଭରିବା; ଖୁବ ହେବା—

Bhaya mārtibā ଭୟ କରା; ଭର ବେଥ ହେବା Being
frightened or alarmed.
(ଭୟ ବୋଧ ହେବା, ଭୟ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସେ ରହିବ—ସ. ବିଶ—୧। ଭର୍ତ୍ତୁ—1. Fearless. , ,

Bhaya rahita ଶକ୍ତି ରହିବ—2. Free from apprehension.
(ଭୟଶକ୍ତି, ଭୟଶକ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ)

* 3। ସେହିଠାରେ ବୌଣସି ଭୟ ଦିଲାବାର ଶକ୍ତା ନାହି—

3. Free from any risk of danger.

ଭୟଶକ୍ତି—ସ. ବିଶ. ପୁଂ—(ବିକୁଣ୍ଠ; ଭୟ+ଶକ୍ତି) —ଭୟଶକ୍ତି;
Bhayaśila (ଭୟଶକ୍ତି—ସ୍ତ୍ରୀ) ଖୁବ—Timid; fearful.

ଭୟା—ଦେ. ବି—ପ୍ରାଚୀନ ଜଳଯାକ ବିଶେଷ (କରବିଲୁ ପ୍ରାଚୀନ
Bhaya ଭାତ୍ରିକ)—A kind of ancient boat or ship.

ବେବେ. ଅ—(ହୁନ. ତେଗ୍ୟା; ସ. ଖୁବ) —ହେ ଭର !—
Oh, brother ! ପ୍ରାଦେ. (ଗାତ୍ରାମ) —ବ. (ସ.

ମନ୍ତ୍ର ଭୟ) —ବୌଣସି ଅନ୍ତରେ ବାପଅତ ମାତିବା ଯୋଗୁ
ବନ୍ୟଜ୍ଞତ୍ରଭାବ ସେ ଅନ୍ତରିକ୍ଷାରୀ ଲୋକର ବା ସେ ବାଟେ ଯିବା ଲୋକର

ମନରେ ଚକ୍ଷିତ ଅନିଶ୍ଚାଶକ୍ଳା (ସଥା—ଜଗଳ ବାଟରେ ବାଧ
ରୟା) — Risk of danger from wild animals
(in a tract visited or infested by a
tiger or other wild animal).

ବସ୍ତ୍ରାକୁଳ—ସ. ବିଶ. ସୁଂ (ଅସ୍ତ୍ରା ତତ; ରୟ + ଅକୁଳ) — ବସ୍ତ୍ରାକୁଳ—
Bhayākula Overwhelmed with fear; terrified;
(ରୟାକୁଳ, ରୟାର୍ତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) terror-struck.
(ରୟାକୁଳ, ରୟାକୁଳତା; ରୟାର୍ତ୍ତ—ଶ୍ଵର)

ବସ୍ତ୍ରାକୃତ—ଦେ. ବିଶ.—ଖରଣ, ବସ୍ତ୍ରକର—Terrible; dreadful.
Bhayākṛuti [ର—ଦେ ଦେବଦେବ ଦେବପତି, ଦିମେ
ଦଶନ୍ତ୍ର ବସ୍ତ୍ରାକୃତ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଶ୍ରୀବତ ।]

ବସ୍ତ୍ରାକଳ—ସ. ବିଶ—ସାହାଠାରୁ ରୟ ଆଇବାରୁ ଦୁଃଖ; ଖରଣ; ଉସ୍ତ୍ରକଳ
Bhayākala Terrific; terrible. ସ. ବି—୧। ବ୍ୟାକ୍ରୁ
—1. Tiger. , । ସତ୍ତ୍ଵ—2. The Dragon's
head. * । କାବ୍ୟର ରସତଥେଷ; ରୟ ଯେଉଁ ଉସ୍ତ୍ର
ସ୍ଥାପନକଳ—3. The sentiment of terror in
literature. ଦେ. କ୍ର. ବିଶାର୍ତ୍ତ ବିଶର ବିଶ—୧ ।
ଅତ୍ୟକ୍ର—1. Very much. ୨। ବସ୍ତ୍ରକର ରୂପରେ—
2. Awfully.

ବସ୍ତ୍ରାପଦ—ସ, ବିଶ. ସୁଂ (ରୟ + ଅପ + ଦା ଧାରୁ—ଦ୍ୟାମ କରିବା +
Bhayāpada କରଣ. ଅ)—୧ । ବସ୍ତ୍ରାକାଶ—1. Allaying
(ରୟାପଦା—ଶ୍ଵର) fear. , । ବସ୍ତ୍ରାପାଦ—2. Saving from
danger. ସ. ବି—୧ । ନ୍ୟକ—1. King. , ।
ତ୍ରୁ—2. Bishnu.

ବସ୍ତ୍ରାକହ—ସ. ବିଶ (ରୟ + ଅ + କହ ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ବ. ଅ)—୧ ।
Bhayākaha ବସ୍ତ୍ରକହ—1. Formidable; terrible.
2. କିପଦ ପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Fraught with danger;
dangerous. ୩। ବିପଦ ଅପକାଳକଳ—3. Risky.

ବସ୍ତ୍ରାର୍ତ୍ତ—ସ. ବିଶ. ସୁଂ (ଅସ୍ତ୍ରା ତତ, ରୟ + ଅର୍ତ୍ତ)—ରୟା-
Bhayāratta ଦ୍ୟାମ ବହଳ; ବସ୍ତ୍ରାର୍ତ୍ତ—Overwhelmed
(ରୟାର୍ତ୍ତ—ଶ୍ଵର) with fear; terrified; frightened.

ବସ୍ତ୍ରାକୁ—ସ. ବିଶ (ରୟ + ପ୍ରକୁଳ ବିଶିଷ୍ଟାର୍ଥରେ ଅକୁ)—ଶ୍ଵର—
Bhayāku Timid; coward; alarmed.

ବେୟେଣୀ—ଶ୍ରୀ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ) ବ ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ବିଶ. ପ୍ରା. ବେୟେଣୀ)—
Bhayanī ବେୟେଣୀ—Sister. (ର—ଦୂର ଗ୍ରେଣୀ, ଦୂରତା
ବୋନ ଅହିନ ସହତୀ, ଏ ମୋର ସାନ ଦେୟେଣୀ ପ୍ରାଚୀ. ପ୍ରକୁମାତା ।)

ବର—ଦେ. ଅ. (ସ. ର ଧାରୁ; କାଳ ବାତବ ଶବ୍ଦ ସରେ ବ୍ୟବହୃତ ଦୁଃଖ)—
Bhar ଭର କରିମ; ଯାକ—Throughout. (ସଥା—
ବିନବର ମୁଁ ଏ କାମରେ ଲାଗି ରହିଛି ।)

ବରଦର—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲୟର) କ୍ର. ବିଶ. (କୁଳ. ହୁ. ଲୋଭ ତୋର)–
Bhar-dar ଶିଶୁରତରେ—Briskly. (ସଥା—ପାପ ମେହୁଆ
ଦେବାରୁ ଧାନ ରୁଣାରୁଣ ବରଦର ଲାଗିଛି ।)

ବରପୁର—ଦେ. ବିଶ. (ସ. ବରତ + ସ. ପୂର୍ଣ୍ଣ) —ପରପୁର—
Bhar-pūr ଭରପୁର ଭରପୁର Full; full to the brim.
ବରଭଙ୍ଗ—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲୟର) ବିଶ—ଅନାବୁଦ; ମେଲ—
Bhar-bhaṅg Open; uncovered,
ବରଭର—ଦେ. ଅ—୧। ବୁଦ୍ଧି ଭରିବାର ଶବ—1, The sound
Bhar-bhar of bubbling. , । ଗାଢି ଫେଣେସୁଲ୍ଲ
ମଟମେଟ ଭରଳ ପଦାର୍ଥରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Full of thick slimy
or foamy liquid matter.
(ସଥା—କଳାଟା ଏବଂ ବରଭର ହୋଇଥାଏ ।)

ବରର—ଦେ. ଅ. (ଧଳିଥିବାରର) —ପରର; ବରକାଳପ୍ରାୟ ବରର
Bhar-r ଶବ—Imitative sound of fluttering.
(ରତ୍ନ ବରର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଫରର
ବର ସ. ବ (ର ଧାରୁ=ପୋଷଣ କରିବା+ରାବ ଅ)—୧ । ଭରଣ
Bhara ପୋଷଣ—1. Maintenance. , । କର୍ତ୍ତରର;
ଅବଲମ୍ବନ—2. Support; reliance. • ।
ବର—3. Weight; load; burden.
[ର—ମଞ୍ଜୁଧ କର କର ବହିରେ ଗୋ । କରିବୁପର୍ଯ୍ୟ
ସଙ୍ଗାତ ।] * । ଅବର୍ଗବ—4. Appearance.
* । ଅଧିକ—5. Excess; abundance. ୨ ।
ଗୌରବ—6. Respect; regard; glory. ୨ ।
ପୂରଣ—7. Filling; fulfilling. ୮ । ଅସ୍ତ୍ରା;
ବସ୍ତ୍ରା—8. Confidence. ୯ । ଅପ୍ରଦ—
9. Eagerness. ୧୦ । ଅଧା—10. Hope.
୧୧. ସମ୍ବୁଦ୍ଧ—11. Multitude; collection. ସ. ବିଶ.
ସୁଂ—୧। ଭରଣକର୍ତ୍ତର; ସେ ଭରଣ କରେ—1. Maintaining. [ର—ଏହ ଭରଣରେ ଏହ ଶବ ଅନ୍ୟ
ପଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ଦୁଃଖ; ସଥା—ବରମ୍ବର ।] ଦେ. ବିଶ.
(ଅନ୍ୟ ପଦ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରସ୍ତୁତ, ସଥା—ପରଭର; ଅଗଭର)—
୧। (ଅମୁକ) ବିପଦ ଅଗ୍ରପଦ ହେଉଥିବା—1. Going
or advancing towards (such or such
a direction). , । (ଅମୁକରେ) ପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Full
of; full with. (ର—ଶାମତା ସଙ୍କୁଳରେ ଲଜ୍ଜାଦରେ ।
କରିବୁପର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗାତ ।) * । (ପେଟକୁ) ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ
ସଥେଷ୍ଟ (ଶାମତ) —3. (food)Enough for filling
up (one's belly). (ସଥା—ପେଟକର ଭୋକନ ।)
* । (ପିଠିକ) ସାରଥକୁ ବୁଝି—4. Equal to the
capacity of (one's back). (ର—ପେଟକର
ଭୋକନ ଦେଇ ପିଠିକର କାମ କେବେ ସିନା ଆହୁନ)
ବର(ଶ)ର—ଦେ. ବି—୧ । କରିପୂରଣ—1. Compensation.
Bhara(r)u , । ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା; ଭରଣ—2. Filling
ଭରଣ up. * । (ତଙ୍କା ଅବରୁ) ବୋଲାଇ କରିବା—
3. Loading. ଦେ. ବିଶ—୧ । ପରପୁର—
ମରୀକୁଣ୍ଡ, ପୁଣି 1. Filled up. , । ଗୋଟାଇବେ ପୂର୍ଣ୍ଣ—
ଭରା 2. Full laden.

ଭରଣୀ ଦେବା—ଦେ. କି—୧ । ଶତ ଦୂରଣ କରିବା—1. To Bharau debet; to compensate; to make up for. ୨ । ଭାରଦେଲା ପରପୁଣ୍ଡି କରିବା—2. To fill up. ୩ । ବୋହାର ମରନା ଭରା ଦେଖୋ କରିବା—3. To load.

ଭର କରିବା(ରଜିବା)—ଦେ. କି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସୁଠାରେ Bhara karibā(rakhibā) ନିର୍ଭର କରିବା—To depend on; to be supported by. ଭରତନ(ନା)—ଗ୍ରା. ବି (ସ. ଭର୍ତ୍ତନା) —ଭର୍ତ୍ତନା (ଦେଖ) —Bharachhana(nā) ଭରତନ ମରଜନା Bhartsanā (See).

ଭରଜା —ଦେ. ବି—ମୁଖକା; ମୁକାବଳୀ—Confronting; substantiation; verification. Bharajā ମୁକାବଳା ମୋକାବଳା tiation; verification. ଭରଜା(ଜେ)ରବା—ଦେ. କି (ସ. ଭର୍ତ୍ତ ଧରୁ) —୧ । ମୁଖକା Bharajā(je)ibā କରିବା—1. To confront. ୨ । ଭଜାନ ମୁକାବଳ କରିବା—2. To substantiate a ମୁକାବଳା କରନା matter by evidence. ୩ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା—3. To satisfy.

ଭରଜା ଭରଜି—ଦେ. ବି—ପରିଷର ସହିତ ମୁଖକା ମୁକାବଳ—Bharajā bharaji Mutual confronting; substantiation of a matter between 2 persons.

ଭରଜିବା—ଦେ. କି—ଭରଜା (ଦେଖ) Bharajibā Bhajibā (See).

ଭରଟ—ସ. ବି (ଭ ଧରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ଅଟ) —କୁମୁଦ; କୁମୁର—Potter. Bharata ଦେ. ବି ଓ ବିଶ—ଭରଟ (ଦେଖ) —Bharatā (See).

ଭର(ରେ,ରୋ)ଟ—ଦେ. ବି (ସ ରୁ ଧରୁ) —କୌଣସି ପଦାର୍ଥଦ୍ୱାରା Bhara(rā,ro)ta ପରପୁଣ୍ଡ—Filled up. (ସଥା—ହେ ଭରଟ ଭରା ଭରା ଧାନରେ ଭରଟ ହୋଇଛି)

ଭରଣ—ସ. ବି (ଭ ଧରୁ+ରାବ. ଅନ) —୧ । ପୂଣ୍ଡ କରିବା; ପୂରଣ—Bharana 1. Filling up. ୨ । ପୋଷଣ; ପ୍ରତିପାଳନ—

2. Maintenance; support. ୩ । ଧାରଣ—

3. Holding; bearing. ୪ । (+ଭରଣ ଅନ) ଦେବତକ—4. Salary; pay. ୫ । ମିଶ ଧାରୁଦଶେ;

ଟଙ୍କ—5. A mixed metal; bronze. ଦେ. ବି—୧ । ଧରଣ ପରିମାଣ ବିଧେୟ—1. A measure

of corn. [ଦ୍ୱ—୧ଭରଣ = ୪ପୋଣ୍ଡ = ୮୦ ଗର୍ଜି]

୨ । ଏକ ଶଣ ଗାଢ଼ିରେ ବୋହାର ହେବା ପରିମାଣ—2. A cartload. ୩ । (ପ୍ରାଚୀକ ପଦ୍ମ) (ଅଳକା ଅତି) ଲଗାଇବା—3. Painting

(with lac dye or other dye). (ଭ—ତଥ୍ୟ ସୁରେଣ୍ଟିକ ଅଳକାଭରଣ ଦେଖିଲେ ରଞ୍ଜିର ମନ । ପ୍ରାଚୀ,

ରହସ୍ୟମନ୍ତ୍ରାଳୀ) ପ୍ରାଦେ(ଗଞ୍ଜାମ) ବି—୧ । ଏକ ଏକର

ବୁଦ୍ଧିର ଏକ ପଞ୍ଚମାଂଶ ବା ୧୦ ତେବେମର ତମି—

1. One-fifth of an acre. [ଦ୍ୱ—ଗଞ୍ଜାମରେ

ଏକ ଏକର = ୧୦ ବେଷ୍ଟ = * ଭରଣ । ସ୍ଥାନେ ପ୍ରାକେ ୨ ବା ୩ ବେଷ୍ଟରେ ମଧ୍ୟ ଏକ ଭରଣ ତମି ହୋଇଥାଏ ।] * ୨ । ଧାନ ଆଦି ଶର୍ଷତର ପରିମାଣ ବିଧେୟ—2. A measure of corn.

[ଦ୍ୱ—୨୦ କୌତ୍ତ = ୮୦ ଗର୍ଜି = ୧ ଭରଣ । ସ୍ଥାନେ ପ୍ରାକେ ୧୦ ବା ୧୨ କୌତ୍ତରେ ୧ ଭରଣ ହୁଏ ।]

ଭରଣ ପୂରଣ—ଦେ. ବି—(ସହତର; ସ. ଭରଣ + ପୂରଣ) —ପୂଣ୍ଡକରିବା Bharana pūrana Bharanapūrana ଭରଣପୂରଣ ଭରଣପୂରଣ—Fulfilment.

ଭରଣ ପୋଷଣ—ସ. ବି (ଏକାର୍ଥକ ସହତର) —୧ । ପ୍ରତିପାଳନ—Bharana poshaṇa 1. Maintenance. ୨ । ଖୋଲାକ ପୋଷାକ ଦେବା—2. Giving food and clothes.

ଭରଣପୋଷଣ କରିବା—ଦେ. କି—ପ୍ରତିପାଳନ କରିବା—Bharanapōṣaṇa karibā Bharanapōṣaṇa karibā ଭରଣପୋଷଣକରା To maintain; to support.

ଭରଣ ଭରଣ—ଦେ. ବିଶ—ବହୁ ଭରଣ ପରିମିତ—Bharana bharaṇa Many Bharanas of.

ଭର(ରି)ଣା—ଦେ. ବି (ସ. ଭରଣ) —୧ । ପୂଣ୍ଡ—1. Filling up.

Bhara(ri)nā ଭରନା; ଭରନ ୨ । ପୂଣ୍ଡତା—2. Fullness.

* । କୌଣସି ପାତ୍ର ପୂଣ୍ଡ କରିବା କିମନ୍ତେ ଅବଶ୍ୟକ ପଦାର୍ଥର ପରିମାଣ—3. Quantity required to fill up receptacle; supplement.

ଭରନୀ ଭରନୀ—4. Compensation.

ଭର(ରି)ଣା କରିବା—ଦେ. କି—୧ ପୂଣ୍ଡ କରିବା—1. To fill up a Bhara(ri)nā karibā thing; to supplement.

ଭରନ କରନା , ୨ । ଶତ ପୂରଣ କରିବା—2. To compensate.

ଭରନୀ—ଦେ. ବି (ସ. ଭରଣ) —୧ । ପୂଣ୍ଡ କରିବା କିମ୍ବା—1. Act Bhara(ri)nā karibā of filling up. ୨ । ଉଗାର ଅତି ଭରନୀ ବାନା ବାଗର ସୁତା—2. The woof-thread.

ଭରଣ କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ପୂଣ୍ଡ କରିବା—1. To fill up.

Bharani karibā ୨ । କ୍ଷପିତ୍ତ ଭରଣ କରିବା—2. To compensate.

(ଭରଣ ଦେବା—ଅନନ୍ତପ)

ଭରଣୀ—ସ. ବି (ଭରଣ+ର) —ଦ୍ୱାରା କରିବା; ସ୍ଵଭବିତ ନିଷକ୍ତି Bharaṇī ମଧ୍ୟରୁ * ଗୋଟି ଭାରବାସ୍ୟକୁ କିମ୍ବାକାର ନିଷକ୍ତି

ବିଧେୟ; * ସ୍ଵ କରିବା—The 2nd asterism.

(କରିବା କରିବା କରିବା କରିବା କରିବା)

ପ୍ରାଦେ. (ସୋକମ୍ପର) ବି—ଆଜିକ ପଦରେ ସମଲାଭ ତାକୁରଣୀକୁ ଦ୍ୱାରା କରିବା ପାଇଁ କରିବା ଯିବା ତେପଟା ତୋଲିବ ଉକୁଟ ଓ କୁଣ୍ଡାର ଅନୁଷ୍ଠାରେ ଏକ ଥର ବାଦନ-

The cadenced beating or fanfare of flat drums according to a fixed tune in order to make *Samalai Thākuraṇī* possess a person. [ଦ୍ୱ—ଏହପର ଶୋଇ ଭରଣୀ ପୁଣୀ ହେଲେ ଠାକୁରଣୀ କାଳଶୀ ଠାତେ ଉଚ୍ଚ ହୁଅଛି ।]

ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ— ପରୁଆ—A gallipot.

ଭରଣୀରୁ—ସ. ବ (ଭରଣୀ=ନିଷଫ ବିଶେଷ + ରୁ=ତାତ) —ଶହୁପ୍ରତ୍ତ
Bharanibhū The Dragon's head.

ଭରଣୀୟ—ସ. ବିଶ (ର ଧାରୁ+କର୍ମ. ଅନ୍ୟ) —ରତ୍ନବ୍ୟ; ପୋଷଣୀୟ—
Bharaniya Fit to be nourished.

ଭରଣ୍ୟ—ସ. ବିଶ (ଭରଣ+ସ) —ଭରଣୀୟ; ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ—Fit to
Bharanya be nourished. ସ. ବ—ବେଳନ; ଭରମା—
Pay; salary.

ଭରଣ୍ୟଭୁକ—ସ. ବିଶ (ଭରଣ୍ୟ+ଭୁକ୍ ଧାରୁ=ଭୋଲକ କରିବା +
Bharanyabhuk କରୁଥିବୁପ୍ରତ୍ତ; ଭରଣ୍ୟଭୁକ; ୧ମା. ୧୯) —ବେଳନ
ଭୋଲି (କର୍ମବୂପ୍ରତ୍ତ) —(a servant) Getting pay;
salaried (servant.)

ଭରଣ୍ୟା—ସ. ବ. ଶ୍ଵି (ଭରଣ୍ୟ+ଅ) —ଭରଣ୍ୟ; ବେଳନ—
Bharanyā Pay; salary.

ଭରଣ୍ୟ—ସ. ବ (ର ଧାରୁ+କର୍ମ ଅନ୍ୟ) —୧. ପ୍ରଭୁ, ସ୍ବାମୀ—1. Lord;
Bharanya master. ୨. ବର୍ତ୍ତ୍ତ; ସ୍ବାମୀ—2. Husband.
୩. ରଜା—3. King. ୪. ବୃଷ—4. Bull. *

ବୃମି—5. Maggot; worms. ଦେ. ବ—ମୁଖବୁକ
ବରଣ୍ୟ—A boil on the face.

ଭରତ—ସ. ବ—(ର ଧାରୁ+କର୍ମ. ଅତ) —୧. ଦଶରଥ ରଜାକୁ
Bharata ରଜ୍ୟ ସୁଦ—1. The third son of Daśaratha
ରଜା—2. Name of a saintly king. *

ପକୁନ୍ଦାଳା ଗର୍ଭକାର ଦୂଢ଼ୁ ସଜାଳ ସୁଦ
(ପଦ୍ମ କାମ ସବ୍ଦମନ) —3. Name of the son
of Dushmanta. [ଦ୍ୱ—ଏହାକ ନାମରୁ ଭରତବନ
ନାମ ହୋଇଥିଲା ।] *

ବ୍ରାହ୍ମଣକୁମାର ବିଶେଷ;
ଜଡ଼ ଭରତ—4. Name of a Brâhmaṇa. [ଦ୍ୱ—
ଜଡ଼ ଭରତ ଦେଖ ।]

* 1. ଭରତ ସଜାଳ ବପ—5. The race of king
Bharata. ୨. ସଙ୍ଗୀତ ଓ ନାଟ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରଥମ
ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ମୁନ୍—6. Name of the sage who
first introduced music. [ଦ୍ୱ—ଏହାକ ନାଟ୍ୟ
ଶାସ୍ତ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥ ଚାଲ୍ୟ ପତାକାର ଓ ଏଥୁରେ ଭୁଲ୍ଲ ଭରଣୀର
ଭିହିର ଥିଲା ।]

୭. ସଙ୍ଗୀତ ଓ ନାଟ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର—7. The science of
dancing and music. ୮. ନଟ—8. An
actor. ୯. ତନ୍ତ୍ରବାୟ; ତନ୍ତ୍ର—9. Weaver.
୧୦. ବ୍ୟାଧ—10. Hunter. ଦେ. ବ—୧.

ଲୋକକୁ କଥାମୀବା ନାମ—1. A name given to

males. , । ଭରତାକ ବା ଭରତିଆ ପଣୀ—2.

Skylark. [ର—ଶୁରଲ ଭିଦାସ ଭରତନାମ୍ବନ
ରହଳପତ୍ର ଭୁବାଳେ । ନନ୍ଦିଶ୍ଵର ଶର୍ମିଷ୍ଠା ।]

ଭରତ ଶ୍ରେ—ସ. ବ—ଭରତବର୍ଷ—India.

Bharata khaṇḍa

ଭରତ ଶୁଦ୍ଧକ—ସ. ବ (ଭରତ=ନାଟ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ପଣେତା + ସୁଦ +

Bharata putraka ଭୁଲାର୍ଥରେ କ)—୧. ନାଟ୍ୟକଳା
ବ୍ୟକସାୟୀ—1. A Professional musician. , ।

ନଟ; ଅଭିନେତା—2. An actor*

ଭରତପୁର—ଦେ. ବ—ଭରତପୁର (ଦେଖ)

Bharatapura ଭରତପୁର ଭରତପୁର Bharathapura (See)

ଭରତଶର୍ଷର—ସ. ବିଶ ଓ ବ(ଭରତ+ରଷର) —ଭରତବଣୀୟ ରଜାମାନଙ୍କ
Bharatarshabha ମଧ୍ୟରେ ଶୈଖ—Chief amongst

the descendants of king Bharata.

ଭରତ ଶେଣ—ଦେ. ବ (ନାମ) —ତନେବ ତେଥେ କବି—An

Bharata shēna Oriya poet. [ଦ୍ୱ—ଏ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା
ଧରବୋଟ ଦୂରରେ ଜୟପ୍ରଦଶ କରିଥିଲେ; ଜାତିରେ ଶୁଦ୍ଧ;

ଏ ଧରବୋଟ ସଜା ରତ୍ନାଥ ସିଦ୍ଧବ ସମସ୍ତରେ (୧୯୭୦
ଆମ୍ବାଦରେ) ଜାତି ସ୍ଥରେ । ‘ସୁଲେତନା ପରଣୟ’ ଓ
‘ସୁଲ୍ଲବ୍ରା ପରଣୟ’ ଏହାକ ରତ୍ନ କାବ୍ୟ । ତାରିଖ,
ଉତ୍ତଳ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ ।]

ଭରତା—ଦେ. ବ—୧. (ପଦ୍ମ) (ସ, ବର୍ତ୍ତ୍ତ)—ସ୍ବାମୀ; ପତି—

Bharatā 1. Husband. [ର—ଭରତାବେବା ବିଳା
ମରତା ଭାତାର ଅନ ମତେ ତାଙ୍କୁ, ନାହିଁ ଗତ ଜାଣ ସମ୍ବାଦ ଭରବାରୁ ।

ବୃତ୍ତିକ. ମହାଭାବତ. ବନ ।] , । ଭରଆ (ଦେଖ)
—2. Bharathā (See).

ଭରତାଗ୍ରଜ—ସ. ବ (ପଣୀ ଚର୍ଚ; ଭରତ + ଅଗ୍ରଜ) —ଶମତନ୍ତ୍ର—

Bharatāgraja Rāmchandra,
ଭରତି—ଦେ. ବିଶ (ସ ର ଧାରୁ)—ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ—Filled up.

Bharati [ର—ଅକ୍ଷରକ ପ୍ରସରରେ ଚରଣ କରିଦୁଇ ଭରତ ।
(ରତ୍ତ—ଅକ୍ଷରପ) କରିପୂର୍ଣ୍ଣ. ସଙ୍ଗୀତ ।] ଦେ. ବ—୧.

ମର୍ତ୍ତୀ ପୂର୍ତ୍ତି—1. Filling up. , । ଦୂର୍ଣ୍ଣିତ—2.

ଭରତି Fullness , । ପ୍ରବେଶ କରଣ—3. Admission.
ଭରତି ଚ । ବିଦ୍ୟାଲୟରେ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ନାମ ଲେଖାଇବା—

4. Admission into a school.

ଭରତିଆ—ଦେ. ବ (ସ. ଭରତାକ)—ଶାଖାଶ୍ରୀ ବରର ପଣୀ ବିଶେ—

Bharatiā The skylark; pipit; Alanda Arvensis.
ଭରତି କରିବାକୁ ମୁହଁର ସେ ଟଙ୍କ, ତୁମି ଅଭିଭାବା; ଲକ୍ଷା କରି ପଥେ । ରଧାକାର୍ଯ୍ୟ. ପାଦଗା ।] [ଦ୍ୱ—

ଏହା ମାତ୍ର ଅଜ୍ଞାନ ଲକ୍ଷା; ଏହାର ପଥ ଅଜ୍ଞାନ; ମୁଣ୍ଡରେ
ଶେଷ ଜଟ; ଅଧି ସବୁ । ଏ ପଢ଼ିଥରେ କଷା କରେ ଏବଂ

ସିଂହ ମାର ତୁର୍ବ ଅବାଶ୍ରୁ ସିଂହ ହୋଇ ଭୁବେ, ପ୍ରବାଦ ଅଛି ସେ ପ୍ରକର୍ଷକାଳରେ ଏହାର କଷା ଭିପ୍ରରେ

ବର୍ତ୍ତିପାଣି ମାତ୍ର ଯାଇ ୨ ତାଳ ପାଣି ହୋଇଗଲ; ମାତ୍ର ଉଗବାନ୍ ଏହାରୁ ସେ ପାଣିରୁ କଷାଇଲେ । ଅଛୁଟ ମଧ୍ୟ ପ୍ରବାଦ ଅଛୁଟେ ରୂପିରେ ବରତିଆ ଜୀବ ବସା ନ ଥିବାରୁ ଏ ସବାଦା ଅକାଶରେ ଉଚ୍ଚ ଦୁଲ୍ଲାଖାଏ ଏବଂ ଅକାଶରେ ଉଚ୍ଚୁଥିବା କେଳେ ତମ ଶତିଲେ ତମ ଭୂର୍ବେ ପଡ଼ି ପାଇଁ ଯାଏ । ସେଥିରୁ ଯେଉଁ ପିଲା କର ହୁଏ ସେ ପୁଣି ମାଆ ପାଖରୁ ଅକାଶକୁ ଉଚ୍ଚିପାଇଏ :]

ଭରତ କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ସୁରିବା—୧. To thrust.

Bharati karibā ପୂଣ୍ଠ କରିବା—୨. To fill np.

(ଭର୍ତ୍ତିକରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରବେଶ କରିବା—୩. To

admit. ୪ । ବିଦ୍ୟାକ୍ଷେତ୍ରରେ ପାଠୀଙ୍କାରୀ

ଭରତି କରା ଶତିର ନାମ ଲେଖିବା—୫. To admit a

ମର୍ତ୍ତିକରିଲୋ student to a school.

ଭରଥ—ପ୍ରା. ବି. (ସ୍ଵ. ବରତ)—୧ । ଭରତ (ଦେଖ)—୧.

Bharatha Bharata (See) ୨ । ଭରତ ନାମକ

ଭର୍ତ୍ତିଥ ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ—୨. Name for

ଭରତିଥ } ଅନ୍ୟରୂପ calling Bharata. ୩ । ଧାରୁ ବିଶେଷ

ଭରଥ—୩. A kind of metal.

ଭରଥ ସୁର—ଦେ. କି (ଦେଖ)—୧ । ଭରତିଥାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ରଜ୍ୟବିଶେଷ—

Bharatha pura A state in Rajputana.

[ଦ୍ୱ—ଏଠାର ରାଜୀ ଜାତିବିଶେଷ । ଭରଥୁର ଦୁର୍ଗ ନିର୍ମିତ କୌଣସି ଯୋଗୁ ଅବେଳ୍ୟ ଓ ଅତେଇ ବୋଲି ଖ୍ୟାତିଲୁର କରିଥିଲା । ଏଠାରେ ଅନେକ ହିନ୍ଦୁ ଦେବଦେଶକ ମନ୍ଦିର ଅଛି । ମନ୍ଦିରମୋହନ, ଶର୍ତ୍ତଦର୍ଶନ ।]

ଭରଥ—ଦେ. ବି—ଅଛୁଟ, ବଦଳି, ବାରିଗଣ ଥିବାରୁ ନିଅଁ ରେ ଘୋଡ଼ି

Bharathā ପାଦିତ କରି ତାରୁ ତକଟି ତହିଁରେ ତେଜ ୫

ଚାଟିନୀ, କଟ୍ଟା ପରିମାଣିତ ଗୋଲାର ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିକ ପ୍ରସ୍ତୁତ

ଅରଦାବା, ମର୍ତ୍ତା କରୁଥିଥ—Fruits boiled with water

or in fire and then made into a paste

with spices added to it and used as

curry.

ଭର ଦେବା—ଦେ. କି—ଭର ଦେବା (ଦେଖ)

Bhara debā ଭରଦେବା ଭରଦେଓରା Bhara debā (See)

ଭରଦ୍ଵାଜ—ସ. ବି. (ଭର + ଦ୍ଵାଜ = ଜାତ, ଦିମା ଭାବୁ = ଭରଣ

Bharadwāja ଭରବା + ଅଛୁଟ + ବାଜ; ଅବୁଦ୍ଵାଜ ମମତାକୁ

କହିଥିଲେ—ହେ ମମତେ ! ଆମେ ଭୁବ୍ୟ ଭ୍ରାତାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା

ଉପୁର ଏହି ସୁତ୍ତକୁ ଭର, ଅର୍ଥାତ୍ ପାଳନ କର—

ଏହୁ ଏହାକ ନାମ ଭରଦ୍ଵାଜ)—୧ । ଘୋଷ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ

ମୂଳ ବିଶେଷ—୧. Name of a sage who founded a race. [ଦ୍ୱ—ଏ ମହାବ୍ଲାକ ଭରତକ ପାଳନ

ଦୃଷ୍ଟାକ୍ଷର ପୁନ୍ଥ ତ୍ରୋଣାର୍ଥିକ ପିତା । ପ୍ରୟାଗରେ

ଏହାକ ଅଶ୍ରମ ସ୍ଥାନ] ୨ । ଭରତା ପଶୀ—୨. The

sky lark. ୩ । ଭଦରଦଳା ଚଢ଼େଇ—୩. The

blue jay.

ଭରପେଟ—ଦେ. କି ୫ କଣ—ହିତରପୁଣ୍ଠ ପୁଷ୍ଟକ (ଭୋଜନ); Bharapeta ମର୍ଯ୍ୟାଟ ପେଟିଭର ପେଟଭର—Bellyful.

ଭରବର—ଦେ. ବି—ଭୁତୁର; କର୍ତ୍ତବ୍ୟାତିକାରୀ ଭୁତୁ ବିଶେଷ—Bharabharā A trumpet producing a harsh sound.

ଭରମ—ସ. ବି. (ଭାବୁ + କର୍ତ୍ତି. ଅମ)—ଭର୍ତ୍ତ; ଭରମପୋଷଣ କର୍ତ୍ତି—Bharama Supporter. ଦେ. ବି (ସ. ସ୍ତ୍ରୀମ)—୧ ।

ଭରମ ସ୍ମୃମିମାନ; ମର୍ଯ୍ୟାତ—୧. Respect. ୨ । ମହିତ;

ଭରମ ରହିତ—୨. Prestige; credit. * + (ସ. ଭୂତୁ) ଭୂତ; ଭୂତି—୩. Mistake. ୪ । (କୁ. ଭର୍ତ୍ତି) ସୁଲା—୪. Gold. ଗ୍ରା. ବିଶ—ଭୁତୁ—Mistaken; (ଭ—ଭଣି ହୋଇଲା ମୁଁ ପାଟକେନ୍ଦ୍ରାତାରେ କରିଥିଲା କିମ୍ବମ, ଅମର ମୋହନ ମାନ ନ କରିବୁ ଭୁତୁ ତୋହିଲୁ—

ଭରମ । ଭର୍ତ୍ତ. କୋଷୁଧାରୀ—

ଭରମଣ—ପ୍ରା. ବି. (ସ. ଭୂମି)—ଭୂମଣ—Bharamana Travelling.

ଭରମ ରଖିବା—ଦେ. କି—ବୈଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଭୁତୁ ବିଶ୍ଵାରବା ବା

Bharama rakhibā ସ୍ମୃତିକବା—To save the prestige of a person; to save a person from loss of credit.

ଭରମ ସରମ—ଦେ. ବି (ସ. ଭୂମି + ପା. ଶର୍ମି)—ସରମ ଓ କହା—Bharama sarama ଭରମ ସରମ Respect and modesty.

ଭରମା(ମେ)ଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଭୂମଣ କରିବା—Bharamā(me)ibā ୧. To cause to walk.

ଅମାନ ଗ୍ରା. ବର୍ତ୍ତକରିବା; ସୁରିବା—୨. To whirl.

ଭରମନା ଗ୍ରା. ଭୂମରେ ପକାଇବା—୩. To cause to err.

ଭରମିବା—ଦେ. କି (ସ. ଭୂମି ଧାରୁ)—୧ । ଭୁରିବା; ଭୁଲିବା—Bharamiba ୧. To walk. ୨ । ଇତସ୍ତବଃ ଭୂମଣ କରିବା

ଭରମନା ୨. To wander about. ୩ । (ମଥା) ଭୂମପଲ୍ଲି

ଅମାନ ହେବା ବା ଭୁଲିବା—୩. To reel. ୪ । ଘୁରିବା—

୪. To spin round; to revolve. * । ବ୍ୟାକୁଳ ହେବା—୫. To be distressed. (ଭ—ଭରମି କ ଯା, ଭୁ ମନୁଥ ବାଣରେ । କବିପୂର୍ଣ୍ଣ. ବିଶେଷାତମ୍ଭୁ. ବା ଗାତି ।)

ଭରମର—ସ. ବି. (ଭର + ରହ)—୧ । ପୁଣ୍ଠ ଅଶ୍ଵା; ସଞ୍ଚୁଣ୍ଠ ନିର୍ଭର—Bharambha ୧. Full reliance or trust.

, ୨. ପରଶର ଉପରେ ପରଶର ଅଶ୍ଵ—୨. Mutual confidence.

ଭରସା—ଦେ. ବି (ସ. ବର + ଅଶା)—୧ । ପ୍ରତ୍ୟେ; ଅଶ୍ଵା; ବିଶେଷ, Bharasā ନିର୍ଭରଗା—୧. Reliance; trust. ୨ । କିରବ-ଭରସା ପାଲିବା—୨. Confidence. ୩ । ଅଶା—

ଭରସା ୩. Hope; expectation. (ଭ—ନ ପାଇ ପୁଣି ଦୃଷ୍ଟ, ସୁନ୍ଦର ନୃତ୍ୟ, ଉତ୍ସର୍ଗ ଭରସା ବିଶେଷ ଅପରିତ । କବିପୂର୍ଣ୍ଣ. ପଞ୍ଚାତ ।) ୪ । ଅଶ୍ଵା; ଅବଲମ୍ବନ—

୪. Shelter; refuge. * । ହେମତ—୫. Encou-

rageant. ୭ । ସାହସ—6. Courage. (ଉ—ଭାବମଧ୍ୟମାରୁ ଭାବ ଅଣିବାରୁ ଏଠାରୁ କାହା ଭରସା—କହିପୂର୍ଯ୍ୟ). ଉଷୋଦାତଙ୍ଗେ ଉ. ଗୀତ ।) ୮ । ଅଶାର ସ୍ଥଳ—7. Place or resort of one's hopes; one's last resort or hope.

ଭରସା କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ଅଶା କରିବା—1. To hope. Bharasā karibā ୨ । ବିଶ୍ୱାସ କରିବା—2. To believe.

ଭରସା କରିବା—• । ଅଣା କରିବା—3. To rely on; to depend upon;

ଭରସା ଖଟିବା—ଦେ. ବ—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପାଇବାରୁ ସାହସ Bharasā khatibā ଦେବା—Having the courage ଭରସା ହୋଲା ଭରସାପାଞ୍ଚା ଭରସା ପାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) to do a thing; (ଭରସା ପାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) mustering of courage.

ଭରସା ଛାନ୍ଦିବା—ଦେ. କି—ଅଶା ତ୍ୟାଗ କରିବା—Bharasā chhāndibā To give up hope; to lose hope.

ଭରସା ଛାଡ଼ିବା—ଦେ. କି—୧ । ଅଶାନ୍ତି କରିବା—Bharasā debā 1. To raise hope.

(ଭରସା[ସେ]ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିରୁ ବଢନ ଭରସା ଦେଇବା—2. To promise. ୩ । ସାହସ ଦେବା—ଭରସା ଦେଇବା 3. To encourage; to infuse courage. ୪ । ଅଶ୍ଵୟ ଦେବା—4. To patronise.

ଭରସାନ୍ତି—ଦେ. ବଣ—ଅଶାନ୍ତି; ଅଶାୟକ—Bharasān̄wita Hopeful; expectant.

ଭରସା ପାଇବା—ଦେ. କି—ଅପର ବ୍ୟକ୍ତିରୁ ସାହସ ବା ଦମ୍ପତ୍ତି—Bharasā pāibā ପାଇବା—To get hope; to be encouraged by another, ଦେ. ବ—ଭରସା ପାଇବା—ଭରସା ପାଇବା—Having the courage to do a thing.

ଭରସା ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କି—ସାହସ ବାନ୍ଧିବା; କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—Bharasā bāndhibā ବିଷୟରେ ସାହସୀ ଦେବା—To muster courage to do a thing.

ଭରସା ବୀଧି—ଭରସା ବୀଧି—ଭରସା ବୀଧି—Bharasā bīdhi 1. To be bold enough to do a thing; to venture to do a thing; to have courage. ୨ । କୃତକର୍ମ ଦେବା—2. To resolve to do a thing. • । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରୁ ହେମତ ବାନ୍ଧିବା—3. To gird up one's loins to do thing.

ଭରତ୍ତ—ଦେ. ବ—ବାଦ୍ୟବିଶେଷ—A kind of musical instrument. Bharata ୧. ପରପୂର୍ଣ୍ଣ—1. Full; filled

Bharā up. [ଉ—ତେଣୁ ମୋର ଅଜ ଭର ଅନନ୍ତ, ମଧ୍ୟଦୂଦନ

ଭରା ଭୁତରବମତିତ ।] , ୧. ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବୋଣାର କରିବା—ଶାଇଥିବା—2. Fully laden; loaded. [ଯଥା—

ଭର ଭର ତଙ୍କା ।] ଦେ. ବ—(ସ. ଭର) ୧ । ଠେସ; ତିର; ଅଣା—1. Prop; support. [ଉ—ଆଣାର

ଭର ଭର ଦେଇ ସୁଣ ଭଂକୁ । ବିଷକାଥ. ବିଜନ ସମାଧିଣ ।] ୨ । ବୋଣ; ଭର—2. Load. • । ତଙ୍କା ଅଦର

ଭାର ଭୋଣ—3. Cargo of a boat etc. • ।

ଲଦ୍ଦିନୀ ଭରିବା; ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—4. Filling up

ଭର(ରେ)ଇବା—ଦେ. କି. (ଭରିବା କିମ୍ବା ଶିଳ୍ପ ରୂପ)—Bharā(re)ibā ୧ । ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—1. To cause to

ଭରାନ; ଭରାନା be filled up. • । ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା—2. To be filled up. • । ପିକାରିବା—3. To

କରୁଛଟେ ସୁଣ ଲାଭ ଥିଲେ ଭରିବି—ଆମନ୍ତର, ଭିଦୁତ୍ତନ୍ତାମଣି ।] ୪ । ସମ୍ମାରିବା—4. To suffice; to be contained. (ଯଥା—ଏ ସୁମରେ ମହିନେ

ଭରିଲ ଦେଇଲବ ଲାହଁ ।)

ଭରଇ—ଦେ. ବ—୧ । ଭରଣ—1. Complement; filling Bharāu up; that which makes up a deficiency,

, ୨ । କିଶା—2. Intoxication, Bharā(ro)taଭରାଟ; ଭରାଦେ. ବିଶ—ପରପୂର୍ଣ୍ଣ—Filled up.

ଭରିଛୁବି—ଦେ. ବ—ପୁର୍ଣ୍ଣ; ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—Filling up.

Bharādubi ବୃତ୍ତିଯିବା—1. The sinking of a laden boat.

ଭର ଦେବା—ଦେ. କି (ସବାର) ୧ । କୌଣସି ବସୁ—(ଯଥା—ସମ୍ପତ୍ତି, Bharā debā ଦାତ) ଭାପରେ ଅଣା ରଖିବା ବା କିର୍ତ୍ତିର ମାରଦେନା କରିବା—1. To depend upon; to rely

ଭରାଦେନା on a prop. (ଯଥା—ସେ କାନ୍ଦରେ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡ ବାର୍ତ୍ତିଶ ଭର ଦେବାରୁ ତାହା ପଢ଼ି କି ଯାଇ ଠିଥ ହୋଇ, ବହିଲ ।) ୨ । କୌଣସି

ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଭାବ ନ୍ୟସ୍ତ ବା ଅର୍ପଣ କରିବା—3. To lay the burden or responsibility of a work on any person.

ଭରଣ୍ଟି—ଦେ. ବ (ସ. ଭରାତ୍) —ତିକେ ମୁଣ୍ଡରେ ଭୂମିରେ ଥିଲା ଗାତ

Bharāndi (ଯହିରେ ଭୂତା ଦେବା ଜିନିଷ ଦରିବାରୁ ହୁଏ ଏବଂ ଟେକିର ଗର୍ଭ; ଅକ୍ଷର ଯାହା ମଧ୍ୟରେ ଭିକିର ମୂଲ୍ୟ ପଣେ)—The

receiving hole in the ground on which the pestle of a Dhinkī pounds the grains.

(ଉ—ଭଣ୍ଟାର ଭରଣ୍ଟିରେ ଭରଣ୍ଟି ଭାବିଲ—ଶିଶିବଳ ।)

ଭରନାବା(ଆ)—ଦେ. ବ—ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଣାର କରିଥିବା କୌଣସି—Rharā nābhā (ବ)

A fully laden boat.

ଭରାନାଆ; ଭରାନ୍ତାନାବ—(ଭରାତା, ଭର ନା—ଅନ୍ୟରୂପ

ବସ ପେଟ—ଦେ. ୩—୧। ପୂର୍ଣ୍ଣଭୂତ ଭବତ—1. Full belly.

Bharat petā , । ପୂର୍ଣ୍ଣଗର୍ଭ—2. A womb with a
ଭାରା ପେଟ ମହିମା ଯେଷ �fully developed child in it.

ବସଭର(ର)—ଦେ. ବସ (ସ. ଭାରୁ, ବସର) —୧। ଭରପୂର;

Bharabhabara(ri) ପରପୂରଚ—1. Completely full;
ଭରପୂର; ଭରମର, ଭରମି filled up to the brim. , ।

ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତିକ ଦ୍ୱାରା ପଣ୍ଡ—2. Thronged; crowded.

ଦେ. ୩—୧। ପରପୂର ଅବସ୍ଥା—1. The state of
being full. , । ଭଡ଼; ଜନତା—2. A crowd.

ଦେ. କି. ବଣ—ପରପୂରିବୁପେ—Fully. (ସଥା—
ଲାଭ ବସଭର ନିର୍ଭର ।)

ବସ ଲୋକ—ଦେ. ୩—(ସ. ଭରତ=ପୂର୍ଣ୍ଣ)-ବହୁ ଲୋକ—A large
Bharat loka crowd of men; a large throng of
ଭରପୂର ଭୌଡି people.

ବସ—ଦେ. ବ(ସ.ଭରତ)—ପୂର୍ଣ୍ଣଭର ତେଜକର ପରମାଣ ବଣେଷ; ଗୋଲା;

Bhari ଏକ ଟଙ୍କାର ଓତକ—A weight of metals and
ଭାରି gems; one Tola. [୩—୧ ଭର=୧୦ ମସା—
ଭର; ମର ୮୦ ଭର=୫୦ ଧାନ] ଦେ. ବଣ—(ସ. ଭରତ)

ପୂର୍ଣ୍ଣ—Filled up. ଦେ. କି. ବଣ (ଅଳ୍ପ
ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସ୍ଵର୍ଗ ହେଲେ ସଥା—ସବ ବର; ତନଭର)
୧। ସାବ; ତମାମ—1. Throughout, , ।

ପୂର୍ଣ୍ଣଭୂପେ—2. Fully. *। ପୂର୍ଣ୍ଣ ବର (ସଥା—
ପେଟର ଶାରବ) —3. By filling up. ପ୍ରାଦେ.
(ସିଦ୍ଧବୂମ) ବି—ଏହ ଗାଢ଼ରେ ବୋଲାର ହେବା

ପରମିତ ଜିତସ—A cartload of articles.
ଭରତ—ସ. ବଣ—୧। (ଭ ଖାରୁ+କର୍ମ ତ) —ପୂର୍ଣ୍ଣ; ପୂର୍ଣ୍ଣ—
Bharita 1. Filled up; full. ୨। ପ୍ରତିଷ୍ଠାତତ; ପୋଷିତ—

2. Nourished; maintained. *। (+କର୍ମ ତ)
ଦରବର୍ଣ୍ଣ; ସ୍ଵର୍ଗ ରଙ୍ଗ—3. Green. , । (ଭର+
ବରିଷ୍ଵାର୍ତ୍ତ ରତ) ଭର ବରିଷ୍ଵା—4. Supported;

propped up.

ଭରବା—ଦେ. କି (ସ. ଭ ଖାରୁ) —୧। ପୂର୍ବବା; ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭରବା—

Bharibā 1. To fill up, , । ଭରଭୂ ପ୍ରବେଶ

ଭାରା; ଭରନା କରାଇବା—2. To thrust into-

୩। ପୂର୍ବବା; ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା—3. To be filled up.
(ଭ—ଭରୁଅଛ ସବପ୍ରାଣ ମହା ଦରଶରେ । ମଧୁସୁଦନ,
ଉଜ୍ଜଳବାଥା ।) , । ସପ୍ତର ଭରବା—4. To join.

(ଭ—ବିଶାଦ ଅସହଶ, ନିଷେ କସ୍ତ ଦରବା, ଶକାର କ୍ଷମତ
କୃପାଣ । ଭଣ୍ଡ. ବୈଦେଶୀପଦିତାପ ।) *। ଧାରଣ
କରବା; ଲାଗାଇବା; ପିନବା—5. To wear; to hold;

to put on. (ଭ—ବରଭୂ ଭରବ ଧରିଲେ ସେ ଗ୍ରେ ।
କୃତ୍ସିଂହ—ମହାଭାରତ. ବନ ।) ୨। ଭରିବା—6. To
put. (ଭ—ବନେ ଘନସାର-ସାର, ଭର ପାନ ତାର-

ତାର, କରମୁଣ୍ଡ ଦେଇ ବାରବାର—ଭଣ. ପ୍ରେମସ୍ଥାନିଧି ।)

୭। ବୋଲାର ବରିବା—7. To load. , । (ଭ
ଆହୁ ମୁଖ ମଧ୍ୟରେ) ଭାଙ୍ଗ ଦେବା—8. To pour
ତର ଭୂଷିତର ମୁଖେ ଭର—ବହସ୍ତ୍ର. ତଣୋବା ତଙ୍ଗ, ତ ଗୀରା)

୯। ବ୍ୟାପିବା—9. To be spread. (ଭ—ଅପରାବତ
ଭର ଧ୍ୟବେବରେ—ଅରମନ୍ୟ. ବିଦ୍ୟା ଚିନ୍ମାନି ।),

୧୦। ଭର ଯିବା (ଦେଖ)—10. Bhari jibā (See).

ଭର ଭୋଜନ—ଦେ. ବ (ସ. ଭୁରଭୋଜନ)—ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୋଜନ—

Bhari bhojana Eating to the full; full meal.

ପୂର୍ଣ୍ଣଭୋଜନ ଭରପୂରମୋଜନ

ଭରମା—ସ. ଭ (ଖାରୁ+ଭବ.ଭରମନ; ଭରମନ.୧ମା.୧ବ)—ଭରଣ;

Bharimā ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ—Maintenance

ଭର ଯିବା—ଦେ. କି—୧। (ପାଦ ଅଳ) ଭେଗରୁ ବା ହେବା ଦାଟ ଗୁରିବା

Bhari jibā ଯୋଗୁ ପୁଲିଶିବା—1. To be swollen.

(ଭେଗ ଯିବା—ଅଳ୍ପକୁଣ୍ଡ) (said of legs).

ଶୁଦ୍ଧେବାରୀ ଫୁଲାମାଳା (ସଥା—ବାହୁ କଣ୍ଠିଆରେ ବା ଗୋଡ଼

ଅରୋଧୀଆ ମଜୋଳା ଭର ଗଲାଣି ।) , । ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯିବା—

2. To be filled up with.

ଭୁ—ସ. ଭ—(ଭ ଖାରୁ+କର୍ତ୍ତ ଉ) —୧। ବିଷ—1. Bishnu.

Bharu , । ଶିବ—2. Siba. , । ସମ୍ବୁ—3. Sea.

୪। ସ୍ଵାମୀ—4. Master. *। (+କରଣ ଉ) ସ୍ତ୍ରୀ—

5. Gold.

ଭର୍ଗ—ସ. ଭ (ଭଲ ଖାରୁ+କର୍ତ୍ତ ଅ) —୧। ଶିବ—1. Siba.

Bharga , । ବ୍ରହ୍ମ—2 Brahma •। (+କର୍ମ ଅ) ସ୍ଵର୍ଯ୍ୟଶ୍ରୀ

ଶଶ କେଳ—3. Divine splendour in the

sun. , । (+ଭାବ ଅ) ଭର୍ଜନ; ଭରବା—

4. Frying; roasting. *। (+କରଣ ଅ) ସପି;

ଜ୍ୟୋତିଃ—5. Lustre; radiance.

ଭରଜା—ସ. ଭ (ଭଲ ଖାରୁ+ଭବ ଅଳ) —୧। ଭରବା—

Bharjana 1. Frying; roasting. , । (+କର୍ମ ଅଳ)

ଭତ୍ତା—2. Roasted food; baked meat.

ଭର୍ତ୍ତବ୍ୟ—ସ. ଭିତ୍ତା (ଭ ଖାରୁ+କର୍ମ. ତବ୍ୟ) —ପ୍ରତିଷ୍ଠାତଃ; ପ୍ରତି

Bharttabya ଆଲକୟ—Requiring to be sup-

ported or maintained.

ଭର୍ତ୍ତା—ସ. ଭ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଭ ଖାରୁ+କର୍ତ୍ତ ତୁ; ଭର୍ତ୍ତୀ; ୧ମା ୧ବ) —

Bharttā ୧। ସ୍ଵାମୀ—1. Husband. , । ବିଷ—

2. Bishnu. • । ପ୍ରତଃ—3. Lord; master.

, । ଅଧ୍ୟପତି; ଶକା—4. King; ruler. ସ. ଭିତ୍ତା.

ସୁ—୧। ଧାରଣକର୍ତ୍ତା—1. Holding. , ।

(ଭର୍ତ୍ତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ରକ୍ଷଣକାରୀ—2. Saving. • । ଟେକିଧରିଥିବା—

3. Supporting; propping up. , । ପୋଷଣକର୍ତ୍ତା—

4 Maintaining.

ଭର୍ତ୍ତ୍ରଦାରକ—ସ. ବି. ପୁ—(ନାଟ୍ୟାଳ୍ପରେ) ସଜ୍ଜପୁତ୍ର—
Bharttrūdāraka (dramatic parlance) A prince.
ଭର୍ତ୍ତ୍ରଦାରିକା—ସଂ. ବି. ଶୀ—(ନାଟ୍ୟାଳ୍ପରେ) ସଜ୍ଜକଣ୍ଠୀ—
Bharttrūdārikā (dramatic parlance)-Princess.
ଭର୍ତ୍ତ୍ରହର—ସଂ. ବି. (ନାମ)—୧। ସଜ୍ଜା ବିହମାଦତ୍ୟର ବୈମାହେସୁ
Bharttruhari କେୟଷ୍ଟ ଭୂତା—1. Name of a king
and poet who renounced the world.
[ଦ୍ୱ—ଏ (ମତାନ୍ତ୍ରରେ) ବହୁତାବ୍ୟର ରତ୍ନୀତା; ସଂପାଦ
ତ୍ୟାଗ ପୂର୍ବକ ବୈଶବ୍ୟ ପତକ ନାମକ ୧୦୦ ମେଟ୍ର
ଟେଲିଗେଣାଦୀପକ ପ୍ଲୋକ ରତନା କରିଥିଲେ । ପୁରୁଷ
ଶତକ ଓ ମାତ୍ରଶତକ ମଧ୍ୟ ଏହାକୁ ଦ୍ୱାରା ରତ୍ନ କରିଛି ।]
୨। ‘ବାକ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତ୍ର’ ଗୁରୁ ଚର୍ଚ୍ଚ ଦେଖାଇବାରୀଙ୍କ କହିଛି—
ବିଶେଷ—2. Name of a grammarian poet.
ଭର୍ତ୍ତ୍ରା—(ଧାରୁ)—ସଂ.—ଗାନ୍ଧ ଦେବା—
Bharts (root) To abuse; to rebuke; to scold.
ଭର୍ତ୍ତ୍ରାନ(ନା) —ସଂ. ବି. (ଭର୍ତ୍ତ୍ରା ଧାରୁ+ନା. ଅନ; +ଅ) —୧। ଗାନ୍ଧଦେବା
Bhartsana(nā) 1. Rebuking; scolding. ୨।
ଭରସାର; ଗାନ୍ଧ—2. Abuse; evil names. ୩।
ଭୁର୍ଣ୍ଣ—3. Slander; blasphemy. ୪। ଚର୍ଚକ;
ଧର୍ମକ—4. Threat; menace.
ଭର୍ତ୍ତ୍ରା କରିବା—ଦେ. କି—ଗାନ୍ଧ ଦେବା—To abuse; to
scold.
Bhartsana karibā ଭର୍ତ୍ତ୍ରା କରିବା—
ଭରସାର କରିବା—
ଭର୍ତ୍ତ୍ରିତ—ସ. ବି. ପୁ—(ଭର୍ତ୍ତ୍ରା + ବର୍ତ୍ତି. ତ) —୧। ଭରସ୍ତ୍ରି—
Bhartsita 1. Rebuked; abused; reproached. ୨।
(ଭର୍ତ୍ତ୍ରା—ସଂ) ବିଭିତ—2. Blamed; reviled.
ଭର୍ମ—ସ. ବି. (ଭ ଧାରୁ+କର୍ମ. ମନ) —୧। ମୁଖୀଆର ମୂର—
Bharma 1. Wages. ୨। ଭତ୍ତା—2. Hire. ୩।
ମୁଣ୍ଡ—3. Gold. ୪। ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣମୁଣ୍ଡ—4. Gold coin.
(+କର୍ମ. ମନ) ୫। ନାଭ—5. Navel.(+କର୍ମ. ମନ) ୬।
ବୋଣ—6. Burden; load. ୭। ଗୃହ—7. House.

ଭଲ—ଦେ. ଭଲ (ସ. ଭଦ୍ର; ପା. ଭଲ; ପା. ଭଦ୍ରି) —୧। ଅଛା; ଦେଖୁ
Bhala ଭର୍ତ୍ତ୍ରମ—1. Good. ୨। ମନ୍ଦିରମୁଦଳ—
ଭାଲ ଭଲା, ଅଞ୍ଜା 2. Auspicious. ୩। ହତତର—
(ହତତର—ମନ) 3. Beneficial. ୪। ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଭର୍ତ୍ତ୍ରମ—
4. Excellent. ୫। ସ୍ଵାସ—5. Healthy; free
from illness. ୬। ତର୍ବେଷ; ଦୋଷମୁନ—
6. Faultless; flawless. ୭। ସୁଖ—7. Happy; blessed. ୮। ଭର୍ମିତ; ପଦ୍ମ—8. Pure.
୯। ନିଷ୍ଠତ—9. Innocent. ୧୦। ଭଦ୍ର—10. Gentle, ୧୧। ଅନନ୍ତ—11. Gladdened.
୧୨। ସାଧୁ; ସତ—12. Honest. ୧୩। ଧର୍ମିତ—
13. Pious. ୧୪। ସନର—14. Beautiful.

୧୫। ଶାନ୍ତିମୟ—15. Peaceful. ୧୬। ତ୍ରୈ—
ଭାଲ ଭାର୍ତ୍ତ୍ରାଇ—ଶେଷ; ମନ୍ଦ—1. Weal; well-being.
୨। ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟ—2. Health. ୩। ଉତ୍ସବାର—ହତ;
ରଙ୍ଗ—3. Benefit. ୪। ଭର୍ତ୍ତ୍ରମତା—4. Good-
ness. ୫। ସୁଖ—5. Happiness. ୬। ମନର
ଶାନ୍ତି—6. Mental peace. ୭। ତି. କଣ—
ଭାଲ ଭଲେ ଭର୍ତ୍ତ୍ରମବୁଝେ—Well, ଦେ, ଅ—ଭର୍ତ୍ତ୍ରମ; ଅଛା;
ବେଶ—Well! alright!

ଭଲ ଉତ୍ସବ—ଦେ. କି—ଶୁଶ୍ରାବାରକ ଉତ୍ସବ—

Bhala oshadha ଭାଲ ଔଷ୍ଠଦ �An efficacious
ଅଞ୍ଜାଦୟାତ୍—remedy.

ଭଲ କଥା—ଦେ. କି—୧। ହତ ବାକ୍ୟ—1. Beneficial words.

Bhala kathā ଭାଲକଥା ଅଞ୍ଜାଦୟାତ୍, । ଧର୍ମସମକ୍ଷୀୟ କଥା—
2 Religious saying. ୨। ସଂପଦଦେଶ—3. Good advice. ୩। ଭର୍ତ୍ତ୍ରମ
ଭାର୍ତ୍ତ୍ରମ ଉପଦେଶ—4. Good act.

ଭଲ କରିବା—ଦେ. କି—୧। ଉତ୍ସବାର ରେଗୀରୁ ଆରେଗ
Bhala karibā କରିବା—1. To cure of any sick-
ଭାଲକରା ness by treatment. ୨। କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର
ଭଲା କରିବା ଉପକାର କରିବା—2. To benefit a person.
୩। ଭର୍ତ୍ତ୍ରମ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—3. To do a good act.
୪। ଭର୍ତ୍ତ୍ରମ ଫଳ ଦେଖାଇବା—4. To show good
result.

ଭଲ କରିବା—ଦେ. କି—୧। ପ୍ରଦାନ କରିବା—1. To praise.

Bhala kahiba , । ହତୋପଦେଶ ଦେବା—2. To give
ଭାଲବା �good advice. ୩। ଭର୍ତ୍ତ୍ରମବୁଝେ କରିବା—
ଭଲା କରିବା 3. To speak well.

ଭଲକା—ଦେ. କି (ସ. ଭଲକା; ଭଲକା—ଭଲକ—ଦେମତନ୍ତ୍ରି) —

Bhalaka ବାତ୍ରିର ହଲକା ବା ଧାର୍ଷ—A gush of
ମମକା vomiting. [ଭ—ମୁଖ ଦେଇ ରତ୍ନ
ବାନ୍ଦକ କରିବା ଦେଇ କାନ୍ତି, କଲେ ସେ ଦିକଲେ ବିତ୍ତିଶାୟର
ନାବି । କୃଷ୍ଣବିଂଦୁ, ମହାଭାବତ, ଶର୍ମି ।]

ଭଲକିବା—ପ୍ରାତେ (ସମ୍ବଲପୁର) କି—ସୁର ବାର କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର
Bhalakibā ଭଲିବା—To recognize a person from
his voice.

ଭଲ କୁଳ—ଦେ. କି—ସଂକଳନ—High family.

Bhalakula ଭାଲକୁଳ ଭଲାକୁଳ
ଭଲ ଘର—ଦେ. କି—୧। ସଂକଳନ—1. High family. ୨।

Bhala ghara ଧଳା ପରକାର—2. Rich family. ୩। ଭାଲଘର
—ଭଲଘର ଦେଖି ଛିଅକୁ ଦେଲି, କୋଇ ଗଣିଆ
ଅଞ୍ଜାଘର ମୁଁ ଜାଣି ନ ସୁଲା । ତାଙ୍କ । ୪। ସୁନର ଗୃହ
—3. A good-looking house.

ଭଲ ଶ୍ଵତ୍ରିହିକା—ଦେ. କି—ଅନ୍ୟର ମଙ୍ଗଳରାମନା କରିବା—
Bhala shabhihi(hi)ba—To wish one well.
(ଭଲପାତା, ଭଲବନ୍ଧୁକା—ଅନ୍ୟରୁପ) ଭାଲ ଚାଓୟା ମଜାଆଛନା
ଭଲ ରେହେବ—ଦେ. କି (ସଂ. ବଦ୍ର; ପା. ତେବେ) —ସ୍ଵନ୍ଦର
Bhala cheberat. ରେହେବ; ସୌମ୍ୟ ମୁଖୀ—Charming
ଭାଲ ଚେହାରା ମଜା ବେହା ଆହ୍ୱାନ ବେହା—appearance.
ଭଲ ଥୁବା—ଦେ. କି—୧। ସୁସ୍ଥ ବା ଚିଷ୍ଠେଗୀ ରହିବା—1. To be
Bhala thibā healthy; to do well. , । ସୁଖରେ
(ଭଲ ରହିବା—ଅନ୍ୟରୁପ) ରହିବା, ସୁଖୀ ହେବା—2. To be
ଭାଲଥାକା happy. * । ମନର ଅନନ୍ଦରେ ବା ଶାନ୍ତିରେ
ମଜା ରହନା; ଅଞ୍ଜଳା ରହନା ରହିବା—3. To be hale and
hearty; to live in peace.
ଭଲ ଦିନ—ଦେ. କି (ସଂ. ବଦ୍ର+ଦିନ)—୧। ଉସ୍ତବ ଦିବସ—
Bhala dina : 1. A holiday; a festive day. ୨।
ଭାଲଦିନ ଜୋତି ମତ୍ତର (ଅନ୍ୟରୁପ) —2. A
ଶାନ୍ତାଦିନ, ମଜାଦିନ ~ (pitidas day according to
astrological calculation. ୩। ମେଘ, ବୃଷ୍ଟି
ଅତି ରହୁଣ ଦିବସ—3. A clear day. ୪। ସେଇଁ
ଦିବସଟି ପଢ଼ସ୍ୟ ଯୁଗରେ କଟାଏ—4. A happy
day for a man.
ଭଲ ଦି(ଦୁ)ଶିବା—ଦେ. କି. (ସ. ବଦ୍ର+ଦୁଃ ଧାରୁ) —୧। ସ୍ଵନ୍ଦର
Bhala di(du)siba ଦେଖାଯିବା—1. To look well.
ଭଲ ଦେଖା(ଖେ)ଇବା ୨। ବରଣୀୟ ବୋଲି
ଭଲ ଦେଖାଯିବା ଅଳ୍ପରୁପ ୩। ବୋଧିବା—
ଭାଲ ଦେଖାନ ଅଞ୍ଜଳା ଦିଲନା ୨. To seem proper.
ଭଲ ଦି(ଦେ)ହ—ଦେ. କି. (ସ. ବଦ୍ର+ଦେହ) —୧। ସୁସ୍ଥ ସର୍ବାର—
Bhala di(de)ha ୧. Sound body. ୨। ଭଲ ସୁତାରେ
ଭାଲ ଗା ରୁଣା ଲୁଗାର ଦେହ—2. Good texture of a
ମଜା ବ୍ରଦଳ cloth.
ଭଲ ପଢ଼ିବା—ଦେ. କି—୧। ଦୂର କଣ୍ଠ ପଧାରେ ମନର ମେଲ କା
Bhala pardiba ସରାବ ଦେବା; ଓସିବାର୍ଥ କହିବା—
ମୈଲ ହେୟା ୧. Being in good terms. (ଯଥା—ସେ
ମୈଲ ହୋନା, ସୁଲହ ହୋନା ଦୂର କଣ୍ଠର ଭଲ ପଢ଼ିବା) ୨। ସୁତାରୀ
ଅଞ୍ଜଳା ଦିନ ହୋନା ପଢ଼ିବା; ଭାଗେଦୟ ଦେବା—2. Dawn-
ing of good fortune. (ଯଥା—ମୋତେ ତିନି
ମାସ ହେଲେ ଭଲ ପଢ଼ିବା) ୩। ଦେ. କି—ପଳରେ ଭଲ
ଭାଲ ପଡ଼ା ବୋଲି ଜଣା ପଢ଼ିବା—To be known even-
ମଜା ପଡ଼ନା tually to be good; to turn out to be
ପ୍ରାଣ, (ଯଥା—ଏ ଗାୟର ଶଣ୍ଟିକ ଭଲ ପଢ଼ିବା)
ଭଲ ପାଇବା—ଦେ କି (ଭୁଲ, ବଙ୍ଗଳା ଭଲବାସା) —୧। ସୁଖ ପାଇବା—
Bhala paibā ୧. To like, , । ସେହେ ବରିବା—2. To love.
ଭାଲବାସା ୩। ମନୋମତ ଦେବା—3. To suit one's taste,
ପ୍ରାଣର କରନା ୪। ଅଦର ବରିବା—4. To fondle.

ଭଲ ପିଲ—ଦେ. କି—୧। ସୁନ୍ଦର ପିଲ—1. A fair-looking
Bhala pil boy. , । ସଜରହ ବାଜି—2. Good boy.
ଭାଲ ହେଲେ * । ଶାନ୍ତ ବାଲକ—3. Gentle boy. ୪। ପଢ଼ୁଆ
ମଜା(ଅଞ୍ଜଳା)ଲାଭକା ପିଲ—4 Efficient or studious boy.
ଭଲବଲିଆ—ଦେ. କି ଓ ବିଶ. (ବହୁବଳିଆ) —ଥୋକଥାଉଳିଆ (ଦେଖ) —
Bhalabhalia Dhabadhbaliā (See)
ଭାଲଭାଲ ଲୋକେ ମଜାମଜା (ଭଲବଳେ—ଅନ୍ୟରୁପ)
ଭଲ ଭାବ(ୟା) —ଦେ. କି—ଭଲ ଶୁଦ୍ଧ ଥାବ ହାତୁଆ ଜାତର ମୁଖିଆ
Bhala bha(yā) ଲୋକ (ସେଇଁ ଲୋକ ଜାତର ମୁଖରେ
ଭଲ ରକମର କଥାବାର୍ତ୍ତ କରି ପାରେ) —A forward
member of a caste-guild.
ଭଲ ମନୁଷ୍ୟ—ଦେ. କି—୧। ସୁସ୍ଥ ଲୋକ—1. Healthy man.
Bhala manushya ୨। ସହକ; ସାଧୁ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A good
ଭାଲ ମାନୁଷ man; an honest person. ୩। ବଦ୍ର ଲୋକ—
ମଜମାନୁଷ ୩. Gentleman. * । ଶାନ୍ତ ଲୋକ—4. A
[ଭଲ ମଜ(ଶିଳ)ପ—ଗ୍ରାମ୍ୟରୁପ] gentle or peaceful
person.
ଭଲ ମନ—ଦେ. କି—(ବିପ୍ରଭାରିତ ସହତର; ସଂ. ବଦ୍ର+ମନ) —
Bhala manda ଭଲ ମନ ମନ; ଶୁଦ୍ଧଶୁଦ୍ଧ—Good and
ଭାଲ ମନ୍ଦ bad. (ଭ—ଭଲ ମନ ବାରତା ଦୂରେ ନିରାକାର
ମଜାବୁଦ୍ଧ; ମଜାମନ୍ଦ କୁଣ୍ଡପ୍ରିଂଦ. ମହାଭାବତ କଳ ।) ୧. ଦେ. କି—
ପରିବାରର ଶୁଦ୍ଧଶୁଦ୍ଧ ସବାଦ; ଦୂରସ୍ତଳ—Good
and bad news of a family.
ଭଲ ଲୁଗିବା—ଦେ. କି—୧। ପ୍ରତିବର ବୋଧ ଦେବା—1. To
Bhala lugibā seem pleasant. (ସଥା—ଶୀତ ଦିନ
ଭାଲ ଲାଗା ମୋ ତେ ଭଲ ଲୁଗେ ।) , । ମନ୍ତ୍ର ପାଇବା;
ଅଭାଲଗନା ମନୋମତ ଦେବା—2. To suit one's mind.
(ସଥା—ତା ପ୍ରସ୍ତାବଟି ମୋତେ ଭଲ ଲୁଗିଲା) ୨।
(ଶୁଦ୍ଧର) ସୁସ୍ଥ ବୋଧ ଦେବା—3. To seem healthy;
to feel well. (ସଥା—ମୋ ବହ ଥକ ଭଲ ଲୁଗୁ
କାହିଁ ।) ୩. ଦେ. କି—୨। ପ୍ରତି ବୋଧ—1. A feeling
of satisfaction or contentment. (ସଥା—
ଏଠାରେ ବହିବାରୁ ମୋତେ ଭଲ ଲୁଗେ ।) ୨।
(ଦେହର) ସୁସ୍ଥବା ବୋଧ—2. Feeling well.
(ସଥା—ଦିନରୁ ଚକବ ଓଜାର ଯିବାରୁ ମୋତେ ଭଲ
ଲୁଗୁଛି ।)
ଭଲ ଲୁଗା—ଦେ. କି—୧। ଉତ୍ସୁକ ବା ମନ୍ତ୍ରବାନ୍ତ କଷ୍ଟ—1. Excellent
Bhala lugā ent or valuable cloth. ୨। ପଢ଼ିବ ଲୁଗା; ପେଣ୍ଠି
(ବିପ୍ରଭାରିତ କରସା ଲୁଗା) ଲୁଗା କୁଞ୍ଚ ବା ମାସ ହେତେ ନ ଥାଏ;
ଭାଲକାପଡ଼ ଅକୁଞ୍ଚ ଲୁଗା (ବିପ୍ରଭାରିତ—କୁଞ୍ଚ ଲୁଗା) —2. A pure
ମଜାକ୍ୟତା or unsoiled cloth; a cloth which has
not been contaminated by prohibited touch.
୩—ଆସୁଶଳଗୟ ବନ୍ଦିରୁ ଓ ପାକାୟ ଶ୍ଵା (ଭରୁମଜ)

ଶୀ ଅତିକୁ ଛାଇଲେ, ଲୁଗା ପିନ୍ଧି ପୋଖରୀଯାଣି ଘରେ ଉଚ୍ଚ ଲୁଗା ହୁଅ ବା ମାଝ ହୁଏ । ଯେଉଁ ଲୁଗା ପିନ୍ଧି ସତରେ ଶୋଭାକୁ ହୋଇଥାଏ ତାହା ମଧ୍ୟ ସତରୀକାର ହୁଅ ଗୋଲି ବିବେଚନ ହୁଏ । ସେ ଲୁଗାରୁ ଖୋଲଦେଇ ତାହା ଘର ହୋଇଯାଏ । ପାଠ ଅଛ ଓ ମଠ ଲୁଗା ହୁଅ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏଥୁପାଇଁ ଏ ଲୁଗାମାଳକୁ ଅଗ୍ରାନ ବସ୍ତି କୋଲାଯାଏ । ପାଣିରେ କଷା ହୋଇଥିବା ଗାମ୍ଭିର ଅମ ଦେଖରେ ହୁଅ ଦୋଷରେ ଦୃଷ୍ଟି ହୁଏ ନାହିଁ ।] * । ଯେଉଁ ଲୁଗା ତର ସାଇ ନାହିଁ; ଦଢ଼ିଲୁଗା (ଦିପଶୁଦ୍ଧ—ତିରଲୁଗା)—
3. A cloth which has not become torn.

ବଲ ଲୋକ—ଦେ. ବ—୧ । ଭଦ୍ର ଲୋକ—1. Gentleman.
Bhala loka । ସବୁ ଲୋକ—2. Good or honest man.
ଏହି * । ସାଲିସ; ପାଖୀସ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତିମାଳକୁ ଭାଲାଲୋକ ବିବାଦକାରୀ ଭବସ୍ଥପତ୍ର ବିବାଦର ଅପୋଷି ବିଶ୍ଵର ମଧ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ପାଇଁ ମଧ୍ୟପୁରୀ ମାନି ଆଅନ୍ତି—3. An umpire; an arbitrator. * । ବିବାଦରେ ମଧ୍ୟପୁରୀ—4. A go-between in a marriage; marriage broker, * । ସମ୍ଭାବ ଅଭିଭକ୍ଷିତେ ମଧ୍ୟପୁରୀ—
5. A negotiator in a sale; broker.

ଭଲଲୋକ—ଦେ. ବ—୧ । ସାଲିସ; ପଖାଏତି; ବିନା ମଦବମାଳରେ
Bhalaloki ବିବାଦର ଚିର୍ବି—1. Arbitration; consider-
ନ୍ତ୍ଵାୟତି ନେତ୍ରିକାରୀ ଦେଇରେ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତିମାଳକୁ
ଭଲଲୋକି ଭାଲାଲୋକ ବିବାଦକାରୀ ଭବସ୍ଥପତ୍ର
ମଧ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରା ଅପୋଷି ବିବାଦର ଅପୋଷି—3. Umpireship; or
ମଧ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରା ବିବାଦରେ ମଧ୍ୟପୁରୀ—4. Negotiation in the matter of
ମଧ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରା ବିବାଦରେ ମଧ୍ୟପୁରୀ—5. Remuneration paid to a negotiator
or broker,

ଭଲଲୋକ କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ସାଲିସ କରିବା; ବିବାଦ ଆହ
Bhalaloki kariba ଅପୋଷିରେ ଭୁଟାଇବା—1. To arbit-
ପଞ୍ଚାମ୍ବାତୀକରନା ଟାରେ ଭୁଟାଇବା—2. To act
ପଞ୍ଚାମ୍ବାତୀକରନା ପଞ୍ଚାମ୍ବାତୀକରନା—3. To act
as a mediator or umpire in a dispute.

* । ଅନ୍ୟର ବିବାଦ ସମ୍ବରେ ମଧ୍ୟପୁରୀ କରିବା—

3. To act as a negotiator or go-between
ଭଲଲୋକି କରିବା ଭାଲାଲୋକ କରିବା—
in another person's marriage.

ଭଲ ହେବା—ଦେ. କି—୧ । ସୁଖ ବା ସେଗମ୍ଭାବୁ ହେବା—1.
Bhala hebā To be cured of a disease; to rec-
ଭାଲ ହେବା ତର ମଧ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ହେବା—2. To turn out to be good. * ।
ଅଭିଭାବିନା ବିଷୟ ପଳରେ ଭାଲମ୍ଭ ଦେଖାଯିବା—
3. To suit one's taste; to be to one's liking.

ଭଲ —ଦେ. ବିଳ (ସ. ଭଦ୍ର)—୧ । ଧନ୍ୟ—1. Praiseworthy;
Bhala , ଯେଉଁ ଅଛା; ଉତ୍ତମ—2. Good; excellent. (ଭ—
ଭାଲ; ମଜା ବୋଲିଲେ ଦ୍ରୋଷାକ ଭଲ ଧର୍ମ ଅଛା । ଅନେକ ବସ୍ତି
ଦେଖ ଦେବୁଁ ବାହାରୁଙ୍କ—ବୃକ୍ଷପ୍ରକାଶ ମହାଭାବତସ୍ତର ।)
* । ସୁନ୍ଦର; ମଜୋହା—3. Lovely. ଧ । ଅନ୍ୟର୍-
ଜନକ—4. Wonderful. ଦେ. କି. ଦିଣ—୧ ।
ଉତ୍ତମ୍ଭରୁପେ—1. Excellently. , * । ସୁନ୍ଦର-
ରୁପେ—2. Beautifully. ଦେ. ଅ—୧ । ଅଛା;
ବେଶ—1. Well. (ଭ—ବଲ ମାନୁଷ ବେଶ, ଗରୁ
ଭନ୍ଦମା ମୂଳ—ବହୁଧୀୟ, ବିଶେଷ ବିଷ୍ଣୁ, ର ଗାତ)
, । (କିମ୍ବାସୁଧାକ) ନିଶ୍ଚ—2. (Expressive of
certainty) Certainly; surely. • । (ପ୍ରଣାମକ)
3. (Interrogative) (ଭ—କୋର କିଏ ଅଛା;
ଭଲ) ଧ । (ବିଷ୍ଣୁଯାର୍ଥକ) ଅହା । 4. (Expressive
of wonder) Oh ! (ଭ—ବଲ ଭୁଲିଲୁ ତା ପ୍ରାଚିରେ,
ଶ୍ରାନ୍ତ ସତରା ସଜୀବ ।) * । (ପାଦ ପ୍ରକାଶର୍ତ୍ତବ) ହୀ—
5. (for completing a sentence) Too. । ।
(ବାକ୍ୟ ଭିଷରେ କୋର ଦେବାରେ ବ୍ୟବହୃତ) ପର—
6. (for emphasis). (ସଥା—ଭୁମର ଏତେ ଶୁଭର
ବାକର ଥାଉ ଥାଉ ଭୁମେ ଭୁମେ ଘର ଭୁଲାଇବା କିଅ ?)
* । ସୁନ୍ଦର—7. Again. (ସଥା—ଏ ବାମ କରିବାକୁ
ଗୋଟେ ମୁଁ ଦଶଥର କହିଲାଣି, ଭୁ ଶୁଣୁ କାହିଁ; ଏଥରକ)
ମୁଁ ଭଲ ଲେଖିବ ହୋଇ ବହୁତି, ମୋ କଥା ଥରେ ଶୁଣ୍ଟି ।)

ଭଲ(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କି (ଭଲବା କିମ୍ବା ଶିଳ୍ପିକୁରୁପ; ସ. ବିହଳ)
Bhalā(lē)ibā । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କଥାଦାର ଭଲାଇବା—
ଭୁମାଳେନା 1. To melt the heart of a person by
ଭୋଲାନ୍ତିକରନା କିମ୍ବା କରିବା ବା ଦେଖାଇବା—2. To cause a boil
ଭୁଲାଇବା ବା ଦେଖାଇବା—3. To tempt a person, ଧ । କଥାରେ
ଭୁଲାଇବା—4. To inveigle,

ଭଲ(ଲେ)ର ହେବା—ଦେ. କି (ବ୍ୟବହାରିତ)—ଆପେ ଦୋଷି ବା ମନ
Bhalā(lē)i hebā ହୋଇ ସଜା ଭଲ ବା ନିର୍ବାସ ବୋଲି
ଭୁଲାଇବା ଲେବନ୍ତ ଦେଖାଇ ହେବା—(ironical) To
show one's self as good or innocent,
(though actually not so); to try to pass
off as good or innocent.

ଭଲ ବୋ(ବୁ)ରା—ଦେ. ବିଳ (ବିଷ୍ଣୁଭାବ ସବୁତ; ସ. ଭଦ୍ର ଓ ପା.
Bhalā bo(bu)rā ଭଲ ଓ ମନ—Good and bad.
ଭାଲମନ ଦେ. ବ—୧ । ଭଲ କଥା ଓ ମନ କଥା—1. Matters
ଭଲାକୁରା ଗୋଟିଏ ଭଲ କଥା ଓ ମନ କଥା—2. Tidings good and bad. * । ପାରବାରକ
ସୁଖ ଓ ଦୁଃଖ—3. Family matters good and
bad; family matters.

ଭଳ—ଦେ. ବ—ସ୍ଵଦାର—Sort; kind. ଦେ. ଅ. ୧। ସୃଷ୍ଟି; Bhali ଭୁଲ୍ୟ; ସମାନ—1. Like; similar. ୨। ଯୋଗ୍ୟ—
ମତ; ମତନ 2. Deserving. (ଉ—ତୋ ଚରଣ ସେବା କଳ,
କାର୍ଯ୍ୟ, କାମାଦିକ କୋହିଲି ଯେବେ ରେ ଅଳ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ—
ସଙ୍ଗୀତ । ୩। ପ୍ରାୟ—3. About.

ଭଳିଆ(କା)—ଦେ. ବଣ—ସମ—Like; similar. ଦେ. ଅ—
Bhalia(kā) ପର; ସୃଷ୍ଟି—Like. (ଉ—ଆଶାପୁଣ୍ଡ ପାଇ
(ଭଳିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବହୁ ନାହିଁ ସେ ଭଳିଆ । ରବାସ୍ତା ଗିର
ମତନ କାର୍ଯ୍ୟ, କାମାଦିକ ଲହସା ।)

ଭଲିଉମ—ଦେବ. ବ (ଇଂ. ଭଲ୍ୟୁମ୍)—ଏକାଖକ ଶ୍ରେଣିଷ୍ଠ ବା
Bhalium ଭ୍ରଗବିଶ୍ଵିଷ୍ଠ ଗ୍ରନ୍ଥର ଗୋଟିଏ ଭଗ ବା ଶ୍ରେ—
ଭଲ୍ୟୁମ ଭଲ୍ୟୁମ One volume of a book or work
(ଭଲ୍ୟୁମ—ଅନ୍ୟରୂପ)
of many volumes.

ଭଳିବା—ଦେ. କି—ଭଲିବା (୧) (ଦେଖ)—Bhalakibā (2)
Bhalikibā
(See).

ଭଳିତ—ଦେ. ବଣ (ସ. ବହଳ)—ବହଳ—Overwhelmed.
Bhalita (ଉ—ସହି ବଳତ ହୋଇଥିଲି ଭରି । ଭଣ, ପ୍ରେମ-
ବିଜ୍ଞାନ ଭୋଲ

ଭଳିବା—ଦେ. କି (ସ. ବହଳ) —୧। ତରଳ ଯିବା; ଯୋଳିଯିବା—
Bhalibā 1. To become soft or liquid. ୨। (କୌଣସି
[ଭଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ବ୍ୟକ୍ତିର କଥାରେ) ମୁୟ ହେବା—2. To
ଭୋଲା ଯାନୀପାନୀ ହୋଜାନା �be charmed. ୩। ଭୁମୟକୁ ହେବା—
ଭୁଲାଜାନା 3. To be mistaken. ୪। ବଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୁଢ଼
ଭୁଲାଜାନା ହେବା—୫. To be perplexed; to be bewil-
ଦ୍ଵିଗଭଜାନା dared. [ଉ—ସେ ଯୋଗ୍ୟ, ଭଳ କହିବାରେ
ମୁହୂର୍ତ୍ତା । ଭଣ. କୋଟିଭ୍ରାଣ୍ସୁନ୍ଦରୀ ।] ୫। (ପ୍ରସ୍ତର
ପର୍ଯ୍ୟବ) ସାମ୍ରାଜ୍ୟକ ଅବସ୍ଥାଯକୁ ହେବା—5. [the
system of a newly delivered woman] To
develop signs of collapse.

ଭଳି ଭଳ—ଦେ. ବଣ (ବହୁବତନ) --୧। ନାନାପ୍ରକାରର; ନାନା ଭାଗୀୟ—
Bhali bhali 1. Of various sorts; of different
ରକମରକମାରି kinds. ୨। ରବ ରବ; ବରବ—2. Various,
କୀସମକୀସମକା ଦେ. ଅ—ବରବ ପ୍ରକାରେ—In various
ଭଳକା(କି,କୁ)ଭଳ, ଭଳ ଭଳକା } ଅନ୍ୟରୂପ
ଭଳଭଳଥ, ଭଳଭଳଥ } ଅନ୍ୟରୂପ
ways.

ଭଳି—ଦେ. ବଣ. ପୁ. ୫ ସ୍ତ୍ରୀ—ସେ ଭଳିର ହ୍ରେ; ସେ ଅପଣାକୁ ଭରିମ
Bhalī ବା କର୍ଦ୍ଦୀଷ ବୋଲି ସାଧାରଣରେ ପ୍ରବାଶ ବରିବାକୁ
ଭଲି ଦେଖୁ କରୁଥ ଏ—Trying to pass one's self
(ଭଲେଭ—ଅନ୍ୟରୂପ) off as good or innocent,
though actually bad or guilty.

ଭଳା ସକସ—ଦେ. ବଣ—(ହି, ଭଳା+ପା) ସକସ—ଖୁବ୍ ସମତା ବା
Bhali sakas ବଳ)—୧। ଅତ୍ୟନ୍ତ, ସମତାଧାରୀ—1. Very
ମଳା ସକସ powerful. ୨। ବଡ଼ ଧିର୍ଯ୍ୟଶାଳ—2. Very

ଭଳା ସକସମାଲ ? } —ଅନ୍ୟରୂପ patient. ୩। ଭଳା
ଭଳା ସକସିଥ } —ସାକସି—3. Very bold.

*। ଖୁବ୍ ବଜ୍ରା—4. Very strong. *। ଖୁବ୍
ଧଳ—5. Very rich. *। ଖୁବ୍ ସନ୍ତନଶାଳ—
6. Very forbearing. ଦେ. ବ—୧। ଖୁବ୍ ବଳ ବା
ପତ୍ର—1. A great power or strength. *।
ଖୁବ୍ ଧେର୍ଯ୍ୟ—2. A large amount of patience.
*। ଖୁବ୍ ବଜ୍ରା ଲୋକ—3. A very strong
man. *। ଖୁବ୍ ଧେର୍ଯ୍ୟଶାଳ [ବ୍ୟକ୍ତି—4. A very
patient person. *। ଖୁବ୍ ଧଳ ଲୋକ—
5. Very rich man. *। ଖୁବ୍ ସମତାଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
6. Very powerful person.

ଭଲେ—ଦେ.କି.ବଣ—୧। ଭରିମରୁପେ—1. Well; thoroughly.
Bhale [ଉ—ଆପଣର ସାମର୍ଥ୍ୟକୁ ଦେଖାଇ ମୋ ଭୁଲେ । ସୁଭ
(ଭଲେ ଭଲେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଭଲେ ଜାରିବ ମୋ କଲଟ ଭଲେ ।
ଭାଲେ; ଭାଲେ ଭାଲେ କୃଷ୍ଣିତ ମହାଭାରତ କର୍ତ୍ତି ।] ,
ଭଲେ ସକଳରେ; ଅଳାୟରେ—2. Easily; without trou-
ble. [ଉ—ପରମୁଖ ପରଶରେ, କୌତୁକ କାଖକ ହୁଏ
ଭଲେ । ଭୁପତି. ପ୍ରେମଧାରୁ ।] *। ଜାବନର
ସାଧାରଣ ଘଟନା ବା ଅବସ୍ଥାକ୍ରମେ; ସାଧାନ୍ୟମରେ—3. In
the natural course of life or events; duly. [ଉ—ମତେ
ଅସି ଜର ଅବସ୍ଥା ହେଲା ଭଲେ । କୃଷ୍ଣିତ. ମହାଭାରତ
ଅବ ।] ୪। ନିଷ୍ଠେ; ନିଷ୍ଠିତରୁପେ—4. Certainly.
[ଉ—ପାଣ୍ଡବମାନେ ଯାହା କନକୁଟ ପରେ, ମୋ ପତରେ
ସବୁର ନାଶକ ସେ ଭଲେ । କୃଷ୍ଣିତ. ମହାଭାରତ. କଳ]
*। ସାଧାରଣତଃ—5. Ordinarily. ୨। ସାଧାନ୍ୟରୂପେ; ଉଚିତ ଭୁପେ—6. Properly.

ଭଳି (ଧାରୁ)—ସ.—ବଧ କରିବା—

Bhalla (root) To kill.

ଭଳି—ସ. ବ (ଭଲ୍ୟ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତି. ଅ)—୧। A bear. ୨।

Bhalla (+କରଣ.ଅ)ବେଧନାହୁରପେଷ; ଭଲ; କର୍ତ୍ତା—2. A
spear. *। ଅର୍କର୍ତ୍ତୁ ପଳାୟକୁ କାଣିବିଷେ—3. An
arrow with a crescent-shaped head or blade.

ଭଳା ମନ୍ତ୍ର—ସ. ବ—ଜାମବାଳ (ଦେଖ)—Jambabāl (See)

Bhalla mantri [ବ—ଦେଲ ଭଲ ଭଳ ମନ୍ତ୍ର, ବ୍ୟକ୍ତି ଭରେ
କହନ୍ତି । ଭଣ. ବେଦେଶ୍ୱରବିଜାପ ।]

ଭଳା(ଲୁ; ଲୁ)କ—ସ. ବ. ବଲୁ (ଭଲୁ+କ; ଭଳ; ଭଳ) —ଭଲୁ—
Bhalla (llu; llū)ka Bear.
[ଭଳା (କା), ଭଲୁ (କା) (କା)—ଶା]

ଭଳା(ଲୁ; ଲୁ)କ ଜ୍ଵର—ସ. ବ—କଣସୁମ୍ବୀ କଣ୍କରିବ; ଭଲୁ ଜ୍ଵର—
Bhalla(llu; llū)ka jwara A shivering ague last-
ing for a short time. [ଦ୍ର—ଶୁନମାର ଦିନ
କାଲୁମାନେ ଭଳୁ ସମୟ ଭଲୁ କଣ୍କି କଣ୍କି ଶୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି
ଏବଂ ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ସେ କଣ୍କ ଶତିଯାଏ ।]

ଭାଲାଟ—ସ. ବ. (ଭାଲ=ବାଣବିଶେଷ + ଅତ୍ୟ ଧାରୁ=ଭୂର୍ଯ୍ୟ ହେବା + Bhallata କର୍ତ୍ତୃ ଅ; + କ; ଯାହା ଭୂର୍ଯ୍ୟ ପର ଦେହରେ ବିନ୍ଦ ହୋଇ (ବାଣବିଶେଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଆଏ) —ଗୁଲିଆ ଗରୁ ଓ ଫଳ—The marking nut (plant and fruit).

ଭାଲିକ—ଦେ. ବ. ପୁଂ (ନାମ) —ଭୂର୍ଯ୍ୟଦେବଙ୍କ ସମସାମ୍ଯିକ ଜଳେକ Bhallika ତୃତୀୟ ବଣିକ ('ତ୍ରିସୁଷ' ରଳେ ଠିକା ଦେଖ) — An Oriya trader; contemporary of the Buddha.

(See notes under 'Tripusha').

ଭଷ (ଧାରୁ)—ସ. (ଭୂର୍ଯ୍ୟ ଅତି) ଭୂତବା—

Bhash (root) To bark.

ଭଷ—ସ. ବ. ପୁଂ (ଭଷ ଧାରୁ=ଭୂତବା + କର୍ତ୍ତୃ ଅ) —ଭୂର୍ଯ୍ୟଭାଷ Bhasha (ଭଗକ—ଅନ୍ୟରୂପ) Dog.

ଭସ (ଧାରୁ)—ସ.—ଅପ୍ରତି ପାଇବା; ଅପ୍ରତି ହେବା; ଜଳକଳ ହେବା— Bhas (root) To dazzle; to shine.

ଭସକା—ଦେ. ବିଶ—ଭସ ଭସିଥ (ଦେଖ) Bhas-bhasia (See) Bhas-kā ଭସକା (ଭସିଥ—ଶୀ) ପ୍ରାଦେ. (ସମକ୍ଷର) ଭସକା ବିଶ. ପୁଂ—ମୋଟା; ସ୍ଵରକାୟ (ବ୍ୟକ୍ତି) —Fat (man) corpulent.

ଭସିଷ୍ଟ—ଦେ. ଅ. (ଧନ୍ୟକୁକରଣ; ଭୁଲନାବର ରାଃ ହୃଦୟରୁ— Bhas-bhas hissing)—ବଡ଼ ମୁଣିରୁ ଗୋଟିଏ ସାବ ଛାତ୍ର ଭସିଷ୍ଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବାଟେ ପବନ ବା ପାଣି ମୋରରେ ଭସିଷ୍ଟ ବାହାରକାର ଶବ୍ଦ; ପଞ୍ଚହି—Hissing sound of water or air escaping from a bag through a small hole.

ଭସିଷ୍ଟିଆ—ଦେ. ବିଶ—୧. ପଞ୍ଚହିଅ; ପେଣ୍ଠି ଛାତ୍ରମୟ ଅତ ଅତିରୁ Bhas-bhasiā ପାଣି ବା ପବନ ଭସିଷ୍ଟ ହୋଇ ବାହାର ସାର (ର୍ଦ୍ବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଆଏ—1. (a bag with holes) ଭସକା, ଭସିଷ୍ଟିଆ From which water or air escapes with a hissing sound. 2. ଅସୁଆନ୍ତିଆ; ପାଣିଚିଆ—2. Insipid; tasteless. 3. ଦଳଦଳିଆ—3. Soft and elastic.

ଭସା—ଦେ. ବ. (ସ. ଭସ ଧାରୁ=ଅପ୍ରତି ପାଇବା, ପ୍ରକାଶ ପାଇବା) — Bhasā ବୌଣି ପଦାର୍ଥରୁ କଳରେ ଭସିମାନ ବରିବା— ଭସା The act of floating a thing on water. ଭସାନା ଦେ. ବିଶ—ଭସିମାନ—Floating.

ଭସା(ଥେ ର ନେବା—ଦେ. କି—ଥେର ହରରେ ଭସିମାନ ବମ୍ବୁରୁ Bhasā(se)i neba ପ୍ରାକାନ୍ତୁରବୁ ନେଇ ଯିବା—To cause a ଭସାମେବ ଲାଗ୍ନ୍ୟା floating thing to move down with ଭସାଲେନା the current. (ସଥା—ନରବଢ଼ି କେବେ ଗାନ୍ଧି ଗୋରୁକୁ, ଭସାଇ କେଇଲାଇ)।

ଭସା(ଥେ)ଇବା—ଦେ. କି. ('ଭସିବା' କିମ୍ବାର ଶିଳନ୍ତୁ ରୂପ)— Bhasā(se)ibā 1. ବୌଣି ପଦାର୍ଥରୁ କଳରେ ଭସିମାନ ଭସାନା—1. To set a thing afloat on

ଭସାନା water; to cause a thing to float on water. 2. କୌକାରୁ ଜଳରେ ଭସିବା କମନ୍ୟେ ଶବ୍ଦ ଦେବା ବା ପେଲ ଦେଲା—2. To cause a boat to float on water; to launch a boat. (ଭସାର ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) * । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବୌଣି ବ୍ୟକ୍ତିର ସବକାଶ ଦକ୍ଷାଇବା—3. (figurative) To cause ruin to a person; to ruin a person. (ଭାଲୁ କୁଳେ ତହିଁ ତପସ୍ତିନା ହୋଇ ମୋତେ ତ ଭସାର ଦେଲୁ । ନନ୍ଦଶୋଭ. ପରିଷ୍ଠା) * । ଜଳ ପ୍ଲାବକ ହୁଏ ଜଳ ପ୍ରୋତରେ ଦୂରକୁ ନେଇ ଯିବା—4. To cause to float away by flood water; to drift. (ସଥା—ଗତ ପୂର୍ବ ବର୍ଷ ବାଠ୍ୟେତ ନରବଢ଼ି ଅନେକ ଘର ଭସାଇଲା ।) * । ପ୍ଲାବତ ବରିବା—5. To flood; to inundate. (ସଥା—ସେ ଲୁହରେ ଶତକ ଭସାଇଲାଣି ।)

ଭସା ଜାଳ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେସର) ବ. (ଭୂଲ. ବ. ଭସା ଜାଳ)— Bhasā jāla ଭସିମାନ ଜାଳବିଶେଷ—A kind of floating net. [କୁ—ଏହାରୁ ପାଣିରେ ଭସାର ଦେଇ ମାତ୍ରମାନେ ଏହା ଉପରକୁ ତେଇ ପଢ଼ି ଜାଳରେ ଲୁହ ହୋଇ ଲାଗି ରହନ୍ତି ।]

ଭସାଣି—ଦେ. ବିଶ—ଭସି ଅସୁଆନ୍ତିଆ—Floating.

Bhasāṇī (ଭ—ଭସାଣି ଭାବାକଟାରୁ ବା କରେ ତୋଳ ଭସିବେ—ଭସନେବାଜା ପକ୍ଷାରମୋହନ. ଗନ୍ଧବନ୍ଦ ।) ଦେ. ବ—ନର ବଢ଼ିରେ ବା ସମୁଦ୍ରରେ ଭସି ଅସୁଆନ୍ତିଆ କୟୁ—Flotsam; things found floating on the water of a river or sea.

ଭସାଣି କଙ୍କା—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେସର) ବ—ସାମୁଦ୍ରକ କଙ୍କାତା—Bhasāṇī kankā କଣେଷ—A kind of sea-crab.

ଭସାଳୀ—ଦେ. ବିଶ ଓ ବ. (ଗାତି)—ଭସି ଅସୁଆନ୍ତିଆ; ନରଶୈୟ; ବାହୁ Bhasālī ଅଭାଲ (ବ୍ୟକ୍ତି)—Helpless (person); a ଆ bird of passage; a vagrant.

ଭସାରସ—ଦେ. ବ—ବନ୍ଦୁଧାର୍ଯ୍ୟ ଭସାଇବା କରି—Bhasār̥basi The act of causing many things to float.

ଭସାମେବ ଭସାମୟୀ—ଭସାମେବ ଭସାମୟୀ ଭସାମୟୀ—Bhasāmēvā�ସାମୟୀ

ଭସାମେବ ଭସାମୟୀ—ଭସାମେବ ଭସାମୟୀ—Bhasāmēvā�ସାମୟୀ

ଭସାମେବ ଭସାମୟୀ—ଭସାମେବ ଭସାମୟୀ—Bhasāmēvā�ସାମୟୀ

ଭସାମେବ ଭସାମୟୀ—ଭସାମେବ ଭସାମୟୀ—Bhasāmēvā�ସାମୟୀ

ଛଠିବା—(mad) To rise up along the edge of the feet when one walks on soft mud.

**ରସ୍ତା(ଶ୍ଵର)କା—ସ. ବ. (ରସ୍ତାଧାରୁ + କଣ୍ଠିତ + କଠିଅ) —୧। ରମ ମୁଣିରେ
Bhastra(strī)କା—ପଦକ ପୂର୍ବର ମୃଦୁ ବାଟେ ବାହାର କରିବା
(ରାଜା, ରାଣୀ—ଅଳ୍ପରୂପ) ସହବିଷେଷ; କମାରର ଭାଙ୍ଗ ବା ସନ୍ତୁ—**

1. Blacksmith's bellows. , । ପଣ୍ଡି; ପଣି ଅବ
ଏକଶ୍ଵାନରୁ ଅଳ୍ପ ଶ୍ଵାନରୁ ବୋହିବା ସବୁମୁହା ଚମମୁଣି; ମଧ୍ୟକ
—2. A leatheren bag for carrying water.

**ରସ୍ତୀ—ସ. ବ. (ରସ୍ତାଧାରୁ + କଣ୍ଠି. ମନ୍ତ୍ର; ରସ୍ତାକୁ; ୧ମା, ୧ବ)—
Bhasma ୧। ପାର୍ଶ୍ଵ—1. Ashes. , । ଅସୁଦେବିକ ବା
ଶବସ୍ୟନିକ ପ୍ରକିଯାରେ ସୁନା ଅବ ଘୋଡ଼ି ତହିଁରୁ ବରାନିବା
ପାର୍ଶ୍ଵ—Oxide of metal and other things
oxidised or reduced to ashes through
chemical or Ayurvedic process.**

{ଦ୍ୱ—ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ଅବ ଧାରୁ ଓ ମୁକ୍ତା, ଶବ୍ଦ ଅବରୁ ଅସୁଦେବିକୋର
ପ୍ରକିଯାରେ ରସ୍ତୀରେ ପରିଣତ କରିବା ବିଧରୁ ‘ମାରଣ’
ବୋଲିଯାଏ । ଏହି ବିଷ୍ଣୁନା ରହ ରହ ରେଗରେ ପ୍ରୟୋଗ
ଦିଲ୍ଲୀବାବୁ । ଅସୁଦେବି ମଚରେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଧାରୁର ଓ
ରହିବ ରସ୍ତୀ ପ୍ରକିଯାର ଶିଖରେ ବ୍ୟବହୃତ ଦ୍ୱାରା ।]
• । ଖୋମରେ ଜଳାଯିବା ବାଠ ଅବର ପାର୍ଶ୍ଵ; ବହୁକ—
3. The ashes of wood etc burnt in Homa.
୪। ଚିତା ରସ୍ତୀ; ମୁର୍ଦ୍ଦାର ଘୋଡ଼ା ପାର୍ଶ୍ଵ—4. Ashes
left after cremation. ଦେ. ବ—ସୁଜାର୍ଣ୍ଣ ଆଦ୍ୟ
ବସୁର ପରିଣତ—The remains of food in the
stomach after it is well digested.

ଦେ. ବିଶ—୧। ରସ୍ତୀତୁର—1. Reduced to ashes
, । ସୁରଣ୍ଣ (ଆଦ୍ୟ)—2. Well digested.

**ରସ୍ତୀ—ସ. ବ (ରସ୍ତୀ+କ)—୧। ସୁରଣ୍ଣ—1. Gold. , ।
Bhasmaka ରୌଣ୍ଡ—2. Silver. * । କଷର ହ୍ରାସ ଓ
ବାସୁଦୀର ପ୍ରକୋପ କରିବ ସେଇ ବିଷେଷ—3. A kind
of disease due to loss of phlegm and
excess of bile and wind. , । ରସ୍ତୀକଟ—
4. A kind of worm in the stomach.**

ରସ୍ତୀ କରିବା—ଦେ. କି—୧। କୌଣସି ପଦାର୍ଥରୁ ଘୋଡ଼ି ପାର୍ଶ୍ଵ
**Bhasma karibā କରିବା—1. To reduce a thing
ଭ୍ୟ କରା to ashes. , । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ବା ବସୁର
ଭସମ କରିବା ସବନାଶ ଘଟାଇବା—2. To cause
annihilation or extermination; to ruin.
୩। ଆଦ୍ୟ ଦ୍ୱାରରୁ ଶାର୍ଣ୍ଣ କରିବା ବା ପାର୍ବ କରିବା—
3. To digest a food.**

**ରସ୍ତୀ କଟ—ସ. ବ—ଭବର ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଏକପ୍ରକାର ଘୋକ—
Bhasma kīta A kind of worm in the stomach
which eats up whatever the person eats
and makes him or her ever hungry and**

craving for food. [ଦ୍ୱ—ମକ୍ଷୁଷ୍ମ ସାହା ଆଏ
ଏମାନେ ଶୀଘ୍ର ତାହା ରସ୍ତୀ କର ଦେବାରୁ ଭକ୍ତ ମକ୍ଷୁଷ୍ମ
ସବଦା ପ୍ରବଳ ଶ୍ଵାସାର୍ଥ ପ୍ରସିଦ୍ଧତ ଦ୍ୱାରା । ଏହା ଗୋଟିଏ
ମାର୍ଗସ୍ଥକ ରେଣୁ ।]

**ରସ୍ତୀ କୁଟ—ସ. ବ (ଶ୍ଵରୀ ତତ; ରସ୍ତୀ+କୁଟ)—ପାର୍ଶ୍ଵଗଦା—
Bhasma kūta A heap of ashes.
(ରସ୍ତୀପ୍ରସ୍ତର, ରସ୍ତୀଶିଖ—ଅଳ୍ପରୂପ)**

**ରସ୍ତୀଗତ—ଦେ. ବିଶ—ରସ୍ତୀତ୍ରାତ୍—Reduced to ashes. [ଦ୍ୱ—
Bhasmagata କ୍ରିକ ଅଳଳ ଦେହରେ ଜାତ, ତେବେ ସେ ହୋଇ
ରସ୍ତୀଗତ । ଜଗନ୍ନାଥ, ରାଗବିତ ।]**

**ରସ୍ତୀ ଗୁଣକ—ସ. ବ—ବହୁକଲେପନ; ଦେହରେ ପାର୍ଶ୍ଵଗ ଦେବା
Bhasma gunthana —Smearing the body with
(ରସ୍ତୀଲେପନ, ରସ୍ତୀକଲେପନ—ଅଳ୍ପରୂପ) ashes.**

**ରସ୍ତୀତ୍ରାତ୍—ସ. ବିଶ (ରସ୍ତୀ+ପରିଣାର୍ଥରେ ସାତ)—୧। ରସ୍ତୀରେ
Bhasmasat ପରିଣତ ରସ୍ତୀତ୍ରାତ୍—1. Reduced
to ashes. , । ରସ୍ତୀକାରରେ ପରିଣତ—2.**

Reduced to a state of ashes; oxidised.
ରସ୍ତୀ—ପ୍ରାଦେ (ସାତମୁର) ବ. ସଂ—ପୁରୁଷଙ୍କୁ ବିଅନ୍ତିକା ଏକପ୍ରକାର
Bhasmat ଗାଳ—A term of abuse to males.

**ରସ୍ତୀକଳନ—ସ. ବିଶ (ରସ୍ତୀ କଳ; ରସ୍ତୀ+ଅକଳ)—ପାର୍ଶ୍ଵଗଦା ଅବୁକ—
Bhasmākchchanna Covered over with ashes.
(ରସ୍ତୀକାଳି, ରସ୍ତୀକଳ—ଅଳ୍ପରୂପ)**

**ରସ୍ତୀଧାର—ସ. ବ (ଶ୍ଵରୀ ତତ; ରସ୍ତୀ+ଆର)—୧। ପାର୍ଶ୍ଵ
Bhasmādhāra ରଶିକାର ପାତ୍ର—1. A receptacle
for ashes. , । ମୁତଦେହର ରସ୍ତୀକଣେଷ ରକ୍ଷ—2. An urn to preserve
ବରାନିବା ଶ୍ଵାଳ ବା ପାତ୍ର—2. An urn to preserve
the remains of the dead.**

**ରସ୍ତୀକଣ୍ଠିଷ୍ଠ—ସ. ବିଶ—ପୋଡ଼ିଯାର ପାର୍ଶ୍ଵ ମାତ୍ର ଅବଶିଷ୍ଟ (କୌଣସି ବସୁର)
Bhasmākasishta —Reduced to ashes after be-
(ରସ୍ତୀମାତ୍ରାବଶିଷ୍ଟ—ଅଳ୍ପରୂପ) ing burnt; burnt to ashes**

**ରସ୍ତୀକଣେଷ—ସ. ବ (ଶ୍ଵରୀ ତତ; ରସ୍ତୀ+ଅବଶେଷ)—୧। ଘୋଡ଼ା
Bhasmākasesha ସାଇରିବା ପରାର ଅବଶିଷ୍ଟ ରହିଥିବା ରସ୍ତୀ
କଣେଷ—1. The ashy remains of a burnt
thing. , । ରସ୍ତୀକଣେଷ ଦେହ—2. A body turned
to ashes; the ashy form of a body which
has been burnt down.**

**ରସ୍ତୀକଣ୍ଠ—ସ. ବିଶ, ସଂ (ରସ୍ତୀ ତତ; ରସ୍ତୀ+ଅକଳ)—ଅଖିରେ ପାର୍ଶ୍ଵ
Bhasmākandha ପଢ଼ିବା ଘୋର ଅକଳ—Blinded with
(ରସ୍ତୀକା—ଶ୍ଵରୀ)**

**ରସ୍ତୀମୁର—ଦେ. ବ—ଦେହିବ ବିଷେଷ—Name of a demon.
Bhasmāsura . [ଦ୍ୱ—ଏ ଉପସା କରି ମହାଦେବବିତାରୁ
ବର ପାରିଲ ଯେ, ଏ ସାହା ମୁଣ୍ଡରେ କାତ ଦେବ ସେ ଲଳ
ଅର୍ଦ୍ଦ ଦେବାରିବ । ଏହାର ସତ୍ୟତା ପରାମା କରିବାପାଇଁ ଏ**

ତେଣୁ ଅରଦଳ ଭାଇମାନେ ବ୍ୟକ୍ତିଗାନଙ୍କୁ ନୃତ୍ୟ କୁମ୍ଭ ପାଇଁ ଓ ପରେ ଶାଶ୍ଵତରକୁ ବିହାୟ କରନ୍ତି ।]

ଭାଇତଥୀ—ଦେ. ବିଶ—୧ । ଭାଇ ସଙ୍ଗଜୀମ୍ୟ—1. Relating to Bhāitirīś brothers; fraternal; brotherly.

ମାହୀରା ଭାଇରୀ । କୁଟୁମ୍ବୀ—2. Agnatic.

ଭାଇ ଦୁଇଥା—ଗ୍ରା. ବି (ସ. ପ୍ରତିତି ବିଜୟ) —ସମଦ୍ଵିଜୟୀ; କର୍ତ୍ତିବ୍ରତୀ—Bhai dutiā ଶୁଭ ଦୁଇ ଜୟ—The 2nd day of the bright fortnight of the month of Bhāitirīś Karttika. [ଦୁ—ଏ ଦିନ ସମ୍ବନ୍ଧାରୀ ଭାଇ ସମକଳ ଯୁଦ୍ଧକ କରି ଥିବାରୁ ଭାଇମାନେ କିମ୍ବା ଭାଇର ଭାଇକୁ ପୁରୁଷ କରି ଥିବାରୁ ଭାଇମାନେ କିମ୍ବା ଭାଇର ଭାଇକୁ ପୁରୁଷ କରନ୍ତି ।]

ଭାଇ ଦେବା—ଦେ. କି—ହାତୁଆ ପାଠକ ଓ ପାଶ ବଣ୍ଣବନ୍ଦ ସମାଜରେ Bhāi debā ବୌଣ୍ଣବି ଲୋକ ମରିଗଲେ ତାହାର ଅନ୍ତେସ୍ଥ ଦାହ୍ୟେ ଆଳା କିମ୍ବାରେ ଯୋଗ ଦେବା ପାଇଁ ତାତ ଭାଇମାନଙ୍କ ପଞ୍ଚରୁ ପ୍ରତିକିର୍ତ୍ତମାନ୍ୟ କଣେ ଭାଇକୁ ପଠାଇବା [ଦୁ—ଜାତ ବେହେର ଠାରେ ଭାଇ ଦେବା ଭାଇ ନ୍ୟୟ ଥାଏ ।] (the headman of a caste-guild) To depute a representative to attend the funeral of a deceased casteman.

ଭାଇଧନ—ଦେ. ୨. ଅ—ଭାଇ ବା ମିତ୍ର ପ୍ରତି ହେବ ସମୋଧନ—Bhāidhana A term of endearment addressed to a friend.

ଭାଇନା (ନା) —ଦେ. ବି. ପୁଂ (ବ୍ୟାକୁଶଳ ସରେ ପ୍ରତିକଳିତ) ବଡ଼ଭାଇ—Bhāinā(nnā) Elder brother (in a Brāhmaṇa-dādā; ଭୈୟା, ଭାଇୟା family). [ଦୁ—କଟକ ଉତ୍ସାର ମହାକାଳୀର (ଭାଇନା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଭାଇର ଉତ୍ସାର ବ୍ୟାକୁଶଳମାନେ ବଡ଼ଭାଇକୁ (ଭାଇକ—ଧୀ) କଳା ବୋଲି ସମୋଧନ କରନ୍ତି ଓ ପିତାଙ୍କୁ ‘କଳା’ କିମ୍ବା କଳା ବୋଲି କରନ୍ତି; ପୁରୁଷ ଉତ୍ସାର ଓ କଟକଉତ୍ସାର ମହାକାଳ ଦଷ୍ଟିକଳିବାସୀ ବ୍ୟାକୁଶଳମାନେ ବଡ଼ଭାଇକୁ ଭାଇନା ଓ ପିତାଙ୍କୁ କଳା ବୋଲି ଭାଇନ୍ତି ।]

ଭାଇପଣ—ଦେ. ବି—୧. ଗ୍ରାତ୍ତା—1. Brotherhood. ୨. ଗ୍ରାତ୍ତା—Bhāipana ଭାଇର ବ୍ୟବହାର—2. Brotherly conduct.

* । ଏକ ସମାଜଭକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଗାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାରେ ପ୍ରତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାମାଜିକ କର୍ମଗାନଙ୍କର ଉପରେ ସମ୍ମାନକ (ସଥା, ଜାତିଥାର ସବାରେ ଶିଅପିଅ, ଦୂର୍ଭାର ଉଠାଇବା, ପାରକାରିକ ଭସ୍ତୁବାଦରେ ଯୋଗ ଦେବା ଥିବା) —3. Regular discharge of one's duties to the other members of the society or guild to which one belongs.

ଭାଇପନ୍ତା; ମାହ୍ୟନ, ମାହୀରା (ଭାଇ ପଣିଅ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭାଇ ପି(ପି)ଙ୍କାଳ—ଦେ. ଅ (ସବାର ବେହେର ଭାଇ) —ପକ୍ଷ—Bhāi pi(phi)ṅkāla ବାହିପରେ ଥିବା ବେହେର ଅଗ୍ର [ଭାଇପି (ପି)ଙ୍କାଳି—ଅନ୍ୟରୂପ] ବେହେର ସମୋଧନ—A term used by palki bearers to denote (ବିପଣ୍ଣି—ଭାଇକୁମାଳ) the rearmost bearer.

ଭାଇ ପିଚ୍ଛିଲ—ଦେ. ଅ (ସବାର ବେହେର ଭାଇ) —ଆଗ ବେହେର—Bhāi pichhilā ମାନଙ୍କର ପକ୍ଷ ବେହେର ଭାଇର ଭାଇ—

A term used by the bearers of the front pole of a palki to those at the rear.

ଭାଇପୁଅ—ଦେ. ବି (ସ. ଗ୍ରାତ୍ତା—୧. ଗ୍ରାତ୍ତାକୁ; ପୁରୁଷ—

Bhāipua 1. One's brother's son; nephew. ୨. ଭାଇପୋ; ମତୀଜୀ ଭାଇକ ବ୍ୟବହାର ବା କୁଟୁମ୍ବ—2. A Raja's kinsmen or agnates. ପ୍ରାବେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—

ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ପାଠକବିଧେସ—A caste of Sūdras in the district of Ganjam.

ଭାଇ ବିବଦର—ଦେ. ବି (ସବାର; ସ. ଗ୍ରାତ୍ତା+ପା. ବିବଦର)—

Bhāi birādara ୧. ସହୋଦର ଭାଇ ଓ କୁଟୁମ୍ବୀ ଭାଇମାନେ—
ଭାଇ ଭାଇଦ; ମାହୀରାଦର ୧. Brothers and causins. ୨. କୁଟୁମ୍ବୀଜୀ—2. Kinsmen.

ଭାଇ ବେହେର—ଦେ. ବି—ହାତୁଆମାନଙ୍କ ଜାତ ଭାଇମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ Bhāi beherā ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି—A headman of a caste-

ମୁଖ୍ୟମା, ମାଜ୍ଜନ ପରମାଣିକ guild.

ଭାଇବୋହୁ(ର)—ଦେ. ବି (ସ. ଗ୍ରାତ୍ତାକୁ—ସ୍ଵାତନ୍ତ୍ର୍ୟ) —ସ୍ଵାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ବାନ୍ଧୁଭାଇର ଭାଇବୋହୁ(ର) —ଶ୍ଵରୁ—brother.

ଭାଇ ଭାଉନ୍ତି—ଦେ. ବି (ବିପଣ୍ଣିତଲଙ୍ଘ ସତର) —ଭାଇ ଓ ଭାଇନୀ—Brother and sister.

ଭାଇବିନ ଭାଇବୋନ; ମାହୀରାନୀ

ଭାଇ ଭାଗାର—ଦେ. ବି—୧. ଦାୟାଦ; ପେତୁକ ସମ୍ମରିରେ ଅଂଶିଦାର—

Bhāi bhagārī 1. Cosharer with a person in respect of patrimony. ୨. ଭାଇଭାଗାରି; ମାହୀରାନ୍ତ୍ୟ—peet of patrimony.

ପତ୍ନୀ—2. One's co-sharer, and so, one's enemy or rival.

ଭାଇ ଭାଗାରି—ଦେ. ବି—୧. ଦାୟାଦ ବା ପେତୁକ ସମ୍ମରିରେ Bhāi bhagārī ଅଂଶିଦାରମାନଙ୍କ ସମ୍ମରି—୧. Pertaining to agnatic or cognatic co-sharers.

, ୨. ଯେହି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ପରବାରର ପ୍ରତିବେଶୀରୂପେ ଭାଇ ଓ ଦାୟାଦମାନେ ବାପ କରନ୍ତି—୨. (a person or family) Surrounded by co-sharers as neighbours.

ଭାଇଭାଗାରିରା (ଭ—ଭାଇ ଦାୟାଦ ଦର, ଯେ ନ ପଣିବ ସେ ପଣିଲ, ବାହାକୁ କରିବ ପର ?—ତମ)

ଭାଇ ଭାଗ—ଦେ. ବି (ସ. ଗ୍ରାତ୍ତା+ପା.) —୧. ଭାଇମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ Bhāi bhagā ପେତୁକ ସମ୍ମରିର ଭାଗ—1. Partition of

ଭାଇ ପାପ } ସମ୍ମରିର ଭାଗ } patrimony amongst brothers.

ଭାଇଭାଗ } —ଅକ୍ଷରୂପ } brothers.

ଭାଇଭାଗ } ୨. ଭାଇମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଭାଗକର ଅଂଶ—2. The

ଭାଇଭାଗ } share or allotment of one brother or ଭାଇଭାଗ } ମାହୀରାନ୍ତ୍ୟ—co-sharer. (ଭ—ପଣିବକର ଭାଇ ଭାଗ ଲେଖ

ଦେଉ, ହୋଗ ହେ ସୁଖରେ ହସ୍ତିନା କାଣେ ମୟୁ—କୃଷ୍ଣବିଜ.
ଭାଇଭାଗ ମହାଭାଗର, ହୃଦ୍ୟେ ପାଦିଲାଗର ।
ଶାର ଶାତ—ଦେ. ବ—କାର୍ତ୍ତିଭାବରୁ ଉଥୀକା ରୋଜନ—Caste-
Bhāi bhāta ମାହମାତ, ମାହମାତ dinner.
(ଶାର ରୋଜନ—ଅଳ୍ପରୂପ) ଜାତିର ଭୋଜ
ଶାର(ଏ)ବ(ଡ଼ା) ଶାର—ପ୍ରାତେ. (ମେଦିନୀର ଶାର ରୋଜନ ପାଦେଶର)
Bhai(e)rā(rda) bhāi ବ (ବୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ବ. ଏହି ପଦ)
ସତ୍ର; ଅପାଣୀ ଶ୍ଵିର ଉତ୍ତରାକି ସ୍ଵାମୀ; 'ପାତ୍ରାପତ୍ର—One's
brother-in-law, being the husband of
one's wife's sister.
ଶାର ଲେଖା—ଦେ. ବ—୧। ତୁରୁ ସଞ୍ଚର—1. Brotherly
Bhāi lekhā relationship. , । ଦୂର ସଞ୍ଚରରେ ଶାର—
ମାହଲେଖା; ମୈସାରୀ 2. One's distant cousin. ଦେ.
ଭାଯୀ ତଥ—୧। ତୁରୁପ୍ରାମୟ(ବ୍ୟକ୍ତି)—1. In the position
of a brother. , । ଦୂର ସଞ୍ଚରରେ ଶାରରୂପେ
ସପ୍ତର—2. Distantly related to a person as
cousin.
ଶାର ଶଳା—ଦେ. ବ. ପୁ—କୌଣସି ଶ୍ଵିଲୋକର ଶାରର ଶଳା—
Bhāi śala A woman's brother's wife's brother.
ଭାଇଶାଳା [ଦୁ—ଶ୍ଵିମାନର ଶାରପତ୍ର ପରିହାସାଳା ଅଟକ୍ରି ।]
ଶାରସ—ବେଦେ. ବ. (ରା°)—ଦୂରଅତୁ କୌଣସି ପଦାର୍ଥରୁ ପ୍ରତି ଧରିବା
Bhāis ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଲୁହାର ଦୂର ପାତ୍ର କର—A
ଭାଇସ ବାର୍ଷିକ ଶାରସ—mechanic's vice.
ଶାରଶାନ୍ତରେଲେ(ଲ)ର—ବେଦେ. ବ. (ରା°)—ଦୂରତବ୍ୟାଳୟର
Bhāis-chānsela(la)r ଶାନ୍ତରେଲର ବା ସମ୍ପର୍କକ ସହକାର—
ଭାଇସ ଚାନ୍ସେଲର ବାର୍ଷିକ ଚାନ୍ସେଲାର Vice-chancellor of
a university.
ଶାରପ୍ରେସେରମା(ମେ,ମ୍ୟା)ନ—ବେଦେ. ବ. (ରା°)—ଉତ୍ସୁକ୍ତି—
Bhāis-cheār-ma(me,myā)n ବେର୍ତ୍ତର ଓ ମିଛକିଷିପାଇଲଟିର
ଭାଇସଚେରମେନ ବାର୍ଷିକଚେଯାରମେନ ସହକାର ତେଆରମାନ—
(ଶାରପ୍ରେସେରମେନ—ପ୍ରାମ୍ଭରୂପ)
Vice-chairman.
ଶାରସ୍ ପ୍ରେସିଡେଣ୍—ବେଦେ. ବ. (ରା°)—ସବୁ ସମ୍ପର୍କ ଅଧିକ
Bhāis- president; ସହକାର ସହପତ୍ର—Vice-president.
ଭାଇସ୍ ପ୍ରେସିଡେଣ୍ ବାର୍ଷିକ ପ୍ରେସିଡେଣ୍
ଶାରସ୍ ର(ରା)ମ୍ୟ(ଏ)—ବେଦେ. ବ. (ରା°)—ସମ୍ରକ୍ତ ପ୍ରତିକିଷା ଶାରତର
Bhāis-ra(rā)y(e) ବତ୍ରଙ୍କ—The Viceroy of India.
ଭାଇସ୍ରାମ ବାର୍ଷିକରାୟ
ଶାର ସର—ଦେ. ବ—କାରିଶାରମାନର ସାମାଜିକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଅନ୍ତରକା
Bhāisabha ନିମନ୍ତେ ଦେବା ସର—A meeting of
ଭାଇସମା, ଜାତଭାଇଦେର ସଭା caste-men.
ଶାର—ଦେ. ବ (ଥ.ଶାର) —୧। ପଦାର୍ଥ ବିକ୍ରି ଦର—1. Rate
Bhāu of the price of an article. , । ମୂଲ୍ୟ—
ଭାଓ ମାତ୍ର 2. Price or value of a thing. , ।
ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦାରଣ—3. Settlement of the price
of a thing.

ଶାର ଉତ୍ତବା—ଦେ. କି—ଦୂରମା କରିବା, କୌଣସିଦ୍ଧିବ୍ୟକ୍ତ ଉତ୍ତବାପାର
Bhāu karibā ମୂଲ୍ୟରବା—To appraise the value
ଭାଓକରା ମାତ୍ରକରା of a thing.
ଶାରତ—ବେଦେ. ବ (ରା°)—କୌଣସି ଧଳ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥିବାର
Bhāuchar ନିର୍ଦ୍ଦାରଣ ସ୍ଵରୂପ ଶାରତ ରସିଦ୍—A voucher.
ଭାଉଚର ସୌଚର
ଶାର କୁଣ୍ଡା(ଣ୍ଡେ)ରବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ପଣ୍ଡଦ୍ରବ୍ୟର ମୂଲ୍ୟ
Bhāu chhindā(ଣ୍ଡେ)ribā କରୁଣ୍ଡଣ କରିବା—To settle
ଭାଷତୋତ୍ତନା ଭାଓ ଶିଥିକରା the price of a commodity.
ଶାର କୁଣ୍ଡିବା—ଦେ. ବ—୧। କୌଣସି ଦୂରମା ମୂଲ୍ୟର ନିର୍ଦ୍ଦାରଣ ବା
Bhāu chhindibā ପ୍ରିସିବରଣ—1. The settlement
(ଶାର ପଣ୍ଡକ—ଅଳ୍ପରୂପ) of the price of a thing. , ।
ଭାଷତୋତ୍ତନା କେତେ ଦିନେବାକ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ଦୂରମା ମୂଲ୍ୟ
ଭାଓ ଶିଥିର ହେଉଥା ସମ୍ବରେ ଚାଲୁ—2. Final agreement be-
tween the seller and the purchaser as to
the price of an article offered for sale.
ଶାରଜ—ଦେ. ବ. ଶୀ (ସ. ଶୁତ୍ରକାୟା; ପ୍ରା. ଶାରକାଥ) —୧।
Bhāuja ଶୁତ୍ରକାୟା; କଢ଼କରକ ଶୀ—1. The wife of a
ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ଵାରା ମାତ୍ରକରା ଶୀ—1. କୌଣସି ଶ୍ଵିର କଢ଼
ମାତ୍ରୀ, ମାତ୍ରଜୀ, ମାତ୍ରା ବା ସାନ ଶାରର ଶୀ—2. The
ମୌଜୀ, ମୌଜାଇ �wife of a woman's elder or
ଭାଇ(ଡ଼ା)କ younger brother.
ଶାରକ କୋହୁ—ଦେ. ବ (କରଣ ଓ ମହିମ୍ୟବାକ ପ୍ରତିକର) —ଶାରକ;
Bhāuja bohu କଢ଼ ଶାରକ ଶୀ—Wife of one's elder
ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ଵାରା ମୌଜାଇ
ଶାର ବ(ବା)ଟକା—ଦେ. ବ (ଅର୍ଥର ଦ୍ଵାରା ସହରର) —୧।
Bhāu bha(ba)ṭakā ପଣ୍ଡର ଦର ଦାମ—1. Sale-rate of
(ଶାରବଟକା—ଅଳ୍ପରୂପ) a commodity. , । ଦର ଦାମ
ଭାଷସୌଦା ସମ୍ବରେ କଥାବାର୍—2. Negotiation for
ଭାଓଟୀଓ the sale of a thing, appraisement. , ।
ଦୂରମା ଦାମ—3. The price of a commodity.
ଶାରବଟକା କରିବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ଦୂରମା ଉତ୍ତବା ପାଇ
Bhāubhāṭakā karibā ମୂଲ୍ୟରବା—To negotiate
(ଶାରବଟକା—ଅଳ୍ପରୂପ) the price of an article
ଭାଷସୌଦା ପଦାନା ଭାଓକରା to be sold; to appraise.
ଶାରବାରୀ—ଦେ. ବ (ସ. ବହୁର; ବଜୀୟ ବନ୍ଦଦାରର ଶାରତ)—
Bhāulik ଶୁଦ୍ଧ କୋଠା ବିଶିଷ୍ଟ ଶେଷ ଲୋକା ବା ତୁଣୀ—
ଭାଇଶିଯା, ଭାଉଲେ A very small house-boat.
ଶାର—ସ. ବଳ. ପୁ (ଅଳ୍ପ ପଦ ସହର ପ୍ରୟୁକ୍ଷ ଶାର—ଶାର—ଅଳ୍ପ
Bhāk କରିବା+ବିଷ; ଏମା (ବେ) —ଶାରି; ଅଂଶୀ—
(ଶାର—ଶୀ) Enjoying; sharing. ଦେ. ଅ—ଶାର (ଦେଖ)–
Bhag (See).
ଶାରକୁମ୍—ଦେ. ଅ (ଥଳ୍ଯକୁମରବା) —ଶାର ଦୂରମା ଶାର—
Bhāk-bhākum The cooing of pigeons.
(ଶାରକୁମ୍—ଅଳ୍ପରୂପ) ଶୁଦ୍ଧରୁଣ୍ୟ ବକ୍ରକୁମ୍

ଭକ୍ତ—ଦେ. ବ (ସ. ବାକ୍) —ବଥାର ଠିକଣା ବା ସ୍ଥିରତା—
Bhāka Constancy or consistency in one's words
କଥାର ଠିକାନା ଆମକା ଠିକାନା or promise.

ଭକୁ(କୁ)—ସ. ବ—୧। ଭକୁଡ଼ ମାଛ—୧. A big fresh
Bhakū(kū)ta water fish; Catla Buchanani.
, । ରେକେଟା ମାଛ—୨. Another kind of
big fish living in both fresh and salt
water; Lates Calcarifer. ୩। ପରତବିଷେ—
3. Name of a mountain.

ଭକୁଡ଼(ର)—ଦେ. ବ (ସ. ଭକୁଡ଼) —ମଧୁର ପାଣିରେ ରହିବା ବଢ଼—
Bhākurda(ra) ବଢ଼ ବାଚୟକୁ ଏବପ୍ରବାର ମାଛ—A
କାତଳା ମାକୁଡ଼ kind of big fresh water fish
with scales; Catla Buchanani. [ଦ—ଏ
ଲମ୍ବରେ, ବାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼େ । ଏହାର ମଣ୍ଡ ବଢ଼ ଏକ
ତେବେ ମୁଣ୍ଡର ଦେଖାଯାଏ । ଏହୁ ମୁଣ୍ଡର
ଖୋଜୁଥ କରି ଖାରରେ ଖୁବ୍ ବଳ ହୁଏ ଦୋର
ଲୋକେ ଏହ ମାଛକୁ ବଢ଼ ଅଦର କରନ୍ତି ।]

ଭକୁଡ଼ କଲି—ପ୍ରାଦେ (ୟାଇଷୁର) ବ—ସାଙ୍ଗ ଭକୁଡ଼ ମାଛ;
Bhākurda kali ଭକୁଡ଼ାଥ—A kind of young water
fish.

ଭକୁଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଦେଶୀୟ—
Bhākurda ମହୁଦା Son of a harlot.

ଭକୁଡ଼ି—ପ୍ରାଦେ. (ପୁଣି) ବ—ଯେଉଁ ଖୁଲ୍ଲରେ ବଚକୁ ବକାୟାଏ; ବଚ
Bhākurdi ଖୁଲ୍ଲ; ଖଟକମ୍—The sacrificial post
to which a victim is tied before immola-
tion.

ଭକୁଡ଼ି(ର)ଆ—ଦେ. ବ—ଶେଷ ଭକୁଡ଼ ମାଛ—A young
Bhākurdi(ri)କାତଳା ବାଜା ଭକୁଡ଼ା fish,
ମାକୁଡ଼ ଜୀର୍ଯ୍ୟ ଦେ. ବିଶ—ଭକୁଡ଼ ମାଛ ପର ଶେଷ ବା ସେହା
ମକୁରୀ ଓ ସୁଲକ୍ଷ୍ମୀ—Dwarf and stout (person).
ବେଂଟେ ଖେଟେ ମାକୁଡ଼ିଆ

ଭକୁନିଆ(ଆ) ଗନ୍ଧ—ପ୍ରାଦେ. (ୟାଇଷୁର) ବ—ଅଞ୍ଚଳ ଦୂରଳ—
Bhākuniā(hā) gandha A very bad smell;
stench.

ଭକେଶ୍ୱରୀ—ଦେ. ବ. ଶ୍ରୀ (ସ. ବାବେଶ୍ୱରୀ)—ଦେସବିଷେ—
Bhākeswari Name of a popular Goddess.

ଭକ୍ତ—ସ. ବିଶ. (ଭକ୍ତ + ସମକାର୍ଥେ. ଅ)—୧। ଭକ୍ତ ସମକୀୟ—
Bhākta 1. Relating to boiled rice. , । ଭକ୍ତ
—ସମକୀୟ—2. Relating to a devotee. , । (ଭକ୍ତ
—ଗୋଟି ଦୂର+ସଜାତାର୍ଥେ. ଅ) ଲକ୍ଷଣିକ (ଅର୍ଥ)—
3. Denotative; phenomenal. , । ଗୋଟି
(ଅର୍ଥ)—4. Secondary. , । ଅପ୍ରକରତ—5. Not
real; hypocritical.

ଭକ୍ତ ଦିନ—ସ. ବ—ଦିନର ପ୍ରଥମ ଓ ପେଶ ରାତ; ଭକ୍ତା ଓ ଗୋଟିକି;
Bhākta dina ସୂର୍ଯ୍ୟଦୟ ପୂର୍ବରୁ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟରୁ ପରେ, ଦିନ
ସମ୍ରତ—Twilight; early dawn and dusk;
an hour and a half before sunrise and
after sunset.

ଭକ୍ତିକ—ସ. ବି. ପୁ (ଭକ୍ତ+ପ୍ରଦିପକାର୍ଥେ. ଭକ୍ତି)—ଭକ୍ତିଆ; ପରବର୍ତ୍ତ
Bhāktika ପାତତ; ପରେପରା—(a person) Brough
up at the expense of another; depending
on another for meals.

ଭଗା(କା)—ଦେ. ବ. (ହନ୍ତରେ ଏ ସ୍ରାନରେ ଏଂ ଭକ୍ତାରଣକୁ ଅନୁଭବ)
Bhākha(kha) —୧। ମନର ଭବନ ମୃଦୁ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରବାପ
ଭାଖା ବରବା—1. Form assumed by a thought
ମାତ୍ରା when expressed in speech. , । ଭଗା—
2. Language. (ଭ—ଅଛି ସତକେ ପାଠ ମୃଦୁ
ଥୋଇଲୁ, ବହୁ ମଧୁର ମୃଦୁ ଭଗା । ଶିଶୁଧିକର
ଭଗା ଅଭିଭାବ ।) , । ବୌଣ୍ଡି ଦେଶରେ
ବୁଦ୍ଧାଯାଇ ଥିବା ଭଗା—3. The vernacular
language of a country. , । ମୃଦୁର କଥା—
4. Speech. (ଭ—ଏକ ଲୋକରୁ ସହିତେ ଭଗା
ସର କୁହେଁ । ତମ ।) , । ବାଚ୍ୟ—5. Words.
, । ପ୍ରାକ୍ଷେପିତ ଭଗା; ଉପଭଗା; ଏକ ଭଗାର
ଦେଶୀୟ ପ୍ରତିବିଭାଗ ଅବାର; ସ୍ରାନ୍ୟ ବୋଲି—6.
Dialect; dialectical form of a language.
(ଭ—ନରକେ ବାକ୍ତା, ଦେଶକେ ଭଗା । ତମ ।)
ଭବ—ବନ୍ଧୁତ—Spoken; uttered. [ତୁ—
ଭଭର ଭାବରେ ମୂର୍ଖକ୍ୟ ‘ଶ’ କୁ ‘ଶ’ ପର ଭକ୍ତାରଣ
କରନ୍ତି; ସଥା—ପାଖାଣ=ପାଖାନ, ପାଷଣ୍ଟ=ପାଷଣ,
ବରଣା=ବରଣା, ଏ ସମ୍ମରକେ ସ. ‘ଶ’ (କ+ଶ) ପ୍ରା;
‘ଶୁ’ (କ+ଶ) ସଙ୍ଗେ ଭୁଲମ୍ବୟ; ସଥା—ସ. ବଷ=ପ୍ରା;
ଭୁ, ସ. ଅଷର= ପ୍ରା. ଅନ୍ତର, ସ. ଅଣି=ପ୍ରା. ଅନ୍ତି ।]

ଭକ୍ଷି(କି)ବା—ଦେ. ବ (ସ. ଭାଷ ଧାରୁ) —ଭକ୍ଷିବା; କହିବା—To
Bhākhi(ki)bā speak; to talk. (ଭ—ବାହର ଭକ୍ଷି,
ଭାଖା ମାତ୍ରାନା ଭୁମ୍ଭେ ମୋ ଅଭି, ଅଭିରେ ହେବା ସମ୍ବି, କାହାର
ଦେଖି ? ପ୍ରାଗୀ. ରକ୍ଷସମଜିଷ୍ଠା ।)

ଭାଗ—ଦେ—(ବୌଣ୍ଡି ବାକ୍ତାରୁ ବୌଣ୍ଡି ସ୍ରାନରୁ ଭାଲ୍ଲିଯିବା ପାଇ
Bhāg ଭୁଗ୍ରଥ ଅଦେଶ ବଚନ)—ଭାଲ୍ଲ ଯା !—Get away !
ଦୂରହିମ ମାନ୍ୟ

ଭାଗବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲକ୍ଷ୍ମୀ; ଭୁଲ. ହୁ. ବାଗବା) —୧। ପଳାଇ
Bhāg-bā ଯିବା—1. To flee away. , । ସ୍ରାନାକୁରକୁ
ଭାଲ୍ଲ ଯିବା—2. To go away to another
place; to leave a place.

ଭାଗି—ସ. ବ—(ଭାଲ୍ଲ ଧାରୁ=ଭାଗ ବରିବା + ସାବ. ଅ)-୧। ଭାଗି—
Bhāga 1. Division. , । (+କର୍ମ. ଅ) ଅଂଶ; ହିସା—
2. Part; share; allotment. , । ମଣ୍ଡ; ଦୂରକୁ

3. Piece; bit; portion. ୪। ପଦିମାଣ—
 4. Quantity ୫। କାଳାଂଶ—5. Part of time;
 a period of time. ୬। ଅନ୍ତିମାତ୍ର—6. Proportion;
 ratio. ୭। ଦେଶାଂଶ; ପ୍ରଦେଶ; ଅଞ୍ଚଳ—7. A
 tract of country; locality. ୮। ଅନୁଷ୍ଠାନ; ଭାଗଧେଖ—
 8. Luck; fortune. ୯। (+ଶ. ଅ) ବିଭିନ୍ନ;
 ବିଭାଗ କରିବ—9. Apportionment; separating
 into parts. ୧୦। (ଗଣିତ) ବରଣ ହୋଇ—
 10. (arithmetic) The process of division.

ଭାଗ କରିବା—ଦେ. କ—୧। ଶେଷସାମାନ୍ୟ ଓ ଲୋକ ମଧ୍ୟରେ ବିଭାଗ
 କରିବା ଉପରେ ବସୁର ଅର୍ଦ୍ଧାଂଶ—1. Half share
 of the produce of a land, taken by each
 of the landowner and cultivator. ୨। ଜମିକୁ
 ଭାଗ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ବସୁର ଅଧେ ନେବ ଏହ ଶେଷ
 ସାମାନ୍ୟ ଅନ୍ୟ ଅଧିକ ପାଇବ, ଏହ ସରେବେ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଜମି
 ଭାଗ କରିବା ସ୍ଥଳ—2. The system of apportion-
 ment of the produce of a land, half and
 half, between the landowner and the
 cultivator. ୩। ପ୍ରକାର—3. Kind. ୪। କୌଣସି
 ସମ୍ମରିତ ବିଧାରରେ ଅଂଶିଦାରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜମି-
 ଜଣକେ ପଡ଼ିବା ଅଂଶ—4. Share which is
 allotted to one co-sharer on partition.
 ୫। ଆଶ୍ରମ ଓ ବାବୁଦ ଅଥ ବିଅର କରିବା କିମନ୍ତେ ମିଶା
 ଯିବା ଉପରିଭାଗମାନଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦିତ ପରିମାଣ—5.
 Specified quantities of the respective in-
 gredients required to make up a mixture
 (e.g. in medicine; gun powder, curry etc.).
 ୬। (ହୁଲୀ — ପଳାୟନ; ପଳାଇବା—6. Fleeing
 away; flight.

ଭାଗ କରିବା—ଦେ. କ—୧। କୌଣସି ପଦାର୍ଥରୁ ଭାଗ କରି ଅଂଶରେ
 Bhāga karibā ପୃଥିବୀ କରିବା—1. To divide
 ଭାଗକରିବା ଏକାକୀ କରିବା—2. To parti-
 ଭାଗକରିବା—ଭାଗକରିବା—3. To parti-
 ଭାଗକରିବା—ଭାଗକରିବା—4. Bhāga chashibā (See).

ଭାଗ ଖଜଣା—ଦେ. ବ (ସ. ଭାଗ+ଆ. ଖଜାନା)—ଭାଗୀ ଜଗଦ
 Bhāga khajana ଖଜଣା ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଭାଗିନିର ଉପର
 ଭାଗ ବସୁର ଯେଉଁ ଅର୍ଦ୍ଧ ଜମିଦାରକୁ ଦିଏ—Produce rent
 ଭାଗିନି (generally half the produce) payable by
 (ଦିପାତି—ନଗନା ବା ଜଗଦ ଖଜଣା) the cultivator to
 the land-lord.

ଭାଗ ଉତ୍ତିବା—ଦେ. କ—ଶେଷସାମାନ୍ୟ ଉପରେ ବସୁର ଅର୍ଦ୍ଧାଂଶ
 Bhāga hashibā ଦେବା ତୁଳିରେ ଜାହାର ଜମିକୁ ଭାଗ

(ଭାଗ ଧରିବା; ଭାଗ ନେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) କରିବା—To culti-
 ଭାଗଚାର କରା vate a land on stipulation of
 ବିଦୈଯାଚାର ଜୋତନା paying half the produce to the
 land-lord.

ଭାଗଧେଖ —ଦେ. କ—ଜମିଦାରକୁ ଭାଗ ନେବିର ଉପର ବସୁର ଅଧେ
 Bhāga chāsha ଦେବା ତୁଳିରେ ଜମି ଭାଗ କରିବା ପ୍ରଥା—
 ଭାଗଧେଖ The system of cultivating land on
 ବିଦୈଯାଚାର produce-rent.

ଭାଗଧୁଷୀ—ଦେ. କ—ଯେଉଁ ଉପର ଭାଗ ନେବିର ଉପର ବସୁର ଅଧେ
 Bhāgachāshi ଜମିଦାରଙ୍କ ଦେବାର କଥା କର ଜମି ଭାଗ
 (ଭାଗପ୍ରତା—ଅନ୍ୟରୂପ) କରେ—Bhaga-tenant; a culti-
 ଭାଗଧୁଷୀ vator who holds land on produce-rent.
 ବିଦୈଯାଦାର

ଭାଗଡ଼—ଦେ. କ—ଦର୍ଶକ; ପଳାୟନ—Running away. [ପ୍ରସ୍ତୁତ
 Bhāgarda —ଭାଗଡ଼ ଦେବା; ଭାଗଡ଼ ବତା(ତେ)ରବା ।]
 ପଳାୟନ ଭାଗଦର

ଭାଗଦାର—ଦେ. କ—୧। କୌଣସି ସମ୍ମରିତେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଂଶ
 Bhāgadār ଥାଏ; ଅଂଶିଦାର; ସରିଦାର—1. Cosharer.
 ଭାଗଦାର ୨। ଯେଉଁ ପ୍ରତା ଭାଗ ଖଜଣା ଦେବାର ତୁଳି କର
 ମାନଦାର ଅନ୍ୟର ଜମି ଭାଗ କରେ—2. A royat who
 cultivates another's land on stipula-
 tion of paying produce rent.

ଭାଗ ଦେବା—ଦେ. କ—୧। ଅପଶାର କୌଣସି ଜମିକୁ ଭାଗ କରିବା—
 Bhāga debā କରିବା କିମନ୍ତେ ପ୍ରତାକୁ ପଢା ଦେବା—1. To
 ଭାଗଦେବୀଙ୍କ; ଭାଗେଜମି ବିଲିକରା let out one's land to a
 ବିଦୈଯାଦେନା; ଭାଗଲିଦେନା cultivator on produce-rent.

୨। (ପ୍ରତା) ଜମିଦାରଙ୍କ ଦେବୀ ରାଜାଙ୍କ ଦେବା—
 2. To deliver half the produce of a hold-
 ing to the land-owner. ୩। କୌଣସି ସମ୍ମରିତୁ
 କାହାରକୁ ଅଂଶ ବା ହୁଂସା ଦେବା—3. To allow a
 person to take a share from any
 property.

ଭାଗ ଧାନ—ଦେ. କ—ଭାଗ ଜମିରେ ଉପରେ ଧାନର ପ୍ରତା ଯେଉଁ ଅର୍ଦ୍ଧକ
 Bhāga dhāna ଜମିଦାରକୁ ଦିଏ—Half the produce
 ଭାଗଧାନ of paddy of a holding held by a royat
 ଭାଗଧାନ, ବିଦୈଯାଧାନ on produce-rent.

ଭାଗଧେଖ—ସ୍ଵ. କ (ଭାଗ+ସାର୍ଥୀ. ଧେଖ)—୧। ଭାଗଧେଖ; ଅନୁଷ୍ଠାନ—
 Bhāgadheya 1. Luck; destiny. ୨। (+ଧା. ଧାରୀ
 କର୍ମ. ଯା) ଜମିର ବର; ସାର୍ଥୀ—2. Rent of a
 holding. ୩। ଅଂଶ; ଭାଗ—3. Share; allot-
 ment. ୪। (+ଅଧାଦାନେ. ଯା) ଉତ୍ତିରଥକାଶୀ;
 ଦାୟାଦ—4. Heir. ସ. ଧାରୀ—୧। ଅଂଶ; ଯାହାର
 (ଭାଗଧେଖ—ସ୍ଵାମୀ) ଭାଗ ପାଇବାକୁ ଦାତା ଥାଏ—1. Deserving
 to get a share. ୨। ଉତ୍ତିରଥକାଶୀ ସ୍ଵାମୀ ଧନଭାଗୀ—

2. Entitled to a share in a patrimony.

ଭଗ ପାଇବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ସମ୍ପଦରୁ ଅଂଶ ବା ହିସା ପ୍ରାପ୍ତ
Bhāga pāibā ଦେବା—To get a share from a
ଭାଗ ପାଓଯା ଭାଗଧଳା; ହିସା ଦାନା property.

ଭାଗ ବଣ୍ଣନ—ସ. କ—କୌଣସି ବସୁରୁଷ ଅଂଶୀଦାରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
 Bhāga bantana ଛନ୍ଦ ଛନ୍ଦ ଅଂଶରେ ବାଣିକା—Partitioning a thing into different
 ଭାଗ ବାଣିକାରୀ shares or portions.
 ଭାଗବାନ୍ତ

(ଶ୍ରୀ ବିଜୁଳୀ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ହାତୀ, ସ୍ଵର୍ଗ ବାଣୀ—ଦେଖିଛି)

ভাগ বঞ্চা—**দে. কি** (**প. ইংর বঞ্চন**)—**ভুগ বঞ্চন** (**দেখ**)
Bhāga bānta **ভাগ বাঁটু** **Bhāga bāntana** (See)

भाग वांटोयारा माग बाँट (राग बाधुआ—अनेकृप)
रागबति—८. दिख (रगबति—रगबान्त+रक्त अर्थे. अ)—
Bhāgabata e. । उपरान्त वारे उपरान्त—१. Deva-

ted to God. , । ଧର୍ମିକ—2. Pious; god-fearing. ୧. ୩—୧ । ଦେଖିଲୁ—1. A

devotee of Bishnu. ७ । ଭ୍ରମପ୍ରେମିକ—୨.
A lover of God. ୮ । ଭ୍ରମତମତାବଳମ୍ବା ଦାର୍ଶକ—
୩ A philosopher holding the views or
theories propounded by the Bhāgabata.

୪ । ରଗବାନ (ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ)ଙ୍କ ଲୀଳା, ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଓ
ଦ୍ଵାରା ସମ୍ମରେ ବ୍ୟାସକୁଦ୍ବାତ୍ମା ପ୍ରଣାତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପଦ୍ୟ
ଗ୍ରନ୍ଥ (ଏହା ୧୨ ସୁନ୍ଦର ବରତ୍ରୀ)—4. A religious poem in Sanskrit in 12 volumes depicting the life of Śrīkṛishṇa and other theological matters. [—ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥ

ସ୍ଵର୍ଗକାଳ ପ୍ରକଳ୍ପକାଳ ଅବଲମ୍ବନ କରି ପ୍ରାଚୀନ ଓ ଅଧିକାଳେ ଉତ୍ସବରେ ଜୀବନକାଳ ରତନା କରି ଅଛି । ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଜୀବାଥ ଦାସଙ୍କ ଜୀବନକାଳ ପ୍ରକଳ୍ପକ । ହୁନ୍ଦୁକ ଧର୍ମପ୍ରକଳ୍ପାଳକ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ସବକାଳ ପ୍ରକଳ୍ପକ ଲୋକ ସାଧାରଣକର ଖୁବ୍ ଅବର ଦେଖାଯାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଉତ୍ସବ ହୁନ୍ଦୁ ଶୁଦ୍ଧ ଅପରା ଘରେ ଗୋଟିଏ ଗାଢି କରି ସେଥିରେ ଜୀବନକାଳ ପ୍ରକଳ୍ପକାଳ ପୂଜା କରାଯାଏ ଏବଂ ଉତ୍ସବରେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକଳ୍ପାଳକ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହାକୁ ‘ଜୀବନକାଳ ଗାଢି’ ମୋଲ୍ଯାଯାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଶିଷ୍ଟ ଉତ୍ସବ

ପ୍ରାମରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ସାଥାରଣ ଚାହରେ ‘ଭାଗବତ ଗାନ୍ଧି’
ରଖାଯାଇ ଢଳା କଲ୍ପନାଏ । ସେ ଦରକୁ ଭାଗବତ ଘର ବା
ଭାଗବତ ଟୁଙ୍ଗୀ କୁହାଯାଏ । ପ୍ରତି ସରୁଳା ପ୍ରାମରେ
ଶୈଶବ ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରଥାକ ପ୍ରାମରେ ‘ଭାଗବତ ଘର’ ପ୍ରତି
ବିଶେଷ ଅଦର ସ୍ଵଭାବ ଦେଖାଯାଏ । ସେଠାରେ ସନ୍ଧାନ
ବେଳେ ଭାଗବତ କୋଲ୍ପନାଏ ଏବଂ ପ୍ରାମର ଲୋକେ,
ବିଶେଷତଃ ବୁଢ଼ାମାନେ, ଭାଗବତ ଶୁଣିବାକୁ ସେଠାରେ
ବୁଣ୍ଡ କୁଅଛନ୍ତି । ଭାଗବତ ଗାନ୍ଧିରେ ଥିବା ଭାଗବତ ପ୍ରାନ୍ତରୁ
ଦେବତା ଜ୍ଞାନରେ ‘ଭାଗବତ ଗୋପାଳ’ ବୋଲ୍ପନାଏ ।
ପ୍ରାମରେ ମାତ୍ରାରୂପୀ ଅଦି ଉପଶ୍ରୀତ ହେଲେ ଲୋକେ
‘ପ୍ରାତି ଭାଗବତ’ ବସାନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ ଅନୋହାରୀ ସାତ ଦିନ
ପାଇ କର ଭାଗବତ କୋଲାନ୍ତି ଏବଂ ଶେଷ ଦିନ ‘ଭାଗବତ-
ଗୋପାଳ’ଙ୍କୁ ନାନା ପ୍ରକାର ସାମଗ୍ରୀ ମହା ସମାପ୍ନୋତ୍ତରେ
ଶ୍ରେଣ ଲଗାଇ ଲୋକବସାଧାରଣଙ୍କୁ ବାଣି ଦିଅନ୍ତି । ଭାଗବତ
ପ୍ରାନ୍ତ ପାଠର ସମାପ୍ତି କୁ ଭାଗବତ ବଢ଼ା ବୋଲ୍ପନାଏ ।
ତେବେ ପୁଣ୍ୟମୀ ସହିରେ ନାନା ସ୍ଥାନରୁ ଭାଗବତ ଗାନ୍ଧିମାତା
ବିମାନମାନଙ୍କରେ ଅଣା ଯାଇ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଭାଗବତ
ମେଲନ ଭସ୍ତବ କର୍ଯ୍ୟାଏ ।] ବେ. ଚ..ପୁ—ଲୋକଙ୍କୁ
ତିଆମିରା ନାମ—A name given to males

ଭାଗବତ ଗାତ୍ର—ଦେ. ବ—ସୁଧାକାରରେ ସହିତ ସମସ୍ତ ଭାଗବତ ପ୍ରକ୍ରିୟା
Bhāgabata gādī (ଯାହାରୁ ପୂଜା କରୁଥାଏ)—A heap
 ଭାଗବତ ଗାତ୍ର   of palm leaf manuscripts of
 Bhāgabata worshipped with reverence.
 ଭାଗବତ ଗୋପା(ଷେ)ଇଁ—ଦେ. ବ—ଦେବତାରୁଷେ ପୂଜା କରୁ ଯାଉଅଛି
Bhāgabata gosā[se]iñ   ଅଥବା ଭାଗବତ ଗାତ୍ର—A set of
 ଭାଗବତ ଗୋପାଇଁ   Bhāgabata books stored in a heap
 on a raised platform or bimāna and
 worshipped as a Deity.

ଭାଗବତ ଏଇ— ଦେ, ବି—କୌଣସି ପ୍ରାମର ଯେଉଁ ସାଧାରଣ ଗୃହରେ
 Bhāgabata gbara   ଭାଗବତ ଗାନ୍ଧି ରଖା ଯାଇଥାଏ— A
 (ଭାଗବତ ଟୁଲୀ—ଅକ୍ଷୟରୂପ) common room in a village
 where Bhāgabata palm-leaf-works are
 kept, worshipped and read. [ଭ—ଭାଗବତ
 ଘରେ ଶମାୟଳ ପୋଖୁ ଗାଉଥିଲେ ପୁରେହତ । ନନ୍ଦ
 ବିଶୋର. ଲିର୍ଣ୍ଣରଣୀ ।] [ଦ—ଏଠାରେ ଭାଗବତ ଗାନ୍ଧି
 ରଖା ଯାଇ ପ୍ରତିଦିନ ପୂଜା କରସାଏ ଏବଂ ସନ୍ଧାନେବେଳେ
 ଭାଗବତ ପ୍ରକ୍ରି ପାଠ କରସାଏ; ବଜା ଦେଶରେ ଭାଗବତ
 ଭାଗବତଘର ଘର ପଥା ନାହିଁ ।]

ଭାଗବତ ମେଲଙ୍କ—ଦେ. ବି. (ସ. ଭାଗବତ + ଟିଳନ)—ରହ ରହ
Bhāgabata melana ସ୍ଥାନରେ ପୁଜା ପାଇଥିବା ଭାଗବତ
(ଭାଗବତ ମେଲଙ୍କ—ଅନ୍ଧରୂପ) ଶାଦିମାଳ ତିମାଳମାଳରେ

ନିଆୟାଇ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ସମ୍ମିଳିତ ହେବା ଏବଂ ତତ୍ତ୍ଵପଲାଶେ
କରସିବା ବାଣିକ ଯାଦା ଓ କାନ୍ତିନ ଅଛ—The
annual festival of carrying the heaps
of Bhāgabata manuscripts from different
places to a rendezvous and having
Saṅkirttana and dancing done there.

ଭଗବତ ଲକ୍ଷଣ— ୧— ଭଗବତ ପ୍ରକାରେ କର୍ଣ୍ଣିତ ବିଷୟମାନଙ୍କର
Bhāgabata lakshana ବିଶିଖୁ ରୁଣ—Peculiarities of
the Bhāgabata books. [୧—ଏହା ଦଶ ଗୋଟି,
ସଥା—ସର୍ବ, ବିଷର୍ଗ, ସ୍ଵାକ, ପୋଷଣ, ତୁଳ, ମଳନ୍ତୁର, ଉଷ-
କଥା, ନିରୋଧ, ମୁକ୍ତିର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ଅଶ୍ଵୟ । ଭଗବତ
୨ୟ ସ୍ଵର୍ଗ ୧୦ମ ଅଧ୍ୟାୟ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବସ୍ଥାବ୍ୟ ।]

ଭାଗବତ ସପ୍ତା—ଦେ. ବ (ସ. ଭାଗବତ + ସପ୍ତାଦ) —କୌଣସି ବନ୍ଧିଷ୍ଠ
 Bhāgabata saptā ଘଟନା ଭୂପଲକ୍ଷରେ ବା ମାସରୂପୀ ଅଥ
ମାଗବତ ସନ୍ଦା ଉପହୃତ ହେଲେ ଏକ ସପ୍ତାଦିକାଳ ଅହୋରାତ୍ର
 ଏକ ସ୍ଥାନରେ ହେବା ଭାଗବତ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ପାଠ ବୁଝ
 ଉତ୍ସବବିଶେଷ—Continuous reading of the
 Bhāgabata books for one week at a
 fixed place on occasions of calamities etc.

ଭଗବତୀ—ସ. ବିଷ. ସ୍କ୍ର. (ଭଗବତ୍ + ଅ + ସ୍କ୍ରୀ ର)—ଭଗବାନଙ୍କ
Bhāgabatī ସମ୍ବଲ୍ୟ—Pertaining to God; akin to
beatitude. (ରୁ—ଆଜେ ଲଭଇ ଯେଉଁ ଗତ,
ତାହାକୁ ବୋଲି ଭଗବତୀ—ଭଗନାଥ. ଭଗବତ ।)
[ଦ୍ୱ—ଏଠାରେ ‘ଭଗବତୀ’ ପଦ ‘‘ଗତ’’ ଏହି ଶ୍ଵାରିଙ୍ଗ
ପଦର ବିଶେଷଣ ରୁପେ ବ୍ୟବହର ।]

ଭାଗ ବସା(ଥେ)ଇବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ରହ ରହ ଅଂଶ
 Bhāga basā(se)iba କର ଉତ୍ତିବା—To make separ-
 ଭାଗ ବସାନ ାତେ allotments out of a thing.
ଭାଗ ରୁଖନା

ଭାଗ ବାଣ୍ଟିବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ପଦାର୍ଥରୁ ଭନ ଭନ ଅଂଶରେ
Bhāga bāñtibā ଭାଗ କରିବା—To partition a
ଭାଗ ବାଣ୍ଟି ଭାଗ ବାଣ୍ଟନା thing into lots.

ଭାଗ ବିଳ— ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଜମିକୁ ପ୍ରକା ଭାଗ ପ୍ରଥାରେ ରୂପ କରି-
Bhāga bila   ଆଏ—A land cultivated by a royal
 ଭାଗ ଜମି   under the system of produce rent.
ବୈତ୍ୟ ଜୀବ

ଭାଗ ଟାଗ ସାମ୍ପ୍ରଦୟ
 ଶ୍ରୀ ମାପ—ଦେ. କ—୧ । କୌଣସି ବସୁର ଉପକରଣମାନଙ୍କର
 Bhāga ṭāga ସିଂହାର୍ଥ ତ୍ରୈଷଖ ତ୍ରୈ—୧, Due or

(ଭାଗ ଯୋଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) proper allotment of the
ଭାଗ ମାପ ingredients of a mixture.

ଭାଗନାୟ । କୌଣସି କ୍ଷୁଦ୍ର ପାଇଁ ଲେଡ଼ା ଉପକରଣମାନଙ୍କୁ ମାପ
ମୁତ୍ତାବକ ମିଶାଇବା—2. Mixing of the ingredients
according to due proportion.

ଭାଗ ଲଗା(ଗେ)ଇବା	—ଦେ. କି — ୧ । କୌଣସି ସଙ୍ଖ୍ୟର ଭାଗ ବାନ୍ଧିବା
Bhāga lagā(ge)ibā	—1. To partition a thing
ଭାଗ ଲାଗାନ	into lots.
ଭାଗ ଲାଗାନା	ଆପଣା ଜମିରୁ ଭାଗ ପ୍ରଥା
ଭାଗ ଲାଗାନା	ଅନ୍ତରୀରେ ଶୁଷ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରକାର ଦେବା—
ଭାଗେ ଜମି ବିଲି କରା	2. To let out one's land or
ବ୍ୟାଯା ଲାଗାନା	produce-rent.

ଭାଗ ଶେଷ —ସ. ବ—(ଗଣିତ) —ଗୋଟିଏ ରାଶିକୁ ଅନ୍ୟ ରାଶି ଦ୍ୱାରା
Bhāga śesha ହରାଲେ ଯାହା ବାଜା ରହୁଯାଏ—(arithmetic)
The remainder in division.

ଭାଗ ହର—ସ. କ. (ଭାଗ+ହୁ ଧାରୁ+ଶବ୍ଦ. ଥ) —ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ—
Bhāga hara   The taking of a share.

ସ. ବିଶ୍. (+କରୁ. ଅ)—ଆଶାନ୍ତି—Taking a share.

Bhāga hāra ଭାଗସ୍ତରେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ରାଶିକୁ
କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ସଂଖ୍ୟକ ସମାନ ଅଂଶରେ ବିଭିନ୍ନ
କରସାଏ—1. The arithmetical process of
dividing a number into equal shares.
୨। ଭାଗ ପ୍ରକଳ୍ପ; ଅଂଶ ରହଣ—2. The taking
of a share.

ଭାଗା—	ଦେ. ବି. (ହି. ‘ଭାଗା’ କିମ୍ବା ଅଣତକାଳ ଶୟ ପୁରୁଷ Bhāgat ଅନାଦର୍ଥକ ୧ବଚନ ଅକାର; ହନ୍ତରୁ ଅନ୍ତରୁତ) —
ଭାଗା	ପଲାୟନ—Fleeing away. (ସଥା—ସେ ଭାଗା ଭଗଦର୍ମ ଦେଇ ।) ବିଶ—ପଲାୟିତ —Fled. (ସଥା— ଏହା ଶିଖି ସେ ଭାଗା ।) ଦେ. ବି—ଭାଗବତ ଓ ଭାଗି ରଥୁର ଅନାଦର୍ଥକ ତାକ କାମ—A name for cal- ling Bhāgabata and Bhāgirathi.

**ଭାଗାଭାଗି କରିବା—ଦେଖି—କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଅପଣା ମଧ୍ୟରେ
Bhagatbhagi karibāt ବାହି ନେବା—To partition
(ଭାଗି ଅଭାଗି କରିବା—ଆଜ୍ୟରୂପ) a thing into shares
ଭାଗୀଭାଗି କରା ବାଁଟିବୁଟ କରନା amongst each other.**

ଭାଗାରୀ—ଦେ. ବ. (ସ. ଭାଗବାଟୀ) — ୧ । ସେ ଭାଗ କିଏ—
 Bhāgārī   1. One taking a share.

ଭାଗୀରୀ । ୧. ଅଂଶିଦାର—2. Cosharer. ପ୍ରାଦେ. (ପ୍ରାଦେ
ହିସ୍ସାଦାର ସହର) କ—ଯେଉଁ ଯାତ୍ରୀ ମୁମାସ୍ତ୍ର ଥଳ୍ୟ ଯାତ୍ରୀମୁମାସ୍ତ୍ର
ପୁଣୀତାରୁ ଅଞ୍ଚିତ୍ବବା ଯାତ୍ରୀର ଦେଇଥିବା ଅର୍ଥରୁ ଖେଳୋକୁ
ମୁମାସ୍ତ୍ରାତାରୁ ରାପ କିଏ—A pilgrim-hunter who
takes a share of the perquisites paid by
a pilgrim to the pilgrim-hunter who has
piloted him to Puri.

ଭଗକ—ସ. ବ. (ଭଗ+ବୁଦ୍ଧି ଅର୍ଥରେ ଇବ)—ଆସଲ ଓ ସ୍ଵତ ଟଙ୍କା—
Bhāgika Capital and interest of the money
lent.

ଭଗନେୟ—ସ. ବ. ପୁଂ, (ଭଗିନୀ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥରେ ଏୟ)—
Bhāgineya ଭଗିନୀର ସୁଅ; ଭଗଜୀ—Sister's son.

ଭଗନେୟୀ—ସ. ବ. ଶ୍ଵା. (ଭଗିନେୟ+ଶ୍ଵା. ର)—ଭଗିନୀର ହିଥ;
Bhāgineyī ଭଗିନୀ—Sister's daughter

ଭଗବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସ. ଭନ୍ଦୁ ଧାରୁ)—୧। (ଶୁଦ୍ଧ ବ୍ୟବହୃତ) —
Bhāgibhā ଭାଙ୍ଗା ତୌଣନା ଭଗୁ କରିବା; ଭଗବା—

ଭନ୍ଦୁ 1. To break. , । (ଶୁଦ୍ଧ ବ୍ୟବହୃତ) ଭାଙ୍ଗିବା; ଭଗିନୀ—
ଯିବା; ଭଗୁ ହେବା—2. To be broken. [ଭ—
ସେହି ସିନା ବଡ଼ ପଣ, ସହି ଲାଗି ଅନ୍ତରେ ବଜୁଦ୍ଧର
ସାଏ ଭାଗି । ଶ୍ରାନ୍ତାନାଥ. ଦରବାର]

୩। କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନୁରୋଧ ଭାଙ୍ଗି କରିବା ବା
ବାଞ୍ଚିବା—3. To disregard or avoid a per-
son's request. ୪। (ସାତ୍ରା, ସୁଲ, କତର ବା ହାଟ
ଅଦିର କାର୍ଯ୍ୟ) ଶେଷ ବା ସୁରିତ ହେବା—4. To be
dismissed (said of a court, office,
school or fair). *। (ମନ୍ତ୍ରବିଦ୍ୟର ଦମ୍ଭ ବା ବଳ)
ବନ୍ଧୁ ହେବା; କମିଶିବା—5. (a man's strength)
To be destroyed or lost; to abate. ୨।
କୌଣସି ପ୍ରସ୍ତର କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣାମ କରିବା—
6. To fall through (said of a proposal).

ଭାଗୀ; ଭାଗନା ୨। ପଛାୟତ କରିବା—7. To flee away
[ଭ—ଉଠ ଯେ ସେହିକ୍ଷଣ ଧରିପଡ଼େ ଭିତି । ଦାମତ୍ରାଙ୍କ
ବୋହି ଭାଗିନୀ କର ପିଠି—ବୃଷ୍ଟିକ, ମହାଭାରତ, ଶାନ୍ତି]

ଭାଗୀ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ଭଗ+ଅଛି ଅର୍ଥର ଭନ୍ଦୁ; ୧୩. ୧୮) —୧।

**Bhāgi ଅଂଶୀ; ଭଗଦାର—1. Entitled to a share.
(ଭଗିନୀ—ଶ୍ଵା)** ୨। ଉତ୍ସର୍ଖବାହ—2. Inheriting. • । (ଭନ୍ଦୁ
ଧାରୁ= ଭାଗ ବରବା + କର୍ତ୍ତ୍ଵ ଇନ୍ଦ୍ର) ଅଂଶ ପ୍ରକଳନବାହ—

3. Getting a share. ୩ ହବିବାର—4. Entitled
to. [ଭ—ଏହା ଅନ୍ୟ ପଦ ସଙ୍ଗେ ସ୍ଵର୍ଗ ହୁଏ;
ସଥା—ଦୋଷଭାଗୀ, ପାପଭାଗୀ, ଧନଭାଗୀ ଇତ୍ୟାଦି]

ଭାଗୀଦାର—ଦେ. ବ (ସ. ଭାଗ+ଫା. ଦାର; ଭୁଲନାକର ଅଂଶଦାର)—
Bhāgīdār ଭଗଦାର; ଅଂଶଦାର—Cosharer.

ଭାଗୀଦାର; ହିସ୍‌ସାଦାର

ଭାଗୀରଥ—ଦେ. ବ (ନାମ) ୧। ରଥ ଉପାଧିକାରୀ ଜନେକ ଭାଙ୍ଗିଯୁ

**Bhāgīrathi କବି—1. An Oriya poet. [ଭ—ଏ
‘ପଦୁବତୀ ପରିଷୟ’ ଓ ‘ଭାଙ୍ଗିତ ତରତ’ ନାମକ ଦୂରଭ୍ୟ
ସ୍ଵର୍ଗକ ଲେଖିଅଛନ୍ତି । ଭାରିଣୀ-ଭାଙ୍ଗିତ ସାନ୍ତୁଷ୍ଟ ରତନାବାହ]**

୨। (ପୁଂ) ଲୋକଙ୍କ ଦିଅସିବା ନାମ—2. A name
given to males.

ଭାଗୀରଥୀ—ସ. ବ. ଶ୍ଵା. (ଭଗିରଥ+ଅପତ୍ୟାର୍ଥରେ ଅ+ଶ୍ଵା. ର)—
Bhāgīrathī ଭଗିରଥକ କର୍ତ୍ତ୍ଵ ସର୍ବରୁ ମର୍ତ୍ତ୍ୟକ ଅନ୍ତର

ହୋଇଥିବାରୁ)—ନାନାବା; ଗଙ୍ଗା—The Ganges.

[ଭ—ମହାଭାରତରେ ଲିଖିତ ଅଛି ଯେ ଦିନିଶା ପ୍ରଦାନ
ସମୟରେ ଗଙ୍ଗା ମହାଭାରତ ଭାଗିରଥଙ୍କ କୋଳରେ ଭିତ୍ତି
କରିବାରେ ଭାଗିରଥଙ୍କ କାମରେ ବିଜ୍ଞାପନ ହେଲେ ।)

ଭ ବୁଥ—ଦେ. ବ (ସ. ଭାଗଦର)—୧। ଅଂଶଦାର; ଭାଗଦାର—1.

Bhāguā ଭାଗଦାର; ହିସ୍‌ସାଦାର Cosharer. ୨। ଯେ ଭାଗ ବା
(ଭାଗୁଆଳ, ଭାଗୁଆଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅଂଶ ଲିଏ—2. One who
takes a share. ୩। କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଭାଗରେ
ଭାଗିରଥା ଏକାଥିକ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟରୁ ଲାଗେ; ସରବଦାର—
3. Partner. ୪। ସରବଦାର—4. Partnership.
ଦେ. ବିଶ—ଭାଗଦାରଙ୍କ ଅନ୍ତରୁ (ଜମି, ବ୍ୟବସାୟ)—
Carried on or owned by cosharers.

[ଭାଗ ଭାଗୁଆଳ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ବାଢ଼ି—ଭାଗ]

ଭାଗୁଡ଼ା—ଦେ. ବିଶ—ପଳାଚକ—

Bhāgurdā Retreating; seceding.

ଭାଗୁଡ଼ା (ଭାଗୁଡ଼ା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭାଗୁଡ଼ି(ଲି)—ଦେ. ବ—୧। ଗୁପ୍ତ ହୋଇ ଧାର୍ଯ୍ୟ ପଳାଇବା; ଛାତରଙ୍କ—
Bhāgurdī(lī) 1. Fleeing away in fright; rout.

ଭାଗୁଡ଼ି; ଭାଗଦର (ଭ—ସେକାଳେ ଦୂର ସେବା ଲୋକରେ ଭାଗୁଡ଼ି ।
ପଢ଼ିଲ ପଢ଼ିବାରେ ରଥକ ପରିଧାଡ଼ି—କୁଷ୍ଟିବ୍ରଦ୍ଧିମହାଭାରତ,
ଭାଗୁଡ଼ି ।) ୨। ମାପ କରିଯାଇ ଗଣିରେ ବା ଖୋଲାରେ
ବାଟିତି, ଘାଟି; ଘଟି ରଖାଯାଇ ସ୍ଵର୍ଗ ଶଥ୍ୟାଦିକୁ କେତେ ସମୟ

ଅନ୍ତେ ଅଣିରୁ ବା ଖୋଲାରୁ କାହିଁ ପଣି ମାପ କରିବା
ସମୟରେ ମାପରେ ସାହା କମିତି ବା ଭୁଟ ଦେଖାଯାଏ—
2. Shrotage found on remeasurement of
grains stored in pits or in straw-
packets.

ଭାଗୁଡ଼ି(ଲି) ବତା(ତେ)ଭବା—ଦେ. କି—ଛାତରଙ୍କ ଦେବା; ଭାଗୁଡ଼ି

Bhāgurdī(lī) bātā(te)ibā ହୋଇ ପଳାଇବା—To flee
away in fright or panic;
to be routed.

ଭାଗୁର—ସ. ବ (ନାମ)—ସମ୍ଭୂତ ବ୍ୟବକରଣ ପ୍ରଣେତା ରଷ୍ଣିତିଶୈଖ—
Bhāguri Name of a Sanskrit grammarian.

ଭାଗେ—ଦେ. ଅ—୧। (ଅମୁରର) ଅୟୁର୍ବେ—Under one's
Bhāge ହାତେ ପଞ୍ଜାମେ, ହାଥେ ଅମୁରର ପଞ୍ଜାମେ, ହାଥେ

ପଞ୍ଜାମେ—2. In front of.
(ଭ—ପଢ଼ିଲ ଥରେ ବା ଭାଗେ ଲୋକରେ କବିଷୂର୍ଯ୍ୟ, ସମୀକ୍ଷାରେ)

କି (ହୁ. ‘ଭାଗୁରା’ କ୍ଷେତ୍ର ଅଣିବକାଳ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଏମ
ପରୁଷ ୧ ବରନ ରୂପ; ଅବସ୍ଥାରୁଥେ ବ୍ୟବହୃତ; ହିନ୍ଦୁ
ଅନୁବୃତ) (ସେ) ପଲାଇବା—(he) Fled away.

[ସଥା, ସେ ମୋତେ ଦେଖି ସେଠାରୁ ଭାଗେ)
(ସମ୍ବଲପୁର) କ—କୌଣସି ଦଳର ବା ପଞ୍ଜାମ ଏବଂ ଅଂଶ—

One part of a group.

ଭାଗ୍ୟ—ସ. ବ (ଭଲ୍ ଧାରୁ—ଭଗ କରିବା + କର୍ମ ସ) —୧। କିମ୍ବଳ; Bhāgya ଅଦୃଷ୍ଟ; କପାଳ—୧. Luck; lot; fate; fortune. , । ସୌଭାଗ୍ୟ; ସୁଦଶା—୨. Good fortune. ୩। ଭାଗିକ; ଅସର ଓ ସୁଖ ଟଙ୍କା—

୩. Capital and interest of money invested. ସ. ବିଜ—୧। ଭାଗ୍ୟ—୧. Divisible, , । ବଣ୍ଣନାୟ—୨. Distributable. ୩। ଅଣ୍ଣେୟ—
3. Partible.

ଭାଗ୍ୟକ୍ରମେ—ଦେ. ଅ. ୧। ଦେବଗୋଗେ; ଅଦୃଷ୍ଟ ଅଳ୍ପାରେ—
Bhāgya kramē ୧ As luck would have it; luckily;
ଭାଗ୍ୟକ୍ରମ, } ଅଳ୍ପକ୍ରମ } fortunately.
ଭାଗ୍ୟରେ, ଭାଗେ } ଭାଗ୍ୟବନ୍ଧତା—ସମ୍ମରକ୍ଷଣ
ଭାଗ୍ୟ, ଭାଗ୍ୟକ୍ରମେ, ୨। ସୁଯୋଗ କ୍ରମେ—୨. Fortunately.
ଭାଗ୍ୟ ବନ୍ଧତା; ଭାଗ୍ୟସ ଭାନ୍ଧକମେ

ଭାଗ୍ୟ ଗଣନା—ସ. ବ (ପ୍ରସ୍ତୁ ଚତୁ; ଭାଗ୍ୟ + ଗଣନା) —ଅଦୃଷ୍ଟର
Bhāgya gaṇanā ପଳାପଳ କେଣ୍ଠକଣିକ ଗଣନା ଅଧିକାର
ଅଗର ରୂପିକା—Telling of one's fortune by
astrological calculations etc.

ଭାଗ୍ୟ ଚକ୍ର—ସ. ବ (ଚୂପକ. କର୍ମଧାରୀଭାଗ୍ୟ + ଚକ୍ର) —ଅଦୃଷ୍ଟର
Bhāgya chakra (ଯେପର ଚକ୍ର ସ୍ଵର୍ଗ ସ୍ଵର୍ଗ କେବେବେଳେ
ଉଥରକୁ ଓ କେବେ ତଳକୁ ହୁଏ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଭାଗ୍ୟକ୍ରମେରେ
ସେହିପର କେତେବେଳେ ବର ଘଟେ ଏବ ଫେର
କେତେବେଳେ ମନ ଘଟେଯାଏ) —The wheel of
fortune.

ଭାଗ୍ୟ ଟେକିବା—ଦେ. ବ—ଭାଗ୍ୟାଦୟ ହେବା; ସୌଭାଗ୍ୟ ପଦସ୍ଥବା
Bhāgya ṭekibā —The state of being very
(ଭାଗ୍ୟକ୍ରମିକା, ଭାଗ୍ୟଶୋଇବା—ଅଳ୍ପକ୍ରମ) lucky; the
ଭାଗ୍ୟଖୁଲା ଭାଗ୍ୟପର୍ମଳେନା dawning of good fortune.

ଭାଗ୍ୟ ଦେଖା(ଖେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଆପଣା ସୌଭାଗ୍ୟ ବିଷୟ ଅଳ୍ପ
Bhāgya dekhā(khe)ibā ବ୍ୟକ୍ତି ଅଗରେ ରକ୍ଷରେ ପ୍ରବାପ
[ଭାଗ୍ୟ ଦେଖା(ଖେ)ଇ ହେବା—ଅଳ୍ପକ୍ରମ] କରିବା—To show
ବୈତବଦେଖାନ off one's good fortune or riches
ଭାଗ୍ୟ ଦିଖାଲାନା before others.

ଭାଗ୍ୟଦେଖୀ—ସ. ବ—ଲକ୍ଷ୍ମୀ—Goddess of fortune,
Bhāgyadebī

ଭାଗ୍ୟଫଳ—ସ. ବ—ଅଦୃଷ୍ଟର ପରିଣାମ; ପୁରୁଷକୁଳିତ କର୍ମର ସୁଖ
Bhāgyaphala ଦୂରୋତ୍ସବ ଫଳ—The result of one's
luck.

ଭାଗ୍ୟଫଳ—ସ. ବ (ପ୍ରସ୍ତୁ ଚତୁ; ଭାଗ୍ୟ + ଫଳ) —କପାଳର କୋର
Bhāgyaphala —The force of one's good
tune.

ଭାଗ୍ୟକମ୍ପ—ଦେ. ବିଜ. ସୁଂ (ସ. ଭାଗ୍ୟବକ୍ର) —ଭାଗ୍ୟବାକ୍;
Bhāgyabaka କପାଳା—Fortunate. [ଭ—
ଭାଗ୍ୟମାନ, ଭାଗ୍ୟମନ୍ତ୍ର ମତଙ୍କ ଭାଗ୍ୟକମ୍ପ କେବାର ନାମେ ସ୍ଥାନ,

ଭାଗ୍ୟବକ୍ର . ଭାଗ୍ୟବକ୍ର ଲେକର ହୁଏ ସେ ଦର୍ଶନ । ଦୃଷ୍ଟିକ୍ଷିତ
(ଭାଗ୍ୟବକ୍ର)—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଭାଗ୍ୟବାକ୍—ସ. ବିଜ. ସୁଂ (ଭାଗ୍ୟ + ବାହନ ୧ମା. ୧ବ) —
Bhāgyabāhān ଅଦୃଷ୍ଟବାକ୍; ସେହି କ୍ଷେତ୍ର କହେ ସେ
(ଭାଗ୍ୟବାହନ—ସ୍ତ୍ରୀ) ମନୁଷ୍ୟର ସୁଖ ଦୁଃଖ ତାହାର ଉଦ୍‌ଦେଶ
ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ତାହାର ଅଦୃଷ୍ଟ ଉପରେ
ନିର୍ଭର କରେ—Fatalist; fatalistic.

ଭାଗ୍ୟବାକ୍—ସ. ବିଜ. ସୁଂ (ଭାଗ୍ୟ + 'ଅଛି' ଅର୍ଥରେ ବଢ଼ି; ୧ମା.
Bhāgyabāk ୧ବ) —ସୌଭାଗ୍ୟବାକ୍; ଅଦୃଷ୍ଟବାକ୍; କପାଳା
(ଭାଗ୍ୟବାକ୍)—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଭାଗ୍ୟ ବିଧାତା—ସ. ବ. ସୁଂ (ଭାଗ୍ୟ + ବିଧାକ୍ତ ୧ମା. ୧ବ) —
Bhāgya bidhātā ୧। ସାହା ଉପରେ ମନୁଷ୍ୟର ସୁଖ ଦୁଃଖ
(ଭାଗ୍ୟବିଧାତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ନିର୍ଭର କରେ; ଅଦୃଷ୍ଟର ନିଯମିତ୍ତୀ—
1.

The dispenser of a person's fortune; a
person on whom depends one's weal or
woe. , । ବଢ଼ି; ବିଧାତା—2. The Creator.

[ଦ୍ର—ହୃଦକ୍ଷର ବିଷ୍ଣୁ ସେ ବ୍ରହ୍ମ ବା ବିଧାତା ମନୁଷ୍ୟର
ଭାବଜୀବନର ଘଟନାମାନ ଜୀବନ ଅବ୍ୟବହିତ ଦୂର୍ବଳ ବା
ପରେ ବା କପାଳରେ ଲେଖି ଦିଅନ୍ତି । ଏହି ଘଟନା ସକଳ
ବଢ଼ି ମନୁଷ୍ୟର ପୁରୁଷକୁଳ କର୍ମର ଅପରବନ୍ଦୀନୀୟ
ଫଳ ।]

ଭାଗ୍ୟ ବିପରୀତ୍ୟ—ସ. ବ (ପ୍ରସ୍ତୁ ଚତୁ; ଭାଗ୍ୟ + ବିପରୀତ୍ୟ) —୧।
Bhāgya biparjaya ଦୂରୁଷ୍ଟ; ମନୁଷ୍ୟ—1. Ill
luck; adversity. , । ସୌଭାଗ୍ୟର ପରବର୍ତ୍ତନ—
2. Change of fortune; reverse of fortune.

ଭାଗ୍ୟରପି—ସ. ବ—ଅଦୃଷ୍ଟ ରିଖନ; କପାଳ ଲେଖନ; ସାହା ମନୁଷ୍ୟର
Bhāgyalipi କର୍ମରେ ଲେଖାଥାଏ—That which
has been preordained by Fate. [ଦ୍ର—
ହୃଦକ୍ଷର ବିଷ୍ଣୁ ସେ ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନ ହେବାର ଅବ୍ୟବହିତ
ପୁରୁଷ ବା ପରେ ବିଧାତା ପୁରୁଷ ତାର କପାଳ ଉପରେ
ପୁରୁଷକୁଳ କର୍ମର ପଲସବ୍ୟ ରବିଷ୍ୟତ ଜୀବନର
ଅବସିମ୍ନାଶ ଘଟନାବଳ କଲମ ଧର ଲେଖି ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ
ତଦକୁଶରେ ସେ ଜୀବନରେ ସୁଖ ଦୁଃଖ ହୋଇ କରେ ।]

ଭାଗ୍ୟମୁକ୍ତ—ସ. ବିଜ. ସୁଂ (କ୍ଷୟା ଚତୁ; ଭାଗ୍ୟ + ମୁକ୍ତ) —ସ୍ତ୍ରୀ
Bhāgyamukta କପାଳା; ହତରାଗନ—Unfortunate.
(ଭାଗ୍ୟମୁକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଭାଗ୍ୟଦେଖୁ—ସ. ବ (ପ୍ରସ୍ତୁ ଚତୁ; ଭାଗ୍ୟ + ଦେଖୁ) —ସୌଭାଗ୍ୟର
Bhāgyodaya ଅଭିର୍ବାଦ—The dawning of one's
good fortune.

ଭାକାର—ସ. ବ (ଧୂକଞ୍ଜଳିକରଣ; ଭାଙ୍ଗ = ଧୂକି + କାର) —ରେଣୁ
Bhāṅkāra ଅଦର ଧୂକି—The sound of trumpets.

ଭାକ୍—ଦେ. ବ (ସୁବିକାର ସାଧାରଣ ପ୍ରବର୍ତ୍ତି ଦେଖି କରିବାରେ
Bhāṅg ପ୍ରସୁଳି ଅଦେଖ ଦଳକ) —ଭାଙ୍ଗ; ବନକର—

(a term of school drill) Dismiss ! ପ୍ରାଦେ.
(ସମଲୟର) ବ—ପାନ ସରେ ଶିଆଯିବା ଓ ପାନ୍ତରେ
ପକାଯିବା ତମାଙ୍ଗୁଣ୍ଡା—Tobacco powder used
for chewing with or without betel.

ଭାଙ୍ଗଚି—ଦେ. ବ (ସ. ଭଙ୍ଗ ଧାରୁ) —କୌଣସି ସବୁକୁ କାର୍ଯ୍ୟକୁ
Bhāṅg-chi ଭାଙ୍ଗବାପାର୍ ପ୍ରଦତ୍ତ ମହିଳା; ଭୁମଦିଲା—
ଭାଙ୍ଗଚି, ଭାଙ୍ଗଚି Machinations or advice given to
ଭାଙ୍ଗଚି ଭାଙ୍ଗଚି ଭାଙ୍ଗଚି ଭାଙ୍ଗଚି
ଭାଙ୍ଗଚି—ଦେ. କ—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନଷ୍ଟ କା ପଣ୍ଡ କରିବା
Bhāṅg-chi debā ଭାଙ୍ଗଚି ଭାଙ୍ଗଚି ଭାଙ୍ଗଚି ଭାଙ୍ଗଚି
(ଭାଙ୍ଗଚି ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଭୁମଦିଲା ଦେବା—To give
ଭାଙ୍ଗଚି ଦେବା ଭାଙ୍ଗଚି ଭାଙ୍ଗଚି ଭାଙ୍ଗଚି
ଭାଙ୍ଗଚି ଦେବା—ଦେ. କ—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନଷ୍ଟ କା ପଣ୍ଡ କରିବା
Bhāṅg-chi debā ଭାଙ୍ଗଚି ଭାଙ୍ଗଚି ଭାଙ୍ଗଚି ଭାଙ୍ଗଚି
ଭାଙ୍ଗଚି ଦେବା—ଦେ. କ—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନଷ୍ଟ କା ପଣ୍ଡ କରିବା
Bhāṅg-chi debā ଭାଙ୍ଗଚି ଭାଙ୍ଗଚି ଭାଙ୍ଗଚି ଭାଙ୍ଗଚି

ଭାଙ୍ଗ ପତର—ପ୍ରାଦେ (ସମଲୟର) ବ—ଧୂମ୍-ପତର; ତମାଙ୍ଗୁ—
Bhāṅg patar Tobacco leaf.
ଭାଙ୍ଗ—ଦେ. ବ (ସ. ଭଙ୍ଗ) —୧। ଗଣେଇ ପତର ପତର—1. The
Bhāṅga leaves of the Indian hemp. , ।
ଭାଙ୍ଗ; ଭାଙ୍ଗ, ଭାଙ୍ଗ ଗଣେଇ, ପତର ବା କଲା (ମଞ୍ଜରୀ) ସଙ୍ଗେ ମରତ
ସବ୍ରାମ୍ଭମଂଗ; ଭାଙ୍ଗର ମସଲ ଅଛି ବାହୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଯିବା ଭାଙ୍ଗଦିଲା
ପାନ୍ଯାବିଶେଷ—2. An intoxicating drink
made by pounding the leaves of Indian
hemp with black pepper and other
spices. । (ସ. ଭନକୁ ଧାରୁ) ଲୁଗାଥିବ ଭାଙ୍ଗ
ଭାଙ୍ଗିବାର ଦାର—3. A crease of anything
(cloth etc.) which has been folded.
। ଲୁଗାଥିବ ଦାର ଗରେ ସେହି ସ୍ରୀ ଦୁଃ—4. The
layer of anything like cloth when fold
up. । ଭାଙ୍ଗିବା ବା ଭଙ୍ଗି ରତନା କରିବା—5.
Making an artistic fold. । ତତ୍ତ ଓ ମଣ୍ଡଳ
ଅଦିର ଅକନ—6. Drawing of pictures or
artistic circles. ପ୍ରାଦେ (ସମଲୟର) ବ—ପାନ
ସଙ୍ଗେ ଆଇବା ବା ପାନ୍ତରେ ପକାଇବାରେ ବ୍ୟବ୍ହର
ତମାଙ୍ଗୁଣ୍ଡା—Tobacco powder used for
chewing with or without betel.

ଭାଙ୍ଗ ଉଚ୍ଚର(ଲ) —ଦେ. ବ—ଗଞ୍ଜୋ ବା ଉଚ୍ଚରେଇ ଅବସ୍ଥାବିଶେଷ;
Bhāṅga uchchera(la) ଶେଳାଳ ହାତରେ କୌଣସି ଭାଙ୍ଗିବା
ରଜା, ନଥ ବା ଦୋବା ଥିଲେ ଓ ତାହାର ହାତରେ ୧୫
ଖଣ୍ଡ ସାରରୁ କମ୍ ସାର ଥିଲେ ତାହାରୁ କାମି କରିବା
ନିମନ୍ତେ, ଶେଳାଳ ଅବସ୍ଥାବିଶେଷ (ନନ୍ଦ) —
A particular stage in the game of
country cards in which a player has got
the king card and the cards with 9 and
2 points and has got less than 14 cards
in his hands.

ଭାଙ୍ଗ ଘୋଟିବା—ଦେ. କ (ସ. ଭଙ୍ଗିଏଟ୍ ଧାରୁ) —ମରତ ଓ ମସଲ
Bhāṅga ghotibā ସହିତ ପତର ବା ଗଣେଇବଳାକୁ ଗୋଟିଏ
ଭାଙ୍ଗ ସେଟୀ ପଥୁଣ୍ଡ କୁ ଶୀରେ ରଖି ଖଣ୍ଡ ବାତିର ଠୁଳରେ ତାକୁ
ଭାଙ୍ଗ ଘୋଟିବା ମରିବା—To pound the leaves of
(ଭାଙ୍ଗ ବାଟିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) Indian hemp with black
pepper and spices in a mortar with the
help of a wooden pestling rod.

ଭାଙ୍ଗପତ—ପ୍ରାଦେ (ବୌଦ୍ଧ) ବ—ଧୂମ୍-ପତର; ତମାଙ୍ଗୁ—
Bhāṅga patra Tobacco leaf.

ଭାଙ୍ଗପାଣି—ଦେ. ବ (ସ. ଭଙ୍ଗିପାଣି) —ଗଣେଇ ବା ପତର ଓ ମରତ
Bhāṅga pāṇi ମସଲ ଘୋଟି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଯିବା ପାନ୍ଯାବିଶେଷ;

ଭାଙ୍ଗ ପାଣି—ଦେ. ବ—ଧୂମ୍-ପତର; ତମାଙ୍ଗୁ—
ମରିପାଣି—A drink made by mixing

ଭାଙ୍ଗପାନୀ, ଟଙ୍କାର୍ ଭାଙ୍ଗ ପାନ୍ଯାବିଶେଷ; ଟଙ୍କାର୍
ଭାଙ୍ଗ ପିକା—ଦେ. ବ—ଗଞ୍ଜପା ଶେଳାଳ ଅବସ୍ଥାବିଶେଷ; ଶେଳାଳ
Bhāṅga phika ହାତରେ କୌଣସି ଭାଙ୍ଗିବା ରଜା, ଅଠ
ଓ ଭବା ଥିଲେ ୧୧ ଖଣ୍ଡ ସାରରୁ କେବଳ ଥିଲେ ୧୦ ଖଣ୍ଡ
ବା ତକାରୁ ହାତମ କରିବା ପାଇଁ ଶେଳାଳ (ନନ୍ଦ) —

A particular stage or state of affairs
in the card game of Ganjapā when a
player has the king card, the cards with
eight and 3 points and has got more
than 21, cards in his hands.
ଭାଙ୍ଗ ଭୁଙ୍ଗ—ଦେ. ବ (ନରଥକ ସହିତ) —ଭାଙ୍ଗିବା କିମ୍ବା;
Bhāṅga bhunga ଭାଙ୍ଗଭୁଙ୍ଗ—The act of brea-
ଭାଙ୍ଗଭୁଙ୍ଗ ମାଣ୍ଡ ମୁଁଙ୍ଗ
king. ଭାଙ୍ଗ ସା(ସି)ରା—ଦେ. ବ—ଗଞ୍ଜପା ଶେଳାଳ ଅବସ୍ଥା ବିଶେଷ; ଶେଳାଳ
Bhāṅga sa(si)rā ହାତରେ କୌଣସି ଭାଙ୍ଗିବା ରଜାର ରଜା, ଦହ ବା
ଏକ ସହିତ ୧୦ ଖଣ୍ଡ ସାରରୁ ଅନୁନ ଥିବା
ଅବସ୍ଥା; ନନ୍ଦ]—A particular state
of affairs in the card game of Ganjapā
when a player has less than 10 cards
including the king card and the cards
having 10 points or one point in his hands.

ଭାଙ୍ଗ—ପ୍ରାଦେ (ସିଂହରୂପ) ବିଶ (ତୁଳ. ବ. ଭାଙ୍ଗା) —ଭାଙ୍ଗା; ଦୟା—
Bhāṅga Broken.

ଭାଙ୍ଗିଆ—ପ୍ରାଦେ (ସମଲୟର) ବ—ଏକଜାଗ୍ରୂପର ପଦା ଦର୍ଶକ—
Bhāṅgiā A kind of rope for tying cattle.

ଭାଙ୍ଗିବା—ଦେ. କ (ସ. ଭକ୍ର ଧାରୁ) —୧। (ସକର୍ମିକ) ଭାଙ୍ଗିବା
Bhāṅgibā କରିବା; ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରିବା—୧. To break;
ଭାଙ୍ଗିବା ଭାଙ୍ଗିବା—୨। (ଅକର୍ମିକ)
ତୋଳନା ଭୁଲିବା; ଭାଙ୍ଗିବା—୨. To be broken. ୨।

(ସକର୍ମିକ) କୌଣସି ବିଶୁର କଥାକୁ ରଖା ନ କରିବା
—୩. To disregard a person's request.
[ଦେ. ବ—ତା ଭୁଲି କେତେ ରୁଷି ଶାଖର ପଢିଲେ, କେତେ
ରୁଷି ସୁଲ୍ଲ କର ତାହା ଭାଙ୍ଗି ଦେଲେ । କୃଷ୍ଣଦେବ.
ମହାଭାରତ, ସତା ।]

୪ । (ସକର୍ମକ) (ଅଦେଶ) ଅମନ୍ତର କରିବା; ଲାଗ କରିବା—
 —4. To disobey; to transgress. (ଉ—ମୋ
 ଅଜ୍ଞ ବାଙ୍ଗି ବା କୁ ତୋହର ଶକତ—କୃଷ୍ଣବିଂଦୁ. ମହାଭାରତ.
 ବନ ।) * । (ସକର୍ମକ) (ପ୍ରସ୍ତାବ) ପ୍ରଗତ ରଖିବା—5. To
 postpone or adjourn a proposal; to hold
 in abeyance. ୬ । (ସକର୍ମକ) ଶରଣାର କରିବା; ଧୂମ
 କରିବା; ବଳଞ୍ଚ କରିବା—6. To destroy; to
 demolish. (ଉ—ସୁତ କର ବାଙ୍ଗିବ ନପରାତମ—
 କୃଷ୍ଣବିଂଦୁ. ମହାଭାରତ. ସରା ।) ୭ । (ସକର୍ମକ) (ମଣ୍ଡଳ
 ଥବ) ଅଙ୍ଗଳ କରିବା—7. To draw circles and
 figures. ୮ । (ଅକର୍ମକ) (କରିବ ଅଦର କାର୍ଯ୍ୟ) ବନ
 ହେବା—8. To be dismissed; to be closed
 (said of courts and offices). ୯ । ଦୂର କଣକ ମଧ୍ୟରେ
 ମନୋବିଦାଦ ଘଟାଇବା(ସଥା—ସେ ଅମୁକ ଦୂର କଣକ ମନ
 ଭାଗିଦେଲୁ)—9. To cause dissension between
 two persons. ୧୦ । (ସକର୍ମକ) (ମବଦମା) ଅଦ
 ଅପୋସିରେ ମୀମାଂସା କରିବା—10. To settle (cases)
 amicably. ୧୧ । (ସକର୍ମକ) (ପଢିଆ ଜମିକ) ଉଠିଆ
 କରିବା; ପଢିଆ ଜମିକ ଦାଣି ମାର ରୂପ ଚରିବେ ପରିଣାମ
 କରିବା—11. To reclaim; to bring under
 cultivation. ୧୨ । (ସକର୍ମକ) ଦୂର କରିବା—
 12. To remove. (ଉ—ସେ ଅବା ଦୂରପରେ
 ଭାଙ୍ଗିବେ ସନ୍ଦେହ । କୃଷ୍ଣବିଂଦୁ. ମହାଭାରତ. ବନ ।)
 ୧୩ । (ସକର୍ମକ) ଛନିବା; ବନ୍ଦିବା—13. To excel;
 to exceed. (ଉ—ସିଂହ ସିଂହ ହସ୍ତୀ ହସ୍ତୀମାତାକୁ
 ଗଲ, ଶୋଭାକୁ ତ୍ରୋପାକ ଯିବାର ଭାଙ୍ଗିଲ—
 କୃଷ୍ଣବିଂଦୁ. ମହାଭାରତ. ବିରୁଷ୍ଟ ।) ୧୪ । (ମୋତ୍ର
 ଚଢ଼େଇ ପାଳିବାଲୁକ ଭାଷା) (କୌଣସି ମୋତ୍ର
 ଚଢ଼େଇ) ଅନ୍ୟ ଚଢ଼େଇରୁ ବିବାଦରେ ଛିପିବା—14. To
 defeat another bird in fight (said of a
 bulbul bird). ୧୫ । (ପ୍ରାଣିକ ଡେଇ) ସୁଦର୍ଶନେହୁରୁ
 ପଳାୟକ କରିବା(ମାଦଳ ପାଣ୍ଡି)—15. To retreat or
 flee away from a battle field. ୧୬ । ଅରେ ବଳା
 ଯାଇଥିବା ଦର୍ଜିକୁ ଏକାଖକ ସର କରି ବନିବା—16. To
 twist strings or strands into a rope. ୧୭ ।

(ଭାଙ୍ଗିଦେବା—ସକର୍ମକ ଅନ୍ୟରୂପ) (ସକର୍ମକ) ପେଟଟାଣିରେ ପେଟ ଉପରେ
 (ଭାଙ୍ଗି ଯିବା—ଅକର୍ମକ ଅନ୍ୟରୂପ); ପାଣିପୁଣ୍ଠ କଂସା ବା ଅନ୍ୟ
 ବଡ଼ ପାଦ ରଖିଥିବା ପାଦ ମଧ୍ୟକୁ ଉପରୁ ଉପରୁ ପାଣି
 ଅଜାତ୍ରିବା; (ସଥା—ତା ପେଟରେ ପାଣି ଭାଙ୍ଗିଲେ ପେଟ-
 ଟଣା ବନ ହେବ) —17. To repeatedly pour
 water into a big cup placed on the belly
 when there is some disorder in the
 stomach. ୧୮ । (ଅକର୍ମକ) ନାଥର ବଳ ଅତ

ସ୍ତ୍ରେତର ଦେବରେ ନାଥ ହେବା (ସଥା—ନରବଢ଼ିରେ
 ବଳ ଭାଙ୍ଗିଲାଣ) —18. To give way; to be
 breached (said of a bank. ୧୯ । ଲୁପ୍ତ ହେବା
 —19. To disappear; to be gone. (ସଥା,
 ମେଘ ଭାଙ୍ଗିଲାଣ; ବଳ ଭାଙ୍ଗିଲାଣ) ୨୦ । (ସକର୍ମକ)
 —ଲୁପ୍ତ କରିବା—20. To cause to disappear,
 (ସଥା, ରେଣ ମୋ ବଳ ଭାଙ୍ଗିଲାଣ) ୨୧ । ପଣ୍ଡ କରିବା—
 21. To nullify.

ଭାଙ୍ଗିଥା—ଦେ. ବିଳ. ସୁ—ଦଙ୍ଗକ; ଭାଙ୍ଗ ଆଇବାରେ ଅଭ୍ୟ—
 Bhāṅguāt Addicted to taking the in toxicating
 ଭାଙ୍ଗି, ଭାଙ୍ଗଡ, ଭାଙ୍ଗର drink, Bāṅga.
 ମେରୀ (ଭାଙ୍ଗେତ୍—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଭାଙ୍ଗିଥାଣି (ଭତ୍ୟାଦ) —ଦେ. ବ—ଭାଙ୍ଗିତ ଇତ୍ୟଦ (ଦେଖ)
 Bhāṅguāṇi (etc) Bhāṅgchi etc (See).

ଭାଙ୍ଗି—ଦେ. ବ—(ସ. ଭଙ୍ଗ) —୧ । ଭାଙ୍ଗିବା—1. Act of
 Bhāṅguṇi breaking. ୨ । ଅନ୍ୟଥାବରଣ; ଲାଗନ—Viola-
 ଭାଙ୍ଗନ ତେଣୁ ଉପାସ୍ତ୍ରାବ ରଥାୟକ ଔଷଧର ତେଣ
 ତୋଡ଼ନା ଉଣା ହୁଏ—3. Appliances by which the
 potency of tonics is lost or lessened
 ଭାଙ୍ଗିଥା(ଅ) —ଦେ. ବିଳ—୧ । ସେ ଭଙ୍ଗ—1. Breaking;
 Bhāṅguṇi (ଅନ୍ତିମ) one who breaks. ୨ । ସେ ନିଜର
 ଭାଙ୍ଗାନିଯା ପରିବାରର ପାନ୍ତି କଷ୍ଟ କରେ—2. Causing
 ତୋଡ଼ନେବାଳା disturbance in one's own family. ୩ ।
 ସେ ପରର ଘର ଭଙ୍ଗ—3. Creating dissensions
 in another's family.

ଭାଜକ—ସ. ବ (ଭଲ. ଧାରୁ—ସେବା+କରିବା+ କର୍ମ, ଅନ) —
 Bhājana ୧ । ଅଧାର; ପାନ୍ତି—1. Receptacle,
 , 2. Refuge; shelter. ୩ । ସୁଧାର,
 ଯୋଗସାନ—3. A deserving person. ସୁ. ବିଳ—
 (ସୁ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ)—ଯୋଗ୍ୟ—Deserving. (ସ. ମେହେ
 ଭାଜନ, ମେହେବାର ଇତ୍ୟାଦି ଶବ୍ଦ ସୁ ଓ ଶୀଳିଙ୍ଗରେ
 ବ୍ୟବହୂତ ହୁଏ ।)

ଭାଜି—ଦେ. ବ (ସ. ଭଲ. ଧାରୁ)—ଭାଜିକ ବଖଣ; ଦେଖରେ ବା କେଲରେ
 Bhājī ଭାଜା ହୋଇଥିବା ଆଦ୍ୟ—Roasted or fried
 ଭାଜା, ଭାଜୀ food' ପ୍ରାଦେ. (ସମଲୟକ) ବ—୧ । କୋଶଳା
 ମାଜି, ଭୁରିଆ ଶାଖ—1. A kind of potherb. [ଉ—
 ଭାଜି ଭାଜି ଭାଜି କେବା ପାଏନ୍ ପାଏ । ପାଏ । ଏଥୁର ଅର୍ଥ
 କୋଶଳା ଶାଖ ଲୁଗି କରିଛିର ପାଣି ପାଏ; ଭୁରିଆ—
 ଭାଜି, ଭୁରିଆ ପ୍ରତିକର ଭାଜି—ଦାକୁଆ ଲୁଗି କରିଛିର ପାଣି
 ପାଏ ।] , । (ଭୁଲ. ହ. ଏହ ଅର୍ଥରେ ଏହ ଶବ୍ଦ) ପାଗ
 2. Pot-herb.

ભાજા—સ. બણ [ભલ્લ ખારુ + કર્મ. ચ]—પૃથ્વીની વિભાગાત્મક વિભાગ; બિભાગ— Bhājita Divided, સ. ચ—ભાગ; અંશ—Part; share.
ભાજિ તરકારી—દે. ચ [સહચર]—ભળ ઓ રિથણ— Bhājji tarakāri Fried fruit and curry.
ભાજી તરકારી મુજિયા તરકારી
ભાજિબા—દે. ક્ર. (સ. ભલ્લ ખારુ)—(અકર્મિક) ૧. ભાજીયિબા; Bhājibā ભલ્લદેબા—૧. To be broken. (ભ—ભલ્લ ભાંગા પદનાનું પારણ દૂષણી, ભગાનું ભિંપાને હોય તુલના હોલે રાજી। કૃષ્ણિદી. મહાભારત. બન ।) , ૧. ભાજીયિબા; લુપ્તપ્રાય હેબા—૨. To be exhausted. (ભ—અજ ન પારણ, ભાજીનું મો બલ, ભાજ કષાયનું બિશ્વાસ તિંને । કબિયુર્યાદ. એજાઈ ।) , ૩. (બોણેથી પ્રાયાબ) રહ્યું હેબા—૩. (a proposal) To be ભાગા kept in abeyance. ચ । છાદબા—૪. To flee માગના away. (ભ—ભાગનું પરાદને ભાજિલે પરાદનું । ભાજિયિબા; કૃષ્ણિદી. મહાભારત. બન ।) * । પરાદન હેબા— ૫. To be vanquished. ૭ । પરાદન હોલે ભાજિયિબા હેબા—૬. To be routed after defeat. ભાજા ૭ । (અકર્મિક) (સ. ભલ્લ ખારુ) ભર્જન કરવા—૭. To મુજાના, માજાના, સુજાના fry; to roast. (ભાજીયિબા—અકર્મિક અન્યરૂપ)
ભાજિ શાગ—પ્રાદે. (સમલપુર) ચ. (ભૂલ. શાગ અર્થને હું Bhājī sāg ભાજા)—કોણલા, લેઉટિઅ અદ શાગ— Potherb.
ભાજ્યા—સ. ચ. (ભલ્લ ખારુ+કર્મ. સ)—(ગણીલ) પેણી રાણી Bhājya અન્ય રાણી હ્રાણ રાગ કરાયાએ— (arithmetic) A dividend. ૧. બણ—યાદી કુ ભાગ કરવા રૂપિત; ભાગાર્થ; ભાગ યોગના—Divisible.
ભાઙ્ગ—દે. ચ. (સ. ભલ્લ ખારુ)—૧. સ્વર્ણ રોષધારે Bhāṅga પ્રિશાયિબા નિકૃષ્ટ ખારુ; આદ—૧. Dross. ૨ । ભાજા; ખાદ એસ્ટ્રે—૨. Layer; fold. દે. ચણ—નિકૃષ્ટ— ખાદ ભૌજ તહ Inferior.
ભાંજિબા—દે. ક્ર. (સ. ભનજ ખારુ)—(અકર્મિક) ૧. ભાંજિબા— Bhanjiba ૧. To break into pieces. (ભ—ભનજ ભાંજા તોડના પ્રાયિબા બિના કર્મ, ભાંજિબા અન્યાન્ય અધર્મ । ભાંજા તુપણી. પ્રેમપણાયું ।) ૨ । લુગા અદ પ્રસ્તુત પ્રસ્તુત કર તહ કરના, તહ લગાના ભાંજિબા—૨. To fold (cloth etc). ૩ । (અકર્મિક) પલાદબા—૩. To flee away.
ભાગા (ભ—શુદ્ધ હેલ મણી બલે, ભયે ભાંજીલે દિગાનાના) પાલે । કરનાથ. ભાગબન ।)
ભાટ—દે. ચ. (સ. ભટ્ટ) —૧. બિશ્વારિબાર્દનકાણ ગાયુન— Bhāṭa ૧. Bard; herald. ૨ । સ્વરૂપાંક; બની—

ભાટી ૨. A panegyrist. (ભ—નોહલે કંપા ભાટ ફાટ પ્રાયે સુંદર હર । કૃષ્ણિદી. મહાભારત. સરા) * । બર્ણીસર જાર્દિશ્રે—૩. A hybrid caste ચ । શાલદૂત—૪. Ambassador.
ભાટક—સ. ચ. (ભલ્લ ખારુ=ભડા કરવા+એજાર્દે. અક) — Bhāṭaka ચ । ઘર અદર ભડા—૧. Rent or hire for the use of a house etc. ૨ । કોણસી કસુર મૂલ્ય—૨. Price of a thing.
ભાટ રિકા(ખા)ણ—દે. ચ. (સહચર)(સ. ભટ્ટ + રિકાખાણ) —ભાટ ખા Bhāṭa thikā(khā)ri રિકાખાણ—Bards and beggars ભાટ તિખારી [દ્વ—દ્વારે ભાટમાને રિકામાનક માર મિખારી નિકટરે પ્રથમ સુંદર ઘાત કર ચક્કથલે । એહી પ્રાગીન પ્રથા લુપ્તપ્રાય હેબારુ એટે રિકામાને દ્વારે દ્વારે કરતા ગોલ રિકા કર, પેટ પોષણી ।]
ભાટી—દે. ચ. (સ. ભણ્ણી) —૧. બડા ચૂલ—૧. A furnace; Bhāṭī ભાટી kiln. ૨ । મદ્ય પ્રસૂત કરવાર બડા હાણી— માર્ટ, મસ્તી, મસ્તા ૨. Large pot for distilling wine or spirits. ૩ । અદ' ભાડી મુદ ચિથર કરવાર યદ—૩. Still. ચ । ખોબા યેણી બડા બડા હાણીને લુગા બિંદાણ—૪. Large ear- then pots for boiling clothes to be washed by a washerman; a washerman's cloth- boiling pot. * । ઇંટા પોઢિબા ચૂલ— ૫. Brick kiln. ૭ । ગેજુંટ પોડી ચૂલ ચિથર કરવા ચૂલ—૬ Lime kiln. [દ્વ—રન રન દાર્યાની નિમન્ને બધાનું રાટી રન રન નામરે કથું યથા—ખોબા ભાટી, મદ ભાટી, ઇંટાભાટી ઇન્દ્રાદ ।] ૭ । પોડા યાદુથુબા ઇંટાર સુપ—૭. The arranged heap of bricks burnt in a kiln. ૮ । યેણી ગરે મદ ચિથર ચૂલ—૮. Distillery.
ભાટીયા—દે. ચ.—૧. શુદ્ધસાઠબાસી બેણી બણીક—૧. A Bhāṭiyā Baisya merchant of Gujarat. ૨ । કહ ભાટિયા ઓ કાંઠઅબાદુર અધ્યબાસી ભાટીયામાનક કથું માટિયા દ્વિજ ભાસાર, કહીભાસાર રૂપાનુરાજ ભિષાણાદ- ૨. A sub-dialect of Kachchhi dialect of the Sindhi language spoken by the Bhatias of Cutch and Kathiawar. ૩ । ભાટીર ભરપાણ દાંદી—૩. A person in- charge of a kiln or distillery.
ભાટીયા બેણી—દે. ચ. (નામ) —ધર્મ પણુદાયદશેષ— Bhāṭiyā bēṇā A religious sect. [દ્વ—બદ્ધભાર્યાની એહી પણુદાય પ્રબિષ્ટાબા । ધન ષાયુ એમાનનું મુખ્યભેદબાસ, માટ હોગદિલાસ બાસના અદોની ન થાએ । મદનમોહન, જર્દ દર્શક ।]

ଭାଟିଆରୀ(ରି)—ଦେ. ବ—୧। ଅନବହେତା—1. Seller of cook-Bhāṭīārī(ri) ed rice. , । ମଦବହେତା—2. A vendor of wine.. • । ସେ ରୂପ ଅଦିକ ସିଂହାର ମଦ ଭାଟିଆରୀ ଉଥର କରେ—3. A wine distiller.

ଭାଟିଆର—ଦେ. ବ. (ସ. ରତ୍ନଭାରିବା)—ଗିରି ସବିଶେଷ Bhāṭīārī ('ରାଗ' ତଳେ ଟୀକା ଦେଖ)—Name of a ଭାଟିଆରୀ tune in song (see notes under Rāga). ଭାଟିଆରୀ [ଦୁ—ମହାରାଜ ଦର୍ଶନର ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏହା ଦିବ୍ୟ ପ୍ରଥମ ପ୍ରଦରରେ ଗେଯୁ । ଏହା ସପ୍ତସ୍ଵରବିଶିଷ୍ଟ । ଏଥରୁ ଦୂର ସ୍ଵର କୋମଳ ।]

ଭାଟି ଖାନା—ଦେ. ବ—ସେଇଁ ଘରେ ମଦ ଭାଟି ଥାଏ ବା ମଦ ଭଜା Bhāṭī khānā ହୁଏ—Distillery.

ଭାଟିଆରୀ ଭଟ୍ଟୀଆରୀ

ଭାଟିବା—ଦେ. କି. (ସ. ଘଟ ଧାରୁ—ଗୁଣ କରିବା)—(ତୁଆର) Bhāṭībā କରିବା—(flowtide) To ebb.

ଭାଟୀ ଭାଟୀ ଅଛି ପୂଣ୍ଡିମା । X X X X ବାରଟା ଦେଲେ
ଅଟନା ଜୁଆର ଭାଟିବ । ଠିକ ତେବେବ ଦେଲେ ପଢ଼ିବୁ ଅମୃତ
ଯୋଗ—ଫରାରମୋହନ. ଗନ୍ଧବଳ)

ଭାଟୁ(ଟୋ)ବ—ଦେ. ବ (ସ. କର୍ତ୍ତବ୍ୟ)—ଦତର ଚଢ଼େଇ—The Bhāṭū(tō)i grey quail (bird): Coturnix
ବଟେର ବଟେର Communis.

ଭାଟୁଆର—ଦେ. ବି—ଭାଟ ସମ୍ମନ୍ୟ—Relating to a Bhāṭā
Bhāṭūārī or panegyrist. (ସଥା—ଭାଟୁଆର
ଭାଟୁ(ଟୋ)ଆରି ଭାଟୋଆର ଭାଟୁରି ।)

ଭାଟୋ—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲପୁର) —ବ. ପୁ—ଭଣୋଇ; ଭଣିପତ୍ର—
Bhāṭo Sister's husband.

ଭାତି—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲପୁର) ବ—୧। ମଦଖଣ୍ଡ—1. Wine shop.
Bhāṭhi ବ—୨। ଭାଟି (ଦେଖ)—Bhāṭi (See).

ଭାତ୍ତି(ତୁ) ଭାତ୍ତି(ତୁ) —ଦେ. ଥ (ଧୂନ୍ୟକୁକରଣ)—ଭତ୍ତ ଭତ୍ତ; କୌଣସି
Bhāṭṭā(rdu); bhāṭṭā(rdu) ଟାଙ୍କ ପଦାର୍ଥ ଖେଳିବାର ଶବ୍ଦ—
ଭତ୍ତ ଭତ୍ତ କର୍ତ୍ତକର୍ତ୍ତ Sound of chewing hard things.

[ଦୁ—ପଡ଼ୁଣ୍ଟି ଘର ପିଠା ଦେଖି ମନ ରବେଇ ଅବେଇ,
ଦସି ପଡ଼ା ଅଣ୍ଟେ ହାତରେ ଧର ଭାତ୍ତ ଭାତ୍ତ ଖେଳେଇ;
ତିଗ ।]

ଭାତ୍ତି—ଦେ. ବ (ସ. ବଟକା)—୧। କାଠ ବାର୍ତ୍ତିଶ ଅଦରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ
Bhāṭḍi ମଞ୍ଚ—1. A raised framework of bamboo or planks; scaffold; a platform used for stocking things. [ଦୁ—ରୂପ ମଧ୍ୟରେ କିନ୍ତୁ ଭକ୍ଷିବା ପାଇଁ ଘରର ଗୁଳ ତଳେ
କାନ୍ଦୁ ଉପରେ କମ୍ବା (ଗୁରୁରେ ଖୁଣି ଘେଇ) ଖୁଣ ଉପରେ
ଅକ୍ଷିଧାରଣା ଦେଇ ଉଚ୍ଚ ଧାରଣା ଉପରେ ବାର୍ତ୍ତିଶ ବା
ପଟା ବିଶ୍ଵର ଭାତ୍ତ ଉଥର କରିଯାଏ । ଯାଥାକାନ୍ଦୁ ବା
କାଜାଦାରମାନଙ୍କ ବର୍ଷିବା ପାଇଁ ଓ କଣରେ ଶିକାଶମାନଙ୍କ

ସକାଣେ ଭାତ୍ତ ବା ମଞ୍ଚ କରିଯାଏ । ନିଙ୍ଗଲ ମଧ୍ୟରେ
ଥିବା ଶସନ ପେତୁକୁ ରାତରେ ଜଗିବ ଶାର୍କ କୃଷକମାନେ
କିଲ ମଣିରେ ଖୁଣି ଘୋଡ଼ିତା ଉପରେ ଭାତ୍ତ ଉଥର
ବର୍ତ୍ତି ।] ୨। ମୁଢି, ଖର ଅବ ଭଜା ଯିବାର ଏକ
ରୋଷ ବା ଥର—2. One baking or frying (of
fried rice etc) (ସଥା—ମୁ ଭାତ୍ତିଏ ମୁଢି ଭାତ୍ତି
ଦେଇ ଯିବି) • । ଦାନୁମାନଙ୍କର ଏକ ପୂଣ୍ଡ ପଂକ୍ତି—
3. A row of teeth (ସଥା—ଏକା ମୁଥେକେ
ଗୋର ଭାତ୍ତିଏ ଦାନ୍ତ ଭାତ୍ତି ଦେବ ।)

ଭାତ୍ତିଆ—ଦେ. ବ—ଭାତ୍ତ ଜଗୁଆଳ; ସେ ଭାତ୍ତ ଉପରେ ଥାଇ ରଚିବେ
Bhāṭḍia ଶସନଶେଷ ଅବ ଜଗେ—One who watches
ମାଚାଓୟାଳା the crops in the night from a high
ମାଚାନ୍ଦାଲା scaffolding [ଦୁ—କେ ଶୁଳା ବାଲିଲ, ମୁଣ୍ଡ
[ଭାତ୍ତିଆର(ଲ)]—ଅନ୍ୟରୂପ] ଘେନିଲୁ, ଭାତ୍ତ ଉପରୁ ଭାତ୍ତିଆର ।
ବିଜନାଥ. ସମରତରଙ୍ଗ ।]

ଭାତ୍ତି ଚହୁଲେଇବା—ପ୍ରାଦେ. [ଗଢ଼ିଜାତ] କି—ଶିକାର ଉଦେଶ୍ୟରେ
Bhāṭḍi chahaleibā ଘେରିଥିବା ଲେବେ ବାଦ୍ୟାଦ ବଜାଇ
ଓ ପାହକର ଘେରିମଧ୍ୟ କଲୁମାନଙ୍କ ଶିକାଶମାନଙ୍କ ଭାତ୍ତ ପାଖକୁ
ଚୁରୁକ୍କାଇବା କାର୍ଯ୍ୟ ଆମ୍ବ କରିବା—(the beaters)
To commence the beat.

ଭାଣ୍ଡ(ନ୍)ସ—ପ୍ରାଦେ. [ଗଢ଼ିଜାତ; ବୁଲ ହ. ଭାନସ—ପାବ]—ପାବ-
Bhāṇḍ(n)-sa ଶାଳା; ସେଷେଇ ପର—Cookroom;kitchen.
ଭାଣ—ସ. ବ (ଭଣ୍ ଧାରୁ—କହିବା + ଅଧିକରଣ. ଅ) —୧। ଏକ
Bhāṇa ଅଛରେ ସମାପ୍ତ ନାଟ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୱବିଶେଷ—1. A drama
in one act. ୨। ପ୍ରଜାତି; ବୋଧ—2. Belief,
perception. • । ବାହାନା; ଛଳ; କପଟ—3.
pretence; feigning. ୪। ଜ୍ଞାନ—4. Knowledge. * । କଥା; ବାକ୍ୟ—5. Saying; speech;
utterance.

ଭାଣ କରିବା—ଦେ. କି—ବାହାନା କରିବା; ଛଳା କରିବା; ଛଟା
Bhāṇa karibā ଗାଲିବା—To feign; to pretend;
ଭାଣକରା ବାହାନା କରନା to simulate.

ଭାଣ(ଶି, ଶେ ଜି (ଞ୍ଜି))—ଦେ. ବ. ସି (ସ.ରାଣୀଜା) —ଭରିଗୀର ଛିଅ—
Bhāṇa (ni, ne) ji (ñji) Sister's daughter,
ଭାଗିନୀ ମାନଜୀ

ଭାଣ(ଶି, ଶେ) ଜି (ଞ୍ଜି) ଜୋଇଁ—ଦେ. ବ (ସ. ରାଣୀଜା ଓ ଜାମାଜା)—
Bhāṇa (ni, ne) ji (ñji) join ଭାଣିବାର ସାମାଜି—The
ଭାଗିନ ଜାମାଇ ଭାଗିନ ଜମାଇ husband of one's sister's
daughter.

ଭାଣ—ପ୍ରାଦେ. (ଭରିର ବାରେଶର) ବ—କରୁବେଣ୍ଟ; କରୁର ଗଜ-
Bhāṇṭā କୋଣ—The fruits of the water-lily.

ଭାଣା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଗିନା ପ୍ରଭୁକ ସାନପାତ୍ର—
Bhāṇṭā vessel small; cup.
ପ୍ରାଦେ. (ସମଲପୁର) ବ—କାଇଗଣ—Brinjal.

ଭାଣ୍ଡ—ପାଦେ. (ସମ୍ବଲଗୁର) ବିଶ—ଅଣ୍ଣିଳ—Indecent.

Bhāṇḍ (ଭାଣ୍ଡଦେଷର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭାଣ୍ଡ—ସ. ବ (ଭଣ୍ଡ ଧାରୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କଣ୍ଠୀ. ତ) —୧। ପାତ୍ର;
Bhāṇḍa କୋଷ; ଭାଣ୍ଡ—୧. A receptacle; a
pot. ୨। ବାରଦ; ତୋଳ; ଅନବିବାଦ୍ୟ—୨. A
drum. ୩। (ଭଣ୍ଡ ଧାରୁ=ଭର୍ତ୍ତମ ସବାଦ ଦେବା,
ଭର୍ତ୍ତମ ହେବା+କଣ୍ଠୀ. ଅ) ମଳ ଧନ ପୁଣି—
୩. Capital. ୪। ଗଢ଼ି ଧନ—୪.
Hoard; fund. *। ନାରୀଚର ଅଣ୍ଣାଧାର; ଭଣ୍ଡାର
ମୁଠ—୫. A razor-case; pouch for a bar-
ber's tools. ୬। ଦେହ; ଶଶବ—୬. Body.
୭। (ଭା ଧାରୁ=ଧାର୍ତ୍ତି ପାଇବା+କଣ୍ଠୀ. ଅଣ୍ଟ) —ଅଳକାର
୭. Ornament. ୮। ଅଣ୍ଟରୁଷଣ; ଘୋଡ଼ାର ସାଜ—
୮. Trappings for a horse. ୯। ନଦୀର ଶୟ୍ୟ—
୯. The bed of a river; river bed. ୧୦। (ଭଣ୍ଡ
+ମାର୍ତ୍ତେ, ଅ) ଭାଣ୍ଡପଣିଆ—Shamelessness;
ତାଙ୍କ ମାର୍ତ୍ତିତିତିତି—indecency. ଦେ. ବିଶ (ସ. ଭଣ୍ଡ)—୧। ପ୍ରତାରକ;
ଶିର—୧. Cheating; swindling. ୨। ଭଣ୍ଡତା-
ପୂର୍ଣ୍ଣ—୨. Full of indecency. ୩। ଥଟ୍ଟିଲ; ବଦୁଷକ—
୩. Jestive. ୪। ନିଷଳ—୪. Shameless. *।
ପଣ୍ଡ; ନିଷଳ—୫. Fruitless. ଦେ. ବି—୧। ୧୦—
୧. Cheat. ୨। ବଦୁଷକ—୨. Jester. ୩।
ଅଣ୍ଣିଳଭଣ୍ଡା ବ୍ୟକ୍ତି—୩. A speaker of vul-
gar and indecent things. ୪। ଶରବିବା;
ଅଛି ଲଜ୍ଜିତ—୪. Put to great shame or
humiliation.

ଭାଣ୍ଡ କଥା—ଦେ. ବି—୧। ଅଛିଲ କଥା—୧. Jugglery;
Bhāṇḍa kathā ଭାଣ୍ଡ କଥା ଦିଲ୍ଲୀଗି buffonery.
, ୨। ନିଷଳ କଥା—୨. Shameless words; rib-
aldry. ୩। ନିଷଳ ବା ପଣ୍ଡ ବିଷୟ—୩. A fruit-
less matter; a vain thing.

[ଭାଣ୍ଡଦେଷର (ତା) କଥା ଅନ୍ୟରୂପ]

ଭାଣ୍ଡ କରିବା—ଦେ. କି—୧। କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅପସ୍ତୁତ ବା
Bhāṇḍa karibā ଲଜ୍ଜିତ କରିବା—୧. To put a
ଅପସ୍ତୁତ କରା, ଅପ୍ରତିଭ କରା person to shame; to
ଶର୍ମିଦା କରା humiliate a person to nonplus.
[ଭାଣ୍ଡ ବନା(ନେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ୨। ଭଣ୍ଡୋର କରିବା;
ଦିଗାଡ଼ିବା; ପଣ୍ଡ କରିବା—୨. To nullify or
spoil a matter.

ଭାଣ୍ଡରି—ଦେ. ବି—୧। ହାସ ପରଦାସ—୧. Jesting;
Bhāṇḍagiri ribaldry. ୨। ଭଣ୍ଡମି; ନିଷଳିତା—
ଭାଣ୍ଡମ(ମି) ଦିଲ୍ଲୀବାଜି ୨. Shamelessness; depra-
[ଭାଣ୍ଡପଣ୍ଡ, ଭାଣ୍ଡପଣିଆ (ଅଁ)—ଅନ୍ୟରୂପ]
[vity.

ଭାଣ୍ଡର କରିଦେବା—ପ୍ରାଦେ. (ସାଜ୍ଵର) କି—୧। ଅପମାନ ଦେବା—
Bhāṇḍarā karideba ୧. To insult. (ସଥ—ସେ

ଭଲଲେକରେ ମୋତେ ଭାଣ୍ଡର କରି ଦେବ) —୨। କରିବା;
ଭଣ୍ଡୋର କରିବା; ନଷ୍ଟ କରିବା—୨. To
spoil; to disorganise; to nullify.

ଭାଣ୍ଡ—ଦେ. ବ (ପ୍ରାଚୀନ) —୧। ଅପଦ—୧. Danger; calamity.

Bhāṇḍā [ଭ—ଅରେ ବାରୁ । ଭୂମ ସବୁ ଭଣ୍ଡା ସେତୀମାର,
କାଣା ହାତ ସୁଖେ ପଶା ଖେଳ ଦୁଃଖକୁ ଦେଲଇ । ସ ବଳ-
ଘାଟୀ ମହାଭାରତ. ବିଷଟ ।]

, ୨। ଜୀବନର ଘାଟୀ—୨. A crisis; critical point
of one's life.

ଭାଣ୍ଡାଗାର—ସ. ବ (ଗୁଣୀ ଭଣ୍ଡ; ଭାଣ୍ଡ=ଗଢ଼ି ଧନ+ଆଗାର) —୧।

Bhāṇḍāgāra ଧନାଗାର; ଭଣ୍ଡାଗାର—୧. Treasury. ୨।
(ଭଣ୍ଡାଗାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ବସ୍ତୁସମୟ ସ୍ଥାନ; ସରସର—୨. Store-
house; magazine. ୩। ପୁଣି—୩. Fund; hoard.

ଭାଣ୍ଡାଗାରକ—ସ. ବ. ଧୂ (ଭଣ୍ଡାଗାର+ରକ୍ଷାର୍ଥେ ରକ) —୧।

Bhāṇḍāgāraka ରୋଷାଧ୍ୟକ—୧. Treasurer. ୨।
(ଭଣ୍ଡାଗାରକ, ଭଣ୍ଡାଗାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ସରସର ରକ—୨. Store-
(ଭଣ୍ଡାଗାରକ—ସି) keeper; store-house-keeper.

ଭାଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବିଶ. ଧୂ (ସ. ଭଣ୍ଡ) —୧। ଭଣ୍ଡ; କିନ୍ତୁ—
Bhāṇḍīā ୧. Shameless. ୨। କହୁଲେକଙ୍କ ସମ୍ମାନରେ

[ଭଣ୍ଡେ(ଭେ)ର—ସି] ଲଜ୍ଜା ବା ଅପମାନ ପ୍ରସ୍ତୁ—
ତୀଡି ୨. Put to shame or humiliation before
many people. ୩। ନିକୋଧ ଅବା ମିଥ୍ୟାବାଦ
ଅପ୍ରତିଭ ବୋଲି ପ୍ରତ୍ୟାଦିତ—୩. Proved to be a liar;
ବୈପାନି ପଣ୍ଡ ଏଣ୍ଡ befooled. ୪। ଭଣ୍ଡୋର; ନଷ୍ଟ—

୪. Spoiled; nullified; undone.

ଭାଣ୍ଡିର—ଦେ. ବ—ବେଳଗଳ—The Bel tree.
Bhāṇḍīra

ଭାଣ୍ଡିର—ସ. ବ (ଭଣ୍ଡ=ପାହ + ରର ଧାରୁ=ଗମନ କରିବା+
Bhāṇḍīra ଅ) —୧। ବଟବୃକ୍ଷ; ବରଗଳ—୧. The
banyan tree. ୨। ବ୍ରଜମଳୀ (ଦେଖ) —୨.

Brajamalli (See)
ଭାଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବିଶ. ଧୂ (ସ. ଭଣ୍ଡ) —୧। ଶିର—୧.
Bhāṇḍīā Swindling; deceptive ୨। ନିଷଳିତା—
[ଭଣ୍ଡେ(ଭେ)ର—ସି] ୨. Shameless. *। ଭାଣ୍ଡିଆ—
ତୀଡି ୩. Bawdy. ୪। ଥଟ୍ଟିଲ—୪. Jestive.
ଭେତ୍ତୁରା ମର୍ଦ୍ଦୟା ୫। କହୁ ଲେବକ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଅନ୍ୟରୁ ଲଜ୍ଜିତ ବା
ତାସ୍ଥାନ୍ତିକ କରେ—୫. Humiliating or putting
a person to shame. ୬। ଅଣ୍ଣିଳଭଣ୍ଡା ବ୍ୟକ୍ତି—

୬. Speaker of indecencies.

ଭାଣ୍ଡେବା—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶର) କି (ତୁଳ ବ. ଭାଣ୍ଡାନ) —
Bhāṇḍēba ଭଣ୍ଡାଇବା; ଠକାଇବା—To cheat.

ଭାତ(ଥ)—ପ୍ରାଦେ (ସମଲସୁର) ବ—ରତ—Boiled rice.

Bhāt(th)

ଭାତ-ଖୁଆ—ପ୍ରାଦେ (ସମଲସୁର) ବ—ଅନ୍ତ ପ୍ରାପନ ଭସୁଳ—The Bhāt-khuā ceremony of a child's taking boiled rice for the 1st time.

ଭାତ—ସ. ବଣ (ବା ଧାରୁ=ଶ୍ଵର ପାଇବା+କରୁ. ତ)—୧ ।

Bhāta ପ୍ରକାଶିତ; ପ୍ରଭରତ—1. Displayed; manifested; shining; resplendent.

ଅଲୋକିତ—2. Lighted; illuminated. ହ.ବ—

ପ୍ରଭାତ; ସକାଳ—Morning; dawn. ଦେ. ବ

ଭାତ (ସ. ଭକ୍ତ; ପ୍ରା. ଭତ୍)—୧ । ସିଦ୍ଧ ଚଣ୍ଡଳ; ଅବ;

ବନ୍ଦା ହୋଇଥିବା କୃତି—1. Boiled rice.

(ସୁତଚାର୍ଥ) ଖାଦ୍ୟ—2. Food. (ହ—ଦିନରୁ ଯାର ସରେ

ନ ଥାଏଛୁ ଭାତ; ବ୍ୟର୍ଥ ଅଟେ କାରୁହେ ! ଭାବାର ଜୀବିତ

କୃଷ୍ଣବିଂତ. ମହାଭାରତ. ଭିଦେଖାଗ । ୩ । ଦାନା; ଜୀବିକା-

କିବାହର ଉପାୟ—3. Means of living;

livelihood.

ଭାତକିଆ ହାତ—ପ୍ରାଦେ. (ଦ୍ୱାରା) ବ—ଭାବାର ହାତ—Right hand.

Bhātakhiā hāta

ଭାତ ଗଲା—ଦେ.ବ (ସ. ଭତ୍ + ଗଲନ) --ସିଦ୍ଧ ଅନରୁ ପେଇ ଗାନିବା

Bhāta galā —The act of scumming of

ଭାତଗଲା; ମୌର୍ଯ୍ୟଶାଳା

boiled rice.

[ଦ—ପ୍ରଭୁତରେ ଭାତ ଗଲା ଯାଏ ନାହିଁ, ଭାତରୁ ପେଇ ଗଲା ଯାଏ, ଏହା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଗୋଟିଏ ବିଶେଷରୁ; ଭୁଲ. କୋଡ଼ି ହାଣିବା, ଏଇ ଭାଜିବା, ତୁମ୍ଭା କୁଟିବା ।]

ଭାତ ଜାମୁ—ଦେ.ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ଜାମୁଗରୁ ଓ ଭାବାର ଶୈଟ ଫଳ ବା

Bhāta jāmu ବୋଇ—A kind of small black-
berry [tree and its fruit].

ଭାତ ଡାଲି—ଦେ.ବ (ସହଚର) (ସ.ଭକ୍ତ+ଦାଲ) —ଭାତ ଓ ଡାଲି—

Bhāta dāli ଭାତଡାଲ; ଭାତ ଦାଲ Boiled rice and porridge of pulses.

ଭାତ ତିଆଶ—ଦେ. ବ (ସହଚର) (ସ.ଭକ୍ତ+ତେମଳ) —ଅନ୍ତବିଷ୍ଣୁନ—

Bhāta tiāpa (ଭାତ ତରବାହୀ—ଅନ୍ତବୁପ) Boiled rice

ଭାତ ତରକାରୀ; ଭାତତିମନ; ଭାତ ତକ୍କାରି

and curry.

ଭାତ ନିଦ—ଦେ. ବ (ସ. ଭକ୍ତ+ନିଦ୍) —ଭାତ ଆଇ ସାଇବା ପରେ

Bhāta nida ମନୁଷ୍ୟରୁ ଅକ୍ଷମିବା ଗାଢ଼ କିନ୍ତୁ—Deep sleep
ଭାତେର ନିଦ; ଭାତନସା overtaking a person just

after meals.

ଭାତ ପରଶା—ଦେ. ବ (ସ. ଭକ୍ତ+ପରଦେଶ) —ଭାବା ଲୋକଙ୍କ

Bhāta parasha ପଢ଼ରେ ବା ଆଦ୍ୟପାହରେ ଅନର ପରଦେଶ—

ଭାତ ପରିବେଶ; (ପରିବା)ଭାତ ପରୋସନା The serving up of

(ଭାତ ପରଣିବା—କ୍ରୟାବୁପ) boiled rice on the plate of a diner.

ଭାତ ପରଶାଳ(ଶୁଣି) —ଦେ. ବ. ମୁଁ ଓ ଶ୍ରୀ—ଅନ୍ତ ପରଦେଶଭାବୀ Bhāta parashāla(shuṇi) ବ୍ୟକ୍ତି—A person who
ତେ ଭାତ ପରବେ ଭାତ ପରୋସନା serves up boiled
rice.

ଭାତ ପୁଡ଼ା—ଦେ. ବ—୧ । ଭାତ ବନ୍ଦା ହୋଇଥିବା ଲୁଗାର ପୁଡ଼ା—
Bhāta purḍā 1. Some boiled rice tied up in cloth. , । ରେଖା ପଞ୍ଚମୀ → ସତରେ ଘର ଖଲରେ
ଉଦ୍‌ବୃକ୍ଷ ହେବା ଜୁଣେ ରୁଣା ପୁଡ଼ାଥ; ପଣୁଆ-2. A plaited
roll of rush hung from the thatch over the front door of a house on the fifth day of
the dark fortnight of the month of Bhād a.

ଭାତ ବଢ଼ା—ଦେ.ବ—ପାତରେ ଅନ୍ତ ବାଢ଼ିବା—Bringing out of
Bhāta bardha rice from the cooking pot and
ଭାତବାଢ଼ା; ମତ ନିକାଳନା serving it up on a plate.
(ଭାତ ବାଢ଼ିବା—କ୍ରୟା)

ଭାତ ବର୍ତନ—ଦେ. ବ (ସହଚର) ଭାତରୁ ବିଅନ୍ତିବା ଅନ୍ତ ଓ ଦରମା—
Bhāta bartana ମାଇନା ଖୋରାକ; ଭାତ ବର୍ତନ �Food and
(ଭାତ ବର୍ତନ—ଅନ୍ତବୁପ) salary given to a servant.

ଭାତ ରନ୍ଧା—ଦେ. ବ ସ (ଭକ୍ତ+ରନ୍ଧନ) —ଭାତରୁ ସିଦ୍ଧ କର ଅନ୍ତ
Bhāta randha ପ୍ରସ୍ତୁତ ବରବା—The act of boiling
ଭାତରୁଧା ଭାତ ରନ୍ଧବା—କ୍ରୟା) rice for food.
[ଦ—ଭାତରୁ ରନ୍ଧବା ହୋଇ ଭାତ ହୁଏ; ଭାତ ରନ୍ଧବା ଯାଏ ନାହିଁ]

ଭାତରେ ମାରିବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦସ୍ତ ଦସ୍ତ ପ୍ରଦାନ
Bhātare māribā ଦସ୍ତ ନ ଦେଇ ଭାବାର ଭାତ ବା ଦାନା କର
ଭାତେମାରା ଦେବାର ଭିଷମ କରିବା ବା ଭାବିବା କାହିଁ ନେବା—
ପେଟକାଟନା; ରୋଜିମାରନା To punish a person by stop-
ping his food or taking away the means of
his living instead of beating him
(ଭାତରେ ଧୂଳ ଦେବା—ଅନ୍ତବୁପ) with one's hands.
(ଭ—ହାତରେ ନ ମାର ଭାତରେ ମାରିବା—ତରା)

ଭାତ ଲୁଗା—ଦେ. ବ (ସହଚର) ଅନ୍ତ ଓ ବସ୍ତ୍ର; ଜୋରକ ଘୋଷାକ—
Bhāta lugā Food and clothing. (ଭ—କେବଳ ଭାତ
ଭାତକାପଦ୍ମ ଲୁଗା ଅମ୍ବକୁ ସେ ଦେଇ—
ଖୋକପୋଖାକ
କୁଷ୍ଠବିଦ୍ବ. ମହାଭାରତ. ଭୁଦ୍ୟୋଗ ।)

ଭାତ ସୋଲ—ଦେ.ବ—ଘୋଲ ସୋଲ—Hollow cork or sola.
Bhātasola କୌପାସୋଲା; ଖୋକଲାକୋଡ଼ିଲା

ଭାତା—ଦେ. ବ. ସ. ଭକ୍ତ, ଭକ୍ତୀ—ବାସୁ ସାହାଯ୍ୟରେ କିଞ୍ଚ
Bhātā କାଳିବା ପାଇଁ କିମ୍ବକତ କମାରର ତମ ମୁଖ—Black-
ଜୀତା; ଘୌକନୀ; ମାଥୀ smith's bellows. (ଭ—ଲୋକ
କାରକ ମୁହେ ଭାତ । କିମ୍ବକ ନିଷାଧ ନ ପ୍ରଦୃତ୍ବ—ଜଗନ୍ମାଥ,
ଭାଗବତ ।)

ଭାତି—ସ. ବ (ଭ ଧାରୁ+ଭତ୍. ତ)—ଶ୍ରୀ—Splendour;
Bhāti brilliance. ଦେ. ବ—ଭାତା (ଦେଖ) Bhāta
[See].

ଭତ୍ତା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ, ଗଡ଼ନାର) ବି. (ସ. ଭାବ; ସ୍ତ. ଭବ—
Bhatia ଦେଇଲ) —୧। କରମା—1. Salary. ୨।
ଭାତା[ତି]; ମଚା ଖୋରକ—2. Maintenance-allow-
(ରାତ୍ଯ—ଅନ୍ୟରୂପ) ance. (ଉ—ଆର ମଲମରୁତ୍ତରେ ଭତ୍ତା
ବାବଦ୍ବୁ ବହୁ ଶର୍ତ୍ତ—ଫଳାରମୋହନ. ଛୁମାନ ଅଠୁଷ୍ଟ ।)
୩। ଶୁକରବୁ ଭତ ପରବର୍ତ୍ତରେ ଦାନ୍ୟିବା ଖାନ; ମାର୍ବିତ
ପଢିଖାନ କା ଧନ—3. Monthly bole of paddy
or money for expenses given to a servant
in lieu of daily food. ୪। ଖାଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ—
4. Victuals. *। (ଜିଙ୍ଗାବୋର୍ତ୍ତ, କାଉଲିଲ୍ ଅଦର)
ଅବେଳିଲକ ମେମରମାନେ ମିହଙ୍ଗରେ ଉପସ୍ଥିତ ଦେବାପାଇଁ
ପାଇବା ଖୋରକ ଓ ରସାର୍ତ୍ତ—5 Travelling
and fooding allowance given to hono-
rary members [e.g. of District Boards,
Councils etc.]

ଭାତ ତାଇବା—ଦେ. କି—ଭତରେ ପବନ ପୃଷ୍ଠର ଭତକୁ ଚିପିବା
Bhāti taibā ହାତ ତହିଁର ମୁହଁର ଛିଦ୍ରବାଟେ ପବନକୁ କିଅ
ଜୀତା ଚାଲାନ ଦେଇକୁ ଶତ୍ରୁବା—To blow the bellows.

ମାଥୀ ଚାଲାନ

ଭାତୁଆ—ଦେ. ବିଶ. (ସ. ଭାବ୍) —୧। ଭତ ପର (ଶୁଲ୍କ, କୋମଳ)—
Bhātuā 1. (White, soft) Like boiled rice.
ଭାତୁଆ;
ଭାତୁଆ;
ଭାତୁଆ
ଭାତୁଡ଼ିଆ, ଭେତୋ ଦେ. ବି—୧ ଅକୁର ଦାସ; ପରମାପାଳତ ବ୍ୟକ୍ତ—
ମନ ଖୌଆ 1. A person serving for food only; a
person eating the salt of another.
, ୨। ମୁକର—2. Servant. (ସଥା; ଭତ ଥିଲେ
ଭାତୁଆ ଅନୁକ ?—ତଣ)

ଭାତୁଆଣି—ଦେ. ବି—ଭାତ ରନ୍ଧା ଦେବା ପାଇଁ ପାକ ପାହରେ ଯେଉଁ
Bhātuāṇi ଜଳ ପୁଣ୍ୟାଦ—Water boiling in the
ଭାତେରଙ୍ଗଳ
ଅଧନ (ଉ—ପୁଣ ଅର ଗରିଥରେ ଭାତୁଆଣି ଦେଇ, କହାଇଅ
କାଠ ନେଇ ତୁଳିବ ଫିଙ୍ଗର—ପ୍ରାଚୀ. ନଳଚରତା)

ଭାତୁଡ଼ି—ଦେ. ବି. (ଭାତ ପର ଶୁଦ୍ଧକାର ଦେଇ) —ଦେଇରେ
Bhāturdī ଜନ୍ମବା କ୍ଷତ୍ର ମାଂସିଣ୍ଣ; ମାଂସିଳ—
ଆବ, ଭାତୁଡ଼ି

ମସ୍ତା [ଦ୍ଵି—ଶ୍ଵେତ ମାଂସପିଣ୍ଡରୁ ଭାତୁଡ଼ି ଓ ବତ୍ତକୁ ଆରୁ
ବୋଲ୍ଲାପାଏ]

ଭାଦ୍ର—ସ. ବି. (ବଦ୍ର+ଅ+ର=ଭାଦ୍ରୀ=ଭାଦ୍ର—ଭାଦ୍ର ପଦ ନଶିତ ସ୍ତର
Bhādra ପୁଣ୍ୟମା; ଭାଦ୍ରୀ+ମାସାର୍ଥ ଅ)—ଶରତ୍, ବୁଦ୍ଧ
ପ୍ରଥମ ମାସ; ଶାବଦର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓ ଅର୍ଦ୍ଧନୀର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ
ଶୁନ୍ମମାନ ମାସ; ଭାଦ୍ରୁଆ ମାସ—The lunar month
following Śrāvana and preceding
Āświna.

**ଭାଦ୍ର ପଦ(ବା) —ସ. ବି—୧। ପୂର୍ବ ବାଦ୍ରପଦ (ଶତତଃଶ) ଓ ଭତ୍ତର
Bhādرا pada(dā) ଭାଦ୍ର ପଦ (ଶତତଃଶ) ନଶି—
1. The 26th and the 27th asterisms.
୨। ଭାଦ୍ର ମାସ—2. The month of Bhādra.**

ଭାଦ୍ରବ—ଦେ. ବି. (ସ. ଭାଦ୍ର, ଭାଦ୍ରପଦ) —ଭାଦ୍ର ମାସ—
Bhādrabha The month of Bhādra.
ଭାଦ୍ରବ, ଭାଦ୍ରର ମାଦ୍ରବ
ଭାନ —ସ. ବି. (ଭା ଧାରୁ=ପ୍ରାପ୍ତ ପାଇବା + ଭାବ. ଅନ) —
Bhāna ୧। ପ୍ରାପ୍ତ—1. Splendour; radiance,
୨। ପ୍ରଭାବ—2. Belief. ୩। ଶୋଭା—3. Beauty;
୪। ପ୍ରକାଶ—4. Manifestation. *। ମିଥ୍ୟା
ପ୍ରୟୋଗ—5. A false impression. ଦେ. ବି—
ବ୍ରତ; ବାହାନା—Feigning; excuse. (ଉ—ଆର
ବିନୟୋଗ ଭାବ କରଇ ଦେଖି—ଶାକାଥ୍. ମହାଯାନା ।)
ଦେ. ବିଶ—୧। ଅସାର—1. Unsubstantial,
୨। ମନ—2. Bad.
(ଉ—କିଏ ସାର, ଭାବ କିଏ ଅମ୍ବକୁ ଭା ଜଣା—
ଶାକାଥ୍ ସାରି ପାଇବା ରରିବ ।)

ଭାନ କରିବା—ଦେ. କି—ଭାନ କରିବା; ବାହାନା କରିବା—
Bhāna kariba To feign.
ଭାନ କରିବା ଆହାନା କରିବା

ଭାନସ—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲୟର) ବି. (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. ଭାନସ)—
Bhanas ରନ୍ଧନ; ପାକ କରିବା; ସନ୍ଧିବା—Cooking.

ଭାନସ ଘର—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲୟର) ବି. (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହି. ଏହି
Bhanas ghar ଘର)—ପାଇଶାଳା—Kitchen.

ଭାନୁ—ସ. ବି (ଭା ଧାରୁ=ପ୍ରାପ୍ତ ପାଇବା + କଣ୍ଠୀ କୁ) —୧। ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Bhānu 1. The sun. ୨। ବରଣ; ରଣ୍ଜି—2. Ray of
light. *। (+ଭାବ. କୁ) ପ୍ରାପ୍ତ; କାନ୍ତି—3.
Radiance; splendour; resplendence. ୪।
(+କଣ୍ଠୀ କୁ) ଶିବ—4. Śiba. *। ପ୍ରଭ—5.
Lord. ୬। ରଜା—6. King. ୭। ଗନ୍ଧବିଷେଷ—
7. Name of a heavenly chorister.

ଭାନୁ ଉଦିତ—ଦେ. ବି. (ସ. ଭାନୁସୁଧ, ଭାନୁ+ଉଦିତ୍) —୧। ସୁର୍ଣ୍ଣାଦସ୍ୱ—
Bhānu udita 1. Sugribā. ୨। ସୁର୍ଣ୍ଣାଦସ୍ୱ—2. Sun-
rise. (ଉ—କୁଣ୍ଡ ହେଲୁ ଭାବରେ ଭାନୁ ଉଦିତେ, ବିଧାନ
ଦେଇ ପ୍ରେମଦୟୁମ୍ବ ଦେଇନ୍ତେ—ରଙ୍ଗ. ବୈଦେଶୀଶବିଲାଷ ।)

ଭାନୁପତ୍ରୀ—ସ. ବି (ରୂପକ କର୍ମିକା; ଭାନୁ+ପତ୍ରୀ)—ଭଣ୍ଟିଶର; ଭଣ୍ଟି
Bhānupat̄ri ରୂପ ଶର—Ray of light compared to
an arrow. (ଉ—କିମିତ ତନ୍ତ୍ରକୁ ଭାନୁପତ୍ରୀ ସନ୍ଧାନ
କରୁଛ ରମାକୁଳ ଧିର—ରଙ୍ଗ. ବୈଦେଶୀଶବିଲାଷ ।)

ଭାନୁବତୀ—ଦେ. ବି. ଶ୍ଵୀ (ସ. ଭାନୁମତୀ) —୧। ଅରୁର ଗରୁଡ଼
Bhānubat̄i ବେଳାମାକେ କୁତୁଳ ଦେଖାଇବା ଉପରିଷରେ
ଭାନୁମତୀ ଯେଉଁ ଶୀର ହାତ ଗୋଡ଼ ବାହି ତାକୁ ପେଣ୍ଡରେ ପୁରୁଷ
ଦେଇ ପେଣ୍ଡ କୁରିପାଣେ ଲୁଗା ଘେରଇ କିଅନ୍ତି ଏହି ସେ
କୌଶଳକ୍ଷମେ ଭାନୁ ବନନ ପିଟାଇ ଦେଇ ସେହି ପେଣ୍ଡରୁ

ବାହାର ପଢ଼ି ଦଲ ସାଡ଼ି ଅଛି ପିନ୍ଧି ବର୍ଣ୍ଣକମାଳଙ୍କୁ
ଚମ୍ପାତ କରେ—1. (a show of magic) A
woman coming out of a closed box
where she is imprisoned after being
bound hand and foot. ୨। (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସୁନ୍ଦରୀ—
2. (figurative) A graceful woman.

ଭାନୁବଜ୍ଞ ଶେଳ—ଦେ. ୩—ଭାନୁବଜ୍ଞ ରୂପ ବୁଦ୍ଧିକ ଦେଖାଇବା
Bhānubatī khela ଶେଳ—Magical exhibition
ଭାନୁମତୀର ଖେଳ ନାର୍ଥେଦ consisting of Bhānubatī.
(ଭାନୁବଜ୍ଞ ସୁଅଗ; ଭାନୁବଜ୍ଞ ବୁଦ୍ଧିକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭାନୁମତୀ—ସ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଭାନୁ—ଉଦ୍‌ଦେଶ, ଶୋଭା+ସୁକ୍ରାର୍ଥେ ମହିତ୍ରୀ+
Bhānumati ସ୍ତ୍ରୀର) — ୧. ଉଦ୍‌ଦେଶୀ—1. Having rays
of light; resplendent; radiant. ୨। ଅକୁନ୍ଦରୀ
(ସ୍ତ୍ରୀ)—2. Very charming (lady), cynosure.
ସ. ୩. ସ୍ତ୍ରୀ—୧। ଦୁର୍ଯ୍ୟାଧିକ ମହିଶୀ—1.
Durjyodhana's Raneୟ [ଦୁ—ଏହାଙ୍କ ପର୍ବତୀ
ଲକ୍ଷଣ ନାମକ ସୁନ୍ଦର ଲକ୍ଷଣ ନାମେ କନ୍ଦା ଲକ୍ଷଣରେ) —
୨। ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ—2. Bikramāditya's
Ranee. • । ଭାନୁନାମକ ଯାଦବକ କନ୍ଦା ୫
ସହଦେବଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ—3. Name of a wife of Saha-
deba. [ଦୁ—ନିରୂପିତେ ଏହାଙ୍କ ହରଣ କରି
ନେଇଥିଲ; ଶାକୁଷ୍ଠ ନିକୁମ୍ବହ ବଧ କରି ଏହାଙ୍କ ଉକାର
କଲେ ଓ ପରେ ପଞ୍ଚମ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ସହିତ ଏହାଙ୍କ ବିବାହ
କରିଥିଲେ—ସୁବଳତନ୍ତ୍ରୀ] ୪। ବୁଦ୍ଧିକବିଦ୍ୟାପଣ୍ଡିତା
ରୋଜରାଜତନ୍ତ୍ରୀ—4. The daughter of king
Bhoja said to be a great magician.

ଭାନୁମାନ—ସ. ବିଶ. ସୁଂ (ଭାନୁ—ଉଦ୍‌ଦେଶ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ମତ; ୧ମା,
Bhānumatī ୧୬)—ଅପ୍ରିମାନ; ଅପ୍ରିଶାଳୀ—Refulgent;
(ଭାନୁମତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) radiant. ସ. ୩—୧। ସୂର୍ଯ୍ୟ—1. The
sun. ୨। କଳଙ୍ଗ ରଜାଙ୍କର ସୁର—2. The son of
the king of Kalinga. [ଦୁ—ଏ ମହାଭାବତ
ସୁରରେ ସ୍ତରମକ ବିଶେଷରେ ସ୍ତରମକ ସୁର କରିଥିଲେ—
କୃପାର୍ଥି, ଉକାଶ ।]

ଭାନୁ—ଦେ. ବ (ସ. ଭାନୁ)—୧। କାନ୍ତି; ଗପ୍ତି—1. Splendour;
Bhānti radiance. (ଭାନୁ—ସତର ଲଳଦ କାନ୍ତି, ଗଲମଣି
ଦିଲ୍ଲାପ, ମାଂତି ଜଣି ଭାନୁ—ପ୍ରାଚୀ । ବଦସମନ୍ତରୀ ।) ୨। ପ୍ରବାର;
ଭାନୁତି ପଣ୍ଡ; ପିପ—2. Type; pattern; manner.

ଭାପ—ଦେ. ବ (ସ. ବାପ)—ବାପ; ବାହୁ—Vapour,
Bhāpa ମାଫ ଭାପ; ଭାପରା (ଭାପ, ଭାପର, ଭାପ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଭାପିବା—ଦେ.କି(ସ.ବାପ)—ବାପିଯୁକ୍ତ ହେବା; ବାପିଯୁମାନ ହେବା—
Bhāpibā ଭାପା ଉତ୍ତମା; ମାଫହୋନା To evaporate;
to emit vapour.

ଭାବ—ସ. ବ (ଭୁ. ଧାରୁ—ହେବା+ଭାବ. ଅ) — ୧। ଜନ୍ମ; ଜନ୍ମିତି—
Bhāba 1. Birth. ୨। ସ୍ଵର୍ଗ—2. Creation. ୩। ଅସ୍ତିତ୍ବ;
[ବିପରୀତ—ଅଭିନବ] ସ୍ଵର୍ଗ—3. Existence; being. ୪।
ଦେଖିବା—4. Divinity. ୫। ପ୍ରକାର; ସଭାବ; ସହଜ
ଲକ୍ଷণ—5 Attribute; nature; natural dis-
position. ୬। ଚିନ୍ତା—6. Heart. ୭। ମନ—
7. Mind. ୮। ଆତ୍ମା—8. Soul. ୯। କର୍ମ—
9. Action. ୧୦। ଅବସ୍ଥା; ଦଶ—10.
Condition; state. ୧୧। ପରିମାଣ; ଭାବି—
11. Mode. ୧୨। ମାନସିକ ଉଦ୍‌ଦେଶ; ଚିନ୍ତା;
ଭାବକା—12. Thought; anxiety. ୧୩। ବାକ୍ସାର୍ଥ—
13. Meaning of words. ୧୪। ଫଳ—
14 Result; consequence. ୧୫। (ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ. ଅ) ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ—
୧୫। ବ୍ୟୁତ—15. Thing. ୧୬। ଉପଦେଶ—16.
Advice. ୧୭। ଅଭ୍ୟାସ; ଉଦ୍‌ଦେଶ—17. In-
tention; aim. ୧୮। ରେଣ୍ଟ୍—18. Endeavour.
୧୯। ଗାୟତ୍ରୀ; ମର୍ମ—19. Purport; gist. ୨୦।
ଜନ୍ମତ—20. The creation. ୨୧। ଧ୍ୟାନ—
21. Contemplation. ୨୨। ଅବେଗ; ଅବେଗ—
22. Sudden change of mind; paroxysm;
pathos. ୨୩। ପ୍ରକାର; ବକମ—23. Kind.
୨୪। ସମ୍ଭାବନା—24. Possibility. ୨୫। ବିଳାସ—
25. Sport; pleasure. ୨୬। ମନର ଅବସ୍ଥା;
ମନୋଭିକାର ବିଶେଷ—26. Mental condition;
idea; feeling; emotion. ୨୭। କାମ—
27. Wish; cupid. ୨୮। ଅନ୍ତର୍ଗତ; ପ୍ରୀତି; ପ୍ରଣୟ—
28. Love; attachment. ୨୯। ମନର ମେଳ;
ସଭାବ—29. Good feeling; mental agree-
ment. ୩୦। ସୌଭାଗ୍ୟ; ବନ୍ଦତା—30. Friend-
ship. ୩୧। (ବସାକରଣ) ଧାରୁର ଅର୍ଥ—
31. (Grammar) The meaning of a verbal
root. ୩୨। (ଅଳକାର) କାବ୍ୟରେ ରଥର ଉଦ୍ଦେଶ
ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା—32. (rhetoric) Feeling;
sentiment. [ଦୁ—ଯେତୀଠାରେ ରଥର ବିକାଶ
ସମ୍ମୂଳୀତ୍ୟ ହୋଇ ନ ପାର ଅଂଶର ହୋଇଥାଏ
ଅଥବା ଯେତୀଠାରେ ସମ୍ମାନ ଭାବର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଲାଭିତ
ହୁଏ ବିମ୍ବା । ବିଭାବାଦ ସ୍ଵର୍ଗ ଲାଭିତ ନ ହୋଇ କେବଳ
ଅଳକାର ପରିମାଣରେ ସ୍ଵାୟତ୍ତ ଭାବର ଉଦ୍ଦେଶ ହୁଏ ସେଠାରେ
ଭାବା ଭାବରୁପେ ବାରି ହୁଏ । ଏହି ଭାବ ନାନାଧିକ—
କୁଳମଣି. ଅଳକାର ତରଙ୍ଗିଣୀ ।] ୩୩। (ନାଟୋଖାନ୍ତି)
ପୁନ୍ୟ ବନ୍ଦିକ ପ୍ରତି ବିଶେଷତଃ ସୁନ୍ଦରଙ୍କ ପ୍ରତି ନଟର
ସମେଧନ—33. An address of respect in
dramatic language. ୩୪। ଉଦ୍‌ଦେଶ (ହ. ଶ.)—

**ଭାବ
ମାତ୍ର**

34. Devotion. (ଉ—କିଷକପାଣୀ ତା ରାବରେ କିରୋଗୀ ହେବେ ଜବରେ । ଉତ୍ତ. ବୈଦେଶୀଶତଳାପା ।) ୩୫ । ମୁଖର ଅବୃତ ବା ଚେଷ୍ଟା (ହୃ. ଶ)—35. Facial expression. ୩୬ । ପର୍ମାଲୋଚନ; ପର୍ମାଲୋଚନ (ହୃ. ଶ)—36. Attentive observation. ୩୭ । ବିଶ୍ଵର—37. Consideration. ୩୮ । ବିଦ୍ୱାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି (ହୃ. ଶ)—38. A learned person. ୩୯ । ଚନ୍ଦ୍ର (ହୃ. ଶ)—39. Animal. ୪୦ । ଯୋକି (ହୃ. ଶ)—40. Female organ. ୪୧ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଜନ୍ମକାଳୀନ କନ୍ସଟ୍ (ହୃ. ଶ)—41. (astrology) A person's natal star. ୪୨ । କନ୍ଦଳା (ହୃ. ଶ)—42. Imagination; fancy. ୪୩ । ମନରେ ଶୁଣୁ ରହିଥିବା ଲଜ୍ଜା (ହୃ. ଶ)—43. Secret wish. ୪୪ । ରତ୍ନା; ବିଶ୍ଵାସ (ହୃ. ଶ)—44. Faith; trust. ୪୫ । ଭର୍ତ୍ତା (ହୃ. ଶ)—45. Market rate. ୪୬ । (ଫଳକ ଜ୍ୟୋତିଷ) ଗ୍ରହମାନଙ୍କର ଶୟୁନ, ଉପବେଶନ, ପ୍ରକାଶନ, ଗମନ ଆଦି ୧୨୭ କେଷ୍ଟ୍, ଯାହାକି ମନୁଷ୍ୟର ଜ୍ଞାତକ ଜଣନା ସମୟରେ ବିଶ୍ଵର କରୁଥାଏ (ହୃ. ଶ)—46. (astrology) The particular posture of a planet in connection with one's horoscope. ୪୭ । ନାୟକ ଅଦ୍ଦୁ ଦେଖି ବିମା ଅଳ୍ୟ ପ୍ରକାରେ ନାୟକା ମନରେ ଉତ୍ସବ ହେବା । ୪୮ । ସରଦଳ ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟରୁ କଟ୍ଟ ଅଙ୍ଗଜ ଅଳକାର ମଧ୍ୟରୁ ପଥମ (ହୃ. ଶ.)—47. The first of the mental conditions which are indicated by bodily expressions in the heroines of romance in respect of lovers.

[ଦ୍ୱ—ସାହୁତ୍ୟକାରମାନେ ଏହି ରାବକୁ ୧, ଶ୍ରୀଶ୍ରୀରାବ. ୨. ବ୍ୟରମ୍ଭଶ ରାବ; ୩ ଶ. ସାହୁତ୍ ରାବରେ ବିଶ୍ଵର କର ଅଛନ୍ତି । ରକ, କାଷ, ଶୋକ, କୋଧ, ଉତ୍ସାହ, ଉୟ, ଜୁଗୁଝା ଓ ବିଦ୍ୟୁ-ସ୍ନାଯୁରାବ; ନିଦେହ, ଲୁକି, ଶକ୍ତା, ଅସ୍ତ୍ରୀୟ, ମଦ, ଭ୍ରମ, ଅଳ୍ୟ, ଦୈନିକ, ଚିନ୍ତା, ମୋହ, ଧୂତ, ଶୁଦ୍ଧା, ପରିତା, ହର୍ଷ, ଅବେଗ, ଜନ୍ମତା, ରବ୍ରା, ବିଷାଦ, ଉତ୍ସବତା, ନିଦ୍ରା, ଅପ୍ରାର, ସ୍ଵପ୍ନ, ବିବୋଧ, ଅମର୍ତ୍ତ, ଉତ୍ସବତା, ବିଶ୍ଵର, ଉତ୍ସବ, ମରଣ, ଭାବ ଓ ବିଚକ୍ରିଯାତ୍ୟରିତ ଭାବ; ସେବ, ସ୍ରୀ, ସେମାଇ, ସରବରତ, ବେପଥ୍, ବେବର୍ଣ୍ଣ, ଅଶ୍ରୁ ଓ ପ୍ରକଳ୍ପ ସାହୁତ ରାବର ଅନ୍ତର୍ଗତ ।] ୪୯ । ସଙ୍ଗୀତର ଅରପ୍ରାୟର ଶୋଭାକର ପ୍ରକାଶରୁତ କରିବା ପାଇଁ ସଙ୍ଗୀତ ଗାଉଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ସର, ନେତ୍ର, ମୁଖ, ବା ଅଗ୍ରାହର ବିରହ ଶଳନ; ପାର୍ଵତୀ (ହୃ. ଶ.)—48. Gesiculations; modulations of voice and movements of limbs made by singers to make the audience realise the purport

of song. ୫୦ । ହାବ; ପ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିକାଙ୍କ ମନୋ-ଭାବକ୍ଷପକ ଭଙ୍ଗୀ (ହୃ. ଶ)—49. Lovers' gestures or blandishments. ୫୧ । [ସାଂଖ୍ୟ] ଜନ୍ମ, ସ୍ତ୍ରୀ, ବୃଦ୍ଧି ଓ ଶୀତଳପ୍ରାପ୍ତି, ପରିଣାମସ୍ଵର୍ତ୍ତନ ଅତିରିକ୍ତ ପଦାର୍ଥ (ହୃ. ଶ)—50. (Sାଂଖ୍ୟକୀୟ ପଦାର୍ଥ) A perishable thing having birth, existence, growth, waning and end. ୫୨ । ବୁଦ୍ଧିର ସେହି ଗୁଣବାର୍ତ୍ତନ ଜ୍ଞାନ, ଅଜ୍ଞାନ, ଧର୍ମ, ଅଧିମର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଆରଣ୍ୟ ଜ୍ଞାନେ [ହୃ. ଶ]—51. Power of discrimination. ୫୩ । [ବୈଶେଷିକ ଦର୍ଶନ] ଦ୍ରୁବ୍ୟ, ଶର୍ଣ୍ଣ, କର୍ମ, ସାମାଜିକ, ବିଶେଷ ଓ ସମବାୟ ଏହି ୨୩ ବିଦ୍ୟମାନ ବସ୍ତୁ—52. [Baj୍ଜେଶ୍ବିକ ପଦାର୍ଥ] Thing, attribute, act, commonness and peculiarity.

ସ. ଅ. (ନାଟୋକ୍ରି) —ସୁନ୍ଦରକୁ ଲାଗୁର ସମୋଧନ — A term of address of respect in drama.
ଦେ. କ—ରାବଗ୍ରାହୀ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜାତ ନାମ— Name for calling 'Bhାବଗ୍ରାହୀ'.

ଭାବକ—ସ. ବ. ପୁଂ (ବୁ ଧାରୁ. ଶିର=ଭାବ. ଧାରୁ=ଚିନ୍ତା Bhାବକା ବରବା+ଚିନ୍ତା. ଅକ) —୧ । ଯେଉଁ ଗାୟକ ଶିରର (ଭାବକା—ଶି) ଭାବ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ସର ବଦଳାର ପାରେ—୧; A singer who can modulate his voice according to the sentiment of the song. ୨ । ଭାବକ ବା ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି—୨. Thinker. ୩ । ଉତ୍ସବଦଳ—୩. Producer. ସ. ବିଶ. ପୁଂ—୧ । ଚିନ୍ତାଶୀଳ—୧. Thoughtful. ୨ । ଉତ୍ସବଦଳକାଣ୍ଡ—୨. Productive.

ଭାବ କରିବା—ଦେ. କି—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଧୁତା ପ୍ରାପନ Bhାବକାରିବ କରିବା—୧. To set up friendship with a person. ୨ । ପ୍ରେମ୍ଭେ କରିବା—୨. To make love. ଭାବ ଗତି—ଦେ. ବ (ସ. ଭାବ + ଗତି) —୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନୁରବ Bhାବଗତି ଓ ବାହ୍ୟ ଅବସ୍ଥା; ଅକାର ପ୍ରକାର; ଭାବଭାବ—(ଭାବଗତି—ଅନ୍ତର୍ଭୂତ) । ୧. Mental and external condition; feelings and deportments. ଭାବମାତ୍ର ୨ । ଛଟକ; ତଙ୍ଗ୍ରାଙ୍ଗ; ଭାବଭଙ୍ଗୀ—୨. Deportment; demeanour; outward expression of one's inner thought. ୩ । ଅବସ୍ଥା—୩. Condition. ୪ । ତଙ୍ଗ—୪. Mode. * । ଶୁଣି ତତକ—୫. Conduct; behaviour.

ଭାବ ଗମ୍ଭୀର—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ଶ୍ରୀ ବିଶ, ଭାବ + ଗମ୍ଭୀର) — Bhାବଗମ୍ଭୀର ୧ । ପ୍ରାଚୀ ତଙ୍ଗଭାବ ପ୍ରାଚୀତି— [ଭାବଗମ୍ଭୀର—ଶି] ୧. Inspired by deep thought. ଭାବ ଗମ୍ଭୀରବା } ୨ । ଗମ୍ଭୀର ଭାବପଣ୍ଡ—୨. Full of deep thought. ୩ । ଭାବର ପ୍ରାବଳ୍ୟ

ଭାବ କାଣ୍ଡ—ଦେ. ଉ ଓ କଣ୍ଠ. ସୁଂ (ବାରାନ୍ତି ଅନ୍ତବାଦତଳ ଭାବ) —
Bhāba bāḍī ଭବଷାଦ୍ ବକ୍ତ୍ର—A prophet!

(ଭାବ କାଣ୍ଡ—ଶ୍ଵର)

ଭାବ କାହାରିବା—ଦେ. ଉ (ବ୍ୟକ୍ତିର୍ଥ) —କଷମୟ ପଳ ଘଟିବା—
Bhāba bāhāribā The happening of unto-
(ଭାବ ନିବିଲିବା—ଅନ୍ତରୂପ) ward consequence.

ଭାବ ବେରିଏ ଯାଓଯା ପୋଲ ଖୁଲଜାନା

ଭାବ ଚିନମୟ—ସ. ଉ (ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର; ଭବ+ଚିନମୟ) —
Bhāba binimaya ପରିଶ୍ରବ ମଧ୍ୟରେ ଭବର ଅବାନ ପ୍ରଦାନ—
Exchange of ideas.

ଭାବ ବିଳାସ—ସ. ଉ. (ଅଧୂନିକ ପ୍ରୟୋଗ) —ଚିନ୍ତାରେ ଓ ଲୋକରେ
Bhāba bīlāsa କୌଣସି କାନ୍ଦିନିକ ଆଦରିର ଅନୁସରଣ—
Idealism.

ଭାବ ବିଳାସୀ—ସ. ଉ. (ଅଧୂନିକ ପ୍ରୟୋଗ) —ସେ ଚିନ୍ତାରେ ଓ
Bhāba bīlāsī ଲୋକରେ କୌଣସି କାନ୍ଦିନିକ ଆଦରିର ଅନୁସରଣ
(ଭାବ ବିଳାସୀ—ଶ୍ଵର) ବବେ—Idealistic.

ଭାବ ବୋଧ—ସ. ଉ. (ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର; ଭବ+ବୋଧ) —ଅର୍ଥୀପଲଭି;
Bhāba bodha ଭବର ହୃଦୟଙ୍କର ବରିବା—Realisation
of the meaning of a matter.

ଭାବ ବୋଧକ—ସ. ଉ. ଯାହା କୌଣସି ଅର୍ଥ ବା ଭାପୂର୍ବ ପ୍ରଦାନ
Bhāba bodhaka ବବେ—Indicating a meaning.
(ଭବଦେଖାତକ, ଭବବ୍ୟକ, ଭବସୁତକ—ଅନ୍ତରୂପ)

ଭାବ ବ୍ୟକ୍ତି—ସ. ଉ. (ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର) —ମନରେ ଛନ୍ଦିବା ଭବର
Bhāba byakti ପ୍ରକାଶ ବା ଅଭବ୍ୟକ୍ତି—Giving vent
to one's idea or feeling.

ଭାବ ଭଙ୍ଗୀ—ଦେ. ଉ—୧। ମନରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ତେଜ୍ଜ୍ଞାମାନ—୧.
Bhāba bhangī Facial expressions. ୨। ଭାବଗତ
(ଦେଖ)—୨ Bhāba gati (See).

ଭାବ ଭଙ୍ଗିବା—ଦେ. ଉ—୧। କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ଥିବା
Bhāba bhangibā ବନ୍ଦୁତା ବା ସଞ୍ଚକ ଛିଣ୍ଣାଇବା—୧. To
ଭାବତ୍ତା(ତ୍ତ୍ଵ)ଭବା } cut off one's connec-
ଭାବତ୍ତା(ଗ୍ରେ)ଭବା } ର ଅନ୍ତରୂପ ଭାବରଙ୍ଗା(ଗ୍ରେ)ଭବା } ଭାବରଙ୍ଗା(ଗ୍ରେ)ଭବା } ଭାବରଙ୍ଗା(ଗ୍ରେ)ଭବା } ଭାବରଙ୍ଗା(ଗ୍ରେ)ଭବା } ଭାବରଙ୍ଗା(ଗ୍ରେ)ଭବା }
ଭାବଭାଙ୍ଗା (ଭାଙ୍ଗା) with a person. ୨. ଦୁଇକଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
ଭାବତୋତ୍ତାନା, ଭାବହତ୍ତାନା ଥିବା ବନ୍ଦୁତାର ଭାବା ଘଟାଇବା—
ଭାବଭାଙ୍ଗା ୨. To cause severance of friendship
ଭାବତୁତ୍ତାନା between 2 persons. ଦେ. ଉ—୨ ଭାବର ମଧ୍ୟରେ
ଥିବା ଘୋରାକର୍ତ୍ତର ଲୋପ—Breach of friend-
ship between two persons.

ଭାବ ଭୋଲ(ଲା) —ଦେ. ଉ (ସ. ଭବବିହଳ) —ଭବରେ ବିହଳ
Bhāba bholā(lā) —Maddened or over-

ଭାବେ ବିହଳ ଭାବ ଭୋଲ �whelmed with feelings.

ଭାବମୟ—ସ. ଉ (ଭବ+ପ୍ରାର୍ଥନାର୍ଥ ମୟ) —୧। ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ—
Bhābamaya ୧. Full of meaning. ୨। ପ୍ରେମପୂର୍ଣ୍ଣ
—୨. Full of love. ୩। ଚିନ୍ତାପୂର୍ଣ୍ଣ—୩. Full
of thoughts; thoughtful.

ଭବ ମିଶ୍ର—ଦେ. ଉ (ଲାମ) —ସହପ୍ରକାଶ ଲାମର ବୈଷ୍ଣବ ଭନ୍ଦର
Bhāba misra ପଣ୍ଡେ—Name of the author of the
Hindu medical work Bhābabrakṣa.

[୩—୧୦୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ମଦ୍ରାସାନ ପଣ୍ଡାବ)ଦେଶରେ
ଜନ୍ମପରିବାର ବରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ଲାମ ଲଟକନ
ମିଶ୍ର । ସୁଲକ୍ଷଣ ।]

ଭବମୂଳକ—ସ. ଉ (ବନ୍ଦୁବାହୁ; ଭବ+ମୂଳ+କ)—୧।
Bhābamūlaka କାହାର ମୂଳରେ ଭବ ବା ଅବେଗ ଥାଏ
—୧. Actuated by tense feeling; sentimental. ୨. ଅର୍ଥମୂଳକ—୨. Having meaning
or significance.

ଭବ ରଖିବା—ଦେ. ଉ—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗେ କାହାକ କେ
Bhāba rakhiba ଘୋରାକର୍ତ୍ତର ଅନ୍ତର୍ଭାବ ରଖିବା—To
ଭାବରାଖା ଭାବରାଖା ଭାବରାଖା ଭାବରାଖା ଭାବରାଖା ଭାବରାଖା
ଭାବର ରଖିବା—ବିପରୀତ ।

ଭବର ପିଣ୍ଡାବ—ଦେ. ଉ (ସ. ଭବ+ପିଣ୍ଡା)—ଭବ ବା
Bhābara pīṇḍā ପ୍ରେମଦ୍ଵାରା ଯାହାକୁ ତଥ କଷାଯାର ପାରେ
ଭାବର ପିଣ୍ଡାବ—Controllable by love or
ଭାବର ପାର—ଅନ୍ତରୂପ) �devotion.

ଭବ ଲଗା(ଗେ)ଭବା—ଦେ. ଉ—୧। ବନ୍ଦୁତା ପ୍ରାପିନ ବରିବା—
Bhāba lagā(ge)bhā ୧. To establish friendship.
ଭାବ ଲାଗାନା—୨। ପ୍ରଣୟ ବରିବା—୨. To make love.
ଭାବଲାଗାନା (ଭବ ଲାଗାନା—ବିଶେଷରୂପ)

ଭବ ଶୁଦ୍ଧି—ସ. ଉ (ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର; ଭବ+ଶୁଦ୍ଧି)—ଚିନ୍ତାର ବିଶୁଦ୍ଧ ବ
Bhāba śuddhi ପବିତ୍ରତା—Purity of thoughts.
(ଭବ ସଶୁଦ୍ଧି—ଅନ୍ତରୂପ)

ଭବ ସମ୍ଭାର—ସ. ଉ (ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର; ଭବ+ସମ୍ଭାର)—ଭବର ଭବସୁତ
Bhāba saṁchāra —The dawning of a thought;
the coming of an idea.

ଭବ ସନ୍ଧୁ—ସ. ଉ (ଭୂପକ ଭର୍ମା) —ସମ୍ମ ପର ଭବତ୍ତାଥିବା ଭବ—
Bhāba sindhu Emotion compared to the sea.

(ଅବଶ୍ୟକ, ଭବପାରା, ଭାବାକୁ, ଭାବାର୍ତ୍ତିର—ଅନ୍ତରୂପ)
ଭବପାରା—ସ. ଉ—ଭବପାରା (ଦେଖ)—Bhābagarbhā

Bhābatmaka (ଭବପାରା—ଶ୍ଵର) (See)

ଭବାନ୍ତର—ସ. ଉ (ଅନ୍ତର+ଭବ; ଭର୍ମାର୍ଥମୟ)—ମନର ଅବସ୍ଥାନ୍ତର;
Bhābāntara ଭବର ଭବତ୍ତର—Change of feeling;

another emotion or sentiment.

ଭବାବେଗ—ସ. ଉ (ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର; ଭବ+ଅବେଗ)—ଭବର ଅର
Bhābabēga ଭବି—Overflow of feeling.

(ଭବାବେଗ—ଅନ୍ତରୂପ)

ଭବାବେଶ—ସ. ଉ (ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର; ଭବ+ଅବେଶ)—ଭବର ଭବସୁତ
Bhābabēsa ଭା ଅବସ୍ଥା—The dawning or
appearance of an idea or thought.

ଭବାନ୍ତି—ସ. ବ.—ଗଣିକାର ବା ଅନୁଭୂତିଶା ସ୍ଥାର ସମ୍ପର୍କ ବୌଣସି ପୁରୁଷ
Bhabitabha ପଞ୍ଚରେ ଶୋଭର, ଲହୁର ବା ଚନ୍ଦ୍ରର ବିଷୟ ଦେଲେ

ପୁରୁଷର ଯେଉଁ ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ—The mental condition of a man when the woman whom he loves becomes the occasion for or cause of his regret, shame or anxiety (literally;—the semblance of sentiment). [ତୁ—ଭବାନ୍ତି
ଉତ୍ତାଧରଣ—ପୁରୁଷଙ୍କ କର ଉଦ୍‌ଦିତ ବାମାକୁ ହେବ ସବାର ମତ, କି ହେବେ ଜାବନ ସାମିତି ହୋଇ ତା ପୁରୁଷଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନେ ରତ । ଗଙ୍ଗାଧର. ଭାବକଥା ।]

ଭବାର୍ଥ—ସ. ବ.—୧. ଚାର୍ଯ୍ୟ—1. Gist; purport. , ।

Bhabartha ପ୍ରକୃତ ଅଦ୍ୱୟ—2. Real intention.

ଭବାର୍ଥକ—ସ. ବିଶ (ଭବାର୍ଥ + କ)—ଭାବ୍ୟର୍ଥ ବିଶ୍ଵି—

Bhabarthakā Purporting to be; significant.

ଭବାର୍ଥ ଆପିକା—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଶ୍ରୀର ସ୍ଵାମୀଙ୍କ କୃତ ଶ୍ରମଦ୍—

Bhabartha dipika ଭାଗବତର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଟୀକା—The famous commentary on the Bhagabata by Sridhara Swami.

ଭବିତ—ସ. ବିଶ (ଭାବ + ଇତି)—୧. ଅର୍ଥମୁକ୍ତ—1. Having
Bhabika meaning. , । ସ୍ଵାଭାବିତ—2. Natural.

” । ଭାବମୁକ୍ତ—3. Consisting of ideas or emotions. , । ଭବିତି—4. Inciting. * ।

ଭବିଷ୍ୟତକାଳ ସମ୍ଭାୟ—5. Relating to future. ସ. ବ—୧. ଭାବମୁକ୍ତଭବିଷ୍ୟ—

1. A figure of speech. , । ଭବିତିର ସମୀକରଣଭବିଷ୍ୟ—2. An equation in algebra involving products of unknown quantities.

ଭବିତ—ସ. ବିଶ (ବୁ ଧାରୁ ଶିର ଭାବ ଧାରୁ + କର୍ମ ତ)—୧।

Bhabita (ବୁ) ଚିନ୍ତିତ; ଚିନ୍ତିତ; ଭବିତ—1.

(ଭାବିତା—ସା) Thoughtful; anxious. , । ଅଜ୍ଞାତ—

—2. Agreed. * । ପ୍ରମାଣିତ—3. Proved.

” । ଘଟି—4. Happened. * । ପରିଷିତ—

5. Purified; chastened. , । (ଅଷାଧ)

ସସ୍ତତ; ଅୟୁଷେଦୋକ୍ତ ‘ଭାବନା’ ବିଷ୍ୟରେ ସମ୍ବାଦ ସମେ

ମିଶ୍ରିତ—6. (medicinal powder) Mixed with a juice; steeped. , । ବାର୍ଷିତ—7. Scented; perfumed. , । ପ୍ରାପ—8. Acquired. , ।

ପ୍ରାପିତ—9. Caused to be acquired.

ଭବିତ ହେବା—ଦେ. କି—ଚିନ୍ତିତ ହେବା—To be anxious.

Bhabita hebhā ଭାବିତ ହେଯା ବିନିତ ହୋଲା

ଭାବିତାମ୍ବା—ସ. ବିଶ (ବନ୍ଦୁଗୀତ, ଭାବିତ + ଅଧିକ ୧ମ. ୧ବ)—୧।

Bhabitatma ପୂର୍ବାମ୍ବା—1. One whose mind has

been chastened by spiritual contemplation. , । ଶୁଭାମ୍ବା—2. Pure in heart.

ଭବିତ—ସ. ବିଶ (ଭବ ଧାରୁ = ବିଦ୍ୟମାନ ସ୍ଵାମୀ + କର୍ତ୍ତା ଇତି)—
Bhabitra ଦେଲେକ୍ଷ; ସର୍ଗ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଓ ପାତାଳ—The heaven, the earth and the nether world.

ଭବିତା—ଦେ. କି (ସ. ବୁ ଧାରୁ, ଶିର = ଭବ ଧାରୁ)—୧। ଚିନ୍ତା
Bhabibat ଭରିବା—1. To think. , । ଶ୍ରୀର କରିବା—
ଭାବା ମାରନା 2. To settle. , । ଭବିତି ହେବା—3.

To be anxious. , । ସୁରଣ କରିବା—4. To recollect. , । ଭାବାବନ କରିବା—5. To

think out; to find out. , । ବିଶ୍ଵର କରିବା; ବିବେତନା କରିବା—6. To consider. , । ପଶ୍ଚାତ୍ସମ୍ମାନ କରିବା; ଅନୁଭାବ କରିବା—7. To repent.

ଭବିତା ଚିନ୍ତିବା—ଦେ. କି (ସବତର)—ଉତ୍ତମରୂପେ ଚିନ୍ତା କରିବା—
Bhabibat chintibā To consider well; to deliberate.

ଭବିତା—ସ. ବିଶ. ସା (ଭବ + ଇତି + ସା, ବିଶ)—୧। ଭାବନାମୁକ୍ତା—
Bhabini 1. Thoughtful. , । ଚିନ୍ତିତ—2. Anxious.

” । ସୁଲକ୍ଷଣମୁକ୍ତା—3. Graceful. , । କାମୁକା (ସା) —4. Lustful (lady). ସ. ବ—୧। କାମିନୀ 1. Woman. , । ସା—2. Wife. , । ପ୍ରିୟା—
3. One's beloved woman.

ଭବିତା—ସ. ବିଶ (ବୁ ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତା ଇତି, ୧ମ. ୧ବ)—୧। ଦରତବ୍ୟ;
Bhabibi ଭବିଷ୍ୟତ—1. Future. , । ଆଗମୀ; ଯାହା ଘଟିବ—2. Would be. ଦେ. ବି—ଭବିଷ୍ୟତକାଳ—
The future. (ଭବିଷ୍ୟତ ଅଜ୍ଞ ବର୍ତ୍ତମାନ-ସମସ୍ତ ବହରେ । ବ୍ୟାଧିନାଥ, ମହାଯାତ୍ରା ।)

ଭବିତା ବନ୍ଦଧର—ସ. ବିଶ—ମନୁଷ୍ୟର ଭବିଷ୍ୟତ ବନ୍ଦଧରି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ—
Bhabibi bamsadharā Future generations.

ଭବୁକ—ସ. ବିଶ. ସୁଂ (ବୁ ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତା, ଶାଲାର୍ଥୀ, ଭକ୍ତ)—୧। ଚିନ୍ତା
Bhabuka ଶିଳ—1. Thoughtful. , । ଧ୍ୟାନଶିଳ—
(ଭବୁକା—ସା) 2. Contemplative. , । ଭବିତାମ୍ବା—

3. Able to understand another's intentions or thoughts. ସ. ବ—୧। ସେ ଚିନ୍ତା କରେ—1. A thinker. , । ମନ୍ତର—2. Weal.
” । ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର—3. One's sister's husband,

ଭବୁକା(ହ)—ସ. ବିଶ (ଭବୁକ + ଭାବାର୍ଥୀ ତା, + ବିଶ)—ଚିନ୍ତାଶିଳତା—
Bhabukata (twa) Thoughtfulness.

ଭବୁଦ୍ଧି—ଦେ. ବିଶ—୧. ପ୍ରେମଶିଳ—1. Loving; affection—
Bhabusī ଭାବେର ପ୍ରେମୀ ate. , । ପ୍ରଶ୍ନୀ—2. Intimate mate. ଦେ. ବି—ପ୍ରଶ୍ନୀ—Attachment; intimacy.

ଭବୋତ୍ତୁଷ—ସ. ବିଶ (ପଶ୍ଚିମାତ୍ରା ଭବୁକା + ଭବୁଦ୍ଧି)—ଭାବ ଭବିତ
Bhabochchhwāsa ଉପର୍ଯ୍ୟ ପର ଭବିତ ହେବା; ଭବରଣି—
Overflow of feelings.

ଭାବୋଦୟ—ସ. ବି (ପଣ୍ଡି ଚତୁ; ଭାବ+ଉଦୟ) —ମନରେ ଭାବର	
Bhābodaya	ଉଦୟ—Dawning of an idea.
(ଭାବୋଦୟ; ଭାବୋଦ୍ଦେବ—ଅନ୍ୟରୂପ)	
ଭାବୋଦୀପକ—ସ. ବିଶ—ସାହା ମନରେ କୌଣସି ଭାବର ଉତ୍ତେକ	
Bhāboddipaka	କରେ—Thought-provoking.
ଭାବୋଦୀପନ(ନା) —ସ. ବି—(ପଣ୍ଡି ଚତୁ; ଭାବ+ଉଦୟପନ) —	
Bhābodhipana (ନା)	ମନରେ ଭାବର ଉତ୍ତେଜନକ— Provocation of thought in the mind.
ଭାବୋଦ୍ଦୁର—ସ. ବିଶ. ସୁଃ (ପ୍ରୟା ଚତୁ; ଭାବ+ଉଦୟଦୁର) —ଭାବଦୋତ—	
Bhābonmatta	Maddened or overwhelmed by (ଭାବୋଦ୍ଦୁର—ସି)
	an idea.
ଭାବୋଦ୍ଧାତ—ସ ବି—ଭାବ ବିହୁତଥା; କୌଣସି ଭାବାଧାତ—	
Bhābonmāda	Madness about any fixed idea.
ଭାବ୍ୟ—ସ. ବିଶ (ବୁ ଧାରୁ+କର୍ମ. ସି) —୧। ଉତ୍ତେକ; ଯାହା ଅବଶ୍ୟ	
Bhābya	ପଢ଼ିବ—1. Inevitable. ୨। ଉତ୍ତେଷ୍ଟ— 2. Future. ୩। ଚିନ୍ତନାୟ—3. Thinkable. ୪। ସାଧ୍ୟ; ତିଷ୍ଠାଦ୍ୟ—4. Performable.
ଭାମ (ଧାରୁ)—ସ.—କୁନ୍ତ ହେବା—	
Bhām (root)	To be angry.
ଭାମ—ସ. ବି (ଭା ଧାରୁ—ଦ୍ଵାରା ପାଇବା+କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ମି) —୧। ଭାକୁ—	
Bhāma	1. The sun. ୨। ଉତ୍ତେକ—2. Ray of light.
*। (+ଭାବ ମି) ଆସ୍ତି—3. Splendour; lustre; radiance.	
୪। (ଭାମ ଧାରୁ—କୁନ୍ତ ହେବା+ରୂପ ଅ) କୋଷ;—	
କୋଷ—4. Rage; anger. *। (+କର୍ତ୍ତ୍ଵ ମି)	
ଉତ୍ତମାପତ୍ର—5. Sister's husband. ୨। ଓଷ—	
କାଗୟ ଉତ୍ତୁ; ବଜାପ କାଗୟ ଉତ୍ତୁ—6. A wild cat; palm civet; Paradoxurus Niger.	
ଭାମନ—ସ. ବି. ସୁଃ (ଭାମ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ଵ ଅନ) —କୋଷି ପୁରୁଷ—	
Bhāmana (ଭାମନ—ସି)	A passionate man.
ଭାମା—ସ. ବି. ସି (ଭାମ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ଵ ଅ+ସି. ଅ) —୧। ଅତି—	
Bhāmat	କୋପନା ସି—1. A violent or angry woman; a shrew; vixen; virago. ୨। ନାଶ—2.
	Woman. *। ସତ୍ୟଭାମା—3. A wife of Srikṛushṇa
ଭାମିନୀ—ସ. ବି. ସି (ଭାମ+ଭାନ୍ତ+ସି. ଏ) —୧। ଅତିକୋପନା ସି—	
Rhāminī	1. A shrew; a passionate woman. ୨। ସି; ନାଶ—2. Woman. ସ. ବିଶ. ସି
	(ଭାମିନ୍+ଏ) ଭାମିନ ସିଲଙ୍ଗ—Feminine of Bhāmi.
ଭାମୀ—ସ. ବିଶ. ସୁଃ (ଭାମ+ଭାନ୍ତ; ଏମା, ଏବ) —କୋଷ—	
Bhāmi	Angry; passionate.
ଭାର—ସ. ବି (ଭାଧାର—ଧାରଣ କରିବା +ଭାବ. ଏ) —୧। ପୁରୁଷ;	
Bhāra	ତେଜନ—1. Weight; heaviness. ୨। କୋଷ ବା ଅତିମାନ-ଜଳିତ ଗ୍ରାମୀର୍ଯ୍ୟ—2. Sullenness

due to anger or displeasure. *। (+କର୍ମ.)	(ପଣ୍ଡି ଚତୁ; ଭାବ+ଉତ୍ତେଜନକ) —3. Multitude. ୪। ବୋଣ— 4. Load. *। ଦିନ୍ଦିର—5. Responsibility; charge. ୨। (+କର୍ମ ଅ) ପରମାଣ ଉତ୍ତେଜନ—6. A standard of weight. ଦେ.
ଭାର ମାର	୧—୧। ନିର୍ଭରତା—1. Dependence. ୨। ବାହୁଙ୍କର ଦୂର ପାଖରେ ଝୁଲ ହୋଇ ଏକ ସଙ୍ଗେ ରୁହାଯିବା ଦୂରଟି ଦୋଷ—2. Two loads carried on one shoulder by means of a yoke. *। ଶିକା ଓ ବାହୁଙ୍କର—3. A Banghy and its 2 scales. ୪। ଲାଗେଲୋକର ବାହୁଙ୍କରେ ବୋହି ପାରିବା ପଦାର୍ଥ ପରମାଣ—4. As much as can be carried by a person on the shoulder by means of a yoke; [ଦୂ—ବୋଣ ଗୋଟିବିଅ ଏବି ତାହା ମୁଣ୍ଡରେ ବା ପିଠିରେ ରୁହାଯାଏ । ତାର ଯୋଡ଼ିବିଅ ଏବି ତାହା ବାହୁଙ୍କର ଦୂର ପାଖରେ ଝୁଲୁଥିବା ଶିକା ଦ୍ୱାରା ରୁହାଯାଏ । ଭାରର ଦୂର ପାଖର ପ୍ରତ୍ୟେକ କୋଣକୁ ଅଛା ଦୋଲାଯାଏ ।] *। ବନ୍ଦୁ ବାନ୍ଦକଙ୍କୁ ଭାର ଦ୍ୱାରା ପଠାଯିବା ଉପତ୍ତିକଳ—5. Presents sent to relatives (and generally carried by yokes). ଦେ. ବିଶ—୧। ଭାର—1. Heavy. ୨।
ଭାର; ମାର	କଷ୍ଟକର; ପକ୍ଷ; କଠିନ—2. Difficult;
ଭାରଇମଳ(ଲା) —ଦେ. ବିଶ (ସ. ଭାର ଓ ମହି) —୧। ପ୍ରଧାନ ଶାର—	
Bhāraimala(la)	1. A chief hero or warrior. ୨। ଅଧାନମଳ; ଭାରମଳ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଭାର ଦୂର ତୁମ୍ଭେ ଭାରର ପାରେ—2. A champion of heavy weight.
ଭାର(ରୁ)କୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବିଶ. ସୁଃ—୧। କୋଷ ବା ଅଭମାନ ଯୋଗୁ—	
Bhāra(ru)kundā	କରୁଣାକରିବ ଉତ୍ତେଷ୍ଟ (ମୁଣ୍ଡ) —1. Frowning (face).
ଭାର; କୁଣ୍ଡାହ୍ରା	୨। ପକ୍ଷକା—2. Swollen.
‘ଭରୁକୁଣ୍ଡା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଭାର[ରୁ]କୁଣ୍ଡୀ—ସି)	
ଭାରକୁଣ୍ଡା ମୁହି—ଦେ. ବି ସୁଃ—୧। ଉତ୍ତେଷ୍ଟ ମୁହି—1.	
Bhārakundā muhāni	1. Having a frowning (ଭରୁକୁଣ୍ଡା ମୁହି—ଅନ୍ୟରୂପ) face. ୨। ପକ୍ଷକାମୁହି; ପକ୍ଷକାମୀ ଶାର ସର୍ବଦା ମୁଖ ଭାରଥୀକେ ଗାଲିଆ—2. Having a swollen ମୁହ କୁଳା or puffed up face. [ଭରୁକୁଣ୍ଡା(ଶିରୀ) ମୁହି, ଭରୁକୁଣ୍ଡା(ଶିରୀ) ମୁହି—ସି]
ଭାରକେନ୍ଦ୍ର—ସ. ବି (ପଣ୍ଡି ଚତୁ, ଭାର+କେନ୍ଦ୍ର) —୧। ଭାରର Bhārakendra	ଗ ବାହୁଙ୍କର ମଧ୍ୟକେନ୍ଦ୍ର—1. The (ଭରମଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) middle point of a yoke. ୨। [ବିଜ୍ଞାନ] ପଦାର୍ଥ ମଧ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର—2. [science]; Centre of gravity.

ଭାରତସ୍ତୁ—ସ. ବିଶ. ପୂଃ ("ସ୍ଵା ଚତୁ—୧ । ଯାହା ଭୟରେ ଭାର ଲାଗା
Bharagrasta ହୋଇଥାଏ—୧. Loaded. , । ଦାହିରୁ—
(ଭାରକାନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଶ୍ରେ—୨. Burdened with a res-
(ଭାରଗ୍ରସ୍ତା, ଭାରକାନ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ponsibility.

ଭାରତସ୍ତୁ—ସ. ବିଶ. ପୂଃ (ଭାରତ+ରୁହ ଧାରୁ+କଣ୍ଠୀ. ଅ)—ଯେ ଭାର
Bharagraha ବା ଦାହିରୁ ପ୍ରକଳ୍ପ କରେ—Taking a load
(ଭାରଗ୍ରସ୍ତା, ଭାରଗ୍ରସ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ) or responsibility.
(ଭାର ଗ୍ରାହଣୀ; ଭାରଗ୍ରହା; ଭାରଗ୍ରହଣ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଭାର ଦେଇ ଯିବା—ଦେ. କି—୧ । (ବୟସପ୍ରାୟ କଳନ୍ଧା) ବୋଲ୍ ଭାର
Bhara gheni jibାଳ ନେଇ ବାପ ଘରୁ ଶଶୁର ପରେ ଯିବା—
ତ୍ରୁନିଯେ ଯାଓସା ୧. (a grown up girl) To go to her
ମୌଳା ହୋକର ଜାନା; husband's house accompanied with
ତ୍ରୁଗମନ କରନା presents (carried by carriers) from
her father's house. , । (କଳନ୍ଧା) ବାପରୁ ପଶୁର
ଭରି ପହଞ୍ଚ ପାଲିଯିବା—୨. (a girl) To start
for the husband's house with presents for
the first time after attaining puberty.

(ଭ—ପୂରୁ ପୁଣିଗଲ ପୁଲୁର, ପର ସୁଅଳୁ ଦେଇ,
(ଭାର ନେଇଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଭାର ଦେଇଗଲ ସୁଲ୍ଲୁ—ତିର ॥)

ଭର(ରୁ)ଣ୍ଡା—ସ. ବ—ପୁରାଣବର୍ଣ୍ଣିତ ଭରିବାରୁ ଦେଇ ପଣ୍ଡି-
Bhara(ru)ndā ବିଶେଷ; ଗଣ୍ଡବେରବ ଚରେଇ (ଦେଖ)—
Name of a fabulous gigantic bird with
2 bodies joined.

ଭରତ—ସ. ବ (ଭରତ+ଅ; ଭରତ ନାମକ ବଜୟକୁ ଦାନ କରି
Bharata ଯାଇ ଥିବାରୁ, କିମା ଦୂଷଣକୁମାର ଭରତଙ୍କ ଦ୍ୱାରା
ଶାରିତ ହୋଇଥିବାରୁ)—୧ । **ଭରତବର୍ଷ—୧. India—**
(ଦ୍ୱ—ଏହା କମ୍ବୁରୀପ ନଅଟ୍ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରୁ ଏହି)—
୨ । **ଭରତ ରଜକ ନାମ୍ୟ—୨. Name of the son**
of king Bharata. • । (ଭରତ+ଭରାର୍ଥେ ଅ
ଭରତ ବଶୀୟମାକଙ୍କ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଯେଉଁ ପ୍ରକ୍ରି
କରିଯାଇ ଥିଲା) ବେଦବନ୍ୟାସ ଭରତ ମହାଭାବତ ନାମକ
ମହାକାବ୍ୟ—୩. The great Indian epic
Mahabhbharata. [ଦ୍ୱ—ମହାଭାବତ ଅତି ବିଶାଳପ୍ରକ୍ରି
ଏବ ଏଥରେ ଭାବତବର୍ଷର ସବୁ ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥିଲା।
ଏଥିପାଇଁ ଲୋକେ ବହୁଆଥିରୁ,—ଯାହା ନାହିଁ ଭାରତେ
ତାହା ନାହିଁ ଭାରତେ, ଅର୍ଥାତ୍ ମହାଭାବତ ପ୍ରକ୍ରିରେ ଯାହା
ନାହିଁ ତାହା ଭାରତବର୍ଷରେ ନାହିଁ ।] ୪ । ନଟ—୫. An
actor. • । ଅଣ୍ଟି—୫. Fire. ୭ । ଭରତ ସତତ
ସଜୀବ, ବାଦ୍ୟ ଓ ନାଟ୍ୟ ବିଷୟକ ଶାସ୍ତ୍ର—୬. The
science of music and dramaturgy com-
piled by Bharata [Apte]. ସ. ବି—ଭରତ
ବଶୀୟ—Belonging to the race of Bharata
ଭରତ ଜଣ୍ଠ—ସ. ବ—ଭରତବର୍ଷ—The country of India.
Bharata khandā

ଭରତ ଗୀତକା—ସ.ବ (ଅଧୁନିକ)—ଜାଗତ୍ୟ ଦାବୋଦୀପକ ଭାରତବର୍ଷ
Bharata gitikā ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସଙ୍ଗୀତ—Indian national
(ଭରତଗୀତ—ଅନ୍ୟରୂପ) anthem or song.

ଭରତ ଗୌରବ—ସ. ବିଶ (ଅଧୁନିକ; ବହୁଶୁଦ୍ଧ)—ଭାରତବର୍ଷର
Bharata gauraba ଗୌରବ ବା ମର୍ଯ୍ୟଦାବୃତ୍ତିକାରୀ କ୍ଷେତ୍ର—
ଭାରତ ରବି, ଭାରତ ଚନ୍ଦ୍ର } ଅନ୍ୟରୂପ (a person) Who is
ଭାରତଚନ୍ଦ୍ରମା, ଭାରତରହୁ } an ornament to
India. ଦେ. ବ—ଭାରତର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସନ୍ତୁମ—An
eminent Indian.

ଭରତ ଚନ୍ଦ୍ର—ସ. ବିଶ ଓ ବ—ଭରତ ଗୌରବ (ଦେଖ) Bhārata
Bhārata chandra gauraba (See). ଦେ. ବ (ଲାଗି)
ଅନ୍ତରୀ ମଙ୍ଗଳ ଓ ବିଦ୍ୟାସୁଦେଶ ରତ୍ୟିତା ବଜାଦେଶର
ସବ୍ରେଷ୍ଟ ପ୍ରାଚୀନ କବି—Name of a celebrated
classical poet of Bengal. (ଦ୍ୱ—ଏହାକବି
ଜନ୍ମ ଖ୍ରୀସ୍ତୁବ ୧୭୧, ଓ ମୁଗୁ ଖ୍ରୀ ୧୭୭୦; ଏ ଖାର ବର୍ଷ
ବସ୍ତୁକମରେ ରହିଲୀଲା ସାଙ୍ଗ କରିଥିଲେ । ଏ ବର୍ଷମାନ
ଜିନ୍ଦାର ପଣ୍ଡୁଆ ପ୍ରାମରେ ପ୍ରାତିଶ୍ରୁତିକାରୀ ରହିଥିଲେ ।
ସକାଳ ବିଶବ ଯୋଗୁ ଏହାକ ପୈକିବ ସମ୍ମର ବାସ୍ତବାପ୍ର
ଦେଇ ଓ ଏ ମାରୁଳାଳସବୁ ଓ ଦୁରୁକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ
ସ୍ମୃତ ଓ ପାରସ୍ମୀ ପଢି ଅସାଧାରଣ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଲାଭ କରିଥିଲେ ।
ବିଦ୍ୟାଶିଖା କରିବାର ଏ ବନ୍ଦ ଦୁଃଖରେ ଚଢିଥିଲେ;
ବିବାହ କରି ପରିବୁ ଫେର ପୈକିବ ସମ୍ମର ପୁନରୁକ୍ତାର
ବିଲେ, କିନ୍ତୁ ସଜ୍ଜ କିମ୍ବାତ ରୂପେ ଦେଇ ନ ପାରିବାରୁ
ସମ୍ମର ପୁଣି ଆସୁ ଦେଇ ଓ ଏ କାରବୁକ ହେଲେ ।
ବର୍ଷମାନକୁ ଲୁଚି କରି ରୂପ ଅସି ଏ ଦିନାକେତେ କଟିବରେ
ମହାଭାବାକଳ ଅଗ୍ରପୂରେ ରହି ପେଣ୍ଟିବ ସପ୍ରଦାୟ ରୂପ
ଦେଇଲେ ଓ ଭାବବତାଦ ଅଧ୍ୟପନ କରି ଦୂନାବନ ଗଲେ ।
ସେଠାରୁ ଫେର ପରିଷତାଙ୍ଗାର ଦେବାନ ଇନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ
ଅଗ୍ରପୂରେ ଉଛିବିବ ରହିବାପରେ ନଦିଆର ବିଶାର
ବିଦ୍ୟାସ୍ତାନ୍ତା ସଜା କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅଗ୍ରପୂରେ ରହି, କବିତା
ରତନା କରି ସଜ ସହାରେ ପାଠ କରୁଥିଲେ ଓ ରୂପ ରଜାଙ୍କ
ଅଦେଶରେ ‘ଅନୁମାନାଳ’ ଓ ‘ବିଦ୍ୟାସୁନ୍ଦର’ ବାବି
ରତନା କଲେ । ସଜା କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କୁ ‘ସ୍ଵର୍ଗ ପୁଣାକର,
ଉପାଧ ଦେଇଥିଲେ । ପଦବିଚିତ୍ର, ଶକ୍ତିଯୋଜନା ଓ ସରଳ
ଭାଷା ତାଙ୍କ ରତନାର ବିଶେଷରୁ । ବିଶାରାଜାରେ ବିଦିଷ
ଛନ୍ଦ ଏ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରକଳ୍ପ କରିଥିଲେ । ଏ ପ୍ରଥମ ଜୀବକରେ
ସତ୍ୟ ଲାଭୀୟଙ୍କ ପାଶାର (ପାଶ) ରତନା କରିଥିଲେ ।
ସୁନ୍ଦରଙ୍କ ସଜଳ ବାଜାଲ ଅଭିଧାନ ।)

ଭରତ କିନ୍ତୁ—ଦେ. ବିଶ—୧ । ଭରତର ସୀମା ବହୁବୁଦ୍ଧ—୧. Be-
Bharata chhardā yond the domains of India,
ଭାରତଜାଡା । ଭରତବର୍ଷରେ ଯାହା ମିଳେ କାହିଁ—୨. Not
ମାରତକେ ବାହରକୀ, obtainable in India. • । ଦୁଃଖ
ଦୁନିଆସ ବାହର ହୃଦୀ—୩. Not to be met in the
world. • । ମହାଭାବତରେ ଯାହା ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇ-

କାହା'—4. Not mentioned in the Mahābhārata.

ଭାରତ ପଦ୍ମ—ସ. ବି—ମହାଭାରତ ଗ୍ରନ୍ଥର ୧୮ଟଙ୍ଗ ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ଲାଗୁ—

Bhārata parba Any of the 18 parts of the great epic Mahābhārata. ଦେ. ବି—ଶୂଷଣ କାଣ୍ଡ; ମହାଗଣ୍ଡରୋଳ—A great hubbub or ado.

ଭାରତବର୍ଷ—ସ. ବି—ଭାରତ ମହାଦେଶ—The Indian conti-

Bhāratabarsha nent. [ଦ୍ଵା—ଶୈରଣିକ ଭୁଗୋଳ ମନରେ ପୃଥିବୀର ସ୍ପୃହିଯ ମଧ୍ୟରୁ ତମ୍ଭୁକ୍ଷିଯ ଏକତମ ତହିଁର ନବ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରୁ ଭାରତବର୍ଷ ଗୋଟିଏ ବର୍ଷ କା ଦେଖି । ଏହା ହିମାଳୟର ଦିଶିରେ ଓ ମହୋଦ୍ଧର ଉତ୍ତରରେ ଅବସ୍ଥିତ ।]

ଭାରତବର୍ଷୀୟ—ସ. ବିଜ. (ଭାରତବର୍ଷ + ର୍ୟ) —ଭାରତବର୍ଷ ସମଜୀୟ—
Bhāratabarshīya (ଭାରତୀୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) Indian.

ଭାରତବାସୀ—ସ. ବିଜ. ଓ ବି ସୁ—(ଭାରତ + କଥା ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ତ. ଇନ୍) Bhāratabāsī—ଭାରତରେ ବାସ କରୁଥିବା—Inhabiting or (ଭାରତବାସିନୀ—ଶ୍ଵା) residing in India; an Indian.

ଭାରତ ମହାସାଗର—ଦେ. ବି—ଭାରତର ଦିଶିଶ୍ଵର ମହାସମୁଦ୍ର—
Bhārata mahāsāgara The Indian ocean,
ଭାରତ ସମୁଦ୍ର, } —ଅନ୍ୟରୂପ ଭାରତ ମହାସାଗର
ଭାରତ ସାଗର } —ଅନ୍ୟରୂପ ଭାରତ ମହାସାଗର

ଭାରତ ମାତା—ସ. ବି. (ଅଧୁନିକ)—ଭାରତବାସୀଙ୍କ ଜନମାର୍ଯ୍ୟ
Bharatamātā ଜନମୂର୍ତ୍ତି—Mother India; the mother country of the Indians.

ଭାରତ ସୁଦ୍ଧ—ସ. ବି—କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ସୁଦ୍ଧରେ କୁରୁ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ
Bhārata juddha ମଧ୍ୟରେ ଅଞ୍ଚାଦଶ ଦିବସବ୍ୟାପୀ ମହାଭାରତରୋକ୍ତ
ମହାସମ୍ର—The great war (lasting for 18 days) described in the Mahābhārata between the Pāṇḍava brothers and the Kaurava brothers.

ଭାରତ ରମଣୀ—ଦେ. ବି—ଭାରତୀୟ ଶ୍ରୀଗଣ—The woman-Bhārata ramaṇī hood of India; the women of
ଭାରତନାଶ } —ଅନ୍ୟରୂପ India.
ଭାରତ ଲଳକା } —ଅନ୍ୟରୂପ

ଭାରତ ଲଳକା—ଦେ. ବି—ମହାଭାରତ ବର୍ଣ୍ଣିତ କୌଣସି ଭରତରୁ
Bhārata lila ଅବଲମ୍ବନ କର କରାଯିବା ଯାହା ଓ ନାଟ—
ମହାଭାରତ ଲୀଳା A country-play or dancing party
ମହାଭାରତଲୀଳା for the performance of any episode
of the Mahābhārata.

ଭାରତ ସନ୍ତାନ—ସ. ବି (ଅଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ଭାରତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
Bhārata santāna An Indian.
(ଭାରତ ପୁତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭାରତ ପରକାର—ଦେ. ବି (ସ. ଭାରତ + ଅ. ସରବାର)—ସମ୍ମର୍ଭ
Bhārata sarakāra ବୃଦ୍ଧି ଶାଖି ଭାରତର ବଡ଼ଲାଟକ ହାବି
ଭାରତ ସରକାର ଭାରତ ସରକାର . . ନିୟମିତ ଶାସନଚକ୍ର—
(ଭାରତ ଗର୍ଭମେଷ୍ଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) India Government.

ଭାରତ—ଦେ. ବି—କାଣ୍ଡମୁଣ୍ଡି; କୁଣ୍ଡି—A quiver for arrows.
Bhārati [କୁ—କୁସି କୋଦଣ୍ଡ କାଣ୍ଡ, କେତେ କରିଥିଲୁ
ତୁମ ତରକାର ବୁଣ୍ଡ, କର୍କଷ କୋହିବା ଭାରତରେ—କବିସ୍ମର୍ଯ୍ୟ
ତଥୋରୁ କଣ୍ଠ କ. ଗୀତ ।]

ଭାରତିଆ—ଦେ. ବି—ଦୁଇଟ ଶ୍ଵର ଉପରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ବଡ଼ କଢ଼ି
Bhāratīā କାଠ (ଯାହା ଉପରେ ଶେଷ କଢ଼ିମାନ ଦିଆଯାଏ) —
A big cross-beam placed on two pillars
and on which are laid the ordinary
beams of a building.

ଭାରତୀ—ସ. ବି. ଶ୍ଵା—(ଭରତ + ଅ + ଶ୍ଵା. ଶ୍ଵା) —୧। ଶାଶ୍ଵି;
Bhārati କଣ୍ଠ—1. Words; speech. , । ସରସି—
2. The Goddess of learning. • । କାବ୍ୟ-
ରଚନାର ବୃଦ୍ଧିଶୈଷ—3. A mode of lyrical
composition. [କୁ—ଏକଦ୍ଵାର ବୈଦ୍ରୁ ଓ
ଦୁଇଟ ରମ୍ଭର ବର୍ଣ୍ଣିତ କରିଯାଏ (ହୃ. ଶ୍ଵା) —୪। ଭରତିଆ
ପଣୀ—4. Skylark. ଦେ. ବି—ଦଶ ନାମୀ ସମ୍ମାନୀ-
ମାନଙ୍କ ଉପାଧିଶୈଷ—One of the titles of
ascetics.

ଭାରତୀୟ—ଦେ. ବିଜ. (ଭରତ + ସମଜାର୍ଥ ର୍ୟ) —୧। ଭରତବର୍ଷ
Bhāratīya ସମଜୀୟ—1. Pertaining to India.
, । ଭରତବର୍ଷରେ ଜାତ—2. Indian.

ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡବଧୁ ଆଇନ—ଦେ. ବି—୧୮୭୦ ସାଲରେ ସମ୍ମାନିତ ଓ
Bhāratīya dandabidhi ଶିଳ୍ପ ପ୍ରକର୍ତ୍ତିତ ରିନ ରିନ ଅପରାଧର
ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡବଧୁ ଆଇନ ଦଣ୍ଡବଧାୟକ ଆଇନ—The Indian
ମାର୍ତ୍ତିଯ ଦଣ୍ଡବଧୁ ଆଇନ Penal code.

ଭାରଥ—ଶ୍ଵା. ବି (ସ. ଭାରତର ଅଶୁକ ଛିତରଣ) —
Bhāratha ୧। ମହାଭାରତ ଗ୍ରନ୍ଥ—1. The epic Mahā-
ଭାରତ ମଧ୍ୟ ଭାରତ, ୨। ଭରତବର୍ଷ—2. India.

ଭାରଥୋର—ଶ୍ଵା. ଶ୍ଵା (ଭରତ ସହିତ) —ବକୁ ଭରତ ପଠାଯିବା
Bhāratho(thu)ra ଭରତ ବୋଲ ଅତି ଉପଶେଷିକନ—
ଭାରତୀର ପ୍ରେସ୍ସେସ୍ ରେଲେସ୍ ରେସ୍ୟୁଲ୍ସ
ଭାରତ ମ୍ୟାର

ଭାର ଦଣ୍ଡ—ସ. ବି—ବାହୁଦାନ୍ତ—A yoke for carrying on the
Bhāra danda shoulder loads suspended at
both ends.

ଭାରଦା—ଦେ. ବି. (ସ. ଭାରତ ର୍ୟ) —୧। (ଗାନ୍ଧି) ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି
Bhāradvā ଧନ ଦା ଅକୁଣ୍ଡର ପାଇବା ଅଶାରେ ଅପଣାର ଶ୍ଵାର
ଭାରୋଜ୍ବା ପର ସୁରୁଷର ସମ୍ମୋହାର୍ଥ ଛବିଦିବ—1. A per-
ମଡବା son who lets out his wife for the
carnal enjoyment of another for consi-

deration. ୨। ଭତ୍ତୁଆ—2. A bawd; panderer
ଦେ. ବିଶ—କର୍ତ୍ତ୍ତୁଆ—Shameless.

ଭାରଦା ସବ୍—ଦେ. ବି—ନିର୍ଜଳ ବିଶ୍ଵମାଳକୁ ମଣ୍ଡଳୀ—
Bhāradā sabha A society of shameless or
depraved persons.

ଭାରଦାଜ—ସ. ବି. ପୁଂ (ଭରଦ୍ଵାଜ + ଅପତ୍ୟାର୍ଥରେ. ଅ)—୧। ଦ୍ରୋଣ—
Bhāradwāja ପୂର୍ଣ୍ଣ—1. Drona. ୨। ଅଗସ୍ତ୍ୟ ମୁକି—
2. Sage Agastya. ୩। ଭରଦ୍ଵାଜ ପଣୀ; ଭର-
ଦବିନାଥ ଚନ୍ଦ୍ର—3. The blue jay. ୪। ଅସ୍ତ୍ର;
ହାତ୍—4. Bone. ୫। ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରଦ [ହୁ. ଶି]—
5. The planet Mars. ୬. ବିଶ—୧। ଭରଦ୍ଵାଜ
ଗୋତ୍ର ସମକୀୟ ବା ଗୋଦିରୁ ଉତ୍ସବ—1. Of the
family of Bharadwāja; descended from
sage Bharadwāja. ୨। ଭରଦ୍ଵାଜ ସମକୀୟ—
2. Relating to Bharadwāja.

ଭାର ନେବା—ଦେ. କୌଣସି ଭାରର ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ନେବା—
Bhāra neba 1. To carry a load to another place.
ଭାର ଲତ୍ତା ଭାର ଲତ୍ତା—2. କୌଣସି ଦାୟିତ୍ବ ପ୍ରଦଶ କରିବା—
2. To take upon one's self a responsibility.

ଭାରବାହ—ସ. ବିଶ (ଭର+ବହ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତୁ. ଅ)—ସେ ଭର
Bhāra bāha ବହନ କରେ—Carrying a load.
ଭରବାହ, ଭାରବାହକ, }
ଭରବାସ୍ତ୍ର, ଭାରବାସ୍ତ୍ର, }—ଅନ୍ୟରୂପ 1. A porter; a
ଭରସ୍ତ୍ରଦ୍ଵାତ୍ର } carrier.
୨। ଭାରୁଆ—2. A person who carries
loads suspended at both ends of a yoke
put on one shoulder.

ଭାରବାସ୍ତ୍ର ପଣ୍ଡ—ଦେ. ବି—ସେଇଁ ପଣ୍ଡ ବୋଣ୍ଡ ବୋହିପାରେ (ସଥା—
Bhārabahī paśu ବନ୍ଦି, ଗୋଡ଼ା, ହାତୀ, ମଧ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି)—
A beast of burden.

ଭାରଦି—ସ. ବି—ବିରାଗାର୍ଜିନୀୟ କାମକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସ୍ଵର୍ଗ କାବ୍ୟର
Bhārabi ପ୍ରଣେତା—Name of the author of a celebra-
ted Sanskrit work (relating to an episode
in the Mahābhārata). [ଦ୍ରୁ—ଏ ଖାନ୍ଦାକ
ଶତାବ୍ଦୀରେ ହିମାଲୟର ଚରାର ପ୍ରଦେଶରେ ଜନ୍ମ-
ପ୍ରଦଶ ଚରଥୁବାର ଅନ୍ତର୍ମିତ ଫୁଲ (ପୁଲଚନ୍ଦ୍ର) । କଥା
ଅଛି ଯେ ଏହାକ ଗୁରୁଙ୍କ ଗୋରୁ ଚରଥବାକୁ ହିମାଲୟର
ଚରାର ଅଞ୍ଚଳକୁ ଯାଇ ସେଠାର ପ୍ରାଚୀଦକ ଘୋରାରେ
ମୁଖେ ହୋଇ ଏ କାବ୍ୟ ରଚନା କରିଥିଲେ—ହୁ. ଶି. ୧]
ଦେ. ବିଶ (ବା+ରବି) ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୁଲ୍ୟ ଚେଜସ୍ବର—
As brilliant as the sun. (ଉ—ବିରୁ ଅରପର
ମେଳ ସାଧକ, ବିକ୍ଷି ଶାଳମେତ ତତ୍ତ୍ଵ ଭାରବି । ରଙ୍ଗ.
ବୈଦେହୀଶବିଲାସ ।)

ଭାର ଭାର—ଦେ. ବିଶ—ବହୁତ; ଅନେକ—Much; many. (ଉ—
Bhāra bhāra ବହୁତ ତୋ ଦୁଇମ ଭାରଭାରରେ । କବିପୂର୍ଣ୍ଣ,—
ଭାରଭାର ସମୀତ ।) ଦେ. କ୍ରି: ବିଶ—ବହୁ ପରିମାଣରେ—
ଭାରଭାର Very much; too much. (ଉ—ତକ୍ଷମଧ୍ୟା
ବିଶୋଷି ମହୁ ଦେଇ ପାଖୋର, ସେ ମେହ ସଖାଦୁହୁ
ଭାର ଭାର । କବିପୂର୍ଣ୍ଣ ସମୀତ ।) ଦେ. ବି—ଅନେକ
ଭାର; ଭାରମାନ—A large number of loads
carried in Bhāras.

ଭାର ମଦାର—ଦେ. ବି (ସହଚର; ସ. ଭାର + ପା. ମଦାର)—କୌଣସି
Bhāra madāra କାର୍ଯ୍ୟର ଦାୟିତ୍ବ; କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ଭାର ଓ
ଭାର ଦର୍ଶକ—Responsibility and dependence for
a certain work

ଭାର ଯଷ୍ଟି—ସ. ବି—ବାହୁଙ୍କ; ଦୂର ପାଶରେ ବୋଣ୍ଡ ଲଟକାର
Bhāra yashti ବୋହିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଯଷ୍ଟି—
A yoke used for carrying burdens sus-
pended from both ends.

ଭାରଯୁକ୍ତ—ସ. ବିଶ (ପ୍ରୟାତିତ)—୧। ଭାର୍ତ୍ତା—1. Heavy;
Bhārajukta burdensome. ୨। ଦାୟିତ୍ବଯୁକ୍ତ—
2. Onerous; responsible.

ଭାରସହ—ସ. ବିଶ—୧। ଗୁରୁଭାର ବହନ କ୍ଷମ—1. Capable of
Bhārasyaha carrying a heavy load ୨। ଗୁରୁଭାର
ଧାରଣ କ୍ଷମ—2. Capable of sustaining a
great weight. ୩। ତେମତ୍ତା—3. Tenacious.
ଭାର ସୁମାର ପଦ—ଦେ. ବି—ସାଧବିଷ ହାତିବା ମହବିଶେଷ; ଗାରତ
Bhāra sumāra pada ମଳ—Snake-charm. (ଉ—
ଭାର ସୁମାରପଦ; ଅରଣ୍ୟ କେଦାରଗଦ । ପ୍ରଦଳ ।)

ଭାରସୁହା—ଦେ. ବିଶ (ସ. ଭାରସହ)—ଭାରସହ (ଦେଖ)—
Bhārasuhā Bhārasaha (See). (ଉ—ଭାରସହ କାଣ୍ଡ-
ଭାରସହ ମାଳଙ୍କୁ ବାହି ବାହି, ବିଜଳେ ଭାରୁ ଯୁଦ୍ଧେ ଉପ୍ରୋଧ
ଭାରସହା ମୁଗୁଛି । କୃଷ୍ଣବିଂଦୁ ମହାଭାରତ ବଳ ।)

ଭାରହର—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ଭର+ହୁ. ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତୁ. ଅ)—
Bhārahara ୧। ଭାରବହ (ଦେଖ)—1. Bhārabaha
(ଭରଦ୍ଵାଜ—ଅନ୍ୟରୂପ) (See). ୨। ସେ ପୁଥିବାର ଭାର ହରଣ
ଚରନ୍ତୁ—2. Removing the load of sin from
the earth. ସ. ବି. ବିଶ—A name of Bishnu.

ଭାର—ଦେ. ବି (ସ. ଭାର)—୧। (ଉଚ୍ଚ କୋଠାକାମ କରିବା
Bhāra ସମୟରେ ରାଜମାନଙ୍କ ବସିବା ଓ ଯିବା ଆସିବା ଓ ଇଟା
ଭାର ପଥର ଅଦି ରଖିବା ଓ ନିଆଶାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କାହିଁଶ ବା
ଭାରସହା; ମଚାନ କଠରେ ଉଚ୍ଚର ପ୍ରଶ୍ନ୍ଯ ମଧ୍ୟ ବା ସିକ୍ତ—1. A
scaffolding or staircase made of bamboo-
or timber for the use of men and
materials in the course of building
structures. ୨। ବୋଣ୍ଡ—2. Load; burden,

* । ଭାର; ଦ୍ୱିତୀୟ—3. Responsibility. ୪ । ଭର;
ଅଗ୍ର—4. Prop; support. (ଉ—ହକୁମାନ୍ ମାଟରେ
ଭାର ଦେଇ...ତେଣୁ ପଢ଼ିଲା । ଜାଳକଣ୍ଠ. ପିଲାଙ୍କ
ଶ୍ରମୀଯଶା ।) ଦେ. ବିଶ—ଭାର—Heavy.

ଭାରକାନ୍ତ—ସ. ବିଶ. ଧୂ (ଶ୍ରୀ ତତ୍; ଭାର+ଅକାନ୍)—
Bhārakrānta ୧ । ଭାରଗ୍ରସ୍—1. Loaded. , ୨ । ଧୂର
(ଭାରକାନ୍ତ—ଶ୍ରୀ) ଭାର ହାର ଅକାନ୍ ବା ଦ୍ୱସ୍—
2. Heavily laden; overburdened. ୩ ,
କୌଣସି ଶୂନ୍ୟପରିବର୍ତ୍ତ—3. Charged with a
heavy trust or responsibility.

ଭାରକାନ୍ତ—ସ. ତ—ଏକ କାଣ୍ଠିକ ଦୂର (ହ. ଶ)

Bhārakrānta Name of a Sanscrit metre,
ଭାରବଲମ୍ବବକତା(ତ୍ଵା)—ସ. ବ (ବିଜ୍ଞନ ପରିଭାଷା)—ପଦାର୍ଥ ପରମାଣୁ
Bhārabalambakata(twa) ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆବର୍ଣ୍ଣ
(ହ. ଶ)—Mutual attraction between
the atoms of a thing.

ଭର ବାନବା—ଦେ. କି—ଭର ଅଣ୍ଟାଳିକା ବା ଦେବାଲୟାଦର ଭର
Bhāra ବାନବା—ଅଣ୍ଟାଳିକା ବା ଦେବାଲୟାଦର ଭର
ଭାରାବୀଧା କରିବା ପାଇଁ ଓ ସେଠାରୁ ଉଠା ପଥରଥବ
ମାନ ବୀଘନା; ଭାରସନ୍ଧ ବୀଘନା ଭୂତାଇବା କିମନ୍ତେ କାଠାର୍ତ୍ତିଶକ୍ତି
ଦେଇଛିରେ କାନ୍ଦି ମଧ୍ୟ ବା ସିରି ଉଥର କରିବା—
To raise a scaffolding or staircase of
bamboo or timber in the course of
constructing big structures, such as buildings
or temples.

ଭର—ସ. ବ (ଭ. ଧାରୁ=ଭୟ ଦେଖାଇବା+କରୁ. ର)—ସିଂହ—
Bhāri The lion. ଦେ. ବିଶ (ସ. ବହୁତର)—୧ । ଅତ୍ୟଧିକ—
ଭାରୀ 1. Much; excessive. ୨ । ଅଧିକ; ବଡ଼—2. Great,
large. * । ଦୂରତ୍ବ; ଓଜନଦାର—3. Heavy;
weighty. ୪ । ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ—4. Important.
* । (ସବାର ବେହେବଳ ଭାଷା) ଲୋକଗଢ଼ି;
କଳତା ପୁଣ୍ଡି—5. Crowded. (ସଥା—ଅଗ୍ରଭାଗ
ଭର ।) ୬ । ବ୍ୟଥାୟୁକ୍ତ—6. Painful.
(ସଥା—ଅଜ ମୋ ମୁଣ୍ଡଟା ଭର ଲୁଗୁଛି)
୭ । ପାତ୍ରାୟୁକ୍ତ—7. Sick (ସଥା—
ଅଜ ମୋ ପେଟ ଭର ଲୁଗୁଛି ।) ୮ । ଅସହ୍ୟ—8.
Unbearable. ଦେ. କି. ବିଶ—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—
1. Much. , ୨ । ଅତ୍ୟଧିକ ଭାବରେ; ଅତ୍ୟଶ୍ୟ—
2. Too much; excessively. • । (କିମ୍ବା
ସଙ୍ଗେ ସୁର୍ଯ୍ୟ ଦେଲେ; ସଥା—ରାତ୍ର ଏଠାରୁ ଯିବା ଭର)
ଭାବାର; କୌଣସି ଶ୍ରାକରୁ ବହିଗତ ହୋଇ—୩. Out;
forth (of a place). ଦେ. କି (ସ. ଭର)—୫ ।
ଭର; ଧୂର୍ବଦି; ଓଜନ—1. Weight; heaviness.
(ଭ—ସେ କଣି ସେ ଘୋଡ଼ାଏ ଭୂପଣ୍ଡ ଭର, ନ ସହ

ଶୋଇଲେ ଭୂରିରେ ଅଣ୍ଟ ପାଦି । କୃଷ୍ଣଦିନଂ ମହାଭାରତ
ଭିତ୍ତି ବଳ ।) , ୨ । ରତ୍ନ; ଲୋକ ଗଢ଼ି—2. Crowd
of men. ପ୍ରା (ଇତର) ବି (ଭୁଲ. ବାଢ଼ି ସ୍କରେ
ଭର) —ଭାରି (ଦେଖ)—Bhārdi (See)

ଭରରୁ(ଅ—ଦେ. ବ (ସ. ଭାରବାହ)—ଭାରବାହକ; ସେ ବାହୁର୍ତ୍ତି—
Bhārī(ru)ଅ ଦ୍ୱାରା କାନ୍ଦରେ ବୋଣ ଦ୍ୱାରା—A person
ଭାରୀ carrying weights suspended from the
ଭାରିଆ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତର୍ମାଣ ଶୈଳେ—
ଭାରିଆ—ଦେ. ବିଶ—ବରିକାର ବରିତ ଶୈଳ—
Bhārichemā A kind of Indian game of cowries.

ଭରିତ—ଦେ. ବି—ଧୀରଚା; ସହସ୍ର ବା—
Bhāritwa Patience; for bearing.

ଭରିବା—ପ୍ରା. କି (ସ. ବହୁଃ)—ବାହାରିବା—To go out; to
Bhāribā come out. (ଉ—ଶାମମୁଣ୍ଡ ପରଷି, ଚିତ୍ର-
ବେର ହେତ୍ରା; ବେରନ ଉତ୍ତରେ ସଞ୍ଜି, ରଖିଲାଣି ଦିପର ଭାରିବ ଗୋ ।
ବାହର ହୋନା ବିଦୟୁତ୍. ସଙ୍ଗୀତ ।)

ଭରିମଳ(ଲ୍ଲା)—ଦେ. ବ (ସ. ଭାର+ମଳ)—୧ । ପ୍ରାଣ
Bhārimala(lla) ଶ୍ରୀରାଜମାନଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କ
ଭରାଖବିଶେଷ—1. A title conferred on
warriors by the ancient Oriya kings.
, ୨ । ଶୁଭ ଭର ବସୁରୁ ଭୂରିରୁ ଭୂତାଇବା ମଳ—
2. A champion of heavy weights

ଭରିଯା—ଦେ. ବ. ଶ୍ରୀ (ସ. ଭାରୀଯା)—ଶ୍ରୀ; ମାର୍ତ୍ତି—Wife.
Bhārijā [ଉ—ଦଶକ ଅରଣ୍ୟରେ ଭରିଯା କରିବ ।
ଭାରୀ; ମାର୍ତ୍ତି କୃଷ୍ଣଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଭରିଯା କରିବ ।] ପ୍ରା. ଅ—
ଜୋହ, ବେଗତ ବାହାର ଯାଅ—Get out ! go out !
ବେଳିଏସାଓ ବାହର୍ୟାଦ୍ଦୀ

ଭରିଯା କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ପଢ଼ିରୁପେ ପ୍ରଦତ୍ତ କରିବା;
Bhārijā karibā କୌଣସି ଶୀକୁ ବିବାହ କରିବା—
ବିବାହ କରା । 1. To marry a woman;
ଶାହି କରନା to take a wife. [ଉ—ଅଜ
(ପରିଚା କରିବା—ବିପରୀତ) ପରିଚା କି ସାରୁ ପରିଚା, ସେ କି ହୋଇବ
ତେମନୀ କରା ପାଇ ? ପରିଚା ସାହାରୁ ଭରିଯା କରିବ, ସେ କି
ହୋଇଲି ରକ୍ତନା ଜାଣିବ ମନ ? ତାହା ।] ୨ । କୌଣସି ଶୀକୁ
ବିବାହ ନ କରି ତା ସଙ୍ଗେ ପଢ଼ିରୁପେ ଭରିଯା ବା ସହବାସ
କରିବା—2. To live with a woman as
one's wife without wedlock.

ଭରିଯା ତଳିଆ—ଦେ. ବିଶ. ଧୂ (ଦେଖାର୍ଥ)—ଶ୍ରୀର ଅନ୍ତରବିଷବନ୍ତୀ
Bhārijā talīā ବ୍ୟକ୍ତି); ଶୈଖ—Hen-pecked
(ଭରିଯା ବୋଲିବେ—ଅନ୍ତରବୁପ୍ତ) (husband).
ମାଗେର ଅଂଚିତଧରା, ମେଗୋ ମୌଣିଯାହ

ଭାରି ଲାଗିବା—ଦେ. କ—୧ । ଭାର ବୋଧବେବା—1. Feeling Bhāri lagibā of heaviness. ୨ । ମାତ୍ରପଢିବା; (ଭାର ବୋଧବେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଗଢିଲ ଥୁବା ପର ବା କେହି ଭାରଲାଗା ଲେବ ଥୁବାପର ଜଣାପଡ଼ିବା—2. A feeling as manୀ ଲେଗାନା if some people are present. [ଭ—ଚରମଭାଗ ମୋ ଦାର, ଲାଗି କାହିଁ ତ୍ରୁମେ ତର, ତମତିକ କାହିଁ ମୋର ଶର—କବିସ୍ମୟ ୫. ବିଶେଷ କଣ୍ଠ ଓ ଗାଇ ।] ୩ । (ଦେଖ)ର ଅସ୍ପ୍ରତା ବୋଧ—3. A feeling of sickishness.

ଭାରୀ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ଭାର+ରନ୍; ୧୯. ୧୯)—ଭାରିକ (ଦେଖ)—
Bhārī (ଭାରଣୀ—ସୀ) Bhārika (See).

ଭାରୁଆଳ—ଦେ. କ—ଭାରିଆ (ଦେଖ)—
Bhāruālī Bhāriā (See)

ଭାରୁ(ରୋ)ଇ—ଦେ. କ (ସ. ଭରବ୍ରାଇ) —ଭରିଆ ପଣୀ—
Bhāru(ro)i The lark; the grey quail; Cocomantis Merulenus. [ଭ—ଏହା ପାଖାପ୍ରୟୁଷିତ ଭରି ବର୍ଗର ପଣୀ; ୧୦୧୨ ଅଜଳ ପାର୍ଦ୍ଦା ଏହାର ମୃଣି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପାହିଶିଆ ଓ ପଣ ଝଇବା । ଏହା ବରଗୁଡ଼ାରେ ରହେ ।]

ଭାରୁଣ୍ଡ—ସ. କ—୧ । ଭାରଣ୍ଡ (ଦେଖ) —1. Name of a Bhārunḍa fabulous bird. ୨ । ବମ୍ବୁଶୋକୁ ପ୍ରାଣିକ ବନବିଶେଷ—Name of a forest mentioned in the Rāmāyaṇa. [ଭ—ଏ ପଞ୍ଚବିର ସରସ୍ତଳ ନିରାକାର ନିକଟରେ ଥୁଲ ହି. ଶ]

ଭାର୍ଗଣୀ—ସ. କ—ପାଶୁବନ୍ଧୀୟ ଜନେକ ଯୋଦ୍ଧା—Name of a Bhārgana warrior fighting for the Pāṇḍabas. [ଭ—ସୁର୍ୟ ଅବ୍ଦି ପର୍ବୟେ ଶରକାଏ ଦ୍ରୋଷ, ସନ୍ଧଳେ ସହିପାରେ ପଡ଼ିଲେ ଭାଗୀ—କୃଷ୍ଣିଂଦ୍ର. ମହାଭାବତ ଦ୍ରୋଷ ।]

ଭାର୍ଗବ—ସ. କ. ପୁଂ (ଭରୁ=ମୁନିବିଶେଷ+ଅପଦ୍ୟାର୍ଥର ଅ) —୧ । Bhārgaba ଭରୁମୁନବ ବଶପଦ—1. A descendant of sage Bhṛugu. ୨ । ଶୁକାର୍ତ୍ତି—2. The preceptor of the demons. ୩ । ଦସ ପ୍ରଜା-ପତକ ପୁରୋହିତ—3. Name of the priest of Daksha. ୪ । ପରଶୁରାମ—4. Parashurāma. ୫ । ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ରକ୍ଷଣ—5. Sage Mārkandeya. ୬ । ଦସ୍ତ୍ର—6. Elephant. ୭ । ଶେଳାକ; ପଣ-ପଣା (ହି. ଶ) —7. Bignonia Indica. ୮ । କୁମୂର—8. Potter. ୯ । ଶୁରୁ (ହି. ଶ) —9. Diamond. ସ. ବିଶ—୧ । ଧାରୁଷ; ଧରୁର—1. Holding a bow. ୨ । ଭରୁ ସମ୍ମାନ୍ୟ—2. Relating to Bhṛugu.

ଭାର୍ଗବୀ—ସ. କ (ଭରୁ+ଅ+ସୀ. ଶ)-୧ । ପାର୍ବତୀ—1. Pārbati. Bhārgabī ୨ । ରକ୍ଷୀ—2. Goddess of fortune. ୩ । ଦୂଳ୍ମା—3. The Creeping grass. ଦେ. କ—

ଭେଣାର ସୁନ ନିଶାରେ ପବାହିତ ନିଷାବିଶେ—The name of a river in Orissa. (ଉ—ଭାର୍ଗ୍ବୀ, ସ୍ଵର୍ଗର ସୁନମ ନିଶେଣୀ, ମନେନାଦର ଯାର ମାଳ ମାରବେଣୀ । ସୁଧାନାଥ. ତରିବା ।) [ଦ୍ଵ—ଏହା ସୁନ ନିଶା ବାଲକାଟାରୁ କୁଆଙ୍ଗାର ନିଶାର ବାହାର ତିଲକାରେ ପଡ଼ିଥିଲା] । ପ୍ରାଦେ. (ସମଲସ୍ତ) ତ—ବନାରୁ କନ୍ଦିବା ଏକପ୍ରକାର ଗୁଳୁ—A kind of plant growing from bulbs.

ଭାରୀ(ଶୀ) —ସ. କ—ବ୍ରାହ୍ମିଣୀରୁ ଜାମକ ଗୁଳୁ; ବାହ୍ରୁ ଶାନ୍ତିଆ—A Bhārī(ଶୀ) medicinal plant; Clerodendron (ଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Syphonanthus.

ଭାର୍ଜନ—ଗ୍ର. ବିଶ (ସ. ଭରଜନ) —୧ । ଭାର୍ଜନ; ଯୋଗ୍ୟ—1. Dese-Bhārjana ଭାରଜନ; ଭାରଜନ rving; fit for. ୨ । ଭାରୀ; ଭରଜ କରିବା ଯୋଗ୍ୟ—2. Liable to experience. (ଉ—ଏହୁପି ସେଟ୍ଟିକରେ ଦର୍ଶନ । ସେ ଭୁବନେ ନୁହନ୍ତି ଭାର୍ଜନ—କରନାଥ. ଭରଜର ।)

ଭାର୍ଯ୍ୟା—ସ. କ. ସୀ (ଉ ଧାରୁ—ପେବିବା+କର୍ମୟ+ସୀ. ଅ; Bhāryā ଯାହାର ସାମୀ ପୋଷଣ କରେ) —୧ । ପତ୍ନୀ; ସୀ—1. Wife ୨ । ବିବାହିତ ସୀ—2. One's wedded or lawful wife.

ଭାର୍ଯ୍ୟାଜିତ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ଶ୍ଵା ଚକ) —ଶ୍ଵାବଶ (ପୁରୁଷ) —Bhāryājīta Hen-pecked (husband).

ଭାର୍ଯ୍ୟାଟ—ସ. କ. ପୁଂ (ଭାର୍ଯ୍ୟା+ଅଟ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ଅ; ସେ ଭାର୍ଯ୍ୟା-Bhāryāṭa ହାତ ଅପଣାର ଜୀବିକା ନିରାକାର କରେ) —ଭାରଦା; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତ ଅର୍ଥାଦ ଲେଇରେ ଅପଣାର ଧରୁ ପର-ପୁରୁଷର ଉପବୋଗ ନିମନ୍ତେ ଶୁଦ୍ଧିଦିଏ; ଭାର୍ଯ୍ୟାର ଦେହାଶୀଖ—A person who lives on the earnings of his wife's adultery; a person who lets his wife be enjoyed by another for consideration.

ଭାର୍ଯ୍ୟାଟିକ—ସ: ବିଶ. ପୁଂ (ଭାର୍ଯ୍ୟା+ଅଟ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ଵ ଇକ) —ଅପଣା Bhāryāṭika ଭାର୍ଯ୍ୟାଟାରେ ଅନ୍ତରୁକ୍ତ; ଶେଷ (ହି. ଶ) —(a person) Devoted to his wife; hen-pecked.

ଭାର୍ଯ୍ୟାତ୍ମକ—ଦେ. ବିଶ (ସଂ ଭାର୍ଯ୍ୟା+ବଚ) —ଯାହାର ଭାର୍ଯ୍ୟା ଅଛି—Bhāryābanta Having a wife; married. (ଉ—ଭାର୍ଯ୍ୟା ଯାର ଅଛି ତାର ପର । ଭାର୍ଯ୍ୟାବନ୍ତ ଲେଇର ଅନନ୍ତ ନିରାକାର—କୁଷ୍ମଦ୍ଦିବ. ମହାଭାବତ. ଅତ ।)

ଭାର୍ଯ୍ୟାଚୁକ୍ଷ—ପତଙ୍ଗ ଦୂଷ (ହି. ଶ) ବକମ ଗୁରୁ—Sappan wood Bhāryāčukha tree.

ଭାଲ(ଲୁ)ଚୁକା ଦେବା—ପ୍ରାଦେ. (ସାକ୍ଷୁର) କି—ଧ୍ୟା ମାରିବା—Bhāla(lu)chukā deba To deceive; to cheat.

ଭାଲ—ସ. କ (ବା ଧାରୁ=ଧାର୍ଯ୍ୟ ପାରବା+କର୍ତ୍ତ୍ଵ ଲ) —୧ । ଲଙ୍ଘଟ; Bhāla ବପାଳ; ମସୁକର ସନ୍ଧୁର୍ମୁଖ ଉପରଭଗ—1. Forehead.

, । କର୍ମ, ଅଦୃଷ୍ଟ—2. Luck; lot; fortune.

୩ । ଅଭା; ଗସ୍ତି—Lustre. ଦେ. ବ (ସ. ରହି)

୪ । ରାଜୀ; ବର୍ତ୍ତ—1. A spear. (ଉ—ତାଳେକ ପୂର

ଭାଲୀ; ଭାଲା, ଭାଲ ବାମ୍ 'ହାତରେ ରାଜୀ—ବ୍ରଜକାଥ୍ ସମରତରଙ୍ଗୀ)

୫ । ଶରର ଫଳକ—2. The blade or head

of an arrow.

ଭାଲକୁଣୀ (ଇତ୍ୟଦି) —ଦେ. ବ—ଭାଲକୁଣୀ ଉତ୍ସାହ (ଦେଖ) —
Bhālakūṇī(etc) Bhālakūṇī etc, (See).

ଭାଲଚନ୍ଦ୍ର—ସ. ବ (ବୃଦ୍ଧିଶ୍ଵର; ଭାଲ + ଚନ୍ଦ୍ର) —୧ । ମହାଦେବ; ଶିବ—
Bhāla chandra 1. Śiba, ୨ । ଗଣେଶ—2. Ganesa.

ଭାଲ (ଲେ)ଣା(ଣି) —ଦେ. ବ (ସ. ଭାବନା) —୧ । ଚିନ୍ତା; ମନର
Bhāla(ଲେ)ṇā(ଣି) ବ୍ୟାକୁଳତା—1. Anxiety, ୨ ।

ଚିନ୍ତା; ଆଫଶୋସ ଚିନ୍ତା, ଅପସୋସ ଭାବନା—2. Thought.

ଭାଲ ଦର୍ଶନ—ବ—(ବୃଦ୍ଧିଶ୍ଵର; ଭାଲରେ ଦର୍ଶନ—ତର୍ଫୁ ଯାହାକର) —
Bhāla darśana ୧ । କପାଳଲୋଚନ; ମହାଦେବ—1. Śiba,

୨ । ସିନ୍ଧୂର—2. Vermilion.

ଭାଲ ପକ୍ଷ(ଟ) —ସଂ. ବ—(ବୃପକର୍ମାଧାସ୍ୟ; ଭାଲଚୂପ ପକ୍ଷ—ପକ୍ଷ) —
Bhāla patṭa(ଟା) କପାଳର ସମ୍ମାନାଗ—The brow; the

plate of the forehead; the bone of the
forehead, ଦେ. ବ—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କର୍ମ; ଅଦୃଷ୍ଟ—
(ଭାଲଫଳକ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. (figurative) Luck; lot.

ଭାଲପକ୍ଷ ଲେ(ଲି)ଖନ—ସ. ବ—ବିଧାତାଙ୍କ ଲେଖନ; ଅଦୃଷ୍ଟ ଲେଖନ;

Bhālapaṭṭa le(lí)khana ମନୁଷ୍ୟର କର୍ମରେ ଲେଖାୟବା ବିଷୟ—

The scribblings written on the forehead
by the Creator at one's birth. [ତ୍ରୁ—
ହିନ୍ଦୁକର ବିଶାବ ସେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟର ଜନ୍ମ ପୂର୍ବରୁ
ବିଧାତା ଯାହାର ଭାଲପକ୍ଷରେ ବିଷୟର୍ଥ ଜୀବନର କର୍ମ
ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଘଟନାମାନ ଲେଖି ଦିଅନ୍ତି ।]

ଭାଲ—ପାଦେ. (ସମଲପୁର) ବ (ସ. ଭାଲାତକ) —ଭାଲା—
Bhāla

Marking nut.

ଭଲଙ୍କ—ସ. ବ (ଭଲ + ଅବ) —୧ । କରତ (ହ. ଶ) —
Bhālānka 1. Saw. ୨ । ଏକପ୍ରକାର ଶାଗ (ହ. ଶ) —

2. A kind of potherb. ୩ । ବୈହିମାଛ (ହ.
ଶ) —3. Rohi fish. ୪ । କଇଞ୍ଚ (ହ. ଶ) —

4. Tortoise. ୫ । ଶିବ (ହ. ଶ) —5. Śiba.

୬ । (ସମୁଦ୍ରକ) ଦେହରେ ବଢ଼ି ଶୁଦ୍ଧିତକ ଲକ୍ଷଣୟକୁ
ପୁରୁଷ (ହ. ଶ) —6. A person bearing many

auspicious signs on the body.

ଭଲି(ଲା)—ଦେ. ବ (ସ. ଭଲି) —ଭଲାସ; ଭଲ କାମକ ଅସ୍ତ୍ର; ବର୍ତ୍ତ—
Bhāli(lā) 1. Spear; javelin. ୨ । ଏକପ୍ରକାର ଅର୍କ-

ଭାଲୀ ଭାଲା ଚନ୍ଦ୍ରକାରୀ କାଣ୍ଡ—2. A crescent-headed
arrow. [ଉ—ତ ତଥାକ ଭାଲ ଅସ୍ତ୍ର ଭଲି—କହୁଯ୍ୟେ. ସର୍ବାତ ।]

ଭଲିଆ—ଦେ. ବ (ସ. ଭଲାତକ) —୧ । ଅମ୍ବଦ ବର୍ତ୍ତ
Bhaliā ମଧ୍ୟମାକୁଳ ଚରୁବିଶେଷ ଓ ଚହୀର ଫଳ—1. Mar-

ଦ. ଅଳ୍ୟ କାମ—ଆରୁଷର, king . nut; Semicarpus
ଆରୋହିତ, ବାଗାର, ବୃମିଳୀ, Anacardium. [ତ୍ରୁ—ଏହାର
ମିଲାବାଁ, ମିଲାବା, କାଠ ବୋମଳ, ପତ୍ରର କିମ୍ବୁପୁଷ୍ଟ

ମେଲା, ମିଲୋରୀ କାଠ ବୋମଳ, ପତ୍ରର କିମ୍ବୁପୁଷ୍ଟ
ମେଲା ମେଲାପୁଷ୍ଟ ବେଶରେ ନାରଙ୍ଗ ବର୍ଣ୍ଣ ଅମ୍ବ ପରି

ଶେଷବେତାର ଅବୁଭବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ତୁଲ ବୁଲ୍ଲ ଥାଏ ଓ ଚହୀର
ତେ ଜହିରଭୂଲୁ, ଜିତମାରିଛି ମଞ୍ଜ ପୋଡ଼ କର ମନୁଷ୍ୟ ଜାଥାନ୍ତି ।

ପଳର ରଷ ଦେହରେ ଲାଗିଲେ ଘାଥ ହୁଏ; ଏପରି ବ,
ଧାଢ଼ା ଫେରିବା ଘାଗରେ ସେ ପଳର କାଟ କର
ପବାଇଲେ ପୋଖର ବସିବା ଲୋକର ମଳହାରରେ ଘାଥ
ହୋଇଯାଏ । ଚାନ୍ଦପାଣି ସଙ୍ଗେ ଏ ପଳର ରଷରୁ ମିଶାଇ
ଧୋବାମାନେ ରହ ରହ ବ୍ୟକ୍ତିକ ଲୁଗା ଚିହ୍ନିବା ପାଇଁ
ବଳାଦାଗ ଲଗାନ୍ତି । ଭାଲିଆ ଦୁଇପ୍ରକାର; କଳା ଭାଲିଆ,
ଲକ୍ଷ ଭାଲିଆ ।] ୨ । ପୁଲର ରେଷବିଶେଷ—

ପାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ)—ଲକ୍ଷାଅମ୍—Cashew nut.

ଭଲିଆର—ଦେ. ବ—କୋଡ଼ିଲାଙ୍କାର ପର ଏକପ୍ରକାର ପଣୀ—
Bhaliākhaṅkā A kind of bird like the hornbill.
(ଭାଲାକାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭଲିଆ ରୁଚଳ—ଦେ. ବ—ଭାଲିଆ ଫଳ ରତରେ ଥିବା ଶବ୍ଦ—
Bhaliā chāula The kernel inside the marking

(ଭାଲା ରୁଚଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) nut. ପାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ)—
ପୋଡ଼ା ଲକ୍ଷାଅମ୍, ରତ୍ର ବାହାରବା ସୁଅକଥ ଶବ୍ଦ—

The sweet kernel inside burnt cashew nut
ଭାଲିକାଣ୍ଡ—ଦେ. ବ (ସ. ଭଲିକାଣ୍ଡ)—ଭଲି ପର ଦାଢ଼ୁଆକାଣ୍ଡ;
Bhālikāṇḍa ଏକପ୍ରକାର ଶର—A kind of arrow

ମାଲାକାଣ୍ଡ କାଣ୍ଡରେ ବାର୍ତ୍ତିଶର୍ଷ ରଜାକୁ ଦେଖିଲେ, ଭାଲିକାଣ୍ଡ
ଆଗ ବାହୁକୁଟ କାଣ୍ଡରେ—ବୃଦ୍ଧିଷିଂହ. ମହାଭାରତ.ବନ /)

ଭଲିବା—ଦେ. କି (ସ. ତୁ ଧାରୁ ଶିର ଭାବ ଧାରୁ)—୧ । ବିବେଚନ;
Bhālibā ଭଲିବା—1. To consider. (ଉ—ଶିଥାର
ଭାବ ଭାବନା, ସୋଚନା ପର ବି ଧନ ! ମନରେ ଭାକଲୁ ରେ—

କହୁଯ୍ୟେ. କଶୋତ୍ତମଙ୍ଗୁ, ଖାରିତ ।) ୨ । ପରମର୍ଦ୍ଦ
ଭଲିବା—2. To consult. (ଉ—ଏବେ ଭୁମେ
ବାପକ ସଙ୍ଗେ ଯାଇ ଭାଲ—ବୃଦ୍ଧିଷିଂହ. ମହାଭାରତ
ବନ ।) ୩ । ଭାବିବା; ଚିନ୍ତା ଭଲିବା—3. To
think, ୪ । ଚିନ୍ତିତ ହେବା—4. To be anxious
or uneasy. (ଉ—ଦେଖି ସହଦେବ ବସିଲେ ମନେ
ଭାଲ—ବୃଦ୍ଧିଷିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।)

୫ । ଅନୁଭାପ ଭଲିବା—5. To regret; to repent.

କାନୁ—ଦେ. ବ (ସ. ରହି, ରହୁଳ, ବାଲୁକ)—୧ । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ବଡ଼-
 Bhâlu ଲୋମୟୁକ୍ତ ବନ୍ୟ ହଂସୁ ଚର୍ଯ୍ୟଦ—୧. The bear;
 ଭାଲୁକ Melursus Ursinus. [ଦ୍ର—ଏମାନେ ଖୁଲୁ
 ମାଲୁ ଗୋଡ଼ରେ ଓ ବେଳେ ବେଳେ ଦୂର ପଛ ଗୋଡ଼ରେ
 ଚାଲନ୍ତି । ଏମାନେ ପଳ ଓ ଜାଟ ଆଥାନ୍ତି; ଉଚ୍ଚ ପ୍ରକାଶରୁ
 ଅଗଗୋଡ଼ର ନଞ୍ଜଦାର କଣା କରି ତହିଁରୁ ଭାଇମାନଙ୍କୁ
 ଘୋଷିନିଅଛି । ଏମାନଙ୍କର ନଞ୍ଜ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ବଡ଼ ।
 ବନ୍ୟଅଷ୍ଟଳରେ ଏମାନେ ଅଖୁଦିଆରରେ ପଣି ଅଖୁ ଗରୁକୁ
 ଗୈବାଇ ରସ ଆଅନ୍ତି । ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ ଏମାନଙ୍କ ଜିର
 କଣକମୟ ଓ ଏମାନେ ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ଦେହରୁ ରୁହିଦେଲେ ହାଡ଼ରୁ
 ମାଂସଯାକ ସନ୍ଧି ହୋଇ ବାହାର ଯାଏ । ଏମାନଙ୍କ
 ଶୁନ୍ଦବାର ଦିନ ଅନ୍ଧକାଳସ୍ଥାଯୀ କଣ୍ଠରୁ ହୁଏ । ଲୋକେ
 ଭାଲୁଙ୍କ ଘୋଷ ନାଟ କରିବାର ଶିଖାନ୍ତି ।

ଭାଲୁ ଭଇମାନଙ୍କୁ କିର୍ମୁଳ କରି ଶୋଷି କରି ନାହିଁ ।
ମନ୍ଦ ଭାଲୁର ତମ ଖଣ୍ଡିଏ ଭୁଲିରେ ପୋତି ଦେଲେ
ଅଛି ଥକୁ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ସେ ତମ ଖଣ୍ଡିକୁ ଭଇ ବେଢି
ଯାଆନ୍ତି । ଏଥୁପାଇଁ ଅଜୁବିଅରରେ ଭଇ ଲାଗିଲେ ଲୋକେ
କିଥାର ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଭାଲୁ
ତମ ପୋତି ଦିଅନ୍ତି । ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସବୁ ଭଇଯାକ ସେହି
ଭାଲୁ ତମ ନିକଟରେ ଜମା ହୋଇଗଲେ କେତେସାମି ହେତୁ
ପ୍ରାକଟ ଖୋଲି ସବୁ ଭଇଗୁଡ଼ିଙ୍କୁ ନଧ୍ୟ କରଦିଏ ଓ
ଏହର କରିବାକୁବୁ ଅଜୁ କିଥାବୁ ଭଇଯାକ ବିନଷ୍ଟ
ନାହିଁ ।

ଶୀତପ୍ରଧାନ ଦେଶର ଉଚ୍ଚକମାନଙ୍କ ରୋମ ଧଳା ଓ
ଉଚ୍ଚ ଶେଷ ଉଚ୍ଚକମାନଙ୍କ ଧଳା ଭାଲୁ (white bear of
the polar regions) କହନ୍ତି । ଭାଲୁଜାଗୟ ଏକ-
ପ୍ରକାର ଯୁଦ୍ଧ କଲୁ ଦୂରିରେ ଗାଈ କର ବସା କରନ୍ତି ।
ଏମାନଙ୍କୁ ଗାଡ଼ ଭାଲୁ (The jungly bear; sloth
bear ବା Melursus Labiatus କହନ୍ତି ।]
୨ । ସୁ. ଅପତ୍ରିଆଣୀଙ୍କୁ ଦିଅଯିବା ନାମ—2 A name
given to male children whose birth has
been preceded by the death of their
elder brother or sister

ଭାଲୁଆ—ଦେ.	ବିଶ—	ଭାଲୁ ପରି ଘନ ଓ ବଡ଼ ଲୋମ୍‌ବୁକ—	Having shaggy hairs like the bear;
Bhalua			
ଭାଲୁକୁରେ ମତନ ଭାଲୁଆ			shag-haired.
ଭାଲୁ(ଲୁ)କ—ସଂ ବି (ଭଲ ଧାରୁ=ବସି କରିବା + କଣ୍ଠୀ, ଭକ;			
Bhalu(lu)ka		ଭକ)—ବସ; ଭାଲୁ—The bear.	

ଭାଲୁ କାନ୍ଦ—ଦେ. ବି (ସ. ଭାଲୁକ + କନ୍ଦନ)	—ମନୁଷ୍ୟର ଅତିକଳ ପର ଆହୁତ ଭାଲୁର କାନ୍ଦନା—
ଭାଲୁକେର କାନ୍ଦନା	The plaintive moan of a wounded
ଭାଲୁକା ହୋନା	bear which has a peculiar
(ଭାଲୁ କାନ୍ଦନା—ଅନ୍ୟରୂପ)	resemblance with the wail of a human being.

ଭାଲୁକି — ଦେ. ତି— ରଷିବିଶେଷ (ବାଲୁଙ୍କ ?) — A sage bearing
Bhaluki this name. (ତି—ନାରଦ, ପାମଦର୍ଶ୍ୟ, ଭାଲୁକି,
ହେପାସନ—କଳ୍ପିତ, ମହାଭାରତ, ବନ ।)

ଭାଲୁକୁଣ୍ଡୀ—ଦେଖିଥା ବାଲିକାମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଶୋଷା—1. A festival observed by girls in the month of Bhâdraba, accompanied with dancing with dishevelled hair. [ଦ୍ଵା—୪ ଶୋଷାରେ ବାଲିକାମାନେ ଧାତ୍ରକ ମାସର ପ୍ରତି ରହିବାର ଦିନ ଛିକି ମୁଣ୍ଡରୁ ପୂଜା କରି ସେଠାରେ ମୁଣ୍ଡମାଳ ମୁରୁଳା କରି ଗାଇ ଗାଇ ନାଚନ୍ତି ।] , । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଯେଉଁ ଶୀର ବାଲ ମୁକୁଳା ଓ ରତ୍ନସ୍ତରେ ବିଷେଷ ଦେବାର ପଡ଼ିଥାଏ—
2. A woman with dishevelled hair.

ଭାଲୁକୁଣୀ ଓଷା—ଦେବ. ବ.—**ଭାଲୁକୁଣୀ (୧) ଦେଖ**
Bhālukuni oshā Bhālukuni (1) See.

ଭ୍ରାନ୍ତକୁଣୀ ମୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବଣ. ଥୀ—ଯେଉଁ ଥାର କେଶ ତେବେ ଓ
Bhānakunī munḍī ବଜ୍ରକକା ହାତ ସୟତ ନ ହୋଇ ଅତ୍ୱା
ହୋଇ ମୁଣ୍ଡର ଏଣେ ତେବେ ପଡ଼ି ଆଏ—(a woman)
With dishevelled and uncared and un-
combed hair.

ଭାଲୁ ଜ୍ଞ(ତ)ଟା—ଦେ. ୧— ଏକ ପ୍ରକାର ସର୍ବ ଧାନ—

Bhālu ja(cha)tā A species of fine paddy

ମୁଲ୍ୟ ଜୟ—ଦେ. ବି—ଭାଲୁକୁ ଶୁଣିବାର ଦିନ ଅକ୍ଷୟଶ କରିବା ଅଛି—

ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣ = ହେ. ବି—ଏକ ପଦାର ଲାମ୍—

Bhālu jāmu Eugenia Fruticosa.

ଭାଇ(ଲୋକି)ଶ୍ରୀ—ଦେ. କି—(ସ୍ନେହବଳା)—୧ । ମହାତମା; ଉତ୍ତରପାତ୍ର

Bhālu(ଭାଲୁ)ni ଭାଲୁ-1. A great anxiety.

ଭାବନା ଭାବନା ରଖି—2. Thought. [କି—ଏମନ୍ତେ ହବି]

ବିଜ୍ଞାନ ଶିଳ୍ପ ଅବଳେ କରିବ ସାହେବୀ । ମନ୍ଦିରାଥ

ପ୍ରକାଶ ଗୁଡ଼ା, ଅନ୍ତର୍ଜାମ ପ୍ରକାଶକଳା । ପରିଷଦ୍ୟ
ପ୍ରକାଶ । ୧ ॥ ୩ । ପରିଷଦ୍ୟ—୩. Consultation

[୩୧୫] ପରିଷକ୍ଷଣାତ୍ମକ ଉପରେ ପରିଷକ୍ଷଣାତ୍ମକ ଉପରେ ପରିଷକ୍ଷଣାତ୍ମକ ଉପରେ

ବି—ଏଥୁ ଅନନ୍ତରେ ସୁଧାରୁ କାରମଣ, ଆଜିର ତୁଳା
ଦିନ ୧୯୯୧ ଫେବୃଆରୀ ମହିନରେ]

ବ୍ୟା ବିଜେ △ ଶିଳ୍ପୀ—କୃତିଷ୍ଠାନ ମହାଶ୍ରଦ୍ଧା ।

ପ୍ରକଳ୍ପ ଧରନ ଗୋଟିଏବା—ଦେ. କ୍ଷ-୧। କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକ ବିପଦରେ

ମହିଳା ଧର୍ମରେ ପକାଇ ଦେବା— 1, To

ସୁତ ବିବରଣ ଗ୍ରହ; ଯେଉଁ ପ୍ରକ୍ରିଯରେ ସୂର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କର ଟୀକା
ଆୟ—2. A treatise explaining aphorisms. ୩। ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଗ୍ରହ—3 A commentary;
an annotation. ୪। ଶୁଦ୍ଧ ବିଶେଷ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—
4. A kind of house or building. ସ. ବିଶ
କଥମୟ—Speakable.

ଭାଷାକର—ସ. ବିଶ. ୫ ବି—(ଭାଷ୍ୟ + କ୍ର. ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ଅ)—
Bhāshyakara ୧। ଟୀକାକାର; ସୁତ ବିବରଣ ଲେଖକ—
ଭାଷାକାର } ଅନ୍ୟରୂପ ୧. Annotator. , ୨. ପଣିକି
ଭାଷାକର } } ବ୍ୟାଖ୍ୟାକରଣ ଓ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ରର ଟୀକାକାର
ପତଞ୍ଜଳି ମୁନୀ—2. Sage Patanjali.

ଭାଷ (ଧାରୁ)—ସ—୧। ଧ୍ୟ ପାଇବା—1. To shine.
Bhās (root) , ୨। ପ୍ରକାଶ ପାଇବା—2. To be manifest.
ଭାଷ (ସ, ସଃ, ସା) ସ. ବି. (ଭାଷ ଧାରୁ + ଶବ୍ଦକ୍ରିୟ + ଅ; + ଅସ୍ତ୍ର; + ଅ
Bhās sa,sah,sā + ଅ)—୧। ଅଭ୍ୟ; କାନ୍ତି; ଅପ୍ରି—1. Lustre;
(ଶ୍ରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) splendour. , ୨। ଗୋଟି—
2. Beauty. * ୩। (+କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ କ୍ରିୟ ରତ୍ନାଦ) ଅଲୋକ—
3. Light. ୪। ଚିରଣ—4. Ray of light.

ଭାସ—ସ, ବି. (ଭାଷ ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ଅ)—୧। ଶୁଦ୍ଧ ପମ୍ବୀ—1. The
Bhāsa vulture. , ୨। କୁକୁଟ—2. Cock; fowl
* ୩। ପଣିକିରୁଆ—3. The little cormorant(bird).
[ତୁ—ଶେଳ, ଭାସ ବା ତମିଜିଲେ—ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ]
୪। ଗୋଷ୍ଠୀ; ଗୋଶାଳା—4. Cowshed;cattle-pen.
* ୫। ସ୍ଵାଦ (ହ୍ର. ଶ)—5. Taste. , ୬। ମିଥ୍ୟା ଜ୍ଞାନ
(ହ୍ର. ଶ)—6. False knowledge. ୭। ମହା-
ଭାରତୋକ୍ତୁ ପଦକ ବିଶେଷ (ହ୍ର. ଶ)—7. Name of a
mountain mentioned in the Mahābhārata.
୮। ଭାସ (ଦେଖ) —8. Bhās (See). ଦେ.
ବି. (ନାମ) —ସ୍ଵା ବାସକଦର୍ଶ ନାଟକ ପ୍ରଶ୍ରେଷ୍ଠ
ଦ୍ୱାନମଖୋତ କବି । [ତୁ—କବିତା ବିଭବରେ ଏ
କାଳଦାସଙ୍କ ସମକଳ ।]—Name of a Sanskrit
poet, the author of Swapna-bāsabā-
dattā.

ଭାସ କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ—ସ. ବି ପୁ (ନାମ) (ବହୁଗ୍ରହ) —ଅଶୋକବନ ଭଜାତ୍ମବା
Bhāsa kar୍ତ୍ତ୍ଵନ୍ଦା ସମୟରେ କନ୍ଦମାନ ହାର କିଛି ସବନ
ସେନାପତି ଅସୁରବିଶେଷ (ହ୍ର. ଶ)—Name of a
demon, commander of R̄kabā.

ଭାସନ୍ତ୍ର—ସ. ବିଶ—(ଭାସ ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ଅନ୍ତ୍ର) —୧। ମନୋହର—
Bhāsanta 1. Beautiful; charming. , ୨। ଆପ୍ରିଶିଳ—
2. Dazzling; lustrous; shining. , ୩। ଭାସମାନ—3. Floating. ସ. ବି—୧। କ୍ରତ୍ର—
1. The moon. , ୨। ସୂର୍ଯ୍ୟ—2. The sun.
* ୪। ଭାସ—ଧାରଣ (ଦେଖ) —3. Bhāsa 1 and 2
and 3 (See).

ଭାସତ୍ର—ଦେ. ବିଶ—(ସ. ଭାସାରୁ)—ଭାସମାନ; ଭାସଥୁବା—
Bhāsanta 1. Beautiful; charming. , ୨। ଭାସନ୍ତ୍ର ଭାସମାନ ମୁନ୍ଦରେବାଲା
Floating.

ଭାସତ୍ରୀ—ସ. ବି. ଶ୍ରୀ—(ଭାସନ୍ତ୍ର + ଶ୍ରୀ)—ନନ୍ଦି; ଭାରକା—Star,
Bhāsanti

ଭାସମାନ—ସ. ବିଶ. (ଭାସ ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ଶାନ୍ତି) —୧। ଆପ୍ରିମାନ—
Bhāsamāna 1. Dazzling; lustrous. , ୨। କୋରିଃ—
(ଭାସମାନ—ଶ୍ରୀ) ଶାନ୍ତି—2. Shining; emitting rays
of light. , ୩। ଜଳରେ ଭାସଥୁବା—3. Floating.

ଭାସି ଗଲୁ—ଦେ. ଅ. [ଅବଜ୍ଞା ବା ବେଶାତ୍ମର ସୁତକ ଅବ୍ୟୁପ୍ୟ]—ମୁଁ ଏ
Bhāsi galā କଥାରୁ ଆତର କରୁ ନାହିଁ—(Interjection,
ବସେଗେ; ଜାନେଦୋ I care a fig for it)

ଭାସିତ—ସ. ବିଶ (ଭାସାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ ତ) —୧। ଚେଲୋମୟ (ହ୍ର. ଶ)—
Bhāsita 1. Shining; brilliant. , ୨। ପ୍ରଭାସମାନ
(ହ୍ର. ଶ)—2. Manifest.

ଭାସିବା—ଦେ. କି—(ସ. ଭାସ ଧାରୁ) —୧। ଜଳ ବା ବାୟୁ ଭିପ୍ରେ
Bhāsibā ଅବସ୍ଥିତ କରିବା—1. To float on water or
ଜାଗା; ମାତ୍ରମାନ air. , ୨। ବିପରୀ ହେବା; ସବସ୍ଥାନ୍ତ୍ର ହେବା—
2. To be ruined; to be overwhelmed with
calamity.

* ୩। ପ୍ଲାବିତ ହେବା; ଜଳପୂଣ୍ଡି ହେବା—3. To be
overflooded; to be flooded with water.
[ଯଥା—୪ ଦେଖ ଯାକ ନଭବତ୍ରିରେ ଭାସିତ; ତା ଅଞ୍ଜି
ଲୁହରେ ଭାସିତ ।) ପ୍ରାଦେ. (ବୌଦ୍ଧ, ବଳାହାଣ୍ତି,
ଗଢ଼ାତ) କି—ସଙ୍କ ଓ ବାଲ ଅଦରେ ଗୋଡ଼ ଦବନ୍ଧିବା
(foot) To sink in mud—(ଯଥା—ପରିରେ ମୋ
ଗୋଡ଼ଟା ଭାସିଗଲା ।)

ଭାସି ଯିବା—ଦେ. କି (ସ. ଭାସ ଧାରୁ) —୧। ଜଳ ଭିପ୍ରେ ଭାସିବା
Bhāsi jibā ଗତ କରିବା—1. To move by floating
ଭେସେଯାଓର୍ଯ୍ୟା; ମାତ୍ରମାନ on water; to drift. , ୨। ଜଳ
ପ୍ଲାବିତ ହେବା—2. To be flooded with water,

୩। ସବସ୍ଥାନ୍ତ୍ର ହେବା—3. To be ruined; to be a lost man

ଭାସିଲାଇନ—ବୈଦେ. ତ (ଇଂ. ରେବେଲାଇ) —ବେଦ ରର୍ମର ମସ୍ତଣୀ
Bhāsilaiñ କରିବାଦି ନିମନ୍ତେ, ବ୍ୟବହୃତ ତାକୁଣ୍ଠ ମଲମତିଶେଷ—
ଭେସିଲିନ୍ ମେଲିଲିନ (ଭାସିଲାଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) Vaseline.

ଭାସୁ—ସ. ବି (ଭାସ—ସ୍ଵା ପାଇବା + କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ତୁ) —ସ୍ଵର୍ଗି—
Bhāsu The sun.

ଭାସୁର—ସ. ବି (ଭାସ ଧାରୁ + ଶିଳାର୍ଥ. ଉର) —୧। ହଂତକ—
Bhāsura 1. Crystal stone. , ୨। କାର—2. Warrior.
(ଭାସୁର—ଶ୍ରୀ) ୩। କୁଣ୍ଡ ସେଗର ତିଷ୍ଠି (ହ୍ର. ଶ) —
3. Medicine for leprosy. ସ. ବିଶ—୧।
ଆପ୍ରି ସ୍କୁଲ; ଆପ୍ରିମାନ—1. Shining. , ୨। ବ୍ୟବ୍ସର—
2. Terrible (Apte).

ଭାସୁରତାପାଦନ—ଦେ. ବି (ଅନୁକର ବୈଜ୍ଞାନିକ ସରଳାତ୍ମା) —କେତେକ
Bhāsuratāpādana ଜଳାୟୀ ପଦାର୍ଥ ବିହିତ ସ୍ଥିର ହୋଇ

ରହୁଳେ ପାତ୍ରର କଲରେ ଅଣ୍ଟ ଅଣ୍ଟ ଚକକବିଆ ବିଷ୍ଣୁ
ବସିନିବା ଅଧ୍ୟେ—Crystallization.

କାନ୍ତର ୧. ୩. (ଶ୍ରୀ=ସପ୍ତି + କୁ ଧାରୀ=କରିବା +
 Bhaskara କଣ୍ଠୀ. ଅ)—୧। ଦିବାକର; ସୂର୍ଯ୍ୟ—୧. The
 sun, ୨। ଅଗ୍ନି—୨. Fire. * ; ସିକାନ୍ଦୁଣିରେମଣି
 ପ୍ରଭବ ଗ୍ରହ ବଚ୍ଚିତା ଭସରଭ୍ରମ୍ୟ—୩. Name of a
 celebrated astronomer. ୪। ଶର—୪. War-
 rior. * । ଧାରୀ ପ୍ରସ୍ତରଦରେ କାଚୁକାର୍ଯ୍ୟ ସଗଠନ-
 କାର୍ଯ୍ୟ—୫. An artist in stone or metal.
 ୬। ଅରଜୁ—୬. Calotropis Gigantea (plant).
 ୭। ସୁକଣ୍ଠି—୭. Gold. ୮। ଶିବ (ହ. ପ)—
 ୮. Siba. ୯. କଣ—କାର୍ଯ୍ୟମାଳ—Lustrous;
 dazzling. ୧୦. କର୍ପର—Camphor.

ଭସ୍ତୁର ପଣ୍ଡିତ—ଦେବ ବି (ନାମ) — ନାଗପୁରର ମହିକ୍ଷୀ ରାଜୀ ରାଜୁଙ୍କ
Bhāskara pandita ତୋସ୍ତାଳ ଦେବାନ୍ତ—Name of
the minister of the Marhatta King
Raghujī Bhonsla. [ଦୁ—ଏ ବଙ୍ଗର ନବ ବ୍ୟା
ଅଲିବନ୍ଦୀ ଖାଲ୍ ସମୟରେ ବଙ୍ଗ ଆକ୍ରମଣ କରି ନବାବଙ୍କୁ
ପରାୟନ କରି ବଙ୍ଗର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଧନୀ ଜୁଗତ ସେଠେ ଘର ଲୁହି
ଟଙ୍କା ନେଇଗଲେ । ନବାବ୍ ପେଶବାଜ୍ ଶରଣାପନ୍ଥ
ଦେବାରୁ ପେଶବାଜ୍ ଅନ୍ତରେଥରେ ଭସ୍ତୁର ବଙ୍ଗଲା ଚିଥାଗ
କଲେ (ଖ୍ରୀ ୧୭୪୭) । ପରେ ପୁଣି ଭସ୍ତୁର ବଙ୍ଗ ଆକ୍ରମଣ
କରି ନଗର ଓ ଗ୍ରାମମାନ ଲୁଣ୍ଠନ କଲେ । ଏହି ଉତ୍ସବ
'ବରୀମାନଙ୍କ ଅତିଥାର' ବୋଲି ଉତ୍ସବ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।
ଶେଷରେ ଅଲିବନ୍ଦୀ ଖାଲ୍ ଗୁପ୍ତ ଦାତକ ନିୟମକୁ କରି ଭସ୍ତୁରଙ୍କୁ
ଦୂର୍ଧ୍ୱା କଲେ । ଏଥରେ ରଦ୍ଦୁଜୀ ତୋସ୍ତାଳ କୁକୁର
ବଙ୍ଗଦେଶକୁ ବାରମାର ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ଏଥରୁ ରକ୍ଷା
ପାଇବା ପାଇଁ ୧୭୫୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟବିଦେଶେ ନବାବ୍ ରଦ୍ଦୁଜୀଙ୍କୁ
ଓଡ଼ିଶା ଝାଡ଼ି ଦେଲେ ଓ ବଙ୍ଗର ଗୌଥ ପରିବର୍ତ୍ତେ ବାର୍ତ୍ତକ
୧୭ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ରଦ୍ଦୁଜୀଙ୍କୁ ଦେବାରୁ ଅଙ୍ଗୀକାର କଲେ ।

ଭାସ୍କରାଶ୍ରତୀ—ସ. ବ (ନାମ) — ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଶିରୋମଣି ଅଦି ଜ୍ୟୋତିଷ
 Bhaskaracharjya ପ୍ରକ୍ଳବ ପ୍ରଣେତା ଜନେକ ମହାପଣ୍ଡିତ—
 Name of a great Indian astronomer.
 [ଦ୍ୱ—ଏ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଶିରୋମଣି ଅଦି ଗ୍ରହ ରଚନା କରି-
 ଥିଲେ । ଏ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ୨୭ଶ ପତାତୀରେ କଣ୍ଠାଟର ବିଜ୍ଞାନୀରରେ
 ବ୍ରାହ୍ମଣ କୁଳରେ ଜ୍ଞାନପ୍ରଦତ୍ତ କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ପିତା
 ମନ୍ଦେଶର ମଧ୍ୟ ଜ୍ୟୋତିଷୀ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ଦୂଢ଼ ପୁରୁଷ
 ଓ ପର ଯୁରୁଷମାନେ ଦେବକ୍ଷେ ଥିଲେ । ଭାସ୍କର ପାଠୀଗଣିତ
 ଓ ଧାରାଗଣିତ ଗ୍ରହ୍ନ ‘ଲାଲାବତି’ର ପ୍ରଣେତା ଥିଲେ । ଏ
 ନିଜେ ମଧ୍ୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଶିରୋମଣିର ଭାଷ୍ୟ (ବ୍ୟାଖ୍ୟା) ଲେଖି
 ଯାଇ ଅଛନ୍ତି । ସ୍ଵବଳତନ୍ତ]

**ଭାସ୍କର୍ୟ—ସ. ବ (ଭାସ୍କର + ଯ) —ଖାରୁ ପ୍ରସ୍ତରରେ ଖୋଜିଛି କରି
Bhaskarjya ମୁଣ୍ଡି ଗଠନ କରିବା କଲା; ଚତୁଃଷଷ୍ଠୀ କଲାରୁ
ଏକତ୍ରୟ—Architecture; stone and metal
carving.**

ଭାଷ୍ମୋ ଓ ଗାମା—ବୈଦେ. କି (କାମ) —ଇତ୍ତରେପର ପର୍ବ୍ରାଗାଲ୍
Bhasko di giamt ଦେଖିଯୁ ବିଖ୍ୟାତ ନାବିକ—Name of
a celebrated Portugese sailor who
visited India in the 15th century A. D.;
Vasco de Gama. [ଦ୍ରୁ—କଲମ୍ସ୍ ଭାରତ ଆବଶ୍ୟକ
କରିବାରୁ ବାହାର ଜାହାଜରେ ପର୍ମିମ ଦିଗକୁ ଯାଇ
ଆମେରିକା ଆବଶ୍ୟକ କଲେ । ଭାଷ୍ମୋ ଭାରତାନ୍ତରେ
ବାହାର ଦିଶ ଓ ପରିକା ଦିଗକୁ ଯାଇ ଉତ୍ତରମାର୍ଗ ଅନ୍ତର୍ଗତ
ବାଟେ ଦୂଲି ୧୪୯୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବଦରେ ଭାରତର ପର୍ବ୍ରାଗ
ଉପକୂଳରୁ କାଲିକଟାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ଓ ସେଠାର
ସକା (ଜାମୋରିନ)ଙ୍କ ଠାରୁ ପର୍ବ୍ରାଗାଲ୍ ସାଇର ବଣିକ
ମାନସର ଭାରତ ସହିତ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବାର ସନ୍ଦର
ପାଇଲେ ଓ ସେହିକିମ ଠାରୁ ଭାରତ ସହିତ ପର୍ବ୍ରାଗାଲ୍ବାସୀ
ମାନଙ୍କ ବାଣିଜ୍ୟ ଆବଧ ହେଲୁ ।]

ଭାସ୍ଵତୀ—ସ. ଓ. ସୀ (ଭାସ୍ + ବତ୍ + ସୀ ଓ)—ଅଣ୍ଡ—
Bhāswatī Splendour; lustre. ସ. ବିଶ. ସୀ—ଭାସ୍ଵାନ୍
 ପତର ସୀଇଙ୍କ—Feminine of Bhāswān.

Bhaswara—Shining, bright, radiant,
ବାସ୍ଵାନ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ରାତ୍ରି+କର୍ତ୍ତା=ରାତ୍ରିକର୍ତ୍ତା ୧୦. ୧୯)—
Bhaswana ୧। ବାସ୍ତିଶାଳୀ—1. Luminous; shining;
(ରାତ୍ରିଜା—ଧ୍ୱନି) , । କାରଣଶାଳୀ—2. Emitting rays of
light. ସଂ. ବି. ପୁଂ—୧। ସୁର୍ଯ୍ୟ—1. The sun
, । ଶାର—2. Hero; warrior. * । ଅର୍କଶୁଳ—
3. Calotropis Gigantea (Apte)

ଭାସୁନ—ସଂ. କ (ରତ୍ନ=ବିକାଶର୍ଥେ ଅ) —ଭୟବିକାର—
Bhasma. A thing produced from ashes.

ଭିଃ ପିଃ—ଦେ. ବି (ଇଂ. ଭାଲ୍‌ସ୍ ପେଟକ୍ ଶବ୍ଦମୁଦ୍ରା ପ୍ରଥମ ,
Bhih-pih ଅଣନ୍ତର)—ଦବ୍ୟମାନ ଛାକନ୍ଧାରୀ ପ୍ରମାତା ନିକଟରେ

ଭ. ପ୍ର.	{	ପଦସ୍ଥ ଭାବରୁ ମୂଲ୍ୟ ଅବାୟ କରି
ଭ. ପ୍ର. ପି		ଅନ୍ୟରୂପ ପ୍ରେରକରୁ ଦିଆଇବାର ଭାବ ବିଭାଗର
ଭ. ପ୍ର. ପୋଷ୍ଟ		ପଦକଳ—Value payable post.
ଭି ପି ମି ପି		

ଭି: ପି: ପାର୍ସ (ରେ)ଲ—ଦେ, ବି (ଘ°, ଭାଲ୍ୟପେନ୍ଡ ପାର୍ୱେଲ) ର ଦ—
Bhih-pih pârsar, se, l ଘାଇବେ ପ୍ରାହକଠାରୁ ତାକଥିଲାଏ
କ୍ରି ପି ପାର୍ସେଲ ଟବା ଅଦ୍ୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପଠାଯିବା ପ୍ରଳମା—
ଭି: ପି: ପାର୍ସିଲ Value payable parcel; V.P. parcel).

ଭିଅ—ପ୍ରାଦେ. [ପୁଣ୍ୟକଳ୍ପା ବ୍ରାହ୍ମଣ ସମାଜ] କି (ସ. ବିବାହ) —
Bhiṭṭ ବିବାହ—Marriage, (ଭ—କ ବିଅ ? କରା ରଥ—
ବିଏ(ସ୍ଵେ) ଧ୍ୟାହ କଥାର ଲଥା ।) ଦେ. କି (ସ. ବିଧାନ) —
କାମାନ କମାନ ଅର୍ଜନ; ଉପାର୍ଜନ—Earning.
ଭିଅ(ଏ)ଇବା—ଦେ. କି (ସ. ବିଧାନ) —୧ । ରେଇବା; ଘଟାଇବା —
Bhiṭṭ(e)ibā 1. To cause to happen, , । ବିଧାନ
କରାନ କରିବା; ଘଟିବାର ଉପାୟ କରିବା; ଫଳରେ ଘଟାଇବା —
ବିଧାନକରନା 2. To bring about; to result in,
(ଭ—ଧବ ଏ ଚାପକୁ ଏହି ସିନା ଦେବି । ଉଥରିଲ
ଯେତେ କଳ । ରଖାନାଥ. ପାଦଗ୍ରା ।) • । ସୃଷ୍ଟି
କରିବା—3. To create. (ଭ—ମେଘାଗମେ ସହି
ପୃଷ୍ଠିତ କଦମ୍ବେ ଶିଖଣ୍ଡ ତାଣ୍ଡବ ରଙ୍ଗ, ଦେଖି ଅଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରତେ
ରହୁଛାଇ ଉଥରିଛି କି ଅନଙ୍ଗ । ରଖାନାଥ. ସଯାତ୍ର ।)
• । ସଂକାଦକ କରିବା—4. To perform. * ।
ଯୋଗାତ୍ମ କରିବା—5. To arrange. (ଭ—ଅଞ୍ଜ
ଦେବ ଯେବେ, ମଣେହି ସଙ୍ଗ ଉଥରିବି ରେବେ । ପ୍ରାଚି
ପ୍ରତାପ. ଶଶିଶେଣା ।) ୨ । ଜାତ କରିବା—6. To
produce; to bring forth. ୨ । ନିର୍ମିଣ କରିବା—
7. To build. (ଭ—ଗଙ୍ଗା ସମ୍ମାନ ମଧ୍ୟ ପୁର, ଉଥର
ରହି ପୁଥୁ ବାର । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।) ୮ । ସୂର୍ଯ୍ୟପାତ
କାମାନ କମାନ କରିବା—8. To begin a work;
to commence. ୯ । ଅର୍ଜନ କରିବା—9. To
earn. ୧୦ । ସମ୍ମଦ କରିବା—10. To gather.
୧୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟପାତ କରିବା—11. To lay the
foundation of.

ଭିଅ କରି(ରେ)ଇବା —ପ୍ରାଦେ. କି (ପୁଣ୍ୟ) —ଆପଣା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ସନ୍ତୁଷ୍ଟକୁ
Bhiṭṭ karī(re)ibā ପାଦସ୍ତ କରିବା—To give one's
ବିଏ କରାନ ଧ୍ୟାହ କରାନ children in marriage.
(ଉଥ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭିଅସର—ପ୍ରାଦେ (ପୁଣ୍ୟକଳ୍ପା ବ୍ରାହ୍ମଣ ସମାଜ) କି. (ସ. ବିବାହ +
Bhiṭṭāghara ମୃଦୁ)—ବିବାହୋସ୍ତ୍ର—Marriage cere-
ବିଏବାଢ଼ି ଧ୍ୟାହ; ସାଦୋଧ୍ୟାହ mony or festival.

ଭିଅ ଚଢ଼େଇ—ପ୍ରାଦେ (ଗଢ଼କାତ) କି—ନରବାଲରେ ଓ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ
Bhiṭṭ chardhei ପନ୍ଦ୍ରାରରେ ଦଳବଢ଼ି ଦୋଇ ବିତରଣ କରୁଥିବା
ଏକ ପ୍ରକାର ପଣୀ । (ଦ୍ର—ଏମାନେ ଆହାଶରେ
ଦୃଢ଼ିଗଲବେଳେ ଶୁଣ୍ଡରେ ଝୁଲୁଥିବା ତୋରଣ
ପର ଦେଖାଯାନ୍ତି ଓ କଥର କାର୍ଯ୍ୟର ସବ କର
ଦିତ୍ତି ।)—A species of bird building
nests in river banks or seashore
flying in an arch-like course.

ଭିଆଣ—ଦେ. କି (ସ. ବିଧାନ) —୧ । ବିଧାନ—1. Dispensa-
Bhiṭṭā tion, ୨ । ରତନ; ନିର୍ମିଣ—2. Construction;
ବିଧାନ making. • । ସୃଷ୍ଟି; ସଙ୍ଗନ—3. Creation. (ଭ—
ବିଧାନ ପୁଲେ ପୁଲେ ସବୁ ଉଥର ଯେଣୁ ସେ ପ୍ରଭୁ ପୁଲ

.ବିନୋଦିଅ । ଜଗମୋହନ ପ୍ରକାଶ ।) ୪ । ଉପାୟ—
4. Means. * । କାର୍ଯ୍ୟ; ଘଟଣା—5. Act; event.
୬ । ରତନାକୌଣସି—6..Art. ୭ । ସୁଧାପାତ;
ଆରମ୍ଭ—7. Beginning. ୮ । ଜମିର ଶେଣୀ
ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜମି ଉପରେ କର
ବିପାକିବା—8. Assessment of rent] on
holdings according to the qualities of
land. ୯ । ଯେଉଁ କାମଜରେ ଜମିର ଜମା ନିରଣ
ଲେଖାଥାଏ—9. Land assessment state-
ment. ୧୦ । ମୁଢ଼ ଅଦିର ପାର—10. The boil-
ing of molasses to make syrup. ୧୧ ।
ଘଟଣ; ଘଟାଇବା—11. Bringing about.

ଭିଆଣ କରିବା—ଦେ. କି (ସ. ବିଧାନ)—ଉଥରିବା (ଦେଖ)—
Bhiṭṭā karibā

Bhiṭṭāibā (ଦେଖ).

ଭିଅତିଆଳ—ଦେ. କି (ସ. ବିଧାନରୁ)—ବିବାହ ଅଧି କାର୍ଯ୍ୟପାର୍
Bhiṭṭātīāla ବେଶ୍ୱରରୁଷେ ଫଠାଯିବା ଥାଏ ମଳିଶର ଅଥତ
ବିବାହକା ଦେଖିବାକୁ ଅଭିମରାତ୍ର (ଲୁଗାପ୍ରଭାତ)—Cheap yet
showy sort of (clothes) meant for
presentation to relations in marriage
ceremonies.

ଭିଆ ଭିତ୍ତି—ଦେ. କି (ନିର୍ଧର୍ଥକ ସହଚର) —ଅର୍ଥାଦିର ଉପାଳନ—
Bhiṭṭ bhiti Earning of money etc.

ଉପାୟଟୁପାସ୍ତ, ଅର୍ଜନଟର୍ଜନ; କାମାନଟମାନ ଅର୍ଜନଟର୍ଜନ; କମାତମା
ଭିଆ ହେବା—ପ୍ରାଦେ. (ପୁଣ୍ୟକଳ୍ପା ବ୍ରାହ୍ମଣସମାଜ) କି. (ସ. ବିବାହ) —
Bhiṭṭ heba ବିବାହ କରିବା; ବିବାହର ହେବା—

ଭିଏକରା ଧ୍ୟାହକରନା To marry.

ଭିକ(ଖ)—ଦେ. କି (ସ. ରଶ) —୧ । ଉଷାଦ୍ରବ୍ୟ—1. Alms,
Bhika(kha) , । ରଶାବୁଦ୍ଧ—2. Begging; beggary.

ଭିକ (ଭ—ବ୍ରାହ୍ମଣରୁ ସିନାଟ ଲେଖିଥାଏ ରଶ । କୃଷ୍ଣଦିନ୍ଦ୍ର
ମିଳା; ଭୀକ୍; ମୀଳ ମହାଭାରତ ବନ ।) • । ରକାର ନାମକ
ପଦକ, ରଶା, ରଦ୍ଧ, ରବୁ } ଅନ୍ୟରୂପ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—
ରକେଇ, ରକାରିଥ } 3. A name for calling
Bhikāri.

ଭିକ ରୂପିଳ—ଦେ. କି—୧ । ରଶ ଦିଅନ୍ତିବା ନିମନ୍ତେ ଉପର୍ଗିରୁକୁ

Bhika chāḍula ରଣ୍ଟୁଳ—1. Rice set apart for
ଭିକାର ଚାଲ being given away as alms. , । ରଶାଲୁକ
ଭୀକିଚାରିଲ—ରଣ୍ଟୁଳ—2. Rice received as alms.

ଭିକ ଖୁଲି—ଦେ. କି—ରଶାକାଶର ମୁଣ୍ଡ—Beggar's pouch or
Bhika jhuli ଭିକାରବୁଲୀ ଭୀକିଚାରିଲୀ �wallet.

ଭିକଥାଳ—ଦେ. କି (ସ. ରଶା+ଗୁଣୀ) —ରଶାପାତ୍ର—Baggar's
Bhikathāla ଭିକାରଥାଳ ଭୀକିକାରଥାଳ bowl.

ଭିକ(ଖ) ଦୁଃ(ଦୁ)ଖ—ଦେ. କି—(ନିର୍ଧର୍ଥକ ସହଚର) (ସ. ରଶା+ଦୁଃଖ)-

Bhika(kha) duḥ(du)kha ଜାବକା ନିବାହାର୍ଥ ରଶା ମାଗେବା ଓ
ଭିଦୁର୍ବଳ ମୂଲ ଲୁଗିବା—Begging alms and working
on wages for earning one's livelihood.

ଉଦ୍‌ଧେଶ—ଦେ. ବ—୧। ଉଦ୍‌ଧେଶ ପଦାର୍ଥଚୟ—1. Things Bhika pasarā received as alms. , । ଉଦ୍‌ଧେଶ ଥାଳ (ଦେଖ) —2. Bhika thāla [See]. * । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଯୋଗ୍ୟତା; ଉତ୍ତର ଧୂତ—3. An adopted son.

ଉଦ୍‌ଧେଶ—ଦେ. ବ, ଓ ବିଶ ପୁ—ଉଦ୍‌ଧେଶ—Beggar.

Bhikamagha ଭୀଖମଙ୍ଗ—ପୁ ଭୀଖମଙ୍ଗନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ (ଉଦ୍‌ଧେଶ—ଶ୍ଵର) (ଉଦ୍‌ଧେଶାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଭିଖାରୀ

ଉଦ୍‌ଧେଶ ମାଗିବା—ଦେ. କି—ଉଦ୍‌ଧେଶ କରିବା—To beg for alms.

Bhika māgibā ଭୀଖମାଗି ଭୀଖମଙ୍ଗ

ଉଦ୍‌ଧେଶ(ଶା,ଶା)ର—ଦେ. ବ. ପୁ—(ସ. ଉଦ୍‌ଧେଶ—ଶ୍ଵର) —୧। ଉତ୍ତର—

Bhikā[kha,kshā]ri 1. Beggar. , । ଅପର୍ତ୍ତିଆଜୀ ଭୀଖାରୀ ଉତ୍ତର ନାମ—2. A name given to persons ଭୀଖାରୀ whose elder brothers or sisters died [ଉଦ୍‌ଧେଶ(ଶା)ରୁଣୀ—ଶ୍ଵର] before his birth. ବିଶ. ପୁ—

୧। ଉଦ୍‌ଧେଶ—1. Living on alms. (ଉ—ବିରୁଧରେ ଉଦ୍‌ଧେଶ ହାତୁଣି ରଜାର । କୃଷ୍ଣଦିଂତ. ମହାଭାବତ. ଅଦ ।) , । ପ୍ରାର୍ଥୀ—2. Supplicant. (ଉ—ତୋଳିଥାଇ ନିଜ ଧୂତ ଉଦ୍‌ଧେଶ ପାଠୁକ, ଜୟତନ୍ତ୍ର ସବନର ପ୍ରସାଦ ରକାଶ । ସାଧାନାଥ. ମହାଯାନ ।)

ଉଦ୍‌ଧେଶ ପଟ୍ଟନାୟକ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଜଣେ ପ୍ରାଗିନ, ଓଡ଼ିଆ କବି Bhikāri patṭanayaka ('ଲକ୍ଷା ଦକ୍ଷନ ନାଟକ' ଏହାକୁ ଦ୍ୱାରା ଉପରିଚାରିତ । ତାରିଖୀ. ଉତ୍ତର ଉଦ୍‌ଧେଶ ।)—An ancient Oriya poet of the name.

ଉଦ୍‌ଧେଶ ବ୍ରାହ୍ମଣ—ଦେ. ବ (ସ. ଉଦ୍‌ଧେଶ+ବ୍ରାହ୍ମଣ) —୧। Bhikāri brāhmaṇa (ଶ୍ଵରାର୍ଥକ) ଉଦ୍‌ଧେଶ ବ୍ରାହ୍ମଣ—1. A ଭିକାରୀ ବାଯୁନ Brāhmaṇa living on alms; a . ଭିକାରୀ ବାଯୁନ beggar Brāhmaṇa. ୨ (ବନ୍ଦୁଦତ୍ତ)ଉଦ୍‌ଧେଶ ଗଣ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣଗଣ—2. Beggars and Brāhmaṇas.

ଉଦ୍‌ଧେଶ(ରୁ)ଣୀ—ଦେ. ବ. ପୁ—ରମ୍ଭା; ଉଦ୍‌ଧେଶ ବରୁଥିବା ଶ୍ଵର—
Bhikāri(ru)nī Beggar woman.

ଭିକାରିନୀ ଭିକାରିନୀ

ଉଦ୍‌ଧେଶ ରିସ୍ୟୁ—ଦେବେ. ବ (ରେ) ନାମ—ରାଣୀଯା ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକା Bhiktori ଉଦ୍‌ଧେଶ ଶ୍ରମଣୀ ମହାରଣୀ—The late Queen Victoria, Empress of India. [ଦ୍ୱ—ଜୀବି ଶ୍ରୀ ୧୮୧୫, ସିଂହାସନରେହିର ଶ୍ରୀ ୧୮୩୭, ଜୀବାହ ୧୮୪୦, ସର୍ବଲାଭ ଶ୍ରୀ ୧୯୦୯ । ଉଲଙ୍ଘନ ରାଜୀ ର୍ଥ ଉଦ୍‌ଧେଶମନ୍ତ୍ର ଉଦ୍‌ଧେଶମନ୍ତ୍ରମନ୍ତ୍ର ଉଦ୍‌ଧେଶ ପ୍ରାର୍ଥନା ଏ ଉଲଙ୍ଘ ସିଂହାସନ ଅଧିକାର କଲେ । ଜୀମୀନାର ସାକ୍ଷକୋବର୍ତ୍ତ ଓ ଗୋଥାର ପ୍ରିଲ୍ ଅଲବର୍ତ୍ତକ ସହିତ ଏହାକର ଦିବାହ ହେଲା ଓ ଏହାକର ତ ପୁନ ଓ କନ୍ଧ ଲାଭ ହେଲାଥିଲା । ପଥମ ପୁନ ଯୁବରାଜ ଏତ୍ତାର୍ତ୍ତ ଗମ ଏତ୍ତାର୍ତ୍ତ ରୂପେ ଶ୍ରୀ ୧୯୦୯ ରେ ଉଲଙ୍ଘନ ରାଜୀ ଓ ଉଦ୍‌ଧେଶ ସମ୍ମାନ ହୋଇଥିଲେ ଓ ଗମ ଏତ୍ତାର୍ତ୍ତ ରୂପେ

ବର୍ତ୍ତମାନ ଉଲଙ୍ଘନ ରାଜୀ ଓ ଉଦ୍‌ଧେଶ ସମ୍ମାନ ଅଟକ୍ତି । ଉଦ୍‌ଧେଶ ସିଂହାସନ ବିଦ୍ରୋହର ପର ବର୍ଷ (ଶ୍ରୀ ୧୮୫୮ରେ) ମହାରଣୀ ଉଦ୍‌ଧେଶ ଶାସନର ସ୍ଥାଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କଲେ । ଉତ୍ତରପରିଷରେ ସେ ଘୋଷଣା କଲେ ଯେ ଉଦ୍‌ଧେଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକୁ କ୍ରିତ୍ତମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଅଧିକାର ପାଇବେ ଓ ସେମାନଙ୍କ ଯୋଗଦା ଥିଲେ ତାହିଁ ଧର୍ମ ନିବିଶେଷରେ ପ୍ରତି ପ୍ରତି ରାଜକୀୟରେ ନିପୁଣ ହୋଇ ପାଇବେ । ଏହାଙ୍କ ଅମଲରେ ଏହାଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ, ଦ୍ୱାଦ୍ସୀ ଓ କନ୍ଦମୃଷ୍ଟିତମାନେ ଓ ଯୁବରାଜଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠମୁକ୍ତ ଉଦ୍‌ଧେଶ ଅଶ୍ଵମଳ କରିଥିଲେ । ୧୮୭୭ ସାଲରେ ମହାରଣୀ ଉଦ୍‌ଧେଶ ଉପାଧ ଧାରଣ କଲେ । ଏହାଙ୍କ ରାଜର କୁଣ୍ଡଳ ବର୍ଷ ବର୍ଷ ପୂର୍ବବାର ଶ୍ରୀ ୧୮୮୭ ରେ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ କୁଣ୍ଡଳ ଉତ୍ସବ ପାଇଛି ହେଉଥିଲା । ଏହାଙ୍କ ପର ପ୍ରତି ବର୍ଷ ରାଜର କରିବା କୁଣ୍ଡଳ ଅନ୍ୟ ସାହାକରଣ ପାଇଛି । ଏହାଙ୍କ ଧାର୍ଯ୍ୟ ରାଜର କାଳରେ ଉଦ୍‌ଧେଶରେ ଓ କୁଣ୍ଡଳରେ ଅନେକ ରାଜପୁରୁଷରେ ଅନେକ ଦେଶ ଭୂତ୍ର ହୋଇଥିଲା । ଏହାଙ୍କ ସମୟରେ ରେଳ ଓ ଟେଲିପ୍ରାପ୍ତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ହେଲା, ସୁଏକ କେନାର ଶୋଲା ଗଲା ଓ ନାନା ଷେଷରେ ବନ୍ଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ଅବର୍ଦ୍ଧବି ହୋଇଥିଲା—ସୁବଳତନ୍ତ୍ର]

ଉଦ୍‌ଧେଶ(ଶାରୁ)—ସ.—ଯାତ୍ରୀ କରିବା; ଉଦ୍‌ଧେଶ—

Bhiksh (root)

To beg.

ଉଦ୍‌ଧେଶ—ସ. ବ—(ଉଦ୍‌ଧେଶ ଧାରୁ + ବାବ. ଅନ୍ୟା. ଅ) —୧। ଅନୁଗ୍ରହ-
Bhiksh ପ୍ରାର୍ଥନା—1. Request for favour. , ।

ଧନ ବା ଆଦ୍ୟାତ୍ମ ପ୍ରାର୍ଥନା; ଉଦ୍‌ଧେଶ କବି—2. Begging.

* । (+ବର୍ମ ଅନ୍ୟ) —ଉଦ୍‌ଧେଶ; ଉଦ୍‌ଧେଶ ବସ୍ତୁ—
3. Alms. * । ସମ୍ବାଧୀ ବା ବ୍ୟାପ୍କରୁଷକ ପ୍ରାର୍ଥନା ଏକ ଗ୍ରାସ ଅବ—4. One mouthful of food begged for by an ascetic. * । ସେବା—5. Tending. ଦେ, ବ—ସମ୍ବାଧୀ ଓ ବ୍ୟାପ୍କରୁଷକର ଉଦ୍‌ଧେଶରୁ ବ୍ୟାପ୍କରୁଷ ରୋକନ କିମ୍ବା ନିବାହ—The act of a Sannyāsi (ascetic) taking food bestowed as alms. (ଉ—ଉଦ୍‌ଧେଶ ନ ଦେଇ ଅଗ ମୋତେ । ପାରଣା କଲା ଏ ସୁଗତେ । ଜଗନ୍ନାଥ.)

(ରଣ୍ୟ—ଗ୍ରାମ୍ୟରୂପ)

ରାଗବତ)

ଉଦ୍‌ଧେଶ(ଶାରୁ)କ—ସ. ବ (ଉଦ୍‌ଧେଶ ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ଵ ଅବ; ଉଦ୍‌ଧେଶ)—ଉଦ୍‌ଧେଶ; ଉଦ୍‌ଧେଶ—A beggar; mendicant,

(ଉଦ୍‌ଧେଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଉଦ୍‌ଧେଶ କରିବା—ଦେ. କି (ସ. ଉଦ୍‌ଧେଶ ଧାରୁ) —୧। ଉଦ୍‌ଧେଶ କରିବା—

Bhiksh karibā ଭୀଖ ମାଗିବା 1. To beg for alms.

ମିଳା କରିବା , । ଅନୁଗ୍ରହ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା—2. To

(ଉଦ୍‌ଧେଶ ମାଗିବା—ଗ୍ରାମ୍ୟରୂପ) solicit a favour. * ।

ଭୋଜନ କରିବା (ସନ୍ଧାରୀ ପତ୍ର) — ୧. To feed oneself(said of an ascetic). (ଭ—ସେ ବା ମାଗିଲୁ ଯେତେବେଳେ, ସେ ରକ୍ଷା କରେ ସନ୍ଧାରିକାଳେ । ଜଣାଥୀ ଭାଗବତ ।)

ଭିଷା ଚର୍ଯ୍ୟ—ସ. ବ—(ରକ୍ଷା + ଚରଖାରୁ + ଭବ. ସାହିତ୍ୟ + ଅ) —ରକ ମାଗେ Bhikshat charjyāt ଶାବକା ନିବାହ କରିବା—Beggary; (ରକ୍ଷାରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) begging as a profession.

ଭିଷାକ୍ଷାତ୍—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ରକ୍ଷା + ଜାବ ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ.) Bhikshākṣībī ଯେ ରକ୍ଷା କରି ପୋଷିଛୁଏ—Subsisting on (ରକ୍ଷାକ୍ଷାତ୍—ଶ୍ଵର) (ରକ୍ଷାକ୍ଷାତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) alms.

ଭିଷା ଝୁଲି—ଦେ. ବ—ରକ୍ଷା ଲକ୍ଷ୍ମି କଷ୍ଟ ରଖିଥିବାର ଥଳ ବା ମୃଖ— Bhikshat jhuli ଭିକ୍ଷାର ଝୁଲି Beggar's pouch. ମିଳାକୀ ମୌଳି (ଭ—ଦେଇ ରକ୍ଷା ଝୁଲି, ପଥେ ପଥେ ରୁଲି, ରକ୍ଷା ମାଗି ପଥେ କାହିଁ ଦିନ । ନନ୍ଦବିଶ୍ୱାର. କୁଣ୍ଡଲମାସ୍ତ୍ର ।)

ଭିଷାଟନ—ସ. ବ—(ମଧ୍ୟ ପଦଲୋହି, ରକ୍ଷା + ଅଟନ) —ରକ୍ଷା କରିବା Bhikshāṭana କିମନ୍ତ୍ରେ ଏ ଘର ସେ ଘର ଓ ନାନା ପ୍ରାନରେ ବୁଲିବା—Travelling about begging alms; mendicancy.

ଭିଷାନ୍ତ୍—ସ. ବ (ମ. ପ. ଲୋ; କର୍ମଧାରୀ, ରକ୍ଷା+ଅଳ୍ପ) —୧. ରକ୍ଷାଲକ୍ଷ୍ମ୍ୟ Bhikshānna ଆଦ୍ୟ—1. Food obtained as alms.

’ । ସନ୍ଧାରୀଙ୍କର (ରକ୍ଷାଲକ୍ଷ୍ମ୍ୟ) ଭୋଜନ—2 The meal of a Sannyasi, (bestowed as alms).

ଭିଷା ପାତ୍ର—ସ. ବ (ମ. ପ. ଲୋ; କର୍ମଧାରୀ ରକ୍ଷା+ପାତ୍ର) —ରକ ରଖିବା Bhikshā patra ଅଧାର; ରକ ଥାଳ—A beggar's (ରକ୍ଷା ଭଣ୍ଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) bowl.

ଭିଷା ପୁତ୍ର—ସ. ବ (ଅଧୁକୁଳ ପ୍ରସ୍ତୋତା)—୧. ଉପନୟନ ସମ୍ବାର Bhikshat putra ପରେ ବାଲକର ବ୍ରତର୍ଥୀ ବ୍ରତ ଉଚ୍ଚପୂର୍ବକ ଅଧୁକୁଳ ବା ଅସୁତକା ବ୍ୟକ୍ତିହାସ ସ୍ଵରୂପେ ଗୁରୁତ ବ୍ରାହ୍ମଣ କୁମାର—1. A Brâhmaṇa boy adopted as a son by a childless male or female after the sacred thread ceremony but before marriage. ୨। ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର; ଦତ୍ତକୁତ୍ତି—2. Adopted son.

ଭିଷାର୍ଥୀ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ରକ୍ଷା+ଅର୍ଥ ଧାରୁ—ମାଗିବା + କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ଇନ୍; Bhikshārthī ୧ମା. ୧ବ)—ରକ୍ଷା ମାଗିବା ବା ପାଇବା ପାଇ (ରକ୍ଷାର୍ଥୀ—ଶ୍ଵର) ଭିଷାର୍ଥୀ—Begging alms ସ. ବ—ରକ୍ଷାକ— Beggar.

ଭିଷା ଲବ୍ଦା—ସ. ବିଶ. (ଭୁଗ୍ୟା ତତ୍ତ୍ଵ ପୁରୁଷ; ରକ୍ଷା + ଲବ୍ଦା)— Bhikshā labdha ରକ୍ଷା ମାଗିବା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାପ୍ତ— Obtained by begging.

ଭିଷାଶୀ—ସ. ବିଶ. ବ ଓ ପୁଂ (ରକ୍ଷା+ଅଶ୍ଵ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ଇନ୍; ୧ମା. Bhikshāśī ୧ବରା)—ରକ୍ଷାଶୀ—Mendicant; professional beggar.

(ଭ—ସେ ଯୋଗୀ ଗୁହ ଭାବୀ ମର୍ମା ରକ୍ଷାଶୀ, ତାହାରୁକୁ ବୋଲନ୍ତି ରକ୍ଷାକ ସନ୍ଧାରୀ । କୃଷ୍ଣପିତ୍ର. ମହାଭାରତ ଶାସ୍ତ୍ର ।)

ଭିଷିତ—ସ. ବିଶ. (ରମ୍ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ଭିଷିତ)—ସାତିତ; ପ୍ରାର୍ଥିତ— Bhikshita Begged or prayed for.

ଭିଷ—ସ. ବିଶ. (ରମ୍ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ଭିଷ)—ସାତିବ— Bhikshu Soliciting; begging.

(ରକ୍ଷାକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଭ—୧। ଭିର୍ଦ୍ଦୋଷିତୀ ଦ୍ଵିତୀ ସନ୍ଧାରୀ— (ରକ୍ଷାକ—ଶ୍ଵର) 1. A Brâhmaṇa who has taken to the 4th stage of life; viz, begging in the old age (as enjoined in the Hindu Sastras); a religious mendicant.

’ । ରକାଶୀ—2. Beggar; mendicant. * । ରକ ଶିଷ୍ୟ—3. A disciple of the Buddha. * ।

ବୈକି ସନ୍ଧାରୀ—4. A Buddhist monk. * । ପରବ୍ରାତକ—5. An itinerant monk. * ।

ଦ୍ଵିତୀଯାନନ୍ଦର ବୁଦ୍ଧାବସ୍ଥାରେ ଅବଲମ୍ବନ ଶର୍ତ୍ତ ଅଶ୍ରୁ—6. The 4th or last stage in the life of a twice born, enjoined by the Sastras.

ଭିଷକ୍ଷାଶ୍ରମ—ସ. ବ. (୭ଷ୍ଟା ଭବ; ଭିଷକ୍ଷା ଅଗ୍ରମ) —ଦ୍ଵିତୀଯାନନ୍ଦର ଶାଶ୍ଵତ— Bhikshukâsrama ଦ୍ଵିତୀଯାନନ୍ଦ ଭିଷକ୍ଷାଶ୍ରମ—The fourth stage in the life of a twice-born, enjoined by the Hindu scriptures (but not observed at present).

ଭିଷେପଳାଶୀ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ରକ୍ଷା + ଦ୍ଵିତୀଯାନନ୍ଦ—ଶ୍ଵର) Bhikshopajībī ଭିଷକ୍ଷାଶ୍ରମ (See) (ଭିଷେପଳାଶୀ—ଶ୍ଵର)

ଭିଷ୍ୟମାଣ—ସ. ବ. (ରମ୍ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ଶାକର)— Bikshyamāṇa ରକ୍ଷା ମାଗୁଥିବା—Engaged in begging; begging alms.

ଭିଷାର୍ଥୀ—ଦେ. ବ ପୁଂ.—ରକାଶୀ (ଦେଖ) Bhikshārthī (See)

(ଭ—ମଦଗଜଗମନକୁ, କଦମ୍ବ, ମୁଳଅରୁ, ମଞ୍ଜାଳା ରକାରକୁ । କର୍ମସର୍ବ୍ୟ ସଙ୍ଗିତ ।)

ଭିଷା(ରି)ରୁଣୀ—ଦେ. ବ. ଶ୍ଵର—ରକାରୁଣୀ— Bhikshā(ri)ruṇī Bhiksharunī. (ଭ—ରୁଣୁ ପଦେ ଅଳ୍ପ ପ୍ରେମ ରକାରୁଣୀ । ରାଖାକାଥ ନନ୍ଦକେଷସ୍ତ୍ରା ।)

ଭିଷୁକ—ଶ୍ଵର. ବ. (ସ. ରକ୍ଷାକ)—ରକ୍ଷାକ (ଦେଖ) Bhikhuka Bhikshuka (See)

(ଭ—ରକ୍ଷାକ କଥାରୁ ସମି କରିଥିଲୁ ମାନ । ପ୍ରକାପ ପଣି ପେଣା ।)

ଭିଗ୍ରେଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଇବା) କି. (ଭୁଲ. କ. ଦେଖାନ; ଶ୍ଵ. Bhig-leiba ଭିକାନା) —୧। ଗରେ ଦେବା—1. To

(ଉଚ୍ଚରେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) make faces. ୨। ମାଲିଙ୍ଗ ହେଲେ
ଅଶ୍ୱୁ ଲେହେଡ଼େଇ ହେବା ବା ନ୍ୟନ ହେବା—୨. To
excessively humiliate oneself while
supplicating for a favour.

ଉତ୍ତରାବେଳୀ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ. ସୀ—ଉତ୍ତରାବୁଣୀ—

Bhikhāren A beggar woman.

ଉତ୍ତରା(ଜା)—ଦେ. ବିଶ—ଅର୍ଦ୍ଧ; ଓଦା—

Bhig(h)(jā) Moist.

ଭିଜୀ ମୀଳା

ଉତ୍ତରା(ଗେ, ଜା, ଜେ)ଇବା—ଦେ. କି. (ସ. ମସଜ ଧାରୁ=ମହିବା;
Bhig(h)(ge, jā, jō)ibā ବିମା ରଦ ଧାରୁ; ରିବା କିମ୍ବାର
ଭିଜାନ ଖିକନ୍ତ ରୂପ)—ଓଦା କରିବା—To moisten; to
ଭିଜାନ, ମିଳାନ

ଉତ୍ତରା(ଜି)ବା—ଦେ. କି (ଉଦ୍‌ଧାରୁ=[ଜଳ] ଦେବ କରିବା)—
Bhigi(ji)bā ଓଦା ହେବା; ଅର୍ଦ୍ଧ ହେବା—To get wet;
ଭିଜା ମୀଳା to be moistened; to be drenched or
steeped in water.

ଉତ୍ତରାଶି—ଦେ. ବି—ଓଦା କରିବା କି ସ୍ଥା—Act of moistening.
Bhijāna ଭିଜାନ ମୀଳାନା

ଉତ୍ତରା ମାଟି—ଦେ. ବି—ଅର୍ଦ୍ଧ ମୁରିବା—Wet soil: soil satura-

Bhijā māṭi ଭିଜା ମାଟି ମୀଳାନୀ ମିଟ୍ଟି ted with water.

ଉତ୍ତରି—ଦେବ. ବି (୨୦. ଉତ୍ତରି)—୧। ଡାକ୍ତରଙ୍କର ରୋଗୀଙ୍କୁ
Bhijit ଦେଖିବାକୁ ଯିବା—୧. Doctor's visit to a patient.

ଭିଜିଟ ୨। ନିମ୍ନମାନସାରେ ପରିଦର୍ଶକ କର୍ମବ୍ୟାକ୍ଷରାଗ ବିଦ୍ୟା—

ମିଜଟ ଲ୍ୟାଦିର ପରିଦର୍ଶନ—୨. Formal inspection of

a school etc. ୩। ରୋଗୀଙ୍କୁ ଚିକିତ୍ସାର୍ଥ ଦେଖିବାକୁ

ଅସିଥିବା ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ଦିଅଯିବା ସଲମି ବା ଦର୍ଶନ—

୩, A doctor's visiting fees. ୪। ପରିଦର୍ଶନ

—୪. Visit; inspection.

ଉତ୍ତରି ବହି—ଦେ. ବି (୨୦. ଉତ୍ତରି ବୁକ୍) —ସେହି ସୁଷ୍ଠବରେ

Bhijit bahi ବିଦ୍ୟାଳୟାଦିର ପରିଦର୍ଶକମାନେ ଆପଣାର ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ

ଉତ୍ତରି ବୁକ୍ ବୁକ୍ (ବହି) } ଅନ୍ୟରୂପ ଲେଖି ରଖ୍ଯାଅଛି—A

ଭିଜିଟାର ବେଇ book kept for recording the remarks

ମିଜିଟ ବହି of inspections.

ଉତ୍ତରି କାର୍ଡ(ର୍ଡ)—ଦେ. ବି (୨୦. ଉତ୍ତରି କାର୍ଡ) —ଦର୍ଶନ

Bhijit kārd(r̄d) ପଢ଼ିବା; ବୌଣସି ପଦସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି

ଭିଜିଟିକ୍ କାର୍ଡ ଦେଖା କରିବା ପାଇଁ ଉପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତି

ମିଜିଟିକ୍ କାର୍ଡ ପଦସ୍ତ ଅପଣାର କାମ ଧାର୍ମ ଲେଖି ଯେହିଁ ହି

(ଉତ୍ତରି କାର୍ଡ[ର୍ଡ]—ଅନ୍ୟରୂପ) ବାଗଳ ବା ଟକ୍କ ପଦସ୍ତ

ବ୍ୟକ୍ତିକାର୍ଡ ପଠାଇ ଦିଅନ୍ତି—A visiting card.

ଉତ୍ତରି ରେ—ଦେବ. ବି (୨୦. ଉତ୍ତରି) —ପରିଦର୍ଶନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି

Bhijitar ଭିଜିଟାର ମିଜିଟାର ପରିଦର୍ଶକ—Visitor.

ଉତ୍ତରିକଟେବଳ୍ ସ୍ଥା—୨୦. ଉତ୍ତରିକଟେବଳ୍+ସ. ଦର୍ଶ

Bhi(bhe)jitebal ghia —ଉଦ୍ଦରିଦର୍ଶ ଜାତ ଦିଅ—

ଗାଛ ସୀ ବ୍ୟାକ୍ ଗେହେ—Vegetable ghee.

ଉତ୍ତରି—ଦେ. କି—ଉତ୍ତରି (ଦେଖ)—Bhigibā (See)

Bhijibā ଭିଜା ମିଳାନା

ଉତ୍ତରି—ଦେ. ବି. ସଂ (ସ. ଅରଙ୍କ)—ତତ୍ତ୍ଵ—(ଦର୍ଶ—ସୀ)

Bhijna Skilful; intelligent or smart.

ଉତ୍ତରି—ପ୍ରାଦେ (ଯାଜପୁର) ବ—ସନ୍ଧିପୁଳ; ସନ୍ଦେହକଳକ ବିଷୟ;

Bhit ସମସ୍ୟା—A fix; a perplexing problem; dilemma. (ଯଥା—ମୋତେ ଗୋଟେ ବଢ଼ି ଉଠିପାଇଲୁ ।)

ଉତ୍ତରି—ଦେ. ବି (ସ. ଉତ୍ତରି)—୧। ପୈତ୍ରକ କାସତ୍ତୁମି; ମୌରସି

Bhit ଗରବାଢ଼ି—୧. Ancestral homestead. ,

ଭିଟା ତତ୍ତ୍ଵ ଜମି—୨. Homestead land. [ଦ୍ର—

ଭିଟି ପୈତ୍ରକ ଉତ୍ତରି—ପୈତ୍ରକ ଏବଂ ତତ୍ତ୍ଵ ଅର୍ଥରେ, ଓ କାସୁରଟା

—ଏବାତ୍ରିତ ଓ ଦରବାର ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ଉତ୍ତରି ଉତ୍ତରି(ତୋ)ଇବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସକ୍ଷମାନ୍ତ୍ରୀତି କରିବା

Bhit ut̄hāt(h)(the)iba କର ତାହାକୁ ବାସତୁମିରୁ କରିବେବା

ଉତ୍ତରି ଉତ୍ତରି କରିବା { ଅନ୍ୟରୂପ —To bring about

ଉତ୍ତରାମାଟ ଉତ୍ତରି କରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ the utter ruin of a

ଭିଟାଯ ଘୁମୁଚାନ; ଭିଟାଉତ୍ତରି କରା person by ousting

ଭିଟାଯ ଉତ୍ତରାମାଟ କରିବାକୁ him from his homestead.

ଉତ୍ତରିମିନ—ଦେବ. ବି (ଇଂ. ଉତ୍ତରିମିନ)—ବୈଜ୍ଞାନିକ ମତାନ୍ତ୍ରମାୟୀ

Bhitamin ଆଦ୍ୟରେ ଥିବା ଦରବାରଗ୍ରୂପ ପୁଷ୍ଟିକର ସାରଂଶ

ଭିଟାମିନ ମିଟାମିନ —Vitamin.

ଉତ୍ତରି—ଦେ. ବି (ସ. ବ୍ୟକ୍ତିକାର୍ଡ; ବିଦ୍ୟା ଧନ୍ୟକରଣ)—୧। ଜନତା;

Bhirda ଲେବ ଗହନ—୧. Crowd; rush of people

ଭୌତିକ ଅନ୍ୟରୂପ—୨. ଏକାକୀର୍ଣ୍ଣ ବିଦ୍ୟା ଅବସ୍ଥା;

ମୀଡର—୩. The act of drawing

tightly. ୪। ରୂପ; ନିଷକ୍ଷ—୪, Pressure. ୫।

କାର୍ଯ୍ୟର ରୂପ କା ଅଧିକ—୫. Pressure of work.

୬। କଷ୍ଟ; ଦୁଃଖ—୬. Difficulty; trouble. ୭।

ବ୍ୟକ୍ତି ଜାଲର ଗୋଟିଏ ଖଣ୍ଡ—୭. One component

piece of a big net. [ଦ୍ର—ବ୍ୟକ୍ତି ଜାଲର ମାତ୍ର ମାରିବା ପାଇଁ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଜାଲର ଉତ୍ତରାମାଟକୁ

ଗର୍ତ୍ତାର ଅବଶ୍ୟକମେତେ ଜାଲର ଲମ୍ବା କରିଯାଏ ।]

ଚୁପ୍ତ ଚୁକ୍କା—ଦେ. ବିଶ—ଚୁପ୍ତ; କଷାକଷ୍ଟ—Tight.

ଉତ୍ତରି କରିବା—ଦେ. କି—୧। କଷି କର ଟାଣିବା—୧. To draw

Bhirda karibā tightly. , । ଟାଣିବା ନିମନ୍ତେ ବିଶେଷ

[ଉତ୍ତରି ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପରିଶ୍ରମ ଦରକାର କରିବା

ଜୋରେ ଟାଣା (ଯଥା—ଦିଲ୍ଲିଆ ବା ପକୁଆ ପୋଖଣ୍ଡାରେ ବିଶେଷ

କସକର ଖିଚନା ଜାଲ ପକାଇ ତାହା ଟାଣିଲୁ ବେଳକୁ ଉତ୍ତରାମାଟରେ

ଜୋର ଚାଓନ୍ଦା ପକ୍କ ଓ ଦଳ ବାଧା ଦେବାରୁ ଜାଲ ଭାବୁରକୁ

बल चाहना	बरे)—2. To require a great
ज्ञेदकरा	force to draw. ३। ଛଗର କରିବା;
ଜିଦ କରନା	ନିଷକ୍ତ କରିବା—3. To press; to importune.

ଭିର୍ଡ ଭା(ମା,ମୋ)ଡ଼—ଦେଂ ବି (ସହଚର) । ଖୁବ୍ ଜନତା—
 Bhirda bhā(mā,mo)rda 1. A very thick crowd.
 ଭାରୀଭିଡ଼ । ଖବ ଟଗା ଓଷଧ—2. Tight drawing;
 ମିଡମାର୍ଡ tugging. ୩ । ନିଷକ୍ତାତ୍ତ୍ଵୟ—3. Importune or
 pressing request. ୪ । ଅନେବାନ୍ୟରେ
 ଟଣାଟଣି—4. Mutual dragging; tug of
 war. ୫ । ବଳ କସାକସି—5. A mutual
 test of strength between two contend-
 ing parties.

ଭିଡ଼(ଡା) ଜାଲ—ଦେ. ଡ—କଢ଼ି ଜାଲ; ଯାହା ଗୁରୁତ ଜଳରେ ପକାଯାଇ
Bhirda(rda) jāla ଦୂଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଦର୍ଶିତ ଧରନ୍ତବା ଲୋକଙ୍କଦ୍ୱାରା
ଟାନାଜାଲ ଉପରକୁ ଚଢ଼ା ହୋଇ ଥଣ୍ଡାଯାଏ—A big net
ମହାଜାଲ which is cast in deep waters and the
ends of the ropes passing through the
top and bottom of which are dragged
into the shore. [ଦୁ—ଉଡ଼ିଜାଲ ଏକାଧିକ ଶ୍ରେ
ଭତ୍ତ ଏକତ ଗୁରୁତବର ଉଡ଼ିଜାଲ ପକାଯାଏ ।]

ଭିଡ଼ା—ଦେ. କ (ସ. ପୀଡ଼ି ଧାରୁ)—୧ । ଉତ୍ତିବା; କଷି କର ଟାଣିବା	Bhirdିଟ କା ଟୋରିବା—1. Pulling or dragging ଟାନା tightly. * । ଦୃଢ଼ବନ୍ଧନ; କଷି କର ବାଜିବା— ମୀଡନା 2. Binding tightly. * । ଶୀଳେବଳ ମାଥାରଙ୍ଗୀ ଲୁଡ଼ାରେ ବନାଯିବା ଧର୍ତ୍ତା—3. A tape tied ଏତା ଡୋର tightly round a chignon. ୪ । ଗାଢ଼ା- ଲିଙ୍ଗନ—4. A tight embrace. [ଭି—ଆରନବ କୀଡ଼ା, କାଳେ ଗାଢ଼ି ଉଡ଼ା, ଅନ୍ତରବରୁ ତ, ଲଭୁଥବ କୁଡ଼ା । କରସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।] * । ପୁଣିବା— 5. Pressing. ୫ । (ସ. ବନ୍ଦୁତର) ଘଣ୍ଟ; ସମ୍ମୁଦ୍ର—6. Multitude. [ଭି—ସମ୍ରାଟ ପୁନକରେ ପାଇ କର ପିଡ଼ା, ପ୍ରତ୍ତିକୁ ଉଣାଇଲେ ତିନିଲେବ ଉଡ଼ା ବୃକ୍ଷସଂହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।] ୭ । ଚନ୍ଦୁଥିବା କୌକାର ବା ସବାରଥିର ଗତି ସ୍ଥିର କରିବା—7. Stopping ଥାମାନ ମୀଡନା the motion of a moving conveyance-
--	---

୨ । ସୁଟ୍ଟାଇବା; ମିଳିବା—୨. To cause to meet. ୩ । ସଲଗୁ କରାଇବା—୩, To cause to stick or adhere. ୪ । ଚକ୍ରଥୁବା ଯାନଅଧିର ଗତ ସ୍ଥିତି ବର୍ଣ୍ଣାଇବା—୪. To cause the motion of any conveyance to be stopped.

ଭିଡ଼ା ଭିଡ଼ା—ଦେ. ବିଶ (ସ. ବହୁତର)—ବହୁ—Many. [ଉ—
hirdā bhird   ପରକତ ପର ଯେ ମହିନେ ଲହଡା । କୁଳରେ
 ଅନେକ ବହୁତ   ବାଜିଥିଲେ ହୋଇ ରହାଯିଛା—ବୃଦ୍ଧିଷିଦ୍ଧ—
 ମନ୍ଦ ପରମ ଚନ୍ଦ ।]

ଭିଡ଼ାଭିଡ଼—ଦେ. ବ—ଅନେଖାନ୍ୟ ଟଣାଟଣି ବା ଛିକାଣ୍କେ—
Bhirdabbirdi 1. Mutual dragging. । । ଅନେଖା-
 ଟାନାଟାନି ମିଡ଼ାମିଡ଼ି ନଥରେ ସଲଗୁ ହେବା—2. Sticking
 to each other. । । ଭିତ୍ତିମ କରି ଭିଡ଼ିବା—
 3. Dragging tightly. ଦେ. ବ—ଅନେଖାନ୍ୟ
 ଅଲାଇଛ; କୁଣ୍ଠ ଅକୁଣ୍ଠ।—Tightly embracing
 each other. [ଉ—କୃଷ୍ଣ ଅଭଜୁଳ ଅନେଖା-
 ଟାରେ ପ୍ରୟୁସୁ, ରତ୍ନରିତି ହୋଇଲେ ଲଗଇ ହୁବୁୟ
 —ଶେଷିଂଚ ପଥାମନ୍ତର ୧୧ ।]

ଭିଡ଼(ତ)ଣି—ଦେ. କ—କୁଡ଼ାରେ ଭିଡ଼ିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ପିଟିପୁଲି;
Bhirdi(rdu)ni ରଡ଼ା—A tassellated tape used
 ଶାରୀର ପାଟେର ଦଢ଼ି for binding a chignon tightly.
 ଫେର୍ଦା ଡେର୍

ଭିର୍ଦ୍ବିବା—	ଦେ. କି (ସ. ପାତ୍ର ଧାରୁ)—୧ । ଛାକିବା; ଲୋରରେ Bhīrḍibā ବା କଷି କରି ଟାଣିବା—୧. To draw or; pull ଟାନା, tightly. ୨ । ଅକର୍ଷଣ କରିବା; ଓଡ଼ାଇବା; ମିଳନା ଟାଣିବା—୨. To attract; to draw; to pull. * । ଅଧିରେ ବାନ୍ଧିବା; ଦୂରଭାବରେ ଏଟେବୀଧା ବାନ୍ଧିବା—୩. To bind tightly, (ଉ— ବାହାରଲେ ଅଧିରେ ଗାମୁଖ ରତ୍ନ ସଜେ—କୃଷ୍ଣଦିନାଥ ଚେପେଥରା ମହାଭାବତ ବନ । ୪ । ଦୂରଭୂଷେ ଅଳିଙ୍ଗନ କୁଳକେ ଏକଟନା କରିବା—୪. To embrace closely; to hug. [ଉ—ପ୍ରେମରେ ଶାକୃଷ୍ଣକୁ ସମସ୍ତେ ଦୂରଲେ—କୃଷ୍ଣଦିନାଥ. ମହାଭାବତ. ସରା ।]
-------------	--

ଚାପା	* । ଦୁଡ଼ କରି ସାବଦା—5. To press closely.
ଆପନା	[ତୁ—ଗୋପ ଯୁକ୍ତରଙ୍ଗ ଶିଥେମଣି, ତୋ ପଦକଞ୍ଜ ଚୁଟିଲ ପୁଣି, ତୁକେ ଧରି ତୁ ସେ କରିଣିବି ନ ରଖିଲୁ ରହି ରେ —କବିଷୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗାତ ।) ॥ । ଦୁଡ଼ କରିରେ ସଲଗୁ କରିବା—6. To attach firmly; to fix firmly. [ତୁ—ସକୁ କଟୀରେ ପାତ ଚେଲ ରହି —କବିଷୂର୍ଯ୍ୟ. ରହାକରତମ୍ଭ. ସ-ଗୀତ ।]
କରା	
କମନା	

ଟେନେ ଛାଡ଼ାନ	୨ । ନଳିଆ ଥମ୍ ଥଦ ଫଳର ସେପାରୁ ହାତରେ ନୋଚନା	ଓହାରି ଛାଡ଼ାଇବା—7. To peel off the rind of a fruit with the hand.
ଧାରାନ	୩ । ଗତ କରୁଥିବା	ଏହାରି ବା ଚାନ୍ଦିକାଅଦିର ଗତିକ ସ୍ଵର୍ଗିତ କରିବା—8.
ମିଡନା		

ଟେପା
ଶୀଥଳା

ଜମାନ
ଅମାନା

ମୁଠୀଯେ ଧରା
ମୁଠି କଷନା

[ରତ୍ନାଶିଖି(ହେ)ବା—କର୍ମବାଚ୍ୟରୂପ]   tighten a bond; to make tighter.

ଭିରମ୍ବ—ଦେ. ବ (ଧୂକ୍ୟନ୍ତିକରଣ)—ଅନନ୍ତ ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ଗୋର—
Bhirdimba   A kind of drum.

ଭିରିଭାତ୍ତ—ଦେ. କ୍ର. ବିଶ—୧। ଦୃଢ଼ଭୂପେ ବାନ୍ଧ କର ବା ଓଡ଼ାର—
Bhirdibhatti 1. Tightly; by binding or pulling

tightly. (ଉ—ସୁଣି ସେ କୁଳେ ଥସି ଚିପୁଡ଼ା
ଟେନେଟେନେ ମିଡ଼ଭାର୍ଡ କରକେ ଚିପୁଡ଼ା, ହୋଇ ଦେହେ ଲୁଗା
ପିନ୍ଧିଲେ ରତ୍ନିଭାତ୍ତ । କୃଷ୍ଣବିଂଦୁ ମହାଭାବତ. ବନ ।)

ଭିରିହେବା—ଦେ. କ୍ର—୧। ବନନରୁ ମୁଲ ହେବା ସକାଶେ ଟାଣି
Bhirdihebā ଓଡ଼ାରି ହେବା—1. To pull one's self

ରତ୍ନିଭାତ୍ତି ହେବା } —ଅନ୍ୟରୂପ with force in order
ରତ୍ନିମୋଡ଼ି ହେବା } —ଅନ୍ୟରୂପ to be extricated from
ଆଡ଼ିମୋଡ଼ି କରା, ଆଡ଼ିମୋଡ଼ି କରା a bondage. ୨। ମୋଡ଼ି

[ଖାପ୍ରା], ଆଡ଼ିଭାଙ୍ଗା ରତ୍ନି ହେବା; ଅଜେ ପ୍ରତ୍ୟକାଦି ବିଶେଷ
ର୍ତ୍ତିଚତେ ରହନା କରିବା—2. To throw about one's

limbs. (ଉ—ଯେତେକ ଥୁଲ ଗର୍ବ ପଛ, ଜାଣ୍ମ
ହେବ କୁ ହେଲ ଭେଦ । କବିଧୂର୍ଯ୍ୟ କବିତା)।

ଭିର୍ଦେ—ଦେ. କ୍ର. ବିଶ—ଦୃଢ଼ଭାବରେ; ଖୁବ୍ ବିରିକର—Tightly;
Bhirdē firmly. (ଉ—ଭୁବ ପାଣିକୁ ଲଜ ମୋ ଗଲେ, ଭିର୍ଦେ ପଦ
ଜୋରେ ମିଡ଼କର କଞ୍ଚ ଖଣ୍ଡ ଧରଣି ତଳେ । କବିଧୂର୍ଯ୍ୟ, କଶୋଘ
(ରତ୍ନିରେ; ରତ୍ନିକର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ତଣ୍ଣୁ 'ର' ଗତ ।

ଭିର୍ଦ୍ରିଶା—ଦେ. ବିଶ. (ସ ଭିନ୍ନ ରନ) —ରତ୍ନା ରତ୍ନା (ଦେଖ) —
Bhīr̥-bhīr̥

Bhīr̥-bhīr̥ (See)
ଟୁକୁରାଟୁକୁରା ଚିରଚିର

ଭିଣ୍ଣ—ଦେ. ବ. (ସ. ରନ) —୧। ଭୁଲା ଥଦକୁ ପିଣ୍ଡିବା—1.
Bhīn̥ Carding (of cotton). , । ବିଦାରଣ—
ଧୂନା ଧୂନନା 2. Splitting up; tearing up. " ।
ଧୂନା[ଶ୍ଵରୀ] ଧୂନରୀ ଗର୍ଭର ସମ୍ମୁଢ଼ା—3. Scratching,
deeply. " । ପେଣ୍ଠି ବ୍ୟକ୍ତି ଭୁଲାକୁ ରଣେ—
ଧୂନୋହୁଣ୍ଡ 4. Cotton carder. * । ଦେ. ବିଶ.—ପିଣ୍ଡା
ପ୍ଲୋର୍ଥୁବା—5. Carded.

ଭିଣ୍ଣ(ଶେ)ରବା—ଦେ. କ୍ର—(ରତ୍ନିବା କିମ୍ବା ରଣେନ୍ଦ୍ର ବୁପ) —ଅନ୍ୟ
Bhīn̥(ne)ibā ଧାସ ପିଣ୍ଡିବା କିମ୍ବା କବିରବା—To
ଧୂନା ଧୂନାଧାନା cause to be carded.

ଭିଣ୍ଣା କାଣ୍ଡ—ଦେ. ବ— ଭୁଲା ରତ୍ନିବାର ଧକୁ—Cotton-carding
Rhīn̥ kānda ଧୂନାରୀର ଆଛାଡ଼ ଧୂନାରିକା କାଠ bow.
[ରତ୍ନା ନାଲୁ]—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଭିଣ୍ଣା(ଶି) ଭିଣ୍ଣା—ଦେ. ବିଶ (ସ.ରନ ରନ) —ବିହୁଟା; ଭିଣ୍ଣା ପର
Bhīn̥(ni) bhīn̥ ବିଦାରତ; ହବ ହବ ହୋଇ ବିଦାରତ
ଧୂନୋଧୂନୋ, ତୁଳୋଧୂନୋ ହୋର୍ଥୁବା—Torn or split up in
ଚିର ଚିର to splinters or rags; shredded.

ଭିଣ୍ଣା ଭିଣ୍ଣି—ଦେ. କ—୧। ଭୁଲା ରତ୍ନିବା ବା ପିଣ୍ଡିବା ଅଦି କାର୍ଯ୍ୟ—
Bhīn̥ bhīn̥ ଧୂନାଧୂନି, ଅଁଚାଡ଼ା ଅଁଚାଡ଼ି 1. Carding
ଧୂନା ଧୂନି of cotton. , । ପରାରକୁ ସମ୍ମୁଢ଼ିବା; ସମ୍ମୁଢ଼ା
ସମ୍ମୁଢ଼—2. Scratching of one another.

ଭିଣ୍ଣା ହାତୁଡ଼ି—ଦେ. ବ—ଭୁଲା ରତ୍ନିବା ଧକୁର ସୁତ୍ର ଅଲ୍ଲେଡ଼ନ କରିବା
Bhīn̥ haturdi ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବ୍ରତ ଦୂର ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଲକ ସୁତ୍ର
ଧୂନାରୀର ହାତଭୌ କାଠ—The dumbbell used for strik-
ଧୂନାରିକା ହୃଥୁରି ing the string of a carding bow.

ଭିଣ୍ଣି—ଦେ. କ୍ର. ବିଶ ବା ସ. ଧୂ ଧାରୁ; ଦେହନ ବା
Bhīn̥ibā ଧକୁନ) —୧। (ଭୁଲାକୁ) ପିଣ୍ଡିବା—1. To card
ଧୂନା ଧୂନନା (cotton). , । ହବ ହବ କରି ବିଦାରଣ
[ରତ୍ନା ହେ(ଶି)ବା—କର୍ମବାଚ୍ୟରୂପ] କରିବା—2. To tear
up into shreds or splinters.

ଭିଣ୍ଣି ଭିଣ୍ଣି—ଦେ. କ୍ର. ବିଶ—ରଲଭୂପେ; ପ୍ରାଙ୍ଗଳଭାବରେ; ତନ ତନ
Bhīn̥i bhīn̥i   कର—Thoroughly; minutely.
ଖୁବ୍ ଭାଲ କରେ ଧୂନ ଧୂନ କର

ଭିଣ୍ଣି ଭିଣ୍ଣି ହେବା—ପ୍ରାଦେ.(ପାକପୁର)କି—ରାଗରେ ଗରଗର ହେବା—
Bhīn̥i bhīn̥i hebā To burn with anger; to foam
ରାଗେ ଗର ଗର କରା କୋଷମେ ଶିର ଶିରାନା with rage.

ଭିଣ୍ଣି ହେବା—ଦେ. କ୍ର—୧। ପିଣ୍ଡା ହୋଇ ପାରିବା—1. To be
Bhīn̥i hebā capable of being carded. , । ରତ୍ନି—
ହୋଇ ଯିବା (ଦେଖ) —2. Bhīn̥i hoi jibā (See)

ଭିଣ୍ଣି ହୋଇଯିବା—ଦେ. କ୍ର—କବିବକ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିବା—
Bhīn̥i hoijibā To be pestered (from all
ବ୍ୟକ୍ତିବାନ୍ତହେତ୍ତା ଧୂନାଜାନା quarters); to be bothered.

ଭିଣେ(ଶେ)ଇ—ଦେ. ବ. (ସ. ରଗୀପତି) —୧। ରଗୀପତି—
Bhīn̥e(nō)i 1. Sister's husband. (ଉ—ଦରି)

ବୋନାଈ, ବନାଈ କରୁଥିଲେ କବୁ । ଉଣେଇ କଲୁ ଏଡ଼େ କର୍ମ—
ଅହନୀଳ ଜଗବାଥ୍-ପ୍ରାଗବତ ।) [ଦ୍ଵା—ଅମ ସମାଜରେ କୌଣସି
ପ୍ରାଣର ବଢ଼ି-ବର୍ତ୍ତଣୀଙ୍କର ଓ ସାନ ଉତ୍ତଣୀଙ୍କର ସ୍ଥାମୀ ତାର
—ଉଣେଇ ଅଟେ । ଶ୍ରୀମାନଙ୍କର ସାତ ଉତ୍ତଣୀଙ୍କ ସ୍ଥାମୀ ଉତ୍ତଣୀ-
ଚୋଟି ଓ ବଢ଼ି ଉତ୍ତଣୀଙ୍କ ସ୍ଥାମୀ ଉଣେଇ ଅଟନ୍ତି ।
ଉଣେଇର ଅପେକ୍ଷିକ ସମକ୍ଷୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଶଳ, ଶଳାଭାବକ
ଓ ଶାଳୀ; ଏମାନେ ପରିଷର ପରହାସପ୍ରାଣୀୟ । ଉତ୍ତଣୀ-
ଚୋଟିର ଅପେକ୍ଷିକ ବ୍ୟକ୍ତି ଦେବପାଶ; ଏହୁଦେଁ ଧରାଇର
ପରହାସ ସ୍ଥାମୀୟ କୃଦନ୍ତି ।] , । ବୁଲା ଉଣୀବା କର୍ମ—

ଖୂନାଈ 2. Cotton-carding. * । ବୁଲା ଉଣୀବାର ମନ୍ତ୍ର—
ଶୁନାଈ 3. The wages paid for carding cotton.
ଭିତ୍ତି—ଦେ. ବଣ—ଭିତ୍ତି (ଦେଖ) —Bhitari (See).

Bhit-ri (ରତ୍ନାଥ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭିତ୍ତି ବଲଦ—ପ୍ରାଦେ (ସମକ୍ଷୟର) ବି—ଶଗଡ଼ରେ ବା ବଲରେ
Bhit-ri balad ଲୁଣିଥିବା ବାଥ ପାଖର ବଲଦ । (ଏହାକୁ
(ବିପସ୍ତ—ବାହାର ବଲଦ) ଅନ୍ତାଇବାର ଦ୍ୱାନ ଭିତ୍ତିରେ ତତ୍ତ୍ଵ ।)—
The bullock yoked to the left side of a
cart or plough.

ଭିତ୍ତିରା ପିଲା—ପ୍ରାଦେ (ଗଢ଼ାଗ) ବି—ଭିତ୍ତିରା ପିଲା (ଦେଖ)
Bhit-riā pilā Bhitiria pilā (See).

ଭିତ—ଦେ. ଅ (ସ. ଉତ୍ତି ବା ଅଭିତଃ)—୧ । ଅଭି; ଦିଗ—
Bhita 1. Direction. ୨ । ଦିଲ; ପଣ—2. Party.

ଦିକ ଆର— ୩. Side.

ଭିତର—ଦେ. ବି—(ସ. ଅଭ୍ୟନ୍ତର) ଅଭ୍ୟନ୍ତର; ଅନ୍ତର୍ଷ୍ରଳ—1. Inside;
Bhitara interior. ୨ । ମଧ୍ୟ—2. Midst; the middle.
ଭି(ଭେ)ତର “ । ଉଥସ; ଅନ୍ତର୍ଷ୍ରଳ—3. Harem; female
ମିତର, ଅନ୍ଦର apartments. (ଭ—ସେ ଘୋବ ଅଞ୍ଜି ମାତ୍ର ଯାଇ
(ବିପସ୍ତ—ବାହାର) ଉତ୍ତରକୁ, ବୁଝେ ଅସି କହିଲ ନୃତ୍ୟ
ଦିଲକଙ୍କୁ । କୃଷ୍ଣିଂଦ, ମହାଭାବତ. ବନ ।) ୪ । ମନ;
ଅନ୍ତର୍ଷ୍ରଳରଣ; ହୃଦୟ—4. Heart; mind. (ଭ—
ଗୋଳ ଦେଇ ଗୋର ବାହାର ଉତ୍ତର । କହିଯୁର୍ଯ୍ୟ ବିଶେଷ
ତମ୍ଭୁ, ଗ ଶାର; କଥା କନ୍ତୁଆଏ ବରମରୁ, ଧଳିଯାଇଆଏ
ସରମରୁ, ଉତ୍ତରେ ଉତ୍ତରେ ଯାଦା ଦକ୍ଷାଏ, ସାରୀ
ଦକ୍ଷାଏ ଧରମରୁ । ତର ।) * । ଅନ୍ତର୍ଷ୍ରଳ ରତ୍ନ—
5. Inward wish. ସ. ଉତ୍ତି—୧ । ଅଭ୍ୟନ୍ତର;
ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ ଅବସ୍ଥିତ (ଯଥା—ଭିତରଥିବାନ୍ତି)—
1. Internal. ୨ । ଗ୍ରୁ—2. Secret. * । ଅନ୍ତର୍ଷ୍ରଳ;
ମାନସିକ—3. Mental. (ଭ—ବରନ୍ତି ଅଞ୍ଜି ଅନେବ
ଶ୍ରୀ, କେହ ନ କାଣେ ଉତ୍ତର ପାପ । ଯାନକୁଣ୍ଠ. ରସ-
କଳୋଳ ।) ୫ । ଦୁଇ ମଧ୍ୟକର୍ତ୍ତା—4. Placed or
situated between two; interlocated.

ଭିତର ଅଗଣା—ଦେ. ବି (ସ. ଅଭ୍ୟନ୍ତର+ଅଙ୍ଗଳ)—୧ । ମୃଦୁର
Bhitara aganā ଅଭ୍ୟନ୍ତରସ୍ତୁ ପ୍ରାଣଗଣ—1. Inner court-
(ଭିତର ଅଙ୍ଗଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) yard of a house. ୨ । ମୃଦୁର

ଭିତର ପରମ୍ପରା ଅନ୍ତର୍ଷ୍ରଳ ସମ୍ବନ୍ଧ ଅଗଣା (ଯହିରେ ପରିବାରର
ମିତରି ଆ (ଅନ) ଶ୍ରୀମାନେ ଉତ୍ତରପଳକ ହୃଦୟି)—2.

The courtyard of a house attached to
the female apartments.

ଭିତର କଥା—ଦେ. ବି (ସ. ଅଭ୍ୟନ୍ତର+କଥା)—୧ । ଅଭ୍ୟନ୍ତରସ
Bhitara kathā କଷୟ—1. Internal affairs. ୨ ।

(ଉତ୍ତର ବିଷୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ହୃଦୟରେ ଶୁଷ୍ଟ ଲାବ—2. Secret
ଭିତରେର କଥା mentality. ୩ । ଅନ୍ତର୍ଷ୍ରଳ ରତ୍ନ—3.

ମିର୍ରିଯା ଆତ �Inward wish. ୪ । ଚନ୍ଦ୍ର—4.
Thought.

ଭିତର ଘର—ଦେ. ବି—୧ । ଅନ୍ତର୍ଷ୍ରଳ—1. Inner apart-
Bhitara ghara ments. [ଭ—ଭୁମ୍ବେ ବୋଲିବ ଉତ୍ତର
ଭିତର ବାଡି ଘରେ ଥାଇ । କୃଷ୍ଣିଂଦ. ମହାଭାବତ ବନ ।]

ଅନ୍ଦରକ୍ଷା ଘର । ୨ । ମୃଦୁର ଅଭ୍ୟନ୍ତର ଅଂଶରେ ନିର୍ମିତ ମୃଦୁ—
2. A house built inside the premises.
ପ୍ରାଦେ (ଖୋରଧା) ବି—ବ୍ୟେଷେ ଘର—Kitchen;
cook-room.

ଭିତର ଛ(ଛେ)ଉ—ପ୍ରାଦେ (ପୁଣୀ ଜଗବାଥ ମନ୍ତ୍ର) ବି—ମନ୍ତ୍ରରରେ
Bhitara chha(chhe)u ସେବକମାନଙ୍କର ଉତ୍ତାବଧାରକ କର୍ମ-
ରିତରକୁ(ଛେ)—ଅନ୍ୟରୂପ] କୃଷ୍ଣବର ରକଦଭ୍ର ଉପାଧିଦଶେ—
(ଉତ୍ତରକୁ ପଠନାୟକ—ଅନ୍ୟରୂପ) A title granted to
the person who is appointed to super-
vise the daily service of a Deity.

ଭିତର ତହବିଲ—ଦେ. ବି (ସ. ଅଭ୍ୟନ୍ତର+ପା. ତହବିଲ)—ଗତିର
Bhitara tahabil ବା ସଂକଳିତ ଧନ—Hoarded wealth,
ବାହାର ତହବିଲ } ବିପସ୍ତ ଧନ ଧନ ଧନ ଧନ ଧନ ଧନ ଧନ
ଭିତର ତହବିଲ ବା ଧନ ଧନ ଧନ ଧନ ଧନ ଧନ ଧନ
ମିତର ତହବିଲ ତହବିଲ, ଯହିରୁ ତଳନ୍ତି ଅୟ କୃଷ୍ଣ ପଳେ;
ଉତ୍ତର ତହବିଲ, ଯହିରୁ ଧନ ଗତି ରହେ ଅନ୍ତର୍ବାର୍ଯ୍ୟ
ପ୍ରୟୋଜନ ବିନା ଯେଉଁ ତହବିଲରେ ଦାତ ଦିଅଯାଏ ନାହିଁ ।]

ଭିତର ଦୋଳ—ଦେ. ବି—ଶାକୁଣ ବିପସ୍ତ ଉପରେ ପାଲୁ ନ ଶକୁ ନବମା
Bhitara dojā ଦିନ ଅବର ଅର୍ପଣ—The sprinkling
(ଉତ୍ତର ପର୍ବୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) of Abira or red powder on
the image of Kṛushṇa on the ninth
day of the lighted fortnight of Phālguna.
[ଦ୍ଵା—ତହି ପରଦିନ (ପରଦିନପରମା) ଠାରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣମୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ଦେବବିପସ୍ତ ମନ୍ତ୍ରର ବାହାରକୁ ନିଅ ସାର ବାହାର—
ପର୍ବୁ ଉତ୍ସବ କରିଯାଏ ।]

ଭିତର ପରସ୍ତ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶର) ବି (ଭୁଲ ବ. ଭିତର ପରସ୍ତ)—
Bhitara parasta ଭିତର ଅଗଣା (ଦେଖ)—Bhitara
aganā (See)

ଭିତର୍ପୁଜା—ଦେ. ସ. ବ. (ସ. ଅଭ୍ୟନ୍ତର+ପୂଜା)—ଦୁର୍ଗାବର ଶରଦ-
Bhitara-puja ବାଲାନ ଷୋଡ଼ଶ ଦିନ ବ୍ୟାପୀ ପୂଜକର ଅର୍ପଣ
ଭିତର ପୂଜା (ଅର୍ପିନ କୃଷ୍ଣ ଅଷ୍ଟମୀ) ଠାରୁ ନବସନ୍ଧିକା ପୂଜାର

ଅରମ୍ଭ (ଅର୍ଚିକ ଶୁଳ୍କ ସ୍ପୃମୀ) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୂର୍ଗାକର ପୂଜା—
The worship of the Goddess Durga for
16 days beginning from the 8th of the
dark fortnight of Āświna to the 8th of
the bright fortnight, both inclusive.

[ଦ୍ୱ—ଦୂର୍ଗାକର ଶୋଳ ଦିନ ବ୍ୟାପୀ ଶାରଦୀୟ ପୂଜନ
ଅର୍ଚିକ ଶୁଳ୍କ ଅର୍ପମୀଠାରୁ ଅରମ୍ଭ ହୋଇ ଅର୍ଚିକ ଶୁଳ୍କ
ନବମୀରେ ସମାପ୍ତ ହୁଏ; ନବ ଦିନ ବ୍ୟାପୀ ପୂଜନ ଅର୍ଚିକ
ଶୁଳ୍କ ପ୍ରତିପଦାତାରୁ ଅରବ୍ଧ ହୋଇ ଶୁଳ୍କ ନବମୀରେ ସମାପ୍ତ
ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ବ୍ୟାପୀ ବା ନବପଢ଼ିବା ପୂଜା ଶୁଳ୍କ
ସ୍ପୃମୀରେ ଅରବ୍ଧ ହୋଇ ନବମୀରେ ସମାପ୍ତ ହୁଏ। ଏହି
ଶୋଳ ଦିନ ମଧ୍ୟରୁ ବା ନଥ ଦିନ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରଥମ ୧୦
ଦିନ ବା ୨ ଦିନ ପ୍ରତିମାଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରର ମଧ୍ୟରେ ପୂଜା କରସାଏ
ଏହି ପୂଜାକୁ ଉତ୍ତର ପୂଜା କହନ୍ତି । ଶୁଳ୍କ ସ୍ପୃମୀଠାରୁ ଶୁଳ୍କ
ନବମୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ ପୂଜା ହୁଏ ତାକୁ ବାହାର ପୂଜା
ବୋଲସାଏ; କାରଣ, ଏହି ୨ ଦିନ ଦୂର୍ଗାକର ପାତକୁ ବା
ମୁଣ୍ଡୀ ମୁଣ୍ଡିକୁ ମନ୍ତ୍ରର ବାହାରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି
ଶ୍ଵାନରେ ଶ୍ଵାସିତ କରସାର ପୂଜା କରସାଏ ।]

ଉତ୍ତର ପାଇ—ଦେ. ବ—୧ । ପଦାର୍ଥ ଅନୁଷ୍ଠାଳରେ ଥିବା ମେଲ—
Bhitara phānka 1. A gap inside the body of
କୌପର ଏକ ବ୍ୟାପୀ । ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅର୍ଥନ୍ତଶାଖା ବିବାଦ—
ମୌତର ଫାଁକ 2. Internal dispute or rupture.
ଉତ୍ତର ପାଇ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଯାହା ଉତ୍ତର ପାଇ ଅଛି—
Bhitara phānka 1. Having a gap in the inside.
କୌପରା ମୌତର ଫାଁକ । ୨ । ଘୋଲ—2. Hallow.

ଉତ୍ତର ବାହାର—ଦେ. ବ. (ବିଷ୍ଣୁତ ସହଚର; ସ. ଅର୍ଥନ୍ତର +
Bhitara bāhāra ବହୁଃ) —୧ । ଅନ୍ତର ଓ ବହୁଃପ୍ରକାଶ—1.
ଭିତର ବାହାର Inside and outside. ୨ । ମନ ଓ ଦେହ—
ଭିତର ବାହାର 2. Mind and body. ୩ । ମାନସିକ ବିନ୍ଦୁ
ଓ ବହୁଃପ୍ରକାଶିତ ବାହାର—3. Mental thoughts
and external expressions.

ଉତ୍ତର ଭଣ୍ଡାର—ଦେ. ବ. (ସ. ଅର୍ଥନ୍ତର +ଭଣ୍ଡାର)—ଶୁଳ୍କ
Bhitara bhandāra ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଵାବା ଗଢ଼ିତ ଧନର ଭଣ୍ଡାର—
(ବିଷ୍ଣୁତ—ବାହାର ଭଣ୍ଡାର) Private treasury.
ଭିତର ଭାଙ୍ଗାର [ଦ୍ୱ— ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଉତ୍ତର ପାଇଁ ଧନ ନିଅଣ୍ଟ ହେଲେ
ଭିତର ଭାଙ୍ଗାର ଏ ଧନ କଢ଼ି ହୁଏ ।] (ଭ—ଏହି ମନେ ଦୂର
ଶୁଳ୍କ ଦିବସ ଗଲା, ଉତ୍ତର ଭଣ୍ଡାର ଯନ୍ତ୍ର ଶଙ୍କା ସାରିଲା ।
ପ୍ରାଚୀ. ନଳ ଉତ୍ତର ।)

ଉତ୍ତର ସେବା—ଦେ. ବ—ଦେବଦେଖାନକୁ ମନ୍ତ୍ରର ମଧ୍ୟରେ
Bhitara seba ଦେବତାମାନଙ୍କୁ କରସିବା ସେବା (ଯଥା—ପୁରୁଷ
ପାଳକ, ପୂଜା ପଣ୍ଡା, ମୁଖ ସିଦ୍ଧାତ୍ମା ଅଦକର ସେବା—
The services done to a Deity within the
'holy of holies' of the temple or the
inner shrine.

ଉତ୍ତର(ତି)ର—ଦେ. ବଣ. (ସ. ଅର୍ଥନ୍ତରକ)—୧ । ଅର୍ଥନ୍ତଶାଖା—
Bhita(ti)ri 1. Internal. ୨ । ଅନ୍ତରକ; ମାନସିକ—
ଶୁଳ୍କ, ଭିତରୀ 2. Inward; mental. ୩ ଶୁଳ୍କ—3. Secret. ୪
ଭିତରୀ ଗୋପନୀୟ—4. Confidential. * । ଅନ୍ତରୀର ସମକୀୟ—
5. Relating to the female apartments.
ପ୍ରାଦେ. (ଉତ୍ତର ଭାଖା)—୧ । ଉତ୍ତରକୁ—1. Into,
, । ମଧ୍ୟରେ—2. Inside; in; amongst.
ଉତ୍ତର(ତି)ର କଥା—ଦେ. ବ—(ସ. ଅର୍ଥନ୍ତରକ +କଥା)—୧ ।
Bhita(ti)ri kathā ଶୁଳ୍କ କଥା—1. Secret or confi-
dential; matter
ଭିତରୀ କଥା , । ଅର୍ଥନ୍ତଶାଖା କଷ୍ଟୀ—2. Internal affair.
[ଉତ୍ତର(ତି)ର ମାମଲକ—ଅନ୍ୟରୂପ] * । ଅବୈଷିଧ ଭ୍ରମୀ—
3. Underhand means. ୪ । ଅନ୍ତରକ ଉତ୍ତର—
4. Inward wish.

ଉତ୍ତର(ତି)ରିଆ—ଦେ. ବଣ—(ସ. ଅର୍ଥନ୍ତରକ) —୧ । ଅର୍ଥନ୍ତଶାଖା—
Bhita(ti)riā ଭିତରିଆ 1. Internal; inner ୨ ।
ଭିତରିଆ ଅନ୍ତରୀର ସମକୀୟ—2. Relating to the harem.
* । ରହସ୍ୟ ଦେବକାଣ—3. Prying into or unrav-
elling secrets ୪ । ଅନ୍ତରକ; ମାନସିକ—
4. Inward; mental. * । ଶୁଳ୍କ—5. Secret. ଦେ
ବ—ରହସ୍ୟ ଦେବକାଣ ବର୍ଣ୍ଣି—One who prie
into or unravels secrets.

ଉତ୍ତର(ତି)ର ଶୁଳ୍କ(ଲି)—ଦେ. ବ—୧ । ଶୁଳ୍କ ବା କୁଟ ଅତରଣ—
Bhita(ti)ri shūl(lī) 1. Diplomacy; tactics
ଭିତରିଚାଲ ଭିତରିଚାଲ ୨ । ପ୍ଲଟ—2. Plot.

ଉତ୍ତର(ତି)ରିଆ ଟୋକା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଢ଼ିଲାତ) ବ—ଶ୍ଵାସାନନ୍ଦ ଅନ୍ତରିଆ—
Bhita(ti)riā tokā ପୁରକ ଖର ନିଅଣ୍ଟ କରିବା ପିଲ
[ଉତ୍ତର(ତି)ରିଆ ପିଲ—ଅନ୍ୟରୂପ] ଶୁଳ୍କର—A page or
young boy engaged in a Raja's harem or
seraglio.

ଉତ୍ତର(ତି)ର ଖର—ଦେ. ବ—(ସ. ଅର୍ଥନ୍ତରକ +ପା. ଖର)—
Bhita(ti)ri khabara ୧ । ଅର୍ଥନ୍ତଶାଖା ସମ୍ବାଦ—1. News
ଭିତରିଖର ବିବାଦରେ ବିଭିନ୍ନ କାରଣରେ ଆନ୍ତରିକ କାରଣରେ ବିଭିନ୍ନ
ଭିତରିଖର 2. Secret news. * । ଗୋପନୀୟ ସବାଦ—
3. Confidential information. ୪ । ଅନ୍ତରୀର ସବାଦ—
ଆସିଥିବା ସବାଦ—4. News sent from the
harem by the Ranees.

ଉତ୍ତର(ତି)ର ପେଚା(ଶ୍ଵାସିତିକାରୀ)—ଦେ. ବ (ସ. ଅର୍ଥନ୍ତରକ +ପା. ପେଚା)—
Bhita(ti)ri pecha(shvāsikārī) କୁଟ ଶବ୍ଦ ବା କୌଣସି—
ଭିତରପ୍ରାଣିକ ଭିତରିପ୍ରାଣିକ Secret device; covert means.
ଉତ୍ତର(ତି)ର ଉତ୍ତର(ତି)ର—ଦେ. କ୍ଷ. ବଣ—ଗୋପନୀୟ—Secretly.
Bhita(ti)ri bhita(ti)ri ଭିତରରେ ଭିତରରେ ଭିତରିଭିତର
ଉତ୍ତରେ—ଦେ. କ୍ଷ. ବଣ; ଅବୈଷିଧ (ସ. ଅର୍ଥନ୍ତରକ)—
Bhitare ୧ । ଅନ୍ତରୀର ସବାଦ—1. Inside (ଉ—ବାହାରେ

ଭିତରେ ସାବୁ ଉଚରେ ମାରୁ । ତଣ ।) , । ଅନେକଙ୍କ
ମିତର ମଧ୍ୟରେ—2. Amongst (many). (ଉ—କୋଟିଏ
ଉଚରେ ଗୋଟିଏ ମଣିଷ ଦେଖିଲଇ କାହିଁ ତୋଳେ । ତଣ)
• । ହୃଦୟରେ; ମନରେ—3. In the heart;
mentally. ୪ । ଦେହ; ହାତ—4. By. (ଯଥା—
ତୋ ଉଚରେ ଯାହା ଦେବ ତାହା ରୁ କର) * ।
ଗୋପନରେ; ଶୁଣରେ; ଲୋକ ନୟକ ଅଗୋଚରରେ—
5. Secretly. (ଉ—ଦହରେ ମାରଛି ବହୁତ ଶ୍ରୀ,
ଉଚରେ କରୁଛି ଅପାର ପାପ । ତଣ ।) ୬ । ସମସ୍ତର
ସୀମା ମଧ୍ୟରେ—6. Within the time-limit of;
during. (ଉ—ତେତେବେଳ ଉଚରେ ସୀଗଲୁହୁ
ନେଇ, ସମ୍ପର୍କ ଶାମକୁ ଅମ୍ବେ କହୁଆଇ । କୃତ୍ସିଂହ
ମହାଭାରତ. ବଳ ।)

ଭିତରେ ଭିତରେ—ଦେ. କି. ବଣ—୧ । ଅପଣା ଅପଣ ମଧ୍ୟରେ,
Bhitare bhitare ମାତ୍ର ଗୋପନରେ—1. Amongst one
ଭିତରେ ଭିତରେ another but not openly. (ଉ—ଗୀରେ
ମିତର ମିତର ଶୀମାନେ ଉଚରେ ଉଚରେ ବିଦିଥ ଅରୁ ଗେଣ୍ଠିକଥା
ଫୁଟୁରୁ ଫୁଟୁରୁ ହେଲେ । କୁନ୍ତଲାକୁମାରୀ. ନଅତୁଣ୍ଡି ।)
• । ଗୋପନରେ; ଲୋକତନ୍ତ୍ର ଅନ୍ତର୍ବଳରେ—2. In
secret. (ଉ—ଏକାଦଶୀ ନିଷାହାର; ଉଚରେ ଉଚରେ
ଚାହା ମାର; ଉଚରେ ଉଚରେ ଛେଳା ଚକଟା, ବାହାରେ
ଲାଗିଛି କଳ । ତଣ ।)

ଭିତା—ପ୍ରାଦେ (ମେଦିନୀଧୂର) ବି. (ତୁଳି. ବି. ଉତ୍ତ—ଦିଗ,
Bhitā ଉତ୍ତପ)—୧ । ଧାର—1. Edge. , । ଦିଗ—
2. Quarter. • । ଉତ୍ତପ—3. Direction.

ଭିତା ମାରିବା—ପ୍ରାଦେ (ମେଦିନୀଧୂର) କି—କରି କରିବା (ଦେଖ)
Bhitā māribā

Kati karibā (See).

ଭିତେ—ପ୍ରାଦେ (କଟକ) ଅ—ହାତ—By. (ଯଥା—ମୋ ଉଚେ ସ୍ଥିତ
Bhite ହାତା ସେ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।)

ଭିତ୍ତି—ସ. ବି. (ଉଦ୍ ଧାରୁ+କର୍ମ. ତି)—ଶଣ୍ଠି—
Bhitta

Cut; split up.

ଭିତ୍ତି—ସ. ବି. (ଉଦ୍ ଧାରୁ+କର୍ମ. ତି)—୧ । ପ୍ରଦେଶ; ଅଳି—
Bhitti 1. Province; tract of country. , । ବିଭାଗ—
2. Department; division. • । ପାରିବ; କାନ୍ତ;
ବାତ୍ର—3. Wall. ୪ । ଛୁଦ୍ରାଂଶ; ଛେଣ—4. Small
portion piece; fragment. * । ପ୍ରଦେଶ—5.
Difference. ୬ । ଗୃହର ଦୂରତକ; ମୂଳଦୂର—6.
Foundation,

ଭିତ୍ତିକା—ସ. ବି (ଭିତ୍ତି ସାର୍ଥେ କି+ଥା)—କାନ୍ତ—
Bhittikā

Wall.

ଭିତ୍ତିମାତ୍ର—ସ. ବି (ପଣ୍ଡି ତତ୍; ଭିତ୍ତି+ମାତ୍ର)—କାନ୍ତର ଉପର ଭାବ;
Bhittimātra କାନ୍ତର ଦେବ—The surface of a
wall; the body of a wall.

ଭିତ୍ତି ତୌର—ସ. ବି (ମଧ୍ୟଦିଲ୍ଲେଖି କର୍ମା; ଭିତ୍ତି+ତୌର)—ସେଇଁ
Bhitti chaur ଖେର କାନ୍ତରେ ସିନ୍ଧ କର ଗେଇ କବେ;
ପିନ୍ଧାଳ ରେବ—A house breaker; a burglar.

ଭିତ୍ତି ପ୍ରସ୍ତ୍ରବ—ସ. ବି (ମଧ୍ୟଦିଲ୍ଲେଖି କର୍ମା; ଭିତ୍ତି+ପ୍ରସ୍ତ୍ରବ)—ଘରର
Bhitti prastara ମୂଳଦୂରରେ ବା ବୁଲାଦରେ ପ୍ରଥମେ
ସ୍ଥାପିତ ପଥର—Foundation stone.

ଭିତ୍ତି ଭୂମି—ସ. ବି (ପଣ୍ଡି ତତ୍; ଭିତ୍ତି+ଭୂମି)—ଘରର ମୂଳଦୂର—
Bhitti bhūmi The foundation of a building.

ଭିତ୍ତି ମୂଳ—ସ. ବି (ପଣ୍ଡି ତତ୍; ଭିତ୍ତି+ମୂଳ)—ଘରର ମୂଳଦୂର—
Bhitti mūla ତଳେ ଥିବା କାନ୍ତର ଅଂଶ—Foundation
wall; the part of a wall below the
ground level.

ଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପନ—ସ. ବି (ପଣ୍ଡି ତତ୍; ଭିତ୍ତି+ସ୍ଥାପନ)—ଘରର ମୂଳଦୂର
Bhitti sthāpana ପକାଇବା--Laying of the founda-
tion of a house or building.

ଭିତ୍ତି ଶ୍ଵର—ସ. ବି (ପଣ୍ଡି ତତ୍; ଭିତ୍ତି+ଶ୍ଵର)—ସାହାର ମୂଳଦୂର
Bhitti śvara କ ଆଏ—1. Without foundation. , ।

ଅନୂଜକ—2. Groundless. • । ଯାହାର ରାତା ବା ସାର
କାହିଁ—3. Homeless.
ଭିତ୍ତି (ତ) ଧାରୁ(ତ)—ଦେବ କରିବା—To pierce; to penetrate.
Bhid(nd) root

ଭିଦ—ସ. ବି (ଉଦ୍ ଧାରୁ+କର୍ମ. ତି)—ଦେବକାରୀ (ଯଥା—
ଗୋଟିବିଦ୍)—Piercing.

ଭିଦି—ସ. ବି (ଉଦ୍ ଧାରୁ+କର୍ମ. ଅ+ଥା)—୧ । ରେବନ; କର୍ତ୍ତିନ—
Bhidā 1. Cutting. ୨ । ଦେବ କରିବା; ଉତ୍ତରକୁ ପରିବା—
2. Penetrating; piercing. • । ପାଢ଼ିବା;
ବିଦାରଣ—3. Splitting up; tearing. ୪
ପାର୍ଥକ୍ୟ; ପ୍ରଦେବ—4. Difference. * । ପୋଡ଼ିବା;
କଣା କରିବା—5. Drilling; boring.

ଭିଦି(ଦୁ)ର—ସ. ବି (ଉଦ୍ ଧାରୁ+କର୍ମ. ଉତ୍ତ+ଥା)—ବନ୍ଧୁ; ଅଳି—
Bhidi(du)ra Thunder. [ଉ—ଉଦୁର ଏହିଟି କିବେଳ
ମୁଣ୍ଡରେ)—ବିଦୁରୀ. କିଶୋରାତମ୍ଭ, ‘ର’ ଗିର ।]

ସ. ବି—୧ । କଣପ୍ରଦଶ—1. Brittle; fragile.
9 । ମିଶ୍ରିତ—2. Mixed together.

ଭିଦେଲିମ—ସ. ବି (ଉଦ୍ ଧାରୁ+କର୍ମ କର୍ତ୍ତି. ଏକମ)—ବନ୍ଧୁ—
Bhidelima Brittle; fragile.

ଭିଦ୍ୟ—ସ. ବି (ଉଦ୍ ଧାରୁ+କର୍ମ. ସି)—୧ । ରେବନୀୟ; ଯାହା
Bhidya ରେବ କରିବା ଯୋଗୀ ଅଟେ—1. Penetrable,
9 । ଯାହାର କଣା କରିବା ଉପର—2. Fit to be
bored through. ବ. —ଜାର ରେବକାରୀ ନଦ—A
river which bursts through the embankment.

ଭିଦ୍ୟମାନ—ସ. ବି—୧ । (ଉଦ୍ ଧାରୁ+କର୍ମ. ଅଳ)—ଯାହା ହେବ
Bhidyamāna କରୁଅଛି—1. Piercing. , । (+କର୍ମ.
ଅଳ)—ଯାହାର ହେବ କର ଯାହାଅଛି—
2. Being rent asunder.

କିନ୍ତୁ—ଗା. ବିଶ୍ୱ (ସ. ଉକ) — ଉକ (ଦେଖ)

Bhina   Bhinna (See)

କୁଳ(ନୀ, ନୁ)ସ୍ତା(ପ୍ରା)—ବେଦେ. ୧ (୩୦)—ପୂର୍ବ ଲତାବିଶେଷ—
Bhina(ni,nu)stră(stă) ଭିନନ୍ତା A kind of flowering
ମିଳିଲ୍ଲା crepper; Bignonia Venusta.

ବିନେ—ଗ୍ର. ବିଶ (୧. ରବ) — ୧ । ରକ—1. Separated.
 Bhine ଭିନ୍ନ ମିଶ୍ର, କୁହା ୨ । ପୃଥିବୀ ଓ ସୁଥିବୋଷ
 ହୋଇଥିବା—2. Separated in mess and lodg-
 ing. ୩ । ଅଲଗ; ପୁଅକ—3. Separate.
 [ଉ—ପ୍ରବୃତ୍ତର ଶିଖ ରକେ । ସ୍ଵାକ୍ଷାନ୍ତ. ବିବେଳା ।]
 x । ୫୯୭—4. Individual; distinct

କିନେ ହେବା—ଗ୍ର. କି— ପୁଥଗ୍ର ବା ପୁଥଗ୍ରବାସ ବ ଭର୍ଯ୍ୟ ହେବା—
Bhine hebā To separate from each other in
ଭିନ୍ନ ହେବା ମିଶ୍ର ହେବା mess or lodging or both.

କିନେ ହାଣ୍ଡି କରିବା—ଗ୍ରା. କି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ରୁଷେଇରୁ ଅପଶାର
Bhine hāndi karibā ରୁଷେଇରୁ ଅଲଗା କର ନେବା—
To separate from another in mess

ଭିନ୍ଦପାଳ—ସ. ବ., (ରନ୍ ଧାରୁ+ରକ୍ତ). ଇ=ରନ୍=ଶହୁର
 Bhindipāla ଦେବନରୁ+ପାଳ ଧାରୁ=ରକ୍ତ କରିବା + କଣ୍ଠୀ.
 ଅ)—ଶୈପଣାସ୍ତବଶେଷ; ଶୈପଣୀୟ ଶରବଶେଷ—
 A weapon thrown at the enemy; a short
 arrow thrown by the hand or through a
 tube.

ଭିନ୍ନ—ସ. ବିଶ (ଉଦ୍‌ଧାରୁ+କର୍ମ. ତ) —୧	ଅଲଗା; ସ୍ଵତତ୍ତ୍ଵ; ପୃଥିକ—
Bhinna 1. Separate; distinct, ,	ଅନ୍ୟ—2.
Different. *	ଛାଇ—3. Torn. ୪
4. Divided, *	ଛେକ—5. Abandoned.
୫	ଭାଣ୍ଡ—6. Broken. ୬
ଭାଣ୍ଡିତ—7. Cut.	ଭାଣ୍ଡିତ—8. Split up. ୯
ଭଦଳିତ—9. Pounded; crushed. ୧୦	ଭେଦିତ—10. Pierced. ଭ—କାମ ଘରେ ହୃଦୟ
କର ଦେବ ଘନ । ବୃକ୍ଷବିଦ, ମହାଭାଗିତ, ସଙ୍ଗ]	କରୁଛି—11. Diffused. ୧୧
କରୁଛିବ; କହୁଲିଛୁତ—12. Reflected. ୧୨	ବିଷଳିତ—13. Nullified. ୧୩
କରସ୍ତ—14. Slackened. ୧୪	ଶିଥିଲିତ—15. Opened;
କରସ୍ତ—16. Slipped. ୧୫	ବିଶିତ—17. Looted, ୧୬
କରସ୍ତ—18. Made clear. ୧୭	ମିଶିତ—19.
କରସ୍ତ—19. Mixed. ୧୮	ପୃଥିକ—20. Separated;
କରସ୍ତ—20. severed. ଦେ, ଅ—(ସଂ. ରକ୍ଷିତ) —ବ୍ୟାପି—	କରୁବା—Besides; except; save. ଦେ, ଏ—
କରସ୍ତ—21. ଭାଗ—A fraction	

କିନ୍ତୁ—ସ. ଓ (୧୨+୩)=ସପ୍ରଦାଇ ଗୋଟିଏ ରହ—

Bhinnaka A Buddhist monk.

ଭିନ୍ନ କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ଅଲଗା କରିବା; ପୁଅକ୍ତ କରିବା—
Bhinna karibā 1. To separate. ୨ । ଅପଣାଠାରୁ
ଭିନ୍ନ କରା ଅନ୍ତର କରିବା—2. To separate from
ଭିନ୍ନ କରନା one's self. ୩ । ଛୋଟ କରିବା—3. To
abandon.

ଭିନ୍ନ କ୍ରମ—ସ. କ (ବହୁକ୍ରିତ)—କ୍ରମରଙ୍ଗରୂପ ବାବ୍ୟର ଦୋଷ-
Bhinna krama ଦୋଷ—A defect in literary
composition consisting of the breaking
of sequence. ସ. କ୍ରମ—ଯାହାର କ୍ରମରଙ୍ଗ ହୋଇ-
ଥି—Having the sequence broken.

ଭିନ୍ନ ଗୁଣନ—ଦେ. ୧ (ଗଣିତ ପରିଭାଷା)—ଭଗ୍ନାଶ ବିଭିନ୍ନାକରର
 Bhinna gunana ଗୁଣନ—Multiplication of fractions.
 [ଦେ—ଏହିପର ‘ଭିନ୍ନ ସକଳ’ ‘ଭିନ୍ନ

ବ୍ୟକ୍ତିଗତି; ରାଜୀ ହରଣ ଅଥ ଶକ ଦୁଇ ।]
 ଭିନ୍ନ ଜାତି—ଦେ. ବ (କର୍ମଧା; ରଦ୍ଧ + ଜାତି) — ବର୍ଣ୍ଣିକ୍ରୂର; ଅନ୍ୟଜାତି
 Bhinna jati   ବା ଶ୍ରେଣୀ—Another caste or class;
                           a different class

ବିନ୍ଦୁ ଜାତୀୟ—ଦେ. ବିଶ ପୁ (ରହ କାଳ + ସମ୍ବାଦେର ରପୁ) —ଅଳ୍ୟ
 Bhinna jātiya   ଜାତୀୟ—Belonging to a
 (ପ୍ରକଳ୍ପଯ—ସୀଇନ୍)   different class or caste.

ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର—ସ. ବ (କର୍ମଧା) — ଅନ୍ୟପ୍ରକାର—
 Bhinna prakāra   Different kind.

ସ. ବିଶ (ବହୁକ୍ରିତ୍)—ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର—Of
different kind or sort.

ଭିନ୍ନ ବୃତ୍ତି—ସ. ବ (କର୍ମଧା) —ସ୍ଵତଥ ବ୍ୟବକାୟ—
 Bhinna brutti   Different profession.

ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ—ଦେ, ବଣ (ବହୁବଳନ)—୧ । ଖେ ଖେ; ଟକ
Bhinna bhinna ଟକ—1. Shattered to pieces.

ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ [ତୁ—ତିଥାରି ଦେନ ସାହୁମାଳ, କାଳ ତକ୍କରେ
ମିଳ ମିଳ ରହ ରହ । ଉତ୍ତ. ବୈଦେଶୀଶବ୍ଦାସ ।] ୨ ।
 ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍; କହିପୃଥକ୍ (ବସ୍ତୁ)—2. Many
 different or distinct(things).

ଭିନ୍ନଭାବ ହେବା—ଦେ. ୩—୧ । ପୁଥକ୍ ପୁଥକ୍ ଏବଂ ଛିନ୍ନଭାବ ହେବା
Bhinnabhaṭṭa heba —1. To be separated
 ଭିନ୍ନ ହେବା and scattered. ୨ । ଛିନ୍ନଭାବ ହେବା—
 ୩ ।

ମେଲ୍ଲ ମେଲ୍ଲ ହାନା—2. To be routed. * | ଖୁଣ୍ଡ ଖୁଣ୍ଡ
ଦେବା—3. To be shattered to pieces. * |
ପୁଥିଗନ ପୁଥିକୋଷ ଦେବା—4. To be separated
from one another in mess and lodging.

ଭିନ୍ନ ମତ—ସ. ବି (କର୍ମଧା; ଦିନ + ମତ) —ପୁଅକ୍ଷମତ; ଅଳ୍ୟମତ—
Bhonna mata Separate or different opinion.
ଦିଲ୍ଲିମତା—ସ୍ତ୍ରୀ ସ. ବିଶ. ସ୍ଵା—ଦିଲ୍ଲିମତାବଳମ୍ବି (ଦେଖ)—
Bhinnamata-balambi (See :)

ભિન્નમતાબલમ્બી—સ. બણ સું (રન્નમતા+અબલમ્બ+બલ, મા. Bhinnamatābalambi ૧૮)—પૃથક્મતપોષણકાણ—
(રન્નમતાબલમ્બિની—શી)
Holding a different view
or opinion.

ભિન્ન રૂચિ—સ. બણ (બન્નગ્રાહ; બન્ન+રૂચિ)—પૃથક રૂચિદીઘ્ન—
Bhinna ruchi
Of different taste.
સ. ક (કર્મધા)—પૃથક રૂચિ—Different
taste.

ભિન્નાભિન્ન—દે. કી—૧। પ્રવેદ—૧. Difference. , ।
Bhinnābhinna અન્યથારક—૨. The state of being
ભેદાભેદ otherwise. [ઉ—દેવ વરને અર્થું કહુ
મિલામિલ; મેદામેદ એથું રન્નારન લાછું । પ્રાગી.
દિશુંગમાદાસ્યુઃ ।]

ભિન્નાઙ્જન—સ. ક (કર્મધા; રન્ન+અઙ્જન)—દનિતાઙ્જન (દેખ)
Bhinnāñjana —Dalitāñjana (See).

[ઉ—સણે કોહુ રન્ન રન્નાઙ્જનકેશી મન્દ રૂપ મન
પિઅદબ । ઉપેક્ષ રજ. પ્રેમસુધાનિધ ।]

ભિન્નાર્થ—સ. ક (કર્મધા; રન્ન+અર્થ)—પૃથક્ બા અન્ય માને—
Bhinnārtha Different meaning. સ. બણ (બન્નગ્રાહ)

રન્નાર્થક (દેખ)—Bhinnārthaka (See).

ભિન્નાર્થક—સ. બણ (બન્નગ્રાહ; રન્ન+અર્થ)—પૃથક્ બા અપર—
Bhinnārthaka અ દીર્ઘિઘ્ન—Having different
meaning or meanings.

ભિન્ને—દે. બણ (સ. રન્ન)—૧. બચ્ચનું; પૃથક્—૧. Separate.
Bhinne distinct. , । અસાધારણ—૨. Unusual;

તિન્ન peculiar; extraordinary. [ઉ—ભિન્ને અન
મિલ તો શાંતરે, પદ્ધતિનયુના ! માને બન્ન મનિબે ।
પ્રાગીન. મણીઠ. ઘોણ ।] ક । પૃથગનબાસ—
૩. Separated in mess and lodging. દે.

ક. બણ—૧। પૃથક્ભાવરે—૧. Differently.
, । અસાધારણ ભાવરે—૨. Unusually.

ભિયા—ભસ. બ. શી શ્રી ખારુ=યૈ કરિગા+ભાવ. થ)—રયુ;
Bhiyā શક્ષા—Fear; apprehension.

ભિરિંગ—પ્રાદે (સમલઘર) બી—ધૂળા—
Bhiring Hatred.

ભિરિડી—પ્રાદે (ગઢાચ)—રબુદી (દેખ)
Bhirirdi Bhirurdi (See).

ભિરુર્ડી(લિ)—દે. ક સ. ભિંગબેલ, બરટ) —હલદાથ તોણ-
Bhirurdi(lિ) ભીમરૂળ દીર્ઘિઘ્ન ભર—Wasp.
મિલ, તતૈથા, બરૈ, બિડલાનો

ભિરુર્ડી(લિ)મુહાંસી—દે. બણ. સું—યાહાર મુજરે પરુબેને
Bhirurdi(lિ)muhānsī કોષુંચક રણી દેખાયાએ—
ભીમરૂળ મુખોં Frowning; having a face indicative
વિદ્ધની મુહાંસ (રબુદીઅથ—અન્યરૂપ) of an angry mood.
(રબુદી[લિ] મુહાંસ—શી)

ભિરુર્ડી માલા પર હેઠા—દે. કી—૧। (રબુદી દંશીલે
Bhirurdi mālā pari nebā તા નાનુભૂત રજીલારે મનુષ્યે
તીમરૂળ કામડાનેર મત હઓયા ઘેઘર અસ્ત્રી રૂપ ઘેહુપર)
વિદ્ધનીકાટનેકા એસા હોલા અસ્ત્રી રૂપ હેદા—૧. To be
restless. , । કોષેરે અસ્ત્રી રૂપ હેદા—
2. To be restless with anger.

ભિરુલી—પ્રાદે. (સિંહરૂમ) બી—રબુદી—
Bhiruli Wasp.

ભિલ (ખારુ)—સ—રેદન કરવા—
Bhil (root) To pierce.

ભિલ(ર)—પ્રાદે. (સમલઘર) બી—દલ; ગોષ્ઠી; મેલા—
Bhil(r) A crowd; multitude.

ભિલ—દે. ક (સ. રિલ)—જગલીકાચિદશે—The Bheels;
Bhila a wild people inhabiting India.
ભૌલ મીલ

ભિલિ(લિ)—દે. ક—અર્થ્ય ભૂષાર શાળાબિશેષ; ડ્રોથ ગઢાચ,
Bhilili ઘણઘુચાના, મધ્યપ્રદેશ, દેશર ઓ જાનેશ
દશી } અથલ અધ્યબાસી ગ્રામમાનઙ્ક કથું રૂષા
રલેઝ (ડિ) } અન્યરૂપ A language spoken by the
દલ ભિલારી ભિલારી Bheels.

ભિલેજ નોટ—દેને. બ (ષેટલમેઘરે બદ્ધબહૂત શક)
Bhilej not (ઇં. રિલેજ નોટ)—રાજ્ય ષેટલમેઘ
ભિલેજ નોટ ષેટલમેઘ કર્મશીલ પ્રભ પ્રામ બા
ભિલેજ નોટ મજૂકા સમનીય કેચેક જીતબદ્ધ વિષય લાયિકક
કરાયુંબા રેખો—A village note prepared
by a Settlement Officer embodying cer-
tain informations regarding every village.

ભિલેજ રેટ—દેને. બ (ષેટલમેઘરે બદ્ધબહૂત શક) (ઇં. ભિલેજ રેટ)—પ્રતિ ગ્રામરે થ્યાં રન્ન રન્ન
ભિલેજ રેટ શેણીર બા કષમર જરીમાનઙ્ક ઉપરે નિર્કારિત
ભિલેજ રેટ રન્ન રન્ન રાજ્ય રેટૂર હાસ્થાર હૃષાબરે
માણ પ્રતિ ઘેચે જીતા પત્રો—Village rate;
the mean rate of rent for an acre of land
in a village, calculated from the differ-
ent rates prevalent in the mouza.

ભિલેજ સેસ—પ્રાદે. (સમલઘર) બી (ઇં. રિલેજ સેસ)—
Bhilej ses મજૂકાર જરી વૃષ કરવા યોગું ઘેર્છી કર
ભિલેજ સેસ રાયું ઉપરે ખાર્યં રૂપ ઓ યાહા ગ્રામરહાસ,
ટકાદ્વાર બા શબ્દાદ્વાર જરીદારકુ બા પટેલકુ
દાયારી—A cess which a resident or culti-
vator ryot in a village pays or renders
to the proprietor or to the Patel in money,
ભિલેજસેસ kind or services. (સમલઘર માનુથાલ ૧૯૮૮)

ଭିର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବି. ପୁଂ (ଭଲ ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ତୁ ଲ) — ଭରତର ଜଙ୍ଗଲୀ ଅନ୍ଧରୀ
Bhilla ଚାଚିଖେଣ—Name of an aboriginal wild
(ରଷ୍ଟୀ—ସି) tribe of India. [ବି—ଏମାନେ ବହୁ ପ୍ରାଚୀନ
ଜାଳରୁ ସଜ୍ଜିପାନା, ସିନ୍ହ ଓ ମଧ୍ୟରରତର ଜଙ୍ଗଲ ଓ
ପାହାଡ଼ମାନଙ୍କରେ ବାସ କର ଅସୁଅଛନ୍ତି । ଏମାନେ ଶର
ଅଟ୍ଟି ଓ ଖର ଜଳାଇବାରେ ସିଦ୍ଧିଷ୍ଠ । ଏମାନେ ନିଷ୍ଠୁର-
ପ୍ରକୃତି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟକାଶ, ସରଳ ଓ ସ୍ଵାର୍ଥକୁ
ଆପନି । ସୁରାଜମାନଙ୍କରେ ଏମାନଙ୍କୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ କଣଖା ଓ
ଜଳର ସୁରୁଷତାରୁ ଉତ୍ତର ସକର ଜାତ ବୋଲୁଗାର
ଅଛି—ହି. ଶ ।]

ଭିର୍ଣ୍ଣ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବିଶ—ପରହାସ ସ୍ରାମୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Bhilla (a person) In terms of jesting
(ରଷ୍ଟୀରାଜୁଅ—ଅନ୍ୟରୂପ) with another.

ଭିର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବି (ଭଲ ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ତୁ ଲ + ରି)—୧ । ଲେଖ ବୃକ୍ଷ; ଲେଖ
Bhilli ଗଢ଼—୧. Symplocos Racemosa (tree).
, ୨ । ରଷ୍ଟୀରାଜୁଯା ହୀ—୨. A woman of the
Bhilla tribe.

ଭିର୍ଣ୍ଣ(ସ) (ଧାରୁ)—ସ. (ସୌତ୍ର ଧାରୁ)—ରେଗର ପ୍ରତିକାର
Bhish(s) (root) କରିବା—To treat a disease.

ଭିର୍ଣ୍ଣକ—ସ. ବି (ଭଲ ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ତୁ . ଅଳ; ରଷ୍ଟୀ; ୧ମା. ୧ବ)—
Bhishak ଚିକିତ୍ସକ; ବୈଦ୍ୟ; ଡାକ୍ତର—A physician.

ଭିର୍ଣ୍ଣକ ପାଶ—ସ. ବି (ରଷ୍ଟୀ+ନିକୁଞ୍ଚାଥେ ପାଶ)—ଅଧିମ ବୈଦ୍ୟ—
Bhishak pâsa A quack.

ଭିର୍ଣ୍ଣକ(ଗ) ବୃତ୍ତି—ସ. ବି (ଗଣ୍ଠୀ ତତ୍, ରଷ୍ଟୀ+ବୃତ୍ତି)—ବୈଦ୍ୟବୃତ୍ତି;
Bhishak(g)-brutti ଚିକିତ୍ସା ବ୍ୟବସାୟ—The profession
of a physician.

ଭିର୍ଣ୍ଣକ(ଗ)ରତ୍ନ—ସ. ବି (ଗମା ତତ୍, ରଷ୍ଟୀ+ରତ୍ନ)—ଭିର୍ଣ୍ଣକ ବା ପ୍ରଥାନ
Bhishak-(g)-ratna ଚିକିତ୍ସକ—An eminent physician.

ଭିର୍ଣ୍ଣକ(କ)—ପ୍ରା. ବି (ସ. ରଷ୍ଟୀ; ରଜକ)—ଚିକିତ୍ସକ—Physician.
Bhishaka(ja) (ବି—ଯେବଣ ପ୍ରକାରେ ରଷ୍ଟୀ, କରଇ ଚିକିତ୍ସା
ଅନେବ—କରିବାଥ, ଭାଗିବାତ ।)

ଭିସ୍ଟି—ଦେ. ବି (ସ. ଭଣ୍ଟା; ଏହା କୁମ୍ଭର ଭାତ ପର ଚର୍ମ ନିର୍ମିତ
Bhisti ଓ ଅକୁଳବଣିଷ୍ଠ ଥିବାରୁ)—୧ । ମସକ; ପାଣି ବୋହିବା
ମସକ ନିମନ୍ତେ ଏକପ୍ରକାର ଚମ ମୁଖୀ (ଏଥରେ ୨୫ ମାଠୀ
ମିସ୍ତି ପାଣି ସମ୍ମାନ)—୧. A collapsible leatheren

bag used in carrying
ପ୍ରସିଦ୍ଧି, ପ୍ରସିଦ୍ଧି— } ଅନ୍ୟରୂପ water. , । ସେଇଁ
ରାଖି, ରଷ୍ଟୀରୁଥିଲା } ଅନ୍ୟରୂପ ଲେବ ରଷ୍ଟୀରୁଥିଲା ପାଣି
ଭିନ୍ତି ମିସ୍ତି, ମର୍କା ରୁହେ—୨. A water-carrier; a
person carrying water in a big leatheren
bag.

ଭିର୍ଣ୍ଣ(ଧାରୁ)—ସ—୧ । ଭାତ ହେବା—୧. To be afraid.

Bhi (root) ଭୟ କରିବା—୨. To fear; to dread.

ଭି—ସ. ବି (ସି ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ତୁ)—୧ । ଭର; ଭୟ—୧. Fear.
Bhi dread. , । ଭାସ—୨. Fright; alarm. , ।

? ପକ୍ଷା—୩. Apprehension.

ଭିର୍ଦ୍ଦା—ଦେ. ବି (ସ. ବହୁରତ)—ସମୂହ—Multitude. (ଭ—
Bhîrda କୁରୁକୁ ଧକ୍କର ବାହାର ଶର ଭିର୍ଦ୍ଦା—କୃଷ୍ଣବିଂଦ.
ମହାଭାରତ, ବନ ।)

ଭିତ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ସି ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ତୁ. ତ)—୧ । ପକ୍ଷିତ; ଭୟ—
Bhita 1. Afraid; frightened; alarmed. , । ଆପଣ
(ଭାତା—ସି) କିତ—୨. Apprehensive.

ଭିତକ—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ (ସ. ଭିତ)—ଭୟବହତ—Beside one-
Bhitaka self with fear. [ଭ—ବିନା ଭସ ମୁଁ ହୋଇ
ବୁଦ୍ଧି ଶୋକରେ ଭାତକ ହୋଇ ଦିନ ନେବି—ଭତ୍ତ,
ବୈଦ୍ୟସ୍ମରଣକିଳାସ ।]

ଭିତ ଚିତ—ସ. ବି. (କର୍ମଧା; ଭାତି+ଚିତ)—ଭୟବହତ ହୃଦୟ—
Bhita chitta Frightened heart; terrified mind.

(ଭାତ ଚିତା—ସି) ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରାହ୍ମ; ଭାତି+ଚିତ)—
ଅଭ୍ୟନ୍ତ ଭୟ—Frightened; alarmed.

ଭିତ ହସ୍ତ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ଏକାର୍ଥ ସକରର)—ଅଭ୍ୟନ୍ତ ଭୟ—
Bhita trasta Frightened; terrified.
(ଭାତଚିତ୍ସା—ସି)

**ଭିତଧା—ସ. ବିଶ (ବହୁବ୍ରାହ୍ମ)—ଭୟ ଯୋଗୁଁ ସାହାର ବୁଦ୍ଧି ବହଳ ହୋଇ
Bhitadhi ଅଛି—(one) Whose senses have been
overpowered with fear.
(ଭ—ବିଦ୍ୟଶ ସମୁଦ୍ର, ଅଶେ କଲ ଅଭ୍ୟ, ଏଲା ଭୁ
ଦେଲୁଣି ଭାତସ । ଭତ୍ତ, ବୈଦ୍ୟସ୍ମରଣକିଳାସ ।)**

**ଭିତ ହେବା—ଦେ. କି—ଭୟ ପାଇବା—To be afraid; to be
alarmed or terrified.**

Bhita heba
ଭୌତ ହେବା ମୟ ଭୀତି ହୋନା

**ଭିତି—ସ. ବି. (ସି ଧାରୁ + ଭବ ତି)—୧ । ଭୟ—୧. Fear.
Bhiti , । ଅଶକ୍ତା—୨. Apprehension.**

, । ଶାସ; ଅଭ୍ୟନ୍ତ ଭୟ—୩. Terror.

**ଭିତିକର—ସ. ବିଶ. (ଭାତି + କୁ ଧାରୁ + ଅ)—ଭୟ ଉପ୍ରାଦକ; ଯାହା ଭୟ—
Bhitikara ଭବାଏ—Terrific; alarming; dreadful.**

(ଭାତିକନବ, ଭାତିପ୍ରଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଭାତିକଣ୍ଠ—ସି)

**ଭିତି କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ଭରିବା—୧. To fear; to dread.
Bhitikari କରିବା , । ଅଶକ୍ତା କରିବା—
ଭୟ କରା ଭୀତି କରନା**

2. To apprehend.

**ଭିତି ବିହଳ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ. (କୁମ୍ବ ତତ୍ + ଭିତି + ବିହଳ)—
Bhitibhala ଭୟ ତ୍ରୟ—Overwhelmed with
(ଭାତିବିହଳା—ସି) fear; frightened; terrified.**

(ଭାତିବିହଳା—ବି)

**ଭିତି ମାତ୍ରିବା—ଦେ. ବି—ଉଚି ମାତ୍ରିବା, ଉମ୍ବୋଦେବ—
Bhitimardibhava Being frightened,
ଭୟ ପାଇବା ଭୀତି ହୋନା.
(ଭାତି ଲାଗିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)**

ସ୍ଵର—ଦେ. ବିଶ. (ସ୍ବ. ସ୍ଵର) —ସ୍ଵରୁ; ସ୍ଵରବତ୍ତଃ ଉଯୁଣୀଳ—

Bhitu Timid; coward; cowardly.

ସ୍ଵରମ—ସ. ବିଶ. ସୁଂ (ସ୍ବ. ଧାରୁ+ଆପାଦାନରେ ମ; ଯାହାଠାରୁ ଦୟା ପ୍ରାୟ

Bhima ହୃଦୟ) — ୧। ପ୍ରତଣ୍ଟ—୧. Violent. ୨। ସ୍ଵରଗୀୟ;

କୟାନ୍ତର; ଦୟାକଳ—୨. Terrible; terrific.

ସ. ବ. ସୁଂ—୧। ମହାଦେବ; ଶିବ—୧. Siba. , ।

(ବିଷ୍ଣୁ ସହସ୍ର ନାମୋତ୍ତମ) ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ନାମାନ୍ତର—୨. A

name of Bishnu. ୩। ଦ୍ୱିତୀୟ ପାଣ୍ଡବ—୩. The

second Pandaba brother. [ଦ୍ୱ—୧ ବାସୁଦ୍ଵାରା ସ୍ଵେଚ୍ଛାରେ ବୁନ୍ଦୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଜନ୍ମିଥିଲେ । ଏ ଯୁଧଶ୍ରୀର କର୍ତ୍ତା ଯାକ ଓ ଅର୍ଜୁନଙ୍କଠାରୁ ବଢ଼ି ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ଓ ଦୂର୍ଯ୍ୟାଧନଙ୍କର ଏକହି ଦିବସରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା । ଦୂର୍ଯ୍ୟାଧନ ଉର୍ଧ୍ବରେ ଏହାଙ୍କ ଥରେ ବିଷ ଲାଗୁ ଖୁଅଇ କାନ୍ଦ କରି ପାଣୀରେ ପକାଇ ଦେଲେ, ପାଣୀରେ ନାମ ଦଂଶନ କରିବାରୁ ଯାଇଠାରୁ ବିଷଲଭୁବ ବିଷ ଭିତ୍ତିର ଗଲା । ଯଦି ଯୁଦ୍ଧରେ ଭୁମି ଖୁବ୍ ପାରିଗମ ଥିଲେ । ଏ ହିତିମ ରୁଷସଙ୍କ ବଧ କରି ତା ଦୟା ହିତିମାରୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କଠାରୁ ଦୂର୍ଯ୍ୟାଧନଙ୍କ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା । ଅଞ୍ଜଳିକାରୀ ସମୟରେ ଏ ବନ୍ଦିକ ନାମ ପ୍ରତିଶା କରି ବିଶ୍ଵାସ ରାଜାଙ୍କ ସୁଧକାର କର୍ମ କରୁ ଥିଲେ । ସରରେ ଦ୍ରୋଘଦାନ୍ତ ବିକଷା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରି ଦୂର୍ଯ୍ୟାଧନଙ୍କର ଜନ୍ମରେ ବସାଇବାକୁ କହିବାରୁ ଦୂର୍ଯ୍ୟାଧନଙ୍କର ଜନ୍ମରେ ତାହାଙ୍କ କରିଥିଲେ । ଦୂର୍ଯ୍ୟାଧନଙ୍କ ଓ ତାଙ୍କ ରାଜମାନଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧରେ କରି କରି ଦ୍ରୋଘଦାନ୍ତ ଅନ୍ୟାୟ ପୁରୁଷ ଟାଣି ଥିଲା କାହାରୁ କରିଥିଲେ । ମହାପ୍ରଶାନ ସମୟରେ ସହଦେବ, ନକୁଳ ଓ ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ମୃଜୁ ପରେ ଏହାଙ୍କର ମୃଜୁ ହୋଇଥିଲା ।] ଧାବଦର୍ଶକ; ଦମ୍ୟନ୍ତିକ ପିତା, ସ୍ବାମେନ—୪. Name of the father of Damayanti. [ଦ୍ୱ—୧ ଏହାଙ୍କର ପୁତ୍ର, ଦମ, ଦାମ ଓ ଦମଳ, ଏକ ଏକ କଳ୍ପା ଦମ୍ୟନ୍ତି ଥିଲେ ।] * । ଦାନବ-ବିଶେଷ—୫. Name of a demon. ୨। ଗନ୍ଧବିଶେଷ—୬. Name of a heavenly chorister. ୭। କାବ୍ୟରେ ଉଯ୍ୟାନକ-ରସ; ନବରସ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ ୭. The sentiment of terror in literature. ୮। ମହିର ବିଶ୍ଵାସିକ ପୂର୍ବ ପୁରୁଷ ଓ ପୁରୁଷବକ୍ଷ ଶୌର—୮. Grandson of Pururabha. ୯। କୁମୁଦିକର ସୁତ୍ର; ରବଣ ସେନାପତି—୯. The son of Kumbhakarna. ଦେ. ବ. ସୁଂ—୧। ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ଦିଅସିବା ନାମ—୧. A name given to males. ୨। ପ୍ରାଚୀନ ଜଳସାନବିଶେଷ—୨. Name of a species of ancient sea-going vessel. (ଦ୍ୱ—ଶୈଳ ସଜାଳ ‘ସର୍ବତ୍ର କରିବାରୁ’ ଗନ୍ଧ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟାପି । ଜଳବନ୍ତ ପ୍ରାଚୀନ ଭାବରେ ।) (ଦ୍ୱ—ସ୍ବାମବଳ କୋରନ୍ତାଙ୍କୁ ଜଣା—ତର

=ସ୍ବାମଙ୍କ ସାମର୍ଥ୍ୟ କୁନ୍ତାଙ୍କୁ ଜଣା; ସୁନ୍ଦର ସାମର୍ଥ୍ୟ ମାତାଙ୍କୁ ଜଣା—A proverb meaning “One's strength or prowess is known to his own people”.

୨। ପହିଲ ବାଣୀ ସ୍ବାମ ହାରେ—ପରମ—(ପରମଙ୍ଗ ପକରଇ ଶାପଫଳରେ ମହାଭାରତୋକୁ ଯୁଦ୍ଧମାନଙ୍କରେ ଭୁମି ପ୍ରଥମବାର ହାର ଶେଷବାର ଜଣିଥିବା ଭୁପାଶ୍ୟାନରୁ) ବଢ଼ିଥ ଗୋକ ପ୍ରଥମ ଥର ହାରିବା, ପ୍ରଥମର ଥର ହାରିବା କିଛି କୁହେ । ଶେଷରେ ସେ ହାରେ ଓ ଜତେ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରକୃତ ହାର କି ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୃଦୟ—୨. A proverb meaning “Final victory is the real victory”).

ସ୍ଵରମ କର୍ମ—ସ. ବିଶ. ସୁଂ (ବହୁବ୍ରାହ୍ମ; ସ୍ବାମ ଅଟେ କର୍ମ ଯାହାର; ସ୍ବାମ Bhima karmma କର୍ମନ୍ତ; ୧ମା. ୧ବ) —୧। ସ୍ଵରଗ କର୍ମ-

କାର୍ଯ୍ୟ—୧. Doing terrible acts. ୨। ବିଶେଷ + କର୍ମୀ (ବ୍ୟକ୍ତି)—୨. Very active; (man) of action.

ସ୍ଵର ଗର୍ଜନ—ସ. ବିଶ. (କର୍ମଧା, ସ୍ବାମ+ଗର୍ଜନ)—ସ୍ବାମନାଦ (ଦେଖ)

Bhima garjana Bhimanada (See)

ସ—ଦିନ(ବହୁବ୍ରାହ୍ମ)—ଯାହାର ଗର୍ଜନ ଉପ୍ରକର—Of frightful roar.

ସ୍ଵର ଦର୍ଶନ—ସ. ବିଶ. ସୁଂ (ବହୁବ୍ରାହ୍ମ; ସ୍ବାମ ଅଟେ ଦର୍ଶନ ଯାହାର; Bhima darsana ସ୍ବାମ+ଦର୍ଶନ)—ସ୍ଵରଗରୂପବିଶ୍ଵା; (ସ୍ବାମ ଦର୍ଶନା—ସ୍ଵର) ଯାହାରୁ ଦେଖିଲେ ଭୁବ ହୃଦୟ; ବିକଟାବୁଦ୍ଧ ଦଶୀଷ୍ଵ—Of terrifying appearance; looking hideous or frightful.

ସ୍ଵର ଦାସ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ପୁରୀ ଜିହାର ଗୋଟ୍ରୀୟ ବୈଷ୍ଣବ ମତ—Bhima dasa ବଲମ୍ବି କରଣ କର—Name of an Oriya poet of the 17th. century who composed devotional verses.

[ଦ୍ୱ—ତାଙ୍କର ଲେଖା ଉତ୍ସୁମାର୍ଗିତ ହେଲେହେ—ସେଥିର ଭାଷା ସବକଳଗ୍ରାମ ବା ସରଳ ହୁହେ । ସେ ଉତ୍ସୁମାର୍ଗିତ ବା ବର୍ତ୍ତ ରହିବାଲୀ ଓ ହରିବର୍ତ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ନାମକ ଦୂର ଅଣ୍ଟି ବୈଷ୍ଣବ ପ୍ରକ୍ରିୟା କରିଥିଲେ ।]

ସ୍ଵର(ମା) ଧାବର—ଦେ. ବ (ନାମ)—(ଜାତରେ କେଉଁ) କୌରକ Bhima(mā)dhibara ଓ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ଦ୍ୱାରାକୀତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ “କପଟପାଶ” ନାମକ କମମାୟ କବିତା ରହିଥିଲା—Name of a very popular Oriya poet, a fisherman by caste.

ସ୍ଵର ନାଦ—ସ. ବ (କର୍ମଧା; ସ୍ବାମ+ନାଦ)—୧। ସ୍ଵରଗ ପକର—୧. Terrible sound; (ସ୍ବାମ ନାମ—ବିଶ. ସୁଂ) ଦର୍ଦ୍ଦିକର ପକର—୨. Roar like that of Bhima.

୨। (ବହୁବ୍ରାହ୍ମ, ସ୍ବାମ ଅଟେ ନାଦ ଯାହାର) ସିଦ୍ଧ—୩. The lion. ବିଶ. ସୁଂ (ବହୁବ୍ରାହ୍ମ)—ଭୂମରବନଦିକାଶ—Having a dreadful sound; roaring terribly.

ଭ୍ରମ ବେଗ—ସ. ବି (କର୍ମଧା; ଭ୍ରମ+ବେଗ)—ପ୍ରବଳ ବେଗ—
Bhima bega Terrific force or velocity.
ଭ୍ରମ(ମା) ବୈଜ—ଦେ. ବି. (ନାମ)—ଅକ୍ଷ କଳ ଓଡ଼ିଆ କବି (ଗ୍ରୀ. Bhima(mā) bhoi ୧୮୫—୧୮୯)—Name of a
blind Oriya poet. [ଦୁ—ଏ ବେତ୍ତାଶୋଲର
ଓଡ଼ିଆ କଳବିଶରେ ଛାତ୍ର ହୋଇଥିଲେ; ବାଲ୍ୟକାଳରୁ
ପିତାଙ୍କୁ ଦସ୍ତାଖଥିଲେ ଓ ଗରୁବ ଥିବାରୁ ଅଛି କଣ୍ଠରେ
ଜୀବନ ଯାଏନ କି ବୁଝିଲେ । ଲେବକୁର ଗାଉ ଗୋରୁ
ଜଗକା ତାଙ୍କର ଜୀବିକା ଥିଲା । ଅଛି ବାଲ୍ୟକାଳରୁ
ତାଙ୍କର ଅଲୋକ ବା ସତ୍ୟ-ମହିମାଧର୍ମ ପ୍ରତି ମନ୍ତ୍ର ବଳଥିଲା
ଓ ପରେ ମହିମା ଗୋଧାଇଁ କୁ ରେଣ୍ଟ ତେବାନାଳଠାରୁ ଥସି
ସେଠାରେ ଶୁଭୁକଠାରୁ ଧାରା ନେଇ “ଶୁଭୁଚିନ୍ତାମଣି”
ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥ ବଚନ କରି ସତ୍ୟ-ମହିମାଧର୍ମ ପ୍ରଶ୍ରୂତ କଲେ ।
ଏହାଙ୍କର ଉଚନମ କା ଓ ବ୍ରତନିରୂପଣଗୀତା ମହିମାଧର୍ମିକଳମୀ-
ମାନଙ୍କର ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରିୟ ପ୍ରଶ୍ରୂତ । ଏ ଗ୍ରନ୍ତମାନ ପ୍ରାଚୀ
ସମିତିକଣ୍ଠାର ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥାଏ ।]

ଶ୍ରୀମରଥ—ସ. ବ—୧ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସୁଦିଶେଷ—1. Name of one of the sons of Bhimaratha of the sons of Śrīkrushṇa.

୨ । ଧୃତରାଶ୍ତ୍ର ସୁଦିଶେଷ—2. Name of a son of Dhṛutarāshtra. * । ବିଶ୍ଵାମିରରେ ବିଶ୍ଵାମି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିହତ ଅସ୍ତ୍ର—3. Name of a demon killed by Bishṇu in His incarnation of the Tortoise

ଶ୍ରୀମରଥୀ—ସ. ୭ (ଶ୍ରୀମରଥ + ୭) — ମନୁଷ୍ୟର ବୟସୋଦଶାବିଷେଷ, Bhimarathi ୭୭କଟି ମାତ୍ର ୭ଦିନ (ବା ରାତି) ବୟସିକମ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ରୀମରତ୍ତି ହେବାର ଦଶା—The period of a man's life

ମରତି after he passes the age of 77 years, 7
ଓ. ରମରବୁ months and 7 days. [ଦ୍ୱ—ହୃଦୟର ବିଶ୍ୱାସ
ଯେ ଏହି ଦଶା ପରେ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବିତ ହେଲେ ପ୍ରତିକଳ
ତାହା ପରିରେ ଶତ ସ୍ଥବିଶ୍ଚି ଦର୍ଶିଣୀପ୍ରଦ ଯଜ୍ଞ ତୁଳ୍ୟ ହୁଏ,
ସେ ନିହାନମେ ଯିବା ଅସିବା କଲେ ତାହା ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ
ପ୍ରଦର୍ଶିଣ କରିବା ତୁଳ୍ୟ ହୁଏ, ସେ କଥା କହିଲେ ମହ
ତ୍ରପ ତୁଳ୍ୟ ହୁଏ, ନିଦ୍ରା ତାହା ପରିରେ ଧ୍ୟାନ ଓ ଅନଳ
ତାହା ପରିରେ ସୁଧ୍ୟ ତୁଳ୍ୟ ।]

ବୀମରାଜ—ଡେ. ବ୍ରି. ଭିମରାଜ—ବହୁ ସର ଅନୁକରଣକାଣ୍ଡ କଲା ପଣୀ-
Bhimarāja Large racket-tailed drongo; the
ଭିମରାଜ ମୀରାଜ �mocking bird of India; *Dissemurus*
Paradies. [ତି—ଏହା କଳଳପାଇଁ ସର ମାଲାର

Paradieses. [ଦୁ—ଏହା କନ୍ଜଳପାଇ ପରି ନାଲାର
ଦୃଷ୍ଟିକ୍ଷେତ୍ର, କିନ୍ତୁ ୧ ହାତମୟ; ମୁଣ୍ଡରେ ଚାଲ ଥାଇ । ଏହା ବନ୍ଦୁ
ତନ୍ତ୍ରକ ସରର ଅବକଳ ଥନ୍ତୁକରଣ କରିପାରେ; ଏହାର ଗୋଡ଼
ଶୈଖ ଓ ପଞ୍ଚା କଢ଼ି । ଏହାର ଛିମ୍ବ ଉପରେ ନାଲି ଓ
ଗୋଲାପି ଉନ୍ତୁଳ ଉତ୍ତମାକ ଥାଏ ।]

ଭିମଶକତ(ତି)—ଦେ. ବିଶ(ସ. ଭାମ+ଶକ୍ତ) — ଅଭିଶୟ ପରାମରଶାଳା—
Bhimasakata(ti) Of superhuman might.

[ଭ—ବାର୍ଷିମଧ୍ୟସୁ ସଦାଗତ ପୁଷ୍ପକ ଅରୋପୀ ଶ୍ରମ ଶକତ—

Bhimasi mha 1. Father of Kṛushṇakumārī of
Rajasthan ১। ତିର୍ଯ୍ୟକ ଶାଶ୍ଵତ ପଦ୍ମମାଲା ସାହୀ—
2. Husband of Padmini of Chiter-

2. Husband or Padmavati or Chitor.
ଭୀମଥେବ - ସ. କ. (ନାମ) (ଭୀମ ଦେଖ) ୧। ଶ୍ରୀଜୟ ପାଣ୍ଡବ—

Bhimasena 1. Name of the second Pāṇḍava brother. ১। বিদুরের দময়ন্তীর পিতা—2. Name of the father of Damayanti. ২। দময়ন্তীর পিতা—A name given to males.

ଭୀମସେନୀ ଏକାଦଶୀ—ସ. ବ—ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଶୁକ୍ଳ ଏକାଦଶୀ—The Bhimasenī ekādasi 11th day of the bright (ଶୁକ୍ଳପଞ୍ଚମୀ—ଶୁକ୍ଳପଞ୍ଚମୀ) lunar fortnight of Jyāishṭha [ବ—ସ ଦିନ ଶୁକ୍ଳଲ ଉପବାସ କରିବେ ।]

ଭୀମସେନା କର୍ପୁ(ପୁ)ର—ରେ. ୩—୧ । ବୋଣ୍ଡିଙ୍ ଓ ସୁମାତ୍ରାଦ ହୀପ-
Bhimaseni karpū(pū)ra ଲାତ କର୍ପୁର—୧, Barus
ଭୌମସେନୋ କର୍ପୁର camphor; camphor produced in
ଭୀମସେନୀ କର୍ପୁର the islands of Sumatra and
Borneo. [ଦ୍ର—ଏହା ବୋଣ୍ଡିଙ୍ ଓ ସୁମାତ୍ରାଦ ହୀପର
ଦୃଢ଼ ତରୁ ତିଶେଷ (Dryobalanus Aro-
matica)ର କଣ୍ଟରେ ସଂତ କର୍ପୁର । ଏହା ଅପକ ବା
ଆଦିକୁ କର୍ପୁର ଅଟେ; ଜାପାନ ଗୀଳ ଅକ ଦେଶର ଏକ-
ପ୍ରକାର ଗର (Cinnamomum Camphora)ର
କାଠର ସିଂହାର କର୍ପୁର ବାହାର କର୍ଯ୍ୟାବ । ଏହାକୁ

ସାଖରଣ ଲୋକେ କଷ୍ଟୁର ବା ଭ୍ରମର କହନ୍ତି । କଷ୍ଟୁରକୁ
କାଣ୍ଡିତ କର ଶୋଧିବ କଷ୍ଟୁର ପ୍ରସ୍ତୁତ କଷ୍ଟୁରକୁ
ଆକଷ୍ଟୁର କହନ୍ତି ଓ କଷ୍ଟୁରଗୁପ୍ତେ ଦୂଷ କାଣ୍ଡିର ପ୍ରାପ୍ତ
କଷ୍ଟୁରକୁ ଭ୍ରମସେମ କଷ୍ଟୁର କହନ୍ତି । ।

ଭୀମା—ଦେ. ବ (ଅନାଦର୍ଥକ) —ଭ୍ରମ ଓ ଭ୍ରମସେମ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର
Bhimā ଜାକ ନାମ— ୧ name used in calling
Bhima and Bhimasena.

ଭୀମା ମୀମା ସ. ବ (ଭ୍ରମ+ଅ)—୧ । ରେବନ
ନାମକ ପରିଦ୍ରବ୍ୟ— ୧. A herbal scent.
୨ । କୋରତ୍ତା; ଗୁରୁକ (ହ. ଶ)—୨. Whip. * ।
ପର୍ମିଷାଟ ପରିଚରୁ ବାହାର କୃଷ୍ଣ ନାମରେ ମିଳିବ
ହୋଇଥିବା ନାମ—୩. A tributary of
the Kṛushnā river in the Deccan.
୪ । ଭ୍ରମାଦେବୀ (ଦେଖ) —୪. Bhimā debī (See).
ଭୀମା ଦେଖ—ସ. ବିଶୀ—୧ । ଦେଖା ବିଶେଷ—୧. A particular
Bhimā debī Goddess. (ଉ—ଭ୍ରମାଦେବୀଙ୍କ ସ୍ଥାନ ଯୋଳ
ଗର୍ଥେ ଯାଇ, ସ୍ଥାନ କଲେ ଯେ ଦେଖାପୁର ସେ ହୁଅଇ ।
କୃଷ୍ଣପଂଦି. ମହାଭାବତ ବଳ ।) * । (ତଣ୍ଡିପୁରଶୋଭ୍ରାନ୍ତି
ଦୂର୍ଗାଙ୍କ ଅବତାରବିଶେଷ—୨. An incarnation
of Durgā. | ତ୍ରୁ—ତଣ୍ଡି ପୁରାଣର ଏକାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ
୫୧୫୨ ଶ୍ଲୋକରେ ଦୂର୍ଗା କହିଛନ୍ତି—ହିମାଲୟରେ
ମୁଁ ଭ୍ରମରୂପ ଧାରଣ କରି ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତର କରି
ମୁନମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବ, ତେଣୁ ମୁନମାନେ ମୋତେ ଭ୍ରମା—
ଦେଖା ନାମରେ ପ୍ରତି କରିବେ] ।

ଭୀମୋତ୍ତର—ସ. ବ—ପାଣିକଞ୍ଚାରୁ; କୁଣ୍ଡାଣ (ହ. ଶ)—
Bhimottara White gourd.
ଭୀରୁ(ଲ)—ସ. ବିଶ. ପୁ (ଭ୍ର. ଧରୁ+ଶିଳାର୍ଥ କଷ୍ଟୁ ରୁ)—ଭ୍ରମ
Bhiru(lu) ସଭାବ; କାପୁରୁଷ; ସଭବତ୍ସ ଦୟାଶିଳ; ତରୁଆ;
ତରକୁଳା; ତରୁଆ—Timid; cowardly by
nature ସ. ବ ୧ । ଶିଳାଲ—୧. Jackal, * ।
ତରୁଆ—୨. Tiger. * । ଏକପ୍ରକାର ଅଖ—୩. A
kind of sugarcane. ୪ । ବିଷକାଣ—୪.
Solanum Indicum. * । ଶିଳାବସ୍ତ୍ର—୫. As-
paragus. * । ପରତାଦିକା—୬. Centipede.
୭ । ଶୃଷ୍ଟା—୭. Shadow. ୮ । (ଭ୍ର.) ସଭବତ୍ସ ଭ୍ରମାଧୀ—
୮. A timid woman (M. W.) ୯ । ଛେକ
(ହ. ଶ)—୨. Goat. ଦେ. ବ—୧ । ଶୀତା; ନାଶ—
୧. Woman (ଉ—ଭ୍ରମୁତିତ ବଣ୍ଟେ ତିହିଁ ରଣ
ବିଶ୍ଵାସିକା । ଶିଳାକାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।) ୨ । ପହା—୨.
Wife. (ଉ—ବଳକରୁଁ କର ହୋଇଲ ପର ହୁଅର
ଭ୍ରମ । ରଙ୍ଗ. ବୈଦେଖ୍ୟବିଲାସ ।)

ଭୀରୁ(ଲ)କ—ସ. ବିଶ—(ଭ୍ରମ+ଶାର୍ଥକ)—୧ । ଭୟାତ୍ମକ—
Bhiru(lu)ka ୧. Chicken-hearted; cowardly.

୨ । ଭୟତ୍ତୁ—୨. Alarmed; overwhelmed
ଭୟତରାସୀଯା with fear. (ଉ—ବହୁତ ପରସ୍ପେ ତେବେ,
ଡର୍ପୋକ; ବାଯର ମୁଖରେ ଅନଳେ ଲାବେ, ଦେଖାଇ ନାଶ ଭ୍ରମୁକ,
ଦେଲେ ଦୂଷିଲେ । ରଙ୍ଗ. ବୈଦେଖ୍ୟବିଲାସ ।)
୩. ବ—୧ । ପେତକ—୧. Owl. , । ଶିଳାଲ—
୨. Jackal. “ । ଭନ୍ଦୁକ—୩. Bear. ୪ । ବଳ-
4. Forest.

ଭୀରୁତା(ହ)—ସ. ବ (ଭ୍ରମ+ଶବାର୍ଥେ ତା, ରୁ)—୧ । କାପୁରୁଷତା
Bhirutā(twa) —୧. Cowardice; timidity.

ଭୀରୁ ଭ୍ରମୁତି—ସ. ବିଶ. ପୁ (ବହୁତ୍ତରୀହି; ଭ୍ରମୁ+ପ୍ରଭତି)—
Bhiru prakṛuti ତରକୁଳ; ତରୁଆ—Timid by nature;
(ଭ୍ରମୁପ୍ରଭତିକ, ଭ୍ରମୁଷରବ—ଅନନ୍ତରୂପ) chicken-heart-
(ଭ୍ରମୁ ପ୍ରଭତିକା, ଭ୍ରମୁ ସନ୍ଧବା—ହା)
ted.

ଭୀରୁ ମତ୍ୟ—ସ. ବ—ତୋଡ଼ି (ଦେଖ)—
Bhiru matsya Tordi (See)

ଭୀରୁ ତୁଳୟ—ସ. ବିଶ. ପୁ (ବହୁତ୍ତରୀହି)—ତରକୁଳ—Timid.
Bhiru hṛdaya ସ. ବ—ଦୟା; ମୁଗ (ହ. ଶ)—
(ଭ୍ରମୁତୁଳୟା—ହା)
Deer.

ଭୀଲ(ଲ)—ଦେ. ବ (ସ. ରହି)—ରହି (ଦେଖ)—
Bhila(lia) ଭିଲ ମୀଲ Bhilla (See)

ଭୀଲ ଭୁଷଣ—ସ. ବ (ଭ୍ର. ଧାରୁ ଜାଗ୍ରୟ ଶୀମାନଙ୍କର କାରାମାଳାଭୂଷଣ
Bhila bhūṣhaṇa ସବାରୁ)—କାରାତ୍ମ; ଗୁଣ (ହ. ଶ)—
Abrus Precatorius.

ଭୀଲୁକ—ସ. ବ—ଭଲୁ (ହ. ଶ)—Bear. ସ. ବିଶ. ପୁ—ଭ୍ରମ;
Bhiluka ତରୁଆ—Timid.

ଭୀଷକ—ସ. ବିଶ. ପୁ (ଭ୍ର. ଧାରୁ ଶିତ ଭ୍ରମୁ+କଷ୍ଟୁ. ଅବ)—
Bhishaka ସବାନ; ଭୟକୁର (ହ. ଶ)—Terrific.
(ଭ୍ରମିକ—ହା)

ଭୀଷଣ—ସ. ବିଶ (ଭ୍ର. ଧାରୁ ଶିତ—ଭ୍ରମୁ ଧାରୁ+କଷ୍ଟୁ. ଅନ)—
Bhishana ୧ । ସବା; ଭୟକୁର; ଦୀର୍ଘା; ଭ୍ରମପଦ—
Frightful; terrible, awful; horrible. *

ଭାରି; ଦୂଢ—୨. Tight; firm. ବ—୧ । ଶିବ—
1. Siba. , । କପୋତ—୨. Dove. , ।

ଭୟକ ରସ—୩. The sentiment of fear in
literature. ୪ । (+ଭବ. ଅନ) ଭୟପୁର୍ଦ୍ଧନ—
୪. Frightening. * । କୁଳୁକୁ (ହ. ଶ);
ଲୋଭନ—୫. Olibanum. ୬ । ପିଲାକ ଦୟ [ହ,
ଶ]—୬. Boswellia Serrata (tree). ୭ ।

ଭ୍ରମା [ହ. ଶ]—୭. Brahmapur.
ଭୀଷଣତା(ହ)—ସ. ବ (ଭ୍ରମଣ+ଶବାର୍ଥେ ତା, ରୁ)—ଭୟତା—
Bhishanatā(twa) —Frightfulness.

ତୀର୍ଥଣ ଦର୍ଶନ—ସ. କଣ. ପୁ. (ବହୁବୀହି) —ମୁମଦର୍ଶନ (ଦେଶ)

Bhishana darsana Bhimadarsana (See).

(ଶ୍ରୀକଣତ୍ତବପାଠ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଭିଷଣାକାର—ସ. ବି. ପୁ. (ବହୁଗ୍ରୀ) —ଦୟାକର ରୂପଦର୍ଶିକ୍ଷା—
Bhishanākāra Of dreadful form or appearance.

(ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଅନୁଷ୍ଠାନିକ) [ଭୁବନେଶ୍ୱର—ସ୍ତ୍ରୀ]

ଭିଷଣାସବ—ସ. ବ (ରମ୍ଭା, ଭୁଷଣ + ଅସବ) —ଭୟକୁର ଶକ; ଭୂମ
Bhishapārāba ନାଦ—Dreadful or terrible noise.

ଭିଷମ—ପ୍ରା. ୬—୧। (ପଦ୍ମ) । **ଭିଷମ** (ଦେଖ) — 1. Bhishma
Bhishama (See). ୨। **ଭିଷମ** (ଦେଖଇ) (ଦେଖ) —

ଶୈମ ମିଳମ 2. Bhishma (desaja) (See)
 ଭାଷା—ହ. ବ (ଭାବ, ଶିଳନ୍ତୁ ଭୂଷି. ଧାରୁ+ଭାବ, ଅ+ଅ)—
 Bhishma ଭୟ ପ୍ରଦର୍ଶକ; ଭରାଇବା—Frightening.

ଶୀଘ—ସ. ବିଶ (ସ୍ତ୍ରୀ ଧାରୁ=ରୟ ପାଇବା+ଅପାଦାନ ମ; ସ ଅଗମ)-
Bhishma ଶୀଘ—Terrible. ସ. କ—୧ । ସମ୍ବ-

1. A demon. ২। শিব—২. Siba. ৩। গামেষ;
শান্তি রাজা পুর (একাক্ষর মাতা গজা)।—
৩. The son of king Shantanu by the
Ganges. [দ্রু—বুরুদেশৱ রাজা শান্তি গজা
দেশৱাকু এই প্রভুরে বিবাহ করিথলে যে গজা
নিকল ইচ্ছা অনুসারে কার্য করিবে ও শান্তি তাকু
নিষেধ কর পারিবে নাহি; নিষেধ কলে গজা
শান্তিকু তথাক কর চূলয়িবে। শান্তিকু জীবস্বরে
গজাক্ষর সাতট পুত্র জন্মিৱে ও তনু হেবান্ধী গজা
জন্ম শিশুমাককু নেৱ পাণিৰু পিঙি দেছিথলে।
অস্মুম পুত্র ‘দেববৃত্ত’কু গজা পাণিৰু পিঙি দেবাল
গলবেলে শান্তিকু তাকু নিষেধ কর উগাল দে
কুমাৰকু গজা কলে। এথুৱে গজাদেশ বিবাহ-
কালীন প্রভু অনুসারে শান্তিকু তথাক কর চূল
গলে ও শান্তিকু এ শিশুৰু পালিলে। পরে নিম্নলিখিত
'শ্রুত প্রতিক্রিয়া' যোগু দেববৃত্তক্ষেত্র নাম 'শ্রুত' হেন্না।
গজা শান্তিকু তথাক কর যিবা পরে শান্তিকু ধীবৰ-
বজ্ঞক্ষর কলখা পত্রবজ্ঞ বা যোজনবজ্ঞ চুপৰে
যোহৃত হোৱ তাহাকু বিবাহ কৰিবাকু ইচ্ছা কলে,
বন্তি রাজাক্ষর বিবাহৰা পহী গজাক গৰ্ভজ্ঞাত পুত্র
শ্রুত পরে বজা হেবে ও ধীবৰবজ্ঞকলখাৰ গৰ্ভজ্ঞাত
পুত্র রাজা হেবে নাহি, এই অশক্তারে ধীবৰবজ্ঞ
অপঞ্চা কলখাকু শান্তিকু প্রদান কৰিবাকু কুণ্ঠিৰ
হেলে। শ্রুত একা শুণ্যপাদ ধীবৰবজ্ঞ নিকটৰে
ভিপুল হোৱ কৰিলে যে অপঞ্চা কলখাক গৰ্ভজ্ঞাত

ସନ୍ଧାକ ରକା ଦେବେ, ମୁଁ ଶତା ଦେବ ନାହିଁ ବୋଲି
ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରୁଥିଲୁ । ଧୀଦରଷ୍ଟଳ କହିଲେ ତୁମେ ସିନା ରକା
ଦେବ ନାହିଁ, ତାକୁ ତୁମ ସ୍ଵର୍ଗୀୟାଦିତ ରାଜଶାହ ଦାଖ
କରିବେ । ଏହା ଶୁଣି ସ୍ଵାମ୍ଭୁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରେ ସେ ମୁଁ
ଆପଣଙ୍କର ଏ ଅଶକା ଦୂର କରିବା ନିମନ୍ତେ ଚିରକୁମାର-
ବୃତ ଅବଲମ୍ବନ କରିବ । ଏହି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି ଧୀଦରରଜ୍ଞ
ଠାରୁ ତାଙ୍କ କନ୍ଧାକୁ ଜନନୀ ବୋଲି ପାବୋଧନ କରି
ଅଣି ସ୍ଵାମ୍ଭୁ ପିତାଙ୍କୁ ସମ୍ରଣ କଲେ । ସେହି ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଅନୁସାରେ
ସ୍ଵାମ୍ଭୁ ଚିରକୌମାରବୃତ ଧାରଣ କଲେ । ଏଥୁପାଇଁ ଅଟଳ
ପ୍ରତିଜ୍ଞାକୁ ସ୍ଵାମ୍ଭୁପ୍ରତିଜ୍ଞା ବୋଲୁଯାଏ । ସ୍ଵାମ୍ଭୁ ଅବୁଦିକ ଥିଲେ;
ତାଙ୍କ ବେଳେ ପିଣ୍ଡଦେବ ବୋଲି କେହି ପରିରବାରୁ ସେବକହିଲେ
ସମସ୍ତର ସମସ୍ତ ଲୋକେ ମୋ ଧିଅ ଓ ମତେ ପିଣ୍ଡ ଦେବେ ।
ଏଥୁପାଇଁ ମାଘ ଶୁକ୍ଳ ଅଷ୍ଟମୀଦିନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ହିନ୍ଦୁ ଗୁରୁତ୍ୱ
ସ୍ଵାମ୍ଭୁକ ପାଇଁ ଶାବି କରନ୍ତି । ଶାନ୍ତିନୁକୁର ଦ୍ଵିତୀୟ ପର୍ବତ
ସତ୍ୟବତୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ତିରାଙ୍ଗଦ ଓ ବିଚିତ୍ରବସାୟ୍ୟ ନାମକ ଦୂର
ସୁନ ଜାତ ହେଲେ । ତିରାଙ୍ଗଦ ଏକ ରକତହାର କୁମାର
ଅବସ୍ଥାରେ ହତ ହେଲେ ଓ ବାଚିବସାୟ୍ୟ କାଣିବାଜକର
ଏ କନ୍ଧାକୁ ବିବାହ କଲେ; କିନ୍ତୁ ନିଃସନ୍ଧାନ ହୋଇ
ମରିବାରୁ ସତ୍ୟବତୀଙ୍କ ଅଦେଶକରେ ପରଶରଙ୍କ ଉତ୍ସବ
ସତ୍ୟବତୀଙ୍କ କାନନ ଧୂର ଦେବଦ୍ୟାସଙ୍କ ଦ୍ୱାରା
ବିଚିତ୍ରବସାୟ୍ୟକର ଦୂର ବିଧବାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଧୂରପୁଣ୍ୟ ଓ ପାଣ୍ଡ,
ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କଲେ । ଏ ଜଣେ ମହାରାଜ ଥିଲେ ଏବଂ ମୁଣ୍ଡ
ଏହାଙ୍କର ଇଳାଧୀନ ଥିଲା । ଏ କୌରବମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ
ସୁଦ କରୁଥିଲେ । ଦଶଦିନ ସୁଦ ପରେ ପାଣ୍ଡବମାନେ
ଗୋଟିଏ କୌଶଳ କରି ଏହାଙ୍କ ଦସ୍ତରୁ ଶର ଶପାର
ପକାଇଲେ ଏବଂ ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ଶରହାର ଏ ପୋତ ହୋଇ-
ଯିବା ପର ହେଲେ । ଅର୍ଜୁନ ଏକେ ଶରହାର ଏହାଙ୍କ
ଦେହକୁ କିନ୍ତୁ କଲେ ସେ ସେହି ଶରମାନ ସ୍ଵାମ୍ଭୁଙ୍କ
ଦେହତମାମ ଅଛନ କଲା । ଭିକୁ ଶରମାନ ଦେହରେ
ଲାଗିଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ସ୍ଵାମ୍ଭୁ ସେହି ଶରମାନରେ
ଶୋଇ ରହିଲେ; କିନ୍ତୁ ସେ ସମୟରେ ମରିବାର ପଣ୍ଡକାଳ
ଉପରେ ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ ସେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ ନାହିଁ ।
ସୁଦ ଶେଷରେ ମାଘ ଶୁକ୍ଳ ଅଷ୍ଟମୀଦିନ ଆପଣାର ଇତ୍ତା
ଅନୁସାରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ; ଶରମାନରେ ଶୋଇଥିବା
ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ସୁଖପୂର୍ବକୁ ବହୁମୂଳ୍ୟକାଳ ଉପଦେଶମାନ
ଦେଇଥିଲେ । ମହାଭାରତ ଗୋଟିଏ ପଦ୍ମ ‘ଶୁଷ୍ଟିପଦ’
ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ।] ଦେ. ବ (ସ. ସ୍ଵାମ୍ଭୁ—ଭୟକୁର ବିମ୍ବ
ଦିଷ୍ଟମ) —ଭୀଷମ ବା ଦିଷ୍ଟମ; ମହାକାଶ ଓ ଅନ୍ୟ ପଦକ,
ସକୁଳ ନିଃସନ୍ଧାନଙ୍କ ଶୟାମରେ ଉପରକୁ ବାହାରଥୁବା କଢ଼ି
ବଢ଼ି ପଥର ବା ପାହାଡ଼ ଶ୍ରୀମାନ —Block of stones
and boulders in the beds of rocky rivers,
which raise their heads over the surface
of water [ଦ—ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ନିଃସନ୍ଧାନ ଜଳ

ମଧ୍ୟରେ ହେତେକ ରୁଦ୍ଧଥାଆନ୍ତି ଓ କେତେକ ପାଣି ଉପରର ଉଠିଥାଆନ୍ତି । ନୌକା ଗୁଲନ ପଶରେ ଏମାକ ଅଛି ବସୁକର, ଏହି ଏହି ଭ୍ରାନ୍ତମାନଙ୍କ ଉପରେ ଅନେକ ତଳକା ମାଡ଼ ଆଏ । ଉପସୁକ୍ତ ପ୍ରଥମ ନୌକରକ ବା କଢ଼ି ଅଳଙ୍କ ତଳା ସାଦାସ୍ୟରେ ଏ ଖୁଷୁଚୁଳ ନିରାଶସ୍ୟାରୁ କହି ଅଧିବା ନୌକା ପଶରେ ସତକ ନୁହେ; ସମଲୁଗରଠାରୁ କୌଷି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମହାନ୍ଦୀର ଶୟା ଏହି ଭ୍ରାନ୍ତମାନଙ୍କରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ନହର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବଢ଼ିବେଳେ ଏ ଭ୍ରାନ୍ତମାନ ଅଧିକାଂଶ ପାଣି ତଳେ ଦୂର ରୁଦ୍ଧଥାଆନ୍ତି; ବିନ୍ଦୁ ନହର ଅଧା ବଢ଼ିବେଳେ ଏହି ଭ୍ରାନ୍ତମାନଙ୍କରେ ତଳସ୍ତୋତ ବାଜି ଭ୍ରାନ୍ତ ଅନୋଳନ ସମ୍ମୁଦ୍ର ବରେ ଓ ତଳାମାନଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ସାବଧାନତା ସଦକାରେ ତ ଦେଇଲେ ତଳାମାନ ଏଥୁରେ ମାଡ଼ ଆଇ ତୁମ୍ଭା ହୋଇଯାଏ ।]

ଭ୍ରାନ୍ତକ—ସ. ବି (ଖୁଷୁ+କ)—ବିଦର୍ବରାଜ ଓ ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ପତା—
Bhishmaka A king of Bidarbha and father of

Rukmini.

ଭ୍ରାନ୍ତକ ମୁତ୍ତା—ସ. ବି (ଗଣ୍ଠି ତତ୍; ଭ୍ରାନ୍ତକ+ସତା)—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପତ୍ନୀ
Bhishmaka sut୍ର ରୁକ୍ମିଣୀ—Rukmini, the principal
(ଭ୍ରାନ୍ତକ କନ୍ୟା, ଭ୍ରାନ୍ତକ ଦୁହତା—ଅନ୍ୟ ସ. ରୂପ) pal queen
ଭ୍ରାନ୍ତକ ଦୁହତା, } ଗ୍ରାମ୍ୟରୂପ
ଭ୍ରାନ୍ତକ ଦୁଲାଲୀ }

ଭ୍ରାନ୍ତ କଟକ—ଦେ. ବି. ନାମ—ବିଶାଖାପଟଣା ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ ତେଥେ
Bhishma kāṭaka ଜମିଦାରୀ; ବିଷମ କଟକ—Name of a
ବିଷମ କଟକ Zemindary estate in the Vizagapatam
ବିଷମ କଟକ district. [ଦ୍ୱ—ଏହା ପଢ଼େ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର
(ଅନ୍ୟ କଟକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅଧିନ ଥିଲା, ବିନ୍ଦୁ କାଳକମେ ଏ
ଜୟପୁରରୁ ପୃଥକ ହୋଇଯାଇଥିଲା; ଏବେ ତାହା ଜୟପୁର
ମହାରାଜା ଅରଦ କରି ଜୟପୁରରୁକ୍ତ ବରଅଳ୍ପନ୍ତି ଓ ଏଥୁର
ଶିଥିତ ଯୁଦ୍ଧକ ସଜା ‘ଆଟରଜା’ ଦ୍ଵାରା ଧାରଣ
କରି ବିଶାଖାପଟଣାରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିଲା ।]

**ଭ୍ରାନ୍ତକ ଶରକଣ୍ଠା—ଦେ. ବି—ମହାରାଜତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଥର୍ମୁନଙ୍କଦ୍ଵାରା
Bhishmanka sarasajyā ଭ୍ରାନ୍ତକ ପଶରେ ବିକି ହୋଇ
ଭ୍ରାନ୍ତ ଶୟା } ସମ୍ମୁଦ୍ର } ଥିବା ବାମାନ ଲାଗୁଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ
ଭ୍ରାନ୍ତପରଶୟା } ସମ୍ମୁଦ୍ର } ଭ୍ରାନ୍ତକ ଉତ୍ତର ବାମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥାରେ
ଭୌମେର ଶରଶୟା ପତ୍ରନ—The bed of arrows
ମୀଧକି ଶରଶୟା ଥର୍ମୁନଙ୍କ ପ୍ରଥମ ସ୍ଥିତି କରିଥିଲା ଯାଥାରେ ଥର୍ମୁନଙ୍କଙ୍କରେ
ବିଷମ କଟକ—ଦେ. ବି (ଗଣ୍ଠି ତତ୍; ଭ୍ରାନ୍ତକ+ସତା)
ଭ୍ରାନ୍ତକ ପତା—ଦେ. ବି (ଗଣ୍ଠି ତତ୍; ଭ୍ରାନ୍ତକ+ସତା)
ଭ୍ରାନ୍ତକ ମାନି—ଦେ. ବି (ଗଣ୍ଠି ତତ୍; ଭ୍ରାନ୍ତକ+ସତା)**

Bhishma janani—ସ. ବି (ଗଣ୍ଠି ତତ୍)—ଶାନ୍ତକୁଳ ସ୍ତ୍ରୀ ଗଙ୍ଗାଦେଵୀ—
Bhishma janani The mother of Bhishma [the
(ଭ୍ରାନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) Ganges personified]. [ଦ୍ୱ—ଭ୍ରାନ୍ତ
ତଳେ ଶୀକା ଦେଖି ।]

ଭ୍ରାନ୍ତ ତର୍ପଣ—ସ. ବି—ପ୍ରତ୍ୟେକ ହିନ୍ଦୁ ତର୍ପଣ କରିବା ସମୟରେ ଭୀଷମ
Bhishma tarpana ଭଦେଶ୍ୟରେ ଅର୍ପଣ କରିବା ଭଲ-
ତଳାଦ—Oblation of water and sesamum
seeds offered to Bhishma by every Hindu
during Tarpana

ଭ୍ରାନ୍ତ ଦେବ—ସ. ବି—ଭ୍ରାନ୍ତ (ଦେଖ)—Bhishma (See)
Bhishma deba (ଭ୍ରାନ୍ତ ପିତାମହ—ଅନ୍ୟରୂପ)

**ଭ୍ରାନ୍ତ ପଞ୍ଚକ—ସ. ବି—ବକ ପଞ୍ଚକ; କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁନ୍ଦ ଏକାଦଶୀଠାରୁ
Bhishma pañchaka ପୁଣ୍ୟମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନ୍ତର୍ମୁଦ୍ରେ ପ୍ରାତିଶୟ,
ଦବିଷ୍ୟ, ଅରିଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ରେଲାଦି କର୍ତ୍ତନମୂଳକ ବ୍ୟବହିତ-
A religious vow observed for the last
5 days of the month of Karttika
(consisting of morning bath, frugal
food, refraining from animal food, oil
and co-habitation).**

**ଭ୍ରାନ୍ତ ଶାବି—ସ. ବି (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ କର୍ମଧା)—ମାଘ ଶୁନ୍ଦାଷ୍ଟ୍ରମୀ ବା
Bhishma śrāddha ଭ୍ରାନ୍ତଦେବଙ୍କ ଭ୍ରାନ୍ତଦେବଙ୍କ ଉଦେଶ୍ୟରେ
ପ୍ରତ୍ୟେକ ହିନ୍ଦୁ ଶୁନ୍ଦପ୍ରକ ଅନ୍ତର୍ମୁଦ୍ରେ ଶାବି ବା ପିଣ୍ଡଦାନ
କର୍ମ—Śrāddha or oblation of boiled rice
offered to Bhishma by every Hindu
householder on the 8th day of the bright
lunar fortnight of Magha.**

**ଭ୍ରାନ୍ତାଷ୍ଟ୍ରମୀ—ସ. ବି—ମାଘ ଶୁନ୍ଦ ଅଷ୍ଟମୀ (ଯେଉଁ ଦିନ ପ୍ରତେକ ହିନ୍ଦୁ
Bhishmaśāshṭami ଅଷ୍ଟମିକ ଭ୍ରାନ୍ତଦେବଙ୍କ ଉଦେଶ୍ୟରେ ପିଣ୍ଡ ଦାନ
କରନ୍ତି)—The 8th day of the bright lunar
fortnight of Magha (on which day every
Hindu is enjoined to offer oblation of
rice-cake to Bhishma).**

**ଭୁଅ—ଗ୍ର. ବି. (ସ. କୃତ୍ତବ୍ୟ)—ବୁନ୍ଦ—Battle-array.
Bhua (ଉ—ଜାତ୍ର ଯୋକ ଭୁଅ ହୋଇଛନ୍ତି ଯମ ସଜା । ପ୍ରାତି
ବୁନ୍ଦନରୂପଣ ଗିଗା ।)**

**ଭୁଅ—ଦେ. ବି—ଅଣ୍ଟି ବିରାଢ଼—Tom cat; a male cat.
Bhuā [ଦ୍ୱ—ଏମାକେ ସାଧାରଣତଃ ଭୁଅ ଓ ନିଷ୍ଠୁରପ୍ରକାର
ଭୁଅ ବିରାଢ଼ } ଅନ୍ୟରୂପ ଦୁଅନ୍ତି ଓ ନବ ଜାତ ବିରାଢ଼ ଭୁଅ-
ଭୁଅ ବିଲେଇ } ଅନ୍ୟରୂପ ମାନଙ୍କୁ ଖାଇ ଯାଆନ୍ତି । ଏପରି ଉ,
ହଲୋ, କୁନୋ ଅପଣା କୁଅରୁ ମଧ୍ୟ ଖାଇ ଯାଆନ୍ତି ।] (ଉ—ପଞ୍ଚ-
ବିଲୋବ ମାନେ ତା ଦେଖି ହୋଇ ଏକ ଗୋଟି, ବୋଇଲେ
ଧୀର୍ଘ ହୋଇଲ ଏ ଭୁଅଟ । ଭୁଅପିହ. ମହାରାଜତ
ଭୁଦ୍ରୋଗ ।) ପ୍ରାଦେ. (ଭୁଦ୍ରର ବାଲେଷର) ବିଶ—ପଞ୍ଚା
ବା ଭୁତଶୀଥ (କନ୍ତୁଆ)—(cocoanut) Without
kernel or water owing to defective
growth.**

**ଭୁଅ ଆପଣା କୁଅରୁ ଖାଇବା (ନ୍ୟାୟ) —ଦେ. ତତ୍—ଯେଉଁ ଭୁଅ
Bhuā spānḍa chhuāku khāibā (nyāya) ବିରାଢ଼ ଅହରା**

ହେଲୋ ବେରାଳ ନିଜେର ଛାନା ଖାଯ କିମ୍ବା ତାତୀର ଶିଶୁର ଆଇଯାଏ
ବିଲାକ୍ ଅପନେ ବଜ୍ଞାଂକୋ ଖାତାହେ ତାତୀର ପର କୁଆ ପ୍ରତି ମମତା
ଆଖା କରିବା ରୂପ ଦୂରାଧା ସ୍ମୂଳରେ ଏ ତଥା କୋଲୁଯାଏ –
(an analogical saying) To expect kind-
ness and mercy from a male cat
which eats up its own kitten.

ଭୁର୍ଖ—	ଦେ. କ.	(ସ. ଭ୍ରମ୍ମ ଧାରୁ)	—୧। ମନୁଷ୍ୟ କାଟ ରାଜି ରୂପିବା
Bhukti	ଅବାଟ—	1. Wrong way taken by a person by mistake.	, । ସମ୍ମାନୁଆ ଗୋବ—
ଚକର		2. Caterpillar; wooly bear.	ଦେ. ବିଶ—
ଅକର୍ତ୍ତର		୧। ଅସାର—	1. Unsubstantial.
ଭୁଯୋ		2. Unreal.	, । ଭ୍ରମ୍ମ ପୁଣ୍ଡି; ଭାଙ୍ଗ—
କୁତ୍ତା(ଠି)		3. Mistaken; erroneous.	3। ବୋକା—
		4. Foolish.	4। ଫଳ—
		* 5. Empty.	5। ମିଥ୍ୟ—
		6. Lying.	6। ମିଥ୍ୟ—

ବୁଅଁ ଘାସ—ଦେ. ବ—୧। ଲୌହିକ ବିଷାର ମତେ ଏକପ୍ରକାର ଘାସ—
Bhuāñi ghāsa 1. A kind of grass said to possess
 the property of causing the person who
 treads on it to go the wrong way.
 [ବ—ଗୋଟିଏ ଲୌହିକ ବିଷାର ଥିଲୁ ଯେ ପଥୁକ ବୁଅଁ
 ଘାସ ପାଇଲେ ନାହିଁ ଗଲେ ।]

ବୁଥା ବୁଲିବା—ଦେ. କି—୧। ତୁମରେ ଅବାଟରେ ବୁଲିବା—
 • *Bhuāñ bulibā* 1. To take a wrong road by mis-
 ଚକର ଦେଉୟା take; to wander after having lost
 ଅକ୍ଷର ଦେନା the way. 2। (ଭରଣାର୍ଥ)ବୁଥା ପରଶ୍ରମ କରିବା—
 2. To do fruitless labour. 3। ଭାଙ୍ଗୁ କେବା—

3. To be mistaken.
ଭୁଅଁସ ଦେଖା(ଖେ)ଇବା—ପ୍ରାହେ. (ସାଇଷ୍ଟର) କି—୧ । ବାଲଗୀ
Bhuāñśā dekhā(khe)ibā କରିବା—1. To brag.
(ଭୁଅଁସ ବତା(ଚେ)ଇବା—ଅଳ୍ପରୂପ) , । ଛଳକା କରିବା;
ବାହାକା କରିବା—2. To feign; to plead an

ଭୁବନୀଳ(ର) — ଦେ. କ— ଏକ ପ୍ରକାର ବନୀ ଗତ—A species of
Bhuubanila(ra) wild tree; *Cordia Myxa*.

ଭୁଣ୍ଡ(ଅ)ପୁଣୀ— ଦେ. ବି. ସ୍ଥି (ସ. ବନ୍ଧୁସ୍ତମୀ—ବନ୍ଧୁବାର ପୁଣ୍ଡବଜା; ତୁଳ.
Bhuṇḍ(ଅ)sunī ସ. ବନ୍ଧୁ+ସ୍ତମୀ । କେହି କେହି କହନ୍ତି ଏହା
ନୃତ୍ୟ ଯୌ, କୂଳବନ୍ଧୁ ବନ୍ଧୁସ୍ତମୀ ବା ପୁରୁଷିମାର ଅପେକ୍ଷା, କିନ୍ତୁ ଏହା
ଅନୁଆନିଲ ୠକ ବୋଧ ହେଉ କାହିଁ; ପରକ ହିନ୍ଦୀରେ ଏହା

ଅର୍ଥରେ ବହୁଧିନୀ ଶକ୍ତି ବିଦ୍ୟାକାର ଅଛି) —
 ୧ । ନବବଢୁ; କୁଳ ଭୂଅସୁଣୀ; କୁଳବଢୁ—1. A newly wedded wife; the daughter-in-law of a family. (ଉ—ଆପଣଙ୍କ ବଲରୁଣୀ, ଶୁଣିଲୁ କହିଥୁ ପଇବୁ ପାଣି, ବୁଢ଼ୀକାଳେ ଭୂଅସୁଣୀ—ଗଞ୍ଜମର ତର ।)
 ୨ । କୁଳ ସ୍ୱକଳ—2. A young housewife.
 ୩ । ବଧୁ; ବୋଢୁ—3. Daughter-in-law. (ଉ—

କୁଳ ଭୁଅସୁଖୀ ଦାଘରେ ଭିତ୍ତି—ତଥ; ବହୁ ଭୁଅସୁଖୀଏ
ବାବୀ ପାଇଷ୍ଟରେ ଲାଗିଯାନ୍ତି । ପଞ୍ଚାରମୋହନ. ଛା ମାଣ
ଆଠରୁସ୍ତ । ୪ । ଏକ ପ୍ରକାର ଜଙ୍ଗଲ ଗଛ—4. Name
of a wild tree. [ଦ୍ଵା—ଏହା ଗୋଟିଏ ଜଙ୍ଗଲ ଗଛ ।
ଏ ଗଛର ନାମ ସେହା ବା ସେହା । ଏହାର ବିସ୍ତର ଜଙ୍ଗଲ
ସମ୍ପଲିଗୁର, ଚେତୋଶୋଲ, କାମଣ୍ଡା ଅଧିରେ ଥିଲା । କଟକ
ନିକଟସ୍ଥ ମହାନଦୀ ଶୟାରେ ମହାନଦୀର ବଢ଼ି ଦ୍ୱାରା ଭାସି
ଆସିଥିବା ଗୋଟିଏ ସାଜରୁ ଗୋଟିଏ ଗଛ ଉଠିଥିଲା ।
ଲୋକେ ଏହାର ଭୁଅସୁଖୀ ଗଛ ବୋଲି ଡାକନ୍ତି । ତନ୍ତ୍ର
ପ୍ରାଣୀୟ ଲୋକେ ବହନ୍ତି ସେ ଏ ଗଛରୁ କେହି ତିଳି
ପାରନ୍ତି ନାହିଁ; ତନ୍ତ୍ର ପ୍ରକରରେ ଏହା ‘ସେହା’ ନାମକ
ଦୂଷ ଅଟେ । (ଶ୍ରଦ୍ଧେୟ ଶା ଶଶିଭୁଷଣ ରାୟକୁଠାରୁ
ଗୁରୁତି) । * । ଚିଲକାରେ ଥିବା ଏକ ଜାତିର ମାଛ—
5. A kind of fish (in the Chilka lake).
୭ । ସତରେ ବିକଟ ତିହାର କରିବା ଏକପ୍ରକାର ପଣ୍ଡ—
6. A species of hoarsely screeching bird.
୭ । ଜଳଜାବ ବିଶେଷ; ଶିଶୁମାର—7. A kind of
aquatic animal; Gangetic porpoise.

ଭୁଆସୁଣୀ ଗାଧୁଆ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ିକାଳ, ସମ୍ମଲଯୁକ୍ତ) ୩—ରହୁଣୀ
 Bhaasusuni gādhuā ଗାଧୁଆ—The time of early bath
 (ଉଚ୍ଚରେଣ ଗାଧୁଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) before sunrise.

ଭୁଆସୁଣୀ ମାଛ—ଦେ. ବ—ଶିଶୁମାର—	Bhuāsunī machha Gangetic porpoise.
ଭୁଆସୁଣୀ ଯିବା—ପ୍ରାବେ, (ଗଡ଼ଜାତ) କି—ବାଳକା ରତ୍ନଙ୍କା ହେବା	Bhuāsunī jibā ପରେ ପ୍ରଥମେ ଶାଶୁୟରକୁ ଯିବା; ପହଲ- ପାଇ ଯିବା—To go to the husband's house for the first time after attaining puber- ty (said of a girl given in marriage

		before she attained puberty.)
ଭୁଅସେନ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି (ଭୁଲ. ହି. ବହାସୀନ)—		
Bhuāsseen	ଭୁଅସୁଣୀ (ଦେଖ)—Bhuāsuni (See)	
ଭୁଭି—ଦେ. ବି (ସ. ଭୁମି)—୧। ପୃଥିବୀ ଭଳ; ଭମି—1. Land;		
Bhumi	surface of the earth	୨। ମୁଭକା; ମାଟି—
ଭୁଈ ଭୁମି	2. Soil.	୩। ପୃଥିବୀ—3. The earth,
(ଭାବ—ଆମାରପି)		

(এ. ভূম্যামলকা; বর্ণালীঁ ছুত
শাকবিশেষ, (পত্র ও ফুল শেষ
থর্ন লা অকারবিশেষ) —A herb.
Phyllanthus Niruri [ক্ৰ—
এহা বৰ্ণাদিকে পীচল স্থানৰে
জনে; গোটে তেঙ্গৰে দুৱষ্ট
পক্ষ থাৰ। পত্র মূলৰে অকি শেষ
ফুল ধৰে ও ফুলৰু ঘোৰিষ পৰি
পল ধৰে। বৰ্দ্ধক মতৰে এহা

ଅଦିକ ଉଷ୍ଣରେ ଲାଗେ)—A kind of herb used as medicine for kine.

ଭୁଲ୍ବକୋରୁ(ତୁ)ଆଁ—ଦେ. ବ. (ସ. ଭୂମିକୁଟଳ) —ଏକପ୍ରକାର କୁଟଳ
Bhuiñkoru(rdu)ଆଁବା ରୁତୁଚ ଗଛ—A kind of plant.

ଭୁଲ୍ବ ଶଜୁର(ଶ, ର) —ଦେ. ବ (ସ. ଭୂମି ଖର୍ବୁର) —ଏକ ପ୍ରକାର
Bhuiñ khajura(rā, ri) ଶେଷ ଶଜୁର ଗଛ; ପ୍ରେଣ୍ଟ ଶଜୁର—

ସ. —ଭୂମି ଖର୍ବୁରକା, ସାଥୀ,
ଦୂରଘେଦା, ମୁହୂରଦା, ସକଳ-
ଫଳା, କାବ କର୍କଟା,
ସାବୁ ମସକା ।

ମ. ଶିନୀ, ଅଜୁଣୀ
ଶୁ, ଶଜୁରା, ଶାରକ
ରେ. ଇଂଟାଚେଟୁ, ଅଳ୍ପୁପ୍ରସ୍ତୁ
ପିଣ୍ଡ ଥେଜର; ଭୁର୍ବିଥେଜୁର
ଅଳ୍ପୁପ୍ରସ୍ତୁ
ଶେଷ ଶଜୁର ଗଛ; ପ୍ରେଣ୍ଟ ଶଜୁର—

A species of small date palm. [ଦ୍ର—ଏ ଗଛର ସ୍ଵର୍ଗ
ଭୂମିରୁ ଲାଗି ଥାଏ ଓ କେତେ ଭୂମି
ଶତ ଉପରକୁ ଉଠେ ନାହିଁ, ଏହାର
ବୋଲ ସାଧାରଣ ଅଜୁରକୋଳ
ଅପେକ୍ଷା ସାକ ବନ୍ଦ ମିଶ୍ରିତ
ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ ମତରେ ଏ ଅଜୁରତାରୁ
ପିଣ୍ଡ ଥେଜର; ଭୁର୍ବିଥେଜୁର
ଅଳ୍ପୁପ୍ରସ୍ତୁ ଶେଷ ଶଜୁର ବିଶିଷ୍ଟ ।]

ପିଣ୍ଡ ଖଜୁର; ଭୁର୍ବିଖଜୁର

ଭୁଲ୍ବ ଚଣା—ଦେ. ବ (ସ. ଭୂତଳକ) —ତେର ଚଣା; ଚାନାବାଦାମ;

Bhuiñ chana—ମୁଗପଳ—Groundnut; Pea-nut;
ଭୁର୍ବିଚଣା; ବିଲାତୀମୁଗ; ଚାନାବାଦାମ; ମାଟିକଳାୟ Arachis

ମୁଗଫଳୀ Hypogala. [ଦ୍ର—ଏହା ଲତା ଜାଗୟ । ଏଥର
ରେ. ବରଣସନ ଗକପୁ] ଚେରରେ ହୁଇ ଧରେ ଓ ହୁଇ ଉଚରେ

ଦୃଢ଼ ପର ସ୍ଵାଦଧ ମଞ୍ଚି ଥାଏ ।]

ଭୁଲ୍ବ ଚଣା—ଦେ. ବ (ସ. ଭୂମି ଚନ୍ଦକ) —ଦୂରଦୂର ବର୍ଗର ଶୁଦ୍ଧ ଶାକଗୁଲ

Bhuiñ champā ବିଶେଷ—Kæmferias Rotunda (a

ଭୁର୍ବିଟାଙ୍ଗା ଭୂର୍ବିଚଂପା plant and its scented flowers.)

[ଦ୍ର—ବୈଶାଖ ମାସରେ ଏଥର ପଢ଼ମାଳ ଶୁଦ୍ଧି କଞ୍ଚି ହୋଇ-
ଯାଏ ଓ ମୂଳରୁ ସୁନ୍ଦର ଧଳା ଫୁଲ ବାହାରେ ଓ ଉତ୍ତର ଫୁଲ
ଭୁର୍ବିରୁ ବାହାରିଲୁ ପର ଦେଖା ଯାଏ । ପର ହଳଦୀ ଗଛର
ପଢ଼ ପର, ଫୁଲ ସକାଳେ ଫଟେ । ଫୁଲ ଫୁଟା କଜ ହୋଇ-
ଯିବା ପରେ ଧନ୍ତ ବାହାରେ ।]

ଭୁଲ୍ବ ଛବୁ—ଦେ. ବ (ସ. ଭୂମି+ଛବାକ) —ମାଟି ଛବୁ; ମାଟିରୁ ଭିତ୍ତିଥିବା

Bhuiñ chhatu ଛବୁ—A kind of mushroom; ଭୁର୍ବିଛାତୁ(ତା) coming out of the surface of the

ଭୂର୍ବିଫାର; ଗୋରତ୍ତା; ସାପକୀ ଛାତୀ earth. [ଦ୍ର—ଦେଖନ୍ତି
(ଭୁଲ୍ବ ଫୁଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମତରେ, ଏହା ଶାତଶାରୀ, ଶିଦୋଷଜନକ,

ପିଛଳ, ଶରୁ ଏବଂ ବୈଶି, ଅଭିଷାର, କର ଓ କଷକାରକ ।

କଲୀକ ଓ ଶୁତପ୍ରଦେଶ ଜାତ ଓ ଶକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଛବୁ ଛବୁ ପାଦିନାମକ ।]

ଭୁଲ୍ବ ଜଙ୍ଗୀ—ଦେ. ବ—ଧୂଳିଅଜନ୍ଦା—A kind of black ant.

ଧୂଲୋଜଙ୍ଦା ଭୂର୍ବିଜହର କୁଣ୍ଡ

ଭୁଲ୍ବ ଜାମୁ—ଦେ. ବ (ସ. ଭୂମି ଓ ଜମ୍ବୁ) —ବଣଜାମୁ; ଏକପ୍ରକାର ଶେଷ

Bhuiñ jamu ଜାମୁ ଗଛ ଓ ଉତ୍ତର ଶେଷଧଳ—Premna

ଭୁର୍ବିଜାମ; ବନଜାମ Herbaeae; Ardisa Humiles; a

ଭୂର୍ବିଜାମନ; ଜାମୁନୀ species of small blackberry.

ସ—କାନନ୍ଦମୁ ଶୁଦ୍ଧ ଜମ୍ବୁ, [ଦ୍ର—ଏହା ଜାମୁ ଜାଗୟ କନନ୍ଦପୁ

ଶୁଦ୍ଧ ପତା, ନାଦେଯୀ,
କଳ ଜମୁକା ।

ମ. ନାମ ଜାମୁଲ

ଶୁ. ତୁଳାଶ ଜାମୁ

ଶୁଦ୍ଧ ପତା, ନାଦେଯୀ,
କଳ ଜମୁର ପତା ।

ଶୁଦ୍ଧ ତୁମ୍ବିର ଗଛ—

Bhuiñ dimbiri ତୁମ୍ବିର ଗଛ—Fig tree with very

ଭୁର୍ବି ଡୁମ୍ବର ଭୂର୍ବିମୁର

ଭୁର୍ବି କଳ—ଦେ. ବ (ସ. ଭୂମି କଳ) —୧ । ପୁଞ୍ଚାର ତଳ ବା ପୁଣ୍ଡଦେଶ—

Bhuiñ taJa 1. The surface of the earth; ୨ । ଅନାହା-

ଭୁର୍ବି ତଳ ଭୂର୍ବି ତଳ—2. Bare ground.

ଭୁଲ୍ବ ଦିବ(ଡ, କ, ଲ, ର)ଅ(ହ)ଣ—ଦେ. ବ—(ସ. ଭୂମି ଓ ଦଳନ ଦିମା ଭୂମି

Bhuiñ da (da, na, la, ra) a(h)a(n)a ଦଳନ, ପ୍ରା

ଭୁଲ୍ବ ଦିଥିର—ରଜ ସନ୍ଧାନ ପର ବିଷ । ଭୂମି

ରଜସନା ଦେବାର ଦ୍ଵିତୀୟ ଦିନ—The second day

after Rajaśankrānti (in the month of

Ashārdha or Mithuna.)

ଅଧୁବାଚିର ଦିତୀୟଦିନ ଅନୁରାତ୍ରିକା ଦୁସ୍ରା ଦିନ

ଭୁଲ୍ବ ଦାନ—ଦେ. ବ (ସ. ଭୂମିଦାନ)—ଦୁର୍ଗାଶକ୍ତି ଦାନ କରିବା—

Bhuiñ dāna ଭୂମିଦାନ ମୂର୍ଦାନ ଦିନ

ଭୁର୍ବି ଦାନ—ଦାନ ଦାନ ଦାନ ଦାନ

ଭୁର୍ବି ନିମମ୍ବ—ଦେ. ବ (ସ. ଭୂ ନିମମ୍ବ)

Bhuiñ nima (mba) ବର୍ଷାୟ ଶାକ ଶୁଲ ବିଶେଷ—

ସ. ନାମ—ବିଷପଣୀ,

ମାଲୁଲୀ, ନେହ ମିନା,

ପଦ ତଣୁଲୀ, ସବ ତକ୍କା,

ପଦ ସିଧା; ପଦ ମସ୍ତାକାର, ଗୋମରାନ;

ମହାତକ୍କା, ଶେରା,

ମଲୁମୁଖୀ, ମାଦେଶସା,

ଶଙ୍କିମା, ସୁନ୍ଦ ପୁଣା,

ପନ୍ଦ ଓ ଗର ଅଛ କିନ୍ତୁ । ଏହା ଅଗ୍ର-

ତକୁପଳା, ତକ୍କା, ଯାଶ,

ସପକ, ବେଚକ ଓ ବିଷଦୋଷ, ରକ୍ତ-

ଦୂଷି, ହିମି, ବୁଣ୍ଡ ଓ ଜ୍ଵରନାଶକ ।]

କାଳ ମେଘ ଭୂର୍ବିନିମ

ଭୁର୍ବି ପଦ୍ମ—ପାଦେ—(ପଡ଼ିବାର)—ଦ୍ର—ପୁଲପଦ୍ମ (ଦେଖ)

Bhuiñ padma Sthala padma (See)

ଭୁର୍ବି ପୋଡ଼—ଦେ. ବଣ (ସ. ଭୂମି ଓ ହୋଡ଼) —୧ । ଭୂମିରେବା—

Bhuiñphorda 1. Piercing through the ground.

ଭୁର୍ବିଫୋଡ଼ ବ—ହଠାତ୍ ମାତ୍ର ସ୍ନାନରୁ ଉପରକୁ ଭିତରାରୁ ଯାହାର

ଭୂର୍ବିଫୋଡ଼ ଅଭ୍ୟନ୍ତ ଗପ ହୁଏ—An upstart,

ଭୁର୍ବି ବରକୋଳ—ଦେ. ବ (ସ. ଭୂବଦସା) —ଏକ ପ୍ରକାର ଶେଷ

Bauini barakoli ବରକୋଳ (ବରବୋଳ ଦେଖ)—A

ମେଟୋକୁଳ small prickly bush which grows

ମାଡିବୈର, ମଟିବୈର wild, bearing small plums like

ଶୁ. ପାଲେରାନ the jujube. Zizyphus Micro-

ମ. ଜଙ୍ଗଲିବେର

ଅନ୍ୟ ସ. କମ୍ପା—ଅଜପ୍ରିୟା, ଭୂକଷାକ, ବାଲକପ୍ରିୟା, ସୁନ୍ଦପଳ

phylla.

ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ—୧। ଏକପ୍ରକାର ଖୋଟ କଢ଼ିଆ ଓ ଗଛ, (ଏ Bhuiñbeshw̄a ଗଛର ଗଣ୍ଡ ଭୂମି ଜାତି କି ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଏଥିରେ କଢ଼ିଆ ଫଳେ ଓ କଢ଼ିଆର ପେଣ୍ଡା ଭୁର୍ରେ ଲାଗିଥାଏ) —

1. A small species of cocoanut.
2. A kind of firework.

ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ—ସୁନାଗଣ୍ଡା ପରି କଳ୍ପ କଳ୍ପ ଦଶୁଥିବା ସାନ୍ତ୍ବ Bhuiñ bi(bhi)rudi ସାନ୍ତ୍ବ ବିବୁତି, (ଏମାକଙ୍କ ଦସା କାହୁଆରେ

ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ—ସୁନାଗଣ୍ଡା ହୋଇଥିବା ପଲମ୍‌ପର ଦଶୁଥାଏ) —
ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ—ମରଳ —A species of small-sized wasps; mudwasps.

ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ—ସୁନାଗଣ୍ଡା ପରି କଳ୍ପ କଳ୍ପ ଦଶୁଥିବା ସାନ୍ତ୍ବ Bhuiñ beta ମୁହିର୍ବେତ ଛୁଟିବେତ Calamus Reticulatus.

ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ—ଗଡ଼ିଜାତର ଜାତିଶୈଷ—Name of a Bhuiñm̄j̄i ଭୁବନେଶ୍ୱର ଭୁବନେଶ୍ୱର ଭୁବନେଶ୍ୱର ଭୁବନେଶ୍ୱର States.

ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ—ମୁସଲମାନ ଅମଳରେ ବିଶୋଇ ଅଧିନରେ କାର୍ଯ୍ୟ Bhuiñm̄j̄la କରୁଥିବା କାନ୍ତିନ୍ଦ୍ରିୟ (କର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଏହି ଅର୍ଥରେ ସୁଖ ଓ ଖୋରାଖ ଅନ୍ଧଳରେ ଏ ଶକ୍ତି ପ୍ରକଳିତ ହେଉଥାଏ)—Accountant (during the Moslem rule in Orissa).

ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଅଧ ଇଷ ଲମ୍ ସବୁଥ ପୋକ; Bhuiñlat̄ (ଶକ୍ତି) (ଏମାକେ ଚିକିଶାଲରେ ଗାତ କରି ରହନ୍ତି ଜନ କାମୁକିଙ୍କ ପରି କାମୁକ ପକାନ୍ତି) —

A kind of long worm.

ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ (ସ. ଭୁରିହର)—ବହାର ଓ ସଂମୁକ୍ତ ପ୍ରଦେଶର Bhuiñhara ବ୍ରାହ୍ମିଣଶୈଷ—A class of

ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ (ସ. ଭୁରିହର)—ବ୍ରାହ୍ମିଣଶୈଷ—A class of

ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ (ସ. ଭୁରିହର)—ବ୍ରାହ୍ମିଣଶୈଷ—A class of
ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ (ସ. ଭୁରିହର)—ବ୍ରାହ୍ମିଣଶୈଷ—A class of

ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ (ସ. ଭୁରିହର)—ବ୍ରାହ୍ମିଣଶୈଷ—A class of

ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ (ସ. ଭୁରିହର)—ବ୍ରାହ୍ମିଣଶୈଷ—A class of

ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ (ସ. ଭୁରିହର)—ବ୍ରାହ୍ମିଣଶୈଷ—A class of

ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ (ସ. ଭୁରିହର)—ବ୍ରାହ୍ମିଣଶୈଷ—A class of

ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ (ସ. ଭୁରିହର)—ବ୍ରାହ୍ମିଣଶୈଷ—A class of

ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ (ସ. ଭୁରିହର)—ବ୍ରାହ୍ମିଣଶୈଷ—A class of

ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ (ସ. ଭୁରିହର)—ବ୍ରାହ୍ମିଣଶୈଷ—A class of

ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ (ସ. ଭୁରିହର)—ବ—ଛିଦ୍ର; କଣ୍ଠ; କଣ୍ଠ—

Bhuñrdi Hole; aperture.

ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ—ଶକ୍ତି—

To Bhuñ baj̄(je)ib̄ blow a conchshell.

ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ—ଶକ୍ତି—

To bewail with a long sound.

(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ; ବିବାଦଥାଦି

ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଦେ. ବ—ଶକ୍ତି—

ଭୁ

**ଭୁକ୍ଷି(khi)ଲ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଗର) ବିଶ (ସ. ଭୁକ୍ଷିତ) (ବାଲେ-
Bhuki(khi)ଲେ ଶରରେ ଓ ସ୍ନାନରେ ଭ ଉଚାରଣ, ଭୁଲ. ବ.
ଭୂମି)—ଯଥାତ୍; ଭୋକ୍ଷିଲ—Hungry.**

ଭୁକୁ(ଗ)ତେ—ଦେ. ବ (ଫ୍ରାନ୍ତ) — ୧। ମହିଷୁରଣ—1. Compensation
 Bhuku(gu)tana sation. ୨। ମେଳ କରୁଥିବା—2.Cause
 (ଭୁକୁ[ଗୁ]ତାନ୍[ତି]—ଅନ୍ୟରୂପ) ing to tally. ୩। ମଜୁରା
 ଭୁକୁତନ ମୁଶୁତାନା ଦେବା—3. Giving credit; setting
 off a sum in the accounts. ୪। ମଜୁରା
 ଦିଅନ୍ତିବା ଧନ—4. Set off amount.
 (ଭୁକୁ[ଗୁ]ତାନ୍[ତି] ଦେବା—ପଯୋଗ)

ଭୁକୁ(ଗୁ)ତା(ତେ)ରବା—ଦେ. ବ (ସ. ଭୁକୁ) —୧। କୌଣସି ପଦାର୍ଥରୁ
Bhuku(g u)tā(te)ibā ଭୁକୁରବା; ଅନ୍ୟ ବସୁ ସଙ୍ଗେ ଭୁକୁ କରବା
ଭୁକ୍ତାନ; ଭୁକ୍ତନ କରା ବା ମେଳ କରବା—୧. To cause a
ମୁଶ୍କୁତାନା thing to be imposed on another;
 to cause to tally. , । ମୁକାବଲେ କରିବା—
 2. To confront. , । ହିସାବରେ ମଜୁରୁ ଦେବା--
 3. To set off;to give credit in the account.
 ୪ । ପ୍ରମଣିତ କରିବା—4. To prove; to
 demonstrate. * । ଛନ୍ଦୁଆଧରେ କରୁଦିଷ୍ଟ କାଳକ
 ଅବ ବସାଇବା ବା ପୂରୁରବା—5. To dovetail; to
 fit a thing (e. g. a plug) into another
 (e.g. a hole).

ଭୁକ୍ତ—ସଂ. ବିଶ (ଭୁଲ୍ ଧାରୁ + କହୁଁ ତ)—୧ । ଆଦ୍ୟବା—୧,
 . Bhukta Having eaten. (ସଥା, ଅର୍ଥଭୁଲ୍) ୨ । (+କର୍ମତ)
 ଭଷେତ—୨. Eaten. (ଯଥା—ଜାଣିଭୁଲ୍ ।) ୩ ।
 ଅନ୍ତର୍ଗତ—୩ Included in; comprised in.
 (ସଥା—ଅଧିକାର ଭୁଲ୍ ।) ୪ । ଉପଭୂତ; ଭୋଗଭୂତ—୪.
 Enjoyed. ଭ.—(+ଭବ. ତ)—ଭୋଗ—
 Enjoyment.

**ଭୁକ୍ତ ପାକ—ସଂ. ବ (ଦୃଷ୍ଟି ତତ୍ତ୍ଵ; ଭୁକ୍ତ + ପାକ) — ୧। ଆଦ୍ୟ ଦୁର୍ବଳ
Bhukta pāka ଜାର୍ଣ୍ଣ ହେବା—1. Digestion of food
taken • ୨. ରୋଗୀ ଲୋଗୀ—2. Ruminating.**

ভুক্তপাচ—দে. বি—(সং. ভুক্ত ও পচন) —অন্য বিষ্ণুর ভুক্তিষ্ঠা
Bhuktapācha বা দেব নেইবেবণ্ণ শাইবা; প্রথাদ ষেবন
—Eating of food left by another or of

ভুক্তপূর্ব—ষং বিৰ.—(বহুস্মাৰ্হ; পুৰ্ব নিঘাত)—১। পুৰ্বে যাদা Bhuktapūrba. অধ্য চতুর্থ কণ্ঠ ও তা পৰে সোনা

—1. Already partaken of or enjoyed by another; already tasted by another.

ବି. — ଅଛୋ—Leavings of a person's dinner.
ଭୁକ୍ତ ଭୋଗ— ସଂ. କିମ—(ବହୁବ୍ରାହ୍ମ; ଭୁକ୍ତ + ଭୋଗ) —ଭୁତଭୋଗ—
Bhukta-khava.

Bhukta bhoga Already enjoyed by another.
 ସ. ବ—ଭୁକ୍ତ ଘୋଟନ (ଦେଖ) — Bhuktabhojana
 (See)

ଭୁକ୍ତ ଭୋଗୀ—ସୂ. ବିଶ. ପୁ—(ଭୁକ୍ତ ଭୋଗ + ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ) —
Bhukta bhogi । ୧ । ଯେହିଭୋଗ କରିଥିଲୁ—1. One who
(ଇନ୍, ଭୋଗିନୀ—ପୁ) has enjoyed । ୨. ପରିଷାଃ ଅନେକଙ୍ଗ—

2. Experienced. • । ସେ କିମ୍ବା ଅନୁଭବ କରି
ଲାଗି ଥିଲା— 3. Grown wise by experience.
୪ । ଅନ୍ୟର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦାନ ଆଦିକ ବା ଉପରୋଗୀ—
4. Partaking of or enjoying a thing
already enjoyed by another.

**ଭୁକ୍ତ ଭୋଜନ—ସଂ. ଦ (୨୩୧ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶାହୀ + ପ୍ରେଜନ)—୧ । ଉଚିତ
Bhuktabhojana ଭଜଣ—Ruminating; chewing
of the cud.
, । ପରବ ଅଛିଠା ଖାଇବା—2. Partaking of
the leavings of another's dinner.**

ଭୁକ୍ତ(ତ୍ରେ)ରବା	—ଦେ. କି—୧ । ସାମିଲ୍ କରଇବା—1. To Bhukta(te)rbā cause a thing to be included ଭୁକ୍ତାନ୍ ଭୁକ୍ତାନ୍ ଭୁକ୍ତାନ୍ ମୁଗ୍ନତାନ୍ ଭୁକ୍ତାନ୍ ଭୁକ୍ତାନ୍
	—2. To cause a thing to fit into or tally with another thing. ମେଳ କରଇବା

କରୁଇବା—3. To confront. * । ପ୍ରଦେଶ.
 କରୁଇବା—4 To cause to enter; to thrust.
 ଏ ମଳ୍ଲୁକୁ ଦିଆଇବା—5. To cause to be set off.
 ୨ । ଶାପ ଖୁଅରବା ବଳ ଏକ ବସୁକୁ ଅନ୍ୟ ବସୁରେ
 ପୁରୁଇବା—6. To dovetail. ୨ । ମୁଖରାହାର
 ପ୍ରମାଣିତ କରିବା—7. To prove by direct
 evidence.

ଭୁକ୍ତାବଶିଷ୍ଟ—ସ. ବିଶ (୨୩୩ ଚତୁ; ଭୁକ୍ତ + ଅବଶିଷ୍ଟ) —ଖାଇବା
Bhuktabasishta ପରେ ପାହିରେ ଯାହା ବଳ ଥାଏ; ଭୁକ୍ତିଶ୍ଵେ;
ଅଛିଠି—Left in the dish after meal.

ଭୁକ୍ତାବଶେଷ—ସଂ. କି—(ପଣ୍ଡି ଚର୍ଚ ଭୁକ୍ତା+ଅବଶେଷ)—ଆଜିଠାଳୀ—
Bhuktābasesha   Leavings of a dinner; orts.

(ରୂପୋତ୍ତ୍ମା, ରୂପୁ ଶେଷ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭୁକ୍ତି—ସଂ. ତି (ଭୁଲ୍ଲ ଧାରୁ+ଶବ୍ଦ. ତି) — ୧। ଭୋଗ—
Bhukti 1. Eating. , । ଭୋଗ 2. Enjoyment.

ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଦେ. କ'—(ସଂ. ଭୁବନ ଧାରୀ) —୧ । ଗୋଗ କରିବା—

Bhuktiba १; To enjoy. २। ମେଳ ଖାଇବା—२. To coincide with; to tally with.
ମୀଳଖାନା, ମିଲେଥାওସା ३। ଖାପ ଖାଇବା—३. To fit in.
ମେଲଖାନା, ମୀଳଜାନା

ଭୁଖ—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲୟୁବ) ବ—(ଭୁଲ. ହିଂ ଭୁଖ) — ୧। ଘୋକ; ଯଥା-
Bhukh 1. Hunger. , । (ଭତରୁଗୁଣା) ଦୁର୍ଦୀନ—2. Famine.

ଭୁଖା(ଭି) — ପ୍ରାଦେ (ବାଲେସର, ସମକ୍ଷର) (ବାଲେସର ଓ ସମକ୍ଷ-
scarcity

Bhukba (କମୀ) ପୁରରେ ଓ ଶ୍ଵାନରେ ର ଛିଳାରଣୀତିକୁ. ବଂଶେ ହୁ
 (ଭିଲ—ଅଳ୍ପଚାପ) ଏହି ଅର୍ଥରେ ତୁମ୍ଭା) — ହୃଦୟରୁ—
Hungry

ଭୁଖେ ହାଉର୍ ହାଉର୍—ପ୍ରାଦେ(ସମଲୟୁର) ବିଶ—ଅତ୍ୟନ୍ତ କୁଷାଦୁର; Bhukhe haur haur କୁଷାର୍ତ୍ତ; କୁଷାଦୁର ଅବଳ୍ଯ ପ୍ରତୀତି; ଖିଦାୟ ଛଟପଟ ଭୋକରେ ପାହୁ ପାହୁ ଦେବା—Suffering
ଭୁଖସେ ତିଲମିଳାଜାନା from extreme hunger; very hungry; oppressed by excessive hunger.

ଭୁଗଳି—ପ୍ରାଦେ (ସମଲୟୁର) ବି—ଶେଷ ଟୋକାର —
Bhug-li Small basket.

ଭୁଗ—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶର) ବି—(୩ ପ୍ରାନରେ ରୁ ଭଜାରଣ; ଭୁଲ୍
Bhuga ବି. ଭୁଗ—ଭୋଗକର) —ଭୋଗ
(ଦେଖ) —Bhoga (See)

ଭେ. (ସମଲୟୁର) ବି—୧। ବଡ଼ ପାତିଆ; ବାଉଁଶିଆ—
Bhugâ 1. Basket. ୨। ଟୋବେଇ—2. Big basket, hamper.

ଭୁଗା(ଗେ)ଇ—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶର) ବି—ଭୋଗେଇ; ଶେଷ ବାଉଁ-
Bhugâ(gé)i (ରୁଟେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଶିଆ—Small basket.

ଭୁଗା(ଗେ)ଇବା—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶର) କି (ଭୁଲନାକର ବି ଭୁଗାଇ;
Bhugâ(gé)ibâ ୩ ପ୍ରାନରେ ରୁ ଭଜାରଣ) —ଭୋଗାଇବା (ଦେଖ) —
Bhogâibâ (See)

ଭୁଗିବା—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶର) କି (ଭୁଲ ବ. ଭୁଗା; ୩ ପ୍ରାନରେ
Bhugibâ ଭୁଭଜାରଣ) —ଭୋଗିବା(ଦେଖ) —Bhogibâ (See)

ଭୁଗୁଳ—ପ୍ରାଦେ (ବାମଣ୍ଡା) ବି—ସାନ ଟୋବେଇ—
Bhuguli Small basket.

ଭୁଗ୍ନ—ସ. ବିଶ (ଭୁଲ ଧାରୁ=କୁଣ୍ଠଳ ଦେବା + କର୍ତ୍ତ୍ତି ତ) —୧। କୁଣ୍ଠ;
Bhugna ବକ୍ତ—1. Crooked. ୨। ଅନନ୍ତ—2.
Bent. • । ଭୁନ୍ଧାସ୍ୟ—3. Shattered in
health; of delicate or broken health.

ଭୁଚ(ଚୁ)କା—ଦେ. ବି—ଭୁବୁତୁକା (ଦେଖ) —
Bhuch-(chu)kâ Bhuruchukâ (See)

ଭୁଚ(ଚୁ)କା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି ୧। ଭୁବୁତୁକା ଦେବା (ଦେଖ) —
Bhuch-(chu)kâ(ke) ibâ 1. Bhuruchukâ debâ (See)

ଭୁଚ(ଚୁ)କା ଦେବା { —ଅନ୍ୟରୂପ } ୧। ଭୟ ଚକିତ କରିବା
ଭୁଚ(ଚୁ)କା ମାରିବା { —ଅନ୍ୟରୂପ } ୨, To alarm a
ଭୁଚ(ଚୁ)କା ବତା(ତେ)ଇବା person.

ଭୁଚ(ଚୁ)କା ଭୁଚ(ଚୁ)କି—ଦେ. ବି—ଧ୍ୟାଧି—Cheating.
Bhuch-(chu) kâ bhuch-(chu) ki ଧାନ୍ତାଧାପି ଧ୍ୟାଧି

ଭୁଚ(ଚୁ)କିବା—ଦେ. କି—ଭୟ ଚକିତ ଦେବା; ବିନ୍ଦିକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଳ
Bhuch-(chu) kiba ଦେବା—To be dumbfounded;
ହକକିଏୟାଓରା ଭୁବକନ୍ତା to be bewildered.

ଭୁଜ (ଧାରୁ) ସ. —୧। ଖାଇବା—1. To eat; , , ଭୋଗ-
Bhuj (root) ଦେବା—2. To enjoy * । ବୁଝିଲ
ଦେବା—3. To be crooked. ୪। କମ୍ପ ଦେବା—

4. To bend; to be bent * (ରାଜ୍ୟ)ଶାସନ କରିବା
5. To rule or govern (Apte). ୨। ବଜାଇବା—
6. To curve. ୨। ଅନୁଭବ କରିବା; ସହିବା—

7. To experience; to endure (Apte).

ଭୁଜ(ଜୁ)ନି—ପ୍ରାଦେ (ସମଲୟୁର) ବିଶ (ସ. ଭୋଗକର) —ଯେଉଁ ହାତଦ୍ୱାର
Bhuj-(ju)ni ଭୋଗନ କରସାଧ୍ୟ; ଭାବାଳ (ହାତ); ଖାରବ ହାତ-
Right (hand); used in lifting food to
(ପ୍ରସ୍ତୁତ—ଭୁଜନଦାର) the mouth.

ଭୁଜ—ସ. ବି. (ଭୁଜ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତି ଥ) ୧। ବଜାଇବି—1. Crooked
Bhuja form. ୨। ସମସ୍ତ ହସ୍ତ; ବାହୁ—2. Arm; the
(ଭୁଜ—ଶିଥିଲାଙ୍ଗାରି—ସମସ୍ତ ହସ୍ତ; ବାହୁ; ଶେଷର
ସମା ବେଶ—3. The side or arm of a field
or figure. ୪। ସର୍ପର କୁଣ୍ଠଳ—4. The coil
of a serpent (M. W.) * । ହାତର ଶର୍ଣ୍ଣ—5
The trunk of an elephant (Apte) ୨। ବାହୁ—
6. A bend (Apte). ୨। ବୃକ୍ଷ ଶାଖ—7. The
branch of a tree (Apte). ୮। ନେତ୍ରକର ଭୁମି—8.

The base of a triangle (Apte). ୯। (କୋରିଷ) ଭୟର ଭୁମି—9. (astronomy) The
base of a shadow (Apte) ୧। ବାହୁ—କୁଣ୍ଠଳ-
crooked, curved. ଦେ. ବିଶ (ସ. ଭୁଜ ଧାରୁ)ଖାଦ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ସଞ୍ଚିତ
(ଧାନ) —(paddy) Stored for food pur-
ଦୈନିକ ସଞ୍ଚିତ ଧାନ—1. Paddy stored for food pur-
poses. ୨। (ସ. ଭୁଲ) ଭୁଲ (ଦେଖ) —2.
Bhûrja (See) ପ୍ରାଦେ (ସମଲୟୁର, ଗଢ଼ିଲାର) ବି.
ଧାନ—Paddy.

ଭୁଜ କୋଟର—ସ. ବି. (ନେତ୍ରୀ ବର୍ତ୍ତ; ଭୁଜକୋଟର) —କାଣ ସନ୍ଧି—
Bhuja kotara Arm-pit.

ଭୁଜଗ(ଙ୍ଗ)—ସ. ବି. ସୁଂ (ଭୁଜ—ବଜାଇବି+ଗମ୍ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତି ଥ;
Bhujaga(ଙ୍ଗ) ସେ ବକ୍ତ ଭାବରେ ଗମନ କରେ) —

(ଭୁଜଗମ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧। ପଣୀ; କାଗ; ସର୍ପ—1. Serpent.

ଭୁଜଗୀ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨। ଲକ୍ଷଟ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Lecher.
ଭୁଜଗୀ } ଅନ୍ୟରୂପ (ଭୁଜଗମ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଭାବରେ କରିବାର ପ୍ରାଚି । ରଙ୍ଗ. କେବେଦେଖାନ
ଭୁଜଗମୀ } ସେ ଭୁଜଗରେ ପ୍ରାଚି । ରଙ୍ଗ. କେବେଦେଖାନ
ବିଳାସ ।) ୩। ଶଠ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A cheat.

୪। ସୀପକ—1. Lead. ବିଶ—୧। ଲକ୍ଷଟ—
1. Lecherous. ୨। ଶଠ—2. Fraudulent,
cheating.

ଭୁଜଗୀ(ଙ୍ଗୀ)—ସ. ବି. ଶିଥିଲାଙ୍ଗାରି (ଭୁଜଗ+ଶିଥିଲାଙ୍ଗାରି) —୧। ନାରୁଣୀ—
Bhujagî(ଙ୍ଗୀ) 1. She-serpent. ୨। କଞ୍ଚା ଶିଥିଲାଙ୍ଗାରି—

(ଭୁଜଗମୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. An adulteress. ୩। କୁର୍ଦ୍ଦ
କାଣ୍ଠ—3. A cruel woman.

ଭୁଜଗା(ଙ୍ଗା)ଶକ—ସ. ବି (ବଜୁଗାନ୍ତିର; ଭୁଜଗ=ସର୍ପ ଅଟେ ଅଶକ =
Bhujagâ(ଙ୍ଗା)shaka 1. Peacock. ୨। ପବିତ୍ରାଶକ; ଗରୁଡ଼—2. Garurda.

ସ. ବିଶ—ସର୍ପଭୋଗ—Eating serpents.

ଭୁଜାଗ୍ର—ସ. ତ (ପଣ୍ଡି ଚକ୍ର; ଭୁଜ + ଅଗ୍ର)—ହାତର ଅପ୍ରଭଗ—

Bhujāgra The fore part of the hand.

ଭୁଜଦଳ—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ଚକ୍ର; ଭୁଜ + ଦଳ)—କରପଦବ (ହ. ଶ)

Bhujādala —The palm of the hand spread flat.

ଭୁଜାତ୍ର—ଦେ. ବ—୧। (ଅନ୍ୟ + ଭୁଜ)—ଅନ୍ୟଭୁଜ—୧।

Bhujāntara Another arm. , । (ପଣ୍ଡି ଚକ୍ର)
ଦଣ୍ଡପୁନ—2. The chest.

ଭୁଜାତ୍ରଭୁଲ—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ଚକ୍ର; ଭୁଜ + ଅନ୍ୟଭୁଲ)—ଶବ—

Bhujāntarāla The breast (Apte).
ଭୁଜାମଧ୍ୟ—ଅନ୍ୟଭୂଷଣ)

ଭୁଜାପିତ୍ର—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ଚକ୍ର; ଭୁଜ + ଅପିତ୍ର)—କଣ୍ଠଭବା;

Bhujāpitṛda ଅଲପନ—Clasping or folding in
the arms (Apte).

ଭୁଜାରୁକି—ଦେ. ବ (ନିରଥକ ଯୁ ସହଚର ଶବ)—ଭୁଜାଥି

Bhujā bhujī ଲଳଖିଆ—Light refreshment consisting
of fried rice etc.

ଭୁଜୀ ଡୀ ଭୁଜା ଭୁଜି ଭୁଜାଲୀ—ଭୁଜାଲୀ

Bhujāli କଟୁଖୀ; ଭୁକ୍ଷ୍ଵା—A kukri; a bent bill-

ଭୁଜାଲୀ, ଭୋଜାଲୀ ଭୁଜାଲୀ hook.

ଭୁଜିଷ୍ଯ—ସ. ବ. ପୁଂ (ଭୁଜ ଧାରୁ = କର୍ତ୍ତ୍ର. ଇଷ୍ୟ)—୧। ଦାସ;

Bhujishya ଭୁତ୍ୟ—A slave; servant. , । ସଙ୍ଗୀ;

(ଭୁଜିଷ୍ଯ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସହଚର—2. A companion. • । (+

କର୍ମ ଇଷ୍ୟ)—କରସୁତ୍ର; ହାତ ବଚନରେ ବନାଯିବା

ସୁତ୍ର—3. A string worn round the wrist.

• । ହାତେତୁ—4. Wristlet; bracelet. • ।

ରୋଗ—5. Disease (Apte). ସ. ବିଶ. ପୁଂ

—ସ୍ଵାଧୀନ—Independent (Apte).

ଭୁଜିଷ୍ଯା—ସଂ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଭୁଜିଷ୍ଯ + ଅ)—ଭୁଜିଷ୍ଯର ସୀଳିଙ୍ଗ—

Bhujishyā Feminine of Bhujishya. ସଂ. ବ.

ସ୍ତ୍ରୀ—୧. Maid servant (Apte).

, । ସେବାକାରୀ—2. Handmaid (Apte). • ।

ବେଶ୍ୟ—3. Harlot (Apte).

ଭୁଜ(ଙ୍ଗ, ଙ୍ଗୁ)ଣି—ଦେ. ବିଶ (ସଂ. ଭୁଜ ଧାରୁ)—ଯେହି ହସ୍ତହାର

Bhuju(n̄ja, n̄ju)n̄i ଶିଆୟାଏ; ଦରିଶ; ଡାହାଣ (ହାତ)—
Right (hand); (hand) employed in taking food.

ଭୁଜ(ଙ୍ଗ)ଣି(ନି) କର—ଦେ. ବ—ଦରିଶ ବା ଡାହାଣ ହାତ—Right

Bhuju(n̄ja)n̄i(ni) kara hand. [ଭ—ଅର୍କୁନକୁ ଉଚିଲେ
ଭିନୋଟ ନାସାତ, ଭୁଜୁଣି କରେ ନିଃ କରିଦେଲେ ଉଚି ।

କୃଷ୍ଣବିଦ୍ବ ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।]

ଭୁଜ୍ୟ—ଦେ. ବ (ସଂ. ରୋତ୍ୟ)—ଶାବି ପ୍ରଭତ ଦନରେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ

Bhujya ଦିଅନ୍ତିବା ସିଖ ବା ସଖ—A tray of victuals
given to a Brâhmaṇa on the occasion

of a Brâhmaṇa. [ଭ—ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଶାବି (ପ୍ରଭତ ଦନ) କରିବାକୁ ଅନ୍ତମ କ୍ଷମତା ସେ ଶାବିବାରେ ଘୋଷିବ ପାତରେ ରକନୀୟ ସାମଗ୍ରୀମାନ ରଖି ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦାନ କରନ୍ତି ।]

ଭୁଜ୍ୟବା—ପ୍ରାଦେ (ବସ୍ତୁର) କି (ସଂ. ଭୁଜ ଧାରୁ; ଭୁଲ ହ. ଭୁଲା)

Bhunjī-ବା —ଭୁଜବା—To fry; to roast.

ଭୁଜକ(କ)—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ିଜାତ) ବି—ଉପପଦ—

Bhunjak (ka) Paramour.

ଭୁଜକ୍ ପୁରେଇ—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ିଜାତ) ବିଶ ଓ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗାନରେ

Bhunjak pūrei ବ୍ୟବହୃତ)—ବିଷୀ; ସେହି ସ୍ତ୍ରୀ ପର-

ପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ଅପଣା ପରିବୁ ତାତିଆଣି କାମକୁରି

ରତାର୍ଥ କରସା—Adulterous (woman); a woman who invites paramours to and entertains them in her house.

ଭୁଜ୍ୟା—ଦେ (ପଦ୍ଧି) ବ (ସଂ. ଭୁଜ ଧାରୁ)—୧। ଶୋକନ; ଆଇବା—

Bhunjīj 1. Eating. , । ଶୋଗ; ଉପରେବ—

ଭୁଜ୍ୟା 2. Enjoyment. ଦେ. ବିଶ—୧। ଶୋକନକାଷା

ଭୋଜନ —1. Eating. , । ଶୋଗକାଷା—2. Enjoying.

ଭୁଜ୍ୟାଇବା—ଦେ. (ପଦ୍ଧି) କି. (ସ. ଭୁଜ୍ୟ ଧାରୁ ଶିଳ୍ପି)—

Bhunjāibhū । ଖାଇବା—1. To feed. (ଭ—ଦ୍ଵିତୀୟ ଭୁଜ୍ୟାଇବା—

ଭୁଜ୍ୟାନ୍ ରୁଷି ଅତିର୍ଥିମାନଙ୍କୁ ଭୁଜ୍ୟାଇଲେ । କୃଷ୍ଣବିଦ୍ବ. ମହାଭାରତ

ଭିଜାନା ଅଦି) , । ଶୋଗ କରସାଇବା—2. To cause to; enjoy. (ଭ—ତା ଦେଇ ଦେବତା ପିତୃକୁ ଭୁଜ୍ୟାଇଲେ ।

କୃଷ୍ଣବିଦ୍ବ. ମହାଭାରତ ବନ)

ଭୁଜ୍ୟାନ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ଭୁଜ ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ର ଅନ)—

Bhunjāna ଶୋଗକାଷା—Enjoying.

(ଭୁଜ୍ୟାନ—ସା)

ଭୁଜ୍ୟାଭୁଜ୍ୟ—ଦେ. (ପଦ୍ଧି) ବ—ଶିଥରେଇ; ଅନେକାନ୍ୟରେ

Bhunjābhunjī ଖୁଆଇବା—Mutual feeding; feeding each other.

ଭୁଜ୍ୟବା—ଦେ. (ପଦ୍ଧି) କି (ସ. ଭୁଜ ଧାରୁ)—ସାଇବା—

Bhunjīb 1. To eat. (ଭ—ସଙ୍ଗତେ ଭୁଜ୍ୟାଇବା—ଭୁଜ୍ୟବା—
ଭୁଜ୍ୟାନ୍ ଆନା ପଲକେ ଦେଇ ପଦ୍ଧିତିବି । ଦୁଃଖ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚମିତି)

, । ଉପରେବ କରିବା; ଶୋଗ କରିବା—2. To enjoy. (ଭ—ସଙ୍ଗ ରତ୍ୟ ଭୁଜ୍ୟାଇଲେ ପାଇବକ ପିତୃକଣ, ସତ୍ତବ କନ୍ୟା ସୁରିଷ ଭୁଜ୍ୟାଇବା—ଭୁଜ୍ୟବା—
ବନ) , । ଦୂଃଖ ବା ସୁଖ ଶୋଗ କରିବା—

3. To experience or pass through pain or pleasure. (ଭ—ଆପଣା କରମ ଭୁଜ୍ୟ ସାର୍ଥକ ମୁହଁ ।
ପ୍ରାଚି. ପ୍ରତାପ ଶଶିଶେଖା ।)

ଭୁଟ—ଦେ. ବ—ଦିନାଶ—Destruction. ଦେ. ବିଶ—ଛିନ୍ଦନ—

Bhut Scattered; thrown pell mell.

ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଦେ. ଥ. (ଧୂଳିକରଣ) — ୧। ଗୁପ୍ତ କଥୋପକଥନ—
Bhut(tu)thut 1. Whisper. ୨। ଗୁପ୍ତ କଥୋପକଥନଦ୍ୱାରା
କାନାକାନି ଗୁପ୍ତ କଥାର ପ୍ରକାଶ—2. The dissemination
ଫୁସଫୁସାହଟ କଥାର ପ୍ରକାଶ—of a thing by whisper.

ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଦେ. କ୍ର—ଭୁବନେଶ୍ୱର କଥା ରଖା ଦେବା—
Bhut(tu)bhāṭ̄ heba To talk in whispers.
କାନାକାନି କରା, କାନେ କାନେ କଥା ବଲା

ଭୁବନେଶ୍ୱର, ଫୁସଫୁସାହଟ
ଭୁବନେଶ୍ୱର—ଦେ. ଥ. (ଧୂଳିକରଣ) — ୧। ବୁଦ୍ଧିଦର ଝୋଟକ
Bhut(tu)bhut(tu) ଶବ୍ଦ; ଭୁବନେଶ୍ୱର—1. Bubbling
ଭୁବନେଶ୍ୱର sound. ୨। ଅଗ୍ରାହିଜନିତ ପେଟ ରତରେ ବୁଦ୍ଧିଦ
ଭଟମଟ ଶବ୍ଦ—2. Bubbling sound inside the stomach due to indigestion.

ଭୁଟା(ଠା,ଠା)—ଦେ. ବ. (ସ. ଭୁଷ୍ମି; ପ୍ରା. ଭୁତୋ)—
Bhuta(tā, tīā) ୧। ମକ୍କା—1. Indian corn.
ଭୁଟା, ମକାଇ , ୨। ବାଜରା—2. Maize; millet.

ଭୁଟାନ—ଦେ. ବ. (ନାମ) (ସ. ଭୋଟ; ଭୋଟାଙ୍କ)—ଭୋଟନ;
Bhutān ହିମାଲୟ ସଂଲ୍ଲା ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟକଣ୍ଟ୍ରେସନ—
ଭୁଟାନ Name of a native state near Nepal in
ଭୁଟାନ India; Bhutan. [ଦ୍ୱ—ଏ ପାଦତନ ରାଜ୍ୟ ସିବମର ପୁରୁଷ
ଓ ସାମର ଉତ୍ତରରେ ଅବସ୍ଥା । ଏଥର ଅଧିବାସୀମାନେ
ଫୁଲ ପରିଶ୍ରମୀ ଓ ଭାରସତ ଓ ପରିଚାରେହଣକମ ଅଟନ୍ତି ।
ଏ ଦେଶର ଯୋଡ଼ା ଭୁଷ୍ମି ।]

ଭୁଟିଆ—ଦେ. ବିଶ—ଭୁଟାନ ଦେଶୀୟ—Belonging to
Bhutia ଭୁଟାନ. (ସାଥ—ଭୁଟିଆ ଟାଙ୍ଗା, ଭୁଟିଆ କମଳ,
ଭୁଟିଆ ଭୁଟିଆ ଜାତ ।) ଦେ. ବ—ଭୁଟାନ ଦେଶବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
ଭୁଟିଆ An inhabitant of Bhutān.

ଭୁଟିଆ ଟାଙ୍ଗା—ଦେ. ବ—ଭୁଟାନ ଦେଶୀୟ ଘୋଡ଼ା—A kind of
Bhutia tāṅgāna hardy horse imported from
[ଭୁଟିଆ ଚନ୍ଦୁ(ହୁ) — ଅନ୍ୟରୂପ] Bhutan; Bhutanese
ଭୁଟିଆ ଘୋଡ଼ା ଭୁଟିଆ ଘୋଡ଼ା pony.

ଭୁର୍ଦ୍ଦି(ହୁ)ଭୁର୍ଦ୍ଦି(ହୁ)—ଦେ. ଥ. (ଧୂଳିକରଣ) —ବୁଦ୍ଧିଦର ଝୋଟନ ଶବ୍ଦ
Bhurd(rdu)bhurd(rdu) —The sound of bubbles
ଭୁର୍ଦ୍ଦି ଭୁର୍ଦ୍ଦି ଭୁର୍ଦ୍ଦି ଭୁର୍ଦ୍ଦି—bursting or coming out.
ଭୁର୍ଦ୍ଦି(ହୁ)ଭୁର୍ଦ୍ଦି(ହୁ)—ଦେ. ବ. (ଧୂଳିକରଣ; ସ. ବୁଦ୍ଧିଦର)—
Bhurd(rdu)bhurd(rdi, rdu) ଭୁର୍ଦ୍ଦି; ବୁଦ୍ଧିଦର—
ଭୁର୍ଦ୍ଦି ଭୁଲବୁଲା Bubble.
[ଭୁର୍ଦ୍ଦି(ହୁ)ଭୁର୍ଦ୍ଦି(ହୁ)ବା, ଭୁର୍ଦ୍ଦିଭୁର୍ଦ୍ଦିବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଭୁର୍ଦ୍ଦି—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ଵର) ଅ (ସ. ଭୁର୍ଦ୍ଦି=ଅଥବା ବାଲେଶ୍ଵର)—ଥୋଡ଼ାଏ
Bhurdā (ବାଟ); ଦେଶୀୟ (ବାଟ); ଅଣ୍ଟ ଦୂର (ବାଟ)—
(ଭୁର୍ଦ୍ଦିଏ—ଅନ୍ୟରୂପ) walking Some distance;
(taking) a round.

ଭୁର୍ଦି—ଦେ. ବ. (ଧୂଳିକରଣ; ସ. ବୁଦ୍ଧିଦର)—୧। ବୁଦ୍ଧିଦର—
Bhurdi 1. Bubble. ୨। ପେଟର ଅନ୍ତ—2. Entrails.

ଭୁର୍ଦି ଭୁଲବୁଲା ଭୁର୍ଦି ଅନ୍ତଭିକ୍ଷା
ଭୁର୍ଦି ମାରିବା—ଦେ. କ୍ର—(ଜଳ ମଧ୍ୟରେ ବୁଢ଼ିଥିବା ମାଛ, କୁମୀର,
Bhurdi māribā କହିଥ ଅଛି) ନିଷାମ ପବନକୁ ଜଳରୂପରକୁ
ଭୁର୍ଦି ଭୁଲବୁଲା କରା ବୁଦ୍ଧିଦରରେ ଦ୍ୱାରା—To raise bubbles
ଭୁର୍ଦି ଭୁଲବୁଲା, ଭୁଲବୁଲି ଉଠାନା to the surface of water
(ଭୁର୍ଦି ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) (said of animals under
water).

ଭୁର୍ଦା(ହୁ)ଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—୧। ତୁମ୍ବ ବାଦ୍ୟ; ଦେଶୀୟ—
Bhurda(rdu)ṅga 1. Trumpet. , ୨। ରଣସିଂହ—
ଭୋରଙ୍ଗ, ତୁରୀ ତୁରହି

ଭୁର୍ଦା(ହୁ)ଙ୍ଗିଆ—ଦେ. ବ—ତୁମ୍ବ ବଜାରବା ଲେବ; କାହାଳି—
Bhurda(rdu)ṅgiā Trumpeteer.

ତୁରୀ ଓରାଲା ତୁରହିବାଲା

ଭୁର୍ଦୁକା—ଦେ. ବ. (ସ. ବୁଦ୍ଧିଦର)—ବୁଦ୍ଧିଦର—Bubble,
Burduka ଭୁର୍ଦୁଭୁର୍ଦି ଭୁଲବୁଲା
ଭୁର୍ଦୁକାଣି—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ଵର) ବ. (ଭୁଲ ବ. ଭୁର୍ଦୁକାଣି) —କୁମୀର,
Bhurdukāñi ମାଛ ଅଦି ପାଣି ରତରେ ରହି ନିଷାମ ବାମ୍ବ
ହାର ସେଇଁ ଜଳ ବୁଦ୍ଧିଦର ଜଳ ଉପରକୁ ଦ୍ୱାରା—
The bubbles raised to the surface by
alligators, fish etc from deep water.

ଭୁର୍ଦୁଭୁର୍ଦା—ଦେ. ବ—୧। ଚିଲିକାରେ ମିଳିଥିବା ଏକପ୍ରକାର ଚିଲିକ
Bhurdubhurdā ମାଛ—1. A species of shrimps
found in lake Chilka. , ୨। ଭୁର୍ଦୁଭୁର୍ଦା (ଦେଖ)
2. Bhurd-bhurd (See)

ଭୁର୍ଦେ—ଦେ. କ୍ର, ବ—ଭୁର୍ଦେଏ; ଦେଶୀୟ (ଭୁଲିବା)—(walking)
Bhurde Some distance; at a stretch.
ଏକ ଚକର ଏକ ଚକକର

ଭୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବିଶ. ଧୁ ୧ (ସ. ଭୁଣ୍ଡା=ଭୁର୍ଦର)—୧। ପୃଥିଲ; ମୋଟା;
Bhundā ଭୁଣ୍ଡାରୁଣ୍ଡା—1. Fat; corpulent. , ୨।
ଭୁଣ୍ଡିଆ, ଭୁଣ୍ଡୋ, ଭୁଣ୍ଡୋ ସୁଲୋଦର—2. Pot-bellied,
ଭୁଣ୍ଡାବାଲା (ଭୁଣ୍ଡା—ଧୁ)

ଭୁଣ୍ଡାଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ମଲ୍ୟ) କ୍ର—ଭୁଣ୍ଡାଇବା; ଜଣାଇବା;
Bhundāiba ଦେବା—To cheat; to deceive.

ଭୁଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—୧। ପରୁଆର ବା ପ୍ରକାର ଅଗ୍ରଭାଗ; ଚୁର୍ଚି—
Bhundi ଚୁର୍ଚି ଚୁର୍ଚି 1. The knob at the top of a
circular wooden box; nipple.
ଥୋପ ପୁରନା , ୨। ରଣି; ପାଟଫୁଲର ଅଗ୍ରଭାଗ—2. The
tassel attached to a tape.

ଭୁଣ୍ଡି ଲୋହ ୩। ଥକୁଳ ପେଟ; ସୁଲୋଦର—3. Pot-belly.
୪। ତାରର, ବାଜୁ ପ୍ରକାର ସୁତରେ ତେବେଳିଥିବା କରୁଳ
କୋଳ ଅବୁଳର ଅଗ୍ରଭାଗ—4. The tapering
ball-like thing hanging from the armlet
of women.

ଭୁତ(ବୁ)ଅଭର—ଦେ. ବ (ସ. ଭୁତରେତିବା)—ଏକପ୍ରକାର କଳ୍ପ
Bhuta(tu)airi କଣ୍ଟକା ଗୁଲୁ (ଏଥୁର ସହ ଲୋମଶ, ପଢ଼ର ଦାଢ଼
ତୁତତୈରବୀ କର୍ତ୍ତିତ ଓ ଫୁଲ ଶେଷ ଏବଂ ଜାତ୍ର ଗଜପୁରୁଷ)—
ଶୈଖେଡ଼ା A wild thorny plant with leaves and
ଭୁତରେତିବା } ଅନ୍ୟରୂପ flowers of strong
ଭୁତେ(ତୋ, ତୌ)ରୀ } odour; Premna
Integrifolia. ତ୍ରୁ—ରାତ୍ର ଅଥବା ଏହାକୁ
ଦୋରଣ୍ଟା କହନ୍ତି ଓ ଏ ଗଛ ବହୁ ସର୍ବାରେ ଥିବାରୁ
ବାହୁର ଗୋଟିଏ ଅଂଶର ନାମ ମଧ୍ୟ ଦୋରଣ୍ଟା କୋରାଥାରୁ ।
କଟକ ସହରରେ ମଧ୍ୟ ଶୁଷ୍ଟାପାଣ ପଢ଼ାରେ ଏ ଗଲୁ
ବକୁଳ ଭାବେ । ଏହାର ଫୁଲ ନାଲି ଓ ଦଳଦିଅ ଅଛି ଶେଷ
କାହାକି ପର; ତେଣୁରେ ପେହା ପେହା ହୋଇ ଫୁଲ
ଓ ଫଳ ଧରେ; ଫୁଲ ବର୍ଷାଦିକେ ଫୁଟେ; ଏହାର ମୂଳ
ଅନ୍ଧରେ ଲାଗେ—ଯୋଗେଷ୍ଠରଙ୍ଗ ।]

ଭୁତା—ଦେ. ବଣ—୧। ଓେଁ—1. Foolish; stupid. , । ଭୁତ
Bhuta ଭୁତୋ ଅନ୍ତର ପର କଦାକାର ଓ କଳା—2. Unseem-
ଭୁତଭୁତୋ ମୁତ୍ୟ like a ghost. ଦେ. ବ. ପୁ—
(ଭୁତଥ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଦିଅନ୍ତିବା ନାମ—A name
given to males.

ଭୁତା(ଚେ)ଇବା—ଦେ. କ—ଭଣ୍ଟାଇବା; ଧପାଇବା—To cheat.
Bhuta(te)ibଣ୍ଟ ଠକାନ ଠାନା (ଭୁତଥାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଭୁତ—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲପୁର ଓ ସିଂହତୁମ) (ସ. ଭୁତ)—ମୁଲ;
Bhuti ଦଳଥ ବା ମୁଲଥର ଦିଅନ୍ତିବା ଧାନ ମୂଲ—Wages in
kind given to a day-labourer.

ଭୁତିଆ—ଦେ. ବ. ପୁ—(ଅନାଦବର୍ଥକ)—ଭୁତା ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର
Bhutia ଭାବକନାମ—Corruption of the name Bhuta.
ପ୍ରାଦେ. (ସମଲପୁର ଓ ଗଡ଼କାତ) ବ—ଏକଜାଗରୁ
ପାଣିଛୁଥ ଗରୁ—A class of cowherds. ପ୍ରାଦେ.
(ରହି ରାଜା) ବ—ମୁଲଥ—Labourer.

ଭୁତିଆ(ହା)ର—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲପୁର) ବ. (ସ. ଭୁତ; ଭୁତଦର; ଭୁତ୍ୟ)—
Bhutia(hā)r ଦେଇକ ଧାନ ମୂଲ କେଉ କାମ କରିବା ମୁଲଥ—
(ଭୁତଥ[ହା,ହା]ରେନ—ହା) A day labourer who is
paid in kind.

ଭୁଦାରଚଣ୍ଡି—ଦେ. ବ (ନାମ)—ନାଲିର ଗଡ଼କାତର ପ୍ରସିଦ୍ଧ
Bhudārachandī ଠାକୁରୀ—The celebrated Deity
of the Nilagiri Oriya State.

ଭୁଦେଇ ବାତୁଙ୍ଗା—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ଵର) ବ—ଘେଣ୍ଟି ବାତୁଙ୍ଗା
Bhudei baṭṭungā ଧାନ ଉପରେ ଧଳା ରଙ୍ଗର ବାଳ ଭଳ
ତଥାର ଆଏ—A kind of paddy with white
hairlike stings on.

ଭୁଦେଇ ବୋଇତାଳ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ଵର) ବ—ଭୁଦେଇ ବାଲା
Bhudei boitāla ବା ଗାଢ଼ ସବୁଜା ଏବଂ ଉତ୍ତର ସାମାନ୍ୟ

ଦଳଦିଅ ଏକପ୍ରକାର ବୋଇତା କଞ୍ଚାରୁ—A species
of red gourd.

ଭୁନା—ଦେ. ବ—୧। (ଅଣ୍ଟିଲ) ଯୋଳ—1. Vagina
Bhunā , । ଭୁନାଥ (ଦେଖ)—2. Bhunāñi (See)

ଭୁନାଭୁଜା—ପ୍ରାଦେ (ରଣପୁର, ଗଡ଼କାତ) ବ—ଦୁତ୍ତମରେ ତିଆର
Bhunābhujā ଖାଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀବିପେଣ—A kind of confec-
tionery prepared from fried paddy.

ଭୁନି—ଦେ. ବ (ସ. ଶୌମି)—ଧଳ ଓ ମୁହୁଣ୍ଡା କି ଥିବା ବିଧବାର
Bhuni ପରିଷେଷ୍ଟ ଧଳା ଲୁଗା—A white cloth without
borders worn by widows.

ଭୁନ୍ଦା—ଦେ. ବଣ—ଓଁ; ଭୁନ୍ଦିଲୁନ—Stupid.
Bhundardୟ ଭେଂଦ୍ର, ଭେଂଦା ମୋରୁ (ଭୁନା[ନ୍ଦା]—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭୁନାମୁହୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବଣ—ବିରସ ଓ ପୁଲକା ମୁହୁଣ୍ଡା—Having
Bhundāmuhūñi a swollen and frowning face.
ଭୁନ୍ଦେମୁଖୋ ମୌଦ୍ରମୁହା (ଭୁନା[ନ୍ଦା]ମୁହୁଣ୍ଡ—ହା)

ଭୁବନ—ସ. ବ (ଭୁଖାରୁ+କର୍ତ୍ତି.ଅନ; କିପାଦନ)—୧। ସ୍ପୃଷ୍ଟର ଓ
Bhubana ସ୍ପୃଷ୍ଟାତାଳ ସମକ୍ରମ ଦିଇ—1. The universe;
ଭୁବନ ମୁଖନ the creation consisting of seven
ଭୁବନ } ଅନାଦବର୍ଥକ upper and seven nether
ଭୁବନ } worlds. [ତ୍ରୁ—ସ୍ପୃଷ୍ଟର—ଦୂରବ,
ସ, ମଦ, ଜଳ, ତପ, ସତ୍ୟ । ସ୍ପୃଷ୍ଟାତାଳ—ଅତଳ, ବିତଳ,
ସତଳ, ତଳ, ତଳାତଳ, ବିଶାତଳ, ପାତଳ ।] , ।
ପୃଥ୍ବୀ—2. The earth. । ଦେଶ—3. Coun-
try; region. । ବାସସ୍ଥାକ; ଧର—4. Resi-
dence; house. । ଜଳ—5. Water.
ତ୍ରୀ ଏକକତ୍ତା କରିଦିର କରିଦ ରାଗର ଏକରମ—6. One
fourteenth of a cowri . । ଜୀବ—7. A being;
a living creature (Apte). । ବିଦବଶାଳ
ଦେବା—8. Becoming prosperous (Apte).
ଦେ. ବ. ନାମ—ଭୁବନେଶ୍ଵର ବା ଭୁବନାନନ୍ଦ ନାମକ
ଦେବତା ଜୀବ ନାମ—A name for calling
people named Bhubaneswara and
Bhubanānanda.

ଭୁବନାଜ—ଦେ. ବ (ସ. ଭୁମିଚ—କରକାୟର)—ମାତ୍ରାତ (ସରସ)—
Bhubanaja Demon Maśīcha. [୬—ବନ୍ଦ ବାଶ
ପବନେ ଭୁବନକ ଜବନେ ଦେଲେ ସେ ପକାର
ଅଚୁର—ରଙ୍ଗ. ବେଦେଲୁଶବଳାସ ।]

ଭୁବନଦୟ—ସ. ବ—ଭୁବନ; ସର୍ଗ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଓ ପାତଳ—The
Bhubanatraya three worlds (e.g. the heaven,
the earth and the nether region).

ଭୁବନ ପାବନ—ସ. ବଣ (ପ୍ରାଣ ତତ୍ତ୍ଵ; ଭୁବନ+ପାବନ)—
Bhubana pābana ଜଗତାତା—The Savior of
the world.

ଭୁବନପାଳ—ସ. ବ. (ଶ୍ରୀ ଚତୁ; ଭୁବନ + ପାଳ)—ଜଗପଥା—
Bhubanapāṭṭa The Protector or Lord of the
world.

ଭୁବନ ବିଖ୍ୟାତ—ସ. ବିଶ (ପମୀ ଚତୁ; ଭୁବନ + ବିଖ୍ୟାତ)—
Bhubana bikhyāṭa ଭଗଦବିଖ୍ୟାତ—Renowned thro-
(ଭୁବନବିଶ୍ଵ, ଭୁବନବିଦ୍ଵତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ughout the world.
ଭୁବନବ୍ୟାପୀ—ସ. ବିଶ.ସୁଂ (ଭୁବନ + ବି + ଅପୁ ଧାରୁ + କଣ୍ଠୀଲନ୍)—
Bhubanab୍ୟାପୀ ଭଗଦବିଖ୍ୟାତ—Diffused through
(ଭୁବନବ୍ୟାପୀ—ଶ୍ରୀ) the universe, pervading the
universe.

ଭୁବନ ମୋହନ—ସ. ବିଶ. ସୁଂ (ଶ୍ରୀ ଚତୁ; ଭୁବନ + ମୋହନ)—
Bhubana mohana ଦୃଷ୍ଟମୁଗ୍ଧକାଳୀ—Charming the
universe. ଦେ. ବି—ଲୋକଙ୍କ ଦିଅମିବା ନାମ—
A name given to males.

ଭୁବନାନନ୍ଦ—ସ. ବ. (ଶ୍ରୀ ଚତୁ; ଭୁବନ + ଅନନ୍ଦ)—୧। ଜଗତର
Bhubanānanda ଅନନ୍ଦ—1. The delight of the
universe. ୨। (ଭୁବନାନନ୍ଦ) ପରମେଶ୍ଵର—2. God.
ଦେ. ବ. ସୁଂ—ପୃତୁଷକୁ ଦିଅମିବା ନାମ—
A name given to males.

ଭୁବନାଶ୍ୱୟ—ସ. ବ. (ଶ୍ରୀ ଚତୁ; ଭୁବନ + ଅଶ୍ୱୟ)—ପୃଥିବୀର ଅଶ୍ୱୟ—
Bhubanāśraya ସ୍ଥଳ—The refuge of the universe.

ଭୁବନେଶ୍ୱର—ସ. ବ. (ଶ୍ରୀ ଚତୁ; ଭୁବନ + ଈଶ୍ୱର)—
Bhubanesvara ୧। ଜଗମାତର—1. God. ୨। ଶିବ;
ମହାଦେବ—2. Śiba. ୩। ପୁରୁଷ କିଞ୍ଚାର ଜାର୍ଯ୍ୟକଣେଶ—
3. Name of a place of Hindu pilgrimage
in the district of Puri in Orissa.
୪। ଭୁବନେଶ୍ୱର ଶିବ ଲିଙ୍ଗ; ଲିଙ୍ଗଶକ—4. Name
of the image of Śiba at Bhubanesvara.
[ଦ୍ର—ଲିଙ୍ଗଶକ ମନ୍ଦିରର ପତ୍ରିନ ରଜା ଯୟାକି କେଷଖ
ପକାଇଥିଲେ । ସରେ ଲଲଟେନ୍ କେଶରୀ ଏହି ମନ୍ଦିର-
ବାର୍ଷି ସମ୍ପାଦି ଓ ଏହାର ପ୍ରକିଳ୍ପା କଲେ । ଭୁବନେଶ୍ୱର ଓ
ଚକ୍ରକଟର୍ଭୟୀ ପ୍ରାନମାନଙ୍କରେ ଅନେକ ଉତ୍ସବ ଶିଳ୍ପକଳ
ଓ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟକଣ୍ଠୀଷ୍ଠ ମନ୍ଦିରମାନ ଥିଲା ।] ଦେ. ବି—
ଲୋକଙ୍କ ନାମ—Name given to males.

ଭୁବନେଶ୍ୱର କବିଚନ୍ଦ୍ର—ଦେ. ବି(ନାମ)-ଓଡ଼ିଆକବି—Name of an
Bhubanesvara kabichandra Oriya poet.

[ଦ୍ର—ଏ ଗାଁମ ଜିଲ୍ଲା ବ୍ରଦ୍ଧପୁର ନିକଟ ହିଙ୍ଗଳ ଗ୍ରାମର
ଲୋକ; ସେ ଜାତିରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ; ୧୮୭୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟରେ
ଜନ୍ମପଦ୍ଧତି କର ୧୯୧୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟରେ ସ୍ଵର୍ଗପ୍ରେତିଶ କର-
ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରଚିତ ପ୍ରକ୍ଳମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୀତେପବିଳାସ,
ବାସୁଦେବ ବିଲାସ, ପ୍ରବନ୍ଦମାଳା ପ୍ରଧାନ । ତାରଣିତରଣ
ଉତ୍ତଳ ସାହୁର୍ଥୀର ରତ୍ନବାସ ।]

ଭୁବନେଶ୍ୱର ବଡ଼ ପଣ୍ଡା—ଦେ. ବ. ନାମ—ଜନେବ ଭୁବନୀୟ ପଣ୍ଡା
Bhubanesvara bāḍa pāṇḍā ଓ ସୁ ତିକାର—Name
of a learned Pandit and author.

[ଦ୍ର—ଏ ଭୁବନୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ତିରିଥା ଗଢ଼ାତିବାସୀ,
ସୁ ତିକାର ଓ ଅଳକାର ଶାସ୍ତ୍ରପ୍ରଶ୍ନେତା । ରାଜାଙ୍କ ବିରାମ
ଭୁବନ ହୋଇ ରଜୀବ ବିଚାରିତ ହୋଇଥିଲେ । ଜଗବନ୍ଦୁ
ପ୍ରାଚୀନ ଭୁବନ ।]

ଭୁବନେଶ୍ୱର—ସ. ବ. ଶ୍ରୀ (ଭୁବନେଶ୍ୱର+ରି)—୧। ପାଦଗ୍ର;
Bhubaneswari ରୂପ—1. Durgā. ୨। ଦଶ ମହାଦିଦ୍ୟ
ମଧ୍ୟରେ ଦେଖି ଶିଷ୍ଟରୂପନାମ—2. One of the ten
Tantric incarnations of Durgā.

[ଦ୍ର—ଏ ଭୁବନ୍ଦ୍ରିକା, ପାଶାକୁଶବସର୍ପହସ୍ତା, ହିନ୍ଦୁନା,
ଅବେନ୍ଦ୍ରଶେଷର, ରକ୍ତବିଜ୍ଞା, ସୁତୁଶା ଓ ପଦ୍ମାସନା
ରୂପରେ କହିବା ।]

ଭୁବନ୍ୟ—ସ. ବ. (ଶ୍ରୀ ଧାରୁ+କଣ୍ଠୀ ଅନ୍ତର୍ମାଣ)—୧। ପ୍ରଭୁ—
Bhubanyu 1, Master; lord. ୨। ସୂର୍ଯ୍ୟ—2. The sun.

ଭୁବାଃ—ସ. ଅ (ଶ୍ରୀ ଧାରୁ+କଣ୍ଠୀ ଅନ୍ତର୍ମାଣ)—୧। ପୃଥିବୀ
ଭୁବାଃ ସପ୍ରସର ଅନ୍ତର୍ମାଣ ଭୁବନ; ଅନ୍ତର୍ମାଣ—1. The
atmosphere; ether; the world or sphere
immediately above the earth. ୨। ଗାୟତ୍ରୀର
ବ୍ୟାହୁତିଭୂମ୍ୟ (ଭୁବନ, ଭୁବାଃ, ସଃ) ମଧ୍ୟରୁ ଏକ—2. One
of the three Byāhṛutis.

ଭୁବି—୩। ଚନ୍ଦ୍ର—3. The moon. ୪। ଅଗ୍ନି—4. Fire.
ଭୁବି—ଦେ. (ପଦବି) ବ. (ସ. ଭୁବି=ପୃଥିବୀରେ)—ପୃଥିବୀ—The
Bhubi world; the earth. (ଭୁ—ଦିବରେ ନାହିଁ ଭୁବରେ
କାହିଁ ଅଛି ନନ୍ଦମା । ରଙ୍ଗ. କୋଟିବ୍ରଦ୍ଧାଶ୍ରୀଶ୍ଵରଦେଶ ।)

ଭୁବିନ୍ଦ୍ର—ଦେ. ବି (ଭୁବି+ଇନ୍ଦ୍ର)—ରଜା—

Bhubindra A king.

ଭୁଯୀ (ରତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ଭୁର ଆ ରତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Bhuyāñ [etc] Bhuyāñ etc [See].

ଭୁଯୀ କରଣ—ଦେ. ବି—ଏକଜାଗମ୍ୟ ସହ୍ୟ—
Bhuyāñ karāṇa A class of Kshatriyas.

ଭୁଯୀର—ଦେ. ବି—ଭୁଅଳ ରତ୍ନ (ଦେଖ)—
Bhuyāñira Bhuyāñla (tree) (See)

ଭୁରୁକି—ଦେ. ବି—ଭୁରୁକି (ଦେଖ)
Bhur-ki Bhuruki (See).

ଭୁରୁରୁକୁଣ୍ଡା (ରତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି. ସୁ—ଭର୍କୁଣ୍ଡା ଇତ୍ୟଦ
Bhulu[ru]kundā (de) Bharkundā etc (See).
(ଭର୍କୁଣ୍ଡା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭୁରୁରୁକୁକା—ଦେ. ବି—(ସ. ଭୟଚକିତ)—୧। ଭୁରୁକା;
Bhur-[ru]chukā ଗୋଡ଼ାର ଥିବା କୁକୁରକ ଶାକାଳର ଏହିବା
ଭୁରୁକା ଚର୍ମ—The jackal's evading the pursuit of a
ହୀନାଲକ୍ଷ୍ମୀକୀ dog. [ଦ୍ର—ବିଲୁଆମାନଙ୍କୁ କୁକୁର ଅକମଣ କରିବାରୁ,

ଭୁବନେଶ୍ୱର ଦେବା

ଗୋଡ଼ାଇଥିବାବେଳେ କୁକୁରକୁ ବିଲୁଆ ପାଇବେ ଲାଗେଯିବା
ଅବସ୍ଥା ଦେଖିଲେ ବିଲୁଆ ଉସୁଚତତ ହୋଇ ଗୋଡ଼ାଇ
ଛାଇଟ ରୂପକ ଅଧୋବାସୁ ଭ୍ୟାଗ କରେ ଓ ତହିଁର ଅସତ୍ୟ
ଦୂରକରୁ କୁକୁର ସମ୍ବାଲ ନ ପାଇ ଥରିଯାଏ ଓ ଇତ୍ୟା
ବିସରରେ ବିଲୁଆ ପଳାଇଯାଏ । ଏହାକୁ ଭୁବନେଶ୍ୱର ବା
ଭୁବନା ବୋଲିଯାଏ ।] ୨ । ଭଣ୍ଡାଇବା; ଧପା ମାରିବା—

2. Cheating.

ଭୁବନୁ(ରୁ)ବୁକା ଦେବା—ଦେ. କି—୧ । (ବିଲୁଆ) ଗୋଡ଼ାଇଥିବା
Bhur(ru)chukā debā କୁକୁରକୁ ଏହିବା—୧. To elude
ଫାକୀଦେଇସା �the pursuit of the chasing hound
ଭୁବନୁ ବଜା(ତେ)ଇବା, } ଅନ୍ୟରୂପ } । ଧପା ମାରିବା;
(ମାରିବା)
ମାରିବା—୨. To elude a person; to cheat
a person.

ଭୁବନୁକିବା—ଦେ. କି (ସ. ଉସୁଚତତ) — ଉସୁ ଚକତ ହେବା—
Bhurchukibā To become dumb-founded.
ହକଚକାନ ଭୁବନକା

ଭୁବନୁ(ରୁ,ରି) ଭୁକା—ଦେ. ବି (ସ. ଭୁବ ଭୋକନ) — ସାମାନ୍ୟ ବିଲୁ
Bhur(ru,ri)bhujā ଲଳକିଆ ସାମାଜୀ ବା ହୃଦୟ ଥବି—
ଭୁଜା A small quantity of fried rice etc for light
ଚାଲଚିତ୍ରେ tiffin purposes. [ଭୁ—ପାଇଁ ନ ଥାଏ ଭୁବନୁକା
ବେଠା କରୁଆଏ ରୂପ୍ତକା । ତିଗ ।]

ଭୁବର—ପ୍ରାଦେ (ସମଲପୁର) ବି—ଧୂଆଁ ଖାଇବା ପାଇଁ ଚିଲମରେ
Bhur-rā ସଜା ହେବା ଧୂଆଁ ପନ୍ଥ ଗୁଣ—Tobacco-powder
for smoking.

ଭୁବର ଉଡ଼ାଇବା—ପ୍ରାଦେ (ସମଲପୁର) କି—ଚିଲମରେ ଧୂଆଁ ଖାଇ
Bhur-rā urdāibā ମୁହିଁରୁ ଧୂଆଁ ଶୁଢିବା—To puff out
smoke after smoking tobacco.

ଭୁବଲିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲପୁର) କି—ଭୁବଲା (ଦେଖ)
Bhur-libā Bhulibā (See).

ଭୁବରୁଷା—ପ୍ରାଦେ (ସମଲପୁର) ବି—ଅଂଶୁକାୟ; ଅଂଶୁର ଲେମୟୁକ୍ତ—
Bhur-ṛā Covered with fibrous furs.

ଭୁବରୀ ପୋକ—ପ୍ରାଦେ (ସମଲପୁର) ବି—ସମାତୁଆ ପୋକ—
Bhur-ṛā pok Caterpillar; the wooly bear.

ଭୁବରୁସୁଙ୍ଗ(ଜା) —ଦେ. ବି—ଭୁବସଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Bhur[ru]sunga(ṅgā) Bhur-sangā (See).

ଭୁବରୁ—ଦେ. ବି (ଅ. ବୁବଦା—ଗୁଣ୍ଠା) —୧ । ଶୁଖିଲ ମୋଟା ଗୁଡ଼; ଶଣ;
Bhur-ṛā ଏକପ୍ରକାର ଗୁଡ଼; ଏକ ପ୍ରକାର ରୁନା କନ—୧. A kind
ଗୁଡ଼ୋ ଗୁଡ଼ୋ ଜୁଡ଼ା ବୁବଦା of molasses; raw brown
sugar; rough unrefined sugar. , ୨ । ଗୁଣ୍ଠ—

2. Powder.

ଭୁବି—ଦେ. ବି—ବୁଦ୍ଧୁଦ—Bubble.
Bhuri ଭୁଦ୍ଧୁଦ ଶିଳବିଲା

ଭୁବିଖଡ଼(ର)-ପ୍ରାଦେ (ବସ୍ତ୍ର) ବି—ତଣ୍ଡାସ (ଏହା ହୁଅଣିରେ ଲାଗେ)-
Bhurikhārd(r) A kind of grass used for
. . thatching purposes.

ଭୁବି ଭାର—ଦେ. ବି—ଭାରି; ପାକି—

Bhuri bhāri Effrontery.

ଭୁବି ସିନ୍ଦୂର—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶର) ବି—ପକାରିନ୍ଦର—

Bhuri sindūra Vermilion of faint red colour.

ଭୁବର—ଦେ. ବି (ସ. ଭୁ) —ଭୁ; ଭୁଲତା—Eye-brow. (ଭ—
Bhuru ହେଠ ବଦଳ ବଜା ଭୁବ, ମୃଦୁ ଜାଣିବ ୧ବଳ
ଭୁବ ମୌଁ) ଗୁରୁ । ତିଗ ।)

ଭୁବକ—ଦେ. ବି—ଚାର୍ଟ୍ରୀ; ଭୁକା—Powder.

Bhuruki ଗୁଡ଼ୋ ପ୍ରୁଦା, ପ୍ରୁକନୀ, ଭୁରକା

ଭୁବରୁ(ଡ଼ା,ଡ଼ୁ)—ଦେ. ବି—୧ । ଦମ୍ପତ୍ତିକର ପ୍ରତ୍ୟାଶୀଳ କରିବା; ଦମ୍ପ—
Bhururda(rḍā,rḍu) ପ୍ରବୃକ ସତକଥାରୁ ନ ମାନିବା;

କାହିଁ ଦାମ୍ପିକତା—୧. Effrontery. , । ୨ । ଠବାରି—

ତିକାର ୨. Cheating. ୩ । ଦାମ୍ପିକତାପ୍ରବୃକ ନିଜ ଦୋଷର

ଅସ୍ଵାକାର—୩. Brazen-faced denial of one's
guilt.

ଭୁବରୁ—ଦେ. ବି. ପୁ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଦମ୍ପତ୍ତିକର ସତ୍ୟକଥାରୁ
Bhururdā ନ ମାନେ; ଦାମ୍ପିକ—A person who has
ଟାଟ ଟାଟୀ ଟାଟୀ effrontery; impudent.

ଭୁବରୁ(ଡ଼େ)ଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲପୁର) କି—୧ । ସୁବର୍ତ୍ତାଇବା—
Bhurudā(rde)ibā ୧. To persuade; to incite. ୨ ।

ଭୁବରୁତ୍ତା କରିବା—୨. To instigate.

ଭୁବରୁ(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଦମ୍ପତ୍ତିକ ନ ମାନିବା—୧. To
Bhururdā(rde)ibā deny a thing with effrontery.

ଦୋଷ ନାମାନା, ଧାପାନ ୨ । ଧାରାଇବା—୨. To defraud.

ଭାଲାନ୍ଧାର ୩ । ଠବା—୩. To cheat.

ଭୁବରୁ ବାହିବା, ଭୁବରୁ ବଜାଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ } ନ ମାନିବା—

4. To deny a true fact. [ଭୁ—ପୁରୀ ଦୂର
ଅଗରେ ଭୁବନୁର ବଥା । କ୍ଷେତ୍ର କହିଲେ ଦୂରମ୍ଭାବଥା—କୁଷ୍ଟବିଂଦୁ. ମହାଭାବତ, ଭୁଦ୍ଵୋଗ ।]

ଭୁବରୁ—ପ୍ରାଦେ (ଯାଜମାନ) ବି—ଭୁବରୁ—
Bhurudi Effrontery.

ଭୁବରୁ କୋଳ—ପ୍ରାଦେ (ଯାଜମାନ) —ଏକପ୍ରକାର ଜାଦ୍ୟ କୋଳ—
Bhururdi koli A kind of edible plum.

ଭୁବରୁ(ର)ଥାରବା—ପ୍ରାଦେ (ସମଲପୁର) କି—ମନବୋଧ କରି
Bhuru(r)thāibā କହିବା; କଥା କହି ମନବୋଧ କରିଦେବା—

To bring about one's satisfaction with
sweet words; to coax.

(ଭାଙ୍ଗି ଗୁହଁ) ଭୁବରୁ ମାଳ ଭୁଲଜୀ ଭୁମର ଶାବଦିଗୀ—(କବିଷୂର୍ଯ୍ୟକ
(Bhangichāhāni) Bhuru nila bhujangi bhramara
jibasangi ବିଶେଷତମ୍ଭୁ ‘ର’ ଗିରି ଭୁବନ୍ଦାପ)—

ତେ ଜାବସଟୀ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାଣବନ୍ଧ ! (ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣବର)
ଭୁଲତାରୂପ ନଳସ୍ତ୍ରୀର ଭୁମ ଅର୍ଥାତ୍ ଭୁମଣର ଦରୀରୁ
ଶୁଦ୍ଧି, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ନୀଳାବନରେ ବଣୀବାଦନ କରୁଥିବା ଦେଖେ
ଭୁଲତାର ସେପର ଶୁଦ୍ଧିକା କରୁଥିଲେ ତାହାରୁ ଦେଖିବା
ପାଇଁ ଭନିବା ଶୁଦ୍ଧିକାକୁ ସମୋଧନ କରି କହୁଆନ୍ତି—
(A passage in the song of Kabisurjya)
The play of Srikrushna's eyebrow (while
blowing the flute) looks like a moving-
blue serpent. [ତୁ—ବଣୀବନ୍ଦ୍ରେ ନନ୍ଦପଞ୍ଚରେ
ଏହା ଗୋଟିଏ ସନ୍ଦେହଜନକ ଶୁଦ୍ଧି ଥିବାରୁ ଏଠାରେ
ଏଥୁର ଅର୍ଥ ଦିଅଗଲୁ, ଲୋକେ ଏହାର ପ୍ରକାର ଅର୍ଥ
ଦୁଇ କି ପାଇଁ ‘ଭୁମର ଜାବସଟି’ ପ୍ରବୃତ୍ତି ନାନାପ୍ରକାର
ପାଠାନ୍ତର ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ।]

ଭୁରୁ ଭଙ୍ଗ—ଦେ. ବ (ସ. ଭୁରୁଣୀ)—ଭୁଷେପ; ଜାତିର—
Bhuru bhanga Slightest regard or considera-
ଖାତୀର ଆତିର
ଭୁରୁ(ର)ଭୁରୁ—ଦେ. ବ—ଭୁରି ଖୋଲିବା ଖାଟକହାର ମୁରିକାର ଶୁଣା
Bhuru(r)bhura —Pulverised earth due to
the boring of certain insects.

ଭୁରୁସ(ସୁ) ଙ୍ଗ (ଙ୍ଗା)—ଦେ. ବ (ସ. ଭୁରସୁଗନ୍ଧ; ଅନ୍ୟ ସ. ନାମ
Bhurusa(su) n̄ga (n̄gā) କାଳଶାବ, ବୁଝିକମ୍; ସୁରକ୍ଷିତମ୍)
[ଭୁରୁସ(ସୁ)ଙ୍ଗ(ଙ୍ଗା)]—ଅନ୍ୟରୂପ] —ନାରଜାଦିବର୍ଗର ଶୈଟ ତରୁ
ଭୁରୁସଙ୍ଗା; ଭୁରୁସା [ତୁ—ଏଥୁର ପଦ କାମିନିଗର୍ଭର ପଡ଼ି ପର,
ବସନ୍ତା; ହରାଯି; କଟନିମ ବନ୍ଦୁ ଖୁବ ସୁନନ୍ଦୁଳି । ତରକାରୀରେ ଓ
ତେ. କରିବେ ପାଇଁ କାଣ୍ଡିରେ ଏ ପଢ଼ିବୁ ବସାରନ୍ତି ଓ ଚଟଣି
କରନ୍ତି ।]—Curry-leaf tree; Murraya
Keonigii; Bergera Keonigii.

ଭୁରୁଶୁଣ୍ଡା—ପ୍ରାଦେ (ଅଳ) ବ—ଧାନ ଶକ୍ତର ସେବବିଶେଷ । (ଏଥୁରେ
Bhuruśundā ଅନାନ୍ତ ହେଲେ ଧାନଗଛରୁ ଫଳ ନ ଥିବା
ଗୋଟିଏ କେଣ୍ଟୁ ବାହାରେ ଓ ଧାନ ଗଛ ମରିଯାଏ—
A malady (blight) of the paddy plant
whereby a bunch of grain without rice
comes out and the plant dies shortly
after.

ଭୁରୁଚୁକ୍କା—ଦେ. ବ—ଭୁରୁଚୁକ୍କା (ଦେଖ)
Bhurchucks Bhuruchukā (See)
ଭୁଲ—ଦେ. ବ (ସ. ଭୁମ, ପ୍ରା. ଭୁଲ, ସ. ଭୋଲ—ବିହୁଲ, ମେଦିନୀ)
Bbul —୧ । ଭୁମ, ଭୁନ୍ତ—1. Mistake; error;
(ଭୁଲ—ଭାଷ୍ୟରୂପ) oversight, , । ବହୁରଣ—2.
ଭୁଲ Forgetting. , । ଦୋଷ—3. Fault. , ।
ଭୁଲ ଅଗୁଡ଼ି—4. Incorrectness. ଦଣ—୧ । ଭୁନ୍ତ—
—1. Mistaken; erroneous. , । ଅଗୁଡ଼ି—
2. Incorrect; wrong.

ଭୁଲ କରିବା—ଦେ. ବ—ଭୁମ କରିବା - To commit a mis-
Bhul karibā ଭୁଲ କରା take or oversight
ଭୁଲ କରିବା—ଦେ. ବ (ସହଚର)—ଭୁମ ପ୍ରମାଦ—Mistake.
Bhul chuk (ଭୁଲ ବଟିବା, ଭୁଲ ଗ୍ରାନ୍ଟ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଭୁଲାମ୍ଭକ; ଭୁଲାମ୍ଭକା; ଭୁଲାମ୍ଭକ
ଭୁଲ ଦେଖା(ଖେ)ଇବା—ଦେ. ବ—ଅନ୍ୟର ଭୁମ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା—
Bhul dekhā(khe)ibā To point out another's
ଭୁଲ ଦେଖାନ ଭୁଲ ଦିଖାଲାନା mistake.
ଭୁଲ ଧରିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଅନ୍ୟର ଭୁମ ଦେଖିବା—1. To
Bhul dharibā detect another's mistake.
(ଭୁଲ ବାହାର କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଭୁଲଧରା ଭୁଲ ନିକାଲନା
ଭୁଲ ଘାଙ୍ଗିବା—ଦେ. ବ—ଭୁମ ଦୂର କରିବା, ଭୁମ ସମୋଧନ କରିବା
Baul bhāngiba —To remove a mistaken
ଭୁଲଭାଙ୍ଗନ ଭୁଲ ଦୂରକରିବା idea; to correct an error.
ଭୁଲ—ପ୍ରାଦେ (ଉଦ୍‌ଦିର ଗଢ଼ିଜାତ, ବାଲେଖର)—୧ । ଭୋଲ
Bhula (ଦେଖ)—1. Bhola (See) , ,
(ବାଲେଖର ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ଉପକଳ) ଲୂଣମାଟ ଯାହାରୁ କ
ପାଣିରେ ଗୋଳ ନିଅଁ ଭୁପରେ ପୁଷ୍ଟାଇଲେ ପାଣି ମରିଯାଇ
ପାଇଁ ଲୁଣ ମରିଯାଏ—2. Earth (near the
Balasore sea-coast in Orissa) yielding
salt by being mixed with water and
then boiled dry.
ଭୁଲ—ଦେ. ବ (ସ. ଭୋଲ) (ଭୁଲ, ବ, ଭୋଲମାତ୍; ଭେଲେ ମାତ୍)
Bhula —ଶକଳୀ ମସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ବୋଦଶୀ—A kind of
scaly fish; Barilius Bola.
ଭୁଲଣା—ଦେ. ବ [ସ. ଭୁମ]—୧ । ବିମ୍ବ ତ—1. Forgetting.
Bhulanā , , । ଭୁଲଇବା—2. Deluding; misleading.
ଭୁଲତା—ଦେ. ବ [ସ. ଭୁଲତା]—ଭୁଲତା; ଅଣି ଭୁପରେ ଥିବା
Bhulatā ବେମରେଖା—Eye-brow. [ଭ—ଭୁଲତା—
ଭୁଲତା ଭଙ୍ଗି ତାର, ଭନ୍ଦୁଧନ୍ତ ଅକାଚ, ଶର ମାରୁଛି ମୋ ହୁଦକୁ
ମୌଁ ଗୁହ୍ନିରେ । ସାଇତ ।]
ଭୁଲତା ଭଙ୍ଗି—ଦେ. ବ [ସ. ଭୁଲତା ଭଙ୍ଗି]—୧ । ଭୁଲତାର
Bhulatā bhangi ଅନୁବତ ବା ହୁତ—1. The shape of
the eye-brow. , , । ଭୁଲତା—2. Amorous
play of the eye-brow.
ଭୁଲ—ସ. ବ, ନାମ—ନର୍ମଦାର ସମୟରେ ଭୁଲ
Bhul ହୋଇଥିବା ସପ୍ରଦଶଗତାଦୀର୍ଘ ଜନେବ ଜ୍ୟୋତିଷୀ
(‘ଗୁହ ଗଣିତ ଚିନ୍ମାଣି’ ନାମକ ଗୁହର ରଚ୍ୟିତା)—
A celebrated 17th century Indian
astronomer.
ଦେ. ବ—ଭୁଲିବା—
[ଭୁଲ—ସ୍ତ୍ରୀ] Forgetting; oblivion. ଦେ. ବଣ—
ଭୋଲା । ସେ ଭୁଲ କରେ—1. Committing mis-
ଭୋଲା, ଭୁଲକ takes; erring. , , । ଭୋଲା; ସେ ଭୁଲିଯାଏ—

2. Forgetful. [ତ—ଭୁଲ ମନ, ଭୁଲୁ କାହିଁବ ?
ଭଲନ ।]

ଭୁଲ(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କି [ଭୁଲିବାର ଶିଳ୍ପରୂପ]—୧. ଭ୍ରମରେ
Bhula(le) ibā ପକାଇବା—1. To mislead; to
ଭୁଲାନ dupe. , । ବିସ୍ମୟିବ ଘଟାଇବା—2. To cause to
ଭୁଲନୀ forget. । ଭୁଗାଇବା—3. To wheedle;
to seduce, । ମୁଖୁ କରିବା—4. To fascinate;
to charm.

ଭୁଲକ୍(କି)—ବୈଦେ. (ବଣିଆ ଶବ୍ଦ) ବ. (ଭୁଗ୍ର. ଭୁଲକ)—
Bhulāk(ki) ଭୁଲକ (ଦେଖ) —Bulaki (See)
ଭୁଲାକି, ନୋଲକ ଭୁଲାକି

ଭୁଲଣିଆ(ଆଁ)—ଦେ. ତ—ସେ ଭୁଲାଏ; ପ୍ରବନ୍ଧକ—Misleading;
Bhulanīā(añ) deceitful; causing forgetfulness.

ଭୁଲାନିଆ ମୂଲମୂଲୀୟା

ଭୁଲ ଭ(ବ୍ରେ)ଟକା—ଦେ. କି. ବିଶ—ହାତୁଡ଼ା ହଟକା—
Bhulā bha(bho)takā Accidentally; occasion-
ଭୁଲେ ଭୁଲକେ ally; not at regular intervals.

ଭୁଲ ମନ—ଦେ. କି—୧. ଯେଉଁ ମନ ସବୁ କଥା ଭୁଲାଯାଏ—
Bhulā mana 1. A mind prone to commit mis-
ଭୋଲା ମନ takes; erring mind. ୨। ଭୋଲା ମନ—
ଭୁଲକ ମନ 2. Forgetful mind.

ଭୁଲିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର, ଜୟୟପୁର) —୧। ପାଣିଭୁଅଁ ଏକଜାଙ୍ଗୟ
Bhulia ତତ୍ତ୍ଵ—1. A class of weavers from
ଭୁଲିଆ whose hands high caste people can take
ଭୁଲିଆ ଭୁଲିଆ ଭୁଲିଆ ଭୁଲିଆ
ଜାତ,—ଭୁଲିଆ, ଭୁଲିଆ, କୁଞ୍ଚା। ଏମାକେ ସୁତା କାଠନ୍ତି ଓ
କୁଞ୍ଚା ଭୁଗନ୍ତି ।] ଦେ. ତ—ଭୁଲିଶତୀ ଭୁଷାର ଏକ
ଭୁଷାନ୍ତର—A sub-dialect of the Chhatis-
garhi language. (ଭୁଲିଆ ଭୁଷାର ଭୁଦାକରଣ—
ଭୁଟେ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ସୁତେ ବେଟା ରହୁସ୍ । ଅଛର ଉତ୍ତର
ପାନ୍ ବେଟା ବୁଅଖେ କହିସ୍ତି ଥାଗୋ ବୁଅ ! ସମ୍ଭରକ
ମହ ଜୁନ୍ ଭୁଗ୍ ପରହେ, ତାହା ମଖେ ଭୁଗ କରିଦେ ।
ବୁଅ ରଟା ଶୁଇନ୍କ ଥକର ସମ୍ଭରକ ସୁହ ବେଟାଖେ
ଭୁଗ କର ଦେଇସ୍ । କେତେ ଦିନ ଗରସ୍, ପାନ୍ ବେଟା
ଥକର ଭୁଗ୍ମେ ଯାହା ପଢ଼ିସ୍ ସମ୍ଭର ଯାକର ଏକ ଯାଗାକେ
ରେଖାକ୍ ବିଦେଶକ୍ ପଲ ଗରସ୍ । ହୁଇଥାନେ ଯାହା
ପାରିବା ଶର୍ତ୍ତା କରକ କେତେକ ଦିନ ଗରସ୍ କି ସମ୍ଭର
ଯାକର ଭୁଲାଏ ଦେଇସ୍ । ଏନ୍ତା ବେଳେଖେ ଦେଖେ
ଭୁର୍ବେଶ୍ ପଢ଼ିସ୍ ଯ ଦେଖେ ପିଲା ଖାଏ ବାଖେ ନାହିଁ ପାଇସ୍
ଯ, ଭୁପାଦନେ ଭୁଖେ ପାଇସ୍ । (ପ୍ରାଥମିକ ଭୁଲାନ୍
ଭୁଗାର) । ଏଥର ତୁଥା ଅନ୍ତବାଦ—ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟର ପାଇସ୍
ପୁଅ ଥିଲେ । ଯାଜ୍ଞ ଭାବରୁ ସାନ ପୁଅ ବାପରୁ କହିଲୁ କି
ହେ କାପ । ସମ୍ଭରରେ ମୋର ଯେଉଁ ଭୁଗ ପଢ଼ିଲା ତାକୁ

ମୋତେ ଭୁଗ କର ଦେ । ବାପ ଏହା ଶୁଣି କର ଗାହାର
ସମ୍ଭରକୁ ଦୂର ପୁଅକୁ ଭୁଗ କର ଦେଲା । କେବେ ଦିନ
ଗଲାରୁ ସାନ ପୁଅ ତାହା ଭୁଗରେ ଯାହା ପଢ଼ିଲ ସେ ସମ୍ଭର
ଯାକ ଏକଦି କର ରଖି ବିଦେଶ ଗଲା । ଭୁଗାର । ଏଥରୁ
ଦେଖାଯିବ ସେ ଏହାର ତୁଥା ଭୁଗା ସଙ୍ଗେ ଓ ଭରିଭୁଗା
ସଙ୍ଗେ ଖୁବ୍ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା ।)

ଭୁଲିଙ୍ଗ—ଦେ. ବ. (ସ. ଭେରଣ୍ଟ) —ପୌରଣିକ ବୃଦ୍ଧ ପଶ୍ଚିମଶ୍ରେଷ୍ଠ—
Bhulīṅga A kind of fabulous bird (like Phœ-
nix). (ତ—ସେ କନ ଖୁବ ପାଖେ ଭୁଲିଙ୍ଗ ଭୁଲିଙ୍ଗ,
ପଶ୍ଚିମ ସବୁ ରହ ଥିଲା ହୋଇ ସମ୍ବନ୍ଧ । କୁଣ୍ଡିତ ମହାଭାବତ.
ଶାନ୍ତି ପଦ ।)

ଭୁଲିବା—ଦେ. ବ. —୧. ଭ୍ରମ କରିବା—1. To commit mis-
Bhulibā take. , । ବିସ୍ମୟ ଦେବା; ପାଦୋହିବା—
ଭୁଲା ମୁଲନା 2. To forget. , । ମୁଖୁ ଦେବା—3. To be
(ଭୁଲିବା—ଅନ୍ତରୂପ) fascinated. , । ପର କଥାରେ
୦ବ ଯିବା—4. To be beguiled.

ଭୁସ—ଦେ. ଅ. (ଧୂଳ୍ୟଚରଣ)—୧. ଶୁଣିଲ ମାଟ ହଠାତ୍ ଜୟ
Bhus ପଡ଼ିବାର ଶବ୍ଦ—1. The sound of falling
ଭୁସ୍(ସ୍ଵ)ଭୁସ୍(ସ୍ଵ) } { ଅନ୍ତରୂପ ଭୁସ୍(ସ୍ଵ)ଭୁସ୍(ସ୍ଵ) , । ହଠାତ୍ ପଡ଼ିବାର ଶବ୍ଦ—
2. The sound of sudden fall. , । ପୁଳଃ
ପୁଳଃ ଫୁଲନର ଶବ୍ଦ—3. Repeated slipping sound.
୪ । ହଠାତ୍—4. Suddenly.

ଭୁସକା(କି)—ଦେ. କି. ଭିଶ—୧ । ହଠାତ୍—1. All of a
Bhus-ka(ki) sudden. , । ଭୁସ୍ ଶକପୁଷ୍କକ—2. Mak-
ଭୁସ କରେ ପିନପିନ କରେ ପିନପିନ
[ଭୁଶକା(କି), ଭୁଶଦିଶ—ଅନ୍ତରୂପ]

ଭୁଶଶୁଶୁଶୁଶୁଶୁ—ଦେ. ବ—ଦୁମ୍ ଦୁମ୍ ଶକ କର ଭୁଲିବା—
Bhus(isu)bhus(isu) ohāli Striding with loud steps.
ଦୁମ୍ ଦୁମ୍ କରେ ଚଲା ପିନପିନକର ଚଲନା

ଭୁଶା(ସା) —ଦେ. ବ—୧ । ଭୁଶିବା—1. Goring. , । କେହିବା
Bhusā(sā) ହାର ପ୍ରଦାର—2. A goring stroke.
ଗୋତା (ତ—ଘୋରତର କାମ କାନ୍ତି ଭୁଶାରେ । କବିଷ୍ୱର୍ଯ୍ୟ.
ତାହି ରହାକର ପଞ୍ଚୁ ଘଗିବ ।) , । ସମ୍ଭିର ତୁଳ
ହାର କେହି—3. Poking with the end of a
ରହାକର ପଞ୍ଚୁ ଘଗିବ ।

ଭୁଶା(ସେ)ଭାବ—ଦେ. କି—ଭୁଶିବା କିମ୍ବାର ଶିଳ୍ପ ରୂପ—
Bhusā(se)ibā Causative form of the verb
ଶିଳ୍ପତାନ ବିରାମା ‘Bhusibā’.

ଭୁଶା ବାଲ—ଦେ. ବ—ଥ୍ରୁର ବାଲୁକା; ହୁଗଲା ବାଲ, ସମ୍ଭିରେ
Bhusā bāli ଗୋଡ଼ ଗଲ ପଢ଼େ—Quicksand.

ଧୀମା ବାଲ ଘୋମା ଘାନ୍ତୁ

ଭୂର୍ବ କାମତ୍ତା—ଦେ. (ବୈଦ୍ୟକ) ବ—ଏକପ୍ରକାର ଲତା [ଦ୍ଵା—
Bhūgarbha kāmarbā ଏହାର ପରିଷ ଦୁଃଖ ସହିତ ବାହୀ ପାନ
କଲେ ମେହରେଗ ପ୍ରଶରିତ ହୁଏ । ଦ୍ଵବ୍ୟଗୁଣ କଳ୍ପତ୍ରମ] A kind of medicinal creeper Merremia Emarginata. [ଦ୍ଵା—ଏହା କଳମ୍ବାଦିବର୍ଗ ଲତା;
ଦୂରିରେ ମାଡ଼େ; ଏହାର ପତି ଶଣିରୁ ଦେଇ ବାହାରେ;
ପତି ଅର୍କଗନ୍ଧାକାର, ତେଜ୍ଜ ଲମ୍ବ, ଫୁଲ ଶେଷ ଦଳଦିଆ—
ଯୋଗେଷ୍ଠନୀ ।]

ଭୂର୍ବ ଶୁକୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବ—ବନ୍ୟଗୁଲୁବଶେ—[ଦ୍ଵା—ଏହାର ମୂଳ
Bhūmī chākundā ପଢ଼ର କ୍ରାଥ ଓ ଗୁଣ୍ଡ ମୁହଁ ବରେଚକ ଓ
ତେ, ତାଙ୍ଗେତୁ ମେହରେ ଓ କଥନାଶକ । ଏହାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗୁଣ
ଶୁକୁଣ୍ଡା ଭୂର୍ବ । ଦ୍ଵବ୍ୟଗୁଣ କଳ୍ପତ୍ରମ ।] A kind of
medicinal plant.

ଭୂର୍ବ ପଟକା—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ଵର) ବ—ଝୋଟ ସୂତା ଗୁଡ଼ାର ତିଆର
Bhūmī paṭakā ହୋଇଥିବା ଗୋଲାକି ପଟକାବଶେ—
A kind of crackers. [ଦ୍ଵା—ଏହାକୁ ଭୂର୍ବ ଉପରେ
କରୁଛି ଦେଲେ ଏହା ସଫଳରେ ପାହ୍ୟାଏ ।]

ଭୂ କଦମ୍ବ—ସ. ବ—ଭୂର୍ବ କଦମ୍ବ (ଦେଖ)
Bhū kadamba Bhūmī kadamba (See).

ଭୂ କଞ୍ଚ—ସ. ବ—(ଗୁଣ୍ଡ ତତ୍ତ୍ଵ; ଭୂତକଣ୍ଠ)—ଭୂମିକଞ୍ଚ—
Bhū kampa Earthquake.
(ଭୂମିକଣ୍ଠ, ଭୂତକଣ୍ଠ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭୂ କର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବ—(ଗୁଣ୍ଡ ତତ୍ତ୍ଵ; ଭୂତକଣ୍ଠ)—ବିଶ୍ୱବରେଣ୍ଟ ବ୍ୟାସାର୍ଧ—
Bhū karṇa The radius of the equator.
ଭୂକାନ—ସ. ବ—(ଗୁଣ୍ଡ ତତ୍ତ୍ଵ; ଭୂତକାନ)—ମାଲବର୍ଣ୍ଣ କପୋତ—
Bhūkāna Blue pigeon.

ଭୂ କୁଶମାଣ୍ଡ—ସ. ବ—ଭୂର୍ବ କଖାରୁ (ଦେଖ)
Bhū kushmāṇḍa Bhūmī kakhāru (See).

ଭୂ କେଶ—ସ. ବ—୧. ଶିବାଳ; ଶିତ୍ତକ—1. Moss,
Bhū kesa ୨. ବଦଳିଷ—2. The banian tree.

ଭୂ କେଶୀ—ସ. ବ. ଶୀ—ରୁକ୍ଷସୀ—
Bhū kesā Demoness.

ଭୂ ଖଣ୍ଡ—ସ. ବ—(ଗୁଣ୍ଡ ତତ୍ତ୍ଵ)—ପୁସ୍ତିର ଅଂଶ ବା ଅଶ୍ଵଲବଶେ—
Bhū khanda A division of the globe; a tract of
country.

ଭୂ ଖାର୍ଜୁ—ସ. ବ—ଭୂର୍ବ ଖାର୍ଜୁ (ଦେଖ)
Bhū kharjura Bhūmī khajuri (See).

ଭୂ ଗର୍ଭ—ସ. ବ—(ଗୁଣ୍ଡ ତତ୍ତ୍ଵ; ଭୂତକଣ୍ଠ)—୧. ପୁସ୍ତିର ଅଭ୍ୟନ୍ତର;
Bhū garbha ୨. ମାଟିର ମାଟି—1. The bowels of the earth.
୩. ହବଦୁଇ ବଦି—2. A name of the poet

Bhababhūti.
ଭୂଗର୍ଭଦ୍ଵାର—ସ. ବ—(ଗୁଣ୍ଡ ତତ୍ତ୍ଵ, ଭୂର୍ବ+ନିହତ)—ମାଟିର ମାଟି
Bhūgarbhānihitā ସ୍ଥିତ—Deposited or situated
in the lower strata or region of the earth.

ଭୂଗର୍ଭ ବିଦ୍ୟା (ଶାସ୍ତ୍ର)—ସ. ବ (ଅଧ୍ୟକବ) —ଯେଉଁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପୁସ୍ତିର
Bhūgarbha bidyā (śāstra) ଅଭ୍ୟନ୍ତର ସ୍ଥାନ ବିଦ୍ୟା
(ଭୂବିଦ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅନ୍ୟରୂପ ହୋଇଥିଲା—Geology.
ଭୂଗୋଳ—ସ. ବ ଦ୍ଵା—ପୁସ୍ତିର ଗୋଳ—ମଣ୍ଡଳ—୧. ଗୋଲାକାର
Bhūgola ପୁସ୍ତି—୧. The terrestrial globe. ୨.
ମଣ୍ଡଳ—୨. The earth. ୩. ପୁସ୍ତିର ଉପରୁ ବିଷୟ—
ସମ୍ବନ୍ଧିତ ଭୂଗୋଳବିଶେଷ—୩. Geography.
[ଦ୍ଵା—ଭୂଗୋଳ ବିବିଧ; ଗୋଲାକାର, ପ୍ରାକୃତିକ ଓ
ବାଣିଜ୍ୟକ ।]

ଭୂଗୋଳ(ଲ)କ—ସ. ବ. (ଭୂଗୋଳ+ସାର୍ଥୀ କ) —ପୁସ୍ତିମଣ୍ଡଳ,
Bhūgola(la)ka ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ପୁସ୍ତି—The terrestrial
globe.

ଭୂଗୋଳ ବିଦ୍ୟା—ସ. ବ—ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟାଦ୍ୱାରା ପୁସ୍ତିର ଆବୃତ୍ତି, ଗତ,
Bhūgola bidyā ଧର୍ମ, ବିଭାଗ, ସମ୍ବନ୍ଧ ପ୍ରଭାବ ଜଣାଯାଏ—
Geography.

ଭୂଗୋଳ ବିବରଣ—ସ. ବ (ଗୁଣ୍ଡ ତତ୍ତ୍ଵ; ଭୂଗୋଳ+ବିବରଣ) —
Bhūgola bibarasa ପୁସ୍ତିର ବିବରଣ—Geographical
(ଭୂଗୋଳ ବୃତ୍ତାନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) description of the earth.

ଭୂ ଚକ୍ର—ସ. ବ—୧. ପୁସ୍ତି ପରିଧି—୧. The circumference
Bhū chakra of the globe. ୨. ବିଶ୍ୱବରେଣ୍ଟ (ହି. ଶ) —
2. The equator. ୩. ଅଯୁକ୍ତ ବୃତ୍ତ (ହି. ଶ) —
3. The ecliptic. ୪. କାନ୍ତିବୃତ୍ତ (ହି. ଶ) —
4. Equinoctial circles.

ଭୂ ଚଣକ—ସ. ବ (ଅଧ୍ୟକବ—ଭୂର୍ବ ଚଣା, ତାନାବାଦାମ, ମୁଣ୍ଡଳି—
Bhū chanaka Ground nut; (Arachis Hypogaea).

ଭୂ ଚମପକ—ସ. ବ—ଭୂର୍ବ ଚମା (ଦେଖ) —
Bhū champaka Bhūmī champā (See).

ଭୂ ଚର—ସ. ବି. ଶୁ—(ଭୂତକଣ୍ଠ, ଧର୍ମ+କର୍ତ୍ତ୍ତବ୍ୟ. ଅନ୍ୟରୂପ) —ସ୍ଵଳତର; ଯେ
Bhū chara ପୁସ୍ତି ଉପରେ ବିଚରଣ କରେ—Roaming on
(ଭୂତକଣ୍ଠ—ଶିଳ୍ପ) the earth. ସ. ବ—୧. ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟାଦ ସ୍ଵଳତର
ଜାବ—1. Animals moving on the land.

୨. ଶିବ (ହି. ଶ) —2. Siba. ୩. ତତ୍ତ୍ଵ ଅନ୍ୟରୂପ
ଏକ ପ୍ରକାର ସିଦ୍ଧି, ସହି ପଳରେ ସାଧକର କୌଣସି ସ୍ଥାନ
ଅଗମ୍ୟ, କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଅପ୍ରାୟ ଓ କୌଣସି ବିଷୟ
ଅଦୃଶ୍ୟ ରହେ ନାହିଁ (ହି. ଶ) —3. A sort of
success in Tantric exercise in which a
person can go any where and can see
and do any thing.

ଭୂ ଚିତ୍ର—ସ. ବ (ଗୁଣ୍ଡ ତତ୍ତ୍ଵ; ଭୂତକଣ୍ଠ) —ପୁସ୍ତିର ମାନଚିତ୍ର—
Bhū chitra Map of the world.

ଭୂ ଶିଥା—ସ. ବ—(ଗୁଣ୍ଡ ତତ୍ତ୍ଵ; (ଭୂତକଣ୍ଠ))—୧. ପୁସ୍ତିର ଶିଥା—
Bhū chhityā ୧. The shadow of the earth. ୨.
ଭୂତକଣ୍ଠ—2. The Dragon's head; the ascending
node; the shadow of the earth falling

ing on the moon causing eclipse. • ।
ଅଜକାର—3. Darkness.

ଭୁଙ୍ଗ—ଦେ. ବ—ଭୁରୁଷ (ଦେଖ)—

Bhūñja

Bhuiāñi (See)

ଭୁତ—ସ. ବ—(ଭୁ ଧୂ+ତ୍ରୁ. ତ) —୧ । ବାସୁଦେବ ଦେବଯୋଜି

Bhūta ଶିଥେ—1. A class of aerial beings.

୨ । ଶିଥୀ—2. Ghosts; evil spirits. [ଦ୍ୱ—ସବୁ ଦେଖରେ, ସବୁ କାଳରେ, ସବୁ ଜୀବରେ 'ଭୁତ' ମାନଙ୍କ ପମ୍ବକରେ ନାହା କଞ୍ଚକା ଓ ଦିଲ୍ଲାପ ଥିଲୁ । ସେଇଁ ଜୀବମାନଙ୍କ ଆସ୍ତାମ ନ ମୋଷଗତି ପ୍ରାପ୍ତ ନ ହୋଇ ସ୍ଵର୍ଗକୁ ଯାଇ ନ ଥାନ୍ତି ସେମାନେ ତୁଳ ବା ପ୍ରେତରୁପେ ନାହା ସ୍ଵର୍ଗ ଓ ସୁମୃଦ୍ଧ ଧାରଣ କରି ପୁଞ୍ଚିବାରେ ବିଚରଣ କରନ୍ତି । ଏମାକେ ରାତରେ ବାହାରନ୍ତି ଓ ଶୁଣାନ, କିନ୍ତୁ ଶୁଣ ଓ ମହାରଣ୍ୟରେ ରହନ୍ତି ଓ ଇତାହୁତସାରେ ଉନ୍ଦର ଉନ୍ଦର ବୁଝ ଧାରଣ କରନ୍ତି । ଏମାକେ ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ସମୟେ ସମୟେ ନାନା ଅତ୍ୟାଶ୍ରମ କରନ୍ତି ଓ ବାଲକ ବାଲକ ଯୁବକ ଯୁବତୀ ଓ ଶ୍ରୀମାନଙ୍କର ଦେହରେ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି । ଏମାକେ କୌଣସି କୌଣସି ଗୁହକୁ ଅଥକାର କରି ସେଠାରେ ନାହା ଅଲୋକକ ଘଟନା ଘଟାନ୍ତି । ମୁହଁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଆସ୍ତା 'ଭୁତ' ଦେବା କଥା ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟମାନେ ସ୍ଵାଭାବ କରୁଥିଲୁ ଓ ତୁମମାନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତଣ କରି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ କିମ୍ବାକଲାପ ଦେଖାଉଥିଲୁ ।]

* । ଶିବଙ୍କର ଅନ୍ତର ବା ଶରସମୁଦ୍ର—3. The attendants of Siba. ୪ । ଜଗତର ପଞ୍ଚ ମୌଳିକ ଭୂପାଦାନ (ଯଥା—(ନିର୍ବିନ୍ଦୁ) ପୁଞ୍ଚିବା, (ଅପ) ଜଳ, (ତେଜଃ) ଅଗ୍ନି, (ମରୁତ୍) ବାସୁ ଓ (ଦେୟାମ) ଅକାଶ—4. The five primordial elements of the creation (viz, the earth, water, fire, air and ether.) * । ପ୍ରାଣୀ; ଜାବ; ଜନ୍ମ—5. Animals; animated beings. ୬ । ତତ୍ତ୍ଵସତ୍ୟ—6. Eternal or fundamental truths. ୭ । ଅଜାତ ସମୟ—7. The past. ୮ । ତତ୍ତ୍ଵାନ୍ତକାନ—8. Investigation of facts; enquiry about an affair. ୯ । କାର୍ତ୍ତିକେୟ (ହି. ଶ)—9. Kārttikēya. ୧୦ । ଯୋଗିନ୍ଦ୍ର (ହି. ଶ)—10. A pre-eminent Jogi. ୧୧ । ପ୍ରେତ ଶିଥାତ ଅଦିକ ହପଡ଼କ ଶାନ୍ତି କରିବା ଶିଥା (ହି. ଶ)—11. Any medicine which protects a person from the attack of ghosts. ୧୨ । ଲୋଧୁ ଦୂଷ (ହି. ଶ)—12. Simplocus Racemosus. ୧୩ । ସୁଷ୍ଠୁ ଜଣ୍ଠ ବା ତେଜନ ବସ୍ତୁ (ହି. ଶ)—13. Created thing; animate or inanimate object. ୧୪ । କୃଷ୍ଣ ପତ୍ର (ହି. ଶ)—14. The dark lunar

fortnight. ୧୫ । ମୁହଁ ଶରୀର; ଶବ (ହି. ଶ)—15. Dead body.

୧୬ । ମୋଷ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ନ ଥିବା ମୁହଁ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ଆସ୍ତା; ପ୍ରେତ—16. The souls or spirits of dead beings who have not yet attained salvation ୧୭ । (ବସାକରଣ) ଅଜାତ ହୋଇଥିବା କିମ୍ବାକ ତାଳ—17. (grammar) The past tense. ୧୮ । ଦୂର (ହି. ଶ)—18. Circle. ୧୯ । ଦିନ—୧ । ଅଜାତ; ଗତ—1. Past; gone. ୨ । ଜୀବ—2. Known; " । ଉତ୍ତବ୍ଦ—3. Produced. ୩ । ଲଭ—4. Obtained. * । ଉତ୍ତତ—5. Proper. ୭ । ସର୍ବପ, ତୁଳିଷ; ସଦୃଷ—6. Equal; similar. ୯ । ଉତ୍ପାଦିତ—7. Worshipped. ୮ । ସ୍ଵତ୍ତ—8. True. ୯ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସ୍ଵର୍ଗ ହେଲେ ସଥା—ବାଣୀଭୂତ, ଜଳୀଭୂତ, ପ୍ରମୀଭୂତ,) ପରିଣତ—9. Changed into. ୧୦ । ଅବସ୍ଥା—10. Existing on. ୧୧ । ସ୍ଵର୍ଗ; ମିଳିତ (ହି. ଶ)—11. Joined; mixed. ଦେ. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ତଣ—୧ । ଅବିବେଚକ—1. Thoughtless. ୨ । ପ୍ରେତ ପର ବିଚରଣଶୀଳ—2. Wandering like a ghost. * । ଦୂରନ୍ତ; ଦୁଷ୍ଟ—3. Wicked. ୪ । ଦୂରପର ଦେଖିବାକୁ କରିଯି—4. Ugly-looking like a ghost.

ଭୁତ ଭୀତ(ତୋ)ଇବା—ଦେ. ବ—ନିଦ୍ରାଭାବସ୍ଥାରେ ଶଯ୍ୟାରୁ ଭୀତ Bhūta n̄tha(the)ibā ବାହାରେ ବିତରଣ କରିବାରୁପ ଏକ-ଭୁତ ଭୀତବା } ଅନ୍ୟରୁପ ପ୍ରକାର ସେବା—(a disease) ଭୁତ ସତରେ ଭୀତରବା } Somnambulism. ନିଶି ପାଓଯା(ଲାଗୀ) sleep—walking. [ଦ୍ୱ—ଏ ସେବନୀହମେ ଚଳାଫୀରା କରନ୍ତା ଗ୍ରସ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଦ୍ରା ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଭାବୁ ଦିଏ ଭାକୁଥିବା ପର ସ୍ଵ ଦେଖି ନିଦ ମଳମଳ ହୋଇ ଶଯ୍ୟା ତଥାଗ କରି ଘରୁ ବହିର୍ଭାବ ହୁଏ ଓ ନିଦ୍ରା ଅବସ୍ଥାରେ ନାନାକାର୍ଯ୍ୟ କରେ (ସଥା—ଗୁଲେ, ପାଣି ଦୁହାଏ ଓ ଲେଖାପଢ଼ି କରେ); କିନ୍ତୁ ପ୍ରବୃତ୍ତରେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟମାନ ବରୁଥିଲ ଦେଲେ ସେ ଶୋଭାତାଏ ଓ ନିଦ ଭାଗିଗଲେ ଏ କଥାରୁ ତାର ସୁରଣ ନ ଥାଏ । ଲୋକେ ଦିଲ୍ଲାପ କରନ୍ତି ସେ ସେ ଲୋକଙ୍କ ତୁଳ ଉତ୍ତାର ନେଇ ପଛକୁ ହାତହାର ପିତ୍ତ ମାର ପକାଏ ।]

ଭୁତ କାରଣା(ଖେ)ନା—ଦେ. ବ (ସ. ଦୂରଫାଣ କାରଣାନ୍ତ)—Bhūta kārakha(khe)nā ୧ । ସେଇଁ କାର୍ଯ୍ୟ ବା ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଭୂତେ କାରଣାନା ବହୁ ଦୂରା ପରିଷ୍ଠମ କରିଯାଏ; ଭୂଦେଶ୍ୟ-ମୁହଁ କାରଣାନା ବିଶ୍ୱାନ ବା ପଳବିଶ୍ୱାନ କାର୍ଯ୍ୟ—1. A work of fruitless labour; a wild goose chase. ୨ । ଅନୁଦିଷ୍ଟଶାସ୍ତ୍ରମିଳିବ ଦିଲ୍ଲାପ—2. An affair in which there is no master

ବୁଦ୍ଧ କାଳ—ସ. ବ (କର୍ମଧା; ବୁଦ୍ଧ + କାଳ)—୧। ଅଗତ ସମୟ—
Bhūta kāla 1. The past. , । ବ୍ୟାକରଣରେ ହେଉଥିଲା
* ପ୍ରଧାନ କାଳ ମଧ୍ୟରୁ ପୂର୍ବେ ସହ ଯାଇଥିବା ବିଷୟ-
ସୁରକ୍ଷକ କାଳ—2. (grammar) The past
tense.

ବୁଦ୍ଧ କେଶ—ସ. କ—ସକର୍ମକାର ସୂର୍ଯ୍ୟ ରଣ—Coridalis Gova-
Bhūta kesi niana; a herbarious plant. [ଦ୍ୱ—
ଭୁଈକେଶ ଏହା ପଣ୍ଡମ ହିମାଲୟର ପାକବିଷେଷ; ଏହାର ରେତ
ମୁତକେଶ; ଭୂତକିଳି ଟାଣୁଆ, ମୁଳ ରମ୍ଭେଗ ଆଶଖରେ ଲାଗେ ।]
ବୁଦ୍ଧ ଜାନା—ଦେ. ଦ—୧। (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଅନେକ
Bhūta khāna ନିସ୍ତରୀ ଓ ଦୁଷ୍ଟ ଲୋକ ଜମା ହୋଇ-
ଭୂତଖାନା ଥାଥୁଣ୍ଡ—1. (figurative) A rendezvous
ଭୂତଖାନା; ପ୍ରେତଖାନା of evil and wicked persons.
, । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅଳଦିଷ୍ଟ-ସମିକ ବିଷୟ—2.
(figurative) An affair having no
master. * । ଯେଉଁ ସରେ ଦୁଇ ଥୁବାର ଲୋକେ
ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି—3. A haunted house. । ।
(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଯେଉଁ ବଡ଼ ଘରମାନଙ୍କରେ କେହି ଲୋକ
ବାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ ଓ ଯାହା କରନ୍ତି ଓ ଅପରିଷ୍ଠ ହୋଇ
ପଡ଼ି ରହିଥାଏ—4. (figurative) An
uninhabited big house or houses which
remain unclean and uncared for. [ଦ୍ୱ—
ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଯେ କୌଣସି ସରେ ବନ୍ଦକାଳ
କେହି ବାସ ନ କଲେ ସେ ସରେ ଦୁଇ ପ୍ରେତ ଅଦି ରହନ୍ତି
ଓ ସେଠାରୁ ଲୋକେ ବାସ କରିବାକୁ ଗଲେ ଭକ୍ତ
ଭୁତମାନେ ସେଠାରେ ନାନା ଉତ୍ସାହ ଓ ଅଲୋକିକ କାଣ୍ଡ
କରନ୍ତି । ଭୁତମାନେ ନାନା ଉତ୍ସାହରୁପ ଧାରଣ କର ଓ
ପୁଣି ଉତ୍ସାହରୁ ଲୋକକୁ ଜାରନ୍ତି । କୌଣସି
ଗଢ଼ିଲାଭରେ ଶାକାଙ୍କ ଅଭିଥରୁପେ ଗୋଟିଏ ଦୁଃଖକୁଳ
ସରେ ଏ ଗୁରୁତ୍ୱଗ୍ରାହକ ଶାଖ କିନ ଅବସ୍ଥାକ କର
ଥିଲେ । ସେ ସରେ ରନ୍ଧର କୋଠିରରେ କେତେକଣ-
ପରେ ‘ଦୁଇ’ ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଯାଏ । ଅମ୍ବୋମାନେ ଯେଉଁ
କୋଠିରରେ ଥାଏ ତହିଁର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ କୋଠିରରେ ଏ
ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଯାଏ, ଅମ୍ବୋମାନେ ସେ କୋଠିରକୁ ଯିବାରେ
ଭକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଅମ୍ବୋମାନଙ୍କ ପୂର୍ବାଧକୁ କୋଠିରରେ ଶୁଣାଯାଏ ।
କିନ୍ତୁ ସେ ଦୁଇ କାହାର ଅନନ୍ତ କରିବାର ଶୁଣାଯାଏ ନାହିଁ ।
କଟକ ସହରରେ ଅମ୍ବୋମାନଙ୍କ ବସା ପାଖେ ଗୋଟିଏ
ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ରିୟ ବସାରେ ଦିଲାକେତେ ଦୁଇର ଉପଦ୍ରବ
ହେଲା । ଶୂନ୍ୟରୁ ଦିଷ୍ଟା ଓ ଟେକା ପତଲ । ଶାତ ହାଣ୍ଡରେ
ଓ ଶାତ ପତଲରେ ଓ ବନ ଥୁବା ଅମ୍ବୋମାର ଅଦରେ ଓ
କାନ୍ଦିଲାମାନଙ୍କରେ ସଦ୍ୟ ଉତ୍ସାହ ଦିଷ୍ଟା ଦେଖାଗଲା;
ସରେ ଥୁବା ବସୁମାନ ଶୂନ୍ୟରେ କିଏ କାହାରେ ଥଣ୍ଡି
କରୁଛି ଦେଲା । ଶାତ ମାସ ଏହା ହେବା ପରେ ଜଣେ
ଶୁଣିଥ ଥିବା ଏ ଉପଦ୍ରବ ବନ କଲେ ।]

ବୁଦ୍ଧ ଗଣ—ସ. ବ. (ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର; ବୁଦ୍ଧ + ଗଣ)—ଶିବାନ୍ତରଗଣ;
Bhūta gaṇa ଶିବଗଣ—The attendants of Siba.

ବୁଦ୍ଧ ଗତ—ସ. ବିଶ. (ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର; ବୁଦ୍ଧ + ଗତ)—ପଞ୍ଚଭୂତରେ ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ
Bhūta gata ବା ମିଳିତ—Reverting to the five
elements from which all created things
and beings were originally born.

[ଦ୍ୱ—ହିନ୍ଦ ମତରେ ଏ ସମ୍ପଦ ପଞ୍ଚଭୂତ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ
ଦୋଷାଦ୍ୱାରା ଏ ଶେଷରେ ପୁଣି ପଞ୍ଚଭୂତରେ ମିଳିତ ହୋଇ
ଛିଲୁ ରହେ ।]

ବୁଦ୍ଧ ଗ୍ରସ୍ତ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ଶ୍ଵା ଚତ୍ର)—ସାହାର ବୁଦ୍ଧ ଲାଗିଥାଏ—
Bhūta grasta Possessed of ghosts or evil
(ବୁଦ୍ଧଗ୍ରସ୍ତ—ଶ୍ଵା)

ବୁଦ୍ଧଗ୍ରସ୍ତ—ସ. ବିଶ (ବୁଦ୍ଧ+ହିନ୍ଦ ଧାରୁ+କଷ୍ଟୀ. ଅ)—୧। ଯେଉଁ
Bhūtagrasta ଭୂଷାଦ ପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟଠାରୁ ଦୁଇ ଶତେ-
(ଭୁତଗ୍ରସ୍ତ—ଶ୍ଵା) 1. (a medicine) Used in freeing per-
sons possessed of evil spirits; to
exorcise evil spirits from persons.
9। ଓଃ; ଭୁତ୍—2. The camel. * । ରସ୍ତା—
3. Garlic. । । ଭୁର୍ଜ ରସ—4. Birch tree.

ବୁଦ୍ଧ ଚତୁର୍ଦଶୀ—ସ. ବିଶ—କାର୍ତ୍ତିକ ବୁଦ୍ଧ ଚତୁର୍ଦଶୀ; ନରକ ଚତୁର୍ଦଶୀ—
Bhūta chaturdasi The 14th day of the dark
fortnight of Karttika.

[ଦ୍ୱ—ଏ ଦିନ ସମକର ପୂଜା ଓ ଜର୍ଣଣ କରାଯାଏ ।]

ବୁଦ୍ଧ ଛନ୍ଦାରବା—ଦେ. କି—୧। ମହ, ଯତ, ଧୂଷ ବା ପ୍ରହାରଦ ଦ୍ୱାରା
Bhūta chhardāibā ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦୁଇ ଲାଗିଥାଏ ତା
(ଭୁତ ଛନ୍ଦାବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେହରୁ ଭୁତକୁ ଦୂର କରାଯବା—
(ଭୁତ ଛନ୍ଦାବା—ବ) 1. To exorcise. * । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)
ଭୂତ ଛାଡ଼ାନ, ଭୂତ ବାଡ଼ାନ, ଭୂତ ନାବାନ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୁଷ୍ଟାମିକୁ
ଭୂତ ଛାଡ଼ାନା, ଭୂତ ମାଡନା, ଭୂତ ଉତାରନା ଛବଦ କରବା—
2. To teach wicked person a lesson.

ବୁଦ୍ଧ ଜାତ—ସ. ବ—ଜାତ ମାଂଶୀ (ଦେଖ)
Bhūta jatā Jatā māṁśi (See)
ବୁଦ୍ଧ ତତ୍ତ୍ଵ—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର; ବୁଦ୍ଧ + ଚତ୍ର)—ପଦାର୍ଥ ବିଦ୍ୟା;
Bhūta tattva ତତ୍ତ୍ଵ ବିଜ୍ଞାନ—Physics; natural
science.

ଭୁ ତତ୍ତ୍ଵ—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର; ଭୁ—ପୁରୁଷା+ଚତ୍ର)—ପୁରୁଷର ଉତ୍ସାହ,
Bhū tattva ପରିଣାମ ଅଦି ସମକୌୟ ବିଜ୍ଞାନ—Geology.

ଭୁତର ବିତ୍ତ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ଭୁତର+ବିତ୍ତ ଧାରୁ = କାଣିବା + କର୍ତ୍ତା)
Bhūtattwabit ବିତ୍ତ—ଭୁତର ବିଜ୍ଞାନ ସମକର ଅରଙ୍ଗି
(ଭୁତରବେଶ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବ୍ୟକ୍ତ—A geologist.

ଭୁତର ବିଦ୍ୟା—ସ. ବ (ଅଧ୍ୟନକ ପ୍ରୟୋଗ)—ପୁରୁଷର ଅରଙ୍ଗିରସ୍ତ
Bhūtattwa bidyā ପଦାର୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧର ନିର୍ଣ୍ଣୟାସକ ଶାଖ—
ଭୁତର ଶାଖ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଭୁତର ଶାଖ }

ବୁଦ୍ଧ ଧାରୀ—ସ. ବ. (ବୁଦ୍ଧ—ସ୍ଵପ୍ନ ଜାବ + ଧାରୀ = ପାଲସ୍ତିତୀ) —

Bhūta dhātri ବସ୍ତୁଧୀ; ଧରଣୀ; ପୁଥ୍ରକ—The earth.

ବୁଦ୍ଧ କାଥ—ସ. ବ. (ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର; ବୁଦ୍ଧ + କାଥ) —୧। ବୁଦ୍ଧତଃ;

Bhūta nātha ମହାଦେବ; ଶିବ—1. Śiba. ୨। ବୁଦ୍ଧିତଃ

ବୁଦ୍ଧ ପତି } ଅନ୍ୟରୂପ 2. Name of the leader of
ବୁଦ୍ଧ ନାଥଙ୍କ } ଅନ୍ୟରୂପ the attendants of Śiba.

ବୁଦ୍ଧ ନାୟକ—ସ. ବ. ପୁଂ (ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର; ବୁଦ୍ଧ+ନାୟକ) —ଶିବ—

Bhūta nāyaka Śiba.

(ବୁଦ୍ଧ ବିନାୟକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ବୁଦ୍ଧ ନାୟକା—ସ. ବ. ଶିବ (ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର; ବୁଦ୍ଧ + ନାୟକ) —ଦୁର୍ଗ—

Bhūta nāyikā Durgā.

ବୁଦ୍ଧ ପକ୍ଷ—ସ. ବ—ଶୁଦ୍ଧମାନ ମାସର ବୁଦ୍ଧ ପକ୍ଷ—The dark fort-

Bhūta paksha night of the lunar month.

ବୁଦ୍ଧ ପି(ଖି)ଅ—ସ. ବ—ମାରୁ (ନନ୍ଦା); ଯେଉଁ ନନ୍ଦାର

Bhūta pi(khi)ā ବାହାରରେ କୌଣସି ଦୋଷ ଦେଖାଯାଏ
ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ଉତ୍ତର ଫଳା ଓ ଉତ୍ତରେ ପାଣି ବା ଶବ୍ଦ ନଥାଏ—

An empty cocoanut.

ବୁଦ୍ଧ ପୂର୍ବ—ସ. ବି (ପୂର୍ବରେ ବୁଦ୍ଧ ଅର୍ଥାତ୍ ବନ୍ଦିତବା) —ପୂର୍ବତଃ;

Bhūta pūrba ଯାହା ପୂର୍ବରେ ଘଟିଥିଲା—Late; recent;
former; that which existed before.

ବୁଦ୍ଧ ପ୍ରଲୟ—ସ. ବ. (ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର; ବୁଦ୍ଧ + ପ୍ରଲୟ) —ସ୍ଵପ୍ନ ଜାବ ଓ

Bhūta pralaya ବସ୍ତୁମାନଙ୍କର ବିନାଶ—The destruction of the created beings and things.

ବୁଦ୍ଧ ପ୍ରେତ—ସ. ବି (ସହଚର ଶତ) —ବୁଦ୍ଧ, ପ୍ରେତ ଓ ପିଶାଚତ ଦେବ—

Bhūta preta ଯୋତ—Different classes of aerial
ବୁଦ୍ଧ ପ୍ରେତ ପିଶାଚ } ଅନ୍ୟରୂପ beings or spirits.
ବୁଦ୍ଧ ପିଶାଚ } Anନ୍ୟରୂପ

ବୁଦ୍ଧ ବର୍ତ୍ତମାନ—ସ. ବି (ସହଚର) —ଅଞ୍ଚତ ଓ ବନ୍ଦିତମାନକାଳ—

Bhūta barttamāna Past and present.

ବୁଦ୍ଧ ବାଷ—ସ. ବି—ବିଶ୍ଵତକ; ବାହାତ୍ରା (ଶତ ଓ ପଳ) —

Bhūta bāṣsa Beleric Myrobalan.

ବୁଦ୍ଧ ବିଦ୍ୟା—ସ. ବି—ଦେବ, ଅସ୍ତ୍ର, ଗନ୍ଧି, ସନ୍ତ୍ର, ଶିଶାର, ନାଗ,

Bhūta bidyā ବ୍ରଦ୍ଧ, ଉପଗ୍ରହ ଅଦିକ ପ୍ରାଣବରୁ ଉତ୍ସୁନ୍ମାନିତିକ
ବ୍ୟାଗମାନଙ୍କ ନିଦାନ ଓ ଉତ୍ସାହୀନ୍ତରେ ଅସ୍ତ୍ରବେଦର

ଶାଖା (ହ୍ର. ଶ) —A branch of Hindu medical
science dealing with mental diseases
due to the influence of deities, ghosts,

planets etc.

ବୁଦ୍ଧ ବୃକ୍ଷକ—ସ. ବ—ସର୍ବା ଗନ୍ଧ—1. Cordia Myxa

Bhūta brukshaka (tree). ୨। ଶ୍ରେଣୀକ; ପଣ୍ଡପଣ୍ଡ—

(ବୁଦ୍ଧ ବୃକ୍ଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Bignonia Indica.

ବୁଦ୍ଧ ବୈଶି—ସ. ବି—ବୁଦ୍ଧ ଅରର (ଦେଖ)

Bhūta bairī Bhuta airi (See)

(ବୁଦ୍ଧ ଭୈରବ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ବୁଦ୍ଧିରବିଷ୍ଣୁ—ଦେ. ବ (ସହଚର) —ଅଞ୍ଚତ ଓ ରବିଷ୍ଣୁ—

Bhūta bhabishyata Past and future.

ବୁଦ୍ଧ ଭବ୍ୟ—ସ. ବ—ସହସ୍ରକାମୋତ୍ତର ବିଷ୍ଣୁ ନାମ—

Bhūta bhabya A name of Bishnu.

ବୁଦ୍ଧ ଭର୍ତ୍ତ—ସ. ବି (ବୁଦ୍ଧ + ଭାରୁ + ତ୍ର; ବିଷ୍ଣୁ) —ଜାବପାଲକ;

Bhūta bharttā ପୁଥ୍ରମାନ ଜାବମାନଙ୍କର ପାଲନକର୍ତ୍ତା—

(ବୁଦ୍ଧଭର୍ତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) Maintaining the created

beings. ସ. ବି—୧। ରଗବନ; ନାୟକମଣ୍ଡଳ; ବିଷ୍ଣୁ;

ପରମେଶ୍ୱର—୨. Bishnu; God. ୩। ଶିବ—

2. Śiba.

ବୁଦ୍ଧ ଭବନ—ସ. ବ (ବୁଦ୍ଧ+ଭୁ ଭାରୁ + ବନ୍ତି. ଅନ) —୧।

Bhūta bhābana ଜାବଜଗତର ସ୍ଵପ୍ନକର୍ତ୍ତା ପରମେଶ୍ୱର—

1. The Creator; God. ୨। ଶିବ; ମହାତେବ—

2. Śiba. ୩। ନାୟକମଣ୍ଡଳ; ବିଷ୍ଣୁ—୪. Bishnu.

୪। ବ୍ରହ୍ମ—୫. Brahma. ୫। ବନ୍ଦୁକ ଭେରବ—

5. An attendant of Śiba.

ବୁଦ୍ଧ ବୁଦ୍ଧି—ଦେ. ବ—ଅଶ୍ଵମା ଅବଶ୍ୟ—The state of being

Bhūta bhūti disembodied. [ଭୁ—ସ୍ଵପ୍ନମା ସମାପନ

ହେଲ ଦିନ, ବୁଦ୍ଧଭୂତ ଲଭିତ୍ୱ ମଦନ । ଉତ୍ସ. କୋଟି—

ବୁଦ୍ଧ ମୟ—ସ. ବି (ବୁଦ୍ଧ + ମୟ) —ପଞ୍ଚଭୋତ୍ତକ; ପଞ୍ଚଭୁତ ଭୂଷାଦାନରେ

Bhūta maya ପୁଣ୍ୟ—Consisting of the five

(ବୁଦ୍ଧମୟ—ଶୁରିଙ୍ଗ) primordial material elements.

ବୁଦ୍ଧ ମୁଣ୍ଡା (ମୁଣ୍ଡିଆ)—ଦେ. ବି. ପୁ—ଯାହାର ମୁଣ୍ଡର କେଶମାନ

Bhūta munda (mundīā) ବୁକ୍ଷ, କର୍କଣ୍ଡ ଓ ଅମ୍ବଲବର୍ଣ୍ଣିତ

(ବୁଦ୍ଧମୁଣ୍ଡ (ମୁଣ୍ଡେଇ)—ଶୁରିଙ୍ଗ) Having long

ଟୋକାମାଥା ମୁତ୍ତମୁହଡା unkempt hair on one's head.

ବୁଦ୍ଧ ଯଜ୍ଞ—ସ. ବ—ଜାବମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ତଦାନ ବା କୌଣସିଦେବବୂପ

Bhūta jajñya ଶୁଦ୍ଧସ୍ଵର ନିତ୍ୟ ଅନ୍ତଶ୍ରେଷ୍ଠ ବଳଦାନ—The

daily ceremony enjoined on every householder to offer oblations of food to the

created beings of the universe.

ବୁଦ୍ଧ ଯୋନି—ସ. ବ—ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ବୁଦ୍ଧ ବା ପ୍ରେତବୂପରେ

Bhūta joni ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ—The life of a ghost or an

unemancipated spirit assumed by an animal after death (as a result of his

actions).

ବୁଦ୍ଧ (ଭୋତା) ଲେଣ୍ଡିଆ—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଣ୍ଡର) ବିଶ—(ଭୁତ) ସାହାର ଲେଣ୍ଡିଆ

Bhū(bho)ta leñdiā କାଗର ଅଭ୍ୟବ ବା ଅନ୍ୟକାରଣରୁ

ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଏ—(Paper kite) Having its tail end

incomplete.

ବୁଦ୍ଧଳ—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର; ଭୁ—ପୁଥ୍ରମାନ + ଲଳ) —୧। ଧରଳ,

Bhū tala ପୁଥ୍ରମାନ ପୃଷ୍ଠାଦେଶ ବା ଭୂପରଭାଗ—୧. The

surface of the earth. ୨। ପମା—

2. The nether regions. • । ଅଳାହାଦିତ ତୁମି—
3. The bare surface of the earth; the
bare ground.

ଭୂତଳ ଶୟନ—ସ. ବ. (୨୩୧ ଚତୁର୍ଥ; ଭୂତଳ + ଶୟନ) —ତୁମି—
Bhūtala śayana ଶୟା; ଜୀବ ଭୂତଳରେ ବିଲଗା କି ପକାଇ
(ଭୂତଳଶୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଶୋଇବା—Sleeping on the
bare ground.

ଭୂତଳ ଶୟା—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ଭୂତଳ + ଶୟା. ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ଇନ୍) —
Bhūtala śayā ଧରଣୀ; ତୁମିଶୟାରେ ଶୟାକ—
(ଭୂତଳଶୟା—ଶ୍ଵାମୀ) Sleeping on the bare ground.

ଭୂତଳ ଲୁଗିବା—ଦେ. ବ—୧ । କୌଣସି ଲୋକଠାରେ ଭୂତାଦେଖ
Bhūta lūgibā ଦେବା; ଡାହାଣୀ ଲୁଗିବା—୧. Being
ଭୂତେପାଇୟା; ଭୂତଲାଗା, ସାଡ଼େଭୂତାପା possesed with
ମୂରତଗନା, ମୂରତଚନ୍ଦନା, ମୂରତସାରାହୋନା an evil spirit.

[ଦ୍ୱ—ସାଧାରଣତଃ ମାତ୍ରତଥ ଯୁଦ୍ଧକ, ସାମୀକରିତା
ସ୍ଥବଳ ଓ ଯୁଦ୍ଧକିଧବାମାନଙ୍କୁ ତୁଳ ବା ଡାହାଣୀ ଲୁଗେ ।
ଏମାନେ ଘନ ଘନ ତୁଳ୍ପା ଯାଆନ୍ତି ଓ ପ୍ରଳାପ କରନ୍ତି ଏବଂ
ଅଶେଷ ବଳପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି; ସଥା, ୨୦ ସେଇ ପାଣି ଉତ୍ତି
ହୋଇଥିବା ଗରାର ଫଳକୁ ଦାନ୍ତରେ କାମୁକ ୧୦ । ୨୦
ଦାତ ଦୂରକୁ ଟେବି ନିଅନ୍ତି । ସମୟେ ସମୟେ ଏ ହୋଇ
ମାତ୍ରମେ ହୁଏ । ଏଥୁପାଇଁ କୁଣ୍ଡିଆମାନେ ମହିତନ୍ତ୍ର
ପ୍ରୟୋଗ, କାନାପ୍ରକାର ଧୂପ (ସଥା—ଅଜ୍ଞାନବାଳ
ପୋଡ଼ା, ଝୁଣା, ଛକାର୍ଜନ ଧୂପ) ଓ କୈବେଦ୍ୟ (ସଥା
ହେନାପଣା) ଓ ବଳ ଦେଇ ଓ ସମୟ ସମୟରେ ପ୍ରତାବଦି
କର ଭୂତପ୍ରସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିତାରୁ ତୁଳ ଛକାନ୍ତି । ତୁଳ ଶତଗରେ
ମକୁଣ୍ଡର ଚର୍ଚନ୍ୟ ଲୁଗ ହୁଏ ।] , । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)
ବାତୁଳପର ଦେବା—୨. (figurative) Acting
like a mad man. • । କୋଧରେ ବାରୁଳ ପର
ଦେବା—୩. Being maddened with rage.

ଭୂତ ଶୁଦ୍ଧି—ସ. ବ (୨୩୨ ଚତୁର୍ଥ; ଭୂତ + ଶୁଦ୍ଧି) —୧ । ପକ୍ଷା ଅଦି
Bhūta śuddhi ଅନୁଷ୍ଟନରେ ମନ୍ତ୍ର ଓ ନିଃଶବ୍ଦବାର ଦେହ
ଶୋଇନ—୧. The ceremonial rite of purifying
one's body before beginning the
performance of any religious rite. [ଦ୍ୱ—
ଏଥୁରେ ଦେହର ରନ ରନ ଅଂଶକୁ ମହିତାଂପୂର୍ବତ
ଶର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ହୁଏ । ବିନା ତୁଳଶୁଦ୍ଧିରେ ଦେବପକ୍ଷା
କରିବା ନିଷିଦ୍ଧି ।] , । ତେତନ୍ୟ—୨. Conscious-
ness.

ଭୂତ ସଞ୍ଚାର—ସ. ବ (୨୩୨ ଚତୁର୍ଥ; ଭୂତ + ସଞ୍ଚାର) —ଭୂତବେଶ;
Bhūta sañcāra କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଶରୀରରେ ତୁଳ ପଣ୍ଡିବା;
ଭୂତ ଲୁଗିବା—Possession of a person's body
by an evil spirit.

ଭୂତର—ସ. ବ (ତୁଳ + ତୁ. ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ) —ଅ; ତୁମିପ୍ରସ୍ତ ଶେଗୀର
Bhūtahara ଏଥୁର ଧୂପ ଦିଅଯାଏ—ଶୁରୁକ (ହ. ଶ) —
Bdellium.

ଭୂତ ହାସ—ସ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ପ୍ରବଳ ସନ୍ଦର୍ଭ ହେବ [ଏଥୁରେ
Bhūta hāsa ଶେଗୀର ଇନ୍ଦ୍ରମୂଳାନ ଅବଶ ହୁଏ, ଶେଗୀ ବହୁତ
ପ୍ରଳାପ କରେ ଓ ହସେ (ହ. ଶ)] —A kind of
disease accompanied with delirium and
loud laughing.

ଭୂତା—ସ. ବିଶ. ଶ୍ଵା—ତୁଳର ଶୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Bhūta.
Bhūta kā ସ. ବ—କାର୍ତ୍ତିକ କୃଷ୍ଣତୁଳଶୀ—The 14th day
of the dark fortnight of the month of
Kārttika. ଦେ. ବ—୧ । ଦାୟିତ୍ୱକୁଳଶୂନ୍ୟ ଲୋକ-
୧. (A man) Without any sense of responsibility. , । ଅସବଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି—୨. A careless
person. ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଅଯିବା ନାମ—
(ତୁଳ, ତୁଳଥ—ଅନ୍ୟରୂପ) A name given to males.

ଭୂତା(ତେ)ଇବା—ଦେ. କ—୧ । ଧ୍ୟାଇବା—୧. To cheat; to
Bhūta(te)ibā deceive. ୨ । ଭଣ୍ଟାଇବା—୨. To
ଧାପା ଦେଇବା wheel. [ଦ୍ୱ—ତୁଳମାନେ ରାତରେ ଲୋକଙ୍କୁ
ଧାପାଦେନା ଭୂତାର ନେଇ ଭଣ୍ଟିବାର ଲୋକବିଶ୍ୱାସରୁ ଏହି ଅର୍ଥ ।]

ଭୂତାଣ୍ଡ—ଦେ. ବିଶ—୧ । ଭୂତରୁଲ୍ୟ ବ୍ୟବହାରକାଣ୍ଡ—
Bhūtāndī ୧. Conducting one's self like a
ଭୂତେରମତମ ghost. , । ଭୂତର ଉପସ୍ଥିତ୍ୱ—୨. (work)
ଭୂତକେଷେସା
(ଭୂତାଣ୍ଡ ଥ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭୂତାମ୍ବା—ସ. ବ (ତୁଳ=ପାତ୍ରତୁଳ ଥଟେ ଅସ୍ତନ ଯାହାର) —୧ ।
Bhūtātmā ଶରୀର; ଦେହ—୧. Material body. , ।
ପ୍ରେତାମ୍ବା; ପ୍ରେତ—୨. Ghost; evil spirit. • ।
ଶିବ—୩. Śiba. ୪ । ବ୍ରହ୍ମ—୪. Brahma.
• । ବିଶ୍ଵ—୫. Bishnu. ୬ । ପରାବ୍ରହ୍ମ—୬. The
Universal Spirit. ୭ । ସୁଦା (ପ୍ରକରିବାଦ) —
7. Battle.

ଭୂତାକ୍ତ—ଦେ. ବିଶ (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) —ଅଗ୍ରତ; ଭୂତ—Past,
Bhūtānta [ଦ୍ୱ—ଉଥ ଅଗ୍ରରଟ ଯେହୁ ଭୂତାକ୍ତ ରହିଥିଲା ।
ପ୍ରାଚୀନ ବ୍ୟକ୍ତିଗୁରୁଙ୍କ ଗୀତା ।]

ଭୂତାବାସ—ସ. ବ (୨୩୨ ଚତୁର୍ଥ; ଭୂତ + ବାସ) —୧ । ଶରୀର;
Bhūtābāsa ଦେହ—୧. Body. , । ବିଶ—୨.
Bishnu.

ଭୋବିଷ୍ଟ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ଶ୍ଵା ଚତୁର୍ଥ; ଭୂତ + ଅବିଷ୍ଟ) —ଭୂତପ୍ରସ୍ତ—
Bhūtabishta Possessed by a ghost;
(ଭୂତବିଷ୍ଟା—ଶ୍ଵା)

ବୁଦ୍ଧାବେଶ—ସ. ବ (ଗୁଣୀ ଚତୁଃ ବୁଦ୍ଧାବେଶ)—ବୁଦ୍ଧ ଲକ୍ଷିତା—
Bhūtābhēsa Possession of a person by an evil
spirit.

ବୁଦ୍ଧାର୍ତ୍ତ—ସ. ବି. ଦୂ (ଶୟା ଚତୁ; ବୁଦ୍ଧାବେଶ ବା ଆର୍ଦ୍ର)—
Bhūtar̄tta ବୁଦ୍ଧଗ୍ରଷ୍ଟ (ଦେଖ)—Bhūtagrasta (See)
(ବୁଦ୍ଧାର୍ତ୍ତ—ଶୟା)

ବୁଦ୍ଧାର୍ଥ—ସ. ବି—୧। ସଥାର୍ଥ; ବାସ୍ତବ; ସତ୍ୟ—୧. Actual;
Bhūtar̄tha true; real. , । ଅବୁଦ୍ଧି—୨.
Natural,

ବୁଦ୍ଧି—ସ. ବି ବୁ ଧାର୍ତ୍ତା+କରଣ. ବି)—୧। ମହାଦେବଙ୍କ
Bhuti ଅଷ୍ଟେଶ୍ୟେ (ମହିମା, ଅଳିମା, ଲକ୍ଷିମା, କର୍ମପ୍ରେ, ପ୍ରାକାମ୍ୟ,
କଶିମା, ଶିଶିମା, କାମାବଶ୍ୟତିକା)—୧. The eight
divine attributes of God Siba. ୨। ବୁଦ୍ଧ;
ବୁଦ୍ଧ—୨. Ashes, ୩। ଦେଖିଲାଇବ ଭୟାଖ—
୩. A title of the Baisiyas. ୪। ଦୟାର ସିନ୍ଧୁରବ-
ହାର ସଜ୍ଜା—୪. Decking of an elephant with
paint. *। (+ଭବ. ତି) ଅର୍ଥଦୟ—୫.
Rise. ୬। ମଙ୍ଗଳ—୬. Weal. ୭। ଉପ୍ତ—
୭. Birth. ୮। ଉତ୍ତରଣ—୮. Excellence. ୯।
ସକି—୨. Success. ଦେ. ବ—ମୂଲ୍ୟ; ଦାମ—
Price. ପ୍ରାଦେ (ଭରି ଭାଙ୍ଗା) ବ—ମଜୁ—
Wages.

ବୁଦ୍ଧଉଡ଼ିଆ—ଦେ. ବ—ଶୁଣିଆ; ବୁଦ୍ଧ ଛାଡ଼ାଇବା ବା ବୁଦ୍ଧ ଲଗାଇବା ଲୋକ-
Bhūturdia ରୋଜା; ଭୁତୁଡେ ଓମା; ଶ୍ରୀ ଅନ୍ତରୁଧି—An exorcist.
(ଭୁତୁଡ଼ା, ଭୁତସିଦ୍ଧି—ଅନ୍ତରୁଧି)

ବୁଦ୍ଧମୁଣ୍ଡ—ସ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଅଳ୍ପବୁଦ୍ଧ; ଲାଭ—
Bhūtumbi A kind of gourd.

ବୁଦ୍ଧ(ଶ୍ରୀ)ଶ—ସ. ବ (ଗୁଣୀ ଚତୁ; ବୁ+ଶଶ)—ଶୁଭନ ତଣବଶେଷ;
Bhūt̄sh(śrī)śa ଶକଣଶ; ଧକଣୀ—Andropogen
ସ, ନାମ—ଶୁଦ୍ଧଶାକ,
ବୁଦ୍ଧକ, ସୁରକ, କମ୍ପୁକପ୍ରେୟ,
ଭର୍ତ୍ତ, ମାଳାଦ୍ଵା
ରାମକପୁର
ମୁଠାଟ
ଶୁ ବୁଦ୍ଧଶ
ବୁଦ୍ଧଶ—
ଶକଣ ଏହା ଦେବେକ, ଲଦ୍ଦ,
ଅଳ୍ପବୁଦ୍ଧ, ଶୁଷ୍ଟ, ନେତ୍ରର ଅହତ-
କର, ମୁଖଫୋଧକ, ଓ ରତ୍ନ, ମଳ-
ବର୍ଷକ ଓ ପିତ୍ତର ଓ ରତ୍ନର ପୁଣ୍ୟ-
କର ।]

ବୁଦ୍ଧେଶ—ସ. ବ (ଗୁଣୀ ଚତୁ; ବୁଦ୍ଧାବେଶ)—ମହାଦେବ—
Bhūtesa Siba.

ବୁଦ୍ଧାର—ସ. ବ (ବୁ=ବୁଦ୍ଧି+ଦୁ ଧତ୍ୱ=ଦିବାରଣ ବରବା+କର୍ତ୍ତ୍ଵ—
Bhūdāra ଅ)—ବରାହ; ଶୁର—Boar; pig.

ବୁଦ୍ଧେବ—ସ. ବ (ଗୁଣୀ ଚତୁ; ବୁଦ୍ଧାବେଶ)—ବୁଦ୍ଧିଶ—
Bhūdeba (ବୁଦ୍ଧି—ଅନ୍ତରୁଧି) Brāhmaṇa.

ବୁଧର—ସ. ବ (ବୁ+ଧ ଧାର୍ତ୍ତା—ଧାରଣ ବରବା+କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ଅ)—୧।

Bhūdhara ପକତ; ମଲ୍ଲଧର—1. Hill; mountain.

, । ଅସୁଦେବୋଳ୍ଲ ମହିଶଶେଷ—2. An incanta-

tion mentioned in the Ayurveda. , ।

ଶେଷ ନାମ; ଅନନ୍ତ ଦେବ—3. The great ser-

pent upholding the universe. , । ବନ୍ଦୁକ

ରୈରବ; ଶିବଙ୍କ ପ୍ରଧାନ ଅନୁଭବ—4. The leader

of the attendants of Siba.

ବୁ ଧାରୀ—ସ. ବ—ବୁଦ୍ଧ ଧାରୀ (ଦେଖ)

Bhū dhātri Bhūni a-añjā (See)

ବୁ ନିମ୍ବ—ସ. ବ—ଚିରେଇତା (ଦେଖ)

Bhū nimba Chireitā (See)

ବୁ ନିପ—ସ. ବ—ପୋକଶୁଦ୍ଧ (ଦେବେକୁଷ୍ଟ ଦ୍ୱବ୍ୟଶୁଦ୍ଧ) (ଦେଖ)

Bhū nipa Pokaśunghā (See) , । ବୁଦ୍ଧ କଦମ୍ବ

(ଦେଖ)—2. Bhūni kadamba (See)

ବୁପ—ସ. ବ (ବୁ=ପୁତ୍ରଶାଶ୍ଵର+ପା ଧାର୍ତ୍ତା+କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ଅ)—ରଜା; ନୃପତି

Bhūpa —King; ruler of a kingdom.
(ବୁପାଳ, ବୁଦୁଳ—ଅନ୍ତରୁଧି)

ବୁପତି—ସ. ବ (ଗୁଣୀ ଚତୁ; ବୁଦ୍ଧାବେଶ)—ରଜା—King. ଦେ.

Bhūpati ବ—ଓଡ଼ିଶାର କେତେକ ରଜାଙ୍କ ଉପାଧି—
Title of some of the Oriya Rajas.

ବୁପତି ପଣ୍ଡିତ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଜଣେ ଜନପ୍ରତ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଥ

Bhūpati pandita କବି—Name of an Oriya poet.

[ଦୁ—ଏ ପଣ୍ଡି ମାଞ୍ଚଲବାଷୀ ସାରସତ କାନ୍ତିଶ; ପୁଣ ରଜା
ଦ୍ୱବ୍ୟଶାଶ୍ଵର ଦେବେକ ଶକଣବାଲରେ ସ୍ପ୍ରଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର
ଶେଷଭାଗକୁ ଶର୍ତ୍ତାଟକରେ ଯାଇ ପୁଣକୁ ଅସି ରଜାଙ୍କ
ଅନୁଭବରେ ଶୋଭା ରଥୁପର ପ୍ରାମରେ କାଷ କଲେ । ଏ
ବେଶ୍ବରଧରୀବଲଗୀ ଥିଲେ; ସେ ହନ୍ତ, ସୁରୁତ ଓ ବଙ୍ଗଳା
ରାଜା ଜାଣୁଥିଲେ; ପରେ ଓଡ଼ିଥ ରାଜା ଶିଶୁ ତହିଁରେ
ପ୍ରେମପଥମୃତ ପ୍ରଜ୍ଞ ଓ ଭୂପତି ଉପର ଶତାବ୍ଦୀର କବିତା
ପ୍ରଣୟକ କଲେ ।]

ବୁପତି ଭାନ୍ଜ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଜଣେ ରଜା ଓ କବି—Name of

Bhūpati bhan̄ja an Oriya Raja and poet.

[ଭ—ଗଣେଶ ବୁଦ୍ଧ ଏହାକ ରତ୍ନ କାନ୍ତିକଳ

ଭାନ୍ଜାପାତ୍ର, ଭାନ୍ଜଲିଷାହିତ୍ୟ ଭାନ୍ଜାପାତ୍ର ।]

ବୁବ—ଦେ. ବ (ସୁରୁତ ଭୁତ ଶକର ବନ୍ଦୁବଜନ ଭୁବକ ଅପତ୍ରଣ)—

Bhūba ପୁତ୍ରଶାଶ୍ଵର—The earth. [ଭ—ଏ ଯେଣୁ ମେଲର
ହୋଇବେ, ଏ ବୁବ ଲେଖ ଆକର୍ଷିବେ । ଜଗନ୍ଧାଥ,
ଭାଗବତ ।]

ବୁ ବଳୟ—ସ. ବ. (ଗୁଣୀ ଚତୁ; ବୁଦ୍ଧାବେଶ)—ପୁତ୍ରଶାଶ୍ଵର ପରିଧି—

Bhū balaya The circumference of the earth

ବୁ ବାୟୁ—ସ. ବ (ଗୁଣୀ ଚତୁ)—ପୁତ୍ରଶାଶ୍ଵର ଉପରସ୍ତ ପବନ—The

Bhū bayu atmosphere; the air over the sur-
face of the earth.

ବୁ ତୁର—ସ. ବ. (ଗଣୀ ଚତ୍ର; ବୁ+ବୁଦ୍ଧ) —କିରଣ ବୁଦ୍ଧ—

Bhū bṛutta

The equator.

ବୁ ଭାଗ—ସ. ବ. (ବୁ+ଭାଗ) —୧। ସ୍ଥଳଭାଗ—୧. The solid portion of the earth, as distinguished from the water portion of it.

, ୨। ଦେଶାଂଶ—୨. A political division of the earth.

ବୁଲ୍ବର—ସ. ବ. (ଗଣୀ ଚତ୍ର; ବୁ+ଭାଗ) —୧। ସ୍ଥଳଭାଗ ଭାଗ—
Bhūbhāra

1. The burden of the earth.

, ୨। ସ୍ଥଳଭାଗରେ ଆସର ପ୍ରାବଳ୍ୟ—୨. The prevalence of sin in the world.

ବୁଦ୍ଧର—ସ. ବ. (ବୁ=ପୁଥିଗୀ+ଭାଗ ଧାରୁ=ପୋଷିବା, ଧରିବା +
Bhūbhṛut କର୍ତ୍ତ୍ର. କ୍ଷେତ୍ର) —୧। ସଜା—୧. King.

, ୨। ପକ୍ଷତ—୨. Mountain.

ବୁମଣ୍ଡନା—ସ. ବିଶ. ଶ୍ରୀ (ଗଣୀ ଚତ୍ର; ବୁ+ମଣ୍ଡନ+ଶ୍ରୀ. ଅ; ଯାହା ଲୁହ
Bhūmaṇḍana ପୁଥିଗୀ ସ୍ଵନ୍ଦର ଦିଶେ) —ଅଭି ସୁନ୍ଦର—

Beautifull (woman); "beautifying the world.

ବୁମଣ୍ଡଳ—ସ. ବ. (ବୁ=ପୁଥିଗୀ+ମଣ୍ଡଳ) —୧। ଜଗତ; ସ୍ଥଳ—
Bhūmaṇḍala 1. The world. , ୨। ବୁଗୋଳତ—୨. The terrestrial globe.

ବୁମା—ସ. ବ. (ବନ୍ଧୁ+ଭମନ୍ତ=ନିପାତନ, ଭୁମନ୍ତ, ମୋ ଏବ) —
Bhūmā ୧। ବୁଦ୍ଧର—୧. Plurality; immensity.

, ୨। ସମ୍ବନ୍ଧାଗୀ ପୁରୁଷ ଭଗବାନ—୨. The all-pervading God. ସ. ବିଶ. (ବନ୍ଧୁ+ମନ୍ତ) —ଭୂମ୍ପୁଣ୍ୟ;
ବୁନ୍ଦଳ—Great; extensive.

ବୁମନନ୍ଦ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ଭୁମା+ଅନନ୍ଦ) —ଅଭିନ୍ଦୁ—ଅନନ୍ଦ—
Bhūmañanda Great joy. (ଉ—ଦିବ ଜୀବାସ୍ତାର ଶାନ୍ତି
ଭୁମନନ୍ଦ, ଧଳାଏ ହିତାପ ଦୁଃଖ ॥। ନନ୍ଦବିଶେଷ ।)

ବୁମି(ମୀ)—ସ. ବ. (ବୁ ଧାରୁ+ଅସତରଣ ମି;+ଭ) —୧। ସ୍ଥଳ—
Bhūmi(mi) 1. The earth. , ୨। ଦେଶ—୨. Country.

, ୩। କ୍ଷେତ୍ର—୩. Field. , ୪। କର୍ମ; ସ୍ଥଳଭାଗ ଉପରସ୍ତ
ମୁଢିବା—୪. Soil over the surface of the earth. *। ସ୍ଥାନ; ଅଧାର—୫. Place; site; receptacle. , ୬। ମୂଳଭୂତ—୬. Foundation. , ୭।
ବାସସ୍ଥାନ—୭. Residence. , ୮। ଖଣି; ଅକର—୮.
Mine. , ୯। ଛାପା—୯. Tongue. , ୧୦। ଯୋଗୀମାନଙ୍କର
ଅବସ୍ଥାବିଶେଷ—୧୦. A certain condition of persons engaged in meditation. , ୧୧। ପ୍ରତିକିମାର
ବୁଦ୍ଧ—୧୧. The base or pedestal of an image.

ବୁମିଆଁ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଡେକ୍କା ପାଠକବିଶେଷ—
Bhūmiāni A low caste of Sudras in the district of Ganjam.

[ବ—ଏମାନେ କୋଟପାଡ଼ ଓ ସାଲିମା ଅନ୍ଧଳରେ ବାସ କରନ୍ତି । ଏମାନେ ମଦ୍ୟ, ଅନାର୍ଥ, ଶୁଦ୍ଧ । ଏମାନେ ପାଣି ଦେଲେ ବ୍ରାହ୍ମିମାନେ ଗୋଡ଼ ହାତ ଧୂମ୍ରାଣ୍ଡ, କନ୍ତୁ ପିଅନ୍ତି ଲାହି ।]

ବୁମେ କମ୍ପ—ସ. ବ. (ଗଣୀ ଚତ୍ର; ବୁମ୍ବି+କମ୍ପ) —ପୁଥିଗୀର ଅଭିନ୍ଦୁରସ୍ତ
Bhūmī kampa ଗଲିତ ଧାରୁ ଅବିର ଅନ୍ତେକଳନିତ ପୁଥିଗୀ-

ପୁଷ୍ଟର କମ୍ପନ—Earthquake. [ଦ—ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କର ବିଷାଷ ସେ ପୁଥିଗୀକୁ ଟେକ ଧରିଥିବା ବାସିଲା କଢ଼ ଲେଉଟାଇବାରୁ ଭୁମିକମ୍ପ ହୁଏ; କନ୍ତୁ ପୁଥିଗୀ ପ୍ରଥମେ ଅଭି ଉପ୍ତ ଅଗ୍ନିମୟ ତରଳ ବସ୍ତୁ ଥିଲା, ତାହା ବାଲକମେ ଅଣ୍ଟା ହୋଇ ଲାବକ ବାଷୋପଯୋଗୀ ହୋଇଥିଲା; ତଥାପି ଏହାର ଗର୍ଭ ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଅଗ୍ନିମୟ ରହିଥିଲା । ଦେଲେ ଦେଲେ ଏହି ଭୁଗରସ୍ତ ଅଗ୍ନି ହାତ ଉତ୍ତପ୍ତ ଓ ତରଳ ଧାରୁ ଅଭି ଅଗ୍ନେୟତିର ମୁଖ ବାଟେ ବାହାରକୁ ତାହାରେ । ଭୁଗରସ୍ତ ଉତ୍ତପ୍ତ ତରଳ ବସ୍ତୁ ବାହାରକୁ ବାହାରବା ଉପଳକରେ ଭୁମି ଦୋହୋଇ ଯାଏ, ଏହାରୁ ଭୁମିକମ୍ପ କହନ୍ତି ।]

ବୁମେକା—ସ. ବ. (ଭୁମି+କା+ଶ୍ରୀ. ଅ) —୧। ବକ୍ରବ୍ୟ ବିଷପୂର ବା
Bhūmikā ପ୍ରତ୍ତିର ଅବତରଣିକା; ପୂର୍ବାର୍ଥ ବା ସୁତନା—

1. Introduction to a book or discourse.

, ୨। ପତ୍ରକ; ମୂଳଭୂତ—୨. Foundation. ୩। ସକା; ବେଶାରଣ—୩. Putting on of a dress; toilet. ୪। ବୁପାନ୍ତରପରିପ୍ରତ୍ୟନ୍ତ—୪. Changing of form. *। ୫। ରତନା—୫. Composition.

, ୬। (ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର) ଉତ୍ତର ଅବସ୍ଥାବିଶେଷ—୬. A condition of the mind. ୭। ବେଶ ବଦଳାଇବା—

୭. Changing of dress.

ବୁମେ କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ—ସ. ବ—ବୁରୁ କଶାରୁ (ଦେଖ)

Bhūmi kushmāṇḍa Bhūmī kakhāru (See)

ବୁମେ ଗତ—ସ. ବିଶ. (ଶ୍ରୀ ଚତ୍ର) —୧। ଭୁମିରେ ଅବସ୍ଥିତ—

Bhūmi gata 1. Situated on the ground.

, ୨। ଭୁଗରତ—୨. Fallen down. *। ଭୁମିଷ୍ଟ—

3. Born.

ବୁମେ ଗତେ—ପ୍ରାଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ମ) କି. ବିଶ—ଭୁମିଷ୍ଟ ହୋଇ—

Bhūmi gate On being born. (ଉ—ଅବିର ତର୍ଫୁ—

ଭୁମି ଗତେ, ବାମନ ଦେଖିଲେ ଅଗ୍ରତେ । କଗରାଥ—

ଶରବତ ।)

ବୁମେ ଗମ—ସ. ବ. (ଭୁମି+ଗମ୍ ଧାରୁ+ବନ୍ତ୍. ଅ) —ଓଟ (ହ. ଶ) —

Bhūmi gama Camel.

ବୁମେ ଗୁହ—ସ. ବ. (ମ.ପ.ଲେ) —ଭୁଗରରେ ବା ମାଟିକଳେ କିମ୍ବି

Bhūmi gṛuha ଗର—A house built under the

surface of land; under-ground house; cellar.

ଭୂମି ଚମ୍ପକ—ସ. ବ—ଭୂର୍ବ ଚମ୍ପା (ଦେଖ) —
Bhūmi champak

Bhūmī champā (See)

ଭୂମି ଚଳ—ସ. ବ. (ଗୁଣୀ ଚଳ) — ଭୂମି କଳ—
Bhūmi chala

Earthquake.

(ଭୂମି ଚଳନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭୂମିଜ—ସ. ବଣ (ଭୂମି+ଜଳ ଧାରୁ+ଆ) — ୧। ଭୂମିରୁ ଭିତ୍ତି—
Bhūmija 1. Produced from the earth. , ,

(ଭୂମିଜ—ଶ୍ଵା) ସେହି ଜାତ; ବୃକ୍ଷିଜାତ— 2. Produced from
agriculture. ସ. ବ—୧ । ମଙ୍ଗଳପ୍ରତ୍ଯ—
1. The planet Mars , , । ନରକାୟ—
2. The name of a demon. ଏ । ଧୂଳା (ହୁ. ଶ)—
3. Gold. ଏ । ଶିଥା (ହୁ. ଶ)— 4. Lead
(metal). ପ୍ରାଦେ. ଦେ.—୧। ଭୂର୍ବ ଆ ଜାତ (ଦେଖ)

Bhūmījātī (See) ୨। ଭୂର୍ବ ଆ ଜାତର ଭଣ—
2. Language spoken by the Bhuyaāns in
Singbhumi, Manbhumi and Mayurbhunj.

ଭୂମି ଜମ୍ବୁ—ସ. ବ—ଭୂର୍ବ ଜମ୍ବୁ (ଦେଖ)

Bhūmī jambu Bhūmī jāmu (See)

ଭୂମିଜା—ସ. ବ. ଶ୍ଵା—(ଭୂମିଜ + ଆ) — ଧରଣୀସୁତା; ଶିଥା—Sītā.
Bhūmija (ଭୂମିପୁତ୍ରୀ, ଭୂମିସରବା, ଭୂମିସୁତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭୂମି ଜାତ—ସ. ବଣ—(ଗୁଣୀ ଚଳ) — ଭୂମିରୁ ଭରନ—Produced
Bhūmī jāta from the earth. ସ. ବ—ଭଣାଦ; ଭରିଦ—
Trees and plants; vegetables.

ଭୂମି ଜୀବା—ସ. ବ. ପୁ—(ଭୂମି+ଜଳ ଧାରୁ+ରନ, ୧ମ. ୧ବ) —
Bhūmī jībī ୧। କୃଷକ— 1. An agriculturist. , ,

(ଭୂମି ଜୀବନ—ଶ୍ଵା) ବୈଶ୍ୟ (ହୁ. ଶ)— 2. Bajsyā.

ଭୂମି ତଳ—ସ. ବ. (ଗୁଣୀ ଚଳ; ଭୂମି+ତଳ) ଭୂତଳ; ଧର୍ପୁଣ୍ଡ—
Bhūmī tala The surface of the earth or soil.

ଭୂମି ଦାନ—ସ. ବ. (ଗୁଣୀ ଚଳ; ଭୂମି+ଦାନ) — ବାହୁଣ୍ଡରୁ ଜମି ଦେବା—
Bhūmī dāna Gift of land (to a Brāhmaṇa);
grant of land (to a Brāhmaṇa.)

ଭୂମି ଦେବ—ସ. ବ. (ଗୁଣୀ ଚଳ) — ୧। ଭୂଦେବ; ବ୍ରାହ୍ମଣ— 1.
Bhūmī deba Brāhmaṇa. , , । ଶତ— 2. King.

[ଉ—ଏକ ରଥକରେଟି ଦେଖ; ଭୂମି ଦେବ ।
ସହାରିବେ ଯଣକେ ଦେବତା ମାନବ । କୃଷ୍ଣବିଂଦ.
ମହାଭାରତ. ବନ ।]

ଭୂମି ଧର—ସ. ବ—(ଭୂମି+ଧୂ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ର. ଆ) — ୧। ଭୂଧର; ପଦତ—
Bhūmidbara 1. Mountain. , , । ଅନ୍ତରୁ; ଶେଷନାଗ—
2 The great mythological serpent

upholding the universe.

ଭୂମିପ—ସ. ବ. ପୁ (ଭୂମି+ପ. ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ର. ଆ, ଚମ୍ପା ପାଳ ଧାରୁ+
Bhūmipa କର୍ତ୍ତ୍ର. ଆ) — ଲୁପ; ରଜା—King.
(ଭୂମିପତି, ଭୂମିପାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭୂମି ଶାଢ—ସ. ବ—ତାଳବୃକ୍ଷ—

Bhūmī piśācha Palm-tree.

ଭୂମିପୁତ୍ର—ସ. ବ. (ଗୁଣୀ ଚଳ) — ୧। ମଙ୍ଗଳପ୍ରତ୍ଯ— 1. The

Bhūmiputra planet Mars. , , । ନରକାୟ—

2. A demon. ଏ । ଶେଷନାକ; ପରପା—

3. Bignonia Indica.

ଭୂମି ବର୍ଷକ—ସ. ବ (ଭୂପଦ ସମାପ; ଭୂମି+ବର୍ଷକ; ଯାହା ସତି ଯାଇ

Bhūmī barddhaka ଭୂମିର ଅବସ୍ଥାବରୁ ବଢାଏ) — ମୃତଶଶବ୍ଦ
(ହୁ. ଶ)—Dead body; corpse.

ଭୂମି ବଳା—ସ. ବ—ଶାକ ଚରୁ ବିଶେଷ—Sida Veronicifolia

Bhūmibala (plant) [ଉ—ଏହି ଗୁଲୁ ଭରତର ଗ୍ରୀବୁଜା
ଜଙ୍ଗା ପ୍ରଧାନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏବଂ ସିଂହଲରେ

ଅନନ୍ତିଯାର ବାସମୟ ପ୍ରଳମାନଙ୍କରେ ବେଳେ ପଢ଼ିଥାଏ
ଗାନ୍ଧାରୀ, ଶାର, ତାଣି, ଭୂମିରେ କୃଷ୍ଣ; ଏ ବହୁକାଳ ସ୍ଥାୟୀ;
ବାରିଥର, ତୋଣା, ସାକାମ । ଏହାର ଶାଖା ଲମ୍ବ ଓ ସିଧା ଭାବରେ

ତା, ପାଲଙ୍ଗାସି, ପାଲଙ୍ଗାତୁ ବଢ଼େ । ପହଞ୍ଚିତକ ଓପାରିଥ ଓ
ତେ. ଗୁପ୍ତାଥୁରୁ ଅଣ୍ଟାକାର; ଫୁଲ ଶେଷ, ଫୁଲର ରଙ୍ଗ
ଶୁ. ଗୋପ୍ତାବଳା ଧଳା ଓ ହଳଦିଆ ମିଶା; ପାଖୁଡ଼ାଗୁଡ଼କ
ମ. ଭୂରତିକଳା, ଗୋପ୍ତାବଳ ବିଷୁକ ।

ଏହାର ପଦ ଫୁଲ ଓ ଫଳ କଟା ଦାଅ, ଭଦ୍ରମୟ ଅଗଣ୍ଠ,
ଓ ପ୍ରଥାବପୋଡ଼ାର ଜିଷ୍ଠରେ ଲାଗେ ।]

ଭୂମି ବଲୀ—ସ. ବ—ଭୂର୍ବ ଅଥଳୀ (ଦେଖ)

Bhūmī ballī Bhūmī a-aṭṭī (See).

ଭୂମି ବାଢି—ଦେ. ବ (ସବତର) — ଅଳକନ୍ତୁ ଭୂମିର ପକ୍ଷ—

Bhūmī bāḍī Immoveable property.

ଜମୀବାଡି ଜମିନଦାରୀ

ଭୂମିବାସ—ସ. ବ (ଗୁଣୀ ଚଳ; ଭୂମି+ବାସ) — ଜମି ଓ ଘରମାନ

Bhūmibāsā Land and houses. (ଉ—ଗିରି

ସ୍ତରଭାବ ଭୂମିବାସ; ଏ ସବା ଭୂମିର ପ୍ରକାଶ । ଜଗନ୍ନାଥ
ଭାବର ।)

ଭୂମି(ମୀ)ବୁଦ୍ଧ—ସ. ବ (ଭୂମି+ବୁଦ୍ଧ. ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ର. ଆ) — ବୁଦ୍ଧ—

Bhūmī(ମୀ)ruha Tree; plant.

ଭୂମି ଲବଣ—ସ. ବ—ଶୋର (ହୁ. ଶ)—

Bhūmī labanya Saltpetre; nitre.

ଭୂମି ଲବ—ସ. ବ (ଗୁଣୀ ଚଳ) — ଭୂମିପ୍ରତ୍ୟ—

Bhūmī labha Acquisition of land.

ଭୂମି ଲଞ୍ଛିତ—ସ. ବଣ (ଗୁଣୀ ଚଳ) — ଭୂମିରେ ଗଢ଼ିଥିବା—

Bhūmī lunthita Rolling on the ground.

ଭୂମି ଲେପ—ସ. ବ (ଗୁଣୀ ଚଳ) — ଗୋକର (ହୁ. ଶ)

Bhūmī lepa Cowdung.

ଭୂମିଲେକ—ଦେ. ବ—ମର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଲେକର—The people of the

Bhūmilok a terrestrial regions. (ଉ—ଆୟ ଭୂଲେ

ଭୂମିଲେକ ଭୂମିଲେକ । ଭୂମିଲେକ । ଭୂମିଲେକ । ଭୂମିଲେକ ।

ଭୂମିଲେକ । ଭୂମିଲେକ । ଭୂମିଲେକ । ଭୂମିଲେକ । ଭୂମିଲେକ ।

ଭୂମି ଶଯ୍ଥା—ସ. ବି (୨ମୀ ଚତୁର୍ଦ୍ଵାରା ଭୂମି+ଶଯ୍ଥା) —ଭୂତଳରେ ଶୋଇବା—
Bhūmi śayāḥ Sleeping on the bare ground.

ଭୂମି ଶାୟୀ—ସ. ବିଶ. ସୁଃ (ଭୂମି+ଶା. ଧାରୁ+ଇନ; ୧ମା. ୧୬) —
Bhūmi śāyī ୧। ଧରଣୀ—୧. Sleeping on the
(ଭୂମିଶାୟି-ଅନ୍ୟରୂପ) bare ground; lying on the
[ଭୂମିଶାୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] ground. ୨। ମୃତ—୨. Dead (and
lying prostrate on the ground.)

ଭୂମିଷ୍ଟ—ସ. ବିଶ. ସୁଃ (ଭୂମି+ଶା. ଧାରୁ+କଢ଼ି. ଅ) —୧। ପ୍ରସ୍ତୁତ;
Bhūmishṭha ଜପ୍ତୁ; ଜାତ—୧. Born. ୨। ଭୂମିଶାୟି—
(ଭୂମିଷ୍ଟ—ଶୀଳଙ୍ଗ) ୨. Lying prostrate on the
ground. ୩। ପ୍ରଣତ—୩. Bowing; stooping
with the face turned towards the ground.

ଭୂମିଷ୍ଟ ହେବା—ଦେ. କି—ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା; ଜନ୍ମ ହୋଇ ପଡ଼ିବା—
Bhūmishṭha heba

To be born.

ଭୂମିଷ୍ଟ ହେତ୍ୟା ସୁମିତ୍ର ହୋନା

ଭୂମି ସାଉଷ୍ଠା—ଦେ. ତି—ଭୂମିରେ ଲୁଣକ—Rolling on the
Bbūmi sauptā ground. (ତି—କାଣ୍ଡାଘାରରେ ଉଲ୍ଲେ
ମାଟିତେଗଡ଼ାଗଡ଼ି (ହେତ୍ୟା) ପଡ଼ିଗ କେବୋଟା, ଦେବେ ଭୂମି ସାଉଷ୍ଠା;
ଭୂମିମେ ଲୋଟପୋଟ (କରନା) ଦକ୍ଷିଣକ ବେଟା । କୁଣ୍ଡିଂଦ. ମହାଭାରତ
(ପ୍ରୟୋଗ—ଭୂମିଶାଉଷ୍ଠା ଦେବା) ବନପଦ ।)

ଭୂମିଷ୍ଟାତ୍—ସ. ବି (ଭୂମି+ପରିଣାର୍ଥ. ସାତ) —ଭୂପାତିତ—
Bhūmisāt Fallen to the ground; laid on the
ground; consigned to the ground.

ଭୂମି ସଙ୍କରି—ସ. ବି (ଭୂମିରୂପ ସଙ୍କର, ରୂପକ କର୍ମଧ; ଭୂମି + ସଙ୍କର) —
Bhūmi sampatti କର୍ମବାତି; ଭୂପନ୍ଦି—Landed
property.

ଭୂମି ସମ୍ବହା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (୨ମୀ ଚତୁର୍ଦ୍ଵାରା ଭୂମି+ ସମ୍ବହା+ସ୍ତ୍ରୀ. ଅ) —
Bhūmi sambhabā

ସିତା—Sītā

ଭୂମି ସୁର—ସ. ବି—ଭୂମି; ବ୍ରାହ୍ମଣ—
Bhūmi sura A Brāhmaṇa.

ଭୂମିହାର—ସ. ବି—(ଭୂମି+ହା. ଧାରୁ+କଢ଼ି. ଅ) —ବହାର ଓ ସଂଯୁକ୍ତ
Bhūmihāra ପ୍ରଦେଶକାସୀ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀବିଶେଷ—A class
of Brāhmaṇas of Bihar and the United
Provinces. [ତୁ—ଏ ଜାତ ବହୁ ସମ୍ବନ୍ଧ
ବହାର ପ୍ରଦେଶରେ ବାସ କରନ୍ତି । ଏମାନେ ଅପଶାରୁ
ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜାତର ଅନୁରୂପ ବୋଲି କହନ୍ତି ଓ ନିକରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ
ବୋଲି ପରିଚୟ ଦିଅନ୍ତି । ଏ ଜାତର ଭିତ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧ
ନାନା କଥା ଶୁଣାଯାଏ; କେହି କେହି କହନ୍ତି ସେ ଯେହି
ସମୟରେ ପରଶୂରାମ ପୃଥ୍ଵୀଶ୍ଵର ନିଃପ୍ରତ୍ୟେ କରିଥିଲେ ସେହି
ସମୟରେ ସେ ଯେହି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ପାଇଥିଲେ ଶାସନ ଭାବ
ସମର୍ପଣ କରିଥିଲେ, ଭୂମିହାର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ସେମାନଙ୍କ
ବଶଧର ଅଟନ୍ତି । କେହି କେହି କହନ୍ତି ସେ ମରଧରିଲା
ଜବାବଦି ସାନୁଷ୍ଟିକ ସଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ଲକ୍ଷ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ କେତେ
ଥିଲେ । ତନ୍ତ୍ର ଏବେ ସଂଖ୍ୟକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ନ ମନ୍ଦବାରୁ

ବାନ୍ଧର ଏକ ମନ୍ତ୍ରୀ ନିନ୍ଦାଜୀବୁ ଅନେକ ଲୋକଙ୍କୁ ପତର
ପିନ୍ଧାର ଜୟସନ୍ଧକ ନିକଟରେ ଅଣି ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲି ଠିଥ
କରଇ ଦେଲେ, ଏମାନେ ଭୂତ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ।
ସେ ହେଉ, ବନ୍ଧୁ ମାନ ଏ ଜାତର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କଠାରେ
ସଜନ, ଯାଜନ ଆଦି ବ୍ରାହ୍ମଣଶୋଭିତ ବର୍ମର ଅଭ୍ୟବ
ଦେଖାଯାଏ ଓ କ୍ଷମିଯୋତିତ ଅନେକ ବର୍ମ ଏମାନଙ୍କଠାରେ
ଦେଖାଯାଏ । ଏମାନେ ଦାନ ପ୍ରତିଶତ କରନ୍ତି କାହିଁ
ଓ ଷେତବାତ୍ର ଓ ରୁକ୍ଷ କରି ଜାବକାନିଷାତ କରନ୍ତି ।
(ହେତ୍ୟା) ଡେଖାରେ ବଳଦ୍ଵାରା ଗୋଟୀ ବା ମାସ୍ତୁନ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ
ପର ବହାରରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସମାଜରେ ଏମାନଙ୍କର ପରିପୁର୍ବ
ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଭୂମିହାର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ହଳ ବୁଲନ୍ତି,
ଧୂମପାନ କରନ୍ତି ।]

ଭୂମିନ୍ଦ୍ର—ସ. ବି (୨୩୩ ଚତୁର୍ଦ୍ଵାରା ଭୂମି+ଇନ) —ନୃପତି; ରାଜା—
Bhūmīndra King.

ଭୂମ୍ୟଧିକାରୀ—ସ. ବି (୨୩୩ ଚତୁର୍ଦ୍ଵାରା ଭୂମି+ଅଧିକାରୀ) —୧। ଭୂଷାମୀ—
Bhūmyadhikārī ୧. The owner of land. ୨।

ଭୂରିଦାର—୨. Landlord; zamindar.

[ତୁ—ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକମାନେ ମଧ୍ୟ ‘ଭୂମ୍ୟଧିକାରୀ’ ପୁଲରେ
‘ଭୂମ୍ୟଧିକାରୀ’ ଅଣୁକ ପଦ ଲେଖିଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

ଭୂମ୍ୟାମଳକୀ—ସ. ବି—ଭୂରୁ ଅଞ୍ଚଳ (ଦେଖ)

Bhūmyāmalaki Bhūyām-a-an̄īk (See)
ଭୂମାଳୀକ—ସ. ବି—ଭୂମି ସମ୍ବନ୍ଧେ ମିଥ୍ୟାକୁଷଣ (ହେ. ଶ୍ରୀ)—
Bhūmyālīka Speaking falsehood or untruths
about land.

ଭୂୟଃ(ୟୁସ୍) —ସ. ବି (ବହୁ+ଇୟୁସ୍ ପଦ, ପଥମା ଏବତକ) —
Bhūyah(yas) ଅଧିକ୍ୟ; ବାହୁଲ୍ୟ—Excess. ବିଶ—୧।

(ଭୂୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅଧିକ; ବହୁ—୧. Great; many; much.
, ପ୍ରତ୍ୱୁର—୨. Plentiful. ଅ—୧। ପୁଲବା—
୧. Again. ୨। ପୁଲଃ ପୁଲଃ—୨. Repeatedly.

ଭୂୟୀ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ଭୂରୁ ଅଞ୍ଚଳ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Bhūyāñ (etc) ଭୂୟୀ ଭୂମିଆ ଭୂଯାନିକୀ etc (See)

(ତୁ—ଅନଳ ଲଗାର ହୋଇଥିବେ ମତି ସଙ୍ଗିତେ ଭୂୟଃ
ପ୍ରମଦା । ରାଧାକାନ୍ତ, ପାକଣା ।)

ଭୂୟଃ—ସ. ବି (ବହୁ+ଇୟୁସ୍)—ବହୁଳ; ଅତ୍ୟଧି—
Bhūyishṭha Very much; the greatest.

ଭୂୟୋଦର୍ଶନ—ସ. ବି (କର୍ମଧ; ଭୂୟଃ+ଦର୍ଶନ) —୧। ପର୍ୟବେଦଶନ—
Bhūyodarśana ୧. Observation. , ୨। କରିବି କର
ଦେଖିବା—୨. Looking attentively at a
thing.

ଭୂୟୋଭୂୟଃ—ସ. ଅ (ଭୂୟଃ+ଭୂୟଃ)—ପୁଲପୁଲଃ; ବାରମାର—
Bhūyobhūyah Repeatedly; again and again.

ଭୂର ଭାର—ଦେ. ବି—ଦାମ୍ଭୁକପଶ; ଦାମ୍ଭକତା; ଭୂରଭୁ—
Bhūr bhār Bravado.

ଦାମ୍ଭିକତା ଗୀଦଳ, ଭାପକୀ

ବୁର—ସ. ବିଶ (ବୁଧାରୁ+କଣ୍ଠ. ର) —୧। ପ୍ରତ୍ୟେକ—1. Plenti-ful. , । ବହୁ; ଅଧିକ—2. Much; many.

[**ବୁରତ(ର)**]—ର (ର—ବିଶାଳ ସେ ବୁର ଶାଳ, ବିଶାଳ ଲୋକରେ ମେଳ । ରଙ୍ଗ. ବୈଦ୍ୟସ୍ଵାମିତାଏ ।) ୧—୧। ମୁଣ୍ଡ—1. Gold. , । ବୃତ୍ତା—2. Brahmā. ୩। ବିଶ୍ଵ—3. Vishnu. , । ଶିବ—4. Siba. ୫। ଇନ୍ଦ୍ର—5. Indra. , । ସୋମଦର୍ଶକ ଏକ ପୁତ୍ର—6. Name of a son of Somadatta.

ବୁର ଜନା—ସ. ବ—ମୂରାମାଂସୀ ନାମକ ଗନ୍ଧବ୍ୟ—

Bhūri gandha A scented herb.

ବୁର ଜମ—ସ. ବ (ବୁର+ଜମ ଧାରୁ+କଣ୍ଠ. ଅ)—

Bhūri gama ଗଧ (ହ. ଶ) —The ass.

ବୁର ତେଜା—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ବୁର+ତେଜସ୍; ୧ମା. ୧ବ)—

Bhūri tejāh ଅଗ୍ନି (ହ. ଶ) —Fire.

ବୁର ଦକ୍ଷିଣ—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ବୁର+ଦକ୍ଷିଣ)—ବିଶ୍ଵ—
Bhūri dakshinā Bishnu. ସ. ବିଶ—ସେଇଁ ସଙ୍କରେ ବହୁ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଆଯାଏ—A vedic sacrifice in which great and large presents are made.

ବୁର ଦୁଗ୍ଧ—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ବୁରିକାଳ (ହ. ଶ)—ବହୁଥିର ଗୁଳୁ—
Bhūri dugdha The stinging nettle.

ବୁର ଭୋଜନ—ସ. ବ (କର୍ମଧାରୀ; ବୁର+ଭୋଜନ)—୧। ପୂର୍ଣ୍ଣ—
Bhūri bhojana ଭୋଜନ—1. Full meal. , । ଅନେକ ଲୋକଙ୍କ ଖାଦ୍ୟବାକୁ ଦେବା—2. The feeding of many people.

ବୁର ମଞ୍ଜରି—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଧଳା ଭୁଲଷି (ହ. ଶ)—
Bhūri manjari The white or green variety of the Holy Basil plant.

ବୁର ରସ—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଆଖୁ (ହ. ଶ)—

Bhūri rasa Sugarcane,

ବୁରିଶା—ସ. ଅ (ବୁର+ବାରଥେ ଶ୍ଵର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ)—ବହୁବାର—Many
Bhūrisah times; times without number.

ବୁରିଶବା(ବା)—ସ. ବ (ବୁର ଶବସ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଚନ୍ଦ୍ରବାଣୀୟ—
Bhūri śrababā(bā) ଶଳା ସୋମଦର୍ଶକ ପୁତ୍ର—A prince

of the lunar dynasty, killed by Arjuna.
[ତ୍ରୁ—ଏ ମହାଭାରତ ସୁକରେ କୌରବ ପକ୍ଷରେ ସୁକ କର ଘେଷୁରେ ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିହତ ହୋଇଥିଲେ ।]

ବୁରିଶବା ପାଗ କାନ୍ତ ମହାଭାରତ ଶେଷ (ନ୍ୟାୟ; ଯାତପୁର) —
Bhūrisrabā pāga bāndhu bāndhu ବୁରିଶବା ସୁକରୁ

mahābhārata śesha ଶଳାକୁ ସହିତ ହେଉ ହେଉ ଥୀର
ଦିନ ସୁକ ଘେଷୁ ଦେବା ନ୍ୟାୟ; (ତୁଳ—ପାଗ କାନ୍ତ କାନ୍ତ କାନ୍ତ
କରି ବଳାପ୍ରତ୍ୟ) —(analogy) To miss a function while making elaborate preparations to attend for the same.

ବୁରୁ—ଦେ. ବ (ସ. ବୁରୁ)—ବୁରୁତା—Eyebrow. (ର—ମଞ୍ଜରି—
Bhūru ବୁରୁତା ବୁରୁ ତଳ ନୟନାଶଳ ଦେଖରେ ତାଳ ।
ଅଲ୍ଲାମ୍ଭେ ବହୁପୂର୍ଣ୍ଣ ସଙ୍ଗୀତ ।)

ବୁରୁଷେଷ—ଦେ. ବ—ବୁରୁଷେଷ (ଦେଖ)

Bhūrukshēpa Bhrūkshepa (See)
ଅଙ୍ଗେପ (ର—ଦେଖି ପରମା ପ୍ରିୟ ବୂପ, ବିଷ୍ଣୁକୁ ନାହିଁ
ଶୁରୁଷେଷ ବୁରୁଷେଷ । ବୁପତି. ପ୍ରେମପଥମୃତ ।)

ବୁରୁ ରଙ୍ଗ(ରୀ)—ଦେ. ବ (ପଦା) —ବୁରୁରଙ୍ଗ (ଦେଖ)

Bhūru bhaṅga(ṅgi) Bhrūbhāṅgi (See)

ଅଭିନ୍ଦି (ର—ଜଳ ଉଚଙ୍ଗେ ବୁରୁରଙ୍ଗ ତଳ । ସଧାନାଥ.
ମେଘଦୂତ ।)

ବୁରୁ ଲତା—ଦେ. ବ (ସ. ବୁରୁତା)—ବୁରୁତା—Eye-brow

Bhūru latā (ର—କାମ ଧନ୍ତ ପରିଷ ବୁରୁତା ଦୂର—
(ବୁରୁଲେଖା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବୃକ୍ଷଷିଦ. ମହାଭାରତ. ବନପଦ ।)
ଅଲୁତା ମୈଁ

ବୁରୁ ହୃଦ—ସ ବ (ବୁରୁ ଧାରୁ+ଅ)—୧। ବୃକ୍ଷ—1. Tree.

Bhūru haḍa , । ବୃକ୍ଷଲତାଦ—2. Vegetables. " । ଅଳ୍କନ୍ଦନ

ବୃକ୍ଷ—3. Arjuna (tree). , । ଶାଳ ବୃକ୍ଷ—
4. Sāla (tree).

ବୁରୁ କର୍ଜ—ସ. ବ—କୋମଳ ରମ୍ଭବର ବୁରୁବିଶିଷ୍ଟ ବୃକ୍ଷଦିଶେ—

Bhūrjā A variety of the Birch tree; Betula

ମେଜପତ୍ର (Kirtikar) Utilis; Betula Bhojpatra

(Kirtikar). [ତ୍ରୁ—ଏହା ହିମାଳୟ ପ୍ରଦେଶରେ

ଜାନେ । ଏଥର ବୁରୁ ପ୍ରସ୍ତର ହୋଇ ପଚଳା ଚମତ୍କା ପର
ଶତିଶାଏ । ପୂର୍ବେ ହିନ୍ଦୁମାନେ ଏହି ବନୁଲରେ ଲେଖୁ-
ଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଥରେ ସର ମର ଲେଖାଯାଏ; ପର
ତଥର କରବା ପାଇଁ ଏ ଗତର କାଠ ବ୍ୟବ୍ହାଳ ତୁମ୍ଭେ—
ସୋଗେଷ୍ଟନ୍ତ ।]

ବୁରୁ ପତ୍ର—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ତଳ; ବୁରୁଷ୍ଟ୍ର୍ତ୍ତ୍ଵ+ପତ୍ର)—ବୁରୁଷ୍ଟ୍ର୍ତ୍ତ୍ଵ ଗପର ବକଳ;

Bhūrjā patra ଭୋଜ ପତ୍ର—The bark of the Birch

tree (used like paper). [ତ୍ରୁ—ପୂର୍ବେ ଯେଉଁ
ପର ହିନ୍ଦ ମାନେ ବୁରୁଷ୍ଟ୍ର୍ତ୍ତ୍ଵରେ ଲେଖୁଥିଲେ ଇତିରେପର

ଲୋକେ ମଧ୍ୟ Papyrus (ପାତୀରସ) ନାମକ ଗପର
ଶଳଦାର କାଗଜ କାମ ଚଳାଇଥିଲେ ଓ ଏହି ଗପର ନାମରୁ

କାଗଜ ଇଂରଜୀ ପ୍ରତିଶବ୍ଦ Paper (ପେପର) ଭାବୁର
ହୋଇଥିଲା ।]

ବୁର୍ତ୍ତା(ରେ)ଇବା—ପ୍ରାଦେ (ଗଢ଼ାଇ) କି—ବଣ୍ଣାଇବା;

Bhūrtā(rte)ibā ଭୁଲାଇବା—To inveigle.

[ଭୁର୍ତ୍ତାଭୁର୍ତ୍ତି କରିବା, ଭୁରୁତା(ରୁତେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ବୁର୍ତ୍ତୋକ—ସ. ବ (ବୁରୁ + ଘେଷ)—ବୁର୍ତ୍ତୋକ; ପୁର୍ବିକ; ମର୍ତ୍ତ୍ଵିକ—

Bhūrloka The earth.

ବୁଲତା—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ତଳ; ବୁରୁ + ଲତା)—ବେହୁଅ; କିଅ—

Bhūlata Earth-worm.

ବୁଲୋକ—ସ. ବ—ମର୍ଦ୍ଦଲୋକ—The earth.
Bhûloka

ବୁଶ୍ରତ—ସ. ବ (ପ୍ରଣୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—ରଜା—King.
Bhûshakra (ବୁଦ୍ଧିଭର—ଅକ୍ଷୟପ)

ବୁଶ୍ୟ—ସ. ବ. ପୁଂ (ବୁନ୍ଦି ଶି ଧାରୁ—ଶୋଇବା + କର୍ତ୍ତ୍ର. ଅ)—୧।
Bhûshaya ବିଷ୍ଣୁ—୧. Bishnu. ୨। ନେଉଳ; ଗୋଖ-
ଅଦି ବିଳେଶ୍ୱର ଜାତ—୨. The class of animals
(ବୁଶ୍ୟ—ଶି) living in dens or burrows.

ବୁଶ୍ୟା—ସ. ବ (ପ୍ରଣୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—ବୁନ୍ଦିଶ୍ୟା (ଦେଖ)
Bhûshajya Bhûmisajyâ (See)

ବୁଶ୍ୟ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ବୁନ୍ଦି ଶି ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ର. ଇଳ; ୧ମା. ୧କ)
Bhûshayî —୧। ପୁଞ୍ଚିବ ଉପରେ ଶୋଇଥିବା—୧.
(ବୁଶ୍ୟିନୀ—ଶି) Sleeping or lying on the bare
ground. ୨। ତୁମିରେ ପଡ଼ି ଯାଇଥିବା—୨.
Fallen down. ୩। ମୃତ (ହ. ଶ)—୩. Dead.

ବୁଶଣ—ସ. ବ (ବୁନ୍ଦି ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ର. ଅନ)—୧। ଅଳକାର; ଗଢଣା
Bhûshana —୧. Ornament. ୨। ସକା—୨.
Paraphernalia. ୩। (+ଭାବ. ଅନ) ଶୋଇ
—୩. Beauty. ୪। ଅଳକାର ପିକାଇବା—୪.
Decoration. ୫। (+କର୍ତ୍ତ୍ର. ଅନ) ବିଷ୍ଣୁ—
୫. Bishnu. ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ବୁଷଣ-
ସ୍ଵରୂପ; ଶୋଇ ବା ପ୍ରଶଂସା ବା ବୌରବଦର୍ଶକ
(ଯଥା—ସର୍ବ ମଧ୍ୟୁଦଳ କୁଳଭୂଷଣ ପୁନ ଥିଲେ)—
(figurative) Glorifying; glorious; an
ornament (as in 'he was an ornament to
the society'). ଦେ. ବ—ବୁଷଣ; ଅଳକୁତ—
Decorated. [ଭ—ବିଦୁତରେ ବୁଷଣ, ଶିରେ କଟା
ଧରଣ, ପ୍ରାୟାଦ ଦୁଆରେ ବସିଲା । ବିଦିତ ସମାୟରି ।]
ଦେ. ବ—୧। ପ୍ରଶଂସାମୋଗ୍ୟ ବିଷ୍ଣୁ—୧. A
praiseworthy thing. ୨। ଶୋଇଥିଲୁକୁ ବିଷ୍ଣୁ—
2. Graceful thing.

ବୁଶଣ କଥା—ଦେ. ବ—ପ୍ରଶଂସାର ବିଷ୍ଣୁ, ଶୋଇମାୟ; ବିଷ୍ଣୁ—
Bhûshana kathâ A praiseworthy matter.

ବୁଶଣ ପ୍ରିୟ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ବନ୍ଦୁବୀହି)—ଅଳକାର ପ୍ରିୟ—
Bhûshana priya Fond of ornaments or decora-
(ବୁଶଣପ୍ରିୟ—ଶି) (ବୁଶଣପ୍ରିୟତା—ବି)
tions.

ବୁଶଣି—ଦେ. ବଣ. ଶି (ସ. ବୁଷଣା)—ବୁଷଣ; ଅଳକୁତ—
Bhûshani Adorned with ornaments. [ଭ—
ବରବର୍ଣ୍ଣିନୀ ନାନାରହ ବୁଷଣ ପାରୁଶରେ ହଟ ହଟ ।
ଭଣ୍ଠ, ବୈଦେହୀଶ ବିଲାସ ।]

ବୁଶଣିୟ—ସ. ବଣ (ବୁନ୍ଦି ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ର. ଅନ୍ୟ)—ଅଳକରଣୀୟ—
Bhûshaniya Fit to be decorated.

ବୁଶଣ୍ଡ—ସ. ବ. ପୁଂ—ବୁଶଣ୍ଡ (ଦେଖ)—Bhushanda (See)
Bhûshanda (ବୁଶଣ୍ଡ—ଶି)

ବୁଶ—ସ. ବ (ବୁନ୍ଦି ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ର. ଅନ୍ୟ)—୧। ଅଳକାର;
Bhûshash ବୁଷଣ—୧. Ornament; decoration. ୨.

ବ (ସ. ବିଶ୍ଵ ଧାରୁ)—ବିଜବା; ବେଶବା—
Thrusting; goring. [ଭ—ଅନନ୍ତ ବାଣବରଣ,
ସଙ୍ଗେ ତ କୁରଙ୍ଗଦୃଶ୍ୟ, ସର୍ବେ ଅପାଙ୍ଗବୁଷଣ ମିଶିଲା ରେ ।
କବିସ୍ୱର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗିତ ।]

ବୁଶାଇବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କି (ସ. ବୁନ୍ଦି ଧାରୁ, ବୁଷଣ କିମ୍ବା କିମ୍ବା
Bhûshâibâ ଶିକ୍ଷନରୂପ)—ଅନ୍ୟହାର ବୁଷଣ କିମ୍ବା ବସରବା
—To cause to decorate.

ବୁଶାବତ୍ତି—ସ. ବଣ. ଶି (ବୁଷଣ+ବଚ୍ଛି+ଶି. ଏ)—ଅଳକତା—
Bhûshabatî Decorated with ornaments.
(ବୁଷାବନ—ପୁଂ)

ବୁଷିତ—ସ. ବଣ (ବୁଷଣ+ଇତ)—ଅଳକୁତ—Decorated;
Bhûshita (ବୁଷିତ—ଶି) adorned.

ବୁଷିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କି—(ସ. ବୁନ୍ଦି ଧାରୁ)—ବୁଷଣ କରବା;
Bhûshibâ ମଣ୍ଡିବା—To deck; to decorate. (ଭ—
ଭୂମି ମୂଷନା ଅଳକା ଶିର ବୁଷଣ ଦେ । ରାଧାନାଥ.
ମେସଦୂତ ।)

ବୁଷୁ—ସ. ବଣ—(ବୁନ୍ଦି ଧାରୁ+ଶିଳାର୍ଥେ. ଶିଷୁ; ଭୁଲ. କଷ୍ଟ, ସହିତ୍)—
Bhûshnu ଏ। ଉପୁରଶୀଳ; ଜନଶୀଳ—୧. Habituated
to be born. ୨। ବିକଷ୍ୟତ—୨. Future.

ବୁଷ୍ୟ—ସ. ବଣ (ବୁନ୍ଦି ଧାରୁ+କର୍ମ. ଯ)—ବୁଷଣ୍ୟ (ଦେଖ)
Bhûshya Bhûshaniya (See).

ବୁଷାବାର—ସ. ବ (ପ୍ରଣୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—ଯଜ୍ଞ, ହୋମ, ବୈଷ୍ଣଦେବ ଆଦି
Bhû samskâra ପୂର୍ଣ୍ଣରୁ ବୁନ୍ଦିରେ ରେଖାକଳ, କୁଣ୍ଡ, ଗୋମୟ ଓ
ଭଦବ ହାର ବିଧ୍ୟାଳ୍ୟ ଭୁନ୍ଦିର ସସାର ବା ପରିଷରଣ—
The consecration or ceremonial cleansing
of the site for a vedic fire-sacrifice or
Baiśwadeba.

ବୁଷାର—ଦେ. ବ—(ସ. ବୁଷଣାମି) —ରଜା—
Bhû sâinî King.

ବୁଷୁ—ସ. ବ (ପ୍ରଣୀ ତତ୍ତ୍ଵ; ବୁନ୍ଦି ସୁତା)—୧। ମଙ୍ଗଳପ୍ରତି—
Bhû sutâ 1. The planet Mars. ୨। ବୁଷଣାତାତ—
2. Trees and plants; vegetables. ୩। ନରକା-
ସୁତ—୩. A demon.

ବୁଷୁ—ସ. ବ—(ପ୍ରଣୀ ବା ପ୍ରଣୀ ତତ୍ତ୍ଵ) —ବ୍ରାହ୍ମଣ—
Bhûsura Brâhmaṇa.

ବୁଷୁଣ—ସ. ବ—ବୁଦ୍ଧି (ଦେଖ)
Bhûstâuna Bhutâuna (See).

ବୁଷୁ—ସ. ବଣ (ବୁନ୍ଦି ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ର. ଅନ)—ପୁନ୍ଦରୀପ୍ରତି—
Bhûsthâ Situated on the earth. ସ. ବ—
(ବୁଷଣ—ଶି) ମହୁଷା (ହ. ଶ)—Man.

ବୁଦ୍ଧିର୍ମଣ୍ଡଳ—ସ. ବ (୩ମୀ ତତ୍ତ୍ଵ; ବୁଦ୍ଧିର୍ମଣ୍ଡଳ; ପୌରିଣିକ)—ସମେରୁ ପଦତ—
Bhū swarga The Sumeru mountain. ଦେ. ବ

ପୁଞ୍ଜରେ ଥିବା ସୁରପର ସଙ୍ଗମୟ ପ୍ରାନ—A delightful place like paradise on earth.

**ବୁଦ୍ଧିମୀ—ସ. ବ. ସୁ (ବୁଦ୍ଧିମିଳ, ୧ମା. ୧୯)—୧ । ଜମିଦାର—
Bhūswarmī 1. Landlord; zemindar. , । ବୁଦ୍ଧିର୍ମଣ୍ଡଳ;**

(ବୁଦ୍ଧିମିଳ—ସା) ।

ରାଜା—2. King.

**ଭ (ଖରୁ)—ସଂ—୧ । ଧରଣ କରିବା—1. To hold; to sustain—
Bhṛū (root) tain. , । ଧରଣ କରିବା; ପୋଷିବା—
2. To maintain.**

**ବୁଦ୍ଧିକୁମ୍ବ(ସା)—ସ. ବ. ସୁ [ବୁଦ୍ଧିକୁମ୍ବ ଶିଶୁଃ ଧାରୁ=ପାତ୍ର ଧାରିବା +
Bhṛukum̄sa(sa) ସଙ୍କରେ ଅ]—ସୀବେଶଧାରୀ ନର୍ତ୍ତକ
(ସୁବଳଚନ୍ଦ୍ର)—A male-dancer in female attire.**

**ବୁଦ୍ଧିକୁଟି(ତି)—ସ. ବ (ବୁଦ୍ଧିକୁମ୍ବ ଧାରୁ=କୁଟିଲ ହେବା+ଇ; ଏ
Bhṛukutī(ti) ନିପାତନ)—କୁରଙ୍ଗୀ—A frown;
contraction of the eye brow. ଦେ. ବ (ସଂ.
ଭଙ୍ଗୀ)—ଭଙ୍ଗୀ; ଶିବାକୁତର—Name of an
attendant of Siba.**

**ବୁଦ୍ଧିକୁଟି(ତି) କୁଟିଲାନନ—ସଂ. ବ (ଭକୁଟୀହାର କୁଟିଲ ଅନନ୍ତ;
Bhṛukutī(ti) kuṭīlānana ଶ୍ଵା ତତ୍ତ୍ଵ ଓ କର୍ମଧା)—**

**ଭକୁଟୀହାର ବକ ହୋଇଥିବା
ମୁଖ—A face made wry with frowning;
scowling face. ସଂ. ବଣ. ସୁ (ଶ୍ଵା ତତ୍ତ୍ଵ ଓ
ବକୁଟୀହାର)—ଭକୁଟୀହାର ଯାହା ମୁହ ବଙ୍ଗା ହୋଇଛି—
With the face made wry with frowning;
[ଭକୁଟି(ତି) କୁଟିଲାନନ —ସା] scowling.**

**ବୁଦ୍ଧିକୁଣ୍ଡଳ—୭ୱରକୁଣ୍ଡଳ ଇତ୍ୟାହ (ଦେଖ)
Bhṛukundā (etc) Bhur-kundā etc (See)**

**ବୁରୁ—ସଂ. ବ (ବୁରୁଳ ଧାରୁ=ରାଜବାନ୍ତର)—୧ । ଶୁନ୍ନାର୍ଯ୍ୟକ
Bhṛugu ପିତା, ବ୍ରହ୍ମାକର ଏକ ମାନସ ପୁତ୍ର ଓ ପ୍ରକାପକ-
ଦିଶେ; ମୁନି ଦିଶେ—1. Name of a sage,
father of Sukra and a progenitor of
mankind. [ଦ୍ୱ—ମହାଭାରତରେ ଲେଖାଅଛି
ସେ, ଦିନେ ରୁଦ୍ର ଏକ ସଙ୍କ କରୁଥିଲେ ଓ ତାହା
ଦେଖିବାକୁ ବନ୍ଦ ଦେବ, ଦେଖ, ଦେବକଳନ୍ଧା ଓ ରକ୍ଷି-
ମାନେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥିଲେ । ବ୍ରହ୍ମ ଉକ୍ତ ସଙ୍କରେ
ଅନ୍ତର ଦେବ ସମୟରେ ଦେବକଳନ୍ଧାନଙ୍କ ରୂପରେ
ମୋହିତ ହେଲେ ଓ ତାହାର ରେତଃଗତ ହେଲ । ସୁର୍ଯ୍ୟ
କଳ୍ପ ରେତଃକୁ ଅପରା ଦିବଶାଖା ଅକର୍ଣ୍ଣ କର ନେଇ
ଥିବାରେ ପକାଇଲେ ଓ ଉକ୍ତ ଶର୍ଯ୍ୟରୁ ସଙ୍କରିତିଶା ମଧ୍ୟରୁ
ଭରୁକର କହ ହେଲ । କେହି କେହି କହନ୍ତି ଏ ଶିବକ
ପୁତ୍ର । ଏହାର ପୁତ୍ର ଶୁନ୍ନାର୍ଯ୍ୟ; ପରଶୁରାମ ଏହାକ**

ବଶରେ ଲହ ଥିଲେ । କେହି କେହି କହନ୍ତି ଏ ବ୍ରହ୍ମାକ
ମାନସ ପୁତ୍ର ଥିଲେ ଓ ବ୍ରହ୍ମ ଏହାକୁ ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରକାପକ-
ରୂପେ ନିଷ୍ଠା କରୁଥିଲେ । ଦଶସତା ଶାତରକ ସହିତ
ଏହାକର ବିବାହ ହେଲ । ବିଷ୍ଣୁ ପଣୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଏହାକ କନ୍ଦ୍ର
ଓ ଏହାକର ଦୂର ପୁତ୍ର ଧାରା ଓ ବିଧାରା । ଏ ଧକ୍ଷବିଦ୍ୟାର
ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଓ ଭୁବନଶର ଥଦ୍ୟବୁଣ୍ଣ । କଷିଯ ରାଜା ବାଢ଼-
ବିବଦ୍ୟ ଶନ୍ତ ଉତ୍ସରେ ଏହାକର ଶରଣ ପଣୀବାରୁ ଏ ତାଙ୍କ
ବ୍ରାହ୍ମଣର ପ୍ରଦାନ କର ଶନ୍ତ ଉତ୍ସରୁ ମୁକ୍ତ କରୁଥିଲେ ।
ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ ଓ ମହେଶ୍ୱର ମଧ୍ୟରେ କିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଏହା
ପଣୀଗା କରିବା ପାଇଁ ମନୁରିମାନେ ଏହାକୁ ନିଷ୍ଠା କରୁଥିଲେ । ଏ
ପ୍ରଥମେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପାଣେ ପଦାଶ ପରାଶା
କରିବାକୁ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶାମ ନ କରିବାରୁ ବ୍ରହ୍ମା କୃପିତ
ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଦୟାଭୂତ କରିବାକୁ ଭିଦିକ ହେଲେ ଓ ଭୁଗୁ
ମୁକ୍ତିହାର ମହାଦେବଙ୍କ କୋଥ ଶାନ୍ତ କର ବିଷ୍ଣୁଙ୍କଠାକୁ
ଗଲେ; ବିଷ୍ଣୁ ସେତେବେଳେ ଶୋଇଥିଲେ, ତାଙ୍କ ପରାଶା
କରିବାକୁ ଭୁଗୁ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଏକ ଗୋରତା
ମାଇଲେ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନିଦାନଙ୍ଗ ହେଲା ଓ ପଦାଶା
କରୁଥିବା ହେଉ ସେ ଭୁଗୁଙ୍କ ଉପରେ କୃପିତ ହେବା କଥା
ହୁବେ ଥାଉ, ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ହୃଦୟର କଠୋରତା ଯୋଗୁ ତାଙ୍କ
ପାଦର ବିଦ୍ୟା ହୋଇଥିଛି କି ନାହିଁ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଭୁଗୁଙ୍କ ପରାଶା
ଭୁଗୁଙ୍କ ପଦଧେବା କି ରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବିଷ୍ଣୁ ନିଜର ବଶରେ
ଆଦ୍ୟାପି ଭୁଗୁ ପଦାଶାତତକ ଧାରଣ କରୁଥିବାର କଥା ।
ଏହା କେବି ଭୁଗୁ ସ୍ତର କଲେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ସନ୍ଧେଷ ଦେବ
—ସୁବଳଚନ୍ଦ୍ର ।] , । ଦ୍ରୋଣାର୍ଘ୍ୟ (ସୁବଳଚନ୍ଦ୍ର)
—2. A name of Drona. , । ଶୁନ୍ନାର୍ଯ୍ୟ—3.
The planet Venus. , । ଶିବ—4. Siba. , ।
ଅଞ୍ଚଳ ସ୍ଥାନ—5. High and steep land. , । ପଦତର
ଚାକ୍ରଦେଶ—6. The brow of a mountain.
, । ପଦତର ଚାକ୍ରଦେଶ ସ୍ଥାନ (ଯେହିରୁ ଶତ ପଢିଲେ
ମନୁଷ୍ୟ ପଦତର ଦୂଲ୍ୟାକେ ଏକଦମ୍ବ ଗଢିଥେ)—
7. Precipice; the steep slope of a mountain. , । ପ୍ରପାତ—8. Waterfall; cataract;
cascode. , । ପଦତର ଚାକ୍ରଦେଶରେ ଥିବା ସମତଳ ଭୂମି
—9. Table land. , । ପରଶୁରାମ (ହ. ଶ)—10.
Parasurāma. , । ଭଗୁନଙ୍କ ବଶ (ଭୁଗୁ)
11. The race of which the progenitor
was Bhagugu. , । ଶୁନ୍ନାର୍ଯ୍ୟ (ହ. ଶ)—
12. Sukra, the preceptor of the demons.
, । ଜମଦଗ୍ନି (ହ. ଶ)—13. Jamadagni;
the father of Parasurāma.

ଭୁଗୁକତ—ସ. ବ—ହିନ୍ଦୁମାନକର ଏକ ପ୍ରଥିତ ପ୍ରାଚୀନ ଜଠ, ଅଧିକକ
Bhṛugukachchha ରରେତ ବା ବ୍ରୋଚ—The Sanscrit
ଭରୋଚ name of Broach on the mouth of the
ମର୍ଡିଆ Narbuda river in Bombay presidency.

[ଦ୍ୱ—ଏହା ବୋମେ ପ୍ରଦେଶରୁଲୁ, ନର୍ମିଦା ନବୀ କାମେ
ଉପସାଗରରେ ପଢ଼ିଥିବା ମୃଦୁଣ କିକଟରେ ଏ ନଗର
ଅବସ୍ଥା ।]

ଭୁଗୁଜ—ସ. ବି. ପୁ (ଭୁଗୁ + କନ୍ତୁ ଧାରୁ + କଣ୍ଠୁ ଅଥ)—
Bhṛuguja ଭୁଗୁବଶ ଜାତ—Born in the family of
Bhṛugu. ସ. ବ—୧. ଭୁଗୁ ପୁତ୍ର—1. Son of
Bhṛugu. , ୨. ଭୁଗୁନୀଯ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A scion of
the Bhṛugu family. • । ଶୁକ୍ରାଦ୍ୟ—
3. Sukrāchārjya.

ଭୁଗୁପତି—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ତତ୍ତ୍ଵ; ଭୁଷି—ଭୁଷି ଦଶ + ପତି)=ଶ୍ରେଷ୍ଠ
Bhṛugupati ଶର)—ଶ୍ରବ, ପର୍ବତୀମ (ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଅବତାର)—
ଭୁଷୁତ
ଭୁଷୁନନ୍ଦ (ନନ୍ଦନ) } Parâsurâma, an incarnation
ଭୁଷୁତ
ଭୁଷୁନନ୍ଦ (ନନ୍ଦନ) } of Bishnū.
ଭୁଷୁନନ୍ଦ
ଭୁଷୁନନ୍ଦ
ଭୁଷୁନନ୍ଦ
ଭୁଷୁନନ୍ଦ
ଅନ୍ୟରୂପ

ଭୁଗୁ ବାର—ସ. ବ—ଶୁକ୍ରବାର—Friday.

Bhṛugu bâra (ଭୁଗୁବାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭୁଗୁମାନ—ସ. ବି (ଭୁଗୁ + ମନ୍ଦ; ୧ମା. ୧କ) —ଗଡ଼ାଣିଆ (ପରତ)-
Bhṛugumân Precipitous; steep (mountain).
(ଭ—ଭୁଦେହରେ ମାଳବର୍ଣ୍ଣ ଭୁଗୁମାନ ଗରୁ । ରାଧାନାଥ-
(ଭୁଗୁମାନ—ଦେଶକରୂପ)

ଭୁଗୁ ରେଖା—ସ. ବ (ମ. ପ. ଲୋ) —ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ବଣୋଦେଶରେ ଭୁଗୁ-
Bhṛugu rekha ମୁନଙ୍କ ପଦାଶାରର ଚିତ୍ର (ହି. ଶକସାଗର) —
(ଭୁଲଭା—ଅନ୍ୟରୂପ) The mark left on the breast
of Bishnū by the kick of sage Bhṛugu.

ଭୁଗୁ ସୁତ—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ତତ୍ତ୍ଵ) —୧. ଶୁକ୍ରାଦ୍ୟ (ହି. ଶକସାଗର) —
Bhṛugu suta 1. Sage Śukra. , ୨. ଶୁକ୍ରପ୍ରତି (ହି. ଶ) —
2. The planet Venus.

ଭୁକୁଶ—ସ. ବ—ସ୍ତ୍ରୀ ବେଶଧାରୀ ନଟ (ହି. ଶକସାଗର) —
Bhruṇkusa A dancer or actor appearing in
a female garb.

ଭୁକ—ସ. ବ (ଭ. ଧାରୁ + କଣ୍ଠୁ ଗ) —୧. ଭୁମର—1. The humble
Bhruṅga bee. , ୨. ଭୁମରକ ପଣ୍ଡି—2. The fork-
tailed shrike; the black drongo. , ୩. ବିତ୍ତ;
ଲମ୍ଫଟ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A libertine; a lecher.
୪. ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣର କଳପାତ୍ର—4. A golden vase. ୫. ଗୁରୁ-
ବିଶେଷ; କେଶଦୂର୍ବ୍ଲୁ—5. Name of a plant. ୬. ଗୁଡ଼ର ରତ୍ନ—6. Cinnamon. ୭. ଭୁଜରକ ଗରୁ—
7. Wedelia Calendulacea. (ଭ—ଭୁଜରକ ଭୁଜର

ଭୁଜ ଭୁଜ କରେ କେଳି, ବନୀ ବନୀ ବନତା କି ଧୂଷନାଥେ
ଛକ । ରଙ୍ଗ. ବେଦେଶ୍ୱରବିଲାସ ।) ୮ । ଭୁତ—

8. Wasp.

ଭୁଜକ—ସ. ବ (ଭୁଜ + କ) —ଭୁମରକ (ଦେଖ)

Bhṛuṅgaka Bhîmarâja (See).

ଭୁଜକ—ସ. ବ (ଭୁଜ + କନ୍ତୁ ଧାରୁ + କଣ୍ଠୁ ଅ) —ଅଗ୍ରର (ହି. ଶ) —
Bhṛuṅgaja Agallochium.

ଭୁଜନା—ସ. ବ (ଭୁଜକ + ଅ) —ରାଣୀ; ବ୍ରାତଶାନିଆ—
Bhṛuṅgajâ Clerodendron Siphonanthus (plant).

ଭୁଜଟ—ଦେ. ବ—ବୈଶାଖ ପରିଧାନବିଶେଷ—

Bhṛuṅgata A cloth worn by ascetics.

ଭୁଜପ୍ରିୟା—ସ. ବ—ମାଧ୍ୟମିକତା—Name of a creeper
Bhṛuṅgapriyâ with sweet scented flowers.

ଭୁଜବନ୍ଧୁ—ସ. ବ (ଭୁଜକୁ କି ପଣ୍ଡି ତତ୍ତ୍ଵ) —୧. କୁନ୍ଦ 'ଶୁଳ୍କ
Bhṛuṅga bandhu (ଦେଖ) —1. Kunda plant (See)
, ୨. କଦମ୍ବ ଗରୁ (ହି. ଶ) —2. Nuclea Cadama
(tree).

ଭୁଜମୋହି—ସ. ବ (ଭୁଜକୁ ଧାରୁ + କଣ୍ଠୁ କଣ୍ଠୁ, ରକ୍ତ; ୧ମା, ୧ବ—
Bhṛuṅgamohî ୧. ଚମକା ଗରୁ—1. The Champaka
tree. , ୨. କନକଚମକା (ହି. ଶ) (ଶଦବି) —

2. Kanakachampâ (See)

ଭୁଜରକ—ସ. ବ—୧. କଳା ଉଥର—1. The black bee.

Bhṛuṅgarâja , ୨. ଭୁମର ଶ୍ରେଷ୍ଠ—2. A big humble
ବାଙ୍ଗା, କେଶରାଜ bee. , ୩. ବକ୍ତ୍ର କଳପାତ୍ର କାଣ୍ପୁ ଭୁମରକ
ମୁଗରାମାନା ପଣ୍ଡି—3. The large racket-tailed black

drongo. , ୪. ସଞ୍ଜିତିଶେଷ—4. Name of a
vedic sacrifice. , ୫. ଗନ୍ଧସାଦିଭୁମର ଶାକବିଶେଷ

[ଦ୍ୱ—ଏହା କେଶବର୍କ ଓ କେଶର ହିତକର (ଅନ୍ୟ ସ.
କାମ କେଶରକ, କେଶ, କୁନ୍ତଳବର୍କକ) କେଶରଦା;
କେଶଦୂର୍ବ୍ଲୁ ଶଳ୍କ (ଏହା ଅଦ୍ଵୀତୀ ପ୍ରାଚୀନମାନକରେ କଣ୍ଠୁ) —
5. Wedelia Calendulacea (a herb) Verbesina Scandens. , ୬. ଏକପ୍ରକାର ଶୁଳ୍କ—

Spilanthes Oleracia (plant).
ଭୁଜରି(ଶି)ଟା(ଟି)—ସ. ବ (ଭୁଜ + ରି. ଧାରୁ—ଧବ କରବା + ଅ
Bhṛuṅgari(ରି)ଟା(ଟି) ଶି) —ଶିବାକୁତରବିଶେଷ—

One of the attendants of Śiba.

ଭୁଜରେଳ—ସ. ବ—ରବୁଳି—

Bhṛuṅgarola The wasp; hornet.

ଭୁଜାରୁଷ—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ତତ୍ତ୍ଵ) —ଅମ୍ବ ଗରୁ (ହି. ଶ)
Bhṛuṅgâbhishâ The mango tree.

ଭୁଜାର—ସ. ବ (ଭ. ଧାରୁ—ଧରଣ କରବା + କଣ୍ଠୁ ଅର—ସାଦା
Bhṛuṅgâra ଲେ ଧରଣ କରେ) —୧. ଶୁଳ୍କ, ଗଡ଼ୁ; ଲଳ-

ପାତ ବିଶେଷ—1. A waterpot with a spout;

୧। ଲବଙ୍ଗ—2. Clove. ୩। ସୁର୍ମ୍ଭୁତ୍—3. Gold.
୪। ଭ୍ରୁଂଗାଳ (ଦେଖ)—4. Bhṛungarāja (See).
୫। ସୁର୍ମ୍ଭୁତ୍ତିକର୍ମିତ ଜଳପାନପାତ୍ର (ହି. ଶ) —5. A
drinking vessel made of gold.

ବୁଜାର—ଦେ. ୧ (୨୩) ଚତୁର—୧। ହିଙ୍କାର ପୋକ—1. The
Bhṛungāri cricket (insect). ୨। କଥ ଗରୁ (ହି. ଶ) —
2. Pandanus Odoratissimus plant.

ବୁଜାରିତା—ସ. ବ—୧। ଝଡ଼ପୋକ—1. Winged ants. ୨।
Bhṛungārikā ହିଙ୍କାର ଗୋକ—2. The cricket (in-
sect).

ବୁଜାକ—ସ. ବ—କେଣ୍ଟଦୂର୍ବ୍ଲବ୍ଲ ଶଳ୍କ—
Bhṛungārka Wedelia Calendulacea (plant).
ବୁଜା—ସ. ବା (ଭଙ୍ଗ + ଜଳ); ଏ ଭୁଗପର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ସବାରୁ)—
Bhṛungī ୧। ଶିବାକୁତରବିଶେଷ—1. One of the
attendants of Siba. ୨। ବରମାରୁ (ହି. ଶ) —
୩. Banian tree. ୩। (ଶ୍ରୀ). ଭଙ୍ଗାରୁ ମାର
ରଞ୍ଜ—3. A female wasp. ୪। ଅଛବିଷା
(ହି. ଶ) —4. Aconite. ୫। ଭଙ୍ଗ (ହି. ଶ) (ଦେଖ) —
5. Bhṛungī (See).

ବୁଜାପଳ—ସ. ବ—ଆମଦା (ହି. ଶ)
Bhṛungī phala Hogplum.
ବୁଜାଶୀ—ସ. ବ (୨୩) ଚତୁର; ଭଙ୍ଗାରୁ+ଭଙ୍ଗାରୁ)—ଶିବ—
Bhṛungīsa Siba.
ବୁଜେଶ୍ଵା—ସ. ବ (ଭଙ୍ଗ + ରଞ୍ଜା+ଅ) —୧। ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସ୍ତ୍ରା ଶଳ୍କ—
Bhṛungeshṭā 1. Clorodendron Siphonanthus
(plant). ୨। ବିଲୁଆଂଶ୍ଵା (ହି. ଶ) —2. Indian
Aloes. ୩। ଯୁବଜା ଶ୍ରୀ (ହି. ଶ) —3. A young
woman.

ବୁଜୁ—ସ. ବିଶ (ଭ. ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ+ଚୁପ୍; ଅଳ୍ପ ପଦ ପରେ ସୁନ୍ଦର ହୁଏ);
Bhṛut ସଥା—ଭୁବତ୍) —୧। ପାଳକର୍ତ୍ତା—1. Supporting;
maintaining. ୨। ଧାରୁ, ଧାରଣକର୍ତ୍ତା—
2. Holding; bearing.
୩। ସେ ଉଠାଇ ଧରେ—3. Upholding.

ବୁଜୁ—ସ. ବିଶ (ଭ. ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ଚ) —୧। ପାଳକ; ପୁଣ୍ୟ—
Bhṛuta 1. Brought up; maintained. ୨। ପୁଣ୍ୟ—
2. Full; filled up. ସ. ବ. ଶୁ—୧। ଭୁଦ୍ୟ;
ଭୁଦର (ହି. ଶ) —1. Servant. ୨। ବେହିଆ ଭୁଦର;
ଭୋକଭୁଦରା ଶଳ୍କର [ହି. ଶ] —2. A servant
who carries his master's luggage.

ବୁଜକ—ସ. ବ (ଭ. ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ଚ+କ) —୧। ଦୂର୍ଯ୍ୟ; ବେତନ;
Bhṛutaka ଦରମା—1. Wages; salary. ୨। (+ କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ଚ+କ) ଭୁଦ୍ୟ; ଶଳ୍କର—2. Servant. ୩। (+
କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ଚ+କ) ମାସ—3. Month. ବିଶ-ବେତକପ୍ରାଣୀ—
Acting for wages; salaried.

ବୁଜ—ସ. ବ (ଭ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ଚ) —୧। ବେତନ—
Bhṛuti 1. Salary. ୨। (+ ଭବ. ଚ) ପୂର୍ଣ୍ଣତା—
2. Fullness. ୩। (+ କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ଚ ବୁଜ; ଶୋଭାକ-
ପୋଷାକ ଶକ୍ତା—3. Maintenance grant.
୪। (+ ଭବ. ଚ) ବରାପୋଷା—4. Maintenance.
୫। (+ କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ଚ) ମୂଳ ଧନ—5. Capital
୬। ଦୂର୍ଯ୍ୟ—6. Price; value. ୭। (+ ଭବ. ଚ) ପୂରଣ—7. Filling up.

ବୁଜାରୀଶୀ—ସ. ଭିଶ. ଶୁ—(ଭୁତ୍ + ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ଇନ; ୧୩. ୧୬) —
Bhṛutijibī ୧। ବେତନକପ୍ରାଣୀ—1. Salaried. ୨। ବୁଜ-
(ଭୁତ୍ତାବିଶୀ—ଶ୍ରୀ) ଭୋଗୀ—2. Enjoying a grant or
allowance for maintenance
ବୁଜଭୁକ—ସ. ବିଶ (ଭୁତ୍ + ଭୁକ୍ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ଚୁପ୍; ୧୩. ୧୬) —
Bhṛutibhuk ଭୁତ୍ତାବିଶୀ (ଦେଖ) —Bhṛutijibī (See)

ବୁଜ୍ୟ—ସ. ବ. ଶୁ (ଭ. ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ସା) —୧। ଦାସ; ଶଳ୍କର—
Bhṛutyā 1. Slave; servant. ୨। ପ୍ରତିଗାଲା ବ୍ୟକ୍ତି—
(ଭୁତ୍ୟ—ଶ୍ରୀ) 2. Dependent. ୩। (+ କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ସା) ଭୁତ୍ୟ;
ବେତନ—3. Salary. ୪। (+ ଭବ. ସା) ଚିକିତ୍ସା—4. Medical treatment.

ବୁଜ୍ୟତା(ହ) —ସ. ବ (ଭୁତ୍ୟ+ଭବ. ତା) —ଶୁଭର—Service.
Bhṛutyatā(twa) (ଭୁତ୍ୟପଣ—ଦେଶଜରୂପ)
ବୁଜ୍ୟାଧ୍ୟାପନ(ନା) —ସ. ବ (ଶୁଭା ତତ୍ତ୍ଵ, ଭୁତ୍ୟ+ଅଧ୍ୟାପନ) —ଦରମା
Bhṛutyādhyāpana ନେଇ ଦେବ ପରାଇବା—Teaching
of the Bedas in return for wages received.

[ଶୁ—ଏହା ଶାସ୍ତ୍ରାନ୍ତକ୍ଷାରେ କିନମାୟୁ ।]
ବୁମି—ସ. ବ (ଭୁତ୍ୟ. ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ଇ) —୧। ବୁମ୍ଭିବାୟୁ—1. Whirl-
Bhṛumi wind. ୨। ଜଳଭୁମି; ତଥାଂ—2. Whirlpool;
eddy. ୩। (+ ଭବ. ଇ) ଭ୍ରମ—3. Walk,
୪। ଭୁରବା—4. Whirling. ୫। ଶେଷିକବାଲର
ଶଳ୍କାବିଶେଷ—5. A kind of harp used in
the Vedic times.

ବୁଶୀ (ଧାରୁ) —ସ—ଭୁଶ ଦେବା—
Bhṛus (root) To slip off.
ବୁଶ—ସ. ବିଶ (ଭଙ୍ଗ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ଅ) —୧। ବୁନ୍ଦଳ; ଅତ୍ୟନ୍ତ—
Bhṛusa 1. Excessive. ୨। ବାରଂବାର ଶୁଦ୍ଧିବା—
2. Repeated. କ୍ର. ବିଶ—୧। ଅତ୍ୟନ୍ତ—1. Very
much. ୨। ପୁନଃ ପୁନଃ; ବାରମ୍ବାର—2. Repeatedly.

ବୁଶତ୍ର—ସ. ବ (ଭଙ୍ଗ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ ଅତ୍ର) —ପାଶ; ପଥର—
Bhṛushat Stone.
ବୁଶାଳି—ସ ବି—ମାର୍ପଣ (ଦେଖ)
Bhṛushālī Maepa (See)
ବୁଶ୍ଚ—ସ. ବିଶ (ଭୁଶାଳି ଧାରୁ=ଭଜିବା+କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ଇ) —ଭଜିତ; ଭଜା
Bhṛushṭa ହୋଇଥିବା—Fried; roasted.

ବୁଝୁକାର—ସ. ବ. ପୁଂ (ବୁଝୁ+ଖାତୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତ. ଅ) —ମୁଢି, ଫୁଲୁମୁ
Bhṛushtakāra ଅଦି କରିବା ଜାତି; ବୁଲୁମୁ ଅଦି ଭାଜିବା ହିନ୍ଦୁ-
ତାତି—A caste of Hindus who fry corn.

ବୁଝାନୀ—ସ. ବ (ଲର୍ମିଧା. ବୁଝୁ+ଅଦ) —ମୁଢି—

Bhṛushtānna Fried rice.

ବୁଝୁ—ସ. ବ (ବୁଝୁ ଖାତୁ+କର୍ମ. ଚ) —୧। ମୁଢି—1. Fried.
Bhṛushti rice. ୨। (+ରବ. ଚ) ଭାଜିବା—2 Frying.
roasting. ୩। (+ଅଧିକରଣ. ଚ) ଜନଶୁଳିଥ
ଉଦ୍‌ବାନ—3. A lonely garden.

ବେଇବା—ଦେ. କି (ସଂ. ବିଧାନ) —ରାତ୍ରିଭା (ଦେଖ)

Bheibhā Bhiśibā (See)

ବେଇ—ଦେ. ବ (ସଂ. ବେଦ) —ମର୍ମ; ରହସ୍ୟ; ପେଇ—Secret;
Bheu key. ପ୍ରାଦେ. (ସାତ୍ସୁର) ବି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ବାଗ;
ଫେଟ ମୈତ ତତ୍ତ୍ଵ—ସତ୍ତ୍ଵ—One's ways. [ସଥା—ତାର
ବେଇ ପାଇବା ବଡ଼ କଠିତ ।]

ବେଇଆ—ଦେ. ବ (ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ, ମାଦିଲା ପଞ୍ଜିରେ ବ୍ୟବହୃତ,
Bheuā ସଂ. ବେଦ, ସଂ ରହ ଖାତୁ) —୧ ବେଇଆ—1. A
spy. ୨। ସେ ଗୁପ୍ତ କଥାମାଳ ଶତ୍ରୁପଣ ନିକଟରେ
ପ୍ରକାଶ କରେ—2. A betrayer of one's secrets.

ବେଇ ବେଇ—ଦେ. ଅ (ଧୂକ୍ଷକୁକରଣ) —କୁକୁର ଭୁବିବା ଶତ—
Bheu bheu ଭେଉଭେଉ ଶୁମ୍ଭୁ The barking sound
of a dog.

ବେଁ—ଦେ. ଅ (ଧୂକ୍ଷକୁକରଣ) —୧। ଉଚ୍ଛେଷ୍ଟରେ କାନ୍ଦିବାର
Bheu ଡେଙ୍ଗେ ମୈଁ ମୈଁ ଶତ—1. Sound of loud cry.

ବେଁ ର୍ତ୍ତ, ୧ ଅନ୍ୟରୂପ ୨। କୁକୁରଙ୍କ ଶର୍ଦ୍ଦି ଭୁବିବାର ଶତ—
ବେଁ ର୍ତ୍ତ କାନ୍ଦିବା ଶିଶୁ—A child given to loud crying;
a whining child. [ଭି—ବେଁ କାନ୍ଦେ, ରେଁ
କାନ୍ଦେ, କାନ୍ଦେ ନଟେଇ ମୁଣ୍ଡ, ନଟେଇମର କାନ୍ଦୁଆଜୁ
ଘରରୁ ନ ଥାଏ—କାହାଣୀ ଗାଇ ।]

ବେଂଢି(ତି)—ପ୍ରାଦେ (କାମଣ୍ଡା) ବି (ଭୁଲ ହୁ. ବେଂଢି) —୧। ଖେଣ୍ଟ—
Bheñḍi(di) ୧. Ewe. ୨। ବେଣ୍ଟ—2. Lady's
finger.

ବେକ—ସ. ବ. ପୁଂ (ସ୍ଵ. ଖାତୁ=ସ୍ଵତ ଦେବା+ଅଧାଦାନ କି) —
Bheka [ଦେଖା—ସ] ବେଙ୍ଗ, ମଣ୍ଡକ—Frog.

ବେକ(କ୍ଷ)—ଦେ. କି (ସ. ବେଶ) —୧। ପୋଷାକ; ବେଶ;
Bheka(kha) ପରଜଦ—1. Dress. (ଭି—ସୁକ ଦେବକ
ଭେକ ନ ଥିଲୁ ଯାହାର ତାହାକୁ, ତାହା ମଧ୍ୟ ଦେଲେ ଯେ ବହୁ
ମେଜା ସରଗଲୁ । କୁଷତ୍ତ. ମହାଶ୍ରବତ ବନ ।) ୨।

ବେଶବର ବେଶ; ସମ୍ବାଧୀର ବା ଘରୁର ବେଶ; ବେଶବ,
ମାନେ ଯାଏ ନେବା ସମୟରେ ପ୍ରହଣ କରିବା ତୋର,
ବୌଧାର ଅଦି—2. The scanty dress assumed
by a recluse at his initiation; the

garb of an anchorite. (ଭି—ଦେବରେ ବହୁତ
ପୁଣି କଲାଙ୍କ ଲାଗିବ । ପ୍ରାଚୀ. ଶାଶୁରବୁଦ୍ଧି ଗାତା ।)
[ଭି—ରନ ରନ ସପ୍ରଦାୟର୍ମଣ ବୈଶାଖୀ (ସଥା—ଶାଶୁ,
ବେଶବ, ଶୈବ, ତାନ୍ତ୍ରିକ, ଗାଣପତ୍ର ସୌର ଅଦି) କର
ରନ ରନ ରେବ ଅଛି । ରନ ରନ ସପ୍ରଦାୟର
ତୋଷ, ବୌଧାରୀ, ବହୁବାସ, କେଶ ଧାରଣ
ମାଳା (ବୁଦ୍ଧି, ଭୁଲ୍ଲା, ପଦ୍ମକେଶର ବା ଶାନ୍ତିକର)
ଓ ତଳକ (ବୁଦ୍ଧି, ସମାଜନୀ, ଅର୍ଦ୍ଧଶୁଣ୍ଣ ବା ଉତ୍ସର୍ଗଶୁଣ୍ଣ)
ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର । କାହାର ଗେରୁଆ ଲୁଗା, କାହାର ବୌଧାରୀ । ଏକ
ସମ୍ବୁଦ୍ଧାୟର, ରନ ରନ ଶାଖାବଲମ୍ବିତ ମଧ୍ୟ ଦେବ
ପୁଅକ । ବୈଶ୍ଵବମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୌଡ଼ୀଯୁ, ମାଧବାର୍ଯ୍ୟ,
ବିମାର୍ଦ୍ଧ, ନିଗାର୍ଦ୍ଧ ଅଦିକର ରେବ ମଧ୍ୟ ଦିଲନ । ଅର୍ଥପାଇଁ
ରେବ ଦେଖି ବୈଶାଖୀମାନଙ୍କ ଶାଖା ଚାହିବାକୁ ହୁଏ ।]
୩। ଅବଲମ୍ବନ; ଅଶ୍ରୟ—3. Shelter; refuge.
(ଭି—ଦେବ ସେ ବରଷାକୁ ରେବ କର ପାଇ, ବାହାରିଲ
ବାଣ୍ଡା ଦିଲ ରକ ହୋଇ । କୁଣ୍ଡିଂଦ. ମହାଶ୍ରବତ.
ବନ ।) ୪। ଶେଷ ଭବସା—4. Ultimate hope.
୫। ପ୍ରଦୂରେଶ—5. A mask. ୬। ରନ ରନ
ବ୍ୟବସାୟର ବା ବୁଦ୍ଧର ରନ ରନ ରେବ—6. Res-
pective garbs of various professions;
୭। ଜାବକା; କୁରି; ବ୍ୟବସାୟ—7. Profession,
calling; livelihood. ୮। ପଦ୍ମମ—8.
Position.

ବେକ ଘି(ଘେ)ନିବା—ଦେ. କି—୧। କୌଣସି ବରିଷ୍ଣ ବେଶ ଧାରଣ
Bheka ghi(ghe)nibhā କରିବା; ବେଶ ପିନ୍ଧିବା—1. To
(ରେବ ନେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) put on a special dress.
ଭେକ ଲାଗ୍ନୀ ୨। ଗୁରୁକୁଠା ମର୍ମ ପ୍ରହଣ ସମୟରେ ତୋର
ମେଜା ଲେନା ବୌଧାର ଅଦି ପ୍ରହଣ କର ବୈଶ୍ଵବ ହେବା—
2. To be converted to Baidhyanatism by
taking the garb (a string for the waist
and a strip of cloth to cover the privi-
ties and a string of rosaries) from the
preceptor at the initiation. (ଭି—ଗ୍ରାମର
ଦୂହା ରକାଅ ଦଶ ବାର ଜଣ ତକ୍ତି ଦେବ ନେବାର କଥା
ଦେଇଣି । ପଦରମୋହନ—ଛମାଶ ଅଠଗୁଣ ।)

ବେକ ଚିଲିବା—ଦେ. କି—ଜୀବିକାନିବାକ—Getting on with
Bheka chiliba ଜୀବିକାଚିଲିବା—one's livelihood.
ନିର୍ବାହ ଚିଲିବା ମୁଜର ଚିଲିବା

ବେକ ଚିଲା(ଲେ,ରିବା)—ଦେ. କି—ଆପଣା ଜୀବିକା ନିବାହ କରିବା—
Bheka chilā(lē,ribā) To eke out one's livelihood,
ଜୀବିକାଚିଲାନ (ନିର୍ବାହକାରୀ) ମୁଜର ଚିଲିବା

ବେକଟ(ଟା)—ଦେ. କି (ସଂ. ବେକଟ; ଘରୁଟ) —ଘରୁଟ ମାଛ
Bhekata(tā) ଲାଗୁପୁ ବଡ଼ ଲୁଣୀ ମାଛ—A big salt-

ଭେଟୀ ମାତ୍ର	water fish; Latis Calcarifer; Coius Vacti. [ତ୍ରୀ—ଏମାନେ ସମୟରେ ଥାଅନ୍ତି ଓ ନରବଢ଼ି ସମୟରେ ନରମୁହିବାଟେ ପିଠା ପାଣିକୁ ଛାଇ ଅସ୍ତ୍ର; ଗାର୍ଦିରେ ଶାର ହାତ ଲମ୍ବ ଦୁଆନ୍ତି । ଭାବୁଡ଼ ମାତ୍ରକ ଅପେକ୍ଷା ଏମାନଙ୍କ ମୁହି ଗୋଟିଥ ଓ ତଳ ଓଠ; ପିଠି ଉପରର ତଥା ଭାବୁ ଦାଢ଼ୁ ଥିବା—“ଶଲାରୁତ ବ୍ୟୁ ପ୍ରକଟେ ରେକଟା” ସାଧାନାଥ—ଚିଲବା ।]
ରେକଟା—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ (ସ. ବିକଟ) — ୧ । ବିକଟ—1. Fierce. Bhekaṭā , । 2. Ugly.	
ରେକଟଥ } ଅନ୍ୟରୂପ ରେକଟାଳ }	(ରେକଟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ରେକଟା ମୁହାନ୍—ଦେ. ବିଶ—୧ । ରେକଟା ମାତ୍ର ପର ଗୋଟା ମୁହାନ୍— Bhekaṭā muhān̄ 1. (a person) Having powdered [ରେକଟା(ଟି)ମୁହାନ୍—ସ୍ତ୍ରୀ] lips (like the boar-fish). ବିକଟ ମୁଖୋ , । (ସ. ବିକଟ+ମୁଖ) ବିକଟ ମୁଖ ବିଶିଷ୍ଟ; କରାଳ- ବିକଟ ମୁହାନ୍ ବଦନ—2. Having an ugly face; having a fierce visage.	
ରେକ ଦୁ(ଦୁଃ)ଖ—ଦେ. ବି (ସହଚର) (ସ. ପିଶା + ଦୁଃଖ) — Bheka du(duḥ)kha ପିଶା କରିବା ଓ ମୂଳ ଲାଗିବା— ଭିଜ୍ଞା ସି(ଟି)କ୍ଷା Begging in the garb of a mendicant and working for wages. ରେକ ଦୁଃଖ କରିବା—ଦେ. କି—ରାଶ କର ଓ ମୂଳ ଲାଗି ଯେତେ Bheka duḥkha karibā ପାଳିବା—To maintain [ରେକ ଦୁଃଖ କର ଯେତେ ପୋଷିବା (ଚଳିବା)—ଅନ୍ୟରୂପ] one's ଭିଜ୍ଞା ସିକ୍ଷା କରା self by begging (in the garb of ଭିଜ୍ଞା କରନା a recluse) and by labour. ରେକ ଦେବା—ଦେ. କି—(ଗୁରୁ) ଶିଷ୍ଟକୁ ମହିରେ ଆପିତ କରିବା Bheka debā ସମୟରେ ବୈଷ୍ଣବ ରେକ (ତୋଶ, କୌପୁଳ, ଭେକ ଦେଖ୍ୟା ମାଳ, ତଳକ ଅଦି) ଶିଷ୍ଟକୁ ଅର୍ପଣ କରିବା— ଭେକ ଦେନା (a religious preceptor) To hand over to a disciple formally the garb of one's sect while initiating him.	
ରେକ(ଖ)ଧାରୀ—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ (ସ. ବେଶଧାରୀ) — ୧ । ବେଶ ପିକି- Bheka(kha)dhārī ଥିବା—1. Wearing a dress; [ରେକ(ଖ)ଧାରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] dressed. , । ଛାଦୁ ବେଶଧାରୀ— ଭେକଧାରୀ 2. Masked. (ଉ—କେହି ବିଷ ଦାନେ ଖୁପତ ମେହିଧାରୀ ମାରଣେ, ଧର୍ମ ରେକଧାରୀ କେତେ ରେକ କଷନେ । ସାଧାନାଥ, ମହାଯାତ୍ରା ।) ୩ । କପଟଧାରୀ—3. Hypo- critical. ଦେ. ବି—ବୈଷ୍ଣବ—Baishṇaba. (ଉ— ତୁଳସୀର ପତର ଯେ ଅଟେ ପୁଣ ସର, ସାନ କଢ଼ ନ କରିବ ସେତେ ରେକଧାରୀ । ପ୍ରାଚୀ. ଶା ଶୁଭବତ୍ତି ଗୀତା ।) ରେକ(ଖ)ଧାରୀ ବୈଷ୍ଣବ—ଦେ. ବି (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) —ବୈଷ୍ଣବ ରେକଧାରୀ Bheka(kha)dhārī baishṇaba କପଟ ବୈଷ୍ଣବ; ବିବତ ଭେକଧାରୀ ବୈଷ୍ଣବ; ବରସମ—(figurative) A recluse by	

ମେହିଧାରୀ ବୈଷ୍ଣବ	dress but not in fact; a wolf in sheep's clothing.
ରେକ ନ ଥିଲେ ଭିକ ମିଳେ ନାହିଁ—ଦେ. ପ୍ରବନ୍ଦ—ବୈଷ୍ଣବ ବେଶ Bheka na thile bhika mile nāhiñ ନ ଥିଲେ ସାଧାରଣ ଭେକ ନା ଥାକଲେ ଭିକ ମିଳେନା ଲେବେ ତାକୁ ବୈଷ୍ଣବ ବୋଲି ମେହିଧାରୀ ମିଳିତା, ମେହି ମିଳି ମାନନ୍ତି ନାହିଁ ଓ ଭିକ ବିଅନ୍ତି ନାହିଁ—(a proverb meaning that the garb is essential to a recluse for securing alms,	
ରେକ ନ ସରିବା — ଦେ. ବି-ଜୀବିକା ନିବାହ ନ ହେବା—Stoppage Bheka na saribā of one's means of living.	
ପେଟ ନା ଚଳା ଗୁରା ନହିଁ ଚଳନା (ରେକ ସରିବା—ବିପଣ୍ଣନା) ରେକନୀ—ସ. ବି (ରେକ+ସତ୍ୱାର୍ଥ ନ + ରୀ)—ଏଣ୍ଟିଲା ଘୁରୁ (ଲମ୍ବ Bhekani ୧୨୧୫ ଅଗ୍ରଳ; ପୋହଳା ମାତ୍ର ଜାଞ୍ଜୁ । ଏମାନେ ଥରିଶଳା ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ ଉଠାଇ ନରରେ ପଦ୍ମରକ୍ଷି । ଏମାନଙ୍କ ଅନ୍ତି କାନ୍ଦିଲ ଉପରେ ବେଗଙ୍କ ପର ଉଠିଥିବାରୁ ଏ ନାମ- କରଣ—A kind of fresh water fish with protruding eyes; Mugil Corsula.	
ରେକ ମାରିବା—ଦେ. କି—ଦାନା ମାରିବା; ଦାନାରେ ଧୂଳ ଦେବା; Bheka māribā କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବିକା ନିବାହର ଉପାୟ (ରେକ ମାର ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବନ୍ଦ କର ଦେବା—To de- ଦାନା ମାରା ପ୍ରିଵେ ଏକ ମାନୀ ମାରନା livelihood,	
ରେକର୍ଷଣ—ସ. ବି—କେବଳ ହୁରୁଷ ପୁଲୁ (ହ. ପି) — Bhekarṣja Wedelia Calendulacea (plant).	
ରେକଲା—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ (ସ. ଭକ୍ତବତ୍ତ) — ୧ । ହୃଣ୍ଡ; Bhekalā ଭେକୋ 1. Foolish; idiotic; sheepish, ହୃଣ୍ଡା, ମକ୍ରାମା , । ଦତ୍ତବୁଦ୍ଧ—2. Bewildered; (ରେକଲୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)	
ରେକା—ଦେ. ବିଶ (ସ. ଅବାକ) — ୧ । ଅବାକ; ବାକ୍ୟରହୁତ— Bhekā 1. Dumb. , । ବକା; ବୋକା; ଓଣି— ଭେକା, ଭେକା ଚେକା 2. Stupid; silly; foolish, ଅବକାବକକା • । ଦଂକତ୍ତିବ୍ୟବମୁଢ଼—3. Bewildered; struck dumb; confounded. (ଉ—ରେକା କର ଦେଇ ଦେଖି ଖୁବଶ ଅଗ୍ରତପକ୍ଷ ଘଟନା । ସାଧାନାଥ, ପାର୍ବତୀ ।)	
ରେକା(ଖା, ଝା) —ଦେ. ବିଶ—୧ । ଅଛି ଆନନ୍ଦବାପଦ; ରକାଳିଆ— Bhekā(kha, ḡha) 1. Beggarly; poor. , । କୁରୂପ—2. Ugly. • । ଅଗ୍ରବଗସ୍ତ—3. Needy.	
ରେଳୀ—ସ. ବି—ଆଲକୁଡ଼ି(ଶିଳୀ) ((କରେବୈଷ୍ଣବଦ୍ଵବ୍ୟାପ ।) (ଦେଖ) Bheki Thālakurdi (ଶିଳୀ) (See)	
ରେଳି—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲୁବୁ) ୧—ଅକ୍ଷସନ୍ଧି; ରେଳି— Bhej-ri Solanum Xanthocarpum.	

ଭେଜା(ଜେ)ଇବା—ଦେ. କି (କପରିଆ; ତେଜିବା କିମ୍ବାର ଶିଳ୍ପ) Bhejā(je)ibā ରୂପ)—ଅକ୍ଷ ଦ୍ୱାରା ପଠାଇବା—To send through another; to cause to be sent or despatched.

ଭେଜା ଯି(ହେ)ବା—ଦେ. କି (କପରିଆ) (ଭେଜିବା କିମ୍ବାର କର୍ମ Bhejā jī(he)ibā କାର୍ଯ୍ୟ)—ପଠାଯିବା—To be sent.

ପାଠାନ ହସ୍ତା, ଭେଜାନ ହସ୍ତା ମେଜା ଜାନା

ଭେଜି—ଦେ. ବି (ସ. ବୃଦ୍ଧତା) —୧। ବୃଦ୍ଧି ୧ (ଦେଖ) Bheji 1. Solanum Indicum (plant and fruit) ବ୍ୟାକୁଡ଼, ଭେଜି ବେଣୁ ୨। (ସ. ଭେଦ) ହାଡ଼ା ଭିଷଧ—କଟାଇ, ବରହ୍ୟାଟା, ଗୁଲମଟା ୨. A carthartic. ଜୋଲାପ ବିଶ—ଖୁବ୍ ଛେଟ ଅକୁତବିଶିଷ୍ଟ (ଯଥା—ଭେଜି କୁଳାପ ବାଇଶ) —Diminutive; tiny; pigmy; wee.

ଭେଜି କରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲୟର) କି—ଗ୍ରାମ ଦେବତାଙ୍କ ନିକଟରେ Bheji karibā ରିକା (ବୋଦା) ବଳ ଦେଇ (ସେହି ଗ୍ରାମବାସୀ-ମାନେ) ଉଚ୍ଚ ମାଂସ ଅପଣା ମଧ୍ୟରେ ବଞ୍ଚିଲ କରିବା—To distribute amongst the villagers the meat of a goat or sheep sacrificed to the village Goddess.

ଭେଜିତ—ଦେ. ବି (କପରିଆ)—ପ୍ରେରିତ—

Bhejita Sent; despatched.

ଭେଜିବା—ଦେ. କି (କପରିଆ)—ପଠାଇବା—To send; to despatch. ଭେଜିବା ପାତ୍ର—ସରକାରଙ୍କ ଦେଇବା ସକାଶେ ପାଠାନ ଲୟା ଦେହରୁ ଅଳକ୍ଷାର ସବୁ ବାହାର କରିପାର କମାଦାର ଥାଲୀରେ ରଖିଲେ । ଫଶାରମୋହନ କୁ ମାଣ ଅଠିବୁଝ । [କୁ—ଉଜ୍ଜଳର କରେଷମାନଙ୍କରେ ପାରସୀ କବଜମାଳ ପ୍ରତିକିତ ହେଉଥିବା ସମୟରେ ଓ ଉଚ୍ଚରେବାଙ୍କ ପ୍ରଥମ ଅମଲରେ ଦେଇବା, ଦେଇବା, ଭେଜିତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ପ୍ରୟୋଗ ସେବକାରୀ, ରଥୋଟ୍ ଓ ସନନ୍ଦମାନଙ୍କରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ।]

ଭେଜି ବାଇଶ—ଦେ. ବି—ଦେଇ ୧ (ଦେଖ)

Bheji bāigana Bheji 1 (See)

ଭେଟ—ଦେ. ବି (ସ. ଉଦ୍ ଧାରୁ—ହି, ଶ; ସ. ମେଳ) —୧। ଦୂର ବା Bhetā ତତୋଧିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ପରିଷର ସହିତ ସାକ୍ଷାତ ବା ମିଳନ--ଭେଟ ମେଟ ୧. Meeting of two or more persons. ୨। ଦର୍ଶନ; ଦେଖା; ମୁଲୁକାର—୨. Interview; visit. ୩। ଦେବତା ଅବକୁ ଯାତ୍ରୀଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରିବା ସମୟରେ ଦିଅର୍ଥିବା ଉପଶୋକିନ; ଦେଖ; ଦର୍ଶନ—୩. Presents given to Deities by pilgrims. ୪। ଦେଖ; ସକା ଅବକୁ ବିଶିଷ୍ଟ ଉତ୍ସବାଦ ଉପଲବ୍ଧରେ ଦିଅର୍ଥିବା ଦେଖ; ସମ୍ମା; ନଳିଶା—୪. Presents given to kings on special occasions;

puzzeraṇa; salami. * । ଦଶବର୍ଷରେ ଦେସଦର୍ଶନ ସମୟରେ ପାଇବ ପାଇବ ବା ଦେଖିବାରେ ସଜାନ୍ତ ସମ୍ମାନରେ ଅତ୍ୟ ଶକ୍ତାଦିର ଗୁଲନା ପୂର୍ବକ ସଜାନ୍ତ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ—୫. Presenting arms and saluting to a Raja by the assembled soldiers during Daśahara.

ଭେଟଣ(ଶା) —ଦେ. ବି (ସ. ଦେବନ) —୧। ଦୂରାତ୍ ହେଠ ଦେବା—Bhetāṇa(ନ୍ତକ) ୧. Sudden meeting; encounter. ଭେଟ ମେଟ , ୧ ତୁ ପିଶାଵୁଦିନ ଦୂରାତ୍ ହେବା ଯୋଗୁ ଲେବ ଶୁନିଥୁ ଓ ମାରସୁକରାବେ ପିତ୍ତାଗ୍ରସ୍ତ ଦେବା—୨. Being overtaken with sudden alarm and mortal disease on encountering a ghost or other preternatural being, " ୩। ତୁ ତ ପିଶାଵୁଦିନ ହାରୁଡ଼ରେ ମନ୍ତ୍ରଣ୍ୟ ପଢ଼ିଯିବା ଓ ଭାଙ୍ଗନତ ମନ୍ତ୍ରଣ୍ୟଠାରେ ତୁରାବେଶ ଦେବା—୩. Sudden encounter with a ghost or evil spirit and consequent possession of the person with the same, ବିଶ-୧ ଦୂରାତ୍ ତୁ ତ ପିଶାଵୁଦିନ ହାରୁଡ଼ରେ ପଢ଼ିଯିବା ଯୋଗୁ ମାରସୁକ ଭାନୁଦ, କୁର, ହାଡ଼ା, ବାନ୍ଧୁ ଦ୍ୱାରା ପିତ୍ତାଗ୍ରସ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି) —୧. (a person) Over-taken with sudden alarm and mortal disease (fever,vomiting and evacuation) on suddenly encountering a ghost. , ୨. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବମୂଳ—୨. (figurative) Bewildered. (କୁ—ପଦ ବୋଲି କୁଆଢ଼େ ଗଲା ? ମୁ ତ ହେଟଣା ହୋଇଗଲା । ରକାଶ ଯୋରୁକ ।)

ଭେଟ(ଟି) ଦେବା—ଦେ. କି—ଉପଶୋକନ ଦେବା—

Bhetā(ti) debā To give presents.

ଭେଟ ଦେଓରୀ ମେଟ ଦେନା

ଭେଟ ଦ୍ୱାର୍ବ୍ୟ—ଦେ. ବି—ଦେଖ (ଦେଖ) —Bheti (See) (କୁ—Bhetā drabya ସମ୍ମେ ଦୁର୍ଦେଖ୍ୟାଧନ କୋଷାଧ୍ୟେ ହୋଇଥିଲେ, ଭେଟ ଅବ୍ୟ ନୁହେ ଦେଖ ଦ୍ୱାର୍ବ୍ୟ ଅଣି ତାଙ୍କ ପାଶେ ଦେଲେ । ଭେଟକୀ ଚୌଜ କୃଷ୍ଣସିଦ୍ଧ. ମହାଶୁରର ଅଦି ।)

ଭେଟ ପାଇବା—ଦେ. କି—ସାକ୍ଷାତ ପାଇବା; ଦର୍ଶନ ପାଇବା—

Bhetā pāiba To have an interview.

ଦେଖା ପାଓରୀ (କୁ—ପାଇବ ଦେଖ କଣ ରୁହିକ ଉଥର । କୃଷ୍ଣସିଦ୍ଧ. ମେଟ କରିବା (ଭେଟ ମିଳିବା—ବିଶେଷରୂପ) ମହାଶୁରର ଅଦି ।)

ଭେଟଭାଟ—ଦେ. ବି (ନିର୍ଦ୍ଦେଖ କୁ ଉପଶ୍ରେଷ୍ଠ ସହତର ଶବ୍ଦ) —

Bhetabhbāta ମିଳନ; ଦର୍ଶନ—Interview.

ମିଳନ, ସାକ୍ଷାତ ଭେଟଭାଟ, ମେଟଭାଟ

ଭେଟ ମଣ୍ଡପ(ଶାଳା) —ଦେ.ବି—ପେର୍କ ମଣ୍ଡପରେ ରଣୀ ବା ଠାରୁପାଣୀ ଅସୁଥିବା ସଜାନ୍ତ ବା ଠାରୁବକ ବିପ୍ରହଙ୍କ (ଯଥା—Bhetā mandapa(sākha) (ସଥା—ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ବିପ୍ରହ) ପ୍ରବାସରୁ ଅସୁଥିବା ସଜାନ୍ତ ବା ଠାରୁବକ ବିପ୍ରହଙ୍କ (ଯଥା—

ଶୁଣ୍ଡିଗୁ ଗବୁ ଅସ୍ଥକା ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ) ପ୍ରଥମରେ ଦେଖା କରନ୍ତି—A temple or house at which place the Queen or the female Deity (e.g. Lakshmi) first sees or meets with the King or the male Deity (e.g. Lord Jagannâtha) respectively while he is returning home after a sojourn. (ଉ—ବିପ୍ର ଗଟାଧର ସେବା କରଣ ଦେଖିଲା କରୁଣାସିନ୍ହ ଦେବନ ହସ୍ତ ଧର ରେଷ ଶାଳାକୁ ବିଜେ କଲେ ପାନକରୁ । ପାନକୁଷ୍ଟ ଶୁଣସାଗର ।)

ରେଷ(ଟି) ସଲମୀ—ଦେ. ବି (ସହଚର ପଦ)—

Bhetâ(ti) salâmi ରେଷ; ଉପଶୌକନ—Presents.

ଭେଟୀ ସେଲମୀ ମେଟ ସଲମୀ

ରେଷ ଦେବା—ଦେ. କି—ରେଷବା—To have an interview.

Bhetâ hebâ (ଉ—ପ୍ରଭୁ ଜାର୍ଥେ କୃଷ୍ଣ ସଙ୍ଗରେ ରେଷ ଭେଟିଦେଇ ହେଲେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ଅଧିକାରୀ) ଦେ. ବି—ଦୂର ମେଟହୋନା; ମେଟନା ଜଣକର ପରାମର ଦେଖାଦେଖି ଦେବା—

Interview.

ରେଷା—ଦେ. ବିଶ ଓ ବି. ପୁ—୧ । ସେ ରେଷାଏ—1. One Bhetâ who brings about an interview. ୨ । (ଗାନ୍ଧି) (ରେଷେର—ଶ୍ଵର) ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି ପୁରୁଷ ନିକଟରେ ପରମେଯମାନୁଷେର ଦାଳାଳ ଶୀଘ୍ର ଥଣ୍ଡି ରେଷାଏ; ଭାବା—2. Panderer ମୁଦ୍ରା ପ୍ରାଦେ (ସାଳପୁର) ବି—ରହାମାଛ—Homestead land.

ରେଷା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଦୂର ଜଣକର ରେଷ ବା ମିଳନ Bhetâ(te)ibâ କରିବା—1. To bring about an interview between two persons.

ମେଟକରିବାନା (ଉ—ସେହିକୀ ଅସି ରକ୍ଷିତେ ସେଇମଳେ, ନୃତ ଜନ୍ମେଇ ଶୁମ୍ଭରେ ରେଷାଇଲେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ଅଧିକାରୀ)

୨ । ପର ପୁରୁଷ ନିକଟରେ ପର ଶ୍ଵର ଥଣ୍ଡି ପଦ୍ଧାଇବା—

2. To pander. ୩ । ସଥେଷ୍ଟ ଦେବା; ଅଧିକା—

3. To suffice; to be sufficient. (ସଥା—ନୂଆ

ଗୁଲକ ଭାତ ପୁରୁଣା ଗୁରୁଳ ଭାତ ପର ରେଷାଏ ନାହିଁ ।)

ରେଷାଭେତି—ଦେ. ବି ଓ ବିଶ—ପରାମର ମିଳନ ବା ସମ୍ବନ୍ଧ—Bhetâbheti Meeting each other; interview. (ଉ—ଭେଟୀଭେଟୀ ସେ ପ୍ରିୟ ପ୍ରିୟା ଦୁଇଁ ହୋଇ ରେଷାଭେତି । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମିଳନକୁଳନ, ମେଟପାଟ

ମେଟି—ଦେ. ବି—ସଲମୀ; ଦର୍ଶନ; ରାଜା, ଜମ୍ବାର ବା ଦେବତା Bheti ଅଦିକୁ ପହିଲେ ରେଷିବା ସମୟରେ ବା ଭୂଷାବାଦ ସମୟରେ ଭେଟୀ ଦର୍ଶନିବା ଉପଶୌକନ—Presents given to a king ମେଟ, ନଜରାନା or landlord or a Deity at the first meeting. (ସଥା—ଦଶହର ରେଷ; ସୁନ୍ଦରିରେଷିବା ।)

ରେଷ କରିବା—ଦେ. କି—ଉପଶୌକନ ଦେବା—To make a Bheti kariba ଭେଟିଦେଇବା ମେଟଦେଇବା present. (ରେଷ ଦେବା—ଅନ୍ତରୂପ)

ରେଷିବା—ଦେ. କି (ସ. ଦିଲ୍. ଧାରୁ; ଭଲ୍. ଲକ୍ଷ୍ମିକ ରତୋ=ଦେଖିବା)—
Bhetibâ ୧ । ସାକ୍ଷାତ କରିବା—1. To meet. (ଉ—ପାଣ୍ଟ ଭେଟୀ ସୁତେ ବ୍ୟାସଙ୍କୁ ରେଷିବେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ଅଧିକାରୀ)
ମେଟକରିବା ୨ । ମଳିତ ଦେବା; ଉପଶୌକିତ ଦେବା—2. To join a person; attend. (ଉ—ଚରମ ଅଭ୍ୟାସ ଉପରେ ରେଷିବି ଗୋଲ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କବିତା ।) ୩ । ସଲମୀ ବା ରେଷ ଦେବା—3. To give a present. (ଉ—ବନୁଜାବ ଅଧିକାର ଏ ପନ୍ଥ ରେଷିବ । ରଙ୍ଗ ବୋଟିବନ୍ତାଶନରୀ ।) ପ୍ରାଦେ(ବାଲେଶର) କି—୧ । ବାଜିବା; ଅଧାତ କରିବା—1. To strike. ୨ । ଅଧାତପ୍ରାପ୍ତ ଦେବା—2. To collide.

ରେଷେ—ଦେ. ଥ—୧ । ଥିଦୀ; ଜମାରୁ—1. At all. ୨ । ଥରେ

Bhete ସକା—2. Even once. (ସଥା—ତା ସଙ୍କେ ମୋର ଆମ୍ବାତେ ବୀଲକୁଳ, ଜରାମୀ ରେଷେ କଥାଭାବ ନାହିଁ ।)

ରେଷେ ରେଷେ-ଦେ. କି. ବିଶ—ପ୍ରତି ଥର ସାକ୍ଷାତ ଦେଲାବେଳେ—
Bhete bhete At every meeting. [ଉ—ସମୟ ଏହି, ବାରବାର ରେଷେ ରେଷେ ଶିଖିବୁ କାହାର ବଚନ ରଥଇବ । ବଞ୍ଚ. ବାରବାର ରେଷେ ରେଷେ ଶିଖିବୁ କାହାର ବଚନ ରଥଇବ ।]

ରେତୁ—ସ. ବି. ସୁ (ସ୍ବାଧୀନ=ବୟ କରିବା+ କର୍ତ୍ତ୍ତୁ. ଡିନିଗତକ)—

Bherda ୧ । ମେଣ୍ଟ—1. Sheep (Apte). ୨ । (+ (ରେତୀ—ଶ୍ଵର) ଅଧିକରଣ.ତା) ରେଳ—2. A raft; a float (Apte).

ରେତୋ—ଦେ. ବି (ସ. ହେତୁ, ହେତ୍ତ. ଧାରୁ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା)—

Bherdâ ୧ । ଦଶ୍ମା; ଶର୍ଷମେତ୍ରର ପାର୍ଶ୍ଵବର୍ତ୍ତୀ ୨ । ଲମ୍ବା କିମଳ ବା ଭେଡ଼ି ଭାଗାଡ଼ ପତିଆ—1. Long strip of jungle or ଘୁର waste land by the side of cultivated fields.

, ୩ । ପାରାଇ; ଭର ହତ୍ତ—2. A high ridge round a field. ୪ । ରେଷ; ରତ୍ନ; ଗିରିବାର ବହେ ବାଟ—

କଞ୍ଚାର ୩. A distance (walked). ୪ । ନଦୀର ମହିଳରେ ଭେଡ଼ା

୫ ସୁନ୍ଦରକୁଳରେ ବିଷ୍ଟ ନିନ୍ଦୁତୁମି (ସାହା ନନ୍ଦବଢ଼ି ସମୟରେ ପାଣିରେ ରୁକ୍ଷୀୟାଏ ଓ ବଢ଼ି ଜୁଡ଼ିଗଲେ ଶୁଣେ—

୬. Wide expanse of alluvial land on the mouth of rivers and along the seashores which remain submerged during the rainy season. [ଦୁ—ରେତୋର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବୃତ୍ତକାର ବନ ଦିଆଯାଏ ଭିକୁନ୍ତ ଦୁଇର ପରିଧି ମଧ୍ୟେ ଦୁଇକୁ ଥବାକି କରିଯାଏ । ଏହି ବୃତ୍ତକାର ବନକୁ ସୁନ୍ଦର ବନ ଅଞ୍ଚଳରେ ରେତୀ କୋଲାଯାଏ ।] (ଉ—

ରେତୋ ଅନ୍ତରାଧିକ ଦୁଇ ପରିଧି ସମ୍ବନ୍ଧ ଦାବେ, କୁଣ୍ଡ ପ୍ରାୟେ ହୁତ୍ର କିମଳ ସହି ଭାବେ ଅଧାରେ ।

ରଧାଳାଥ. ରଜା ।) * । ପାନ୍ତୁଗ୍ରୁ—5. Step; pace, (ଉ—ଅସୁର ପାଇଁ ମହାଶ୍ଵର, ଦୁଇକୁ ରେତୋ ଅନ୍ତରାଧିକ ।

ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।) ୨ । ରେତୀ ୧ ୫ ୨ (ଦେଖି—

6. **Bherdi** 1 & 2 (See). ପ୍ରାଦେ (ଅଳ) ବି—ବର୍ଷତମାନ୍ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଧାନବିଲ—Water-logged paddy field. [ଦ୍ୱ—ଏଥରେ ପଣିରେ ଧାନ ରୁଖାସାଏ ଓ ପାଣିଥିଲାବେଳେ ଧାନ ବଢାସାଏ ।]

ବେଡ଼ାଏ—ଦେ. କି. ବିଶ—୧। ବେଶୀ (ଦେଖ) — 1. **Bherdāe** **Bherdāe** (See). ୨। ଥରେ—2 Once. (ଭ—
ଏକବାର ଗୋଇଲି, ଠଣ ସେ ସୁନ୍ଦର ବେଳ ଯେବେ, ଠଣ
ଏକଚକ୍ର ଉଣ୍ଡି ଗଲେ କୃଷ୍ଣ କଇଲେ ବେଡ଼ାଏ । ମାରକଣ୍ଠ କେଶବକୋଇଲି ।)

ବେଡ଼ା ତାତ୍ତ୍ଵବା—ଦେ. କି—ପଢ଼ିଥ ତୁମିକୁ କୃଷ୍ଣ କରିବା ପାଇଁ ଆଦି **Bherdā tardibā** କରିବା—To reclaim waste land.

ପୋଡ଼ୋଜିମି ଆବଦକରା ପଡ଼ିତି ତୋଡ଼ା

ବେଡ଼ା—ଦେ. ବ. ପୁଂ (ସ. ବେଡ଼ା)—୧. ମେଣ୍ଟା—1. Sheep; **Bherdī** a ram; Ovis, the domestic sheep (ବେଡ଼ା—ଶ୍ଵର) , ୨. ବେଳପ୍ରକାର ବଡ଼ ଲୋମ୍‌ପୁକୁ ମେଣ୍ଟା; ଦୁମା—ଡେଡ଼ା ୨. A kind of sheep with big wool. ୩। ମେଡି(ଡା) ଏକପ୍ରକାର ମାଛ—3. A kind of fish.

ବେଡ଼ାବା—ପ୍ରାଦେ (କରିବା) କି—ବର୍ତ୍ତିତବା; ଧାର୍ଯ୍ୟବା—
Bherdībā To run.

ବେଡ଼ୁ—ସ. ବ. ପୁଂ (ଲୁ ଧାରୁ=ଭାବ ହେବା + କର୍ତ୍ତି, ତ୍ରି)—ମେଣ୍ଟା **Bhedra** (ବେଡ଼ୀ—ଶ୍ଵର) —A ram (Apte).
ବେଣୋ(ଶେ)ଇ—ଦେ. ବ. ପୁଂ (ସ. ଭାଗୀପତି)—ଭାଗୀପତି—
Bheṇo(n)e)i One's sister's husband. (ଭ—
ବନାଇ ଥର୍ମାମା ପିତା କୃପକର ବେଣୋଇଁ । କୃଷ୍ଣବିଂଦୁ
ଅହନୀନ୍ଦ୍ରିୟ)

ବେଣ୍ଟ—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶର) ବି (ତୁଳ ବ. ଦେହୁ; ଦେହୁ)—
Bhen̄ṭa ବର୍ଣ୍ଣନ୍ତର ମଞ୍ଜି—The seeds of waterlily.
(ବେଣ୍ଟି—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ୱ—ଏ ମଞ୍ଜିମାନ ଘୋରଣ ପର;
ଏହାକୁ ରଜିଲେ ଏଥରୁ ବାହାରିବା ଖରକୁ ହେଣ୍ଟି ଭେଣ୍ଟି
ବା ଦେଖିଲୁ ଖର କହନ୍ତି ।]

ବେଣ୍ଟିର—ବେଦେ. ବି (ଇଂ) —୧। ବିକେତା—1. Vendor. ,
Bhendar ପ୍ଲାଙ୍କିଫେଟା—2. Stamp—vendor.
ଭେଣ୍ଟର ମେଟର

ବେଣ୍ଟା—ଦେ ବିଶ. ପୁଂ (ଭ. ବେଣ୍ଟା=ଯୁବକ)—୧। ଯୁବକ;
Bhendā ଯୁବକ—1. Youth; young. (ଭ—
(ବେଣ୍ଟିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସବକେ ତ ହୋଇଲୁ ବେଣ୍ଟିଆ ବୟସ,
ଜୁଆନ, ଜୋଯାନ କୃଷ୍ଣବିଂଦୁ, ମହାଭାରତ, ସର ।) , ୨। ବଳଷ୍ଠ
ନୟ ଜୀବାନ—2. Strong. (ଭ—ନକୁଳଙ୍କ ରଥ
(ବେଣ୍ଟା—ଶ୍ଵର) ଭଣାକୁ ମାର ଖଣ୍ଡା, ହିଣ୍ଡାର ପକାଇଲେ ଶଳ,
ମହା ବେଣ୍ଟା । କୃଷ୍ଣବିଂଦୁ, ମହାଭାରତ, ଶଳ୍ୟ ।) ବ
—୧। ସୁବକ—1. A youth; a young man.
, ୨। ବଳଷ୍ଠ ଓ ହୃଦୟପୁଣ୍ୟ ସୁବକ—2. A stout and
strong youth. (ଭ—ସହବେ ତ ଅଛି ସୁବକ
ସେ ବେଣ୍ଟା । କୃଷ୍ଣବିଂଦୁ, ମହାଭାରତ, ବନ ।)

ବେଣ୍ଟା ପଣ—ଦେ. ବ—ସୁଦବର୍ଷ—Youth; the state of
Bhendā pana being a youngman; youth-[ବେଣ୍ଟା ପଣିଆ(ଶ୍ଵର) —ଅନ୍ୟରୂପ] fulness. (ଭ—ସହଦେବ
ଜୋଯାନୀ ତୁଳରେ କୃପାର୍ଥ୍ୟ ରଖ, କଲେ ବୃଦ୍ଧାକାଳେ ଦେଖାଇ
ନୟଜୀବାନୀ ବେଣ୍ଟା ପଣ । କୃଷ୍ଣବିଂଦୁ, ମହାଭାରତ, ଶଳ୍ୟ ।]

ବେଣ୍ଟା ବନ୍ଧ(ୟ, ଏ)ସ—ଦେ. ବ—ସୁଦବଯସ—Youth.
Bhendā ba-a(ya, e)s ଜୋଯାନ ବୟସ ନୟଜୀବାନୀ

ବେଣ୍ଟା ବଥ(ଇ, ମୁ, ଏ)ହିଆ—ଦେ. ବିଶ—୧। ଅଳ୍ପପୁ—

Bhendā ba a (i, ya,e)sia 1. Dying young,

ଜୋଯାନ ନୟଜୀବାନ (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) —୨। ଲବ ଯୁବକ—
2. Youthful.

ବେଣ୍ଟା ବେଳ—ଦେ. ବ—ସେବିଲକାଳ—The period of life
Bhendā bēla between childhood and full
ଜୋଯାନ ବୟସ ନୟଜୀବାନୀ manhood; youth.

ବେଣ୍ଟା ଭାଜି—ପାଦେ (ପ୍ରତିର) ବ—ଖାଇ କାର୍ତ୍ତିରଥ; ପକାଇ
Bhendā bhājī ବାର୍ତ୍ତିରଥ—A red variety of jute
କ୍ରମିକ ପାଦ ତାରିକାର କାର୍ତ୍ତିରଥ

ବେଣ୍ଟା—ଦେ. ବ (ସ. ଭିଣ୍ଟା)—ଜବାଦ ବର୍ତ୍ତେ କୃଷ୍ଣଜାତ ଫଳଗୁଲୁ
Bhendi —Lady's finger; Hibiscus Esculentus.

ବେଣ୍ଟିଶ, ଚେତ୍ରିଶ [ଦ୍ୱ—ଏହା ଭାବତର ସବସ ଜନ୍ମେ । ଏହି
ଭେଣ୍ଟି; ତୋର୍କ ଗଛ * ହାତ ଭାଇ ହୁଏ । ପରି ଗବପନ୍ଥ ପର ।

ପଳ ମେଘଶୃଙ୍ଖ ତୁଳିଥ କ୍ରମଗଣ୍ଠ ସବୁ ଓ ଲମ୍ବ ଓ ପିଛି
ରେବକଣିଷ୍ଠ । ମଞ୍ଜ ମଟର ମଞ୍ଜ ପର । ପାତିରେ ପଳ
ପାନ୍ଥିମାନ ପର । ଏହାର ପଳ ଧଳ ଓ କାଲ ହେବରେ
ତୁଳପ୍ରକାର ହୁଏ । ଭାଲକର ଭାତରକରେ ଏହାକୁ
ମେଣ୍ଟିଯା ବୋଲି କହନ୍ତି; ଏଥର ପରିରୁ ଶେଷ ପର
ଏକପ୍ରକାର ଅଂଶ ବାହାରେ ।] ବିଶ—ଆଦୟପୁକୁ;
ଖାରାପ, ପାନମିଶା ନିକୁଞ୍ଜ ଧାରୁ ମିଶିତ (ସନା)—Alloyed;
ଖାରାପ . (gold) adulterated with baser
metals. (ଭ—ସରତ ରହ ଦେଲେ ନେଇ,
ବେଣ୍ଟି ସେବେଦ ସନା ପାଇ । ଭୁପତି. ପ୍ରେମପାତ୍ରି ।)

ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶର) ବିଶ—କାଲ (ମୁଦ୍ରା)—
Counterfeit (coin): (ଭ—ମଲ ଯା ! ଇଅଟା
ଟକା ପଢ଼ିଲୁ ହେଣ୍ଟି । ପକାଇମୋହନ. ଗନ୍ଧବଳ ।]

ବେଣ୍ଟିଆ—ଦେ. ବ—ବେଣ୍ଟା । ଦେଖ)—**Bhendā** (See)
Bhendā ପାଦେ (ଗତିକାଳ) ବ—କୁଳସୀ ରତ୍ନ—
A platform on which a holy Basil plant
is reared for worship.

ବେଣ୍ଟିଆ ମର୍ଦନ—ପ୍ରାଦେ (ଗତିକାଳ) ବ—ଦୁଷ୍ଟବିଶେ—
Bhendā marddana Name of a tree. [ଦ୍ୱ—

ଏହି ଦୁଷ୍ଟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମୋଟ ଓ ଭାଇରେ ବଢ଼େ । ଏଥରେ
ବାଗର ମତ୍ତ ଫେରା ବରନ୍ତି । ଏହାର ପଟାରେ କାହା
ଦିଅର ହୁଏ ।]

ବେଣ୍ଡି ପତ୍ର—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲଗୁର) ବ—ବେଣ୍ଡି ଗଛର ଅଂଶ—The Bhendi pat fibres of the lady's finger plants. (ବେଣ୍ଡି ପତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) .

ବେଣ୍ଡି ଉଞ୍ଚା—ଦେ. ବ—ବେଣ୍ଡି ଗଛର ଫୁଲରୁ ଆଇବା ଭମର ପରି Bhendi bhasana ଏକ ପ୍ରକାର ପୋକ—A kind of ଡେଂସେର ପୋକୀ insect feeding on the flowers of ମୈଯାଡିକା ଜୀବିତା lady's finger plant.

[ବ—ଏମାନଙ୍କର ଦେବ ଅଜୁଠି ପରି ମୋଟ; ଖୋଲୁ ଘୁକୁ ଥବାରଣ କଲେ ପଣ ଥାଏ; ଖୋଲ ଭପରେ କଳା, ଧଳା, ଢଳଧଳ, ଟୋପିମାନ ଥାଏ; ଗୋଡ଼ ଲମ୍ବ କଳା ।]

ବେଣ୍ଡି ମୁଣ୍ଡି—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଇପୁର) ବ—ଉଣ୍ଠିଷ୍ଠାର୍ଣ୍ଣି—A cup- Bhendi munḍi shaped ornament for the hair into which a bunch of plaited-hair-string is firmly attached with lac.

ବେଣ୍ଡି କା—ଦେ. ବ—୧ । କରିବା ସୁଲା—1. Gold of inferior quality. Bhendi sunā

ଥାରାପ ସୋନା ଖୋତା ସୀନା ୨ । ଆଦ ମିଶ୍ରିତ ସ୍ତର୍ଣ୍ଣ—2. Gold adulterated with baser metal; an alloy of gold. ୩ । ନକଳି ବା ଲେଖ୍ଟ ସୁଲା—3. A gilt metal.

ବେଣ୍ଡେର—ପ୍ରାଦେ. (କଳାହାଣ୍ଟି) ବ—କୋକଣିଆଳୀ— Bhenderā Fox.

ବେଦ—ସ. ବ—(ରଦ୍ଦ ଧାରୁ—ବେଦ ବା ବିଦାରଣ କରିବା + Bheda ଭବ. ଅ)—୧ । ବିଦାରଣ କରିବା; ପାଢିବା—1. Piercing; splitting up. ୨ । ବିଚେଦ—

2. Separation. * । ବେଦନ—3. Cutting. ୪ । ବେଲକ୍ଷେଣ୍ୟ; ଅସାଧ ରଣତା—4. Peculiarity; unusualness. * । ବେଷମ୍ୟ; ଅନ୍ତିକ୍ୟ—

5. Dissimilarity. ୨ । ପ୍ରବେଦ; ପାର୍ଥକ୍ୟ; ବିଭିନ୍ନତା—6. Difference; diversity. ୨ । ବିଭିନ୍ନ—7. Division. ୮ । ବଙ୍ଗ—8. Breaking.

୯ । ବିବାଦ; ବିଶେଷ; ମନୋମାଳିନ୍ୟ—9. Dissension. ୧୦ । ମନୋଭଙ୍ଗ—10. Dis-

agreement. ୧୧ । ଦୁଇକଣକ ମଧ୍ୟରେ କଳକ ଜାତ କରିବା ବା ଶହୁରୁ ବଶ କରିବା ପାଇଁ କିମ୍ବା ତାତିକ ଉପାୟବିଶେଷ—11. Charms employed for fomenting quarrel between two persons or bringing an enemy under subjugation. ୧୨ । ବେଧନ; ପୋଡ଼ିବା—12. Pen-

etration; boring. ୧୩ । ଭୁରୋଷ; ପ୍ରକାଶ—13. Opening up. ୧୪ । ବେଦନ; ଭୁରୋ ଭଙ୍ଗ; ପରଳା ଝାଡ଼ା ହେବା—14. Purging; looseness of the bowels; diarrhoea. ୧୫ । ଅନେଖାନ୍ୟ—

ବୁବ—15. Want of mutuality "or reciprocity. ୧୬ । ମର୍ମ; ରତର ବଥା; ରହସ୍ୟ; ରୁଷ୍ମକଥା—

16. Secret; the key to a matter. ୧୭ । ପ୍ରକାର—17. Kind; manner. (ସଥା ଜନ୍ମିବେ ଏବଂ ପ୍ରକାର ଜନ୍ମି ।) ଦେ. ବ—୧ । ସମ୍ବ—

1. Connection. [ବ—ଏଣେ ତାହାର ନାହିଁ ରେବ, ଶୁଣ କହିବା ତତ୍ତ୍ଵ ବୋଧ । ଜଗନ୍ମାଥ, ଭଗବତ]

ବେଦକ—ସ. ବଣ—(ରଦ୍ଦ ଧାରୁ+କଣ୍ଠ. ଅନ) —୧ । ପୃଥକ୍କାରକ—

Bhedaka 1. Separating. , । ବିଦାରଣକାରୀ—(ରେଦକାରକ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Piercing. ୩ । ବିଚେଦ

(ରେଦକା—ସ୍ତ୍ରୀ) କାରକ—3. Causing separation. ୪ ।

ବେରେତକ—4. Cathartic; purgative. * ।

ବିଶିଷ୍ଟତାବ୍ୟଙ୍କ—5. Distinctive; characteristic.

ବେଦ କରିବା—ଦେ. ବ—୧ । ବିଦାରଣ କରିବା; ଚିରିବା—

Bheda karibā 1. To pierce; to split up.

, । ପୋଡ଼ିବା—2. To penetrate; to bore.

* । ପୃଥକ୍ କରିବା—3. To separate. ୪ । ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଳ ବା ମନୋମାଳିନ୍ୟ ଜନ୍ମାଇବା—

4. To sow seeds of dissension between two persons. ଭେଦକରା; ଭେଦକରନା

ବେଦ କାର୍ତ୍ତିବା—ଦେ. ବ—୧ । ରହସ୍ୟ ଉତ୍ସାହିତ କରିବା—

Bheda kardhibā 1. To find out or unravel the secret of a matter. (ରେଦ ବାହାର କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଶୁଣ ବିଷୟ ବାହାରେ

ପ୍ରକାଶ କରିବା—2. To publish a secret.

ବେଦ ଜ୍ଞାନ—ସ. ବ. (ତଣ୍ଟ୍ର ଚର୍ଚ)—୧ । ସତର୍ଥ ବୋଧ—

Bheda jñāna 1. Realisation of distinction. (ରେଦ ରୁଦ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ) , । ଅନାମ୍ବୁଦ୍ଧ ଭବ—2. Un-

friendly feeling. ୩ । ଏକତାର ଅଭବ—

3. Want of unity.

ବେଦ ଧାର୍ଦ୍ଦି—ଦେ. ବ—୧ । ପ୍ରବେଦ ସମ୍ବନ୍ଧ—1. A number

Bheda dhārdi of differences or distinctions. ୨ ।

ବେଦମ୍ୟମାନ—2. Secrets. [ବ—ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇବ ମୋତେ କହ ରେଦ ଧାର୍ଦ୍ଦି । ପ୍ରାଚୀ, ବ୍ରତ୍ତନିରୂପଣ ଗୋଟିଏ ।]

ବେଦନ—ସ. ବ (ରଦ୍ଦ ଧାରୁ+ଭବ. ଅନ) —୧ । ବେଦକରଣ—

Bhedana 1. Act of separating or dividing.

, । ବିଦାରଣ; ଚିରିବା—2. Piercing. * ।

ବେଧନ; ପୋଡ଼ିବା—3. Boring; piercing. ୪ ।

ଶାଢ଼ା କରିବା—4. Purging. * । (+କଣ୍ଠ, ଅନ; ସେ ରୁମିରୁ ତାତେ) ଶୁକର—5. Hog. ୨ ।

(ସାହା ତରଳ ଶାଢ଼ା କରିବା) —ହେଙ୍ଗ—6. Asa- foetida.

ଭେଦନାସ୍ତ୍ର—ସ. ବି—୧। ଭେଦନ କରିବାର ଅସ୍ତ୍ର—୧. A pier-Bhedanāstra cing or splitting up weapon or instrument. ୨। ପୋଡ଼ିବା ଅସ୍ତ୍ର—୨. A boring instrument; a drill.

ଭେଦନୀୟ—ସ. ବିଶ—(ରଦ୍ଧ ଧାରୁ+କର୍ମ. ଅନ୍ୟ) —ଭେଦନ Bhedaniya କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ—Fit to be penetrated or pierced through.

ଭେଦ ପାଇବା—ଦେ. କି—ରୂପ କଥା ବା ରହସ୍ୟକାଣି ପାଇବା—Bheda pâjibâ To find out the secret.

ଭେଦ ପାଓୟା ମେଦ ପାଲା

ଭେଦ ପ୍ରତ୍ୟେୟ—ସ. ବି—ଈଶ୍ଵରଙ୍କ ଠାରୁ ଛଗନ୍ତ ପୁଥକ, ଏହି ଜ୍ଞାନ—Bheda pratyaya The belief that the Creator is something distinct from the creation

ଭେଦ ବଚା(ବେ)ଇବା—ଦେ. କି—୧। କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କୌଣସି Bheda batâ(te)ibâ ବିଷୟର ରହସ୍ୟ ଶିଆଇ ଦେବା—ଭେଦ ବାତଳାନ ୧. To teach a person the secret of a ମେଦ ଦେଲା, ମେଦ ବଳା(ତଳା)ମା matter. ୨। ଭେଦ କାଢିବା (ଦେଖ)—୨. Bheda Kârdhibâ (See)

ଭେଦ ବାନ୍ତି—ଦେ. ବି—୧। ହାତ୍ରା ଓ ବାନ୍ତି—୧. Purging and Bheda bânti vomiting. ୨। ବରଳା—୨. Cholera.

ଭେଦ ବର୍ମୀ ଇସଟକେ

ଭେଦ ଭାଦ—ଦେ. ବି—(ନିରଥକ ସମ୍ପଦନୀୟତ୍ବ ସହଚର ଶବ୍ଦ)—Bheda bhâda ଭେଦ (ଦେଖ)—Bheda (See)

ଭେଦଟେଦ (ଭାଦ) ମେଦଭାଦ (ଭେଦ ହେଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭେଦ ଭାବ—ଦେ. ବି—୧। ଭେଦ ଜ୍ଞାନ (ଦେଖ)—୧. Bheda-Bheda bhânta jñâna (See) ୨। କପଟ—

ଭେଦ ଭାବ ମେଦଭାବ ୨. Hypocrisy.

ଭେଦ ମନ୍ଦନ—ଦେ. ବି—କଣ୍ଠ ମନ୍ଦନ (କରେବୁଣ୍ଡ ଦ୍ଵିକ୍ୟରଣ (ଦେଖ)) Bheda madana Kântâ maena (See)

ଭେଦର—ପ୍ରାଦେ. (କଳାହାଣ୍ଡି) ବି—ବିଲୁଦ ବାଇଶଣ—Bhedarâ Tomato.

ଭେଦ ହେବା—ଦେ. କି—ପାଇ ଯିବା; ଛିଲ ଉନ୍ଦ ହେବା—To Bheda hebâ give way; to crack. [କି—ସେ ଶୁଣ] ଭେଦ ହେବା ଅଣ୍ଟ ଦେବ ହେବା, ତହୁଁ ଜନମ ଭବଗ୍ରାୟା । ସମୋଦନ୍ତ୍ର ଫର୍ଜ ଜାନା ପ୍ରେମଦ୍ଵାରା ଦ୍ଵାରା ଗୀତା]। ଦେ. ବି—ଦେବ ଭେଦ ହେବା;

ପ୍ରସୁତିର ସନ୍ତୁକ୍ତ ଜନନ ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରଥମ ଜ ପ୍ରାବ ହେବା—Primary watery discharge from the uterus before delivery.

ଭେଦା—ଦେ. ବି—(ସ. ହେଦ; ଯାହା ଦାତାମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥାଭେଦରେ Bheda କମ ବେଶି ହୋଇ ଆବାୟୁ ହୁଏ) ଶୁଦ୍ଧ—Subscript-

ଚାନ୍ଦା ଚଂଦା, ବେହରୀ tion; contribution.

(ଯଥା—ଶ୍ରାମ ଭେଦା; ଠାଳୁରାଣୀ ମାଜଣା ଭେଦା ଇତ୍ୟାଦି ।)

ଭେଦା(ଦେ)ଇବା—ଦେ. କି (ସ. ହେଦ)—୧। ଭେଦା କିମ୍ବା ଭେଦା(de)ibâ ଣିକନ୍ତ ରୂପ—୧. The causative form

ଭୁକ୍ତାନ of ‘Bhedibâ.’ , ୨। ପ୍ରବେଶ କରଇବା—
ମେଦିବାନା ୨. To cause to penetrate. ୩। ଉତ୍ତମ ରୂପେ
ବୁଝାଇବା; ବଣାଇ କରିବା—୩. To explain
ବ୍ରୁମାନା clearly. (ଉ—ଶଳାକୁ କହିଲେ ବୁଝାଇ, ଏ ଲିଙ୍ଗ
ଭିଜାନ ଶଶିର ଦେବାଇ । ଜଗନ୍ମଥ. ଭାଗବତ ।)
ମିଳାନା ୪। ବରୁଷିବା—୪. To soak.

ଭେଦା ଉଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଶୁଳା ହାର ଅର୍ଥ ସଗ୍ରହ
Bhedâ uṭhâ(the)ibâ କରିବା; ଶୁଳା ଉଠାଇବା—
(ଭେଦା କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) To raise a subscription.

ଚାନ୍ଦା ତୋଳା ଚଂଦା କରନା(ଲେନା)

ଭେଦାନ୍ତ—ଶ୍ରା. ବି (ସ. ହେଦ)—ମର୍ମ; ରହସ୍ୟ—Secret.

Bhedânta (ଉ—ବିଷ୍ଟୁଲେବ ହୋଇଲେ ଭେଦାନ୍ତ ଜଣା ଲାଗି ।
ପ୍ରାଚି. ବୃତ୍ତନିରୂପଙ୍କୁଗାଇ ।)

ଭେଦା ପଞ୍ଚା—ଦେ. ବି (ସହଚର ଶବ୍ଦ; ସ. ରେଦି+ପଞ୍ଚା)—ଶ୍ରାମ ଭେଦା;
Bhedâ pañcâ ଶ୍ରାମବାର୍ଷାମାନଙ୍କଠାରୁ ସାଧାରଣ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ
ଚାନ୍ଦାଟୀଦୀର୍ଦ୍ଧ ସମୁଦ୍ର ଶୁଳା—Subscription raised from
ଚଂଦାଟୀଦ୍ଵାରା villagers for a common purpose.

ଭେଦା ବସା(ଥେ)ଇବା—ଦେ. କି—ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷକ ଉପରେ ତାଙ୍କ
Bhedâ basâ(se)ibâ ଦେବୁ ଶୁଳାର ପରିମାଣ ନିର୍ଦ୍ଦୀରଶ କରିବା
(ଭେଦା କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)—To assess the amount of
ଚାନ୍ଦା ବସାନ public subscription of different per-
ଚଂଦା ବସାନ sons (according to difference of rank
(ଭେଦା ବସିବା—ବିଶେଷରୂପ) or wealth).

ଭେଦାରେଦ—ସ. ବି (ସହଚର ଶବ୍ଦ)—୧। ପ୍ରଭେଦ ଓ ଅନ୍ୟ—
Bhedâbheda ୧. Difference and similarity.

, ୨। ବିଚେଦ ଓ ମ୍ରିଳନ—୨. Separation and union.

୩। ଅନାୟାୟତା ଓ ଅୟାୟତା—୩. Sepa-
ration and oneness. ଦେ. ବି(ସ. ହେଦ) ପ୍ରଭେଦ—

ଭେଦାଭେଦ Difference,

ଭେଦାଭେଦ ଜ୍ଞାନ—ଦେ. ବି—୧। ଏ ଜଣକ ଅୟାୟ ଓ ସେ ଜଣକ
Bhedâbheda jñâna ପର, ଏହିଏବ ଜ୍ଞାନ—୧. Discri-

(ଭେଦାରେଦ ବିଶେଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) mination; observing
ଭେଦାଭେଦ ଜ୍ଞାନ distinction between that which
ଭେଦାଭେଦ ବିଚାର is one's own and which is not.

୨। ଉଲ୍ଲାଙ୍ଘ ଓ ମନ୍ଦର ବିଶେଷ—୨. Discriminating
between good and bad.

ଭେଦିତ—ସ. ବି (ରଦ୍ଧ ଧାରୁ ଣିତ୍ର ଭେଦ ଧାରୁ+କର୍ମ. ବି)—ଇକ୍ଷବ
Bheditâ —Pierced through.

ଭେଦିବା—ଦେ. କି (ସ. ରଦ୍ଧ ଧାରୁ)—୧। ଭେଦ କରିବା;ଦିଦାରଣ
Bhedibâ କରିବା—୧. To penetrate; to pierce. (ଉ—

ଭେଦା ଦୂରତକ ଶରେ ଯାବ ଦେବ ହେବା, ଜାତ ହେବେ ଶରୀର
ଭେଦନା ଅନ୍ତରେ ଦ୍ରୋଘନ୍ତା । କୃଷ୍ଣଦିନ, ମହାଭାରତ, ଅଦି ।)

, ୨ (ଜଳ) ପଦାର୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକେଶ କରିବା—୨. To
speak or pass through (said of water).

(ତ—ତହିଁ ସେ ବୃଦ୍ଧଶାଳା ଭାଗିରଥୀ ନାମ, ରହଣ ବହୁକୁଳ ପାତାଳରୁ ଦେବ । କୃଷ୍ଣବିଂଦୁ ମହାଶୁଭରତ ନନ ।) * । କୌଣସି ବିଷୟ ଉତ୍ତମରୂପେ ଜ୍ଞାନିବା—**୩.** To pry into the secrets of a matter. * । କୌଣସି ବିଷୟ ଉତ୍ତମରୂପେ ଜ୍ଞାନିବା—**୪.** To know a matter well; to be well conversant with a matter. * । ମୋହିବା; ତରଳାଇବା—**୫.** To charm; to melt (one's heart). (ତ—ବାଲନୀ ତଟେ ତୋ କୁମର; କୁଦୟ ଦେବିଲ ଅମୂର । କଗନାଥ. ଭାଗବତ ।)

ଦେହ(ଦୁ)ର—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ରଦ୍ଧ ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ଵ ରତ; ଦୂର) —ଦୁରୁଷ; ବଜ୍ର—**Bhedi(du)ra** —Thunderbolt.

ଦେହ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ରଦ୍ଧ ଧାରୁ + ରନ୍; ଦେହନ୍ ୧ମା. ୧୯) —**Bhedī** ଯାହା ଦେବ କରେ; ବିଦାଇବ—Piercing; (ଦେହମା—ସ୍ତ୍ରୀ) penetrating. [ତ—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସହିତ ଯୁକ୍ତ ଦୁଃଖ, ଯଥା—ମର୍ମଦେହ, କୁଦୟଦେହ, ଭାଜାଦେହ ଇତ୍ୟାଦି ।] ଦେ. ବି—ହାଡ଼ା ଔଷଧ—**A purgative; a cathartic.**

ଦେହୁଆ—ଦେ. ବଣ (ସ. ଦେହକ) —୧ । ସେ କୌଣସି ବିଷୟ ଭାଗିରଥୀ ବେଦାଙ୍କର ଦେବ ବା ରହସ୍ୟରୁ ଜ୍ଞାନେ—**୧.** Conversant ଶକ୍ତିଚର with the secrets of a matter. , । ସେ ମେଦିଆ; ମେଦୁଆ ଗୁପ୍ତ ବିଷୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିପାରେ—**୨.** Detective; able to find out secrets. ବ—୧ । କୌଣସି ବିଷୟରୁ ଗୁପ୍ତ ଭାବରେ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିବା ପାଇଁ ନିୟମିତ୍ତ ତର; ଗୁପ୍ତତର—**I.** A spy । ମଧ୍ୟପୁ—**୨.** A go-between.

ଦେହୁଆ ପୁରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଗୁପ୍ତତର ଦ୍ୱାରା ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିବା—**Bheduā** Bheduā purā(re)ibā କରିବା—**୧.** To have an ଶକ୍ତିଚର ଲାଗାନ �investigation made through a spy. ମେଦିଆ ଲଗାନା—**୨.** କୌଣସି ବିଷୟର ଅଚରଣାଦ ପ୍ରତି ଗୁପ୍ତ [ଦେହୁଆ ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଅନୁରୂପ] ଭାବରେ ଦୃଷ୍ଟିଦେବା ପାଇଁ ଗୁପ୍ତତର ନିୟମିତ୍ତ କରିବା—**୨.** To employ a spy to watch the movements of a person.

ଦେହୁର—ସ. ବି—(ରଦ୍ଧ. ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ଦୂର) —ଦୁରୁଷ; ବଜ୍ର—**Bhedura** Thunder.

ଦେଦୋ—ପ୍ରାଣି (ସମଲୟର) ବଣ. (ଭୁଲ. ହି. ରଦା; ରଦ୍ଧ ରଦ୍ଧ)—Bhado** ମୋହା; ପୁଥୁଳ; ପୁଲକାୟ—Fat; corpulent.**

ଦେଦ୍ୟ—ସ. ବଣ (ରଦ୍ଧ. ଧାରୁ + କର୍ମ. ଯ) —ଦେହମାୟ—**Bheda** Penetrable; fit to be pierced through.

ଦେନେ(କୋ)ର—ପ୍ରାଦେ (ସମଲୟର) ବି—(ସ. ରତ୍ନପତ୍ର) —Bhene(no)i** ରତ୍ନପତ୍ର—One's sister's husband.**

ଦେବଳ—ଦେ. ବଣ (ସ. ବହୁଳ) —୧ । ବହୁଳ; ବିଭ୍ରୋ—**Bhebala** 1. Bewildered; enchanted. , । ସେ ବିଶ୍ଵଳ ସହଜରେ କଥାଗୁଡ଼ାକ ପାଥୋର ପକାଏ—**୨.** Prone

ବିହଳ ଭୋଲା ମେଲା to forget everything easily (ଦେବଳା, ଦେବଲୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଦେରିହା—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲୟର) ବିଶ—୧ । ଅକୁଳ; ସମାନ Bher-lihb ପରିବାର କରିଥିବା (କ୍ୟାନ୍) —**୧.** Out-casted, , । ବିଟାଳିଥ—**୨.** Taking food cooked by others irrespective of caste-consideration.

ଦେର(ରେ)ଣ୍ଡୋ—ଦେ. ବି (ସ. ଏବଣ୍ଡୋ) —୧ । ଗବଗୁ—**୧.** Bher(re)ṇḍā The castor oil plant. , । (ସ. ଭେରଣ୍ଡ ଭେରଣ୍ଡା ଘେରୁ) ଅଣ୍ଟିର କଲୁଆ—**୨.** A he-jackal. ଟଙ୍ଗୀ; ରଙ୍ଗୀ • । ହୃଦ୍ୟକୁଳୁ—**୩.** Ferocious animal.

ଗୀରିଡି ପ୍ରାଦେ (ଗଢ଼ାଇବ) ବି—ଶବ୍ଦରେ ବିକଟ ସର କରିବା ଅମଙ୍ଗଳସୂଚକ ପଣ୍ଡିତଶେ—A bird whose screeching at night forebodes evil

ଦେଶ—ଦେ. ବି—୧ । ଦେଶା; ଦେଶ—**୧.** Circuit. , ;
Bherā ଅଣ୍ଟେଦ୍ରି—**୨.** Some distance.
ଚକ୍ର ଚକ୍ର, ଫେରା • । ପାହୁଣ—**୩.** Step.

ଦେଶୀ—ଦେ. କି. ବଣ—୧ । ଦେଶୀ—**୧.** Making one Bherକ୍ଷେ circuit. , । ଅରୀଏ; ବଢ଼ାଏ; ଅଣ୍ଟେଦ୍ରି—
ଏକଚକ୍ର ଏକଚକ୍ର; ଏକଫେରା 2. For a distance.

ଦେଶି(ଶୀ)—ସ. ବି (ସ୍ତ୍ରୀ ଧାରୁ = ଶ୍ରୀ ଦେବା + ର; + ହି) —ରଣ Bheri(rī) ତକ୍ତୁ; ପଟଦ—War drum. ଦେ. ବି—
ତୁରୀ । ଦୁଃଖ; ବଢ଼ କାହାଳୀ—**୧.** A long trumpet. [ତ—
ତୁରହି, କରନାଳ ତୁପବ ଉଙ୍ଗଳେ ଦେଇବେ କାଳି ସକେଇ
ଦେଶ । ରଧାନାଥ. ଭାଗବତ ।] [ତ—ଦେଇର ସ୍ଵର ଅର୍ଥ
ଠାରୁ ତୁଳିଥ ରୂପାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଅର୍ଥ (ଦୁଃଖ) ପୁଅକ ଥିଲେ ।
ଦେଇରେ ଓ ବଜାଇରେ ଏହି ଶବ୍ଦ ସ୍ଵର ରୂପାରେ
ଅର୍ଥ(ପଦ୍ଧକ)ରେ ବ୍ୟବହୃତ ଦୁଃଖ ।] , । ଦେରୁ (ଦେଖ)
2. **Bheru (See).**

ଦେରୁ—ଦେ. ବି (ସ. ବିତ୍ତ) —ତିମାଛ ବର୍ଗର ମଧ୍ୟମାକୁଳ ବନ୍ୟ ତରୁ—
Bheru The Indian satin wood; Chloroxylon ଭେରୁ Swietenia. [ତ—ଏହି ଗନ୍ଧ ତେଣା, ଶୈତନାଗୟର ଓ ଘୋଡ଼ା, ମିରା, ଗିରିଆ, ମେରା ମଧ୍ୟମାକୁଳର ନାରସ ଅରଣ୍ୟରେ
ମ. ହଲଦା, ଦେଇଥ । ଏହା ତିମାଛବର୍ଗର
ତା. ମୁକ୍ତାତ୍ମା, ବରୁସ ଜନ୍ମେ । ଏହାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅରଣ୍ୟ ତରୁ
ତେ. ବିତ୍ତୁ; ବିତ୍ତୁତ୍ତା, ବିତ୍ତୁକୁସ] ବାଠ ପାଇବା, ସୁନ୍ଦର, ଲକ୍ଷ ଓ
ବିତ୍ତା, ବିତ୍ତୁତ୍ତେତ୍ତେ । ତିକୁଣ । ଏହାର ତେଲ ବାଟ
ଗଞ୍ଜାମ, ଗୋଖରିଶଳ ଧବଳ କୁଣ୍ଡରେ ଲଗାଇଲେ
ଉପକାର ଦୁଃଖ । ଏ କାଠ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭାର ସହିବାରୁ ଏଥୁରେ
ଲୋକେ ଅର୍ଥ ବରନ୍ତି । ଏ କାଠ କୁଣ୍ଡଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ତିକୁଣ
ଦୁଃଖ; କିନ୍ତୁ ବଢ଼ କାଠ ପ୍ରାୟ ପାହିଯାଏ (ପୋଗେନ୍ଦ୍ର);
ଏହି କାଠରେ ଘଣାର ଦ୍ଵାରା ମୁଖର ଦୁଃଖ । ଏ କାଠକୁ
କଲାଇଲେ ଏଥୁରୁ ଖୁବ୍ ଧୂମ ବାହାରେ (ହି. ଶ) ।]
ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଇର) ବି—ଚଟକା—ତଳିଥ ତଙ୍ଗ—
Flat-bottomed boat.

ବେରୁଆ—ପ୍ରାଦେ (ସମଲୟୁର) ହ—ବେରୁ (ଦେଖ)

Bheruāñi Bheru (See).

ବେରୁଣ୍ଡ—ସ. ବଣ (ସ. ଶ୍ର. ଧାରୁ)—ଭୟକଳ—Fierce. ୬—
Bherunda ଭର୍ତ୍ତାରଣ—Pregnancy; conception.

ବେରୁଣ୍ଡା—ସ. ବଣ—୧। ଦେବାବିଶେଷ—1. Name of a
Bherunda Goddess. ୨। ଯନ୍ତ୍ରି ବିଶେଷ—2. Name of
a female of the 'Jaksha' class of aerial
beings.

ବେରେଷା—ଦେ. ବଣ [ସ. ବେଷ—ଅନ୍ୟାୟ, ପାପ ବା କୁପଥ ଗମନ
Bhereshā (ଅପ୍ରେ) ବା ସ. ବେଶ—ଅଶ୍ଵର ରବ; ସେ ଅଶ୍ଵର
(ବେରେଷୀ—ଶ୍ଵେ) ରବପର ହସେ]—ରାଣ୍ଡ; କିରିଛ—Shame-
ଭ୍ରାତ୍ରୀଙ୍କୁ ଭାବରେ ବଢ଼ି ପାଇ କରି ହସେ ଓ କଥା କହେ
(ରେଷା—ଅନ୍ୟରୂପ) ତାହାକୁ ବେରେଷା କୁହାଯାଏ ।]

ବେରେଷାଗୀରି—ଦେ ବ—ନିର୍ଜିତା—Shamelessness.

Bhereshāgīri ଭାତ୍ରିମା ଭାତ୍ରିଗିରି
(ବେରେଷାପଣ[ପଣିଆ]—ଅନ୍ୟରୂପ)

ବେଳ—ସ. ବ (ସ୍ତ୍ର. ଧାରୁ+ଅଧିକରଣ- ର) —୧। ବେଳା (ଦେଖ)
Bhejā 1. Bhejā (see) ୨। (+କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ର) ମୁନି
ଖ୍ୟେଷ—2. Name of a sage. ବଣ—୧। (+
କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ର) ଶ୍ରୀ (ସ. ମେଦିନୀ)—1. Timid;
coward ୨। ଶୁନିଥ—2. Frightened; alarmed.
୩। କିପ୍ର; ଚଞ୍ଚଳ—3. Quick; agile; hasty
(Apte). ୪। ମୃଦୁ; ଅଜ୍ଞ (ମେଦିନୀ)—4. Illiterate;
ignorant. * ୫। ଶ୍ରୀର ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତ—6. Unsteady;
fickle [Apte]. ୬। ତେଜୋ—7. Tall [Apte]

ବେଲ—ଦେ. ବଣ [ସ୍ତ୍ର. ମିଳ, ଧାରୁ; ତୁଳ. ତା, ବେଲଗୁପା]—
Bhela ୧। କର୍ତ୍ତ୍ଵ; କୃତିମ—1. Artificial; counter-
feited; imitated. ୨। ଅଦ୍ରୁଦ୍ଧ—2. Impure. * ୩।
ଗୋପଯାହା, ଘ୍ୟାଯ ମିଶ୍ରିତ—3. Adulterated; alloyed.

[ଉ—ଭଲ ସୁନା ବୋଲି ଭବେ ସେ ବିଲସେ, ଭେଲ
ସୁନା ଚତୁରସ୍ତ୍ର ନିକଷେ । ରାଥାନାଥ. ଦରବାର ।] ବ—
ପାନ ୬। ସୁନା ଅଦିରେ ମିଶିବା ନିକୃଷ୍ଟ ଧାରୁ—1. Alloy;
ମିଲାନୀ, ଖାଦ୍ୟ base metals added to gold [ଉ—ଭଲ
ସୁନା ବୋଲି ଭବେ ସେ ବିଲସେ, ଭେଲ ସୁନା ଚତୁରସ୍ତ୍ର
ନିକଷେ । ରାଥାନାଥ. ଦରବାର ।] ଗ। କୃତିମ ପଦାର୍ଥ—
2. Artificial thing; a counterfeit. * ୪। ମନ
ମେକୀ ଦ୍ରୁବ୍ୟ ମିଶ୍ରିତ ପଦାର୍ଥ—3. Adulterated article,
ଜାଲୀରୂପଯା ୫। କାଳ୍ୟ ଟକା—4. Counterfeit coin.

ବେଳକ—ସ. ବ (ବେଳ+କ)—ବେଳା (ଦେଖ)—Bhejā (See),
Bhejaka [ଉ—ବଢ଼ିଲ କଥା ବେଳକରେ ମେଲକ ହୋଇବା
ନିଷ୍ଠେଜ ସଥା । ଉଚ୍ଚ. ବେଦେଷ୍ମାଶକାସ ।]

ବେଳ (ଲ,ଲେ)କା—ଦେ. ବଣ. [ସ. ବେଳ—ଶିପ୍(Apte); ଅଜ୍ଞ, ଶ୍ରୀ
Bhejā(l,i,le)kā (ମେଦିନୀ)] ୧। ଶ୍ରୀ—1. Stupid, ଶ୍ରୀ ସମସ୍ତ;
ଶୁନିଥ—2. Frightened. ୨। କତରୁତି; ବି-
ଭେଲକୀ କର୍ତ୍ତ୍ଵବ୍ୟବ୍ୟମୃତ—3. Bewildered; puzzled.
ମୈଚକ, ହଙ୍କାବକା, ମୟମୀତ (ଉ-କଳବ ଦାରି ଦେବା କେଳେ ନିପର
(ବେଳକା, ବେଳକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସବୁକୁ ଲଗଇ ହେଲକ । ବଜନାଥ.
ଭେଲକୀ ସମରତରଙ୍ଗ) ୪। ମୋହତ—4. Enchanted ବ—
ପଦାର୍ଥାହଠ ୫। ବିକର୍ତ୍ତ୍ଵବ୍ୟବ୍ୟମୃତା—1. Bewilderment.
ନଜରବନ୍ଦୀ ୬। (ସ. ବେଳ—ନିବୋଧ, ଯାହା ଦର୍ଶକକୁ ନିବୋଧ-
ପର କରୁଥିବା) —କୁହୁକ —2. Jugglery; magical
trick, (ଉ-ଦେଖିଲେ ମନେ କାଗେ ମନନ ବେଳକ, କୃଷ୍ଣବିଦ. ମହାଭାରତ ଅଥ ।) ୭। ଖୋଲ; ସଂକ୍ଷାଲେପ—
3. Loss of one's s̄ēs̄es.

ବେଳକା—ପ୍ରାଦେ (ସାଜପୁର) ବଣ—ବେଳକା (ଦେଖ)

Bhejākā (See)

ବେଳକା କରିବା—ଦେ. କି—୧। ବିକର୍ତ୍ତ୍ଵବ୍ୟବ୍ୟମୃତ କରିବା; ବିକ-
ରିବା—Bhejākaribā ରୁକ୍ତି କରିବା—1. To bewilder.
[ବେଳକା ଲଗା(ଗେ)ରବା—ଅନ୍ୟରୂପ] , ୨। ମହିମା କରିବା—
ଭେଲକୀ ଲାଗାନ ୩. ଶୁନିଥ କରିଦେବା—
ମୟମୋତ କରିବା ୩. To frighten a person out of
his wits.

ବେଳକା ମାରିଯିବା—ଦେ. ବ—ବିକର୍ତ୍ତ୍ଵବ୍ୟବ୍ୟମୃତ ଦେବା; ଶୁନିଥ
Bhejākā marijibā ଦେବା—Being bewildered or
alarmed.

ବେଳକା(କି) ହେବା—ଦେ. କି—୧ ମୁଗ୍ନ ଦେବା; ମୋହତ ଦେବା—
Bhejākā(ki) heba ୧. To be enchanted.
ଭୋଲ(ବିଶ୍ଵଲ) ହେଯା ୨। ଧନକ ଦେବା; ବିକରୁତି ଦେବା—
ବିଶ୍ଵଲହୋନା; ସରତାନା ୨. To be bewildered or
puzzled.

ବେଳକ ଦେଖା(ଶେ)ରବା—ଦେ. କି—କୁହୁକ ଦେଖାଇବା—
Bhejākī dekhā(khe)ibā To exhibit jugglery.

ଭେଲକି ବାଜି—ଦେ. ବ—ବେଲ ବାଜି (ଦେଖ)—
Bhejākī bājī Bhoja bājī (See)

ଭେଲକି ବାଜୀ ନଜରବନ୍ଦ; କ୍ଷାତ୍ରାଥି
ଭେଲ ମିଶା(ଶେ)ଇବା—ଦେ. କି—ବିଶ୍ଵକ ପଦାର୍ଥଙ୍କ ନିକୃଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥ
Bhela misā(shē)ibā ମିଶାଇବା—To adulterate base
ଭେଲ ମିଶାନ things with superior ones,
ଖାଦ୍ୟ ମିଶାନା

ଭେଲା—ଦେ. ବ (ସ. ବେଲ; ବେଳକ)—୧। ପ୍ଲବ; ଭାବୁପ; ନଦୀ-
Bhejā ଅଦ ପାର ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଭୟମାନ କାଣ୍ଡାଦ—
ଭେଲା ୧. A raft; a float. (ଉ—ଧର ଦୁଇ-ପାଦତତ୍ତ୍ଵବ୍ୟମୃତ
ବେଲା; ମେରା ଭେଲା । ମଧ୍ୟୁଦନ. ସଙ୍ଗାତମାଳା ।) ୨।
ପ୍ରାନାନ୍ତ୍ରଭକୁ ନିଅନ୍ତିକା ପାଇଁ କାଠ ବାତ୍ରୀଶାଶବଦିର ପଟାଳ

—2. A number of timbers or bamboos tied into a raft for the purpose of being carried to a distance on the water.— । ନାଥାଦ ପାର ହେବାର କୌକା—3. Boat; means of crossing a river. (ତୁ—ମୋ ତାତ୍ତ୍ଵରେତା ଧର କାମନା ପାର । କୃଷ୍ଣବିଂଦୁ ମହାଭାବତ ବତ ।) ♀ | ଗୋଟି; ସତ୍ତ୍ଵ—4. Cluster; multitude. * | (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌକା; ବନ୍ଧବାର ଭିପାୟ—5. (figurative) Means of livelihood. ♀ | ଅଶ୍ରୁପୁର—6. Refuge.

ବେଲ—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ିଜାତ, ସମଲପୁର) ବି—ଶିଖୁଳା; ଶୁଦ୍ଧାଦିର ମେଞ୍ଚ—Lump; clod (of molasses). ବି—
Bhelā — । ସତ୍ତ୍ଵ—1. Fine. ♀ | ଅସୁନ୍ଦର—2. Ugly. (ତୁ—ମୁହଁଛ ସୁନ୍ଦର ଦେବତା ହେଲ । ତଣ ।) ♀ | ପେଣ୍ଠି—3. Flat. ଗ୍ରା (ଇତର) ଅ—ଭଲ (ଦେଖ)
Bhalā (See)

ବେଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କି (ସ. ମିଳନ; ମେଳନ)—୧ |
Bhelā(l)e)ibā ବହୁଲୋକଙ୍କୁ ମେଳାଇବା; ବହୁଲୋକଙ୍କୁ
ଜୁଡ଼କରା ଏକଟ ବରିବା—1. To cause many
ଇକହା କରନା people to assemble; to collect
ମାତାନ ମଧ୍ୟକାରୀ କୌଣସି
ମାନାନ ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ମତାଇବା—2. To
cause people to form a company or
association to do a work.

ବେଲା ବାନ୍ଧିବା—ଦେ. କି—୧ | ନାଥାଦ ପାରହେବା ପାଇଁ ବେଲା
Bhelā bāndhibā ଉଥର କରିବା—1. To make a
ଭେଲାରୀଧା raft. ♀ | (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ
ବେଲା ବାନ୍ଧିବା ସାଧନାର୍ଥ କୌଣସି ଭିପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରିବା—
2. (figurative) To pursue or have
recourse to a means to accomplish an
object. (ତୁ—ହର ନାମକୁ ବାନ୍ଧିଥିବୁ ବେଲା ।
ତଣ ।)

ବେଲା ବୁଡ଼ିବା—ଦେ. ବି (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସମ୍ବନ୍ଧାଶ ଘଟିବା—
Bhelā burdibā (figurative) Being overtaken
ଭେଲା ଡୁବା by ruin. (ତୁ—ନଈକା ନାୟିକା ହେଲେ
ବେଲା କୁବନା ବୁଡ଼ିବ ବେଲା । ରଙ୍ଗ. କେବେଦ୍ଧୁଷବିଲାସ ।)
(ଦେଲା କୁଡ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ବେଲା ବେଲା—ଦେ. କି. ବି—୧ | ପଞ୍ଚ ପଞ୍ଚ ହୋଇ—1. In
Bhelā bhele groups; in shoals. (ତୁ—ବୁଲ
ଦଲ ଦଲ ଯାଗ କୁଣ୍ଡେ ପଢ଼ିବା ବେଲା ବେଲା । କୃଷ୍ଣବିଂଦୁ
ମୁଣ୍ଡକେମୁଣ୍ଡ, ଦଲକେଦଲ ମହାଭାବତ ଅବ ।) ♀ | ପଲ ପଲ;
ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ—2. In herds. (ଯଥା—ଜଳମାଳ
ନରରେ କୁମ୍ଭର ଗୁଡ଼ାକ ବେଲା ବେଲା ହେଉଥାଆନ୍ତି ।)

ବେଲି—ପ୍ରାଦେ (ଯାଇପୁର) ବି—ବେଲି (ଦେଖ)—Beli (See)
Bheli ଦେ. ବି—ବେଲିଗୁଡ଼ (ଦେଖ)—Bheligurda
(See)

ବେଲିଆ—ପ୍ରାଦେ (ଯାଇପୁର) ବିଶ. ସୁ—ବେଲିଆ (ଦେଖ)
Bhelia ବେଲିଆ (See)

ବେଲିଆ—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ସାମର୍ଥ୍ୟ—
Bhelia Strength.

ବେଲି ଗୁଡ଼—ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର କାଠୁଆ ଗୁଡ଼; ପିଣ୍ଡାକୁତ କରି
Bheligurda ଯରୁଥିବା କାଠୁଆ ଗୁଡ଼—Solid molasses
(ବେଲେଇଗୁଡ଼, ବେଲେଇଗୁଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପାଟାଲୀଗୁଡ଼ ମେଲିଗୁଡ଼

ବେଲିଙ୍ଗି—ପ୍ରାଦେ (ଯାଇପୁର) ବି—ବେଲି (ଦେଖ)—Beli (See)
Bhelingi (ଯଥା—ସେ ବେଲିଙ୍ଗି ବାହାର କରୁଛି) ଦେ.
ବି—ବେଲିଙ୍ଗି (ଦେଖ)—Belingi (See)

ବେଲୁ—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବି (ଭୁଲ ସ. ବେଲକ)—ଭିପାୟ—
Bhelu Means; resources.

ବେଲୁଆ—ପ୍ରାଦେ (ସମଲପୁର) ବି (ସ. ଭକ୍ଷତବ; ଭୁଲ ହି. ଭଲାକି)
Bheluā (See) —ଭଲାକି—Marking nut.

ବେଲୁଆ ବାଇଗଣ—ଦେ. ବି—ଅଛି ବଢ଼ ପାଲୁଆ ବାଇଗଣ—Big
Bheluā bāigana brinjals grown on silted
[ବେଲେ(ଲେ)ଇ]ର ବାଇଗଣ—ଅନ୍ୟରୂପ] lands.

ବର୍ଡବେଣୁମ, ପାଲବେଣୁମ ବର୍ଡବେଣୁମ

ବେଲୁ(ଲୁ)ପେ ଏ ବଲ (ରତ୍ନାଦ)—ବେଦେ. ବି (ଇଂ. ଭଲୁଥୁ
Shelu(lyu)pe-e bal (etc) ପେଏଲୁ)—ର. ପି. ରତ୍ନାଦ
(ଦେଖ)—Bhi. pi. etc (See)

ବେଲେ(ଲେ)ଇ ଆୟ୍ୟ—ଦେ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ବଢ଼ାମ—A species
Bhele(lo)i īamba of mango, generally big in size.
ବଡ ଆସ୍ତି [ଦ୍ର—ବେଲ ପହକୁ ହେଲେଇ ଯେହି ଗନ୍ଧ ହେବ, ଏହି
ବଡ଼ ଆମ ତାତିଯ ଅମ୍ବର ସେହିପର ଗନ୍ଧ ହେବାରୁ ହକ୍କ ନାମ
ଦିଆ ଯାଇଥିଲା ।]

ବେଲେରି—ଦେ. ବି—ଶୋରଧାର ଦସିଣ ପଣ୍ଡିମ ସୀମାରେ ଅବସ୍ଥିତ
Bheleri ପକ୍ଷତ; ଭଲେର ପାହାଡ଼—A hill in the south-
west of Khurda.

ବେଶରିଆ—ପ୍ରାଦେ (ସମଲପୁର) ବିଶ. ସୁ—(ସ. ବେଶରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)—
Bhes-riā ଦୋଷ; କୁଣ୍ଡ ଗମନ; (ଅପ୍ରେ)—୧ | ଅଣ୍ଣିଲ—
(ବେଶ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Vulgar; indecent. , 2. କିର୍ତ୍ତି—
2. Shameless.

ବେଶରିଆ କଥା—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲପୁର) ବି—୧ | ଅଣ୍ଣିଲ ବାକ୍ୟ—
Bhes-riā kathā 1. Vulgar or coarse or indecent
words. , 2. Vulgar language.

**ବେଶ—ଦେ. ବି. (ସ. ବେଶ)—୧ | ବେଶ; ପୋଷାକ—1. Dress.
Bhesa , 2. ସାକସତ୍ତା—2 Toilette. , 3. ଚେହେରା—
ବେଶ ମେହା 3. Appearance.**

ବେଶ(ଶେ)ଡା(ଗ) — ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ (ସଂ ଭୃକୁ)—୧। କଦର୍ମ୍ୟ; Bheśa'sh(e)rda(tā) କୁଣ୍ଡିତ—୧. Ugly. , । ମନୋ—[ବେଶ(ଶେ)ଡା(ଗ) — ସ୍ଥା] 2. Slovenly; slatternly. ଭେସରା • । ବେଶେଶ; କର୍ଲହ; ନିଳଠ—୩. Shameless. ମହା, ଫୁହର ୪। ଅଶ୍ରୀଳ—୪. Indecent.

ବେଶ ବଦଳା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କି—କିନ୍ତୁ ରୂପ ପରବର୍ତ୍ତନ Bheśa badala(je)ibā କରିବା—To assume a disguise; to put on a mask; to change one's dress.

ବେଶର—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲୟର) ବିଶ. (ସ. ଭୃକୁ)—Bheśar ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ; ଅଶ୍ରୀଳ; ଲକ୍ଷାମୁକ—Shameless; impudent; vulgar.

ବେଶର—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ବେଶର ଗୁଣ—A kind of Bheśara ornament for nose. (ଛ—ମଣିଲ କନର୍ପ ନିଳ କେବୁର, ବ ସ୍ଵଭବ ନାସାପୁଟ ଭେଷର । ଭଣ୍ଡ ଲବନ୍ଦବଗ୍ର ।]

ବେଶ (ଖାରୁ)—୧—୧। ରୟ କରିବା—୧. To fear; to dread Bheśh (root); (Apte). ୨। ରୟ ପାଇବା; ଖାରୁ ହେବା— 2. To be frightened.

ବେଶ—ସ. ବ (ଦେହ ଧାରୁ+ଭବ. ଅ) —ରୟ—Bhesha

ବେଶଜ—ସ. ବ (ଦେହ=ରୟ; ସେଇ ରୟ+ଜ ଧାରୁ=ଜୟ କରିବା

Bheshaja +ଅ; ଯାହା ସେଇ ରୟରୁ ଜୟ କରେ)—୧। ଔଷଧ—୧. Medicine. ୨। ସେଇରୁ ମନ୍ତ୍ରାବ୍ୟକ ଆସରେ କରିବା ପାଇଁ ନିପୁଣ୍ଟ ମହ ଯତ—୨. A spell against a disease (Apte). • । ଏକ ପ୍ରକାର ସଙ୍କଷ—୩. A kind of fennel (Apte).

ବେଶକାରୀର—ସ. ବ (ଶ୍ରୀ ଚର୍ଚୀ)—ପୋଟଳ ବଣିଆର ଦୋକାନ; Bhesajāṭīgṝra ଯେଉଁ ଦୋକାନରେ ଔଷଧ ବିକି ହୁଏ—An apothecary's shop. ସ. କଣ—ଅସ୍ରେଗ୍ୟକାରୀ—Curative (Apte).

ବେଶକାଙ୍ଗ—ସ. ବ (ପଷ୍ଟି ଚର୍ଚ; ବେଶକ+ଅଙ୍ଗ)—ଔଷଧର Bheshajāṅga ଅନ୍ତିପାନ—Anything taken as a vehicle with a medicine.

ବେଶଜ୍ୟ—ସ. ବଣ (ବେଶକ+ଯ) —ଅସ୍ରେଗ୍ୟକାରୀ—Bheshajya Curative (Apte),

ବେଷ୍ଟା—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶର) ବ, (ଭୁଲ. ବ. ବେଷ୍ଟା, ସ. ବ୍ୟସ୍ତି)—Bhestā ତାପ ବାଷିବା ବେଳେ କୌଣସି କାରଣବଶତଃ ତାପ ବମ ହୋଇଯିବା ବିମା ଜଣକର ଅଂଶ ଅନ୍ୟର ଭୁଗରେ ପଡ଼ିବା—The missing of one's card or confusion of cards at the time of distribution after shuffling.

ବେଷ୍ଟା କରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶର) କି. (ଭୁଲ. ବ. ବେଷ୍ଟା କରିବା)—Bhestā karibā ତାପକୁ ଗୋଲାଇ ଦେବା—To shuffle cards.

ବେଷ୍ଟା ହେବା—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶର) କି (ଭୁଲ ବ. ବେଷ୍ଟା ହେଷ୍ଟା)—Bhestā hebṣṭa (ତାପ) ଗୋଲା ହୋଇଯିବା—To get confused (said of playing cards).

ବେଷ୍ଟା (ରେଷିଟ) —ଦେ. ବ ଓ ବିଶ—ରେଷ ଶା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Bhaiñshā (etc) Bhaiñshā etc. (See)

ବେଷ୍ଟା(ଶ୍ୟ) —ସ. ବ (ରଖା + କୁତାର୍ଥେ ବା ସମ୍ମାର୍ଥେ. ଅ)—Bhaiksha(kshya) ୧। ରଖାଇବୁ ବସୁଷମ୍ଭୁ—୧. Things got by begging; alms. , । ରଖାଇବି— 2. Mendicancy (Apte). ସ. ବିଶ. ପୁ—ରଖାଇବା—Living on alms.

ବେଷ୍ଟା ଚର୍ଯ୍ୟ(ର୍ଯ୍ୟା) —ସ. ବ (ବେଷ୍ଟା+ରଖ ଧାରୁ+ଭବ. ଅ; +ଅ) —Bhaiksha charjya(jyā) ୧। ରଖାଇବି ଅବଲମ୍ବନ—

ବେଷ୍ଟା ଚର୍ଯ୍ୟ } — 1. Living by begging; ବେଷ୍ଟା ଜାତକା } ଅନ୍ୟରୂପ taking to alms; beggary. ବେଷ୍ଟା ବୁଝ , । ହାରେ ହାରେ ରଖା ମାଗି ବୁଲିବା—2 Going about from door to door begging alms (Apte).

ବେଷ୍ଟା ଜିବି—ସ. ବିଶ. ପୁ (ବେଷ୍ଟା+ଜିବ ଧାରୁ+ରନ୍ଦ; ୧ମା. ୧ବ) —Bhaiksha jibī ରନ୍ଦକ—Beggar, (ବେଷ୍ଟା ଜିବି—ସ୍ତ୍ରୀ)

ବେଷ୍ଟାକୁଳ—ସ. ବ—ଯେଉଁଠାରେ ବହୁ ଲୋକଙ୍କୁ ରଖା ଦିଅଯାଏ—Bhaikshākula Almonry; a place where alms are distributed.

ବେଷ୍ଟକ—ସ. ବ (ରନ୍ଦକ+ସମ୍ମାର୍ଥେ. ଅ) —ମୁଢିଏ ରନ୍ଦକ—Bhaikshuka A number of beggars (Apte). (ବେଷ୍ଟକ —ଅନ୍ୟରୂପ)

ବେମ—ସ. ବିଶ (ସ୍ତ୍ରୀ+ଅ)—ସ୍ତ୍ରୀମ ସମରୀୟ—Relating to Bhaīma Bhima. ସ. ବ, ପୁ. ସତ୍ତା ଉଗ୍ରସେନ (ହିନ୍ଦୀ ଶବ୍ଦ) —King Ugrasena.

ବେମସେନ(ନ୍ୟ) —ସ. ବ. ପୁ (ସ୍ତ୍ରୀମସେନ+ର; ସ)—Bhaīmaseni(nya) ସ୍ତ୍ରୀମସେନଙ୍କ ପୁତ୍ର—A son of Bhimasena (Apte).

ବେମୀ—ସ. ବ. ଶ୍ରୀ (ସ୍ତ୍ରୀମ=ସ୍ତ୍ରୀମସେନ ଶକା+ଅପତ୍ୟର୍ଥେ ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ. Bhaimī ଶକା)—୧। ନଳପୂରୀ ଦମ୍ୟନୀ—1. Damayanti, the daughter of king Bhima. , । ସ୍ତ୍ରୀ ଏକାଦଶୀ; ମାଘମାସ ଶୁକ୍ଳ ଏକାଦଶୀ—2. The 11th day of the bright fortnight of Māgha. ସ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—ବେମୀ ସ୍ତ୍ରୀଲଙ୍ଘ—Feminine of Bhaimī.

ବେସ୍ତା—ଦେ. (ହନ୍ତରୁ ଅନ୍ତକୁତ) ଅ (ସ. ଭୃତୀ)—ହେ ଭୃତ !—Baijya ଭାଇ ମୈୟା Oh brother !

ବେରବ—ସ. ବ. ପୁ (ସ୍ତ୍ରୀମ + ଅ)—୧। ମହାଦେବଙ୍କର ଉପ୍ରାନ୍ତ ବେରବା ଅଶ୍ଵାନ୍ତିର୍ଣ୍ଣ (ସଥା—ଅସିତାଙ୍କ, ବୁଝ, ବଣ୍ଣ, କୁତ୍ତ, (ବେରବ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଭୁନ୍ଦି, କୁପିତ, ଭୁଷଣ, ସବାର)—୧. Eight terrible forms of God Siba. [ବ୍ରୁ—ସେହି

ସମୟରେ ଅଜକ ଗୁଣସ ସଙ୍ଗେ ମହାଦେବଙ୍କର ସୁତ ଦେଇ
ସେହି ସମୟରେ ଅନକର ଗଦା କାଳ ମହାଦେବଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ
ବର ଚରୁଢା ହୋଇଗଲ, ସେଥିରୁ ବଲୁଧାର ବହିଲ; ସେହି
ବଲୁଧାରୁ ପାଞ୍ଚ ଦେଇବ, ଉପର ଦେଲେ । ବୋଣସି
ତୌଣସି ଧୂରଣ ମନରେ ଦେଇବଙ୍କ ସର୍ବା ର୍ତ୍ତା— (ସଥା—
ମହାଦେଇବ, ସହାର ଦେଇବ, ଅସିତାଙ୍କ ଦେଇବ, ବୁରୁ
ଦେଇବ, କାଳ ଦେଇବ, କ୍ଷୋଧ ଦେଇବ, ଗୁରୁତ୍ଵ
ଦେଇବ, ଚନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ର ଦେଇବ । ମହାନ୍ତରରେ ଏମାନଙ୍କ
କାମ ଅସିତାଙ୍କ ଦେଇବ, ବୁରୁ ଦେଇବ, ଚଣ୍ଡ ଦେଇବ,
କ୍ଷୋଧ ଦେଇବ, ଉନ୍ନତି ଦେଇବ, କପାଳ ଦେଇବ,
ସୁଷଣ ଦେଇବ, ସହାର ଦେଇବ । ଗାନ୍ଧିକମାନେ
ଦେଇବମାନଙ୍କ ବିଶିଷ୍ଟରୁପେ ଉପାସନା କରନ୍ତି—
ହ. ଶ. । ଦେଇବମାନଙ୍କ ଉତ୍ସତି ସମକେ ଆର ଏକ
ଉପାସନାନ ପାଇଁ ପାଠ ପଦ ତଳେ ଢୀକା ଦୃଷ୍ଟିବ୍ୟ;
ରେଖାପଥମୀ ଦିନ କବାଟରେ ଓ କାନ୍ତରେ ତିହିବ ଦେଇବ
ଦୂର୍ତ୍ତି ଏକପଦ ବିଶିଷ୍ଟ ଅଟକି; କାଶିରେ ଦେଇବଙ୍କ ମନ୍ଦର
ଆଛି ଓ ଏଠାରୁ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଯିବା ଯାଶିମାନଙ୍କ ସେତାର
ପଣ୍ଡମାନେ ମୟୁରପୁର ବିଡାରେ କାମମାତ୍ର ପ୍ରଦାର କରନ୍ତି]
, । ମହାଦେବ; ଶିବ—2. Siba. * । ନଦିଶ୍ରେଷ୍ଠ—
3. Name of a river. । ରାଗଶ୍ରେଷ୍ଠ; ହିନ୍ଦୁ
ସଙ୍ଗିତର ଗୀତ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ; ମାଳବ ରାଗ—
4. Name of one of the six musical airs
of the Hindus. [ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ମନରେ ଏହା
ଗୀତ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ । ଏହାର ଗାନ ସମୟ ଶବ୍ଦ ବରୁ,
ବନବାର ଓ ପ୍ରତଃକାଳ ଅଟେ । ଏହାର ଶରୀର, ସଥା—
ଦେଇବା, ଦେଇବା, ମଧ୍ୟମାଧ୍ୟ, ସିଙ୍ଗବ ଓ ବଗାଳୀ । ଏହା
ହାସ୍ୟରସର ରାଗ] * । ଉତ୍ସକର ରୂପ—5. Terrible
form. । ତାରାବଜୀ ଗର୍ଭରେ ଶବ୍ଦ ତାରାବଜୀରୁ ଜାତ
ପୁରୀ—6. The son of Siba born of Tarabati.
(ତ୍ରୀ—ବହି ଶତର ପଳକ ଅସୁର ଦେଇବ—ରଙ୍ଗ-
ଦେଇବପୁରସକିଲାସ ।) । ଗୀତ ପଦକ (ହ. ଶ)—
7. Terrible noise. । କାବ୍ୟରେ ଉତ୍ସକର
ରସ (ହ. ଶ)—8. The terrific sentiment
in literature, । ନାଗବିଶ୍ରେଷ୍ଠ (ହ. ଶ)—
9. Name of a mythological serpent. । ।
ଯେଉଁ ତାହିବ ମହିରାପାନ କରୁ କରୁ ବମନ କରନ୍ତି (ହ.
ଶ)—10. A Tantric worshipper who
vomits while taking wine. । । ସଙ୍ଗିତର
ଚାଲିଶ୍ରେଷ୍ଠ (ହ. ଶ)—10. Name of a musical
measure. । ଦେ. ବ. ସୁ—ଲୋକଙ୍କ ଦିଅଶିବା
କାମ—A name given to males. ହ. ଶିଶ—
* । ଉତ୍ସକର—1. Terrible; frightful. ,
ଦୁଃଖାତ୍ମ—2. Miserable (Apte). * । ଭୁମକାର
(ହ. ଶ)—3. Of frightful sound or roar.

ଦେଇବ ଘାଟୀ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଗଣୋତ୍ତାରୁ ଉତ୍ତରକୁ ଶିବାର
Bhairaba ghāṭī ଘାଟୀ—A Himalayan mountain
ଭୈରବ ସାଠି [ଦ୍ର—ଏହା ୧୧୦୦ ପୁଣ୍ଡ ଉତ୍ତରେ ଅବସ୍ଥିତ ।]
ଦେଇବ ଯାତନା—ସ. ବ (ମ. ପ. ଲୋ; ଦେଇବଙ୍କ ପ୍ରଦର ଯାତନା)—
Bhairaba jātana କାଶିରେ ମୁଖ୍ୟମ କରିବା କଥିଲୁ
କାଶିର ଦେଇବଙ୍କ ମନ୍ଦରରେ ଦିଅଶିବା ଶାଶ୍ଵରିକ ଦଣ୍ଡ
(ଦେଇପଦାର), ସହିଦାର ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅମ୍ବା ପରମାମ୍ବାରେ
କାଳ ଦେବା ପାଇଁ ଦିଅଶିବକୁ ଶୁଣି ଲାଭ କରେ ବୋଲି
ହିନ୍ଦୁମାନେ ବିଶାସ କରନ୍ତି—A sort of purifica-
tory physical torment (e. g. caning) or
penance inflicted by Bhairaba on those
who die at Benares to make their spirits
fit for absorption into the Supreme Spirit.
। ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଯାତନାକେ କାଶିର ଦେଇବଙ୍କ ମନ୍ଦରକୁ
ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଯାଅନ୍ତି ସେତାର ପଣ୍ଡମାନେ ସେମାନଙ୍କ
ପିଠିରେ ମୟୁରପୁରରେ ବକା ହୋଇଥିବା ବିଭାବେ
କାମମାତ୍ର ପ୍ରଦାର (ଦେଇବ ଯାତନା) ଦିଅନ୍ତି ।]
ଦେଇବ ସାଧୁକା—ଦେ. କ—ତାହିବ ମନରେ ଦେଇବଙ୍କ ଅଶ୍ଵକା
Bhairaba sādhibhāକ କରିବା—To worship the Bhai-
ଭୈରବ ସାଧୁକା ଦେଇବ ଏକଗୋଡ଼ିକା ହୋଇଥିବାକୁ ଏ ସାଧନାରେ
(ଦେଇବ ସଧା[ଧେ]ରବା—ଅନ୍ତରୂପ) ଏକପାଦରେ ଠିଆ
ହୋଇ ଦସ୍ତଖଳକ କରନ୍ତି ।]
ଦେଇବା—ସ. ବ. ଶ୍ରୀ (ଦେଇବତ୍ତାଶ୍ରୀ. ଶ)—୧ । ଦୁର୍ଗା; ସତ୍ତା—
Bhairabi 1. Wife of Siba., । ଦେଇବାନୁତ୍ତା ଦେଇବ-
ଶ୍ରେଷ୍ଠ—2. Name of a goddess accompanying
Bhairaba. [ଦ୍ର—ଦେଇବାକର କେତେବେ
ମୂର୍ତ୍ତି କରି ହୋଇଅଛି; ସଥା—ନେତ୍ର ଦେଇବା; କୋଳେଶ
ଦେଇବା; କୁତ୍ର ଦେଇବା; ନିତ୍ୟ ଦେଇବା; ତେଜଳ୍ପ
ଦେଇବା—ହ. ଶତସାଗର ।] * । ଶରୀରିଶ୍ରେଷ୍ଠ—
3. Name of a secondary musical air.
[ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ମନରେ ଦେଇବା ଶରୀରି ଦେଇବର
ଶବ୍ଦ ଶରୀରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଏ ଶରୀରି ଶବ୍ଦ ବରୁର
ପୁରୁଷରେ ଗେଯ । ଏହା ସପ୍ରସରିବିଶିଷ୍ଟ ଓ ଅନ୍ଧର ରାତିର
ବୋଟ ସବ କୋମଳ—ହ. ଶ ।] * । ଶୈବା ସନ୍ଧ୍ୟାବିନୀ—
4. A female ascetic devoted to Siba.
* । ଦଶ ମହାବିଦ୍ୟାର ଏକତମା; ଶମୁଣ୍ଡ—5. One of
the 10 forms of Pārbati. । । ନାମିଶ୍ରେଷ୍ଠ—
6. Name of a river. । ଦୁର୍ଗାପୂରକାରେ ଦୁର୍ଗା-
ରୂପେ କବିତା ଦ୍ଵାଦଶ ବିଶ୍ୱା କର୍ମା—7. A girl of
12 or a young girl representing the
goddess Durgā at the Durgā festival
(Apte).

ଭେଦବୀ ଚକ—ସ. ବ—ତଥ ଶାଖ କୁଲାର୍ତ୍ତିବ ମରରେ ଯେଉଁ ତନ ବା
Bhairabi chakra ତଥାଧକ ମଣ୍ଡଳୀ ମଧ୍ୟରେ ବସି ପଞ୍ଚମବାର

ସାଧନ କରୁଥାଏ—A circle of tantric worshippers sitting in which tantric devotees perform the ritual of 'Pancharaksha'.

[ଦ୍ୱ—ଯେଉଁ ଅଛି ତାହିବ ବାମ ମାର୍ଗ ସାଧକମାନେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ତଥ ଓ ନନ୍ଦିତରେ ଦେବୀ ପୂଜାର୍ଥ ଏକବି ହୋଇ ଏକ ତନ ବା ମଣ୍ଡଳରେ ବସି ପଞ୍ଚମବାର ସାଧନ କରନ୍ତି ତାହାରୁ ଭେଦବୀଚକ ବୋଲୁଥାଏ । ଏଥରେ ସମ୍ମିଳନ ସାଧକମାନଙ୍କର ବଣ୍ଣିଶ୍ରମ ଅଛି ଦେବର ବିରୁଦ୍ଧ ଉତ୍ସାହାଏ ନାହିଁ ।] ଦେ. ବ—୧ । ଦୟକର କୁଟ; କୁଟ ତନ—

ଭୈରବୀ ଚକ 1. A puzzling snare or trick; deep
ମୈରୀ ଅନ୍ତିମ conspiracy. , । (ବ୍ୟକ୍ତି) ମର୍ଦ୍ଦିଆ ମଦ୍ୟପ

ଗୋଟୀ—2. (Ironical) A company of
merry drinkers.

ଭେଦବେ—ଦେ. କ. ବ—(ସ. ଭେଦବ) —୧ । ଭୁଷଣବୃପେ—
Bhairabe 1. Terribly. , । ଅତି ଭୟପୂର୍ବକ

ଭୁରୋଧରେ—2. Tremendously loudly.
ଭ—ଭୂଷଣ ଇଣିତେ ଭେଦବେ ବାଜିଲ ସଙ୍କେତ ଦେଖି
ସାଧାନାଥ, ଭୂଷା ।)

ଭେଦବେଶ—ସ. ବ (ପ୍ରଣ୍ଟି ଚତୁର୍ବିରାମ) —ମହାଦେବ; ଶିବ—
Bhairabesa Siba.

ଭେଦ—ଦେ. ବ—ବହର (ଦେଖ) —Bahira (See)
Bhaira ପ୍ରାଦେ—(ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ତୋଢିମାଝ—

A kind of tubular fish.
ଭେଦଜ—ସ. ବ—(ରଷକ+ଅ) —୧ । ଔଷଧ—1. Medicine.

Bhaishaja , । ଚିକିତ୍ସା—2. Medical treatment,
" । ରଷକ ସ୍ଵତ—3. The son of a physician.

ତ । ଲକ ପଣୀ (ହୁ. ଶ) —4. The quail (bird)
(Apte). , । ଭେଦବୀକ ଶିଷ୍ୟ ବା ଶ୍ରୀ (ହୁ. ଶ) —

5. A disciple or student of a physician.

ଭେଦଜ୍ୟ—ସ. ବ—(ଭେଦଜ+ଯ) —୧ । ଅୟୁର୍ବେଦୀୟ ତତ୍ତ୍ଵକ—
Bhaishajya 1. A physician. , । ଔଷଧ—2.

Medicine. , । ଔଷଧର ଉପକରଣ—3. Materials or herbs used in medicine. , । ଚିକିତ୍ସା—4. Medical treatment (Apte)

, । ଔଷଧବାର ବେଗମୁକ୍ତ କରବା ଶୁଣ—
5. Curative power (Apte).

ଭେଦଜ୍ୟ ଦର୍ପଣ—ସ. ବ—ଅୟୁର୍ବେଦୀୟ ତତ୍ତ୍ଵକ ପ୍ରକରଣ—
Bhaishajya darpana Name of a work on the

(ଭେଦଜ୍ୟ ରହାବଳୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Ayurvedic system
of medicine.

ଭେଷଜେନ୍ଦ୍ରିୟାଳ—ସ. ବ—ଯେଉଁ ବିଗ୍ରହରେ ଔଷଧ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁ—
Bhaishajyodhana ତମ୍ଭେ ଉଭିଦ ମାନ ଥାଏ—A garden
containing medicinal plants or herbs.

ଭେଷଜୀ—ସ. ବ. ଶୀ—(ଶୁଷ୍କ + ଅପରାଥେ. ଅ+ଶୀ. ର)—
Bhaishmaki ରୁକ୍ମିଣୀ—Rukmini,

ଭୋ—ଦେ. ବ—(ସ. କୁରୁ) —ପ୍ରାଚୀନ ମନ୍ଦିରର ଉତ୍ତି ଗାହରେ ଉତ୍ତିଶ୍ଵର—
Bho ଚିତ୍ରକଣେ—Pictures like coat of arms engraved on the walls of ancient temples.

ଅ—(ସମୋଧନ) ହେ; ଅହେ; ହୋ; ଅହେ—
(Interjection) Oh. [ତୁ—ଏ ହର ତରତ ବଣ୍ଣିକ,
ରୋ ମୁନ ସାବଧାନେ ଶୁଣ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]

ଦେ. ଅ—(ଧୂନ୍ୟନ୍ତିକରଣ) ଭୋ ର (ଦେଖ) —
Bho bhā (See).

ଭୋଇ—ଦେ. ବ—୧ । ଉତ୍ତଳର ପ୍ରାଚୀନ ଶଳବଶକଣ୍ଠଶେଷ—
Bhoi 1. Name of a dynasty of ancient kings of Utkala. , । ଗ୍ରାମର ସାଧାରଣ ହିଷ୍ପାବରମ୍ଭ—
ଶୁମାସ୍ତ୍ର; ତୁଳୀ ତୁଳ—2. The village accountant

" । ଉତ୍ତଳର ସାଧାରଣ ଶଳକ ସମୟରେ ଗ୍ରାମ ଶାସନଭୂର୍ପାପ୍ରାପ୍ତ ଶଳକର୍ମଗ୍ରହକ ଉପାସ୍ଥ—A title given to the person employed by the independent

kings of Orissa to look after the administration of a village. [ଦ୍ୱ—ଉତ୍ତଳ ଗଜପତିଙ୍କ ମନୀ ଭୋଇ ଜନାଧିନଙ୍କ ବିଦ୍ୟାଧରଙ୍କ ପୁତ୍ର
୧୫୮୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟରେ ଖୋରାକ ଅଥବା କର ଶୁମଭୂର୍ପାପ୍ରାପ୍ତ ଦେବ ନାମ ଗ୍ରହଣ କର ସାଧାନ ଶଳକ ତଳାଇଲେ ।

ସେହି ସମୟରୁ ଖୋରାକ ରଜାମାନେ ଭୋଇ ବିଶ୍ୱାସ ବୋଲି ପରିଚିତ ହେଲେ । କୃପାସିନ୍ଦ୍ର. ଉତ୍ତଳ ଉତ୍ତଳହାସ ।] ୪ । ବାରୁମାନଙ୍କର ବଶୋଧାସିଶେଷ—

4. A family title of 'Bāuris'.
ଭୋଇ ପିଲ—ଦେ. ବ—ବାଉର ଜାତର ସନ୍ତୁଳ—A person
Bhoi pil belonging to the Bāuri caste.
(ଭୋଇ ପୁଅ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭୋଇ ମୂଳ—ଦେ. ବ—ଭୁଲ୍ଲମୂଳ (ଦେଖ)
Bhoi mūla Bhuiñ mūla (See)

ଭୋଇ ର—ପ୍ରାଦେ. (ସାକ୍ଷୁର) ବ—ଭୁଲ୍ଲର (ଦେଖ)
Bhaunri Bhaunri (See) (ତୁ—ତେବା ତେବା ଭୋଇର,
ମାତ୍ର ଘର ଭୋଇର । ଶିଶୁ ଗାଇ ।)

ଭୋ—ସ. ଅ—(ସମୋଧନ) —ଭୋ (ଦେଖ)
Bho

ଭୋଇ ଶୁଣ୍ଟି—ଦେ. ଅ—ଶୁଣ ଓ ସିଟି ଅହିର ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ—
Bhoñ bhāñ (bhoñ) Whizzing or whistling sound;
ଭୋଇ ଶୁଣ୍ଟି—the sound of conch shell or loud whistle.

ଭୋଇମ୍ବୀ—(ସଥା—କାହାକ ଭୋଇ କର ସିଟି ମାରଇ ।)

ଭୋକ(ଖ) — ଦେ. ବ (ସ. ବୁଝା) — କୁଷ୍ଠା — Hunger. (ଉ—
Bhoka(kha) ହେ ସମବୃତ୍ତ କର ତାହିଁ, ଭୋକେ କଞ୍ଚର ଅମ୍ବ
ଭୋକ(ଖ); କିଥା ଭୂଲ ଦେହ — ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।)

ଭୋକ କରିବା — ଦେ. ବ — କୁଷ୍ଠାର୍ତ୍ତ ହେବା —
Bhoka karibā Feeling of hunger.

କିମେ ପାଓୟା ଭୂଲ ଲଗନା

[ଭୋକ ଦେଖା(ଖେ)ଇବା, ଭୋକ ଲଗିବା — ଅନ୍ଯରୂପ]

ଭୋକତା — ଗ୍ରା. (ପଦ୍ଧ) କଣ — ଭୋକ୍ତା (ଦେଖ) Bhokta (See)
Bhoktā (ଉ—କର୍ତ୍ତା) ଭୋକତା ଦେବ ଦେବ, ଏ କେନ୍ତା
ପଶ୍ୟ ମୋ ଛେବ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।)

ଭୋକତା(ତେ)ଇବା — ଦେ. କି—ଭୁକ୍ତାରବା (ଦେଖ)
Bhoktā(te)ibā Bhuktāribā (See)

ଭୋକ ବାରୁଳା — ଦେ. ବ — (ସ. ବୁଝା + ବାରୁଳ; ବାରୁଳ) —
Bhoka bāruṭā କୁଷ୍ଠାଜଳତ ବାରୁଳା ବା ହିତାହିତ ଜ୍ଞାନର
କିଥାର ଜାଳୀ ଭୂଲକୀ ବୈଚନୀ ଲୋପ — Madness due to
hunger. ଦେ. ବିଶ. ପୁ— ଭୋକ ବାରୁଳା (ଦେଖ)
Bhoka bāruṭā (See)

ଭୋକ ବାରୁଳାଥା — ଦେ. ବିଶ. ପୁ— ୧। କୁଷ୍ଠାଯେବୁ ବାରୁଳ —
Bhoka bāruṭājā 1. Maddened by hunger.
କିଥାଯ ପାଗଳ , । କୁଷ୍ଠା ଯୋବୁ ଦିବେକଣ୍ଠୀ— 2. Ren-
ଭୂଲସେ ବୈଚନୀ dered unconscious by pangs of
(ଭୋକ ବାରୁଳା—ଶୀ) hunger.
ଭୋକ ବିକଳ — ଦେ. ବ — (ସ. ବୁଝା + ବିକଳା) — କୁଷ୍ଠାର କାଳା;
Bhoka bikala କୁଷ୍ଠାଦାର ଅକାଳ ହେବାର କଷ୍ଟ —
କିଥାର ଜାଳୀ ଭୂଲକୀ ବୈଚନୀ Pangs of hunger.
(ଉ—ଭୋକ ବିକଳରେ ତାହା କାମୁକିବା । ତାହ ।)

ଭୋକ ବିକଳା — ଦେ. ବିଶ. ପୁ— ୧। ଅଭି କୁଷ୍ଠାର୍ତ୍ତ; କୁଷ୍ଠାଗୀତିତ —
Bhoka bikalā କିଥାଯ ଅଛିର 1. Very hungry;
ଭୂଲସେ ବ୍ୟାକୁଳ gnawed by hunger. ୨। ଯେ କୁଷ୍ଠାର
(ଭୋକ ବିକଳା—ଅନ୍ଯରୂପ) କାଳା ସହ କ ପାରେ— 2. One
(ଭୋକ ବିକଳା—ଶୀ) who cannot long withstand
the pangs of hunger.

ଭୋକ ମରିବା — ଦେ. ବ — କୁଷ୍ଠା ଦେଖାଇବା ସମୟରେ ଜାଇବାକୁ ନ
Bhoka maribā ପାଇବାରୁ କୁଷ୍ଠା କିରୁତ ହେବା — The
(ଭୋକ ମରିବା—ଅନ୍ଯରୂପ) deadening of the sharp-
କିଥା ମରେ ଯାଓୟା ness of hunger due to not be-
ଭୂଲ ମରନା ing propitiated at the proper
time.

ଭୋକ ମାରିବା — ଦେ. କି — କୁଷ୍ଠାର ଉତ୍ୱେବ କେବେ ନ ଆଇ କୁଷ୍ଠା.
Bhoka māribā ଦୂରକୁ ପାଇ କରିବା — To stifle the
କିଥା ମରିଆ craving of hunger (by not eating
ଭୂଲକୋ ମାରନା when one feels hungry).

ଭୋକରେ ଆଟପାଟୁ ହେବା — ଦେ. କି — ଅଭି କୁଷ୍ଠାର୍ତ୍ତ ହେବା —
Bhokare āṭupāṭu hebā To feel very hungry; to

ଭୋକରେ ପାଟୁପାଟୁ ହେବା } ଅନ୍ଯରୂପ loose one's sanity
ଭୋକରେ କଂସ ଉତ୍ୱେବା } and vitality on
କିଥାଯ ଆଟିପାଟୁ ହେବା account of extreme hunger.
ଭୂଲମେ ଲାହାଲୋଟ ହୋଲା

ଭୋକରେ ପାଟି ପାକୁ ପାକୁ ହେବା — ଦେ. ବ — ଅଭି କୁଷ୍ଠାର୍ତ୍ତ ହୋଇ
Bhokare pāṭi pāku pāku hebā ପାଟରେ ଲାଗା ଅଭିଗ୍ରୂହିତ
କିଥାର ପାକ ପାକ କରା ତୁଳ ପାଟ ମୁହଁରୁହୁ ଲାଗେଇବା — The
ଭୂଲସେ ମୁହଁ ବାନା repeated sticking of lips
due to extreme hunger.

ଭୋକ ଶୋଷ — ଦେ. ବ (ସହତର ଶବ୍ଦ) (ସ. ବୁଝା + ତୁଷା) —
Bhoka śoṣa କୁଷ୍ଠା ଓ ତୁଷା — Hunger and thirst.

କିଥା ତେଷ୍ଟା ଭୂଲ ପ୍ରୟାସ ଭୋକରେ ପାଟି ପାକୁ ପାକୁ ହେବା —
Bhokā tēṣṭā bhūla pṛyāsa Hungry.

ଭୋକା(ଖ୍ରେଷ୍ଟା)ଇବା — ଦେ. ବିଶ. (ସ. ବୁଝିତି) — କୁଷ୍ଠରେ
Bhokā(khṛēṣṭā)ibā କୁଷ୍ଠରେ ପାଟି ପାକୁ ପାକୁ ହେବା —

ଭୋକା(କେ,ଖ୍ରେଷ୍ଟା,ଖେ)ଇବା — ଦେ. କି (ସ. ବୁଝିତି) — କୁଷ୍ଠରେ
Bhokā(ke,khṛēṣṭā,khē)ibā To feel hungry; to
କୁଷ୍ଠରେ ଭୂଲା ହୋଲା hunger.

ଭୋକିବା — ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ିଜାତ) କି—ଭୁକିବା (ଦେଖ)
Bhokibā Bhukibā (See)

ଭୋକି ଶୋଷୀ — ଦେ. ବ (ସହତର ଶବ୍ଦ) — ଅଭି କୁଷ୍ଠର ଗରିବ
Bhoki śoṣī ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ — The hungry and the
ଭୋକି ଦୂରୀ } ଅନ୍ଯରୂପ thirsty; the foodless poor
ଭୋକି ରଙ୍ଗୀ } people. (ଉ—ପୌର୍ଯ୍ୟ ସମୟେ
ଭୋକି ଶୋଷୀ କୌଣସିଲ୍ୟ ତୋହର ଦେଖୁଥିଲେ ଭୋକା-ଶୋଷୀ ।
ଭୂଲା ପ୍ରୟାସ ରଧାନାଥ. ପାବଣୀ ।

ଭୋକୁବ୍ୟ — ସ. ବିଶ. ପୁ (ଭୁଲ ଖାରୁ + କର୍ମ. ତବ୍ୟ) — ୧। ବର୍ଣ୍ଣତବ୍ୟ —
Bhoktabya 1. Eatable. , । ଉପରୁକୁ ହେବାର
ଯୋଗ୍ୟ — 2. Enjoyable.

ଭୋକ୍ତା — ସ. ବିଶ. ପୁ (ଭୁଲ ଖାରୁ + କର୍ମ. ତବ୍ୟ) — ୧। ଭରକ —
Bhokta 1. Eating. , । ଉପରୁକୁ; (ଭୋକ୍ତା—ଶୀ)
(ଭୋକ୍ତା—ଶୀ) ଭୋଗକାରକ — 2. Enjoying. • । ଅନୁଭବ
କାରୀ — 3. Experiencing. ବ—୧ ଭୋଗି ବାକ୍ତି —

1. Enjoyer. , । ଆଦକ — 2. Eater. , ।
ବକ୍ତୁ — 3. Bishnu. • । ଭୁଲା; ପତ (ହ. ଶ) —

4. Husband. * । ପ୍ରେତବିଶେଷ (ହ. ଶ) —
5. A class of ghosts. ଦେ. ବ — ୧ । ଭରକ
ଉଥୀ ବିଶେଷ — 1. A family title. , । ପ୍ରାମର

ବିଜବର୍ମିରୂପବିଶେଷ — 2. Title of a village
official. • । ପ୍ରାମର ସରବରକାର ବା ମକଦମ —

3. The tenure-holder or middle man of
a village (through whom the villagers
pay their rents to the king).

ଭୋକା(କେ)ଇବା — ଦେ. କି—ଭୁକାରବା (ଦେଖ)
Bhokā(ke)ibā Bhuktāribā (See)

ବୈଜ୍ଞାନିକ—୧ (ବୈଜ୍ଞାନିକ)—ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦତ୍ତ—
Bhaktrutwa The state of being a Bhokta,
ବୈଜ୍ଞାନିକ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଜ୍ଞାନିକ ଉତ୍ସାହ (ଦେଖ)
Bhukha (etc) Bhoka etc (See)
ବୈଜ୍ଞାନିକ—୨ (ଭୂଳ ଧାରୁ=ଆରବା, ବୈଜ୍ଞାନିକ ବରବା+ବର୍ଣ୍ଣ. ଅ)
Bhoga —୧ । ସୁଖର ପିମ୍ବା ଦୂଃଖର ଅନ୍ତରୁଚି—୧.
Experience of pleasure or pain; enjoyment of pleasure or suffering from pain.
୨ । ଉପଭୋଗ—୨. Enjoyment. • । ବୈଜ୍ଞାନିକ
ଭୋଗ—୩. Eating. * । ଧନାଦି ଉପଭୋଗକିଛି
ସ୍ଵର୍ଗ—୪. Worldly happiness. * । ସୁଖ
ଲଳାସ—୫. Luxury. ୨ । ଧନ; ଅର୍ଥ—
୬. Riches; prosperity. ୨ । ଅଧିକାର—୭.
Possession. ୮ । ଦେବତାଙ୍କ ଉଦେଶ୍ୟରେ
ନିବେଦିତ ବୈଜ୍ଞାନିକ ନିବେଦିତ—୮. Food offered
to a Deity; offering. [ଦ୍ର—ଦେବତାଙ୍କ
ନିବେଦିତ ସମପିତ୍ତ ହେବା ପରେ ନିବେଦିତ ବୁଦ୍ଧି ବୈଜ୍ଞାନିକ
ବୋଲ୍ୟାସାଏ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ହେବା ପୁନଃବୁ ତାର ଅମୃତିଆ
ବୋଲ୍ୟାସାଏ] ୯ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ବସ୍ତୁ—୯. Food.
୧୦ । ସାପ—୧୦. Serpent. ୧୧ । ସର୍ପ ପଣ—
୧୧. Serpent's hood. ୧୨ । ସର୍ପର ଦେହ—
୧୨. The body of a serpent. ୧୩ । ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ବା
ଦେଶ୍ୟାର ଦେତନ—୧୩. The remuneration
paid to a prostitute. ୧୪ । ପାନ—
୧୪. Maintenance; bringing up. ୧୫ । ଦେବ
—୧୫. Deity. ୧୬ । ସମୟ ଯାପନ; କାଳାକ୍ଷମ;
ସମୟ ବିତକା—୧୬. The passing of time.
୧୭ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଶଶିରେ ସେମର ସ୍ଥିତିବାଳ—୧୭.
The duration of an attack of a disease.
୧୮ । ଶୁଦ୍ଧବୈଜ୍ଞାନିକ; ରମଣ (ହୁଣି—୧୮. Cohabitation.
(ଦ୍ର—ଦେବ ହେବେ ଦେବତା ଭୁମିର ପରମ୍ପରା ବୈଜ୍ଞାନିକ,
ବରବାରେ ତ ବଚିଅଛି ଅନ୍ତରୁଚି । ବୃକ୍ଷିତ ପାଦିତା ମହାଭାଗିତମ
ଅନ୍ତରୀକ୍ଷଣକ) ୧୯ । ଦୁଃଖ; ଦୁଃଖ (ହୁ. ପ)—
୨୦. Pain; suffering. ୨୧ । ମାନ; ପରମାଣ (ହୁ. ପ)—
୨୦. Measure. ୨୨ । ଘୃତ; ଘର (ହୁ. ପ)—
୨୧. House; habitation. ୨୩ । ପ୍ରାରଦ୍ଧ; ପ୍ରାରଦ୍ଧ
କଳ୍ପିତ ପାପ ସୁଖର ପଳ; ଯାହା ତ ମହାଶ୍ୟ ସହିବା
ହାତ ବୈଜ୍ଞାନିକ କରେ (ହୁ. ପ)—୨୨. The result of
one's sins or meritorious acts in a previous
existence which a person undergoes
in this life. ୨୪ । ସିନ୍ଧ ବୁଦ୍ଧ ଉପଶିଷ୍ଟ (ହୁ. ପ)—
୨୩. A kind of battle-array. ୨୫ । ପଳ (ହୁ. ପ)
୨୪. Result. ୨୬ । (ଆରନ) ସମ୍ମରରେ ଅଧିକାର; ଦେଶ
୨୬. (Law) Possession. ୨୭ । ବଡ଼ା; ଦେରେୟା

(୧. ୫)—୨୬. Hire. ୨୭ । (କୋଟିଶ) ପ୍ରତିକାଳ
ସମୟରେ ବହିବା ସମୟ (ହୁ. ପ)—୨୭. The time
during which a planet is within a certain sign. ୨୮ । ନଗର ବା ପ୍ରଦେଶ—୨୮. Town
or province. ୨୯ । କେବଳ—୨୯. Feast;
repast (Apte).
ବୈଜ୍ଞାନିକ କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ଉପଭୋଗ କରିବା—୧. To enjoy.
Bhoga karibā , । ରମଣ କରିବା—୨. To cohabit.
ଭୋଗ କରା (ଦ୍ର—ମୁଣ୍ଡ ତ ତାର ଦରିଖା ମୋତେ ଲାଗେ କରି ।
ମୋଗ କରନା, ମୋଗନା ଭୁମିକୁ ତ ବୈଜ୍ଞାନିକ କରି ଥର ।
ବୃକ୍ଷିତ ମହାଭାଗିତ ବିଷଟି) ୩ । ନିଜେ ଅନୁଭବରେ
ଅଣିବା—୩. To experience; to undergo;
to go through an experience. ୪ । କୈବିଦ୍ୟା
ଭୋଗ ଆଗାନ ଅର୍ପଣ କରିବା—୪. To offer food to a Deity.
ମୋଗ ଲାଗନା ୫ । ସହିବା—୫. To bear; to suffer.
ବୈଜ୍ଞାନିକ ଗୁଚ୍ଛ—୬. ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦିଅରୀମା ମୂଲ—Wages paid
Bhoga guchchha to a prostitute (Apte).
ବୈଜ୍ଞାନିକ ଗୁହ—୭. ବୈଜ୍ଞାନିକ ଗୁହ—୧. Residence.
Bhoga gruba ୨ । ଅନୁଷ୍ଠାନ—୨. The harem;
କୋର ଶାକା | ladies' apartments.
ବୈଜ୍ଞାନିକ ସଦ୍ଧୁ } ଅଳ୍ପରୂପ ୩ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ରକାଯିବା ଘର; ଦିଅରୀ
ବୈଜ୍ଞାନିକ ସଦ୍ଧୁ } ରେଷ୍ଟୋର—A room for
cooking food for being offered to Deities.
ବୈଜ୍ଞାନିକ ଚଢା(ତୋ)ଇବା—ଦେ. କି—ଦେବତାଙ୍କ ଉପରେ (ସଥା—
Bhoga chardha(rde)iba ତାପିରେ ବିଷକାଥକ ଓ ଅବ—
ଭୋଗ ଚଢାନ ପୃଷ୍ଠାକ ଉପରେ) ନିବେଦିତ ବସ୍ତୁ ଅର୍ପଣ କରିବା—
ମୋଗ ଚଢାନ ଭୋଗ କରିବା କରିବା—
ଭୋଗ ଚଢାନ ଭୋଗ କରିବା—
ଭୋଗ ଦେବା—ଦେ. କି—ଦେବତାଙ୍କ ନିବେଦିତ ଦେବା—
Bhoga deba To make an offering to a Deity,
ଭୋଗ ଦେବା ମୋଗ ଦେବା
ଭୋଗ ଦେହ—୮. ବୈଜ୍ଞାନିକ ମନୁଷ୍ୟର ପାଦ ପାଦ ପାଦ
ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦେହ—୨. The body which
enjoys happiness and suffers misery.
ବୈଜ୍ଞାନିକ ଧର—୧. ବୈଜ୍ଞାନିକ ଧର—
Bhoga dhara Serpent (Apte).
ବୈଜ୍ଞାନିକ ପତି—୧. ବୈଜ୍ଞାନିକ ପତି—
Bhoga pati ପାତ୍ରବିଦ୍ୟା (ହୁ. ପ)—The ruler of a
town or province (Apte).
ବୈଜ୍ଞାନିକ ପାତା—୧. ବୈଜ୍ଞାନିକ ପାତା—
Bhoga pāta ସହସ—Groom (Apte).

ଭୋଗ ପିଶାଚା—ସ. ବ—ସାଂଧାରକ ସୁଖ ଓ ବନ୍ଦେସୁ ଦୋଷ ପାଇଁ
Bhoga pīśācā ମନୁଷ୍ୟର କଳବତୀ ରତ୍ନ—Hankering
after worldly enjoyment.
[ଭୋଗଦୃଷ୍ଟା, ଭୋଗବାସକା, ଭୋଗଲିଙ୍ଘା, ଭୋଗାରଳାଷ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ଭୋଗ ପିପାସୁ—ସ. ବି—ସାଂଧାରକ ସୁଖରେତ କିମନ୍ତେ ରତ୍ନ କ—
Bhoga pipāsu Hankering after worldly
enjoyment.
ଭୋଗଲାଷୀ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଭୋଗଲାଷ—}

ଭୋଗ ପିଶାଚିକା—ସ. ବ—ମୁଖ; ଦେବ—
Bhoga pīśāchikā Hunger (Apte).

ଭୋଗବତୀ—ପ୍ରାଦେ (ଗଣ୍ଡାମ) ବ—୧। ବିଷୟାଦରେ ବିଶେଷ ଜ୍ଞାନ—
Bhoga bat̄ī 1. Intimate knowledge of a
matter, , । ଅର୍ଦ୍ଧତା; ପ୍ରକଳ୍ପତା; ଅନ୍ତଦତ୍ତ—
2. Experience. * । ଦେଖିଥିବ ବିବରଣ—
3. Material description.

ଭୋଗବତୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ଭୋଗବତ୍ + ତୀ)—୧। ପାତାଳ ଗଙ୍ଗା—
Bhogabat̄ī 1. The river Ganges flowing in the
nether world. , । ପାତାଳସ୍ତ୍ରୀ ନାଗପୁରୀ—୧. The
city of the serpents in the nether
regions. * । ଗଙ୍ଗାନାମ (ହ. ପ)—୩. The
Ganges. ॥ । କାର୍ତ୍ତିକେସ୍ତ୍ର ଏବ ମାତୃତା (ହ. ପ)—୫.
Name of one of the mothers of Kārttika.
* । କୃଷ୍ଣପତ୍ର ଦ୍ଵିତୀୟ ତଥା ରତ୍ନ—୫. The night of
the second day of a lunar month.

ଭୋଗବନ୍ଧ—ଦେ. ବ—(ସ. ଭୋଗ + ବନ୍ଧ)—ଦର୍ଶକବନ୍ଧ;
Bhogabandha ପନ୍ଦକବନ୍ଧ—Usufructuary
ଦର୍ଶକ ଭୋଗବନ୍ଧ ମନ୍ତ୍ରବନ୍ଧ
ଭୋଗବନ୍ଧ—

Bhogabastu An object of enjoyment.
ଭୋଗବାନ—ସ. ବଣ. ସୁଂ (ଭୋଗ + ବନ୍ଧ; ଭୋଗବତ୍ ୧ମ. ୧୭)—
Bhogabān ୧। ଭୋଗି—୧. Enjoying. , । ସୁଳି—
2 Happy (Apte). , । ଦୁର୍ଗତ—୩. Delight-
ful (Apte). । ପାତାଳ—୪. Hooded
(serpent). * । ଦୁଃଖ ସ୍ତ୍ରୀ—୫. Having
coils (Apte). ବ—୧। ପାତାଳ; ସ୍ତ୍ରୀ—୧. Serpent.
(ଭୋଗବତ୍—ସ୍ତ୍ରୀ) , । ନନ୍ଦ ଗୀତ—୨. Music and dance
dancing; acting and singing together
(Apte). * । ପନ୍ଦତ—୩. Mountain (Apte).

ଭୋଗବିଳାସ—ସ. ବ—ବନ୍ଧକ ସୁଖରେତ ଓ ଅନନ୍ତ; ଅମୋଦ
Bhogabilāsa ପ୍ରମୋଦ—Enjoyment; worldly
pleasures and luxuries; amusements.

ଭୋଗବିଳାସୀ—ସ. ବଣ. ସୁଂ—ସେ ସ୍ଵାରର ସୁଖରେତ ମାତୃଥାଏ—
Bhogabilāsi Enjoying worldly pleasures.
(ଭୋଗବିଳାସୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ଭୋଗଭୂମି—ସ. ବ—୧। ସୁଖ ଭୋଗ କରିବାର ସ୍ଥାନ—୧. Place
Bhogabhūmī of bliss. , । ସୁର—୨. Heaven. * ।
ଭୋଗଭୂମି ପ୍ରଦେଶ—୩. A country outside
India.

ଭୋଗମର୍ତ୍ତି—ସ. ବ—ବଢ଼ ବଢ଼ ଦେବତାଦର ତଳାରୁ ପ୍ରତିମା (ସଥ—
Bhogamār̄tti ମହାଦେବଦର ତଳାରୁର ଓ କଲାତଥକର
ମଦନମୋହନ)—Removable images of
immovable idols.

ଭୋଗରା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ଗର୍ଭିତ ନିଜରୁଷ ଜମି—
Bhogarā The land cultivated by a landlord
himself (and not by tenants). [ବ—
ମାଟିଦାରର ନିଜରୁଷ ଜମିର ଦୋଲିଯାଏ ।]

ଭୋଗରାର—ଦେ. ବ—ବାଲେଶ୍ୱର ଜିହାରେ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ଅତିରକ୍ତୀ
Bhogarāṭī ସିଦାର ପୁରମୟ ସ୍ଥାନ—Name of a tract of
(ଭୋଗରାର —ଅନ୍ୟରୂପ) country in the district of
Balasore which is full of sand-dunes
along the sea-shore.

ଭୋଗରାଗ—ଦେ. ବ (ଭରର୍ଥକ ଧୂକମୂଳକ ସହଚର ଶବ୍ଦ) —ଠାରୁରଙ୍କୁ
Bhogarāga କୌକେଦ୍ୟ ଅବିହାସ ପୂଜନ—Worship of
ଭୋଗରାଗ a Deity consisting of offerings and
ଭୋଗରାଗ other rites. ସ୍ତ୍ରୀ ବ—ଭୋଗବିଳାସ (ଦେଖ) —
Bhogabilāsa See.

ଭୋଗ ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଦେବତାକୁ ମହାତ ଉତ୍ସାହ ଦର୍ଶନୀୟକ
Bhoga lagā(ge)ibā କୌକେଦ୍ୟ ଅର୍ପଣ କରିବା—To
ଭୋଗଲାଗାନ offer an offering to a Deity by pro-
ଭୋଗଲାଗାନ �nouncing incantations.

ଭୋଗ ସାଧନ—ସ. ବ—୧। ଭୋଗାର୍ ସାଧନ—୧. Practice or
Bhoga sādhana solicitations for enjoyment or
prosperity. , । ଭୋଗର ଉପାୟ ବା ଉପାଦାନ—
2. Luxury; means or materials of enjoy-
ment; means to enjoyment.

ଭୋଗ ସୁଖ—ସ. ବ—୧। ଭୋଗବନ୍ଧର ଅନନ୍ତ—୧. Pleasure
Bhoga sukha derived from enjoyment. , ।
ଭୋଗ ସୁଖ ସେବନକର ସୁଖ—୨. Pleasures due to
sensual enjoyment.

ଭୋଗସ୍ଥାନ—ସ. ବ—୧। ପାର୍ଶ୍ଵକ ସୁଖରେତ ଅଧାର (ଅର୍ଥରୀ
Bhoga sthāna ସ୍ଥାନ)—୧. The material body. , ।
ଭୋଗସ୍ଥାନ ସ୍ଥାନ—୨. Place for sensual
enjoyment. * । ଅନୁଷ୍ଠାନ—୩. The harem.

ଭୋଗ ହେବା—ଦେ. କି—୧। (ବୌଦ୍ଧବି ସମ୍ବର ବୌଦ୍ଧବି ବ୍ୟକ୍ତିହାସ)
Bhoga heba ଉପରୁତ୍ତ ହେବା—୧. To be enjoyed
ଭୋଗ ହେବା (anything by any person). , । (ଦୁଃଖ
ମନୋମାଳା ସୁଖ ଅନ୍ତ) ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଅଣିବା—୨. To be
experienced or undergone (happiness or suffering). * । (ସମୟ) ଅଛିବାହୁତ
ହେବା—୩. To pass (said of time).

ବୋଗା—ଦେ. ତ—ଧପା; ପ୍ରତାରଣା; ପାଣି; ପଞ୍ଚ—Cheating;
Bhogāt୍ ଭୋଗ କାଁକି, ପଢ଼ି deception; imposture.
ପ୍ରାଦେ. (ଅଠମଶ୍ଵିକ) ତ—ମୁହଳଥ ବାହିଷିଆ—
A basket used for washing rice.
ବୋଗା(ଗେ)ର—ଦେ, ତ—(ଏଥରେ ଠାରକୁ ବେଗ ଅଛି ବଥ
Bhogā(ge)i ସାରଥବାବୁ) ଖେଟ ପାତା—A small
ଚୁପଡ଼ୀ ମୌକି (ବୌଗେ—ଅନ୍ୟରୂପ) basket.
ବୋଗା(ଗେ)ରବା—ଦେ. କି (ଭୋଗିବା କିମ୍ବା ଶିକ୍ଷନରୂପ); The
Bhogā(ge)ibା causative form of Bhogiba)—
ଭୁଗାନ, ଭୋଗାନ ୧। କଷ୍ଟ ବେଗ କରିବା—1. To cause
ମୋଗାନା another to suffer. ୨। କଷ୍ଟ ଦେବା; ଦୁଃଖ
ଦେବା—2. To give trouble,
ବୋଗା ଦେବା—ଦେ. କି—ଧପା ମାରିବା; ପ୍ରତାରଣା କରିବା; ଦୟା—
Bhogā debକ ରବା—To cheat; to wheedle; to
ভୋଗା ଦେଓଯା ଯଦ୍ବୀ ମାରନା delude,
(ଭୋଗା ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ବୋଗାଧାର—ସ. ବ—ବେଗ ପ୍ଲାନ (ଦେଖ)
Bhogādhāra Bhoga sthāna (See)
ବୋଗାଧି—ସ. ବ (ଉଷ୍ଣି ଚକ୍ର; ବେଗ+ଅନ୍ତ୍ର)—ବେଗର ଶେଷ—
Bhogānta The end of enjoyment.
ବୋଗାନ୍ତର—ସ. ବ—ଅନ୍ୟ ପ୍ରବାରର ବେଗ—
Bhogāntara Another pleasure or enjoyment.
ବୋଗାବଳି(ଲି)—ସ. ବ (ବେଗ+ଅବଳୀ=ଶ୍ରେଣୀ)—୧। ନାନା-
Bhogābali(lī) କଷ ବେବ—1. Various enjoyments.
୨। ପୁଣି; ପ୍ରଶଂସା—2. Praise; eulogy. ୩।
ନାଗ-ପୁଣ୍ୟ—3. The city of the mythological
serpents. ୪। ଭାଟର ପୁଣି—4. The panegyric of a professional encomiast (Apte).
ବୋଗାବୋଗ—ସ. ବ—ବେଗ ଓ ବେଗର ଅଭ୍ୟବ—Enjoyment
Bhogābhoga and absence thereof.
ବୋଗାୟତନ—ସ. ବଣ (ଉଷ୍ଣି ଚକ୍ର; ବେଗ+ଅୟତନ)—ସ୍ଵର୍ଗ ଓ
Bhogāyatana ଦୁଃଖ ବେଗର ଅଧାରିତୀ—Being a
receptacle of enjoyment of both pleasure
and pain. ତ—କତ୍ତ ଶଶର—Physical or
material body.
ବୋଗାର୍ଥୀ—ସ. ବ. ପୁଂ (ବେଗ+ଅର୍ଥ+ଇନ୍ଦ୍ରିୟ; ମା. ୧୯)—
Bhogārthī ବୋଗାରାର୍ଥୀ; ବେଗପ୍ରାର୍ଥନାକାରୀ—Desiring
(ବୋଗାର୍ଥୀ—ସିଂହା) enjoyment; praying for enjoyment.
ବୋଗାର୍ଥ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଉଷ୍ଣି ଚକ୍ର; ବେଗ+ଅର୍ଥ)—ବେଗର
Bhogārtha ଉପଯୋଗ—Fit to be enjoyed, ତ—
୧। ଅର୍ଥର୍ଥ; ସାଂସାରିକ ବିଭବ—1. Prosperity;

wordly happiness. ୨। ସ୍ଵେଚ୍ଛା; ଧଳ—
(ବୋଗାର୍ଥୀ—ସିଂହା) 2. Riches; property.
ବୋଗାସକ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ଉଷ୍ଣି ଚକ୍ର; ବେଗ+ଅସକ୍ତି)—ଅନ୍ତର୍ବିଳି
Bhogāsakta ସ୍ଵରେଗରେ ଅନ୍ତର୍ବିଳି—Addicted to
(ବୋଗାସକ୍ତି—ସିଂହା) worldly enjoyments.
ବୋଗାସକ୍ତି—ସ. ବ—୧। ଅନ୍ତର୍ବିଳି ସ୍ଵରେଗ ପ୍ରତି ଅସକ୍ତି—1. Atta-
Bhogāsakti chment to worldly pleasures. ୨।
ବୋଗାରଳାଷ—2. Hankering after sensual
or worldly enjoyment.
ବୋଗିକ—ସ. ବ. ପୁଂ (ବେଗ + ରକ)—ଗୋଡ଼ା ସରସ—
Bhogika A groom; a horse-keeper.
ବୋଗିନୀ—ସ. ବ. ସିଂହା—ମହିଳା ବ୍ୟାଙ୍ଗର ସତାଙ୍ଗର ଅକ୍ଷ୍ୟ; ପୋଇଲୀ—
Bhogini Concubine of a Rājā. ସ. ବଣ. ସିଂହା—
ବୋଗିନୀର ସ୍ତାଲିଙ୍ଗ—Feminine of Bhogi.
ବୋଗିବଲାଭ—ସ. ବ (ଉଷ୍ଣି ଚକ୍ର; ବେଗନ୍ତ+ବଳଭ)—ରଳକ—
Bhogiballabha Sandal (Apte).
ବୋଗିବା—ଦେ. କି (ଭୁଲ ଧାରୁ)—୧। ସ୍ଵର୍ଗ ଦୁଃଖ ବେଗ କରିବା—
Bhogibା 1. To enjoy pleasure or undergo
ଭୁଗା, ଭୋଗା suffering [ତ—ପୁଣ୍ୟରେ କରିବିଲି ମୁହିଁ
ମୋଗାନା ମହାପାପ, ବେଗିଥିଲି ତାହା ପଳେ ଏ ଘୋର ସମ୍ମାପ
—କରିବିଶେଇ. ସିଂହ ବଳକାର ।] ୨। ଅନ୍ତର୍ବିଳିରେ
ଆଜିବା; ଅନ୍ତେ ଜିଗାଇବା—2. To experience.
[ତ—ବୋଗ ନାହିଁ କେବେ ଅଭାବର ତାପ—ସମ୍ମାନାଥ,
ଦରବାର ।] ୩। ଦୁଃଖ ବୋଗ କରିବା—3. To
suffer or undergo hardships.

ବୋଗି—ସ. ବଣ (ବୋଗ+ଇନ୍ଦ୍ରିୟ; ମା. ୧୯)—୧। ବୋଗକାରୀ—
Bhogī 1. Enjoying. ୨। ରଳକ—2. Partaking
(ବୋଗିନୀ—ସିଂହା) of; eating. ୩। ସିଂହା—3. Happy.
୪। ଯେ ଅସୁର କରେ; ବୋଗାସକ୍ତି—5. Luxurious;
indulging in sensual pleasures. ୫। ପଣା-
ସୁତ୍ର—(ପଣା) ୫. Hooded (serpent). ୬। (ଅଭଳ)
ଦରବାର-୬. Possessing. ୭। ଅନ୍ତର୍ବିଳକାର—୭.
Experiencing. ୮। ଯହିରେ ବାକ୍ସାନ ଅଛି—୮.
Having curves (Apte). ୯। ଧଳ—୨. Rich;
opulent (Apte). ୧୦। ପଣା; ସିଂହ—୧. Serpent;
a hooded serpent. ୧୧। ରାଜା—୨. King. ୧୨।
ଭାଗାଧୀନ—୩. The headman or the prop-
rietary of a village *। ରଣ୍ୟଶ—୫. A
barber. *। ଅସୁରୀ ଲୋକ; ରତ୍ନ୍ୟବିଳାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—
୫. A voluptuary (Apte). ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ)
ଦ (କେଲଗୁରୁ ଅନ୍ତର୍ବିଳି)—ମକର ସତାଙ୍ଗ ପୁଣ୍ୟଦବସ
ରାତିରେ ହେବା ଅନ୍ତ୍ରୀ ସ୍ଵର୍ଗ—The bonfire lighted
on the night previous to Makarasankranti.

ଭୋଗିନ୍ଦ୍ର

ଭୋଗିନ୍ଦ୍ର—ସ. ବ (ଶ୍ରୀ “ତତ୍ତ୍ଵ” ଭୋଗିନ୍ଦ୍ର + ଇନ୍ଦ୍ର)—କାରଣତ
Bhogindra ବାସୁଦୀ; ଅନନ୍ତ—The mythological king
(ଭୋଗିନ୍ଦ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) of serpents.

ଭୋଗୁଆ—ଦେ, ଦିଶ—ରହୁଆ; ମେରୁ ମାଟରେ ଉଣ୍ଡିତ (ହୃଦୀ); ମେରୁଆ
Bhoguଆ —(a cloth) Died red with ochre.

ଗେର୍ଯ୍ୟା ମନ୍ଦିର

ଭୋଗ୍ୟ—ସ. ବଣ (ରତ୍ନ ଧାରୁ + କର୍ମ ସ)—୧। ଭୋଗ୍ୟ—
Bhogya 1. Eatable. , । ୨। ଉପଭୋଗ କରାଯାଇବାର
(ଭୋଗ୍ୟ—ଶୀ) ଘୋଗ୍ୟ (ବସ୍ତୁ)—୨. Enjoyable. ତ—

୧। ଧନରହାତ—1. Riches. , । ୨। ଉପଭୋଗ—
2. Enjoyment. (ର—ଉପଭୋଗ କରିବ କର୍ମୟ
ରକ୍ତା ଭୋଗ୍ୟ । ବିଷଳାଥ. ଉଠିବ ବ୍ୟାମିଳ୍ୟ ।) • । ପଞ୍ଚ—
3. Corn; grain (Apte). , । ୪। ଉପଭୋଗ
ବସ୍ତୁ—4. An object of enjoyment [Apte].

ଭୋଗ୍ୟ ବସ୍ତୁ—ସ. ବ (ଭୋଗ୍ୟ = ଭୋଗ କରାଯାଇ ଘୋଗ୍ୟ + ବସ୍ତୁ
Bhogya bastu = ପଦାର୍ଥ)—ମନୁଷ୍ୟର ଯାହା ଭୋଗସୋଗ
—Things enjoyed by persons; enjoyable
things. [ତ୍ର—ଏହି ଭୋଗ୍ୟ ବସ୍ତୁ ଦସ ଦଶ; ସଥ୍ୟ
—ଦୂରି ବୌଦ୍ଧ ଦାସଦାସୀତ, ଦଶତମ ଦୂରିଶାସନେ,
ଦୂରଗୋ ମହୁଷୋ ବାମା, ଭୋଗ୍ୟବସ୍ତୁ ଦୂରିଶାବଦ ।
ଦୂରି, ଗୋକୁ, ଦାସ, ଦାସୀ, ଦଶତ, ଦୂରି, ଭୋଗ୍ୟ;
ଅକ୍ଷ, ମହୁଷ ୬ ଶୀ ।]

ଭୋଗ୍ୟମାତ୍ର—ପ୍ରା. ବ—ଭୋଗ୍ୟବସ୍ତୁ—Object of enjoyment.
Bhogyamātra [ର—ସଖାକୁ କର ଭୋଗ୍ୟମାତ୍ର । ସମେତ,
ପ୍ରେମଦ୍ଵୀପ ଦୃଶ୍ୟାଙ୍କ ।]

ଭୋଗ୍ୟା—ସ. ବ. ଶୀ (ଭୋଗ୍ୟ + ଆ)—ଶତିତା; ଦେଖା—
Bhogyā A prostitute. ସ. ବି. ଶୀ—ଭୋଗ୍ୟର
ଶୀର୍ବନ୍ଦ—Feminine of Bhogya.

ଭୋଜ—ସ. ବ (କାମ) (ରତ୍ନ ଧାରୁ + କର୍ମ. ଅ)—୧। ସବୁଦ୍ଧ—
Bhoja 1. The Royal dynasty of Jodhpur
, । ମାନବଦେଶର ପ୍ରାଚୀନ ସକାରୀ; ଅକ୍ଷ ରତ୍ନ;
ଭୋଜସ୍ତ୍ର—2. The ancient capital of the
Mañjala kingdom. [ତ୍ର—ଏହା ଶ୍ରୀଶ୍ଵର ଦଶମ
ଶ ଏକାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ସମ୍ବନ୍ଧିତା ସ୍ଥଳ ।] • । ଭୋଜ
ନନ୍ଦାବ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସତାବ କାମ; ଭୋଜସ୍ତ୍ର—3. The
name of a famous king of Bhoja. [ତ୍ର—ଏ
ଶତାବ୍ଦୀଲିବ ବିଦ୍ୟାରେ ଉପେକ୍ଷ ପାରକମ ଥିଲେ ଓ
ଏହାଙ୍କ କନ୍ୟା ଲାକ୍ଷମଣ ମଧ୍ୟ ଉପେକ୍ଷ ପ୍ରସିଦ୍ଧ କୁତୁଳୀ
ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ଶୀଳ କାମ ଲାକାବଳୀ; ସେ ମଧ୍ୟ ବିକୁଣ୍ଠ
ଥିଲେ । କାଳଦାସ କବି ଏହାଙ୍କ ସତରବର କବିରହ
ବୋଲି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିଲୁ । ଏ ଶତା ଦେତାଳ ସଥଳ କରି
ଥିଲେ । ଏ ଶ୍ରୀଶ୍ଵର ୧୦ମ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷାଂଶ ବା
୧୧ମ ଶତାବ୍ଦୀର ଶ୍ରୀଶ୍ଵରେ ସତର ବରୁଷବାର
ଅନୁମିତ ହୁଏ । ଏ ସମ୍ଭୂତ ଉଦୟରେ ପଣ୍ଡିତ ଓ ଅନୁଷ୍ଠାନି

ସ୍ଥଳ ଓ ପ୍ରାଚୀରମଞ୍ଜଳି, ତମ୍ଭେ ସମୟର, ଶ୍ରୀରତ୍ନାର୍ଥ,
ସରସଵିକଣ୍ଠାରଣ, ତତ୍ତ୍ଵପ୍ରକାଶ, ବେଦବାଚ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଆଦି
ପରି ବଚନା କରିଥିଲେ ହେ. ଏ.] • । ବିଦର ଦେଶର
ରାଜା—4. Name of a king of Bidarbhā;
the father of Indumati. [ତ୍ର—ଏହାଙ୍କ
କନ୍ୟା ଲାକ୍ଷମଣଙ୍କୁ ବରୁଷଶୀଯ ରାଜା ଅଳ୍ପ ବିବାହ କରି
ଥିଲେ ।] • । ଭୋଜବିଦ୍ୟା; ଭୋଜବାଣୀ; କୁତୁଳ—
5. Magic; legerdemain. , । ଶାନ୍ତିଦେଶକ
ପରାମାର ବସୁଦେବଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ (ହେ. ଏ)—6. Name of
a son of Basudeba. , । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସଙ୍ଗ
ମୋଧବାଳକ କ୍ରିସ୍ତ (ହେ. ଏ)—7. Name of a
cowherd companion of Śrīkrushnā. , ।
ଶ୍ରୀଶ୍ଵର ନନ୍ଦ ପତମ ପତାରୀରେ ସତର ବରୁଷବାଳକାନ୍ୟ-
କୁତୁଳ ସତା—8. Name of a king¹ of
Kannouj in the 9th century A. D. , । ଏକ
ଅନୁକର ବିବାହ ପ୍ରଦେଶସ୍ଥ ଭୋଜପୁର (ହେ. ଏ)—
9. The ancient name of Bhojapur in
Patna.

ଭୋଜନ ଭୋଜନ ଭୋଜନ—ସ. ଭୋଜନ—୧। ଭୋଜନ—
1. Eating. [ର—ଶାବ ପଳମ୍ବକ ଶାରଣ ପୃଷ୍ଠରେ,
ରହ ଦ୍ଵିତୀୟ ସେ ଦିନର ଭୋଜ ଥରେ । କୃଷ୍ଣଦ୍ଵାରା
ଭୋଜାରତ ଦିନ ।] , । ଭୋଜ—2. A feast;
ଭୋଜ ମୀତ୍ରା banqueting.—ଭୋଜ—୧। ବୋହ—
1. A load. , । ଅକ୍ଷା; କୁରରେ ରହା ଦେବା
କୁରକ କୋହରୁ ଗୋଟିଏ—2. One of the two
loads carried suspended from a yoke.

ଭୋଜକ—ସ. ବ. ସୁ—(ରତ୍ନ ଧାରୁ + କର୍ମ. ଅକ୍ଷ)—ଭୋଜନକାରୀ—
Bhojaka (ଭୋଜନ—ଶୀ) Eating.

ଭୋଜନ—ସ. ବ—(ରତ୍ନ ଧାରୁ + କର୍ମ ଅକ୍ଷ)—ଭୋଜନ; ଶାରବା—
Bhojana 1. Eating. , । (+ କର୍ମ ଅକ୍ଷ) ସବୁଦ୍ଧବ୍ୟ;
ପାଦ—2. Food. • । ଶୁଦ୍ଧବାଣ; ଲୋକଙ୍କ ଶାରବାକୁ
ଦେବା—3. Feeding people. • । (+ ଅକ୍ଷକରଣ
ଅକ୍ଷ) ଭୋଜ—4. A feast.

ଭୋଜନ କରିବା—ଦେ. କି—ଶାରବା—To eat; to dine.

Bhojana karibā ଭୋଜନ କରା ମୋଜନ କରିବା

ଭୋଜନ କାଳ—ସ. ବ—୧। ଶାରବା ଦେଲ—1. Time of
Bhojana kāla dinner. , । ଶାରବାର ନିର୍ଦ୍ଦିତ ସମୟ—
2. Time fixed for taking one's meal.

ଭୋଜନ ଦଶିଶା—ସ. ବ—ବ୍ରାହ୍ମିଣଙ୍କୁ ଭୋଜନ ଦିଅଯିବା ପରେ
Bhojana dakshinā ତାଙ୍କୁ ଦିଅଯିବା ଅର୍ଥାତ୍ ଉପତୋକନ—
Monetary present given to a Brāhmaṇa
after feasting him.

ଭୋଜନ ଦେବା—ଦେ. କି—ଆଧୁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଖାରବା ସାମଗ୍ରୀ
Bhojanādebā ଖାରବାରୁ ଦେବା—To feed another
ଜ୍ଞାନଶ ଦେଓୟା person; to bestow a dinner on
ମୋହନ ଦେଲା another.

ଭୋଜନପତ୍ର—ସ. ବି—୧। ଖାରବା ବିଷୟରେ ସିଦ୍ଧସ୍ଥ—
Bhojanapatau 1. Expert in eating. ୨। ଯେହୁ;
ଉଦରମୃଷ—2. Greedy; gluttonous.

ଭୋଜନ ପାତ୍ର—ସ. ବି—ଯେଉଁ ପାତ୍ରରୁ ମନୁଷ୍ୟ ଆଦ୍ୟ ଖାଏ, ଯେଉଁ
Bhojana pātra ପାତ୍ରରେ ଖାଦ୍ୟ ଲିଙ୍ଗ ଆଦିକ ସମ୍ମାନରେ
ରଖାଯାଏ—Food-tray; the plate on which
a person's dinner is placed.

ଭୋଜନ ବଡ଼ା(ଢେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଭୋଜନକିମ୍ବା ପେଣ କରିବା—
Bhojana bardhā(rdhe)ibā To finish one's meal;
ଭୋଜନ ଶେଷ କରା, ଖାଓୟା ସାରା to finish eating.
ମୋଜନସେ ନିଷଟନା (ଭୋଜନ ସାରବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭୋଜନ ବଢ଼ିବା—ଦେ. ବି—ଭୋଜନର ସମ୍ପଦ—
Bhojana bardhibā The end of a dinner.

ଭୋଜନ ଶେଷ ହୋୟା ମୋଜନକା ନିଷଟାରା

ଭୋଜନ କିଳାସୀ—ଦେ. ବି. ପୁ.—ଯେହୁ—Greedy.
Bhojana kilāsī (ଭୋଜନ କିଳାସୀ—ସୀ)

ଭୋଜନ ବେଳା—ସ. ବି—୧। ଖାରବାର ସମୟ—1. The time
Bhojana beļā of dinner. ୨। ଖାରବାର ନିର୍ଦ୍ଦିତ ସମୟ—
ଖାରବାର ବେଳା 2. The time fixed for taking one's
ମୋଜନକା ସମ୍ଯା daily meals.
(ଭୋଜନ ବେଳ ଦେ. ଚାପ; ଭୋଜନ ସମୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭୋଜନ ଭାଜନ—ଦେ. ବି (ନିର୍ଦ୍ଦିତ ଧ୍ୱନିମୂଳକ ସଫତର ପଦ)–
Bhojana bhājana ଖାରବା କିମ୍ବା; ଭିଅଣିଅ—Act of
ଭୋଜନ ଭାଜନ ଭାଜନ eating.

ଭୋଜନ ମାରିବା—ଦେ. କି—(ବ୍ୟକ୍ତିରୀତି)—ଖାରବା; ଲିବା—
Bhojana māribā (Ironical) To eat one's fill.
ପେଟ ଭାରାନ ଭାଜନ ମାରିବା

ଭୋଜନ ଶକ୍ତି—ସ. ବି—ଖାରବା ବିଷୟରେ ସାମର୍ଥ୍ୟ—Ability or
Bhojana sakti capacity to eat (i. e. to digest
what a person eats).

ଭୋଜନ ଶାଳା—ସ. ବି—୧। ଭୋଜନ କରିବା କିମନ୍ତେ, ନିର୍ଦ୍ଦିତ
Bhojana śāla ସତ୍ୱ ଗୃହ—1. Dining room. ୨।
(ଭୋଜନାଗାର, ଭୋଜନାଲୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ହୋଟେଲ—
2. A hotel.

ଭୋଜନ ସାମଗ୍ରୀ—ସ. ବି—ପ୍ରସ୍ତୁତ ଖାଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ—
Bhojana sāmagrī Ready-made food.

ଭୋଜନ ଶୁଦ୍ଧା—ସ. ବି—୧। ଖାରବା କିମନ୍ତେ, ଉତ୍ସା—
Bhojana śruḍhā Hankering after food. ୨। ଆଦ୍ୟ
ଦ୍ରୁବ୍ୟରେ ରୁଚି—2. A liking or relish for food.
୩। ଭୋଜନେତ୍ର; ଭୋକ; ଶୁଦ୍ଧା—3. Hunger.

ଭୋଜନାକାହ୍ଲ—ସ. ବି—୧। ଭୋଜନେତ୍ର—1. Desire for
Bhojanākāñkshā food. ୨। ବୁଦ୍ଧା; ଭୋକ—
2. Hunger.

ଭୋଜନାକାହ୍ଲ—ସ. ବି—୧। ଭୋଜନ କରିବାକୁ ରଚୟନ୍ତି—
Bhojanākāñkshā 1. Desirous for getting a meal.
(ଭୋଜନାକାହ୍ଲିଣ—ସୀ)

ଭୋଜନାକାହ୍ଲାଦନ—ସ. ବି—(ଦ୍ଵାରା; ଭୋଜନ+ଅଛାଦନ)—ଖୋଲିବ
Bhojanāchchhādāna ପୋଷକ; ଖାଦ୍ୟ ଓ ବସ—
Fooding and raiment.

ଭୋଜନାବଶିଷ୍ଟ—ସ. ବି—ରୁକ୍ତାବଶିଷ୍ଟ; ଭକ୍ଷିଷ୍ଟ—(food) Left
Bhojanābaśiṣṭha in the plate after dinner,

ଭୋଜନାବଶେଷ—ସ. ବି—ରୁକ୍ତାବଶେଷ; ଅର୍ପିତା; ଭକ୍ଷିଷ୍ଟ—
Bhojanābaśeṣha Leavings of a dinner; orts.

ଭୋଜନାର୍ଥୀ—ସ. ବି. ପୁ.—୧। ଭୋଜନ କରିବା ଉପରେ
Bhojanārthī ଉପରୁତ; ଭୋଜନାକାହ୍ଲ—୧. Desirous
(ଭୋଜନାର୍ଥୀମା-ସୀ) for getting a meal. ୨। ଭୋଜନ
ପ୍ରାର୍ଥୀ—2. Soliciting food.

ଭୋଜନୀୟ—ସ. ବି—(ରୁକ୍ତ ଖାରୁ+କର୍ମ. ଅନ୍ୟରୂପ)—ଭୋ—୪;
Bhojanīya ଖାରବାର ଉପଯୋଗୀ—Eatable; fit to be
partaken of.

ଭୋଜନେତ୍ର—ସ. ବି—୧। ଭୋକ; ବୁଦ୍ଧା—1. Hunger.

Bhojanēchchhā ୨। ଖାରବାକୁ ରହା—
2. Desire for food.

ଭୋଜ ପତି—ସ. ବି—୧। ସ୍ଵର୍ଗ ସାହୁର୍ଦ୍ଵର ଅନ୍ତର୍ଗାସୀ, କବିମାନଙ୍କର ପୃଷ୍ଠ—
Bhoja pati ପୋଷକ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରଜାର କିମାର ପ୍ରବର୍ଦ୍ଧ ମାଳବର
ଭୋଜ ରତ୍ନ } —ଅନ୍ୟରୂପ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରତ୍ନ ୨ (ଦେଖ)—
ଭୋଜାର୍ଥୀ } 1. Name of a famous

king of Malwa country. [ଦ୍ଵା—ମାଦଳା
ପାଞ୍ଚିରୁ ଜଣାସାଏ ଯେ ଏ କାଠାରୀ ଜଳଯାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ
କରୁଥିଲେ । ଏ ପ୍ରକାର କାଠ ବେଳୀ କାର୍ଯ୍ୟର ଉପଯୋଗୀ
ଏହା ମଧ୍ୟ କାନ୍ଦୁ ଜଣା ଥିଲା । ଏ ଜାହାଜ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାର
କିମ୍ବାବଳୀ ଲିପିବଦ୍ଧ କରି ‘ସୁକ୍ରି କବତରୁ’ ନାମକ
ପ୍ରସ୍ତୁତ ସ୍ଵର୍ଗ ରଖାରେ ପ୍ରଣାମ କରୁଥିଲେ । ଏ ପ୍ରସ୍ତୁତ
ବିଷୟରୁ ପ୍ରତିକର ଅଧ୍ୟାପକ ସାଧାକୁମୁଦ ମୁଖୀୟ Indian
Shipping ଅର୍ଥାତ୍ ଭାବରେ ଜାହାଜ ଉପର ନାମକ
ପ୍ରସ୍ତୁତ ଇଂରାଜ ରାଜାରେ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି । ଜଗବନ୍ଧ ପ୍ରାଚୀନ
ଭାବରୁ । ୨। କଂସ (ହି. ଶ) —2. A name of
Kamisa.

ଭୋଜପତ୍ର—ଦେ. ବି—(ସ. ବୁର୍ଜ ପତ୍ର)—୧। ବୁର୍ଜ ଗର୍ଜ—1. The
Bhoja patra Birch tree; Betula Bhojapatra.
ସ. ନାମ—ବୁର୍ଜ ପତ୍ର, ବୁର୍ଜ, ୨। ବୁର୍ଜ ଗର୍ଜର ପତା ବକଳ—
ଚକ୍ରୀ, ବୁର୍ଜ ବକଳ; ୨. The bark of the
ମୁହୂର୍ତ୍ତ, ହୁର୍ବ ପତା, ପିବ, Birch tree. [ଦ୍ଵା—ଏହା
ପ୍ରାଚୀନ ପତା, ପତା ସ୍ଥାନ
ହିମାଳୟରେ ୧୫୦୦ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚତା

ବୁଜ, ବହୁପଦ, ବହୁଭବ
ମ. ଭୁଲ୍ ପଦ
ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପଦ
ଭୁର୍ଜ(କ)ପତ୍ର
ମୋରପତ୍ର
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥାନରେ କହେ । ଏହାର
ବାଠ ଖୁବ୍ ମେତ୍ତା ଓ ବହୁଭାଳ
ପ୍ରାୟୀ ଓ ଘର ଉଥର ବାମରେ
ଲାଗେ । ଏହାର ପତ୍ର ଗୋରୁ ଆଅଛି ।
ଏହାର ଶବ୍ଦ ନାହିଁ ଓ ପଢ଼ା ଧାର
ହୁଏ ଓ ଏହାର ଶବ୍ଦ ବାମର ପର ପରପ୍ରତି ପରପ୍ରତି ହୋଇ
ଲାଗେ । ଶବ୍ଦ ଉପରେ ନାହିଁ ତୋଷମାଳ ପଡ଼ି ଆଏ ।
ଏହାର ପତ୍ର ବାଥ ବାହନାଶକ । ଦେବତା ମନରେ
ଏହା ବଳକାରିକ, ବଧ ନାଶକ, ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଦୂରପ୍ରତିବନ୍ଦ.
ବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରେମ, ବକ୍ତ୍ଵ ପିତ୍ର, ସମସ୍ତ, ମୋହାଦୋଷେ
ଓ ବିଷନାଶକ । ହୁ. ଶ ।]

ଶ୍ରେଷ୍ଠ—ଦେ. ବ—୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସତାବ ସତାବ; ଧାରଚର୍ଷ—
Bhojapur 1. The name of the capital of king
ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନମର } ଅନ୍ୟରୂପ
ଶ୍ରେଷ୍ଠପୁଣ୍ୟ } , । ବିହାର ପ୍ରଦେଶର ଶ୍ରେଷ୍ଠ—
2. Bhojpur in Bihar.

ଶ୍ରେଷ୍ଠପୁଣ୍ୟ—ଦେ. ବ—ବୋଧ ଭାଷାର ଏକ ବହୁତ ଶ୍ରଦ୍ଧା—
Bhoja puri A dialect of the Bihari language.
ଭୋଜପୁଣ୍ୟ ବି—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to
ମୋରପୁଣ୍ୟ Bhojpur.
ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରବନ୍ଧ—ସ. ବ—ଶ୍ରେଷ୍ଠବନାକ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରକରଣଶୈଳେ—Name
Bhoja prabandha of a work dealing with the
acts of king Bhoja.
ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାଜି—ଦେ. ବ—ବାଜିଗର; ଦେବତା; ବହୁତ ଦୁଃ୍ଖ
Bhoja bâjî କଳକ ଖେଳ—Legerdemain; feasts
ଭୋଜବାଜି of jugglery. (ବ—ଦେଖି ଦେଖି ବରପଥ୍ୟ
ବାଜିଗର ଏହିପର ନାନା, ଅରୁତ ପରିବର୍ତ୍ତକ ଶ୍ରେଷ୍ଠବାଜି
ପ୍ରାୟ । ଚିନ୍ମାନି. ବିକଳାଦତ୍ତ ।) ୨ । ମାୟ—
2. Illusion.

ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିଦ୍ୟା—ସ. ବ—ଇନ୍ଦ୍ରିଯାର ବିଦ୍ୟ—The science of
Bhoja bidyâ magical feats or legerdemain.
ଶ୍ରେଷ୍ଠସ୍ତର—ସ. ବିଜ. ସୁଂ (ଭୁଲ୍ ଖାରୁ ଶିତ୍ର; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଖାରୁ—ଶ୍ରେଷ୍ଠବନାକ
Bhojayita + ତ୍ର, ଶ୍ରେଷ୍ଠତ୍ର; ୧ମ. ୧୬)—୧ । ଯେ
(ଶ୍ରେଷ୍ଠସ୍ତର—ସି) ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅନ୍ୟ—1. Feeding
another person. ୨ । ଅଦ୍ୟବନାନ—2. Giving
or bestowing food on another. ବ—
ଅତ୍ୟକୁ ଜାରବାକୁ ଦେବା ବ୍ୟକ୍ତି—A host.
ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରାଜ—ସ. ବ (ନାମ)—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ୨ (ଦେଖ)—Bhoja 2
Bhoja râja (See) (ବ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସତାବ ରତ୍ନର
ମୋତେ ଦକ୍ଷ ବ୍ୟାପରେ । ସାଧାନାଥ, ବକ୍ତ୍ଵରଗା ।)

ଶ୍ରେଷ୍ଠ—ଦେ. ବ (ସ. ଶ୍ରେଷ୍ଠ)—ଶ୍ରେଷ୍ଠଦୁର୍ବଳ; ଶାନ୍ତି—
Bhoja Victuals; food. ପ୍ରାଦେ ପଢ଼ିତାତ । ବ—
ଭୁଲା, ମୁଢି, ଦୁର୍ବଳମୁଖ ଉଚିତିଆ—Tiffin consisting
of fried rice. (ବ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦେଖାଏ

ସ୍ଵରେ ସଠିତ, ଅଛି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆର ହୋଇ ଅନନ୍ତର ।
କେଶବ. ବୈରଣୀ ।]
ଶ୍ରେଷ୍ଠ—ଦେ. ବ (ସ. ଶ୍ରେଷ୍ଠବାଳ; ଭୁଲ. କରବାଳ)—ବାଳ
Bhojâlî ବଟୁଖୀ; ଶର୍ଣ୍ଣମାନଙ୍କର ଭୁଲୀ—A bent bladed
ଭୁଜାଲିଆ, ଭୁଜାଲୀ bill hook; a Goorkha's kukri.
ଶ୍ରେଷ୍ଠାଲୀ
ଶ୍ରେଷ୍ଠ—ଦେ. ବ (ସ. ଶ୍ରେଷ୍ଠନ)—ବହୁ ଲେବକୁ ବିଅରିବା ଶ୍ରେଷ୍ଠନ
Bhoji —A feast; a dinner partaken of by
ଭୋଜି many people. [ବ—ରେବବ ଦେଇବା-ଶ୍ରେଷ୍ଠ
ମୋର ଭୁଲି ପ୍ରାୟ ଦୟିଲୁ ସମ୍ମାନ-ସୁଲୀ । ସାଧାନାଥ, ପାଦଗା ।]
ଶ୍ରେଷ୍ଠ କରିବ—ଦେ. ବ—ବେତେବ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମିଶି ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠର
Bhoji karibâ ଉଦୟମ କରିବା—To get up a feast)
ଭୋଜ କରିବା ମୋର କରିବା
ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦେବା—ଦେ. ବ—ବହୁଦେବକୁ ନିମନ୍ତଣ ଦରି ଶ୍ରେଷ୍ଠନ
Bhoji debâ ଦେବା—To bestow a feast on others.
ଭୋଜ ଦେଇବା ମୋର ଦେଇବା
ଶ୍ରେଷ୍ଠବା—ଦେ (ପଦ) ବ—ଆରବା—To eat. (ବ—
Bhojibâ ଶ୍ରେଷ୍ଠରେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଚଢ଼ି । ପ୍ରାଚୀ. ନିର୍ବିନମାହାସ୍ୟ)
ଖାଇବା ମୋରକାରୀ
ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭାତ—ଦେ. ବ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭିମନ୍ତ୍ରେ ପ୍ରସୁତ ଅବ ବା ଖାଦ୍ୟ—
Bhoji bhâta Food prepared for a feast,
ଭୋଜର ଅନ୍ୟ ମୋରକା ଖାଦ୍ୟ
ଶ୍ରେଷ୍ଠ—ସ. ବି. ସୁଂ (ଭୁଲ୍ ଖାରୁ+ଇନ୍ଦ୍ରି. ସି)—ଯେ ଖାଦ୍ୟ;
Bhoji ଭୁଲ୍—Eating; subsisting on. [ବ—
(ଶ୍ରେଷ୍ଠ—ସି) ଏହି ଅବ ଅନ୍ୟ ଅବ ସରେ ସମ୍ମାନ ହୁଏ । ସଥା—
ମାୟରେବା, ଶାଦାବରେବା ରତ୍ନାଦ ।]
ଶ୍ରେଷ୍ଠ—ସ. ବି (ଭୁଲ୍ ଖାରୁ+ବିନ୍. ସି)—ଶ୍ରେଷ୍ଠନୀୟ; ଖାଦ୍ୟ;
Bhojya ଆରବା ଉପଯୋଗୀ—Eatable; fit to be
taken. [ବ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଏବ ଧାରୁରୁ ଓ
ଏବ ପ୍ରକଟ୍ୟର ବିଶ୍ୱଦ; ବିନ୍ଦ ଶ୍ରେଷ୍ଠର ଅର୍ଥ ଶ୍ରେଷ୍ଠ
କରିବାର ଉପଯୋଗୀ ।] ବ—୧ । ଖାଦ୍ୟବସ୍ୟ—
1. Food. ୨ । ଆରବାଧାରୀ ଅର୍ପେତ ଦୃବ୍ୟର୍ଥୀ—
2. Eatables; victuals; provisions.
୩ । ସୁଖରୁ ବା କୁତୁକର ଖାଦ୍ୟ—3. A dainty
(Apte). ୪ । ଲାଭ—4. Advantage; benefit
(Apte). ୫ । ପିତ୍ସୁରୁଷଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ଶ୍ରେଷ୍ଠବସ୍ୟ—
5. Eatables offered to the manes (Apte).
୬ । ସର୍ବରତ ପିତ୍ସୁରୁଷଙ୍କ ଶାତ ଉପରକରେ ବ୍ୟକ୍ତିଶକ୍ତି
ଦ୍ୱୟ ଆଦ୍ୟଦ୍ୱାରାକରିବାର; ସିଧା; ସିଦ୍ଧା—6. Victuals
presented to Brâhmaṇas on the occasion
of Srâddha. [ବ—ଶ୍ରେଷ୍ଠମାନେ ଶାତ ଦିନ ପିତ୍ସୁ
ଲେବକୁ ପିତ୍ସୁ ଦୟାରୀ ସେମାନେ ବ୍ୟକ୍ତିଶକ୍ତିକୁ ଅରିବା
ଆଦ୍ୟଦ୍ୱାରା ସମ୍ମାନ ଦାନ କରିବା ।]

ବୋଜ୍ୟ ଉଚ୍ଛାର୍ଗ—ସା. ବ—ବୋଜ୍ୟସର୍ଗ (ଦେଖ)	Bhojya uchha(chchha)rga Bhojoyotsarga (See)
ବୋଜ୍ୟକାଳ—ସ. ବ—ଆରବାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ସମୟ—	Bhojyakāla Meal-time (Apte).
ବୋଜ୍ୟ ଟେକ ଦେବା—ଦେ. କି—ପିତୃଗଣଙ୍କ ଶାକ ଉପଲବ୍ଧ ରୀତାର Bhojya teki deba ଆଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଦାତରୁ ଉତୀର୍ଣ୍ଣ ଭୋଜି ଦେଇଯା ଦେଇ ଦାନ ଦରକା—To hand over ଭୋଜଯ ଦେନା victuals to a Brāhmaṇa on the occasion of Srāddha.	
ବୋଜ୍ୟାମୂଳ—ସ. ବିଶ (ବୋଜ୍ୟ+ଅମୂଳ+ବି) —୧। ବୋଜ୍ୟ ବା Bhojyātmaka ଶାଦ୍ୟଦ୍ୱାରା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to food. , । ବୋଜ୍ୟସର୍ଗ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to the offering of victuals to a Brāhmaṇa.	
ବୋଜ୍ୟାନ୍ନ—ସ. ବ (କର୍ମଧା)—ବୋଜନର ଉପଯୋଗୀ ଅଳ୍ପ—	Bhojyānna Food proper to be taken.
ବୋଜ୍ୟାଷ୍ଟ୍ରାର—ସ. ବ—ଶାକ ଦିବସରେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଅରକା ଶାଦ୍ୟ Bhojyotsarga ସାମଗ୍ରୀ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବାରୁ କର୍ମ—The offering of victuals to a Brāhmaṇa on the occasion of a Srāddha.	
ଭୋଟ—ଦେବ. ବ (ଭୋଟୀ)—ବୌଦ୍ଧ ବିଶିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଅପଣା Bhot ମଧ୍ୟରୁ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କୁ ନିଷାଳନ କରିବା ପାଇଁ ଭୋଟ ଦଳସ୍ଥ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଦେବା ମତ—Vote. ମୋଟ	
ଭୋଟ ଦେବା—ଦେ. ବ—ଭୋଟର (ଦେଖ)	Bhot deba Votar (See)
ଭୋଟିନାତୀ ଭୀଟଦାତା	Bhotiñātā
ଭୋଟ ଦେବା—ଦେ. କି—ଅପଣା ମଧ୍ୟରୁ ବୌଦ୍ଧ ବିଶିଷ୍ଟ Bhot deba ନିଷାଳନ ନିମନ୍ତେ ମତ ଦେବା—	
ଭୋଟ ଦେଇଯା ଭୋଟ ଦେବା—To vote for; to give vote for.	
ମୋଟ ଦେନା	Bhotiñātā
ଭୋଟ—ସ. ବ—୧। ଭୋଟାଙ୍ଗ (ଦେଖ)—1. Bhotāṅga (See) Bhotā ନିଷାଳନ ଦେଖ—2. The country of	
ଭୋଟ ତୋଟ ତୋଟା କମଳ—1. Bhotā kambala. ନାଲି କମଳ— ମୋଟିଆ କମଳ 2. Red blanket.	
ଭୋଟ ଅମଳ—ଦେ. ବ (ସ. ଭୋଟାଙ୍ଗ)—ବନ୍ଦୁ ଘୁରୁତ୍ଵ—	
Bhotā amala Very old.	
ମାର୍ଗଠା ଆମଶେର (ଉ—ଭୋଟ ଅମଳର ଚଟ୍ଟ) କୁନ୍ତାକୁମାଣ୍ଡା ଆଦମ ଜାବାନାକା ନଥରୁଣ୍ଟା)	
ଭୋଟ କମଳ—ଦେ. ବ—ଭୋଟାଙ୍ଗ ଦେଶୀୟ ଉତ୍ସର୍ଗ ମେଷ ଲୋମ Bhotā kambala ପ୍ରସ୍ତୁତ କମଳ—Blanket imported [ଭୋଟାଙ୍ଗ କମଳ—ଅନ୍ୟରୂପ] to India from ଭୋଟ କମଳ ମୋଟିଆ କମଳ	

ଭୋଟର—ବୈଦେ. ବ (ଭୋଟୀ)—ସେ ଭୋଟ ଦିବ୍ୟ ନିଷାଳନ—	Voter.
ଭୋଟାର ମୋଟାଙ୍କ (ଭୋଟେର—ପ୍ରାଦେଶୀକ, ଗଞ୍ଜାମ)	
ଭୋଟା—ଦେ. ବିଶ. ପୁ—ମୋଟା; ପୁଥଳ; ସ୍କୁଲବାସୀ—	
Bhotā	Corpulent.
(ଭୋଟା—ଶ) ମୋଟା ମୋଟା	
ଭୋଟାଙ୍ଗ—ସ. ବ (ଭୋଟ + ଅଙ୍ଗ; କିବିତ ଦେଶର ଅଙ୍ଗ)—	
Bhotāṅga ଭୋଟାଙ୍ଗ ଦେଖ; ଭୋଟରେ ଉତ୍ସର୍ଗ ପ୍ରାନ୍ତବର୍ତ୍ତୀ ନେପାଳ ନିଷାଳସ୍ଥ ସାମାଜିକ ସଂଜ୍ଞ୍ୟ—Bhutāñān; name of a free state in the north of India near Nepal.	
ଭୋଟାଖାର—ଦେ. ବ—ଭୋଟ ଦେବା ବା ନିଷାଳନ କରିବାରୁ Bhotāñādhikāra ଅଳନ ପ୍ରଦତ୍ତ ଅଧିକାର—Right of ଭୋଟାଧିକାର ମୋଟାଧିକାର voting.	
ଭୋଟାନ—ଦେ. ବ (ସ. ଭୋଟାଙ୍ଗ)—ଭୋଟାଙ୍ଗ (ଦେଖ)	
Bhotān	Bhotāṅga (See)
ଭୁଟାନ ମୁ(ମୌ)ଟାନ	
ଭୋଟିଆ—ଦେ. ବିଶ (ସ. ଭୋଟୀୟ)—୧। ଭୋଟା (ଦେଖ)—	
Bhotiā 1. Bhotā (See). , । ଭୋଟାଙ୍ଗ ଦେଶୀୟ—	
ଭୁଟିଆ 2. Belonging to the country of Bhutān.	
ମୋଟିଆ (ଯଥ)—ଭୋଟିଆ ଟାଙ୍କ=ଘୋଡ଼ା) ବ—୧। ଭୋଟାଙ୍ଗ ଦେଶବାସୀ ଜାତିବିଶେଷ—1. People of the Bhutān country. , । ଏହି ଜାତିର କଥ୍ୟ ଭୁଟାଙ୍ଗ— 2. The vernacular of the Bhutanese people. [ଏ—ଏ ଭୁଟାଙ୍ଗ ବିବୃତ, ଭୋଟାଙ୍ଗ, ବାଣୀର, ସିକମ୍ ଓ ପାରକିଲିଙ୍ଗରେ କଥ୍ୟ ହୁଏ ।]	
ଭୋଟିଆ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧। ପ୍ରଶ୍ନ ଦେବା—1. Corpulent; fat Bhotiā (female). , । ଅନୁଗ୍ରହବତୀ(ଗାଲ୍ପ) —2. (a cow) (ଭୋଟେର—ଅନ୍ୟରୂପ) Giving no milk.	
ଭୋଟାଙ୍ଗ—ସ. ବିଶ—ଭୋଟ ଦେଶୀୟ—	Relating to
Bhotāṅga Tibet or Bhutan; Bhutanese.	
ଭେତ୍ତା—ଦେ. ବ—ବୁଣ୍ଡିଆ ଦେଶରେ ପ୍ରତିକିରଣ ଏବଂ ପ୍ରକାର ମାଦକ Bhod-kā ପାଲସ୍ତ୍ର—A sort of liquor used in	
ଭୋଟକା ମୋଟକା	Russia; Vodka.
ଭୋଟଙ୍କ—ଦେ. ବ—ଭୋଟଙ୍କ; ରଖଣ୍ଡିଗା—	
Bhordāṅga Clarion; trumpet.	
ଭୋଟଙ୍କ; ତୁରହି	
ଭୋଟଙ୍କା—ଦେ. ବିଶ—୧। ଘୋର; ଶୁକ୍ଲଗର୍ଭ—1. Hollow.	
Bhordāṅgā 1. ତକା; ବଢ଼ି ଓ ଘୋର—2. Big and ମୋଟା ଓ ଫାଂଗା ମୋଟାଆରକୋଖିଲା hollow.	
ଭୋଟଙ୍କା—ଦେ. ବ—ଶଳଦିନୋଗରେ ଭୁଲ ବା ରଖଣ୍ଡିଗା Bhordāṅgā ବଜାଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—A trumpeter. (ଉ— ତୁରହିଆଲା ତକ୍କ ପୁରୀର ତେହାତ୍ର, ବଢ଼ି ଗୁମର ପଢ଼, ତୁରହିଆଲା ଭୋଟଙ୍କା ଅମାଳେ ତହିଁ ଲୁଗିଥ ଦେଇ । ପ୍ରାଚୀ, ନଳ ତରିକ ।)	

ବୋଡ଼ୋ—ଦେ. ବି—ମାନ୍ଦୁଆ ପ୍ରଦେଶରେ ଏକ ଜାତୀୟ ଲୋକଙ୍କ ବନ୍ଧୁତା
Bhondā ଉଚ୍ଛାର ଏକ ବଢ଼ିବ ଭାଷା (ମାନ୍ଦୁଆ ସେଇରିଗୋଡ଼—

A dialect of the Oriya language spoken by
some Oriyas living in a portion of the
Madras Presidency.

ବୋଡ଼ା(ଦୂଆ)—ଗ୍ରା. ବି (ସ. ଭାଦ୍ରା)—ଭାଦ୍ର ମାସ—The month of
Bhoda(dua) Bhadra. (ବି—ଭୋଡ଼ା ମାସର ଜରିପୁଣ୍ୟ
ଗାତ୍ର ଖୁବୁଳି-ଓଷା-ମେଲ । କନ୍ଦବଶୋଭ-
ଭାଦ୍ର ମାଦ୍ଦୀ ସାତାବନକାବ ।)

ବୋ ଦେବ—ଦେ. ଅ—ହା ଦେବ ! ହାଇରେ ଦୟାଇ !—

Bho deba (Interjection) O my ill-luck !

(ଭୋ ଧରମ; ଭୋ ବିଧାତା—ଅନ୍ଧରୂପ) ହୈଲେ ହେମ—
ବୋଦୁଆ ଫୁଟା—ପ୍ରାଦେ (ମତ୍ତାତ) ବି—ଦୂଦୁରର ସୁଦୁର
Bhodua phutā କନ୍ୟାମାନେ ଭାଦ୍ର ମାସରେ ପାଶୁପାତ୍ର ଦାପ ପରିବୁ
ଅସିବା—The coming back of a Sūdra
daughter-in-law to her father's house
from the house of her father-in-law
during the month of Bhadra.

ବୋଦୁଆ ମଙ୍ଗଳ(ଲା,ରି)—ପ୍ରାଦେ (ମତ୍ତାତ) ବି (ଭାଦ୍ରମାସରେ ବା
Bhodua mangal(1st,ii) ବର୍ଷାପରେ ଏହା ଫୁଟାରୁ)—

ଏକପ୍ରକାର ଛର—A kind of mushroom.

ବୋଦୁଆ—ଦେ. ବିଶ—ବୋଦେଇ (ଦେଖ)

Bhodua Bhodei (See)

ବୋଦେଇ—ଦେ. ବିଶ (ସ. ଭାଦ୍ରା)—ଭାଦ୍ରମାସରେ ଛେବା ଏବଂ
Bhodei ଅମଳ ହେବା—Produced in or harvested
ଭାଦ୍ରେ—during the month of Bhadra. ଦେ. ବି

ମଦ୍ଦି—ଏକପ୍ରକାର ଚକ୍ରାତ୍ମକ ମାଛ—A kind of shrimp.
[ବି—ଏମାନେ ଭାଦ୍ର ମାସରେ କହୁ ପରିମାଣରେ
ଧୂପାଥାନ୍ତି ।]

ବୋଦେଇ ଖର—ଦେ. ବି—ଭାଦ୍ର ମାସର ପ୍ରତଣ୍ଡ ଖର—The
Bhodei khar �strong heat-rays of the sun
(ଭୋଡ଼ୁଆ ଖର—ଅନ୍ଧରୂପ) during Bhadra. [ବି—ଏ
ଭାଦ୍ରେରେଠାର ମାସରେ ଲୁଗାପଟା ଖରରେ ଦେଇ ଲୁଗାପଟରେ
ଭାଦ୍ରୋକାରୀଦି—ଅକ୍ଷ ଗୋକ ଲୁଗେ ମାତ୍ର ।]

ବୋଦେଇ ଖସା—ଦେ. ବି—ଭାଦ୍ର ମାସରେ ଅମଳ ହେବା ଏକପ୍ରକାର
Bhodei khasa ଖସା—A kind of sesamum
ଭାଦ୍ରେଇ ତିଳ ହର୍ଵେତେ ଭାଦ୍ରା. [ବି—ଅନ୍ଧ ପ୍ରକାର
ମଦ୍ଦିତିଳ ଖସା କାମ ମାଦୀ ଖସା ।]

ବୋଦେଇ ଧାନ—ଦେ. ବି—ବିଆଳ ଧାନ—
Bhodei dhāna Paddy harvested during rains.
ଭାଦ୍ରେଇ ଧାନ ମଦ୍ଦିଧାନ, ଆମନଧାନ

ବୋଦେଇ ଫସଲ—ଦେ. ବି—ଭାଦ୍ର ମାସରେ ଅମଦାତ ହେବା ଫସଲ
Bhodei phasala (ହଥକ, ମାଣ୍ଡିଆ, ବାଦସୁ, ମକା, ତୋଦୁଆ
ଭାଦ୍ରେଇ ଫସଲ ଇତ୍ୟାଦି)—The crops harvested in
ମଦ୍ଦିଫସଲ

ବୋ ଦେବ—ସ. ଅ (ସମୋଧନ)—ମହାପ୍ରଭ ଓ ବ୍ରାହ୍ମା ଅବତ୍ରୁ ରୂପ୍ୟର
Bho deba ସମୋଧନ; ଦେ ପ୍ରରୋ—(Interjection) Oh
ଭୋଦେବ ମୌଦ୍ରେ ଭୋଦେବ ମୌଦ୍ରେ—Lord !
ବୋଦେ(ଦେଇ)ଦା(ବି)—ଦେ. କି. ବିଶ—୧ । କେବେ; ତମିତି; ଅକାଳେ
Bhode(dai)bā(bi) ସକାଳେ—1. Untimely and at
କାଳେଭେଜେ irregular intervals. , । ଦେବାତ୍ମ; ଅକାଳୁତ୍—
କର୍ମକମୀ 2. Accidentally. , । କୁତୁଚୁ; କମାତୁ—
3. Scarcely. , । ଅତ୍ୟୁତ୍ତିରୂପେ ଓ ଅତି ଅକ୍ଷ ଥର—
4. At times, few and far between. (ସଥା—
ମୁଁ ବୋଦେବା କଲାକତା ଯାଏ ।)

ବୋଦୁଆ—ଦେ. ବିଶ (ବିଗାରୁ ଅନ୍ଧରୂପ) (ସ. ଭାଦ୍ରା—୫୫)—
Bhondarda । ଉପର ରାବକୁଣ୍ଡ ମୁହଁ—1. Having a
(ଭୋନା[ନ୍ଦା]—ଅନ୍ଧରୂପ) scowling face. , । ଲେ—
ଭୋନା ମୌଦ୍ରୁ—2. Foolish.

ବୋପା—ଦେ. ବିଶ—୧ । ମହାଦେବ, ପାବକ ଓ ପ୍ରାମଦେବତାଙ୍କର
Bhopā ଶୂଦ୍ର ସେବକ ବା ମାତ୍ର—1. A caste of Sūdra
Sebakas of Siba and Pārbati or other
village gods and goddesses. , । ବାଗାତ୍ମର-
ପ୍ରୟ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A braggart. , । ମିହୁଆ—
3. A liar. ବିଶ—୧ । (ସ. ବହୁରୂପା) ପଥି—
ବକୁଳ 1. Talkative. , । ବାଗାତ୍ମର ପ୍ରୟ ଗପି—
ମଧ୍ୟକଟ 2. Bragging; boastful. , । ମିହୁଆ, ମିଥ୍ୟବାଦ—
3. Lying. , । ଅବ୍ୟକସ୍ତି; ଯେଉଁ ଲେବର
ବାପରେ ଦିଲ୍ଲ ଠିକ୍ ଠିକଣା ନ ଥାଏ—4. Whimsi-
cal: , । ଅନୁକୁଳାକୁଆ—5. Unmethodical.
, । ତର୍କିତିତ; ବିବେତନା ଶୁନ୍ୟ—5. Foolish;
unthoughtful.

ବୋପାଳ—ଦେ. ବି (କାମ)—ମଧ୍ୟଭାରତରେ ମୁଷିକାନାନ୍ଦ ଦ୍ଵାରା
Bhopāla ଶାସିତ ଏହି ପ୍ରାଚୀନ ମିହୁତ୍—A native
କୁପାଳ State in Central India ruled by
ମୌସାନ ମୌସାନ Nabab.
[ବି—ହିନ୍ଦୁରାଜ ଶେପାଳକ ଦ୍ଵାରା ନବର ପ୍ରାଚିତ ହୋଇ
ଥିବାରୁ ବାହାର ନାମାନ୍ତରାରେ ଏହାର ନାମ ବୋପାଳ
ହୋଇଥିଲା । (ମଦନମୋହନ-ଜର୍ଦଳନ୍ଦନ) ।]

ବୋପାଳିଆ—ଦେ. ବିଶ—୧ । ମିଥ୍ୟ—1. False. , । ବୋପା
Bhopālia (ଦେଖ)—2. Bhopā ଏକ (See).

ବୋବନା—ଦେ. ବି—ପ୍ରାଚୀନ ଭାବୁଜର କଷ୍ଟ୍ୟକାଳ ବିଶେ—
Bhobana A class of the Kshatriyas of ancient
Orissa.

ବୋବନି—ଗ୍ରା. ବି. ସଂ—(ଅବର୍ଥନ) ଭୁବନେଶ୍ୱର ଜାକ ନାମ—
Bhobani A name for calling a person named
ଭୁବନ ମୁଖନ
Bhubaneswara.
(ବୋବନା—ଅନାଦର୍ଥନ)

ରୋବନି(ଲେ)ପାର—ଶ୍ରୀ, ତି (ସ୍ଥାନର ନାମ) —ଭୁବନେଶ୍ୱର
Bhobani(ne)sā(swa)ra (ଦେଖ) —Bhubaneswara
ଭୁବନେଶ୍ୱର ଶୁଵନେଶ୍ୱର
(See).

ବୋ-ବା—ଦେ, ଅ—୧। ରେ ରେ ଉଚ୍ଚ କାନଣର ଶବ୍ଦ—
Bho-bha 1. Sound of loud lamentation.
(ରେ ରେ, ବୋ ବୋ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଭେଟ୍ ଭେଟ୍ ମୋମା; ମେଂଖେ

ବୋ ଭୋ ଡକା ଶୁଭିବା—ଦେ. ତି—ଆଜ୍ଞା ବିକଳ ହୋଇ ଉଚ୍ଚ-
Bho bho daka chhārdibā ସରରେ କନନର ସେଇ
ଭେଟ୍ ଭେଟ୍ କରେ କାନ୍ଦା କରିବା—To make a loud
ମେଂ ମେଂ ହୋନା (କରିବା) bewailing sound.

ବୋର—ଦେ. ବିଶ (ସ. ଭୁବନେଶ୍ୱର କରିବା)—୧। ପୂର୍ଣ୍ଣ—
Bhor 1. Filled up. ୨। ଉଚ୍ଚକ; ଜାହାମବ—
ଭୋର 2. Splendid; bright; dazzling. ଆ ଅଭ୍ୟମର-
ମୋର ପୃଷ୍ଠା—3. Pompous. ୪। ସମାପ୍ତ—4. Finished;
completed. *। ବିଭେବ; ବୋଲ—5. Enchan-
ted. ୨। ପ୍ରକାଶିତ; ପ୍ରକଳ୍ପିତ—6. Published.
୨। ନିଶାରେ ଉନ୍ଦର—7. Intoxicated.
ତ—୧। (ସ. ଭୁବନେଶ୍ୱର ସବୁର ଶେଷ ବା ସମାପ୍ତ)—
. ପ୍ରକଳ୍ପ; ପାଗାତାଳ—1. Morning; dawn; day-
ଶେଷ ଖରମ break. ୨। ଶେଷ; ସମାପ୍ତ—2. Comple-
ଆଜିମୁର ଅଟିବାଟ tion; finish. *। ପାପ—3. Lustre,
ତ। ଅଭ୍ୟମର—4. Ado; pomp.

ବୋର କରିବା—ଦେ. ତି—କୌଣସି ବିଷୟର ସାଧାରଣରେ ପ୍ରକଳ୍ପିତ
Bhor karibā କରିବା—To publish a matter.

ଚାଉଁର କରା ପ୍ରକଟ କରିବା

ବୋର ବେଳ(ଲା)—ଦେ. ତି—ପ୍ରତ୍ୟୁଷକାଳ—
Bhor bela(jā) Early morning; dawn.

ଭୋର ବେଳ ମୋରକା ଘର୍ତ୍ତ

ବୋର—ଦେ. ବିଶ (ସ. ବିହଳ)—୧। ମୋହତ; ମୁଗୁ; ବିହଳ—
Bholā 1. Enchanted ୨। ବାର; ବାରୁଳ; ଉନ୍ଦର—
ଭୋଲ 2. Intoxicated; maddened. (ଭୁ—ମଦିବ

ମୋର ପାନେ ଭୋଲ ହୋଇ, ସେହେ ବିବନ୍ଧ ନ ଜାଣଇ,
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭୁବବତି) *। ହିତା�ିତ ବିବେତନା ଶୁଳନ—
3. Incapable of distinguishing between
right and wrong. ୪। ଭୁକୁ—4. Mistaken.
*। ବାରୁଳ; ବିଦୁରଶାଳ; ସେ ଭୁଲିଯାଏ—5. For-
getful. (ଭୁ—ଅପୁଅ ସେଇ, ଗଣେଇଅ ଭୋଲ, ଧୂର୍ଥ
ପରୁରଥ ଘରେ ନିଜ ଗୋଲ—ତିନି) ତ—୨।
ଉନ୍ଦରତା—1. Madness. , । ଭୁକୁ; ଭୁମ—
ଭୋଲ 2. Mistake; *। ବାରୁଳ; ବିଦୁତ—3. Forget-
fulness; oblivion. ୪। ଶୁଦ୍ଧ ଓ ମାସ୍ତୁନମାନଙ୍କ

ବିଭୋରପନ ବଶୋପାତ୍ର ଶେଷ—4. A family title of Sūdras
and Māstakas. *। (ସ. ଭୋଲ) ଚିଲିକାରେ

ଶିଲିକା ଏକ ପ୍ରକାର ମାର—5. A class of salt-
water fish (in Chilka). ୨। କରିବ ବନ୍ଦରେ
ବା ହତ୍ତରେ ପୁଣିବା କଣା କାଗଳି—6. A hole under
a ridge or embankment. ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ିଜାତ) ତ—
ଯେହି ତକା ଲୁଣ ମାଟ ବର୍ଷା ଦିନେ ଫଳପଲେଇ ଯାଏ—
Saline soil which becomes swollen during

the rains. [ତ—ଜଙ୍ଗଳ ଅଳ୍ପରେ ଏହି ଲୁଣ ମାଟ ବର୍ଷା ପାଣି ସବୁ ଧୋଇ ହୋଇ ଅସି ଯେହି ପ୍ରାନରେ ଜମା ହୋଇଥାଏ, ସେହି ଲୁଣ ପାଣି ଓ ମାଟକୁ ଆଇବା ପାଇଁ ସେଠାକୁ ମୁଗୁ, ପମର ଓ ଗମୁଳମାନେ ଅସନ୍ତି । ବାଣୁଆମାନେ ସେ ପ୍ରାନ ଭଣ୍ଡ ତହିଁ ନିକଟରେ ଛବି ରହି ଭୋଲ ଆଇବାକୁ ଅସିବା ପଶୁଙ୍କୁ ବିକାର କରନ୍ତି ।] ସ. ତ—ବୋଦସି ମାର ପର ଏକ ପ୍ରକାର
ବାହିଅ ମାର (ବନାର ଧଳା ଦେବରେ ନେଇଥା କିମ୍ବା ତିନି ଥାଏ; ଗାଲିଶି ଶେଷ ଓ ମୁହଁ ପାର୍ଶ୍ଵରେ ବିଷୁକ; ବନସ୍ବିରେ
ସହଜରେ ଧର ପଡ଼େ—ଯୋଗେଷ୍ଟନ୍ତି । ପାଠାରୀମାନେ

ମୋଲ ଏ ମନ୍ଦ ଆଇଲେ ଯାଠ ଭୁଲ ଯାଅନ୍ତି ବୋଲ ଲୋକଙ୍କ ବିଦ୍ୟା ଅଛି—Barellius Bola (fish).
ବୋଲ ହେବା—ଦେ. ତ—୧। ଭୁଲିଯିବା—1. To forget.
Bholā hebā , । ବାରୁଳା ବା ଭୁକୁ ହେବା—2. To
ବିହଳ ହେବା ଭୁଲନା, ଯାଳା ହୋଲା—become mad.
*। ନିଶାରେ ଉନ୍ଦର ହେବା—3. To be inti-
cated.

ବୋଲା—ଦେ. ବିଶ. ସୁଂ (ସ. ବିହଳ)—୧। ଉନ୍ଦର—1. Intoxi-
Bholā cated. (ଭୁ—ସାରସ ଗତି ଅବଳା, ସାର ସରତ
ଭୋଲା ଥାଇ ମୁହଁ ନିବତେ, ଭାବେ ହେବି ଥାଇ ଭୋଲା ।
ଭୋଲା କରସୁର୍ଯ୍ୟ ଉନ୍ଦର ଗାତ ।) ୨। ବିଦୁରଶାଳ—
(ଭୋଲାପଣ—ଭୁ) 2. Forgetful. *। ବାରୁଳା—3. Mad.
ତ। ଅକପଟ (ବ୍ୟକ୍ତି); ସରଳ ହୁଦୟ—4. Frank.
ତ—୧। ଭୋଲାନାଥ (ଦେଖ)—1. Bholānātha
(See). ୨। ଭୋଲାନାଥର ତାକ ନାମ—2. A name
for calling Bholānātha.

ଭୋଲା ଲାଥ—ଦେ. ତ—୨। ମହାଦେବ; ଶିବ—1. God Siba.
Bholā nātha [ତ—ମହାଦେବ ସଂଦା ଗଣେଇ ନିଶାରେ
ଭୋଲାନାଥ ଭୋଲ ଥିବାକୁ ତାହାଙ୍କର ଏହି ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
ଭୋଲାନାଥ ହୋଇଅଛି ।] ୨। ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଅନ୍ତିବା ନାମ—
2. A name given to males. ଦେ. ବିଶ—
ଉନ୍ଦରଶାଳ—Forgetful.

ଭୋଲ—ସ. ତ—ଓଟ—Camel (Apte). ଦେ. ତ—ସୁ—
Bholi (ଅବସର୍ଥ) ଭୋଲାନାଥର ତାକ ନାମ—A name
for calling Bholānātha.

ଭୋଲିତ—ଦେ. ବିଶ (ସ. ବିହଳିତ)—୧। ଭୋଲ; ମୁଗୁ—
Bholita 1. Enchanted. , । ଉନ୍ଦର—2. Intoxi-
ଭୋଲ 2. Mistake; *। ବାରୁଳା; ବିଦୁତ—3. Forgetful;
ମୋର ବଶୋପାତ୍ର ଶେଷ—4. A family title of Sūdras
and Māstakas. *। (ସ. ଭୋଲ) ଚିଲିକାରେ

ବୌଗୋଲିକ—ସ. ବଣ (ଭୂଗୋଳ+ଇକ) —୧। ଭୂଗୋଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Bhaugolika 1. Geographical; relating to the
 terrestrial globe. * | (୩୦) ଭୂଗୋଳ ବିଦ୍ୟା-
 ବିଶ୍ଵାରଦ—2. Versed in geography.

ବୌଜଙ୍ଗ—ସ. ବଣ (ଭୂଜଙ୍ଗ+ଅ)—ସର୍ପ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Serpentine.
Bhaujanga ସ. ବ—ଆମ୍ଲୋଦ ନଶ୍ତ—The 9th lunar
 mansion. (ନଶ୍ତ ତଳେ ଟୀକା ଦେଖି)

ବୌଜି ପ୍ରାଦେ, (ବସ୍ତୁର) ବ (ଭୂତ). ଏହି ଅର୍ଥରେ ହୁକୀ ବୌଜାର
Bhauji ଶବ୍ଦ—ବାହୁତ—The wife of one's elder
 brother.

ବୌଜ୍ୟ—ସ. ବ (ବୋଜ୍ୟ+ସ)—ଯେଉଁ ଗଜ୍ୟ କେବଳ ସାଜାକ
Bhaujya ସୁଅ ରୋଗ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଶାରିତ ହୁଏ, ପରମ୍ପରା ପରା
 ପାଳକ ଓ ପ୍ରକାଳ ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ରଖାଯାଏ କାହିଁ
 (ହ. ଶ)—A kingdom of which the
 government is run for the profit of the
 ruler and not in the interest of the
 ruled.

ବୌଟ—ସ. ବଣ (ବୋଟ+ଅ)—ବିକାଶୀ (ହ. ଶ) —
Bhautta Tibetan.

ବୌତ—ସ. ବଣ (ଭୂତ+ଅ)—୧। ପଥଭୂତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Bhauta 1. Relating the 5 elements. * | ଭୂତ
 ପ୍ରେତାଦ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Ghostly. * | ଜୀବ-
 ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—3. Relating to living beings
 (Apte). * | ପାଗଳ—4. Crazy; mad (Apte).
 * | ପିଣ୍ଡାଚକ—5. Demonic (Apte).
 * | ଭୂତସଙ୍କ—1. Oblation offered to
 the created beings. * | ଭୂତ ପ୍ରେତାଦକ
 ଭିପାସକ—2. A worshipper of demons and
 spirits. * | ଦେବକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଦେଉଳା ବ୍ରାହ୍ମଣ;
 ପଣ୍ଡା—3. A class of Brâhmañas who take
 to worshipping in a temple as their
 profession. ପା. ବଣ (ସ. ବହୁ)—ବହୁତ;

ବହୁତ ବହୁତ ଅଧିକ—Many; much-

ବୌତିକ—ସ. ବଣ (ଭୂତ+ଇକ) —୧। ପାଦୁତିକ—1. Natural,
Bhautika elementary * | ଭୂତସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relat-
 ing to Bhûta. * | ପଥଭୂତ ଘଷତ—3. Mate-
 rial; physical. * | ଭୂତପ୍ରେତସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
 4. Ghostly. ବ—୨। ଭୂତନାଥ; ମହାଦେବ; ଶିବ—
 1. Siba. * | ମୁକ୍ତା—2. Pearl (Apte). * |
 ମୌଳିକ ଉପାଦାନବିଶ୍ଵା ବସ୍ତୁ—3. Anything
 elemental (Apte).

ବୌତିକ ଦେହ—ସ. ବ—ପଥଭୂତ ଘଷତକତ ଶଶର—The
Bhautika deha material body.
 (ବୌତିକ ଶଶର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ବୌତିକ ନିୟମ—ସ. ବ—ପାଦୁତିକ ନିୟମ—Law of nature;
Bhautika niyama physical law.
 ବୌତିକ ପଦାର୍ଥ—ସ. ବ—ପଥଭୂତ କାତ ବସ୍ତୁ—A material
Bhautika padārtha thing.
 (ବୌତିକ ବସ୍ତୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ବୌତିକ ବିଦ୍ୟା—ସ. ବ—୧। ବେତାଳ ସାଧନା; ଭୂତ ବା ବେତାଳ
Bhautika bidyā ସାଧନାରୂପ ବିଦ୍ୟା—1. Demonology;
 necromancy. * | ଗାରଢି ବିଦ୍ୟା—2. Black
 art; magic; sorcery.

ବୌତିକ ବ୍ୟାପାର—ସ. ବ (ଅଧୁନିକ ବ୍ୟାପାର)—୧। ଆମ୍ବୁଧୀ
Bhautika vyāpāra ଘଷଣା—1. Wonderful event;
 ଭୌତିକ ବ୍ୟାପାର supernatural affair. * | ଭୂତ ଘଷତ
 ମୌଳିକ ବ୍ୟାପାର ବ୍ୟାପାର; ଭୂତପ୍ରେତକ ଉପଦ୍ରବ—2. A ghos-
 (ବୌତିକ କାଣ୍ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ) tly affair; a visitation of
 ghosts and evil spirits.

ବୌତୀ—ସ. ବ (ବୌତ + ର)—ରଜନୀ; ରତ୍ନ—
Bhauti The night.

ବୌମ—ସ. ବଣ (ଭୂମି+ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ. ଅ)—୧। ପାଥିକ—
Bhauma 1. Terrestrial; worldly. * | ଭୂମିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
 2. Earthly. * | ଭୂମିରୁ ଭରନ୍ତ—3. Produced
 from the earth. ବ. (ଭୂମି+ଅପତାର୍ଥୀ. ଅ)—
 * | ପୃଥ୍ଵୀମୁଦ୍ରା; ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରତି—1. The planet Mars.
 , | ଆକାଶ; ଅମ୍ର—2. The sky. ଦେ ବ—
 ପ୍ରାଚୀନ ଭୂତକର ଏକ ସନ୍ତଦିଷ—A dynasty of
 kings of ancient Orissa,

ବୌମ ଜଳ—ସ. ବ (ଅଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ଭୂରର୍ଗୁ ଜଳ—
Bhauma jala Subterranean water.

ବୌମନ—ସ. ବ—ବିଶ୍ଵକରମୀ—The heavenly architect of
Bhaumana Hindu mythology.

ବୌମ ବାର—ସ. ବ—ମଙ୍ଗଳବାର—Tuesday.
Bhauma bâra (ବୌମବାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ବୌମ ରତ୍ନ—ସ. ବ (ବୌମ=ମଙ୍ଗଳଗ୍ରହ+ରତ୍ନ; ଏ ରତ୍ନ ମଙ୍ଗଳ
Bhauma ratna ପ୍ରଦଳ ପ୍ରତି ବସ୍ତୁ ଥିବାରୁ)—ପ୍ରବାଳ;
 ପୋଦଳ—Coral.

ବୌମିକ—ସ. ବଣ (ଭୂମି+ଇକ)—ଭୂମିଷ୍ଠିତ—Situated on
Bhaumika the ground. ବ—୧। ଭୂମାରୀ; କମିଦାର—
 1. Landlord. , | ସାମନ୍ତ ରକାକ ଉପାଧ—
 2. Title of feudal lords. [ଦ୍ର—ଏଥୁର
 ଅପଦ୍ରଂଶ ଭୂତଥୁମ୍ବାରୁ, ଭୂଯାରୁ]

ବୌମି—ସ. ବ. ଶୀ (ଭୂମି+ଅପତାର୍ଥୀ ଅ+ଶୀ. ର)—ଧର୍ମପାତ୍ର;
Bhaumi ଶୀତା—Sita. [ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଜଳକ ରଷି ଦଳ
 କରିବା ସମୟରେ ଲଜଳ ସିଥରରୁ ପାଇଥିଲେ ।]

ବୌରିକ—ସ. ବ (ଭୂର+ଇକ)—କୋଷାଧ୍ୟ; ଗାନ୍ଧାର—
Bhaurika Treasurer.

ବୌଦ୍ଧ (ଇତ୍ୟାତି)—ଦେ. ଉ—ଉଚ୍ଛର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)	Bhaumīri (etc)	Bhaumīri etc (See)
୧୦ଶ—ସଂ. ଉ (ବ୍ରହ୍ମ ଧାରୁ=ପଢ଼ି ହେବା+ଅ)—୧ । ଲେପ;		
Bhramīsa କାଶ; ବିନାଶ—୧. Destruction. ୨ । ସକଳା—		
2. Ruin. • । ପଢ଼ନ—୩. Overthrow; fall.		
୪ । ଅବନନ୍ତ—୪. Degeneration; deterioration.	*	
୫ । ଚାନ୍ଦି—୫. Slipping off ୬ । ପଳା- ସୂନ—୬. Fleeing away. ୭ । ସହାର୍ଦ୍ଦୀ ମୁଲକ—		
7. A fall from virtue; depravity.		
ବ୍ରାହ୍ମାଙ୍ଗବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କି—ବ୍ରାହ୍ମା ବସନ୍ତବା—To cause to Bhramīsaibhāସ୍ଥାନୀୟ ବସନ୍ତବା—To cause to be displaced. [ଉ—ପୁଣି ବ୍ରାହ୍ମାଙ୍ଗ ଅଷ୍ଟ କରା ସୁଖ ସ୍ଥାନୁଁ । ସେଣୁ ହୋଇଲ ଗୋର ମନୁଷ୍ୟ—ଜଗନ୍ମାଥ, ଅଶ୍ଵାନା ଭାଗବତ ।]		
ବ୍ରାହ୍ମିତ—ସଂ. ବିଶ (ବ୍ରାହ୍ମ+ଇତି)—କଞ୍ଚ୍ଚ; କାଶପ୍ରାପ୍ତ—	Bhramīta	Spoiled.
ବ୍ରାହୁତି(ଠି) —ସଂ. ଉ (ବ୍ରୁ+କୁଠ ଧାରୁ=ବ୍ରାହୁତିଲ ହେବା+ଇ, ଉ, Bhrakuṭi(ଠି) କିଥାତନ)—ବ୍ରାହୁତି (ଦେଖ)		
		Bhrukūṭīchana (See)
ବ୍ରତ(ଅ)—ଗ୍ରା. ଉ (ସଂ. ବରତ)—ବରତ (ଶେଷ)—Bharata (ପିଲେ)	Bhrata(tha)	
ଭରତ ଭରତ ବଲେ—ବ୍ରାହ୍ମିତିହ. ମହାଭାରତ, ବରତ ।]		
ବ୍ରତ(ଥ)ଖଣ୍ଡ—ଗ୍ରା. ଉ (ସଂ. ବରତଖଣ୍ଡ)—ଭାରତବର୍ଷ—India.	Bhrata(tha khanda	
ଭାରତଖଣ୍ଡ ଭାରତଖଣ୍ଡ ନାମେ ଦେଖ । ତଥ୍ୟ ଅଧ୍ୟପତି ସେ କନକ ନରତ୍ଵ—ବିଶନାଥ. ବିତନ ବ୍ରାମ୍ଯଶା ।]		
ବ୍ରାତା(ଥା)—ଗ୍ରା. ଉ—୧ । (ସଂ. ଭ୍ରାତା) ଭାଇ—୧. Brother.	Bhratā(thā)	
ଭାତାର ଭାତାର ଭାତାର ୨ । (ସଂ. ଭର୍ତ୍ତା) ସ୍ବାମୀ; ପଦ— 2. Husband. [ଉ—ମାୟା ହୋଇ ସିନା ଗୋର ତ୍ରୀଥା ହୋଇଥିଲ—ପ୍ରକାପ. ପରିସେଷା ।]		
ବ୍ରଥ ଦାସ—ଦେ. ଉ—ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ଶିଷ୍ଯମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ	Bhratha dāsa	
Bhratha dāsa ପ୍ରଧାନ ଶିଷ୍ୟ—Name of a disciple of Achyutānanda dāsa. [ଉ—ମୁକୁନ ଅନନ୍ତ ଦାସ ବ୍ରଥ ଦାସ ଜନ—ପ୍ରାଚୀ. ଶା ଗୁରୁଦ୍ଵାରାଗା ।]		
ବ୍ରନ୍ଦ (ଧାରୁ)—ସଂ—୧ । ପଢ଼ି ହେବା—୧. To fall,	Bhran-s (root)	
ବ୍ରନ୍ଦ ହେବା—୨. To be destroyed or lost. ୩ । ସ୍ଥାନରୁତ ହେବା—୪. To be displaced.		
ବ୍ରମ (ଧାରୁ)—ସଂ—ବ୍ରମଣ ବରିବା; ବ୍ରମିବା—	Bhram (root)	To walk.
ବ୍ରମ—ସଂ. ଉ (ବ୍ରମ ଧାରୁ+ଭବ. ଅ)—୧. ପ୍ରାଣୀ; ଭାବ—	Bhrama	
1. Mistake; erring; error. ୨ । ମିଥ୍ୟାଜ୍ଞାନ; ମାୟା—୨. Illusion; delusion. • । ବ୍ରମଣ; ବନ୍ଦିବା—୩. Walking. ୪ । (+କର୍ତ୍ତି. ଅ)		

କୁଳାବତ୍ର;	ମଲମଳ—4.	Eddy; whirlpool.
ବିତ୍ତିବା;	ଭୁଣ୍ଟ—5.	Aberration, ଦିକ୍ଷିବେବା;
ଦୂରବା—	6.	Whirling, ଦିକ୍ଷିବେବା;
Dizziness.	ଦିକ୍ଷିବେବା—7.	(ଦିକ୍ଷିବେବା)
Potter's wheel.	ଦିକ୍ଷିବେବା—8.	(ଦିକ୍ଷିବେବା)
ବୁନ୍ଦାସତ୍ତ୍ଵ—9.	A turning lathe.	ଦିକ୍ଷିବେବା—9.
ଦେ.ବ (ସଂ.ଭର୍ମୀ)	ପୂର୍ଣ୍ଣ—Gold.	[ଭ—ଭର୍ମୀ ସୁମଳ ଗଛେ ବାହା ବବଣୀ ସାତିତ ଭୁମ ଗଭୁଣୀ—ଭର୍ମୀ ପ୍ରେମସ୍ଥାନିଧି ।]
ଦିଶ—ଭ୍ରାନ୍ତ—	Mistaken; deluded.	[ଭ—କେ ଜାଣେ ସୀତା, ବାହାର ବନ୍ଦା, କି କାରଣେ ହୁଅ ଭୁମ ହେ—ବିଷନାଥ, ବିଚିତ୍ର ବ୍ୟାମୟତି ।]
ଭୁମ କରିବା—ଦେ. କି—୧	ଭୁଲ୍ କରିବା—1.	To commit mistake; to err.
Bhrama karibā	mistake; to err.	[ଭୁଲ୍—ଭୁଲ୍ଲିକଣ୍ଠ୍ୟରୁ ଅମ କରା ଭୁଲ୍ ହେବା—2.
ଭୁମ କରନା	To slip off from one's aim.	[ଭୁଲ୍—ଏରୁପେ ଘୋଗ ସମାଧରେ, ସେବେ ଏ ମନ ଭୁମ କରେ, ତେବେ ସମୟ ମନ କର, ଧ୍ୟାନେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନରହର । ଜଗନ୍ନାଥ, ଭୁଗବତ ।]
କି ମନରେ ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା ଯୋଗଣ ବରିବା—3.	To mistake; to entertain a mistaken notion.	
ଭୁମ ଜାଲ(ଲ)—ସ. ଭ—୧	(ଭୁପକ) ଭୁନ୍ତିତୃପ୍ତ ବିଷମ ପାପ—	
Bhrama jala(la)	1. A net of illusions.	
(୭ଷ୍ଠୀ ଚତ୍ର)—ଭୁମସମ୍ଭୂତ—2.	A number of errors.	
ଭୁମଣ—ସ. ବ (ଭୁମ ଧାରୁ + ଭବ ଅଳ)—୧	ପର୍ଯ୍ୟଟନ—	
Bhramana	1. Travel.	
	2. Walking.	
	ଭୁରିବା—3. Whirling.	
ଭୁମଣକାଶ—ସ. ବିଶ. ଓ ବି. ସୁ—୧	ସେ ଭୁଲେ—1. Walking.	
Bhramanapakṣi	2. Travelling;	
(ଭୁମଣକାରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)	traveller-	
ଭୁମଣ କାହାଣୀ—ଦେ. ବ—ଭୁମଣ ଦୁର୍ବଳ (ଦେଖ)		
Bhramana kāhāṇī	Bhramana bruttānta (See)	
ଅମଣ କାହିନୀ ଭୁମଣକୀ କହାନୀ		
ଭୁମଣ ଦୁର୍ବଳ—ସ. ବ—ପର୍ଯ୍ୟଟନର ବିବରଣ—Description		
Bhramana bruttānta	of a travel.	
(ଭୁମଣକଥା—ଅଳ୍ପରୂପ)		
ଭୁମଣ ଶିଳ—ସ. ବିଶ. ସୁ— (ଭୁମଣ+ଶିଳ; ବହୁଗୀତି)—ଭୁଲ୍—		
Bhramana śīla	Itinerant; roving.	
(ଭୁମଣଶିଳ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଭୁମଣଶିଳତା—ବି)		
ଭୁମଣୀ—ସ. ବ (ଭୁମଣ+ଭି)—୧	ଭୁଲିବା; ଭୁଲ—1.	
Bhramani	Walking; walk.	
	(ଭ—ନନୀଗ୍ରାମସ୍ତୁର, ଗମର ପ୍ରକାଶ, ବନପଢ଼େ ଶମାଳ, ରଜନୀ ଭୁମଣୀ ସାରଣ ସେବାକେ ମିଳିବେ ଦେବେଶୀ ବାଲ । ବିଷନାଥ, ବିତିବ୍ୟାମୟତି ।)	
	କୋବ (ହ. ପ)—	
	2. Leech.	

ବ୍ୟାକୀ ଲେଖା—ସ. ବ—ବିଦେଶ ପରିବାର କର୍ତ୍ତାର ସମୟ—
Bhramapāni bela Time for roaming about or

ବେଡ଼ୋବାର ସମୟ ପ୍ରମନେକା କହିଲୁ taking a walk.

ବ୍ୟାକୀ ଉତସତ—ସ. ବ (ପଣ୍ଡିତ ବ୍ୟାକୀ; ବ୍ୟାକୀ+ଉତସତ)—ବ୍ୟାକୀ ଦୂଷି—
Bhrama nirasana Removal of a mistake.

ବ୍ୟାକୀ ପ୍ରମାଦ—ସ. ବ (ପ୍ରାୟ ଏକାର୍ଥକ ସକଳର ଶବ୍ଦ)—ବ୍ୟାକୀ ପ୍ରମାଦ—
Bhrama pramāda —Mistakes; errors; errors of omission and commission.

ବ୍ୟାକୀ ଚଶି(ଶ୍ୟା) —ସ. ବିଶ. ସ୍ଥ—୧। ବ୍ୟାକୀ ଅଞ୍ଜିତ—୧. Subject
Bhrama baśa(sya) to delusion. , । ମୁଦ୍ରା—
[ବ୍ୟାକୀଶା(ଶ୍ୟା)] 2. Mistaken; erring.

ବ୍ୟାକୀ ବଶତଃ—ସ. କି ବିଶ—୧। ବ୍ୟାକୀ ଦେବୁ—୧. Due to
Bhrama basataḥ mistake; by mistake; on account of mistake. , । ବ୍ୟାକୀ ପ୍ରଦୂଷ—
3. Mistakenly.

ବ୍ୟାକୀ ବାତ—ସ. ବ—ସବତା ବୁଝୁଥିବା ଅବାକ୍ଷେପ ବ୍ୟାପକତା (ହ. ପ.)
Bhrama bāta —The current of air in the sky which has always a whirling motion.

ବ୍ୟାକୀ ମାଣ—ସ. ବିଶ. ସ୍ଥ (ବ୍ୟାକୀ+ଧର୍ମ. ଅବ)—୧।
Bhrama māṇa ୧. ଧୂର୍ଣ୍ଣମାଣ—1. Whirling , ।

(ବ୍ୟାକୀଶା—ଶ୍ୟା) 2. Itinerant; walking; travelling.

ବ୍ୟାକୀ—ସ. ବିଶ. (ବ୍ୟାକୀ+କର୍ତ୍ତାଥ. ର)—୧। ବ୍ୟାକୀ; ମଧୁତବ;
Bhramara ୧. ରାର୍ପର—1. Large black bee;

(ବ୍ୟାକୀ—ଶ୍ୟା) 2. humble bee. , । ବାମୁଡ—2. A lecherous person. • । କ୍ରୋଚ; ବାଠରେ ବର୍ତ୍ତ ଦରିବା ସବ—3. A drilling machine; brace and bit; gimlet. ଦେ. ବ (ଶ୍ଵାପ ଉତ୍ତର)—

ବ୍ୟାକୀର; ଚକକର—Of walking; of movement.
(ରୁ—ରଙ୍ଗାରୁହି, ରକୁଳ ରକୁଳ ବ୍ୟାକୀ ବ୍ୟାକୀ ଖାଦ ସଙ୍ଗ ;
ବବସ୍ତର୍ଯ୍ୟ. ବିଶେଷତଃ, ବ. ଶାତ ।)

ବ୍ୟାକୀରକ—ସ. ବ (ବ୍ୟାକୀ+ରକ)—୧। ରୁଣ—1. Black bee.
Bhramaraka , । ସ୍ଫୁର—2. Horn. • । କର୍ତ୍ତାଥ;
ବର୍ତ୍ତିର—3. Whirlpool. ଶ । ରାର୍ପର ସବ—
4. Gimlet. * । କର୍ତ୍ତାରମିତ ଶ୍ରୀ ବୁଦ୍ଧ—
5. Ringlets of hair hanging down from the forehead.

ବ୍ୟାକୀ କିଟା—ଦେ. ବ—କୁମାରଗୋବି; ମନ୍ତ୍ର ରବୁଡ଼—
Bhramara kiṭa Mud wasp.

ବ୍ୟାକୀ କୃଷ୍ଣ—ସ. ବିଶ (ମ. ପ. ଲେ; ବ୍ୟାକୀକର୍ତ୍ତା କୃଷ୍ଣ)—ବ୍ୟାକୀ
Bhramara kṛushṇa ରାର କଲା—Black as bee.

ବ୍ୟାକୀ ଗୁଞ୍ଜନ—ସ. ବ (ପଣ୍ଡିତ ବ୍ୟାକୀ)—ରାର ସବ ଗୁଞ୍ଜନ ଧୂର୍ମ—
Bhramara guñjara The buzzing of a bee.
(ବ୍ୟାକୀ ଗୁଞ୍ଜନ; ବ୍ୟାକୀ ଧୂର୍ମ—ଅକ୍ଷ୍ୟରୂପ)

ବ୍ୟାକୀ କାଳୀ—ସ. ବ—କାଳା ବଢ଼ ଦୂଷକଣ୍ଠେ—A kind of big
Bhramarchchhali wild tree. [ବ୍ୟାକୀ ଏହାର ସହ ବାଦାମ
ଅଳଙ୍କ ସ. ନାମ—ବ୍ୟାକୀହା, ପଣ୍ଡ ପର; ରାତ ବହୁତ ଛୁଇ ଧରେ;
ବ୍ୟାକୀ, ଶାରତ, ବୁଜାମୁକିବା] ଏହାର କାଠ ଧଳା ଓ ଉଛିଷ୍ଟ
ବ୍ୟାକୀକା, ହୁଣୀ, ବ୍ୟାକୀ, ଥିବାରୁ ଏଥରେ ଖଣ୍ଡାର ଖୋଲ
ବ୍ୟାକୀ ଉଥର କରସାଏ । ବୈଦ୍ୟକମତରେ

ଏହା ସବ, ରୁଚିକର, ଅଗ୍ରି ଆପକ ଓ ସବ ଦୋଷସ୍ଵକ—
କାଶକ—ହ. ପ]

ବ୍ୟାକୀ ନାଗ—ସ. ବ (ମ. ପ. ଲେ. ବ୍ୟାକୀନାଗ ବ୍ୟାକୀନାଗ)—
Bhramara nāga କଳାକାଶ—Black cobra.

ବ୍ୟାକୀରମାତ୍ର—ସ. ବ—ସମ୍ବନ୍ଧ ରମାତ୍ର (ଦେଖ)—୧. Bha-an̄ra-
Bhramaramāt̄ri ମାତ̄ରି (See) [ବ୍ୟାକୀ—ଏ ଗଛ
(ବ୍ୟାକୀ—ଅଳ୍ପରୂପ) ମାତରବେଶରେ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଜନେ ।
ଅଳଙ୍କ ସ, ନାମ ବ୍ୟାକୀର, ଏଥର ଫୁଲ ସୁନର ଓ ସୁରକ୍ଷିତ ।
ବ୍ୟାକୀର; ମାତ୍ରମୁକିବା, କେବଳକମତରେ ଏହା କଲୁ; ଏହା
ବ୍ୟାକୀର, ବ୍ୟାକୀର, ସବୁକା ଫ୍ଲେବ୍, କୁର, ଶୋଥ, କୁଣ୍ଡ, ବୁଣ ଓ
ବ୍ୟାକୀରଦେଶରର—ହ. ପ. ରାର୍ପରମାତ୍ର ରମେ ଟୀକା
ଦେଖ ।]

ବ୍ୟାକୀର ପର୍ଦିବା—ଦେ. କି—ଅଶ୍ଵଚରବରେ ବ୍ୟାପୁରୁ କର୍ମ କରିବା
Bhramare pardibā ବା ବ୍ୟାକୀ ଧାରଣା ମନରେ ପୋଷିବା—
ଅମେନ୍ତା ମୁମ୍ଭେ ଯହନା To fall into an error; to be mistaken.

ବ୍ୟାକୀରେଖ୍ୟ—ସ. ବ (ବ୍ୟାକୀ+ରେଖ୍ୟ + ଶ—୧। ରୁଣକାମ୍ପ (ହ. ଶ.)—
Bhramareshet̄ 1. A tiny species of blackberry.
, । ବ୍ୟାକୀରେଖ୍ୟାଟା (ହ. ଶ.)—2. Clerodendron

Syphonan thus (tree).

ବ୍ୟାକୀରେଖ୍ୟବ—ସ. ବ (କହୁସୁହି; ବ୍ୟାକୀନାକର ଏ ଫୁଲ ପ୍ରିୟ
Bhramrotsaba ଥିବାରୁ)—ମାଧ୍ୟମିକ—Hipatage

ବ୍ୟାକୀ ହେବା—ଦେ. ବ—ବ୍ୟାକୀ—Falling into a mistake;
Bhrama heba being mistaken.

(ବ୍ୟାକୀ ଉଷକବା, ବ୍ୟାକୀ ଦଶବା, ବ୍ୟାକୀ ଜନ୍ମବା, ବ୍ୟାକୀ
ଜାତହେବା—ଅଳ୍ପରୂପ)

ଅହମ୍ରା ଅମହ୍ରା—
ବ୍ୟାକୀ—ସ. ବ—ବ୍ୟାକୀହା (ଦେଖ) (ହ. ଶ.)—
Bhramari Bhramarachchhali (See).

ତୋମରା ମୌରା ଦେ (ପଦଃ) ବ—(ସ୍ବ. ବ୍ୟାକୀ)—ବ୍ୟାକୀ—
The tack bee.

ବ୍ୟାକୀ—ସ. ବିଶ. (ବ୍ୟାକୀ+ରାର୍ପ)—୧। ମାର ରାର୍ପ—
Bhramari 1. A female wasp., । ବ୍ୟାକୀରତ୍ତା—
(ଦେଖ)—2. Bhramarchchhali (See).

୧। ବ୍ୟାକୀ କାମକ ଲତା; ପୁରିପାତ୍ରୀ (ହ. ଶ.)—
1. A kind of herbal creeper., । ମୁଗୀ—
ଦେଖ (ହ. ଶ.)—2. Epilepsy., । ପାରଜ

(ହ. ଶ.)—3. Pārbati.

ବ୍ରମସ ଫୁଲ—ଦେ. ବି (ବଣିଆ ପଦ) —ରଥଁର ଅକାରର କାଳଫୁଲ—

Bhramari phula An ornament or ring
for the ear resembling a black bee.

[ଭ—କଣ୍ଠେ ପାଟକ ବ୍ରମସ ଫୁଲ ଶୋହେ—ସାନକୃଷ୍ଣ;
ରସକଣୋଳ ।]

ବ୍ରମା—ଦେ. ବି—ବ୍ରମ (ଦେଖ) Bhrama (See)

Bhrama ଅମ ଝମ, ମୋର (ଭ—ବିନାଶ ତନ୍ତ୍ରାର୍ଥ ବିପାକ
ଚର୍ମେରୁ କୋହିବ ବିପାରୁ ବ୍ରମା; ରଙ୍ଗ. ଦେବେଶୁଶ୍ରବିଲାସ ।)

ଆଶ ଆଲାନ ବିଶ.—ବ୍ରାନ୍ତ—Mistaken. (ଭ—ତାହାର
ମାରେ ଶିବ ବ୍ରହ୍ମା, ଗର କି ଜାଣି ହୋଇ ବ୍ରମା । ଜଗଦାଥ,
ସ୍ଵରଗବତ ।)

ବ୍ରମା(ମେ)ଭବା—ଦେ. କି—୧। ବ୍ରମିବା କିମ୍ବାର ଶିଳକୁ ବୂପ—

Bhramā(me)ibā 1. The causative form of
ଆଲାନ Bhramibā. , । ବହୁତ ବୁଲ୍ଲାଇବା—2. To
ଭମାନା cause to walk much. , । ବ୍ରମରେ ପକାଇବା
3. To cause one to fall into error. , ।

ଭବିବା—4. To whirl. (ଯଥା—ମୋ ମୁଣ୍ଡ
ବ୍ରମାଉଛି ।) * । ଘୁରୁଇବା—5. To cause to
spin round or whirl.

ବ୍ରମାତ୍ମକ—ସ. ବି—(ବ୍ରମ+ଅତ୍ମକ+ତ)—୧। ଯହିରେ ବା

Bhramātmaika ସାହା ସମକେ ବ୍ରମ କାର ହୁଏ (ହ. ଶ)—
1. (a matter) In or about which mistake
is committed. , । ବ୍ରାନ୍ତ—2. Mistaken. , ।
ସନ୍ଦର୍ଭ—3. Doubtful; doubting.

ବ୍ରମାସକ୍ତ—ସ. ବି. ଶ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅତ୍ୱ ସମ୍ବାଦ ସପା କରେ (ହ. ଶ)—

Bhramāsakta A cleaner of weapons.

ବ୍ରମି(ମୀ)—ସ. ବି—(ବ୍ରମ ଧାରୁ + କଣ୍ଠୀ. ନ + ର)—୧। ଜଳଭରି;

Bhrami(mī) ଜଳାବର୍ତ୍ତ; ପାଣି ଭର୍ତ୍ତର—1. Whirlpool;
eddy. , । ବୁଣ୍ଡିବାଯୁ—2. Whirl-wind. ଦେ. ବି—

(ସ. ବ୍ରମ)—ଦୂର୍ବା—Swoon.

ବ୍ରମିତ—ସ. ବି. ଶ—(ବ୍ରମ + ସକ୍ରାର୍ଥେ ଲକ)—୧। ବ୍ରମିତାଭାଗ

Bhramita (ହ. ଶ)—1. Roaming. , । ବ୍ରାନ୍ତ (ହ. ଶ)

2. Mistaken; erring. , । ପକିତ (ହ. ଶ)—

3. Apprehensive.

ବ୍ରମିତ ନେତ୍ର—ସ. ବି. ଶ—(ବହୁମୁହ, ବ୍ରମିତ+ନେତ୍ର)—ଟେର

Bhramita netra (ହ. ଶ)—Squint-eyed.

(ବ୍ରମିତ ନେତ୍ର—ଶ୍ଲାଙ୍ଗ)

ବ୍ରମିବା—ଦେ. (ପଦବୀ) କି—(ସ. ବ୍ରମ ଧାରୁ)—୧। ବ୍ରମଣ କରିବା—

Bhramibā ଅମା ଭ୍ରମନା 1. To walk; to travel.

(ଭ—ଦେବେ କର କାମେ ଶରସୀ ଭ୍ରମ ଥିଲା । ବୁଣ୍ଡିବ
ମହାଭରତ. ସାନକୃଷ୍ଣ ।) , । ଭଲ କରିବା—2. To

commit mistake. (ଭ—ବ୍ରମିଥିଲ ବୋଲି ପୁଣି
ହାତ କଲ କାତ । ରଙ୍ଗ. ଦେବେଶୁଶ୍ରବିଲାସ ।)

3. To whirl; to spin round.

(ଭ—କୁଣ୍ଡଳ କରିବା ବ୍ରମଣ ପସଥେ ଭ୍ରମିଲେ କାରିକରି
ମାନେ । ବାନବୁଢ଼. ରସକଣୋଳ ।)

ବ୍ରମି ହେବା—ଦେ. କି—୧। ବୁଥାରେ ବୁଲିବା—1. To walk or

Bhrami hebā wander aimlessly. , । ବ୍ରମରେ
ଅମେ ଶୁରା ପଡ଼ିବା—2. To fall into error. (ଭ—ସବୁ
ଭମନା ବଥା ତାଣି ବା ବ୍ରମୁଥିବ ତୁମେ । ବୁଣ୍ଡିବ. ମହାଭରତ
ସାନକୃଷ୍ଣ ।) । ଭଲସ୍ତରଙ୍ଗ ବୁଲିବା—3. To wander;
to roam about.

ବ୍ରମା—ସ. ବି. ଶ—(ବ୍ରମ+ଇନ୍; ୧ମ. ୧ବ)—୧। ବ୍ରାନ୍ତ—

Bhrami 1. Mistaken. , । ବୁଝିବିତ (ହ. ଶ)—
(ବ୍ରମିଲା—ଶ୍ଲାଙ୍ଗ) 2. Bewildered; alarmed. ସ. ବି—

୧। ବୁମଣ (ହ. ଶ)—1. Walking; roaming.
, । ଘୁରିବା—2. Whirling; spinning round.

ଶାନ୍ତିକ ମଣ୍ଡଳ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଠିଅ ଦୋର ବହିବା
ବୂପ ସେନାବିତକା (ହ. ଶ)—3. Battle-array in
which the army stands fixed in a parti-
cular position. , । ମଳମଳ; ପାଣିର ଶୁରୁ
ସ୍ରୋତ ସ୍ଵରା ହର୍ଷିଶ (ହ. ଶ)—4. Whirlpool, * ।

କୁମାରର ଚକ (ହ. ଶ)—5. Potter's wheel.

ବ୍ରଷ୍ଟ—ସ. ବି—(ଦର୍ଶ ଧାରୁ+କଣ୍ଠୀ. ଚ)—୧। ଅଧାପିତି; ର୍ୟେ—

Bhrashta 1. Fallen down; degraded. , ।
(ଭଣ୍ଟା—ଶ୍ଲାଙ୍ଗ) ସ୍ଥାନ ଚୁପ୍ତ—2. Displaced; expelled.

ଶାନ୍ତିକ ନଷ୍ଟ—3. Degenerated; spoiled.
ଶାନ୍ତି ଅଧାପିତ; ଅସତ—4. Irreligious. * ।
ରୁଷିତ; ଦୋଷପୁଲ—5. Corrupted । ଦୁରାରୁ

6. Depraved. , । (ଅଙ୍ଗ) ଲଂଦିତ—Transgressed.

ବୁଣ୍ଡି କରିବା—ଦେ. କି—୧। ନଷ୍ଟ କରିବା—1. To spoil,
Bhrashta karibā , । ଭୁଷିତ କରିବା—2. To corrupt.

ଅଟି କରା ଭୁଷକରନା , । ନ ପାଳିବା—3. To disobey.

[ଦୁ—ଯେ ପିତା ଅଙ୍ଗ ଭୁଣ୍ଡ କରେ, କରିବେ ପଡ଼ିବ
ନିର୍ଭରେ । ଭୁଷିତ ପ୍ରେମ ସଞ୍ଚାପି ।)

ବୁଣ୍ଡିକାର—ଗ୍ରା, ବିଶ—ଅଣ୍ଟାଳ; ଅର୍ଦ୍ଧତ; ଭଣ୍ଟିଅ—Indecent;
Bhrashṭakāra ଅଣ୍ଟାଳ ଭାବ, ଫୁରି �obscene.
(ପ୍ରୟୋଗ—ଭୁଣ୍ଡିକାର କଥା, ଭୁଣ୍ଡିକାର ଗାଳ)

ବୁଣ୍ଡି ଚରିତ—ସ. ବି. ଶ—(ବହୁମୁହ)—ଚରିତମୁହ; ନଷ୍ଟ-

Bhrashṭa charitra ଚରିତ—Immoral; depraved.
(ଭୁଣ୍ଡି ଚରିତା—ଶ୍ଲାଙ୍ଗ)

ବୁଣ୍ଡିତା(ହ)—ସ. ବି—୧। ନଷ୍ଟ ଅବସ୍ଥା—1. Fallen condition,
Bhrashṭata(twa) , । ପକିତ ଅବସ୍ଥା—2. Degradation;
degeneration.

ଭୁଣ୍ଡା—ସ. ବି—କୁଳଟା ଶ୍ଲାଙ୍ଗ; ଅସତ; ବ୍ୟକ୍ତିଗତି—A

Bhrashṭā spoiled woman; a lewd woman; an
unchaste woman; an adulteress. ବି. ଶ୍ଲାଙ୍ଗ—(ଭୁଣ୍ଡା ସାନକୃଷ୍ଣ—Feminine of Bhrashṭā.)
ଦୁରାରୁତା—Depraved; adulterous (woman).

ବ୍ୟାକ୍ରମଣ—ସ. ବିଶ. ସୁ— (ବହୁମତ୍ତୁ ବ୍ୟାକ୍ରମଣ + ଅଚରଣ) —
Bhrashtacharana ୧ । ପାତ୍ରବ୍ୟାକ୍ରମଣ—1. Sinful. , ।
 (ଭର୍ଷାଗୁର—ଅନ୍ୟଭୂଷଣ) କଦାରୁଷ୍ଣ—2. Deviating from
 (ଭର୍ଷାଚରଣ, ଭର୍ଷାଗୁର—ଶ୍ଵର) morality. ୧—(କର୍ମକା)
 ମନ ଅଚରଣ; କଦାରୁଷ୍ଣ—Depraved conduct.
ବ୍ୟାକ୍ରମଣ—ସ. ବିଶ. ସୁ— ବଦାରୁଷ୍ଣ; ପାତ୍ରବ୍ୟାକ୍ରମଣ—Sinful; im-
 Bhrashtacharī (ଭର୍ଷାଗୁରଣ—ଶ୍ଵର) moral.
ଭ୍ରାତ୍ରାଜୁ—ସ. ବିଶ. ଖାତ୍ରୀ—ଅପ୍ରି ପାଇବା—
 Bhrāj (root) To shine; to look brilliant.
ଭ୍ରାତକ—ସ. ବି (ଭ୍ରାତ୍ରାଜୁ+ଅକ)—ପିତ୍ର—Bile; the bilious
 Bhrātaka humour of the physical system.
ଭ୍ରାତିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରୀ—(ସ. ଭ୍ରାତ୍ରାଜୁ ଖାତ୍ରୀ)—ଶୋଭା ପାଇବା—
 Bhrātibhā ଆଜ୍ଞା ଆଜନା To shine; to look
 brilliant.
ଭ୍ରାଜିଷ୍ମ—ସ. ବିଶ—(ଭ୍ରାତ୍ରାଜୁ+ଶିଳାର୍ଥେ. ଶ୍ଵର)—୧ । ଅପ୍ରିଣିତ-
 Bhrājishnu 1. Resplendent; lustrous; shining.
 , । ଉତ୍ସବ—2. Bright. • । ଶୋଭୀଷ୍ମ; ସନ୍ଦର-
 3. Beautiful.
ଭ୍ରାଜି—ସ. ବିଶ ସୁ—(ଭ୍ରାତ୍ରାଜୁ+ରଙ୍ଗ; ୧୩.୧୦)—୧ । ଉତ୍ସବ—
 Bhrājī 1. Bright. ୨ । ଅପ୍ରିଣିତ—2. Shining;
 (ଭ୍ରାଜିଷ୍ମ—ଶ୍ଵର)
ଭ୍ରାତା(ଥ)—ଦେ. ବି—(ସ. ଭ୍ରାତ୍ରାଜୁ)—ଭ୍ରାତା; ଭାଇ—
 Bhrāta(thā) ଭାଇ ଭାତ �Brother.
 [ଉ—ଦସ କ ଦଶିଲେ ଭ୍ରାତ କହଟେ ମରଇ । ପ୍ରାଚୀ,
 ଏ ପ୍ରଭୁଦ୍ଵାରା ପାଇବା]
ଭ୍ରାତଃ—ସ. (ସମୋଧନ)—(ଭ୍ରାତ୍ର ଶବ୍ଦର ସମୋଧନ)—ତେ ଭାଇ !—
 Bhrātah Oh brother !
ଭ୍ରାତା—ସ. ବି—(ଭ୍ରାତ୍ରାଜୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତୁ. କୁ; ଭ୍ରାତ୍ର ପବ, ୧୩.)—
 Bhrātā ସହୋଦର; ଭାଇ—Brother. [ଉ—ଏହା
 ସମାଧରେ ଭ୍ରାତ୍ର ରୂପ ଧାରଣ କରେ ସଥା—ଭ୍ରାତ୍ରଦ୍ୱାରା,
 ଭ୍ରାତ୍ର ବରେଷ୍ଟ, ଭ୍ରାତ୍ର ଦେହ ରହାଇଛା]
ଭ୍ରାତା ଦଗିନୀ(ରହିଣୀ)—ସ. ବି—(ସହଚର ପଦ)—ଭାଇ ଓ ଭଉଣୀ—
 Bhrātā bhaginī(bhagnī) Brother and sister.
ଭ୍ରାତୁଷ୍ପୁତ୍ର—ସ. ବି ସୁ—(ସ. ଭ୍ରାତ୍ର ଶବ୍ଦର ଫ୍ଲୀ ବହୁତ୍ରୀ ୧ ବରତ ରୂପ
 Bhrātushputra ଭ୍ରାତ୍ରୀ=ଭାଇରାବତ୍ରପୁତ୍ର)—ଭାଇର ସ୍ତ୍ରୀ;
 (ଭ୍ରାତ୍ର ପୁତ୍ର—ଅନ୍ୟଭୂଷଣ) ସ୍ତ୍ରୀର; ଭାଇରୁଥ—Brother's son;
 (ଭ୍ରାତୁଷ୍ପୁତ୍ର—ବିପରୀତାଲିଙ୍ଗ) ଭାଇ ପୋ ମତିଜୀ nephew.
ଭ୍ରାତୁଷ୍ପୋତ୍ର—ସ. ବି ସୁ—(ସ. ଭ୍ରାତ୍ର ଶବ୍ଦର ଫ୍ଲୀ ବହୁତ୍ରୀ ୧୯. କୁପ
 Bhrātushpautra ଭ୍ରାତ୍ରୀ=ଭାଇରାବତ୍ରପୋତ୍ର)—ଭାଇର
 ମାର୍ଜିକା ପୋତା ପୁଅର ଦୁଆ—Brother's son's son.
 ଭାଇର ମାତି (ଭ୍ରାତୁଷ୍ପୋତ୍ର—ବିପରୀତାଲିଙ୍ଗ)
ଭ୍ରାତୁକ—ସ. ବି—(ଭ୍ରାତ୍ରାଜୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତୁ. କୁ)—ଭାଇ—
 Bhrātū Brother.
ଭ୍ରାତୁକ—ସ. ବି—(ଭ୍ରାତ୍ରାଜୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତୁ. କୁ)—ଭ୍ରାତୁକୋଗ୍ର—Fit for a
 Bhrātuka brother. ସ. ବି—ଭାଇ ଠାରୁ ମିଳିବା ଧଳ
 (୧୧୮). Please

**ଅତି (୧. ଶ)—Riches or property acquired
 from one's brother.**

ଭ୍ରାତୁକୁ—ସ. ବିଶ. ସୁ—ଭାଇ ପର; ଭ୍ରାତ୍ର ପ୍ରଭମ—Like a
 Bhrātṛu kalpa (ଭ୍ରାତ୍ର ପ୍ରଭମ—ଅନ୍ୟଭୂଷଣ) brother.
ଭ୍ରାତୁକ—ସ. ବି ସୁ—ପୂରୁଷ; ଭାଇ ପୁଅ—Brother's son.
 Bhrātṛuja (ଭ୍ରାତ୍ରୀ—ବିପରୀତାଲିଙ୍ଗ)
ଭ୍ରାତୁକୀୟା—ସ. ବି ସୁ—ପ୍ରଶ୍ନା ଚକ୍ର; ଭ୍ରାତ୍ରୀ+ଜାତ୍ୟ—୧ । ଭାଇତ
 Bhrātṛujaya ଭାଇ ବାଇକ ଶ୍ଵର—1. Elder brother's
 ଭାଇତ ମାତ୍ରୀ wife. ୨ । ଭାଇବଧ୍ୟସାକ ଭାଇର ଶ୍ଵରୀ; ଭାଇତୋଡ଼—
 ଭାଇତ ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟ 2. Younger brother's wife.
ଭ୍ରାତୁତ୍ତୁ(ତା)—ସ. ବି (ଭାଇ+ଭାଇ ତା; ତା)—ଭର ପଣ—
 Bhrātṛutwa(tā) Brotherliness.
ଭ୍ରାତୁକେତ—ସ. ବି—ଦେବତାପ୍ରତିମ ଭାଇଭାଇ—
 Bhrātṛudeba Elder brother (equal to a Deity).
ଭ୍ରାତୁକେତ୍ତୁ—ସ. ବି—ଭାଇ ଦୁଇଅ (ଦେବ)
 Bhrātṛudwitiya Bhāī dutiā (See).
ଭ୍ରାତୁ ଉତ୍ସବଶେଷରେ—ଦେ. ବି. ବିଶ—ଭାଇ ସମାନ ଭାଇରେ; ଭାଇ
 Bhrātṛu nirbiseshare ପର—In a brotherly
 ଭାଇନିରିଶେଷରେ manner. (ଯଥା—ମୁଁ ଭାଇ ଭ୍ରାତୁକୁ ଭ୍ରାତୁନିବେଶେଷରେ
 ମାର୍ଜିକାମାନ ଦେବ କରୁଥିଲା ।)
ଭ୍ରାତୁକୁ—ସ. ବି ସୁ—(ପ୍ରଶ୍ନା ଚକ୍ର)—ପୂରୁଷ—
 Bhrātṛuputra One's brother's son.
 (ଭ୍ରାତୁକୁ—ବିପରୀତାଲିଙ୍ଗ)
ଭ୍ରାତୁପ୍ରତିମ—ସ. ବି ସୁ—(ଭ୍ରାତୁ+ପ୍ରତିମା + ଅ) —ଭାଇପର—
 Bhrātṛu pratima Like one's brother.
ଭ୍ରାତୁପ୍ରେମ—ସ. ବି—ଭାଇ ଭାଇ ମଧ୍ୟରେ ସେବାର୍ଥ—Brotherly
 Bhrātṛuprema attachment. [ତୁ—ଏହା ଦୂର
 ପରାର । ଯଥା—ବଢ଼ିଭାଇ ପ୍ରତି ସାନଭାଇର ଦ୍ଵାରା
 ସାନଭାଇ ପ୍ରତି ବଢ଼ିଭାଇର ବାସନାଲ୍ୟ ।]
ଭ୍ରାତୁକୁତ୍ତୁ—ସ. ବି ସୁ—ଭାଇଭାଇ ପ୍ରତି ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
 Bhrātṛubatsala Attached to one's younger
 (ଭ୍ରାତୁକୁତ୍ତୁ—ଶ୍ଵର) [ଭ୍ରାତୁକୁତ୍ତୁତା—ତା] brother.
ଭ୍ରାତୁକୁତ୍ତୁ—ସ. ବି (ପ୍ରଶ୍ନାଚକ୍ର)—ଭାଇଭାଇ କରଣ କରିବା—
 Bhrātṛubadha Fratricide.
ଭ୍ରାତୁକୁଧୂ—ସ. ବି ଶ୍ଵର—ଭାଇଭୋକୁ ସାନଭାଇ ଶ୍ଵର—
 Bhrātṛubadhū Younger brother's wife.
ଭ୍ରାତୁକୁଶ୍ରମ—ସ. ବି—ଭାଇ ଭାଇ ପ୍ରତି ବଢ଼ିଭାଇର ବା ବଢ଼ିଭାଇର ଦେବ
 Bhrātṛubatsalya Brotherly affection; affection
 (ଭ୍ରାତୁକୁଶ୍ରମ—ଅନ୍ୟଭୂଷଣ) for one's younger brother.
ଭ୍ରାତୁକୁକ୍ଳେବ—ସ. ବି (ପ୍ରଶ୍ନାଚକ୍ର)—ଭାଇ ମାନେ ପରାର ଠାର
 Bhrātṛubichchheda ଦୂରରେ ରହିବା; ଭାଇଭାଇ ଠାର
 ଠାର କେବା—Separation between brothers.
ଭ୍ରାତୁକୁକ୍ଳେବ—ସ. ବି (ପ୍ରଶ୍ନା ଚକ୍ର)—ଭାଇଭାଇ ମଧ୍ୟରେ କଲାଦ;
 Bhrātṛubibāda ଭାଇ ସଙ୍ଗେ ଭାଇ ବନ—Dispute
 between brothers; fraternal dissension

ଭ୍ରାତୃ ଭୁଲ—ସ. ହ—୧। ଭାଇମାନେ—1. Brothers. ୨। ଏକ
Bhrātṛī bṛūṇḍa ଦେଖିବାସି ବା ଏକ ଜାଗ୍ରୟ ବା ଏକ
ବ୍ୟକ୍ତିବାସ୍ୟାବଳମ୍ବି ବା ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ—
(ଭ୍ରାତୃଭାନ୍ଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Brethren.

ଭ୍ରାତୃଭ୍ରାତୀ—ସ. ବ. ଶୁ—(ଭ୍ରାତୃ+ଅପଦ୍ୟାର୍ଥୀ ବ୍ୟା)-୧। ଭାଇର ସୁଅ—
Bhrātṛīubhya 1. Brother's son. ୨। ଶ୍ରୀ—2. An
(ଭ୍ରାତୃଭ୍ରାତୀ—ବିପରୀତ ଲିଙ୍ଗ) enemy.

ଭ୍ରାତୃଭ୍ରାତୀ—ତତ୍ତ୍ଵ ଭାଇ ପ୍ରତି ସାନଭାଇର ଟ୍ରେମ୍—A younger
Bhrātṛīubhakti brother's devotion to the elder.

ଭ୍ରାତୃଭ୍ରାତୀ—ସ. ବ—୧। ଭାଇଭାଇ ସମ୍ବନ୍ଧ; ସୌଭାଗ୍ୟ—
Bhrātṛīubhāba 1. Brotherly relationship. ୨। ଭାଇ
ଭାଇ ମଧ୍ୟରେ ଥୁବା ସଭାବ ପର ସଭାବ—Brotherly
feeling; brotherly affection or attachment.

ଭ୍ରାତୃଭ୍ରାତୀଶୁର—ସ. ବ ଶୁ—ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ବଡ଼ ଭାଇ; (ଶଶୁରକପର
Bhrātṛīuswasaśura ସମ୍ମାନାର୍ଦ୍ଦ) ଦେହଶୁର—Husband's
ଭାସ୍ତ୍ର ଭାସ୍ତ୍ର (ଭ୍ରାତୃଶ୍ରୀ—ଶ୍ରୀଲିଙ୍ଗ) elder brother.

ଭ୍ରାତୃଭ୍ରାତୀମୟ—ସ. ବଣ ଶୁ—୧। ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଭାଇ—1. Related
Bhrātṛīushthāniya to one as brother. ୨। ଭାଇପର;
ଭ୍ରାତୃଭ୍ରାତୀ—2. Like a brother; in the posi-
(ଭ୍ରାତୃଭ୍ରାତୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) tion of brother to one.

ଭ୍ରାତୃଭ୍ରାତୀମେହ—ସ. ବ—୧। ସାକ୍ଷି ଭାଇ ପ୍ରତି ବାସନ୍ଧ୍ୟ—1. Affec-
Bhrātṛīusmeha tion for one's younger brother.
, ୨। ଭ୍ରାତୃପ୍ରେମ (ଦେଖ)—2. Bhrātṛīuprema (See).

ଭ୍ରାତୃଭ୍ରାତୀତ୍ୱ—ସ. ବ (ଶ୍ରୀଭ୍ରାତୀ) —ଭ୍ରାତୃବଧ—Fratricide.
Bhrātṛīhatyā (ଭ୍ରାତୃଭାତୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଭ୍ରାତୃଭ୍ରାତୀତ୍ୱ—ସ. ବଣ ଶୁ—ସେ ଭାଇକୁ ହତ୍ୟା କରେ—
Bhrātṛīuhantā (ଭ୍ରାତୃଭାତୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) A fratricide.

ଭ୍ରାତୃଭ୍ରାତୀ—ସ. ବଣ (ଭ୍ରାତୃ+ଭ୍ରାତୀ)—୧। ଭ୍ରାତୃଭ୍ରାତୀ—
Bhrātṛī 1. Fraternal. ୨। ଭ୍ରାତୃମୟ; ଭାଇପର—
2. Brotherly.

ଭ୍ରାତୃ—ସ. ବଣ (ଭ୍ରାତୃ+ଭ୍ରାତୀ. ଚ)—୧। ଶୁର୍ମାଳ—1.
Bhrānta Whirling; revolving. ୨। ଭ୍ରମଶାଳ—
(ଭ୍ରାତୃ—ଶ୍ରୀ) 2. Itinerant. • ୩। ସେ ଭ୍ରମକ କରିଆଏ—
—3. Travelled. ୪। ଭ୍ରମଶ୍ରୀ—4. Erro-
neous; full of mistakes. • ୫। ସାହାର ଭ୍ରମ ଛକ୍ର-
ଆଏ—5. Mistaken; deluded; fallen into
error; erring. ୬। ଓହଭାବ (ହ୍ର. ଶ) —6.
Bewildered. ୭। ଭ୍ରମଭାବ (ହ୍ର. ଶ) —7. Maddened.
ସ. ବ—୧। ମତ ହାତ (ହ୍ର. ଶ) —1. A
maddened elephant. , ୨। ଏକପ୍ରକାର ଧରୁଣ୍ଡ;
ରଜଖାତୁର (ହ୍ର. ଶ) —2. A large species of
thorn apple plant,

ଭ୍ରାତୃ ଧାରଣା—ସ. ବ—ଭ୍ରମଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱାସ—Erroneous belief;
Bhrānta dhāraṇā mistaken notion.

ଭ୍ରାତୋ(ଭ୍ରାତା)ପକ୍ଷୁ—ସ. ବ—ବୌଣେଷ ଭ୍ରାତୁର ଦୃଷ୍ଟିଭଣ୍ଠର୍ଥ ସତ୍ୟବସ୍ତୁର
Bhrānto(ntyā)paknuti ବର୍ଣ୍ଣନକୁପ କାବ୍ୟାଳକାର ବିଶେଷ
(ହ୍ର. ଶ) —A rhetorical figure in which true
facts are described to remove a mistaken
notion from the mind of the reader.

**ଭ୍ରାତୀ—ସ. ବ (ଭ୍ରାତୃ ଧାରୁ+ଭ୍ରାତୀ ବିଦ ଭି) —୧। ଭ୍ରମପ୍ରମାଦ—1. Error;
Bhrānti mistake, , ୨। ମିଥ୍ୟ ଜ୍ଞାନ; ମୋହ—2.
Delusion. • ୩। ମାୟା—3. Illusion. • ୪।
ଭ୍ରମଣ—4. Walk; wandering. • ୫।
ଭ୍ରମନ୍ତ—5. Revolution. ୬। ସନ୍ଦେହ (ହ୍ର. ଶ)
—6. Doubt, ୭। କାବ୍ୟାଳକାର ବିଶେଷ; ସମ୍ବନ୍ଧେ
ଉପସ୍ଥିତ ବସ୍ତୁ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ଅନୁପସ୍ଥିତ ବସ୍ତୁର ସାଦୃଶ୍ୟ
ଦେଖି ଦର୍ଶକର ମନରେ ଅନୁପସ୍ଥିତ ବସ୍ତୁର ଧାରଣା ଛନ୍ଦିବା
ବସ୍ତୁ ବଣ୍ଣିତ ହୋଇଆଏ—7. A figure of
speech in which is described how a person
mistakes one thing for another
thing on account of the former's simili-
arity with the other. ଶ୍ରୀ. ବ (ସ. ଭବି) —ଶୋଭା
Beauty. (ହ୍ର—ମାଧ୍ୟେଶୀଳ ଗତ ଭ୍ରାତୃଭ୍ରାତୀଭରଣ,
ଦେଖିଲ ତ ଟଳେ ମନ ଲେଗନ ସେ ଅଗ୍ର ପ୍ରାଚୀ
ରହସ୍ୟମଞ୍ଜକୀୟା ।]**

ଭ୍ରାତୀ କର—ସ. ବ (ଭ୍ରାତୃ+କରାନ୍ତି+ଅ) —୧। ଯାହା ଭ୍ରାତୃ କରାଏ—
Bhrānti kara 1. Delusive. , ୨। ସନ୍ଦେହ ଭ୍ରମଦକ—
ଭ୍ରାତୀ କରନକ } ଅନ୍ୟରୂପ 2. Doubtful; creating
ଭ୍ରାତୃ ପ୍ରଦ doubt.

ଭ୍ରାତୀ ଦୂର—ବେ. ବ (ଭ୍ରାତୃ+ଦୂରଶବ୍ଦ)—ମନରୁ ଭ୍ରାତୃର
Bhrānti dūra ଲେପ—Removal of doubt
ଆପି ଦୂର ହେଉଥା ଆନିତ ଦୂର ହୋଲା from one's mind.

ଭ୍ରାତୀ ନିବାରଣ—ସ. ବ—୧। ମନରୁ ଭ୍ରାତୃ କା ଭ୍ରମ ଦୂର ହେବା—
Bhrānti nibāraṇa 1. Removal of a mistake
ଭ୍ରାତୃ ଦୂରକରଣ } from one's mind. , ୨। ଅନ୍ୟ
ଭ୍ରାତୃ ନିବାରଣ } ବ୍ୟକ୍ତିର ମନରୁ ଭ୍ରାତୃ ଭବ ଦୂର
ଭ୍ରାତୃ ନିବାରଣ } ଅନ୍ୟରୂପ କରିବା—2. Removing a
ଭ୍ରାତୃ ପ୍ରାଦକ mistake from another's
mind.

ଭ୍ରାତୀ ବିନୋଦ—ସ. ବ (ଅଧ୍ୟନିକ ପ୍ରୟୋଗ; ସେବକ୍ସିଥିରଙ୍କ ନାଟକର
Bhrānti binoda ନାମର ଅନୁକାନ) —ଉପସ୍ଥିତ ଭ୍ରମରେ ପଢିବ
(ହ୍ର—ବିଳାସ—ଅନ୍ୟରୂପ) ହେବାର ଫଳରେ ପଢିବା ଆନନ୍ଦ—
Comedy of errors.

ଭ୍ରାତୀମାଳ—ସ. ବଣ—୧। ଭ୍ରମପ୍ରକାଶ—1. Mistaken, , ୨। କୃପଥ-
Bhrāntimālā ଗାମୀ—2. Going astray. ବ—କାବ୍ୟା-
(ଭ୍ରାତୀମାଳ—ଶ୍ରୀ) ଲକାର ବିଶେଷ—A rhetorical figure.

ଭ୍ରାତୀ—ଏଥରେ ସାଦୃଶ୍ୟ ହେଉ କଲନାବୁଦ୍ଧ ପ୍ରକାଶ
ବସ୍ତୁରେ କବିର ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁର ଭ୍ରମ ହେବ । ସଥା—
ଶିବା ଶୋକିଲେ ସେ ଶ୍ରୀ ଅଛନ୍ତି ନାହାନ୍ତି ଭ୍ରମ ଶିବ

ଗଙ୍ଗାକୁ ଯୋଜିଲେ କଟା ପିଟାଇ, କୃଷ୍ଣ ବ୍ରତର ଅଦ୍ୱୟ
ରଜାର ସାର, ମୋହାର ବଜ ମୋହ ଚିନ୍ତାର ପାଇ,
ତୁମରେ ତୁମରେ ତୁମରୁ, ମଧ୍ୟ ପଶୁଷେ ତୁମରୁଷ ଲୋଡ଼ରୁ ।

ଅରମନ୍ତ ବିଦୟା ତତ୍ତ୍ଵାମଣି ।]

**ବ୍ୟାକ ମୂଳକ—ସ. ବିଶ—ସାହା ତୁମରୁ ଯୋରୁ ସଞ୍ଚାର—Due to
Brānti mūlaka error; based on mistake.**

ବ୍ୟାକ ତୁର—ସ. ବ—ସାହା ତୁମରୁ ଦୂର କରେ—

Bhrānti hara Removing error.

ବ୍ୟାକ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ତୁମ୍ଭାର ଖର; ତୁମ୍ଭି ଖରୁ+ବର୍ତ୍ତୀ. ଅବ) —

Bhrāmaka ୧ । ସେ ଅଳ୍ପରୁ ତୁମରେ ପଚାଏ—1. Lead-

(ତୁମିବା—ସ୍ତ୍ରୀ) ing one to error. ୨ । ସେ କହୁଛ ବୁଝାଏ—

2. Causing a person to roam. • । ୩ । ଧୂ—

ଧୂର—3. Deceptive; cheating. ୪—୧ । ଧୂ

ବ୍ୟକ୍ରି—1. A cheat. , । ଧଳା—2. Jackal.

• । ଚମ୍ପ ପଥର—3. Load stone; magnet.

* । ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖ ଫୁଲ—4. Sun flower. ୫ । ଧାରୁ

ଲୌହ (ହ୍ର. ଶ)—5. A kind of iron.

ବ୍ୟାକ—ସ. ବ (ତୁମର+ଅ) —୧ । ତୁମର ସାର ଏକପ୍ରକାର ମଧ୍ୟ;

Bhrāmara ମନ୍ତ୍ର—1. A kind of honey collected by

the humble bee. [ତୁ—ପତ୍ରର ଯେଉଁ ତୁମର

ମାନେ ହେବାଯାଇ, ସେମାନଙ୍କ ଅଣ୍ଠେ ଅନ୍ତରେ ତୁମର

ଛୁଟ ତୁମରମାନଙ୍କ କହୁଛି ସାର ତୁମରମଧ୍ୟ ଝଟକରୁଣା

କରୁଣ । କେବଳମନ୍ତ୍ରରେ ଏହା କହୁ ଯିବ କାହାକ, ମନ୍ତ୍ର-

କନକ, ତାତ୍ତ୍ଵକର, ସୁରୁ, ମଧ୍ୟବନୀକ, ଅରଣ୍ୟା,

ଅରଣ୍ୟ ଶିଳକ ଓ ଶାରସର୍ପୀ-ବନକା ତୁମରମାଣୀ ।] ୨ ।

ଚମ୍ପ ପଥର; ଅସାନ୍ତୁମଣି—2. Magnetic stone,

load stone. ୩ । ଚମ୍ପ ଉପେଶ—3. A kind of

whirling ring-dance. [ତୁ—ଏ କହୁରେ ତୁମର

ଲୋକ ମଣ୍ଡଳ ହୋଇ ରୁହ ରୁହ ଯାଏଇ । କହୁରେଇ

ଆମିତିବାସୀମାନେ ଏହି ପ୍ରକାର କାତ ଯାଏଇ ।] ୪ ।

ଅପସ୍ତୁର ସେବ—4. Epilepsy. ତାର—ତାର

ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to the black bee.

ବ୍ୟାକ—ସ ବି ଶୀ (ତୁମର+ଶୀ. ଶ) —୧ । ତୁମରର ଶୀର୍ଷ—

Bhrāmari 1. The feminine of **Bhrāmara**. , ।

ଦୂର୍ଗ—2. Goddess Durgā. [ତୁ—ତାତ୍ତ୍ଵିଷୁରାଣରେ

୧୬ ଅଧ୍ୟୟ ପାତ୍ର ପ୍ରେକ୍ଷଣରେ ଦେଖ ସୁବନାରୀ

ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ବହୁଅକ୍ଷର, 'ଯେଉଁ ସମୟରେ ଅବୁନ୍ଦ

ନାମକ ସମସ୍ତ ତୈଳେକଣରେ ମହାବାଧୀ କରିବ, ସେ

ସମୟରେ ମୁଁ ବହୁ ସଂପଦ ତୁମରମୁହୂର୍ତ୍ତ ଧାରଣ କର

ଦେଇଲେକଣ ହିତ କିମନ୍ତେ ଭକ୍ତ ମହାସୁରଙ୍କୁ ବଧ

କରିବ ଓ ଲୋକେ ସବତଃ ମୋତେ ସେ ସାମ୍ପୁରେ

'ତୁମରୀ' ନାମରେ ସ୍ତ୍ରୀ କରିବେ ।] ୩ । ସୁନ୍ଦବାଟୀ ଲତା

(ହ୍ର. ଶ)—3. A kind of herbal creeper. ୪ ।

(ସଂ; ତୁମର+ରନ୍; ୨ମା, ୧ବ) ଅପସ୍ତୁର ସେବାକାଳୁ
ବ୍ୟକ୍ରି (ହ୍ର. ଶ)—4. A person subject to epe-
leptic fits. ସ. ବିଶ—୫ । (ସଂ) ତୁମର+ରନ୍)
ଅପସ୍ତୁର ସେବାକାଳୁ—1. Epileptic. , । (ଶି)
ତୁମରର ଶୀର୍ଷ—2. Feminine of **Bhrāmara**.

**ବ୍ୟାକମାଣି—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ତୁମ୍ଭାର ଖର+ଅନ) —୧ । ପୁଣ୍ୟମାଣି;
Bhrāmyamānī ଯାହାରୁ ଦୂର ଯାଇଥାଏ—1. Being
(ବ୍ୟାକମାଣି—ଶି) whirled round. , । ଯାହାରୁ ଅନ୍ତବ୍ୟକ୍ଷେ
ବହୁତ ବୁଝାଇଅଛି—2. Caused to wander or
roam.**

ବ୍ୟାକ—ସ. ବ—୧ । (ତୁମର ଖର+ବର୍ତ୍ତୀ ଶ; କିମାନେ) —ଅବାପ

Bhrāshṭra (ହ୍ର. ଶ)—1. The sky. , । (ତୁମର ଖର+
ବର୍ତ୍ତୀ ବା ଅଧିକରଣ ଶ, କିମାନେ) ରଜାକରି ହାଣି;
ସେହି ବାଣୀରେ ଧୂର କର ମୁହଁ, ତୁତା ଭାବ ହୁତୁମ୍
ଅବ ଚରସାଏ (ହ୍ର. ଶ) —2. A pot for frying
rice and other corn.

ବ୍ୟାକ—ସ. ବ. ପୁଂ—ଶୀ ଦେଖାଯାଇ ନାହିଁ ବା ନଟ (ହ୍ର. ଶ)—

Bhrukumīsa An actor or dancer in female dress.

ବ୍ୟାକ ବ୍ୟକ୍ରି (ତୁମ୍ଭାର+ବର୍ତ୍ତୀ ଶ)—ତନ୍ତ୍ର ରପରେ ଓ ଲାଇଟର
Bhrū ତମ୍ଭରେ ଥୁବା ଧେବାକୁଳ ଲେମସକ; ଭୁଲବା—Eye-
brow; the line of hair or the arches over
the eyes; the hairy arches above the
eyes.

ବ୍ୟାକ—ସ. ବ (ତୁ+କାଳ=ସବୋତ; ବକ୍ତାବାବ) —ବକ୍ତାଃ;

Bhrukūñchana କୋଧାଦିତନିତ ତୁମର ବକ୍ତା—Scowling;
frown; knitting of the eyebrows due to
anger or displeasure.

ବ୍ୟାକ କରିବା—ଦେ. କି—୧ । କୋଧରେ ମୁହଁ ଫଣ ଫଣ କରିବା—

Bhrukūñchana karibā 1. To scowl; to frown.

(ତୁମ୍ଭ କରିବା-ଅବାରୁଣ) , । (ଲଗାରୀ) କୋଧ ବା ଅସମ୍ଭବ

ଅବସନ୍ନକରି, ଅକୁଟ ବା ଅସମ୍ଭେଷ୍ଟ ପ୍ରକାଶ କରିବା—2. (figu-
rative) To show signs of

one's anger, disagreement or displeasure.

ବ୍ୟାକିଟି(ଶି)—ସ. ବ (ତୁ+କାଳ ଶୀ=କରିବ ହେବା+ର, ର) —

Bhrukūñchita (ଶି) ତୁମର (ଦେଖ)—Bhrukūñchana

(See) ଦେ. ବ (ସ. କାଳି) —ମହାଦେବଙ୍କ ଦ୍ୱାରପାଳ

ଦ୍ୱୟକ ମଧ୍ୟରୁ ତଣେ—One of the two gate-
keepers of Siba. [ତୁ—ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରପାଳଙ୍କ ନାମ
ନାମ ।]

ବ୍ୟାକିଟା—ଦେ. ବିଶ (ସ. ତୁମରି) —ଭୁବୁକୁଣ୍ଡା ବ୍ୟାକିଟା—

Bhrukūñchita Frowning; scowling.

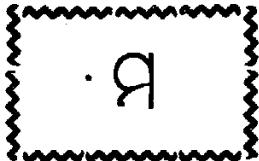
(ତୁମରି—ଶି) ଗାଲ ଫୋଲା ଭାବ

ବ୍ୟାକିଟା ମୁହାନ୍—ଦେ. ବ—ଭୁବୁକୁଣ୍ଡା ମୁହା ସ୍ତ୍ରୀ—

Bhrukūñchita muhānī scowling face.

(ତୁମରି ମୁହା—ଶି) ଗାଲ ଫୋଲା ଭାବ ମୁହା

ମ—ସ— ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବଣ୍ଣିମାଳାର ପଞ୍ଚମ ବଣ୍ଣି, ପ ବର୍ଗର ପଞ୍ଚମ ବଣ୍ଣି (ଏହା
Ma ଅକୁଳାସିଦ ବଣ୍ଣି ଓ ଶ୍ଵେତ ବଣ୍ଣି) —The 25th consonant corresponding to 'M' of the English alphabet. ୩. (ମା ଖାରୁ—ପରିମାଣ ଦେଇବା+କଣ୍ଠୀ. ଥ) —୧। ସମ—1. God of death ୨। (+କରଣ. ଥ) ସମୟ—2. Time. * । (+କଣ୍ଠୀ ଥ) ବିଷ୍ଣୁ—3. Bishnu, the God of preservation. ୪। ଶିବ—4. Siba, the God of destruction. * । ବ୍ରହ୍ମ—5. Brahmā, the God of creation. ୬। ଚନ୍ଦ୍ର—6 Moon. ୭। (+କରଣ ଥ) ଶୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—7. Beauty. ୮। ବଣ—8. Poison. ୯। ମୂର୍ଖ—9. Mouth. ୧୦। (+କଣ୍ଠୀ. ଥ) ମନୁଷ୍ୟ—10. Man. [ଦ୍ର—ଭାଷାର ଅନେକ ଶବ୍ଦର ଧୂନ୍ୟକୁଳରଙ୍ଗ ଅବସ୍ଥା ଶବ୍ଦ ଏହି ଅକ୍ଷର ଦ୍ୱାରା କିମ୍ବା ଦୋରାପଛି । ସଥା—କମ୍ବକ୍ସ, ଘନ୍ୟମ୍, ହୃମ୍ଭମ୍, ଘମର ହୃମର, ମକ୍ଷମକ, ମକ୍ଷମଟ, ମକ୍ଷମର, ମକ୍ଷମତ, ତମ୍ଭମ୍, ତମ୍ଭମନ, ତମ୍ଭମନ୍, ଦମ୍ଭମ୍, ଦୁମ୍ଭମ୍, ମିକ୍ଷମିଷ, ହୃମୁହୃମୁ ଉତ୍ସାହ ।] ଦେ. ଥ—ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଳମାନଙ୍କରେ ବ୍ୟବହୃତ ଛୁଟ—An interjection used in the following cases. ୧। ସମୋଧନ—1. In addressing a person. ୨। ବାକ୍ୟ ସମାପ୍ତି—2. In completing a sentence. ୩। ବାକ୍ୟର ବଣ୍ଣିଶ୍ଵରତା ଦେୟାତକ—3. In emphasising a sentence. ୪। ଅକାଦର୍ଶକ—4. Expressing disregard. * । ବିଶ୍ୱସ, ସନ୍ଦେହ ବା ଆସ୍ତର୍ଯ୍ୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନ—5. In expressing surprise, doubt or wonder. [ଦ୍ର—‘ମ’ ସମୋଧନରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଲେ ସମୋଧନ ବ୍ୟକ୍ତିର ପରେ ବଷେ; ଯଥା—ରାମ ମ; କିନ୍ତୁ ଶବ୍ଦର ପୂର୍ବରେ ଓ ପରେ ‘ହେ’ ବଷେ, ଯଥା—ହେ ରାମ, ରାମ ହେ ।]

ମ ଅ—ଦେ. ଥ—ମ (ଦେଖ) —Ma (See)

Ma-a

ମଅଣ—ଦେ. ୩ ଓ ବଣ—୧। ମଣ (ଦେଖ) —1. Mana (See)

Ma-ana ୨। ମହଣ (ଦେଖ) —2. Mahana (See)

ମଅଣ ସାରୁ—ଦେ. ୩—ମାଣସାରୁ—Arum Indicum; Alocasia

Ma-ana sāru Indica.

ମଅନ୍—ଦେ. ୩ (ସ. ମଥନୋତ୍ତୁ—ପୁତ୍ର ? ତମା, ସ. ମଦନ—ମଦମ

Ma-an —ଯୋଗେଷ୍ଠନ,)—ରୂପୀ ଓ ଲୁଚ ପାଇଁ ଅଟାର

ମରାନ ବା ମରଦାର ପିଣ୍ଡ ବକଟା ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ଅଟାରେ

ମୋଯା; ମୋଯନ ବା ମରଦାରେ ପିଣ୍ଡାଯିବା ଦିଅ—Ghee mixed with flour before it is mixed with water and kneaded into dough. [ଦ୍ର—ଆଟାରେ ମଅନ୍ ଦେବେ ରୁଷ ବା ପୁଣୀ ଫୁଲକା ଓ ବାଲୁକା ଛୁଟ ।]

ମଅନ୍ ଦାର—ଦେ. ବଣ—ମୟାନ ବା ରତ୍ନା ଦିଅ ଦିଆଯାଇ ବିଅର

Ma-an dār ହୋଇଥିବା (ପୁର, ଲାଟି ବା ରୁଷ); ଆସ୍ତା—ମୟାନ ଦାର (Bread etc) Prepared with a leaven of ghee.

ମଅମ—ଦେବେ. ୩ (ପା. ମୋମ; ରୂପ ସ. ମଧ୍ୟମ୍)—ମଦମ

Ma-ama ମୋମ ମୋମ (ଦେଖ) —Mahama (See)

ମଅଳଣ(ନ)—ଦେ. ବଣ (ସ. ମ୍ଲାନ)—ମଳ; ମଳ—Dirt; filth;

Ma-ala execrement. ବଣ—ମହଳ; ମଳୟୁ; ମଳିଆ;

ମୟଳା ମୈଳ, ମଳା ମସିଆ—Dirty; filthy.

ମଅଳଣ(ନ)—ଦେ. ବଣ (ସ. ମ୍ଲାନ)—୧। ମ୍ଲାନ—1. Pale;

Ma-alana(na) , ୨। ଖାର୍ବିଲ ବା ମରିଥ ସାଇଥିବା—2.

ମଲିନ Withered. ୩। ସର୍ବାଥିର ରଙ୍ଗ—3. The

ମଲାନ dispersal of a meeting or gathering.

ବଣ—ମ୍ଲାନ ଦେବା—Paling; discolouration.

ମଅଳଣ(ନ) ପର୍ଦିବା—ଦେ. କ୍ଷି—୧। ମରିଲୟିବା; ମ୍ଲାନ ଦେବା—

Ma-alana(na) pardibā 1. To become pale.

ମଲାନ ହୋନା ୨। (ସବା) ଭାଙ୍ଗି ଯିବା—2. (a meeting) To disperse.

ମଅଳ ମେଳିଲ୍ଲୁ—ଦେ. ବଣ. ଧଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ମଳ ଓ ମେଳିଲ୍ଲୁ)—

Ma-ala mlechha(chhā) ମଳୟୁ ଓ କୁସିତ (ଶବ୍ଦର ଓ

ମଅଳ ମେଳେ(ଲି)ଛା(ଶ) } ଅନ୍ୟରୂପ ବସ୍ତ୍ରଧାରୀ)—Foul and dirty.

(ମଅଳ ମେଳିଲ୍ଲୁ, ମଅଳ ମେଳେଶ୍ବୀ, ମଅଳ ମେଳେହେର—ଶ୍ଵା)

ମୋଂଗରୀ ମୋତ୍ତ

ମଅଳିଆ—ଦେ. ବଣ (ସ. ମଳନ)—ମଳନ—Dirty; filthy.

Ma-alia ମୟଳା ମୈଳା

ମଇ—ଦେ. ୩ (ସ. ମର୍ଦଗୀ; ମହଳା; ମଦ)—୧। ଦଳ କରିଯାଇ

Mai ଥିବା କରିର ଟେକାମାଳର ଭାଙ୍ଗ ସମ୍ଭାଲ କରିବା

ମୈ କିମନ୍ତେ ଶେଷ ଉପରେ ଦୋଷରାତ୍ରିବା କିମ୍ବା ପର କୃଷିଯନ୍ତରେ

ହେଲୁ; ପଟେଲ ଚିଶେଷ—1. A ladder-like harrow drawn over ploughed fields to reduce the ploughed up clods of dry earth into powder; a beam; a clod-crusher; clod-breaker.

ଦ୍ର—ପାତଳ ଧାଳରେ ମଇଦେବା ନ୍ୟୟ—ଶେବରେ ଧାଳ ପାତଳିମାନଙ୍କରେ ମଇ ଦେବା

ଧାଳଗୁଡ଼ିକ କରିବୁ ହୁତ ପଢ଼ି ମାଟରେ ପିଣ୍ଡାଯାଇ ନଷ୍ଟ ହୁଏ

ଓ କୃଷକର ସବନାପ ଘଟେ ବୋଲି, ବନ୍ଦୁପରିଗ୍ରହମସାଧ୍ୟ

ବୌଜସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ପଲାରେବ ବେଳକୁ ବିଦ୍ରୁ ବା

ସବନାପ ବା କିଷକଙ୍କା ଦିଷ୍ଟିଲେ ଏହି ଭୁପମା ଦିଆଯାଏ ।]

ଜିଓଲ କିଥିଲ ଗଛ; ଏକପ୍ରକାର ଜଗଳ ବଢ଼ ଗଛ—

2. A kind of wild tree; Odina Wodier.

ମେ କେବେ (ଭ. ମେ)—ଭାଙ୍ଗି ବର୍ଷର ପାଇମ ମାସ—

The month of May.

ମରଆ—ପ୍ରାଦେ (ସମଲୟର ଓ ବାମଣ୍ଡା) (ତୁଳ ପା. ମେହା) —
Maiā ୧। ପିତୁତ୍ତ—1. Guava, ୨। (ସମଲୟର)
ଆର—2. Custard apple.

ମରଞ୍ଜ—ଦେ. ବ (ସ. ମହିଷ) —ମରଞ୍ଜ (ଦେଖ)
Maiñsha

Maiñshi (See)

ମରଞ୍ଜାଯଥ—ପ୍ରାଦେ (ଭାରି ବାଲେଶର) ବ (ତୁଳ ବ. ଉଚ୍ଚଣ୍ଠା
Maiñshā ghia ଗା) —ମରଞ୍ଜିର ଦୂଧରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଦିଅ—
Ghee prepared from buffalo-milk; ghee
produced from the milk of buffaloes.

ମରଞ୍ଜାଳ—ଦେ. ବ. ପୁ (ସ. ମହିଷପାଳ) —ମହିଷରକ; ଯେ ମହିଷ
Maiñshāla ତର୍ପା—A tender of buffaloes.

ମୈସବାର ମହିଯେର ରାଖାଳ

ମରଞ୍ଜାସୁର—ଗ୍ରା. ବ (ସ. ମହିଷାସୁର) —ମହିଷାସୁର (ଦେଖ)
Maiñshāsura

Mahishāsura (See)

ମରଞ୍ଜି—ଦେ. ବ. ପୁ ଓ ଶୀ (ସ. ମହିଷ) —ଗୋ ଜାଗୟ ଦୂର
Maiñshi ବର୍ଣ୍ଣିର ଗୃହପାଳିତ ପଣୁଦିଶେ—Buffalo.
ଭୟ, ମହିଷ [ଦ୍ର—ଏମାକେ ଜଗଳରେ ଚରନ୍ତି ଓ ପାଣିରେ
ମୈଷା, ମହିଷ ଦୂରବାରୁ ସୁଖ ପାଥନ୍ତି । ଗ୍ରାମ୍ୟ ଓ ବନ୍ୟ
ଦେ. ଜୁନପୋତ୍ର ଦେବରେ ଦୂରପ୍ରକାର ମରଞ୍ଜି ଅଛନ୍ତି । ବନ୍ୟ
ମରଞ୍ଜି ବଳା ଓ ଭ୍ରାଷ୍ଟପ୍ରକୃତିକ ଓ ଗ୍ରାମ୍ୟ ମରଞ୍ଜି
ପାଣ୍ଟର ବର୍ଣ୍ଣିର ଅଛନ୍ତି । ଅଣ୍ଟିର ମରଞ୍ଜିକ ଯୋକ ବା
ଯୋତୁଅ ବୋଲ୍ଯାଏ ।] ପ୍ରାଦେ (ସଂଭୂତି) ବ—
ମାର ମରଞ୍ଜି—She-buffalo. [ଦ୍ର—ଅଣ୍ଟିର
ମରଞ୍ଜିକୁ ସଂଭୂତିରେ କେତ୍ତା ବୁଦ୍ଧାୟାଏ ।]

ମର ରିଆ—ଦେ. ବିଶ—୧। ମହିଷ ସମନ୍ତିୟ—1. Relating to
Maiñshī buffalo. , । ମହିଷଜାତ; ମହିଷେହ—
ମହିଯା, ଭୟସା 2. Produced from buffalo. କ। (ଏକ-
ମୈସକା ଜାଗୟ ଫଳ ବା ଜନ୍ମ ମଧ୍ୟରେ ବଢ଼ି ଅକୁଳବିଶିଷ୍ଟ
ଫଳରୁ ବା ଜନ୍ମରୁ ମରଞ୍ଜିଥ ଓ ଶେଷ ଅକୁଳବିଶିଷ୍ଟ ଫଳରୁ
ବା ଜନ୍ମକୁ ଗରିଥ ବୋଲ୍ଯାଏ) ବଢ଼ିଜାଗୟ—3.
Belonging to a large species, ଦେ. ବ. ପୁ—
ମହିଷ ରକ୍ଷକ—A tender of buffaloes.

ମର ରିଆ ଜୋକ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ବଢ଼ି ଜୋକ—A large
Maiñshī joka ବଢ଼ି ଜୋକ species of leeches.
ମହିସିଆ ଜୋକ (ବାରଥ ଜୋକ—କିପଣ୍ଡିତ)

ମର ରିଆ ଦେ(ଦି)ହ—ଦେ. ବ (ସ. ମହିଷ+ଦେହ)—ଯେଉଁ ଦେଖିର
Maiñshī de(di)ha ଶବ୍ଦର ନିଜକୁ ସବଦା ଗରମ ଥିବା ପର
ମୈସିଆ ଦେହ ଜାଗ୍ୟାଏ ଓ ଯେ ସବଦା ଅଣ୍ଟା ପାଣିକୁ ସୁଖ ପାଏ—
A person who always feels hot and
likes cold bath (like the buffalo).

ମର ରିଆଳ—ଦେ. ବ. ପୁ (ସ. ମହିଷପାଳ) —ମହିଷ ରକ୍ଷକ—
Maiñshāla A person who tends buffaloes; a
ଅହିଷ ଚାନ୍ଦ ଲୋକ, ମହିଯେର ରାଖାଳ
ମୈସବାର

ମର ରିଆଳ ଛତା—ଦେ. ବ (ସ. ମହିଷପାଳ+ଛତ) —ମହିଷରକ—
Maiñshāla chhata ମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ତାଳ-

ପହର ଛତ—Very big palm-leaf umbrellas
used by buffalo-herds. [ଦ୍ର—ଆମ ଦେଖରେ
ମହିଷରେ ମରଞ୍ଜିମାନଙ୍କୁ ମରଞ୍ଜିଆଳମାନେ ଜଙ୍ଗଳରେ
ଚରନ୍ତି ଓ ସବରେ ଜଙ୍ଗଳର କୌଣସି ସ୍ନାନରେ ମରଞ୍ଜି
ମାନଙ୍କୁ ବୃତ୍ତାକାରରେ ଛନ୍ଦ କରି ଚଣନ୍ତି ଓ ବୃତ୍ତର ମହିଷରେ
ମରଞ୍ଜିଆଳ ଶୁଅନ୍ତି । ମରଞ୍ଜିଆଳମାନେ ଖୁବ୍ ବଡ଼ (୨୭
ଦାର ବା ୩ ଦାର ବ୍ୟବହିତିଷ୍ଠିତ) ତାଳପଦ ଛତା ବ୍ୟବହାର
କରନ୍ତି ଓ ସେହି ଛତାକୁ ଦୂର୍ବଳ ରେ ଘୋଟ ଛତା ତଳେ
ଏକାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ଶୁଅନ୍ତି । ସେହି ଛତାର ଶତରୁ ଶିକା
ଟାଙ୍ଗ ସେ ଶିକାରେ ଅପଣାର ଆଦିନାମ ଓ ମରଞ୍ଜିକାରୁ
ଦୂର୍ବଳ ହେବା ଦୂଧ ରଖନ୍ତି ।]

ମରଞ୍ଜିଆ ଶୋଲ—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ବଢ଼ି ଶୋଲ—A' big
Maiñshī sola species of *Aeschynomene*. [ଦ୍ର—
ମୋଟିମୋଳା ଏହା ସାଧାରଣ ଶୋଲ ଗରୁତାରୁ ବଡ଼ ଓ ଏଥିର
କାଟିଶୋଲା ତାଙ୍ଗମାନ ସାଧାରଣଶୋଲ ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ ।]

ମରଞ୍ଜି ଘାଆ—ଦେ. ବ (ସ. ମହିଷ+ଘାତ) —ମରଞ୍ଜି ଦୂଧରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ
Maiñshi ghia ଘାତ—Ghee made from buffalo-
ଭାଇବା ସି ମୈସକା ଘାତ milk. [ଦ୍ର—ଏହିଧର ମରଞ୍ଜି ଦୂଧ,
ମରଞ୍ଜି ଦହୁ ଶକମାନ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ମରଛ(ଛେ)ଦ—ପ୍ରାଦେ (ପୁରୀ) ବିଶ—ମୁକୁତସ୍ତ—Liberal; open-
Maichha(chhe)d handed. (ସଥା—ସେ ମରବେଦୁ
ହୋଇ ପୁଅ ଭାବରେ ଟକା ଆରତ କଲେ ।)

ମରତା କଣ୍ଠା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଢ଼ଜାତ) ବ—ମେତ୍ରକଣ୍ଠା (ଦେଖ)
Maitana kantā

Maitrakantā (See)

ମରତା—ଦେ. ବ—କୁଆମରତା ଲତା ଓ ଫଳ—A kind of cucur-
Maitā bitious creeper and its fruit.

ମରତ—ଦେ. ବ. ପୁ (ସ. ମିତି) —୧. ମିତି—1. Friend. (ଦ୍ର—
Maitra ଭକ୍ଷଣେ ବିଶ୍ଵାମିଶ୍ର କର । ଶତ୍ରୁ ମରତ ସମ ସର—
ମିତା ମିତ ଦୂପତ, ପ୍ରେମପାତ୍ରମ ।) ୨। ସମ ନାମସ୍ଵର୍ତ୍ତ କାଳ୍ପନ୍ତି—
(ମରତାଣୀ—ଶ୍ଵର) 2. A namesake. * । ସମନାମସ୍ଵର୍ତ୍ତ ଦୂର୍ବଳ

ଜଣକ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ନାପିତ ଧର୍ମ-ବକ୍ଷୁତା; ମିତାତା—3. A god-
relationship established between two
namesakes.

ମରତାଣୀ—ଦେ. ବ. ଶୀ (ସ. ମିତା) —ମରତର ଶୀରଙ୍ଗ—Feminine
Maitrāṇī ମିତାନୀ. ମିତନୀ of Maitra.

ମରଥୁ(ଥ)ନ—ଗ୍ରା (ପଦ୍ଧି) ବ—ମେଥୁନ (ଦେଖ)
Maithu(th)na

Maithuna (See)

ମରଥୁ(ୟ,ୟ)ଦା—ଦେ. ବ (ସ. ସମାଦ) ଗୋଧୂର ସୁଷୁର୍ମୁଖ—Fine flour
Mai(ya,e)d of wheat. [ଦ୍ର—ମରଦା ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ ଅକାରର
ମୟଦା, ମୟଦା ମୟଦା ଦାନାକଣ୍ଠିଷ୍ଠ ଜଦୁତା ଚକୁଳାରୁ ଥିଲା ବୋଲ୍ଯାଏ ।]

ମରତା କଳ—ଦେ. ବ—ମରଦା ପେଣିକାର ରତ କଳ—
Maidā kala ମୟଦା କଳ ମୈଦାକଳ Flour-mill.

ମରଦାଣ୍ଡ—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଖର ପ୍ରାନ୍ତ) ବି (ସ. ମେଷ୍ଟୁ + ଦୃଷ୍ଟି)—

Maidāṇḍi ମେଶ୍ଟୁଷ୍ଟି; ଧାନ ବେଙ୍ଗଳା ପକାଇବା ପାଇଁ ବଳଦ
ଯୋଗୁ ଦାଉଣୀ ବକାୟବା ଶବ୍ଦ—The central post
to which bullocks are tethered for
treading paddy.

ମରଦାନ—ବୈଦେ. ବି (ପା. ମେଦାନ = ପଢ଼ାଥ) —୧ । ବ୍ୟୁତି
Maidāna ପ୍ରାନ୍ତର; ପଢ଼ାଥ—୧. A wide expanse of
ମୟଦାନ ମୈଦାନ waste land; a vast field; a meadow
, । (ଲେବେ ଗ୍ରାମର ପ୍ରାନ୍ତୟ ପଢ଼ାଫେର
ସାହୁତ୍ଵବାବୁ) ହାଡ଼ା ଫେରିବା—୨. Easing one's
self; passing stools. • । ହାଡ଼ାରେଗ—
୩. Diarrhoea; cholera. ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର)
ବି—ଅପରହ୍ନ—Afternoon. [ଦ୍ର—ସମୁଦରର
ଲେବେ ସାଧାରଣତଃ ଅପରହ୍ନରେ ହାଡ଼ାଫେରିବାବୁ
ଯିବାର ଅର୍ଥାଏ ଦେଖାଯିବାବୁ ଏହି ଅର୍ଥ ।]

ମରଦାନ ଯିବା—ଦେ. କି—ହାଡ଼ା ଫେରିବାକୁ ଯିବା—To go to
Maidāna jibā ବାହି ଯାଓଯା
ମୈଦାନ ଜାନା .

ମରଦାନ ହେବା—ଦେ. କି—୧ । ହାଡ଼ା ଫେରିବା—୧. To pass
Maidāna hebā stools, , । ହାଡ଼ା ରୋଗକାନ୍ତ ହେବା—
ବାହି ହୋଯା ୨. To suffer from diarrhoea or cholera.
କାଢା ହୋନା ଦେ. ବି—ପଚଳାହାଡ଼ା ହେବା—Looseness of
stools.

ମରଧାନ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି (ସ. ମଧ୍ୟାହ୍ନ)—ଅପରହ୍ନ—

Maidhān (ମରଧାନ ବେଳ—ଅଳଞ୍ଚିପ) Afternoon,

ମରଧେ(ଧ୍ୟେ)—ଗ୍ରା. କି. ବିଶ (ସ. ମଧ୍ୟ; କରିରଥ) —୧ । ମଧ୍ୟରେ—
Maidhe(dhye) ୧. Amongst. (ଭି—ଅଳକାର ମରଧେ
ମଧ୍ୟ ମେସେ ନିମକାଠି ଥାନେ—ତଣ ।) , । ମଧ୍ୟରୁ—
ମର୍ଦ୍ଦ ୨. From; out of. [ଦ୍ର—ଏହି ଶତ ହୃଦୟକପ୍ତରେ
'ମଧ୍ୟରୁ' ଅର୍ଥରେ ଯା ଏହିପରି ସାହେବକରୁପେ ଲେଖା
ଯାଏ ।

ସଥା—ଜମା ଟ ୩୫ ଟଙ୍କା ଖରତ ଟ ୨୫ ଟଙ୍କା ବାବ
ରହିଲୁ ଟ ୦ ୫୦ ।

ଅର୍ଥାତ୍ ତିକଟକା ଜମା ମରଧେ ବା ମଧ୍ୟରୁ ଦୂରତବ୍ୟ
ଦୂରଥାନା ଖରତ ବାବ ଯାଇ ବାବ ବକଳ ତତ୍ତ୍ଵଦର୍ଶକା ।]

ମରକର—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ. (ରଂ ମାଇକରା) ବିଶ—ନାବାଲକ—
Mainara Minor. ବି—ନାବାଲକ ପିଲା—A minor.

ମର(ୟ,ଏ)ନା—ଦେ. ବି (ସ. ମଦନ ସାରକା)—ସାର୍କା—The Indian
Mai(ya,e)nā grackle; the myna; Eulabes Inter-
media. [ଦ୍ର—ଏମାଳେ ବଣିତକେଇ ଜାଗରୁ
ଅନ୍ତରୁ ପାହାଡ଼ରେ ରହନ୍ତି । ଏମାଳେ

ମକୁଣ୍ଡ ପର କଥା କହିବାକୁ ଶିଖନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ଲେବେ
ଏ ତତ୍ତ୍ଵରୁ ପୋଷନ୍ତି ।] ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)
ବି—ବଣିତକେଇ—The common myna; Acri-

dothers Tristis. ବୈଦେ. (ପା. ମହୁଆନା)—

ମହୁନା; ମାର୍ଷିକ ବେତନ—Monthly salary.

ମରନାକ—ଗ୍ରା. (ପଦିଥ) ବି—ଦୈନାକ. (ଦେଖ)—Maināka

Maināka (See) [ଭି—ମରନାକ ପରିତ ଘେର କଇଲାସ—

କୃଷ୍ଣପିଂଦି. ମହାଭାରତ ବନ ।]

ମରନର—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି (ସ. ମଧୁନ୍ଦି)—ଗଞ୍ଜାମର ମହେନ୍ଦ୍ର

Maindara ରେଣ—Name of a hill in the Ganjam

district. [ଭି—ବାଘ ବଳଦ ବା କିଲ ହଳେ । କୃଷ୍ଣ

କିଲ ମରନର ମାଳେ—ଗଞ୍ଜାମ. ରାଜର ଗୀତ ।]

ମରପା(ଫି)ଲ—ବୈଦେ. ବି (ପା. ମଇଫିଲ)—ଅକ୍ଷମରସ୍ତ୍ର ସଭାମଣ୍ଡପ;

Maipha(phi)l ମଲନୀସ୍ତ୍ର ପାଇଁ ସହିତ ସଭାଗୁଡ଼—A house or

ମାଇଫିଲ ମୌଫିଲ place equipped for holding a

fete.

ମରମନ—ବୈଦେ. ବି (ରଂ ମାନ୍ଦି = ଧନଦେବ ?)—ପ୍ରେମ ଭାଗଣ୍ଡୁ କିଛି

Maiman ଦେଖିଯ ବ୍ୟବସାୟୀ ମୁସଲମାନ—The Cutchee

ମୟମନ ମୈମନ Memmons. [ଦ୍ର—ଏମାଳକ କୃଷ୍ଣପୁଷ୍ଟ ପ୍ରଥମେ

ହିନ୍ଦୁ ଥିଲେ ଓ ପରେ ମୁସଲମାନ ଧର୍ମ ପ୍ରଦାନ କଲେ ।

ଏମାଳକର ହିନ୍ଦୁ ଶତ ଅନ୍ତିଷ୍ଠାର ଦାସିବିରାଗ କରିଯାଏ ।]

ମରର—ଗ୍ରା. ବି (ସ. ମୟୁର)—ମୟୁର—Peacock; peacock,

Maira ମୟୁର ମୌର (ମରଣ୍ଡ—ଶିଳ୍ପୀ)

ମର(ୟ,ଏ)ର—ଦେ. ବି—(ସ. ମୋଦକକାର)—୧ । ଗୁଡ଼ା; ହାଲେଇ—

Mai(ya,e)r ମୟରା ହଲାର୍ଧାର୍ଦୀ ୧. Confectioner.

, । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମରର; ମାରୁ ଇଷ୍ଟ ଅପ୍ ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗସ୍ ବା ଲକ୍ଷ୍ମୀ

ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗସ୍—୨. Lord Moira, Marquis of

Hastings. [ଦ୍ର—୧ ଶାଖାଦ ୧୯୧ ଠାରୁ

୧୯୨୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାରତର ବଢ଼ି ଲକ୍ଷ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ

ସମୟରେ ଭାରତରେ ପ୍ରାଥମିକ ଶିଳ୍ପୀ ବିଷ୍ଟାର, ନେଥାଲ ଯୁଦ୍ଧ

ଓ ଶିଶ୍ରାର ସୁକ୍ର ହୋଇଥିଲା; ଶାଶମଧୁର ଠାରୁ ପ୍ରଥମ

ବଜାର ସମାଦରନ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ଓ କଲକତାର

ପ୍ରେସିଡେନ୍ସି କଲେଇ ୧୯୨୭ ଶାଖାଦରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ

ହୋଇଥିଲା ।]

ମରଣ—ଦେ. ବି—କବକ; ମୃଣ୍ଣୁକ ମକୁଣ୍ଡ ଦେହ—୧. A

Mairī headless human trunk. , । ମାର ମୟୁର—

2. Peahen.

ମର(ହି)ରି ଗିରିରା—ଦେ. ବି—(ସ. ମୟୁର ଗ୍ରୀବକ)—ଭୁରା;

Gairi giriā ଦକ୍ଷତ ଲାଲ ବର୍ଣ୍ଣ ଉପବସ୍ତ; ଉପଧାରୁ ବିଶେଷ—

ଭୁର ମୋର ତୁମିଆ Copper sulphate; blue vitriol.

ସ. ମୟୁର ଭୁର, ଭୁରୁ

ମରଣ ପରି ଗର୍ଦିବା(ଲେଟିବା)—ଦେ. କି—(ସ. ମୟୁର + ଓ. ଗଢ଼ିବା)—

Mairī pari gardibā(lotibā) ଶାଶରକ ସହିତ ଉପପଟ

ସତ୍ରଗାୟ ଗଡ଼ାଗଡ଼ି ଦେଖା ହୋଇ ଭୁମିରେ ଲେଟିବା (କବନ ପର)—

ମୋରକୀତରହିଲୋଟପୋଟ କରନା To roll or wallow on the

ମରଣ ଭକ୍ତ ଗଢ଼ିବା } —ଅଳ୍ପବୁଦ୍ଧ ଗ୍ରୌନ୍ଦ ଭକ୍ତ ହେବା } —

ମରଣ ଭକ୍ତ ହେବା } —ଅଳ୍ପବୁଦ୍ଧ ଗ୍ରୌନ୍ଦ ଭକ୍ତ ହେବା }

ମର(ଏ)ଲ—ଦେ. ଥ—ହାତ ଉପରେ ଅରୋହା ତଡ଼ିବା ପାଇଁ ହାତକୁ Mai(e)l ଅରୋହବା କିମନ୍ତେ ମାହୁନ୍ତହାର ବ୍ୟବହୃତ ଡାକ—
ମରେଲ The driver's call to an elephant to kneel
ଥିଲେ, ମଧ୍ୟର ମଧ୍ୟର down that it may be mounted on.
(ମର୍ ମଲ୍, ମଲ୍, ମରଲ୍ଲମର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମର(ଏ)ଲ (ରି)ଖୁର—ବୈଦେ. ବି—(ପା. ଟେଲ ଖୋର)—ଘୋଡ଼ାଙ୍କ
Mai(e)l (li) khurā ପିଠିରେ ଜାନ୍ତ ତଳେ ପକାରିଗା ପଢଳା ଗଢ଼ି
ଜୀନେର ଗଦୀ ମୌଳ ଖୋର A thin cushion put on the
back of a horse below the saddle.

ମରଳ(ଲ) —ପ୍ରାଦେ, (ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ. (ଇଂ) ବି—(ଇଂ. ମାରଲ୍) —
Maija(la) ମାରଲ; ଅଧି ହୋଶ—A mile.
ମର(ଏ)ଲମ୍—ଦେବେ. ବି—(ଆ. ମଲହମ୍; ମରହମ୍)—୧। ମଲମ—
Mai(e)lam ମଲମ ମଲହମ 1. Ointment.

* । ଦେବତାଙ୍କ ଅଙ୍ଗରେ ଚାଥ ତନନ ବୋଲବା ମାତ୍ର
ବିଶେଷ—2. The ritual of anointing idols
with sandal paste and other scents.
* । ଦେବମୂର୍ତ୍ତଙ୍କ ଦେବର ପିନ୍ଧିଥବା ବେଶ ଓ ଅଳକାର
ତାଢ଼ିବା—3. Taking off of the dress and
ornaments from an idol.

ମର(ଏ,ୟା)ଲା(ଲ) —ଦେ. ବି—(ସ. ମଳ) —୧। ମଳ—
Mai(e,ya)la(la) ମଯଳା ମୈଲା 1. Dirt; filth, , |
ଘୁର୍ବ; ବିଷ୍ଣ୍ଵ—2. Dung; ordure; night soil.
ଶଳ | (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପାପ—3. (figurative) Sin. , |
ମର ତଳା—4. Evil thoughts. ତଳା—୧।
ମଳା; ମଳସ୍ତ୍ର—1. Dirty; filthy. , | ଅପରା-
ଦୁର—2. Unclean. * | ମଳନ—3. Soiled.

ମରଲ କରିବା—ଦେ. କି—ମଳସ୍ତ୍ର କରିବା—To soil; to be
Mailā kariba ମଯଳା କରା ମୈଲା କରନା foul.

ମରଲ ଗାଡ଼ି—ଦେ. ବି—ସେହି ଗାଡ଼ିରେ ସହରର ବିଷ୍ଣ୍ଵ ପ୍ରଭୁକୁ
Mailā gārdi ଦୁହଯାଏ—A cart for carrying away
ମୟଳାଗାଡ଼ି ମୈଲାଗାଡ଼ି ordure or night soil etc.

ମରଲ(ଲ)ଟ ବାଡ଼(ଡ଼ା)—ଦେ. ବି—(ଇଂ. ମାରେଟ) —ବାଠର ବଡ଼
Maila(la)ta barda(rda) ବାରୁଡ଼ା; ଏ ବାରୁଡ଼ାର ଖୁଣ୍ଟାମନ
[ମଲ(ଲ)ଟବାଡ଼(ଡ଼ା)—ଅନ୍ୟରୂପ] ବାରୁଡ଼ାରେ ପିଟା ହୋଇ
ବସାରିବାରୁ)—ନର ଖାଇ ସାଉଥିବା ବନ୍ଦର ମୁକୁରେ
ବାରୁଡ଼ାରେ ପିଟାଯାଇ ବସା ଯାଉଥିବା କାଠର ବା ବାରୁଡ଼ା-
ଖଣ୍ଡିତ ବାଡ଼—A fencing consisting of a row
of wooden or bamboo posts driven into
the ground with heavy hammers to
prevent erosion of embankments.

ମରଲଣ—ଦେ (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ଧତି) ବି—(ପ୍ରେପେସର ଆର୍ଦ୍ର ବିନ୍ଦିତକ
Mailāna ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରାଚୀନ ପର୍ଦରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ) ପାଇଖାନା—
Latrine; privy.

ମର—ଗ୍ରା. ବି (ସ. ମଧ୍ୟ)—ମଧ୍ୟ; ମଦ୍ର—
Mau ମୌ ମୌ Honey.

ମଉବା—ବୈଦେ. ବି (ଆ. ମୌବା = ଘଟନାସ୍ତଳ) —୧। ଅବସର—
Maukā 1. Leisure. , | ସୁବିଧା; ସୁଯୋଗ—
ସୁଯୋଗ ମୌକା 2. Opportunity. * | ଘଟନାସ୍ତଳ—
3 Place of occurrence. , | ଉପ୍ଯୁକ୍ତ [ମୋ(ମୌ)କା]—ଅନ୍ୟରୂପ] ଉର୍ମିଷ୍ଟେ—4. A proper field
for one's action.

ମଉକୁପ(ଫ୍ରିବ୍) —ବୈଦେ. ବିଶ (ଆ ମକ୍କାପ୍) (କରିଅଥ)—୧।
Maukup (phr, b) ସୁରିତ—1. Stopped. , | ବହୁକାଳପାଇଁ
ମ(ମୋ)କୁପ ମୌକୁପ ସୁରିତ—2. Stopped for a
time; postponed; suspended. * | (ରୁଦ୍ଧ ଅଦର) ବରଖାସ୍ତ—3. Dismissed (from service).
ରଦ୍ଧ | ରଦ୍ଧ କରି ଯାଉଥିବା—4. Annulled;
nullified; set aside.

ମଉକୁପ(ଫି,ବି) —ବୈଦେ. ବି (ଆ. ମକ୍କକୁପୀ) (କରିଅଥ)—୧।
Maukup(phi,bi) ସହିତ—1. Stoppage. , | ବରଖାସ୍ତ—
ମକ୍କକୁପୀ 2. Dismissal. * | ସାମୟକ ସହିତ—3.
ମୌକୁପୀ Temporary stoppage; postponement;
suspension. , | ରଦ୍ଧ ରହିବ ହେବା ଅବସ୍ଥା—
4. Annulment.

ମଉକୁପ(ଛୁ)ବ—ଦେ. ବି (ସ ମହୋତ୍ସବ; ପା. ମହୋତ୍ସବ)—୧।
Mauchha(chhu)ba ମହୋତ୍ସବ—1. A great fes-
tival; ମହୁଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) tival. , | ବଡ଼ ଭୋଗ—2.
ମହ୍ୱବ A great feast. (ଭୁ—ଗୋଟାଏ ଘରେ
ଘର ମୋଜ; ମେଳା ମହୁଷକରେ ପିଠା ଖାଇ କିଅର ହୁଏ ।
ମହୋତ୍ସବ, ମହୋତ୍ସବ ପକାଇମୋହନ. ଗର୍ଭସନ୍ତ ।) * | ମଠର
ମହୁଷ ଅବଳ ଶାକ ଉପଲବ୍ଧରେ କେଷ୍ଟବମାନଙ୍କୁ ଦିଅଯିବା
ଭୋଗ—3. A feast given to Baishnabas
on the anniversary of the death of a
Mahanta.

ମଉଜ—ବୈଦେ. ବି—(ପା. ମୌଜ—ଲଦ୍ଦା; ତରଙ୍ଗ) —୧। ଅମୋଦ-
Mauja ପ୍ରମୋଦ; ମଜା—1. Amusement. , | ଅନନ୍ତ
ମର୍ଜଙ୍ଗ ମୌଜ ଲଦ୍ଦା—2. A wave of merriment.
ଶଳ | ଉନ୍ନି ଯୁ ଓ ଜିହ୍ଵା ଅଧିନ ସ୍ଵାପ୍ନଦ ଅମୋଦ—
3. Pleasure derived from sensual enjoyment.
ଶଳ | ଅନନ୍ତ—4. Happiness; joy.
* | ସୁଖ ଭୋଗ—5. Enjoyment of pleasure.
ଶଳ | ମୌଜା (ଦେଖ) —6. Maujā (See)

ମଉଜ ବେଳ(ଲା) —ଦେ. ବି—(ପା. ମୌଜ + ସ. ବେଳ) —ମଜାର
Mauja beila (ଲା) ସମୟ—A time of amusement
ମୌଜର ସମୟ or merriment. [ଭୁ—ରଥ ଖଲେ ଧିରେ ଧିରେ,
ମୌଜକା ସମୟ ଖଲେ ମଉଜ ବେଳେ । ଶିଶୁ ରଥ ଗାଇ ।]
ମଉଜ ଭତ—ଦେ. ବି—(ଶିଶୁ ଭତ୍) —ଶିଶୁଙ୍କ ମନୋରଙ୍ଗନାଥ
Mauja bhata ପିତା ମାତା ଭାତ ଭାଲ ଦିଅ ଆଦି ଗୋଲାଇ
ବେଡ଼େ ଭାତ କରିଥିବା ଲୋଭମାୟ ଅନ୍ତ ପିଣ୍ଡ—A ball of rice

ପ୍ରୟାର ଭାତ dal and ghee rolled and kneaded together to attract children.

ମଉଜା—ଦେ. ବ—୧। (କଚିରଥ) (ଅ. ମୌଜା)—ଭକସମୁଦ୍ରର ବା ଭୂମି ପନ୍ଦରର ମୌଜା ମୌଜା ସମ୍ପଦ ଦ୍ୱାରା ଗଠିତ ଗ୍ରାମ—1. A village, being the unit of some houses or plots, fixed for revenue purposes. [ଦ୍ୱାରା ସାବେଳକ । ମୌଜା ।] ୨। (ପା. ମୋଜହ)

ମୌଜା ମୌଜା ମୋଜା; ଗୋଡ଼ ମୁଖ—2. Stockings. ୩। ଚେତ୍ ମୌଜ (ପା. ମୌଜ) ତେର—3 Wave.

ମଉଜାକାର(ରି)—ଦେବେ. ବି—(ପା.) (କଚିରଥ)—ରହ ରହ

Maujā war(ri) ମଉଜା ସକାନ୍—Relating to different mauzas or villages. (ସଥା—ମୌଜା ଘର
ମଉଜାକାର ରେଣ୍ଡିଙ୍ଗ୍)

(ମଉଜାକାର [ର], ମଉଜା ରାଖାର[ର]—ଅନ୍ୟରୂପ) ମଉଜା ଦାର—ଦେବେ. ବ—(ପା. ମୌଜା + ପ୍ରକଥ୍ୟ ଦାର)—ମଉଜାର
Maujādār ଜନିଦାର—The proprietor of a village
ମୌଜାଦାର ମୌଜାଦାର

ମଉଜି—ଦେବେ. ବି—(ପା.)—୧। ଆମୋଡ ପିୟ—1. Fond Mauji of amusements or sensual pleasures.
(ମଉଜିଥ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨। ଯେଉଁ ବଢ଼ି ସବଦା ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଥାଏ—
ମୌଜାଦାର ମୌଜି ୨. Always merry. • । ମନ ମଉଜା
(ଦେଖ)—3. Mana maujī (See)

ମଉଜି କନ୍ଦାଏ (ପଟେ)—ଦେ. ବ—(ବ୍ୟଙ୍ଗ୍) ଅମୋଦପ୍ରିୟ ବଢ଼ି—
Mauji kardāe (pate) (ironical) A person fond
ମୌଜାଦାର ଲୋକ of pleasures and amusements;
ଆୟ ମୌଜି happy-go-lucky person.
(ମଉଜିଥ କନ୍ଦାଏ [ପଟେ]—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମଉଜି ରାମ—ଦେ. ବି—୧ ଅଛି ନିଷିଳ—1. Careless.
Mauji rām ମୌଜି ରାମ ମୌଜି ରାମ ୨। ମଉଜି (ଦେଖ)—
2. (a person) Fond of amusements. • ।
ସମ୍ବାଦ ଦୃଃଙ୍ଗରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ—3. Not irritated or
by affected worldly sorrows.

ମଉ(ହୁ)ଜୁତ(ଦ)—ଦେବେ. ବି—(ପା. ମୌଜୁତିଦ)—୧। ଉପଶ୍ରୀତ—
Mau(hu)jut(d) ମଜୁତ(ଦ) 1. Present; at hand.
ମୌଜୁତ ୨। ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରଖା ଯାଇଥିବା—2. Ready. • ।
ନରଦ; ଗଢ଼ିତ (ଧାନାଦ) 3. Cash; ready cash,

ମଉଡ଼—ଦେ. ବ—୧। (ସ. ମୁକୁଟ ପ୍ରା. ମଉଡ଼) ମୁକୁଟ—1. A
Maurda crown. • । ଟୋପି—2. Hat; cap.
ମୁକୁଟ ମୌର ୩। (ପା. ମୋହର; ଭୁବ; ସ. ମୁଦ୍ରା)—ସର୍ତ୍ତ ମୁଦ୍ରା;
ମୋହର ମୋହର ମୋହର—3. Gold coin. • । (ସ. ମକୁଡ଼;
ବାଙ୍ଗଲା ସର କୌନ୍ଦିଆ ସର ପ୍ରା. ମଉଡ଼) —ଚକୁଶୋଣ ଗୁଲ ସର;
ଯେଉଁ ଘରର ହାତିଥନ ନ ଥାଏ—4. A house with
a tapering quadrangular or pyramidal

thatch; a thatched house without a gable.

ଗରଦାନ *। (ସ. ମୌଳ) ଦେବ ଶଣ; ଗରଦନ—The nape
ମୌର

ମଉଡ଼କଟା ମୁନା—ଦେ. ବ—ସର୍ତ୍ତମୁଦ୍ରା। କାଟ କର ବଣିଆହାର ଅଳକାର
Maurdakatā sunā କରଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଦଶୁକ ସୁନା—
ମୋହରଗଲାନ ସୋନା Pure gold got from gold coins.

ମୋହରଦାର ସୋନା

ମଉଡ଼ ଘର—ଦେ. ବ—ବଗଲୁଘର; ଯେଉଁ ଘରର ଗୁଲ ଚକୁଶୋଣ;
Maurda ghara ଯେଉଁ ଘରର ଶୁରିପାଣେ ଛଙ୍ଗ ନିକୋଣ ଗୁଲ
(ମଉଡ଼ମର ଘର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଥାଏ—A house with a
[ନାଶିଲାଖ ଘର—ବିପରୀତ] ବାଙ୍ଗଲାଘର କୌନ୍ଦିଆ ସର

ମଉଡ଼ମଣି—ଦେ. ବ (ସ. ମୁକୁଟମଣି) —୧। ମୁକୁଟରେ ଥିବା ଧ୍ୟର--
Maurdamani 1. Gem set in a crown. ୨। (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)
ମକୁଟମଣି ସବାରେ ବ୍ୟକ୍ତି; ପ୍ରଧାନ ବା ସରଦାର—2. (figura-
ମୌର, ଶିରମୌର tive) The chief or head of a class.
(ଛ—ଆପଣ ସଜାଇର ମଉଡ଼ମଣି, ବ୍ୟାଏ ହେଲେ
ବସିଲେଣି । ପଞ୍ଜାରମୋହର, ଗଲୁବଙ୍କ) [ଦ୍ୱ—ପ୍ରାଚୀନ
ଭର୍ତ୍ତାର ସ୍ଥାପନା କରିପଢ଼ିବୁ ‘ଲଷେ ରଜାରେ ମଉଡ଼ମଣି’
ବୋଲି ଲୋକେ କହୁଥିଲେ ।]

ମଉଡ଼ ମାଳ(ଲା)—ଦେ. ବ (ପା. ମୋହର + ସ. ମାଳ) —ସର୍ତ୍ତମୁଦ୍ରାର
Maurda māla(lā) ହାର—A necklace of gold
ମୋହରରମାଳା coins. [ଛ—ଧୋବଣୀ ଦେବରେ ମଉଡ଼ମାଳ,
ମୋହରମାଳା ବୋଲି ପଡ଼ୁଥେଲା ହାଲ । ଗୋରୁଜାଟୋକାଙ୍କ ଗାତ]
ମଉଡ଼ଶେଣି—ଦେ. ବ—ମଉଡ଼ମର ଘର ଗୁଲ ତଳେ ଓ ଗୁରିକାନ୍ତି
Maurdasenī ଉପରେ ଥିବା ଶେଣି (କଗବକୁ, ପ୍ରାଚୀନ
ଭର୍ତ୍ତା)-Wall-plates of pyramidal thatched
houses.

ମଉଡ଼ା—ଦେ. ବ (ସ. ମୌଳ) —୧। ପାଗ; ଶିରଶ୍ଵାଣ-1. Helmet,
Maurda 2। ଦେବ; ଗ୍ରାବା—2. Neck. [ଛ—ଅଳପ ପାତ
ପାଗଡ଼ି କେବି ମୁଣ୍ଡକୁ, କୁପି ଅଛନ୍ତି ଶାର ମୁଣ୍ଡକୁ, ମଉଡ଼ା
ଦ୍ୟା ହେବିଲୁନ୍ତି କାହାର, ଭଳ ମାପକୁ ଯେ । ବ୍ୟକ୍ତନାଥ, ସମର
ଘାଡ଼ ମୌର
ଚରଣ ।]

ମଉଡ଼ତା—ପ୍ରାଦେ (ସାକସ୍ତର) ବ. [ଭୁଲ. ହ. ମୌର; ଅ, ମୌର]—
Mau(hu)ta ୧। ମୁଖୁ—1. Death. • । ମୁଖୁର ସମୟ—
2. The time of death.

ମଉନ—ଗ୍ରା (ପଦ୍ମ) ବିଶ ଓ ବିହୁ (ସ. ମୌଳ) —ମୌଳ (ଦେଖ)—
Mauna Maunā (See). [ଛ—ଦରିଶାକବିମ ରହି ବିମା ବିମ
ଅଧିକ ହେଲୁ ମଉନ । କବିପୂର୍ଣ୍ଣ, ସଙ୍ଗାତ ।]

ମଉନମାଳା—ଗ୍ରା ବ (ସ. ମୋହର ମାଳା) —ସର୍ତ୍ତମୁଦ୍ରାର
ମୋହରମାଳା—Maunamālā ମୁଣ୍ଡକ ମାଳା—A necklace of gold or
silver balls.

ମହନ୍ତିପୁଣୀ—ଶ୍ରୀ. ବିଶ୍ୱାସ (ସ. ମୌଳିକମୁଖ) —ମୌଳିକାବ-
Mauna(nu)muhāñī ଲମ୍ବି; ଚୂପୁଥିଲାନ- (ironical) Silent;
(ମହନ୍ତିମୁଣ୍ଡି—ସ୍ତ୍ରୀ) taciturn to all appearances
ଚୁପୁସ୍ୱରତାନ but scheming. [ତୁ—ମହନ୍ତିମୁଣ୍ଡିର ଅପାର ଗୁଣ
ମୌଳିକମୁଣ୍ଡି ତରି] [ତୁ—ମହନ୍ତିମୁଣ୍ଡାମାନେ ଭାବ ବସନ୍ତ ବା ଚାହୁଁ-
ସରତାନ ବୋଲି ଲୋକପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅଛି ।]

ମହନ୍ତିନେଇ—ଶ୍ରୀ. ବି—ପ୍ରାମଦେବତାଙ୍କ ନାମ—

Mauna(ne)jī Name of a popular Goddess.

ମହନ୍ତିବଞ୍ଜ—ଶ୍ରୀ. ବି [ସ. ମୌଳିକଭାଗ]—ବେତାଳ ପଞ୍ଚଭାଙ୍ଗର କାହାଣୀରେ
Maunābati ବଞ୍ଚିତ ମୌଳିକଧାରଣୀ ରାଜକନ୍ୟାରିଶେଷ—
ମୌଳିକତାମାନୀ Name of a silent princess of the folk-
tale called Betālapānchabimśati.

[ତୁ—ଏହି ରାଜକନ୍ୟାଙ୍କ ବିବରଣ ଯଥା—ଏକ ଦେଶର
ରାଜନେମା ମୌଳିକ ଧାରଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଯେ କଥା
କୁହାଇ ପାରିବ ରାଜା ଭକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସେ କନ୍ୟାକୁ
ସମ୍ମର୍ଦ୍ଦାନ କରିବେ ବୋଲି ସତ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଅନେକ
ରାଜୟଙ୍କ ଅଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି କରି ବିଷଳପ୍ରସତ୍ତା ହେଲେ ।
ଶେଷକୁ ଧାରିବିକମାଦିତ୍ୟ (ସେ ବେତାଳସାଧନା କରି
ଥିଲେ) ବେତାଳମାନଙ୍କ ସହିତ ସେ କଲ୍ୟା ନିକଟରେ
ପଦ୍ମଶିଖ ବେତାଳମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଛଲରେ ଏପରି
କୌଣସିରେ ପ୍ରଶ୍ନ ଓ ଉତ୍ତରମାନ କରେ (ଯଥା—ଦୋଷୀରୁ
ନିର୍ଦ୍ଦେଶ, ଅବଞ୍ଚିତବ୍ୟ ଗୋଲ ଉତ୍ତର କରିବା) ସେ,
ମୌଳିକଭାଗ ଏହା ଶୃଣି ଆଉ ସମ୍ମାନ ଦୋର ରହି ପାରିଲେ
ନାହିଁ, ଓ ଭକ୍ତ ଅନ୍ୟାୟ ଉତ୍ତରମାନଙ୍କର ପ୍ରତିବାଦ କରିବା
ପାଇଁ ପାଇଁ ପ୍ରତାପରେ । ତାଙ୍କ ମୌଳିକରିତା ହେବାରୁ
ପାଇଁ ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ ଭକ୍ତ, କନ୍ୟାକୁ ଶୁଭାଦ କରେ ।]

ମହନ୍ତିବେଶୀ—ଶ୍ରୀ. ବି (ସ. ମୌଳିକ + ବେଶ) —ମହନ୍ତି ବ୍ରୁତ ଧାରଣ
Maunābesi କରିଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ—A woman who was
taken the vow of keeping silence,

ମହନ୍ତିବାଙ୍ଗ(ବାବା)—ଶ୍ରୀ. ବି—ଯେଉଁ ବାବାଙ୍ଗ ମୌଳି ବ୍ରୁତ
Mauni bābājī(bābā) ଅବଲମ୍ବନ କରି ଥାଏନ୍ତି—
ମୌଳିବାଙ୍ଗ An anchorite who has taken the vow
ମୌଳିବାଙ୍ଗ of silence.

ମହନ୍ତିପୁଣୀ—ଦେବେ. ବି (ଏ. ମୌଳିକୁସି) —
Maura(ru)sa(si) ମୌରସି (ସି) (ଦେଖ) — Maurasa(si)
(See) (ତୁ—ଆଧ୍ୟତ୍ମିକ ରାଜା ଉତ୍ତାସନେ ରୁଷି, ଶୁଣ
ହେଉଛନ୍ତି ରାଜା ମହନ୍ତିପୁଣୀ । ରାଜାନାଥ. ଦରବାର ।)

ମହନ୍ତିପାତ୍ରି(ଲି)—ଦେବେ. ବି (ସ. ମୁରଳ; ମୁରଳିକା) —ମହନ୍ତି
Mau(hu)rāḍi(lī) କଳରେ ବାସ କରିଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର
ମୌରଳି ନାହିଁ ମୁରଳ—A tiny fresh water fish;
ମୌରଳି, ପ୍ଲେଟର ଅନ୍ୟାୟ ଶାକ କରିବାକୁ ଖୁବ୍ ରୁଚିକର ଓ
ରୋଗୀର ପଥ୍ୟ ରୂପେ ବ୍ୟବହର କରୁଥିଲେ ।]

[ତୁ—ଏ ମାତ୍ର କାଣ ଅଜୁଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେବି । ଏମାନଙ୍କ
ଦେବିରେ ଯୁଦ୍ଧ ଯୁଦ୍ଧ କାହିଁ ଅଛି; ତୁହର ଗୋଲ, ମୁହଁ
ଶେଷ, ମୁହଁ ନାହିଁ; ଏ ମାତ୍ର ଖାଇବାକୁ ଖୁବ୍ ରୁଚିକର ଓ
ରୋଗୀର ପଥ୍ୟ ରୂପେ ବ୍ୟବହର କରୁଥିଲେ ।]

ମହନ୍ତି—ଶ୍ରୀ. ବି (ପଦ୍ମ) (ସ. ମୌଳି) —ଧନ୍ତର ଶଣ—
Maurbi Bow-string. (ତୁ—ହୁବୁ ଧନ୍ତ ଅଞ୍ଚଳ ମହନ୍ତିବ
(ମହନ୍ତିକ—ଅନ୍ୟାନ୍ୟ) ରଙ୍ଗନା, ଅରମନ୍ତ୍ର, ବିଦଧ୍ୟ ତନ୍ମାଣି ।)
ମହଲ (ରତ୍ନାଦି) —ଦେ. ବି—ମହଲ ରତ୍ନାଦି (ଦେଖ)
Maula (etc) Mahula etc. (See)
ମହଲା(ଲି) —ଦେ. ବି (ସ. ମୌଳି) — ୧. ମୁହୁର—1. Head.
Maula(lī) ୨. ଦେବମୁହୁର ମସ୍ତକରେ ଥିବା ମୁହୁର—2.
ମୌର—Crown on the head of an image.
ମୌଡ—ଦେ. ବିଶ୍ୱାସ (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) —ଶ୍ରେଣୀମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ—
(figurative) Best of a class. (ତୁ—
ଫୁଲ ଗୁରୁ, ଗୁରୁ ତଥାତେ ସହସା ଦେଖିଲୁ ମୁହୁର ମହଲ ।
ରାଧାନାଥ. ଯସାବ ।)

ମହଲ—ଦେ. ବି—ମହଲ (ଦେଖ)

Maula Mahula (See)

ମହଲା(ଲା)ନା—ଦେବେ. ବି (ପା) —ମୌଲନା (ଦେଖ)

Maula(lā)nā Maulana (See)

ମହଲାମ୍ବା—ଦେବେ. ବି—(ଆ ମୌଲମ୍ବା) —ମୌଲମ୍ବା (ଦେଖ)

Maulabi Maulabi (See)

ମହଲା(ଲା) ମୁଗୁ(ଗା)ଲ—ଦେ. ବି—ଭାରତକୁ ଦବଣ୍ଡିକରେ ଅନ୍ତମଣ
Maula(nā) mugu(ga)la କରିବା ଦେବଦେଶିକ ମୋଗଲ ବା
(ମହନା ମୁଗୁଲ—ଅନ୍ୟାନ୍ୟ) ମୁଖଲମାନ ଶତ୍ରୁର କାଳିନିକ ନାମ
(କଣନାଥ, ଭାଗବତ) —Name of some foreign
invader whose invasion of India has
been foretold in the Bhāgabata, [ତୁ—
ଏମନ୍ତେ ମହଲନା ମୁଗୁଲ, ପୃଥ୍ବୀକ ହୋଇବେ ସେ ଶତ୍ରୁ ।
ଜନନାଥ, ଭାଗବତ ।] [ତୁ—ଭାଗବତରେ ଲେଖା
ଅଛି ସେ କଳୟଙ୍କ କମଣିଶ ଅଗ୍ରପଥ ହେଲେ ଲେବେ
ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟର ହେବେ, ସସାରରେ ପାପ ଭାବ ବଢ଼ିବ, ଦେଶକୁ
ଦିଦେଶିମାନେ ଅନ୍ତମଣ କରିବେ ଓ ମହଲନା ମୁଗୁଲ
ଭାରତକୁ ବ୍ୟବହର୍ୟ କରିବେ ।]

ମହନ୍ତି(ହ, ହୁ) ଲା—ଦେ. ବି—୧. (ସ. ମାତୁଲ) —ମାତୁଲ; ମାମ—

Mau(ha, hu)lā 1. Mother's brother; maternal

ମାମା uncle. [ତୁ—ବାର ବରଷ ମହିଳା ପୋଷେ,
ମାମା ଖୁବୁକା ଦେଖିଲେ କୋଡ଼ରେ ବସେ । ତାଙ୍କ ।] ୨.

ମହାଲୟା [ସ. ମହାଲୟା] ମହାଲୟା [ଦେଖ] —

ମହାଲୟା 2. Mahālayā (See) ୩. ମାତୁଲ ସମକୀୟ—

3. Relating to one's mother's brother.

ମହନ୍ତି(ହ, ହୁ)ଲା ଅମାସ୍ୟା—ଦେ. ବି—[ସ. ମହାଲୟା ଅମାବାସ୍ୟା] —

Mau(ha, hu)lā amāsyā ଅମାବାସ୍ୟା—The

ମହାଲୟା newmoon of the month of Āświna.

ମହାଲୟା [ତୁ—ଏ ଦିନ ମହାଲୟା ଶାକ କରିବା ବିହିତ ।]

ମହଲା(ଲେ)ରବା—ଦେ. କି (ମହଲବା କିମ୍ବାର ଶିଳ୍ପରୂପ;

Maulā(lē)ibhā The causative form of Maulibhā).

ଶୁକାନ ୧. ଶାନ୍ତିଲାବାର ଉପାୟ କରିବା—1. To cause to

ମୌଳାନା wither. ୨. (ସ. ମହନା) ମଳନ କରିବା—

ଭଙ୍ଗାଇବା—3. To cause a meeting or assembly to disperse.

ମଉଳା ଛକୁ—ଦେ. ବି—ଏକ ପ୍ରକାର ଛକୁ—A kind of Maula chhatu mushroom. [ଦୃ—ଏହା ଅର୍ଥରେ ବା କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ଜିଲ୍ଲେ । ଏହାର ନାଡ଼ ଗଞ୍ଜର ମାଟିରୁ ଭିଠିବା ଛକୁର ନାଡ଼ପରି ସର୍ପ, ବନ୍ଧୁ ଭିପର ଛବି ଭକୁ ଛକୁର ଛବି ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ ।]

ମହୁଳା କିମ୍ବଣ - ଦେ. ତ (ସ. ମାହୁଳ + କିମ୍ବଣ) - ବାଲକର
 Maujā nimantrapa ଭୂପନୟକ ବା ବାଲକାର ବିବାହ
 ମାମାରବାଡ଼ୀ ତଥ ପୃଷ୍ଠାରୁ ମାମୁଳ କିବଟକୁ ପଠାଯିବା କିମ୍ବଣ—
 Formal invitation sent with a tray to
 boy's or girl's maternal uncle before the
 boy's 'upanayana or girl's marriage is
 performed. [ତୁ— ଗୋଟିଏ ଛାଲରେ ପାଇ, କଢିଆ,
 ଶୁଅ, ମହାତ୍ମାଙ୍କ ଓ ତାଳପଦରେ ଲଖିବ କିମ୍ବଣ ପଦ୍ମ
 ପଣ୍ଡାହାସ ମାମୁଳ କିବଟକୁ ପଠାଯାଏ ଓ ପଣ୍ଡା ସଙ୍ଗେ ଜଣେ
 ଶଖୁଆ ଓ ଜଣେ ମହୁଳା ଯାଆନ୍ତି । ବୁଦ୍ଧରେ ବା ବିବାହ
 ଉପବିଷ୍ଟରେ ମାମ ଘୋର ଦେଇ ଉକ୍ତ ପାଇ ପିଲାନ୍ତି ।]

ମଉ(ହ)କା ପକ୍ଷ—ଦେ. ବ (ସ. ମହାଲୟା ପକ୍ଷ)—ଶିତୁରପକ୍ଷ; ଅପର ପକ୍ଷ;
Mau(ha)lā paksha ଅର୍ଥକାରୀ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ—The dark
ପିତୃପକ୍ଷ ପିତୃପକ୍ଷ fortnight of the month of Āświna.
ମଉଳାଗୁଆ ଭାଇ—ଦେ. ବ (ସ. ମାତୁଳ ପୁତ୍ର + ଭାଇ) —ମାତୁଳାଗୁଆ ଭାଇ—
Mau1āpua bhāi One's cousin, being the son of

ମାମାତେ ଭାଇ   ମମେରା ଭାଇ one's maternal uncle.
 ମଉଳା ରଜ୍ଞୀ—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. (ସୁ. ମୌଳି) —୧ । କୁଳଦରେ
 Mauli ବନ୍ଧୁ bhanjā ମଥଳ ବା ରୁଳ—1. The ridge or
 topmost strip of a triangular thatch. ୨ ।
 କୁଳଦରେ ଦୁଇ କୁଳର ମଥଳ ମଧ୍ୟରେ ପରମିବା
 ଏକ ହାତ ଚଢ଼ିବା ଛଣର ଟାଟି—2. A plate of
 straw put on the ridge of gabled
 thatches.

ମଉଳାଶୁର—ଦେ. ବ. ସୁଂ (ସ. ମାତୃକ ଓ ଶଶୁର) —ମତାଶୁର;
Mauleśsubha ଅପଣା ସ୍ଥାମୀଙ୍କର ବା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ମାତୃକ—
 (ମଉଳା ଶଶୁର, ମଳାଶୁର—ଅଳ୍ପରୂପ) One's husband's or
 ମଉଳା ଶାଶୁର { ଶ୍ଵ } wife's maternal uncle. [ଦୁ—ଆମ
 ମଲାଶାଶୁର { ଶ୍ଵ } ସମାଜରେ ମଉଳାଶୁର ଓ ଉଣ୍ଡାବେ କୁନ୍ତିତ
 ମାମାଶଶୁର ପରାମର୍ଶ ମୁହଁ ଗୁହ୍ନବାର ଓ ଅଇଶ୍ବା କୁର୍ରବାର ନିଷିଦ୍ଧ ।]
 ମୁଖ୍ୟାସସର, ମମିଯାସସର

ମଉ ହ)ଳା ଶ୍ରାଦ୍ଧ—ଦେ. ଉ (ସ. ମହାଲୟା ଶ୍ରାଦ୍ଧ)—ପିତୃପଞ୍ଚରେ ବା
Mau(ha)lā śrāddha ଅର୍ଥକ ବୃକ୍ଷଗମରେ କରାଯାଇବା ପିତୃ
ମହାଲୟାଆକ ଶ୍ରାଦ୍ଧ—The Śrāddha offered to one's
ମହାଲୟାଆକୁ ancestors during the dark fortnight
of Āświna. [ଦୁ—ଯେ କୌଣସି ମାସର ଶେଷୀ

ଭିତ୍ତରେ ଅପଣାର ପିତା ମରିଥାଅଛି ପିତାପକ୍ଷର ସେହି
ଭିତ୍ତରେ ମହାଲୟୀ ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରସାଏ । ସେ ଭିତ୍ତରେ
ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରିବାରୁ ଅନ୍ତର ବନ୍ଦକୁ ପରେ ଅମାଦାସ୍ୟା ଦିନ
ମହାଲୟୀଶ୍ରାଦ୍ଧ ଅବଶ୍ୟ କରିବିଥିଲା ।]

ମଉଳିବା—ଦେ. କି (ସ. ମେଲ୍. ଧାରୁ—ମ୍ଲାନ ହେବା) —୧ । ମ୍ଲାନ
Maulibâ. ହେବା—1. To become pale. (ଉ—କେଡ଼େ
ଶୁକିଯେଥାଏୟା ସୁଲୁମାର ବସ୍ତୁ ସତେ ଅବା ମଉଳିଯିବ ପରଶେ ।
ମୌଳନା ଶାନ୍ତାନାଥ. ପାବଣା । ୨ । ହାର୍ତ୍ତିଳ ସିବା—2. To
wither. (ଉ—ଏକମାତ୍ର ପାରିଜାତ ଭାବରେ ନାହିଁ ।
ପଢ଼ିଲୁ ମଉଳି ହାତ୍ତି । ଚିନ୍ମାପଣି ବିଜ୍ଞମାଦିତ୍ୟ ।) ୩ । ନିସ୍ତେଜ
ହେବା—3. To be shorn of lustre. ୪ । ଗବା
ବା କୋଧ ପିଣ୍ଡ କରି ନବ ହେବା; ଲମ୍ବ ହେବା—
4. To climb down; to become crestfallen.
ଭଙ୍ଗହେବା * । (ସବୁ ଅଛି) ଭଙ୍ଗି ସିବା—5. To disperse,
(said of an assembly or meeting.

ମଉ(ହୁ)ଶୟା—	ଦେ. ବି (ସ. ଶୟା)	—ମଧୁ ଶୟା (ଦେଖ)
Man(hu)sajyā		Madhu śājyā (See)
ଫୁଲ ଅୟା କୋହବର ଶୟା		
ମଉ(ହୁ)ଶଧ(ଧ୍ୱି)—	ଗ୍ରା. ବି (ସ. ମହୋଷଧ)	—ଅବ୍ୟର୍ତ୍ତ ଉଷ୍ଣ —
Mau(hu)shadha(dhi)	An unfailing medicine;	
ମହୋଷଧ ମହୀସଧ		panacea.
[ଇ— ଦରିଳ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ବ୍ୟାଧ, ରଥର ମନ୍ଦ ମଉଷଧ ।		

ଜୀବାଥ. ଭାଗବତ ।]
 ମଉସମ—ଦେ. କ—ମୌସମୀ ବାୟୁ (ଦେଖ) —Mausumī bāyu
 Mausama (See) [ତ—ସମ୍ବଦଗାମୀ ସହସ୍ରାୟକ ଜୀବାଜ
 ନଦୀ କଳକୁ ଅଛାଦନ କର ମଉସମ ସମୟରେ ବାଲେଶ୍ଵର
 ବନ୍ଦର ପାଇଁରେ ନିଷ୍ଠାନ । ଫଳାର ମୋହନ, ନିଷ୍ଠାନ ।]

ମଉସା—ଦେ. ବ. ପୁ. (ସ. ମାତୃସା—ମାତ୍ରୀ; ମାତୃସୀଙ୍କ ପୁଣିଙ୍କ
Maus' ଅକାର) — ମତାନ୍ତର ଉତ୍ସୀପତି—One's mother's
ମାସା, ମେସା, ମେମୋ ମୌସା sister's husband.
ମେ—ଦେବେ. ଅ (କରିଅଥ) (ପା. ମାୟ; ଭୁଲ ଏ. ମଧ୍ୟ)—
Mae ୧। ସହିତ—1. With; together with. ୨। ମଧ୍ୟ;
ମାୟ ଏବ—2. Also; and. * । ଅମୁକକୁ ପିଶାଇ—
ମାୟ 3 Including. ଗ୍ରା. ଅ (ପ୍ରାଚୀନ) (ସ. ମଧ୍ୟ; ଅନ୍ୟ
ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲାଗେ, ଦୁଃଖ ମେ) —ସ ‘ମଧ୍ୟ’ ପ୍ରତ୍ୟେ—
Full of. [ଭ—ସେ ଭାଷା କୋଟି କୋଟି ମୋଷ ମେ,
କ ଦେବୁ ସନା ଯାତିଲେ ବିଶାବ । ପ୍ରାଚୀ. ପରତେ ଶିତା]
କି. କିଣ (ସ. ମଧ୍ୟ)—ବ୍ୟାପକ ରୂପ—Through-

ମସ୍ତୁ, ତମାମ out. (ସଥି--ରେଗ ଦେଶମେ ବ୍ୟାପିଗଲୁ ।)
ମୟ, ତମାମ ଦେ. କି-ପଣ୍ଡ ଅଧି ଜୀବଙ୍କର ରତ୍ନକାଳ—The
ଅତୁ rut period of different animals; the
ଥିରାନା mating period of animals; the time of
heat of animals.

cutive head of a village appointed by the Deputy Commissioner or Tahasildar.

ମକଦ(ତ)ମା—ବୈଦେ, ବି (ଡା. ମୁକଦମା)—ମାମଲ; ଅଧାଳତରେ
 Makada(dda)mā ଉପଶ୍ରାପିତ ଅର୍ଥୋଗ—Case in
 ମୋ(ମ)କଦମା court; litigation. [ତ୍ରୁ—ରହ ରନ
 ମକଦମା ଅଧାଳତରେ ଦା ଏଇ ହେବା ମକଦମାର ରହ ରନ କାମ

ଅଛି । ସଥା— ପରୁଜଦାର ବା ଫୌଜଦାରୀ ମକଦମା,
ଦେଉଥାନ ବା ଦେଖାନ ମକଦମା, ଦଉଗ୍ରା ବା ସେଥକ
ମକଦମା । ଯେଉଁ ପକ୍ଷ ଅଧାଳତରେ କୟମୁଲୁର କବେ ତାର
ମକଦମା ତତ୍ତ୍ଵ(କି) ହେଲ ଓ ସେ କାହିଁର ଚା ମକଦମା
ତତ୍ତ୍ଵିନ୍ଦ୍ରିୟ ହେଲ ବୋଲୁଯାଏ । ମକଦମା ସମ୍ମର୍କରେ ଅନେକ
ଗୁଡ଼ିଏ ଇଂରଜ ଓ ଫାର୍ସୀ ଶତ ରୂପାରେ ପଣିଛି । ସଥା—
ଆରଜ, ଉସ୍ତୁ, ସାନିଦାଏର, ଅପିଲ୍, ମୋସନ, ସାଏଲ୍,
ଆସାମୀ, ମଜଦୁର, ମତଦର୍ଶକ, ମୁଦେଇ, ମୁଦାନ୍ତ, ପିରିଯାନ୍,
ତମାଦ, ଅରଜ, ଜବାବ, ସମନ, ମିଆଦ, କୋଟିଷ । ।

ମକଦମା କରିବା—ଦେ. କି—ଅଦ୍ୟାତରେ ଅର୍ଥସୋଗ ଅଣିବା—
Makadamā kariba To file a suit or complaint
ମକଦମା କରା ମକଦମା କରନା in court.

ମକଦମା ଖର୍ଚ୍ଚ (ରୋ) — ବେଦେ ବି (ପା. ମକଦମା + ଖର୍ଚ୍ଚ)—
 Makadamā kharcha(rchā) ଅଦାଲତରେ ବା ବିଲଟସରେ
 [ମକଦମା ଖର୍ଚ୍ଚ (ରୋ) — ଅନୁଷ୍ଠାନିକ] ମକଦମା ପାଇଁ କର୍ଯ୍ୟବାକୀ
 ମକଦମା ଖର୍ଚ୍ଚ ଅଇନ୍ ନିର୍ଣ୍ଣୟତା ବ୍ୟୟ—Costs of a suit;
 ମୁକଦମା ଖର୍ଚ୍ଚ �expenses of litigation which are
 recognised by law. [ଦ୍ର—ମକଦମାର ପଶ୍ଚ-
 ମାନେ ପ୍ରକୃତରେ ମକଦମାରେ ଯାହା ବ୍ୟୟ କରିଆଅଛି
 ତାହା ମକଦମା ଜାତ ବୋଲି ଆଦାଲତ ପ୍ରିଯ କରନ୍ତି
 ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଅଇନ୍ ଅନୁଷ୍ଠାନିକ ମକଦମାର ରହ ରହ
 ତଥାପରି ପାଇଁ ସେଇବି ବ୍ୟୟ କର୍ଯ୍ୟବାକୀ ବୋଲି ସରକାରଙ୍କ
 ଅଇନରେ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ହୋଇଥାଏ ତାହା ମକଦମା ଖର୍ଚ୍ଚ
 ବୋଲି ଧର୍ଯ୍ୟାବେ ।]

ମକଦମା ଡିକ୍ରି(ଗ୍ର) — ବୈଦେ. ବି (କତରିଆ) (ପା. ମୁକଦମା +
Makadama dikri(gri) ଲୋ. ତତ୍ତ୍ଵ)—୧ । ମକଦମାରେ
ମକଦମା ଡିଗ୍ରୀ (ଏକପକ୍ଷର) ଜୟନ୍ତ୍ର—୧. Victory of
ମୁକଦମା ଡିଗ୍ରୀ one of the parties to a suit.
୨ । ମକଦମାରେ ବାଦାର ଜୟନ୍ତ୍ର—୨. A case being
decided in favour of the plaintiff

ମକଦମା ଉସମୟ—ବେଦେ. ୩ (କଚରିଆ) (ପା. ମକଦମା + ରୁ. Makadama dis-mis ଉସମୟ)—୧ । ମକଦମାରେ ଏକ-
ସକଳ୍ୟା ଡିସମିସ ପକ୍ଷର ପବ୍ଲକ୍ୟ—୧. Defeat of one
ମୁକଦମା ଡିସମିସ of the parties to a suit. , ।
ମକଦମାରେ ବାଗାର ଦାଗାର ନାମଙ୍କୁର—୨. The
dismissal of the plaintiff's claim

ମକଦମା ଦାୟ(ୟ)ର(ରି) — ଦେବେ. କ (ପା. ମୁକଦମା + ଦାୟର)
 Makadamā dāe(ya)r(rī) — କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି, ଦର୍ଶନେ

মুকদ্দমা দায়ের

ମକଦମା ବାଜ୍—ବୈଦେ. କଣ୍ଠ (ଆ. ସୁକୁମାର) — ମାମଲ ପ୍ରିୟ—
 Makadamā bāj Addicted to litigation; litigious.
 (ମକଦମାବାଜା—ତି) ମକଦମା ବାଜ୍ ସୁକୁମେ ଆଜ

ମନ୍ଦିରମା ମାମଲୁ—ବୈଦେ. ବି (ଏକାଥିକ ସହଚର ଶବ୍ଦ; ପା. ମୁକ୍ତଦିମା

Makadama ମକଦମା + ମୁଖମଳ୍ପ)—ମକଦମା ଥିଲେ—
 ମାମଳା ମକଦମା ମାମଳା ସୁକଦମା Litigation.
 ମକଦମା ଲାଗିଥା—ଦେ. କି (କତରିଥା)—ଅପର ପକ୍ଷ ବିରୁଦ୍ଧରେ
 Makadama ଲାର୍ଧିବା ଅପଣାପକ୍ଷର ଜୟାନ୍ତର ପାଇଁ
 ମକଦମା ଲାଗ୍ତା ଅଦାଲତରେ ପ୍ରସତ କରିବା—To contest a
 ସୁକଦମା ଲାଗିଥା suit.

ମକଦ(ଦ)ମି—ବୈଦେ. ବ (ପା. ମୁକଦମୀ) — ଜନ୍ମିତାରଙ୍କ ଅଧିକ ମଧ୍ୟମର
Makada(dda)mi ବିଶେଷ—A sort of tenure under
ମହାଦୂମୀ ମୁକଦମୀ a zamindar.

ମକଡଳ—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ିଲାତ) ବ— ଅତ; ବଢ଼ି ଅଳ—
Makadala   The custard apple.

ମକଦଳ ଫୁଲ—ଦେ. ହ—ମଞ୍ଜମଳ ବା ମଣିଚିର୍ବଳ ଫୁଲ—A small Makadala phula . and variegated kind of ଚିନେର ଗେଡା safflower; french marigold; Tagetes ଗଲଦାଉଡ଼ି ଗେଲ୍ପା Patula.

ମକମକ—ଦେ. ଅ (ଧୂଳିକରଣ)—୧ । ବେଙ୍ଗାର ଡାକ—
Makamaka 1. The croaking of frogs. 2.

ମକମକ ବର୍ଣ୍ଣରୁରେ ଶାମୁକମାନଙ୍କର (କଳ୍ପିତ) ଧ୍ୟନି—
ଦୂରଦୂର, ଦୂରଟେ 2. The imaginary sound produced by

oysters during the rains. [ଶ୍ରୀ—ଶାମୁକ
କାମୁକଙ୍କ ଛୁଦରେ ଚମକ, ଥୋଇଲୁ କାଳ ଜୀଣି ବୋଲି
ମନ୍ତ୍ରମନ୍ତ୍ର । କୃଷ୍ଣଦିଂହ, ମହାଭାବତ ବନ ।] * । ସ୍ତ୍ରୀ
କସମାସ ଲୈବପାନଙ୍କର କାମୋଡ଼ିପନା ସୁତକ ହାବଭାବ ବା
ମର୍ଯ୍ୟାକ ତେବ୍ରୀ—3. The external indications of

amorous women; flirting of amorous women. ୪ । କାବ୍ୟକ ବ୍ୟକ୍ତିର କହିବାର ସୁଧିଧା ନ ମିଳିବା ଯୋଗୀ ଅସ୍ତ୍ରିରତା ପ୍ରକାଶ—4. Exhibition of restlessness by a talkative person when he does not get an opportunity to speak. ୫ । ବିବହାରୁ ବ୍ୟକ୍ତିର କାମରେଣ୍ଟା ଓ ଅସିରଣ—5. External indications and

restlessness of a separated lover,
ଅପ୍ରକାଶିତ (ସ. ମହାକାଯତେ)—୧ । (ଲୋକ)

Makamaka heba ମକମକ ଶବ୍ଦ କରିବା—1. To croak
ଗୋଟିଏ (ହେଲା) । (said of a frog)

ମନ୍ଦମକା(କେ)ରବା { ଅଳ୍ପଚାପ୍ } , । ତିଲାର କରିବା—2.

ମକମକା । To make loud noise. ୩ । ଯୋବନରେ
ଦର୍ଶନୀଁ କରନା ବାମଚାଲା ଯୋଷୁଁ ମତ୍ତିବା ପ୍ରକାଶ କରିବା—
ଶାବଭାବ ଦେଖିବା 3. To exhibit external signs of

କସମସାନା unsatiated lust; to flirt. [ଦ୍ଵ—ଏହି

ମଟକନା ଅର୍ଥରେ ବାମୋଦୁରୁ ସୁବଜମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏ ଶକ୍ତି ବିଶେଷତଃ ବ୍ୟବହୃତ ଦ୍ରୁଷ୍ଟି ।] ୪ । ଧୃଷ୍ଟିଗା ପ୍ରକାଶ କରିବା—4. To exhibit impudence. *

(ମନ୍ଦାର୍ଥ) ଅସ୍ତ୍ରିରତା ପ୍ରକାଶ କରିବା; ଦୂଷତମ ଦେବା—5. [bad sense]—To show signs of restlessness.

ମକମକା(କି)—ଦେ. ବି—୧ । ଦେବରବ—Croaking of frogs.

Maka makanā(ki) ୨ । ଦୂଷତମ କାରା କାମମତ୍ତା ପ୍ରକାଶ—ମକମକି, ହାବ 2. Exhibition of signs of unsatiated lust—କସମସାନା ଅର୍ଥ—ମକ ମକିଅ (ଦେଖ)

ମଟକନୀ, ମଟକୀ Maka makiā (See)

ମକମକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି—୩. ମକମକାୟୁଦେ) —୧ । ମକ ମକ

Maka makā(ke)ibā ଦେବା (ଦେଖ)—1. Makamaka ମକମକାନ ଉତ୍ସିଯାନା, କସମସାନା, ମଟକନା heba (See)

୨ । ଉନ୍ନତି କରିବା—2. To intoxicate. ୩ । ଧୃଷ୍ଟି କରିବା—3. To make impudent. [ଉ—ତାକୁ ଭାବ ମକମକରୁଛି, ନା ବୟସ ମକମକରୁଛି ? ତିରା]

୪ । ବିରହରେ ଅସ୍ତ୍ରିର ଦେବା—4. To feel restless and sickly owing to one's separation from the beloved.

ମକମକିଆ—ଦେ. ବିଶ, ପୁ—୧ । କାମାଦୁର—1. Lustful; las-

Maka makiā ଅର୍ଥିର ଉଦ୍‌ଦେଶ, ମଟକିଳା civious.

(ମକ ମକା[କେ]ଇ—ସି) , । ସେ କାମାଦୁର ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରେ

2. Exhibiting amorous signs; thirsting for satisfaction of lust with the opposite sex; flirting.

ମକରଲା—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲୟର) ବି—(ଭୁଲ. ହି. ମକର)—ବୁଢ଼ିଆଣୀ—
Makar-lā Spider.

ମକରଲା ଜାଳ—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲୟର) ବି—(ଭୁଲ. ହି. ମକରଜାଳ)

Makar-lā jāla ବୁଢ଼ିଆଣୀ ଜାଳ—Cob web.

ମକ(ଖା)ମଲି—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଏକ ଜାଗୟ ପୁଲ ଗଛ—
Maka(kha)mali A species of flower tree.

(ଦ୍ଵ—ଶୁରୁବାର ଦିନ ମକମଲି ପୁଲ ଗଛ ମୁଲେ ଦୁଃଖ ଶୁରୁଲ ଦେଇ ପ୍ରଣାମ କରି ଏହାର ଦୁଲ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟକ କରି ଅଣି ରଖିଥିବ । ଏହି ମୁଲକୁ ବାଟି ପ୍ରସବଦେବନାର୍ତ୍ତ ଶୀର୍ଷ ପାନ କରିଲେ ସେ ସଜ୍ଜର ପ୍ରସବ କରିବ । ପ୍ରସବ କାଳରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଶୁରୁ ଦୁଲ ଅଣି ବାଟି ଶୀର୍ଷ ପାନ କରିଲେ ପ୍ରସବଦେବନା ଲୁପ୍ତ ଦ୍ରୁଷ୍ଟି । ଦ୍ରୁଷ୍ଟିକାନ୍ତିମ ।)

ମକର—ସ. ବି—(ମ—ମୁଖ, ବିଷ+କୁ ଧାରୁ=ବିଷେପ କରିବା+କରୁଣୀ

Makara ଥ; ବିମା ମାୟା+କୁ ଧାରୁ+କରୁ. ଅ; ବିମା ମ—

ମକୁଷ୍ୟ+କୁ ଧାରୁ=ହୃଦୟ କରିବା+କରୁ. ଅ; ନିରାଚନ ସିଦ୍ଧା—୧ । ପୁରାଣବର୍ଣ୍ଣିତ ଜଳଜଳୁ ବିଶେଷ—1. A mythological marine animal (half beast

and half fish.) [ଦ୍ଵ—ଏ ଗାଲ ବାହନ ଓ ବାମଦେବଙ୍କ ଧୂଳ ଅଟେ ।

ପୁରାଣ ବର୍ଣ୍ଣିତା ଅନୁସାରେ ଏହାର ଗୋଟିଏ ଶୁରୁ ଅଛି । ଏହାର ମସ୍ତୁକ ଓ ଅଗରୋଡ଼ ଦ୍ୱାରା କୃଷ୍ଣଦୀର୍ଘ ମୁଗ ପରି ଏବା ଦେହ ଓ ଧୂଳ ମସ୍ତୁକ ପର । କେହି କେହି ଏହାର କୁମୀର, କେହି ହାତର କହନ୍ତି । ପ୍ରାଚୀନ ବାଲର ଅଳିତ ଚିନ୍ତରେ ଓ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଶୋଭିତ ମୁଣ୍ଡିମାନଙ୍କରେ ଏହାର ଦେହ କୁମୀର ପର ଓ ହାତ ପର ଗୋଟିଏ ଶୁଣୁ ଏ ଉପରକୁ ଟେବ ଥିବାର, ପରିଚି ହୋଇ ଥାଏ । ଏ ଶୁଦ୍ଧ ଅପର୍ବତ୍ୟ ମଗର ।] , । ଏକ ଶଙ୍କ ବିଶ୍ଵି ମସ୍ତୁକ ବିଶେଷ; ମଗର; ଶଙ୍କ ମଗର—2. Sword-fish. (ଦ୍ଵ—ଏହାର ଉପର ଠେବ ଗୋଟିଏ ଶଙ୍କ ଦୂର ପାଞ୍ଚ ପାଞ୍ଚ ପାଞ୍ଚ ପର ଦଳୁରତ ହୋଇ ଥାଗର ବାହାରଥାଏ ।) ୩ । ମୁଣ୍ଡିମର; ହାତର—3. Shark. ୪ । (ଜ୍ଞୋନିଷ) ରଣିତକର ଦଶମ ରଣି—4. The sign of Capricorn in the zodiac. * । କୁବେରଙ୍କ ନିଖିତଶେଷ—5. The name of a gem of the Hindu God of wealth. ୨ । ସୌରମାତ୍ର ମାସ ମାସ—6. The solar month of Magha. ଦେ. ବି—ମକର ସନ୍ତାନ୍ତ ଦିନ ଦେବତାଙ୍କୁ ଦେଇ କରି ଯାଉଥିବା ‘ମକରଶୁରକ’ ଅଥବୋଇ ହୋଇ ଦୂରକଣକ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାପିତ ବନ୍ଧୁତା—A god-relationship or sworn friendship set up between two persons by each feeding the other some

Makara Chāula.

ମକର କୁଣ୍ଡଳ—ସ. ବି (ମ. ପ. ଲେ)—ମକରଥକୁରବିଶ୍ଵି କଣ୍ଠଭୂଷଣ—
Makara kundala An earring in the shape of a Makara.

ମକର କେତନ—ସ. ବି—୧ । (ବହୁଶୁଦ୍ଧ; ମକର ଅଟେ କେତନ—

Makara ketana ପଗବା, ଧୂଳ ଯାହାର; ଏହାର ଧଳରେ ମକରକେତୁ)

ମକରଧଳ } ଅନ୍ୟରୂ— ମୀନକେତନ; ଔସକେତନ; କାମଦେବ; ମକରକୁଣ୍ଡଳ } କନ୍ଦର୍ପ—1. The God Cupid.

, । (ଶୁଣୀଚତ୍ର; ମକରର କେତନ—ବାଷସ୍ତବ)—2. The sea,

ମକର କାନ୍ତି—ସ. ବି (ଭୁଗୋଲପରିଭାଷା) -ନିରାଶରୁତାରୁ ୨ । ଅଂଶ
Makara kranti ଦିନିଶରେ କରିବ ରେଖା—

(ମକରମଣ୍ଡଳ—ଅନ୍ୟରୂ) The Tropic of Capricorn.

[ଦ୍ଵ—କରନ୍ତିରୁତାରୁ ୨ । ଅଂଶ ଉତ୍ତରରେ ଥିବା ରେଖାର କରନ୍ତିରୁ କରନ୍ତିରୁତାରୁ କରନ୍ତିରୁତାରୁ ବୋଲିଯାଏ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏହି ମକରକାନ୍ତିରୁ ମକରରସଂକାନ୍ତି ବା ମାସ ସଂକାନ୍ତି ଦିନ ହୁଅନ୍ତି । ଏହାହିଁ ସୂର୍ଯ୍ୟକର ଦିନଶରୀର ଶେଷ ସୀମା । ଏହାରୁ ହୃଦୟ ପୁଣି ଉତ୍ତର ଅଭିଷେକରନ୍ତି ।]

ମନ୍ତ୍ରବସ୍ତୁଭଳ—ଦେ. ୩—ମନ୍ତ୍ରବସ୍ତୁଭଳ କଳ ଦେବତାଙ୍କ ରୋଗ
Makara chākula ବସ୍ତିଦା ଶୁଦ୍ଧିଷ୍ଠତ ଅପଦ୍ର ଚଣ୍ଡଳ—
ମନ୍ତ୍ରରେ ଚାଲ ମନ୍ତ୍ରବସ୍ତୁଭଳ Rice mixed with molasses
offered to Deities on the Makara Samkranti day.

ମନ୍ତ୍ର ଧୂଜ—ସଂ ବ (ବହୁଧୂଜ, ମନ୍ତ୍ର+ଧୂଜ=ପତାବା)—୧ ।
Makara dhwaja ମନ୍ତ୍ରଦେବତାଙ୍କ; କାମଦେବ—

1. The God Cupid. , । (ଅୟୁଷେତ) ସ୍ଵର୍ଗ ସଙ୍ଗେ ପାଇଦ ଓ ଗନ୍ଧକ ରିଞ୍ଜି ହୋଇ ସୁତ୍ପାବପ୍ରଣାଳୀରେ
ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା ମନ୍ଦାଶକ୍ରିଆଳୀ ରଖାଯାଇ ଜୀଷ୍ମବିଶେଷ-
2. (Hindu medicine) A sublimate of
mercury and sulphur prepared through
the catalytic agency of gold; oxide of
mercury. [ତ୍ରୁ—ଏହା ଦେବିଦୟାତ୍ ଅନୁଷାରେ
ଦୂର ଓ ବୃକ୍ଷବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସୁବନ୍ଦ ବଳ ଓ ଶକ୍ତି ପ୍ରଦାନ
କରେ । ପ୍ରତିଶ୍ଵାସ ବରନତା ଓ ପୁଟର ସଂଖ୍ୟା ଅନୁଷାରେ
ଏହି ଉଷ୍ଣଧର୍ମ ରଷ୍ଟିନ୍ଦ୍ର, ସିର ମନ୍ତରଧୂଳ, ସତ୍ତ୍ଵଶାଶ୍ଵର
କଳାରିତ ସିର ମନ୍ତ୍ରଧୂଳ, ଚନ୍ଦ୍ରାଦୟ ମନ୍ତ୍ରଧୂଳ, ବୃଦ୍ଧତ୍-
ଚନ୍ଦ୍ରାଦୟ ମନ୍ତ୍ରଧୂଳ ଦୂର । ଅନୁଷାର ଅନୁଷାରେ ଏହା
ପ୍ରାୟ ସାବଧାନ ସେମରେ ପ୍ରସ୍ତୋଗ କରୁଗାଏ । ବାଜାକରଣ
ଓ ଧୂଜଦର ରୋଗରେ ଏହା କବିରୁଜମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ
ପ୍ରଥାନ ପ୍ରସ୍ତୋଗ । ଶୋଷତ ପାଇବ ଓ ଗନ୍ଧକ ସଙ୍ଗେ
ବର୍କ ଲୀ ସୁନା ମିଶାଇ ବୋତଳରେ ବନ ବର ବୋତଳକୁ
ବାଲ ହାଣ୍ଡିରେ ଯୋତି, ତଳ ଦଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭଲ ହାଣ୍ଡି
ଦଳେ କିଅଁ ଜଳ ଏହା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଗାଏ । ଉତ୍ତରପଦାର
ପାଇବ ଓ ଗନ୍ଧକର କେତେକ ଅଂଶ ବାହୁଦୂପେ ଉତ୍ତିଷ୍ଠାଏ
ଓ ବାକ ପାଇ ଓ ଗନ୍ଧକ ମିଶିଯାଇ ବୋତଳର ବେଳ
ପାଖରେ ଲକ୍ଷ ବହେ; କିନ୍ତୁ ସୁନା ତଳ ସେହିପର ରହିଥାଏ ।
ସ୍ଵର୍ଗର ରଖାଯାଇଥିବା ସାହାଯ୍ୟ ବା ଉପସ୍ଥିତିହାର ପାଇ ଓ ଗନ୍ଧକ
ଏହି ଚୂପ ଧାରଣ କରେ । ଅନ୍ଧକାଂଶ ଗନ୍ଧକ ବାହୁ-
ଦୂପେ ଉତ୍ତିଷ୍ଠାଏ । ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ ଚନ୍ଦ୍ରାଦୟ
ମନ୍ତ୍ରଧୂଳ ।]

ଦେ. ୧—୧ । ହନୁମାନର ପୁତ୍ରବିଶେଷ—1. Name
of a son of 'Hanumān'. [ତ୍ରୁ—ସହୁ—ସେ
ମନ୍ତ୍ର ଧୂଜ ଏମନ୍ତ, ଶୁଣିଲ, ଏ ମୋଦର ପିଅର ସେ
ବୋଲିଶ ଜାଣିଲ । ବିଶକାଥ. ବିଚିରମାଯଣ ।]
୨ । ନାଥକାର ବାମ ପୁତ୍ରରେ ବହୁଥିବା କିମ୍ବାସ ପଦକର
ଦର୍ଶଣ ପୁତ୍ରରେ ବହୁଥିବା ଅବସ୍ଥା—2. The state of
the breath passing through the right
nostril. [ତ୍ରୁ—ପ୍ରଥମରେ ବାମ ସ୍ଵର ଦର୍ଶଣକୁ
ଗଲେ; ମନ୍ତ୍ରଧୂଳ ବୋଲାନ୍ତି ସେ ସ୍ଵରକୁ ଗଲେ । ପ୍ରାଚୀ,
ଶିବ ସ୍ଵେଦୟ ।]

ମନ୍ତ୍ରବସ୍ତୁଭଳ—ସ ୬—(ମନ୍ତ୍ର+ଦୋ ଧାରୁ=ଦୋହନ କରିବା+କରୁ;
Makaranda ଅ)—୧ । ପୁଷ୍ପରଷ; ଦୂଷ ମଧୁ—1. Honey
inside flowers. ୨ । କଳ ଧୂର ଗଛ—2. A

kind of flower plant. • । ଚଣ୍ଡଳ ପୁଷ୍ପରେ—
3. Pollen of flowers. ୪ । ବୋତଳ—4.
The cuckoo (Apte). . * । ମଧୁମିଳିକା—5. A
bee (Apte). ୬ । ସୁବାସିତ ଅମ୍ବ ଦୃଷ୍ଟିଷେଷ—
6. A kind of fragrant mango tree (Apte).
ଦେ. ୭—(ନାମ)—କେଖିତିଷ୍ଠବ ସାରଣୀ ପ୍ରତ୍ୱକାର
ସ୍ଵାମିଣ୍ୟାନ ବୃତ୍ତି—The name of the au-
thor of an astronomical work Sārāṇī
who was a Brāhmaṇa.

ମନ୍ତ୍ରବସ୍ତୁଭଳ କଣା—ସ. ବ(ପ୍ରଣାତିର) —ପୁଷ୍ପରେଣ ଗୋଟିଏ ଶୁଦ୍ଧାଶ—
Makaranda kaṇṭā A grain of pollen.

ମନ୍ତ୍ରବସ୍ତୁଭଳ ବତୀ—ସ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—ମନ୍ତ୍ରବସ୍ତୁଭଳ; ମଧୁଭିଷ୍ଟୀ—
Makaranda batī Full of flower-honey. ୧—
ପାଞ୍ଚଳ ପୂର—Bignonia Suaveolens (flower).

ମନ୍ତ୍ରବସ୍ତୁଭଳ ବାଲୁଆ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାଗ) ୩—ସେହି ବାଠଗ୍ରୁ ହାର ଶଗଡ଼ର
Makara bāluā ଦୂରଟ ଦଣ୍ଡ ଅମ ପାଖରେ ଅର୍ଥାତ୍ ସୁଅଳର
ମଧ୍ୟଶ୍ଵର କିମ୍ବରେ ଯୋଡ଼ା ଦୋରଥାଏ—A wooden
pin joining the 2 beams of a cart on
the front (where they taper to a point).

ମନ୍ତ୍ରବସ୍ତୁଭଳ ବାହିନୀ—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ମନ୍ତ୍ର+ବଢ଼ ଧାରୁ+କରୁ. ଇନ୍ +
Makara bāhini ସ୍ତ୍ରୀ. ଏ)—କାହିନୀ; ଗତ—The river
Ganges.

ମନ୍ତ୍ରବସ୍ତୁଭଳ ବ୍ୟକ୍ତ—ସ. ବ—ମନ୍ତ୍ରବସ୍ତୁଭଳ ଶବ୍ଦରେ ସେହିଷ୍ଠିଷ୍ଠାବେଶ—
Makara byūha A battle array formed in the
shape of a 'Makara'.

ମନ୍ତ୍ରବସ୍ତୁଭଳ ମଙ୍ଗଳ—ସ. ବ—ମନ୍ତ୍ରବସ୍ତୁଭଳ ତନୁକାଳୀନ ଜ୍ଞାନବିଶେଷ
Makara mangala ଯୋଗବିଶେଷ; ଜାତକରେ ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରତି
ମନ୍ତ୍ରବସ୍ତୁଭଳ ରହିଥିଲେ ଏହି ଯୋଗ ହୁଏ—An
auspicious conjunction of the planet Mars
with the sign of Capricorn at one's
(ମନ୍ତ୍ରବସ୍ତୁଭଳ; ମନ୍ତ୍ରବସ୍ତୁଭଳ ଯୋଗ—ଦେଶରୂପ) birth.

[ତ୍ରୁ—ମନ୍ତ୍ରବସ୍ତୁଭଳ ତନୁ ସମୟରେ ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରତି ଶବ୍ଦରେ
ବୁଦ୍ଧରେ ଥିଲେ ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଧନବାନ
ହୁଏ ।]

ମନ୍ତ୍ରବସ୍ତୁଭଳ ସାମିକ୍ରାନ୍ତି—ସ. ବ—ମାତ୍ର ପକାନ୍ତି; ଉତ୍ତରପଦାର ସକାନ୍ତି; ସେହି
Makara sāmikrānti ସକାନ୍ତରେ ହୂର୍ଣ୍ଣ ଧରୁ ସମ୍ମିଳିତ
(ମନ୍ତ୍ରବସ୍ତୁଭଳ—ଅନ୍ୟରୁଙ୍ଗ) ଯାଇ ମନ୍ତ୍ରବସ୍ତୁଭଳ ପ୍ରବେଶ

କରନ୍ତି—The passage of the sun from the
sign of Sagittarius to that of Capricorn.
[ତ୍ରୁ—ଏ ଦଳ ହୂର୍ଣ୍ଣ ମନ୍ତ୍ରବସ୍ତୁଭଳ ଉତ୍ତର ଅନ୍ତରୁ ଫେରନ୍ତି,
ଏ ଦଳରେ ଜଗନ୍ନାଥକର ଓ ଲିଙ୍ଗରାଜକର ଯାତା
ହୁଏ । ଏହି ଯାତା ଉପଲବ୍ଧରେ ଅପଦ୍ର ମୃଦୁଲ ସଙ୍ଗେ ଗୁଡ଼,
ନାଥ, ପାତଳ କବଳୀ ଆଦି ଗୋଲିଥ ଦୋର ଦେବତାଙ୍କୁ
ରୋଗ କରୁଗାଏ । ଏହାରୁ ମନ୍ତ୍ରବସ୍ତୁଭଳ ବୋଲୁଗାଏ ।
ଏହି ରୋଗ ଶିଅ ଖେଳ ହୋଇ ଲେବେ 'ମନ୍ତ୍ରବସ୍ତୁଭଳ'
ବସନ୍ତ ।]

ମକର—ଦେ. ତ— ଏକ ପ୍ରକାର ମୋଟ ଶରୀର ଧାକ—A species
Makara of coarse paddy. ପାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ତ—

ଅଛୁ କରିବା ପାଇଁ ଘରର କାନ୍ତି ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବା
ଧାରଣା ଉପରେ ବସା ଯିବା ଦୂରମୋଡ଼ିଆ ହିକୋଗାବାର
କାଠ ଖ୍ରେ—A two-legged triangular piece
of wood placed on the cross beams of
an earth-roofed thatched house. ପ୍ରାଚୀ.
(ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—(ଭୁଲ. ହି. ମାକରା) ମାକଡ଼ୁଳ.
ବଢ଼ିଆଣୀ—Spider.

(ମଦ୍ରାସା, ମକ୍ରାବାସ — ଅନ୍ୟତ୍ରୁପ)

ମକରାକ୍ଷା—ସ. ଡ. ପୁ—ସବଳ ବେଳାପତିବିଶେଷ—
Makarāksha Name of one of the generals

of Rabana.

କର୍ମଚାରୀ—ବେଦେ. କ୍ଷ. ଓ ବିଶ୍ୱ—ମୁକ୍ତରର (ର) (ଦେଖ)

Makarāśwa (Makarāśwa) (See) Mukarara (ri) (See)
 ମକରାସ୍ଵ—ସ. ବ (ବହୁଗୃହି; ମକର ଅଟେ ଥାଏ ବା ଯାକ
 Makarāśwa ଯାହାକର)—ବରୁଣଦେବ—The God
 of the ocean

ମକରିକା—ସ. ବ (ମକର+ସାଦୁଶର୍ଥୀ. ବାନ୍ଧ)—ମକରିକାର
 Makarikā ପଞ୍ଚାବଲୀ; ଲଙ୍ଘଟରେ କସୁଣ୍ଡ ଓ ତନନାଦି
 (ମକରପତି, ମକରାଲେଖା—ଅନ୍ୟରୂପ) ହାତ ମକରିକାରରେ
 ଅକ୍ଷେତ୍ର ଚିତ୍ର; ତନନପାଠୀ—Paintings on
 the forehead in the shape of a
 Makara.

ମକଣ୍ଠ—ସ. ର (ମକର+ଶ୍ଵ. ର)—୧ । ମକରର ଶୀଳଙ୍କ—
Makari 1. The feminine of Makara.

୧। ମକରକା (ଦେଖ) — 2. Makarikā (See).
 [ତୁ—ବେଳ କରେ ଧର ଧର-ତୀମଣ୍ଡଳଶିଖ ଶିଖ ପାଞ୍ଚ
 ତୁରଳ ମକର କରି—ରଙ୍ଗ, ପ୍ରେମସୁଖକିଷ୍ଟ ।]

୩। (ମକର+ଅଛି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍) —ସମ୍ବନ୍ଧ
 3. The ocean.

ମକ(ଖ,ଖି)ଶୋ(ଚୋ)ଷ—ପ୍ରାଦେ (ଯାଇଥିର) ବଣ—(ତୁଳ. ହି.)
Maka(kha khii)so(cho)sh ମକିରସ—ଲପଣ—Miserly.

ମକ୍କା[କ୍କା]—ଦେ. କ—୧	ଧାନ୍ୟାଦି କର୍ଗର ଶଷ୍ଠିବିଶେଷ—
Makā[kkā]	1. Indian corn; maize; Zea
ସୁଯବନାଳ;	Mays; [ତୁ—ଏହାର
ଭୂଟା, ମକ୍କା, ମକାଇ	ଗଛ ଓ ପନ୍ଦ ଶୈଖ ଥାଣୁ ଗଛ ପରିପାତ
ମୁହଁରା, ମକ୍କା, ମକଙ୍କ	ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗଣ୍ଡରୁ ଅବରଣାବୃତ ଲମ୍ବା
	ପାଦ ବାହାରେ ଶୈଖ ପାଦ ପାଦ ପାଦ

ଦାନ୍ତ ପରି ମଞ୍ଜି ମାଳ ସନ ହୋଇ ଲବଧିଥାଏ; ଜୋଷା
[ବାଜକୋଷ]ର ଅଗରୁ ଗୁଡ଼ିଏ କେବେ ପରି ସବୁ ଲମ୍ବ ଯୁଦ୍ଧ
କାହାରିଥାଏ । ଏ ଗଛର ଅଦି ଜୀବାଶ ଅମେରିକା ।]

ମଙ୍ଗା ମଙ୍ଗା , । [ନାମ [ଅରବ ଦେଶର ରାଜଧାନୀ—

2. Mecca in Arabia. [ଦ୍ୱାରା ଏହା
ମୁସଲମାନ ଧର୍ମପ୍ରକାରର ମହିମାଦଙ୍କ ଜଳ ସ୍ଥାନ ଓ
ମୁସଲମାନଙ୍କ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗର୍ଥ । ଏଠାର ମୁସଲମାନ
ଧର୍ମମନ୍ଦିରର କାବା କୋଲାଯାଏ ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁସଲମାନ
ଦୈନିକ ନିମାଜ (ସ୍ତୋରପାଠ) କଲାବେଳେ ଏହି ନଗର
ଦୂରାଗର ମହି ଦରଶ ।]

ମକାଖି—ଦେ. ବ—ମକାର ମଞ୍ଜିକୁ ଭାଜି ଦିଆର କରାଯିବା
Makākhī ଲିଆ—Fried corns of maize.

ମକାରତୈ ମହିଳାବ (ମତାନ୍ତିକ — ଅନ୍ୟଗୁପ୍ତ)

ମକା ଖୋଷା—ଦେ. ବ—ମକାଖୋଷଥର ଲାଜ କୋଷ—The cylindrical shaft to which the ears of the Indian—corn are

ମକାକା କୋସା	attached; the corn-cob of maize.
ମକା ଦାନ୍ତ—ଦେ.୭—ମକାପର ଦାନ୍ତ—	Teeth like the grains
Makā dānta	of Indian corn.

ମୁକୁତ ମତନ ଦୀତ ମଜା ଦୀତ
 [ମଜାଦାନ୍ତ୍ରିଥ (୪୦), ମଜାଦାନ୍ତ୍ରେଇ, ମଜାଦାନ୍ତ୍ରୀ —ସୀ—ବିଶ]

ମକାର—୧. ମ—(ମ + ସାଥେ କାର) । ୧. ମ ଅନ୍ତର—
Makāra 1. The letter 'Ma'. ୧ ମ ଅନ୍ତର ସୁନ୍ଦର

ମାତ୍ରା (ା); ମୟା—2. The sign of the letter Ma when added to consonants. •। ଓ'କାର ବା ପ୍ରଶବ ମୟାର ତୁଳ୍ୟ ବା ଦେଖ ଅଙ୍ଗ—3. The last component element of the mystic syllable Om'. [ତ—

୬ = ଅ (ବ୍ୟାକ) + ଇ (=ଦିଶା) + ମ (=ମହାଦେବ) ।]
 ୭ । ମ ଅକ୍ଷରରେ ଅଗମ୍ବୁ ହୋଇଥିବା ପାଞ୍ଚଗୋଟି କିଷ୍ଟୟୁ
 (ମାତ୍ରା ଉପମାର୍ଗ ଲାଭ କରାନେ ସାଧକା କରନ୍ତି) —

4. The five things beginning with the letter 'Ma' which Tantric devotees use during their esoteric rites. (ମ—ସ୍ତ୍ରୀ
ମାତ୍ର, ମଦ୍ଧା, ମେଥୁଳ ଓ ମୁଦ୍ରା ଏହି ଅଛି ପଞ୍ଚମକରଣ
କୋଣ୍ଠାବୀ ।)

ମକାର ସାଧନା(ମ)—ସ. ବ—ପଞ୍ଚମକାର ଦ୍ୱାରା ଗାୟକ ସାଧନ—
Makāra sadhana(nā) Tantric or esoteric ritual
 performed with the aid of five things
 beginning with the letter ‘Ma’.

ମକିର୍ଲା—ଦେ.	ଡି—(ସ. ମହାବାଳ)—ମହାବାଳ ଲତା—
Makirla	Trichosanthes Palmata (Haines).
ମାକାଳ	[ଦୁ—ଏ ଲତାର ତେର ସାଥ କିଷର ଅନ୍ଧରୁପେ
ମାଗମାଳ	ବ୍ୟବହୃତ ଦୁଃ]

ମକୁଠ—ସ. ବ—(ମନ୍ଦିରାଚୁ—ତୁଣିତ କରିବା+କରିବା ଉଠ) — ୧।

Makuṭa ମୁକୁଠ; ଶିରେହୂରଣ—1. Crown; diadem. , ।

ଅକାର (ଦେଖ) —2. Andhāri (See). , ।

ମକୁଠା (ଦେଖ) —3. Makutā (See).

ମକୁଠ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ର—ଅକାର ମାରିବା (ଦେଖ) —

Makuṭā māribā Andhāri māribā (See)

ମକୁଟା—ଦେ. ବ (ସ. ମକୁଠ) —୧। ମୋଟ ପାଟରେ ଉପର ଏବଂ ପ୍ରକାର ମଠା

Makuṭā —1. Cloth made of coarse or worsted

ମଟିକା silk. , । ବାଜଳ; ଘରର ହାତିଥିଙ୍କ ଉପର ଗୁରୁରେ

ମୁକୁଟା ପଦାରୁ ବାହାର କଷାୟାର ବନ୍ଦାୟାଇଥିବା ନଢ଼ା ଗୋଲି —

ମଟିକା 2. Straw projecting from the gable-roof.

ଅମେଡିଆନୀ ଗା । ନାହାରିଥ ଘରର ହାତିଥିଙ୍କ ଉପର ଉପର ଉପର

ବାର ଅଂଶ—3. Gable of a thatched house.

ମକୁଦ(ନା,ନୀ)—ଦେ. ବ. ସୁଂ (ସ. ମକୁନ) —୧। ମୁକୁନ; ଶକୁଷ;

Makunda (ndś,ndī) ବିଷ୍ଣୁ—1. Bishnu. , । ମୁକୁନ—

ମକୁନ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକ ନାମ—2. Name for calling

ମକୁନ Mukunda. (ଉ—ଖାଲ ମକୁନା ଫେର ପାର, ଦୋହୋଇ

ପଇସା ଅଣାଇ ମାର—ତଣ ।)

ମକୁନ ଉଖୁଡ଼ା—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଉଲ୍ଲଙ୍ଘ ଦୋଘାଗୀ ଉଖୁଡ଼ା—

Makundi ukhurḍā An excellent kind of sweets

ଦୋପାଗୀ ମୁଡ଼କୀ prepared by seasoning fried paddy

ଆମାଦୁର୍ବାଲାଦା

with treacle twice.

ମକୁନ ଉଖୁଡ଼ା ଖାଇଲାପରି ମୁହଁ କରିବା—ଦେ. କ୍ର—(ବ୍ୟକ୍ତ୍ୟାର୍ଥ) —

Makundi ukhurḍā khailāpari muhañ karibā ।

ମୁଖ ସରମ କରା ମୁହଁ ସରସ କରିବା; ମୁଖରେ ଅନନ୍ତର ଉଛ ପ୍ରକାଶ

ଜାହ୍ରାନୀକେ ପେସା ମୁହଁ ଘନାନା କରିବା—1. To show facial

signs of pleasure. , । (ବ୍ୟକ୍ତ୍ୟ) ମୁହଁ ବିରସ

କରିବା; ମୁଖରେ ଅସନ୍ତୋଷର ଉଛ ପ୍ରକାଶ କରିବା—

2. (irony) To show signs of discontent.

ମକୁପ(ପ୍ର,ବ)—ଦେଦେ ବି—(ପା, ମୌକୁପ୍)—ସମସ୍ତକୁରକୁ

Makup (ph,b) ଗରୁନିବା—Postponed; deferred.

ମକୁଫ (ଯଥା—ଅଙ୍ଗା ବନ୍ଦକ ସବାପେ ମକୁବ କରିଗଲ)—

ମୌକୁଫ ବ—ମନ୍ଦଲତ—Postponement.

[ମକୁପି(ପ୍ର)(ବ) —ବ]

ମକୁର—ସ. ବ (ମନ୍ଦିରାଚୁ—ତୁଣିତ କରିବା+କରଣ. ଉଠ) —

Makura e । ମୁକୁର; ଦର୍ଶନ—1. Looking glass;

mirror. , । (+କଣ୍ଠ. ଉଠ) ମୁକୁଲ; କଢି—

2. Bud; blossom. , । କୁମ୍ଭାରର ଦଣ୍ଡ; କୁଲଳ

ଦଣ୍ଡ—3. The rod or handle of the potter's

wheel. , । ବକୁଳ ଦଣ୍ଡ—4. The Bakula

tree. , । ବକୁଳ ପୁଲ—5. The Arabian

jasmine (Apte).

ମକୁଳ—ସ. ବ (ମନ୍ଦିର. ଧାରୁ=ତୁଣିତ କରିବା+କଣ୍ଠ. ଉଠ) —

Makula । ଫୁଲ କଢି—1. Bud; blossom. , ।

ମକୁଳ (ଗତ) —2. The Bakula tree (Apte).

ମକୁଷ୍ଟା(ଶ୍ଵର) —ସ. ବ—ଶକୁଷ ମୁଦୁ; ବର ମୁଦ—A kind of wild

Makushṭā(shṭha) pulse grain; Phaselous Aconi-

(ମକୁଷ୍ଟକ—ଅନ୍ତରୂପ) tifolius. ସ. ବଣ—ମନଗାମୀ; ମନୁର—

Moving slowly.

ମକୁ (ଧାରୁ) —ସ—ଗର କରିବା —

Makk (root)

To move.

ମକୁଳ—ସ. ବ—ଶ୍ଵାମାନଙ୍କ ଶୁଳରେଣ ବିଶେଷ—A kind of colic

Makkala of females. [ତ୍ର—ଏ ରୋଗରେ ପ୍ରସବ ପରେ

ଶ୍ଵାମାନଙ୍କ ନାଭି ତକେ, ପଞ୍ଜେ ହାତ ତଳେ ଓ ମୁଖଶୟରେ

ପାତା ହୁଏ, ପକ୍ଷାଶୟ ଫୁଲିଯାଏ ଓ ମୁହଁରେଖ ହୁଏ—

ଶ. ଶ. ।]

ମକୁ(କ୍ଲେ)ଲ—ବେଦେ. ବ (ପା; ମୋଅକ୍ଲୁ) —ଓକଲକ ସଜମାକ—

Maki(kke)la Client. (ଉ—ଅଇନ ଘୋଷ୍ୟ ସଜାତ ଦେଇ

ମକେଲ ତତଥାର ଅର୍ଥ ମକେଲର ବୁଝି ବିଧିଆଥିଲି । ପକାର

ମୁଅକିଲ, ମୋକାର—ମୋକନ ଛାମାଣ ଥିଲାଏ ।)

ମକ୍ର—ପ୍ରାଦେ (କଳାହାଣ୍ଟି) ବ. (ଭୁଲ. ହ. ମକ୍ର) —ବୁଢ଼ିଆଣୀ—

Spider.

ମକ୍ଷ—ସ. ବ (ମକ୍ଷ. ଧାରୁ+ରାବ. ଅ) —୧। ସମ୍ବନ୍ଦ—1. Multi-

Maksha tude. । (+କର୍ମ ଅ) ଗଦା; ସ୍ତ୍ରୀ—2. Heap.

ମକ୍ଷ—କୋଷ—3. Anger; wrath. , । (+କରଣ. ଅ)

ସ୍ତ୍ରୀ ଦୋଷ ଗୋପନ କରଣ; କପଟାରୂର—4. Concealing or

hiding one's fault; hypocrisy.

ମକ୍ଷ—ଦେ. ବ—ମକ୍ଷିକା (ଦେଖ) —Makshikā (See). { ଉ—

Makshi ମକ୍ଷ ତତ୍ତ୍ଵାର୍ଥ ଏବେ ନାହିଁ ବଳ । ରାଖାକଥ.

ମକ୍ଷିକା ତଲିକା) ବଣ—ଅବ କୃପଣ—Very miserly. (ଉ—

ଲୁମାଟା ବ ଥିଲ କୁବ୍ରାରୁ ବଳ ତଣିତିପା; ମକ୍ଷ ବୋଲି

ସରଳ । ଫର୍ମାରମୋହନ. ଗଲୁଷଳ ।)

ମକ୍ଷ(ଶ୍ଵର)କା—ସ. ବ (ମକ୍ଷ. ଧାରୁ+କଣ୍ଠ. ଅକ; +ଅ) —୧ମାଛି—

Makshi(kshī)ka(kā) 1. Flea; the common house-flea. , । ମକ୍ଷମାତ୍ର—2. Bee.

ମକ୍ଷିକାମଳ—ସ. ବ—(ମକ୍ଷିତର) ମକ୍ଷିଣ; ମଧୁସିକ୍ତା—

Makshikā mala Beeswax.

ମମମକୁ—ସ. ବ—(ମମମକୁ) ମମମ; ମମମକୁ—

ମମମକୁ—ଶ. ବଣ—(ମମମ ଧାରୁ+କଣ୍ଠ. ଉ)—ଗରବିଷ୍ଣୁ—

ମମମକୁ—ଶ. ବଣ—Moving.

(ମମମ—ଅନ୍ତରୂପ) କି. ବଣ—୧। ହଟିବ; ଶାନ୍ତି—1. Sharp;

soon. , । ପ୍ରକରଣ—2 Truly; really.

, । ଅବ୍ୟକ୍ତ—3. Exceedingly.

ମନ୍ତ୍ର (ଧାର—ସ.—ଗମନ କରିବ); ମନ୍ତ୍ର କରିବା—

Makha (root) To go; to move.

ମନ୍ତ୍ର—ସ. ବି—(ମନ୍ତ୍ର ଧାର+କରଣ ଥ; ଯାହାହାରା ସର୍ବକୁ ଏହିର
Makha କରିଯାଏ)—ସାଗ; ସଙ୍କଳ— Vedic sacrifice.

ମନ୍ତ୍ରକୁ—ଦେ. ବଣ—ଦୂଷି; ବଣକୁ—

Makharda Wicked; wanton.

(ମେହିଥ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମାକଡ ଅଖଣ୍ଡ

ମନ୍ତ୍ରଟି—ପ୍ରାଦେ. (କଟକ) ବି—ଥଟା କଥା—A jest; a joke.

Makhandi (ଉ—ରଜ କରିଛିରେ ସଂଶୋଧି ମଧ୍ୟର କୃଷ୍ଣ ସେବା
ଟାଟ୍ଟା ଦିଲ୍ଲିମୋ କରେ ଯେତ୍ରବାନ । ଉତ୍ତାମ. ଗୀତ ଲହୁରୁ ।)

ମନ୍ତ୍ର ଦ୍ଵିଷ୍ଟ—ସ. ବି (ମନ୍ତ୍ର+ଦ୍ଵିଷ୍ଟ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ର. ବ୍ୟପ୍)—ଗନ୍ଧ—

Makha dwish Demon.

ମନ୍ତ୍ର(କୁ)ନ—ଦେ. ବି (ସ. ମୁଖ୍ୟ; ମନ୍ତ୍ରକ; ମଥନେତ୍ର)—

Makha(kkha)na ୧। କଥା ଦୂଧରୁ ବାହାରିବା ଲହୁଣୀ—

ମାଥନ୍ 1. Milk butter. ୨। ନବମାତ; ଲହୁଣୀ—

ମକଖନ୍ 2. Butter. [ଉ—ଦୂଧରୁ ମନ୍ତ୍ରକ ଓ ଦହରୁ ଲହୁଣୀ
ପା. ମସାଦା ବାହାରେ ।]

ମନ୍ତ୍ରନା—ପ୍ରାଦେ. (ଲରଥ) ବି—ବୋଇଛ କଣ୍ଠାରୁ—Red pump-

Makhanā kin; Cucurbita Maxima.

ମନ୍ତ୍ରମଲ—ବୈଦେ. ବି (ଆ)—କେମଳ ସ୍କୁଲ ଚକ୍ରଣ ବନ୍ଧ—

Makhmala ମଥମଲ ମରମଲ. Velvet.

ମନ୍ତ୍ରମଲ(ଲି) ଖିଅର—ଦେ. ବି—ଯେହଁ ଖିଅରରେ ମୁହଁ ବା ମୁଣ୍ଡ

Makhamala(li) khiara ମନ୍ତ୍ରମଲ ପର ଚକ୍ରଣ ଜାଯାଏ—

ମଥମଲେର ମତନ କାମାନ ଆବଶ୍ୟକ ମନ୍ତ୍ରମଲି କୌର ।

ମନ୍ତ୍ରମଲ(ଲି) ଗଛ—ଦେ. ବି—ମନ୍ତ୍ରମଲ ପର ପଣ ବିଶିଷ୍ଟ ଏକ କାର

Makhamala(li) gachha ଲତାକୁ ଗୁଲୁ—A kind of

ମଥମଲ ଗାଛ creeping plant with velvety leaves.

ମରମଲି ପୌଘା

ମନ୍ତ୍ରମଲ(ଲି) ଫୁଲ—ଦେ. ବି (ସ. ମନ୍ତ୍ରମଲୀ)—ଏକ ପ୍ରକାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ

Makhamal(li) phula କୁମ୍ଭ ଫୁଲ; ମଣିହ ରନ୍ ଫୁଲ—

ଚିନ୍ମେର ଗେଦ୍ଦା A small species of safflower; French

ମୁଲଦାତ୍ମି ମରମଲି

ମନ୍ତ୍ରମଲ(ଲି) ପୋକ—ଦେ. ବି—ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଗୋପ ଗାଟ—

Makhamala(li)poka The coccus.

ମଥମଲ ପୋକା, ଶିଳ୍ପରେ ପୋକା ଧୀର ବହୁତି, ରେସମୀ କିଡା

ମନ୍ତ୍ରମଲ—ବୈଦେ. ବିଦେ (ଆ)—ମନ୍ତ୍ରମଲ ପର କେମଳ ଓ ଚକ୍ରଣ—

Makhamali Velvety; soft and glossy.

ମଥମଲ ମରମଲୀ

ମନ୍ତ୍ର ରକ୍ଷଣ—ସ. ବିଦେ ବି—ସଙ୍କଳ ରକ୍ଷଣା ବ୍ୟକ୍ତି—Protector

Makha rakshana of sacrifices. (ଉ—ଦୂଧର ମନ୍ତ୍ର

(ମନ୍ତ୍ର ରକ୍ଷଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ରକ୍ଷଣ ପ୍ରକାଶ ମୁଦ୍ରା ସୌମିତ୍ର ସୁମରି ।

ରକ୍ଷଣ, ବୈଦେଶୀଶବିଲାସ ।) ସ. ବି—ସଙ୍କଳର ରକ୍ଷଣ

କରିବା—Protecting the performance of a

vedic sacrifice.

ମନ୍ତ୍ର(କି, କୁ)ଚ(ବେ, ଶୁ, ଶୋଷ)—ଦେ. ବଣ (ସ. ମନ୍ତ୍ରକା—
Makha(khi, kkhi)chu(cho, ū, ū)sh ମହୁମାତ୍ର;
ମାହିଟେପା ମହୁମାତ୍ର ପର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ; ବିଶ ସେ ବିଶରେ ପଢ଼ିଥିବା
ମକଖିବ୍ୟୁଦ ମହୁର ଦକ୍ଷର ଦିଅ ପୋଷି ଆରବାରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥାଏ)
—ଅତି ବୃଦ୍ଧ—Very miserly; niggardly.

ମନ୍ତ୍ର(ଖା)ସା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ. ବି (ପ. ମନ୍ତ୍ରାସା)—
Makha(kha)sā ପୁରାବରୁଷେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଯାଗିର —Jagir
land granted as a reward for services
rendered. ୧। (ଗଞ୍ଜାମ, ଉତ୍ସୁର) ବି—ସବକାର୍ଯ୍ୟ
କରିବା ପାଇଁ ବନ୍ଦିବିଶେଷକୁ ଥର ଅଳଶାରେ ସେଇଁ
ଜାଗିର ଦିଅସାଏ—1. Jaigirs granted to
public servants on quit-rent for rendering
service.

ମନ୍ତ୍ର(ଖା)ସାଦାର—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବୈଦେ (ପା) ବି—ଜାଗିର
Makha(kha)sādār ଭୋଗକାଶ; ଜାଗିରଦାର—
Jagirdar; a holder of service tenure.

ମନ୍ତ୍ର(ଖେ)ଇବା—ଦେ. କି (ସ. ମୁଖ୍ୟ)—(ମାଖିବା କିମ୍ବା ଶିକ୍ଷା—
Makha(khe)ibā ରୂପ—The causative form of
ମାଥନ୍ ‘Makhibā’). ଅନ୍ୟରୂପ ମାଖିବା କିମ୍ବା କରିବା
ଲଗାନା ଲଗାନା . To cause to besmear or anoint.
(ଉ—ସାଧାର ସାଧନ ନିବ ମନ୍ତ୍ରାଙ୍ଗ ପାଇତର; ଦେଇ
ଆନ୍ତୁ ପାଲଟାଇ ବୃଷ୍ଟକାନ୍ତି ବୃଷ୍ଟକର । ଉତ୍ତା. ଗୀତ
ଲଦନ୍ ।)

ମନ୍ତ୍ରାନ୍ତ—ସ. ବି (ଶଷ୍ଟି ଭର; ମନ୍ତ୍ର=ସଙ୍କଳ+ଅନ୍ତ)—୧। ସଙ୍କଳନ—
Makhamāna 1. Boiled rice offered in vedic
ଅନ୍ୟ ସ. ନାମ— sacrifice, । ଏକପ୍ରକାର ଜଳଜାକ ଶାକ ଓ
ପଦ୍ମଜାକ, ପାନପୂପଳ ତହର ଫଳ, ମାଖନା; ତାଳମାନା—
ମାଥନ୍ 2. A kind of aquatic pot-
ମାଖନା her; Euryeli Eerox, [ଉ—
ମ. ମନ୍ତ୍ରାଣେ ଗୁ ମନ୍ତ୍ରାନା ଏହି ପାଇ କର କର ସୁରାଦ୍ୟ ଓ
ମୁଖରେବକ ।)

ମନ୍ତ୍ରି ପ୍ରେତ—ପ୍ରାଦେ. (ପ୍ରାଣ) ବଣ—ମନ୍ତ୍ର (ଶିଖି) ଶୃଷ୍ଟ (ଦେଖ)
Makhi chhord Makha(khi) shush (See)

ମନ୍ତ୍ରିଣ୍ଡ(ନି)—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶବ) ବି—ମନ୍ତ୍ରିଣ୍ଡ ରଖୁଡ଼ା; ସୁମିଶ୍ର ବାଦ୍ୟ
Makhundi(ndi) ପଦାର୍ଥ—Sweets. [ଉ—ଗୋତେ
ସେ ବି ମନ୍ତ୍ରିଣ୍ଡ ଆରବାରୁ ଦିଏ ଯେ, ରୁ ତା ପରକୁ ନିବ
ସକାନ୍ତ ଦିଇଛ ଯାଇ ।]

ମଗ—ବୈଦେ. ବି (ରଂ)—ବେଶରବା ଗ୍ରାସ—
ag ମଗ ମଗ A mug.

ମଗକିରୁ—ବୈଦେ. ବି—(ପା. ମକ୍ରହର)—ଶକ୍ତି; ସାମର୍ଥ୍ୟ;
Mag(k)dur ପରକମ—Power; strength.

(ମୁକୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମଗହର, ଶକ୍ତି ମକଦୁର

ମନ୍ଦୁର ଭର(ର) — ଦେ, କି. ବଣ—ସ୍ଥାପନୀ; ସାଧନାବୁଷାରେ, ପାତ୍ର—
Magdur bhar(ri) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ—To the best of one's
ସ୍ଥାପନୀ ଶୂନ୍ୟମକ୍କୁର ଭର . power or ability.
(ମନ୍ଦୁର ଭରରେ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ସାଧନୀ—ମୋ ମନ୍ଦୁର ଭର ମୁଁ ଏ
ବାମ କରିବ, କାର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ବ ହେବା ଏଥରଙ୍କ ହାତରେ)

ମଗ—ସ. ବ—(ମ—ବେଦ+ରେ ଧାରୁ=ଗାତରା+ଅସ. ଅ)—
Maga ୧। ଶାକ ହାତ; ମଗ (ଦେଖ)—Magha (See)

୨। (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ସୂର୍ଯ୍ୟ ପୂଜକ ସୁରେହତ—2. A priest
of the sun god. ୩। ପ୍ରାଚୀନ ପାରସ୍ୟ ଦେଶବାସୀ—
3. A Magian (Apte) ଦେ, ବ—୧। ବୃତ୍ତି-

ମଗ ମଗାନ୍ ଦେଶ ଅନୁକର୍ତ୍ତ୍ଵୀ ଅରାକାନ୍ ଦେଶ—1. The
Arakan country in Burma. , । ଅରାକାନ୍
ଦେଶବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. An Arakanese
(ର—ମଗ ଦେଶିଆ ଅନୁ ଆଇଲେ ରସ ରଖନ୍ତି ନାହିଁ ।
ତତ୍ତ୍ଵ ।) [ଦ୍ୱ—ଏମାନେ ଶ୍ରାଷ୍ଟା ଗୋଡ଼ଧର ଓ ସପୁଦଶ
ପତାବୀରେ ବଜୋପସାଗରରେ କଳଦସ୍ୟ ଦୂର କରୁ-
ଥିଲେ । ମୋଗଲ ସ୍ମରଣ ସାହାଜାହାନ୍ ସେମାନଙ୍କ ଉପର
ବନ କରିଥିଲେ; ସେମାନଙ୍କ ବଶିତମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ
ଅରାକାନରେ ବୃଷ୍ଟ ବାର୍ଣ୍ଣିକ୍ୟାଦ କରି ବାସ କରୁଥିଲୁଛି ।]

ମଗଜ—ବେଦେ. ବ—(ପା. ମନ୍ଦୁର) —୧। ମସ୍ତିଷ୍ଠ—1. Brain.
Magaja , । ବୁଦ୍ଧି—2. Intellect. " । ମନ—3.
ମଗଜ ମଗଜ Mind. ୪। ହୃଦୟଗତ ଭବ—4. Mental
condition. * । (ପା. ମଗଜ) —ମଗଜ (ଦେଖ)
5. Magaji (See)

ମଗଜ ଖରଚ କରିବା—ଦେ. କ—(ପା. ମଗଜ+ଖର) —ମୁଣ୍ଡିଖର
Magaja kharacha karibā କରିବା; ମସ୍ତିଷ୍ଠ ଖଲନା ଖରିବା—
ମଗଜ ଖରଚ କରା To exercise one's brain or intellect
ମଗଜା ପାରାନା

ମଗଜ ଖରପ ହେବା—ଦେ. ବ—(ପା. ମଗଜ+ଖରପ) —ପାରାନ
Magaja kharapā hebā ହେବା—Derangement of
ମଗଜ ଖରାପ ହେବା ମଗଜ ଖରାପ �brain.

ମଗଜ ଶରମ(ମି)—ବେଦେ. ବ—(ପା. ମଗଜ+ଶରମ) —୧। ମସ୍ତିଷ୍ଠ
Magaja garama(mi) ବିକୃତ —1. Derangement
ମଗଜ ଶରମ ମଗଜ ଶରମ(ମି) of brain.
୨। ବିକୃତ ଜ୍ଞାତ ହେବା; ଚିଢ଼ିବା—2. Loss of
temper. ଦେ. ବଣ—ବିକୃତ ମସ୍ତିଷ୍ଠ (ବ୍ୟକ୍ତି)—

[ମଗଜବିଗନ୍ତି]ତ୍ରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ] Deranged.

ମଗଜ ଥନ୍ତ୍ରା—ବେଦେ. ବ—(ପା. ମଗଜ+ଥନ୍ତ୍ରା) —୧। ଶୋଧାନ୍ତି
Magaja thandā 1. The cooling of rage. , ।

ମଗଜାଥାନ୍ତା ମଗଜାଥା ମନ ସନ୍ତୋଷ—2. Contentment.

ମଗଜ ଲାର୍ଦୁ—ଦେ. ବ—[ସ. ମଗଜ+ଲାର୍ଦୁ]; ଏହା ମଗଥ (ଦସିଶ
Magaja lardū ବିହାର) ଅନ୍ୟରେ ଖୁବ ଅବୁଦ ହେଉଥିବାରୁ]

ମଗଥ ଲାର୍ଦୁ ଦିଅରେ ଦୁଇ ହୋଇ ଥିବା ଅଟାକୁ ଚିନ ସଙ୍ଗେ ମିଶା
ମଗଥ ଲାର୍ଦୁ, ମଗଦଳ ଯାଇ ବିଜା ସାଇଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର ଲାର୍ଦୁ—

A kind of sweet ball made of flour
fried in ghee and mixed with sugar.

ମଗଜା—ପ୍ରାଦେ. (ସାଇଧର) ବଣ—୧ ମନ୍ଦୁର—1. Wayward.
Magajā , । ମନମୋହନ୍; ଗବତ—

2. Proud; arrogant.

ମଗଜି—ବେଦେ. ବ (ଅ)—୧। ଶେସ ରେକେଇ ଅଦିବେ ଦିଅନ୍ତିବା
Magajī ସବୁ ଧକ୍ତି—1. A narrow border sewn to
ମଗଜି ମଗଜା �quilts; an edging. ୨। ବସ୍ତ୍ରଧର ଧକ୍ତି—
2. The border of a cloth; hem.

ମଗଜିଦାର—ବେଦେ. ବଣ (ଆ. ମଗଜା+ପା. ପ୍ରଥ୍ୟେପ୍ତିଦାର) —ସବୁ
Magajidār ଧକ୍ତିଦାର—Having a narrow border.

ମଗଜିଦାର ମଗଜିଦାର

ମଗଣ—ସ. ବ—କବିତାର ଗଣ ମଧ୍ୟରୁ' ଏକ; ଯହିରେ କି ପୁରୁ
Magana ବର୍ଣ୍ଣର ସ୍ଵର୍ଗ ଥାଏ—A unit of 3 long letters
in a poem or verse

ମଗଧ (ଧାରୁ)—ସ—ସୁର କରିବା—

Magadh (root) To eulogise.

ମଗଧ—ସ. ବ (ମଗ—ବେଦଙ୍କ ବ୍ରାହ୍ମଣ+ଧା ଧାରୁ=ଧରିବା+କର୍ତ୍ତ୍ଵ,
Magadha ଅ; ମଗଧ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ଅ)—୧। ବିହାର

ପ୍ରଦେଶର ଦିଶାଂଶର ପ୍ରାଚୀନ ନାମ—1. The an-
cient name of the southern part of the
Bihar Division. , । (ମଗଧ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ଅ)
ସୁର ପାଠକ—2. A panegyrist; a bard.
୩। ମଗଧ ଦେଶୀୟ ଲୋକ—3. A man belong-
ing to the Magadha country.

ଦେ. ବ—ଓଡ଼ିଶାର ଲାଙ୍ଗଳ ଓ ଅନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶର ମଧ୍ୟବିତ୍ତୀ
ସମ୍ବଲ ଅଂଶ—The plain country between
the jungles and the low tracts of the
Orissa Coast. ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲଧୂର) ବି—ଗରୁଡ଼—

ମାନଙ୍କର ଶେଣି ଦେବ—A subcaste of
'Garurdas' in Sambalpur district.
[ଦ୍ୱ—ଏମାନେ ଶ୍ରାଷ୍ଟାଙ୍କ ଜାତ ।]

ମଗଧ ଭାଷା—ସ. ବ—ମାଗଧ ବା ପାଲୀ ଭାଷା—

Magadha bhāṣha The Pali language.

ମଗଧା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲଧୂର ଓ ଗରୁଡ଼ଙ୍କ) ବି—ଗରୁଡ଼ମାନଙ୍କ ଶେଣି
Magadha ବିଶେଷ—A sub-caste of the milkman
caste.

ମଗଧାଧିପ—ସ. ବ (ଦ୍ଵୀପ ତତ୍; ମଗଧ+ଅଧିପ)—୧। ମଗଧର ରାଜା—
Magadhadhipa 1. The king of Magadha

ମଗଧାଧିପତି , । ଲର୍ଦୁଷନ—2. Jarāsandha;
ମଗଧେଷେର } ଅନ୍ୟରୂପ
ମଗଧାଧିଷ୍ଠର } ଅନ୍ୟରୂପ
ମଗଧେଷ

ମଗନ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବିଶ—ମନ୍ତ୍ର (ଦେଖ)—Magna, (See)

Magana (ଉ—ପରମ ପ୍ରୀତି ରସେ ହୁଏ ମଗନ । ଶିଖାନାଥ.
ମଗନ ମଗନ ମେଘ ଦୂର ।)

ମଗ(ଘାମ—ଦେ. ବ (ସ, ମର୍; ମନ୍ତ୍ର)—୧ । କୌଣସି ବିଷୟର ମର୍ମ
Maga(gha)ma ବା ରହସ୍ୟ—୧. The secret of
ମରମ ମୁଘମ ମୁଘମ a matter; the key to a matter.

୨ । ଅନ୍ତର୍ଦେଶ—୨. Inside. * । ହୃଦୟ; ଅନ୍ତର—
୩. Heart. (ଯଥା—ଏ କଥା ତା ମଗମର୍ମ ବାଧିଲ ।)
ବିଶ—୧ । ଗୁପ୍ତ—୧. Secret. , । ମର୍ମଦେଖ—
୨. Heart-rending; affecting the vital
parts. • । ସଙ୍କେତ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରକାଶିତ (ବିଷୟ)—
୩. Expressed by signs.

ମଗ(ଘ)ମେ ମଗ(ଘ)ମେ—ଦେ. କି. ବିଶ—୧ । ମର୍ମେ ମର୍ମେ—
Maga(gha)me maga(gha)me 1. Into the vital
ମରମେ ମରମେ parts; affecting the vital parts.

ମୁଘମ ମୁଘମ , । ଗୁପ୍ତ ଚାପେ—୨. Secretly; in secret.

ମଗର—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲପୁର) ବୈଦେ (ଆ) ଅ (ଭୁଲ. ହ. ମଗର)—
Magar । କିନ୍ତୁ—୧. But. , । ପରକୁ—୨. On the
other hand. ପ୍ରାଦେ (ସମଲପୁର) ବ—୧ । ମକର (ଦେଖ)
1. Makara (See) , । (ଭୁଲ. ଏହି ଅର୍ଥରେ ହିନ୍ଦ
ଏହି ଶବ୍ଦ) କୁମ୍ଭି—୨. Alligator.

ମଗର—ଦେ. ବ (ସ, ମକର)—୧ । ମକର (ଦେଖ)
Magara 1. Makara (See) (ଉ—କଳା ମୁଣ୍ଡ ଜଳେ
ମଗର ମଗର ଛଟକେ ଦେଖାଇ, ଭୁଲଇ ମଗର ଏଣେ କେଣେ
ଧାରୁ । ଶିଖାନାଥ. ଚଲିକା) , । ନେଥାକ ଜାତିବିଶେ
(ହ. ଶ)—୨. A class of the Nepalese.

ପ୍ରାଦେ. (ଗଢ଼କାତ.ସମଲପୁର)—କୁମ୍ଭି—Alligator.

ମଗର କୁ(କି)ମୁହି—ଦେ. ବ (ସହର ଶବ୍ଦ)—ମକର ଓ କୁମ୍ଭି—
Magara ku(ki)muhira ଅଦ ହୁଣ୍ଡ ଜଳକୁ—

ମଗର କୁମୀର ମଗରମଞ୍ଚ Sharks and alligators.

ମଗର ମୁଣ୍ଡ—ଦେ. ବ (ସ.ମକର+ମୁଣ୍ଡ)---ସୁନାର ବା ରୁପାର ଖାତୁ ଓ
Magara munda ବଳା ଅଦରେ ମଗରର ମୁଣ୍ଡ ପର କର ଯାଇଥିବା

ମକର ମୁଖ ମୁଣ୍ଡର ପ୍ରତିକୁଳ—The ends of some
ମାର ମୁଖ ornaments, such as gold and silver
bangles, shaped like the head of a

(ମଗରମୁହି—ଅନ୍ତରୂପ) Magara.
ମଗର(କ) ମୁଲକ—ଦେ. ବ—ଅଗ୍ରଜକତା ଓ ଉକାଇବ ଯୋହିବା

Magara(ika) mulaka ଦେଖ—A country where
ମଗେର ମୁଲକ lawlessness reigns supreme.

ମଗରକା ମୁଲକ
Magara muhank ମୁଣ୍ଡର ମଗରର ମୁହି ପର
ମକର ମୁଖେ ଶଣ୍ଟ୍ୟକୁ ଦୋରଥାଏ—Having the end
ମଗର ମୁହି

(ମଗରମୁଣ୍ଡର—ଅନ୍ତରୂପ) (ଯଥା—ମଗରମୁହି ପାଲିକ, ମଗରମୁହି
ବାଲ, ମଗରମୁହି ଅନକୁ, ମଗରମୁହି କଣ୍ଠକ ରତ୍ୟାଦି)

ମଗରବ—ବୈଦେ. ବ (ଆ)—ପଞ୍ଚମ ଛାଗ—The west.

Magarab ମଗରବ ମଗରବ

ମଗରବା—ବୈଦେ. ବିଶ (ଆ. ମଗରବା)—ପଞ୍ଚମ ଦିଗ ସମ୍ମନୀୟ—

Magarabi Relating to the west. (ଯଥା—ମଗରବା
(ମଗରବ—ଅନ୍ତରୂପ) ନମାଜ—ମୁସଲମାନମାନେ ପଞ୍ଚମ ଦିଗର
ମଗରବେର ମୁହି ବୁଲାର ସୁର୍ଯ୍ୟାଷ୍ଟ ପରେ ଯେଣ୍ଟି ନମାଜ ବା ସ୍ତୁତ
ମଗରବକୀ ଅବୁର କରନ୍ତି ।) ଦେ. ବ (ଆ. ମଗରବା)—

ମଗରବ ଏ । ସୁର୍ଯ୍ୟାଷ୍ଟର ଅବ୍ୟବହିତ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳ—
ମଗରବ 1.The time immediately after sunset.

, । ସୁର୍ଯ୍ୟାଷ୍ଟର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ମୁସଲମାନମାନେ
ପଞ୍ଚମକୁ (ମକା ଅଭୁତ) ମୁହି ବୁଲାର ଅବୁର କରିବା

ନମାଜ—2. A Mahomedan's prayer just
after sunset.

ମଗର ଲେଉଟ—ପ୍ରାଦେ (ସମଲପୁର) ବ. (ପ୍ରାଚିନ ବ୍ୟବହାର; ସ-

Magara leut ମକର ଓ କୁଣ୍ଡର) —ତମ୍ଭାର ପର ତୁରିବେ
[ମଗର ଲେଟ(O)ଅନ୍ତରୂପ] ଶୁରୁଣ୍ଟ ଶୁରୁଣ୍ଟ ଗତି କରିବା—

[ଦ—ପୃଷ୍ଠେ ସମଲପୁର ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନ ଜମିଦାର ବା
ସାମନ୍ତ ରାଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରେତାଖୋଲର ଜମିଦାର ରାଜାଙ୍କ
ନିକଟକୁ ବାଣିଜ କର ଦେବାକୁ ଅସିଲବେଳେ ସେ
ଅଧୀନକାର ଚିନ୍ତା ସବୁ ରାଜାଙ୍କ ଆଗରେ କରୁଥିବା
କୁମ୍ଭରପର ଗତିକୁ (ଅର୍ଥାତ୍ ରେତାଖୋଲର ଜମିଦାର
ସମାଜରେ କାହାଥ ବୋଲ ହୋଇ ଝଣ୍ଟରରୁ ତଳେ
ଶୋଇ ଲେଉଟ ଲେଉଟ ରାଜାଙ୍କ ଚରଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସି
ନଜରଣ ଦେଇ ବାର ପରେ ଠିଥ ହେବା ଶବ୍ଦ)

ମଗର ଲେଉଟ ବୋଲ ସାଉସ୍ତର (ପରମାନନ୍ଦ ଅର୍ଥାତ୍,
ଉତ୍ତର ସାହୁତ୍ୟ) — (Literally) Alligator's
rolling or crawling on the ground.

(Note—It was a curious performance
formerly done once a year by the
Zamindar of Rairâkhol when the Raja
of Sambalpur was his suzerain; it con-
sisted of the Zamindar besmearing him-
self with mud and lying down and
crawling along the ground, like an alli-
gator, to the Raja's feet).

ମଗର—ବୈଦେ. ବିଶ. ପୁଣ୍ୟ (ଆ—ମଗରୁ—ଗର୍ବିତ)—୧ । ଗର୍ବିତ—

Magara 1. Proud. , । ଧ୍ୱନି; ଅବଧ୍ୟ—2. Insub-
ମଗର; ମଗରୁ �ordinate; impudent; insolent.

(ମଗର—ଶ୍ଵର) * । ପ୍ରତିର ଅଦେଶ ଅବମାନନାକାଶ (ଉତ୍ୟ) —
3. Disobedient (servant). ପ୍ରାଦେ (ସବୁମୁହି) —

କ—୧ । ପାଣି ଯିବାପାଇ ତିଆର ହୋଇଥିବା ମାଟିର
ନଳ—1. Earthen tube used as the

channel for water to flow out , । ଖରଲୀ ଘରକ ମଥାକ ଉପରେ ଦିଆଯିବା ଅର୍କ ବୁଝାର ଶପରଳ—Semicircular thatching tiles which are laid on the top of a tiled thatch.

ମରୁପଣ—ଦେ ବ— ଅବଧିତ—Insubordination; disobedience.

Magarāpāṇa ମଗରାପନା, ମଗରୀ �obedience.
[ମରୁ ପଣିଆଁ; ମଗରେ(ସାବ୍ଦ); ମଗରିର—ଅକ୍ଷୟରୂପ]

ମଗଳୁ—ଦେ. ବ—(ସ. ମାରଧି) ବିହାରୀଭାଷାର ଏକ ପ୍ରାଦେଶୀକ ଚାପ—
Magahi A dialect of the Bihari language.
ମଗହି; ମଗାହି ଦେ. ବିଶ—ମଗଧ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to
Magadha.

ମଗା—ଦେ. ବ—୧ । (ସ. ମାରଶ) — ଯାଇଛି; ମାଗିବା—
Magā 1. Asking; begging. ୨ । ରଙ୍ଗୁକ—୨
ମାଗା; ମାଂଗନ Beggar. ବିଶ—୧ । (ଅନ୍ୟଠାରୁ) ମାଗି
ଅଣିଥିବା (ପଦାର୍ଥ) — 1. (a thing) Obtained
ମାଗା; ମାଂଗାହୁତ୍ୟା from another by asking for it.
୨ । ରଙ୍ଗାକାଶ (ବ୍ୟକ୍ତି) — 2. Begging alms.

ମଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ଷ. (୧) ମାଗିବା କିମ୍ବାର ଣିଜକୁରୂପ—
Magā(ge)ibā The causative form of **Magibā**.
ମାଗାନ; ମାଂଗାନା ୧ । ଅନ୍ୟ କ୍ଷାର କୌଣସି ବସୁ ମାଗିବା—
1. To ask for a thing through another
ଡେକେପାଠାନ person. ୨ । କୌଣସି ବସୁ ଅଣାଇବାକୁ
ହବାଦ ଦେବା—2. To send for (a thing);
to order for the supply of a thing.
[ରହୁପଣ୍ଡି ନିଜର ଦେଶର ଯିବାକୁ । ମଗାଇଲେ ସାରଥୀଏ
ଖୁମ ରଜାକୁ । କୃଷ୍ଣବିଦ. ମହାଭାରତ. କନ ।]

ମଗାମଗ—ଦେ. ବ—ମାଗିବା କିମ୍ବା; ମାଗାତ; ମାଗି ଅଣିବା କିମ୍ବା—
Magāmagī The act of begging.

ମାଗାମାଗି ମାଂଗାମାଂଗି

ମଗାଯା—ଦେ. ବ (ସ. ମାରଶ+ଯାଇବା)—୧ । ମାଗିବା ୨
Magāyāchā ଯାଇବା—1. Asking and offering. ୨ ।
ମାଗାଯାଚା (ଏକାର୍ଥକ) ଯାଇବା—2. Asking and begg-
ମାଂଗାଂଗ ing. ୩ । ମଗାମଗ (ଦେଖ) — 3. **Magāmagī**
(See). ଦେ. ବିଶ—ଯାହା ମାଗିବର ଅଣାଯାଇ ଥାଏ—
Obtained by begging

ମଗାହୁ—ପ୍ରାଦେ (ଶୈତକାଗପୁର) ବ—ମଗଳୁ (ଦେଖ) —
Magahī (See). [ଦୁ—ମଧୁରଭଞ୍ଜ ଓ ବାମତୀର କୁତୁମୀମାନଙ୍କ
(ମାର—ଅନ୍ୟରୂପ) କଥିତ କୁତୁମୀମାନ ଭାଷା ଏହି ମଗାହୁଭାଷାର
ବୁଝାନ୍ତର ଅଟେ ।]

ମଗୁ—ଗ୍ର. ବ—୧ । (ସ. ମୃଗ) ମୃଗ—1. Deer. ୨ । (ସ. ମାର)
Magu ମୃଗ ବସ୍ତ୍ର; ବାଟ—2. Road; way.
ମଗୁ(ଘୁ)ଶିର—ଗ୍ର. ବ (ସ. ମାରଶିର; ମାରଶିରା) —ମାରଶିର ବା
Magu(ghu)shira ଅଗ୍ରହାୟିଶ ମାସ—The lunar month

ଅତ୍ରାନ of 'Mārgasira' following Kārttika. (କ—
ଅଗହନ, ମାରଶିର କାର୍ତ୍ତିକ ସବନ୍ତେ ସଖି ମରୁଶିର ଥାଏ ।

ପ୍ରାଚୀ, ବକସ୍ୟମଙ୍ଗଳ ।)

ମଗୁ—୧. ବିଶ (ମସନ୍ତ, ଧାରୁ—ବୁଝାର + କିନ୍ତୁ. ଚ) —୧ । ବୁଝାର
Magna ଥିବା; କିମ୍ବିତ—1. Immersed; plunged;
(ମଗୁ—ଶ୍ଵର) sunken; drowned. ୨ । ଅନ୍ୟପ୍ରବିଷ୍ଟ—
2. Entered inside. * । ବିଶେର; ତନସ୍ତ—
3. Absorbed in; engrossed; exclusively
occupied with. ୪ । ଅସନ୍ତୁ—4. Addicted to.
୫ । ମଦମନ୍ତ୍ର; କିଶାରେ ଚାର; ରୋଳ (ହ. ଶ) —
5. Intoxicated; inebriated. ୬ । ଲାକ (ହ. ଶ) —
6. Swallowed up; entranced. ୭ । ପ୍ରସଳ,
କଷିତ (ହ. ଶ) —7. Delighted; overjoyed.
୮ । ତଳକୁ ଦବ ଯାଇଥିବା (ଯଥା—ମନୁନାରିକା, ମନୁ
ସ୍ତନ୍କ) [ହ. ଶ] —8 Sunken; suppressed (e.g.
nose; female breast). [ଦୁ—ଏହାଏମାତ୍ର ଅର୍ଥରେ
ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ସ୍ବର୍ଗ କ୍ଷେତ୍ର । ସଥା—ପକ୍ଷାମଗୁ, କଳମଗୁ,
ଖାନମଗୁ; ପ୍ରେମମଗୁ, ଶୋକମଗୁ ଇତ୍ୟାତ ।] ୯. ବ—ପଦର
ବିଶେଷ; ମଗୁଶିର (୨) (ଦେଖ) —**Magnagiri** (2)
(See).

ମଗୁଶିର—୧. ବ (କର୍ମଧା; ମଗୁ + ଶିର) —୧ । ସମ୍ବଦ ମଧ୍ୟରେ ବୁଝ
Magna giri ଥିବା ପଦର; ବୁଝା ପାହାଡ଼—1. Submarine
(ମଗୁପଦର—ଅନ୍ୟରୂପ) rock. ୨ । ପୌରଣିକ ମେନାକପଥ-
2. Name of a mythological mountain.
[ଦୁ—ଏ ହିମାଳୟର ସୂର୍ଯ୍ୟ । ଇନ୍ଦ୍ର ଧରତମାନଙ୍କ ପକ୍ଷତେଜ
କରିବା ସମୟରେ ମେନାକ ପଦର ସମ୍ବଦରେ ଲୁଚି ରହି
ଅସୁରମା କରିଥିବା ପୁରାଣ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।]

ମଗ—୧. ବ (ମହ, ଧାରୁ—ପୁରା କରିବା+ଅ) —୧ । (+ ଗ୍ର. ଅ)
Magha ପୁରା—1. Worship. ୨ । ସଖ—2. Happiness; pleasure. ୩ । (+ କରଣ. ଅ) ଧନ; ସଖର
(ହ. ଶ) —3. Riches. ୪ । ପୌରଣିକ ତୁଗୋଳ
ଅକ୍ଷସାରେ ମେଲାଖୁଣ୍ଡିତ କ୍ଷୀପିତରେ ଓ ଉଦେଶବାସୀ
ବ୍ୟକ୍ତିଗତ—4. Name of a mythological
island or division of the globe and its
barbarian inhabitants (Apte). * । ପୁରା
ବିଶେଷ (ହ. ଶ) —4. A kind of flower (Apte).
୫ । ଧରାକାର (ହ. ଶ) —6. Reward. ୭ାରୁପହାର—
7. A present (Apte). ୮ । ଦସମ କମ୍ପି; ମଗା—
8. The tenth lunar mansion (Apte). ଦେ
ବ—ବୁଝାନ୍ତେ ଅସୁରମା ପ୍ରଦେଶ ଓ ଉଦେଶବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି-
ଗତ—The Arakan country and the
Arakanese people. [ଦୁ—ଏମାକେ ପାହାନ୍ତର
ଶବ୍ଦାବ୍ୟାବରେ ବିଜେପଥାଗରରେ ଜଳଦସ୍ୟରୂପେ ଅତ୍ୟାବ୍ୟାବର

କରୁଥିଲେ ।] ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବୂର) ବିଶ—କୃପଣ—
Miserly.

ମସଦେଶ—ଦେ. ବି—ବ୍ରତ୍ତଦେଶୀୟ ଅସୁକାଳ ପ୍ରଦେଶ—The
Magha'desa Arakan province in Burma.

(ନେଚିଲକ ଅନ୍ୟରୂପ) ମଗେରମଳ୍ଲ କି ମଧ୍ୟକାମୁଳକୀ
ମସବା(ବାଃ)—ସ. ବ. ପୁଂ (ମହ. ଧାରୁ+କର୍ମ. ଅନ, ଅସ; ମସବଳ,
Maghabâd(bâh) ୧୩. ୧ବ) —୧. ଦେବବଳ; ଉତ୍ସବ—
(ମଘୋମା—ଶ୍ଵର) ୧. Indra; the king of Hindu gods,
ପ୍ରତିକା—୨. An owl (Apte). * ୩. ବିଷ୍ଣୁ
ନାମାନ୍ତର—୩. A name of Byâsa (Apte).

ମସବାଜିତ—ସ. ବି—ରାବଣର ପୁତ୍ର ଉତ୍ସବତ୍ର; ମେଘନାଦ [ହ. ଶ]—
Maghabâjît The valiant son of Râbâna.

ମସବାନ୍—ସ. ବ. ପୁଂ [ମସ=ସୁଖ+ବର୍ତ୍ତ; ୧୩. ୧ବ]—ଉତ୍ସବ—
Maghabân (ମସବଳ, ମଘୋମା—ଶ୍ଵର) Indra.
ମସା—ସ. ବ. ଶ୍ଵର [ମହ. ଧାରୁ+କର୍ମ. ଅ+ଆ]—ଜ୍ଞାନଶୋଭା
Maghâ ୨୭ ନିଷତ ମଧ୍ୟ ପଥବାରକାୟକୁ ଦଶମ ନିଷତ—
The 10th lunar mansion or stellar
constellation. [ଦ୍ଵ—୧ ନିଷତରେ ଶୁକକାର୍ଯ୍ୟରେ
ସାତା କର୍ମିକ, ନିଷତ ତଳେ ଟୀକା ଦେଖ, See notes
under Nakshatra) ପ୍ରାଦେ [ସମ୍ବୂର] ବ—
ମସ—The month of Magha. ପ୍ରାଦେ, ବିଶ—
ମସ ମାହସଙ୍କାୟୀ—Relating to the month of
Magha. [ଉ—ମସା ବରଷା, ମାଆପରଷା, ଏ ଦୁଇକର
ଏକା ଦଶା । ତତ ।]

ମସାଦ୍ୟୋଦଶୀ—ସ. ବି—ରାତ୍ର ମାସର ମସାନିଷତ ସୁତ୍ର କୃଷ୍ଣ
Maghâ trayodâsi ଦୟୋଦଶୀ—The 13th day of
the dark fortnight of Bhâdra if it falls
on the Maghâ asterism. [ଦ୍ଵ—୧ ତଥରେ
ମୂର୍ଖ ବା ପାସ୍ବଦ୍ଵାରା ପିତ୍ତଲେବନ୍ଦର ଉଦେଶ୍ୟରେ ଶାନ୍ତ
କରିବାରୁ ହୁଏ ।]

ମସାପଞ୍ଚମୀ ଯୋଗ—ସ. ବ [ଜ୍ଞାନଶ୍ଵର]—ପଞ୍ଚମୀ ତଥ ମସା ନିଷତର
Maghâpañchami joga ମିଳନ—The auspicious
conjunction of Maghâ asterism on the
fifth day of any lunar fortnight. [ଦ୍ଵ—
ଏଥରେ ଶାନ୍ତରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କର ଉତ୍ସବରୂପ
ଗର୍ଥରେ ପିଣ୍ଡଦାନ କଲେ ପିତ୍ତଶଶ ମୁକୁଲର କରନ୍ତି ।]

ମସା ପଢିବା—ଦେ. ବ (ଲକ୍ଷଣିକ)—ସାତାଦ ଶୁରବାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧ୍ୟ
Maghâ pardibâ ବିଦ୍ୟ ଉଛବା—(figurative) The
ମସାପଡ଼ା; ବିଧିପଡ଼ା happening of an obstacle in
the beginning of a good work.

ମସାଭା—ସ. ବିଶ (ମସା+ଦୁ ଧାରୁ+କର୍ମ. ଅ)—ମସା ନିଷତ
Maghâbhâba ଜାତ—Born at a time when
ମସାଧୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) the constellation of Maghâ was

in the ascendant. ବ—୧. ଶୁକ୍ରବର୍ଷ—
୧. Sukrachârjya, the preceptor of the
demons. , ୨. ଶୁକ୍ରମତ (ହ. ଶ)—୨. The
planet Venus.

ମଘୋମା—ସ. ବ. ଶ୍ଵର (ମସବଳ+ଶ୍ଵର ଏ)—ଉତ୍ସବ; ଶର—
Maghoni The wife of Indra.

ମଙ୍ଗ (ଧାରୁ) —ସ—୧. ଗତ କରିବା—୧. To move (Apte).
Maṅk (root) , ୨. ଭୂଷିତ କରିବା—୨. To adorn
(ମନ୍ଦକ ଧାରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) (Apte).

ମଙ୍ଗଣକ—ସ. ବ—ରତ୍ନ ବିଶେଷ—Name of a saint.
Maṅkāṇaka (ଉ—ପ୍ରବୁବେ ମଙ୍ଗଣକ ସେ
ଶ୍ରାନ୍ତରେ ବର୍ଷ, ତପସ୍ୟା କରୁଥିଲେ ଭାବେ କେତେ ଶୋଷି
ବୃଷ୍ଟିବିହି. ମହାଶୁରବତ ବନ ।)

ମଙ୍କ ନ(ଶ, ଲ)କ—ସ. ବ—୧. ମହାଶୁରବୋକ୍ତ ଭୁବନେଷ୍ଟର
Mankana (ନା, ଲା)ka ଦ୍ଵାରପାଳ ସମବିଶେଷ—୧.
Name of a demigod said to guard the
Kurukshetra battle-field. (ବ—କୁରୁ
ଶେଷରେ ମଙ୍କନକ ଦ୍ଵାରପାଳ, ଅନ୍ତର୍ମୁନ ନମର୍ଦ୍ଦୟ ଯେ ତାଙ୍କ
ପାଦଚଳ । ବୃଷ୍ଟିବିହି. ମହାଶୁରବତ ବନ ।) , ୨. ରତ୍ନ
ବିଶେଷ (ହ, ଶ)—୨. Name of a sage

ମଙ୍କଳ—ସ. ବ (ମଙ୍କ ଧାରୁ+କର୍ମ. ରଳ)—ବାବାଗ୍ନି—
Maṅkila Forest conflagration (Apte).

ମଙ୍କୁର—ସ. ବ (ମଙ୍କ ଧାରୁ+କରଣ. ଉର)—ମୁକୁର; ଦରଣ—
Maṅkura Mirror.

ମଙ୍କଣା—ସ. ବ—ଗୋଡ଼ରେ ପିନ୍ଧାନିବା ସାଙ୍ଗ—An armour of
Maṅkhanâ the legs; greaves. (Apte).

ମଙ୍କୁ—ସ. ବ. ପୁଂ—୧. ରାଜ୍ୟ—୧. A royal bard (Apte).
Maṅkha , ୨. ଏକଶ୍ରେଣୀର ଔଷଧ—୨. Medicament
of a particular class (Apte).

ମଙ୍ଗ (ଧାରୁ)—ସ—ଗମନ କରିବା—To go; to move,
Maṅg (root) [ମନ୍ତ୍ରମଧାରୁ)—ଅନ୍ୟରୂପ;

ମଙ୍ଗ—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବୂର) ବ—ତଳ୍ଳ—
Maṅg Loom.

ମଙ୍କୁତ୍ର—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବୂର) ବ (ତୁଳ. ହ. ମଂଗତା)—ରକ୍ଷଣ;
Maṅg-tri ରକ୍ଷକ; ରକ୍ଷାରୀ; ରକମାଶୁଣିଆ—Beggar.

ମଙ୍କନା—ପ୍ରାଦେ (କଳାହାଣ୍ତି) ବ (ତୁଳ ହ. ମଂଗନ୍ତ; ମଙ୍କନ୍ତ୍ୟା)
Maṅg-nâ ମାଗନ୍ତା; ରକ୍ଷଣ—Beggar,

ମଙ୍କୁ—ପ୍ରାଦେ (ବସ୍ତୁର) ବ—ମଙ୍କିପୁଲ—
Maṅg-râ The jasmine flower.

ମଙ୍କର ପାତି—ପ୍ରାଦେ (ବସ୍ତୁର) ବ—ମଥାନ ବା ମଙ୍କିଶେଣି—
Maṅg-ri pâti The top wooden plate of a
thatched house.

ମଙ୍ଗ—ସ. ବ (ସ. ମଙ୍ଗ ଧାରୁ+କର୍ମ. ଅ)—୧. ନୌକାର ମୁଣ୍ଡ;
Maṅga ନୌକାର ବଢ଼ି (ହ. ଶ)—୧. The end o-

ମେଲୁଇ— head of a boat; the prow of a boat
 ମରହି— (Apte). [ଦ୍ର—ତଙ୍ଗାର ଥାର ପାଖର ମଙ୍ଗଳ
 ଅଗମଙ୍ଗ ଓ ପଞ୍ଚଥାରର ମଙ୍ଗଳ ପଞ୍ଚମଙ୍ଗ କହନ୍ତି ।] , ।
 କାହାର ପାଖ—2. The side of a ship (Apte).
 ସମ୍ମତି, ରାଜି ଦେ. ବ—ମଙ୍ଗଳିବା; ସ୍ଵାକାର; ସମ୍ମତ—Consent;
 ଯାଜୀ agreeing to a thing. ବଣ—ସ୍ଵିଭବ—
 (ଅମଙ୍ଗ—ଅଳ୍ପରୂପ) Agreeable; consenting;
 ସମ୍ମତ; ରାଜି ଯାଜୀ agreeing.
 ମଙ୍ଗତ୍-ଜ(ଜା)ନ—ବେଳେ. ବ (ପା.ମଙ୍ଗତ—ସେ ମଙ୍ଗେ ବା ଏଇ ହୁଏ
 Maṅgat ja(jā)n + ଜାନ—ଧ୍ୟାନେବ)—ନର୍ତ୍ତକୀ; ଦେଖା—
 [ମଙ୍ଗନ୍ ଜ(ଜା)ନ —ଅଳ୍ପରୂପ] A female dancer;dancing
 girl, who has accepted the
 profession of dancing out of her free
 will; prostitute.
 ମଙ୍ଗ ଧର—ଦେ. ବ—୧। ନୌକାର ପଛ ଜଙ୍ଗରେ ଲାଗିଥିବା ନୌକାର
 Maṅga dharā ଗଢ଼ର ଦିଗନ୍ତଯାମକ ଅନ୍ତଳ—1. The
 ହାଇଲ ହେଲ ରୂପାଳା, ପତଘାର ତଙ୍ଗା ଗଡ଼ା ହେଲ ବେଳେ ତଙ୍ଗାର ପଛ ପାଖରେ
 ହାଲଧରା; ହାଶୀ କବିଜାହାର ସଲଗୁ କରସାଇ ଥାଏ । ମଙ୍ଗଧର ମଧ୍ୟ
 ପତ ଆରିଆ ତଙ୍ଗାର ପଛପାଖରେ ଲାଗିଥାଏ । ମଙ୍ଗଧର ତଙ୍ଗାର ପଛ
 ଜଙ୍ଗରେ ଦଉଡ଼ା ହାସ ହୁନା ହୋଇଥାଏ ।] ଗାମଙ୍ଗାଥଳ;
 ଯେଉଁ ନାବକ ନୌକାର ପଛ ମଙ୍ଗରେ ଲାଗିଥିବା ଅନ୍ତଳରୁ
 ଧର ନୌକାର ଗଢ଼ର ନିଯୁକ୍ତି କରେ—2. Helms-
 man. ୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଗୁଲକ—(figurative)
 Leader.
 ମଙ୍ଗ ଧରିବା—ଦେ. କି—ତଙ୍ଗାର ପଛ ମଙ୍ଗର ଅନ୍ତଳରୁ ଧର ତଙ୍ଗାର
 Maṅga dharibā ଗଢ଼ର ନିଯୁକ୍ତି କରିବା—To steer
 ହାଲଧରା ପତଘାର ଧରନା at the helm.
 ମଙ୍ଗନ—ଦେ. ବ—(ସ. ମଙ୍ଗଳ)—୧। ବିବାହର ପୂର୍ବ ଦିବସ; ମଙ୍ଗଳ-
 Maṅgana ହୃଦୟ—1. The day previous to a
 ମଙ୍ଗଳକତ୍ତ୍ୟ ଅଧିବାସ ମହିଳକ୍ଷତ୍ରୟ marriage. (ଭ—ଥିଲ
 ନନ୍ଦନ ବାଲ ବାହା, ବିଷ ବରୁଆଛି କନିଆର ମାଆ । ତା ।
 ୨। ବିବାହର ପୂର୍ବ ଦିବସରେ ବର ଓ କନ୍ଦ୍ର ଯେଉଁ
 ମଙ୍ଗଳ କର୍ମ କରନ୍ତି । 2. The ceremonies per-
 formed on the eve of a marriage.

ମଙ୍ଗଳ ଓତା—ଦେ. ବ—ବିବାହର ପୂର୍ବ ଦିବସରେ ବର ଓ କନ୍ଦ୍ର
 Maṅgana otā ଯେଉଁ ନୂଆ ଲୁଗା ପିଲାନ୍ତି—New cloths
 put on by the bride and the bridegroom on the day previous to the marriage [ଦ୍ର—
 କନ୍ଦ୍ରାର ଲୁଗାରୁ ମଙ୍ଗଳ ଶାତି ଓ ବରର ଲୁଗାରୁ ମଙ୍ଗଳ-
 ପାଖ କହନ୍ତି ।]

ମଙ୍ଗର—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲପୁର ଓ ବସ୍ତର) ବ—(ସ. ମଙ୍ଗର)—କୁମୁର ..
 Maṅgar Alligator

ମଙ୍ଗରଜ—ଦେ. ବ—୧। କେବେଳ ସଜାଳ ଦରସତ ଉପାୟବିଧେସ—
 Maṅgarāj 1. A family title of kings. ୨ ।

ଶକ୍ତିପୁରୁଷ ବିଶ୍ୱାସ ବିଧେସ—2. A family title of
 Kshatriyas.

ମଙ୍ଗରକ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶର) ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ହୃଦୟ ବା ବୁଝା
 Maṅgarājji ରକ—A kind of fried rice.

ମଙ୍ଗଳ—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲପୁର) ବ—ମଙ୍ଗଳ (ଦେଖ)
 Maṅgal Mangala (See)

ମଙ୍ଗଳ—ସ. ବ—(ମନ୍ତ୍ର ଧାରୁ=ଧିବା+କର୍ମ. ଥଳ) —୧। ଶୁଭ;
 Maṅgala କଲ୍ୟାଣ; ଶେଷ—1. Welfare; bliss; auspiciousness. ୨ । ସୌଭାଗ୍ୟ—2. Prosperity.
 * । (ପାଇଁ ଥଳ) ବୁଜପ୍ରତି—3. The planet
 Mars. ୩ । ମଙ୍ଗଳବାର—4. Tuesday. * ।
 ମହାଦେବ; ମହେଶ୍ୱର; ଶିବ—5. Śiba, ୨ । ଦେବ-
 ଦିବ୍ର ସୁଦ୍ଧି—6, Hymns to the Gods. ବଣ—
 ଶୁଭରତ—Auspicious; lucky. ଦେ. ବ—୧।
 ମଙ୍ଗଳାତରଣ; ସୁରାଦି ପାଠ ପୁରୁଷ ବୋଲିଯିବା ମଙ୍ଗଳ
 ସୁରକ୍ଷାତ ବାକ,—1. Benedictory sentences
 uttered before beginning to read or recite
 a religious discourse. [ଭ—ଏମନ୍ତ ରକ୍ଷିମାନଙ୍କ
 ମୃଦୁ ଶରୀର, ମଙ୍ଗଳ ଅନମ୍ବୁଲେ ଲୋମହରଣଣି । ବୃଷ୍ଟିଦ
 ମହାଭାରତ ଅବ ।] ୨ । ମଙ୍ଗଳ ବାକ୍ୟ; ଶୁଭ ବାକ୍ୟ—
 2. Benedictory utterance. (ଭ—ଅନ୍ତର
 ଦେଇ ସୁତ ଶିବେ, ମଙ୍ଗଳ କଲେ ଦୃଢ଼ ସରେ । ଜଗନ୍ନାଥ
 ଭାଗବତ ।) ୩ । ଶୁଭ ବାଦ୍ୟବିଶେଷ—3. Music
 played on auspicious occasions. (ଭ—
 ମଦନ ଭଜନ୍ୟ ମଙ୍ଗଳ, ବାଦ୍ୟ ମୋ ନୁସୁର ସୁଗଳ । ଜଗନ୍ନାଥ
 ଭାଗବତ ।)

ମଙ୍ଗଳ ଥଳତ—ଦେ. ବ—(ସ. ମଙ୍ଗଳ ଓ ଥଳିତ) —ପ୍ରତିଦିନ
 Maṅgala ṣlati ସକାଳେ ଦେବ କିପ୍ରଦମାନଙ୍କର କିନ୍ତୁ ତ୍ୟାଗ
 ମନ୍ତ୍ର ଆରତୀ ସୁରକ୍ଷା ସକ୍ଷମେ କରସିବା ଅରତି ବା ସାଧାଦ
 ମହିଳ ଆରତୀ ପ୍ରଦର୍ଶନ ହାସ ପୂଜା—The ceremony of
 waving lights as the first thing done in
 the morning before idols. (ଭ—ମାଲାଗଳ
 ଧାରେ ପ୍ରତ୍ୟୁଷେ ମଙ୍ଗଳ-ଥଳତ ଦର୍ଶନ ପାଇଁ । ରଧାନାଥ,
 ପାଦାଳ ।)

ମଙ୍ଗଳ କର—ସ. ବ—(ମଙ୍ଗଳ + କୁ ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ତୁ. ଥ) —ଶୁଭକର -
 Maṅgala kara Beneficial; auspicious; blissful.
 (ମଙ୍ଗଳକନବ—ଅଳ୍ପରୂପ)

ମଙ୍ଗଳ କର୍ମ—ସ. ବ—ବିବାହାଦ ଶୁଭ କର୍ମ—Festive occasions;
 Maṅgala karma auspicious or happy family-
 rites. [ଦ୍ର—ବୁଦ୍ଧ, ବିବାହ, କର୍ମବେଧ, ଶୁଭ ପ୍ରଦର୍ଶନ,
 ଯଜ୍ଞ ଅବ ମଙ୍ଗଳ କର୍ମର ଅନୁରତ ।]

ମଙ୍ଗଳ କାମକା—ସ. ବ—କୁଶଳ ପ୍ରାର୍ଥନା; ହିତାକାମା—
 Maṅgala kāmanā Wishes for one's welfare,

ମଙ୍ଗଳ କାମୀ—ସ. ବି. ସୁ— ହୃଦାକାଂଶୀ; କଲ୍ୟାଣପ୍ରାର୍ଥୀ—

Mangala kāmī Wishing one's welfare.

(ମଙ୍ଗଳ କାମି—ସ୍ତ୍ରୀ)

ମଙ୍ଗଳ କୁମ୍ବ—ସ. ବି— ବୃତ୍ତ ବିବାହାଦ ଶୁଭକୃଷ୍ଣାନ ଉପଲବ୍ଧରେ ବେଦିରେ

Mangala kumbha ବା ଶୁଭର ହୃଦ ଦେଶରେ ସ୍ଵାପ୍ନିତ ଜଳ-

ପୂର୍ଣ୍ଣ କଳଶ; ପୂର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ବ—A jar full of water kept on the altar or at the door on ceremonial and festive occasions.

(ମଙ୍ଗଳ କଳଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମଙ୍ଗଳ କୃତ୍ୟ—ସ. ବି— (ମଙ୍ଗଳ + କୃତ୍ୟ = କର୍ମ) ବିବାହ—

Mangala kṛutya Marriage. ଦେ. ବି. ମଙ୍ଗଳ—
(ଦେଖ)—Mangala (See).

ମଙ୍ଗଳ ଗାନ—ସ. ବି— ଶୁଭକୃଷ୍ଣାନ ଉପଲବ୍ଧରେ ଗାନ କରାଯିବା

Mangala gāna ସଂଗୀତ—Songs sung on auspicious occasions.

(ମଙ୍ଗଳ ଗାୟନ, ମଙ୍ଗଳ ଗୀତ, ମଙ୍ଗଳ ଗୀତିକା, ମଙ୍ଗଳ ଗୀତ,
ମଙ୍ଗଳ ସଂଗୀତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମଙ୍ଗଳ ଘଟ—ସ. ବି— ଯେଉଁ କଳପୂର୍ଣ୍ଣ କଳଶକୁ ଦେଖାଯୁକ୍ତ ଉପଲବ୍ଧରେ

Mangala ghāṭa ସ୍ଵାପ୍ନିତ କରିବାକୁ ଦେଖାଯୁକ୍ତ କଳନା କରି

(ମଙ୍ଗଳ କଳଶ— ଅନ୍ୟରୂପ) ପୂର୍ଣ୍ଣକୁ କରିଯାଏ—A jar filled

up with water and worshipped in lieu of Goddess Durgā.

ମଙ୍ଗଳ ଚଣ୍ଡିକା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଉତ୍ସବଜୀ; ଦୂର୍ଗ—1. Durgā.

Mangala chandikā ୨ । ଅଞ୍ଚଳୀସିରିଯର୍ ମଙ୍ଗଳବାରରେ

(ମଙ୍ଗଳଚଣ୍ଡିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଯେଉଁ ତଣ୍ଡକୁ ବା
ଦୂର୍ଗବିଜ୍ଞାନୀ ପୂର୍ଣ୍ଣକୁ କରିଛି—2. Goddess Durgā

worshipped by females on Tuesdays.

[ଦ୍ର—ଏ ହିଁ ରୂପା, ରକ୍ତପୁରୁଷିକା, ଗୌରକଣ୍ଠ ଦେଖା
ଅଟନ୍ତି । ଧରୀ ସରଦାଗରକ ସୀ ପ୍ରଥମେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
ଏ ପୂର୍ଣ୍ଣା ତଳାରୁଥିବା ବିଷୟ ପ୍ରତି କଥାରେ ଉଦ୍ଦେଶ
ହୋଇଥିଲା ।]

ମଙ୍ଗଳ ଚିନ୍ତା—ସ. ବି— ମଙ୍ଗଳ କାମନା; କଲ୍ୟାଣ ଚିନ୍ତା; ଶୁଭକାମନା—

Mangala chintā Thoughts for one's welfare;

(ମଙ୍ଗଳଚିନ୍ତା—ପା. ବିଶ) good-wishes.

ମଙ୍ଗଳନା(ନ)—ଦେ. ବି—(ସ. ମଙ୍ଗଳ)—ମଙ୍ଗଳ କିବା; ମଙ୍ଗଳାଚରଣ;

Mangalana(na) • ବିବାହ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅତ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ହୃଦ

ଅଧିବାସ ଅକୃଷ୍ଣିତ ଦେବାର୍ଥକା ଓ ହାତୀମଙ୍ଗଳ ଅତି—

ଅଧିବାସ A propitiatory ceremony performed by females consisting of invoking the blessings of the village Goddess on festive occasions and consecrating earthen cooking pots for those occasions.

୨ । ଅଧିବାସ; ପୂର୍ଣ୍ଣାଧିବାସ—2. Consecration.

ମଙ୍ଗଳ ଦର୍ଶନ—ସ. ବି— ଶୁଭସୂଚକ ବସ୍ତୁର ଦର୍ଶନ; ଶୁଭଶୂଚନ—

Mangala darsana Seeing or meeting with an

(ମଙ୍ଗଳଦର୍ଶନ—ସ୍ତ୍ରୀ) auspicious thing. ବିଶ. ସୁ—
ସାହାରୁ ଦେଖିଲେ ଶୁଭ ମଙ୍ଗଳ ଦର୍ଶନର ସ୍ଵତତ୍ତ୍ଵ ହୁଏ—
Auspicious; whose sight indicates the happening of a happy event.
[ଦ୍ର—ବାଅଁ ବିଲୁଆ, ପୂର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ବ, ବଦରବଦଳା ପାନୀଆକ
ମଙ୍ଗଳ ଦର୍ଶନ ଅଟନ୍ତି—]

ମଙ୍ଗଳ ଦାୟୀକ—ସ. ବିଶ—୧ । ହୃତକର—1. Beneficial,

Mangala dāyaka କଲ୍ୟାଣପ୍ରଦ—2. Bringing

(ମଙ୍ଗଳନଦାନ, ମଙ୍ଗଳପ୍ରଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)
about bliss.
(ମଙ୍ଗଳଦାୟିକ, ମଙ୍ଗଳପ୍ରଦ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ମଙ୍ଗଳ ପାକ—ଦେ. ବି—୧ । ବିବାହାଦ ମଙ୍ଗଳକୃତ୍ୟର ପୂର୍ବ ଦିନ

Mangala pāka ଶକ୍ତିବା ପାଇଁ କରାଯିବା ନୂଆ ହାଣ୍ଟି—

(ମଙ୍ଗଳ ପାଗ, ମଙ୍ଗଳ ଭୋଜନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. The new set

ମଙ୍ଗଳପାକ of Earthen pots for a festive occasion.

ମଙ୍ଗଳ ପାକ ୨ । ବରର କୁଟୁମ୍ବ ଓ ବକ୍ତ୍ଵ ମାନଙ୍କୁ ବିବାହାଦର ପୂର୍ବ

ଦିନ ଦିଅଯିବା ଅବ ଭୋଜନ—2. A feast of cooked

food given to the kindreds and relatives
of the bridegroom on the eve of marriage,
generally in the night previous to the
day of marriage. [ଦ୍ର—ମଙ୍ଗଳ ଭୋଜନ ସାର
ବର ଓ ବରଯାତ୍ରିମାନେ କଲ୍ୟାଣ ପରବର୍ତ୍ତ ଯାତ୍ରା କରନ୍ତି ।]

ମଙ୍ଗଳ ପାଠକ—ସ. ବି. ସୁ—୧ । ସୁତିପାଠକ; ଭାଷି—1. A bard;

Mangala pāthaka a panegyrist.

(ମଙ୍ଗଳପାଠକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମଙ୍ଗଳ ପୁର—ଦେ. ବି—୧ । ପୁରାଜିତାର ପରିଚିତ ନିକଟସ୍ଥ ଗୋଟିଏ

Mangala pura ବଡ଼ ପ୍ରାମ—1. Name of a

populous village in the district of Puri

[ଦ୍ର—ଏଠାରେ ହାଟ ବସେ ଓ ଏହା ଅନେକ କେଳାକ
ବାସସ୍ଥାନ ।] ୨ । ବାଲେଶ୍ୱର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ପ୍ରାମ

—2. Name of a village in Balasore

district. [ଦ୍ର—ଏହା ମୁଖ୍ୟ ପଥର ବାସନ ନିମନ୍ତେ
ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।]

ମଙ୍ଗଳ ବାଦ୍ୟ—ସ. ବି— ଶୁଭକୃଷ୍ଣାନ ଉପଲବ୍ଧରେ ବଜାରୀବା ବାଦ୍ୟ—

Mangala bādya Music played on festive

occasions. [ଦ୍ର—ଏହିପର ମଙ୍ଗଳ ଶର୍ଷ; ମଙ୍ଗଳ
ମନ୍ତ୍ରଶ ଅବ ଶର୍ଷ ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଯାଏ ।]

ମଙ୍ଗଳ ବାର—ସ. ବି— କୁତ୍ତବାର; ସୋମବାରର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଦିନ—

Mangala bāra Tuesday. ଦେ. ବି—ମଙ୍ଗଳ-

(ମଙ୍ଗଳବାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ବାରରେ କରାଯିବା ବ୍ୟବହାର—

A ritual performed on Tuesday. (ଉ—
ମାସି ମଙ୍ଗଳ ବାର ଶୁଭ, ଏବେହେ କଲେ ନନନାସ୍ତି ।

ତୁପରି ପ୍ରେମପାତ୍ର ।)

ମଙ୍ଗଳ ମୟ—ସ. ବିଶ (ମଙ୍ଗଳ + ପ୍ରାର୍ଥ୍ୟାର୍ଥୀ ମୟ)—୧ । ସୁଅପୂର୍ଣ୍ଣ

Mangala maya —1. Blissful. ୨ । କଲ୍ୟାଣ-

(ମଙ୍ଗଳମୟୀ—ସ)   କର—2. Felicitous.   ବ. ସ—
ଦଶବାହ; ଦେଵ—God; the All Good.

ମଙ୍ଗଳ(ଲା)ସାହା—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ିଜାତ) ବ—ଆଖି ନମାସରେ ଉଚିତ
· Mangala(jātrā) ଜାଗୟା ଶ୍ରୀମାନେ ଯେଉଁ ଯାତ୍ରା କରନ୍ତି—

The jātrā performed by low caste
women in the month of Āświna. [ଦୁ—
ତେଣୁ ବଳେ ଟୀବା ଦେଖେ ।]

ମଙ୍ଗଳ ସମାରୂହ—ସ. ବ—୧ । ସୁଷମାରୂହ—1. Good news.
Mangala samāchāra , । ଶୁଭ ସବାଦ—2. Happy
news.   ଦେ. ବ (ପାଦ୍ମିକ ସ୍ତର)—ବାଇବଳ୍—

The Gospel.

ମଙ୍ଗଳ ସମ୍ପଦିଧାକ—ସ. ବ—ବରଣ ଡାଲୁରେ ଦେୟ ମାଙ୍ଗଳ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟବାନ
Mangala sambidhāna —Articles arranged
in a tray ready for ceremonial invit-
ation on festive occasions.

ମଙ୍ଗଳ ସୂଚକ—ସ. ବିଶ—ଯାଦା ଭାବ ଶୁଭର ସୂଚନା କରେ—
Mangala sūchaka   Auspicious; indicating
future bliss.

ମଙ୍ଗଳ ସ୍ତ୍ରୀ—ସ. ବ—ବିବାହ ବେଦରେ ବରକନ୍ୟାଙ୍କ ହାତରେ ଦୁଃ
Mangala sūtra   ବରକୋଳିଷ୍ଟ ଓ ଅରୁଆରୁଳ ସହିତ
(ମଙ୍ଗଳପ୍ରତିଷ୍ଠା—ଅନ୍ୟରୂପ)   ବକାରିବା ହଳଦିଅ ସୂତ୍ର—An
auspicious string worn in the arm by
the bride and the bridegroom on the
occasion of marriage.

ମଙ୍ଗଳ ହାଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—ବିବାହ ବା ବ୍ରତାଙ୍କ ଉପଲକ୍ଷେ ପାକ କରିବା
Mangala hāndi   ପାଇଁ ଅନ୍ତରୁଳ କର୍ମିବା ପ୍ରଥମ ପାଗହାଣ୍ଡି
ଅଧିବାସେର ହାଣ୍ଡି —The set of cooking pots
ଅଧିଵାସକୀ ହାଣ୍ଡି   first used in cooking the food
on family-ceremonies.

ମଙ୍ଗଳ ସ୍ନାନ—ସ. ବ—୧ । ଶୁଭକୁଣ୍ଠାନ ଉପଲକ୍ଷେ କୃତ ମହପୂର ସନ
Mangala snāna —1. A holy ceremonial bath
taken on festive occasions. , । କୋଇଲ
ରୁଦ୍ଧ; ବିବାହ ଦିନ ପ୍ରତ୍ୟେଷରେ କକ୍ଷୀର ସନ—2. The
ceremonial bath taken by a bride early
in the morning of the day of marriage.

ମଙ୍ଗଳ—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ମଙ୍ଗଳ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଅ)—୧ । ଉଗବତ; ପାଦମ୍ଭ;
Mangala ଦୂର୍ଗ—1. Durgā. , । ପତକୁତା ସ୍ତ୍ରୀ—2.
A chaste lady; a lady devoted to her
husband. * । ଶୁଦ୍ଧ ଦୂର୍ଗ; ଧଳା ଦୂର୍ଗ—3. The
bleached creeping grass * । ଦୂର୍ଗା; ଧଳା—4. Turmeric. * । ଦୂର୍ଗା; ନାଳ ଦୂର୍ଗ—5. The
blue Dooba grass. ଦେ. ବ—୧ । ପୁଣ୍ୟ କିଞ୍ଚ
କାକିପୁଣ୍ୟା ଦୂର୍ଗ ତାରୁଣୀ—1. Name of the
image of Goddess Durgā in Kākātapur
(District Puri.)

, । ପତ୍ରେର ତାରୁଣୀ; ବାଟ ମଙ୍ଗଳ—2. A popular
lal Goddess worshipped by village
females in a hole dug in cross-ways of
a village road. [ଦୁ—ଏହାକୁ ଗ୍ରାମରାୟିଲେ କ-
ମାନେ ଶ୍ରୀମର ହୋଇବ ପାଶ୍ରେ ମାତ ଖୋଲ ପଥ
ଇବାକ ରୋଗ ଦେଇ ପୂଜା କରନ୍ତି ଓ ସେ ଦିନ ରାତରେ
ଦର ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଶିଳୟାଅକୁ ଏହି ପତ୍ରେର ବା
ମଙ୍ଗଳ ତାରୁଣୀ ରୂପେ କନ୍ଦୁଳା କରି ତାଙ୍କ ତିକଟରେ
ଗଲା ଅଟକାଳ ଅଛି ରୋଗ କରନ୍ତି ।] ୩ । ମାଟ ବିଶ
ଅଧିବାସେର ମଙ୍ଗଳ ରକ୍ଷଣା କରିବା ପାଇଁ ସଙ୍ଗରେ ଘେନ ବୁଲିବ,
ସରସତ ତାରୁଣୀଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ—3. The image of
Saraswati carried by village peda-
gogues while going a begging. ଆ କବାହର
ଏତେ ଦିନ ସଂଖ୍ୟା—4. So many days from
the day of marriage [ଦୁ—ଏହି ଶତ
ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶତ ସହିତ ମିଳିବ ହୋଇ ଦ୍ୟବହୁତ ହୁଏ ।
ଯଥା—ଦିନ ମଙ୍ଗଳା, ପାଇଁ ମଙ୍ଗଳା, ରୁଥ ମଙ୍ଗଳା, ସାତ
ମଙ୍ଗଳା, ଥାତ ମଙ୍ଗଳା, ଦଶ ମଙ୍ଗଳା । ବିଶ—ମଙ୍ଗଳୀ(ଦେଖ)
Mangulā (See) ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ିଜାତ) ବ—ଶୁଦ୍ଧ,
ପାଣ ଓ ଶୈଳ ଅନ୍ୟ ଶୈଳ ଜାତିମାନଙ୍କ ଗ୍ରାମରେ ପୂଜା
ପାରୁଥିବା ଗ୍ରାମ ଦେବତା—A village Goddess
worshipped by Sūdras and low caste
people, such as Pāñcas and others.

[ଦୁ—ଆଖି ନ ମାସରେ ମଙ୍ଗଳା କାତ ହୁଏ ଓ ଚେତ ଏବଂ
ଆଖି ନ ମାସରେ ମଙ୍ଗଳ ବାର ଦିନ ଏହାକୁ ପାଞ୍ଚରେ
ରୋଗ ଦିଅସାଏ ଓ ମାତଙ୍କ ହୁଏ ।]

ମଙ୍ଗଳାକର—ସ. ବିଶ (ପଣ୍ଡି ତତ୍ତ୍ଵ; ମଙ୍ଗଳ + ଅକର)—ମଙ୍ଗଳମୟ;

Mangalākara   କଲ୍ୟାଣମୟ—Full of bliss.

ମଙ୍ଗଳାଧାର } ଅନ୍ୟରୂପ   ବ—ମଙ୍ଗଳର ତତ୍ତ୍ଵ—
ମଙ୍ଗଳାଳୟ }   Source of all bliss.

ମଙ୍ଗଳାକାଞ୍ଚ୍ଛ—ସ. ବ. (ପଣ୍ଡି ତତ୍ତ୍ଵ; ମଙ୍ଗଳ + ଅକାଞ୍ଚ୍ଛ)—
Mangalākāṅkṣha   ମଙ୍ଗଳ କାମଳା (ଦେଖ)
Mangala kāmanḍ (See)

ମଙ୍ଗଳାକାଞ୍ଚ୍ଛ—ସ. ବି. ଶୁଦ୍ଧ—ମଙ୍ଗଳକାମୀ (ଦେଖ)

Mangalākāṅkṣhi   Mangala kāmī (See)
(ମଙ୍ଗଳାକାଞ୍ଚ୍ଛ—ଶ୍ରୀ—ଶ୍ରୀ)

ମଙ୍ଗଳା ଖଣ୍ଡ—ପ୍ରାଦେ (ପାତ୍ରପୂର) ବ—ତାରୁଣ ଦରେ ମଙ୍ଗଳାକୁ ପୂଜା
Mangala khunṭa   କରିବ ପାଇଁ ଶ୍ରୀମତୀ ଖଣ୍ଡ—
ମଙ୍ଗଳାଖୁଣ୍ଡ ମଙ୍ଗଳାଖୁଣ୍ଡ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପାତ୍ରପୂର ଦରେ ମଙ୍ଗଳାକୁ ପୂଜା
କରିବ ପାଇଁ ଶ୍ରୀମତୀ ଖଣ୍ଡ—
Mangala khunṭa

ମଙ୍ଗଳା ଘର—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ିଜାତ) ବ—ଶୁଦ୍ଧମାନଙ୍କର ଗ୍ରାମଦେବତାମନ୍ଦିର--
Mangala ghar   The temple of the village
Deities of Sūdra villages.

ମଙ୍ଗଳାକ ପଟ୍ଟା—ସ. ବ—୧ । କାକଟପୁରର ମଙ୍ଗଳା ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ
Mangala^ānka ghaṭa(nṭa) ନିକଟରେ ପୁଲା ହୋଇଥିବା ହୃଦୀ
(ମଙ୍ଗଳାଙ୍କ ପୁଲ—ଅନ୍ତରୂପ) ଜଳଦୟ—A small water-jar
representing the Goddess Mangala which the sebakas carry from village to village, [ଦ୍ୱ—ଏହି ସଷ୍ଟକ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ସେବକମାନେ
ପୁଲ ବିବୁଦ୍ଧିତ କରି ମଧ୍ୟରେ ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ବୁଝନ୍ତି]]
। ମଙ୍ଗଳା ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପ୍ରତିମ୍ଭି—2. An image
of Mangala carried by the Sebakas from village to village for begging purposes, [ଦ୍ୱ—ଏହାକୁ ସେବକମାନେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ
ଶୈତି ବିମାନରେ ରଖି, ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ବୁଲଇ ସଞ୍ଚ
ବିକାର ଶୀଳେକମାନଙ୍କଠାରୁ ଗୁଡ଼ିକ, ଦଳପା, ଦୂବ,
ଦିନ୍ଦୁର ଅଛି ସମ୍ଭବ କରନ୍ତି]]

ମଙ୍ଗଳାତରଣ—ସ. ବ—(ଗୁଣୀ ତତ୍ତ୍ଵ; ମଙ୍ଗଳ + ଅତରଣ) ୧ । କୌଣସି
Mangala^ācharana ଶୁଭକର୍ମର ଅନୁଷ୍ଠାନ ଅରମ୍ଭରେ
କରସିବା ମଙ୍ଗଳପ୍ରଦ ଦର୍ଶି—1.
Propitiatory ceremony; auspicious ceremony performed at the beginning of a festive occasion; auspicious preliminary observances.
। କର୍ମିରମ୍ଭରେ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ମୂଳ ପାଠ—2. Preliminary prayer in the beginning. ୩ ।
କାବ୍ୟାଦିର ନାନୀ ଶ୍ଲୋକ ବା ଦେବତାଙ୍କ ବନ୍ଦନା—
3. The opening lines of a poem invoking a Deity for a blessing.

ମଙ୍ଗଳାରୁ—ସ. ବ—୧ । ମଙ୍ଗଳାତରଣ (ଦେଖ) —1. Mangala^ā
Mangalāchāra charana (See) ୨ । ଶୁଭର ବିଧ—
2. Auspicious usage or custom. ୩ ।
ଶୁଭନୁଷ୍ଠାନ—3. An auspicious occasion. ୪ ।
ଶୁଭ ପ୍ରଦ ବିଧ ନିୟମାଦିର ଅନୁଷ୍ଠାନ—4. Observance of propitious ceremonies.

ମଙ୍ଗଳାମଙ୍ଗଳ—ସ. ବ—(ବିପସ୍ତାଚାର୍ ସହତର ଶବ୍ଦ) —ଭଲ ମନ;
Mangalāmangala ଶୁଭର; ଶୁଭ ଓ ଅଶୁଭ—Prosperity and diversity; bliss and misfortune.

ମଙ୍ଗଳାରୋପଣ—ସ. ବ—ବିବାହ ବା ବୃତ୍ତ କର୍ମର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ କର୍ମ ଯାହା
Mangalāropana ହୋଇ ସାରିବା ପରେ ଅଶୀଘ୍ର ଦିନରେ
(ମଙ୍ଗଳାରୋପଣ—ଦେଖି ରୂପ) ମଧ୍ୟ ବିବାହ ବା ବୃତ୍ତ ଅଛି
କର୍ମ ବନ୍ଦ କ୍ରେ ନାହିଁ—The preliminary religious ritual in a marriage, or thread ceremony, which being performed, the ceremonies are not stopped on account of any social impurity.

ମଙ୍ଗଳାଷ୍ଟକ—ସ. ବ—ବିବାହ ବୃତ୍ତ ଶୁଭ ଯାତ୍ରାଦି ଅନୁଷ୍ଠାନରେ
Mangala^āṣṭaka ମଙ୍ଗଳାତରଣ ରୂପ ବୋଲ୍ସିବା ଅଠଗୋଟି
ଶ୍ଲୋକ—A collection of 8 'Slokas' recited on propitious or festive occasions.
ମଙ୍ଗଳୋତସବ—ସ. ବ—ଶୁଭ ପଦ; ଶୁଭନୁଷ୍ଠାନ—Auspicious or
Mangalotsaba festive occasions. [ଦ୍ୱ—ବିବାହ,
ବୃତ୍ତ, ସଞ୍ଜ, କର୍ଣ୍ଣିକେଖ ଓ ଆଶୀର୍ବାଦ ଘର ପ୍ରତିକର୍ମ
ମଙ୍ଗଳୋତସବ କୁହାଯାଏ]]

ମଙ୍ଗଳ୍ୟ—ସ. ବିଶ—(ମଙ୍ଗଳ + ହିତାର୍ଥ, ସାହିତ୍ୟ) —୧ । ମଙ୍ଗଳଜନକ;
Mangalya ଶୁଭଜନକ—1. Auspicious; propitious.
(ମଙ୍ଗଳଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) , । ସୁଖକର; ସୁଖଦାୟକ—2. Producing
happiness. * । ସୁନ୍ଦର—3. Beautiful. ୬—
୧ । ଚନ୍ଦନ—1. Sandal. ୭ । ଦୁର୍ବଳ—2. Curd.
* । ସବସ୍ତ୍ରୀ—3. Gold. ୪ । ବିଲ ବୃକ୍ଷ—4. The
Bel tree. * । ଅଶ୍ଵତ୍ତା ବୃକ୍ଷ—5. The holy fig
tree. ୨ । ସିନ୍ଧୁର—6. Vermilion. ୭ ।
କଇଥ ଗଛ—7. Wood apple (tree). ୮ । ପାଇତ୍ରା—
9. Raw or green cocoanut. [ଦ୍ୱ—ଶୁଭନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କରେ ପୂଜାଦିରେ କ୍ୟାରହୁତ ନାନା ପଦାର୍ଥ ଯଥା-
ପୁଣୀକୁମୁ, ଦୂବ, ବରକୋଳ ପଢ଼, ଦଳପା, ଚନ୍ଦନ, ଦହ,
ନଢିଆ, ପଇଡ଼, ଗୁଆ, ଆମତାଳ ଇତ୍ୟାଦି ଶୁଭସୁଦ୍ଧକ ବୋଲ
କ୍ୟାରହୁତ ହୁଏ । ସେମାନେ ସଥାନମେ 'ମଙ୍ଗଳ୍ୟ' ଓ 'ମଙ୍ଗଳ୍ୟ'
ବୋଲି ଅରହିବା]]

ମଙ୍ଗଳ୍ୟ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ମଙ୍ଗଳ୍ୟ+ଅ) —୧ । ଦୂର୍ଗ; ଭଗବତ;
Mangalya^ā पାବତୀ—1. Goddess Durgā. ୨ । ଦୂର୍ଗା,
ଦୂ—2. The Dooba grass. ୩ । ଗୋରୋତନା
3. A yellow pigment obtained from the carcass of a cow. ୪ । ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧ; ଦଳପା—
4. Turmeric. * । ଶର୍ପପୁଣ୍ଡ; ସତ୍ରୁ—5. Dill-seed. ୬ । ଅଶ୍ଵତ୍ତା ବିଶେଷ—6. Fragrant aloes-
wood. ୭ । ମସି; ସାଇ; କାଳ—7. Ink. ୮ ।
ରୁଦ୍ଧ ନାମକ ଭିକ୍ଷା—8. Name of a rare medicinal herb. ୯ । ବର (ଦୁରେବୁନ୍ଦ୍ର ଦୁର୍ବୁନ୍ଦ୍ର)—
9. Sweet flag root.

ମଙ୍ଗଳ୍ୟାମୁରୁ—ସ. ବ—କେଦାରଖଣ୍ଡରେ ଉତ୍ତର ଅଶୁଭ ବିଶେଷ—
Mangalyaguru An excellent species of aloes-wood growing in Kedārakhaṇḍa, [ଦ୍ୱ—
ଏହା ସୁଗର ଓ ଶାକର ଏବଂ ସେବେବେଳେ ଯେଉଁ ଦୁର୍ବୁନ୍ଦ୍ର
ସଙ୍ଗେ ମିଶିବ ହୁଏ ସେବେବେଳେ ତାହାର ଶୁଣି ପ୍ରକଳଣ
କରେ]]

ମଙ୍ଗା—ଦେ. ବ—୧ । ମଙ୍ଗାମଙ୍ଗି (ଦେଖ) —Mangā mangi
Mangā (See) ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ିଲାତ) — ବ—୧ । ବନ୍ଦ

କୁଳ ବିଶେଷ—1. Name of a wild tree. [ଡ—
ଏହି ଗଢ଼ ଖାତ ଉଚ୍ଛବ ହୁଏ । ଏଥିର ତାଙ୍କୁ ବାଢ଼
ହୁଏ । ଏହା ସଲାଗରେ ଦୟା ପର ବଢ଼େ; କେଳା ଦିଏ
ନାହିଁ ।] , । କଞ୍ଚୁ ଶିକାର ପାଇଁ କରା ଯାଉଥିବା ରାତ୍ରି ବା
ମାତା—2. A machan; a platform raised
in the forest for hunters.

ମଙ୍ଗା(ଙେ)ରବା—ଦେ. କି—(ସ. ମନୋନୟନ)—ମଙ୍ଗିବା କିମ୍ବାର
Mangā(ṅge)ibā ଶିଜନ୍ତୁ ରୂପ—The causative form
ରାଜିକରାନ; ରାଜିକରାନା; ମନାନା of 'Mangibā'. ।

ବୌଣସି ବାନ୍ଧୁରୁ ବୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ସତ କରିବା;
ମନାରବା—1. To succeed in inducing a
person to consent or agree to a matter.
[ଡ—କେବଳ ଧୃତରୁଷ୍ଟ ନେପେ ମଙ୍ଗାରଲେ ଅମ୍ବେ ଯିବ,
ଧନ ଦେଖାଇ ତାଙ୍କୁ ବଲେ । ବସ୍ତୁତିକ ମହାରାଜବନ ।]
* । ମନାରବା; ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା—3. To induce.
4. To propitiate a person. ପା.କି—(ମାରିବା କିମ୍ବାର ଶିଜନ୍ତୁ ରୂପ)—

ଆନାନ; ମନ୍ଦବାନା ମନାରବା—To send for.

ମଙ୍ଗାମଙ୍ଗି—ଦେ. କି—(ସ. ମନୋନୟନ)—୧. ସମ୍ମତ—
Maṅgāmaṅgi 1. Consent. , । ସତ ଦେବା—
ରାଜି; ରାଜୀହୃତସୀ 2. Agreeing. , । ସତ କରିବା—
3. Inducing a person to agree.

ମଙ୍ଗିବା—ଦେ. କି—(ସ. ମନୋନୟନ ବା ମନ୍ଦିଧାର୍ଯ୍ୟ=ସମ୍ମତଦେବା)-
Mangibā । ସତ ଦେବା—1. To consent; to agree.
ରାଜିହୃତ୍ୟା; ରାଜୀହୃତୀ, ମାନନା [ଡ—ସେଇ ପାଞ୍ଚଶରେ ମଙ୍ଗା
ଯାଉନ୍ତି । ପକାରିବାର ଗଲୁ ସବୁ ।] , । ମାନିବା—
2. To admit. [ଡ—ସେ ବିଧି ନ ମଙ୍ଗିବାରୁ
ପରି ସହାରିଛି । ଲାଜ ଯାହେ ନିଶ୍ଚି ଥଜ । କରିପୂର୍ବ୍ୟ,
ରହାକର ବନ୍ଧୁ ସଙ୍ଗୀତ ।]

ମଙ୍ଗୁ—ଦେ. ବିଶ. ପୁ—୧. ସେ ରାତ୍ରି ହୁଏ; ସମ୍ମତ—1. Agreeing;
Mangu consenting. ଦେ. କି—ସେ କୌକାର ମନ୍ଦରେ
ହାଲୀ; ପତାରିଯା ଥାଏ; ମଙ୍ଗଧର—A sailor holding the
(ମଙ୍ଗିଥ—ଅନ୍ୟରୂପ) helm of a boat. , । ଲୋକଙ୍କ
(ମଙ୍ଗେର—ହୀ) ଦିଅନ୍ତିବା ନାମ—2. Name given to
persons.

ମଙ୍ଗୁଆଳ—ଦେ. ବି—ସେହି କାରିଶ ତଙ୍କାର ମଙ୍ଗ ଧରିଥାଏ; ମଙ୍ଗ
Manguଆଳ ହାଲୀ; ପତାରିଯା ଧର—Helmsman.
ମଙ୍ଗ ମଠ—ଦେ. ବି—ପୁରୀରେ ଥିବା ଶିଖମାନଙ୍କ ମଠ—A Math
Mangu matha at Puri appertaining to the
Sikhs.

ମଙ୍ଗୁଳା—ଦେ. ବି—ମଙ୍ଗଳର ସମ୍ମାଦିତ ହୋଇଥିବା (ଦର, କନ୍ୟା,
Mangula ହାତି ଓ ଦେବତା)—In respect of
which 'Mangalana' or consecration ceremony has been performed.

ମଙ୍ଗୁଳ—ଦେ. ବିଶ. ପୁ—ଶୁଭ ଦର୍ଶନ (ବ୍ୟକ୍ତି)—Auspicious;
Manguli a person whose sight indicates com-
munity, ଲଜ୍ଜମିନିଯା ing bliss.
(ମଙ୍ଗୁଳିଥ—ଅନ୍ୟରୂପ ମଙ୍ଗୁଳ; ମଙ୍ଗଲେଖ—ହୀ)
(ଅମଙ୍ଗୁଳିଥ—ବିପସ୍ତାତ)

ମଙ୍ଗୁଲିବା—ଦେ. କି—(ସ. ମଙ୍ଗଳ) । ତିବାହ ଓ ବ୍ୟକ୍ତାଦ ଶୁଭକୁ—
Manguliba ଶ୍ଵାନ ପୁରୁଷ ପ୍ରାମଦେବତାପୁରୀ, ହାତୀ ମଙ୍ଗଳ
ମଙ୍ଗଲାଚାର କରା ଅତି ମନନାଗୁର ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିବା—1. T
ମଙ୍ଗଲାଚାରକରନା perform propitious ceremonies
on the eve of festive occasions. , ।
(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କିମ୍ବେ ଅଣୁତ ହୋଇ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ହୁଇବା;
କୁଆଁ ଅକୁଆଁ ବାରଣ କି ରଖିବା; ପୁର୍ଣ୍ଣାଧ୍ୟ ବାରଣ କି
ଅନୁଷ୍ଠକରା ରଖିବା—2. (figurative) To observe no dis-
tinguishment between the touchable and un-
touchable; to pollute clean people and
things by one's touch (said of a
person who is himself unclean),
ମଙ୍ଗ୍ର—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ମଲୟର) ବିଶ (ଭୁଲ. ହି. ମଙ୍ଗଳ୍ଯା) —ମାର୍ଗିଥ—
Mangr Beggar.

ମଚମର—ଦେ. (ଧୂନ୍ୟକରଣ)ଥ—କୋମଳ ବସ୍ତୁ ରୋବାଇବାର ବା
Mach-mach ସୋତା ମାତ୍ର ଗୁଲିବାର ଶତ—Squeaking
ମଚ ମଚ sound; creaking sound (e.g. of munching
ମଚମର a soft thing or walking with shoes on).

ମଚକା—ଦେ. କି—ଗୋଡ଼ ମୋଡ଼ ହୋଇଯିବା—Wrenching;
Machakā sprain; bruise. ବିଶ—ମୋଡ଼ ହୋଇ ଯାଇ
ମଚକେଯାଓୟା ମଘକନା ଥିବା—Sprained.

ମଚକିବା—ଦେ. କି—ସୋଡ଼ ବା ହାତଥିବା) ମୋଡ଼ ହୋଇଯିବା—
Machakibā 1. To be wrenching; to be sprained
ମଚକେଯାଓୟା or bruised (said of a hand or leg).

ମଚକଜାନା—, । ମଚ ମଚ ଶକ କରିବା—2. To make a
ମଚମଚକରା munching sound, । । ଅକୁ ପାହକା—3.
ମଚକାନ କ୍ରାକ୍ କରିବା—ଗ୍ରା. କି—ମକିବା—
ମଚକା To squeeze; to crush.

ମଚ ମଚ—ଦେ. ଅ—ମଚ ମଚ (ଦେଖ)—Mach mach (See)
Macha macha କି—ବନ୍‌ଦୂଷବିଶେ—Melengtonia
Hortensis; the Indian cork tree.

ମଚଳା—ଦେ. କି—କୁଣ୍ଡିଥ ରୋଗବିଶେ; ଶୁଖିଲ କୁଣ୍ଡିଥ—
Machala 1. A sort of dry itches; scabies.
ଖୋସ । କିରଷ ରୋଗ—2. Eczema. , । କୋଡ଼ିଯାଦୁ
କୁଣ୍ଡଲୀ ବୋଷ, ମୁହୁ ଓ ଲିଙ୍ଗମୁଲରେ ହେବା କଣ୍ଟମୟ ଦତ୍ତ—
3. An itching ringworm attacking the
privitees.

ମଚୁ—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ମଲୟର) କି—(ଭୁଲ. ହି. ମଚୁଳ) ଗୁଲିପର ରତରେ
Machā କରିଯିବା ଶୁଭ—A scaffolding inside a
thatched house.

ମରୁଆ—ପ୍ରା. ବି—(କୁ. ପାତା)—ଅଟର ଦଣ୍ଡ—The long beam of Machus bedstead. (କୁ—ରୂପ ଲାଗ ଲାଗିଅଛି)

ଡାଙ୍ଗା ପାତା ଅତେଣୀ ମରୁଆ—ପ୍ରାଚୀ ଦୃଷ୍ଟିନିରୂପଶ ଗୀତା ।)

ମରୁଆ ପାତି ପ୍ରାଦେ (ବସ୍ତୁର) ବି—ପାତଣେଣୀ—

Machus pāti The side wall-plate of a thatched house

ମରୁ—ହ. ବି [ମଦ. ଧାରୁ—(କଳରେ) ଦୁଷ୍ଟ ଦେବା+କଣ୍ଠୀ. ଏ]—
Machcha ମସ୍ତୁ; ମାଛ—Fish.

ମରୁଳ—ଗ୍ରା. ବିଶ—(ହ. ବସ୍ତୁଳ)—ବସ୍ତୁଳ—

Machehhala Loving; compassionate.

ମରୁ(ଛ୍ୟ, ଛ୍ୟ)—ଗ୍ରା. ବି—(ହ. ମରୁ)—୧। ମାଛ—1. Fish.

Machha(chhya,chchhya) ଦୃଷ୍ଟିନିରୂପ ମସ୍ତୁବତାର—
2. The 1st incarnation of Bishnu (in
the shape of a fish). [ଉ—ମରୁ କର ଅବତାର
ଦୃଷ୍ଟି ଜୀବ ପଢି, ପ୍ରାଚୀ. ଦୃଷ୍ଟିନିରୂପ ଗୀତା ।]

ମରୁଡ଼—ପ୍ରାଦେ (ବସ୍ତୁର) ବି—(ଭୁଲ. ହ. ମରୁଡ଼)—ମସା—

Machharda Mosquitoes.

ମରୁଡ଼ଦାନି—ପ୍ରାଦେ (ବସ୍ତୁର) ବି—(ଭୁଲ. ହ. ମରୁଡ଼ଦାନା) ମସା—

Machhardadāni Musquito-curtain.

ମରୁ(ଛ୍ୟ)ଦିଆ—ଦେ. ବି—୧। ନର, ପୋଖରୀ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି
Machha (chchha)diଆ ଜଳାଧାରରେ ମାଛ ଧରିବାର ସ୍ଥଳ—
ମାଛଦାନ୍ୟ 1. Fishing right in a river or tank.
ମାଛମାରନେକା ହଳ 2. ମାଛ ଧରିବା ଜଳାଧାର—2.
ମାଛ କର Fishery-tank. 3. ମାଛ ଧରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଜଳାଧାର
ମାଛ କର ଧରି ମାଲିକଙ୍କୁ ଯେଉଁ କର ଦିବ—
3. Fishery rent.

ମରୁଦିଆ କର—ଦେ. ବି—ନର ପୋଖରୀ ଅଦିକୁ ମାଛ ଧରିବା ପାଇ
Machhadidā kara ଜମିଦାରଙ୍କ ଦିଥିରିବା ଗଜଣା—
ମାଛକର Fishery rent; rent payable to the land-
ମାଛ କର lord of a river or tank for enjoying the
(ମରୁଦିଆ ଗଜଣା, ମରୁଦିଆ ଜମା—ଅନ୍ୟରୂପ) fishery right.

ମରୁ (ଛ୍ଳା)—ଦେ. ବି—୧। ପରିବାର ରକ୍ଷିତ ବ୍ୟୁଥିଦର କମ୍ବା—
Machha (chchha) 1. A sample of commodities
ନୂନା offered for sale (e.g. corn). 2. ବଣିଅଗରରୁ
ଆନନ୍ଦ କାମ କରିବାକୁ ସୁନା ଦେଲେ, ଗଜଣା ବିଅର କର ଦେବା
ବେଳେ ଯେଉଁ ସୁନା ଦିଆ ଯାଇଥିଲା, ବଣିଅ ତାବା ଦେଲେ
ବି ଗହିରେ ଆଦ ମିଶାଇଲା, ଏହା ଜାଣିବା ପାଇଁ ଦ୍ରବ୍ୟ ସୁନା
ମଧ୍ୟରୁ ମାଲିକ କାଟି ରଖିବା ଟତେ ସୁନା—2. A bit of
gold kept for verification out of the gold
entrusted to a goldsmith for turning it
into some article.

ମରୁରୁ—ଦେବେ. ବିଶ ବା ସବକାମ (ଅ) —(କରିଅ) —ପୂରୋତ୍ତ;
Maj-kur ଉଚ୍ଚ; ସେହି—Aforesaid; that.
ମରୁର ମରୁର (ମରୁରଥ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମରୁ କୁରି—ଦେବେ. ବିଶ (ଅ)—ଯେଉଁ ଜମିର ସତ୍ୱ ପ୍ରଜାତାରୁ
Maj-kuri ନିଜେ ଜମିଦାର ବା ନିଜେ ଗର୍ଭିମେଷ ଅସ୍ତିତ୍ବ କରନ୍ତି;
ଥାମ ଆସ୍ତି ଅସ୍ତି—(land). Of which the rent is
ମରୁରୀ realized direct by the landlord or by the
Government (without the intervention of
any middleman).

ମରୁରୁ ଜମା—ଦେବେ. ବି—ପ୍ରଜାତାରୁ ଜମିଦାର ସ୍ଥଳ ଅସ୍ତି
Maj-kuri jamā କରିବା ଜମା—Rent realised from a
ଖାସଜମା ମରୁରୀ ଜମା raiyat direct by the landlord.

ମରୁ(ଛ୍ୟ)ବୁ(ଭୁ)ତ—ଦେବେ. ବିଶ (ଅ—ମରୁତୁ) —୧। ବଳବାନ;
Maj-(jh)bu(bhu)t 1. Strong. ୨। ଦୃଢ଼—
ମରୁତ ଫର୍ମ Firm. ୩। ପଢ଼—3. Hard. ୪। ଦିବ; ପଢ଼—
ମରୁତୁ 4. Expert. [ଉ—ମୁଁ ହିସାବ ଦିବାବରେ ଖୁବ୍ ମରୁତୁ
ବୋଲି ମୋତେ ଠକାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

[ମରୁ(ଭୁ)ତ—ବିଶେଷ] ପକାଇମୋତନ. ତ୍ରମାଣ. ଅଠଗୁଣ ।]
ମରୁମୁ(ମୋ)ଅ—ଦେବେ. ବି (ପା. ମରୁମୁଅ—ହଶୁଶ୍ରାଵ) --ଏକ ପ୍ରକାର
Maj-mu(mo)ā ଅତର — A kind of otto, [ତୁ—ଏହା
ମଜମୋରୀ । ଆତର କାଳା ଦୁବ୍ୟରୁ ସଗୁଷ୍ଠା ଦ୍ରୁଦ ଓ ଏହାକୁ
ମଜମୁଆ ହର ବାଳପଣ୍ଡ ରେଗରେ ବାକରେ ପକାଇଲେ
ଉପକାର ଦ୍ରୁଦ ।]

ମରୁମୁନ—ଦେବେ. ବି (ଅ) (କରିଅ) —୧। ମର୍ମ—1. Purpose.
Maj-mun 2। ଲେଖା ଯାଇଥିବା ବିଷୟର ସାରଂଶ (ଯାହାକି
ମଜମୁନ ହେଉଥିରେ ଲେଖା ଆଏ) —2. Purport of a
ମଜମୁନ writing noted in the heading.
3। ହେଉଥି—3. A heading.

ମରୁର—ଦେ. ବି—ଶାନ୍ତି; କ୍ଲାନ୍ତି—Fatigue.
Majarā ବିଶ—ଶାନ୍ତି; କ୍ଲାନ୍ତି—Fatigued.
କାର୍ଯ୍ୟ ଅକାରଟ, ଅକା ହୁଲ
ମରୁଲ(ଲି)—ଦେବେ. ବି (ଅ. ମରୁଲ) —୧। ଦିନକର ଗୁଲବାର
Majal(lí) ବାଟ—1. One day's journey.
ମରୁଲ 2। ତ୍ରମଣ—2. Journey.

ମରୁଲ(ଲି)ମୁଣ୍ଡ—ଦେ. ବି—୧। ଭ୍ରମର ଶେଷ ସାମା—1. The
Majala(lí)mundā end or last point or limit
ରାତ୍ରାର ଶେଷ ସୀମା ମଜଲାକା ଶେଷ
ରାତ୍ରାର ଶେଷ of a journey. 2।
ଅଭିଧ କର୍ମର ସମାପ୍ତି—2. The end of a work.

ମରୁଲ(ଲି)ସ—ଦେବେ. ବି (ଅ. ମରୁଲସ) —୧। ନୂତ୍ର ଗିତାଦିର
Majala(lí)s ସଙ୍ଗ—1. A musical gathering.
(ମରୁଲ[ଲି]ସ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2। ସମାଗେହସଙ୍ଗ ସଙ୍ଗ ବା କେଠେକ-
ମଜଲିସ 2. A grand meeting or assemblage of
ମଜଲିସ people. 3। ଦିବବାର; ସତ୍ୱରୀ—3. A
king's court; darbar. 4। ପାରସ୍ୟର ସନ୍ତି-
ସଙ୍ଗ—4. The royal court of Persia.
5। ଅମୋଦଗ୍ରାମୋଦ—5. Amusements. (ଉ—
କଢ଼ିପାଇଗାନକରେ ସରତିଥାମାନକର ମଜଲିସ ।

ପକ୍ଷାରମୋହନ. ବୁନୀଶ ଅଂଗୁଷ୍ଠ ।) ୭ । ସୁଅସ୍ତାଜନ୍ୟ;
ଅସ୍ତା—6. Luxury; grand style of living.

ମଜା(ଝାଲ)ଲି—ଦେ. ବ (ସ. ମଧ୍ୟ)—ମାର୍ଗମଧ୍ୟ ପାନ୍ଦୁନିବାସ—
Maja(jha)li A rest-shed for travellers along a
ଚାଟି ସର ସରାହ

ମଜାଲି[ଲ]ସି(ସି) କରିବା—ଦେ. କି—ମଜାଲି କରିବା; ଅମେଦରେ ବାଳ
Majali[la]s(si)karibā ବାହିବା—To spend time in
ମଜଲିସ କରା[ଜ୍ଞମାନ] ମଜଲିସ ଜମାନା ease or amuse-
[ମଜଲିସ ମେ](ମେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ମଜାହର—ବୈଦେ. ବ (ସ. ପୁଂ (ବଚିରଥ)) (ପା)—ଅଦାଲତରେ ଅପରି-
Majahara ବାହା ବାହୁ—An objector in any pro-
ମଜହର ମଜହର �ceeding in a court of justice.
(ମଜଦୁର, ମଜହରଥ—ହି)

ମଜାହର(ର)ଲା—ଦେ. ବ (କପରଥ) (ପା)—ଅପରିକାପର ବିପର
Majaharā(r)lā ପକ୍ଷ—The opposite party of an
ମଜହର ଆଳା �objector; a counter-objector.
ମଜାହରାଲା

ମଜା—ଦେ. ବ (ସ. ମୁକ୍ତ ଧାରୁ—ମାର୍ଜନ)—୧ । ମାର୍ଜନ; ମାର୍ଜନ
Majā କରିବା—1. Rubbing; polishing; scouring.

ମଜାର୍ଜା ମଜାନା (ସଥା—ବାସନ ମଜା, ଅଳକାର ମଜା, ଘଷାମଜା)
, । (ସ. ମଜା) ମଜା—2. Marrow.

ମଜା ମଜା ବୈଦେ ୧ । (ପା. ମଜା—ସ୍ଵାଦ) ମର୍ଜନ, ସୁଅସ୍ତା
ଅନନ୍ଦ—1. Amusement; pleasure; delight.
, । ସୁଅସ୍ତା—2. Enjoyment. • । ଚାମସା—3.
Amusements; sports; (ଛ—କରଇ ସେ କେତେ
ରଙ୍ଗ କେତେ ମଜା ରଖାନାଥ. ଦରବାର) । ୪ ।
କିନ୍ତୁ—4. Freedom from care. • । (ଅ

ମଜାର୍ଜା ମଜାର୍ଜା ମଜାର୍ଜା—ସ୍ଵାଦ)—5. Flavour; taste.
ମଜା ୬ । ଖାଦ୍ୟରେ କୁଣ୍ଡ— 6. Relish. ୭ ।
(ଆ. ମଜାକ୍—ଥଣ୍ଡା) ଥଣ୍ଡା; ପରହାସ—7.

Jest; sport. ବିଶ—୧ । ମାର୍ଜିତ—1.
ମଜା ମଜା ହୁଅମା Polished; scoured. ୨ । ମହିତ; ମର୍ତ୍ତ—2.
ମଜା ମଜା Sunken.

ମଜା(ଜେ)ଇବା—ଦେ. କି—(ମଜାବା କିମ୍ବା ଶିଳ୍ପ ରୂପ—The
Majā(je)ibā causative form of Majibā).

ମଜାନ ୧ । ମାର୍ଜିତ କରିବା—1. To cause to be
ମଜାନା polished or scoured, (ଛ—ଧୂରମ କରେ

ମଜାର ଦରପଣ । କୃଷ୍ଣବିଦ ମହାଭାରତ ବନ)

ମଜାନ ୨ । (ମଜାବା ଶିଳ୍ପ ରୂପ) ମର୍ତ୍ତ କରିବା; ଅସ୍ତ୍ର
ମୁଖ କରିବା—2. To cause to sink;

to cause to be addicted or attached.
(ଛ—ମଜାର ସେ ସୁଖ ହୁଦେ । ମହୁଦଳ. ସଙ୍ଗୀତ-
ମାଳା) ୩ । ମୁଗୁ କରିବା—3. To enchant.

(ଭ—ଛେଣ ତନ ମଜାର ଗୋର ଏହେ ଗୁମାନ ।
ରଖାନାଥ. କରୁଣାଗା ।)

ମଜା ଉଡ଼ା(ଡେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଇନ୍ଦ୍ରୀୟ ସୁଅସ୍ତାଗ କରିବା, ସୁଅ
Majā urda(rde)ibā ଉପରେଗ କରିବା—To enjoy
ମଜା ଡେଡାନ ମଜା ଉଡ଼ାନା (କୁଠନା) sensual pleasures.
(ମଜା ଲୁଟିବା, ମଜା ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମଜାକ—ବୈଦେ. ବ —୧ । (ଅ. ମଜା) ମଜା; ମରିତ; ସୁଅ—
Majāk 1. Pleasure. , । (ଅ.ମଜାକ) ଥଣ୍ଡା—2. Jest;
ମଜା ମଜାକ sport.

ମଜା କରିବା—ଦେ. କି—୧ । ମରିତ କରିବା; ଇନ୍ଦ୍ରୀୟକରିବା—
Majā karibā ରେଗ କରିବା—1. To enjoy sensual
ମଜା କରା pleasures. , । ଥଣ୍ଡା କରିତା—2. To
ମଜା କରିବା play jokes.

ମଜା ଘଷା—ଦେ. କି. (ସହଚର ଶବ୍ଦ ସ ମାର୍ଜନ, ଘଷଣ) —ମାର୍ଜିବା ଓ
Majā ghashā ଘଷିବା—Act of rubbing and
ମଜା ଘଷା ମାର୍ଜନା ଘଷନା chafing.

ମଜା ଚଖା(ଖେ)ଇବା—ଦେ. କି—୧ । କୌଣସି ଦ୍ୱାବ୍ୟର ଅସାଦନର
Majā chakhā(khe)ibā ସୁଅସ୍ତାଗ କରିବାକୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
ମଜାଚାଖନ ସୁବିଧା ଦେବା—1. To let one have a taste
ମଜାଚାଖନ of some sweet thing. , । (ବ୍ୟକ୍ତି ବା
ଧମକ) କୁପଳ ରେଗ କରିବା—2. (ironical) To
cause one to taste the bitter result.

ମଜା ଚଖିବା—ଦେ. କି—୧ । ଉପରେଗ୍ କଷୁର ଅସାଦନ ସୁଅ
Majā chākhībā ଅନ୍ତରକ କରିବା—1. To taste the
ମଜାଚାଖନ sweetnes of an enjoyable thing.
ମଜାଚାଖନ , । ଅନ୍ତରକ କରିବା—2. To experience.
, । (ବ୍ୟକ୍ତି ବା
ଧମକ) କୁପଳ ରେଗ କରିବା—3. (ironical)
To suffer the bitter results of a thing.

ମଜାଟା ଦେଖିବା—ଦେ. କି—୧ । କୌରୁକ ଦେଖିବା—1. To see
Majātā dekhībā the fun. , । (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର) ସର୍ବତ୍ର
ମଜାଟାଦେଖି ବା ଦୂର୍ଦ୍ଵାରା ଦେଖିବା—2. To witness the
ମଜାଟାଦେଖନ (ମଜା ଦେଖିନେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) adversity
(of any one).

ମଜାଦାର—ବୈଦେ. ବିଶ (ଅ. ମଜାଦାର)—
Majādār ୧ । ପ୍ରେକ୍ଷିତ—1. Pleasant. , । କୌରୁକଦାୟକ—
ମଜାଦାର ମଜାଦାର 2. Amusing.

ମଜା ଦେଖିବା—ଦେ. କି—୧ । କୌରୁକ ବା ରଙ୍ଗ ଦେଖିବା—
Majā dekhībā 1. To see the fun of a thing.
ମଜାଦେଖି , । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ଲାଗିଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ
ମଜାଦିଖନ ସେମାନଙ୍କର ଦୂର୍ଗରେ ସୁଅ ଅନ୍ତରକ କରିବା—

2. To feel pleasure or to enjoy while
others are quarrelling. , । (ଧମକାର) କୌଣସି
ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଉପସ୍ଥିତ ଶିଶ୍ବା—3. (threat) To
teach a person a lesson. , । ଅନ୍ତରକ କରିବା—
4. To experience.

ମୁଦ୍ରା ଦେଓଯା	person a set off for previous payments made by him.
ମତୁରା ଦେଲା	
ମତୁରା କେବା—ଦେ. କି—ହୃଷାବ ଚିତାପ ହେବା ସମୟରେ ଅଧିକାରୀ	
Majurāt ଶଠତ	ପୂର୍ବପ୍ରଦତ୍ତ ମନ୍ତ୍ର ବରଣ ପାଇବା—
ମତୁର ପାଇବା	{ ଅନ୍ୟରୂପ To get a set off for one's previous payments.
ମତୁର କରେବା	
ମତୁର ପାଇବା ମୁଦ୍ରା ଦେଲା	
ମତୁର—ଦେବେ. କି (ପା. ମତୁରା)—ମୂଳ; ପାଇଶମିଳି—	
Majuri ମତୁରି ମତୁରୀ; ମତୁରି	Wages.
ମତୁରି—ଦେବେ. କି (ପା. ମତୁର)—ମୂଲିଆ—Day labourer; a hired man; a labourer.	
Majuri ମତୁର	
ମତୁର ମଜୁରି	
ମତୁର ଶଖାଟିବା—ଦେ. କି—ମୂଳ ଲୁଟିବା; ମତୁର ପାଇଁ ଚାର୍ଯ୍ୟ	
Majuri kha(khā)tībā କରିବା—To work as a day labourer; to work for (ମତୁରଲୁଗିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)	wages.
ମତୁଶି—ଦେବେ. କି (ଅ)—ଅନ୍ତିମ ଉପାସକ ପାଇସୀ ଜାତି—The Majusi ମତୁଶି Parsees who worship the fire.	
ମଜେଜା—ଦେବେ. କି (ଅ)—ପାଦମରର ଅସାଧାରଣ ମମତା-	
Majejā ଜଳିତ ବାର୍ଯ୍ୟାନ; ବରମତ—Miracles performed by God or prophets.	
ମଜ୍ଜ (ଧୀରୁ)—ସ—ରୁହିବା; ମଜ୍ଜ ହେବା—To dive; to sink;	
Majj (root) to plunge in water.	
[ମଜ୍ଜ(ଧୀରୁ)—ଅନ୍ୟରୂପ]	
ମଜ୍ଜନ(ଅ)—ସ. କି (ମସଜ ଧୀରୁ—ମଜ୍ଜ ହେବା + ରୁହିବା ଅନ୍ତିମିଳିତ ଅନ୍ୟରୂପ)	
Majjana(thā) ୧। ମଜ୍ଜ ହେବା; ରୁହିବା—1. Act of sinking; plunging. ୨। ଅବଗାଦନ—2. Immersion. ୩। ମଜ୍ଜା - 3 Marrow.	
ମଜ୍ଜନୋନ୍ମୁଖ—ସ. କି ପୁଂ (ମଜ୍ଜ ତତ୍ତ୍ଵ; ମଜ୍ଜନ + ନୁଙ୍ଗ)—ସେ ରୁହିବା	
Majjanonmukha ସାଥରୁ—Sinking; about to sink down. (ମଜ୍ଜନାନ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ମଜ୍ଜନୋନ୍ମୁଖ—ଶ୍ଵି) sink down.	
ମଜ୍ଜଫଳ—ସ. କି—ମାଜ୍ଜ ଫଳ—Oak galls; gall nuts.	
Majjaphala	[ଦ୍ରୁ—ପ୍ରତିବରେ ଏହା ଫଳ ହୁଏଁ ।
ଅନ୍ୟ ସ. ନାମ—	ଏକ ପ୍ରକାର ଘୋକ ପଣ୍ଡିତଦେଶୀୟ ଓଳି ନାମକ ବ୍ୟକ୍ଷିତରେ କୋମଳ ପାଞ୍ଚାରୋ
କ୍ଲାଟାବାସ, କ୍ଲାଟରେଣ୍ଟ	ସୁମୁଛିଦ୍ରିକର ତା ମଧ୍ୟରେ ତମ ପାରନ୍ତି ସେହି ଛିଦ୍ରବାଟେ ଗଲାରୁ ଥାଏ । କାହାର ଛିଦ୍ର ମୁଖରେ ଗୁଅପର ଅରୁମାନ ଜମି ଯାଏ । ସଥାପନୟରେ ସେହି ଅରୁ—ଗୁଡ଼ିକ ପୁଟାଇ ଘୋକମାନ ସେହି କଣା ବାଟେ କାହାର ଯାଥରୁ । ସେହି ଗୁଅ ଅକୁଳ ବର୍ଣ୍ଣିଷ୍ଠ ଜମାଟ ଅଠାରୁ
ମାଜ୍ଜଫଳ	ମାଜ୍ଜଫଳ ବୋଲିଯାଏ ଓ ଏହା ଭାଷାରେ ଲାଗେ; ଏହା ଦୁଇତା ଅପେକ୍ଷା ଦେଖି କଷା, ଦେବିକ ମତରେ ଏହା
ମାଜ୍ଜଫଳ	
ମାଜ୍ଜଫଳ	
ସ୍ତ୍ରୀ ମାନ୍ୟାଂ	
ମ. ମାୟାପଳ	
ପା. ମାଜ୍ଜମ, ମାଜ୍ଜ	
ଅ. ଅସ୍ତ୍ର, ସମରତୂରୁ	
କୁପା	
ମାଜ୍ଜଫଳ ବୋଲିଯାଏ ଓ ଏହା ଭାଷାରେ ଲାଗେ; ଏହା ଦୁଇତା ଅପେକ୍ଷା ଦେଖି କଷା, ଦେବିକ ମତରେ ଏହା	

ଗ୍ରାମ, ବଳକର, ଜ୍ଵରରୁ ଓ ରକ୍ତସ୍ତର ବୈଷଳ । ଏହା ମୁଖୀ ଦ୍ରୁତରେ ଥିଲା ପ୍ରଦର, ଅର୍ଦ୍ଧ, ଯୋନିବଳ, ଅତସାର ପ୍ରଦରୀ ଓ ପ୍ରବାହିକା ରେଗନାଶକ ।]
ମଜ୍ଜା—ସ. କି (ମଜ୍ଜ ବା ମସଜ ଧୀରୁ+କଣ୍ଠ, ଅ+ଶ୍ଵି, ଅ; ଏହା ଅସ୍ତ୍ର Majjā ରତରେ ମଗ୍ନ ଥାଏ ବୋଲି)—୧। ଦାଢ଼ିରପା ଅସ୍ତ୍ର, ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଚିକଣ ପଦାର୍ଥ—୧. Marrow, , । ବୃକ୍ଷର ରଷ—୨. Sap. , । ବୃକ୍ଷର ମଣ୍ଡ—୩. The pith of a tree. ଦେ. କି—୧। (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଅନ୍ୟରୂପ—୧. (figurative) Inside. , । ଅନ୍ୟରୂପ ପ୍ରଦେଶ—୨. Innermost place. , । ହୃଦୟ; ମନ; ଅନ୍ୟରୂପ—୩. Heart; mind. (କି—ଦେବଳ ହେଲେ ମୋ ମଜ୍ଜା ମରିଯିବ ଉତ୍ତର ରତରେ । ବରସୂର୍ଯ୍ୟ, ବିଶେରଗମ୍ଭୀର କ. ଗୀତ)) ୪। ଇଚ୍ଛା—୪. Wish; desire. (କି—ଦମୟନ୍ତ୍ର ପାଶକୁ ଯିବାକୁ କଲେ ମଜ୍ଜା । ବୃକ୍ଷବିନ୍ଦୁ, ମହାରାଜକ, ବନ ।) ୫। ମଜୋଗର ଭବ—୫. Intention; motive. (କି—ଆଜ ଅସି କହିଲେ ମୋତେ ନଳ ରଜା, ଅଣିଦେଲେ ଜାଇଁବେ ଏ ମୋହର ମଜ୍ଜା । ବୃକ୍ଷବିନ୍ଦୁ, ମହାରାଜକ, ବନ ।) ଦେବେ. କି (ପା. ମଜା)—୧। ମର୍ଦ୍ଦ; ସ୍ତ୍ରୀ; ଅନନ୍ତ—୧. Pleasure. , । ସୁଖ—୨. Enjoyment of pleasure. , । କୌରୁକ—୩. Amusement.
ମଜ୍ଜା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି (ମଜ୍ଜାର ଶିକ୍ଷନ୍ତ୍ରବୂପ)—୧। ନିମନ୍ତି Majjā(jje)ibā ଦୁରିବା—୧. To cause to sink. , ।
ମଜ୍ଜାନ ମୁଗଧ କରିବା—୨. To enchant; to charm.
ମଜ୍ଜାନା (କି—ନବ ରମଣୀମଣି ଦେଖି କର୍ତ୍ତା, କର୍ତ୍ତନେ ତତ୍ତ୍ଵ ମଜ୍ଜାରି କରି । ରଙ୍ଗ. ପ୍ରେମସ୍ଥାକିରି ।) ୩। ପ୍ରେମରେ ଅସ୍ତ୍ର ବା ଅବକ କରିବା—୩. To enchain by ties of attachment.
ମଜ୍ଜାଗତ—ସ. କି (ଶ୍ଵା ଚତ୍ର)—୧। ଅନ୍ୟନ୍ତର—୧. Situate Majjāgata inside. , । ଶାସନର ଧାରୁଗତ—୨. Constitutional. , । ଦୃଢ଼ ସମ୍ବନ୍ଧ—୩. Inseparately connected; forming an integral part of.
ମଜ୍ଜାଗତ ଶରଦତ—ଦେ. କି—ମଜ୍ଜାଗତ ଦେହସ୍ତରବର ବା ଧାରୁଗତ Majjāgata śaradā(di) ଗୁଣରୁ ସେହି ଶରଦ ଧରିଥାଏ (ପାଦ) [ମଜ୍ଜାଗତଶ୍ରେଷ୍ଠ(ଶ୍ଵା)—ଅନ୍ୟରୂପ] ବାହ୍ୟ ଭାଷାଦ ପ୍ରୟୋଗରେ ମଜ୍ଜାଗତଶର୍ମି ସହଜରେ ଶର୍ଦେ ଲାହି—Cold which ମଜ୍ଜାଗତଶର୍ମି attacks a person due to some constitutional peculiarity; a persistent attack of cold.
ମଜ୍ଜାରସ—ସ. କି (ଶ୍ଵା ଚତ୍ର)—ରେତ; ଶୁକ— Majjārasa Semen.

ମହାରା

ମହାପାତ—ସ. ତ (ବଜ୍ରଗୁଡ଼ିକ)—କାରଣ—

Majjapata—The nutmeg.

ମହିତ—ସ. ବଣ (ମହି ବା ମସଲ୍ ଖାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତ. ତ)—ମହି—

Majjita—Sunken; drowned. [ଦ୍ଵା—ଏହି ପଦ
‘ନି’ ଉପର୍ଗ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ନିମିତ୍ତ ରୂପରେ ସାଧାରଣତଃ
ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ମହିବା—ଦେ. କି (ସ. ମହି ଧାରୁ)—ମହିବା (ଦେଖ)—Majiba—

Majibā—(See) (ଭା—ପିତାମହ ସରରେ ସେ ଜନ
ମଜା ମହିର, ସବୁର ମନକୁଣ୍ଠ ଜାଣ ସେ ରଞ୍ଜଇ । କୃଷ୍ଣିଂଦ.
ମଜନା—ମହାଭାରତ, କଳ ।)

ମହି ଯିବା—ଦେ. କି (ସ. ମହିଧାତୁ)—୧ । ମହିତ ହେବା—୧ To

Majji jiba—be sunk; to be drowned. , । ଦୁଃ-
ମଜେସୀଆ ମଜ ଜାନା ରୂପେ ନିୟନ୍ତ୍ର ହେବା—୨ To be
closely engaged. (ଭା—କେବଳ ହେଲ ମୋ ମହା ।ମହି ଯିବ ତ ରହି ବିକରେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ବିଶେଷାତମ୍,
କ. ଗୀତ ।) • । ଅଛି ମୁଗ୍ଧ ବା ଅସନ୍ତ୍ର ହେବା—
3. To be attached or addicted to.

ମହଲ—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲପୁର) ବଣ.—(ସ. ମହେ)—ମହ୍ୟରକ; ଦୁଇ

Majhal ଶ୍ରେଣୀର ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାନୀୟ—Medium; of the
middle class.

ମହଲ(ଲି) ରୂପ—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲପୁର) ବି—ଦ୍ଵାରା ଦଳଦିଅ ଚାନ୍ଦୁକୁ

Majhal(l)i rūpa ଶୂର୍ଯ୍ୟ—Yellowish-beaked parrot.

ମହା(ହେ)ଲ—ଦେ. ବଣ. (ସ. ମହେ)—୧ । ମହ୍ୟରେ ସ୍ଥିତ—

Majha(jhi)la—1. Situated in the middle. , ।

ମାବେର, ମେଜୋ ମହାଲା, ମହାଲା ମହିଥ—2 Intermediate,

ମହା—ଦେ. ତ. (ସ. ମଧ୍ୟ ପ୍ରା. ମହିନ୍ଦି)—୧ । ମହ୍ୟରଗ—

Majha—1. The middle. , । ୨—2. Waist.

ମାବୀ (ଭ—ମହା ସିକ ଛପରେ କି ଯାଇବନକିବୀ, ସେବେ ହିଠ ଦେବି

ଝାଁଢି କୁମୁ ଅଛି କି ଦିଗର, ଶିଶୁକର—ଉଷା ଅନ୍ତାଷ୍ଟି ।)

ପ୍ରାଦେ (ସମଲପୁର) ବଣ—ମହ୍ୟରେ ସ୍ଥିତ—

Situated in the middle.

ମହା ଖୁଲି—ପ୍ରାଦେ (ସମଲପୁର) ବି—ମହିଦାଶ; ସମ୍ମାର ମହ୍ୟରଗ—

Majhā khuli—The middle of the road.

ମହା ମହି—ଦେ. ତ. ବଣ—୧ । ମହ୍ୟରୁଲରେ—1.

In the Majhā majhi ମାବୀ ମାବି ମହା ମହି middle.

(ମହିଥ ମହି—ଅନ୍ତରୁମା) , । ମଧ୍ୟ ଦଳଥ—2. Moderately.

, । ମହି କାଟରେ—3. Half way.

ମହାଲ—ଦେ. ତ—(ସ. ମଧ୍ୟ)—ମହ୍ୟରକ—The middle.

Majhala ମାବୀର ମହି ବଣ—ମହ୍ୟରକଥ—

ମାବୀର ମହାଲ—Middling; of moderate

size.

ମହାଲି—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ଵର) ବି—ଥୋଡ଼ିର ପଲାଶ ଦ୍ୱାରା ମହିରେ

Majhali ଥିବା ଦଳି—The string in the middle
of the two packs of a pack-saddle.

ମହେ—ଦେ. ତ—(ସ. ମଧ୍ୟ, ପ୍ରା. ମହିନ୍ଦି)—୧ । ମହ୍ୟରଗ—1. The

Majbi ମାବ ବିଚ; ମହିମ middle. , । ମଧ୍ୟରୁଲରେ

ଥିବା ଦଳି—2. A person who is in the

middle. (ଭ—‘ଅଗ, ସୁନା ଶାଶ; ମହି ମର୍ଦିବାଳ, ପତ ବୁଦ୍ଧପୋତ’ । ଶିଶୁଗୀତ ।) ବଣ—୧ । ମହ୍ୟରଗରେ

ମହେ—1. Situate in the middle; middle-

most. , । ଦୁଇର ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ—

2. Intermediate.

ମହିଆ—ଦେ. ବଣ—ମହିଆ (ଦେଖ)—Majhiān (See)

Majhiā ପ୍ରାଦେ.—(ସମଲପୁର) ବି—୧ । ମାହି; ମାହ ଧରବା

ଓ ନୌକା ଗଲାଇବା ବିଦସାୟରେ ନିୟନ୍ତ୍ର କେଉଁଟ

କାଳବିଶେଷ—1. A caste of fishermen and

boatmen. , । ନୌକାକ—2. Boatman.

ମହିଆ—ଦେ. ବଣ. ସୁ—(ସ. ମଧ୍ୟମ, ପ୍ରା. ମହିନ୍ଦିଆ)—୧ । ମଧ୍ୟମ—

Majhiān ମେଜ, ମେଜୋ—1. Intermediate.

ବିଚଳା, ମହାଲା , । ଜେଣ୍ଡ ଓ କନିଷ୍ଠର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତ (ସନ୍ତାନ)—

(ମହିଆ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. (child) Born between the

eldest and the youngest. (ସଥା—
ମହିଆ ସୁଧା)

ମହିଆଣୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ମହିଆ ଶୀଳିଙ୍କ—Feminine of

Majhiānī Majhiānī. ପ୍ରାଦେ (ସମଲପୁର) ଭ. ସ୍ତ୍ରୀ—ମହିଆ

ମେଜୋ; ମହାଲୀ ଜାଗ୍ଯା ସ୍ତ୍ରୀ—A female of the ‘Majhiā’

caste of Sambalpur.

ମହି ଘର—ଦେ. ବଣ—ଦୁଇ ଘରର ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଘର—The

Majhi għara middle room. [ଭ—ଏହିପର ମହିବୋତ, ମାବେରଘର; ମହାଲାଘର ମହି କୋଠେ, ମହି କବେର, ମହି ଆଶା, ମହି ଦାଣ ପ୍ରଭାବ ଶତମାନ ହୁଏ ।]

ମହିତନ—ଦେ. ବଣ (ସ. ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତ) —ମହ୍ୟରୁ—Middle; situate

in the middle.

ମହି ଦରିଆ—ଦେ. ତ—୧. ସମ୍ମଦ୍ରର ମଧ୍ୟରଗ; ସମ୍ମଦ୍ର ଗଞ୍ଜରରମ

Majhi daria ପ୍ରଦେଶ—1. The deep sea; the mid-

ମାଦରିଆ ବିଚଦରିଆ ocean. , । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଘୋର

ବିପଦ—2. (Figurative) Great danger.

ମହି ଦରିଆକୁ ପେ(ଠେ)ଲିଦେବା—ଦେ. ତ—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—କୌଣସି

Majhidariānīku pe(the)lideba ବ୍ୟକ୍ତିରୁ ନିୟନ୍ତ୍ର କା ଭିନ୍ତବ୍ୟକ୍ତିବ୍ୟକ୍ତି—

ମାବେଦରିଆ ତେଲେ ଦେଓଯା ବିମୂର୍ତ୍ତ କର ବିପଦରୁ ପେଲିଦେବା—

ମହାଧାରମେ ଝାଲିନା To drive a person in a helpless

ମହି ନିରାପଦ ପେଲ ଦେବା } } ଅନ୍ତରୂପ ବ୍ୟକ୍ତି କାହାରେ କାହାରାକିରିବା } }

ମହିନିରାପଦ ରବା(ଷେଇ)ଦେବା } } ଅନ୍ତରୂପ ବ୍ୟକ୍ତି କାହାରାକିରିବା } }

ମହିନିରାପଦ ରବା(ଷେଇ)ଦେବା } } ଅନ୍ତରୂପ ବ୍ୟକ୍ତି କାହାରାକିରିବା } }

extreme danger.

ମହିଦାଶ—ଦେ. ତ—ଦାଣର ମଧ୍ୟ ରାଶ—The middle of the

Majhi dāṇḍa road. [ଭ—ମହି ଦାଣରେ ପଢ଼ ସାହୁଥିବେ

ରାଶାର ମାବ; ମାବ ରାଶା ଗଢ଼ । କୃଷ୍ଣିଂଦ. ମହାଭାରତ, କଳ ।]

ବିଚଦରିଆ; ମହାରାଜତା; ମହାରାଜତା

ମହି ନଈ—ଦେ. ବ—ନଈର ମଧ୍ୟଶୂଳ—The middle of a river.

Majhi nai [ଭ—ଦଦୟ ତଣା, ମହି ନଈରେ ଦେଲୁ ନଦୀର ମାରଖାନ; ମନ୍ଦିରାର . (ମହିଧାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦଗା । ଫଳ ।]

ମହିମେଇକା(ଆ)—ଦେ. ବିଶ (ସହଚର ଷଢ଼) —୧ । ମଧ୍ୟଶୂଳ ସ୍ଥିତ—

Majhi majhikā(ā) 1. Situated in the middle; ମାରଖାନ; ମନ୍ଦିରା intermediate. ୨ । ସେ ଦୂର ଉପଶ୍ରାତ ମତ (ପଞ୍ଚ ମହିଦିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ମତରୁ

ଦୃଢ଼ କରି ନ ଧରେ—୨. Not firmly holding either of the 2 extreme views in a matter. [ଭ—ସମ୍ବାଦେ ମୁକୁ ଯେଉଁ ଜନ, ସେବା ଧରେ ଦୃଢ଼ ମନ । ଏ ବେଳ ସମ୍ବାଦୁ ତରନ୍ତି । ମହି ମହିକା ନାହିଁ ଯାନ୍ତି । ଜଗନ୍ମାଥ, ଭୁଗବତ । ଦୃଢ଼େ ତରନ୍ତି, ମୃଢ଼େ ତରନ୍ତି, ମହି ମହିଦିଆ ଦୃଢ଼ ମରନ୍ତି—ଫଳ ।]

ମହିସିଆ—ଦେ. ବିଶ—(ସ. ମଧ୍ୟଶୂଳ) ଦୁଇଖଣ୍ଡ (ଲୁଗା ଆଦି)ର

Majhisiāñ ୪ଢ଼ରେ ସିଲାର ହୋଇଥିବା—Sewn by ମାରଖାନେ ସେଲାଇକରା joining the edges of two ବିଚିତ୍ରିଲାହୁମାରୀ pieces of cloth. (ଭ—ମୁଣ୍ଡରେ ମହିସିଆ

ଛପୁଲିଆ ରହିମୀ ବନା । ପକାଇମୋହନ.ରୁମାଣ ଥାଂଗୁଣ ।)

ମଞ୍ଚ(ଧାରୁ)—ସ.—ଉଚ୍ଚ ହେବା—To be high.

Mañch (root) [ମନ୍ତ୍ର (ଧାରୁ) —ଅନ୍ୟରୂପ]

ମଞ୍ଚ—ସ. ବ—(ସ. ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତିଅ;)—୧ । ଖଟ—

Mañcha 1. Bedstead. , ୨. ମଞ୍ଚ; ଘର—

(ମଞ୍ଚକ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. A scaffolding; a stage. ୩ । ବେଶ;

ମଣ୍ଡପ—୩. A platform; a pulpit. ୪ । ଉଚ୍ଚକ

ପ୍ରାକ—୪. An elevated place. ଦେ. ବ. ଭ.

ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୋକ (ସ. ମର୍ତ୍ତ୍ୟ) —ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲେବ; ପୃଥ୍ଵୀ—The earth.

ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୋକ [ଭ—କଳପାତ୍ର ଦେଇ ସେ କରିଏ ସ୍ଥିତିବାର ।

ସେ ପୁଣି ଅଛି ଥରେ ନ ଦେଖେ ଥସି ମଞ୍ଚ ।

ବୃକ୍ଷସିଦ୍ଧ. ମହାଭାବତ. ବନ ।]

ମଞ୍ଚଖଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—(ସ. ମର୍ତ୍ତ୍ୟଖଣ୍ଡ) —ମର୍ତ୍ତ୍ୟମଣ୍ଡଳ; ପୃଥ୍ଵୀ—

Mañcha khaṇḍa The earth. (ଭ—ଅନନ୍ତ ଅଂଶୁ ଏ

ମର୍ତ୍ତ୍ୟଖଣ୍ଡ ମର୍ତ୍ତ୍ୟମଣ୍ଡଳ ବୃକ୍ଷାଣ୍ଟ, ସ୍ଵର ପାତାଳ ପଞ୍ଜଙ୍ଗୁ ।

ସଂଶୋଭନ୍ତ, ପ୍ରେମଦର୍ଶି, ବୃକ୍ଷଗୀରା ।)

ମଞ୍ଚ ଛଡ଼ା(ଡେ)ଇବା—ଦେ. କି—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) —ହତ କରିବା; ମାର

Mañcha chhardā(rde)ibā ପକାଇବା—To kill.

ସଂସାର ଥେକେ ବିଦ୍ୟାଯ କରା (ଭ—ଧୃଷ୍ଟଧୂମ ସେ ହାତକୁଳକୁ

ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଛୋଡ଼ାନା କାଶର, ବିକରେ ଛାଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ସୁଏ ମଞ୍ଚ ।

ବୃକ୍ଷସିଦ୍ଧ. ମହାଭାବତ. ବର୍ଣ୍ଣ ।)

ମଞ୍ଚପୁର(ରି)—ଦେ. ବ (ସ. ମର୍ତ୍ତ୍ୟପୁର) —ମର୍ତ୍ତ୍ୟମଣ୍ଡଳ; ମର୍ତ୍ତ୍ୟପୁର—

Mañchapura(ri) The terrestrial globe;the earth.

ମଞ୍ଚମଣ୍ଡଳ } ଭ—ସବଳ ରହୁବର ସାର

ମଞ୍ଚଭୁବନ } —ଅନ୍ୟରୂପ ଶବ୍ଦ ସମ୍ମଦ ମଞ୍ଚପୁର

ମଞ୍ଚଲେବ } କରିବାର ପାଇଁ ମଞ୍ଚପୁର

ମର୍ତ୍ତ୍ୟମଣ୍ଡଳ ମର୍ତ୍ତ୍ୟମଣ୍ଡଳ

ମଞ୍ଚ—ଦେ. କି—(ସ. ମଞ୍ଚ)—୧ । ଉଚ୍ଚ ଘର—1. A high Mañchā scaffolding. (ଭ—ମଞ୍ଚରୁ ପଡ଼ି ମାମୁ ମଲ, ମେହେନ୍ତି ମାଚା, ମାଚନ ଦଇବ ରଖିଲା । କଗନାଥ. ଭୁଗବତ ।) ୨ । ପସଲ ମଚାନ ଜିବା ପାଇଁ ବିଲରେ କରିବିବା ଘର—

A scaffolding raised in the field to watch the crops. ୩ । କଳୁ ଜନ୍ମ ଶିକାର କରିବା ପାଇଁ ବଣରେ ବକା ସାଇଥୁବା ଘର—3. A machan; a high platform raised in the forest for seating the hunters

ମଞ୍ଚ(ଗୁ,ଅସ୍ତେ,ଚେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଟହାଇବା; ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରିବା; Mañchā(chā,as̄te,che)ibā ଲାଗାନ ମତାଇବା— To instigate; to incite.

ମଞ୍ଚାଳନ—ଦେ. ବ—(ସ. ମଞ୍ଚକ)—୧ । ସବାହକ, ଉଷିବା; ଉଷିବା— Mañchājana 1. Chafing with the hands.

ଟେପା ଦ୍ୱାଳା, ଆପନା (ସଥା—ପାଦ ମଞ୍ଚାଳନ) । ୨ । ମଞ୍ଚକ—ମୁଆନ ମଥନା 2. Churning.

ମଞ୍ଚା(ଗୁ)ଲିବା—ଦେ. କି—୧ । (ପାଦ) ସବାହକ କରିବା; ଉଷିବା— Mañchā(chā)libā 1. To chafe or rub with the hands; to shampoo. ୨ । ହାତରେ ଉଷିବା—

ଆପନା 2. To press with the hands. (ଭ—କିର୍ଣ୍ଣାପାଦ ମୋହା ମଞ୍ଚାଳ ରଳ । ବନ୍ଦ. ପ୍ରେମଧାନିଧି) । ୩ । ମଞ୍ଚିବା—

ମୁଆନା 3. To churn. ୪ । ଦୂର ଦାତର ଲେଢ଼ିରେ ମଳିବା—ଦଲା 4. To crush a thing between the two ମଳନା

palms. ମଞ୍ଚ(ଧାରୁ)—ସ—୧ । ଶକ କରିବା—1. To make a sound.

Mañja (root) , ୨ । ମାର୍ଜନ କରିବା; ମାରିବା—2. To polish; [ମନ୍ତ୍ର(ଧାରୁ) —ଅନ୍ୟରୂପ] to rub.

ମଞ୍ଚ—ଦେ. ବ (ସ. ମଞ୍ଚା) —୧ । କାଠର ମଞ୍ଚିରେ ସ୍ଵାଚ ସାର ଭୁଗ— Mañja 1. The pith of a wood. (ଭ—ବୃକ୍ଷର ମାର୍ଜ, ମର୍ଜ ପଲାଣ ସିନା ମାଟ କରେ ରହୁଇ, ମାଟ ତାର ବିବା ସାଧି ପ୍ରଣିବ ମଞ୍ଚକୁ । ତନ୍ମାମଣି. ବିକମାଦିତ୍ୟ ।)

, ୨ । କଦଳୀ ଗଛର ଗଣ୍ଡର ମଧ୍ୟଭାଗ-2. The pith or core of a plantain tree. * (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି କଥାର ମର୍ମ, ବସ୍ତ୍ର କଷ୍ଟ—3. (figurative) Secret matter. ୪ । ମଞ୍ଚ ପତ୍ର (ଦେଖ)—4. Mañja patra (See) ପ୍ରାଦେ. (ସିଦ୍ଧତ୍ତୁର ଓ ଗଢ଼ିବାର) ବ—

ଶେଷ ବୃକ୍ଷ ବିଶେଷ—Name of a small tree. [ବ— ଏହା ସିଦ୍ଧତ୍ତୁର, ସମ୍ମଲୟର ଓ ଗଢ଼ିବାର କଙ୍କାଳ-ମାନଙ୍କରେ ଜରେ । ଏହାର ପଦ କବଚିତାର ଓ କେବ ସର ସବୁ । ଏ କାଠର ଗୋଲେଇ ଓ ପୁଣ୍ଡ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଏ ।]

ମଞ୍ଚ କାଠ—ଦେ. ବ—କାଣ୍ଠର ମଞ୍ଚ; କାଠ ଉଚିତର ସାର ଅଂଶ— Mañja kāṭha The strong interior portion or

ମାର୍ଜ କାଠ ସାଡିଲ କାଠ core of a timber.

ମଙ୍ଗଳା ମାରିବା—ଦେ. ବ (ସ. ମଙ୍ଗା ଓ ଶାଳ) —କଦଳୀ ଓ
Mañjakiଙ୍କ māribik ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗଛର ଏହି ପ୍ରକାର ଘେର
(ମଙ୍ଗ ମରିବା —ଅନ୍ୟରୂପ) (ଏ ବେଳ ହେଲେ ଗଛର ମଙ୍ଗ ପଥମେ
ମାଜ ଶୁଦ୍ଧ ଶୁଦ୍ଧିଯାଏ) —A disease attacking plantain
ବୀର ସଙ୍ଗନା and other trees by which the pith
first withers. (ଉ—ପଣେ ତେବେଳ ଲାହିଁ ଦେବ,
ଉଚରେ ମଙ୍ଗଳା ନାହିଁ । ଉଗନାଥ. ଉଗବତ ।)

ମଙ୍ଗକ—ଦେ. ବ (ସ. ମାର୍ଜନ) —ଦାନୁଶା ଚର୍ତ୍ତ—
Mañjana Tooth powder.

ମଙ୍ଗନ ମଙ୍ଗନ

ମଙ୍ଗ ପତ୍ର—ଦେ. ବ—୧ । କଦଳୀ ଗଛର ମଙ୍ଗର ବାହାରିଥିବା କଡ଼ି
Mañja patra ପତ୍ର—1. A big new leaf which has
(ମଙ୍ଗ ପତର—ଅନ୍ୟରୂପ) emerged from the pith of a
ଆଙ୍ଗୋଟି କଳାପାତ୍ର plantain tree. , । କଦଳୀ ଗଛର
ବୀର ପତା କୋମଳ ପତ୍ର—2. The tender or new
leaf coming out of a plantain plant.

ମଙ୍ଗ(ଞ୍ଜି)ର—ଦେ. ବ (ସ. ମଙ୍ଗାର) —ବାଦ୍ୟ ଡିଶେଷ; ଶାଖ—
Mañja(nji)rā Cymbals.

ମଙ୍ଗରା (ଉ—ମୁଦର ମଙ୍ଗର ଗନ୍ଧରେ ବାଇବେ ।
ମଙ୍ଗରା ବୃଦ୍ଧି ମହାରାଜର ସବା ।)

ମଙ୍ଗରି(ରି)—ସ. ବ (ମଙ୍ଗ =ମଳୋହତା + ଉ. ଧାରୁ = ଗମନ କରିବା +
Mañjari(rī) ର, ର) —୧ । ଅକୁର; ମୁକୁଳ; ବଡ଼—
1. Blossom; bud. , । ବୁନ୍ଦରେ ଲାଗିଥିବା ଉପରୁକ୍ତ
ବା ଶବ୍ଦ—2. Tufts attached to a stem. • ।
ପନ୍ଥବାନ୍ଧୁର—3. Newly blossomed tender
leaf. (ଯଥା—ରୁଦ୍ଧ ମଙ୍ଗର) । ଫୁଲର ବା ଶବ୍ଦର
ବେଣ୍ଟ—4. A flower-spike; a panicle of
corn; a shoot; a sprout. । । ତିଳକର୍ଷ—
5. Tilaka tree. ଦେ. ବ—ପାଦର ଅଳଙ୍କାର
ବିଶେଷ; ଗାନ୍ଧି—A tinkling ornament for
the leg. (ଉ—ଅନ୍ୟ ଯୁଗରେ ମଙ୍ଗର ଦୋଳେ, ସେ ପାଦ
କମଳେ ଦେବ ମନ ଭୁଷଳେ । ପ୍ରାଚୀ. ଭୁଷଳମଙ୍ଗର ।)

ମଙ୍ଗରିତ—ସ. ବଣ (ମଙ୍ଗର + ସଜାତ ଅର୍ଥରେ ରି) —୧ । ମୁହିତ—
Mañjarita 1. Blossomed; blooming. । । ଅକୁରି—
2. Sprouting,

ମଙ୍ଗରିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କି—କଥାକିବା; ଗଢ଼ିବା—To sprout.
Mañjaribik । ମଙ୍ଗରା ମଙ୍ଗନା

ମଙ୍ଗା—ସ. ବ. ଶୀ (ମଙ୍ଗ ଧାରୁ + କଣ୍ଠ. ଅ + ଶୀ. ଅ) —୧ । ଶିଳୀ; ମାର୍ଜନ
Mañjī । 1. She-goat. । । ମଙ୍ଗର—2. Sprout.

ଥୋଡ—ଦେ. ବ (ସ. ମଙ୍ଗା) —କଦଳୀଗଛର ମଧ୍ୟରେ ସାରିଷ—
ବୀର The pith of plantain plant. [ଦ୍ର—ଏହି
ଚକୁକାଶରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ମଙ୍ଗା ଥୁରୁଳ—ଦେ. ବ—ଆହୁତ ବା କଦଳୀ ମଙ୍ଗା ଅହୁତ ଶତ ଦିଶ୍ୟାର
Mañjūrūl ଥୁରୁଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଯିବା ଏକପ୍ରକାର ପଟା ତରକାଶ
ଥୋଡ଼େରଅଶ୍ଵଳ (ଦ୍ର—ମଙ୍ଗାରେ ଘର ପ୍ରକାର ଦେଇ ଅନ୍ୟ ବିଦିଷ
ବୀରକୀଳାଟାହ ବଞ୍ଚନ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ)—A curry made
from chips of plantain-tree-piths by
mixing it with acid.

ମଙ୍ଗାରୀ—ଦେ. ବ (ସ. ମାର୍ଜନା) —୧ । ବିଶ୍ଵା—1. Cat.
Mañjāri (ଉ—ଦୁହେଣ ବୁପିରେ ଅଧରେ, ଯେହେ ମଙ୍ଗାରୀ
ବେରାଳ ମୁଖ ଧରେ । ଉଗନାଥ. ଉଗବତ ।) (ଉ—
ବିଲି ଅଲିଆଳ ଘର ମଙ୍ଗାରୀ, ଯୋକ୍ ଆଇଗଲେ ହିଙ୍ଗାର ।
ପାଲିଟା ମୀନାର ତର ।) , । (ସ. ମନାର) ପାଲଧରୀ ଗଲୁପର
କରହୁ ଏକପ୍ରକାର ଗତ—2. Erythrina Suberosa
(Haines). [ଦ୍ର—ଶୁଅଗନ୍ଧମାନ ଥଣ୍ଡା ରହିବ
ବୋଲି ଶୁଅ ବାହିରେ ଏ ଗତ ଲଗାଯାଏ ।]

ମଙ୍ଗି(ଞ୍ଜି)—(ମନଜ୍ଜ ଧାରୁ + କଣ୍ଠ ଲ; + ର)—ମଙ୍ଗର; ଅକୁର—
Mañji(nji) Sprout; shoot. କିମ୍ବ—ବୀଚ ବୀଜ—
କୁଳ ସ. ମଙ୍ଗା) —୧ । ଫଳମଧ୍ୟ ସବ—
1. Seed. —କିମ୍ବ—ଆଗାମୀ ବର୍ଷ ପାଇଁ ବିଶ୍ଵାରୀ
ଆନ ଅଦି ଶବ୍ଦର ବିହନ—2 Paddy and other
seeds kept for sowing next year
ଏ ଫଳର ବା ଆଗ୍ରାଦିର ସେଇଅଂଶ ନୂତନକାଳ କରାଇବା
ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—3. The portion of a
plant or fruit used for raising new plants.
[ଦ୍ର—ଆମେଣ୍ଟ =ଅନୁବିଶ୍ଵର ମୁଦ୍ରାଖଣ୍ଡମାନ + ଆକୁମ୍ଭି
—ଆକୁମ୍ଭିଶ୍ଵର ଅଂଶ । ପୋଟିଲମଣ୍ଟ =ପୋଟିଲ ଗରୁର
ତେରର ନୁଦ୍ର ଅଂଶ ।] । । ଅଣ୍ଟକୋଷ—
ଆଁଙ୍କିକୀଶୁତଳୀ 4. The testis. —କିମ୍ବ—ମଙ୍ଗର କିମ୍ବ—
ଶିମ୍ବ—ଆନାନ୍ଦା—5. The spawn orova of fishes,
ଶୀଳ, କୀଳ—କିମ୍ବ—6. ପାତିଥିବା କଣ ଉଚରେ ଝାପା ଗୋଟିଏ
ବ୍ରଣେରଚାଲ କଠିଣ ପକିମୟ କାଳକ—6. A hard wedge-like
pus inside a ripened boil. କିମ୍ବ—7. (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)
କଥାର ଶୁଷ୍କ ମର୍ମ; ରହିଥିବା ସବ—7.
(Figurative) The secret of a matter.
କିମ୍ବ—(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ସମସ୍ୟା ସାଧନ କରିବାର
ମୂଳ ମର୍ମ—8. (Figurative) The key to
a problem. [ଉ—କଥାର ମଙ୍ଗ,
କୁଥ ଥାକ ଆଏ ବୋହୁରୁ ଗଣ୍ଡ—ତର ।]
୯। (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବିଷୟର ମୂଳ କାରଣ—
9. (Figurative) The root cause of a
matter. (ଯଥା—କଳମଙ୍ଗ)

ମଙ୍ଗାଆ—ଦେ. ବଣ—୧ । ଗେହୁ ଫଳ ଅର୍ଥକ ପଦ ଦେବାରୁ ଚହୁ
Mañjī ମଧ୍ୟରେ ମଙ୍ଗରାକ ପାକଳ ହୋଇ ଥାଇ ଥାଏ—
1. Running into seeds (ଯଥା—

ମଞ୍ଜିଆ ବାଇଶଣ) । , । ସହସ୍ର—
2. Seedy; full of seeds. • । ଉଚ୍ଚବାରେ
ମିଥୁନବା ଏକପ୍ରକାର ମାଛ—3. A class of
salt water fish found in the Chilka
lake.

ମଞ୍ଜିଆ କଦଳୀ—ଦେ. ବ—ଉଚ୍ଚବେ ମଞ୍ଜି ଥିବା ଏକ ପ୍ରକାର କଦଳୀ; Manjia kadalī ବଣୁଆ କଦଳୀ—A species of plantain which has seeds inside. [ବ—ଏହା ଶୀଜବାଲା କେଳା ଅଖାଡ଼ୀ; ମାତ୍ର କେହି କେହି କରି ଥିବା ଦେଇଲେ (ମଞ୍ଜି କଦଳୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଏହାକୁ ଚର୍ଚାର କରନ୍ତି ।]
ମଞ୍ଜିକା—ସ. ବ. ସୀ—(ମଞ୍ଜୁ+ଇକା+ଆ)—ବାସଙ୍ଗନ୍ତି; ରଣିବା;
Manjika ବେଣ୍ୟା—Prostitute. ଦେ. ବ—ସ୍ତ୍ରୀର ବା
ଖାତ୍ର—Layer; row. (ବ—ଉଚ୍ଚ ପରବତ ଗୁରୁ
ଗୁରୁକା, ତହିଁରେ ବସିଥିଲା ତିନି ମଞ୍ଜିକା । ନନ୍ଦିଶୋଭା.
କିର୍ତ୍ତିରଣୀ ।)

ମଞ୍ଜି ଫଳା—ସ. ବ—କଦଳୀ—

Manji phalā The plantain
ମଞ୍ଜିକା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ିଜାତ) କି—(ସ. ମର ଧାରୁ)—ଶୋର ଅରଣ୍ୟ
Manjibā ମଧ୍ୟରେ ପଢ଼ି ଯିବା—To enter into a dense
forest.

ମଞ୍ଜିମା—ସ. ବ—(ମଞ୍ଜୁ+ରୁବ ଇମନ୍, ମୋ. ୧୭)—ମନୋକ୍ଷତା;
Manjimā ମଞ୍ଜୁଲାତା; ରୌଡର୍ଯ୍ୟ—Beauty.
ମଞ୍ଜି ମାଛ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ମାତ୍ରର ପେଟରେ ବିହନ ଲାଗି ଥାଏ—
Manji machha A fish with spawn.

ଜିମ ଭରା ମାଛ ଶିର୍ବାହରୀ ମଞ୍ଜିଲା

ମଞ୍ଜି ଶୁଣୁଆ—ଦେ. ବ—ଶୁଣା ସାର ଥିବା ମାତ୍ର ମଞ୍ଜି—
Manjī sukhua Dried fish spawn.

ମାତ୍ରେ ଜିମେର ଖକୋ ଶୁକଣ୍ଡି ଅଣ୍ଡା

ମଞ୍ଜି(ଝାଲ—ସ. ବ—(ମଞ୍ଜୁ+ରଳ, ରଳ)—ଅଛୁକକା; ଘର; ମନ୍ଦିର—
Manjī(ଝାଲ)la House; building.

ମଞ୍ଜିଶ୍ଵା—ସ. ବ—(ମଞ୍ଜୁ=ମନୋଦର +ଶ୍ଵା ଧାରୁ+କଣ୍ଠ. ଅ; ଶ୍ଵା. ଅ)
Manjishtha ଅଛୁକାଦି ବର୍ଗର ରତ୍ନବର୍ଣ୍ଣ ଲଗାବିଶେ—
ଅନ୍ୟ ସ—ଜ୍ଞାତ ଲଗା, ରତ୍ନ—

ମଞ୍ଜିଶ୍ଵା, ଯୋଜନ ବନ୍ଦି, madder; Rubia Manjishtha
ଜ୍ଞାତହୀ, ରଗାର୍ଯ୍ୟ; [ବ—ଏହା ହିମାଳୟ ପାଦଭ୍ୟ
ଜୀବୀ (ଦରେକଷ୍ଟ ଦ୍ରବ୍ୟରୁ) ପ୍ରଦେଶରେ ଜୟେ । ଏହାର ମୂଳ
ପାଦ ରକ୍ଷେ

ମଞ୍ଜିଶ୍ଵା କବିଶ୍ଵା ଚୈଲକୁ ରଜିତ କରିବା
କେ. ମଞ୍ଜିଶ୍ଵା ପାଇଁ ବ୍ୟବ୍ହତ ହୁଏ ।] ଦେ. ବ—

ମଞ୍ଜିଥ, ଅର୍ପଣ, ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା ଏକ ପ୍ରକାର ଅଛୁକଣ—A kind
ମଞ୍ଜିତ; ମିଜିଥ; ମଜିତ of love. [ବ—ପ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିକାଙ୍କ
ମଧ୍ୟରେ ଅଛୁକଣ ଖୁବ ଗାଢ଼ ହେଲେ ତାକୁ କଣ୍ଠିଶ୍ଵା

ବୋଲିଯାଏ, ମାଲୀ ଓ କୁଣ୍ଡି ଏହାଠାରୁ ଶିଖିବା ।]
ମଞ୍ଜିର—ସ. ବ—(ମଞ୍ଜୁ ଧାରୁ=ଶବ୍ଦ ବରବା+କଣ୍ଠ. ଇରା)—ନୃପତି

Manjira ଦୁର୍ବୁଲ ଦିଅ ମଳ; ବାଜେଣୀ; ପାଞ୍ଜି—A tinkling
anklet.

ମଞ୍ଜୁ—ସ. ବ—(ମଞ୍ଜୁ ଧାରୁ=ମାର୍କନ ବରବା+କଣ୍ଠ. ଇ) —୧।

Manju ସୁନ୍ଦର; ମନୋକ୍ଷତା—1. Lovely; beautiful. ୨।

ମନୋମୋହନି—2. Charming; enchanting.
captivating. ୩। ମଧୁର—3. Sweet-

ମଞ୍ଜୁ ଆତି—ଦେ. ବ—(ସ. ମଞ୍ଜିଶ୍ଵା)—ଏକ ପ୍ରକାର ଦ୍ରୁଷ୍ଟ ରୂପ—

Manjuati A kind of small tree, the leaves of
ସ. କଣ୍ଠରଙ୍ଗକ, ନାଖ ରଙ୍ଗକ କିମ୍ବା which are crushed and
ରେ. ଗୋରଣୀ pasted on the hands and
ଅ. ହେନା legs which become red-
ମେହୀ; ମେହୀ �coloured; Hena; Lawsonia
ମେହୀ ଅଲ୍ବା
(ମଞ୍ଜିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) Alaternus. [ବ—ଏ ଗରୁ ଭାବରେ ମାତ୍ର ହାତ
ବଢ଼େ । ଏଥର ପରିବୁ ବାହି ହାତ ଗୋଡ଼ରେ ବୋଲିଲେ
ସେ ସ୍ଥାନମାନ ନାହିଁ ରଙ୍ଗରେ ରଜିତ ହୁଏ । ଏଥର
ଭାଲରେ ଶୈଟ ଶୈଟ କଥା ଥାଇ । ଏ ଗରୁକୁ
ଲୋକେ ବାହିରେ ଲଗାଇ—ଏହା ଦୁଇପ୍ରକାର—

୧। ପାଣି ମଞ୍ଜୁଆତି—1. Lawsonia Alba.
ଏଥର ପୁଲ ଧଳା ଓ ପକା । । ପାଣି ମଞ୍ଜୁଆତି—

2. Alcanna Tinctoria; Lawsonia Inermis
(Haines) Henna; Alcanet. ଏଥର ପୁଲ
ମନ୍ଦାର ପୁଲ ପର ଗାଢ଼ ନାହିଁ ଓ ପୁଲର ପାଖୁଡ଼ା
ଦୋହରି ।]

ମଞ୍ଜୁ କେଶୀ—ସ. ବିଶ. ପୁ—(ମଞ୍ଜୁ+କେଶ+ଅଛି ଅର୍ଥରେ ରନ) —

Manju kesi ସୁକେଶସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ; ମନୋଦର କେଶବିଶ୍ଵ—

(ମଞ୍ଜୁ କେଶୀ—ଶ୍ଵା) Having a lovely tress of hair
on the head. ସ. ବ—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—Śrīkrushna.

ମଞ୍ଜୁ ଗମନ—ସ. ବିଶ. ପୁ—(ବହୁଗୁହି; ମଞ୍ଜୁ+ଗମନ)—ସାହାର

Manju gamana ଗୁଲି ସୁନ୍ଦର—Having a lovely
(ମଞ୍ଜୁଗମନ—ଶ୍ଵା) gait. ବ—ଦୂଷ—The swan.

ମଞ୍ଜୁ ଘୋଷ—ସ. ବ—(କର୍ମଧ; ମଞ୍ଜୁ+ଘୋଷ)—୧। ମଧୁର ଧୂନି—

Manju ghosha 1. A sweet sound. ୨। (ବହୁଗୁହି)
(ମଞ୍ଜୁଘୋଷ—ଶ୍ଵା) ଚିକିତ୍ସା ଦେବତାଦିଶେଷ—2. Name of
a Jain Deity. ୩। ଚାହିବ ସାଧକଙ୍କ ଉପାସ୍ୟ
ଦେବତାଦିଶେଷ—3 Name of a tantric Deity.

ବିଶ. ପୁ—(ବହୁଗୁହି)—ସୁମରବିଶ୍ଵ—Sweet-toned,

ମଞ୍ଜୁ ପାଠକ—ସ. ବିଶ. ପୁ—ସେ ମନୋଦର ରୂପେ ବୋଲି ପାରେ;

Manju pāṭhaka ସୁପାଠକ—One whose recitation
(ମଞ୍ଜୁପାଠକ—ଶ୍ଵା) is sweet; a good reader.

ବ—ଶୁକପଣୀ; ଶୁଅ—The parrot.

ମଞ୍ଜୁ ଭାଷୀ—ସ. ବିଶ. ପୁ (ମଞ୍ଜୁ+ଭାଷ ଧାରୁ=ବହୁବାବା+କଣ୍ଠ. ଇରା)—

Manju bāshī ୧ା. ୧୭) —ମଧୁରଭାଷୀ; ସୁଭାଷୀ; ମିଷ୍ଟି—
(ମଞ୍ଜୁଭାଷୀ—ଶ୍ଵା) ଭାଷୀ—Of sweet speech.

ମଞ୍ଜୁ ଭାଷିଣୀ—ସ. ବି ସ୍ତ୍ରୀ—ଶ୍ଵେତଶାସ୍ତ୍ରର ସୁନ୍ଦୁ ଉନ୍ନୋଦିପ୍ରେସ—

Mañju bhāshīṇī A Sanscrit metre of 13 syllables.

ସ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—ମଧୁଭାଷିଣୀ (ଶ୍ଲ) —Of sweet speech.

ମଞ୍ଜୁର(ରି) —ଦେବେ. ବି (ଆ. ମନ୍ତ୍ରିଶ୍ଵର) —୧। ଅନ୍ତମୋଦନ; କୌଣସି
Mañjur(ri) प्रାର୍ଥକାର ପ୍ରଦଳ—1. Sanction; granting
(ନାମଞ୍ଜୁର—ଦିପଶ୍ରତ) of a request; approval. ୨। ସମ୍ମଦ୍ଦିତ;
ମଞ୍ଜୁର(ରି) ଅଗ୍ରାକାର; ସ୍ତ୍ରୀକାର—2. Consent. ବିଶ. (ଆ.
ମଞ୍ଜୁରୀ, ମଞ୍ଜୁର) —୧। ଅନ୍ତମୋଦିତ—1. Granted;
ମଞ୍ଜୁର ମନ୍ତ୍ରିଶ୍ଵର—2. Consented; agreed to.

ମଞ୍ଜୁର—ଦେ. ବି (ସ. ମଞ୍ଜୁ) —ଏକ ପ୍ରକାର ପଶ୍ଚ—

Mañjura Name of a bird.

ପ୍ରାଦେ. (ବିଶ) ବି—ମଞ୍ଜୁ—Peacock.

ମଞ୍ଜୁ କରିବା—ଦେ. କି—ପ୍ରାର୍ଥକା ପ୍ରଦଳ କରିବା—

Mañjura karibā To grant a prayer.

ମଞ୍ଜୁର କରା ମଞ୍ଜୁର କରିବା

ମଞ୍ଜୁଲ—ସ. ବିଶ. ସୁ (ମଞ୍ଜୁ+ସାର୍ଥି ଲ) —୧। ସୁନ୍ଦର; ସୁଦୃଶ;

Mañjula ମନୋଦର—1. Charming; enchanting;

(ମଞ୍ଜୁଳା—ଶ୍ଲ) captivating. ୨। ଉପସୁନ୍ଦର; ସମୀତାନ—

2. Proper. ବି—୧। ନିଳଙ୍ଗ; କୁଣ୍ଡବନ—

1. Grove; a bower. ୨। ଶୈବାଳ; ଶିରଜୀ—

2. Moss.

ମଞ୍ଜୁଲତା(ହ) —ସ. ବି (ମଞ୍ଜୁଲ + ଭାବ. ତା,ର) —ଶୈନତ୍ୟ—

Mañjulatā(twa) Loveliness.

ମଞ୍ଜୁଲବତ୍ତା—ଦେ. ବିଶ ସ୍ତ୍ରୀ—ମନୋଦାରଣୀ—

Mañjulabatī Charming (feminine).

(ହ—ବଜୁଲ ବଳେ ମଞ୍ଜୁଲବତ୍ତା ସୀତା ଏକାଳ ଅବସ୍ଥା ଧରେ
ଯେ । ଭାବ. ବୈଦେଶୀପରିବାଷ)

ମଞ୍ଜୁ (ଜ୍ଞାନ)ଶା—ସ. ବି (ମଞ୍ଜୁ+ଧାରୁ+କର୍ମ ରକ୍ଷଣ+ଶ) —୧। ପେଉ; ପେତା;

Mañju(jñāna)shā ପେଟର—1. A trunk; a casket; a

basket with lid. ୨। ସିନ କ—2. A chest.

* । ମଞ୍ଜୁଶ୍ଵା (କ୍ଷେତ୍ର)—3. Mañjisthā (See)

4। ପାଣାଣ—4. Stone. ଦେ. ବି—ଗଞ୍ଜମ ଜିହାର

ଗୋଟିଏ ଡୁଇଅ ଜମିଦାର; (ମହେନ୍ଦ୍ରପରିବାଷ ଏହି ମଞ୍ଜୁଶ୍ଵାରକ୍ଷ୍ୟ
ଅନୁର୍ଗତ) —Name of an estate in the Ganjam district.

ମଞ୍ଜୁହାସୀ—ସ. ବିଶ. ସୁ—ସୁହାସ; ଯାହାର ଦସ ମଞ୍ଜୁ—One who

Mañjuhāsī has a charming laugh.

(ମଞ୍ଜୁହାସିନୀ—ଶ୍ଲ)

ମଟମଟ—ଦେ. (ଧୂନ୍ୟକୁବରଣ) ଅ (ସ. ମର୍ତ୍ତାରୁ=ଭାଙ୍ଗିବା)—

Mat-mat ୧। ମତ୍ତମତ୍ତ; କାଠରବା ଗଛର ଛାଳ ଭାଙ୍ଗି ଦିଲାର

ମଟମଟ ଶୁଣ—1. Sound of breaking of hard

things (e.g. wood, boughs).

ମଟମଟ ୨। ବରଦକୁ ଖବ ଟାଣିଲେ ଛାଣ୍ଟିଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ

ଶବ୍ଦ ଦ୍ଵାରା; କଟକଟ—2. The sound made by a rope before it breaks asunder.

* । ଶକ୍ତ ଅଦର ଗଣ୍ଠ ପୁଷ୍ଟିବାର ଶବ୍ଦ—3. Creaking sound of the joints of bedsteads and other furnitures.

4। ଅଶ୍ରୀ ମେଲ୍ଲ କର ଏବ ଦୃଷ୍ଟିରେ

କୌଣସି ବସୁର ରହିବା; ରଟମଟ—4. Staring with distended eyes; mode of staring at a thing steadily. (ଭ—ବାଘ ପର ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରେ ବୁଝ ଉଣ୍ଟ ତଟି କଟ,
ଶ୍ଵର ତୁମ୍ଭ ସୁନ୍ଦର ରହିଲେ ମହମଟ । କୃଷ୍ଣବିହୀନ ମହାଭାବର
ଶ୍ଵରିଣୀ ।)

ମଟକ—ଦେ. ବି. (ସ. ପଲକ) —୧। ଚନ୍ଦ୍ର ପଲକ; ଅଶ୍ରୀ ମିଟିକା—

Mañtaka 1. The wink of the eye; the twink-

ଲହମା ମଟକ ଲିଙ୍ଗ of the eye. ୨। ପଲକପଦକମାତ୍ର କାଳ-

2. A twinkle. ୩। ମିଟକା (ଦେଖ) —3. Miṭikā (See)

ମଟକା—ଦେ. ବିଶ—ମଷକା; ଭଗ୍ରବଣ—Fragile. ବି. (ସ.

Mañtakā ବିଧାଳା) —୧। ପୋଟଳ ଅବୁର ଏବ ପ୍ରକାର

ମଟକା ବନ୍ଧ ଲତା ଫଳ—1. A wild cucurbitaceous fruit and creeper; Metothria

Heterophylla. [ଦୁ—ଏହାକୁ ଉଥିଲ କରି ଆଥରୁ
ଓ କଥାଳ ଥିଲ ଦେବଳେ ଏହା କଥା ମଧ୍ୟ ଶିଥସାଏ ।] , ।

ମଟକା (ସ.ମଞ୍ଜୁ+ବର୍ତ୍ତନ) ମୋଟ ସୁଗାର ତସର ଲୁଗା; ପାରଥା

ମୁବତୀ ମଲୁଟା; ମୋ—2. A kind of coarse silk cloth
[ଦୁ—ପାଠର ଗୋଟି ଗୋଟିମାନେ ଗୋଟିର ମୁହଁର କାଟି
ବାହାର ଗଲେ ସେହି ଗୋଟିରୁ ଯେଉଁ ସୁତା ବାହାରେ

ମଟକା, ବର୍ତ୍ତରୀ ତହିଁରେ ମଲୁଟା ଓ ମୋ—ଦୁଇ ।] ୩। (ସ. ମଞ୍ଜୁକ)

ମଞ୍ଜୁରା, ମରକା ଗୁଲ ଘରର ମଥାନ—3. The ridge of a thatched straw roof.

ଦୁ—କୁଥିଣି ହୋଇଥିବା
ଘରର ଗୁଲ ଭୁପରେ ଯେଉଁ ବତା ଗୁଲର ଥାଟ ସଙ୍ଗେ

ବତା ହୋଇଥାଏ ସେହି ବତା ଲଭଗଣ୍ଠିରେ ଥିଲା
ଛିଦ୍ରମାନ—4. Holes in the roof of a thatched house near the knots of the bamboo

laths laid over the thatch.

* । ମିଟକା (ଦେଖ) —5. Miṭikā (See)

ମଟକା(କେ)ରବା—ଦେ. କି—୧। ଅଶ୍ରୀ ମିଟିମିଟି କରିବା—1. To

Mañtakā(K)e)ibā open and shut one's eyes

ମଟକା repeatedly; to twinkle; to wink.

ମଟକ(କା)ନା ୨। ମଟମଟ କର ରହିବା—2. To stare.

* । ନୟନ ଦରି କରିବା; ଅଶ୍ରୀ ମିଟକା ମାରିବା—
3. To show signs of amorousness by suggestive winks.

ମଟକା ପାଣି—ଦେ. ବି—ଶଳର ମଥାନରୁ ଯେଉଁ ବର୍ଷାପାଣି ଘର

Mañtakā pāṇi ରତରକୁ ଗଲିପଡ଼େ—Water leaking

ମଟକାର ଅଳ ଗୁଲର ମଥାନରେ ଅଳିପାଣି ଅଳିପାଣି ଅଳିପାଣି

ମଟକାର ଅଳ ଅଳିପାଣି ଅଳିପାଣି ଅଳିପାଣି ଅଳିପାଣି ଅଳିପାଣି

ଅଳିପାଣି ଅଳିପାଣି ଅଳିପାଣି ଅଳି

ପ୍ରଥମ ଅସବୁ କରିଯାଇ ମଟଳା ଗାଣି ପଡ଼େ; କିନ୍ତୁ ପରେ
ସେହି ଲାଇଗଣିର କଣାମ୍ବଳ ମଳକୁ କୁଳ ହୋଇଯାଏ ଓ
ସେବାଟେ ପାଣି ପଡ଼େ ଲାହି ।]

ମଟଳ ଚପ—ବୈଦେ. ବ (ରେ) —ମେଘ ପଞ୍ଜରର ମାଂସକୁ କୁଠ କରି
ମଟଳଚପ ଭଜିବା ଆତ୍ୟ— Mutton chop; a rib
of mutton for broiling, with the end of
ମଟଳଅଧ୍ୟ ମଟଳଅଧ୍ୟ ବିଭାଗ ଉପରେ ମଟଳଅଧ୍ୟ କରିଯାଇବା ପରି
ମଟଳଅଧ୍ୟ —ଏହିପରି ମଟଳ କଟିଲେଟୁ ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟ ଲୁଷାରେ ଚଳେ)

ମଟଳ ଜୁଦ୍ଧ—ବୈଦେ. ବ (ରେ) —ମେଘା ମାଂସର ସୁରୁଆଥ—
ମଟଳ jus Mutton-soap.

(ମଟଳ ସ୍ଵଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମଟଳଜୁଦ୍ଧ ମଟଳଜୁଦ୍ଧ

ମଟଳମଟଳା—ଦେ. ବ—ମଟଳା ୧ (ଦେଖେ)
ମଟଳମଟଳା Maṭa maṭakā

Maṭakā 1 (See).

[ମଟଳା, ମଟଳଟେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ମଟଳଟେଇ କରି ଖୁହିବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ବସୁକୁ ଅଛି ମେଲ
ମଟଳା ମଟେଇ କରି ଖୁହିବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ବସୁକୁ ଅଛି ମେଲ
[ମଟ ମଟଳ କରି ଖୁହିବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ଅନେକବସନ ଖୁହିବା—
ମଟଳା, କଟମଟଳରେ ଚାଉସା ଚାଉସା—To stare at a thing.
ଶୁଳ୍କା, ମଟଳା

ମଟର—ଦେ. ବ (ରୁଳ; ଏ ବର୍ତ୍ତୁଳ) —ବର୍ତ୍ତୁଳ ବାକରିଶ୍ଚ ଶିମ୍-
ମଟରା Pisum Arvense. [ଦ୍ର—ଅମ ଦେଖରେ ହୁଇ ପ୍ରକାର
ମଟର ମଟର କୁଣ୍ଡ ଦ୍ରେ । ୧ । ଦେଖି ମଟର—1. Field pea;
Pisum Arvense. [ଦ୍ର—ଏହାର କୁର୍ରି ଚେପା, ଫଳ
ବାଇଗଣୀ ରଙ୍ଗର । ଏଥୁର କଥିଲ କୁର୍ରି ଓ ମଞ୍ଜିକୁ
ଚରକାଶ କରି ଶିଥାଯାଏ ।] , । କାରୁଲ ମଟର—

2. Pisum Sativum. ୩ । ଅଛି ଏକ ପ୍ରକାର
ମଟରଜାଗ୍ରୁ ଶେଷ ବର୍ଷଗାସ ଲତା ଅଛି । ଏହାର ନାମ ସୁଗନ
ମଟର—3. Sweet pea; Lathyrus Odoratus.
[ଦ୍ର—ଦେଖି ମଟର ଗର୍ବ ଫୁଲ ବାଇଗଣୀ, କାରୁଲ
ମଟରର ଫୁଲ ଧଳା । ଏ ମଞ୍ଜିକୁ ବର୍ଷା ଓ ଶରତକାଳରେ
ଗହର ଗୁଣ ହୋଇଥିବା ଓ ଏଇ ଦିଅୟାଇଥିବା କିଅରିରେ
ଧାଢି ଧାଢି କରି ଲଗାନ୍ତି । ଏହାର ନାମ ସୁଗନ
ମଟର—4. ମଟର ଗର୍ବ ଫୁଲ ବାଇଗଣୀ, କାରୁଲ
ମଟରର ଫୁଲ ଧଳା । ଏ ମଞ୍ଜିକୁ ବର୍ଷା ଓ ଶରତକାଳରେ
ଗହର ଗୁଣ ହୋଇଥିବା ଓ ଏଇ ଦିଅୟାଇଥିବା କିଅରିରେ
ଧାଢି ଧାଢି କରି ଲଗାନ୍ତି । ଏହାର ନାମ—
କଲାୟ, ମୁଣ୍ଡରଗକ, କୁର୍ରେଣୁ, ରେଣୁକ, ସଦକ, କିଷୁଟ,
ଅତିବର୍ତ୍ତୁଳ, ଶିନ୍ଦନ, କାନକ, ବଂଠି, ସଶନ, ସଜନକ—
ଦେଖି ମଟର ଏହା ମଧୁର, ସ୍ବାଦିଷ୍ଟ, ଶୀତଳ, ପିତ୍ତ-
ନାଶକ, ବୁଢ଼ିକର, ବାତକାରକ, ପୁଣ୍ଡିକନକ, ମଳକିଷିଷାରକ

ମଟର ଶିରକୁଣ୍ଡେ ନାପକ—ହୁ. ଶ ।] ବୈଦେ. ବ (ରୁଳ
ମୋଟର ମୋଟର) —ମଟରକାର (ଦେଖ)—Maṭarakār
(See).

ମଟରକଣ୍ଠିଆ—ପ୍ରାଦେ [ବାରେଷର] ବ—ସାମୁଦ୍ରିକ ସ୍ରମାଦଶେଷ—
Maṭara kanṭiā A kind of salt water fish. [ଦ୍ର—
ଏହାର ପେଟରେ ମଟର ଦଳ ବଡ଼ ଏବଂ ପକ୍ଷି
ମାନ ଦେଖାଯାଏ ।]

ମଟରକାର—ବୈଦେ. ବ (ରୁ. ମୋଟର + କାର)—ଶୋଖର
Maṭarakār କେବେଷିନ ବା ପେଟ୍ରୋଲ ଲାଇଆର ଡାବା
ମଟରକାର ମୋଟରକାର ପରିବୁଳିତ କଳ ଗାଡ଼ି—Motor car.
ମଟର ଚଣା—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ (ସ. ବର୍ତ୍ତୁଳ ଚଣକ) —ମଟର (ଦେଖ) --
Maṭara chāṇḍa Matara (See).

[ବାଟୁଳା ଚଣା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ମଟର ବୋଟ—ବୈଦେ. ବ (ରେ) —ଶୋଖର କେବେଷିନ ବା ପେଟ୍ରୋଲ
Maṭara bot ଲାଇଆର ଡାବା ପରିବୁଳିତ ଡାନା—Motor
ମଟରବୋଟ ମୋଟରବୋଟ boat.

ମଟର ମାଳ—ଦେ. ବ—ମଟର ମଞ୍ଜିପର ଛଦ୍ର ଗୋଲକତ୍ୟ ପ୍ରଥମ ସୁଲାର
Moṭara māla ମାଳା—Necklace made of small
ମଟର ମାଳା ମଟର ମାଳା golden peas strung
together.

ମଟର ଲାଗ୍—ବୈଦେ. ବ (ରେ) —ବନ୍ଦୁଲୋକ ବା ବନ୍ଦୁ ପରିମାଣରେ
Maṭara lāṛi ପଦାର୍ଥ ବୋହବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ବଡ଼ ମଟର
ମଟରଲାରୀ ମୋଟରଲାରୀ ଗାଡ଼ି—Motor lorry.

ମଟା(ଟୁ)—ଦେ. ବ (ସ. ମୂଳ) —ପଶା ବା କରୁଛି ଖେଳରେ ଘେରି
Maṭā(tu) ସାର ବା ଗୋଟି ମାତ୍ର ଖାର ଅଛି ପାଲିରେ ବସି ନ
ମଡ଼ା, ମରା ଥାଏ—A dice ball or cowrie which has
ମଡ଼ା been superseded by another in the game
of dice or cowrie and has not yet been
restored to the board.

ମଟାମ—ଦେ. ବ—୧ । କାନ୍ଦୁର ଓ କାଠର ସମକୋଣ ନିର୍ମିଷ୍ଟ କରିବା
Maṭāma ନିମନ୍ତେ ରାଜନୀଷ୍ଟି ଓ ବଢ଼େଇମାନେ ବ୍ୟବହାର କରିବା
ମାଟାମ ସମକୋଣୀ ଯେବେଳିଶେଷ—1. A mason's or
ମଟାମ carpenter's square (used in ascertaining
ଲେବ୍‌ରୁଳ୍ �right angles). । ୨. ସମତଳ ନିର୍ମିଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ
ସମତଳ ଯନ୍ତ୍ର ନିର୍ମିଷ୍ଟ ଓ ବଢ଼େଇବକ ବ୍ୟବହୃତ ଯେବେଳିଶେଷ—

2. A carpenter's or plumber's level. [ଦ୍ର—
ସନ୍ତରିଷ୍ଟିମାନେ କାନ୍ଦୁ ବା ମୂଳରୁଥ ସମତଳ ହୋଇଥିଲୁ ତ
କାହିଁ ଏହା ଦେଖିବା ପାଇଁ ସେହି ଦେଖିବାକିଷିଷ୍ଟ ମଟାମ
ସନ୍ତରିଷ୍ଟି ବ୍ୟବହାର କରିବି ତାହାର ତଙ୍କା ମଟାମ (Plumb
level) କହନ୍ତି ।

ବଢ଼େଇ ଓ ସନ୍ତରିଷ୍ଟିମାନେ କାନ୍ଦୁ ଓ କାଠର
ଅଦିର ସମତଳ ଟିକ୍ ଥିବାର ପରିମା କରିବା ପାଇଁ ସେହି
କଲାସିଦ୍ଧିବଳ ପୁଣ୍ଡି ନଳସୁରୁ ମଟାମ ବ୍ୟବହାର କରିବି
ତାହାର ପାରମଟାମ (Spirit level) କହନ୍ତି ।]

ମଟାମସଇ(ହି) — ଦେ. ବଣ—ସମତଳବଣିଷ୍ଠ; ସମକୋଣବଣିଷ୍ଠ ବା
Matāma sai(hi) ଲମ୍ବ ଭାବରେ ଦଶ୍ଵାସମାନ—Confirm-
ମଟାମସଇ ମୁଖେ ପାଦରେ ଦଶ୍ଵାସମାନ—Confir-
ମଟାମସଇ ମୁଖେ ପାଦରେ ଦଶ୍ଵାସମାନ—Confir-

ମଟାଳ—ବେ. ବଣ (ସ. ମୁଦ୍ରିକା) — କର୍ତ୍ତପମୟ ବା ଚକ୍ରଟା (ମାଟ) —
• Maṭṭa la Hard and clayey (soil). (ଉ—
ଏଂଟେଲ ସେଇଟା ଏକତତ୍ତ୍ଵ ପନ୍ଦର ମାଣ ମଟାଳ କର୍ତ୍ତପ ଚକ୍ରିଆର
ଚିକଟ, ମଟିଆର କଲିନ । ପଞ୍ଚାଇମୋହନ, ଗଲ୍ଲମନ ।) ୭—
ଏଂଟେଲ ମାଟି ୧ । ଚକ୍ରଟା ମାଟ; ବିଶେଷ କର୍ତ୍ତପମୟ ଓ କଠଣ
ଚିକଟ; ମଟିଆର ମିଟ୍ଟୀ ମାଟ—୧. Hard and clayey
soil, [ଦୁ—ଏହାର ଲୁହାଲ୍ଲକୁଣିଆ ମାଟ ମଧ୍ୟ
ଦୁକାଯାଏ । ବର୍ଷା ଦେଲେ ଏ ମାଟ କର୍ତ୍ତପମୟ (ଲକ୍ଷ୍ମୀ
ପର) ହୁଏ ଓ ଖର୍ବଦେଲେ ଲୁହାପର ଭର ଟାଣ ଦୋଇ
ଅଣ୍ଟ ଅଣ୍ଟ ଦେଇ ଫାହ୍ୟାଏ । ସାଧାରଣତଃ ଭଜି ପ୍ରତାର
ମଟାଳ କରି ଦେଖାଯାଏ, ଯାହା—୧ । ବାଲିଆ ବା
ବାଲୁଆର ବା ଦୋରସା ମଟାଳୁ ଏହା ବାରି ଓ କାତୁଆ
ମିଶ୍ରିତ ମାଟ—୨ । ତେଇଥ ମଟାଳ—ଏହା ଚକ୍ରିଆ
କର୍ତ୍ତପାକୁ ମାଟ—୩ । ରାତ୍ରିଆ ମଟାଳ ବା ଲୁହା ଲକ୍ଷ୍ମୀଆ
ମଟାଳ; ଯାହା ଶୁଣିଗଲେ ଲୁହା ପର ଟାଣ ହୁଏ ଓ ଓଡ଼ା
ଦେଲେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପର କଥିଳ ଦୋଇଯାଏ ।] ୨ । ଦିନମ

ଡାଳନା —2. Delay. • | ମଞ୍ଚକବା—3. Putting-off
ଟାଲନା of the doing of a matter.

ମଟାଲିଆ—ଡେ. ବଣ—କର୍ଦ୍ଦମୟ ଓ ଟାଣୁଆ (ମାଟି)—
Matālia
Hard and clayey (soil).

ਏਟੈਲ ਚਿਕਨਾ; ਮਟਿਆਰ

ମହାଲିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ୍ରୀ ଟଳ ଧାରୁ) —୧ । ଅପେକ୍ଷା କରିବା—

ମାତାଜୀବା । To wait, , । ବିଲମ୍, କରିବା—
ମାତାଜୀବା । To delay — । ସମ୍ପଦ କରିବା—

संदर्भ करना 3. To put off a work from time to time.

ଗଡ଼ନ time. ୪। ଶାନ୍ତ ହେବା; କମିବା—୫. To

ଦାଳନା a. bate. (ଯଥା—କଟକରେ ପ୍ରାଣିଦିନେ ଶକ୍ତି
ଠାଙ୍ଗ ହେଲା)

ମନ୍ତିଆ—ପାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ପ୍ରେତ ଯୋଜିଦୟେ—

Maṭīā A class of ghosts. [ମୁଣ୍ଡିମାନେ

ବହୁତ କାନ୍ଦିବା ଦେଖା ଗଲେ ଓ ତହିର କାରଣ ସର୍ବପ୍ରଦ୍ୟମାନ କୌଣସି ବେଗ ଅଧି ରିଶ୍ଵିତ ହୋଇ ନାହିଁ

- ପାରିଲେ ସମ୍ବଲପୁର ଅଳକର ଅଦିମ ନିବାସୀମାନେ କହନ୍ତି
ଏହି ଶବ୍ଦରେ କିମ୍ବା

ଯେ ପଲାତୁ ମହିନା କନାଇଛି ଓ ପଲାତୀରୁ ମହିନାକୁ
ପଲାତାରୀ ଯାଏ ମଣିଥା ଅଣି । ।

ମୂଁ (ଧରୁ) — ସ — ବାସ କରିବା —

ମଧ୍ୟ (root) To live in; to reside.

ମତ୍ତୁ—ଶ. ୫ (ମୁଦ୍ରାକୁଣ୍ଡଲେବର ପରିଚାଳନା ଏ, ଯେଉଁଠାରେ କବ୍ୟାଧି-
Matha ମାନେ ବାସ କରନ୍ତି) — ୧ । ବିଜ୍ଞାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ଅଶ୍ରମ;

केत्तुला—1, A residential Sanscrit school.

୨ । ବାସସ୍ଥାନ—2. Residence. ୩ । ଦେବତାଧେତୁ
ପ୍ରଭୁର କମିତି ସ୍ଥାପିତ ଓ କମି ବାଢ଼ି ଖଣ୍ଡା ଥୁବା ଅଶ୍ଵମ—
3. A religious endowment. [ଦ—ଉଦ୍‌ଦେଶ ଅନ୍ତରେ
ସଙ୍ଗ୍ରହୀତ ବାସ୍ତବିଷୟାତ୍ମକ ନାମ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ମଠର ନାମ
ଦୋରଥାଏ, ସଥା—ଗୌଡ଼ୀୟ ମଠ, ସବ୍ରାହୀ ମଠ, ଦଶ୍ମା
ମଠ, ପଦ୍ମଶର୍ମୀ ମଠ, ସମାଜନାମଠ, ନିର୍ବାଣୀ ମଠ,
ଦଶ୍ମା ମଠ, ସମର୍ପଣ ମଠ ଇତ୍ୟାଦି । ସୁଖରେ ଅଳେକ-
ଶୁଦ୍ଧିବ ମଠ ଥାଇ ଓ ମଠଧ୍ୟାମାନେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପାଦରେ
ଖଣ୍ଡାଥୁବା ଅମୃତମୁଣ୍ଡୋହୁ ସର୍ବ ଭୋଗ କର କହିର ହିଂହନ୍ଦ
ଅୟବୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଭୋଗ, ମରେ ଠାକୁରଙ୍କ ଓ ଅଭିଷ୍ଟ
ଅଭ୍ୟାଗତମାନଙ୍କ ସେବା, ସମ୍ମୁଚ୍ଛ ଶିରୀର୍ଦ୍ଦୀମାନଙ୍କର ଉତ୍ସନ୍ନ-
ଗୋପଣ ଓ ଜ୍ଞାନର ଅଦି କରନ୍ତି । ସୁଖରେ ଉମାରମଠ,
ଭର୍ତ୍ତରପାର୍ଶ୍ଵ, ଦରିଣପାର୍ଶ୍ଵ, ଡେଇଥ, ଭାଗତଙ୍କ, କତ୍ତପତ୍ର,
ବନ୍ଦତା, ଜଗନ୍ନାଥବନ୍ଦତା, ତ୍ରିମାଳୀ, ସାନତତା, ସମଗ୍ରା,
କଟକଥ, ସଧାବାନ୍ତମଠ ଅଦି ଅନେକରୁଦ୍ଧିତିବ
ମଠ ପ୍ରଧାନ । ଅଧିକାଂଶ ସ୍ତୁଲରେ ସନ୍ଦର୍ଭ ସମ୍ମର
ଅନ୍ତିଥୁବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଭବିଷ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ
ବନ୍ଦିତ ହେଉ ନ ଥୁବାର ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତ ଅର୍ଥାତ୍ ପରିବାର
କରନ୍ତି । ମଠର ପ୍ରଧାନ ବାବାଗାନ୍ତୁ ମହନ୍ତ୍ର କହନ୍ତି;
ମହନ୍ତ୍ରମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଦାର୍ଘୟଗ୍ରହ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।
ସେଇଁ ମଠର ମହନ୍ତ୍ର (ଅନୁଗଃ ଦୂରଗତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ
ଦେଖିବା ଦିଲ) କୁମର ତ୍ରୁତ ଧାରଣ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ
ତାହାକୁ ନିରଜିମଠ ଦୋଜିଯାଏ । ସୁଖର ଅଧିକାଂଶ ମଠ
ନିରଜି ମଠ ଥିଲେ । ସେଇଁ ମଠର ମହନ୍ତ୍ର ବୃଦ୍ଧି ଅଟନ୍ତି
ତାହାକୁ ବୃଦ୍ଧିମଠ ଦୋଜିଯାଏ । କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ନେମାଳ
ମଠ, ପରଗତି ମଠ ଥାଇ ବୁଝିମଠ ।] ୪ । ସନ୍ଧାରୀ ଓ
ସନ୍ଧାରିମାନଙ୍କ ଅଶ୍ଵମ; ବାବାଗା ମାତାଜାଙ୍କ ଅଶ୍ଵା—
4. Math; hermitage of anchorites: a
monastery. * । ମନ୍ଦିର; ଦେଉଳ; ଦେବସ୍ଥାନ—
5. Temple ୨ । ଗର୍ଭ; ରଥ; ଗାଢ଼ (ପ୍ରଭୁବିଦ୍ୟ) —
—6. Cart. ୫ । କ (ହ. ମନ୍ତ୍ରର୍ତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରା. ମନ୍ତ୍ରଥ) —

ବିଲସ୍; ଦେରି । ତେବୁ; ଦଳମ—l. Delay. (ଭାନୁ
ଦେଖି । ତର ମଠ ବରମାଣ ହୋ ବହନ । କୃଷ୍ଣବିନ୍ଦୁ.

ମହାରାଜାଙ୍କ ବନ ।) ୨ । ବିଜୟ, କରକା—

2. Delaying. ଦିଲ—ଡଳିତ—Delayed. (ଡ଼)
—ପାଇଁ ମୋର ସାଥରେ କଷାଯି ହିନ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ପାଖର

—କାହିଁ ଦେଖେ କାହିଁକିଟିକେ ଜୀବନ ହୁଏ, ପ୍ରତିକଥା ତାମନ୍ତି
ଦୁଆର ମଠ । ଆନନ୍ଦବୃତ୍ତ ଜଗମୋହନ ।)

୧୦ ଅଳଣା—ପ୍ରାଦେ (ସାକ୍ଷୀର) ବିଶ—ଦିଷ୍ଟ ଅଳଣା (ତରକାରୀ)—

Mathā alaṇā (curry) Slightly wanting in salt.

ପଠିବା—ଦେ, କି—ବିଲମ୍ବ କରିବା—To delay.

Maṭha karibā [ଭୁ—ବୋ ଇଲେ ଶୋ ଦ୍ୱୟାପକ ଦେଗେ
(ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ) ୧୯୭୭ ଖ୍ୟାତ ପରେ ୧୯

(ମଠେଇଗା—ଥିନ୍‌ଦିଲୁଧ)   ଛୁଟ ଛୁଟ,   କୀତ ଘରେ ବହ

ଦେଵିକାରୀ ମିଟ୍ୟାନା ବରୁଷ ତଥା ୨୦—ବୃଷତ୍ତିତ୍ତ
ମହାରାଜ. ସବ ।)
ମଠଧାରୀ—ସ. ବ. ପୁ (୨୦+ଧୂ ଧାରୁ—ଗ୍ରହଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତ୍ତି.
Mathadhbārī ଉଚ୍ଚ ।)—୧ । ଯେଣ୍ଟି ଦେଖୁବିମାନେ
(ମଠଧାରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨୦ରେ ବାସ କରିଛୁ—୧. The
(ମଠଧାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) inmates of a monastery.
, ୨ । ୨୦ର ମହନ୍ତ୍ତ୍ତି—୨. The Mahanta or head
of a Matha; abbot.
ମଠବାଢ଼ି—ଦେ. ବ. (ସବର ଶବ୍ଦ)—୨୦ ଅଛ; ୨୦ ଓ ୨୦ର
Mathabārdi ସମ୍ବନ୍ଧ—A Matha and its proper-
ଶବ୍ଦାଙ୍ଗ ମଠବାଢ଼ି
ମଠ ବୈଶ୍ଵବ—ଦେ. ବ. ପୁ—ମଠଧାରୀ ବୈଶ୍ଵବ—A monk
Matha baishnaba belonging to a Matha.
ମଠବୈଶ୍ଵବ ମଠବାଣୀ
(ମୋ ଦେଖୁବା, ମୋ ବୈଶ୍ଵବାଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ମୋ ବଲଶିଖମ, ମୋ ବଲଶିଖ, ମୋଦେଖମ—ପ୍ରାମଣରୂପ)
ମଠ ମଠ ହେବା—ଦେ. କି—୧ । ବୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ
Matha matha hebā ପଞ୍ଚାତ୍ୟତ ହେବା—୧. To
(ମୋର ମୋର ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) shrink from
ଦେଵିକାରୀ ମିଟ୍ୟାନା doing a work., ୨ । କାମ
କରିବାକୁ ଛେର କରିବା—୨. To delay in
[ମୋ ମୋ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ] doing a work.
ମଠର—ସ. ବ (ମଳ୍ଲ ଧାରୁ—ମାନନ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତ୍ତି, ଅର ନିପାତନ)—
Mathbara ପ୍ରାଚୀନ ମୁନିଦଶ୍ରେଷ୍ଠ—Name of an ancient
sage. ଦେ. ବଣ (ସ. ମନ୍ତ୍ର)—Maddened,
ବ (ସ. ମନ୍ତ୍ରର)—ବିଲମ୍—Delay.
ମଠ ସଂପତ୍ତି—ସ. ବ—୨୦ ଚଳେ ଶତା ଥିବା ପଞ୍ଚଭି—
Matha sampatti The property endowed for a
Matha
ମଠ—ଦେ. ବ—ଗରିବ; ଏକପ୍ରକାର ମୋଟ ରେସମ ଲୁଗା; ଟେପି;
Matha ମରୁଟା—Tusser; a kind of coarse silk.
ମଟକ୍କା କୋକଟା, ମୁକଟା [ଦ୍ର—ରେସମ ବା ପାଟ ଏକ-
ପ୍ରକାର ଘୋଟକ ଗୋଟରୁ ବାହାରେ । ମଠ ଅନ୍ୟରୂକାର
ଗୋଟରୁ ବାହାରେ । ରେସମ ଗୋଟମାନଙ୍କୁ ତନ୍ଦୁଷ୍ଟ
ଘୋଟମାନେ କାଟି ବାହାର ଯିବା ପୁଣ୍ଡରୁ ଭକ୍ତ ଗୋଟି-
ମାନଙ୍କୁ ଗରମ ପାଣିରେ ଦିଣାର ଘୋଟମାନଙ୍କୁ ମାର
ପକାଇବାକୁ ହୁଏ । ଗୋଟର ମୁହଁରେ ଛନ୍ଦ୍ର ହେଲେ
ଗୋଟ ଶୁରୁପାଣେ ଥିବା ରେସମ ସୁତା ଛଣ୍ଡିଯାଏ; ତନ୍ତ୍ର
ମଠ-ଗୋଟରେ ଥିବା ଘୋଟମାନେ ଗୋଟର ମୁହଁ କାଟ
ପ୍ରତାପକ ହୋଇ ଛଣ୍ଡିଯିବା ପରେ ସେହି ମୁହଁକଣ୍ଠ ଗୋଟରୁ
ମଠ ସୁତା କଟାଯାଏ ।] ଦେ. ବଣ—ସାହା ମଠ ବା
ମଠୋରାହୁଆ ଚିକଣ ହୋଇଥାଏ—Polished. ପ୍ରାଦେ.
(ଗଞ୍ଜାମ) ବ (ସ. ମଂଥିତ)—ଘୋଲ ଦହ; ତକ (ଭୁଲ.
ହ. ମଠ, ବ. ମାଠ=ଘୋଲ ଦହ)—Churned curd.

ମଠ(ଠ)ରବା—ଦେ. କି—୧ । ବିଲମ୍ କରିବା—୧. To delay.
Mathā(the)ibā ୨ । (ମାଠବାର ଶିଳ୍ପ) ଅନ୍ୟ ହାର
ଦେଵିକାରୀ ଦେଵିକାରୀ, ମିଟ୍ୟାନା ମାଠବା କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
ପାମିସକରାନ ଚିକନାକରାନା, ମଠୋରାନା ୨. To cause to
be polished.
ମଠଧୂପ—ସ ବ (୨୦+ଅଧୂପ)—ମହନ୍ତ୍ତ୍ତି—The head of a
Mathādhipa Mathā; an abbot of a
ମଠଧୀପ } ମଠଧୂପ }
ମଠଧୀପ }
ମଠଧୀପ—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଷର ପ୍ରାନ୍ତ) ବ—(ଭୁଲ. ହି. ମାଠ, ମଠକା,
Mathā ମଠକା; ବ. ମଠଙ୍କା)—ମାଠଧୀପ—An earthen water
jug.
ମଠୀ—ଦେ. ବଣ ପୁ—୧ । ଅଳ୍ପସଥ—୧. Idle; slow;
Mathuā slothful [ଭ—ଅଳ୍ପ ବୃଦ୍ଧି ମଠୀ ଥିଲେ
ଆଲେସେ ସୁନ୍ଦର ପୁଣିକାର—ବୃଦ୍ଧିତ୍ତି ମହାରାଜ. ଭଦ୍ରେଣାମ ।)
, ୨ । ସେ ସବୁ କାମରେ ୨୦ କରେ—୨. Dilatory;
procrastinating. ୩ । ସେ ୨୦ରେ ରହେ—
ମଠବାଜା ୩. Living in a Matha, ୪ । ମଠମନ୍ତ୍ରୀୟ—
4. Relating to a Matha.
ମଠୋ—ଦେ (ପଦ୍ଧତି) କି ବଣ—୨୦ରେ, ଧିରେ ଧିରେ—Slowly
Mathe [ଭ—ମଠୋ ଗତ ସହି କୁଣ୍ଡଲତା କରେ—
ଧିରେ ଧିରେ ସୁନ୍ଦରୀ ସାଧାନାଥ. କନ୍ଦକେଷ୍ଟେ ।]
ମତ୍ତମନ୍ତ୍ର—ଦେ (ଧୂମଧୂକରଣ) ଅ—୧ । ଶୁଣ ଦୂଷର ଶାଖା ଶୁଣିବାର
Mardmārd ଶକ—୧ The rattling sound of the
ମତ୍ତମନ୍ତ୍ର ମତ୍ତମନ୍ତ୍ର, ମୁରମୁର breaking of the branches
of a tree. ୨ । ଟାଣୁଆ କିଳେ ଗେବାଇବାର
ଶକ - 2. The sound of chewing hard sub-
stances; crunching sound. [ଭ—କାହିଁକି
ଗୋଟେ ବାହୁଦୂଷ ମତ୍ତମନ୍ତ୍ର କର ଗେବାଇ ପବାଇଲେ—
ମଧୁସୁଦନ ଉତ୍ତରବ୍ୟମରଚନ ।] [ଦ୍ର—ମତ୍ତ ମତ୍ତ
ଶକଠାର ମତ୍ତମନ୍ତ୍ର ଶକ ଅନୁତ ।]
ମତ୍ତକ—ଦେ. ବ—(ସ. ମରକ) —ମାଶର୍ପ୍ୟ; ମହାମାଶ; ସେହି ସଫାମକ
Mardaka ବେଗବାର ଏକସମୟରେ କହୁ ଲୋକ ମରି—
ମତ୍ତକ ମରୀ, ମରକୀ A fatal epidemic (e.g.
pestilence, cholera, plague, smallpox etc)
[ଭ—ଧୂମକେରୁ ଶୁଣ ପକ୍ଷ ସାକି ବଦନ; ନିଶ୍ଚିଥେ ଅବାରେ
ଆର ବୁଝଇ ସେବନ ଦୂର୍ବିଷ ମତ୍ତକ ଶାଣ୍ଡେ—ରାଧାନାଥ.
ବେଳୀପଦାର ।]
ମତ୍ତକା—ଦେ. ବଣ—ମତ୍ତକା; ରଙ୍ଗପ୍ରବଣ—
Mardakā Fragile; brittle.
ମତ୍ତକା କୁଣ୍ଡକିଳା
ମତ୍ତକା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ଶବ୍ଦାଦିର ଏକ ପ୍ରକାର ମପ—୧
Mardāṅga measure of corn; a unit of weight
[ଦ୍ର—୧ ମତ୍ତକା—୮ ଦିଶା=୨୦୦ ପଳ—ପ୍ରାୟ ୧୦
ବାଲେଷର ସେଇ ।]

ମଡ଼(ତ,ର) ଶୀ—ଦେ. ବିଶ. ୪୧—(ସ. ମୁତବସ୍ତା)—୧। ଯେଉଁ ସୀ
Mar_da(indi, ra) chhi ମୁତବସ୍ତା ପ୍ରସବ କରେ—୧. A
ମଡ଼ିକିଆ, ମଡ଼ିକୀ(ଖେ); ମରକେ woman giving birth to
ମୃତଜୀବୀ still born children. ୨। ଯେଉଁ ସୀବ ସକାଳ-
ମାନେ ଶିଶୁ ଅବସ୍ଥାରେ ମୁତ ହୁଅନ୍ତି—୨. A woman
whose offsprings do not survive their
infancy.

[ତୁ—ଏହେ ମତ୍ତିଲୁ ଥିଲୁ କାହିଁ, କେ କୋଳେ ମୁଖ ତା ନ
ରଖି । ଉପନାଥ ଭାଗବତ ।]

ମଡ଼(ତ)ଫୁଲ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) ବି—୧। ସକାଳ ଖାଦ୍ୟ ଓ ଦେବତାଙ୍କ
Mar_da(rdha)phuli ନୈବେଦ୍ୟ ପ୍ରତି ବ୍ୟବହୃତ)
(ମେତି ଫୁଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଭୋକଳାଦିର ପକ୍ଷ ସାମଣ୍ଡି; ଅନ୍ୟ-
ବ୍ୟକ୍ତିକାର—୧. Cooked articles of meal (of
a Raja or a Deity). ୨। (ମାଦଳା ପଞ୍ଜିରେ
ବ୍ୟବହୃତ) ଦେବତା ଓ ସକାଳ ଖାଦ୍ୟ ପାଇଁ ପକ୍ଷାନ୍ତ—
୨. Boiled rice intended for a Deity or
Raja.

ମଡ଼ଫୁଲ ଘର—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) ବି—ପାକଶାଳା—

Mar_da phuli għara Cook-room; kitchen.
ମଡ଼ ମଡ଼—ଦେ. ବି—ଏକ ପକାର ବଡ଼ ଗୁଲୁ—A kind of
Mar_da mard_i large shrub; Antidesma Dian-
drum (Haine). [ତୁ—ଏ ଗୁଲୁ ସାଧାରଣତଃ
ପାଦତ୍ୟ ଅଛଳର ହରଣା ନିକଟରେ ଜନ୍ମେ ।]

ମଡ଼ ମଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଶ. (ଧ୍ୟାନକୁରଣ୍ତରୁ) —୧। ଭଙ୍ଗପୁଣି—

Mar_da mard_{iā} ୧. Fragile. , ୨। ରୁଣ୍ଗ ଓ ଦୂଷଳ—
ମଡ଼ ମଡ଼ ୨. Weak and lean (on ac-
ମୁର ମୁରିଆ count of illness). * । (ପତ୍ର ଥିବାରୁ
ମଡ଼ା ରଙ୍ଗପ୍ରକଟଣ—୩. Dried and become crisp (said
of leaves etc).

ମଡ଼ର କେଶ—ଦେବ. ବି—(ଭାବ) (କରିଥ) —ନରହତ୍ୟା ମକଦମା;
Mar_dar kes ଶୁଣି ! ମକଦମା—A murder case.

ମଡ଼ର କେଶ ମଡ଼ର କେଶ
ମଡ଼ା—ଦେ. ବି—(ସ. ମୁତ; ପା ମୁର୍ଦା) —୧। ମୁତ ଦେହ; ଶବ୍ଦ;
Mar_da ମୁର୍ଦା—୧. Dead body; carcass. [ତୁ—
ମଡ଼ା ସେ ଦୂରକ ଅୟୁଧମାନ ଅଛି ଦୂର, ଏ ସକାଶ ମଡ଼ା ହୋଇବେ
ମୁରଦା; ମୁରଦାର ଦୂର ଦୂର । ବୃକ୍ଷପ୍ରକଟ ।]

[ତୁ—ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ମରିବା ସଜେ ସଦ୍ୟ ଶୁଶ୍ଵାନକୁ ନିଆସାଏ
ତାକୁ ସଜ ମଡ଼ା ଓ ସେ ତୁମକୁ ପରଦିନ ଯାଏ ପଢ଼ି ରହେ

ଧାନ ମାଡ଼ା ତାକୁ ବାସି ମଡ଼ା କହନ୍ତି ।] * । ଧାନ ବେଙ୍ଗଳା—୨.
ଦୌନୀ Treading of paddy sheaves by bullocks.

ମାଡ଼ା * । (ସ. ମର୍ଦକ) ଦଳନ; ମାତ୍ରବା; ବୋଡ଼ରେ ମଳବା—
ଦୌନୀ ୩. Treading; trampling. ବିଶ—୧। ପଦ-
ମାଡ଼ା ଦଳନ—୧. Trodden; trampled ୨। ଶବ୍ଦର
ଦୌନୀହୁଣ୍ଡା ଅସ୍ତ୍ରକଳୟକୁ—୨. Reduced to skeleton

ମାଡ଼ା (like a corpse). * । ସେ ମାତ୍ରଥାଏ—୩. Tre-
ଆଶିନୀ

୧୫୩୩

ମୁରଦା ding on. ୪। (ସ. ମର୍ଦିତ) ଲୋକେ ଯାତାଯୁତ କରୁଥିବା
ଚାଲୁ (ବାଟ)—୫. Beaten (path). ୫। ପାଣିମାତ୍ରଥିବା
ପଦୁଆ (ପ୍ରାଣ) —୬. Irrigated by water.

ମଡ଼ା ଅମରା—ଦେ. ବିଶ (ପିପାରାର୍ଥ ବୋଧକ ସହିତ ଶବ୍ଦ) —୧।

Mar_da amarda ପାଣି ମାତ୍ରଥିବା ଓ ପାଣି ଲାଗୁଥିବା (ଷେଷ)

ପଦୁଆ ଆର ଅପଦୁଆ —୧. Irrigated and non-irrigated

ଚାଲୁ ଆର ମରା (lands) , ୨। ଲୋକମାନେ ଭଲୁଥିବା (ବାଟ)

ପଥ ଅପଥ ଓ ବାଟ ପିଟ ନ ଥିବା (ପ୍ରାଣ) —୨. Beaten and

ରାହୁରୋହ unbeat (track). ୩—ପଥ ଓ ଅପଥ—

Beaten and unbeaten paths; 'rough and smooth

she trips along').

ମଡ଼ା(ତେ) ଇବା—ଦେ. କି (ମାତ୍ରବା କିମ୍ବାର ଣେତନ୍ତୁ ରୂପ) —

Mar_da(rde)ibā The causative form of Mar_dibā

ମାତ୍ରାନ ୧। ଅନ୍ୟହାର ମାତ୍ରବା କିମ୍ବା ବରାଇବା;

ମଟ୍ଟବାନା ମଳାଇବା—୧. To cause to be trodden; to

cause to be trampled. (ସଥା—ସେ ବଳଦଳ

ଦ୍ୱାରା ଧାନ ମଡାଇଛି) —୨। ଅନ୍ୟହାର ଭୂମିରେ (ଜଳ)

ଦେଖ୍ୟାନ ବସ୍ତୁର କରାଇବା—୨. To cause (a land or

ସର୍ବବାନା, ପଟ୍ଟବାନା place) to be irrigated. (ସଥା—

ସେ ଦୂରଥିକ ଦ୍ୱାରା ମେତାର ପାଣି ମଡାଇଛି ।)

[ଜଳ]ଦେଖ୍ୟ! * । ଭୂମିରେ ଜଳ ସେତନ କରିବା—୩. To

ସର୍ବବାନା, ପଟ୍ଟବାନା irrigate a field. (ସଥା—ଗୁମ ପଧାନ ଅଧି-

ଶେତରେ ପାଣି ମଡାଇଛି) —୪। ଅନ୍ୟର ଜମିକୁ ଅଧି-

ଅଧିକାରକରା କାର କରିବା—୪. To encroach on another's

ବାଟନା boundary or land. (ସଥା—ସେ ବାତକୁ

ପରା ମୋ ଜମିରେ ଦାତେ ମଡାଇ ଥିଲା) * । ଦେହରେ ଦୂର୍ବଳ
ଆଟନା ବା ଯୋତା ପିନ୍ଧିବା—୫. To put on a dress on

the body. (ସଥା—ସେ ଚଢ଼ିର ଯୋତା ମଡ଼େଇ

କର କରେଇବୁ ବାହାର ଥିଲା) —୬। କୌଣସି ଦିଗରୁ

ବାଟନା ଗଲି କରାଇବା—୬. To cause to take a course

towards any direction. (ସଥା—ନୟାର ପୂର୍ବ

ପାଶରେ ବସ୍ତୁର ପାଣି ଅଛି, ପସ୍ତିମକୁ ମଡ଼େଇ କର ନ

ଚାପାନ ଗଲେ ଲୁଗା ଓହା ହୋଇଗଲିବ) —୭। (ଲେଖଣାର୍ଥ) କୌଣସି

ବନ୍ଧୁ ଉପରେ କୌଣସି ଦିନ୍ଦିର ପକାଇ ଦେବା ବା ଲଦି

ଦେବା—୭. (Figurative) To lay a burden

or responsibility on another. (ସଥା—

ଜମିଦାର ବାତିବାରକ ଦେୟ କଣା ମୋ ଉପରେ ମଡାଇ

ପିଛନେଥିକେ ଯୋରାନ ଦେଲେ) —୮। ତଙ୍କାର ପତ୍ରମଙ୍ଗରେ ଥାର
ମୋଟନା କାତ ମାର ଥିଲା ବୁଲାଇବା—୮. To turn or

direct the front end of a boat by manipulating the pole at the hind part of it.

୯। କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଉପରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଲଦି

ଦେବା—୯. To put or a press thing on

another. (যথা—বক্স বার্চিশুরি তিনিরে ফেড
দেৱ তা উপৰে গোচাৰ পথৰ মতোৱ কলুইচন কৈশ
দেলে তাৰা দ্বিধা হোৱ যাব।) —৫০। **কৌণ্ডি** ইতাবু
বৃক্ষ বা গুলি বা রঞ্জ উপৰে মাত্ৰিকাৰ উগায় কৈবা-
10. To cause a creep to creep over trellise.
(যথা—লুভ গুলি গুহাল পিঙ্গারে মতোৱে বুল
পাল দুব)

ପୁରୁଷ ଗାସାନ ୧୯ । (ମାଛ ଧରିବା ପାଇଁ ନିତ୍ୟ ବା ଘୋଷଣାରେ
ଜ୍ଞାପନା ପୋତୁଦକୁ) ମାତ୍ରିବା—11. To press (a fishing
 basket on the ground of a shallow tank
 or river to catch fish). (ଯଥା—ନଈରେ ମାଛ
ମାଡ଼ାନ ଧରିବାକୁ ଲୋକେ ପୋତୁ ମଡ଼ାତୁ ଅଛନ୍ତି) ୧୨ । ବଳଦକୁ
ରୌଦ୍ରବାନା, ଦୌନୀକରନା ଯୋଗି ଧାନକୁ ବେଗରା ପକାଇବା—
 12. To have the paddy sheaves trodden
 by tethered bullocks. ୧୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି
ଅଢାନା କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପ୍ରବନ୍ଧିତିରବା—
 13. To induce a person to do a thing.
 (ଯଥା—ମୁଁ ତାକୁ ଏକାମ କରିବାକୁ ସେତେ ମଡ଼ାଇଲା
 ସେ ମାତ୍ରିଲା ନାହିଁ) ୧୪ । (କ ହୁଏ ବାଚନ, ଟେବଲରେ
ମଢନା ବିଶ୍ଵିଳବା—14. To spread a layer [of
 cloth on a table].

ମଡା କଡା—ଦେ. ବିଶ—ଶବଦାହକ; ଯେଉଁ ଘେକମାନେ ଶବଦ୍କ ସବୁ
Mardā kardh କାହିଁ ଶୋନିଲୁ କିଅନ୍ତି କିମା ଶବ ଶୋନିଲୁ
 କୀଧକାଟ ନିଆ ଗଲିବେଳେ ଶବ ସଙ୍ଗେ ଯାଅନ୍ତି— (Persons)
 ମର୍ଦ୍ଦୀ ଲେନେବାଲା

ମତ୍ତାକାରୀ ମତ୍ତାକାନ୍ଧିଆ ମତ୍ତାଥାର୍ର ମତ୍ତାଥାଗୀ ମତ୍ତାଥାଙ୍ଗା }	ଅଳ୍ପରୂପ Carrying the dead body to the cremation ground or accompanying the corpse to the cremation ground in funeral pro- cession
---	--

ମଡ଼ାକଢ଼ା ଭାଇ—ଦେ. ବି—ମୁଢ଼ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗ୍ରାମବାସୀ ଯେଉଁ କୁଟୁମ୍ବ
Mardakardha bhai ବା ବନ୍ଧୁମାନେ ଭକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶବ୍ଦ
 ମଡ଼ାକଣ୍ଠା ଭାଇ } ଅଳ୍ପରୂପ } ଶୁଣାନ୍ତି କିଅନ୍ତି ବା ଶୁଣାନ୍ତି
 ମଡ଼ାଷାଣୀ ଭାଇ } ଯାତ୍ରାବେଳେ ଶବ୍ଦ ଅନ୍ତରମନ
 କାଥକାଟି କରିଛି; ଶବ୍ଦବାହିକ ବାନ୍ଧବଗଣ—Agnates, neighbors
 ସାମାଜିକମାତ୍ରାଈ bours and relatives who (according
 to the caste and social grade of the
 deceased) carry his deadbody and
 accompany a person's funeral procession.
 [ତୁ—ଏଥିଥାର୍ ଖୋବରେ ଅଛୁ—”ପଜହାରେ
 ପଣାନେକ ଯୁଷ୍ମୁଳ ସବାନବ୍ୟା”]

ମଡା କାମୁଡ଼ିବା—ଦେ. କି—ଅଳିଶୟ କହାଇ କରିବା—
Mardā kāmurdibā ବହୁତ ତଙ୍କ କରନା To importune.
 ମଡାଖାଇ—ଦେ. କି—ମଡା ମଶାଲି; ଶୁଷ୍କନ—
Mardā khāi Cremation ground.

ମଡ଼ା ଜମି—ପ୍ରାଦେ. (ସାକ୍ଷୀର) ୧—୧। ଯେଉଁ ଜମିରେ ପାଣି ମାଡ଼ି
 Mardā jami ଥାଏ—1. A field which has been
 ଚାଲୁଜମିନ୍ ରୋତୁଳୁ ରୋତୁଳୁରେ irrigated by canal water.
 ପଟ୍ଟିହୁଳୁ ଜମିନ୍ , । ଯେଉଁ ଜମିରେ ଏକପଥ ରୂପ୍ତ ପଢ଼ିଥାଏ—
 2. The land on which there is a beaten
 track.

ମଡାଣ — ଦେ. ବ— ପୃଷ୍ଠା ଉତ୍ତରଥାରୁ ଦେଖି କରିବୁ ମାପ କରିବା—
Mardāṇa Measurement of land with reference
 ପରତାଳ ପରତାଳ to an old field book.
 ମଡା ଉତ୍ତରଥା— ଦେ. ବ— ଜମିକୁ ଅଛି ଥରେ ମାପ କରି ସାବଧା
Mardā bhaunriā ଉତ୍ତରଥ ସଙ୍ଗେ ମେଲ ବା ଅମେଲ ଥୁବା
 ପରତାଳ ସତିଆନ ଉତ୍ତରଥ ଦେଖିବା ଉଦେଶ୍ୟରେ ବିଅର କରି
 ଯାଇଥିବା ଉତ୍ତରଥ— Revised fieldbook;
 remeasurement field book.

ମଡା ପଦା—ପ୍ରାଦେ. (ସାକସ୍ତର) ୩—**ଶୁଶ୍ରାନ**—Cremation
 Mardā padā ground; grave yard.

ମୋ ପୋତୀ = ୨୦୧୩—୧୯୫୩—

Mardānordā Cremation of the dead body

ମଡାମଡି—ଦେବ ଓ ବିଶ—ଦଳାଦଳ; ଚକଟାରକଟ; କୁନ୍ତକୁନ୍ତ;
Mardāmardi ସମ୍ରାଟ ପଦିଆ ପରିହା (ବାର୍ଣ୍ଣ)।

ଦଲାଦଳି   **କୁଆଳାକୁଆଳି**   Trampling each other.
 (ଉ—ପାଞ୍ଚାଳମାନେ ଧର୍ମତ୍ତବ୍ୟକ୍ତି ହାତୀ ପଲାଯିଲେ)

ଶଳକ ହୋଇ ମନ୍ତ୍ରମଳ୍ଲି ୧ ବୃଦ୍ଧିତ୍ବ ମହାଭାବତ ଦୋଷା ।

Mardā maśāni मर्डामशान मरठ; मशान ground.

ମଡ଼ା ମୁର୍ଦ୍ଦାରୀ—ଦେ. ବି—୧। ଶବ୍ଦର ଅଳ କୃଷ—1. Weak Mardā murddāriā or emaciated like a corpse. ମର୍ଦାଟିଆ , । ଅଳ ଜଣ୍ଠ—Too much worn out. ମୁର୍ଦ୍ଦା ..

ମଡ଼ା—ଦେ. ବି (ପ୍ରାଚୀକ ତାଙ୍ଗସ୍ତୁ ସନନ୍ଦ)—ଶାବାଦର ଅନୁଷ୍ଠାନ Mardi କରିବା ଲାଗି ଶଳ ଅନୁମତି ପ୍ରାପ୍ତି ନିମନ୍ତେ ଦେସ କର (ପ୍ରୋଫେସର ଆର୍ଦ୍ରବିନ୍ଦିର)—A tax payable to the king for performance of Sraddha.

ମଡ଼ାଥ—ଦେ. ବି ଓ ବିଶ—ମଡ଼ାଥ (ଦେଖ)—Mardhiā (See) Mardhiā ପ୍ରାଦେ (ବସ୍ତୁର) ବି—ବସ୍ତୁର ଅଧିକାସୀ କନ୍ଧମନଙ୍କର ଭାଷା—The language spoken by the Kandhas in Bastar State.

ମଡ଼ି(ତୁ, ରି, ରୁ)ରୁ—ବୈଦେ. ବି (ପା, ମୋରମୁ)—ମୁରୁରୁ; ଲୁହା Mardi(rdu; ri; ru)cha ଅଳରେ ଲାଗିବା କଲନ୍ତି—Rust ମୋରାଚା, ମଡିଚା (on metals). ଭଣ—କଲନ୍ତି ଲାଗିଥିବା ମୁର୍ଦ୍ଦା —Rusted; rusty.

ମଡ଼ିରୁ ଧରିବା—ଦେ. କି ଓ ବି—ମୁରୁରୁ ଧରିବା, ଲୁହା ଅଳରେ କଲନ୍ତି—Rusted or Mardichā dharibā ଲାଗିବା—To be rusted or ମର୍ଦ୍ଦୀ ସରା (ଲାଗା) rusty; to be covered with ମୁର୍ଦ୍ଦା ଲଗନା (ଧରନା) (ମଡ଼ିରୁ ଲାଗିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) rust.

ମଡ଼ାଥ—ଦେ. ବି—ମଡ଼ାଥ (ଦେଖ)—Mardhuā (See) ପ୍ରାଦେ Mardhuā (ସମଲପୁର) ବି—ଶୁଣ୍ଡିଆ (ରୁଲ. ହି. ମଡ଼ାଇ = ପୁଣୀଶାଳା)—A temporary shed.

ମଡ଼—ସ. ବି (ମସଜ ଧାରୁ=ପରତ ଦେବା + କର୍ତ୍ତ୍ତ. ରି)—ଅଳକିମିଳିକ—ପରତ ଦେବା—A kind of drum. (କର୍ତ୍ତ୍ତକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମଡ଼—ଦେ. ବି (ସ. ମୁତ)—ଶବ—Corpse; caracass. [ଦ୍ଵାରା Mardha —ମନୁଷ୍ୟର ଶବକୁ ମଡ଼ା ଓ ପରତ ଶବକୁ ମଡ଼ ମଡ଼ା ମୁର୍ଦ୍ଦା ମୁର୍ଦ୍ଦା]

ମଡ଼ା ଥ—ଦେ. ବି—୧। ମୁର୍ଦ୍ଦାରୀ, ଶବ୍ଦର ଶାଣ୍ଠି—1. Emaciated or lean like a corpse. , ।

ମଡ଼ା ଶବଦାହକ—2. Carrying the dead body;

ମୁର୍ଦ୍ଦା �corpse-bearing. ବି—୧। (ସ. ମୁତପ)—

କାହିକଟି ମଡ଼ା; ପଣ କୁଡ଼ିଥ—1. A hut made of

କୁଡ଼େ leaves and twigs. (ରି—ମଡ଼ା ଦୁଆରେ

ମଡ଼ା; ମଡିଆ ସେ ଅଛିଲ ଦେଲ ଗଛ, କହି ତଳେ ବସିଲାନ୍ତି

• କରାଣ୍ତି ବସା । ବିଶାଥ. ବିତରସମାୟରା ।) , ।

(ସ. ମୁତାଦ) ଶୁଦ୍ଧର ଶବଦାହରେ ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ବା

ପୁରେହିତ କର୍ମକାରୀ ପଢ଼ିବ ବ୍ରାହ୍ମଣ; ଅଗ୍ରଦାନ ବ୍ରାହ୍ମଣ;

ମଡିପୋଡ଼ା, ମତୁଇପୋଡ଼ା ପଣ୍ଯବ୍ରାହ୍ମଣ—2. A fallen Brâhmaṇa;

ମୁର୍ଦ୍ଦନୀ ' a low caste of Brâhmaṇas who officiate at the funeral ceremony of Sûdras.

3। (ବଣିଆ ଶବ) ଶେଷବାହୁଡ—3. A gold-smith's small hammer.

ମଡ଼ା ଅଳୀଠ——ଦେ. ବି—ପରତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହାତ ଶୁଦ୍ଧ— Mardhiā aiñthā Food made unclean by the (ମଡ଼ା ଅଳୁଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) touch of a low caste Brâhmaṇa. [ଦ୍ଵା—ପୁରୁଷ ଉତ୍ତାର ଶାବକ ମନଙ୍କରେ ପାମ ଦେବତା, ଦୂର୍ଗା ତାକୁରଣୀ ଅଦିକ ସେବକ ପଣ୍ଟା ପିଠା ଅଳ ଯାହା ଶୁଦ୍ଧର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘରେ ପଣ୍ଟା ଦେଇ ଯାଅନ୍ତି । ଉକ୍ତ ପିଠା ଅଦିକ 'ମଡ଼ା ଅଳୁଡ଼' ବୋଲିଯାଏ । ତାହାର ବ୍ରାହ୍ମଣମନେ ଶାଅନ୍ତି ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପରବାରର ଶୀଘ୍ରମାନେ, ଅବରତୁଆ ବ୍ରାହ୍ମଣଟିଲ ଓ ଶୁଦ୍ଧମନେ ଶାଅନ୍ତି ।]

ମଡ଼ା କୋଟର—ପ୍ରାଦେ (ଗଢ଼ ଜାତ) ବି—ଅଳ ଶୁଦ୍ଧକାୟ କୋଟର Mardhiā kotars ଦେଇ—A short-statured species of deer.

ମଡ଼ା ପଣ୍ଡା—ଦେ. ବି (ସହଚର ଶବ)—ମାଠ ଶେଣୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ— Mardhiā pândā Brâhmaṇa of an inferior caste. (ମଡ଼ା ବ୍ରାହ୍ମଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ଵା—ମଡ଼ା ପଣ୍ଡା ପରେ ଉଚ୍ଚ ଶେଣୀୟ ଶାସନ ବ୍ରାହ୍ମଣମନେ ଶାଅନ୍ତି ନାହିଁ ତମା ତବାଦ ସମାଜ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏମାକେ ଅଶୋନ୍ତି ବ୍ରାହ୍ମଣର ତଳିଗୋଟି ଶେଣୀ ମଧ୍ୟରୁ କିନ୍ତୁ ଶେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ବୃପାଦିନ୍ଦ୍ର—ଇତିହାସ ।]

ମଡ଼ା ଆଳ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀକ) ବି—୧। ରଜକ; ଖୋବା—1. A Mardhiāla washer man. , । ପାଲଟା ଲୁଗା; ଅନ୍ୟର ଧୋପା; ଧୋବୀ ବ୍ୟବହୃତ ଲୁଗା—2. Cloth already used by another person. • । ମଡ଼ା ଲୁଗା—3. ଝାରାହୁଆକପଡ଼ା Soiled cloth; cloth soiled by use. ମୟଳାକାପଡ଼, ମୈଳାକାପଡ଼ । । ଖୋବାଦରେ ପଢ଼ କରୁ ହୋଇ ବାସିକାପଡ଼; କଲ୍ୟାନିଆହୁଆ କପଡ଼ ସମା ହୋଇଥିବା ରଜାକ ଲୁଗା ବା ପୋଷାକ—4. Clothes or dress of a king which have been washed by the washer-man. (ରି—ଦେଖିବା ଦେମନ୍ତ ସୁନ୍ଦର । ରଜାର ମଡ଼ାଥ । ଜଗବାଥ, ରଜବଦତ ।)

ମଡ଼ା ଥ—ଦେ. ବି—ତାଳ ପଢ଼ର ପିଠି ପାଖରେ ଥୁବା ଦେମନ୍ତ ଲଇ ପରି Mardhuā ଟାଣୁଆ ଅଳକା—The tenacious and fibrous rib running at the back of a palm leaf. [ରି—ମଡ଼ା ଅଳୁଡ଼ ଗୁଡ଼ା ହୋଇଥିଲ ଲମ୍ବରେ ଦେବେ ଅଜୁଲ । ରଜାର ସାଥନ୍ତି ବାହା ।] ପ୍ରାଦେ (ଯାଇପୁର) ବି—ଶୁଦ୍ଧ ଅଳ ରଜକା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ନତିଆପତ ଅଳକାର ଗୁଡ଼; ରଜା ରଜ ଅଳକା—A branch of the fibrous ribs of cocoanut leaves used for agitating corn which is being fried.

ମୁଦ୍ରା ଶାଖା

An obsolete kind of punishment inflicted on wicked boys by old pedagogues, consisting of tying the noosed ends of a palm-leaf-rib to the toes of the boy and putting the curved rib-string round his neck, so that his head and legs come nearer together. [ଦ୍ର—ପୁଣେ ଶ୍ଵାଳମାନଙ୍କରେ ଏ ଦଣ୍ଡ ଦିଅ ଯାଉଥିଲା; ଏଥରେ ଦଣ୍ଡର ବାଲକର ଭୂମିରେ ବସାଇ ଚାହାଇ ଦୂଇ ଗୋଡ଼ର ବୁଢ଼ା ଅଗୁଳୁ-ଦୟରେ ମକୁ ଥର ଶେଷରେ ଥିବା ପାଶଦୟକୁ ଦୂକରୁଣେ ଅବଦ କରି ମକୁ ଥର ମଣି ଥିଲା ଥର ବାଲକର ମୁଣ୍ଡମାଟେ ଗଲାଇ କେବରେ ପକାଇଲେ ସେ ବାଲକଟର ମୁଣ୍ଡ ଓ ଦୂଇ ଗୋଡ଼ ଏକାଠେ ଲାଗିଯାଇ ବାଲକଟର ମୁଣ୍ଡ ନର୍ଜିକରି ଦୂଇ ପାଖରୁ ଲାଗିଯାଉଥିଲା ଓ ଏଥରେ ଦଣ୍ଡର ବାଲକର ଖୁବ୍ କଞ୍ଚି ହେଉଥିଲା । ବଜାଦେଖରେ ଓ ଛନ୍ଦାରୀ ଆଳରେ ଗ୍ରାମ୍ୟାଠିଶାଳମାନଙ୍କରେ ଏ ଦଣ୍ଡ ପ୍ରତିକିଳ ନ ଥିବାର ଜଣାୟାଏ ।]

ମଣି (ଧାତ୍ରୀ) — ସ — ଶବ୍ଦକରିତା —

Map (root) To make a sound.

ମଣ (ଧାରୁ) — ପ୍ରାକୃତ — ୧। କୋଖ କରିବା; ଜାଣିବା—1. To think;

Manā (root) to know. ୨। ଜାଣେ ବରିବା—
 2. To trow; to believe. ୩। ଶବ୍ଦ କରିବା—
 3. To make a sound.

ମଣ—ସ. ବ—(ଅଧାଗୀନ ସ୍ଥତ)—ମଦଣ; ୪୦ ସେର—
 Mana One maund; 40 seers. ଦେ. ବ—
 ସାରେଷ୍ଟା; ତାଲିମ ଘୋଡ଼ା ଓ ବଲଦମାଳକୁ କାମ ଶିଖାଇବା ପାଇଁ
 ତାଲିମ କରିବା—Training given to horses
 and bullocks; breaking a horse or young
 bullock. ବଣ—ତାଲିମ ହୋଇଥିବା (ପଶୁଥିବି)—
 Trained (animals) for work. ପ୍ରାଦେ
 (ସିଂହତୁମ) ବ—୪୦ ବାଟ ଔଜନ—Weight of
 forty bâtis.

ମଣି କରିବା— ଦେ. ଟି— ଘୋଡ଼ା ଅଧିକ ଚାଲିମ କରିବା—

Maia karibā To train or break an animal.

সার্বেক্ষকরা   **সাধনা; তালিমকরনা**

ମଣ(ଶି)ସ—ଦେ. କ (ସ୍ତ. ମନୁଷ୍ୟ)—୧। ଲେଖ; ମନୁଷ୍ୟ—

ମାନ୍ଦିଶା 1. Man; person. । ମୁହୂର—
ମାନୁଷ 2. Servant. । କୁଳ; ମୂଲ୍ୟ—3. Cooly;
ମାନୁତ୍ତା labourer.

ମୁଣ୍ଡ—ପାତେ (ଗନ୍ଧାର) ୧—ଲୋକ—

Manahin **Meal**

ମଣ ହେବା—ଦେ. କି (ପଶୁ ଅବ) କାମ କରିବାପାଇଁ ଶିକ୍ଷିତ ହେବା—
Manā hebā To be trained or broken (said of
ସାଂଘ୍ୟକୃତିତଥିବା ତାଲିମହୋଲା, beasts of burden.

ମଣ୍ଡା—ଦେ. ବି (ସ୍ତ. ମଣ୍ଡ. ଧାରୁ=ଜାଣିବା) — ୧ । ବୋଧ; ଜ୍ଞାନ—
Manā 1. Understanding; knowledge. , ।
ମଣ୍ଡାଇବା; ମନୋରଙ୍ଗନ—2. Gratifying; ଦିଶ—
ମଣିଆ (ଦେଖ) — Maniā (See).

ମଣା(ଶେ)ଇବା—ଦେ, କି (ସ ନନ୍ଦ. ଧାରୁ; ମଣିବା କିସ୍ତିର ଖିଳନ୍ତି
 Maṇā(n̄)ibh ରୂପ—The causative form of
 ମନମାନାନ 'Maṇibh')—୧ । ମନୋରଞ୍ଜନ କରିବା—୧. To
 ମନାନା gratify. (ଉ—ଦଶଶେ ବୃଷ୍ଟ ଅଞ୍ଚଳ ପାଇ; ଗୋପୀଙ୍କି
 ମୋକାବିଲା କରା କହିଲ ମଣାଇ । କରିବାଥ ଭାଗବତ ।) ୨ ।
 ମୁକାବିଲା କରିବା; ମନାନା ମୁକାବିଲା, କରିବା—୨. To
 ରାଜିକରାନ settle a matter by confronting or
 ମନାନା comparing. * । ସବ କରିବା—୩. To cause
 ଲୟାନ to agree. ୪ । ପ୍ରବନ୍ଧିତାଇବା—୪. To persuade.
 ମନାନା * । ଅୟତ୍ତ କରିବା—୫. To bring under
 ସାମ୍ରାଜ୍ୟକରା control. ୬ । (ପ୍ରଶ୍ନ ପ୍ରଭବକୁ) କାର୍ଯ୍ୟକୁଣଳ
 ତାଲିମକରିବା, ଫେଲୋ ହେବା ନିମନ୍ତେ ଶିକ୍ଷା ଦେବା—୬. To
 train (beast of burden). (ଉ—ଦାମଡ଼ା ପୋଡ଼ିବୁ
 ମଣାରୁଥିଲ ମୁହିଁ, ଉଚିତ ଏବେ ଘେନିଗଲ ବେବେ
 ବୁଝାନ ବୋହି । ବୃଷ୍ଟିଧିଂକ. ମହାଭାରତ ଶାନ୍ତି ।) ୭ । ବୁଝାଇବା—
 ବୁଝାନା ୮ । ବୁଝାଇବା—୭. To cause to understand.

ମଣାଶ—ଦେ. ବ (ପ୍ରା. ମଣ୍ଡୁ = ଚାଣିବା)—୧ । ମନାଇବା;
 Manāna ରାଜୀ କରିବା-୧ Causing to agree, (ଉ—
 ରାଜୀ ସମ୍ମିଳନରେ ଧୀରେ ଜ୍ଞାନ ମଣାଶ ନ କଲି ବିଷ୍ଟ ବଣରେ—
 ମନାନା ଅରମନ୍ତ୍ମ. ବିଦଗ୍ଧ ଚିକ୍କାମଣି ।) , । ମୁକାବିଲା—
 ମୋକ୍ଷବିଲା ମକାବିଲା 2. Confronting; checking.

ମଣି(ଶୀ) —ସ. ବ (ମଣ. ଧାରୁ—ଶବ୍ଦ କରିବା + କଣ୍ଠ. ର) —
Mani(ni) । । ରହ; ବହୁତଳେ ସାପ୍ତିଶାଳୀ ପ୍ରସ୍ତର—1. Precious
stone; gem. [ଦ୍ଵା—ମଣି ଅନେକ ପ୍ରକାରର
ଅଛି । ସଥା—ଶୂର, ଜାଳା, ମୋର ବା ମୁକ୍ତା, ମଣିକ୍ଷ,
ପଦ୍ମରାଗ, ସୂର୍ଯ୍ୟକାନ୍ତ, ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ଇତ୍ୟାଦି । ରହ ତଳେ
ଠୀକା ଦେଖ ।] । ମୁକ୍ତା—2. Pearl. • । ସାପର
ମୁଣ୍ଡରେ ଥିବା ଉଚ୍ଚଲ ରନ୍ ସଦୃଶ ବସ୍ତୁ—3. A gem
found in the head of a serpent. [ଦ୍ଵା—ନୀଆ
ହୋଇ ଧରୁ ହୋଇଥିବା ଗୋଟିର ସାପର ଫଣ କିବଟୁମୁ
ମସ୍ତକାଂଶରୁ କେଳାମାନେ ସୋରିଷ ବା ମଣିଆ ପରି ଦୂରଟି
ରିଷତ୍ ହଲଦିଆ ମଣି ବାହାର କରିବାର ଦେଖା ଯାଇଅଛି,
କିନ୍ତୁ ପୁରାଣ ଅଦରେ ସର୍ପମୁଣ୍ଡରେ ଯେଉଁ ମଣି ଥିବାର
କଥା ତାହା ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚଲ ଓ ଅଲୋକମୟ ଥିବାର କଥା
ଓ ତାହା ସଂପର୍ମୁଣ୍ଡରେ ଥିବାବେଳେ କିବଟକର୍ତ୍ତୀ ଅଙ୍ଗଳକୁ
ତହିଁର ପ୍ରଭାଦ୍ୱାରା ଅଲୋକତ କରେ ବୋଲି ଲେଖାଅଛି ।
ସେପରି ଅଲୋକମୟ ମଣି ସତରିତର ସର୍ପମାନଙ୍କ ମସ୍ତକରେ
ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।] ॥ । ଚନ୍ଦ୍ରାଷ୍ଟ୍ର—4. The top of
the head. ♀ । ଅଙ୍ଗଳ ସ୍ରନ୍ଦ—5. The false
nipple hanging down a goat's neck. ♀ ।

ଅକାଳେ ଉଦିତ ଇନ୍ଧନ—୬. A rainbow appearing of out time. ୭। ହାତଶି; ମଣିବନ—୭. The wrist. ୮। ଲିଙ୍ଗାଗ୍ର; ସୁପାର—୮. The top of the penis. ୯। ଶୀ ଯୋକିର ନାସିକାକୁର ଅଗ୍ରଭାଗ; ସେଷ—୯. The clitoris of the female organ. ୧୦। ଅଳକ୍ଷର; ଜଳପାଡ଼; ଜାହାଙ୍ଗ—୧୦. A water-jar. ୧୧। ଶୈ—ଶୈଷ—Best. [ଭ—ବସୁ ସୁହମଣି ମଣି, -ଶର୍ମ ସୁଣି ଅଣି ଅଣି, ଶର୍ମା ଦୂର ସେଷ ଶର୍ମି, ଲକ୍ଷା ରଜନ । ରଙ୍ଗ. ବୈଦେଶୀଶବିଲାସ) ଦେ. ବ (ଶୀ ଓ ସୁ) —୧। ଲେକଙ୍କ ଦିଆଯିବା ନାମ—୧. Name given to persons. ୨। ଚିନ୍ତାମଣି, ମଣି ସୂର୍ଯ୍ୟମଣି ଅଦିକ ଡାକ ନାମ—୨. A name for calling males and females whose names contain 'Mani'.

ମଣି(ଶୁ)ଆ—ଦେ. ବିଶ—ତାଲିମ କରସାଇଥୁବା (ପରୁ)—
Mani(nu)ā Trained; broken (said of beasts of
(ଅମଣିଆ—ବିପଣ୍ଠ) burden).

ସାରେତୀ ତାଲିମକିଆହୁଆ, ଫେରାହୁଆ

ମଣିଆ—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼କାର) ବି—ଏକପ୍ରକାର ଛନ୍ଦ ମୁଗ—A kind
Maniān of small unspotted deer. [ତ୍ରୁ—ଏହା
ଉଚରେ , । ୨୍ୟ ପୁଟ ହୃଦୟ; ଦେହର ବର୍ଣ୍ଣ କୁକୁରର
ବର୍ଣ୍ଣର ଓ ଦେହରେ ଟୋପି ଟୋପି ଦାର ନ ଆଏ ।
ସୁରୁଷ ଜାତର ଶିଂଘ ଥାଏ । ମାତ୍ରର ଶିଂଘ ନ ଆଏ ।
ସମ୍ରକ୍ଷ ଦେହର ବର୍ଣ୍ଣ ମାଟିଆ ନାଲି, ବିନ୍ଦୁ ମଣିଆ
ଦେହର ବର୍ଣ୍ଣ ଇଟାର ବର୍ଣ୍ଣ । ଏମାନେ କୁଟୁମ୍ବାରୁ ବଡ଼
ଓ ଦରଣଠାରୁ ଶୈଷ ।]

ମଣି ଅଣିବା—ଦେ. କି—୧। ବିଶରବା—୧. To consider.
Mani āṇibā [ଭ—ବୋଲନ୍ତି ତ ଲାଣ୍ଟ ରମଣିମଣିବ ହୁଦେ
ମଣି ଅଣିରେ ଏ ସତ । ରଙ୍ଗ. ବୈଦେଶୀଶବିଲାସ ।] ୨।
ଜାନ୍ତକରଜନା ବୌଣସି ବସୁର ମୁକାବିଲ କର ପ୍ରହଳ କରବା—
2. To take charge of a thing by checking
and tasting it.

ମଣିକ—ସ. ବ (ମଣି+ସାର୍ଥ. କ) —୧। ଅଳକ୍ଷର; ଜାହାଙ୍ଗ—
Manika 1. A water-jar. ୨। ମାଠିଆ (ହ. ଶ) —
2. An earthen pitcher.

ମଣି କଙ୍କା—ସ. ବ—ରନ୍ଧୁତିତବଜୟ—

Mani kankā A bracelet set with gems.

ମଣି କଣ୍ଠିକା—ସ. କ—(ମଣି+କଣ୍ଠିକା=କଣ୍ଠିଭୂଷଣ)—୧। ମଣିମୟ
Mani karṇikā କଣ୍ଠିଭୂଷଣ—୧. An earring set
with gems. ୨। କାଶୀପ୍ର ଜର୍ଦ୍ଦୁରାନ ଓ ଗଙ୍ଗା ନାରା
ଗୋଟିଏ ଘାଟ—୨. Name of a sacred place
and bathing ghat of the Ganges in
Kasi (Benares) [ତ୍ରୁ—ଏହି ସ୍ଥାନରେ ଶିବଙ୍କ
ମଣିମୟ କଣ୍ଠିଭୂଷଣ ଅବି ପଢ଼ିଥୁବାରୁ ଏହି ନାମକରଣ

ହୋଇଥିଲା । କାଶୀପ୍ରରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥିଲା ସେ
ଚିନ୍ତାମଣି ମହାଦେବ ଏହି ସ୍ଥାନରେ ମୁନ୍ଦ୍ର ସାଧୁପୁରୁଷ—
ମାନଙ୍କ କଣ୍ଠିରେ ତାରକ ବ୍ରତିନାମ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କ
ଭକ୍ତାର କରନ୍ତି ବୋଲି ଏହିପରି ନାମକରଣ ହୋଇ ଥିବାରୁ
ତକ ପୁଷ୍ପରଣୀ ନାମରେ ଖାଦ୍ୟ । ଏଠାରେ ମଣିକଣ୍ଠିକେଷର
ଶିବମନ୍ଦିର ଓ ବିନ୍ଦୁକ ପାତୁକା ଅଛି । ଏହି ମଣିକଣ୍ଠିକା ଘାଟ
ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଜାର୍ଥ । ଏଠାରେ ଥିବା
ଶୁଣାନର ଅର୍ଥ ପ୍ରାୟ ଲିହେ ନାହିଁ; ଏହି ଶୁଣାନରେ
ଦାହ ହେବା ନିମନ୍ତେ ୪୦୫୦ କୋଶ ଦୂରରୁ ଲୋକେ
ଶବମାନ ଏଠାକୁ ବହି ଅଣନ୍ତି; ଦିବା ରାତି ଶବମାନ
ଲୋକଙ୍କର ସ୍ତୋତ୍ର ଏଠାରେ ଲୁଗଥାଏ । କାଶୀରେ
ମୃତ ହୋଇ ଏହି ଘାଟରେ ମୃତ ବନ୍ଦିରୁ ଶବ-
ଦାହ ହେଲେ ମୁକୁର ହୃଦୟ, ଏହି ବିଶାସରେ ବନ୍ଦିଶବ
ହିନ୍ଦୁ ମୁଗୁର ପ୍ରଗଣାରେ ଏହି ଶଥ ନିକଟରେ ମୁଖରିତ
ହେଉଥାଏ । ଏହି ଶୁଣାନ ଉପ୍ରୟୁକ୍ତର ତଳ(ମହଲ)ସ୍ଵର୍କ
ହୋଇ ଏପରି ନିର୍ମିତ ହୋଇ ଅଛି ସେ, ଗଙ୍ଗା ନାରା
ତଳ ବଢ଼ିଲେ କିମା କମିଲେ ସେହି ଜଳକୁ ଲାଗିଥିବା
ମହଲରେ ଶବଦାହ କରସାଏ ଓ ଶବଦାହ ପରେ ତଳା-
ଭସ୍ତୁ ଗଙ୍ଗାଜଳଦ୍ଵାରା ଧୋଇ କର ସେ ସ୍ଥାନ ପରିଷ୍ଠକ
କରସାଏ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ଅନ୍ୟ ଶବଦାହ କରସାଏ ।
ଏହି ଘାଟରେ ସ୍ଥାନ କର ପିତୃଲୋକଙ୍କ ପଣ୍ଡ ଦେବା
ନିମନ୍ତେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲକ୍ଷ ସାହି ଏଠାରେ ବୁଝ
ହୁଅନ୍ତି ।]

ମଣି କାଚ—ସ. ବ—୧। ଫୁଟକ—1. Crystal. , । କାଶପୁଣ୍ଡ—
Mani kācha 2. The tail of an arrow.

ମଣି କାଞ୍ଚନ—ସ. ବ—(ବ୍ରଦ; ମଣି+କାଞ୍ଚନ)—ମଣି ଓ କାଞ୍ଚନ; ମୁକ୍ତା

ମଣି କାଞ୍ଚନ ଯୋଗ—ସ. ବ—ମଣିର ଓ କାଞ୍ଚନର ଏକତ୍ର ସମାବେଶ;

Mani kāñchana joga ଦୁଇଟି ଉପ୍ରୟୁକ୍ତ ବା ଶୋଇନ
(ମଣିକାଞ୍ଚନ ସଯୋଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବସୁର ମିଳନ; ମଣିର ଓ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣର

ଏକତ୍ର ସମାବେଶ ପର ଅଛି ମନୋହର ଓ ଉପ୍ରୟୁକ୍ତ
ସଯୋଜନ—The conjunction of two nice
things. [ତ୍ରୁ—ତେଥାରେ ଏହି ଭବାହକ ଅଛି
ଗୋଟିଏ ଉପମା ଅଛି—‘ଦାଗ ଦାକୁରେ ସୁଲା କୁଆଣି
ହେବା ନାହୁଁ’]

ମଣିକାର—ସ. ବ—(ମଣି+କୁ ଧାରୁ+କଣ୍ଠ. ଅ)—୧। ମଣି-
Mani-kāra ପରିଶାରକ—1. A cleaner of gems.

, । କହୁଣ୍ଠ; ମଣିପଣ୍ଠକ—2. Examiner of
gemstones.

gem; a lapidary. * | ମଣିବ୍ୟକସାୟୀ—
3. Jeweller. * | କ୍ୟାୟୁଚିନ୍ତାମଣି ନାମକ ଗୁରୁର
ରଚ୍ୟତା—4. The author of a logical work
'Nyâya Chintâmanî'.

ମଣି କୁଟ୍ଟିମ—ସ. ବ. (ମ. ପ. ଲେ)—ମଣିହାର ଅଛାଦିତ ଗୁରୁର ଜଳଦେଶ
Manî kûṭîma —Floor paved with mosaic of
stones or gems.

ମଣି କୁଣ୍ଡଳ—ସ. ବ.—ମଣିମୟ କର୍ଣ୍ଣିରରଣ—An ornament for
Manî kundala the ear set with gems.

ମଣିକୁ(କୁ)ଟ—ସ. ବ.—ରହିର, ପରଚବଶେଷ—A mythologi-
Manî kû(ku)ta cal mountain made of gems.
[ଦ୍ର—ସୁରଣ ମତରେ ଅସାମର କାମରୂପ ନିକଟରେ
ଏହା ଅବସ୍ଥା । ହ. ଶ]

ମଣି ଖମ୍ବ—ପ୍ରାଦେ.—(ସାଇପୁର) ବ.—ମଣିଖମ୍ବ (ଦେଖ)
Manî khumba Mâni khumba (See)

ମଣି ଗ୍ରିବ—ସ. ବ.—କୁବେରଙ୍କ ପୁର—
Manî gribâ Son of Kubera.
ମଣି ଚୁଢ—ସ. ବ.—(ବନ୍ଦୁଶୁଦ୍ଧ; ମଣି+ଚୁଢା)—ସାହାର ଚୁଢାରେ
Manî chûrda ବା ମସ୍ତକରେ ମଣି ଆଏ—Having a
dazzling gem on the head. ବ.—ମଣିନାଗ
(ଦେଖ)—Manînâga.(See) ଦେ. ବ.—ସର୍ପ-
ଚୂପରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବା ଅରଣ୍ୟ ଜନ୍ମପୁରୁଷ ସ୍ଵଦର୍ଶକ—
Sudarsana, the accursed son of Indra who
was born as a serpent. [ଦ୍ର—ସେ ନନ୍ଦକୁ
ବିଜନ୍ମତୁ ଜନ୍ମତୁ ତା ମସ୍ତକରେ ଆଏ ପ୍ରହାର କର ନନ୍ଦକୁ
ଭକ୍ତାର କରିଥିଲେ ଓ ମଣିଚତ୍ରରୁ ମୋହନାଳ କରିଥିଲେ ।]

ମଣି ଚୁଳ—ଦେ. ବ (ସ. ମଣି ଚୁଳ)—ମଣି ନାଗ (ଦେଖ)
Manî chûla Mâni nâga (See)

ମଣି ଚୁଡ଼ ମନିଆର
Manî chûda Mânînâyaar

ମଣି ଜାର୍ଦିତ—ସ. ବ. (କ୍ୟା. ଚର) —ମଣିମଣ୍ଡିତ; ରହଞ୍ଚିତ—
Manî jardita Set with gems.
ମଣିତ—ସ. ବ (ମଣି ଧାରୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା + ରହ. ଚ)—୧। ତୁମକ
Manita ଧୂନ—1. The sound of kissing. , 2. ଉଣ୍ଠି
ଉଣି ବାଣୀରକ କୁଳିତ; ରମଣ କାଳରେ ରମଣିର ଅବଳୁ
ମଧୁର ଶବ୍ଦଶେଷ—2. The sweet and blissful
sound emitted by a woman during coha-
bitation indicating ecstasy or orgasm.

ମଣି ଦ୍ଵିପ—ସ. ବ (ମଣିମୟ ଦ୍ଵିପ; ଏହି ଦ୍ଵିପରେ ପ୍ରତୁର ମଣି ଥିବାରୁ)-
Manî dwipa ଶୀର ସମ୍ବଦ୍ଧ ମଧ୍ୟେ ଫୌଷିକ ଦ୍ଵିପଶେଷ-
Name of a fabulous island abounding
in gems. [ଦ୍ର—ଏହା ହିପୁରପୁରସ୍ତ୍ର ଦେଶକ ବିବାହ-
ପ୍ରାକ ଥିବାର ପୁରଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ—ହ. ଶ]

ମଣି ଧର—ସ. ବ (ମଣି+ଧୂ ଧାରୁ+ବର୍ତ୍ତ. ଅ)—ସର୍ପ (ହ. ଶ)—
Manî dhara Snake.

ମଣି ନାକ—ଗ୍ର. ବ—ମୈନାକ (ଦେଖ)—Majnâka (See)

Manî nâka (ଉ—ପରି ବାଣୀ ପକ ମଣି ମଣିନାକ ମତ,
ପ୍ରମାଦ-ଉଦବେ ଦକେ ରୁଦ୍ଧ ସେ ବିମତ । ଆକନ୍ତୁ
ବର୍ତ୍ତପ୍ରକାଶ ।)

ମଣି ନାଗ—ସ. ବ. (ମ. ପ. ଲେ; ମଣିଧାର ନାଗ)—ଯେଉଁ ନାଗ

Manî nâga ସାପର ମୁଣ୍ଡରେ ମଣି ଥାଏ—A cobra hav-
ing a jewel on his head. [ଦ୍ର—ଗୋର, ନାଗ
ଅବ ବପନର ସର୍ପମାଳକୁ କେଳାମାନେ ଧର ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରୁ
ଛୁରରେ ଉତ୍ତାର ଦେଲେ ଉତ୍ତା ସାପ ମୁଣ୍ଡରୁ ହୁଇଛି ଉପର
ଦଳଦା ମଣି ବାହାରିବାର ଦେଖାଯାଏ ।] ଦେ. ବଣ—
ରଣପୁର ପରଚବଶେଷ—Name of a mountain
in 'Ranapura' State.

ମଣି ନାଗ ଦୁର୍ଗ—ଦେ. ବ (ସ. ମୈନାକ ଦୁର୍ଗ)—ରଣପୁରର
Manî nâga durgâ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଦେବୀ—Name of the
image of Goddess Durgâ in Ranpur state.

ମଣି ନେବା—ଦେ. ବ (ସ. ମନ୍ଦ ଧାର)—୧। କୌଣସି ବିଷୟରେ
Manî nebâ ସବଳ କଥା ବୁଝି ସାର ଭାବ ପ୍ରକଳନ କରିବା—
ମୋକାବିଲା କରେ ଭାର ଶାୟୀ । To take over charge
ସ୍ଵର୍ଗ ଲେନା

, 2। ଉତ୍ତମ ବୁଝେ ବୁଝି ପ୍ରକଳନ କରିବା—2. To take
a thing after understanding it.

ମଣିନା—ପ୍ରାଦେ. (ସାଇପୁର) ବ—୧। ମୃଜନା ଘାସ—1. A kind
Manînâda of grass. , 2. A species of yellow-
coloured small berry.

ମଣି ପଦ୍ମ—ସ. ବ—ଏକ ବୋଧସର୍ବ ନାମ (ହ. ଶ)—
Manî padma Name of a Buddhist saint.

ମଣି ପୂର—ସ. ବ—୨। ଆସାମ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ପାଦତ, ରାଜ୍ୟବିଶେଷ—
Manî pura 1. Name of a hilly state near Assam.

, 2। ତତ୍ତ୍ଵ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଶଶରଷ୍ଟ୍ର ଛାନ୍ତି ତତ୍ତ୍ଵ ମଧ୍ୟରୁ ନାରିର
ନିନ୍ଦାରେ ଥିବା ଚକ—2. Name of one of the six
esoteric circles said to exist inside the
human body according to the Tantras.

[ଦ୍ର—ଚକ ମତରେ ଏହା ତେଜୋମୟ, ବିଦ୍ୟତ୍ପର,
ନାଳବର୍ତ୍ତ, ଦଶ ଦଳବର୍ତ୍ତିଷ୍ଠ ଓ ମହାଦେବକ ନିବାସ ପ୍ରାକ ।
ଏହି ଦଶ ଦଳରେ ସଥାନମେ ବର୍ଣ୍ଣିମାଳାର ତ ବର୍ଣ୍ଣିତାରୁ
ପ ବର୍ଣ୍ଣ ଅବସ୍ଥା—ହ. ଶ]

ମଣି ପୁଷ୍ପକ—ସ. ବ (ନାମ)—ସବଦେବକ ଶକ—The conch
of Sahadeva.

ମଣି ପୂର—ସ. ବ (ମଣିନ୍ଦ୍ରପୂର=ପର୍ବତୀ)—୧। ନାର ପଦ୍ମ—1. The
Manî pûra part inside the navel. , 2। ନାରତକ;

ତଥୋକୁ ଶଶରଷ୍ଟ୍ର ଶକ ମଧ୍ୟରୁ ତୁଣ୍ୟ ଚକ—
2 The third of the six Tantric circles
said to exist inside the human body.

ମଣ୍ଡନ) (ଖାରୁ)—୧। ଭୂଷିତ କରବା—1. To adorn.
Manth(nd) (root) , ୨। ମେଲୁନ କରବା—2. To
surround.

ମଣ୍ଡକ—ସ. ବ (ମ୍ବୁ ଖାରୁ+କର୍ମ ଅ+ବ) —ମଣ୍ଡପିଠା—
Manthaka A kind of steam-boiled cake.
ମଣ୍ଡ—ସ. ବ (ମ୍ବୁ ଖାରୁ=ଭୂଷିତ କରବା+କରଣ. ଚ) —୧। ଭୂଷଣ;
Manda ଅଳକାର—1. Ornament, , । (+କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ଚ) ଭୂଷଣ
ପେକ—2. The scum extracted from boiled
rice. * । ଫୋମ—3. Foam; froth; fer-
ment. । ଜାଉ—4. Gruel. * । ଖଲ; ରାତ
ରତ୍ନା ଅଦି ଗୋଲିଆ ହୋଇଥିବା ପିଠୋଇ—
5. Paste made from rice etc; dough,
* । ତେଲ ଅଦିର କାଷ—6. The dregs of a
liquid (e.g. oil). । ଗୋଧୁମ, ରୁକ୍ତି, ଅକ୍ଷ
ଅଦି ପଦାର୍ଥର ଅବମୟ ସାର—7. Starch. । ଏକଣ
ଏକଣ ରୁକ୍ତି; ଗବଗନ୍ଧ—8. The castor seed
plant. । ପିତି; ମୟୁରପୁତ୍ର—9. The tail
of a peacock. । ୧୦। (ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର) ରୁକ୍ତି ବା ଯବ
ପ୍ରଭାବିତ ରୁକ୍ତି ପୁଣ କଲରେ ସିଦ୍ଧ କର
ତାହା ରୁକ୍ତିମର୍ଗେ ଉଚିତ ଶଶି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯିବା ରେଣୀର
ପଥ—10. A liquid food or gruel made
by boiling rice or barley in water and
sifting it [ଦ୍ର—(ମତାନ୍ତରରେ) ୧୫ ରୁଣ ଜଳରେ
ରୁକ୍ତି ଦିକ୍ଷ କର ସିଦ୍ଧ ପରିଚ୍ୟାଗ କର ଏହି ଉଚିତ ମଣ୍ଡ
ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଯାଏ—ଦ୍ରବ୍ୟରୁଣ କରୁନ୍ତିମା] । ୧୧। (+
ରୁକ୍ତି. ଚ) —ସକା; ସଜାଇବା; ଅଳକରଣ (ହି. ଶ) —
11. Decoration, । ୧୨। (+କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ଚ) ବେଙ୍ଗ (ହି. ଶ) —
12. Frog. ଦେ. ବ. । (ମ୍ବୁ ମଣ୍ଡନ) —ପୁରୁଷାର—
1. Reward. [ରୁ—ଦଣ୍ଡ ବା ମଣ୍ଡ ସେହିଲୁଗେ,
ତେବେ ତରଣ ତଳେ ଅଗେ—ଉପଦିଶ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚମୀତ ।]
୨। ଜଳୀୟ ପଦାର୍ଥର ଶଦ୍ରା ଅଂଶ—2. Lumps found
in liquids.

ମଣ୍ଡକ—ସ. ବ (ମଣ୍ଡ+କ) —୧। ପିଞ୍ଜକବିଶେଷ; ମଣ୍ଡା ପିଠା—
Mandaka 1. A kind of ball-shaped cake.
[ଦ୍ର—ରୁକ୍ତି ତୁଳାରେ ପାଣି ମିଶାଇ ତାକୁ ସିଦ୍ଧ କରି
ସେହି ଶଳ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି, ସେ ଶଳ ମଧ୍ୟରେ ମିଞ୍ଚି ପୂରୁ
ଦେଇ ବାଙ୍ଗରେ ସୁରିକ କରି ଏହା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଯାଏ ।]
୨। ମାଧ୍ୟମିତା (ହି. ଶ) —2. A kind of hardy
flowering creeper. । ୩। ଗୀତର ଅଙ୍ଗବିଶେଷ
(ହି. ଶ) —3. A part of a song.

ମଣ୍ଡ କରିବା—ଦେ. କି—ପୁରୁଷାର ଦେବା; ସମ୍ମାନିତ କରିବା—
Manda karibā To reward; to honour.
ପୁରୁଷାର ଦେଓଯା ମଣ୍ଡକ କରିଲ [ଦ୍ର—ଦୋଷ ହେବା

ଲେକକ ଦେଉଥିବ ଦଣ୍ଡ, କର୍ତ୍ତ୍ତେଣ ଲେକକୁହି
କରୁଥିବ ମଣ୍ଡ—କୃଷ୍ଣବିଦ, ମହାଭାବତ, କଣ୍ଠ ।]

ମଣ୍ଡଣ—ଦେ. ବ (ମ୍ବୁ ମଣ୍ଡନ, ପ୍ରା. ମଣ୍ଡନ) —ମଣ୍ଡନ (ଦେଖ)
Mandapa ମଣ୍ଡନ ମଂଡନ Mandana (See)
ମଣ୍ଡଣ(ଶ)ସୁଆଁ ସିଆ—ଦେ. ବ—ସେହି ସେବକ ଯାତ୍ରା ଓ ଭୂଷଣବ
Mandana(ni)suāñśisā ଦ୍ଵାପରାକ୍ଷରେ ଦେବତାଙ୍କ ରଥ, ବିମାନ
ସଜାନେବାଳା ସେବକ ଅଦିକୁ ସହିତ କରେ—A servant
who bedecks the Deity's car etc. with
trappings and fittings.

ମଣ୍ଡଣ—ଦେ. ବ—(ସଂ ମଣ୍ଡନ)—୧। ଅଳକାର; ଭୂଷଣ—
Mandani 1. Ornaments; decorations. , ।
ଅଳକାର ଅଳକାରଣ; ଅଳକାରରେ ଭୂଷିତ କରଣ—2. Adorning,
ମଂଡନ [ରୁ—ଭୂଷଣ ମଣି ଗଣ୍ଯ ମଣ୍ଡଣି । କଣ୍ଠରେ ଝିଲ୍ଲେ ସୁର୍ଯ୍ୟ
ଭକ୍ତିଲମଣି—ପ୍ରାଚୀ, ବହସମଜ୍ଞଣ ।]—୩। ବିମାନଅଦିର
ସାଜସଜ୍ଜ ସାଜସକ୍ତି—3. The equipments of a car;
ସଜାବଟ trappings. (ରୁ—ମୂଳ ମଣ୍ଡଣ ତାର ଭଦ୍ରମାଳରେ ।
ଶାକାନାଥ, ମେଘଦୂତ ।)

ମଣ୍ଡଣିଆ—ଦେ. ବ—ବେଶକାରୀ, ସେହି ସେବକ ଦେଖ କରେ—
Mandapniā A servant who furnishes Deities
ବେଶକାର ସଜାନେବାଳା etc with ornaments
ମଣ୍ଡଣି ହେବା—ଦେ. କି—ଅଳକାରରେ ଭୂଷିତ ହେବା—To be
Mandapni hebet bedecked with ornaments.
ମଣ୍ଡିତହୋୟା ସିଂହାରୀ ହୋନା

ମଣ୍ଡନ—ସ. ବ—(ମ୍ବୁ, ଖାରୁ+କରଣ ଅନ)—୧। ଅଳକାର;
Mandana ଆରବଣ; ଭୂଷଣ—1. Ornament. , ।
ସାଜସକ୍ତି—2. Equipments. , । (+ରୁକ୍ତି ଅନ)
ପ୍ରସାଧକ—3. Toilette. । ଅଳକାରଣ—4. Act
of adorning. * । ସଜାଇବା—5. Equipping;
furnishing. ବଣ—ପୁ. (+କର୍ତ୍ତ୍ଵ, ଅନ) । ।
ଅଳକାରକ; ପ୍ରସାଧକ—1. Adorning; one who
adorns. । ଗୌରବ ବା ଶୋଭାବୁଦ୍ଧିକର—
(ମଣ୍ଡନା—ଶ୍ଵର) 2. Enhancing the glory or grace.
[ଦ୍ର—ଏହି ଅର୍ଥରେ ଅନ୍ୟ ଶଳ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍କୁ ହୁଏ
ଯଥା—ମାତ୍ରମଣ୍ଡନ, ଭୁଲମଣ୍ଡନ, ତୁମଣ୍ଡନା ଇତ୍ୟାଦି] ।
ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ଅନେକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ—3. Chief
amongst many of a class. [ରୁ—ନରେଣ
ମଣ୍ଡନ, ଶାକର ତଳନ, ଲଗଦେବ ସ୍ତ୍ରବ ଘେନ । କରୁଷ୍ୟ,
କଶୋଭାତ୍ମକ, ଓ ଗାତ ।] ଦେ. ବଣ; ମୁଗ୍ନ—
Pleased; charmed. (ରୁ—ଏଣୁ କରଇ ମନ ନେତ୍ରକୁ
ମଣ୍ଡନ । କୃଷ୍ଣବିଦ, ମହାଭାବତ, ସର୍ବ ।)

ମଣ୍ଡନ ମିଶ୍ର—ସ. ବ—(ନାମ) ଶ୍ରାଣ୍ତିଯ ନବମ ଶତାବ୍ଦୀର ଶକ୍ତିପୂର୍ବାଳ୍ମୀକିରଣ
Manḍana miśra ସମସାମୟକ ଜନେବ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୈକପଣିତ-
Name of a celebrated Buddhist Pandit.

of the ninth century A. D. [ତ—ଏକାଙ୍ଗ
ଶ୍ରୀ ଉତ୍ସବରଜ୍ଞକଳ ସାମୀ ଓ ଶକ୍ତିଶର୍ମ୍ୟକ ମଧ୍ୟରେ
ଦୋହରୁକା ତର୍କରେ ମଧ୍ୟୁତା କରିଥିଲେ]

ମଣ୍ଡଳ ଲକ୍ଷ—ଦେ. ୩—(ପ୍ରତିତିତ୍ରି) ଦେଖିର ଅଳକାରମାନଙ୍କର
Mandana lila ଶୋଭ—The beauty of body due
to ornaments or decorations. (ଉ—ପୁଣି ପୁଣି
ମଣ୍ଡଳ ଲକ୍ଷା ଗୁଡ଼େ ରହେ ଯେ । ପ୍ରାଚୀ. ରଷବାର୍ଥ ।)

ମଣ୍ଡପ—ସ. ୩—(ମଣ୍ଡ—ଅଳକାର, ତୁଷଣ+ପା. ଧାରୁ—ପାଇନ ଦରବା
Mandapa + ଚାର୍ଚ୍ଚ. ଅ)— ୧ । ମନ୍ଦପ; ଦେବାଲୟ—

1. Temple. ୨ । ବିହାର ଗୃହ—2. Rest house.
• । ଉପରରେ ଶତ ଥିବା କିନ୍ତୁ ଗୁର ପାଖରେ ମେଲ
ଥିବା ଘର, ଯହିରେ ବହୁଲୋକ ଅଣ୍ୟ ପ୍ରଦଶ କରିପାରିଛି—
—3. A shed open on all sides; pavilion.
୪ । ମନ୍ଦ; ଦେଖ—4. An altar; a platform; a
pandal. ୫ । ଅଳକାର କର୍ମିତ କର୍ମିତ ବାସପ୍ରାନ—
5. Arbour; a temporary pavilion. ୬ ।
ଦେବୋଦେଶରେ କର୍ମିତ ଗୃହ—6. A house or
raised shed intended for accomodating
idols ୭ । ଧୂମୁଖ; ସାମିଆନା (ହି. ଶ)—7. Awning.
୮ । ଶୟା ମଣ୍ଡପ; ଶୟାତ୍ରିଆ; ଭୟକ ବା ସମାବେଦାର୍ଥ
କର୍ମିତ ଶୟାମୁକ ଅସ୍ତ୍ରାୟୀ ମଣ୍ଡପ (ହି. ପ)—8. A tem-
porary shed erected for a particular
occasion. ୯ । ଦେଇଲକ ଉପରଭାଗରେ କମ-
ସୁମ୍ମ ଅବରତ (ହି. ପ)—

9. Dome; pyramidal roof of a temple.

ମଣ୍ଡପିକା—ସ. ୩ (ମଣ୍ଡପ+କ+ଅ)—ଛେଟ ମଣ୍ଡପ (ହି. ଶ)—

Mandapika A small mandapa.

ମଣ୍ଡି (ମଣ୍ଡି) ମଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବଣ—ଅଣ୍ଟି ଶଣି; ମଣ୍ଡିମୁକୁ; ଅଦତ୍ତା (ଜଳିଯି
ମଣ୍ଡି) mandisa ବସ୍ତୁ—(liquid) Having
ସେଇତେ ଶ୍ରୀଲୀଲାଲା sediments or lumps; lumpy.

ମଣ୍ଡଳ—ସ. ୩—(ମଣ୍ଡ+ଅଛି ଅର୍ଥରେ ଲ)—୧ । ଗୋଲକ—1.
Mandala Sphere; orb. ୨ । ଚକ୍ର—2. Wheel.

- । ମୁଣ୍ଡଳ; ଚକ୍ର—3. Circle. ୪ । ଦୂରକାର
ଅଲୋକ—4. Halo of light. ୫ । ପରିଧି—
5. Circumference. ୬ । ଦୂରକାର ଚତୁର୍ଭୁଜ—
6. Circular figure or drawing. ୭ ।
ଚକ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟକର ପରିଧି; ଚକ୍ର ବା ସୂର୍ଯ୍ୟକ ବିମ—7.
Disc of the sun or the moon. ୮ । ଚକ୍ର ବା
ସୂର୍ଯ୍ୟକ ଗୁର ଦିଗରେ ଦେଖିଥିବା ଉତ୍ତଳ ଅଲୋକ
ରେଖା—8. A halo of light seen round the
sun and the moon. ୯ । ପରିବେଶ; ଚକ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟକର,
ବିଶେଷତଃ ଚକ୍ରକର, ଗୁର ପାଖେ ଶ୍ରୀଦୂରବରେ ଦେଖେ
ଦେଖେ ଯେଉଁ ଦୂରକାର ରେଖା ଦେଖା ଯାଏ—9.

A bright circle sometimes seen at some
distance from the sun and specially the
moon (in cloudy weather.) ୧୦ । ପ୍ରକାଶ
ଅନେକ ଗତିରେଖା—10. Orbit of a planet.
୧୧ । ସଲ୍ଲ—11. Kingdom. ୧୨ । ସ୍ଥାନ;
ଦେଶ—12. Country; place. ୧୩ । ଦେଶାଶ୍ଵ;
ପ୍ରଦେଶ; ଦେଶ ଭାଗ—13. Province; tract of
country. ୧୪ । ଗ୍ରାମ ସମଗ୍ରୀ; ପ୍ରକାଶ—
14. A collection or group of villages.
୧୫ । ମୁଣ୍ଡଳ; ବୃକ୍ଷମ ବା ଅଳିତ ଦେଖାନ୍ତାର ରତ୍ନ
ଅସକତିଶେଷ—15. A seat prepared by
drawing circular lines on the ground.
୧୬ । ଧର୍ମରମାନଙ୍କ ଅସକତିଶେଷ—16. One of
the postures assumed by an archer.
୧୭ । ଅର ମିଠାଦ ହାତୁଷ ପ୍ରକାଶର ସଲା—
17. Twelve kinds of kings surrounding
a kingdom, ୧୮ । ସର୍ପ; ନାଗ—18. Serpent;
cobra. ୧୯ । କୁକୁର—19. Dog. ୨୦ । ସମୁଦ୍ର,
ପ୍ରକୃତ; ବୃଦ୍ଧ—20. Cluster; multitude. ୨୧ ।
ନାଶାତ; ପ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିକାର ଶଶର ସ୍ନାନବିଶେଷରେ
ଦିଲାପକାଳୀନ ନାଶାତ (ପ୍ରଭୁତବାଦ)—21. Semi
circular amatory nail scratches. ୨୨ ।
ଦତ୍ତମ୍ବଳ; ଦିଲାପୁ (ହି. ପ)—22. Horizon. ୨୩ ।
୨୪ । ଯୋଜଳ ଲମ୍ବ ଓ ୨୦ ଯୋଜ ଗୌଡା ବୁଝ୍ଯ
(ହି. ପ)—23. A tract of county 40 Jojanas
long and 20 Jojanas broad. ୨୪ । କଣୀ
ନାମକ ସୁଗନ୍ଧ ଦୂର୍ବଳ (ହି. ପ)—24. A kind med-
icinal scent; shell, ୨୫ । ଦେହରେ ଚକାତକା
ଦାର ପଢିନିବା କୁଷ୍ମରେଗ ବିଶେଷ (ହି. ପ)—25. A
kind of leprosy with round spots.
୨୬ । ଗୋର ଦାର (ହି. ପ)—26. Circular
spot. ୨୭ । ଗୋଲକାର ଦେଲିଖିବୁଦ୍ଧ ବିଶେଷ
(ହି. ପ)—27. A kind of circular battle-
array. ଦେ. ୩—୧ । କଶୋଧାଖିବିଶେଷ—
1. Name of a family title, ୨ । ଗ୍ରାମର ପ୍ରଧାନ
ବ୍ୟକ୍ତି—2. The headman of a village. • ।
ହାତୁଆ କାରି ସଙ୍ଗବିଶେଷ—3. A title of the
Sudra (Daluā) caste guild.

ମଣ୍ଡଳକ—ସ. ୩ (ମଣ୍ଡଳ+ସାର୍ଥ. କ)—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ଚକ୍ରକ
Mandalaka ମଣ୍ଡଳ—1. The orb of the sun and
the moon, ୨ । ଦର୍ଶଣ—2. Mirror. • । କୁଷ୍ମରେ
ରେଗ ବିଶେଷ—3. A kind of leprosy. ୪ ।
ମଣ୍ଡଳକାର ବୃଦ୍ଧ—4. A kind of circular

battle array. ଶା (ଏହା ମଣ୍ଡଳକାରରେ ଯୋଜିଥିବାରୁ)
କୁକୁର—5. Dog.

ମଣ୍ଡଳ ନଚ୍ୟ—ସ. ବି—ଚକାକାର ନଚ୍ୟ—

Mandala nrutya A dance in a ring.

ମଣ୍ଡଳ ଘାଜିବା—ଦେ. କ୍ରି—ବୁଲିରେ ମଣ୍ଡଳକାର ଚିତ୍ତ ଲେଖିବା—

Mandala bhangibē To draw circular figures
ମଣ୍ଡଳ ଅଁକା ଅହିକଳ ଦେଲା on the ground.

ମଣ୍ଡଳ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ—ସ. ବିଶ—ତଙ୍କ ମଧ୍ୟ—Situate inside a
Mandala madhyabartti circle.

ମଣ୍ଡଳା—ଦେ. ବି (ସ. ମଣ୍ଡଳ)—ଉମ୍ରି ଅଦିରେ ଅକିତ ମଣ୍ଡଳକାର
Mandala—Circles drawn on the ground.

ମଣ୍ଡଳକାର ରେଖା (ଭ—ପୁଞ୍ଚି ମଣ୍ଡଳା କର ବାନ୍ଧିଲ, ମୂଳ କମଳ
ମୋଲାକାର ଦେଖା, ମୋଡଲ ଭାର ନାମ ଦେଲା । ପ୍ରାଚୀ. ପରତେ
ଗିରା ।)

ମଣ୍ଡଳକାର—ସ. ବିଶ (ମଣ୍ଡଳ+ଆକାର)—ଗୋଲକାର; ଚକାକାର—
Mandalaakāra Circular; globular.

ମଣ୍ଡଳାଗ୍ର—ସ. ବି (ବହୁବୃତ୍ତ; ମଣ୍ଡଳ+ଆଗ୍ର)—୧. ଗୁରୁ—

Mandalaagra 1. Sword. , । ସ୍ଵର୍ଗୁମୋଳ ଅଧିଶେଷ
(ହ୍ର. ଶ)—2. A kind of surgical instrument used in ancient India.

ମଣ୍ଡଳା ଘର—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ପାଇଖାନା—
Mandala ghara Latrine.

ମଣ୍ଡଳା ଘରେ ବିଳେ କରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ର. (ବଳାଙ୍କ ପ୍ରତି
Mandala ghare biye kariba ପ୍ରଯୋଳ୍ୟ)—(ବଳାଙ୍କ)

ପାଇଖାନାକୁ ଯିବା ବା ଖାଦ୍ୟ ଫେଣେଯିବା—To ease
oneself (said of Rajas).

ମଣ୍ଡଳାଧିପ—ସ. ବି (ଦ୍ଵାରା ଚଢ଼ି; ମଣ୍ଡଳ + ଅଧିପ)—ପ୍ରଦେଶର ଅଧିକାରୀ;
Mandalaadhipa ଚକ୍ରଶବ୍ଦ ବା ଚକ୍ରାରିଂଶ୍ଚ ଯୋଜନ ପରିମିତ
ଦେଶର ସତ୍ତା—The lord of a province.

(ମଣ୍ଡଳାଧିପ, ମଣ୍ଡଳାଧିପ, ମଣ୍ଡଳେଶ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ)
ମଣ୍ଡଳାୟିତ—ସ. ବିଶ (ମଣ୍ଡଳ+ୟ—ମଣ୍ଡଳାୟ ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ତ. ତ)—

Mandalaayita ଚକାକାର; ବର୍ତ୍ତୁଳ; ଗୋଲକାର—Round;
circular.

ମଣ୍ଡଳ—ଦେ. ବି. (ସ. ମଣ୍ଡଳୀ)—୧. ଶ୍ରାବ୍ୟାଧିକମାନଙ୍କର ଏକ ଧର୍ମ—
Mandali ଯାଜକଙ୍କ ଅଧିକ ଉତ୍ସାହକଣ୍ଠ—1. A colony

ମଣ୍ଡଳୀ ମନ୍ଦଳୀ or congregation under a person.
, । ଜଣେ ଧର୍ମୟାଜକଙ୍କ ଭାନ୍ଧକା—2. A parish.

ମଣ୍ଡଳିଆ—ଦେ. ବିଶ—ମଣ୍ଡଳୟକୁ; ଗୋଲ—Circular.

Mandaliit (ଭ—ଅନ୍ତର୍ଗ୍ରେ ଚକ୍ର ସୁନ୍ଦର ମୁଖ ମଣ୍ଡଳିଆ ।
ଗୋଲ ଗୋଲ ବଦ୍ଧୁମୂର୍ତ୍ତ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।)

ମଣ୍ଡଳିମୀ—ସ. ବି. ଶ୍ରୀ. (ମଣ୍ଡଳ+ଇନ୍ଦ୍ର+ଶି; ୧ମା. ୧ବ)—ଦୂର୍ବା—
Mandalini The doob grass.

ମଣ୍ଡଳି—ସ. ବି (ମଣ୍ଡଳ+ଇନ୍ଦ୍ର; ୧ମା. ୧ବ)—୧. ଜଳସନ୍ଦୂର;
Mandali ଗୋଷ୍ଠୀ; ସମାଜ—1. A congregation or

crowd of people; a group of people; a society of men. , । ଚକାକାରରେ ଉପବିଷ୍ଟ ଜଳସନ୍ଦୂର—2. An assembly of persons seated in a circle. * । ସୂର୍ଯ୍ୟ—3. The sun. ଚ । ସର୍ପ—4. Serpent. ଶ । କୁକୁର—5. Dog. ଶ । ବଣରୁଆ; ବଢାପ—6. Wild cat. ଶ । ବିଶତ—7. Cat. ଚ । ଛମ୍ବିର ଗଛ—8. The fig tree. ଏ । ଲକ୍ଷ ଦୂର୍ବା—9. Banyan tree. ଏ । ଚକ—10. Wheel. ଏ । ଦୂର୍ବା (ହ୍ର. ଶ)—11. The Doob grass. ଏ । ଗୁରୁଚି (ହ୍ର. ଶ) (ଦେଖ)—12. Guluchi (See) ଏ । ସ୍ଵର୍ଗୁମୋଳ୍ୟ ଅଠ ପ୍ରକାର ସର୍ପ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ ଜାଗାଯୁ ସର୍ପ—13. A kind of snake. [ଦ୍ର—ଏହା ଦେବରେ ଗୋଲକାର ମଣ୍ଡଳମାନ ଥାଏ ଓ ଏହା ଖୁବ ସାର ସବାରୁ ତଥାଳ ଖୁଲି ପାରେ ନାହିଁ—ହ୍ର. ଶ] ଦୂର୍ବା—ଚକାକାରରେ ଗୁରୁଚି ମଣ୍ଡଳ ବଣିଷ୍ଠ—Revolving in a circle; gyrating.

ମଣ୍ଡଳୀ କରଣ—ସ. ବି (ମଣ୍ଡଳ+ଅଭୁତ ଭରାବେ ତିନ୍ତୁ+କରଣ)—
Mandali karana କୁଣ୍ଡଳକରଣ; ଗୋଲବା—Coiling;
(ମଣ୍ଡଳାବୃତ—ବିଶ)

ମଣ୍ଡ ହାରକ—ସ. ବି (ମଣ୍ଡ=ଅନାଦିର ଫେଣ୍ଟିବୁ ଧାରୁ—ନେବା+
Manda haraka କର୍ତ୍ତ୍ତ. ଅବ; ଯେ ଭାତର ଫେଣ୍ଟିବୁ ମଦ ବିଥର
ବରେ)—୧. ଶୌରୀକ; ଶୁଣ୍ଟି—1. A maker of
wine; a distiller. , । ମଦ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟୀ (ହ୍ର. ଶ)—
2. A dealer in wine.

ମଣ୍ଡ—ଦେ. ବି (ସ. ମଣ୍ଡଳ; ମଣ୍ଡଳ)—୧. ପିଞ୍ଜଳବିଶେଷ—
Mandā 1. A kind of cake boiled in steam.

ମଂଡା ମଂଡା—[ଦ୍ର—ଶୁନ୍ଦିଲ ଚୂନାକୁ ସିଖାଇ ଖଳ କରିବାକୁ ଦୁଇ ।
ତଥାରେ ସେହି ଖଳକୁ ଗିଲା ଅବାର କର ତା ମଧ୍ୟରେ
ପର ଦେଇ ମୁହଁ ରଜ ଗୋଲ କର ବାନ୍ଧିରେ ସିଖା ଯାଏ ।
ଏହି ପିଠା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସବୁଧାକ ଅଛି । କିମ୍ବା ତଥରେ
ଦହନ୍ତୁ—ପିଠା ଉତ୍ତରେ ମଣ୍ଡା ବିଟୋଳ, ବାତ୍ରୁଣ୍ଣ
ରତରେ ପଣ୍ଡା ବିଟୋଳ ।] , । ସୁର ସ୍ରୁଦକ—

ତୋଡା 2. Nosegay. ଏ । ଗୁରୁ ସ୍ରୁଦକ—3. Cluster.
ଶୁନ୍ଦଳସ୍ତା [ଦ୍ର—କରେ ଦେଇ ସରଗ ମଣ୍ଡା, ଶୁନ୍ଦଳେ କୁମରମଣି
ହୋଇଲୁ ମେଘ୍ୟ । ପ୍ରତାପ, ଶିଶିରେଶୀ ।] ଏ । ମଣ୍ଡବା;

ଭୁବିତ କରା ତୁଣ୍ଡିତ କରିବା—4. Adorning. * । ଶ୍ରୀ
ବାରିତ (ଦେଖ)—5. Mandā kāincha (See)

ଗୋଲ ବିଶ—୧. ଗୋଲକାର—1. Circular. , । ସହିତ;
ଗୋଲ ମଣ୍ଡଳ—2. Adorned. (ଦ୍ର—ଦେବକର ଅଣ୍ଟା-
ପାତରେ ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା, ଛାତିଲ ଅଣ୍ଟାର ମୁଣ୍ଡ ରହେ ମଣ୍ଡା ।
କୁଣ୍ଡଳିଦ୍ଵାରା ମହାଭାରତ ବନ ।) ସ. ବି. (ମଣ୍ଡ + ଥ—

୧. ସୁର (ହ୍ର. ଶ)—1. Wine; spirituous liquor. , । ଅମଳଳ (ହ୍ର. ଶ)—2. Embelic

myrobalan. ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଚାତ) — ବୌଣସି ଦେଖି ମଦ (ଗୁରୁଳ ବା ମହୁରୁ) ରଖିବାର ମାଟ୍ଟର ପାତ୍ର ବିଶେଷ— A 'flat earthen vase for containing liquor. [ତ୍ରୁ—ଏହା ଶିଥିଲମାନେ ତାଢ଼ି ରଖିବା ମଦ ଓର ରଳ ସାନ ମୁହାଁ ଓ ମାଟିଆ ପର ଗୋଲାଙ୍କ ହୋଇ ଦେଖି ଥିଲେ ।]

ମଣ୍ଡା(ଶ୍ରେ)ଇବା—ଦେ. କି—(ମଣ୍ଡିବା ଦିସାର ଶିଳକୁ ରୂପ— The Mandā(ଶ୍ରେ)ibā causative form of Mandībā). ୧ । ମଣ୍ଡିତ କଷ୍ଟରବା— 1. To cause to adorn. ସାଜାନ, (ଉ—ମଣ୍ଡାର ସୁମଳ ନେତ୍ର ପକଳାସେ, ଅଯତ୍ନ ମଣ୍ଡା ସାଜାଘଟ କରାନା, ମନ୍ଦିଘାନା ରଳରୁରୁ ଲାଖେ । ରଧାନାଥ. ଚିଲିକା) ୨ । ସୁଷ୍କିତ କରିବା— 2. To decorate. (ଉ— ମଣ୍ଡାରର କିବାସ । ବିଷ୍ଣୁ ଦେଲି ଏ ଦେଶ, ଅନେ ଯେବେ ଆବେଶ ମନ ବଳିଲୁରେ । ବବିର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ।)

ମଣ୍ଡା କାର୍ତ୍ତିତ—ଦେ. ବି (ସ. ମଣ୍ଡଳ + କୁଞ୍ଚକ; ସ.ଲାମ. କୁତନନ)— Mandā kārttīcha ଏକ ପ୍ରକାର ବର୍ତ୍ତୁଳ କାଳି ପଳ— A kind of flat red seed used by goldsmiths in weighing; Adenanthera Penonina, [ତ୍ରୁ—ଏହା ପ୍ରବୃତ୍ତରେ କାରାଶ କାଟେୟ କୁହେଁ, କାରାଶ ଲାଗାରେ ପଳେ, ଏହା ଏକ ପ୍ରକାର ରତ୍ନରେ ପଳେ । ଏହି ଗଛ ବକୁଳଦ ବର୍ଣ୍ଣର ଥିଲେ । ଏହାର ଗାଳ ଗୋଲ ଓ ଦେଖା ଓ ଅକାରରେ କାରାଶର ପ୍ରାୟ ଦୂର ଦୂର । ବଣିଅମାନେ ସୁନା ଥିବ ଓରକନ କରିବାରେ ଏହା ବନ୍ଦକହାର କରିଛି । ଏହାର ଓରକନ = , କାରାଶ, କେହି କେହି ଏହାରୁ ରକ୍ତ ତନନ (Teracarpus Santalum) ଓ କେହି କେହି ପତ୍ରଙ୍ଗ ବା ବକମ (Caesalpina Sapan) ର ଗାଳ ବୋଲି କହନ୍ତି ।]

ମଣ୍ଡା କୁସୁମ—ଦେ. ବି—ବଢ଼ି କୁସୁମ ପୁଲ— Safflower of big-Mandā kusuma ger species. [ତ୍ରୁ—ଏଥରେ କଳିଦିଆ ବଡ ଗାନ୍ଦା ଫୁଲ ହଜାରା ରଙ୍ଗର ବହୁତ ପ୍ରସ୍ତ୍ର ପାଣୁକ୍ତା ଥାଏ ।]

ମଣ୍ଡା କୋଲପ—ଦେ. ବି—ଗୋଲକାର କୋଲପ— Mandā kolapa ଗୋଲ କୁଲୁପ A round padlock. (ମୁଣ୍ଡା କୋଲପ ଅନ ରୂପ; ନାଲୀ କୋଲପ—ବିପଣିତ)

ମଣ୍ଡା ଗିଲ—ଦେ. ବି— ଏକଜାଗୟ ଲିଇ; କତକଲ (ଦେଖ)— Mandā gila A kind of Mimosa Scandens. ଗିଲା [ତ୍ରୁ—ଏହା ସାଧାରଣ ଲିଇଠାରୁ ତଳି ଥର ବୁଝ ବଢ଼ି ବନ୍ଦା ଓ ଦେଖା ।]

ମଣ୍ଡାତ୍ତୁ—ଦେ. ବି—ନାହିଁ ନ ଥିବା ଓ ପେଣ୍ଟପର ମୁଣ୍ଡାବିଶ୍ଵଳ ଭୂମିତ୍ତୁ— Mandātthu ଭିତିବା ଏକପ୍ରକାର ତତ୍ତ୍ଵ—A ball-shaped mushroom. [ତ୍ରୁ—ଏହା ଶୁଣିଗଲେ କଳା କିଶେ । ଏହାର ତତ୍ତ୍ଵ ପାଇଁଶ ପର । ଏହି ତତ୍ତ୍ଵ ଦ୍ୱାରା ପକାଇଲେ ଦ୍ୱାରା ଶୁଣିଯାଏ ।]

ମଣ୍ଡାଟିକ—ଦେ. ବି—ଏକଜାଗୟ ବଡ଼ ଟିକ— A kind of big Mandā tinka sized tick. [ତ୍ରୁ—ଟିକ ତଳେ ଟିକା ଗୋଲ ଏଂଟେଲୀ ଧୂରୀକିଳିନୀ ଦେଖ ।]

ମଣ୍ଡାଶ—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶର) ବି—କଢ଼ାଣ ଓ ଦୋର୍ତ୍ତ ପରେ Mandāsha ବିଲରେ ସେଇଁ ହଳ କବ୍ସାଏ—The third ploughing of fields.

ମଣ୍ଡା ପଡ଼ିଯା—ଦେ.ବଣ—ଧରେ ମଣ୍ଡଳ ଅକାର ତିଥି ଦୂରାସାଇ ଥିବା Mandā pardiyā (ଲୁଗା)—(cloth) Bearing circular marks in the border. (ଉ—ଲେତ ପିନ୍ଧିଯା ମଣ୍ଡା ପଡ଼ିଥ, କହାର ବି ଯିବ ନେଇଥା । ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟମଙ୍ଗଳ ।)

ମଣ୍ଡା ରୁଣ୍ଜି—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶର) ବି—ମଣ୍ଡା କାର୍ତ୍ତିତ (ଦେଖ)— Mandā ruṇjī Mandā kārttīcha (See)

ମଣ୍ଡା ଶିପ—ଦେ.ବି—ଗୋଲକାର ଶିପ—Round oyster shell, Mandā sipa ଗୋଲ ସାମ୍ଯକ ଗୋଲସିପ

ମଣ୍ଡି—ଦେ. ବି (ସ. ମଣ୍ଡ)—ପାଣିଆ ଦ୍ରୁବ୍ୟର ତଳେ ବିଶିଥୁରା Mandī ଅଦ୍ଭୁତ ଅଂଶ—Rough sediment left at the bottom of a liquid.

ମଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବଣ—ଅଦ୍ଭୁତ (ତରଳ ଦ୍ରୁବ୍ୟ)—(a liquid) Mandīā ଖିଚେ Having rough particles or (ମଣ୍ଡ ମଣ୍ଡିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) lumps in it.

ମଣ୍ଡିତ—ସ.ବଣ (ମଣ୍ଡ ଧାରୁ+କର୍ମ.ତ)— ୧ । ଭୂଷିତ— 1. Adorned. Mandīta ୨ । ସକ୍ତିତ— 2. Equipped. * । ଖତ— 3. Studded. * । ବେଷ୍ଟିତ— 4. Enveloped; surrounded. * । ଅବୁତ— 5. Plated; covered; overlaid with. ବି—ଜନେକ ବୌଦ୍ଧ ରାଜ— Name of a Buddhist king.

ମଣ୍ଡିବା—ଦେ. କି (ସ. ମଣ୍ଡ ଧାରୁ)— ୧ । ଅଳଂକୃତ କରିବା; Mandībā ଭୂଷିତ କରିବା— 1. To adorn; to ସାଜାନ; ମନୁକରା ଦେଖିବା— 2. To decorate. (ଉ—ତନନ ପୁରେ ମଣ୍ଡିଆରୁ ମନୁକରା କିଳ ଗାହ । କୃଷ୍ଣପିଂଦି. ମହାଭାରତ. ସର୍ବ ।)

, ୩ । ସକାଇବା; ସକିତ କରିବା— 2. To equip. * । ଶୋଭ କହାଇବା; ସୌଭାଗ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିର ଭୂଷାୟ କରିବା— 3. To enhance the beauty or charm of a thing. (ଉ—ସଥାକାଳେ ଅଙ୍ଗମଣ୍ଡିଲ ଅନନ୍ତ ଯୌବନ । ରଧାନାଥ. ତନନ ରାଗ ।) ୪ । ନିଜେ ପିଲିବା— 4. To wear, to put on. (ଉ— ଲୋପମୁଦ୍ରା ତା ଦେଖି ସନଦାନ କଲେ, ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ସେ ମଣ୍ଡଳ ମଣ୍ଡିଲେ । କୃଷ୍ଣପିଂଦି. ମହାଭାରତ. ବନ ।)

ମଣ୍ଡୁଆ—ଗ୍ର. ବି (ସ. ମଣ୍ଡପ)—ମଣ୍ଡପ—A raised and shaded Mandua pandal. (ଉ—କଳ ଅକୁଥ୍ ମଣ୍ଡୁଆରେ ମାପ ଆଇ, ତନ୍ତ୍ର ସୁଧା, ବେଳ କରଣ ଏହି । ପ୍ରାଚୀ. ମନ୍ଦରା ପରତେଗୀତା ।)

ମଣ୍ଡା ପାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି (ସ. ମଣ୍ଡପ) ମଣ୍ଡପ—

Mandap A raised pavilion or pandal.

ମଣ୍ଡକ—ସ. ବି (ମଣ୍ଡଖାରୁ+କର୍ମ ଭବ)—ତାଳକୁ ଧରବାର ସ୍ଥାନ—

Manduka The part of a shield where it is held by the hand.

ମଣ୍ଡଳ—ପାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ମାଛ ଧରବାର ସହିବିଶେଷ—

Mandali A contrivance for catching fish.

ମଣ୍ଡକ—ସ. ବି (ମଣ୍ଡଖାରୁ+କର୍ମ୍. ଭବ)—୧ । ଦେବ; ଦେଙ୍କ—

Manduka 1. A frog. ୨ । ମୁକଦିଶେଷ—2. Name (ମଣ୍ଡୁଙ୍ଗ—ଶୀ) of a sage. ୩ । (+କରଣ ଭବ) ରତବନ୍ଧିଶେଷ—

3. A kind of coitus or mode of sexual enjoyment (Apte). ୪ । (+କର୍ମ୍. ଭବ) ପ୍ରାଚୀନକାଳର ଏକ ବାଦ୍ୟ (ହ. ଶ)—4. A

kind of musical instrument used in ancient India. * । (+ଅଧିକରଣ. ଭବ) ନୃତ୍ୟବିଶେଷ (ହ. ଶ)—5. A kind of dance. ୭ । ଏକଜାଗ୍ରୟ ଘୋଡ଼ା (ହ. ଶ)—6. A species

of horse. ୮ । ବୈଷଣିକ; ପଣପଣା (ବଙ୍ଗାଳା ଦ୍ରୁବ୍ୟଗୁଣ)—

Mandukaparṇḍa Bignonia Indica.

ମଣ୍ଡକପଣ୍ଡୀ—ସ. ବି—୧ । ହାତରୋତିଥ ରୂପ; ଧାକାଦିବର୍ଗର ବନ୍ୟ

Mandukaparṇḍī ଶାକବିଶେଷ; ଆରକୁଣୀ ଗତ୍ର—

(ମଣ୍ଡକପଣ୍ଡିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Hydrocotyle Asiatica;

ଅନ୍ୟ ସ. ନାମ—ମଣ୍ଡୁଙ୍ଗା, ଭଣ୍ଡୀ, ଶବନୀ, ମହୋଷଧୀ

ଧାନକୁଡ଼ି, ସୁଲକୁଡ଼ି ପାଦିର ପଦ ବେଙ୍ଗ ପିଠିର ଅବୃତ୍ତି

କଣ୍ଠିଷ୍ଟୁ । ଏହି ପଦର ବାଦ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗରେ ରୁଷ୍ଟ, ଉପଦଂଶ,

ନଳୀ ଦା ଓ ଚର୍ମରେଣ ଅରେଗଣ ହୁଏ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରମରେ ଏହା

କୁଣ୍ଡ, ପାଣ୍ଡୁ, ମେହ, ବକ୍ରଦୋଷ, କାଷ, ବିଷଦୋଷ, ଶୋଥ ଓ ଜୁର

ନାଶକ । ଏହା ଅୟୁଷର, ମେଧା-
ଜନକ, ରସାୟନ, ସ୍ଵରବର୍କକ ଓ ସ୍ଫୁରିତ ପରିପଦ । ପରାମା ଦ୍ଵାରା

ଦେଖା ଯାଉଥିଲୁ ସେ ଏ ପଦର ରସ ଏକ ତୋଳା

ଲେଖାଏ ପ୍ରତ୍ୟନିଧି କାରାରେ ଅୟୁଷର୍କ ହୁଏ । ଜଣେ ତାଳ ଦେଶବାରୀ ଏହା ବ୍ୟବହାର କର ଶତାଖିକ ବର୍ଷ କଞ୍ଚକବାର

ଦେଖା ଯାଉଥିଲୁ ।] । ମଣ୍ଡିଷ୍ଟୀ (ହ. ଶ.)—

2. Indian madder. ୩ । ବ୍ରାହ୍ମି ଶାର (ହ. ଶ.) (ଦେଖେ)—3. Brahma (See)

ମଣ୍ଡକ ପ୍ଲୁଟା(ତି)—ସ. ବି—୧ । ଦେବ ଲମ୍ପ; ଦେଙ୍କ ଭେର୍ବା ଗତି—

Manduka pluta(ti) 1. The jumping motion of (ମଣ୍ଡକାକୁରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) a frog. ୨ । ଭବନାର ସ୍ଥାନ

ବିଶେଷ; ତନ୍ତ୍ରଭବନିଶେଷ—2. A kind of

pictural composition. [ଦ୍ୱ—ଏ ଭବନାରେ ଏକ ବା ତତୋଧିକ ପଦ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ବା ଏକାଧିକ ଅକ୍ଷର ବନ୍ଦୁବାର ପ୍ରସ୍ତର ହୋଇଥାଏ । ନିମ୍ନଲିଖିତ ପଦବୁଦ୍ଧକ ମଣ୍ଡକପ୍ଲୁଟ ଶବ୍ଦରେ ଲିଖିତ । ସଥା—

କରକର ହସି ହସି କେ ସଙ୍ଗୀ କହେ ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟରେ ହେବାରେ ସୁମନା ମନାଇବା ବିଷ୍ଵରେ ଧାରେ ଦେବ ମୋଦ ପୀରବ ବର ଲାଗନ କାଳେ କାଳେ ନ ଦେବ ବି ଏ ଭବ ଭବବତା ଭବରେ । ଗୋଲେକ, ଭନ୍ଦୁରେଖା ।

ମତାନ୍ତ୍ରରେ ଭୁଦାଦରଣ—

ବାଜିଜଳ ମନ ମନ ହୁବ ହୁବ ଧନ୍ୟାନ
ହୁବ ହୁ ମାନ ପ୍ରାଣଧଳ ମାନ ମାନ ।

ଗୋଲେକ, ଭନ୍ଦୁରେଖା ।

ମତାନ୍ତ୍ରରେ ଭୁଦାଦରଣ—

ରସେ ବରସେ ରସେ ଅଳ ରସେ ପରଗେ ରସେ ।

ଗୋଲେକ, ଭନ୍ଦୁରେଖା ।]

ମଣ୍ଡକପ୍ଲୁଟ(ତି)ନ୍ୟାୟ—ସ. ବି—ଦେଙ୍କ ସେହିପର ତେର୍ବ ତେର୍ବ

Mandukapluta(ti)nyāya ଗତ କରେ ସେହିପର ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ରହି ରହି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକରାଯିବା—Like the leaping motion of a frog. An analogy applied to a ease where an act is done by leaps and bounds with repeated rests).

ମଣ୍ଡକ ବାଦ୍ୟ—ସ. ବି—ଶିଶୁଙ୍କ କୀତ୍ତକ ଏକପ୍ରକାର ଅନନ୍ତ ବାଦ୍ୟ;

Manduka bādya ବେଙ୍ଗାବାଇଦ—A kind of small drum for children.

ମଣ୍ଡକ ସରାହ—ସ. ବି (ମ. ପ. ଲେ)—ମଣ୍ଡକପ୍ଲୁଟ୍ ଜଳାଶ୍ୟ—A tank abounding in frogs.

Manduka sarah

Manjishthā (See)

ମଣ୍ଡକାସକ—ସ. ବି—ଯୋଗର ଅସକିଶେଷ—

Mandukāsana A posture in joga or spiritual meditation.

ମଣ୍ଡକି—ଦେ. ବି—ମଣ୍ଡକ (ଦେଖେ)—**Manduka** (See)

Manduki (ଭ—କୂମିଲେକ ମଣ୍ଡକରେ ରହନ୍ତି—ଗ୍ରାମୀ ପରଚେଗିତା ।)

ମଣ୍ଡକି—ସ. ବି. ଶୀ—୧ । ମାର ଦେଙ୍କ; ଦେଙ୍କଲୀ—1. A she-

Manduki frog. ୨ । ତୁମ୍ଭୁ ବା ଅସଙ୍ଗଶୀ—2. An unchaste woman (Apte). ୩ । ମଣ୍ଡକପଣ୍ଡି (ଦେଖେ)—3. **Mandukaparṇḍī** (See)

୪ । ଅଦ୍ୟତନ୍ତ୍ରକୁର୍ତ୍ତା (ହ. ଶ.) (ଦେଖେ)—4. **Adityabhaktā** (See)

ମଣ୍ଡକିର—ସ. ବି (ମଣ୍ଡଖାରୁ+କର୍ମ୍. ଭବ) —୧ । ଲୋହବିଟ୍ଟ; ଲୁହାର

Mandura କଳକ; ଲୋହମଳ—1. The rust of

ଅନ୍ୟ ସନାମ-ଶିଥିଶ—2. Slag of

ସିଂହାଣ, ସିଂହାନ, iron; dross of iron. [ତୁ—
ସିଂହାନ, ଶୂଳଶାତନ, ଅନୁଗଃ ୨୦ ବର୍ଷର ପୁଷ୍ଟତନ ମଣ୍ଡର କର
କିଣ୍ଟ, ଲୌହରୂପୀ, ବାହୁଧା କାଠର କିଞ୍ଚିରେ ଘୋଡ଼ ଗୋମନରେ
ଅସ୍ତ୍ରୋପଳ, ଲେନକ, ପଚାଇ, ଏହିପର ୨ ଥର ଶୋଧନ କର
କୃଷ୍ଣରୂପୀ, ଲେଖ୍ମ, ତାର ଚାର୍ଷ କର ଭିଷମରେ ବ୍ୟବହାର
ଲୌହରୀତାକଣ(ଶିଳା)କା କରସିବା ଉଚିତ ।]

ମଣ୍ଡରବା—ପ୍ରାଦେ (ଜାପନୀ) କି—ପିନାରବା—

Mandebis To put on.

ମଣ୍ଡୋଦକ—ସ. ବ (ମ. ପ. ଲେ; ମଣ୍ଡମିଶ୍ର ଭବକ)—ପିଠୋର

Mandodaka ପାଣି—Water mixed with rice
paste.

ମଣ୍ଡୋପ—ଗା. ବ—ମଣ୍ଡପ (ଦେଖ)—Mandapa (See)

Mandopa [ତୁ—ତାର ଦୂରେ ମଣ୍ଡୋପେକ ଦେଖିଲେ
(ମଣ୍ଡୋପ, ମୁଣ୍ଡପ, ମୁଣ୍ଡେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଯାଇଁ—ପ୍ରାତି, ନଳତରତ ।]

ମତ—ସ—୧। (ଅସୁଦ୍ଧ ପଦକ ମନ୍ଦଶକାଂଶର ଏକ ରୂପ, ଅନ୍ୟ ପଦକ

Mat ପୁଷ୍ପେ ଯକ୍ତ ହୁଏ । ସଥା—ମଦକଲମନ, ମଦାଳସ,
ମଦାଶୟ, ମଦକିତ, ମଦଙ୍ଗୁ, ମଦାର, ମଦୁନୀତ; ମଦଃ,
ମଦେଶୀୟ, ମଦକେଶ, ମଦାତ୍ମ, ମଦରୂପ, ମଦ୍ସମୀ,
ମଦିତ୍, ମଦାଯା, ମଦାଯା, ମଦୀକନ, ମଦୁତ୍ତିତ, ମଦୁତ୍ତିର,
ମଦ୍ରାରକ, ମଦ୍ରାରକା, ମଦ୍ରାତ୍ମ, ମଦ୍ରାତ୍ମକାର, ମଦେଶ,
ମଦନ, ମଦାତ୍ମ, ମଦ୍ରାତ୍ମକାର, ମଦ୍ରାତ୍ମକାର, ମଦ୍ରାତ୍ମକାର,
ମଦ୍ରାତ୍ମକାର—ମଦଧକୁତ; ମୋହୋର; ମୋମନ୍ତିପୁ;
ମୋହାର—1. Mine; relating to me; by me.
, । (ପ୍ରତ୍ୟେ)—ଯାହାର ଅଛି, ଏହି ଅର୍ଥରେ
କଣ୍ଠେସ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ପ୍ରତ୍ୟେ ହୁଏ—2. A
suffix denoting having or possessing.
[ତୁ—ଏହିର ପୁ. ୧ ବଚନରେ ମାନ୍ ଓ ଶୀଳିଙ୍ଗରେ
ମନ୍ ହୁଏ । ଓଡ଼ିଆରେ ୧ ବଚନରେ ମଧ୍ୟ ‘ମନ୍’
ପ୍ରତ୍ୟେ ହୁଏ । ସଥା—ସଂ ରୁଦ୍ଧମାନ, ରୁଦ୍ଧମନ,
ଦେଶକ. ରୁଦ୍ଧମନ ।]

ମତକ—ସଂ. ବିଶ (ଅସୁଦ୍ଧ + ମଣ୍ଡି ବିରକ୍ତିରେ କ) —ମଦାସ; ମୋର—

Mat-ka Mine: my (Apte) ବ (ମଦ
(ମତକା—ଶିଳା) ଆରୁ + କଣ୍ଠି. ବ)—ଶରପୋଦ—
A bed-bug (Apte)

ମତକାମନା—ସଂ. ବ (ମଣ୍ଡି ତତ; ଅସୁଦ୍ଧ + କାମନା) —ମୋ ଇତ୍ତା—

Mat-kāmanā My wish

ମତକାମୀ—ସଂ. ବିଶ. ପୁ. (ମଣ୍ଡି ତତ; ଅସୁଦ୍ଧ + କାମିନ)—ମୋତେ

Mat-kāmī ଲୁହ କରିବାରୁ ଇତ୍ତୁବ—Desirous of
(ମତକାମିନ—ଶିଳା) getting me. [ତୁ—ଏହିପର
(ମତ୍ରାଷ୍ଟ, ମତ୍ରପିପାସ, ମଦରାଲାଶି—ଅନ୍ୟରୂପ)ମତ୍ରାଷ୍ଟକ ଅନେକ ଶବ୍ଦ ନିଷ୍ଠବ ହୁଏ । ସଥା—
ମତ୍ରାର୍ଥ, ମତ୍ରାଷ୍ଟିର, ମତ୍ରାଳ, ମତ୍ରକ୍ଷେତ୍ର ।]ମତ୍ରକ୍ଷେତ୍ର—ସ. ବ (ମଦ ଧାରୁ + କଣ୍ଠି. କଣ)—୧। ଶର ପୋଦ;
Matk-pha ଡେଶ—1. The bed bug. , । ରକ୍ଷଣି—2. Louse. , । କର୍ବିଶାଶ ହସ୍ତି; ମାଖୁନା ହାତ—3. An elephant without tusks. , । ଜାପାକେଳ
(ଗଛ ଓ ଫଳ)—4. Cocoanut (tree and fruit)., । ମାଖୁନା ମକୁଶା; ଶୁଷ୍କମୁନ ବ୍ୟକ୍ତି—5. A male
without mustaches or beard; a bearded
less man. , । କର୍ବାତାଶ; ପଦ ତାଶ—6. An
armour for the legs or thigh. , । ମହିଷ—7. A buffalo (Apte.)

ମତ୍ରକ୍ଷେତ୍ର(ଶିଳା)—ସ. ବ—୧। ଅଜାଗରପୁନ—1. The nipple-

Mat-kunḍa(pi) like protuberances below the
neck of a goat. , । ଅଜାଗରମେ ଶୀତଳ;ଅଜାଗର ରବ—2. Female organ which
has not yet grown the pubic hairs; the
pudendum of a young girl (Apte.)

ମତ୍ରକ୍ଷେତ୍ରାର—ସ. ବ—(ମତ୍ରକ୍ଷେତ୍ର + ଅର)—ଇନ୍ଦ୍ରାସନ; ସିକି; ପତି—

Mat-kupari Indian hemp.

ମତ୍ରକୁତ—ସ. ବ—(ଶ୍ଵା ତତ; ଅସୁଦ୍ଧ + କୁତ)—ମୋହାର କୁତ

Mat-kūta ବା ସମ୍ମାଦତ ବା ରଚିତ—Done by me.

ମତ୍ର ପରୀଯାଣ—ସ. ବିଶ. ପୁ—(ଅସୁଦ୍ଧ + ପରୀଯାଣ)—ମୋ ପତି

Mat-parāyaṇa ବିଶେଷ ଅନୁରକ୍ତ—Devoted to me.(ମତ ପରୀଯାଣ—ଶିଳା) (ମତ ପରୀଯାଣତା—ବିଶ)

ମତ୍ରୁଦ—ସ. ବ—(ଅସୁଦ୍ଧ + ପୁରୁଷ)—ମୋ ପୁଅ—

Mat-putra My son. (ତୁ—ଏହିପର ମୃତ୍ୟୁ ମଧ୍ୟକା, ମତ୍ରପନ୍ତ୍ରାକ, ମଦୁହତା ଅଛି ଶବ୍ଦ ନିଷ୍ଠବ ହୁଏ ।)

ମତ୍ର ପ୍ରାଣିତ—ସ. ବିଶ—(ଅସୁଦ୍ଧ + ପ୍ରାଣିତ) ମୋ ହାର ରଚି—

Mat-pranīta Written or composed by me.(ମଦୁତ୍ତିର, ମଦୁତ୍ତିତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମତ୍ରସ—ସ. ବ—(ମଦ ଧାରୁ + କଣ୍ଠି. ସ)—୧। ମାଛ—1. Fish

Mat-sa (Apte). , । ମସ୍ୟେରକ—2. A lord of the
Matsyas (Apte). , । ମସ୍ୟ ଦେଶ—3. The
Matsya country. , । ମସ୍ୟ ଦେଶବାସୀ—4. An inhabitant of the Matsya country.ମତ୍ର ସକାଶ—ସ. ବ—(ଅସୁଦ୍ଧ + ସକାଶ)—ମୋ ନିକଟବା—My
Mat-sakāśa (ମସକାଶ—ଅନ୍ୟରୂପ) vicinity.ମତ୍ର ସକାଶତ—ସ. ବ—(ଅସୁଦ୍ଧ + ସକାଶତ)—ମୋଠାରୁ; ମୋ-
Mat-sakāśat ନିକଟରୁ—From me.ମତ୍ର ସକଳ—ସ. ବ—(ଅସୁଦ୍ଧ + ସକଳ)—ମୋର ସକଳ—My
Mat-saṅkalpa determination or resolve.(ମସକଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମତ୍ର ସଦୃଶ—ସ. ବିଶ. ପୁ—(ଅସୁଦ୍ଧ + ସଦୃଶ)—ମୋ ପର—

Mat-sadṛuṣa Like me; similar to me.(ମସଦୃଶ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ମତ୍ର ସଦୃଶ—ବିଶ) (ମତ୍ରଦୃଶ—ଶିଳା)

ମତ୍ସ୍ୟ—ସ. କ—(ମଦ୍ ଧାରୁ=ଦେଖ କରିବା+ଲାଭ. ସର)—୧।
Mat-sara ଅସୁୟା; ହୃଦୀ—୧. Spite; malice. ୨।
(ମତ୍ସ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେଖ—୨. Envy. *। ପରଶକାରତା—
.. ୩. Pain at another's weal. ୪। ରୋଷ;
କୋଷ—୪. Anger. *। ଅସୁଧାର—୫. Self
reproach. ୬। ଶର୍ଵତା—୬. Enmity (Apte).
୭। ଗଢ—୭. Pride (Apte). ୮। ଲୋଭ; ଅସୁ-
ମୁରତା—୮. Covetousness (Apte). ୯।
(କରଣ. ସର) ସୋମ (ଲତା)—୯. The soma
(Apte). ୧୦। (+କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ସର)—୧୦—୧୦. Gnat
(ମତ୍ସ୍ୟ—ଶୀ) (Apte) ବିଶ—୧। (+କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ସର)—ପରଶକାରତା—
(ମତ୍ସ୍ୟରତା—କ) ୧. Envious. , ୨। କୁକୁ—୨. Angry.
୩। ଦେଖପୁଣ୍ଡ—୩. Spiteful. ୪। ଲୋଭ—୪
Covetous. *। ପେଟ; ଉଦରମୁଖ—୫. Greedy;
insatiate (Apte) ୬। ସାର୍ଥକ—୬. Selfish;
self interested (Apte) ୭। କୃପଣ—

7 Niggardly.

ମତ୍ସ୍ୟ—ସ. ବିଶ. ଶୀ—ମତ୍ସ୍ୟର ଶୀଳିଙ୍ଗ—The feminine
Mat-sara of Mat-sara. ସ୍ତ. କ—୧। ମନ୍ତ୍ରିତା; ମନ୍ତ୍ର
(ମତ୍ସ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) —୧. A fly. , ୨। ମଶ—୨. Gnat.
ମତ୍ସ୍ୟ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ମତ୍ସ୍ୟ+ଭଲ; ଏମା, ଏବ) —୧।
Mat-sari ଦେଖିବାରୀ—୧. Envious; jealous; spite-
(ମତ୍ସ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ful. , ୨। ପରଶକାରତା; ଅସୁୟାପରବଶ
(ମତ୍ସ୍ୟରଣୀ—ଶୀ) —୨. Unable to bear the weal
of another person with equanimity.
୩। ବୈରିବାପଦ—୩. Inimical. ୪। କୃପଣ—
୫. Miserly. *। କୁକୁ—୫. Angry. ୬।
ଲୋଭ—୬. Covetous; greedy (Apte).

ମତ୍ସ୍ୟ—ସ. କ. ପୁଂ (ମଦ୍ ଧାରୁ=ମନ୍ତ୍ର ହେବା; ଅନନ୍ତ ହେବା+
Mat-sya କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ସ୍ତ; ସେ କୁଥୀ ପାଣି ପାଇଲେ ମନ୍ତ୍ର ହେବା)
(ମତ୍ସ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) —୧। ମାଛ; ମିଳ—୧. Fish. , ୨।
(ମତ୍ସ୍ୟ—ଶୀ) ବିଶୁକ୍ର ପ୍ରଥମ ଅବତାର—୨. The first
incarnation of Bishnu. [ଦ୍ର—ଏହି
ଅବତାରରେ ବିଶୁକ୍ର ମହାପ୍ରଳୟ ସମୟରେ ଅଚଳ ଗଞ୍ଜର
ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ବୁଢ଼ି ଯାଇଥିବା ‘ଦେବ’ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଉଦ୍‌ବନ୍ଧ
କରିଥିଲେ ।] ୩। ପୁରାଣ ବିଶେଷ—୩. The
name of a Purâna. [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ପୁରାଣ
ହିଁତର ଓ ବିଶୁକ୍ର ମତ୍ସ୍ୟ ଅବତାରର କାର୍ଯ୍ୟମାଳ ବିଶେଷ
ହୋଇଥିଲା ।] ୪। ମୀଳରଣ୍ଜି; ହଳ କେଣ୍ଠିବିଶେଷ—୪. The Pisces; the
last of the 12 signs of the zodiac. *।
ସୌର ତେତ୍ରମାସ—୫. The solar month of
Chaitra. ୬। ମତ୍ସ୍ୟ ଦେଶ (ଦେଶ) ୬. Name

of a country; Mat-sya desa (See)
୭। ବିଶଟ ଦେଶ—୭. The Birâta country.
୮। ମସ୍ତିତାର ସତା—୮. The king of the
Mat-sya country (Apte). ଦେ. କ—୧।
ଉତ୍କଳ ଦେଶ—୧. The country of Utkala.
[ଦ୍ର—ଉତ୍କଳର ବ୍ରାହ୍ମିଣମାନଙ୍କ ମାଛ ଖାଇବା ପ୍ରସରେ
ମରହନ୍ତିଆ ପଣ୍ଡିତମାନେ କହିଆଥିଲା ଯେ ଅମର ତେଣାଟା
ମତ୍ସ୍ୟ ଦେଶ ।] ୨। ବାଲେଶ୍ୱର ତିହାର ପଦତ-
ବିଶେଷ—୨. Name of a mountain in the
Balasore district. (ଦ୍ର—ମସ୍ତିତାର ଦେଶ
ଦିବା ଅତିମରେ ଅଗ୍ରତେ ଠିଆ । ସାଧାନାଥ. ଭାଗୀ ।)

ମତ୍ସ୍ୟ କରଣ୍ଡ—ସ. କ—ଶାଳୋଇ; ମାଛ ରଖିବାର ବାର୍ତ୍ତିଶିଆ; ଅର୍ଦ୍ଧ
Mat-sya karanda ଟୋକେଇ—A wickerwork
ମତ୍ସ୍ୟ କରଣ୍ଡକା basket used by fishermen
ମତ୍ସ୍ୟ କନ୍ଦ(କି)ମା | ଅନ୍ୟରୂପ for keeping the fish they
ମତ୍ସ୍ୟାଧାଳା | ମତ୍ସ୍ୟଧାଳା | catch; a fish-basket.

ମତ୍ସ୍ୟ କେଶରୀ—ଦେ. କ (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ଦେଶରୀ
Mat-sya keśari ବଶୀୟ ନରପତି ବିଶେଷ—Name of a
king of ancient Orissa, of the Kesari
Dynasty. [ଦ୍ର—ଏ ପୁଣ୍ୟ ସହର ନିକଟରେ
ଅଠରନଳୀ ପୋଲ ନିର୍ମିଣ କରିଥିଲୁବେ । ଏ ସତା ୫୨୫
ଶାଖାବିତାରୁ ୫୫୫ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଜର କରିଥିଲେ ।]

ମତ୍ସ୍ୟଗନ୍ଧ—ସ. ବିଶ. (ବିଶୁକ୍ରିହି)—ସାହା ମାତ୍ରପର ଗନ୍ଧରୁଆଏ—
Mat-sya gandha Having the smell of fish.
ସ. କ (ପଣ୍ଡିତ ତତ୍ତ୍ଵ)—ମାଛର ଗନ୍ଧ; ଅର୍ଦ୍ଧଶିଆ ଗନ୍ଧ
—Fishy smell.

ମତ୍ସ୍ୟଗନ୍ଧା—ସ. କ ଶୀ (ବିଶୁକ୍ରିହି; ମତ୍ସ୍ୟ+ଗନ୍ଧ+ଶୀ. ଅ;
Mat-syagandha ମତ୍ସ୍ୟର ଗନ୍ଧପର ଗନ୍ଧ ଯାହାର)—
(ମତ୍ସ୍ୟନାଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧। ଶୀବରବିଶକଳକଳ୍ପା; ଯୋଜନଗକା;
ବ୍ୟାସଦେବକ ଜଳନା; ସତ୍ୟବିଶ—୧. The mother
of sage ‘Byâsa’ and wife of king
Sântwanu, but formerly deflowered by
sage Parâsara. [ଦ୍ର—ସତ୍ୟବିଶ ତଳେ ଟୀକା
ଦେଖ ।] ୨। ଜଳ ପିପଳୀ—୨. A kind of
aquatic pepper. ବିଶ. ଶୀ—ସାହାର ଦେବ ମାତ୍ରପର
ଗନ୍ଧରୁଆଏ; ଅର୍ଦ୍ଧଶିଆ ଗନ୍ଧରୁ—Having a
fishy smell.

ମତ୍ସ୍ୟଗାତ—ସ. କ—୧। (ପଣ୍ଡିତ ତତ୍ତ୍ଵ)—ମାଛ ମାରିବା ଦୁଇ—
Mat-syaghâta ୧. The occupation of a fisherman
, ୨। (ମତ୍ସ୍ୟ+କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ଅ)—ମାଛମର
କେଉଁଟ; ମାଛଆ—୨. Fisherman (Apte).

ମତ୍ସ୍ୟଜାଳ—ସ. କ (ପଣ୍ଡିତ ତତ୍ତ୍ଵ)—ମାଛଙ୍କ ମନା ବା ପଞ୍ଚ—
Mat-sya jâla A shoal of fishes.

ମତସ୍ୟ ଜାଲ—ସ. ବ (ମ. ପ. ଲୋ) —ମାଛ ଧରିବା ଜାଲ—
Mat-sya jala Fishing net.

ମତସ୍ୟ ଜିବ(ବା) —ସ. ବ. ପୁ (ମତସ୍ୟ+ଜାଳ, ଖାରୁ+କଣ୍ଠ, ଅ; Mat-sya jiba(bi) +ରନ, ୧ମ. ୧ବ) —ଯେ ମାଛ ମାରି ଜାଲକା କିବାହ କରେ; ଖାରିବ; କେଉଁଟି-
ମତସ୍ୟଜାଳିବା } ଶୀ ଖାରକା କିବାହ କରେ; ଖାରିବ; କେଉଁଟି-
ମତସ୍ୟଜାଳିବା } ଶୀ Fisherman, ବିଶ. ପୁ—ମାଛ ମାରି
ମତସ୍ୟଜାଳିବା } ଅନ୍ୟରୂପ ଖାରକା କିବାହକାରୀ—
ମତସ୍ୟଜାଳିବା } ଅନ୍ୟରୂପ

Subsisting on fishing.

ମତସ୍ୟଣ୍ଡିକ—ସ. ବ (ମତସ୍ୟ+ଅଣ୍ଡ+କ+ଅ) —୧। ମିଶୀ—
Mat-syaṇḍik 1. Crystallised sugar; sugarcandy.
(ମତସ୍ୟଣ୍ଡି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨। ବନ୍ଦ; ନବାଚ—2. Coarse or
unrefined sugar (Apte). ୩। ମଠ—3. A
monastery. ୪। ହିମାଳୟ ଜାତ ଏକଜାଗର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ୟ
ଲାଗାର ତାଙ୍କୁ ଉଦ୍‌ଦୃଷ୍ଟ ମାରୁମଞ୍ଜିପର ଦାନା ବଣିଷ୍ଟ ଔଷଧ
ଦ୍ରୁଦ୍ୟ—4. A kind of tiny globules coming
out of the stems of a Himalayan herb
and used in medicine.

ମତସ୍ୟ ଦେଶ—ସ. ବ—୧। ଅନୁକଳ ରାଜସ୍ୱାନାର ଜୟୋତିର—
Mat-sya desa 1. Modern Jaipur in the Raj-
putana states. ୨। ପ୍ରାଚୀନ ବିରାଟଦେଶ; ଅନୁକଳ
କୁତୁହାର—2. Modern Coochbehar.

[ଦ୍ୱ—କେତେକ ଲୋକଙ୍କ ମତ ଥାଏ ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ
ଦିନାଳୟର ଓ ରଙ୍ଗଧୂରହିଁ ପ୍ରାଚୀନକାଳର ମସ୍ତିଷ୍କ ଦେଶ ଥାଏ;
କେତେକ ଲୋକ ଏହାକୁ ପ୍ରାଚୀନ ଧାରାଳ ଦେଶର ଅନୁରୂପ
ବୋଲି କହନ୍ତି—ହ. ଶ; କେହି କେହି ପ୍ରାଚୀନ ବିରାଟ
ବା ମସ୍ତିଷ୍କ ଦେଶର ଉତ୍ତର ବଙ୍ଗରେ ବସୁତ୍ତାର ନିକଟରେ
ଅବସ୍ଥିତ ଥୁବାର କହନ୍ତି—ସ୍ଵଭବତନ୍ତ୍ର ଓ ଆନ୍ଦୋଳନ୍ତ୍ର;
ମନ୍ଦୁସ୍ତୁରେ କୁକୁଷ୍ଟେ ଓ ପାଞ୍ଚାଳ ଦେଶ ମସ୍ତିଷ୍କ
ଦେଶର ଭାବରେ ଅଛି । ଏଥରୁ ଅନୁମିତ ହେଉଥିଲା ଯେ
ଏହା ଥାନେଖର ନିକଟକର୍ତ୍ତୀ ଥିଲା । ତିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ
ବିଶ୍ଵିତ ହୋଇଥାଏ ଯେ ଅଲକାର ଓ କୟାମ୍ପର ରାଜସ୍ୱ
ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରଦେଶ ମହାରାଜ ସମୟରେ ମସ୍ତିଷ୍କଦେଶ
ବୋଲିଯାଉଥିଲା । ତାକୁ ଅନ୍ତରର ଅନ୍ତରେ ଦେଖିବା ଓ ମାରିବା
ପ୍ରାଚୀନ ବ୍ୟୁଥ ଅଛି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାଚୀନ ବିରାଟ ଓ ମସ୍ତିଷ୍କ ଦେଶର
ସୁର କାଗରୁକ କରୁଥାଏ । ହ. ଶ. ୧। ମରହଟୀପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ
ଠାରୁ ଓଡ଼ିଶା ମସ୍ତିଷ୍କଦେଶ ଥୁବାର ଶୁଣାଯାଏ । କେହି
କେହି ବିଶାଖା ପଟ୍ଟଣର ଉପ୍ରେରବୁ ମସ୍ତିଷ୍କଦେଶ କହନ୍ତି ।
ତିନ୍ତୁ ଏଥର ବିଛି ପାଦୀୟ ପ୍ରମାଣ କାହିଁ ।] ଦେ. ବ—
କୁତୁହାର ଦେଶ—The Utkala country.

ମତସ୍ୟ ଦ୍ୱାଦଶୀ—ସ. ବ—ମାର୍ଗଶିର କୃଷ୍ଣକୁତୁହାଦଶୀ—

Mat-sya dwādasi The 12th day of the month
of Margasira (Apte).

ମତସ୍ୟ ଧାନିକା—ସ. ବ—ମାଛ ରଖାଯିବା ଟୋକେଇ; ଖାଲେଇ—
Mat-sya dhanikā A basket for depositing fishes
(ମତସ୍ୟଧାନି—ଅନ୍ୟରୂପ) after their being caught.

ମତସ୍ୟ ପୁରାଣ—ସ. ବ—ତଥାମକ ଏକ ହିନ୍ଦୁ ପୁରାଣ—
Mat-sya purāṇa The name of a Purāṇa or
Hindu mythological work.

ମତସ୍ୟ କନ୍ଧ—ସ. ବ (ମତସ୍ୟ+କନ୍ଧାରୁ+କଣ୍ଠ. ଅ) —ମାରୁମର
Mat-sya bandha କେଉଁଟି—Fisherman (Apte)
(ମସ୍ତିଷ୍କନ୍ଧି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମତସ୍ୟ ବେଧନ—ସ. ବ—୧। ବର୍ତ୍ତି—1. A fishing angle
Mat-sya bedhana (Apte). , । ପାଣିକୁଆ—
2. Cormorant (Apte)

ମତସ୍ୟବେଧନୀ—ସ. ବ—(ମସ୍ତିଷ୍କ+ବେଧନ+ନୀ) —ବନସ୍ବି—
Mat-syabedhani Angling rod.
(ମତସ୍ୟବେଧନି, ମସ୍ତିଷ୍କବେଧନି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମତସ୍ୟ ଭୋଜି—ସ. ବିଶ. ପୁ (ମତସ୍ୟ+ଭୋଜନ+ଜି—ଅନ୍ୟରୂପ)
Matsya bhojī ୧ବ)—ଅମିତଭୋଜ; ମସ୍ତିଷ୍କାରୀ; ସେ
ମାରଣାଏ— Fish-eating.
(ମତସ୍ୟ ଭୋଜାନ—ଶୀ)

ମତସ୍ୟରଙ୍କ(ଙ୍କ)—ସ. ବ—ମାରୁରଙ୍କା ଚଢ଼େଇ—The king-
Mat-sya ranka(ṅga) fisher (bird); halcyon.
(ମତସ୍ୟରଙ୍କକ, ମତସ୍ୟରଙ୍କନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମତସ୍ୟ ରଶି—ସ. ବ—ମିଳିଷି—
Mat-sya rashi The Pisces sign of the zodiac.

ମତସ୍ୟରାଜ—ସ. ବ—(ଶ୍ରୀଚତ୍ର; ମତସ୍ୟ+ରାଜନ) —୧ ମସ୍ତିଷ୍କଦେଶର
Mat-sya rāja ଅଧିପତି; ବିରାଟରାଜ—1. Birāṭa; the
king of the Mat-sya country. ୨। ରୋହିତ-
ମସ୍ତିଷ୍କ—2. the Rohita fish. ୩। ବାଲା ମାର—
3. The cat fish; the Boal fish. ଦେ. ବ—

କୁତୁହାର ମାର—The Katla fish. (ଦ୍ୱ—କୁତୁହାରମାର
ଆର ବୋଲିଲ ମୁଁ ମାରିବା ମଧ୍ୟରେ ରଜା । ମୋ ମୁଣ୍ଡକୁ
ଶୋଭୁଆ କଲେ ଦେଖିବୁ କେଡ଼େ ମଜା । ତମ ।)
ମତସ୍ୟ ଲିଃ—ପ୍ରାଦେ (ଶଙ୍କାମ) ବ (ସ. ମସ୍ତିଷ୍କ ଓ ଭାବ. ଲିଃ)—

Mat-sya lis ମରୁଦ୍ଵାରା ପଠା—Lease of fishery.
ମତସ୍ୟ ସମ—ସ. ବ—(ଶ୍ରୀଚତ୍ର; ମତସ୍ୟ+ସମ)—ମାରୁକ ପଞ୍ଚା ବା
Mat-sya samgha ଶେଦା—A shoal of fish.
(ମସ୍ତିଷ୍କ ସମାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମତସ୍ୟାଶୀ(ଙ୍କୀ)—ସ. ବ—୧। ଜଳକ ଶାକବିଶେଷ; ହିଲମୋତିକା;
Mat-syāśāki(ṅgi) ହିତ୍ତରିଷ ଶାର—1. A kind of
aquatic pot-herb; Hincha Ripens. , ।
ଗନ୍ଧୁବା—2. Globular-knotted grass.
ବୁଦ୍ଧଗୀ—3. Solanum Indicum.

ମତସ୍ୟାଣ୍ଡ—ସ. ବ—(ଶ୍ରୀଚତ୍ର; ମତସ୍ୟ+ଅଣ୍ଡ)—ମାରୁମଣି—
Mat-syāṇḍa The ova of fishes; the roe of a fish.
(ମତସ୍ୟାଣ୍ଡିଲା—ଅନ୍ୟରୂପ)

**ମତ୍ସ୍ୟାଦ—ସ. କ୍ର. ଶ୍ଵା (ମତ୍ସ୍ୟ + ଅଦ୍ଵ. ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ତି ଅ) —ସେ ମାଛ
Mat-syāda ଜୀବ; ଅରିଷାଶୀ —Subsisting on fishes;
(ମର୍ତ୍ତ୍ଵାଦୀ, ମର୍ତ୍ତ୍ଵାଶନ—ଅନ୍ୟରୂପ) fish-eating. ସ. ବ. —
(ମତ୍ସ୍ୟବା—ଶ୍ଵା) ମାଛରଙ୍ଗା ପଣୀ—The kingfisher bird.
ମତ୍ସ୍ୟାସନ—ସ. ବ—ବୁଦ୍ଧ ଯାମଲେକୁ ତାହିକ ଅସନବିଶେଷ—
Matseyāsana Name of a posture during spiritual meditation according to the Tantras.
**ମତ୍ସ୍ୟ—ସ. ବ. ଶ୍ଵା (ମତ୍ସ୍ୟ+ଶ୍ଵା. ର) —ମାଛ ମାଛ; ଯେଉଁ ମାଛଙ୍କ
Mat-syī ଫେଟରେ ମଞ୍ଜି ଥାଏ—A female fish.
**ମତ୍ସ୍ୟାଦଶ୍ଵା—ସ. ବ. ଶ୍ଵା (ମତ୍ସ୍ୟ+ଦଶ୍ଵା. ର) —ମାଛ ମାଛ; ଯେଉଁ ମାଛଙ୍କ
Mat-syodari ମତ୍ସ୍ୟଗନ୍ଧା ୧ (ଦେଖ)—Mat-syagandha ୧ (See) ସ. ବ. ଶ୍ଵା (ମତ୍ସ୍ୟ+ଦଶ୍ଵା+ରଙ୍ଗ; ୬ମା ୧ବ) —
ଶଳୀ ବିରାଟ—An epithet of King Birāta (Apte).
ମତ୍ସ୍ୟାଦଶ୍ଵା—ସ. ବ. ଶ୍ଵା (ମତ୍ସ୍ୟାଦଶ୍ଵା+ଅପତ୍ୟାର୍ଥ. ରଙ୍ଗ) —
Mat-syodariya ବ୍ୟାସଦେବ—Sage Byāsa (Apte).
ମତ—ସ. ବ (ମନ୍ଦ ଧାରୁ—ବୋଧ କରିବା; ମନେ କରିବା+କର୍ମିତ) —
Mata ୧। ମନର ଭାବ—1. Idea; thought. ୨। ପବନ-
ମର୍ତ୍ତ୍ଵ; ଉପଦେଶ—2. Advice. * । ଉଦେଶ୍ୟ;
ଅର୍ପାୟ; ଅଶ୍ୱ—3. Intention; aim. ୪। ବିଶ୍ୱାସ—
4. Faith; belief. * । ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ—5. Remark.
୬। ଇଚ୍ଛା—6. Wish; desire. ୭। ଅଭିମନ—
7. Opinion; choice. ୮। ଜ୍ଞାନ—8. Knowledge. ୯। ଗୁରୁଲ; ଅଗ୍ରବୁ—9. Agallochium.
୧୦। କୃଷ୍ଣ—10. Elephant. ୧୧। ପ୍ରକାର; ସାରି—
11. Mode; manner. ୧୨। କୌଣସି ବିଷୟରେ
ମନରେ ସ୍ମିଶ୍ରିତ ଭାବ; ମତବାଦ—12. View;
doctrine. ୧୩। ମେଘ—13. Cloud. ୧୪। ଧର୍ମର
ଭିଶ୍ୱାସ—14. Religious belief; creed; tenet.
୧୫। ସମ୍ମତ; ପଞ୍ଜୀର; ଅନୁକୂଳମତ—15. Approval;
commendation; sanction (Apte). [ଦ୍ର—
କେତେକ ଶରଣୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟରେ ଏଶଦର ଅର୍ଥ ମଞ୍ଜୁର ବା
ସମ୍ମତ (approval, commendation, sanction)
ବୋଲି ଲେଖା ଥାଇ, ବିନ୍ତୁ ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏ ଶଦର
ବ୍ୟବହାର କୌଣସି ପାଞ୍ଚରେ ବା ପ୍ରତ୍ଯରେ ମିଳେ ନାହିଁ ଓ
ଏହା ମଧ୍ୟ ସାଧାରଣତଃ ଏହି ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହାର ହୁଏ
ନାହିଁ—M. W.] ବଣ—୧। ସମ୍ମତ—1. Agreed;
approved; sanctioned. ୨। ଜ୍ଞାନ—2. Known.
* । ସ୍ମର୍ତ୍ତୁସ୍ତ୍ର—3. Reasonable. ୪। ଅଭିପ୍ରେତ—
4. Intended; aimed at. * । ବିବେଚିତ—
5. Considered; deemed; regarded; looked-upon. ୬। ଚିନ୍ତିତ—6. Thought of. ୭।
ଅନୁମିତ—7. Supposed; conjectured; guessed.******

(Apte). ୮। ଚିନ୍ତାହାର ସ୍ମିଶ୍ରିତ—8.
Thought out (Apte). ୯। ପୂଜିତ; ସମ୍ମାନିତ—
9. Respected; worshipped. ୧୦। ଅନୁଭୂତ
—10. Perceived (Apte). ୧୧। ଉତ୍ସର୍ଗ;
ମନ୍ଦ; କର୍ଦ୍ମୟ (ହୁଣ୍ଡିଶ୍ଵା) —11. Nasty; filthy; bad,
ଶ୍ଵା. ବ (ସ. ମନ୍ଦ) —୧। ମନ୍ତ୍ରିତ—1. Madness.
ମତତା ମତତାର୍ଥ, ମସ୍ତି ଶ୍ଵା ଗନ୍ଧ—2. Pride. ୩। ମାରୁ; ମାତ
ମତ; ମସ୍ତ ଉଠିବା—3. Paroxysm. ବଣ—୧। ଉତ୍ସର୍ଗ—1.
ମତ; ମତନ Madden, ୨। ଗରାଙ୍ଗାତ—2. Arrogant, ଅ—
କାପେସା (ଅନ୍ୟ ଶକ ସଙ୍ଗେ ସ୍ମର୍ତ୍ତୁ ହୁଏ ସଥା—୧ ମତ; ସେ ମତ
ରକ୍ଷମ୍ସେ ନାଳା ମତ; କେ ମତ) —୧। ପର—1. Like. [ଉ—
ଆକାଶ ମତ ମହିମା ଯାହାର । ପ୍ରାଣୀ. ଶିଶୁଶକ୍ର ଉତ୍ସର୍ଗ—
ଅଭିଲାଷ ।] ୨। ପ୍ରକାରେ—2. In (such) way.
ମତ ଉଠିବା—ତେ ବି—ମାରୁ ଉଠିବା; ମତତା ପ୍ରକାଶ ଦେବା—
Mata uṭhibā Being in a paroxysm, frenzy or
ମାତ ଓଠା ମସ୍ତିଉତ୍ତରନା (ଚଢନା) madness.
ମତ କରିବା—ଦେ. କି—୧। ସମ୍ମତ ଦେବା—1. To agree.
Mata karibā , ୨। ଅଭିମନ ଦେବା—2. To give an
ମତ କରା; ମତନା opinion.
ମତ ଖେନ୍ଚା—ଦେ. ବି—ବିଶ୍ଵାସ ସ୍ମର୍ତ୍ତୁ କର ରବ ରବ ମତ ଦେଉଥିବା—
Mata khenčhā (ବ୍ୟାକ) —Wrangling; carping.
[ଉ—ମତ ଖେନ୍ଚା ଜ୍ଞାନରୁ ଯେ ଏହୁ ଏ ଅଗ୍ରାପତ—ପ୍ରାଣୀ
ଶିବ ସ୍ଵରେଦୟ ।]
ମତ ଗଜ—ଦେ. ବି—୧। (ସ. ମତଗଜ) —ମତଗଜ (ଦେଖ)
Mata gaja ମତ ଗଜ 1. Matangaja (See) ୨।
ମତା ହାଥୀ (ସ. ମତଗଜ) ମତହୃଷୀ—2. An elephant in
ମତହୃଷୀ rut.
ମତଗଜ ଗୁଲି—ଦେ. ବି—ମତହୃଷୀ ପରି ଧୀରେ ଧୀରେ ଗୁଲି—Slow
Matagaja chāli walking like that of an ele-
ମତଗଜେର ଚାଲ ମତହୃଷୀକୀ ଚାଲ phant in rut.
ମତଗଜ ହିଂସା—ଦେ. ବି—ଓଡ଼ିଆ ପାଇକ ଓ ଶଣ୍ଡାଏକ୍କୁ ଦିଅଗିବା
Matagaja simha ରାଜୋଧାରିବିଶେଷ—Name of a
personal title given by Oriya Rajas to
to 'Paikas'.
ମତଙ୍କ—ସ. ବ—(ମଦ ଧାରୁ=ପ୍ରାଚି ଦେବା+କର୍ତ୍ତ୍ତି. ଅଙ୍ଗ) —୧।
Matanga ମାତଙ୍କ; ବଣ୍ଟୀ; ହାତ—1. Elephant,
୨। (+କରଣ ଅଙ୍ଗ) ମେଘ—2. Cloud. * । ଶଳିଷ୍ଠ
ବିଶେଷ—3. Name of a saintly king. ୪। ମୁକ୍ତି
ବିପ୍ରେ—4. Name of a sage. [ଦ୍ର—ଏହାକ
ଅଶ୍ୱ ରୂପମୂଳ ପବନରେ ଥିଲା । ଏହାକ ବିଶ୍ୱାସଧାର
ବାଳ ଦୂରତ୍ତ ନାମକ ଅଶ୍ୱରକୁ ବଧ କର ତାହାର ଶବ୍ଦରୁ
ଦୂରତ୍ତ ଫଳ ଦେବା ସମୟରେ ଉଚ୍ଚ ପବନ ନିର୍ଗତ ରକ୍ତ-
ବନ୍ଦୁମାନ ଏ ମୁକ୍ତ ଦେବରେ ପଢିବାରୁ ଏ ହୋଧରେ

ବାଲୁ ଅରଶାପ ଦେଲେ ଯେ, ବାଲ ରୂପମୁକ୍ତ ପବତ
ଭୂଷରକୁ ଗଲେ ମୁଣ୍ଡ ଲରବ । ବାଲ ଏହି ପବତକୁ ଯିବାରୁ
ସେହି ଶାପଗୋଟୁଁ ଚହୁଁ ଭୂଷରେ ରାମତନ୍ତ୍ରକ ଦ୍ୱାରା ନିହତ
ହେଲା [ସୁଲକ୍ଷଣ] । ଏ ଶବସର ଘରୁଥିଲେ । ମହାକାରତରେ
ଅଛି ଯେ ଏକ ନାରୀର ବାର୍ଷିକୁ ଏ ବୃଦ୍ଧିଶାରୀ ଗର୍ଭରେ
ଜନ୍ମିଥିଲେ । ହୃ. ଶ ।] * । ଦାନକଫଳେଷ (ହୃ. ଶ)
5. Name of a demon. ୨ । ପ୍ରାଚୀନ ଜର୍ଥ-
ଦେଶ—(ହୃ. ଶ.)—6. Name of an ancient
place of pilgrimage. ୨ । କାମରୂପ ଦେଶର
ଅନ୍ତିକୋଣସ୍ଥ ପ୍ରାଚୀନ ଦେଶଦେଶ—(ହୃ. ଶବସାଗର)-
7. Name of a country to the south-east
of Kāmarūpa in Assam.

ମତଙ୍ଗ—ସ. ବ—(ମତଗ + ଜନ ଧାରୁ + ଅ)—୧ । ମୁଳଦେଶ—
Matangaja 1. Name of a sage. , । ଦ୍ୱୟ—
2. Elephant.
ମତ ଦେବା—ଦେ. କି—୧ । ଅନୁମୋଦନ କରିବା—1. To support;
Mata debā to second, , । ଅର୍ଥମତ ପ୍ରକାଶ କରିବା—
ମତ ଦେଓଯା ମତ ଦେନା 2. To give an opinion. * ।
ସ୍ଵାକୃତ ଦେବା—3. To agree. , । ଅନୁମତି
ଦେବା—4. To give permission. * । ପରମର୍ଶ
ଦେବା—5. To give advice.

ମତଦ୍ଵୀଧ—ସ. ବ—(ମୃଣୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—୧ । ଦୂରକଣକ ମଧ୍ୟରେ ମତର
Mata dwividha ପ୍ରଦେବ ବା ଅନୌକ୍ତ୍ତ—1. Difference
of opinion between two persons, , । ଏକ
ଦେଶରେ ଦୁଇଟି ପୃଥିବୀ ମତ—2. Two different
opinion son a subject

ମତ ନେବା—ଦେ. କି—୧ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଅରପ୍ରାୟ ସପ୍ରଦ
Mata neba କରିବା—1. To take or gather other
ମତଲୋକୀ ମତର ପ୍ରଦେବ କରିବା—2. To take permission. କ । ସମ୍ମତ
ମତଲେନା କରିବା—3. To get consent. କ । ଅନ୍ୟର
ପରମର୍ଶ ନେବା—4. To take another's
advice.

ମତ ପରିବର୍ତ୍ତନ—ସ. ବ (ମୃଣୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—ଏଥିମେ ପ୍ରକାଶିତ ବା ନିଷ୍ଠିତ
Mata paribarttana ମତର ଅନ୍ୟଥା ଭବ—Change of
opinion.

ମତ ପୋଷଣ—ସ. ବ (ମୃଣୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—ମନରେ କୌଣସି ମତ ଧାରଣ
Mata poshaṇa କରିବା—Holding or entertaining
an opinion.

ମତ ପେରା(ରେ)ଭବା—ଦେ. କି—ପ୍ରଥମରେ ପ୍ରକାଶିତ ବା ନିଷ୍ଠିତ
Mata phera(re)bhava ଅରପ୍ରାୟକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା—To
ମତବନ୍ଦାନ ମତଅବଳାନା change one's opinion.
[ମତ ବଦଳା(ଲେ)ଭବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ମତବାର(ୟା)—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ (ସ. ମତ ଓ ଧାରୁଳ) —ରନ୍ଧ୍ରୟ ଦୂର
Mata bāri(yā) ଚରିତାର୍ଥ ହୋଇ କି ପାରିବା ଯୋଗୁଁ ପାଗଳ;

(ମତବାର—ସି) ମଦନମତ—Madden on account
[ମତବାଉଳା—ଅନ୍ୟରୂପ] of unsatiated sexual hank-
ering.
କାମବାଈ ମଦନମତ

ମତବାଦ—ସ. ବ—୧ । ଅପଣାର ଜୀବନର ଗଲ ପରିପୁଳକ ବା ଅନ୍ୟ
Matabāda ଦେଶୟକ ମତ ବା ମୂଳମତ—1. The basic
principles governing a man's actions or
life; tenet governing a person's life or
conduct; theory. , । ଅଭମତ ପ୍ରକାଶ—2. Ex-
pression of one's opinion; laying down
of one's tenets or doctrines.

ମତବାଦ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ମତ + ବଦ. ଧାରୁ + କରୁଣ). ରନ୍ଧ୍ରୟ; ୧ମା.
Matabādī ୧ବ)—ମତ ପ୍ରକାଶକାରୀ—Expressing
(ମତବାଦି—ସି) or propounding an opinion
or theory.

ମତ ବିରୁଦ୍ଧ—ସ. ବିଶ (ମୃଣୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—କୌଣସି ମତର ବିପକ୍ଷ ବା ପ୍ରତିକୁଳ—
Mata birudba Contrary to a particular
(ମତ ବିରୁଦ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ) opinion or doctrine.

ମତବିରେଧ—ସ. ବ (ମୃଣୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—ମତମାନଙ୍କର ଭିନ୍ନତା ବା ଅନେକ—
Mata birodha Difference or disagreement of
opinion.

ମତବିରେଧୀ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ମୃଣୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—ବିପକ୍ଷମତ ପୋଷଣକାରୀ—
Matabirodhī Holding an opposite or adverse
(ମତବିରେଧୀ—ସି) opinion.

ମତଦେବତ—ସ. ବ (ମୃଣୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—୧ । ଏକାଧିକ ମତର ଅନେକ—
Matabheda 1. Difference of opinion. , । ଅନ୍ୟମତ—
2. A different opinion.

ମତ(ତା)ଲପ(ବ)—ବେଦେ. ବ (ଆ. ମତଲବ)—୧ । ଇତ୍ତା—
Matalap(b) bāj ବାଜ—କୁଆରସଙ୍କ ସ୍କଳ—Evil-
ମତଲବାଜ ମତଲବାଜ intentioned; designing.
ମତ(ତା)ଲପ(ବି)—ବେଦେ. ବିଶ (ଆ. ମତଲବ)—୧ । ସାହାର
Mata(tā)lapi(bi) ଅରସଙ୍କ ଅଛୁ—1. Having an aim
ଖେଳାଲୀ armotive in view. , । ସେତ୍ରାଶ୍ରୀ; ଶିଥରୀ—2.
ମତଲବି Acting according to one's whims; way-
ward; whimsical. , । ଫଳାବାଜ; କୁଟରୁକି ସ୍କଳ;
କୌଣସି—3. Strategist; crafty; designing,
[ମତ(ତା)ଲପି(ବି)ସ୍କଳ—ଅନ୍ୟରୂପ] , । ସ୍ଵାର୍ଥପର—4. Selfish.

ମତଲପ(ବ) ବାଜ—ବେଦେ. ବିଶ (ଆ. ମତଲବ+ପା. ପ୍ରତ୍ୟେ
Matalap(b) bāj ବାଜ—କୁଆରସଙ୍କ ସ୍କଳ—Evil-
ମତଲବାଜ ମତଲବାଜ intentioned; designing.

ମତ(ତା)ଲପି(ବି)—ବେଦେ. ବିଶ (ଆ. ମତଲବ)—୧ । ସାହାର
Mata(tā)lapi(bi) ଅରସଙ୍କ ଅଛୁ—1. Having an aim
ଖେଳାଲୀ armotive in view. , । ସେତ୍ରାଶ୍ରୀ; ଶିଥରୀ—2.
ମତଲବି Acting according to one's whims; way-
ward; whimsical. , । ଫଳାବାଜ; କୁଟରୁକି ସ୍କଳ;
କୌଣସି—3. Strategist; crafty; designing,
[ମତ(ତା)ଲପି(ବି)ସ୍କଳ—ଅନ୍ୟରୂପ] , । ସ୍ଵାର୍ଥପର—4. Selfish.

**ମତାନ୍ତିକା—ସ. ଦେ (ମତ + ଅଳ୍ପଧୂ = ଗୁଣିତ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ ଥକ +
Matāntikā ଖ) — ପ୍ରଶନ୍ତ; ଉତ୍ତମ—Good; excellent;
best of its kind. [ଦ୍ୱ—ଏହା ବିଶେଷଣ ପଦର ପରେ
ସୁତ୍ର ହୁଏ ଯଥା—ଗୋମତିକା—ଉତ୍ତମ୍ଭୁ ଗୋ ।]**

**ମତ ହେବା ଗଲ ହେବା—ଦେ. କି (ସ. ମତଙ୍ଗଜଗତ) — ୧. ଅଳସ
Mata hebā gaja hebā ବା ଧୀରଗୁବରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ
ସୁସ୍ତାସେ ସଜାର୍ଥ କରନା କରିବା—1. To do any work
lazily or slowly. [ଉ—ମତ ହେବେ ଗଲ
ହେବେ, ତେବେ ସାଇ ସୁଥ ବେଦିବ ଯିବେ—ଗତ ।]
୨. ସାକସତ୍ତା ବା ଅଙ୍ଗଗୁ କରିବାରେ ବହୁ ସମୟ ବନ୍ଧୁ
କରିବା—2. To spend much time in dressing
or equipping oneself.**

**ମତ—ଦେ. କି—୧. ଉତ୍ସତ ହେବା ଅବସ୍ଥା—1. State of
Matā being excited; excitement. ୨. ଅଣ୍ଟିର
ମାତ୍ରି ପାରୁଷିଷେଷ—2. A kind of male
ମସ୍ତି pigeon. ବିଶ (ଚରନ୍ତୁ ଓ ପାଲିକି ଅଛି) ଏକ
ପାଖରୁ ତଳିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବା—The state of
a (palanquin or a balance) leaning to
one side.**

**ମତ(ତେ)ରିବା—ଦେ. କି—(ମାତିବା କିମ୍ବାର ଶିଳନ୍ତ ବୂପ—
Matā(te)ibā The causative form of 'Matibā').
ମାତାନ ୧. ଉତ୍ସତ କରିବା—1. To madden. ୨.
ମତବାନା, ବହକାନା ପ୍ରବର୍ତ୍ତିରିବା—2. To instigate; to
incite; to induce. ୩. ଅସକ୍ତ କରିବା—
3 To cause to be attached. (ଉ—ହୁରିଆଳୁ
ମତାରଣ ଲୁହ କରିବି, ଯାହାର ଯେତେକ ଶିବ ଦଣ୍ଡାରୁ
ତା ଦେବ । ପ୍ରାଚୀ. ନଳ କରିବ ।)**

**ମତାନୁଷ୍ଠାନ୍ୟ—ଦେ. କି. ବିଶ (ସ. ମତ + ଅନୁଷ୍ଠାନ୍ୟିନ୍)—କୌଣସି
Matānuṣṭayī ମତ ପ୍ରକାର—According to an op-
(ମତାନୁଷ୍ଠାନ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) nion or doctrine. ସ. ବିଶ. ପୁ
(ମତାନୁଷ୍ଠାନ୍ୟିନ୍—ଖ) —ମତବଲମ୍ବି (ଦେଖ)—Matābalambi
(See)**

**ମତାନ୍ତର—ସ. କି (ସ. ଅନ୍ୟ + ମତ)—ଅନ୍ୟ ମତ; ଉତ୍ସ ମତ—
Matāntara Different opinion.**

**ମତାବଲମ୍ବନ—ସ. କି(ଗୁଣ୍ଠ ତତ୍ତ୍ଵ) —୧. ଗୋଟିଏ ମତକୁ ପ୍ରଦରଶ କରିବା;
Matābalambana ଗୋଟିଏ ମତ ଅନୁଷ୍ଠାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
ମତାଗ୍ରୟ
ମତାନୁବର୍ତ୍ତନ } } ଅନ୍ୟରୂପ
ମତାନୁଷ୍ଠାନ୍ୟ } } 1. Acceptance of a parti-
cular opinion; following of
an opinion or tenet.
୨. 1. କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକ ମତ ଅନୁଷ୍ଠାନ୍ୟ କରି କରଣ—
2. Acting according to the opinion of
another; subserviency to the wish of
another person.**

**ମତାବଲମ୍ବି—ସ. ବିଶ. ପୁ—ସେ ଗୋଟିଏ କୌଣସି ମତ ଅନୁଷ୍ଠାନ୍ୟ
Matābalambi**

**ଚଳେ—Following a particular
ମତାନୁବର୍ତ୍ତନୀ, ମତାନୁଷ୍ଠାନ୍ୟ } ଅନ୍ୟରୂପ
ମତାଗ୍ରୟ }**

**ମତାମତ—ସ. କି (ମତ + ଅମତ)—୧. ମତ ଓ ଅମତ; ସମ୍ମତ ଓ
Matāmata ଅସମ୍ମତ—1. Opinion for and against a
thing. ୨. ଇହା ବା ଅନ୍ତର୍ଭାବ—2. Wish or un-
willingness.**

**ମତାମତ କରିବା—ଦେ. କି—ମତାମତ; ଉତ୍ସେକ କରିବା—
Matāmati karibā To instigate; to incite.**

ମାତାମାତି କରା ବହକାନା

**ମତ—ସ. କି (ମନ୍ତ୍ର ଧାରୁ = ବୋଧ କରିବା + କରଣ. କି)—
Mati ୧. ବୋଧ ଶକ୍ତି; ବୁଦ୍ଧି—1. Intelligence;
sense; understanding. ୨. ଜ୍ଞାନ—2. Knowledge;
perception; reason. ୩. ସୁମୁଖି—3. Memory;
remembrance. ୪. ଅନ୍ତଃକରଣ—4. Heart.
୫. ମନ—5. Mind. ୬. (+ରାବ. କି) —ପ୍ରଦରତ;
ତତ୍ତ୍ଵରୂପ—6. Propensity; tendency; mental
condition; feeling; mentality. ୭. ଇଚ୍ଛା—
7. Wish; inclination; desire. ୮. ପ୍ରକରି—
8. Nature. ୯. ସମ୍ମତ—9. Consent; agreement.
୧୦. ବିବେଚନା—10. Consideration.**

**ମତି; ଧୀରଜ ଦେ. କି—ଧୀର୍ଯ୍ୟ; ଧତି—Patience. (ଉ—
ମତ କରିବିବେ ଯତ ମତି । କରିବୁର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ।) ଅ—ମତ
କାର୍ଯ୍ୟସା, କାର୍ଯ୍ୟସା, (ଦେଖ) —Mata(See) [ଦ୍ୱ—ଏହି ଶବ୍ଦ ଏହି
କାର୍ଯ୍ୟସା, କାର୍ଯ୍ୟସା, ଅର୍ଥରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ଲାଗେ ।
କାର୍ଯ୍ୟସା ଯଥା—ଏମତି ସେମନ୍ତ, କେମନ୍ତ, ତେମନ୍ତ ।]**

ମତଥାର୍ଥ—ଦେ. କି—ରାଗ ବିଶେଷ—

Matiārī Name of a tune in music.

**ମତକ ଆଣିବା—ଦେ. କି—୧. ମନକୁ ଆଣିବା; ମନରେ ଭାବିବା—
Matiki āṇibā 1. To consider; to mind; to
ମନେ ଆନା take into consideration.)ଉ—ଚପେ
ମନ ମେ ଜାନା ମନାର ବୁଦ୍ଧି ବୁଦ୍ଧି କିମ୍ବା, ଅଣିଲେ ସେ ବିହେଦ ଘାତକ,
ନୋହିବ କବି ଅଣ ମତିବ, ମନ ଭାବେବ । ରଙ୍ଗ. କୋଟି—
ବୁଦ୍ଧିଶ୍ରଦ୍ଧନ୍ଦ୍ରିୟ ।) ୨. କବ୍ଲା କରିବା—2. To im-
age; to guess.**

**ମତ ଗତି—ଦେ. କି (ସହଚର ଶବ୍ଦ; ସ. ମତ + ଗତି) —୧. ଅନ୍ତରକ
Mati gati ଉତ୍ସେକ ଓ କାହିଁ ପ୍ରତ୍ୟେ ବା କିମ୍ବାକଳାପ
ମତିଗତି 1. Intention and outward expressions
ମତିଗତି or movements. ୨. ଉତ୍ସତାଗ; ମାନସିକ ଓ
କାହିଁ ଅବସ୍ଥା—2. Inward and outward
condition. ୩. ମନର ଭାବ—3. Mental
condition; mentality; attitude.**

ମତ ଗର୍ଭ—ସ. ବିଶ. ସୁଂ (ବହୁଗ୍ରୀହ)—୧ । ବୃକ୍ଷମାନ (ହ. ଶ)—
Matigarbha 1. Intelligent. , । ବୃଦ୍ଧ (ହ. ଶ)—
(ମତଗର୍ଭ—ସ୍ଥି) 2. Clever. • । ବୃଦ୍ଧିଆର (ହ. ଶ)—
3. Cautious; prudent.

ମତଚନ୍ଦ—ସ. ବିଶ. ସୁଂ (ଶୟା ଚତ୍ର)—୧ । ଯାହାର ବୁଦ୍ଧି ଲୋପ
Matichchhanna ହୋଇଥିଲୁ—1. Having lost one's
ମତିଜଳ୍ଲ brain; demented. , । ବାନକର୍ତ୍ତବ୍ୟବମୁକ୍ତ—
(ମତଚନ୍ଦା—ସ୍ଥି) 2. Bewildered. ଦେ. ବ—ବୁଦ୍ଧିର ବିଜ୍ଞାନ; ବୁଦ୍ଧି
(ମତଚନ୍ଦା—ବି) ତୁମ୍ଭ—Derangement of brain; loss
of reasoning faculty.

ମତିଦା—ସ. ବିଶ. ସ୍ଥି (ମତ + ଦା ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ଅ+ଶି. ଅ)—
Matidā ଯାହା ବୁଦ୍ଧି ଦୂର ପ୍ରଦାନ କରେ—
(ମତିଦ—ସ୍ଥି) Endowing one with intelligence.
(ମତିପ୍ରଦା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ଜ୍ୟୋତିଷ୍ଟଳ ଲତା (ହ. ଶ)—
1. Cardiospermum Helicacabum(plant)
, । ସିରିଲ ଗଛ (ହ. ଶ)—2. The silk cotton
tree.

ମତ ପ୍ରକର୍ଷ—ସ. ବି (ଶ୍ଵରୀ ଚତ୍ର)—ବୁଦ୍ଧିର ପ୍ରକର୍ଷ—
Mati prakarsha Excellence of intellect.
ମତ ବୁଦ୍ଧି—ଦେ. ବ (ଏକାର୍ଥକ ସହଚର ଶବ୍ଦ; ସ. ମତ + ବୁଦ୍ଧି)—
Mati buddhi ବୁଦ୍ଧିସଂକ୍ଷିପ୍ତ—Understanding,intelligence.
ମତ ବିକର୍ଷଣ—ସ. ବ. (ଶ୍ଵରୀ ଚତ୍ର)—୧ । ବୁଦ୍ଧିପର୍ଦ୍ଦିର ବିଜ୍ଞାନ—
Mati vibhramśa 1. Loss of intelligence.
ମତ ତଙ୍ଗ { ୨ । ବୁଦ୍ଧିର ଲୋପ—2. Loss
ମତ ତ୍ରୁମ୍ଭ } ଅନ୍ୟରୂପ
ମତ ବିକର୍ଷଣ—3. Madness; mania;
derangement of brain.

ମତ ଭ୍ରଷ୍ଟ—ସ. ବ. ସୁଂ (ଶୟା ଚତ୍ର)—ବ୍ରଦ୍ଧ—Mad; deranged
Mati bhrashṭa ed in brain; demented.
(ମତ ଭ୍ରଷ୍ଟା—ସ୍ଥି) (ମତ ଭ୍ରଷ୍ଟା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ମତ ମତେ—ଦେ (ପଦ୍ୟ) କି. ବିଶ—(ଅମ୍ବଚର) ଲଜ୍ଜାକୁଷାରେ—
Mati mate According to the desire or wish
ଇଚ୍ଛା ମତେ ମନ ମାନା
of a person.
ମତମବନ୍ତ—ଦେ. ବିଶ. ସୁଂ (ସ. ମତମାନ)—ମତମାନ; ବୁଦ୍ଧିମାନ—
Matima(ba)nta ମତିମନ୍ତ ମତିମବନ୍ତ Intelligent.
(ଭ—ଶୁଣବନ୍ତ ଲୋକେ ଆଦର ସେ କରଇ, ମତମନ୍ତ
ବୋଲିଣ ଭାବାକୁଟି ବହି—ବୁଦ୍ଧିସଂକ୍ଷିପ୍ତ. ମହାଭାବତ.
ଉଦ୍‌ଘୋର ।)

ମତମାନ—ସ. ବିଶ. ସୁଂ (ମତ + ମନ୍ତ୍ର, ମା. ୧ବ)—୧ । ବୁଦ୍ଧିମାନ—
Matimān 1. Intelligent. , । ସୁତବେଦତ—
(ମତମାନ—ସ୍ଥି) 2. Considerate.
ମତିଷ୍ଠ—ସ. ବିଶ (ମତମର୍ତ୍ତବ୍ୟ + ଇଶ୍ଵର)—ବୁଦ୍ଧିକର୍ତ୍ତିଷ୍ଠ—
Matistha (ମତିଷ୍ଠ—ସ୍ଥି) Intelligent; keen-witted.

ମତଶ୍ରୀରୀୟ—ସ. ବ (ଶ୍ଵରୀ ଚତ୍ର)—୧ । ବୁଦ୍ଧିର ସ୍ଥିରତା—
Mati sthāirjya 1. Mental equilibrium; calm-
(ମତଶ୍ରୀରତା—ଅନ୍ୟରୂପ) ness of mind. , । ସକଳର
ଦୃଢ଼ତା ବା ଅଟକତା—2. Fixity of purpose.

ମତଶ୍ରୀକ—ସ. ବିଶ. ସୁଂ (ଶୟା ଚତ୍ର)—୧ । ବୁଦ୍ଧିତ୍ୱ—1. Mad.
Matihīna 2. ବୁଦ୍ଧିଆ; ନିଷୋଧ—2. Foolish.
(ମତଶ୍ରୀକ—ସ୍ଥି) (ମତଶ୍ରୀନତା—ବି)

ମତୁଆ—ଦେ. ବିଶ. ସୁଂ—୧ । ଭବ୍ରତ; ପାଗଲ—1. Maddened;
Matuā intoxicated. , । ସେ ଅନ୍ୟରୂପ ମତାଏ—
ମାତାଲ, ମୋଦୋ 2. Instigating others; inciting
ମତବାଲା ସେ ମାତାଏ ଉତ୍ସକାନେଥାଲା
(ମତେଇ, ମତୋଇ—ସ୍ଥି)

ମତୁଆଳ(ର, ଲା, ଲା)—ଦେ ବିଶ (ସ. ମନ୍ତ୍ର)—୧ । ଭବ୍ରତ—
Matuāla(rā, lā, lā) 1. Maddened. (ଭ—
(ମତୁଆଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପରୁଆ ହେବୁ ବି? ସେ କାମ ଅମଳ-ମତୁଆଳ
(ମତୁଆଳ—ସ୍ଥି) ସୁବା ଭୁଲେ । କବସୂର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗାତ ।)
ମାତାଲ; ମାତୋଆରା(ଲ) , । ମଦୋନ୍ଦ୍ର (ହସ୍ତି)—2.

ମତବାଲା Infuriated; in rut (elephant). , ।
ମଦନିଶାରେ ଭୋଲ—3. Intoxicated with
wine. ବ—ମତୁଆ ଲୋକ—Drunkard.) ଭ—
ତଣେ ମତୁଆଳ କହିଥିଲ X X X
ପରାରମେହନ. ଛମାର. ଆଠରୁଷ ।)

ମତୁଆଳ(ଲ) ହାତି—ଦେ. ବ—ମତ ହସ୍ତୀ—Maddened or
Matuāla(lā) hāti infuriated elephant.
ମାତୋଆଲ ହାତୀ ମତବାଲା ହାତୀ

ମତୁଆଳ—ଦେ. ବ (ପା. ମାତ୍ରକିଳ; ମତଭୁଲୀ)—ମୁଖଲମାନଙ୍କ ମସଜିଦର
Matuāli ବା ଦେବୋଭୂର ସମ୍ମରି ମାରପଦାର—
(ମତୋଲ, ମହାଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) A trustee of a religious
ମାତୋଆଲୀ, ମତଭୁଲୀ endowment amongst the
ମାତରଳୀ; ମତଭୁଲୀ Mahomedans.

ମତେ—ଦେ. ଅ (ଅନ୍ୟ ସବନାମ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଲାଗେ)—ମତ
Mate (ଦେଖ) (ଅମ୍ବକ) ପ୍ରକାରେ—Mata (See)

ମତନ; ମତ In (such) a manner [ଭ—କେତେ ଲୀଳା
ତରହ ନତ୍ୟ କରେ କେତେମତେ । ରାଧାକାଥ-ହାୟାତା ।]

ଆମାକେ ମୁହଁ ସବ (ଅନାଦର୍ଶି)—ଆମକୁ—Me; to me.

ମତ୍କ—ସ. ବିଶ—ମତକ (ଦେଖ)—Mat-ka (See) [ଦ୍ଵ—
Matka ମତ୍କୁଶ(ଶା, ଶି), ମତ୍କୁଶର ଉତ୍ସାହ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ମଦ୍
କୁଶ(ଶା, ଶି) ଉତ୍ସାହ ଦ୍ରୁଷ୍ଟବ୍ୟ ।]

ମତ୍ତ—ସ. ବିଶ. ସୁଂ (ମଦ ଧାରୁ=ହୃଦ୍ୟ ଦେବା, ଭୋଲଦେବା + କର୍ତ୍ତ୍ଵ ତ)
Matta —୧ । ଭବ୍ରତ; ପ୍ରମତ୍ତ; ପାଗଲ—1. Maddened;
(ମତ୍ତ—ସ୍ଥି) overcome with extreme excitement.

, । ମତୁଆଳ; ନିଶାରେ ବହି ବା ଭୋଲ—2.
Intoxicated. • । ଅନ୍ୟ ହୃଦ୍ୟ—3. Excited

A suffix added to nouns to indicate the state of having. ପ୍ରା. ଦିଶ—ମତ୍ତ
(ଦେଖ) —Matta (See). (ତୁ—ପନ୍ଦର ବରଷେ ହୋଇଲା ମତ୍ତା, ବୋଢ଼ିଏ ବରଷେ ରହିରେ ଚିନ୍ତା—ପାଗି ପରିଚେତୀତା ।)

ମତ୍ତାକ୍ରିଡ଼(ଡ଼) —ସ. ବି (ମତ୍ତ + ଅକ୍ରିଡ଼) —ତୟେତ୍ତଂଶାଶର ଛୁନୋ-
Mattākrīḍa(କ୍ରିଡ଼) ଦିପେଷ—A metre of 23 syllables. [ତୁ—ଏଥୁର ପ୍ରତ୍ୟେକ ତଳାରେ ସଥାନମେ ୨ ମରଣ, ୧ ଜଗଣ, ୪ ନରଣ ଓ ଅକ୍ରିରେ ୯ ଲକ୍ଷ ଓ ୧ ଶତ ବର୍ଷି ଥାଏ—ହ. ପ ।]

ମତ୍ତାଲମ୍ବ—ସ. ବି (ମତ୍ତ + ଅଲମ୍ବ)—୧ । ବାରଣ୍ଗା—
Mattālamba 1. Veranda. , । ଅବତସ୍ତାନ—
2. A covered place.

ମତେବ—ସ. ବି (ମତ୍ତ + ଇବ)—ମତ୍ତରକ —An elephant
Mattebha maddened with lust.

ମତେବଗତି—ସ. ବି ଓ ବିଶ (ସୁଂ ଶା) (ଦେଖ)—
Mattebha gati ମତ୍ତରଗତି (ଦେଖ)—Mattagaja
gati (See)

(ତୁ—ମତେବଗତି ବାତ ମମତେ ମତେ ରହିଲା ଅକାଶେ
ବସିଥୁଲା ସ୍ଵତେ ପତେ ରହିଲା ଦେମନ୍ତେ—ରଙ୍ଗ
ପ୍ରେମଧାର୍ଯ୍ୟ ।)

ମତ୍ତା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ମଥା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Mattā (etc) Mathā etc (See)

ମାଥା ମତ୍ୟା
ମତ୍ସ୍ଯ (ତ୍ୟା) (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ. ବି—ମତ୍ସ୍ୟ(ସି) ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Matsa[tsya] (etc) Matsa(sya) etc [See]

ମତ୍ସର (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ. ବି—ମତ୍ସର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Matsara [etc] Mat-sara etc [See]

ମଥ(ଛ) (ଖାରୁ)—ସ. ୧ । ମନ୍ତ୍ରକ କରିବା; ଅଲୋଚନ କରିବା—
Math[nth] [root] 1. To churn. , । ଦିକାନ
କରିବା—2. To destroy. । । ମଳକ—3. To crush.
। ବଧ କରିବା—4. To kill; to
slaughter.

ମଥଉଠ—ଦେ. ବି (ହଜା)—ମଥୋଠ (ଦେଖ)
Mathauṭa Mathoṭa [See].

(ମଥଟ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ମଥନ—ସ. ବି—(ମଥ ଖାରୁ+ରବ. ଅନ) —୧ । ମନ୍ତ୍ରକ; ମନ୍ତ୍ରିତା;
Mathana ଅଲୋଚନ; ଦଳକ—1. Churning; stirring
up. , । ଦେଶ—2. Hardship. । । ଦିକାନ
3. Destruction. । ଅନ୍ୟରୂପ—4. Oppres-
sion. । । (+କରନ ଅନ) —ଅନ ଦିପେଷ (ହ.ପ)
5. A sort of weapon of offence. , । (+
କରି ଅନ; ପୂଜେ ଯଜ୍ଞାତି କମନ୍ତେ ଏହ ଦସର) ଗ୍ରେ

କାଠକୁ ମନ୍ତ୍ରକ କର ଯାଉଥିବାରୁ) ଅଗ୍ନିମନ୍ତ୍ର; ଅଗବଳ
ରାତ୍ର—6. Premna Integrifolia (tree.) । ।
(+ରବ.ଅନ) —ପନ୍ତ ଅବଳୁ ଦଳକ—7. Crushing
of a foe etc. ବିଶ—(ଅନ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସମାପନେ
ଦ୍ୟବହୃତ; + କର୍ତ୍ତ୍ତ. ଅନ) —୧ । ମନ୍ତ୍ରକାରୀ—1.
Stirring; churning. (ସଥା—ମନ୍ତ୍ରମଥନ;
କେବି ମଥନ ରତ୍ୟାତି) —୨ । ବିନାପନକାରୀ;
ବିନାପନ—2. Destroying.

ମଥା—ଦେ. ବି—(ସ. ମସ୍ତ, ମସ୍ତକ; ପ୍ରା. ମଥା) —୧ । ମୁଣ୍ଡ—
Mathā ମାଥା ମତ୍ୟା, ମାଥା 1. Head. [ତୁ—ତଳକ
କଲି ମଥା ଲାଗି ଉପଳବା । କରସ୍ତ୍ରୀୟ ସାରୀତ କଳାଇବା]
, । ମସ୍ତ୍ରୀୟ—2. Brain. • । କୌଣସି ବସୁର
ଅଗ୍ରଭାବ—3. The top of anything. । ।
(ମଥ ଖାରୁ) ମନ୍ତ୍ରକ—4. Churning. ସ. ବି—
(ମଥ ଖାରୁ+କରନ. ଅ+ଅ) ଦହ ମୋହିବା ଖୁଆ
(ହ. ପ) —Churning rod.

ମଥା (ଇତ୍ୟାଦି) —ମୁଣ୍ଡ ଉତ୍ସାହ (ଦେଖ)
Mathā (etc) Munda etc (See)

ମଥା ଘଷା—ଦେ. ବି—ମୁଣ୍ଡର ବାଲକୁ ଖୋଇବା କିମନ୍ତେ ମେଥ, ଗକ-
Mathā ghashā ଶୁଣ, ଦେଖାରେ ଅବ ଅନେକ ସୁନ୍ଦର
ମାଥା ସବୀ ମସଙ୍ଗକାର ମିଳିବ ବସ୍ତା; ସକୋଣ୍ୟ ଚାର୍ଚ୍‌—A hair-
ମାଂୟକା ମସାଲା wash consisting of many sweet-
scented ingredients made into paste
and used as a shampoo for the hair.
[ତୁ—ଏହାରୁ ବାଟି ଦେଖରେ ଲଗାଇ ଖୋଇଲେ
ଦେଖ ସୁନ୍ଦର ହୁଏ ।]

ମଥା ଘୁମା(ରୁ,ରୁ)ନ୍ତି—ପାଦେ. (ଭରିବ ବାଲେଇର) ବି—୧ (ଭୁ.ବ.
Mathā ghuma(rā,ru)nti ମଥା ଘୋରମା) —ମୁଣ୍ଡ ବୁଲା ତାଳ;
ଶେଷ କାର—1. Circular casting net.

ମଥା ଦୂର(ବ) { —ଅନ୍ୟରୂପ
ମଥା ମାର } ମୁଣ୍ଡ ଦୂର
ମୁଣ୍ଡ ଦୂର
[ତୁ—ଏହାରୁ ଦୂର ବାଲରେ ଧର
କିମ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଘରୁର ପାଣି
ରହିବାକୁ ଶଷ୍ଟ ଦେବାର ହୁଏ
କେଣ୍ଟ ଏହର କାମ ହୋଇଥିଲା]
, । ମୁଣ୍ଡ ବୁଲାଇବା (ସେବ) —3. Giddiness of
the head.

ମଥା ଛୁ(କୋ)ରୁବା—ଦେ. କି (ସ. ମସ୍ତ୍ରକ+ଶୁଣ ଖାରୁ) —ଶପଥ
Mathā chhu(chho)rūba କରିବା; ଉତ୍ସାହ ବା ଅନ୍ୟର ଖାରୁ
ମାଥା ଛୋଟା କରିବା ବା ଅମୁଦ୍ରାବାର ମୁଣ୍ଡରେ କାତ ଦେଇ
ମାଥା(ମାଥ)ଛୁଲା ଶପଥ କରିବା—To take a special oath
by touching one's own head or the
head of one's dear and near ones.
[ତୁ—ବାଥାରୁ ପାଶୁକ ମଥାରୁ ଛୁଅର୍ ଏପର ସାହସ
ଗୋ । କରସ୍ତ୍ରୀୟ ସମୀତ ।]

ମଥା ଜାଇ—ଦେ. କ (ସ. ମସ୍ତକ + ଲାଲ) —ଶୀମାନଙ୍କ ମସ୍ତକରେ
Mathā jāli ଦେଖ ଉପରେ ପିକାଯିବା କାଲିକାମର ଅଳକାରବିଶେଷ-
ରୋଗୀର ଜାଲ A filgree ornament or net for the head
ମଥାକୀଜାଲ of females. (ଉ—କେଷର ମୋତ ମଥା କାଲ
ମଣ୍ଡିଲେ, ମଣ୍ଡିଲେ ନାହିଁ, ଧର୍ଯ୍ୟ ଅଣ୍ଡିଲେ।
ଉତ୍ତ. ଲୁବଣକଣ୍ଠ ।)

ମଥା ଦଇ(ହି) —ଦେ. ବ (ସ. ମସ୍ତକ + ଦଖ) —ଚେଲ; ଦେଲ—
Mathā dai(hi) ତେଲ ବିକରା (ମଥାଦେ—ଆଳ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ) Oil.
ମଥା ଦେବା—ଦେ. କି—୧। (ସୁକାଦରେ) ଆବନ ଛୁର୍ଗର କରିବା—
Mathā debā 1. To sacrifice one's own life.
ମଥାଦେଓୟା (ଉ—ନିରତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ, ଲେବାରୁ ଦେବାରୁ ମଥା
ଶିରଦେଲା କଥାକେ କଥାକେ । ସାଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।) ।
କୌଣସି ବିଷୟରେ ମସ୍ତକ ଗୁଲନ କରିବା—2. To
apply one's mind to something.

ମଥାନ—ଦେ. କି (ସ. ମସ୍ତକ) —୧। ଘରର ଘୁଲର ଶିର୍ଗର—
Mathāna 1. The topmost strip of the thatch
ମଟକା of a house; the top ridge of a thatched house.
ମଠଟ (ଉ—ଘନ-ଗାର-ସିକ୍ତ) ମଥାନ ଦେବଣ ଛୁଟୁଥୁଲ ଧୂମଦକ । ନନ୍ଦ-
ତୁଳୀ ବିଶେର, କିର୍ତ୍ତରଣୀ ।) । ୨। ଚିତ୍କରର ଲେଖନ ବା ତୁଳି-
2. Painter's brush.

ମଥାନ କରିବା—ଦେ. କି—ଅଳକ ପୂରଣ କରିବା; କ୍ଷବିପୂରଣ କରିବା
Mathāna karibā —To make up the want or
ଅଭାବପୂର୍ଣ୍ଣ କରା loss. [ଉ—ଶାଠିଏ ଟକାର ବଳଦ ମଲ୍ଲ,
ଅଭାବପୂର୍ଣ୍ଣ କରନା ଏକା କ୍ରାନ୍ତି ଗାର ମଥାନ କଲା । ନନ୍ଦବିଶେର
କିର୍ତ୍ତରଣୀ । ଅର୍ଥାତ୍ କାଲିଗାନ ଗୋଟିଏ ଅଣ୍ଟିର ବାହୁର
କଲ କରିବାହାବୁ ମୁତ ବଳଦର କ୍ଷବି ପୂରଣ କଲା ।]
ମଥାନ ଖୁଣ୍ଟ(ଶୀ) —ପ୍ରାଦେ (ଆଳ) ବି—ତନିଶେଳିଆ ଘରର ତୁଳା
Mathāna khunta(n̄ti) ଶୀ—The tallest poles
of a thatched house.

ମଥାନ ଗଡ଼ା—ଦେ. ବିଶ—(ବର୍ଣ୍ଣ ପାଣି) ଯାହା ଘରର ଘୁଲରୁ ଗଡ଼ା
Mathāna gadrā ଆଏ—(rain water) Dropping
ଛାତେର(ଜଳ) ଶ୍ରୀଲତୀସେଣୀରାହୁଆ from the thatch.

ମଥାନଗଡ଼ାବରଷା—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ବର୍ଷା ଅସବ୍ରାଗ ଘରର
Mathānagadrābarashā ଝଲକୁ ସାମାନ୍ୟ ପାଣି ମାତ୍ର ଗଡ଼ା
ଛାତେରଜଳପଡ଼ାଯାଇ ପଡ଼େ—A shower of rain sufficient
ଆଲକୀସେ ଜାଗଗୀରାନେ ଆଲୀ ବର୍ଷା for making the rain-
water trickle down from the eaves.

ମଥାନଗୁଡ଼ି ମାରିବା—ଦେ. କି—ଘରର ଘୁଲର ତଳ ପାଣ୍ଡିର ସ୍ଥିବା
Mathānagurdi māribā ବାଢ଼ିଶ ଅବରୁ ଦାତହାବୁ ଓ ମୋଡ଼
ଭିତରେରଚାଲିଥରେଥରେୟାଓୟା ହାବୁ ଜାବୁଡ଼ କର ଧର ଧର ମଥାନର
ଦୋଲବାତୀ ଦେଲା ତଳେ ତଳେ ହିଣ୍ଡିଷ ବା ଗେମେଣି ତଳେଇକା
ପର ଗର କରିବା—To creep along the inner
side of a thatch by holding the lower

frame with the hands and legs like a
lizard or house-bat.

ମଥାନଙ୍ଗାନ୍ତି—ଦେ. ବିଶ. ପୁଣ (ସ. ମସ୍ତକ + ଲାଲ) —କଲୁମସ୍ତକ;
Mathānaangānti ଯାହାର ପଥାରର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଂଶରେ
ମଥା ନଙ୍ଗୁଳିଥ } ଅନ୍ୟରୂପ ପୋଷାକ ବା ଅଳକାର ଥାଏ, କିନ୍ତୁ
ମଥା ନଙ୍ଗୁଳିଥ } ମୁଣ୍ଡି ଅନାଦୃତ ବା ଅନଳକୁଟ—
[ମଥାନଙ୍ଗୁଳି—ଶୀ] Having the head uncovered or
ଖାଲିମାଥା unadorned, though the other parts
ବିରତ୍ତକୁଳା of the body are properly dressed
or decorated.

ମଥାନ ମାରିବା—ଦେ. କି—ତୁଳ ମାରିବା (ଦେଖ)

Mathāna māribā Tuli māribā [See].
(ମଥାନ ତୁଳ ମାରିବା—ଆଳ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ)

ମଥାପାଣି—ପ୍ରାଦେ (ଗଢ଼କାତ) କି, (ସ. ମସ୍ତକ + ପାନୀୟ)—ରାଜୀବର
Mathā pāṇi ମୁଣ୍ଡ ଧୋଇ ଗାଥୋଇବା—The bathing
of the whole body (of a Rājā) including
the head.

ମଥା ବର୍ତ୍ତି ଜାଲ—ଦେ. ବି—(ସ. ମସ୍ତକ + ବ୍ରମ୍ବ + କାଳ) —ବର୍ତ୍ତି
Mathā bhauntri jāla ଜାଲ; ସେପକାଳ—A circular
ମାଥାବ୍ୟମରୀ, ମାଥାପ୍ରମାଣ ଶିର୍ବୁମନୀଜାଲ casting net.

ମଥା ବ୍ରମ—ଦେ. ବି (ସ. ମସ୍ତକ + ବ୍ରମ) —୧। ମୁଣ୍ଡ ତୁଳଇବା—
Mathā bhrama 1. Giddiness of the head.

ମଥାଜମ , । ବାହୁଲଗା; ମସ୍ତକବର୍ତ୍ତି—
ମାଥାପ୍ରମରୀ, ମାଥାପ୍ରମାଣ 2. Derangement of the brain.

ମଥା ମଣି—ଦେ. ବି (ସ. ମସ୍ତକ ମଣି)—ମାଙ୍କଟୀକା; ସ୍ତ୍ରୀ ଲେକମାନଙ୍କର
Mathā manī କପାଳର କେଶର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ରେଖାର ମୂଳରେ
ମାଥାର ମଣି, ଟିକା ପିକାଯିବା ଅଳକାର—A jewellery worn
ମାଂ ଟୀକା, ମଥୀରୀ by females on the forehead
at the parting of the hair.

ବିଶ (ଭବଶାର୍ଥ) —ଶେଷ—(figurative) Best.
(ଉ—ବନିତାରେ ମଥାମଣି ଦେଲେ ତୋଳ, ବନିତାରେ
ଏ ପଦ ନ ବୋଲି ବୋଲି । ଉତ୍ସ. ବେଦେଶ୍ୱରକିଳାସ ।)

ମଥା ଲଗଟା(ଗେ)ଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ଉଦ୍ବ୍ରତ) କି—ଲାଗିରେ ପଳାହାବୁ ପଥର
Mathā lagatā(ge)ibā ହେବାର ବନୋବସ୍ତୁ କରିବା; ପ୍ରତା ବିଲ

କରିବା—To settle lands with tenants for
the purpose of cultivation.

ମଥା ଲଙ୍ଗୁଡ଼ି—ଦେ. ବି—ମୁଣ୍ଡଠାରୁ ମୋଡ଼ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦତ୍ତତ ଲଙ୍ଗ
Mathā langurdi ଦୁଷ୍ଟ ବଳଦକୁ ହଳରେ ଯୋଗିବା ସ୍ଵର୍ଗ—
ନେଗର କଟ Yoking of a naughty bullock to
the plough after tying its limbs from
head to foot.

ମଥିତ—ସ. ବିଶ (ମଥ ଅକୁ+କର୍ମ. ତ) —୧। ବିଲେଡିତ;
Mathita ଅଲେଡିତ—1. Churned. , । ଆକୋକି—
2. Stirred up. , । ବ୍ୟାକୁଲାକୁରି—3. Agitated.
, । ଭୁବୁଡ଼ିତ; ଅବାଗୁରିତ; କ୍ଲେଶିତ—4. Oppressed;

harassed. ୫। ଉନ୍ଧୁ; ବନ୍ଦାଶ୍ଵର—୬. Destroyed; crushed. ୭। ହର—୮. Killed; slaughtered.

୯—କିର୍ଣ୍ଣ ଦଖ—Unwatered curds

ମଥୀ—ସ. ବ. (ମଥୁ ଧାରୁ+କରଣ. ଇନ୍; ୧ମ. ୧୯) —ମନ୍ତ୍ରନ ତଣ୍ଡ—
Mathī Churner; churning rod.

(ମନ୍ତ୍ରନ—ଦ୍ୱା) ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ମଥୁ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତୀ. ଇନ୍; ୧ମ. ୧୯)
ମନ୍ତ୍ରନକାର୍ଯ୍ୟ—Churning.

ମଥୁ(ଥୁ)ର—ସ. ବ. ଧାରୁ (ମଥୁ ଧାରୁ—ବଧ କରିବା + ଅଧିକରଣ ଦ୍ୱାରା; କରିବାର
Mathu(thū)ra + ଆ; ତମା ମଧୁ+ଦର୍ଶା+ଆ; ଏହି ସ୍ନାନରେ
ଶୁଦ୍ଧ ବାଣୀଷୁରର ପିତା ମଥ କାମକ ଦେବିରୁ ବଧ କର
ଥିବାରୁ ଏହି ନାମ)—ମଧୁଦେବ ତିର୍ଯ୍ୟକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ—
ବୃକାବନ ନିକଟସ୍ଥ ନଗର; ମଧୁପୁର; କଂସର ଶିଳଧାର—
Muttra; name of a district, town and
cantonment in the United Provinces of
India, 8 miles from Brundibana. [ଦ୍ୱ—
ଏଠାରେ କଂସର ବନ୍ଦାଶ୍ଵରରେ ଦେବଶକ୍ତ ଗର୍ଭରୁ
ବୃକ୍ଷଜଳ କର ହୋଇଥିଲେ । ପରେ ଏଠାରେ ସେ କଂସର
ବଧ କରିଥିଲେ ।

ଆର୍ଯ୍ୟ ପୁରସ୍କେ କାତ ଏଠାରେ ପ୍ରଥମେ ଭୁପରିହାଶ
ସ୍ନାନ କରିଥିବାରୁ ଏହାର ନାମ ପ୍ରଥମେ ପୁରସ୍କେନା ଥିଲା ।
ପରେ ମହାଶୁରର ସୁଗରୁ ଏହା ମଧୁପୁର ନାମରେ ଅଭିହିତ
ଦେଇଲା । ପରେ ଏହା ମଥୁନାମରେ ଖାତ ଦେଇଲା ।
ପାଲୀ କୁଞ୍ଜମାନଙ୍କରେ ଏହା ମଥୁ ନାମରେ ପରିଚିତ ।
ଅଶୋକକ ଶିଳଧାରରେ ତାଙ୍କର ଅଶ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟପୁର ଏ
ନଗରକୁ କୌକିଧର୍ମର କେନ୍ତ୍ର କରିଥିଲେ । ଏହା ମଧୁ
ତୈନମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗର୍ଥ ଅଟେ । ହିନ୍ଦୁପୁରମନତରେ
ଏ ଗୋଟିଏ ମୋଷଦାୟକ ଗର୍ଥ ଅଟେ । ମୌର୍ଯ୍ୟ ସାମାଜିକ
ପତନ ପରେ ତ୍ରୀଦିଶାରୀ ଓ ପକମାନେ ଏକଗର ଅଧିକାର
କରିଥିଲେ । ଖ୍ରୀ ୧୦୧୭ ରେ ମହାଶୁଦ୍ଧ (ମାମୁଦ) ଗଜିଲୀ
ଏ ନଗରକୁ ଅକ୍ଷମଣ କରି ଏହାର ଧୂର କରିଥିଲେ ।
ବନ୍ଧୁମାନ ଏହା ସୁତ୍ରପ୍ରଦେଶର ଗୋଟିଏ ତଣ୍ଡ
ଏହି ନଗର । ଏହା ବୃକାବନଠାରୁ ମାରି ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ;
ସମୁନା ନଗର ତଟଭିତରେ ଏ ନଗରଟି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋଭାମୟ
ଦେଖାଯାଏ । ଏଠାରେ ଅନେକ ଦେଖିବା ଦେବମନ୍ଦିର
ଥିଲା । ଏଠାରେ ରାଙ୍ଗଳ ଗର୍ଭମେଷଦର ଗୋଟିଏ
ସେନାନିବାସ ଥିଲା ଏହି ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ବଢ଼ ରେଇ
ଜନସ୍ଵର୍ଗ ଥିଲା । ଏଠାରେ ସମୁନା ଭୁଷରେ ଗୋଟିଏ ବେଳ
ପୋଲ ତିଆର ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଅଶ୍ଵଲରେ ସମୁନାନଗରରେ
ବନ୍ଦୁପର୍ବତ ବଢ଼ ବଢ଼ କଳିପ ଦେଖି ଯାଥିଲା । ନଗରଟିପୁ
କୋଠାରେ ବସି ସମୁନା ନଗର ଜଳକୁ ହାତ ବଢ଼ାଯାଇ
ପାରେ ।

ଏଠାରେ ବୈବେ ବୃକାଶମାନଙ୍କର ଭୋଗନଘରୀ
ଦେଖିଲେ ଅଶ୍ଵର୍ଣ୍ଣକୁ ହେବାରୁ ହୁଏ । ଜଣେ ଜଣେ

ବୈବେ ୧୦୧୮ ସେଇ ବୁଝି, ତାଲ, ପିଞ୍ଜାବାଦ ଭୋଗନ
କରିବାର ସପ୍ତାହକ ସତଙ୍ଗରେ ଦେଖି ଅଛିଲା ।]

ମଥୁର ଘାଟ—ଦେ. ବ—ବୃକାବନରୁ ମଥୁରକୁ ଅସିବାପାଇଁ ଗୋପୀ-
Mathurā ghāṭa ମାନକର ସମୁନା କଣକୁ ପାର ହେବା ଘାଟ
ମଥୁରାର ଘାଟ —The ferry across the river
ମଥୁରାକା ଘାଟ Jāmunt for coming to Mathurā.

[ଦ୍ୱ—ଏଠାରେ ଶାକୁଷ୍ଟ ନାବକ ଦେଖିରେ ମଥୁରକୁ ଦୁଃ-
ଦହ ବିବିଦାକୁ ଯାଉଥିବା ଗୋପୀମାନଙ୍କୁ ପାର ଉତ୍ସାହ
କର ନାକାବଜାଳ କରିଥିଲେ ।]

ମଥୁର ବୈବେ(ବୈ) —ଦେ. ବ (ସ. ମଥୁରୁ+ବୈବେନା)—
Mathurā chobe(bbe) ମଥୁର ଅଶ୍ଵଲବାସୀ ବୃକାଶମାନଙ୍କ
ମଥୁରାର ଚୋବେ ଉପାଖ୍ୟ—Title of Brâhmaṇas of
ମଥୁରିଆ ଚୋବେ Mathurā. [ଦ୍ୱ—ଏମାନଙ୍କର ଭୋଗନ
ଶ୍ରୀ ଅଶ୍ଵର୍ଣ୍ଣକଳକ । ଜଣେ ଜଣେ ବୈବେ ୧୦୧୯ଥେର
ବୁଝି ଓ ମିଶ୍ରାଦ ଏବା ବୈବେକରେ ଉଦ୍‌ବସାତ୍ କରିବାର
ଦେଖା ଯାଇଅଛି ।]

ମଥୁର ଧାମ—ସ. ବ—ମଥୁର ଜର୍ଥ; ମଧୁପୁର—The sacred city
Mathurā dhāma of Mathurā.
(ମଥୁରପୁର, ମଥୁରପୁଣ୍ୟ—ଅକବୁପ୍ରତି)

ମଥୁରକାଥ ଶୁକ୍ଳ—ସ. ବ (ନାମ) —ମାଲକ ଦେଖିର ଅଧିକାରୀ ବୃକ୍ଷମାନ
Mathurākāthā śukla ବିଷେ—The name of a
Brahmana of the country of Mâlaba.

[ଦ୍ୱ—ଏ ଶତ ୧୮ ଶତାବ୍ଦିର ଲୋକ
ଥିଲେ । ଏ ପାରସ୍ପି ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ଅଭିନ୍ଦ କିମ୍ବଣ ଥିଲେ ।
୧୯୧୯ ଶତାବ୍ଦିରେ ଏ କାଶୀର ଶିଳଶୟ ପାଠଶାଳାର
ସ୍ମୃତିକାଗର ଅଧ୍ୟେତ୍ର ଥିଲେ । ଏ ସହପରିବାଳ ନାମକ
ବୋଧୋପଦ୍ୟୋଗୀ ସ୍ମୃତିକାଗର ପରିବାଳ କରିଥିଲେ ।]

ମଥୁର ପୁରିଆ—ଦେ. ବିଶ—ମଥୁରପୁରନିବାସୀ—Resident of
Mathurā puriś ମଥୁରା ପୁରୀ ମଥୁରାପୁରିଆ Mathurā.
ବ—ଉତ୍ସାହ ମୋପାଳମାନଙ୍କ ଜାତିବିଶ୍ଵା—A sub-
caste of Oriya cowherds. [ଦ୍ୱ—ଏମାନେ
ମର ବଣୀୟ ବା ଯାଦକ ବୋଲି ପରିଚିତ ।]

ମଥୁର ମଙ୍ଗଳ—ଦେ. ବ—କବ ଭକ୍ତିଗର ଦାସଙ୍କ ବୃତ୍ତ ଶାକୁଷ୍ଟକ
Mathurā mangala ମଥୁରାଲା ବଣୀପୁରକ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପଦ୍ମ—
Name of an Oriya classical poem deal-
ing with the doings of Śrīkrushnā in
Mathurā.

ମଥୁର ମୋହନ—ସ. ବ—ଶାକୁଷ୍ଟକ ନାମକୁର—A name of
Mathurā mohana Śrīkrushnā. ଦେ. ବ. ପୁ—
ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—A name given to
males.

ମଥୁର ଲିଲା—ସ. ବ—ଶାକୁଷ୍ଟକର ମଥୁର ନଗରରେ କରିଥିବା ଲିଲା
Mathurā līlā ବା କର୍ମ୍ୟକଲାପ—The doings of
Śrīkrushnā in the city of Mathurā (dis-

cribed in the 10th book of the Bhāgabata) [ତ୍ରୁ—ଏହା ଶ୍ରବନ୍ତର ୧୦ମ ସ୍କନ୍ଦରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥିଲା ।]

ମଥୁର—ଦେ. ବ—(ନାମ)—୧ । ମଥୁରମୋହନର ଡାକ ନାମ—
Mathuri 1, A name for calling Mathurā mohana.

, । ଦ୍ୱାଦଶ ଗୋପାଳଙ୍କ ମଥୁର ଏକତମ—2. One of
the twelve cowherds (the 12 companions
of Śrīkrushna.) [ତ୍ରୁ—ବାରସୁତ ତଳେ ଟିକା
ଦେଖି ।]

ମଥୁରେଶ—ସ. ବ—(ଷଷ୍ଠୀ ଚତୁର୍ଦ୍ଵାରା + ଶଶି)—ଶ୍ରୀ—
Mathureśa (ମଥୁରେଶ—ଅନ୍ୟରୂପ) Śrīkrushna.

ମଥୋକ—ପ୍ରାମ୍ୟ. ପ୍ରାଦେ. (ପୁଣ୍ୟ) ବ—(ସ. ମସ୍ତକ + ଦସ)—ତେଜ;

Mathei ମଥାଦର୍ଶ—Oil.

ମଥୋ(ଥୌ,ଥା)ଟ—ଦେ. ବ—(ହିନ୍ଦୀ ମଥୋଟ; ସ. ମସ୍ତକ = ମସ୍ତକ;
Matho(thau,tha)ṭa ଅନେକ ଲୋକଙ୍କ ଠାର ମୁଣ୍ଡ ପିଣ୍ଡ ଅର୍ଥାତ୍

(ମଥୋଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିଠାର ଅନୁଷ୍ଠାନ ମାର୍ଗଟ ମଥୋଟ ଅଦ୍ୟାତ୍ମ କରି ପିଣ୍ଡାରୁ)—୧ । ଅନୁଷ୍ଠାନ—

1. Ratio; proportion. , । ଜଣ ପିଣ୍ଡ ହିସାବ ହୋଇ ଅଦ୍ୟାତ୍ମ କରିଯିବା ଗୁରୁ—2. Subscription
raised equally from many persons. per
head. ବିଶ—୧ । ଅନୁଷ୍ଠାନକ—1. Proportionate
, । ଜଣ ପିଣ୍ଡ ହିସାବ କରିଯିବା—2. Computed per
head; per capita.

ମଥୋଟ ଜମା—ଦେ. ବ—ଆନୁଷ୍ଠାନକ ଅଛଣ—

Mathoṭa jamā ମାର୍ଗଟ ଜମା Proportionate rent.
ମଥୋଟ ଜମା

ମଥୋଟ ଧରିବା—ଦେ. କି—ଆନୁଷ୍ଠାନକ ହିସାବ କରିବା—To
Mathoṭa dharibā strike up a ratio or propor-
ମାର୍ଗଟ ଧରା ମଥୋଟ ହିସାବ କରନା tion.

ମଥୋଟ ମୁତାବକ—ଦେବେ. କି. ବିଶ—(ହିନ୍ଦୀ. ମଥୋଟ ଓ ଅ.
Mathoṭa mutābaka ମୁତାବକ)—୧ । ଅନୁଷ୍ଠାନ ଅନୁଷ୍ଠାନେ
ମାର୍ଗଟ ମୋତାବେକ ମଥୋଟ ମୁତାବିକ 1. Proportionately
, । ଜଣପିଣ୍ଡ ହିସାବ କରିଯାଇ—2. Per capita.

ମଥୋଟ ହିସାବ—ଦେ. ବ—୧ । ଆନୁଷ୍ଠାନକ ହିସାବ—1. Pro-
Mathoṭa hisāba portionate account. , । ଜଣ
ମାର୍ଗଟ ହେସାବ ପିଣ୍ଡ ଧରିଯିବା ହିସାବ—2. An account com-
ମଥୋଟ ହେସାବ
puted per head.

ମଥ୍ୟମାନ—ସ. ବିଶ—(ମଥ୍ ଧାରୁ + ବର୍ଣ୍ଣ. ଅନ)—ମାତା ଅଲୋଚିତ
Mathyamāna ହେଉଥିଲା—Being churned.
(ମଥ୍ୟମାନା—ଶ୍ଵି)

ମଦ (ଧାରୁ)—ସ.—୧ । ମର ହେବା—1. To be maddened.
Mad (root) , । କିଶାରେ ଭୋକ ହେବା—2. To be
intoxicated. , । ହୃଦୟ ହେବା—3. To be
delighted. , । ହୃଦୟ କରିବା—4. To envy.

ମଦ୍ରୁ—ସ. ବ—(ମଦକ ଧାରୁ—ମନ୍ଦ ହେବା + କଣ୍ଠ. ର, ଲିପାରନ) —
Mad-gu । ଏକ ପ୍ରକାର ଜଳର ପଣୀ; ପାଣିରୁ—

1. A water fowl; small cormorant.
[ର—ଜଳକୁଳ ମଦ୍ରୁ କଂସ ବବ ପୁନ । କୃଷ୍ଣବିଂଦ.

ମଦ୍ରୁରବ. ବନ ।] , । ସୁବଳାଦାତର ଦଳ; ବଣ-
ପୋତସମ୍ମ —2. A fleet of warships; navy.

ମଦ୍ରୁର—ସ. ବ (ମସଲ. ଧାରୁ—ମନ୍ଦ ହେବା + କଣ୍ଠ. ରବ) —ମାରୁର
Mad-gura ମାରୁ—A kind of scaleless fresh water

(ମଦ୍ରୁରକ—ଅନ୍ୟରୂପ) fish; a small sheat fish. [ତ୍ରୁ—
ମାନୁର ଏମାନେ ମୁଠଣିଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ିଲି ଓ କୃଷ୍ଣାବ; ଏହି
ମନ୍ଦ୍ରୁର ଜାଣୟ ପେଟ ଓ ଅବକ୍ରାଣିଶିଖ ମାରୁକୁ ରତା ବୋଲିଯାଏ ।
ଏମାନଙ୍କର ଗାନ୍ଧି ତଳେ ଦୂର ପାଖରେ ଶିଂଘ (କଥା)
ଅଛି । ଏ ଶିଂଘ ମନ୍ଦ୍ରୁର ଦେହରେ ବିକିରଣ ଦେଲେ ବିଶେଷ
ବ୍ୟାହ ହୁଏ ।]

ମଦ୍ରୁର—ସ. ବ (ଅସୁଦ୍ + ଗୁରୁ) —ମୋ ଗୁରୁଦେବ—

Mad-guru My teacher or preceptor.

ମଦ୍ରୁତ—ସ. ବ (ଅସୁଦ୍ + ଗୁରୁ) —ମୋ ଗର —My house.

Mad-gruha (ମଦ୍ରୋଦ୍ବେଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମଦ୍ରୁଷା—ଦେବେ. ବ. (ପା) —ମାଦ୍ରୁଷା (ଦେଖ)

Mad-rāṣṭra Madrāṣṭā (See).

(ମଦ୍ରୁଷା—ଅନ୍ୟରୂପ) ମାଦ୍ରୁଷା ମଦ୍ରୁଷା

ମଦ—ସ. ବ (ମଦ. ଧାରୁ=ହୃଦୟ ହେବା + ରବ. ଅ) —୧ । ହର୍ଷଜିତ

Mada ସଞ୍ଚେତ—1. Paroxysm of joy; intoxication
due to excess of joy. , । ଅଭ୍ୟନ୍ତ ହର୍ଷ;ଅନନ୍ତ—
2. Joy; delight. , । ମଦରୁଦିଲନିନ ମନୋବିକାର;

ମନ୍ତ୍ରବା—3. Intoxication due to wine. , ।
ଭିନ୍ଦଭିତା; ଭିନ୍ଦାଦ; ପାଗଲପି—4. Madness. , ।
ଅଦ୍ୱାର; ଗନ୍ଧ—5. Pride; arrrogance;
conceit. [ତ୍ରୁ—ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବାବହୁତ ହୁଏ
ସଥା—ଧନମଦ, ରୂପମଦ ଉଦ୍‌ୟାଦ ।] , । (ପରିଚାର ଅ)
ମଦ୍ୟ;ମଦରୁ;ଗୁରୁ—6. Wine; spirits. [ତ୍ରୁ—ବିରନ୍ବ
ଦେଖରେ ବ୍ୟବହୃତ ମଦର ବିରନ୍ବ ନାମ ଅଛି ସଥା—
ଦେଖି ମଦ, ବିରନ୍ବ ମଦ, ପ୍ରେସ୍ ମଦ ଉଦ୍‌ୟାଦ । ରନ୍ଦ ରନ୍ଦ
ପଦାର୍ଥରୁ ବା ପ୍ରକିଳ୍ପରେ ଉଦ୍ଦୟନ ମଦର ରନ୍ଦ ରନ୍ଦ ନାମ
ଅଛି । ସଥା—ଶକ୍ତିରୁମଦ, ଅବଶି ମଦ, ଧାରୁଥ
ମଦ (ଗୁରୁଲ ମଦ), ହାଣି ଅମଦ ଉଦ୍‌ୟାଦ । ଶକ୍ତି,
ତାଳ, ନନ୍ଦିଥ ଅବ ଗୁରୁରୁ ସଦ୍ୟ ଅମଦାନ ରନ୍ଦ
ସନ୍ତମଦ ଓ ତାଳା କସି ହୋଇଗଲେ ତାଳୁ ବାସିମଦ
ବହନ୍ତି । , । ମୃଗମଦ; କୁମୁଦ—7. Musk. , । ପର୍ଯ୍ୟ;
ରେତା—8. Semen; virile. , । ମତ୍ତଦ୍ରୁଷାର
ଗଣ୍ଧରୁ ନାହିଁ ଉତ୍ତର ଗନ୍ଧସ୍ତରୁ ରସ—
9. A strong-smelling juice flowing from
the openings in the temples of a male

elephant in rut. ୧୦ । ଛନ୍ଦାତ ଗୋପ (ହ. ଶ) —
10. Mania. ୧୧ । କାମଦେବ (ହ. ଶ) —
11. Cupid. ହେ. ବ—ଅସୁର ଉଷେଷ—Name of
a demon.

ମଦ ଅଳସ—ଦେ. ବିଶ(ସ. ମଦାଲସ୍) —ମରତା ଯୋରୁଁ ଅଳସ୍ୟରୁ—
Mada alasa Languid on account of intoxication.
ମଦାଲସ୍ୟ (ହ—ଦୃଷ୍ଟି ତୋ ମଦ-ଅଳସ, ବଦନରୁ ପ୍ରଦାଣ, ଗଢ଼
ଚୋତ ଜଳ ମନୋଦର । ପ୍ରାଚୀ. ବସବାରିଥ) —
ମଦ ଉ(ଓ)ରା—ଦେ. ବ—ହେଣ୍ଟି ଛୁଟ, କଳସରେ ବା ସଂଖେ ଅନୁଭୁବା—
Mada u(o)rā ତାଳ ଓ ନନ୍ଦିଆ ତେବୁ ପ୍ରଦିବା ରସ ସମ୍ମୁଦ୍ର
ତାଡ଼ିଆ ତାଙ୍କୁ ହୁଏ—A jar in which is collected the
ଲକ୍ଷଣୀ toddy juice from palm, date-palm and
cocoanut trees. [ହ—ଖେଟ ଖେଟ କଳସରୁ ବା
ଘରକୁ ଉପରେ ବଢ଼ି ମଠିଆର ଅଧିନା ବୋଲ୍ପାଏ; ଗର୍ଜର
ଦେହରେ ରସ ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥ ଉପରେ ସଲମ୍ କପ୍ପାଏ । ଉପରେ
ମାନଙ୍କରେ ସମ୍ମୁଦ୍ର ରସକୁ ଅଧିନାରେ ଫୁଲାପାଏ ।]

ମଦକ—ଦେ. ବ—ମଦକ (ଦେଖ)

Madak Madat (See).

ମଦ କଟ—ସ. ବିଶ (ଶ୍ଵା ଚାନ୍ଦୀ)—ମଦୋହତ; ମଦୋହତ—
Mada kāṭa Intoxicated with lust or pride. ୧୧ ।

ମଦମଦ ହସ୍ତ—1. An elephant in rut. ୨ ।
ରୂପ—2. Bull.

ମଦ କଳ—ସ. ବିଶ. ସଂ (ଶ୍ଵା ଚାନ୍ଦୀ)—୧ । ମରତା ଯୋରୁଁ ଅସୁର
Mada kala ଧୂକାଣ—1. Making inarticulate
sound under the effect of intoxication.

୨ । ମଦ; ଉନ୍ନତ—2. Maddened. ବ—ମଦହସ୍ତ—
An elephant in rut.

ମଦକଳା—ଦେ. ବିଶ. ଶ୍ଵା—ନବଯୋବନ—[a lady] In the
Madakaଳା glory of her youth. [ହ—ମଦାମାୟା
ଦ୍ୟା କଲ୍ପ । ମଦକଳା ବିଧା ଗଲ୍ପ । ଅରମନ୍ତ୍ର. ବିଦଗ୍ଧ-
ଚିନ୍ତାମଣି ।]

ମଦ କାଣ୍ଜି—ଦେ. ବ—(ସ. ରେଖା+କଞ୍ଜିକା)—୧ । ପାଣିମିଶା ହୋଇ
Mada kāñji ଅମିଲା କରସାଇ ଥୁବା ମଦ—
ସିରକା 1. Fermented wine. ୨ । ସିରକା; ମଦର ବାଣି—
ସିରକା 2. Vinegar.

ମଦ ଖାତି—ଦେ. ବ—ଯେଉଁଠାରେ ମଦୁଆମାକେ ମଦ ଝାଇବାକୁ ଛମା
Mada khaṭi ହୁଅନ୍ତି—Wine-shop; pot house;
ମଦେର ଖାତୀ ପାସୀଖାନା grog shop.

ମଦ ଖୋର—ଦେ. ବିଶ (ସ.ମଦ୍ୟ+ଫା. ଖୋର) —ମଦୁଆ—
Mada khor ମଦ ଖୋର ମଦ ଖୋର Drunkard.

ମଦ ଗନ୍ଧ—ସ. ବ (ଶ୍ଵାନ୍ତିକର୍ତ୍ତା)—୧ । ହସ୍ତୀ ଗଣ୍ଡରୁ ଲିଙ୍ଗରୁ ମଦବାରର
Mada gandha ଭଲକ ଗନ୍ଧ—1. The strong smell

of the juice exuded from the temples
of an elephant in rut. ୨ । (କହୁଗୁହି)

ମଦ (ହ. ଶ) —2. Wine. ୩ । ଉତ୍ତାନା (ଗନ୍ଧ) (ହ. ଶ)

ମଦେର ଗନ୍ଧ 3. Alistonia Scholaris (tree). ଦେ. ବ—
ମଦକୀ ଗନ୍ଧ ମଦବୁ ଉପୁର ଗନ୍ଧ—The peculiar smell of
wine (which comes out of the mouth of a
drunkard or toddy pot or toddy-shop).

ମଦ ଗନ୍ଧ—ସ. ବ—୧ । ସ୍ଵର—1. Wine.

Mada gandhā ୨ । ଅତସୀ (ହ. ଶ) - 2. Linseed.

ମଦ ଗମନ—ସ. ବ (କହୁଗୁହି) --ମଦନ (ହ. ଶ) —

Mada gamana Buffalo.

ମଦ ଗର୍ବ—ସ. ବ—ମଦୁତାକନିତ ଅଦିକାର; ପମ୍ପି କବା—

Mada garba Arrogance due to intoxication
or madness or selfconceit.

ମଦ ଗର୍ବିତ—ସ. ବିଶ. ସଂ—ଗନ୍ଧ ମଦ—Intoxicated or arrogant
Mada garbita (ମଦଗର୍ବିତ—ସଂ) with pride.

ମଦ ଗଳ(ତା)—ଦେ. ବ (ସ. ମଦ କଳ) —ମଦ ହସ୍ତ—

Mada gala(ତା) An elephant in rut.

ମଦଗ୍ନୀ—ସ. ବ. ଶ୍ଵା (ମଦ+ହଳ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ର. ଅ+ଶ୍ଵା. ଶ) —

Madaghni ପୂରିବା; ପୋର ଶାଗ (ହ. ଶ) —

(ମଦ ଶାକ—ଅନ୍ୟରୂପ) Basella (pot herb).

ମଦ ଚ୍ୟୁତ—ସ. ବିଶ (ମଦ+ଚ୍ୟୁତ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ର. ଚ୍ୟୁତ)—

Mada chyut ମଦତ୍ରସ (ଦେଖ)—Mada srābi (See).

ମଦ ଝୁକ—ଦେ ବ—୧ । ମଦନଶା; ମଦ୍ୟପାନକନିତ ମଦତା—

Mada jhunika 1. Intoxication due to wine.

ମଦେର ବୋକ୍ଟ ୨ । ମଦ ଶିଶା ଯୋରୁଁ ଟଳ ଟଳ ଶିଲିବା—

ମଦକ ମୋକ୍ତ ୨. Unsteadiness in walking due
to overdrink.

ମଦତ୍(ତ୍) —ଦେବେ. ବ (ଫା. ମଦକ) —ମଦାସତା; ସାହାୟ୍—

Madat(d) Help; assistance.

ମଦତ୍(ଦ୍) (ଯଥା—ଏ ଘଟଣାରେ ସ୍ଥିରସ ମଦତ୍ କିନାନ୍ତ୍ର
ମଦଦ ଦରକାର)

ମଦକ ଦେ. ବ (ସ. ମଦ; ମୋଦକ)—ଗୁଲ; ପିଚୁଳ ପତ୍ରକୁ

ମଦତ୍(କ୍) ପୋଡ଼ି ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ଅପିମରୁ ବଜି ପ୍ରସୂତ କରସିବା
ବସୁ—A preparation of opium for smok-
ing; bullet of opium. [ହ—ଏହାର ଧୂଅୟ ପାନ
କଲେ ଭାର ନିଶା ହୁଏ । ମଦତ୍ ନିଶାର ଅର୍ଥାଏ
ସହଜରେ ଶକ୍ତି ହୁଏ କାହିଁ ଓ ଏହା ମନୁଷ୍ୟକୁ ଅନୁଭବର
ଶୁଣ୍ୟ ଓ ଅଳ୍ପମାତ୍ର କର ପକାଏ । ଥରେ ଏଥର ଚଟକ
ଲାଗିଲେ ମଦତ୍ ଖୋର ଥାଗ ପାଇ ବିଶୁର ନ କର ଏଥର
ମାତ୍ରା ବଢ଼ାଇ ବଢ଼ାଇ ଶେଷକୁ ସବସାନ୍ତ୍ର ହୁଏ । ମଦଗମାନେ
ଶୀର୍ଷିକାୟ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ଓ କେତେକଣ ଏକତ୍ର କରି
ଅସାର କାନ୍ଦିଲକ ଗଲ୍ଲ କାର ଅପଣା ଅପଣାର ମନୋରଙ୍ଗଳ
କରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ଆଖି ବୁଝ
କାନ୍ଦିଲକ କପତରେ ଅଛିବାହିକ ହୁଏ ।]

ମଦତ୍(ତ୍) କରିବା—ଦେ.କି—ସାହାୟ୍ କରିବା—To render help;

Madat(d) karibah to render assistance.

ମଦତ୍ ମେଙ୍ଗା ମଦଦ ଦେଲା (ମଦତ୍ ଦେବା —ଅନ୍ୟରୂପ)

ମଦନ ମୋହନ—ସ. ବ (ମଦନ ପର ମୋହନ = ଅଛ ସୁନ୍ଦର, ବା
Madana mohana ମଦନକୁ ଯେ ମୋହନ କରିଅଛନ୍ତି)—

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣର ନାମକୁର—A name of Śrīkrushna.
ଦିଶ—ଆଜି ସୁନ୍ଦର ରୂପଶିଖ—Having a charming appearance. ଦେ. ବ—୧. ସୁନ୍ଦର ଲଗବାଥର ପ୍ରତିନିଧି

ମଦନମୋହନ ଚଳନ୍ତି ପ୍ରତିମା; ଯେଉଁ ଶୈଖ ପ୍ରତିମା ଲଗବାଥର ପ୍ରତିନିଧି—
ମଦନମୋହନ ରୂପେ ଚନ୍ଦନ ଯାତ୍ରା ସମୟରେ ରୂପରୁ ଦିଲେ କରନ୍ତି—

1. The movable image representing the Idol Jagannātha which is taken to the boat during the Chandanajātrā festival.

୨। ସୁରୁଷ ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଅରିବା କାମ—2. Name given to males.

ମଦନ ରିପୁ—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର; ମଦନ + ରିପୁ)—ମଦାଦେବ—
Madana ripu (ମଦନ କୁହାର, ମଦନାର—ଅଳ୍ପରୂପ) Śiba.

ମଦନ ଲତା—ସ. ବ—ମଦନ (ଦେଖ)
Madana lata Maena (See)

ମଦନ ଲେଖ(ଖା)—ସ. ବ—ପ୍ରେମ ପତ୍ର—Love letter;
Madana lekha (khā) a letter written by a lover to his or her beloved.

ମଦନ ଶର—ସ. ବ—କାମ ବ୍ୟଥା; କାମବାଣ—The shafts of Cupid.
Madana sara (ମଦନଶାସ୍ତ୍ର—ଅଳ୍ପରୂପ) Cupid.

ମଦନ ଶରହତ—ସ. ବିଶ. ପୁ (ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର ଓ ତୁଳୟ ଚତ୍ର; ମଦନ + Madana sarahata ଶର+ଅଳ୍ପରୂପ)—କାମ ପାତ୍ର—
(ଦେଖ ଶରହତ—ସି) Love-struck.

ମଦନ ଶଳାକା—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧. ମରନା ପଣ୍ଡି—1. The
Madana śalākā hill myna. ୨। କୋତଳ
(ଦେଖ ଶାରକା—ଅଳ୍ପରୂପ) (ହ.ଶ)—2. A female cuckoo.

ମଦନ ସୁନ୍ଦର—ସ. ବିଶ—କାମଦେବଙ୍କ ପର କମଳୀୟ ରୂପଶିଖ—
Madana sundara Having a charming countenance like that of the God Cupid.

ଦେ. ବ. ପୁ—ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଅରିବା କାମ—A name given to males.

ମଦନ ସୁନ୍ଦର ପାଇ—ଦେ. ବ—ଧନୀ ସତ୍ତଵାଗରର ସୁଅ ମଦନଶାଶ୍ଵରର
Madana sundara pāi ଜୀବନରେ ସତ୍ତଵାର ଠାରୁରଙ୍କ ମଦନଶୁନ୍ଦର ପାଇ ମାଦାସ୍ତ୍ର ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଥିବା ଗଲୁ ବର୍ଣ୍ଣିତ
ହୋଇଥିବା ପାଇ—A popular ballad describing the life of a merchant's son named

Madana sundara who was favoured by the Deity Satyapira.

ମଦନ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ମଦନ + ଅ) —୧. ସୁରୁ; ମଦ୍ୟ—1. Wine,
Madana ୨। ମୁଗକାର; କୁଷ୍ମଣ୍ଡ—2. Musk. ୩। କାମୁକା

ସ୍ତ୍ରୀ—3. A lascivious or lustful woman.
୪। ମରନା; ସାରୀ (ହ. ଶ)—4. The hill-myra bird.
ଦେ. ବ—୫। ମାଧ୍ୟମ ଜାଗାୟ ପୁରୁଳବାଦିଶେଷ—

1. A kind of flowering creeper. (ଉ—କ୍ଷେତ୍ରର ମଦନା ମାଧ୍ୟମ, ସୁଅବଦ୍ରା ଲକ୍ଷାଭଳୀ ଗୋ)

ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟ ମଞ୍ଜୁଷା ।

୬। ମଦନର ଅନାଦ୍ୱାର୍ଥ ଡାକନାମ—

2. A name for calling Madana.
ମଦନାନ୍ତୁର—ସ. ବି (ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର; ମଦନ + ଅଳ୍ପରୂପ)—ସୁରୁଷତିଷ୍ଠ;
Madanāntusa ଲିଙ୍ଗ—Penis.

ମଦନାରୁର—ସ. ବି. ପୁ (ତୁଳୟ ଚତ୍ର; ମଦନ + ଅଳ୍ପରୂପ)—ମଦନ-
Madanārūra ବହଳ; କାମରୁର; କାମପ୍ରୋତ୍ତର—
(ମଦନାରୁର—ସି) Love-struck; suffering from the

(ମଦନାରୁରତା—ସି) pangs of unsatiated lust or love.
ମଦନାନ୍ତକ—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର; ମଦନ + ଅଳ୍ପରୂପ)—ମଦନଦବନ;
Madanāntaka ମହାଦେବ—Śiba.

(ମଦନାର—ଅଳ୍ପରୂପ)

ମଦନାନ୍ଦ—ସ. ବିଶ. ପୁ (ତୁଳୟ ଚତ୍ର; ମଦନ + ଅଳ୍ପରୂପ)—ମଦନ-
Madanānanda ବହଳ; ଅତ୍ୟନ୍ତ କାମପୀଡ଼ା ଯୋଗୁ—
କାମାନ୍ତନଶ୍ଵର—Blinded by love or lust;
maddened by lust.

ମଦନାବତୀ—ଦେ. ବ—୧। କାହାଣୀରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ସୁନ୍ଦର ସଜକନ୍ତେ—
Madanāvatī 1. Name of a fair princess described in the folk-tales. ୨। ନୁହିବ
ମୟନାବତୀ ପୁରଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ମୁଖ୍ୟମୁଖର ଶଶୀ—2. The name of the queen of the demon 'Mura' described in the Nṛusimha Purāṇa.

ମଦନାବର୍ତ୍ତ—ସ. ବ—ମଦନଶାଶ୍ଵର; ଯୋକି—The female
Madanābaratta (ମଦନାବସ୍ତ୍ର—ଅଳ୍ପରୂପ) organ.

ମଦନାବସ୍ତ୍ର—ସ. ବ (ମ. ପ. ଲେ)—କାମଦଶ; କାମରୁର ବ୍ୟକ୍ତିର
Madanābastha ଉବ ରବ ଅବସ୍ତ୍ର—The different stages through which lovers pass.

ମଦନାୟୁଧ—ସ. ବ—୧। ମଦନବାଣ—1. Shafts of Cupid.
Madanāyudha ୨। ସ୍ତ୍ରୀ ଚତ୍ର; ଯୋକି—2. Female organ.

ମଦନାର୍ତ୍ତ—ସ. ବିଶ. ପୁ (ତୁଳୟ ଚତ୍ର; ମଦନ + ଅଳ୍ପରୂପ)—
Madanārta କାମରୁର; କାମବିହଳ—Restless through Cupid; love-struck.

ମଦ ନିଶ୍ଚ—ଦେ. ବ (ସ. ମଦନ + ପା. ନିଶ୍ଚ)—ମଦ୍ୟପାନକିରଣ
Mada niśc ମତ୍ରତା—Intoxication due to wine.
ମଦେର ନିଶ୍ଚ ମଦକି ନିଶ୍ଚ

ମଦନ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ମଦନ + ର)—୧. ସୁରୁ; ମଦ୍ୟ—1. Wine,
Madani ୨। ମୁଗକାର; କୁଷ୍ମଣ୍ଡ—2. Musk. ୩।

କାମୁକ ସ୍ତ୍ରୀ—3. Lustful woman. ୪। ମେଘ (ହ. ଶ)—4. Fenugreek. ୫। ଖାର ପୁର; ଖାରଙ୍କ (ହ. ଶ) (ଦେଖ)—5. Dhataki (See)

ଇହା ଦୋଇଥିବା ବାଟ—2. A pathway left below the ridge of a cultivated field.

୩। ପ୍ରେର—3. Bridge.

ମଦାତ୍ୟ—ସଂ. ବିଳାସୁ (ଶୟା ଚର୍ଚ; ମଦ+ଅତ୍ୟ=ପ୍ଲଟ୍ଟୀ) — ୧ । ମଦସ୍ତର;
Madādhyā ଅଛ ଗର୍ବି—1. Arrogant. , । ଅଛ
(ମଦାତ୍ୟ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଉନ୍ଦର—2. Mad; intoxicated. ୩—
କାଳଗଛ—Palm tree

କାଳରୁ—Palm tree

ମଦାତକ—ସଂ ବ (ମଦ—ମର୍ଦଗାଜନିତ ଅବଦ) — ଅବିରତ୍ତ ମଦଧାନ
Madātanka ଜନିତ ଉଦ୍‌ବ୍ୟାଦ ବେଗବିଶେଷ—A sort of
(ମଦକ୍ୟ—ଅଳ୍ପରୂପ) delirium due to excessive
wine-drinking; delirium. [ଦ୍ଵ—ଏଥିରେ
ବେଗୀର ମୁଣ୍ଡ ବୁଲାଏ, ଅବୁଚ ହୁଏ, ଶୋଷ ହୁଏ, ହାତ
ଗୋଡ଼ ଜଳେ; ତନ୍ତ୍ର ଓ ଅଗାର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ଓ ସମୟେ ସମୟେ
ଜର ଓ ପ୍ରାପ ହୁଏ—ତି. ଶ ।]

ମଦାନ୍ତ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ଶ୍ଵା ତତ୍ତ୍ଵ; ମଦ+ଅନ୍ତ)—ମଦ (ଗବ, Madān̄da ମଦତତ୍ତ୍ଵ) ଯୋଗୁଁ ହିତାହିତଶ୍ଵରନିଷ୍ଠନ—
 (ମଦକୀ—ଶ୍ଵା) Blinded by pride or intoxication.
 (ମଦାନ୍ତତା, ମଦାନ୍ତ୍ୟ—ଦି)

ମଦାର—ବେଦେ. ବ (ଅ)—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ଅଗ୍ରିତ
Madār କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ଭାର—୧. Any charge entrusted
ଭାର   to a person.   ୨ । ଦୟିତ୍ବ—୨. Respons-

ମଦାର sibility. * । ବିଶ୍ୱାସ—3. Trust; confidence.
ମଦାର ଦେବା—ଦେ. କି—୧ । କାର୍ଯ୍ୟର ଭାବ ଅପଣ କରିବା—
Madār debā 1. To entrust the charge of a work
ଭାବ ଦେଇଯା or matter to a person, , । ନିର୍ଭର ବା
ମଦାର ଦେନା ବିଶ୍ୱାସ କରିବା—2. To have trust or confi-
dence on a person; to put reliance on a
person. * । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ତ୍ୱର୍ତ୍ତୁ
ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବା—3. To depend upon
another for any matter.

ମଦାର—ସଂ.ବିଶ(ମଦ ଧାର=ମନ୍ତ୍ର ହେବା+କଣ୍ଠୀ.ଅର)-୧ । କାମୁ-
Madāra 1. Lascivious; lustful. ୨ । ଧୂର୍ତ୍ତ; ୩—
2. Fraudulent; deceitful; cheat. ୪—
୧ । ଧୂର୍ତ୍ତ—1. A cheat. ୫ । କାମୁକଦ୍ୟକୁ—
2. A lustful person. ୬ । କଷ୍ଟ—3. Elephant.
୭ । ମନ୍ତ୍ରଦ୍ୟ—4. An elephant in rut. ୮ ।
ଶୂକର—5. A hog. ୯ । କରୁଦ; ବାରହ—
6. A wild hog; a bear.

ମଦାରଥୀ—ବୈଦେ. ବିଶ (ଆ. ମଦାରା) — ୧। ସେହି ଲୋକ ଏହି
 Madāriā ଉପରେ ନିର୍ଭର ରଖେ— ୧. Putting
 ପରମୁଖାପେକ୍ଷୀ reliance or trust on others. , , ।
 ଦାରମଦାର ଦେନେବାଜା ଯାହାର ଅସୁନ୍ଦରରୂପୀଙ୍କା ନାହିଁ—
 ୨. Having no self-reliance. * । ସେ ଅନ୍ୟ-

ବ୍ୟକ୍ତିରେ କାର୍ଯ୍ୟର ଅର୍ପଣ କରେ-୩. Entrusting
others with any charge. ୪ । ପ୍ରମାଣେଶ୍ୱର—

4. Dependent on others.

ମଦାଳସ—ସ. ବିଶ. ସୁଃ— (ମଦ+ଅଳସ+ଥ)—ମଦଭିହୁଳ; ଅବେଶ-
Madālasa ବିହୁଳ—Overcome with passion;
(ମଦାଲସା—ସୁ) maddened with feelings or lust.

ମଦାଳସା—ସ. ଉ. ସ୍ତ୍ରୀ (ନାମ)-ଧର୍ମଶୀଳା ଚରିବାଦିନୀ ଶାଶ୍ଵିଦିଶେଷ—
Madâlasâ Name of a very learned and pious
queen who taught theology and
philosophy to her son. [ଦ୍ର—ଏ ବିଦ୍ୟାବସ୍ଥା
ଗନ୍ଧାକ କନ୍ୟା ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଶୀଯ ପ୍ରତର୍ଦଳ ବା ରତ୍ନଧର୍ମ
ସ୍ତରାକର ମହିଳା ଏବଂ ସ୍ତରା ଅଳ୍ପକର୍ମର ମାତା । ଏହାକର
ଅର୍ଥ ଓ ପୁରୁ ସମାରତିରକୁ ଥିଲେ । ଏ ଏହାକ ପୁରୁତ୍ତରୁ
ବ୍ରତବିଦ୍ୟା ଶିଖା ଦେଇଥିଲେ ।] ଦେ, ବିଜ—ମଦାଳସା
(ଦେଖ)—Madâlasi (See).

ମଦାଳସୀ—ଦେ, ବିଶ, ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ମଦାଲସା) —୧ । ମଦହୃଦୀ ସ୍ତ୍ରୀ—
Madhūlasi 1. A woman overwhelmed with passion; a passionate woman. ୨ । କାମୁଳସୀ
ସ୍ତ୍ରୀ—2. A lustful woman; a lascivious and charming lady. ୩ । ଉତ୍ତରାମୁଳସୀ—3. A charming and excellent lady. (ଉ—ମୁଳସୀ
ଯେବେ ହେଉ ଦୋଷୀ, ଅରେରେ ମଦାଲସି ! କରକମ୍ପିଲେ
ରୁଣି, ଦଣ୍ଡ ଦିଅନା ବଜେ । ପାଗିନ, ସଙ୍ଗୀର ।)

ମଦାଳାପ—ସ. ବ (ମ. ପ. ଲେ; ମଦ—ଦର୍ଶୟକୁ + ଅଳାପ) —
Madālāpa ମଧ୍ୟଭାଷଣ; ମଧ୍ୟାଳାପ; ଦର୍ଶପୂର୍ଣ୍ଣ କଥୋପ-
କଥନ—Delightful discourse; sweet conversation.

ମଦାଳାପୀ—ସ. ବିଶ. ପୁ. (ମଦାଳାପ+ଇନ୍; ୧ମା, ୧୯)—
Madālāpi ମଧୁରଭୂଷୀ—Of sweet speech. ସ. ତ—
(ମଦାଳାପିନ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ) କୋକିଳ—The Indian cuckoo.

ମଦାହୁ—ସ. କ (ମଦ + ଆ + ହେ). ଧାଉ + କର୍ମ. ଅ) —କସୁଳୀ—
Madahwa (କ, ଶ)—Musk.

ମତ—ସ୍ଵ. ବ—ମର; କଷତତୁମିକୁ ସମତୁଲ କରିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ
Madi ନିଃଶ୍ଵରୀ ପର ସମ୍ବଲଶ୍ଵର — A clod-crusher.
(ମଦିକ, ମଦିକା, ମା—ଅଳ୍ପରୂପ)

ମଦିନା—ବେ. ୩ (କାମ)—ଆରବ ଦେଶର ଗୋଟିଏ ନଗର—
Madina Medina, a town in Arabia. [ତ—
ମଦିନା ମୁସଲମାନ ଧର୍ମପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ମହାନ୍ଦ ଏଠାରେ ଧର୍ମପ୍ରଚାର କରି
ମଦିନା ଏହି କରିବ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ଏହା ମୁସଲମାନଙ୍କର
ଗୋଟିଏ ଜର୍ଣ୍ଣାନ । ଏହା ମହୁ ନଗରଠାରୁ ୩୭ ମ ଲାଲ
ଦୂରରେ ଉଚ୍ଚ ପରି ଅନ୍ତରୀଳ ।]

ମଦିର—ସ. ବ (ମଦ. ଧାରୁ=ମତ୍ତ) ହେବା+କଣ୍ଠୀ. ଇବ) —୧। ମତ୍ତ
Madira ଅଞ୍ଚଳ ପଣୀ—1. The deep-blue wag-tail

(which seems restless like an intoxicated person). ୧। ରତ୍ନ ଅତିର—2. Red catechu. ଶ୍ରୀ. ପୁଂ (ମଦ. ଧାରୁ—ମତ୍ତ ଦେବା + (ମଦ୍ରା—ଶ୍ଵର) ବରଣ. ରତ୍ନ)—ମତ୍ତଚାତକର—Intoxicating.

ମତ୍ତର—ସ. ବିଳ. ଶ୍ରୀ (ମତ୍ତର+ଆ)—ମତ୍ତର ଶ୍ଵାରି—Madirāt Feminine of Madira. ସ. ବି—1. ବାରୁଣୀ ମଦ; ମତ—1. Wine; a kind of spirituous liquor. [ତ—ମତ୍ତର ପ୍ରଥାନରଙ୍ଗ, ଶ୍ରେଣୀରେ ବିରତ । ୧. ଯାହାରୁ ତିଆରେ ବାଜ୍ଞା ହାର କବ ଯଥ ସାହାଯରେ ବାହାର କରସାଏ; ଏଥୁର ନାମ ଅରସୁନ୍ଦର, ଯଥା—ଅରଣୀ ମଦ । ୨. ଯାହାରୁ ସକାର କର ତିଆର କରସାଏ । ଏଥୁର ନାମ ପୂର୍ବୁଦ୍ଧିତ; ଯଥା—ତାତୀ । ଏ ଦୂର ପ୍ରବାର ମତ୍ତର ଉତ୍ତେଜକ, ଦାହକ, କଷାୟ ଓ ମଧୁର । ବୈଦିକ ସୁଗରେ ସୋମ ଲାହାରୁ ଛେତ ତହିଁର ରସ ଚୁପୁଛି ବେଳେ ଫଳ ରଙ୍ଗାଗଳ ପରେ ଚାହା ସଢ଼ି ଯାଇ ମାଦତ ବେହୁଥିଲ । ଯକୁବେଦରେ ଯବ ସୁର ଉତ୍ତେଷ ଅଛି । ବୈଦିକରେ ସୁର, ବାରୁଣୀ, ଶ୍ରୀଧୂ, ଅସବ, ମାଧ୍ୟତ, ଗୌତୀ, ଦେଖୁୟୀ, ମାଧ୍ୟି, ବାଲା, କାମଶ୍ଵର ନାମ ମିଳେ । ତଠାଧରେ ମଧ୍ୟତ, ପାକାଷ, ଦ୍ରୁଷ୍ଟ, ଅର୍ଜୁନ, ଭାଇ, କାରବ, ମେରେୟ, ମାନ୍ଦିକ, ଟାଂକ, ମଧୁକ, ନାଶ୍ଵରେଜକ, ଅହବିବାରେତ୍ତ, ଏହ ୧୨ ପ୍ରବାର ମତ୍ତର ଉତ୍ତେଷ ଅଛି । ଏଥୁରୁ ଅଳ୍ପ ଓ ଗାଳ ଶ୍ରେଣୀର ମଦ ପୂର୍ବୁଦ୍ଧିତ ଓ ଅଳମାନ ଅରସୁନ୍ଦର । ଏହା ଛଡ଼ା ଦ୍ୱାରଥୁ ପ୍ରସୂତ ଏବ ପ୍ରବାର ମତ୍ତର ଅରସ୍ତ ବିବର୍ତ୍ତ । ଧାନ ଦା ପରିଜର ମତ୍ତର ସୁର, ଯବର ମତ୍ତର କୋଳି, ଗନ୍ଧର ମତ୍ତର ସୁର ମଧୁକା, ମିଠା ରସର ମତ୍ତର ଶ୍ରୀଧୂ, ଶୁଦ୍ଧର ମତ୍ତର ଗୌତୀ, ଦ୍ରୁଷ୍ଟର ମତ୍ତର ମାଧ୍ୟତ ବିବର୍ତ୍ତ । ବୈଦିକରେ ମତରେ ବରନ ମତ୍ତର ବରନ ଶୁଦ୍ଧ ଓ ତହିଁର ପ୍ରସୋଗ ରହ ରହ ଅବସ୍ଥାରେ ଉପବିଷକ ବୋଲି ଲେବା ଅଛି—ହୁ. ପ] । ରତ୍ନ ଅତିର—2. Red catechu. ୩। ଦ୍ଵାର୍ଦ୍ଧଶତ ଅଷ୍ଟର ସୁରୁ ହନୋଦିଷେଷ—3. Name of a Sanscrit metre with 22 letters. [ତ—ଏଥୁର ପ୍ରତି ତରଣରେ ତ ରଖନ ଓ ଅନ୍ତରେ ଏ ଗରୁ ବର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ—ହୁ. ପ]

ମତ୍ତରକ୍ଷା—ସ. ବିଳ. ପୁଂ (ବନ୍ଦୁବୀହି; ମତ୍ତର=ମତ୍ତ ଶତନ + ଅଷ୍ଟ; ଅଷ୍ଟର Madirākṣa ପର ଯାହାର)—ଶତନନ୍ଦୁକ, ସୁଲୋତନ—(ମତ୍ତରେଷଣ—ଅଳ୍ପରୂପ) (a person) With charming ମତ୍ତରକ୍ଷା } ଶ୍ରୀ eyes (like those of a wag-tail).

ମତ୍ତର ଶୁଦ୍ଧ—ସ. ବି—୧. ମଦ ଖଣ୍ଡ; ମଦ ଦୋକାନ—1. A tavern; Madirāt gṛuha earn; wine shop; grog-shop. ମତ୍ତରଳୟ } ଅଳ୍ପରୂପ ୨। ମଦ ଭାଣ—2. A distillery; ମତ୍ତରଳୟା }

ମତ୍ତା—ସ. ବିଳ. (ଅସୁଦ୍+ମତ୍ତକାର୍ଯ୍ୟେତ୍ତୟ) —୧। ମତ୍ତ ସମକୀୟ; Madiya ମୋ ସମକୀୟ—1. Relating to me. (ମତ୍ତାପୁ—ଶ୍ଵର) ୨। ମୋର—2. Mine.

ମତ୍ତାକୁ—ବୈଦିକ ଦିଶ (ପା) —ଦେଶଦାର; ରଣସ୍ତ୍ର— Madiyākūn Indebted; involved in debt. ଦେନଦାର ମଦୀଯୁନ

ମତ୍ତାଥ—ଦେ. ବିଳ. ପୁଂ—୧। ମଦ ସମକୀୟ—1. Relating to Madra wine. ୨। ପାକାଷକୁ—2. Addicted to ଯହୁରା, ମନ୍ଦେ drinking; sottish. ବି—୧। ମଦଖୋର—ମଦକା ଯେତ୍ତା 1. Drunkard; a sot (ତ—କୁରୁ ପାଣ୍ଡ ଦୂର ଯହୁରା ମଦୁତ୍ତା ସେକାଏତ ମତ୍ତା, ପ୍ରାୟେ ସୁତ ଦାଣେ ସୁନ୍ଦିଲେ (ମଦୋର—ଶ୍ଵର) ହେଇ ଠିଆ । ବୃଷ୍ଟିଦି. ମହାଭାରତ ସ୍ତ୍ରୀ) ଯହୁରା, ମଦୋ, ମୋଦୋ ୨। ଗାଳ ବିଶେଷ—2. A term of ମଦଖୋର abuse.

ମତ୍ତାଗନ—ଦେ. ବି—୧। ମତ୍ତର ଗନ—1. The smell of Madra gandha wine. ୨। ମଦଖୋର ଗନ—2. Wine—ମଦୁତ୍ତା ଗନ—like smell; a smell resembling that of ମଦକି ଗନ

ମତ୍ତାଡ଼—ଦେ. ବି—ମହାମାନକ ହାର ଦୂରିକୁ ଅବାର—The striking of the ground by athletes. Madurda (ତ—ଦାଣ୍ଡ ପେଲ ସାରଣ ମାରିଲେ ମତ୍ତାଡ଼, ଦୂରେ ପଟ ପାଟେ ଛେତରେ ଶିଠି ହାତ । ବୃଷ୍ଟିଦି. ମହାଭାରତ ସ୍ତ୍ରୀ)

ମତ୍ତାଗନ—ଦେ. ବି (ନାମ) (ସ. ମଧୁର) —ଦିଶର ଲୁବତର ଗୋଟିଏ Madurā ଦିଶକ ନାମ—Name of a big town in southern India. [ତ—ଏହା ମାନ୍ଦ୍ରାଜଠାରୁ ଶତାମାନକାରୀ ଗାନ୍ଧାର ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହାର ପ୍ରାଚୀନ ନାମ ଦିଶର ମଥୁରା । ଏହା ପାଣ୍ଡ ସାଜାମାନକର ସତଧାରୀ ଥିଲ । ଏଠାର ଦେବ ମନ୍ଦିର ତମତ୍ତ ବିଜ୍ଞାତ । ମନ୍ଦିରର ଏକ ଭବରେ ମାନାଶୀ ଦେଖି ଓ ଅଳ୍ପ ଭାବରେ ସୁନ୍ଦରେବ ମହାଦେବ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ମନ୍ଦିରଟ କାନା କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ବିମଣ୍ଟିର —ମନ୍ଦିରମୋହନ. ଶର୍ତ୍ତ ଦର୍ଶକ]

ମଦୋକ୍ତା—ସ. ବିଳ. ପୁଂ—୧। ମଦୋକ୍ତା; ମଦଗବିତ; ଗବୋଦତ୍ତ—Madotkata 1. Maddened with pride; arrogant. (ମଦୋକ୍ତା—ଶ୍ଵର) ୨। ମତ୍ତାଥ—2. Intoxicated with drink. • ୩। ମଦମାକ ଯୋଗୁ * ଅଦମ୍ୟ (ଦସ୍ତି) —3. (elephant) Restive on account of rut. ଦ୍ୱ—ମତ୍ତବସ୍ତ୍ର—An elephant in rut.

ମଦୋକ୍ତା—ସ. ବି. ଶ୍ରୀ (ମଦୋକ୍ତା+ଶ୍ରୀ. ଅ) —ସୁର; ମଦ—Madotkata Wine; spirituous liquor. ମଦୋଦଗ୍ରା—ସ. ବିଳ. ପୁଂ (ଚୁଗ୍ଯା ତତ୍ତ୍ଵ ମଦ+ଭଦ୍ରଗ୍ର) —Madodagra ୧। ଗବୋଦତ୍ତ; ମଦଗବିତ; ମଦୋକ୍ତାକ୍ରମ } ଅଳ୍ପରୂପ } ୨। ମଦଗବିତ; ମଦଗବିତ—ମଦୋକ୍ତାକ୍ରମ } ଅଳ୍ପରୂପ } ୧. Intoxicated with arrogance. ୨। ମଦଗବିତ ଫେରୁ ଅଦମ୍ୟ

ମଦୋଦଗ୍ରା } (କ୍ଷେତ୍ର) — 2. (elephant) Excited
ମଦୋଦଗ୍ରା } ଶୀ by being in rut. • । ମତ୍ତଭାସୋଗୁ
ମଦୋଦଗ୍ରା } ବାହ୍ୟଜ୍ଞନପୂନ୍ୟ — 3. Maddened.

ମହୁର—ସ. ବ—ମଦ୍ଧୁର (ଦେଖ)

Madgura

Mad-gura (See).

ମଦିକ—ସ. ବ—ଦ୍ଵାଙ୍ଗାରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମଦ (ହ. ଶ) —

Maddhika

Wine made from grapes.

ମଦିତ—ସ. ବ. (ଉଷ୍ଣିତତ; ଅନ୍ତିଃତିତ) —ମୋର ମଙ୍ଗଳ —

Maddhita

My welfare.

ମଦ୍ୟ—ସ. ବ (ମଦ୍ଦ ଧାରୁ ଶିରୁ; ମଦ. ଧାରୁ = ମତ୍ତ ବରବା + କର୍ତ୍ତ୍ତି. ସ) —

Madya

୧। ମଦ; ମଦିଷ; ସୁର— 1. Wine. ୨। ଶାସ୍ତ୍ରୀୟକବିତାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅସବ— 2. Extract made by chemical process. [ଦ୍ରୁ—ମଦିଷ ତଳେ ଟାକା ଦେଖ; ମତାନ୍ତରରେ ମଦ୍ୟ ହାଦଶ ପ୍ରକାର; ସଥା— ୧— ମାଧ୍ୟକ ବା ମାଧ୍ୟ—ମହୁରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ, ୨—ଶାନ୍ତିକ—ଆଶ୍ରୁରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ, ୩—ତାଳ—ତାଳ ଗଛର ରସରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ, ୪—ଆଶ୍ରୁର—ଶର୍କର ରସରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ, ୫—ପାନସ—ପଣସ ପଳରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ, ୬—ମେରେୟ—ଧାଇପୁର ଓ ଗୁଡ଼ରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ, ୭—ପାନ୍ଧିକ—ଏକପ୍ରକାର ମାଲକର୍ଣ୍ଣ ମଧ୍ୟମିଳିକା ସବୁରୁ ପିନ୍ଧୁ, ୮—ହାସ ବା ଟାଙ୍କ—ସୋମଲତା ରସରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ, ୯—ମଧୁକ ବା ମାଧୁକା—ପୁଣ୍ୟ (ମହୁର) ରସରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ, ୧୦— । ନାଶକେଳକ—ନନ୍ଦିଆ ଗଛର ଅଫୁଟା ଶୋଷାର ଅଗ କାଟିଲେ ଚନ୍ଦ୍ରରୁ ହରବା ରସ, ୧୧—ଅନ୍ତିମକାରେ—ଗୁଡ଼ର ଅଦିକୁ ସିଖାଇ ବାହର ଦେଇ ସତାର ବକ୍ଷମହିଳାର ଅରକ ବାହାର କର କିଅର କରିଯିବା ମଦ୍ୟ ।

ବୃକ୍ଷ, ପୁଣ୍ୟ, ପଳ ଓ ଶର୍କ ଅଦିର ରସକୁ ସତାରରେ ସେଥିରୁ ହେବା ପାନୀୟକୁ ମଦ ବୋଲିଯାଏ ଓ ଏହାରୁ ଶାରୀରିକେ ନିଶା ହୁଏ । ଶତରେ ହରିଥିବା ଅଜ୍ଞାନାଦର ସଦ୍ୟ ରସରେ ନିଶା ନ ଥାଏ, କିନ୍ତୁ ତାହା ବାରି କହିଲେ, ଅର୍ଥାତ୍ ରସରେ ହରିଥିବା ରସରେ ସୁର୍ଯ୍ୟକିରଣ ପଡ଼ିଲେ ସେଥିରେ ନିଶା ହୁଏ । ଅମ ଦେଶରେ ଅଜ୍ଞାନ ଗଛର ଦେକ ପାଖ କନାରୁ କର ଯେଉଁ ଘର ତାଢ଼ି ବାହାର କରିବି, ଉତ୍ତରଭାବରେ ତାଳ ଗଛରୁ ସେହିପର ତାଢ଼ି ହୁଏ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ନନ୍ଦିଆ ଗଛର ଅଫୁଟା ଶୋଷାର ଅଗ କାଟିଲେ ସେଥିରୁ ଯେଉଁ ରସ ବାହାରେ, ସେ ରସରୁ ତାଢ଼ି ହୁଏ । ଉତ୍ତରଭାବ ଅଦିରେ ଦ୍ଵାଙ୍ଗା ବା ଅଶ୍ରୁର ରସକୁ ସତାର ବକ୍ଷ ସହମାର ଅରକ କାଢି ମଦ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଗୁଡ଼ଳ, ଯକ ଓ ଗହମ ଅଦିକୁ ସିଖାଇ ତାଳ ସତାର ସେଥିରୁ ଅରକ ବାହାର କର ମଦ କିଅର କରିଯାଏ । ଗଢ଼ଭାବରେ ମହୁର ଫୁଲକୁ ପାଣିରେ ସିଖାଇ ତାଳ ସତାର ସେଥିରୁ ମହୁର ମଦ ଉଥର କରିଯାଏ ଓ ଗୁଡ଼ଳକୁ ରଙ୍ଗ ସତାର ହାଣି ଆ ମଦ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ମହୁର ଓ ଅଶ୍ରୁ ଦୋରୁଥରୁ

ମଧ୍ୟ ମଦ ହୁଏ । ସବୁ ମଦର ପ୍ରଧାନ ରୂପାବାନ ମିଠା ପବାର୍ଥ ଓ ତାହା ସବିଗଲେ ତାଢ଼ି ହୁଏ ଓ ସେଥିରୁ ବାହାରିବା ଅରକରେ ନିଶା ହୁଏ । ସେବିଶେଷରେ ଓ ଧାରୁଦୌଷିଳ୍ୟାଦିରେ ପିଷ୍ଟାକମାନେ ଶେରୀକୁ ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣରେ ମଦର ସେବନ କରିବାକୁ ଉପଦେଶ ଦିଅନ୍ତି ଓ କଢ଼ାର ଉପକାର ଦର୍ଶନ; କିନ୍ତୁ ଅଦ୍ୟାସପୁରୁଷ ମଦ୍ୟପାନ ହାରୁ ମନ୍ତ୍ରାତ୍ୟନ କିଶ୍ରାରେ ହିତାହିତଜ୍ଞନମୂଳକ ହୁଏ ଓ ସବସ କିମ ମଦ୍ୟ ଆରବାରୁ ଅଗ୍ରପର ହୁଏ ଓ ମଦନିଶାର ଶୋଲରେ ଉନ୍ନତ ଓ ଅଞ୍ଜଳି ହୁଏ । ଅତିକ୍ରମ ମଦ୍ୟପାନରୁ ମଦାତ୍ୟୟ ଆଦି ନାନାହିଁ ଶେଗ କରି ଶେଷରେ ମୁଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ଘଟେ ।

ଆମ ଦେଶରେ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ବିପ୍ରାର ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମଦ୍ୟପାନ ବୁଦ୍ଧିଲାଭ କରିଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ପୁରୋ ବୈଦିକ ଯଜ୍ଞରେ ସୋମଲତାକୁ ହେତୁ, ତପ୍ତି ଓ ସତାର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଯିବା ମଦ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିକ ହେଉଥିଲା । ତଥ ଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ପୂଜାଆଦିରେ ଓ ପଞ୍ଚମକାର ସାଧନାରେ ମଦଧର ବ୍ୟକ୍ତକାର ପ୍ରକଳିତ ହେଲା । ମଦ୍ୟପାନ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତା ଯୁଗରେ ଏତେ ପରିମାଣରେ ବୁଦ୍ଧିଲାଭ କରିଥିବାର ଦେଖି କେତେକ ସହ୍ୟଜାତ ତାହା ବନ କରିବା ପାଇଁ ନାନାପ୍ରକାର ତେଣ୍ଟା କରୁଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ଓ ମାଦବ ନିବାରଣାର୍ଥ ଦଳବକ ଗେଣ୍ଟା ଲାଗିଥିଲା । ମଦ ଅଦି ମାଦବ ଦ୍ରୁଦ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ, ଉପ୍ତବ୍ରତ ଓ ବିକି ହେବା ସମ୍ମନେ ରଂଗର ସରକାର ଖୁବ୍ କଟକଣ କରିଥିଲା କରିଥିଲା । ପରକୁ ଭାରତରେ ଏହି ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ଯୁଗରେ ମଦ୍ୟପାନ ଦୋଷ ପ୍ରାୟ ସବୁ ସମାଜର ଉତ୍ତରପ ପ୍ରାନମାନଙ୍କୁ କହୁଣିବ କରିବା ଦେଖା ଯାଇଥିଲା ।]

ମଦ୍ୟପ—ସ. ବିଶ. ଧୂ (ମଦ୍ୟ + ପା ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ତ. ଥ) —ସେ ମଦ ପିଏ; ମଦୁଆ—

Madyapa Drunkard; habituated to drink.

(ମଦ୍ୟପାନୀ—ଅଳ୍ପରୂପ) [ମଦ୍ୟା, ମଦ୍ୟପାନୀ—ଶୀ] :

ମଦ୍ୟପାନ -ସ. ବି(ଉଷ୍ଣି ତତ୍) —ମଦ ପିଇବା —

Madya pâna Drinking of wine.

ମଦ୍ୟପାନୀ —ଦେ. ବିଶ ଓ ବି (ସ. ମଦ୍ୟପ) —ମଦୁଆ—Drunkard. (ଉ-

Madyapi ବୃଦ୍ଧିଗାତ୍ର ମଦ୍ୟପାନୀ ନିଯାମ ଅପକାର, ମାତୃ ଅନ୍ତି ସେ ମାତାଳ ପିତୃତ୍ୟାଗୀ ପାପକାରୀ । କୃଷ୍ଣବିଂଦୁ, ମହାଭାରତ, ଦ୍ରୋଗ ।)

ମତସାଲା

ମଦ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟୀ—ସ. ବ—ସେ. ମଦର ବାଣିଜ୍ୟ କରେ—

Madya byabasîyi Wine merchant.

ମଦ୍ର—ସ. ବ (ମଦ୍ଦ ଧାରୁ=ହୃଷ୍ଣ ହେବା + ଭାବ.ର) —୧. ହର୍ଷ; ଆନନ୍ଦ—

Madra 1.Gay;delight. ୨। (+କରଣ.ର) ଶୁଦ୍ଧ; ମଙ୍ଗଳ—

2. Bliss;prosperity. ୩। ପଞ୍ଚମାନଙ୍କ ନାମ ଅନୁରତ ପ୍ରାଚୀନ ଦେଶବିଶେଷ — 3. Name of a province or kingdom in ancient India. [ଦ୍ର—ଏହା ଜୀବଜାତ ଓ ତନ୍ଦୁଭାଗୀ ନାମହମ୍ବର ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥାତ ଥିଲା ।]

ମଦୁକ—ସ. ବ (ମଦ୍ଦ + କ) ମଦୁ ଦେଶଜାତ —

Madraka Born or produced in 'Madra' country.

ମଡ଼ରାଜ—ମଡ଼ରଦେଶର ରାଜା; ଅଧୟକ୍ଷ ନାମକ ଶୁତୀ—

Madraikja A king of Madra country.

ମଡ଼ ସୁତା—ସଂ. ବ—ମାତା; ମଡ଼ସତତଳସ୍ତା; ପାଣ୍ଡୁ ରାଜାଙ୍କର ପତ୍ନୀ; **Madra suta** ନର୍କର ସହଦେବଙ୍କ ମାତା—A wife of king Pāṇḍu; the mother of the two youngest Pāṇḍava brothers.

ମଡ଼ସା—ବେଦେ. ବ—(ଥ)—ଆରା ଓ ପାରସ୍ମୀ ରାଜା ଶିଖା ଦିଆ—
Madrasā ଯିବା ବିଦ୍ୟାଲୟ—A school where Arabic or Persian or both are taught.

ମଧୁ—ସ. ବ—(ମନ୍ତ୍ରାଚ୍ଛୁ=ବୋଧ କରିବା+କର୍ତ୍ତ୍ଵ. କୁ; ନିପାତକ) —୧।

Madhu ମହୁ—1. Honey. [ତୁ—ମଧୁମଣ୍ଡକା ନାମକ ପଣ୍ଡୁ ଶାଠଗଣ ପୁଷ୍ପମାନଙ୍କ ମଧୁରୁ ଏକ ପ୍ରକାର ମିଶ୍ରିତ ବା ମକରନ ସତ୍ରହ କର ସଂଘୟ କରିଛି । ଏହାରୁ ମଧୁ ବୋଲି ଯାଏ । ଏହା ମଧୁର ରସ, ଏହି ଏହା ଆଦ୍ୟରୂପେ ଓ ବିଶେଷତଃ ନାନା ଉତ୍ସର୍ଗ ଅନ୍ତପାନରୁପେ ବନ୍ଦକରୁଛି ହୁଏ । କଲିତୁଳ ସଙ୍ଗେ ମଧୁ ମିଶାଇଲେ ଯେଉଁ ପ୍ରଲେପ ହୁଏ ତାହା ଅଭିଶୀଳି କଟିଲ ହୋଇ ଯାଏ । ଉଚ୍ଚ ପ୍ରଲେପ କଟିଲ ନ ହେଉଣୁ ବାଣୀ, ବାଲୁଆ, ଓ ଗିଲିଟ ତୁପରେ ବୋଲିବେ ଉଚ୍ଚ ବୃକ୍ଷମାନ ବର୍ଷିଯାଏ । ବିଷାକ୍ତ ବାଟାଦିନ ଦଂଶନ ଜନିତ ଶତ ସ୍ରାନରେ ମଧୁ ଲୁଗାଇଲେ ଚାଲାଇ କିବୁର ହୁଏ । ମଧୁରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅସବ ହୋଇଠିପାଥରେ ପ୍ରହୋଗ କରସାଏ (ରେ Apis mother tincture). ସମାନ ପରିମାଣରେ ମଧୁ ଓ ଦୂତ ମିଶାଇ ଖାଇଲେ ତାହା ବିଷପର ଅନ୍ତିମ କରେ । ମଧୁପ୍ରତିକାଣ୍ଡ ମିଶିବାନଙ୍କର ନାମ ଅନୁସାରେ ମଧୁର ରହ ରହ ନାମ ଅଛି ଓ ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରରେ ସେମାନଙ୍କ ରୂପ ମଧ୍ୟ ପୁଅକ୍ ଥିବା ଲେଖାଅଛି—
୧। ମାନିକ—ମାଳବିଶ୍ଵିକାହାର ସମ୍ମାନ; ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣ ଚିତ୍ରପତ୍ର । ୨। ଶୌଦ୍ର—ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣ ମିଶିବାହାର ସମ୍ମାନ;
ଏହା କରିବିଲ ବର୍ଣ୍ଣ । ୩। ତ୍ରୁମର—ତ୍ରୁମରହାର ସହି; ଦେବ-
କର୍ତ୍ତ୍ଵ । ୪। ପେତୁକ—କାଷାର ବା ବଡ଼ ମହୁମାଛି
ସମ୍ମାନ; ଏ ହଳଦିଅ । ୫। ଶୁତୁକ—ରତ୍ନକହାର
ସମ୍ମାନ । ୬। ଅର୍ଦ୍ଦ—ଦଳଦିଅ ମାହୁଦହାର ସମ୍ମାନ ।
୭। ଅଦାଳକ—ରତ୍ନକହାର ସମ୍ମାନ । ୮। ଦାଳଦ—
ଦୂର କୋଟିରେ ସହି ତାତମକ । ପଦ୍ମପୁରୁ ମହୁ
ମାଛିମାନେ ଯେଉଁ ମହୁ ସତ୍ରହ କରିଛି ତାହାର ପଦ୍ମମଧୁ
ବୋଲିଯାଏ । ଏହା ନେତ୍ରରେଷରେ ଉପକାଣ୍ଡ । ମାତ୍ର
ମହୁରୁ ତହି ଦିନ ରଖି ଦେଇ ତାହାର ତଳ ଦେଖରେ
ଗୁଡ଼ ଦାନା ପର କାଢିଅ ଜିନି ବର୍ଷିଯାଏ । ଏହାରୁ
ମଧୁଶର୍କ ବୋଲିଯାଏ । ୧। ପୁର ମଧୁରେ ଥିବା
ମକରନ—2. Nectar or sweet juice found
inside flowers. • । ମଦ; ମଧୁ—3.
Wine. * । ସୁରିଷ୍ଟ ରସ; ମଧୁର ରସ; ମିଠା—
4. Sweet juice; things of sweet taste;

ମଧୁ
ମସ୍ତ

sweets. * । ଜଳ—5. Water. ୬। ବସନ୍ତ
ବାଲ—6. The spring season. ୭। କାମ-
ଦେବଙ୍କ ଅନୁତର—7. The companion of the
God Cupid. ୮। ମହୁ ମ; ଅମ୍ବର—8. Mango
tree ୯। ମହୁ ଗଛ—9. Mahwa; Bassia
Latifolia (tree). ୧୦। ଚେତ୍ତମାସ—10. The
lunar month of Chaitra. ୧୧। ବିଷ୍ଣୁକ
ଦର୍ଶିମଳରୁ ଜାତ ଦେବିତଥିଲେ—11. Name of a
demon said to have sprung from the
ear-wax of Bishnup. [ତୁ—ଏ ପ୍ରଲୟ
ପମ୍ବୋଧ ଜଳଶାସ୍ତି ବିଷ୍ଣୁକ କାରରୁ ବାହାରଥିବା ପଦୁ ମଧୁମୁ
ତୁମ୍ଭାକୁ ବଧ କରିବାରୁ ଉଦ୍‌ଦେଶ ଦେବାରୁ ଏହାକୁ ଏ ଏହାର
ରାଇ କେଟିବହୁ ବିଷ୍ଣୁ ସଂହାର କରିଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ
ବିଷ୍ଣୁ ନାମ ମଧୁସବନ । ଏହାର ମେଦରୁ ମେଦିନୀ ବା
ପୁଅମା ଜାତ ଦେଇ । ତଣୀ ବା ଦେବାମାହାତ୍ୟର ପ୍ରଥମ
ଅଧ୍ୟାତ୍ୱରେ ମଧୁକେଟିବବଧ ବିଷ୍ଣୁ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇ-
ଅଛି ।] ୧୨। ଯତୁବଶୀୟ ଜଣେ ସକା—
12. Name of a king of the Jadu dynasty.
[ତୁ—ଏହାଙ୍କ ନାମ ଅନୁସାରେ ଏହାଙ୍କ ବିଶାଖରମାନେ
ମାଧବ ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ହୋଇଥିଲେ ।] ୧୩। କନେକ
ବିଷ୍ଣୁରକ—13. Name of a demon king.
[ତୁ—ଏ ମଧୁ ନିରାକୁ ସ୍ଥାପନ କରିଥିବାରୁ ମଧୁରାର
ଏକ ନାମ ମଧୁପୁଷ୍ପ । ଏ ସବର ମାତ୍ରମିଥି ରତ୍ନଶିଖ
କୁମ୍ଭନିଧି ଦରଶ କରିବାରୁ ସବର ମଧୁପୁଷ୍ପରୁ
ଆହମଣ କରିଥିଲା, ତନ୍ତ୍ର କୁମ୍ଭନିଧି ଅନୁରୋଧରେ ମଧୁ
ଓ ସବରଙ୍କ ମଧୁରେ ସନ୍ତ ହେଲା । ଏ ସମସ କଠୋର
ତପସାହ୍ୟ ମହାଦେବଙ୍କଠାରୁ ଗୋଟିଏ ଅମୋଦ ଶୁଳ
ପ୍ରାସ୍ତ ହୋଇ ତନ୍ତ୍ର ତମର ତମ କରିଥିଲା । ଏହାର
ସୁତର ନାମ ରତ୍ନ ଓ କନ୍ୟାର ନାମ ମଧୁମଣ୍ଡା । ସୂର୍ଯ୍ୟ-
ଦଶୀୟ ରାଜା ଦର୍ଶନର ସଙ୍ଗେ ମଧୁମଣ୍ଡର ବିବାହ ହୋଇ-
ଥିଲା । ଏ ସମସ ସ୍ତ୍ରୀ ତପସା ଓ ପୁଣ୍ୟବଳରେ କରୁଣ
ଲେବ ପ୍ରାସ୍ତ ହୋଇଥିବାର ପ୍ରାଣରେ ଲେଖା ଅଛି । ହଣା] ୧୪. କଣ—୧। ମିଠା; ମିଠା—1. Sweet. ୨। ସ୍ତ୍ରୀଗ୍ରଧ—
2. Mild; agreeable. ଦେ. ବ—୧। ମଧୁରନ;
ସବର ଉଦ୍ବାନ—1. The pleasure-
garden of the demon Rabana. (ର—
ଦେବରେ ବୋଲାନ୍ତି ଦର, କଲେ ମଧୁ ନାଶ କର ।
ରାଜ. ବୈଦେଶ୍ୟବିଲାସ ।) ୨। ମଧୁରନର ଜାତ
ନାମ—2. Name for calling Madhusudana.
୩। ବାଦଶ ଗୋପାଳ ମଧୁରୁ ଜଣେ—3. One of
the twelve companion-cowherds of
Srikrushna. [ତୁ—ବାରଷ୍ଟ ରାଜେ ଟାକା
ଦେଇ ।] ୪। ସୁରୁଷକୁ ଦିଅରିବା ନାମ—4. A
name given to males.

ମଧୁ ଅମାବାସ୍ୟା—ସ. ବ—ଶେଷ ଅମାବାସ୍ୟା—The new-moon
Madhu amābāsya of Chaitra.

ମଧୁ(ଧ)କ—ସ. ବ (ମନ୍ଦିରାଳୁ + କର୍ତ୍ତା ଭବ, ଭବ)—୧। ମହୁଲ
Madhu(dbū)ka ଗରୁ ଓ ଫୁଲ—୧. Bassia Latifolia
(tree and flower). , । ଯଷ୍ଠି ମଧୁ; ଯାତି ମଧୁ—
2. Glycyrrhiza Glabra. ୩। ମହୁଲରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ
ମଦ—3. Wine made from Mahula flowers.
(ଭ—ମଧୁକ-ମହୁଲ ପାନେ ରକ୍ତାଶ ସରବେ । ରାଖାନାଥ-
ମହାମାତ୍ରା ।)

ମଧୁ କଟା—ଦେ. ବିଶ—ସେ ମଧୁ ଫେଣା କାଟି ମହୁ ସରବ କରେ—
Madhu katā Collecting honey by cutting
the honeycomb after scaring away the
bees. (ଭ—ଦେଖୁଥାଇ ମଧୁମାଳୀର ହୋଇ ଗୋଟି,
ମଧୁକଟା ଲୋକର ନିଅନ୍ତି ପ୍ରାଣଟି । ବୃଷ୍ଟିଦ. ମହାଭାବତ-
ବନ ।)

ମଧୁ କଣ୍ଠ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରାହ୍ମ, ମଧୁ=ମିଶ୍ର ଅଟେ କଣ୍ଠ—ସର
Madhu kantha ଯାହାର)—୧। ମିଶ୍ରକଣ୍ଠସରପୁନ୍ତ—
1. Having a sweet tone or voice. , । ମିଶ୍ର-
ଭାଷୀ—2. Of sweet speech. ଦେ. ବ—କୋକଳ—
The cuckoo.

ମଧୁ କଣ୍ଠ ଭାଷୀ—ଦେ. ବିଶ. ଶ୍ରୀ (ସ. ମଧୁ କଣ୍ଠ ଭାଷଣୀ)—କୋକଳ-
Madhu kantha bhāṣhī ସର ପର କୋମଳ ଓ ସୁମଧୁର
ଯାହାର କଣ୍ଠ ସର—(a woman) Having a sweet
and melodious voice like that of a cuckoo.
(ଭ—ଏହି ଦିବସେ ମଧୁର ମଧୁ ମାସେ ମଧୁର ମଧୁକଣ୍ଠ-
ଭାଷୀ, ସୁଧାଂଶୁ-ପ୍ରଭୁ ସୁଧା-ପୁରେ ବସ୍ତୁଧା-ମଣ୍ଡଳା ସୁଖେ ଥିଲେ
ବସି । ଉଚ୍ଚ. କୋକଳଭାଷଣସରପୁନ୍ତ ।)

ମଧୁ କର—ସ. ବ. ପୁଂ (ମଧୁ + କୁ ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ. ଅ)—୧। ଭ୍ରମର—
Madhu kara 1. Black bee. , । [ଭ୍ରମର ସେପର
ନାନା ସୁନ୍ଦର ମଧୁ ସରବ କରେ, ବାଣିଜ୍ୟତା ସେହିପର
ନାନା ଦେଶରୁ ପଣ୍ୟ ସରବ କରେ ।] ବାଣିଜ୍ୟତା—
(ମଧୁକଣ୍ଠ—ଶ୍ରୀ) 2. Merchant vessel. * । ବହିର;
ପ୍ରଣୟ—3. Lover. ♀ । କାମକ ବ୍ୟକ୍ତି—4. A
lustful person. * । ଭୁଙ୍ଗରକ ଗରୁ—5.
Wadelia Calendulacea. (tree) ♀ ।
ନାଗର—6. A gallant. ଭ—ସେ ମଧୁ ସରବ
କରେ—Gathering honey.

ମଧୁକର ତମ୍ଭର—ସ. ବ (ଶ୍ରୀ ତତ୍ତ୍ଵ; ମଧୁକର+ତମ୍ଭର)—
Madhukara tambara ଭ୍ରମର ସୁନ୍ଦର—A swarm of
black bees.

ମଧୁକ(କୁ, କେ)ରୀ—ଦେ. ବ (ସ. ମଧୁକଣ୍ଠ; ମଧୁକର ସେହିପର ନାନା
Madhuka(ku, ke)ri ସୁନ୍ଦର ମଧୁ ସରବ କରେ ସେହିପର
ମଧୁକରୀ ବହୁ ପ୍ରାଣକରୁ ଉତ୍ସାହକ ଏହା ସମ୍ମାନ ଦେବାରୁ)—
ମଧୁକରୀ ମଧୁକଣ୍ଠ; ଏକାଖକ ସ୍ତରରୁ ପାଦାନ ରୁହ ତରକାର ଅଛି)

ରଣା କର ବୁନ୍ଦାବନରେ ଉନ୍ନକର ସରବ କରିବା
ରଣା—Alms (consisting of cooked food)
collected from many doors by a beggar
at Brundabana. (ଭ—ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୁନ୍ଦାବନ ରଣା
ଥିଲେ କର, ମାଗିଲେ ସେ ନଗରେ ବୁଲି ମଧୁକଣ୍ଠ ।
ବୃଷ୍ଟିଦ. ମହାଭାବତ ଅଛି ।)

ମଧୁ କର୍କଟିକା—ସ. ବ—ମଧୁର ରଷ୍ମୟକୁ ଏକ ପ୍ରକାର ଟର୍ଭ; ମିଠା
Madhu karkatika ଟର୍ଭ ଲେମ୍ବ—A kind of sweet
citron.

(ମଧୁ କର୍କଟୀ, ମଧୁର କର୍କଟିକା, ମଧୁର କର୍କଟୀ, ମଧୁର ଫଳ—
ଅନ୍ୟରୂପ)

ମଧୁକ ସୁର—ସ. ବ—ମହୁଲରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମଦ—Wine made from
Mahula flowers.

ମଧୁକାର—ସ. ବ (ମଧୁ + କୁ ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ. ଅ)—ମହୁଲା (ହ. ଶ୍ରୀ)—
Madhukāra Bee.

ମଧୁ କାଳ—ସ. ବ—ବସନ୍ତ ରତ୍ନ—

Madhu kāla The spring season.

ମଧୁକାଶ୍ରୟ—ସ. ବ (ଶ୍ରୀ ତତ୍ତ୍ଵ; ମଧୁକ + ଅଶ୍ରୟ)—

Madhukāśraya (ମଧୁକ—ଆଳ୍ଯରୂପ) ମହାଶ—Bees-wax.

ମଧୁ କିରଣ—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରାହ୍ମ; ମଧୁ=ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଟେ କିରଣ ଯାହାର)—
Madhu kirāṇa ତକ୍ତ—The moon.

ମଧୁ କୁକୁଟିକା—ସ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ମଧୁର ଟର୍ଭ ଲେମ୍ବ—

Madhu kukkutikā A species of sweet citron.

ମଧୁ କୁଲ୍ୟା—ସ. ବ—ମଧୁପୂଣୀ ଶୈତନ ନାନା—A small river
Madhu kulyā full of honey. [ଦ୍ୱ—ଏହିପର ଦୃଢ଼-
କୁଲ୍ୟା, ଦିଧକୁଲ୍ୟା, ଦୂରଧକୁଲ୍ୟା ଇତ୍ୟାଦି ଦୃଢ଼-
ପୁରଣ ଅନୁଷ୍ଠାରେ ମଧୁକୁଲ୍ୟା କୁଷତ୍ରୀପର ଏକ ନାନା ।]

ମଧୁ କୃତ—ସ. ବ (ମଧୁ + କୁ ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ. ତ୍ର୍ପ—ମଧୁକର; ଭ୍ରମର—
Madhu kṛut The black bee.

ମଧୁ କେଟକ—ସ. ବ—ବିଷ୍ଣୁ କେ କର୍ମିମଳରୁ ଜାତ ଅସ୍ତରଦୟ—
Madhu kaitabha The twin demons said to have
spring from the ear-wax of Bishnu.

[ଦ୍ୱ—ଏମାନେ ସୃଷ୍ଟିକାର୍ଯ୍ୟାରମ୍ଭ ପୂର୍ବରୁ ବୃଦ୍ଧାବୁ ମାର
ପକାଇବାକୁ ଭିଦ୍ୟତ ଦେବାରୁ ବିଷ୍ଣୁ ଏମାନକୁ ବଧ କର-
ଅଳେ ଓ ଏମାନଙ୍କ ମେଦରୁ ମେଦିନୀ ବା ପୁଞ୍ଜିର ଜାତ
ହେଲେ; ଏଥୁର ଦିବରଙ୍ଗପାଇଁ ଚଣ୍ଡିପୁରାଣ ୧୮ ଅଧ୍ୟାୟ
ଦୃଷ୍ଟବ୍ୟ ।)

ମଧୁ କେଟକ ବିଷ୍ଣୁ—ସ. ବ—ବିଷ୍ଣୁ—

Madhu kaitabha bidhwamśi Bishnu.

(ମଧୁ କେଟକର; ମଧୁକେଟକର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମଧୁ କୋଶ—ସ. ବ—ମଧୁ ପର; ମଧୁ ଫେଣା; ମହୁଲାକାନକ ବସା—
Madhu kosha Honeycomb; bee-hive.

ମଧୁ କମ { [ଦ୍ୱ—ମହୁଲାକାନକ ଏହା କମୀର କର
ମଧୁ ଜଳକ } ଅନ୍ୟରୂପ ଏଥୁରେ ରହନ୍ତି, ତମ ରଖନ୍ତି ଓ ମଧୁ
ମଧୁ ପଟଳ } ସାଧ୍ୟ କରନ୍ତି । ଏଥୁର ଦିବରଙ୍ଗପାଇଁ ଚଣ୍ଡିପୁରାଣ ୧୮
ଅଧ୍ୟାୟ ସାଧ୍ୟ କରନ୍ତି । ଏଥୁର ଦିବରଙ୍ଗପାଇଁ ଚଣ୍ଡିପୁରାଣ ୧୮
ଅଧ୍ୟାୟ ।)

କୋଣ ଓ ପରିପାଟି । ଏ ଶର୍ଵଗୁଡ଼ିକ ଅଠାଳଥ ବସୁରେ
କିମିତ ଓ ଏହାରୁ ଖରମ ଡଳରେ ପକାଇଲେ ଏଥିରୁ ମହିଳା
ବାହାରେ ।]

ମଧୁ କୋଡ଼ା—ସ. ବ—ମଧୁ ମସ୍ତକ (See)

Madhu krordā Madhu mastaka (See)

ମଧୁ ଶୀର—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରାହ୍ମ)—ଅଛୁର ଗଛ (ହ. ଶ)—

Madhu kshīra Date palm tree.

ମଧୁ ଖର୍ଜୁରିକା—ସ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ଖର୍ଜୁର—1. A kind
Madhu kharjjūrikā of date fruit. , | ମଧୁ କର୍ଜୁରିକା—
(ମଧୁ ଅର୍କୁଶ୍ଚ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Madhu karkatikā (See)

ମଧୁ ଘୋଷ—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରାହ୍ମ; ମଧୁର ଘୋଷ ଯାହାର ବା ମଧୁ—
Madhu ghosha କାଳରେ ଯେ ଘୋଷ ବରେ)—ବୋଢ଼କ
(ହ. ଶ)—Cuckoo.

ମଧୁ ଚକ୍ର—ସ. ବ—ମଧୁଫେଣ—Bee-hive.

Madhu chakra (ମଧୁକୃତ, ମଧୁପଟଳ, ମଧୁପ୍ରାକ, ମଧୁଆର—
ଅନ୍ୟରୂପ)

ମଧୁ ଚନ୍ଦ୍ରମା—ସ. ବ—(ଅଛୁର ବନ୍ଦବନର)—ଶ୍ରୀଅନନ୍ଦମାନଙ୍କ
Madhu chandramā ବନ୍ଦବନ ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ଦିଲ୍ଲିକ
ନିରବଳ୍ଲିନୀ ଏକଦାବସ୍ତାନ ଦରବା ଏକ ମାସ ସମୟ—
(ଦେଇବ ଅଣା)—Honeymoon.

ମଧୁଜ—ସ. ବିଶ (ମଧୁ+ଜନ୍ମାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ଅ)—ମଧୁରୁ ଉତ୍ସବ—
Madhuja Produced from honey. ବ—ମହଣ—
Wax; beeswax.

ମଧୁଜା—ସ. ବ. ଶ୍ରୀ (ମଧୁ=ମଧୁ ଦେଇଥେ+ଜନ୍ମାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ଅ; ଏହା
Madhuja ମଧୁଜାମଳ ଦେଇଥର ମେଦରୁ ଉତ୍ସବ ହୋଇ
ଥିବାରୁ)—ପୃଥ୍ବୀ—The earth.

ମଧୁଜିତ—ସ. ବ (ମଧୁ=ଦେଇଥେ+ଜାରୁ=ଜଣିବା+କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ବିପାତ୍ର)—
Madhujiit ବିଷ୍ଣୁ—Bishnū.
(ମଧୁମଥନ, ମଧୁଦଳନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମଧୁ ଜୀବ—ସ. ବ (ମଧୁ+ଜୀବ ଖାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ଅ)—ଭୁମର—
Madhu jība The black bee.

ମଧୁ ଜୀରକ—ସ. ବ—ସର୍ପ (ହ. ଶ); ପତଞ୍ଜଳି—
Madhu jīraka Dill seed.

ମଧୁ ତୃଷ୍ଣ—ସ. ବ (ମଧୁ=ମିଷ୍ଟା+ତୃଷ୍ଣ)—ଆଖୁ—
Madhu tṛṣṇa Sugarcane.

ମଧୁତ୍ରୟ—ସ. ବ (ମଧୁ=ମିଷ୍ଟାରସ+ତୃଷ୍ଣ=ତଳଟ)—ମନ୍ତ୍ର, ତୃତୀ ଓ
Madhutraya ତଳଟ ସମାଧାର—A mixture of honey,
(ମଧୁରସ୍ତ୍ରୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ghee and sugar.

ମଧୁ ଦୀପ—ସ. ବ—କାମଦେବ (ହ. ଶ)—
Madhu dīpa God Cupid.

ମଧୁ ଦୂତ—ସ. ବ (ଶ୍ରୀ ଚର୍ବି)—ଆମ, ଗଛ (ହ. ଶ)—
Madhu dūta Mango tree.

ମଧୁ ଦୁ—ସ. ବ—ଭୁମର(ହ.ଶ)—The black bee.
Madhudra (ମଧୁନେତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମଧୁ ଦୂମ—ସ. ବ—୧। ମଧୁର ଗଛ—1. Bassia Latifolia—
Madhu druma ୨। (ମଧୁମାସରେ ବହୁଲିବାରୁ)ଆମ, ଗଛ—
2. Mango tree.

ମଧୁଦ୍ଵିତୀ—ସ. ବ (ମଧୁ—ଦେଇଥେ+କିଷି ଖାରୁ+ଦ୍ଵିପ, ମଧୁଦ୍ଵିତୀ ୧ମା,
Madhudvit ୧ବ)—ବିଷ୍ଣୁ; ମଧୁଦଳ—Bishnū.
(ମଧୁପତି; ମଧୁମଥନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମଧୁ ଧୂଳି—ସ. ବ—ଖଣ୍ଡ ଗୁଡ଼—Molasses reduced to powder;
Madhu dhūli pulverised sugar.

ମଧୁ ନାରିକେଳ—ସ. ବ—ବାଣ ନାରଥ; ଏକପ୍ରକାର ଶେଷ ଓ ମିଷ୍ଟା
Madhu nārikela ପ୍ରସ୍ତୁତ ନାରଥ—A species of
ଓ. ବାଣନାରଥ dwarf cocoanut with sweet
ବାମନ ନାରିକେଳ ବାମନ ନାରିଯଳ
କେ. ଏବ; ମ. ମୋହାନାରାତି

ମଧୁ ନିଷାବ—ସ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ମିଠା ଶିମ—A kind of
Madhu nishpāba (ମୁକୁଟଶିମ)—ଅନ୍ୟରୂପ) sweet bean.

ମଧୁପ—ସ. ବୁଂ (ମଧୁ+ପା ଖାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ଅ)—ଭୁମର—The
Madhupa black bee. ବିଶ—୧। ମଧୁନାନକାଣ—
ମଧୁମାରକ, ମଧୁରସିଦ୍ଧ, } 1. Drinking honey.
ମଧୁରକ, ମଧୁଲେଲୁପ, } ଅନ୍ୟରୂପ, | ମଧୁଧାୟୀ—2. Drink-
ମଧୁବାମଳ ing wine.

ମଧୁ ପର୍କ—ସ. ବ (ମଧୁ+ପୁର ଖାରୁ=କୁର ବା+ଅଧବରଣ ଅ)—ମଧୁ—
Madhu parka ଦଖ, ଦୂତ, ଶର୍କରା, କଳ (ମତାନ୍ତ୍ରରେ ନାଶ-
କେଳକଳ), ଏହି ପାଞ୍ଚଦ୍ଵାରା ମିଶେ ଆଦି ବା ନେଇବେଦ୍ୟ-
ବିଷେ—A cordial or an offering prepared
by mixing honey, curds, ghee, sugar
and water. [ଦୂ—ଏହା ବେଦିବୁନ୍ଦୁରେ ଅଛିଥୁ-
ମାନକୁ ଅବ୍ୟଥରକାରୁପେ ବିଅଯାଉଥିଲ । ଦଖସିଜଳଂ
ଶୈଦ୍ରଂ ବିରେତାରସ ପଞ୍ଚଟ । ପ୍ରୋତ୍ୟେ ମଧୁପରକସ୍ତ୍ର]

ମଧୁ ପର୍ଣ୍ଣୀ—ସ. ବ. ଶ୍ରୀ (ଦେଇଦ୍ୱଦିବ)—୧। ଗାଲି ଗୁଲ—1.
Madhu parṇṇī Indigo plant. , | ଗୁଡ଼ିଗୀଲତା—
2. A medicinal creeper. , | ଗମ୍ଭୀ—
3. A timber tree; Gmelina Arborea,
ର । ମଧୁର ଟାଇ—4. A kind of sweet citron.

ମଧୁ ପାନ—ସ. ବିଶ (ଶ୍ରୀ ଚର୍ବି)—୧। ସମ୍ଭର ଭୁମର ମଧୁ ପିରବା—1.
Madhu pāna Drinking of nectar from
flowers by the bee. , | ମଧୁଧାୟୀ—2.
Drinking of wine.

ମଧୁ ପାତ୍ରୀ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ମଧୁ+ପା ଖାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ଇନ୍ଦ୍ର, ୧ମା, ୧ବ)—
Madhu pāṭrī ୧। ମଧୁପାକବାଣ—1. Drinking honey.
(ମଧୁପାନ୍ତି—ଶ୍ରୀ) ୨। ମଧୁଧାୟୀ—2. Drinking wine.

ବ—୧। ଭୁମର—1. Black bee. , | ଏକପ୍ରକାର
ପାନୀ—2. Sun bird; flower pecker.

ମଧୁ ପାଦାଣ—ସ. ବ—ବସନ୍ତବାଳୀନ ଦୁର୍ଗାପୁର—Durgāpūja
Madhu pādaṇa held during the spring (in
Chaitra).

ମଧୁପୁର—ସ. ବ—ମଧୁପୁରୀ (ଦେଖ)—Madhupuri (See)
Madhupura ଦେ. ବ—୧। କଟକ ଜିଲ୍ଲା ଅର୍ଜୁର ଗୋଟିଏ
ମଧୁପୁର ଉତ୍ତାପାତ ଗଳ୍ୟ—୧. Name of a Killas
ମଧୁପୁର (permanently settled estate) in
Cuttack district. ୨। ସାନ୍ତାଲ ପ୍ରଦେଶର
ଗୋଟିଏ ନଗର—୨. Name of a town in the
Santal Pergannahs.

ମଧୁପୁରୀ—ସ. ବ—ମଥୁରା ନଗର—The town of Muttra.
Madhupuri [ବ—କୃଷ୍ଣଗଲେ ମଧୁପୁରୀ, କେମନ୍ଦେ ବହୁରୂ
ଗୋପର ନାମ୍ବା, ହେ କଳାକର ! କଂସ ତ ହେଲେ ରଗାର,
ହେ କଳାକର ! କଳାକର ଚଢ଼ିବା ।]

ମଧୁପୁରୀ—ସ. ବ—୧। ମହୁ ଗଛ—୧. The Mahwa tree.
Madhupushpa , ୨। ଅଶୋକ ଗଛ—୨. The Asoka
tree, * ୩। ବକୁଳ ଗଛ—୩. The Bakula tree.

ମଧୁପୁରୀ—ସ. ବ—ଦନ୍ତୀ ଗଛ—୧. Baliospermum
Madhupushpa Montanum.

, ୨। ଧାତକି [ହ୍ର. ପି] (ଦେଖ)—୨. Dhātakī (See)

ମଧୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବ (ଶ୍ରୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—୧। ମଧୁମୟ—୧. Full of
Madhu pūrṇa honey. ୨। ଅର୍ଦ୍ଧମୀଠ—୨. Honeyed;
very sweet.

ମଧୁ ପ୍ରିୟ—ସ. ବି. ପୁଂ(ବହୁବୀହି; ମଧୁ ଅଟେ ପ୍ରିୟ ଯାହାର)—୧। ଯେ
Madhu priya ମଧୁ ଆଇବାର ପୁଅ ପାଏ—୧. Fond of
honey. ୨। ମଦ୍ୟପ; ମଦ୍ୟପ୍ରେସ—୨. Fond of
wine. ୩—୧। ବଳସମ—୧. Elder step-brother
of Śrīkrishna. , ୨। ତୁର୍ଣ୍ଣିଲାଙ୍ଘ—୨. A small
(ମଧୁତ୍ରୀୟ—ଶ୍ରୀ) species of black berry.

ମଧୁ ଫଳ—ସ. ବ—୧। ଦ୍ରାଶ୍ଵ; ତିଷ୍ଠିସ—୧. Grape , ୨।
Madhu phala ବିକଳତ; ଦରସ (ହ୍ର. ପି)—୨. Flacour-
tia Romontche (plant).

ମଧୁ ବନ—ସ. ବ (ମଧୁ = ମିଶ୍ର + ବନ ଧାରୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା + କରୁଣାଥ)—
Madhu bana ୧। କୋତଳ—୧. The cuckoo. ୨।
(ମଧୁ = ସ୍ତର୍ଭିତ୍ତି + ବନ) ପ୍ରମୋଦ ଭିଦ୍ଧାନ—୨. A
pleasure garden. ୩। ବୁନ୍ଦାବନର ଗୋଟିଏ
ଭିଦ୍ଧାନ—୩. Name of a garden in Brundā-
bana. ୪। କିଷକିନ୍ଧୀର ଗୋଟିଏ ବନ—୪. Name
of a part of the ancient forest of
Kishkindhyā in South India. * ୫। ଲଙ୍କାର
ଗୋଟିଏ ବନ—୫. Name of a garden in
Lankā. ୬। ମଥୁରା କଂସର ପ୍ରମୋଦ ବନ—
୬. Name of a pleasure garden of Kamisa
in Mathurā. [କୁ—ଏହାର ଶବ୍ଦର କୁଣ୍ଡ କୁର କଲେ;
ଉଲ୍ଲଙ୍ଘ ବନର ରକ୍ଷକ କଂସର ଭିତ୍ୟ ମନା କରିବାରୁ

ଗାର ଶବ୍ଦର ଓ ବଳସମ ବାଜ ପଚାଇଥିଲେ ।]
୭। ପ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିକାଙ୍କ ମିଳିବ କୁଣ୍ଡ (ହ୍ର. ଶି)—
୭. A grove where lovers meet or tryst.
ମଧୁବନୀ ଦେ. ବ—ଦ୍ଵାରବନା ଉତ୍ସର୍ଗ ଗୋଟିଏ ମହିମା ଓ ନଗର—
ମଧୁବନୀ A subdivision and town in the district of
Dwārabhaṅgā.

ମଧୁବର୍ଷୀ—ସ. ବି (ମଧୁ + ବୃଷ ଧାରୁ + ବର୍ଷୀ. ରନ୍ଦୁ ୧୩, ୧୬)—
Madhubarshī ଅମୃତବର୍ଷୀ; ଅଛ ମଧୁର—Very sweet;
(ମଧୁବର୍ଷୀ—ଶ୍ରୀ) raining nectar.

ମଧୁ ବଲୀ—ସ. ବ—ମଧୁ ଯଶ୍ତୀ (ଦେଖ)
Madhu ballī Madhu jashṭī (See)

ମଧୁବହୁଲା(ଲା)—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରାହ୍ମି)—୧। ମାଧ୍ୟା ଲତା—୧. A
Madhubahulā(la) flowering creeper; Hiptage
Mādhbilatā. ୨। ଧଳା ଯୁଦ୍ଧ—୨ The white
flowered Jui plant.

ମଧୁବାର—ସ. ବ—୧। ମଧୁକର—୧. Honey-comb. ୨। ସୂକ୍ତ
Madhubāra ସୁନ୍ଦର ମଦ୍ୟପାନ—୨. Repeated drinking
of wine; bout. * ୩। ମଦ୍ୟ (ହ୍ର. ପି)—୩. Wine.
୪। ମଦ୍ୟପାନ ଦିବସ (ହ୍ର. ପି)—୪. A day for
drinking wine. * ୫। ମଦ୍ୟପାନର ସାର (ହ୍ର. ପି)—
5. Mode of drinking wine.

ମଧୁ ବିଜ—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରାହ୍ମି; ମଧୁ = ମିଶ୍ର ଅଛେ ବିଜ ଯାହାର)—
Madhu bija ତାଳମ୍—Pomegranate.

ମଧୁ ବିଜପୁର—ସ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ପିଠା ଟର ଲେମ୍ବୁ; ମଧୁକରିକା—
Madhu bijapura A kind of sweet citron or
lemon.

ମଧୁ ବୁରା—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରାହ୍ମି; ମଧୁ + ବୁରା)—ମଧୁବର—Black
Madhubrata bee. [ଭ—ବିଷେ ପାଷେ ହୋଇ ମଧୁବରେ —
ରଙ୍ଗ. ଦେବେଶ୍ୱରବିଲାସ ।]

ମଧୁ ଭୁବନ—ସ. ବ—ମଧୁପୁରୀ (ଦେଖ)—Madhupuri (See)
Madhu bhubana [ଭ—ଆରେ ବାରୁ ଶ୍ଯାମଦାନ ! ଭୁ ଗଲେ
ମଧୁଭୁବନ, ଭାବା ମୁଖ ଅତାଇ କହିବ—ଭକ୍ତିରବସ.
ମଧୁମଙ୍ଗଳ ।]

ମଧୁଭ୍ରତ—ସ. ବ (ମଧୁ + ଭ୍ରତ ଧାରୁ + ଭ୍ରମ୍ପ)—ଭ୍ରମର—
Madhubhrut The black bee.

ମଧୁମକ୍ଷିକା—ସ. ବ (ମ. ପ. ଲେ; ମଧୁ ସମ୍ବନ୍ଧବାରଣୀ ମକ୍ଷିକା)—
Madhumakshikā ମଧୁମାତ୍ର—Bee.

ମଧୁମଙ୍ଗଳ—ସ. ବ—ସାନ୍ତାଲ ମୁନିଦ୍ଵାର ସ୍ତର; ଶବ୍ଦର ସାର—
Madhumaṅgala Son of the sage Sandipani.

ଦେ. ବ—କୋଇଲ—The cuckoo.

ମଧୁମତ୍ତି—ସ. ବି. ଶ୍ରୀ (ମଧୁମତ୍ତି + ଶ୍ରୀ. ବି)—ମଧୁର୍ମତ୍ତିମୟ—
Madhumati Full of sweetness. ଭ—୧। ଯୋଗିମା
ଦିଶେଷ; ଦେବରତ୍ନୀ—୧. Name of a Goddess.

[ଦ୍ର—ତତ୍ତ୍ଵସାଧକ ଏହି ଯୋଗିଲୀଙ୍କର ସାଧନା କର ସିକ୍ଷି ଲୁହ କଲେ, ଦେବ, ଦାନବ, ଗଜଙ୍କ, ବିଦ୍ୟାଧର, ସନ୍ ଓ ସମସ୍ତ ବନଖା ଓ ନୀଳାଦିତ୍ୱ ଉପରେର ବସୁ ପ୍ରାସ୍ତୁ ଦୃଥିତ୍ରୀ ।] ୨ । କାଶ୍ମୀରଦେଶୀୟ ନାମାବିଶେଷ—2. Name of a river in Kâsmîra. ୩ । ପ୍ରନୋଦିବିଶେଷ—3. Name of a metre. [ଦ୍ର—ଏଥୁର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚରଣରେ ନ ଲଗଣ ଓ ଏକ ଗୁରୁବର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ—ହ୍ରୀ. ଶ ।] ୪ । ମଧୁଦେବିଦେଶ କଳାଖା (ହ୍ରୀ. ଶ)—4. Name of the daughter of demon Madhu. [ଦ୍ର—ଏ ଲାଗୁଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୟାସଙ୍କ ବିବାହ କରିଥିଲେ ।] ୫ । ପୁରୁଣ ମତେ ନର୍ମଦା ନଦୀର ଏକ ଶାଖା (ହ୍ରୀ. ଶ)—5. Name of a branch of the Narmada river. ୬ । ପତଞ୍ଜଳି ମତରେ ସମାଧର ଅବସ୍ଥାବିଶେଷ, ଯହିରେ ଅଭ୍ୟାସ ଓ ବୈଶବୀ ଯୋଗୀ ରଜୋଗୁଣର ପୂର୍ଣ୍ଣ କିଳାଶ ଓ ସର୍ବଗୁଣର ବିକାଶ ଦୂର (ହ୍ରୀ. ଶ)—6. A stage in religious meditation in which the devotee loses all his grosser habits.

ମଧୁମତୀ ସାଧନା(ନ)—ସ. ବ—ମଧୁମତୀ ଯୋଗିଲୀଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ରାତ୍ମକ ସାଧନା—
Madhumati sâdhanâ (na) The process for attaining success in the worship of Goddess Madhumati. [ଦ୍ର—ଏହିପର ମଧୁମତୀ ସାଧକ—

ମଧୁମତୀ ସିକ୍ଷି, ମଧୁମତୀ ସିକ୍ଷି ପଦମାନ ସିକ୍ଷି ଦୂର ।]

ମଧୁମତ୍ତ—ସ. ବଣ (କ୍ଷୟା ତତ୍ତ୍ଵ) —୧ । ମଧୁପାନଦ୍ୱାରା ମତ୍ତ—(ଭ୍ରମ),
Madhumatta 1. (black bee) Mad after drinking honey from flowers. ୨ । ମତ୍ତାପାନ ଯୋଗୀ ଦୂରକ୍ତ୍ତ—
(ବ୍ୟକ୍ତି) —2. (person) Maddened with wine.

ମଧୁମୟ—ସ. ବଣ—୧ । ମଧୁପର୍ଣ୍ଣ—1. Full of honey. ୨ । ଅତି
Madhumaya ମଧୁର—2. Very sweet; honeyed.

ମଧୁମଳୀ—ସ. ବ—ମାଳଙ୍ଗ (ହ୍ରୀ. ଶ)—Echites caryophylata.
Madhumallî (creeper and flower).

ମଧୁମଟ୍ଟକ—ସ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ପିଠା; ମରଦାର ପିଠା ମଧୁରେ
Mudhumastaka ମହୁର ଦୂର ଦିଆଯାଇ କିଅରେ ଛଣ୍ଡା ହୋଇ
ଥିବା ପିଠା—A sort of cake containing honey in the centre.

ମଧୁମଧ୍ୟ—ସ. ବ—୧ । ମଧୁର ପ୍ରସ୍ତୁତ ସ୍ରୀ—1. Wine made
Madhumâdhabî from honey. ୨ । ଭେରବ ରାଗର
(ମଧୁମାଧୀକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଦତାର ରାଗି (ହ୍ରୀ. ଶ)—
2. Name of a secondary musical air.

ମଧୁମାଳ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ମଧୁ+ଅଳ ଅର୍ଥରେ ମତ୍ତ; ୧୮. ୧୯)—
Madhumâl ୧ । ମଧୁପର୍ଣ୍ଣ—1. Full of honey. ୨ ।
ସହିରେ ମଧୁ ଅଳ—2. Having honey. ୩ ।
(ମଧୁମତୀ—ଶି) ମାଧୁର୍ଯ୍ୟପର୍ଣ୍ଣ—3. Full of sweetness.

ମଧୁମାଳଖ—ଦେ. ବ (ସଂ. ବାସନ୍ତ)—ମୁଦୁଗକୟାନ୍ତ୍ର ଏକପ୍ରକାର ଦୃଢ଼
Madhumâlatî ପୁରୁତା—A kind of hardy flowering
ସୀତାବାହାର; ସୀତାହାର creeper, the rangoon creeper.

[ଦ୍ର—ଏହା ବର୍ଣ୍ଣିତଙ୍କଲାଙ୍କା ଲତା । ଏହାର ପୂର୍ବ ଚର୍ବଳ
ଓ ପୁଲୁର ତେଜ୍ଜ୍ଞ ଲମ୍ବା । ପ୍ରଥମେ ପୁଟିଲ ବେଳେ ପୁଲ ଧଳା
ଦିଶେ ଓ ୧୨ ଘଣ୍ଟା ପରେ ନାଲିଆ ହୋଇଯାଏ । ଏଥୁପାଇଁ
ଏକ ସମସ୍ତରେ ଲତାରେ ଧଳା ଓ ନାଲି ପାଖୁଡ଼ାୟାନ୍ତ୍ର ପୁଲ
ପୁଷ୍ଟିଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ଏହାର ପୁଲ ପେତ୍ରା ପେତ୍ରା ହୋଇ
ପୁଟେ; ସମ୍ଭା ସମସ୍ତରେ ପୁଟିଲ ବେଳେ ପୁଲର ପାଖୁଡ଼ା
ନାଲି ଥାଏ ଓ ସବାଳକୁ ଧଳା ହୋଇଯାଏ । ସମ୍ବଦତ;
ଜୟଦେବକ ଗିରଗୋବିନ୍ଦ ଲକଙ୍ଗରତା' ଏହି ମଧୁମାଳଖ
ଲତା ଅଟେ; ତେଜ୍ଜ୍ଞଲତା ପୁଲ; ଲବଙ୍ଗ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ
ପୁଲଗ୍ରୟ ।] ସଂ ବ—ଦୂରଦିଅ ମାଳଙ୍ଗ ପୁଲ ଓ ଚହିର
ଲତା—The yellow flowering variety of Echites caryophylata creeper.

ମଧୁ ମାସ—ସ. ବ (ମଧୁ=ବନ୍ଧୁ + ମାସ)—ଚେତ୍ରମାସ—

Madhumâsas

The month of Chaitra.

ମଧୁ ମୁର—ସ. ବ—ମଧୁଦେବି ଓ ମୁର ଦେବେ—The demons
Madhu mura Madhu and Mura (killed by
Bishnu at different periods.)

ମଧୁ ମୂଳ—ସ. ବ—୧ । ମହୁଥ ଅଳ—1. A kind of yam
Madhu mûla with sweet bulbous root; Dios-
mâsâk } } —ଅନ୍ୟରୂପ coria Spinosa. [ଦ୍ର—
ମଧୁରାକାଳୁକ } } ଅଳିରୂପ ଏହାର ଲତା ଦୂରତ୍ର । ଲତାର
ମୂଳରେ ଓ ଅଗରେ କଣା ଥାଏ । ଅଳ କୁତୁଳ ମୂଳରୁ
ଏକାଧିକ ଅସମାନ ହୋଇ ବାହାରେ । ଏହି ଅଳର ରେଣ୍ଡ
ଉପରେ ଥିବା ତେବମାନ ମଧୁ କଣା ପରି ମୂଳର ଓ ଖର
ଟାଣୁଆ । ଏ ଅଳ ବହୁକାଳ ସତି କି ଯାଇ ରହେ ।] ୨ । ନାଲି
ଅଳ (ହ୍ରୀ. ଶ)—2. The red variety of yam.

ମଧୁ ମେହ—ସ. ବ—ମୂଳ ସହିତ ମଧୁ ବା ଶର୍କରାଶର ସେବ—
Madhu meha Diabetes Mellitus. [ଦ୍ର—ସରୁପ୍ରକାର
(ମଧୁମେହ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମେହର ଏହା ବକ୍ଷିତ ଅବସ୍ଥା । ଏଥୁରେ
ରେଣ୍ଟିର ପ୍ରସ୍ତର ବହୁ ପରମିତ ଓ ଘନ ଓ ବିଶ୍ଵା ଦୂର ।
ମେହର ଏ ଅବସ୍ଥା ଅସାଧ୍ୟ ଓ ମାରସ୍ତବ—(ହ୍ରୀ. ଶ)]

ମଧୁ ମେହି—ସ. ବଣ. ପୁଂ—ମଧୁମେହ+ରକ୍ତ; ୧୮. ୧୯)—ମଧୁମେହ-
Madhumehî ଗ୍ରୁଟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—(a person) Suffering
(ମଧୁମେହି—ଶି)

ମଧୁ ଯଷ୍ଟି—ସ. ବ—୧ । ଯଷ୍ଟି ମଧୁ—1. A tree with sweet
Madhu jash̄ti root; Glycyrrhiza Glabra. ୨ ।
ଅଣ୍ଣ—2. Sugarcane.

ମଧୁ ଯାମିନୀ—ସ. ବ—୧ । ବସନ୍ତକାଳର ରତ୍ନ—1. A night
Madhu jamini during the spring. ୨ । କର୍ମିଳ
ବା କେୟାସ୍ତ୍ରମୟୀ ରତ୍ନ—2. A clear moon-lit
night.

ମଧୁର(ରୁ)ଚି (ଚି) — ଦେ. ବ— ଶତ ଓ ମିଠା ଦିଅସାଇ ରକା ଯାଇ—
Madhur (ru)chi (chi) ଥୁବା ଏବଂ ପ୍ରକାର ସୁଖାଦିତରକାରି—
[ମଧୁର(ରୁ) ଚି(ଚି)ରୁ—ପ୍ରାମ୍ଭରୂପ] A kind of relishing
ମଧୁର ଅଳ୍ପ କୁଣ୍ଡଳ—curry in which sweet and acid tastes
ଖଟମିଟ୍ଟି ଖଟମିଟ୍ଟି are very tastefully mixed up.

ମଧୁର—ସ. ବ (ମଧୁ + ଅଛୁ ଅର୍ଥରେ ର)—୧ । ମଧୁରୀ ଗୁଣ—
Madhura 1. Sweetness. , । ମିଷ୍ଟାରସ—୨.
(ମଧୁର—ସି) Sweet taste. * । ବଣ; ହଜାହଳ—
3. Poison; deadly poison. । ।

କାବକ ଦୂଷ (ହ. ପ)—୫. A rare
medicinal plant. । । ନାଲ ଅଣୁ (ହ. ଶ)—
6. Red variety of sugarcane. । । ଗୁଡ଼
(ହ. ପ) 7. Molasses. । । ଖାନ—୮. Paddy.
୯. ଲୁହା (ହ. ଶ)—୯. Iron. । । ୧୦. ମହୁଲ (ହ. ଶ)—
୧୦. Mahula. [ଉ—ବରେ ଘନ ଘନ ଘନ ଲୁଷ କଣ
ସଥା, ଦୃଷ୍ଟି ମଧୁର ମଧୁର ମଧୁର ଯେ କଥା । ଉତ୍ତ.
ବୈଦେଶୀଶବିକାରୀ ।] । । ୧୧. ମଟବ (ହ. ଶ)—
୧୧. Pea. । । ୧୨. ଚଙ୍ଗଲୀ ବରବୋଠ—୧୨. Wild
jujube. । । ୧୩. ବାଦାମ ଗଛ (ହ. ଶ)—୧୩.
Almond tree. । । ୧୪. କାକୋଲି (ହ. ଶ)
(ଦେଖ)—୧୪. Kākoli (See) କଣ—୧.
ମିଠା; ମିଷ୍ଟାରସ୍ୟକୁ—୧. Sweet to the
taste. । । ପ୍ରାଚିକର; ମନୋହର—୨. Pleasant;
pleasing. । । ସୌମ୍ୟ; ପ୍ରିୟଦର୍ଶକ—୩. Hand-
some. । । ମନଗାମୀ—୪. Slow going. [ଦ୍ରୁ-
ମଧୁରୀ, ମଧୁରୀ, } ଦର୍ଶନ, ଉତ୍ସବ, ଗ୍ରାଣ, ଶୁର୍ଣ୍ଣ ଓ ଶ୍ରବଣ ଏପରି ସର୍ବପ୍ରକାର
ମଧୁରମା— } ଉନ୍ନୟତ୍ଵାବ୍ଦ ମଧୁରୀର ଉପରକ୍ଷ୍ୟ କରସାଇ
ବିଶେଷ ।]

ମଧୁରଚା, ମଧୁରକୁ some. । । ମନଗାମୀ—୫. Slow going. [ଦ୍ରୁ-
ମଧୁରୀ, ମଧୁରୀ, } ଦର୍ଶନ, ଉତ୍ସବ, ଗ୍ରାଣ, ଶୁର୍ଣ୍ଣ ଓ ଶ୍ରବଣ ଏପରି ସର୍ବପ୍ରକାର
ମଧୁରମା— } ଉନ୍ନୟତ୍ଵାବ୍ଦ ମଧୁରୀର ଉପରକ୍ଷ୍ୟ କରସାଇ
ବିଶେଷ ।]

ମଧୁର ଗନ୍ଧ—ସ. ବ (ବର୍ଣ୍ଣା; ମଧୁର + ଗନ୍ଧ)—ସ୍ଵିର୍ଗ୍ର ଗନ୍ଧ—
Madhura gandha Mild or sweet taste;
ବିଶ—ସ୍ଵିର୍ଗ୍ର ଗନ୍ଧ ସ୍ଵର୍ଗ—Sweet-scented. [ଦ୍ରୁ—
—ଏହିପରି ମଧୁର ରୂପ, ମଧୁର ଶର୍ଣ୍ଣ, ମଧୁର ରସ, ମଧୁର ସ୍ଵାଦ
ଓ ମଧୁରଶବ୍ଦ ଶକମାନ କୁଣ୍ଡ ।]

ମଧୁର ଗାୟନ—ସ. ବ—ଶ୍ରୀମଧୁର ଗାୟନ—
Madhura gāyana Sweet song.

ମଧୁର ଗୁଡ଼—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ. (କିମ୍ପିତା କ କହି ମଧୁର ଖଣ
ମଧୁର ଗୁଡ଼କୁ—ପ୍ରସ୍ତୋପ)—କିମ୍ପିତା—(euphemism)
Bitter Nim.

ମଧୁର ଚି(ଚୁ)ଙ୍ଗୁଡ଼ି—ଦେ. ବ—ମଧୁର ଜଳ (ଅର୍ଥାତ୍ ଯାଦା ଲୁଣି ପାଣି
ମଧୁର ଚି(ଚୁ)ଙ୍ଗୁଡ଼ି ଚିନ୍ଦେ) ରେ ଥୁବା ପରେବୁ ମାଛ—
(ଲୁଣି ଚିନ୍ଦୁ—ବିଷସ୍ତର) Shrimps living in fresh
ମିଠେଜଳେ ଚିନ୍ଦୁ—water (in contradistinction with
ମିଠୁପାନୀକା ମଳା those living in salt water).

ମଧୁର ଜୁର—ସ. ବ—ଦେହରେ ସବଦା ସାମାନ୍ୟ ତାତି ଥିବା ଜୁର—
Madhura jwara Low constant fever. [ଦ୍ରୁ—

ଅଖକ ଦିଅ ଆରଲେ ବା ଖାଲ ରୁହା ବନ୍ଦ କଲେ ଏ ଜୁର
କୁଣ୍ଡ; ଏଥରେ ମୁହି ନାଲ ପଂଡେ, ତାତ୍ତ୍ଵ ଓ ଜୁର ଶୁଣିଯାଏ,
ନିତ୍ରା କୁଣ୍ଡ ନାହିଁ । ଖୁବ୍ ଶୋଷ ଓ ବାନ୍ଧୁ ଦେଖାଏ—ହ. ପ ।]

ମଧୁର ଟର—ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ମିଠା ଟର—
Madhura ṭabha A kind of sweet citron.

(ମଧୁର ଜମୀର—ସ୍ଵୀଚ୍ଛରୂପ) ମଧୁର ଟାବା ମଧୁର ଟାବା

ମଧୁର ଟିଙ୍କା—ଦେ. ବ (ଅଣ୍ଣିତ)—ବାଲକଙ୍କର ଓ ବୃକ୍ଷକର କଣକାଳସ୍ତାୟୀ
Madhura ṭingka ଲିଙ୍ଗୋତ୍ରେବ—Short and feeble
ଅନ୍ତର୍ଗାନ୍ତିନ �erection of the penis of small boys and of
ମନ୍ଦ ଉତ୍ତରା ବେଳେ ଅନ୍ତର୍ଗାନ୍ତିନ
very old men.

ମଧୁର ତ(ତୋ)ରତ୍ତା—ଦେ. ବ (ସ. ଧାମାର୍ଗବ; ମଧୁର ତିଂଶା)—
Madhura ta(to)rārdha ତତ୍ତ୍ଵପର ଏକପ୍ରକାର ବନ୍ଦ ଲତା-
ଧୂମଳ, ପାରେଙ୍ଗଳ ଫଳ—Luffa Aegyptica. [ଦ୍ରୁ—ଅନ୍ୟ ଏକ
କୁଣ୍ଡଳ ପ୍ରକାର ବିକ୍ରି କରାଯାଇ ପିତା ତରତା କହନ୍ତି ।]

ମଧୁରତା(ହ)—ସ. ବ—ମିଷ୍ଟାରସ (ହ)—
Madhuratā (twa) Sweetness.

ମଧୁର ପାଣି—ଦେ. ବ—୧. ବିଶ୍ଵତ ଜଳ (ଯାଦା ଲୁଣି ହୁହେ)—
Madhura pāni 1. Fresh water. , । ସୁଖାଦୁ ଜଳ;

ମିଠେ ଜଳ ନାହିଁ ପୁଷ୍ପରାଣି ଅଭିର ଜଳ—2. Water having
ମୀତା ପାନୀ a good taste; sweet water. * । (ଦ୍ରୁଗ୍ୟ)
(ଲୁଣପାନୀ—ବିପରୀତ) ମଦ; ନାଲିଧାରି—3. (ironical) Wine.

ମଧୁର ପ୍ରକୃତି—ସ. ବ (ବର୍ଣ୍ଣା)—ବୋମଳ ପ୍ରକୃତି—Sweet
Madhura prakṛuti temper or nature.

ସ. ବିଶ (ବନ୍ଦୁଗୀହି)—କୋମଳପ୍ରକରିତିଶୀଖ—
Of sweet nature or temper.

ମଧୁର ବଚନ—ସ. ବ (ବର୍ଣ୍ଣା; ମଧୁର + ବଚନ)—ମିଷ୍ଟା ବାଚ୍ୟ—
Madhura bachana Sweet words. ବିଶ. ସଂ (ବନ୍ଦୁଗୀହି)

(ମଧୁର ରୂପଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମିଷ୍ଟାରସ—Sweetspeaking.
[ମଧୁର ବଚନା, ମଧୁର ବଚନା—ସି]

(ମଧୁର ବଚନା—ଦେଶଜ ଶୀରଜ)

ମଧୁର ଭକ(ଗ)ତି—ଦେ. ବ (ସ. ମଧୁର ଓ ଭକ୍ତି)—(ଦ୍ରୁଗ୍ୟ) ମୁହଁ-
Madhura bhaka(ga)ti ଭକ୍ତି; ବାଦ୍ୟ ଭକ୍ତି—

ମୌଖିକ ଭକ୍ତି ମୁଖମର୍ମିତି (ironical) Lip-devotion.

ମଧୁର ଭକ(ଗ)ତେ—ଦେ. ବିଶ—ଯେ ମୁହଁରେ ଭକ୍ତି ଦେଖାଏ, ତିନ୍ତୁ
Madhura bhaka(ga)tiଭକ୍ତି ଯାଦା ଅନୁଭବେ ଭକ୍ତି କଥା ଥାଏ—
ଯେ ସୁଖ ଭକ୍ତି ଦେଖାଯ �Showing devotion outwardly.

ମୁଖ ମନୀତୀଆ
ମଧୁର ଭକ୍ତି—ସ. ବ—ପ୍ରେମ ରଷ ମିଷ୍ଟା ଭକ୍ତି—Devotion
Madhura bhakti mixed with love. [ଦ୍ରୁ—ସି]
ତେବେଳ ଦେବକ ଅମଳର ବୈଷ୍ଣବମନ୍ଦିର ଏହି ଭକ୍ତି
ହାତ ଉପବାନକୁ ଅଭିଧା କରିବ ପ୍ରତିକରିତା ।

ଗୋପି ଓ ଗୋପ ବାଲକମାନେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଏହ ବକ୍ତ୍ର ହାତ
ରକନା କବୁଥିଲେ ।] ଦେ. ବ—୧ । ବାସିଲ୍ ବକ୍ତ୍ର
(ଦେଖ) — 1. Bātsalya bhakti (See). ୨ । ମଧୁର
ରକତ (ଦେଖ) — 2. Madhura bhakati (See).

ମଧୁର ଭାଷା — ସ. ବିଶ. ପୁ — ସେ ମିଞ୍ଚ କଥା କହେ — Sweet in
Kadhura bhāshī speech; sweet-talking; talking
(ମଧୁର ଭାଷିଣୀ — ସ୍ତ୍ରୀ)
sweetly.

ମଧୁର ମାଛ — ଦେ. ବ — ଅଳକଣାକୁ ଜଳାଯୁ ଓ କଦମ୍ବରେ ଥିବା
Madhura māchha ମାଛ — Fresh-water-fish.

ମିଠେ ଜଳେର ମାଛ ମିଠା ପାନିକା ମଙ୍ଗଳୀ

ମଧୁର ମୂରତି — ଗ୍ରା. (ପଦ୍ଧତି) ବ. (ସଂ. ମଧୁର ଓ ମୂରତି) — କମଳାଯୁ ରୂପ —
Madhura mūrati A pleasing form.

ମଧୁର ମୂରତି ମଧୁର ମୂରତ

ମଧୁର ମର୍ତ୍ତି — ସ. ବ (କର୍ମଧା; ମଧୁର + ମର୍ତ୍ତି) — କମଳାଯୁ ରୂପ —
Madhura mūrtti Pleasing form.

ବିଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି) — କମଳାଯୁ ରୂପ ଯୁକ୍ତ — Having a
pleasing form.

ମଧୁର ରସ — ସ. ବ — ୧ । (କର୍ମଧା) (ପଡ଼ ରସ ମଧୁର ଏକତମ) ମିଠା
Madhura rasa ରସ — 1. Sweet taste. ୨ । ପ୍ରେମ ରସ;
ବାସିଲ୍ ରସ — 2. The sentiment of love and
affection; soft and tender emotions.
• । (ବହୁବ୍ରୀହି, ମଧୁ = ମିଠା ଅଟେ ରସ ଯାହାର) ଅଣ୍ଟୁ —
3. Sugarcane. ୪ । ଚାଳ ଗଢ଼ — 4. Palm tree.

ମଧୁର ରସା — ସ. ବ — ୧ । ଦ୍ରାଶା — 1. Grape. ୨ । ମୁଦା
Madhura rasā ମୁଦା ଘାସ — 2. A kind of sweet
(ମଧୁରରସା — ଅନ୍ୟରୂପ) grass. • । ମୁଲା — 3. A kind of
timber tree; Gmelina Arborea. ୪ । ଶତ୍ରୁଷା
(ହୁ. ଶ); ଶତ୍ରୁପ — 4. Dill seed. * । ପ୍ରାସାରଣୀ ଲତ;
(ହୁ. ଶ) — 5. Pæderia Fœtida (creeper).

ମଧୁ ରସ — ସ. ବିଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି) — ଯାହାର ରସ ମଧୁର —
Madhu rasa Having sweet juice.
ସ. ବ — ଅଣ୍ଟୁ — Sugarcane.

ମଧୁର ସ୍ଵର — ସ. ବ (କର୍ମଧା) — ୧ । ଶ୍ରୀମଧୁର ସ୍ଵର — 1. Sweet
Madhura swara tone. ୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଗନ୍ଧା ହୁ. ଶ) —
(ମଧୁର ସ୍ଵର — ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Heavenly chorister.

ସ. ବିଶ. ପୁ — (ବହୁବ୍ରୀହି) — ମଧୁର ସ୍ଵରକଣ୍ଠୀ —
Sweet-toned.

ମଧୁର ସ୍ରବା — ସ ବ ପୁ — ପିଣ୍ଡ ଖର୍ଚୁ (ହୁ. ଶ) —
Madhura srabā Arabian dates.

(ମଧୁ ଫଳକା, ମଧୁପଳା) — ଅନ୍ୟରୂପ)

ମଧୁର ହାସ(ସ୍ୟା) — ସ. ବ (କର୍ମଧା, ମଧୁର + ହାସ; ସଂ) — ମୁହୂରାଷ୍ୟ —
Madhura hāsa(syā) Sweet smile. ବିଶ. ପୁ — ମଧୁ
[ମଧୁର ହାସ(ସ୍ୟା) — ସ୍ତ୍ରୀ] ହାସିକାରୀ — Sweet smiling.

ମଧୁର ହାସୀ — ସ. ବିଶ. ପୁ — ମୁହୂରାଷ୍ୟକାରୀ —

Madhura hāsi
(ମଧୁରହାସିକା — ସ୍ତ୍ରୀ)

ମଧୁର — ସ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ (ମଧୁର + ଅ) — ମନୋଦ୍ରୁଦ୍ଧି — Pleasing
Madhurā (female). ବ — ୧ । ପାଳଙ୍ଗ ଶାଶ; ମିଠା
ପାଳଙ୍ଗ — 1. The spinach. , । ଶତ୍ରୁଷା; ଶତ୍ରୁପ —

2. An armotic seed;dillseed. • । (ମଧୁ + ର)

ମଧୁର ସ୍ତ୍ରୀ — 3. The city of Mathurā (in U.

P. of India). ୪ । ମଧୁର ନଗର — 4. Madura
in Madras Province. ୫ । ମିଠା ଲେମ୍ବୁ (ହୁ. ଶ) —

6 Sweet orange. ୬ । ସମ୍ମି ମଧୁ (ହୁ. ଶ) —

6. Liquorice root. ୭ । ମେଦା (ହୁ. ଶ) —

7. A rare herb. ୮ । କାକୋଲି (ହୁ. ଶ) —

8. Kākoli (See) ୯ । ବଦଳୀ ଗଢ଼ (ହୁ. ଶ) —

9. Plantain tree. ୧୦ । ଶିମ୍ (ହୁ. ଶ) —

୧୦. Bean. ୧୧ । ମସ୍ତର (ହୁ. ଶ) — ୧୧. Lentil.

୧୨ । ମିଠା ଖଜୁର (ହୁ. ଶ) — ୧୨. Sweet date.

୧୩ । ମହାମେଦା (ହୁ. ଶ) — ୧୩. A rare herb.

ମିଠି ମୋତା ଦେ. ବ — ମିଞ୍ଚ ରସ ଯୁକ୍ତ; ଗୁଡ଼ିଆ —

Sweet; sugary.

ମଧୁରଜାଙ୍କକ — ସ. ବ — ମଧୁର ଅଙ୍କ —

Madhurajāṅkuka Sweet yam.

ମଧୁରମ୍ବ — ସ ବିଶ. (ଦ୍ରବ) — ମିଠା ଓ ଖଟା —

Madhurāmbla Sweet and sour.

ମଧୁର ଲଗିବା — ଦେ. କି — ମୁହୁର୍ତ୍ତ ରତରେ ମିଠା ଅସାଦ ବୋଧ ହେବା —

Madhurā lagibā Feeling of a sweet taste in

ମିଠି ଲାଗା ମିଠା ଲାଗନା the mouth at some times.

(ମଧୁର ଦେବା — ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. କି — ଶାବଦା ରୁ ମିଠା ଲଗିବା —

oT taste sweet.

ମଧୁରଳାପ — ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ମଧୁର + ଅଳାପ) — ମିଞ୍ଚ ରତନ —

Madhurālāpa Sweet talk or discourse.

(ମଧୁରଳାପା — ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଶ. ପୁ — (ବହୁବ୍ରୀହି) — ମିଞ୍ଚ ଭାଷା —

Sweet-talking.

ମଧୁରଳାପା — ସଂ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ (ମଧୁରଳାପ + ଅ) — ମଧୁରଳାପର.ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ —

Madhurālāpī Feminine of Madhurālāpa.

ସଂ. ବ — ମଇନା ପଣୀ; ପାଶ (ହୁ. ଶଦସାର) —

The hill myna bird.

ମଧୁରଳାପି — ଦେ. ବିଶ. ପୁ — (ମଧୁରଳାପ + ରତନ; ୧ମା. ୧କ) —

Madhurālāpi ମିଞ୍ଚ ଭାଷା — Talking sweetly.

(ମଧୁରଳାପିମା — ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)

ମଧୁରଳକା — ସଂ. ବ — ମଧୁରଳକ ମାଛ (ହୁ. ଶ) —

Madhurālakā A kind of tiny fish.

ମଧୁରସ୍ଵାଦ — ସଂ. ବ — ୧ । ପାତକୁ ମିଠା ଲାଗିବା — ୧. Sweet

Madhurāśwāda taste. ସ. ବିଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି) — ମିଠା; ମିଞ୍ଚ —

Sweet to the taste.

ମଧୁରିଆ—ଦେ. ବଣ—ଏବତ୍ ମଧୁର—

Madhuriā ଅକ୍ଷ୍ମ ଶିଖି

Sweetish.

ଧୋଡ଼ା ମିଠା, ମସ୍ତୁରିଆ

ମଧୁରିକା—ସଂ. ବି (ମଧୁର+କ+ଅ) - ପାନମହୁରୀ—Aniseed;

Madhurikā fennel. ଦେ. ବି—ମୁଖବାଦ୍ୟ ବିଶେଷ; ମଧୁର

—A kind of musical instrument;
a kind of clarion. (ଉ—ଟମକ, କାଗଣ,
ମଧୁରକା, କୁଣ୍ଡ, ଦେଖ, କାହାଳ; ନାହିଁ ବାଦ୍ୟକାରେ
ସବାଙ୍ଗେ ବୁଲୁଛି ମାଳକୁ ମାଳ । ସାଧାକାଥ. ଭିଷା ।)

ମଧୁରିପୁ—ସଂ. ବି. (ଶ୍ଵରୀ ଚତୁର୍ବିଂଶୀ) —ମଧୁ ସୁଦନ; ବିଷ୍ଣୁ—

Madhu ripu Bisbñu.

ମଧୁରିମା—ସଂ. ବି. (ମଧୁର+ଶବାର୍ଥେ ଉପନିଃସ୍ମାରିକା ୧୯) —ମାର୍ତ୍ତିଷ୍ଠି—

Madhurimā ମଧୁରତା—1. Sweetness. ୨ । ଶୌଦର୍ଯ୍ୟ—
2. Beauty; grace.

ମଧୁରୀ—ଦେ. ବି(ସଂ.ମଧୁରକା) —ମଧୁରୀ ବାଜା—Name of a musical
Madhuri instrument; clarinet. (ଉ—ମନ୍ତ୍ର ବଢ଼

ଶର୍ମ, ଅଥଂଖ୍ୟ ଅନେକ, ଜନକ ମଧୁରୀ ମାଧୁରୀ । ବଞ୍ଚ
କୋଟିଚନ୍ଦ୍ରାଶ୍ରମରୀ ।)

ମଧୁରେଣ ସମାପ୍ୟେତ୍—ସଂ.ପ୍ରବତନ —(କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକୁ) ମଧୁରତା—

Madhurena samāpayet ଦ୍ଵାରା ସମାପ୍ତ କରିବା ଭବିତ—
To end a thing sweetly; to finish a
thing well.

ମଧୁରେଦକ—ସଂ. ବି (ବହୁକୃତି) —ସରାଗ ଅନୁସାରେ ସାତ ସ୍ମୁଦ୍ର

Madhurodaka ଅନ୍ତିମ ସମୁଦ୍ର, ସହିତ ଜଳ ମିଠା ଓ ଯାହା
(ମଧୁରେଦଧ—ଅନ୍ତରୂପ) ସୁଖର ହୀପକୁ ବେଳିଛି—The my-
thological sea of sweet water.

ମଧୁ ଲତା—ଦେ. ବି—ବିଲାପିଲାର ଲତାବିଶେଷ—Name of a
Madhu latā creeper imported from abroad.

[ଦ୍ଵ—ଏହାକୁ ବଢ଼ିଲେବିମାନେ ବପିଶ୍ଚରେ ଲଗାଇଛ;
ଏହାହାର ବରିଶ୍ଚର ଶୌଦର୍ଯ୍ୟ ବଢ଼େ ।] ସଂ. ବି—
—ଏକପ୍ରକାର ଘାସ (ହି. ଶ)—A kind of

grass.

ମଧୁ ଲଙ୍ଘିଟ—ସ. ବିଶ (ଶ୍ଵରୀ ଚତୁର୍ବିଂଶୀ) —ମଧୁ ଦେଖୁ—Fond of honey.

Madhu lampāta ବି—ଭୁମର—The black bee. [ଉ—

ମଧୁଲଙ୍ଘିଟ ପ୍ରାୟେ କପଟ ପାଇବି ପଟଳତ । ବଞ୍ଚ.
ପ୍ରେମସୁଧାନିଧିନୀ ।]

ମଧୁଲିକା—ସ. ବି—୧. ମଧୁଲି ନାମକ ଗଦମରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମଦ (ହି.ଶ)

Madhulikā 1. Wine distilled from a kind
of wheat , । ରୁର ସୋରିଷ (ହି. ଶ)—2. Rye.

* । ଫୁଲର ପରୁଗ (ହି. ଶ)—3. The pollen of
flowers.

ମଧୁଲିତ—ସ. ବି—(ମଧୁ+ଲିତ୍) ଧାରୁ—ଶୁଦ୍ଧିବା+କର୍ତ୍ତ୍ବ. ତୃପ୍ତ;

Madhulit ମଧୁଲିତ ଶବ୍ଦ (ମୋ. ୧୯) —ମଧୁକର; ଭୁମର—

The black bee,

ମଧୁ ଲିହ—ସ. ବି—(ମଧୁ+ଲିହ୍) ଧାରୁ—ଶୁଦ୍ଧିବା+କର୍ତ୍ତ୍ବ. ଅ) —

Madhu liha ଭୁମର—1. The black bee.

ମଧୁଲି—ସ. ବି—(ମଧୁ+ଲିହ୍) ଧାରୁ ପ୍ରବତ କରିବା+କର୍ତ୍ତ୍ବ. ଅ+ର.

Madhuli ଏକପ୍ରକାର ଗଦମ (ହି. ଶ; ଭବପ୍ରବତାଶ) —

A species of wheat.

ମଧୁ ଲୁବଧ—ସ. ବଣ—ପୁ—(ଶ୍ଵରୀ ବା ଶମ୍ଭୀ ଚତୁର୍ବିଂଶୀ) —ମଧୁପାଳ

Madhu lubdha କରିବା ପାଇଁ ଲାଲସାୟତ୍ର—Hankering

(ମଧୁଲେଖୁ; ମଧୁଲେଲୁପ—ଅନ୍ତରୂପ) after or tempted by

(ମଧୁଲବଧ—ଶିଖ) honey.

ମଧୁଲେହା(ଶିଖ) —ସ. ବି, ପୁ—(ମଧୁ+ଲିହ୍) ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ବ. ଅ; ଭନ୍ଦ) —

Madhuleha(hi) ଭୁମର—The black bee.

ମଧୁ ଶୟକ—ସ. ବି—ମଧୁ ଶୟା (ଦେଖ) —Madhu śayana

Madhu śayana (See) [ଉ—ଏ ବାଜ ବିବାହେ ବର-

ବଧୁକୁ ମଧୁଶୟକ । ସାଧାକାଥ. ଭିଷା ।]

ମଧୁ ଶୟା—ସ. ବି—ମଧୁଶୟା; ବିବାହ ପ୍ରଥମ ସ୍ନାନରେ ଶାମୀ

Madhu śayā ଶିକ୍ର ଏକତ୍ରଶୟକ—Honeymoon; sleep-

ing together of the bride and bride-

groom during the first week of marriage.

[ଦ୍ଵ—ଏହି ମଧୁଶୟା ପ୍ରଥାରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ପୂର୍ବେ

ବ୍ରାହ୍ମଣାବ ସମାଜରେ ସୁବଜ କନ୍ଧାବ ବିବାହପ୍ରବେଶିଥିଲା,

କରେଇ ବାକବା କନ୍ଧା ସଙ୍ଗେ ବରର ଏକଥି ଶୟା-

ରତନା ହାସ୍ତାବଦ ହୋଇ ଥାଏନ୍ତା ।]

ମଧୁ ଶର୍କରା—ସଂ.ବି—୧. ମଧୁରୁ ଜାତ ଶର୍କରା—1. Sugar deposited

Madhu śarkara from honey. , । ଶିମ (ହି. ଶ)—

(ମଧୁଶର୍କରା—ଅନ୍ତରୂପ) 2. Bean.

ମଧୁ ଶିଗ୍ର—ସଂ. ବି—ନାଈ ସତକା—The red species of

Madhu śigru (ମଧୁଲଗୁ—ଅନ୍ତରୂପ) Moringa tree.

ମଧୁ ଶିଷ୍ଠା—ସଂ. ବି (ଶ୍ଵରୀ ଚତୁର୍ବିଂଶୀ) —ମଧୁଶିଷ୍ଠା (ହି. ଶ)—

Madhu śishṭha Bees-wax.

(ମଧୁଶିଷ୍ଠା, ମଧୁଶିଷ୍ଠା, ମଧୁଶିଷ୍ଠା, ମଧୁଶିଷ୍ଠା—ଅନ୍ତରୂପ)

ମଧୁ ସଙ୍ଗରା—ସ. ବି (ଶ୍ଵରୀ ଚତୁର୍ବିଂଶୀ) —ମଧୁଶିକା ଓ ଭୁମରହାର ଫୁଲରୁ

Madhu sangraha ମଧୁ ଆହରଣ—The gathering of

(ମଧୁତୟକ—ଅନ୍ତରୂପ) honey from flowers by bees etc.

ମଧୁ ସଙ୍ଗର—ସ. ବି (କର୍ମଶିଳ୍ପି; ମଧୁ—ବସନ୍ତକାଳ ଅଟେ ସଙ୍ଗା ଯାହାର) —

Madhu sakhā ୧ । କାମ—1. Cupid. , । ବେଳି—

2. The cuckoo.

ମଧୁ ସଙ୍ଗୟ—ସ. ବି (ଶ୍ଵରୀ ଚତୁର୍ବିଂଶୀ) —ମଧୁଶିକା ଓ ଭୁମରହାର

Madhu saṅchaya ମଧୁତକରେ ମଧୁ ସଙ୍ଗର ଦେବା—The

storing of honey in the hive by bees or

black bees.

ମଧୁ ସହାୟ—ସ. ବି (ଶ୍ଵରୀ ଚତୁର୍ବିଂଶୀ; ମଧୁ+ସହାୟ) —କନର୍ପ; କାମ—

Madhu sahāya Cupid.

(ମଧୁଶାର୍ଥ, ମଧୁଶୁଦ୍ଧି, ମଧୁହେତୁ—ଅନ୍ତରୂପ)

ମଧୁସୁଦନ—ସ. ବ. ଶ୍ରୀ (ମଧୁ ନାମକ ରୂପସବୁ ବିଷ ଉଚ୍ଛଵିଗାରୁ) —
Madhusūdana ୧। ମଧୁରୂପ; ବିଷ—1. Bishnu.,
(ମଧୁକଳୀ—ଅଳ୍ପରୂପ) ଭୁମର—2. Black bee. (ଭୁ—ଭୁମର)

ରଙ୍ଗଦେଖ ତଥ୍ବ କଲା ମଧ୍ୟ ଦନ୍ତ ତୁମଣେ । ୧୫.
 କୋଟିଚୂପ୍ତାଶ୍ଵଳଦୀର୍ଘ ।) ଦେ. ବି (ନାମ) — ୧ । ସ୍ଵପ୍ନଦଶ
 ପତାଦୀର ଓଡ଼ିଆ କବି—1. Name of an Oriya
 poet of the seventeenth century, A.D [ଦୁ--
 ଏ ସମୟରେ କଲଚରିତର ଅନୁବରଣରେ ‘ନଳଚରିତ’
 ନାମକ ସ୍ମୃତି ରେଖିଥିଲେ ।] । ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଅଯିବା
 ନାମ—2. Name given to males.

ମଧୁସୂଦନ କର—ଦେ. ବି (ନାମ)–ବଙ୍ଗଲାର ପ୍ରସିଦ୍ଧ କବି; ମାରକେଳ
Madhusūdana datta ମଧୁସୂଦନ ଦତ୍ତ—A famous poet of Bengal. [ଦ୍ଵାରା ଏହାଙ୍କ ନାମ ମାରକେଳ
ମଧୁସୂଦନକିମ୍ବା। ବଙ୍ଗଲାରେ ଅମିତାଭର ଛନ୍ଦରେ ଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ
ମେଘନାଦବନ୍ଧ କାବ୍ୟ ରଚନା କରିଥିଲେ; ଜନ
ଶ୍ରୀ ୧୯୪, ମୃଜା ଶ୍ରୀ ୧୯୭୦। ଏ କଲିକତା ହିନ୍ଦୁ
କଲେଚରେ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷାଲୀର କରି ୧୫ ବର୍ଷ ବୟସରେ
ଶ୍ରାନ୍ତାନ୍ତ ଧର୍ମରେ ଯଣିତ ହୋଇଥିଲେ । ଏ ରଂଗକ ପଢ଼ା
ପ୍ରାଚୀକ ଓ ଲାଟିନ୍ ଭାଷାରେ ବ୍ୟୁକ୍ତ ଥିଲେ । ଏ ପ୍ରଥମେ
ମାନ୍ଦ୍ରାଜ କଲେଜର ଜଣେ ଉତ୍ସବେପୀୟ ଅଧ୍ୟୟତ୍ନକ କରିବାକ
ପାଣିପ୍ରତିକଣ କରିଥିଲେ । ଖାରଚରତବାସପ୍ରସିଦ୍ଧକା ସମ୍ମାନକ
ଉପାଖ୍ୟାନରୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି କାଶବଜା ଶ୍ରୀ(The Capt-
ive Lady) ନାମରେ ଏ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ସବ ରଂଗକ କବିତା
ଲେଖିଥିଲେ । ପରେ ପ୍ରଥମ ବିବାହକବକ ଛିନ୍ଦ କରି
ଏ ଆର ଜଣେ ଘେଚକାୟା ରମଣୀଙ୍କ ପାଣିପ୍ରତିକଣ କଲେ ।
ଏ କେତେକ କାଳ କଲିକତା ସୁଲିସ୍ କୋଟ୍ଟରେ ବସିଲା
ଓ ପରେ ଦୋଷାଶୀ କର୍ମ କରିଥିଲେ ଓ ରହାବଳ
ନାଟକର ରଂଗର ଅନ୍ତବାଦ କରିଥିଲେ; ବିନ୍ଦୁ ପରେ
ମାତୃଭୂଷାର ସେବା କରି ବଙ୍ଗଲାରେ ଶୁଣିବ ନାଟକ ଓ
କାବ୍ୟ ରଚନା କରି ବଙ୍ଗରେ କବିପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲାଭ କଲେ ।
ସେ ଅଭିନ୍ନ ଶିକ୍ଷା କରିବାରୁ ବିଲାଗ ଯାଇ ସେଠାରେ ବନ୍ଦ
ଅର୍ଥକ ଦୁଃଖ ଭୋଗ କଲେ ଓ ମହାୟା ଶିଷ୍ଟରକନ୍ତୁ
ବିଦ୍ୟାସାଗରକ ଠାରୁ ବିଷ୍ଵର ଅର୍ଥ ସାହୀଯା ଲାଭ କରି
ବିଲାଗରେ ବାରିଥୁର ପାଶ କରି ପ୍ରାନ୍ତ ଓ ଇଂଣଣ୍ଟରେ ବନ୍ଦ
ଦିନ ଅବସ୍ଥାକ କରିବା ପରେ କଲିକତାରୁ ଅସି ବାରିଥୁରୀ
କଲେ; ବିନ୍ଦୁ ସେ ଅମିତବନ୍ୟୀ ଅବାରୁ ଶେଷଜୀବନରେ
ବନ୍ଦ ଦୁଃଖ ଭୋଗ କଲେ ଓ ରୁଗ୍ନ ଅବସ୍ଥାରେ ଚିତ୍ତସାଦୟ
ଚଳାଇବାର ତାଙ୍କର ସାମର୍ଥ୍ୟ ନ ଥୁବାରୁ ଅଲପୁର ଦାତବ୍ୟ
ଚିତ୍ତସାଦୟକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ଇନ୍ଦ୍ରଜିଲ ଚିତ୍ତାଗ କଲେ ।
ତାଙ୍କର ଅମିତାବର ଛଳ ଓ ଚର୍ବିଶପଦ କବିତା ଓ
ବାରବସପ୍ରଧାନ ରଚନା ଗାନ୍ଧୀ ବଙ୍ଗଲାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ କବିରୁପେ
ଚିରସ୍ଥରଣୀୟ କରି ରଖିବ । ତାଙ୍କ ମୃଜାର ୧୫ ବର୍ଷ ପରେ

ଦେଖିବାସୀ ତାଙ୍କ ସୁତିପୂକା କରି ତାଙ୍କ ସମାଧି ଦ୍ଵାରେ
ଗୋଟିଏ ମମ୍ମିରବେଶ ନିର୍ମିତ କଲେ । ସୁନଳତନ୍ତ୍ର, ବଞ୍ଚିଲା
ଅଭିଧାନ ।]

ମଧୁସଦନ ଦାସ—ବେଳେ ତ (ନାମ)–ଉତ୍କଳର ସର୍ଗୀୟ ଦେଖକର୍ମୀ—
Madhusudana dasa The late Mr. M. S. Das, M.
A., B.L., C. I. E. [ତୁ—ଜନ୍ମ ଶ୍ରୀ ୧୮୮୮—ସୂର୍ଯ୍ୟର
ଶ୍ରୀ ୧୯୩୪ । ସେ ପ୍ରଥମେ କଟକରେ ଶିକ୍ଷାଲୀର କରି
ବଲିବଚାକୁ ଯାଇ ଉଚ୍ଛବିଷ୍ଣା ଲୁହ କରି ଏମ୍.୧ ଓ ବ୍.୧ଲ
ପାହ୍ କରିଥିଲେ । ବଲିବଚାକେ ସେ ଶ୍ରୀପୁଷ୍ପମୀରେ ଖଣ୍ଡିତ
ହୋଇଥିଲେ । ସେ ପ୍ରଥମ ଉତ୍କଳ ଏମ୍. ଏ ଓ ଉତ୍କଳ ଉତ୍କଳ
ଥିଲେ । ସେ ପାଇଁ କରି ସାଇ ବଲିବଚାକେ ଦିନାବେଳେ
ଶିକ୍ଷାବଚାକ କରିଥିଲେ । ବଙ୍ଗର ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ସର୍ଗୀୟ ସର୍ବାଶ୍ଵା-
ଗୋଷବର ବାଲଖାବସ୍ତାରେ ମଧ୍ୟସୁଦନ କେତେବଳି ତାଙ୍କର
ଗୃହଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ ଓ ସର୍ବ ଅଶ୍ଵଗୋପ ମଧ୍ୟସୁଦନଙ୍କଠାରୁ
ପାଇଥିବା ଶିକ୍ଷାପାଇଁ ଅଜ୍ଞାବନ କୃତଜ୍ଞତା ସୀକାର କରିଥିଲେ ।
ବଲିବଚାକ ହାଇକୋର୍ଟରେ ସେ ଦିନାବେଳେ ଉତ୍କଳ
ଅନ୍ତର୍ବାଦକ ବର୍ମ କରି ଯରେ କଟକରେ ଉତ୍କଳଙ୍କ ଅବମୁ
କଲେ । ଶ୍ରୀ ୧୮୮୨—୮୨ ରେ ସୁରା ଜଗବାଥ ମନ୍ଦିରକୁ
ସରବାର ସହସ୍ରରେ ନେବାକୁ ଯେଉଁ ତେଣ୍ଟା କରିଥିଲେ,
ମଧ୍ୟସୁଦନ ପୁଣ୍ୟ ସର୍ବାକ୍ଷର ପରିପାଦନ କରିଥିଲେ ।
ମନ୍ଦିରମାଳାରୁ ମନ୍ଦିରରେ ସୁରା ସର୍ବାକ୍ଷର ସୁରୁଷାତ୍ମକିନିକ
ଅଧିକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିଥିଲେ । ସେ କଟକ କଲେଜରେ
ବନ୍ଦୁ ବର୍ଷ ଅନ୍ତର୍ବାଦର ପ୍ରୋଫେସର ଓ କଟକ ଉତ୍ସୁକ୍ତିକୁ—
ବୋର୍ଡର ଭାଇସ୍‌ଟେମ୍ସରମାନ୍ କାର୍ଯ୍ୟ ଦିନତାର ସହିତ
ସମ୍ମାନକ କରିଥିଲେ । କଟକ ଉତ୍କଳମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର
ଆସାଧାରଣ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଓ ଶକ୍ତିବଳରେ ସେ ଉତ୍କଳାରେ
ଓ ଗଢ଼ିକାରରେ ଅନ୍ତର୍ବାଦାଧାରଣ ପ୍ରତିପଦ ଲାଭ କରି-
ଥିଲେ । ବିଜର ପ୍ରାଦେଶିକ କାର୍ତ୍ତିକୀର୍ତ୍ତି ସର୍ବାକ୍ଷରପେ ସେ
ଉତ୍କଳାର ବନ୍ଦୁ ଭାଇସ୍‌ଟେମ୍ସରମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ବିଜବାସୀକର ତଥା ପାଲିଅମେଳ
ମେମରମାନଙ୍କର ଓ ଶ୍ରୀରୂପେକ୍ଷିତସାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଅକର୍ଷଣ
କରିଥିଲେ । ମଧ୍ୟସୁଦନଙ୍କ ତେଣ୍ଟାରେ ଉତ୍କଳାର ଅସ୍ତ୍ରାୟି
ବନ୍ଦୋବସ୍ତର ମିଆଦ ୧୯ ବର୍ଷ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ୩୦ ବର୍ଷ
ହୋଇଥିଲା । ଶିକ୍ଷିତ ଉତ୍କଳମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଛବିଷ୍ଣାଯୁକ୍ତମରେ
ନିୟମିତ ସୁରପାତ ମଧ୍ୟସୁଦନଙ୍କ ରୂପିମରେ ହୋଇଥିଲା ।
୧୯୦୩ ସାଲରେ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମାନର ସୁରପାତ କରି ସେ
ପ୍ରଥମେ ସମ୍ପଦ ଉତ୍କଳବାସୀଙ୍କ ମନରେ ତାଙ୍କୁ ସୁରବାଦର ଉତ୍ୱେକ
କରିଥିଲେ; କୃତି, ବାଣିଜ୍ୟ, ବୟନପିକ୍କ ଓ କାର୍ବୁଣିଲ୍ୟର
ତ୍ରୈତପାଇଁ ସେ ଅନ୍ତର୍ବାଦ ଅର୍ଥବନ୍ୟ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ
ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଉତ୍କଳ ଶିକ୍ଷା ଉତ୍ସାହ [Orissa Art Wares]
ଓ ଉତ୍କଳ ତମତ୍ତା କାରାଖାନା (Utkal
Tannery) ଯୋଗୁଁ ଉତ୍କଳର ଶିକ୍ଷା ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ
କରିବରେ ଅନ୍ତର୍ବାଦ ହୋଇଥିଲା । ସାକ୍ଷୀର ବନ୍ଦୋବସ୍ତର

ଅଛଳକୁ କିମେ ଯାଇ ସେ ଅଛଳର ଦୂର୍ଦ୍ଵା ସରବାରକ,
ପାଲିଆମେଥର ମେମ୍‌ରକ୍ ଓ ବିଲ୍‌ଡର ସାମାଜିକମାନଙ୍କ
ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଅଣିଥିଲେ । ସମ୍ଭା ଉତ୍ତରଭାଗୀ ଅଛଳକୁ ଏକ
ଶାସନାଧୀନ କରିବା ଅନ୍ଦୋଳନରେ ମଧ୍ୟୁଦନ ୧୫୦୦
ସାଲରୁ ମଞ୍ଚର୍ବରୁଠେ ରହି ଶେଷରେ ଉଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶ
ଗଢାଯିବା ଅଦେଶ ୧୯୦୪ ସାଲରେ ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ
ଶୁଣି ଗଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରସତ୍ତରେ The Oriya ନାମକ
ଓଡ଼ିଶାର ଇଂରେଜ ସବାଦପତ୍ର ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ।
ସେ ଉନ୍ନତି ବକ୍ରା ଓ ଅଗ୍ରିଶ୍ଵରିରେ ଲେଖକ
ଥିଲେ । ବିହାର ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ମହିନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଦଶ କର
ଦିନା ଦରମାରେ ମହିମାନେ ବାର୍ଷିକ ଦରମାର ପ୍ରସ୍ତାବ ସେ
କରିବାରୁ ସରକାରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କ ମତରେବ ହେଲା ଓ
ସେ ମର୍ମିପଦ ଘସ୍ତିତ ଦେଲେ । ରେବନ୍ଦୀ ବାନିକା ଛାତ
ଇଂରେଜି ବିଦ୍ୟାଲୟ ମଧ୍ୟକୁବୁଲ୍ ପରିମର୍ଣ୍ଣରେ ତାଙ୍କର ପୋଷଣ୍
କନ୍ୟା ଶ୍ରୀଯୁଗ ଶୈଳବାଲା ଦାସକୁହାର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ
ଥିଲା । ସେ ଖୁବ୍ ବଦାନ୍ୟ ଥିଲେ ଓ ଶେଷକୁ ଦେବାଲାଙ୍ଗ
ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଏହି ଭାଷାକୋଣ ସାମାଜିକମାନଙ୍କ ବୁଝୁ
ପ୍ରାମାୟ ଥିଲେ । ଭାଷାକୋଣର ପ୍ରଥମ ଜ୍ଞାନ ଅବତରଣିକାରେ
ଏ ପ୍ରତି ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କର ସମ୍ରକ୍ଷ ବିରତ ହୋଇଥିଲା ।]

ମଧୁ ସୁଦନ ରାଓ—ଦେ. ବ—(କାମ) —ଉତ୍ତର ସୀମା କ୍ଷତି—
Madhu Sudana Rao The late Rai Bahadoor
Madhusudan Rao. [ଦ୍ୱ—]ଜନ୍ମ ଶ୍ରୀ. ୧୮୫୩,
ପରିଜ୍ଞେକ ପ୍ରାଣି ଶ୍ରୀ. ୧୯୧୨ । ଏହାଙ୍କ ମାତୃଭୂମି ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା
ଗୋପ ଗ୍ରାମ, ଏ ମରହଟା ଜିଲ୍ଲାରେ ଜନ୍ମଗତହଳ କରି-
ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ପିତା ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାଓ ଜଣେ ପୁରିଶ୍ରୀ
କର୍ମଚାରୀ ଥିଲେ । ଏ ପୁରୀ ସକରରେ ଏହାଙ୍କ ମାତୃଭୂମି
ଜୟରେ ଜନ୍ମଗତଙ୍କ କରିଥିଲେ ଏହି ଶୈଷବଦରେ
ମାତୃଭୂମି ହୋଇଥିଲେ । ଏ ପ୍ରଥମେ ଗୋପ ପ୍ରାମର
ଶୁଦ୍ଧାଳିରେ, ତଥାରେ ଚନ୍ଦ୍ରକେଶର ସାହାସ୍ୟପ୍ରାପ୍ତ ମାରନର
ସୁଲବେ ବିକ୍ରି ଦିଲ ପଢ଼ିବା ପରେ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାରୁରେ
ପଡ଼ିଲେ । ଶଶାବଧ୍ୟାରେ ତାଙ୍କର ବିତରଣତା, ଦକ୍ଷି,
ଅଧ୍ୟୟନରେ ଅଧିକବେଶ, ମାତୃମୟ ଜୀବନଯାପନ ଦେଖି
ଶିକ୍ଷକ, ସୁଲ୍ଲ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନକୁ ଓ ତଥାମାନକୁ ଜଣା ମାତୃପ୍ରେସ୍
ବିମୁଗ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଏତ୍ତାଳୁ ପଶୁଗା ଦେବାଳୁ
ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିବା ସମୟରେ ଉତ୍ତରାର ଦୟକୁ ନଥକ
ଦୂରିଷ (ଶ୍ରୀ. ୧୯୭୭) ପଢ଼ିଲୁ ଓ ସେଥିରେ ଦୂରିଷ ଦୂରି
ଅଛନ୍ତି ବୁଲ ସେ ସରକାରୀ ସାହାଯ୍ୟ ବିତରଣ କର୍ମଚାରୀ
ଜୀବିଲେ । ତହିଁର ପଇ ବର୍ଷ ତାଙ୍କର ସଂଗାତିକ ଶାତ୍ରା
ଯୋଗୁ ସେ ପଶୁଗା ଦେଇ ପାର କି ଥିଲେ । ତତ୍ତ ପରବର୍ଷ
୧୯ ବର୍ଷ ବୟସରେ ଏତ୍ତାଳୁ ପାଶ୍ଚ କରି ମଧୁସୁଦନ କଟକ
କଲେକ୍ଟୁ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାକୁ ଅଧିଲେ । କଲେଜର
ପ୍ରୋଫେସର ବ୍ରାହ୍ମମୀଳମୀ ଦେଇନାଥବନ୍ଦ୍ରାର୍ଥ୍ୟକୁ ସବକାଷ,
ଧର୍ମଜୀବନ ଓ ଭୂପଦେଶ ତାଙ୍କାକୁ ଏବେଇରବାଦମଳକ

ଗ୍ରାହକର୍ମ ପ୍ରତି ଅକୃଷ୍ଣ କଲା । ୧୮ ବରସ ବୟସରେ ସେ କଟକ କଲେଜରୁ ଏଥ୍. ଏ ପାସ କରିବି, ଏ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ବଳିକତା ଯିବାରୁ କାମଳା କରିଥିଲେ, ତତ୍ତ୍ଵ ବାଦ ଶିଳା କାଳୁ କଲିକତା ଶତି ଦେବାକୁ ସମ୍ମତ ନ ହେବାରୁ ସେ ଉଥରେ ସୁଖ ଜଣାସୁଲର ତଙ୍ଗୀ ଶିକ୍ଷକ ପଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ । ଚତ୍ପରେ ସାକ୍ଷୀର ଓ କାଲେଶରେ ଶିକ୍ଷକତା କରି କଟକ କଲେଜରୁ ସୁଲର ତଙ୍ଗୀ ଶିକ୍ଷକ, କଟକ ଜଣାର ସୁଲ ସମ୍ମତ ତେଣୁଟି ଇନ୍ଦ୍ରପେକ୍ଷର, କଟକ ଫ୍ରେଡିନ୍‌ସୁଲର ଓ କଲେଜରୁ ସୁଲର ହେତ୍ତମାଞ୍ଚର ଓ ଶେଷକୁ ଓଣା ଶିକ୍ଷାବିଭାଗର ଇନ୍ଦ୍ରପେକ୍ଷର ହୋଇଥିଲେ । କାଳର ପୁରିଶତ୍ରୁ ପ୍ରତିକର ଥୁଲ ଓ ଅବସର ସମୟରେ ସେ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର, ସାହିତ୍ୟ ଅତି ଅଧ୍ୟୟତ୍ତମାନ କରୁଥିଲେ । ସେ କୌଣସି ବଡ଼ କାଳ୍ୟ ରତନା ବର ନାହାନ୍ତି । କାଳର ଗତ୍ୟ ପ୍ରବନ୍ଧ ମାଳା, ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କବିତାବଳି, ଶୁନମାଳା, କୁଷମାଙ୍କଳ, ବିଷନ୍ତ୍ର ଗାଥା, କର୍ଣ୍ଣବିଧ କାବ୍ୟ, ସମୀତମାଳା, ଶୋକଶୋବ, ସଂସ୍କର ଭିତ୍ତିର ସମଚରତର ଅନ୍ତରାଦ, ଚର୍ଚା ଶପଞ୍ଚ କବିତା, ବିବିଧ କବିତା ଓ ଶିଶୁପାଠ ବର୍ଣ୍ଣବୋଧ, କାଳର ବହୁତୋମ୍ବୁଜ ପ୍ରତିକର ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ସେ ବାଲ୍ୟ କାଳରେ ପ୍ରତିବନ ଦେବ ଦର୍ଶନ ନ କରି ଜଳ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କରୁନ ଥିଲେ । ଏଥାରୁ ପଶ୍ଚାତ୍ ଦେବ ପୂର୍ବରୁ ପୁରୁଷାରେ ସ୍ଥାପନେ ଜଣେ କଟାଧାରୀ ଅଲୋକମୟ ପୁରୁଷଙ୍କ ଦେଖି ଗାଲ ମୁଖରୁ ‘ଓ’ ଛାତାରତ ହେବାର ପଣ୍ଡିତ ମଧୁସୁଦନଙ୍କ ତୁଳିତରେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ମହାଭାବ ପ୍ରଥମେ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଥିଲା । ପୁରୁଷାରେ ମଧୁସୁଦନ ପଢ଼ିବା ସମୟରେ ବବିକର ରୂପାନାଥ ଧୂମ ଜିହ୍ଵାସୁଲର ଦ୍ଵାରା ଶିକ୍ଷକ ହୋଇଥିଲେ ଓ ବିଦ୍ୟାଲୟରେ ପଢ଼ାଇବା ଛାତା ସେ ମଧୁସୁଦନଙ୍କ ଘରେ ପଢ଼ାଇଥିଲେ । ରୂପାନାଥଙ୍କ ସହଦାସ ଓ ସହତ୍ରମଣରେ ମଧୁସୁଦନଙ୍କର କବିଜନୋତି ରାତ୍ରିକତାର ଘର ଅନ୍ତରୁତ ହୋଇଥିଲା । ନବ୍ୟ ଉତ୍ତଳ ସାହିତ୍ୟରେ ଓ ଓଡ଼ିଆ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକରେ ମଧୁସୁଦନଙ୍କ ନବ୍ୟମର ଓ ମାଜିତରୁଚର ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ କହିଲେ ଅଜୁକୁ ହେବ ନାହିଁ । କାଳର ବୃତ୍ତିପ୍ରାଣେ ଦେବାକତରଣ, ଜୀବନଚିନ୍ତା, ଅକାଶ ପ୍ରତିଧ୍ୱନି, ଏ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅମୁତମମୟହେ, ଆଶା, କବିତାମାନଙ୍କ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଭାବୋକ୍ତୁସ ଉତ୍ତଳ ସାହିତ୍ୟରେ ଅଭୁତମାୟ ଓ ଏପରି ମୌଳିକ ପଦିତ କବିତା ମଧୁସୁଦନଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ ଅଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଦେଖାଯାଇ ନ ଥିଲା । କାଳର ବର୍ଣ୍ଣବୋଧ ଓ ଶୁନମାଳା ଘର ୫୦ ବର୍ଷ ହେବ ଉତ୍ତଳର ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ବାଲକ ବାଲକାଳର ଅଦରର ସମସ୍ତି ହୋଇଥିଲା । କାଳର ଅଦର ଧର୍ମପାଦନ, ଅଦର ପାରିବାରକ ଜୀବନ ଯେଉଁମାନେ ଦେଖିଅଛନ୍ତି ସେମାନେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ସେ ୩୯ ବର୍ଷ କାଳ ଉତ୍ତଳର ଜାତ୍ସ୍ୟମାଜର ଅଗ୍ରମ୍ୟ ଥିଲେ । ରୂପାନାଥ, ପକାରମୋହନ, ଧ୍ୟାରମୋହନ ଅଗ୍ରମ୍ୟ ଓ ପନ୍ଧରମୋହନ ସେଇ, ବିଷନ୍ତ୍ରମାନ

କର, ମିଶ୍ରତ ମଧୁସୁଦନ ଦାସ, ବାମଣ୍ଗାର ରାଜା ସୂଚିଳ ଓ ସତିଦାନନ୍ଦ, ମୟୁରଭଙ୍ଗ ମହାଶାଳ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ମହାଶ୍ଵର ଶେଷର, ନନ୍ଦବିଶେଷ ଦାସ, ଗୋଦାଶବର, ରାମଶବର ଅଦ୍ଵୀତ ଉତ୍ତରଲର ପୁଣ୍ୟଶ୍ରୀକ ମହାପୁରୁଷମାନେ ମଧୁସୁଦନଙ୍କ ସମସାମୟିକ ଥୁଲେ ଓ ଅଧୂଳକ ସାହୁତବର ବନ୍ଦୁ ସେବକ ମଧୁସୁଦନଙ୍କ ଶିଷ୍ଯ ଓ ବନ୍ଦୁ ଥୁଲେ । ତାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ କର୍ମ ସୁମାରି, ଦ୍ୱେଦ ଓ ଉତ୍ତରିହାର ଲିପିକ ତ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ପାଦିରମୋଦନ ଗାରଥିଲେ, ‘ଅଦର୍ଶ ମନୁଷ୍ୟ ସଦ ଦେଖିବାରେ ଧୂତ, ଧାର୍ଯ୍ୟ ମାଆ ଦେଖିଅସ ଘରେ ମଧୁରାତ୍ ।’ ଉତ୍ତରଲର ଉତ୍ତରିଶାର ବସ୍ତାର ପାଇଁ ଟାଇକ, ରକ୍ତୋରୟା ସ୍କୁଲ, ଶ୍ଵାସକ କରୁ ମଧୁସୁଦନ ଉତ୍ତରଲ ସେଇଁ ମହୋପକାର କରିଥିଲୁଣ୍ଟି ତାଙ୍କ ଉତ୍ତରଲ ଇତିହାସରେ ସ୍ମୃତିଶରରେ ଲିପିବକ୍ତ ହୋଇ ରହିବ । ମଧୁସୁଦନ ଅଙ୍ଗାକନ ଶଳ ସେଗରେ ବନ୍ଦୁ କଷ୍ଟ ହୋଇ କରୁଥିଲେ । ସେ ମଧୁରପ୍ରକାର, ମିଶ୍ରତାର୍ଥୀ ଓ ଅଦର୍ଶ ବୁଦ୍ଧି ଥୁଲେ । ଶିଷ୍ଯକ ସମାଜରେ ମଧୁସୁଦନଙ୍କ ଶ୍ରାନ୍ତ ସବେଳାତ ଥିଲା । ଉତ୍ତରଲର ପିଲାମେତ୍ରରେ ଓ ସାହୁତବରେ ତାଙ୍କର ସୁମାରି ନବ୍ୟ ଉତ୍ତରଲକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା । ଅଧୂଳକ ସୁମାରେ ବଜୀପୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ତରଲ ସାହୁତବ-ଭକ୍ତ ଶ୍ରୀମତ୍ତ ବିଜୟତନ୍ତ୍ର ମଳ୍ଲମଦାର ତାଙ୍କର ତେଣୁ ଜାମାଗା । ତାଙ୍କ ତେଣୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ରାତ୍ରି ବାହାରୁ କଷ୍ଟକୁ ପ୍ରତି କଣେ ଅସାଧନାମା ଓ ସିକିଦ୍ଧୁ ତତ୍ତ୍ଵକ (ସିଙ୍ଗଲ ସର୍ଜକ୍) ଉପେ କର୍ମ କରି ବର୍ତ୍ତମନ ଅବସର ପ୍ରତି କରିଥିଲୁଣ୍ଟି । ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟତମ ସୁତ୍ର ଶ୍ରାମାନ୍ ସୁତ୍ରାନ୍ ରାତ୍ରି ଏମ୍ ଏମ୍ବିଂ ଶିକ୍ଷା କରୁଗର ଉତ୍ତରପଦ୍ମା ଅଧିକାର କରି ଥିଲୁଣ୍ଟି । ମନ୍ଦମୁଗର ଉତ୍ତରଲ ସାହୁତବ ଶେଷରେ ମଧୁସୁଦନଙ୍କ ବରୁତିକ ସଫେ ଓ ସାଧାକାଥିରୁ ବାପଦାସକ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରୁଯାଇ ପାରେ ।]

ମଧୁସୁକ—ସ. ବି—ମଧୁଲ ଗଢ—

Madhusraba The Mahula tree,

ମଧୁସୁବା—ସ. ବି—୧। ମୂର୍ବା (ଦେଖ)—1. Mürbat (See)

Madhusrabā [ଉ—ଅପରାଧିତ ବର୍ତ୍ତକ—ରୂପ ରାତ୍ରି ଏ ମଧୁସୁବା ବୋ ।] ୨। ପିଣ୍ଡ ଶତ୍ରୁ—

2. A superior variety of dates.

ମଧୁତା—ସ. ବି (ମଧୁ+ବନ୍ଦ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ର.ବ୍ୟପ୍)—୧। ମଧୁତ୍ୟ; ବିଶ୍ଵା—

Madhuhā 1. Bishnu. ୨। କ୍ରମର - 2. The black bee.

ମଧୁତାରୀ—ସ. ବି—୧। ମଧୁସୁଦନ; ବିଶ୍ଵା—1. Bishnu. [ଉ—

Madhuhārī ବାସରେ ବାସରେ ରକ୍ଷି ସଙ୍ଗ ମଧୁତାରୀ ଯେ—

ରଙ୍ଗ ବୈଦେଶୀଶବିଲାପ ।] , ୨। କ୍ରମର—2. Black bee.

ମଧୁକ—ସ. ବି—ମଧୁକ (ଗରୁ ଓ ଫୁଲ) (ଦେଖ)

Madhūka Bassia Latifolia (tree and flower.)

ମଧୁକ ପୁର—ସ. ବି—ମଧୁଲର ସ୍ଵେଚ୍ଛା ମଦ—

Madhbūka surā The wine extracted from
Mahwa flowers.

ମଧୁକ୍ଷିଷ୍ଟ—ସ. ବି (ଗୁଣୀ ତତ୍ତ୍ଵ; ମଧୁ+କର୍ତ୍ତ୍ରିଷ୍ଟ୍)—ମଧୁମ—

Madhbūchchhishṭa Bees-wax

ମଧୁତ୍ତ—ସ. ବି (ମଧୁ+ବନ୍ଦ+ସ୍ତ୍ରୀ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ର.ଅ)—ମଧୁମ—Bees-

Madhbūttha (ମଧୁତ୍ତକ, ମଧୁଦବ—ଅନ୍ୟରୂପ) wax.

ମଧୁତ୍ତ ବର୍ତ୍ତିକ—ସ. ବି (ଅଧୂଳକ ପ୍ରୟୋଗ)—ମଧୁମବତ—

Madhbūttha bartikā Wax candle.

ମଧୁତ୍ସବ—ସ. ବି—ମଦନୋହବ (ଦେଖ)

Madhbūtsaba Madanotsaba (See)

ମଧୁତ୍ତଳ—ସ. ବି—କଳମଧୁଆ (ହି. ଶ) —Aquatic Mahwa.

Madhbūla

ମଧୁଲିକା—ସ. ବି—ମଧୁଲୀ ନାମକ ଗୋଧୂମର ପ୍ରସ୍ତୁତ ମଦ୍ୟ—

Madhbūlikā 1. Wine distilled from a kind of wheat. ୨। ମଧୁମଧୁ (ହି.ଶ) —2. Liquorice root.

୩। ମୂର୍ବା (ହି. ଶ) —3. A kind of fibrous grass.

୪। ଏକପ୍ରକାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାନାବାଲୁ ଗତମ (ହି. ଶ) —

4. A small variety of wheat. ୫। କଳକ ମଧୁଆ—5. Aquatic Mahwa.

୬। ଏକପ୍ରକାର ବିଶାଳ୍ମୁକ ମାତ୍ର (ହି. ଶ) —6. A kind of poineous flea.

ମଧୁଲା—ସ. ବି—୧। ମଧୁରବତତାର ଏକପ୍ରକାର ଟୁଟ୍ଟୁ ଗୋଧୂମ—

Madhbūlī 1. A species of small wheat grown in the Central Provinces of India. ୨। ଅମ୍ବର (ହି. ଶ) —2. The mango tree. ୩। କଳକ ମଧୁମଧୁ (ହି. ଶ) —3. A species of a aquatic liquorice.

ମଧୁକ—ସ. ବି (ମଧୁ+ସଂଗ୍ରାହକବାର୍ତ୍ତେ, ଅକ)—ମଧୁମାତ୍ର (ହି. ଶ) —

Madhwaka Bee.

ମଧୁରିଷ୍ଟ—ସ. ବି (ମ. ପ. ଲୋ; ମଧୁ+ଅରଷ୍ଟ୍)—ମଧୁମିଶ୍ରଣରେ

Madhwarishṭa prୁସ୍ତ ଅରଷ୍ଟ୍ରବିଶେଷ—A kind of decoction of honey. [ଦୁ—ଏହା ସଂପ୍ରଦାଶୀ ରେଣ୍ଟରେ ଉପକାଶ—ହି. ଶ ।]

ମଧୁଲ—ସ. ବି (ମଧୁ+ଅଳଂ)—ବାରମ୍ବାର ଓ ବନ୍ଦୁତ ମଦ୍ୟଗାନ

Madhbūlā (ହି. ଶ)—Repeated and excessive wine-drinking; drinkingbout.

ମଧୁରାଶ୍ରୀ—ସ. ବି—ବିଶ୍ଵା (ଅଧୂଳକ ପ୍ରୟୋଗ; ମଧୁରାଶ୍ରୀ+ରାଜୁ; ମା. Madhbūrāshrī ୧ବ)—ମଧୁରାଶ୍ରୀକ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ସମ୍ବନ୍ଧବାସ୍ତ୍ର (ମାଧୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ରଙ୍ଗ—(a person) Belonging to the religious sect started by Madhbūrāshrī.

ମଧୁରାଶ୍ରୀ—ସ. ବି (ଲାମ)—ଦର୍ଶିତ ଭାବର ମଧୁରାଶ୍ରୀ ବା ମାଧୁ

Madhbūrāshrī ବିଶ୍ଵାକ ସମ୍ବନ୍ଧବାସ୍ତ୍ର—Name

of a religious teacher of South India.
[ତୁ—ଏ ଶ୍ରୀ ହାଦଶ ଶତାବ୍ଦିରେ ଜୀବିତ ଥିଲେ ।
ଏହାଙ୍କ ମତରେ ନାସ୍ତିଶୀଳତାରୁ ଦେବତାମାନଙ୍କର ଓ
ଜଗତର ହୃଦୟ ହୋଇଥିଲା । ଜୀବ ଓ ଶିଷ୍ଟବନ୍ଦର ପୁଅଥିବା
ସାର୍ଥକ ଏ ସ୍ଵାକାର କରିଅନ୍ତରୁ । ଏହାଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଦର୍ଶନର
ନାମ ପୂର୍ଣ୍ଣପ୍ରକଳ୍ପ ଦର୍ଶନ । ଏ ଅନେକ ବୈଷ୍ଣବପ୍ରକଳ୍ପ ଓ
ଶାକାର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ପ୍ରକଳ୍ପର ଭାଷ୍ୟ ପ୍ରକଳ୍ପକ
କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ନାମ ପ୍ରଥମେ ବାସ୍ତଦେବାର୍ଥୀ
ଥିଲା । କଥ୍ଯତ ଅଛୁ ଯେ ଏ ବଦରକାଞ୍ଚମଳ ସାର ସେଠାରେ
ବାସ୍ତଦେବକଳାରୁ କଟି ଶାଲଗ୍ରାମ ପାଇଥିଲେ ଓ ଭକ୍ତ
କଟି ଶାଲଗ୍ରାମକ ପୁଜା କିମନ୍ତେ, ଏ ଭାବର କାନ୍ଦିଲାରେ
କଟି ମଠ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ—ହି. ଶ ।]

ମଧ୍ୟାଧାର—ସ. ବ (ଶଶୀ ଚତ୍ତ; ମଧ୍ୟ + ଅଧାର)—ମଧ୍ୟପେଣା (ହି.
Madhwādhdhāra ପା)—Bee-hive.

ମଧ୍ୟାବାସ—ସ. ବ (ଶଶୀ ଚତ୍ତ; ମଧ୍ୟ + ଅବାସ)—ଅମଗଳ (ହି. ଶ)—
Madhwābāsa The mango tree.

ମଧ୍ୟାକ୍ତ—ସ. ବ—ମହୁଆ ଅକ୍ତ (ଦେଖ)—
Madhwāk̄ta Mahuā କାଳୁ (See)

ମଧ୍ୟାପାଦ—ସ. ବ—ମଧୁର ପ୍ରସ୍ତୁତ ସ୍ଵର—1. Wine made
"Madhwāsaba from honey; mead wine. , ,
ମଧୁର ମଦ—2 Spirituous liquor made
from the blossoms of Mahwa flower
(Bassia Latifolia).

ମଧ୍ୟାସବନିକ—ସ. ବ—ଶୁଣି, ଯେ ସରାପ କିଅର ବର ବିବେ (ହି. ଶ)
Madhwāsabanika —A distiller and seller of
wine.

ମଧ୍ୟାଜୀ—ସ. ବ—ମଦବ; ମଦ (ହି. ଶ)—
Madhwija Wine.

ମଧ୍ୟ—ସ. ବ (ମନ୍ଦାଧାରୁ + କର୍ମ ଅ; କିପାତକ; କିମା ମ = ଶୌଦର୍ଯ୍ୟ
Madhya + ଧାଧାରୁ = ଧାରଣ କରିବା + କର୍ମ ଅ; କିପାତକ)
(ମଧ୍ୟା—ଶୁ) —1. ଅଧା; ବଢ଼ଦେଶ—1. The waist.
, । ମଧ୍ୟ; ଦୂର ଶେଷ ଭାଗର ମଧ୍ୟପୁର—2. Middle.
କ । ଭତର; ଅଭ୍ୟକ୍ରତ; ଅନ୍ତର୍ଦେଶ—3. Inside.
ଚ । ଅନ୍ତରାଳ—4. Interval; interstice. * ।
ଦିଶାମ; ଦିଶମ—5. Cessation; rest. ୭ । ତାଳ
ଦିଶେଷ—6. Name of a musical cadence.
୭ । ସଂତ୍ତା ଦିଶେଷ; ଏକରେ ୧୭ଟା ଶୂନ୍ୟ ଦେଲେ
ଦେବା ସଂଖ୍ୟ—7. Ten thousand trillions in
number. ୮ । କୁର୍ଯ୍ୟ ଦିଶେଷ; ଶେମଟା ନାତ—
8. A kind of dance. ୯ । ପ୍ରତିର ମତ ଦିଶେଷ
—9. A motion of a planet. ୧୦ । ହାତର
ମଧ୍ୟ ଅଗନ୍ତି—10. Middle finger. ୧୧ । ପଞ୍ଚମ
ଦିଶ—11. The west. ୧୨ । ସୁଶୂତ ମତେ ୧୨

ବର୍ଷଠାରୁ ୧୦ ବର୍ଷ କୟପ ଦେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମହୁଆର
ଅବସ୍ଥା (ହି. ଶ)—12. The state of a person
between the ages of 16 and 70 years.
୧୩ । ରେବ (ହି. ଶ)—13. Difference. ବିଶ
—୧ । ଅନ୍ତର୍ବର୍ତ୍ତ—1. Situate inside. , ,
ଉପୟୁକ୍ତ; ଜ୍ୟୋତି—2. Legitimate; proper; fit.
* । ଅଭ୍ୟକ୍ରତ—3. Inner; internal. , ,
ମଧ୍ୟ—4. Middle-most. * । ମଧ୍ୟକର୍ତ୍ତ—
5. Intermediate ୭ । ଅଧମ; ଅନ୍ତରମ—6.
Bad; not good. ଦେ. ଅ (ସ. ଅପି)—୧ ।
ଅପିତ; ପୁଲକୁ, ଅତ୍ରି—1. Also; again. , ,
ବିନ୍ଦୁ—2. But. ୩ । ଏବ—3. And. (ଉ
—ସୁମତ୍ତୁ ମଙ୍ଗରତ ଜଣେ ମଧ୍ୟପଲର ଜମିଦାର, ମଧ୍ୟ
ମହାକଳ । ପଞ୍ଚରମୋହନ, ହମାର ଅଠରୁଷ ।)
ମଧ୍ୟଶିର—ସ. ବଣ. ସୁ (ବନ୍ଦୁତ୍ତା, ମଧ୍ୟ = କଟି ଅଟେ ଶିର
ମଧ୍ୟକଷିଣୀ (ଯାହାର)—ଶିରମଧ୍ୟ; ସରୁକଟିଯା—
Having a slender waist.
ମଧ୍ୟଗତ—ସ. ବଣ. ସୁ (ଯୁଗ ତତ୍ତ୍ଵ)—ମଧ୍ୟପ୍ରତି—
Middle. Madhyagata
ମଧ୍ୟଗନ ବର୍ଗ—ବ—ଜୀବାଦ ଏଟି ଦୁର୍ବଳ ଦୁର୍ବଳତା)
ମଧ୍ୟଗନ୍ଧା ବର୍ଗ—16 condiments
beginning with cumin seed.
ମଧ୍ୟତା—ସ. ଅ—୧ । (ମଧ୍ୟ + ତତ୍ତ୍ଵ) ମଧ୍ୟ; ମଧ୍ୟରେ—1. In;
Madhyatah inside of. , ,
ମଧ୍ୟଦେଶ—ସ. ବ—କୌଣସି କୁର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରଙ୍ଗ—1. The
Madhyadesa central part of a thing. , ,
ଦଳଦେଶ; ଅଧା—2. The waist. • ,
ଭାବର ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ—3. The Central Pro-
vinces of India. , , ହିମାଲୟ ଓ ବିନ୍ଧ୍ୟାଲେର
ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତ ଦେଶ—4. The country between
the Himalayas and the Bindhya range.
[ତୁ—ଏହାର ପୂର୍ବରେ ପ୍ରସାଦ ଓ ପୂର୍ବମରେ କୁରୁଷେତ୍ର ।
ମଧ୍ୟ ୨୨୧]
ମଧ୍ୟଦେହ—ସ. ବ (ଶଶୀ ଚତ୍ତ; ଦେହ + ମଧ୍ୟ; ପରନପାତା)—
Madhyadeha ଭାବର; ପେଟ (ହି. ଶ)—Belly.
ମଧ୍ୟନିକ—ସ. ବ (ଶଶୀ ଚତ୍ତ; ଦିନ + ମଧ୍ୟ; ପୂର୍ବପଦର ପର ତିଥିତ)
ମଧ୍ୟନିନା ମଧ୍ୟାହ—Noon.
ମଧ୍ୟନିକ ରେଖା—ସ. ବ (ଅଧୁକ ଦୂରୋତ ପାରଭାଷିକ)—
ମଧ୍ୟନିନା ରେଖା ଦୂରୀମା ରେଖା; ଯେଉଁ କହିବ
ରେଖା ବିଶ୍ଵବରେଖାରୁ ତେବେ ଲମ୍ବାବରେ ଭାବୁ
ମେରୁର ଶର୍ଷ ଦେଇଥିଲା—Longitudinal line.
ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ ସମାପ୍ତ—ସ. ବ—ସମାପନାଳକ ପଦମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ
ମଧ୍ୟପଦଲୋପ ସମିତି—ମଧ୍ୟ ପଦଟି ଲେପ ଦେବା
(ମଧ୍ୟପଦଲୋପ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଯେଉଁ ସମାପନ ସମସ୍ତ ପାଇଁ ଗଠିତ

କୁହେ—A compound in which the midmost word disappears. (ସଥା—ସୃଷ୍ଟିକିମ୍ବିତ ମୁଦ୍ରିତା=ସୃଷ୍ଟିମୁଦ୍ରିତା । ଏହାରେ ଏଥର ସାଙ୍ଗେତିକ, ମ. ପ. ଲୋ ।)

ମଧ୍ୟ ପାଣ୍ଡବ—ସ. ବ (ସ. ଦେ)—ଅର୍ଜୁନ ଏକଥିର୍ଥ ମୟୁର ଥିବାରୁ
Madhya pāñḍaba ମୟୁର—Peacock. (ଉ—କରେ ଚାଣ୍ଡବ
(ମଧ୍ୟମପାଣ୍ଡବ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମଧ୍ୟ ପାଣ୍ଡବ ବିଟପାଣିରେ ଗାର୍ଜାଇ ରବ ।
ଗାନକୃଷ୍ଣ. ରସକଣୋଳ ।) ସଂ. ବ—ଅର୍ଜୁନ—
Arjuna.

ମଧ୍ୟ ପାତ୍ର—ଦେ. ବ—ରାଜଦୂତ; ଦୂତ ରାଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟମ ଦୂତ—
Madhya pātra Ambassador.

ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଦେଶ—ସ. ବ (ଅଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ପାରସ୍ୟ,
Madhya prāchya desa ଅପଗାନିଯୁକ୍ତ ଅଦି ଦେଶ—
The middle eastern countries. [ଦ୍ର—
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟମାନେ ଉତ୍ତରରେ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅରବ, ଦୂରତ୍ୱାଧିକ
ନିକଟ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଦେଶ, ପାରସ୍ୟ, ଅପଗାନିଯୁକ୍ତ ଅଦିକୁ ମଧ୍ୟ
ପ୍ରାଚ୍ୟଦେଶ ଓ ଭାରତ, ବ୍ରାହ୍ମ, ଗୀର, ଜାପାନ ଅଦିକୁ
ଅନ୍ତର୍ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଦେଶ ବହନ୍ତି ।]

ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତିତା—ସଂ. ବ (ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତିତ + ଭାବ. ତା)—୧ । ମଧ୍ୟରେ
Madhyabarttita ଅବସ୍ଥା ଦେବା ଅବସ୍ଥା—୧. The
state of being situated in the middle,
୨ । ମଧ୍ୟସ୍ଥତା; ବଳନ୍ତେତ—୨. Arbitration;
umpireship.

ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତି—ସ. ତଣ (ମଧ୍ୟ+ବର୍ତ୍ତି ଧାରୁ+ରନ୍ତ; ୧୩. ୧୯)—
Madhyabartti ୧ । ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥା—୧. Situated
in the middle. ୨ । କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥ—୨. Central.
ବ. ପୁ—ମଧ୍ୟସ୍ଥ; ସାଇସ—Arbitrator; mediator.
umpire.

ମଧ୍ୟ ବିତ୍ତ—ସ. ବିତ୍ତ. ପୁ—ସେ ଅଛି ଧଳା କୁହେ ବା ଅଛି ଗଣ୍ଡବ
Madhya-bitta କୁହେ—Neither rich nor poor; of
(ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତି—ପ୍ରାଚ୍ୟ) middling circumstances; belong-
ing to the middle moneyed class.

ମଧ୍ୟ ବଳି—ଦେ. ବଳ—ମଧ୍ୟମ ପ୍ରତିବର—Middling; medium.
Madhya bali [ଉ—ମୂର୍ଖ ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ଦେଉଥିଲୁ ସୁଖ,
(ମଧ୍ୟବଳିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ରୁହିରେ ମଧ୍ୟବଳି ଲେବପାଏ ଦୁଃଖ ।
ମାର୍ବାରିରକମେର ମର୍ମିଳା କୃଷ୍ଣପିଂଦ୍ର, ମହାଭାରତ. ପାତ୍ର ।]

ମଧ୍ୟମ—ସ. ବ—୧ । ମଧ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରିଆ; ମଧ୍ୟ ଭଳିଆ—୧. Middling;
Madhyama of medium kind. ୨ । ମଧ୍ୟମ—
ମଧ୍ୟମ 2. Middlemost. ୩ । ଦୂରତ୍ୱର ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥିତ—
ମଧ୍ୟମ 3. Intermediate; situate between two.
୪ । ଉତ୍ତମ କୁହେ ବି ଅଧିମ କୁହେ; ଭଲ କୁହେ ବି
ମନ କୁହେ—୪. Neither good nor bad.
୫ । ମହିମାନ୍ତ୍ରିଆ; ତଳମହି—୫. Tolerable; pas-
sable. ୬ । ଯାହା ଅଛି ବଢ଼ କୁହେ ବା ଅଛି ସାକ

କୁହେ—୬. Neither very big nor very
small; of middle stature or size. ବ—୧ ।
ସଙ୍ଗୀତରେ ସପ୍ରସର ମଧ୍ୟରୁ ଉତ୍ତମ ସର ‘ମା’—
୧. The fourth tune in the gamut of Hindu
musical notes. [ଦ୍ର—ଏହା ମୟୁରର ସରକୁପେ
କଳିବ ।] ୨ । ମୁଗ ବିଶେଷ—୨. A species of deer
(of medium size). ୩ । କାବ୍ୟ ନାଟକାଦିର ନାୟକ-
ବିଶେଷ—୩. A class of heroes or lovers
depicted in fiction. [ଦ୍ର—ନାୟକାର କୋଷ
ଦେଖି ସେ ଅପଣାର ଅନ୍ତର୍ମଧ୍ୟ ନାୟକା ନିକଟରେ ପ୍ରବନ୍ଧିତ
କରେ ନାହିଁ ଓ ନାୟକାର ତେଷ୍ମାରୁ ନାୟକାର ମନୋରାକ
ଠିକରାଇ ପାରେ, ସେ ମଧ୍ୟମନାୟକ ହି. ଶ]
୪ । ମଧ୍ୟଦେଶ .(ହ୍ର. ପ) (ଦେଖ)—୪. Madhya
desa (See) ଦେ. ବ—୧ । ପ୍ରାଚୀନ ଜଳଯାନ-
ବିଶେଷ—୧. A kind of ancient vessel.
[ଦ୍ର—ଭେବ ରାଜାଙ୍କ ‘ସୁକୁ କଳବରୁ’ ସୁପ୍ରକରେ ଏହାର
ବିଶେଷ ବିବରଣ ଦ୍ରୁଷ୍ଟିକ୍ଷେତ୍ର । ଜଳବକ୍ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍ତଳ ।]
୨ । ମନ କଥା ବା ବିଷୟ—୨. Bad words or
matter. (ସଥା—ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କିଛି ଉତ୍ତମ ମଧ୍ୟମ ଦେଇ
ବିଦାୟ କରି—ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ମାତ୍ର ଗାଲ ଦେଇ ବିଦା କଲି ।)
ଦେ. ବିଷ—ମନ—Bad.

ମଧ୍ୟମ କାବ୍ୟ—ସ. ବ—ସେହି କାବ୍ୟରେ ବାର୍ତ୍ତାର୍ଥ ଅପେକ୍ଷା
Madhyama kābya ବ୍ୟକ୍ତିଗତର ମହାରତା ଅଧିକ କୁହେ
ବା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବାର୍ତ୍ତାର୍ଥ ମହାରତାରୁ ବହାଏ ନାହିଁ—
A literary production in which the
suggestive or hidden meaning does not
excel or surpass the real meaning.

ମଧ୍ୟମ ଖଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—(ସାଇଗଣ୍ଠିତ ପାରିବାରିକ)—ସମୀକ୍ଷାରଣ ମଧ୍ୟ
Madhyama khanda ଶର୍ତ୍ତ—The middle term of
an algebraic equation.

ମଧ୍ୟମ ଗ୍ରାମ—ସ. ବ—ସଙ୍ଗୀତର ସରଗ୍ରାମର ମଧ୍ୟମ ସର; ‘ମା’—
Madhyama grāma The middle or the 4th tune of
the Hindu gamut.

ମଧ୍ୟ ମଣି—ସ. ବ—(ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାପିତ ମଣି; ମ. ପ. ଲୋ; କର୍ମଧା)–
Madhyama mani ହାର ଅଦି ଅଳକାରର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରେ ସ୍ଥାପିତ
ସ୍ତୁରକାହ ରହ—A central gem; a gem set
in the middle of a necklace or other
ornament.

ମଧ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରି—ଦେ. ବ—(ସ. ମଧ୍ୟ + ମନ୍ତ୍ରି) —ଏହା କାଗ୍ଜ ପ୍ରାଚୀନ
Madhyama mandira ଅଞ୍ଚଳିପୋତ—A kind of ancient
sea-going vessel. [ଦ୍ର—ଏ ଘୋର ମଧ୍ୟରାଗରେ
ରାଜାଙ୍କ ବସିବା କରିବି ମନ୍ତ୍ରି ମଧ୍ୟରୁ ଥିବାରୁ ସମ୍ଭବତଃ
ଏହା ଲାମ ହୋଇଥିଲା । ଏଥରେ ରାଜାଙ୍କରେ ବିଶେଷତଃ

କର୍ଷାକାଳରେ ସାତାଯାତ କରୁଥିଲେ । ରୋଜୁଗତପୁଣିତ
‘ଯୁଦ୍ଧକଲ୍ପତରୁ’ ଦ୍ୱାରା । ଜଗଦନ୍ତ ପ୍ରାଚୀନତରଳ ।]

ମଧ୍ୟମ ପାଣ୍ଡବ—ସ. ବି—ଆଜ୍ଞାନ — Arjuna; the 3rd
Madhyama pāṇḍaba Pāṇḍaba brother.

ମଧ୍ୟମ ବୟସ—ସ. ବି—ପ୍ରୌଢ଼ ବୟସ; ଅଧା ବୟସ—The middle
Madhyama bayasa age; the meridian of life.

[ଦ୍ୱ—୪୦ ବର୍ଷ ବୟସ ।]

ମଧ୍ୟମ ବୟସ—ସ. ବିଶ. ସୁଂ (ମଧ୍ୟମ + ବୟସ + ବ) — ଅଧା ବୟସିଥା;
Madhyama bayaska ପ୍ରୌଢ଼—Of middle age.

(ମଧ୍ୟମବୟସ—ସି) (ମଧ୍ୟମବୟସ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମଧ୍ୟମ ଲୋକ—ସ. ବି—(ସର୍ବ ଓ ପାତାଳ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ବୋଲି) ପୁରୁଷ;
Madhyama loka ଭୂମଣ୍ଡଳ; ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲେକ—The earth.
(ମଧ୍ୟଲେକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମଧ୍ୟମ ଲୋକପାଳ—ସ. ବି—ଭୂପାଳ; ମଧ୍ୟମପାଳ—A king.

Madhyama lokapāla (ମଧ୍ୟଲୋକପାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମଧ୍ୟମ ସାହସ—ସ. ବି—ପଞ୍ଚଶତ ପଲ ପରମାଣ ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ (ମନ୍ତ୍ର
Madyama sahasa ୮୧୩୮)—A fine amounting to

500 Pañcas in weight. [ଦ୍ୱ—ଏକ କାର୍ଷ ବା ୮୦
ରତ୍ନ ପରିଚି ତମାରୁ ଏକ ପଣ ବା ତାର୍ପିତ କାର୍ଷପଣ
ବୋଲିପାଏ (ମନ୍ତ୍ର ୮୧୩୮) । ଅନ୍ତେରଙ୍ଗତ ପଣ ଅର୍ଥ-
ଦଣ୍ଡକୁ ପ୍ରଥମସାହସ, ପଞ୍ଚଶତ ପଣକୁ ମଧ୍ୟମସାହସ ଓ ସହସ
ପଣକୁ ଉତ୍ତମ ସାହସ ବୋଲିପାଏ । (୮୧୩୮) ।]

ମଧ୍ୟମା—ସ. ବିଶ. ସି.—ମଧ୍ୟମ (ଦେଖ)—Madhyama (See).

Madhyamā (ଉ—ରଜିଣ ଧବଳ ଦେହ ଦିଃର ମଧ୍ୟମା । ପ୍ରାଚୀ;

ବୃଦ୍ଧକରୂପଣ ଗୀତା) ସ. ବି—୧. ଦୃଷ୍ଟିରକା ସି
ବ୍ରତ୍ୟଗ ହୋଇଥିବା ନବୟୁକ୍ତି—1. A newly
menstruated girl. ୨. ମନ୍ତ୍ର ଅଙ୍ଗଠ—
2. Middle finger. ୩. ମଧ୍ୟରେ ଫୁଲିଥିବା କଢ଼—
3. A central blossom.

ମଧ୍ୟମାକ—ସ. ବି—ସଜୀତର ତାଳବିଶେଷ—Name of a

Madhyama māna musical cadence. [ଦ୍ୱ—ଏଥିରେ
ମଧ୍ୟ ଅଥବା ମଧ୍ୟମାକା ଥାଏ ଓ • ଅଥାତ ଓ
୧ ଗାଲ ଥାଏ । ଏଥିର ତବଳର ଭରୁଟ—ଧା ଧନ୍
ତାକୁ ଧନ୍ତୁ ଧା ଧନ୍ ତାକୁ ଧନ୍, ଧାକ୍ତୁ ତାକୁ ଧନ୍,
ତା ଧନ୍ ତାକୁ ଧନ୍ ଧା—ହି. ଶ.] ଦେ. ବିଶ—

ମଧ୍ୟମାକ ମଧ୍ୟରଳିଥ—Of mediocre size. (ଉ—ଏର
ମନୋଜା ବା ପ୍ରତି ପୁଷ୍ପାଶିଖ, ଭୁଲ ବା ଓଜ ମଧ୍ୟମାକ । ଭୂପତି
ପ୍ରେମପଞ୍ଚମୀତ ।)

ମଧ୍ୟମିକ—ସ. ବିଶ (ମଧ୍ୟମ + ଇକ) —ମଧ୍ୟମ—

Madhyamik (ମଧ୍ୟମିକା—ସି) Middle.

ମଧ୍ୟମିକା—ସ. ବି. ସି (ମଧ୍ୟମା + ସାର୍ଥୀ. ବ) —ମଧ୍ୟମା; ନବୟୁକ୍ତି

Madhyamika —A girl arrived at her
puberty.

ମଧ୍ୟ ଯମତ—ସ. ବି—ଯମାକାର ବିଶେଷ—A kind of figure
Madhyājamaka of speech. [ଦ୍ୱ—ବାକ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ

ରାର୍ଥିବୋଧକ ଏକ ଶବ୍ଦ ପୁନଃ ପୁନଃ ବ୍ୟବହାରରେ
ଏହ ଅଳଂକାର ହୁଏ ।] (ଉ—ରୂପ ରମ ରମ ରମ-
କେଣୀ ଘେନ ବକେ । ରଙ୍ଗ. ବୈଦେଶ୍ୟଶତିଲାପ ।)

ମଧ୍ୟ ରତ୍ନ—ସ. ବି (ରତ୍ନର ମଧ୍ୟ; ମଧ୍ୟ+ରତ୍ନ) —ରତ୍ନ ଅଧ; ଅଧ ରତ୍ନ;
Madhyārātra କଣ୍ଠିଅ—Midnight; the dead of
night.

ମଧ୍ୟ ରାତି—ଦେ. ବି (ସ. ମଧ୍ୟ ରାତ) —ରାତ ଅଧ—

Madhyārātri Midnight.

ମଧ୍ୟରୁ—ଦେ. ଅ—୧. ରତ୍ନରୁ—1. From inside of.
Madhyaru , । (ବହୁକ) ରତ୍ନରୁ—2. Out of (many).

ମଧ୍ୟେ ମଦ୍ରେ, ବୀଚସେ (ମଧ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମଧ୍ୟରେ—ଦେ. ଅ (ସ. ମଧ୍ୟେ) —୧. ରତ୍ନରେ—1. Inside of;
Madhyare in; within; in the midst of. , । ଦୂର
ମଧ୍ୟେ, ମାରେ ବସୁ ବା କଥକୁ ମଧ୍ୟରେ—2. Between two.
ମଧ୍ୟମେ, ବୀଚମେ । । ଅନେକକ ରତ୍ନରେ—3. Amongst

many; amidst many. । । ଅମୁକ ସମୟରେ—

4. Within the time or period of. ଶା ଅଧକନ୍ତୁ

—5. Moreover. (ଉ—ତାଙ୍କ ତାମ୍ବୁ କିମ୍ବାକୁ,
ମଧ୍ୟରେ ସେବକ ବୋଲନ୍ତି । ଜଗନ୍ମଥ. ରାଗବତ ।)

ମଧ୍ୟ ରେଖା—ସ. ବି—(ଜଣିତ ତୋରିଷ ଓ ଭୂଗୋଳ) —ଭୂତର
Madhyārekha ପ୍ରୁଦ ଓ ଦର୍ଶିଷ ପ୍ରୁଦ ଦେଦ କରିଥିବା
(ମଧ୍ୟ ସୁତ—ଅନ୍ୟରୂପ) କବିତ ରେଖା (ହି. ଶଦସାଗର) —

(astrology and geography) An imaginary line passing through the north
and south poles.

ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟରେ—ଦେ. ଅ—୧. ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟରେ; କିଛି ସମୟ ଶତ
Madhyare madhyare ଶତ—1. At intervals.

ମାରେ ମାରେ । । ସମୟେ ସମୟେ—2. At times.

ବୀଚ ବୀଚମେ

ମଧ୍ୟସ୍ତୁ—ସ. ବିଶ (ମଧ୍ୟ + ସ୍ତୁ ଧାରୁ + କଣ୍ଠୀ. ଅ) —୧. ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ;

Madhyastha ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ—1. Situated in the,

(ମଧ୍ୟମା—ସି) middle. , । ଅନ୍ତରସ୍ତୁ—2. Inner.

• । କେନ୍ଦ୍ରସ୍ତୁ—3. Central. । । ସେ ବୌଦ୍ଧି

ପଶରେ ଲିପ୍ତ କୁହେ; ଭିଦାସିନ—4. Not concerned

with any of the parties; neutral. । । ସେ

ଅପଶାର ହାତ କରି ଅନ୍ୟର ଭିପକାର କରେ (ହି.ଶ)-

5. Doing good to others without injuring
one's interest. ସ. ବି—ଦୂର ତଣକ ମଧ୍ୟରେ

ଦିବାଦ ମୀମାଂସାବାଦ ବ୍ୟକ୍ତି; ମାଲ୍ପ—Arbitrator;

umpire.

ମଧ୍ୟସ୍ତା—ସ. ବି—୧. ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତିତା—1. The state of being

Madhyasthatା situated in the middle. , । ଭଲ-

ଲୋତ; ପ୍ରାଏଡ଼ — 2. Arbitration; mediation.
୩। ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟକରିବା—3. Neutrality.

ମଧ୍ୟାହ୍ନ କରିବା—ଦେ. କିମ୍ବା ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟକରିବା କରିବା; କୌଣସି ବିବାଦକୁ
Madhyasthata karibā ଅପୋଷାରେ ମାମାରୀ କରିବା—
ମଧ୍ୟାହ୍ନକାରୀ କରିବା—To arbitrate; to decide a matter
ମଧ୍ୟାହ୍ନକାରୀ କରିବା—in dispute by arbitration.
ମଧ୍ୟ ସ୍ଥଳ(ଲୀ)—ସ. କି [କର୍ମଧା; ମଧ୍ୟ + ସ୍ଥଳ(ଲୀ)]—୧। ମଧ୍ୟାହ୍ନ—
Madhya sthalā(lī) 1. The middle part. ୨। ଦୂର
ସୀମାର ବା ଦୂର ଅଣ୍ଟର ମଧ୍ୟ—2. Midway.
୩। କେନ୍ଦ୍ର—3. Centre. ୪। ଅନ୍ତରସ୍ଥଳ; ଉଚର—
4. Inside. ୫। ଅଣ୍ଟର—5. Waist.

ମଧ୍ୟାହ୍ନିତ—ସ. ବିଶ (ଯମ) ତତ୍ତ୍ଵ; ମଧ୍ୟ + ପ୍ରତିତ) —୧। ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ଟୁଟ—
Madhyasthita 1. Situate in the middle.
୨। ଅବ୍ୟକ୍ତସ୍ଥଳ—2. Inner. ୩। ଦୂର ବସୁର ମଧ୍ୟ
ଉଗରେ ଥୁବା—3. Situate between two
things.

ମଧ୍ୟ—ସ. ଡି. ଶ୍ରୀ (ମଧ୍ୟ + ଶ୍ରୀ. ଅ)—ମଧ୍ୟର ଶ୍ରୀରଙ୍ଗ—
Madhyā Feminine of Madhyā. ଦେ. ଭ—୧।
ନୟିକାବିଶେଷ—1. A class of heroines.
[ଦ୍ର—ସେ ଅଛି ପ୍ରଗଲ୍ଭ ବା ଅଛି ଧୀର କୁହେ ଏବ ଯାହାର
ଲକ୍ଷା ଓ କାମ ସମାଳ ଅଟେ ପାଇଁ ମଧ୍ୟା ବୋଲାଯାଏ—
ହି. ପ] ୨। ପ୍ରତିର ଗତ ବିଶେଷ—2. A particular
motion of a planet. ୩। ମଧ୍ୟମାନ୍ତ୍ର—
3. Middle finger. ୪। ମଧ୍ୟର ବୃତ୍ତବିଶେଷ—
4. A metre of 3 letters. [ଦ୍ର—ଏଥିର ପ୍ରତ୍ୟେକ
ବିଶେଷରେ କାହିଁ ମାତ୍ର ଅଷ୍ଟର ଆଏ—ହି. ପ]

ମଧ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ—ସ. ବି—ଚିହ୍ନ ରଚନା ବିଶେଷ—A kind of
Madhyānuprāsa alliteration.
[ଦ୍ର—ଧାତୁର ଦୂର ମୁଣ୍ଡ ଉଡ଼ା ଅନ୍ତର ଅନ୍ତର ପ୍ରତିପାଦ ସ୍ଥଳ
ରଚନାକୁ ମଧ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ ବୋଲାଯାଏ, ସଥା—ଆହା ନବ
ରମଣୀ ମଣି ତୋ ରୁଣ ଗୁଣି ଗୁଣି ଏ ଜୀବ କି ମୋ ଯିବ ।
ଅରମନ୍ତ୍ର, ଦିଦିମ୍ବ ଚିନ୍ମୟମଣି ।]

ମଧ୍ୟାହ୍ନ—ସ. କି (ମଧ୍ୟ + ଅନ୍ତର; ଅହୀ—ଦିନର + ମଧ୍ୟ = ମଧ୍ୟ ଘର;
Madhyāhna ତୃଷ୍ଣୀ ତତ୍ତ୍ଵ; ପୂର୍ବ ପଦର ପରିନିଧିତ) —
୧। ଦୁର୍ଗତି—1. Midday; noon. ୨। (ବୈଦିକ
ଗଣନା ମତେ) ଦିନକୁ ତୃଷ୍ଣୀ ଘର କଲେ ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ଯୁଗ୍ମ
ଘର; ଦିନ ପ୍ରାୟ ୧୦ଟା ଠାରୁ ୨୮ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାଳ;
ଦିବସର ଅଷ୍ଟମ ମୁହୂର୍ତ୍ତ—2. The middle portion
of the day divided into 3 divisions.
୩। ଦୂରପଥର (ସ୍ଥଳ ମତେ) ଦିବସର ପାଇଁ ଉଚର ଉଚର
ତୃଷ୍ଣୀ ଘର—3. The 3rd division of the day
divided into 5 divisions. [ଦ୍ର—ପୂର୍ବାହ୍ନ ଓ
ଅପ୍ରାତ୍ମା ଶକମାନକରେ ‘ର’ର କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ଯୋଗୀ

ଶବ୍ଦବିଧ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣ ‘ତୃ’ କୁଣ୍ଡ, କିନ୍ତୁ ମଧ୍ୟାହ୍ନ,
ସାମ୍ବାଦ ଶକରେ ଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣ ‘ର’ ରହେ, କାରଣ ଏ ପକ
ଦୃଷ୍ଟରେ ‘ର’ ଅଷ୍ଟରର ସର୍ବ ନାହିଁ ।]

ମଧ୍ୟାହ୍ନ କାଳ—ସ. କି (କର୍ମଧା) —ଦିନା ଦୁର୍ଗତି; ମଧ୍ୟାହ୍ନ (ଦେଖ)
Madhyāhna kāla Noon; Madhyāhna (See)
(ମଧ୍ୟାହ୍ନ ବେଳା, ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସମୟ—ଅନ୍ତରୂପ)

ମଧ୍ୟାହ୍ନ କାଲୀନ —ସ. ବିଶ (ମଧ୍ୟାହ୍ନକାଳ + ଇନ୍ଦରିୟ)—୧। ମଧ୍ୟାହ୍ନ
Madhyāhna kālina ସମକୀୟ—1. Relating to
noon. ୨। ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ଘଟବା—2. Happening at
noon. ୩। ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—3. Perform-
able at noon.

ମଧ୍ୟାହ୍ନ ତପନ—ସ. କି (ପ. ପ. ଲେ; ମଧ୍ୟାହ୍ନ କାଲୀନ ତପନ) —
Madhyāhna tapana ଦୁର୍ଗତି କାଳରେ ତପଣ ଦେଉଥିବା
ସୂର୍ଯ୍ୟ—The mid-day sun; the meridian
sun.

ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଭୋଜନ—ସ. କି (ମ. ପ. ଲେ) —ଦୁର୍ଗତି ସମୟରେ କରିବାର ସମୟରେ ଭୋଜନ—
Madhyāhna bhojana ଭୋଜନ—Dinner; mid-day
meal.

ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଭୋଜନ—ସ. କି (ମଧ୍ୟାହ୍ନ ପରବର୍ତ୍ତି) —ମଧ୍ୟାହ୍ନର ପରବର୍ତ୍ତି—
Madhyāhna nottara Following the midday.

ମଧ୍ୟେ—ଦେ. ଭ—୧। ମଧ୍ୟରେ (ଦେଖ)—1. Madhyare
Madhye (See) ୨। ମଧ୍ୟେ (ଦେଖ)—2.
ମଧ୍ୟେ Maidhe (See) ୩। (ପଦମ) ମଧ୍ୟ; ସୁକା—
ମଧ୍ୟେ 3. Also. [ଭ—ଏ ବାହାରେ ସିଧାର ପାଇବକୁ
ଓ ମଧ୍ୟେ, ମାର ପକାଇଲେ ସେ ସୁକେ ତହିଁ କୋଷେ ।
ମଧ୍ୟେ କୃଷ୍ଣବିଂଦୁ, ମହାଭାରତ, କର୍ଣ୍ଣ ।]

ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ—ଦେ. ଅ—ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟରେ; ସମୟ ସମୟରେ—
Madhye madhye At intervals; at times
ମାରେ ମାରେ [ଭ—ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ଆସି, ଶାଶ୍ଵତରେ ଦେଖ,
ବୀଚବୀଚମେ ଦେଉଥିବା ଅନ୍ତର୍ବାନ । ସାଧାନାଥ—ଉଦ୍‌ବାଣୀ ।]
ମନ (ଧାରୁ) —ସ—୧। ବିଶ୍ୱର କରିବା—1. To think. ୨।
Man (root) ବୋଧ କରିବା—2. To feel. ୩। ବୁଝିବା—
—3. To understand. ୪। ଗଢ଼ କରିବା—
4. To feel proud.

ମନ—ପ୍ରାଦେ (ସମଲପୁର) ବି—ମନ (ଦେଖ)—Manas (See)
Man ପ୍ରାଦେ (ସମଲପୁର) ବନ୍ଧୁବଳ ପ୍ରତ୍ୟେ—ମାନେ—
A suffix (meaning plurality).

ମନକିଳ—ଦେଖେ. କି (ଅ)—ସ୍ଵର ପ୍ରାସାଦ—Palace; palatial
Man-jil ମନଜିଲ building.

ମନତନ—ପ୍ରାଦେ (ସମଲପୁର) ବି (ସ. ମନ୍ତ୍ର ଓ କିଳ; ଭୁଲନା
Man-tan କର ହି. ତନ୍ମଳ)—୧। ଗଢ଼ ଅରନିକେଶ—
1. Close attention. ୨। ମନ ଓ ଦେହ—
2. Mind and body.

ମନ୍ତନ ଦେଇ—ପାଦେ (ସମ୍ମର୍ଯ୍ୟ) କି. କଣ (ଭୁଲ ହ.
Mantan dei ତଳମନ୍ତନ ସେ) — ୧ । ଗାଢ଼ ଅଭିନବେଶସପ୍ତବିକ

—1. Very attentively. ୨। ମନ ଓ ଦେଖ-
ଲାଇ (କାହିଁ କରିବା)—2. (To act) By ap-
plying one's mind and body.

ମନ୍ସବୀଦାର—ବେଦେ. ବି (ପା. ମନସ୍ବଦାର) —୧।
Man-sab-(bâ)dar ଉଚ୍ଚ ରୂପପଦପୁ ବ୍ୟକ୍ତି—୧. High
 ମନସ୍ବଦାର official. , । ମୋଘଲ ବାଦ୍ସଦାର ଉଚ୍ଚ
ମନସ୍ବଦାର ରୂପକର୍ମଶକ୍ତି ପ୍ରଦତ୍ତ ଉପାଧିବିଶେଷ—୨. A
 title bestowed on public servants by
 Moghal emperors.

ମନ୍ସୁବା—ବୈଦେ. ବି (ପାଠ କରିଥା)—୧ । ମସ୍ତକ; ଅଯୋଜନ;
 Man-sub^a କଳ୍ପିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା—୧. A plan; scheme; a
 ମନ୍ସୁବା design. ୨ । ଉଦ୍‌ଦେଶ—୨. Purpose.
 ମନ୍ସୁବା ୩ । ସ୍ଵର୍ଗ—୩. Reasoning.

ମନ୍ସୁବାଦାର—	ବୈଦେ. କ (ଫା. ମନସବାଦାର)—୧ । ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ Man-subâdar ଏହି କର୍ମଚାରୀ—୧. A high official.
ମନ୍ସୁବାଦାର	୨ । ଉଚ୍ଚ ଶତକର୍ମଚାରୀ ମୋଘଳ ବାଦସାହାରୀ
ମନ୍ସୁବାଦାର	ପ୍ରଦତ୍ତ ଉପାଧିଶେଷ—୨ A title bestowed by Moghal emperors.

ମନ—ଦେ. ବ	(ସ. ମନ୍ତ୍ର ଶକ, ୧୩୦. ୧୯, ମନ୍ତ୍ର) — ୧। ଚିତ୍ତ;
Man	ଅନୁଭବରଣ; ମନୁଷ୍ୟର ଅନୁଭବୀୟ—1. Mind;
ମନ	mental sense. , । ଚିତ୍ତବୃତ୍ତ—2. Mental
ମନ	faculty; the mental organ of feeling and perception. [ଦ୍ଵ—ଏହା ଦେବାନ୍ତ ମତରେ ସକ୍ଷ୍ମ ବିବଳାନ୍ତର ଚିତ୍ତବୃତ୍ତ ଓ ନିଧୟ ଦର୍ଶନ ମତରେ ସନ୍ଦେହୀୟର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଅନୁଭବୀୟ ଅଟେ ।] ୩।
	ମନୁଷ୍ୟର ମନୋଗତ ଭାବ—3. Mental idea of a person; mentality. ୪। ଅଭିଜାତ; ଉତ୍ତା—
	4. Wish; desire. [ଭ—ମବରନ ପାନ ଭସବରେ ମନ ନ କରଇ ନିତ ଭାଗ । କବିସ୍ମୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।] * ।
	ପ୍ରବୃତ୍ତ—5. Inclination. ୫। ପିଞ୍ଜାତ; ମତ—
	6. Temper. ୬। ମାନସିକ ପ୍ରବୃତ୍ତ—7.
	Temperament

ମନ ଅଟ୍ଟାଳିକା—ଦେ. କ (ସ. ମନଃ+ଅଟ୍ଟାଳିକା)—ଅପ୍ରକୃତ Mana attālikā ମନେୟ ମାନସିକ ବକ୍ତନା—Visionary ଆକାଶ କୁମ୍ଭ ମନକୀ କୋଠା	ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟ ମାନସିକ ବକ୍ତନା—Visionary pleasant project; castles in the air. [ଉ—ଗଢ଼ିଥୁଲ ବର୍ଷି ମନ-ଅଟ୍ଟାଳିକା । ମଧ୍ୟବାଚ—ପିଲା ।]
--	--

ମନ ଅବଶୋସ—ଦେ.	କ (ସ. ମନ + ପା. ଅପ୍ରଶୋସ) — ୧।
Mana abasos	ମଲୋବେଦନା—1. Mental worry.
ମନେର ଆଫଶୋସ	୨। ଅନୁତ୍ଥାଯ; ପସ୍ତୁରବା—2. Regret;
ମନକା ଅଫଶୋସ	repentance. ୩। ବିବେଳର ଦଂଶୁନ 3. Bitings of one's conscience.

ମନ ଆଉଟି ହେବା—ଦେ. ବ (ସ. ମନସ୍+ଉତ୍ସର୍ଗ) —ମନ ଅସ୍ଥିର
Manas *auti* hebā ହେବା—Feeling of uneasiness.
(ମନ ଦାଣି ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) or mental restlessness.
ମନ ଅସ୍ଥିର ହୋଇବା ମନ ଦୁଃଖନା (ମନ ଆଉଟଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ମନ ଅସ୍ଥିର ପାଇଁ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ମନ ଇଚ୍ଛା—ଦେ. ୧—(ସ. ମନୀଃ+ଇଚ୍ଛା)—ଦେଇଲା—One's.
 Mana ichhā ମନିଷା free will; one's unfettered
 ମନକୀ ଇଚ୍ଛା will. କି. ବିଶ—ମନ ଇଚ୍ଛା ମୁଠାବିଳ (ଦେଖ)
 Mana-ichhā mutābala (See)

ମନ ଇଚ୍ଛା ମୁତ୍ତାବକ—ଦେ. କ୍ର. ବିଶ—ଘେହାନ୍ତୁସାରେ—Accord-
Manā icchā mutābak ing to one's free will,
ଇଚ୍ଛା ମତ ମନକୀ ମାଫିକ wish or desire.
(ମନ ଇଚ୍ଛା ମାପିକ[କେ]—ଅନ୍ୟଭୟ)

ମନ ଉଚ୍ଛା(ଶ୍ଵ)ଟକ —ଦେ. ବ—(ସ. ମନସ୍+ଉଚ୍ଛାଟନ) କୌଣସି
 Mana uchchā(chā)tana   ବିଷୟ ପ୍ରତି ମନ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ
 ମନ ମାତା ହେବା—Being mad after any matter.
 ମନକୀ ବୈଚୈନୀ (ମନ ମାତା, ମନ ଉଚ୍ଛା(ଶ୍ଵ)ଟକ —ଅନ୍ୟରୂପ)

ମନ ଉଡ଼ା(ଡେ)ଇବା—ହେ. କି (ସ. ମନସ୍+ଉଡ଼ାଇ) —୧। ନିଜର
ମନକେ ଅଶ୍ଵିର କରା। ଅସ୍ତ୍ରରତାୟକୁ କରିବା—To be restless
ମନ ଅହକାଳା after a thing. ୨। ମନୋଯୋଗକୁ ସ୍ଥିର କରିବା—
ରତ୍ନିବା—୩. Not to concentrate one's attention;

to let one's mind wander.

ମନ ଭୁଲିବା—ଦେଖ—୧ । କୌଣସି ବିଷୟ ପାଇଁ ମନର ଗୁରୁତ୍ୱ
Manā updibha —1. Being restless over a
 ମନ ଅଶ୍ଵିର ହସ୍ତୀ ମନ ବହକଳା matter. ୨ । ମନୋ—
 (ମନ ଅଥୟ, ମନଅଥ୍ୱର—ଅକର୍ତ୍ତ୍ତମ) ଯୋଗର ଅଭ୍ୟବ—
 Want of concentration.

ମନଃ—ସ. ବ— (ମନ୍ତ୍ରାବୁଦ୍ଧିକରଣ ଅସ୍ତ୍ର; ମନସ୍ତ ମା. ୧୮) —ମନ
Manah (ଦେଖ) Mana (See).

ମନଃ କଷ୍ଟ—ସ. ଉ—(ଶ୍ରୀ ଚତ) — ୧ । ମନୋଦୁଃଖ; ଦୁଃଖି—
Manah kashta 1. Anxiety. । ମାନସିକ ବେଦନା—

(ମନଃ ପୀଡ଼ା – ଅନନ୍ତରୂପ) 2. Mental anguish.
ମନଃ କ୍ଷେପ—ସ. ବ (ପଞ୍ଚ) ତତ୍ତ୍ଵ) —ମନର ଅସ୍ତ୍ରୀରବତ; ଉତ୍ତରା (ହ.୩)-
Mental delusion. Restlessness of mind, anxiety.

ମନାଃ କ୍ଷେପା Restlessness of mind; anxiety.
ମନଃ ପତି—ସ, ବ (ଶ୍ରୀ ବିଦ୍ଵା) —ବିଷ୍ଣୁ (ହ. ବ) —
Manah pati A name of Bishnu

ମନଃ ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ସ. ବ (୨୩୧ ଚତୁର୍ଦ୍ଦୀ)—ସକଳ ଓ ବିକଳ ଅନ୍ତରୁତ
Manah parjyāpti କରିବା ମାନସିକ ଶକ୍ତି (ହି. ଶ.)—
 The faculty of mind which enables one
 to form resolutions and doubts.

ମନୀ ପୁତ୍ର—ସ. ବିଜ—(*ୟା ତତ୍ତ୍ଵ)—୧ । ମନୋଗାତ—
Manah pūta 1. Approved by one's own mind.

୨ । ଚିତ୍ତପ୍ରକର—2. Pleasing to one's own mind; giving satisfaction • । ବିବେକ-
ବହୁତ—3. Conscientious. ୪ । ନିର୍ମଳାନୃତେରଣ-
ପୁତ୍ର—4. Pure in mind. ଦେ. ତ—(ସ. ମନୀ
ପୁତ୍ର)—୧ । ଚିତ୍ତ ଶୁଦ୍ଧି—1. Purity of mind.
୨ । ଚିତ୍ତର ପ୍ରସରତା—2. Cheerfulness of mind.

ମନାପୁତ୍ର ହେବା—ଦେ. ତ—ଚିତ୍ତରେ ବିମଳ କା ପବନ ସୁଖ ବୋଧ
Manah pūta hebā ହେବା—Feeling one's self
ମନାପୁତ୍ର ଲୋକୀ ପ୍ରସରତା—purely satisfied; to be satisfied in
ମନାପୁତ୍ର ହୋଲା one's own conscience.

ମନାପୁତ୍ର—ସ. ତ (ଗୁଣୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—୧ । ମନର ପବନତା—1.
Manah pūti Purity of mind. ୨ । ମନର ପ୍ରସରତା—
2. Cheerfulness of mind. • । ସନ୍ତୋଷ—
3. Contentment; satisfaction. ୪ । ବିମଳ
କା ପବନ ଅନନ୍ତ—4. Pure or holy joy.

ମନୀ ପ୍ରସାଦ—ସ. ତ—(ଗୁଣୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—ମନର ପ୍ରସରତା—
Manah prasāda Cheerfulness of mind.

ମନୀ ଶାନ୍ତି—ସ. ତ—(ଗୁଣୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—ମନର ଶାନ୍ତ ଅବସ୍ଥା—
Manah śānti Calmness of mind.

ମନୀ ଶାସ୍ତ୍ର—ସ. ତ—(ମ. ପ. ଲେ)—ମନୋବିଜ୍ଞାନ—
Manah śāstra Psychology
ମନାଶି(ସି)ଲ(ଲା)—ସ. ବ [ମନୀ+ଶିଳା=ପଥର, ଏହା ଅଛି
Manahasi[si]la[la] ମନୋବିଜ୍ଞାନ]—ମନଶଳ; ଜଣିତ ବକ୍ତ୍ଵ
ଅନ୍ୟ ସ.ନାମ—କେପାଳକା, ନାମମାତା] ବର୍ଣ୍ଣ ଧାରୁ ବିଶେଷ; ଶଫ୍ତୁ-ଅ-
କଲ୍ୟାଣିକା— ଦଃତ ଭୂପରସ ବିଶେଷ; ଶଫ୍ତୁରସ ଓ
ମନହାଲ ଗନ୍ଧ ଯୋଗରେ ଭୂପର ଭୂପରସ
ମୈନଶୀଲ ବିଶେଷ—Red arsenic; real-
ତେ. ମଣିତିଳା gar. [ଦ୍ୱ—ଏହାକୁ ଅମୁଖେମୋତ୍ତର
ବିଦ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାରେ ଶୋଧକ କରି ତିଷ୍ଠରେ ବ୍ୟବହାର
କରିଯାଏ ।]

ମନୀହସ୍ତ୍ୟୋଗ—ସ. ବ (ଗୁଣୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—ବୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରତି
Manhśamjoga ମନୋବିଜ୍ଞାନ; ମନୋଯୋଗ—Close
application of mind to any subject.

ମନୀହସ୍ତ୍ୟୋଗୀ—ସ. ବିଜ ପୁଂ (ମନୀହସ୍ତ୍ୟୋଗ + ଇନ୍ଦ୍ରିୟ + ମା + ବିଜ)—
Manah samjogi ସେ କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରତି ଦୃଢ଼ ଭବରେ
[ମନୀହସ୍ତ୍ୟୋଗୀ—ଶୀ] ମନୋଯୋଗ ଦିଏ—Closely
applying one's mind to any subject; attentive.

ମନକଥା—ଦେ. ବ—ହୃଦୟର ଭାବ—One's internal
Mana kathā thoughts; the wish of one's heart.
ମନେରକଥା [ତ—ଧନ୍ତର ଦେଖିଲେ ଥରେ ମନ କଥା ବହିବରେ-
ମନକୀର୍ତ୍ତା—ସମୀତ ।]

ମନ(କ)କର—ପ୍ରାଦେ(ବାସ୍ୟର ଓ ଉତ୍ସର୍ଗାଙ୍ଗ)(ପ୍ରତ୍ୟେ)—ମାନକ୍ରର—
Mana(n-)kar (added to nouns and pronouns to
denote the 6th case plural). Of.
ମନ କରିବା—ଦେ. କି (ସ. ମନୀ+କରୁ ଧାରୁ)—୧ । ବିଶ୍ଵର କରିବା—
Manā karibā 1. To think. ୨ । କାମନା କରିବା; ଇଚ୍ଛା
ଇଚ୍ଛାକର୍ମ କରିବା—2. To wish; to desire. [ତ—କେଣର
ମନନକରନା, ବିଚାରକରନା, ମନକରନା ଜାଳକ ହୁଏ ହେବା ମନ
କରେ । ଉଣ୍ଡ, କୋଟିବ୍ରଦ୍ଧାଶ୍ରମସ୍ତରୀୟ ।] ମନସ୍ତ କରିବା;
କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସବୁକୁ କରିବା—3. To
resolve to do a thing.

ମନ କଲପଣା [ନା]—ଗ୍ର. ବିଦ୍ୟ ମନରେ ଅବଶୋଷ ଜନ୍ମିବା; ଅପ୍ରସନ୍ନତା—
Manā kalapana[nā] Regret; want of
ମନେର ଅସହତା ଦିଲମେ ଦ୍ରୁଷ୍ଟ ରହନା: mental spontaneity.
ମନ କଲପଣା , । ଦୂଷିତ ହେବା—2. Being sorry for.
(ମନ କଲପଣା[ନା] କରିବା-ହେବା) • । ବୌଣସି ପ୍ରାର୍ଥିତ କସ୍ତୁରୁ
ଦାନ କରିବା ପାଇଁ ମନରେ ସୁହତା ନ ଜନ୍ମିବା—3.
Want of spontaneity in giving a thing
asked for.

ମନ କଳିବା—ଦେ. କି (ସ. ମନୀ+କଳନ)—ଅନନ୍ଦ ମନର
Manā kalibā ଭବନ୍ତ ବୁଝିବା—To fathom another's
ମନ ଠାଓରାନ; ମନସା ମନଠୋରା ther's thoughts.
[ମନ କଲିଲେବା, ମନ ଠାରୁର(ରେ)ଇବା, ମନ କଲନା କରିବା—
ଅନ୍ୟରୂପ]

ମନ କଷିବା—ଦେ. କି (ସ. ମନସ୍+ପା. କଷନା)—ବୌଣସି
Manā kasiabā ବ୍ୟକ୍ତିର ହୃଦୟର ଭାବ ଜାଣିବା ପାଇଁ ପ୍ରସରା
ମନକ୍ଷା ଭବିବା—To test one's mind. [ତ—
ମନାର୍ଥବିନା ବୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ମନ କଲିବା ପାଇଁ ମନ କସାଯାଏ;
ମନ କଷିବା ପରେ ସେ ଲେବିବ ମନ କଳ ହେବା ।]

ମନକା ମନ—ଦେ. ଅ—୧ । ମନେ ମନେ—1. Mentally. ୨ ।
Manakā mana ଭବନାରେ—2. In imagination.

ମନେମନେ (ସଥା—ଚାକ୍ର ମନକାମନ କୋଠା ଚୋଳା
ମନମେ, ମନହିମନ ହୋଇଯାଏ ।)

ମନ କାମନା—ଦେ. ବ (ସ. ମନସ୍ତ୍ୟାମନା)—ମନୋବାନ୍ତୁ; ମନସ୍ତ୍ୟାମନା
Manā kāmanā —Heart's desire,
ମନେର କାମନା ମନ କାମନା

ମନ କିଣାକିଣି—ଦେ. ବ—ଆକାଶକ ହେବର ପରାମର ଅଦାନ ପ୍ରଦାନ
Manā kiṇākini —Exchange of
ମନ କେନାକିନୀ mutual attachment, love or
ପରସ୍ୟର ବିକାଳା affection.

(ମନ ବିକାଳି—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଜ.—ପରାମର ପ୍ରତି ଏକାନ୍ତ ଅଧିକ—
Fondly attached to each other.

ମନ କଣିକେବା—ଦେ. କି (ସ. ମନୀ+କଣୀ ଧାରୁ)—ବୌଣସି
Manā kiṇinebā ବ୍ୟକ୍ତିର ଭୂପରାର କରିବା ବା ସେ ବ୍ୟକ୍ତିର
ମନବୀଧା, ମନକେନା ପ୍ରେସରେ ବଣିତୁର କରିବା ବା ମୁଗ୍ଧ କରିବା—

ମନ ଖରୋକ୍ତ୍ଵା(କୀଳକା) To bring a person under one's control by conferring benefits on him or by love.

ମନ କମିତି କମିତି ହେବା—ଦେ. କି—ମନର ବ୍ୟାକୁଲବା—
Mana kimiti kimiti hebā Feeling uneasy.

ମନ କେମନ କେମନ କରା ମନ କେସା କେସା ହୋନା

ମନକୁ—ଦେ. ଅ—୧। ସେହା କମେ—1. Willingly; of one's own accord. ୨। ଅପେ ଅପେ; ଶୁଦ୍ଧ ଶୁଦ୍ଧ—
ଶେଷାୟ—2. By one's own exertions. ୩। ପରର ଆପେ ଆପ, ଅପନେ ମନସେ ବିନା ପରିଶ୍ରମରେ ବା ସାହାୟରେ—
3. Without the help or exertion of another.

ମନକୁ ଶାଖିବା—ଦେ. କି (ସ. ମନ୍ୟ + ଅନୟନ) —କୌଣସି ବିଷୟକୁ Manaku śāhibā ମନ ମଧ୍ୟରେ ଭାବିବା; ବିଶୁଦ୍ଧ କରିବା—To think over a matter; to consider. (ଉ—ମନମେଜାନା ମୋ ବିନାରେ ସେ ନିବାନ ଦରଶକୁ, କେ ଦେବହେ ବୋଲି ଦେବ ଥିଲୁ ମନକୁ । ଉଚ୍ଚ. କୋଟିକୁଣ୍ଡାଶ୍ରମକୁ ।)

ମନକୁ ଥାସିବା—ଦେ. କି—୧। ପରିଶ୍ରମରୁ ହେବା; ମନୋମତ ହେବା—
Manaku āśibā 1. To meet with one's choice or ପରିଶ୍ରମ ହେଁଆ, ମନେରମତନ ହେଁଆ approval (ଉ—କରୁଥାଅ ମନକୋ ମାନା; ମନମେ ଆନା; ହେ ଯେହିଁ କଥାଟ ତାହାକୁ, ମନମେ ଜମନା, ମନମେ ବୈଠନା ଅଧୁ ଥାଏଷିତ ତା ତାହାର ମନକୁ? କୃଷ୍ଣିଂହ. ମହାଭାବ. ସବୁ ।) ୨। ଉଚିତ ବା ସୁଦ୍ଧୀୟକୁ ବୋଲି ପ୍ରଗତ ହେବା—2. To seem reasonable or proper.

ମନକୁ ବୁଝିଲୁ—ଦେ. କିଣ ଓ କି. କିଣ—ମନୋମତ; ମନର ବାହ୍ୟା Manaku chāhiñ ଅନୁସାରେ—As one would desire; ମନେର ମତ; ମନେର ମତ suiting one's wishes; as ନନ ମାଫିକ, ମନ ମୁତ୍ତାରିକ one would like to have it. (ଉ—ତା ମନକୁ ବୁଝିଲୁ କହନ୍ତି ଦସି ଦସି । କୃଷ୍ଣିଂହ. ମହାଭାବ. ବିଷଟ)

ମନ କୁଣ୍ଡେ ମୋଟ ହେବା—ଦେ. କି—୧। (ମନ୍ୟନ) ଘରଙ୍ଗୀବା Mana kundhe motā hebā 1. Being swollen with pride. ୨। ମନ ଅନନ୍ତରେ ନାଚି ମନକୁଳନା ଭାବିବା; କର୍ଣ୍ଣୋଦ୍ଧର୍ମ ହେବା—2. Being beside oneself with joy.

(ମନକୁ ଲଙ୍ଘିଲ ଦର୍ତ୍ତା କି ପାଇବା, ମନ ଫୁଲିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମନକୁ ପତଳା କରିବା—ଦେ. କି—ଅଧିକ ହେବା; ଧୈର୍ୟ ଦ୍ୱାରା ହେବା—
Manaku patalā karibā To lose one's patience, ଧୈର୍ୟ ହାରାନ ମନକୋ ପତଳା କରନା, ମନ ମାରନା

ମନକୁ ପାଇବା—ଦେ. କି—୧। ମନର ଅନୁମତ ହେବା; ପରିଶ୍ରମରୁ Manaku pāibā 1. To meet with one's ପରିଶ୍ରମ ହେଁଆ, ଅପନେ ହେଁଆ—
ମନ ମାନା, ମନ ମାନନା 2. To be believed. (ଉ—୧

କଥାଟା ସବ, ହେଲେ ମନକୁ ପାଇ କାହିଁ—ତମ । ୧।
ବିବେଚନ ହେବା—୩. To be considered or thought of.

ମନକୁ ବାଧୁବା—ଦେ. କି—ମନରେ ବ୍ୟାଧ ଜାତ ଲାଗିବା—To Manaku bādhibā cause mental pain or distress.

ମନେ ଲାଗା ମନକୋ ଦ୍ୱାରା

(ମନକୁ କାହିଁବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମନକୁ ଲାଗିବା—ଦେ. କି—୧। ଅନୁମୋଦିତ ହେବା—
Manaku lāgibā 1. To be approved.

ମନେ ଲାଗା ୨। ମନକୁ ବାଧିବା—2. To give mental pain; to affect painfully.

ମନକା(କା)—ଦେବେ. କି (ଓ. ମୁନକା)—ବାରୁଲ ଫଳବିଷେଷ; Manakkā(kā) ପୁପୁକ ଶୁଦ୍ଧ ବଢ଼ ଅଗ୍ର ବା ଦ୍ୱାରା ଫଳ—ମୁନକା ମୁନକକା Dried sweet grape; raisin.

ମନ ଖରାପ—ଦେ. କି (ସ. ମନ+ଅ. ଖରାପ)—

ମନ କରିଦ୍ବା ୧ (ଦେଖ)
ମନ ଖାରାପ Mana bigirdibā 1 (See)

ମନ ଖରାବ

ମନ ଖେଳା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କି—ନିଜର ମନକୁ ନାନା ବିଷୟକୁ Mana khelā(lē)ibā ଚିନ୍ତାରେ ନିଷ୍ଠୁର କରିବା—To engage one's mind in diverse thoughts or directions.

ମନ ଖେଲିବା—ଦେ. କି—ମନ ନାନା ବିଗରେ ଗଲ କରିବା ବା Mana khelibā ନାନା ବିଗରେ ଚିନ୍ତା କରିବା—
ମନ ଖୁଲା ମନ ଖୁଲନା Wandering of the mind.

ମନ ଖୋଲ—ଦେ. କି (ସ. ମନସ୍+ପା. ଖୁଲନା)—

ମନ ଖୋଲିବା—Frank.

(ମନ ଖୋଲିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ମନ ଖୋଲା ମନ ଖାଲା

ମନ ଖୋଲିବା—ଦେ. କି (ସ. ମନ୍ୟ + ପା. ଖୁଲନା)—ହୃଦୟଗତ Mana kholibā ଭାବକୁ ଅନ୍ୟ ଅଗରେ ସରଳ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ ମନ ଖୋଲା କରିବା—To open one's heart to another; ମନ ଖୋଲନା to frankly speak out one's thought to [ମନ ପିଟା(ଟେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] another. (ଉ—ତା ପରେ ସେ ମନ ଖୋଲି ହନ୍ତୁ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ହନ୍ତୁ ଅବବ ପରିଚାରେ । ମାନକର ଶିଳ୍ପ ସମ୍ମାନକ ।)

ମନ ଖୋଲି ଯିବା—ଦେ. କି (ସ. ମନ୍ୟ + ପା. ଖୁଲନା)—

ମନ ଖୋଲିବା ୧। ସରଳ ସ୍ଵଭାବରେ ମନୋଭାବର ପ୍ରକାଶ; ମନ ଖୁଲେ ଯାଏଥା ମନୋଭାବ କଥାର ବାହାରେ ପ୍ରକାଶ—
ମନ ଖୁଲନା 1. Speaking out one's mind.

୨। ମନରେ ସ୍ଵଭାବ ସନ୍ଦେହ ବା ଅଶ୍ଵକାର ଦୂର୍ଭାବ—
2. Removal of any doubt or fear from the mind.

ମନ ଗଢା—ଦେ. କିଣ (ସ. ମନ+ଗ୍ରହିତ)—୧। ବାଲକିଳ—
Mana gardhā 1. Imaginary. ୨। ଅଭାସକ—
ମନ ଗଢା ମନ ଗଢା, ମନ ଗଢନ 2. Not real or actual.

ପ୍ରକାଶକ

ମନ ଗଲିବା—ଦେ. ୧ (ସ. ମନ୍ଦଃ + ଗଲ ଧାରୁ)—ମନୋକିଳେ
Man galibā . ଦେବା—Paying attention.

ମନ୍ତ୍ର ପରିଷଦୀଙ୍ଗୀ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କାଳୀ, ମନ୍ତ୍ର ଗର୍ଭନୀ

ମନ ଗଲେ(ଲା)ରବା—ଦେ. କ୍ଷୀ—ଖୁବ୍ ଏକାଗ୍ର ଭବରେ ମଳୋ—
Man a gale(lā)ibh କିବେଶ କରିବା—To be engaged
ମନ ଦେଓୟା, ମନ ଲାଗାନ ଇଁ some work very atten-
ମନ ଝୁରାନା, ମନ ଗଡ଼ାନା tively; to attend to a
[ମନ(ଲୋ)ଯୋଗ କରିବା, ମନ(ଲୋ)ଯୋଗ ଦେବା, ମନ ଯୋଗ(ଲୋ)ଯୋଗ—ପୃଷ୍ଠା]

ମନ ଘର ଧରିବା— ୧. ଏହାପ୍ରାତି ମାନୁଷ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦୂର ଦେବା—
Man aghara dhariba 1. Becoming alive to the
ମନେ ପଡ଼ା— seriousness of a situation; realisation
ମନ ଡିକାନା ଲଗନା— of one's serious situation.
2. ବିଶେଷ ଚକ୍ରିତ ହେବା—2. Being very
anxious; a state of great anxiety.

ମନ ଘେନିବା—ଦେ. କି—୧ । ସବୁ କରିବା; ସମ୍ମତ କରିବା—
Mana ghenibā 1. To make one agree. ୨ । ପ୍ରସବ
[ମନ ଘେନା(ନେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୁପ] କରିପବା; ଅନ୍ୟର ମନ
ମନ ଯୋଗାନ ମୁହାବକ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ତାଙ୍କୁ ସମ୍ମତ କରିବା—
ମନ ଯାଜୀ କରାନା 2. To please a person by acting
according to his wishes. (ଉ—ଏହି ବୁଝରେ
ଧୂରସ୍ତ୍ରକୁ ଶବୁନି, କହିବାରେ ଗଲେ ତାଙ୍କର ମନ
ଘେନା । କଷ୍ଟକିରି ମହାନ୍ତର ବର ।)

ମନ ଚଗଲ(ଙ୍କ)—ଦେ. ବିଶ (ସ. ମନ୍ତ୍ର + ଚାଳନ)—
Mana chagala(lā) ଅସ୍ତ୍ରି ର ଚନ୍ଦ୍ର—Fickle-minded.
 (ମନ ଚଗଲ, ମନ ଚଗଲେଇ—ସୁ) ଅହିର ମନା ମନ ଚଳା
ମନ ଚଗଲ(ଲେ)ରବା—ଦେ. କି—ବୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରତି ମନୋ-
Mana chagala(lē)ibā ଯୋଗ କ ଦେଇ ମନକୁ ଏଣେ
 ମନ ଟାଳାନ କେବେ ଜେଳାଇବା; ମନକୁ ବିଷୟ କରିବା—
 ମନକୁ ଘୁମାନା, ମନ ଚଳାନା To cause one's mind to
 (ମନ ଚଗଲ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) wander away from a
 matter

**ମନ ଚଞ୍ଚଳ—ଦେ. କ (ସ. ମନ + ଚଞ୍ଚଳ୍ୟ)—ତିରୁ ଚଞ୍ଚଳ୍ୟ: ପ୍ରେମ,
Manā chāñchalya ତିରୁ ବା କୃ ଅବ ଯୋଗୁଁ ମନର
ମନ ଅହିର ଅଗ୍ରି ରତ୍ନ ବା ଚଞ୍ଚଳ୍ୟ—Mental restlessness
ମନ ଦୈଵିନ . . . on account of love, anxiety or fear.
(ମନ ଅଥୟ, ମନ ଅଗ୍ରିର—ଅନ୍ୟରୂପ)**

ମନ ଚଞ୍ଚଳ ହେବା—ଦେ. ୩—ମନର ଅସ୍ଥିରତା—
Manā chañchala hebā Restlessness of mind.

ਮਨ ਅਖਿੰਦ ਹਉਣਾ ਮਨਮੇ ਕੇਵੈਨ ਹੋਨਾ, ਮਨ ਚੜ੍ਹਲਾ ਹੋਨਾ

ମନ୍ତ୍ର ରାଜିବା—ଦେ. ଉ—କୌଣସି ପ୍ରସାଦ ସମ୍ମରେ ମନ୍ତ୍ର ରାଜିବା

ମନ୍ତ୍ରାଚାଲିକ ପ୍ରସନ୍ନ ହେବା— Being favourably inclined to a certain proposal.
ମନ୍ତ୍ରାଳୀ (ମନ୍ତ୍ରାଳୀ—ଅକ୍ଷୟରୂପ)

ମନ ଗୁହଁଛିବା—	ଦେ. କି—ଅନ୍ୟର ମନର ଭବତ୍ ଅନୁସରଣ କରିବା—
Manā chāhīñ(hi)bā	To meet one's accord; to follow to please. (ଉ—ପରିର ମନ ଗୁହଁ ମନଚାହନା କହୁଆଏ କଥା । କୃଷ୍ଣପିତ୍ର. ମହାଭାରତ- ପିପଟ ।)
ମନଚାହନା	Hankering after a thing.
ମନଚାହନା ଦେ. କି କୌଣସି ବିଷୟ ମନରେ ଅକାଳୀ କରିବା—	
ମନ ଚାହନା	
ମନ ଚୂନା ହୋଇଦିବା—	ଦେ. କି. (ସ. ମନସ୍ + ଚୂଣୀ)—
Manā chūnā hoijibā	ମନ ପାଣି ଯିବା (ଦେଖ)
	Manā phāti jibā (See)

ମନ ଶୈଖ—	ଦେ. ବି (ସ. ମନସ୍ + ଶୈଖ) — ତତ୍ତ୍ଵ ଶୈଖ; ପ୍ରିୟତମ
Man chorā	ଲୋକ; ପ୍ରଣଥୀ କଷକୁ—Lover; one's be-
ମନ ଚୋରା	loved person.
ମନ ଚୋର	ଦେ. ବିଜ୍ଞ- ମନୋମୋହନ- Enchanting; very charming.

ମନ ରୈଗ(ରେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଅନ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରେମମୁଣ୍ଡ କରିବା;
Manā chorā(re)ibā ପ୍ରେମ ହାତ ଅନ୍ୟଙ୍କ ବଣିତ୍ତ କରିବା—
ମନ ଚୂରି କରା To charm a person with love; to
ମନ ଅବଳା steal another's heart.

ମନ ଛଡ଼ା(ତେ)ରବା—ଦେ. କି—ଶୁଣ ମହାରା ହାତ୍ର କଣକଠାରେ
Man chhardsକ(rde)ibା ଅନ୍ୟ ଲକ୍ଷଣର ବିରାଗ ଛନ୍ଦାରବା-
**ମନ ଭାଙ୍ଗାନ ମନ ଛୋଡ଼ାନା To estrange a person
from another.**

[ମନ ଫଟା(ହେ)ଇବା, ମନ ଭଙ୍ଗିବା, ମନ ବିଗାଡ଼ି ଦେବା, ମନ ଭଙ୍ଗା(ଙେ)ଇବା, ମନ ବିରସା(ଷେ)ଇବା, ମନ ବିରସା(ସେ)ଇବା...
ଅନ୍ୟତ୍ରେ]

ମନ ପ୍ରତିହାତ୍ମିକା—ଦେ. ବ—୧। କୌଣସି ବିଷୟରୁ ମନ ଦିଗ୍ଭୁବୁ ହେବା-
Mana chhardijibā 1 Feeling disgusted with a
ମନହଟେଥାଏୟା ମନହଟାନା �certain thing. ୧। କୌଣସି
(ମନ ଦିଗ୍ଭୁବୁ ହେବା—ଅନ୍ତରୂପ) ବିଷୟରୁ ଶାକ୍ତ ହେବା—
2. Desisting from a matter

ମନ୍ତ୍ରାଲ—ଦେ. ବି (ସ. ମନ୍ତ୍ରାଳ) — ମନ୍ତ୍ରାଳିଳା—
Mana chhāla ମନଛାଳ ମୈନସିଲ Realgar.
ମନଜ—ଗ୍ରା. ବି (ସ. ମନୋତ) — ମନୋତ; କନ୍ଧପ—Cupid.
Manaja [ତୁ—ମନ ମନଜ ଦହୁଳ କହନ୍ତି । ଅରମନ୍ତ୍ରୀ.
ବିଦୟମଧ୍ୟବାପଣି ।]

ମନଜଗା—ଦେ, ବି—ଅନ୍ୟର ମନର ଭାବ ବା ଛାତାର ଅନୁରୂପ
Manajagā କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ।—Acting with a view
ମନରାଶି to please another. ଦେ, ବିଶ୍ୱାସୁ—୧ । ସେ
ମନୁଷ୍ୟାଵିକକାମକରନା, ମନରଖନା ଦିମ୍ବା ଯାହା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର
[ମନରଖା(ଶା)—ଅନ୍ୟରୂପ] ମନୋବାହ୍ନୀ ଫୁଲଣ କରେ—
ମନରାଶି 1. Fulfilling another's desire. ୨ । ଜୋପି-
ମନୁଷ୍ୟାଵିକକାମକରନେବାଳା, ମନରଖା ମଦିଥ—2. Flatter-
ମନ ଉଚିଥ } ing. • । ମନସ୍ତୁଳିକାରକ—
ମନରଖା } ଅନ୍ୟରୂପ 3. Satisfying; pleasing;
ମନରଖିଥ } gratifying.
[ମନ ଜଗେଇ, ମନ ରଖେଇ—୩ ।]

ମନ ଜୀବିବା—ଦେ. କି—ଅନ୍ୟର ମନୋଗତ ଭବକୁ ରଖା କର କାର୍ଯ୍ୟ
Mana jagibା କରିବା; ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା—To please a
ମନରାଖା; ମନଯୋଗାନ person; to act in such a manner
ମନ ରଖିବା that the person concerned will be
ମନ ଜୀବା[ଗେ]ଇବା
ମନ ଯୋଗା(ଗେ)ଇବା
ମନରକ୍ଷିବା
ମନ ରଖିବା
ମନ ରଖିବା } —ଅନ୍ୟରୂପ by acts and words.
[ହ—କୁ କେବଳ ଭକ୍ତି-
ବସ୍ତିଲା, କିନ୍ତୁ ମନ ଭକ୍ତିବାରୁ
ସଦା ବ୍ୟାକୁଲା । ନାହିଁଲା ଥୟ ନିବେଦନ ।]

ମନ ଜଳିଯିବା—ଦେ. ବି (ସ. ମନ୍ୟ+ଜଳ. ଧାରୁ)—୧ । ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦର୍ଶ
Mana jalijibା ଭ୍ରମ୍ଭିତ ହେବା—1. Heart burning.
ମନ ପୁଡ୍ରେଯୋଗ୍ୟା , । ଗୁରୁତର ପ୍ରସ୍ତରୀୟ—2. Grave
ମନ ଜଳାନା repentence. • । ଗୁରୁତର ବିରକ୍ତ—
ମନ ଯୋଗ୍ୟିବା } 3. Grave displeasure.
ମନ ଯୋଗ୍ୟିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
ମନ ଜଳିବା }

ମନ ଜାଣିବା—ଦେ. କି (ସ. ମନସ୍+ଜାଣ. ଧାରୁ)—ପରି ମନୋଗତ
Mana jāṇibା ଭବ ବୁଝି ପାରିବା—To understand
ମନ ଜାନା another's mind. [ହ—ଆହେ ସ୍ଵର୍ଗିତ ଦୂମର ଜାଣି
ମନ ଜାନନା ମନ, ଏଠାରୁ ସରଜାରେ ଥର୍ମିଲ ବହନ । ବୃଦ୍ଧିର୍ଭାବ—
ମହାଭାବତ ବନ ।] ଦେ. ବି—ସାକ୍ଷାତ୍ ଅନ୍ତରୁତ—
Direct experience.

ମନ ଜୀନ—ଦେ. ବି (ସବଚର; ମନ୍ୟ+ଜୀନ)—୧ । ମନ ଓ ଜୀବା;
Mana jñāna ମନ ଓ ବୁଦ୍ଧି—1. Thought and
(ମନଚର୍ଚ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମନଜାନ ମନଜାନ knowledge.
9 । ମନୋଯୋଗ—2. Attention.

ମନଜାନ କରିବା—ଦେ. କି—ବୌଣସି କଷ୍ଟ ପ୍ରତି ମନୋଯୋଗ
Mana jñāna karibା ଦେବା—To mind or attend
ମନେ ଲାଗ୍ୟା ମନଜାନ କରିବା to any matter.

ମନ ଟଳା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କି (ସ. ମନସ୍+ଟଳ. ଧାରୁ)—
Mana tala(lେ)ibା । ଅନ୍ୟରୁ ସବକୁରୁ ଦିତ୍ୟତ
ମନଟଳାନ କରିବା—1. To cause one to be deflected
ମନହଟାନା (ଟଳନା) from his purpose. , । ମୁଖ୍ୟ
(ମନ ଟାଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) କରିବା—2. To enchant; to
enamour.

ମନ ଟଳିବା—ଦେ. ବି—୧ । ପୂର୍ବ ସବକୁରୁ ମନ ବିତ୍ତିତ ହେବା—
Mana talibା 1. Being deflected from one's
ମନଟଳା resolve. original, , । ମୁଖ୍ୟ ହେବା—2. Being
ମନହଟାନା, ମନଟଳା

ମନ ଟାଣିବା—ଦେ. କି (ସ. ମନ+ଟାନ. ଧାରୁ)—୧ । ବୌଣସି
Mana tāṇibା ବନ୍ଦୁ ପ୍ରତି ଅନ୍ୟର ମନକୁ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା—
ମନ ଟାଣା 1. To attract another's mind to a certain
ମନ ଖାରୀନା matter. , । ଅନ୍ୟର ପ୍ରେମକୁ ନିଜ ପ୍ରତି ଅକର୍ଷଣ

କରିବା—2. To attract another's mind or
love to one's self.

ମନ ଠାଉର(ରେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଅନ୍ୟର ମନୋଗତ ଭବ
Mana thaurର(re)ibା ଅନ୍ତର୍ମାଳିକ କରିବା ବା ବୁଝି ପାରିବା—
ମନ ବୋକା

To guess or understand
ମନଟୋ ଲେନା, ମନ ଲେନା another's mind.

ମନ ଡରିବା—ଦେ. ବି—ବୌଣସି ବନ୍ଦୁ ସମ୍ବନ୍ଧେ ମନରେ ଭୟ ବା
Mana dāribା ଅପାରା ଉପର୍ଦ୍ଵେତ ହେବା—Having mis-
ଭୟ ପାର୍ଯ୍ୟ ମନ ଡରିବା—givings or apprehension
[ମନ ଡରା(ରେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] about a matter.

ମନ ଡାକିବା—ଦେ. ବି—୧ । ବୌଣସି ବନ୍ଦୁ ବା କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ମନରେ
Mana dākibା ଅଭାସ୍ତ୍ରୀଳିକ ଲାଭ ହେବା—1. Having a
ମନଭାକୀ, ମନ ଚାଞ୍ଚା yearning or desire for some-
ମନଚାହନା thing; wishing for something.
9 । ବୌଣସି ବନ୍ଦୁ ସହିବ ବୋଲି ମନରେ ଆଶା ଭାବୁତ
ହେବା—2. Expectation or anticipation of
something.

[ହ—ଆହା ମନ ମୋର ଭାବୁଥିଲେ ଯାଦା, ସେହି ବା
ବନ୍ଦୁ ପାଇଁ । ରୂପାନାଥ. ପାଦପ୍ରାତ୍ ।]

ମନ ତରଳିବା—ଦେ. ବି (ସ. ମନ୍ୟ+ତରଳ)—ଦୂଦ୍ୟ ଦୟାଦ୍ୱାରା ହେବା
Mana taralibା Being melted with pity.

ମନଗଲା ମନ ପିଘଲନା [ମନତରଳା(ଲେ)ଇବା—କ୍ଷେତ୍ରାବୂପ]

ମନତୋଷ—ଦେ. ବି (ସ. ମନ୍ୟ+ତୋଷ)—ମନସ୍ତୁଷ୍ଟି (ଦେଖ)
Manatosha ମନତୋସ ମନତୋସ Manastushti (See)

ମନ ଥଣ୍ଡା(ୟା)—ଦେ. ବି (ସ. ମନସ୍+ଥା. ଠଣ୍ଡା)—୧ । ତତ୍ତର
Mana thanḍā(ya) ପ୍ରତିରତା; ମନର ସ୍ଥାନସହିତ୍ୟ—

ମନ ଠାଣା 1. Calmness of mind; serenity of mind;
ମନ ଠଙ୍କା pacification of one's mental restlessness;
(ମଥ ଥିଲୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ness. , । ସନ୍ତୋଷ—2. Satisfaction;
(ମନ ଥଥୁ—ବିପାତକ) contentment.

ମନ ଥଣ୍ଡା କରିବା—ଦେ. କି—ଆପଣା ମନକୁ ଶାନ୍ତ କରିବା—
Mana thanḍā karibା To appease one's mind;

ମନ ଠାଣା କରିବା [ମନକୁ ରହଣାଶେଷରେ ଅନ୍ୟରୂପ]
ମନ ଥଣ୍ଡା ହେବା—ଦେ. ବି—ମନରେ ଶାନ୍ତ ବା ସନ୍ତୋଷ ଜାତ ହେବା—

Mana thanḍā hebା Having peace or satisfaction
ମନ ଠାଣା ହେବା ମନ ଠଙ୍କା ହେବା of mind.

ମନ ଦାଉରିବା—ଦେ. ବି—୧ । ମନରେ ପ୍ରବଳ ରହା କରିବା—
Mana dauribା 1. Intense desire for or

ମନଛୁଟା hankering after a matter. , । ମନର
ମନ ଦୌଡ଼ନା ଗତ—2. Bent of mind; inclination.
[ମନଦ୍ରବ୍ରତା(ତ୍ରେ)ଇବା—କ୍ଷେତ୍ରାବୂପ]

ମନ ଦୁଃ(ଦୁ)ଖ—ଦେ. ବି (ସ. ମନୋଦୁଃଖ) —୧ । ତତ୍ତର
Mana duḥ(du)kha ଅପ୍ରସଦତା; ବିମର୍ଶତା; ମନୋବେଦନା—

ମନେର ଦୁଃଖ 1. Mental affliction; grief. , । ଅର୍ଥାତ,
ମନ ଦୁଃଖ—2. Displeasure.

ମନ ଦୁଃ(ଦୁ)ଖ କରିବା—ଦେ. କି (ସ. ମନୋଦୁଃଖ) —୧। ଦୁଖିତ ହେବା
Manā duḥ(du)kha karibā 1. To grieve. , ,
ମନ ହୃଦୟ କରା ଅଭିମାନ କରିବା—2. To be inwardly
ମନ ଭାବୀ କରନା displeased with a person.
ମନ ଦୂଢ଼ କରିବା—ଦେ. କି (ସ. ମନସ୍+ଦୂଢ଼) —୧। ଦୂଢ଼ ସକଳ
Manā dṛurdha karibā କରିବା—1. To form a
ମନକେ ଦୃଢ଼ କରା strong determination or fixed
ମନ ଦୂଢ଼ କରନା resolve. , , । ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ କରିବା—
2. To have a firm faith or belief.
[ଉ—ମନ ଦୂଢ଼ କଲେ ଗଢ଼ିଆ ଗରା—ପ୍ରବଚନ ।]
ମନ ଦେବା—ଦେ. କି —୧। ମନ ଗଲେଇବା (ଦେଖେ)—1.
Manā debā Manā ga-leibā (See) [ଉ—ଦେ—
ମନ ଦେଓରା ଠାରୁ ଶୁଣ ଦିଲ କର ମନ ଦେଇ । କୃଷ୍ଣୀର୍ଥ.
ମନଦେନା ମହାଭାବତ କଳ ।] ୨। ଅଦର କରିବା—
2. To like; to have a liking for. [ଉ—
କିମଦଳ ଦୃବେ ଦେଇ ମନ, ସୁଧା ଧାରୁ ସୁଧା ଧରିବେ,
ଦେଲୁଛ ଅଜାହିରେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।] * ।
କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ମନୋନିବେଶ କରିବା—3. To
closely apply one's mind to any particular
object.
ମନ ଧର—ଦେ. ବି (ସ. ମନସ୍+ଧ ଧାରୁ)—ଅନ୍ୟର ଇଚ୍ଛା ଅନ୍ତର୍ବାରେ
Manā dharaକାର୍ଯ୍ୟ କରି ତାର ସନ୍ଦେଶ ଦିଲୁବଦଳ—
ମନ ଯୋଗୀନ Pleasing a person by acting accor-
ମନରକ୍ଷନା ding to his desire; humouring a
person; captivating. [ଉ—ତୋତେ ତ
ଗୋତର, ପେଣି ଶିଶୁରକ, ସେତେ ରୁପେ ମନ ଧର ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।]
ମନ ଧରିବା—ଦେ. କି (ସ. ମନସ୍+ଧ ଧାରୁ)—୧। କୌଣସି
Manā dharibā ବ୍ୟକ୍ତିର ଇଚ୍ଛାକୁ ଠାରୁରାବା—1. To
ମନବୁଝା read another's mind. ୨। ମନ ଇଚ୍ଛିବା (ଦେଖେ)
ମନଦେନା 2. Manā jagibā (See) [ଉ—ପୂର୍ବେ
ସୁଧର୍ଷିରକୁ ସାରିଲେବାକେ, ମନ ଧରଣ କହୁଥାନ୍ତି
ଅବହିନ୍ତେ । କୃଷ୍ଣୀର୍ଥ. ମହାଭାବତ ବିଶ୍ଵାସ ।]
ମନ ଧାରିବା—ଦେ. ବି—ଲାଗାଯିବ ହେବା; କୌଣସି ବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରକି ମନରେ
Manā dhāriñbā ପ୍ରବଳ ଇଚ୍ଛା ନେବା—Hankering after
ମନଚୂଟା a particular thing. [ଉ—ଦରଦୁ କିରକ
ମନ ଦୈତ୍ୟନା ଦ୍ୱୟତ, ଦେଖୁଥିଲେ ଦେଖୁଥିବାକୁ ମୋ ମନ, ଧାର୍ତ୍ତାଏ
ନିତ ନିତ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।]
ମନନ—ସ. ବି (ମନ ଧାରୁ = ବୋଧ କରିବା; ଜାଣିବା; ମନ କରିବା
Manana + ବଦ. ଅନ)—୧। ବୁଦ୍ଧି—1. Intelligence.
, , । ପ୍ରଗାଢ଼ ଚିନ୍ତନ—2. Reflection;
contemplation; deliberation. ୩। କୌଣସି
ବିଶ୍ୱାସରେ ଅନବରତ ଅନୁଚିନ୍ତନ—3. Harping upon
a subject. ୪। ଅନୁମାନ—4. Inference. * ।

ଚିନ୍ତନ—5. Act of thinking. ୨। ଧରଣା; ଚିନ୍ତା—
6. Thought; mental impression. [ଉ—
ବଚନ ମନକ ଯାର ସବୁ ପୂର ପୁଣି ସୁପ୍ରସତ । ମଧୁସୁଦଳ,
ସାହଚର୍ଣ ତରଙ୍ଗ ।] ୨। ବୁଦ୍ଧିବା; ବୁଦ୍ଧିଯୁକ୍ତମ କରିବା—
7. Understanding. ୮। ସବଳ—8. Resolve;
determination. ୯। ଅଭିଲାଷ; ଇଚ୍ଛା—9. Wish;
desire. ୧୦। ନିଧା ବିକ୍ରିର ଦ୍ୱାରା ସୋଧାନ;
କୌଣସି ବିଶ୍ୱାସ ଶୁଣିବା ପରେ ମନରେ ଚହୁଁର ଚିନ୍ତନ ବା
ଶ୍ଵର ଅଭିନ ହେବାର ସୋଧାନ; ଶୁଣା ହେବା ବିଶ୍ୱାସ
ବାରମ୍ବାର ବିଶ୍ୱାସ କରି ମନରେ ଚହୁଁର ଦୂଢ଼ ଚିତ୍ତ ଅନ୍ତର୍ବାର
କରିବା ବୃଦ୍ଧ ମାନସିକ ପ୍ରକିଷ୍ଟା—10. The 2nd step
in the processes of devotion in which an
impression is left of the matter heard;
mental rumination or musing.

ମନ ନେବା—ଦେ. କି (ସ. ମନସ୍+ମନ ଧାରୁ)—୧। କୌଣସି
Manā nebā ବ୍ୟକ୍ତିର ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା—1. To please a
ମନ ଲୋକୀ �person. ୨। ମୁଗ୍ଧ କରିବା—2. To en-
ମନ ହାତମେ ଲେନା chant; to fascinate. * । ପ୍ରସ୍ତାବିତ
କାର୍ଯ୍ୟରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସନ୍ତୁଷ୍ଟି ଅଛି କି ନାହିଁ,
ଏହା ପରିଷାପାଦକ ସ୍ଥିର କରିବା—3. To ascertain
after testing whether one has sympathy
for any proposal.

(ଏକ ହଲେଇବା, ମନ ତୋଣିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମନ ପତଳା କରିବା—ଦେ. କି (ସ. ମନସ୍+ପତଳ)—୧। ଟେର୍ମ୍ୟ
Manā patalā karibā ବା ଦମ୍ଭ ଦରିଦ୍ରବା—1. To lose
ମନ ପାତଳା କରା, ମନମରା ହେତୁର patience or fortitude.
ମନ ପତଳା କରନା; ମନ ମଲିନ କରନା; ମନ ମୌଳାନ, ୨। ପ୍ରାତ
(ମନ ପାତଳାଲା) କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ହେବା—2. To
[ମନ ଦମ୍ଭକାରୀବା—ବିପ୍ରାତ] fear; to be afraid.
ମନ ପତଳା ହେବା—ଦେ. ବି—ମନ ଅଧିର ହେବା—Loss of
Manā pata]ଳାହେବା one's patience or equanimity.
ମନ ମରା ମନ ପତଳା ହୋନା

ମନ ପବନ—ଦେ. ବି—୧। ମନରୂପ ପବନ—1. Wind com-
Manā pabana pared in speed to the mind.
, , । ପବନ ପର ତଥାମନ—2. The mind com-
pared in speed to the wind.

ମନପବନ(ନା)—ଦେ. ବିଶ (ସ. ମନସ୍+ପବନ)—ଯାହା ପବନ
Manapabana(nā) ପର ଦୂରତ କର ବୁଲକବୁ ଉପରିତ
ସ୍ଥାନରେ ପଦିଶାଏ—Able to carry a person
swifly to the desired place.
ମନପବନ(ନା) ଶୋଭା—ଦେ. ବି—ବାହାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଶୋଭା,
Manapabana(nā) ghordā ସେହି ଶୋଭାରେ ଚଢ଼ିବା
ମନପବନର ଶୋଭା ଲେବ ଉପରିତ ସ୍ଥାନରେ ପବନଗତରେ
ମନ ପବନ ଘୋଡ଼ ପଢ଼ିବେ—A fabulous horse which
is said to swiftly carry its rider to
the desired place.

ମନପଦଳ(ନା) ତତ୍ତ୍ଵା (କାର୍ତ୍ତା)—ଦେ. ବ—କାହାଣୀରେ ବନ୍ଧୁତ
Manapabana(nā) daṅgā (ନାଂଗ[ନାଂ]) ନୌକା, ଯାହା
ମନପଦଳରେ ନା ଅର୍ଥାତ୍ ଉପସିତ ସ୍ଥାନରେ ପଦଳବେଶରେ
ମନପଦଳନାମ (ଡୋଲା) ବା ଅଭିଶୀଘ୍ର ପଦଳାଏ—A fabulous
boat which is said to swiftly carry its
passenger to any desired place.

ମନ ପଣ୍ଡିତା—ଦେ. ବ—କୌଣସି ବିଷୟରେ ଦୂର୍ବି ପ୍ରବେଶ କରିବା;
Manapāśibā ମନୋକିବେଶ—Concentration of one's
ମନେଚୁକା ମନ ଧୈ[ଧୈ]ତନା �attention on a particular
(ମନପଣ୍ଡିତ ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) matter.

ମନ ପଣ୍ଡ୍ୟ କରିବା—(ସ. ମନଃ+ପ୍ରବେଶ)—୧। କୌଣସି ବିଷୟରୁ
Manapāsyā karibā ବା ଉପଦେଶକୁ ଆରା କରିବା—
ମନ ଚୁକାନ 1. To care for a thing or advice. ୨।
ମନବେଶନା ମନ ଦେବା; ମନୋଯୋଗ କରିବା—2. To give one's
attention to thing. ୩। ସୁରଣ କରିବା—3.
To remember.

ମନ ପାଇବା—ଦେ. କି (ସ. ମନଃ+ପ୍ରାୟ ଧାରୁ)—୧। କୌଣସି
Manapāibā ବ୍ୟକ୍ତିର ହୃଦୟର ଭାବକୁ ହୃଦୟଜ୍ଞମ କରିବା—
ମନ ପାଓଯା ମନ ଯାନା 1. To fathom a person's
mind. [ଭ—ଏକାଇ ଫଳ—ଏକ ଦେବା, ଅରେକ
ମନ ନ ପାଇବା—ଦୂରତ ପ୍ରେମପାତ୍ର ।] ୨। ତିର
ରଙ୍ଗନ କରିବା—2. To please a person. ଦେ.
ଆସକାରୀ ପାଓଯା ବ—୧। କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ସିଦ୍ଧି ବା ପ୍ରଶଂସା
ମନ ବନ୍ଦନା ଲୁହ କରିବା ଯୋଗୁଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ୟରେ ସେହିପର ବର୍ଣ୍ଣ ବରଦି
ପାଇଁ ହୃଦୟରେ ସାହସ ବା ଉତ୍ସାହ ଲଦିବା—1. Being
encouraged to do a similar act, having
once been praised or rewarded for it. ୨.
କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ମନର ପ୍ରସନ୍ନତା ଲଦିବା—2. Satis-
faction.

ମନ ଦୂରିବା—ଦେ. ବ (ସ. ମନ + ପୂର୍ଣ୍ଣ)—ମନସ୍ତାମନା ସଫଳ ହେବା—
Manapūribā The fructification or fulfilment
ମନପୂର୍ଣ୍ଣତାହୀନା of one's desire. [ଭ—ସେ କଥା ଅନ୍ୟର
ନୋହିବ, ଅବଶ୍ୟକ ତୋ ମନ ପୂରିବ—ଜଗନ୍ମାଥ, ଭାଗବତ]

ମନ ପୋଡ଼ିବା—ଦେ. କି (ସ. ମନଃ+ପୁର୍ଣ୍ଣ ଧାରୁ)—ଅନ୍ୟର ମନକୁ
Manapordibā ଦୂର୍ଭିତ କରିବା—To cause grief to
ମନ ପୋଡ଼ାନ ମନଜଳାନା another person.
(ମନ ପୋଡ଼ିଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ମନପୋଡ଼ା ଦେ. ବ—୧।

ମନ ଜଳନା (ମନ ପୋଡ଼ିଯିବା —ଅନ୍ୟରୂପ) ମନରେ ଗଞ୍ଜିବ
ଦୁଃଖ ବା ଦିରକୁ ଜାତ ହେବା—1. Grave dis-
pleasure or grief. ୨। କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରତି
ପୁର୍ବ ଉତ୍ସାହର ଲକ୍ଷିତ ବା ଅଗ୍ରହର ଲୋପ—2. The
abatement of one's zeal for a certain
matter.

ମନ ଫଟା—ଦେ. ବ (ସ. ମନଃ+ଫଟ୍ଟ ଧାରୁ)—୧। ବନ୍ଦୁଦୟକ
Manaphatā ମଧ୍ୟରେ ମନୋମାଳନ୍ୟ ବା ମାନସିକ ଅପସନ୍ଦତା—
ମନ ଫଟା ମନ ଫଟନା 1. Dissension between two friends.
2. ମନୋଦୁଇଙ୍ଗ—2. Sorrow; mental pang.
3. ଉତ୍ସାଦବଙ୍ଗ—3. Abatement of zeal.
[ଭ—ଅମ୍ବର ଏହି ଦଶା ଦେଖି ମନଫଟା, କି କର ଯୁଦ୍ଧ
କର ନିଅ ତେ ସମ୍ଭାବି—ବୃତ୍ତିଷ୍ଠିତ. ମହାଭାବତ, ବିଷଟ ।]

ମନ ଫଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କି (ସ. ମନଃ+ଫଟ୍ଟିଧାରୁ)—ଦୂର
Manaphatā(te)ibā ବନ୍ଦୁ ବା ପ୍ରଣୟୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମନୋ-
ମନ ଫଟାନ (ବିଗଡ଼ାନ) ମାଳନ୍ୟ ଘଟଇବା—To cause
ମନ ଫଟନା dissension between two friends or
(ମନ ଫାଢିବା, ମନ ଫଟାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) lovers.

ମନ ଫଟାପଟି—ଦେ. ବ—ଦୂର ବନ୍ଦୁ ବା ପ୍ରଣୟୀଙ୍କ ଦୂରସ୍ଥ ପ୍ରତି
Manaphatāphati ଦୂରସ୍ଥର ମନର ଅପସନ୍ଦତା—Mutual
ମନ କଷାକଷି ill feeling or misunderstanding between
ଦୌନୋକା ମନ ଫଟାନା two friends or two lovers.

ମନ ଫଟା(ପି)ଟିବା—ଦେ. ବ—୧। ଦୂର ଜଣକର ମନୋମାଳନ୍ୟ
Manaphatā(phi)tipā ବା ଏକବାର ଲୋପ ଘଟଇବା—
ମନ ଫେଟେ ଯାଉରା, ମନ କଷାକଷି ହେବା 1. The cropping
ମନ ଫଟନା up of discord or split between
two persons. (ଭ—ରକାମାଲଙ୍କରେ ଜଣକ
ମନଫଟିଯିବା, }—ଅନ୍ୟରୂପ ସେନାପତି, କଲେ ମନ
ମନ ଫାଟିଯିବା } ପିଲ୍ଲାଯିବ ହେ ମହାମତି—
ବୃତ୍ତିଷ୍ଠିତ. ମହାଭାବତ, ଶ୍ରୀଷ୍ଟ ।) ୨। କୌଣସି ବିଷୟ
ପ୍ରତି ବରଗ ଜନ୍ମିବା—2. Becoming apathetic or
averse to any thing.

ମନ ଫି(ଫି)କା ପଦିଯିବା—ଦେ. ବ (ସ. ମନଃ+ଅ. ଫକା)—
Manaphi(phi)kā pardijibā ୧। କିରୁତ୍ସାହ ହେବା;
ମନ ଫରା ମନ ଫିକା ଏଡଜାନା ମନ ମରିଯିବା; ଅଗ୍ରହର ଲୋପ—
(ମନ ଫିକା ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Becoming discouraged
or devoid of zeal. ୨। ବରଗ ହେବା—
(ମନ ମରୁଲିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Being dejected.

ମନ ଫୁଲଣା—ଦେ. ବିଶ (ସ. ମନସ୍ + ଫଣିତ)—୧। ଚିନ୍ତାଶୂନ୍ୟ—
Manaphulanā 1. Free from anxiety. ୨। ହୃଦୟ-
ନିଶ୍ଚିନ୍ତା, ଫୁଲିବାଜ ଚତ୍ର; ପୂର୍ବିବାଜ—2. Merry. ୩। ସେହି
ମନମୌଜୀ, କୁର୍ତ୍ତିଲା ଲୋକ ସଂସାର ଦୂରସ୍ଥ ଦୂରସ୍ଥ ବୋଲି ମନରେ
(ମନଫୁଲଣିଥ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସେକେ କାହିଁ—3. Happy-go-
(ମନଫୁଲଣୀ—ଷ୍ଟି) lucky (person). [ଭ—ମନ
ଫୁଲଣଥ ଗୀତ ଗାଏ, ଅଶୋକ ନାଶ ବାପର ଯାଏ—ତିଶ ।]

ମନ ଫେରଣ—ଦେ. ବ (ଖର୍ଷ୍ଟୁଯୁକ୍ତ ପାତା ମାଲଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଶର; ସ. ମନଃ
Manaphera + ପ୍ରତ୍ୟାବନ୍ତିନ)—୧। ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା
ମନ ଫିରା ବା ମନୋଦୁଇବର ବା ଧାରଣାର ପରିବର୍ତ୍ତନ—
ମନ ଫେରନା; ମନଫେରେ 1. Change of one's mental con-
dition, mentality or outlook. ୨। ଅକୁ-
ରାପ—2. Remorse; repentance.

ମନ ଫେର(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ଷ—(ସ. ମନସ୍+ପ୍ରତିଶବ୍ଦିନ)—୧।
Manā pherāt(rə)ibā ପ୍ରଥମ ମନ ବା ସବଳୁକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ
ମନ କିରାନ ମନ ଫେରନା କରିବା—1. To change one's
mind or opinion, (କାହାର ଅନ୍ତରାଦ) , । ଅନ୍ତରାପ
କରିବା—2. (Bible) To repent.

ମନ ଫେରିଯିବା—ଦେ. ବ—୧ । ମାନସିର ଅବସ୍ଥାର ବା ଧାରଣାର
ମନ କିରେ ଯାଏଥା ମନକୀରଜାନା ମନକୀରଜାନା mental condition or
outlook. , । ଦୂଷିତାରୁ ବା ବିରଷ ପଣ୍ଡ ମନର
ବିରି—2. Diversion of one's mind from
(ମନ ପରିବର୍ତ୍ତନ, ମନ ବଦଳିବା—ଅନ୍ତରୂପ) distressful
thoughts or melancholy.

ମନ ବଢ଼ିବା—ଦେ. ବ—(ସ. ମନଃ+ବୃଦ୍ଧି)—୧ । ମନ ବଢ଼ିବା
Manā bandhibā (ଦେଖ)—1. Manā balibā (See)
ଆସିଥିଲେ ହୋଇଥା [ତୁ—ତାର ଚରଣ ସେବା କରି । ସୁବା ସୁରୁଷେ
ମନ ବଢ଼ିଲା (ମନ ବଢ଼ି ଯିବା—ଅନ୍ତରୂପ)ମନ ବଢ଼ି । ଭ୍ରାଗବତ ।]
ଆସାକାର ପାଓଯା , । ଅସ୍ତ୍ରିର ଅସ୍ତ୍ରି—2. Having
excess of attachment; being enamoured.
, । ମନ ପାଇବା (ବି) (୧) ଦେଖ—
3. Manā paśibā (noun) (1) (See)

ମନ ବଳା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ଷ—(ସ. ମନଃ+ବୃଦ୍ଧି)—କୌଣସି
Manā baśāt(lə)ibā ବାର୍ଯ୍ୟ ବରିବାରୁ ଦୃଢ଼ବକ୍ଷ
ସଂକଳନ କରା କରିବା ବା ଲାଗୁଯିବା କରିବା—To be
ମନ ବଢ଼ାନା �determined or resolved to do a
thing; to be bent upon doing a thing.
(ତୁ—ଲୋକଙ୍କ କମ୍ପନ ତଳା ବରସରୁ ମନ ବଳାଥରେ ।
ବରସୁର୍ଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ ।)

ମନ ବଳିବା—ଦେ. ବ—(ସ. ମନଃ+ବୃଦ୍ଧି)—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ
Manā balibā ବରିବା ପାଇଁ ମନରେ ଦୃଢ଼ ପ୍ରକଳ୍ପର ବା
ଆସିଥିଲେ ହୋଇଥା ଲାଗୁଯାଇବା ଅସ୍ତ୍ରିର ବିଦ୍ରୋହ—1.
ମନ ବଢ଼ାନା �Hankering after or determination
to do a thing; being bent on doing a thing.
(ତୁ—ଶୁଣି କଲିବାରୁ ଏହେହେ ଘର କରିଛି ମନ । ବ୍ୟାକାଥ,
ତଳାଭାଗ) । କୌଣସି ବିଦ୍ରୋହ ପରି ପ୍ରଶ୍ନାସନ୍ତ୍ଵ ଜନ୍ମିବା—
2. Being enamoured of a person.

ମନ ବହଳ—ଦେ. କଣ—୧ । ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ବା କାର୍ଯ୍ୟହାର ଶିଖ—
Manā bahālā ଦୃଢ଼ଯ ବିଦ୍ରୋହ ମନରେ ପ୍ରସବତା ଜନ୍ମେ—
1. (any person or act) Diverting the
mind of a person from grief or sad
thoughts. , । ମନ ଭୁଲଣିଆ (ଦେଖ)—
2. Manā bhulānīā (See) ଦେ. ବ—ଶିଖ ହୋଇ
ଥିବା ମନର ପ୍ରସବତା ଜନ୍ମିବା—Diversion of one's
mind from grief or sad thoughts.

ମନ ବହଳ(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ଷ—୧ । ଦୂଷିତାରୁ ବା ଶୋକରୁ
Manā bahalāt(lə)ibā ଅପଣାର ବା ପରର ମନକୁ ପ୍ରସବତା
ମନ କିରାନ ଥରୁ ଅଣିବା—1. To divert one's own
ମନ ବହଳାନା �or another's mind from grief or sad
(ମନ ବହଳିବା—ବିଶେଷରୂପ) thought. , । ମନ ଭୁଲଇବା
(ଦେଖ)—2. Manā bhulaibā (See)

ମନ ବାହଳା—ଦେ. କଣ. ସୁ—ଶୋକ ବା ପ୍ର ମୋଦାଦି ଯୋଗ୍ୟ ସାହାର
Manā bāhulā ବିସୁଦ୍ଧ ବା ମନ୍ତ୍ରର ଘଟାଇ—Become
ଭୋଲ ମନ ସନକି ମଦ ବିଶେଷରୂପ ମନ ବାହଳୀ—ସ୍ଥିତି
of grief or joy.

ମନ ବାହଳା(ଲ) ହେବା—ଦେ. ବ—ପ୍ରେମ ବା ଶୋକାଦିହାର
Manā bāhulā(l) heba ବିସୁଦ୍ଧ ଘଟାଇ—Forgetfulness
ମନ ସନକଳା

ମନବାଞ୍ଚା—ପା. ବ (ସ. ମନୋବାଞ୍ଚା)—ମନବସାମନା—Hearts
Manabāñchhā ମନବାଞ୍ଚା ମନବାଞ୍ଚା wish.

ମନବିକଳ—ସ. ବ (ମନଃ+ବ୍ୟାକୁଳତା)—ପିତ୍ତର ବ୍ୟାକୁଳତା; ଶୋକା—
Manabikala ଧୀରତା—Restlessness due to grief;
ମନବ୍ୟାକୁଳ ମନବିକଳ
(ମନବିକଳ—ଦିଗ୍)

ମନ ବିକିଦେ(ହେ)ବା—ଦେ. କ୍ଷ (ସ. ମନଃ+ବି+ଶୀଖାରୁ)–୧ । ଅନ୍ତରୁ
Manā bikide(hē)bā ବ୍ୟକ୍ତିର ସମ୍ମର୍ମ କଣ ଦେବା; ଅନ୍ତରୁ
ମନସ୍ପଦେଶୋହ୍ୟ ଠାରେ ଅପଣାର ମନକୁ ସମର୍ପଣ କରିବା—
ମନବେଚଦେନା, ମନସୀପନା 1 To offer full homage to a
(ମନ ସମ୍ମର୍ମ ଦେବା—ଅନ୍ତରୂପ) person; to sell one's
heart to a person. , । ଅନ୍ତରାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ
ଆସନ୍ତ୍ବ ହେବା—2. To be completely attached
to or enamored of a person.

ମନ ବିଗାତିବା—ଦେ. ବ (ସ. ମନଃ+ବିକାର)—୧ । ଅନ୍ତର ମନରେ
Manā bigārdibā ବିରକ୍ତିର ଭାବାରିବା—1. To bring
ମନବିଗଡାନ ମନବିଗଡାନ about or sow seeds of
[ମନଭଗ(ଶିଖା)ତ୍ରା(ତ୍ରେ)ଇବା —ଅନ୍ତରୂପ] displeasure in
another's mind. , । ମନୋମାଳନ୍ୟ ଘଟାଇବା—
2. To bring about mental rupture
(ମନବିଶାରଦେଶ)ର ଦେବା—ଅନ୍ତରୂପ) or discord between
2 persons.

ମନ ବିଗିତିବା—ଦେ. ବ (ସ. ମନଃ+ବିକାର)–୧ । ମନୋମାଳ
Manā bigirdibā ମନୋମାଳିଶ୍ରେ—1. Dejection. , ।
ମନବିଗଡା, ମନଭାଙ୍ଗ ଅପତ୍ତି; ମନ ଶୁଭ୍ୟିବା; ମନୋମାଳନ୍ୟ
ମନବିଗଡନା, ମନୋମାଳାହାନା ଘଟାଇବା—2. Mental difference.
(ମନଭାଗବା, ମନବିରିବା—ଅନ୍ତରୂପ)

ମନ ବିଦିବା—ଦେ. କ୍ଷ (ସ. ମନଃ+ବିଦିତ ଶାରୁ=ଦେବ କରିବା)—
Manā birdibā ଅନ୍ତରୁ ମନୋମାଳର ଭାବକୁ ପରିବା
ମନପାରୀଙ୍କାରା ମନଜାରୀଚନା କରିବା—To test the
mental thoughts of a person.

ମନ ବିରଥ—ଦେ. ବ (ସ. ମନଃ+ବିରଥ)—ପିତ୍ତର ଅସନନ୍ଦ
Manā birasa ବା ବିରଥ—Mental gloom
ମନମା ମନବିରଥ

ମନ ମଜ୍ଜା(କେ)ରବା—ଦେ. କି (ସ. ମନସ୍+ମୁଖ. ଧାରୁ)—ଅନ୍ୟର
Mana majjā(jje)ibā ମନକୁ ମୁଖ୍ୟ କରବା—To charm
ମନ ମଜାନ— or fascinate another's mind.

ମନ ମନାନା(ମୋହନା) [ମନ ମଜା(କେ)ରବା—ଅନ୍ୟରୂପ]
ମନ ମଜ୍ଜି(ଜି)ବା—ଦେ. କି. ସ. (ମନସ୍+ମଜନ) —ମୁଖ୍ୟ ହେବା; ପ୍ରେମ-
Mana majji(ji)bā ଏଥେ ହେବା—Being fascinated or
ମନ ମଜା ମନ ମୋହିତହୋଲା charmed.
(ମନ ମଜାଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମନ ମତ୍ତା (ମତୁଆ) —ଦେ. ବଣ (ବଂ. ମଦୋଦ୍ରତ) —୧। କାମାଗୁଣ୍ୟ;
Mana matā (matuā) ସେଇ; ସେ ଆପଣା ଉତ୍ସାହବକ
ମନ ସରିଆ କାମ କରେ—1. Despotic; arbitrary. ୨।
ମୈମଂତ, ମନମତ ହର୍ଷେନ୍ଦ୍ରିୟ—2. Mad with joy. ୩। ମଦୋ-
(ମନମରୁଥ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦୂର—3. Maddened with
ମନମତ୍ତା ପ୍ରତିଶ୍ରୀଳୁଚ୍ଛାପ୍ତ ପ୍ରତି ମନକୁ
ମନମତେହ } ପୌଣ୍ଡି ବିଷୟ ପ୍ରତି ମନ୍ତ୍ର କରିବା—
4. Causing another to become mad after
a thing; maddening. ଦେ. ବି (ସ. ଉଦ୍ଧରତ) —
କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରତି ଅନ୍ୟକାଳପ୍ରାୟୀ ଅଭ୍ୟନ୍ତ୍ର ଲାଲପା
ମନେର ବେଁକ ମନକାଯୁକ ବା ହଙ୍କ—

ମନ ମତା(ତେ)ରବା—ଦେ. କି (ସ. ମନଃ+ମତ୍ତ) —୧। କୌଣସି
Mana matā(te)ibā ବ୍ୟକ୍ତର ମନକୁ ଉଦ୍ଧବ୍ରତ କରିବା—
ମନ ମାତାନ 1. To cause a person to become mad
ମନ ମତାନା after a thing. ୨। ଟେହିବା; ଉଦ୍ଦେଶିତ
କରିବା—2. To excite a person.

ମନମଥ—ତ୍ରା (ପଦ୍ମ) ବି (ସ. ମନୁଥ) —ମନୁଥ; କନର୍; କାମ—
Manamatha
ମନମଥ ମନମଥ

ମନମଥ(ଥି)ନୀ—ଦେ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ମନସ୍+ମୁଖ୍ୟ) —୧। ମନରେ
Manamatha(thi)nī ଦ୍ଵେଶଦାୟୀନୀ; ମନରେ ପିତ୍ତାଦାୟୀ—
1. Causing distress or mental uneasi-
ness. ୨। ଚିତ୍ତରୁଷଳ୍ୟଦାୟୀ—2. Causing
restlessness of mind. (ଉ—ମନମଥ ନାମ ଯାଇ,
ମନମଥନୀ ତୁ ଅଟ୍ଟ ତାହାର । କବିଷୂର୍ଯ୍ୟ. ତୁମ୍ଭା ଗାଇ ।)

ମନମନ—ଦେ. ବି—ମନନ (ଦେଖ) —Manamana (See).
Manamana (ଉ—କାମିନୀ ସୁରତ କାଳେ ମନ ମନ ଶବଦ
ପରିପ୍ରେ ଦଃତ୍ତି । ପାନକସ୍ତ୍ର, ରବକଣ୍ଠୋଳ ।)

ମନମନ କରିବା—ଦେ. କି—ମନ ବଳାଇବା; ଛାତା କରିବା—
Manamana karibā To wish; to feel inclined
ମନୁବସାନ towards; to be bent on a thing. (ଉ—
ମନ କରନା ନାଲକଣ୍ଠ ଘନ ଘନ କାହେ କଲୁ ଛନ୍ଦ ଛନ୍ଦ ସଣ୍ଠି ରତେ
କଲି ମନ ମନ । ଭଙ୍ଗ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି)

ମନ ମନା(ନେ)ରବା—ଦେ. କି—(ସ. ନକ୍ଷ ଧାରୁ) —୧। ସନ୍ତୁଷ୍ଟ
Mana manā(ne)ibā କରିବା—1. To please. ୨।
ମନ ଲାଗ୍ୟା ରଜି କରିବା—2. To cause to consent or
ମନ ମନାନା agree.

ମନ ମରିବ—ଦେ. ବି—(ସ. ଲେଖ+ପା. ମଜୀ) —ସୁରତା—
Mana maraji One's free will; desire.

ମନେର ଇଛା ମନ ମରଜି ଦେ. କି. ବଣ—ସଥେତୋ—At will,]

ମନ ମରିଯିବା—ଦେ. ବି—(ସ. ମନସ୍+ମୁ ଧାରୁ) —ପ୍ରଥମେ ଅନ୍ୟରୂପ
Mana marijibā କନ୍ଦିଥିବା ବିଷୟ ପ୍ରତି ଉତ୍ସାହ କରିଯିବା—
ମନ ମରା Abatement of one's enthusiasm for a
ମନ ଝୁଟନା thing. [ଉ—ଚେଲିଆ ସାବୁ, ମନ ମର ଗଲୁ
(ମନ ମରିବା, ମନ ଶୁଭାଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ସେହି ପଦରୁ । ପଣ ।]

ମନ ମାରୁ—ଦେ. ବି—(ସ. ମନସ୍+ମରତା) —୧। ମନର ଉତ୍ସାହ;
Mana mārtu ମାନସିକ କଣ୍ଠ; ମନର ଅବରତ୍ର ପ୍ରଫଳତା—
ମନେର କଣ୍ଠ 1. Mental itching; buoyancy of
ମନକା ଦୀପ୍ତ spirits. ୨। ଦୁଷ୍ଟାମୀ; ପରର ଅଭିଷ୍ଟ କରି ବା
ମନ କାହିଁ (କଣ୍ଠ) } —ଅନ୍ୟରୂପ ପରର କଷ୍ଟ ଦେଖି ପୁଣ୍ୟ
(ମନକା(କଣ୍ଠ)} ଅନ୍ୟରୂପ ଅନ୍ୟରୂପ କରିବା ପ୍ରବର୍ତ୍ତି—
2. Wickedness; wantonness. ୩। ଚିତ୍ତ-
ଗୁରୁତ୍ୱ—3. Mental restlessness. ୪। ଅସ୍ତ୍ର-
ପର୍ବ—4. Self-pride. *। କୌଣସି ବିଷୟ ବା
ବିଷୟ ପ୍ରତି ଅଭିଷ୍ଟ ଲାଲପା; ହମ ହମ ହେବା—
5. Excessive hankering after something.

ମନ ମାନିବା—ଦେ. ବି—୧। ମନସ୍ତୁଷ୍ଟି ହେବା—1. Satisfaction;
Mana mānibā ମନ ମାନା being satisfied. ୨।
ମନ ଭରନା ମନ ମାନନା ପରିଷ ସହ ହେବା; ମନୋମତ ହେବା—
2. Being according to one's choice or
liking. *। ଅନ୍ୟରୂପହାର ଜ୍ଞାନ କନ୍ଦିବା—3.
Wisdom resulting from one's experience.

ମନ ମାପିକ(କେ) —ଦେ. ବଣ. (ସ. ମନଃ+ଅ. ମୁଅପିକ) —ମନକୁ ଗୁହଁ;
Mana māphik(ke) ମନୋମତ; ଅଭିଷ୍ଟ ମୁତାବକ—
ମନେର ମତନ Suiting one's wishes or taste; as
ମନ ମାଫିକ
ମନକୁ ଲାଗ୍ନି
ମନ ଲାଗ୍ନି }
ମନକୁ ଗୁହଁ }
ମନ ମୁତାବକ } ଅନ୍ୟରୂପ
ମନ ମୁତାବକ } ଅନ୍ୟରୂପ
ଦେ. କି. ବଣ—ଅଧିଶର ଉତ୍ସାହ
ଅନ୍ୟରୂପ—According to
one's wish or desire.

ମନ ମାରିବା—ଦେ. କି (ସ. ମନସ୍+ମୁ ଧାରୁ ଶିତ = ମାର ଧାରୁ) —
Mana māribā ୧। ମନ ଦୁଃଖ କରିବା; ଦିରେ ହେବା—
ମନ ମରା ହସ୍ତା, ମନ ଭାବି କରା 1. To feel sorry; to as-
ମନ ମାରନା sume a sorrowful attitude; to be de-
pressed. ୨। ଭୁଲ ଜ୍ଞାନ କରିବା—2. To feel
abhorrence for; to consider insignificant.
*। ବିରତ ହେବା—3. To desist from. (ଉ—
ଆମୋଦରୁ ମନ ମାର ଦେଲୁ । ପାଖାନାଥ, ଉତ୍ତାଲୀୟ
ସୁବା ।)

ମନ ମିଳା(ମେଳ) —ଦେ. ବି (ସ. ମନସ୍+ମିଳନ) —ଦୂର ଜଣନ
Mana miḷā(meḷa) ମଧ୍ୟରେ ସଭାବ; ସୌଭାଗ୍ୟ—

ମନେର ମିଳ Good feelings or intimacy between
ମନକା ମେଲ୍ ମନ ପିଲାପା—ଅନ୍ୟରୂପ) two persons.
ମନ ମିଲାପୀ—ଦେ. ବିଶ. (ସ. ମନ୍ୟ+ସ. ମିଲନ)—ମନ ପିଲାପା;
Manā milāpi ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତ ସଙ୍ଗେ ଘନମୁହା ଥାଏ; ସ୍ଵର୍ଗ-
ଅନିଷ୍ଟ ମନ ମିଲାପୀ Very intimate (friend).

[ଦ୍ୱ—ମାସେ ଦୁଇମାସରେ ଶୁରୁମାସ ଛୁଟିମାସରେ ଟୋକାଠାରୁ
ଦୁଇତିମାସ ରୁହାଯାଏ ସାଙ୍ଗ, ମନ ପିଲାପୀ ଲେବ
ଦେଖିଲେ X X X ପରାବର୍ତ୍ତ ସାବଧାନ କରଇ
ଦିଅନ୍ତରୁ । ଫର୍ମାଇଗେଦନ. କୁମାର ଅଠବୀଶ ।]

ମନମୁଖୀ—ଦେ. ବିଶ. ପୁ—୧ । ମନୁଆ; ଆପଣାର ମନର ମରଜ
Manā mukhi ଅନୁସାରେ ଚଳବା (ବ୍ୟକ୍ତ); ସେହାରୁ—
(ମନମୁଖୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Self-willed; wayward; arbi-
ମନମୁଖୀ } ମନମୁଖୀ } ଅନ୍ୟରୂପ
ମନମୁଖେତ୍ର } ଅନ୍ୟରୂପ
ଏକଷ୍ୱୟୀଁ according to one's free will. ଦେ. କି. ବିଶ.
ମନେର ମତ, ମନେର ମତନ ମନମାନ ସଥେତ୍ବା; ଆପଣାର ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ
According to one's free will; arbitrarily.
[ସଥେ—ଅମୁକ ଲେବ ଶୁରୁତନକ୍ତ କଥା ନ ମାନି
ମନମୁଖୀ କହିଛି ।]

ମନ ମୁତାବକ——ଦେ. ବିଶ. ଓ କି. ବିଶ—ମନ ମାପିକ (ଦେଖ)
Manā mutābaka Mana māphik (See.)

ମନ ମୁନ—ଦେ. ବ—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମନୋଯୋଗ ଓ ଚେଷ୍ଟା—Whole
Manā muna attention; undivided attention and
ମନପ୍ରାଣ ମନଚିତ thought (ମନପ୍ରାଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମନ ମୁରୁହା—ଦେ. ବିଶ. (ସ. ମନ୍ୟ+ମୁରୁ, ଧାରୁ)—ମନକୁ ବୁଝାଇବା
Manā muruchha ବା ବଦଳାଇବାପାଇଁ କରାଯିବା (କାର୍ଯ୍ୟ)—
(an act) Which is done to
ମନ ବୁଝାନ ମନସ୍ତୁମାପେ satisfy one's high expectations
which have not been fulfilled. (ଉ—ତୁହାର
ଭୂତା, ଭୂତା କାଞ୍ଚିପାଣି ମନମୁରୁହା—ତତଃ)

ମନ ମୋଟ(ଟା)—ଦେ. ବ—୧ । ମନର ଗବ—1. Pride, , । ବିଶେଷ
Manā mota(ṭā) ଅନନ୍ତ—2 Delight, , । ବେଶାଭର—
ବୈଶାତିର, ଗର୍ବ ଘମଣ୍ଡ 3. Want of regard or respect;
unconcern. ଦେ. ବିଶ. ପୁ—ମନମୋଟଥ (ଦେଖ)
Manamoṭia (See)

ମନ ମୋଟ ହେବା—ଦେ. ବ—ଗର୍ବଧୀତ ହେବା—Being swollen
Manā mota hebā ଗର୍ବଶେଷ୍ୟା ଘମଣ୍ଡି ହୋନା with pride.
ମନ ମୋହିଆ—ଦେ. ବିଶ. ପୁ—୧ । ଗର୍ବଧୀତ—1. Swollen.
Manā motiā with pride; arrogant , । ବେଶାଭରଥ-
ଗର୍ବଧୀତ ଘମଣ୍ଡି 2. Regardless; unconcerned. ଶାଖେତୋର୍ବ୍ୟ-
(ମନମୋଟି, ମନମୋଟେହ—ଦ୍ୱା)

ଅର୍ବିତ ଘମଣ୍ଡି Arbitrary
ମନ ମୋହନ—ଦେ. ବିଶ. ପୁ (ସ. ମନୋମୋହନ)—
Manā mohana ମୋହନ ମନୋମୁଗ୍ଧକର; ଅତି ରମଣୀୟ—

ମନମୋହନ 1. Charming; fascinating. (ଉ—କେଉଁ
ମନମୋହନ ଏକ ଜଳ କହିଛୁ ବି ମନମୋହନା । କହି ମୋହ ଲାଗେ—
(ମନମୋହନା[ଅନ୍ତଃ]—ଅନ୍ୟରୂପ) ବନ୍ଦିଶୁର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।) ଦେ.
ମନମୋହନା(ନା) } ଶୀ 2. ପୁ—ଲେବକୁ ଦିଅନ୍ତିବା ନାମ—
ମନମୋହନା } ଶୀ A name given to males.
[ମନମୋହନା(ନା,ନା,କିଥ) — ଗ୍ରାମରୂପ]

ମନ ମୋହନିଆ—ଦେ. ବିଶ—ମନୋମୁଗ୍ଧକର—Delightful
Manā mohaniā fascinating; enchanting;
ମନମୋହନ ମନମୋହନିଆ charming.

ମନ ମୋହବା—ଦେ. କି (ସ. ମନ୍ୟ+ମୁହୁ, ଧାରୁ)—ମନ ରଙ୍ଗିବା
Manā mohibā (ଦେଖ) — Manā rāñjibā (See).

ମନ ମୋହିତକରା ମନ ମୋହନା
ମନଯୋଗ—ଦେ. ବ (ସ. ମନୋଯୋଗ) — ମନୋଯୋଗ (ଦେଖ) —
Manajoga

ମନଯୋଗ ମନୋଯୋଗ
ମନଯୋଗ କରିବା(ଦେବା) — ଦେ. କି—ମନୋଯୋଗ କରିବା (ଦେଖ)
Manajoga karibā(debā) Manojoga karibā [See].

ମନଯୋଗ କରା ମନୋଯୋଗ କରନା
ମନ ଯୋଗ(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କି (ସ. ମନ୍ୟ+ସୁଲ୍ଲ, ଧାରୁ)—
Manā jogā[ge]ibā ୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ମନକୁ ଜଗି କରି
ମନଯୋଗନ କରିବା—1. To act according to a
ମନରକ୍ଷାନା person's wish. , । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଇଚ୍ଛା
ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କର ତାକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା—2. To
please another by acting according to
his or her wishes.

ମନଯୋଗୀ—ଦେ. ବିଶ. (ସ. ମନୋଯୋଗୀ) — ମନୋଯୋଗୀ (ଦେଖ) —
Manajogi

ମନଯୋଗୀ ମନୋଯୋଗୀ (ଅମନଯୋଗୀ—ବିପରୀତ)

ମନର କଥା—ଦେ. ବ—ମନ କଥା (ଦେଖ)
Manara kathā

ମନରକାଳ—ଦେ. ବ—୧ । ମନୋପୂର୍ଣ୍ଣ; ମନୋମାଳିନ୍ୟ—
Manara kālī 1. Mental worry. , । ଉଚର ପାପ; ମନ
ମନେର କାଳ ଦ୍ୱାରା ଅତରିତ ପାପ—2. Sinful thoughts.
ମନମେଲ ” । ମନରେ ଲାଗିଥିବା ଆପାତ—3. Hurt
(ମନର ଦାଗ[କାଳମା, ମଇଲ]—ଅନ୍ୟରୂପ) inflicted on the
mind. ୪ । ଅଞ୍ଜଳାନ୍ତକାର; ମୁଖ୍ୟ—4. Mental
darkness; ignorance.

ମନ ରକ୍ଷା—ଦେ. ବ (ସ. ମନୋରକ୍ଷା) — ପରର ମନକୁ ଜଗିବା; ମନ
Manā rakshā ଯୋଗାଇବା; ଅନ୍ୟର ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ କରି
ମନରକ୍ଷା କରିବା ବା କଥା କହିବା—Speaking or acting
ମନରକ୍ଷା to please another.

ମନରୁଗତି—ଦେ. ବ (ସ. ମନୋଗତି) —୧ । ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା;
Manara gati ମନର ଭାବ—1. Mental state. , ।
ମନେର ଦୌଡ଼ କରୁନା—2. Imagination. ୩ । ମନର ଉତ୍ତା—

ମନକା ଦୌଡ଼ 3. Internal thoughts. ୭ । କଳ୍ପନାର ଗତ—	
ମନର ଦୂଷତ ୧ । ଅନ୍ୟରୂପ ମନର ଦୌଡ଼ } ୨ । ଅନ୍ୟରୂପ } ୩. Flights of imagination.	୪. Flights of imagination. ୪ । ମନର ଦୂଷତ—୫. Tastes and likings. ୫ । ମନର ପ୍ରଦୃତିଗତ ବା ଅଭ୍ୟାସଗତ ଧାରଣା—୬. Mentality; bent of mind.
ମନ ରଗା(ଗେ)ରବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ବିଷ୍ଣୁର ମନରେ କୋଷ ମନ ଚଟୀନ ମନ ରଙ୍ଗାନା in another's mind. ମନ ରଗିବା—ଦେ. ବି (୧. ମନ+ରଙ୍ଗ, ଧାରୁ)—ମନରେ ରଗ ମନ ରଗିବା—ଦେ. ବି (୧. ମନ+ରଙ୍ଗ, ଧାରୁ)—ମନରେ ରଗ ମନ ଚଟୀ ମନ ରଙ୍ଗା ମନ ରଙ୍ଗାନା mind. [ତୁ—ରଗିବା ଓ ରଗିବାର ପ୍ରୟୋଗ ପୁଅକ୍, ମୋ ମନ ବରତ୍ତ, ମୁଁ ରଗିବା ।]	
ମନର ରୁଣେ—ଦେ. କି. ବି—ଆପଣାର ମନ ଅନୁଷ୍ଠାରେ— ମନର ରୁଣେ According to one's mental state ମନର ରୁଣେ or thought. (ରୁ—ମନର ରୁଣେ ଫଳ ଫଳ— ମନକା ଗୁଣାସେ ତତ୍ତ୍ଵ । ମନର ମୂଳେ ଏ କରନ୍ତି, ମନକୁ କେବା ସାମରଥୀ । (ମନର ମୂଳେ—ଅନ୍ୟରୂପ) କରନ୍ତାଥ. ରଗବତ ।)	
ମନର ଜା(ଜ୍ଞା)ଲା—ଦେ. ବି (୧. ମନୋଜାଲା)—୧ । ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦର୍ଶି— ମନର ଜାଲ । , । ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦର୍ଶି—୨. Bitings of a guilty ମନକୀ ଜ୍ୟାଳା conscience.	ମନର ଜାଲ(jwālā) ୧. Burning of the heart. ମନର ଜାଲ । , । ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦର୍ଶି—୨. Bitings of a guilty ମନକୀ ଜ୍ୟାଳା conscience.
ମନର ଜୋର—ଦେ. ବି (ସ. ମନସ୍+ପା. ଜୋର)–୧ । ଦୃଢ଼ ପ୍ରଦର୍ଶନ— ମନର ଜୋର ୧. Firm determination. , । ଅନ୍ୟବ- ମନର ଜୋର ସାହୁ—୨. Perseverance; tenacity of ମନକା ଆର ପୁରୁଷ—୩. Strength of mind.	ମନର ଜୋର(jor) ୧. Firm determination. , । ଅନ୍ୟବ- ମନର ଜୋର ସାହୁ—୨. Perseverance; tenacity of ମନକା ଆର ପୁରୁଷ—୩. Strength of mind.
ମନ ରଙ୍ଗା(ରଙ୍ଜି)ରବା—ଦେ. କି [ସ. ମନୋରଙ୍ଗନ]—୧ । ମନୋ- ମନ ରଙ୍ଗାନା—ଦେ. କି—ମନ ମୁଁ କରିବା—୧. To please ମନ ଯୋଗାନ a person. , । ଅନ୍ୟର ମନରେ ରଗ କରିବା— ମନ ରଙ୍ଗିତକରନା ୨. To cause anger in a person; to irritate a person.	ମନ ରଙ୍ଗା(ରଙ୍ଜି)ରବା—ଦେ. କି—ମୁଁ କରିବା—To enchant; to ମନ ରଙ୍ଗାନା—ଦେ. କି—ମନ ମୁଁ କରିବା— ମନ ରଙ୍ଗିତକରନା Being charmed or fascinated. ମନ ରଥ—ଗ୍ରା. ବି—ମନୋରଥ (ଦେଖ)—Manoratha (See) ମନ ରଥା (ରୁ—ଗାର ଗୋପୀଙ୍କ ମନରଥ, ଏ ରୁପେ ଦେଲେ ଗୋପୀନାଥ । ତୁପତି. ପ୍ରେମପଞ୍ଚମୁକ୍ତ ।)
ମନର ଦୃଢ଼ତା—ଦେ. ବି (ସଂ ମନସ୍+ଦୃଢ଼ତା)—୧ । ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ; ମନର ଦୃଢ଼ତା ୨ । ଅନ୍ତଳ ବିଶ୍ୱାସ—୧. Firm belief. ମନର ଦୃଢ଼ତା ୨ । ଅନ୍ତଳ ସବଳ—୨. Firm determini- ମନକୀ ଦୃଢ଼ତା nation.	ମନର ଦୃଢ଼ତା—ଦେ. ବି (ସ. ମନସ୍+ଦୃଢ଼ତା)—୧ । ମନୋରଥ ରାବ— ମନର ଦୃଢ଼ତା ୨ । ଅନ୍ୟରୂପ—୧. Internal thoughts. ମନର ଭାବ , । ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା—୨. Mental condition. ମନକା ଭାବ • । ମନର ଧାରଣା—୩. Mentality. ମନର ମଳି—ଦେ. ବି (ସ. ମନସ୍+ମଳି)—୧ । ମାନସିକ ମନକତା ମନର ମଳି ବା ପାପ—୧. Sinful thoughts. ମନର ମୟୁଳା , । କଷତ—୨. Insincerity. ମନକା ମୈଳା (ମନର ମଳିକା), ମନର କାଳ, ମନର ପୁରୁଷ—ଅନ୍ୟରୂପ ମନର ମାଇପା—ଦେ. ବି—୧ । ମନୋମୃଦ୍ଧକାରୀ ରୂପୀର୍ଥା—୧. Charm ମନର ମାଇପା କରିବା—୨. A wife who tallies with ମନ ଚାହତୀ ସ୍ତରୀ one's model or ideal. • । ଆପଣା ଦ୍ୱାରା ମନୋତ୍ତମା ସ୍ତ୍ରୀ— (ମନର ରାଗୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩. A wife selected by a person himself; a wife of one's own choice. (ରୁ—ଅମ୍ବା ମାଇପା ମନ କରିଛୁ, ମନର ମାଇପା ଘେରେ ପାରିଛୁ, ଥୋଇ ମାଇପର ପାଳ, ବେଶ୍ମ ମାଇପର ବନ୍ଦାପନା ବଳ ଗେରପୁ ବସିଛୁ ରାଜ—ତତ୍ତ୍ଵ ।)
ମନର ମେଲ—ଦେ. ବି (ସ. ମନସ୍+ମିଳନ)—୧ । ସଭାବ— ମନର ମେଲ ୧. Good feelings; good rela- ମନର ମୈଳ tions. , । ସୌଭାଗ୍ୟ—୨. Intimacy. ମନକା ମେଲ ୩ । ମନର ମିଳନ—୩. Consensus of opinion.	ମନର ମେଲ—ଦେ. ବି (ସ. ମନସ୍+ମିଳନ)—୧ । ସଭାବ— ମନର ମେଲ ୧. Good feelings; good rela- ମନର ମୈଳ tions. , । ସୌଭାଗ୍ୟ—୨. Intimacy. ମନକା ମେଲ ୩ । ମନର ମିଳନ—୩. Consensus of opinion.
ମନର ସାଧ(ଦ) —ଦେ. ବି (ସ. ମନସ୍+ସାଧ୍ୟ ଧାରୁ)—ମନରେ ମନର ସାଧ(ଦ) ୧. ସାଧିତ ବାସନା—One's fondly ମନର ସାଧ ମନକା ସାଧ cherished desire. (ମନ ସାଧ—ଅନ୍ୟରୂପ)	ମନର ସାଧାଦା—ଦେ. ବି (ସ. ମନସ୍+ସାଧ୍ୟ ଧାରୁ)—ମନରେ ମନର ସାଧ ସାଧିତ ବାସନା—One's fondly ମନର ସାଧ ମନକା ସାଧ cherished desire. (ମନ ସାଧ ପୁରୁଷ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ମନର ସାଧ ମେଳା—ଦେ. ବି—୧ । ମନ କୌଣସି ବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରତି ଅବସ୍ଥା ହୋଇ ମନର ସାଧ ମେଳା ୧. Being at- ମନ ସାଧ ମନ ରହନା tached to some thing. , । ମନର ନିଃନିଃନା ବା ନିଃନିଃନା—୨. Mental ମନ ସାଧ ମେଳା କର୍ମରୁ ବା ରହାରୁ ମନର ନିଃନିଃନା—୩. Desistence from an act or desire.	[ମନର ସାଧ ମେଳା(ଷ୍ଟେ)ରବା, ମନର ସାଧ ପୂର୍ବ(ରେ)ରବା— ଅନ୍ୟରୂପ]
ମନ ରହିବା—ଦେ. ବି—୧ । ମନ କୌଣସି ବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରତି ଅବସ୍ଥା ହୋଇ ମନର ରହିବା ୧. Being at- ମନ ସାଧ ମନ ରହନା tached to some thing. , । ମନର ନିଃନିଃନା ବା ନିଃନିଃନା—୨. Mental ମନ ସାଧ ରହିବା କର୍ମରୁ ବା ରହାରୁ ମନର ନିଃନିଃନା—୩. Desistence from an act or desire.	
ମନର ରହିବା—ଦେ. ବି (ସ. ମନସ୍+ବିଷ୍ଵାରଣ)—୧ । ମନରୁ ମନର ରହିବା ୧. To forget. ମନ ଥେକେ ମୁହଁ ଦେଓଇବା ୨ । ମନେ ନ ପକାରବା—୨. Not to	ମନର ପାଶୋରବା—ଦେ. କି (ସ. ମନସ୍+ପାଶୋରଣ)—୧ । ମନରୁ ମନର ପାଶୋରବା—୧. To forget.

ମନର ଭାବ—ଦେ. ବି (ସ. ମନୋରଥ ରାବ) —୧ । ମନୋରଥ ରାବ— ମନର ଭାବ , । ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା—୨. Mental condition. ମନକା ଭାବ • । ମନର ଧାରଣା—୩. Mentality. ମନର ମଳି—ଦେ. ବି (ସ. ମନସ୍+ମଳି)—୧ । ମାନସିକ ମନକତା ମନର ମଳି ବା ପାପ—୧. Sinful thoughts. ମନର ମୟୁଳା , । କଷତ—୨. Insincerity. ମନକା ମୈଳା (ମନର ମଳିକା), ମନର କାଳ, ମନର ପୁରୁଷ—ଅନ୍ୟରୂପ ମନର ମାଇପା—ଦେ. ବି—୧ । ମନୋମୃଦ୍ଧକାରୀ ରୂପୀର୍ଥା—୧. Charm ମନର ମାଇପା କରିବା—୨. A wife who tallies with ମନ ଚାହତୀ ସ୍ତରୀ one's model or ideal. • । ଆପଣା ଦ୍ୱାରା ମନୋତ୍ତମା ସ୍ତ୍ରୀ— (ମନର ରାଗୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩. A wife selected by a person himself; a wife of one's own choice. (ରୁ—ଅମ୍ବା ମାଇପା ମନ କରିଛୁ, ମନର ମାଇପା ଘେରେ ପାରିଛୁ, ଥୋଇ ମାଇପର ପାଳ, ବେଶ୍ମ ମାଇପର ବନ୍ଦାପନା ବଳ ଗେରପୁ ବସିଛୁ ରାଜ—ତତ୍ତ୍ଵ ।)	ମନର ଭାବ—ଦେ. ବି (ସ. ମନୋରଥ ରାବ) —୧ । ମନୋରଥ ରାବ— ମନର ଭାବ , । ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା—୨. Mental condition. ମନକା ଭାବ • । ମନର ଧାରଣା—୩. Mentality. ମନର ମଳି—ଦେ. ବି (ସ. ମନସ୍+ମଳି)—୧ । ମାନସିକ ମନକତା ମନର ମଳି ବା ପାପ—୧. Sinful thoughts. ମନର ମୟୁଳା , । କଷତ—୨. Insincerity. ମନକା ମୈଳା (ମନର ମଳିକା), ମନର କାଳ, ମନର ପୁରୁଷ—ଅନ୍ୟରୂପ ମନର ମାଇପା—ଦେ. ବି—୧ । ମନୋମୃଦ୍ଧକାରୀ ରୂପୀର୍ଥା—୧. Charm ମନର ମାଇପା କରିବା—୨. A wife who tallies with ମନ ଚାହତୀ ସ୍ତରୀ one's model or ideal. • । ଆପଣା ଦ୍ୱାରା ମନୋତ୍ତମା ସ୍ତ୍ରୀ— (ମନର ରାଗୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩. A wife selected by a person himself; a wife of one's own choice. (ରୁ—ଅମ୍ବା ମାଇପା ମନ କରିଛୁ, ମନର ମାଇପା ଘେରେ ପାରିଛୁ, ଥୋଇ ମାଇପର ପାଳ, ବେଶ୍ମ ମାଇପର ବନ୍ଦାପନା ବଳ ଗେରପୁ ବସିଛୁ ରାଜ—ତତ୍ତ୍ଵ ।)
--	--

ମନସେ ମୂଳିଲା cherish the memory of something.
(ମନରୁ ପୋଛୁ ଦେବା; ମନରୁ ଦୂର କହିବା, ମନରୁ ଲି(ନି)ରା(ରେ)ରବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମନରୁ ଯିବା—ଦେ. କି (ସ. ମନସ୍+ସା ଧାରୁ)—

Manaru jib̄କ୍ ମନରୁ ବିସୁଚ ହେବା; ବିମୁରଣ ହେବା—

ମନ ଥେକେ ଯାଓସା ମନସେ ଜାନା To be forgotten.

(ମନ୍ତ୍ର ଯିବା, ମନରୁ ଲି(ନି)ରବା, ମନରୁ ପାଶେରବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମନରେ କରିବା—ଦେ. କି (ସ. ମନସ୍+କୁ ଧାରୁ)—୧। ସୁରଖ

Manare karib̄କ୍ କରିବା—୧. To remember. ୨।

ମନେ କରା ଦେଇବା—୨. To recollect. ୩। କବୁଳା

ମନମେ ଲାନା କରିବା—୩. To imagine. ୪। ଭିଲୁର କରିବା

(ମନେ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ). ୪. Te think.

ମନରେ ଥିବା—ଦେ. କି (ସ. ମନସ୍+ଥା ଧାରୁ)—୧। ସୁରଖରୁ

Manare thib̄କ୍ ଅନ୍ତର ନ ହେବା—୧. Not to be out

ମନେ ଥାକା ମନମେ ଯହନା of one's mind. ୨। ମନୋଯୋଗର

(ମନେ ଥିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଷୟ ହେବା—୨. To be the

(ମନରେ ନ ଥିବା—ବିଷୟର) subject of one's attention.

ମନରେ ଧରିବା—ଦେ. କି (ସ. ମନସ୍+ଧୁ ଧାରୁ)—କୌଣସି

Manare dharib̄କ୍ ବିଷୟକୁ ମାମ୍ରିଯିଥେ ସହିତ ବ୍ରଦିତ କରିବା—

ମନେ ଧରା ମନମେ ଧରନା To take a thing seriously.

ମନରେ ଧୋକା ଦେବା—ଦେ. କି (ସ. ମନସ୍+ଧୁକୁ ଧାରୁ)—

Manare dhok̄କ୍ deb̄କ୍ ୧। ମନରେ ଭୟ ବା ଆଶବା ଜାତ

ମନେ ଧୋକା ଦେଇବା—୧. To cause fear or app-

ମନମେ ଧୋକା ଦେନା rehension. ୨। ମନରେ ଚିନ୍ତା ଜନ୍ମାଇବା

—୨. To cause anxiety.

୩। ମନରେ ସନ୍ଦେହ କରାଇବା—୩. To cause doubt or suspicion

ମନରେ ପକା(କେ)ଇ ଦେବା—ଦେ. କି—ସୁରଖ କରିବ ଦେବା;

Manare pakā(ke)i deb̄କ୍ ତେବାଇ ଦେବା—To re-

ମନେ କରାନ ମନମେ ଯାଦ ଦିଲାନା mind.

[ମନେ ପକା(କେ)ଇ ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ମନରେ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି—୧। ସୁରଖ କରିବା—୧. To

Manare pakā(ke)ib̄କ୍ remember. ୨। ଦେଇବା;

ମନେ କରା ମନମେ ଯହନା ଦେଇବା—୨. To recollect.

[ମନେ ପକା(କେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ୩। ମନରେ ପକାଇ

ଦେବା (ଦେଖ)—୩. Manare pakāi deb̄କ୍ (See)

ମନରେ ପଢିବା—ଦେ. କି—ସୁରଖରେ ଥିବା—To be remem-

Manare pardib̄କ୍ bered; to occur to one's mind.

ମନେ ପଡ଼ା ମନମେ ପଡ଼ନା (ମନେ ପଢିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମନରେ ଭାବିତ ହେବା—ଦେ. କି (ସ. ମନସ୍+ଭାବିତ)—

Manare bhābita deb̄କ୍ ୧। ଚିନ୍ତା କରିବା—୧. To

ମନେ ଭାବା, ମନ ଦୁଃଖ କରା think. ୨। ଚିନ୍ତିତ ହେବା; ଭାବିତୁ

ମନମେ ଚିନ୍ତିତ ହୋନା ହେବା—୨. To be anxious for

ମନରେ ଭାବିବା } ଅନ୍ୟରୂପ ୩। ବୁଝିବ ହେବା—୩. To be
ମନରେ ଭାବିବା } sorry; to grieve.

ମନରେ ମନରେ—ଦେ. କି. ବିଶ—୧। କବୁଳାରେ; ପ୍ରଭୁତରେ କୁହେ-

Manare manare ୧. In one's imagination. ସ୍ଵା—
ମନେମନେ ମନେ ମନେ ମିଠେର ଖାଇବା । ୨। ଅପଣାର ମନରୁ;
[ମନେ ମନେ—ଅନ୍ୟରୂପ] ଅପ୍ରକାଶିବେ; ଗୋପନରେ—

2. To one's self; internally. ୩। ଅପଣାର କଲନା
ଅନ୍ୟାବେ—୩. In one's own estimation.

ମନରେ ରଖିବା—ଦେ. କି—ସୁରଖ କରିବା—

Manare rakhiba To remember.

ମନେ ରାଖୁ ଯାଦ ରଖନା (ମନେ ରଖିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମନରେ ଲାଖିବା—ଦେ. କି (ସ. ମନଃ+ଲକ୍ଷ୍ମୀ; ଲକ୍ଷ୍ମୀ)—ସବଦ

Manare lākhiba ସୁରଖରେ ରହିବା—To be cherished
ମନେ ବିଂଧେ ଯାଓସା in memory; to be remembered

ମନମେ ଧୂମନା always.

ମନରେ ଲୋଭ ହେବା—ଦେ. ବି—କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ପାଇବା ପାଇଁ

ମନମେ ଲୋମ ହୋନା Hankering after a thing; covet-

ମନ ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରତି ମନୋଯୋଗ

Manā lagib̄କ୍(ge)iba ଦେବା—To give or devote one's
ମନ ଲାଗାନ ମନ ଦେନା attention to a particular matter.

ମନ ଲାଖି—ଦେ. ବିଶ (ସ. ମନଃ+ଲକ୍ଷ୍ମୀ)—୧। ଅପଣା ଇହାର
Manā lākhi ଅନ୍ତକୁଳ—୧. Favourable to one's
ମନେର ମତନ desire or wish. ୨। ମନୋମୁଖେକର—

ମନମାଈ ୨. Charming. ୩। କର୍ମିତ ଅଦରର ଭୁଲିଙ୍କ
—୩. Tallying with one's ideal or fancy.

ମନ ଲାଗବା—ଦେ. ବିଶ (ସ. ମନସ୍+ଲାଗି ଧାରୁ)—ସୁନ୍ଦର; ମନୋହର—

Manā lobha ମନଲୋଭ Charming.

ମନ ଲୋଭା(ଭେ)ଇବା—ଦେ. ବି (ସ. ମନସ୍+ଲୁଭୁ ଧାରୁ)—

Manā lobha(bhe)ib̄କ୍ କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରତି ମନ ଲୁହିଙ୍କ
ମନ ଲୁହି ଯାଓସା; ମନ ହାହି ପାହି କରା ବା ଲୁହାୟିତ ହେବା—

ମନ ଲୁହାନା, ମନ ଲୁହାଚାନା Hankering after a thing.
(ମନ ହାହି ପାହି ହେବା, ମନ ଲୁହାତେ[ସେ]ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମନ ଶିଳ(ଲା)—ଦେ. ବି (ସ. ମନଃଶିଳ)—ମନଶିଳ (ଦେଖ)
Manā sīla(lā) Manahsīla (See)

ମନଶିଳ ମୈନଶିଳ

ମନଶକ୍ଷୁ—ସ. ବି (ଶୂପକ କର୍ମଧାରୟ, ମନୋରୂପ ଚକ୍ଷୁ) —୧। ଅନ୍ତଃ-
Manaschakshuh ଦୃଷ୍ଟି; ନିଜର ମନୋରୂପର କଳନ—

1. Introspection. ୨। ଭାବନା; ଧ୍ୟାନ—2. Contemplation; meditation. ୩। କବ୍ଲନା—
3. Imagination; fancy; mind's eye.

ମନ୍ଦ୍ସ୍ଥାଳୀଙ୍କ—୧. ବି (ଶ୍ରୀ ତତ୍ତ୍ଵ; ମନସ୍ + ଗୁଣଳ୍ୟ)—୧। ମନର
Manaschālālāya ଉଦ୍ଦେଶ; ଉତ୍ସାହ—1. Mental
restlessness; worry, anxiety. ୨। ମନର ଶିକ୍ଷଣ—
2. Fickleness of mind.

ମନସବଦ୍ଧାର—ଦେବେ. ବି (ଅ)—ଘରତର ମୋଗଲ ବାଦସାହା—
Manasab-dār ମାନଙ୍କ ଅମଳରେ ଶତ ଦେଖିଯର କେତା ବା
ମନସବଦ୍ଧାର ସେନାପତିଙ୍କ ଉପାଧ—A title given to a
ମନସବଦ୍ଧାର commander of one hundred soldiers
under the Moghal emperors of India.

ମନସବଦ୍ଧାରୀ—ଦେବେ. ବି (ଅ. ମନସବଦ୍ଧାରୀ)—ମନସବଦ୍ଧାରର
Manasabdārī ପଦାର—The position of a
ମନସବଦ୍ଧାରୀ ମନସବଦ୍ଧାରୀ Manasabdār.

ମନ ସରସ—ଦେ. ବି (ସ. ମନଃ + ସରସତା)—୧। ମନର ଉଚ୍ଚପଣ୍ଡତା
Manas sarasa —1. The state of being in good
ମନ ସରସ spirits. ୨। ରୁଷିକ ପ୍ରକଳ୍ପ—2. Gallant
ମନସରସ nature. ୩। ମନର ଉତ୍ସାହ—3.
(ମନବରସ—ବିପରୀତ) Magnanimity of mind;
(ମନସରସିଥ—ବିଶ) liberality of mind.

ମନସା—ସ. ବି (ମନଃ + ଅ + ସା. ଅ)—କଷ୍ଟ୍ୟାଙ୍କ ଆରସରେ
Manasā କଦ୍ରୁଙ୍କ ଜର୍ବରେ ଜାତ କନ୍ଧ—Name of a
goddess born of the womb of Kadru and
begotten by Kasyapa. [ଦ୍ର—ଏ ଅନ୍ତର୍ବା ବା ବାସୁଦୀ
ନାଗଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣା, କର୍ତ୍ତକାରୁ ରୁଣିଙ୍କ ପତ୍ରୀ ଓ ଅସ୍ତ୍ରିକ
ମୁକିଙ୍କ ମାତା । ଏ ସଂମାନକଠାରୁ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ରଖା କରିବା
ଦେଖାରୁପେ ପୂଜନ୍ତା । ଏହାଙ୍କର ପୂଜା ବିଶେଷରୁପେ ପ୍ରକଳ୍ପ]]—ଦେ. ଅ
(ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ; ସ. ମନସା = ମନବାରୀ)—୧। ମନେ;
ମନରେ—1. In mind; mentally. ୨।
କବ୍ଲନାହାର—2. In imagination. [ଭ—
ମନସା ଭୁମର ଯେଉଁ ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରସଙ୍ଗେ । ପ୍ରାଚୀ. ରସ-
ବାରିଥ ।] ପ୍ରାଦେ (ଉତ୍ତର ବାବେଶର) ବି—କଷ୍ଟା
ଦ୍ୱାରା—Euphorbia Niruria; Euphorbia

ମନସା ପଞ୍ଚମୀ—ସ. ବି—ଶାବଣ କୃଷ୍ଣପଞ୍ଚମୀ—The 5th day of
Manasā pañchamī dark fortnight of Śrāvana.
ମନସା ପୂଜା—ସ. ବି (ଶ୍ରୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—୧। ମନସା ଦେଖାର ପୂଜା;
Manasā puja ଶାବଣ କୃଷ୍ଣପଞ୍ଚମୀରେ ଅନୁଷ୍ଠାନ ମନସାଙ୍କ ଅଭ୍ୟକା
—1. The worship of Goddess Manasā.
2. ଶାବଣ କୃଷ୍ଣପଞ୍ଚମୀ—2. The 5th day of the
dark fortnight of Śrāvana.

ମନସା ସେହୁ(କୁ)—ଦେ. ବି—କଷ୍ଟାଦିଷ୍ଟ; ପତ୍ରରୁଆ ସିହୁ—Euphorbia
Manasā sijhu(ju) ମନସା ଶୌଇ ଶୁହର—Niruria.
ମନସିଜ—ସ. ବି. ପୁ. (ମନସି—ମନରେ+ଜଳ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତା. ଅ;
Manasijsa ଅନୁକ୍ରମ ସମସି—)—କର୍ତ୍ତା; କାମ; ମଦନ—Cupid.
(ମନସିଶ୍ଵର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମନ ସୋ(ପୁ)ରେ(ରୁ)ଭବା—ଦେ. ବି (ସ. ମନଃ+ରୁହା)—୧।
Manas so(su)re(ru)bhā ମନରେ ପୁହା ଜାତ ହେବା;
ମନ ସାଂଗ୍ରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ମନରେ ଉତ୍ସାହ ଜାତ ହେବା
ମନକା ଲାଘ ହୋନା —1. Having a hankering after
or desire for a thing. ୨। ମନ ଅନୁଭବ ହେବା
—2. Being delighted.

ମନ ସୋ(ପୁ)ରେ(ରୁ)ହା—ଦେ. ବି (ସ. ମନଃ ଓ ରୁହା)—୧।
Manas so(su)re(ru)ha ମନର ପୁହା ବା ଉତ୍ସାହ—1.
ମନେର ସାଧ Keen desire. ୨। ମନର ପ୍ରସବତା; ପ୍ରଫୁଲ୍ଲତା
ମନକାଲସଧ —2. Delight; joy.

ମନସାମ—ସ (ଶ୍ରୀ ତତ୍ତ୍ଵ; ମନଃ + କାମ)—ମନୋରଥ; ମନୋବାସ୍ତ୍ର;
Manaskāma ମନର ଅଭିଲାଷ—A desire or longing
(ମନସାମନା—ଅନ୍ୟରୂପ) of the heart; heart's wish.

ମନସାମ ସିଦ୍ଧି—ସ. ବି (ଶ୍ରୀ ତତ୍ତ୍ଵ; ମନସାମ + ସିଦ୍ଧି)—ମନୋରଥର
Manaskāma siddhi ସାଧଳ୍ୟ—Fulfilment or
(ମନସାମନା ସିଦ୍ଧି—ଅନ୍ୟରୂପ) realisation of one's
heart's desires.

ମନସାର—ସ. ବି (ମନଃ + କୁ ଧାରୁ+ଅ)—୧। ମନର ସୁଖ;
Manaskāra ସନ୍ତୋଷ—1. Mental happiness.
satisfaction, ୨। ଅନୁଭବ—2; Experience.
୩। ଅରପାୟ; ଇଚ୍ଛା—3. Intention; wish.

ମନସ୍ତାପ—ସ. ବି [ଶ୍ରୀ ତତ୍ତ୍ଵ; ମନଃ + ଗାପ]—୧। ମନୋରୁହା—
Manastāpa 1. Sorrow. ୨। ଅନୁଭବ—2.
Regret; remorse.

ମନସ୍ତୁଷ୍ଟି—ସ. ବି (ଶ୍ରୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—ମନର ସନ୍ତୋଷ—
Manastuṣṭi pleasure; satisfaction.

ମନସ୍ତୁଷ୍ଟିକର—ସ. ବି (ମନଃ + ତୁଷ୍ଟି + କୁ. ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତା. ଅ)—
Manastuṣṭikara ଉତ୍ତର ସନ୍ତୋଷତତ୍ତ୍ଵ—Satisfactory;
pleasing.

ମନସ୍ତୁଷ୍ଟି—ସ. ବି [ଶ୍ରୀ ତତ୍ତ୍ଵ] ମନର ସନ୍ତୋଷ—
Manastrupti Contentment or satisfaction.

ମନସ୍ତୁଷ୍ଟିକର—ସ. ବି (ମନଃ + ତୁଷ୍ଟି + କୁ. ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତା. ଅ)—
Manastruptikara ଉତ୍ତର ସନ୍ତୋଷତତ୍ତ୍ଵ—Pleasing
to the mind; satisfactory.

ମନସ୍ତୁଷ୍ଟ—ସ. ବିଶ. (ସ. ମନଃ + ଶୁ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତା. ଅ)—୧। ହୃଦୟପ୍ରସନ୍ନ;
Manastha ଅନୁଭବ—1. Of the heart; hearty.
ମନସ୍ତ ମନସ୍ତ୍ୟ ୨। କବ୍ଲନା; ଅଭ୍ୟେତ—2. Intended; desired
ଶ୍ରୀ. ବିଶ—ବୃତସବ୍ରତ—Determined; resolved
(ମନସ୍ତ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମନସ୍ତ କରିବା—ଦେ. କି—ସବୁ କରିବା—To resolve or
Manastha karibକ୍ଷ ମନ୍ତ୍ର କରା be determined.

ମନସ୍ତ କରିବା

ମନ ସୁଜ୍ଞ—ଦେ. ବି—(ସ. ମନ୍ତ୍ର + ସତ୍ତ୍ଵ) —୧। ମନର ସୁଜ୍ଞତା ବା
Manas swachchha ନିର୍ମଳତା; ମନର ଅନାହିତା—
ମନକୀ ସ୍ଵପ୍ନକାରୀ

1. Frankness.

(ମନର ସ୍ଵତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) , । ସେହା—2. One's free or
(ମନ କଲ୍ପନା[ଶା]—ବିପତ୍ତକ) unfettered wish. [ଦ୍ର—
ଅନ୍ୟକୁରୀ ବାଧ୍ୟ ନ ହୋଇ ଯାହା କରିବାକୁ ବା
ଦେବାକୁ ହୁଏ, ତାହା ମନସ୍ତରେ କରଗଲା ବା
ଦିଅଗଲ ବୋଲି ବୋଲିଯାଏ । ଯଥା—ମତେ
ଜଣେ ଟ ୨୫ଙ୍କୋ ସାହାୟ ପାଇବାକୁ ଅସିଲ, ମୁଁ
ତାକୁ ‘ମନ ସ୍ଵତ୍ତ’ରେ ଟ ୧୦୯ଙ୍କୋ ଦେଲି; କିନ୍ତୁ ମୋର
ବକ୍ତୁ ମାନେ ମତେ ବାଧ୍ୟ କରିବାରୁ ମୁଁ ଆଉ ଟ ୫୫
ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଦେଲି । ଏ ଟ ୫୯ଙ୍କୋ ଦେଇ ମୋ ‘ମନ
କଲ୍ପନା’ ଦେଲା ବୋଲି କହାଯାଏ ।]

ମନ ସୁଜ୍ଞ ହେବା—ଦେ. କି—(ସ. ମନ + ସତ୍ତ୍ଵ) —୧। ଅନ୍ୟକୁରୀ ବାଧ୍ୟ
Manas swachchha hebକ୍ଷ ନ ହୋଇ ସେହାକୁମେ କୌଣସି
ମନ ସତ୍ତ୍ଵ ହେବା କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ କିନ୍ତୁ ବସୁ ଦେବା ପାଇଁ
ମନ ସ୍ଵତ୍ତ ହୋଲା ମନ ହେବା—1. Being prompted by
one's free will to do or give away some-
thing. , । ମନ ଖୋଲି ଯିବା; ମନର ସରଳତା—
2. Frankness.

ମନସ୍ତିତା—ସ. ବି—(ମନସ୍ତିନ୍ + ଭବ. ତା) —୧। ପ୍ରଶ୍ନ ମନ—
Manaswita 1. High mind. , । ଉତ୍ତର ଭାବାରତା—
2. Magnanimity or liberality of mind.
ଶା । ଅଣା (ପ୍ରକରିତବାଦ)—3. Expectation;
hope.

ମନସ୍ତୀ—ସ. ବି. ସୁ—(ମନସ୍ତ + ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥୀ ବିନ୍ଦୁ; ୧ମୀ. ୧୩.)—
Manaswi ୧। ଯାହାର ମନ ପ୍ରଶ୍ନ ବା ଭାବାର; ଭାବାରତେତାଃ;
(ମନସ୍ତିନ୍—ଶା) ମହାମନାଃ; ଉତ୍ତମନାଃ—1. High-minded;
magnanimous; liberal-minded. , । ଶୁଭେ
ମନାଃ—2. Calm-minded.

ମନ ହୃଦିବା—ଦେ. କି—(ସ. ମନଃ + ହୃ ଧାରୁ)—ମୋହତ କରିବା—
Manas haribକ୍ଷ ମନ ହରଣ କରା ମନ ହରିନା To charm.
(ମନ ହରଣ—ବି) [ଭି—ତରଣେ ପ୍ରଭୁ ନରଦର, ମାୟାରେ
ତାର ମନ ହରି । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]

ମନ ହାରୁ ପାଇଁ ହେବା—ଦେ. ବି—କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରଭୁ ମନରେ
ମନ ହୁଏ ପାଇଁ ହେବା—ମନ ଲଜ୍ଜାଚାନୀ after a thing.

ମନହରି—ଦେ. କି—ମନିଥର (ଦେଖ)
Manahsri Manisri (See)

ମନ ହିଆଳି—ଦେ. ବି. ଓ କି. ବି—(ପ୍ରାଚୀନ)—୧। ମନମୁଖୀ—
Mana hiâjî ଏକଷ୍ୱୟେ ମନମୌଜୀ 1. Self-willed.

ମନେର ଶତ , । ମନ ମୁତାବକ—2. According to the
ମନ ମାନ୍ଦିକ �dictates of one's mind. [ଭି—ତରଣ
ପାଳି ତଳର ବାଲୀ, କରୁର ସପାଗ ମନ ହୃଥକ ।
ପ୍ରାଚୀ. ପ୍ରତାପ—ଶରୀରେ ।]

ମନ ହେବା—ଦେ. ବି—ମନରେ ଉଛା ଜନ୍ମିବା—The arising
Mana hebକ୍ଷ ମନ ହେବା of a desire in the mind.
ମନ ହୋଲା

ମନା—ଦେ. ବି—(ସ. ମା—ନିଷେଧ; ନ—ନାହିଁ) —୧। ଅସ୍ମୀକାର—
Manas ଯାନୀ ମନା 1. Denial. , । ନିଷେଧ—2. Pro-
hibition. [ଭି—ଶାସ୍ତ୍ରେ ଏକାଳେ ବୁଲିବାକୁ
ପ୍ରେତ ଯୋଜନା ଅଛିର ମନା । ରାଧାକାଥ. ପାଦଭି ।] ଦେ.
ଦିଗ—(ସବୁରେ ବହୁମାତ୍ର ସମାଜରେ ମନସ୍ତ ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟ
ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ୧ମା. ଏକ ବଚନରେ ‘ମନା’
ହୁଏ । ଯଥା ଉଚ୍ଛିତ ମନସ୍ତ; ୧ମା. ୧୩. ଉତ୍ତମନାଃ)—
୧। ଯାହାର ମନ ଅଛି (ଯଥା—ଭାବାରମନା) —
1. Having a mind. , । ନିଷିଦ୍ଧ—2. Denied;
prohibited [ଭି—ଗୋଟେ ହୋଇଛି ନିକୁଞ୍ଜ-
ନିଲୟ ଦୁଆର ମନା । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ସମୀତ ।] ଦେ. ଅ—
ଅନ ଆର ପୁ. ଓ ଶୁଭ ପ୍ରତ ପ୍ରସୋତ୍ସବ)—ପ୍ରିୟ ଓ ପ୍ରିୟାକୁ ସମୋଧନ
ମନ୍ତ୍ର, ମନିଥ } —ଅନ୍ୟର ଅର୍ଥ—ସ ମନକୁ ବଣି
ମନ୍ତ୍ର, ମନିଥ } (ଏଥର ଅର୍ଥ—ସ ମନକୁ ବଣି
(ମନେତ୍ର—ଶା)) endearment used in addressing
one's beloved. ଦେ. ବି (ପୁ. ଓ ଶା)—୧।
ଲେକଙ୍କୁ ଦିଅ୍ୟିବା ନାମ—1. A name given to
males and females. , । ମନପୋହକ, ମନମୋହନ
ଅଭ ନାମ ଧରେ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଡାକିବା ନାମ—2. A name
for calling males and females whose
names begin with Mana.

ମନା(ନେ)ଇବା—ଦେ. କି—(ସ. ମନନ; ମାନବ କିମ୍ବା ଶିକ୍ଷନ ରୂପ)
Manâ(ne)(ନେ)ବକ୍ଷ ୧। ଶକ କରିବା—1. To make a
ମନକେ ରାଜିକରା person consent or agree to a thing.
ମନାନା (ଭି—ନକ୍ଷ ପ୍ରମଦା ମଦାଲସି ଯୋଗାକୁ ଜଳକେଳରେ
ମନାରବ । ଭଙ୍ଗ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।) , । ଅନ୍ୟର
ସୁଭୁବ କରିବା—2. To cause one to admit.
ଶା । ମନ ରଞ୍ଜିବା, ମନକୁ ମୁଗ୍ଧ କରିବା; ମନାରବ—
3. To please a person. ଶା । (ଦେବବା ଅଦିକ
ପ୍ରସବ କରିବା—4. To propitiate. (ଭି—
ଦରଶ ଶବ୍ଦେ ତପରେ, ବର ସମୟେ ଶତ ପୁରେ ପାଇଛୁ
ଶିବକୁ ମନାରବରେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ତୁମ୍ହା ଗାତ ।)
ଶା । (ସ. ମା ଧାରୁରୁ ମାନ) ମାପିନ—5. To measure
(ଭି—ଶର ମନାରୁ ମୂଳ କର କାଳ । କେମା ପାଶକୁ
ବହାର । ଭଙ୍ଗ. ଲବଣ୍ୟଦବତ୍ତା । ଶା । କୌଣସି ବିଷୟ (ସଥା
କାଠର ଶିଳ)କୁ ଝାଁଙ୍କି କରି ଅନ୍ୟ ବସୁରେ

(କୌଣସି ଛାଇରେ) ଲାପ୍ ଆଇଲ ବଳ ବିଶାରବା—
6. To cause a thing to fit into another by modifying it. ୭। ବଣାତୁଚ ବରବା (ଯଥା—ଶୋଷ ମନ୍ଦିରବା)—7. To make one subservient; to bring under control. ୮। ବନ୍ଧୁ ମାନିବା ବା ପାନିବା ବଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଣିବା—8. To make a person act according to one's order. (ଯଥା—ଅବଧାନେ ଶୁଣି ବଢ଼ିତ ବେଳେ ମାତ୍ର ଦେଲେ, ବଥାପି ଶୁଣି ବାହି କଥା ମନୀର ପାରିଲେ ନାହିଁ ।) ୯। ମାନିବା; ଶୋଷ ପାନିବା; ଶୋଷୟକ ଦେଖାଯିବା—9. To look grand or beautiful. (ଯଥା—ରଙ୍ଗମଳରେ ବଜାସୁଆଙ୍ଗଟ ଖୁବ ମନୀର ଥିଲା ।) ୧୦। ଭୁବନ୍ଧର ଦେବା; ଭୁବନ୍ଧର ଦେବା—
10. To seem very tasteful. (ଯଥା—ଅମ ଗମିଲା ସାଥ୍ରକୁ ଠିଥ ମୁହ ଦିପଟା ଖୁବ ମନୀରଛି ।)

ମନ୍ଦିରବା—ପ୍ରାଦେ. (ଉତ୍ତିଷ୍ଠାନ) ଛି—ମନୀରବା (ଦେଖ)

Manāibha

Manāibha (See)

ମନାକ—ସ. ଅ (ମନ୍ ଧାରୁ=ଜାଗିବା + କର୍ମ ଅକ୍)—୧। ଉଷର;

Manāk ଅକ—1. Little; slightly. ୨। ମନ ମନ; ଅସ୍ତ୍ରେ ଅସ୍ତ୍ରେ—2. Slowly. ୩। କେତେକ ଅଂଶରେ—
3. Somewhat.

ମନାକ(କେ)—ଦେ. ଅ (ସ. ମନାକ)—ଥରେ—Once. [ଭ—

Manāk(ke) ବିହୁ ବିହିତ ଯାହା ମନା ମନାକେ କେ କରେ ଭାବ—ଅର୍ଥମୟ୍ୟ. ଉଦ୍‌ଦିତନ୍ତମଣି ।]

ମନା କରିବା—ଦେ. ଛି (ଅ. ମନା=ନିଷିଦ୍ଧି)—୧। ବାରଣ କରିବା;

Manā karibha କରେଥ କରିବା—1. To prohibit.

ମନା କରା ମନା କରନା [ଭ—ଘୁନାଥ ନନ୍ଦନା ଅନାହାରି ମନା

କରୁ ଘେ ଥାଇଁ ହଟ ରହିଲୁ ରେ—କରସ୍ୱର୍ଯ୍ୟ. କଶୋଷତମ୍ଭୁ ଘ ଗାତ ।]

ଅସ୍ତ୍ରୀକାର କରିବା—2. To deny. ୩। ବାଧା

ଦେବା—3. To obstruct. [ଭ—ମନା ନ କର

ହିତ, ଅନାଦର ରହିତ, ଅନାହାରି କରିବ ଚାନ୍ଦ କରୁ ଦୁଇତି

—କରସ୍ୱର୍ଯ୍ୟ. କଶୋଷତମ୍ଭୁ ମ ଗାତ ।]

ମନାକା—ସ. ବ. ଶ୍ଵ—ହାତୁଣୀ; ମାର ହାତ (ହ. ଶ)—

Manāka

A female elephant.

ମନାକୁ—ବେଦେ. ବି (ପା. ମୁନକୁ)—ମନକୁ; ଶୁଜାସାର ରଜୀ

Manākkha ଯାଇଥିବା ବଡ଼ ପକୁ ଅଙ୍ଗୁର କୋଳ—Large

ମୁନକୁ, ମନକୁ ମୁନକୁକା dried raisin; dried grapes.

ମନାକ—ଗ୍ର. ବ—ମନୁଙ୍କ (ଦେଖ)

Manāṅga

Malāṅga (See)

ମନାମୁକ—ଦେ. ବି (ସ. ମନା+ଅମୁକ)—ମନସି; କାମ—

Manātmaja Cupid. [ଭ—ମନାମୁକେ ଜୟକେନ୍ଦ୍ରିୟ କେହିଁ ପାପୁ ହେଲି ତବ ମନା—ଭଣ୍ଟୁ

ପ୍ରେମସୁଧାନିଷ୍ଠା ।]

ମନାଦ—ବେଦେ. ବି (ଅ. ମୁନାଦା) (କତରଥ)—ତକା ପତ୍ର
Manādi ହାତ ଦିଅରିବା ଘୋଷଣା; ମୁନାଦ (ଦେଖ)—
ଟେଟ୍ରା, ଟେଙ୍ଗ ମୁନାଦାରୀ Proclamation by beat of
drums.

ମନାଦ ଦାର—ବେଦେ. ବି (ଅ. ମୁନାଦା+ପା. ପ୍ରତ୍ୟ ଦାର; କତରଥ)
Manādidār —ସେ ରଜାନ୍ତିବ ଘୋଷଣା କରିବା ପାଇଁ ତକା
ଟେଟ୍ରାଓଥାଲା ପିଟେ—A drummer who beats the
ମୁନାଦିଦାର drum on the occasion of a proclamation.

ମନାଦ ଦିଆଯିବା—ଦେ. ବି (ଅ. ମୁନାଦା)—ଘୋଷଣାବେଳେ ତକା
Manādi diājibā ବଜାଯିବା—The beating of drums
ଟେଟ୍ରା ପିଟା on the occasion of a proclamation.
ମନାଦି କିମ୍ବକାରି (ମନାଦ ପିଟାଯି[ହେ]ବା, ମନାଦ ପିଟାଯି[ହେ]ବା, ମନାଦ ପେରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମନାଦ ଦେବା—ଦେ. କି (ଅ. ମୁନାଦା) (କତରଥ)—୧। ତକା
Manādi deba ପିଟିବାହାର ଘୋଷଣା କରିବା; ଖେଣୁର
ଟେଟ୍ରା ଦେଖ୍ୟା ଦେବା—୧. To proclaim by beat of
ମନାଦି ପୀଟନା drum. , ୨। ଘୋଷଣା ଦେବା ଉପଲବ୍ଧରେ
ମନାଦ ପିଟିବା (ମନାଦିଦାର) ତକା
ମନାଦ ଫେରି(ରେ)ଇବା } ପ୍ରୟୋଜକରୁପ ବଲାଇବା—୨. To
ମନାଦ ଦିଆଯିବା } beat the drum
(said of the drummer) on the occasion
of a proclamation.

ମନା(ନେ)ପରି—ବେଦେ. ବି (ଭ. ମନୋପରି)—ଏକଗୃହା ଅଧିକାର
Manā(no)pali ବିକ୍ଷୟାର୍ଥ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିରୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ଏକାଧି
ମନୋପଲୀ ମନୋପଲୀ କାର—Monopoly.

ମନାପା(ପୂର୍ଣ୍ଣ)—ସ. ବ. ଶ୍ଵ (ମନ୍ + ଶ୍ଵ. ର)—ମନୁଙ୍କ ଶ୍ଵ—Wife
Manābī(yī) (ମନାପା, ମନାପୂର୍ଣ୍ଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) of Manu.

ମନାସ—ଦେ. ବି (ସ. ମାନାସ)—୧। ବାନ୍ଧ୍ଵ—1. Wish; desire.

Manāsa , ୨। ଦେବତାକ କିକଟ ମାନସିକ କରିବା—2. Promise

ମନ୍ୟ or vow made or taken before a deity.

ମନ୍ତ୍ରତ, ମାନ୍ତରା, ମନ୍ତ୍ରିତୀ [ଭ—ଦିକ୍ଷିପୁର୍ଣ୍ଣ-ଶିରେଦେଶ ପୂର୍ବିଲ
ଏବୁପେ, ଅବଳା ବିଳାପେ, ବଳ କୁତ୍ରର ମଳାଦେ—

ସାଧନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।]

ମନାସ ଚମ୍ପା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ; ଜୟପୁର; ବିଶାଖାପାଟଣା)—ଚମ୍ପ
Manāsa champak ଚମ୍ପା—Artabotrys Odoratissimus (flowering crepper). [ଭ—ଏହା
ଲତା; ଗରୁରେ ମାତ୍ରେ । ପୁଲାଶାଶ୍ଵର ଦର୍ଶି ପତ୍ର ପର,
ଗରୁରେ ପୁଲ ପୁତ୍ରଥିଲେ ରହିଥାଏ ମହାରୂଥାଏ ।]

ମନାସ(ସି, ସେ)ପରି(ବ)—ବେଦେ. ବିଶ (ଅ. ମୁନାସିବ; କତରଥ)—
Manāsa(si, se)ph(b) ୧। ପରିଷ ସହିତ; ମନୋମତ—

ମୁନାସିବ ମୁନାସିବ 1. According to one's choice or
pleasure. ୨। ଉପସୁଳ୍କ; ସଙ୍ଗତ; ଭୁତ—2 proper;
fit. ୩। ସଥାଯୋଗ୍ୟ—3. Suitable.

[ଯଥା—ମନଦିମାର ଥବସ୍ତୁ ଦେଖି ମନାସ୍ପଦ ହୁକୁମ ଦିଅଯିବ ।]

ମନାସା—ଦେ. ବ—ମନରେ ପ୍ରିର କରିବା; ମନାସିବା—The act of Manasibhāsettling a thing mentally (without expressing it); mental statement, ମନ୍ତ୍ରକରନା, ମନୌତୀ [ଦ୍ର—ପୂର୍ବ ମନାସାରେ ପ୍ରଶ୍ନକର୍ତ୍ତା ମନେ ଗୋଟିଏ ପୂର୍ବର ନାମ ପ୍ରିର କରେ ଓ ସମାଧାନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଘଣନା କର ଉକ୍ତ ପୂର୍ବର ନାମଟି କହି ଦିବ ।]

ମନାସିବା—ଦେ. କି (ସ. ମନାସ୍ତ୍ର ମାନସ)—୧ । ଭାବିବା; ଚିନ୍ମା Manasibhāକରିବା—1. To think. [ଭୁ—ଅନାବିଭାବୀ ସୋଚନା ମୋ ତତ୍ତ୍ଵ, ମନାସ୍ତ୍ର ଅଛି, ଜନାବିନ ପଢ଼ିବ, ଜନାବିନ ହୁତ ହେ—ବିଷୟରେ, ଚିନ୍ମାତତ୍ତ୍ଵ ।] , । ବାଞ୍ଚା ଚାଙ୍ଗୀ କରିବା—2. To wish for; to desire. [ଭୁ—ଆହନା ମନାସ୍ତ୍ର ସେଲା ସୁନ୍ଦର ଶିଖିଲା-କର୍ଷଣ-କର୍କଷ ପାଣି—ଶ୍ରିରକର ପ୍ରଧାନାଥ, ପାବତୀ ।] • । ମନରେ ପ୍ରିର କରିବା—ବିଷୟକରନା 3. To settle a thing in one's mind. [ଭୁ—ମନାସ୍ତ୍ର ମହାରୂପ ସାହା ମନେ—ପ୍ରଧାନାଥ, ନନ୍ଦକେଶ୍ୱର ।] ମାନତକରା ତ । ମନୋବାଞ୍ଚା ସିଦ୍ଧ ହେଲେ କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ର, ମାନନା ସଜ୍ଜିତ ନୈବେଦ୍ୟାଦି ଦେବା ପାଇଁ ଅଗ୍ରିକାର କରିବା; ମାନଦିକ କରିବା—4. To promise offerings to a Deity in the event of one's wish being fulfilled. (ଭୁ—ବେତେ ଦେବତାଙ୍କୁ ବେତେ ଗୋଟ ମନାସିଲ୍ଲ—ରତ୍ନ, ଲୁବଣ୍ୟବତୀ ।)

ମନ—ଦେ. ଅ—ମନା (ଦେଖ)

Mani (ମନିଥ—ଅନ୍ୟରୂପ) Manik (See)

ମନ ଥ(ଆ)ଡ଼(ର୍ତ୍ତ)ର—ବେଦେ. ବ (ଇଂ. ମନାର୍ତ୍ତର)—ପୋଷ୍ଟୁଅଫିସ Mani a(h)a(rda)r ଜରାରେ ଏବସ୍ତାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ମନିଅଡ଼ର ମନିଆଡ଼ର ଟଙ୍କା ପଠାଇବାର ପକଳ—The system of remitting money to distant places through the Postal Department; money-order.

ମନଅଡ଼ର କମେନ୍ସନ [ଫିସ, ଫୀ]—ବେଦେ. ବ (ଇଂ. ମନାର୍ତ୍ତର Maniardar kamisan [phis, phi] + କମେନ୍ସନ; ଫୀ; ମନିଅଡ଼ର କମେନ୍ସନ ଫୀସ)—ମନଅଡ଼ରହାର ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ଟଙ୍କା ମନିଆଡ଼ର କମେନ୍ସନ ପଠାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରେରକ ଭାବ ଦିଗନ୍ତରୁ ଯେଉଁ କର୍ତ୍ତାର ଧନ ଦିଅନ୍ତି—Money-order fee. [ଦ୍ର—ମନଅଡ଼ରହାର ଦୁଇପ୍ରକାରେ ଟଙ୍କା ଦୂର ଦେଶରୁ ପଠାଇବା ସାଧାରଣ ଭାବରେ ଟଙ୍କା ପଠାଇଲେ ଯେତେ ଦିନେ ଉକ୍ତ ଟଙ୍କା ଅରପ୍ରେତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କରେ ପଦ୍ଧତି । ଏହାରୁ ପୋଷ୍ଟୁଅଫିସ ମନଅଡ଼ର ବୋଲିଯାଏ । ଯେବେ ଅରପ୍ରେତ ବ୍ୟକ୍ତି ଶାତ୍ରୁ ଟଙ୍କା ପାଇବାକୁ ପ୍ରେରକ ରଜା କରନ୍ତି ତେବେ ଟେଲିଗ୍ରାମ [ଭାବଭାବ] ହାର ଟଙ୍କା ପଠାଇଲେ ଅରପ୍ରେତ

ବ୍ୟକ୍ତି ଟେଲିଗ୍ରାମ ପଦ୍ଧତିରେ ଉକ୍ତ ଟଙ୍କା ପାଥାନ୍ତି । ଏହାରୁ ଟେଲିଗ୍ରାମିକ ମନଅଡ଼ର ବୋଲିଯାଏ ।] ମନଅଡ଼ର କରିବା—ଦେ. ବ [ଇଂ. ମନାର୍ତ୍ତର୍ତ୍ତର]—ଭାବହାର ଏକ Maniardar karibhā ସ୍ଥାନକୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଟଙ୍କା ପଠାଇବା—ମନିଅଡ଼ର କରିବା ମନିଆଡ଼ର କରିବା To remit money by postal money order.

ମନଅଡ଼ର କୁପନ—ବେଦେ. ବ (ଇଂ ମନାର୍ତ୍ତର କୁପନ)—ମନଅଡ଼ର Maniardar kupon କରିବାବେଳେ ପ୍ରେରକ ମନଅଡ଼ର—ମନିଅଡ଼ର କୁପନ ପାଇମର ଯେଉଁ ଅଂଶରେ ଟଙ୍କା ପାଇବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ—ମନିଆଡ଼ର କୁପନ ଠାର ଅପଣାର ବକ୍ତ୍ରବ୍ୟ ଲେଖନ୍ତି—Money order coupon.

ମନଅଡ଼ର ପାଇମ—ବେଦେ. ବ (ଇଂ ମନାର୍ତ୍ତର ପର୍ମ୍)—ଭାବହରରୁ Maniardar phāram ବିକିବା ଯେଉଁ ଶପା ପାଇମର ମନିଅଡ଼ର ଫାରମ ପ୍ରେରକ ପୁରଣ କରି ପ୍ରେରିବ ଟଙ୍କା ସହିତ ଭାବଦରେ ଦାଖଲ କରନ୍ତି—

[ମନଅଡ଼ର ଫାରମ—ଅନ୍ୟରୂପ] Money order form, ମନଅଡ଼ର ରସିଦ—ବେଦେ. ବ (ଇଂ ମନାର୍ତ୍ତର ରସିଦ)—ମନଅଡ଼ର Maniardar rasid ହାର ପ୍ରେରିବ ଟଙ୍କାର ପ୍ରାପ୍ତୀକାରସବ୍ରପ୍ତ ମନିଅଡ଼ର ରସିଦ ଯେଉଁ କାଗଜରେ ଟଙ୍କା ପାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି ଦସ୍ତଖତ କରନ୍ତି ଓ ଯାହା ପ୍ରେରକଙ୍କ ବିକଟକୁ ଭାବହାର ପ୍ରେରିଥାପେ—Money order receipt or acknowledgement. [ଦ୍ର—ମନଅଡ଼ର ପାଇମ ପୁରଣ କରି ଟଙ୍କା ସହିତ ଭାବା ଭାବଦରେ ଦାଖଲ କରେ ଉକ୍ତ ଭାବଦରର ଭାବପାଇପ୍ରାପ୍ତ କର୍ମଚାରୀ ପ୍ରେରକଙ୍କ ଭାବଦର ମୋହରସମଳିତ ରସିଦ ଦିଅନ୍ତି; ଭାବୁ ପୋଷ୍ଟୁଅଫିସ ଅକ୍ଷନାଲେଜମେଝ ବା ରସିଦ ବୋଲିଯାଏ । ତଥ୍ୟରେ ଭାବରେ ପ୍ରେରିବ ଟଙ୍କାରୁ ଥରପ୍ରେତ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଲେ ସେ ଦସ୍ତଖତ କର ଯେଉଁ ରସିଦ ଦିଅନ୍ତି ଭାବା ପ୍ରେରକଙ୍କଠାରୁ ଭାବଦର ଅସେ; ତାରୁ ପେଣ୍ଟିକର ରସିଦ ବୋଲିଯାଏ; ପେଣ୍ଟିକର ରସିଦ ମନଅଡ଼ର ପାଇମରେ ଲୁଗିଥାଏ ଓ ପାଇମର ଉକ୍ତ ଅଂଶ ତଥା ହୋଇ ପ୍ରେରକଙ୍କ ଠାର ଫେର ଆସେ ।]

ମନାର୍ତ୍ତ—ଦେ ଓ ବେଦେ. ବ—ମନାର୍ତ୍ତ ଜିନିସ (ଦେଖ)

Maniāri jinisa (See).

ମନାର୍ତ୍ତ ଜାହାଜ—ବେଦେ. ବ (ଇଂ. ମାନ୍-ଓ-ଭାର୍)—୧ । ସୁକ୍ରମ Maniāri jahāja ଜାହାଜ—1. Man-o-war; battle-ମନିଆରି ଜାହାଜ, ମାନୋଆରି ଜାହାଜ ship. , । ଯେଉଁ ମନିଆରି ଜାହାଜ ଜାହାଜରେ ବିଦେଶରୁ ଖେଳନା ଆଦି ଅସେ—

2. Ships carrying toys etc from foreign countries.

ମନ[ରୁ]ଆ[ହା]ର ଜିନିସ—ଦେ. ବ [ସ. ମନୋହର, ବିମା ଇଂ Mani[nu]a[hā]ri jinisa ମାନ୍-ଓ-ଭାର୍—ସୁକ୍ରମ ଜାହାଜ]—ମନିଆରି (ମନିହାରି) ଜିନିସ ବିଦେଶରୁ ବାଣିଜ୍ୟାର୍ଥ ଏ ଦେଶରୁ ମନିଆରୀ ଚିନ୍ତା ଅସୁଥିବା ଖେଳନା, କୁଣ୍ଡର ଓ କାତ ପ୍ରତିକର ଶେଷ ମନଥାରୁ ଚିନ୍ତା ଅନ୍ୟରୂ ଚିନ୍ତା—Toys and other gewgaws.

and fancy things imported from foreign countries. [ତ୍ରୁ—ପୂର୍ବେ ଜଳଦସ୍ୱମାନଙ୍କର ଭ୍ରମିତ ଯୋଗୁଁ ଛରୁସେଥରୁ ସମ୍ବ୍ରଦଥରେ ପଣ୍ଡବାଙ୍ଗ ଜାହାଜମାନଙ୍କ ଯିବା ଅସିବା ଲକ୍ଷ୍ୟପଦ ନ ଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ଭକ୍ତ ଜାହାଜ ମାନଙ୍କ ସମେ ସୁକ ଜାହାଜ [ମାନ୍ ଓ-ଭା] ମାନ ଅସୁଥିଲା । କମଶା ମାନ-ଓ-ଭାର ଶବ୍ଦ ବିଦେଶରୁ ଅସୁଥିବା ଖେଳନା ଅବରୁ ଦୃଶ୍ୟରୁ ବୋଲି ଅନୁମିତ ହୁଏ ।]

ମନୀଥର ଦୋକାନ—ଦେ. ବି (ସ. ମନୋଦର + ଫା. ଦୂକାନ) —ସେଉଁ Maniāridokāna ଦୋକାନରେ ଖେଳନା ଅବ ଜନ୍ମିତ କିମି ମନିହାରିଦୋକାନ ମନିଆରୀଦୁକାନ ହୁଏ—Toy shop; a shop where imported fancy articles are sold.

ମନିଛା(ଛ) —ଦେ. ବି (ସ. ମନ୍ତ୍ର + ଇଚ୍ଛା) —ନିଜର ଇଚ୍ଛା; ସେହା—Manichchhā(chhā) One's free will. ଦେ. କି. ମନେରିଛା ମନୀଚ୍ଛା ଇଶ—୧. ଆପଣର ଇଚ୍ଛାରୁସାରେ; ସଥେହା—

1. As one would have it,
, । ଆପଣା ସନ୍ତୋଷ ବିଧାନ ଦେବା ପ୍ରକାରେ—
2. To the heart's content.

ମନିତ—ସ. ବିଶ (ମନ୍ ଧାରୁ + କର୍ମ. ତ) —ଜ୍ଞାନ—Known. Manita ସ. ବି (+ରାବ. ତ) —୧. ଜ୍ଞାନ—1. Knowledge.
, । କୁଳିତ ବା କଣ୍ଠ ଧୂନିବିଶେ—2. A kind of vocal sound.

ମନି ବା(ବେ,ବ୍ୟା)ଗ—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ) —ଟଙ୍କା ରଖିବାର ଥଳ ବା Manibā(be,by)g ବଟୁଆ—Money bag.

ମନିବ୍ୟା(ବେ)ଗ ମନିବେ(ବୈ)ଗ
ମନି ମନିକେଶ—ବୈଦେ. ବି (କରିଅ, ଇଂ. ମନି + ଫା. ମୁକଦମା) —

Mani makadamā ଟଙ୍କା ଦାଖ କରସାର ଥିବା ମନିକେଶ; ମନିଶୁଟ ମନିକେଶ ସେଉଁ ମନିକେଶରେ ବାପା ପ୍ରତିବାପା ଭ୍ରମରେ (ମନିକେଶ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଟଙ୍କା ଦାଖ କରିଥାଏ—Money suit.

ମନିଷ—ପା. ବି (ସ. ମନୁଷ୍ୟ) —୧. ମନିଷ; ମନୁଷ୍ୟ—1. Man; Manisha person. , । ଘେବ; ରୂପର—2. Servant.

ମନିଷ୍ୟ ମାନୁସ * । ସ୍ଵାମୀ—3. Husband.

, । କଥକ ସ୍ଥଳ—4. The speaker himself.

[ତ୍ରୁ—ବାପାପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଅପଣାରୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କର ଶୟ ପୁରୁଷରେ 'ମନିଷ, ମନିଷ; ମନୁଷ୍ୟ' ଅବ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟକ୍ତହାର କରସାଏ । ସଥା—ନାହିଁ କୁଳରେ ଅବ ପଢ଼ି ବଢ଼ି ନାହିଁ ରେ ଜଣା ନ ପିଲିବାରୁ ମଣିଷ ନାହିଁଲେ ଭାରି ଦେଇଗଲ ହେଲା । ଏହାର ଇଂରାଜ ବ୍ୟବହାର—One is put to much inconvenience]

ମନିଷ କରିବା—ଦେ. କି—୧. ଶିଶୁରୁ ପ୍ରତିପାଳନ କର ବସ୍ତୁରୁ Manisha karibā କରିବା; ଏହେହିଁ ଏତେ କରିବା—

ମାନୁଷକରନୀ ମାନୁସକରନୀ 1. To bring up a child till he is grown up. , । ଶିଶୁ ବା ସାହାଯ୍ୟହାର ଦ୍ରୀ ବା ନିର୍ବଳ ବନ୍ଦିରୁ ପଣ୍ଡିତ ବା

ସମ୍ମାନିତ ବା ଧନ କରିବା—2. To help a person in becoming learned, rich or respectable.

ମନିଷ ପଣିଆ(ଆ) —ଦେ. ବି—ମନୁଷ୍ୟତା—Manliness.

Manisha paniā(ପଣିତ) ମାନୁଷପନା ମନୁସପନା, ମନୁସାର୍ହ (ମନିଷପଣି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମନିକ—ସ. ବି—ଅଞ୍ଜନ (ହ. ଶ) —

Mankia Collyrium.

ମନିଷା—ସ. ବି (ମନସ୍ + ଇଶ = ଲଙ୍ଘଲଦଣ୍ଟ; ଇଶ ଲଙ୍ଘଲକୁ ଚଳାଇବା

Manishā ପର ଯାହା ମନସ୍ଥର ମନକୁ ଗୁରୁତ କରିବା) —୧. ବୃତ୍ତ;

ପଣ୍ଡୀ—1. Intellect; understanding; intellectual powers. [ଉ—ପଢ଼ିଥିବ ବିଳାଅ ଏଥିରେ ମନିଷା—

କୃଷ୍ଣରେ ମହାଭାରତ, ସର୍ବ] , । ମନୋରଥ—

2. Desire; wish. [ଉ—ଯିବାକୁ କେହିଁରୁପେ ବଳିବି ମନିଷା—କୃଷ୍ଣରେ ମହାଭାରତ, ବଳ] , । (ବୈଦିକ)

ସୁଦି; ପ୍ରଶଂସା (ହ. ଶ)—3. (Vedic) Eulogy; praise. ଦେ. ବିଶ [ସ. ମନିଷା=ଇଚ୍ଛା] —୧. ଯେ

କାମନା କରେ; କାମନାକାଙ୍କ୍ଷା—1. Desirous; wishing.

, । ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ରକ୍ଷା ରକ୍ଷା ରୂପ ଧାରଣକାଙ୍କ୍ଷା—

2. Assuming different shapes at will. [ଉ—ବାର କୋହିଲେ ପ୍ରତିର ନିଶାମୟ ମନିଷା ସେ

ନିଶାତର—ଉଙ୍ଗ. ବୈଦେଶୀଶବିଲାସ]

ମନିଷିତ—ସ. ବି [ମନସ୍ + ଇଶ ଧାରୁ + କର୍ମ ତ, ବା ମନିଷା +

Manishita ସତାଗାରେ ଇତ] —ବାହୁଦ୍ଵା—

Wished for; desired.

ମନିଷିତା—ସ. ବି (ମନିତିନ + ତ) —ବୃତ୍ତିମତ୍ତା—

Manishitā Intelligence.

ମନିଷୀ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ—(ମନିଷା + ଇନ୍ଦ୍ର; ଏମ., ଏବ) —୧. ପଣ୍ଡୀ-

Manishi ବାନ; ବୃତ୍ତ ମାନ—1. Intelligent; talented.

, । ଜ୍ଞାନ—2 Wise; learned. ସ. ବି—

(ମନିଷିତା—ଶ୍ଵର) ପଣ୍ଡିତ; ଜ୍ଞାନ ବ୍ୟକ୍ତ—Learned man.

ମନି ସୁତ—ବୈଦେ. ବି—(କରିଅ) —ଟଙ୍କା ଦାଖ କରସାର ଥିବା

Mani sut ମନିକେଶ; ପେଣ୍ଠି ମନିକେଶରେ ବାପା ପ୍ରତିବାପା ଠାରୁ

ମନିଶୁଟ ନାଗଦ ଧନ ପାଇବା ପାଇ ଦାଖ କରିଥାଏ—

ମନିଶୁଟ (ଟାଇଲୁଷ୍ଟୁ—ଫିଲୁଷ୍ଟୁ) Money-suit.

ମନୁ—ସ. ବି ପୁଂ (ମନ୍ ଧାରୁ = ଜାଣିବା + କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ଉ) —୧. ବ୍ୟାହାକର

Manu ମାନସ ପୁରୁଷ; ମନୁଷ୍ୟ ଜାତିର ଅବ ପୁରୁଷଗଣ)—1.

(ମନାବ, ମନାଯୁ—ଶ୍ଵର) The sons of Brahmā born from

his desires and the progenitors of mankind. [ତ୍ରୁ—ସେମାନଙ୍କର ନାମ ସଥା—ସାଯଂତ୍ରୁ,

ସାହେତିଷ, ଉତ୍ତମ, ଗାମସ, ରେବିତ, ଗୁରୁଷ, ବୈବିଷତ,

ସାବଣ୍ଟ, ଦସ ସାବଣ୍ଟ, ବ୍ରତ୍ରସାବଣ୍ଟ, ଧର୍ମ ସାବଣ୍ଟ, ରୁଦ୍ରସାବଣ୍ଟ,

ଦେବସାବଣ୍ଟ ଓ ଉତ୍ତରସାବଣ୍ଟ । ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରତ୍ୟେକ କଳ୍ପରେ

ଏହି ୧୯ ଗୋଟି ମନ୍ତ୍ର ବ୍ୟାହାକ ମନର ଜାତ ଦୁର୍ଥର୍ତ୍ତ

ଓ ସଥାକମରେ ହୃଦୀ କର୍ମରେ ଲଙ୍ଘନ୍ତି ଓ ସୃଷ୍ଟିରେ ଅଧିକାରୀ

ହୁଅନ୍ତି। ପୁଞ୍ଜଗର ବଢ଼ିମାନ ମନୁକୁରରେ ବୈବସ୍ତତ ମନୁକୁର ଅଧିକାର ।] ୨ । ବୈବସ୍ତତ ମନୁ; ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସୃତ—
2. The Baibaswata Manu; a son of the Sun-god. [ଦ୍ର—ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ୧୦ଟି ସୂର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ ଭଣ୍ଡାଳୁ ଚେଣ୍ଟ । ହିନ୍ଦୁ ଶାଖ ମନ୍ତରେ ଏହି ମନୁକୁ ଅଧି ମାନବ ।] ୩ । ହିନ୍ଦୁ ସୁଲିଖାସ୍ତପଣେତା ମୁନି ବିଶେଷ, ମନୁଷ୍ୟହତା ବା ମାନବଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ସକଳୀୟତା ମୁନି—
3. The name of a sage who compiled a Hindu code of Law and Usage, which still goes by his name. [ଦ୍ର—କେହି କେହି ଏକାକୁହୀ ବୈବସ୍ତତ ମନୁ ବୋଲି କହନ୍ତି ।] ୪ । (+କର୍ମ. ର୍ଥ) ୨୧ ମହାୟୁଗ ବା ୨୮୮ ପୁରା (କାଳ)—4. A unit of time comprising 71×4320000 years of man (ର୍ଥ—କେହି ମନୁରେ କେହି ସୁଗେ, କି ଲାଲା କଲେ ପ୍ରଭୁ ରଙ୍ଗେ । ପ୍ରାଚୀ ପୁଣ୍ୟତମ ଚନ୍ଦ୍ରଦୟ ।) * । (+କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ର୍ଥ) ବିଷ୍ଣୁ (ହି. ଶ)—5. Bishnu. ୫ । (+କରଣ. ର୍ଥ) ଅନୁଶବଶ; ମନ (ହି. ଶ)—6. The heart; mind. ୬ । (+କର୍ମ. ର୍ଥ) ମନ୍ତ୍ର (ହି. ଶ)—7, Vedic incantation or formula. ୮ । (+କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ର୍ଥ) ଅଗ୍ନି (ହି. ଶ)—8. Fire. ୯ । ବିହ୍ନା (ହି. ଶ)—9. Brahma. ୧୦ । ଉତ୍ତବ ସଂଖ୍ୟା (ହି. ଶ)—10

The number fourteen.
୧୧ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ମନୁକୁ ସ୍ତ୍ରୀ; ମନାବୀ (ହି. ଶ)—11. The wife of Manu. ୧୨ । ପୁଣ୍ୟ; ପତଙ୍ଗ ଶାଗ—12. A kind of pot herb; Trigonella Corniculata. ଦେ. ବ (ସ. ମନ୍ତ୍ର୍ୟ)—
୧ । ଶାପ—1. Curse. ୨ । ଅପତ୍ତି; ମନୋ-ମାଲିକ୍ୟ—2. Ill-feeling; bad blood. ୩ । ଘର; ତୋଷ—3. Anger. [ର୍ଥ—ଅଧାରେ ବାକି ଖଣ୍ଡ ଧରିଥିଲେ ଧକ୍କା, ଧାଇଁଲେ ପାର୍ଥତାକୁ ଧରି ହୁବେ ମନୁ । ବୃଷ୍ଟିଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟର ମନୁଷ୍ୟର ମନୁଷ୍ୟ—4. Name for calling Abhimanyu. * । (ଶ୍ରୀମନ୍ତି ମନ ଶନର ଶମୀ ବିରକ୍ତ ଏବଂ ବଚନ) ମନବୁ; ମନୁ—5. From one's mind.

ମନୁଆ(ଅର୍ଥ)—ଦେ. ବିଶ. ପୁ—୧ । କାମଶାସ୍ତ୍ର; ସେବା; ଯାହା ଇତା Manuଙ୍କ (ଶିର୍ଷ) ହୁଏ ତାହା କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—1. Self-willed; ଜୀଦବାଜ; ମନସିରିଆ wilful. [ର୍ଥ—ଯେ ଲୋକ ସୁକରେ ଦିଲାଲା, ମନମାଳା ମନୁଥ ହୋଇଥିବ । ବୃଷ୍ଟିଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟର ମନେର ଥିଲା ଅନ୍ୟରୂପ ସର୍ବ ।] ୨ । ଏକବାଣିଆ—2. Wayward. • । ଶିଥିଲା—3. Whimsical. ୪ । ଦୃଢ଼ତି—4. Of firm determination; resolute. ୫ । ନିପୁଣ; ଧୂରକର—5. Skilful. [ର୍ଥ—ଶଳ ସୁକରେ ତ ଅଟନ୍ତି ମନୁଥି—

କୃଷ୍ଣଦ୍ୱାରା ମନ୍ତର ।] ୬ । ସର—6. Heroic. (ର୍ଥ—ସେବେକ ଯୋଦି । ବର୍ତ୍ତିଥିଲେଟି ତରୁଆ, ତରିଲେ ହୃଦୟ ହେଲେ ତା ଦେଖି ମନୁଆ । ବୃଷ୍ଟିଦ୍ୱାରା ମନ୍ତର ।) ୭ । ସାହସ—7. Brave; bold. (ର୍ଥ—ମନୁଆ ଏ ତରୁଆ ପର୍ବୟେ ରହିବେ । କୃଷ୍ଣଦ୍ୱାରା ମନ୍ତର ।) ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ମନସ୍ୟ; ମନୁଆ ତିଜର ମନକୁ ସମୋଧନ)—ମନ—Mind. (ର୍ଥ—ଆବେ ମନୁଆ ବାଇ ! ଶାଖାର ଦେବ ତୁ ଜାଣିଲୁ ନାହିଁ—ଶାଖାରଦେବତାକନ ।)

ମନୁଖ—ପ୍ରାଦେ (ଉତ୍ତରାଜୀ) ବ (ଭୁଲ. ହିନ୍ଦରେ ସ ସ୍ଥାନରେ ଏ Manukh ଉତ୍ତାରଣ)—ମନୁଷ୍ୟ—Man. ମନୁଜ—ସଂ. ବ. ପୁ (ମନୁ+ଜଳ ଧାରୁ+କଣ୍ଠୀ. ଅ; ମନୁଜଠାରୁ Manuja [ମନୁଜା(ଜା)+ସ୍ତ୍ରୀ] ଜାତ)—ମନୁଷ୍ୟ; ମାନବ—Man

ମନୁଜ କୁଳ—ସଂ. ବ (ଶଷ୍ଟି ତତ୍ତ୍ଵ)—ମାନବଜାତ—Manuja kula

(ମନୁଜ ସମାଜ, ମନୁଜ ବୃକ୍ଷ, ମନୁଜ ଗଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମନୁଜ ପୁଙ୍ଗବ—ସଂ. ବ (ଉପର୍ମିତ ବା ୨୩ ତତ୍ତ୍ଵ; ମନୁଜ—ମନୁଷ୍ୟ+ Manuja puñgaba ପୁଙ୍ଗବ=ରୂପର)—ମାନବ ଶ୍ରେଷ୍ଠ—An [ମନୁଜ ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ମନୁଜ ବ୍ୟାପ୍ତ, ମନୁଜ ସିଂହ—ଅନ୍ୟରୂପ] excellent man.

ମନୁଜେନ୍ଦ୍ର—ସ. ବ (ଶଷ୍ଟି ବା ୨୩ ତତ୍ତ୍ଵ)—ନୃପତି; ରାଜା; ନରେନ୍ଦ୍ର—Manujendra [ମନୁଜାଧିପ—ଅନ୍ୟରୂପ] A king.

ମନୁଜ୍ୟେଷ୍ଠ—ସ. ବ—୧. ଶତ୍ରୁ; ତରୁଆର (ହି. ଶ)—Manujyeshtha 1. Sword. ୨ । ଲାଠି; ସଞ୍ଚ (ହି. ଶ)—

2. A stick; cudgel. ମନୁ ଯୁଗ—ସ. ବ (ଶଷ୍ଟି ତତ୍ତ୍ଵ ବା ମ. ପ. ଲୋ)—ମନୁନ୍ତର (ଦେଖ) Manu juga Manwantara (See.)

ମନୁସ—ପ୍ରାଦେ (ସମଲସ୍ତର) ବ, [ସ. ମନୁଷ୍ୟ, ଭୁଲ. ବଂ ମାନୁଷ; ହି. Manus ମନୁଷ୍ୟ—ମନୁଷ୍ୟ—Man.

ମନୁଶ ମରା—ପ୍ରାଦେ (ସମଲସ୍ତର) ବିଶ ଓ ବ—ନରହତ୍ୟ—Manus mara Killer or murderer of men.

ମନୁଶ—ପ୍ରାଦେ (ସମଲସ୍ତର) ବିଶ ଓ ବ—ମାନୁଷ—Manusa

ମନୁଶ୍ରେଷ୍ଠ—ସଂ. ବ—ବିଷ୍ଣୁ (ହି. ଶ)—Manu sreshtha Bishnu.

ମନୁଷ୍ୟ—ସଂ. ବ. ପୁ (ମନୁ+କାରାର୍ଥ. ସଂ)—୧ । ମାନବ; Manushya କ୍ରେବ-1. Man. ୨ । ବ୍ୟକ୍ତି—2. Person.

(ମନୁଷ୍ୟ—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁ ଶାଖମାନକରେ ସବୁ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ସହିତ ମନୁଷ୍ୟ ପଦକ ଅନ୍ୟ ସ. ନାମ— { ଏକ ସମୟରେ ମନୁଷ୍ୟର ଉତ୍ସବ ମାନୁଷ, ମନୁଜ, ମାନବ, ନର } ହୋଇଥିବା କଥିତ ଅଛି । ତିନ୍ତୁ ଦ୍ଵୀପଦ—

ଅଧିନ୍ଦିକ ପ୍ରାଣିବଜ୍ଞାନର ବିବର୍ଣ୍ଣନ ବାଦମତରେ ପ୍ରଥମେ ମେରୁଦଶ୍ତ୍ରୀନ ପ୍ରାଣୀ, ସେମାନଙ୍କ ବିବର୍ଣ୍ଣନ କରୁ ମେରୁଦଶ୍ତ୍ରୀ ଅଣ୍ଟୁଳ, ସେମାନଙ୍କ ବିବର୍ଣ୍ଣନ କରୁ

ଜଗସୁତ ଓ ସର୍ବ ଜଗସୁତମାନଙ୍କ ପତ୍ରରେ ମାନ୍ଦ୍ର ବା ବନ
ମନୁଷ୍ୟ ଓ ସେମାନଙ୍କ ବିବର୍ତ୍ତନକୁ ମନୁଷ୍ୟର ଉତ୍ସର୍ହ ହୋଇ
ଅଛି । ନରଶାନଶାନକାବାସାନରେ ପୃଷ୍ଠାର ମନେଷଦ୍ଵୀ
ପ୍ରଧାନ ପାଥ ଶୈଳରେ ବିବର୍ତ୍ତ ବରାପର୍ବତ; ସର୍ଥୀ—
୧ । କହେଶୀୟ (ରହସ୍ୟ ଓ ଭରତବାସୀ ଆର୍ଯ୍ୟ),
Caucasian, ୨ । ମରୋଲ୍ୟ (ଗୀନ, ଛାପାନ
ଆଖାତବାସୀ), Mangolian, ୩ । ଇଥ୍ରୋପୀୟ ବା ନିତ୍ରୋ
(ଆପ୍ରତିବାସୀ), Etheopean, ୪ । ପଲିନେଷୀୟ (ପ୍ରଶାନ୍ତ
ମହାସାଗର ଦ୍ୱୀପବାସୀ), Polinasian, ୫ । ଅଧିମ
(ଆମେରିକ ଅମେରିକବାସୀ), Ked Indian. ଏହି
ବିଭିନ୍ନ ଶୈଳରୁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଦେହର ବର୍ଣ୍ଣ,
କେବଳ ବର୍ଣ୍ଣ, ମୂଳ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ବର୍ଣ୍ଣିତର ରତ୍ନରେ ପାର୍ଥବ୍ୟ
ଲାଭିତ ହୁଏ—ହ. ପ ।]

ମନୁଷ୍ୟ କଣ୍ଠ—ସ. ବ (ଶ୍ରୀ ଚତୁର୍ବିଂଶୀ) —ମାନବର ଗତା; ମନୁଷ୍ୟର ବସ
Manushya kan̄tha ସର—Human voice.

ମନୁଷ୍ୟକାର—ସ. ଅ—ସବୁଷକାର; ଉଦ୍ଦୋଗ; ପ୍ରସର (ହ. ପ) —
Manushya kāra Exertion.

ମନୁଷ୍ୟ କୃତ—ସ. ବି (ଶ୍ରୀ ଚତୁର୍ବିଂଶୀ)—୧ । ମାନବ କରିବ—
Manushya kṛuta 1. Done by man. ୨ । କୃତି—
(ଦେବବୃତ—ବିପତ୍ର) 2. Artificial.

ମନୁଷ୍ୟ ଖାଦକ—ସ. ବି. ପୁ—ସେ ମନୁଷ୍ୟ ମାଂସ ଖାଦ—
Manushya khādaka Cannibal; man-eating.
(ମନୁଷ୍ୟାଦ, ମନୁଷ୍ୟାସୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମନୁଷ୍ୟ ଚରିତ—ସ. ବି (ଶ୍ରୀ ଚତୁର୍ବିଂଶୀ)—୧ । ମନୁଷ୍ୟ ଜାତର ପ୍ରକାର
Manushya charitra ବା ସରବ—1. Human nature.
ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରକାର } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷର ସରବ—
ମନୁଷ୍ୟ ସରବ } ଅନ୍ୟରୂପ 2. A man's peculiar
nature. (ଉ—ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରକାର ମରେ ରୁଟେ, ଝୁଣୁରୁ
ପ୍ରକାର ଘରରେ ଲୋଟେ—ତଥ ।)

ମନୁଷ୍ୟ ଜନ୍ମ—ସ. ବ (ଶ୍ରୀ ଚତୁର୍ବିଂଶୀ)—ମାନବ ଜନ୍ମ; ମନୁଷ୍ୟରୂପରେ
Manushya janma ସମ୍ବାଦରେ ଜନ୍ମ ହେବା—The state
(ମନୁଷ୍ୟ ଯୋଜନ—ଅନ୍ୟରୂପ) of being born in this
world as a man.

[ଦ୍ୱ—ଏହିପର ମନୁଷ୍ୟ ଦେହ, ମନୁଷ୍ୟ ଶଶବ, ମନୁଷ୍ୟ
ସମାଜ ଅତି ପଦ ହୁଏ ।]

ମନୁଷ୍ୟତା(ତ୍ଵ) —ସ. ବ—୧ । ଦୟା, ପରଦୀନ କାତରବା ଓ ମେହାଦ
Manushyata(twa) ମନୁଷ୍ୟେତିତ ଧର୍ମ—1. Humanity.
(ଅମନୁଷ୍ୟତା—ବିପତ୍ର) ୨ । ମନୁଷ୍ୟପଣିଅତ୍ୟ; ଗୌରୁଷ;
ସାହସିକତା—2. Manliness; courage.
୩ । ଶିଶୁତା—3. Civility. ୪ । ସବୁଷର; ସାହସମାର୍ଥ—4. Virility; potency.

ମନୁଷ୍ୟତା ବିବର୍ତ୍ତି—ସ. ବି (ଶ୍ରୀ ଚତୁର୍ବିଂଶୀ)—୧ । ଅମାନୁଷ;
Manushyata bibarjita କଷ୍ଟ—1. Inhuman;

ମନୁଷ୍ୟତା ବିଶ୍ଵାନ } ଅନ୍ୟରୂପ
ମନୁଷ୍ୟତା ବିବର୍ତ୍ତି } } , । ସାହସରାନ; ବାପୁରୁଷ—
2 Unmanly; cowardly. • । ସବୁଷବିଶ୍ଵାନ; ସାହସରାନ
ସମେଶ୍ଵରହୃତ—3. Impotent.

ମନୁଷ୍ୟ ଧର୍ମ—ସ. ବି (ମନୁଷ୍ୟ+ଧର୍ମିତ୍; ୧ମ. ୧ବ) —ମନୁଷ୍ୟ ପର
Manushya dharma ଅତରବକ୍ଷା—Acting like a
man; having the qualities of a man.

ସ. ବ—କୁଦେବ—The God of wealth.

ମନୁଷ୍ୟ ପଣ—ଦେ. ବ—ମନୁଷ୍ୟତା (ଦେଖ)

Manushya pāṇa Manushyata (See)

ମାନୁଷ୍ୟପନା (ଉ—ମନୁଷ୍ୟ ପଣରୁ ହେଉଛନ୍ତି ତୁମ୍ଭୁ) ରାଧାନାଥ.

ମନୁଷ୍ୟତା [ମନୁଷ୍ୟ ପଣିଅତ୍ୟ]—ଅନ୍ୟରୂପ] ଦରବାର ।

ମନୁଷ୍ୟ ଯଜ୍ଞ—ସ. ବ—ନୟଜ୍ଞ; ଅତ୍ୟ ସହାର—Hospitality.

Manushya yajñīya

ମନୁଷ୍ୟ ରଥ—ସ. ବ (ମ. ପ. ଲେ) —ମନୁଷ୍ୟବାହ୍ୟ ରତ୍ନ ସାକ୍ଷାତ—

Manushya ratha A vehicle drawn by men.

ମନୁଷ୍ୟ ରାଶି—ସ. ବ (ଖୋଜିଷ; ମ. ପ. ଲେ; ମନୁଷ୍ୟରୂପ କଳିତ
Manushya rāśi ରାଶି) —କନ୍ୟା ରାଶି (ହ. ଶକସାଗର) —

The Virgo sign of the zodiac.

ମନୁଷ୍ୟ ଲୋକ—ସ. ବ (ଶ୍ରୀ ଚତୁର୍ବିଂଶୀ)—ମର୍ତ୍ତ୍ଵ ଲୋକ; ତୁଳେକ—

Manushya loka The earth (inhabited by
human beings).

ମନୁଷ୍ୟୋତିତ—ସ. ବି (ଶ୍ରୀ ଚତୁର୍ବିଂଶୀ) —ମନୁଷ୍ୟର ବର୍ତ୍ତବ୍ୟ; ମନୁଷ୍ୟ
Manushyochita ଯାହା କରିବା ରୁଚି—Becoming or
(ମନୁଷ୍ୟସରବ—ଅନ୍ୟରୂପ) befitting a man.

ମନୁ ସମ୍ବିତା—ସ. ବ (ମ. ପ. ଲେ; ମନୁ ସକଳତ ସହିତ)—

Manu samhitā ମନୁ ପ୍ରଣୀତ ସ୍ଵର୍ଗ ଶାସ୍ତ୍ର; ମାନବ ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ର—

ମନ ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ର } ଅନ୍ୟରୂପ
ମନୁ ସ୍ଵର୍ଗ } ଅନ୍ୟରୂପ
ମନୁ—ଏ ହଜ୍ର ୧୫ ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧ ମଧ୍ୟରୁ

ପ୍ରଥମ ସାମ୍ବଂଧୁକ ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧ ସବଳିତ ବୋଲି ଅନୁମିତ ହୋଇ
ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ମତରେ ଏହା ଭବୁକ ରୁଚି ।

ମନୁ ଓ ପରାପରକ ମଧ୍ୟରେ ମନୁ ପ୍ରାଚୀନ ଓ ପରାପର
ପରବର୍ତ୍ତୀ । ମନୁଷ୍ୟହୃତରେ ସତ୍ୟଗୁର ଧର୍ମ ଏବଂ
ପରାପରରେ କରପୁରା ଧର୍ମ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଥିଲୁ । ମନରେ
୨୭ ଅଧ୍ୟୟରେ ଅଗ୍ରେ ଦଳାବରୁ କିଛି ଅଧିକ ଶୋକ
ଅଛି ।]

ମନୁହର(ଶ୍ରୀ) —ଶ୍ରୀ ବି ୬ ରେ—ମନୋହର (ଦେଖ)

Manuhara(rī) ମନୋହାରୀ ମନିଧାର Manohara (See).

ମନେ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପର) ଅ (ବନ୍ଦୁ ବନ୍ଦନ୍ସୁତକ ପ୍ରତ୍ୟେ) ମାନେ—

Mane Suffix of plurality.
ମନେ ମନ୍ଦେ ଦେ. ବ—ମନରେ—In the mind.

ମନେଇ ହେବା—ଦେ. କି—ମାନ ହେବା; ଜାମିନ ହେବା—

Manei hebā To stand surety.

ଜାମିନ ହେବା ଜମାନତ ହୋଇନା

ମନେ କରିବା—ଦେ. କି—୧। ସୁରଣ କରିବା—1. To remember—Mane karibā ber. [ଉ—ସେ ଆମ୍ବୁ ମନେ କରନ୍ତି ନାହିଁ?—ମନେ କରା ମଧ୍ୟତଳ. ଉତ୍ତର ରମତରତ ।] , । ଦେଖିବା—ମନମ କରିଲା, ଥାଦ କରିଲା 2. To recollect. * । ଚିନ୍ତା ଖମଳ କରିଲା କରିବା; ଜୀବିବା—3 To think. ୪। ବକ୍ତନା ସୋଚିଲା କରିବା—4. To imagine. [ଉ—ଅର୍ଥ ନାହିଁ ବାରିବା ସେଠାରେ ପାଇଲେ, ମନ୍ତ୍ର ଦୂର୍ଯ୍ୟାଧନ ବୋଲି ସେ ମନେ କଲେ । କୃଷ୍ଣିତି ମହାଭାବତ. ବନ ।]

ମନେ ଥିବା—ଦେ. କି—ପାଶୋର ନ ଯିବା; ସୁରଣ ରହିବା—To Mane thibā be remembered; not to be forgotten.

ମନେ ଥାକା ମନେ ରହିଲା—ଦେ. କି (ସ. ମନସ୍+ଧୂ ଧରୁ)—୧। ମନରେ Mane dharibā ରଖିବା; ସୁରଣ ରଖିବା—1. To remember—ମନେ ଧରା ber. [ଉ—ସୁରଖି ବିଦ୍ୟାରୁ ଅତରେ, ତରୁ ମନେ ଧରିଲା ଜ୍ଞାନରୁ ମନେ ଧରେ । ପଣ୍ଡିତ ବୋଲିବା ତାହାରେ, ସେ ଶୁଣି ଏ ଘୋରିଷ୍ଵାରେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।] । କୌଣସି ବିଷୟରୁ ଗୁରୁତର ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିବା—2. To take a thing seriously.

ମନେ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି—୧। ସୁମରିବା; ସୁରଣ କରିବା; ସୂରି—Mane pakā(ke)ibā ରଖା କରିବା—1. To remember; ମନେ କରା to cherish in memory. [ଉ—ପକାଉଥିବ ମନେ ଜ୍ଞାନାଳ କରିଲା ମନେ ଯାଉଥିଲୁ ମୁହି—କୃଷ୍ଣିତି ମହାଭାବତ. ସରା ।] ୨। ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିରୁ ତେତୀର ଦେବା—2. To (ମନେ ପକାଉଦେବା—୨ ଅର୍ଥ ଅନ୍ୟରୂପ) remind a person.

ମନେ ପଡ଼ିବା—ଦେ. କି—ସୁତ ହେବା; ସୁରଣ ହେବା—To occur Mane pardibā to one's mind or recollection. ମନେ ପଡ଼ା [ଉ—ମନାଭାବ ତୋତେ, ମନେ ପଡ଼ୁଥିବ, ମୋର ମନେ ଆଲା ଏହିକି ମାଗୁଣି—ରଙ୍ଗ. ପ୍ରେମଗୁଣାନିଧି ।]

ମନେମନ—ଦେ. କି. ଦିଶ—ମନେ ମନେ (ଦେଖ)—Mane Manemana mane (See) [ଉ—ଥୋକାଏ ଭୁବି. ମନେ ମନେ ମନମନ ଭଜନ, ଲପ କରନ୍ତି ମନେମନ—ପ୍ରାଚୀ କରୁଣାମହାୟା ।]

ମନେ ମନେ—ଦେ. କି. ଦିଶ—୧। ଅପଣାର ମନରେ—1. In Mane mane one's own mind. [ଉ—ନିଷ୍ଠି ରହଇ ମନେ ମନେ ଅବି ବୟୁ ମନେ ମନେ—ସାଧାନାଥ, ମହାଯାତ୍ମା ।] ମନହିମନ , । ଅନ୍ତରରେ—2. Mentally. * । ଅପ୍ରକାଶରେ; ଗୋପନରେ—3. Secretly. ୪। ଅପଣାର କଳ୍ପନାରେ—4. In one's imagination. (ସଥାପନେ ମନେ ମନେ ମିଠୋର ଆରହି ।) ୫। ଅପଣାର ବିଶ୍ୱରରେ—5. According to one's own estimation. (ସଥାପନେ ସେ ମନେ ମନେ ଭାବ ସିଥାପନାଟାଏ ।) ୬। ମୁଦ୍ରରେ ବଜୁ ପ୍ରକାଶ କରି—6. Without speaking out any thing.

ମନେ ମନେ ମୋଠା(ଠେ)ର ଖାଇବା—କି (ବେଳେ)—ଭବନ୍ତର Mane mane mithā(the)i khāibā ସମ୍ବନ୍ଧେ ବନ୍ଦୁ ତ ତତ୍ତ୍ଵ ମନେ ମନେ ଶାନ୍ତ ଧୀର୍ଘାତ୍ମା ବିଷୟ ଭାବ. ଅଳନ ଉପରୋକ୍ତ କରିବା—ମନକାଳଟୁ ଆନା, ମନମୌଦ୍ଦକ ଆନା To feel joy at some imaginary picture of the future.

ମନେ ରଖିବା—ଦେ. କି—୧। ସୁରଣ ରଖିବା; ଭୁଲ ନ ଯିବା—Mane rakhibā 1. To bear in mind; to remember ରାଖା ber. , । ସୁରଣା କରିବା—2. To recollect. ମନେ ରଖିଲା ତ । ପ୍ରବାପ ନ କରିବା; ସ୍ଵପ୍ନ ରଖିବା—3. To keep a thing to one's self; not to divulge a thing.

ମନେ ହୃଦୟ—ଦେ. ଥ (ବାକ୍ୟାର ଅବ୍ୟକ୍ତିରୁପେ ବ୍ୟବହରିତ)—ମୋତେ Mane hue ଜଣାଯାଏ ଯେ; ବୋଧହୃଦୟ; ସମ୍ବନ୍ଧତଃ—Mesame; ମନେ ହେଁ ଶାୟଦ, ମାତ୍ରମ ହୋତାହି—perhaps; probably ମନେ ହେବା—ଦେ. କି—୧। ବୋଧ ହେବା—1. To seem Mane hebā (to me). ୨। ସୁତ ହେବା—2. To be remembered; to be recalled to ଜ୍ଞାନାଳ ହୋନା memory.

ମନୋଗତ—ସ. ଦିଶ (ଯୁଗ୍ମ ତତ୍ତ୍ଵ; ମନସ୍+ଗତ=ପ୍ରାୟ)—ମାନସିକ; Manogata ଯାହା ମନରେ ଉଦ୍‌ବିତ ହୃଦୟ—Mental.

ମନୋଗତ ଭାବ—ସ. ବ (କରିଥା)—ଆନ୍ତରକ ଭାବ; ଯେଉଁ ଭାବ Manogata bhāba ମନସ୍ୟ ମନରେ ଉଦ୍‌ବିତ ହୃଦୟ—Heart's wish or desire; mental thought not yet expressed or ventilated.

ମନୋଗତ—ସ. ବ (ଶ୍ରୀ ତତ୍ତ୍ଵ; ମନସ୍+ଗତ)—କର୍ତ୍ତାର ଶୀଘ୍ର—Manogati Flights of imagination; the play of fancy.

ମନୋଗମ୍ୟ—ସ. ଦିଶ (ଯୁଗ୍ମ ତତ୍ତ୍ଵ; ମନ୍ଦ+ଗମ୍ୟ)—ଯାହା ମନରେ Manogamya କହିବାର ହୋଇପାରେ; ଚିନ୍ତାମୟ—Conceivable; thinkable.

ମନୋଜ—ସ. ଦିଶ (ମନସ୍+ଜନ୍ମ ଧାରୁ+କଣ୍ଠ ଅଥ)—୧। ଯାହା Manoja ମନରେ ଉଦ୍‌ବିତ ହୃଦୟ—1. Occuring to one's mind. , । ଅପଣା ମନରୁ ଯାହା ଜନ୍ମେ—2. Born of one's own mind. ସ. ବ—କାମ; ମଦନ; ମାନସିକ—Cupid.

ମନୋଜଗତ(ତା)—ସ. ବ (ମନଃ+ଜଗତ; ଅନ୍ତରକରଣ ରୂପ ଦିଶ; Manojagat(ta) ରୂପକ ସମାପ୍ତ)—ମନୁଷ୍ୟର ଅନ୍ତରରେ ବା କଳ୍ପନା ତଥାରେ ଅନ୍ତର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ—The microcosm; the sum total of a man's imagination and thoughts.

ମନୋଜନ୍ମା—ସ. ବ (ମନସ୍+ଜନ୍ମନ୍ତି; ବନ୍ଦୁବାହୀ)—ମନୋଜ; କାମ—Manojanmā Cupid.

ମନୋଜବା—ସ. ଦିଶ (ମନସ୍+ଜବ=ବେଗ)—୧। (ମନର Manojaba ବେଗ ପର ବେଗ ଯାହାର; ବନ୍ଦୁବାହୀ) ମନର ଶୀଘ୍ରଗମା—1. Swift like the mind; quick.

as thought. ২। (ନ୍ଯୂ ଚତୁ) ମନର ଗତି—
2. The movements of the mind; flights
of imagination; the wings of fancy. ୩।
ମନର ଅବେଗ—3. Restlessness of mind.

ସ. ବି. ସ୍ତୋ—ଦିଶ୍ୟ —A name of Bishnu.

ମନୋଜବା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଅଗ୍ନି ଛିହ୍ନାଳାମ୍ବା ଦେବୀ ବିଶେଷ—

Manojabā Name of a Goddess.

ମନୋଜାତ—ସ. ବିଶ (*ମୀ ବା ଗ୍ରୀକ୍; ମନସ୍+ଜାତ) —ମନରେ
Manojāta ଉଦ୍‌ଦିତ ହୋଇଥିବା; ମାନସିକ—Occuring to
one's own mind; mental.

ମନୋଞ୍ଜ—ସ. ବ (ମନେସ୍ + ଞ୍ଜ. ଧାରୁ + କର୍ମ. ଓ) —ମନୋଦର;
Manojñā ମନୋମୃଧବର; ଅଭି ସୁନ୍ଦର—Charming;
(ମନୋଞ୍ଜ—ସ୍ତ) beautiful; enchanting. ଦେ. ଚିତ୍ର—
 ୧। ମନଗଢ଼ା; କଳ୍ପନାପ୍ରସୂତ; ବାନ୍ଦୁଜଳ—
 1. Imaginary; born of one's imagination.

ମନୋଜୀ—ସଂ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ (ମନୋଜୀ + ଅ) — ମନୋଜୀର ସୀଲଙ୍କ —
 Manojñā Feminine of Manojñā. ସଂ. କ—୧। ବଳା-
 ଗୀର—୧. Black cumin seed. ୨। ଚିଠାପୁ
 (ହ. ଏ) — ୨. Mace (spice). ୩। ମଦୟ (ହ. ଏ) —
 ୩. Wine.

(ମନୋଦତ୍ତ—ଅନୁଶୂଳି)
ମନୋଦତ୍ତ—ସଂ. ବଣ (ଶ୍ଵା ତତ୍ତ୍ଵ; ମନସ୍ + ଦତ୍ତ)—ଦିଅନ୍ତିବାପାର୍କ
Manodatta ମନରେ ସଂକଳିତ—(a thing) Which
(ମନୋଦତ୍ତ—ଶ୍ଵା) has been resolved to be given
away

ମନୋଦତ୍ତ କନ୍ୟା—ସଂ. ବିଶ. ଶୀ—ଯେଉଁ କଳ୍ପାକୁ ବୌଣସି ଦର
Manodattā kanyā ସହିତ ବିବାହ ଦେବାଗ୍ରାଁ କଳ୍ପାକୁ
ମନେ ମନେ ସବୁ ବରଥାଅଛୁ—A daughter who
has been bestowed on a bridegroom-elect
by a mental resolution of her father or
other guardian

ମନୋଦୁଃଖ - ସେ କି (ଶ୍ରୀ ଚତୁଃ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ଵାଙ୍ମା)—ମାନସିକ
Manoduhkha ବେଦକା ବା ଅପ୍ରସନ୍ନତା—Mental affliction.

ମନୋଦୁଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଶ. ପୁ—ସାହାର ମନ ଦୂଷିତ ବା କହୁଣିତ—
Manodushta (ମନୋଦୁଷ୍ଟ—ସଂ) Of sinful mind

ମନୋଦୃଷ୍ଟି—ସଂ. ବ (ଶ୍ରୀ ତତ୍ତ୍ଵ; ମନସ୍+ଦୃଷ୍ଟି)—ମନୋନେତ୍ର;
Manodṛushtī ମନୁଷ୍ୟ; କୌଣସି ବିଷୟକୁ ବଜ୍ରଜାନେତ୍ରରେ
 ଦେଖିବା—Mental vision.

ମନୋଦେବତା—ସ. ଦ (ପ୍ରଶ୍ନ) କର ବା ପୂରିବା—ଅନୁଷ୍ଠାନ; ବିବକ
Manodebata (ସ. ପ)—Conscience.

**ମନୋଦେଗ—ସ. ବ (ଶ୍ଵୀ ଚତୁ; .ମନସ୍ତ୍ରଦେଗ)—ତତ୍ତ୍ଵ
Manodbega ମୃଦୁ—Mental anxiety or restlessness**

ମନୋନୟକ—ସ. ବ (ମନସ୍+ନୟକ; “ସ୍ମା ତତ୍) —
Manonayana ଅନୁମୋଦନ—L. Approval.

ପସନ୍ କର ନେବା; ବାହୁନେବା—2. Nomination;
selection; choice. ୩। ନିର୍ବାଚନ—3. Elec-
tion. ୪। ମନୋନେତ୍ର (ଦେଖ) — 4. Manoneta

ମନୋବିଦେଶ—ସ. ବ (୨୩୧ ଚତୁ; ମନସ୍ତରିକାଦେଶ) —**ମନୋ-ବୋଗ;** ଅଭିବଦେଶ—Attention; concentration of mind on a particular matter

ମନୋଜୀତ —ସ. କିଣ (ମନସ୍ତାନୀତ; ଶତ୍ରୁ ଚର୍ଚ)—୧। କିବାଚିତ୍ତ--
Manonita 1. Selected; chosen; elected. , ।

**ମନୋପଳି—ବୈଦେ. ବ (୭୦)—ବାଣିଜ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଉଚ୍ଚାକ୍ଷ-
Manopali ଠାରୁ କୌଣସି ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ମିଳିବା ଏକରେହଥାଅଧିକାର;
ମନୋପଳୀ କୌଣସି ପଶ୍ଚଦ୍ବୁଦ୍ଧରୁ କିନ୍ତୁ ସମ୍ମେ ଏକାଧିକାର—
ମନୋପଳୀ Monopoly.**

**ମନୋବାଞ୍ଛ୍ଚ।—ସ. ବ (ପଣ୍ଡୀରତ୍ତ; ମନସ୍+ବାଞ୍ଚା)—ଇଷ୍ଟିତ; ଅନୁଭବ
Manobāñchhāc
ଇଷ୍ଟା—Heart's desire; wish.
(ମନୋବାସନ—ଅନ୍ୟରଥ) (ମନୋବାଞ୍ଛ୍ଚ—ଦିଗ)**

ମନୋବାଞ୍ଚ୍ଛା ପୂରଣ—ସ. ବ (ପ୍ରଶ୍ନ ତତ୍ତ୍ଵ; ମନୋବାଞ୍ଚ୍ଛା + ପୂରଣ)—
 Manobāñchchā pūrāṇa ମନରେ ଦିଲ୍ଲିର ଥିବା ବାସନାର
 ମନୋବାଞ୍ଚ୍ଛା ପୂରଣ } ସହି—Fulfilment of one's
 ମନୋବାଞ୍ଚ୍ଛା ସହି } ଅନ୍ୟରୂପ desire;attainment of one's
 wished-for object; realisation of one's wish.

ମନୋବିକାର—ସ. ବ (ପ୍ରଶ୍ନ ଚର୍ଚା ମନେତ୍ରାନୁଷ୍ଠାନିକ ବିକାର) —୧ । ମନେତ୍ରାନୁଷ୍ଠାନିକ ବିକାର—
Manobikāra ବିଭାଗୀ; ଚିତ୍ତର ଅସ୍ଥାଳୁବିକ ଅବସ୍ଥା—

(ମନୋବିକାର—ଅନ୍ୟତ୍ତପ) 1. Unnatural state of mind. , । ଚିତ୍ତ ଶୂଳ୍ୟ—2. Mental anxiety; perturbation of mind; revulsion of feeling. । ଚିତ୍ତର ଦୂର୍ବଲତା—3. Mental weakness; weakness of mind. । ଚିତ୍ତରେ କୌଣସି ସୁଅଳ ବା ଦୁଃଖର ଭାବ ବା କିମ୍ବା ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ଅବସ୍ଥା (ହି. ଏ)—4. Emotion. [ତୁ—ସମ, ଦେଖ, କୋଧ, ଦୟା ଅଛ ଚିତ୍ତର ମନୋବିକାର

ଅଟେ । ସମ୍ପାଦନକାର କାର ହେବା ସଙ୍ଗେ
ସଙ୍ଗେ କେବେବ ଶାସନକ ବିକାର (ସଥା—ଶୈମାଶ,
ଶୈଦ, କଞ୍ଚ, ଅଶ୍ଵ, ହୃଦୟର ଶାନନ) ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ।)

ମନୋବିଜ୍ଞାନ—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ଚର୍ଚ, ମନସ୍+ବିଜ୍ଞାନ)—ମନାନ୍ତର
Manobichchheda —Ill-feeling; estrangement.

ମନୋବିଜ୍ଞାନ—ସ. ବ (ଅଧିକ ବ୍ୟବହାର, ମ. ପ. ଲୋ. ମନ.
Manobijñâna ସମ୍ବନ୍ଧିତ ବିଜ୍ଞାନ)—ଯେଉଁ ବିଜ୍ଞାନଶାସ୍ତ୍ରର
ମନୋବିଜ୍ଞାନକ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଜ୍ଞାନ ଜନେ—Psychology.

ମନୋବିବାଦ—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ଚର୍ଚ, ମନସ୍+ବିବାଦ)—ମନୋ-
Manobibâda ମାଳିନ୍ୟ; ଦୂରତଣକର ମନର ଅମେଳ; ମନାନ୍ତର
—Disagreement; ill-felling; bad blood; estrangement; difference of opinion
between two persons.

ମନୋବ୍ରତ୍ତି—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ଚର୍ଚ; ମନସ୍+ବ୍ରତ୍ତ)—୧ । ଚିନ୍ତା—
Manobruttî 1. Thought. ୨ । ସୁରଣ, ମନକ,
ଅନୁଧ୍ୟାନାଦି ମାନସିକ ଦୂର ବା ମନର କାର୍ଯ୍ୟମାଳ—
2. The operations of the mind, such as
memory, thinking, attention etc. ପ୍ରାଦେ.
(ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଧିକାର ବା ସ୍ଵର୍ଗ ଥିବା
ବ୍ୟକ୍ତିବ ଉରଣ୍ୟୋଷଣାର୍ଥ ନିର୍ଦ୍ଦାରିତ ଦେସ୍—A grant
for the maintenance of a person who has
no title to a property.

ମନୋବେଗ—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ଚର୍ଚ, ମନସ୍+ବେଗ)—୧ । ମନର
Manobega ବେଗ ବା ଚଞ୍ଚଳତା—1. Velocity of the
thought. , । ମନ ପର ଚଞ୍ଚଳ ଗଢି—2.
Swiftness like that of the mind. , ।
ମନୋବେଗ; ତତ୍ତ୍ଵଶଳ୍ୟ—3. Mental anxiety.
୪ । ମନୋବିକାର (ଦେଖ)—4. Manobikâra
(See)

ମନୋବେଦନା—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ଚର୍ଚ, ମନସ୍+ବେଦନା)—୧ ।
Manobedanâ ମାନସିକ ଯାତନା—1. Mental affliction;
(ମନୋବ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) mental agony. , । ଅନୁଭବର
ଦୁଃଖ; ମନୋଦୁଃଖ—2. Sadness of the heart;
melancholy.

ମନୋଭଙ୍ଗ—ଦେ. ବ (ପଣ୍ଡି ଚର୍ଚ, ମନସ୍+ଭଙ୍ଗ)—୧ । ମନୋ-
Manobhaṅga ଦୁଃଖ—1. Dejection , । ଆଶାର ଭଙ୍ଗ
—2. Disappointment.

ମନୋଭବ—ସ. ବ (ମନସ୍+ବୁ ଧାରୁ+ବନ୍ତି. ଅ)—ମନସିକ,
Manobhaba କାମ; କନ୍ଦପ—Cupid. ସ. ବିଶ—ମନରୁ
ଜାତ—Born of the mind.

ମନୋଭବ—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ଚର୍ଚ, ମନସ୍+ଭବ)—ମନୋଭବ ଭବ;
Manobhaba ଅନୁଭବ ଭବା—Intention; what is
uppermost in one's thoughts or mind.

ମନୋଭିଜନିତ—ସ. ବିଶ (ପଣ୍ଡି ଚର୍ଚ, ମନସ୍+ଅଭିଜନିତ)—
Manobhijñâna ମନୋଭବ; ଇଷ୍ଟିତ—Wished-for;
desired. ସ. ବ—ମନୋଭବା (ଦେଖ)—
Manobhijñâna (See)

ମନୋଭିଜାପ—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ଚର୍ଚ, ମନସ୍+ଅଭିଜାପ)—
Manobhijñâja—ମନସାମନା—Heart's desire.

ମନୋଭିଷ୍ଟା—ସ. ବିଶ (ପଣ୍ଡି ଚର୍ଚ, ମନସ୍+ଅଭିଷ୍ଟା)—ଇଷ୍ଟିତ—
Manobhishâta Wished-for; desired; longed
for. ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ଚର୍ଚ)—ମନୋବାହ୍ନା;
ମନସାମନା; ମନୋଭାସ—One's cherished desire;
longing of the heart.

ମନୋଭିଷ୍ଟା ଫଳ—ସ. ବ (କର୍ମଧା, ମନୋଭିଷ୍ଟା+ଫଳ)—ଯେଉଁ ଫଳ
Manobhishâta phala ପାଇବାକୁ ମନୁଷ୍ୟ ବାହ୍ନା କରିଥାଏ—
The fruits of one's desires.

ମନୋଭିଷ୍ଟା ଫଳପ୍ରଦ—ସ. ବିଶ (ମନୋଭିଷ୍ଟା ଫଳ+ପ୍ରଦ+ଦା. ଧାରୁ+
Manobhishâta phala prâptra କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯେ ମନୋବାହ୍ନା
[ମନୋଭିଷ୍ଟାଫଳପ୍ରଦା—ଧ୍ୟ] ଅନୁଷ୍ଠାନିକ ଫଳ ଦେଇଥାରେ—
Capable of granting one's desires.

ମନୋଭିଷ୍ଟା ପ୍ରାପ୍ତି—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ଚର୍ଚ; ମନୋଭିଷ୍ଟା ଫଳ+
Manobhishâta phala prâpti ପ୍ରାପ୍ତି)—ମନୋବାହ୍ନା
ମନୋଭିଷ୍ଟା ଫଳପ୍ରଦ } ଅନ୍ୟରୂପ ପରବର୍ତ୍ତନ ମନରେ ପାଇଥିବା ଫଳ
ମନୋଭିଷ୍ଟା ସିଦ୍ଧି ପାଇବା—The fulfillment or attainment of one's desires; the
realisation of one's desires.

ମନୋଭୁ—ସ. ବ (ମନସ୍+ବୁ. ଧାରୁ+ବନ୍ତି. ଚିତ୍ତ)—ମନସିକ;
Manobhû ମନୋଭବ; ମଦନ; ବାମ—Cupid.
[ମନୋମଥନ, ମନୋଯୋଜି—ଅନ୍ୟରୂପ]

ମନୋମତ—ସ. ବିଶ (ମନସ୍+ମତ)—ଇଜାନ୍ତରୂପ; ବାହ୍ନାକୁରୂପ—
Manomata To one's liking; agreeable to one's
mind; suiting one's fancy.

ମନୋମଦ—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ଚର୍ଚ, ମନସ୍+ମଦ)—ମନର ଅଭିଭାବ—
Manomada Pride felt in one's mind.

ମନୋମୟ—ସ. ବିଶ (ମନସ୍+ମୟ)—ମାନସିକ—
Manomaya Mental.

ମନୋମୟ କୋଷ—ସ. ବ—(ବେଦାନ୍ତଦର୍ଶକ) ପରିଷମ୍ବନ ଅସ୍ତ୍ର
Manomaya kosha ଅବରଣରୂପେ ଅସ୍ତ୍ରାକୁ ବେଳି ରହିଥିବା
* ଗୋଟି କୋଷ ବା ଶୋଳ ମଧ୍ୟରୁ 'ୟ କୋଷ—
The 2nd of the 5 sheaths said to envelop
the soul of man (in Bedânta philosophy).

ମନୋମାଳିନ୍ୟ—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ଚର୍ଚ, ମନସ୍+ମାଳିନ୍ୟ)—, ଉଦ୍‌ଦେ
Manomâlinîya ମଧ୍ୟରେ ଅନୁଭବ ଅମେଳ; ମନାନ୍ତର—
Ill-feeling; disagreement; bad blood;
estrangement.

ମନୋରୂପକର—ସ. ତଣ (ମନ୍ସ + ରୂପଧିତ୍. ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତ. ଅଥ) —
Manomugdha-kara ଯେ ବାହାଦୁର ମନକୁ ମୋହନ କରେ-

[ମନୋରୂପକର—ସୀ] Enchanting; captivating; en-
(ମନୋରୂପକର—ଅନ୍ୟରୂପ) thralling the mind.

ମନୋମୋହନ—ସ. ତଣ (ମନ୍ସ ତତ୍. ମନ୍ସ+ମୋହନ) —
Manomohana ମନୋହର; ମନୋମୁହନ; ଅଞ୍ଚଳ ରମଣୀୟ—
[ମନୋରୂପ—ଅନ୍ୟରୂପ] Enchanting; fascinating;
(ମନୋମୋହନ—ସୀ) [ଉ—ତତ୍ ପଳେ ଯେହୁ ହୋଇଛି ଏ
ବ୍ୟାପାଦନ-ମନୋହନ । ରଖାକାଥ, ସାତ ।]

ମନୋଯାୟୀ—ସ. ତଣ. ସୁ (ମନ୍ସ + ଯା. ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍. ଇନ୍. ଏମା.
Manojāyi ୧କ) —ମନ ପର ବେଗଶାତ—As swift as
[ମନୋଯାୟୀ—ସୀ] thought.

ମନୋଯୋଗ—ସ. ତ (ମନ୍ସ ତତ୍. ମନ୍ସ+ଯୋଗ) —ମନସ୍ୟାଗ;
Manujoga କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରତି ମନ ଦେବା; ଅଭିବେଶ—
[ଅମନୋଯୋଗ—ବିଷୟର] Attention; concentration
of one's mind to a particular matter.

(ମନୋଭବେଶ, ମନୋରକବେଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମନୋଯୋଗ ଆକର୍ଷଣ କରିବା—ଦେ. କି (ସ. ମନୋଯୋଗ +
Manojoga ākarakṣaṇa karibā ଆକର୍ଷଣ+କ୍ର. ଧାରୁ)—
ମନୋଯୋଗ ଆକର୍ଷଣ କରା କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରତି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର
ମନୋଯୋଗ ଆକର୍ଷଣୀ କରିଲା ତୃଷ୍ଣୁକ ଆକର୍ଷଣ କରିବା—To
draw a person's attention to any matter.

ମନୋଯୋଗ କରିବା—ଦେ. କି (ସ. ମନୋଯୋଗ+କ୍ର. ଧାରୁ) —
Manojoga karibā କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରତି ମନ ଦେବା; ମନ
ମନୋଯୋଗ ଦେଖ୍ୟା ମନୋଯୋଗଦେନ ଉଗାଇବା—To closely
(ମନୋଯୋଗ ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) attend to a thing.

ମନୋଯୋଗୀ—ସ. ତଣ. ସୁ (ମନୋଯୋଗ+ରନ୍. ଏମା. ୧କ) —
Manojogi କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରତି ଅଭିବେଶକାରୀ—
(ମନୋଯୋଗୀ—ସୀ)
Attentive.
(ଅମନୋଯୋଗୀ—ବିଷୟର)

ମନୋରଙ୍ଗକ—ସ. ତଣ. ସୁ (ମନ୍ସ + ରଙ୍ଗ. ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍. ଅକ) —
Manoranjaka ୧ । ଚତୁର ଦୁଷ୍ଟିକାୟକ—1. Pleasing;
(ମନୋରଙ୍ଗକ—ସୀ) amusing. ୨ । ଚତୁର ଦୁଷ୍ଟିକା
ସମ୍ମାଦକ—2. Enchanting.

ମନୋରଙ୍ଜନ—ସ. ତ—୧ । ଚତୁର ସନ୍ତୋଷ ସାଧନ—1. Grati-
Manoranjana fication of mind; entertainment;
diversion. ୨ । ଚତୁର ମୁଖତା ସମ୍ମାଦନ—
2. Enchantment. ଦେ. ତଣ—ମନୋରଙ୍ଗକ; ଅନନ୍ତ-
ଦୟକ—Gratifying; entertaining; charming;
enchanting.

ମନୋରଙ୍ଜୀ—ସ. ତଣ. ସୁ (ମନ୍ସ + ରଙ୍ଗ. ଧାରୁ + ରନ୍. ଏମା. ୧କ)-
Manorāñjī ମନୋରଙ୍ଗକ; ମନୋମୋହନ—Gratifying.
(ମନୋରଙ୍ଗି—ସୀ)

ମନୋରଥ—ସ. ତ (ମନ୍ସ+ରଥ; ମନ୍ସ ରଥ) —୧ । ମନର ବାହୀ
Manoratha ବା ଅଭିଲାଷ; ମନସ୍ମାପନ—1. Desire,

୨ । ଅଭିଶିତ ବସ୍ତୁ—2. The desired object.

ମନୋରଥ ଗତି—ସ. ତ (ମ. ପ. ଲେ; ମନୋରଥାନୁଷ୍ଠାନ ଗତି) —
Manorath gati ୧ । ସଥେତୁ ଗମନ ଶକ୍ତି—1. The

power of moving according to one's free
will; freedom of movement. ୨ । (ମନ୍ସ ତତ୍)
ମନର ଅଭିଲାଷର ଗତି—2. The movement of
one's desires; ambition.

ସ. ତଣ (ବହୁବୀହି) —ମନ ପର ଦୂରଗାୟ—
As swift as thought.

ମନୋରଥ ଦ୍ୱାଦଶୀ—ସ. ତ—ଦେହ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱାଦଶୀ ଓ ସେ ଦିନ
Manoratha dviadasi ଅନୁଷ୍ଟେଷ୍ଟ ବିତ—The 12th
day of the bright fortnight of Chaitra
and a religious fast observed that
day.

ମନୋରଥ ଦ୍ୱିତୀୟା—ସ. ତ—ଅଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱିତୀୟା; ଜଗନ୍ନାଥ ମହା-
Manoratha dwitiya ପ୍ରଭୁକର ରଥ ସାତା ବା ଶୁକ୍ଳର
ସାତ—The 2nd day of the bright fort-
night of Ashārdha; the day of the Puri
car-festival.

ମନୋରଥ ସିଦ୍ଧି—ସ. ତ—ମନୋବାହ୍ନାର ସାଧନ—The ful-
Manoratha siddhi ment or realisation of one's
desires.

ମନୋରମ—ସ. ତଣ (ମନ୍ସ+ରମ୍. ଧାରୁ ଶିତ୍, ରମି ଧାରୁ =ଅନନ୍ଦତ
ମନୋରମା କରିବା+କର୍ତ୍ତ୍. ଅ) —ମନୋକ୍ଷମ; ମନୋହର;
(ମନୋରମା—ଅନ୍ୟରୂପ) ମନୋରୂପକର; ସ୍ଵଦର—Pleasing;
charming; beautiful ଦେ. ତ (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) —
ଶୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ; ଶୋଭା—Beauty. [ଉ—କର୍ଣ୍ଣମାୟ
କୋହିଲ ତହିଁର ମନୋରମ । ଉତ୍ତ. ବୈଦେଶ୍ୟଶ
ଦିଲାସ]

ମନୋରମା—ସ. ତଣ. ସୀ—ମନୋରମର ସ୍ତ୍ରୀଲଙ୍ଘ—Feminine of
Manoramā Manoramā. ସ. ତଣ. ସୀ—୧ । କାର୍ତ୍ତି-
ରାଜ୍ୟାର୍ଜିନିକର ଧର୍ମପାତ୍ରା ପତିକା ମହିଳା—
1. Name of the pious wife of king
Kārttabirjyārjuna. [ଡ୍ର—ପରଶ୍ରମକ
ସଙ୍ଗ ସୁକ୍ତ କରିବାରୁ ଏ ଏହାକ ସାମୀଙ୍କ ବିଶେଷ
ଅନୁଭେଦ କରିଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଏହା କଷିଯେତ୍ରିତ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ
ନାହିଁ ବୋଲି ସାମୀ କହିବାରୁ ପରିବର ପରାଜୟ ଓ ମୃତ୍ୟୁ
ଅବଶ୍ୟମାସ ବୋଲି ବୁଝିପାରି ଏ ସାମୀଙ୍କ ନିଧନ ଦୂରକୁ
ଯୋଗାବଳମନ୍ଦିରକୁ ତତ୍ତ୍ଵ ଜ୍ଞାନକରିଥିଲେ ।] ୨ । ପ୍ରକା-
ପର ଚତୁର ଶ୍ରୀ ରୌତ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ମାତା—2. Name
of the wife of 'Ruchi' one of the progenitors of mankind. [ଡ୍ର—ବିକୁଣ୍ଠ ପୁରୁଷ
ଅରସରେ ପ୍ରମୋଦ କାମୀ ଅପୂର୍ବ ଗର୍ଭରୁ ଏହାକର ଜନ ।]

୩। କୌତୁମାନଙ୍କର ଉପାସ୍ଥ ଦେବତାରିଣୀ—3. Name of a Buddhist Goddess. ୪। ଦଶାଷର ଛନ୍ଦୋ—
ବିଶେଷ—4. Name of a metre of 10 letter.
[ଦ୍ର—ଏଥର ପ୍ରଥମ, ଦ୍ଵିତୀୟ, ତୃତୀୟ, ସ୍ପ୍ରମ ଓ ନବମ
କର୍ତ୍ତ୍ତି ଲ୍ୟାଙ୍କ ଓ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ କର୍ତ୍ତ୍ତି ଗୁରୁ—ହ. ଶଦସାଗର ।]
୫। ଗୋରେତକା—5. A yellow pigment ob-
tained from the body of dead cows.
ଦେ. ବ. ଶ୍ରୀ—ଶ୍ଵାଲେକକୁ ବିଅନ୍ତିବା ଜାମ—

A name given to females.

ମନୋରମ୍ୟ—ଦେ. ବିଶ (ସ. ମନୋରମ)—ରମଣୀୟ; ମନୋ-
Manoramya ମୁଖକର; ମନୋହର—Beautiful; char-
(ମନୋରମ୍ୟ—ଶ୍ରୀ) ming.

ମନୋରଜ୍ୟ—ସ. ବି (ରୂପକ କର୍ମଧା; ମନସ୍+ସଜ୍ଜା)—ଅନ୍ୟକରଣରୂପ
Manorajya ସବ୍ରାତ; ସଜ୍ଜ ସଙ୍ଗେ ଭୁଲକା କର୍ମଯିବା ମନ;
ଦୂଦୟରଜ୍ୟ—The mind or heart (compared
to a kingdom).

ମନୋଲୁବଦ୍ଧକ—ସ. ବିଶ (ମନସ୍+ଲୁବ୍ଦ+କ)—ସାହା ପ୍ରତି ମନରେ
Manolubdhaka ଲୈର କାତ ହୁଏ; ମନର ଲୈବଜନକ;
ମନଲେଭା } } ଦେଶକର୍ତ୍ତି ମନୋହର—That which
ମନୋଲେଭା } } causes a hankering after
(ମନୋଲୁବଦ୍ଧକ—ଶ୍ରୀ) it; fascinating.

ମନୋହର—ସ. ବିଶ (ମନସ୍+ହୁ ଧାରୁ—ଦରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତ୍ତି. ଅ)—
Manohara କମଳୀୟ; ଚିରକର୍ତ୍ତି; ସୁନର—Enchanting;
(ମନୋହରତା[ର]—ବିଶେଷ) charming; lovely; beauti-
(ମନୋହର—ଶ୍ରୀ) ful; graceful; fascinating;
captivating. ଦେ. ବି—୧। ଲିଅକୁ ଚୁକା କରି
ଶୁଭରେ ପାର କର ଲିଅର କର୍ମଯିବା ମୁଖୀ—1. Balls
made of powdered fried paddy seasoned
with molasses. [ଦ୍ର—ଶାଶୁଦ୍ଧରୂପ ଯିବାକେଳେ
ବୋଲୁଭାବେ ଏହାକୁ ହିଅଳ ସଙ୍ଗରେ ପଠାଯାଏ ।]

ମନୋହରା ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଲାହ ଏ । ଏକପ୍ରକାର ମିଠା—2. A kind
of sweetmeat.

ମନୋହରଣ—ସ. ବି (ଶ୍ରୀ ଚତୁମନସ୍+ଦରଣ)—୧। ଚିରକର୍ତ୍ତି;
Manoharana ମନକୁ ମୁଖ କରିବା—1. Fascinating
the mind; attracting a person's mind or
heart. ୨। ମନରେ ଅନୁଭୂଗ ଉପ୍ରାଦନ—2. Sowing
the seeds of love or attachment in the
mind of a person.

ମନୋ(ନୁ)ହର ପାସିଆର ପାଲ—ଦେ. ବି—ସତ୍ୟପିର ବା ସତ୍ୟନାଶୀଯକ
Mano(nu)hara phāsiārā pāl ପାଲର ଗୋଟିଏ ଗନ୍ଧ—
One of the stories of the Satyapira Deity.
[ଦ୍ର—ଏହି ଗନ୍ଧରେ କର୍ତ୍ତ୍ତିତ ହୋଇଥାଏ ଯେ ମନୋହର
ପାସିଆର ଜାମକ ଜଣେ ତବାରିତ ସତ୍ୟନାଶୀଯକର ଜଣେ
ବିଦେଶୀଗତ ବକ୍ରକୁ କୌତୁମାନଙ୍କରେ ଆପଣାର ଦରକୁ

ପୃଷ୍ଠାର ବର ଅଣି କିନାର କନ୍ୟାହାରୀ ପ୍ରଶ୍ନୀ ମୁଖ କରଇ
ପଥୁକରୁ ମାର ପକାଇବାକୁ ବସିଥିଲୁ; ତିନ୍ତୁ ସହିତୀର ପ୍ରଭକ
ଦୟାରୁ ଭକ୍ତ ତବାରିତ ହିଅ ରଙ୍ଗରତା ଭକ୍ତ ବିଦେଶୀ-
ଗତ ବ୍ୟକ୍ତିର ରୂପରେ ମୁଖୀ ହୋଇ ତାହାତାରେ ପଦିତ
ପ୍ରଣୟରେ ଅନ୍ତରୀ ହୋଇ ତାର ସ୍ତ୍ରୀ ପିତାର ତକାନ୍ତରୁ
ରକ୍ଷା କଲ ।]

ମନୋହର—ସ. ବ. ଶ୍ରୀ (ମନୋହର+ଶ୍ରୀ. ଅ)—୧। ସୁତ୍ରବଳ;
Manoharā ସୁତ୍ରପୁଲ—1. A kind of small asmine.
, ୨। ଚାତସ୍ତ୍ରା; ଜାହପୁଲ—2. Another kind of
jasmine. ୩। ସୁବର୍ଣ୍ଣ—3. Gold.

ମନୋହରି—ବେଦେ. ବ—ମନିଥର (ଦେଶ)—Maniātri (See)
Manohari ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶର) ବି—ସାମୁଦ୍ରି କୁତୁ ମସନ୍ଦ
ମନିହାରୀ ବିଶେଷ—A kind of small seafish. [ଦ୍ର—
ମନିହାରୀ ଏହା ଦେଖିବାକୁ କେବଣ୍ଟି ମାଛ ପର ।]

ମନୋହର୍ତ୍ତା—ସ. ବିଶ. ସୁ—(ମନସ୍+ହର୍ତ୍ତୀ, ମୋ. ବେ)—ଚିରା-
Manohartta (ମନୋହର୍ତ୍ତୀ—ଶ୍ରୀ) କର୍ତ୍ତି—Fascinating.

ମନୋହରିତା(ହା)—ସ. ବି (ମନୋହରିତା+ତା, ବି)—ଶୌର୍ଯ୍ୟ—
Manoharītā(twa) Loveliness; charm.

ମନୋହାରୀ—ସ. ବି. ସୁ—(ମନସ୍+ହୁ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତୀ. ବିନ୍, ୧୩.
Manohārī ୧୭.)—ଚିରକର୍ତ୍ତି—Fascinating; attrac-
ମନୋହାରୀ | ଶ୍ରୀ tive. ଦେ. ବି (ସ ମନୋହାରିନ)—
ମନୋହାରିତା | ଶ୍ରୀ ୧। (ସୁ) ପ୍ରେମିକ—1. (a female's)
(ମନୋହାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Lover. [ଦ୍ର—ନବନାନ ରେ
ଶୁକା ମନୋହାରୀ—ଚକ୍ରସିଂହ. ମହାଭାବତ, ଅବ ।]

ମନୋହାରୀ | ଶ୍ରୀ ୨। (ଶ୍ରୀ; ସ. ମନୋହାରିତା) ପତ୍ନୀ; ଭ୍ରାତୀ—2. Wife.
(ଦ୍ର—ଉଦେଶ ମନେ ଧର କଳ-ମନୋହାରୀ, ସେଠାରୁ
ଗଲେ ଘୋରବନକୁ ବାହାର—ଚକ୍ରସିଂହ. ମହାଭାବତ, ଅବ ।)

ମନୋହାରୀ—ସ. ବି (ମନସ୍+ହେତୁ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତୀ. ଅ+ଅ)—ମନାଶୀଳା

Manohwā (ହ. ଶ୍ରୀ)—Red arsenic.
ମନ୍ତ୍ର—ଦେ. ବିଶ. ପ୍ରତ୍ୟେ ସୁ—(ସ. ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରତ୍ୟେ ଅପର୍ବତ୍ୟ; ସଥା—
Manta ଶୁଣମନ୍ତ୍ର, ଧନମନ୍ତ୍ର, ବୁଦ୍ଧମନ୍ତ୍ର) ସାହାର ଅଛୁ—
ମନ୍ତ୍ର A suffix which is a variation of the
ମନ୍ତ୍ର Sanskrit suffix 'Mat'. ଦେ. ବ. ଅ. ପ୍ରତ୍ୟେ—
(ମନ୍ତ୍ରୀ—ଶ୍ରୀ) (ସବନାମ ସଙ୍ଗେ ସକ୍ତି; ସଥା—ଏମନ୍ତ୍ର, କେମନ୍ତ୍ର,
ମେମନ୍ତ୍ର) ପର; ପ୍ରକାର—(An affix added to
pronouns meaning) Like; in (such) a
manner.

ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ—ସ. ବିଶ (ମନ୍ତ୍ରଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତୀ ଚବ୍ଦି)—୧। ମନକୀୟ; କବନାୟ—
Mantabya 1. Conceivable. ୨। ଶୌର୍ଯ୍ୟ; ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ—

2. Thinkable. ୩। ବିବେତକା ଯୋଗ, —୪. Fit
to be considered. ୪। ମନକୀୟ (ହ. ଶ୍ରୀ)—

ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ 4. Respectable. ଦେ. ବି—୫। ଅଭିମନ୍ତ୍ର—

ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ 1. Remark. ୨। ପ୍ରକାଶିତ ଅଭିପ୍ରାୟ—2. Ex-
pressed intention. ୩। ମନ୍ତ୍ର—3. Opinion.

ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ କ(ଳ)ଇମ୍—ଦେ. ଶ (ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ+ରୁ. କଲମ; କତିରଥ)—
Mantabya ka(kal)lam ବାଗଛର ବା ପାରମର ସେହି
ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ କଳମ ଅରେଖା ପ୍ରମୁ ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ଲେଖାଯିବା ପାଇଁ ଛାଡ଼ୀଯାଇ
ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ କଳମ ଥାଏ—A column of space left or
[ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ସର୍ବ(ର)—ଅନ୍ୟରୂପ] intended for the endorse-
ment of remarks or opinions; the
remarks-column of a form
or statement.

ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ଦେବା—ଦେ. ଶ—ଅଭିମତ ପ୍ରବାପ କରିବା—
Mantabya debā To give an opinion.

ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ଦେୟା ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟଦେନା

ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ—ଦେ. ଶ (ଅଧୁକିକ)—ଆପଣାର ଅଭିପ୍ରାୟର ବ୍ୟକ୍ତି—
Mantabya prakāś କରଣ—Passing of a remark.
ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟପ୍ରକାଶ

ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ଲିପି—ଦେ. ଶ—ଅଭିମତ ପ୍ରକାଶକ ରେଖା—A writing
Mantabya lipi embodying a person's opinion.

ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ଲିପି ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ଲେଖ (ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟଲେଖ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ—ସ. ଶ—(ଅଧୁକିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ କଲମ (ଦେଖ)

Mantabya stambha Mantabya kalam (See)

ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ମ)ବି-(ସ.ମନ୍ତ୍ର)—ମନ୍ତ୍ର(ଦେଖ)—Mantra (See)

Mantara ମନ୍ତ୍ରର ମନ୍ତର [ଶ—ମନ୍ତ୍ରର ଦେଇ ଅନୁର
ଚିହ୍ନ ସ୍ଥଂଖ । ଦଙ୍କ. କୋଟିତ୍ରାଣ୍ୟ ସୁନ୍ଦରୀ ।]

ମନ୍ତ୍ରର କରିବା—ଦେ. କି—(ସ. ମନ୍ତ୍ର+ବୁ ଧାରୁ)—ମନ୍ତ୍ର କରିବା
Mantara karibā (See)—Mantra karibā (See)

ମନ୍ତ୍ରର କରା ଟୋଳା ମନ୍ତର କରନା

ମନ୍ତ୍ରର ଘି(ଘେ)ନିବା—ଗ୍ରା. କି—(ସ. ମନ୍ତ୍ର+ପ୍ରଦଳି)—ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦଳି
Mantara ghi (ghe)nibā କରିବା (See)—Mantra

ମନ୍ତ୍ର ଲାଭୀ ମନ୍ତର ଲେନା grahanā karibā (See)
(ମନ୍ତ୍ରର ନେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମନ୍ତ୍ରର ଦେବା—ଗ୍ରା. କି—(ସ. ମନ୍ତ୍ର+ଦା ଧାରୁ)—ମନ୍ତ୍ର ଦେବ
Mantara debā (See)—Mantra debā (See)

ମନ୍ତ୍ର ଦେୟା ମନ୍ତର ଦେନା

ମନ୍ତ୍ର ଯନ୍ତ୍ର—ଗ୍ରା. ଶ—(ସ. ମନ୍ତ୍ର+ସନ୍ତ୍ର)—ମନ୍ତ୍ର ସନ୍ତ୍ର (ଦେଖ)
Mantara jantara Mantra jantra (See)

ସନ୍ତ୍ର ମନ୍ତ୍ର ମନ୍ତର ଯନ୍ତ୍ର

ମନ୍ତ୍ର—ସଂ ବିଶ୍ୱ.ସୁ (ମନ୍ତ୍ର ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଚିହ୍ନ ମା.୧୭) —୧। ମନନକାରୀ;
Mantā ଅନୁଭୂତିକାରୀ—1. Contemplating.

(ମନ୍ତ୍ର—ଶ୍ଵର) ମନ୍ତ୍ରଜାତାଚା; ମନ୍ତ୍ରୀ—2. Councillor; coun-
sellor; advisor;

ମନ୍ତ୍ରା(କ୍ରା)ରି(ର୍ଦି)—ଦେ. ଶ—ମନ୍ତ୍ରା (ଦେଖ)
Mantā(nthā)ri(r̥di) Manthari (See)

ମନ୍ତ୍ରି(ନେ)—ଦେ. ଥ. ପ୍ରତ୍ୟେ (ସର୍ବନାମ ସର୍ବେ ଲାଗେ ସଥା—
Manti [nte] ଏମନ୍ତି, ଏମନ୍ତେ; ସେମନ୍ତି, ସେମନ୍ତେ; କେମନ୍ତି,
ମନ୍ତ, ମନ୍ତର କେମନ୍ତେ; ଯେମନ୍ତି, ଯେମନ୍ତେ) —ପ୍ରକାରେ—
ଶା Like.

ମନ୍ତ୍ରିକା—ଦେ. ଶିଖ ଓ—ପ୍ରକାରର—Of (any) kind. [ତୁ—
Mantikā ସର୍ବନାମ ସର୍ବେ ସ୍ତରୁ । ସଥା—ଏମନ୍ତିକା = ଏ
ମନ୍ତନ ସା ପ୍ରକାରର ।] (ସଥା—ମନ୍ତିକା କଥା
(ମନ୍ତିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅସେ ନାହିଁ ।)

ମନ୍ତ୍ରି—ଗ୍ରା. ଶ (ସ. ମନ୍ତ୍ରୀ)—ମନ୍ତ୍ରୀ (ଦେଖ)
Mantiri ମନ୍ତ୍ରୀ ମନ୍ତରୀ Mantri (See)

ମନ୍ତୁ—ସ. ଶ (ମନ୍ତୁ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତୃ ରୁ)—୧। ମନୁଷ୍ୟ—1. Man.
Mantu , । ରାଜା—2. King. * । ପ୍ରଜାପତି—

3. The primordial progenitor of man-
kind. * । (+ରବ. ରୁ) ରର୍ଷ—4. Envy;
spite; rancour. * । କୋପ—5. Anger.
* । (+ବର୍ମ. ରୁ) ଅପରଧ—6. Fault; crime.

ମନୁର—ଦେ. ଶ (ସ. ମନୁଶ)—ଅଭିମନ୍ତର—Act of consecra-
Mantu itng a thing by reciting mystic
ପଡ଼ା ପଢନା incantations. ଦେ. କିମ୍—ଅଭିମନ୍ତର—
ପଡ଼ା ପଢାନ୍ତାମା Consecrated by the recital of
mystic incantation,

ମନୁର(ରେ)ରବା—ଦେ. କି (ସ. ମନୁଶ)—ଅଭିମନ୍ତର କରିବା;
Mantu(re)ribā ମନ୍ତ୍ର ପଢ଼ି କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟରୁ ପୁନିବା—
ମନ୍ତ୍ରିତକରା; ମନ୍ତ୍ରା ମନ୍ତ୍ରାନା To consecrate a thing by
uttering mystic formulas over it.

(ମନୁରବା—ଅନ୍ୟରୂପ) [ତୁ—ମନ୍ତ୍ରପାଠ କର ଧୂଳ, ଲୁଣ ଓ ଜଳ-
ଅଦରୁ ମନୁରବାରୁ ହୁଏ । ଏପରି କରିବାବାବା ଉତ୍ତର
ଦ୍ରବ୍ୟମାନଙ୍କରେ ଅଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଜଳକ ବା ଅସାଧାରଣ ଶତ୍ରୁ ପ୍ରଦେଶ
ଦୂର ଦିଅସାଏ ।]

ମନ୍ତ୍ର—ସ—୧। ମନ୍ତ୍ରା କରିବା—1. To consult; to
Mantr (root) take counsel; , । ପରମଣ୍ଡ ଦେବା—

—2. To counsel; to give advice. * ।
ଚର୍ଚା କରିବା—3. To deliberate; to ponder.
* । ମନ୍ତ୍ର ଉତ୍ତାରଣ ବା ପ୍ରଦେଶ ପୂର୍ବକ କୌଣସି
ବସୁରୁ ବା ସ୍ତ୍ରୀନରୁ ପଢ଼ାଇବା କରିବା—

—4. To consecrate (a thing or place) by
chanting or applying esoteric formulas;
to enchant with spells or charms.
* । କହିବା; ଉତ୍ତାରଣ କରିବା—5. To speak;
to mutter (Apte).

ମନ୍ତ୍ର—ସ. ଶ (ମନ୍ତ୍ର ଧାରୁ+କର୍ମ. ଅ)—୧। ବୈଦିକ ଉତ୍ସାହକାରେ
Mantra ବୈଦିକ ଦେବତାଦିଶବ୍ଦର ଉତ୍ସାହ ବାକ୍ୟ

ବା ପଦ—1. A sacred mystic text; mystic
syllable or words used in the vedic
worship of different Deities; incantation;
mystic formula. [ତୁ—ସାହାବାବା ବିଦ୍ଵାନ
ଜାଇ ହୁଏ ଓ ସହାର ସାବରରୁ ମନୁଷ୍ୟ ଦୂରାର ପାଏ
ଗବାରୁ ମନ ଦୋହରାଏ । ମନବାବା ମନକ ଓ

ତାଣ ଲୁହ ହୁଏ । ଛନ୍ଦଶାସ୍ତ୍ରରେ ପ୍ରଥେବ ଦେବତାଙ୍କ ଉତ୍ସାହକା ପାଇଁ ଓ ସତ ଦାକାଦିପାଇଁ ଦିନ ରନ ମହ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅଛି; ନିରୁତ୍ତ ଅନୁସାରେ ବୈଦିକ ମହକୁଣ୍ଡ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଜ୍ଞାନ କରୁଥାଇ ଅଛି । ଯେଉଁ ମହରେ ଦେବତାଙ୍କ ପରୋଷତାଙ୍କ କର ତାବ ପ୍ରତି ‘ହେ’ ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ କରସାଏ ତାହାକୁ ପରେଷକୁଳ, ଯହିଁରେ ଦେବତାଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଜ୍ଞାନ କର ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ‘ତୁମେ’ ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ କରସାଏ ତାହାକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁଳ; ଯହିଁରେ ନିଜଠାରେ ଦେବତାଙ୍କ ଅରୋପ କରସାଇ ଅଙ୍ଗନ୍ୟାସ ଓ ମୁଦ୍ରାଦିହାରୀ ସୁତ କରସାଏ ତାହାକୁ ଅଧ୍ୟାସିକ ମହ ବୋଲସାଏ । ମହର ବିଷୟ ପ୍ରାୟୋଗ ସୁତ, ଅଶୀର୍ବାଦ, ଶପଥ, ଅରସାପ, ପରଦେବନା, ତିଜା, ତିଜର ମନ୍ତଳକାମନା, ଶନ୍ତିର ଅନ୍ତଃସ୍ଥ କାମନା ଅଟେ । ମୀମାଂସା ଅନୁସାରେ ଦେବର ସେଉଁ କାବ୍ୟହାର କୌଣସି ଚର୍ମ କରିବାକୁ ପ୍ରେରଣା ବା ଉତ୍ସାହ ମିଳେ ତାହାକୁ ମହ ବୋଲସାଏ । ମୀମାଂସାକାର ମହମାନଙ୍କ ଦେବତା ବୋଲି ମାନି ଅଛନ୍ତି ଓ ମହ ହୁତା ଅନ୍ୟ ଦେବତା ନାହାନ୍ତି ବୋଲି କହି ଅଛନ୍ତି । ବୈଦିକ ଗତି ମହକୁ ଯଜ୍ଞାଙ୍କ ଓ ପଦି ମହକୁ ରତ୍ନ ଓ ସେଉଁ ମହ ଗୀତ ହୁଏ ତାକୁ ସାମନ୍ତ କହନ୍ତି । ତଥ ଅନୁସାରେ ରନ ରନ ଦେବତାଙ୍କ ପ୍ରସରତା ଓ ରନ ରନ କାମନାର ସିକି ପାଇଁ ରନ ରନ ମହର ପ୍ରୟୋଗ କରସାଏ; ଦେବର ସେଉଁ ଅଂଶରେ ମହମାନ ସବୁତ ହୋଇଥିଲା, ତାକୁ ସହିତ ବୋଲସାଏ । ଅଧିକାଂଶ ମହରେ ଅନୁସାର ବା ତନ୍ଦୁବିନ୍ଦୁ ସୁତ ଏକ ବା ତତୋଧିକ ଅଗ୍ରର ଥାଏ; ତାକୁ ଉତ୍ତର ମହର ବା ମହେତିଷ୍ଠ ଦେବତାଙ୍କ ର କାମନାର ବୋଲସାଏ । ସାଧାରଣତଃ ମହମାନ ଉତ୍ତାରଣ କରିବା ହୁବୁକୁ ‘ତେ’ ବୋଲସାଏ; ଯଥା—‘ତେ’ ନମଃ ଶିକ୍ଷ୍ୟ ।]

୨ । ମହାର; ଶୁଦ୍ଧବିଶୁର; ପରମର୍ଶ—2. Secret consultation; counsel; deliberation. ୩ ସନ୍ଦିଗ୍ଧବିଧାତ ବିଷୟତ ଶତମାନଙ୍କ ଶୁଦ୍ଧବିଶୁର—3. Political consultation; policy; secret consultation regarding the administration of a state. ୪ । ବିଶିକରଣ, ସ୍ରମକ, ମୋହନ, ଉତ୍ତାଟନାତ ଅରୁର କିମନ୍ତେ ପ୍ରସୁତ୍ୟ କହୋନ୍ତି ରନ ରନ ପଦମାନ—4. Spells or charms applied for the purpose of bringing persons under one's control, hypnotising or influencing the action of other people; a charm; a spell. ୫ । ରହସ୍ୟ; ଶୁଦ୍ଧବିଧାତ—5. A secret. ୬ । କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କ ଅରୁଧନ; ପାଇଁ ଶାସ୍ତ୍ରଦିଷ୍ଟ ବିଶିଷ୍ଟ ପଦମାନ (ଯଥା—କାର୍ଯ୍ୟ ମହ, ଦୁର୍ଗମହ)—6. A formula specified for a particular Deity. ୭ । ଦେବର ସେଉଁ ଅଂଶରେ ମହମାନ ସବୁତ ହୋଇ

ଅଛି; ସହିତା—7. The portion of the Bedas containing the Mantras or formulas for prayers to different Deities. ୮ । ଶୁଦ୍ଧ ବିଶୁରହାର ସିକି ଉପାୟ—8. Secret plan (Apte). ୯ । କୌଣସି କର୍ମର ମୁକମାତ—9. Policy (Apte). ୧୦ । ଶତମାନବୁଶିଲତା—10. Statesmanship (Apte). ୧୧ । ନିଜର ଉତ୍ସ ଦେବତାଙ୍କ ଉତ୍ସାହକା ମହ; ଯାହା ଗୁରୁକୁଠାରୁ ଆଶାରୁପେ ଗ୍ରହଣ କରସାଏ—11. Sacred formula for praying to one's particular titular Deity, which the spiritual preceptor whispers into the ears of devotee at the initiation of the latter. ୧୨ । ରନ ରନ ବୈଦିକ ଉପରୁ ପାଇଁ ଉତ୍ତାରତ ମହ (ଯଥା—ଧୂମମ୍ବ, ଆପମମ୍ବ, ଅର୍ଦ୍ଧମମ୍ବ, ବଳମମ୍ବ, ମୁନ ମହ)—12. Different formulas set for different vedic rituals. ଦେ. କ—୧ । (ଅମ୍ବୁ ହିଂସ୍ର ଜାବର) ଉତ୍ସାହ ବା ଦଂଶନାଦରୁ ରଶା ପାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରସୁତ୍ତ ପଦ (ଯଥା—ସାପମମ୍ବ, ବିଶୁମମ୍ବ)—1. Set formula used as a charm against the attack or biting of snakes, scorpions, tigers and other animals. [ଦୁ—ରନ ରନ ଉତ୍ସେଷ୍ୟରେ ନିଯୋଜିତ ମହମାନଙ୍କ ପୁଷ୍ଟରେ ତତ୍ତ୍ଵ ବିଷୟର ସୁତକ ଶଦମାନ ପ୍ରୟୋଗ କରସାଏ; ଯଥା—ଲୁଣମମ୍ବ, ଗାରିଢି ମହ, ତାହାଶୀ ହୁତା ମହ, ରକାହୁତା ମହ, ସର୍ବବନନ ମହ, ବିଷଣୁତା ମହ, ଚକ୍ରମମ୍ବ]
ମହ କରିବା—ଦେ. କି (ସ. ମହ + କୁ. ଧାରୁ)—୧ । ମହ ପ୍ରୟୋଗ Mantra karibେ କରିବା—1. To apply spells or ମହକରା charmed କରିବା—2. To enchant by means of charm. ମହକାର—ସ. କି (ସ. ମହ + କୁ. ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତୁ. ଅ)—ମହର ରତ୍ନ—ମାନ୍ତ୍ରକାରା The composer of a Mantra.
ମହ କୁଶଳ—ସ. କି. ସୁଂ (ଗମୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—ମହଶାପୁ; ପରମର୍ଶ ଦାନରେ Mantra kusala ଦର୍ଶ—Adept in giving advice. (ମହକୁଶଳ—ଶ୍ରୀ) [ମହକୁଶଳତା—କି]
ମହକୁତ୍ତ—ସ. କି. (ମହ + କୁ. ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତୁ. କିପ୍ର)—ମହର Mantrikrt ରତ୍ନୀତା—The composer of a Mantra. ସ. କି—୧ । ପରମର୍ଶକାଶ (ଶ୍ରୀ. ଶି)—1. Consulting. ୨ । ରତ୍ନମର୍ଶଦାତା (ଶ୍ରୀ. ଶି)—2. Advising; advisory. ୩ । ଦେବିତଥକାଶ (ଶ୍ରୀ. ଶି)—3. Acting as a messenger.
ମହ ଗୁପ୍ତି—ସ. କି (ଗମ୍ଭୀ ତତ୍ତ୍ଵ; ମହ + ଗୁପ୍ତି)—ମହଶାକୁ ପ୍ରକାଶ ନ Mantra gupti କରି ମନେ ମନେ ରଖିବା—Keeping of a counsel to one's self.

ମନ୍ତ୍ର ଦେବା—ଦେ. କି (ସ. ମନ୍ତ୍ରପଦା ଧାରୁ)—୧ । ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦାନ
Mantra deba କରିବା (ଦେଖ) — 1. Mantra pradāna
ମନ୍ତ୍ର ଦେଓଯା karibā (See), , , ମନ୍ତ୍ରଦେବା— 2. To
ମନ୍ତ୍ର ଦେନା instigate; to insite. * । ଅନ୍ୟକୁ ଗୁଣ
ଦିଲୁବ ଦେବା— 3. To give advice in secret.

ମନ୍ତ୍ର ଧାର୍ତ୍ତି—ସ. ବି. (ବହୁବ୍ରାହ୍ମ; ମନ୍ତ୍ର = ଦେବାତ ଉଷ୍ଣପଦାର ଉଷ୍ଣ—
Mantra dīdhiti ଯୋଗୀ ବାକ୍ୟ + ଧାର୍ତ୍ତି = ଅଳ୍ପକ) —
ଅଳ୍ପ; ବହୁ—Fire.

ମନ୍ତ୍ର ଦ୍ରଶ୍ୟା—ସ. ବିଶ. ପୁ—୧ । କୌଣସି ବୈଦିକ ମନ୍ତ୍ରକୁ ପ୍ରଥମେ
Mantra drashṭā ପ୍ରକାଶ ବା ଉଚ୍ଚାରଣ କରିଥିବା (ରଣ) —
(ମନ୍ତ୍ରଦର୍ଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. (the sage) Who was the
ମନ୍ତ୍ର ଦ୍ରଶ୍ୟା } ଅନ୍ୟରୂପ first to pronounce or pro-
ମନ୍ତ୍ର ଦ୍ରଶ୍ୟା } claim any vedic Mantra.

[ଦ୍ୱ—ହିନ୍ଦୁ ମୁକାଳ୍କ ବିଦ୍ୟାର ସେ ମନ୍ତ୍ରମାନ ଅବଦମାନ
ବାଜରୁ ଥାଇ, ଯେଉଁ ବିଶ୍ଵିକୁ ତାହା ପ୍ରଥମେ ଶୁଣିଲ, ସେ
ଉଚ୍ଚ ମନ୍ତ୍ରକୁ ଦେଖି ପାଇଲେ ଓ ବୋଲିଲେ ଓ ଏଥ୍ୟପାଇଁ
ରଚିତିତାଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରଦ୍ରଶ୍ୟା ବୋଲିଯାଏ ।] ୨ । ବେଦଙ୍କ—
2. Versed in the Bedas.

ମନ୍ତ୍ର ଧୂଳି—ଦେ. ବି (ସ. ମନ୍ତ୍ରତ + ଧୂଳି)—ଯେଉଁ ଧୂଳି ମନ୍ତ୍ରର ଯାଇଆଏ;
Mantra dhūli ଅରମନ୍ତିତ ଧୂଳି—Dust which has
ମଞ୍ଚିତ ଧୂଳି been made potent for a certain pur-
ମନ୍ତ୍ରିତ ଧୂଳି, ମନ୍ତ୍ରରେ ଧୂଳି—pose by spell.

(ଦ୍ୱ—ଭୂମ କୋଷ ସର୍ପକୁ ବଳିବା ଇହାରେ, ପକାଇଲେ
ମନ୍ତ୍ର ଧୂଳି ମନ୍ତ୍ର ଧୂଳି ଅରେ । କୃଷ୍ଣବିଦି. ମନ୍ତ୍ରାଶ୍ରାଦ୍ଧା. ବନ ।)
[ଦ୍ୱ—ମନ୍ତ୍ର ଧୂଳି ସର୍ପ ଓ ବାୟାଗ୍ରାହିକ ଉପବଳୁ ପିଣ୍ଡିଲେ
ସର୍ପାଦି ଅନ୍ତମଣ କରି ପାଇନ୍ତି କାହିଁ ଓ ବୁଦ୍ଧ ସାର୍ପିଦୁଅନ୍ତି ।
ରେମାନାକେ ନିଦ୍ରାର ଗୁରୁଷ୍ଵାଦିକ ଉଷ୍ଣରେ ମନ୍ତ୍ର ଧୂଳି
ପକାଇଲେ ସେମାନେ ଗାଢି ନିଦ୍ରାରେ ଅରହୁତ ହୁଅନ୍ତି, ଓ
ଏହି ଶୁଯୋଗରେ ଶୁରମାନେ ଘରୁ ସରସ ଲାଟି
ନିଅନ୍ତି ।]

ମନ୍ତ୍ର ଦେବା—ଦେ. କି—ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଶରୀଳ କରିବା (ଦେଖ)

Mantra neba ମନ୍ତ୍ରଗ୍ରହଣ କରିବା (See)
ମନ୍ତ୍ର ଲୋଯା ମନ୍ତ୍ର ଲୋଯା

ମନ୍ତ୍ର ପୁରାଶରାଣ—ସ. ବି. (ଶଷ୍ଠୀ ଚତୁର୍ଥ)—ଅଭ୍ୟାସ ସିଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ବିଧ
Mantra puraścharāṇa ପୂର୍ବକ ମନ୍ତ୍ର କରି—The reci-
tation of a mystic formula in the man-
ner enjoined in the text.

ମନ୍ତ୍ର ପୂର୍ବ—ସ. ବିଶ. (ଶ୍ରୀ ଚତୁର୍ଥ)—ମନ୍ତ୍ର ବ୍ୟାପାର ପରିଚ୍ୟାକାର—
Mantra pūta Consecrated by means of
Mantras.

ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦାନ—ସ. ବି (ଶଷ୍ଠୀ ଚତୁର୍ଥ)—ଗୁରୁକର ଶିଷ୍ୟକୁ ଉଷ୍ଣ ମନ୍ତ୍ର
Mantra pradāna ଦେବା—The initiation of a dis-
ciple into a particular mystic formula
by a spiritual preceptor.

ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିବା—ଦେ. କି (ସ. ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦାନ)—୧ । ଗୁରୁକର
Mantra pradāna karibā ଶିଷ୍ୟକୁ ଉଷ୍ଣମନ୍ତ୍ର ଦେବା
ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିବା— 1. To initiate a disciple.
ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିବା— 2. To instigate.

ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୋଗ—ସ. ବି. (ଶଷ୍ଠୀ ଚତୁର୍ଥ)—କୌଣସି ଉଷ୍ଣସ ଉଦେଶ୍ୟ-
Mantra prayoga ଲାଭିତ ମନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର—
(ମନ୍ତ୍ର ଯୋଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) The application or exercise
of a mystic formula for a certain end.

ମନ୍ତ୍ର ପୁନ୍କା—ଦେ. ବି (ସ. ମନ୍ତ୍ର + ପୁନ୍କାର)—୧ । ଶିଷ୍ୟର କର୍ତ୍ତ୍ଵ
Mantra phunkā କରିବାରେ ଗୁରୁକର ଅନୁଭୂତିରେ ମନ୍ତ୍ର
ମନ୍ତ୍ର ଫୁନ୍କା ଉଚ୍ଚାରଣ— 1. The low mutterance of a
ମନ୍ତ୍ରର ଫୁନ୍କା Mantra near the ear of a disciple.
, 2. ଗୋପକରେ ମନ୍ତ୍ରା ଦାଳ— 2. Whispering

evil counsel into another's ears.
, 3. ପାଷାଗୁରୁ— 3. One's spiritual preceptor.
ଦେ. ବିଶ—୧ । ସେ ଶିଷ୍ୟକୁ ଗୁରୁମନ୍ତ୍ର ଦିଅନ୍ତି—
1. Whispering secret formulas into the
disciple's ears. , 2. ମନ୍ତ୍ରା ଦାଳ— 2. Giving
secret counsels.

ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରକିବା—ଦେ. କି (ସ. ମନ୍ତ୍ର + ପ୍ରକିବାର)—୧ । ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦାନ
Mantra phunkibā କରିବା (ଦେଖ)— 1. Mantra
ମନ୍ତ୍ର ଫୁନ୍କା pradāna karibā (See) ୨ । କାଳରେ
ମନ୍ତ୍ର ଫୁନ୍କା ଗୋପକରେ କୁମରା ଦେବା— 2. To whisper
evil counsel into one's ears.

ମନ୍ତ୍ର ବାଦୀ—ସ. ବି ଓ ବିଶ. ପୁ—(ମନ୍ତ୍ର + ବଦା ଧାରୁ + କଣ୍ଠ). ଇନ୍ଦ୍ର; ୧ମା
Mantra bādī (କଣ୍ଠ) —ମନ୍ତ୍ରଙ୍କ (କଣ୍ଠ, ଧାରୁ) — 1. An adept
(ମନ୍ତ୍ର ବାଦିମା—ସ୍ତ୍ରୀ) in the Mantras. , 2. ସେ ମନ୍ତ୍ର

ବିରାଗ କରେ— 2. A person who utters or
pronounces a Mantra.

ମନ୍ତ୍ର ବିଦ—ସ. ବି ଓ ବିଶ (ମନ୍ତ୍ର + ବିଦା ଧାରୁ + ବିଦ୍ୟ)—
Mantrabid ମନ୍ତ୍ରଙ୍କ (ଦେଖ) — Mantrajñā (See)

ମନ୍ତ୍ର ବିଦ୍ୟା—ସ. ବି (ସ. ପ. ଲୋ; ମନ୍ତ୍ରପୁଲକ ବିଦ୍ୟା)—ଯେ ବିଦ୍ୟା
Mantra bidyā ସାହାଯ୍ୟରେ ମନ୍ତ୍ରାଦର ପ୍ରସ୍ତୋଗ ଶିକ୍ଷା କରିଯାଏ;
(ମନ୍ତ୍ର ଶାସ୍ତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) ତତ୍ତ୍ଵ—The Tantras; the
science of application of the different
Mantras.

ମନ୍ତ୍ର ବିଜ—ସ. ବି (ଶଷ୍ଠୀ ଚତୁର୍ଥ)—କୌଣସି ମନ୍ତ୍ରର ବିଜ କା ମୁଳ-
Mantra bija ପିଣ୍ଡ ରୂପେ କରି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଏକ ବା କତୋହକ
ଅନ୍ତର—One or more letters used as the
primal seed or keystone to a Mantra.

ମନ୍ତ୍ର ମୁଗ୍ଧ—ସ. ବିଶ. ପୁ—(ଶ୍ରୀ ଚତୁର୍ଥ) —ମନ୍ତ୍ରର ପ୍ରସ୍ତୋଗରେ ବିଶୀର୍ତ୍ତ—
Mantra mugdha Enchanted with incantations;
charmed by means of Mantras;
spell-bound.

ମନ୍ତ୍ର ମୂଳ—ସ. ବ (ବନ୍ଦୁଗୁହ; ମନ୍ତ୍ର ଅଟେ ମୂଳ ସାହାର)—୧। ମନ୍ତ୍ର
Mantra mūla ଓ ମନ୍ତ୍ର ସିଦ୍ଧିର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ରେଖା ଚିତ୍ରିତ—

1. Mystic charms and symbols and drawings accompanying them. , । ମନ୍ତ୍ରର
ଉପାସନା—2. Mystic exercise. ଦେ. ୧—
ଚିତ୍ରିତ ଅର୍ପଣ; ଶୁଣିଗାରତ୍ତୀ—Charms employ-
ed against others.

ମନ୍ତ୍ରାଜାନ—ସ. ବ—ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମର ଶାଖାବିଶେଷ—A branch of
Mantrajñâna the Buddhist faith. [ଦ୍ଵା—ମନ୍ତ୍ରାଜାନ
ତଳେ ଝାବା ଦେଖ; ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମର ଏହି ଶାଖାର ପ୍ରଶ୍ନର
ଉପର, କେପାଳ, ଭୁଟାକ ଅବଦ ଦେଶରେ ହୋଇଥାଏ ।
ଏ ଶାଖାର ଅନେକ ତଥ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଛି, ତଥକୁଷାରେ ତାହାର
ଉପାସନା କରସାଏ । ଏହି ମନ୍ତ୍ରର ପ୍ରଧାନ ଅର୍ପଣ୍ୟ ସିଦ୍ଧ
ନାଗର୍ଜୁନ । ଏହାରୁ ବନ୍ଦୁଯାନ ମଧ୍ୟ ବୋଲିଯାଏ ।]

ମନ୍ତ୍ରରଜ—ସ. ବ (ଅନୁକ; ପରାମରଶବ୍ଦ)—ମନ୍ତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ
Mantraraja ମନ୍ତ୍ର; ତେଣୁ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଗୋପିଜୀନଦିଦ୍ଵାରା ତମଃ;
ତେଣୁ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଗୀ—The chief amongst the
Mantras. [ଉ—ସଂଶୋଦକ ସିଂଦ—ପ୍ରେମକୁର
ଦୁର୍ଘାଗା । ଦିବାକର ଦାସ—ଜଗନ୍ନାଥ ତରତମ୍ଭ
ଦୁର୍ଘାଗା ।]

**ମନ୍ତ୍ର ସଂସାର—ସ. ବ (ଶ୍ରୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—୧। ବିବାହରୂପ ସଂସାର (ହୁ-
Mantra samksara ଶତ୍ରୁ)—1. The sacrament of
marriage. , । ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରକଳ୍ପ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ମନ୍ତ୍ରର
ଅଳ୍ପତଥ କରିବା ପାଇଁ ଅତରିତ ତଥୋରୁ କିମ୍ବାବିଶେଷ—**

2. Some rituals enjoined in the Tantras for making the Mantras potential.

[ଦ୍ଵା—ଏହା ଦଶ ସଂଖ୍ୟକ ସାଥୀ—୧. ଜନନ—ମାତ୍ରାବା
ସହଦ୍ଵାର ମନ୍ତ୍ରର ଉତ୍ତାର, ୨. ଜୀବନ—ମନ୍ତ୍ରର ପ୍ରତ୍ୟେକ
ବର୍ଣ୍ଣରୁ ପ୍ରକଳ୍ପଦ୍ଵାରା ସଂସ୍କରିତ କରି ପରିଚାର କରାଏ—
ସଂସ୍କରିତ ବର୍ଣ୍ଣରୁ ଉପରେ, ୩. ତାତ୍କାଳି—ମନ୍ତ୍ରର ପ୍ରତ୍ୟେକ
ବର୍ଣ୍ଣ ପୁଅର୍ଥ କରି ଲେଖି ବାସୁଦୀନ ପାଠ କରି ନାଲି କରିବା
ପୂର୍ବରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଣ୍ଣରୁ ପଢ଼େ ଥର ଆଦାତ କରିବା,
୪. ବୋଧନ—ମନ୍ତ୍ରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଣ୍ଣରୁ ‘ର’ ଶବ୍ଦ ଉତ୍ତାରର
କରି ନାଲି କରିବା ପୂର୍ବରେ ଆଦାତ କରିବା, ୫. ଅର-
ଣେକ—ମନ୍ତ୍ରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଣ୍ଣରୁ ‘ର’ ଶବ୍ଦ ଉତ୍ତାରର
ପୂର୍ବକ ପଢ଼େଥର ଅରସେତଳ କରିବା, ୬. ତମଳ-
ଚିତ୍ରଣ—ସୁନ୍ଦର (ବାମ ଦକ୍ଷିଣ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ନାତ୍ରୀ)ରେ
ମନୋଯୋଗିତାକ ମନ୍ତ୍ରର ଚିତ୍ରା କରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଣ୍ଣ
ଉପରେ ଅର୍ଦ୍ଧଚୂପଦ୍ଵାରା ଉତ୍ତାରିତ କରିବା, ୭. ଅଞ୍ଚାପଳ—
କେନ୍ଦ୍ରିତିର୍ମତ ଉତ୍ତାରର କରି ସର୍ବତ୍ର ଶୁଣେଦବ
ବା ସୁଣେଦବ ମନ୍ତ୍ରର ବର୍ଣ୍ଣମାଳକ ଉପରେ ସେତଳ, ୮.
ତର୍ପଣ—କେନ୍ଦ୍ରିତିର୍ମତ ଉତ୍ତାରର ପୂର୍ବକ ମନ୍ତ୍ରର ପ୍ରତ୍ୟେକ
ବର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ତାରରେ ଉତ୍ତାରିତ ପ୍ରଦାନ, ୯. ଆପଳ—
କେନ୍ଦ୍ରିତିର୍ମତଦ୍ଵାରା ମନ୍ତ୍ରର ପାପ୍ରେ ସାଧନ, ୧୦. ଗୋପକ—

ମନ୍ତ୍ରକୁ ଅନ୍ୟତ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାହାରକୁ
ମନ୍ତ୍ରକୁ ବାହାର କରିବା—ହୁ. ଶ ।]

ମନ୍ତ୍ର ସଂହାର—ସ. ବ—ମନ୍ତ୍ରମାନ ବେଦର ଯେଉଁ ଅଧିକର ସମ୍ମାନ
Mantra samhita ହୋଇଥିଲା—That part of the

ମନ୍ତ୍ର ସାଧନ—ସ. ବ (ପଞ୍ଚ ତତ୍ତ୍ଵ)—ମନ୍ତ୍ରରେ ସିଦ୍ଧିର କରିବା ପାଇଁ
Mantra sadhana ଉପସ୍ଥିତ ପ୍ରଣାଲୀର ଅବଳମ୍ବନ—The
taking of proper steps for attaining
perfection or success in a Mantra.

ମନ୍ତ୍ର ସାଧକା—ଦେ. କି (ସ. ମନ୍ତ୍ର+ସାଧନ)—ମନ୍ତ୍ର ସାଧନ କରିବା—
Mantra sadhaka To follow or adopt proper
steps to attain perfection in a
mâtrâ sâdhanâ

ମନ୍ତ୍ର ସିଦ୍ଧି—ସ. ବିଶ. ପୁ—୧। (ବନ୍ଦୁଗୁହ) ମନ୍ତ୍ର ସାଧନାଦ୍ଵାରା ସିଦ୍ଧି—
Mantra siddha ପ୍ରାପ୍ତ ବା ସପଳକାମ (ବ୍ୟକ୍ତି) —1. Accom-
(ମନ୍ତ୍ରସିଦ୍ଧି—ଶତ୍ରୁ) plished in Mantras; having
attained perfection in Mantras. , । (ଯୁଦ୍ଧ
ତତ୍ତ୍ଵ) ମନ୍ତ୍ରଦ୍ଵାରା ଅମୋଦୀତ୍ୱ—2. Made effectual
with the help of Mantras; consecrated.

ମନ୍ତ୍ର ସିଦ୍ଧି—ସ. ବ (ପଞ୍ଚ ତତ୍ତ୍ଵ)—ବୌଦ୍ଧ ମନ୍ତ୍ରମାନରେ ସଫଳ—
Mantra siddhi କାମତ୍—Attainment of per-
fection in any incantation.

ମନ୍ତ୍ର ସ୍ତ୍ରୀ—ସ. ବ (ମ. ପ. ଲେ)—ଅରମତ୍ତର ବା ମନ୍ତ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ତ୍ରୀ, ଯାହାରୁ
Mantra sūtra ଅଙ୍ଗରେ ଧାରଣ କରିବାକୁ କ୍ରମ; ବରତ—
A string consecrated by Mantras and
worn on a part of the body for a parti-
cular purpose.

ମନ୍ତ୍ରିକା—ଦେ. ବ—ମନ୍ତ୍ର (ଦେଖ)—Mantra (See) [ଉ—
Mantrikâ ତେଣୁ କାରୁ ଅକ୍ଷର ମାଳକା, ପ୍ରକଟ ଗାୟତ୍ରୀ ମନ୍ତ୍ରିକା—
ବୁଝିବ ।]

ମନ୍ତ୍ରିତ—ସ. ବ (ମନ୍ତ୍ର ଧାରୁ+ବର୍ତ୍ତ. ତ)—୧। ମନ୍ତ୍ରଦ୍ଵାରା ସଂସ୍କରିତ;
Mantrita ଅରମନ୍ତିତ—1. Consecrated by means
of incantations. , । ମନ୍ତ୍ରାଦ୍ଵାରା ନିର୍ଦ୍ଦାରିତ—
2. Deliberated upon; settled after con-
sultation.

ମନ୍ତ୍ରିତା (ତା) —ସ. ବ (ମନ୍ତ୍ରିଲ୍+ତା; ତା)—୧। ପରମର୍ଶଦାତ୍ତ୍ଵ—
Mantritwa(tā) 1. The position of an adviser.
, । ମନ୍ତ୍ରୀ ବା ସତିବର ପଦ; ମନ୍ତ୍ରିପଦ—2. Ministry;
the position of a minister.

ମନ୍ତ୍ରିକର—ସ. (ମନ୍ତ୍ରିଲ୍+ବର =ଶ୍ରେଷ୍ଠ)—ପ୍ରଦାନ ମନ୍ତ୍ରୀ—
Prime minister; premier.
(ମନ୍ତ୍ରିପଦ—ଅନ୍ୟରୁପ)

ମନ୍ତ୍ରିତା—ଦେ. କି (ସ. ମନ୍ତ୍ର ଧାରୁ)—ଅରମନ୍ତର କରିବା—
Mantrita To consecrate a thing by muttering
ମନ୍ତ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣ କରି mystic incantations over it. [ଉ—

ମନ୍ତ୍ରମାଳା, ମନ୍ତ୍ରଯାନା ସେ ଅମକ୍ଷ ଅଛିଦ୍ଵାରା ମୁନିକର, ସେ କୃପା
(ମନ୍ତ୍ରା[ହେ]ରବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ସୁର ପାଇଁ ମହିଲେ ସବୁର—
କୃଷ୍ଣରୁଙ୍କ ମହାଭାରତ. ସବୁ ।]

ମନ୍ତ୍ରୀ—ସ. ବିଶ. ପୁଣ୍ୟ(ମନ୍ତ୍ର ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ରଜ୍ଞି; ମୋ. ୧୮.)—ମନ୍ତ୍ରାଦାତା—
Mantri Counsellor, advisor. ସ. ବ—ସତିବ; ସେଇଁ
ପ୍ରଧାନ ରାଜକର୍ମବ୍ୟକ୍ତ ପରମର୍ଶରେ ସତ୍ୟ ଶାପିତ ହୁଏ—
A minister. ଦେ. ବ—୧। ଗଞ୍ଜା ସାବର ଏକାଦଶ
ସଂଖ୍ୟାସୁଚକ ଘୋଡ଼ାର ବା ହାତର ତିହ—୧. A picture
representing 11 in the Ganjapā game.
୨। ସତରଣ୍ଠ ଖେଳରେ ରଜାକ ତଳ ସାବ—୨. The
queen piece in the game of chess.

ମନ୍ତ୍ରା[ଥ୍](ଧାରୁ)—ସ—୧। ବିଲେଡ଼ନ କରିବା; ମନ୍ତ୍ରିବା; ମୋହିବା—
Manth [th] (root) 1. To churn; to agitate;
to stir up. ୨। ମନ୍ତ୍ରିବାହାର (ଲହୁଣୀ) ବାହାର
କରିବା—2. To produce (e.g. butter) by
churning (Apte). ୩। ଦଳିବା; ଉକଟିବା;
ଅଭୟାସର କରିବା; ଦହଗଣ୍ଠ କରିବା—3. To crush;
to oppress; to distress sorely (Apte).
୪। ଅଧାର କରିବା; ଅନ୍ତର୍ମୁଖ କରିବା—4. To hurt;
to injure (Apte). ୫। ବିନାଶ କରିବା; ହତ
କରିବା—5. To crush down; to kill; to
annihilate (Apte). ୬। ହୁଣ୍ଡ କରିବା—
6. To tear off; to dislocate (Apte).

ମନ୍ତ୍ର—ସ. ବ (ମନ୍ତ୍ର. ଧାରୁ+ଅ)—୧। (+କରଣ ଅ) ମନ୍ତ୍ରନଦଣ୍ଡ;
Mantha ଦଣ୍ଡମୁଖ—1. The churning rod; a
churner. ୨। (+ରୁବ. ଅ) ବିଲେଡ଼ନ—
2. Churning. ୩। (+କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ଅ) ନେତ୍ରରେଣ ବିଶେଷ—
3. A disease of the eye. ୪। (+କରଣ.
ଅ) ଅଳ୍ପ—4. A wooden spoon or ladle.
୫। (+କର୍ମ. ଅ) ନେତ୍ରମଳ; ଲେଜେବ—5.
Rheum of the eye. ୬। (+ରୁବ. ଅ) ବିନାଶ;
କଷ—6. Destroying; killing. ୭। (+
କର୍ମ. ଅ) ଜଳ ମିଶିବ ପୁତାକୁ ଛରୁଆ—7. Flour
mixed with ghee and water. ୮। (+
କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ଅ) ସୂର୍ଯ୍ୟ—8. The sun. ୯। ସୂର୍ଯ୍ୟକରଣ
—9. Sun's ray (Apte). ୧୦। (+କର୍ମ. ଅ)
ଉର୍ଣନହାର ଅଗ୍ନି; ଉପ୍ତାଦକ ସହ; ଅରଣୀ—10. An
instrument for kindling fire by attrition
(Apte). ୧୧। ଏକପ୍ରକାର ମୁଗ—11. A kind of
antelope (Apte).

ମନ୍ତ୍ରଗିରି—ସ. ବ (ମ. ପ. ଲେ, ମନ୍ତ୍ରବୁପେ ବ୍ୟବହୃତ ଗିରି)—ମନ୍ତ୍ରଗିରି
Mantha'giri ପଦତ—The mythological mountain
ମନ୍ତ୍ରପଦତ, ମନ୍ତ୍ରଶିଳ } ଅନ୍ୟରୂପ which was used as a
ମନ୍ତ୍ରାଳୟ, ମନ୍ତ୍ରାଳୟ } ଅନ୍ୟରୂପ churner for the ocean
by the gods and the demons.

ମନ୍ତ୍ରଗୁଣ—ସ. ବ (ମ. ପ. ଲେ; ଉମା ପ୍ରେସ୍ ଚର୍ଚ)—ଦହ ଶ୍ରେଷ୍ଠ
Mantha guna ଲାଗିଥିବା ଦରକା; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦରକା—Churning
cord (Apte).

ମନ୍ତ୍ରଜ—ସ. ବ (ମନ୍ତ୍ର+ଜଳ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵ. ଅ)—ନବଜୀବ; ନହୁଣୀ—
Manthaja Butter.

ମନ୍ତ୍ରତ—ଦେ. ବ (ସ. ମନ୍ତ୍ରବ)—୧। ଅନୁର୍ବଦିବାଦ; ପାରବାରକ
Mantharda କଳଦ—1. Internal dissension in a
family; ଗୋଲମାଲ family. , । ବାଧା; ପ୍ରତିବନ୍ଦିକ—2.
ଅନ୍ତର୍ଭାବ; ଗୋଲମାଲ Obstacle; impediment. ଦେ. ବିଶ
(ମନ୍ତ୍ରଭାବୀ—ଶ୍ରୀ) ପୁ—୧। ସେ ପରିବ ମଧ୍ୟରେ କଳ ରଗାଏ;
ମନ୍ତ୍ରର ପରିବରତା—1. Bringing about or
fomenting dissension between two
persons in a family. ୨। କଳମୁହୂର୍ତ୍ତା—2.
Quarrelsome.

ମନ୍ତ୍ରତ ପୂର୍ବ(ରେ)ରବା—ଦେ. କି—୧। ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ
Mantharda pūrā(re)ibh ରହାରବା—1. To foment
ଗୋଲମାଲ ଲାଗାନ a quarrel. , । ବାଧା ଉପସ୍ଥିତ
ଅନ୍ତର୍ଭାବ ଲାଗାନ କରିବା—2. To set up an obstacle.
[ମନ୍ତ୍ରତ ଲଗା(ଗେ)ରବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ମନ୍ତ୍ରଭାବୀ(ଶ୍ରୀ)—ଦେ. ବ. ଶ୍ରୀ (ସ. ମନ୍ତ୍ରବ=କେବେଷୀଙ୍କ ଦାତା)—
Manthardā(r̥di) ୧। ମନ୍ତ୍ରଭାବ ଶ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—1. Feminine
ମହିଳା of Mantharda. , । ମନ୍ତ୍ରବ (ଦେଖ)—
ମନ୍ତ୍ରର 2. Mantharā (See)

ମନ୍ତ୍ରନ—ସ. ବ—(ମନ୍ତ୍ର ଧାରୁ+ରବ. ଅନ)—୧। ଅଲୋଡ଼ନ;
Manthana ମୋହିବା—1. Churning. ୨। (+କରଣ.
ଅନ)—ମନ୍ତ୍ରନ ଦଣ୍ଡ—2. Churning stick. * ।
(+ରୁବ. ଅନ) ବିନାଶ—3. Destruction. ୪।
ରୂର ବସୁର ପରଶରେ ଅଗ୍ନି ଉପ୍ତାଦନ—4. Kindling
fire by attrition (Apte). * । ଉକଟିବା;
ଦଳିବା—5. Shampooing; crushing. ଦେ. କ—
(ସ. ମେଥୁନ) ମେଥୁନ—Copulation.

ମନ୍ତ୍ରନ ଘଟୀ—ସ ବ—(ମ. ପ. ଲେ)—ମୋହିବା ପାଦ; ସେଇଁ ପାଦରେ
Manthana ghāṭī ଦହ ଅଦ ମୁହିଁ ଯାଏ—Churning
vessel, (ମନ୍ତ୍ରନ ଘଣ୍ଟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମନ୍ତ୍ରନ ଦଣ୍ଡ—ସ. ବ—(ମ. ପ. ଲେ; ମନ୍ତ୍ରନାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ଦଣ୍ଡ)—ଦହ-
Manthana danda ଅନ୍ତର୍ଭାବ—Churning rod.

(ମନ୍ତ୍ର ଦଣ୍ଡ, ମନ୍ତ୍ର ଦଣ୍ଡବ, ମନ୍ତ୍ରନ ଦଣ୍ଡବ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ମନ୍ତ୍ରନ ରଜ୍ଜୁ—ସ. ବ—(ମ. ପ. ଲେ)—ସେଇଁ ଦରକାହାର ଦହ
Manthana rajju ଅନ୍ତର୍ଭାବ ରଜ୍ଜୁ କର ଯାଏ; ଦହ ମୁହିଁ
ଶଟେଣ; ଅନ ଦରକା—Churning string or
rope.

ମନ୍ତ୍ରନୀ—ସ. ବ—(ମନ୍ତ୍ରନ+ରବ)—ଦହ ମୋହିବା ହାତ୍ରି—A pot in
Manthani which curd is churned; churning
vessel.

ମନ୍ତ୍ରବ—ସ. ବିଶ.—(ମନ୍ତ୍ର ଧାରୁ+କର୍ମ. ଅର) —୧। ମନ୍ତ୍ରଗାମୀ; ମୁହୁ-
Manthara ଗାମୀ—1. Going or moving very
(ମନ୍ତ୍ରବ—ସା) slowly; slow-paced. ୨। ଅଳସ; ଅର୍ପୁଣୀ;
ତର କିମ୍ବ—2. Slow; tardy; lazy. ୩। ପୁଅଳ;
ଶୁଳ—3. Fat; corpulent. ୪। ଲମ୍ବ; ଲଚ—
4. Bent; curved. ୫। ଲୋ—5. Low. ୬।
ଚିର୍ବିଜ୍ଞା—6. Stupid; foolish; silly (Apte).
୭। ନାଚ ସର ବଣିଷ୍ଟ—7. Having a low tone
(Apte). ୮। ବଡ଼; ପ୍ରଦ୍ଵୟ—7. Big; large;
wide (Apte.) ୯। (ଅମୃତ) ସୁତଳ—8. Indi-
eating; showing. ୧୦। କି—୧। (+କରଣ
ଅର) ମନ୍ତ୍ରକ ଦଣ୍ଡ—1. Churning rod.
୧। (+କର୍ମ. ଅର)—କୋଷ; ସର୍ବ ଧଳ—2. Store;
treasure. ୧। (+କରଣ. ଅର) ବାଖ; ପ୍ରବ-
ଦଳକ—3. Obstacle. ୪। (+କର୍ତ୍ତ. ଅର)
ଧୀରେ ଧୀରେ ଗଢି ବରୁଥିବା ଯୋଗା—4. A soldier
moving slowly. ୫। (+କର୍ମ. ଅର) ମୁଣ୍ଡର
କେଣ୍ଟ—5. The hair of the head (Apte).
୬। (+କର୍ତ୍ତ. ଅର) ସର; କୋଣ—6. Wrath;
anger (Apte). ୭। (+କର୍ମ. ଅର) ସର୍ବ
ନବନୀତ—7. Fresh butter (Apte). ୮। ଦୂର—
8. Stronghold (Apte). ୯। ଫଳ—୨.
Fruit (Apte). ୧୦। (+କର୍ତ୍ତ. ଅର)—ଗ୍ରହକ—
10. Spy; informer (Apte). ୧୧। ଦେଖାଇ
ମାସ—11. The month of Baisakha (Apte).
୧୨। (+କରଣ. ଅର)—ମନ୍ତ୍ର ପଦତ—12. The
Mandara Mountain. ୧୩। କୁମ୍ଭ ପୁର—
13. Safflower (Apte). ଦେ. ବି—ଦିଲମ—
Delay. [ଭ—ରଥମାନେ ରଥ ତଥାର କରୁ କର,
ସାରଥୁବ ବୋଲରେ ମନ୍ତ୍ରବ କେତେ କରୁ । ବୃଷ୍ଟିବିଂଦ.
ମହାରାତର ବରତ]

ମନ୍ତ୍ରବ ଗତି—ସ. ବି (କର୍ମଧ)—ଧୀର ଗତି—Slow pace; slow
Manthara gati motion. ସା. ବିଶ. ପୁ. ଓ ଶା—
(ବନ୍ଦୁଗୀହ) ମନ୍ତ୍ରଗାମୀ—Slow-paced; moving
slowly.

ମନ୍ତ୍ରବ ଗମନ—ସ. ବିଶ. ପୁ—ମନ୍ତ୍ରବଗମନିଷ୍ଟ—Moving
Manthara gamana slowly. ଭ—ଧୀର ଗତି—Slow
[ମନ୍ତ୍ରବ ଗମନ—ସା] motion.

ମନ୍ତ୍ରବ ଗମନ—ଦେ. ବିଶ. ଶା [ସ. ମନ୍ତ୍ରବ ଗମନ]—ଧୀରଗାମନୀ—
Manthara gamani (woman) Moving very
slowly.

ମନ୍ତ୍ରରଗାମୀ—ସ. ବିଶ. ପୁ (ମନ୍ତ୍ରବ + ଗମ. ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ. ଲକ୍ଷ; ୧୮.
Mantharagāmī ୧୯) —ଯେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଗୁଲେ—
[ମନ୍ତ୍ରରଗାମୀ—ସା] Walking with slow steps.

ମନ୍ତ୍ରବ ବିବେକ—ସ ବିଶ. ପୁ (ବନ୍ଦୁଗୀହ; ମନ୍ତ୍ରବ+ବିବେକ)—
Manthara bibeka ୧। ବିବେକ ପକ୍ଷରେ ଧୀର—1. Slow
(ମନ୍ତ୍ରବ ବିବେକା—ସା) in judgment (Apte). ୨। ବିବେକ-
ଶୁଳ ମୁକ—2. Void of discrimination
(Apte).

ମନ୍ତ୍ରବ—ସ. ବି. ଶା (ମନ୍ତ୍ରବ+ଅ)—୧। ମନ୍ତ୍ରକ ଦଣ୍ଡ—1. Churn-
Mantharā ing stick. ୨। କେବେଶୀକର ବୁଢା ଦାସୀ—
2. Name of a hunch-backed maid of
queen Kaikeyi. [ତୁ—ଏହାର ମନ୍ତ୍ରଗାମୀ ଶୁଳର
ହୋଇ ସମତଳକୁ ଯୌବନକାରଣେବେ ପ୍ରାକୁଳାଳରେ
ବୈକେଶୀ ଦସରଥକୁ ପ୍ରଦ୍ଵୟତ୍ତକୁ ବରଦ୍ଵୟର
ପୂରଣାର୍ଥ ସମତଳକୁ ବନବାସ ଓ ଶୀଘ୍ର ପୁଣ ବରତଙ୍କର
ସାକ୍ଷାରଣେବେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଥିଲେ ।] ଦେ. ବି—
ପ୍ରାଚୀନ ଜଳସାକ ବିଶେଷ—A kind of ancient
boat or vessel. (ତୁଗବଳ, ପ୍ରାଚୀନ ଭୁଲଳ) ।

ମନ୍ତ୍ରବ—ଦେ. ବି. ଶା (ସ. ମନ୍ତ୍ରବ)—ମନ୍ତ୍ରବ (ଦେଖ)—Mantharā
Manthari (See). [ଭ—ବାଚିଶା ସେ ମନ୍ତ୍ରବ; ବେଗେ ଶାଶମ
କ୍ଷତି କର । କଣ. ବେଦେଶୀଶବଳାସ ।]

ମନ୍ତ୍ରବ—ସ. ବି (ମନ୍ତ୍ର. ଧାରୁ+କର୍ମ. ଅର)—ମୁନ୍ଦର ଶୁଳନହାସ
Mantharu ପ୍ରବାହତ ବାସୁ—The wind produced by
the waving of a Chāmara (Apte),
ମନ୍ତ୍ରବ—ଦେ. ବି (ସ. ମନ୍ତ୍ରବ)—ମନ୍ତ୍ରକ; ମନ୍ତ୍ରବା—
Mantharā Churning. ଦେ. ବିଶ—୧। ମଧ୍ୟବ—
ମଧ୍ୟା ମଧ୍ୟାନା 1. Churned. ୨। ମନ୍ତ୍ରନକାଶ—
2. Churning.

ମନ୍ତ୍ରବ[ତ୍ରେ]ରବା—ଦେ. କି—ମନ୍ତ୍ରବ କିମ୍ବାର ଶିକ୍ଷନ୍ତୁ ରୂପ—
Mantharā(nthe)ibā Causative of Manthibā.
ମହାନ ମଧ୍ୟାନା, ମଧ୍ୟାନା [ଭ—ମନରେ ମନ୍ତ୍ରବ ସାଗର—
ରୂପର, ପ୍ରେମପାଦମୁକ ।]

ମନ୍ତ୍ରବ ଚକଟା(ଠ)—ଦେ. ବି (ଏକାର୍ଥକ ସଦତର)–ଦଳାଦଳ; ଦଳାଦଳଟା;
Mantharā chakaṭā(tā) ବିଶେଷ ଭାବରେ ଅନ୍ତେତ୍ତନ—Exces-
[ମନ୍ତ୍ର ଚକଟ—ଅନ୍ତେତ୍ତନ] sive churning. [ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ]—
ଶିର୍ଟିଚକଟା କୌଣସି ବିଷୟର ବିଶେଷଭାବେ ଅନ୍ତେତ୍ତନା; ଘାଷାଚକଟା
ମନ୍ତ୍ରନତତ୍ତ୍ୱାନ A great deal of agitation,
[ମନ୍ତ୍ରବ—ଅକାର୍ଥପ୍ରେମପାଦମୁକ]

ମନ୍ତ୍ରବାକ—ସ. ବି (ମନ୍ତ୍ର. ଧାରୁ+କରଣ, ଅଳ) —ଦଳଶୁଆ; ମନ୍ତ୍ରବ ଦଣ୍ଡ—
Manthāna Churning stick.

ମନ୍ତ୍ରବକ ଶଶୀ—ଭାଦ୍ର ଶୁଳ ଶଶୀ—The 6th day of the bright
Manthāna shashthi fortnight of Bhādra.

ମନ୍ତ୍ରବକ—ସ. ବି (ମନ୍ତ୍ର. ଧାରୁ+ଅଳକଣ, ଆଳକଣ) —ଦଖରଣ;
Manthāni ମନ୍ତ୍ରନପାଦ—Churning pot.

ମନ୍ତ୍ରବକା—ଦେ. କି (ସ. ମନ୍ତ୍ର. ଧାରୁ) —୧। ଗୋଲାଇବା; ବିଲେତ୍ତନ
Manthibā ବରବା—1. To churn. [ଭ—ଦେଖି
ମହା ଦମୟନ୍ତ୍ରୀକ ହୁବ ଦେଲ ମନ୍ତ୍ର । ବୃଷ୍ଟିବିଂଦ, ମହାରାତର ବନ ।]

ମଧ୍ୟନା, ମଧ୍ୟନା । ୧। ଦଳବା—୨ To crush. [ଉ—ଦଳାହୁଳ
କୁଣ୍ଡେ ବ୍ୟଥେ ମୋ ଦର୍ଶ ମନ୍ତ୍ରିଲ । ରଙ୍ଗ. ବୈଦେଶୀଶ୍ଵର-
ବିଲାସ ।]

ମନ୍ତ୍ରିବା ଚକଟିବା—ଦେ. କି (ସହଚର) —୧। ଦଳବା ଓ ଚକଟିବା—
Monthibā chakaṭibā 1. To crush. , । ଅଧ୍ୟାତ୍ମର
ବ୍ୟାଚିକଟୀ ମହିମହି କରିବା; ଧଂସ କରିବା; ଦେଶନଷକ
[ଚକଟିବା ମନ୍ତ୍ରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ] କରିବା—୨. To commit
depredation.

ମନ୍ତ୍ରୀ—ସ. ବିଶ. ସୁ [ମନ୍ତ୍ର, ଖାରୁ+କର୍ତ୍ତା. ଇନ୍, ୧୩. ୧୯]—
Manthī ମନ୍ତ୍ରନକାଶ—Churning. ସୁ. ଉ—ବେଚେ—
[ମନ୍ତ୍ରିନୀ—ସୁ] Semen virile (Apte).

ମନ୍ଦ [ଧାରୁ]—ସ—୧। ଜଣ୍ଠିଭୂତ ହେବା—୧. To become
Mand (root) slow; to languish; to become
slack. , । ପ୍ରାତ ହେବା; ଅନନ୍ତ ହେବା—୨. To
be pleased; to be glad. ॥ । ନିଦୀ ଯିବା—
3. To sleep. ୪ । ଧାରେ ଗଛ କରିବା; ବିଲମ୍ କର
ଶୁଣିବା—୪. To move slowly; to loiter; to
tarry (Apte) * । ପ୍ରଶଂସା କରିବା—୫. To
praise [Apte]. ୬ । ପ୍ରମନ୍ତ ହେବା—୬. To shine
(Apte). ୭ । ପ୍ରଶଂସିତ ବା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହେବା—୭. To
be praised or celebrated [Apte].

ମନ୍ଦ—ସ. ବିଶ (ମନ୍ଦ. ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତା. ଥ) —୧। ମୃଦୁ; ଧାର—୧. Slow.
Manda soft; gentle; tardy. , । ନିଦୋଷ; ଜଡ଼;
[ମନା—ସୁ] ମୃଦୁ—୨. Dull; stupid; foolish. *ଅଳସ—
[ମନତା(ର) —ବିଶେଷ] 3. Lazy; idle. ୪ । ଅଶୀଘ୍ର;
ବିଳମିତ—୪. Tardy. * । ସୁଲୁମାର; ଅତି ପଢ଼ିଲା ବା
ସରୁ—୫. Delicate, ୬ । ଅସୁଧ୍ୟ—୬. Sick, ୭ ।
ବାପ; ପ୍ରତିକୁଳ—୭. Unfavourable. ୮ । ଜ୍ଵାପ;
ମୂଳ—୮. Bad; evil. ୯ । ଅଧିମ; ନୀତ—୯. Low;
mean. ୧୦ । ମର୍ଦ—୧୦. Intoxicated. ୧୧ ।
ଅପକାଶ; ଅନ୍ତଶ୍ଵକାଶ—୧୧. Injurious; mis-
chievous; detrimental. ୧୨ । ରୁଷ୍ମ; ଅଳ—
୧୨. Wicked; vile. ୧୩ । ସାମାଜିକ; ନୁହ; ଅଳ—
୧୩. Little; slight. ୧୪ । ସକୁତ୍ତ—୧୪. Con-
tracted. ୧୫ । ଅପକୁଷ୍ଟ—୧୫. Inferior. ୧୬ ।
ଅପଟ—୧୬. Incapable; unskilful. ୧୭ । ଅଜ୍ଞା;
ଦକ୍ଷ—୧୭. Blunt. ୧୮ । କହୁ—୧୮. Harsh;
bitter. ୧୯ । ଅଣ୍ଣିଲ—୧୯. Coarse; indecent.
୨୦ । ଉଦ୍‌ବାସୀନ—୨୦. Indifferent; apathetic
(Apte). ୨୧ । ମାନ—୨୧. Faded [Apte].
୨୨ । ଅନ୍ତ; ଗମ୍ଭୀର (ଶବ୍ଦ)—୨୨. Low; deep
(sound). ୨୩ । ଦୁଃଖ; ଶୀଘ୍ର (ତତ୍ତ୍ଵରୁପ)—
୨୩. Weak; defective (digestion).

, ୪ । ପାକାସ୍ତ୍ର—୨୪, Addicted to drink
(Apte). ୨୫ । ବୁଲାଗ୍ରେ—୨୫. Unlucky (Apte).
୨୬ । ଦୂରସ୍ତ୍ରସ୍ତ୍ର; ଅସ୍ତ୍ର—୨୬. Unhappy [Apte].
୨୭ । ଶିଥଳ (ଧରୁ)—୨୭. Slackened (bow).
(Apte). ୨୮ । ସ୍ଵର୍ଗ—୨୮. Independent
[Apte]. ୨୯ । ମନ୍ତ୍ରୀ—୧. Stupid
person. , । ପନିପ୍ରକ—୨. The planet Saturn.
[ଉ—ତୁଳାମାର କର ମନ, ତୁଳାରେ ଅଷ୍ଟମେ ମନ । ରଙ୍ଗ.
କୋଟିବୁନ୍ଧାଣ୍ଟ ସୁନ୍ଦର ।] * । କାକ—୩. Crow.
[ଉ—ଦରବଣେ ତୁଳାସ୍ତ୍ର ଗମେ ମନଧରି । ରଙ୍ଗ.
କୋଟିବୁନ୍ଧାଣ୍ଟ ସୁନ୍ଦର ।] * । ଯମ—୪. God of
death. * । ପ୍ରଳୟ—୫. The dissolution of
the world. ୨ । ଗଜ ବିଶେଷ—୬. A kind of
elephant (Apte). ଦେ. ଉ—ଅପକାର; ଅନ୍ତଶ୍ଵ—
Mischievous; detrimental.

ମନ ଅଳଣା—ଦେ. ବ (ସ. ମନ = ଉଷ୍ଟ + ଅଳବଣ) -ଅଳଣ—
Manda alaṇṭ Slightly wanting in salt (curry).
ଅଳାଆଜନା ମସିନୋନ

ମନ୍ଦରୁଦ୍ଧରୀ—ଦେ. ବିଶ. ସୁ—କୁଣୋଦ୍ଧରୀ (ସୁ) —
Manda udari Slender-waisted [woman],
[ଉ—କେର୍ତ୍ତ ସୁନ୍ଦର, ମନ୍ଦରୁଦ୍ଧରୀ, ପ୍ରାତ ଅଦର, ସେହି—
ରଙ୍ଗ. ପ୍ରେମସୁଧାକିର୍ତ୍ତ ।]

ମନ କଥା—ଦେ. ଉ (ସ. ମନ + କଥା)—୧। କହୁ କଥା—
Manda kathā 1. Harsh words. , । ଅଣ୍ଣିଲ କଥା—
ମନ କଥା 2. Coarse or indecent words. ॥ । ମନ
ବୁରୀ ବାତ ବିଶ୍ୟ—୩. A bad thing.

ମନ କରିବା—ଦେ. କି—ଅପକାର କରିବା; ଅନ୍ତଶ୍ଵ କରିବା—
Manda karibā To injure; to commit mischief.

ମନ୍ଦକରା ମନ୍ଦ କରନା
ମନ କର୍ତ୍ତ—ସ. ବିଶ. ସୁ (ବନ୍ଦୁବୀହି) —ବନ୍ଦୁବୋଲୁ; ଉଷ୍ଟ ବନ୍ଦର—
Manda karṇṇā Slightly deaf (Apte). ସ. ବି. ସୁ—
(ମନ କର୍ତ୍ତା - ସୁ) ଜନେକ ରୁଷ୍ମ—A sage. (ଉ—ବନୋକାଏ
ନାମ ତା ମନକର୍ତ୍ତ, ବିରତର ତପସ୍ୟା କରି କକ । ରଙ୍ଗ.
ବୈଦେଶୀଶ୍ଵରବିଲାସ ।) [ଦ୍ଵ—ଏ ରୁଷ୍ମ କନରେ ତପସ୍ୟା—
ତରଣ କରିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କର ତପସ୍ୟାର୍ଥି ହେଲେ ରୁଷ୍ମ
ରନ୍ଦ୍ରି ରନ୍ଦ୍ରିପଦ ପାଇବାର ଅପକାର କରି ରନ୍ଦ୍ରିଦେବ
ପାପ ଜଣ ସ୍ଵର୍ଗବେଶାଙ୍କୁ ଦୁକ୍ତ ରୁଷ୍ମକର ତପୋଦଗ ପାଇଁ
ପଠାଇଲେ । ଏମାକେ ଅସିବାରୁ ରୁଷ୍ମ କାମମୋହିତ
ହେଲେ । ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ଦୁକ୍ତ ସ୍ଵର୍ଗିକୀ ବିଷକର୍ମୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା
'ପଞ୍ଚାସର' ବା 'ପଞ୍ଚାସୁର' ନାମକ ପୁରୁଷରୀର ଜଳ ରତରେ
ବୋଟିଏ ମନୋଦର ପୁର ନିମ୍ନିଶ କଷାଯଥିଲେ । ଦୁକ୍ତ
ସୁରରେ ସେ ଦେଖାମାକେ ନୃତ୍ୟ ଗୀତାଦରେ ମନ-
କର୍ତ୍ତକୁ ସମ୍ବଦ୍ଧା ବଣୀଭୂତ ରଖିଥିବାର ସମ୍ମାନରେ କର୍ତ୍ତିତ
ଅଛି । ହ. ପ]

ମନ୍ଦ କର୍ମ—ସ. ବ (କର୍ମା) —ମନ୍ଦ ଭାଗ୍ୟ (ଦେଖ)	Manda karma Manda;bhāgya (See)
ଦେ. ବ —ମନ୍ଦ କାର୍ଯ୍ୟ—Evil act.	
ମନ୍ଦ କାମ —ଦେ. ବ —ଅସୁଧ କାର୍ଯ୍ୟ—Wicked or evil act.	
Manda kāma ମନ୍ଦ କାମ ଶ୍ରୀ କାମ	(ମନ୍ଦ କାର୍ଯ୍ୟ—ହୃଦୟ ରୂପ)
ମନ୍ଦଗୀ—ସ. ବି. ସୁ—ଧୀରଗତିର୍ଥୀ—Moving slowly.	Mandaga ସ. ବି—୧। ଧୀରଗାମୀ ଯୋଦା—1. A soldier ମନ୍ଦଗା } ସୁ } marching slowly. ୨। ମନ୍ଦ ଗ୍ରହ— ମନ୍ଦଗାମୀ } } ୨। ଗ୍ରହ (Apta). (ମନ୍ଦଗାମୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ମନ୍ଦ ଗତି—ସ. ବ (କର୍ମା; ମନ୍ଦ + ଗତି)—ଧୀର ଗତି—	Manda gati Slow motion; slow progress.
Manda gati ଶ୍ରୀ ଗତି (ବହୁଗ୍ରୀହ) —ଧୀରଗତିର୍ଥୀ—	ସ. ବିଶ (ବହୁଗ୍ରୀହ) —ଧୀରଗତିର୍ଥୀ—
ମନ୍ଦ ଗ୍ରହ—ସ. ବ (କର୍ମା)—୧। ମନ୍ଦ ଗ୍ରହ—1. Planet	Slow-going; moving by degrees
Manda graha Saturn. , ୨। ଅନ୍ୟଗତିବାବଦ ଗ୍ରହ—	2. Unpropitious or malicious planet.
ମନ୍ଦ ଘଟନା—ସ. ବ—୧। ଅମଲକ ଘଟନା—1. The befalling	Manda ghaṭanā of evil; inauspicious event.
[ମନ୍ଦ ଘଟନା(ଶା) —ଦେ.ରୂପ] , ୨। ଦୁର୍ଘଟନା—2. Mishap.	[ମନ୍ଦ ଘଟନା(ଶା) —ଦେ.ରୂପ] , ୨। ଦୁର୍ଘଟନା—2. Mishap.
ମନ୍ଦ ଚରିତ—ସ. ବ (କର୍ମା)—ଅସୁଧ ଅଚରଣ—Wicked or	Manda charitra bad conduct. ସ. ବି. ସୁ—
Manda charitra ଅଚରଣ—ଅନ୍ୟରୂପ	(ମନ୍ଦ ଚରିତ—ଶା) (ବହୁଗ୍ରୀହ) —ଅସୁଧ ଅଚରଣ ରୀତିରୂପ; ଦୂରୁତ୍ୱ—Imperial; depraved.
ମନ୍ଦ ଶହିନ୍ଦି(ହି)ବା—ଦେ. ବି—ତୌଣେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନ୍ୟ କାମଙ୍ଗ	Manda shahinī(hi)bā କରବା—To think evil of a
ମନ୍ଦ ଚାଓଯା—ମନ୍ଦ ଚାହନା—ଅନ୍ୟରୂପ	ମନ୍ଦ ଚାଓଯା—ମନ୍ଦ ଚାହନା—ଅନ୍ୟରୂପ
ମନ୍ଦ ଚେତୋ—ସ. ବିଶ (ବହୁଗ୍ରୀହ; ମନ୍ଦ + ଚେତେ; ମା. ୧୧) —	Manda chetāh ୧। ନିର୍ବ୍ରିଦ୍ଧି—1. Dull-witted; silly (Apte).
Manda chetāh ୧। ନିର୍ବ୍ରିଦ୍ଧି—1. Dull-witted; silly (Apte). , ୨। ଅନ୍ୟମନ୍ଦସ; ଅମଳୋଯୋଗୀ—	ଅନ୍ୟମନ୍ଦସ; ଅମଳୋଯୋଗୀ—2. Absent-minded (Apte). • ୩। ଯାଇଥିବା
ମନ୍ଦ ଛାପ୍ୟ—ସ. ବିଶ (ବହୁଗ୍ରୀହ; ମନ୍ଦ + ଶାପ୍ୟ)—୧। ଅନ୍ୟରୂପ—	—3. Fainting away. (Apte).
Manda chchhāpā ୧. Lustreless (Apte). , ୨। ଅନ୍ୟରୂପ	ମନ୍ଦ ଛାପ୍ୟ—ସ. ବିଶ (ବହୁଗ୍ରୀହ; ମନ୍ଦ + ଶାପ୍ୟ)—୧। ଅନ୍ୟରୂପ—
ମନ୍ଦରାତ୍ରି } ଅନ୍ୟରୂପ ଦେଖା ଯାଉଥିବା—2. Dim; faint	Manda prakṛuti ୧. ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନ୍ୟରୂପ—Bad nature; evil
ମନ୍ଦରାତ୍ରି } ଅନ୍ୟରୂପ (Apte).	Manda prakṛuti propensity. ସ. ବିଶ—(ବହୁଗ୍ରୀହ)- ବୁନ୍ଦରାତ୍ରି—Evil-natured.
ମନ୍ଦ ଜଳବାୟୁ—ଦେ. ବ—ଅସ୍ଵାଧ୍ୟକର ଅଦ୍ଯ ହାତିଆ—	Manda jalabāyū Bad or unhealthy climate.
Manda jalabāyū ଅଦ୍ଯ ହାତିଆ	ମନ୍ଦ ଆବ ହାତିଆ ମନ୍ଦ ଆଵହିବା
ମନ୍ଦ ଜଳ ବୃଷ୍ଟି—ସ. ବ—ମନ୍ଦ ବୃଷ୍ଟି (ଦେଖ)	Manda jala bṛuṣṭi Manda bṛuṣṭi (See)
Manda jala bṛuṣṭi (ବହୁ ଜଳ ବୃଷ୍ଟି—ବିପଞ୍ଚତ)	(ବହୁ ଜଳ ବୃଷ୍ଟି—ବିପଞ୍ଚତ)

ମନ୍ଦ ଜାଳ—ଦେ. ବ (ସ. ମନ୍ଦ + ଜଳ ଧାରୁ)—୧। ତିଆର୍କୁ ଦୂରୁତ୍ୱକୁ	Manda jaṭla ଜଳାଇବା ଧାରୁ” ତିଲରେ ଦାର୍ଶିବା ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣରେ ଜାଳଣୀ ବାଠ—୧. A little of fuel added to a fire to make it burn slowly.
୨। ତିଆର୍କୁ ସାମାନ୍ୟ ଗାତ୍ର—୨. Slow heat of fire; heat of a slow fire.	2. Slow heat of fire; heat of a slow fire.
ମନ୍ଦଟ—ସ. ବ—ମନ୍ଦର ପ୍ରକର ରୂପ—	Mandaṭa The coral tree (Apte).
Mandaṭa ମନ୍ଦର ପ୍ରକର ରୂପ—	ମନ୍ଦ ତନୟ—ଦେ. ବ—୨। ମନ୍ଦ ଲୋକର ସ୍ଵର—1. The son of Manda tanaya a bad man. ୨। ବୋଲି; ବୋଲି— 2. The cuckoo.
(ର—ପେଲାଇ ମନ୍ଦ କଳୟ ଯେ, ବିଶେଷର ମନ୍ଦରକୟ କରି ପରିଦ୍ରବ କାମୋଦୟ । ରଙ୍ଗ. ବୈଦେଶୀଶବିଳାଷ)	(ର—ପେଲାଇ ମନ୍ଦ କଳୟ ଯେ, ବିଶେଷର ମନ୍ଦରକୟ କରି ପରିଦ୍ରବ କାମୋଦୟ । ରଙ୍ଗ. ବୈଦେଶୀଶବିଳାଷ)
ମନ୍ଦ କଣ୍ଟା—ସ. ବ (କର୍ମା)—୧। ଆବନରେ ଅମଲକରକ ଘଟଣା	Manda kaṇṭā ଘଟକାର ଅବସ୍ଥା—1. Bad period of one's life , ୨। ପ୍ରଦମାନକର ଅମଲକରକ ଅବସ୍ଥା— ଅବନ ଆବନର ମନ୍ଦ ଅବସ୍ଥା—2. Adversity due to unpropitious position of planets. • ୩। ମନ୍ଦ କ୍ଷମା—3. Misfortune.
Manda kaṇṭā ଘଟକାର ଅବସ୍ଥା—1. Bad period of one's life , ୨। ପ୍ରଦମାନକର ଅମଲକରକ ଅବସ୍ଥା— ଅବନ ଆବନର ମନ୍ଦ ଅବସ୍ଥା—2. Adversity due to unpropitious position of planets. • ୩। ମନ୍ଦ କ୍ଷମା—3. Misfortune.	ମନ୍ଦଧି—ସ. ବି (ବହୁଗ୍ରୀହ)—ନିର୍ବ୍ରିଦ୍ଧି—
Manda dhi ନିର୍ବ୍ରିଦ୍ଧି—Dull-witted; silly (Apte).	(ମନ୍ଦଧି, ମନ୍ଦପ୍ରକ୍ରିୟ, ମନ୍ଦମେଧା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ମନ୍ଦକ—ସ. ବ (ମନ୍ଦ ଧାରୁ=ପ୍ରାଚି ଦେବା + କରଣ. ଅନ)—	Manda kāra ପ୍ରାଚୀ ସୁତ—Praise; eulogy (Apte).
Manda kāra ପ୍ରାଚୀ ସୁତ—Praise; eulogy (Apte).	ମନ୍ଦ ପଦ—ସ. ବ. (କର୍ମା)—ଧୀର ପଦସେ—Slow steps.
Manda pada ସ. ବି. ସୁ—ମନ୍ଦଗାମୀ—Slow-paced.	Manda pada ସ. ବି. ସୁ—ମନ୍ଦଗାମୀ—Slow-paced.
(ମନ୍ଦ ପଦ—ଶା)	(ମନ୍ଦ ପଦ—ଶା)
ମନ୍ଦ ପଦକ—ସ. ବ—ମୁକୁ ପଦକ; ଧୀର ବାସ୍ତ୍ଵ; ଅସ୍ତ୍ରେ ଅସ୍ତ୍ରେ ବହୁଥିବା	Manda pabana ପଦକ—Breeze,
Manda pabana ପଦକ—Breeze,	ମନ୍ଦ ପ୍ରକ୍ରତି—ସ. ବ (କର୍ମା)—ବୁନ୍ଦରାତ୍ରି—Bad nature; evil
ମନ୍ଦ ପ୍ରକ୍ରତି—ସ. ବ (କର୍ମା)—ବୁନ୍ଦରାତ୍ରି—Bad nature; evil	Manda prakṛuti propensity. ସ. ବିଶ—(ବହୁଗ୍ରୀହ)- ବୁନ୍ଦରାତ୍ରି—Evil-natured.
ମନ୍ଦ ପ୍ରକ୍ରତି—ସ. ବି—୧। ବୁନ୍ଦରାତ୍ରିବାପଦ—1. Evil-natured.	Manda prakṛuti ୧. ବୁନ୍ଦରାତ୍ରିବାପଦ—1. Evil-natured.
Manda prakṛuti ବୁନ୍ଦରାତ୍ରିବାପଦ—1. Evil-natured.	Manda prakṛuti ୨। ମନ୍ଦ ପଦକ—Mean; ignoble.
ମନ୍ଦ ଫଳ—ସ. ବ—(କର୍ମା)—୧। ଅସନ୍ତୋଷକଳକ ଫଳ—	Manda phala ୧. Unsatisfactory result. , ୨।
Manda phala ଅସନ୍ତୋଷକଳକ ଫଳ—	କୁପ୍ରକାର; ଅନ୍ୟର ପରିଶାର—2. Bad result. • ୩। (ଶ୍ରୀ ଚତୁର୍ବୀତି) ଶତ ପ୍ରକର ଅନ୍ୟର ଫଳ—3. Evil due to the planet Saturn. • ୪। ତୋରିଷ ବିଶ୍ଵାନୋତ୍ତର ଗଣିତ ବିଶେଷ—4. The anomatistic equation of a planet (Apte).

ମନବସ୍ତୁ—ସ. ତ—(କର୍ମଧା)—ମୋଟା ଲୁଗା—

Manda bastra Coarse cloth.

ମନ ବିରବ—ସ. ବିଶ୍ଵପୁ—(ବହୁଜ୍ଞତି)—ଗରବ—Poor; im-
Manda bibhaba (ମନ ବିରବ—ଷ୍ଟି) poverished
(Apte).

ମନ ବୁଦ୍ଧି—ସ. ବି—(କର୍ମଧା)—୧। ଖୁଲ ବା ଜଡ ବୁଦ୍ଧି—1.
Manda buddhi Stupidity; dullness, , , । ଦୂରବୁଦ୍ଧି—
2. Wicked inclination. ସ. ବି (ବହୁଜ୍ଞତି)
। ମାନା ବୁଦ୍ଧିଆ; ଚିଖୋଧ—1. Foolish; stu-
pid; dull. । ଦୂରବୁଦ୍ଧି; ଦୂରବୁଦ୍ଧିବୀର୍ଣ୍ଣ—
2. Wanton; wicked.

ମନ ବୃଷ୍ଟି—ସ. ବି (କର୍ମଧା)—୧। ସାମାଜିକ ବା ଅଳ୍ପ ବୃଷ୍ଟି—
Manda bṛuṣṭi [Slight] or little rain-fall. , , । ଛେପି-
ଛେପି ବର୍ଣ୍ଣ—2. Light shower.

ମନ ଭାଗ(ଗ୍ୟ) —ସ. ତ (କର୍ମଧା)—ଦୂରଦୃଷ୍ଟି—

Manda bhāga(gya) Ill luck; misfortune.

(ମନଭାଗ[ଗ୍ୟ]—ଷ୍ଟି) ସ. ବିଶ୍ଵପୁ—ଦୂରଦୃଷ୍ଟି—
Unfortunate; unlucky.

ମନ୍ଦଭାଗୀ—ଦେ. ବିଶ୍ଵପୁ—(ମନ + ଭାଗ + ଦେନ; ୧ମ. ୧୯)—
Manda bhāgī ଦୂରଦୃଷ୍ଟି—Unfortunate (Apte).

(ମନଭାଗୀ—ଷ୍ଟି) [ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦର ଷ୍ଟିଲଙ୍କ ମନଭାଗୀ ସଂସ୍କୃତ
ବ୍ୟାକରଣସିଦ୍ଧି ପଥ କୁହେଁ ବୋଲି ସୁବଳତନ୍ତ୍ର ବହନ,
ଦିନ୍ତୁ ଭାଗ ଶବ୍ଦର ଗୋଟିଏ ଅର୍ଥ ଭାବି ଥିବାର ଓ ଏ ଶବ୍ଦ
ସଂସ୍କୃତ ଥିବାର ଅପ୍ରେ କହନ୍ତି] ଦେ. ବିଶ୍ଵପୁ—
(ସ. ମନଭାଗୀ) ଦୂରଦୃଷ୍ଟିକଣ; ଦୂରଦୃଷ୍ଟୀ (ଷ୍ଟି)—
Unfortunate (woman). [ତ—ଷ୍ଟି ବୋଲେ
ମନ ଭାଗୀ ମୁହିଁ ସେ ଏକା । ଶିଶୁକର ଉଷାଅରଳାଷ ।]

ମନ ଭାଷଣ—ସ. ତ—(କର୍ମଧା)—ଧୀର ଭାଷଣ—

Manda bhāṣhaṇa Slow speech.

ମନ ଭାଷୀ—ସ. ବିଶ୍ଵପୁ—(ମନ + ଭାଷ୍ଟି ଧାରୁ + ବଢ଼ି. ଇନ, ୧ମ.
Manda bhāṣhi ୧୯.)—ଯେ ଧୀରେ ଧୀରେ ବଥା ବହେ—
(ମନଭାଷୀ—ଷ୍ଟି)

Of slow speech

ମନ ମତି—ସ. ବି. ତ ବିଶ୍ଵପୁ—ମନବୁଦ୍ଧି (ଦେଖ)

Manda mati Manda buddhi (See)

ମନ ମଧୁର—ସ. ବିଶ୍ଵପୁ—ମୁହୁ ଓ ମଧୁର—Sweet and
Manda madhura gentle; slight and sweet,

ମନ ମଧୁର ହାସ(ସ୍ୟ) —ସ. ବି (କର୍ମଧା)—ମୁହୁ ଓ ମଧୁର ହସ—
Manda madhura hāsa(sya) Sweet simper; a
(ମନ ମଧୁର ହାସ[ସ୍ୟ]—ଷ୍ଟି) sweet and gentle smile.

ସ. ବିଶ୍ଵପୁ (ବହୁଜ୍ଞତି)—ଯେ ଅଳ୍ପ ଓ ମଧୁର ହସ
ହସେ—Having a sweet simper; smiling
sweetly.

ମନ ମଧୁର ହାସି—ଦେ. ବିଶ୍ଵପୁ—ମୁହୁ ଓ ମଧୁର ହସିବେ ହସୁଥିବା—
Manda madhura hāsi Smiling or simpering
(ମନ ମଧୁରହାସିମା—ଷ୍ଟି) . . . . . sweetly

ମନ ମନ—ଦେ. କି. ବିଶ୍ଵପୁ (ସ. ମନ ୦ ମନ ୦)—୧। ଧୀର ଧୀର;
Manda manda ହାତରେ ହାତରେ—1. Slowly, , ,

ହସି—2. Slightly. [ତ—ତାମ୍ବଳ ଭାଙ୍ଗ ଦେବତା
କନ, ମିଥ ହସିଲୁ ମନ ମନ । ଦୂରବୁଦ୍ଧି ପ୍ରେମପଞ୍ଚମୁକ୍ତ ।]

ମନ ର—ସ. ବି (ମନ୍ତ୍ର ଧାରୁ+ବରଣ. ଅର) —୧। ଘୌରଣିକ ପକାନ
Mandara ଚିତ୍ରେ—1. Name of a mythological

mountain. [ତ—ଦେବତା ଓ ଅସରମାନେ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ
ମନ୍ତ୍ରନ କରିବା ସମୟରେ ଏହି ପକ୍ଷିତରୁ ମନ୍ତ୍ରକଦଶରୁପେ
ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ ଓ ମନ୍ତ୍ରନର ଫଳରେ ଅମୃତ, ଦଳା-
ଦଳ, ଚନ୍ଦ୍ର, ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଭର୍ତ୍ତେଶ୍ଵର ଆଦ ଥାବାର
ଥିଲେ ।] , , । ମୁହୁର, ଦର୍ଶଣ—2. Mirror; looking
glass, , , ଶିର ଓ କାନ ମଧ୍ୟ ଅଂଶ—

3. The part between the breast and the
navel ଶା ମନୀର (ଦେଖ)—4. Mandāra (See)
ଶା । ଅଂଶରା ବା ଶୋଲଶରା ମୁକ୍ତାହାର—5. A
necklace of pearl of 8 or 16 strings
(Apte). , , । ସର—6. Heaven (Apte).

ଶା ଦୂରସ୍ଥାନ ଅନୁଷ୍ଠାନେ କୋତ୍ତିବ ପ୍ରକାର ପ୍ରାସାଦ
ମଧ୍ୟ ଏକବର—7. One of 20 kinds of buildings
according to Hindu architecture.

[ତ—ଏ ପ୍ରାସାଦ ଷଟ୍କବୋଣ, ଏଥୁବ ଦ୍ୱାରା ବିରିଶ ଦାତ
ଓ ଏଥୁରେ ଦଶ ଦୂରିକା ଥାଏ—ହ. ଶ । ସ. ବିଶ୍ଵପୁ—

୧। ବହୁଲ—1. Excessive; numerous. ୨। ମନ;
ଅଳ୍ପ—2. Lazy; tardy. • । ଧୀର—3. Slow.

ଦେ. ବି—୧। ଘୋବର୍ଧନ ଗିର—1. A mountain
called Gobarddhana. , , । ମୁଙ୍ଗେର କିକଟରେ ଥିବା
ଏକ ପାହାଡ଼—2. Name of a hill near

Monghyr. [ତ—ଏ ପବତରେ ଅନେକ ହିନ୍ଦୁ, ଜୈନ
ଓ ବୌଦ୍ଧ ମନ୍ଦିର ଅଛି ଓ ସାତାକୁଣ୍ଡ ନାମକ ଭଣ୍ଡ ପ୍ରସ୍ତରକଣ
ଅଛି—ହ. ଶ । ସ. ବିଶ୍ଵପୁ—ଲେକଙ୍କୁ ବିଅରିବା ନାମ—
3. A name given to males

ମନର ଦଳ—ସ. ବିଶ୍ଵପୁ—ଦାନ୍ତୁର—Having very big.

Mandara danta (ମନର ଦଳ—ଷ୍ଟି) front teeth.

ମନର ଦଳିଆ—ଦେ. ବିଶ୍ଵପୁ (ସ. ମନର ଦଳ—ଷ୍ଟି)—ଦଳିଆ; ଦାନ୍ତୁର—
Mandara dāntiā ଦେଷ୍ଟୋ Having prominent teeth.

ଦାନ୍ତୁଳା (ମନର ଦଳ—ଅଳ୍ପରୂପ)

(ମନର ଦଳାରୁ[କ୍ଲେର], ମନର ଦଳା—ଷ୍ଟି)

ମନର ଧର—ସ. ବି. ସଂ—(ମନର + ଧୁ ଧାରୁ + କଢ଼ି. ଅ; ସେ ମନର

Mandara dhara ପଦକୁ ମନୁକବେଳେ ଟେବ ଧରିଥିଲେ)

ବିଶୁ—A name of Bishnu. ଦେ. ବ. ପ୍ରତିଷ୍ଠା—ଲେବକୁ ଦିଆ ଯିବା ନାମ—A name given to males.

ମନ୍ଦରବାସିନୀ—ସ. ବ. ଶ୍ରୀ (ମନ୍ଦର + ବାସ + ବନ୍ଦ + ଶୀ. କ)—Mandar bāsini. ଦୂର୍ଗା—Durgā (Apte). (ମନ୍ଦରବାସା—ଅନ୍ଧରୂପ)

ମନ୍ଦରସ—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତର) ବ (ଭୁଲନାବର ମରଜ)—ମନ୍ଦ—Mandaras Honey.

ମନ୍ଦ ସମୀରଣ—ସ. ବ (କର୍ମିଧା)—ମୁରୁ ବାସୁ—Breeze; a light wind. Manda samirāṇa (ମନ ପବନ, ମନ ବାସୁ, ମନ ବାତ—ଅନ୍ଧରୂପ)

ମନ୍ଦସାନ(ରୁ)—ସ. ବ—୧। ଅଗ୍ନିକର ଏକ ନାମ—1. A name of Mandasāna(pan) fire (Apte), ୨। ଆବନ—2. Life (Apte). • ୩। ନିଦ୍ରା—3. Sleep (Apte).

ମନ୍ଦ ସୁତ—ସ. ବ (ମନ = ବାବ + ସୁତ; ଏହାର ଉମ୍ବ କୁଥ ଫୁଟୁଇ Manda suta ମୁବାରୁ)—କୋତି—The cuckoo. [ଭ—(ମନପୁଷ୍ଟ—ଅନ୍ଧରୂପ) ବହ ଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର ଶାତଳକୁ ବାତ, ବହେ ମନ ମନ ସୁତ ବରେ ବହ—ଭଣ. ବୈଦେଖୁପିତାରୀ]

ମନ୍ଦ ସୁତ—ସ. ବ (କର୍ମିଧା)—ମୁଦୁହାସ—Smile. ସ. ବିଶ—Manda smita ମୁଦୁହାସକାଣ୍ଡ—Smiling sweetly. (ମନ୍ଦସୁତି—ଶୀ)

ମନ୍ଦ ହୃ(ଶା)ସ—ଦେ. ବ (ସ. ମନ + ହାସ)—ହିଣକାଷ—A smile. Mandaha(ଶା)sa [ଭ—ବୁଝ ଅରଜୁକଙ୍କୁ ବହୁତ ପ୍ରଶଂସା । ମନହାସି ମନହାସି ବିଲେ ବଚନରେ ବରଣ ମନହାସ—

କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।]

ମନ୍ଦହାସ(ସ୍ୟା)—ସ. ବ (କର୍ମିଧା)—ହିଣକାଷ; ମୁରୁତ ହସା—Mandahās(a)sya (ଅଙ୍କୁହାସ—ବିପସ୍ତାତ) A smile; (ମନହାସା[ସ୍ୟା]—ଶୀ) simper. ସ. ବିଶ. ପୁ—ହେତୁମୁଖ—Smiling.

ମନ୍ଦହାସୀ—ଦେ. ବିଶ. ଶୀ (ସ. ମନହାସା)—ଅକୁ ଅକୁ ହସୁଥୁକା ମନହାସୀ (ଶୀ)—Smiling (woman). (ମନହାସିନୀ—ଅନ୍ଧରୂପ)

ମନ୍ଦ ହିଲୋଲ—ସ. ବ (କର୍ମିଧା)—୧। ମୁଦୁତବଙ୍ଗ—1. Light Manda hillol waves. ୨। ମୁରୁ କଞ୍ଚଳ—2. Slight vibration.

ମନା—ସ. ବ (ମନ + ଅ)—୧। ପ୍ରତିର ଗତିପଥର ଯେଉଁ ଅଂଶ Manda କୋଣେଇ ବୋଇଥାଏ—1. The apsis of a planet's course. ୨। ସଂକାନ୍ତିବିଶେଷ—2. The name of a solar conjunction. [ଭ—ଉତ୍ତର ପାନ୍ଦୁମା, ଉତ୍ତରପାନ୍ଦୁ, ଉତ୍ତରଭାଦ୍ରପଦ ବା ସେହିଟି ନକ୍ଷତ୍ର ସଂକାନ୍ତି ମନା ବୋଇଥାଏ । ଏ ସଂକାନ୍ତିର ସଂକମଣାକର୍ତ୍ତର ଦଣ୍ଡ ପୁଣ୍ୟକାଳ—ହ. ପ]

ମନ୍ଦା କରଣ୍ଜ (ହ. ପ)—ଭ. Lata karanjā ମନ୍ଦା, ମନ୍ଦା, ଥାଳା (See). ଦେ. ବ (ସଂ ବନ) ୧। ଗଛରେ ଥାଳା ପାଣି ଦେବା କିମନ୍ତେ ମୂଳବ ଗୁର ପାଖରେ ହିତ ଦିଆଯାଇ ବରଗାରଥୁବା ମତା; ଅଳବାଳ—1. A basin or hollow made round the foot of a tree for watering and where the water can be retained for some time. [ଦୁ—ତରୁ ଚଲେ ଅତ୍ୱ—ମନ୍ଦାର ପ୍ରାଣଶେ ବସିଲା ଯାଇଁ ବଢ଼ନ—ସଖାନାଥ. ପାଦଗ ।] ୨। ଲାଭ, ବଜାର, ଜଣି, କାକୁଡ଼ ଅବର ଗତ ଘୋଷିବା ପାଇଁ ତୁମିରେ ଖୋଲା ଯାଇଥୁବା ଗୋଲ ଅଗ୍ରଭାବ ଗାତ—2. Circular shallow patches dug in the ground by turning up the soil for planting the seeds of cucumber, pumpkin etc; a seedbed.

ମନ୍ଦା ଦର—ମନ୍ଦା ଦର ପାଇଁ ବସିଲା ଯାଇଁ ବଢ଼ନ—ସଖାନାଥ. ପାଦଗ ।] ୩। ଲାଭ, ବଜାର, ଜଣି, କାକୁଡ଼ ଅବର ଗତ ଘୋଷିବା ପାଇଁ ତୁମିରେ ଖୋଲା ଯାଇଥୁବା ଗୋଲ ଅଗ୍ରଭାବ ଗାତ—2. Circular shallow patches dug in the ground by turning up the soil for planting the seeds of cucumber, pumpkin etc; a seedbed.

ଚାକତୀ ଚତମା—ଚାକତୀ ଚତମା ଦେହରେ ବା ଲାଗ ଅବରେ ଦେବା ଖେ ଖେ ଗୋଲକାର ଦାଗ—3. Circular patches appearing on the body or on clothes.

ମାହେର ବାଁକ କୁଣ୍ଡ—ଚ । (ସ. ବୁଦ୍ଧ) ମାହ ଜାଅଳ ବା ଶେଷ କୁଣ୍ଡ ମାହମାନେ ଏବତ ପାଣିରେ ପଦ୍ମରୁ ଥିବା ଗୋଲକାର ଦାଗ; ପଞ୍ଚ—4. A circular shoal of small fry swimming on the water. ୫ । (ଭ. ଏକଟୁ, କିଛୁ[ଜଳ] ମନ = ଅଳକ) ମୁଦା; କର୍ଣ୍ଣୀ ପଦାର୍ଥ ଅଳକ ଥୋଡାମା ପରମାଣ—୫. A small quantity of liquid.

ବାଁକ କୁଣ୍ଡ—୬. Multitude; swarm of insects. [ସଥା—ପିଙ୍ଗୁଡ଼ ମନା, ତେଲୁଗୀ ପୋକ ମନା ।] ୭। ବନ୍ଦୁଲଭାବରେ ଏକହ ଜନ୍ମଥୁବା ଗୁଲୁପୁଣ୍ଡ—7. A group of young plants.

(ସଥା—ଶାଗ ମନା ।)

ମନା(ରୀ)ଏ—ଦେ. ବିଶ. ଓ ବ—ମୁନାଏ; ମୁନେ; ମୁନିଏ; ଅଳକ ପରମାଣ Mandā(r̥di)e (ଜଳାଦି)—A little quantity of ଏକଟୁ ଥୋଡାମା

(liquid). [ଭ—ମନାଏ ତୋରଣି ପିଇଲେ ଦେବ ଶ୍ରାନ୍ତ । ନାଶିବ ଶୋଷରେ ମୁଁ ଦେଇଣି ଅରତ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।] [ଦୁ—‘ମନାଏ’ ପାଣି ଅପେକ୍ଷା ‘ମନାଏ’ ପାଣି ପରମାଣରେ ଅଳକ ।]

ମନାକ—ଦେ. ବିଶ—ମନାଏ ମାତ୍ର—A little quantity only Mandāka of (a liquid). [ଦୁ—‘ମନାକ’ ଅପେକ୍ଷା ଏକଟୁ ଥୋଡାମା ‘ମନାକ’ ପରମାଣରେ ଅଳକ ।] ସ. ବ (ମନାକ = ପ୍ରାଚି ଦେବା + କରଣ, ଅଳକ)—୧। ପ୍ରଶଂସା—

1. Praise (Apte). ୨। ସ୍ରୋତେ—2. Current; stream.

ମନାକିନୀ—ସ. ବ (ମନାକ = ସ୍ରୋତେ + ଅଳକ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍ଦ୍ର + ଶୀ. Mandākini କ)—୧। ସର୍ଗଜା—1. The fabulous

river flowing in the heaven. ୨। ଗଣାନଥ—
2. The river Ganges (Apte). ୩। ହାତଶା-
ଶର ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—3. Name of a metre with
12 letters. [ଦ୍ଵା—ଏଥୁର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚରଣରେ
ସଥାପନେ , ନଗଣ ଓ ୨ ରଗଣ ଥାଏ—ହୁ. ପା ।]
୪। ଅକାଶ ଗଞ୍ଜା (ହୁ. ପ)—4. The milky
way. ୫। ଛୁମାଳୟରୁ ବାହାର ଭଦ୍ର ବାଶି ବାଟେ
ବହୁ ଗୁରୀରୀ ଲାଗିବେ ମିଳିଥିବା ଏକ ଶୈଠ ନଦୀ—
5. Name of a small tributary of the
Ganges. ୬। ଚିତ୍ରକୁଟ ନିକଟ ଦେଇ ବହୁଥିବା ଏକ
ନଦୀ (ମନ୍ଦାକାନ୍ତା; ହୁ. ପ) (ଏହାର ଅକ୍ଷ୍ୟ ନାମ
ପ୍ରସ୍ତ୍ରି ଲା)—6. Name of a small river flow-
ing by Chitrakūta. ୭। ଦ୍ଵାରତା ପାଣ ଦେଇ
ବହୁଥିବା ଏକ ନଦୀ (ଦ୍ଵାରତଃ; ହୁ. ପ)—7. Name
of a river flowing by Dwārakā.

ମନ୍ଦାକାନ୍ତା—ସଂ. ବ (ମନ + ଅକାନ୍ତ + ଅ)—ସ୍ମୃଦଶାଶର ଛନ୍ଦୋ-
Mandākrānta ବିଶେଷ—A metre in Sanskrit con-
sisting of 17 syllables. [ଦ୍ଵା—ଏଥୁରେ ୧୫,
୪୨, ୧୦୨, ୧୦୪, ୧୩୫, ୧୫୫, ୧୭୫ ଓ ୧୭୬
ବର୍ଣ୍ଣମାଳ ଘରୁ ଏବ ଅକ୍ଷ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣମାଳ ଲାଗୁ; ଏଥୁର ପ୍ରତ୍ୟେକ
ଚରଣରେ ସଥାପନେ ମଗଣ, ରଗଣ, ଲଗଣ, ଦୁଇତ ଗଣ
ଓ ଅକ୍ଷ୍ୟ ୨ ବର୍ଣ୍ଣ ଲୁଗୁ (ହୁ. ପ) । କାଳଦାସଙ୍କ ମେସଦୂତ
ମନ୍ଦାକାନ୍ତା ଛନ୍ଦରେ ରଚିଛି ।]

ମନ୍ଦାକ୍ଷ—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ମନ = ସକୁତ୍ତତ ଦ୍ଵାରେ ଅନ୍ତି = ଅନ୍ତି ସାହା
Mandāksha ଯୋଗୁ; ମନ + ଅନ୍ତି + ଅ)—୧। ଉତ୍ତା; ତ୍ରପା—
1. Modesty; shyness; shame; bashfulness.
୨. Contracted eyes. [ଭି—ମନାନ୍ତରେ କାହା ମୁଖ
ଝହିରୁ ନାହିଁ, ଧୀଅନରେ ତା ପରି ଅବା ରସିରୁ କାହିଁ—
ଅରମନ୍ତ୍ୟ. ବଦଳିପରିଚ୍ଯାମଣି ।] ସ. ବିଜ. ପୁ—
[ମନାକ୍ଷା—ଶକ୍ତି] (ବହୁବ୍ରୀହି; ମନ ଅଟେ ଅନ୍ତି ଯାହାର)—୧୨ୟାହାର
(ମନାକ୍ଷା—ଦେ. ଶୀଳିତ) ନେତ୍ର ସକୁତ୍ତତ—1. Having contracted eyes. ୨। ଯାହା ଅନ୍ତି ଶୈଠ—2. Small-eyed.
୩। ଟେର—3. Squint-eyed. ୪। ଯାହାର
ଦୃଷ୍ଟି ଶକ୍ତି କମ—4. Weak-eyed (Apte).

ମନା ଶେଳା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କି—(ଶେଳିଲ ଅଦ ମାଆ-ମାତ୍ରମାନେ
Mandā khele(l)e)ibh ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ନାନରେ ଗମ୍ଭୀର ପାଣି
[ମନା ଶେଳା—ଅକ୍ଷ୍ୟପ୍ରତ୍ୟେକ] ଭବରେ ବୁଡ଼ି ହେବା ଓ ପାଣି ଉପରେ
ବାକ୍ଷଖେଲାନ ଯାଆଲମାନେ ମନା ବାଜି ଶେଳିଥିବାର ଦେଖାଯିବାରୁ
ଛବରାଖେଲାନା ନିକର ତାଥ୍ୟଲମାନକୁ ଜଳ ଉପରେ ପଞ୍ଚା ହୋଇ
ଶେଳବା ଦେଲେ ପାଣିରତରେ ସେମାନକୁ କପିବା—
To watch one's own fry swimming on
the surface of water in circular shoals

(said of the mother-fish). ୨। (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)
ଶୁଦ୍ଧିଏ ସନ୍ତୁଳନକୁ କର ଚରବା—2. (figurative)
To give birth to or bring forth a bevy
of children.

ମନା ଗଢିଶ(ଶା)—ପ୍ରାଦେ [ବାଲେଶର] ବ—ସେହି ଗଢିଶ ବା
Mandāgardiśa(ଶା) ଶେଳିଲ ନିକର ଶୈଠ ଶୈଠ ପଦଣା
ବା ତାଥ୍ୟଲମାନକୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଥାର କରିଥାଏ—
The mother Gardiśa or Seula fish which
watches her own fry swimming nearby.
[ଦ୍ଵା—ଶୁଦ୍ଧିଏ ଅକ୍ଷ୍ୟମାନ ନିକର ତାଥ୍ୟଲମାନକୁ ରଖି
କରିବା ଲୁଗି ଏ ଗଢିଶମାନେ ଏପର ଜରି ରହିଥାଏନ୍ତି ।]

ମନାଗ୍ନି—ସ. ବ (ମନ = ଶୀଖ + ଅନ୍ତି = କଠଂରାଗ୍ନି)—ଶୀଖମାନ୍ୟ; ଜାଣି
Mandāgnī ଶକ୍ତିର ଅଳ୍ପତା—Dullness of appetite;
[ମନାନଳ — ଅକ୍ଷ୍ୟରୂପ] slowness of digestion; apespy;
dyspepsia. ସ. ବିଜ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ସାହାର ଜାଣିଶକ୍ତି
ଶୀଖ ଅଟେ—Having a weak digestion;dys-
peptic. ଦେ. ବ—ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଜାଳ ଦିଆଯିବାରୁ ଦିଲ୍
ଦିଲ୍ ହୋଇ ଜଳିଥିବା ନିଅ—A slow fire;

ମନାମୁ—ସ. ବିଜ (ମନ + ଅସ୍ଵନ)—୧। ନିବୋଧ—
Mandātmā 1. Silly [Apte]. ୨। ମୁଖ; ଅନ୍ତି—
2. Ignorant [Apte].
ମନାଦର—ସଂ. ବିଜ. ପୁ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ମନ + ଅଦର)—୧। ସାହାର
Mandādara କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତ ବା ବିଷୟ ପ୍ରତି ଆଦର କ
(ମନାଦର—ଶକ୍ତି) ଆଏ—1. Having little respect for;
caring little for [Apte]. ୨। ସେ କୌଣସି
କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ହେଲା କରେ—2. Neglectful
[Apte].

ମନାନଳ - ସ. ବ (କର୍ମଧା)—ଧୀରେ ଧୀରେ ବହୁଥିବା ବାୟ—
Mandānila Breeze; gentle wind.

ମନା ମନା—ଦେ.କ୍ରି.ବିଜ-(ଶୈଠ ମାତ୍ର ଓ ପିଣ୍ଡଭି ଅବି) ପଞ୍ଚ ପଞ୍ଚ ହୋଇ—
Mandā mandā In shoals (said of small fishes,
ବାକ୍ଷଖାକ କୁଣ୍ଡକେକୁଣ୍ଡ ants etc); in swarms.

ମନା ଯାଦୁ—ଦେ. ବ—ଦେବରେ ମନା ମନା ହୋଇ ଦିଲ ଦିଲ ସ୍ନାନରେ
Mandā jādu ଯେହି ଯାଦୁ ଦେଖାଯାଏ—Ringworm
ଚକତିଦାଦ appearing in circular patches on
ଚକତାଦାଦ different parts of the body.

ମନାର—ପ୍ରାଦେ (ବିଂଦୁତଃ) ବ—ଲେଇଥ; ଅତ—
Mandār Custard apple.

ମନାର—ସ. ବ (ମନ . ଧାର—ପ୍ରାଦ ଦେବା + କରଣ. ଅବ)—
Mandāra ୧। ସ୍ଵରୀୟ ଦେବତାରୁ ବିଶେଷ; ସ୍ଵରଣୋକୁ ସ୍ଵରର
ମାଦାର, ଜବା, ଜୁଭା, ଓକ * ଗୋଟ ଦୃଷ୍ଟି ଏକତମ—୧. One
ଜାସୁନ, ଜାସୁରାଦ
ତା. ଶ୍ଵରୀୟ
ତେ. ଜବାସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ, ମଶନ,

କଳହସ ଓ ହରଚନକ ।] ୨ । ଜମପୁର ଓ ଗଛ—
2. The china rose (tree and flower)
Hibiscus Rosa Sinensis; the coral tree.

[ଦ୍ୱ—ଏ ଗଛ ଉଚିତାରେ ଥାଏ ହାତ ଦଢ଼େ । ଏ ଗଛରେ ଫଳ ବା ମଞ୍ଜି ଧରିବା ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ମନ୍ଦାର ଫୁଲର ମହିରୁ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ବାହାର ଥାଏ । ପାଖୁଡ଼ା ଦେବରେ ମନ୍ଦାରର ପ୍ରକାର ମାନ ସଥା—ଏକପ୍ରସ୍ତିଆ, ଦୋପ୍ରସ୍ତିଆ । ପୁଣି କଷ୍ଟ ଦେବରେ ଧଳା, ହଳଦିଆ, ନାଲି ଓ ଫଳା ରଙ୍ଗର ମନ୍ଦାରମାନ ଥାନ୍ତି । ଏକପ୍ରକାର ଏକପ୍ରସ୍ତିଆ ନାଲି ମନ୍ଦାରର ଗର୍ବ କାଣ୍ଡର ଅଗରେ ପାଞ୍ଚ ଗୋଟି ଶାଖା ବାହାରେ ଓ ଏ ଫୁଲର ପାଖୁଡ଼ା ଥିଲା । ଏହାକୁ ପଞ୍ଚମୁଖୀ ମନ୍ଦାର ବଦଳିଲା । ଏକ ପ୍ରକାର ମନ୍ଦାର ଘନ ସନ୍ଧିଶ୍ଵର ପାଖୁଡ଼ାସ୍ତରୁ ଓ ଏକ ପ୍ରକାର ମନ୍ଦାର ଫୁଲ କୁଟି କଢ଼ି ଓ ପାଖୁଡ଼ାବିଶ୍ଵର ଦେଖାଯାଏ, ତାକୁ ମଧ୍ୟ ପଞ୍ଚମୁଖୀ ମନ୍ଦାର ବୋଲିଯାଏ । ସାଧାରଣତଃ ଦେଖା ଫୁଲରେ ଓ ରୁଦ୍ଧ ଗ୍ରହକ ଫୁଲରେ ମନ୍ଦାର ଫୁଲ ଲାଗେ ।] ୩ । ଅର୍କ ବା ଅକନ ଗଛ—
3. The mudar plant; *Calotropis Gigantea*. ୪ । ପାରଦୂତ; ପାଳଧୂଆ ଗଛ ଓ ଫୁଲ—
4. The Indian coral flower and the tree; *Erythrina Indica*. * । ଜାର୍ଯ୍ୟବିଷେଷ—
5. Name of a sacred place of pilgrimage.
[ଦ୍ୱ—ଏହା ବିନିଧି ପରାତର ପାଇଁ ବେ—(ହୁ. ଶ)] ୨ ।
(ମନ୍ଦା ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ତୁ). ଆର; ସେ ପରର ଅନିଷ୍ଟରେ ପ୍ରୀତି ଦ୍ରୁଦ୍ଧ—ଧୂର୍ଭ ବ୍ୟକ୍ତି; ଶଠ—6. A wicked person; a cheat. ୨ । ମର୍ବଳ ପ୍ରଦ—7. The planet Mars. (ଉ—ମନ୍ଦାର ଚକରେ ଘନ ରସ ଦୃଷ୍ଟି ଦେବାର ସୁଚକ ରହି । ଅରମର୍ଦ୍ଦ୍ୟ. ବିଦୃତିକ୍ରମଣି ।)
ପାଦେ. (ବିଦୃତି) ବି—ଆତ ଫଳ—Custard apple.

ମନ୍ଦା ଶେରିଲ—ପ୍ରାଦେ. (କାଲେଇର) ବି—ମନ୍ଦା ଗଢ଼ିପ (ଦେଖ)—

Mandā seula

Mandā gardisa (See,

ମନ୍ଦାସା—ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଗୋଟିଏ ବଢ଼ି ବିଶାଳାତ ଜମିଦାରୀ ମନ୍ଦୁଶାର

Mandāssā ଇଂରାଜି ନାମ—*Mandassa*, the name of an Estate in district Ganjam.

ମନ୍ଦାସ୍ୟ—ସ. ବି—(ବନ୍ଦୁଶୁଦ୍ଧ ମନ + ଅସ୍ୟ=ମୁଖ) —୧ । ଶପା; ଲକ୍ଷା—

Mandāsya 1. Shame; bashfulness. , । (କର୍ମଧା)

ସବୁତିମଣ୍ଡଳ—2. Contracted face.

ମନ୍ତ୍ରିଏ—ଦେ. ବି ଓ ବଣ—ମନ୍ତ୍ରିଏ; ଅକୁ ପରିମିତ (ଜଳୀଯୁଧପଦାର୍ଥ) —

Mandie A little quantity (of liquid). (ଉ—ସେ

ଗୋଡ଼ିଥୁଆ ପାଣି ମନ୍ତ୍ରି ପିଇଲେ, ମନ୍ତ୍ରି ମସ୍ତକ ଉପରେ କିବେଶିଲେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ଅନ୍ତଶାସନ ।)

ମନ୍ତ୍ରିକ—ଦେ. ବଣ, ଓ ବି—ମନ୍ତ୍ରି ମାତ୍ର (ଜଳ) —

Mandika A little quantity only (of water).

ମନ୍ତ୍ରି—ସ. ବି—(ମନ୍ଦା ଧାରୁ=ଜନ୍ମା ଯିବା+ଅଧିକରଣ ଇବ; ସେଇ—
Mandira ୧ାରେ ଲୋକେ ଜନ୍ମା ସାଥୀନ୍ତି ।) —୧ । ଗୃହ; ରବନ
ଅବାସ; ବାସ ଗୃହ—1. Residence; house;
dwelling; abode, ୨ । ସୁର—2 Premises,
୩ । ଦେଇଲ; ଦେବ ଗୃହ—3. A temple; a
pagoda. ୪ । ଜଗର—4. Town. * ।
ଦେବାସ୍ଥଳ ସ୍ଥାନ; ଦେବାସ୍ଥଳ ଗୃହ—
5. A place of worship; church. ୬ । ସମୁଦ୍ର—6. The
ocean; the sea. ୭ । ଜାନ୍ମର ବା ଅର୍ଥ ପରିଶରଗ—
7. The back of the knee. ୮ । ଜିଷର ପଛ—
8. Ham. ୯ । ଶିବିର; ସେନାକିବାସ (ହୁ. ଶ)—
9. Camp (Apte).

ମନ୍ତ୍ରି କମି(ମେ)ଟି—ଦେ. ବି—(ସ. ମନ୍ତ୍ରିର+ରାମ କମିଟ୍ଟୀ) —
Mandira kāmi(me)tī ବୌଣସି ଦେବତାଙ୍କ ପାଇଁ ଶଙ୍କା ଥିବା
ଜମିର ଅସ୍ତ୍ର ଦେବ ମନ୍ତ୍ରର ସେବା ଆହ ପରିଶଳନାର୍ଥ
୧୮୬୩ ସାଲର ୨୦ ଅଇଲ ଅନ୍ତରୀରେ ଜିହାର ଜଳକ
ଦ୍ୱାରା ନିଯୁତ୍ତ ସମିତି—Endowment committee
appointed for managing the endowment attached to a temple in pursuance of
Act XX of 1863. [ଦ୍ୱ—ମାନ୍ଦାଜିରେ ଏପର
କମିଟିମାକଙ୍କ ‘ଦେବସ୍ଥାନମ୍ କମିଟି’ ବୋଲିଯାଏ ।
କେବେକ ସାଧାରଣ ମନ୍ତ୍ରର ପରିଶଳନାର୍ଥ ସରକାର
ଗୋଟିଏ ଅଇଲ୍ କରିଥିଲାନ୍ତି । ସେହି ଅଇନ୍ଦ୍ରାର ହିନ୍ଦୁଙ୍କ
ମନ୍ତ୍ରର ଓ ମୁଷଳମାକଙ୍କ ମସ୍ତକଦ୍ଵାରା ପାଇଁ ଶଙ୍କାଥିବା ସମ୍ଭବର
ଆସ୍ତ୍ର ନିର୍ବିରତ ସେବା ପୂରା ଓ ସଦାନ୍ତର ଚଳାଇବା ପାଇଁ
ଜଳସାହେବ ଶବ୍ଦ ରୁ ଅଧିକ ଓ ଗୁରୁ କମ୍ ମେମ୍ପର ସମ୍ବଳ
ବମିଟ ମୁକରିବ କବଳିଲା । ଉତ୍ତିଷ୍ଠାନରେ ପୁଣ୍ୟ ସହବର
ଜଗନ୍ମାଥ ଦିନର ମଠ, ପୁଣ୍ୟ ଜିଲ୍ଲାର ସତ୍ୟକାରୀ, ବାଣପୁର ଓ
ଭୁବନେଶ୍ୱର, କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ହଙ୍କତ, କେନ୍ଦ୍ରପଟ୍ଟା
କଳଦେବ ଜିଲ୍ଲା ଅହ ମନ୍ତ୍ରର ମନ୍ତ୍ରବିଷେଷଟି ଓ କଟକର
କବମ୍ବଶ୍ଵଳକ ପରିଶଳନାର୍ଥ କମିଟି ଅଛି । କମିଟିର
ମେମ୍ପରମାନେ ଅଜାନ ମେମ୍ପର ପଦରେ ନିଯୁତ୍ତ
ହେଉଥିବାରୁ ଓ ସେମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଉପରିବା ପରାମାର
କରିବା ପାଇଁ ବିକା ମକଦମାରେ ଜଳସାହେବଙ୍କର
ଅଧିକାର କି ସ୍ଵଭାବୁ ଓ ଉତ୍ତିଷ୍ଠାନର ହିନ୍ଦୁ ସାଧାରଣଙ୍କର
ସାଧାରଣ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ବଳେ ଜାତି ଦୃଷ୍ଟି ଓ ଟାଣୁଆ ଜଳମତ
(Public spirit or public opinion) ର ଅଭାବରୁ
ଅଧିକାଂଶ କମେଟିଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକଲାପ ଓ ପରିଶଳନ ଅନିଯନ୍ତ୍ର
କୁହେଇ ।]

ମନ୍ତ୍ରି ଚୂଡ଼ା—ସ. ବି—(ଦ୍ୱୀପ) — ଦେଇଲର ଅଗ—
Mandira chūrda The spire of a temple.
ମନ୍ତ୍ରି ପଶୁ—ସ. ବି (ମ. ପ. ଲୋ; ମନ୍ତ୍ରି ବିଦାଗ୍ର ପଶୁ)—ବିଶୁଦ୍ଧ—
Mandira paśu A cat (Apte).

ମନ୍ଦର—ସ. ବ (ମନ୍ଦ ଧାରୁ+କରଣ ରତ୍ନ+ଆ) —୧। କାଂଥକିନ୍ତି
Mandirରେ ଶୈଳ ହାତେ; କିନି (ହି. ଶ) —୧. Small cym-
ମନ୍ଦିରା bals of bell metal. (ଉ—ଏ ଅସର ହୋଇଛି
ମନ୍ଦିର, ମଜିଯା ମନ୍ଦର ସେ କିନି, ସ୍ଵର ପଦବ ବାଲୁଅଛି ହଣିହଣି
ପ୍ରାଚୀ. ବୃଦ୍ଧିକରୁପଣ ଗିତା ।) , । (ମନ୍ଦ ଧାରୁ+ଆ
କରଣ. ରତ୍ନ+ଆ) —ଗୋଡ଼ାଶାଳ; ଅର୍ଥଶାଳ (ହି. ଶ) —
2. Stable (Apte).

ମନ୍ଦିକୁତ—ସ. ବିଶ (ମନ୍ଦ+ଆରୁତାବେ ତୁ+କୁତ) —ପ୍ରଦେ ମନ
Mandikruta ନ ଥିବା, ତିନ୍ତୁ ବଞ୍ଚିମାନ ମନ କରୁ ଯାଇଥିବା—
(ମନୀକରଣ—ବି) Rendered slow; weakened, diminished.

ମନ୍ଦିତୁତ—ସ. ବିଶ (ମନ୍ଦ+ଆରୁତ ତରାବେ ତୁ+ତୁତ) —
Mandibhûta ଏ । ଜଡ଼ିତୁତ—୧. Grown inert.
(ମନୀକରଣ—ବି) ୨ । ଅଧିକ ଶୀଘ୍ର ହୋଇଥିବା—୨. Recently
emaciated; become weak. " । କମି
ଯାଇଥିବା—୩. Become less, diminished.
" । ସପ୍ରତି ଶିଥିଲ ହୋଇଥିବା—୪. Become slack;
diminished.

ମନ୍ଦର—ସ. ବି (ମନ୍ଦ ଧାରୁ=କିନ୍ତୁଧିବା+ଆରୁତରଣ ଭର୍ତ୍ତା+ଆ;
Mandurର ଯହିରେ ଥିଲ କିନ୍ତୁ ଯାଏ) —୧। ଅସ୍ତ୍ରାବଳ;
ଅର୍ଥଶାଳ—୧. A stable. , । ଶୟଥ—
2. A bed (Apte). ଶ । (ସାହା ଉପରେ ଲୋକେ
ଶୁଅନ୍ତି) ହେଁସ; ମୁଦୁର; ତଣ ନିର୍ମିତ ଆସନ—୩ A mat;
a mat of reeds. [ଦ୍ର—ଜୁଣ, ବେରୁହାଁ, କାଣ୍ଡ-
କାଣ୍ଡିଆ ବା ସନ୍ତୁର ଅଛି ତୁଣର ଡାଙ୍ଗରୁ ବାଣୀ ବା
ସରୁ ତୋର ହାତ ବୁଣି ଏହା ବିଅର କରସାଏ । ମନ୍ଦୁର
ଶବ୍ଦ ସ୍ଵର୍ତ୍ତ, ଏହାର ଅନ୍ୟ ସ୍ଵର୍ତ୍ତ କାମ ମନୋଦରୀ ।]

ମନ୍ଦୁର କାନ—ଦେ. ବି (ସ. ମନୁରୁ+କଣ୍ଠିକା) —ମନୁର କାନ; ହେଁସ
Mandur କଣ୍ଠିକା କାନ; ବିଶ ହୋଇଥିବା ହେଁସର ଶେଷ ଅଂଶ-
ମାହର କାନି

The end of a spread mat.

ଚଟାଇକା କାତ

ମନ୍ଦ ର ଗୁଡ଼ି—ଦେ. ବି—ଆଂଶକର ଗୁଡ଼ିଆ ହୋଇଥିବା ହେଁସର
Mandur ଗୁଡ଼ିର ଗୁଡ଼ିଆ ଅଂଶ—The roller-like
ଫୁଟାନ ମାହରଙ୍କୁ ଅନ୍ତରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାର ପରିବର୍ତ୍ତନ
ଚଟାଇକି ଗୁଡ଼ି, ମୋଡ଼ି ହୁଏ ଚଟାଇ

ମନ୍ଦରିକ—ସ. ବି. ଶୁ (ମନୁରୁ+ରକ) —ଗୋଡ଼ା ସଇସ (ହି. ଶ) —
Mandurika

Syce; a groom.

ମନେ—ଦେ. ବିଶ—ମନାଏ (ଦେଖ)

Mande ଏକଟୁ ଥୋଡ଼ା Mandeo (See)
ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ଦେ. (ପଦ୍ମ) କ୍ରି. ବିଶ (ସ.ମନ୍ଦମନ୍ଦ) —
ଧୀରେ ଧୀରେ—Slowly.

ମନେଶ—ତା. କ୍ରି. ବିଶ (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ମ) —ମନେ (ଦେଖ)
Mandepa

(ଉ—ଶୁଣି ଗୋବିନ୍ଦ ମନସିଙ୍କ ମନେଶ ହୋଇଲୁ ସଜନ ।
ପ୍ରାଚୀ. ରସବାର୍ଯ୍ୟ ।)

ମନେ ମନେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ (ସ. ମନ୍ଦଂ ମନ୍ଦଂ) —
Mande mande ଧୀରେ ଧୀରେ—Slowly.

ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ (ଉ—ବେଳ ପାଶରେ ମନେ ମନେ ତାଳବା ବ
ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ବହୁତ ବଚନରେ । ଆଜକୁଣ୍ଡ କଣମୋହନ ।)

ମନେହ—ସ. ବି (ମନ ଅଟେ ରହା=ତେଜ୍ବୀ ସାହାବର, ବହୁବ୍ରାହ୍ମ;
Mandeha ମନ+ରହା) —ରାଷ୍ଟ୍ରବଳ ବିଶେଷ (ସମାଜବର
ସମ୍ବା ସାହେ ବିନ କୋଟି) —A class of demons,
35 millions in number.

ମନେହା—ସ. ବି (କର୍ମଧା; ମନ+ରହା) —ମନ ରେଜ୍ବୀ—
Mandehas Evil endeavour.

ମନୋତ୍ତମ—ସ. ବି (ଗଣିତ ଫେନୋତ୍ତମ) —ପ୍ରତିମାନଙ୍କ ଗଭରେ ଲିମ୍ବମ
Mandochha ବହାଂଶ—(astrology) The lower apsis
of a planet (Apte).

ମନୋତ୍ରାହ୍ମ—ସ. ବିଶ. ଶୁ (ବହୁବ୍ରାହ୍ମ; ମନ+ତ୍ରାହ୍ମ) —ନିରୂପାଦ—
Mandotsâha Discouraged; one whose zeal
(ମନୋତ୍ରାହ୍ମ—ଶୁ) has abated; dispirited (Apte).
(ମନୋତ୍ରାହ୍ମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମନୋଦରୀ—ସ. ବିଶ. ଶୁ (ମନ=ବୁଧ ଅଟେ ଭଦର ଯାହାର;
Mandodari ବହୁବ୍ରାହ୍ମ; ମନ+ଭଦର+ଶୁ. ର) —ବୁଶୋଦରୀ
—(a woman) Having a thin or slender
belly. [ତ—ମନୋଦର ସୁନ୍ଦର ଶୀମାନକର ସ୍ବରଣ
ବୁଝେ ଗଣ୍ୟ ।] ସ. ବି. ଶୁ—୧ । ମୟଦାନବର ଭାଇରେ
ଦେମା ନାନ୍ଦୀ ଅପସ୍ତ୍ର ଗର୍ଭାତା କନାର ଓ ରାବଣର
ପ୍ରଥମ ମହିଳୀ—୧. The chief queen of Rabâna
and daughter of Mayâdânaba. [ତ—ଏ
ମେଘନାଦ (ଭଦ୍ରକିତ) ଓ ଅରସକୁମାର ଅଧିକ ମାତା ।
ରାବଣର ମୁଖୁ ପରେ ରମଚନ୍ଦ୍ର ଅନୁରୋଧରେ ଏ ବିଶ୍ଵାସଙ୍କୁ
ଦିବାଦ କରିଥିଲେ । ଅଧିଳା, ଦ୍ରୌପଦୀ, କୁନ୍ତୀ ଓ ତାରଙ୍କ
ସଙ୍ଗେ ଏ ଜଣେ ସଙ୍ଗ ବା କନ୍ଦ୍ରା ବୋଲି ଲେଖା ଅଛି ।
ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳେ ପଞ୍ଚବିତ ବା ପଞ୍ଚବନନ୍ଦା ନାମ ସୁରଣ
କରେ ମହାପାଦକ ନାମ ହୁଏ ।] , । ମନୁରୁ; ହେଁସ—
2. A reed mat.

ମନୋଷ—ସ. ବିଶ (ମନ+ତ୍ରାହ୍ମ) —ବବୋଷ୍ଟ; ସାମାନ୍ୟ ଜିଣୁମ—
Mandoshna Tepid; luke-warm.

ମନ୍ଦ—ସ. ବିଶ (ମନ୍ଦ ଧାରୁ—ପ୍ରାତ ଦେବା+କରଣ. ର) —
Mandra ୧ । ଗମ୍ଭୀର ଧୂକି—୧. Grave (sound); deep
, । ଦୃଢ଼ଦୃଢ଼ ଧୂକିଯୁକ୍ତ (ଶତ) —୨. Rumbling
(sound). ୨ । କିମ୍ବି (ଶତ) —୩. Low sound
(Apte). ୩ । (+କର୍ମ. ର) ପ୍ରଶଂସନୀୟ—
4. Praiseworthy (Apte). * । ମନୋଦର;
ସୁନ୍ଦର (ଶ. ଶ) —୫. Pleasant; pleasing.

୨ । ପ୍ରସର; ହୃଦୟ (ହୃ. ଶ) — 6. Delighted; joyful. ୩. ବୀର— ୧. ଗମୀର ଧୂଳି— ୧. A deep or grave sound. (ଯଥ—ମେଘର ଧଳା) ୨ । ଧଳି; ଧଳ— ୨. Sound; tone. ୩ । କିମ୍ବା ଧଳ— ୩. Low sound (Apte).

୪ । (ତବରଣ. ର) ଅନନ୍ତ ବାଦ୍ୟସର୍ବବିଷେଷ; ମୁଦର (ହୃ. ଶ) — ୪. A sort of drum (Apte).

୫ । ସଙ୍ଗିତର ସରବିଷେଷ; ଉଦ୍‌ବିଷେଷ ସର (ହୃ. ଶ) — ୫. Low tune in music. ୬ । ଏକଚାର୍ଯ୍ୟ ହାତ (ହୃ. ଶ) — ୬. A kind of elephant [Apte].

ମନ୍ଦାଥ—ସ. ବି. ପୁଂ (ଅନୁଦ୍‌+ନାଥ; ଶିଶୁ ତତ୍) — ମୋହର ସାମାନ୍ୟ ବା ପ୍ରଭୁ—My master; my lord. [ର—ମନ୍ଦାଥ ବିଷଳାଥ ସବଳ ସୁଖ ଧାମ—ଶୁଲସା. ବିଜ୍ଞମ ସାମାଧିଣି ।]

ମନୁକୁର—ସ. ବି (ମନୁ+ଅନୁର; ଏକ ମନୁକୁର ଅନୁର ହୃଦୟ ସହିତେ) — Manwantara (ବନ୍ଦୁଶ୍ରୀ) — ୧ । ୩୦ କୋଟି ୨୨ ଲକ୍ଷ ୨୦ ହଜାର ବର୍ଷ ବିଦ୍ୟାପାଠୀ କାଳ; ଦେବତାମାନକୁର ପହିରେ— ୧. The period of the reign of one of the 14 Manus. [ଦ୍ଵା—ପ୍ରକାପତିକୁ ପ୍ରକେଖିକେ ଦେବତାମାନକୁର ୨୧ ସୁର ବା ମନୁକୁରଶବ୍ଦରେ ୨୧ ବନ୍ଦୁଶ୍ରୀ ବିଦ୍ୟାପାଠୀ କାଳ ବଜାର କରନ୍ତି । ଏହା ବନ୍ଦୁଶ୍ରୀ ଏକ ଦିବସର ୧୫ ଭବତୁ ଏକ ରାତ (ହୃ. ଶ) । ମନୁକୁରରେ ଏହା ୪୫ ଲକ୍ଷ ୨୦ ହଜାର ମାନୁଷ ବସୁର କାଳ ଅଟେ (Apte). ୧୪୩ ମନୁକୁର ହେଲେ ବନ୍ଦୁଶ୍ରୀ ଗୋଟିଏ ଦିବସ ହୃଦୟ । ଏକ ମନୁକୁର ବସୁର ଶେଷ ହେଲେ ପ୍ରକୟ ହୃପସ୍ତିତ ହୃଦୟ । ବନ୍ଦୁମାନ ୨୫ ମନୁ ବା ବୈବହିକ ମନୁକୁର ବଜାର କାଳର ଅଷ୍ଟାବ୍ଦିଶ ସୁରର ୨୦୮ ରାତ ଶ୍ରେଣୀ ହେଉଥାଇଛି ।] ୨ । ପୁରାଣର ଦଶ ଲକ୍ଷଣ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ— ୨. One of the ten characteristics of a Purâna.

ଦେ. ବି—ମନୁକୁର (ଦେଖ) — Manwantara (See)

ମନୁକୁର—ଦେ. ବି—(ସ. ମନୁକୁର) (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) — ଅଣ୍ପୁଳ୍ୟ (ଜଳ-ମନୁକୁର[ର]) — A partial deluge consisting of flood and famine). [ଦ୍ଵା—ମନୁକୁର. ବିଜ୍ଞାନେଶ୍ୱରରେ ସଲ ୧୨୭୭ ସାଲରେ ଯେଉଁ ବନ୍ଦୀ ଓ ହୃଦୟ ପଡ଼ିଥିଲା ତାକୁ ବିଜ୍ଞାନେଶ୍ୱରରେ ‘ଶ୍ରେୟାତ୍ମରରେ ମନୁକୁର ବା ମନୁକୁର କହନ୍ତି ।], ସ. ବି—ପ୍ରାଚୀନ ବାଳରେ ଅଷ୍ଟାବ୍ଦି ଶୁଲ୍କଦଶମୀ, ଶାବଣ କୃଷ୍ଣଅଷ୍ଟମୀ ଓ ବନ୍ଦୁ ଶୁଲ୍କତ୍ତମ୍ଭୟାରେ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଉତ୍ସବବିଷେଷ (ହୃ. ଶ) — A festival observed in ancient times on particular days of the months of Ashârdha, Srâbana and Bhâdra.

ମନୁତ୍ର—ଗା. ବି—ମନୁତ୍ର (ଦେଖ) — Manwantara (See) Manwantra [ର—ଆନେବ ଶ୍ରୀନ ଶାଖ କରେ, ସାମ୍ବୁନ୍ଦର ମନୁତ୍ର ପାଳିବେ—କରନ୍ତାଥ. ଭାଗବତ ।]

ମନୁଥ—ସ. ବି (ମନୁ+ମଥ ଧାରୁ=ମନୁକ କରିବା+କରୁଣ. ଅ; ଯାହା Manmatha ମନୁକ ମନୁତ୍ର ପକାଏ) — ୧. ମନୁଥ; ମନୁଷ୍ଟିକ;

ବିକର୍ଷ; କାମଦେବ— ୧. The Deity Cupid. ,

ପ୍ରେମ; ପ୍ରୀତି; ପ୍ରଶୟ— ୨. Love. ୩ । ଇନ୍ଦ୍ରୟରେଣ ଲିଥ୍ୟ; ବାମତନ୍ତ୍ରା— ୩. Lust; amorous passion.

୪ । କପିତୁ; କରୁଥ (ହୃ. ଶ) — ୪. Wood apple [Apte].

ଦେ. ବି—ପୁରୁଷଙ୍କ ବିଅନ୍ତିବା ନାମ— A name given to males.

ମନୁଥ ପ୍ରିୟା—ସ. ବି (ପଣ୍ଡିତ ତତ୍) — କାମଦେବଙ୍କ ପତ୍ନୀ; ରତ୍ନଦେବି— Manmatha priya The wife of God Cupid.

ମନୁଥ ଲେଖ—ସ. ବି (ମ. ପ. ଲେ) — ପ୍ରଶୟ ପତ୍ରିକା (ହୃ. ଶ) — Manmatha lekha Love-letter (Apte).

ମନୁଥାନନ୍ଦ—ସ. ବି (ମନୁଥ+ଅନନ୍ଦ) — ଏକପ୍ରକାର ଉତ୍ସବ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦୟ— Manmathânanda A kind of mango [Apte].

ମନୁଥାଜ୍ୟା—ସ. ବି (ମନୁଥ+ଅଜ୍ୟା) — ୧. ମନୁଥାଜ୍ୟା— ୧. The mango tree (Apte).

୨ । ପ୍ରେମୀ ଓ ପ୍ରେମିକାଙ୍କ ମିଳକ ସ୍ଥଳ; ବିହାର ସ୍ଥଳ (ହୃ. ଶ) — ୨. A trysting place; a meeting place of lovers.

ମନୁଥୀ—ସ. ବି. ପୁଂ (ମନୁଥ+ଇନ୍ଦ୍ରନ୍ଦି; ମା. ୧ବ) — କାମିନୀ Manmathî (ହୃ. ଶ) — Amorous; enamoured (Apte). (ମନୁଥି—ଶ୍ରୀ)

ମନୁମା—ସ. ବି (ମନୁ ଧାରୁ=ପ୍ରକାଶ କରିବା+କରୁଣ. ମନ) — Manmana ୧ । ଗଢ଼ିବ ବା ଅଷ୍ଟମ ଶତ— ୧. Tremulous or choked voice. , ୨ । ବନ୍ଦୁକଙ୍କ ମନ ଜଳିବ—

୨. Confidential whisperings between husband and wife (Apte). ୩ । କାମଦେବ— ୩. The God of love (Apte).

ମନୁମା(ନାମ) — ସ. ବି. ପୁଂ (ବନ୍ଦୁଶ୍ରୀତି; ଅନୁଦ୍‌+ମନୁମା; ମା. ୧ବ) — Manmanâ (ନାମ) ବୋଠାରେ ମନୁକୁ ଯେ ସମର୍ପଣ କରିଥିଲୁ— One who has dedicated his mind to me.

ମନୋହର—ଗା. ବି. ପୁଂ (ସ. ମନୋମୋହନ) - ଲୋକଙ୍କ ଦିଦି Manmohana ଯିବା ନାମ— A name given to males.

ମନମୋହନ ଦେ. ବି. ପୁଂ— ମନୋମୋହନ; ମନୋମୋହନି— Charming; enchanting, (ମନୋହନ; ମନୋହନି, ମନୋହେନ—ଶ୍ରୀ)

ମନ୍ୟ—ସ. ବି. ପୁଂ—(ମନ ଧାରୁ+କରୁଣ. ସ; ଅନ୍ୟ ବିଶେଷଣ କରି Manya ପରେ ସମାସରେ ଲାଗେ, ସଥା ପଣ୍ଡିତମନ୍ୟ; ସୁଭଗ (ମନ୍ୟ—ଶ୍ରୀ) ମନ୍ୟ) — ୧ । ସେ ଅପଣାକୁ (ଅନୁକ) ପର ବିଶେଷରେ

୧. Thinking oneself to be. , ୨ । ସେ ଅପଣାକୁ (ଅନୁକ) ପର ଦେଖାଇ ହୃଦୟ— ୨. Appearing as.

ମନ୍ଦିର—ସ. ବ—(ମନ୍ତ୍ର ଧାରୁ-ବୋଧ କରିବା +କର୍ମ. ସାହୀ. ଅ) —
Many— ୧। ଦେବ ଶିଥ; ପ୍ରାଚାର ଯୁଦ୍ଧଗପ୍ତ ଶିଥ; ଦେବ
(ମନ୍ଦିର—ଅନ୍ତରୂପ) ଶିଥ—1. The muscles on the
back of the neck. ୨। ଦେବପ୍ରାଣ—2. The
nape of the neck. ୩। (+ଲୁହ. ସାହୀ. ଅ)—
ଜ୍ଞାନ—3. Knowledge.

ମନ୍ଦାସ୍ତମ୍ବ—୧. ବ—(ଅସୁରେତ)—ରେଗଡ଼ିଶେସ, ସହିରେ କେବର
Manyā stambha ଶିର ଅବଶ ହୋଇଯାଏ—A disease;
paralysis of the muscles on the back of
the neck.

ମନୁ—୧. ତ.—(ମନ୍ ଶାରୁ + କର୍ମ. ସୁ)—୧।	ଦେଖିଲୁ; ଅଜଳା—
Manyu 1. Distress; wretched condition.	ତାଙ୍କି—
ବରକୁ—2. Vexatio . *	ଶୋଭ—3. Grief;
ଶୋଭ—4. Hatred. *	sorrow. *
ଅଭଳାର—5. Pride; arrogance.	ଶୋଧ—
ଶୋଧ—6. Anger; rage; wrath; passion.	ଶୋଧା
ଅଭଳର ଚେଷ୍ଟା ପଣ—7. Spirit; mettle; courage (as of a horse) [Apte]	ଚେଷ୍ଟା; ଅଭଳା
ଅଭଳା—8. Ardour; zeal [Apte]	ଚେଷ୍ଟା—
ଅଭଳା—9. ଯତ୍ତ—10. A vedic sacrifice or offering.	ହୃଦୟ—
ଅଭଳା—11. A class of Kshatriyas.	ହୃଦୟ—
ଅଭଳା—12. An epithet of Siba (Apte).	(ହୃ. ଶ)
ଅଭଳା—13. An epithet of Agni or fire.	(ହୃ. ଶ)

ମନ୍ୟ ଦେବ—ସ. ବ—(ରୂପକ)—ଦେବରୂପେ କବିତ କୋଷ (୩).
 Manyu deba   a.)—Anger personified; the
 personification of wrath.

ମନ୍ୟମାନ—ସ. ବଣ୍ପୁ—(ମକ୍ତ୍ତ + ମଦ; ୧ମା. ୧ବ) —୧। କୋଷି;
 Manyumān କୋଷି ସ୍ଵରୂପ—1. Angry; wrathful
 (ମକ୍ତ୍ତପତ୍ର—ଶୀ) (Apte) ୨। ଅଳଗାହୁସ୍ତୁ—2. Distressed;
 afflicted (Apte) ୩। ଚେକ୍ଷୁନ୍—3 Ener-
 getic; vehement(Apte).

ମନୁଷ୍ୟ—ବୈଦେ. ବ. (ପା) —ମନୁଷ୍ୟକା (ଦେଖ)
Mansubā Man-subā (See)

ମ୍ୟାପ୍-ଫ୍ରିପ୍] ସଲ —ବେଦେ. ୧ (ଆ. ମୁଘସ୍ତଳ) —୧ । ଗ୍ରାମ; ନଗରର
Map-(ph,pha,pa)sala ବହୁଃସ୍ତ ଦେଶାଣ; ସହରତାରୁ ଦୂରରେ
[ମପ(ପ୍ର)ସ୍ତଳ—ଅଳ୍ପରୂପ] ଥୁବା ଆଶଳ; ଗ୍ରାମୀ ପ୍ରଦେଶ —
ମର୍କଷଳ ୧. Village; countryside; mofussil; interior
ମୁଫସସଳ, ଦେହାତ of a district. ୨ । ଉଦ୍‌ଦିତ ବା ଅପ୍ରବାଣ
[ସହର—ବିପାତ] ଆଶଳ—୨. A solitary or out of
(ସଦର—ବିପାତ) the way place. * । କୁଆର ବା କୁର୍ରାର
ଘେର୍ବି ଅଣ ସାଧାରଣକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ନ ପଡ଼େ—
୩. The inside or inner surface of a cloth

or garment. ୪ । ଜମିଦାର ଅନ୍ତରେ ଗ୍ରାମମାଳ—
4. The villages constituting a
zamindary or estate.

ମପ(ଫ) ସର ଜମା — ଦେବେ. ବି (କରିରଥ) (ଆ. ମୁହୂର୍ତ୍ତର ପରିଷଳାନ୍ତରର ଅଧିକାରୀ) —
 Mapa(pha)sala jamଙ୍କ ଜମିଦାରଙ୍କ ପ୍ରାମାନଙ୍କଠାରୁ
 ମହାନ୍ତରଜମା ଜମିଦାର ସେହି ଗଜଣା ଅଧିକାରୀ କରନ୍ତି—The
 ମୁହୂର୍ତ୍ତର ପରିଷଳାନ୍ତର ରେଟ୍ ରେଲେଝ୍ କରିବାରେ ଏହାରୁ
 (ସବରଜମା — ବିପରୀତ) the tenants. [ଦୁ—ଜମିଦାର
 ପରିଷଳାନ୍ତର ମହାନ୍ତର ଜମା ଅଧିକାରୀ କରି ଚାହିଁରୁ ଅଧିକାରୀ
 କିର୍ତ୍ତିରିତ ପାଇଶମିକ ବା ମାଲିକାନା କାଟି ରଖି ବାଢି
 ଥିଲା ‘ପରରଜମା’ ବା ଘରମୁହୂର୍ତ୍ତର ସବକାରଙ୍କଠାରେ
 ଦାଖଲ କରନ୍ତି ।

ମପ(ଫା)ସଲ ମୁଆସା—ବେଦେ, ବି (ଆ)(କଚିରଥ) —ଜଗିଦାଶର ପ୍ରକାଳ
Mapa(phala)sala mu   ଠାରୁ ମହେଲରୁ ଖଜଣା ଅଧି
ମନ୍ତ୍ରସଂଖ୍ୟାକାବିଲୀ   ଅସୁଲ କରୁଥିବା କର୍ମରୁଶର କାଗଜପତ୍ରରେ
ମୁଫ୍ତସଂଖ୍ୟାକାବିଲୀ   ଲେଖା ଥିବା ଅସୁଲ ପ୍ରସଙ୍ଗ ପ୍ରକଳ୍ପ ଅଟେ କି
[ମପ(ଫା)ସଲ ମୁବାଦିଲ୍—ଅକରୂପ] ନାହିଁ, ତାହା ମହେଲରେ ଅର୍ଥାତ୍
ସରକାରରେ ପ୍ରକାମାକର୍ତ୍ତାରୁ ପାଇଛି ଓ ପ୍ରମାଣ ତଥବା
କର ତେବେ କରିବା — The act of checking the
correctness of a collecting officer's
accounts by investigations made locally
in the mafraasil

ମପ(ପ)ସଲ ସରବରକାର—ବେଦେ, ବି [ପ୍ରାଚୀନ] (ଅ)—
 Mapa(pha)sala sarabarākāra ମୁସଲମାନ ଶକ୍ତିରେ
 ପ୍ରକାଶତାରୁ ଶକ୍ତି ଆଦୟ କର ସଦରରେ ସରକାରକଠାରେ
 ତାହା ଦାଖଲ କରିବା ଚର୍ମଶ୍ଵର—The Sarabarā-
 kārwhose duty was to collect rents from
 the tenants and pay the same to the
 Government during the Mahamedan rule.

ମପ(ଫା)ସଲ ହାକିମ—ଦେବେ. ଉ (ଆ. ମୁଖସଲ୍ଲାତାବିନ୍ଦୁ) —ପ୍ରାମ୍ଭ
Mapa(pha)sala hākima ଚର୍ମଶ୍ଵର—Officers in
ମହାଶ୍ଵର ହାକିମ ମୁଖସଲକା ହାକିମ charge of the
interior.

ମପ(ଫ)ସଲ—ଦେ. କଣ—୧ । ମଧ୍ୟସଲ ସମ୍ମନୀୟ; ଶ୍ରାମୀ—
Mapa(ph)asali 1. Rural; relating to the country
ମହିମଳେ,ଗୋଟିଲେ side or village. 2. ମଧ୍ୟସଲବାସୀ;
ଶ୍ଵାସ,ଦେଶତୋ ଦେଶୁଆ—2. Resident of the country—
[**ମପ(ଫ)ସଲଆ—ଅଳ୍ଯଭୂତ**] side; rustic. * । ମଧ୍ୟସଲରେ
(ସବୁଆ,ସବୁଆ—ବିଷ୍ଣୁଚ) ପ୍ରତକିତ—3. Obtaining in
the countryside. ଦେ. କ—ମଧ୍ୟସଲବାସୀ ଲେଖ

ଅର୍ଥରେ ଦେଖିଲୁକାଳେ ଶୂନ୍ୟ ଉଚ୍ଛବି—Country-folk; village folk, (who are generally not so clever as townspeople; a rustic.

ମପା—ଦେ. ବି (ସ. ମା. ଧାରୁ)—ମାପିବା; ମାପ କରିବା—Act of Mapā measuring; measurement. ଦେ. ବି—ମାପ ମାପା ନାୟନା ମାପା ନାୟନୀଆ ହୋଇଥିବା—Measured, Mapā(ପେ)ରବା—ଦେ କି—(ସ. ମା. ଧାରୁ ଶିଳ୍ପ ମାପି ଧାରୁ)—ମାପିବା Mapā (pe)ibh କିମ୍ବାର ଶିଳ୍ପ ରୂପ—Causative of ମାପାନ ନାୟନା ମାପିବା Mapā kāthi ମାପ କଥି ନାୟକାଠି

ମପା ମପି—ଦେ. ବି (ସ. ମାପନ)—ଅନେକ ପଦାର୍ଥ ବା ଅନେକବାର Mapā mapi ମାପିବା କିମ୍ବା—The act of measuring ମାପା ମାପି many things; the act of measuring ନାୟନ ନାୟନୀଆ and remeasuring.

ମବଲକ୍(ଗ୍)—ଦେବେ. ବି (ଆ. ମବଲଗ) (କରିଥିଲୁ) —୧ । ନଗଦ Mab-lak(g) ଟଙ୍କା; ରେକଡ—1. Ready money; ମବଲଗ hard cash. ୨ । ମୋଟ ଟଙ୍କା; ସବସୁକ୍ତା ଏବେ ଟଙ୍କା—ନକଦ, ମବଲଗ 2. Sum total of cash. ଦେବେ. ବି— (ଆ)—୧ । ନଗଦ—1. In cash; ready (money). ୨ । ସବସୁକ୍ତା; ମୋଟ—2. Total; in all. କ୍ରେଟେ ଟି. ଏଣ୍ ଆ—୧ । କାରେ ହାତେ; ନଗଦାନଗଦ; ଦସ୍ତବଦସ୍ତ—1. In cash; in ready money; in hard cash. ୨ । ଅନ୍ତରେ (ଅନ୍ତରୁ ଲେଖିବା) 2. (writing the figures) In letters.

ମବଲକ୍(ଗ୍) ବନ୍ଦ—ଦେବେ. ବି (ପା) (କରିଥିଲୁ) —ଅନ୍ତର ବା ଶକ Mabalak(g)-bandi ହାତ ମୋଟ ଏବେ ଟଙ୍କା ବୋଲି ଲେଖିବା—Writing the total amount of money in words.

ମବେଶି—ପାଦେ (ବାମଣ୍ୟ)(ସ. ଗୋମେଷ)—ଗୋମେଷଦ ପଣ—

Mabeshi Cattle.

ମମ—ପ୍ରାଦେ (ଶିଂଦରୁମ) ବି. (ରୁଲ. ବ ଓ ହୁ. ମୋମ)—ମହିଳ—

Mam Wax

ମମଜାମା—ଦେବେ. ବି (ପା. ମୋମଜାମା)—ମହିଳାର ଲିପ୍ତ—

Mam-jāmā—On which a layer of wax has been ମୋମଜାମା laid. ବି—ମହିଳାର; ଯେଉଁ ଲୁଗାରେ ମହିଳା ମୋମଜାମା ପ୍ରତି କୋଳାଯାଇଥିବାରୁ ସେଉଁ ଲୁଗା ପାଣିରେ ଓଡା ଫୁଲାହିଁ ଓ ସାହା ଉପରେ ପଡ଼ିବା ପାଣି ଲୁଗାରେ କରେବ ଶୈତପଡ଼େ—Oil cloth; wax cloth; mackintosh cloth.

ମ(ମୁ)ମତାଜ୍, ମହିଳ—ଦେବେ. ବି (ଆ.ମମତାଜ୍ ମହିଳ)—୧. ଚାକ Ma(mp)m-tāj mahal ମହିଳ (ଦେଖ)—1. Tājamahala ମମତାଜମହିଲ (See. ୨ । ସାହାଜାହାନଙ୍କ ମହିଳାଙ୍କ ନାମ—ମୁମତାଜମହିଲ 2. Name of the Moghul Emperor Sahajehan's queen.

ମନ—ଦେ. ଅ(ପଦ୍ଧତି) (ସ. ଅଧୂର ପଣ୍ଡା କିଠନ)—ମୋହନ— Mama My; mine. (ଭ—ବିଦର ରାଜ୍ୟ ରାଜକୁଳ ପ୍ରସ୍ତର, ମେ ମମ ପ୍ରାଣ ପରିଷେଷ ଏ କିମ୍ବା କାନ୍ଦା । ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜଳି) ମମ [ଦ୍ୱ—ଅମ ଦେଖରେ ବୋଲିଯାଉଥିବା ବଜାଳା ସମାଜର ପଦରେ ଏ ପଦର ବନ୍ଦୁଳ ବନ୍ଦବଦ୍ଧାର ଦେଖାଯାଏ, ଯଥ୍ରେ— “ମମ ପ୍ରାଣନାଥ ଗୌର୍ବିଙ୍ଗ ହେ ! ମୋରେ ଶୀଘ୍ର କରନ୍ତେ ! ବସନ୍ତର ତନ୍ଦୁଗୌର୍ବିଙ୍ଗ !”]

ମମକାର—ସ. ବି (ମମ—ମୋହନ+ରୁ. ଧାରୁ+ଭବ, ଥ) —୧ । ଏ Mamakāra ଧନ ଜଳ ମୋର ବୋଲି ମନରେ ବର୍ଣ୍ଣର କରିବା; ମୋର ସ୍ତର, ମୋର କଳତ୍ର, ମୋର ଧନ, ମୋର ସର ଉତ୍ସାହାର ଜ୍ଞାନ; ମମତା—Fondness or personal attachment for one's wordly possessions and family. ୨ । (+କର୍ମ. ଥ) କିମ୍ବର ଅଜ୍ଞିତ ସମ୍ପର୍କ (ଭ. ଶ) — 2. One's self-acquired property.

ମମତ—ଦେ. ବିଶ (ପାରିନ) (ସ. ମମତାୟକ୍) —ଅନ୍ତରକ୍ତ— Mamata Attached; fond. (ଭ—ମାର ଖର ବାଜରେ ସେ ହୋଇବେ ମମତ । ପ୍ରାଚୀ. ଗ୍ରାମୁରୁହକ୍ତିଗୀତ ।)

ମମତା(ତ୍ଵ) —୧. ବି [ମମ+ରାଜେ. ତା, ତ୍ଵ] —୧ । ସାରମାନ, ମମକାର; Mamatā(twa) ଏ ପଦାର୍ଥ ମୋର, ଏ ଧନ ମୋର, ଏ ପ୍ରଥମ ମୋର, ଏବରୁତ ଭବ—1. Fondness or attachment for wordly possessions and family. ୨ । ଏ ସମ୍ପର୍କ ପ୍ରତି ମିଶ୍ରମାଯା; ମୋହ—2. Delusion as regards wordly matters, “ । ଅନ୍ତରକ୍ତ; ଅନ୍ତରାର; ଦର୍ଶ—3. Pride; egotism. ୪ । ସହାନ୍ତରୁତ—4. Sympathy. ୫ । ଦେହ—5. Attachment; affectionate regard; love. [ଭ—ଜାଣି ମମତ, ଅଜ୍ଞା ସେମନ୍ତ, ମୁଁ ସନମତ, କରେ ଭଙ୍ଗ. ପ୍ରେମସୁଖନିଷ୍ଠ ।]

ମମତା ଯୁକ୍ତ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ଶ୍ଵା ଚକ୍)—୧ । ସ୍ନେହଶୀଳ— Mamatā jukta 1. Affectionate. ୨ । ସ୍ନେହାୟକ— (ମମତାୟକ୍—ଶ୍ଵା) 2. Fondly attached. ୩ । ବୈଷ୍ଣୋବିଧ ଅନ୍ତରମାନ ସ୍ଵର୍ଗ—3. Having a personal feeling for one's temporal belongings. ୪ । ସହାନ୍ତରୁତ—ସୁଲ ସ୍ଵର୍ଗ—4. Full of sympathy. ୫ । ଅସ୍ମର କରେ ଭଙ୍ଗ—5. Selfish.

ମମତା ଶୂନ୍ୟ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ଶ୍ଵା ଚକ୍)—୧ । ନିର୍ମଳ— Mamatā śūnya 1. Devoid of sympathy; un-sympathetic. ୨ । କର—ମମତା ବିବିତ୍—ଶ୍ଵା) 2. Cruel. ୩ । ସ୍ନେହବର୍ଜିତ—ମମତା ବିଜ୍ଞାନ { ଅନ୍ୟରୂପ 3. Having no fondness or affection, ମମତା ଶୂନ୍ୟ ୪. Unattached; apathetic.

ମାଇ, ମେନା (ଉ—ମମା ଗଲୁଣି କମା ଆର, ଚକୁଳ ପଡ଼ିଛି ଟାକର
ଶ୍ରୁତିଜ, ଅତି —ହୋଇ—ତମ !)

ମମାଦିଲ୍—ବେଳେ କଣ (ଆ; ମୋଗଲ କାବସାହିବ ଅମଳରେ
Mamādīl କରିପଣ୍ଡ ପ୍ରତିକରି ଶବ୍ଦ)—ଅନ୍ତରୁଦୀ; ସ୍ଵତଃ—
ଆଲାହିଦୀ ମମାଦିଲ୍ଲା Separate (ଯଥା—ବେଳେ
ଅଳଙ୍କ ମମାଦିଲ୍ ମୌଜେ କମାପୁର = କମାପୁର ମଛିଲର ସ୍ଵତଃ
ଅସ୍ତର ତଳା ଉପିଦାଣ ।)

ମମୀ(ମ୍ମି)—ବେଦେ.ବ (ରେ ମନ୍ତ୍ରୀ; ଅ. ମୃମାୟିନ୍; ଜ୍ଞା.ମୋମ୍—ମହଣ)–
Mami(mmi) ମହଣ ସହିତ ବିଧି ମମିଲ ବିଅସାଇ ପ୍ରାଚୀକର
ମନ୍ତ୍ରୀ ମିଶର ଦେଶୀୟ ପ୍ରଥା ଅନୁଷ୍ଠାରେ କହୁକାଳ ଅଭିକୃତ
ମମୀ, ମୋମିଆଇ ଅବସ୍ଥାରେ ସ୍ଵରକ୍ଷିତ ହୋଇଥିବା ଶବଦେହ ବା
ମୂର୍ଦ୍ବାର—A preserved dead body of Egypt;
mummy; dead body preserved for a very
long time with the help of wax and
other spices. [ତ—ଏହର ସ୍ଵରକ୍ଷିତ ପବଦେହମାନ
ମିଶର ଦେଶର ସ୍ଵରକ୍ଷିତ କବରମାନକରୁ ବର୍ଣ୍ଣମାନ
ସମୟରେ ଖୋଲା ହୋଇ ବାହାର କରୁ ଯାଉଅଛି । ବନ୍ଦୁ
ସହୃଦୟ ବର୍ଷ ଶୁଭାର ଶବ୍ଦମାନ । ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଭିକୃତ
ଥିବା ଦେଖିଲେ ଆଶ୍ରମ୍ୟାନ୍ତିତ ହେବାର ତୁଏ ।]

ମୟୁ (ଧାର) — ସ — ଗମନ କରିବା; ଗତ କରିବା—

Ma-y (root) To walk; to move; to go.

ମୟ—ସ. ବ. ପୁଂ (ମୟ ଧାର—ଗତ କରିବା+କର୍ତ୍ତି. ଅ)—
 Maya ୧। ବନଶର ଶ୍ଵୀ ମନୋଦସଙ୍କର ପିତା; ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସରେ
 ବଜା ଯୁଧଶ୍ଵିରଙ୍କର ଅନୁଷ୍ଠା ସତ୍ର ନିର୍ମିତକାଶ ଦାନକ ଶିରୀ—
 1 Name of a demon architect. [ତୁ—
 ଦେବଶିଳୀ ବିଶ୍ଵକର୍ମିଙ୍କୁ ଏ ପୁକରେ ପରସ୍ତ କରିଥିଲେ ।
 ଏ ଅସୁରମାନଙ୍କ ‘ଶିପୁର’ ନିର୍ମିତ କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର
 ଦୁଇ ଶୁଦ୍ଧ ମାୟାଶ ଓ ଦୁଇର ଏବଂ କନ୍ୟା ମନୋଦସ ।
 କାଳୀତଙ୍କ ବିମାୟଶରେ ମୟ ଦିତଙ୍କ ସୁଧ ଥିବାର ଲେଖା
 ଥିଲା ।] ୨। ଅସତର—2. A mule. ୩। ଶ୍ରେଣୀ; ଶ୍ରେଣୀ—
 3. A camel ୪। ଅଶ (ହି. ଶ)—4. A horse
 (Apte). ୫। (କରଣ. ଅ) ସୁଖ (ହି. ଶ)—
 5. Pleasure; happiness. ସ. ବିଶ. ପୁଂ—କିମ୍ବ
 ଲିଖିତ ଅର୍ଥରେ ବିଶେଷ୍ୟ ସମେ ସୁକୃ ହେବା ପ୍ରତ୍ୟେ—
 A suffix added to nouns in the following.

(ମୟୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) senses. ସ. ବ । (ପୂର୍ଣ୍ଣିତା କୋଏବ) ଅମୁକରେ
ପୂର୍ଣ୍ଣ—1. Full of, (ଯଥା—ମୟାମୟ ସ୍ଵାର, କଷାକମୟ
ବନ ।) ୨। (ବ୍ୟାପ୍ୟର୍ଥ) ଅମୁକ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟାପ୍—2. Per-
vaded or spread over by. (ଯଥା—ଜଳମୟ
ଦେଶ, କାଳୁକାମୟ ପ୍ରାକ ।) ୩। (ବିବାହର୍ଥ) ଅମୁକରେ
ନିର୍ମିତ ବା ଛଢିବ—3. Made of or set with.

(যথা—সৃষ্টিময়ুগল, কলমযু অজ্ঞানমূলক, মুগ্নমু প্রাণ ।) ৪। (বাহুভূমিধৰ্য্য) যদ্বিতীয়ে অনুভব কর্তৃপক্ষমানান্দে
অঙ্গ; অনুভব বচ্ছুল—4. Abounding in. (যথা—
কলক মযু স্থান, নথামযু দেশ ।) ৫। (ধূরূপাধৰ্য্য)
অনুভব রূপে কল্পিত বা ব্যবহৃত—5. In which
such a thing has been utilised as. (যথা—
গজমযু ষেৰু ।) ৬। যাহাতেরে অনুভব কর্তৃ
পক্ষমানান্দে অঙ্গ—6. Possessing a quality in
great degree. (যথা—মাঘামযু সংস্থার, দগ্ধামযু
প্রেৰ, শ্রেণিমযু তুড়ু ।) ৭। (ধূরূপাধৰ্য্য) অনুভব
বিষ্ণু—7. The dung of. (যথা—গোঝু—
গোবৰ, গোবিষ্ণু ।) দে. ৭—১। মৰ্য (দেখ)

ମୟ ମୟ 1. Mae (See) , । ଦଶିଖ ଅମେରିକାର
ମେକାଧିକୋ ଦେଶର ବନ୍ଦୁ ପ୍ରାଚୀନ ବାଲର ଜ୍ଞାନ ସହ୍ୟ
ଅଧିବାସିଗଣ—2. Maya, the generic name of
the ancient inhabitants of Mexico in
South America. ଅଦରିଖ ଅମେରିକାର ବନ୍ଦୁ ପ୍ରାଚୀନ
ଅଧିବାସିଗଣଙ୍କ ସଭ୍ୟତା; ମାୟା ସଭ୍ୟତା—3. Māyā, the
high civilization of the ancient people of
Mexico. [ତ୍ରୈ—ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମର୍ଭର୍ତ୍ତୁ ବାହାରୁଥିବା
ପ୍ରାସାଦ ଓ ଦ୍ଵରାସାନ] ଦେଖି ସ୍ଵର୍ଗଭାବର୍ତ୍ତ ପଣ୍ଡତମାନେ
ସ୍ଥିର କରିଅଛନ୍ତି ଯେ ଅଜିକୁ ଶାଖ ଉଚ୍ଚର ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ
'ମାୟ'ମାନେ ସଭ୍ୟତାର ଅଞ୍ଚଳ ସୋଧାନରେ ଅବେଳାଣ
କରିଥିଲେ ଓ ଉଚ୍ଚର ସଭ୍ୟତା ସଙ୍ଗେ ଉଚ୍ଚର ସ୍ଥାପନ
ଥର୍ମ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ବନ୍ଦୁକ ମେଲଥିବାର ଦେଖା ଯାଉଅଛି ।
ମାୟା ସଭ୍ୟତା ତଳେ ଢିକା ଦେଖ ।

ମୁଦ୍ରା କାଳ—ଦେଖ—ବି—ମୁଦ୍ରା କାଳ (ଦେଖ)

Maya kāla   **Mae kāla (See)**

[ମୟୁ ଦିନ, ମୟୁ ର(ତ୍ର, ର) — ଅକ୍ଷୟରୂପ]   ଲତ୍ତକାଳ

ମୁଖଦାକ—ବୈଦେ. ବି (ପା. ମେଦାକ)—୧। ମରଦାକ (ଦେଖ)

Mayadān 1. Maidāna (See) , । (ম. প্রমোদ)

ବାଗାନ ରୁଦ୍ଧାନ) ପ୍ରମୋଦ ଛୁଦିଖାନ; ଅଧିକିର୍ତ୍ତ ପାଇଁ —

रमना 2. Pleasure garden; park.

(ଭୁଗ୍ରାଳୀ ନଗରରେ ପୁଷ୍ପରଣୀ ଓ ମୟୁଦାଳ ବା

ଅଧିକ ପାଇଁ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବିଥର କରୁ ଯାଉଥିଲା ।

କୃପାସିଙ୍କ । ଛାତ୍ରଙ୍କ ଲଭିତାସ ।)

ମୟ ଦାନବ—ସ. ବ—ମୟ ୧ (ଦେଖ)—Maya 1 (See)

Maya dānaba (ମୟ ଦେଇୟ — ଅଳ୍ପରୂପ)

ମୟକା (ଇତ୍ୟାଦି) — ଦେ. ବି— ମୟକା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ).

Mayana (etc)   **Mayanā etc. (See)**

ମୁଦ୍ରାବ (ଇତ୍ୟାଦି) —

ମୟୁ(ୟ)ର ଜଟା—ଦେ. ବ—ଧର ଜଟା (ଦେଖ)	
Maya(yu)ra jaṭā Isarajaṭā (See)	
ମୟାର—ଦେ. ବ. ସୁ—(ସ. ମୋଦିତବାର)—ମର୍ଯ୍ୟ (ଦେଖ)	
Mayara (ମୟୁରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Mairā (See)	
ମୟାଲ (ରତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ. ଓ ବଣ—ମରଳ ଉତ୍ସାହ (ଦେଖ)	
Mayala (etc) Mailā etc (See)	
ମୟା—ସ. ବ. (ମୟ + ଅ)—ଚିକିତ୍ସା (ହି. ଶ)—Medical treat-	
Mayā ment. ପ୍ରାଦେ. (ସମଲପୁର) ୧. (ପା. ମେଳା)—	
୧। ପିତୃତ୍ତ—1. Guava. ୨। ଅଚ; ମେଘ—	
୨. Custard apple.	
ମୟାଣ—ପ୍ରା (ପ୍ରାଚୀନ) ବ—(ସ.ମଦନ)—ମଦନ; କାମଦେବ—God	
Mayāṇa Cupid. [ବ—ବସନ୍ତ ସହିତ ବିଜୟେ କଲେ ବିପ୍ରକଷେ ଦେବ ମୟାଣ । ଶିଶୁଶବ୍ଦର ଭୂଷା ଅରଳାଷ ।]	
ମୟାନ୍—ଦେ. ବ—(ସ. ମଥନୋତ୍ତ୍ଵ—ବିଅ; ବା ସ. ମର୍ଦନ; ବା ସ.	
Mayān ମଦନ=ମଦନ)—କରଇ, ନିମ୍ନ, ବୁଝ ଓ ଲୁଚ ଅଛି ମାତ୍ରାନ ମୋଦନ ଉଥର କରିବା ପାଇଁ ଅଟାରେ ବା ମରଦାରେ ପାଣି ମିଶାଇ ଦକବା ପୂର୍ବରୁ ଶୁଣିଲ ଅଟାରେ ବା ମରଦାରେ ଦିଅ ଯିବା ବିଅ; ଉଚିତ ଦିଅ—The leaven of ghee mixed with flour before it is kneaded into dough for making bread etc. [ବ୍ର—ମରଦା ଅହରେ ମୟାନ ଦିଅ ଗଲେ କହିରେ ପ୍ରସୁତ ସ୍ବାତଃ, ଲୁଚ ଓ ନିରିତ ଅଛି ଏବଂ ମସକା ଓ ମୁଢ଼ୁ—ମୁଢ଼ା ଦ୍ଵାରା ।]	
ମୟାନ୍ଦାର—ଦେ. ବ—ସେହି ଲୁଚ ଅହର ଖଳ ତକଟା ଦେବା ପୂର୍ବରୁ	
Mayān-dār ଅଟାରେ ରାତର ବିଅ କାହାର ମାରଥାଏ—	
ମୟାନଦାର ମୋଦନଦାର (bread or other cake) In which ghee had been added to the flour before kneading.	
ମୟା—ସ. ବିଶ. ପ୍ରତ୍ୟୁ ଶ୍ତ୍ରୀ. (ମୟ + ର)—ମୟୁର ଶୀରଙ୍ଗ—	
Mayī Feminine of Maya. ଶ. ବ. ଶ୍ତ୍ରୀ—୧। ମାଉ	
୬—1. A female camel. ୨। ଗୋଡ଼ା—୧।	
୨. A mare.	
ମୟ—ସ. ବ—୧। (ମି ଧାରୁ=ଶେଷ କରିବା+କରୁ. ବି)—	
Mayu କରିବ; ବଂଧୁରୁଷ—1. A class of semi-divine singers. ୨। (ମୟ ଧାରୁ = ଗମନ କରିବା+କରୁ. ବି)—୨। ମୁଗ—2. Deer; antelope (Apte).	
୩। ଅଶ—3. Horse. ୪। ଅଶର—4. Mule.	
୫। ଉଷ୍ଣ—5. Camel.	
ମୟୁ(ୟ)ଶ—ସ. ବ—ବନମୁଖ—A kind of wild grain.	
Mayū (ya)shtha [ମୟୁ(ୟ)ଶକ—ଅକ୍ଷୟପ]	
ମୟୁକ—ସ. ବ—(ମୟ ଧାରୁ+କରୁ. ଉକା)—ମୟୁର (ହ. ଶ)—	
Mayūka Peacock.	
ମୟୁଖ—ସ. ବ—(ମା ଧାରୁ = ମାଞ୍ଚିବା+କର୍ମ ଉଷ୍ଣ)—୧। ଉତ୍ସାହ;	
Mayūkha ଉଷ୍ଣ—1. Ray; streak of light. ୨। ଅଳେକ;	

ଲେଖକ—3. Light. *	। ଶୌନ୍ଦ୍ର; ଶୋଭ—
4. Beauty. *	। ଅର୍ଦ୍ଧଶିଖ—5. A flame (Apte). ୨। (+କରଣ ଉଷ୍ଣ)—ସୂର୍ଯ୍ୟପତ୍ରର କଣ୍ଠ—6. The pin of a sun-dial (Apte).
୨। ପକ୍ଷତ (ହ. ଶ)—7. Mountain. ୮। ଲାଲକ; ଶିର—8. Peg; stake; pin.	
ମୟୁଖ ମାଳା—ସ. ବ—(ମୟୁ ତତ୍ତ୍ଵ)—ଉତ୍ସାହମାଳା—	
Mayūkha mālā Rays of the sun.	
ମୟୁଖମାଳା—ସ. ବ—(ମୟୁଖମାଳା+ଅଛି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ)—	
Mayūkha mālī ଉତ୍ସାହମାଳା; ସୂର୍ଯ୍ୟ—The sun.	
ମୟୁଖି—ସ. ବ—(ମୟୁଖ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ପ୍ରାଚୀନ ଶରତର	
Mayūkhi ଯୁକ୍ତ ବିଶେଷ (ହି ଶକସାଗର)—	
1. A weapon of offence and defence of ancient India; a cudgel about 5 ft. long, to the top of which was attached a bunch of tinkling bells. [ବ୍ର—ଏହା ସର୍ବର ଉତ୍ସାହ ପ୍ରମାଣ ବାର୍ତ୍ତା ସଞ୍ଚିତିବିଶେଷ; ଏହାର ଅଗ୍ରରେ ବିକଳି ଶୁଣିଏ ଲାଗି ଥାଏ । ଏହା ହୁମୁକୀ ବାଢ଼ି ଉଚି ଓ ଏଥରେ ମୁଠା ଲାଗି ଥାଏ । ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟ * ପ୍ରକାର :—ଆଶା, ପ୍ରତିକାର, ବିଦାତ, ପରମୋତ୍ତମ ଓ ଅନୁଦ୍ବନନ ।] ସ. ବିଶ. ସୁ—ଉଦ୍‌ଦ୍‌ଵିଲ; କୋତିମୁଖୀୟ Radiant; brilliant.	
ମୟୁକୁର—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ମୟୁର (ଦେଖ)—	
Mayū(ju)ra (ମୟୁର—ଶ୍ତ୍ରୀ) Mayūra (See)	
ମୟୁର—ସ. ବ. ସୁ--(ମି ଧାରୁ=ଶେଷ କରିବା+କରୁ. ବି)—	
Mayūra ୧। କର୍ଷର ବର୍ଗ ଦୃଦ୍ଧ ପକ୍ଷିବିଶେଷ—1. The ଅନ୍ୟ ସଂ, ନାମ—କେକୀ, pea fowl; Pava Cristatus; ଶିଖୀ, ଶିଖଣ୍ଡୀ (male-peacock; female-peahen.) [ବ୍ର—ଏମାନକର ଲାଙ୍ଘର ବଢ଼ ପକ୍ଷମାନ ଓ କଣ୍ଠର କଣ୍ଠ ପରମାନ ନାମା ବର୍ଣ୍ଣିରେ ଚିହ୍ନିତ । ଅଣ୍ଟିର ମୟୁରକର ଲାଙ୍ଘ ଖୁବ୍ ବଢ଼; ମାହିମାକର ଶେଷ । ଏଥୁପାଇଁ ଅଣ୍ଟିର ମୟୁରକୁ ଲାଙ୍ଘମୟୁର ଓ ମାହିମୁଖଣ୍ଡୀ-ମୟୁର ବୋଲି ଯାଏ । ମେଘ ଭାତୀରେ ଅଣ୍ଟିରମାନେ ଲାଙ୍ଘକୁ ପାଇ ଥାଏ ପଣ୍ଡା ପରି ଠିଅ କର ନାଚନ୍ତି, ଓ ବୋବାନ୍ତି । ଏମାନକର ଶବ୍ଦ ‘କେତେ’ କେତେ’ (ସଂ—ବେବା) । ଏମାନେ ସାପକୁ ମାରି ପକାନ୍ତି ।] ୨। ସୁଷ୍ପିରିଶ—2. A kind of flower (Apte) *	
ଶୁର୍ଯ୍ୟ ଶତକ ନାମକ ପ୍ରକ୍ରିଯା କରିବିଶେ—	
3. Name of a Sanscrit author. ୩। ସମୟ ମାପ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଯତ୍ନ ବିଶେଷ—4. A kind of instrument for measuring time.	
ଦେ. ବ—ବାଦ୍ୟଶବ୍ଦ ବିଶେଷ—A kind of musical instrument. (ବ୍ର—ଶବ୍ଦ ବାଣୀ ଅଞ୍ଜଳି ପଣା-	

ଉଚ୍ଚ ମୟୁର, ଏମାନ ବହୁଣ ତୁମେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗୋପ ତେବ ।
ପ୍ରାଣ, ଶ୍ରୀରୂପରୁ ଶୀରା ।)

ମୟୁରକ—ସ. ବ (ମୟୁର+କ) —୧। ମୟୁର—1. Peacock· Mayūraka , । ମୟୁରଶିଖ; ମୟୁର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଥିବା ପକ୍ଷର ଚଢ଼ା—2. The cockscomb on the head of a peacock, • । ଅଧ୍ୟାମାର୍ଗ—3. Achyranthus Aspera (plant). ୪ । ତୁଳୟ—4. Copper sulphate.

ମୟୁର କଣ୍ଠୀ—ଦେ. ବିଶ (ସ. ମୟୁର+କଣ୍ଠ) —ମୟୁରର ବଣ୍ଣପର Mayūra kanthī ବିତନ (ନାଲ ଓ ସବଜା) ବର୍ଣ୍ଣ ଉଣିଷ୍ଠୁ ମୟୁର କଣ୍ଠୀ (ବଣ୍ଠ) —(a cloth) Coloured like ମୟୁର କଣ୍ଠୀ the neck of a peafowl. (ଉ—ଉଣ୍ଠ ମୟୁର କଣ୍ଠୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ରଙ୍ଗାଂଶୁକେ ରଞ୍ଜିତ ଶଥମଳ ତୁଧରଣ, ପିନ୍ଧିଷ୍ଠା ଅବା ଉପରେ ମୟୁରକଣ୍ଠୀ ବସନ । ବାଧାକାଥ, ଭଣ୍ଠ ।) ଦେ. ବ—ଏକପ୍ରକାର ଲୁଗା; ଧୂପଶୟ ଲୁଗା—A kind of cloth (with red woof and green warp threads). [ତ୍ରୁ—ଏହାର ଟାଣୀ ସୁତା ନାଲ ଓ ଉରଣୀ ସୁତା ସାବଜା ।]

**ମୟୁରଗତି—ସ. ବ (ବହୁଗ୍ରୀହ) —୨୪ ଅଷ୍ଟର ଦୂରବିଶେଷ— Mayūragati A Sanscrit metre of 24 syllables.
[ତ୍ରୁ—ଏଥର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚରଣରେ ସଥାନମେ ୫ ଯଶଃ, ଯଶଃ, ସଶଃ ଓ ଉଶଃ ଆଏ—ହୀ. ଶ ।]**

ମୟୁର ଗିରିଆ—ଦେ. ବ (ସ. ମୟୁର ଗ୍ରୀବକ) —ଦୁଡ଼ି; ତୁଳୟ;
Mayūra giriā ମଇଶ୍ଵର ଗିରିଆ—Sulphate of copper.
ତୁତିଆ; ତୁଁତେ ତୁତ୍ୟା; ତୁତିଆ ମ, ମୋରଚୁଚ
ମୟୁର ଗୁଣା—ଦେ. ବ (ବଣିଆ ପକ) —ଶ୍ରୀମାନଙ୍କର ଛାହାଣ ନାବ—
Mayūra gunā ଶ୍ରୀମାନଙ୍କର ପାତାରେ ପିନ୍ଧାଯିବା ବଣିଆ; ଯେଉଁ ବଣିଆ
(ମୟୁର ବସାବୁଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଷ୍ଟାରତ ପୁଛ ମୟୁରର ଅବୁଚି
ମୟୁରବେଶର ପର ନିର୍ମିତ ହୋଇଥାଏ—A nose ornament
ମୟୁରାଲା ନକରେସର representing a dancing peacock.

ମୟୁର ଗ୍ରାବକ—ସ. ବ (ମୟୁରଗ୍ରୀବା+ରୂଳାର୍ଥେ ବ) —ମହିରଗ୍ରାବ;
Mayūra gribaka ତୁଳା—Blue vitriol.

ମୟୁର ଚଟକ—ସ. ବ—ଶୁଦ୍ଧପାତକ ତୁଳକ—
Mayūra chaṭaka The domestic cock.

ମୟୁର ଚନ୍ଦ୍ରକ—ସ. ବ (ପ୍ରଶ୍ନ ଚନ୍ଦ୍ର) —ମୟୁର ଚନ୍ଦ୍ରକ (ଦେଖ) —
Mayūra chandraka Mayūra chandrikā (See)

ମୟୁର ଚନ୍ଦ୍ରକା—ଦେ. ବ (ସ. ମୟୁର ଚନ୍ଦ୍ରକ) —୧। ମୟୁରର
Mayūra chandrikā ଲଙ୍ଘରେ ଥିବା ଚନ୍ଦ୍ରକ ବିତନ ବର୍ଣ୍ଣ-
ବଣିଷ୍ଠ ଚିତ୍ର—1. Rainbow-coloured rings
or eyes on the tail-feather of a peacock,
, । ଚନ୍ଦ୍ରକ ବଣିଷ୍ଠ ମୟୁର ଅକ୍ଷ—2. Tail-feather
of a peacock having rings or eyes on it.

୩ । ପଣ୍ଡମହିନେ ଦେଖାଯିବା ଲକ୍ଷଧନ୍ତୁ—3. A rain bow appearing in the west.

ମୟୁର ଚନ୍ଦ୍ରା—ସ. ବ (ପ୍ରଶ୍ନ ଚନ୍ଦ୍ର) —୧। ମୟୁରର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ
Mayūra churdā ଠିଆବାରେ ଅବସ୍ଥିତ ପକଗୁଡ଼—1. The tuft of feathers standing on the head of a peafowl. , । (ସ. ମୟୁର ଶିଖ) ଏକ ପ୍ରକାର ସୁର ଶାକ; ଉଣିର ଜଟା ଗୁଲୁ; ମୟୁର ଶିଖ , (ଦେଖ) 2. Colosia Cristata (plant) and flower.

ମୟୁର ଚୁଳ—ସ. ବ—ମୟୁର ଚୁଳା (ଦେଖ) —Mayūra chūla ମୟୁରର ଚୁଳା (ଦେଖ) churdā (See)

ମୟୁରଶିଖା—(ମୟୁରଜଟା—ଦେଖିବାରୁ)
ମୟୁର ଚୁଲିଆ—ଦେ. ବିଶ (ସ. ମୟୁର ଚୁଲିଆ) —ସେ ମୟୁର Mayūra chūlia ଚୁଲ ମୁଣ୍ଡରେ ପିନ୍ଧିଆଏ—Decorated ମୟୁର ଚୁଲା ଧାରୀ with a bunch of peacock's tail. ମୟୁର ଶିଖାଧାରୀ ମୟୁର ଶିଖାଧାରୀ ଫେର ଦେ. ବ—

୧ । ଉଣିର ଜଟା (ଦେଖ) —1. Isara jata (See) , । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ—2. An epithet of Šrīkṛushṇa.

ମୟୁର ଝୁଲ—ପାଦେ (ବାମଣା) ବ—ମୟୁରଚତ୍ରକାମୁଦ୍ର ପକ—
Mayūra jhali Peacock-leather having many coloured rings on it.

ମୟୁର ଝୁଲ—ପାଦେ (ଗଡ଼ିଲାଚ) ବ—କେଲା, ରାତ୍ରି ଓ ପାତୁଆମାନେ
Mayūra jhula ମୁଣ୍ଡରେ ଟେପି ଉପରେ ପିନ୍ଧିବା ମୟୁର ପକରେ ରଣା ହୋଇଥିବା ପେହା—A tuft of peacock-feathers worn on the cap by certain dance-loving wild tribes. [ତ୍ରୁ—ଏମାନଙ୍କ ଟେପି ଉପରେ ଶୁକ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରକ ବିଶିଷ୍ଟ ମୟୁର ପକ ଠିଆ ବାଗରେ ଖୋଜା ସାଇଥାଏ ।]

ମୟୁରଦିମ୍ବିଆ—ପାଦେ [ଗଡ଼ିଲାଚ] ବ. (ସ. ମୟୁର +ଦିମ୍ବ; ଏହାର Mayūra dimbiā ଅକାର ମୟୁର ଦିମ୍ବର କେବାରୁ)—
ଏକ ପ୍ରକାର ବଢ଼ି ମଣ୍ଡିବାଲ୍ଲ ତ୍ରୁ—A kind of mushroom with a big ball at the top.

ମୟୁରଧ୍ୱଜ—ସ. ବ (ମୟୁର +ଧ୍ୱଜ ବହୁଗ୍ରୀହ) —ମୟୁରଭଙ୍ଗର ପୃଷ୍ଠାରେ
Mayūra dhwaja ଶଳବଶର ଉପାଧ—The title of the ancient kings of Mayurbhanj.

[ତ୍ରୁ—ମୟୁରଧ୍ୱଜ ଶଳବଶର ରକ୍ଷଣ କରି ବିଶ୍ଵାସ ଅନ୍ଧକାର କରିଥିବାରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଶଳବଶର ନାମ ‘ମୟୁରଭଙ୍ଗ’ ହୋଇଥିଲା ।]

ମୟୁର ପଙ୍ଖା—ଦେ. ବ—ମୟୁର ପୁଛ କିମ୍ବିତ ପଙ୍ଖା—
Mayūra pankha A fan made of peacock's tail-feathers.
ମୟୁରପଦକ—ସ. ବ (ମୟୁର ପଦକ + ସାଦୃଶ୍ୟାର୍ଥେ ବ) —ଶୁକ୍ରାର Mayūra padaka ସମୟରେ ଶୁକ୍ରବୁଦ୍ଧର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶଳବଶରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ନଶାବାତର ଚିତ୍ର—The marks

made with the nails on the body of a man or woman during amorous intercourse.

ମୟୁର ପୁଚ୍ଛ—ସ. ବ (୭୩ ବର୍ଷ) —ମୟୁରର ଲଙ୍ଘ—

Mayūra puchchha Peacock's tail.

ମୟୁରଭଣ୍ଡ—ଦେ. କ (ନାମ) —ଓଡ଼ିଆ ରଜନାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖି—
Mayūrabhaṇḍa ସ୍ରାମୟ ସ୍ଵର୍ଗ—Name of a leading
ମୟୁରଭଣ୍ଡ Oriya state in the Eastern States Agency.
ମୌରମ୍ଭଜ [ଦ୍ର]—ଓଡ଼ିଆ ଗଢ଼ଜାତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହା ପ୍ରାଚୀକରିବା
ଓ ପ୍ରଧାନ ସ୍ଵର୍ଗ—। ଦୂର ରଜନେର ବର୍ଷ ତଳେ ସତ୍ସୁତାମାର
ଜୟୁର ରଜନଶର ଜଣେ ସତ୍ସୁତୁଷ ଏହି ସ୍ଵର୍ଗ ସ୍ରାପନ
କର ବଜାର କରୁଥିଲେ । ପୁଅମେ ଏହାର ନାମ କରିବାର
ପୂର ଥିଲା । 'ମୟୁର' ରଜନଶର ସଙ୍କେତ ଥିବାରୁ ଓ
ରଜନମାନେ ରଜନବୀୟ ଥିବାରୁ ରଜନ୍ୟରେ ମୟୁରଭଣ୍ଡ
ନାମରେ ପରିଚିତ ହେଲା । ମନ୍ତ୍ରପତି ରଜନାମ ରଜନରେ
ନାଲିବିରି, ସିଂହଭୂମ, ବରଦବୁନ୍ଦି, ପଥରାଇ, ନରସିଂହପୁର,
ସାରଣ୍ଯ, କେନ୍ଦ୍ରର ଅଦି ଓ ସିଂହଭୂନ୍ଦି ଓ ମାନଭୂନ୍ଦିର
ଅଞ୍ଚଳମାନ ଏହି ସ୍ଵର୍ଗର ଅନୁର୍ଗତ ଥିଲା । କାଳକମେ ଏ
ଥିଲା ରଜନ୍ୟ ମୟୁରଭଣ୍ଡରୁ ବହିଦ୍ୱା ହୋଇଥାଏ ।

ବୃଧାସିନ୍ଦ୍ର ଉତ୍ତରାସ ।

ଏ ରଜନ୍ୟର ଅଧିପତିମାନଙ୍କର ମହାରଜ ଉପାୟ
ବନ୍ଧାନ୍ତରକ ଅଟେ । ଏ ରଜନ୍ୟ ମହାରଜମାନେ
ବନ୍ଧାନ୍ତରକମେ ଉତ୍ତରକରେ ବନ୍ଦ କାର୍ତ୍ତି ସ୍ରାପନ କରିଥିଲୁଣ୍ଠିବା
ସର୍ବୀୟ ମହାରଜା କୃଷ୍ଣବନ୍ଦ କଟକ ବେଶେଲା କଲେଜର
ପ୍ରକଷ୍ଟାବରେ ବନ୍ଦ ସହସ୍ର ମୁଦ୍ରା ଦାନ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ
ସୁହ ସର୍ବୀୟ ମହାରଜା ଶାସନକୁ ଉତ୍ତରର ଅଦର୍ଶ ଶାସନ
ନରପତି ଓ ସାହୁତବାନ୍ଧବୀ, ମହା ପଣ୍ଡିତ, ଦାତା ଓ
ଉଦାରମନା ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ପୁର ସର୍ବୀୟ
ମହାରଜ ପୂର୍ଣ୍ଣବନ୍ଦ ପିତୃଦେବକ ପଦ ଅନ୍ତରସରଣ କର
ଥିଲେ । ସେ କିଷ୍ମନ୍ଦ୍ରାକ ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଠ ହେବାରୁ
ତାଙ୍କର କନିଷ୍ଠ ମହାରଜ ପ୍ରତାପବନ୍ଦ ବନ୍ଦମାନ ମହାରଜ
ଅଟିଲୁଣ୍ଠିବା ପାଇଁ ପରାପରା ପର ଅଦର୍ଶ ନରପତି
ଓ ଦାତା ଅଟିଲୁଣ୍ଠିବା । ତାଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣିଷ୍ଠ ସହସ୍ରତା ଲୁହ କର
ସୁବାରୁ ଭ୍ରତବନ୍ଦ ମହାରଜଙ୍କ ସୁତନାକମେ ପୂର୍ଣ୍ଣବନ୍ଦ
ନାମ ଓ ଭ୍ରାନ୍ତବୋଣର ନାମ ପୂର୍ବେ ସ୍କଲ ହୋଇଥାଏ ।
ଓଡ଼ିଆ ଗଢ଼ଜାତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚ ଅଦର୍ଶ ଅନୁଷ୍ଠାରେ
ବନ୍ଧାନ୍ତରକେ ଶାସିବ ମୟୁରଭଣ୍ଡ ରଜନ୍ୟର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ, ଭାବର

ବିଶ୍ଵତ ।]

ମୟୁର ରଥ—ସ. ବ—(ବନ୍ଦଗୁହ) —କାର୍ତ୍ତିକେୟ—

Mayūra ratha A name of Karttikeya,

(ମୟୁରକେରୁ, ମୟୁର ବାହାନ, ମୟୁରେଶ—ଅନ୍ତରୂପ)

ମୟୁର ଲଙ୍ଘ—ଦେ. ବ—୧ । ମୟୁରପୁଚ୍ଛ—1. Peacock's tail.

ମୟୁରର ଲେଜ ମୟୁର ପୁଚ୍ଛ । । ପଣ୍ଡିମ କଗରେ ମେଷରେ ସମୟେ
(ମୟୁର ଲଙ୍ଘ—ଅନ୍ତରୂପ) ସମୟେ ଦେଖାଯିବା ମୟୁରପୁଚ୍ଛାକୁଳ

ତତ୍ତ୍ଵ—ବେହ (ଇନ୍ଦ୍ରିଯକ ପର) —2. A kind of rain-
bow in the shape of a peacock's tail.

ମୟୁର ଶିଖ—ସ. ବ—୧ । (ପୁଣ୍ୟ ବନ୍ଦ) —ମୟୁର ଚାନ୍ଦ; ମୟୁରର

ମୌରଗ କୁଳ The tuft of feather on the head of a

ମୌରଶିଖା, ଲାଲମୁରଣୀ peacock. । । (ବନ୍ଦଗୁହ) ସଂ-

ଅନ୍ତର୍ମାନ ନାମ—ସବ୍ସ୍ୟାହି, ଶାକ ବିଶେଷ—Cockscomb

(plant); Celosia Crestata.

ବନ୍ଦିକୁଳା, ପ୍ରିୟତମ, [ଦ୍ର—ଏହ ପୁଲ ନାଲି ଖାଲି ଖାଲା ବା

ଶିଖାକୁ, ସିଂହା, ଶିଖାବଳା, ତେଜା ବୋଣକା ଶାମ ପର ଦେଖା-

ବେଳ ଟିକେ ଟାଙ୍କେ ଯାଏ—ସଂଖ୍ୟର ନାଲି ପୁଷ୍ପମଙ୍ଗଳ ପେଟା

ପା, ଅସକାନେ; ଅନ୍ତର୍ମାନ ହୋଇ ବୁଲୁଛାଇ ବା ମୟୁରର ଚାନ୍ଦ

ମ. ମୟୁର ଶିଖା ପର ଦେଖାଯାଏ । ସଂଖ୍ୟର ଫ୍ଲାମ୍ ଏହା ଗୁଡ଼ିବାଧା

ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ନାଲି ଓ ପଥକଳ । ଏବା

ତେ. ମୟୁର ଶିଖିପୁକେ ଡାଙ୍ଗୁ ଗଛର ମଙ୍ଗଳ ଓ ଫ୍ଲାମ୍ ନାଲି,

ଅନ୍ତର୍ମାନ ଏକ ତାତିର ଧଳା । ବୈଦିକାସ୍ତ ମନରେ ଏହା

ଲୁହ, ମଧ୍ୟର ରବ ଓ ପିତ୍ତ, କଟ, ଅଭିଷାର, ମୁନ୍ଦିକୁ ଓ

ବାଲରେଗ ନାଶକ । ବୈଦ୍ୟକ ପ୍ରତିରୋଧ ଏହା ଗୁଡ଼ିବାଧାର

ବର୍ଗର ଅନୁର୍ଗକ । (ଦୁଦ୍ୟଶ୍ଵର; ଯୋଗେଷ୍ଟଦ୍ର)]

ମୟୁର ସଂହାନି —ସ. ବ—(ଅଧୁକ; ମୟୁର ଚିହ୍ନିତ ସଂହାନି ମ. ପ.

Mayūra simhāsana ଲେ. କର୍ମିଧା)—ମୋଗଲ ବାଦସାହା

ମୟୁର ସିଂହାସନ କାହାଙ୍କିବାର ବିନିରେ କିମ୍ବିତ ମୟୁରବୁଦ୍ଧ ରବୁ

ମୌର ସିଂହାସନ ସଂହାନି—A throne in the shape of a

peacock built by the Moghal Emperor

Jehangir at Delhi.

ମୟୁଲ ଗିରିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ବୁଦ୍ଧି (ଦେଖ)

Mayūla girīā Tuticā (See)

ମର—ଦେ ଥ—୧ । (ବିରକ୍ତସୁତକ ଅବୟବ) ପଲ !—1. (An

Mar interjection denoting disapproval) Fie !

ମର , । (ଗାଲ ବା ଶାପ) ଭୁ ମର; ଭୁ ମୁତ ହେ; ତତେ ମରନ

ମର ଗନ୍ତୁ—2. (Interjection used as a curse, meaning) May death overtake you ! ପ୍ରାଦେ—

(ସମଲପୁର ଓ ବାଲେଶ୍ଵର) ସ. ମୋର—Mine.

ମରଗେଜ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ମରଗେଜ) (ବଚିରଥ)—ତୁସଙ୍ଗର

ମରଗେଜ ବକକ ଦେଇ ଟବା ଲେବା କାରବାର; ବକକ—

ମରଗେଜ ଅନ୍ଧକ,ଶିରୀବୀ Mortgage.

ମରଚି—ପ୍ରାଦେ (ସିଂହଭୂମ) ବ (ଭୁ ହି. ମିରଗ) —ଲକ୍ଷାନ୍ତରିତ—

Red-pepper.

ମରଢା—ପ୍ରାଦେ (ସମଲପୁର) ବ କଣ (ଭୁଲ. ହି. ମୁର୍ଦା) —ମୁରଦା—

Dead body; corpse.

ମରଢା ଘର—ପ୍ରାଦେ (ସମଲପୁର) ବ—ମୁରଦାର ଘାନା; ଶବ ବ୍ୟବହେତ

ମରଢା ଘର—ମୁରଦାର ଘାନା; ଶବ ବ୍ୟବହେତ

Mortuary.

ମରଲେ—ପ୍ରାଦେ (ସମଲପୁର) କି. କଣ—ମରଣାନ୍ତର ଭାବରେ;

Mar-tel ମରଣିବା ରତ—Mortally. (ସଥା—ମୁର୍ଦୁର ପିଲାକେ

ମରଲେ ପିଲାକେ ରତ) । (ଭୁଲ. ଇଂ. ମରାଲ)

ମରତବା—ପ୍ରାଦେ (ସମଲପୁର, ସ. ମରିନ) କି—ଡକ୍ଟରବା; ମରିବା—

Mar-dibā To press; to bruise.

ମରନେ—ପ୍ରାଦେ (ସମଲପୁର) ଅ—ମୋ ପାଖରେ; ମୋଠାରେ; ମୋ ସହ—

Mar-ne Near me; with me.

ମରବା—ପ୍ରାଦେ (ସମଲପୁର) କି—ମରବା—

Mar-bā To die.

ମରବା ତକ—ପ୍ରାଦେ (ସମଲପୁର) କି. ବିଶ—ମରବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ; ଅମରଣ;

Mar-bā tak ଅଜୀବନ—Till one's death; throughout one's life.

ମର୍ ବାହାଞ୍ଚୋ—ଦେ. ଅ (ଉତ୍ତର ବ୍ୟବହର)—ବିକ୍ରିତଙ୍କ

Mar bahāñcho ଅବୟୁ—(Interjection) Fie ! (denoting disapproval).

(ମର ବାହାଞ୍ଚୋ[ଦ]—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମରତ୍ତା—ପ୍ରାଦେ (ସମଲପୁର) ତ—ମଡ଼ା - Corpse. ପ୍ରାଦେ—

Mar-hā (ସମଲପୁର) ବିଶ—ମୃତ—Dead.

ମର—ସ. ବ (ମୃତ, ଧାରୁ—ମରବା + ଭାବ. ଅ) —୧। ମରଣ; ମୃତ—

Mara 1. Death. , । (+ ଅଧିକରଣ. ଅ) ପୁରୁଷ; ଜଗତ—

2. The earth; the world. ସ. ବିଶ (+

(ଅମର—ବିପ୍ରାଣ) କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ଅ) —୧। ମରଣୀଳ; ମରଣାଧୀନ—

1 Subject to death; mortal. , । ବିନାଶ-

ଶୀଳ—2. Subject to decay. ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶର)

[ମ'ର—ଅନ୍ୟରୂପ] ସବନାମ—ମୋର—Mine.

ମରକ—ସ. ବ (ମୃ. ଧାରୁ+ବରଣ ଅବ; ସହିରେ ଲୋକ ମରକୁ) —

Maraka । । ମାସାଭୟ; ମାସ; ମତ୍ତବ—1. Pestilence;

plague; murrain. , । ଦେଶପରାମର ବ୍ୟାଧ—

2. An epidemic.

ମରକଟ—ଗ୍ର. (ପଦଥ) ବ. ପୁଂ (ସ. ମରକଟ) —୧। ମରକଟ; ମାଙ୍କଡ଼—

Marakaṭa 1. Monkey. , । [ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ] ମାଙ୍କଡ଼ପର

[ମରକଟୀ—ସ] ଅସୁନ୍ଦର ଲୋକ—2. (figurative) An

ମରକଟ ମରକଟ ugly looking person (like an ape).

ମରକଟା—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ [ବ. ମରକଟ]—ମାଙ୍କଡ଼ଥ; ମାଙ୍କଡ଼ ପର

Marakaṭā ଶିଶୁଦେବବିଶିଷ୍ଟ—Having the body and

ମୁ(ମୋ)ରକୋଟେ limbs shrivelled or lean like those

ମରକଟିଆ of an ape; emaciated.

[ମରକଟ], ମରକଟେର—ସ]

ମରକଟ ହେବା—ଦେ. କି (ସ. ମରକଟ; ମାଙ୍କଡ଼ ପର ଖେଳାଇହେବା) —

Marakaṭi hebā ଉଦ୍‌ଦିମରକଟ ହେବା; ତଢ଼ି କର ମାଙ୍କଡ଼ ପର

[ମରକଟେର ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ଖିକାଇ ହେବା—To fret

ରେଗେମେଗେ ଦାସ୍ତଦେଖାନ and grin in rage like a monkey.

ମରକଟିଆନା; ଖିକାନା (ସଥା—ସେ ମରକଟ ହେଉଥିଲା)

ମରକଟ—ସ. ବ [ମରକ=ମାସାଭୟ+ତୁ. ଧାରୁ=ପାର ହେବା +

Marakata କରବ. ଅ; ଏହା ଧାରଣ କଲେ ମାସାଭୟରୁ ମନ୍ଦବ୍ୟ

[ମରକ—ଅନ୍ୟରୂପ] ରକ୍ଷା ପାଏ ବୋଲି କିମ୍ବା ଥିବାରୁ—ସର୍ବ

ବା ଦୂରଦ୍ଵାରୀ ମଣିଛିଶେଷ; ପରା—Emerald, [ର—

ଦେଇ ମରକଟକେଶୀ କେଶୀ ଉତ୍ସୁକ ଶାସ୍ତ୍ର ପଢାଇବ ।

ଭଣ୍ଟ. ଟେମ୍ସୁଧାନିଥ ।] [ଦୁ—ଭଲନା ଭତ୍ତ. ପୁରୀଯାଳ—

maragda (ମରଗଦ), ଲାଟିନ—Smarāgduś (ଫୁର୍ଦେହ୍ସ), ପ୍ରେଥ—Emerande (ଏମେରାନ୍ଡେ) । ହିନ୍ଦୁ

ଜ୍ୟୋତିଶୀଳ ମରରେ ଏ ରେ ରୂପ ପ୍ରତିକର ପ୍ରେସ୍

ରହୁ ।] ଦେ. ବ—ମରକଟ କେଶେ (ଦେଖ)—

Marakata kesari (See). (ତ—ପୁରୀଶ୍ରୋକ

ମରକଟ ମଞ୍ଜୁପତି । ରଧାକାଥ୍ ଦିବକାର ।)

ମରକଟ କେଶେ—ଦେ. ବ—କେଶେବନଶର ନିପ କିଶେଷ—A king

Marakata kesari of Kesari dynasty of Orissa.

[ଦୁ—ଶ୍ରୀଶ୍ରୀଶ୍ରୀ ପରିଷର ପରିଷର ପରିଷର କରିଥିଲେ;

ବାରଣସୀ କରିବ ଅଧିନିବ କରିବ ଓ କଟକର ଭୂପକଣ୍ଠସ୍ତ୍ରୀ

ପ୍ରାମ ବିଭାନାପି) ର ରକ୍ଷା କିମନ୍ତେ କାଠେଯୋଡ଼ ଓ ମହାନାନୀ

କୁଳରେ ପଥରବନ କଷାଇଥିଲେ । କୃପାବିନ୍ଦୁ ଉତ୍ତମାସ ।]

ମରକୁମେ—ଦେଇ. ଅ (କରିରଥ) (ଅ. ମରକୁମ୍—ଲଖିତ) —ଦିଲି

Markume ଅଦରେ ବ୍ୟବହର) ଅମ୍ବକ ତାରଙ୍ଗରେ ଲଖିତ—

ମରକୁମେ (used in deeds) Dated; written on such

ମରକୁମେ a date.

ମରଜା(ଜ,ଜେ,)ଦା [ଇତ୍ୟାଦି]—ଗ୍ରାମ. ବ (ସ. ମର୍ଯ୍ୟାଦା) —ମର୍ଯ୍ୟାଦା

Marajā(ja,je)dā [etc] ଇତ୍ୟାଦି [ଦେଖ]—Marjyādā

ମରଜାଦା ମରଜାଦା[ଦ] etc [See].

ମରଜି—ଦେଇ. ବ. (ଅ. ମର୍ଜୀ) —୧। ଖୁସି; ଇତ୍ତା—1. Wish;

Maraji will; pleasure. , । ସମ୍ମିତ—2. Consent.

(ମର୍ଜୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) * । ଭବେଶ୍ୟ; ଅଭପ୍ରାୟ—3. Intention.

ମର୍ଜି ତ । ମନ; ହୃଦୟ; ହୃଦଗତ ଭ୍ରାତ—4. Mind; heart.

ମର୍ଜା [ର—ତୋ ଘେର ତମାଳ ଶଖାମ ମୋ ମରଜ କରିଲାରେ—

କରିବୁର୍ଯ୍ୟ । କିଶୋରାଜନ୍ମୁ ତ ଗାତ ।]

ମରଜ ଜଗା(ଗେ)ରବା—ଦେ. କି (ଅ. ମର୍ଜା+ସ. ଜାଗୁ. ଧାରୁ) —ମନ

Maraji jagā(gē)ibā ଜଗାରବା; ପ୍ରସବ କରାଇବା; ବୌଦ୍ଧି

ମନ୍ୟୋଗାନ ବ୍ୟକ୍ତିର ଭକ୍ତା ଅନୁକୂଳରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—To

ମରଜ ଭଗେବା, ମରଜ ଉତ୍ସିବା, } ଅନ୍ୟରୂପ please a person;

ମରଜା[କେ]ରବା } ଅନ୍ୟରୂପ to act according

to the wish of a person,

ମରଜ ପାଇବା—ଦେ. କି (ଅ. ମର୍ଜା+ସ. ପ୍ରାପ. ଧାରୁ) —କୌଣସି

Maraji pāibā ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନୁଭବ ଇତ୍ତା ରୂପିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବା-

ମନପାଓନା To know the wishes of a person; to

fathom a person's mind.

ମରଜ ମିଲିବା—ଦେ. ବ—ଜଣକର ଅନୁଭବ ଇତ୍ତା ଜଣା ପଢିବା—

Maraji milibā A person's mind or intention

ଅନ ଜାନା ପଡ଼ି being known or fathomed.

ମର୍ଜା ମିଲିବା

ମରତା(ଟୁ, ଟୁ) (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ ଓ ବିଶ (ସ. ମହାରାଜୁ)—

Marathā(tīha, tīkā) (etc) ମରହଟା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)

ମାରାଠା ମରହଟା Marahatā etc. (See)

୧	ର	ଦ	ଇ	କ୍ଷର	ଟ	ଏ	ହସନ୍ତି	ବଣ୍ଠ	ଅନୁକାସିକ ପୁଞ୍ଜାପର	ସ	କ	ଶ୍ଵର	କ	ରୟ	ଉଥ	ହ
,	ଭ	ଇ	ରୁ	ଲୁ	ସେ	ଆକାଶକୁ	ବଣ୍ଠ	ଅନୁଷ୍ଠାର ବା	ଚନ୍ଦିନ୍ଦ୍ୟକୁ	ଶ୍ଵ	ୟ	ସ	ଶ୍ଵୟ	ଉଥ	ତ	କୁ

ମରତ ଭୁବନ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ—(ସ. ମରତ୍ତଭୁବନ)—ଭୂମଣଳ; Marata bhubana ପୃଥ୍ବୀ—The globe; the world; ମରତ ଭୁବନ ମରତ ମଣ୍ଡଳ ମରତ ମର୍ତ୍ତଳ the earth. (ମରତ ମଣ୍ଡଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମରତ୍ୟ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ—(ସ. ମର୍ତ୍ତ)—ମର୍ତ୍ତ—The world. Maratya [ଭ—ବିଜେ କଲେ ଏହି ମରତ୍ୟେ ଦେବତା।

ମରତ ମରତ୍ୟ ମଧୁସୁଦନ ଭତ୍ତରସମରତ୍ୟ]

ମରଦ—ବୈଦେ. ବ. ପୁ—(ଆ. ମର୍ଦ୍ଦ; ଭୁଲ. ସ. ମର୍ତ୍ତା)—୧. ମର୍ଦ୍ଦ Marada ମନୁଷ୍ୟ; ପୁରୁଷ—1. Man. [ସଥା—ପଥ(ଶ)-ମର୍ଦ୍ଦ ଦତ୍ତା ମରଦ] , । ଅଣ୍ଟିର—2. Male. • । ସ୍ଵାମୀ; ମର୍ଦ୍ଦ, ମରଦ ଗେରସ୍ତ—3. Husband. ଦେ. ବିଷ—ସାହସୀ-ମର୍ଦ୍ଦ } —ଅନ୍ୟରୂପ   Brave; manly.

ମରଦଗାଜୀ—ଗ୍ରା. ବ—ମର୍ଦଗାଜି (ଦେଖ)

Maradagājī   Marddagājī (See)

ମରଦନ—ଗ୍ରା. ବ (ସ. ମରଦନ)—ମରଦନ (ଦେଖ)—Maraddana Maradana (See) [ଭ—ପାଇଁ ପଯୋଧର ମରଦନେ କିବ୍ୟା ।

ମରଦନ ରସବାରିଧି ।] ପ୍ରାଚୀ. ପ୍ରାଦେ. (ମତ୍ତଳାତ) ବ—ସତାକର ମରଦନ ତେଇ ଲଗାଇବା ବିଧ—The rubbing of oil on the body of a Rājā.

ମରଦନ ବଢ଼ିବା—ପ୍ରାଦେ. (ମତ୍ତଳାତ) ବ—ସତାକର ସ୍ନାନ ଦୃଢ଼ରୁ Maradana bardhibha ଦେବରେ ତେଇ ପଣ୍ଡିବା କିଛିର ଶେଷ ହେବା—The completion of the act of rubbing oil on the body of a Rājā before bath.

ମରଦ ନାମା—ଦେ. ବ—(ପା. ମର୍ଦ୍ଦ+ସ. ନାମ) —ପୁରୁଷ ନାମକାରକ Marada nāma ବ୍ୟକ୍ତି, ପୁରୁଷ ଜାଗଯୁ ବ୍ୟକ୍ତି—Male person. [ସଥା—ସେ ଘରେ ମରଦନାମା କେହି ମରଦନାମା   କହି ।]

ମରଦନିଆ(ଅଁ)—ଦେ. ବ—(ସ. ମରଦନକାଣ୍ଠ) —ସେ ମରଦନ କରେ; Maradaniā(āñ) ସେ ପ୍ରତ୍ୱକୁ ଅଙ୍ଗ ଦିଲେ—Rubbing the ସେ ଗାଟେପେ body of the master. [ଭ—ସାମଳ ଭୂଷଣ-ମରଦନିଆ କିର ପଯୋଧର ମରଦନିଆ ଲୁକର । କରିପୂର୍ଣ୍ଣ. କିଶୋର ତଥୁ—ସାହସିତି ।]

ମରଦ ପଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—(ପା. ମର୍ଦାନା) —୧. ପୌରୁଷ; ସାହସ- Marada pāna 1. Manliness; bravery; manly ମନ୍ଦିନୀ; ମନ୍ଦିନୀରୀ courage. ୨. ସୁମ୍ପୁ; ଅଣ୍ଟିରପଣୀଥ—ମରଦନି ମରଦନିଗୀ 2. Potency; virility. [ମରଦପଣୀଥ (ଅଁ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ମରଦ ପିଲା—ଦେ. ବ—(ହ. ମରଦକା ବଜା) —୧. ସାହସି ବ୍ୟକ୍ତି; Marada pilā ସାହସିକାଳ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A manly person;

ମରଦବାଚୀ ମର୍ଦ୍ଦକାରୀ a son of man. [ଦୁ—ଅର୍ଥାତ୍ ସେ (ମରଦ ପଣ୍ଡ; ମରଦ ବଜା[ଜା])—ଅନ୍ୟରୂପ] ଭାବୁ ହୁହେ, ସେ ମନୁଷ୍ୟପଦବାଦ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ପୁଣ, ଅମନୁଷ୍ୟ ବା ଭାବୁର ପୁଣ ହୁହେ ।] , । ମନୁଷ୍ୟ—2. A man.

ମରଦ ମାରକିନିଆ—ଗ୍ରା. ବ—(ପରାତ କିଳ ସହର) —୧. ପୁରୁଷ Marada māikinīā ଓ ହୁ—1, Male and female.

ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ , । ସ୍ଵାମୀ ଓ ହୁ—2. Husband and wife. ମରଦମାହୀ

ମରଦବାଜି—ଗ୍ରା. ବ—ମରଦବାଜି (ଦେଖ)

Maradarājā Marddarājā (See)

ମରଦଳ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ—(ସ. ମରଦଳ) —ମରଦଳ (ଦେଖ)

Maradala Marddala (See) [ଭ—ବାଜିଲ ରସଳ ମାଦଳ ବାଦ୍ୟ ମରଦଳ ମଧ୍ୟେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେଇ । ଉକ୍ତ ବୈଦେଶୀଶ ମରଦଳ କିଲାସ]

ମରଦାଣୀ—ଦେ. ବ—(ପା. ମରଦର ଉତ୍ତାପ ଶୀଳିଙ୍ଗ) —୧. ସାହସିକା Maradānī ନାମ—1. A brave woman, , । ଅଣ୍ଟିର-ମରଦାନୀ ମରଦାନୀ ତଣୀ—2. An amazon.

ମରଦାନା(ନି)—ବୈଦେ. ବିଷ—(ପା.) —୧. ପୁରୁଷ ସମକୀୟ—Maradānā(ni) 1. Relating to males, , ।

ମରଦାନା ପୁରୁଷୋତ୍ତବ—2. Befitting a male. (ସଥା—ମରଦାନା(ନି) ମରଦାନା ବେଷି ।) ୩. ବାହ୍ୟତ—3. Relating to a hero; heroic. ବୈଦେ. ବ—(ପା. ମରଦାନଗି) —ମରଦପଣ (ଦେଖ)

Maradapāṇa (See)

ମରଦିଆ—ଦେ. ବିଷ—(ସ. ମରଦିକାଣ୍ଠ) —ମରଦିଆ; ପ୍ରତ୍ୱକୁ ଅଣ୍ଟିର-ମରଦିଆ ମରଦିକାଣ୍ଠ (ଭରି) —(a servant) Who

ସେ ଟେପେ ମରଦିନିଆ   rubs his master's limbs. ମରଦିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ—(ସ. ମୁଦ୍ର ଧାରୁ) —୧. ପଣ୍ଡିବା Maradibā ମରଦନ ରରବା—1. To rub. , । ମରଦନକାରୀ—ମରଦନ କରିବା, ମରଦନ କରିଲା, ମରଦନ କରିଲା 2. To crush. (ମରଦନା—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଭ—ଗର ପ୍ରକ ପାଦେ ମରଦନେ ମଦେ ଲର ସିନା ଅଙ୍ଗବଳ ରେ ବନ୍ଧୁଥି । ସଜୀତ ।] ୩. ଉତ୍ସାହିତକ କରିବା; କଷ୍ଟ ଦେବା—3. To oppress. [ଭ—ସୁର ମରଦନ ତା କରନ ପାଇ ବିଷମ ଶର ପଠାଇ ।

କରିପୂର୍ଣ୍ଣ, ସଜୀତ ।]

ମରନ—ସ. ବ—(ମର=ମୁଦ୍ର+ଦେ ଧାରୁ=ହେବନ କରିବା + Maranda କରୁ. ଅ—ସାହା ଭୂମରଦନ ମୁଦ୍ରକ ଅଣ୍ଟକ କରେ)

(ମରନକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମରନକ; ପୁଣ ମଧୁ—The honey from flowers. [ଭ—ମରନ ସେବେ ରମ୍ବ ଲେବେ ରଷିରେ ଉଷ୍ଣ ମାରେ । କରିପୂର୍ଣ୍ଣ. ଉତ୍ସାହିତକ ଗାତି ।]

ସଂଧାରଣ ପ୍ରେକ୍ଷକ ଅପର ସ୍ଵାରେ ସ୍ଵତତ୍ତ୍ଵ ଓ ଚିତ୍ତର ଅଶ୍ଵର ଓ ମାହା ଏବଂ , ଚିତ୍ତର ଅଶ୍ଵର ଓ ମାହା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକଳନ ରଣ ବିରତ୍ତ ଜୀବି । ଅତିଥି ୧ ବା ୨ ଚିତ୍ତର କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାହାଯୁଦ୍ଧ ଏବଂ ଖୋଲାଯେ ଘେବେ ଏ ଭାବାକୋଷରେ କ ନିତି ଦେବେ ସେହି ଏବଂ ପାଇବାରେ ଚିତ୍ତର ବିପାଶର ୨ ବା ୩-ଚିତ୍ତର ନର୍ତ୍ତ ନ ମାହାଯୁଦ୍ଧ ଏବଂ ଖୋଲାଯେ ହେବ । ଯଥା— ‘ଗାର’ ନ ଦିଲେ ‘ଗାର’ ଘୋଜନେ; କଥ କରେ ଦିଲେ ‘ବର୍ଷ’ ଦେଖିବେ । ‘ବର୍ଷ’ ନ ନାମରେ ‘ବର୍ଷ’ ନ ଦେଖିବେ; ‘ଶର୍କ’ ନ ନାମରେ ‘ଶର୍କ’ ଦେଖିବେ ।

ମରବୁଦ—ଦେ. ବି ଓ ବିଶ—(ସ. ଅର୍ଦ୍ଦ)—୧୦ କୋଟି (ସଞ୍ଚା) —
Marabuda One hundred million.
(ମରବୁଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମରମ—ଦେ. ଡ. ପଦ୍ମ (ସ. ମର୍ମ)—୧ । ଶରୀରର ମର୍ମ ସ୍ଥାନ ବା ସନ୍ଧି; Marama ଶରୀରର ଜୀବଶ୍ଵାନ (ଅର୍ଥାତ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଶରୀରର ସ୍ଥାନକୁ ଆଶାତ ଲୁଗିଲେ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ)—୧. A vital part of the body; a vital organ of the body.

[ଇ—ମରମରେ ପର୍ଯ୍ୟ ଦରମର୍ମ କରେ ସରସ ଶରସ କୋହି । କବିଷ୍ୱର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ୧] , । ହୃଦୟ, ଅନ୍ତର— ୨. Heart; the quick, [ଇ—ପ୍ରେମ ରୀତିବାତେ ବାମା ମରମେ । ନନ୍ଦବିଶ୍ଵାର. କିର୍ତ୍ତରଗୀୟ ୧] * । ମନୁଷ୍ୟର ଅନ୍ତରକ ଉଦେଶ୍ୟ; ମର୍ମ ବଥା; ଅନ୍ତରର ବଥା— ୩. One's internal desire. * । ଅପ୍ରକାଶ କଷ୍ଟୟ; ପ୍ରପୁରକଥା; ରହସ୍ୟ— ୪. A secret; a mystery. (ଇ—ସ୍ବର୍ଗ କହିବ ମରମ କଥା କହିବ କାହିଁ-ଗର) * । ବାଜ; ଦେବ; କୌଣସି ସମସ୍ୟା ସାଧକର ଶୁଣିମୟ; ଗୁଡ଼ ରହସ୍ୟ— ୫. The key to a problem. * । ଶୁଣ୍ଡ ଉଦେଶ୍ୟ— ୬. Hidden purpose. * । କୌଣସି କଥାର ଶୁଣ୍ଡ ଅର୍ଥ— ୭. The secret meaning of a passage or expression. * । ଗାତ୍ରପର୍ଯ୍ୟ— ୮. Gist; drift; purport. * । ଉପସ୍ତ୍ର— ୯. Male or female organ. ଦେ. ବିଶ— ୧ । ଅନ୍ତରକ— ୧. Internal. , । ଶୁଣ୍ଡ; ଗୋପନ୍ୟ— ୨. Secret. ବୈଦେ. ବି (ରେ. ମୋରମ୍)—ପଢା ସତ୍ତବରେ ବିଶ ଯିବା ସାନ ସାନ ପଥରଗୋଡ଼; ତୁଳା ତୁଳା ପଥରରେ ଗୋଡ଼— Bits of metal spread on the surface of metallised roads; morum. [ଇ— ପ୍ରଥମରେ ମାଟ୍ଟ ଉପରେ ଛିମା ପଥର ଦିଆଯାଇ ତା ଉପରେ ଗୋଡ଼ ବିଶ୍ୟାଏ ଓ ତା ଉପରେ ‘ମରମ’ ବିଶ୍ୟାଇ ତାକୁ ଧୂର୍ମଶ୍ରରେ ପିଣ୍ଡ କର ବା ରୋତ୍ ହେଲାରେ ରୂପଦ୍ଵାରା ସତ୍ତବରୁ ଘନ ଓ ଦୂର ବିଶ୍ୟାଏ ।]

ମରମ କଥା—ଦେ. ବି (ସ. ମର୍ମ କଥା)—୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଶୁଣ୍ଡ Marama kathā କଥା— ୧. The secrets of a ମରମରେକଥା ପରେ— ୨. Words expressing one's ମରମକୀୟତ କଥା— ୩. Words which hurt a person to the

q୍ୟୁକ୍ଷିତ କଥା— ୪. କହିବ କଥା କରିବ ଏବଂ ପଥର ପରିବାସ ଏବଂ ପଥରର କଥା— ୫. କହିବ କଥା— ୬. କହିବ କଥା— ୭. କହିବ କଥା— ୮. କହିବ କଥା— ୯. କହିବ କଥା— ୧୦. କହିବ କଥା— ୧୧. କହିବ କଥା— ୧୨. କହିବ କଥା— ୧୩. କହିବ କଥା— ୧୪. କହିବ କଥା— ୧୫. କହିବ କଥା— ୧୬. କହିବ କଥା— ୧୭. କହିବ କଥା— ୧୮. କହିବ କଥା— ୧୯. କହିବ କଥା— ୨୦. କହିବ କଥା— ୨୧. କହିବ କଥା— ୨୨. କହିବ କଥା— ୨୩. କହିବ କଥା— ୨୪. କହିବ କଥା— ୨୫. କହିବ କଥା— ୨୬. କହିବ କଥା— ୨୭. କହିବ କଥା— ୨୮. କହିବ କଥା— ୨୯. କହିବ କଥା— ୩୦. କହିବ କଥା— ୩୧. କହିବ କଥା— ୩୨. କହିବ କଥା— ୩୩. କହିବ କଥା— ୩୪. କହିବ କଥା— ୩୫. କହିବ କଥା— ୩୬. କହିବ କଥା— ୩୭. କହିବ କଥା— ୩୮. କହିବ କଥା— ୩୯. କହିବ କଥା— ୪୦. କହିବ କଥା— ୪୧. କହିବ କଥା— ୪୨. କହିବ କଥା— ୪୩. କହିବ କଥା— ୪୪. କହିବ କଥା— ୪୫. କହିବ କଥା— ୪୬. କହିବ କଥା— ୪୭. କହିବ କଥା— ୪୮. କହିବ କଥା— ୪୯. କହିବ କଥା— ୫୦. କହିବ କଥା— ୫୧. କହିବ କଥା— ୫୨. କହିବ କଥା— ୫୩. କହିବ କଥା— ୫୪. କହିବ କଥା— ୫୫. କହିବ କଥା— ୫୬. କହିବ କଥା— ୫୭. କହିବ କଥା— ୫୮. କହିବ କଥା— ୫୯. କହିବ କଥା— ୬୦. କହିବ କଥା— ୬୧. କହିବ କଥା— ୬୨. କହିବ କଥା— ୬୩. କହିବ କଥା— ୬୪. କହିବ କଥା— ୬୫. କହିବ କଥା— ୬୬. କହିବ କଥା— ୬୭. କହିବ କଥା— ୬୮. କହିବ କଥା— ୬୯. କହିବ କଥା— ୭୦. କହିବ କଥା— ୭୧. କହିବ କଥା— ୭୨. କହିବ କଥା— ୭୩. କହିବ କଥା— ୭୪. କହିବ କଥା— ୭୫. କହିବ କଥା— ୭୬. କହିବ କଥା— ୭୭. କହିବ କଥା— ୭୮. କହିବ କଥା— ୭୯. କହିବ କଥା— ୮୦. କହିବ କଥା— ୮୧. କହିବ କଥା— ୮୨. କହିବ କଥା— ୮୩. କହିବ କଥା— ୮୪. କହିବ କଥା— ୮୫. କହିବ କଥା— ୮୬. କହିବ କଥା— ୮୭. କହିବ କଥା— ୮୮. କହିବ କଥା— ୮୯. କହିବ କଥା— ୯୦. କହିବ କଥା— ୯୧. କହିବ କଥା— ୯୨. କହିବ କଥା— ୯୩. କହିବ କଥା— ୯୪. କହିବ କଥା— ୯୫. କହିବ କଥା— ୯୬. କହିବ କଥା— ୯୭. କହିବ କଥା— ୯୮. କହିବ କଥା— ୯୯. କହିବ କଥା— ୧୦୦. କହିବ କଥା— ୧୦୧. କହିବ କଥା— ୧୦୨. କହିବ କଥା— ୧୦୩. କହିବ କଥା— ୧୦୪. କହିବ କଥା— ୧୦୫. କହିବ କଥା— ୧୦୬. କହିବ କଥା— ୧୦୭. କହିବ କଥା— ୧୦୮. କହିବ କଥା— ୧୦୯. କହିବ କଥା— ୧୧୦. କହିବ କଥା— ୧୧୧. କହିବ କଥା— ୧୧୨. କହିବ କଥା— ୧୧୩. କହିବ କଥା— ୧୧୪. କହିବ କଥା— ୧୧୫. କହିବ କଥା— ୧୧୬. କହିବ କଥା— ୧୧୭. କହିବ କଥା— ୧୧୮. କହିବ କଥା— ୧୧୯. କହିବ କଥା— ୧୨୦. କହିବ କଥା— ୧୨୧. କହିବ କଥା— ୧୨୨. କହିବ କଥା— ୧୨୩. କହିବ କଥା— ୧୨୪. କହିବ କଥା— ୧୨୫. କହିବ କଥା— ୧୨୬. କହିବ କଥା— ୧୨୭. କହିବ କଥା— ୧୨୮. କହିବ କଥା— ୧୨୯. କହିବ କଥା— ୧୨୧୦. କହିବ କଥା— ୧୨୧୧. କହିବ କଥା— ୧୨୧୨. କହିବ କଥା— ୧୨୧୩. କହିବ କଥା— ୧୨୧୪. କହିବ କଥା— ୧୨୧୫. କହିବ କଥା— ୧୨୧୬. କହିବ କଥା— ୧୨୧୭. କହିବ କଥା— ୧୨୧୮. କହିବ କଥା— ୧୨୧୯. କହିବ କଥା— ୧୨୨୦. କହିବ କଥା— ୧୨୨୧. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨. କହିବ କଥା— ୧୨୨୩. କହିବ କଥା— ୧୨୨୪. କହିବ କଥା— ୧୨୨୫. କହିବ କଥା— ୧୨୨୬. କହିବ କଥା— ୧୨୨୭. କହିବ କଥା— ୧୨୨୮. କହିବ କଥା— ୧୨୨୯. କହିବ କଥା— ୧୨୨୧୦. କହିବ କଥା— ୧୨୨୧୧. କହିବ କଥା— ୧୨୨୧୨. କହିବ କଥା— ୧୨୨୧୩. କହିବ କଥା— ୧୨୨୧୪. କହିବ କଥା— ୧୨୨୧୫. କହିବ କଥା— ୧୨୨୧୬. କହିବ କଥା— ୧୨୨୧୭. କହିବ କଥା— ୧୨୨୧୮. କହିବ କଥା— ୧୨୨୧୯. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୦. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୧. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୩. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୪. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୫. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୬. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୭. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୮. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୯. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୧୦. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୧୧. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୧୨. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୧୩. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୧୪. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୧୫. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୧୬. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୧୭. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୧୮. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୧୯. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୦. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୧. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୩. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୪. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୫. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୬. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୭. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୮. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୯. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୧୦. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୧୧. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୧୨. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୧୩. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୧୪. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୧୫. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୧୬. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୧୭. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୧୮. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୧୯. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୦. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୧. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୩. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୪. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୫. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୬. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୭. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୮. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୯. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୧୦. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୧୧. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୧୨. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୧୩. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୧୪. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୧୫. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୧୬. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୧୭. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୧୮. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୧୯. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୦. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୧୧. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୨. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୩. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୪. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୫. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୬. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୭. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୮. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୯. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୧୦. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୧୧. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୧୨. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୧୩. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୧୪. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୧୫. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୧୬. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୧୭. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୧୮. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୧୯. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୨୦. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୧୧. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୧୨. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୧୩. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୧୪. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୧୫. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୧୬. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୧୭. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୧୮. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୧୯. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୨୦. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୧୧. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୧୨. କହିବ କଥା— ୧୨୨୨୨୨୨୧୩. କହିବ କଥା—

ମରମତ(ତି) — ଗ୍ରାମ୍ୟ. ଦେବେ. କି—ମରମତ (ଦେଖ)

Maramat(ti)

Marāmat (See)

ମରମ ଭୁଟ୍ଟ(ଠି) — ଦେ. ବିଶ ସୁ—(ସ. ମର୍ମ + ଲୁଟ୍ ଅଛୁ) ମରମ ବାଧକ
Maramatuṭ (ṭṭ) (ଦେଖ)—Marama bādhak

ମରମାତୀ ମରମ ତୋଡ଼ନେବାଲା [ମରମ ଭୁଟ୍ଟ(ଭୁଟ୍ଟେ)–ସୀ] (See)

ମରମ ପାଇବା—ଦେ. କି—(ସ. ମର୍ମ + ପାଇ ଥାରୁ) — ୧ । କୌଣସି
Marama pāibā ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନ୍ତରକ ରହା ବା ମରକ ରୁହିବାରୁ

ମର୍ମ ପାଇସା ସମ ହେବା—1. To be able to fathom a
ମରମ ଯାନା person's intention. ୨ । କୌଣସି ବିଷୟର

କା ସମସ୍ତାର ରହସ୍ୟ ଦେବ କରିବା—2. To know the
key or secret of a matter.

ମରମ ବାଧ(ଧୁ)କା—ଦେ. ବିଶ. ସୁ—(ସ. ମର୍ମ ବାଧକ) — ମର୍ମାତୀ
Marama bādha(dhi)kā (ବାକ୍ୟ, ବ୍ୟକ୍ତି); ଅଛି ମନୋକଷ୍ଟ

ଦାୟକ—Wounding a person's sensibility;
[ମରମବାଧ(ଧୁ)କା—ସୀ] (ମରମଦଶା—ଅଳ୍ୟରୂପ) cutting to
the quick.

ମରମ ଦେବନା—ଦେ. କି—(ସ. ମର୍ମ ଦେବନା) — ମର୍ମ ଦେବନା
Marama bedanā (ଦେଖ) — Marma bedanā (See)

ମର୍ମଦେନା ମରମ ଦେନା (ମରମ ବାଧକ—ଅଳ୍ୟରୂପ)

ମରମ ଭିତର—ଦେ. କି—ହୃଦୟର ଉତ୍ତର; ଅନ୍ତରକ ଭବ—
Marama bhitara The inmost recesses of the

ମରମେର ଭିତର ହୃଦୟ; the quick; the heart; one's
ମରମ ଭିତର most internal or mental sense.

[ଭିତର କଥା କହୁଥାଏ ପରମକୁ, ଗୁରୁ ଯାଇଥାଏ
ଭରମକୁ, ମରମ ଉଚରେ ଯାହା କହୁଥାଏ ସାରିଦର୍ଶି-
ଆଏ ଧରମକୁ । ତାଙ୍କ]

ମରମ ଭେଦ—ଦେ. କି—(ସ. ମର୍ମଭେଦ) — ୧ । ମର୍ମଭେଦ (ଦେଖ)
Marama bheda ମର୍ମଭେଦ 1. Marma bheda (See)

ମରମଭେଦ ୨ । ଗୁପ୍ତ ରହସ୍ୟ—2. Secret. ୩ । ଅଳ୍ୟର ଗୁପ୍ତ
ରହସ୍ୟ ଜାଣିବା—3. Prying into the secrets
of another.

ମରମ ଭେଦ—ଦେ. ବିଶ—(ସ. ମର୍ମଭେଦ) — ମର୍ମଭେଦ; ଯେଉଁ

Marama bhedi କଥା କା ଯାହା ମର୍ମକୁ ବାଧା କିଏ; ମର୍ମ-
ମରମ ଭେଦ ବେଦନାରୂପକ—Producing acute mental
ମରମକୁ ଦୁଃଖନେବାଲୀ anguish; cutting to the quick;
heart rending.

ମରମର—ଦେବେ. କି—(ଲାଟିନ ମର୍ମର; ପ୍ରାଚୀ ମର୍ମରସ୍, ପ୍ରେଷ୍ଟମର୍ମର,
Maramara ଇଂ. ମାର୍ବା) — ୧ । ମର୍ମର; ଶରୀରମଲ ପଥର—

ମରମର ମରମର 1. Marble. ଦେ. ଅ—(ଧୂକ୍ଷରକରଣ)
(ସ. ମର୍ମର; କୁଳ, ଇଂ. ମର୍ମର) — ୨ । ଧୂର ପବନ ଘୋରୁ
ଗୁରୁ ପଥ ଥିର ମର୍ମର ଧୂକ୍ଷର—2. The murmuring
or rustling sound of leaves of trees wafted
or shaken by breeze. [ଭିତର ମରମର ପଢି ପଢି ରହୁ
ପଥଗଣ ନନ୍ଦବିଶୋର. ନିର୍ବିରଣୀ,] [ଦୁଃଖ ମର୍ମର ଅପେକ୍ଷା
ଅନୁକ୍ରମ ଧୂକ୍ଷର ମର କୋଲି ଯାଏ ।] ଦେ. ବିଶ—
(ସ. ମର; ମୁର୍ମର) — ୩ । ମୁର୍ମର; ମରଶୋନ୍ତୁ ଏ—

ମରମର 1. Dying; about to die; on the verge of
ମର୍ମାଯା(ବା) death. ୨ । ଦୂରମ୍ବ—2. Half-dead;

ମରମରିବା—ଦେ. (ପଦ୍ଧ) କି—ମର୍ମରିବା କରିବା—To produce
Mara maribā a murmuring or rustling sound.

ମରମରା (ଭିତର କରି ସହି ମରମରେ ସିଜୁ ବାପୁ ପ୍ରକଟିତ) ବ୍ୟାଧିକାଥ. ଭାଷା ।

ମରମରା ବ୍ୟାଧିକାଥ. ଭାଷା ।

ମରମରେ ଖେଟ ଦେବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ମର୍ମ ଦେବନା
Maramare|choṭa debā କାତ କରିବା—To wound a

ମରମରେ ଖେଟ ଲାଗିବା କାତ କରିବା, ପରୀକ୍ଷା କାତ କରିବା
ମରମରେ ଖେଟ ମାରିବା } ଅଳ୍ୟରୂପ to cut a person
ମରମରେ ଖେଟ(ଟେ) ହାଣିବା } ଅଳ୍ୟରୂପ to the quick.
ମରମ ହାଣିବା

ମରମେ ଚୋଟ ଦେବା ମରମେ ଚୋଟ ଦେବା;

ମରମରେ ଖେଟ ଲାଗିବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ମର୍ମ ଦେବନା
Maramare choṭa lagibā କାତ କରିବା; ହୃଦୟରେ ଅଦାତ

ମରମେ ଚୋଟ ଲାଗିବା ଲାଗିବା—The feeling of a person
ମରମେ ଚୋଟ ଲାଗିବା being wounded; being cut to
the quick.

ମରମ ସନ୍ଧି—ଦେ. କି (ସ. ମର୍ମ ସନ୍ଧି) — ୧ । ମର୍ମ ସନ୍ଧି; ଶରୀରର ଜାବ-

ମର୍ମ ସନ୍ଧି Marama sandhi ପ୍ରାନ—1. Most vital or sensi-

ମର୍ମ ସନ୍ଧି tive organ or part of the body.
ମରମ ସନ୍ଧି ୨ । କୌଣସି ବିଷୟର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରହସ୍ୟ—2. The

secret of a matter. (ଭିତର ମରମ ସନ୍ଧି, କୁଆ ଧାନ
ଆଏ ବୋଦୁରୁ ବାନ୍ଧ—ତାଙ୍କ ।)

ମରମାନ୍ତା—ଦେ. ବିଶ (ସ. ମର୍ମାନ୍ତା) — ମର୍ମାନ୍ତକ; ମର୍ମାନ୍ତେ; ମର୍ମାନ୍ତ
Maramānta ବ୍ୟଥା ଛୂପୁଦକ—Piercing one's heart.

ମର୍ମ ସନ୍ଧିକ ମରମାନ୍ତ (ମରମାନ୍ତକ—ଅଳ୍ୟରୂପ) heart rending.

ମରମେ ମରମେ—ଦେ. କି. ବିଶ—୧ । ଅପଶାର ହୃଦୟ ରହରେ;
Marame marame ହୃଦୟ ବା ମର୍ମ ସ୍ଵରକୁ ଦେବ କରିବା

ମରମେ ମରମେ ପ୍ରକାର—1. In a manner penetrating
ମରମେ ମରମେ the inmost recesses of one's heart.

୨ । ମରମେ ମରମେ; ଅଛି ଗୁପ୍ତ ରହରେ—2. Very
secretly; mysteriously. ୩ । ଶିରରେ ଶିରରେ;
ଶିର ପ୍ରଣିଷରେ; ଦେହର ସମସ୍ତ ଅଂଶରେ—
3. Throughout the whole body or
system.

ମରମେ ମରମେ ମରିବା—ଦେ. କି—୧ । ମର୍ମାନ୍ତକ ହୃଦୟରେ ବା
Marame marame maribā ଲହାରେ ମୁୟମାନ ହେବା—

ମରମେ ମରମେ ଲହାରା 1. To be over-
ମରମେ ମରମେ ସତିବା come with
ମରମେ ମରମେ ପୋଡ଼ି ଦେବା } ଅଳ୍ୟରୂପ shame or sorrow,
ମରମେ ମରମେ ମରିବା } which can not be
ମରମେ ମରମେ ମରା expressed to a third person.

ମରମେ ମରମେ ମରଜାନ୍ତ ୨ । ହୃଦୟର ବେଦନା ବାହାରେ ପ୍ରକାଶ
କରିବାରୁ ଅସମ୍ଭବ ହୋଇ ହୃଦୟରେ ଦୂଷତ ଲ୍ଲାଲା ଅନୁଭବ
କରିବା—2. To suffer great mental pain

ଆହର ଦେଉଳମାନ) ସ୍ଵେଚ୍ଛାକ ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ଆଜି
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଷ୍ଟୁଣ୍ଡ ରହିଅଛି; କିନ୍ତୁ ଅଧୁନାକ ବା ଉଠିବେଳେ
ଅମଲର ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଗୋଟାମାକ (ସଥା—କଟକର
କରିଶିତର କରେଇ ଓ କୁଥୁ ଅଦାଳତ କରିବ ଅବ) ଇଥାର
ହେବାର । ୪ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ପାହିବା ବା ଦରଜଗମ
ହେବା ଦେଖା ଯାଉଅଛି । ଏଥୁପାଇଁ ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ
ସେ ପଞ୍ଚଭାଲର କାରିଗରମାନଙ୍କ ଦାତର କାମମାନ
ଅଧୁନାକ କାରିଗରଙ୍କ କାମ ଅପେକ୍ଷା ବେଶୀ ଦୃଢ଼ ଓ
ସ୍ଵାମୀ ।]

ମରହଟୀ ଜୋଡ଼ା—ଦେ. ବି—ଏକପ୍ଲାର ଚଟୀ ଯୋଡ଼ା—A kind
Marahati joint of slippers with a slender

Marahati jotā of slippers with a slender
মারাঠীচি, নাগরাজুভা tongue at the toe. [দ্র—এখুব
কালুলী কুতা অঘরে গোষ্ঠৈ চুক্তি দা চুরুকা লম, হোৱ
বাহাৰিথাএ। এ প্ৰকাৰ যোগা থম দেশৰে পৰহণ্টা
অমলৰে চলুন্মল। বৰ্তমান পৰ্যবেক্ষণ মধ্য মণ্ডলৰে
পৱণা-কালী লেুকে এ জোগা বৎসৰূপ কৰণী।

ମହାରାଟୀ ପାଲି(ନି)କି(ନି) — ଦେ. ବ— ସ୍ଵରୂପାବାଳିଆ ଉତ୍ସୁମୁଖ ଓ
Marahati pali[ni]ki[niki] ଶୀବାବାର ଦୃଷ୍ୟୁକ୍ତ ପାଲିକି
ମାଲକୀ, ଦୋଲା, ଡୁଲୀ ବା ଦୋଲା—Palanquins used in
ନାଲକୀ old times. [ଦ୍ର—ଏ ପାଲିକିମାନଙ୍କ ଉପରେ ଓଡ଼ିର
ମୁହଁ ଓ ବେଳ ଆବାରର ବକୁରଟକୁର ଲମ୍ବା ବାହୀର ବା
ବର୍ଣ୍ଣକଳବୁ ଦିନକା ଦ୍ଵାରା ଉତ୍ତା ଯାଇଥାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବରକଳ୍ୟାଙ୍କ ବିବାହସାହ୍ରାରେ ସେହି ପାଲିକି
ବ୍ୟକ୍ତତ ହେଉଅଛି ଓ କେବେଳ ସ୍ଥଳରେ ଦେବପ୍ରତିମାମାଳ
ସେହି ପାଲିକିରେ ଶୋଭ୍ୟାହ୍ରା କର ଯାଆନ୍ତି । ଅଳ୍ପକିମ୍ବ
ଅଳ୍ପକ ପାଲିକିର ବ୍ୟକ୍ତତାର ହେଉ ନାହିଁ ।]

ମରହଟୀ ବୁଢ଼ା—ଦେ. ବ—ଉଷାଶୀଳ ବୁଢ଼ ବ୍ୟକ୍ତି—A conservative oldman; a votary of old and archaic customs.

ମରାଟୀଆ ବୁଜ୍ଦା (ମେରହକୁଆ ବୁଜ୍ଦା—ଅନ୍ତଃରୂପ)

ମରାହଟୀ ଭାଷା— ଦେ. ୩— କୋମ୍ପାଇ, କେରାଳ ଓ ମଧ୍ୟ-
Marahati bhasha ଭାଷାରେ କଥୁତ ଅର୍ଥରେ ଭାଷାବିଶେଷ—
ମାରାଠୀ ଭାଷା An Indo Aryan language spoken in
ମରାହଟୀ ଭାଷା Bombay, Berar and Central

India. [ଦ୍ୱାରା ଭାଷା, ବଜଳା, ହିନ୍ଦୁ ଅବି ପରି
ଏହା ସ୍ଵର୍ଗ ଭାଷାପୂର୍ବ ପ୍ରାକୃତ ଅଟେ; ଏହା ଦେବନାଗର
ଅକ୍ଷରରେ ଲେଖାଯାଏ ।]

ମରହୁମ—ବେଦେ. ବିଶ୍ୱ (ଚରିଥ) (ପା)—ସଙ୍ଗୀୟ; ମୃତ—
Marahum ମରହୁମ ମରହମ Late; deceased.

ମର—ଦେ. କ (ସଂ ମୁ. ଧାତୁରୁ ମରଣ) — ୧। ମରିବା; ମୃତ୍ୟୁ; ମରଣ—
Marā 1. Dying; death. 2. ମଡ଼ା; ଶବ—2.Corpse
ମରି ଥାଏ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଦୂହୁ ହେଲେ ସଥା—ବାଣମସ୍ତ;
ମରିଥାଏ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟମରା; ବହୁ କମରା; ଉତ୍ତରଣମରା)—ମାରିବା—

ମର୍ଦ୍ଦ 3. Killing; discharging. [ତୁ—ମାଉଥାର ଉବ ରନ୍ଧା
ମର୍ଦ୍ଦ ଅର୍ଥ ଦେଖ ।] ଦେ. ବିଶ—୧। (ଅନ୍ୟ ପଦ ସଙ୍ଗେ ସ୍କଲ୍‌
ମାର୍ଦ୍ଦ ହେବେ ସଥା—ଗହେଇମୟ ଲୋକ) ସେ
ମାତ୍ର ମାରେ—1. Killing; destroying. , । ମୃତ;
(ମରେଇ—ସ୍ଵା) ମରିଥିବା; ମୃତ—2. Dead. ॥ । ସେ ମୃତ;
ମାର୍ଦ୍ଦ ସେ ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ହତ୍ୟା କରିବ—3. Causing the
ମାରନେଥାଳା; ମାତ୍ର death of others. (ସଥା—ବହୁଶିଷ୍ଟମୟ

ତାତ୍ତ୍ଵ ।) [୩—ମୟ ଶବ୍ଦ କାଳା ଅର୍ଥରେ କାଳା ଶବ୍ଦ
ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ଦ୍ୱୀପ ସଥା—ଦରମୟ, ଘରମୟ, ଭକ୍ତୁଣି
ମୟ, ଜୀବନମୟ, ବିଜ୍ଞମୟ, ଧିଅମୟ, ଧୂଳମୟ, ବନ୍ଦୁନ
ମୟ, ବାରମୟ ।]

ମସି(ରେ)ଇ—ଡେ. ବି. (ସ. ମସି = ଖଳା) —ପାଳର ମୋଡ଼ା ବା
Mar*hi*(re)i ଦର୍ଶି କୁଣ୍ଡଳାକାର ହୋଇ ଗୁଡ଼ିଆ ହୋଇ ଥିବା ଓ
ମରାଇ କୁଟୀରେ ଅଧିକ ପ୍ରୁଷ୍ଟ, ସର୍ବତ୍ର ଉଚିତରେ ବନ୍ଦ ପରିମିତ ଧାନ ବନ୍ଦକାଳ
ବଲ୍ଲାରୀ ସହି ହୋଇ ରହେ—A hollow stack made of
and covered with crushed straw in
which a large quantity of paddy is
stored for a long time. ଡେ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—
(ଅଣ୍ଟିକ; ବାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) —ଅସତ୍ତରିତା (ପ୍ରି) —
Draped (woman)

ମରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କି:—(ସ. ମୁ ଧାରୁ ଲିଙ୍ଗ ମାର ଧାରୁ)–
Marā(re)ibh ୧ । ମାରିବା କିମ୍ବାର ଲିଙ୍ଗନ୍ତ ରୂପ—(ମାରିବା
ଶାରୀମ କିମ୍ବାର ରହ ଦିନ ଅର୍ଥ ଦେଖ)–1. Causative of
ମରାନା, ମରିବାନା Maribhā (See). [ଉ—ଶାରୀମ କାତି

ଶୁମାଳୁଙ୍କ ବଳ, ସକାରୁଂ ମସିଲରେ ମଗଧ ଶିଶୁପାଳ । ବୃଷ୍ଟିବିଂକ.
ମଦାଭାବତ । ଅବ ।] ୨ । ମରିବା କିୟାର ଣିଜକୁରୂପ—
2. Causative of the verb Maribā (See).
* । (ଗ୍ରାମ୍ୟ ଅଣ୍ଟାଳ; ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) (ଖୀ ପକ୍ଷରେ)
ପୁରୁଷର କାମବୂର୍ତ୍ତ ଚରିତାର୍ଥ କରସିବା—3. To let
oneself be cohabited by another (said
of a female). ୪ । (ଗ୍ରାମ୍ୟ, ଅଣ୍ଟାଳ; ଗାଳରେ
ବ୍ୟବହୃତ) (ପ୍ରବୁଷ ପକ୍ଷରେ) ଶୁଦ୍ଧାଦେଖେନ୍ତ ଦ୍ୱାରା ଅଳ୍ପ
ପୁରୁଷର କାମବୂର୍ତ୍ତ ଚରିତାର୍ଥ କରସିବା—3. To let
another commit unnatural sexuality on
oneself (said of a male).

ମୁଣ୍ଡାର—ଦେ. ୩—୧ । ମହାଶାଲ; ଶୁଶାନ—୧. Cremation
Marâkhâi ground, । ୨. ମର୍ଦ୍ଦାରଖାଳ—2. Morgue.

ଯଶାନ ମରଘଟ (ମେଘମଧ୍ୟାଳୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ପରିବହଣୀ - ହେ. କି-ମନ୍ତ୍ରାଳୟ (ଦେଖ)

Marāchandīā   **Mardā chāī**

— 1 —

ମରଜି—ଦେ. କ—ଲୁଗା ଅଧିର ଅଗରେ ବା ମୁହଣ୍ଡାରେ ଲାଗାଯିଥାଏ କଣ୍ଠେ
Marāji **ଶାଳର**—Tassels attached to the end of
ଶାଳର ଫଳ୍ପା,ମାଲର cloth.

ମୁଦ୍ରା—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) ୧—୧ । ମୁଦ୍ରଟ (ଦେଖ)—1. *Murāṭa*, *Marāṭa* (See). ୨ । (ପ୍ରା. ମରାଟ) ସ୍ଥାପନକରଣ ବିଶେଷ—
2. One of the paraphernalia of royalty.
ମୁଦ୍ରଟ କାଢିବା—ଦେ. ୧—ମୁଦ୍ରଟ କାଢିବା (ଦେଖ)
Marāṭa kāḍhibā *Murāṭa kāḍhibā* (See).
[ମରାଟବା, ମୁଦ୍ରଟଦେଖା(ଶେ)ଇବା—ଅନୁଯୁଦ]
ମୁଦ୍ରଟ(୦)—ଗ୍ରା; ବିଶ—ମରହଟୀ (ଦେଖ)
Marāṭī(thi) *Marahatī* (See).
ମୁଦ୍ରତ(ତ)ର—ଦେଖ. ୧ (ଆ. ମରତର) (କରିରଥ) —୧ । ପଦ୍ମା;
Marāṭa(ti)b ପଦ—1. Position. , । ଉତ୍ତରେଭାବ
ମରାତ(ତି)ର ଘନକା ଅବସ୍ଥା—2. Successive condition or
ମରାତିଥ ସ୍ଥାନ—stage. ୨ । ଧୂଳା; ପତାକା—3. Flag.
ମୁଦ୍ରା(ଡା) ଦେଉଳ—ଦେ. ୧—ସମାଧି—Tomb.
Marāṭ(r̥d̥) deula (ଡ—ମୁଦ୍ର ଦେଉଳ ଉପରେ ଚାହାଇ,
ସମାଧି ସମାଧି ବାଜେ ନାଗର ସ୍ଵ ସ୍ଵ ଧାରୁ ଧାର । ବୃକ୍ଷକାଥ
ସମରତରଙ୍ଗା ।)
ମୁଦ୍ରା ପିଲ—ଦେ. ୧—ମୁଦ୍ର ପିଲ; ଗର୍ଭରୁ ମୁତ ହୋଇଥିବା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—
Marāṭa pilā A still-born child.
ମୁଦ୍ରା ଛେଲେ ମରାହୁମ୍ବା ବସ୍ତା
ମୁଦ୍ରମତ୍ର(ତି)—ଦେଖ. ୧ (ଆ. ମରମତ୍ର) —
Marāṭmat(ti) ଜୀବୀ ସର୍ବାର—Repairs. ଦେ. ବିଶ—
ମେରାମତ ମରମତ ଯାହାର ଜୀବୀସର୍ବାର କର ଯାଇଥିଲୁ—
[ବେମୁଦ୍ରମତ୍ର(ତି)]—ବିପରୀତ
Repaired.
ମୁଦ୍ରମତ୍ର କରିବା—ଦେ. କି (ଆ. ମରମତ୍ର) —ଜୀବୀସର୍ବାର କରିବା—
Marāṭmat karibā To repair something; to
mend.
ମୁଦ୍ରମର—ସ. ବି (ମୁଦ୍ର + ଅମର; ଦୃଢ଼) —ମୁଦ୍ରା ଓ ଦେବତା—
Marāṭmara Man and God; the mortals and
the immortals. ସ. ବିଶ—ମରଣଶୀଳ ଓ ଅମର—
Mortal and immortal.
ମୁଦ୍ରମର—ଦେ. ବିଶ—ଦରମୁଦ୍ର—Half killed.
Marāṭmara (ଡ—ଇଟାୟୁ ମୁଦ୍ରମର ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଲା ।
ଆଖ ମରା ଆଘ ମରା, ମରଜିଯା ନାହିଁବା ଦାସ. ପିଲକ ଘମାଘା)
ମୁଦ୍ରମର—ଦେ. ବି (ସ. ମୁତ ଧାରୁ ଶିତ ମାର ଧାରୁ) —୧ । ଅନେକନ୍ୟ
Marāṭmari ମାତ୍ର ଦିଅ ଦେଇ; ପରିହାର—1. Mutual
ମାରାମାରି Beating or striking; affray; brawl.
ମାରାମାରି (ଡ—ପରାପର ମୁଦ୍ରମରଟ ସେ ହୋଇଲେ । ବୃକ୍ଷରୁଦ୍ଧ
ମହାରାର ଅଦି ।) ୨ । ମାରପିଟ; ବିଶେଷ ପ୍ରହାର—
2. Copious beating. ୩ । ପୋଟିକୁ; ଫୋହାଟି-
ଫୋହାଟ; ଅନେକନ୍ୟ ଫୋହାଟିବା କରି—3. The act
of throwing things at each other or one
another. (ଡ—ପରାପର କାତ ପିତକା କରେ ଧର,
ହୋଇଲେ ସେ ତନକ ବାର ମୁଦ୍ରମର । ବୃକ୍ଷରୁଦ୍ଧ,

ମହାରାର ଅଦି ।) ଦେ. ବିଶ—ଅନେକନ୍ୟ ମାରପିଟ
କରୁଥିବା—Beating each other.
ମୁଦ୍ରମଶାନୀ—ଦେ. ବି (ସ. ମୁତ + ଶୁଶ୍ରାବ) —ଶୁଶ୍ରାବ—
Marāṭa masāṇī Cremation ground.
ମଶାନ ମରଘଟ, ମସାଲ
.ମୁଦ୍ର ଯି(ହେ)ବା—ଦେ. କି—[ମାରବା କିମ୍ବା କରିବାରେ ରୂପ—
Marāṭa jī(hē)bā Passive voice of the verb
ମାରା ସାଂଶ୍ଲାନୀ Maribā (see)]—ମାରିବ ବା ହତ ହେବା—
ମାରାଜାନା To be killed or beaten.
[ଦ୍ୱ—ମାରବାର ରହ ରହ ଅର୍ଥ ଦେଖ ।]
ମୁଦ୍ରର—ସ. ବି—ଖଳା (ହୁ. ପି) —Threshing floor;
Marāṭra garning yard.
ମୁଦ୍ରଳ—ସ. ବି. ପୁଂ (ମୁଦ୍ରବା + କରୁ. ଅଳ) —୧ । ରାଜ-
Marāṭala କଂସ; ଅରଣ୍ୟ ରଙ୍ଗ ଓ ରଙ୍ଗ ବିଶିଷ୍ଟ ରାଜ କଂସ—
(ମୁଦ୍ରା—ପୁଂ) ୧. Swan; gander. ୨ । ପାଇଦଂସ—
କୁଳ କଂସ; କାରଣ୍ୟ—2. Drake (duck). ଶା ଅଣ—
3. Horse. ୪ । ମେଘ—4. Cloud. ଶା କକ୍ଷଳ—
5. Collyrium. ଶା । ତାଳମ, ଗରୁମାଳକ ପୁଞ୍ଜ—
6. A grove of pomegranate trees. ଶା । ଠକା—
7. A rogue; a cheat (Apte). ଶା । ହାତା (ହୁ.ଶ)
—8. Elephant. ସ. ବିଶ—୧ । ମସଣ; ଚକ୍ର—
1. Smooth. ୨ । କୋମଳ—2. Soft; tender
(Apte). * । ତେଲାଖ; ଚକଣା—3. Oily;
greasy (Apte),
ମୁଦ୍ରଳ ଗତି—ସ. ବି (ଗୁଣୀ ଚତ୍ର) —ମୁଦ୍ରଳର ଗତ ପର ଗତ; କଂସ ପର
Marāṭala gati ଶୀର ଗତ—Slow steps like that of
a swan. ସ. ବିଶ. ଶୀ (ବହୁବୁଦ୍ଧ) —ମୁଦ୍ରଳ ଗମନା
(ଦେଖ) —*Marāṭala gamana* (See)
ମୁଦ୍ରଳ ଗମନା—ସ. ବି. ଶୀ (ବହୁବୁଦ୍ଧ) —ସବଦଂସ ସର ଧୀର ମନୋଦର
Marāṭala gamanā ଗତିଶିଷ୍ଟା (ନାରୀ) —(a woman)
(ମୁଦ୍ରଳ ଗମନା—ଶୀ) Walking with measured and
slow steps like the swan.
[ଦ୍ୱ—ଧୀରଗତିଶିଷ୍ଟା ପୁରୁଷମାଳକର ଗୁଲିକୁ ମୁଦ୍ରଳ
ଶୀର ସଙ୍ଗେ କବିମାଳେ ଚାଲିଲା କରିବାର ଦେଖା ଶୁଣା
ନାହିଁ ବୋଲି ଏହି ଶକ୍ତିର ପୁଣିଲଙ୍ଘ ଅକାର ଏଠାରେ ଦିଅ
ଗଲୁ ନାହିଁ ।]
ମୁଦ୍ରଳ ଗମନା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବିଶ. ଶୀ (ସ. ମୁଦ୍ରଳ ଗମନା) —
Marāṭala gamani ମୁଦ୍ରଳ ଗମନା (ଦେଖ) —*Marāṭala*
ମରାଳ ଗମନୀ ମରାଳ ଗମନୀ gamanā (See)
ମୁଦ୍ରଳ ନିନ୍ଦିତ—ସ. ବିଶ (ମୁଦ୍ରଳ ନିନ୍ଦିତ କ୍ରେ ଯାହା ହୁଏ) —ମୁଦ୍ରଳ
Marāṭala nindita ତାରୁ ସ୍ଵଦର ବା ମନୋଦର—More
(ମୁଦ୍ରଳ ଲୋକ—ଅକରୁଧ) lovely than the swan.
(ଯଥା—ସ୍ଵଦର ମୁଦ୍ରଳନିନ୍ଦିତ ଗତରେ ଅକୁଧର ହେଲା ।)

ମରଳ ପଣ୍ଡି—ଦେ. ବ (ସ. ମସଳ ପଂଚ) —ହଙ୍ଗମାକଙ୍କର ଧାଢ଼—
Marāla panti A row of swans (walking or
ମରାଳ ପଂକ୍ତି ମରାଳଙ୍କର ଧାଢ଼ୀ swimming together).

ମର ହଣା(କଟା) —ଦେ. ବ—୧। ଲୋକଙ୍କୁ ମାରିବା ଓ ହାତିବା କିଷ୍ଟ;
Marāha hanḍa(katā) ମାର ହାଣ; ହାଣ କାଟ—1. Killing
ମାରା କାଟି and cutting of men. ୨। ଖଣ୍ଡଣ ଯୁଦ୍ଧ—
ମାର କାଟ 2. Fierce battle. ୩। କରିବୁ ବୋଢ଼ ଓ
କାହିଁ ହାତ ଖୋଲା ଖୋଲ କରି ସମ୍ଭୂର ବରବା;
ଜମିରେ କୋଢ଼ ମାରିବା ଓ କାହିଁରେ ହାତିବା—
3. Act of levelling the ground by means
of spade and pickaxe etc.

ମର—ଦେ. ଥ. (ବଙ୍ଗଲାରୁ ଅନ୍ତରୁତ)—୧। ମୋ ଜାବନ ସାର୍ଥକ
Mari ହେଲା !; ଆହା ! କେଡ଼େ ସୁଜର !—1. (interjection)
(ମରମର, ମରଟି—ଅଳ୍ପରୂପ) Aha ! How grand !
ମରି ମରି [ତୁ—ଏହାର ଅର୍ଥ ଏହାକ, ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ବା ଏ
ଆହା, ଆହା, କଥା ଶୁଣି ମୁଁ ଏତେ ଦୂର ଅନନ୍ଦର ହୋଇ ଯାଉଛି
ହମ ମରଜାପ୍ରେ ସେ ମୁଁ ଇତ୍ତା କରୁଛି ଏହାହି ଦେଖି ଦେଖି
ଅନନ୍ଦରେ ବୁଝିଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ ସବୁରେ ମର ଯାଆନ୍ତି]
୨। ଆହା !; ହାୟ !—2 (interjection) Alas !;
What a pity !

ମରିଆ—ଦେ. ବ—ବସୁର ଗଡ଼ିଜାତ ଅଧିକାରୀ କକ୍ଷମାକଙ୍କର ଭାଷା—
Mariā The language spoken by the Kandhas
in the Bastar state. ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ିଜାତ) ବ—
ଏକ ପ୍ରକାର ନିକୁଞ୍ଜ ଖାଦ୍ୟ—A sort of inferior
food.

ମରିଆ(ସ୍ଵ)ମ—ଦେ. ବ (ବାରି) —ଶାଶ୍ଵତାଙ୍କ ମାତା; କୁମାରୀ ମେଘା—
Mariā(ya)m ମେରୀ ମରୀଯମ Virgin Mary.

ମରିଶା(ରି)ଚ—ସ. ବ [ମୁ. ଧାରୁ+ଅଧାବାନ. ଇ(ର)ଚ]—ଗୋଲ
Mari(ri)cha ମରି—Black pepper (berry); Piper
ସ. ଧର୍ମପତ୍ରକ, ବୃତ୍ତପତ୍ର, ବିଶ୍ଵିତ, Nigrum (creeper). [ତୁ—
ଦେଖିଲ, କୃଷ୍ଣ, ଉଷଣ— ଏହା ହାମ୍ବୁଜାଦ ବର୍ତ୍ତର ଇତି
ମରିଚ; କାଲମରିଚ, ଗୋଲମରିଚ ବିଶ୍ଵିତ । ଏହାର ଫଳ ଶେଷ
କାଲୀମିରିଚା, ମିର୍ଚା, ଗୋଲମରିଚ ଶେଷ ଓ ଗୋଲ । ଫଳ ଶୁଣିଗଲେ
କାଲାମରିଚ, କାଲୀମିରିଚୀ
ପା. ପିଲ୍‌ପିଲ୍ ସୀହା, ପିଲ୍‌ପିଲ୍
ପର୍ବତୀ, ପିଲ୍‌ପିଲ୍ଲେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦୁ,
ଫଲ୍‌ପିଲ୍ ଗାର୍ଦ୍ଦ୍ରୀ ।
ଆ. ପିଲ୍‌ପିଲ୍ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦୁ, ପିଲ୍‌ପିଲ୍ଲେ
ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦୁ ।

ମ. ମର, ମରେଠ
ଗ. ମରା, ଜାଣା ।
ତେ. ମରଯଳୁ, ମରଯା, ମରପୁନ
ଚା. ମିଲଗୁ, ମିଲାର୍ତ୍ତ

(ଯଥା—ଶିବାଜୁଡ଼, ମାଲବାର
ଉପକୂଳରେ) ବିନା କୃଷିରେ
ଜନେ । ଅନନ୍ତାଳ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦୁରେ ବୁଝି
ହାତ ଏହା ଉତ୍ସାହିତ ବୁଝିଯାଏ ।
ଅଣ୍ଟି ରା ଓ ମାରଗଛ ପୁଥକ୍ । ଏହି

ମରଚକୁ ଲକ୍ଷମରଚ ଠାରୁ ପୁଥକ୍ ଉତ୍ସାହିତ
ଏହାକୁ ଗୋଲମରଚ ବୋଲିଯାଏ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ
ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦୁରେ ଏହା ବଢ଼, ଶର୍ଷ, ଅଣି ପାପକ, ବପ, ଓ ବାସୁ
ନାଶକ, ଦୃଷ୍ଟି, ପିତ୍ତବର ଓ ରୂପ । ଏହା ବାସ, ଶାଲ ଓ
ବୁମି ବିବାଶକ ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନିଃଶାରକ ।]

ମରଚ ଗୁଡ଼(ଗୁଡ଼) —ଦେ. ବ (ସ. ମରଚ+ଗୁଡ଼) —ଗୁଡ଼ ସାରଥିବା
Maricha gundā(gūḍa) ମରଚ—Powdered black-
pepper-chile-pepper

ମରଚ(ଚି) ପାଣି—ଦେ. ବ—୧। ମରଚବଟା ମିଶିବ ଜଳ, ବିମା ମରଚ
Maricha(chi) pāṇi ସିରି ହୋଇଥିବା ଜଳ—1. Water
ଗୋଲମରିଚେର ବୋଲ mixed with powdered black-
ଗୋଲମିର୍ଚିକା ଫୋଲ pepper or boiled with pepper.

୨। ମରଚ ମସଲ ମିଶିବ ଜଳ ହାତ ପୁଷ୍ଟ ଚରକାଶର
ହୋଲ—2. Soup prepared with pasted
black pepper. ପ୍ରାଦେ (ପୁଷ୍ଟ, ରହାଙ୍କ ଶାସନ)
ବ. (ଆଦ୍ୟ ପଦଲେପୀ ହେଉଥି ସମାପ୍ତ ? ପତି+ମରଚ+
ପାଣି) —ଭାଙ୍ଗପାଣି; ପତିଷ୍ଠକେ ମରଚ କଟା ହୋଇ ପୁଷ୍ଟ
ବରାଯିବା ପାମାୟ—Bhang; a drink made by
mixing water in a paste of black pepper
and Indian hemp-leaves.

ମରଚ(ଚି) ଲ(ନ)ଡୁ(ଡୁ) —ଦେ. ବ—ମୁଗାଦ ଶସନଚୂନା ଦିଅରେ
Maricha(chi) la(na)ṛdu(ddu) ଭଜା ହୋଇ ଥେଥୁରେ
ମଗଜାଡୁ ତଳ ଓ ମରଚଗୁଡ଼ ମିଶାଯାଇ ବିଲାଯାଇଥିବା ଲଡୁ—
ମଗାଘାଡୁ A sweetmeat ball seasoned with black
pepper powder.

ମରଚପତ୍ରକ—ସ. ବ (ମରଚ+ପତ୍ର+ବ) —ଏକ ପ୍ରକାର ଶାଲଗୁ—
Maricha patraka A kind of Shoria Robusta
ଅଳ୍ପ ହ. ଲାମ—ପତ୍ରକ, (tree). [ତୁ—ବୈଦ୍ୟକମରଚରେ
ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦୁ— ଏହା କଷ, ପାଣି, କର୍ଣ୍ଣରେମ,
ବାଂଜୀଶାଲ ପ୍ରମେହ, କୁଣ୍ଡ, ବିଷ ଓ ବୃଣନାଶକ—
ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ।]

ମରଚ ମସଲ—ଦେ. ବ (ସ. ମରଚ+ପା. ମସଲ) —ଭାଙ୍ଗ ଦିଅର
Maricha masal ବିଲା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ମରଚ ଅଧି
ମରିଚମସଲା ମସଲ—Black pepper and other spices
ମରିଚ ମସଲା required to be mixed with ganja-
leaves in preparing Bhāng. [ତୁ—ବେବେ
ମରଚମସଲ ଲାମ—ମରଚ, ଭାଙ୍ଗ, ଅଳାଇଚ, ଗୁଡ଼ିବତ,
କାଇପତ୍ର, ନାଗେଶର କେଣର, ପୋସ୍ତକଦାଳ, ବନନ-
ଗୁଡ଼ା, କାଇପତ୍ର ।]

ମରିଚିରୁ—ବୈଦେ. ବ (ପା. ମୋରଗୁ) —ଅବ୍ୟବହୃତ ଲୁହା ଭୂପରେ
Mari(r̥di)chā ତାଳ ହେବା କଲକି; ମୁରୁ; କଲକି—
ମରିଚା, ମରଚେ ମୁରଚା Rust (on iron),
ମରିରୁର—ଦେ. ବ. ଖୀ—ଠାରୁରଣୀ ବିଶେଷ—
Marichāi The name of a popular Goddess.

ଶବ୍ଦ ଧର୍ମ—ଦେ. କଣ ପା. ମୋରଖାନ୍ତଃ ଧାରୁ) —କଳକି ଲୁଗି Marichଙ୍କ dharଙ୍କ ସାରଥିକା (ବୈଜ) —Rusted (iron).

ମରିଛି ଧରିବା—ଦେ. କି—(ଲୁହା) କଳକିସ୍ତାନ୍ତ ହେବା—To

Marichଙ୍କ dharibଙ୍କ rust (said of iron). ଦେ. କି—
ମରିଚାଧର କଳକି ହାତ ହେବା—Rusting (of iron).

ମୁରଚ୍ଚାଲମନା

(ମରଖ ପଡ଼ିବା, ମରଖ ମାରିବା, ମରଖ ଲୁଗିବା—ଅନ୍ୟତ୍ତଃ)

ମରିଜି (ନା, କେ)ଦା (ରତ୍ୟଦି)—ଗ୍ରା. କି—ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରତ୍ୟଦି (ଦେଖ) Marija(jି, je)dଙ୍କ (etc) Marjyādଙ୍କ etc (See).

ମରଜାଦା ମରଜାଦା

ମର ପଡ଼ି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—ଦେ. କି—ଜାନା ଶାଶ୍ଵତ କଷ୍ଟୀ Mari pର୍ଦି kaunasi karjya karibଙ୍କ ଓ ପରିଶମ ସବ୍ୟ ମରେପଡ଼େକାଯ କରା କରି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରିବା; ପ୍ରାଣ-ମର୍ଯ୍ୟାଦକେକାମକରନା ପଞ୍ଜେ କାମ କରିବା—To perform a work at the stake of one's life or at a great physical sacrifice and labour.

ମରିବା—ଦେ. କି (ସ ମୁ.. ଧାରୁ; ଅକର୍ମିତ) —୧। ମୃତ ହେବା; (ଜାବ) Maribା ପ୍ରାଣଦ୍ୱାରା କରିବା—1. To die; (said of

ମରା living beings). , । ଅତୁଷ୍ୟ ହେବା; ଲୁପ୍ତ ହେବା—
ମରନା 2. To disappear; to cease. (ସଥା—

ଭିଅଶ୍ରୁ ପାଣି ମଲଣି) * । ବିନ୍ଦୁ ହେବା; ଧ୍ୟାନପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ହେବା—3. To perish; to be destroyed or ruined. [ସଥା—ମଲମ ଲଗାଇବାରୁ ମୋ ଦେବରୁ

ସାବୁ ଖଲୁ] । ଶୁଷ୍ଟ ହେବା; ଶୁଣିବା—4. To dry

[ମରପି(ହେ)ବା—କର୍ମବାଚର୍ଯ୍ୟ] up. (ସଥା—ଧାକଣର
(ମରିବା—ଶିଳ୍ପରୂପ) ଅଶ୍ଵରେ ମରିଯାଣି) * । ବିଶେଷ କଷ୍ଟ କା

ଦୂଷ ଦ୍ରୋଗ କରିବା; ଦେଇଣ ହେବା—5. To suffer terribly. [ଭି—ମାନ୍ଦ ମରନ୍ତ କରିମାନାହେଇ ।

ସୁଖାନାଥ. ଦରବାର] । କୌଣସି ଦଳର ଜଣେ ଖେଳାଳି ବିପକ୍ଷ ଦଳର ଖେଳାଳିଦ୍ୱାରା ପରାସ୍ତ ହୋଇ ଶିତ୍ତାରୁ ଅନ୍ତରିତ

ହେବା—6. To be out (said of a player in a game). [ଦ୍ର—(କୀବେହ, ବୁଢ଼ିଆଣି ଓ ତୁ ତୁ ଖେଳରେ). କୌଣସି ଖେଳାଳି ପରାସ୍ତ ହେଲେ କୀତା ଭୁମିରୁ

ଅନ୍ତରିତ ଦ୍ଵୀପ] । (ପଶ, କରିଛି, ସତରଣ୍ଟି ବା ବାପ-
ବଜାର ଖେଳରେ ଏକ ଖେଳାଳିର ସାବ) ବିପକ୍ଷ ଦଳର

ସାବ ଦ୍ୱାରା ମାଡ଼ ଆଇବା—

7. To be discarded or overtaken by an adversary's set or piece in a game (said of one player's set or piece in a game of dice, chess or cowrie being over taken or overpowered by another player's piece). [ଦ୍ର—ସତରଣ୍ଟି ଖେଳରେ ହାତ,
ଘୋଡ଼ା ଓ ପାଇବ ଅଦି ମରନ୍ତ ।] । ୮। ଜାବମାଶକ୍ର-

ଶୁଳ୍କ ହେବା—8. To lose vitality. (ସଥା—
ଜାବୁ ଯୋଗୁ ଜଣ ମରଯାଏ ।) ୯। ଅଛ ଲଜ୍ଜିତ ହେବା—9. To be greatly humiliated

[ଭି—ମୋତେ ମାରନ୍ତି ମୁଁ ମଲଣି, ସାପ ଲଗେଇ ଦେଖ ପିଠି, ଲୁହ ଖେଲ ଭବ ପାଇଲଣି—ତିଗ ।] ୧୦।

ହୁଲଗୁ କରିଯିବା; ମରିଯିବା—10. To be attached or struck (ସଥା—ଏ ତିଠ ଲପାପା ଭୁପରେ ପାଖ ପରିଷିଆ ଟକଟ ମରଇ ।) ୧୧। ଖାଟୁଳିବା; (ବୃକ୍ଷାଦି)

ବର୍କନଶ୍ରୁଣ୍ଡନ୍ୟ ହେବା—11. To wither (said of plants). [ଭି—ଆମ ଗଛରେ ପାଣି ଦଢ଼ି ଦଢ଼ି ଶିମ ଗଛ ମଲୁ—ତିଗ ।] ୧୨। ଜ୍ୟୋତିଃ ଶନ୍ୟ ହେବା—12. To lose lustre. (ସଥା—ଜାବ ମରିବା ।) ୧୩। ଜଳିଯାଂଶ ଶୁଷ୍ଟ ହେବାଦ୍ୱାରା ନିର୍ଜଳ ବସ୍ତୁରେ ପରିଣତ ହେବା—13. To turn into a thing void of water by evaporation or heat. (ସଥା—ଲହୁଶୀରୁ ଦିଅ ମରେ, କଢ଼ିଥ ରସରୁ ନାହିଁ ଦିଅ ମରେ ।) ୧୪। (ମକରୁ ହୋଇ ଥିବା ଭୁପଶାନ୍ତି ହେବା—14. To be assuaged. (ସଥା—ଏତେ ଦିଲେ ତାଙ୍କର ମୋ ଦ୍ରୁଷ୍ଟ ରାଗ ମର ଲାଗୁ ।) [ଭି—ମରିବା କିମ୍ବାର ଅସମାପିକା ରୂପ ସମାପିକା ରୂପ ସୁନ୍ଦର ଦ୍ଵୀପ, ମର ଯିବା ।]

ମରିଯାଏ ଟି—ଦେ. ଥ (କାକ୍ୟ, ଅକ୍ୟରୁଷେ ବ୍ୟବହୃତ)—୧। ମର

Marijāyē tି (ଦେଖ)—1. Mari (See). ୨। (ରୁଷ ହାମମରଜାୟ୍ୟ ପକାଇ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅନ୍ତରେଖ କରିବାରେ

(ମରେଣ୍ଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବ୍ୟବହୃତ) ମୋ ରାଣ୍ଟି!—2. (used in
ମରି, ମହିରୀ making a request by invoking one's own
name)—(I request you) On my life!

[ଦ୍ର—ଏଥର ତାହୁର୍ମ୍ୟ ଏହ କ, ସେବେ ମୋ

ଜାବନ ପ୍ରତି ରୁମର ମାୟା ଥାଏ, ତେବେ ମୋ ଅନ୍ତରେଖ
ରକ୍ଷା କର; ରକ୍ଷା ନ କଲେ ମୁଁ ମରିଯାଏଟ ।]

ମର ଶୋଇବା—ଦେ. କି—ପ୍ରାଣ କ୍ୟାଗ କଲୁ ପରି ଦୂରେ ଲମ୍ବ
Mari soibଙ୍କ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିବା—To lay dead on the

ମର ଶୋଇବା ମର ଫଳନା ground.

ମର ହୁଜି ଯିବା—ଦେ. କି—(ଝାମର ବା ବଶର କେହି କେହି ମରିଯିବା

Mari haji jibଙ୍କ ୫ କେହି କେହି ନିରୁଦେଶ ହେବାଦ୍ୱାରା)
ମର ହେଜେ ଯାଓଯା କୌଣସି ଝାମର ବା ପରିବାରର ଲୋପ ସାଧନ
ମର ହର ଜାନା ହେବା—The disappearance or

extinction of a family or a village,(some
of its members having died, the rest
gone away to unknown places).

ମରିଛି—ସ. କ (ମୁଖୁ=ନାଶ କରିବା+ଅଧାଦାନ ବା କରୁଣ୍ଟ ରତ୍ନ,
Marichi ଯାହା ଅନ୍ତକାର ନାଶ କରେ) —୧। କରି; ରତ୍ନ—

1. Ray of light. ୨। ଜ୍ୟୋତିଃ—2. Lustre;

radiance. ୩। ସ୍ଵର୍ଗମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ—
3. Name of one of the seven primeval sages. [ଦ୍ଵାରା ବୃତ୍ତାବ୍ଦ ମାନସ ପୁରୀ । ଏ ପ୍ରକା ସ୍ମୃତି କରିବା ପାଇଁ ବୃତ୍ତାବ୍ଦ ହାଶ ପ୍ରକାପତି ରୂପରେ ନିଯୋଜିତ ହୋଇ କରିବା ଏଣେକ କଲା (ମତାନ୍ତରରେ ସହୃଦୀ)କୁ ବିବାଦ କରିଥିଲେ ଓ ଏହାଙ୍କ ଅତିଷ୍ଠରେ କଣ୍ଠୀ ମୁକ ଜନ୍ମିଥିଲେ ।] ୪। ଭୁବନେ ମୁନିକର ଏକ ପୁରୀ—4. Name of a son of sage Bhṛugu. * । ଦକ୍ଷକର ଏକ ପୁରୀ—5. Name of a son of Danu. ୭ । ପ୍ରାଚୀନ ପରମାଣବିଶେଷ; ୭ ହସରେଣୁ (ହ୍ର. ଶ.)—6. A standard of weight used in ancient times.

ମୂଳଚିକା—ସ. ବ (ମୂଳ-ଚିରଣ+ସାର୍ଥ. କାନ୍ତି ଅ)—
Marīchikā ୧। ମୁଗଚୃଣ୍ଣା (ଦେଖ)—1. Mṛugatruṣṇā (See) ୨। ଚିରଣ—2. Ray.
ମୂଳଚିକା ଜଳ(ତୋୟ)—ସ. ବ—ମୁଗଚୃଣ୍ଣା (ହ୍ର. ଶ.)—
Marīchi ja-la(toya) Mirage.

ମୂଳଚିକା ନନ୍ଦନ—ସ. ବ (ମୁଣ୍ଡି ତତ୍)—କଣ୍ଠୀ ରଣି—
Marīchi nandana Sage Kaśyapa.
ମୂଳଚି ମାଳୀ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ମୂଳଚି+ମାଳା+ଇନ୍ଦ୍ର; ମା. ୧୯)—
Marīchi mālī ରଣିମୁଣ୍ଡ; ଉଚ୍ଚମୋଳାକଣ୍ଠୀ—Having (ମୂଳଚି ମାଳମା—ଶ୍ଵର) rays; radiant. ସ. ବ—
(ମୂଳଚି ଗର୍ଭ—ଅନ୍ତର୍ମୁଳ) ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଅଂଶୁମାଳ—The sun.
ମୂର—ସ. ବ (ମୁ. ଖାରୁ+ଅଧିକରଣ. ବି; ଯେଉଁ ଶ୍ଵାନରେ ଲୋକେ
Maru ମର୍ଯ୍ୟାଥରୁ)—୧। ବରଶୁନ୍ୟ, ଭରିଦଶୁନ୍ୟ ଓ ପ୍ରାଣୀଶୁନ୍ୟ ଏବ କର୍ତ୍ତର ଓ ବାଲୁକାମୟ ବିଷୁତ ପ୍ରାନ୍ତର—
1. Desert. ୨। ପବତ (ପ୍ରକାରବାଦ)—2. Mountain. ୩। କର୍ଜଳ ପବତ (ହ୍ର. ଶ.)—3. A waterless mountain. ୪। ମାରବାତ ଦେଖ—4. Marwar, the desert country to the south-east of the Punjab. * । ସୂର୍ଯ୍ୟବଣୀୟ ଶବ୍ଦ ଶବ୍ଦରେ—5. Name of a future king of the Solar dynasty whose advent has been foretold in mythology. ୭। ମୂରୁଆ ପୁଲୁ (ହ୍ର. ଶ.) (ଦେଖ)—6. Maruā plant (See) ୭। ନରକାସୁର ସହତରବିଶେଷ—7. A friend of demon Narakaśura. ସ. ବିଶ—ଅକ୍ରମର—
Unfruitful; barren; sterile (place)

ମୂରୁଆ—ଦେ. ବ (ସ. ମୂରୁବକ)—୧। ଭୁଲସ୍ୟାଦ ବର୍ଗର ସୁରକ୍ଷା
Maruā ପଢ଼ବିଶ୍ଵା ଶାବଦିଶେଷ—1. Ocy-
ସ. ମରୁତ୍, ମରୁବକ, mum Caryophylatum (a plant
ମରୁଭକ, ମରୁ, ଅରପତ୍ର, having sweet-smelling
ଫଲକ, ପସ୍ତୁପାଣ, ସଗିରଣ, leaves); Origanum Marjo-

କଳଥୌରର, ପଣୀ, ମରପତ୍ର rana (Kirtikar); Buta Graveolens; Rue [ଉ—
ତେ. ମରବକମ୍, କୁଦୁକାତ୍ର ଶା ଜରେ ମାଲଙ୍ଗ ମରୁଆ ମରୁଆ
ମ. ସବଜା ମରବା ସେବଣ—ନନ୍ଦବିଶେଷ. ନିର୍ଦ୍ଦିଶୀ]
ଶୁ. ମରବୋ [ଦ୍ଵା—କେହି କେହି ଏହାକୁ ଗନ୍ଧ-
ପା. ମର୍ଜିଂଗୁମ୍ ରୂପଶୀ କହନ୍ତି । ଏହା ଧେତ ଓ
ଅ. ମର୍ଜିଂଜୁମ୍ କୃଷ୍ଣବେଦରେ ଦୂର ପ୍ରକାର; ଏହା

ଅଛି ବର୍ଦ୍ଧକ, ସୁରକ୍ଷା, ତୁଦୟଗ୍ରାହୀ, ବୁଦ୍ଧିକର ଓ
ବୃଦ୍ଧିକାଦର ବିଷ, କପ, ବାସୁ, କୁଣ୍ଡ ଓ କିମିନାଶକ ।]
୨। ଏକପ୍ରକାର ସୁରକ୍ଷା, ସବୁ ଓ ଲମ୍ବ ପତ୍ରବିଶ୍ଵା ବିଲାତ
ଶାକ—2. The sweet Marjoram. ୩। ଏକ-
ପ୍ରକାର କୋକଲ ମାଝ—3. A kind of small sea-
fish. [ଦ୍ଵା—କୋକଲ ୪ ପ୍ରକାର ଯଥ—
୧. ଶୁଭଳ ବା ଶୁଭଳିଥ କୋକଲ, ୨. ଶଳ କୋକଲ,
୩. କାର୍ତ୍ତ କୋକଲ, ୪. ମରୁଆ କୋକଲ । ମରୁଆ
କୋକଲ ଅନ୍ୟ ନନ୍ଦପ୍ରକାର କୋକଲଠାରୁ ଥକାଇଥାରେ
ବଢ଼ି ଓ ଅଧିକ କୁତୁକର ।] ୫। ସୀଲେତମାନଙ୍କୁ
ଦିଅନ୍ତିବା ନାମ—4. A name given to women.

ମରୁଆ ଦଥ(ପୁଣ୍ୟଶା)—ଦେ. ବ (ସହତର, ସ. ମରୁବକ+ଦମନବ)—
Maruā da-a(ya)nā ମରୁଆ ଓ ଦୟଶା ଗୁଲୁହୁୟ—Two plants
ମରୁଶା ଦୋନା ମରୁଶା ଦୋନା with sweet-smelling leaves.

ମରୁକ—ସ. ବ—୧. ମୁସୁର (ହ୍ର. ଶ.)—1. Peacock. ୨। ଏକ
Maruka ପ୍ରକାର ମୁସ (ହ୍ର. ଶ.)—2. A kind of deer-

ମରୁକାନ୍ତାର—ସ. ବ—ବାଲୁକାମୟ ବିପ୍ରିଣ୍ଟ ପତ୍ରା—A sandy
Maru kāntāra (ମରୁପ୍ରାନ୍ତର—ଅନ୍ୟରୂପ) desert.

ମରୁଜ—ସ. ବ—କଞ୍ଜୀ ନାମକ ସୁରକ୍ଷା ଦ୍ରୁବୀ (ହ୍ର. ଶ.)—
Maruja Shell (scent).

ମରୁଜାତୀ—ସ. ବ—କର୍ମିକତ୍ତ୍ଵ; ବାଇତକ (ହ୍ର. ଶ.)—
Marujātā Cowhage.

ମରୁତା—ସ. ବି—ଉଥକପାଣି ଶ୍ଵର (ହ୍ର. ଶ.)—A woman
Marutā with a prominent or bulging forehead.

ମରୁଡ଼—ଦେ. ବ—(ସ. ମୁ ଧାରୁ)—୧. ମରତ୍ତ; ଅକାଳ ମୁଖ—
Marurdi ମାରୀ, ମଡ଼କ 1. Death before proper

ମରୁମୀ ଅବ୍ୟାଧି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମରୁଡ଼, ପତ୍ରକୁଳ ରଥୀର ଦେଇସ ଶର ଶତ୍ରୁ ।
କୃଷ୍ଣପତ୍ର ମହାଭାବତ ଲୁଣ୍ଠନ ।] ୩। ମରତ୍ତ; ମହାମାତ୍ର;
ମାସମ୍ବଳ ବ୍ୟାଧକ ସେବ—3. Pestilence; mortality
ଶ୍ରଦ୍ଧା—epidemic. ୪। ଜୀବାଭବରୁ ପଥ୍ୟ ନାହିଁ—4

ରୌଦ୍ରି Withering of crops due to drought.
୫। ଦୂରକ୍ଷ—5. Famine. ୬। ସନ୍ତାମକ ସେବ
ପ୍ରଭବରୁ ବର୍ଷ ଲୋକଙ୍କର ମରତ୍ତ—6. Mortality due
ମରୁମୀ, ମରୀ to some epidemic disease.

ମରୁଡ଼ିଆ—ଡେ.ଉଣ—୧। ଦୁର୍ଗସ ପ୍ରୟୋତ୍ତି—1. Famine-strick-
Marurdia en. , । ମହାମାୟ ପ୍ରୟୋତ୍ତି—2. Stricken
 ମଡ଼ା with pestilence. • । ଅଛି ଜୀବିଷାର୍ଥୀ—3. Ema-
 ciated. । ଅସ୍ତ୍ର କବାଲାବରିଷ୍ଟ—4. Reduced
 to skeleton. * । (ଗାଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ନଥଙ୍କିଆ
 (ଦେଖ) 5.—Na-anikā (See) । ଜଳାଶ୍ଵର
 ଯେଉଁ ଦେଶର ଶବ୍ଦ ନଷ୍ଟ ହୋଇଥିବା—6. (a coun-
 try) In which the principal crop has
 failed on account of drought.

ମରୁଡ଼ିଆ ମେଘ—ଦେ.୦.ବ—(ଘେଣ୍ଟି ମେଘ ମରୁଡ଼ ହେବାର ସୂଚନା
Marurdia megha କରେ) ଅବର୍ଗୁଡ଼ ମେଘ—Unraining

ଅବସ୍ଥା କମେଦୀ ଯେ ଯେବେ ଜଳହୟନା ଦ୍ୱାରା ପାଠ୍ୟ ମହିନେ ଏହିରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା ଏହିରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା ଏହିରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା

1. Deity; an immortal. ୨ । ବାୟୁ; ପବନ;
ପଞ୍ଚ ମହାରୂପମଙ୍ଗରୁ ଏକତମ—2. The air (one of
the 5 elements of the creation). ୩ । ବାୟୁ
ବା ପବନ ଦେବତା—3. The air, personified as
a Deity; the Wind god. [ଦ୍ଵା—ବଣ୍ୟପଦ୍ମ ସ୍ତର
ଦିଲ୍ଲ ସୁଧମାକେ ଦେବତାମାନଙ୍କରୁଷ ନିହତ ହେବାରୁ
ସେ ପଢିବ ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ଅଜ୍ଞେୟ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରାର୍ଥନା କରି
ଥିଲେ । ସେହି ପଳରେ ଦିଲ୍ଲ ବାୟୁଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଧାରଣ
କରିଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଦିଲ୍ଲ ସମ୍ପଦୀ ପୁଣ ଉନ୍ନ୍ତ ଗର୍ଭରୁ
ଭୁଗନ୍ତୁ କନ୍ତୁରୁଷ ଧ୍ୟ ଶ୍ରୀ କରି କାହିଁ ପବାଇଲେ; ତମ୍ଭେ
କଣ୍ୟପଦ୍ମ ବର ପ୍ରଭାବରୁ ଏ ସ୍ଵର୍ଗ ରୂପ ଧାରଣ କରି
ଧ୍ୟ ଶ୍ରୀ ଧ୍ୟ କାମରେ ଖାତ ହେଲେ ।] ୪ ।
ବାୟୁ କୋଣ; ଉତ୍ତର ପଦ୍ମିମ କୋଣ—4. The
north west point of the compass. * ।
ପ୍ରାଣ (ହି. ଶ) —5. Life. ୫ । ପ୍ରାଣ ବାୟୁ—6.
The breath of life; the vital air inside
the body. ୬ । ସୁଳା (ହି. ଶ) —7. Gold. ୮ ।
ଶୌର୍ଯ୍ୟ (ହି. ଶ) —8. Beauty; grace. ୯ ।
ମରୁଥ (ହି. ଶ) (ଡେଣେ) —9. Maruā (See)
୧୦ । ଗ୍ରନ୍ଥିପଣ୍ଡି (ହି. ଶ) —10. Granthi parnna
(See)

ମରୁତ କ୍ରିୟା—(୨୩) ଚତୁଃ ମରୁତ = ବାସୁ + କିମ୍ବା) — ବାତ ଚମ୍ପେ;
Marut kriyā, ଅଧୋବାସୁ ତ୍ୟାଗ—Cracking wind;
 passing of wind through the anus.

ମରୁତ କୋଣ—ସଂ. ଉ-ଦାୟୁ କୋଣ; ଉତ୍ତର ପଥିମ କୋଣ—
Marut kona The north west quarter of the

ମରୁତ ପତି—ସ୍ରୀ. ବିଶ୍ଵାସ—୧ । ନାମସ୍ଥ; ବିଶ୍ଵ—
Marut pati 1. Bishnu. , । ଇନ୍ଦ୍ର (ହି. ଶ)—୨.
Indra

ମରୁତ ପଥ—ସଂ. ଚ—(ସଂଶୋଧିତ) —୧ । ଅକାଶ ପଥ; ଶୂନ୍ୟମାଣ;
Marut patha ବାସୁ ମାଗ—The aerial route. ।
(ମରୁତସ୍ତ୍ର—ଅକାଶରପ) ଅକାଶ—2: The sky; the space,

ମୁଦ୍ରଣ—ସ୍ବାକ୍ଷର—

Marut pāla Indra.

ମରୁତ ପୁଣ—ସେ. କ—(ଦୟା ଚର) — ୧ । ଏଇ ହକ୍କମାଳ—
Marut putra 1. The great monkey-warrior of
(ମରୁତ ସ୍ତ— ଅଳ୍ପରୂପ) the Rāmāyaṇa. ୨ । (ବାସୁଦେବ
ପୁଣ) ଖମ—2. The 2nd Pandaba brother;
Bhima.

ମରୁତ ଫଳ—ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପାଦରେ—କରକା; ଲୁଆପଥର—
Maruf phala Hail-stone

ମରୁତ ସଖ—ସଂ. ୧—(ମରୁତ+ସଖି+ଅ; କହୁଥାହି; ମରୁତ ଅଟେ
Marut sakha ସଖା ସାହାର) । । ଅଗ୍ନି—1. Fire.
(ମରୁତ ସହାୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) । । ଇନ୍ଦ୍ର—2. Indra. ॥ । ଧଳା-

ଚିତ୍ର ଗୁଡ଼—3. The leadwort plant.
ମରୁତ ଛନ୍ଦ—ଦେ. ବ—ପ୍ରାଣୟାମ (ଦେଖ) —Prāṇayāma
Maruta chhanda (See) (ଉ—ପି କଣ ଅଧେ
ସହ, ଅଧେ ମରୁତ ଛନ୍ଦ ଦେଇ, ଥୋକେ ତୃଷ୍ଣୀ ଦେଇ
କପାଳେ, ରହିଲେ ସମାଧ ନିଷ୍ଠିଲେ । ପ୍ରାଚୀ ନିର୍ମାଣ-
ପାଦାମ୍ବର ।)

ମରୁତ—ସ. ବ (ମରୁତ୍ + ତନ୍ ଧରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ତ.ଥ) —୧ । ଯଜଣିଶୀଳ ତନ୍ତ୍ର-
Marutta ଦଶୀୟ ଚନ୍ଦେକ ରାଜା—୧. Name of a king
of the Lunar dynasty. [ତୁ—ଏ କହୁବାର
ଯଜ୍ଞ କରିଥିଲେ ଓ ଯଜ୍ଞରେ ସର୍ଵ ପାତ୍ରମାନ ବ୍ୟବହାର କରି-
ଥିଲେ । ଏହାକର ସାତରାଣୀ ଓ ୧୮ ସତ ଥିଲେ । ଏ
କରିବାକୁ (ମରୁତ୍ତରରେ ଅସମ୍ଭିତକ) ସତ ଥିଲେ (ହୃ-
ଷି) । ୨ । ବାସ; ପଦକ—୨. The wind.

ମରୁଭାନ୍—ସ. ବ (ମରୁଭୁବନ୍ଦୁ; ମୋ. ୧୯)—୧ । ଇନ୍ଦ୍ର—
 Marutwān 1. Indra, , | ସାର ହକ୍କାନ୍—
 2. The great Hanumān. * | ସୁତ୍—
 3. The ocean. ତ । ମେଘ—4. The clouds.
 * | ମହାଭରତୋତ୍ତ୍ର ଦେବତାଙ୍କ ଗଣ ବିଶେଷ—
 5. A class of mythological Deities.

ମରୁଦାନୋଳ—ସ. ଉ. (୨୩୩ ତତ୍ତ୍ଵ, ମରୁଦ୍ର+ଅନୋଳ) —ଶବ୍ଦ
Marudāndola (ହି. ଶ) —Bellows.

(ମରୁଦାନୋଇକ—ଆଳ୍ୟରୂପ)
ମରୁଦଶ୍ଵର—ସ. ବ (ମରୁତ୍ + ରଷ୍ମୀ) — ଗୁରୁତ (ହ. ଶ.)—

ମରୁଦେଶ—ସ. କ—୧ । ମରୁମୟ ପ୍ରଦେଶ—1. A tract of
Marudeśa desert; a desert country. , ,
ରକ୍ଷିତକା ଅନୁର୍ଗତ ମରୁମୟ ମାରବାର୍ ପ୍ରଦେଶ—
2. The country of Marwar in Rajputana.

ମରୁ ଢାର—ସ. ବ—୧। ଫୁଆ—1. Smoke. , । ଅଗ୍ନି (ହ. Marudwîra ଶ)—2. Fire.
 ମରୁଦ୍ଵିପ—ସ. ବ (ଟଣୀ ଚକ୍ର; ମରୁ=କଳାଦି ଶୂନ୍ୟ ଦେଶ+ଦ୍ଵିପ Maru dwipa =ହାତୀ)—ରୁଷ୍ମ; ଓଟ—The camel.
 [ଦୁ—ରୁଲାନା ବର, ଇଂବରେ ଓଟର ଏକ ନାମ
 ମରୁଦୂର୍ମିର ଜାହାଜ—The ship of the desert.]
 ମରୁଦ୍ଵିପ—ସ. ବ—ମରୁଦୂର୍ମି ମଧ୍ୟରେ ରୁଷ୍ମରେ ରୁଷ୍ମଗ୍ରେ—Oasis;
 Maru dwipa bit of fertile land in a desert.
 ମରୁଦୂର୍ଥ—ସ. ବ (ମରୁର୍ଥ=ଦେବତା+ରଥ; ଟଣୀ ଚକ୍ର)—
 Marudratha । ଦେବରଥ—1. The aerial car of
 gods. । । ବୈଯନ୍ଧାନ—2. Balloon; aeroplane
 । । (ବହୁଗ୍ରହ) ଅଛ—3. Horse.
 ମରୁପ୍ରଦେଶ—ସ. ବ—୧ । ମରୁଦୂର୍ମି—1. Desert. । ।
 Maru pradesa ମରୁମୟ ଦେଶ—2. A desert coun-
 try. (ମରୁକ୍ଷା, ମରୁଷ୍ଵଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)
 ମରୁପ୍ରିୟ—ସ. ବ (ମରୁଅଟେ ପ୍ରିୟ ଯାହାର, ବହୁଗ୍ରହ)—ରୁଷ୍ମ;
 Marupriya । । ଓଟ—The-camel;
 ମରୁବକ—ସ. ବ (ମରୁ=ବାଲୁକାମୟ ସ୍ରାକ+ବା ଧାରୁ=ଗମନ Marubaka ବରବା, ଜନ୍ମବା+କର୍ତ୍ତ୍ର. ଅ=ମରୁର୍ଥ+ସାର୍ଥ୍ର. ବ
 ଯାହା ବାଲୁକାମୟ ସ୍ରାକରେ ଜନ୍ମେ ବା ଗମନ କରେ)
 —୧। ବ୍ୟାଘ୍ର—1. The tiger. , । ରହ୍ତ—
 2. The Dragon's head; the ascending node, the earth's shadow which causes
 lunar eclipse. । । ପିଣ୍ଡ ଅର୍ଜୁ—3. The
 Arabian date palm. । । ଜମୀର ଲେମ୍ବୁ (ପକ ଓ
 ଗଛ)—4. The citrus (tree and fruit). * ।
 • ମୋଣ (ଦେଖ)—5. Maenâ (See) । । ମରୁଅ
 (ଦେଖ)—6. Maruâ (See)
 ମରୁଧର—ସ. ବ—ମାରବାଢ଼ ଦେଶ (ହ. ଶ)—Marwar;
 Marudbara the desert country in Central India.
 ମରୁଦୂର୍ମି—ସ. ବ—୧। ମରୁ; ଜାବଶୂନ୍ୟ, ଉଚିଦରହତ କିରଳ
 Maru bhûmi ପ୍ରଦେଶ—1. Desert. । । ମରବାଢ଼
 ଦେଶ—2. The desert country in Central
 India to the south east of the Panjab
 ମରୁକ—ସ. ବ—୧। ମସ୍ତୁର (ହ. ଶ)—1. Peacock. , ।
 Maruka ଏକପ୍ରକାର ମସ୍ତୁ—2. A kind of deer.
 ମରୁଦ୍ୟାନ—ସ. ବ (ମ. ପ. ଲେ; ମରୁ+ଦ୍ୟାନ)—
 Marûdyâna ମରୁଦ୍ୟାନ—Oasis.
 ମରୁର(ଲ)—ସ. ବ—ମୁର୍ଗା (ଘାସ) (ହ. ଶ)—
 Marûra(la) A kind of fibrous grass.
 ମରେ(ଲେ)ଇ—ଦେ. ବ (ସ. ମରୁର=ଖାଲା)—୧. ରତରେ ଧାନ
 Mare(lai) ରଖିବା ପାଇଁ ପାଳରେ ବିଆର ଗଦା; ଧାନ ମେଦ—
 ମରାଇ, ହାମାର । 1. A hollow pick of crushed straw
 (ମରେ—ଅନ୍ୟରୂପ) for storing paddy. [ଭ—

ଧାନ ଧାନ ହୋଇ ଧାକ ମରେଇ ବସି ଯିବ ।
 ପଞ୍ଚରମୋହନ. ହୁମାର. ଅଠୁଷ୍ଟ ।] , ।
 ଧାକ ରଖିବା ପାଇଁ ଧାନ ବାତ ଭାବ ବାର୍ତ୍ତିଷ
 ତୋର—2. A big bamboo basket (about 6
 feet high) to store grains. * । ମରେଇ କଥା
 (ଦେଖ)—3. Marei kantâ (See) । । ମରେଇ
 ପୋକ (ଦେଖ)—4. Marei poka (See)
 ମରେଇ କଥା—ପ୍ରାଦେ. (ଗଢ଼ିଜାର)—ବ—ଉପରେ ବ୍ୟବହୃତ
 Marei kantâ କେବା ଏକ ପ୍ରକାର କଥା ଗୁଲୁ—
 Zanthoxylum Ledrunga (Haines)
 ମରେଇ ପୋକ—ଦେ. ବ—କିମିଜାମ୍ବୁ ଏକପକାର ସାମୁଦ୍ରିକ ପୋକ—
 Marei poka A kind of sea-worm. [ଦୁ—ଏମାନେ
 ତଙ୍ଗାର ପାଣିରେ ବୁଢ଼ିଥିବା ଅଂଶର କାଠ କନ୍ଧ
 କରନ୍ତି ।]
 ମରେ(ଲେ)ଇ—ଗ୍ର. ବଣ. ଶା (ଅଶ୍ଵିଳ ଗାଳିଦିଶେ)—୧। ନଷ୍ଟ ରତା;
 Mare(râ)i ବିଟପୀ (ଶା)—1. Adulterous (woman).
 ମାରାନୀ ଶା କାମତା (ଶା)—2. Licentious (woman); lust-
 ମତନୀ ful; libidinous. । ଦେ. ବ—ମରାଇ (ଦେଖ)—
 Marâi (See)
 ମରେ କ ମରେ—ଦେ. ବଣ—ମୁମ୍ରି—About to die;
 Mare na mare ମର ମର ମର୍ଜାରୀ moribund.
 ମରେଇ—ସ. ବ—ମରବତାମୟ ବୁଦ୍ଧ ସାମୁଦ୍ରିକ କରୁବିଶେ (ହ.
 Maroli ଶ.)—A kind of big shark or sword-
 fish.
 ମର୍କ(ଧାର)—ସ.—୧। ଗମନ କରିବା—1. To walk. । । ଗରି
 Mark (root) କରିବା—2. To move.
 ମର୍କ—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲୟର, ଗଢ଼ିଜାର, ଗଞ୍ଜାମ)—ବ—(ସ. ମରକ; ତୁଳ
 Mark ତୁ. ମରଗୀ—ସକାମକ ଓ ମାସରୁକ ରୋଗ) କରିବା ରୋଗ-
 Cholera. । । ଶ—(ମର୍କ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ର. ଅ)—୧।
 କାମ୍ପ (ହ. ଶ)—1. Air. । । ମାକଢ଼ (ହ. ଶ)—
 2. Monkey. । । ଦେହ (ହ. ଶ)—3. Body.
 । । ଶୁକ୍ରାର୍ଥ୍ୟକ ଏକ ପୁରୁଷ ନାମ (ହ. ଶ)—
 4. Name of a son of Sukrâchârjyâ.
 ମର୍କକ—ସ. ବ—(ମର୍କ+କ)—୧। ମାକଢ଼ବା (ହ. ଶ)—1.
 Markaka Spider. , । ହାତିଲା ପଣୀ—2. Adjutant
 bird; Leptoptilus Dubius.
 ମର୍କକିଆ—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲୟର, ଗଢ଼ିଜାର)—ବଣ—(ଶିମାନକର
 Marka khiâ ପୁରୁଷୁ ଦିଅନ୍ତିବା ଗାନ ବିଶେ); ଶାତ୍ରା-
 ଦାନ୍ତିଆ—(A term of abuse used to males
 indicating a curse that the person abused
 will be) A victim to cholera.
 ମର୍କଟ—ସ. ବ—(ମର୍କ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ର ଅଟ)—୧। ବାନର—
 Markata । 1. Monkey. , । ପାତିମାଙ୍ଗଳ—2. Ape.
 (ମର୍କଟ—ଶା) * । ମାକଢ଼ବା; ବୁଢ଼ିଆଣି; ଉଣ୍ଠିନାର—3. Spider.

(ଭ—ବ୍ୟସଗ ଶୁଣି ଭସଗ ମର୍କଟ ଜାଇରେ ମର୍କଟ ଜାଇ,
ବନ୍ଦକ କରି ଚିଖକ ବ୍ୟସଗା ରହିବା ଏ କେତେକାଳ ।
ଉତ୍ତ. ବେଦେଶୀଯବିଜ୍ଞାନ ।) ୪ । ହାତରିଲା ପଣୀ—
4. The adjutant bird, Leptoptilus Dubius.
* । ବିଷ ବିଷେ—5. A kind of poison.
ମର୍କଟ—ସ. ବ. (ମର୍କଟ + ସାର୍ଥ. ବ)—ମାକଡୁସା; ରୁଚିଅଣି—
Markata Spider. ୨ । ଘାଷ ବିଷେ (ହ. ଶ)—
2. A kind of grass. * । ମସ୍ତା ବିଷେ—
3. A kind of fish. ୪ । ଦୈତ୍ୟ ବିଷେ—
4. Name of a demon. * । ମାକଡ଼ (ହ. ଶ)—
(ମର୍କଟା—ଅନ୍ୟରୂପ)
5. Monkey.
ମର୍କଟ କେଶୀ—ଦେ. ବ—ମରକଟ କେଶୀ (ଦେଖ)
Markata kesari Marakata kesari (See)
ମର୍କଟ ତିନ୍ଦୁ—ସ. ବ—ମାକଡ଼ ତିନ୍ଦୁ (ଗଢ଼)—
Markata tinduka A kind of Diospyros Embryopteris (tree).
ମର୍କଟ ବଦନ—ସ. ବ. ଶ—(ବ୍ୟସଗାହି)—ମାକଡ଼ମୁହି; ବାନା—
Marakaṭa badana ମୁହି—Having the face like
(ମର୍କଟାସ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) that of an ape; having an ugly
[ମର୍କଟ ବଦନା, ମର୍କଟାସ୍ୟ—ଶି] face.
ମର୍କଟ ବଦନ—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବିଷ. ଶ—(ସ, ମର୍କଟ ବଦନା)—ବାନର
Markata badani ମୁହି—(a woman) Having an
ugly face like that of an ape,
ମର୍କଟ ବାସ—ସ. ବ—(ଶ୍ଵା ତତ୍ତ୍ଵ ବା ଗମୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—୧; ମର୍କଟମାନଙ୍କ
Markata bāsā ଶାକ)—ରୁଚିଅଣିଜାଲ—Spider's web;
cobweb.
ମର୍କଟ ରଜ—ସ. ବ—(ଶ୍ଵା ତତ୍ତ୍ଵ ବା ଗମୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—୧; ମର୍କଟମାନଙ୍କ
Markata rāja ରଜ—1. A king of monkeys.
୨ । ସୁତ୍ରବ—2. Sugrība. ୩ । ବାଲ—3. Bāli.
୪ । ହନୁମାନ—4. Hanumān.
ମର୍କଟ ଶିର୍ଷ—ସ. ବ—ହଙ୍ଗୁଳ (ହ. ଶ)—
Markata śirsha Vermilion.
ମର୍କଟିଆ—ଦେ. ବ—ମରକଟିଆ (ଦେଖ)
Markatiā Marakatiā (See).
ମର୍କଟି ହେବା—ଦେ. ବ—ଠଢ଼ କରି ମାକଡ଼ ପର ଖେବାଇହେବା—
Markati heba To grin and fret like an ape.
ରେଗେ ଦୀର୍ଘ ଖୌଚାନ ଦୀର୍ଘକିର୍ତ୍ତିକିର୍ତ୍ତିଚାନ

ମର୍କଟୀ—ସ. ବ. ଶ—(ମର୍କଟ + ଶି) —୧ । ମାତ୍ରମାକଡ଼—1. A
Markati female monkey. , । ମାତ୍ର ମାକଡୁସା—
2. A female spider. ୩ । ବାଇଚକ (ହ. ଶ)—
3. Cowhage. ୪ । ଅଗମାର୍ଗ (ହ. ଶ) (ଦେଖ)—
4. Apāmārga (See). * । ଅଲାମୋଦା (ହ. ଶ)
(ଦେଖ)—5. Ajāmodā (See). ୨ । ଏକ ପ୍ରତାର

କରଣ (ହ. ଶ)—6. A kind of Karanja tree. ଦେ. ବ. ଶ—ଅସୁନ୍ଦର ଓ କୃଷ୍ଣ ଶ୍ଵା—A thin and ugly-looking woman.
ମର୍କଟେନ୍—ସ. ବ—ବୋତିଲ (ହ. ଶ)
Markatēndu Nux Vomica.
ମର୍କତ—ଦେ. ବ (ସ ମରକଟ)—ମରକଟ (ଦେଖ)—
Markata ମର୍କତ ମରକଟ Marakata (See).
(ଭ—ମୁକୁତା ମର୍କତ ହେମ—ଦିନି କମ ଯେ । ପ୍ରାଚୀ
ରହସ୍ୟମଙ୍ଗଳ ।)
ମର୍କର—ସ. ବ—ଭୁଙ୍ଗରାଜ (ଦେଖ) (ହ. ଶ)
Markara Bhūṅgarāja (See).
ମର୍କରା—ସ. ବ. ଶ—(ମର୍କ. ଧାରୁ + କର୍ମ. ଅର + ଅ) —୧ । ଦସ୍ତା; ଗୁର୍ବା—
Markarā 1. Cave, ୨ । ରାଣ୍ୟ; ପାତ୍ର—2. Reception
tacle. * । ବନ୍ୟା ଶ୍ଵା—3. A barren woman.
୪ । ସ୍ଵରଙ୍ଗ (ହ. ଶ)—4. A subterranean passage.
ମର୍ଗେଜ—ଦେବେ. ବ (ଭ. ମର୍ଗେଜ; ମର୍ଗେଜରୁଷେ ଉତ୍ତାରିତ) —
Margej (କରିରିଥ) —ସମ୍ପର୍କ ବନ୍ଦକ—Mortgage.
ମର୍ଗେଜ, ମର୍ଗିଜ ମର୍ଗେଜ, ବନ୍ଦକ (ମର୍ଗେଜ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ମର୍ତ୍ତା—ଦେବେ. ବ—ମର୍ତ୍ତା (ଦେଖ)
Marchhā Marichā (See).
ମର୍ତ୍ତା—ଦେ. ବ—ହୁକାଳିଆ ବଡ଼ ପାକଦ୍ୟ ଗୁଲୁ ବିଷେ—
Marṛḍā Bridelia Montana (plant);
ମର୍ତ୍ତା—ସ. ବ (ମୁ. ଧାରୁ ମରବା+କର୍ମ. ତ; ସେହିଠାରେ ଜାବମାନେ
Marutta ମରକି) —୧ । ଭୂଲେକ; ପୃଥ୍ବୀ—1. The earth;
the world. , । (+କର୍ତ୍ତ୍ଵ ତ) ମାନବ; ମର୍ତ୍ତା—2.
Man. * । ମାନବ ଜାତି—3. The mankind. ଦେ.
ବିଶ—୧ । ଜନ୍ମର; ମରଣଶୀଳ—1 Mortal; subject
to decay. , । ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦୟ—2. Temporal. ଦେବେ. ବ
ବାର (ପା. ମରତବା) —ଥର; ବାର—Time. (ଯଥା—
ମରତବା ମୁଁ ତତେ ଏ କଥା ଜା ମର୍ତ୍ତ କହିଲଣି ।)
ମର୍ତ୍ତା(ତ୍ର୍ୟ) ଧର୍ମ—ସ. ବ (ମର୍ତ୍ତା+ଧର୍ମ) —୧ । ମାନବ ଜାବନର ସହକ
Marutta(rttya) dharma ଶାକ—1. One of the
attributes of man, । । ମରଣଶୀଳତା; ଜନ୍ମରତା—
2. Mortality (Apte).
ମର୍ତ୍ତା(ତ୍ର୍ୟ) ଧର୍ମ—ସ. ବିଷ. (ମର୍ତ୍ତା+ଧର୍ମନ୍, ୧ମା. ୧୬) —
Marutta[rttya] dharmā । । ମରଣଶୀଳ —1. Mortal.
, । ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦୟ—2. Temporal. * । ମର୍ତ୍ତା ଧର୍ମ—
3. Having the attributes of the mortal man.
ମର୍ତ୍ତାବ୍ୟ—ସ. ବିଷ (ମୁ. ଧାରୁ+ଶାରୀର୍ଯ୍ୟ ତତ୍ତ୍ଵ) —୧ । ମରଣଶୀଳ—
Marutta bāya 1. Liable to death. , । ମରବା ଯୋଗ୍ୟ—
[ମର୍ତ୍ତବ୍ୟ—ଶାକ] 2. Deserving death. ସ. ବ (+କବ. ତତ୍ତ୍ଵ) —ମରଣ; ମୃତ୍ୟୁ—Death.

ମର୍ତ୍ତି ଭାବ—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ଚର୍)—୧ । ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରକରି—

Martta bhāba 1. Human nature (Apte).

୨ । ମନୁଷ୍ୟ ପଣ୍ଡ—2. Humanity; manliness.

ମର୍ତ୍ତା[ର୍ତ୍ତ୍ୟ] ଭୁବନ—ସ. ବ (ମ. ପ. ଲୋ; ଚମ୍ପା ପଣ୍ଡି ଚର୍)—ପୃଥ୍ଵୀ—

Martta(rttya) bhubana The earth (Apte).

[ମର୍ତ୍ତା[ର୍ତ୍ତ୍ୟ] ଲେକ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ମର୍ତ୍ତିମହିତ—ସ. ବ (ଅଶ୍ଵା ଚର୍; ମର୍ତ୍ତା + ମହିତ=ପୂଜିତ)—ଦେବ—

Martta mahita A god; a deity.

ମର୍ତ୍ତା[ର୍ତ୍ତ୍ୟ] ମୁଖ—ସ. ବ. ପୁଂ (ବହୁତୁଳ୍ଯ, ଏମା ଜଙ୍ଗର ମନୁଷ୍ୟପର ମୁଖ

Martta(rttya) mukha ଓ ପଣ୍ପର ଦେବ ଥିବାରୁ)—

ବିନ୍ଦୁ—A class of heavenly choristers
with a human face and beastly body;
satyr.

ମର୍ତ୍ତି କାମ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ [ସ. ମର୍ତ୍ତା = ମରବାରୁ + କାମ]—ମରବାରୁ

Marttukāma ଅଭିଲାଷ—Wishing to die.

(ମର୍ତ୍ତି କାମା - ସ୍ତ୍ରୀ)

ମର୍ତ୍ତିୟ—ସ. ବ (ମୁଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ତି. ତାତ୍ତ୍ଵ + ଯ)—୧ । ମର୍ତ୍ତା (ଦେଖ)—

Marttya 1. Martta (See). ୨ । ପ୍ରସାର, ଦେବ—

ମର୍ତ୍ତମାନ କଳା 2. Body (Apte). * । ଅମୃତ ପାଣି କବଳା;

ଅମୃତବାନ୍ ଏକ ପ୍ରକାର ସ୍ତୁଲ ଓ ସ୍ବାରୁ କବଳା—3. A kind of
excellent ripe banana; martaban banana.

[ଦ୍ର—ଏହା କବଳା ପାଇଲେ ଦଳଦିଅ ହୁଏ ଓ
ଓ ଏହା ଗନ୍ଧା କବଳାଠାରୁ ବଢ଼ି ।] ସ. ବିଶ—ମର୍ତ୍ତା
(ଦେଖ) — Martta (See).

ମର୍ତ୍ତିୟ କଦଳୀ—ସ. ବ—ମର୍ତ୍ତିୟ କା (ଦେଖ)—

Marttya kadalī Marttya 3 (See)

ମର୍ତ୍ତିୟ ଲୀଳା—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ଚର୍ ବା ପଣ୍ଡି ଚର୍)—ମାନବ ଲୀଳା;

Marttya līlā ସ୍ଵରାରରେ ଜନ୍ମ ଲାଭ କର ମୁଖୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଷବା
ବୂପ ଖେଳ—Worldly events of a man's life;
birth and life till death.

ମର୍ତ୍ତିୟ ଲୀଳା ସ୍ଵରଣା—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ଚର୍)—ମୁଖୁ—

Marttya līlā sambaranā Death.

ମର୍ତ୍ତିୟ ଲେକ—ସ. ବ—୧ । ଭୂଲେକ; ପୃଥ୍ଵୀ—1. The earth.

Marttya loka , । ସମସ୍ତ ମାନବ ଜାତି—2. The man-

(ମର୍ତ୍ତିୟ ଜଗତ—ଅନ୍ୟରୂପ) kind; humanity.

ମର୍ତ୍ତା—ସ. ବ (ମୁଧ ଧାରୁ = ମଳିବା + ଧାବ. ଅ)—୧ । ପେଣ୍ଡିବା;

Mardda ପିଞ୍ଜୁ କରଣ; ପେଣ୍ଣ; ଦଳିବା; ଫେଣିବା; ଦଳନ;

ମଳା ମର୍ଦନା ମଳିବା—1. Trampling; thrash-

ing; crushing; bruising, , । ଚାପିବା—

2. Grinding; pounding * । ସବାହନ;

ଘଣିବା—3. Robbing; shampooing. ୪ ।

ଛୁଣିବା; ପଣିବା—4. Squeezing; pressing.

ମର୍ଦ ମର୍ଦ ବୈଦେ. ବ. ଓ ବିଶ ପୁଂ (ପା. ମର୍ଦ; ଭୂର. ସ. ମର୍ଦ)—

ମରଦ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—Marada etc. (See)

[ମାତ୍ର, ମାତ୍ର, ମାତ୍ରବିନିଅ(ଅ) — ସ୍ତ୍ରୀ] (ମର୍ଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମର୍ତ୍ତାକ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ମୁଧ ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ତି. ଅନ)—୧ । ଦଳନବାସ—

Marddaka 1. Crushing. , । ତେବେ ଅଦ ଯେ ଅଳ୍ପର

(ମର୍ଦିକା, ମର୍ଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେହରେମର୍ଦନ କରେ—2. Anoint-

(ମର୍ଦି—ଅଳ୍ପରୂପ) ing; shampooing.

ମର୍ତ୍ତାଗାଜି—ଦେ. ବ ପୁଂ-୧ । ଶତ୍ରୁଯୁଗାନକର ରାଜଦିନ ଉପାୟବିଷେଷ—

Marddagājī 1. A title bestowed by kings on a

ମର୍ଦ ମର୍ଦ ଦିନ୍ଦୁ ମର୍ଦି ଗାଜି—

2. A name given to males. ଦେ. ବିଶ-ବାହାରୁ;

ଶର—Heroic; valiant. (ର—ଆଶ, ସୁନା ପାଶ ,

ଶର, ମର୍ଦଗାଜି! ପତ୍ର, ଶୁଦ୍ଧ ଗୋଟିଏ ! ଶିଶୁରଙ୍ଗଳ ଗାଜି !)

ମର୍ତ୍ତାଗାଜି ପାଲି—ଦେ. ବ—ସତ୍ୟାନାରାୟାନ ପାଲିରେ ବିଶ୍ଵିତ ଗୋଟିଏ

Marddagājī pālā ରାଜପୁରର ଗଲ—One of the

ballads sung in the Satyanārāyana Pālā, describing the story of a prince,

[ଦ୍ର—ଏହା ଦୂରଟ ଯଥା—୧. ମର୍ଦଗାଜି କଲ ପାଲି

୨. ମର୍ଦଗାଜି ବିଶ ପାଲି]

ମର୍ତ୍ତନ—ସ. ବ (ମୁଧ ଧାରୁ+ଧାବ. ଅନ)—ମର୍ତ୍ତା (ଦେଖ)

Marddana Mardda (See)

ପ୍ରାଦେ. (ଗଢ଼ିକାତ) ବ—ଦେଲ ମର୍ଦନ; ପଳ ପୂର୍ବକୁ

ଚେଲାଭ୍ୟଙ୍କ—Anointing oil on the body be-

fore bath. (ର—ଦିନ୍ତା କୋହିଲ ମର୍ଦନ ମାତ୍ରା,

ବେଗେ ଗଲାତ ନ ଯାଇ ଏ କଣା । ରଙ୍ଗ. ଲବଣ୍ୟବଜା)

ମର୍ତ୍ତାର୍ଦା ରାଜ(ୟ,ୟ)—ଦେ. ବ—ଦଶାରାମାନଙ୍କ ରାଜପୁର ଉପାୟ-

Mardda(rda)na rāj(ya,e) ବିଷେଷ—A title conferred

ମର୍ଦନାଥ୍ } ଅଳ୍ପରୂପ on barbers by the Chiefs

ମର୍ଦନ ସିଂହ } of Orissa.

ମର୍ତ୍ତାନାନାନା(ଅ) —ଦେ ବିଶ ଓ ବ —ମରଦନାଥ (ଦେଖ)

Maraddana Maradaniā (See),

ମର୍ତ୍ତାର୍ଦା ରାଜ—ଦେ. ବ—ଦଶାରାମ ମର୍ଦିଯ ରାଜପୁର

Mardda(rda)raja ଉପାୟ ବିଷେଷ—One of the family-

titles of some kings and Kshatriyas of

Orissa. [ଦ୍ର—କେତେକ ରାଜ ବିଶବ ଉପାୟ —

ହିନୋକ—ମର୍ଦ ରାଜ କରିବେକ

ଶ୍ରୀପଢ଼ା—ମର୍ଦ ରାଜ ଦୁମରବର

ମାଲଗିର—ମର୍ଦ ରାଜ ଦୁଇତନନ

ଶ୍ରୀକୋଟ—ମର୍ଦରାଜ ଦେବ]

ମର୍ତ୍ତାଲ—ସ. ବ (ମର୍ଦ = ମର୍ଦନ + ଲ ଧାରୁ = ପ୍ରହଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତ୍ତି.

Marddala ଅ) —ମାଦଳ; ଅନନ୍ତ ବାଦ୍ୟଯ ବିଷେଷ; ପୁଦଳ;

ପଣୋଳ—A drum covered over with skin

and struck at both ends.

[ଦ୍ର—ଦୂର ହାତ ହାତ ଏହାର ଦୂର ପାଖରେ ଆଦାନ କରିବାରେ]

ମର୍ତ୍ତାର୍ଦା—ଦେବ. ବିଶ ପୁଂ (ପା. ମର୍ଦ)—ରାଜର ପାଦ ତାତିର ପୁରୁଷ

Marddā(rda) ଗାଦ—Male (of an animal).

ମର୍ଦା, ମର୍ଦା ମର୍ଦ ମର୍ଦ (ମାତ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀ)

ମର୍ଦ୍ଦିତ—ସ. ବ. (ମୁଦ୍ରାଧାରୁ ଶିତ ମର୍ଦ୍ଦ ଧାରୁ + କର୍ମ. ଚ)—
Marddita । ୧. ପିଣ୍ଡ—୧. Pounded; bruised. ୨ ଦଳିତ
—2. Crushed; trampled. “ । ୩. ଚଣ୍ଡିତ—
3. Powdered.

ମର୍ଦ୍ଦି(ର୍ଦୀ)ବା—ଦେ, କ୍ରି (ସ, ମୁଦ ଧାରୁ)—ଦଳିବା—To crush.
 Marddi(rdi)baଙ୍ଗ (ଉ—ଦୁଃଖିତ ରଣ ଘରେ ଥାର, ପାଦେ
 ମର୍ଦ୍ଦିନ କରା। ମର୍ଦ୍ଦନ କରନା, ମରଦନା ମର୍ଦ୍ଦିଲ୍ଲ ବୃତ୍ତାଧର ।
 ଜଗନ୍ନାଥ, ଶବ୍ଦବତ୍ତ ।)

ମର୍ଫିଆ—ଦେବ ବ (ଇଁ. ମର୍ଫିଆ) — ରାଷ୍ଟାୟନକ ପ୍ରକିଳ୍ପାରେ ଅଧିମରୁ
Morphia ପ୍ରସ୍ତୁତ ଧଳା ଗୁଣ୍ଠ ଓ ଅଭଶ—Morphia.
ମରକିଆ ମର୍ଫିଆ [ଦ୍ୱ—ଏହା ଉଷ୍ଣ, ବେଦନାଦ୍ୱାରବ
 ଓ ମାଦକ ରୂପେ ବେଳକୁଳ ଦ୍ୱାରା]

ମର୍ମ (ମୁଁ) — ସ. ବ (ମୁ ଧାରୁ = ମରିବା + ଅପାଦାନ ମଳ) ; ୧ମା. ୧ବ;
Marma(rmmରୁ) ପ୍ରା. ମନ୍ତ୍ର) — ୧ । ପ୍ରାଣ ସ୍ଥାନ; ଶରୀରର
ଅଛି ସ୍ଵରୂପାର ସନ୍ଧି ସ୍ଥାନ; ଜାବ ସ୍ଥାନ; ଶରୀରର ଯେଉଁ-
ଠାରେ ଅଧାର ଲାଗିଲେ ପ୍ରାଣ ପୁତ୍ରିଯାଏ- ୧. A vulnerable
part of the body; most vital parts of the body. ୨ । ଶିର, ସମ୍ବୁଦ୍ଧ, ସନ୍ଧି, ଅସ୍ତ୍ର ଓ ମାଂସାଦିର
ଏକତ୍ର ମିଳନ ସ୍ଥାନ- ୨. The points in the body
where veins, muscles, joints, bones and
flesh meet. [ଦ୍ୱ—ଏହି ମନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନମାନକରେ ଜଳର
ପ୍ରାଣ ଶିଖୁ ଭାବରେ ଅବସ୍ଥିତ କରେ । ଏଠାକେ
ଆଧାର ଲାଗିଲେ ମର୍ମନ୍ତିକ କଷ୍ଟ ହୁଏ । ଦେହ ମଧ୍ୟରେ
୧୦୭ ଟି ମନ୍ତ୍ର ଥାବୁ ଯଥା—ମାଂସରେ ୧୧, ଅସ୍ତ୍ରରେ
୮୩, ସନ୍ଧିରେ ୧୦, ଶ୍ଵାସରେ ୨୭ ଓ ଶିରରେ ୪୧ । ଏଥୁ
ମଧ୍ୟରୁ ଧାଦହୃଯରେ ୨୨, କଷ୍ଟ ହୃଯରେ ୨୨, ବରରେ ୫
ଦ୍ଵିଦରରେ ୧୨, ପୃଷ୍ଠରେ ୧୪, ଏବଂ ଗ୍ରୀବାରେ ୫ ଚନ୍ଦ୍ରର
ଉର୍କୁରେ ୨୭୪ । ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରକାରର ଯଥା—

୧. ସଦ୍ୟ ପ୍ରାଣହର—ଏଥରେ ଅଗାତ ଲୁଗିଲେ କର୍ତ୍ତା
ମଣାତ୍ ମୁଖୁ ଘଟେ, ଏଥର ସଂଖ୍ୟା ୧୯ । ୨. କାଳାନ୍ତର
ପ୍ରାଣହର—ଏଥରେ ଅଗାତ ଫେଲେ କିଛି ଦିନ ପରେ
ମୁଖୁ ଘଟେ, ଏଥର ସଂଖ୍ୟା ୩୩ । ୩. ବୈକଳ୍ୟକର—
ଏଥରେ ଅଗାତ ଲୁଗିଲେ ଅଗ ବକଳ ଦ୍ଵୀପ, ଏଥର ସଂଖ୍ୟା
୪୪ । ୪. ପୀଡ଼ାକର—ଏଥରେ ଅଗାତ ଲୁଗିଲେ ଶୁରୁତବ
ପୀଡ଼ା ହେବେ, ଏଥର ସଂଖ୍ୟା ୮ । ୫. ବିଶ୍ଵାସ୍ୟ—ଏଥରେ
ଶଲ୍ୟାଦି ବିକି ହେଲେ ତାହା ଉଦ୍ଧାରନ ମାତ୍ରକେ ମୁଖୁ
ଘଟେ, ଏଥର ସଂଖ୍ୟା ୧—ହି. ପି ।] ୩ । ଅନୁରଙ୍ଗ
ଅନୁରଙ୍ଗ ଭାବ; ଦୃଢ଼୍ୟ—୩. The heart; the corner
of recess of the heart. ୪ । ଶୁଷ୍ଟ ବଥା; ରହସ୍ୟ;

କୁଣ୍ଡ କଥା—4. Secret; key to a matter
 ଅଶୀ ସାରଂଶ; ତତ୍ତ୍ଵ—5. Essence; truth of a
 matter. ଦେଖିବା—6. Gist;
 drift. ମରମ (ଦେଖିବା)—
 Marama (See) [ଉଦ୍‌ଦେଖିବା—ସବୁର ସଙ୍ଗେ ମର୍ମ ନିଶ୍ଚି,
 ଶୋଜଇ ସବୁ ଘରେ ପଣି—ତୁପଛି. ପ୍ରେମଅଧ୍ୟାମୃତ ।—ମର୍ମ
 ସେ ଜହାନକ ହୋଇ—ସଶୋବନ୍ତ. ପ୍ରେମରକ୍ଷି ବୃଦ୍ଧଗୀତ ।]
 ଦେଖିବା—7. Scandal;
 ପାରିବାରିକ ବା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କଳକ୍ଷେ—8. family-secret.

ମର୍ମ କଥା—ସ. ବ—ମରମ କଥା (ଦେଖ)

ମର୍ମ କାତରତା—ସ. ଦ (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଅନୁରକ ବ୍ୟାକୁଳତା—

Marma kātaratā (figurative) The bleeding
of a person's heart.

ମର୍ମିଳାଳ—ସ. କ—ସାମୀ—

Marmakila   Husband (Apte).

ମର୍ମ ଗ୍ରହଣ—ସ. ବ (୨୩୩ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଶ୍ଵାରାଶ; ରହସ୍ୟବୋକ୍—
Marma grahanā Understanding the sense or
secret of a matter.

ମର୍ମଗ୍ରାହୀ—ସ. ବିଜ. ପୂଂ (ମର୍ମିତ୍ତାହିନୀ; ୧୯. ୧୭)—ସେ କଥାର
Marmagrabhi ତାପୁର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଦଶ କରେ—Grasping the
(ମର୍ମିତ୍ତାହିନୀ—ଶ୍ଵି) purport of a thing; able to
[ମର୍ମିତ୍ତାହିତା(ର) —ବ] understand the gist of a matter.
ମର୍ମିତ୍ତାହିନୀ—ସ. ପି(ପଣୀ କରି) — ୧. ଆମ୍ବାର କରି— ୨. Murder

ମର୍ମଘାତ—ସ. କୁଣ୍ଡଳ—୧. ପ୍ରାଣଘାତ, ଯଜ୍ଞା—୨. Murther.
 Marmaghāta , । ହୃଦୟରେ ଦୂଷଣ ଦେବା—2. Afflicting
 ମର୍ମଘାତକ, ମର୍ମକେଦନ, } ଅଳ୍ପରୂପ, one's mind. ୩।
 ମର୍ମପ୍ରଦାର, ମର୍ମଦେବନ } ମର୍ମଶୁଳରେ ଅଗ୍ନାତ ବା
 ଗ୍ରେଟ—3. Striking or a blow at a vital
 part.

ମର୍ମିଘାତୀ—ସ. ବିଳ. ସୁଂ (ମର୍ମ + ଦଳ. ଧାରୁ + କଣ୍ଠ. ଇନ୍ଦ୍ର; ୧୯୫୩)—
Marmaghātī (୧୯) — ୧ । ମର୍ମିଦେଶ; ହୃଦୟରେ ବ୍ୟଥା-
ମର୍ମିଗାତିଳା, ମର୍ମ } ଶା ଦାସ୍ତକ — ୧. Cutting to the
ଛେଦକ, ମର୍ମ ଛେଦନା } ଶା quick. , ୨. ପ୍ରାଣଘାତୀ—
(ମର୍ମିଗାତକ, ମର୍ମିଛେଦକ, ମର୍ମିଛେଶ, ମର୍ମିପ୍ରହାରକ — ୨. Mortal.
ଅନୁଯାୟୀ) [ମର୍ମିଗାତ(ର, ତେ)ବା — ଗ୍ରାମ୍ୟରୂପ]

ମର୍ମିଜୀ — ଦ୍ୱ. ବିଳ, ପୁଂ (ମର୍ମି + ଜୀ. ଧାରୁ = କଣ୍ଠୀ. ଅ) — ୧ । ରହସ୍ୟଜୀ;
Marmajīna ୭୭—1. Knowing the secret. ୨ ।

ମର୍ମିଳ
ମର୍ମିଦେବୀ } ଅଳ୍ପରୂପ ତାପୁର୍ଯ୍ୟଗ୍ରାହୀ—2. Discerning the
hidden meaning. ସ. ଉ. ସ.—

(ମର୍ମଙ୍ଗ, ମର୍ମଗା, ମର୍ମଦେହକା—ସ୍ତ୍ରୀ) A learned man.
ମର୍ମର—ସ୍ତ୍ରୀ (ମର୍ମ+ରର ଧାର+କର୍ତ୍ତ୍ତ. ଅ)—ହୃଦୟ—

Marmachara The heart (Apte).

ମର୍ମନ୍ତୁଦ—ଦେ. ବିଶ (ବିଧୂନ ଓ ଧନକ୍ଷୟ ଥାବୁ କେତେକ ଶକ Marmantuda ଅନୁକରଣରେ ଅଧୁନକ ଲେଖକମାନଙ୍କଦ୍ଵାରା ମର୍ମନ୍ତୁଦ ବ୍ୟକ୍ତହୃତ, ତିନ୍ତୁ ଏହା ବ୍ୟାକରଣ ଶୁଣ କୁହେଁ)—ମର୍ମନ୍ତୁଦ (ମର୍ମନ୍ତୀତା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଦେଖ)—Marmatuda (See)

ମର୍ମପାତ୍ରକ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ମର୍ମ+ପାତ୍ରକ)—ଯାହା ମର୍ମରେ ବା ହୃଦ-
Marma pātrika ସ୍ଵରେ ବେଦନା ଦିନ—Heart-rending,
(ମର୍ମପାତ୍ରାଦୟକ, ମର୍ମପାତ୍ରାଦୟୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ମର୍ମପାତ୍ରକା, ମର୍ମପାତ୍ରାଦୟୀକା(ଜୀ) —ସ୍ତ୍ରୀ]

ମର୍ମପାତ୍ରା—ସ. ବି—ମର୍ମବେଦନା—

Marmapātrā Mental agony.

ମର୍ମପାତ୍ରତ—ସ. ବି. ବିଶ. ପୁଂ (ଗ୍ରୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—ମର୍ମତ (ଦେଖ)
Marma pātrata Marmatata (See)
(ମର୍ମପାତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ମର୍ମବଚନ—ସ. ବି (ମ. ପ. ଲୋ; ମର୍ମରେଣା ବାକ୍ୟ)—୧। ମର୍ମ-
Marma bachana ରେଣା ବାକ୍ୟ; ସେହି ବାକ୍ୟଦ୍ଵାରା ମନ୍ତ୍ରଣ୍ୟର
(ମର୍ମବାକ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମନରେ ଅଭ୍ୟନ୍ତ୍ର କଷ୍ଟ ହୁଏ—୧. Heart-
rending words. , । ଗୁପ୍ତ କଥା; ବହସ—
2. Secret.

ମର୍ମବିଦ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ମର୍ମ+ବିଦ୍ୟାଧୁରୁତ୍ତାକର୍ତ୍ତ୍ତୁ. ତିପ୍ତି)—ମର୍ମଜ୍ଞ
Marmabid (ଦେଖ)—Marmajñā (See)
ମର୍ମବିଦି—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ଗ୍ରୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—ମର୍ମବିଦ (ଦେଖ)—Marma
Marmabiddha (ମର୍ମବିଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) hata (See)
ମର୍ମବେଦନା—ସ. ବି (ଗ୍ରୀ ତତ୍ତ୍ଵ, ମର୍ମ+ବେଦନା)—ଆନ୍ତରିକ
Marma bedanā କ୍ଲେଶ—Mental agony.
(ମର୍ମବ୍ୟଥା, ମର୍ମସଂକଳନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମର୍ମବେଣା—ସ. ବିଶ. ପୁଂ—ମର୍ମଜ୍ଞ (ଦେଖ)—Marmajñā (See)
Marmabedi (ମର୍ମବେଦନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ମର୍ମବେଦ—ସ. ବି—୧। ଶୁଷ୍ଟ ରହସ୍ୟର ଅବଧାରଣ—୧. Penetra-
Marmabheda tion into a secret. , । ରୂପରେ
(ମର୍ମବିଦାରଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଶତ ପାତ୍ରିକା; ହୃଦୟ ବେଦନା—
2. The breaking or bursting of the
heart. , । ଏହା ଅବ ମର୍ମ ସ୍ଥଳରେ ଫୁଲିବା—
3. The piercing of a vital part of the
body by a weapon.

ମର୍ମବେଣା—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ମର୍ମ+ବିଦ୍ୟାଧୁରୁତ୍ତାକର୍ତ୍ତ୍ତୁ. ଇନ୍ଦ୍ର, ୧୩. ୧୯)
Marmabhedī । ମର୍ମରେ ବ୍ୟଥାଦୟକ—୧. Cutting
(ମର୍ମବିଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) one to the quick; heart-
(ମର୍ମବେଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) rending; breaking one's heart.
, । ଜୀବଶ୍ଵାନକୁ ଦେବକାଣ୍ଠ—୨. Piercing a
vital part of the body.

ମର୍ମର—ସ. ବି (ମୁ. ଧାରୁତ୍ତାକର୍ତ୍ତ୍ତୁ. ଅର, 'ମ' ଆଗମ)—୧। ସଶଦର
Marmara ବାଯୁ ହୃଦ୍ୟାଳାଦକରିତ ଅଭ୍ୟନ୍ତ୍ର ଦ୍ଵାରା—୧. The
rustling or crackling sound of leaves.

ଶର୍ଷମର୍ମର, ମାର୍ବେଲ when trodden or wafted by breeze
ସଂଗମର୍ମର ବୈଦେ. ବି (ରେ. ମାର୍ବଲ)—ମାର୍ବଲ ପଥର; ପଞ୍ଚମର୍ମର
ପଥର—Marble. [ଦ୍ଵାରା ଉଚିତ ଜଳପୁର ଓ
ବାଜୁତକାର ମର୍ମର ପ୍ରସ୍ତର ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଧଳା, କଳା ଓ
କଳଦିଅ ଓ ଛାଡ଼ିବା ଅବ ନାନାରଙ୍ଗର ମର୍ମର ପଥର ଅଛି ।
ଆଗ୍ରାର ବ୍ୟାକମହାଲ ମର୍ମର ପଥରରେ ନିର୍ମିତ । ଆଗ୍ରାରେ ଏହି
ପଥରର ବାସନ ମିଳେ । ଇଟାଲିରେ ଉତ୍ତର ମର୍ମର
ମିଳେ ।] ସଂ. ବିଶ—ମର୍ମର ପଦକାରକ—Making

ମର୍ମର ସାଗର a rustling sound. ବୈଦେ. ବି (ନାମ)—
ମର୍ମର ସାଗର ଏହି ନାମର ସାଗର—The Sea of Marmora;
an inland sea to the southwest of the
Black Sea. [ଦ୍ଵାରା ଏହି ସାଗର ଉତ୍ତରେ ପ୍ରଦେଶ ଓ
ଅଧିକ ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହି ବାଟେ
କୃଷ୍ଣାଗର (Black Sea)ରୁ ଦୁଇଧ୍ୟାଗରରୁ ଯିବା
ଅସିବା କରିଯାଏ; ଏହା କୃଷ୍ଣାଗରର ଦଶମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବସ୍ଥିତ;
ଏହାର ଉତ୍ତର ପୂର୍ବ କୋଣରେ ଉତ୍ତରେ ପ୍ରଦେଶ ଓ
ରାଜଧାନୀ କନ୍ଧୁଶାଲିନୋପଳ୍ଲ ଅବସ୍ଥିତ ।] ଦେ. ବିଶ—
ମରମର ମରତେଦମ, ମରତାହୃତ୍ତା ମୁମ୍ରି—Dying.

ମର୍ମରିବା—ଦେ. (ପଦଦ୍ଵାରା)—ମର୍ମର ଧୂକ କରିବା—
Marmaribhā ମରମରା ମରମରାନା To rustle. [ଦ୍ଵାରା
ବୈରର ଦରି, ତର ପଥେ ମର୍ମର । ଶାଖାକାଥ. ମେଘଦୂତ ।]

ମର୍ମରି—ସ. ବି—(ମର୍ମର+ରି) —୧। ଏହା ପ୍ରକାର ଦେବଦାରୁ—
Marmari A kind of pine tree (Apte). , । ହଳଦୀ—
2. Turmeric (Apte).

ମର୍ମରିକ—ସ. ବି (ମର୍ମର+ରିକ) —୧। ଗରବ ଲୋକ—୧. A
Marmarika poor man; a pauper (Apte).
(ମର୍ମରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) , । ଅଳ ବାକ୍ରୀ—୨. A wicked man—
(Apte).

ମର୍ମରୁଲ—ସ. ବି—୧। ଦେହର ସାଧାରିତ ସନ୍ଧରୁଲ—୧. A
Marma sthala vital or most sensitive
(ମର୍ମରୁଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) part of the body. , । ହୃଦୟ;
ଅନ୍ତର—୨. The heart; the inmost recess
of the heart. ଦେ. ବି—ପ୍ରପର୍ମାନ—Secret
place. [ଦ୍ଵାରା ନାମ ତଟ ଲତା ବଳ, ରୂପର
ଦ୍ୱେମ ମର୍ମ ସ୍ଥାନ । ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରଗବତ ।]

ମର୍ମରୀ—ସ. ବିଶ (ମର୍ମ+ଶୁଣ ଧାରୁତ୍ତାକର୍ତ୍ତ୍ତୁ. ଇନ୍ଦ୍ର, ୧୩. ୧୯)
Marma sparsī —୧. ମର୍ମରେତ୍ୟ—୧. Heart-rend-
(ମର୍ମରୀ; ମର୍ମରୁତ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ) ing. , । ହୃଦୟରେ ଦୟାର
(ମର୍ମରୀକା, ମର୍ମରୀଶା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଉତ୍ତେକବାଣୀ—୨. Pathetic;
touching the heart.

ମର୍ମା ଘାତ—ସ. ବି—(ଗ୍ରୀ ତତ୍ତ୍ଵ) —୧। ମର୍ମରୁଲରେ ଆଗାତ—
Marmāghāta 1. A blow on a vital part of
the body. , । ହୃଦୟରେ ଜଳିବ ଦେବନା—୨. A
wound in the heart.

ମର୍ମିକ(ତ୍ରି)କ—ସ. ବଣ (ମର୍ମ + ଅନୁକ; ଅନୁକ=ଅନୁରେଷେ; Marmanta (nti)ka ପଣ୍ଡି ତତ୍) —ମର୍ମହେତୁ; ହୃଦୟବିଦାରକ (ମର୍ମିତର—ଅନ୍ୟରୂପ) Heart-rending; stinging to the quick.

ମର୍ମିକ(ତ୍ରି)କ ବେଦକା—ସ. ବ—(କର୍ମଖା) —ହୃଦୟବିଦାରକ କଞ୍ଚ— Marmanta(nti)ka bedana A sorrow that (ମର୍ମିକ ବ୍ୟଥା—ଅନ୍ୟରୂପ) rends the heart. ମର୍ମିନେଶଣ—ସ. ବ—(ପଣ୍ଡି ତତ୍; ମର୍ମ + ଅନେଶଣ)—୧। Marmāñweshana ଦେହର ମର୍ମ ସନ୍ଧମାଳ ଖୋଲିବା— (ମର୍ମିକୁସକାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Probing the vital parts, (ମର୍ମିକୁସକାଳୀ—ବ. ପଂ) , । ମର୍ମିକୁସକାଳର ଦୁଷ୍ଟଳତାର ଓ ଗୁପ୍ତ ବିଷୟର ଅନ୍ୟକାଳ—2. Seeking the weak or vulnerable points of a person.

ମର୍ମିବଧାରଣ—ସ. ବ (ପଣ୍ଡି ତତ୍) —ସରୂପାର୍ଥ ନିର୍ଣ୍ଣୟ— Ascertainment— Marmābadhāraṇa ment of the real meaning or mysteries of a matter. ମର୍ମିବରଣ—ସ. ବ—(ପଣ୍ଡି ତତ୍; ମର୍ମ + ଅବରଣ) ସାଙ୍ଗ— Marmābarāṇa A coat of mail; armour (Apte). (ମର୍ମିତ, ମର୍ମିତାଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମର୍ମାର୍ଥ—ସ. ବ—୧। ତାର୍ପର୍ୟାର୍ଥ—1. Gist; hidden meaning; Marmārtha the long and short of a matter. , । ପ୍ରତିତ ତତ୍; ସରୂପାର୍ଥ—2. The real meaning of a matter.

ମର୍ମିତକ—ସ. ବଣ. ପଂ—(ପଣ୍ଡି ତତ୍) —୧। ମର୍ମରେ ଅଦ୍ୟାତ୍ମାପ୍ରାୟ— Marmātaka 1. Mortally wounded; wounded at (ମର୍ମିତକ—ପଣ୍ଡି) a vulnerable part, , । ଅନ୍ତରେ ବେଦକାପ୍ରାୟ—2. Cut to the quick.

ମର୍ମିକ—ସ. ବଣ. ପଂ—(ମର୍ମ + ଜ୍ଞାନାର୍ଥ ଇକା) —୧। ମର୍ମିକ (ଦେଖ) Marmika 1. Marmajñā (See) , । ଗୁରୁଜ୍ଞାନବାଦ (ମର୍ମି—ଅନ୍ୟରୂପ) —2. Mystic. (ମର୍ମିକା, ମର୍ମିକା—ପଣ୍ଡି)

ମର୍ମିଦ୍ୱାଟନ—ସ. ବ—(ପଣ୍ଡି ତତ୍; ମର୍ମ + ଦ୍ୱାଟନ) —୧। Marmodghāṭana ରହସ୍ୟଦେବ—1. Diving into (ମର୍ମିଭେଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) secrets of a matter, , । ସରୂପାର୍ଥ ପ୍ରକାଶ—2. The divulging of the inner meaning of a matter.

ମର୍ମା(ରୀଖା)—ସ. ବ—ସିମା— Marjā(jyoti) Limit; boundary (Apte)

ମର୍ଯ୍ୟାଦା—ସ. ବ—(ଶ୍ରୀ+ଆ+ଦା ଧାରୁ=ଦେବା+ଆବର୍ମନ୍ତିଶୀ. ଆ Marjyādā ପ; ମ ସ୍ଵାନରେ ନିପାତନ ସିକ)—୧। ଗୌରବ; ସମୁମ୍ବାନ—1. Respect; regard; honour; [ଭ—ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଶତିଲେ ପୁରୁଷ ନାଶେବ । ବୃଦ୍ଧିଶିଂହ. ମହାଭାରତ ସର୍ବ ।] , । ସୁନାମ—2. Reputation. • । ସଦାଗୁର; ସତ୍ୟଥରେ ସ୍ତ୍ରୀ—3. Good con-

duct; propriety of conduct. । ନିୟମ—4. Rule. । (ମର୍ଯ୍ୟା = ସିମା + ଦା ଧାରୁ + କର୍ମ. ଅ) —ସିମା—5. Boundary; limit; border. । ଜଗ: କୁଳ—6. Shore. । ଶେଷ; ସମ୍ପଦ—7. End; termination (Apte). । ଉତ୍ତର; ଚନ୍ଦ୍ର ବିଶିଷ୍ଟ ପତ୍ର—8. Mark; landmark (Apte]. । ନିର୍ବାରତ ବା ଅପରବର୍ତ୍ତନୀୟ ସତ—9. Fixed law; established rule (Apte). । ନେତ୍ରକ ନିୟମ—10. Moral law (Apte). । ଚକ୍ର—11 Contract; covenant.

ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦେ. ବ—୧। ଲୋକିକତା, ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ; ବିବାହ ବିଦାର୍ହି ଉପଲମ୍ବନେ ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଦିଅଯିବା ଉପରୋକ୍ତନ—1. Presents given to guests invited on ceremonial occasion. , । ନିମନ୍ତେ ବନ୍ଦି ସମ୍ମାନସ୍ଵରୂପ ଦିଅଯିବା ଲୁଗା—2. Cloth presented to invited guests.

ମର୍ଯ୍ୟାଦାକର—ସ. ବଣ (ମର୍ଯ୍ୟାଦା + କୁଳ ଧାରୁ + କର୍ମ. ଅ) —ସମ୍ମାନକର—Honourable, Marjyādākara

(ମର୍ଯ୍ୟାଦାକର—ଅନ୍ୟରୂପ) ମର୍ଯ୍ୟାଦା କରିବା—ଦେ. କି—୧। ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବା—1. To Marjyādā karibā respect. , । (ନିମନ୍ତେ ବନ୍ଦିକୁ ଉପରୋକ୍ତ ସହାଯତାର ସମ୍ମାନକର କରିବା—2. To honour a guest with proper attention

ମର୍ଯ୍ୟାଦା କରା ମର୍ଯ୍ୟାଦା କରନା and presents.

ମର୍ଯ୍ୟାଦାକୁ ପୋଡ଼ି ଖାଇବା—ଦେ, କି—କୁଳ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବା ସଦାଗୁରକୁ Marjyādāku pordi khāibā ସମ୍ମାନୀୟରେ ପାଶୋରିବା—ମର୍ଯ୍ୟାଦା ପୁର୍ବିୟ ଖାଓଯା To forget etiquette or family custom entirely.

ମର୍ଯ୍ୟାଦାଗିରି—ସ. ବ (ମ. ପ. ଲେ.)—କୌଣସି ଦେଶର ସୀମାରେ Marjyādāgiri ଅବସ୍ଥିତ ପଦବୀ—A mountain standing (ମର୍ଯ୍ୟାଦାଗଲ, ମର୍ଯ୍ୟାଦା ପଦବୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) on the frontier.

ମର୍ଯ୍ୟାଦାକନ୍ତ—ଦେ. ବଣ—ମର୍ଯ୍ୟାଦାକାନ୍ତ (ଦେଖ) Marjyādābanta

ମର୍ଯ୍ୟାଦାମନ୍ତ ମର୍ଯ୍ୟାଦାମନ୍ତ

ମର୍ଯ୍ୟାଦାବାନ୍—ସ ବଣ ପଂ—୧। ସମୁନ୍ଦ୍ର—1. Respectable, Marjyādābān । ସମ୍ମାନକର—2. Honoured. , । ସେ ସଦାଗୁର ଅନ୍ୟକାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ—3. Respectful; acting according to approved custom.

ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବିଶ୍ୱାନ—ସ. ବଣ (ପଣ୍ଡି ତତ୍) —୧। ଅସମ୍ମାନି— Marjyādā bihina 1. Unhonoured; not treated

ମର୍ଯ୍ୟାଦାବାନ୍ତ } ଅନ୍ୟରୂପ with due respect. , । ଅସମ୍ମାନ ମର୍ଯ୍ୟାଦାବାନ୍ତ } ଦେଖାଇବା (ବନ୍ଦି); ସମ୍ମାନକରିବା—2. Disrespectful. , । ସମୁମ୍ବାନ୍—3. Shorn of regard; disregarding.

ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଲଙ୍ଘନ—ସ. ବ (ଶ୍ଵର ତତ୍) —ସଦାଚାର ସୀମା
Marjyādā laṅghana ଅଛକ୍ରମ—Overstepping
ମର୍ଯ୍ୟାଦାଅଛକ୍ରମ (କମ୍ପଣ) } ଅନ୍ୟରୂପ the limits of propri-
ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବ୍ୟକ୍ତିକରଣ } ety or etiquette.

ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଲଙ୍ଘିବା—ଦେ. କି—ସଦାଚାର ସୀମାକୁ ଅଛକ୍ରମ କରିବା—
Marjyādā laṅghibā To overstep the boundary
ମର୍ଯ୍ୟାଦାଲାଞ୍ଚନ କରା ମର୍ଯ୍ୟାଦାଲାଞ୍ଚନା or limits of etiquette.
(ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅଛକ୍ରମ କରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମର୍ଯ୍ୟାଦାଶାଳୀ—ସ. ବିଶ. ପୁ (ମର୍ଯ୍ୟାଦା+ଶାଳି) —ମୁହଁ—
Marjyādāśālī Respectable.
[ମର୍ଯ୍ୟାଦାଶାଳି—ସ୍ତ୍ରୀ]

ମର୍ଯ୍ୟାଦାଶାଳୀଳ—ସ. ବିଶ. ପୁ (ବନ୍ଧୁଗୃହ) —ମର୍ଯ୍ୟାଦାଶାଳୀଳ (ଦେଖ).
Marjyādāśālīla Marjyādāśālā (See).

(ମର୍ଯ୍ୟାଦାଶାଳୀଳ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ମର୍ଯ୍ୟାଦାଶାଳିଲା—ଦିଶେଷ) ମର୍ତ୍ତି—ସ. ବ (ମୃଷ. ଧାରୁ=ପରମର୍ତ୍ତି କରିବା + ଭବ. ଅ) —୧। ମର୍ତ୍ତା;
Marṣṭa ପରମର୍ତ୍ତ—1. Consultation; deliberation.
(ମର୍ତ୍ତନ—ଅନ୍ୟରୂପ) , ୨। ଉପଦେଶ—2. Advice. ୩। କାଷ;
ସେହି ବସ୍ତୁ ସଂଦର୍ଭରେ ଛାକ୍ ହୁଏ—3. A sternutatory
(Apte). ୪। ପର୍ଣ୍ଣ; ପର୍ଣ୍ଣିବା—4. Rubbing
(Apte). ୫। ଦେହରୁ ମଳ ଛଡ଼ାଇବା—5. Rub-
bing off dirt from the body. (Apte).

ମର୍ତ୍ତା—ସ. ବ (ମୃଷ. ଧାରୁ=କ୍ଷମା କରିବା + ଭବ. ଅଜ) —୧। କ୍ଷମା;
Marṣṭā କରିବା—1. Forgiveness. , ୨। ସହିବା;
(ମର୍ତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସହିକ—2. Fortitude, forbearance;
endurance. • ୩। ନାଶନ—3. Destruction;
ruination. ୪। ପୈର୍ଯ୍ୟ—4. Patience.

ମର୍ତ୍ତାୟ—ସ. ବିଶ. (ମୃଷ. ଧାରୁ+କର୍ମ. ଅନ୍ୟ) —କ୍ଷମ୍ୟ; କ୍ଷମାକରିବା
Marṣṭāya ଯୋଗ୍ୟ—Forgivable; excusable.
ମର୍ତ୍ତି—ସ. ଧର (ମୃଷ. ଧାରୁ+କର୍ମ. ତ) —୧। ଯାହାକୁ କ୍ଷମା ଦିଆ
Marṣṭita ଯାଇଥାଏ—1. Excused; forgiven. , ୧
ଯାହା ସହା ଯାଇଥାଏ—2. Endured. ୨। (+ବନ୍ତୀ.
ତ) କ୍ଷମାଶାଳୀ—3. Forgiving. ସ. ବ (ତାତ୍ତ୍ଵବିଦ୍ୟା+କର୍ମ. ତ)
୧। କ୍ଷମା—1. Forgiveness. ୨। ପୈର୍ଯ୍ୟ—
2. Patience.

ମର୍ତ୍ତିତବାଳ—ସ. ବିଶ. ପୁ (ମୃଷ. ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ତବତ୍; ମୋ. ଏବ.) —
Marṣṭitabāl ୧। କ୍ଷମା-ଶାଳ—1. Forgiving. ୨। ସହିଷ୍ଣୁ—
(ମର୍ତ୍ତିତବଜ୍ଞ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Forbearing. • ୩। ସେ କ୍ଷମା
କରିଥିଲୁ—3. One who has forgiven.

ମର୍ମୁମ୍—ବେଦେ. ବ (ପା. ମୌଷିମ; ଏହାର ରଂଗର ଆକାର
Marsum ମନ୍ସୁକ, monsoon) -୧। ଦର୍ଶନ; ଉତ୍ସମ୍ଭବ
ମର୍ମୁମ ସମୟ—1. Season. , ୨। ସୁଯୋଗ—2. Opportu-
ମୌଷିମ nity.
ମର୍ମୁମୀ—ବେଦେ. ବିଶ. (ପା. ମୌଷିମ) —ମୌଷିମ; ଦର୍ଶନ ଅନ୍ତିମର୍ମୁମୀ
Marsumi ଘର୍ଷବା (ବର୍ଷା ଓ ବାୟୁ) —Occurring in

ମର୍ମୁମୀ proper season; seasonable (wind and
ମୌଷିମୀ rain). କ—ମର୍ମୁମୀ ବାୟୁ—Monsoon,

ମଲ(ଲ) [ଧାରୁ]—ଧାରଣ କରିବା— .
Mal(l) (root) To hold.

ମଲକିବା—ପ୍ରାଦେ (ସମଲପର) କି.—(ଗୋଡ଼ ଥାବି)

Mal-kibā ମଳତ ହୋଇଯିବା; ମୋଡ଼ ହୋଇଯିବା—
To be sprained; to be wrenched,

ମଲ ମଲ—ଦେ. ବ (ସ. ମଳ ମଳକ=କୌପିଳ [ହୁ. ପ]) —୧। ଅଛି
Mal mal ସୁନ୍ଦର ଲୁଗା—1. Muslin; mull. [ଦ୍ର—
ମଲମଲ ପୁଣେ ତାକା ଓ କଲିକଟ ଅଛି ଶ୍ରାନ୍ତ ଚିନ୍ମାନେ ଅଛି
ମଲମଲ ସୁନ୍ଦର ସ୍ତର କରୁଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତ ମାନ ବିଲାତ ମଲମଲର
ପ୍ରାଦୂର୍ବାବ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମ ଦେଖଇ ସୁନ୍ଦର ଲୁପ୍ତ ପ୍ରପାୟ
ହୋଇଥିଛି । ପୁଣେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯିଶ କମ୍ପାକ ବଣିକଦଳ ଆମ
ଦେଖଇ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ମଲ ମଲ ବିଲାତରୁ ନେଉ
ଥିଲେ । ମସଲନ ଶତରୁ ମସଲପଟମ ନଗରର ନାମକରଣ
ହୋଇଥିଲା । ମଲମଲର ଲଙ୍ଘନ ଶତ ମସଲନ ଅସିପିକ
ଭବସୁର ‘ମୋସଲ’ ନାମକ ନଗରରୁ ଭବସୁର ହୋଇଥିଲା;
କାରଣ ଭବସୁର ଅବସାର ପୂର୍ବରୁ ଭବସୁରପଥ ବଣିକମାନେ
ମୋସଲ ନଗରରେ ଏ ସୁନ୍ଦର ସ୍ତର ପ୍ରପାୟ ହେଉଥିବାର
ବିଧାସ କରୁଥିଲେ ।] ୨। ମର୍ମା (ଦେଖ)—2. Mar-
mara (See). (ଦ୍ର—କେତେ ସବ ମଲମଲ ପଥରରେ
ଭାରି ହୋଇଥାଏ । ମଳକଣ ଦାସ. ପିଲଙ୍କ ସମୟର ।)
ଦେ. ବିଶ—ଅଛି ସୁନ୍ଦର(ବସ୍ତ୍ର)—Of very fine texture;
very fine (cloth)

ମଳ—ସ. ବ [ମଲ. ଧାରୁ—(ପରାରରେ ଧାରଣ କରିବା+କର୍ମ. ଅ) —୧।

Maḷa ପରାରରୁ ବାହାରିବା ବିଷ୍ଟା, ମୃତ, ଶିଂଗାଣି ଅଛି ମଳା—
1. Excretions or secretions from the
body of animals; sordes of the body.
[ଦ୍ର—ଶବସରୁ ନାକାମ୍ବକାରରେ ନାନାବାଟେ ମଳ
ବହିର୍ଗ ହୁଏ ସଥା—

ଅଙ୍ଗର ନାମ	ପ୍ରେତ ଶବ୍ଦ	ଦେଶକ ଶବ୍ଦ
ସଲାଗରୁ	ଶ୍ରେଦ	ଶ୍ରାଳ
ପେଟରୁ ଶୁକ୍ରବାଟେ	ବିଷ୍ଟା	କର୍ମ
ପେଟରୁ ମୂରହାର ବାଟେ	ମୃତ	ମୃତ
ନାକବାଟେ	ଶ୍ରେଷ୍ଠା	ଶିଂଗାଣି
କାନବାଟେ	କର୍ମିମଳ	କାନଗର
ଅଣି ବାଟେ	ତର୍ମିଲ	ଲେନେଷ
ପାଟକାଟେ	ଲାଳ	ଗଙ୍ଗାର, ହେପ, ଲାଳ
ତର୍ବ ଓ ଦାନ୍ତର ମଳ	ତହା ବା ଦନ୍ତମଳ	ତତିଆ
ଲିଙ୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ଜାତ	ଲିଙ୍ଗମଳ	ଗେହା
ଶି ଗାହରୁ ମାଘାନ୍ତରରେ କର୍ମ ରତ୍ନସାକ ମଧ୍ୟ ମଳ ଥିଲେ । ମନ୍ତ୍ରହିତାରେ ମଳ ୨। ପ୍ରକାର ବୋଲିଯାଇ ଥିଲୁ, ସଥା— —କବସା, ଶୁକ୍ର, ବର୍ତ୍ତ, ମହା, ମୃତ, ବିଷ୍ଟା, କର୍ମିମଳ, ନାଶମଳ, ଶ୍ରେଷ୍ଠା ବା କର୍ମ, ଅଣି, ତର୍ମିଲ ବା ଲେନେଷ,		

ଓ ହାତ (ମନୁ ଖୀଣ୍ଜ); ଦେହରୁ କହିଗଲ ମଳ ଅପକର (ମନୁ ଖୀଣ୍ଜ)। ଦେହରୁ ଦିଲ୍ଲ ୧୭ ପ୍ରକାର ମଳ କହିଗଲ ଦେବା ଥଙ୍କ ଓ ଉନ୍ନୟମାଳକୁ ଜଳ ଓ ମୁରକାହାସ ଶୁକ କରବ (ମନୁ ୧୧୩୪)। ତେହସ୍ତୁ ରହିବ ନିର୍ଗତ ଶୈଶ୍ଵରୀ, ରକ୍ତରୁ ପିତ୍ତ, ମାଂସରୁ କାଷା ଓ କଣ୍ଠମଳ, ଚର୍ବୀରୁ ଷେଷ, ଅତ୍ମରୁ ନଳ ଓ ଦେଶରୁ ଓ ପ୍ରସ୍ତରୁ ନିର୍ଗତ ଲେନେରାକୁ ମଳ ବୋଲିଯାଏ (M. W.)

ଘନ, ତରଳ ଓ କାମ୍ପାୟ ଆକାରରେ ମଳ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ହୁଏ । ସଥା—ଘନ ବିଶ୍ଵା, ତରଳ ସଥା-ମୃତ, ବାମ୍ପାୟ ସଥା-ଅଧୋକାୟ; ହାକୁଟ । ଯାହାରୁ ଏ ରହାସ୍ୟରେ ବାହାର ନ ଯାଏ ତାହା ବଥ, ବାଦୀ, ବିଶ୍ଵେଷକ, କାହୁ, ବସନ୍ତ, ହାତ୍ତପୁଣୀ ଅବ ହାର ପୂର୍ବ ଓ ପାଣି ଚାପେ ଦେହରୁ ବାହାରେ । ୨ । ଶରସ୍ତ୍ର ପ୍ରକଳ ଦୋଷ; ଶରସ୍ତ୍ର ବାତ, ପିତ୍ତ ଓ କଷ—୨. The 3 humours of the system (rheum, phlegm, bile). ୩ । ଲୁହା ଅଦିର କଳକି; ମରଣ—୩. Rust. ୪ । ତରଳ ପଦାର୍ଥର ତଳେ ଯାହା ବସିଯାଏ—୪. Dregs of a liquid. ୫ । ଟେଲାଦିର କାଣ୍ଡ ବା ସିଠା—୫. Sediment. ୬ । ତରଳ ପଦାର୍ଥର ତ୍ରପରେ ଯାହା ଭାବେ ଛାତ୍ର; ଫେଣ—୬. Scum or froth of a liquid. ୭ । ଦେହରେ ଓ ବନ୍ଧ ଅଦିରେ ବସିଯିବା ମଳ ବା ମଇଳା—୭. Dirt; filth. ୮ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ପାପ—୮. (figurative) Sin. ୯ । ହୃଦୟର ଅସରଳତା—୯. Want of frankness. ୧୦ । ହୃଦୟର ସନ୍ଦେହ—୧୦. Doubt. ୧୧ । ବିଶ୍ଵା—୧୧. Faeces; dung. [ଦ୍ୱ—ଶରସ୍ତ୍ରର ସବୁ ପ୍ରକାର ମଇଳାକୁ ମଳ ବୋଲି ଗଲେହେ ବିଶ୍ଵା ପରି ଏହା ସାଧାରଣତଃ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ ।] ୧୨ । ତଳକ—୧୨. Stain. ୧୩ । କର୍ପର—୧୩. Camphor. ୧୪ । ସମ୍ବୁଦ୍ଧେଣ—୧୪. Cuttle-fish bone. ୧୫ । କଣ୍ଠ ସାଇଥୁବା ଚମଡ଼ା—୧୫. Tanned leather. ୧୬ । ଚମଡ଼ାର ଘୋଷାକ—୧୬. A leather garment. ୧୭ । ତରଳ ଖାରୁରୁ ବାହାରବା ମଇଳା—୧୭. Dross; scoria; slag. ୧୮ । ଦୋଷ (ହୀ. ପ)—୧୮. Fault; defect; blemish. ସ୍ବ. ବିଶ. ୧ । କ୍ରେଷ୍ଟ—୧. ମଳସ୍ତ୍ର—୨. Dirty; filthy.

ମଳ—ଦେ. ବି. (ସ୍ବ. ବଳୟ; ଏହା ବଜ ଦେଶରେ ପ୍ରତିକରି ଅଳକାର; Mala ବଜୀମ୍ବମାଳକୁଠାରୁ ଏହା ଅମ ଦେଶରେ ଓ ଭାଷାରେ ପ୍ରତ୍ୟେଷ ମଳ କରିଥିଲା କରିଥିଲା) —୧ । ଗୋତ୍ରର ଚକ୍ରକୁର ବଳା; ପାଦ ବଳୟ—୧. Circular anklet. [ଦ୍ୱ—ଏହା ପାଦ ଗଣ୍ଡ ତଳେ ପିକାଯାଏ । ଏହା ସାଧାରଣତଃ ପୋଲା । ତେପଟା ବା ଗୋଲ ବଳୟରୁ ମୋଡ଼ କର ମଧ୍ୟ ଏକ ପ୍ରକାର ମଳ କରିଥାଏ, ଏହାକୁ ବାକ ମଳ କହନ୍ତି ।]

୨ । ମଳ (ଦେଖ) —୨. Malla (See) ୩ । ଗୁଡ଼ିଆ ଓ ଗର୍ଭତକ ରହାସ୍ୟ ବିଶେଷ—୩. A family title of some confectioners and milkmen. ୪ । ମାରବାଡ଼ିମାଳକ ରହାସ୍ୟ ବିଶେଷ—୪. A family title amongst the Marwaris.

ମଳ କଢ଼ି(ତି) —ଦେ. ବି. (ସ୍ବ. ମଳୀ ଓ କଳୀ) —କାକର ଦୁଇଟି ମଳି କଳି ସମ୍ମଳି କାଠି—A kind of gold ornament worn on the upper part of the ear (resembling dumb bells).

[ଦ୍ୱ—ଏହାର ଦୁଇଟି କାଠିକୁ ହୁଗାଳ ଦେଇ ଏକ ପଟର କାଠି ଅଳ୍ପ ପଟର ଛିଦ୍ରରେ ଗଲାର ଦୂରାଥୁ ଦୁଇଟି କାଠିକୁ ସଲଗୁ କରିଯାଇ ପିକାଯାଏ ।]

ମଳ(କୁ)କୁ(ଖୁ)ଟି—ଦେ. ବି (ସ. ମଳ + କଳୀ) —ମଳସ୍ତ୍ରକୁ ଦେହରୁ Ma la(ku)(ku)ti ବା ହଳଦିଲଗା ଦେହରୁ ହାତରେ ମୟଳା, ମଳି ଘଣ୍ଟି ଦେଲେ ଯେଉଁ ମଳ ବଳବଳ ହୋଇ ଦେହରୁ ଶବ୍ଦ ମେଲ, ମରୋଡି ପଡ଼େ—Particles or tiny rolls of dirt coming out of a dirty or turmeric-anointed body when rubbed with the palm or fingers.

ମଳସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବିଶ (ମଳ + ଦିନ ଧାରୁ + କଣ୍ଠ ଅ) —୧ । ମଳ ନାଶକ; Malaghna ଯାହା ମଳ ଦୂର କରେ—୧. Removing dirt. ୨ । ମଳ ପରାଶରକ—୨. Cleaning the dirt. ସଂ. ବି—୧ । ଶାଳକୀ କଳ; ଶିମିଳ ମୁଷଳ—୧. The root of the silk cotton tree ୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ଲତା କଞ୍ଚନ (ହୀ. ଶ) —୨. A kind of creeping Kanchana plant

ମଳ(ଲା)ଙ୍ଗ—ଦେ. ବି—ଲୁଣ ମାରବାର ହୁାଳ—A place where Ma la(la)nga salt is manufactured.

ମଳ ଲାଙ୍ଗୀ—ଦେ. ବି—୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ଦେଶୀ ଛାନା—Ma la(la)ngi ୧. A kind of country boat.

[ଦ୍ୱ—ଏହା ଲମ୍ବରେ ପଟ୍ଟୁଆ ଅପେକ୍ଷା ସାନ ଓ ଭାତରାରେ ପଟ୍ଟୁଆ ଅପେକ୍ଷା କେଣ୍ଟି । ଏଥର ପାଇଁ ମଙ୍ଗ ଅଗ ମଙ୍ଗଠରୁ ଅଧିକ ଭାତ । ଏହି ପ୍ରକାର ଭାତା କୁତର ଓ କଟକକିଛାର ଭାଲଦିହରେ କ୍ୟାନହୁବ ହୁଏ ।] ୨ । ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ପାଣିରୁ ଲଣ ମାରବା ମୂରାଖ—୨. Labourers employed in manufacturing salt from sea-water.

ସ. ବି—ମହୁରାତ ମାତ୍ର (ଦ୍ୱବ୍ୟରୁଣ) (ଦେଖ) Mahurārdi māchha (See)

ମଳଜ—ସଂ. ବିଶ. (ମଳ + ଦିନ ଧାରୁ + କଣ୍ଠ ଅ) —ମଳରୁ ବା ମଇଳାରୁ Malaja ୧. ତାତ—Produced from dirt.

ସଂ. ବି—ପୂସ (ହୀ. ଶ)—Pus.

ମଳଟ—ଦେ. ବି—ମଳଟ (ଦେଖ) Malāṭa ୨. ତାତ—Malāṭa (See)

ମଳମଳ—ଦେ ବିଶ (ସଂ. ମଳ; କିନ୍ତୁ ଓ ଅଣ୍ଣି ଶକ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ,
Majamala 'ରଥା—କିନ୍ତୁ ମଳମଳ,ଅଣ୍ଣି ମଳମଳ) —କିନ୍ତୁ ଯୋଗୁ
ଆଁର ମନ୍ୟତାରେ ବାରବାର ଘୋଡ଼ାର ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିବା ବା ମନକବା
ଶୁଭ ନ ଥିବା ଚନ୍ଦ୍ର ବା ଚନ୍ଦ୍ରୀରୁ (ବ୍ୟକ୍ତି)—Repeated-
ly drooping (eyes) (on account of the
effect of sleep); still under the influence
of sleep; (eyes or person) which has
not yet shaken off the state of slumber
(said of a person or the eyes of a person
awakened from a deep slumber.

ମଳମଳା(ଲି)—ଦେ. ବ—ଜଳ ସ୍ରୋତର ଥବନ୍ତି ବା ବର୍ଣ୍ଣଣା; ଜଳବର୍ତ୍ତ;
Malamala(lí)   ଜଳକୁଣି—Eddy; whirlpool of a
 ଅଳେର ପାକ   strong current of water; mael-
 ଚକର, ଭୀର, ପୁମରୀ strom. [ତୁ—ଶେଷ ଥବର୍ତ୍ତରୁ ବର୍ଣ୍ଣଣା
 ଓ ବନ୍ଦ ଏବଂ ବିହିନୀ ଥବନ୍ତି ମଳମଳ ହୋଇଯାଏ ।]

Mala māsā	Kaupina (See)
ମଳମାସ - ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି - ମଳମାସ (ଦେଖ)	

ମଳମାସ—ସ. ବ—ଆମାବାସନାହୃଷ୍ଟ ସୁଲ୍କ ଓ ରହ ସକାଳୁବଜୀତ ଖଣ୍ଡ-
Mala māsa   ମାନ ମାସ; ଅଧିମାସ; ମାସବୁଦ୍ଧ—A leap-
month of the Hindu almanac; an intercalary lunar month; a lunar month intercalated or added to the ordinary lunar months in order to compensate the deficit between the solar and the lunar months. { ଦ୍ର—ସୌରମାନ ବର୍ଷ ୩୯୫
ଦିନ ୨ ଦିଶା ଓ ଶୁନ୍ମମାନ ବର୍ଷ ପ୍ରାୟ ୩୫୪ ଦିନ । ଏଣୁ
ସୌରମାନ ବର୍ଷ ଅପେକ୍ଷା ଶୁନ୍ମମାନ ବର୍ଷ ୧୧ ଦିନ ୨ ଦିଶା
କମ୍ । ସୌରମାନ ବର୍ଷ ସଙ୍ଗେ ଶୁନ୍ମମାନ ବର୍ଷର ମେଳ
ରଖି ଏହି ଅନ୍ତରାକୁ ପ୍ରକଣ କରିବାପାଇଁ ଶୁନ୍ମମାନ ମାସ
ଗଣନାରେ ଅଛେଇ ବର୍ଷ ଅନ୍ତରରେ ଗୋଟିଏ ଅଧିତା
ମାସ ଗଣାଯାଏ ଓ ସେହି ମାସଟି ସେହି ଶୁନ୍ମମାନ ମାସ
ମଧ୍ୟରେ ପଡ଼େ ସେହି ଶୁନ୍ମମାନ ମାସର ନାମରେ ଛକାହୁଏ
ଯଥା, ‘କାର୍ତ୍ତିକମଳ’, ‘ବୈଶାଖମଳ’ ଇତ୍ୟାଦି ।

ପ୍ରଥମେ ଅସଲ ଗୁରୁମାନ ମାସର ପ୍ରଥମ ପ୍ରତିପଦତାରୁ
ଆମାବାସ୍ୟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୃଷ୍ଣପଙ୍କ ଅସଲ ଗୁରୁମାନ ମାସର
କୃଷ୍ଣପଙ୍କ ଦୋଳ ଗଣ୍ୟାଏ; ଆମାବାସ୍ୟାତାରୁ ଆମାରୀ
ଆମାବାସ୍ୟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଳମାସ ଗଣ୍ୟାଏ; ଘୁଣି ସେହି
ଆମାବାସ୍ୟାର ପର ଦିନ ପ୍ରତିପଦତାରୁ ଅସଲ ଗୁରୁମାନ ମାସର
କାବ ଥିବା ଶୁଭପଞ୍ଚ ଗଣକ କର୍ତ୍ତାଯାଏ । ଏଥିରୁ ଦେଖାଯିବ
ଯେ ମଳମାସଟି ଅସଲ ଗୁରୁମାନ ମାସର କୃଷ୍ଣପଙ୍କ ଓ ଶୁଭ-
ପଞ୍ଚବାରୀ ସମ୍ପଦୀକୃତ ହୁଏ । ମଳମାସରେ ଦେଇ ଉ
ପେଣ୍ଡାତି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବି । ସାଧାରଣ ମାସରେ ପଥମେ

କୃଷ୍ଣପତ୍ର ଓ ପରେ ଶୁଭ୍ରପତ୍ର ପଡ଼େ ବୁନ୍ଦୁ ବୁନ୍ଦୁ ମାନ ମଳ; ମାସରେ ପ୍ରଥମେ ଶୁଭ୍ରପତ୍ର ଓ ପରେ କୃଷ୍ଣପତ୍ର ପଡ଼େ । ଏ ମାସକୁ ‘ମଳମାସ’, ‘ବୁନ୍ଦୁ ମଳମାସ’ ବା ‘ବୁନ୍ଦୁ ମାନ ମଳ’ ବା ‘ଅଧ୍ୟମାସ’ ବୋଲିଯାଏ । ଏହି ମଳମାସରେ ପ୍ରାତିଶାନ, ଦିବିଶବ୍ଦ ଓ ବହିଜ୍ଞପାଦ ବତ କର୍ତ୍ତିବ୍ୟ ।

ହିନ୍ଦୁ ଗଣକାରେ ମଳମାସର ବ୍ୟବହାର ଥିବାରୁ ପଦ୍ଧତି ଓ
ଉତ୍ସବମାନ ରୂପ ଅନୁସାରେ ପଡ଼େ; କିନ୍ତୁ ମୁସଲମାନମାନେ
ବ୍ୟକ୍ତିମାସ ଅନୁସାରେ ମାସ ଗଣଥିବାରୁ ଓ ସେମାନଙ୍କର
ମଳମାସହାରୀ ରୂପ ଓ ସୌର ମାସର ସମତା ରଖା
କରିଯାଇନ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ପଦ୍ଧତି ଓ ଉତ୍ସବମାନ (ୟଥା—
ଶବ୍ଦ, ମହିରମ) ପଦ୍ଧତି ରୂପରେ ପଢ଼ିଯାଏ ।

ଆର୍ଯ୍ୟ ଯୋଗେଶଚନ୍ଦ୍ର ରୂପ ତାଙ୍କର ‘ଆମାଦେଇ
ଜ୍ଞାନିଷ୍ଠା’ ପ୍ରକ୍ଳରେ ମଳମାସ ସମ୍ବଲରେ ଅନେକ ଜ୍ଞାନବ୍ୟ
ବିଷୟ ଲେଖି ଥିଲାନି ।

ଏକ ଗୁଣ ମାଳ ବର୍ଷ = ୫୫୪ ଦିନ = ୧୨ ଟି ଗୁଣ ମାଳ
ପାଇ ।

ଏକସୌରମାନ ବର୍ଷ = ୩୭୭ ଦିନ = ୧୦ ସୌରମାନ
ମାତ୍ର ।

ଅତେବ ଏ ସୌର କର୍ଷ=୧ ଶୂନ୍ୟମାନ ବର୍ଦ୍ଦିତ୍ୟାନ୍ତିରି ।

ପ୍ରତି ବର୍ଷର ଏହି ୨୦ ଦିନର ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ ଭରଣୀ
କରିବାପାଇଁ ୨୫ ବର୍ଷ ପରେ ଥରେ ଅଧିମାସ ସୁମ୍ଭୁ ଦିନ-
ୟାବାଦାଙ୍କୁ । ଅର୍ଥାତ୍ ୩୦ ଶୂନ୍ୟମାସ ଘରେ ଗୋଟିଏ
ପରିମାସ ମନେ ।

ମୌଳିକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।

• ୫ ମୌର ରତ୍ନ=୧୮୩୦ ୧୧ ।

୧ ଶତମାନ ମାସ = ୧୯୪୬ ଜାନ୍ମ ।

୧ ଶକମାନ ବର୍ଷ = ୩୫୪-୧୯୭ ଦିନ ।

ଅଛେବ + ପଞ୍ଜମାଳ ବର୍ଷ = ୧୨୨୦-୧୨୩୦ ହଇ ।

ଅତେବ କର୍ଷରେ ସୌରମାନ ବର୍ଷ ଓ ଶୁଦ୍ଧମାନ
ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଦିନର ଉତ୍ସାହ ବାଦୁ ଦେଇ ହିସାବ
(କଲେ ୧୮୩୦ ଦିନ—୧୯୧୦ ତିଥି—୨୦ ଦିନ ବା) ।
ଶୁଦ୍ଧମାସ ପ୍ରତ୍ୟେବ ପଡ଼େ । ତଣେ ଶୁଦ୍ଧମାନ ଅଛେଇ କହ
ଅନ୍ତରେ ଗୋଟିଏ ଶୁଦ୍ଧ ମଳମାସ ମିଶାଇ ଦେଲେ ସୌର ବର୍ଷ
ଓ ଶୁଦ୍ଧ କର୍ଷମଧ୍ୟରେ ସମତା ରଖା ହୁଏ । ନଳମାସର ବିଷୟ
ମୋଟମୋଟି କିମ୍ବଳିଶ୍ଚିତମତେ ପ୍ରକାଶ କରୁଥାଇ ପାରେ । ଦିନ
ଓ ରାତକୁ ସୌରଗଣକ ଅନ୍ତଃସାରେ ୨୦ ଦଶ ଧରୁଥାଏ ।
କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶୁଦ୍ଧ କିଞ୍ଚିତ ମାନ ୫୮ ଦଶ । ଅତେବକ
ପ୍ରତି ସୌରଦିନଠାରୁ ଶୁଦ୍ଧ କିଞ୍ଚିତ ୨ ଦଶ କରି ଅଟେ ୬
ସୌର ୯ ମାସରେ ଶୁଦ୍ଧ ୩୧ ଟି କିଞ୍ଚିତ ହୁଏ । ଅର୍ଥାତ୍
ପ୍ରତି ସୌରମାସରେ ଗୋଟିଏ ଶୁଦ୍ଧ ଦିନ ବଢ଼ିବି ହୁଏ ।
ଅତେବ ଏ ସୌରମାସ = ୧୨ ଟି ଶୁଦ୍ଧ ମାସ + ୧୨ ଦିନ ।
ଅତେବକ ପ୍ରତି ୨୫ କର୍ଷରେ ଶୁଦ୍ଧ ଗଣନା କରସିବା ମାସ-

ମଳମାସରେ ଅଧିକ ୧ ମାସ ଯୋଗ କରେ ଯୌର ଓ
ଶୁନ୍ଦରିଙ୍ଗଳା ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପଦ ରଖା ହୁଏ । ଏହି ଅଧିକ
ମାସକୁ ମଳମାସ ବୋଲିଯାଏ । ଏହି ମଳମାସରେ ସଂକାଳ
ପଡ଼େ ନାହିଁ । ଥରେ ମଳମାସ ପଢ଼ିବାର ୨୫ ଦିନ ପରେ
ଆଇ ଏକ ମଳମାସ ପଡ଼େ । ମଳମାସରେ ବିଭାବାଦ
ଶୁଭଚୂର୍ଯ୍ୟ ନିଷିଦ୍ଧ । ସଂକାଳ ବଜିରମାସ ଶତ ପ୍ରକାର ଅଟେ;
—ଶୁନ୍ଦରିଙ୍ଗଳ, ଶୟ ଓ ମଳମାସ । ମଳମାସ ପାଞ୍ଚ ନଠାରୁ
ମାର୍ଗିର ଏହି ୧୦ ମାସରେ ପଡ଼େ । ସୁରମାସ ଦେବେଦେ
(ହ. ପ) ଏଥର ବିଷ୍ଟାରିତ ବିବରଣ ପାଇଁ କୌଣସି
ଦେବାଦିଷ ପ୍ରକ୍ରିୟାବ୍ୟ ।]

ମଳମାସ କୃତ୍ୟ—ସ. ବ (୨୩୩ ତତ୍ତ୍ଵ)—ମଳମାସରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ
Malamāsa kṛutya ପ୍ରାଚୀଯକ, ଦୁର୍ବଳ ଓ ବହିର୍ଗାଦ କୃତ
(ମଳମାସ କୃତ—ଅନ୍ୟତ୍ରୀ) —Religious austerities or
penance observed during an intercalary
month.

ମଳମାସ ମାହାତ୍ମ୍ୟ—ସ. ବ (୨୩୩ ତତ୍ତ୍ଵ ସ୍ଥରୁଷ)—ମଳମାସରେ କୃତ
Malamāsa māhātmya କ୍ରାତ୍ରାଦର ଫଳ—The results
expected from the observance of
prescribed religious austerities during
an intercalary month.

ମଳମୁଦ୍ରା ପରିଚ୍ୟାଗ—ସ. ବ (ଦ୍ୱାଦୁ ଓ ତତ୍ତ୍ଵ ତତ୍ତ୍ଵ)—ଶାଢା ଫେରିବା
Malamūdra parityāga ଓ ପ୍ରସାଦ କରିବା—Evacuation
(ମଳମୁଦ୍ରା ପରିଚ୍ୟାଗ, ମଳମୁଦ୍ରା ତତ୍ତ୍ଵ—ଅନ୍ୟତ୍ରୀ)
and urine.

ମଳମୁଦ୍ରା ରୋଧ—ସ. ବ (ଦ୍ୱାଦୁ ଓ ତତ୍ତ୍ଵ ତତ୍ତ୍ଵ)—ରୋଗ ବିଷେଷ;
Malamūdra rodha ଯେଉଁ ରୋଗରେ ରୋଗୀର ମଳ ଓ ମୁଦ୍ରା
(ମଳମୁଦ୍ରା ରୋଧନ—ଅନ୍ୟତ୍ରୀ) ଭୁଲାର୍ଗ ବନ ହୋଇଯାଏ—
Strangury; obstruction of the bowels
and the kidney

ମଳମ୍ବା(ଖା) —ବୈଦେ. ବିଶ (ଥ. ମଳମ୍ବା)—ତମ୍ଭା ଉପରେ ସ୍ତନାର
Malambā(mmbā) ଗିର୍ଭ କର୍ମିବା—Of copper gilt
ମଳମ୍ବା with a layer of gold; having a layer of
ମଳମ୍ବା gold on copper plate. ବୈଦେ. ବି—ମ୍ବା
ଉପରେ ସ୍ତନା ଗିର୍ଭ ହୋଇଥିବା ଜର; ଝୁଟାଇରି—
Gilt lace. (ଉ—ମଳମ୍ବା-ଅମ୍ବରେ, ଦେଇ ଏ
ଭୁଲାର, ସ୍ତବଣ୍ଣ ଭୁମ ଚେବଳ । ରାଧାନାଥ. ସ୍ଯାତି ।)

ମଳମୟ—ସ. ବ (ମଳ ଧାରୁ—ଧାରଣ କରିବା + କରୁ. ଅୟ; ଯାହା
Malaya ତନନ ବୁଶରୁ ଧାରଣ କରେ, ସ. ମାର=ଚକର;
ଦ୍ୱାରିତ୍ତ. ମଳେ=ପବତ୍) —୧ । ମଳମୟର ସ୍ତବଣ୍ଣ ଦୟିଣ
ଓ ହିବାକୁଡ଼ା ସ୍ତନ୍ୟର ପୂର୍ବସୀମାରେ ଅବସ୍ଥିତ ପ୍ରସିଦ୍ଧାଟ
ପବତ୍ର ଅନ୍ଧ; ତନନାଦ—୧: A range of
mountains running along the west or

Malabar coast of India; the Malaya range of hills. [ଦ୍ୱ—ଦ୍ୱାରିତ୍ତ ‘ମଳେ’ ଶବ୍ଦ
(=ପବତ୍)ରୁ ଦୟିଣାତ୍ୟ ପବତମାଲାର ଜାମ ମଳମୟ
ପବତ ହୋଇଥିଛି । ଏହି ପବତ ଅର୍ଥବାଚୀ ମଳମୟ ଶବ୍ଦ
ଅନୁଷ୍ଠାନିକ ଦିଗରୁ ବିଦ୍ୟାକୁ ବିଦ୍ୟାକୁ ପବନରୁ ମଳମୟ ପବନ
କବନ୍ତି । ପ୍ରସିଦ୍ଧାଟ ପବତର ସେଉଁ ଦୟିଣ ଅନ୍ଧ ମଳମୟର
ସତ୍ୟର ଦୟିଣରୁ ହିବାକୁଡ଼ା ସ୍ତନ୍ୟର ପୂର୍ବ ସୀମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ବାସି ରହିଥିଛି ତାହାର୍ଥୀ ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ମଳମୟ ପବତ
କୋଲ ଅଧିକତ ଭୁଗୋଳବିଦ୍ୟାନଳ ମତ; ଏହି ପବତ-
ଶୈଳୀର ଭୁତ୍ର ଅନ୍ଧରୁ ମଳମୟ ମାଲଗେର ପବନ ଓ ଦୟିଣ
ଅନ୍ଧରୁ Cardamom ବା ଅଳାଇତ ପବତ ହୋଇଯାଏ ।
ମଳମୟ ପବତ ଉପରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସରକାରଙ୍କ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ ନିବାସ
ଉତ୍ତରମଣ୍ଡଳ ବା ଉଦକମଣ୍ଡଳ (Ooty) ଅବସ୍ଥିତ, ଏହି ମଳମୟ
ପବତରେ ତନନ ବୃକ୍ଷର ବନ ଅଛି ।] ୨ । ମଳମୟ ପବନ;
ଅନ୍ଧପ୍ରଦ ଦୟିଣ ପବନ; ବିଷନ୍ତ୍ରପବନ—2. The south
breeze blowing in spring (in India).
* । ଭାରତର ଦୟିଣ ପ୍ରକ୍ରିୟ ପ୍ରସାଦ କୁଳସ୍ତରୁ
(ହିବାକୁଡ଼ର ଭୁତ୍ର ପ୍ରସାଦ କମ୍ପେର ଦୟିଣ) - 3. The
Malabar coast; the Malabar country.
* । ଅନ୍ଧମ; ଉପବନ—4. A pleasure garden.
* । ଦ୍ୱାଦୁ ବିଷେଷ—5. Name of an island.
* । ବନନବାନନ—6. The pleasure-garden
or park of Indra.

ମଳମୟ ଉପକୂଳ—ଦେ. ବ—ଭାରତର ପ୍ରକ୍ରିୟ ଉପକୂଳ (କମ୍ପେର ଦୟିଣ
Malaya upakūla ଓ ହିବାକୁଡ଼ର ପ୍ରକ୍ରିୟ ଉପକୂଳ);
ମାଲବାର ଉପକୂଳ—The Malabar coast of
India.

ମଳମୟ ଗିରି—ସ. ବ—ତନନାଦ; (ମଳମୟ ଦେଖ)—The
Malaya giri Western Ghats range of moun-
tains running along the
ମଳମୟ ପବନ { ଅନ୍ୟତ୍ରୀ Malabar coast of India,
ମଳମୟାଦି ଦେ ବ—ପାଲକହାତ୍ତା ସ୍ତନ୍ୟର ଗୋଟିଏ ପବନ—
A mountain of Palalahardā state.
[ଦ୍ୱ—ଏହାର ଉଚତା ପ୍ରକ୍ରିୟ ପ୍ରକ୍ରିୟାବ୍ୟ ।]

ମଳମୟ ଚନନ—ସ. ବ (୨୩୩ ତତ୍ତ୍ଵ)—ଅନୁରୂ ଚନନ; ମଳମୟିର
Malaya chandana ତାତ ଭକ୍ଷ୍ମ ଚନନ—Excellent
sandal wood growing in the Western
Ghat mountains.

ମଳମୟଜ—ସ. ବ (ମଳମୟ + ଜଳ ଧାରୁ=ଜଳ ହେବା + କରୁ. ଅ)
Malayaja —ମଳମୟ ପବନ ଜଳ—Growing in the
Western Ghats. ସ. ବ—୧. ଚନନ କାଠ—
1. Sandal wood. ୨. ଗୋଟ ଚନନ—2.
Sandal paste. * । ରାତ୍ର—3. The Dragon's
head; the ascending node.

ମଳୟକ ପକ—ସ. ବ (ପ୍ରଣୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—ଶୋଷ ତନକ—;

Malayaja pañka Sandal paste.

ମଳୟକ ଶୀତଳ—ସ. ବିଶ (ଉପମାନ ବର୍ଣ୍ଣାରୂପ)—ଶୋଷ ତନକ ପର
Malayaja śitala ଅଣ୍ଟା—Cool and refreshing
(ମଳୟକ ଶୀତଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) like sandal paste.

ମଳୟ ପବନ—ସ. ବ (ପ୍ରଣୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—ବସନ୍ତ ପବନ; ଦିନିଆ ପବନ
Malaya pabana —The sweet south breeze

ମଳୟ ବାତ
ମଳୟ ବାସୁ

ମଳୟ ଚାରୁତ(ର) ବି—ବସନ୍ତକାଳରେ ପୁଷ୍ପମାନ ପଢ଼ିବାରୁ
ସ୍ଥିର ଦିନିଆ ପବନରେ ସ୍ଵକାର ଅନୁଭୂତି

ମଳୟ ମାରୁତ [ଅନ୍ୟରୂପ] ହୁଏ । ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରାଗାଳ ଲୋକେ
ମଳୟ ସମୀର ଅନୁଭୂତି କରୁଥିବେ ସେ ମଳୟ ପବନରେ

ମଳୟ ସମୀରଣ ଥୁବା ତନକ ଗଛରେ ଏ ପବନ ଲୁହ
ମଳୟ କଳ ବହୁ ଅଧିକ ଥୁବାରୁ ସେହି ତନକ ଗଛର

ସ୍ଵକାର ଏ ପବନ ଘେର ଅପେ ।]

ମଳୟ ବାସୀ—ସ. (ମଳୟ+ବହୁ ଖାତୁ+କଣ୍ଠ). ଇନ୍; ୧ମା. ୧୯)

Malaya bāśī —ମଳୟ ପବନରେ ବା ଦେଖିବାରେ ବାସ
କରୁଥିବା—Living in the Malabar coun-
try or hills. ସ. ବ—ଦିନିଆପବନ—The
south breeze.

ମଳଲା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ମଲପୁର, ଗଡ଼ିଜାତ) ବ—କରଣ୍ତି ଅଛି (ଦେଖ)

Malala Karāṇḍi ଶୁଲୁ (See)

ମଳ ରେଧ—ସ. ବ (ପ୍ରଣୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—୧. ମଳବରତା—

Malā rodha 1. Constipation of the bowels.
(ମଳ ରେଧକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨. ମଳ ଦେଖିବା କହିଲୁ ଆରା
କରିବା—2. Retention the faeces inspite of
a call of nature.

ମଳ ରେଧକ—ସ. ବିଶ (ପ୍ରଣୀ ତତ୍ତ୍ଵ) ଯାହା କୁଣ୍ଡବକତା ବସ୍ତୁ—

Malā rodhaka Causing constipation.

(ମଳ ରେଧକ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ମଳ ରେଧକ, ମଳ ରେଧନ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ମଳ ଶୁଦ୍ଧ—ସ. ବ (ପ୍ରଣୀ ତତ୍ତ୍ଵ)—ସତା ହୋଇ ହାତା ଦେବା—

Malā suddhi Evacuation of the bowels; a
(ମଳ ବକତା - ବିପର୍ଯ୍ୟତ) free movement of the bowels.

ମଳ—ସ. ବ (ମଳ+ଥ)—୧. ବିଶର ଲଙ୍ଘର ଅଗ୍ରଗ୍ରମ;

Malā କହିବା ବିଶର କାହିଁ—1. The tip of a
scorpion's tail (M. W.) ୨. ଏକ ପ୍ରକାର
କଂସା ବା ପିତଳ—2 A kind of brass or bell-
metal (M. W.) ୩. ବିକବତ; ବରସ—
3. Flacourtie Cataphracta (M. W.)

ଦେ. ବ (ସ. ମଣ୍ଡଳା)—୧. ଦୂରାକାର ରେଣ୍ଟା—

ମଣ୍ଡଳ 1. Circle. ୨. ଗୋଲାକାର ଚିତ୍ର—2. Circular
ମଣ୍ଡଳୀ spot or patch. ୩. ଗଛ ମୂଳରେ ପାଣି ଦେବା

ମାଦା କିମନ୍ତେ ହୋଇଥିବା ଅନୁଭାଳ; ମନ୍ଦା—3. A basin
ଥାଲିଆନା, ମାଦା dug at the foot of a tree for

watering it. ୪. ଅଗ୍ରିଆ ପାହ ଥିବା
ପାଇଁ ମାଟରେ ଶୋଲା ଦେବା ଅଗ୍ରାହି ତତ୍ତ୍ଵର ଗାତ—

ମୋଡା 4. Circular groove made on the ground
to place round-bottomed pots. ୫. ଅଗ୍ରିଆ
କଣ୍ଠ ମାଠିଥ ଥିବିରେ ଅଟଳ କର ରଖିବା ପାଇଁ
ପ୍ରସ୍ତୁତ ପାଇ ଥିବା କିମିତ ଶୂନ୍ୟର୍ଗ ବଲାଟି; ମୋଡା—

ଚିମଳା 5. Circular rings of straw on which
ବିଡା round-bottomed pots are kept stable on
even ground. ୬. ବୋଲିଆମାନେ ମୁଣ୍ଡରେ
ବୋଲ ରଖିବା ପାଇଁ ତଥାର କରିଥିବା ଚମ୍ପିଲା ବା
ମୁଚ୍ଚିଲା—6. Circular cushions put over the
head to carry loads thereon. ୭. ସାପ,
ତେଲୁଣୀଗୋକ ଅଦିକର ଶୋଇବାର କୁଣ୍ଠିଲୀ—

ମଳା 7. Coil (of serpents etc). ୮. ଉଦ୍‌ଧୂ,
ଶିଖିକ ଅଦିକର ଗୋଲାକାର ମନ୍ଦା—7. A circular swarm
of white ants and other insects. ୯. ମଳିବା (ଦେଖ)—9. Malibā (See) ୧୦. ଲେଖାର୍ଥ ଅନୁଷ୍ଠାନ ପୂର୍ବକ ଶୋଇମଦ କରିବା—
ମଳା 10 (figurative) Act of dancing attend-
ance; flattering a person for favours.
ଦେ. ବିଶ—୧. ସେ ମଳେ ବା ମଳିବା ହିୟା କରେ—

ମଳା 1. Engaged in twisting and twirling.
ମଳନେ ଶାଳା , । ଶୋଇମଦଥ—2. Flattering; given to
(ମଳେହ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ମଳ—ଦେ. ବିଶ (ସ.ମୃତ) —୧. ମୃତ—1. Dead. (ଉ—ମଳ ଲେକ

Malā କାଣ୍ଠି ଅଟଇ ସେହିପରି । କୁଣ୍ଡିତ-ମହାରୂପର ବନ)

ମରା(ଡା) , । ମୁନ୍ଦିତ; ମୃତପ୍ରାୟ—2. Dying; moribund.

ମୟ(ଡା) (ଉ—ମଳଠେଇଁ ଦେବନ ପାଠୀ ପାଠୀ । ତର ।) ୩.

ମରଣେପଦବ୍ୟକ୍ତି ପର ଶିଖ—3. Emaciated like a dying
person. ୪. ଶୁଦ୍ଧ (ଦୃଷ୍ଟି)—4. Withered (tree).

* ୫. କିମ୍ବର; ପ୍ରବସ୍ତନ—5. Lustreless. (ଯଥା—
ମଲାଜରି ।) ୬. ବ—୧. ମୁନ୍ଦିତ ଅବସ୍ଥା—1. Dying
condition. , । ଅଛି ଦୂରାମୟ ଅବସ୍ଥା; ଅଛି ରାତି
ଅବସ୍ଥା—2. Very impoverished condition.

(ଉ—ଏହେ ମଳଠେଇଁ ଦେବନ ବିତରି ଶିଖ—ତର ।) ୭.

ମଳେ ଥ (ବିରତୀ ଓ ଅବମାନନା ପ୍ରଦର୍ଶନ ସୂଚକ
ଅବସ୍ଥା)—ଛିଆ!; ଛା!; ଛା ଲେ!—(interjection
denoting displeasure or disregard) Fie!

(ଉ—ମଳ ଯା । ଛାଟା ଟକା ପଢ଼ିଲ ଦେଖେ ।
(ମଲାଯା, ମଲମୋର, ମଲମୁନ୍ଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପଞ୍ଚାରମୋହନ. ଗଲୁଗଲ ।)

ମଳା(ଲେ)ର—ଦେ. ବ—ମରେଇ (ଦେଖ)

Malā(ଲେ)i Marei (See)

മു ദശ—മലേര (ദേഖ)—Malei (See)

ମଲା(ଲା,ଲେ)ଇ କରପ -	ବେଦେ. ବି (ଫା. ବାଲଇ + ବର୍ଣ୍ଣ) - ସେହି
Malā(ଲା,ଲେ)i barapha	ସୁରୁତୀରୁ ଟଣ ଶର୍ଷରେ ପୂର୍ବର କରପ
ମାଲାଇ ବରଫ	ମଧ୍ୟରେ ଉପି ଘନ କରାଯାଇ ଥାଏ; କୁଳୁପି କବପ
ମଲାଇ ବର୍ଫ	-Condensed milk frozen into ice

ମଳା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କି—ମଳିବା ଫିଯୁର ଶିଳକ୍ଷୁ ରୂପ—
 Malä[le]ibā   Causative of Malibā.

ମଳାନ (୭—ସୁଶ୍ରୀକ ବର ସୁଗେ ଉଦ୍‌ଦିତ ସୁଗଲୀ ଲଚାଇବାକୁ,
ମଳାନା ମଦିବା ଲାଖନ ତା ପିଣ୍ଡ କନବ ମଞ୍ଜନ ମଳାଇବାକୁ ।
କହିସୁଯ୍ୟ, ସଙ୍ଗାତ ।)

ମଳାକର୍ଷୀ—ସ. ବ. ପୁଂ (ମଳ + ଆ + କୃଷ ଧାରୁ + କର୍ତ୍ତ୍ତୀ) ଇନ୍ଦ୍ର;
Malakarshī ୧୩. ୧୯)—ମେହେନ୍ତୁର; ହାଡ଼ୀ—A
 (ମଳାପକର୍ଷୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) sweeper; a remover of
 (ମଳାକର୍ଷଣୀ—ଶୀ) night soil; scavenger.

ମଳାକା—ସ. କ—୧ । ସଂବାଦବାହିକା; ଦୂରେ—୧. A female
Malākā messenger (M. W.). ୨ । ସବୀ—
2. A confidante (M. W.). ୩ । କାମୁକା ସ୍ତ୍ରୀ—
3. An amorous woman (M. W.). ୪ । ସାତ

ହାତୀ; ହାଥୁଣୀ—4. A female elephant (M. W.).

Maṭā kechenḍī   କେଳୁଣ ପୋକ (ଦେଖ)
                                     Teluni poka (See)

ମଲା ଗଲା—ଦେଶ ସହିତ—ମୃତ ଓ ଦେଶକଥାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ—
Malā galā Persons dead and those who have
marahtāra mara hata left the country.

ମଲା(କା)ଙ୍ଗ—ଦେ. ବ (ସ. ବନା)	—ଅଳିଖ ବୃକ୍ଷୋପନୀୟ ବୃକ୍ଷ; ନିର୍ମଳ Malā(nā)ṅga ଗଞ୍ଜ; ପଦ୍ମଦୂଷଣୀୟ ବୃକ୍ଷ; ପରପୁଷ୍ଟ ଭାଇତି— ସ. ବଳା, ବୃକ୍ଷଦମୀ ବୃକ୍ଷରୁହା, ପରପୁଷ୍ଟ, ପାଶ୍ଚଯ, ବନା— ପରଗଛା; ବଁବୁ, ମଲା; ମଲା	Orchid; epiphyte; a parasitic shrub grow- ing on the trunk of
---------------------------	---	---

ବନ୍ଦା, ବାନ୍ଦା, ପରଗାଛା other trees; *Loranthus*.
 ବଲା, ବନ୍ଦା, ବାନ୍ଦା [ତ—ଏହା ଥମ, ଅଣ୍ଡକ,

ତେ. ବଦନକା, ବନା ସାହାରା, ଜମୁ, ବୋଚିଲ ଅଧ
ମ. ବନାଗୁଳ ଗନ୍ଧର ଶାଖା ଉପରେ ଉଠେ ।

ଶ୍ରୀମତୀ. ମଦାଜ୍ଞ ଏହାର ପଦ୍ଧତି ସବୁଳ ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ମୋଟ;

卷之三十一

ଏହାର ପୁଲ ଥବକୁ, କେ ଶର ତାଙ୍ଗଟି । ଏହାର ପୁଲ
ପାଠିଲେ କାଲି ଦୁଃଖ । ତଣଚଙ୍ଗଥ ଅଠା ଘରରେ ମଞ୍ଜି ଥାଏ
ଅନେକ ଭାଷ୍ଟ ଓ ସୁଲିଗାଉଡ଼ିରେ ଏହା ଲାଗେ ।]

ମଲାଙ୍ଗ ଡଙ୍ଗା—ଦେ. ଦୀ—ଏକ ଜାଗୟ କୌକା—A kind of
Malāngi dāngā boat. [ଦୀ—ଏଥରେ ଅଗେ ଧାନ
ଗୁଡ଼ଳ ଅବ ସାତାୟତ କରୁଥିଲା । ଜଗବଳ, ପ୍ରାଚୀନ
ଭଲଳ ।]

ମଳୁ ତମ—ଦେ, ବି—(ସଂ. ମୃତ ତର୍ମ) —୧ । ଦେହର ବିରକ୍ତ
 Malā chama ଅଂଶରୁ ବାହାରିବା ଶଖିଲୁ ତମତାର ସ୍ତ୍ରୀର—
 ଯରାଯାନ୍ 1. Dry skin or scale peeling off from the
 ମୁରଦାଚମଡା, ମରାଚମଡା body; scurf. । ମୁଣ୍ଡର ରୂପୀ—
 2. Dandruff.

ମଳା ଜନ୍ମ—ଦେ. ବ—୯ । ଦିବସରେ ଅକାଶରେ ଦେଖାଯିବା ପ୍ରଭ-
Malā jahna ଲୁକ ଚନ୍ଦ୍ର—1. Lustreless moon seen
in the sky in the day time. ୨ । କୁଣ୍ଡଳାଠାରୁ
୨ମୀ ବା ୮ମୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରକିବେ ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳର ସେଇଁ ଅଂଶ
କିନ୍ତୁ ର ଦେଖା ଯାଉଥାଏ—2. The part of the
moon's orb which looks lustreless during
the night when the moon is below its 8th
digit.

ମଳଟ—ଦେ କି (ସ. ମଳପୁଷ୍ଟ—ପୁଷ୍ଟକର ଛପର ପୁଷ୍ଟା) — ୧ । ତାଳ-
Malāṭa ପଢ଼ ପୋଥୁ ଛପରେ ଦିଅଯିବା ପଠା; ଖୋଲୁପଡ଼ା—
ମଳାଟ 1. Wooden boards put on a palm-leaf
ମଳାଟ manuscript to keep it undamaged. ୧

ବାଗଚ ବହୁ ଛୁପରେ ଦିଆ ଯିବା ପଟା ବା ମୋଟ
କାରଙ୍ଗର ଅବରତ; ପିଠିକା—2. The cardboard
binding or cover of a book; the stiff
outer page of a book. କେବିଦେ. ବ—୧ । (ଭ.
ମାଞ୍ଜେଟ୍—ଖୁସିମାନଙ୍କୁ ବୁଝିବେ ବାଡ଼େଇ କରି ବସାଇବାରେ
ବ୍ୟବହୃତ କାଠର ବଡ଼ ହାତୁଡ଼ି); ହାତୁଡ଼ିଦାସ ଏ
ଖୁସିମାନ ପୋତା ଯିବାରୁ) ମଇଲଟ; ନରବନ୍ଦକୁ ବଢ଼ିପାଣି
ଅଭଳ୍ପ ନ ଆଇବା ପାଇଁ ବନ୍ଦନରେ ଥୋବାଯିବା କାଠର
ବା ବାଣୀଶର ଖୁସିମାନ—1. Wooden or bamboo
pegs or posts driven deep at the foot of
embankments to save them from erosion

୨ । (ରୁମାଇଟ୍) ଶୁଣି ଅଦିକୁ ଦୂମିରେ ବାଡ଼େଇ ପୋତିବା
ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କାଠର ବଡ଼ ହାତୁଡ଼ା; ପିଟଣ—Big
wooden mallet. ୩ । (ଶ୍ରୀଗାନ୍ଧାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ,
ଇଂ. ମାଇଟ୍) ଶ୍ଵାସ ହେବା, ପୁଷ୍ଟରୁ ସୀଂଶାର ଟାଇପମାନଙ୍କ
ପାର୍ମିରେ କମ୍ବାର ସମ୍ବଲ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କାଠର
ହାତୁଡ଼ା; ପିଟଣ—3. Printer's mallet.

ମଲ୍ଲ(ଲ)ଟ(ଟି) କାଢ଼—ଦେ. ବି (ରେ. ମାଣିଷ=କାଠର ବଡ଼
Mal(l)a(ta(ti)) ହାତୁଡ଼ା)—ନବନିର ମାଟିକୁ କଥାଜଳର
ଅନୁମଶର ରଖି ବରିବା କମନେ, ହାତୁଡ଼ାହାର ହୃଦୟରେ

ବାଢ଼ିଆ ଯାଇ ଗୋଟା ଶିବା କାଠ ବା ବାଢ଼ିଶ ଖୁଣ୍ଡିର
ବାଢ଼—A fence of bamboo or wooden
posts driven deep at the foot of an em-
bankment to save it from erosion.

ମଲଣି—ପ୍ରାଦେ (ଯାତ୍ରାର) ଓ—ମଲ (ଦେଖ)

Maleni

Malā (See).

ମଲପଣା—ପ୍ରାଦେ (ଯାତ୍ରାର) ବି. (ସ. ମୃଦୁ + ପ୍ରାଦେବ) —ଚର୍ଥ, ୭୮ ୫
Malā paṇḍit ଏମ ଶୀତଳ; ମୁହ ବିଶ୍ଵିର ଅନ୍ତେଷ୍ଟିକିଷ୍ଟି ସା ଉପ-
ଲଷ୍ଟରେ ମୁଖୁର ଚର୍ଥ, ୭୮ ୫ ଏମ ଦିନ ସମ୍ବେଦ ବିଶ୍ଵି,
ବିଶ୍ଵି ଓ ବାହୁଣମାନଙ୍କୁ ଆରବାକୁ ଦିଅଯିବା ଶୀତଳ ବା
ଜଳଶିଅ ସାପଗ୍ରୀ—Tiffin or light refreshments
served to friends, relatives and Brāhmaṇas
during the obsequies.

ମଲ ପାସିର—ଦେ. ବିଶ—୧। ମୃଦୁଦ—1. Like one dead.
Malā pa[sa]ri [ଉ—ଶାର୍ଦ୍ଦରେ ସେ ନଷ୍ଟ ତାର ମଲପର]—
ମରାର ମତନ ବୃଦ୍ଧିଷିଂହ. ମହାଭାରତ. ଅବ । । । ମୁମ୍ବ—2.
ମରସା Dying. [ଉ—ମଲୁ ନାହିଁ ତ ମଲପର ଦେବୁ ଜାହିଁ,
ତଥ]

ମଲାପସାରକ—ସଂ. କଣ (ମଲ + ଅଷ୍ଟଃସ. ଧାରୁ + ବର୍ତ୍ତ୍ତ. ଅତ) —ସାହା
Malāpasāraka ମଲ (ମଲକାର, ସାପ ଦର୍ଶାଦ) ଦୂର ବହେ—
(ମଲାପଦ, ମଲାପସାର—ଅନ୍ୟରୂପ) Removing impurities
[ମଲାପସାରବା, ମଲାପଦା—ସ୍ତ୍ରୀ] or sin or stains.

ମଲାବରେଧ—ସ. ବି (ସ୍ତ୍ରୀ ତର) —ମଲରେଧ (ଦେଖ)

Malābaredu

Majārodha (See).

ମଲାବରେଧକ—ସ. ବି—ମଲ ରେଧକ (ଦେଖ)

Malābarodhaka

Mala rodhaka (See)

(ମଲାବରେଧ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ମଲାବରେଧକ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ମଲା କାନ୍ଧ ଶୋଇବା—ଦେ. କି (ସ. ମଣି) —କୁଣ୍ଡଲପର ଦେବୁ
Malā bāndhi śoibā ତବା କର ଶୋଇବା (ସଥ—ସାପ,
କୁଣ୍ଡଲୀପାକିଯେ ଶୋଇବା ତେଜି ପୋତ) —To lie coiled
ଚକରଦେକରିରସୋନା up (said of a snake etc).

ମଲ ମ(ମୁ)ର(ରୁ)କୁଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବି (ସ. ମୃଦୁ + ମର୍ଦତ) —ମୁରୁକୁଣ୍ଡିଆ
Malā ma(mu)r(ru)kuṇḍīā (ଦେଖ) —Murukuṇḍīā
ବୋଗା, ମଡ଼ାରାକାର ଦ୍ରୁଷ୍ଟାଵତଳା [See].

ମଲ ମର(ରୁ)ତ୍ରି—ଦେ. ବି (ମରତର) —ଅନାରୁଣ୍ଯିଜନିତ ଶସନାତି—
Malā mara(ru)ṛdi Failure of crops due to drought.

ଶୁକୋ (ଉ—××ଅର ମଲ ମରତରେ ରାତିଆ ବାବଦରୁ ତରୁ
ରୌଦୀ ଶୁକୋ×ଅନାରୁଣ୍ଯିଜନିତ ଶସନାତି ।)

ମଲ ମର(ରୁ)ତ୍ରିଆ—ଦେ. ବିଶ—୧। ମୁରୁକୁଣ୍ଡିଆ (ଦେଖ)
Malā mara(ru)ṛdi 1. Murukuṇḍīā (See)

ମରାରମତନ । । ଦୁର୍ଦ୍ରିଷ୍ଟ ପ୍ରୀତିତ—2. Famine-stricken.

ରୌଦୀଆ । । ଶାରବା ପାଇଁ କାର ପାଇଁ, ଅନାବାରତ୍ତୁଷ୍ଟ—
3. Hunger-stricken; famished.

ମଲାମଳା—ଦେ. ବିଶ—୧। (ସ. ମଣ୍ଡିର) ତରାବାର ବହୁତିହ ସମକିତ
Majāmālā — 1. In circles; in patches. , । । (ସ.

ଚାକାଚାକା ମଳନ) ମେଘାତ୍ମକ—2. Cloudy; overclouded.

ଚକେତ୍ତା ଚକେତ୍ତା [ଉ—ଦଳକୁ ମଲାମଳା ବର୍ତ୍ତିବ କରିଲା, ନାଥ
ବୋଲେ ଧୂତା ରେ । ବର୍ତ୍ତକ ଶକ୍ତି ପଳା—ଅନାବତନ ।]

ଦେ. ବି—ମନ୍ଦା ମନ୍ଦା; ତବା ତବା ଦାସମାନ—Circular-
patches. [ସଥ—ତା ଦିଦ୍ୟାକ ସାତୁ ମଳା ମଳା

ମାତ୍ର ଗଲଣି ।] ଦେ. କି. ବିଶ—ତବା ତବା ଦାସ
ମାତ୍ରବା ପ୍ରକାରେ—In circular patches.

ମଲାମଳି—ଦେ. ବି (ସ. ଦଳନ, ମର୍ଦନ) —୧। ବହୁତିହ ମଳବା

Majāmāli କିମ୍ବୁ; ଦଳାଦଳ; ଘଷାଘଷ—1. Act of trampling;
ମଲାମଳା ଦଳାଦଳ; ଘଷାଘଷ—1. Act of trampling;
ମଲାମଳି 2. Much flattering.

ମଲ ମାରିଲ କାଳ—ଦେ. ବି—ଅତ ସର୍ବତମୟ ସମୟ; ସେହି ସମୟରେ
Malā mālā kāla ଲୋକେ ବ୍ୟାଧ ଓ ଉପବାସରୁ ମରୁଆଥାନ୍ତି—
ଆକାଳ A time of great distress; a time of high
ଅକାଳ mortality (due to famine, pestilence
contagionse disease war).

ମଲ ମୁର୍ଦ୍ଦାରୀଆ—ଦେ. ବି—ମୁର୍ଦ୍ଦାର ପର ଅତ ଶିଶ—
Malā murddāriā Emaciated and lean like
ମରକୁଟେ ମଦାସା a corps..

ମଲାୟକ—ସ. ବି (ଶ୍ରୀ ତର, ମଲ + ଅୟକ) —ପେଟ ମ୍ୟାର
Malāyana ଗୁହ୍ୟବାରକୁ ମଳ ଅସିବାର କାଠ—
The rectum (M. W).

ମଲାର—ଦେ. ବି (ସ. ମଲାର) —ମଲାର (ଦେଖ)
Malāra

Mallāra (See)

ମଲାଶାଶୁ—ଦେ. ବି. ଶ୍ରୀ (ସ. ମାତୁଳ ଓ ଶଶୁ) —ମାତ୍ରାଶାଶୁ; ଅପଣ
Malāśāśu ଶ୍ରୀକର ବା ଶ୍ରୀକର ମାତ୍ର—The maternal
ମାମାଶାଶୁଡ଼ୀ, ମାସଶାଶୁଡ଼ୀ ମାମିଶୋତ୍ସୁ uncle's wife of
one's husband or wife.

ମଲାଶୁର—ଦେ. ବି. ପୁଂ (ସ. ମାତୁଳ + ଶଶୁ) —ଆପଣ ଶ୍ରୀକର ବା
Malāśura ଶ୍ରୀକର ମାତ୍ର—The maternal uncle of
ମାମାଶଶୁର ମାମାଶୁରୁ one's husband or wife.
(ମଲାଶୁର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମଲ ସାପ—ଦେ. ବି—୧। ମୁତ ସାପ—1. A dead snake, , ।
Malā sāpa (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଲୋକ—2. (figurative
ମରା ସାପ ମରା ସାପ tive) One who is not useful
in any way.

ମଲ ସାପ ବେକରେ ପକା(କେ)ଭବା—ଦେ. କି (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—
Malā sāpa bekare pakā(ke)ibā କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ

ମରାସାପ ଗଲାୟ ଫେଲା ଅପମାନ ଦେବା—(figurative)
ମରା ସାପ ଗଲାୟ ଫେଲା To insult a person.

ମଲ ସାପ ବେକରେ ବାନ୍ଧବା—ଦେ. ତିଥ—୧। ଅକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
Malā sāpa bekare bāndhibā ଭରଣ ପୋଷଣ ଭର ପ୍ରତିକୁ

ମରା ସାପ ଗଲାୟ ବଁଥା ମରା ସାପ ଗଲାୟ ଧାଁଥା—
ମଲ ସାପ ବେବରେ ଶୁଢା(ଡେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ To understand
ମଲ ସାପ ବେବରେ ଲଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ take the
maintenance of a lazy person. , । ଅନ୍ୟ
ବ୍ୟକ୍ତିରେ ଅର୍କର୍ମଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଭବଣ ପୋଷଣର ଭାବ
ଅର୍ପଣ କରିବା—2. To lay upon another
the burden of maintaining a useless
person. । ନିଜର ବାହୁଦିଵ ବିଷବା ଓ ଗୀବ କନ୍ୟାର
ବା ଅଣ୍ଣା ବିଷବ ଭବଣ ପୋଷଣ ଭାବ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ
ଗୁଡ଼ିବ କରିବା—3. To be burdened with the
duty of maintaining one's child-widow-
daughter or issueless daughter-in-law.

ମଲ—ଦେ. ବ (ସଂ. ମଲ) — ୧ । ଗାହ ମଲ; ଦେହ ଉପରେ
Mali ଜମିଥିବା ମଳଳାର ସ୍ତର—1 A layer of dirt on the
ମଲ, ମଲା body. [ଉ—କଣେ ସନ କଲେ ଦେହ ମଲ ଶୁଢିଯାଏ—
ମଲ ପ୍ରାଚୀ.ଶୁଢିବୁରୁଛିଗୀତା ।] । ମଳଳା—2. Filth. ଦେ. ବଣ
(ସଂ. ମଳଳ) —ମଳଳ; ମଲସ୍ତୁ—Dirty; filthy,
ମଲ—ଦେ. ବ (ସଂ. ମଲୀ) — ୧ । ମଲୀଫୁଲ—1. Jasminum
Mali Sambac (Kirtikar); jasmine. । । ମଲୀନାମୀ
ବେଳ, ମଲିକା ଫୁଲ ଝାଇବନାମ—2. Name for calling
ଅମ୍ବା; ମୁମ୍ବା; ବେଳା a woman named Malli. ଦେ. ଅ—
(ମଲ ମଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ମରବା କଷ୍ଟର ପ୍ରଥମ ସ୍ବରୂପ ଏବବତନ
ମଲୁ ମଲୁମ ମରାୟେ ଦୂରବାଲର ଅବାର; ଅବ୍ୟକ୍ତରୂପେ ବ୍ୟବହର) —

। (ପ୍ରାଚୀନ କବିମାଳକ) ବର୍ଣ୍ଣିତ କାମକୀତ୍ତା ବାଳରେ
ରସିକର ମୁଖର ବାରଂବାର ନିଃତ ବାବଦ—1. An
expression said to repeatedly issue from
the mouth of a young woman during
coition. (ଉ—ଦୀ ଦୀ ହୁଁ ହୁଁ ନା ନା ମଲ ଉଣ୍ଠି
ଦୁଷ୍ଟାରୁ ବିଷ କୁଲରହି । ରଙ୍ଗ ପ୍ରେମସ୍ଥାକିର୍ଷ ।) । ଗୀତା
ସୁତକ ଅତ୍ର ଧନ—2. (interjection) Oh ! I am
dying. ପ୍ରାଦେ. (ସମଲସ୍ତୁ) ବ (ଇ ପ୍ରାନରେ ର
ଭାବରଣ) —ମଳ; ମଲଙ୍କ—Dirt,

ମଲିଆ(ହା)—ଦେ. ବଣ (ସ. ମଳଳ) —ମଲସ୍ତୁ; ମଲଙ୍କ—
Maliā(hā) Dirty; filthy.

ମୟଳା (ଉ—ମେଳକ ପ୍ରାଦେବ ଦିଶେ ଦୂରର ମଳଅ । ପ୍ରାଚୀ
ମୈଳା ବ୍ୟକ୍ତିରୁଷିଷ ଗୀତା ।)

ମଲିଆ—ଦେ. ବ— ୧ । ଭୁବନେଶ୍ୱର ନିକଟସ୍ଥ ବପନେଶ୍ୱର ମହା-
Malia ଦେବକ ମାଳ ସେବକ —1. The flower sup-
plying Sebakas of the Siba at Kapi-
ଜଳ ଦଲଦଳ leswara (near Bhubaneswara). । ପାଣିର
ଯୋଡ଼—2. A marsh; a long strip of water;
a long fen. ପ୍ରାଦେ. (ସମଲସ୍ତୁ) ବଣ. ପୁ—ପିଙ୍ଗଳ
ଚମ୍ପ ଓ ଚମ୍ପ ବର୍ଣ୍ଣ ଦେଖ ବର୍ଣ୍ଣ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
A person with brown eyes and reddish
hair.

ମଲିକ—ଦେ. ବ (ସ. ମହିଳକ, ମହିଳିକ = ଅନୁଷ୍ଠାନିକ ରିକାର୍ଡ) —
Malika । ଉଦ୍ଧବଦାର ବା କଣ୍ଠମାନଙ୍କ ବଶୋଧାର—
ମଲିକ 1. The family title of Kandarâs (a low
caste of hereditary watchmen (ଉ—ଖୋବା—
ମଲିକ; ସାମାଜିକ କରିଛି ହୁଅ ହଳକ । ତଥା ।) । ୨ । (ସ.
ମାଲିକ; ମଲିକ ମଲିକ = ରଜା — M.W) ଗ୍ରାମର ଅଧିକାରୀ; ଗ୍ରାମର
ମୁଖ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—2. The headman of a village.
୩ । ଶୂଦ୍ର ମାନଙ୍କର ଉପାଧ ବିଶେଷ—3. A family-
title of Sûdras.

ମଲି(ଲି) କର୍ତ୍ତି(ର୍ଧି)—ଦେ. ବ (ସ. ମଲୀ ବା ମଲିକା ଓ କଳ) —
Mali(lili) kardhi(rdhī) । ମଲିପୁର କର୍ତ୍ତିପର ଗୋଟି—
[ମଲି କାକର୍ତ୍ତି(ର୍ଧି) — ଅନ୍ୟରୂପ] ଗୋଟିଥି ରୁପାର ବା ସୁନ୍ଦାର
ମଲିକାକୁଣ୍ଡି ଗୋଲକ ମାଲରୂପେ ଗୁଡ଼ା ହୋଇଥିବା ଅଳକାର (ଏହା
ବେଳାକିକୁଣ୍ଡି ଝାଲେବମାନଙ୍କ ଜୁହାରେ ବସୁଅ ଥାଏ) —
1. A string of gold or silver balls
resembling Jasmine-buds and used
as a tape (tied round the
ବେଳାରକଳୀ chignon). । । ମଲିପୁର କଳ—2. Jasmine-
ବେଳାକିକଳୀ bud. । । ତଳ ବାନର ଅଳକାର ବିଶେଷ—
3. An ornament for the lower part of the
ear. (ଉ—କେ ବୋଲେ ଏ ତଳମଲିକରୀ କୋହେ,
ଶୋଇଛ ତଳ କୁଣ୍ଡପାଟଳୀ ଘେଯେ ସେହେ । କୃଷ୍ଣବିଂଦୁ
ମହାଭାରତ. ବନ ।)

ମଲି(ଲି)ଙ୍ଗ(ନ୍ଗି)—ଦେ. ବ — ଏବ ପ୍ରକାର ସବୁଅ ତଙ୍ଗା—
Mali(li)ṅga(n̄gi) A kind of narrow country
ବାଲାମ ଠକଠିଆନାମ; ମଲିନୀ boat or canoe.

ମଲି ଚମ—ଦେ. ବ (ସ. ମଲ + ଚମ—ମନୁଷ୍ୟ ଦେହର ଉପରେ
Mali chama ଥୁବାଖୁବୁ ପତଳା ଚମ (ପାଦା ଉପରେ ଦେହର
ମରାମାସ ମଲ ବର୍ଷିଯାଏ) —The epidermis; cuticle;
ପୌର୍ତ୍ତିନି; ଅପର୍କିଆଲ scarf skin; the thin outer
layer of skin. [ଦୁ—ମନୁଷ୍ୟ ଦେହର ଅସଲ ଚମତ୍ତା
ଉପରେ ଏକ ପରସ୍ତ ଶୁଦ୍ଧ ପତଳା ‘ମଲଚମ’ ଅଛି । ସେ
ମଲଚମ ଭୂର୍ବିଶରେ କଞ୍ଚା କୋଷ କୁଏ ନାହିଁ । ଏହି
ମଲଚମ କମଣ୍ଠା ଦେହରୁ କାହିଁ ଭଲ ଶୁଦ୍ଧାଏ ଓ କୁଥ
ଚମ କଥିଲୁଥାଏ ।]

ମଲି ଛଢା(ଡେ)ଇବା—ଦେ. ବ—ଦେହରୁ ବା ଦୁଷ୍ଟୁରୁ ମଲ ସପା
Mali chhardi(rde)ibā ବରିବା—To cleanse or
ମଲାତୋଳା remove dirt from the body or from
ମଲାତୋଳା anything.

ମଲି ଛାଇବା—ଦେ. ବ—କୌଣସି ବସୁ ଉପରେ ଜମିଥିବା ମଲ
Mali chhārdibā ପରିଷ୍ଠାର ହେବା—The cleansing
ମୁଲାହାଡ଼ା ମଲାହାଡ଼ା or removal of dirt from a thing
ମଲାହାଡ଼ା ଦେ. ବ—କଳ ଦେହର ମଲ ଭ୍ୟାଗ କରିବା—To
part with the dirt of one's body. [ଦୁ—

ଅତି କୃଷଣ ଲୋକଙ୍କ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଲୋକେ କହନ୍ତି, ସେ
ଏହା କାହିଁ ସେ, ତା ଦେବତା ଓହି ମନ ଶୁଭକ
କାହିଁ ।]

ମଳ(ଲ)ଛୁଆ—ଦେ. ବିଶ. ପୁ. (ସ. ଫ୍ରେଜ୍) — ୧ । ଅତିଶୟ ମଳୟୁଳି;
Mali(la)chhiā ମଳଳା—୧. Dirty; filthy. , । ସେଇ
ମଳଳା ବ୍ୟକ୍ତିର ଦେହ ଓ ବନ୍ଧୁଦି ମଳୟୁଳ—୨. (a person)
ମଳେଜା With dirty body and clothes. ୩ । ଅତି
ମଳ(ଲ)ଛେଇ } ସ୍ଥିତି କୃଷଣ—୩. Very niggardly. ୪ ।
ମଳ(ଲ)ଛୀ } ସ୍ଥିତି ଅପରିଷ୍ଠ ର (ର୍ଥ)—୪. Soiled or un-
clean (cloth).

ମଳଣ—ଗ୍ରା. ବିଶ (ସ. ମଳନ) — ମଳନ (ଦେଖ)

Malina ମଲିନ ମଲିନ Malina [See].

ମଳଦା—ଦେବେ. ବି (ଗ୍ରା. ମଳାଦା; ତୁଳ. ସ. ମବିତ ଓ ଗଳି) —
Malida କାଶୀର ଦେଖ ଛନ୍ଦିତ ମେଷ ଲୋମର ବନ୍ଧ ବିଶେଷ—
ମଳିଦା Felt. [ତ୍ରୁ—ଏ ଲୁଗା ବୁଣାଯିବା ପରେ ଏହାକୁ ଦଳମଳ
ମଳିଦା ଘନ ଓ ବୋମଳ କରୁଥାଏ—ହି, ଶ ।]

ମଳ ଧୂଳି—ଦେ. ବି (ସ. ମଳ ଓ ଧୂଳି) — ୧ । ଧୂଳମଳ; ମଳ ଓ
Ma-li dhūli ଧୂଳି—୧. Dirt and dust. , । ମଳଲ—
ଧୂଳାମଳ ୨. Filth; dirt. * । (ରେଷଣାର୍ଥ) ଉଲେ ମାତ୍ର ସନ୍ଦେହ—
ମଳଔର୍ଧୂଳି; ମୈଳାମଳ ୩. The slightest doubt; any
particle of doubt. (ସଥା—ତା ବଥାରେ ମଳ
ଧୂଳି ନାହିଁ ।)

ମଳନ—୧. ବିଶ (ମଳ + ଅଛୁ ଅର୍ଥରେ ଭାବ) — ୧ । ମଳୟୁଳ;
Malina ମଳଳା; ମଳଥ—୧. Filthy; dirty; foul.
(ମଳନା—ସ୍ଥିତି) ୨ । ବିବର୍ଣ୍ଣ; ମୁକା; ଚିତ୍ତଲୋହିକ; ପଢ଼—
2. Pale; yan. (ବି—ଦେଖାଯକେଣ ଅବାଧି,
ମଳନ ପୁଷ୍ପ କିବର, ଖସି ପଡ଼ିଲାର ପର ବରି ।) ବିଜ୍ଞ.
ଦେବେଶ୍ୱରକିଳାସ ।) ୩ । ଦ୍ଵିତୀୟ; ବଳଦ୍ଵିତ—
3. Stained; corrupted; spoiled. ୪ । ଆପ-
ସୁକୁ; ପାପ—୪. Sinful; sinning. ୫ । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ-
ବିଶୀଳ୍ମ୍ବ—୫. Black. ୬ । କିତ୍ୟ ନେମିରିକ କିଶ୍ଚା
ଦ୍ୟାଗି—୬. One who has forsaken the per-
formance of the prescribed daily rites. ସ. ଶ.
ଶ—୭ । କଳଙ୍କ—୧. Stain. ୮ । ପାପ—୨. Sin. • ।
ପାଶୁପତି; ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ସାଥୁ, ସେଇମାନେ ମଳଅ ଭାଗ
ପିଛନ୍ତି—୩. A class of anchorites who wear
dirty cloth. * । ଘୋଲ ଦର୍ଶନ (ହି. ଶ) -୪. Churned
sour milk. * । କୃଷ୍ଣଗୁରୁ (ହି. ଶ) —୫. Black
agallochium. ୬ । ତାତା ଗାନ୍ଧୁଧ (ହି. ଶ) —
6. Fresh cow's milk. ୭ । କଂପ (ହି. ଶ) —
7. Swan. ୮ । ବେଶ (ହି. ଶ) —୮. Handle of
a weapon. ୯ । ଦୋଷ (ହି. ଶ) —୨. Defect;
blemish. ୧୦ । ରହିର ପକା ପଣ ଓ ଧୂମ କଣ୍ଠ
ହେବା ଦୋଷ (ହି. ଶ) —୧୦. Paleness and

smokiness of gems. ଦେ. ବି—ମୁକ ଭାବ; ମଳନତା—Paleness. (ଉ—ଭଲ୍ ପ୍ରାୟ ହୋଇ ଭୁମ୍ବ
କାରକ ବିଶ୍ୱାର ତୋଷ କରେ ସବୁ ମଳ, ପଢ଼ିଲା ପ୍ରକାଶ
ପର ସମାର ମଳନ । ରଙ୍ଗ. ପ୍ରେମସ୍ଥାନିଧି ।)

ମଳନତା(ହ)—ସ. ବ (ମଳନ + ତା, ବି) —ମଳନତ୍ୟ; ମୁକନତା—
Malinata(twa) Filthiness; paleness.

ମଳନ ବଦଳ—ସ. ବ. (କର୍ମିକା) — ୧ । ମୁକ ମୁଖ—୧. Pale
Malina badana face; sad face. , । କୃଷ୍ଣ ମୁଖ—
(ମଳନ ମୁଖ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨. Black face. ୩ । ମଳ ସୁକୁ
ମଳନ ବଦଳା } ସ୍ଥିତି ମୁଖ—୩. Unclean or filthy face.
ମଳନ ମୁଖ } ସ୍ଥିତି ୪ । (ବଜ୍ରବୀହି)ବାନର; ଘୋଡ଼ାମୁହିଁ ବାନର—
4. The black-faced monkey. * । ପ୍ରେତ—
5. Goblin; ghost. ୨ । ଅଗ୍ନି—୬. Fire.
୨ । ବଲଦର ଲୋହ—୭. The tail of a bullock.
ସ. ବିଶ. ପୁ. (ବଜ୍ରବୀହି) — ୧ । ମୁଳମୁଖ୍ୟୁଳ—
1. Pale-faced. , । କୃଷ୍ଣ ମୁଖ ସୁକୁ—୨. Black-
faced. ୩ । ସାହର ମୁଖ ମଳୟୁଳ—୩. Having a
dirty face. ୪ । କୃବି; ଖଳ (ହି. ଶ) —
4. Wicked; wanton.

ମଳନ ବସନ—ସ. ବ (କର୍ମିକା) —ମଳଅ ଲୁଗା—

Malina basana Dirty cloth.

(ମଳନ ବସନା—ସ୍ଥିତି) ସ. ବିଶ ପୁ. (ବଜ୍ରବୀହି) — ମଳନ ବସନ୍ଧାଲୁ—
Wearing soiled cloth.

ମଳନ ବାସା—ସ. ବ (କର୍ମିକା; ମଳନ + ବାସା) —ମଳଳା ଲୁଗା—
Malina basāh Soiled cloth.

ମଳନ ବାସାଃ—ସ. ବିଶ. ପୁ. (ବଜ୍ରବୀହି: ମଳନ + ବାସା; ୧ମା.
Malina basāh ୧ବ) — ମଳନ ବସନ୍ଧାଲୁ—Wearing a
soiled cloth.

ମଳନା—ସ. ବିଶ. ସ୍ଥିତି (ମଳନ + ଅ) — ମଳନର ସ୍ଥିତି—

Malināt �Feminine of Malina.

ସ. ବ. ସ୍ଥିତି—୧ । ରଜସଳା ସ୍ଥିତି (ହି. ଶ) —୧. Mens-
truated woman. , । କାଲ ଶଣ; କନ (ହି. ଶ) —
2. Red sugar. * । ଦେଗା ବାରଗା (ହି. ଶ) —
3. Solanum Nigrum,

ମଳନାମୁ—ସ. ବ. (କର୍ମିକା) — ମୁଖ; କାନ—

Malināmbu Ink.

ମଳନିମା—ସ. ବ (ମଳନ + କାନବାରେ. ଭମନ୍ତ; ୧ମା. ୧ବ) —

Malinimā ମଳନତା (ଦେଖ) — Malinata (See)

ମଳନୀ—ସ. ବ. ସ୍ଥିତି (ମଳ + ଭାବ + ସ୍ଥିତି. ଭାବ) —

Malini A woman in her menses.

(ମଳନୀ, ମଳାୟଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମଳି(ଲି) ଫୁଲ—ଦେ. ବି—୧ । ମଳି ଲାମକ ଗଲୁର ଫୁଲ—୧. Flower
Mali(lī) phula of Jasmine. , । (ବଜ୍ରବୀହି ମୁଖ୍ୟ) ମୁଖ୍ୟର
ବେଳ ଫୁଲ ଜୁଡ଼ାରେ ପିକା ଯିବା ମଳି ପୁଲ ଅବାରର ସୁନାର ବା

ବେଳା କୁଳ ରୂପାର ଫୁଲ ବା ଅଳକାର—2. Gold or silver ornaments resembling Malli flowers worn on the chignon.

ମଳିବା—ଦେ. କି (ସ. ମର୍ଦ୍ଦ ବା ମୁଦ୍ର ଖାରୁ; ଶା. ମର୍ଦ୍ଦିତ)—
Malibā ୧। ଚତବା; ଦଳବା; ମର୍ଦ୍ଦିବା—1. To thresh;
ମଳା ତୋରୁ—2. To rub. ୧।
ରୀଦନା, ମଳନା କମୁ କଣ୍ଠୀ ବାହ୍ୟରୁତ କଣେ କହେ କରେ ଲେତ୍ର-
ସୁଗ ମଳି । ରାଧାନାଥ ପାବଙ୍ଗ । ୨। ଚପିବା—
3. To press. ୩। ମାଳିବା—4. To scour.
(ସଥା—ବାସନ ମଳିବା ।) ୪। ଲୁଗରେ ବା ହାତରେ
ଲେତକ ସୁତ୍ର ବା ନିଦାନରୁତ ଅଞ୍ଜିବୁ ଦଳବା—
5 To wipe or rub off the tears or sleep-
iness from (the eyes).

ମଳିବା ମଳିବା—ଦେ. କି (ଏକାର୍ଥ ସହଚର)—ମଳାମଳ ଦରିବା;
Malibā machakibā ଭରମରୁପେ ଦଳବା—To crush.
(ମଳିବା ଚକଟିବା, ମଳିବା ମଳିବା, ମଳିବା ମଳିବା
ଦଳାମଳା ମଳନା ମସକଳା —ଅଳ୍ୟରୂପ)

ମଳି ମୁଣ୍ଡ—ଦେ. ବ. (ସ. ମଳନ + ମୁଣ୍ଡ)—୧। ମଳୟକୁ ମସ୍ତକ;
Maļi munda ମଳମୟ ମସ୍ତକ —1 Filthy head. ୨। ମଳ-
ମୟଲା ମାଥା ସୁତ୍ର କେଶ ଥିବା ମୁଣ୍ଡ—2. A head with
ମୈଳା ଶିର dirty hair. ୩। (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅଛି ଗରବ
ବ୍ୟକ୍ତି—3. (figurative) Indigent person.

ମଳି ମୁଣ୍ଡା—ଦେ. ବିଶ ସୁ—୧। ଅପରିଷ୍ଠଦେହ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Maļi mundā 1. Unclean (person); nasty or
(ମଳି ମୁଣ୍ଡା—ଅଳ୍ୟରୂପ) filthy. ୨। ଅପରିଷ୍ଠ ଦେଶ (ବ୍ୟକ୍ତି)
(ମଳି ମୁଣ୍ଡା—ସି) —2. (a person) With uncleansed
ଗରୀବ or filthy hair. ୩। ଅଛି ଦୃଷ୍ଟି—3. Very
ଦୁଃଖୀ ମାତ୍ର—miserly. ୪। ଅଛି ଗରବ—4. Indigent.

ମଳିମୁଢା—ସ. ବ. (ମଳି+ମୁଢ ଖାରୁ=ଗମନ କରିବା+କଣ୍ଠ ଅଳ୍ୟରୂପ)
Mali muḍā ୧। ମଳମାସ—1. Intercalary month
୨। ଅଗ୍ନି—2. Fire. ୩। ବାୟୁ—3. Air. ୪।
ଶୈର—4. Thief. ୫। ପଥ ଯନ୍ତ୍ରିତାରୁ ବୃଦ୍ଧି
(ହି. ଶି) —5. A householder who regularly
performs the daily offerings enjoined
in the sāstras.

ମଳିଷ୍ଟା—ସ ବିଶ (ମଳ + ଇଷ୍ଟ ପ୍ରାର୍ଥାର୍ଥେ)=୧। ଅଛି ମଳୟକୁ—
Malishṭha 1. Very filthy. ୨। ଅଛି ମଳନ—
(ମଳଣ୍ଠା—ସି) (ମଳିଷ୍ଟା—ସି) 2. Very pale.

ମଳି—ସ. ବିଶ. ସୁ—(ମଳ + ଇକ୍ତ; ମୋ. ୧ବ)—୧। ମଳୟକୁ—
Malī 1. Full of impurities; filthy; dirty.
(ମଳନ—ସି) ୨। ବୃତ୍ତବଣ୍ଟ ବଣିଷ୍ଟ—2. Black.

ମଳିମସ—ସ. ବିଶ (ମଳ + ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥେ ରମସ; କିପାତକ)—୧। ମଳନ—
Malimasa 1. Pale. ୨। ମଳ ଦର୍ଶିତ—2. Filthy;

dirty; befouled. ୩—୧ ମାତ୍ର ଲୌହ—

1. Iron. ୨—୧ ମଳମାସ—2. Intercalary
month. ୩। ପାପ (ହି. ଶି) —3. Sin,

ମଳିଯାକ—ସ. ବିଶ. ସୁ—(ମଳ + ପ୍ରାର୍ଥାର୍ଥେ ରମସ; ମୋ. ୧ବ)–
Maliyāk ୧। ଅଛି ବିକ୍ରି—1. Very pale. ୨। ଅଛି
(ମଳିଯାକ—ସି) ୩। ମଳିଆ—2. Very filthy.

ମଳ୍ଲ—ଦେ. କ—(ସ. ମଳ=ବାତ, ପିତ୍ର ଓ କଟା) —୧। ପାତ୍ରାଗ୍ରସ୍ତ
Malu ରୋଗୀ ମରୀଜ ବ୍ୟକ୍ତି; ରୋଗୀ—1. A sick
person. [କ—ମଳ ପଥ୍ୟ ଆଶିଷ ନ ଆଇଲ ପ୍ରାୟେ,
ଅମ୍ବର ବତନକୁ ନ ଘେନିଲେ ରୁମ୍ପେ । ବୃଷ୍ଟିଦିନମହାଭାବତ
ଦୋଷ ।] ୨। ବୈଦିକ ଚିତସାଧନ ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A patient. [କ—ମଳ ଲୋଭିତୁମ୍ବ ପଲାତ୍ରଗଣି,
ବରଦ ବୋଇଲ ପି ତୋତାଣି । ତିଗ ।]

ମଳୁଆଣି—ପ୍ରାଦେ. (ସାଇପୁର) ଅ—ମଳ (ଦେଖ)

Maluāṇi Mal (See)

ମଳୁକ—ସ. କ—(ମଳ + ବଣିଷ୍ଟାର୍ଥେ ଭବ) —୧। ଭବର; ପେଟ
Maluka (ହି. ଶି) —1. Belly. ୨। ଏକପ୍ରକାର ପଣ—
2. A kind of beast.

ମଳୁକୁ(ଶୁ)ଟି—ଦେ. କ—ମଳକୁଟି (ଦେଖ)

Maluku(khu)ṭi Malakuṭi (See)

ମଳୁଖ—ଦେ. କ—(ଭୁଲନା କର ବି. ମଳ=କେବେଦିର ଅବ-
Malukha ଶିଷ୍ଟାଂଶ) —୧। ଖୁଦ ବର୍ଷ ହୋଇଥିବା ମୋଟ
ଗୋଟା ଚାଲ ଖୁଲ—1. Whole rice from amongst
ବନ୍ଦୀଆ ଚାଲିଲ which rice particles or broken rice
have been sifted or picked out. ୨। ଅଟାକୁ
ଶୁଲୁଣିରେ ଚଲଇବା ପରେ ଯେଉଁ ଦୂରୀ ଶୁଲୁଣିରେ ରହି
ଯାଏ; ରେବତ୍ର—2. Refuse of flour left after
being sifted in a sieve; bran. ୩। କୁଟ
ଧାନକୁ ଶୁଲୁଣିରେ ଚଲଇ କୁଲରେ ପାହୁଡ଼ିବା ପରେ ଯେଉଁ
ଗୋଟା ଗୁରୁଳ ଓ ତାହା ସଙ୍ଗେ ମିଶି ଗୋଟାଏ
ଗୋଟାଏ ଧାନ ରହି ଯାଏ—The whole rice
mixed with unhusked grains of paddy
left in the winnowing fan after the fine
rice is separated from them. [କ—
ଅରୁଆ ରୁକ୍ତିରେ ମିଶି ସ୍ଵାବ ଧାନମାଳକୁ ବାଛ ଦେଲେ
ଯେଉଁ ଗୋଟା ଗୁରୁଳମାଳ ରହେ ତାହାକୁ ଅକ୍ଷତ କହନ୍ତି]
୪। ମଣ୍ଡାପିତା ପ୍ରତିକ ପାଇଁ କୁଟା ଯିବା କରୁଥି ଶୁଲୁଣିରେ
ଚାଲାକୁ କୁଲରେ ପାହୁଡ଼ିଲେ ଯେଉଁ ଅଦତ ଅଂଶ ବାବ
ରହି ଯାଏ, (ଏହାକୁ ତୁଳା ମଳିଷ୍ଟା ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି ।)—
4. The unpowdered particles of rice
which remain after winnowing the
powder of moistened rice pounded for
preparing Mandā cake.

ମଜୁଖ ମାଳ(ଲ)—ଦେ. ବ—ମଜୁଖ କୁରିଲୁ ସୁତାରେ ପାଷଦାସ
Majukha māla(lī)—କାନ୍ଧ ଉଥର କଷ୍ଟଯିବା ମାଳ ବା ହାର—
ଗୋଟିଏ ଚାଲେଇ ମାଳା Garland made by stringing
together grains of whole rice in nooses.
[ଦ୍ୱ—ଏହା ଦେବପ୍ରତିମାକୁ ଲାଗି କରସାଏ ।]

ମଜୁ(ଲ)ତୀ—ପ୍ରାଦେ—(ଗଡ଼କାର) ବ—ବସ୍ତୁ ଉପ୍ରେଷ—

Malu(lu)ta A kind of cloth.

ମଲେଇ—ଦେ.ବ—୧ । ଗାହର ବାହୁଦୀ ମର ଗଲେ ତାକୁ ଲୁଣ ଚଟାଇ
Malei ବା ଅନ୍ୟ ଗାହର କାହୁଦୀ ଲଗାଇ ତାଠାରୁ ଦୂଷିତିବା—
1. The act of milking a cow (whose calf is dead) by making it lick salt or
by engaging another calf. , । ମଲେଇ
ଗାହି (ଦେଖ)—2. Malei gāhi (See) . ।
ମରେଇ (ଦେଖ)—3. Marei (See). ପ୍ରାଦେ
(ଗଡ଼କାର) ବ—ଗୋରୁ ମର୍ଦିଶିକ ଗୋବର ଓ ମୂରକୁ
ବିଲରେ ସାରବୁପେ ସମ୍ମାଦିବା ଉଦେଶ୍ୟରେ ଗୋରୁ ବା
ମର୍ଦିଶି ଫଲକୁ କେଇ ଶେଷସାମିକ ବିଲରେ ରାତରେ ଗରୁଡ଼
ପକାଇବା—The system of confining or
stalling a herd of cattle or buffaloes in a
field for the night so that their dung and
urine left in the field will act as manure.
[ଦ୍ୱ—ଏଥିପାଇଁ ଶେଷସାମି ଗରୁଡ଼କୁ ବିଲ ଅର୍ଥ
ଦିଅନ୍ତି] ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼କାର) ବ ଓ ବିଶ—ଚନ୍ଦଳ (ଦେଖ)
—Taijā (See)

ମଲେଇ—ଦେବେ. ବ—(ପା. ବାଲିର)—ସରକୁ; ସମ୍ମାନ ଦୂଷିତ—
Malei ରାବଡୀ, ମାଲାଇ Milk made thick over fire;
ମାଲାଇ, ମଲାଇ thickened cream.

**ମଲେଇ ଗାହି—ଦେ. ବ—ସେହି ଗାହର ବାହୁଦୀ ମର ଯିବାରୁ ତାକୁ
Malei gāhi ଲଣ କୁଟିବାକୁ ଦେଇ ଅଥବା ତା ଠାରେ ଅନ,
ବିନା ଆନ୍ତରକ୍ଷକୀ ଗାଥ ଗାହର ବାହୁଦୀ ଲଗାଇ ତାଠାରୁ ଦୂଷ
ଦୂହିଯାଏ—A cow milched by making her
lick salt when her calf is dead or by
employing another cow's calf to suck, to
induce her to give milk.**

**ମଲେଇବା—ଦେ. କି (ସ. ମୃଦ ଧାରୁ—ମରିନ; ସ. ଦଳ. ଧାରୁ;
Maleibā ଦଳନ)—୧** । ମଲବା କିମ୍ପାର ଶିକ୍ଷନ୍ତରୁପ—
ଅଲାନ ଦଳାନ 1. Causative of Malibā. , । ମୃଦଦୟ
ମଜବାନା ଗାହରୁ ଲୁଣ ପ୍ରହତ କୁଟିବାକୁ ଦେଇ ବା ଅନ୍ୟ
ବାହୁଦୀ ଲଗାଇ ତା ଠାରୁ ଦୂଷ ଦୂହିଯାଏ—2. To milk
a cow whose calf is dead, by giving her
a lump of salt to lick or by engaging
another calf to suck.

ମଲ୍ଲ (ଧାରୁ)—ସ—୧ । ଧାରଣ କରିବା—1. To hold. , ।
Mall (root) ପିଲିବା—2. To wear; to put on.

ମଲ୍ଲ—ସ. ବ (ମଳ୍ଲ+ସାର୍ଥ. ବ)—୧ । ବାହୁଯୋକୀ; ମାଳ;
Malla ପହଳକାନ୍ତ; ଯେ କୁପ୍ତି ବା ବସରତ କରେ—1. A
wrestler; an athlete; a boxer. , । କପୋଳ;
ଶ୍ରୀପୁର; ଗାଲ—2. Cheek; the cheek and
temple (Apte). . । ମାଳା—3. Wreath;
necklace; garland. , । ପାନପାତ୍ର—4. A
drinking vessel; cup (Apte). . । ମଳିତୁ;
ମାଲବାର ଦେଶ—5. The Mālabāra country.
, । ବର୍ଣ୍ଣପଦ୍ମର ଜାତିବିଶେଷ—6 Name of a mixed
caste born of an outcaste Kshatriya by a
Kshatriya woman. [ଦ୍ୱ—ମଳି ନାମକ ପ୍ରାଚୀନ
ଜାତିର ନାମ ଓ ସେମାନଙ୍କ ଦେଶର ଓ ରାଜକାଳ ନାମ
ମହାଭାରତରେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅଛି । ମନୁଷ୍ୟତାରେ (୧୦୧୨)ରେ
ମଳି ଜାତ ବ୍ରାହ୍ମ, ବା ସମ୍ବାଦର୍ଥ ମନ୍ତ୍ରିୟ ସ୍ଵାରାଜ୍ୟ
ଅଛି । ପରେ ମଳି ଜାତ ବୌଦ୍ଧମର୍ମ ପ୍ରହଣ କରିଥିବା
ବିଷୟ ପିଟିକରେ ମିଳେ । ଏମାନେ ଦୃଢ଼ ସ୍ଵକରେ ଖୁବ୍
ଦିଲ୍ଲିଶ ଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ଦୃଢ଼ ସ୍ଵକରୁ ମନ୍ତ୍ରିଷ୍ଟ ବୋଲି
ଯାଏ । ମଳିମାନେ ଶଶଦର୍ଭ, ଦୂଷକାସକ୍ତ, ପାନାସକ୍ତ
ଓ ରଜୋଗ୍ରାହ ପ୍ରଧାନ ଥିବା ମନ୍ତ୍ରି ସ୍ଵର୍ଗ (୧୨୪୫)ରେ
ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅଛି । ମୁଲଗାଳ (ମଳିପ୍ରାନ୍ତ), ମଳବାର, ମାଲବ
ଆଦି ସ୍ଥାନର ନାମରୁ ସେଠାରେ ମଳିମାନେ ପୂଜେ ବାସ
କରୁଥିବା ଅନୁମିତ ହୁଏ । ବ୍ରାହ୍ମବୈବିର୍ତ୍ତ ସରଣରେ ମଳି
ଜାତକୁ ଲେଟିପତା ଓ ଜାବଶାମତା ଓ ପରିଶର ସ୍ଵର୍ଗରେ
କୁଳକାର ପିତା ଓ ତନ୍ତ୍ରକାୟ ମାରାଠାରୁ ଉପର ବର୍ଣ୍ଣପଦ୍ମର
ଜାତ ବୋଲି ଯାଇଥିଲା ।] । ୨। ନେବେଦ୍ୟର ଅବ.
ଶିଶ୍ୱାଂଶ—7. The remnant of an oblation
(Apte). , । ମସ୍ତକିବେଶ (ହ. ଶ)—8 A kind
of fish. , । ବିଶଦେଶ ନିକଟସ୍ଥ ପ୍ରାଚୀନ ଦେଶ
(ହ. ଶ)—9. Name of an ancient country.
୧୦। ଘପ (ହ. ଶ)—10. Lamp. ସ. ବିଶ—
୧। ବଳ୍ଷ—1. Strong; robust. , । ଭର୍ତ୍ତମ;
ଭଲ୍ଷି—2. Good; excellent. ଦେ. ବ (ସ.
ବଳ୍ଯ)—୧। ମଲ (ଦେଖ)—1. Mala (See)
, । ତନ୍ତ୍ରାବଳୀଙ୍କ ସାମି ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ମଳ—2. Goba-
rddhana Malla, the husband of Chandrā-
bali. [ଭ—ତଳିଲେ ବହନ ମିଳିଲେ ଯାଇଁ ମଳ
କର—ଅରମନ୍ୟ ବିଦ୍ୟମନ୍ତ୍ରାମଣି ।]

ମଲିକ—ସ. ବ (ମଳ୍ଲ+ସାର୍ଥ. ବ)—୧ । ଘପ (ହ. ଶ)—
Mallaka 1. A lamp vessel (Apte). , । ଘପରୂଜ;
ଘପଦୟ (ହ. ଶ)—2. A lampstand (Apte).
, । ନନ୍ଦା ସବେଳରେ ନିର୍ମିତ ପାତ୍ର (ହ. ଶ)—
3. A cup made out of cocoanut shell
(Apte). , । ଦାନ୍ତ (ହ. ଶ)—4. Tooth-

୫ । ପାତ୍ର; ବାସନ (ହ. ଶ)—5. Cup; utensil.
୬ । ଛବାର ସ୍ପୁଟ (ହ. ଶ)—6. The lid of a box or case. ୭ । ଏକପ୍ରକାର ମଲୀପୂର—
7. A kind of jasmin.

ମଲି କୀଡ଼ା—ସ. ବ—(ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର) —୧ । ମହିମାନଙ୍କର କୁଣ୍ଡ ଖେଳ—
Malla krīḍā 1. Athletic feats. , । ମଲୀପୂର—

2. Wrestling; boxing.

ମଲିଜ—ସ. ବ (ମଲି=ମାଲବାର ଦେଶ+ଜଳ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତ. ଥ)—
Mallaja କଳା ମରତ; ଗୋଲ ମରତ (ହି ଶକ୍ତିଶାରର)—
Black pepper.

ମଲି ନାଗ—ସ. ବ (ମଲି=ବଳଶ୍ଵର+ନାଗ=ହାତ) —୧ । ଅରାବତ;
Malla nāga ରତ୍ନକ ଦସ୍ତ୍ର—1. The elephant of Indra. , । କାମସୁନ୍ଦ ରତ୍ନୀତା ବାସ୍ୟାୟନ ମୁନି—
2. A name of sage Bātsyāyana , । ରତ୍ନଦସ୍ତ୍ର—3. An elephant used in war.
4 । ପତ୍ରବାହକ—4. Letter-carrier.

ମଲି ବିଦ୍ୟା—ଦେ. ବ—କୁଣ୍ଡ ବିଦ୍ୟା; କଷବତ—
Malla bidyā The art of wrestling; gymnastics.

ମଲଭୂ—ସ. ବ. (ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର) —୧ । ରଣଭୂମି—1. Battlefield.
Malla bhū (Apte). , । ମହିମାନଙ୍କର କୀଡ଼ାସ୍ତଳ ବା (ମଲ ଭୂମି—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅଖତା; ବାସ୍ୟାମଶାଳା (ହ. ଶ)—
2. A place where athletes exercise wrestling; gymnasium. , । ମହିନୀତାର ରଜଭୂମି—
3. An arena for wrestling; wrestling ground. ୪ । ମାଲବାର (ଦେଖ) —4. Malabarā (See) * । ମାଲଭୂମ; ବଜର ବାକୁଡ଼ା ଜିଶାର ଅନୁରଗତ ବିଷ୍ଣୁପୁର ଅଥବା—5. A tract of country (modern Bishnupur in the district Bankura).

ମଲି ମୁଢି—ସ. ବ. (ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର) —ଦୂର ଜଣ ମାଲଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଲାଢା-
Malla juddha ଲାଢି; ବାହୁ ଯୁଦ୍ଧ—A wrestling match; a boxing contest. (ଭ—ଏ ବାହାରେ ତ ମହ ଯୁଦ୍ଧ ମୁଁ ଜାଣରୁ, କରିବର ପର ଦେଖ ମୋ ବାହୁ ଦୂର । କୃଷ୍ଣପଦ. ମହାଭାରତ. ବିଷ୍ଟଠ ।)

ମଲି ଯୋଦା—ସ. ବ—ଯେଉଁ ମହ ଅନ୍ୟ ମହ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରେ—
Malla joddha A wrestler; a boxer; a pugilist.

ମଲିଶାଳା—ସ. ବ. (ପଣ୍ଡି ଚତ୍ର) —ମହଭୂମି; ଅଖତା (ହ. ଶ)—
Mallasālā Gymnasium.

ମଲା—ସ. ବ (ମହ + ଅ)—୧ । ସ୍ତ୍ରୀ; ନାରୀ—1. A
Mallā woman (Apte). , । ମହି ପୁର ବିଶେଷ—
2. The Arabian Jasmine (Apte). , ।
ଦେହରେ ସୁକାଶ ଉନ୍ନତ ଓ ରେପ ଅବ ବୋଦନା—
3. Decorating the person with cosme-

ics or coloured unguents (Apte). ୪ ।
ଲାତା ବିଶେଷ; ପତ୍ରଦଶୀ (ହ. ଶ)—4. A kind of leafy creeper.

ବୈଦେ. ବ (ଆ. ମହାଦ—ନାବିକ) —ମଙ୍ଗଳ; ନୌବାହକ
ତାତିଶେଷ; ନାବିକ; ମାଝୀ—A caste of
ମଲା, ମଲା ମଙ୍ଗଳ
boatmen or sailors.

[ତ—ଓଡ଼ିଶାରେ କେବର୍ତ୍ତମାନେ ମାଝ ମାରନ୍ତି; ବିନ୍ଦୁ
ମହିମାନେ ମାଝ ମାରନ୍ତି ନାହିଁ । ମହିମାନେ କେବଳ
ନୌବାହକ ରୁହାନ୍ତି । କେଉଁଠାମାନେ ପିତଳ ଖାତ୍ର ପିକର୍ତ୍ତୁ ଓ
ଶୁଣାବସଣୀ ଆଦି ପିକର୍ତ୍ତୁ ନାହିଁ । ମହିମାନେ ପିତଳ ଖାତ୍ର
ପିକର୍ତ୍ତୁ ନାହିଁ ଓ ନାକରେ ଶୁଣାବସଣୀ ପିକର୍ତ୍ତୁ । ମହି
ମାନଙ୍କର ଗୋଟ ଦରହାଳ ଓ ନାଗସା । ମନ୍ତ୍ରସହିତା ୧୦୮
ଅଧ୍ୟାୟରେ ସଙ୍କର ତାତିଶେଷ ମଧ୍ୟରେ ମହ ନାମକ
ସେହି ତାତିର ଭର୍ତ୍ତରେ ଅଛି ସେ ବ୍ୟାତ୍ୟ ପକ୍ଷିପତିତାରୁ
ଭର୍ତ୍ତର ବୋଲି ଲେଖାଅଛି (୧୦୧୬), । ମହିମାନେ
ସମ୍ବନ୍ଧ ରହି ‘ମହ’ଙ୍କ ବିଶ୍ଵଧର ନୃଦୟି । ପକ୍ଷାନ୍ତରରେ
ନୌବାହକ ଶୁଣି ମନ୍ତ୍ର କରି ଥିବାରୁ ‘ମହ’ ଶବ୍ଦରୁ ଏହି
ମହି ପଦର ଭର୍ତ୍ତର ଦେବାର ସମ୍ବନ୍ଧ । ମନ୍ତ୍ର ୧୩୦୪
ଅନୁସାରେ ନିଷାତ (ପସ୍ତୁଶାଳା) ପୁରୁଷ କର୍ତ୍ତ୍ତବ ଅଯୋଗସା
(କାଣ୍ଠ ଛେଦକ ଓ ତର୍ମକ) ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭରୁ ନୌବାହକ ମାରବ
ଓ ଦାସ ଜାତ ବା କେବର୍ତ୍ତ ତାତି ଭର୍ତ୍ତର ନାମକରଣ (ମନ ୧୦୪୮);
ବିନ୍ଦୁ ମହିମାନେ ମାଝ ନ ମାରିବ ଯୋଗୁ ସେମାନେ
ମସ୍ତ୍ରଶାଳା ପିତା ଅରାବ ବୋଲିଯାଇ ଥାରୁ ନାହିଁ ।
କେଉଁଠାମାନେ ନିଷାତ ପକ୍ଷିପତିତାରୁ ଭର୍ତ୍ତର ମହିମାନେ
ସନ୍ତୁକ୍ତ ଉନ୍ନତ ମନ୍ତ୍ର ଉପରେ ଅପେକ୍ଷା ଭର୍ତ୍ତର ଦେବାମାତା ଓ
ମଧ୍ୟ ଶେଷିର ପାତାମାନେ ମହିମାନେ ପୁରେହିତ ଓ
ମନ୍ତ୍ରଶୁଣୁ ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ; ବିନ୍ଦୁ କେଉଁଠାମାନେ ମନ୍ତ୍ରଶୁଣୁ
କେଉଁଠାମାନେ ବୈଷ୍ଣବ ଓ ସେହିତ ମନ୍ତ୍ରଶୁଣୁ
ଶେଷିର ବାହୁଣ ଅଟିନ୍ତି । ଜଗନ୍ନାଥ, ନିଜଶାଳ ଓ ସାବଲା
ଅଦିକ ତନକ ଯାତ୍ରାରେ ସନନ୍ଦହାର ଗୁଣ ବୁଝାଇବା
ଅଧିକାର ମହିମାନଙ୍କର ଅଛି; ବିନ୍ଦୁ କେଉଁଠାମାନଙ୍କର ଏପର
ସନନ୍ଦ ନାହିଁ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରର ବାରଣୀ ପାଦାତରେ
ସେହି ପାଦାତର (ଶ୍ରୀ ବା ଶର୍ମିତା) ମାକତ୍ତା ପଥରରେ ତିଆର
ସେ ପାଦାତରେ ମହିମାନଙ୍କର ବୌଳକ ଅଧିକାର ଥିବାର
ଦେଖାଯାଏ । ସୁର୍ଯ୍ୟ ଗୁଣୀର ଘର ପାଶେ ‘ମନ୍ତ୍ରେଇମ୍’
ନାମରେ ଗୋଟିଏ ମଠ ଏମାନଙ୍କର ଅଛି ଓ ସେହିରେ
ଥିବା ମହି ଜାତିର କେଷବିକଳ ପାର “ପୁଣେ ଲଗନାଥ
ମନ୍ତ୍ରର ଅଭିନ୍ଦା ଶାନ୍ତିଶାଳ ବୋଲି ଦୂରମାନେ କରନ୍ତି ।]

ମଲାର—ସ. ବ (ମହ + ର ଧାରୁ—ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତ୍ତ ଥିବା ଅତିଥି ଅନ୍ୟରେ ଗମନ କରିବା—A musical-air. [ତ—କେହି କେହି ସ୍ତରୀଭାବରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଏହାକୁ ସଞ୍ଚାର ପ୍ରଧାନ ଶ୍ରୀର ଗମନ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଓ କେହି କେହି ଏହାକୁ

ହିନ୍ଦୋଇ ବା ମେଘ. ବା ବସନ୍ତରୁଗର ସୁଗଣୀ ବୋଲି ବେହି
ଅଛନ୍ତି ଏହା କର୍ଷା ରତ୍ନରେ ସୁରର ଯୁ ପ୍ରଦରରେ
ଗେୟ । ବେଶବଳୀ, ପୂର୍ବା, କାଳତ୍ତୀ, ମାଧ୍ୟା, କୋଡ଼ା,
କୋଦରକାରୀ—ଏଥର ସୁଗଣୀ ବୋଲି କେହି କେହି
କହିଅଛନ୍ତି । କେହି କେହି ଏହାକୁ ମେଘ ସୁଗର ସୁର
ବୋଲି କହିଅଛନ୍ତି; (ହ.ଶ) । ସୁର ରଜେ ଶୀକା ଦେଖ ।]
ଦେ. ବି—ଦେଶ ବିଶେଷ—The name of a
country (in ancient India). (ବି—
ମହାରେ ମଲ୍ଲରସମ ହେଲେ ସୁନ୍ଦର । ଉତ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧା—
ନିଖ ।)

ମାଲୀ—ସ. ବି—(ମହାର + ର)—୧ । ମହାର ସୁର—୧.
Mallārī Name of an air in music. , । ବସନ୍ତ
ରୁଗର ଓ ମହାରରେ ମେଘ ସୁଗର ସୁଗଣୀ ବିଶେଷ (ହ. ଶ
2. Name of a secondary musical air.
ମଲି(ଲି)—ସ. ବି—(ମହ ଧାର—ଧାରଣ କରିବା+କର୍ମ. ର, ର)—
Malli(lī) ମହିକା (ଦେଖ)—Mallikā (See)
. ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ନାମ—A name given
to females.

ମଲିକ—ସ. ବି—(ମହି+ସାର୍ଥୀ କ)—୧ । ଧୂର ବା ଧୂଷ ଚରଣ
Mallika ଓ ତର ଯୁକ୍ତ ହଂସ ବିଶେଷ—୧. A grey swan
(ମହିକା—ଶ୍ଵର) with brown or black legs and bill.
, । ମାଘ ମାସ (ହ.ଶ)

2. The month of Māgha.

ବୈଦେ.ବି.—(ପା. ମହିକ=ରତ୍ନ; ଆଗରବୁଦ୍ଧ, ପା. ମହିକ=
ବାଦସାହା; ସ.ମଲିକ=ରତ୍ନା) —୧ । ମୁସଲମାନ ବାଦସାହା
ପ୍ରଦର୍ତ୍ତ ସନ୍ଧାନସୂଚକ ଉତ୍ସାହ ବିଶେଷ—୧. A title
bestowed by Mahomedan emperors. , ।
ବଙ୍ଗଦେଶର ବିଶେଷାଧି ବିଶେଷ—୨. A family title
in Bengal. , । ଶାସନ ଓ ସମାଜ ବିଷୟ ରତ୍ନବା
ପାଇଁ ରତ୍ନ ରତ୍ନ ପ୍ରାମରୁ ବା ସମଜରୁ ସାହାର୍ଦ୍ଦୀର ନିବାଚିତ
ପଞ୍ଚମୀତ ସର୍ବର ମେମର; କାଳ ଦେହେର—୩. The
member or the headman of a society
or of a village.

ମଲିକା—ସ. ବି—(ମହି+ସାର୍ଥୀ. କ+ଶ୍ଵର ଅ) —୧ । ଏକ ପ୍ରକାର
Mallikā ମହି ପୂର୍ବ; ଏକ ପାଖୁଡ଼ିଆ ମହିପୂର୍ବ—୧. A species
of single-petaled jasmin; Jasminum
Sambac; Arabian Jasmine. [ବି—ଏହା
କୁ. ମହି, ମହିକା, ମହି, ଉଦ୍ୟାନପାଳିତ ଲଟାକଥ ଶୁଳ୍କ ।
ମଦବୃକ୍ଷୀ, ବେଶୀ, ଶୀତଲାରୁ, , ଦାତ ଉତ୍ତରତାରୀ ବଢ଼ିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ତୁପାଳ, ମୋହିନୀ
ଶ୍ଵ. ତୋଳର
ତେ. ମହେତେଷୁ
ମ. ଶାନ ମୋହିନୀ

ରୁକ୍ଷିରେ ଲଟାଏ । ଏହାର ପୂର୍ବ ଧଳା
ଓ ସୁନ୍ଦର । ପୂର୍ବର ପାଖୁଡ଼ାଦେବରେ

ବେଳ, ବେଳା, ବେଲୀ ଏବଂ ପରସ୍ତିଆ (ସ. ଏକ ଦଳ), ଦୋ-
ମୋତିଆଦେଲା, ସୁଧୁରମୋତିଆ ପରସ୍ତିଆ, (ସ. ବନ୍ଦ ଦଳ) ଓ ବନ୍ଦ
ପରସ୍ତିଆ (ସ. ଶତଦଳ ମହିକା, ବ. ମୋହିନୀ ବେଲା,
ଶ୍ରୀଅ ମୁଗ୍ରା ମନ୍ତି) ମହିପୂର୍ବ ବୋଲି ଯାଏ । ଏକ ପରସ୍ତିଆ
ବା ଦୋଧରସ୍ତିଆ ମହି ପୂର୍ବ ବନ୍ଦ ଓ ସାନ ଦେବରେ,
ପ୍ରକାର । ଏହାର କଢ଼ିମାନ ଗୋଲ ବନ୍ଦ ମୋତ ଦଳ ଦେଖା
ଯାଏ । ଏ ପୂର୍ବର ତେଙ୍କ ନଳାକାର ଓ ଭକ୍ତ ନଳରେ
ସୁତା ଗଲାର ମାଳା କରିଯାଏ । ବରରେ ପୁଷ୍ଟବ ଏହ ଜାଗ୍ରୟ
ପୂର୍ବର ପାଖୁଡ଼ା ଶେଷ ଓ ପତଳା ଓ ସବୁନଳିଅ ।
ସାଧାରଣତଃ ଉଦ୍ୟାନପାଳିତ ବନ୍ଦଦଳରୁ ମହିକା ବୋଲି
ଯାଏ । ପୂର୍ବ ପୁଣୀ ପରସ୍ତିଆ ଲୁହ କରିବା ପରେ ଦୁନ୍ତ ଉପରେ
କଳା ବନ୍ଦକା ପରି ଦୁନ୍ତ ଫଳ ଧରେ । ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ
ଏହା ରହୁରସ୍ତ, ଲୟ, ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଦିକ, ଓ ତିକୁଳକୁରସ;
ଏହା ବାୟୁ, ପିତ୍ର, ମୁଖରେଗ, କେତ୍ର ରେଗ, କୁଣ୍ଡ, ଅରୁଚ,
ଦିଷ୍ଟ ଓ ବ୍ରାନାଶକ । ପୂର୍ବର ତାଳରୁ ଛିଣ୍ଟାର ଦେଲେ
ନଳାକାର ତେଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ବୁଝାଇବ ଶିଳ ବାହାରିଯାଏ ।
ଉତ୍ତର ନଳାକାର ତେଙ୍କରୁ ଶୋଷିଲେ ତା ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ତରୁ
ଟତିଏ ମଧ୍ୟର ରତ୍ନ ପାଟ ଉତ୍ତରକ ପରିବାର ସୁଖ
ପାଥାନ୍ତି । ଏ ପୂର୍ବର ପିଇବା ପାଣିରେ ପଚାଇଲେ ପାଣି
ବାସେ । ମହି ପୂର୍ବର ମଧ୍ୟ ଅଭର ଓ ଏଥେନ୍ଦ୍ର ଓ
ଫଲୁର ଲେଲ ଉତ୍ତର ହୁଏ ।]

, । ମୁରୂରାତ୍ର ବିଶେଷ—2. A kind of earthen
pot. " ; ମସିନ ବିଶେଷ—3. A kind of fish.
ଦେ. ବି—ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ନାମ—A name given to
females.

ମଲିକାକ୍ଷ—ସ. ବି—(ମହିକା+ଅଣି, ବନ୍ଦବୁନ୍ଦିହି)—୧ । ଧୂର ଚରଣ ଓ
Mallikāksha ଠାରୁ ବଣିଷ୍ଠ ହଂସ ବିଶେଷ—୧. A swan
with brown legs and beak , । ଧୂର
ବଣ୍ଠ ହଂସ—2. Grey swan. " ; ଶେତ ରେଣ୍ଟ-
ବଣିଷ୍ଠ ନୟନଦୟମୁକ୍ତ ଅଣ—3. A horse having
white streaks on its eyes. ସ. ବିଶ. ପୁ—
(ମହିକାନୀ—ଶ୍ଵର) ଯାହାର ଅଣ ଧଳା—White eyed.

ମଲିକାଖ୍ୟ—ସ. ବି—(ମହିକ +ଅଣ୍ଟୋ=ନାମ; ବନ୍ଦବୁନ୍ଦିହି)—ରତ୍ନାର
Mallikākhyā ଚାନ୍ଦ ଓ ଚରଣବଣିଷ୍ଠ ଧୂର ବଣ୍ଠ ହଂସ—
A grey swan.

ମଲିକାଖ୍ୟା—ସ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ମହିକାଖ୍ୟା+ଅ)—ଏକପକାର ସୁରପୂର୍ବ—
Mallikākhyā A kind of tiny jasmin.
ମଲିକା ପୁଷ୍ପ—ଦେ. ବିଶ (ବନ୍ଦବୁନ୍ଦିହି)—ରତ୍ନମହିକା; କୃତଜ; ପିବା-
Mallikā pushpa କୋରୁଆ ଶୁଳ୍କ ପୂର୍ବ (ଦ୍ୱାରାରୁଣ) —
Wrightea Antidysenterica (plant and
flower).

ମଲିକାର୍ଜୁନ —ସ. ବ—ଆଶେଲରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଶିବଲଙ୍ଘ —

Mallikārjuna Name of the phallic image of
Shiva in Sriśaila.

ମଲିଗନ୍ଧି —ସ. ବ (ମଲି+ଗନ୍ଧ+ଇ) —ଅଗ୍ରାହୀ ଉଦନ —

Malligandhi An excellent species of sandal; eagle wood.

ମଲି ତେଲ —ଦେ. ବ—ମଲି ପୂର୍ବହାର ସୁବାହିତ ଝଣି ତେଲ —

Malli tela Sesamum oil scented with Jasmine. ବେଳତେଲ କୋଳାକାତେଲ

ମଲିନାଥ —ସ. ବ. ନାମ —୧। ବିଖ୍ୟତ ସ୍ୱର୍ଗ ପଣ୍ଡିତ ଓ ଶୀବାକାର —

Mallinātha 1. Name of the famous Sanscrit commentator of Kālidāsa and other poets. [ଦ୍ର—ଏ କାଳଦାସ, ମାଘ, ଭାବବ ଓ ଶର୍ଵର୍ଷକ ପ୍ରଣିତ କାବ୍ୟମାନଙ୍କ ସହଜବୋଧ୍ୟ ଟୀକା ରଚନା କରି ସାଧାରଣଙ୍କୁ କାବ୍ୟମାନଙ୍କ ରସାସାଦନର ସୁକିଧା କରିଦେଇ ତିର୍ଯ୍ୟକୀୟ ହୋଇଥାଏନ୍ତି । ଓରଗଲ୍ଲର କାକତେମ୍ବ ବଶୀୟ ସ୍ତରମାନଙ୍କ ଅଶ୍ୱରେ ରହି ଏ ଏହି ଟୀକାମାନ ରଚନା କରିଥିଲେ (ସ୍ତରମାନଙ୍କ) । ୨। ଜୈନମାନଙ୍କ ରଚନବିଂଶ ଶର୍ଥକର —2. Name of a Jain saint.

ମଲି ନାଥୀଟିକା —ସ. ବ—ମଲି ନାଥଙ୍କ କୃତ କାବ୍ୟମାନଙ୍କ ଟୀକା —

Mallinātha tīkā The commentaries of Mallinātha on Kālidāsa's and other poets' works.

ମଲ୍ଲ—ସ. ବ (ମଲ୍ଲ, ଖାରୁ+କଣ୍ଠୀ, ଛ) —୧। ଭାଙ୍ଗୁକ; ଭାଲୁ —

Mallu 1. The bear. ୨। ମାକଡ଼ (ଛ. ପ) —2. The monkey.

ମଲ୍ଲୁର—ସ. ବ—ଲୁହାର କଳକି; ମଣ୍ଡ଼ର —

Mallura The rust of iron (Apte).

ମଲ୍ଲା—ସ. ବ—ଗୋପୁନ —

Malha The udder of the cow (Apte).

ମଲ୍ଲାର—ସ. ବ—ସଙ୍ଗୀତର ରାଗ ବିଶେଷ—Name of an air

Malhāra in music. ପ୍ରାଦେ (ଛେଦାନାଳ) ବି-ଅନାର୍ଥିକାର ବିଶେଷ; ବନ୍ୟ ସାମାଦର ଜାତ ବିଶେଷ—A non Aryan tribe found in the Dhenkānāla State.

ମହାଜିବ—ବେଦେ. ବ (ଥ. କତିରଥ) —ମାମୁର; ମାମୁଲ; କିମ୍ବିତ

Mawājib ସମୟରେ ନିଯମିତ ମାତ୍ରାରେ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷକୁ ମିଳିବା ମହାଜିବ ପଦାର୍ଥ; ଆଜ୍ଞା ବସ୍ତୁ—A thing which is fixed ମାୟଳୀ to be given to a person at stated times in a fixed quantity; customary gift.

ମଣି (ଧାରୁ)—ସ—୧। ଶବ୍ଦ କରିବା—1. To make a sound.

Mas (root) ୨। କୁକୁ ହେବା—2. To be angry.

୩। ଗୁଣୁଗୁଣ ଶବ୍ଦ କରିବା—3. To buzz; to hum.

ମଣିକୁରୁଲ—ବେଦେ. ବଣ (ପା. ମଣିଗୁଲ) —୧। ମୁସକୁଲ; ଅତ୍ୟନ୍ତ;

Mas-ku(gu)l ବଢ଼—1. Very; much; great. , ।

କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅତ ବ୍ୟସ; କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅପ୍ରକ୍ରିୟା—Absorbed in work.

ମଣିଜିଦ(ତ) —ବେଦେ. ବ (ଅ. ମଣିଗୁଲ) —ମୁସଲମାନଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା ମନ୍ଦିର;

Mas-jid(t) ମସଜିଦ ମସଜିଦ ମନ୍ଦିର—A mosque.

ମଣିମଶ—ଦେ. ଥ (ଧୂନ୍ୟକୁରଣ) —୧। ଶୁଣିଲ ପଢ଼ ଉପରେ

Mas-maଁ ଶୁଣିଲେ ସେଉଁ ଶବ୍ଦ ଶୁଣେ—1. Rustling

ମଣିମଶ sound; the sound made by treading on dry leaves. , । ତାଙ୍କ ପଥ ଶୁଣିବାର

ଲାଗୁ ଶବ୍ଦ—2. Soft sound of breaking branches. ॥ । ମରମତ; କୋତା ମାତ୍ର ଶୁଣିବାର ଶବ୍ଦ—

3. The sound of squeaking produced by walking briskly with tight shoes on. ୪ । କାକୁଡ଼ି, ମୂଳା ଅଦ ଶେବାରବାର ଶବ୍ଦ—
4. Mumbling sound produced by chewing cucumber, radish etc. [ଦ୍ର—ମଣିମଶତାରୁ ରଣରଶ ଦ୍ରଜର ଓ ମଣିମଶ ଠାରୁ ମୃଷ୍ମୁଷ୍ମ କୋମଳର]

ମଣିମଶ ଶୁଣିଲ—ଦେ. ବ—ଦ୍ର ତଗମନ—Walking by produ-

Mas-mas chali cing sound; rustling brisk wal-

ମଣିମଶ କରେ ଚାଲା king. [ଦ୍ର—ଦ୍ରା ରଣରଶତାରୁ ଧିରର]

ମଚମଚ ଚାଲ

ମଣିମଶିଆ—ଦେ. ବଣ (ସ. ମଣି ଧାରୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା) —୧। ମସକା,

Mas-masi ଉଙ୍ଗପ୍ରବଣ; ଉଙ୍ଗର (ଛାଲ) —1. Fran-

ମସକା, ମୁଡମୁଡ଼ା gible; fragile. ୨। ଯାହା ସହଜରେ ଶେବାର

ମୁରସୁର, ଖରତା ହୃଦ; ମୁକୁମୁଢ଼ିଆ—2. Crumbly; crisp.

ମଣି—ସ. ବ (ମଣି ଧାରୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କଣ୍ଠୀ. ଅ) —୧। ମଶା

Masa (ଛ. ପ.) —1. Mosquito. , । (+ବରଣ, ଅ)

କୋଥ (ହ. ଶ.) —2. Anger. ॥ । (+କର୍ମ. ଅ)

ଶୁଣ୍ମୁଖ ଶବ୍ଦ—3. Hum; humming (Apte).

ମଣିକ—ସ. ବ (ମଣି ଧାରୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କଣ୍ଠୀ. ଅଦ; ଲାଟିନ୍

Masaka Musca (ମସା); ଭାରୀ. Mosquito (ମସାଟୋ); ଅ.

୬ ପା. ମଜର) —୧। ମଶା—1. Gnat; mosquito,

୨। ଚର୍ମୀରେଗଦିଶେଷ; ଭାତୁଡ଼—2. A kind of skin-disease; wart. ॥ । (ଭୁବ. ପା. ଏହି ଅର୍ଥରେ ମଣିକ) ଜଳ ବହନ କରିବା ପାଇଁ ଚର୍ମୀର୍ଯ୍ୟ ପାଦ (ଶବ୍ଦ. କଳକୁଣ୍ଡ) ; ରପ୍ତି—3. A big leathern bag for carrying water. ୪। ଶାବଦୀପ୍ରସ୍ତୁ ଶର୍ମୀୟ ଅଧ୍ୟକ୍ଷିତ ଦେଶଦିଶେଷ (ହ. ପ.) —4. Name of an ancient country inhabited by Kshatriyas.

୫। କଳ୍ପୁତ ରତ୍ନିତା ଗାର୍ବ ଗୋହକ ମୁଲବିଶେଷ (ହ. ପ.) —5. Name of a sage; the author of Kāipasūtra.

୬। ତେଲାଦ ରତ୍ନିତା ବଢ଼ ମେନ୍-

ପାଦ—6. Leathern soil can or cask.

ମଣକା—ଦେ. ବିଳ (ସ. ମଣ. ଖାତୁ—ଶବ୍ଦ କରିବା)—ଏକପ୍ରତିଷ୍ଠା
Masakā (ଗପୁର ଛାଳ); ଯାହା ଅଛି କିମ୍ବା ପ୍ରଯୋଗରେ ବୁଝି ମୁଖ୍ୟମୁଖ୍ୟ ଯାଏ—Frangible (tree or branch).

ମଣକୁଟି(ଟୀ)—ସ. ବ—ମଣା ହୁରୁତ୍ତାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଶ୍ରୀମର—
Masakuti(tī) A whisk for scaring away mosquitos from the body' (Apte).

ମଣଣିଆ—ଦେ. ବ—ଚମାତ୍ର (ଦେଖ)—

ମଣାପିଣି
Masapinī

Tambālu (See)

ମଣତ୍ତ୍ଵ—ଦେବ. ବ (ଅ)—୧। ସିଂହାସନ—୧. Throne.

ମାନାନଦ
Masanad

ବଢ଼ ଚତା; ମାରୁ ଚତା—୨. A big
ମସନଦ
bolster for leaning on while
sitting.

ମଣଲ—ଦେବ. ବ (ଅ. ମଣାଲ, ଗ. ମଣଲ)—୧। ମଣଲ;

Masalā ବ୍ୟକ୍ତକରୁ ସରସ, ସୁନ୍ଦର ଓ ବୁଢ଼ିକର କରିବାର ଉପ-
ମସଲା, ମସାଲା କରଣ—୧. Condiments; spices. ୨। ଖିଲପାଳ,
ମସାଲା

ଚେଳ ଓ ମୁଖ୍ୟ ସୁବାସିତ କରିବାର ଉପକରଣ—
(ମଣଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

2. Spices used to add scent to
betel, oil and the mouth • । ଉପରେ
ବ୍ୟବହୃତ ରହ ରହ ଉପକରଣ—୩. Ingredients
used in the preparation of medicine;drugs.

୪। ପଦ୍ମ ଓ କୋଠା ଅଦିର ଗାନ୍ଧୀତ କରିବା ପାଇ
ବ୍ୟବହୃତ ଚାନ୍ଦ, କାଲି ଓ ସୁରୁତ ଥିବ ମିଶିବ ଉପକରଣ—

4. Mixture of sand and lime etc used in
raising pucca structures or masonry.
ପ୍ରାଦେ (ମଣାମ) ବ—ପମାଲୁ ବା ଧୂର୍ମ ପର୍ବତ ଗୁରୁ ସଫେ
ଧନ୍ୟ ଓ ପାନମକ୍ଷୁ ଥିବ ମିଶାଯାଇ ପାଇ ସଙ୍ଗେ ଶିଅରିବା
ବ୍ୟାପ୍ତି—Tobacco powder mixed with spices
and taken with betel.

ମଣଲ ମଣଲ—ଦେ. ବ (ସହଚର)—ଜାକାପ୍ରତାରର ମଣଲ—

ମଣଲ
Masalā masali

Various kinds of spices or
condiments,

ମଣଲିବା—ଦେବ. ବ (ସ. ମୃଦ ଧାତୁ; ମର୍ଦକ)—(ବାକ) ମୋଡ଼ିବଣ୍ଡ

Masalibandh ହାତରେ ରଗନ୍ତିବା ବା ଦିନବା—To twist
ମଣି
with the hands (one's ears as a
punishment); to wrench.
ମଶାଲନା

ମଣହଣ୍ଡ—ସ ର. ଶୀ (ମଣ—ମଣା+ହୁ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତି ରା+ଶୀ).

Masahari ର—ମଣାର, ମଣାକ ଦାରରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା
(ମଣକହଣ୍ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଜାଲିକଳା କିମ୍ବକ
ବାଢ଼ସ୍ତର୍କ ଗଢ଼ୁଥ—Mosquito curtain.

(ର—ଦିନେ ସୁରତେ ମହିତ ମଣହଣ୍ଡ, କାଣି ଲୋହିଲ
ଚାଲୁ ଚମମ ଦରି । ଭାଙ୍ଗ. ପ୍ରେମଶ୍ଵାଦିଷ୍ଟ ।)

ମଣା—ଦେ. ବ (ସ. ମଣ, ମଣକ)—୧। ହିପନ୍ତି ଶନ୍ତପାନ ଆଟିଶିଥେ

Masā —1 Gnat; mosquito; culex.

ମଣା [ଦ—ଏମାନେ ମନ୍ତ୍ରିଷ୍ୟ ଓ ପଶୁଆହ ଜାବକ ରେଣ୍ଟିଶେଷ

ମଣାଲ କରନ୍ତି ଓ ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ଶବ୍ଦ କରନ୍ତି । ଏମାନକୁ ମୁଦ୍ରିତେ

ଶୁଣା କାନ୍ତକୁ ଅଛ ସୁନ୍ତରୀ ଓ ଏହି ନାହିଁକରୁ ଜାବମାନଙ୍କ
ଲୋମକୁପରେ ଗଲାର ଦେଇ ତକ୍କାର ରକ୍ତ ଶୋଷନ୍ତି ।
ଏମାନେ ମନ୍ତରାପାଣିରେ ଜନ୍ମନ୍ତି । ପ୍ରଥମେ ମସକୁପୁଣ୍ଡ
କୁମି ପରଗୋବ (wrigglers) ହୋଇ ପାଣିରେ ସାଲୁ-
ସାଲୁ ହୁଅନ୍ତି ଓ ପରେ ପରେ ଲାଗି ରହନ୍ତି । ନାନାପ୍ରକାରର
ମଣା ଅଛନ୍ତି । ମଣାମାନେ ରକରେ ବାହାର ଜାବଙ୍କ
କାମୁକନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ କାମୁକରେ କଷମ୍ବାନ ଫୁଲିଯାଇ
ଦେଲେ ଦେଲେ ବିଶେଷ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦିବ । ଏକପ୍ରକାର ମଣ
(Anophyle) କୁ ନାହିଁକରେ ଶୁଣା ବିଷ ମନ୍ତ୍ରିଷ୍ୟ
ଦେବରେ ପ୍ରବେଶ କରି ମାଲେରିଆ, ଥମବାର ଓ ବାତ-
ଜୁରର ସବ ମନ୍ତ୍ରିଷ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିବ । ଶୀତପ୍ରଧାନ
ଦେଶରେ ଏମାନେ କମ୍ ଜନ୍ମନ୍ତି । ଧୂର୍ମ ଦେଲେ ଏମାନେ
ଧୂର୍ମ ଗାନ୍ଧୀ ପଲାର ଯାଆନ୍ତି; ପୁଣି ଧୂର୍ମ
କରିଗଲେ ଏମାନେ ଆସନ୍ତି । ନାହିଁଅଗନ୍ତର ଶିପ ବା ଶୋଧାର
ଧୂର୍ମ ଅନ୍ୟ ଧୂର୍ମ ଅପେକ୍ଷା ମଣାକୁ ବେଶି ପରମାଣରେ
ଜିବାରଣ କରେ । ମଣା କାମୁକାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ନିମନ୍ତେ,
ଲୋକେ ଜାଲପୁରୁ ମଣାର ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ମଣାମାନେ
ବାନପାଶରେ ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ଶବ୍ଦ କରିବାରୁ ଓ ମନ୍ତ୍ରିଷ୍ୟକୁ
ବାମୁକିବାରୁ ଲୋକେ ଏକ ଓ କାନକୁହା (ଚାଲୁରିଆ)
ବ୍ୟବହାର ମଣା ସଙ୍ଗେ ଭୁଲକା କରନ୍ତି ।] , । ମଣାପର
ଅଛ ଛୁଟ ଖାତ—2. Any small animal compared
to a mosquito. • । ମଣାପର ଅଛ ଛୁଟ
ଓ ହାଲୁକା ପଦାର୍ଥ—3. Any tiny light thing
compared to a mosquito.

ମଣା କାମୁକ—ଦେ. ବ—ମଣକ ଦଂଶନ—The biting of mos-

Masā kamurda ମଣାରକାମଡ୍ ମନ୍ତର କା କାଟନା quitoes.

ମଣାଖିଆ—ଦେ. ବ—୧। ମଣାମସ (ଦେଖ)—1. Maśāmarā

Masākhīā (See) , । ମଣକ ଦଂଶନ—2. The

ମଣାର କାମଡ୍ �bite of mosquito. • । ମଣକଦଂଶନ

ମଣାର କାମଡ୍ରେ ଦାଗ ଜନନ କଣ—3. The wound made

by the bite of the mosquito.

ଦେ. ବ—ମଣକଦଂଶନ ଜନନ—Caused by the

biting of mosquitoes.

ମଣାଣ(ଶି)—ଦେ. ବ (ସ. ଶୁଣାନ)—୧। ମୁର୍ଦ୍ଦାରଣାକା—1.

Masāna(ni) cemetery. ୨। ଶୁଣାନ; ଶବ୍ଦଦାହପ୍ରାକ—

ସ. ନାମ—ଶୁଣାନ, ପିତୁବନ, 2. Crematory. (ଭ—

ପତାନକ, ରୁଦ୍ରାକ୍ଷା, ଦାହସର, ଦିନି ମଣାଣ ରଜସ୍ତେ

ଅନୁଶୟା, ପିତୁକାନକ, ପିତୁରୁମି,
କଲେ ଲୋହେ ଉଦ୍‌ବ୍ରାତ
ପ୍ରେତଭୂମି, ପରେତଭୂମି ମଣାନ ମସାନ, ମର୍ମସଟ ରାଖନାଥ, ରୂପା)

ମଣାଣ(ଶି) ଚଣ୍ଡିଆ—ଦେ. ବ—ମଦାଚଣ୍ଡିଆ (ଦେଖ)

Masānā(ni) chāndīā Mardāchāndīā (See)

ମଣାଣ(ଶି) ଚଣ୍ଡି—ଦେ. ବ (ସ. ଶୁଣାନ ଚଣ୍ଡି)—ଶୁଣାନ

Masānā(ni) chāndī ଚଣ୍ଡି; ଶୁଣାନ ବାଦିମା ଠାକୁରା

ମଶାଣଚଣ୍ଡୀ ବିଶେଷ—Name of a Goddess presiding on a cremation ground.
ମଶାନୀଚଣ୍ଡୀ, ମଶାନୀ ding on a cremation ground.
ମଶାନୀ(ଣି) ପଦା—ଦେ. ବ—ଶୁଣାକ ଭୂମି—Cremation
Masāñña (ni) padā ମଶାଣ ground; cemetery
ମରଘଟ, ମଶାନ ground. [ଦ୍ଵ—ପୂର୍ବ ରଜନୀତି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
(ମଶାନ[ଣି] ଭୁଲ—ଅନ୍ତରୂପ) ମଶାଣରେ କେଉଁ ଶୁଣି ଦେଉ-
ଥୁଲେ]

ମଶାଣିଆ—ଦେ. ବ—(ବୈଦ୍ୟକ) ତମାତ୍ର (ଦେଖ)—Tambālu
Masāññāt (See) [ଦ୍ଵ—ଏହାର ଶୁଲ ବାଟ ଲେପନ କଲେ
ଶୋଥ, କୁଧ, ବିଲା ବା ବାଗି ବସିଯାଏ ଏବଂ ସଦେୟାକୁଣ୍ଡ
ଦୁଷ୍ଟୁଙ୍କର ଦାଢ଼ ଓ ବେଦନା ନିବାରିତ ହୁଏ । ଦୁର୍ଯ୍ୟଗୁଣ
କଳଦ୍ଵୀମ ।] ଦେ. ବଣ. ପୃ—୧ । ଗାଳବିଶେଷ (ଅର୍ଥ,
(ମଶାଣି ଶୁଅ—ଅନ୍ତରୂପ) କୁ ମଶାଣିକୁ ଯା) —1. A term
of abuse or curse. ୨ । ଯେ ସବଦା ଶୁଣାନରେ
ରହେ; ଶୁଣାନବାସୀ (ପ୍ରେତ) —2. Living in the
cremation ground; like a goblin frequenting the cremation ground.

ମଶା ମରା—ଦେ. ବ—୧ । ମଶାକୁ ଦୁରୁତ୍ୱାରବା ନିମନ୍ତେ ଧୂଅଦେବା
Masāñ marā ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଅଟା ବା କିଅ ବନ୍ଧୁଅ—
ମଚ୍ଛର ଭ୍ୟାନେ ବାଲା 1. A plaited length of straw used
for fumigation in order to drive away
mosquitoes. ୨ । ମଶବନିମାରକ ଧୂ ବା ଆଶ୍ରମ
ବିଶେଷ—2. Any incense for driving away
mosquitoes.

ମଶାର—ପ୍ରାଦେ. (ବାମଣ୍ଡା) ବ—ବଢ଼ି ଥିବା ନିଷ୍ଠରେ ଭତ ଫୁଲଙ୍କ
Masāra ପର ଫୁଲଙ୍କବା ପାଣି—The state of water
of a swollen river resembling boiling
water.

ମଶାର—ଦେ. ବ (ସ. ମଶଦ୍ଵା ବା ମଶ+ଅର) —୧ । ମଶୁର; ଜାଲୁଆ
Masāri ଲୁଗାରେ ଭାଥର ଚନ୍ଦ୍ରପତି ବିଶେଷ—1. Mosquito
ମଶାରୀ curtain. ୨ । ମଶାର ଦଉଡ଼ା (ଦେଖ)
ମଶହରୀ 2. Maśāri daurdā (See) ୩ । ମଶାର
ଦେଖ ୨ (ଦେଖ)—3. Maśāri khunta 2
(See)

ମଶାର ଉଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ. ବ—ବିଲୁଣାର କୁ ପାଥକୁ ଅବରଶ
Masāñri uṭha(the)ibā ଉଠାନବା ମଶାରକୁ ଟେବିଦେବା—
ମଶାରି ତୋଳା To lift up the sides of a mosquito
ମଶହରୀ ଉଠାନା curtain.
(ମଶାର ଟେବିକା—ଅନ୍ତରୂପ)

ମଶାର କଣ୍ଟା—ଦେ. ବ—ମଶାରର ଦହୁଡ଼ାରୁ ବାନ୍ଧି ମଶାର ଟାଙ୍କିବା
Maśāri kaṇṭā ପାଇଁ କାନ୍ତରେ ମଶ ଯାଇଥିବା ଲୁହା କଣ୍ଟା—
ମଶାରି କଣ୍ଟା Iron nails driven into walls for
ମଶହରୀକା କାନ୍ତା hanging mosquito curtain.
ମଶା କଣ୍ଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. ବ—ବିଲୁଣା ଉପରେ ଧୂଅପରି ମଶାରକୁ
Maśāri khaṭā(te)ibā ତୋରକାରୀ ଲଟକାଇବା—To

ମଶାରି ଥାଟିମ, ମଶାରି ଟାଙ୍କା hang or ring up a mosquito
ମଶହରୀ ଟାଙ୍ଗନା curtain; to tuck the curtain.
[ମଶାର ଟଙ୍କା(ଟେ)ଇବା, ମଶାର ଟାଙ୍କି(ଣି)ବା—ଅନ୍ତରୂପ]

ମଶାର ଖଣ୍ଡ(ଣି)—ଦେ. ବ—୧ । ଗରୁପରକର କୁର କୋଣରେ ଥିବା
Masāri khunta(n̄ti) ଯେଉଁ ଖଣ୍ଡମାନଙ୍କରେ ମଶାରର
ମଶାରି ଖୁଣ୍ଟି କୋଣମାନ ବନ୍ଦାସ୍ୟାଏ—1. Posts set at the
ମଶହରୀ ଖୁଣ୍ଟି corners of a bed-stead to hang the
corners of a curtain. ୨ । ନାହାର ଧୂଳର
ଗୋଟିଏ ପାଲକୁ ଟେବି ଦେଇ ତା ଚଳେ ଯେବେବା ହାତେ
ଦେଇ ହାତ ଭୁଲ ବାହିପର ବା ବାଠର ଠିଅ ବା ଖୁଣ୍ଟି—
2. A small peg or post used to support
one side of the thatch over a country
boat.

ମଶାର ଶୁତ—ଦେ. ବ—ମଶାର ଉପର ଅଂଶରେ ଥିବା ଧୂଳା—
Maśāri chhāta The cloth roof of a mosquito
ମଶାରିର ଛାଦ ମଶହରୀକି ଛାତ
curtain.
ମଶାର ଦଉଡ଼ା(ଡ଼, ରି, ରି)—ଦେ. ବ—୧ । ମଶାର ଟାଙ୍କିବା ପାଇଁ
Masāri daurdā(rdi, r̄i, ri) ମଶାରର କୁର କୋଣରେ
ମଶାରୀର ଦଡ଼ି ଲଗିଥିବା ସବୁ ଦଉଡ଼ା—1. Slender strings
ମଶହରୀକି ଝୋରୀ attached to the corners of the
[ମଶାର ତୋର(ଶ୍ଵ) —ଅନ୍ତରୂପ] roof of a mosquito-
curtain by means of which it is hung up
by tying the strings to the pegs in
the wall. ୨ । ତଙ୍କାର ମଶାର ଖୁଣ୍ଟି କଳ ନ ଯିବ
ବୋଲି ତହିବେ ଯେଉଁ ପୁଦ୍ର, ସବୁର ବା ଦଉଡ଼ା ଲଗି
ତଙ୍କାର ପନ ସଙ୍ଗେ ବକା ଯାଇଥାଏ—2. A string
attached to the thatch-supporting pegs
of a country boat and which is tied to
the edge of a boat so that they will not
be mislaid or lost when not in use.

ମଶାର ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. ବ—୧ । ମଶାର ଖାଇରବା—
Maśāri pakā(ke)ibā 1. To tuck the curtain.
ମଶାର ଫେଲା, ମଶାର ନାମାନ ୨ । ମଶାରର କୁର ପାଖର ପରଦା—
ମଶହରୀ ଗୀରାନା ମାନକୁ ବିଲୁଣାର ଦାଢ଼ ସଙ୍ଗେ ସରଗୁ କରିବା—
2. To let down the sides of a curtain.

ମଶାର ବାର୍ଡା(ରିଙ୍କା)—ଦେ. ବ—ମଶାର କୁର ପାଖେ ତଳକୁ ଉତେଳି
Maśāri bārda(r̄dā) ଥିବା କଳା ବା ପରଦା—The
ମଶାର ବାର୍ଡା sides or hangings of a mosquito-
ମଶହରୀ ପରଦା curtain.

ମଶାଲ—ଦେବେ. ବ—(ଆ. ସଷ୍ଟାଲା)—ସ୍ତଳ ବତ୍ତିକା; ଦୁହୁଡ଼ା; ଅଲୋକ
Maśāla ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କଳାଶୁଳିଥ ବାଠ ଯହିରେ
ମଶାଲ ଟେଲ ଦିଅଯାଇ କିଅ ଲଗାସ୍ୟାଏ—Torch; flam-
ମଶାଲ beau. [ଦ୍ଵ—ରରଣୀରେ ତାଳ ଦେଲାଣ ମଶାଲ ।
ସାଧାରାଥ, ତଲିବା ।] [ଦ୍ଵ—ମଶାଲକ୍ଷାର କୁରିଥିବା
ଅଲୋକ ଦୁଏ ବିନ୍ଦୁ ତହିର ଠିକ ତଳ ପ୍ରଦେଶରେ

ମଣ୍ଡଳର ଅଳୁଆ ପଡ଼ି ପାରେ ଗାହି । କଥାୟ ବିଶ୍ଵରତଙ୍କ ବା
ଶଳା ଅଧିକ ଦ୍ୱାରେ ଅଳ୍ପାୟ ଘଟିଲେ ବା. ବିଶ୍ଵାକ୍ ଦେବର
ପରବାରସୁ ବିଶ୍ଵି ମର୍ଜନ ଦେବେ ‘ମଣ୍ଡଳ ତଳେ ଅନାର
କଥାୟୁ’ ପ୍ରଦତ୍ତ ବୋଲିଯାଏ ।]

ମଣ୍ଡଳ କନା—ଦେ. ବ—ଇତା କନା; କାଠିରେ ଶୁଢ଼ାଇ ମଣ୍ଡଳ ଉଥର
Masālā kanā—କରିବା ପାଇଁ ବନ୍ଦକୁଠ ତରି କନା—
ମଣ୍ଡଳ କାନୀ Rags used for being tied round a
ମଣ୍ଡଳକା ଚିଥଙ୍ଗା stick to be used as a torch.

ମଣ୍ଡଳ ଗୁଲ—ଦେ. ବ—ଜନ୍ମଥବା ମଣ୍ଡଳରୁ ଝଣ୍ଡବା ଜଳନ୍ତା ବସୁ
Masālā gula ଝଣ୍ଡମାନ—Particles of burning
ମଣ୍ଡଳ କିଚିନିଗାରୀ rags detached from a burning
torch.

ମଣ୍ଡଳ(ଲ)ଚି—ଦେବେ. ବ—(ପା.)—୧। ଦକ୍ଷତା; ମଣ୍ଡଳ ଧରିବା
Masālā(l)-chi ବେଶ—୧. Torch bearer. ୨। (ଭରତ-
ମଣ୍ଡଳଚି ବର୍ଣ୍ଣରେ) ସାହେବମାନଙ୍କ ଦେଖିରେ ଅଳୁଆ ଅଧି
ମଣ୍ଡଳଚି ଲଗାଇବା ଧର—୨. A servant who lights
lamps in a European's bungalow (in
India). • । ମଣ୍ଡଳବାତି (ଦେଖ) —

3. Masāladāni (See)

ମଣ୍ଡଳଦାନି—ଦେବେ. ବ—(ପା. ମସାଲଦାନ)—ମଣ୍ଡଳରେ ଦିଆ
Masālā dāni ଶିବା ଦେଇ ସେଇଁ ସରୁ ମୁହିଁ ରାଣ୍ଗରେ ଆଏ ଓ
ମଣ୍ଡଳଦାନୀ ମଣ୍ଡଳର ଯହିଁରୁ ଟୋପା ଟୋପା କର ଦେଇ ମଣ୍ଡଳରେ
ମଣ୍ଡଳଦାନୀ ଢାଳେ—A narrow-necked or spouted
receptacle used for dropping oil on a
torch.

ମଣ୍ଡଳ ଦେଖା(ଖେ)ଇବା—ଦେ. କି—ମଣ୍ଡଳର ଅଲୋଚନାର ବାଟ
Masālā dekhā(khe)ibā ଦେଖାଇବା—To hold up
ମଣ୍ଡଳ ଦେଖାନ ଏକ ତର୍କ ଦେଖାଇବା
ମଣ୍ଡଳ ଦିଖାନା

ମଣ୍ଡଳ ଧର—ଦେ. ବିଶ—ମଣ୍ଡଳ ଧରିବା ବ୍ୟକ୍ତି; ଦକ୍ଷତା—
Masālā dharā ମଣ୍ଡଳ ଧରା Torch bearer.
ମଣ୍ଡଳ ପକଣନେ ଆଲା (ମଣ୍ଡଳଧାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମଣ୍ଡଳ ଧରିବା—ଦେ. କି—ଜନ୍ମଥବା ମଣ୍ଡଳରୁ ବେଶଦ୍ୱାରା ଟେତେ
Masālā dharibā ଧରିବା—To bear a lighted
ମଣ୍ଡଳ ଧରା ମଣ୍ଡଳ ଧରନା torch.

ମଣ୍ଡଳ ନାଲୁଆ—ଦେ. ବ—ନାଲାବୁତ ସେଇଁ ସୁମ୍ମ କୌତୁପାତ୍ରରୁ
Masālā nāluā ମଣ୍ଡଳରେ ଦେଇ ତଳା ଯାଏ—A spout-
ମଣ୍ଡଳଦାନ ରୁଦ୍ଧ ମଣ୍ଡଳ ରୁଦ୍ଧ ମଣ୍ଡଳ ରୁଦ୍ଧ ମଣ୍ଡଳ
ମଣ୍ଡଳକି ନଳୀ ନଳୀ ନଳୀ ନଳୀ ନଳୀ ନଳୀ ନଳୀ ନଳୀ

ମଣ୍ଡଳ ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କି—ମଣ୍ଡଳରେ ଅଲୋଚ ହୁଏ
Masālā lagā(ge)ibā କରିବା; ମଣ୍ଡଳରୁ ଜଳାଇବା—
ମଣ୍ଡଳ ଲାଗାନ ମଣ୍ଡଳ ଧରନା To light a torch.

ମଣ୍ଡଳ ଲିଖିଥା—ଦେ. ବ—ମଣ୍ଡଳ ଧରିବା ବ୍ୟକ୍ତି; ଦକ୍ଷତା—Torch-
Masālā ମଣ୍ଡଳଚି ମଣ୍ଡଳଚି ମଣ୍ଡଳଚି
bearer.

ମଣ୍ଡଳଶି(ଶି,ଶି,ଶି,ସି,ସି)—ସ. ବ—(ମଣ୍ଡଳ ଧରିବା+କରୁଣ୍ଡି)
Masī(shi,shi,shi,si,si) ରହିବା—୧। ଲେଖିବାର କାଳ—
1. Writing ink.

’। ଦାଣ୍ଡ କଳା; ଧାନ୍ କଳା; ଅନାର କଳା ଅଧି ନାନା
ପ୍ରକାର କଳା—2. Carbon from charcoal;
lampblack etc; soot. ୩। ଶେଷାଳିକା ବୃକ୍ଷ—

3. The stem of *Sephali* flower.

ମଣ୍ଡଳା—ଦେ. ବିଶ. (ସ. ମଣ୍ଡି) —ମନିଥ; ମଳିସ୍ତାନ; ମରଳା—Dirty;
Masīକ ବେଗିମ୍ବେ; filthy; soiled. ଦେ. ବ—ଆଜି
ମୟଳା ପୁଥ; ଅକୁବାତସ; ଅକୁର ଶୁଦ୍ଧ; ବାତକା; ଦେଖିଆକୁର
ମୈଳା ଇତର ଗଣିରେ ଫଳଥବା ଗୋଲିବାର ଅକୁ—Potato-
like tubers coming out at the joints of
the yam creeper.

ମଣ୍ଡିଆର—ପ୍ରାଦେ (ପଞ୍ଚାମ) ବ—ମନେ (ଦେଖ)

Masiāri Maenā (See).

ମଣ୍ଡି(ଶି,ଶି,ଶି,ସି,ସି)କୁପିକା—ସ. ବ (ମଣ୍ଡି + କୁପିକା=ରାମ୍ଭା)—
Masī(shi,shi,shi,si,si)kūpikā ଦୂଆତରୁଛି; ଦୂଆତ ରାମ୍ଭ—
[ମଣ୍ଡି(ଶି,ଶି,ଶି,ସି,ସି)କୁପିକା—ଅନ୍ୟରୂପ] Inkpot; inkstand.

ମଣ୍ଡିରୁଣ୍ଡା(ତୁଳା)—ଦେ. ବ—୧। ସୁମ୍ମ ରୂପୀ—1. Minute powder.
Masigundā(tulā) ୨। ଯେଉଁ ରୂପାରେ ପାଣି ପକାଇଲେ
ଗୁଣ୍ଡୋକାଳୀ ବାଳ ତଥାର ଦୂର—2. Ink-powder. କାଥଙ୍ଗାର
ସ୍ଥାହିକା ଚୂରି ତୂଳା ତୂଳା; କଳା ମୁରୁଜ—3. Powdered
(ମଣ୍ଡିରୁଣ୍ଡା—ସ. ରୂପ)

ମଣ୍ଡି(ଶି) ଚିହ୍ନିତ—ସ. ବିଶ (ଶିଥା ଚତ୍ର) —କାଳର ଦିଗ୍ବୟାପ୍ତ—
Masī(shi) chihnitā Marked with ink.

[ମଣ୍ଡି(ଶି)ଚିହ୍ନିତ, ମର୍ବି(ସି) ଚିହ୍ନିତ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ମଣ୍ଡି[ଶି]ଜାପା—ସ. ବିଶ. ସୁ [ମଣ୍ଡି+ଜାବି+ ଧାରୁ+ କରୁଣ୍ଡି. ରଜ; ୧ମା.
Masī(shi)jāpi ୧ବ) —ସେ ଲେଖାଇଲେ କର ଜାବିବା ନିବାହ
ମଣ୍ଡି[ଶି]ଜାପା } ଅନ୍ୟରୂପ ବରେ—Living on the
ମଣ୍ଡି[ଶି]ଜାପା } ଅନ୍ୟରୂପ earnings of his writing;
following clerkship as a profession.ସ. ବ—
୧। ଲେଖକ; ମୋହରବ—1. A writer by
profession; a scribe by profession. , |

[ମଣ୍ଡି(ଶି)ଜାବିନା—ଶି] ଚିତ୍ରନ—2. Clerk.

ମଣ୍ଡି[ଶି]—ପା. ବିଶ—ମୁଦ୍ରା—

Masīna(ni) Smooth.

ମଣ୍ଡିଣା—ଦେ. ବ (ସ. ମୁଦ୍ରା)—(ମେଦିମୁଦ୍ରା ଅଳକରେ ପ୍ରସୁତ)—
Masīnā ଚଟେଇ; ସପ; ସୁମ୍ମ ବହୁ ବା ସୁଦୁଦୁର ରୂପ
ମାତ୍ରର କୋଇଥବା ତେବେ ଅସୁରର ବା ପଟୀ—A fine rush
mat; a fine matting of reed.

ମଣ୍ଡି[ଶି]ଶା(ଶି)ଇବା—ଦେ. କି (ସ. ମୁଦ୍ରା)—(ବଜଦକୁ) ମଣ୍ଡି
Masī(shi)shā(ne)ibā ରୂପରେ ବାହୁବା—To make
ଚିକନକରେ ବାଟୀ (turmeric) into a smooth or fine
ମହିନପିଲାନା ପାତେ. [ବ—ପ୍ରଥମେ ବଜଦକୁ ଶଣ୍ଡି ଶଣ୍ଡି ଅଥ

କର ହେତ ଅଦ୍ଭୁ କର ବାହିବାରୁ ଏକେଇବା ବୋଲ୍-
ଯାଏ । ପରେ ବାହିବା ଚକ୍ରଙ୍କ କର ବାହିବାରୁ
ମଣ୍ଡଳାଇବା ବୋଲ୍ଯାଏ ।]

ମଣି[ଶୀ] ଧାନ[ଗୀ]-ସଂ. ବି (ମଣି + ଧାନ = ପାତା) - ପୁଅତ; ବାଳିଷ୍ଠି—
Maśi(ଶୀ)dhañña(nī) Inkpot.
[ମଣି(ଶୀ)ଧାନ(ଗୀ), ମଣି(ଶୀ)ଧାନ(ଗୀ), ମଣି(ଶୀ, ଶୀ, ସି, ଶୀ)ମଣି—
ଅକ୍ଷୟୁପା]

ମଣିନା—ଦେ. ବି—ମଣିଆ (ଦେଖ)

Maśinā *Masupiā [See].*

ମଣିନିନ୍ଦିତ—ସଂ. ବି—ମଣିନିନ୍ଦିତ (ଦେଖ)

Maśinindita *Masilañchchhita [See].*

ମଣିପଣ୍ୟ—ସଂ. ବି ଓ ବି (ମଣି ଥିଲେ ପଣ୍ୟ ଯାହାର, ବହୁବ୍ରାହ୍ମ) —
Maśipanya ମଣିଜାଗ (ଦେଖ) — *Masijibī [See].*
(ମଣିପଣ୍ୟ—ସଂ)

ମଣିପଥ—ସଂ. ବି (ଶ୍ଵୀ ଚତ୍ର) — କଲମ—

Maśipatha *Pen [Apte].*

ମଣିପ୍ରସ୍ତୁ—ସଂ. ବି—୧ । ମସ୍ତାଧାର, ଦୁଆତ—୧. Ink-pot,
Maśi prasṭī , । ରେଖା; କଲମ—୨. Pen. , । ପେନ୍ଲିଲ—
3. Pencil. , । (ଅଧୁନକ) ପାଉଖେଲୁ ପେନ୍—
4. Stylo pen; (modern) fountain pen.

ମଣି ବର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବି (ବହୁବ୍ରାହ୍ମ) — ସାର ପର ବାଳିଥ—

Maśi barnīna *Black as ink; inky.*

ମଣି ବିନ୍ଦୁ—ସ. ବି (ଶ୍ଵୀ ଚତ୍ର) — ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ବୁଦ୍ଧିର କୁପଳକୁ
Maśi bindū ରଖା କରିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ସେହି
ଚକ୍ର ଟେପି ଦିଅଯାଏ (ହି. ସଂ) — Circlets or
points of collyrium put on the forehead
of infants to counteract the effect of
evil eyes on them.

ମଣି ମଣି—ସ. ବି—୧ । ରେଖା; କଲମ—୧. Pen. , । ପେନ୍ଲିଲ—

Maśimāṇi *2. Pencil.*

ମଣିମୟ—ସ. ବି—ବାଲମୟ; ବାଳ ବୋଲା ହୋଇଥିବା—Stained

Maśimaya *with ink; smeared with ink.*

ମଣି ଲାଞ୍ଛିତ—ସ. ବି—୧ । (ବହୁବ୍ରାହ୍ମ); ମଣି ହୋଇଥିଲା ଲାଞ୍ଛିତ ଯାହା

Maśi lañchchhita ଦ୍ଵାରା ବାଳ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକର ବୃକ୍ଷବର୍ଣ୍ଣ; ଘୋର

କଳା—୧. Blacker than ink; very black;

deep black. , । (ଶ୍ଵୀ ଚତ୍ର) କାରିରେ ଦାଗ

ଦିଅ ଯାଇଥିବା—୨. Marked with ink.

ମଣିଲିପ୍ତ—ସ. ବି (ଶ୍ଵୀ ଚତ୍ର) — ବାଳ ବୋଲା ହୋଇଥିବା—

Maśilipta *Smeared with ink.*

ମଣ୍ଡ—ପ୍ରାଦେ (ଗଢ଼ିଲାତ) ବି—ଏକପ୍ରକାର ଆରଣ୍ୟ ଗନ୍ଧ—

Maśū *A kind of wild tree.*

[ଦ୍ର—ଏଥୁର ଡାଳ ଖୁବ୍ ଟାଣ, ଏଥୁର ବାଠ ବାଲ ଦାଳୁ

ପର ଦିଶେ, ଏଥୁରେ ବାଢ଼ ହୁଏ ।]

ମଣ୍ଡଳ—ଦେ. ବି (ସ. ମଣି) — ମଣ୍ଡଳ—Smooth.

Maśupa ମସ୍ତା କିଞ୍ଚିତା

ମଣ୍ଡଳା—ଦେ. ବି (ସ. ମଣ୍ଡଳିତ) —୧ । ମଣ୍ଡଳ (ଦେଖ) —
Maśunā 1. Maśupa (See) , । ମଣ୍ଡଳିତ (ଦେଇବା
ଚିକନ ବାଟା ଲେପ); ଚକ୍ର (ଦେଇବା ବଢ଼ା) —୨. Smooth
ମହିନାପିଣ୍ଡି ହର୍ଷ (turmeric paste). ଦେ. ବି—ମଣ୍ଡଳାଇବା
(ଦେଖ) — *Masupāibā [See]*

ମଣ୍ଡଳା(ଶେ)ଇବା—ଦେ. ବି (ମଣ୍ଡଳ) — (ଦେଇବା) ଖୁବ୍ ଚକ୍ର
Maśunā(ne)ibā ଦେଇ ବାହିବା—Pestling turmeric
ଚିକନ କରେ ବାଟା ମହିନ ପୀସନା into a smooth paste.

ମଣ୍ଡଳି—ଦେ. ବି (ସ. ମଣ୍ଡଳ) —୧ । ମଣ୍ଡଳ (ଦେଖ) — 1. Maśinā
Maśupi (See) , । ବାହିବା ବାନିବାର ହୁନ ଦର୍ଢି—
ମାତ୍ର ବାଟା ଡୋର ଜୀବ 2. A small string for tying
calves. [ଉ—ପାଣୀର ବଠାଉ ମଣ୍ଡଳି, ଥଣ୍ଡି ରୁ
ଦୁଖର ଦୁକ୍ତଣି—ଜଗନ୍ନାଥ, ଭଗବତ ।]

ମଣ୍ଡଳିଆ—ଦେ. ବି—ଗଢ଼ିଲାତର କରି ରୁଷକିଶେଷ—

Maśupiā *Ehretia Laevis tree (Haines),*
ମଣ୍ଡଳି ଶିଳ—ଦେ. ବି (ସ. ମଣ୍ଡଳ + ଶିଳା) —ସେହି ଶିଳରେ ପୁଅମେ
Maśupi siila ବଢ଼ା ଯାଇଥିବା ପଦାର୍ଥରୁ ଚିକଣ କର ବଢ଼ାଯାଏ—
ଚିକନ ବାଟା ଶିଳ A pestling stone-slab on which
ତେଜଶିଳ roughly pestled articles are turned into
fine paste.

ମଣୁକ—ସ. ବି (ମଣ ଧାରୁ, ଶବ କରିବା+କଣ୍ଠୀ, ଭଳ) — କୁକୁର—
Maśuna *Dog.*

ମଣୁର—ଦେଇଦେ. ବି (ପା. ମଣୁର) —୧ । ଖୁବ୍; ଅତ୍ୟନ୍ତ—
Maśur 1. Very; much. , । ପ୍ରସିଦ୍ଧ; ବିଶ୍ୱାର—
ପାଢ଼ 2. Notorious. [ଉ—ଏହ ସେ

ମଶହୁର କଣେ ମଣୁର ବଦ୍ଧମାଏସ୍ ଏହ ଜାଲମବାରୁଥିବା ବାଇବ—
ପରମୋହନ ଦୁଆମାର ଅଠମ୍ବଣ ।]

ମଣୁର—ଦେ. ବି (ସ. ମଣୁର) — ମଣ୍ଡା—Mosquito curtain.
Maśuri ମଣ୍ଡାର ମଶହୁର

ମଷକଦାନା—ଦେଇଦେ. ବି (ପା. ମୁଷକଦାନା; ଭୁଲ. ସ. ମୁଷ; ଅ.
Mashak-dānā ତ୍ରିଷକଦାନା) — କଳା କସୁର—Black
କସୁର ଝାର, ମସକଦାନା ମଶକଦାନା musk.

ମଷ—(ଧାରୁ)—ସ—୧ । ଥାର କରିବା—୧. To hurt; to
Mash(root) injure (Apte). , । ଦର୍ବା କରିବା;
ଦିନାଶ ଦଶାରିବା—୨. To kill; to destroy
(Apte).

ମଷା—ଦେ. ବି (ସ. ମାଷ ବା ମାଷ) — ପରମାଣ ବିଶେଷ; ଟ୍ରେ ଭର
Mash ମଷା ମାଷା ଭେଳ—A unit of weight.

ମଷାଏ—ଦେ. ବି ଓ ବି (ସ. ମାଷ) — ଏକ ମଷା ପରମାଣ—
Mashāe One Mash in weight.

ମଷୁକା—ପ୍ରାଦେ (ସିଂହବୁଦ୍ଧି) କି (ଭୁଲ. ଏହ ଅଠିରେ ବି. ମଷା;
Mashūkibā ସ—ମୁଖ) — ଏକହବା (ଦେଖ) —
Chakaṭibā (See)

ମସ୍ (ଥର) —ସ—୧। ପରମାଣ କରିବା; ମାପିବା—୧. To
Mas (root) measure. ୨। ଖେଳ କରିବା—୨. To
weigh. ୩। ଅବାର ବଦଳାଇବା—୩. To
change form.

ମସକ—ବୈଦେ. ବ (ଆ)—ଅଭ୍ୟାସ—Habit.

Mas-k ଅବାର ମସକ

ମସକାର—ବୈଦେ. ବ (ଆ, ମସ ଅଶ୍ଵ)—ପରହାସ ପ୍ରେୟ; ମହାଜାତ—
Maskara ଥଣ୍ଡା)—୧। ଥଣ୍ଡା; ପରହାସ—୧. Jesting,
ମଙ୍ଗଳା; ଠାଣ୍ଡା joking. ୨। ବନ୍ଦରୀ—୨. Irony;
ମସକରୀ satire; buffoonery. ଭେଦେ. ବଣ (ଆ,
ଠାଣ୍ଡାବାଜ ମହାଜାତ—ଥଣ୍ଡିଲ)—୧। ଥଣ୍ଡିଲ; ପରହାସକାର—
ମସକରୀ ୧. Jesting; jestive. ୨। ବନ୍ଦରୀକାର—
2. Ironical; sarcastic. (ଛ—ଗୁର ମସର
କିନ୍ତୁ କୋଟିମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଦେଖି ତର ମେଲାନ୍ତି ।
(ମସର—ଅନ୍ତରୂପ)

ପଞ୍ଚରମେହିନ ଛମାଣ ଅଠୁଷ୍ଟ ।)

ମସକାର କରିବା—ଦେ. କି—ଥଣ୍ଡା କରିବା—To cut jokes; to
Mas-kara karibଛ ଠାଣ୍ଡାକରା, ମଙ୍ଗଳାକରା jest.

ମସକରୀ କରନା (ମସର ମାରିବା, ମସର ଉଗାଇବା—ଅନ୍ତରୂପ)
ମସକରୀ—ଦେ. ବଣ. ପୁ—ଥଣ୍ଡିର—Jesting; jocular.
Mas-karia [ଛ—ଗୋପୀ ବାରୁ କଣେ ମସରାଥ ଉକାଥ ଲୋକ
ରମିକ, ଠାଣ୍ଡାବାଜ ମସକରୀଯି, ମସକରୀ—ପଞ୍ଚରମେହିନ, ଗଜପୁରୁଷ]
(ମସକରିବାରୁ, ମସକରିବାରୁ, ପ୍ରେରଥ—ଅନ୍ତରୂପ)
(ମସକରୀ, ମସକରେତ, ମସରେତ—ଶା)

ମସକ—ଦେ. ବଣ (ସ. ମସ ଧାରୁ—ଅବାର ବଦଳାଇବା)—ମସ-
Masaka ମସିଥ; ମସିଥ—(a crisp edible thing)

ମୁଢମୁଢିଯା Prodiging a very low rustling noise
ମୁଢମୁଢିଯା when chewed, on account of there
being no water in it. [ଯଥା—ଦବତ୍ତ
ମସକ ଚୁଢା ଦଳ ।]

ମସକା—ଦେ. ବ—ବଣପ୍ରଦଶ (ତାଳ)—Fragile,
Masakା ଫୁଲଫୁଲ୍ବା ଟୋନ ଟୁମାକ ପଳକ

ମସତ—ପ୍ରାଦେ.—(ସମଲ୍ପର) —ବଣ—(ତୁଳ. ବ. ଏହି ଅର୍ଥରେ
Masat ମସ୍) —ମସ୍; ଅତ୍ୟନ୍ତ ବଡ଼—Very large. ପ୍ରାଦେ.
ପ୍ରାଦେ. (ସମଲ୍ପର) ବଣର ବିଶ—ଅତ୍ୟନ୍ତ—

Very much.

ମସନି—ପ୍ରଦେ. (ମସର) ବ—ମଣିଆ—
Masani Mat.

ମସଲ—ପ୍ରାଦେ. (ବଳେଶର) —ବ—(ବ. ଗୁରୁ)—୧। ମାରୁ ଧରିବା
Masala ଗୁରୁ କିଥର କରିବା ନିମନ୍ତେ ପିତ୍ତୁପୁରୀ ମଧ୍ୟ ବିଶେଷ—
(ମାରୁ ମସଲ—ଅନ୍ତରୂପ) ୧. A mixture used as bait
, ୨। ମାରୁ ଧରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହର ଗୁରୁ—୨. Bait
for fishes. ୩। ମଣିଆ (ଭବ୍ୟାତ) (ଦେଖ)

3. Masala etc (See)

ମସଲ ପାଣି—ଦେ. ବ—ରେକାରୀରେ ଦିଅରୀକ ପାଇଁ ବଢା ହୋଇ-
Masala pāni ପୁରା ମସଲ ପଣୀ—୧ paste of condiment

ମସଲୀର ଜଳ ments mixed with water for being
ମସାଲାକୀ ପାନୀ used in curry.

ମସ(ଛ)ଲପଟମ—ଦେ. ବ. (ନାମ) —ପ୍ରାଚୀନ କଲିଙ୍ଗର ବନ୍ଦବିଶେଷ
Masa(chha)li patama A seaport of ancient
ମସଲି ପଟମ ମସାଲିପଟମା Kalinga.

ମସା—ଦେ. ବ—(ସ. ମାସ) ସ୍ତ୍ରୀଦିର ପରମାଣ ବିଶେଷ ରହ—
Masā ମାସ ମାସା A standard weight of gold.

[ଦ—୧ ରହ = ୧୦ ମସା, ୧ ମସା = ୮ ରତ୍ନ;
୧ ରତ୍ନ = ୪ ଧନ ।]

ମସାଲ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶର) ବ—ନର ମୃଦୁ ଧରିବା ଏକ ପ୍ରକାର
Masālā ଲୁଣ ମାଛ—A species of sea fish, caught
at the mouths of sea-going rivers.

ମସି(ପାଇ) (ଭବ୍ୟାତ) —ସ. ବ—ମଣି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) —
Masi(si) (etc) Masi etc (See)

ମସିତ—ସ. ବ—ସାପଗାର—A serpent's hole (Apte.)
Masika

ମସି ଗୁଡ଼—ଦେ. ବଣ—ଗୁଡ଼ ଗୁଡ଼; ଛବି ଛବି—Bits; scraps,
Masi gundā ଛୁନୋ ଚୁର ଚୁର [ଛ—ରଗତ ଥିଲେ
ପଢ଼ିଲେ ହେବ ମସି ଗୁଡ଼ । ପ୍ରାଚୀ. ବର୍ତ୍ତନରୂପଗଣିତା ।]

ମସିଣା—ପ୍ରାଦେ. (ଜୟପୁର) ବ—ବନ୍ଦବିଶେଷ—A tree.
Masinā found in the forest. [ଦ—୧ ଗରୁ
(ମସାଲିଆ—ଅନ୍ତରୂପ) ଛେଳକୁ ବାଟିଲେ ଭାର ଥାଳିକଥ ହୁଏ ।
ଏହି ବଟାର ଛୁମ୍ବ କର ବୋକିଲେ ବଥ ବାଗି ଥିବିଯାଏ ।]

ମସିହ—ବୈଦେ. ବ—(ଆ. ମସିହ) ଯିଶୁଖ୍ରାଷ୍ଟୁ—Jesus Christ.

Masiha ମସିହ ମସିହ

ମସିହା(ଅ) —ବୈଦେ. ବ—(ଆ. ମସିହ; ଖ୍ରୀଷ୍ଟୁଯାନ୍ତି ଧର୍ମର କଳର
Masihā(h) ଦିଶା); ରା. ମେଦ୍ସାଯା—ଯିଶୁଖ୍ରାଷ୍ଟୁ; ଆ. ମସିହ
ମସିହ ଇହବୀ. ମସିହା ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ) —ଖ୍ରାଷ୍ଟାଦ; ଇଂରାଜ
ସବ—A year of the Christian calendar
[ଦ—୧୨ବଦିରରେ ଲେଖା ଯାଏ—ସନ ୧୯୯୨ ସାଲ
ମାତ୍ର ଜାନ୍ମାତ୍ରାଥୀ ୧୯୯୨ ମସିହା, ଅର୍ଥାତ୍ ଓଡ଼ିଶା
ପ୍ରତିଳିତ ୧୯୯୨ ସାଲ ଓ ଖ୍ରାଷ୍ଟାଦ ୧୯୯୨ ସାଲ ।]
ବୈଦେ. ବଣ—ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଖ୍ରାଷ୍ଟାଦ (ବର୍ଷ) —
Christian (year).

ମସିନା—ସ. ବ—(ମସ ଧାରୁ—ପରମାଣ କରିବା + ବର୍ତ୍ତି. ଦିକ୍ + ଅ
ଭଦ୍ରା (ଦେଖ) —Atasi (See)

ମସିନା ଚେଲ—ସ. ବ—୧। ଅସୁଦେବ ପ୍ରକିଯାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଚେଲ—
Masina tajla 1. Medicinal oil prepared from

linseed. [ଦ—ଏହା ଅତ୍ର ଗୁଣ ବହୁତ, ଯୁଗ୍ମ, ଉତ୍ସମାର୍ଯ୍ୟ, କପ ଓ ପିତ୍ତବର୍ତ୍ତକ, କଟୁ ବିପାକ, ଚଣ୍ଡର
ଅହିତକ, ବଳିକଳକ, ମଳବର୍କ, ମଧ୍ୟର ରସ, ଧାରକ
ପାରିଦେଶକାଳକ ଓ ଘର । ବସ୍ତ୍ରକିଯାରେ, ପାନ,
ଅର୍ଦ୍ଧାର, ନସଳ, ବର୍ଣ୍ଣପୂରଣ, ଓ ଅନୁପାନରେ ବାପୁ ଶାରି

କରିବୁ ଏହା ଶିଖଦାର୍ଯ୍ୟ—ଦୂରଶ୍ଵରା ।] , । ଲନ୍‌ପୁନସ୍ତଳ
ତେଲ (ଦେଖ) — 2. Linseed oil (See).

ମସୁ(ସୋ,ସୌ)ଦା(ଧା)—ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ମସବଦା) (କରିଅଥ) — ।
Masu(so, sau)dā(dhā) ମସୁଦା ମସୁଦା ପ୍ରସ୍ତର— 1. Proposal, । । ପରମର୍ଶ— 2 Consultation, । । କୌଣସି
ଲେଖାର ଛଠ— 3. Draft of a deed, । । ସ୍ଵର୍ତ୍ତି—

4. Reasoning; argument, । । ଉପାୟ—
5. Plan; resource.

ମସୁ (ସୋ,ସୌ)ଦା କାଢିବା (ବାନ୍ଧିବା) — ଦେ. କ୍ର—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ
Masu(so, sau)dā kādhiba (bāndhiba) ସାଧାନାର୍ଥ
ମସୁଦା ବାହିର କରା ଉପାୟ ଉଭାବକ କରିବା—To find out
ମସୁଦା ଗାଠନା(ବାଂଘମା) the means for fulfilment of
an object,

ମସୁ(ସୋ, ସୌ)ଦା ବାଜ—ବୈଦେ. ବଣ. (ଆ. ମସବଦା+ଫା.
Masu(so, sau)dā bāj ପ୍ରତ୍ୟୁଷ ବାଜ) (କରିଅଥ)—
ମସୁଦା ବାଜ । । ଉପାୟ ଉଭାବକ କରିବାରେ ସମର୍ଥ—
ମସୁଦା ବାଜ 1. Resourceful, । । ଚତୁର—
2. Cunning.

ମସୁବଦା(ଧା) —ବୈଦେ. ବ (ଆ. ମସବଦା) (କରିଅଥ) —
Masubida(dhā) ଛଠ; ଖସଡା—A draft.

ମସୁବିଦା ମସବିଦା

ମସୁର—ପ୍ରାଦେ. (ମେଦିମସୁର) ବ—ମଶାର—
Masur Mosquito curtain.

ମସୁର ଦନ୍ତ—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ବ୍ଲାନ୍—Linocora
Masur danta Intermedia (Haines).

ମସୁ(ସୁ)ର—ସ. ବ (ମସୁଧାରୁ—ମାପିବା+ବର୍ମି. ଭର; ଭର) —
Masu(sū)ra ମୁଖ ଭର ଲାଗୁ ଲାଗାଇ ଶସ୍ତ୍ର—

ଅ—ସ. ନାମ—ମାଗଳ୍ୟକ, Cicerles; Lentil; Lens
ଶ୍ଵେତକାଷନ, ମସୁରକ, ପୁଷ୍ଟ୍ୟାଳକ, Esculenta. [ଦୁ—ଏହା ଶିମାଦି
ଶ୍ଵେତ, କଲ୍ୟାଣଶଳ, ବର୍ତ୍ତର କୃଷି କାର ଶସ୍ତ୍ର; ଏଥର କୁର୍ବାନ
ଶ୍ଵେତ ଓ ଉତ୍ତର ଶସ୍ତ୍ର ଅରକୁ ।

ମସୁରକ, ମଙ୍ଗଳ—କୁର୍ବାନ, ଶ୍ଵେତ ଓ ଉତ୍ତର ଶସ୍ତ୍ର ଅରକୁ ।
ମସୁରକ, ମଙ୍ଗଳ—କୁର୍ବାନ, ଶ୍ଵେତ ଓ ଉତ୍ତର ଶସ୍ତ୍ର ଅରକୁ ।

ମସୁର
ମସୁରକ, ମସୁରକ—କୁର୍ବାନ, ଶ୍ଵେତ ଓ ଉତ୍ତର ଶସ୍ତ୍ର ଅରକୁ ।
ମସୁର
ମସୁରକ, ମସୁରକ—କୁର୍ବାନ, ଶ୍ଵେତ ଓ ଉତ୍ତର ଶସ୍ତ୍ର ଅରକୁ ।

ମସୁର
ମସୁରକ, ମସୁରକ—କୁର୍ବାନ, ଶ୍ଵେତ ଓ ଉତ୍ତର ଶସ୍ତ୍ର ଅରକୁ ।
ମସୁର
ମସୁରକ, ମସୁରକ—କୁର୍ବାନ, ଶ୍ଵେତ ଓ ଉତ୍ତର ଶସ୍ତ୍ର ଅରକୁ ।

ମସୁର
ମସୁରକ, ମସୁରକ—କୁର୍ବାନ, ଶ୍ଵେତ ଓ ଉତ୍ତର ଶସ୍ତ୍ର ଅରକୁ ।
ମସୁର
ମସୁରକ, ମସୁରକ—କୁର୍ବାନ, ଶ୍ଵେତ ଓ ଉତ୍ତର ଶସ୍ତ୍ର ଅରକୁ ।

ମସୁର
ମସୁରକ, ମସୁରକ—କୁର୍ବାନ, ଶ୍ଵେତ ଓ ଉତ୍ତର ଶସ୍ତ୍ର ଅରକୁ ।
ମସୁର
ମସୁରକ, ମସୁରକ—କୁର୍ବାନ, ଶ୍ଵେତ ଓ ଉତ୍ତର ଶସ୍ତ୍ର ଅରକୁ ।

ମସୁର
ମସୁରକ, ମସୁରକ—କୁର୍ବାନ, ଶ୍ଵେତ ଓ ଉତ୍ତର ଶସ୍ତ୍ର ଅରକୁ ।
ମସୁର
ମସୁରକ, ମସୁରକ—କୁର୍ବାନ, ଶ୍ଵେତ ଓ ଉତ୍ତର ଶସ୍ତ୍ର ଅରକୁ ।

ମସୁର
ମସୁରକ, ମସୁରକ—କୁର୍ବାନ, ଶ୍ଵେତ ଓ ଉତ୍ତର ଶସ୍ତ୍ର ଅରକୁ ।
ମସୁର
ମସୁରକ, ମସୁରକ—କୁର୍ବାନ, ଶ୍ଵେତ ଓ ଉତ୍ତର ଶସ୍ତ୍ର ଅରକୁ ।

ମସୁର
ମସୁରକ, ମସୁରକ—କୁର୍ବାନ, ଶ୍ଵେତ ଓ ଉତ୍ତର ଶସ୍ତ୍ର ଅରକୁ ।
ମସୁର
ମସୁରକ, ମସୁରକ—କୁର୍ବାନ, ଶ୍ଵେତ ଓ ଉତ୍ତର ଶସ୍ତ୍ର ଅରକୁ ।

ଚାରି ବଡ଼ (ଭାଷ) — 3. Small balls of pestled
lentil dried and kept for curry.

ମସୁ(ସୋ,ସୌ)ରି(ଧା) — ଦେ. ବ (ନାମ) — ହିମାଳୟ ଅଞ୍ଚଳର ଏକ ସାନ୍ତ୍ରିଯକର
Masu(so, sau)ri (dhā) ମସୁର ନାମ— 1. sanitarium

ମସୋରୀ ମସୋରୀ of that name in the Himalayas.

ମସୁରିଆ—ଦେ. ବଣ (ବ. ମସୁର) — ମସୁର ଅଭିଭିତ୍ତି—Shaped.
Masuriā like a Masura (lentil),

ମସୁରେ ଦେ. ବ — ମସୁରପାଳ ପର ଅଭିଭିତ୍ତି ବସନ୍ତ ସେବ —
ମସୁରିଆ A kind of small pox, the pimples of

which resemble grains of Masura (lentil).

ମସୁ(ସୁ)ରି — ସ. ବ. (ମସୁର + ରି) — 1. ବେଶ୍ୟା— 1. Prostitute.

Masu(sū)ri , । ଭୁଷା ସ୍ତ୍ରୀ— 2. An adulteress, କାନ୍ଦା—
[ମସୁ(ସୁ)ରିକା—ଅନ୍ୟରୂପ] ବସନ୍ତ ସେବ— 3. Small pox.

୪। ମସୁର ପର ସ୍ତ୍ରୀ ପାତ୍ରକା ସ୍ତ୍ରୀ ବସନ୍ତ— 4. Small-pox with small postules. । । କୁଟୁମ୍ବା—
5. A procurer । । କର୍ତ୍ତ୍ରୀ କୁର୍ବର (ଦ୍ରୁଷ୍ୟମଣ୍ଡଳ) —

6. Ipomoea Turpethum.

ମସଣ—ସ. ବଣ. (ମସୁଧାରୁ=ପରମାଣ କରିବା+ବର୍ମିରା) — ।
Masruna ସ୍ତ୍ରୀଖଳେଖ— 1. Oily; unctuous, ଗାନ୍ଧା—
ଗଳିଶାନ୍ତି— 2. Glistening, । । ଚକ୍ରି— 3. Smooth.

[ମସଣା(ରୀ) — ରୀ] । । କୋମଳ— 4. Soft; velvety.
୫। କର୍ମମଧ୍ୟ— 5. Sweet (to hear); bland.

(ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀକ ରତ ମସଣ ସେ ହିଲିକା ବସେ । ରତ୍ନ—
କୋଟିବ୍ରାଣ୍ସ୍ୟଦସୀ ।) । । ମଳୋହର— 6. Lovely;
charming.

ମସଣା—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ମସଣର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Masrunā Feminine of Masruna.

ସ. ବ—ମସଣାକା; ତିଥି; ପେଣ—Linseed.

ମସୁ(ଧାରୁ) — ସ—ଗଢ଼ କରିବା—
Mask (root) To go; to move.

ମସୁର—ସ. ବ (ମସୁଧାରୁ+କର୍ବୁ. ଥର) — । ବାଣୀଶ— 1. Bamboo.

Maskara । । ବଣ ସ୍ତ୍ରୀ— 2. Bamboo stick, । ।
(+ଭାବ.ଅର) ଗମନ— 3. Going; motion (Apte);
୪। (+କରଣ ଅର). ଜ୍ଞାନ— 4. Knowledge
(Apte).

ମସୁରା—ସ. ବ ପୁଂ (ମସୁର+ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ) — । ରକ୍ଷଣ୍ଟରୁଆର୍ମା—
Maskari । । A man (Hindu) who has taken to the

4th stage of life (begging alms) (probably from their using bamboo sticks at that stage on account of old age)

, । ଚନ୍ଦ୍ର— 2. The moon.

ମସୁରା—ଦେ. ବ (ବଣିଆ ପଦ) — ଅଳକାରକୁ ଚକ୍ରି କରିବାଗାର ଏକ
Maskala ପ୍ରକାର ଲୁହାର କରିଅର—A kind of iron
implement for polishing ornaments.

ମସ୍ତି—ସ. ବ (ମସ. ଧାରୁ+ରବ. ତ) —୧। ମାପିବା—1. Measuring.

Masti , । ଉଚନ କରିବା—2. Weighing. ବେଦେ.

ମହତୀ ମହତୀ ତ (ପା. ମସ୍ତୀ)—ମରତା—Madness.

ମସ୍ତିକ—ସ. ତ (ମସ୍ତୀ+ରବ)—ମସ୍ତିକ; ମୃଶ—The head

Mastika (Apte). ଗ୍ରା. ବ—ମସ୍ତିକ (ଦେଖ)—

Mastishka (See)

ମସ୍ତିଷ୍କ—ସ. ତ (ମସ. ଧାରୁ=ମାପିବା+ରବ. ତ)=ମସ୍ତି ଦିମା ମସ୍ତି

Mastishka ଧାରୁ=ଗମନ କରିବା+କରଣ ଅ. ନିପାତନ)—

(ମସ୍ତିଲୁଙ୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) । । ମଗଳ: ମୃଶ ଭାପରେ ଥିବା ଲକ୍ଷ୍ମୀ

ପରି ବସୁ; ମକା—1. Brain. , । ବୁଦ୍ଧି—2. In-

telligence. । । ମସ୍ତିଷ୍କ ଭାପରେ କିମ୍ବା କରିବା କୌଣସି

ଭାଷ୍ୟ—3. Any medicine acting upon the

brain (Apte).

ମସ୍ତିଷ୍କ ଖରଚ କରିବା—ଦେ. କି—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବୁଦ୍ଧିଦ୍ୱାରା

Mastishka kharacha karibā ଖଲିବ କର ଚିନ୍ତା କରିବା—

ମାଥା ଖରଚ କରା To apply one's brain to a matter.

ମସିଷକ ଖରଚ କରନ୍ତା (ମସ୍ତିଷ୍କ ଲଗା [ଗେ] ରବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମସ୍ତିଷ୍କଶ୍ଵର—ସ. ବିଶ. ସଂ—କର୍ତ୍ତବ୍ୟକ୍ଷୀ—Unintelligent; dunce.

Mastishkahina (ମସ୍ତିଷ୍କଶ୍ଵରା—ଶ୍ଵର)

ମସୁ—ସ. ବ (ମସ. ଧାରୁ—ଆଜାଦିତ କରିବା+କର୍ତ୍ତବ୍ୟ. ତ)—୧। ଛଳ-

ସ୍ଵର୍ଗ ଦିଖ; ଘୋଲ ଦିଖ—1. Churned curd mixed

with water. , । ଛେନାପାଣି (ହ. ଏ.)—

2. Whey. , । ବସାଦହର ମଣ୍ଡ (ଦ୍ରବ୍ୟରଣ୍ଗ)—

3. The sediment or dregs of curd. [ଦ୍ର—

ମରାତ ବସାଦହର ଭାପରେ ପଡ଼ିଥିବା ଘନ ପ୍ରରକୁ ସର ଓ ମଣ୍ଡରୁ

ମସୁ ବୋଲିଯାଏ । ଏହା କୁମହର, ବଇୟ, ରତ୍ନ, ଅପା-

ରଲାଷକନକ, ଦେବପୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠସନ୍ଦର ଶୋଧନକାରକ,

ଆଜାଦକର, କପତ୍ର, ପିପାସାନାଶକ, ବାତାପହାରକ,

ଅବସ୍ୟ ଓ ତୃପ୍ତିଜନକ । ଏହା ଶିର୍ଷ ସମ୍ମତ ମଳକୁ

ବିରେତିତ କରେ—ଦ୍ରବ୍ୟରଣ୍ଗ ।]

ମସୁଦ—ବୈଦେ. ବ (ଅ ମସୁନ୍ଦ—ଗାହି କବିଥ)—୧। ସତ୍ୟଧାସନ

Masnad —1. Throne. , । ଅଭିଜ ବଧିବା ପାଇଁ

ମସନଦ ବ୍ୟବହୃତ ଚତୁର୍ଥ; ଗାହି ଚତୁର୍ଥ—2. A big pillow

ମସନଦ for leaning on while sitting.

ମସ୍ୟାଧାର—ସ ବ (ଶଷ୍ଟି ତତ)—ଦୂଆତ—

Masyādhāra Ink-pot.

ମହ (ଧାରୁ)—ସ—୧। ପ୍ରକା କରିବା; ମାନ୍ୟ କରିବା—1. To

Mah (root) worship; to honour; to revere.

, । ଆଜାଦିତ କରିବା—2. To gladden; to

delight. * । ବଢାଇବା—3. To increase;

to aggrandise,

ମହ—ସ. ବ (ମହ ଧାରୁ+କରଣ ଅ)—୧। ସଞ୍ଚ—1.

Maha Vedic sacrifice or oblation. , । ତେଜଃ

—2. Lustre; radiance. * । ଉତ୍ସବ—

3. Festival; festive occasion. ତ । ସଞ୍ଚ

ରୂପକ ମଧ୍ୟରୁ ଚର୍ବି ରୂପକ—4. The 4th of the

7 worlds of the Hindus [ଦ୍ର—ଏକ]

ପୁଞ୍ଜାତାରୁ ଭତରେ ଅବସ୍ଥିତ ଚର୍ବ ସର୍ବ ।] *

ମହିଷ—5. A buffalo (Apte). ସଂ. ବିଶ—

ପୂଜ୍ୟ; ପୂଜିମୟ—Worshippable; adorable.

ସଂ. ପୁଂ. ପ୍ରତ୍ୟୁ (ପିତ୍ର ଓ ମାତ୍ର ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ତାହାକର

(ମାତ୍ର—ଶ୍ଵର) ପିତା ଅର୍ଥରେ ମହ ଓ ମାତା ଅର୍ଥରେ ମମ୍ମ ପ୍ରତ୍ୟୁ

ଦୁଇ; ସଥା—ପିତାମହ, ମାତାମହ, ପିତାମମ୍ମ, ମାତାମମ୍ମ)

—A suffix added to the words Pitର and

Mata. ଦେ. ବିଶ (ସଂ. ମହତ)—ମହତ; ମହା—

ମହ Great; much. ଦେ. କି. ବିଶ—ଅତ୍ୟନ୍ତ—

Very; much [ଉ—ମହ ରତସ୍ତବ । ଛଟକ ପଲକ

ଅଟକ ସତ । ଭାଙ୍ଗ. ପ୍ରେମସ୍ଥାକିଧ ।]

ମହ(ତା)ରଷ—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ମହିଷ)—ମହିଷ—A great sage.

Maha(hi)ṛushi ମହାରଷି ମହାରଷି

ମହା—ସ. ବ (ମହ ଧାରୁ+କରଣ ଅସ୍ତ୍ର; ମହସ ଶବ୍ଦ)—୧। ସଞ୍ଚ

Mahah —1. Vedic oblation. , । ଉ—ଉତ୍ସବ—

2. Festival. * । ତେଜଃ—3. Radiance.

ମହାଂଗି—ପ୍ରାଦେ (ଜାଗରୁର) ବ—ଦୂର୍ଗି—

Mahaṅgi Famine,

ମହକ—ସ. ବ (ମହ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତବ୍ୟ. ଅ+କ)—୧। ମହଦବ୍ୟକ୍ତ;

Mahaka ଦୋଷ୍ପୂରୁଷ—1. A great man; an eminent

man. , । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishnu. * । କଲୁପ—

3. Tortoise. ଦେ. ବ (ସ. ମହତୁ)—୧। ସୌରଭ;

ସୁବାସ—1. Sweet smell; sweet scent. , ।

ମହକ ଦୂରକାଶୀ ସୁରଭ—2. A diffused, or wide-

spread fragrance. ଦେ. ବିଶ—ସୁରନ୍ଦୟକୁ—

Sweet smelling. [ଉ—ଟହକ ଗଛରେ ମହକ—

ତର ।]

ମହକ ଉଠିବା—ଦେ. ବ—ବାସ ଉଠିବା—

Mahaka uṭhibā The diffusion of sweet smell.

ସୁବାସୁରୀ ମହକତଳା (ମହକ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମହକ ଦେବା—ଦେ. କ' (ସ. ମହତୁ)—(କୌଣସି ଦୁବ୍ୟ ନିଜର)

Mahaka deba ସୁରକ ବିଷ୍ଣୁର କରିବା; ବାସିବା—To

ସୁବାସ କରା spread its sweet smell; to emit it

ମହକ ଦେଲା fragrance.

ମହକ ଫଳ—ଦେ. ବ—ସୁରନ୍ଦୟକୁ ଫଳ—

Mahaka phala A fruit with sweet smell.

ସୁବାସିତକୁଳ ମହକିଲାକୁଳ

ମହକ ଫୁଲ—ଦେ. ବ—ସୁରନ୍ଦୟକୁ ଫୁଲ—

Mahaka phula A sweet-scented flower.

ସୁବାସିତକୁଳ ମହକିଲାକୁଳ

ମହବ ଗାସ—ଦେ. ବି (ଏକାର୍ଥିକ ସନ୍ଦର୍ଭ)—ସୁରରତ ଗନ୍ଧ; Mahaka bāsa ଚର୍ବିଶରେ ବ୍ୟାପ୍ତ ସୁବାସ; ଦିଗନ୍ତପ୍ରସାରିବ ଶୁବାସ ସୁବାସ—A scent which is diffused to some distance.

ମହକା(କେ)ଭାବ—ଦେ. କି (ମହବବା କି ସ୍ଥାର ଲିଙ୍ଗନ୍ତ୍ରରୂପ--Causative of Mahakibha)—୧। ସୁବାସରେ ଶୁବାସେ ମୋହିତ କରା ମୁଗ୍ଧ କରିବା—1. To charm by sweet smell. [ଭ—ଦେମ ବନ୍ଦ ସୁବାସିତ ଚନ୍ଦକେ ଚଢ଼ିଛି, ମହକାର ଦେଇଥିଲେ ଦର୍ଶକର ଉତ୍ତର । ନନ୍ଦବିଶେଷ ନିର୍ଣ୍ଣରଣୀ ।] ୨। ବାସିବା—2. To smit fragrance.

ମହବ ଭୁଟିବା—ଦେ. କି—ଜୀବ ସୁରକ୍ଷାରେ ସୁରରତ ହେବା—Mahaki uṭhibā To be filled with sweet smell. [ମହବ ଘଟିବା, ମହବ ଯିବା — ଅନ୍ୟରୂପ] (ଭ—ଦେଇବ ବାସକାରେ ଶୁରୁଚିତ ହେଁଆ ଭୁଟିଥିବ ମହବ ଭୁଟୁଣ୍ଡି । ନାଲକଣ୍ଠ ଦାଖି ପିଲାଙ୍କ ମହକ ଉଠନା ରାମୟଣ ।]

ମହବବା—ଦେ. କି (ସ. ମହକୁ)—ବାସିବା; ବାସକା କରିବା; Mahakibha ଭୁଟିଥିବେ ନିଜର ସୁବାସ ପ୍ରସାରିବ କରିବା—ସୁଗଙ୍ଗ ଦେଓଁଆ To smell very sweetly to a distance to emit its fragrance.

(ସମ୍ମଲପ୍ରଭ—ରଣେରଷେ)

ମହ(ହୁ,ହୋ)କିଳ—ଦେବେ. ବି (ପା. ମୁକ୍ତିକୁଳ)—ମହେଳ; ମୁକ୍ତାର Maha(hu,ho)kila ଓଳକୁ ମବଦମାପାଇଁ ଲିଙ୍ଗନ୍ତ୍ର କରିବା ପଞ୍ଚ ମକ୍ରେ ମବକିଳ —Client of a legal practitioner.

ମହକୁପ(ବ)—ଦେବେ. କଣ (ପା. ମୌଳିପ୍ର)—ମକୁବ (ଦେଖ) Makup(b)

ମହକୁମା—ଦେବେ. ବି (ଆ. ମହବମା)—୧। ହାତମଳର ଅଧିକୃତ Mahakumā ପ୍ରାକ; ଉନ୍ନତ୍ସ୍ଥ; ବିଶ୍ଵରସକ—1. A seat of justice; a seat of a public servant. (ଯଥା—ମହକମା ବିଲକ୍ଷ୍ମୀ ମହକୁମା; ଜଳ ମହକୁମା ।) ୨। ବିଶ୍ଵରସ୍ତ୍ୱ—2. Court of justice; a tribunal. ୩। ରଂଗଚିତ ଶାସିତ ଜିହ୍ଵାର ବିଭାଗ; ସବୁତିରଙ୍ଗ—3. A subdivision. [ଦ୍ର—ରଂଗଚିତ ଶାସନାଧୀନ ଗୋଟିଏ ଜିହ୍ଵା କେତେବୁଦ୍ଧି ମହକୁମାରେ ବିହୁତ୍ ।] ୪। ସବୁ ଉତ୍ତରକର ଶାଖାଗା; ଯେଉଁଠାରେ ଜଣେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ବା ନେତ୍ରସପକ କରି ଥାଏ—4. Sub-divisional head quarters. ୫। ହାତମଳର ଉନ୍ନତ ବା ଅଧିକାରକୁ ଅଳ୍ପ—5. The jurisdiction of a court or public officer. ୬। ସରକାରଙ୍କ ଉନ୍ନ ଶାସନ ବିଭାଗ—6. A department of the Government,

ମହକୁମା ହାକିମ—ଦେବେ. ବି (ପା) (ପା. ମହକମା+ହାକିମ୍) Mahakumā hākima (କରିଅଥ)—୧। ସବୁତିରଙ୍ଗକର

ମହକୁମାର ହାକିମ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ—୧ Sub-divisional magistrate. ୨. ମୁନସିଫ—2. Munsif. ୩। କୌଣସି ସରକାର ବିଭାଗର ସମେତ କର୍ମଚାରୀ—3. Departmental head.

ମହକୁମେ ସଦର—ଦେବେ. ବିଶ (ପା) (କରିଅଥ)—ଜିହ୍ଵାର ସଦର Mahakume sadar ମହକୁମେ ଅନୁର୍ଗତ—Within the ମହକୁମେ ସଦର jurisdiction of the Sadar Sub- ମହକମେ ସଦର division. [ଦ—ଏହାର ମହକୁମେ କେନ୍ଦ୍ରା- ପଡ଼ି, ମହକୁମେ ଯାଇଥିବ । ସବୁତିରଙ୍ଗମାନଙ୍କ ନାମ ପୂର୍ବେ ଏ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ମହକୁ—ସ. ବି (ମହ ଧାର—ଅଳନିତ କରିବା+କଣ୍ଠୀ ଅଳ୍ପ)—Mahakka ବହୁଦୂର ପ୍ରସାରିବ ସୁରକ୍ଷା—Wi-despread fragrance (Apte).

ମହଙ୍ଗା—ଦେ. ବିଶ. (ସ. ମହାର୍ଗ)—ମହର୍ଗ; ମହାର୍ଗ—Mahāṅga Dear in price.

ମାଗ୍ୟୀ ଦେ.ବି—୧। ଦ୍ରବ୍ୟର ସାଧାରଣ ମୂଲ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକା ମହାଗ୍, ମହିନା ମୂଲ୍ୟ; ତତ୍ତ୍ଵ ମୂଲ୍ୟ—1. High price of an (ସମ୍ମା—ବିପରୀତ) article , ୨। ବଜାରରେ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟମାନଙ୍କର ମୂଲ୍ୟ ବଢ଼ିଯିବା ଅବସ୍ଥା—2. Rise in the price of commodities. ୩। (ସ. ମହଙ୍ଗା) ଏକ ପ୍ରକାର କୋଳ; ମେହେଙ୍ଗ କୋଳ—3. A kind of edible berry with sour taste.

[ଦ୍ର—ଏ କୋଳ ପାତରେ ଖଣ୍ଡା ହୁଏ । ଏହାର ଉଥରେ ପକାଇ ଅମିଳ କରନି ।]

ମହଙ୍ଗିଆ—ଦେ. ବିଶ. ପୁ—ମହରଣିଆ; ଯେଉଁ ଦୋକାନ ବଜାରର Mahāṅgiā ଦର ଅପେକ୍ଷା ମହର୍ଗରେ ଉନ୍ନତ ବିକେ—ଯେ ଚଢ଼ା ଦାମେ ବିକିରି କରେ (a shopkeeper) Selling ମହଙ୍ଗିଆ things more dearly than the market rate.

ମହଜର ନାମା—ଦେବେ. ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ, ଛୟାପୁର) ବି (ଆ. ମହଜର ମହଜରନାମା—ନର ହତ୍ୟା+ପା. ନାମାତ୍=ଲେଖ; ମହଜର ନାମା ଯେଉଁ ଲେଖାରେ ହତ୍ୟା ଅପରାଧ ବିଷୟ ବା ପ୍ରମାଣ ଲେଖାଯାଏ) —Petition.

ମହଜର—ଦେ. ବି—କରଣ ସମାଜର ବିବାହରେ କର ସାର୍କିମାନେ ଅଧିକାରୀ Mahajara ବିନ୍ଦୁକାଳ ଦରେ ପଦହୁନିବା ପରେ ଭୁବ୍ୟ ଦଳଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନିଜ ନିଜର ମାନ, ଅଭିକାରୀ ଅତି ବିଷୟରେ ଯେଉଁ (ଅପ୍ରୀତିବର) ବାବୁବିତଣ୍ଟା ଓ ବାୟସ୍କ ହୁଏ—A hot discussion (generally unpleasant) which takes place between the bride-groom's and the bride's party after the arrival of the bride-groom's party during the marriage, in the Karana society.

(ଦ୍ର—ତରଣ ଧରୁଛ ପାଇଁ ବାଥାନ୍ତେ କେତେ ମଳକର କଲେ, ମାଳା କି ତନ୍ଦୁକ ଧର ଭୁବ୍ୟ ଦେଲେ କି ନିଅନ୍ତି ତାହା କଲେ । ରକାର, ସାଆନ୍ତ୍ରିକ ବାହା ।)

ମହଣ ବତି(ତି) — ଦେବେ. ବ (ପା ମୋମବ୍ରତୀ; ସ. ମୟୁକ + ବତ୍ରି) —
Mahanya bati(tti) ଆଶ୍ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ମହଣରେ ନିର୍ମିତ
ମୋମବାତୀ ମୋମବତୀ ବତି—Wax candle.

ମହଣବତ ଜ୍ଞାତ୍ର—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଶାଖାପୁରୁ କାତ ପ୍ରସଥରେ ମହଣ
Mahanyaabati jhārda ବତ ଜଳେ—Chandelier;
ମୋମବାତିର ବାଡ଼ ମୋମବତୀକା ମାଡ଼ candelabrum.
ମହଣବତ ଶେସ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ଲ୍ଲଙ୍ଗରେ ମହଣବତ ଜଳେ—
Mahanyaabati ūeja A candle lamp; a candlestick
ମୋମବାତିର ଲେସ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ପରେ ମହଣବତ ଜଳେ—
ମୋମବତୀ ଘୈତକୀ (ମହବେତ ବେର୍ବେତ — ଅକ୍ଷରୁପ)

ମହଣ ବ(ଶ)ଲିତା—ଦେ. ବ—ସାଧ ପର ଲକାଇବା ପାଇଁ ମହଣ
Mahanya ba(sa)lita ବୋଲା ସାଇଥୁବା ମୋଟ ବଳବା;
ମୋମେର ବାତୀ ମୋମକୀ ବର୍ତ୍ତୀ କରିବତି—A thick wick satu-
rated with wax and used as a light.

ମହଣ ମେଥ ଗୁଡ଼ା—ଦେ. ବ (ସହଚର)—ଶୀଳେକମାନେ ବେଶ
Mahanya methi gundiā ସାର୍ତ୍ତିଲବା ପାଇଁ ଲଗାଇବା ମହଣ
ମୋମ ଆର ମେଥିର ଶୁନ୍ଦେ ଓ କେବଳ ସୁକାର୍ତ୍ତ କରିବା ପାଇଁ
ତହିଁ ଉପରେ ଛୁଟିବା ମେଥ ଗୁଡ଼ା—Wax ointment,
used in keeping the hair smooth and
powdered fenugreek (2 of the chief
ingredients of the hair dressing of ladies
in old times.) [ତ୍ରୁ—ଦୂରକାଳରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଅନ୍ତରେ
ବୁଝି ନିମନ୍ତେ, ଦ୍ଵୋ, ପାଉଛିର, ସୁକାର୍ତ୍ତ ନିମନ୍ତେ ଏଷେନ୍ଦ୍ର,
ଅତର ଓ ବାସନା ତେଲ ଅଦିର ବ୍ୟବହାର ନ ଥିଲା ।
ସେ କାଳରେ ଅଗରପ ପାଇଁ ଦଳିଆ ଓ କେଶ ସକା
ପାଇଁ ମହଣ ଓ ସୁଗାପ ନିମନ୍ତେ ଚାଥ, ଡନ୍ଦ ଓ ମେଥଗୁଡ଼ା
ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା । ମେଥକୁ ଭାତ, ଚୁର ସେହି ଗୁଡ଼ାରୁ
ମହଣ ଲଗାଇବା ସାର୍ତ୍ତିଲା ହୋଇ ଥିବା କେବଳ ଉପରେ
ଛୁଟା ଯାଉଥିଲା । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଗରିବଲୋକମାନେ ମହଣ
ଓ ମେଥଗୁଡ଼ା ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।]

ମହଣ ବନ୍ଧିବା—ଦେ. କି—ପରିଷତ ମହଣ ବାହାର କରିବା ପାଇଁ
Mahanya rāndhiā ମହଣକୁ ପାଣିରେ ଗରମ କରିବା—
ମୋମ ଫୁଟାନ, ମୋମ ଗାଲା To boil wax in water for
ମୋମ ବରକାନା (ର୍ଯୁଧନା) cleansing it. [ତ୍ରୁ—ମଧୁତକରୁ
ସମ୍ମୁତ ମହଣକୁ ପାଣିରେ ପୁଟାଇଲେ ମହଣଯାକ ତବତ
ଯାଇ ଚକ୍ର ପର ଯାଣି ଉପରକୁ ଭସି ଉଠେ ଓ ତହିଁରେ
ଥିବା ମଳଯାକ ପୁଥକ ହୋଇଯାଏ ।]

ମହଣ ସ ରୁ—ଦେ. ବ—ମାଣସରୁ (ଦେଖ) — Mahānasaru (See)
Mahanya sāru ମାନକରୁ ମାନକରୁ

ମହଣ ସିନ୍ଦୁର—ଦେ. ବ (ସହଚର)—ଶୀଳେକମାନେ ବେଶ ସାର୍ତ୍ତିଲବା
Mahanya sindūra ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରିବା ମହଣ ଓ
ମୋମ ଆରୁ ସିନ୍ଦୁର କପାଳରେ ବା ସୁନ୍ଦାରେ ଲଗାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ
ମୋମ ଔର୍ଦ୍ଦୁର୍ଦ୍ଦୁର ସିନ୍ଦୁର—Wax and vermilion (two of
the ingredients of a woman's toilette).

ମହଣ ପୁନ୍ଦ୍ରା—ଦେ. ବ (ସ. ମୟୁକ + ସୀମନ୍ତ)—ଶୀଳେକମାନେ
Mahanya sunthā କେଷଲ କୁଣ୍ଡା ବାନ୍ଧିବା ପରେ ସାମନ୍ତ ।
ମୋମେର ପାତା ଅତର କୁଣ୍ଡାର କେଷ (ସୁନ୍ଦାର)କୁ ମହଣ ଲଗାଇ
ମୋମ ପଦ୍ମି ତକୁଣ ବରିବା ଅବସ୍ଥା—Plaits of the parted
hair on the front of a woman's head
made smooth with the application of wax
[ତ୍ରୁ—ଅତିକାଳ ଶିଷ୍ଟର ଓ ସର୍ବସମାଜର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ମହଣ
ପରିବର୍ତ୍ତରେ ପମେଟମ୍ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଦେଖାଯାଏ ।]

ମହଣ ପୁନ୍ଦ୍ରା ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି—ମୁଣ୍ଡର ଅଗରାଖର ବାଳକୁ
Mahanya sunthā pakā(ke)ibā ଦୂରପାଳ କର କୁଣ୍ଡାର
ମହଣ ପାତା ପକା(କେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ ସୁନ୍ଦାର ମହଣ ଲଗାଇ ତାକୁ
ମୋମେର ପାତା ପାଡ଼ା ତକୁଣ କର ନାନାରଙ୍ଗୀରେ ସତ୍ତି କରିବା
ମୋମବାତୀ ଅନାନା (ବୈତାନା) —To dress the hair into
various designs or plaits and smooth
the plaits with wax.

ମହଣା(ଶେ)ଇବା—ଦେ. ବ (ମହଣ ଖାଇଲେ ଯେଉଁପର ବିତ୍ତିରୁ)—
Mahanya(nē)ibā ପାଷରେ ଜନ୍ମେ ସେହିପର ଦେବାରୁ)—
ମହଣା(ଶେ)ଇ ରାଠିବା } ଉଷେଷ ପରିମାଣରେ ତିଠା ବା
ମହଣା(ଶେ)ଇ ହେବା } ଅନ୍ୟରୂପ ସ୍ତ୍ରୀର ପଦାର୍ଥ ଖାଇବା ପରେ
ମୁଖ ମରେ ଯାଓୟା ଯେଉଁ ବିତ୍ତିରୁ ଓ ଅନ୍ତିରୁ ଜନ୍ମେ—A
ଜୀ ଉମଠନା feeling of revulsion or averseness
which overtakes a person when he eats
sweet or oily food to excess; feeling of
revulsion against eating. [ତ୍ରୁ—ଏ ଶବ୍ଦ
ପାଷ ମହଣାଇବା, ଦିଦି ମହଣାଇବା ଆକାରରେ ବ୍ୟବହୃତ
କ୍ରିୟା ।]

ମହଣିଆ—ଦେ. ବିଶ (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସବେ ସୁନ୍ଦର କ୍ରିୟା; ସଥା—ଦୂର
Mahanyaā ମହଣିଆ ବସ୍ତା)—୧. ଏତେ ମହଣ ଓଜନର—
ମନ ଓଜନର 1. Weighing so many matnds.
ମନିଆ; ମନା , । ଏତେ ମହଣ ସ୍ମୂର୍ଯ୍ୟବା ଉଚି—2. Of
the capacity of so many maunds.

ମହଣିବା—ଦେ. କି (ସ. ମୟୁକ)—ମହଣରେ ମୁଣ୍ଡି ତିଆର କରିବା
Mahanyaibā —To mould or make images
ମୋମେର ମୁଣ୍ଡିକରା ମୋମକୀ ମୁଣ୍ଡିବନାନା with wax.

ମହଣି ହେବା—ଦେ. ବ—ମହଣାଇବା (ଦେଖ)
Mahanya hebā Mahanyaibā (See)
(ମହଣିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମହତ—ସ. ବିଶ. (ମୂଳଶବ୍ଦ) (ମହ ଧାରୁ—ପୁନା କରିବା + କର୍ମୀ
Mahat ଅତ୍)—୧. ଅତ୍ୟଧିକ—1. Excessive;
(ମହାନ—ସଂ) intense. ହୁ (ସଥା—ମହାରୂପ, ମହଣ
(ମହଣ—ସଂ) ଇଚ୍ଛା ।) , । ପ୍ରଧାନ—2. Chief. ଶା ।
ଶେଷ—3. Excellent. ଶା । କେଣି; ଅନେକ;
ବନ୍ଦୁ—4. Much; many. ଶା । ବନ୍ଦୁ; ବନ୍ଦି—
5. Great; big; large; huge. ଶା । ପ୍ରବଳ;

ବଳଶାଳୀ—6. Strong; powerful. (ସଥା—ମହାସାର ।) ୨ । ସତ୍ୟ—ସ୍ଵାଭାବ୍ୟକ୍ତି; ଉଦ୍‌ବାର—7. Noble. (ସଥା—ମହାମନ୍ଦା; ମହାଜନ ।) ୮ । ଅତି ଉତ୍ସମ—8. Very good. (ସଥା—ମହତ୍ ବାର୍ଯ୍ୟ ।) ୯ । ଲାଞ୍ଚ—9. Long. (ସଥା—ମହାବାନ୍ତୁ ।) ୧୦ । ଉଚ୍ଚ; ସତ୍ୟ; ପ୍ରସିଦ୍ଧ—10. High. (ସଥା—ମହତ୍ତ୍ଵକୁଳ ।) ୧୧ । ଗଣ୍ଠ—11. Gross; thick; dense. (ସଥା—ମହାନ୍ ଅନ୍ତକାର ।) ୧୨ । ଉତ୍ସୋଚନୀୟ—12. Important. (ସଥା—ମହାବାର୍ତ୍ତ ।) ୧୩ । ଉତ୍ସେଷ୍ଟର ବିଶିଷ୍ଟ—13. Loud. (ସଥା—ମହାନ୍ ଘୋଷ ।) [ଏ—ଏହାର ସଂଲଗ୍ନରେ ମହାନ୍ ଓ ଶ୍ରୀଲଙ୍କରେ ମହତ୍ ହୃଦୀ । ସାଧାରଣତା ଅନ୍ୟ ଶକ ପୂର୍ବେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବହୁଗୀହ ଓ କର୍ମ ଧାର୍ଯ୍ୟ ସମାସରେ ‘ମହତ’ ଶକ ‘ମହା’ ରୂପ ଧାରଣ କରେ ଓ ତପ୍ରେରୁଷ ସମାସରେ ‘ମହତ’ ଅକାରର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟେ ନାହିଁ । କେନ୍ତେ ଏହି ନିୟମର ଅନ୍ତର୍କ୍ଷମ କେତେବେଳେ ବ୍ୟକ୍ତମ ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ଶଦର ଅନ୍ୟ ଶକ ପୂର୍ବେ ବ୍ୟକ୍ତମାର ବିଷୟରେ ବିଶେଷର ଥିଲୁ । ସାଧାରଣଟାଙ୍କ ଏ ଶଦର ଅର୍ଥ ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ଉଦ୍‌ବାର, ଉତ୍ସମ୍ପତ୍ତି; ଓ ଏହା ଅନ୍ୟ ଶକ ଦୂରେ ବ୍ୟକ୍ତମାର ହେଲେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶଦର ପ୍ରାଧନବାର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରେ । କିନ୍ତୁ ‘ପଣେ ତେବେ ତଥା ମାଂସେ ବୈଦ୍ୟେ ଜ୍ଞାନାତ୍ମକରେ ଦ୍ଵାଜେ, ସାତ୍ତ୍ଵାଂ ଧର୍ମ ନିତ୍ତ୍ଵାଂ ମହତ୍ତମୋ ନ ଆୟତେ’ ଏହି ବଚନରୁ ଶର୍ମ, ଦୈଲ, ମାଂସ, ବୈଦ୍ୟ, ଜ୍ଞାନାତ୍ମକ, ଦ୍ଵାଜ, ସାତ୍ତ୍ଵା, ଧର୍ମ, ନିତ୍ତ୍ଵା, ଏହି ଏହି ଶକ ପୂର୍ବେ ମହତ୍ ଶଦର ପ୍ରୟୋଗ କରିଯାଏ ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରାଚୀନ ଶାସ୍ତ୍ରକାରମାନେ କହିଥାନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସମ୍ମତ ଅଭ୍ୟାନ ଓ ଗ୍ରହ ମାନଙ୍କରେ ମହା ଶର୍ମ (ନରକରୋଟ), ମହାମାଂସ (ନରମାଂସ) ମହାବ୍ରାହ୍ମିଣ (ଦ୍ୱାର୍ଯ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମିଣ), ମହାୟାତ୍ରା (ମୁଖୁ ଉଦେଶ୍ୟରେ ଶର୍ତ୍ତ ଯାତ୍ରା), ମହାପଥ (ମୁଖୁ), ମହାନ୍ତ୍ରା (ମୁଖୁ) ଶଦମାନ ମିଳେ ।] ସ. ବି—୧ । ସତ୍ୟ—1. Kingdom; dominion. ୨ । (ହାର୍ଯ୍ୟ) ମହତ୍ତମ; ରୂପ—2. (Samkhya philosophy) The intellect as distinguished from the mind. ୩ । ଜଳ (ହ. ଶ)—3. Water. ୪ । ଚର୍ବିଜନ—4. Spiritual knowledge (Apte). ୫ । ୧୦ର ଅଧ୍ୟୟ, ମହତ୍—5. The abbot of a monastery (Apte). ୬ । ମହତ୍—6. Greatness (Apte). ୭ । ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ—7. Numerousness (Apte). ୮ । ଅନ୍ତକାର—8. Infiniteness (Apte). ୯ । ଶିବ—9. Siba (Apte). ୧୦ । ଉତ୍ସୁ—10. Camel (Apte).

ମହତ୍ତ୍ଵେତି—ସ. ବିଶ୍ଵ (ବହୁଗୀହ) —ସାହା ବିଶ୍ଵ ଅଥବା ଯାହା Mahat-kshetra ଅଧିକାର କରିଥାଏ—Occupying a wide territory (Apte).
 ମହତ ସେବା—ସ. ବ (ପ୍ରଣୀ ପତ୍ର; ମହତ୍+ସେବା)—ମହା-Mahat-sevା ପ୍ରକୃଷ୍ଟକର ବା ବଡ଼ଲୋକଙ୍କ ସେବା—Service of the great (Apte).
 ମହତ ସ୍ଥାନ—ସ. ବ (କର୍ମଧା)—୧ । ଉତ୍ସ୍ଥାନ—1. A Mahat-sthana high or lofty place (Apte).
 ୨ । ଉତ୍ସମଦ—2. A high position (Apte).
 ମହତ—ଦେ. ବ (ସ ମହତ୍)—୧ । ସମ୍ମାନ; ମହିମା—Mahata 1. Respect; honour. ୨ । ଉତ୍ସମଦ—2. Prestige. “ ୩ । ସତ୍ୟରୁ—3. Chastity.
 ମହତ ଚ । କୁଳମର୍ଯ୍ୟାଦା—4. Family prestige (ଅନ୍ତକାର—ବିପରୀତ) ଦେ. ବିଶ୍ଵ ଓ ବିଶର. ବିଶ୍ଵ (ସ. ମହତ୍) —ମହା ୧ । ମହତ୍ (ଦେଖ)—1. Mahat (See).
 ମହତ ୨ । ଅତ୍ୟକ୍ରମ—2. Much. [ଉ—ଦୂର୍ଯ୍ୟାଧିକ କାଣ୍ଡକେ ସ୍ଥାମସେନ ଧ୍ୱନି, କାଟନେ, ଦିଶିଲ ମହତ ଅର୍ଥ୍ୟ । କୃଷ୍ଣପିଂଦି. ମହାଭାବତ. ଶଳ୍ପ ।]
 ମହତ କଥା—ଦେ. ବ (ସ. ମହାତ୍+କଥା)—୧ । ଉଦ୍‌ବାରାପୁର୍ଣ୍ଣ Mahata katha ବାକ୍ୟ—1. Magnanimous words.
 ମହାନ କଥା , । ଉଦ୍‌ବାରାପୁର୍ଣ୍ଣ କର୍ମ—2. Magnanimous or noble act. “ । ମହଦାତରଣ—3. Noble conduct. [ଉ—ମହତଲୋକର ମହତ କଥା । ତର ।]
 ମହତ ଜଗା(ଗେ)ଉବା—ଦେ. କି—ଦେଇଁ ପର ବିଜର ସମ୍ମାନର ବା Mahata jagା(ge)ibକ୍ଷ ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ହାନି ନ ହୁଏ ତତ୍ପରତି (ମହତ ଜଗା—ଅନ୍ୟରୂପ) ସାବଧାନ ହେବା—To be ମାନରାଖୀ careful about or to preserve one's ମହତ ରଖା କରନା own respect or prestige.
 ମହତ ଦାଣ୍ଡରେ ପଢି ହାଟରେ ଗଢ଼ଗଡ଼ା(ଡେ)ଉବା—ଦେ. ବି—Mahata dāñḍare pardi hāṭare gardagardā(rde)ibକ୍ଷ ମାନ ହାଟେର ମାଝେ ପଡ଼ି ସାଧାରଣକ ତମ୍ଭରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ମହତ ବଳାଜାନା ସମ୍ମାନହାତର ରଖନା ହେବା—The loss of one's prestige or honour being published in public; the publication of (ମହତ ଦାଣ୍ଡରେ ପଢିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) one's dishonour.
 ମହତ ନେବା—ଦେ. କି—୧ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବେଳକୁ କରିବା—1. To disgrace or dishonour ଇଜତ ଲାଗ୍ଯା a person; to rob a person of his or her honour. ୨ । କୁଳ୍ପିର ସତ୍ୟ କରିବା—2. To deflower a lady; to dishonour a lady by committing rape on her.

ମହତ ପଣ—ଦେ. ବ (ସ. ମହରୁ) —୧ । ମହବନ୍ଧୁକ ଅଚରଣ—
Mahata pāpa 1. Conduct becoming a great
[ମହତ ପଣିଆ(ଅନ୍ତରୂପ) —ଅନ୍ତରୂପ] man. ୨ । ମହରୁ; ଉଦ୍‌ବାରତ
ମାନମର୍ଯ୍ୟାଦା —2. Nobility; magnanimity; greatness
ମହତାଈ of mind. [ଭ—ଧର୍ମ ଏବା ସିଳା ମହତ
ପଣିଆ, ଥର ବଡ଼ ପଣ ଅଛେଇ ବିଜାପୁର । ରାଧାନାଥ—
ଦରବାର ।]

ମହତ ପଦାରେ ପଢିବା—ଦେ. ବ—ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ହାନି ହେବା; ସମ୍ମାନ
Mabata padjre pardibā ବା ମର୍ଯ୍ୟାଦା ନଷ୍ଟ ହେବା—
ମାନ ହାଟେ ପଡ଼ା Loss of prestige or honour.
ମହତ୍ସ ଗୀରଜାଳ (ଭ—ରଙ୍ଗଶୀ ପାତ୍ରବ ପାନ ଗଲୁ, ପାନ କହିଲ
ମୋ ମହତ ଗଲୁ—ତିଗ ।)
(ମହତ ଦାଣ୍ୟରେ ପଡ଼ିବା, ମହତ ଶିବା, ମହତ ସରବା—ଅନ୍ତରୂପ)
ମହତ ମର୍ଯ୍ୟାଦା(ପ୍ରୀତି)ଦା—ଦେ. ବ (ସହଚର; ମହରୁ ଓ ମର୍ଯ୍ୟାଦା)—
Mahata marjyā(ପ୍ରୀତି)da ୧ । ମାନମହରୁ; ସମ୍ମାନ—
ମାନ ମର୍ଯ୍ୟାଦା 1. Respect; prestige. ୨ । ଦୟା ସମ;
ମହତ୍ସ ମର୍ଯ୍ୟାଦା କୋତି ବନ୍ଦବାର; ବାଦବା—2. Etiquette.
[ମହରୁ ମରଜା(ଲେ)ଦା—ଅନ୍ତରୂପ] * । ବଦ୍ରତା—3. Nobility; nobleness; gentlemanliness.
* । ବେଶର ବିଅଦେଇ—4. Exchange of
social presents.

ମହତ ଲୋକ—ଦେ. ବ—୧ । ମହାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି; ଉଦ୍‌ବାରମନାଃ ବ୍ୟକ୍ତି—
Mahata loka 1. A magnanimous person.
ମହତ ବେ(ବ୍ୟକ୍ତି)କୁ } ପ୍ରାମଣରୂପ (ଭ—ବେଶ କରିବ, ମହତ
ମହତ ବେକେବି } ଲୋକର ହାରୁତେ ପଢ଼ିବ—ତିଗ ।)
ମହାନ୍ ଆଦମୀ ୨ । ମହା ପୁରୁଷ—2. A great man;
a noble person. ୩ । ସାଧୁ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A saintly person.
ମହତ ସମ୍ବଳିବା—ଦେ. କି—ଆପଣାର ବା ପରର ସମ୍ମାନ ରଖି
Mahata sambhalibā ବରବା—To save the prestige or honour of one's self or
ମାନ ରଙ୍ଗା କରା tige or honour of one's self or
ମାନ ରଖିବା (ମହତରଖିବା—ଅନ୍ତରୂପ) of another.
[ଅଲ୍ଲେ ସଖି ! ଆପଣା ମହତ ଅପେ ରଖି—ତିଗ ।]

ମହତ ସର୍ବ—ଦେ. ବଣ—୧ । ମର୍ଯ୍ୟାଦା ହାନିକର; ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ—1. Disgraceful; de-
Mahata saraୟ ସମ୍ମାନ ନଷ୍ଟ ହୁଏ—1. Disgraceful; de-
(ମହତ ସରେଇ—ଶ୍ଵର) rogatory to one's prestige or
ମାନ ହାନି କରା honour. ୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପରର ମର୍ଯ୍ୟାଦା
ବେହଜାତି ହାନି କରେ—2. One who puts another to disgrace or dishonour. * । ଯେଉଁ
ବ୍ୟକ୍ତି ଆପଣାର କାର୍ଯ୍ୟ କଲାପ ହୁଏ ନିଜର ସମ୍ମାନକୁ
ଦୟା—3. Bringing disgrace or disgrace on one's self by one's own conduct or action.

ମହତ ସାରିବା—ଦେ. କି—୧ । ଆପଣାର ମହରୁ ନିକେ ହାନି କରିବା—
Mahata scribā 1. To disgrace one's self by

ଅପମାନ କରା one's own acts. , । ମହତ ନେବା (ଦେଖେ)
ଇଜତ ତାରନା 2. Mahata nebā (See) (ଭ—ଗାଳ
ଇଜତ ଲେବା ଦିଅର ମହତ ସାର ଦେଇ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗାତ ।)
ଇଜତ ଲେବା ୩ । ସ୍ତର ସଙ୍ଗର ନାଶ କରି—3. To deflower
a woman to rape.

ମହତ ସେନ୍ୟ—ଦେ. ବ (ସ. ମହରୁ+ଦେଖେ)—ଦେଖୁପଣ୍ୟକ ଦେଖେ—
Mahata sajnya A number of soldiers.
ବଢ଼ି ସେନା (ଭ—ଗାଲ ସଙ୍ଗେ ମହତ ଦେଖେ ଗୋଡ଼ାଇଲେ ।
କୃଷ୍ଣବିଂଦୁ. ମହାଭାବତ ସରି ।)

ମହତ ହ(ସ)ର(ରେ)ଇବା—ଦେ. କି—ମନ ବା ଅନୁତତ କାର୍ଯ୍ୟ ହାର
Mahata ha(sa)rā(re)ibā ଅପଣାର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ହାନିର
ମାନ ହାରାନ କାରଣ ହେବା—To bring disgrace upon
ଇଜତ ଖୋନା one's self by one's own conduct; to allow one's self to be dishonoured by
another. (ଭ—ବୁଝ ଦରେଇଲି ଶର ଗୁରୁଲ ସେବକ
ପାଇଁ ମହତ ସରେଇଲି—ତିଗ ।)

ମହତ ହାନି—ଦେ. ବ. (ସ. ମହରୁ ହାନି)—ମାନନାଶ; ମର୍ଯ୍ୟାଦା
Mahata hāni ଦେଖ—Loss of prestige or honour
ମର୍ଯ୍ୟାଦା ହାନି ବେହଜାତି

ମହତ ହୁର(ରୁ)ମତ—ଦେ. ବ (ସହଚର; ସ. ମହରୁ ଓ ପା. ହୁରମତ).
Mahata hur-(ru)mat ମାନସମୂହ—Prestige; respect; honour.
ମହତାପା(ବ୍)—ଦେବେ. ବ (ପା. ମହତାବ୍)=ଚନ୍ଦ୍ର ବିରଣ; ଦେୟସ୍ତୁ ।
Mahatap(b) ଦେୟ । ୧ । ଚନ୍ଦ୍ର ଦ୍ଵାରା ବିରଣ—1. A
ମହାତାର fire-work which emits a dazzling
ମହତାବ(ପ୍ରୀତି) light. [ଦ୍ଵ—ଅଲୋକର ରଙ୍ଗ ଅନୁଷ୍ଠାରେ
[ମହତା—ଅନ୍ତରୂପ] ମହତାପର ନାମ ହୁଏ, ଯଥା—ଲାଲ ବା
ନାଲି ମହତାପ, ଛଳା ବା ସାଦା ମହତାପ, ନେଲ ମହତାପ
ସବକା ବା ହରୁ ମହତାପ ଇତ୍ୟଦି ।], । ପଦ୍ମମା ରହେସ୍ୟ-
ମାନକ ବନ୍ଦବତ ଉପାଧିବିଶେଷ—2. A family-
title of Kshatriyas of the N. W. India.
* । ମହତା ପାନ (ଦେଖ)—3. Mahata pāna
(See)

ମହତା ପାନ—ଦେ. ବ. (ସ. ମହରୁ ଓ ପାନ)—ବଡ଼ ପାନ; ଉତ୍ତରାନ-
Mahata pāna Big betel leaves,
ଖୁବ ବଡ଼ ପାନ ବତ୍ତା ପାନ
ମହତାବ୍ ଶାନ୍—ଦେ. ବ (ମାମ) —ବର୍ତ୍ତମାନର ସର୍ବୀୟ ମହାବାନ୍—
Mahata b chānd The late adoptive father of
the present Maharatadhiraj of Burdwan.
[ଦ୍ଵ—ଚନ୍ଦ୍ର ଶାନ୍, ୧୭୩୨ ମୁଖୁ ଶାନ୍, ୧୮୦୧ । ଏହାକ
ସହାୟତାରେ ମହାଭାବତର ବଜାନ୍ତବାଦ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ
ଥିଲା । ଏ ଶିଥାର ବୁଜାଗ ବଜାନ୍ତ ସର୍ବୀୟ କିମ୍ବା କିମ୍ବାମରେ
କଲିକତାରେ ନିଲାମ ତାବ ବିଣିଥିଲେ । ଏ ଗର୍ଭିମେଣ୍ଟର
ହାରୁ ବିଶେଷ ସମ୍ମାନିତ ହୋଇଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମହତା
ବଜାନ୍ତବାଦ ବଜାନ୍ତବାଦ ଏ ଘୋଷ, ପିତା ।]

ମହାକାବ୍ୟ

ମହତା ସିବ—ଦେ. କ—ମୁସଲମାନ୍ ରାଜଭାବରେ ପ୍ରଦେଶରେ ପ୍ରଧାନ ଚର୍ମି-
Mahatā sib ରୂପେ ଉପାୟବିଶେଷ—A title of the
superintendent of a province during the
Mahomedan rule. (ଉ—ସେକ୍ ସୁନେଦ୍ କଟକରେ
ମହତାବିବ ହେଲେ । କଟକକୁ ପ୍ରାଚୀନ ଦ୍ଵାଳ ।)

ମହତୀଆ—ଦେ, ବିଶ (ସ. ମହାରାଜୁ) —ମହାରାଜୁ—
Mahatia Honourable, noble.

Mahatia Honourable; noble.

ইজতদার ইজতদার

ମହତ୍—ସ. ବିଶ୍ଵା (ମହତ୍+ଏ)—ମହତ୍ ଶବ୍ଦର ସୀଲିଙ୍ଗ—
Mahati Feminine of Mahat, ସ. ବ. ଶ୍ଵା—୧. କାରଦ
ରୁଷିକ ପଣ୍ଡ କାନ୍ଦ—୧. The name of Nârada's
lute or harp. (ଉ—ଧାରା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ମହତ୍ କାଦେ
ଦତ କଲେ ସେ ସମୟ । ପଞ୍ଚ. କୋଷ୍ଟଦୂର୍ଗାଷ୍ଟୁନ୍ଦରୀ ।)
, । ବୃଦ୍ଧଜୀ; କଥକାଣ୍ଡ (ହି. ଶ)—୨. Solanum
Indicum. ୩ । ବାଇଶଣ—୩. Eggplant
(Apte). ୪ । ମହତ୍ (ହି. ଶ)—୪. Greatness;
importance (Apte).

ମହାତୀ ଦ୍ୱାଦଶୀ—ସ. ୬—ଶ୍ରବଣାକଷେତ୍ରସୁକ୍ତ ଭାଦ୍ର ଶୂନ୍ୟାବଶୀ
Mahati dwadasī (୬. ୬)—The 12th day of the
bright fortnight of Bhādra if it falls on
the Śrabaṇā asterism.

ମହାତୀ ଦେବତା—ସ. ବି—ପୂଜ୍ୟତମା ବା ଶ୍ରେଷ୍ଠା ଦେବତା—The
Mahati debata supreme Deity or Goddess; a
great Divinity.

ମହତେ(ରେ)ର ସିବା—ଦେ. କ (ସ. ମହତ୍ + ହି + ଯା ଧାର୍) —
Mahate(tte)i jibh ମହତୀର ଲୋପ—The loss of one's
ପ୍ରଭୁତ୍ୱର(ଲେ)ର ସନ୍ତବା—ଅନୁଷ୍ଠାପି—prestige.

[ମହାକଥାରେ ଦେଖିଲୁଛନ୍ତି] ।

ମହାକଥା—ସ. ବଣ. ପୁଣ୍ଡ (ବଢ଼ିବୀଛି; ମହାତ୍ମା+କଥା) —୧ । ମଧ୍ୟ
 Mahatkatha ବାକ୍ୟଦ୍ୱାରା ପରର ମନୋରଞ୍ଜଳିକାଶ; ଗୁରୁତ୍ୱବାଚି
 (ହ. ଶ)—1. Flattering; captivating
 men's minds by oily words. ୨ । (ଶ୍ଵୀତଳ)
 (ମହାକଥା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବଢ଼ିଲେକ ବା ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା କଥା—
 2. Talked of or mentioned by the great
 (Apte)

ମହାତ୍ମା—ସ. ବ (କର୍ମଧା) — ୧ । ସାଂଖ୍ୟଦର୍ଶନୋକ୍ତ ସ୍ଥିର ତତ୍ତ୍ଵଙ୍କ ଶବ୍ଦରେ
Mahattattwa ତତ୍ତ୍ଵାନ୍ତର୍ଗତ ଦ୍ଵିତୀୟ ବା ଦୂର୍ଧିଷ୍ଠପୂର୍ବ ତତ୍ତ୍ଵ—
1. (Samkhya philosophy) The 2nd of the
24 primary principles in the creation,
which consists of the intelligence.

୨ । ଜାଗାମ୍ବା (ହି. ୫) — 2. The animal Soul.
 ମହତ୍ତମ—ସ. ବଣ (ମହତ୍ + ଅକଶୟାର୍ଥୀ. ତମ) — ଅନେକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
 Mahattama ବଡ଼; ଅତିମହତ୍—Greatest; highest;
 (ଦେଖିମା—ସି) noblest.

ମହତ୍ତର—ସ୍ତ୍ରୀ, ଦିନ (ମହତ୍+ଅକ୍ଷରାଥେ, ତର) —ଦୁଇର ମଧ୍ୟରେ
Mahattara ବଡ଼ ଅଧେଶାବ୍ଦ; ମହତ୍; ଉତ୍ତରପୁର—Greater;
(ମହତ୍ତର—ସ୍ତ୍ରୀ) nobler; higher. ସ ୩—୧ । ଶୁଦ୍ଧ
(ହୃ. ଶ)—1. A Sūdra. ୨ । ଗ୍ରାମର ବୟୋଜେଣ୍ଡ୍ର
ବ୍ୟକ୍ତି—2. The oldest man of a village
(Apte). ୩ । ଗ୍ରାମର ମୁଖ୍ୟବ୍ୟକ୍ତି ବା କେତା—3. The
head of a village (Apte). ୪ । ରଜସ୍ତର
ସଦସ୍ୟ—4. A courtier (Apte). * । ସଜ୍ଜ
ଶୟଳାଗାରରକ୍ଷକ; ରଜାଙ୍କ ପାଇବାରୁକ ବିଷୟର ଭାବପାତ୍ର
କର୍ମବସ୍ତୁ—5. Chamberlain; a palace super-
intendent (Apte) ୫ । ଦଳର ସବ୍ରମାନ୍ୟ ବା
ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି—6. The most respectable or
chief person; the principal (Apte).

ମହତ୍ତରକ—ସଂ. ଭ. ପୁଂ (ମହତ୍ତର + ସ୍ଥାର୍ଥ. କ) —ମହତ୍ତର ଏକ
Mahattaraka (ଡେଙ୍ଗ) — Mahattara 4, 5 (See)
(Apte).

ମହତ୍ତରିକା—ସଂ. ବ (ମହତ୍ତର + କାନ୍ତାଖ) -ବନ୍ଦୀବନ୍ଦୀ ଜୀବବିଶେଷ—
**Mahattarikā Name of a hybrid or mixed caste
 amongst the Hindus.**

ମହତ୍ୱ—ସଂ. କ (ମହର୍ + ବୁ) — ୧ । ମହାକୁରକତା; ଉଦ୍‌ଦାରତା;
Mahattwa ଅତାର୍ଥ—1 Nobility; magnanimity.

୨ । ପ୍ରକର୍ଷ; ଶେଷ୍ଟୁ—2. Excellence; superiority
 ity • । ବୃଦ୍ଧତା—3. Largeness; magnitude;
 great extent. * । ପ୍ରାଧାନ୍ୟ; ଅସ୍ତବ୍ୟ—4. Great-
 ness; predominance * । ମର୍ଯ୍ୟାଦା; ସମ୍ମାନ; ସମ୍ମାନ—
 5. Respect; nobility; honour. ୨ । ଜୀବତୀ;
 ପ୍ରକରତା—6. Intensity; violence (Apte). ୨ ।
 ଉଚ୍ଚତା—7. Height; elevation (Apte). ଗ ।
 ଉଚ୍ଚପଦ—8. Exalted position (Apte). କ । କରୁଣା;
 ଅବଶ୍ୟକତା; ଗୁରୁତା—9. Importance (Apte);
 urgency. ୧୦ । ଗୋରବ; ଅସ୍ତବ୍ୟ—10. Majesty
 (Apte), ଦେ. ବ—୧. ମହତ୍ତ୍ଵ (ଦେଖ)—1. Mahat-
 tattwa (See). [ଉ—ମହତ୍ତ୍ଵ ଅହଂକାର ଜାତ, ତା
 ତ୍ରୁଟି ପଞ୍ଚ. ତନମାତ୍ର । ପ୍ରାଚୀ. ପୃଷ୍ଠିତମ ଚନ୍ଦ୍ରାଦୟ ।]
 , । ସମ୍ମାନ୍ୟପଣିଆ; ଉଚ୍ଚବଶୀୟତା; କୁଳୀନତା—
 2. Respectability. କ । ବଶ ମର୍ଯ୍ୟାଦା; ଉଚ୍ଚ
 କୁଳରେ କରୁ ଥିବା ଓ କରି ବାନ୍ଧିଥିବା ଉଚ୍ଚତ ମର୍ଯ୍ୟାଦା—
 3. Prestige or social position due to
 noble blood and high and respectable
 connection; high family status. [ଦ—ବର-
 କନ୍ୟା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ବର ବଶ ଓ କଳ୍ପାର ବଶ ମଧ୍ୟରେ
 ‘ମହତ୍ତ୍ଵ’ କଣାକଣି ଦ୍ରୁତ ଓ ବରର ବଶ ଉଚ୍ଚତର ବା ।

କରସାର ଦଶ ଉଚ୍ଛବି, ଏହା ସୁର କରସାର କୁରୁକ୍ଷୁଳ
ମଧ୍ୟରେ ଦେଖାଇ ଦିଅନିଥ ସ୍ତ୍ରୀକର କୁରୁ ।] ୪ । ଉଚ୍ଛବି
କୁଳ ସଙ୍ଗେ ବିବାହ ସମ୍ମର୍କ ପ୍ରାପନ—4. Establishment
of connection with a high family by marriage.

ମହାତ୍ମା କଷିତ୍—ଦେ. କି—ଦୂର କଣ୍ଠର କୁଳିକବା କୁଳନା କରିବା—
Mahattwa kashiba To compare the respectability of two persons.

ଫରକ ତୋଡ଼ନା—[ଦୂ—ବିବାହ ଉପରେ ରାଷ୍ଟ୍ର ବର କର୍ଯ୍ୟାବଳୀ
(ମହାତ୍ମା କୁଳବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଶ ଦୟା ମଧ୍ୟରେ ମହାତ୍ମା ବିଶ—
[ମହାତ୍ମା କଣ୍ଠା(କୁଳା)ଯିବା—ବିଶେଷ ରୂପ) ଯାଏ ।]

ମହାତ୍ମା ମର୍ଯ୍ୟାଦା—ଦେ. କି (ମହାତ୍ମା) —୧. ସଦାଶିଵ—1. Ap-
Mahattwa marjyādā proved conduct, 2. Respect. ୨ । ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ—3. Show-
ମାନ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ing respect to a person. ୩ । ବିଜ୍ଞାନକୁଳ
ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ମତ ଦେଖାଇ ଅତାକ ପ୍ରଦାନ—4. Ex-
change of proper social presents amongst relations.

ମହାତ୍ମା ସା(ହା)ରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଆପଣାର ମହାତ୍ମା ବା ମର୍ଯ୍ୟାଦାର
Mahattwa sa(ha)rā(re)ibā କାଣ ଘଟାଇବା—To
ଅପମାନ ପାଓଇବା bring one's self to dishonour; to
ହଜ୍ଜାତ ଖୋଲା(ଗମାନା) lose one's honour.

ମହାତ୍ମା ସାରିବା—ଦେ. କି—ମହାତ୍ମା ସାରିବା (ଦେଖ)
Mahattwa sāribā Mahata sāribā (See)

ମହାତ୍ମା (ରତ୍ୟାଦି)—ଦେ. କି (ସ. ମହାତ୍ମା)—ମହାତ୍ମା ରତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Mahatwa (etc) Mahattwa etc. (See)

ମହାତ୍ମା(ଗ୍ରୀ)ଶ—ଦେ. କଣ (ସ. ମହାତ୍ମା ଓ ସାରି)—(କରିଅ) —
Mahatrāṭṭīpa ରତ୍ୟ ଲେବକ ଦରଶ ପୋଷଣ ପାଇଅଣ
ମହାତ୍ମା ଯାଇଥିବା (ଜମି)—(land) Assigned
rent free for the maintenance of noble
families. ଦେ. କି—ମହାତ୍ମାଙ୍କ ଜାଗିର (ଦେଖ)
Mahatrāṭṭīpa jāgiri (See)

ମହାତ୍ମା ଜାଗିର(ର)—ଦେ. କି—ବ୍ରାହ୍ମଣେତର ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ସଦ୍ବିଶୀଳ ବା
Mahatrāṭṭīna jāgiri(r) ବନ୍ଦୁ ପରିବାରଙ୍କ ଦରଶ ଯୋଗାର୍ଥ
ମହାତ୍ମା ଜାୟଗୌର ସଜାନ ଦ୍ୱାରା ଅଣ୍ଟା ନିଃର ଲାଇର ବା ଜମି-
ମଦଦମାସ ଜାଗିର Land assigned rent free by the
king for the maintenance of noble
families or families of gentlemen. (be-
sides Brâhmaṇas).

ମହାତ୍ମ୍ୟକ୍ରମ—ସ. କି (କର୍ମଧା; ମହାତ୍ମା+ତ୍ୟକ୍ରମ; ସନ୍ତ ଯୋଗ୍ୟ ତ
Mahad-byakti ଶାକରେ ଦି)—ମହାତ୍ମାର ବ୍ୟକ୍ତି; ଉଚ୍ଛବି
(ମହାତ୍ମାରୁଷ-ଅନ୍ୟରୂପ) ବ୍ୟକ୍ତି—A magnanimous person.

ମହାଦାବାସ—ସ. କି. (କର୍ମଧା; ମହାତ୍ମା+ଅବାସ)—ବଡ଼ ଘର—
Mahadābhāsa A spacious or large building;
(ମହାଦାବାସ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମହାଦାଶୟ—ସ. କି (କର୍ମଧା; ମହାତ୍ମା+ଅଶୟ) —୧. ସତ ଅରଳାଶ;
Mahadāsaya ସହିତ—1. Noble wish; noble intention, ୨ । ଉଚ୍ଛବାକ୍ଷା—2. Noble ambition.
୩ । ଉଚ୍ଛବାର ହୃଦୟ—3. Magnanimous heart.
(ମହାଶୟ—ଶ୍ରୀ) ସ. କଣ. ସୁଂ (ବନ୍ଦୁବ୍ରୀହି) —ସଦାଶିଵ; ଉଚ୍ଛବାର
ଚେତୋ—Noble-minded; magnanimous.

ମହାଦାଶା—ସ. କି (କର୍ମଧା, ମହାତ୍ମା+ଅଶା) —ମହାତ୍ମା ଅଶା; ଉଚ୍ଛବାର
ଅଶା—Mahadāśā High hope; ambition (Apte).

ମହାଦାସ୍ୟୀୟ—ସ. କଣ (ମହାତ୍ମା+ଅସ୍ୟୀୟ) —ଅତ୍ୟକ୍ରମ, ବିଶ୍ୱମନକ—
Mahadāscharjya Very wonderful (Apte).

ମହାଦାସ୍ରୀତ—ସ. କି. (ପ୍ରଣୀ ତତ୍ତ୍ଵ; ମହାତ୍ମା+ଅସ୍ୟୀୟ) —ମହାତ୍ମା ବ୍ୟକ୍ତିକ
ମହାଦାସ୍ରୀତ—Mahadāśrāya ଅନ୍ୟରୂପ—Shelter under a great
man; dependence on or seeking protection with the great.

(ମହାଶୟ—ଶ୍ରୀ) ଦେ. କଣ. ସୁଂ (ବନ୍ଦୁବ୍ରୀହି) —ମହାଶ୍ରୀତ (ଦେଖ)
Mahadāśrīta (See)

ମହାଦାସ୍ତ୍ରିତ—ସ. କଣ. ସୁଂ—ସେ 'ମହାତ୍ମା ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଶୟ ଗ୍ରହଣ—
Mahadāśrīta ବରାଏ; ମହାତ୍ମାକୁଳତାରେ ପରଶାସନ—
(ମହାଶୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) One who has taken shelter
under or seeks protection with a high
personage.

ମହଦେଶ୍ୱର—ସ. କି—ମହାଶୂରରେ ଜାତ ଏକ ତାଙ୍ଗୁ ହୃଦୟପୁଷ୍ଟ ଓ
Mahadeśvara ବଳବାକ୍ ବଳବ (ହି. ଶବ୍ଦାଗର)—A
species of strong and stout bullocks found
in Mysore,

ମହାଦୂଶ—ସ. କଣ. ସୁଂ (ବନ୍ଦୁବ୍ରୀହି; ମହାତ୍ମା+ଶାଶ୍ଵତ)—ମହାଶୂରପୁଣ୍ୟ—
Mahadūṣa ମାନକ ଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣିତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—Having
(ମହାତ୍ମା—ଶ୍ରୀ) the qualities of the great (Apte).

ମହାନ୍ ଦାର—ଦେ. କଣ—ମଥନ ଦାର (ଦେଖ)
Mahan dār Ma-an dāra (See)

ମହାନ—ଶ୍ରୀ. କି (ସ. ମୋହନ)—୧. ଅସର ଦେଉଳର ଲାଖିଥିବା
Mahana କୁଦୁର ଦେଉଳ; ତଗମୋହନ—1. A smaller
ଜଗମୋହନ temple attached to the main temple,
(ସଥା—ପୁରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପାତ୍ରଶାଲା ମହନ) ।

ମୋହନ ୨ । ରଧାମୋହନ ଓ କୃଷ୍ଣମୋହନ ଅଦ ବ୍ୟକ୍ତିର
ମୋହନ ଜାବ କାମ—2. A name for calling people
ମୋହନ whose names end with the word
ମୋହନିଥ 'Mohana.' ଦେ. କଣ. ସୁଂ (ସ. ମୋହନ)—

(ମହାନା—ଶ୍ରୀ) ମହନିଥ (ଦେଖ)—Mahaniṭṭa (See)
(ମନନ, ମହନିଥ—ଅକାଦରଥକରୂପ) (ମହନ—ଅଦରଥକ ରୂପ)

ମହନରୋଗ—ଦେ. କି (ସ. ମୋହନରୋଗ)—ହାଲୁଥ; ଦିଅରେ
Mahanabhoga ଶରୀର ହୋଇଥିବା ସ୍ତର ସଙ୍ଗେ ପାଣି; ଦୂଖ,
ମୋହନଭୋଗ କନ ଓ ମସକ ପିଶାପାର ପ୍ରସ୍ତୁତ ଆଦ୍ୟ—
ମୋହନମୋଳ, ହଲ୍ବା Halwa; a paste (food) made
from coarse flour; halwa.

ମହନମାଳ(ଲା) — ଗ୍ରା. ବି (କଣିଥ ପଦ) — ମହନମାଳ (ଦେଖ) —	Mahanamāla(ଲା)	Maunamāla (See)
ମହନିଆ(ଅଞ୍ଚ) — ଗ୍ରା. ବିଶ. ସୁଂ (ସ. ମୋହନ)—ମୁଗ୍ଧକାରୀ—Enchan-	Mahanīā(ଅଞ୍ଚ)	Mahanīā ting; enslaving; fascinating. ଗ୍ରା. ବି.
ମୋହନିଆ — ଗୁଂ — ମନମୋହନ ଅତି ବ୍ୟକ୍ତିକ ଅନାଦର୍ଶ ତାକ	ମୋହନିଆ	—A name for calling Manamohan (ମହନେଇ—ଝାଇ)
ମହନି ଲଗା(ଗେ)ଭବା—ଗ୍ରା. କ୍ର—୧ । ମହ ଯହାଦ ବା ତାରିକ	Mahani lagā(ge)ibā	ପ୍ରୟୋଗକାରୀ (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକ)
(ମହନ ଭବା — ଅଳ୍ପରୂପ) ବିମୋହିତ ଭବା—୧. To	(ମହନିଲାଗୁଧକରା; ମହନାଗାନ	enchant or fascinate a
ମୋହନୀ ଲଗାନା (ଡାଲନା) person by means of	ମୋହନୀ	charms. ୨ । କୌଣସି
(ମହନି ଲଗିବା—ବିଶେଷରୂପ) ବ୍ୟକ୍ତିକ ମୁଗ୍ଧ ଭବା—୩. To enchant a	ଲଗିବା	person; to fascinate a person:
ମହନୀ — ଗ୍ରା. ବି (ସ. ମୋହନା) — ୧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକ ମୋହନ	Mahani	ବା ବଶିକରଣ ଭବନୀ ଉପାୟ — ୧. Power of
ମୋହନିଶକ୍ତି — କଣ୍ଠିକରଣ କରିବାର ଶକ୍ତି ବା	ମୋହନିଶକ୍ତି	enchanting others; a charm , ।
ମୋହନୀ — ଅଳ୍ପ ଲୋକର ମନକୁ ମୋହିବାର ଶକ୍ତି—୨.	ମୋହନୀ	ଅଳ୍ପ ଲୋକର ମନକୁ ମୋହିବାର ଶକ୍ତି—୨.
The charm or power possessed by a		
person to fascinate others; enchantment.		
୩ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକ ମୋହିତ ଭବାର ଶକ୍ତି ବା	କୌଣସି	ବ୍ୟକ୍ତିକ ମୋହିତ ଭବାର ଶକ୍ତି—୩. The secret of fascinating
ବ୍ୟକ୍ତିକ ମୋହିତ ଭବାର ଶକ୍ତି—୪. A name for	ବ୍ୟକ୍ତିକ	a person. ୪ । (ଝାଇ) ମନୋମୋହନ ଓ ମୋହନା—
ଅତି ନାମଧାରୀ ଶ୍ଵୀର ତାବ ନାମ—୫. A name	ମୋହନା	ଅତି ନାମଧାରୀ ଶ୍ଵୀର ତାବ ନାମ—୫. A name for
ମନମୋହନ, ରାଧମୋହନ ଅବଳ ଅଦର୍ଶକ ତାବ ନାମ	ମୋହନା	calling males whose names end with the word Mohini. * । (ଗୁଂ)
—୬. A name for calling males whose		ମନମୋହନ, ରାଧମୋହନ ଅବଳ ଅଦର୍ଶକ ତାବ ନାମ—୬. A name for
ନାମ ଅତି ନାମଧାରୀ ଶ୍ଵୀର ତାବ ନାମ—୭. A name for		calling males whose names end with Mohana, in fondness.
ମୋହନୀ ମୋହନୀ	ମୋହନୀ	ମୋହନୀ କନ୍ୟା — ମୋହନୀ କନ୍ୟା — Mohini kanyā (See)
ମହନୀ କନ୍ୟା — ଗ୍ରା. ବି. ଝାଇ—ମୋହନୀ କନ୍ୟା (ଦେଖ) —	Mahani kanyā	Mohini kanyā (See)
ମୋହନୀ କନ୍ୟା	ମୋହନୀ କନ୍ୟା	
ମହନୀୟ — ସ. ବିଶ. ସୁଂ (ମହ ଧାରୁ+କର୍ମ ଅଳ୍ପାୟ) — ୧ । ପୂଜନୀୟ	Mahaniya	— ୧. Worthy of homage; illustrious.
— ୨. ମହତ୍— ୨. Noble; glorious.	(ମହନୀୟ—ଝାଇ)	
ମହଙ୍କଳୀ—ସ. ବି. ସୁଂ—ମଠାଧିକ; ମଠର ପାରପତ୍ରବାର—The	Mahanta	trustee or superior of a religious
endowment or monastery; the head of a		
religious trust or institution (Apte).		
ଦେ. ବି (ସ. ମହତ୍ ଶବ୍ଦର ବନ୍ଦୁବତୀ ମହାନ୍ତଃ) — ୧ ।		
ମହ(ହ)ନ୍ତ, ମୋହ(ହ)ନ୍ତ ସର୍ବାର୍ଥକ ମଣ୍ଡଳୀର ବା ଅଖତାର		
ମହନ୍ତ କର୍ତ୍ତୃବାବ ପରମାଳକ ବ୍ୟକ୍ତି— ୧. The head		

of a religious choir formed for chanting Samkirttana with the help of drums and cymbals. ৭। গুরুত্বাদি পাত্রসমূহের
 মানকর সামগ্রিক অন্তর্ধান ও ক্ষমতা উপর বিদ্যুৎ—২. The head of a caste-guild.
 ৮। (এ. মহাপ্রাচি)—বাজার মাহনূজ বা গুরুক
 মাহত দাতা—৩. The driver of an elephant.
 মহাবৰ্ত্ত শিরীশ—৪. A great man. ৫।
 সাধুক্ষণ্য—৫. A saintly person. ৬। চেষ্টার
 কা বেঁচে বেঁচে দলের বাবা অবতার নেতা—
 ৬. The head or leader of a particular
 order of anchorites.
 মহন্ত মহারাজ—দে. বি (এ. মহন্ত + মহারাজ)—মাতৃশক্তি
 Mahanta mahārāja মানস্যুক্ত স্মৃতি—A res-
 মহন্ত মহারাজ pectful appellation of the head
 মহন্ত মহারাজ of a religious trust.
 মহন্তা(ক্রে)র—দে. বি—মোর মহন্ত প্রমোদ—Relating
 Mahantā(nte)i to the head of a religious
 মহন্তার trust. দে. বি—মহন্তার—The posi-
 মহন্তগিরি tion or power or rights of the head of a
 মহন্তা, মহন্তার religious institution.
 মহন্তা(ক্রে)র শাঢ়ী—দে. বি—মোর মহন্ত দেবান্ত প্রতিষ্ঠানে
 Mahantā(nte)i sārdhi নতুন মহন্ত গাঢ়িয়ান্ত হেবা
 [মহন্তার শৈবু(গো)পা—অন্যথা] পময়ের পুরুষাধারণ বা উল্ল
 মহন্তের পদ মোর মহন্তকর্মসূচির সাধারণ উল্ল ব্যক্তিত্ব
 মহন্তার পদত্ব মহন্ত পদবৈ প্রতিষ্ঠান ও তাক্ত মহন্তভূষণে
 শীকার করিবার ক্ষমতার সুরূপ নূর মহন্ত মুণ্ডে
 বক্ষায়িকা শাঢ়ী বা পার—A cloth or turban
 tied round the head of a new Mahanta
 on the occasion of his succession to and
 public installation in the spiritual seat
 of the endowment.
 মহন্তিখা—দে. বি—১। মহন্ত প্রকৌশল—১. Relating to
 Mahantā মহন্ত সম্পর্কীয় মহন্তিয়া a Mahanta.
 , ২। মহন্তক ঘোষণ—২. Befitting to a
 Mahanta
 মহন্তিআণী—দে. বি. শ্বি—১। মোর শ্বি মারণাত্মক—১. The
 Mahantīāṇi female head of a religious trust,
 শ্বীমহন্ত ২। শ্বি মহন্তক শ্বি—২. The wife of a house-
 মহন্তনী keeping Mahanta.
 মহন্তপিল—বেদে. বি (অ)—১। পত্র; বক্তৃলেবক্ত পত্রলেবক্ত—
 Mahaphil ১. Assembly. ২। নৃত্যগীতাদির পত্র
 মার্কিল মহন্তপিল —২. A dancing or music
 party.

ବସୁରେ ଅରବିଧ ହେଲା । ପ୍ରଥମେ ଏହାଙ୍କର ଫଳୀ ଓ ଅଛି ଦୂରଜଣ ମାତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ଏହି ମତ ପ୍ରଦଶ କଲେ । କିମେ କିମେ ଏହାଙ୍କର ଶିଷ୍ଟହରଣ ବଢ଼ିଲା । ତିନ୍ତୁ ମକୁବାସୀମାନେ ଏହାଙ୍କ ପ୍ରଗ୍ରହିତ ଧର୍ମର ବିରେଖି ହୋଇ ଏହାଙ୍କ ଉପରେ ନାନାପ୍ରକାର ଉତ୍ସ୍ଥିତକ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଶେଷରେ ମହନ୍ତି ମଦିନା ନଗରକୁ ଗଲେ ଓ ଏହାଙ୍କର କେତେକ ଟିକ୍ଟ ଅପ୍ରିକାର ଅବସିନ୍ଧାନ ଗଲେ । ମହନ୍ତିଦଙ୍କୁ ଅସ୍ତରା କରିବା ପାଇଁ ଅସ୍ତରାରଣ କରିବାକୁ ହୋଇଥିଲା । କିମଣି ଏହାଙ୍କ ଶିଷ୍ଟହରଣ ବଢ଼ିଲା ଓ ଶିଷ୍ଟମାନେ ଅରବଦେଶ ତମାଁ ଏହି ଧର୍ମ ପ୍ରଗ୍ରହ କଲେ । କିମେ କିମେ ମହନ୍ତି ସେନାକାୟକ ହୋଇ ଅନେକ ସ୍ଥାନ ଓ ନଗର ଅଧିକାର କଲେ । ଏହାଙ୍କ ୨୨ ବର୍ଷ ବସୁର ହୋଇଥିବା ସମୟରେ ଅର୍ଥାତ୍ ୨୩, ଶ୍ରୀଷ୍ଟୁଦିରେ ଏହାଙ୍କର ଦେହାନ୍ତର ହୋଇଥିଲା । ଏହାଙ୍କ ପ୍ରବତ୍ତିତ ଧର୍ମ ‘ଇସ୍ଲାମ୍’ ଓ ଏହି ଧର୍ମବିଲମ୍ବିମାନେ ‘ମୁସଲମାନ୍’ ନାମରେ ଖାତା । ମୁସଲମାନ୍ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ‘ଭକ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ, ଭକ୍ତ’ । ଏମାନଙ୍କ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର କୋରନ୍ । ଏ ଧର୍ମର ପ୍ରଧାନ ମତ ଏହି ବି ‘ଇଶ୍ଵର’ ବା ‘ଆଜ୍ଞା’ଙ୍କ ଛାଡ଼ା । ଅନ୍ୟ କେହି ଏ ଜଗତର ପ୍ରଭୁ କୃତ୍ତିତ୍ଵ ଓ ମହନ୍ତି ଇଶ୍ଵରକୁମୁଖର ପ୍ରଗ୍ରହକ । ଯେଉଁମାନେ ଏହି ଏକେଶ୍ଵର ବା ଅଶ୍ଵାକୁର ଉପାସନା କରିଛି ସେମାନେ କିଧରୀ ବା ‘କାପର’ ଓ ଲାପରମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଧର୍ମୟୁକ୍ତ (ଯିହାଦ)ରେ ପ୍ରାଣକାଶ ହେଲେ ଅନନ୍ତପୂର୍ବ ଲୁଭ ହୁଏ । ମୁସଲମାନ୍ମାନେ ଚଟ୍ଟରୁ ଅଧିକ ଶ୍ରୀ ବିବାହ କରିବେ ନାହିଁ ଓ ମଦ୍ୟ ଏବି ଶୂକର ମାଂସ ଖାଇବା ଏମାନଙ୍କ ପର୍ଷରେ ନିର୍ଣ୍ଣୟ । ମୁସଲମାନ୍ମାନେ ଜାଇ ଦେବ ସ୍ତରକାର କରିଛି ନାହିଁ ।

ମହନ୍ତି ମଦିନାକୁ ଯିବା ସମୟ (ଶ୍ରୀ ୨୨)ରୁ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ‘ହୀରିବା’ ସନର ଗଣନା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ମକୁବାରୁ ମଦିନାକୁ ଯିବା ପରେ ବିଷ୍ଣୁମାନେ ତାଙ୍କୁ ମଦିନାରେ ମଧ୍ୟ ଶାନ୍ତିରେ ବଣାଇ ଦେଲେ ନାହିଁ । ସେଠାରେ ବିଷ୍ଣୁମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସେହି ସୁନ୍ଦର ହୋଇଥିଲା ସେହି ସୁନ୍ଦରେ ଏହାଙ୍କ ଦଳ ପସାରୁ ହୋଇଥିଲା । ମହନ୍ତିଦଙ୍କ ପୂର୍ବେ ମକୁବା ନଗରର ସେହି ଦେଉଳରେ ପ୍ରଭିମା ପୂଜା କରସାଇଥିଲା ମହନ୍ତି ତାହାକୁହି ଏକେଶ୍ଵର ଉପାସନାର ମନ୍ଦରରେ ପରିଣତ କଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମକୁବାନଗରର ଏହି ମନ୍ଦର ବା ‘କବୁ’ ମୁସଲମାନ୍ମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଶାଖା ଏବି ଏଠାକୁ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ମୁସଲମାନ ଯାହା ‘କବୁ’ କରିବାକୁ (ଅର୍ଥାତ୍ ଇଶ୍ଵରଙ୍କ ନାମରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରି ପୂଜା କରିବାକୁ) ଯାଆନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ମକୁବାରୁ ସାଇ ‘କବୁ’ କରିଛି ସେମାନଙ୍କ ‘ଦାଙ୍କ’ କହିଛି । ମୁସଲମାନ୍ ପୂଜିତ ‘ଆଜ୍ଞା’କର ପ୍ରାର୍ଥନା-ରୂପେ ଅଶ୍ଵୋପନିଷଦ୍ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଅଥବା ବେଦରେ ଲେଖାଅଛି (ଅଶ୍ଵୋପନିଷଦ୍ ଦେଖ) ଓ ତହିଁରେ ମହନ୍ତିଦଙ୍କ ନାମୋଦେଶ ଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ପୁଞ୍ଚାର ପ୍ରାୟ ୨୮ ଲୋକ ମୁସଲମାନଧର୍ମବିଲମ୍ବୀ ।

ମୁସଲମାନ୍ମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତା ବିର୍ତ୍ତ—୧. ପାଷ ଥର୍ ଦେବିକା ପ୍ରାର୍ଥନା ବା ନମାନ ପାଠ, ୨. ରଣ୍ଧା ଦେବା, ୩. ରମଜାନ୍ ମାସର ଉପକାଷ ଓ ୪. ମକୁବା ଶର୍ତ୍ତୀଯାତ୍ରା । ମୁସଲମାନ୍ମାନେ ମହନ୍ତିଦଙ୍କ ପ୍ରସରମର (ଦୃତ) ବା ଦକ୍ଷରତ ମହନ୍ତି ବୋଲି କହିଛି । ମୁସଲମାନ୍ମାନେ ସାଧାରଣତଃ ୨. ଶେଷରେ ବିବକ୍ତ ଯଥା—ସୀହା ଓ ସୂଦୀ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁସଲମାନ୍ ଧର୍ମବିଲମ୍ବିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅହନ୍ତିପାତ୍ର (ଆହେନ୍ତିପାତ୍ର) ନାମକ ନୀଅ ପାଖ ପ୍ରବତ୍ତିତ ହୋଇଛି ।

ଏହି ଅହନ୍ତିପାତ୍ର ଦଳର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଦକ୍ଷରତ ମିଳା ଗୋଲାମ୍ ଅହନ୍ତିପାତ୍ର ପଞ୍ଜାବ ପ୍ରଦେଶର ଗୁରୁଦୁଷ୍ଟପୂର ଜିହ୍ଵା ଅନୁର୍ଗତ କାମ୍ପ୍ୟାନ୍ ନାମକ ସ୍ଥାନର ଅଧିକାସି ସ୍ଥିଲେ ଓ ଜୀବନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟରୁ ଗର୍ଭାଶୀରେ ଅହନ୍ତିପାତ୍ର ବା କାମ୍ପ୍ୟାନ୍ ମତ ପ୍ରଗ୍ରହ କଲେ । ମୁସଲମାନ୍ ଧର୍ମ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ କେତେବୁଦ୍ଧିଏ ମନ ପ୍ରଥା ଇତି ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲା ତାହା ଦକ୍ଷରତ ଅହନ୍ତିପାତ୍ର ଉତ୍ସର୍ଗରେ ଅହନ୍ତିପାତ୍ର ଶର୍ତ୍ତୀଯାତ୍ରା କରିଥିଲା । ଏହି ମତବଳମ୍ବିମାନଙ୍କ ସାଧାରଣତଃ ଅହନ୍ତିପାତ୍ର ବୋଲି କହିଛି ।] ୨. ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ବିଶେଷ—2. A family title of Mahomedans.

ମହନ୍ତି ଘୋ(ଗୋ)ପା—ଦେବେ. ବ (ନାମ)—ଭାବରେ ପ୍ରଥମ Mahammad gho(go)ଏ ମୁସଲମାନ ରକ୍ତର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା—ମହନ୍ତି ଘୋରୀ Name of the founder of the Mahomedan dynasty of kings in India (12th century A.D.). [ଦୃ-ଏ ପ୍ରଥମେ ୧୧୭୭ ଶ୍ରୀଷ୍ଟୁଦିରେ ଭାବରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲେ ବିନ୍ତୁ ପରେ ଦିନୀର ସଜା ପୃଥ୍ବୀରଙ୍କ ଓ କାନ୍ୟକୁରୁର ସଜା ଜୟତତନ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ମନୋମଳିଯ ଦିନୀରାଗୁରୁ ଜୟତତନ୍ତ୍ର ନିମନ୍ତ୍ରକମେ ଏ ଅବସେବରେ ପୃଥ୍ବୀରଙ୍କ ଥାନେଶର ସୁନ୍ଦରେ ପସାନ୍ତ କରି ନିର୍ବିତ କଲେ । ତପୂରେ କାନ୍ୟକୁରୁ ଅନ୍ତରେ କରି ନିର୍ବିତ କଲେ । ମହନ୍ତି ଘୋରୀ ଦ୍ୱାରା ଶ୍ରୀ ଏକାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଭାବରେ ମୁସଲମାନ ରକ୍ତର ସୁନ୍ଦରା ହୋଇଥିଲେ ଶ୍ରୀ ୧୧୮୮ ରେ ଏହାଙ୍କ ବଢ଼ି ଭାବରେ ଏବି ମହନ୍ତିଦଙ୍କ ନିର୍ବିତ କଲେ । ମହନ୍ତି ଘୋରୀ ଦ୍ୱାରା ଶ୍ରୀ ଏକାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଭାବରେ ମୁସଲମାନ ରକ୍ତର ସୁନ୍ଦରା ହୋଇଥିଲେ ଶ୍ରୀ ୧୧୯୮ ରେ ଏହାଙ୍କ ବଢ଼ି ଭାବରେ ଏବି ସୁନ୍ଦର ଅର୍ଯ୍ୟାନରେ ବଢ଼ି ହେଲେ ।]

ମହନ୍ତି ଟୋଗଲକ—ଦେବେ. ବ (ନାମ)—ଭାବରେ ଟୋଗଲକ—Mahammad Togalak ବିଶେଷ ମୁସଲମାନ ସଜା—

Mahomed Tughlak; a Mahomedan king of N. India of the 14th century.

[ତ୍ରୁ—ଏ ଶିଳଙ୍ଗ ଦଶୀୟ ରାଜାକର ପଞ୍ଚାବ ପ୍ରଦେଶରେ ଶାସନକର୍ତ୍ତା ଓ ଟୋଗଲକ ରାଜବିଶ୍ଵର ଅଧି ପୂର୍ବ ଶିଥୀୟ ଉଦ୍‌ଦିନ ଟୋଗଲକଙ୍କ ପୁଣି । ଏ ଖ୍ରୀ: ୧୩୬୫ରେ ରେ ସିଂହାସନ ଅର୍ଦେଶର କରି ଖ୍ରୀ: ୧୩୬୯ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜକୁ କରିଥିଲେ । ଏ ବିହାର, ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଓ ବିକୃତମୁଣ୍ଡିଷ ଥିଲେ । ଏ ଦଶୀୟ ରାଜଧାନୀ ଉଠାଇ କେଇ ୨୭ ମାଇଲ ଦୂରକର୍ତ୍ତା ଟୋଗଲକାହାତ୍ ପରେ ୮୦୦ ମାଇଲ ଦୂରକର୍ତ୍ତା ଦେଖି ରାଜଧାନୀ କଲେ । ଏହାକ ଅମଳରେ ପଠାଏ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ରାଜନୀପ୍ରଦେଶ ଉତ୍ସୁକ୍ତ ହେଲେ ଓ ଏ ଖ୍ରୀ: ୧୩୬୯ରେ ସିନ୍ଧୁ ପ୍ରଦେଶରେ ଅହୁରଦ୍ୟା କଲେ । ଏହାକ ଅମଳରେ ଦାର୍ଢିଣାତ୍ୟରେ ବାହାମନୀ ରାଜ୍ୟ ସ୍ଵାଧୀନ ମୁସଲମାନ ରାଜ୍ୟରୁପେ ପ୍ରକଷିତ ହେଲା । ପ୍ରୋଥେରେ ସାହେବଙ୍କ ଇତିହାସ ।]

ମହନ୍ତି ବିଜ୍ଞାନୀ—ଦେବିଦେ. ବି. (ନାମ) —ରାଜତର ପ୍ରଥମ ମୁସଲମାନ ମହମ୍ମଦ ବିନ୍ କାସିମ —

Mahomed Bin Kasim, the 1st Mahomedan invader of India in the 8th century A. D. [ତ୍ରୁ—ଏ ଖ୍ରୀ: ୭୧ ରେ ରାଜତର ଅନ୍ତମର କରି ସିନ୍ଧୁ ରାଜା ଦଶୀରଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରି ଅନ୍ତେର ଓ ବ୍ରହ୍ମାବାତ୍ ନଗରମାନ ଲୁଣକ କରି ସିନ୍ଧୁ ଅଧିକାର କଲେ । ଏହାକ ବନ୍ଧରମାନେ ଘୋଷର ନାମକ ଶନ୍ତିୟମାନଙ୍କ ହାର ଖ୍ରୀ: ୮୨୦ ରେ ଶରତକୁ ବିବାହିତ ହେଲେ । ପ୍ରୋଥେରେ ସାହେବଙ୍କ ଇତିହାସ ।]

ମହନ୍ତି ମହ(ମୋ)ସିନ୍—ଦେବିଦେ. ବି. (ନାମ) (ପା. ମହନ୍ତି ମହନ୍ତିନ୍) —Mahammad mah-(mo)sin ବନ୍ଧରେଶର ଦୁର୍ଗର ନିକାଶୀ ଧର୍ମ-ମହମ୍ମଦ ମୋସିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓ ଦାନଶିଳ ମୁସଲମାନ —A pious Muhammadan and bounteous Mahomedan of Hugly in Bengal. [ତ୍ରୁ—ଏହାକର ତତ୍ତ୍ଵ ୧୯୩୭ ଖ୍ରୀନାବରେ ହୋଇଥିଲା । ଏ ପ୍ରାୟ ୫ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଦାନ କରି ସବକାରଙ୍କ ଜିମାରେ ଗୋଟିଏ ମୁଲାକାରୀ ଦୃଷ୍ଟି କରି ଯାଇଥିଲା । ଏହି ପଣ୍ଡର ସୁଧରୁ ଶର ପରି ଗସାବ ମୁସଲମାନ ଶୁଣିଲୁ ବିଦ୍ୟାମାନ କରି ଯାଉଥିଲା ।]

ମହନ୍ତିୟ—ଦେ. ବିଶ (ପା. ମହନ୍ତି + ସ. ପ୍ରତ୍ୟେ ରିୟ) —ମହନ୍ତିକୁ
Mahammadiya ସମକୀୟ; ମୁସଲମାନ ଧର୍ମ ସମକୀୟ—
ମହମ୍ମଦୀୟ ମୁହମ୍ମଦୀୟ

Mahomedan.

ମହନ୍ତିୟାୟ ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ର—ଦେ. ବି—ମୁସଲମାନମାନକର ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର;
Mahammadiya dharma śāstra କୋଣାର୍କ; ମହନ୍ତିକୁ
ମହମ୍ମଦୀୟ ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ର ମୁଖ୍ୟମୁଖ୍ୟ ବାଚ୍ୟମନିତ ଗ୍ରହ—The
ମୁହମ୍ମଦୀୟ ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ର Koran (Mahomedan Scripture).

ମହମାନ—ଦେ. ବି—ବାଲେଶର ଗୋଟିଏ ପରିତର ନାମ—
Mahamāna A large hill in Balasore.

ମହର—ସ. ବି (ମହ ଧାରୁ+ପୂଜା ବରବା—କର୍ମ ଅର)—୧।

Mahar ମହରୋକ (ଦେଖ)—1. Maharloka (See)

, । (+ ଦେଖ. ଅର) କଷାହୁତିବିଶେଷ—2. A kind

of Byāhṛuti (Apte). ବୈଦେ. ବି (ପା.

ଦେମମେହେର ମହର)—ଦେନ୍ ମେହେର (ଦେଖ)—Den

meher

ମହର—ସ. ବି (ମହ ଧାରୁ+କର୍ମ ଅର)—ମହରୋକ (ଦେଖ)

Mahara Maharloka (See) ପ୍ରାଦେ. (ଗତିକାଳ)

ବି—ଶଗଡ଼ର ଅର ଅଗପାଣ ଦଶ୍ବାରେ ପଛପାଣ ଅପେକ୍ଷା

ବେଶୀ ବୋଣ ଲଦା ହେବା ଅବସ୍ଥା; ଦବର—

The state of a cart when the front part is loaded more heavily than the back

part, and so there is no equilibrium.

ମହରଗ—ଦେ. ବିଶ (ସ. ମହାର୍ତ୍ତ)—୧। ମହରା; ଦୁର୍ମୁଲ୍ୟ—

Maharaga 1 Dear in price. , । ଯେଉଁ ସମୟରେ

ମାଗ୍ନୀ, ମାଗ୍ନୀ, ମାନ୍ଦୀ ଆଦ୍ୟ ଦୁର୍ବ୍ୟାଦ ଦୁର୍ମୁଲ୍ୟ ହୁଏ—2. (ସ

ମହନ୍ୟା time) Of high prices. ଦେ. ବି—୧। ପଣ୍ଡଦୁର୍ବ୍ୟାଦ

(ମହର୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦୁର୍ମୁଲ୍ୟାଦା—1. Dearness of price;

a rise in price of commodities. , । ଦୁର୍ବ୍ୟାଦ;

ଯେଉଁ ସମୟରେ ଆଦ୍ୟ ଦୁର୍ବ୍ୟାଦ ମହାର୍ତ୍ତ ହୁଏ—2. A

time of high prices; famine; scarcity.

ମହରଗ କାଳ—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ସମୟରେ ପଣ୍ଡ ଦୁର୍ବ୍ୟାଦ ମହାର୍ତ୍ତ ହୁଏ—

Maharaga kāla ହୁଏ—A time of high prices.

ମାଗ୍ନୀ, ଆକାଳ ଅକାଳ ମହନ୍ୟା କାଳ, ମହନ୍ୟା

ମହରଗ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଦେଶରେ ଦୁର୍ବ୍ୟାଦ ଦୁର୍ମୁଲ୍ୟାଦା

Maharaga pakā(ke)ibā ତାତ ବରାଇବା—To bring

ନାମ ଚଢାନ �about a rise in the prices of articles

ମହନ୍ୟା ବିନାନା cles in a country. [ଯଥା—ପୁରୁଷରେ

ଅଗେ ବିଶମାନିଅ ତଙ୍କୁତ୍ର ପରିଷାର ପୁଣ୍ଡାଏ ଲେଖାଏ

ମିଳିଥିଲା, ଏବେ ଦିଦେଶୀ ପଣ ପଣ ହୋଇ ଥିବା ମହରଗ

ପକାଇ ଦେଇଲା ।]

ମହରଗ ପଡ଼ିବା—ଦେ. ବି—ଦେଶରେ ମହାର୍ତ୍ତକାଳ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା—

Maharaga pardibā A state of the rise of the

ଆକାଳ ପଡ଼ା price of staple food in a country;

ଅକାଳ ପଡ଼ା being affected by scarcity.

ମହରଗିଆ—ଦେ. ବି—୧। ଯେଉଁ ଦୋକାନ ବା ପଣ୍ଡରକେତା ପଣ୍ଡ—

Maharagiā ଦୁର୍ବ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଦାଶ୍ଵରାତ୍ ଅପେକ୍ଷା ଦେଖି ଭାବୁ

ଯେ ଡାମେ ବେଚେ ହାବେ—1. (a trader or shop-keeper)

ମହରଗିଆ, ମହନ୍ୟା Who charges higher price than

ମହରଗିବା ପିଲ୍ଲା the market rate; high-chargin g.

ମହରଗିଆ } ପିଲ୍ଲା , । ଦୁର୍ବ୍ୟପ୍ରାତିତ—

ମହରଗେର 2. Famine-stricken,

ମହରତ୍ରା—ଦେ. ବି—୧। ଏକପ୍ରକାର ବଢ଼ ଶିମଜାଇୟ ଲତାପଳ—

Maharādā 1. A kind of big bean; the sword-

ମାଥନ ଶିମ, ରାଙ୍ଗାମାଖନ bean; *Canavalia Ensiformis*; କବଜୁଆ ସୀମ, ସେମା the large cutlass kidney bean.

[ତୁ—ଏହାର ଫଳ ଲମ୍ବରେ ଗୁଣ୍ଡେ ଓ ଚରତାରେ ଗୁଣ୍ଡେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଏ ଓ ଚରବାର ପର ଅବତବିଶିଷ୍ଟ । ଏହାର ମଞ୍ଜ ନାଲ, ଚେପଟା ଓ ବଡ଼ ବଡ଼ । ଏହାର ଚରକାଶ କରି ଖାଅନ୍ତି । ଏ ହୁଇର ଅବଶେଷକୁ ରନ୍ଧରେ କାଂଶିମ, କାଲାଶିମ ଲହୁଣୀ ପର ହୁଏ ।] , । ବାହାଡ଼ା ଶିମ,—

2. *Canavalia Virosa*. [ତୁ—ଏହାର ମଞ୍ଜ ବିଶାଳ ।]

ମହରତ—ଦେ. ତ—ଦୋକାନର ବକା ଗ୍ରାହକମାନେ ନବବର୍ଷରମ୍ ମହରତ ଦିନ ଦୋକାନକୁ ଅସି ବର୍ଷର ପ୍ରଥମ କାରବାର ଅନ୍ତର୍କଳ କରିବା; ବହୁମା—The first transaction of a regular constituent with a trader on the new year's day.

ମହରମ—ବୈଦେ. ତ. (ଅ. ମହରମ, ମୁହରମ)—୧ । ମୁସଲମାନଙ୍କର *Maharata* ଦିନ ଦୋକାନକୁ ଅସି ବର୍ଷର ପ୍ରଥମ କାରବାର ଅନ୍ତର୍କଳ କରିବା; ବହୁମା—The first transaction of a regular constituent with a trader on the new year's day.

ମହରମ—ବୈଦେ. ତ. (ଅ. ମହରମ, ମୁହରମ)—୧ । ମୁସଲମାନଙ୍କର ମୁହରମ ମାସ—1. The chief festival of the Mahomedans; the 1st month of the Mahomedan year. [ତୁ—ମୁସଲମାନଙ୍କର ମହରମ ମାସର ୭ମ ଦିବସଠାରୁ ଏମ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶତକ ପାଇବା ଯାତାର ନାମ ମହରମ । ଏହା କୋରାନରେ ନାହିଁ । ମହରମଙ୍କ ମୁହରମ କର୍ତ୍ତା ପରେ ତାଙ୍କ କର୍ତ୍ତା ପାଇମା ଜୋହୋରଙ୍କ ବଡ଼ ପୁଅ ଇମାମ ଦିବସକୁ ଅଲିପା (ଧର୍ମଗୁରୁ) ପଦରେ ବସିବାର ଉଥ ମାସ ପରେ ଦାରିଦ୍ରର ଶାସନକର୍ତ୍ତା 'ମାରିଆ' ଅଲିପା ହେବାକୁ ମୁହରମାରୁ ଉଥ ରକ୍ତାଚାର ଅଶ୍ଵା । ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ଦିବସକୁ ତାଙ୍କ ଦିକ୍ଷା ଅଥବାର ବା 'ଶିଳପକ' ଶବ୍ଦ ଦେଲେ । ତଥାପି ମାରିଆ ପୁଅ ଦୂଷ୍ଟ ଏକିଦିନ ଦିବସକୁ ଉତ୍ସବ ଅଥବା ମାରିଦେଲା । ଏଥରେ ମଧ୍ୟ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନ ହୋଇ ମାରିଆର ସାନ ପୁଅ ଦିବସକୁ ଭାଇ ହୋଷେନଙ୍କୁ ଓ ତାଙ୍କର ୨୨ ଜଣ ସଙ୍ଗୀଙ୍କୁ ଦିବସରେ 'କପା' ନାମକ ଶ୍ରାନ୍ତଙ୍କୁ ଡକାଇ ନେଇ ସେଠାରେ ତାଙ୍କୁ ନିରାହାର ରଖାଇ ନିଷ୍ଠୁରରାମରେ 'କତଳ' (ହତାହ) କଲା । ଏହି ଦୂରିତଣ ମହରମ ମାସରେ ହୋଇ ଥିବାରୁ ମୁସଲମାନଙ୍କରେ ଏହାର ସୁରଖାର୍ଥ ମହରମ ପାଇଛନ୍ତି । ଏ ସମୟରେ ପଢ଼େଥିବ ମୁସଲମାନ ଶୋକ, ଦାନ ଓ ଶୋଷ ଦେଇବାଙ୍କୁ ପାଇ ଦେଇବା ଦେବା ଦିନାନ ପାଇଥାନ୍ତି । ମୁସଲମାନଙ୍କରେ ବାହାର କରିବା ତାଙ୍କାର ଓ ଚତ୍ରକାଙ୍କ ଶେଳ ତାମସା ଧର୍ମବିରୁଦ୍ଧ । ବିନ୍ଦୁ କାଳକମେ ଏ ଶେବା ପ୍ରକାଶକ ଯାଦା ଉତ୍ସବ ଓ ଦିବସରେ ପରିଶତ ହୋଇଥିଲା । କଥୁତ ଅଛି ଯେ ତେମୁରାଲଙ୍ଘାରକରବର୍ଷରେ ତାଙ୍କ ସେନିଦିନ ପାଇବା (ଶ୍ରୀ ୧୩୬୮) ମହରମ ଦ୍ଵାପାଳକରେ ତାଙ୍କା ନିର୍ମିତ କରି ତାଙ୍କା ସହିତ ଶୋଭାଯାତ୍ରା କରିବା ପ୍ରଥମ

ଅରମ୍ କରିଥିଲେ ଓ ସେହି ସମୟରୁ ଏହା କରିବା ସମୟ ଭାବର ମସଲମନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତଳ ଅସୁଅଛି । ଯେଉଁ ସୁନ୍ଦର ସୁରଖାର୍ଥ ମହରମ ପାଇବା କାହା ମୁସଲମାନ ମହରମ ମାସର ଗତି ଅରମ୍ ହୋଇ ଏମ ଦିନ ଅବବର କରିବାକା କାମକ ରଣଶ୍ରେଷ୍ଠରେ ନିର୍ଦ୍ଦିତ ହେଲେ । ମହରମରେ ଶୋକ-ପ୍ରକାଶର ପିହରୁପେ ମସଲମାନମାନେ ସାବଧା ରଙ୍ଗର ପୋଷାକ ପିନ୍ଧିଲା । ଶୋଭାଯାତ୍ରା ସବ ସେମାନେ ଯେଉଁ 'ତାଙ୍କା' ବାହାର କରନ୍ତି ତାହା ହୋଷେନଙ୍କ ଦଫନ ବା ଶବ୍ଦରଥର ପ୍ରତିବର୍ତ୍ତି ଅଟେ ।

ମସଲମାନମାନେ ଏହି ରଣଯାତ୍ରାର ଫୁଲ ତିରିବୁପେ ହୋଷେନଙ୍କ ପାପୁଲିର ପ୍ରତିବୂପ ପିତଳର 'ପାଞ୍ଜା' ବା କରିଲ ପରି ଗୋଟିଏ ଗୁପ୍ତକୁ କାଗଜ ଓ ଜରରେ ନିର୍ମିତ ହିମାନରେ ରଖି ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ଅଷ୍ଟଶହ ସହିତ ହୋଇ ସୁକରାତ୍ରା କରନ୍ତି । ମହରମ ମାସର—

୭ୟ ଦିନ—ଅଭିନ୍ଦିନ ମାହାତମ୍—ପାଞ୍ଜାକ ପ୍ରାପନ କରି ପାତିଆ (ପୂଜା) କରନ୍ତି ।

୭୮ ଦିନ—ଦୋଷହରା ମାହାତମ୍—ପାତିଆ ପୁରୁଷ ସମାଜର ସୁରକ୍ଷା ସୁରକ୍ଷା ଦିନ କୁ ପ୍ରତିବର୍ତ୍ତି ବେଳେ ପାତିଆ କରନ୍ତି ।

୮୮ ଦିନ—ଶୁମ୍ଭୁମ ବା ବିଶ୍ଵାମ—ଏ ଦିନ ଶୁମ୍ଭୁ ଦୟରେ ଜଙ୍ଗଳ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ କୁଥ ଉତ୍ତରେ ହୋଷେନ ପରି ରହିଥିବାରୁ ସେ ଦିନ ବିନ୍ଦୁ ଯାଦା କର୍ମାବ ନାହିଁ ।

୯୮ ଦିନ—କତଳ—ଏ ଦିନ ମୁସଲମାନଙ୍କ ବିରନ୍ଦ ଦଳମାନ ଶତକୁ ତାଙ୍କାର ବାହାର କରି ତଳ ନିଜ ଆସନ୍ତାରେ ଅଷ୍ଟ ଶବସଶାଳ ନ କରନ୍ତି । ଏହି ଦିନ ସୁନ୍ଦରରେ ହୋଷେନ ଓ ତାଙ୍କ ପରମାନେ ନିର୍ଦ୍ଦିତ ହୋଇଥିଲେ ।

୧୦୮ ଦିନ—ଅଲ୍ଲିଦା—ଏ ଦିନ ସବାରେ ତାଙ୍କାର ନେଇ ନଗର ଯାଦା କରି ପେର ବିଶ୍ଵାମ କରନ୍ତି ଓ ପୁଣି ରହିଲୁ ତାଙ୍କାର ନେଇ ନଦୀଅଧିରେ (କରିବାକା ନାମକ ସୁନ୍ଦରଶେଷ କଲୁନା କରି ତହିଁରେ) ତାଙ୍କାର କଷିଳନ କରନ୍ତି ।]

ମହର(ର)ଶି—ଗ୍ର. ବ (ପଦ୍ୟ)—ମହର୍ଷି (ଦେଖ)—*Maharshi*. *Mahara(ru)shi* (See). [ର—କାରଦ ମହରଷି ଅବରକୁ ପାଇ, କହିଲେ କଥା ସୁଧରୁରକ୍ତ ଅନାଇ । କୃଷ୍ଣବିଂଦ ମହର୍ଷି ମହାରଷି ମନ୍ଦିର ବନ ।]

ମହର—ପ୍ରାଦେ (ସମଲପୁର) ବ (ସ. ମଧ୍ୟ)—ପେରକାଳ; ମହର୍ଷି—*Mahari*

ମହରି, ସାନାଇ ପିପାହି, ସହନାର୍

ମହରେଲ—ପ୍ରାଦେ (ସମଲପୁର) ବ (ସ. ମଧ୍ୟକା; ସ. ମୁରଳ)—*Maharel* ମହୁରାତ୍ମ ମାଝ—*Aspidoparia Marar* (a small kind of fish).

ମହର୍ଗୀ (ରତ୍ନାଦ) — ଦେ. ବ—ମହର୍ଗୀ ଉତ୍ସାହ (ଦେଖ)
Maharaga (etc)   Maharaga etc (See)

ମହରୋକ୍—ସ. ବ (ମହା+ରୋକ୍) — ସ୍ପୁରେତ ବା ସ୍ପୁର୍ଣ୍ଣମଧ୍ୟରୁ ଅଥ
Maharloka ଲୋକ — The 4th of the 7 heavens
of the Hindus (calculated from the
earth).

ମହର୍ଷା—ସ. ବ (ମହା+ରୂପ+ଶବ୍ଦ) — ବାରତକ (ହ. ଶ)—
Maharshabhi   Cowhage.

ମହର୍ଷି—ସ. ବ (ମହାନ୍ + ରୂପ; କର୍ମଧ; ମହାତ୍ମା ଶବ୍ଦରୁ ମହା +
Maharshi   ରୂପ)—୧। ଶାଶ୍ଵତଥୁତ ସାତ ପ୍ରକାର ରୂପି
(ଦେବର୍ଷି, ମହାତ୍ମା, ବ୍ରହ୍ମର୍ଷି, ଶ୍ରୀର୍ଷି, ରାଜର୍ଷି, ବାଣିଷ୍ଠି,
ପରମର୍ଷି)କୁ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—୧. One of the 7
classes of saints mentioned in the
śāstras. ୨। ଶୈଖ ରୂପ; ପ୍ରଧାନ ମୁକ୍ତ—୨. An
eminent sage. ୩। ପ୍ରକାପତ୍ର; ବ୍ରହ୍ମାଦିତୀରୁ ଜାତ
୪। ପ୍ରକାପତ୍ର (ମନ୍ତ୍ର. ୧୩୯)—୩. The ten
patriarchs of mankind procreated by
Brahmā. (ଉ—ଏମାନଙ୍କ ନାମ ଭାବୁ, ମହାତ୍ମା,
ଅଚ୍ଛି, ଅଞ୍ଜିତୀ, ପୁଲଦ, କର୍ତ୍ତ୍ତ, ମନ୍ତ୍ର, ଦତ୍ତ, କର୍ମଧ,
ପୁଲମ୍ବ୍ୟ ।) ୪। ମହାତ ଅଞ୍ଜିତୀ ପ୍ରଭତ ବ୍ରହ୍ମାଦିତ
୫। ଜଣ ମାନସ୍ପୁତ୍ର (ମହାତ, ଅଚ୍ଛି, ଅଞ୍ଜିତୀ, ପୁଲମ୍ବ୍ୟ,
ପୁଲଦ, କର୍ତ୍ତ୍ତ, କର୍ମଧ, ବର୍ଣ୍ଣିତ୍ତୁ)—୪. The seven primor-
dial sages born of Brahmā's mind.
୫। ତେବେବ ରାଗର ପୁତ୍ର, ରାଗବିଶେଷ (ହ. ଶ)—
5. Name of a secondary musical air.

ମହର୍ଷିଦେବେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁର—ଦେ. ବ (ନାମ)—ବଗର ଠାକୁର
Maharshi debendranātha ḫakura ଠାର୍ମିଦାର ବଶର
ଜଣେ ମହାପଣ୍ଡିତ, ସାଧକ ଓ ପ୍ରଥାନ ଧାରୀଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତି—
Name of a saintly personage and a
member of the Tagore zamindar family
of Bengal. [ଦ୍ର—ଜନ୍ମ ୧୮୭୭ ଓ ମୃତ୍ୟୁ ୧୯୦୫
ଶ୍ରୀମାନ । ଏ ଦ୍ଵାରକାନାଥ ଠାକୁରଙ୍କ ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମୁଦ୍ର । ଏ
ଏକେଶ୍ବରବାବା ଥିଲେ ଓ ପ୍ରତିମାପତ୍ରକାର ବିରୋଧୀ ଥିଲେ ଏବଂ
ଏକେଶ୍ବର ବ୍ରହ୍ମ ପ୍ରତିପାଦକ ତତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରକର୍ତ୍ତନାର୍ଥ ତତ୍ତ୍ଵବେଦିତ
ନାମରେ ଏକ ମାଧ୍ୟିକ ପତ୍ରିକା ଜଳାଇଥିଲେ । ଏ କବିବର
ରାମନ୍ଦ୍ରାନାଥଙ୍କର ପିତା । ଏ ୧୮୮୦ ସାଲରେ ବ୍ରାହ୍ମଧର୍ମରେ
ସମ୍ମିତ ହୋଇଥିଲେ ଓ ଅଦି ବ୍ରାହ୍ମମନ୍ଦିର ନେତ୍ରସ୍ତାପନୀ
ଥିଲେ ।]

ମହଲ—ଦେବେ. ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ମଲପୁର) ବ (ଦୂର. ହ. ମହଲ, ଆ.
Mahal   ମହଲ)—୧। ପକ୍ଷାସର; କୋଠା—୧. Build-
(ମହଲପୁର—ଅନ୍ୟରୂପ)   ing. ୨। ସଜିଶୋଗ୍ର ପ୍ରାସାଦ—
2. Palatial building; mansion.

ମହଲ—ଗ୍ର. ବିଶ (ସ. ମଳିକ)—ମଳିକ; ମଳପୁର—Dirty; soiled.
Mahala   ବ (ସ. ମଳ)—ମଳ; ମଳ—Dirt.   ମଳିକ

ମରଳା   ଲୁଗ—Dirty cloth [ଉ—ଖାଇବ ସହଳ,
ମୈଳା   ପିଞ୍ଜବ ମହଲ, ଦାଣ୍ଡପର ଖଣ୍ଡ ଅଛୁଆ କର, ଅଧେ
ଅଧିନା ଅଧେ ପର, ତେବେ ଯାଇଁ ଏ ରାଜକ୍ଷେତ୍ର କରିବ
ଦର—ତରା]

ମହଲ—ଦେବେ. ବ (ଅ)—୧। ଅଳ୍ୟ; ଅଗାର; ବାସସ୍ଥାନ; ପୁର—
Mahala   1. House; residence. , , , । ପ୍ରବୋଷ;
ମହଲ   କୋଠା; କାମର୍ଷ—2. Room; compartments
ମହଲ hall. • । ଗୁହ ବା ବାସସ୍ଥାନର ଅଂଶ—3. A part or
division of a house; apartment, ୪। ପ୍ରାସାଦ;
ବଜୋତିତ (ଅନ୍ତାଳକା)—4. Palatial building;
ମହଲ   mansion. * । ରାଜବାଟୀ—5. Royal palace.
୭। ଅନ୍ତର୍ଘୁର—6. The zenana of a palace.
ଦେ. ବ—୧। ବଳ୍ଯଦୂର ବିଶେଷ—1. A wild tree.
(ମହଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨। ଗୋଟୁ; ମେଲ; ସମାଜ—2. Society.
ମହଲ   (ଉ—ସାଙ୍ଗ ମହଲରେ କଥରୁଣ୍ଡ କଥା ରାତ୍ରି ହେଲା ।
ମହଲ   କୁନ୍ତଳାରୁମାତ୍ର. ନଅରୁଣ୍ଡି ।)
ମହଲଣା(କ)—ଗ୍ର. ବିଶ (ସ. ମଳିକ)—୧। ମଳନ—1. Pale.
Mahalana(na)   2. ମର୍ତ୍ତଳ ଯାଇଥିବା (ବସ) —2.
ମଲିନ ମଲିନ Withered (plant)
ମହଲଣା(କ) ପଢିବା—ଦେ. ବ—୧। ମର୍ତ୍ତଳିବା; ମଳନ ଦେବା—
Mahalana(na) pardibā 1. To become pale; to
ମଲିନ ହୋଇବା wane. ୨। ଶ୍ରାନ୍ତିକବା—2. To wither.
ମଲିନ ହୋଇବା (ମହଲଣା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ମହଲତ—ଦେବେ. ବ (ଅ. ମୁହିସୁଦ୍ଧାରୁତିତ୍ତ) (କତରିଥ)—୧।
Mahalat ମକଦମାରେ ପକ୍ଷମକଦମ୍ବ ବାତମକଦମ୍ବାର ଦିଅନ୍ତିବା
ମହଲତ ଅବକାଶ କା ସମୟ—1. Time allowed to
ମୁହିସୁଦ୍ଧାରୁତିତ୍ତ parties in a case. ୨। ମକଦମାର ଶୁଣାଇର
ଅନ୍ୟ ତାରିଖରୁ ଶୁଣାଇବା—2. Adjournment of
the hearing of a case. (ଉ—ନ ଦେବେ
ମାଗିଲେ ମହଲତ ମାସେ । ବାଧାନାଥ. ଦିରବାର ।)
ମହଲତ କରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କି—କତରିଥ; ଅ. ମୁହିସୁଦ୍ଧାରୁତିତ୍ତ)—
Mahalat karā(re)ibā ମକଦମାର ଶୁଣାଇବା ତାରିଖ ଦୂର
ମହଲତ କରାନ ଯିବାର ଦୂରୁମ ମିଳିବାର ବନୋବସ୍ତୁ ବା ତଦ୍ବାର-
ମୁହଲତ କରନା କରିବା—To arrange for time being
granted for the hearing of a case; to
take steps for the adjournment of a case,
ମହଲତ କରିବା—ଦେ. କି—(ଅ. ମୁହିସୁଦ୍ଧାରୁତିତ୍ତ) (କତରିଥ)—୧। ମହଲା
ମହଲତ କରା ମହଲତ କରନା lata karāibā (See)
, (ଦାତିମ ଛିଜେ) ମକଦମାର ପକ୍ଷକୁ ସମୟ ଦେଇ
ମକଦମାର ଅନ୍ୟ ତାରିଖ କରିବା—2. (the court)
To fix another date for a case.
ମହଲତ ଶୁଣିହିବା—ଦେ. କି. (କତରିଥ) (ଅ. ମୁହିସୁଦ୍ଧାରୁତିତ୍ତ)—ମହଲତ
Mahalata chāhbñi(hi)ibā ପାଇଁ ହାତମଙ୍କ ନିକଟ ପ୍ରାର୍ଥନା

ମହଲତ ଚାଓଁଆ ଦେବା—To ask of the court for time.

ମୁହଲ୍ଲତ ମାଂଗିବା (ମହଲତ ମାଂଗିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମହଲତ ଦରଖାସ୍ତ(ସା)—ବେଦେ. ବି (ଆ. ମୁହଲ୍ଲତ; କତରିଆ) — Mahalata darakhāsta (sa) ସମୟ ନେବା ପାଇଁ କାହିମଙ୍କ ମହଲତ ଦରଖାସ୍ତ ନିକଟରେ ପକ୍ଷକର ଅବେଦନପତ୍ର—A petition for adjournment filed by a party to a case; a petition for adjournment.

ମହଲତ ଦେବା—ଦେ. କି—(ଆ. ମୁହଲ୍ଲତ) (କତରିଆ)—(କାହିମଙ୍କ) Mahalata debā ମଳଦମାର ଶୁଣାଣି ପାଇଁ ପକ୍ଷକୁ ପ୍ରାଥିତ ସମୟ ମହଲତ ଦେଉଥା ଦେବା—(a court) To grant or allow time to parties in a case; to grant an adjournment.

ମହଲତ ନେବା—ଦେ. କି (ଆ. ମୁହଲ୍ଲତ; କତରିଆ)—(ମଳଦମାର) Mahalata nebā ପକ୍ଷ) କାହିମଙ୍କଠାରୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କାହି ମହଲତ ଜୀଓଁଆ ପାଇଁ ସମୟ ନେବା—(a party in a case) ମୁହଲ୍ଲତ ଲେନା To take time from the court.

ମହ(ହା)ଇଦାର—ବେଦେ. ବି (ଆ. ମାହାଲଦାର)—ଜମିଦାର— Maha(hā)ladār ମାହାଲଦାର A zamindar. ମହଳ ମେଲେଛ(ତ୍ରୁ) —ଦେ. ବିଶ. ସୁଂ (ସ. ମଳନ ଓ ମେଲେଛ) — Mahala melechha(chhā) ଅଛି ଅପରିଷ୍ଠ ଧରାର ଓ ମୟଳା ମେଲେଛ ବନ୍ଧୁଧାରୀ (ବ୍ୟକ୍ତି) —(a person) With ମୈଳା ମଲେଛ dirty body and clothes.

(ମହଳ ମେଲେଛିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ମହଳ ମେଲେଛି,

(ମହଳ ମେଲେଛେ, ମଳଦ ମେଲେଛିଆଣି, ମହଳ ମେଲେଛି—ସା)

ମହଲ(ଲୋ) —ବେଦେ. ବି (ଆ. ମହଲ) —୧। ଉତ୍ତରପଣ୍ଡ କୋଠା— Mahal(lō) 1. A storeyed building. ୨। କୋଠାର ତାଳ, ମହଲା କଳ ବା ପୁର; ମାହାଲ—2. Storey of a ମହଲା(ଲ), ମାଜୀଳ building. ଦେ. ବିଶ. (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସ୍କୁଲ ଯଥା—ଏକ ମହଲ କୋଠା, କୋମହଲ କୋଠା ଉତ୍ତରପଣ୍ଡ) (ଏତେ) ଉତ୍ତରପଣ୍ଡ—Having (so many) storeys; storied. ବେଦେ. ବି—

ମହଲା (ପା. ମହଲା; ମୁହଲା) —୧। ନଗରର ଉତ୍ତର ଉତ୍ତର ଅଂଶ

ମହଲା ବା ବସ୍ତି ବା ପଢ଼ୀ—1. Different parts or

quarters of a town. [ତ୍ରୁ—କଟକର ଉତ୍ତର ଉତ୍ତର ମହଲାକୁ ଗଳ, ସମ୍ବଲପୁରରେ ପଡ଼ା, ସୁଲ୍ଲାରେ ସାହି ଓ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଗଞ୍ଜ କହନ୍ତି ।] ୨। ମୁସଲମାନ ଗ୍ରାମର ଅଂଶ ବା ପଡ଼ା—2. A particular part of a ମାଲ୍ଲା Mahomedan village. ୩। (ପା. ମହାଦ) ମହା; ମଲ୍ଲାର ମନ୍ତ୍ର; ଏକ ପ୍ରକାର ନୌକାବାଲ୍ଲ ଜାଗ—

3. Title of a class of boatmen.

ମହଲ(ଲୋ)ଦାର—ବେଦେ. ବି (ପା) —ସହର ବୌଣି ମହଲାର Mahal(lō)dār ବା ବଜାରର ଉତ୍ତରପଣ୍ଡ—The head- ମହଲାଦାର man of a particular quarter of a town.

ମହଲାଦାର

ମହଲିଆ—ଦେ. ବିଶ. (ସ. ମଳନ) —୧। ମଳୟୁକୁ, ମଳା, ମଥିଆ; Mahalīā ମଳା—1. Dirty; filthy.

ମରଲା ମୈଳା . ୨। ବିର୍ଣ୍ଣ—2. Pale.

ମହସିଲଦାର—ବେଦେ (ପା) —୧। (କତରିଆ) (ପା. ମୁହସିଲ) — Mahasil-dār ଅର୍ଥଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ କୋରମାଳା ମୁହସିଲ ଅଧୀୟ ଉତ୍ତରପଣ୍ଡ ଭରପ୍ରାପ୍ତ ବର୍ମଣୀ—1 An officer deputed to realise fines imposed by a public officer. ୨। ଉତ୍ତରପଣ୍ଡଦାର—

2. Rent-collecting officer.

ମହ(ହୁ)ଶୁ(ଶ)ମ[ନ]—ବେଦେ. ବି (ଭ. ମୋହନ) (କତରିଆ)— Maha(hu)shū(sh)am(n) ୧। ମରୁସନ; ହାଇକୋଟ୍ ଅଧିକରେ ମୋହନ ନିଃସ୍ଵାକ୍ଷର ଅଧାଳତକ ଅବେଶ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅଭଳ ପଦ୍ଧତି ମୋହନ ସମ୍ବରେ ଦାଏର କଷ୍ଟମାତ୍ରା ଅଧିଲ—1. Motion filed for revision of a lower-court's judgment by the High Court; an appeal on a point of law. ୨। ମହସୁମ (ଦେଖ) —2. Mausum (See).

ମହ[ହୁ]ଶୁ(ଶ)ମ—ବେଦେ. ବି ଓ ବିଶ. (ଆ. ମୌଷିମ୍)=ରତ୍ନ, ମୌଷିମୀ Maha(hu)shū(sh)mi —ରତ୍ନବାଲାନ) —ମହସୁମ (ଦେଖ) —

ମରସୁମୀ ମୌଲସୁନୀ, ମୌସୁମୀ Mausumi (See).

ମହସ—ସ. ବି (ମହ. ଧାରୁ + ଅସ) —୧। (+କର୍ମ. ଅସ) କେଳେ— Mahas 1. Brilliance. ୨। (+ଅଧିକରଣ. ଅସ) ଉତ୍ସବ— 2. Festival. ୩। (+କରଣ. ଅସ) ସଙ୍କ୍ଷିପ୍ତ— 3. A vedic sacrifice.

ମହସ—ସ ବି (ମହ. ଧାରୁ+କରଣ ଅସ) —୧। ଜ୍ଞାନ—1. Knowledge. ୨। ପ୍ରକାର—2. Kind. ୩। ପ୍ରରେଦ— 3. Difference.

ମହ(ହୁ)ସୁପ[ପ୍ର]—ଦେ. ବିଶ. ସୁଂ (କତରିଆ) —ମୌସୁପ (ଦେଖ). Maha(hu)sup(ph) [ମହସୁପିଆ—ସା] Mausup (See).

ମହ(ହୁ)ସୁମ[ମି]—ଦେ. ବି (ଆ. ମୌଷିମ୍=ରତ୍ନ) —୧। ସମେଷ୍ୟପୁର— Maha(hu)sum(mi) 1. The production of grains. , ୨। କୃତିର କୌଣସି କର୍ମ କରବାର ଉତ୍ସବକୁ ରତ୍ନ—

2. The proper season for a particular agricultural operation.

ମହସୁଲ—ବେଦେ. ବି (ପା. ମୌଷିମ୍) —୧। ପ୍ରକାର; ରକମ— Mahasul 1. Kind; variety. ୨। ରତ୍ନ—2. Season. ରକମ ଦେ. ବି—ମହସୁମ (ଦେଖ) Mahasum (See)

ମହା—୧. ବିଶ. (ମହ ଧାରୁ+କରଣ. ଅ; ମହତ ଶକ୍ତି ଗୋଟିଏ Mahā ଧୂପ) —୧। ଶେଷ; ଉତ୍ତରପଣ୍ଡ—1. Excellent—

, ୨। ଉଧାକ—2. Chief. • ୩। ଅତ୍ୟନ୍ତ; ବିଶେଷ; ବେଳେସ୍—3. Too much; mush; excessive.

୪। ବଡ଼—4. Big; large. ତ. ବିଶର ବିଶ— ଅତ୍ୟନ୍ତ—Very; much; very much. [୧— ମହତ ଶକ୍ତି ଉତ୍ତର ତଳେ ଟିବା ଦେଖ ।]

ମହା ଅକଡ଼(ଲ) — ଦେ. ବ— ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସୁରଧା — Great inconvenience or awkwardness.
Mahā akarda(la) venience or awkwardness.

ମହା ବିପଦ ଦେ. ବ— ଅକ୍ଷୟ ଅସୁରଧାକଳି — Very inconvenient. [ତୁ— ଏହିପର ଅନେକମୁଢ଼ିବି
[ମହା ଅଖଣ୍ଡ(ତ୍ରୀ) — ଅନ୍ୟଭୂପ] ଦେଖିପୁ ପଦ ସଙ୍ଗେ ସଜ୍ଜ ନ
ହୋଇ ମହା ପଦ ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ମହା ଅକଡ଼(ଲ)ଆ — ଦେ. ବିଶ— ୧ । ଭାର ଅଭିନ୍ଦିତ; ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସୁରଧା
Mahā akardi(lī)ଆ ମୁକ୍ତ (କାର୍ଯ୍ୟ) — ୧. Very inconvenient or awkward. , । ଅଛ
[ମହା ଅଖଣ୍ଡ(ତ୍ରୀ)ଆ — ଅନ୍ୟଭୂପ] ଅଖାତୁଆ (ବ୍ୟକ୍ତି) —
2. Rash (person).

ମହା ଅଖାତୁ — ଦେ. ବିଶ— ୧ । ଭାର ଅଭୂତାତୀ (ଲୋକ) —
Mahā akhātū ୧. Very unreasonable (person).
(ମହା ଅଖାତୁଆ — ଅନ୍ୟଭୂପ) , । ଦୁଃଖାସ୍ଥ (ବ୍ୟକ୍ତି) —
ବଡ ଅବୁବା 2. Unmanageable or ungovernable
ମହା ଅଖାତୁଆ (person). • । ଅବଦେବ — ୩. Rash.
ମହା ଅସାଧ୍ୟ — ଦେ. ବିଶ— ୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସାଧ୍ୟ — ୧. Very impracticable; very unmanageable.
ଭାରୀ ଅସାଧ୍ୟ — able. , । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଗମ୍ୟ — ୨. Very
ମହା ଅସାଧ୍ୟ unapproachable. • । ମହା ଅଖାତୁ (ଦେଖ)
3. Mahā akhātū (See)

ମହା ଆନନ୍ଦ — ଦେ. ବ (ସ. ମହାନନ୍ଦ) — ବିଶେଷ ଆନନ୍ଦ —
Mahā ānanda Great delight.
ମହା ଆନନ୍ଦ ଦେ. ବିଶ (ସ. ମହାନନ୍ଦ) — ବିଶେଷ ଆନନ୍ଦର —
ମହା ଆନନ୍ଦ Greatly delighted; overjoyed.
[ତୁ— ଏହିପର ମହାପ୍ରେମ, ମହା ଜୁବି ଓ ମହାମୁଖ ଅହର
ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ ।]

ମହା ରଷି — ଦେ. ବ (ସ. ମହିତୀ) — ମହିତୀ; ପ୍ରେସ୍ତ ରଷି; ମହାମୁଚି —
Mahā rushi A great sage.
ମହା ରଷି (ବ— ରଷିକ ଉଚ୍ଚବ୍ରତ ମହା ରଷି ଗଲେ, ଆସ ଉଚ୍ଚବ୍ରତ
ମହା ରଷି ପିତ୍ର ବାହିରେ — ତିର ।)
ମହା କଞ୍ଚ — ସ. ବ (ବହୁବ୍ରାହ୍ମ; ମହତ୍ ଅଟେ କଞ୍ଚ = ଜାଗ ଯାହାର) —
Mahā kachchha ୧. ପଦତି — ୧. Mountain. , ।
ସମ୍ବ୍ର — ୨. Ocean. ୩. ବରୁଣ — ୩. The God
of ocean.

ମହା କନ୍ଦ — ସ. ବ (କର୍ମଧା) — ରସ୍ମୀ —
Mahā kanda Garlic (Apte).

ମହା କପିତ୍ତା — ସ. ବ — ୧. ବିଲ ହେ — ୧. The Marmalus tree.
Mahā kapittha (Apte). , । ଲାଲ ରସ୍ମୀ — ୧. Red
garlic (Apte).

ମହା କବି — ସ. ବ — ୧ । ମହାକାବ୍ୟର ପ୍ରଣେତା — ୧. An epic
poet. , । ଭୁଲ ଶ୍ରେଣୀର କବି — ୨. A great
or high class poet. [ତୁ— ମହା କବି କବାସ,
ବାଲୁତି, କାଳଦାସ, ଭରତ୍ରୁତ୍ତ, ସେବକ୍ସତିଅର, ତସର,
ଗେଟେ, ହୋମର, ରଖନ୍ତୁକାଥ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ମହା କବି ପ୍ରୟୋଗ — ସ. ବ. (ତ୍ରୀ ତତ୍ତ୍ଵ) — ମହା କବିମାନ ହେ —
Mahā kabi prayoga ମାନକର ଉଚନାରେ ବ୍ୟବହାର କରି
ଥିବା ବ୍ୟବହାରବିରୁଦ୍ଧ ବା ଭାଷାର୍ଥାତି ବିରୁଦ୍ଧ ପ୍ରୟୋଗ;
ଶିଥୁ ପ୍ରୟୋଗ — Ungrammatical or unidiomatic use of words or sentences appearing in the writings of great poets;
archaic use of words found in the work of great poets. [ତୁ— ତତ ଅଛି ସେ ‘କବି ଭୁଣ୍ଟ
ମେଣା ମୁଣ୍ଡ’ ଅର୍ଥାତ୍ ମେଣା ମୁଣ୍ଡ ଯେପରି କୌଣସି ବାଧା
ମାନେ ଲାହିଁ, କବି ଭୁଣ୍ଟ ମଧ୍ୟ ସେହିପର ବ୍ୟବହାରବି
ନିଯମକୁ ସବୁ କେଳେ ମାନେ ଲାହିଁ । ସବୁ ଦେଶର ସବୁ
ମହାକବିମାନଙ୍କ ଉଚନାରେ ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ବ୍ୟବହାରବି
ବିରୁଦ୍ଧ ଓ ସବୁ ବିରୁଦ୍ଧ ପ୍ରୟୋଗମାନ ଦେଖାଯାଏ; ସେମାକ
ବ୍ୟବହାରବିରୁଦ୍ଧ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମହାକବିକ ପ୍ରୟୋଗ
ଥିବାରୁ ଅଣୁବ ବୋଲି ବୋଲିଯାଏ ଲାହିଁ । କବାସ ଶତ
ବିଶେଷ, ମାତ୍ର ମହାକବି ଲଗନାଥ ଦାସ ଭୁଗବତରେ ‘ସେ
ମୋର ଦକତ ବିରାପ’ ଏ ସ୍ଥଳରେ ଏକବିରୁଦ୍ଧ ବିଶେଷଣ ରୁପେ
ବ୍ୟବହାର କରିଅଛନ୍ତି । ସୁତରଂ ଏହାରୁ ମହାକବି
ପ୍ରୟୋଗ ବୋଲିଯିବ ।]

ମହା କମ୍ବୁ — ସ. ବିଶ—ନନ୍ଦ — Stark naked (Apte).

Mahā kambu ସ. ବ—ଶିବ—Śiba (Apte).

ମହା କର — ସ. ବିଶ. ସୁଂ (ବହୁବ୍ରାହ୍ମ) — ୧ । ଯାହାର ହାତ ବଡ଼ —
Mahā kara ୧. Large-handed. , । ଯାହାର ରାଜସ
ଅଧ୍ୟକ୍ଷ — ୨. Having a large revenue (Apte),
ସ. ବ—ଏକ ବୋଧସର — Name of a Bud-

(ମହାକର—ଶିବ) dhist saint.

ମହା କରଣ୍ଜ — ସ. ବ — ଏଠ ପ୍ରକାର କରଣ୍ଜ (ଦେଖ)

Mahā karāṇja A kind of Karaṇja (See)

[ତୁ— ଏଥୁର ଫଳ ସାଧାରଣ କରଣ୍ଜ ଫଳ ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ ।
ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ମନ୍ଦରେ ଏହାର ମୂଳର ଭୁକ୍ତ ପ୍ରଦଶୀଯ । ଏହା
ଜଣ୍ଠ, ଉଷ୍ଣ, କଟୁ ଓ ବିଷ, କୁଣ୍ଡ, କଣ୍ଠ, କଣ୍ଠ ଓ ରମ୍ଭ ସେଇ
ନାପକ — (ହି. ଶ) । ଏହାର ଅନ୍ୟ ସ. ନାମ ଦୁଷ୍ଟିବୁରଣୀ,
ବର୍ଣ୍ଣା, ଚାଲଗ୍ନୀ, ପତ୍ରପୁରୀ, ରଷାୟନୀ, ସୁମନାଳୀ, ମଦ-
ଦସ୍ତିଗୀ, ଦସ୍ତି ବର୍ଣ୍ଣକ, ବାକ ଭାଣୀ, ମଧୁମରୀ ।]

ମହା କରୀ — ସ. ବିଶ. (ବହୁବ୍ରାହ୍ମ; ମହତ୍ + ବର୍ମିଳି) — ମହତ୍ କରୀ
Mahā karī ସାଧକାଣ୍ଡ — Doing great works.

ସ. ବ—ଶିବ—Śiba (Apte).

ମହାକର୍ଷଣ — ସ. ବ (ଅଧ୍ୟକ୍ଷ କର୍ମକ ପରିବାର; ମହତ୍ +
Mahākarṣaṇ ଅକର୍ଷଣ) — ୧ । ଅଭି ପ୍ରକଳ୍ପ
ଭବରେ ଅକର୍ଷଣ — ୧. Strong attraction
, । ଯେଉଁ ପ୍ରକଳ୍ପ ଅକର୍ଷାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବସ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁରୁ
ଯଥାଶବ୍ଦୀ ଅଶା କବଟିକ ଅକର୍ଷଣ କରିବେ; ମାଧ୍ୟକର୍ଷଣ
— ୨. Force of gravitation.

ଗଛ, ବୁଝ, ପ୍ରମେଦ, ନୃତ୍ୟ, ଅମଦୋଷ, ଗଲମ୍ବୁ ଓ
ବିଷନୀପତ୍ର (ଦ୍ରବ୍ୟପୁରୁଷ) ।

ଏହାର ଫଳ ବାହାରେ ଦେଖିବାରୁ ଥବ ସୂନ୍ଦର ଓ
କାଳ, ବୁଝ ଫଳରତରେ ଗୋବର ଭଜ ବିଷାକ୍ତ ଶବ୍ଦ
ସ୍ଵାବାବୁ, ମୁଖରେ ମଧୁରଭାଷୀ ଚିନ୍ତା ଅନୁଭବରେ କଥଟକା ପୂର୍ଣ୍ଣ
ବ୍ୟକ୍ତିଜ୍ଞାନେକେ ମହାକାଳ ଫଳ ସର୍ବେ ଭୁଲନା କରନ୍ତି ।]
୮ । ଶିବଙ୍କର ଏକ ସୁତ—୮. Name of a son of
ଶିବା. [ଦ୍ର—ବାନିବା ସୁରଶରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ
ଏହଦା ଦେବତାମାନେ ଶିବଙ୍କ ସର୍ବଜ୍ଞ ଧାରଣ କରିବାରୁ
ଅନ୍ତିକୁ କହିବାରୁ ଅନ୍ତି ତାହା ଧାରଣ କରିବା ସମୟରେ
ସେଥିରୁ ଦୂରଟୋପା ହୁଅଛି ପଡ଼ିଲା । ତହିଁରୁ ମହାକାଳ ଓ
ଭଣୀ ନାମକ ଦୂର ସୁତ ଦୂରର ଦେଲେ । ଥରେ ଶିବଙ୍କ
ପଙ୍କେ ବହାର କର ପାଦଗ୍ର ବହାରପୁଳରୁ ବାହାର ଅସୁଥବା
ସମୟରେ ଏ ଦୂର ସୁତ ଗାନ୍ଧୁ ଦେଖିଲେ । ଏଥିରେ ପାଦଗ୍ର
କୁବା ହୋଇ ସେ ଦୂରକୁ ଅରଗାପ ଦେଲେ ଓ ତହିଁ ଫଳରେ
ମହାକାଳ ଦେବାଳ ଓ ଭଣୀ ଦେଇବ ବୁଦ୍ଧ ଧାରଣ କରେ
—୨. ଶ] ଦେ. ବ—ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଶେଷ ବିଶେଷ—Name
of a place of Hindu pilgrimage. [ଭ—
ମହାକାଳ କୋଟି ଶର୍ତ୍ତ ବହାରପୁଳରୁ, ତହିଁରେ ସନ କରେ
ଦୂରର ମୁକତି । ବୁଦ୍ଧସିଂହ, ମହାଭାବତ, ବନ ।]

ମହାକାଳୀ—ସ. ବ. ଶୀ (ମହାକାଳ + ଶୀ. ଭ) —ବୁଦ୍ଧାଣୀ; ଶିବପତ୍ନୀ;
Mahâkâlî କାଳୀ; ଶାମା; ପାଦଗ୍ର ବୁଦ୍ଧ ବିଶେଷ—

An incarnation of Goddess Kâlî in her
ferocious and naked form. [ଦ୍ର—ଏହାର ପାଦମୁଖ ଓ ଅନ୍ତିକୁ ଥିବାର ସୁରଶରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ—୨. ଶ]

ମହାକାଳୀ ପୂଜା—ଦେ. ବ—କାର୍ତ୍ତିକ ଅମାବାସ୍ୟା ଅର୍ଦ୍ଧ ସତରେ କରିଯାଇବା
Mahâkâlî pûjâ ମହାକାଳୀଙ୍କ ପୂଜନ—Worship of
the Goddess Mahâkâlî or Syâmâ at
midnight of Karttika new-moon.

ମହାକାଶ—ସ. ବ—୧ । ମହାଶୂନ୍ୟ; ଅନ୍ତର ଅକାଶ—୧. The
Mahâkâsâ infinite space. , । ଏକ ପଦବିନା
ନାମ (ହ. ଶ)—୨. Name of a mountain.

ମହାକୁ(ଖ, କୁ)ଡ଼ା—ଦେ. ବ (ସ. ମହାକୁଳ)—୧ । ଗରୁଡ଼;
Mahâku(khu, kñku)rda ଗୋପାଳ—୧. A cowherd.

[ଭ—କୁ ଅଛୁ ସଂଶୋଦା କୁମର, ନନ୍ଦ ମହାଶୂନ୍ୟ ଶିଥର ।
କରନ୍ତାଥ, କୁମବତ ।] , । ଗରୁଡ଼ଙ୍କର ବିଶେଷ—୨. A family-title of cowherds.

, । କାର୍ତ୍ତିକାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ବିଶେଷ—୩. A fixed
number of cattle. [ଦ୍ର—୧୦୦ ଗାଇ=

୧ ଗୋଗୋଷ୍ଠ, ୧୦୦ ଗୋଷ୍ଠ=୧ ପଲ, ୧୦୦ ପଲ
=୧ ଲଭତ୍ତ, ୧୦୦ ଲଭତ୍ତ=୧ ମହାକୁଡ଼ା, ୧୦୦

ମହାକୁଡ଼ା=୧ ମହାବୈର, ୧୨ ମହାବୈର=୧
ଗୋପନ । —ସାବଳା, ମହାଭାବତ]

ମହାକୁମାର—ସ. ବ—ସୁତବତ; ମହାବତ ଦେଖୁପୁରୁଷ (ହ. ଶ)—
Mahâkumâra The eldest son of a reigning king
(Apte).

ମହାକୁଳ—ସ. ବ (ମହା+କୁଳ=ବନ୍ଦ; କର୍ମଧା)—୧ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ
କୁଳ; ଉତ୍ତରକୁଳ—୨. A high family; a noble family.

ସ. ବିଷ ସୁଂ (ବନ୍ଦଗ୍ରୀହ)—ସବୁଳଜାତ—Of noble
birth. ଦେ. ବ—ମହାକୁଡ଼ା (ଦେଖ)—

(ମହାକୁଳ—ସ୍ତ୍ରୀ) Mahâkurdâ (See)

ମହାକୁଷ୍ଟ—ସ. ବ (କର୍ମଧା)—ଗଳକରୁଷ (ହ. ଶ)—

Mahâkushtha Leprosy with ulcers.

ମହାକେତୁ—ସ. ବ—ଶିବ (ହ. ଶ)—

Mahâketu Siba,

(ମହାକୋଷ, ମହାଗୀତ, ମହାକାନ୍ତ, ମହାଗୁର୍ଣ୍ଣ, ମହାନାସ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମହାକୋଶା(ଶା)ତକୀ—ସ. ବ—ତରତ୍ତା (ଦେଖ)

Mahâkosâ(shâ)taki Tarardâ (See)

(ଅନ୍ୟ ସ. କାମ—ଦୁଷ୍ଟେଶୋଷା, ମହାପାତ୍ର, ଧାମାର୍ଗବ, ଶୋଷକ,
ଦୁଷ୍ଟିପଣ୍ଡି) ଧୂଲି, ପରୋଲ, ତରତ୍ତ ନନ୍ଦାର୍ଥୀ(ଆ), ଘୋଷା ତରୋହ

ମହାକ୍ରତୁ—ସ. ବ (କର୍ମଧା)—ରହତ ସନ୍ତ (ସଥା, ବଳସୂରୁ, ଅଧି-
Mahâkratu ମେଷ)—A great vedic sacrifice.

ମହାକ୍ରୋଧ—ସ. ବ—୧ । (କର୍ମଧା) ରସ୍ତେ ରସ—୧. Great
Mahâkrodha anger; fierce rage. , । (ବନ୍ଦଗ୍ରୀହ)

ଶିବ (ହ. ଶ)—୨. Siba. ଦେ. ବିଷ ସୁଂ—ଅତ୍ୟନ୍ତ
(ମହାକୋଶ—ସ୍ତ୍ରୀ) କୁକୁ—Enraged.

ମହାକୋଧୀ—ସ. ବିଷ ସୁଂ (ମହାକୋଧ+ରନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—

Mahâkrodhî ଅତ୍ୟନ୍ତ କୁକୁ ପ୍ରବୃତ୍ତି; ଅତି କୋଧନ—
(ମହାକୋଧନ—ସ୍ତ୍ରୀ) Very angry; very passionate.

ମହାକ୍ଷା—ସ. ବ (ବନ୍ଦଗ୍ରୀହ; ମହାକୁଳ+ଅର୍ଦ୍ଧ)—୧ । ଶିବ (ହ. ଶ)—
Mahâksha 1. Siba. , । ବିଷ (ହ. ଶ)—୨. Bishnu.
(ମହାଗର୍ଭ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମହାକ୍ଷେତ୍ରୀ—ଦେ. ବିଷ ସୁଂ ବିଷ (ଦେଖ)—Mahâ-
Mahâkshetra(kshe)tri kshatriya (See) [ଭ—

ଦୁହେମେ ମହାକ୍ଷେତ୍ର କେହି କାହାକୁହି କୋହୁରେ ବଢ଼ ସାନ୍ତ-
ଦର୍ଶନାଥ, ଦିତିତ ସମୀକ୍ଷା ।]

ମହାକ୍ଷେତ୍ରୀ—ଦେ. ବିଷ ସୁଂ—ପ୍ରବତ ପରାକରୀ—Mighty. ଦେ. ବିଷ
Mahâkshetra ୧ । ମହାବାର; ମହାଯୋଦ୍ଧା—୧. A

great warrior. [ଭ—ମହାକ୍ଷେତ୍ରୀ ସେ ଯେଉଁ,
ପରକୁ ଦୃଷ୍ଟି, ଅବା ପରାୟକେ କେବେ କି ବଳାଏ ମନ
ସାଧାନାଥ, ମହାଯୋଦ୍ଧା ।] , । ମହାବଳୀ—୨. Mighty
person. , । ମହାପୁରୁଷ—୩. A genius; a
great man. , । ମହାବଳ ବାର—୪. A man-

eater (tiger); the royal Bengal tiger..
ମହାକ୍ଷିର—ସ. ବ (ବନ୍ଦଗ୍ରୀହ; ମହାକୁଳ+ଶାର)—ଅର୍ଦ୍ଧ (ହ. ଶ)—
Mahâkshira Sugarcane (Apte).

ମହାଖଳା—ଦେ. ତ୍ରୈ—୧। ସୁଦୟୁତ—୧. Wide; extensive; Mahākhalā spacious. ୨। ମହତ୍; ବୃଦ୍ଧ—୨. Great; big. ଦେ. ବ—ସୁଦୟୁତ ସ୍ଥାନ—An extensive place; a spacious place.

ମହାଖୁସି(ସ୍ତ୍ରୀ)—ଦେ. ବ (ସ. ମହତ୍ + ପା. ଖୁସି)—ମହାଅନନ୍ଦ—Mahākhusi(s) Delight; utter joy. ଦେ ବଣ (ସ. ବର୍ଜନ୍ଧୁସୀ ମହାକୁତ୍ସୀ ମହତ୍+ପା. ଖୁସି)—ଆଜି ଅନନ୍ଦ—Much delighted.

ମହାଗଜ—ସ. ବ (ମହାନ୍ + ଗଜ)—ଦିଗ୍ନୁଳ—The elephants Mahāgaja said to guard the quarters of the globe.

ମହାଗଡ—ସ. ବ (କର୍ମିଧା)—୧। ଜୂର (ହ୍ର. ଶି)—୧. Fever. Mahāgada ୨। କଠିନ ରୋଗ; ଦୁରରୋଗ୍ୟ ରୋଗ (ହ୍ର. ଶି)—
2. A serious disease. ୩। ଶୁଷ୍କ, ପିଣ୍ଡି, ଗୋଲ—
ମରିତ ଅଦରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଔଷଧକଣେଷ—୩. A kind of medicine prepared with dry ginger, long pepper and black pepper.

ମହାଗନ୍ଧ—ସ. ବଣ (ବନ୍ଦୁବ୍ରାହ୍ମ; ମହତ୍+ଗନ୍ଧ)—ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦରୀ—
Mahāgandha Exceedingly fragrant. ସ. ବ—
୧। କୁଟକ (ହ୍ର. ଶି)—୧. Wrightea Dysenterica.
୨। ଜଳ ବେତସ—୨. Water ratan. ୩। ଚନ୍ଦନ—
3. Sandal.

ମହାଗନ୍ଧା—ସ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ମହାଗନ୍ଧ + ଆ)—ମହାଗନ୍ଧର ଶ୍ଵାଲଙ୍ଘି—
Mahāgandhā Feminine of Mahāgandha.
ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧। ଶାମୁଣ୍ଡା—୧. A name of Chāmundā. ୨। ନାଗବଳା (ହ୍ର. ଶି) (ଦେଖ)

2. Nāgabala (See) ୩। ତଥ (ହ୍ର. ଶି)—
3. Pandanus odoratissimus (plant).

ମହାଗବ—ସ. ବ (ମହତ୍+ଗୋ)—ଗବୟ; ଗୟଳ; ଗଲକମଳଶୂଳ—
Mahāgaba ଗୋପ୍ତ୍ର ବନ୍ୟ କନ୍ତୁ—A species of wild ox; Bos Frontalis.

ମହାଗିରି—ସ. ବ—୧। (କର୍ମିଧା) ବଡ଼ ପଢ଼ତ—୧. A big or
Mahāgiri lofty mountain. , ୧। (ନାମ) କୁବେରବରର
ର୍ତ୍ତ ସୁନ୍ଦର ମଧ୍ୟରୁ ଏକ—୨. Name of one of the
8 sons of Kubera. [ଦ୍ର—୧ ଶିବାକ ଶିବପୂତକ
ପାଇ ଅଶ୍ଵିନା ଫୁଲକୁ ଶୁଦ୍ଧିବାବୁ କୁବେରଙ୍କ ପାପରେ
ବଂସର ଭାଇରୁପେ ଜନ୍ମିଥିଲେ ଓ କଷ୍ଟକହାଏ କିହତ
ହେଲେ—ହ୍ର. ଶି ।]

ମହାଗୁରୁ—ସ. ବ (ମହା+ଗୁରୁ; କର୍ମିଧା)—ଶେଷ ପୁରୁଜନ—
Mahāguru One's most venerable elder. [ଦ୍ର—
ସୁରୁଗର ମହାଗୁରୁ—ପିତା, ମାତା ଓ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଅଭିଜ୍ଞାତା
କନ୍ୟାର ମହାଗୁରୁ—ପିତା ଓ ମାତା । ବିବାହତା କନ୍ୟାର
ମହାଗୁରୁ—ସାମୀ ।]

ମହାଗୋଧୁମ—ସ. ବ—ବଡ଼ ଗଦମ—
Mahā godhūma A big species of wheat.

ମହାଗୌରୀ—ସ. ବ—୧। ଦୁର୍ଗା—୧. Durgā. ୨। ବିନ୍ଧ୍ୟାଚଲର
Mahāgaurī ବାହାରଥ୍ବା ସୁରଶୋଭ୍ର ନାମରେ—୨. Name
of a mythological river issuing from the Bindhya hills.

ମହାଗ୍ୟାତା—ଗ୍ରା. ବଣ (ସ. ମହାନ୍ + ପା. ଗ୍ୟାତା)—ମହାଜ୍ଞାନ—
Mahāgyāntā Very wise. [ଉ—ଶୁଣ ହୋ ସୁତ
ମହାଗ୍ୟାତା । ସିନ୍ଧୁଲୁ ଯେବଣ ବାରତା—ପ୍ରାଚୀ. ନିର୍ବିଶ୍ଵ
ମାହାସ୍ୱା ।]

ମହାଗ୍ରନ୍ତ—ସ. ବ—ଶେଷ ଓ ବଡ଼ ଗ୍ରନ୍ତ—
Mahāgrantha A big and excellent book.

ମହାଗ୍ରନ୍ଥିକ—ସ. ବ—ସେହି ଔଷଧ ସେବନରେ ରୋଗ ନିଷ୍ଟିତରୁପେ
Mahāgranthika ଉପଶମ୍ନ କ୍ରୂଦ୍ଧ ଓ ବରେ କାହିଁ (ହ୍ର. ଶି)—
A medicine which prevents the aggravation of a disease.

ମହାଗ୍ରହ—ସ. ବ (କର୍ମିଧା)—୧। ପ୍ରଥମ ଗ୍ରହ—୧. A chief Mahāgraha planet. , ୨। ରହ୍ନ (ହ୍ର. ଶି)—୨. The ascending node,

ମହାଗ୍ରୀବ—ସ. ବଣ. ସୁଂ (ମହାଗ୍ରୀବ ଅଟେ ଗ୍ରୀବା ଯାହାର; ବନ୍ଦୁବ୍ରାହ୍ମ;
Mahāgribā ମହାଗ୍ରୀବା)—ବୁଦ୍ଧର ଗ୍ରୀବାକଣିଷ୍ଠ; ବିଶାଳ
ଗ୍ରୀବାୟୁକ୍ତ—Having a big neck. ସ. ବ—
୧। ଉତ୍ସୁ; ଓଟ—୧. The camel. ୨। ଶିବ (ହ୍ର. ଶି)—୨. Siba. ୩। ଶିବଙ୍କ ଅନ୍ତରବରବଶେ—
3. An attendant of Siba.
(ମହାଗ୍ରୀବକ—ଅନ୍ତରବୂପ) (ମହାଗ୍ରୀବା—ଶ୍ଵି)

ମହାଘୁଣୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ମହା+ଘୁଣୀ ଖାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ତ. ଅ+ଅ)—ପୁରୁ;
Mahāghūṇī ମହାଘୁଣୀ—Wine.

ମହାଘୁରୁ—ସ. ବ (ବେଦୀକ)—୧୧୧ ବର୍ଷ ସହିତ ପୁରୁଣା ଦୀପ—
Mahāghūrūta Ghee, 111 years old [ଦ୍ର—ଦୀପ
ରୋଗରେ ଏହା ଛାଇରେ ମାଲିଗ କରିଯାଏ; ଏହା କଣ୍ଠ-
ନାଶକ, ବଳକାରକ ଓ ମେଧାକନକ —ହ୍ର. ଶି ।]

ମହାଘୋର—ସ. ବଣ—ଆଜି ଭୟକଳ—
Mahāghora Very awful.

ମହାଘୋଷ—ସ. ବ—୧। (କର୍ମିଧା) ଭୁତ ଶତ—୧. Loud voice
Mahāghosha or sound; report. ୨। (ବନ୍ଦୁବ୍ରାହ୍ମ)
ହାଟ; ବଜାର (ହ୍ର. ଶି)—୨. Market.

ମହାଙ୍କାଳ—ଗ୍ରା. ବ—ମହାଙ୍କାଳ (ଦେଖ)
Mahāṅkāla (See)

ମହାଙ୍ଗ—ସ. ବଣ ସୁଂ (ବନ୍ଦୁବ୍ରାହ୍ମ)—ବସୁଳାବୟତବିଷ୍ଣୁ—Big-Mahāṅga bodied; gigantic. ସ. ବ—ଉତ୍ସୁ; ଓଟ—
(ମହାଙ୍ଗ—ଶ୍ଵି)

The camel.
ମହାଚନ୍ଦୁ—ସ. ବ—ଏକପ୍ରତାର ବନ୍ୟ ଶାବ—A kind of wild
Mahāchanḍu pot herb. [ଦ୍ର—ଏହା କଟୁ-
ସ୍ତରୁତାକୁ, ସୁତ୍ତକୁ, କଷାୟପକୀ, ଦିବାଗନ୍ଧା
ବଡ଼ ଚେଁକୋ ଖେଚ୍ଚିକାରି କାଶକ । ଏହା ଶିଷ୍ଟଧରେ ଲାଗେ ।]

ମହାଚକ୍ର—ସ. ବ. ପୁ—(ମହାତ୍ + ଚକ୍ର + ପୁଣ୍ୟ ; ଏମା. ୧୭)—

Mahāchakrī ୧ । ଶତ୍ରୁଯଷରେ ପ୍ରସାଦ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A conspirator; a plotter. ୨ । ବିଷ୍ଣୁ—
2. Bishnu. ସ. ବିଶ୍ଵ. ପୁ—ଶତ୍ରୁପଦକାଣ୍ଡ—Conspirant; plotting.

ମହାଚଣ୍ଡ—ସ. ବିଶ୍ଵ—ପ୍ରତ୍ୟେ—Very violent; ferocious.

Mahāchanda ସ. ବି—୧ । ଯମଦୂତ—1. The messengers or minions of the God of death.
୨ । ଶିବାକୃତରବିଶେଷ—2. Name of an attendant of Siba.

ମହାଚନ୍ଦ୍ରାୟ—ସ. ବିଶ୍ଵ (ମହାଚନ୍ଦ୍ର ଶ୍ଵାସ ଯାହାର, ବହୁବୀର୍ଣ୍ଣ)—ବିସୁଳ

Mahāchchhāya ଶ୍ଵାସୁଳ—Shady; having a big shade. ସ. ବି. ବନ୍ଦରଷ—Banyan tree.

ମହାଜନ—ସ. ବିଶ୍ଵ (ମହାଜନ + ଜନ; ବର୍ଣ୍ଣା)—୧ । ଧର୍ମଦ—

Mahājana 1. God-fearing; righteous; pious.
୨ । ବେଦରେ ଶ୍ରୀକାବାନ୍—2. Having faith in the Bedas; the faithful. ୩ । ଯତ୍ନୀ—

3. Famous. ୪ । ଦେବମାନ୍—4. Devout.

* । ସାଧ—5. Honest; saintly. ସ. ବି—

୬ । ମହାସୁରୁଷ—1. Great man. ୭ । ସାଧୁପୁରୁଷ

2. Saintly person. ୮ । ମୁଖୀଆ ବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ

ବ୍ୟକ୍ତି—3. A chief or leading person. ୯ ।

ରଷ୍ଟ; ମୁନୀ—4. Sage; saint. * । ବହୁବ୍ୟକ୍ତି—

5. A gret many persons. [ଦ୍ୱ—'ମହାଜନୋ ଯେତେ ଗତି ସ ପନ୍ଦ୍ରା' ବାକ୍ୟର ଅର୍ଥ ମହାଜନର ପ୍ରଧାନ ଶୀକାକାର ମାଲକଣ ଯେଉଁ ପଥ ଅନୁସରଣ କରି ଅଛନ୍ତି ତାହାରୁ ପ୍ରବୃତ୍ତ ପନ୍ଦ୍ରା ଅଟେ' ବୋଲି ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଥିଲୁଣ୍ଟ ।] ୨ । ଦ୍ୱିତୀୟ—ଦ୍ୱିତୀୟ—

ଦ୍ୱିତୀୟ—ତେବେବେ ଶେଷ ବନ୍ଦରଷାୟିକୁ ଦେଖାଯା ଓ ବଡ଼

ବନ୍ଦରଷାୟିକୁ ମହାଜନ ବୋଲିଯାଏ ।] ୮ । ଧର୍ମ

ବ୍ୟକ୍ତି (ହ. ଶ)—8. A rich man. ପ୍ରାଦେ. (ପୁଣ୍ୟ)

ଦ୍ୱିତୀୟଶାସନବାସୀ କୁଳୀଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତି ପରିବାରମନଙ୍କ

କର୍ତ୍ତା—The head of each family of high caste Brabman families in a Brāhmaṇa

ଟେସାନା ପ୍ରତ୍ୟେ ସହାଯର ବ୍ୟକ୍ତି ଶାସନମାନଙ୍କର କୋଠ ସବୁ, ଦେବତା, ଦ୍ୱାରା, ଅନ୍ତରାଦିରେ ମହାଜନମାନଙ୍କର ଇଳମାଲି ଅନ୍ତରାଦିରେ ଅଛି ।

ସେମାନେ ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରାମର ପ୍ରାମିଷ ମଣ୍ଡଳୀ (village community)ର ସହ୍ୟ ଅଟିଲୁ । ଏହି ଶେଷୀର ବ୍ୟକ୍ତିଶାସନମାନଙ୍କ ହିତା ଅନ୍ତର ଦ୍ୱାରା (ସଥାପିତା କାରାର ପଣ୍ଡିତ, ପଣ୍ଡିତାନ୍ତର ମାଧ୍ୟମରେ ବା ଅନ୍ତର ସହାଯର ବ୍ୟକ୍ତିର ପରିବାରର ଲିପି, ସହିତେ ମାତ୍ରା ଅନ୍ତର ଲେଖାଯାଏ ଲାଗୁ—3. A kind of script used by the

ପ୍ରାମର ଅନ୍ତରାଦି ବ୍ୟକ୍ତି ସେ ପ୍ରାମରେ ଜମି ଓ ଘର ଦିଲ୍ଲିରେ ସେ ପ୍ରାମର ମହାଜନ ବୋଲି ଅରହୁତ ହୋଇ ପାରନ୍ତି ଲାଗୁ ।]

ମହାଜନ ଶାକକ—ଦେ. ବ (ସହଜର)—ଦ୍ୱିତୀୟ ଓ ଅଧିକାରୀ—
Mahājana khātaka Creditor and debtor.

ମହାଜନନ୍ୟାତକ ମହାଜନନ୍ୟାତକ

ମହାଜନ(ଙ୍କ) ମର୍ଯ୍ୟାଦା—ପ୍ରାଦେ (ପୁଣ୍ୟ) ବ—ବିବାହ କ୍ରମ ଅବ
Mahājana(ni) marjyādā ଉପଲବ୍ଧରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଶାସନମାନଙ୍କର ପ୍ରଦତ୍ତ ସମ୍ମାନକ୍ୟାତକ ଉପଦାର
—Any present given to the village community of a Brāhmaṇa village (collectively) by a person on the occasion of some family ceremony.

ମହାଜନ ସଭା—ପ୍ରାଦେ (ବୋମାଇ) ବ—ଅଗୋଧରେ ବିବାହ ମେଘାଇବା

Mahājana sabha ପାଇଁ ପ୍ରଦତ୍ତ ବୋମାଇରେ ପାଶ୍ୟାତ ସଭା—
ମହାଜନ ସମା Name of an association formed in

Bombay for amicable settlement of disputes. ଦେ. ବ—୧ । ଦ୍ୱିତୀୟମାନଙ୍କର ସଭା—

1. A meeting of creditors. ପ୍ରାଦେ (ପୁଣ୍ୟ) ବ—
ଶାସକର ବ୍ୟକ୍ତିଶାସନମାନଙ୍କର ସଭା—An assemblage of the Brāhmaṇas of a Sāsana village in the Puri district,

ମହାଜନାନ୍—ପ୍ରାଦେ (ପୁଣ୍ୟ) ବ (ବହୁବଳ)—(ସ. ମହାଜନ + ଆ-

Mahājanān ବହୁବଳ ଲାକ୍ଷ ପ୍ରତ୍ୟେ ଅନ୍—ପ୍ରାମବାସୀ
ମହାଜନାନ୍ ମହାଜନମାନଙ୍କର ପ୍ରଦତ୍ତ ସମ୍ମାନକ୍ୟାତକ ବ୍ୟକ୍ତିଶାସନମାନଙ୍କର ସାଧାରଣ

ମହାଜନନ୍ କୋଠ—ପ୍ରାଦେ (ପୁଣ୍ୟ) ବ—(ତେବେବେ ସେଟେଲମେଷ୍ଟ୍
Mahājanān koṭha ଉପଲବ୍ଧରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ବା ବ୍ୟକ୍ତିଶାସନମାନଙ୍କର ସାଧାରଣ

ବା ଇତ୍ତମାଲି ସମ୍ପଦ—The common property of the village community of a Brāhmaṇa village, which is jointly held by all the Brāhmaṇa-villagers,

ମହାଜନ —ଦେ. ବିଶ୍ଵ—ମହାଜନ ସମ୍ପଦୀୟ—Relating to trade
Mahājani or business. (ସଥା—ମହାଜନ କାହାକ, ମହାଜନନ୍ ମହାଜନକ ବାରବାର ଓ ମହାଜନନ୍ ଆତା ।) ଦେ. ବ—

ମହାଜନୀ ୧ । କାରବାର; ଦେଖାର; ବାଣିଜ୍ୟ—1. Trade; commerce, [ଦ୍ୱ—ଦେଖି କାରବାରକୁ ମହାଜନନ୍ ଓ ସାମାନ୍ୟ କାରବାରକୁ ଦେଖାର ବୋଲିଯାଏ ।] ୨ ।

ଟଙ୍କା ବା ଧାନକୁ ସୁଧରେ ଖାଇବା—2. Usury; investment of money or paddy on loan.

* । ମାରବାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଶାତା ଲେଖାରେ ପ୍ରତିକର ଏକପ୍ରକାର ବିକ୍ରି ଦେବଳାଗର ଲିପି, ସହିତେ ମାତ୍ରା ଅନ୍ତର ଲେଖାଯାଏ ଲାଗୁ—3. A kind of script used by the

Marwaris in writing their accounts in which no diphthong or spelt letters are used. ପ୍ରାଦେ (ସୁର୍ଯ୍ୟ) ବ—ବାହ୍ରମାମର 'ମହାଜଳ'ରୁଥୁ ସ୍ଵର ଓ ଅଧିକାର—The status and privileges of being a member of the village community of a Brâhmaṇa village. ପ୍ରାଦେ (ଗଣ୍ଠାମ) ବ. (ପା. ମହାଜଳ ଲାଗା)—କାନ୍ତିଷ୍ଠାନ୍ତୁ ଦିଅସିବା ବହୁଲୋକଙ୍କ ସାମରୟୁକ୍ତ ଅବେଦନ ପତ୍ର—A representation made to the authorities under the signature of numerous persons.

ମହାଜଳିଆ—ଦେ. ବିଶ—ମହାଜଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to Mahâjanîā trade or commerce. (ଉ—ମହାଜଳିଆ ମହାଜନୀ ମହାଜନୀ ତଙ୍କା)

ମହାଜଳ—ସ. ବିଶ. ସୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ମହାଜଳ ଜଳ—ଜଳ ଯାହାର)—Mahâjala ବେଗାମୀ—Swift. [ଉ—ମହାଜଳ ପୃଷ୍ଠା (ମହାଜଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପୃଷ୍ଠେ ଅସେ ଅସୁନ୍ଦରେ । ସଖାନାଥ—ମହାଯାମା ।]

ମହାଜମ୍ବୀର—ସ. ବ—ବଡ଼ ଜମୀର; ଟର ଲେମ୍—Mahâjambira A large species of citron. ମହାଜମ୍ବୁ(ମୁଁ)—ସ. ବ—୧ । ବଡ଼ ଜମ୍ବୁ କୋଳ ଓ ବୁକ୍—1. Big Mahâjambu(mbû) black-berry. ୨ । ଗୋଲପକାମୁ ଅନ୍ୟ ସ. ନାମ—ରଜତମୁ, ମହାପଳା] (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—2. Rose apple. ବର୍ଡଜାମ୍ ବର୍ଡଜାମୁନ (ସ. ମହାରୂପ ଜମ୍ବୁ, ତେ. ନାରନେରତ୍ତି—ତେହେଁ, ।)

ମହାଜୟା—ସ. ବ. (ମହାଜଳ + ଜୟ + ଅ)—ଦୁର୍ଗା (ହ. ଶ)—Durgâ.

ମହା(ହ)ଜର—ପ୍ରାଦେ (ଜୟଧୂର) ବୈଦେ. ବ (କରିଆଥ) (ଅ. Mahâ(h)jara ମହାଜର—ଦର୍ଶା+ଫା. ନାମାଦ୍ର)—ଦରଖାସ୍ତ; [ମହା(ହ)ଜର ନାମା—ଅନ୍ୟରୂପ] ବହୁଲୋକଙ୍କ ସାମରିତ ଅବେଦନ ପତ୍ର—Petition; application signed by many persons. (ଫା. ମହାଜରକାମା ଶବ୍ଦ ଅର୍ଥ ଯେଉଁ ଲେଖାରେ ବା ପଢ଼ିରେ କୌଣସି ନରହତଧାର ବା ଦର୍ଶକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରମାଣ ଲିପିବର ହୋଇଥାଏ ।

ମହାଜର—ପ୍ରାଦେ. (ଜୟଧୂର, ଗଣ୍ଠାମ) ବ (ଫା. ମହାଜରକାମା)—Mahâjari ପ୍ରାମର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସାମରିତ ଅବେଦନ ପତ୍ର—A petition signed by all the villagers of a village.

ମହା ଜଳ—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ସର୍ବ (ହ. ଶ)—Mahâ jala The sea.

ମହା ଜାଳ(ଲି)—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାଳ) ବ—ମାଟି ଘରେ ବହୁ ଆଡ଼କୁ Mahâ jala(lí) ଚେର ମାଟି ଛିଠିଥିବା ଲଜା—A creeper which spreads out its roots under the ground in all directions.

ମହା ଜାଳୀ—ସ. ବ—କାଳତ୍ର; କବୋଟଙ୍କ (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—Mahâ jâlî A kind of cucurbitaceous fruit and its creeper.

ମହା ଜ୍ଞାନ—ସ. ବିଶ. ସୁଂ (ମହାଜଳ + ଜାନ + ରନ; ୧୩. ୧୧)—Mahâ jñâni ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜ୍ଞାନବାନ୍—Very wise. ସ. ବିଶ ସୁଂ—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜ୍ଞାନବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A very wise person; a sage. ୨ । ଶିବ (ହ. ଶ)—2. Siba.

ମହା ଜାଳ—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ମହାଜଳ + ଜାଳା)—୧ । ସଙ୍କଳି; Mahâ jwâla ହୋମାଗ୍ରି (ହ. ଶ)—1. The fire kindled for a fire-sacrifice. ୨ । ଏକ ନରକର ନାମ୍ବି(ହ. ଶ)—2. Name of a part of hell. [ଦ୍ର—ସୁରକଥ ବା କନ୍ଦା ସଙ୍ଗେ ସହବାସ କରିବା ପାପିକୁ ଏ ନରକରେ ଦଣ୍ଡ ଦିଅସାଏ—ହ. ଶ] * । ମହାଦେବ; ଶିବ (ହ. ଶ)—3. Siba.

ମହା ଜୈଷତ୍ତୀ—ସ. ବ (ମହାଜଳ + ଜୈଷତ୍ତୀ + ରି)—ଜ୍ୟୋତିଷୋତ୍ତ୍ର ଶୁଦ୍ଧ Mahâ jaishatî ଯୋଗ ବିଶେଷ—Name of an auspicious time according to Hindu astrology. [ଦ୍ର—ରବିବାର ଦିନ ଜୈଷତ୍ତୀ ମାସର ପୁରୁଷାର ବା ସୋମବାର ଦିନ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ନନ୍ଦ ପଢ଼ିଲେ ବିମା ଜୈଷତ୍ତୀ ମାସର ରବିବାର ଦିନ ରୋହଣୀ ନନ୍ଦ ପଢ଼ିଲେ ଏ ଯୋଗ ପଡ଼େ (ହ. ଶ) । ବିନ୍ଦୁ ମଦନମୋହନଙ୍କ ଗର୍ଭ ଦର୍ଶନରେ ଲେଖାଅଛି ସେ କ୍ଷିତିଶିଖ ମାସର ପୁରୁଷାର ପୁରୁଷାର ଦିନ ହେଲେ ତନ୍ତ୍ର ଓ ବୃଦ୍ଧାର ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ନନ୍ଦରେ ରହିଲେ ଏହି ଶୁଦ୍ଧଯୋଗ ପଡ଼େ ।]

ମହା ଜ୍ୟୋତିଷିକ—ସ. ବ. ସୁଂ—ଅଜ୍ଞ ଜ୍ୟୋତିଷବିଦ୍ୟାବିଦ୍ୟାସ୍ଥାୟ; Mahâ jyotishika ଜ୍ୟୋତିଷ ବିଦ୍ୟାରେ ମୂର୍ଖ—A quack astronomer or astrologer; an ignorant astrologer. [ଦ୍ର—ସୁରୁ ବସାକରଣର କିମ୍ବା ଅତ୍ୟାରେ ଅନ୍ୟ କେତେକ ଶବ୍ଦ ଓ ଜ୍ୟୋତିଷିକ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବରେ 'ମହା' ଶବ୍ଦ ଯୋଗ କରି ଯାଏ ନାହିଁ, ବିନ୍ଦୁ ଦେଖାଯାଏ ସେ ପ୍ରାମାଣୀକ କାବ୍ୟକାର ଓ ଗ୍ରନ୍ଥକାରମାନେ ତତ୍ତ୍ଵ ପଦ୍ଧତିରେ 'ମହା' ଶବ୍ଦ ଯୋଗ କରି 'ମହା' ଶବ୍ଦ ନିକଷ୍ଟ କା ନିନ୍ଦିତ କା ମୁକୁ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅର୍ଥରେ କଥିବାର କରି ଅଛନ୍ତି ।]

ମହା ଜ୍ୟୋତିଷମାତ୍ର—ସ. ବ—ଫତପତକା (ଦେଖ)—Mahâ jyotishmatî Phataphatakâ (See)

ମହାଧ୍ୟ—ସ. ବିଶ. ସୁଂ(ମହାଜଳ + ଅତ୍ୟ) —ମହା ଧଳା—Mahâdhyâ Very rich; affluent.

ସ. ବ—କଦମ୍ (ଦେଖ)—Kadamba (See) (ମାହାତମା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ମହାତମା—ବିଶେଷୀ)

ମହା ତପାଃ—ସ. ବିଶ (ମହାଜଳ + ତପସ୍—ତପସ୍ୟା ଯାହାର; ମହା—Mahâ tapâh ତପସ୍ୟମା. ୧ବ)—ଯୋର ତପସ୍ୟାସାଧନ କାହା-

(ମହାତ୍ପା—ଦେଶରୂପ) Practising great religious austerities.

ମହା ତପ୍ତ କୁଞ୍ଜ—ସ. ବ—୪ ଦିନ ବ୍ୟାପୀ ତୁଳବା ଏବଂ ପ୍ରକାର
Mahā tapta kṛuchchitībra ପ୍ରାୟୁଷିତ—A kind of penance or religious vow.

[ତ୍ର—ଏଥରେ “ଦିନ କେବଳ ଗରମ ଦୂଢ, ଗରମ ଦିଅ
ବା ଗରମ ପାଣି ପିଇବାକୁ ହୁଏ ଓ ଶର୍ତ୍ତ ଦିନ ଉପବାସ
ରହିବାକୁ ହୁଏ—ହ. ପ]

ମହାତମ(ମ୍ୟ)—ଶ୍ର. ବ. (ସ. ମାହାୟା)—୧। ମାହାତମ; ମହମ—
Mahātama(mya) 1. Greatness. (ଉ—ଯେ ନର-
ମହାତମ ପତକର ଥିଲ ଦିବା କର୍ମ, ମହାତମ୍ ତ୍ୟାଗ ଏବା
ମାହାତମ ପରାମର୍ଶ । ଦୃଷ୍ଟିତ ମହାତମ ଆଦ ।) ୨। ଗୌରବ-

ମାହାତମ(ମ୍ୟ)—ଅଳ୍ପରୂପ] 2. Glory.
ବୈଦେ. ବ. (ଆ. ମାତ୍ର) —ମୁତ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ଅସ୍ତିତ୍ୱ-
ଶାତମ ମାନଙ୍କ ଶୋବ—Lamentation by the relatives of a deceased person.
ମାତମ—ମହରମରେ ମୁଖରମାନଙ୍କର ଦିପଦର୍ଶନ
(ସଥା—ମହରମରେ ମୁଖରମାନଙ୍କର ଦିପଦର୍ଶନ ମହାତମ ।)

ମହାତମା—ଶ୍ର. ବ. ପୁ—ମହାୟା (ଦେଖ)

Mahātma—ମହାତମୀ ମହାତମା Mahātmā (See)

ମହାତମୀ } ଶ୍ର } (ଉ—ସେ ପୁଣ୍ୟମୟ ମହାତମା, ତାହାକୁ ସେହି
ମହାତମୀ } ଶ୍ର } ସେ ଉପମା । ତୁପରି. ପ୍ରେମପଞ୍ଚମୁତ ।)

ମହା ତମ୍—ଦେ. ବ—୧। କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗେ କୌଣସି କଥା
Mahā tambi ପାଇଁ ବିଶେଷ ସୁଲମ ସହିତ ପଚି—1. Present-
ଭାରୀ ତ୍ୟୋହାରୀ sing demand, ୨। ବିଶେଷ ଧମକାଣ—2. Much
ମହାତମୀ, ତମୀ threatening.

ମହାତରେ—ଦେ. କି. ବିଶ (ସ. ମହତ୍ତର) —ଅପେକ୍ଷାକୁତ କେଣ୍ଠି ବା
Mahātare ଅଧିକ—Comparatively better or
ମହତ୍ତର ଲାଗୁ ଲାଗୁ, କି କେ କୁଳବଜ୍ରମାଳ ଦିଏ ଦଳତ ।
ଅରମଣ୍ଡ ତିଦିନ୍ଧ ତିକ୍ରାମଣି ।)

ମହା ତଳ—ସ. ବ—ହିନ୍ଦୁ ପୁରାଣ ମତରେ ସତ୍ତ୍ଵ ପାଗାଲାନ୍ତରତ ଫ୍ରମ୍ବ
Mahā tala ପାଗାଲ—The 5th of the seven nether
worlds according to the Hindu my-
thologies.

ମହା ତାପ—ସ. ବ(କର୍ମଧା) —୧। ଅକର୍ଷ୍ୟ ତାପ—1. Great heat.
Mahā tāpa , ୨। ଭୁବ ଅତ୍ମତାପ—2. Sore repentance.
୩। ଅକର୍ଷ୍ୟ ଜ୍ଵାଳା; ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜ୍ଵଳା ପୋଡ଼ା—
3. Great burning sensation.

ମହା ତାର—ସ. ବ. ଶ୍ର—ତଥୋତ୍ର ତାରୀ ଦେଖ—Name of a
Mahā tārā Tantric Goddess.

ମହାତକ—ଶ୍ରାମ୍ୟ. ବିଶ (ସ. ମହାକ୍ରମ ଓ ଅତିଶ୍ୟାମୀ) —ମହାଅତାପୀ;
Mahātika ପରା ଅକର୍ଷ୍ୟ ଅନିଷ୍ଟକାରୀ—Very harmful;
very injurious. [ଉ—ଅପେ ମହାଶୋରୀ ହୁଏ ଥେବେ
ମହାତକ । ପ୍ରାଚୀ. ବ୍ୟକ୍ତିକରୁଷଗୀରା]

ମହାତକ—ସ. ବିଶ—ଅତ୍ୟନ୍ତ ପିତା; ଅତି ବିରକାଟାଥ ପଚା—
Mahātakta Very bitter (in taste). ସ. ବ—

୧। ମାହାଲ ଗଛ—1. Melia Azadarachta
(tree), ୨। କମ୍ପ ଗଛ—2. Neem tree, ୩।
ଚିରେତା—3. Agathitis Chirayata. ୪।
ସବତକ୍ରା (ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ)—4. A species of
Chirayata.

ମହାତେଜସ୍ଵି—ସ. ବିଶ. ପୁ—୧। ଅଳ୍ପ ଜେଜସ୍ଵି—1. Very
Mahā tejaswi radiant. ୨। ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଭାବଶାଳ—
(ମହାତେଜସ୍ଵିମୀ—ଶ୍ର) 2. Mighty.

ମହାତେଜାହ—ସ. ବିଶ, ପୁ (ମହତ୍ + ତେଜ୍ଜ୍ଵଳି); ୧ମା. ୧ବ.
Mahātejāh ବହୁତ୍ରୁତି—୧। ମହାତେଜସ୍ଵି—1. Very
radiant, ୨। ମହାବର୍ଯ୍ୟଶାଳ; ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଭାବଶାଳ—
—2. Heroic; mighty. ସ. ବ—୧। ଅଗ୍ନି—
1. Fire, ୨। ପାରଦ—2. Mercury. • ।
(ହ. ଶ)—3. Siba,

ମହାତେଜେ—ସ. ବ (ମହତ୍ + ତେଜ୍) —ମହୁଷ୍ୟଦେହର ନିର୍ଗତ ଚକ୍ର
Mahātejāla —Fat got from human body,

[ତ୍ର—ଚେଳ ଶକ ଦୂକେ ମହୁଷ୍ୟଦେହ ବ୍ୟକ୍ତବାର ନିଷିଦ୍ଧ
ଥିଲେବେ ଏପରି ବ୍ୟକ୍ତବାର ସ୍ଵର୍ଗ ପ୍ରକାରମାନେ କର
ଅଲ୍ଲାନ୍ତ ।]

ମହାତ୍ମା—ସ. ବିଶ. ପୁ ଓ ଶ୍ର (ମହତ୍ + ଅସ୍ତନ୍); ୧ମା. ୧ବ.
Mahātmā ବହୁତ୍ରୁତି—୧। ମହୋମତ; ଉଦାରବସ୍ତ୍ରବାପଦ;

ମହାତ୍ମାତବ; ମହାମନ୍ତା—1. Noble; high-minded,
magnanimous. ୨। ବିଦାନ୍ୟ—2. Liberal.

ସ. ବ—୧। ମହାସ୍ମର୍ମ—1. A great man;
a genius. ୨। ମହାନ୍ ସାଧୁ; ମହାତ୍ମୀ (ହ. ଶ)—
2. A great sage. ୩। ପରମାୟା (ହ. ଶ)—

3. The Divine Soul pervading the
universe. ୪। ଦ୍ଵିତୀୟାଳୁ ଗଣ ବିଶେଷ (ହ. ଶ)—
4. A class of the manes. ୫। ମହତ୍ତବ (ହ. ଶ)—

(ଦେଖ)—5. Mahattatwa (See) ୬।
ଶିବ (ହ. ଶ)—6. Siba.

ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ—ଦେ. ବ—ଭାରତର ଅଧିକମୟବର ଜଗତ ପରିଚିତ
Mahātmā gandhi ମହାସ୍ମର୍ମ; ମୋହନ ଦାସ କରମଣଙ୍କ

ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ଗାନ୍ଧୀ—Mahātmā Gāndhī; the greatest
ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ modern regenerator of India.

[ତ୍ର—ଗାନ୍ଧ ମହାୟା ଶକରେ ଏ ପ୍ରକାର ୨୩ ଶତାବ୍ଦୀ ୧୯୫୦
ପୃଷ୍ଠାର ଦ୍ଵାରା ସ୍ମୃତି ପ୍ରମାଣିତ ମୋହନଙ୍କ କରମ ଗାନ୍ଧୀ
ବୋଲି ଲେଖାଅଛି । ତାହା ‘ମୋହନ ଦାସ କରମ ଗାନ୍ଧୀ
ଗାନ୍ଧୀ’ ପଢ଼ିବାକୁ ହେବ ।]

ମହାତ୍ମାଣୀ—ଶ୍ର. ବ. ଶ୍ର—ଉଦାରବସ୍ତ୍ରବାପଦ ଶ୍ର—
Mahātmāṇī A noble woman.

ମହାଦଂସ୍ତ୍ରୀ—ସ. ତ (ବନ୍ଧୁଶ୍ରୀହୃଷିମହତ୍ + ଦଂସ୍ତ୍ରଳ)—ବଡ଼ବାନ୍ତକଣିଷ୍ଠୀ—
Mahādāmshṭrē Having big teeth or tusks.

Mahādamishṭrā Having big teeth or tusks.

ମହାଦନ୍ତ—ସ. ଟ—୧ । (କର୍ମିଆ)—ହାତଦନ୍ତ (ହ. ଶ)—
Mahādanta 1. Tusk; ivory. , । (ବନ୍ଦୁବାହି)

Manadanta I. Tusk; Ivory. > | (မနာဏ္တာ)
22/22 (၁၁) 2. Siba

ମହାଦଶୀ—ସ. କ—୧ । ମହା ଦିପଦ—1. Great or critical
Mahādāsā danger, 2 | (ଲୋକରୁଷ) ମନ୍ତ୍ରେ

କାତକର ଶଶି ଅନୁଷାରେ ଭେଗ ହେଉଥିବା ପ୍ରଧାନ
ପ୍ରଦର ସ୍ମୃତିକିଛି ଅବସ୍ଥା—2. (astrology) The
condition of a man due to the position
of the ruling planet in his zodiac sign of
nativity at a period of his life.

ମହାଦାନ—ସଂ କ (ମହତ୍ + ଦାନ; କର୍ମଧାରୟ)—୧ । ବଡ଼ ଦାନ
Mahādān ବହୁମଳ୍ଯ କଷ୍ଟର ଦାନ—1. A big or large or

ମହାଦାନ ବହୁମୂଳ୍ୟ ବସ୍ତୁର ଦାନ— 1. A big or large or
very valuable gift. [ଦ୍ଵା—ବୁଲାସୁରୁଷଦାନ,
ଲକ୍ଷଖେଦାନ, ଧୂର୍ମର ଗବାଦିପଶୁମୂର୍ତ୍ତିଦାନ, ତୁମି ବା
ପୃଥ୍ବୀ ଦାନ, ହସ୍ତି, ରଥ ଓ କଳ୍ପା ଅଦି ବହୁମୂଳ୍ୟ ବସ୍ତୁର
ଦାନ ପୁରୁଣାକୁସାରେ ମହାଦାନରୂପେ ଗଣ୍ୟ ।]
> 1. ତ୍ରିଭବା ଆଦି ସମୟରେ ଜମ ଚମାର ଅଦି କିମ୍ବା ଶ୍ରେଣୀର
ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଅଯିବା ଦାନ (ହି. ୫) — 2. Gifts made
to very low caste people on the occasion
of eclipse and such other extraordinary
events.

ମହାଦାରୁ—ସ. ଉ—ଦେବଦାରୁ—The Deodar tree; the
Mahādāru Himalayan cedar.

ମହାଧିପ—ଦେ, ବି-ଶିବରୁଷି କଳ ସ୍ତରରେ ମହାଦେବଙ୍କ ମନ୍ଦିରର ଚୂଡ଼ାକୁ
Mahādīpa କିଆଇ ସେଠାରେ ରଖାଯିବା ପ୍ରସାଦ—Lamp
ମହାଦୀପ carried to and put over the top of a
ମହାଦୀପ Siba's temple on the night of Siba-
rātri.

ମହାଦେବ—ଦେ. କ. ଶୀ (ସ. ମହାଦେବ) — ୧ । ରଣୀ; ରଜ
Mahādei ପନୀ—1. A queen; a ranee. [ର—ଷେ
ମହାଦେବୀ ଦଶରଥ ତିଳୋଟ ମହାଦେବ । କୃତ୍ତବ୍ୟଂଦ. ମହାଭାବ.
ମହାଦେବୀ ବନ ।] , । ରଣୀମାନଙ୍କ ନାମ ପରେ ଲେଖାଯିବା
ଉପାୟ—2. A title added to the names of
Ranees.

ମହାଦେବ—ସ. ବ—(ମହାନ୍+ଦେବ; କର୍ମଧାରୀ, ବିଦ୍ଵା ମହା—
Mahadeba ବତ୍ରଦେବତାଙ୍କୁ+ଦେବ; ଗୁଣ ଚତ୍ର) —

୧ । ଶିବ : ମହେଶ—1. Lord Siba. । ୭—୫

ମହାକାସ
ମହାନେତ୍ର }
ମହାନାଟ୍ୟ }

ସେ, ପ୍ରଥମେ ଏ ମହାୟନୁଷ୍ଠାନ-ପରମେତ୍ରକାଳ) ହାତ୍ତି ସ୍ଵର୍ଗ
ହୋଇ ବିଷୟାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲେ ଏକ ଯୋଗିବେଶ
ଧାରଣ କଲେ । ଏହାଙ୍କର ପରିଧାକ ବ୍ୟାପ୍ତିତର୍ମ୍ଭ; ସପ୍ତ
ଏହାଙ୍କର କଟିବନ୍ଧ ଓ ଉତ୍ତରୀୟ; ଦେଖ ଦସ୍ତବୋଲା;
ମୁଣ୍ଡରେ ଜଟା ଓ ଜଟାରେ ଗଙ୍ଗା ପ୍ରବନ୍ଧମାନା । ଏହାଙ୍କର
ତିନିଗୋଟି ଅଳ୍ପି; ସେଥିଥାର୍ଥ ତାଙ୍କର ଅଳ୍ପ ନାମ ହିଲେବଳ;
କପାଳରେ ଅର୍ଦ୍ଧନୀ ତଳକରୁଣ୍ୟ ବିଦ୍ୟମାଳା; ପାଞ୍ଚଗୋଟି ମୁଖ;
ସେଥିଥାର୍ଥ ତାଙ୍କର ନାମ ପଞ୍ଚାବକ । କିମ୍ବା ଏହାଙ୍କର
ପ୍ରଧାକ ପାର୍ଶ୍ଵର । ଶୁଣାନରେ ଏହାଙ୍କର ବିଚରଣ, ପ୍ରମଥଗଣ
ବା ରୂତପ୍ରେତ ଏହାଙ୍କର ସହଚର । ଦୂଷର ଏହାଙ୍କର
ବାହନ; ଏ ଅର୍ଦ୍ଧମୁନିଙ୍କର ଶିଷ୍ଯ । ସବୁପ୍ରକାର ଅସ୍ତ୍ରଗସ୍ତରେ ଏ
ସୁପଣ୍ଡିତ । ହିଣ୍ଣି ଏହାଙ୍କର ପ୍ରଧାକ ଅସୁଧ । ଏହାଙ୍କ ଧକ୍କାର
ନାମ ପିନାବ । ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଏହା ଧକ୍କାରୁଣ୍ୟ ଓ ଅଳ୍ପ
ସମୟରେ ଏହା ବାଦ୍ୟରୁଣ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ଦ୍ୱୟ । ତମମୁ
ଏହାଙ୍କର ବାଦ୍ୟ । ଏହାଙ୍କର ତାଣୁକନୃତ୍ୟ ଅଛି
ଉସ୍ତୁଙ୍କର । ଏ କିପିରସ୍ତରରୁ ବଧ କରିଥିଲେ । ସେଥିଥାର୍ଥ
ଏହାଙ୍କର ନାମ ହିପୁରାର । ବିଶ୍ଵାସ ସାହ୍ୟରେ ଏ ଜଳକର
ନାମକ ଅସୁରକୁ ବଧ କରିଥିଲେ । ଏ ଯୁଦ୍ଧରେ ଅଜେଯ;
କିନ୍ତୁ ଥରେ ବିଶ୍ଵାସ ସହିତ ସପ୍ରାମରେ ପରାଜିତ
ହୋଇଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ବାସ କେଳାଶିତ୍ତର ।

ଅସୁର ଓ ଦେବତାମାନଙ୍କ ହାର ସମୁଦ୍ରମନ୍ତର
ସମୟରେ ସହଶେଷରେ ଏ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଘୁନବାର
ସମୁଦ୍ର ମନ୍ତ୍ର ବା ପାଇଁ ଅନ୍ଦର କରିବାରୁ ଦ୍ଵିତୀୟବାର
ସମୁଦ୍ର ମନ୍ତ୍ରନାରୁ ହଳାକଳ (ବିଷ) ବାହାରିଲା । ତାହାଙ୍କୁ ସେ
ଯାନ କରି ବିଷକ୍ତାଙ୍କାରେ ଥୁରି ହେଲେ ଏବଂ
ତାଙ୍କର କଣ୍ଠ ମାଳିବର୍ତ୍ତ ଧାରଣ କଲା । ଏଥିପାଇଁ
ଏହାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ ମାଳକଣ୍ଠ । ଏ ଜପସନାହାର ଅତି
ଶୀଘ୍ର ତୁମ୍ଭ ହୁଅଛି ବୋଲି ଏହାଙ୍କର ନାମ ଅଶୁଭୋଷ ।
ପରଶରମ ଏହାଙ୍କଠାରୁ ଅଷ୍ଟବିଦ୍ୟ ଶିକ୍ଷା କରିଥିଲେ ।
ବିଶାଖିନୀ ଏହାଙ୍କଠାରୁ କେତେବେ ଅଷ୍ଟ ଲାଭ କରିଥିଲେ ।
ଅଚ୍ଛାନ୍ତକ ଜପସନାରେ ଏ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଉପରକେଶରେ
ତାହାଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ ଦେଇ ପ୍ରଥମେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସୁନ୍ଦ
କରିଥିଲେ ଏବଂ ଶୈଶବରେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ତାହାଙ୍କୁ ପାଶୁପତ
ଅଷ୍ଟ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ ।

ମହାଦେବ ପ୍ରଥମେ ଦଶକନ୍ୟା ସତ୍ତଵକୁ ବିହାଦ କରି
ଥିଲେ । ଥରେ ଭୁଗୁମୁଳକ ଯଜ୍ଞରେ ଏ ସଶୁଭବ
ସଥୋତିତ ଅରବାଦନ ନ କରିବାରୁ ଦଶ କୁପତ ହୋଇ
ଗାନ୍ଧୁ ଏବଂ ନିଜ କଳ୍ୟା ସତ୍ତଵକୁ ଯଜ୍ଞକୁ ତିମହିଣ କଲେ
ନାହିଁ । ତିମହିତ କ ହୋଇ ସନ୍ଧା ସତ୍ତଵ ହିତ୍ତ ଯଜ୍ଞ ସମୟରେ
ପିତୃପୁନର୍ଭ ଗଲେ । ସେଠାରେ ଦଶ ଶୀଘ୍ର କଳ୍ୟା ସତ୍ତଵ

ଅଗରେ ମହାଦେବଙ୍କ ନିଜା କରିବାରୁ ସେ ପତିନା ସହି ନ ପାର ସେହି ସଞ୍ଚିକୁଣ୍ଡରେ ହାସ ଦେଲେ । ମହାଦେବ ଏ ସବାଦ ପାଇ ସଞ୍ଚିକୁଣ୍ଡରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ଟଟାରୁ ଧାରିବାରୁ ନାମକ ପାଇ ସବୁଷ ଜୀବ ହୋଇ ବନ୍ଧକ ସଞ୍ଚିକୁ ନାଶ କରେ ଓ ଦର୍ଶକ ମୁଣ୍ଡ ହେଠନ କଲେ । ପରେ ମହାଦେବ ଦର୍ଶକ ଜୀବନ ଦେଲେ । ତପ୍ୟରେ ସଙ୍ଗବର ମୁତ ଦେହରୁ ଜୀବରେ ପକାଇ ଶିବ ପହିଖୋକରେ ଉନ୍ଦର ହୋଇ ଦୁନ୍ତାଣ୍ଡ ଦୁମଣ କରେ । ଏହା ଦେଖି ବିଷ୍ଣୁ ସ୍ତ୍ରୀ ତଙ୍କ ହାସ ମହାଦେବଙ୍କ ଅନସ୍ତିତ ସଞ୍ଚିକକୁ ଝଣ୍ଡ ଝଣ୍ଡ କର ପକାଇଲେ । ସଙ୍ଗକ ଦେହର ଅଂଶ ପୁଞ୍ଚବର ନାନା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କରେ ଛିଦ୍ରରବ ହୋଇ ପଢ଼ିଲେ । ସେ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କମାନ ପାଠୀ ଓ ଉପପାଠୀ ହେଲା (ପାଠ ଦେଖ) । ତତ୍ତ୍ଵରେ ମହାଦେବ ଦେଲାସରେ ଯୋଗମୟ ହେଲେ । ଏଣେ ସଞ୍ଚି ହିମାଳୟକୁ ବନନା କୃଷେ ପାଦଙ୍କ ନାମରେ କହି ପରିଶ କଲେ ଓ ମହାଦେବଙ୍କୁ ପତି କୃଷେ ପାଇବାରୁ ଦୃଢ଼ ହବନ୍ତି କର କଠୋର ତତ୍ତ୍ଵବିଜ୍ଞାନପଦ୍ଧତି ଯୋଗନିରତ ମହାଦେବଙ୍କ ସେବାରେ ନିଜକୁ ନିୟନ୍ତ୍ର କଲେ, ସେତେବେଳେ ତାରକ ନାମଧାରୀ ଏକ ଅସୁରଦଳପତି ସର୍ବିଜ୍ଞ ପ୍ରତି ବାରମାର ଅର୍ଥାତ ତଳାର ଦେବତାଙ୍କର ଉପରେ ନାନା ଅନ୍ୟାୟ ଅତ୍ୟାରର କରୁଥିଲା । ତାରୁ ବଧ କର ଅସୁରମାନଙ୍କୁ ପର୍ବତ କରିବା ପାଇଁ ଦେବସେତାମାନଙ୍କର ଅପ୍ରକ୍ଷା କୃଷେ ଯେଉଁ ତଳ ଯୋଦ୍ଧା ଅକଷ୍ୟକ, ତାହାକୁ ପାଇବାରୁ ଦେବତାମାନେ ଚନ୍ଦ୍ରକ ହେଲେ ଏବ ଶେଷରେ ଶ୍ରୀର କରେ ସେ, ମହାଦେବଙ୍କ ଆରସରେ ପାଦଙ୍କର ରର୍ତ୍ତୁ ସେଉଁ ପୁଣି ଜୀବ ହେବେ, ସେହି ଏବା ଦେବସେତାମାନଙ୍କୁ ଏ ତାର୍ଯ୍ୟରେ ସମର୍ଥ ହେବେ । ସେଥିପାଇଁ ସେମାନେ ମହାଦେବଙ୍କ ତତ୍ତ୍ଵରେ ଦଙ୍ଗର ପାଦଙ୍କ ପାଦଙ୍କର ପର୍ବତମାନରେ ଅସ୍ତ୍ର କରିବା ପାଇଁ ମଦନ ବା କାମଦେବଙ୍କ ନିୟନ୍ତ୍ର କରେ । ମଦନ ମହାଦେବଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ପାଦଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତ୍ରର ବଳ ମାତ୍ରେ ପାଦଙ୍କକୁ ଦେଖି ମହାଦେବ ଶରେ ପାଇଁ ଦିଗନ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲେ ସତ୍ୟବିକ୍ରମ ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଉତ୍ତରକୁ ସଂପତ୍ତ କରେ ଓ ତାଙ୍କ ମନରେ ଜନ୍ମିବା ଏ ଶୁଦ୍ଧତି ମଦନଙ୍କ ତାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ତାଣି ପାରିଲେ ଏବ କୋପାନ୍ତର ହୋଇ ମଦନ ପ୍ରତିକୋପନ୍ତି କରସି କରେ । ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ କୃଷ୍ଣ ନେତରୁ ଅବି ଉର୍ଗତ ହୋଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ରତରେ ମଦନଙ୍କ ଦୟ କରିଦେଲା । ଏଥୁପାଇଁ ମହାଦେବଙ୍କର ଅଳ୍ପ ଏକ କାମ ପୁରହର । ପାଦଙ୍କ ଏହିକୁଷେ ବିଷଳମନୋରଥା ହୋଇ ଅଛି କଷ୍ଟସ୍ଥାଧ୍ୟ କଠୋର ତତ୍ତ୍ଵବିଜ୍ଞରେ ପ୍ରଦୂର ହେଲେ । ଶେଷରେ ମହାଦେବ ତାଙ୍କ ତତ୍ତ୍ଵରେ ପରକୁଷ ହୋଇ ତାଙ୍କ ବିବାହ କଲେ ଏବ ନିଜର ଅକ୍ଷାଙ୍କୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାରେ ଧାରଣ କରେ । ଏହି ବିବାହରେ ପାଦଙ୍କରତାରୁ ଗଣେଷ ଓ କାର୍ତ୍ତିକେୟ ନନ୍ଦପ୍ରଭଙ୍ଗ କଲେ । ହିମାଳୟକୁ ଛେଷ୍ଟା କନନା ଗଙ୍ଗା ମଧ୍ୟ ମହାଦେବଙ୍କୁ ପତି-

କୃଷେ କରଣ କରିଥିଲେ । ମହାଦେବଙ୍କର ଅଠ ଗୋଟି ଦୂର୍ତ୍ତି, ସଥା—ସବ ବା ଶିତମୂର୍ତ୍ତି, ରବ ବା ଜଳମୂର୍ତ୍ତି, ଭାଗ୍ନ ବା କାଶମୂର୍ତ୍ତି, ସ୍ତ୍ରୀ ବା ଅକାଶମୂର୍ତ୍ତି, ଶିଥାନ ବା ପୁର୍ଣ୍ଣମୂର୍ତ୍ତି, ମହାଦେବ ବା ଚନ୍ଦ୍ରମୂର୍ତ୍ତି, ପଣ୍ଡିତ ବା ସତ୍ତମାନମୂର୍ତ୍ତି । ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସ ସେ ମହାଦେବ ସବଦି ଗଞ୍ଜାର ଜଣାରେ ରୋତ ଥାଆନ୍ତି, ଏଥୁପାଇଁ ତାଙ୍କର ଦେଶର କାମ ଭୋଲାନାଥ ।

ମହାଦେବଙ୍କୁ ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ନିଜମୂର୍ତ୍ତିରେ ପୂଜା କରିଯାଏ । ଗୋଟିଏ ଶ୍ରୀଯୋକ ଅକାରର ଶକ୍ତିର କେନ୍ଦ୍ରପ୍ରତି ବିବରରେ ପୁରୁଷଙ୍କ ଅକାରର ପ୍ରସର ବା ମଣିମୟ ବା ଧାତୁମୟ ବା ମୁଖବାମୟ ବିପ୍ରବ ସମ୍ପଳ ହୋଇ ତାହା ଶିବରୁଷେ ପୂଜିତ ହୁଅନ୍ତି । ନାନା ପ୍ରକାର ଶିବ ନିଜ ଦେଖା ଯାଆନ୍ତି । ସଥା—ସ୍ଵପ୍ନରୁ, କେନାରିଲ୍ଲଙ୍କ, ପାଂଥିବ ଲିଙ୍ଗ, ବାଣରିଙ୍ଗ ଇତ୍ୟତଃ । ପାଦଙ୍କଙ୍କୁ ଦୂର୍ଗ, କାଳୀ, ଚଣ୍ଡି, ପଧମା, ଜମକାଟି, ଅଦ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣି, ଦଶମହାବିଦ୍ୟା ଥବ ନାନା ରୂପରେ ପୂଜା କରିଯାଏ । କେବେକ ଶିବଙ୍କର ଶକ୍ତିରରେ ଅନୁନ୍ଦିତ ଥାଆନ୍ତି ।

ସେଇମାନେ ମହାଦେବଙ୍କର ରକ୍ତ ସେମାନଙ୍କୁ ଶୈବ ବୋଲିଯାଏ । ମହାଦେବଙ୍କ ମୁଖରୁ ତର ଶକ୍ତ କାକାରିଅଛି । ତର ଶାଖରେ ଶକ୍ତ ପୂଜାର୍ଥ ପ୍ରଧାକ ଅଙ୍ଗ । ଗେହୀମାନେ ଗାସିକ ମକରେ ଶକ୍ତି ଉପାସକା କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ଶାକ୍ତ ବୋଲିଯାଏ ।

ମହାଦେବ ଦାସ— ଦେ. ବ—କଣେ ଡ୍ରେଅ ସରଗ ଲେଖକ—
Mahādeba dāśa A writer of some Purānas in Oriya. [ଦ୍ର—ଏ ତାଙ୍କରେ ଶୂନ୍ତ; ପିତାଙ୍କ ନାମ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦାସ । ଏ ସପ୍ରଦଶ ଶତାବୀର କବି । (ଫିନାୟକ. ଉତ୍ତଳ ସାହଚର ଇତିହାସ)]

‘ପଦ୍ମସୁରଣ, ମାର୍କଣ୍ଡ ପୁରାଣ, ବାର୍ତ୍ତିକ ମାହାମ୍ୟ’ ଅବସାନ ଗ୍ରୂପ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁଷ୍ପକ ଏହାଙ୍କ ହାସ ବଚିତ । ତାରଣୀ, ଭୁନ୍ତଳ ସାହଚର ଇତିହାସ ।

ମହାଦେବା—ସ. ବ—୧। ଦୁର୍ଗ (ହ୍ର. ୩)—1. Durgā, ୨. ରାଜାଙ୍କ
Mahādebi ପ୍ରଧାନ ପାତୀ ବା ପକ୍ଷମହିଳାଙ୍କ ଉପାଧ—
2. Title of a Raja's principal Rānees.

ମହା ଦେଶ—ସ. ବ (ଭୁଗୋଳ)—ବହୁଦେଶର ସମ୍ପଦ; ଯେଉଁ ବିପ୍ରୀଣୀ
Mahā desa ଭୁଗୋଳରେ ଅନେକ ଦେଶ ଥାଏ—Continent.
(ସଥା—ଅସିଥ, ଇରାବେଷ, ଅପ୍ରାଚୀବା, ଅମେରିକା ।)

ମହା ଦ୍ଵିଜ—ସ. ବ—ମହା ବ୍ରାହ୍ମଣ (ଦେଶ)
Mahā dwija Mahā brahmanā (See)

ମହା ଦ୍ଵିପା—ସ. ବ (ବର୍ମିଷ୍ଟା)—ମହାବାରବେଷ୍ଟିତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ଵିପା—
Mahā dwipa An island continent.

[ଦ୍ର—ପାତୀଙ୍କ ହିନ୍ଦୀନାନକ ମତରେ ପୁଞ୍ଚବ ଗରୋଟ ମହାଦ୍ଵିପରେ ବିଦ୍ରତ ଥିଲା;
ମଥ—ଜମ୍ବୁ (ଭାରତବର୍ଷ), ପୁଷ୍ପ, ଶାକୁଳ, କୁଣ୍ଡ, କୌଣ୍ଡ,
ଶାକ ଓ ପୁରୁଷ ।

ଅଧ୍ୟତ୍ମ ପ୍ରତିମାଳକ ମତରେ ପୁଞ୍ଜୀ 'ଟ ମହା-
ଦ୍ଵୀପରେ ବିଶ୍ଵ ସଥା—ଅସିଥ, ଉଦ୍‌ବେଶ ଓ ଅନ୍ତିକା
ମିଶି ପ୍ରାଚୀକ ମହାଦ୍ଵୀପ ଏବଂ ଉତ୍ତର ଅମେରିକା ଓ
ଦରଶ ଅମେରିକା ମିଶି ନୃତ୍ୟ ମହାଦ୍ଵୀପ। ଅନ୍ତେଲିଯା
ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ମହାଦ୍ଵୀପ ଥିଲେ ।]

ମହା ଦୂୟତ—ସ. ବିଶ (ବହୁବୀହି; ମହଙ୍ଗ+ଦୂୟତ = ତେଜଃ)—
Mahā dyuti ବିଶେଷ ତେଜୋମୟ—Dazzling; very
brilliant or shining. ସ. ବି (କର୍ମଶାର୍ଯ୍ୟ)—

ସମୁଦ୍ରକ ତେଜାର୍ଥ—Bright light.

ମହା ଦ୍ରୁମ—ସ. ବି (କର୍ମଶା)—୧। ଖୁବ ବଡ଼ ଗୁରୁ—1. Very
Mahā druma big tree. , । ବଡ଼ ଗୁରୁ—2.
. Banyan tree. * । ଅଧ୍ୟତ୍ମ ଗୁରୁ—3. The
religious or sacred fig tree. * । ତାଳ ଗୁରୁ
(ହ. ଶ)—4. The palm tree. * । ମହୁଆ
ଗୁରୁ (ହ. ଶ)—5. Bassia Latifolia (tree).
6। ଏକ ଧୌରଣୀକ ବର୍ଷ ବା ଦେଶ—6. Name of a
mythological country.

ମହାଦ୍ରୋଣୀ(ଶା)—ସ. ବି—ଦ୍ରୋଣପୁଷ୍ପ; ଏକପ୍ରକାର ଗୁପ୍ତ ବଜ୍ରଗୁରୁ (କ୍ଷୟ)
Mahādronī(ମୃତ) — Leucas Cepholotes (plant).

ବଡ଼ ସଲଥସେ ଅଡ ଗଥସ

ମହାଧନ—ସ. ବି (କର୍ମଶା)—୧। ସବୁ ଧନ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ
Mahādhana ଧନ—1. Prominent property. , ।
ସ୍ତ୍ରୀ—2. Gold. * । (ବହୁବୀହି) କୃଷି କାର୍ଯ୍ୟ—
3. Agriculture. * । ସୁରକ୍ଷା ଧୂପ—
4. Incense. * । ବହୁମୂଳ୍ୟ ବସ୍ତୁ—
5. Very precious thing (ତୁ—ଧରଧେର୍ଯ୍ୟ,
ସେଇରେ ଶାନ୍ତିକା, ଅଛୁ ସେହି ମହାଧନ, ସେ ମହାର୍ଣ୍ଣ-
ରତନ । ମଧ୍ୟଦନ ।) ସ. ବିଶ (କର୍ମଶା)—୧.
ଧନାଶୀ; ଧନୀ—1. Rich; affluent; opulent.
9। ବହୁମୂଳ୍ୟ—2. Very valuable; precious.

ମହା ଧନ—ଦେ. ବିଶ (ସ. ମହାଧନ)—ଖୁବ୍ ଧନଶାଲୀ (ଲୋକ)—
Mahā dhani Very rich (man).

ମହା ଧାରୁ—ସ. ବି (କର୍ମଶା)—ଷଣ୍ଠି—
Mahā dhāru Gold.

ମହା ଧୂନିକ—ସ. ବି. ପଂ (ମହତ୍ ଧନ ତାଳ ମହା+ଅଧ୍ୟନ+ଇକ)
Mahād hwanika —ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପୁଣ୍ୟ ଅର୍ଜନାର୍ଥ ହିମାଲୟରୁ
ସାଇ ସେଠାରେ ମୁହଁ ହୋଇଥାଇଲି—A person who
undertook a pilgrimage to the Hima-
layas and died there.

ମହାତ୍—ସ. ବିଶ. ପଂ (ମହତ୍ ଶବ୍ଦର ପୂର୍ବିଜ ୧୩. ୧୯)—
Mahāt ମହତ୍ (ଦେଖ)—Mahat (See).
(ମହଙ୍ଗ—ଶା)

ମହା ନଗର(ଶା)—ସ. ତ (କର୍ମଶା)—୧। ରାଜଧାନୀ; ପ୍ରଥମର
Mahā nagara(tī) 1. Capital. , । ଶିବ ଓ
ବାଣିଜ୍ୟାଦର ପ୍ରଧାନ ସ୍ଥାନ ବା କେନ୍ଦ୍ର—3. A big city.
ମହାନଟ—ସ. ବି. ସଂ (କର୍ମଶା)—ପିବ; ମହାନେବ—Siba.
Mahānata [ତୁ—ଏହାକର ତାଣିକ ବୁନ୍ଦାଣରେ ଶେଷ
ନାତ୍ୟ ।]

ମହାନର—ତେ କି—ମହାନାଦୀ (ଦେଖ)—
Mahānai Mahānadi (See)
ମହାନଗ୍ନ—ସ. ବି—୧। ଖୁବ୍ ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ପ୍ରେମିକ (ହ. ଶ)—1. A
Mahānaga lover. 9। ଉତ୍ତପ୍ତି; ଜାବ (ହ. ଶ)
—2. Paramour. * । ପ୍ରାଚୀକ ଭାବର ଭୂଷପଦସ୍ତ
ରାଜକର୍ମବିବିଶେଷ (ହ. ଶ)—3. Title of a
high government official in ancient India.
ମହାନାଦ(ଲ)ଦା (ତା, ତି) —ପ୍ରାଦେ (କଟକ ସହର; ରତର ପ୍ରୟୋଗ)—
Mahāna(la)dā(ddā, ddi) ମହାନାଦ (ଦେଖ)—
Mahānadi (See) [ତୁ—କଟକ ସହରବାଟି
ରତର ଲୋକେ ‘ମହାନାଦ’କୁ ଏହି ନାମରେ ଜାବାଇ ।]

ମହାନାଦୀ—ସ. ବି (ମହଙ୍ଗ+ନଦୀ; କର୍ମଶା)—୧। ବଡ଼ ନଦୀ;
Mahānadi ପ୍ରକାଣ ନଦୀ; ପରାତର ସ୍ମୃଦ୍ରୁରେ ପଡ଼ିଥିବା
ନଦୀ—1. A great river. ଦେ. ବି (ନାମ)—
୧। ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରୁ ବାହାର ଓଡ଼ିଶା ବାଟେ ପ୍ରବାହିତ
ହୋଇ ବଗୋପାଶାଗରରେ ପଡ଼ିଥିବା ନଦୀ—1. The
Mahānadi river which passes through
Orissa. [ତୁ—ମହାନାଦ ସମ୍ପ୍ରଦେଶସ୍ଥ ବନ୍ଦର
ସାଇରୁ ବାହାର ପ୍ରତିଶର୍ଦ୍ଦ ବିଭାଗର ସମ୍ମୂର
ଜିଲ୍ଲା, ଓଡ଼ିଶାର ସମ୍ମଲ୍ୟର ଜିଲ୍ଲା ଓ ଖୋନପୁର,
ବୌଦ୍ଧ, ଦଶପଞ୍ଚ, ଥାମଲିକ, ନରସିଂହପୁର, ବଡ଼ାମା,
ଆଂଗତ୍ରାଥାର ଗଢ଼ିଲାତ ସଜ୍ଜ ବାଟେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ
ପ୍ରବେଶ କରି କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ପଲ୍ଲ୍ୟାପୁର୍ବାତ୍ମାରେ ବଗୋପ-
ପାଶରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ଏଥର ଗୋଟିଏ ପାଞ୍ଚ କାଠିଯୋଡ଼ିରୁ
ଯୋଡ଼ିଏ ଶାଖା ବାହାର ପୁଷ୍ପଜିହାରେ ଉଲିବାରେ ଓ
ସମୁଦ୍ରରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ପୁଣ୍ୟ ମହାନାଦର ନାମ
ଚିତ୍ରାବୁଲା ସ୍ଵବାର କଥିବ । ହସ୍ତୁ, ତେଲ, କମାର,
ରସ, ମେହରଣୀ, ଶାଲାଙ୍ଗ, ବାଗନାର, ସମ୍ମା ଥାର
ମହାନାଦର ଭୂପଦିଶ । କାଠିଯୋଡ଼ି, ଚିତ୍ରସ୍ତାଳା, ବିରୂପା,
ଲୁଣୀ ଓ ପାଇକା ଥାର ମହାନାଦର ଶାଖାକା । ଏହି
ନଦୀକୁଳରେ ସୋକପୁର, ସମ୍ମଲ୍ୟର, ବୌଦ୍ଧ, ବାଜା
ଓ କଟକ ନଗରମାନ ଅବସ୍ଥାର । ପରାତର ପାଶ ନଦୀ
ଏହି ମହାନାଦର ଶାଖା କାଠିଯୋଡ଼ିରୁ ବାହାର ଥିଲା ।]
। ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଅଧିକା ଜିକଟରେ ପ୍ରବାହିତ
ହେଉଥିବା ଏକ ନଦୀ—2. The name of a
river flowing by Aska in the Ganjam
district.

ମହାନନ୍ଦ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା) — ୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ସ—1. Great joy.
Mahānanda ୨ । ମୋଷ; ମୁଦ୍ର—2. Beatiwtude. • ।

୧୦ ଅଙ୍ଗ ଲମ୍ବ ଦଶୀ (ହ. ପ) — ୩. A flute. 10 digits long. ୪ । (ନାମ) ମରଧ ନନ୍ଦବିଶୀଳ ଶେଷ
ନୟତ—4. The last king of the Nanda
dynasty of Magadha (Bihar).

[ତ୍ରୁ—ଏହାକର ଅବ୍ୟ ନାମ ମହାନନ୍ଦକନ । ଏ ଶ୍ରାନ୍ତପୂର୍ବ
ଶର୍ତ୍ତ ପତାକିରେ ଶଜର କରସ୍ତଳେ । ମୁଖ କାମୀ ଶୁଦ୍ଧ
ଦାସୀ ଗର୍ଭରେ ଏହାଙ୍କ ଭିରସ କୁମାର ଚନ୍ଦ୍ରପୁର
ନାମ ଧାରଣ କର ଶଜା ହେଲେ । ମହାନନ୍ଦ ସହା
ଏହାକର ଶକ୍ତା କାମକ ମର୍ମିକୁ ବିଳାଦୋଷରେ ଅବ-
ମାନିତ କରିବାରୁ ଶକ୍ତାର ଦାତ ସାଧବା ଉଦେଶ୍ୟରେ
ପଣ୍ଡିତ ଶୁଣବେଳ ଶଜଥରେ ଉପସ୍ଥିତ କରିଲେ ଏହ
ଶଜାନ୍ତାର କୌଣସିରେ ଶୁଣବେଳ ଅବମାନିତ କରିବାରୁ
ଶୁଣିଥ୍ କୁମାର² ଚନ୍ଦ୍ରପୁରକୁ କୁଷଗତ କର ମହାନନ୍ଦ
ବନ୍ଦର ବିଳାଶ ସାଧନ କରେ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରପୁରକୁ ଶ୍ରୀ ପୂର୍ବ ୨୯
ଅଭିରେ ମରଧର ଶଜଥିଂଦାସନରେ ବିସାରଳେ । ଚନ୍ଦ୍ରପୁର
ପ୍ରତାପୀ ରହା ଥିଲେ ଓ ଏହାଙ୍କ ଉତ୍ସରେ ମହାନନ୍ଦ ସିବନର
ମରଧ ଅନ୍ତମଶୂନ୍ୟ କର ପଞ୍ଜାକରୁ ସଦେଶକୁ ଛେରୁଛି ଗଲେ ।

(ମହାନନ୍ଦା—ଶ୍ରୀ) (ହ. ପ) —ସ. ବିଶ. ପୁ—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନନ୍ତତ—
Overjoyed. ଦେ. ବ. ପୁ—ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—

A name given to males.

ମହାନନ୍ଦା—ସ. ବ. ଶ୍ରୀ—୧. ନାନ୍ଦବିଶେଷ—1. Name of a
Mahānanda river. [ତ୍ରୁ—ଏହା ହିମାଳୟରୁ ଦାଙ୍କିଲିଙ୍ଗ ଉଚିତରୁ
ବାହାର ବଜାଦେଶ ବାଟେ ପ୍ରକାହିତ ହୋଇଥାଏ । ହ. ପ]

୨ । ମାସ ମାସ ଶୁକ୍ଳ ନବମୀ—2. The ninth day
of the bright fortnight of Magha.

୩ । ସୁର; ମଦ୍ୟ—3. Wine. ସ. ବିଶ. ଶ୍ରୀ—
ମହାନନ୍ଦର ଶ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ—Feminine of Mahā-
nanda-

ମହା ନବମୀ—ସ. ବ. ଶ୍ରୀ—(କର୍ମଧା; ମହାନ୍ଦାନବମୀ)—ଆସିନ ଶୁକ୍ଳ
Mahā nabamī ନବମୀ; ଦଶବସର ପୂର୍ବ ଦିନ—The 9th
day of the bright fortnight of As୍ୱିନୀ.

ମହା ନରକ—ସ. ବ—ନରକର ୨୧ ଗୋଟି ଅତ୍ୟନ୍ତ ସହାଦାୟକ
Mahā naraka ଶ୍ରାନ୍ତ—Name of 21 particular parts
of the hell of the Hindus.

ମହାନଶ—ସ. ବ (ମହାତ୍+ଅନଶ—ଅନ୍ତଃ+ଶାର୍ଥୀ. ଅ; ବନ୍ଦୁବୀହି)—
Mahānasa ୧ । ରକ୍ଷନଗୁଡ଼, ପାକଶାଳ—1. Cooking
room; kitchen. ୨ । ଭାର୍ତ୍ତ ଗାଢ଼—2. A heavy
carriage. ୩ । ରକ୍ଷନପାତ୍ର—3. Cooking
utensil.

ମହା କା(ଲ)ୟେ(ଦ୍ୱା)କ—ଦେ. ବ (ସ. ମହାନ୍ଦାନବମୀ) ଶଣ୍ଠାଏତ (ଦେଖ)
Mahā nā(l)e(ya)ka Khapdāeta (See)

[ତ୍ରୁ—ଏମାକେ ପୂର୍ବେ ବିଶାଦାର ଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହା
ଶାଶ୍ୱତ ଉପାୟରେ ପରିଚେ ହୋଇଥାଏ ।]

ମହା କାଟକ—ସ. ବ—ବାସୁଦାତ; ଅନନ୍ତ କାଟ—The great ser-
Mahā nāga serpent of the Hindus mythologies,
ମହା କାଟକ—ସ. ବ—୧ । ନାନ୍ଦକ ଲକ୍ଷଣ ମୁଦ୍ର ୧୦ ଅଙ୍କ ଦିଶିଥୁ
Mahā nātaka କାଟକ—1. A drama in 10 acts.

୨ । ହର୍ମାନକ ପ୍ରଣିତ ରୂପରତରଶରୀରାୟକ ସମ୍ମତ
କାଟକ ବିଶେଷ—2. A Sanskrit drama said
to have been composed by an author
named Hanumān.

ମହା କାତ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା) — ୧ । ଘୋର ନାଦ; ଅତି ଭୁଲ ଶବ୍ଦ;
Mahā nātā ଗର୍ଜକ—1. A roar; a very loud sound.

୨ । (ବନ୍ଦୁବୀହି) ବର୍ଣ୍ଣଶୋଭୁଙ୍ଗ ମେଘ—2. Cloud
which is about to burst into rain. ୩ । ଶର୍ମ
3. Conch shell. ୪ । ହର୍ତ୍ତୁ—4. Elephant.
୫ । ସିଂହ—5. Lion. ୬ । ଉତ୍ସୁ—6. Camel.
୭ । ବଡ଼ ତୋର—7. A big drum. ୮ । ଶିବ (ହ.
ପ) — 8. Siba. ସ. ବିଶ. (ବନ୍ଦୁବୀହି)—ଗମ୍ଭୀର ନାଦ-
ବାସ୍ତବ—Making a loud noise; roaring.

ମହା ନିଦ୍ରା—ସ. ବ. (କର୍ମଧା) — ତିର ନିଦ୍ରା; ମୁଦ୍ର—Death;
Mahā nidrā ‘sleep that knows no waking’.

[ତ୍ରୁ—ସମ୍ମତ ବ୍ୟାବରଣରେ ନିଦ୍ରା ଅତି ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ମଦା
ଏବଂ ପ୍ରୟୋତ୍ତିତ ବସ୍ତ୍ୟାଏ ନାହିଁ ବୋଲି ଲେଖାଥାଏ; କିନ୍ତୁ
କବି ଓ ପ୍ରକ୍ରିଯାବିରମାକେ ଏହି ଅର୍ଥରେ ମହାନିଦ୍ରାର
ପ୍ରୟୋଗ ବସ୍ତ୍ୟା ବରାହିତାରୁ ।]

ମହାନିଦ୍ରା ଗତ—ସ. ବିଶ. ପୁ—ମୃତ—Dead.

Mahānidrā gata (ମହାନିଦ୍ରାଗତ—ଶ୍ରୀ)

ମହା ନିମ୍ବ—ସ. ବ—୧ । ଏବଂ ପ୍ରକାର ବଡ଼ ନିମ୍ବ ଗଛ; ଘୋଡ଼ା ନିମ୍ବ—

Mahā nimba 1. The Persian lilac; Melia
ସ—ମହାନିଦ୍ରା; ଗିର ନିମ୍ବ, Azadirachta, Melia Sem-
ଦ୍ରେକା, ରମ୍‌ବିକ, ବିଷମୁଖିକ, pervirens. [ତ୍ରୁ—ଏହାର ପଦି
କେବି ମୃଷ୍ଟି, ନିମ୍ବକ, ଅଗ୍ରାବିକ, ବାମୁକ ନିମ୍ବପତ୍ର ପର କିନ୍ତୁ ବଡ଼; ଗଛ ମଧ୍ୟ
ବନନିମ, ଘୋଡ଼ାନିମ, ମହାନିମ ନିମ୍ବ ଗଛ ପର, କିନ୍ତୁ ତେଣା ଓ
ଅକାଶ(ଯ)ନ, ମହାନିମ ଭୁଲୁକା; ଏ କାଠରେ ସବାର, ସିନ୍ଧୁକ
ବକାଣୀ ନିମ୍ବ, କିନ୍ତୁ ନିମ୍ବ ଅତି ହୁଏ । ଏହା ଗମ୍ଭୀରାଜାଗ୍ରୂହ
ତେ-ଭୁବକ ଦେଖ, କଣ୍ଠବେଶ, କାଠ । ପଳ ଗମ୍ଭୀର ପଳ ପର ।

ତା. ମାଲାଇବେବୁବାବେଦ୍ୟମ ହେଲି ଓ ପତ୍ର ଆଶଧରେ ବ୍ୟବହୃତ
ଶୁଣି ହୁଏ । ବୈଦ୍ୟକମତରେ ଏହା

ଶୀତଲାର୍ଯ୍ୟ, ବୁଝ, କିନ୍ତୁ କଣ୍ଠବେଶ
ଧାରକ; ଏହା କଣ୍ଠ, ପତ୍ର, ବ୍ୟବ, ବିନ୍ଦୁ
ଓ ନୃତ୍ୟବିଷ୍ଵର ବିଳାଶକ]

ଶୀତଲାର୍ଯ୍ୟ, ବୁଝ, କିନ୍ତୁ କଣ୍ଠବେଶ
ଧାରକ; ଏହା କଣ୍ଠ, ପତ୍ର, ବ୍ୟବ, ବିନ୍ଦୁ
ଓ ନୃତ୍ୟବିଷ୍ଵର ବିଳାଶକ]

ବନ ନିମ , । ମାଧୁର ଗୁ—୩. *Ailanthus Excelsa* (tree).
ମହାହତ [ଦ୍ୱ—ଏହାର ପତ୍ର ଜିମ୍ ପତ୍ର ପର, କିନ୍ତୁ ଶାଖା ଅଙ୍ଗୁଳ
କେ—ଗଲାରୁହିରେ ଲମ୍ବ । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କେଣ୍ଠେ] । ହାତ
ଥ. ହରୁଲ ଲମ୍ବ । କେଣ୍ଠେରେ ପତ୍ର ଧାଡ଼ ଧାଡ଼ ହୋଇ ବିପରୀତ
ପାଖରେ ଧରେ । ଏ ଗଛ ପାଦାଢ଼ରେ ଓ ନଈ ଅଚାରୀରେ
ଜାରେ । ଗଛ ଧାରାଧାର ହାତ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ । କାଠ ଦାଳୁକା,
ଧଳା ଓ ମସକା । ଏହା ଛାଳ ଛାଳ ଅନ୍ୟ କାମରେ ଲାଗେ
ନାହିଁ । ॥ । ମହାନିମ (ଦେଖ) — ୩. *Mahānimba*
(See).

ମହାନିକାଣ—ସଂ. ବ—ଆମ୍ବୁର ସମ୍ମର୍ତ୍ତ୍ତ ଜିବାଣ ବା ମୁକ୍ତ—*Total Mahānirbāṇa* extinction of the soul; final absorption of the human soul in the Supreme Soul. [ଦ୍ୱ—ବୌଦ୍ଧମାନେ ଏହାରୁ
ପରିଜାଣାଣ କହନ୍ତି ।]

ମହାନିକାଣ ତତ୍ତ୍ଵ—ସ. ବ—ତାତ୍ତ୍ଵିକ ଗ୍ରନ୍ଥ ବିଶେଷ—Name of a *Mahānirbāṇa tantra* Tantric work. [ଦ୍ୱ—
ଏଥରେ ତତ୍ତ୍ଵ ସାମନାର ପ୍ରଣାଳୀ ଓ ଶଶିରସ୍ତ ଶତକର
ବିବରଣ ଆହ ବହୁତ ହୋଇଥାଇ ।]

ମହାନିଚା—ସ. ବ—ଧୋବା (ହ. ଘ)—
Mahānīcha Washerman,

ମହାନିଶା—ସ. ବ (କର୍ମଧା)—୧ । କର୍ମଧା; ଅର୍ଦ୍ଧବତ୍ର; ରଜନାର
Mahāniśā ମଧ୍ୟ ରାତ— ୧. *Midnight*; the dead of
night. ୨ । ରଜନାର ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦେଶୀୟ— ୨. The
middle portion of the night (from 9 p. m. to 3 a.m.). ୩ । କର୍ମଧା ବା ପ୍ରଳୟ ରାତ—
3. The night of the great dissolution of
the universe.

ମହାନୀଳ—ସଂ. ବ—୧ । ସିଂହକ ହୃଦୟାତ ମାଲକାନ୍ତମଣି—
Mahānīla 1. A sapphire found in Ceylon.
9 । ଜାଗ ବିଶେଷ— ୨. Name of a serpent.
୧ । ଭଗ୍ନଶଳ ପଣୀ (ହ. ଘ)— ୩. The black
drongo bird) ୪ । ମେରୁ ପବତ ପାଇଁରୁ
ପୌରଣିକ ପବତ— ୪. Name of a mythological
mountain.

ମହାନୁପ୍ରାଣତା—ସଂ. ବ (ମହା + ଅନୁ ପ୍ରାଣ + ତା)—ମହାନୁପ୍ରାଣତା
Mahānu prāṇatā (ଦେଖ)—*Mahānu bhabata*
(See)

ମହାନୁଭାବ(ବା)ବ—ସଂ. ବ [କର୍ମଧା; ମହାନୁ + ଅନୁଭାବ(ବା)ବ = ପ୍ରଭାବ;
Mahānubha(bhā)ba ମହିମା]—ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଭାବ ବା ପ୍ରଭାପ
Great power. ସଂ, ବିଜ. ଘଂ (ବହୁଗୀହ)—
୧ । ମହାମହିମ; ମହାପ୍ରଭାବଶାଳୀ— ୧. Mighty;
high-spirited. ୨ । ଉଦ୍‌ବାଦପ୍ରଭାବ; ମହାଶୟ,
ମହାମନାଦ; ସଦାଶୟ— ୨. Noble-minded;
magnanimous; very liberal-minded.

ମହାନୁଭାବ(ବା)ବତା(ହ)—ସଂ. ବ—ଉଦ୍ବାରତା—*Magnanimity*;
Mahānubha(bhā)batā(twa) nobility of mind.

ମହା ନେମି—ସ. ବ. (ବହୁଗୀହ)—କୁଆ (ହ. ଘ)—
Mahā nemi Crow.

ମହାନ୍ତ—ଦେ. ବ—ମହନ୍ତ (ଦେଖ) — *Mahanta* (See). (ହ—
Mahānta ସତ୍ତ୍ଵ ବେଶବେଶ ସେ ମହନ୍ତ ଏକ ଜାଗ—
ମୋହ(ହା)ନ୍ତ ମହାଥ ପ୍ରାଚୀ. ଉଦ୍‌ବସ୍ତମାଙ୍ଗେ ।)

ମହାନ୍ତି—ଦେ. ବ. ଘଂ (ସ. ମହନ୍ତ ଶକଳ)—୧ । ଉତ୍କଳର କରଣ
Mahānti କାତି; ମହନ୍ତି— ୧. *The Karanya caste of
Mahānti Utkal*. [ଦ୍ୱ—'ମହାନ୍ତି' ଶକ ଚେତନ୍ୟରୁତାପୁତରେ
(ମହାନ୍ତିଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବଜଳାରେ 'ମାଇତି'ରୁପେ ବ୍ୟବହୂତ
ହୋଇଥାଇ ।] ୨. ତୁଳି ଓ ମାସ୍ତ୍ରାଳ ବ୍ୟାହାରର ବିଶେଷ
ବିଶେଷ— ୨. *A family title of Śūdras and
Māstānas*. [ଦ୍ୱ—ବଜଳର କାୟସ୍ତ୍ର ଓ ବିଦାରର ଲାଙ୍ଘ-
ମାନଙ୍କ ପର ଉତ୍କଳରେ ମହାନ୍ତି ବା କରଣମାନଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ।
ଓଡ଼ିଶାରେ କରଣମାନଙ୍କ ଅସନ ବ୍ୟାହାର ଓ ରାଜନ୍ୟବର୍ଗଙ୍କର
ଅବ୍ୟବହାର ନିମ୍ନରେ । ବ୍ୟାହାର, ରାଜନ୍ୟ ଓ ବୈଶ୍ୟମାନଙ୍କ
ସମାଜର ଏମାନଙ୍କ ସମାଜରେ ମଧ୍ୟ ଉତ୍ସବ-ବିହାର ବା
ଦୂର୍ଘ୍ୟ ପ୍ରଥା ନାହିଁ । ତୁଳି ବିଶ୍ୟା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଉତ୍ସବ ଦାସୀ;
ରାଜନ୍ୟ ଓ କରଣ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଉତ୍ସବ ଦେଇ ଓ ତୁଳିଶୀ-
ମାନଙ୍କ ଉତ୍ସବ ଦେଖା । ଉତ୍କଳରେ ଏମାନଙ୍କର ଆସନ
ଓ ପ୍ରତିପରି ଉଚ୍ଚ ଥାଏ । ଲେଖକରୁଣ ଓ ପାଞ୍ଚବର୍ମରେ
ଏମାନେ ବହୁଶଳ ନିଯୁକ୍ତ । ଉତ୍କଳରେ ଉତ୍ସବ
ଶିକ୍ଷା ପ୍ରବେଶ କରିବାକେବେ ଏମାନେ ସେହି ଶିକ୍ଷା
ପ୍ରତି ଅଗ୍ରହ ଦେଖାଇଥିଲେ । ଅନ୍ୟ ସମାଜମାନଙ୍କ
ଭୁଲନାରେ କରଣ ସମାଜରେ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତଙ୍କ ସଂଖ୍ୟ
ଅଧିକ । ଦେଶର ସାମାଜିକ, ରାଜମାନଙ୍କ, ଶିକ୍ଷା
ସମ୍ବଲୀୟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶହିତଙ୍କର ଅନ୍ତରନାରେ
ଏ ସମାଜର ଅନେକ ବିଭାଗ ଥାଏ ଥାଏ । ଉତ୍କଳର
କରଣମାନେ କ୍ଷେତ୍ର ଥିବା ବିଷୟ ଏ ପ୍ରଦେଶର ଉତ୍କଳମ
ବିଶ୍ୟାଲୟରେ ହିର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହୋଇଥାଇ ।]

ମହାନ୍ତିଆ ହ୍ୟ—ଦେ. ବିଜ—ମହାନ୍ତିଆନ୍ତିଶ୍ୟ—

Mahāntiā(yā) Relating to *Mahānti*.

ମହାପ୍ରାଣଦ—ଶ୍ରୀ. ବ (ସ. ମହାପ୍ରାଣଦ)—ମହାପ୍ରାଣଦ (ଦେଖ)

Mahāprāṇad (See).

ମହାପ୍ରାଣଦ, ପେସାଦ ମହାପ୍ରାଣଦ

ମହାପଣ୍ଡିତ—ସ. ବିଜ ଓ ଘଂ—ମହାପଣ୍ଡିତ; ଅଗ୍ରହ ବିଦ୍ୟାମୁକ
Mahāpandita (ବ୍ୟକ୍ତି) — Of deep learning;
(ମହାପଣ୍ଡିତା — ସ୍ତ୍ରୀ) highly learned (man).

ମହାପଞ୍ଚମୁଳ—ସ. ୭—ବୃଦ୍ଧ ପଞ୍ଚମୁଳ (ଦେଖ)

Mahāpañchamūla Brūhat pañchamūla (See).

ମହାପଞ୍ଚବିଷ—ସ. ୯—ଶୁଣୀ, କାଳକୃତ, ମୁସକ, ବସନ୍ତର ଓ

Mahāpañchabisha ଶିଖରଶ୍ରୀ । ନାମକ ୫୩ ଭଗ୍ନ ବିଷ—
Five deadly poisons.

ମହାପଥ—ସ. ୧—୧ । ମହା ପ୍ରସ୍ତାନର ମାର୍ଗ, ହିମାଲୟର ଉତ୍ତରପ୍ରକ୍ଷେତ୍ର

Mahāpatha ଶେରୀ ପଥରେ ପଞ୍ଚମାଣ୍ଡଳ ସ୍ଵର୍ଗରୁ ଯାଇଥିଲେ—

1. The road taken by the Pāñdaba brothers when they left the earth and wended their way to heaven. , । ମୂର୍ଖ—

2. Death. [ଦ୍ର—ମହା ପଦ ସଙ୍ଗେ ପଞ୍ଚମୁଳ ଶକ ସ୍ଵର୍ଗ ଦେବା ନିଷିଦ୍ଧ ଥିଲେହେଁ ଏହି ଅର୍ଥରେ କହୁ ଗ୍ରହିତାର ଏହା ବ୍ୟବହାର କରିଥିବାର ଦେଖିଯାଏ ।] • । ରାଜମାର୍ଗ; ଖୁବ୍‌ଲମ୍ ଓ ଉତ୍ତରା ସାହୁ—3. Highway; a long and broad road. ୪ । ହିମାଲୟପ୍ରକ୍ଷେତ୍ର (ହୁ. ପ—4. A place of pilgrimage on the Himalayas. • । ସୁର୍ମୁଖ କାଢ଼ୀ (ହୁ. ପ)—

5. The midmost of the three principal arteries of the human body. ୫ । ଶିବ (ହୁ. ପ)—6. Siba. ୬ । ସ୍ଵର୍ଗରୁ ଶିବାର ମାର୍ଗ—7. The way to heaven (Apte). ୮ । କେଦାର ପଦତତ୍ତ୍ଵ ଅର୍ଥ ଯାତ୍ରା—8 The long pilgrimage to mount Kedāra (Apte).

ମହାପଦ୍ମ—ସ. ୧—୧ । କୁବେଚକ ନିଧିବିଶେଷ; ପଦ୍ମନାଥ—1. Name

Mahāpadma of one of the great gems of the God of riches. ୨ । (କାମ) ମହାନନ୍ଦ ୪ (ଦେଖ)—2. Mahānanda ୪ (See) • । କାରି ବିଶେଷ—3. Name of a serpent. ୫ । ସେଇ ପଦ୍ମ—4. The white lotus. ୬ । ଦୟ ସହ୍ୟ କୋଟି ସଂଖ୍ୟା—5. One hundred thousand millions. [ଦ୍ର—ମହାନ୍ତରରେ ଲକ୍ଷବୋଟି, ଅନ୍ୟ ମତରେ ଶତଲକ୍ଷ କୋଟି ଏବି ଅଛି କେତେବେଳେ ମତରେ ପରିବାଟି ପରିମିତ ସଂଖ୍ୟା ଏହି ନାମରେ କାମିତ ହୁଏ ।]

ମହାପଦ୍ମ ନନ୍ଦ—ଦେ. ବି—ମହାନନ୍ଦ ୪ (ଦେଖ)

Mahāpadma nanda Mahānanda ୪ (See)

ମହାପଶୁ—ଦେ. ବି—ବଳ ନିମିତ୍ତ ଦୃଦ୍ଧପ୍ରକ୍ଷେତ୍ର ମହିଷ; ମହିଷ ବଳ—

Mahāpaśu A buffalo sacrificed to a Goddess.

[ଦ୍ର—ଅବ୍ୟକ୍ତ ପୁନକାମୀ ହୋଇ । ଦେଖାଇ ମହାପଶୁ ସହ—ଜପିବାର, ଭାଗବତ ।]

ମହା ପାତକ—ସ. ବି (କର୍ମିଧା)—ଘୋର ପାତକ; ମହାପାତକ—

Mahāpātaka A great sin; a heinous sin.

[ଦ୍ର—ଶାସ୍ତ ମତରେ • ଗୋଟି କର୍ମ ମହାପାତକ ଅଟେ । ଦୃଦ୍ଧବଳା, ସୁରାପଳ, ସୁରୁପତ୍ରୀ ବରତ, ସୁକୃତ ବୈଷ୍ଣବ ଏବି ଏହି ୪ କର୍ମ ଯେ କରିବାକୁ ତାକ ସଙ୍ଗେ ସର୍ବ—ମହୁ. ୧୯୫୫ ଓ ୧୯୬୫ ।]

ମହା ପାତକା—ଦେ. ବି. ପୁ. (ସ. ମହାପାତକା)—ମହାପାତକା

Mahā pātakā (ଦେଖ)—Mahāpātakā (See)

ମହାପାତକୀ (ମହାପାତକା—ଶ୍ରୀ) (ମହାପାତକା—ଗ୍ରାମରୂପ)

ମହା ପାତକୀ—ସ. ବି. ପୁ. (ମହାପାତକକୁରାନ୍ ଓ ମାତ୍ର ୧୯)—

Mahā pātakī ୧ । ମହାପାତକୀ ସେ ମହାପାତକ କରେ—

(ମହାପାତକକୁ—ଶ୍ରୀ) ୧. Committing the ୫ great sins; a great sinner. ୨ । ପତକ (ବ୍ୟକ୍ତି)—

2. Outcasted.

ମହାପାତ୍ର—ସ. ବି (ମହାପାତକକୁ—ଅଧାର; ପ୍ରାକ)—୧ । ମହାମାତ୍ର—

Mahāpātra ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ର—୧. Prime minister.

’ । ନିମ୍ନ ଅଧିକ ଉତ୍ତର ଜରର ମଧ୍ୟପ୍ରାନ୍ତ—୨. The

place midway between the two shores of a river. ୩ । ମହାବ୍ରାହ୍ମଣ (ଦେଖ) (ହୁ. ଶ)—୩. Mahā-
brāhmaṇa (See). ଦେ. ବି—୧ । ରାଜଦର୍ଭ ସମ୍ମାନ୍ୟତକ ଉତ୍ସାହବିଶେଷ—୪. A title bestowed by kings. ’ । ସେବାପତି—୨. A com-
mander; a general. ” । ଶ୍ରୀଏକ ବା ମହା-
ଲୀକମାନଙ୍କ ଉତ୍ସାହବିଶେଷ—୩. Family-title of
Mahālīekas. ୪ । ଉତ୍ତରଲୀଯ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଉତ୍ସା-
ହବିଶେଷ—୪. A family title of Brahmanas.
” । ଶୁଦ୍ଧ ଉତ୍ସାହବିଶେଷ—୫. A family title of
Śūdras. ୬ । ମାଳ ସେବକଙ୍କ ଉତ୍ସାହବିଶେଷ—
୬. A family title of flower gardeners.
[ଦ୍ର—ବିଶ୍ଵା ଦୁଃଖରୁ ଶୈଖ ଯେତ୍ରାଂ ଯୋଗରୁଦର୍ଶନକାରୀ,
ଦିମୁଖ୍ୟାଦୁଶା ଦିପା ମହାପାତକ ଦୁଃଖରୁତାଃ, କେତେବେଳେ
ପାତ୍ର ସମ୍ମାଂ ଶତକ୍ଷୀୟାଂ ପ୍ରତରେ, ଦାନକ୍ଷାଦକ ମଧ୍ୟକେ,
ମହାପାତକ ପ୍ରତରେ—‘ଦୃଦ୍ଧପରିଭ୍ରାଗ ପ୍ରତ୍ରୋକ୍ତି—
ଉତ୍ତର ବ୍ରାହ୍ମଣବୁଦ୍ଧବିଶେଷ’—ରୂପକାର୍ଯ୍ୟ ସତ୍ତାଙ୍କା ।]

ମହାପାପ—ସ. ବି—ମହାପାତକ (ଦେଖ)

Mahāpāpa Mahāpātaka (See)

ମହାପାପୀ—ସ. ବି. ପୁ.—ମହାପାତକା (ଦେଖ)—Mahāpātakī

Mahāpāpi (See) ସ, ବି—ଶୁଦ୍ଧ ପାପ (ମହାପାତକା—ଅକର୍ତ୍ତପ) କର୍ମବାସ ବ୍ୟକ୍ତି—A great sinner.

(ମହାପାତକା—ଶ୍ରୀ)

ମହାପାରୁଷୀ—ଦେ. ବି (ମହାପାତକା)—ଶ୍ରୀଏକ ବର୍ଣ୍ଣିତ ରବିଶର ସୁଦ୍ଧ—

Mahāparuṣwa ବିଶେଷ—A son of Rābanya described in the Rāmāyaṇa. [ଦ୍ର—ଦୃଦ୍ଧେ

ମହାପାରୁଷୀ ପାରୁପରେ ନ ଦସ୍ତ୍ର ଦୟ ବହୁ ସେ—ରଜ୍ଜ.

ଦେବେଶ୍ୱର ବିଲାସ ।]

ମହା ପାରେବତ—ସ. ବି—ଏକପ୍ରକାର ବତ୍ର ପିତୃତ—

Mahā pārebat A large species of guava.

ମହା ପାସକ—ସ. ବି—ବୌଦ୍ଧ ରଙ୍ଗ; ପ୍ରମଳ—

Mahā pāsaka A Buddhist monk.

ମହା ପଣ୍ଡିତକ—ସ. ବ—ମଧ୍ୟ (ଦେଖ)

Mahā pindītaka Maēna (See)

ମହାପି(ଫି)ସ୍(ସି)—ବୈଦେ.ବ (ଅ. ମୁଦାପୀଲ୍)—ମହାପିଲ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)

Mahāpi(phi)s(si) (ଦେଖ)—Mahāphij (etc) (See)

ମହାପୁଣ୍ୟ—ସ. ବ (କର୍ମଧା)—ବିଶେଷ ପୁଣ୍ୟ—Great piety;

Mahāpunya a high order of piety or religious excellence.

ମହାପୁରାଣ—ସ. ବ—ମହା ବେଦବ୍ୟାସ ରଚିତ ଅଞ୍ଚାଦିଷ ପୁରାଣ—

Mahāpurāṇa The eighteen Purāṇas composed by the great sage Bedabyrāṣa. [ବ—ପୁରାଣ ଦେଖ]

ମହାପୁରୁ—ଗାମ୍ୟ. ବ—ମହାପରୁ (ଦେଖ)

Mahāpuru Mahāprabhu (See)

ମହାପୁରୁଷ—ସ. ବ—୧। ପରମପୁରୁଷ; ପରମେଶ୍ୱର; ନାରାୟଣ;

Mahāpurusha ଦେବାକ—1. God; Bishnu. ୨।

(ମହାପୁରୁଷ—ଅଳ୍ୟରୂପ) ଦେବତା—2. Deity. ୩। ଦେବ-

ଶକ୍ତିସମ୍ପଦ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A person endowed

with divine gifts. ୪। ମହାତ୍ମା; ସାଧୁବ୍ୟକ୍ତି—

4. A saint. ୫। ପ୍ରଥାନ ବ୍ୟକ୍ତି; ଅଧିକାରୀ ପରିଭାଷାଳୀ

ବ୍ୟକ୍ତି—5. A great man; a genius.

ମହାପୁରୁଷ ଲକ୍ଷଣ—ସ. ବ—୧। ସାଧୁବ୍ୟକ୍ତିକର ବିଶ୍ଵିଷ୍ଟ ଲକ୍ଷଣ

Mahāpurusha lakshana (ଯଥା—ଦୟା, କ୍ଷମା, ଅହଂକାର, ସତ୍ୟ, ଶିର୍ଯ୍ୟ, ସରଳତା ଓ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି)—

1. The attributes or characteristics of a great man. ୨। ଜ୍ୟୋତିଷାଦି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ବିଶ୍ଵିଷ୍ଟ

ମହାପୁରୁଷଙ୍କୀର୍ତ୍ତରେ ଲକ୍ଷଣ କେତେକ ବାହ୍ୟ ବା ଶାଶ୍ଵତ ଚିତ୍ର—

2. External signs of a great man as described in the Āśtras. [ବ—ଯଥା;

ଆକୃତିକ ରୂପ, ଅକର୍ତ୍ତବ୍ୟକ୍ତ ନମ୍ବନ, ଶିବଳୀ ମଣିତ କପାଳ, ପ୍ରଶ୍ନ ଦୂଦେଶ ଇତ୍ୟାଦି ଲକ୍ଷଣ ।]

ମହା ପୂଜା—ଦେ. ବ— ଶାରଦାୟ ଦୂର୍ଗାପୂଜା—The worship of

Mahā pūjā Durgā held in autumn.

ମହାପ୍ରାପଞ୍ଚ—ସ. ବ (କର୍ମଧା)—ବ୍ୟାଣ୍ତ—The great uni-

Mahāprapancha verse; the macrocosm. ଦେ.

ବ—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟାନକ ଦଟନା—A frightful

event. ଦେ. ବିଶ—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଷ୍ଟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—

Very wicked (person).

ମହାପ୍ରଭୁ—ସ. ବ (କର୍ମଧା)—୧। ପରମେଶ୍ୱର—1. God; the

Mahāprabhu Supreme Being. ୨। ମହେଶ୍ୱର; ଶିବ;

ମହାପ୍ରଭୁ ମହାମୁଖ ମହାଦେବ—2. Śiba. ୩। ଦେବତା—

3. Deity. ୪। ବିଷ୍ଣୁ (ହୁ. ଶ)—4. Bishnu.

* । ଦେବରଜ; ଇନ୍ଦ୍ର—5. Indra. ୬। ସନ୍ଧାରୀ ବା

ସାଧୁ (ହୁ. ଶ)—6. An anchorite. ଦେ. ବ—

୧। ବିଷ୍ଣ; ମୁକ୍ତି—1. Sage. ୨। ବ୍ୟାକ୍ତି; ଗୋପାର—

2. A Brāhmaṇa. * । ଏ ତେବନ୍ୟଦେବ—

3. Sri Chaitanya. ୪। ରାଜା—4. A king.

ଦେ. ଅ(ସଂ. ମହାପ୍ରଭୋ)–(ସମୋଧନ) ବୈଷ୍ଣବ, ଦେବତା,

ବ୍ୟକ୍ତିଶ ଓ ରାଜା ତ୍ରୈ ସମ୍ମାନସ୍ଥବକ ସମୋଧନ—A term

of respectful address used towards a

Bajishnaba, a Deity, a Brāhmaṇa and a

king.

ମହାପ୍ରଭୋ—ସ. ବ (ସଂ. ମହାପରୁର ସମୋଧନରୂପ)—ଦେ

Mahāprabho ମହାପରୁ |—Oh ! Lord !

ମହାପ୍ରୟାଣ—ସ. ବ—ମହାପ୍ରସାଦ (ଦେଖ)

Mahāprayāṇa Mahāprasthāna (See)

ମହାପ୍ରଳୟ—ସ. ବ—ବ୍ୟାକ୍ତି କର ଓ ବ୍ୟାକ୍ତି ନାଶକାଳ; ଏକଳ

Mahāpralaya ବ୍ୟାକ୍ତିର ଅସ୍ତ୍ରାଳର ଅବସାନ—A uni-

versal cataclysm, the great extinction of

the universe. [ବ—ଶାସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ଏହା ଧର୍ମ କୋଟି

ତୁମୁଳକାଣ୍ଡ ବର୍ଣ୍ଣରେ ଥରେ ଘଟେ ।] ଦେ. ବ—୧। ଭୁମିକ କାଣ୍ଡ—

1. A frightful catastrophe. ୨। ମହାପର୍ଦମ—

2. A great calamity.

ମହାପ୍ରସାଦ—ସ. ବ (କର୍ମଧା)—୧। ଅତି ପ୍ରସଦା; ଖୁବ ଅନୁଭବ—

Mahā prassada 1. Much favour; grace; a great

favour. ୨। ଦେବତାକୁ ନିବେଦିତ ଦ୍ୱାଦ୍ସି; ନିବେଦ୍ୟ

2. An offering when it has been offered

to a Deity. * । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ପାଦୋଦକ, ନିର୍ମିଳୀ ଓ

ନିବେଦିତ—3. The water with which the

feet of an idol is washed, the flower

taken off from an idol and the food

offered to a Deity. ୪। ପୁରା ଜଗାଥାଥଦେବକୁ

ନିବେଦିତ ଆଦି ବା ପ୍ରସାଦ; ମାଦର୍ତ୍ତ—4. Food

offered to the Deity Jagannātha at Puri.

ଦେ. ବ—ରୂପନେଶ୍ୱର ଲିଙ୍ଗରାତଦେବକୁ ଅର୍ପିତ ଆଦି—Food offered to the Deity Linga-

ରାତ୍ଜୀ of Bhubaneswara. [ବ—ଦେବତାକୁ ରୋଗ

ଦିଅନ୍ତିବା ନିମନ୍ତେ ଅର୍ପେଇ ବିଶ୍ଵାସ ଅସ୍ତ୍ରିଆ ବୋଲିଯାଏ,

ଗାହା ରୋଗ ଲାଗି ସାରଲେ ‘ମହାପ୍ରସାଦ’ ହୁଏ । ରାତର

ବର୍ଷରେ କେବଳ ପୁରା ଜଗାଥାଥକ ଅନ ହୋଗିଲୁ ଲୋକେ

ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଠାରେ ନିବେଦିତ ଅନ୍ତରେଗଲୁ ସ୍ଥାନାୟ ଲୋକେ

ପୁରା ଜଗାଥାଥକ ମହାପ୍ରସାଦ ପର ବିନାକାର କରିଅଛନ୍ତି;

ବିନ୍ଦୁ ଏହା ସବାଦିଷମ୍ଭବ ହୁଏ । କେହି କେହି କହନ୍ତି

ଯେ ରୂପନେଶ୍ୱର ଲିଙ୍ଗରାତ ମହାପ୍ରଭୁ ‘ସ୍ଵର୍ଗାନ୍ତ ଲିଙ୍ଗ’

ଥିବାରୁ ଏହାକର ପ୍ରସାଦ (‘ଶିବ ନିର୍ମିଳୀ’ ହେଲେବେଳେ)

ସମସ୍ତଙ୍କର ସେବନୀୟ । ଅଛ କେହ କେହ କହନ୍ତି ଥେ,
ଏହା ଲିପିବଳକୁ ଘୋଗ ଲାଖିବା ପରେ ବିଶ୍ୱଳ ଜୀମରେ
ଅର୍ପଣ କରିଯାଏ; ଏଥିପାଇଁ ଏହା ମହାପ୍ରସାଦ ଅଟେ ।
କେହ କେହ ବନ୍ଧୁଙ୍କ, ଭୁବନେଶ୍ୱର ନିଃବନ୍ଧ ଦୟଦର
ମୂର୍ଚ୍ଛ, ଏଥିପାଇଁ ତାଙ୍କ ଠାରେ କିବେଦିତ ଦ୍ରବ୍ୟ ଶିବ
ନିର୍ମିଳ୍ୟ କି ତୋର ମହାପ୍ରସାଦ ଅଟେ । ପରିଷ
ଭୁବନେଶ୍ୱରର ଲିପିବଳକୁ ଅବ ଘୋଗ ଭାବର ଅଳ୍ପ
ଶିବଙ୍କ ଠାରେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ସମେଶ୍ୱରର ସମନାଥ,
ଦେଖେଶ୍ୱରର ବାବା ଦେଖିଦିଲାଥ, ଓ କାଶୀର ଦେଖିଲାଥ
ଅଛ ଶିବଙ୍କ ବିପ୍ରଦ ଭିପ୍ରବେ କେବେଦ୍ୟମାନ ତାଳିଯାଏ ।
ସୁଖରେ ଯେଉଁ ମହାସ୍ଥାନମାନେ ଅବ ବ୍ୟଞ୍ଜନାତି ମହା
ପ୍ରସାଦ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ, ସେମାନେ ଭିତ ଶ୍ରେଣୀର ବ୍ୟାହର
କୁହନ୍ତି । ସମାଜରେ ଭିତ ଶ୍ରେଣୀର ବ୍ୟାହରମାନେ ଭିତ୍ତି
ସ୍ଥାନ ଶ୍ରେଣୀର ବ୍ୟାହରମାନକିମ୍ବାର ଧାତ ହୋଇ
ଥିବା ଅବ ବ୍ୟଞ୍ଜନାତି ହଜୁତ୍ତ କିମ୍ବି ଆଥର୍ତ୍ତ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ
କିନ୍ତୁ ଦେଉଳରେ ସେହିମାନେ ବିଜ୍ଞାପ୍ତିବା ଅବ ବ୍ୟଞ୍ଜନାତି
ଘୋଗ ହୋଇ ସାରିବା ପରେ କୁଳୀକ ବ୍ୟାହର ଓ ଦେଖିବା
ମାନେ ବିଜା ଅପରିବେ ପ୍ରଦର୍ଶ କରନ୍ତି । ଶୁଦ୍ଧ ଓ ଶୁଣାଳ
କୁର୍ରିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ମହାପ୍ରସାଦରୁ ବ୍ୟାହରମାନେ ଦରଶ
କରିବା ପାଇସିବି । ଯଦି ଯଦି ପ୍ରଣାଳୀରେ ପ୍ରସୁତ ଅବ ଓ
ମିଶ୍ରାର ମହାପ୍ରସାଦର ରନ ରନ ନାମ ଅଛି । (ସଥା—
ତିଥି, ଶେଷତି, ବାନିବା, ସରସିଳ, ବାନ୍ତି, ଝୋକା,
ମାଣ୍ୟ, ତାତିଆ, ଶୁରୁମା, ଗଜା, କାନ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି ।
ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରରେ ଯେଉଁ ବ୍ୟଞ୍ଜନମାନ ହୁଏ ସେଥିରେ
କିନ୍ତୁ ଅଛ, ନାହିଁ, ସତକାରୁର, ପିଅତ, ଅବ କେତେ
ପରିବା ପିଣ୍ଡ ନାହିଁ ।

ପରାମର ପାଷାନରେ ଦିଅଦେଇ ହୋଇ ଯେଉଁ କିନ୍ତୁବା
ସ୍ଥାପିତ ହୁଏ ତାହା ପଦତି ଓ ଅଛେଦ୍ୟ; କେବେ
ମହାପ୍ରସାଦ ଦିଅଦେଇ ହୋଇ ଧର୍ମ ବାପ, ଧର୍ମ ପୁଅ, ଧର୍ମ
ଭାଇ, ଧର୍ମ ଭର୍ତ୍ତା, ଧର୍ମ ମାଆ, ସଙ୍ଗାତ, ମରତଥି ଧର୍ମ ସଙ୍ଗକୁ
ପରିଷରରେ ବସାନ୍ତି । ବିବାହ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କରିପଣ ଓ
କଳ୍ପାନ୍ତର ମଧ୍ୟରେ କିମ୍ବକ ବା କଳାବି ମହାପ୍ରସାଦରୁ
ସାମୀ ରଖି କରିଯାଏ; ଏହାକୁ ମହାପ୍ରସାଦ ନିବନ୍ଧ କହନ୍ତି ।
ଲୋକେ ମହାପ୍ରସାଦରୁ ଶର୍ତ୍ତ କରି ଦଲପ କରନ୍ତି ଓ
ମହାପ୍ରସାଦରୁ କୁର୍ରି ‘ସତଃ’ ବା ‘ପ୍ରତିକ୍ରିଯା’ କରନ୍ତି ।
‘ମହାପ୍ରସାଦ’ ମୂଳକ କିନ୍ତୁତା, କିମ୍ବକ ଓ ସତଃକୁ ଯେ
ଲୁହନ କରେ ସେ ପାପରୁଗୀ ହୁଏ । ‘ମହାପ୍ରସାଦ’ ଲୁହନ
କରି ଓ ତହିଁର ଦ୍ୱାହିଦେଇ ଅକାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରିବା ପଟକା
ପ୍ରତି ବ୍ୟଞ୍ଜନକର ଲୋକେ କହି ଆଥର୍ତ୍ତ ‘ମହାନାନ୍ଦ ମହାପ୍ରସାଦ’
ଏହାକୁ ବିଦ୍ୟା କାହିଁ ।]

ମହାପ୍ରସାଦ ଉଠା(ଠୋ)ଇବା—ଦେ. କି—୯ । ମହାପ୍ରସାଦରୁ ସାମୀ
Mahāprasāda ut̄ba(the)ibā କେବି କୌଣସି ଅଜୀକାର
ମହାପ୍ରସାଦ ଉଠାନ ବରିବା—1. To make a solemn

ଗନ୍ଧାରିଲ ଭାନା ପ୍ରକାରେଖା promise by touching the
ମହାପ୍ରସାଦ । ୨ । ମହାପ୍ରସାଦ
ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରିବା, ମଂଗଳ କରିବା ଏବଂ କନ୍ଧାରିର
ବିବାହ ପ୍ରତି କରିବା—2. To perform the
ceremony of formal betrothal after
exchange of Mahāprasāda between the
guardians of the bride and bridegroom.
• । ମହାପ୍ରସାଦ କୁର୍ରି ଶପଥ ବା ଦଲପ କରିବା—
3. To take a solemn oath by touching
Mahāprasāda. ୪ । ମହାପ୍ରସାଦରୁ ସାମୀ ରଖି
ପରାମର ମଧ୍ୟରେ କିନ୍ତୁବା ସ୍ଥାପନ କରିବା—4. To set
up a god-relationship between each
other by exchange or mutual feeding of
Mahāprasāda.

ମହାପ୍ରସାଦ କଣିକା—୫. ୬ (ପ୍ରତୀ ତତ୍) —କଣିକା ମାତ୍ର ମହାପ୍ରସାଦ
Mahāprasāda kaṇikā —A small particle of
Mahāprasāda.
ମହାପ୍ରସାଦ କୁ(ପ୍ରେ)ଇବା—ଦେ. କି (୩. ମହାପ୍ରସାଦ + ଶୁଦ୍ଧ ଧାରୁ)
Mahāprasāda chhu(chho)jībā —୧ । ମହାପ୍ରସାଦରୁ
ମହାପ୍ରସାଦ ହୋଅଁ(ଧରା) ଶର୍ତ୍ତ କରି ଦଲପ କରିବା—1. To
ଗନ୍ଧାରିଲ ଦୂନା testify to a matter by
(ମହାପ୍ରସାଦ ଧରିବା—ଅନ୍ତରୂପ) touching the Mahā-
prasāda. , । ମହାପ୍ରସାଦରୁ ଧରି ସତ୍ୟ ବା
ଅଜୀକାର କରିବା—2. To make a solemn
promise by touching the Mahāprasāda.
ମହାପ୍ରସାଦ ଟେକିବା—ଦେ. କି—ତନ୍ୟାପର୍ଯ୍ୟବ କର୍ତ୍ତା “ମୋ କିମ୍ବାରୁ
Mahāprasāda tekibā ମନୋମାତ କରିବ ସଙ୍ଗେ କିମ୍ବକ
(ମହାପ୍ରସାଦ ଟେକିଦେବା—ଅନ୍ତରୂପ) ଦେବ” ଏହି ବାବି ବୋଲି
ପାକାଦେଖା ବରପଣୀୟ କର୍ତ୍ତା ହାତକୁ ‘ମହାପ୍ରସାଦ’ ଟେକି
ସିଦ୍ଧାନ୍ତକରିବା—(a bride's guardian) To
hand over Mahāprasāda to the bride-
groom's party as a formal and solemn
token of betrothal. [ଦ୍ୱ—ଏ କର୍ମରୁ ମହା-
ପ୍ରସାଦ ନିବନ୍ଧ ବୋଲିଯାଏ । ଯେଉଁ କିମ୍ବା ସମ୍ମେ
ମହାପ୍ରସାଦ ନିବନ୍ଧ ହୋଇଥାଏ ତାକୁ ‘ବାନ୍ଦର୍ବା’ କିମ୍ବା
ବୋଲିଯାଏ ।]

ମହାପ୍ରସାଦ ତୋରା(ଡା)ଣି—ଦେ. କି—ଦହ୍ନ, ଅଦାରେ, ଲଙ୍କାମରି
Mahāprasāda torā(rā)ṇi ପ୍ରତିକ ମିଶାଯାଇ ପ୍ରସୁତ
ମହାପ୍ରସାଦ ଆମାନୀ ଦୋହରୁଥିବା ଅବ ମହାପ୍ରସାଦ ମିଶିବ
ରୁଚିକର ପାଲୀୟ—A palatable drink made
of curd, ginger, red pepper etc. mixed
with the rice water of Mahāprasāda,
[ଦ୍ୱ—ଏଥିରେ ଅବ ପରିମାଣରେ କିମ୍ବାଥିର ଅବ
ମହାପ୍ରସାଦ ବିଥ ହେଉଥିବାରୁ ଏପର କାମ ହୋଇ-
ଅଛ ।]

ମହା ପ୍ରସାଦ ଦେବା—ଦେ—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକ ହାତରେ ବା Mahā prasāda debā ପାହରେ ମହାପ୍ରସାଦ ଅର୍ପଣ କର ବନ୍ଧୁତା ମହା ଅସାଦ ପାତାନ ପ୍ରାପନ କରିବା—To set up a god-relationship with a person by handing over or putting in his mouth Mahāprasāda.

ମହା ପ୍ରସାଦ ଦ୍ରୋଘୀ—ସ. ବଣ (ଅଧୁନାକ ପ୍ରୟୋଗ) —ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି Mahā prasāda drohi ମହାପ୍ରସାଦ ଲାଭକ କରେ—
ମହା ଅସାଦ ଜ୍ଞୋହୀ One who breaks a promise made, ଗଙ୍ଗା ଜଳ ଉତ୍ତାକର ତୋନେଡ ବାଲା relationship start-
(ମହାପ୍ରସାଦ ଦ୍ରୋହଣୀ—ସ୍ଵା) ed or betrothal perfor-
[ମହାପ୍ରସାଦ ଦୋବେଇ, ରେ)ହା—ଦେଶଜରୂପ] med through
the medium of Mahāprasāda.

ମହା ପ୍ରସାଦ ନିବନ୍ଧ—ଦେ. ବ—ବରକର୍ତ୍ତା' ଓ କନ୍ୟାକର୍ତ୍ତା' କୁ Mahā prasāda nirbandha ମଧ୍ୟରେ ମହାପ୍ରସାଦ ଦିଆ-
ପାକା ଦେଖା ଦେଇ ହୋଇ ବିବାହ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଯେଉଁ ଶ୍ରୀର ଜୀବାବ
ସିଦ୍ଧାନ୍ତ, ମୁଖ୍ୟମନୀ ବା ବାଚଦାନ କରିଯାଏ—The ceremony
of formal betrothal solemnized by the exchange of Mahāprasāda between the
bride's and bridegroom's guardians

ମହା ପ୍ରସାଦ ବନ୍ଧ—ଦେ. ବ—ଧର୍ମବନ୍ଧ; ପ୍ରୀତିବନ୍ଧ; ପରାଷର ମଧ୍ୟରେ
Mahā prasāda bandhu ମହାପ୍ରସାଦ ଦିଆଦେଇ ହୋଇ ବା
ମହା ଅସାଦ ବନ୍ଧ, ଧର୍ମବନ୍ଧ ଧର୍ମଦେବତାଙ୍କୁ ସାରୀ ରଖି ଯେଉଁମାନଙ୍କ
ଧର୍ମ ବନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟରେ ବନ୍ଧୁତା ପ୍ରାପିତ ହୋଇଥାଏ—God-relations;
persons between whom a solemn relationship has been set up by the
exchange of Mahāprasāda. [ବ—ସାଧାରଣତଃ
ଦେଶାୟାଏ ସେ ଲେଖେ ମହାପ୍ରସାଦ ଦିଆଦେଇ
ହୋଇ ପିତା-ସ୍ତ୍ରୀ, ଭୂତା-ଭଗନା, ମାତା-ସ୍ତ୍ରୀ, ପିତା-କନ୍ୟା,
ମାତା-କନ୍ୟା, ଭାଇ-ଭାଇ ଅତି ସମ୍ବନ୍ଧ ବସାନ୍ତି ।
ଏ ସମ୍ବନ୍ଧ ବେଳେବେଳେ ରକ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧ ଓ ବିବାହ ସମ୍ବନ୍ଧ
ଠାରୁ ଘନଶୁଦ୍ଧ ହେବା ଦେଶାୟାଏ । ବେଳେ ବେଳେ
ମଧ୍ୟ ଲେଖେ ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧ ଅପକ୍ଷବହାର କରନ୍ତି ।
ଯେଉଁମାନେ ମହାପ୍ରସାଦ ଦିଆଦେଇ ଦୋଇ ବନ୍ଧୁ କରି
ଆଥାନ୍ତି ସେମାନେ ପରାଷରକୁ 'ସଂଗାତ', 'ଅଭିତା',
'ପହିଲ ଭୋଗ', 'ସରଷଳ' ଓ 'ମହାପ୍ରସାଦ' ଅତି ନାମରେ
ଡକାଡକ ଦୁଅନ୍ତି । ଏହି ଧର୍ମବନ୍ଧୁତା ଉତ୍ତର ଭାବର
ଅଞ୍ଚଳରେ ଦେଶ ନାହିଁ, ଦେଶ ଦୂର ଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି
ଗଣା ଜଳ ଦିଆଦେଇ ହୋଇ ଧର୍ମ ବନ୍ଧୁତା ବାନ୍ଧନ୍ତି ।]

ମହାପ୍ରସାଦ ବନ୍ଧୁତା—ଦେ. ବ—ପ୍ରୀତି ବନ୍ଧୁତା; ମହାପ୍ରସାଦ ଦିଆ-
Mahāprasāda bandhuta ଦେଇ ହୋଇ ପ୍ରାପିତ ବନ୍ଧୁତା
ମହା ଅସାଦ ବନ୍ଧୁତା, ଧର୍ମ ବନ୍ଧୁତା God-relationship set up
ଧର୍ମ ବନ୍ଧୁତା by the exchange of Mahāprasāda.
(ମହାପ୍ରସାଦ ସମ୍ପର୍କ, ମହାପ୍ରସାଦ ସମ୍ବନ୍ଧ —ଅଳ୍ୟବୂପ)

ମହାପ୍ରସାଦ ଲାଭକ କରିବା—ଦେ. କ—ମହାପ୍ରସାଦ ଦ୍ରୋଘୀ ଦେବା;
Mahāprasāda laṅghana karibā ମହାପ୍ରସାଦ ଦିଆ
(ମହାପ୍ରସାଦ ଲାଭକ—ଅଳ୍ୟବୂପ), ଦେଇ ହୋଇ ପ୍ରାପିତ ବନ୍ଧୁତା
ମହା ଅସାଦ ଲାଭନ କରା, ଧର୍ମ ଲାଭନ କରା ବା ନିବନ୍ଧ ବା ସତ୍ୟକୁ
ସତ୍ୟ ଭୟ କରନା ପାଲନ ନ କରିବା—To act against one's
solemn promise or solemnized betrothal
or god-relationship.

ମହାପ୍ରସାଦ ସେବା—ଦେ. କ—୧ । ମହାପ୍ରସାଦ ରୋଜନ—
Mahāprasāda Seba 1. Partaking of Mahā-
ମହା ଅସାଦ ସେବା prasāda. ୨ । ପ୍ରତିଦିନ ସକ୍ଷୀ ବନ୍ଦନାବ ପରେ
ପ୍ରସାଦ ସେବା ମହାପ୍ରସାଦର କଣ୍ଠକା ମାତ୍ର ସେବନ—2. Par-
taking of a particle of Mahāprasāda
after one's daily prayers. ୩ । ବିବାହାଦି ଉତ୍ସବରେ
ନିମନ୍ତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ନୟମାତ୍ର ମହାପ୍ରସାଦ ସହ
ଜଳଶିଥ ଅଦି ଭୋଜନ—3. Partaking of re-
freshments by the invited guests on fes-
tive occasions. [ଦ୍ୱ—ଉତ୍ସବ ଉତ୍ସବରେ 'ମହାପ୍ରସାଦ'
ଅତ୍ୟନ୍ତ ପବନ୍ତି । ତେଣୁ ତାହା ପ୍ରତି 'ଆଇବା' ଶବ୍ଦ
ବନ୍ଧୁତା କରି 'ସେବା କରିବା' ବ୍ୟକ୍ତିମୁହଁ ଦୁଃ ।
ବିବାହାଦି ଉତ୍ସବରେ ଆମନ୍ତିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ମିଶ୍ରାଭାବ
ରୋଜନ ବିଅନ୍ତିବା ଅରମ୍ଭରେ ରୋଜନ ପଦରେ ପ୍ରଥମେ
ନାମମାତ୍ର ମହାପ୍ରସାଦ ପରିବେଶ କରିଯାଏ; ଏଥିପାଇଁ ଏପରି ମିଶ୍ରାଭ
ରୋଜନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ 'ମହାପ୍ରସାଦ ସେବା' ବୋଲିଯାଏ ।]

ମହା ପ୍ରସାଦାନ୍ତ—ସ. ବ (କର୍ମଧା; ମହାତ୍ମା ଶବ୍ଦ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ କରିବା ଦେଖ)—
Mahā prasthāna ୯ । ମହାଯାତ୍ର; ମରିବା ନିମନ୍ତ୍ତେ ଶର୍ତ୍ତ
ଆଦି ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରେ ଜୀବନର ଶେଷ ଯାତ୍ରା—1. The
final starting for a place of pilgrimage
with a view to meet one's death there. ୧ ।
ମୃତ୍ୟୁ—2. Death. • । ମରଣ ପଥ—3. The road
leading to death. ♦ । ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କର ସ୍ଵଦେହରେ
ସର୍ବକୁ ଯିବା ପାଇଁ ହିମାଲୟର ଉଚ୍ଚ ଦେଶରୁ ଯାତ୍ରା—
4. The journey of the Pāṇḍaba-brothers
to the Himalayan region to bodily go to
heaven. ♦ । ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କର ମହାପ୍ରସାଦ ବନ୍ଧୁତା ହୋଇ
ଭୂବା ମହାଭାବତର ପଦ ବିଶେଷ—5. The title of
one of the 18 sections or books of the
great Sanskrit epic Mahābhārata descri-
bribing the final journey of the Pāṇḍaba-
brothers towards heaven.

ମହା ପ୍ରାହୁ—ଶ. ବ (ସ. ମହାପ୍ରାହୁ)—ମହା ପ୍ରାହୁ (ଦେଖ.)

Mahā prahu ମହା ପ୍ରାହୁ Mahā prabhu (See)
(ମହାପ୍ରାହୁ, ମହାପ୍ରେହୁ—ଅଳ୍ୟବୂପ)

ମହା-ପ୍ରାଣ—ସ. ଭ. (ମହତ୍ + ପ୍ରାଣ = ପ୍ରାଣ କାହୁ ଯାଦାର; ବହୁଗୀହ) —

Mahā prāṇa ୧। (ବ୍ୟାକରଣ) ବର୍ଗ ଗ୍ୟ ଓ ଛର୍ଣ୍ଣ କର୍ଣ୍ଣମାନ
(ଖ, ଘ, ଙ, ଙ୍, ଠ, ଥ, ଧ, ଫ, ବ) ଓ ଶ, ଷ, ଷ
୨୭—୧. The 2nd and 4th letters of the
5 Bargas of the consonants and the
sibilants of S and H; the aspirates
among the consonants. [ଦ୍ଵ—ସେହି ବର୍ଣ୍ଣ-
ମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଚାରଣରେ ବେଶି ବାସ ଦରକାର ହୁଏ
ତାକୁ ମହାପ୍ରାଣ ବର୍ଣ୍ଣ କୋଣ୍ଟାଏ ।] ୨। ଉତ୍ସୂନ୍ତ୍ର
ବର୍ଣ୍ଣମାନଙ୍କ ଉଚ୍ଚାରଣରେ ବାନ୍ଦହୃତ ଘାସ—୨. The
hard breathing or aspirate sound made
in the pronunciation of the aspirates
(Apte). ୩। ତାମରକୁଆ—୩. The crow;
rook. ବିଶ. ପୁ—୧। ଅତ ଉଦ୍‌ବାର ହୃଦୟସ୍ଥୁର
(ବ୍ୟକ୍ତି)—୧. High-minded. ୨। (ବ୍ୟାକରଣ)
ସେହି ବର୍ଣ୍ଣମାନଙ୍କ ଉଚ୍ଚାରଣ ପାଇଁ ବେଶି ବାସ ଦରକାର
ହୁଏ—୨. (grammar) (letters) Requiring
hard breathing or aspirate sound.

ମହାପ୍ରାଣୀ—ସ. ବି (ମହତ୍+ପ୍ରାଣିଙ୍କ; ବର୍ଣ୍ଣା)—ଉଚ୍ଚାରଣୀୟ ଜୀବ
Mahāprāṇī (ସଥା—ମନ୍ଦର୍ମ୍ୟ)—An animal of a

high order

ମହାଫଳ—ସ. ବି (ମହତ୍+ଫଳ ଯାଦାର; ବହୁଗୀହ)—୧। ବୃଦ୍ଧ
Mahāphala ଫଳବିଦ୍ୱୀ—୧. Bearing large fruits.
(ମହାଫଳ—ସି) , ୧। ସେହି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷାର ମହାଫଳ ପ୍ରାଣି ହୁଏ—

2. Resulting in the achievement of great
results. ୨। ବୃଦ୍ଧ ଫଳ ପ୍ରସବକାରୀ—୩. Bearing
much fruit (Apte). ୩। ସହିତ୍ର ବୃଦ୍ଧ ପୁରସ୍କାର
ଲଭ ହୁଏ—୫. Bringing much reward. ୧—
୧। ବିଲୁରୁଷ ଓ ଫଳ—୧. The Marmelus (tree
and fruit). , ୧। (ବର୍ଣ୍ଣା) ବୃଦ୍ଧ ଫଳ—୨ Great
result; big fruit. ୨। ଅଧିକ ପୁରସ୍କାର—୩. Great
reward.

ମହାଫଳୀ—ସ. ବି (ମହାଫଳ + ଥ)—୧। ମନ୍ଦ୍ରବାରୁଣୀ; ପାତ୍ର—
Mahāphalī କୋଡ଼ମେଇ ଲତା; ମହାକାଳ ଲତା (ମହାକାଳ
ଦେଖ)—୧. Colocynth (creeper). , ୧। ପିତା
ଲାତ—୨. The bitter gourd (Apte). ୩। ଏକ-
ପ୍ରକାର କଢ଼ି—୩. A kind of spear (Apte).

ସ. ବିଶ. ଶୀ (ବହୁଗୀହ)—ମହାଫଳର ସ୍ତରିଙ୍କ—
Feminine of Mahāphala.

ମହାପିଲ(ସ୍ତ୍ର, ସି)—ବେଦେ. ବି (ଅ. ମୁହାପିଲ; ବଚରଥ)—
Mahāphilj(s, si) ୧। ଅଧିକ କାଗଳ ପତ୍ରର ରକ୍ଷକ କର୍ମ-
ମହାଫିଲ(କେ)ଜ, ମୋହାଫିଲ ଗୁରୁ—୧. Record-keeper of an
ମୁହାଫିଲ �office. , ୧। ଲକ୍ଷମଣର ଅର୍ଦ୍ଧବକତ—୨. The
guardian of a minor. [ଦ୍ଵ—ଏହି ମହାପିଲ୍

ଶତ୍ୟକୁ ମାତା ମହାପିଲ୍, ଶୁଦ୍ଧତା ମହାପିଲ୍, ଭାଇ
ମହାପିଲ୍, ସାହପିଲେଖ ପ୍ରାପ ମହାପିଲ୍, ସମ୍ରତ ମହାପିଲ୍,
ଶଶର ମହାପିଲ୍ ଓ ମବନମା ମହାପିଲ୍ ଆଦି କଚରାଥ
ଶତ୍ୟକ ଲାଗାରେ ବାନ୍ଦହୃତ ହୁଏ ।]

ମହାପିଲ(ସ୍ତ୍ର, ସି)ଶାକା—ବେଦେ. ବି (ଅ. ମୁହାପିଲଙ୍କାନା; ବଚରଥ)—
Mahāphij(s, si)khākā ଯେଉଁ ସ୍ତାନରେ କାଗଳପକ୍ଷ ସବନ୍ତର
ମୋହାଫେଜିଖାନା ମୁହାଫିଲଙ୍କାନା ହୋଇଥାଏ—Record-room.

[ଦ୍ଵ—ଦେହାନ ଅଦାଳତ କଚରରେ, ବିଲଟିର କଚରରେ
ଓ ପରିଜଦାର କଚର ଅଦରେ ସେହି ସେହି ଇଲକ,
ସଙ୍ଗୀୟ କାଗଳପକ୍ଷ ସେହି ସେହି ସ୍ତାନରେ ରଖାଯାଏ
ସେହି ସେହି ଇଲକଦାର ନାମରେ ଭକ୍ତ ମହାପିଲଙ୍କାନାର ନାମ
ତଥା ହୁଏ; ସଥା—ଅଦାଳତ ମହାପିଲଙ୍କାନା, ବିଲଟିର
ମହାପିଲଙ୍କାନା, ପରିଜଦାର ମହାପିଲଙ୍କାନା ।]

ମହା ବଶ—ସ. ବି (ବର୍ଣ୍ଣା)—୧। ମହତ୍ତ୍ଵକୁଳ; ଉଚ୍ଚବଶ; ପ୍ରସିଦ୍ଧ
Mahash bamsa ବଶ—୧. Noble family; a celebrated

race. ୨। ସମ୍ମତଗ୍ରହନ୍ତବିଶେଷ—୨. Title of a
Sanskrit work. ସ. ବିଶ. ପୁ (ବହୁଗୀହ)—

(ମହାବଶ—ସି) ଉଚ୍ଚବୁଲସ୍ମୂର—Born of a high or
noble family.

ମହାବନ—ସ. ବି (ବର୍ଣ୍ଣା)—୧। ଅଗନାତ୍ମୀ ବନସ୍ତ୍ର; ନିବିଡ଼
Mahāvana ଅଭଣ୍ଟ; ଘୋର ଜଗଳ; ସେହି ଜଗଳ ବଡ଼
ବଡ଼ ସତ୍ତ୍ଵ ଉତ୍ତାପନରେ ପୁଣ୍ୟ—୧. A dense or
deep forest. , ୧। ବୁନାବନସ୍ତ୍ର ରାତ୍ର ବନ
ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—୨. Name of one of the
84 forests of Brūndābana (mentioned in the Bhāgabata),

ମହା ବରାହ—ସ. ବି—୧। ବିଶ୍ୱାର ଗଣ୍ୟ ବା ବରାହ ଅବତାର—
Mahā barāha 1. The 3rd incarnation of Bishnu

as the Great Boar. , , ୧। ବିଶ୍ୱାର ସହସ୍ର
ନାମୋତ୍ତ୍ଵ ଏକ ନାମ—୨. A name of Bishnu.
ଦେ. ବି—ବରାହନାଥ (ଦେଖ)

3. Barāhanātha (See)

ମହାବଳ—ସ. ବିଶ. ପୁ (ମହତ୍+ବଳ; ବହୁଗୀହ)—ପ୍ରବଳ;
Mahābala ଅତ୍ୟଧିକ ବଳପାତ୍ର—Mighty; very

(ମହାବଳ—ସି) powerful; very strong. ସ. ବି

—୧। ବୃଦ୍ଧବେଦ—୧. The Buddha. , , ୧। ପବଳ, ବାତ୍ର—୨. The air; the wind. , , ୧।

ମହାବଲବାଦ୍ଧ ଶୀଘ୍ର ଧାର୍ଯ୍ୟ—୩ Lead (metal). , ୧। ବରାହ—
ଗୋବାଦ୍ଧ 4. Tempest; storm (Apte). ଦେ. ବି—୧।

ବରାହପୁରୁଷ ବଡ଼ ବାତ୍ର—୧. A very big tiger. , , ୧।

ପଟ୍ଟାବାରିଆ ମଣିଷଶିଖ ବାତ୍ର—୨. The Bengal
man-eating tiger; the Royal Bengal

tiger. (ଭ—ବହୁଗୀହରେ କଟାଏ ମହାବଳ—ନାୟାୟ;

ମହାବଳକୁ ଗୋବଦ୍ଧ୍ୟ ପାର୍—ଭାଗ ।)

ମହାବଳୀ—ସ. ବ (ମହାବଳ + ଅ) —୧ । ଶେଷ ଦାଢ଼ ଅର୍ଥିଲା—
Mahābala 1. *Sida Rhomboidea*. , । କବଳମୁକୀ
 (ଦେଖ)—2. *Bajramūli* (See) (ଉଚ୍ଚେକୁଣ୍ଡ
 ଦକ୍ଷମୁଖ)

ମହାବଳୀ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ମହାନ୍ + ବଳକ ; ୧୩. ୧୯)—ଅତ୍ୟନ୍ତ
Mahābali ବଳଶାଲୀ; ପ୍ରବଳ ପ୍ରଭୁମଶାଲୀ—Very
mighty or powerful. ସ. ବ. ପୁ.—୧।
ମହାବଳ; ମହାଯୋଦ୍ଧୀ—1. A great warrior; a
hero. ୨। ଦେବତାରୁଥେ ପୂଜିତ ହଙ୍କମାନ ମୁଣ୍ଡି—
2. Hanumān who is worshipped as a
Deity and is represented to be a warrior
of great valour.

ମହାବାକ୍ୟ—ସ. ବି (କର୍ମଧା)—୧ । ବଡ଼ ବାକ୍ୟ—୧. A big
Mahā bākya sentence; a collection of words.
୨ । ମହତ୍ତ୍ଵରେ ମୂଲ୍ୟବାଳ୍ୟ ବାକ୍ୟ—୨. A great or
valuable saying. * । ମହାଜନମାନଙ୍କ ବାଣୀ; ଅପ୍ରଭାକ୍ୟ—୩. The saying of great men. ଶାପବଚଳ
—୪. Proverb; wise saws. * । ଦ୍ୱାତ୍ରୀ ପ୍ରତି-
ପାଦକ ବାକ୍ୟ; ୫ । ତତ୍ତ୍ଵ ସତ୍ତ୍ଵ; ସର୍ବଂ ଜ୍ଞାନଂ ପ୍ରତି—
୫. A great formula establishing the
existence of the Supreme Being.

ମହାବାୟୁ—ସ. ବ (କର୍ମଶ) — ୧। ତୋପାନ— ୧. Hurricane;
 Mahabâyu storm. ୨। ପ୍ରାଣବାୟୁ— ୨. The
 (ମହାବାତ—ଅନ୍ୟରୂପ) vital airs of the body. ୩।
 ପଞ୍ଚ ମହାଭୂତର ଏକତମ; ମରୁତ— ୩. The air as
 one of the elements of the creation.
 (Airta)

ମହାବା(ବ, ବି)ର— ବୈଦେ. ବି (ପା. ମୁହାବ(ବ)ରା)— ।
Mahābā(ba, bi)rā ଅଭ୍ୟାସ— 1. Habit. ୨ । ଭାଷାର
ଅଭ୍ୟାସ; ବୁଲୀ ବଶିଷ୍ଠାର୍ଥବୋଧକ ବାକ୍ୟ ବା ପ୍ରୟୋଗ; ବୋଲାରୀ
ମୁହାବି(ବ)ରା; — 2. Idiom. [ଦ୍ୱ—ରଙ୍ଗଜର Idiom
ରୋଜମରା, ବୋଲଚାଲ ଓ ପାଇସି ‘ମୁହାବର’ ଅର୍ଥବୋଧକ ପ୍ରତିଶବ୍ଦ
ଓଡ଼ିଆରେ ନ ଥିବାରୁ ଏ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ପ୍ରତଳିତ
ହେଉଥିଲା । ଲକ୍ଷଣ ବା ବ୍ୟକ୍ତିନାବ୍ଲାର ସିଦ୍ଧ ବାକ୍ୟ ବା
ପ୍ରୟୋଗ, ଯାହା କୌଣସି ଏକ ଭାଙ୍ଗାରେ ବା ଏକ
ଭାଙ୍ଗାରେ ପ୍ରତଳିତ ହୁଏ ଓ ଯହିର ଅର୍ଥ ପ୍ରତିଶବ୍ଦ (ଅରଧେଷ୍ଟ)
ଅଥବୁ ପୃଥକ୍ ଅଟେ, ତାହା ‘ମୁହାବର’ । କୌଣସି ଭାଙ୍ଗାରେ
ପ୍ରତଳିତ ଅସାଧାରଣ ଶବ୍ଦଯୋଜନ ଅଥବା ପ୍ରତ୍ୟୋଗକୁ
ଅରିବାରେ ଓ ପାଇସିବେ ‘ମୁହାବର’ ବୋଲିଯାଏ । ସଥା—
‘ମାଡ଼ିଆଇବା’ । ଏଠାରେ ଆଇବା ଶବ୍ଦ ସାଧାରଣ ଅର୍ଥରେ
ବ୍ୟବହୃତିହୋଇ ନାହିଁ; ଏହା ଲକ୍ଷଣିକ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ
ହୋଇଥିଲା; କାରଣ ମାଡ଼ିଆଇବାର ଦ୍ୱାରା ହୁବଣ୍ୟ ହୁଅଁ; କିନ୍ତୁ
ଓଡ଼ିଆଭାଙ୍ଗାରେ ମାଡ଼ି ଆଇବାର ଅର୍ଥ ‘ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ
ମାଡ଼ି ବା ପଦାର ସହିବ’ ଅଟେ । ଏହିପରି ଓଡ଼ିଆ ଭାଙ୍ଗାରେ

‘ତୁଳିଣ କଥା’, ‘ଘର କରିବା’ ‘ରସ ନିହଲିଯିବା’ ପ୍ରସ୍ତରର
ପ୍ରୟୋଗ ଅଛି । ଏହି ସବୁ ମହାବାରକୁ ଅନ୍ୟ ଜୀବାରେ
ଆସଇବି ଅନ୍ତ୍ରବାଦ କଲେ, ତୁଲୁ ଜୀବାନ୍ତ୍ରବିତ ଅନ୍ତ୍ରବାଦ
ସେହି ଜୀବାରେ ହାସ୍ୟାଧିକ ହୁଏ ।]

ମହାବାରୀ(ରେ)ଶୀ—ଶ୍ରୀ ବି (ସ. ମହାବାରୁଣୀ)—ମହାବାରୁଣୀ
 Mahābārī(re)nī (ଦେଖ)—Mahābāruṇī (See)
 ମହାବାରୁଣୀ ମହାବାରନୀ

ମହା ବାରୁଣୀ—ସ. ତ (ମହା+ବାରୁଣୀ)—(ଜ୍ଯୋତିଷ) ଚେତ କୃଷ୍ଣ
Mahā bāruṇī ପଞ୍ଚ ଦୟୋଦଶୀ ଦିନ ଶକବାର ଓ ପରତାପା
(ମହା ମହାବାରୁଣୀ—ଅଳ୍ପରୂପ) କଷଣ ପଢ଼ିଲେ ଯେଉଁ ମହା-
ପୁଣ୍ୟ ଘୋଗ ଘଟେ—A very auspicious con-
junction which happens if the asterism
Satabhis̄ha falls on a Saturday on the
13th day of the dark fortnight of the
month of Chaitra, [ତ—ଏ ଘୋଗରେ
ଗଲାରେ ସ୍ଥାନ କଲେ କୋଟି ଅଷ୍ଟମେଧ ଯାଗ ବରବାବ
ପଳ ଛାଇ ହେବ । ବାରୁଣୀ ତଳେ ଟୀକା ଦେଖେ ।]

ମହାବାହୁ—ସ. ବିଶ (ବନ୍ଦୁଗ୍ରୀହ) —୧। ବିଶାଳ ଭୁକବସିଷ୍ଟ; ମର୍ଦ୍ଦବାହୁ-
Mahâbâhu ଉଚିଷ୍ଟ—1. Having long arms. । । ଅତିଶ୍ରୀଶାଲୀ—2. Very powerful. ସ. ବି (ଅପାଣିର
ବାହୁଦ୍ୱାରା ହିରୂଦନକୁ ଧାରଣ କରିଥିବାରୁ)—ଶକ୍ତି;
ନାମ୍ରଯଶ: ରଗବାଦ: ବିଷ୍ଟ —God; Bishnu.

ମହାବିକ୍ରମ—ଶ. ବି (କର୍ମଧା) — ପ୍ରଦଳ ପରିକଳମ — **Might.** ସ. ବିଶ.
Mahābikrama ପୁ—ପ୍ରଦଳ ପରିକଳମଶାଲୀ—**Mighty.**
(ମହାବିକ୍ରମ—ଶ)

ମହାବିଦ୍ୟା—ସ, ବ—ଦଶମହାବିଦ୍ୟା; ଦୁର୍ଗା ବା ଶତ୍ରୁଷୁର ତଥୋକ
Mahāvidyā ୧୦ଗୋଟି ମୂର୍ତ୍ତି—The ten incarnations
of Durgā worshipped according to the
Tantric rites. [ଦୁ—ଦଶମହାବିଦ୍ୟା—ବାଲୀ,
ତାର, ଶୋଭଣୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱରୀ, ତୈରଣ୍ୟା, ହିମସ୍ତ୍ରୀ,
ଧ୍ରୁବଜ୍ଞା, ବଗଳା, ମାତ୍ରଜୀ ଓ କମଳା ।]

ମହାବିପଦ(ତି) —ସ. ବ (କର୍ମଧ) —ଯୋର ତୁଳି—

Mahābipad(tti) A great calamity.

(ମହାବିପଦ—ଦେଶକର୍ତ୍ତ୍ୟ)

ମହାବିପଦ—ସ. ବ (କର୍ମଧ) —ଯୋର ଗୋଲମାଳ—

Mahābipalaba Great confusion; much ado.

ମହାବିଳ—ସ. ବ (କର୍ମଧ) —୧। ବୃଦ୍ଧ ଓ ଗଞ୍ଜର ଗଢ଼— ୧. A

Mahābila great and deep hole; abyss. ୨। ଅକାଶ;

ବାସୁମଣ୍ଡଳ— ୨. The sky; the atmosphere. • ୩।

ଅନ୍ତରକରଣ; ମନ— ୩. Mind; the heart. ୪।

ଜଳସ୍ତ୍ର— ୪. A water-jar; pitcher (Apte)

ମହାବିଷ—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରିଦ୍ଵ) —ଦୋଷିତ ସାପ—A serpent

Mahābisha having two mouths (Apte)

ମହାବିଶବ—ସ. ବ (ମହିତ୍+ବିଶୁବ=ମେଷ ସକାନ୍ତି) —ପଣ୍ଡାପକାନ୍ତି;

Mahābishuba ଦେଶାଶ ସକାନ୍ତି; ବଦିକର ମେଷବିଶିକ୍ଷା

(ମହାବିଶୁବ ସକାନ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ) ସକମଣ—The sun's

entry into the sign of Aries; the vernal

equinox. [ଦ୍ର—ଏହି ଦିବସଠାରୁ ସୌରମାଳ ବର୍ଣ୍ଣର

ପ୍ରଥମ ଗଣନା ଅରମ୍ଭ ହୁଏ; ଏହା ସୌର ଦେଶାଶର ପ୍ରଥମ

ଦିବସ ଓ ଏହଠାରୁ ନୂତନ ଶକାଦ ଗଣୋର ଅରମ୍ଭ ।]

ମହାବିଶବ ଚନ୍ଦ—ସ. ବ—(ଜ୍ୟୋତିଷ). ଅଗ ଦିଶେଷରେ 'ନନ୍ଦିତ'

Mahābishuba chakra ଚନ୍ଦିତ ନରବୃତ୍ତ ଜ୍ୟୋତିଷଚକ୍ର ବା ସକାନ୍ତି ସ୍ଵରୂପ—A figure of man drawn according to astrological calculations, showing the different asterisms on the different limbs of its body (according to which persons born in those asterisms undergo bliss or woe during the impending month).

ମହାବିଚ—ସ. ବ (ବହୁବ୍ରିଦ୍ଵ; ମହାରୌଦବ ଚଲେ ଶୀକା ଦେଖ)—

Mahābichi ନରବିଶେଷ—Name of a part of the hell

ମହାବିଦ—ସ. ବିଶ (ମହାନ୍+ବିଦ; କର୍ମଧୟ) —ଅକଣ୍ଠ ବଳବାନ୍-

Mahābīda Mighty; very valiant; heroic. ସ. ବ—

୧। ପ୍ରଧାନ ବା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଯୋଧା— ୧. A mighty or

distinguished warrior; a great warrior or hero. ୨। ହଙ୍କମାନ୍— ୨. The mighty monkey-

hero. • ୩। ଦେବତାରୂପେ ପୃତିତ ହଙ୍କମାନ୍ ମୁହଁ—

୩. The image of Hanumān worshipped as a Deity. ୪। ଗରୁଡ଼— ୪. Garurda, the

king of birds.

୫। ରମ୍ଯ— ୫. Rāma's younger brother.

୬। ହିତ— ୬. Lion ୭। ଯଜ୍ଞାୟ କଟିଦ; ଯଜ୍ଞ-

ପାଶ— ୭. A sacrificial pot or vessel. ୮। ଯଜ୍ଞବିତ— ୮. The sacrificial fire. ୯। ବହୁ—

9. Thunderbolt. ୧୦। ଶେତାଶ— ୧୦.

A white horse. ୧୧। ଛେଳ ଗର୍ଭକର ଦିଶେଷ

୧୨। Name of a Jain saint. ୧୩। ଛେଳ ଧର୍ମର ପ୍ରଭୁର ଦିଶେଷ— ୧୨. Name of a preacher of Jainism. [ଦ୍ର—ଏ ଶତ୍ରୁ ଥିଲେ ।

ଏହାକ କହ ପାଟଶା କିକଟ ଦେଶାଲୀ (ଆ. ୫୫୫ ।]]

କେ । କୋତଳ— ୧୩. The cuckoo (Apte).

୧୪। ଏକ ପ୍ରକାର ବାଜ ପଣୀ— ୧୪. A kind of hawk (Apte). ୧୫। ଅଳ୍ପନ— ୧୫. An epithet of Arjuna. [ଦ୍ର—ମହାବାର ଶବ୍ଦ ସ୍ଥାନର ଦିଶେଷରେ ସ୍ଥାନ, କର୍ଣ୍ଣ, ସିକନ୍ଦର ଅଥ ବଳଶାଲୀ ବ୍ୟକ୍ତିକ ପ୍ରତି ପ୍ରେସର ବସ୍ତାଏ ।]

ମହାବିରୀଯ—ସ. ବ—ସୁଦ୍ୟ ଓ ଲିଙ୍ଗମଳ ମଧ୍ୟର ଶଶବାଂଶ—The

Mahābirijya perineum; the lower part of the body between the genital organ and the

rectum (Apte). ସ. ବିଶ. ସୁ—ମହାବିକ୍ରମ

(ମହାବିରୀଯ—ସୁ) (ଦେଖ) —Mahābikrama (See

ମହାବିର ଚରିତ—ସ. ବ—ମହାବିବ ଉତ୍ତରିତର ପ୍ରଣୀତ ସ୍ଵର୍ଗ

Mahābira charita ନାଟକବିଶେଷ; ସମଚରତ ନାଟକ—

The title of a Sanskrit drama by poet Bhababhūti. [ଦ୍ର—ମହାବିବ ଉତ୍ତରିତର

ପ୍ରଣୀତ 'ଉତ୍ତର ସମଚରତ'ରେ ସମାଧୀନର ଉତ୍ତରିତକାଣ୍ଡର ଦିଶ୍ୟ ନାଟକବାବରରେ ବିଶ୍ଵିତ ହୋଇଥିଲା, କିନ୍ତୁ 'ମହାବାର ଚରିତ'ରେ ସମକ୍ରମ ଦିବାହଠାରୁ ବଳବାସ, ସିଗାହରଣ, ଲକ୍ଷ୍ୟକାରୀ, ସବଳ ବଧ ଓ ଅସୋଧ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟାମନକ ସାଏ ସମସ୍ତ ବିବରଣ ନାଟକବାବରରେ ଲିଖିବିବ ହୋଇଥିଲା ।

ଦୂର ସମାଧୀନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ବିବରଣରୁ ଏ ସମସ୍ତ ବିବରଣରେ ଅନେକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ପରିଲମ୍ବିତ ହୁଏ ।]

ମହାବିର ସାଧନ(ନା) —ସ. ବି—ତତ୍ତ୍ଵ ପାଞ୍ଚେତ୍ର ସାଧନ ଦିଶେ—

Mahābīra sādhan(añā) A Tantric rite practised

for bringing the mighty 'Mahābīra' under one's control. [ଦ୍ର—ଏହି ସାଧନାର ସିଦ୍ଧି

ଲାଭ କଲେ ସାଧକ 'ମହାବିର'କ ଦ୍ଵାରା ଅସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟମାନ ସାଧନ କରଇ ପାରନ୍ତି ।]

ମହାବିର ସେ(ସେ)କନ୍ଦର—ଦେ. ବ—ପ୍ରବଳ ପରକମୀ ଗ୍ରୀବଦେଶୀୟ

Mahābīra si(se)kandara ଶର ଅନ୍ତେକାଣ୍ଡର—

ମହାବିର ସେକନ୍ଦର Alexander the Great. [ଦ୍ର—ଏହି

ମହାବିର ସେକନ୍ଦର ପର ମହାବିର କେଶୋଲିପୁନ୍ତ, ମହାବିର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଅଥ ହୁଏ ।]

ମହାବିର—ସ. ବ—ଶୀର କାନ୍ଦୋଳ (ଦେଖ) —Kshīra kāṅkoli

Mahābīrā (See) ଦେ. ବିଶ ୫ ଓ ବ. (ଗ୍ରାଣିନ ପର୍ଯ୍ୟ) —

ବଳକ୍ରନ୍ତ, ବଳଶୁ; ଯେତା—A great warrior.

କରିବା ବ୍ୟାହର; ଅଗ୍ରଦାନ ବ୍ୟାହର-୩ A Brâhmaṇa
who officiates at the funeral of Śûdras.

୪। ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବା ଜ୍ଞାନୀ ଗ୍ରହିଣ—4. A great or learned Brâhmaṇa.

ମହା ଭୟ—ସ. ବ—(କର୍ମଧା)—ଆଜାନ ଯେ—

Mahā bhaya A great fright; terror.

ମହା ରୟକ୍ତିର—ସୁ ବିଳ.—(ଦର୍ଶା)—ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରକଳ୍ପ—

Mahā bhayaṇik (ମହା ଭୟାଣିକ—୫)

ମହାରାଜୀ—ସ. ୧.—ୱିଷ ପତ୍ରାର କଣ୍ଠ ଶୋଭାତ୍ତବ—

Mahābhārī Curcuma Zedoaria; Cureuma
মহাভাৰি বচ, নৱকুচুৰ; কুলিঞ্চন Zerumbet (plant root);
মহাভাৰি ঘচ; বৰকচুৰ Zengiber Zerumbet (Kirtikar);
প. শুলগুচ্ছ, পুঁজা Alpina Galanga; Zedoar
(পদাদুৰা বণু—অনুভূষ) (root).   ১ - এই বচ দুৱ

ପ୍ରକାର । ଏକ ପ୍ରକାର ସୁରକ୍ଷା ଓ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଛାଡ଼ିଗଲା ।
ଏହା ଦରିଦ୍ରାତ କରେ ବୃକ୍ଷଶିଖେଷର ମୂଳ; ତହୁଁଗ୍ରାମ ଓ
ପୂର୍ବ ହିମାଳୟରେ ଜାହେ । ଏହା କପଳାଧିକ, ସୁରକ୍ଷା-
କାରକ, ବୃତ୍ତିକର ଓ କୃତସ୍ଥ, କଣ ଓ ମୁଖ ଶୋଧକ ।
ମହାଦେଵ କତ ସ୍ତଳପ୍ରକୁପିତିଶୀଳ ଓ ସୁରକ୍ଷା କତ ॥

ମହାବଲୀ କଚ ସୁଲଗନ୍ତୁ ବିଶିଷ୍ଟୁ ଓ ସୁରକ୍ଷା କଚ ।]

ମହାବିଶ୍ୱାସ କର—ଦେ. ବି—(ସ, ମହାବିଶ୍ୱାସ ବିଶ୍ୱାସ)—ମହାବିଶ୍ୱାସ (ଦେଖ)

Mahābhārātī bācha   Mahābhārātī (See)

ମହାଭାଗ—ସ. ଭିତ୍ର. ପୁନ—(ମହାଭାଗ+ଭାଗ=ଭାଗୀ ଯାହାର; Mahābhāga ବକ୍ତ୍ଵା ହି) —୧ । ଅଭିଶୟ ସୌଭାଗ୍ୟାଳ—

(ମହାରାଜୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Very fortunate or pros-
 (ମହାରାଜ, ମହାରାଜେ—ସ୍ତର) perous । । ଦୟା ଦଶିଖାତ
 (ମହାରାଜା, ରା—ବି) ଗୁଣସ୍ଵର୍ତ୍ତ—2. Endowed with
 noble qualities. * । ମହାଶୟ; ଭଦାରତେବ;
 ତତ୍ତ୍ଵ—3. Noble; magnanimous; great
 (person). [ଉ—ଅର୍ଥକାରୁମାରକୁ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ସୋମ ଭବ;
 ଦେଲେ ରୁଦ୍ଧିକୁଳମଣି ମହାରାଜ । କୃଷ୍ଣବିଦ୍ବ. ମହାରାଜର

ମହାଘବତ—ସ. ବ. ସୁ (କର୍ଣ୍ଣା) — ୧ । ପରମ ବେଶ୍ଟବ; ଉଷ୍ଣ ଦୂର
Mahābhāgabata ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦୂର—1. A great devotee

Mahābhāgabata ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବନ୍ଦ—1. A great devotee
of Bishnu. । ଭ୍ରମବତ ପୁରାଣ—2. The
Bhāgabata Purāṇa । କେତେଇ ପ୍ରଦିକ
ମହାବଳୀ (ସଥା, ମନ୍ତ୍ର, ସନତ୍ତାତ ସ୍ଵର୍ଗ ରୂପ, କରଦ,
ଜଳଦ, କପଳ, ବୃଦ୍ଧା, ବଚ, ସ୍ଵପ୍ନ, ପ୍ରକାଶ, ଶୁଦ୍ଧେତ,
ଧର୍ମବଳୀ ଓ ଶିବ—ହୁ. ୫)—3. Name of some
great devotees of Bishnu.

ମହାଘର—ସ. ବ (କର୍ଣ୍ଣା)—ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୌଭାଗ୍ୟ—Much pros-

Mahābhāgya — prosperity or good fortune. ମହାଭାଗ୍ୟ—
 (ମହାଭାଗ୍ୟ—୪) ପରିଶୀଳନା—Very

ମହାଘର—ସ. ବ—(କର୍ମଧ) — ୧ । ଗୁରୁ ଘର— ୧. A great
Mahābhāra weight. , । ସୁରୁ ଦୟାରୀ— ୨. A great
responsibility.

ମହାଭାରତ—ସ. ବ. (କର୍ଣ୍ଣା; ଦେବ + ଭାରତ = ଭାରତ ଦେଶ; ଏଥିରେ
Mahābhārata ଭାରତ ଗନ୍ଧାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଥିବାର)—ମହାବିଷ୍ଵାସ

ବ୍ୟାସଦେବ କୃତ ଅଞ୍ଚାଦଶ ପକ୍ଷ ସୁଲ୍ଲ ବିରାଟ ସଂସ୍କୃତ
ପଦ୍ମ ଗ୍ରନ୍ଥ ବା ମହାକାବ୍ୟ—The great Indian epic,—the Mahabharata. [ଦ୍ଵା—ଏଥିରେ
୧୯୫ ପକ୍ଷ ଅଛି ଯଥା—ଆଦି, ସର୍ବ, ବନ, ବିରାଟ,
ଉତ୍ତର, ସ୍ମର, ଦ୍ରୋଣ, କର୍ଣ୍ଣ, ପିତ୍ର, କାର୍ତ୍ତି,
ଶାନ୍ତି, ଅତୁଶାସନ, ଅରମେଧ, ଅଞ୍ଚମବାସ, ମୃଷଳ,
ମହାପ୍ରସାନ ଓ ସୁର୍ଗରେହଣ। ଏପରି ବିଷ୍ଣୁ ଗ୍ରନ୍ଥ ପୁଅଖ୍ୟରେ
ନାହିଁ । ଏଥିରେ ପ୍ରାୟ ଏକଲକ୍ଷ ଶ୍ଲୋକ ଓ ପ୍ରତି ଶ୍ଲୋକରେ
ବୁଝି ଚରଣ ବା ଦୁଇ ଧାତ୍ର ଅଛି । ସ୍ଵତର୍ବଂ ଏହାର ଧାତ୍ର
ବ୍ୟାସ ଅନ୍ତରେ ୨ ଲକ୍ଷ ହେବ । ମହାଭାବତର
ମୂଳ ଦକ୍ଷା କୁରୁ ପାଣ୍ଡବଙ୍କର ସୁଭାବ ବର୍ଣ୍ଣନା । ପାଣ୍ଡବ,
ମାନଙ୍କର ସୁର୍ଗରେହଣ ବର୍ଣ୍ଣନା ଏହାର ଶୈଶ ପବ ।
ତତ୍ତ୍ଵ ଏଥିରେ ପ୍ରସଙ୍ଗକମେ ବେଦର ନିର୍ବୃତ୍ତ ତତ୍ତ୍ଵ-
ଉପଲିଷ୍ଠଦର ବାଜା, ଯତିହାସ, ପୁରାଣ, ବର୍ତ୍ତମାନ, ତୁଳ
ଓ ବିଷ୍ଣୁର ବାଲଦୟ ନିରୂପଣ, ତତ୍ତ୍ଵ, ମୃଜ୍ଜ୍ଵାଳ, ତତ୍ତ୍ଵ,
ଶେଷ ଅଦିବ ବିଦରଣ, ବିବିଧ ଧର୍ମ ଓ ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଆଶମର
ଲକ୍ଷଣ, ବର୍ଣ୍ଣମାଳଙ୍କର ଅବୃତ, ବିଧ, ତତ୍ତ୍ଵବ୍ୟାପ, ବୃତ୍ତତର୍ଯ୍ୟ,
ପୁଅଖ୍ୟ, ତତ୍ତ୍ଵ, ସୁର୍ତ୍ତ, ପ୍ରତି, କଷତ, ସୁରତତୁଷ୍ଣୟ, ଅସୁ-
ତତ୍ତ୍ଵ ନିରୂପଣ, ନାମ୍ୟ, ଦର୍ଶନ, ଶିଶ୍ବା, ତତ୍ତ୍ଵା, ଶାର୍ଥ,
ଦେଶ, ନାମ, ପଦବି, କଳ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧ, ସ୍ଵର୍ଗ, ମର୍ତ୍ତ୍ଵ, ପାତାଳ,
ବାଜମାଳ, ଧର୍ମମାଳ, ସମାଜମାଳ, ଶିଳ୍ପ, ବୃତ୍ତ, ବାଣିଜ୍ୟ,
ଲୋକବ୍ୟବଦାର, ଦୁର୍ଗ, ସେନାବୂଳନ, ବୃଦ୍ଧ ଚତନା ଅଦ
ଲୋକଯାତ୍ରା ବିଧାନମାନ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥାଛି । ପରବୃତ୍ତ-
ତତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରତିପାଦନ ଏହାର ଅଳ୍ପତର ବର୍ଣ୍ଣମୟ ବିଷ୍ୟ । ଏହି
ମହାଭାବତ ପାଇଁ ବେଦ ନାମରେ କଥିତ । ରଣଶୈଶରେ
ଅଞ୍ଜିକ ସାରଥ୍ୟ ତୃପରେ ଶ୍ରବନ୍ତ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ
ଉପଦେଶ ଛଲରେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ନିର୍ମଳ ତତ୍ତ୍ଵ ବା ଯୋଗର
ସେଇ ଉପଦେଶର୍ଯ୍ୟ ଦେଇ ଅଛନ୍ତି ତାହା ‘ରଗବିଦ୍ଵାରା,
ନାମରେ ପୁଅଖ୍ୟରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ, କାମ, ମୋକ୍ଷ,
ଏହି ତତ୍ତ୍ଵବର୍ଗ ମହାଭାବତରେ ପ୍ରତିପାଦିତ ହୋଇଥାଛି ।
ଏଥିପାଇଁ ଲୋକେ ବହନ୍ତି ‘ସାହା ମହାଭାବତରେ ନାହିଁ
ତାହା ଭାବତ(ବର୍ଣ୍ଣ)ରେ ନାହିଁ’ ।

ଭାବର୍ତ୍ତର ପଦ୍ମବଣ୍ଣୀୟ ସଜା ଦସ୍ତିକାଷ୍ଟରେ
ସଜନ୍ତି କରୁଥିଲେ । ଶାନ୍ତିକୁ ନାମକ ଏହି ଦଶର ପରମ-
ଧାର୍ମିକ ସଜା ପ୍ରଥମେ ‘ଗଙ୍ଗା’ଙ୍କ ବିବାହ କରୁଥିଲେ ଓ
ଗଙ୍ଗାଙ୍କ ରତ୍ନରୁ ଖୁବ୍ ନାମକ କୃମାର ଛନ୍ଦ ହେଲେ । ପରେ
ଶାନ୍ତି ଧୀରବସ୍ତଳକଳୟ ସତବଣ୍ଣଙ୍କୁ ବିବାହ କରିବାକ
ଇଚ୍ଛାକଲେ; ତତ୍ତ୍ଵ ଶାନ୍ତିନାମର ସୁହ ଖୁବ୍ ଶାନ୍ତିକଙ୍କ ଅନ୍ତେ

ରଜା ହେବେ ଓ ସତ୍ୟବାଜାର ପୁଣ୍ୟ ସଙ୍ଗା ହୋଇ ପାଇବେ
ନାହିଁ, ଏହି ଅଶ୍ଵକାରେ ଧୀକରିବାର ସୀମ୍ବ କନ୍ୟାକୁ ଶାନ୍ତିକୁଳୁ
ଦେବାକୁ ଅସୀକାର କଲେ । ଖୁବ୍ ଏହା ଜାଣିପାର ନିଜେ
ଭାବୀ ବଜପଦରୁ ଦାଙ୍ଗ ତଥାଗ କଲେ ଓ ଶତପଦ ପାଇଁ
ଭବିଷ୍ୟତରେ ଦାସଦାର ହେବାକୁ ତାଙ୍କର କେହି ବନ୍ଧନର
ଜୀବିକେ ନାହିଁ ବୋଲି ସେ ନିଜେ ତରକୁମାର ବ୍ରତ
ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ଦୃଢ଼ପ୍ରକଳ୍ପ କଲେ । ଏହି ଅଞ୍ଚଳ
ପ୍ରଦିକ୍ଷା ସେ ପାଲନ କଲେ । ସତ୍ୟବାଜାର ଗର୍ଭରୁ ତତ୍ତ୍ଵାଙ୍ଗଦ
ଓ ବିଚିତ୍ରବ୍ୟାପ୍ତିକାମକ ଦୂରକୁମାର ଜାତ ହେଲେ । ତତ୍ତ୍ଵାଙ୍ଗଦ
ଅନ୍ତରୁ ବୟସରେ ମଲେ । ବାଚିତ୍ରବ୍ୟାପ୍ତିକାମକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ
ବସିଲେ । ସେ ଦୂର ସୀ ବିବାହ କରିଥିଲେ, ବିନ୍ଦୁ ନିଃସ୍ଵାକ୍ଷର
ଅବସ୍ଥାରେ ମୃତ ହେବାକୁ ଏହାଙ୍କ ଅନ୍ତେ, ଏହାଙ୍କ ସୀମ୍ବ
ଗର୍ଭରେ ଶାସ୍ତ୍ରବିଦ୍ୟ (ନିର୍ଯ୍ୟାଗ) ଅନୁସାରେ ବ୍ୟାସଦେବଙ୍କ
ଭିରସରେ ଧୃତର୍ଷ୍ଣ୍ଣ ଓ ପାଣ୍ଡୁ ନାମକ ଶ୍ରେଷ୍ଠକ ପୁତ୍ରଦ୍ୱୟ ଜନ୍ମ
ହେଲେ । ଧୃତର୍ଷ୍ଣ୍ଣ ଜେଣ୍ଟ୍, ବିନ୍ଦୁ କହାଙ୍କ ଥିବାରୁ ବନ୍ଧୁ
ଦ୍ୱାରା ପାଣ୍ଡୁ, ରଜା ହେଲେ । ପାଣ୍ଡୁଙ୍କ ଦୂର ସୀ କୁନ୍ତୀ
ଓ ମାତ୍ର । କୁନ୍ତୀଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର, ସ୍ତ୍ରୀ ଓ
ଅନ୍ତରୁ ନ ଏବ ମାତ୍ରିଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ନଜ୍ଞିଲ ଓ ସତଦେବ ଜନ୍ମ
ହେଲେ । ଏହିମାନେହିଁ ପାଣ୍ଡ ପାଣ୍ଡବ । ଏବଦ୍ରବ୍ୟ
ଅବବାହିତା ଅବସ୍ଥାରେ କୁନ୍ତୀକାତାରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଭିରସରେ
କାମକ କୁମାର 'କର୍ତ୍ତ୍ତ' ଜନ୍ମିଥିଲେ । ଧୃତର୍ଷ୍ଣ୍ଣ ଗନ୍ଧାରୀଙ୍କ
ଦିବାହ କରିଥିଲେ ଓ ଗନ୍ଧାରୀ ଗର୍ଭରୁ ଦୂର୍ଯ୍ୟାଧନ ଓ
ଦୂର୍ଘାସନ ଅଛି ଏତ ସୁହି ଜନ୍ମ ହେଲେ । ଏହିମାନେହିଁ
ବୌରବ । ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ବାଲ୍ୟକାଳରେ ପିତୃଦିଦ୍ୟାଗ
ପଢିଥିଲ ଓ ସେମାନଙ୍କ ଧୃତର୍ଷ୍ଣ୍ଣ ପୁତ୍ରନିବିଶେଷରେ ପାଲନ
କରିଥିଲେ । ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୁଧିଷ୍ଠିର ଧାର୍ମିକ, ସ୍ତ୍ରୀ
ଧାର୍ମିକବିଦିଶାକାଳୀ ଓ ଅନ୍ତରୁ ରାଜବିଦ୍ୟାକିମୁଣ୍ଡ ଥିଲେ ।
ଦୂର୍ଯ୍ୟାଧନ ହୃଦୟପ୍ରସାଦ ଥିଲେ । ଧୃତର୍ଷ୍ଣ୍ଣ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ
ବଜପଦରେ ଅଭିନିକୁ କରିବାକୁ ରଜା କରିଥିଲେ; ବିନ୍ଦୁ ଏ
ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଦୂର୍ଯ୍ୟାଧନ ଅମ୍ବନ୍ତ ହୋଇ ଅଭିନାର ମାତ୍ର ଶକ୍ତି
ଓ ମନୀ କର୍ତ୍ତ୍ତିଙ୍କ ପରମର୍ମରେ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ବିନାଶାସନକାର୍ତ୍ତ
ନାନା ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଅକୁଳକାର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ ।
ଦୂର୍ଯ୍ୟାଧନ ବୌରିକମେ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କୁ ବାରଣାବତ
ନଗରରୁ ପ୍ରେବଣ କରିଥିଲେ । ସେଠାରେ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ
ଯୋଦ୍ଧକର ମାରିପକାଇବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଜତୁଗୁହ ତାଙ୍କ
ଅଦେଶରେ ପୂର୍ବରୁ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ପାଣ୍ଡବମାନେ
ପୂର୍ବରୁ ବିଷ୍ଣୁଷୁଦ୍ଧରେ ତାହା ଜାଣିପାର ଶୁଦ୍ଧଦାହ ପୂର୍ବରୁ
ସେଠାରୁ ପଲାୟନପୂର୍ବକ ପ୍ରାରେଶ୍ଵା କଲେ ଏବ ନାନା ଦେଶ
ଭୂମନର ଶେଷରେ ଛିଦ୍ରବେଶରେ ପଞ୍ଚାଶ ପଞ୍ଚାଶରେ ଭୂପ୍ରତି
ହେଲେ । ସେଠାରେ ଦୁଃଖ ରାଜବନ୍ଧୁ ଦ୍ୱୀପରେ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ
ହୃଦୟର ସର୍ବରେ କିରିଷ୍ଟ ଲକ୍ଷ୍ୟରୁ ଉପସ୍ଥିତ କୌଣସି ରଜା
ଦେବ କର ପାରିଲେ ନାହିଁ; ଦୂର୍ଯ୍ୟାଧନ ମଧ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ
ହେବାରେ ଅକୁଳକାର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ । ଶେଷରେ ଛଦ୍ମବେଶ-

ଧାର୍ମ ଅଞ୍ଚଳ ସେହି ଲକ୍ଷ୍ୟରୁ ଦେବ କରି ଦ୍ୱୀପରେ
ପ୍ରାଣ ହେଲେ ଓ ମାତାବ ଅଦେଶରେ ଧାର୍ମ ଭାଇସାକ
ଦ୍ୱୀପରେ କିମ୍ବା କିମ୍ବା କଲେ । ବିଦ୍ୟରେ ଧୃତର୍ଷ୍ଣ୍ଣ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ
ଦୂର୍ଯ୍ୟାଧନକୁ ହସ୍ତିନାରେ ଓ ସୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ
ବନ୍ଦୁପ୍ରସ୍ତରେ ସଜରୁ ପ୍ରଦାନ କଲେ ।

ଅନ୍ତରୁ ଦୂର୍ଯ୍ୟାଧନ ପରମର୍ମରେ ଏବ ବପନ
ପାଣ୍ଡବିତ୍ତା(ପଶ ଶେଳ)ରୁ ସୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ଆହାନ କଲେ ।
ଏହି କପଟ ପାଣ୍ଡବିତ୍ତାରେ ସୁଧିଷ୍ଠିର ଧଳ, ସତ୍ୟ, ଶ୍ରୀତରଣ
ଓ ଶେଷରେ ପହାଙ୍କ ପଣ ରଖି ଶେଷରେ ତାହା ସମସ୍ତ ଦେବ
ଦସିଲେ । ପଣରେ ଦ୍ୱୀପରେ ଲାଭ କରି ତାଙ୍କ ଦୂର୍ଯ୍ୟାଧନ
ଅନ୍ତରୁରେ ଟଣାଇ ଅଣି ସତ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ବିବନ୍ଦା କଲେ; ବିନ୍ଦୁ
ଶକ୍ତିକୁ ଦୟାରୁ ଦ୍ୱୀପରେ ମାନ ରଖା ହେଲା । ଶେଷରେ
ଦ୍ୱାରା କାହିଁ କାହିଁ ପଣ ଅନୁଷ୍ଠାରେ ପାଣ୍ଡବମାନେ ଦ୍ୱୀପରେ
ସହିତ ୧୩ ବର୍ଷ କଲବାସ ଓ ୧ ବର୍ଷ ଅଞ୍ଚଳବାସ କଲେ ।
ଏହି ୧୩ ବର୍ଷ ଶେଷରେ ପାଣ୍ଡବମାନେ ସେତେବେଳେ
ଆପଣା ଶକ୍ତିକୁ ଅସି ଦୂର୍ଯ୍ୟାଧନକୁ ନିଜର ସତ୍ୟ ଶେଷର
ଦେବାକୁ କହିଲେ, ସେତେବେଳେ ଦୂର୍ଯ୍ୟାଧନ କହିଲେ
ସେ, ବିନ୍ଦୁ ସୁକରେ ସେ ସେମାନଙ୍କ ସୁଧିଷ୍ଠିର ପରମିତ
ସ୍ରାନ୍ତ ଦେବେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ପାଣ୍ଡବମାନେ ବାଧ୍ୟ
ହୋଇ ସୁକର ଶୋଷଣା କଲେ । ଏହି ସୁକରରେ
ଭାବର ବିରନ୍ଦ ପ୍ରଦେଶର ସାଜାମାନେ ଏ ପଣ ଅଥବା ସେ
ପଣ ଅବଲମ୍ବନ କଲେ । ଏହି ସୁକର କୁରୁଷେଷ ନାମକ
ଭଣତ୍ରୁମିରେ ୧୮ଦିନ ବ୍ୟାପି ଲାଗିଥିଲା । ଦ୍ୱଦୟ ପକ୍ଷର
ମୋଟ ଦେହିଯଙ୍ଗ୍ୟା ଅଷ୍ଟାଦଶ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଥିଲା ।
୧୦୫୩୦ ପଦାତି, ୨୫୭୧୦ ଅଶ, ୨୮୭୦ ଜାନ ଓ
୨୧୮୦ ରଥଶିଷ୍ଟ ସେବାଦିର ନାମ ଅଷ୍ଟାଦଶ ।
ଏହି ସଙ୍ଗ୍ୟାରୁ ମହାଭାରତ ସୁକର ସବମୋଟ ସେନଦ୍ୟଶା
ବେତ ବିଶାଳ ଓ ଅଗ୍ରମିତ ଥିଲା, ତାହା ସହଜେ
କଲନା କର ଦେବ । ଏହି ସୁକରରେ ଦୂର୍ଯ୍ୟାଧନଙ୍କ
ପକ୍ଷର ସେନାପତି ଶ୍ରୀ, ଦ୍ୱାରା, କର୍ତ୍ତ୍ତ ଓ ଶର୍ମିତ
ମହାଭାରତ ପରାଜିତ ଓ ନିଜତ ହେଲେ । ଶକ୍ତି
ଭ୍ରାତବାଦମୂଳକ ଏ ସୁକରରେ ଅସ୍ତରାରଣ କରିବେ
ନାହିଁ ବୋଲି ସତ୍ୟ କରିଥିଲେ; ବିନ୍ଦୁ ଅଚୁକଙ୍କ
ସାରଥିରୁ ଏ ପରମର୍ମିଦାତାରୁପେ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କର
ସହାୟକାରୁ କରିଥିଲେ । ଏହି ସୁକର ଅବସାନରେ
ସୁକରଶେଷରେ ପମବେତ ସମସ୍ତ ଗର ନିଜତ ହେଲେ ଓ
କେବଳ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ଧର୍ମରୁ ଜଳଣ ଓ ବୌରବଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ
ଜଳଣ ମାତ୍ର ଗର ଜାହାଜ ରହିଲେ । ବିନ୍ଦୁ ବୌରବ
ପଶୀଯ ଜାହାଜ ଭାରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ସିଂହାସନ
ଅଥବା କରିବାର ଯୋଗ ନ ଥିବାରୁ ପାଣ୍ଡବମାନେ
ଶର୍ମିତ ପାଇଁ ପାଇଁ ପାଇଁ ପାଇଁ ପାଇଁ ପାଇଁ ପାଇଁ

ତତ୍ତ୍ଵକାଳ ପରେ ଦାବାକଲରେ ଯୋଡ଼ି ହୋଇ ଗଲେ । ସୁଧାଶ୍ରୀର ଜ୍ଞାନିବିଧ ପାପରୁ ନିଷ୍ଠା ପାଇବାପାଇଁ ଅସମେଧ ଯନ୍ତ୍ର ବଲେ; ତତ୍ପରେ ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ପୌତ୍ର ପର୍ବତିଶକ୍ତି ସାଜନ୍ତର ଦେଇ ଥିପଣାର ଗୁରୁଭାଇ ଓ ଦ୍ରୋଘନଙ୍କ ସହିତ ସନ୍ଧାର ସ୍ଵର୍ଗରୁ ଯିବାପାଇଁ ହୃମାଲୟାରମୁଖେ 'ମହାପ୍ରାପ୍ତାନ' କଲେ । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗୋଟିଏ କୁକୁର ଅନ୍ତୁସବଳ କରୁଥିଲା । ବାଟରେ କରଣୀ ତାଙ୍କ ଭାଇମାନେ ଓ ଦ୍ରୋଘନଙ୍କ କରଣେ କରଣେ ଦେହ ତଥାର କଲେ । ଶେଷକୁ ସୁଧାଶ୍ରୀର ଓ କୁକୁରଟ ରହିଗଲେ । ସେ କୁକୁର ସ୍ଵପ୍ନ ଧର୍ମଦେବତା । ଅନ୍ତର ଭାଇଙ୍କ ପ୍ରେରିତ ରଥରେ ସେମାନେ ସ୍ଵର୍ଗକୁ ଗମନ କଲେ । ଏହି ବିଷୟମାଳ ମହାଭାରତରେ ଏକ ଭାର୍ଯ୍ୟାଂଶରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥାଏ । ବାବ ଭିନ ଅଂଶରେ ଧର୍ମ, ସମାଜ, ସାଜନାତ ଅଥ ନାନା ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥାଏ । ମହାଭାରତରେ ଗାନ୍ଧାର, ସିଂହ, ଦୁଷ୍ଟିନା, ପଞ୍ଚାଳ, ବାରଣ୍ସୀ, ମରଧ, ଅଗ୍ନ, ମସ୍ତିଷ୍ଠ, ତେବେ, ଦ୍ଵାରକା, ବିଦ୍ରୋହ, ପ୍ରାଚ୍ୟୋତ୍ତମ ଓ କତଙ୍ଗ ଅଥର ପରାକାନ୍ତ ସାଜନାଙ୍କ ଯୋଗ ଦେଇଥିବା ବର୍ଣ୍ଣିତ ଥାଏ । ସେ ସମୟରେ ଅନାର୍ଥ୍ୟ ଜାତିମାନେ ସମ୍ମୁଖୀନ ବିଜତ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ଓ କବ୍ୟର, ମୟୁକାନବାଦ ଅସୁରମାନେ ମଧ୍ୟ ସେ ସମୟରେ ଶମତାଶାଳୀ ଥିଲେ । ମହାଭାରତର ଘଟନା ଅଜକୁ ଗୁରୁଦିନାର ବର୍ଷପୂର୍ବେ ଘଟିଥିବାର ଅଧୂରକ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଅନ୍ତମାଳ କରନ୍ତି । ସମ୍ମୁଖ ମହାଭାରତ ବେଦବିଷୟକ ରଚିତ । ଉତ୍ତରର ଦ୍ୱିତୀୟ ସରଳ ଦାସ ମହାଭାରତରୁ ଉତ୍ତିଥ ପଦ୍ୟରେ ଲେଖିଥିବାର; କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ମୁକୁପଦ୍ମର ଅନେକ ଶିଖୟ ଶୁଣିଯାଇ ଅଛନ୍ତି । ଗନ୍ଧାର ଧର୍ମବୋଟ ବିଜାକର ପୁନ୍ଦିଧରୁଷ ବଜା କୃଷ୍ଣିଂକ ସମ୍ଭାବ ସମ୍ମୁଖ ମହାଭାରତକୁ ଉତ୍ତିଥ ପଦ୍ୟରେ ଅନ୍ତବାଦ କରୁ ଉତ୍ତର ସହିତରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟରେ ରଖି ଯାଇ ଅଛନ୍ତି ।

ମହାଭାରତ-ଚାପ-ସତତ୍ତ୍ଵାଧ୍ୟୟ (Index chapter) ରେ ସୁତିତ ଅଧ୍ୟାୟ ଓ ଶ୍ଲୋକମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟାକୁ ମୋଟ କଲେ ମହାଭାରତରେ ୫୫୩ ଟ ଅଧ୍ୟାୟ ଓ ୧୦୪୦୭ ଶୋକ ଥିବାର କଣ୍ଠାପାଦ ବିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାଳ ମିଳିଥିବା ମହାଭାରତର ଅଧ୍ୟାୟ ଓ ଶ୍ଲୋକ ଗଣନା ରେକ ୨୦୭୩ ଅଧ୍ୟାୟ ଓ ୫୭୧୨୬୭ ଶ୍ଲୋକ ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ଓ ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ଶ୍ଲୋକ ପ୍ରକିପ୍ତ ଓ ସେମାନ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ଲେଖକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଯୋଡ଼ା ହୋଇଥିବା ପଣ୍ଡିତମାନେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରନ୍ତି ।] ଦେ. ୧—ମହାଭାରତ ୧ । ମହାଭାରତ ପର ପ୍ରକାଶ ଗ୍ରନ୍ଥ—1. A big and voluminous work. (যଥା— ସମ୍ବନ୍ଧାୟ ଘଟନା ଲେଖି ବସିଲେ ଗୋଟିଏ ମହାଭାରତ ହେବ ।) ୨ । ମହାଭାରତ ସୁନ୍ଦର ଭୂମିକା ଭୂମିକା କରନ୍ତି ବା ବିବାଦ—2. A big quarrel.

ମହାଭାରତ ପରବା—ସ. ବ—ମହାଭାରତ ଗ୍ରନ୍ଥର ୧୮ ଭାଗ ବା ଏୟ—
Mabâbhârata parba The 18 volumes or parts
ମହାଭାରତ ପରବା of the Mabâbhârata ସ. ବ—
ମହାଭାରତ ପରବା ମହାଭାରତ ବିବାଦ ଓ
(ମହାଭାରତ ପରବା—ଗ୍ରାମିକୁପ) ସୁନ୍ଦର ପର ବହୁଦିନ ବ୍ୟାପୀ ବା
ଭୂମିକ କଣ୍ଠ—A long drawn or big matter
compared to the dispute and the war
between the Pândabas and Kaurabas.

ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧ—ସ. ବ—୧୮ଦିନ ବ୍ୟାପୀ କୁରୁ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
Mahâbhârata juddha କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଯୁଦ୍ଧ—The great
war of Kurukshetra between the
Kuârabas and Pândabas which lasted
for 18 days. ଦେ. ବ. ମହାଭାରତ ସୁନ୍ଦର ପରବା
ବହୁଦିନ ବ୍ୟାପୀ ଓ ଅବସ୍ଥେ ପରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୁନ୍ଦର ବା
(ମହାଭାରତ ଲାଭେଇ ଦେ. କୁପ) ବିବାଦ—Long drawn dis-
pute or fight in which many person-
[ମହାଭାରତ(ଥ) ଯୁଦ୍ଧ (୫୦)—ଗ୍ରାମିକୁପ] take part.
ମହାଭାରତଯୁ—ସ. ବିଶ.—(ମହାଭାରତ + ଯୁଦ୍ଧ)—୧ । ମହାଭାରତ
Mahâbhâratiya ସକଳ—1. Relating to the
Mahâbhârata. , । ମହାଭାରତରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ—
2. Described in the Mahâbhârata.
ମହାଭାରଥ—ଗ୍ରା. ବ (ସ. ମହାଭାରତ)—ମହାଭାରତ (ଦେଖ)—
Mahâbhâratha Mahâbhârata (See)
ମହା ଭାରତ—ଦେ ବ—(ସ. ମହାଭାରତ + ଭାରତ)—୧ । ଗୁରୁ ଭାରତ ବା
Mahâbhârata ଭାରତ—1. A heavy responsibility.
ମହାଭାରତ ମହାମାରୀ , । ମହାଭାରତ (ଦେଖ)

2. Mahâbhârât (See)
ମହାଭାଷ୍ୟ—ସ. ବ—ପାଣିଗିରଙ୍କ ସମ୍ମୁଖ ବ୍ୟାବରଣ ସୁନ୍ଦର ଉପରେ
Mahâbhâshya ପରିଚିରତ ଟାବ; ପଣି ଭାଷ୍ୟ—The title
of a celebrated commentary by Patañ-
jali on the Sanscrit grammatical aphoris-
sms of Panini.
ମହାଭିତ—ସ. ବିଶ. ପୁ—ଅଭିନ୍ଦୁ ଦୟ ପ୍ରାପ—Much fright-
Mabâ bhîta ened. ସ. ବ—ଲହାକୁ ଲଗ; ଲଜକୋଳ
(ମହାଭାରତ—ଶ୍ଲୋକ) ଲଗ (ହ. ପ)—Mimosa Pudica
(creeper).

ମହା ଭିମ—ସ. ବ—୧ । ଶିବାକୁତର ଭିନ୍ଦୀ—1. One of the
Mabâ bhîma attendants of Siba. , । ମହାଭାରତ
ଶିନ୍ଦୁ—2. King Sântanu, the ancestor
of the Pândabas. ସ. ବିଶ ପୁ—ଅଭି ଦୟକର-
(ମହାଭାରତ—ଶ୍ଲୋକ) Very ferocious or frightful.
ମହା ଭିରୁ—ସ. ବିଶ—ଅଭିନ୍ଦୁ ଦୟକର—Very timid. ସ. ବ—
Mabâ bhîru ୨ । ଗରୁଡ଼ୀ ପୋତ (ହ. ପ)—1. The
black myriapod (insect). , । ତେଲୁଣୀ ଘୋକ-

—2. Galley worm. [ଦ୍ର—ସାମାଜିକ ମାତ୍ର ଥାଏଇ
ପାଇଲେ ଏ ବୁଝିଲାକାର ଧାରଣ କରେ ।]

ମହାଭୂତ—ସ. ବି ୫ ବିଶ—ମହାବାହୁ (ଦେଖ)

Mahâbhûja Mahâbhûja (See)

ମହାଭୂତ—ସ. ବି (କର୍ମଧା) — ୧ । ସୃଷ୍ଟିର ଖଣ୍ଡାଟ ପ୍ରକାଳ ଉତ୍ପାଦାନ

Mahâbhûta (ଛିତ, ଅପ୍, ତେଜ, ମରୁତ୍, ବେଣାମ) —
1. The 5 primordial elements of nature
(viz, the earth, water, light, air and
ether). ୨ । ବିଶେଷର; ଶିବ—2. Siba (Apte).
ଶୈତାନ—3. An animal of a higher order; a
noble creature. ୩ । ପରମେଶ୍ଵର—4. God.

ମହାଭୈରବ—ସ. ବି—ଶରବରୂପୀ ମହାଦେବ—An incarnation
of Siba. [ଦ୍ର—ରେଣ୍ମାପଞ୍ଚ ଦିନ
ହିନ୍ଦୁ ମାନଙ୍କ ବାଣୀ କାହାରେ ବା ବାଣୀ କବାଟରେ
ମହାଭୈରବରୁ ଘୃପ ଅକିଳ ହୋଇ ପଚା କରସାଏ ।]

ମହାଭୈରବ(ଶା) ବଚ—ଦେ. ବି (ସଂ. ମହାଭୂତ ବଣ୍ଣ) —ମହାଭୂତ
Mahâbhairaba(bî) bacha (ଦେଖ) — Mahâbhârî

ମହାଭାରାଯିଚ ମହାବାରାଯିଚ (See).

ମହାଭୈରତୀ—ସ. ବି—ତାନ୍ତ୍ରିକମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଦୂଜିତା ବିଦ୍ୟା ବା ଦେଖି
Mahâbhârâbî ବିଶେଷ—Name of a Goddess

worshipped by the Tantra-worshippers.

ମହାଭୋଇ—ଦେ. ବି—୧ । ଲକ୍ଷ୍ମିମାନଙ୍କ ଉପାଧିଶେଷ—1. A
Mahâbhoi family title of cowherds ୨ । ଗୋରୁ-

ମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ବିଶେଷ; ୧୦୦ ମହାଭୂତ ଶାହ—
2. A fixed number of cattle. [ଦ୍ର—ମହାଭୂତ
ତଳେ ଟୀକା ଦେଖ ।]

ମହାଭୋଗ—ସ. ବି—୧ । (ବୁଝିବୁଛି) ସର୍ପ (ହି. ଶ) —1. Serpent.
Mahâbhoga ୨ । (କର୍ମଧା) ଅତ୍ୟନ୍ତ ରୋଗ—2. Great

enjoyment.

ମହାଭୋଗୀ—ସ. ବି (ମହା+ଭୋଗି; ୧ମା. ୧ବ) —ବଢ଼ି ପଣାଖର
Mahâbhogî ସର୍ପ (ହି. ଶ) —A serpent with a large

hood.

ମହାଭୋଲ(ଲା)—ଦେ. ବିଶ—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ, ବିହୁଲ—1. Much
Mahâbhola(lâ) bewildered. ୨ । ଯେ ସବୁ କଥା ଭୁଲ
ମହାଭୋଲା ଭୋଲାମାଲା ଯାଏ—2. Very forgetful.

ମହାଭ୍ରମ—ସ. ବି (କର୍ମଧା) —ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୁଲ—A great mistake;
Mahâbhrama a serious error.

ମହାମଙ୍ଗଳ—ଦେ. ବି (ସ. ମହାତ୍ + ମଙ୍ଗଳ) —ପୁଣ୍ୟକାରୀ

Mahâmangal a famous idol (Goddess) at Kâkâtâpur
in the district of Puri. [ଦ୍ର—ବୁଝିବାକାରିକାଟ
କାକଟପୁର ମହାମଙ୍ଗଳ । ରାଧାକାନ୍ତ ଭକ୍ତିଗାନ ।] [ଦ୍ର—
ଏ ମଙ୍ଗଳଦ୍ୱାରା ଅସିଥିବାରୁ ଜଳଶୁଦ୍ଧ ଅଛୁ ଓ
ଏଥୁଯୋଗୀ ଏ ନାମ ହୋଇଥିବା । ବୋଧକୁଏ, ସେ

କାଳରେ ସିଂହଳ ହୀପକୁ ଲୋକେ ପଙ୍ଗଳାଦ୍ୱାରା
ବନ୍ଦୁଥିଲେ ।]

ମହାମଣି—ସ. ବି—୧ । ମହାଭୂତ (ଦେଖ) —1. Mahâratna

Mahâmani (See). ୨ । ଶିବ—2. Siba (Apte).

ମହାମଣ୍ଡଳ—ସ. ବି—ମହାଷ୍ଟର; ବିଷଟଷ୍ଟର —A very big
Mahâmandala assembly or society. [ସଥା—ଧର୍ମ

ମହାମଣ୍ଡଳ (ଅଥାତ୍ ଧର୍ମରକ୍ଷା ଓ ଭବତ ଓ ପ୍ରଗର
ଭଦ୍ରେଷ୍ୟରେ ଗଠିତ ମହାଷ୍ଟର ।]

ମହାମତି—ସ. ବି (ବୁଝିବୁଛି) —୧ । ଅତି ବୁଦ୍ଧିମାନ—1. Very
Mahâmati intelligent ୨ । ଭୁବାରଚେତା—2. Noble-

minded; magnanimous. ସ. ବି—୧ । ରଣେଷ

(ହି. ଶ) —1. A name of Ganesa. ୨ । ସନ୍ଧିବିଶେଷ (ହି. ଶ) —2. Name of a Jaksha. ୩ ।

ବୋଧୁଷ୍ଟ ବିଶେଷ (ହି. ଶ) —3. Name of a
Buddhist sage. ୪ । ବୃଦ୍ଧଷ୍ଟ —4. A name of

Bribhaspati (Apte).

ମହାମଦ—ସ. ବି (କର୍ମଧା) —୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦର୍ଶ—1. Great joy

Mahâmada ୨ । ପ୍ରମତ୍ତା—2. Madness; ecstacy.

୩ । (ବୁଝିବୁଛି) ମନ୍ତ୍ରଦୂତ—3. An elephant in.
(ମହାମନ୍ତ୍ର—ସା) trut. ସ. ବିଶ. ସୁ—ପ୍ରମତ୍ତ —Maddened
infuriated.

ମହାମନା—ଦେ. ବି (ସ. ମହାମନା) —ମହାମନା (ଦେଖ)

Mahâmanâ (See).

ମହାମନା ମହାମନା

ମହାମନା—ସ. ବିଶ (ମହାତ୍ + ମନ୍ତ୍ର ଯାହାର; ୧ମା. ୧ବ) —

Mahâ manâtrâ ୧ । ମହାମନା; ଭୁବାରଚେତା; ମନ୍ତ୍ର—
(ମହାମନ୍ତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Noble-minded; magnan-

nimous. ୨ । ଗର୍ଭିତ—2. Proud; haughty

(Apte).

ମହା ମନ୍ତ୍ର—ସ. ବି (କର୍ମଧା) —୧ । ପ୍ରଧାନ ବା ଶକ୍ତିଶାଳୀ ମନ୍ତ୍ର—

Mahâ mantra 1. A very efficacious charm or
formula. ୨ । ଭାଷ୍ମ ମନ୍ତ୍ର; ଶୁରୁ ମନ୍ତ୍ର—2. The
formula to which a person is initiated

by his spiritual preceptor.

ମହା ମନ୍ତ୍ରୀ—ସ. ବି (ମହାତ୍ + ମନ୍ତ୍ରି; ୧ମା. ୧ବ) —ରାଜ୍ୟ ପ୍ରଧାନ

Mahâ mantri ମନ୍ତ୍ରୀ—Prime minister,

(ମହାମାତ୍ରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମହା ମନ୍ତ୍ରୀ—ସ. ବିଶ (କର୍ମଧାରୟ; ମହାତ୍ + ମନ୍ତ୍ର = ଯୋଦା) —

Mahâ malla ବଳବାନ୍ ଯୋଦା; ମହାବଳ ବାନ୍—A great

hero. (ଦ୍ର—ବୁଝିବାକାରିକାଟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହେଲ,
କହିବ ମୋତେ ହେ ଶମର ମହାମନ୍ତ୍ର । ବୃଦ୍ଧିତ ମହାମନ୍ତ୍ର
ଅନ୍ତର୍ମାତ୍ରକ ।)

ମହା ମନ୍ତ୍ର—ଦେ. ବିଶ (ସ. ମହାତ୍ + ମନ୍ତ୍ର = ତେଜା) — ମହାମନ୍ତ୍ର

Mahâ maha (See)—Mahâmahima (See) (ଦ୍ର—

ମହାମନ୍ତ୍ର ପଣ୍ଡିତ ଏମନ୍ତେ, ଗଣ ମାଟି ରଣେଷ କେମନ୍ତେ । ରଣ,

କୋଟି ଦ୍ଵାଶ ସୁନ୍ଦରୀ ।) ସ. ବ—ମହୋସବ (ହ. ଶ)—
A great festival.

ମହା ମହା ବାରୁଣୀ—ସ. ବ—ମହା ବାରୁଣୀ (ଦେଖ)

Mahā mahā bārūṇī • Mahā bārūṇī (See)

ମହା ମହାରଥୀ—ଦେ. ବ—ଅତ୍ୟନ୍ତ ବଜଣାଳୀ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ—

Mahā mahārathī Many a great hero.

ମହା ମହାରଥୀ (ସଥା—ଏ ବାମରେ ମହା ମହା ରଥୀମାନେ ଦୃଷ୍ଟି ଗଲେଣି ।)

ମହା ମହା ରୂପକ—ଦେ. ବ—ବାଦ୍ୟାଳକାର ବିଶେଷ—A figure
Mahā mahā rūpaka of speech. [—]—ସେବେବେଳେ

ଗୋଟିଏ ବସ୍ତୁ କୁ ଅନେକ ଗୋଟିଏ ବସ୍ତୁ ସଙ୍ଗେ ରୂପକା ବର୍ଣ୍ଣନା ଯାଏ ସେବେବେଳେ ମହା ମହା ରୂପକ ହୁଏ ।

ଉଦ୍‌ବ୍ୟାଦରଣ—ଘନ ରସବାଜୀ ପ୍ରେମ ସାଗର କାହା

ବଳାକ୍ଷ୍ମୀ ଶୁଦ୍ଧପଦ ବର୍କ୍ତକେ ପଦବୀ

ପରମାନନ୍ଦ ସୁଖକୁ ଦେବାରେତ ଶିଖି

କଞ୍ଚ କେହ ଘେଚକକୁ ସତତ ଗରୁଣୀ ।

ଅରମନ୍ତୁମୁଖ. ବିଦଶ ଚିନ୍ତାମଣି ।]

ମହା ମହିମ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ବହୁଗୁରୁହ; ମହତ୍+ମହିମନ୍; ୧ମା. ୧୯)—
Mahā mahima ବିଶେଷ ମହିମାୟକ—Majestic; very
(ମହା ମହିମା—ଶୀ)

ମହା ମହିମା—ସ. ବ. (କର୍ମଧା)—ବିଶେଷ ମହିମା—Great
Mahā mahimā majesty. ସ. ବିଶ. ଶୀ—ମହାମହିମର
ଶୀ ଲଙ୍ଘ—Feminine of Mahāmahima.

ମହା ମହିମାନ୍ତ୍ରିତ—ସ. ବିଶ. (ମହାମହିମା + ଅନ୍ତ୍ରିତ; ଶୀ ଚତ୍ର)—
Mahā mahimāntrita ଅନ୍ତ୍ର ଗୌରବାନ୍ତ୍ରିତ—Very
(ମହା ମହିମାନ୍ତ୍ରିତ—ଶୀ)

ମହା ମହିମାର୍ଣ୍ଣବ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ—ବିଶେଷ ଗୌରବାନ୍ତ୍ରିତ—
Mahā mahimārṇabha Very glorious.

ମହା ମହେଶ—ସ. ବ. ପୁଂ—୧। ପରମେଶ୍ୱର—1. The Great
Mahā māheśa God. , । ଶିବ—2. Śiba (Apte).
(ମହା ମହେଶ—ଅନ୍ତ୍ୟରୂପ)

ମହା ମହୋପାଧ୍ୟୟ—ସ. ବ. ପୁଂ—ମହା ପଣ୍ଡିତ ବା ଅର୍ଥାତ—A
Mahā mahopādhyāya great Pandit. ଦେ. ବ—
ମହା ମହୋପାଧ୍ୟାୟ ଭାବର ବର୍ଣ୍ଣମେଶ୍ୱର ପ୍ରଦତ୍ତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପଣ୍ଡିତ
ମହା ମହୋପାଧ୍ୟାୟ ଦୂର ସମ୍ମାନୟୁତକ ଉପାଧିବିଶେଷ—

A title bestowed on eminent Pandits
by the Indian Government.

ମହାମାତ୍ରୀ—ଦେ. ବ. (ସ. ମହା ମାତା)—୧। ଦେବତା; ଠାରୁଣୀ—
Mahāmātṛī 1. A Goddess. , । (ସ. ମହାମାୟା)—

ମହାମାୟା ମହାମାୟା ବା ଦୂର୍ବା ବା ତାରୀ—2. Goddess

ମହାମାର୍ତ୍ତୀ Durgā or Kālī. , । ମହା ମାତା—
3. The Great mother. (କୁ—ମହାମାର୍ତ୍ତୀ ମହାମାର୍ତ୍ତୀ,
ଉତ୍ତର ମାତାକ ପ୍ରାଚୀ ଧରମ ସ୍ମୁଦ୍ରେ ମିଶ୍ରିତ ଯାଇ ।
ରକାଶୀ. ପାତ ଉତ୍ତରୀ ।)

ମହା ମାଂସ—ସ. ବ (ମହତ୍ ତଳେ ଟାକା ଦେଖ; ମହତ୍ ଶକ ମାଂସ
Mahā māṁsa ଶକ ସଙ୍ଗେ ସ୍ବେଚ୍ଛାତ ଦେବା ନିଷିଦ୍ଧ ଥିଲେହେ

ତୁଳ୍ବକାରମାନେ ଏହା ପ୍ରୟୋଗ କରିଥିବାକ ଦେଖାଯାଏ)—
୧। ନର ମାଂସ—1. Human flesh.

୨। ଗୋ ମାଂସ (ହ. ଶ)—2. Beef.

ମହା ମାତ୍ର—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ମହତ୍+ମାତ୍ରା=ଦସ୍ତଖାଦ ବା ଧନ
Mahā māṭra ଯାହାର ଅଛି; ବହୁଗୁରୁହ)—୧। ରାଜ୍ୟର କାର୍ତ୍ତା
(ମହାମାତ୍ରୀ—ଶୀ) —1. The head of a kingdom.

୨। ଧନୀ ସେନାପତି—2. A rich general. , ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି—3. An eminent person. , ।

ଆର୍ଦ୍ରୟ—4. A preceptor. , । ସତିକ—
5. Minister. , । ଧନୀ ବ୍ୟକ୍ତି—6. A rich per-
son. , ।

କୁପ୍ରପକ; ହାତର ମାତ୍ରକୁ; ଦସ୍ତି ରକ୍ଷକ—
7. The driver or keeper of an elephant.

୮। ମହାମତୀ (ହ. ଶ)—8. Prime minister
(Apte). , । ହାତମାକକ ରେ ନେବା ଚର୍ମରୂପୀ (ହ.
ଶ)—9. The supervisor of elephants.

ସ. ବିଶ—୧। ପ୍ରଧାନ (ହ. ଶ)—1. Principal;
chief. , । ସମୁଦ୍ର (ହ. ଶ)—2. Affluent. , ।

ଧନୀ (ହ. ଶ)—3. Rich. , । ବହୁ ପରମିତ; ଶୁକ ବଢ଼—
—4. Very great or large.

ମହା ମାନ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା)—ବିଶେଷ ସମ୍ମାନ—

Mahā māna Great respect.

ମହା ମାନ୍ଦ୍ର—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ମହାମାନ୍+ଦ୍ରାତ୍; ୧ମା. ୧୯)—ଅତ୍ୟନ୍ତ

Mahā mānī ସମ୍ମାନି—Highly respected. ଦେ. ବିଶ—
(ମହା ମାନି—ଶୀ) ଅନ୍ତ୍ର ଅରମାଣ—Prone to take off-
ମହାଅଭିମାନୀ ence on slight causes.

ମହା ମାୟ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ—ଅତ୍ୟନ୍ତ ମାୟାକ୍ଷେତ୍ର—Very illusive.

Mahā māya ସ. ବ. ପୁଂ—ମହାଦେବ—Śiba (Apte).

ମହାମାୟା—ସ. ବ. (ମହାମାନ୍+ମାୟା) —୧। (କର୍ମଧା) ଜଗତରେ
Mahā māyā ବାହି ଥିବା ଅବଦ୍ୟ ବା ମାୟ—1. The

delusion which envelops the creation.

୨। (ଶୀ) (ବହୁଗୁରୁହ) ଦୁର୍ଗ—2. Goddess
Durgā. , । (ଶୀ) (ବହୁଗୁରୁହ) ଲକ୍ଷ୍ମୀ; କମଳା—
3. The Goddess of wealth. , । (ଶୀ)

ଗଙ୍ଗାନାଦୀ (ହ. ଶ)—4. The Ganges. , । (ଶୀ)

ଅର୍ଜ୍ୟାରୁଦ୍ଧର ୧୦ ପ୍ରକାର ମଧ୍ୟରେ ଏକ—5. One of
the modifications of the Sanscrit Ārjya

metre. , । (ଶୀ) ଦ୍ଵାରା (ହ. ଶ)—6. Bishnu.

୭। (ଶୀ) ଶିବ (ହ. ଶ)—7. Śiba. , । (ଶୀ)

ବିଦ୍ୟାଧରବିଶେଷ (ହ. ଶ)—8. Name of a
heavenly being. ଦେ. ବ. (ଲାମ)—୧। ବୁଦ୍ଧି-
ଦେବକ ମାତା; ମାୟାଦେବ—1. Name of the

mother of the Buddha. , । ପ୍ରାମଦେବତା—

ବିଶେଷ—2. Name of a popular village Goddess. [ତ୍ରୁ—ପୁଣ୍ୟ ଜଳା ସାରିଗୋପାଳ ସ୍ଵେଚ୍ଛକ ନିକଟରେ ମହାମାୟା ନାମରେ ଏକ ଦେଖା ଅଛନ୍ତି ।]
ସ. ଶି—ମହାମାୟାର ଶୀଲଙ୍କ—Feminine of Mahāmāyā.

ମହାମାୟା—ସ. ବି (କର୍ମଧା; ମହାନ୍ + ମାୟା = ମହାକ ଓ ଦୂର୍ବଳର Mahāmāyā ଶକ୍ତିବିଶେଷ)—୧ । ମହାଭାଲୀ (ଦେଖ)—
1. Mahākālī (See) , । କୌଣସି ଅଳ୍ପରେ ବ୍ୟାପିଥୁବା ମତ୍ତକ—2. A great pestilence or plague. [ତ୍ରୁ—ସଥା; ଉଲ୍ଲଭତା, ବସନ୍ତ, ପ୍ରେର ଉତ୍ସାହ ।]

ମହାମାୟା—ସ. ବି—ବରଗୁଡ଼ି (ଦେଖ)

Mahāmāyāsha Baragurdī (See)

ମହାମାୟ ତୈଳ—ସ. ବି—ଆମବାତ ଓ ବିକା ସେଇ ନିବାରକ Mahāmāsha taila ଅମ୍ବୁଦ୍ଧେଦୋତ୍ତ୍ର ତୈଳବିଶେଷ—A medicinal oil used in acute rheumatism and aching.

ମହାମାନୀନ—ସ. ବି (ମହାନ୍ + ମାନ; କର୍ମଧା)—ବଡ଼ ମାନ—A big Mahāmāna fish. [ତ୍ରୁ—ବହୁତ କୁମ୍ଭର ମହାମାନମାନ ଗତ କରନ୍ତି ତିରଙ୍ଗେ ସେ—ଉତ୍ତ. ବୈଦେଶୀଶବିଲାସ ।]

ମହାମୁଖ—ସ. ବି—(ବହୁବ୍ରୀହି) କୁମ୍ଭର (ହୃ. ଶ)—
1. Mahāmukha 1. Alligator. , । ମହାଦେବ (ହୃ. ଶ)—
2. Mahādeba. , । (କର୍ମଧା) ନିର ମୁହାଣ (ହୃ. ଶ)—3. The mouth of a river.

ମହାମୁଣ୍ଡି—ସ. ବି (ଦେଖିବାକ)—ଭୁର୍ବନ୍ଦମ (ଦେଖ)
Mahāmūndī Bhūrbinḍadamba (See)

ମହାମୁଦ୍ରା—ସ. ବି (କର୍ମଧା)—ତହୋତ୍ତ୍ର ଅଙ୍ଗୁଳ୍ୟାଦି ରତ୍ନ ମୁଦ୍ରା—
Mahāmudrā ବିଶେଷ—A pose of the fingers used during Tantric rites.

ମହାମୁନ୍ଦି—ସ. ବି (କର୍ମଧା)—୧ । ମୁନିବିଶେଷ; ମହାନ୍; ଅଗସ୍ତ୍ୟ ପ୍ରଭୁ—
Mahāmuni 1. A great sage. , । ବୃଦ୍ଧଦେବ—

2. The Buddha. , । କୃପାର୍ଥ୍ୟ—3. Preceptor Kṛupa. , । କାଳ—4. Time personified.
* । ବ୍ୟାସ—5. Sage Byāsa. , । ରୂପୁରୁଦ୍ଧ—
6. Xanthoxylum Alatum (tree). , । ଆଶିଶ ବିଶେଷ (ପ୍ରକଳବାଦ)—7. A kind of medicine. , । ଅଗସ୍ତ୍ୟ ରୂପ (ହୃ. ଶ)—8. Sage Agastya.

ମହାମୁଳ—ସ. ବି (କର୍ମଧା ବା ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ପିଆଳ (ହୃ. ଶ)—
Mahāmūla 1. Onion. , । ମୁଳା—2. Radish (Apte).

ମହାମୁଲ୍ୟ—ସ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଅତି ମୂଳ୍ୟବାନ; ମହାର୍ଦ୍ଦି—
Mahāmūlyā Very valuable; costly; precious.
ସ. ବି—ପଦ୍ମରମଣି—Ruby (Apte).

ମହାମୁଗ—ସ. ବି (କର୍ମଧା)—୧ । ଶରବ—1. A kind of Mahāmūga fabulous deer. , । କ୍ଷୟ—2. Ele-

phant. * । ବୃଦ୍ଧ ଗାବ—3. A big animal (Apte).

ମହା ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ—ସ. ବି—ଶିବ—

Mahā mṛutyunjaya Śiba.

ମହା ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ ମଦ—ସ. ବି—ମହାଦେବଙ୍କ ମହିଶୋଶ—Name

Mahā mṛutyunjayaśmantra of a mystic formula for propitiating God Śiba. [ତ୍ରୁ—ଏହି ମନ୍ତ୍ର କଲେ ଅଳାଳ ମୃତ୍ୟୁ, ଅସବ ମୃତ୍ୟୁ ଓ ଗୁରୁତର ସେଇ କବଳରୁ ରକ୍ଷା ପିଲେ ।]

ମହାମେଦ—ସ. ବି—୧ । ମହାମେଦା (ହରେକୁଷ୍ଟ. ଦୁର୍ବଲୁଗୁରୁ) (ଦେଖ)—

Mahāmeda 1. Mahāmeda (See)— , । ମହାର ଗର—2. The coral tree (Apte).

ମହାମେଦା—ସ. ବି—ଆଶିଶବିଶେଷ; ଏକପ୍ରକାର ଲତାର ମୂଳ (ଏହାର Mahāmeda ଆକାର ଧଳା ଅବା ପର)—

ସ. ପୁରମେଦା, ଦେବଗନ୍ଧା, A kind of medicinal root.

ଦେବେଶୁ, ଦିବ୍ୟା, ସୋମା, [ତ୍ରୁ—ଏହା ମୋରଙ୍ଗ ଦେଶରେ ଦେବତାମଣି, ଦେବମଣି, ଜନ୍ମବା କଥିତ । ଏହା ବର୍ତ୍ତମାନ ଶିଦନ୍ତ; ବସୁତ୍ତିବ୍ରା ସହଜରେ ମିଳି ନ ଥିବାରୁ ଏଥିର ରେ. ମହାମେଦାଯକତଚର୍ଚେ—ପରବର୍ତ୍ତରେ ଅନନ୍ତରୁକ ବା ତେମିତି ମହାମେଦା ମହାମେଦା ନର ନୂଳ ବ୍ୟବହାର କରିବାରୁ ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରରେ ଉପଦେଶ ଥିଲା । ଏହା ସାରୁ, ଶୁଦ୍ଧଜଳକ, ସ୍ଵର୍ଗବର୍ଷକ, କପକାରକ, ସୁଷ୍ଠୁକର, ଶାତଳ ଓ ରକ୍ତପିତ୍ର ଓ ବାତକୁର ବିନାପକ—ଦୁର୍ବଲୁଗୁରୁ ।]

ମହାମେରୁ—ଦେ. ବି—୧ । ମେରୁ ପକ୍ଷର ପର ବଡ଼ ଓ ଦୂର—

Mahāmeru 1. Gigantic and strong. (ତ୍ରୁ—ଖୁବ ବଡ଼ ବୋଲନ୍ତି ମୋତେ ବିଶ୍ଵରୁ । ଯାର ମହାମାମହାମେରୁ—ଜଗନ୍ମାଥ. ରାଗବତ ।) , । ଅତିବ୍ରଦ୍ଧ—

2. Very big. (ତ୍ରୁ—ବ୍ରଦ୍ଧ ମହାମେରୁ ପତର ସବୁ, ତା ଫଳଟ ବାକିଥି ମେରୁ—ନାଅଁ ଦିଆ । ଭିତ୍ତର—କର୍ମୀଗରୁ ।) ଦେ. ବି—୧ । ପରବର୍ତ୍ତବିଶେଷ—1. Name of a mountain. (ତ୍ରୁ—ଭିତ୍ତର ଦିଗରେ ଦଶଅନ୍ତି ଯେଉଁ ଗରି । ମହାମେରୁ ନାମଟ ଅଟଇ ତାହାର—କୃଷ୍ଣବିଂଦୁ. ମହାରାଜତ. ବଳ ।) , । ଏକପ୍ରକାର ଜଙ୍ଗଲ ବଡ଼ ଗର—2. A kind of wild big tree.

ମହାମୋହ—ସ. ବି—୧ । ସମ୍ବାଦ ବିଷୟବାସନାରୂପ ଅଞ୍ଚଳ—

Mahāmoha 1. The great infatuation of mind towards worldly objects. , । ମହାମାୟା—
2. Great delusion. , । ମେଥୁନାଦ ସୁଶ୍ରେଷ୍ଠା—

ରୂପ ଅନ୍ତ୍ୟକରଣଦୂରିବିଶେଷ—3. Amour; lust.

ମହାମୋହା—ସ. ବି (ମହା + ମୋହ + ଅ)—ଦୁର୍ଗ—

Mahāmoha A name of Durgā.

ମହାମୁ—ସ. ବି (ମହା + ଅୟୁ)—ତେଜୁ—

Mahāmūja Tamarind.

**ମହାୟତ୍ର—ସ. ବ (ମହତ୍+ସଙ୍କ, କର୍ମଧାର୍ଯ୍ୟ) —୧। ପ୍ରଧାନ ସଙ୍କ—
Mahāyajna 1. A great Vedic oblation, ୨। ହିନ୍ଦୁ
ଶୂନ୍ତର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ + ଯୋଗୀ ତତ୍ତ୍ଵ କାର୍ଯ୍ୟ—୨. The
five great sacrifices enjoined on a Hindu
householder. [ଦ୍ୱ—ଏହି ପାଇ ଗୋଟି ମହାୟତ୍ର
ଅଟେ । ଯଥା—**

- ୧। ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କ—ବେଦାଧୟକ୍ଷ
- ୨। ଦେବୟତ୍ର—ଅତ୍ୱିତୋତ୍ତମାଦ ଦୋଷାଦ ।
- ୩। ଚିତ୍ତ୍ୟସଙ୍କ—ତର୍ପଣ ।
- ୪। ନୟସଙ୍କ—ଅତ୍ୱିତସେବା ।
- ୫। ତୁତ୍ସସଙ୍କ—ଜୀବବଶକ ଆଦ୍ୟଦାନ ବା ବୈଷଣିଦେବ ।]
- ୬। (ବହୁବ୍ରାହ୍ମ) —ବିଷ୍ଣୁ—3. Bishnu.

ମହାୟମକ—ସ. ବ—ବାବ୍ୟାଦରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦାଳକ୍ଷାରବିଶେଷ—
Mahāyamaka A figure of speech. [ଦ୍ୱ—ସେହି
ସମବରେ ଶ୍ଲୋକର ବା ପଦର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧାତ୍ରର ଅନ୍ତର
ମାନଙ୍କରେ ବହୁବାର ସମାନତା ଆଏ, କିନ୍ତୁ ଅର୍ଥ ପୃଥିବୀ,
ତାକୁ ମହାୟମକ ବୋଲିଯାଏ । ଯଥା—ତପର ତପକରେଣ
ତ ପର ତପକ, ତପର ତପନ ଭୁଲ. ତ ପର ତପନ—
ଭଣ୍ଡ: ପ୍ରେମମଞ୍ଜ୍ଞା । ସଂସ୍କରିତ ବିରାଚିତ ମାୟକାବ୍ୟର ୧୯୯
ସର୍ଗ ୫୨ ଶ୍ଲୋକରେ ୪ ଧାତ୍ରରେ ଅନ୍ତରମାନ ଏବଂ, କିନ୍ତୁ
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧାତ୍ରର ଅର୍ଥ ବିରଳ ଅଟେ ।]

**ମହାୟଶ—ଦେ. ବ (ସ. ମହତ୍ ଓ ସଂସ୍କରିତ କର୍ମଧାରୀ) —ଖୁବ୍ ଖାର୍ତ୍ତି—
Mahāyāśa ମହାୟଶ ମହାୟଶ A great fame.
(ମହାୟଶ—ସଂସ୍କୃତରୂପ)**

**ମହାୟଶାଶ—ସ. ବିଶ (ମହା+ୟଶଃ, ମୋ, ଏବଂ; ବହୁବ୍ରାହ୍ମ)—
Mahāyashā ଅତିପ୍ରେସ୍ୟ ସଂଶୋଧନ—Much renowned, very
famous.**

**ମହାୟାତ୍ରା—ସ. ବ—୧। ମହାପ୍ରଶ୍ନାକ (ଦେଖ)—Mahā
Mahājātrā prasthāna (See). (ମହତ୍ ଚଲେ
ଶୀର୍ବା ଦେଖ) ୨। ଉତ୍ତର ମୃତ୍ୟୁ ଉତ୍ସବପାଇଁ କାଶୀ ଯାଇବା—
2. A pilgrimage to Benares to die there
(Apte). ଦେ. ବ—ପାଣ୍ଡିତ୍ୟମାନଙ୍କର ମହାପ୍ରଶ୍ନାକ
ବର୍ଣ୍ଣନାୟକ ବଦିବର ରଧାକାନ୍ଦର ଅପତ୍ତି ଓଡ଼ିଆ
ବାବ୍ୟବିଶେଷ—An incomplete poem in Oriya
by Rādhanātha.**

**ମହାୟାନ—ସ. ବ—ବୌଦ୍ଧପ୍ରତ୍ୟବିଶେଷ—A sect of later
Mahāyāna Buddhists. [ଦ୍ୱ—ରୁଦ୍ଧବେଦଙ୍କ ମହା-
କିବାଣ ପରେ ତାଙ୍କ ଶିଷ୍ଟେଣାଶରୀର୍ୟମାନଙ୍କ ମତଦେବରୁ
ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ନାନା ଶାଖା, ଉପପାଦ୍ୟା ଏବଂ ବିରଳ ମତବାଦ
ଭିତ୍ତି ହୋଇଥିଲା । ମହାୟାନ ମତବାଦ ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ
ଏକତମ । ଯେହି ବୌଦ୍ଧମନେ ସେମତାଦର୍ଭୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ
କଲେ, ସେମାନେ ମହାୟାନପ୍ରତାୟ ନାମରେ ଅଭିହତ ।
କର୍ତ୍ତମାନ ଶିବତ, ନେତାଙ୍କ, ତୀକ ଓ ଯାମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନେ**

ଏହି ମହାୟାନ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ପ୍ରତିକଳ ଦେଖାଯାଏ । ହିନ୍ଦୁ
ଧର୍ମ ଓ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଭିତ୍ତି ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ସମନ୍ୟ
ସାଧନ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରଥମେ ଏହି ମତବାଦର ପୁରୁଷାଳ
ହୋଇଥିଲା । ମହାୟାନ ବୌଦ୍ଧମନେ ଭିତ୍ତି ଧର୍ମସମନ୍ୟ
ରକ୍ଷା କରି ଚକ୍ରଥିଲେ । ଏହି ମତବାଦରେ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ଓ ଯୋଗ-
ସାଧନ ମରର ଅଧିକମ ପରଦୂଷ୍ଟ ହୁଏ । ଭାବିଲାର ‘ଶୁନ୍ଦବାପା’
ଓ ‘ଶର୍ଵାରଦେବ’ ଯୋଗସାଧକମାନେ ଏହି ସଂପ୍ରଦାୟର
ଅନ୍ତର୍ଭାବ ବୋଲି କେତେକ ପଣ୍ଡିତ ମତପ୍ରତିବାପ କରିଛନ୍ତି ।
ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଲୋକେ ବୌଦ୍ଧମାନର ବୋଲି ସେ କହନ୍ତି,
ତାହା ଏହି ସଂପ୍ରଦାୟର ପ୍ରଭାବକଳିତ ଫଳ ବୋଲି କେତେକ
ପଣ୍ଡିତ ଅନ୍ତର୍ମାନ କରିଛନ୍ତି ।]

**ମହାୟୁଗ—ସ. ବ—ବ୍ୟବ୍ୟବର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ—A unit of 4320,000
Mahāyuga years. [ଦ୍ୱ—ସତ୍ୟ, ତ୍ରୈତା, ଦ୍ୱାପର ଓ କଳ
ଏହି ଗୁରୁ ଯୁଗର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବା ଶତ ଲକ୍ଷ ୨୦ ହତୀର ବର୍ଷ
ମହାୟୁଗ ନାମରେ ଅଭିହତ । ଏହା ଦେବତାମାନଙ୍କ
ଗଣକାରେ ଗୋଟିଏ ଯୁଗ ଅଟେ ।]**

**ମହାୟୁଦ୍ଧ—ସ. ବ (ତର୍ମିଧାରୟ; ମହତ୍+ୟୁଦ୍ଧ)—ଭୂମଳ ସମ୍ମାନ—
Mahāyuddha A great or fierce war.**

**ମହାୟୋଗ—ସ. ବ (ମହାନ୍+ୟୋଗ; କର୍ମଧାରୀ) —୧। ପ୍ରଧାନ ଯୋଗ
Mahāyoga ବା ସୁସମ୍ମ—୧. A great or favourable
conjunction or opportune moment. ୨।
କରୋର ତପସ୍ୟ—୨. Great austerities or
concentration practised by a devotee.**

**ମହାୟୋଗୀ—ସ. ବିଶ (ମହାନ୍+ୟୋଗୀ; କର୍ମଧାରୀ) —ତପୋନିରତ;
Mahāyogi ମହାତ୍ୟାଶ—Practising great austeri-
ties. ୧. ବ—୧। ମହାଦେବ; ଶିବ—୧. Siba,
, ୨। ବିଷ୍ଣୁ—୨. Bishnu (Apte). ୩। କୁକୁଟ—
3. A cock (Apte).**

**ମହାୟୋଗେଶ୍ୱର—ସ. ବ. ପ୍ର—୧। ରବବାନ୍; ହରି; ବିଷ୍ଣୁ
Mahāyogeswara (ରବବଦ୍ଵାରାତା)—୧. Hari;
Bishnu. , ୧। ମହାରତୀ ଓ ଯୋଗୀରୂପେ ବିଜ୍ଞାତ
କରିପ୍ରେ ରତ୍ନ—୨. Some great sages. (ଏମାନ୍କ
ନାମ—ପିତାମହ, ସ୍ଵରମ୍ୟ, ବିଶ୍ଵା, ପୁରୁଷ, ଅଣ୍ଜିର, କର୍ତ୍ତ୍ତୁ,
କଶ୍ୟପ—ହି. ଶ ।)**

**ମହାୟୋଗେଶ୍ୱର—ସ. ବ. ଶ୍ରୀ—୧। ଦୁର୍ଗା—୧. Durga.,
Mahāyogeswari ନାରଦମନ (ହି. ଶ)—୨. Indian
“wormwood”**

**ମହାରଜା—ସ. ବ—(ମହତ୍+ରଜତ; କର୍ମଧାରୀ) —୧। ସ୍ତ୍ରୀ—
Mahārajata 1. Gold., , ୨। ଧୂର—୨. Thorn-
apple (Apte).**

ମହାରଜକ—ସଂ. ତ—୧। ସ୍ତ୍ରୀ—1. Gold, ୨। କୁସୁମ ଫୁଲ—
Mahārajana 2. Safflower (Apte).

ମହାରଜା—ପ୍ରା. ତ (ସଂ. ମହାରଜନ୍ ଶବ୍ଦ)—ମହାରଜ; ସ୍ମୃତି—
Mahārāja An emperor. ପ୍ରା. ଅ—ରଜାଙ୍କ ପ୍ରତି
ମହାରଜା ପାର୍ଶ୍ଵରମାନଙ୍କ ସଂବୋଧକ—A term used in
ମହାରଜ addressing a Raja by his attendants.
(ମହାରଜା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମହାରଣ—ସ. ବ (କର୍ମଧାରୟ; ମହର୍ + ଶେ) —ମହାରଣ (ଦେଖ)—
Mahāraṇa Mahājuddha (See).

ମହାରଣା—ଦେ. ବ—ପଥୁରାଥ, ବକ୍ରେଇ, କମାର ଓ ଚନ୍ଦକରଙ୍କ
Mahāraṇā ବଶୋପାତ୍ମ ବିଶେଷ—A family title of
stone masons, carpenters and painters

[ତ୍ରୁ—ସେହି ବକ୍ରେଇ କରିଥିବା କାମସାକ ଶୀଘ୍ର ହୁବଳି
ଯାଏ ତାହାରୁ ବ୍ୟଙ୍ଗରେ ହୁବଳ ମହାରଣା କହନ୍ତି ।]

ମହାରଣ୍ୟ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧାରୟ; ମହର୍ + ଅରଣ୍ୟ) —କବିତ୍ର ଅରଣ୍ୟ;
Mahāraṇya ଘୋର ଅରଣ୍ୟ; ଅଗନାର୍ତ୍ତ ବନସ୍ବର; ଅରଣ୍ୟମାନ—
A dense forest.

ମହାରହ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧାରୟ; ମହର୍ + ରହ) —୧। ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମଣି—
Mahāratna 1. Chief gem, ୨। ନବରହ—2. Nine
kinds of excellent gems. [ତ୍ରୁ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ମାତା,
ମୋତି, ମାଣିକ୍ୟ, ପଦ୍ମରାଗ, ଗୋମେଦ, ସୁଷ୍ଠୁରପ, ପ୍ରବାଳ
ଓ ବୈରୂର୍ଯ୍ୟ । କେହି କେହି କହନ୍ତି—ମଣି, କରିଚନ,
ବରଧା, ପରିଗାୟକ ଓ ପୁହନାୟିକା—ଏହି ଛଟି
ମହାରନ୍ତ—ପ୍ରକୃତିବାଦ ।]

ମହାରଥ—ସଂ. ବ (ମହର୍ ଅଟେ ରଥ ସାହାର; ବହୁଗୁହି) —
Mahāratha ୧। ଅସାଧାରଣ ଯୁଦ୍ଧକୁଳ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A great
warrior or hero. [ତ୍ରୁ—ରହ ରହ ଗ୍ରହନେରେ ମହା-
ରଥର ରହ ରହ ସଂଜ୍ଞା ଦିଆଯାଇଅଛି, ସଥା—(କ) ସେହି
ଯୋଦ୍ଧା ଏକାଶ ଦଶକାଳୀର ଧର୍ମକାରୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ
କରିବାରୁ ଯେମେ, (କେ) ସେହି ଯୋଦ୍ଧା ଅଧିକାରୀ, ସାରଥୀର ଓ
ରଥର ଅଧିମାନଙ୍କୁ ପଦ୍ମର ଅନ୍ତମରୁ ଉତ୍ସାହର ପୁରୁ ବରେ,
(ଗ) ଯୁଦ୍ଧବିଦ୍ୟରେ ସୁନ୍ଦର ଯେହି ବାର ଏକମାତ୍ର ରଥରେ
ଅର୍ଦେହର କରି ପଦ୍ମର ସନ୍ଧାନିକ ହୁଅଛି, (ଦ୍ୱା) ଅସ୍ତ୍ର ପଦ୍ମ-
ବିଦ୍ୟା ଓ ଶାସ୍ତ୍ର ବିଦ୍ୟାରେ ପାରଗମ ଯୋଦ୍ଧା ।] ୨। (କର୍ମଧାରୀ)
ବଢ଼ ରଥ—2. A great chariot. ୩। ମନୋରଥ—
3. Desire; longing (Apte.)

ମହାରଥା—ଦେ. ବ. (ଦେଖ) (ସ. ମହାରଥ) —୧। ମହାରଥ (ଦେଖ)
Mahārathā 1. Mahāratha (See) (ତ୍ରୁ—ତାଣିକୁଟିତ
ମହାରଥୀ } ଅନ୍ୟରୂପ ସୁଖ୍ସୁର ମହାରଥା-ବୃକ୍ଷିଂହ ମହାରଥା)
ମହାରଥୀ } ଅନ୍ୟରୂପ ୨। ମହାରଥୀ (ଦେଖ)

ମହାରଥୀ—ଦେ. ବ—କ୍ଷତ୍ର ଯୁଦ୍ଧ ବଶୋପାତ୍ମ ବିଶେଷ—
Mahārathi A family title of Kshatriyas.
(ମହାରଥୀ—ପାଦରୂପ)

ମହାରତ—ସ. ବ (କର୍ମଧାରୟ)—ଘୋର ଶବ୍ଦ—

Mahārata A great noise; a loud noise.

ମହାରୟ—ସ. ବଣ (ବହୁଗୁହି; ମହାନ୍ + ରୟ)—ଅତି ବେଗଶାଳୀ—

Mahāraya Very swift. ସ. ବି (କର୍ମଧା) —ଦୁଇ ବେଗ—
Great velocity.

ମହାରସ—ସ. ବଣ. (ବହୁଗୁହି)—ଅତିଶ୍ୟ ରସମୟ ବା ସ୍ଵାଦୁ ବା
Mahārasa ରୂପିକର—Very savoury (Apte).

ସ. ବ—ସାରଦ—1. Mercury. ୨। କର୍ମଧା—

2. Date (tree or fruit). ୩। କର୍ମଧା—3. Sugar-
cane (Apte). ୪। ମୁଲାକାନ୍ ନେଇ ଦୁଇ—

4. A precious mineral (Apte). ୫। ବେଦା-
ଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ହଙ୍ଗାଲ, ପାରଦ, ବୈଜ୍ଞାନି, କାନ୍ତାରୋଦ,
ଅଭ୍ୟକ, ମାର୍କକ, ବିମଳ, ଶୀଘ୍ର (କଣ୍ଠେରୁ) ଏହି ଅଠଟ କ୍ଷୁଦ୍ର—

5 Name of 8. substances mentioned
in the Ayurveda (Apte). ୬। କାଣ୍ଡ;
ତୋଡ଼ାଣୀ—6. Sour rice water (Apte).

ମହା ରହ୍ୟ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା)—ଅତି ଗୁପ୍ତ ବିଷୟ—

Mahā rahasya Very secret matter.

ମହା ରଗ—ଦେ. ବ—ଅଭ୍ୟନ୍ତ ତୋଥ—Rage.

Mahā rāga ଦେ. ବଣ—ତୁଳ—Angry.

ବଢ଼ ରାଗ ମହାରଜ

ମହା ରଗୀ—ଦେ. ବଣ. ପୁ—ଅଭ୍ୟନ୍ତ ତୋଥ—

Mahā rāgī Of a very angry temper.

(ମହାରଗୁଥ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ମହାରଗେର—ଶ୍ରୀ)

ବଢ଼ ରାଗୀ ମହାରାଜୀ

ମହାରଜ—ଦେ. ଥ. (ସମୋଧନ)—(ଶାଳା, ମହନ୍ତି, ବାବାମା, ସମ୍ମାନା

Mahārāja ଶବ୍ଦ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଶବ୍ଦ ପ୍ରତି ପ୍ରସ୍ତର ରକ୍ତ) —
ମଣିମା । ମହାପ୍ରଭୁ ।—(a term used in addressing
a king, a Mahant, a Brahman, a
respectable person etc) Your Majesty !
Your Highness !

ମହାରଜ—ସଂ. ବ. ପୁ—(କର୍ମ ମହାନ୍ + ରଜନ୍)—୧। ରଜେଣ୍ଟ;

Mahārāja ସ୍ମୃତି ରଜେନ୍ଟ—1. Emperor. ୨। ପୂର୍ବ
(ମହାରଜା—ଶ୍ରୀ) ଜଳ ବିଶେଷ—2. Name of a saint who
(ମହାରଜୀ କ୍ରିଷ୍ଣ) came before the Buddha. ୩। ଜଳ

3. Finger nail. ୪। ତ୍ରିକାନ ଶତ୍ରୁୟ—4. An
eminent Kshatriya. ସଂ. ଥ (ଶାଳା ବା ମାନ୍ୟ
ବ୍ୟକ୍ତିଶବ୍ଦକୁ ସମୋଧନ) କଳର ! ମଣିମା ।—Your
Highness ! your Majesty ! your Honour !

(Apte).

ମହାରଜକୁମାର—ସଂ. ବ—ସମ୍ମାଟକ ସୁତ—

Mahārājjakumāra A prince of an emperor.

ମହାରାଜକୁମାର—ଦେ. ବ—ପରଶ୍ରମେଷକତାରୁ ମହାରଜ ଉପାଧି—

ମହାରାଜକୁମାର—ପାପ୍ର ମହାରଜାକୁ କୁମାର ଉପାଧି—

Title of the son of a titled Maharaja.

ମହାରାଜାଙ୍କ—ଦେ. ବ. (ମହାରାଜ + ଶା. ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଗାନ୍)—
Mahārājāṅk ମହାରାଜାମାନେ; ମହାରାଜଗଣ—

All the great kings; the Maharajas.

ମହାରାଜ ପଞ୍ଚୀ—ଦେ. ବ.—ଦିଲିଖ ଭାବର ବୈଷ୍ଣୋ ସମ୍ମାନପ୍ରେସ୍—
Mahārāja panthī Name of a Paiśhnaba sect in
southern India.

ମହାରାଜା—ଦେ. ବ. ସୁଂ (ସଂ. ମହାରାଜ) —୧ । ପ୍ରତିଷ୍ଠା—
Mahārājā 1. Emperor ୨ । ସାମ୍ରାଜ୍ୟ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରାଜା—
(ମହାରାଜୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. A great or eminent Rājā. • ।

ମହାରାଜା ଭାବ ଗର୍ଭମେଷ୍ଟକ ପ୍ରଦତ୍ତ ଉପାଧିପ୍ରେସ୍—
ମହାରାଜା 3. A title bestowed by the Indian
Government. ଦେ. ଅ—ମହାରାଜ (ଦେଖ)
Mahārāja (See) [ଦ୍ୱ—'ମହାରାଜ' ଶବ୍ଦ ପ୍ରଦତ୍ତ
'ମହାରାଜା' ଦିଲିଖ ପ୍ରୟୋଗ ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣ
ଦ୍ୱାସ୍ତିରେ ଅଶୁଭ ।]

ମହାରାଜାଧିରାଜ—ସଂ. ବ. (ମହାରାଜ + ଅଧିରାଜ = ପ୍ରଧାନ ରାଜା)—
Mahārājādhirāja ସାମ୍ରାଜ୍ୟ; ସାମ୍ରାଜ୍ୟକରୀ; ସାମ୍ରାଜ୍ୟୀ—
ମହାରାଜାଧିରାଜ An emperor; a lord over many
ମହାରାଜାଧିରାଜ kings ଦେ. ବ.—ଭାବ ଗର୍ଭମେଷ୍ଟକ ପ୍ରଦତ୍ତ
ଉପାଧିପ୍ରେସ୍—A title bestowed by the
Indian Government.

ମହାରାଜା ବାହାଦୁ(କ)ର—ଦେ. ବ (ସଂ. ମହାରାଜ + ଶା. ବାହାଦୁର)–
Mahārājā bāhādu(dda)r ଭାବ ସରକାରକ ପ୍ରଦତ୍ତ
ମହାରାଜା ବାହାଦୁର ଉପାଧିପ୍ରେସ୍—A title conferred
ମହାରାଜା ବାହାଦୁର by the Indian Government.

ମହାରାଜା ଥାହେ(ହା)ବ—ଦେ. ବ—ମହାରାଜାକ ପତ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି—
Mahārājā sahe(hā)b A term used in respect
ମହାରାଜା ସାହେବ of persons who have got
ମହାରାଜା ସାହେବ the title of Mahārāja.

ମହାରାଜିକ—ସଂ. ବ. (ମହାରାଜ + ସମ୍ମାନେଶ୍ଵର ରାଜକ)—୧ । ୨୨୦ ବା
Mahārājika ୨୩୨ ସଂଖ୍ୟକ ଲଙ୍ଘଦେବତା ପ୍ରେସ୍—
1. A class or group of Deities, ୨୨୦ or ୨୩୬
in number. ୨ । ଦ୍ୱ—2. Bishnu (Apte).

ମହାରାଜୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ମହାରାଜା)—୧ । ସମ୍ମାନୀ—
Mahārājī 1. Empress. ୨ । ମହାରାଜ ମହାରାଜୀ—
ମହାରାଜୀ 2. The queen of Mahārājā, ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—
ମହାରାଜୀ (କର୍ମଧା; ମହାରାଜ + ସ୍ତ୍ରୀ)—ବନ୍ଦୁରୂପ ବନ୍ଦୁଶିଳ୍ପ ମହାମନାୟ
ସଙ୍କ୍ରାନ୍ତୀ—A magnanimous and noble queen.

[ଦ୍ୱ—ମହାରାଜ ଦିଲିଖ ଶ୍ରୀଲଙ୍କାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ମହାରାଜକ
ଶ୍ରୀ ଅଟେରେ ମହାରାଜୀ ଦିଲିଖ ପ୍ରୟୋଗ ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣ
ଲିୟମ ଅକ୍ଷସାରେ ଅଶୁଭ, ତତ୍ତ୍ଵ ସତ ବୌଣସି ସଙ୍ଗୀତ
ସ୍ଵରଙ୍ଗ ଆପନାର୍ଥ ସଙ୍ଗୀ ଶବ୍ଦ ଦ୍ୱାରେ ମହାରାଜ ପ୍ରଦତ୍ତ କରାଯାଏ,
(ଅର୍ଥାତ୍ ମହାମନାୟ ସଙ୍ଗୀ ଅଟେରେ) ତେବେ 'ମହାରାଜୀ'
ଦିଲିଖ ପ୍ରୟୋଗ ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣ ଲିୟମ ସଙ୍ଗତ ।]

ମହାରାଣୀ—ଦେବେ. ଓ. (ଦ୍ୱ—ବର୍ତ୍ତମାନର ରାଜବନ୍ଦର ଉପାଧି
Mahārāṇī ପ୍ରେସ୍—A family title of certain
Rājput chiefs of N. W. India.

ମହାରାଣୀ—ଦେ. ବ. ଶୀ (ସ. ମହାରାଜ; ସଂ ମହାରାଜ + ସଙ୍କ୍ରାନ୍ତୀ)—
Mahārāṇī ମହାରାଣୀ (ଦେଖ)—Mahārājñī (See)
ମହାରାଣୀ ମହାରାଣୀ

ମହାରାତ୍ରି(ଦ୍ୱ)—ସ. ବ—(ମହାରାତ୍ରି + ସବି; କର୍ମଧା)—୧ । ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରି
Mahārātra(tri) ପରତ୍ରୀ ମୃଦୁର୍ବିଦ୍ୟୁ—1. 2 moments
just after midnight. , । କାଳରାତ୍ରି—2. A
fearful night. , । ମହା ପ୍ରକଳ୍ପର ସବି—
3. The utter darkness following the
great cataclysm. , । ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରି—4. Mid-
night (Apte). , । ମହାରୂପିର ସବି—5. The
night of the 8th day of the bright fort-
night of Aswina (Apte).

ମହାରାଯା(ଦ୍ୱ)—ଦେ. (ପଦ) ବ.—(ସ. ମହାରାଜ) —୧ । ମହାରାଯା
Mahārāya(e) ମହାରାଯା 1. Mahārāja (See) , । ମହିମ୍ବୀ
ମାନକ ଦଶୋଧାୟ ପ୍ରେସ୍—2. A family title
of Kshatriyas.

ମହାରାଷ୍ଟ୍ର—ସ. ବ—(କର୍ମଧା; ମହାରାଷ୍ଟ୍ର + ସମ୍ମାନ = ସତ୍ତା)—୧ । ମରହଟ୍ଟା
Mahārāshṭra ଦେଖ—1. The Marhatta country
(a province in western India.) [ଦ୍ୱ—
ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ଦେଖ ଭାବର ପରିମାଣରେ ଅବସ୍ଥା । ଏହାର
ଭାବର ସୀମାରେ ସମ୍ମାନ ଓ ସାତମ୍ବୀ ପରାମର୍ଶ; ପଦିମର୍ଶରେ
ଅରବ ସାମର, ଦିଲିଖରେ କଣ୍ଠିକ ଓ ପୂର୍ବରେ ଗଣ୍ଡଳିନା
ଓ ତେଲିଯ ଦେଖ । ଏହାର ଲୋକ ସମ୍ମାନ କାମରେ ପରାତିଥି
ଥିଲା । , । ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ଦେଖମଧ୍ୟ ବସ୍ତ୍ର—2. The peo-
ple of Mahārāshṭra (Apte)

ମହାରାଷ୍ଟ୍ରୀ—ସ. ବ—(ମହାରାଷ୍ଟ୍ର + ଶିରୀ)—୧ । ମରହଟ୍ଟା ଭାଷା—
Mahārāshṭri 1. The Marhattee language;
, । ମରହଟ୍ଟା ଦେଖର ଅଧିବାଷୀ—2. An inhabi-
tant of the Marhatta country; a Mar-
hatta. , । ଏକପ୍ରକାର ଶାକ; କଳ ଶିଖିଲୀ; ମହା-
ରୂପା; କଳଶିଖ ବା କାଳଶିଖ ଶାକ—3. A kind of
pot-herb.

ମହାରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ—ସ. ବି—(ମହାରାଷ୍ଟ୍ର + ସମ୍ବାଦେଶ ଦ୍ୱୟ)—ମହାରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ
Mahārāshṭriya ସମ୍ବାଦେଶ; ମରହଟ୍ଟା—Relating to the
Marhatta country.

ମହା ରଷ୍ଟ୍ର—ସ. ବ—ପାଦତଥ କିମ, ରଷ୍ଟ୍ର—A kind of Nimba
Mahārishi tree growing on mountaints
(Apte).

ମହାରାଣ୍ମା—ଦେ. ବ—(ସ. ମହାରାଜୀ, ଅନ୍ୟ ସ. କାମିକଣ୍ଠ)—
Mahārāṇmā ବନ୍ଦୁଶିଳ୍ପ; ଏକ ପ୍ରକାର ଶାକ; କଳ ଶିଖିଲୀ—

କୋଚଡ଼ୀ, କାନସିଡେ A kind of pot-herb; Commelynna bengalensis. [ଯଥା—ଏହା ପାରଦ ଦୋଷ ଭାରୀ କୁପଣ ଲାଶକ] ଦେ. ବଣ. ପୁ—ଅଛି କୁପଣ—
ମହା କୁମୁଦୀ Very miserly or niggardly.
(ମହାରୁଣ୍ଡୀ, ମହାରୁଣ୍ଡେ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ମହାରୁଣ୍ଡୀ—ପ୍ରାଦେ. (ମହାରୁଣ୍ଡର) ବ—ଦଳଦଥ ଫଳମୁକ୍ତ ପୋକସୁଦ୍ଧା Mahā runthī ଶୁଳ୍କ ପର ଏକ ଜାଗ୍ରୂ ଶୁଳ୍କ—Blumia Flava (Haines). [ଦ୍ର—ଏହାର ଫଳ ଟିକିଲାଗ ପର । ଫଳକୁ ପାଞ୍ଚରେ କୁଣ୍ଡ ପ୍ରିଣ୍ଟିମି ହୋଇ ଯାଏ ।]

ମହାରୁଦ୍ଧ—ସ. ବ—ମହାଦେବ; ଶିବ—

Mahā rudra Siba.

ମହାରୂପକ—ସ. ବ—୧। କାବ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ଅର୍ଥାଳଙ୍କାର ବିଶେଷ—
Mahā rūpaka A figure of speech used in epics
[ଦ୍ର—ଯେଉଁଠାରେ ଏକ ବସୁର ବଣ୍ଣିନାରେ ଏକାଧିକ ରୂପକାଳଙ୍କାରର ବ୍ୟବହାର ହୋଇଥାଏ, ତାହାର ମହାରୂପକ ବୋଲିଯାଏ । ଯଥା—
ଦେହ-ପଞ୍ଚଶ ପରଣ ସାର୍ଗ ଜାବାରୁ ସେ
ମନ ମୀଳ ପ୍ରେମକଳ ବର୍ଣ୍ଣନା ଆଗ୍ରହେ ।
କାମ ତାପ କୃପା ଗଙ୍ଗା କୁତେ ଶିବ ଅଛୁ
ରସ ରହ ମନକୋଷ ନିଧାନ ମଣିଛି ।
—ଅଭିମନ୍ତ୍ୟ. ବିଦରଧ ତନ୍ମାତ୍ରି ।] , ୧। ସ୍ଵରୂପନାଟ୍ୟ ଗ୍ରହ—
ବିଶେଷ—2. Name of a Sanscrit drama.

ମହାରୋଗ—ସ. ବ—(ମହା+ରୋଗ; କର୍ମଧା)—ରୁଦ୍ଧାଦ, କୁଣ୍ଡ,
Mahāroga ଶିଳସ୍ତ୍ରୀ ଅତି ଅସାଧ୍ୟ ବା ମାଞ୍ଚସ୍ତ୍ରକ ରୋଗ—
A dangerous illness; incurable disease;
(eg. leprosy, insanity, and phthisis).

ମହା ରୋଗୀ—ସ. ବଣ. ପୁ—(ମହାରୋଗ + ଅଛୁ ଅର୍ଥରେ ରନ୍) —
Mahā rogi ମହା ରୋଗ ବ୍ୟାଧ ଅଛାନ୍ତ—Suffering from
an incurable disease.

ମହାରୋମା—ସ. ବ.—(ମହାରୋମନ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧୧.) —ଶିବ—
Mahā romā Siba. ସ୍ଵ. ବଣ—ଅଛି ହେମୟୁକ୍ତ—

Shaggy; hairy.

ମହା ରୋଷ—ସ. ବ—(କର୍ମଧା, ମହାନ୍ + ରୋଷ)—ବିଶେଷ ତୋଷ—
Mahā rosha A great rage or anger.

ମହା ରୌଡ଼ି—ସ. ବଣ. ପୁ—ଅଛି ରୂପବର—Very dreadful.
Mahā raudra (ମହା ରୌଡ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ମହା ରୌରବ—ସ. ବ—(ମହା+ରୂବୁ+ରାଗାର୍ଥ. ଅ) ନରକ—
Mahārauraba ବିଶେଷ; ମହାଧାରୀମାତ୍ରର ଯତ୍କଣ ରୋଗ
କରିବାର ପ୍ରାନ; ନରକର ଅଂଶବିଶେଷ—A part
of the hell where sinners undergo great
tormentings. [ଦ୍ର—ମହୁ ଶାର୍ତ୍ତ ଠାରୁ ୫୦ରେ
୨୧୬ ନରକର ବଣ୍ଣିନା ଅଛୁ, ଯଥା—ତାରିଖ, ଅନ୍ତତାରିଖ,
ମହାରୌରବ, ରୌରବ, କାଳସ୍ତ୍ର, ମହାନରକ, ସଞ୍ଚାରକ,

ମହାରୂପ, ତଗଳ, ସଞ୍ଚାରକ, ସଂଶାର, ସକାକୋଳ
କୁତୁଳ, ପୂରମୁହୂରତ, ଲୋହଶକ୍ତି, ରାଗାଣ, ଶାଳୁଳି,
ଚାପ, ଅସିପଢ଼ ବଳ, ଲୋହଦାରକ । ଯେଉଁ ଲୋହ ଶାସ୍ତ୍ର—
ମାର୍ଗରତ୍ୟାଗୀ ବ୍ୟାହର ରାଜାତାରୁ ଦାନ ତିଏ ସେ—
କମାନ୍ସ୍ତରେ ଏହି ୧୧ ନରକରେ ପରିଚ ହୁଏ— ମହୁ
ତ । ୮୭ ।

ମହାର୍ତ୍ତ—ସ. ବ (ମହା+ର୍ତ୍ତ=ମୂଲ୍ୟ ଯାହାର; ବହୁଲୀହି)—
Mahārtha ୧। ବାରିକା; ଅଛି ମୂଲ୍ୟକାନ୍—1. Precious;
costly. , । ମହର୍ତ୍ତ, ଦୂର୍ମୁଖ୍ୟ—2. Dear (in
price). [ଦ୍ର—ଏହାର ଅପରୁଣ୍ଣ ମହର୍ତ୍ତ, ମହରଗ ।]

ମହାର୍ତ୍ତି—ସ. ବଣ (ମହାର୍ତ୍ତ+ଆର୍ତ୍ତି+ଯ)—ବହୁମଳ୍ୟ—
Mahārthyā Precious; very valuable.
ମହାର୍ତ୍ତିକ—ସ. ବ (ମହାର୍ତ୍ତ+ଆର୍ତ୍ତିକ; କର୍ମଧା)—୧। ମହାସାଗର—
Mahār̥ñabā 1. Ocean. ୨। ମହାଦେବ—2. Siba
(Apte).

ମହାର୍ତ୍ତିକ—ସ. ବଣ (ବହୁଗ୍ରୀହି; ମହାର୍ତ୍ତ+ଆର୍ତ୍ତିକ)—ଅଞ୍ଜିତ ଶିଳ୍ପୀକୁ—
Mahār̥chchih Flaming high.
ମହାର୍ଥ—ସ. ବଣ (ବହୁଗ୍ରୀହି; ମହାର୍ତ୍ତ+ଆର୍ଥ)—୧। ଧନ—1. Rich,
Mahār̥tha , । ମହାର୍ତ୍ତ—2. Great; noble. , । ଖୁବ
ଦରବାର; ତକୁଣ୍ଡ—3. Important; weighty. ୪।
ଆର୍ଥୁର୍ତ୍ତି—4. Significant.

ମହାର୍ଦ୍ଦ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ (ସ. ମହାପ୍ରସାଦ)—ମହାପ୍ରସାଦ ଇତ୍ୟାଦ
Mahār̥da (ଦେଖ)—Mahāprasāda etc (See).

ମହାଅସାଦ ମହାପ୍ରସାଦ

ମହାରୁକ—ସ. ବ—କଳ୍ୟ ଅଦା; ବଣ ଅଦା—
Mahādraka ମହାଦ, ବନଅଦା Wild ginger.

ମହାରୁବ—ସ. ବ—ପତ କୋଟ ସଂଖ୍ୟା; ଏକ ବୁଦ୍ଧ—
Mahārbuda 1000 millions or one billion (in
number.)

ମହାର୍ତ୍ତ—ସ. ବଣ. (ମହା+ର୍ତ୍ତ=ମୂଲ୍ୟ ଯାହାର; ବହୁଗ୍ରୀହି)—
Mahār̥ha ୧। ମହାର୍ତ୍ତ; ବହୁ ମୂଲ୍ୟ—1. Precious; costly.
, । ଅମୂଲ୍ୟ—2. Invaluable. ସ. ବ—ଶେଷ
ଚନ୍ଦନ—The white sandal wood.]

ମହାଲ—ବୈଦେ. ବ (ପା.)—ମହାଲ (ଦେଖ)
Mahāla Mahāla (See)

ମହା ଲକ୍ଷ୍ମୀ—ସ. ବ. ଶୀ—୧। କାର୍ଯ୍ୟଶୀ; ଧନଦା ଦେଖ; ଶୀ—
Mahā lakshmi 1. The Goddess of wealth.

, । ବିରବ; ସଂଭବ—2. Riches; prosperity.
, । ଦୂର୍ଗାପୂର୍ଣ୍ଣରେ ଦୂର୍ଗାରୂପେ କନ୍ଦିତା ଓ ପୂଜା
ବାଜିବା—3. A girl worshipped as Durga
during the Durgā Pūjā (Apte).

ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ ଉସା(ଶ୍ରୀ)—ଦେ. ବ—ମାର୍ଗିର ମାସର ପ୍ରତି ଶୁଭବାର
Mahālakshmi ଓତ୍ତି(ଶ୍ରୀ) ଦଳ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପୂଜନ ବୁଦ୍ଧ ଦେସ;
ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ ଉସା ମାଣବସା ବା ଶୁଭବାର ଉସା—A festival.

(ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ ବୃତ୍ତ—ସ. ରୂପ) of worshipping the Goddess of wealth on all the Thursdays of the month of Margasira.

ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ ପୂଜା—ସ. ଉ—କୁମାରେସବ, କୁମାର ପୁଣିମା; ଅର୍ଦ୍ଧିନୀ
Mahâlakshmi puja ପୁଣିମା; କୋତାଗର ପୁଣିମା—
The full moon of the month of Âświna.

ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ ବୃତ୍ତ—ଦେ. ଉ (ପୂର୍ବଭାଗ)—ଠାକୁରୀ ଗାଧୁଆ; କର
Mahâlakshmi burda ସଂକାଳିତ ଖେତ୍ର ଦିବସ—
The third day of Raja Sankranti on which the Goddess of wealth is bathed.
[ତୁ—ଏ ଦିନ ବଢ଼ି ସକାଳୁ ଖୀଲେବମାନେ ଅମଣାରେ
ଗୋଟିଏ ସ୍ରାଵ ଲିପା ଯୋଗୁ କର ଓ ମୁରୁଳ ଦେଇ
ସେଠାରେ ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ କରୁନା କର ଗୋଟିଏ ସୁଅ,
ଲଙ୍ଘନ ଲୁହା ଓ ଗୋଟିଏ ସୁନାର ଅଳକାର ବସାର ତାହାକୁ
ପୂଜା କରନ୍ତୁ ।]

ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ—ସ. ଉ—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଇଚ୍ଛା—Great shame.

Mahâlajjâ (ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀତା) — ତଣ

ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ(ଥା)—ପ୍ରାତେ (କଟକ ସଫର) ବି—(କଟକ ସଫରର ଇଚ୍ଛା
Mahâladdha(dî) ଲେବକ ଭାଷା; ‘ନ’ ସ୍ରାଵରେ ‘ଲ’ ପ୍ରସ୍ତୋତ,—
ମହାନଦୀ ମହାନଦୀ (ଦେଖ) — Mahânadi (See). [ଉ—
ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ ଥକ ରତ ପାହାଲବେଳକୁ କେମିତି ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ ପାର କ
ହେଲେ ଅରୁ ଗର ନାହିଁ । ଉକାଶ. କଟକବିଷୟ ।]

ମହାଲୟ—ସ. ଉ—୧. ବୃଦ୍ଧ ଘର—1. A big house. , ।
Mahâlaya ଶର୍ତ୍ତ—2. A holy place. * । ପରମାସ୍ତ୍ର—
3. The Divine Essence in the creation.
ତ । ଅର୍ଦ୍ଧିନୀ ଦୃଷ୍ଟିତ; ଅପରପର; ପିପେଣ—4. The
dark fortnight of the month of Âświna.
[ତୁ—ଏହି ପରରେ ପିଲୁଲେବଳୁ ପରଶ ବରଯାଏ ।]

ମହାଲୟ—ସ. ଉ—ଶ୍ରୀ—ଅର୍ଦ୍ଧିନୀ ମାସର ଅମାବାସ୍ୟ—The new
Mahâlaya moon of the month of Âświna. [ତୁ—

ଏହାର ଅନ୍ତରଂଶ ମଥଳା ଓ ମରଳା ।]

ମହାଲୟା ଶାବ୍ଦ—ସ. ଉ—ଯେଉଁ ତଥିରେ ପିଟାକର ମୁଗୁ ହୋଇଥାଏ
Mahâlaya ଶର୍ତ୍ତ ଅର୍ଦ୍ଧିନୀ ମାସର ପିପେଣରେ ସେହି
ତଥିରେ ଚିମା ଅର୍ଦ୍ଧିନୀ ମାସର ଅମାବାସ୍ୟ ଦିନ ବରଶିବା
ପିତରାକ; ମରଳା ଶାବ୍ଦ—Offering of rice-cakes
to one's ancestors on the new moon of
Âświna.

ମହାଲୟାକ—ଦେ. ଉ—ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀତା (ଦେଖ) —Mahâlakshmi(ya)ka (See). ଦେ. ବଣ— ଅତ ଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀଯକ—Very able (person).

ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ—ଦେ. ବଣ (ଭୁଲନାକର ଅସାର୍ମ, ମାଳହା—ମାଗଣା) —
Mahâlakshmi । ନିଷ୍ଠ୍ୟୋକଳ—1. Unnecessary. , ।
ମାଗନା ନିଷ୍ଠ୍ୟ—2. Fruitless; vain. * । ମାଗଣା—3. Got
ଫୋକଟିଆ; ମାଗନା gratis; gratuitous ଦେ. ଉ (ସ.

ମହାଲୟା)—ମହାଲୟା (ଦେଖ)—Mahâlakshmi
(See). ଦେ. ଉ—୧. ବ୍ୟାରେ—1. In
ଫୋକଟ, ମାଙ୍କଳା vain. , । ଅବାରଶରେ—2. Unnece-
sarily. * । ମାଗଣାରେ—3. Gratis; for
nothing.

ମହାଲିଆ ଖିଆ—ଦେ. ବଣ ଓ ଉ—ପରମରେଣୀ—A toady;
Mahâlîja khaish depending on others for one's
ମଗନାଖେକୋ meals; feeding at another's expense.
ଫୋକଟଜିଆ, ମାଙ୍କଳାଖିଆ

ମହାଲିଆ ଭୋଜନ—ଦେ. ବି—ବିନା ବ୍ୟୁତରେ ଭୋଜନ—
Mahâlîja bhojana Eating one's meals at
ମାଗନାଭୋଜନ ମାଗନାମୋଜନ another's expense.
ମହାଲିଆ ମ(ମୁ)କୁନ୍ଦଦେବ—ଦେ. ବି—ଜଦେବ ପ୍ରାଚୀଳ ସୁଖ ସଜାକର
Mahâlîja ma(mu)kunda deba ଉପାଖ ବିଶେଷ—A title
ଲଜ୍ଜାବୁଝା of a Rajâ of Puri. ଦେ. ବି (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଉପାଖ
ଅନୁଷ୍ଠାର କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—A person who
does not act according or befitting to
the title he bears.

ମହାଲିଆ ଶାବ୍ଦ—ଦେ. ବି (ସ. ମହାଲୟା ଶାବ୍ଦ) —ମହାଲୟା ଶାବ୍ଦ
Mahâlîja srâddha (ଦେଖ) —Mahâlakshmi srâddha
(See).

ମହାଲିମ୍ବ—ଦେ. ବି (ସ. ମହାଲିମ୍ବ) — ବଡ଼ ବଡ଼ ପଞ୍ଚମୀ ନିମବରର
Mahâlimba ତବୁ—The toon or Indian maho-
ଟୁନି(ନ),ଲଡ୍,ଟୁଙ୍ଗା gany tree; Cedrelly Toona.
ମହାନିମ୍ବ; ତୁଳା ମ. ଉତ୍ତରାର, କୁରୁକ; ଗାଁ ଭୁଲମାର୍ବମ, ମାଲି, ତୁଳ-
ମାର୍ଦ, ଭିତୁଲ; ତେ. ନାନ୍ଦ ।

ମହାଶକ୍ତି—ସ. ଉ (କର୍ମଧାରୀ)—୧. ପ୍ରବଳ ପରକର ବା ଶମତା—
Mahâsakti 1. Great strength or energy.

ଅଦ୍ୟାଧିତ୍ୱ; ଦୁର୍ଗ; ଦଗଦଗ—2. The Primary
Energy which created the universe. * ।

(ପୁଣ୍ୟ) (ବହୁତ୍ରାହ) —ଦେବତେଜାପତି କାର୍ତ୍ତିକେୟ—
3. The commander of the gods; Kartti-
keya. , । ଶିବ—4. Siba. ସ. ବଣ—ପ୍ରବଳ

ପରମଶାକ୍ତି—Mighty; of great energy

ମହାଶଙ୍କା—ସ. ଉ (ମହାଶଙ୍କା ଶାବ୍ଦ ତଳେ ଟୀବା ଦେଖ; ଶଙ୍କ ଶବ୍ଦ ପୁଣ୍ୟ—
Mahâsankha ମହାଶଙ୍କା ପ୍ରସ୍ତୋତ ଶିଷ୍ଟବ ଥୁଲେହେଁ ପ୍ରତ୍ଯକାର-
ମାଳେ ଏହା ବସନ୍ତର କରିଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦ୍ଵୀପ) —୧. ବଡ଼ଶଙ୍କ—

1. A big conch. , । ଶଙ୍କପ ଶଙ୍କ—2. The
conch which Bhima used to blow.

* । କୁବେରଙ୍କ ନିଧି ବିଶେଷ; ଶଙ୍କ ନିଧି—3. Name
of a precious gem of Kubera. , । ସଙ୍କ୍ୟା

ବିଶେଷ; ୧୦ ଶଙ୍କ ସଙ୍କ୍ୟା; ୧୦ ଲକ୍ଷ କୋଟି ସଙ୍କ୍ୟା—
4. A thousand billions. * । ଅନ୍ତ ବିଶେଷ—
5. Name of a weapon. , । ନବବିଶ୍ଵାଳାଷ୍ଟି—

6. Human skull. ୭। ଲଙ୍ଘଟାସ୍ତ୍ରୀ—7. The bone of the forehead. ୮। କଣ୍ଠ ଓ ଚର୍ମ ମଧ୍ୟବନ୍ତୀ ହାତ୍—8. The malar bone; the cheek bone. ୯। ତତ୍ତ୍ଵ ମତେ ସର୍ବାଚ୍ଛବିତ ଲବଦ୍ଧାଳୟ କର୍ମତ ମାଲାଖ ବିଶେଷ—9. A garland of skulls used by devotees during Tantric rites.

ମହା ଶତାବ୍ଦୀ—ସ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ବଢ଼ ଉତ୍ସାହ ଲାଗି—
Mahā satābarī A kind of Asparagus Recemosæ (thorny creeper).

ମହାଶନୀ—ସ. ବ—୧। (ମହା+ଅଶନ) —ଶୟକର ବନ୍ଦୁ—
Mahāśanī 1. A great thunder. ୨। ରୂପମୃଣୋତ୍ତ୍ଵ ଦେବିତିଶେଷ—2. A Rakshasa described in the Rāmāyaṇa. (ଉ—ବାଚ ସ୍ତର ମୁଣ୍ଡ ମହାଶନ ହଜୁ ସାନ୍ତ ଚାର । ଉତ୍ତ. ବୈଦେଶୀଶବିଜାସ ।)

ମହା ଶମ୍ଭୁ—ସ. ବ—ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶିବ ଲିଙ୍ଗ—A celebrated idol
Mahā śambhu representing Śiba.

ମହାଶୟା—ସ. ବି. ସୁଂ (ମହା+ଅଶ୍ୟା ଯାହାର; ବନ୍ଦୁଗ୍ରୀହ)—
Mahāśaya ମହାମକାଃ; ମହାକୁରବ; ଉଦ୍‌ବାହୁଦୟ—
ମହାଶୟ High-minded; noble-minded; magnanimous. ସୁଂ. ବ—ଥମୁଦ—Ocean.

ଦେ. ବ—୧। ଦୃତ ବ୍ୟକ୍ତି; ସମ୍ମାନ୍ତ ଲେବ—1. A gentleman; a respectable person. ୨। ବଙ୍ଗ ଦେଶର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜକୁର ସମ୍ମାନସ୍ଥବକ ବିଶେଷାଧି—2. A family-title given by the kings of ancient Bengal. ୩। ଓଡ଼ିଶାରେ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କରିଥିବା ସମ୍ମାନ୍ତ ବଙ୍ଗୀୟ ଜମିଦାର ବଶର ଉପାଧ ବିଶେଷ—3. A family title of certain Bengal Zamindars of Orissa,

[ଦୃ—ବାଲେଶ୍ଵର ଉତ୍ସାହ କାହିଁପର, ଲକ୍ଷଣକାଥ, ଦେହପୁତ୍ରଦା ଓ ବନ୍ଦୁକ ଉତ୍ସାହ କିଣନ୍ତି ନମର ଓ ସମେଷରସ୍ଵର (ପାକ-ପୁର) ବା ପ୍ରାଚୀନ ବଙ୍ଗୀୟ ଜମିଦାର ବଶର ଏହି ଉପାଧ ।] ୪। ଶୁଭୁଜନ ଓ ସମ୍ମାନମାୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସମ୍ମୋହକ—4. A term used in addressing one's teacher, elders and respectable persons. (ସଥା—ଶୁଭୁ ମହାଶୟ, ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ।) [ଦୃ—ମାନ୍ୟାଶ୍ଵଦ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଦୃତ ଲେବକି ନାମ ଶେଷରେ ଏ ପଦ ମଧ୍ୟ ଯୋଗ କରିଯାଏ, ସଥା—ଶ୍ରୀ ପଣ୍ଡିତ ଶମତନ୍ତ୍ର ମିଶ୍ର ମହାଶୟ ସମୀକ୍ଷା ।]

ମହାଶୟ(ୟି) କାରଖାନା—ଦେ. ବ—ବନ୍ଦୁ ଅତ୍ମମ୍ଭର—Much Mahāśaya(yi) karakhānā ado; grand style.
ମହାଶୟ କାରଖାନା [ଦୃ—ଉତ୍ସାହ ମହାଶୟ ଉପାଧଧାତ୍ରୀ ବଙ୍ଗୀୟ ନାନ୍ଦାଧୀ କାରଖାନା ଜମିଦାରମାନକର ଅତ୍ମମ୍ଭର ସବୁ ତରରୁ ଏ ଶକ ପ୍ରତିତ ହୋଇଅଛି । ପରିଚି ଏହି ମହାଶୟ ଅତ୍ମମ୍ଭର ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ଯୋଗୁ ଉତ୍ସାହ କରିବାର ‘ମହାଶୟ’ ବଙ୍ଗୀୟ

ଜମିଦାରମାନକ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶକର ଅବଶ୍ୟକ ବନ୍ଦୁମାନ ଅର୍ପ ଦେବାର ଦେଖା ଯାଇଅଛି ।]

ମହା ଶୟା—ସ. ବ. (କର୍ମଧ) —ସତ ଯୋଗ୍ୟ ଶୟା; ବନ୍ଦୁ ମୂଳଃ Mahā śayyā ଶୟା—A very costly bed.

ମହା ଶରୀର—ସ. ବ. (କର୍ମଧ) —ବୃଦ୍ଧ ଦେହ—Big body.
Mahā śarīra ସ. ବିଶ. ସୁଂ (ବନ୍ଦୁଗ୍ରୀହ) —ବୃଦ୍ଧବ୍ୟକ୍ତି—Big-bodied; gigantic.
(ମହାଶୟା—ସା)

ମହାଶକ୍ତି—ସ. ବିଶ (ବନ୍ଦୁଗ୍ରୀହ) —ବୃଦ୍ଧ ଶକ ବା କାତବଶିଷ୍ଟ—
Mahāśalaka Having big scales. ସ. ବ—୧। ଚୁଣୁଡ଼ି—
ମାଛ—1. Shrimp. ୨। ବିଶବାଳିଆ ଚୁଣୁଡ଼ି—
2. Prawn; sea shrimp (Apte). [ଦୃ—
ମନ୍ତ୍ର. ୨୧୭ ରେ ଅଛି ଯେ ମହାଶକ୍ତି ପିତୁଲେବକଳ୍ପ ଶାକରେ ଅର୍ପଣ କରେ ପିତୁଲଶକ୍ତିର ଅନ୍ତରୁକାଳ ତୁପ୍ତ ହୁଏ ।]

ମହାଶାଳି—ସ. ବ—ମୋଟା ଦା ବଗଡ଼ା ସାବଦ ଧାଳ—
Mahāśāli Coarse winter paddy.

ମହାଶୁକ୍ଳ—ସ. ବିଶ—ଅଛ ଶୁକ୍ଳ—Very white; milken white.
Mahāśukla (ମହାଶୁକ୍ଳ—ସା)

ମହାଶୁକ୍ଳ—ସ. ବ. ସା—ସରସ୍ଵତ—The Goddess of learning.
Mahāśuklā ning. ସ. ବିଶ. ସା—ମହାଶୁକ୍ଳର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Mahāśukla.

ମହାଶୁଦ୍ଧ—ସ. ବ. ସୁ—୧। ଅଶ୍ୱର; ଗୋପ; ଗରୁଡ଼—1. A cow
Māhāśūdra herd. , । ଉଚପଦ—ଅଧିକାଂଶ ଶୁଦ୍ଧ—
2. A Sūdra of a high position (Apte).
କ। ଉଚଶେଷୀର ଉତ୍ସାହ—3. An upper servant (Apte).

ମହାଶୁଦ୍ଧ—ସ. ବ—ଅନ୍ତରୁଅକାଶ—The limitless sky; the
Mahāśūnya great void ସ. ବିଶ—ସ୍ତ୍ରୀଶୁଦ୍ଧରେ ଶୁଦ୍ଧ—Quite empty.

ମହାଶୁର—ସ. ବିଶ—ଅତିଶ୍ୟ ବଳକାଳ—
Mahāśūra Very strong or mighty.

ମହାଶ୍ଵେତା—ସ. ବ. ସା—୧। ସରସ୍ଵତ—1. The Goddess of
Mahāśvētā learning. , । ଦୂରୀ—2. Goddess Durgā. • । ଶେତ ଅପରାଜିତା ଫୁଲ—3. The white clitoris flower. ୪। କୁରୁକଣ୍ଠୀ; କୁଣ୍ଡ
ବୁନ୍ଦିଶୁଣ୍ଡ—4. Ipomoeia Digitata ୫।
ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ନମରବିଶେଷ—5. Name of a town of ancient India. ୬। ସମ୍ମୁଦ୍ର ବାଦମ୍ବା
ଉତ୍ସାହର ଉପକାଶିକା—6. Name of a secondary heroine in the Sanskrit novel
Kādambarī. ୭। ଖଳ ଉତ୍ସାହ—7. White sugar (Apte)

ମହାଶ୍ତାନ—ସ. କ—୧। ସେଇଠାରେ ସବଦା ଶବଦାତ ହୁଏ—
Mahāśṭāna 1. A great cremation ground where cremation is going on for the most part of the day. [ସଥା—ବାଣିଷେଖ ମଣିକଣ୍ଠିବା ପାତର ଦୁଶାନ ।] ୨। ବାଣୀ; ବାଣିଷେଖ—
2. Benares.

ମହାଶ୍ରାବଣୀ—ସ. କ—ବୁଦ୍ଧ ବଦମ (ଦେଖ)

Mahāśrābāni Bhūñikadamba (See).

ମହାଶ୍ଵମୀ—ସ. କ—ଆଜିକ ଶୁଳ୍କ ଅଷ୍ଟମୀ—

Mahāśtami The 8th day of bright lunar fortnight of Āświna.

ମହାସତୀ—ସ. କ—ଆଜିକ ଶ୍ଵାମୀପରମ୍ପରା ସ୍ତ୍ରୀ—

Mahāsatī A very chaste and devoted wife.

ମହାସତ୍ତ୍ୱ—ସ. କ. ପୁ—୧। ମହା ବଦମାଳ—1. Mighty.

Mahāsatwa ୨। ମହାମନ୍ଦା—2. Magnanimous;

(ମହାସତ୍ତ୍ୱ—ସ୍ତ୍ରୀ) noble. • । ୪ର୍ମପରମ୍ପରା—3. Righteous (Apte). ସ. କ—୧। ବୁଦ୍ଧବାବୁ ଆଜି—
1. A gigantic animal. ୨। କୁବେର—
2. Kubera (Apte). • । ଶାକମୁନ୍ଦ—
3. The Buddha,

ମହାସଫର—ସ. କ—ଶ୍ଵର କେରଣ୍ଟି ମାଛ; ସେଇଶା ମାଛ—

Mahāsaphara ବଡ଼ପୁଣ୍ଡି, Barbus Sarana fish.

ସରଲପୁଣ୍ଡି, ସରଗାପୁଣ୍ଡି ବର୍ତ୍ତାପୋଠା; ବର୍ତ୍ତାପୋଠା

ମହାସମଜା—ସ. କ—ଏକପ୍ରକାର ବାଢିଥାଲାଜାଗ୍ରୂ ଭିକ୍ଷୁଗୁଲୁ—

Mahāsamaṅgā Name of a medicinal plant.

ମହାସମୁଦ୍ର—ସ. କ—ମହାଶ୍ରୀବ; ଯେଉଁ ସୁଦ୍ରପ୍ରାଣୀ ଜଳରୁଣ୍ଡି ପୁଞ୍ଚର—

Mahāsamudra ଶୁନ୍ଦରମରୁ ବେଶ୍ଵର କରାରୁ—The great

ମହାସାଗର } ଅନ୍ୟରୂପ ocean. [ଦ୍ର—ପୃଥ୍ବୀ ବେଶ୍ଵରକାଳୀନ ମହାସମୁଦ୍ର ବୋଟିବ । ଉନ୍ନି ସୁଦ୍ରା ପାଇଁ—

ଦୁଗୋଳରେ ମହାସମୁଦ୍ର ଛୁଦୁ ଅଂଶର ସାଗର (ସଥା—

ଲେହିତ ସାଗର, ଦୂରଧ୍ୟ ସାଗର) ଓ ବୁଦ୍ଧର ଅଂଶର

ମହାସାଗର (ସଥା—ପ୍ରଣାନ୍ତ ମହାସାଗର, ଭାବର ମହା

ସାଗର, ଅଟଙ୍ଗରେକ ମହାସାଗର, ଭାବର ମହାସାଗର, ବିଶିଷ୍ଟ

ମହାସାଗର) ବୋଲିଯାଏ ।]

ମହା ସବ ଯମକ—ସ. କ—ପଦାଳକାରବିଶେଷ—A figure of Mahā sarba jamaka speech. [ଦ୍ର—ଏଥରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ

ଚରଣର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅନ୍ତର ସରେ ଅନ୍ୟ ଚରଣର ପ୍ରତ୍ୟେକ

ଅନ୍ତର ସମାନ ଅଟେ; କିନ୍ତୁ ଚରଣମାଳର ଅର୍ଥ ପୁଅକ୍ର୍ମ ।]

ମହା ସାନ୍ତୋପନ—ସ. କ. (ମହତ୍ୱ + ସାନ୍ତୋପନ = ବ୍ରତବିଶେଷ)—

Mahā sāntōpana ଶୁଦ୍ଧ ଦିବସ ସାଧ୍ୟ ବ୍ରତ ବା ପ୍ରାସୁଷିତ

ବିଶେଷ—An expiation which takes 6 days to be completed.

ମହା ସୁଅର—ଦେ. କ (ସ. ମହାନ୍ତିର ସୁପକାର)—ଦେବତାଙ୍କ ଓ

Mahā sutra ରକାକ ଅନାଦ ପାଇ କରିବା ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସୁପକାର—

ଆଶାନ ଶୁପକାର A cook who cooks for a king or
ଦେବରସୋଦୀ a Deity

ମହାସୁଲ—ଦେ. କ (ଶା. ମହାସୁଲ)—୧। ମାସୁଲ; ରାଜାଙ୍କରେ
Mahāsul ଅବାୟ କର୍ତ୍ତ୍ତିବା ଶୁଲ୍କ—୧. A cess or custom
ମାସୁଲ or duty realised under the authority of
ମହାସୁଲ Government, ୨। ଜାତ ମାହାସୁଲ—୨. Post-
(ମାସୁଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) age.

ମହା ସୁଖ—ସ. କ (କର୍ମଧା) —୧। ଅଭ୍ୟନ୍ତ ଅନନ୍ତ; ମହା ଅନନ୍ତ—
Mahā sukha 1. Great pleasure or happiness;
supreme felicity or bliss. ୨। (ବହୁବ୍ରାହ୍ମି) ରତ୍ନ—
ରତ୍ନ—୨. Copulation. ୩। ବୁଦ୍ଧର ପ୍ରାସ୍ତ୍ର
ବ୍ୟକ୍ତି—୩. A Buddha (Apte).

ମହା ଶିଂହ—ସ. କ—୧। ପାଖରେ ବା ଦୂର୍ଗରେ ବାହନ ସିଂହ—
Mahā singha 1. The lion that carries the Goddess Durgā on its back. ୨। ଶରବ—
2. A fabulous animal. ଦେ. କ—ପଞ୍ଚାବର ରାଜା
ରଣେତର ସିଂହ ପିତା—Name of the father of Ranjeet Singh, the famous Sikh king
of the Punjab.

ମହାସେନ—ସ. କ. (ମହତ୍ୱ + ସେନା + ଅ; ମହା ସେନା ସାହାର;
Mahāsenā ବହୁବ୍ରାହ୍ମି)—୧। ଦେବତେଜାପତି କାର୍ତ୍ତିକେୟ—
1. Kārttikeya, the commandar of the Gods. ୨। ମହାଦେବ; ଶିବ—୨. Śiba.

ମହା ସେନା—ସ. କ. (କର୍ମଧା)—ବୁଦ୍ଧ ସେନା—

Mahā senā A large army.

ମହା ସୂନ୍ଦର—ସ. କ. (ବହୁବ୍ରାହ୍ମି)—ଦୁଷ୍ଟ; ଓ—

Mahā skandha Camel (Apte).

ମହା ସ୍ଥାନ—ସ. କ—ଦେବତାଙ୍କ ପ୍ରତିକର୍ତ୍ତା କୌଣସି ବାରଣରୁ ଅଶୁକ
Mahā sthāna ଦେଲେ ବାହାକର ଅନ୍ତରେ ସାନ—Bath given to a Deity when it becomes impure for some reason or other.

ମହା ସ୍ନା(ସ୍ତ୍ରୀ)ହାନ—ଶା. କ. (ସ. ମହାସ୍ନାନ) —ମହାସ୍ନାନ (ଦେଖ)
Mahā snā(srā)hāna Mahā snāna (See)
ମହାସ୍ନାନ ମହାସ୍ନାନ

ମହା ସ୍ନାନ—ସ. କ. (ବହୁବ୍ରାହ୍ମି)—ମହା ଧୂନ ଉଣିଷ୍ଠ—

Mahā snana Having a great sound.

ସ. କ—ରଣ ବାଦ୍ୟ—War drum.

ମହା ହ୍ରାସ—ସ. କ—ଭିଜ ତାପ୍ୟ—Loud or boisterous laughter (Apte).

ମହି(ଶ୍ଵରୀ)—ସ. କ. ଶ୍ଵରୀ (ମହି ଧାରୁ + କର୍ମ ଇ; ଇ)—୧। ପୃଥ୍ବୀ;
Mahi(bhī) ଧରୀ—୧. The earth. ୨। ଭୂମି—୨. The
ଦସ୍ତଳ, ମାଙ୍ଗ, ମାଙ୍ଗୀ ground. ୩। ଗୋ; ଗାନ୍ଧି—୩. Cow.
ମହି, ଜୋରି ୪। ମହିତ୍ରୁ—୪. Greatness. ୫। ବୁଦ୍ଧି—

5. Intellect. ଦେ. କ. (ସ. ମହା-ସନ୍ଧାନ—
ବାରଣ)—୧। ଦର୍ଶନ; ଦୁଃଖ ବସାଦହୁ କରିବା ପାଇ-

ଖେଳୁରେ ପକାଯିବା ଖଟା ଦକ୍ଷ—1. Curd ferment, rennet used to co-agulate milk; sour whey used in curdling milk; Bulgarian milk. । । ମର (ଦେଖ) —2. Mai (See)
ମୈ ହେଣା * । (ଅଦର୍ଥକ) ମହେସ୍ଵର ତାକ ନାମ—3. Name for
ମାହା ମହେସ୍ଵରର ତାକ ନାମ—calling Maheswar. ପ୍ରାଦେ. (ବଜାହାଣ୍ଡି) ବି—
ଦଖ—Curd. ପ୍ରାଦେ. (ସମଲୟୁର ଓ ବୌକି) ବି—
ଗୋଳ ଦହ—Whey; churned buttermilk.
ମହାଶ୍ଵର—ଦେ. ବଣ—ଖଟା ଓ ରହଣିଆ (ଦୂଧର ଗକ); ପରି (ଗର) —
ମହିଶ୍ଵର Foetid (smell); putrid (smell). ଦେ. ବି—
ଟକଗଙ୍କ; ଟୋକୋ (ଅନାଦର୍ଥକ) ମହେସ୍ଵର ତାକ ନାମ—
ଫୋକରାନ୍ତନ Name for calling Maheswara.
ମହିମା—ଦେ. ବି—ମାହାୟ—Nobility; glory. (ଭ—
ମହିମା ବ୍ୟସ୍ତ କେଣ ଲଙ୍ଘେ, ସୁତ ଚଢ଼ି ମହିମ, ମହିମ
ରହି ଶି ଦରିଣ । ଭଙ୍ଗ. ବୈଦେଶୀପତଳାସ ।)
ମହିମାର—ଦେ. ବଣ (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) —ମହିମାୟୁକ୍ତ ଦହ—The
ମହିମାରୀ Supreme Being. (ଭ—ବିଅବା ସେ ଭାଲ
ରକ୍ତ କର୍ତ୍ତ୍ତ ରକ୍ତ ଯାଇ, ଏଥୁ ଅବା ବିଜେ ବରହରୁ
ମହିମାର । * ପ୍ରାଚୀ. ବୃଦ୍ଧିକୃତ ଗୀତା ।)
ମହିକା—ସ. ବି (ମହି ଧାରୁ+ଅକି+ଆ) —୧ । ଭୁଣ୍ଟ; ହିମ—
Mahikā 1 Frost. , । କୁଦୁତ—2 Mist.
ମହିଖୁଣ୍ଟ—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେସତ) ବି(ସ. ମେଧ) —ପରୁଳ ବା ବେଗଳା
Mahikhunṭa ପକାଇବାବେଳେ ଯେଉଁ ଖୁଣ୍ଟ ଦେବରେ ଦରତ୍ତ
(ମୟୁଖୁମ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବାଜ ଯାହାର ବୁରାଥେବେ ବଳଦମାନେ ଦରନ୍ତ;
ମେସ୍ତୁରୁ—The central post around which
bullocks revolve, while treading paddy-sheaves.
ମହିତ—ସ. ବଣ (ମହି ଧାରୁ+କର୍ମ, ଭ) —୧ । ପୂର୍ବ—1. Wor-
Mahita shipped. , । ସମ୍ମାନିତ—2. Respected;
honoured. ସ. ବି—ଶିବଙ୍କ ହିଶୁଳ—The trident
of Siba.
ମହି(ଶ୍ଵର)ତଳ—ସ. ବି (ଶ୍ଵର ତଳ) —୧ । ଭୂତଳ; ଭୃଷ୍ଟ—1, The
Mahi(hi)tala face of the earth. ୨ । ଭୂର—2.The
ground.
ମହି ଦେବା—ଦେ. କି—୧ । ଦହ ବସାଇବା ପାଇଁ ଦୂଧରେ ଖଟାଦହ
Mahi debā ଯୋଗ କରିବା—1 To put curd-
ସାଜଦେଖ୍ୟା ferment into milk. , । ମର ଦେବା (ଦେଖ) —
ଜୀବନ(ମହି)ଦେନା Maidebā (See),
ମୈଦେଖ୍ୟା ହେଣାଦେନା
ମହି(ଶ୍ଵର)ଧର—ସ. ବି (ଶ୍ଵର+ଧ ଧାରୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତ୍ତ ଅ) —
Mahi(hi)dhara ଦୂଧର, ପଦତ—Mountain.
[ମହି(ଶ୍ଵର)ଧର—ଅନ୍ୟରୂପ];
ମହିନା—ଦେବେ. ବି (ପାଠ ମହିନା=ମାସ; ଦରମାହା=ମାସିକ
Mahinā ଦେବନ) —ମାସିକ ଦରମା ବା ଦେବନ—
ମହିନା ମହିନା Monthly pay or salary.

ମହିନକ—ସ. ବି । ମୁଖ—Rat (Apte) , । ନେଇଳ—
Mahindhaka 2. Ichneumon (Apte). * । ବାହୁରେ
ବୋଲୁ ବୋହିବା ପାଇଁ ଲାଗିଥିବା ଦରତ୍ତ; ଶିବା—
3. The string suspended from a pole used
for carrying loads (Apte).
ମହି ପକ(କେ)ଇବା—ଦେ. କି—ମହି ଦେବା (୧) (ଦେଖ)
Mahi pak(ke)ibā Mahi debā (1) (See).
ମହିପଦ—ଦେ. ବି (ସ. ମହାପଦ)—ଏକପ୍ରକାର ନାମଶାପ—
Mahipadma A species of cobra.
ମହି(ଶ୍ଵର)ଭୂତ—ସ. ବି (ମୟୁ+ଭ ଧାରୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତ୍ତ ବୃତ୍ତ) —
Mahi(hi) bhūt ୧ । ପଦତ—1. Mountain. ୨ାରା—
2 King,
ମହି(ଶ୍ଵର)ପତି—ସ. ବି (ଶ୍ଵର ତଳ) —ରତ—King.
Mahi(hi)pati (ମହିରୂପ, ମହିଶ୍ଵରପାତି, ମହିଶ୍ଵରଭାତ୍) —
ଅକରୂପ
ମହି(ଶ୍ଵର)ପୁତ୍ର—ସ. ବି (ଶ୍ଵର ତଳ) —ମରଳପ୍ରତି—
Mahi(hi)putra The planet Mars.
ମହି(ଶ୍ଵର)ପ୍ରାଚୀ(ବା)ର—ସ. ବି (ଶ୍ଵର ତଳ) —ଶ୍ଵରତ—
Mahi(hi) prāchi(ba)ra The ocean.
ମହିମ—ଦେ. ବି—ଜୟ—Victory (ଭ—ମହିମାରା ବିଜ୍ଞା
Mahima ଭଲକ, ମହିମା ମହିମ କରେ ଦେଖିବ୍ୟ । ଭଙ୍ଗ.
କୋଟିବୃଦ୍ଧାଶ୍ରୀ ସୁନ୍ଦର ।)
ମହିମ ଗାର୍ତ୍ତନ—ସ. ବି (ମହିମନ୍+ଗାର୍ତ୍ତନ) —ମାହାୟ ଦରକ—
Mahima kirttana Singing one's glory.
ମହିମଣ୍ଡନ—ସ. ବି—ପୁ—ପୁଞ୍ଚକର ଅଳକାରସ୍ତରୁପ; ଅତ ସୁନ୍ଦର—
Mahi mandana Who is an ornament or
(ମହିମଣ୍ଡନା—ଶ୍ଵର) decoration to the earth; very
graceful,
ମହି(ଶ୍ଵର)ମଣ୍ଡଳ—ସ. ବି—ରୂପଶ୍ରୀ, ସମ୍ରାଟ ପୁଞ୍ଚକ—
Mahi(hi) mandala The globe; the whole world.
ମହିମ ବ୍ୟାନ୍ଧକ—ସ. ବି (ମହିମନ୍+ବ୍ୟାନ୍ଧକ) —ଗୌରବମୟ—
Mahima byanjaka Indicating glory.
[ବି—ମହିମାବ୍ୟାନ୍ଧକ — ବ୍ୟାନ୍ଧକ ଅନୁଷ୍ଠାନେ ଭୂମ୍ୟକୁ
ପ୍ରୟୋଗ ।]
ମହିମମୟ—ସ. ବି (ମହିମନ୍+ ମୟ) —ଗୌରବମୟ—
Mahimamaya Glorious; majestic.
(ମହିମମୟୀ—ଶ୍ଵର)
ମହିମା—ସ. ବି (ମହିତନ୍+ଭମନ୍; ମହିମନ୍ ପଦ; ୧ମା. ୧ବ) —
Mahimā ୧ । ଉତ୍ତରାଣ—1. Excellence. ୨ । ମହି—
2. Glory; greatness. * । ଗୌରବ—
3. Majesty; dignity. ୪ । ମାହାୟ—4. Mag-
nitude. ୫ । ଶ୍ରୀମ୍ୟ—5. Grandeur. ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ—
6. Energy; power. ୭ । ଉତ୍ତରପଦଗ୍ରା—7. High
exalted position. ୮ । ମହାଦେବକ ଅନ୍ତ୍ୟ
ବତ୍ତୁ ମଧ୍ୟକୁ ଏକତମ—8. One of the 8 divine

peculiarities of Siba. [ଦ୍ୱ—ଏହି ବିଷୟ ସାହାଯ୍ୟରେ ମହାଦେବ ସେହାକୁମେ ଅବାର ଧାରଣ କରନ୍ତି ।] ଦେ. କ—୧ । ମହାର ଚରମ ଶୀମା—
1. The aome of greatness or glory [ଦ୍ୱ—
ସେହି ତତ୍ତ୍ଵ ମହିମା ସାହାଯ୍ୟରେ ଲଗଭରେ ସମୁଦ୍ରାୟ ଦୟୁମ୍ନ
ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥାଏ । ମହିମା ଉତ୍ସରୂପ ଅଟନ୍ତି । ସିଦ୍ଧ
ଯୋଗୀମାନେ ଚରମ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରାୟ ହେଲେ ସୁଅତ୍ୟାବିମ୍ବନ
ମହିମାକୁ ପ୍ରାୟ ହୁଅନ୍ତି ।] , । ମହାନ୍ ପୁରୁଷ; ସମସ୍ତଙ୍କର
ପ୍ରଭ—2. The universal God. • । ମହିମାଧର୍ମ
(ଦେଖ)—3. Mahimādharma (See). [ଦ୍ୱ—ଏ
ଅନ୍ୟକରଣ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଜ୍ଞାନତ୍ୟୋତଃ ସ୍ଵରୂପ ଅନନ୍ତ
ଭୟର ଅଟନ୍ତି । ସକଳ ଉତ୍ସରୂପ ଗାହାକ ସାହାଯ୍ୟରେ
ପ୍ରକାଶିତ, ବନ୍ତୁ ସେ ସକଳ ରତ୍ନୀୟବିବିତ ପ୍ରଭ ଅଟନ୍ତି ।

ଏହି ଅର୍ଥର ଦିଶିଷ୍ଟ ଦିବରେ ପାଇଁ ବିଷକାଥବାବା
ମହିମାଧର୍ମ ପ୍ରତିପାଦକ ଗ୍ରନ୍ଥ ଉପସ୍ଥିତ ।]

ମହିମା ଶାର୍କନ—ଡେ. ଡ. (ସ ମହିମାର୍ତ୍ତନ; ଏହିଶବ୍ଦ ସ୍ମୃତିବ୍ୟାକରଣ
Mahimā kirttana ଅନୁସାରେ ଅଧିକ) —ମାହୀମାପଥନ—
ମହିମାକୌଠିନ ମହିମାକିର୍ତ୍ତନ Singing the praise of
one's greatness.

ମହିମା ଗାଢି—ଦେ. କ—ଡେବାଲାଳ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଜୋରନ୍ଦା ପ୍ରାମରେ
Mahimā gādi ଅବସ୍ଥିତ ମହିମାଧର୍ମର ଠୀଠ—A seat of
ମହିମାଧର୍ମ ମହିମାଧର୍ମାଦୀ Mahimā dharma, at Jorandā in
the State of Dhenkଣାନ୍ତାଳୁକ୍]. [ଦ୍ର—ଏହା
ଅନନ୍ତ ଶେଷ ମହିମାଗାଢି ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ସତ୍ୟ-
ମହିମାଧର୍ମୀମାନଙ୍କର ଉକ୍ତ ପ୍ରାକ ସୁରୂପିଠ ଅଟେ ।
ସେହେବୁ ପ୍ରଦୂଷିତ ମହିମା ଗୋପାଇଁ ସେହିଠାରେ
ଇହଲୀଳା ସମ୍ବଲ କରିଥିଲେ । ସେହି ଦିନଠାରୁ ମହିମା
ଗାଢିର ନାମ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଭାବ କରିଥିଲୁ । ବର୍ତ୍ତିମାନ ଉକ୍ତ
ଗାଢିର ମାହାୟନ ଚତୁର୍ବୀର ବ୍ୟଥିବାରୁ ଅନେକ ମହିମା
ଧର୍ମୀବୈଳମ୍ବୀ ସେହି ବାଦକୁ ପ୍ରଭାବ ଠୀଠ ବିଭାବ କରି ନାନା
ପ୍ରକାର ଦେଖି ଦିଅଛି । ଉକ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟମାନ ଠେଠାରେ ମହିମା
ଲୀଳା (ଫୃତୁଳ, ବାଲ୍ଯକ୍ଷରୀ, କିରବାର ଶିଶୁରଙ୍ଗ
ଭଜନ, ଅନନ୍ତକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସଂକାର)ରେ ବ୍ୟୟ କରି-
ଯାଏ । ଅଛି ମଧ୍ୟ ଏହି ଧନ ଅଞ୍ଚାଳିକା, କୁପ, ତଡ଼ାଗାଦି
କର୍ମୀରେ ଜଗନ୍ନାଥରେ ବ୍ୟୟିତ ହୁଏ । ସତ୍ୟ ସକଳକ
ମହିମା ଧର୍ମର ଅବଧୂତାଶ୍ରମୀ ‘ପର’ ଓ ‘ଅପର’ ସବ୍ୟାସି-
ମାନେ ସେହିଠାରେ ଗୁରୁପଦେଶ ଦ୍ୱାରା ବୌପାନିକ ଓ
ଭୂମୀପଟ ଗୁରୁଶ ପୂର୍ବକ ସନ୍ଧାନ ପଞ୍ଚାରେ ଉକ୍ତ ହୁଅଛି ।
ମହିମା ଗାଢିର ଚତୁର୍ବାଦିରକ ଦେବିଳ ‘ପର ସବ୍ୟାସି’
ବଲୁକଧାରୀ ବାଦାମାନେ ଅଟିଛି । ସେହି ସାଧୁମାନେ ସେହି
ଗାଢିକୁ ଉତ୍ସୁକୁ ବୌଣସି ଦ୍ରୁଷ୍ୟ ଗୁରୁଶ ନ କରି ରଖି
ଦ୍ୱାରା କାଳାବିପାତ କରିଛି । ସେମାନଙ୍କ ଅବେଶମରେ
ସାଧୁ ଦ୍ୱାରା ପାଇଥାର ପରଗୁଳକ ଓ ପରଗୋର ସହାର୍ଦ୍ଦ୍ସମାନକ

ମାଧ୍ୟମରେ କରନ୍ତି । ପ୍ରତି ମାସ ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଦ୍ଶିଂଶାରେ ବିଶେଷ
ଭାବେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍କୁ ସର୍ବକାର୍ଯ୍ୟମାନ (ଦୃଢ଼ାହୁତି, ବାଲ୍ୟଲୀଳା,
ଦଳନ) ଅନୁଷ୍ଠାତ ହୁଏ । ତତ୍ତ୍ଵରେ ମାସ ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଦ୍ଶିଂଶା
ସକଣ୍ଠେଷ୍ଟ ଭାବେ ବିଜ୍ଞାତ । ଏହି ଦେବତାର ଦ୍ୱାରା
ଚତୁର୍ଦ୍ଶିଂଶାରେ ଦେଖ ବିଦେଶରୁ ଧର୍ମପ୍ରଵୃତ୍ତି ଯାଇଥିବା
ବିକି ସାଧ୍ୟଗତ, ବୁଦ୍ଧି ଉଚ୍ଛବିନ ଓ ସାଧାରଣ ଯାତ୍ରିଗଣ
ସମଦେତ ହୋଇ ମହିମା ଲୀଳା ବିଳୋଦରେ ପ୍ରମୋଦର
ହୁଅନ୍ତି । ସେଠାରେ ବିଷୟଲିଙ୍ଗୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର
ଅଧିକାର ନ ଥିବା ହେଉ ମହିମା ଗାନ୍ଧି ମାହାୟନ
ସଭ୍ୟାସୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବିଶେଷ ପ୍ରକଟିତ ହେଉଥିଲା । ଆହୁ
ମଧ୍ୟ, ସଭ୍ୟାସୀମାନଙ୍କ ସହିତ କାର୍ତ୍ତିମାନଙ୍କର ବାସ ଓ ଧର୍ମ
କର୍ଷିତ ଥିବା ହେଉ ଗାନ୍ଧି ପାଠ ସ୍ଥାନ ଚରଣ ଦୁଷ୍ଟିରେ
ତଥିଲକ୍ଷ ରହିଥିଲା । ଗାନ୍ଧି ବ୍ୟାର ନିମିତ୍ତ
ତେବେକାଳର ଶାଳା ସାହେବ ରହୁ ଦୁର୍ମି ଉପରେ କୌଣସି
କର ଧାର୍ଯ୍ୟ ନ କର ଅବଶ୍ୟକମତେ କର୍ମମାନ ମହିମା
ଗୋପେର କି ନାମରେ ସଭ୍ୟାସୀମାନଙ୍କ ମାରାଗତରେ ଅଣ୍ଟା
କରୁଥିଲାନ୍ତି । ରହୁ ଦୁର୍ମିରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର କୃଷି ଅଧି
ଷ୍ଟର ର୍ମ୍ଭ କର୍ମାଦ କାହିଁ । ଯେହେତୁ ପୂର୍ବରୁ ତାହା
ମହିମା ଗୋପାର ଅଣ୍ଟରେ ନିର୍ଣ୍ଣିକ ରହିଥିଲା । କେବଳ
ସେହି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ମହିମାରେ ବଳୁମାନଙ୍କର ମନସାମନ୍ତା ପୂର୍ଣ୍ଣ
ଦେଲେ ସେମାନେ ସାହା ଅର୍ଥ ଦାନ କରନ୍ତି ବା ଧର୍ମଗ୍ରିତ
ଦ୍ୱାରା ଶ୍ରେଷ୍ଠମେ ସରାକରେ ସାହା ଅର୍ଥ ଦାନ କରନ୍ତି
ତାହାଦ୍ୱାରା ମହିମା ଗାନ୍ଧି ଯାବଜ୍ଞାଯୁ କାର୍ଯ୍ୟ ନିବାଦ କରି-
ଯାଏ । ଏହି ବର୍ଣ୍ଣର ଅଧିକାର ନିମିତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ
ଅର୍ଥ ରହିଛି ରାଜ୍ୟାଦ ନାହିଁ । ଅୟକୁ ଦେଖି ବ୍ୟୟ କରି-
ଯାଏ । ବିଶଳାନ୍ତ ବାବା]

ମହିମା ଗୋପା(ସେ)ର—ଦେ, ବ—ମହିମା ଧର୍ମର ପ୍ରକଳ୍ପତା ମହା-
Mahima gosha(se)iଟି ପୁରୁଷ—The founder of the
Mahima dharma. [ଦ—ସେ ସମ୍ବୂଧ ଦୀର୍ଘ ପୁରୁଷ
ଅଟକ୍ରି । ଭାବତ ତୁମିରେ ଧର୍ମର ଲୋକ ଉପରୁଚି ହେବାରୁ
ସିକ ସାଧୁ ଦକ୍ଷବନଙ୍କ ବନମାୟ ଜଗତ୍ତରୁ ମହିମା
ଗୋପାରୁ ସଶକ୍ତି କଲରେ ଅଯୋକିଷମୁତ ହୋଇ ପ୍ରବୃକ୍ଷ
ସବୁ ସବୁପେ ଅବଶ୍ରମ୍ମ ହୋଇ ବାୟୁ ଅହାର କର
ହୁମାଳସୂର ଦେଲାଏ ପଦକ ଶିଖରରେ ବନ୍ଦ ସମସ୍ତର ଆସ୍ତି-
ଯୋଗ ସମାଧରେ କଳାଚିପାତ କର ବୁପ୍ରଭବେ ନାନା
ଦେଶ ଦେଶ ତୁମଣପଦକ ସତ୍ୟ ସନାତନ ମହିମା ଧର୍ମ
ସ୍ରାପନାଥେ ଉତ୍ତଳ ପ୍ରଦେଶରୁ ବିରଜନାନ ହେଲେ । ସେ
ସବୁ ପ୍ରଥମେ ଦଶୀଶରୁଦ୍ଧ ୧୯୩୫ରେ ସୁରାଜରେ ଲୋକଙ୍କ
ନୟନଗୋତର ହେଲେ । ସେ ସମୟରେ ସେ ଟୁଳିରେ
ଶଯ୍କଳ ଓ ଉତ୍ତଳେ ଦେଶକ କରୁଥିଲେ; ସାଧାରଣ ଜନସମାଜରେ
ବିଶେଷ ବାକ୍ୟାଳାପ କରୁଳ ଥିଲେ; ପରାର ତାମ୍ର କର୍ଣ୍ଣ
ଓ ଚେଲୋମୟ ଥିଲା । କହିରେ ଗେଉଳ କଷ୍ଟର କୌପାଳ,
ମସ୍ତକରେ କଟାଇ କରି ଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ତାହାକୁ

କୁଆ ଗୋପାଇଁ ବୋଲି ଲୋକେ କହୁଥିଲେ । ଗୋପାଇଁ
ସେ ସମୟରେ ବାରଦର୍ଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେବଳ ଜଳପାଳ କରି
ପୂର୍ଣ୍ଣ, ଅଣଗିଛି, ଧର୍ମକାରୀ ପ୍ରଭାବର ପୁଷ୍ପାମାଳକରେ ସମାଧ
ଯୋଗ ଥବିଲୁମନ୍ତକ ପୂର୍ବକ କାଳାଚିପାତ କରୁଥିଲେ । ଏ
ହେଉଥି ତାକୁ ଲୋକେ ମାରୁହାତ୍ମା ଗୋପାଇଁ ମଧ୍ୟ କହୁ-
ଥିଲେ । ଉକ୍ତ ଦ୍ୱାଦଶ ଦର୍ଶ ମଧ୍ୟରେ ମହିମା ଗୋପାଇଁ
ପୂର୍ଣ୍ଣ ପଣ୍ଡିତ ମଣ୍ଡଳୀଙ୍କ ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବୃଦ୍ଧାସ୍ଵାକ୍ଷର ଲାଭ କରି-
ଥିଲେ ୩ ଚନ୍ଦ୍ରଘରେ ଜ୍ଞାନବକ୍ରିୟୋଗର ଉତ୍ସବାହୀ
ମହାମାୟାଙ୍କ ଦର୍ପ ବିନାଶ ପୂର୍ବକ ତାହାକୁ ସମ୍ବନ୍ଧର ତେଜ
ପ୍ରତ୍ୟେକ ବରତ୍ୟଥିଲେ ୪ ଖଣ୍ଡିର ସମୀପରେ ଦଳଦର୍ଶିତୁ
ନାମକ ଏକ ବୃତ୍ତାନ୍ତକ ବାବାଜୀର ଗନ୍ଧ ଖଣ୍ଡିକ କରି ତାହାକୁ
ସଦାନନ୍ଦ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ତହିଁରୁଭାବୁ ସେ ୧୭୫୮
ଅବରେ ଶୈକ୍ଷାକାଳ କର୍ମିଲାସଗରୁ ପ୍ରସାନ କଲେ ।
ସେଠାରେ ଟେରିବ କୌଣ୍ଡିନ ଓ ଲଟାଇର ପରିଚ୍ୟାନ କରି
କୁମୁଦିଷ୍ଟର ବନ୍ଧୁଳ ବାନା କୌଣ୍ଡିକ ପ୍ରଦାନ ଦୂରକ ଗିର-
ଶିଖରର ଦିଶରୁଗରୁତି ଏକ ଚକାକାର ପ୍ରସ୍ତରେପର
ଅନନ୍ତ ଶୟାମରେ ପୂର୍ବାର୍ତ୍ତମାନ ହୋଇ ପଦ୍ମାସନରେ ଉପବେଶନ
ଦୂରକ ଅଭିନନ୍ଦ ହାବେ ଶୁକଟଂଶିତ ଦିବସ ଅଭିବାହିତ
କଲେ । ଅନନ୍ତ ସପ୍ତପଣୀ ତ୍ରୁପ୍ତ ସାମୀଙ୍କ ଶାର୍ଶ ଦେଶରୁ
ଅବୃତ କରି ରହିଥାଏ । ଏହିପରି କେତେ ଦିନ ଭାବୁରୁ
ସଦାନନ୍ଦ କାମକ ଶବ୍ଦର ସେଠାରେ ଉପମାତ ହୋଇ ଏହା
ଦେଖି ଉପ୍ରିୟ ଦ୍ୱାରା ଦୂରକ ସାମ୍ବାଙ୍କ ତାକୁ ପ୍ରଣାମ କଲା ।
ସାମୀ ଅନନ୍ତ ଶୟାମ ପରିହାର କରି ସଦାନନ୍ଦ ସମୀପକୁ
ଦିବସମାନ ହୋଇ ତାହାକୁ ଅଭୟବାଣୀ ଦହି ସାମୀଙ୍କର
ଦ୍ୱାଦଶ ଦର୍ଶ ପଲାହାର ନିମିତ୍ତ ପଳମୂଳ ଓ ଧୂଳ ନିମିତ୍ତ କାଣ୍ଡ
ଯୋଗାଇବାକୁ ଅଦେଶ ଦେଲେ । ସଦାନନ୍ଦ ପ୍ରବୃତ୍ତ ସାମୀଙ୍କର
ଅଞ୍ଜିରେ ଅଞ୍ଜିକୃତ ହୋଇ ଫଳମୂଳାଦ ଯୋଗାଇବାରେ
ଲାଗିଲା । ଅନନ୍ତଶାୟୀ ବର୍ଷ ଚକା ପ୍ରସ୍ତର ସମୀପରୁ ଏକ
ଶୁକ୍ଳାରେ ଅବସ୍ଥାନ କଲେ । ଉଚିମଧ୍ୟରେ ସିକ ମୋଦିନ
ବାବା ସେଠାରେ ଉପର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ମହିମା ସାମୀଙ୍କ ଚରଣରେ
ଶରଣ ନେଇ ସବ୍ଦ ପ୍ରଥମେ ସାମୀଙ୍କଠାରୁ ଅଲେଖ ବୃଦ୍ଧ
ମହାମତ୍ତ ଉପଦେଶ ପ୍ରଦାନ କରି ସତ୍ୟ ସନାତନ ମହିମା
ଧର୍ମରେ ଦୀର୍ଘ ଦେଇ ହେଲେ । ତାହାର କେତେବେ ଦିନ ପରେ
ଅନାଦି ସିଦ୍ଧବୁଝୁ ମହିମା ଗୋପାଇଁ ତାହାକୁ ତୋର ଓ କୁମୁଦୀ
ବନ୍ଧୁଳ ବାନା ପ୍ରଦାନ କରି ଆଦ୍ୟରେ ଅବଧୂତ ସିଦ୍ଧାଶ୍ରମୀ
ପରବସ୍ଥାମୀ କରି ଦେଶ ଦିଦେଶରେ ସତ୍ୟମ୍ବର୍ମ ପ୍ରବୃତ୍ତେ
ପ୍ରେରଣ କଲେ । ଫଳାହାର ପରିଶେଷରେ ସାମୀଙ୍କର
ଅଭୃତ କ୍ରିୟା ତେବାକାଳ ଶତା ଦ୍ୱାରାତ୍ମିକ ଭୂରବକର
ତାହାଦୂର ଅବଗତ ହୋଇ ସାମୀଙ୍କୁ ଜୟତ୍ସାମୀ ବୋଲି
ମାତ୍ର ତାହାକଠାରୁ ଶିଥ୍ୟରୁ ପ୍ରଦାନ କରେ । ସାମୀ ତାହାକୁ
ସଦୁପଦେଶ ପ୍ରଦାନ ପୂର୍ବକ ଦ୍ୱାଦଶ ଦର୍ଶ ଗୋଦୁଷ
ଯୋଗାଇବା ନିମିତ୍ତ ଅଞ୍ଜି ଦେଇ । ସତା ବାହାଦୁର କରି
ସାମୀଙ୍କ ଅଞ୍ଜି ଶିରେଖାର୍ଥ ଲାଭ ଯୋଗାଇବାକୁ ସମ୍ମତ

ହୋଇ ସାମାଜିକ ଅନ୍ତର୍ଭାବର ପଦତର ଧାର୍ତ୍ତଦେଶରେ ଏହି
ନୁହନ ଅଶ୍ଵମ ଲିମୀଣ କଷାଯ ପେହଠାରେ କିଥେ ପ୍ରାଚୀ
ମୃଦୃତି ସମୟରେ ଗୋପାଳମାଦଙ୍କ ହାତ ଝାର ଘୋଗାଇ-
ବାରେ ଲାଗିଲେ । ସାମୀ ସେହି କୁଳକ ଅଶ୍ଵମରେ ବିଶିଖ
ହୋଇ ହାଦଶ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେବଳ ଶୀର ପ୍ରଦଶ କଲେ ।
ଏହିରୂପେ ଚର୍ବିଶ ବର୍ଷ କଷିଳାସଗିରିରେ ଅମୃତୋବ
ସମାଖ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନ କଲେ । ଉତ୍ତମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଦୂଷି ସାମୀ ଦିନେ
ନିଶାର୍କ ସମୟରେ ଅକାଶ ମାର୍ଗରେ ଗମନ କରି ବୌଦ୍ଧ
ରାଜ୍ୟର ବଲସିଂହାତାରୁ ଗୋଟିନ ବାବାଙ୍କୁ ଗଢଶରେ
ରେତ୍ତାଖୋଲ ଅନୁରତ ପ୍ରାମତ୍ତବା ମୌଳିକାବାସୀ ଭ୍ରମରୋଇ
ହାତେ ଅଭ୍ୟତ ରାତେ ବିଶିଖମାନ ହୋଇ ଭ୍ରମଙ୍କୁ ପଞ୍ଚଦାନ
କରି ସତ୍ୟମହିମାଧର୍ମର ଉପଦେଶ ପ୍ରଦାନ କଲେ ।
ଭ୍ରମରୋଇ ଜୀନତଷ୍ଟୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବାରୁ ବହିର୍ଭୂଷି ଶକ୍ତିର
ଲୋପ କରିବୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ଛଗର୍ତ୍ତ ସାମୀ ଗୁରୁ
ଚଥାସ୍ତୁ କହ ଭ୍ରମଙ୍କୁ କହିବାରଚକାଶକୁ ପ୍ରଦାନ କରି
ଗୋଟିନ ବାବାଙ୍କ ବୌଦ୍ଧ ସାଜ୍ୟ ବିଦୟୁ ଦେଇ ପୂର୍ବବଚ୍ଛି
ଅନୁର୍ବାନ ହୋଇ କଷିଳାସଗିରକୁ ବିଶିଖମାନ ହେଲେ ।
ଶୀଘ୍ରବାର ଫେରେ ତେଜାକାଳର ରାତା ବାଦାଦୂରଙ୍ଗର
ମନୋରଥ ପୂରଣ କରି ରାଜଦୂର୍ଗକୁ ବିଶିଖମାନ ହୋଇ
ସଜ୍ଜବଶରମାର୍ଥେ ମଙ୍ଗଳ ବାତ୍ରା କରି ତହିଁର ସୁବ୍ୟବପୁର୍ବ
କଲେ ।

ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ଅନୁଭବା ନିରିତ୍ତ ଜୀବନାଟା ପୃଥ୍ବୀ ଦେଖା
ଅଭ୍ୟକ୍ତ ମାନଶବ୍ଦୀପ ଧାରଣ କର, ଉଚ୍ଛ୍ଵେ ଗିରିର ଚକା ପ୍ରସ୍ତର
ସମୀପରେ ଦୟା ସହକାରେ ଦୟା ପ୍ରଶାସ ପୂର୍ବକ ଜୀବନ୍-
ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ବନ୍ଧୁରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ । ସ୍ଵାମୀ ବାବାଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା
ପ୍ରଦ୍ରଶ କରି ଜୀବନର ମଙ୍ଗଳ ସାଧନାରେ ୧୯୬୫ ଅକ୍ଷରେ
ବନ୍ଧିଲାସ ତମାଗ କରି ଉଚ୍ଛ୍ଵେ ସତ୍ୟପୁ କାଶୀପୁର ମୁକାମରେ
ଦୈଶ୍ୟ ଗଙ୍ଗାଧର ସାହୁକୁ ସତ୍ୟମହିମା ଧର୍ମରେ ଆଶିତ
ବସଇ ସେହିତାରେ ପ୍ରଥମେ ସତ୍ୟଦାଶ୍ରମରେ ନୃତ୍ୟ
ମୁରୁକା ପାଦରେ ଗଙ୍ଗାଧରଙ୍କ ଶୁଦ୍ଧରେ ପାକ ହୋଇଥିବା
ଅନୁଭବା ପ୍ରଦ୍ରଶ କରେ । ଏହି ଉତ୍ସବ କେତେକ ଦିନ
ପରେ ଉଚ୍ଛ୍ଵେ ଶ୍ରମସେନଙ୍କ ହୁଏ ଉତ୍ସବ ପ୍ରଦ୍ରଶ ପୂର୍ବକ
ବୌଦ୍ଧବଜଳିକ ଗମନ କରେ । ସ୍ଵାମୀ ଗୋଦିନ ବାବାଙ୍କ
ସଙ୍ଗରେ ଘେନ ବୌଦ୍ଧ, ସୋନ୍ଦର, ସମ୍ବନ୍ଧର ପ୍ରଦ୍ରଶ
ଦେଶରେ ଧର୍ମ ପ୍ରଭୁର୍ବାର୍ଥ ଭ୍ରମଣ କରିବାରେ ଲାଗିଲେ ।
ଇତିମଧ୍ୟରେ ବୌଦ୍ଧର ବ୍ରତାବାହାଦୂର ଗୋଦିନ ବାବାଙ୍କ-
ଠାରୁ ମହିମା ମୋହାର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଅର୍ଥାତ୍ ଲାଗା ଅବଗତ ହୋଇ
ମହିମାଧର୍ମ ସତ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଥାଅଣି । ପରେ ସେହି
ସତ୍ୟରେ ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ପଦକର୍ମରେ ଗୋଦିନ ବାବା ଉତ୍ସବ
ପୂର୍ବ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରଦ୍ରଶ ଅଲୋଚନା ଘଟନା ଘଟାଇବାରୁ
ସେ ଅଳକରେ ତାଙ୍କର ଉତ୍ସେଷ ମହିମା ସ୍ଵକଟତ ହେଲା ଓ
ସେ ଦେଶର କେତେବ ବ୍ୟକ୍ତି ସତ୍ୟମହିମା ଧର୍ମରେ ଆଶିତ

ହେବେ । ତହିଁପରେ ସାମୀ ତେବାକାଳରେ ଦିଗ୍ବିଜ୍ୟାକ
ହୋଇ ସତ୍ୟ ଧର୍ମ ପ୍ରଭୁ ସର୍ଥେ ସ୍ଵାକ୍ଷର ଅନୁମ ଦିର୍ଘବ୍ୟା
କଷ୍ଟରେ । ଭକ୍ତ ଅଷ୍ଟପମାନଙ୍କରେ ଉମବ୍ସାମୀ ଅବିଷ୍ଟ-
ଭବେ ଏକ ଏକ ଦିଦି ଅଛିବାହିତ କରି ଚରିତ୍ ଆଜରେ
ବିଶେଷଭାବେ ଧର୍ମ ପ୍ରଭୁର କରିବାରେ ଲାଗିଲେ । ଅବରକ୍ଷାର
ପ୍ରାରମ୍ଭ ଦିବସତାରୁ ଏକ ଏକ ପ୍ରାମବେ ଏକ ଏକ ଦିଦି
ଅଛିବାହିତ କରି ପ୍ରାରମ୍ଭକାଳୀ ରଖି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ଅଳ୍ପ
ସ୍ଵାନକୁ ପ୍ରସ୍ତାନ କରନ୍ତି । ଏକ ସମୟରେ ଦ୍ଵାତ୍ରଣୀ ଦିନରେ
ବିଶେଷ ବକ୍ଷ୍ୟାଦୟ ହେବାରୁ ଉପର୍ବ ସାମୀ ଅଷ୍ଟପମାନଙ୍କରେ
କଳ୍ପାଦୟ ଦୂରାହୁତ କରି ପ୍ରାଣିମାନଙ୍କୁ ରଖା କରିପାରିଲେ ।
ସାମୀ ଡାକଯୋଡ଼ା, ଅଠବର୍ଷ ପ୍ରଭୁରେ ରମଣ କରି
୧୯୭୦ ଅବରେ ଅଠବର୍ଷ ଶୁଭ୍ରାଣୀ ମୁଦାମରେ ବିଶେଷ
ଭବେ ଏକ ମହିମାଲୀତା (ବାଇଷ୍ଣୋତା ପ୍ରଭୁର) କଷ୍ଟରେ,
ଅଭି ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ଏକ ଧୂତ ମନ୍ଦିର ଦ୍ଵାରାନବକ ହାର
ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଲ ଗୋବିନ୍ଦ ବାବାଙ୍କ ହାର ଧୂତରେ ଧୂତ
ତନନାଥ ଅନୁତ ପ୍ରଦାନ କରିଲାବେ । ସେ ସମୟରେ ଭକ୍ତ
ବଜ୍ରାର କଞ୍ଚକ ଦ୍ୱାରାନବେ ମଧ୍ୟ ସାମୀଙ୍କ ଅନ୍ତର ପାଇବ
କରୁଥିଲେ । ଏହି ମହିମା ଲୀଳା ଦିବସତାରୁ ଉପର୍ବ-
ସାମୀଙ୍କର ବୈଶରତ ମହିମା ଦେଖିଲେ ବିଶେଷଭାବେ
ପ୍ରକଟିତ ହେଲା । ତହିଁ ଦୂରାହୁତ ସାମୀ ଶୋଭା ଅଷ୍ଟପମାନଙ୍କରେ
ହୋଇ ପଢ଼ାଙ୍କ ସାହୁଯମରେ ଦ୍ଵାରାନବ ହାର ଏକ
ଧୂତ ମନ୍ଦିର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଲେ; ଭକ୍ତ ମନ୍ଦିରରେ ୧୯୭୧
ଅଭି ଫାଲଗୁନ ଶୁକ୍ଳ ତତ୍ତ୍ଵଶାୟ ଦିଦି ଗୋବିନ୍ଦ ବାବାଙ୍କ
ହାର ଧୂତରେ ଦୂରାହୁତ ଓ ବାଇଷ୍ଣୋତା କରିଲାବେ ।
ସେଠାରେ ସିଦ୍ଧ ଗୋବିନ୍ଦ ବାବା ଦୂରାହୁତ ଅନ୍ତର୍ଭାବରେ
ନୃତ୍ୟବାବା ପ୍ରଭୁ ସପ୍ତ ମୃତ୍ୟୁ ସାଧୁକୁ ଦ୍ଵାରା ବାନା ପ୍ରଦାନ
କରି ଅବଧୂତ ସିଦ୍ଧାତମର୍କୁ କରିଲାବେ । ଏହାପରେ
ମହିମାସାମୀ ଏକ ସମୟରେ ଧାଦପଦ୍ମ ମୁଣ୍ଡଅସ୍ତିତ ଏବଂ ଶୁଭା-
ମଧ୍ୟରେ ଏକ ବିଶ୍ଵାସ ଦିଦି ପଦମ୍ପତ୍ର ଅସ୍ତିତ୍ୱାଗାସନରେ
ସମାଧ୍ୟ ହେଲେ । ରହାର ଦ୍ଵାରାଗରେ ସିଦ୍ଧ ଗୋବିନ୍ଦ
ବାବା ଓ ନୃତ୍ୟବାବା ଦୂରାହୁତ ଦିଦି ପଦମ୍ପତ୍ର ଅପଣା-
ମଧ୍ୟରେ ପାଇ କରି ଛାଇ ରହିଥିଲେ । ଅଭି ମଧ୍ୟ ସାମୀ
ସେଠାରେ ଯୋଗନିଦ୍ଵାରା ପରିଦାର କରି ଅନ୍ତର୍ଭାବରେ
ଉପଦେଶକ କରିଥିଲେ । ଏହାପରି ଡାକଯୋଡ଼ା ଅନୁତ ଶିଶ୍ୟାଙ୍କାରୀ
ଆଶମରେ ସପ୍ତଦିନ ସାମୀ ଯୋଗନିଦ୍ଵାରା ଯାଇଥିଲେ;
ତତ୍ପରେ ଅନ୍ତର୍ଭାବ, ଦାରୁଠୋର ପ୍ରଭୁ ପ୍ରାମାନଙ୍କରେ
ଧୂତଗର କରି ଧୂତ ତନନାଥ ଅନୁତ ପ୍ରଦାନ କରିଲାବେ ।
ଭକ୍ତ ଦାରୁଠୋରଙ୍କାରେ ଭୂମିକୁ ତଥାର କରି ପ୍ରଭୁକରାର
ଶୁକ୍ଳରେ କିଛି କାଳ ଦୂରା ହୋଇଥିଲେ । ଭକ୍ତନେବେଳ
ସମୀପଦର୍ତ୍ତୀ ଦିର୍ଘବ୍ୟାକ ପଦମ୍ପତ୍ର ପଦମ୍ପତ୍ର ପଦମ୍ପତ୍ର
ଦୂରାହୁତ ପ୍ରଦାନ କରି ଭକ୍ତ ଧୂତ ଶିଶ୍ୟା ମଧ୍ୟରେ ପଦ୍ମାସନରେ
ସନ୍ନଭୂପେ ସବ ପ୍ରମାଣ ଅକାରରେ ଉପଦେଶକ କରେ;

ସେଠାରେ କଷ୍ଟପେଗୀ ଓ କିଷ୍ଟଚିତକାଳୀନ୍ତି ; ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
ସେବରୁ ମୁକ୍ତ କର, ମୁକ୍ତ ମୋରୁକୁ ଆବଦାନ କର ସେ
ଅନ୍ତରେ ସତ୍ୟ ମହିମାଧର୍ମ ପ୍ରଥମ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ
ସୂନ୍ଦର ଏକ ସମୟରେ ସଂକୁର୍ତ୍ତର୍ମାନୀ ଗୁରୁ ଜମଣା ଗ୍ରାମ
ଅଞ୍ଚମରେ ବିଶ୍ଵତମାନ ହୋଇ ଏକ ରହୁକ ଓ ତତ୍ତ୍ଵବ୍ଦୀ
ବ୍ୟାପ୍ତିକମଣି ଦୟାରୁ ରଣ୍ଜି କରିବାପରିବୁ ତତ୍ତ୍ଵମଙ୍କେ
ଦବିତ୍ୟତ୍ ବାଦ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଅଛି ମଧ୍ୟ ଏକପ୍ରାନ୍ତରେ
ଦନ୍ତୀ ମାତ୍ରାକୁ ଦୂର୍ଘ ଦୋହନ କରଇ ତାହାର ଦନ୍ତା
ଦୋଷ୍ଟିକାରଣ ବିଲେ । ଏହା ପରେ ଜଗନ୍ନାଥୀ
ତେଜାନାଳରେ ବିଶ୍ଵତମାନ ହୋଇ କାଣିପୁର ଗ୍ରାମ
ଅଞ୍ଚମରେ ବରୁମାନଙ୍କ ସମ୍ମରେ' ଅଦରୁତ ସ୍ଵରୂପ
ପ୍ରତାପ କର, ଅନ୍ୟ ଏକ ଗ୍ରାମରେ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ମୁକ୍ତ
ପର୍ଯ୍ୟାନ କରାର ସର୍ବାସ୍ତ୍ର କରଇଲେ ।

ଶ୍ରୀ ଜାଗନ୍ନାଥ ପାତାଳରେ ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କୁ
ଦର୍ଶକ ଦେଇ ହଠାତ୍ ଅନୁର୍ଭାବି ହୋଇ ଅଠବରୁରେ
ବିଷକ୍ତମାନ ହେଲେ । ସେ ଅଛଳରେ ଏକ ଗୋପାଳ ପୁଣ୍ୟ
ବ୍ୟକ୍ତି ମୁଖ୍ୟ ରଖା ଦର ଅଳ୍ପ ଏକ ଦରଦ୍ଵୀ ଅଛି ବ୍ୟକ୍ତିରୁ
ତନ୍ତ୍ର ଦେଲେ, ତତ୍ତ୍ଵରେ ବାବି ପ୍ରଭୃତି ଅଷ୍ଟଳରେ ସତ୍ୟ
ମହିମାଧର୍ମୀ ପ୍ରଭୃତି କରି ଅଂଶୁପା ତୁବ ସମୀପରେ ଦୃଢ଼ଦାକାରେ
ମହିମା ପୂଜା, ବାଲପାତା ପ୍ରଭୃତି ବିଷକ୍ତ ୧୭୭+ ଅଛରେ
ଉଚ୍ଚ ଦୁଦର ଉଚ୍ଚର ଏକ ମାଳକେନ୍ଦ୍ରାରୂପ ଗ୍ରାମରେ ଦିଗରେ
ଦିଗରେ ଅଛି ଦିତ୍ତ ଦୃଢ଼ଦାକାର ଧୂଳ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମିଣ କରିଲୁ
ସେଠାରେ ନୃତ୍ୟ ଦାବାକୁ ଦ୍ୱାରା ଧୂଳ ସ୍ଥାପନ ପୂଜା କରିଲୁ
ତୁମ୍ଭକ୍ଷାରେ ଶତ ଶତ ମହିମା ଦୂତ ତନ୍ମନାଦି ଅନ୍ତରୁ
ପ୍ରଦାନ କରିଲୁରେ ଏହି ସେହିଠାରେ ତରୁବୈଶ୍ଵରୁ ସହୃଦୟ
ସହସ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ସତ୍ୟ ମହିମାଧର୍ମରୁ ଉପଦେଶ
ପ୍ରଦାନପୂର୍ବକ ଅରେଣ ବୃଦ୍ଧି, ନାମ ସୁରଖ ଉଚ୍ଛଳରେ ଭବ
ହେଲେ । ତାହା ପରେ ସେହିଠାରେ ଶୁଣୁ ମହିମା
ଗୋପାଳଙ୍କ ଅଞ୍ଜନସାରେ ନୃତ୍ୟ ଦାବାକୁ ତାରୁ
ତୌରାତୀ ମୁଣ୍ଡି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାଧୁ ବଳ୍ଳକ ବାନା ଗ୍ରହଣ କର
ଅବଧତ ସିକ୍ଷାତ୍ମମ ପନ୍ଦ୍ରାରେ ଭକ୍ତ ହେଲେ ।

ଏକ ସମୟରେ ଥିଲା ମଧ୍ୟରେ ମହିମା ସ୍ଵାମୀ କୁ
ଆଦେଶାକୁସାରେ ସେବିମାନେ ବିସ୍ତରିତକା ସେବରୁ
ଦୁଇ ହେଲେ । ଅନ୍ୟ ଏକ ସମୟରେ ସଙ୍ଗ କାଳ
ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ଅଛିରେ ଜଳବୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ।
ମାଲବେହାରୀର ଧୂକ ମନ୍ଦିରର ଧୂକର ପ୍ରକଳିତ ଶିଖା
ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଦୂତ ସ୍ଵାମୀ ଦିବ୍ୟ ଜୋଦିଃ ସବୁପରେ ନିଷ୍ଠ କ
କାବାଳୁ ଦର୍ଶକ ଦେଇଥିଲେ । ଶୈଳାନାଳ ଅନ୍ତର୍ଗତ
ଏକ ଶ୍ରାମରେ ମୁଠ ଶିଶୁକୁ ଜୀବଦାନ ଓ ଅସୁତ୍ରକୁ
ସୁତ ଦାନ କରି ବିଶେଷଭାବେ ଖେଳା ଲାଗା ବିସ୍ତାର-
ଦର୍ଶକ ସତ୍ୟ ଧର୍ମ ପ୍ରବୃତ୍ତ କରିବାରେ ଲାଗିଲେ ।

ସ୍ଥାମୀ କେତେବେ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ସଦ୍ୟକୁ ବଳରେ ଓ ଅନ୍ୟ ଚାକରମୀ ସିକ୍ଷାନ୍ତ ସମ୍ବାଧୀମାନଙ୍କ କ୍ରେଷ୍ଟରଙ୍କ ଯୋଗ-

ବଳରେ ପରସ୍ତ; କର୍ମସାମୀ ସତ୍ୟ ମହିମା ଧର୍ମରେ ଆଶେଷ
କରସାର ଅବଦୃତ ସନ୍ଧାନୀ କରଇଲେ ।

ସାମୀ ୧୯୭୬ଥରେ ତେବାନାଳ ବଜୁଲସୁର ମୁକାମରେ
ଏକ ମହିମା ଲୀଳା ଦାଳାଲୀଳା ପ୍ରଦତ୍ତ) ବିଶେଷତାବେ
କରଇଲେ । ତହିଁରେ ତେବାନାଳର ସତ୍ୟ ବାହାଦୁର
ମଧ୍ୟ ଉତ୍କୃପୂର୍ବକ ସାହାସମ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଉଚ୍ଚ
ସମୟରେ କଟକ ମୋଗଇବନ୍ଧ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରକାଶିତରେ
ଧର୍ମପ୍ରକାଶ ଅରମ୍ଭ ହେଲା । ତତ୍ପରେ ଏକ ପାଦ୍ମିଶାହେବ
ଜ୍ଞାନିଯୋଡ଼ା ଅନୁର୍ଗତ ମର୍ମିଣିଙ୍ଗ୍ରେ ପ୍ରାମରେ ସାମୀଙ୍କ
ପହିତ ସତ୍ୟ ମହିମା ଧର୍ମ ବିଷୟ ତର୍ଣ୍ଣ କରି ଉଗନ୍ତ ସାମୀଙ୍କ
ଧର୍ମଧବାଦ ଦେଇ ଉତ୍କୃତରେ ପ୍ରକାଶ କରି ବିଦୟାୟ ପ୍ରଦତ୍ତ
କଲେ ।

ତତ୍ପରେ ତେବାନାଳ, ହିନୋଳ, ଅନୁଗୋଳ ପ୍ରଦତ୍ତ
ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଧର୍ମିଶମମାନ ଉତ୍କୃମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ
କରସାର ନିଷାମ ଖେଳା ଲୀଳା ବସ୍ତ୍ରାବପୂର୍ବକ ସହସ୍ର ସହସ୍ର
ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦ୍ୱାରା-ମହାମତ ଉପଦେଶଦ୍ୱାରା ସତ୍ୟ ମହିମାଧର୍ମରେ
ସାରିତ କରଇଥିଲେ । ଏହି ଧର୍ମିଶମ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କ
ମଧ୍ୟରେ ହିନୋଳର ଦ୍ୱାରା, ଅନୁଗୋଳର ଅଙ୍ଗାରବନ୍ଧ,
ତେବାନାଳ ଅନୁର୍ଗତ ମନ୍ତ୍ର, କକା ଓ ତୋରନା ଅଶ୍ରମ
ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିଲେ ।

ସାମୀ ଏହି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଥୁଳି ପ୍ରାୟକ ସମୟରେ ବିଶେଷ
ଖେଳାଲୀଳା ବିଷ୍ଟାର କରି ଅଧ୍ୟାତ୍ମର୍ଥଜନକ ବ୍ୟାଖ୍ୟାତକଷତି
ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ସେ ସମୟରେ
କେତେକ ବ୍ୟାକ୍ରମ, ରାଜୀ ଓ ପ୍ରତା ସତ୍ୟ ମହିମାଧର୍ମର ନିଜା
ରକ୍ତନା ଓ ସନ୍ଧାନୀ ଓ ଉତ୍କୃମାନଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ଭାବରେ କରି
ପାପଭାଗୀ ହୋଇ ଅପୟଶ ଅଳ୍ପକ କଲେ । ତତ୍ପରେ ଧାର୍ମିକ
ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟ ମହିମାଧର୍ମର ସମ୍ପଦ ଏବଂ ସାମୀଙ୍କର ମାହାୟା
ଗାନ କରି ଧନ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ।

ଏକନ୍ଧିତ୍ୟରେ ୧୯୭୯ ଥିଲେ ମାଳବେହାରପୁର
ଥୁଳି ନନ୍ଦରେ ବିଦୁତତ ହେବାର ଉଗନ୍ତସାମୀଙ୍କର
ଅଙ୍ଗାନ୍ତାରେ ସେ ଥୁଳି ନନ୍ଦର ଦ୍ୱୀତୀୟ ହୋଇଗଲା । ତାହା
ପରେ ବିଶେଷତାବେ ଗତ୍ତକାତମାନଙ୍କରେ ମହିମାଲୀଳା
ପ୍ରକଟିତ କରି ସାମୀ ସାଧୁ ସନ୍ଧାନୀରଦ୍ଵାରା ସତ୍ୟ ମହିମାଧର୍ମର
ନିୟମାବଳୀ ପ୍ରଗର କରିଥିଲେ । ଦିନକୁ ଦିନ ଉଗନ୍ତ୍-
ସାମୀଙ୍କର ବ୍ୟାକ୍ରମ ପ୍ରକାଶକାଳୀନ ମଧ୍ୟରେ ବିଶେଷତାବେ
ବ୍ୟାଖ୍ୟାତା । ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କର ବନ୍ଧୁତ ଉଗର ଅମଗଳ-
ସୁତକ ଉବିଷ୍ଟର ବାଦମାନ ଅଶ୍ରୁ କରି ସେ ଉଗନ୍ତ୍-
ସାଧନୋର୍ଥେ ଧରୁପଦେଶ ପ୍ରଗର କଲେ । ଏପରି ଅଲୋକତ
ବିଷୟ ଦେଖିଲୁ ଯେ, ସର୍ଗରୁ ଦେବତାମାନେ ଆସି ସାମୀଙ୍କ
ସେବାରେ ନିୟନ୍ତ୍ର ହେଲେ । ଅର୍ଥ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦୂଷ ମହିମାରେ
ଦିର୍ଘ ଉତ୍କୃତକରି ମାହାୟା ବିଶେଷରୂପେ ପ୍ରକଟିତ ହେଲା ।

ତେବାନାଳ କକା ଅଶ୍ରମଠାରେ ବାହ୍ୟକାର୍ଯ୍ୟ ବାବାକ
ଦ୍ୱାରା ସାମୀ ଅପର ସନ୍ଧାନୀ ପନ୍ଦ୍ରାର ଦ୍ୱାରା କରଇଲେ ।

ଉଗନ୍ତସାମୀଙ୍କ ଅଦେଶମତେ ସିଦ୍ଧ ବାହ୍ୟକାର୍ଯ୍ୟ ବାବା ପାଦ-
ପାଦାଖଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପର ବୈଶାଖ ତାଗିମାନଙ୍କ ଅପର
ସନ୍ଧାନୀ ଯୋଗର ଉପଦେଶ ପ୍ରଦାନ କରି ତୋର ଓ
ଚେରିବ ବନ୍ଧୁ କୌପୀନ ପ୍ରଦତ୍ତ କରିଥିବ ଅଦେଶ ଦେଲେ ।
ତାଗିମାନକେ ସାମୀଙ୍କ ଅଙ୍ଗାନ୍ତାରେ କୌପୀନ ପ୍ରଦତ୍ତ କରି
'ଦାସ' ଉପାଧ ଲେପନ୍ତକବ ସିଦ୍ଧ ଗୁରୁଜନଙ୍କ ଅଦେଶ
ପାଇନରେ ନିୟନ୍ତ୍ର ରହିଲେ ।

ସେତେ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରଦୂଷରୁ ମହିମା ଗୋପାଳଙ୍କର
ମହିମାଲୀଳା ପ୍ରଦତ୍ତ ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଭାବ ଦ୍ୱାରା, ତାହା
ଶୁଭପର୍ବତ ପ୍ରଦୂଷରୀରେ କରିଥାଏ । ବାଲ୍ମୀକୀଳ, ଦୃତାତ୍ମକ,
ଅଲୋକ ପରଂପରାକ୍ରମ ନାମପୂରଣ, ଉତ୍କଳ, ମାୟନ ଉତ୍କଳ
ନିଷାମ ମହିମାଲୀଳାର ଅଙ୍ଗ ଥିଲେ ।

ମହିମା ସାମୀଙ୍କର ମହିମାଲୀଳା ଶ୍ରବଣ କରି
ରଂଗେଜ ଗର୍ଭିମେଶ ସାମୀଙ୍କ ଧରି କେବା ନିରିତ
ସହବାନ ହୋଇ, କୌଣସି ପ୍ରଦାରେ ସ୍ଥାନଙ୍କ ଧରି ପାରିଲେ
ନାହିଁ । ଜଗନ୍ନାଥ ମହିମାଗୋପାର ମହିମା ଗାଦର ଉଦସ୍ୟତ
ବନ୍ଦମୁଖ ବିଷୟ ସିଦ୍ଧାଧୁ ଉଗନ୍ତସାମକ ଓ ରଜତାହାତୁରଙ୍କ
ଶ୍ରବଣ କରସାର ୧୮୮୮ ଅବ ପାଲ୍ମୁନ ମାସ ଶୁଭପର୍ବତ
ଦଶମି ସେମବାର ଦିନ ତେବାନାଳ ତୋରନା ଅଶ୍ରମରେ
ବିଶେଷମାତ୍ର କରିଥିଲେ । ସେଠାରେ ସିଦ୍ଧାଧୁ ଉଗନ୍ତସାମକ
ଦକ୍ଷ ସହୁପଦେଶ ପ୍ରଦାନ କରି, ଅପରାଧ ପାତ୍ରଗାୟା ବାରଷି
ମିଶ୍ର ସମୟରେ ପଦ୍ମପନ୍ଦି ହୋଇ ଉପରମାଧ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନ
ଅବଲମ୍ବନ କଲେ । ରହିଲେ ସିଦ୍ଧାଧୁ ଉଗନ୍ତସାମକ
ଦେବବାଣୀ ଶ୍ରବଣ କରି ସାମୀଙ୍କ କଲେବରକୁ ତୁମଧ୍ୟରେ
ସମାଧ ଗାଦରେ ନିୟନ୍ତ୍ର କଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଉତ୍କୃତ ସ୍ଥାନ
ମହିମାଗାନ ଅନନ୍ତ ଶେଷକାମରେ ପ୍ରଦାନ ହୋଇଥିଲୁ ।
ମହିମାଗୋପାର୍ଦ୍ଦୟ ପ୍ରସରିଷ୍ଟ ସତ୍ୟମହିମା ଧର୍ମ ଉତ୍କୃତରେ
ଉତ୍କଳମରୂପେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଯାଇଥିଲୁ ।

ଲେଖକ—ଅବଧୂତ-ବିଶଳାଥ ବାବା ।]

ମହିମାଧର୍ମ—ଦେ. ଡ.—ଅଲୋକ ଧର୍ମ—A religious faith in
Mahimadharma Orissa, the followers of which
worship the Great Formless God.
[ଠ—ଏହାର ଶୁଣ୍ଠିକାମ ସତ୍ୟ ସନାତନ ମହିମାଧର୍ମ
ଥିଲେ । ଉତ୍କୃତ ଧର୍ମ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିକ ଉଗନ୍ତସାମକ ମହିମା ଗୋପାର
ଅଛନ୍ତି । ମହିମାଧର୍ମମାନେ ଏକ ଅଲୋକ କର୍ମଶିଳ୍ପ ପରଂ
ପ୍ରଦୂଷର ଉପରମାନା କରନ୍ତି ଉତ୍କୃତ ଉଗନ୍ତସାମକ
ଦିନକୁ ଉତ୍କୃତ ମୁଦ୍ରିତକାଳେ ଶୁଣି ହୋଇ ବାୟମକୋବାକ୍ୟରେ
ପ୍ରକାଶ ପରମାପାଦାତାରେ ପରଶ ପ୍ରାୟ ଦୁଇକାଟି । ପ୍ରାତା ବ୍ୟାକ୍ୟ
ମୁଦ୍ରିତ ପୂର୍ବପର୍ମ୍ୟ ହୋଇ ଏକାଗ୍ରମନରେ ଶୁଣିରେ
ଦୁଇଟି ପ୍ରାୟ ପରମାପାଦାତାରେ ପରଶ ପ୍ରାୟ ଦୁଇକାଟି । ପ୍ରାତା ବ୍ୟାକ୍ୟ
ମୁଦ୍ରିତ ପୂର୍ବପର୍ମ୍ୟ ହୋଇ ଏକାଗ୍ରମନରେ ଶୁଣିରେ
ଦୁଇଟି ପ୍ରାୟ ପରମାପାଦାତାରେ ପରଶ ପ୍ରାୟ ଦୁଇକାଟି ।

ମୁଖ୍ୟରେ କାହାରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦୂଷ ସୁର ଜଣାଏ ସବକାରେ
ଅଲେଖ ବୃଦ୍ଧ କାମ ଶାସନ କରନ୍ତି; ମାନସିକ ପରିଶୀଳନା
ଅର୍ଥାତ୍ ମନ ମଧ୍ୟରେ ବନ୍ଦୁ ମହାମର୍ଦ୍ଦିନ ଫୁଲଙ୍କ ଥୁବକ ଅଜ୍ଞାଯା
ସୁକ୍ଷମ ଉଚ୍ଛଵରେ ନିଷିଦ୍ଧ ରହନ୍ତି । ଏକ ପରଂବୃଦ୍ଧକ ଅଗ୍ରପୂ
ବ୍ୟକ୍ତିର ଯେତେ ପ୍ରକାର ସାକାର ଦେବଦେଶକ
ଅର୍ଥାତ୍ ଉତ୍ତରାଂଶୁ ଓ ବୃଦ୍ଧ ମହାମର୍ଦ୍ଦିନ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ
ମହି କେବୁ ସାଧନ ଉଚ୍ଛଵାଦ ସାଧାରଣ ଭାବେ ଯାହା ପ୍ରତି
ଲିତ ହେଉଥିଲା, ସେ ସମସ୍ତ ମହିମା ଧର୍ମରେ ନିର୍ଣ୍ଣିତ ।

ମହିମାଧର୍ମୀମାନେ ହସ୍ତକ୍ଷଣ ଅବତାରମାନଙ୍କ ଆସ୍ରାଧନା
ଓ ତାହାଟ ନାମ ଦୂରଳ, ଏପରିବ ବିବାହାଦ ଶୁଣ୍ୟମନ୍ଦ
ଦସାଖର ଅହୁତୁ ସୀଦାର କରନ୍ତି କାହିଁ । ସୂଳଷ୍ଠ ସେମାନେ
ଦୂର ପ୍ରେତାଦିକ ପୂଜା, ତାମ୍ଯ କର୍ମ, ଶ୍ରାବ ପିଣ୍ଡବାନ,
ଗର୍ଥାଟକ, ସାଧାରଣ ବୃତ୍ତୋପବାସର ନିୟମଘାଲକ ଚଷାଗ
କରିଆଥାନ୍ତି; ଦେବଦେବୀ ଉବେଶ୍ୟରେ ଅର୍ପିତ ଦ୍ଵାରା
ପ୍ରଦଶ ବା ଶର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତି କାହିଁ । ବହୁ ପ୍ରତିମାଦର
ଆସ୍ରାଧନା ଓ ଭୁଲସୀ ପ୍ରଭାତ ପ୍ରସାଦ ଶର୍ତ୍ତ ବା ସେବା
ନ କର ଅହିଜୟ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କ ଅଶ୍ରୟରେ ଆଆନ୍ତି ।
ମହିମାଧର୍ମୀମାନେ ନିନ୍ଦନଶିତ ଧର୍ମନାନ୍ଦମାନ ଅବଲମ୍ବନ
କରିଆଥାନ୍ତି :—

ଶ୍ରୀର ପୋଖନାର୍ଥେ ବସୁତୀ ଗୋମୟ
ଅଙ୍ଗରେ ମାର୍କନ, ମୁହଁକାଦିହାରୀ ବନ୍ଧୁଧାକଣପୂର୍ବକ
ଜଳରେ ହୃଦୀକ ରହ ତତ୍ପରେ ଉଚ୍ଛ୍ଵାଶ ଗୋମୟ, ଗୋମୂଳ
ଜଳ ଓ ରେଣୁ ମିଶାଇ ପାନ କରନ୍ତି । ତତ୍ପରେ
ଶୁକ ଚେରିବ ବନ୍ଧୁଧାକଣପୂର୍ବକ କୃତ୍ତିରେ ପରଶାପନ
ହୁଅନ୍ତି ।

ଏମାନେ ଦିବସରେ ସୂର୍ଯ୍ୟକାତ୍ରୀ (ଦିନିଶାସ)ରେ ଚିରାସ
ବହୁଥିବା ସମୟରେ ଭୋଲନ ପାଇ ବରଣ୍ଣ; କୁରୋଜଳ
ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ୟାପିକ ତାମସିକ ପ୍ରଭାତ ଦୁଃଖ ପ୍ରଭାତ ବରଣ୍ଣ
ନାହିଁ । ସୂର୍ଯ୍ୟପୁଠାରୁ ପ୍ରାତିକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାପିରେ ଚର୍ବିଷ୍ଠ
(ତେବେ, ରେଣ୍ଟ, ବେହେ, ଶେଷବସ୍ତୁ ଭବନ) ଅବାର
କରଣ୍ଟି କାହିଁ । ତୁ ପ ଜୀବହୁଂସା, ଗେହା, ପର-
ଦାରୀ, ମଦ୍ୟଧାରୀ, ଲୁଥାଖେଳ, କୃତ୍ତି, ଅସ୍ତ୍ରଧାରୀ ଓ କୁସଙ୍କ
ବର୍ଜନୀୟ । ସତ୍ୟ, ଶକ୍ତି, ଦୟା, କ୍ଷମା, ସରଜତା,
ଅକୁଳତା, ସତ୍ୟାସ ଅଧ୍ୟୟନ, କ୍ରିଶ୍ଚିଶ୍ଵରିକସାଧୁଜନଙ୍କ
ସପରି ସବଦା ସେମାନଙ୍କର ସେବନୀୟ ।

ବାଲ୍ୟ, ସୌଭଗ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଅବସ୍ଥାରେ ସ୍ଵା ବା ପୁରୁଷ,
କ୍ରାନ୍ତିଶାତା କୁ ଅଳ୍ପକଣ ଜାତି ଦ୍ୱାରା ସମସ୍ତେ ଉଚ୍ଚ ଧର୍ମ
ପ୍ରଦତ୍ତ କରିଥାରନ୍ତି ।

ଏହି ଧର୍ମରେ ଦିଉଷ ପନ୍ଥା ଅଛି । ସଥା—ଶୁଦ୍ଧ ଓ
ଅବଧୂତାଶ୍ରମ । ଭକ୍ତ ନିୟମ ସମସ୍ତ ଭଦ୍ର ପନ୍ଥାରେ
ପାଳିତାୟ । ଶୁଦ୍ଧଶୁଗଣ ସେ ସମସ୍ତ ଶୁଦ୍ଧ ସତ୍କର୍ମର ଅନ୍ତର୍ଗୁଳ
ଚରଣ, ଚାହା ପ୍ରଥମେ ଧର୍ମକୁଞ୍ଜକୁ ସରବ ପୁରୁଷ କର୍ମ
ଚରବାବେ ତିର୍ଯ୍ୟକ ହୁଅଛି । କଦାଚି କାମ୍ୟ, କିଷିକି

କରୁଥିଲାକି କବନ୍ତି କାହିଁ । ପ୍ରକୃତ ଭକ୍ତି ଓ ଚର୍ଚାପାଠୀ
ଉଦୟେ ସବ୍ୟ ଧର୍ମରେ ଅଣିବି ଦେଲା ପରେ ସ୍ଵି ଅଶ୍ଵାଶୀ
ଦେଲେ ଅଶ୍ଵାଶତା ଦୋଷ ସ୍ମୃଦନ ପାଳନକାରୀ ପ୍ରକଳକାରୀ
ସ୍ଵି ସମ୍ବର୍ଗ କରନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଦିନରେ ସଙ୍ଗମ ବର୍ଜନୀୟ ।

ସାଧୁ ସନ୍ଦର୍ଭାବୀ ଅତିଥିମାନଙ୍କ ଅନ୍ତରେ ବିଶାଖାଦ୍ଵାରା ସହାର
କରି ଦକ୍ଷ ଗୁରୁଜଳଙ୍କ ସେବାରେ ନିୟମିତ୍ତ ଭବନ୍ତି । ତତ୍ପ୍ରଦୀର୍ଘ
ଦାଲକାଳୀକା (ନାନାପ୍ରକାର ସୁନ୍ଦର୍ମୁଣ୍ଡ ସ୍ତରାଦି ଦୂର୍ବିମାନ
କୃତକ ମୁହିବା ଘଣ୍ଟରେ ପୂର୍ବରେ କରି ପରିଚ୍ଛବ୍ରିତ୍ତଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ
ପୂର୍ବକ ଆବାଳବୃଦ୍ଧ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କ୍ରମୀ ମହାପ୍ରସାଦ ବିତରଣ)
କରି ଏତେ ଆପାବନିମାନ କାଳ ପ୍ରତି ଶୁକ୍ଳ ଚକ୍ରଶରୀରେ ବା
ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମୟରେ ତାହାର ଅନ୍ତର୍ଶାଳ ପୂର୍ବକ ଅଞ୍ଚମ-
ମାନଙ୍କରେ ନାମ ଉଚଳନ ଗାୟନରେ ରୁହି ଅତିରୁହିବ
କରନ୍ତି ।

ଭକ୍ତ ସତ୍ତବାର ସୁତକାହ ଅଶୋଇ ମଧ୍ୟରେ ନିଷେଧ ।
ଭକ୍ତ ଅଶୋଇବିହୁକ ନିୟମମାନ ପାଇନ କର ଗୁରୁଆଜ୍ଞା
ଅନୁସାରେ ପଦିତ ଗୋମୟହାର ଶୌତ ହୁଅଛି । ପୁତ୍ର
ମଧ୍ୟରେ ବା ଶଶରବେ ବୌଣସି ପ୍ରକାର ବିଦ୍ୟାଜାତ
ଦେଲେ ପ୍ରଭୁତୀରେ ସାଥୁ ଭକ୍ତଗଣ—ଶରଣ ପାପ
ହୋଇ ଭକ୍ତ ବିଦ୍ୟାଶ୍ଵରଙ୍ଗ ଦର୍ଶନ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରନ୍ତି ।

ଅବଧୂତ ସମ୍ବନ୍ଧାଶ୍ରମ ପ୍ରକଳ୍ପ କରିବା ନିମିତ୍ତ ବାଲ୍ୟ-
ଯୌବନାଦି ଅବସ୍ଥା ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣାଦି ଜୀବିତେବ ନାହିଁ ।
କେବଳ ଧର୍ମଗ୍ରହାକୁସାରେ ଯାହାର ହୃଦୟରେ ତିବେକ
ବୈଶବୀ ଚାର ହୃଦୟ, ସେ ସିକି ଶୁଭକାର ଅନୁସରଣ କର
ଦିଖମରେ ଶୁଭତଥାର ଧୂବଳ ମହିମା ଶାଦ ସୁରୂପୀଠ୍ସାନରେ
ସିଦ୍ଧଗୁରୁଙ୍କ ଅଞ୍ଚଳୁଷାରେ ସମସ୍ତ ତିହ ପରିତ୍ୟାଗ କରି
ମସ୍ତକମୁଣ୍ଡଳ ପୂର୍ବକ ତୋରଣେରେ ବସ୍ତ ଦୋଷୀନ ଧାରଣ
କରି ଅପର ସମ୍ବନ୍ଧାଶ୍ରମରୁକୁ ହୁଅଛି । ଅପର ସମ୍ବନ୍ଧାଶ୍ରମନେ
ସେ ସମୟରେ କେବଳ ଦାସୋଧାଧ ଲାଭ କରିଥାଏ ।
ତୃପ୍ତରେ ସିକି ଶୁଭକାର ଅଦେଖରେ ନିୟକ୍ତ ରହି
ବୈଶବୀନାଦି ସାଧନ ଚର୍ଚାଷ୍ଟୟ ସଂକ ହେଲେ, ସେ
ସମୟରେ ବ୍ରାହ୍ମଣନାହାର ପରାମର୍ଶ ସହ ଅସ୍ଵାର ଶାକ୍ୟ
ସମ୍ବନ୍ଧମନ୍ତ୍ର ଅସ୍ଵାରୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ଅବଗତ ହୋଇ
ପରମାମ୍ବାରେ ପରମପ୍ରିୟ ସ୍ନାପନ ପୂର୍ବକ ପରମାନନ୍ଦ ଲାଭ
କରନ୍ତି । ଅଛି ମଧ୍ୟ ଅଜ୍ଞାନୁହରେ ସୋହଂଗୁବ ଅବଳମନ
ପୂର୍ବକ ଶୁଣସ୍ତୁତ ବିଷୟରେ ଯାହାର ଜୀବ ବୈଶବୀ ଜୀ-
ଆଏ, ସେହି ବ୍ରାହ୍ମନରାଧାର ବ୍ୟକ୍ତି ଅବଧୂତ ସିଦ୍ଧାଶ୍ରମ
ପରମକାରୀ ପଞ୍ଚାରେ ଭୁକ୍ତ ହେବାର ଉପଯୋଗୀ ହୁଅଛି ।
ଅବଧୂତ ସିକିଶୁଭ ତାହାକୁ ମହାବାକ୍ୟ ପ୍ରଭୁତବ ତେବେ
ଉତ୍ତମରୂପେ ଉପଦେଶ ପ୍ରଦାନ କରି ଅବଧୂତ ପରମନ୍ୟାଧ
ପତ୍ରରେ ଭକ୍ତ କବନ୍ତି ।

ଅବଧୂତ ଦ୍ଵିତୀୟ ମହିମାଗୋପନୀୟ ଅଞ୍ଜଳିଷ୍ଠାରେ
ତାଙ୍କୁ ଅବଧୂତ ବଲ୍ଲବନାନା ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି ।
ବୈଶନ୍ଦିବୀ ଦ୍ୟକ୍ଷି ଭାବାର ଓ ଅପର ସନ୍ଧ୍ୟାସୀର ତିଥି

ତ୍ୟାଗ କର ଦିଗମ୍ବର ହୋଇ ଶୁଭ୍ୟାଂ ସ୍ଥାନରେ ବୃଦ୍ଧ ମୁହଁତ୍ତି ସମୟରେ ବଲୁଳ ବାନା ଅଲେଖପରଂବ୍ରତିକୁ ଅର୍ପଣପୂର୍ବକ ବୌପାତ୍ର ପରିଧାନ କର, ଅସ୍ତ୍ର ସହିତ ବୃଦ୍ଧର ଅର୍ଦେଶ୍ଵର ଅବଲମ୍ବନପୂର୍ବକ ବୃଦ୍ଧ ଦର୍ଶନ କରନ୍ତି । ତପ୍ତରେ ସିଦ୍ଧଶ୍ରୀ ତାହାଙ୍କୁ 'କାବା' ଉପାଧି ପ୍ରଦାନ କର ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଏକହି ଉପବେଶନ ଓ ଭୋଜନ ପାଇ କରନ୍ତି । ଅପର ସବ୍ୟାସପତ୍ରୀ ଓ ଶୁଦ୍ଧସପତ୍ରୀ ତତ୍ତ୍ଵ ନିକଟ ପଢ଼ାରେ ଏକତ୍ର ଅରଜମାନ୍ୟ ଦୁଆର୍ଥ । ଭକ୍ତ ଅବସ୍ଥାକୁ ସବ୍ୟାସିମାନେ କାମିନୀ ସଙ୍ଗ ବା ଶର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ; ଶୀମାନଙ୍କୁ 'ମା' ଶବ୍ଦରେ ସମୋଧନ କରନ୍ତି ଓ ସେମାନଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନରେ ବାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ସେମାନେ ଏକ ପ୍ରାନରେ ମଠ କର ବଦ୍ଧନ୍ତି ନାହିଁ । ଏକ ପ୍ରାମରେ ଏକ ଦିବସ ମାତ୍ର ରହି ଯତ୍ତା ବା ଅୟାଚଞ୍ଚାଲିକା କାଳେ ଏକ ଶୁଦ୍ଧରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ଏକବକ୍ତ୍ଵ ଧର୍ମାନ୍ତର ବିଜ୍ଞନାଦି ସହ ଧର୍ମଶ୍ରୀରେ ବା ପ୍ରାମାନ୍ତରର ସୁନିମିଳ ସ୍ଥାନରେ ନୂତନ ମୁଦ୍ରିକା ପାତ୍ରରେ ବା ରମ୍ଭାଦ ପାତ୍ରରେ ଅଛୁ ବହୁତ ବା ଭଲ ମନ ନ ଭାବ ବୃଦ୍ଧ ସ୍ଵର୍ଗପୂର୍ବକ ଅଳନ ମନରେ ଭୋଜନ କରନ୍ତି; ପର ଦିବସ ନିରିତ ରଷା ଦ୍ରୁବ୍ୟ ସହିତ ରଖନ୍ତି ନାହିଁ; ଅଥବା ରଷା ଦ୍ରୁବ୍ୟ ଘେନ ଏକ ପ୍ରାକରୁ ସ୍ଥାନରେ ଭାବରୁ ପ୍ରାମର ପରିପାଳନ କରନ୍ତି । ଶୁଦ୍ଧ ରଷା ଦ୍ରୁବ୍ୟ ରଜନ କରିବା ଭକ୍ତ ଅଶ୍ରୁ ଅଶ୍ରୁ ବିଧାନରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ସେମାନେ ସାହା ଦ୍ୱାରେ ରଷା କରନ୍ତି, ତାହାର ମଙ୍ଗଳ ନିରିତ ପ୍ରଭାବତାରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି । ଅବଧୂତ ସବ୍ୟାସିମାନେ କାମିନାକାନ୍ତିଶୀଳ ଶୁଦ୍ଧରେ ବା ବୃକ୍ଷଲରେ ଅବସ୍ଥାନ କରନ୍ତି; ସାମ୍ବନ୍ଧିକାଳରେ ଧର୍ମଶ୍ରୀପରମପୂର୍ବକ ବୃଦ୍ଧଶରଣ ଭଜନ କର ଅଗନ୍ତୁକ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ସହୃଦୟଦେଶ ପ୍ରଦାନପର୍ବକ ବିଲାସ ଆସନ ତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ ଦୁସ୍ତରେ ଶୟନ ଓ ଉପବେଶନ କରନ୍ତି । ପର ଦିନ ପ୍ରାତାକାଳରୁ ଦର୍ଶନ ଭଜନ ଶେଷ କରି ପ୍ରାମରେ ରକ୍ଷାପ୍ରଦାନପୂର୍ବକ ପ୍ରାମର ମଙ୍ଗଳ ବାହ୍ରା କର ଅନ୍ୟ ପ୍ରାକରୁ ପ୍ରାମର କରନ୍ତି । ରଷା ଅପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ପ୍ରାମାନ୍ତର ଜଳଶ୍ଵରେ ଜଳପାନ କର ପ୍ରାମର ମଙ୍ଗଳବାହ୍ରା କରିବା ସେମାନଙ୍କ ସାମ୍ରାଜ୍ୟକ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ଥିଲେ ।

ସେମାନେ ଏକ ପ୍ରାମରେ ଏକ ଦିନରୁ ଅଧିକ ନ ରହି ସତ୍ୟମହିମାଧର୍ମ ପ୍ରମୁଖର୍ଥ ରବ ରବ ପ୍ରାମରେ ଦିତରଣ କରନ୍ତି । ଯତ କେହି ତାହାଙ୍କୁ ଅର୍ଥ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି, ତାହା ଉପସ୍ଥିତ ପରିପାଳନ କରନ୍ତି ।

ସେମାନେ ଉପଜୀତ ଓ ମାତା ପ୍ରଭାବ ଧାରଣ ନ କର ଦଶକୌପିନ୍ଦି ଓ ତାଲପର ପଞ୍ଚ ଅତପହରୁପେ ଧାରଣ କର ଥାଏନ୍ତି । ସେମାନେ ତାମୂଳ ଦସର କରନ୍ତି ନାହିଁ; ଯାନ ତାହାକାବ ଅର୍ଦେଶ୍ଵର ନ କର ଦୁଃଖରେ ଗମନ କରନ୍ତି; ଜାର୍ଥ, ବୃକ୍ଷ, ସଞ୍ଚାର ମେଳା, ମହୋତ୍ସବ ପ୍ରାକରୁ ଗମନ କରନ୍ତି ନାହିଁ; ଜଗତ ମଙ୍ଗଳାର୍ଥେ ସବହା ପ୍ରଭକୁ ଜଣାଇ ଦେଇ ମାନଙ୍କୁ ବୃଦ୍ଧଶରୀର ଉପଦେଶ ପ୍ରଦାନ

କରନ୍ତି । ଅପ୍ରତିକ୍ରିୟ, ନୃପ, ନାରୀ, ରଜକ, ଗଣକ, ଶିଖିବା, ରୈଘାମାଲୀ, ଶାଟ, କେବିଦ୍ୟ, ରକ୍ଷାମାର୍ତ୍ତି ଓ ଶୁଦ୍ଧ ବୈଷ୍ଣବ ପ୍ରଭତ ନେବେଦ୍ୟାହାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଶୁଦ୍ଧରେ ସତ୍ୟମହିମାଧର୍ମର ସାଧୁ ସନ୍ଧାନୀ ବା ଶୁଦ୍ଧସ୍ଥ ଭକ୍ତଗଣ ଭୋକନ କରନ୍ତି ନାହିଁ; ତତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରାକାର ଓ ବହୁମେଳି ଅବସ୍ଥା ଭୋଜନ କରନ୍ତି ନାହିଁ; ଉକ୍ତ ଦେବନେବେଦ୍ୟାହାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ସତ୍ୟମହିମାଧର୍ମରେ ଅନ୍ତିତ ହେଲେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ପୁଣ୍ୟ ପରିପାଳନ କରନ୍ତି; ସେ କେହି ସାଧୁ ସବ୍ୟାସି ଦେବ ତ୍ୟାଗ କଲେ, ଉକ୍ତ ପଟକୁ ଭୂମି ମଧ୍ୟରେ ସମାଧି କରିଦିଅଛି । ଏକ ଅଲେଖ ପରଂବ୍ରତକୁ ଉପାସନା କରିଯାଏ ବୋଲି ଏହି ସତ୍ୟମହିମାଧର୍ମକୁ ମଧ୍ୟ ଅଲେଖଧର୍ମ ବୋଲି ଶୁଦ୍ଧମାର୍ତ୍ତି । ଉକ୍ତ ଅବଧୂତ ପର ସବ୍ୟାସିମାନେ ଭୂମି ଦୂଷଣ ବଲୁଳ ଧାରଣ କରୁଥିବା ହେଉ, କେହି କେହି ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତି ଏମାନଙ୍କ ଭୂମି ପଞ୍ଚଥ ବୋଲି କହନ୍ତି ।]

ମହିମାଧର୍ମୀ—ଦେ. ବିଶ—ମହିମାଧର୍ମ ଅବଲମ୍ବନକାରୀ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
**Mahimādharmaī (person) Following the creed
of the Mahimādharma.**

ମହିମା ବ୍ୟକ୍ତି—ଦେ. ବିଶ (ସ. ମହିମାବ୍ୟକ୍ତି)—**ମାତ୍ରାସ୍ତ୍ରପକ—**
Mahimā byāñjaka ମହିମା ବ୍ୟକ୍ତି ବିଦେଶୀରେ ପରିପାଳନ କରିବାକାରୀ ।

ମହିମାଶ୍ରୀ—ସ. ବିଶ—ସମ୍ମଦ୍ର ପର ଅପରମେୟ ଗୌରବବିଶିଷ୍ଟ—
Mahimārūḍhaba Having illimitable glory;
very glorious.

ମହିମେତ୍ରା—ଦେ. ବିଶ—ମହିମାୟୁକ୍ତା—Endowed with glory
Mahimitra or excellence. [ଭ—୧ ଉକ୍ତି ମହିମାୟୁକ୍ତି—ପରିପାଳନ କାର୍ଯ୍ୟ]

ଭୁବେ ମହିମା ସମ୍ମଦ୍ର ସମ୍ମଦ୍ର—ତିନ୍ତୁମଣି. ବିଜମାଧର୍ମ]
ମହିମ—ଦେ. କ. (ମହିମନ୍ ଶରି ପରମା ବ୍ୟକ୍ତି ଏକବତନ ମହିମନ୍—
Mahimna ଶରି; ଶରିବକର ଏ ପ୍ରୋତ୍ର ଅଦ୍ୟରେ 'ମହିମନ୍ ମହିମ ମହିମ ପାରକେ' ଥିବାରୁ)—ଶରିବକର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପ୍ରୋତ୍ର—
(ମହିମସ୍ତବ, ମହିମସ୍ତୋତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଶେଷ—Name of
a celebrated hymn to Siba.

ମହିର(ର)ଗିରିଆ—ଦେ. ବ—ମଇରିଗିରିଆ (ଦେଖ)
Mahir(ri)girīā (See)

ମହିର—ସ. ବ—(ମହ ଧାରୁ+କର୍ମ. ରାର)—୧। ସୂର୍ଯ୍ୟ—
Mahira 1. The Sun (Apte). ୨। ଅର୍ବବୁଦ୍ଧ—
2. Calotropis Gigantea (tree).

ମହିରା—ଦେ. ବ—(ସ. ମୋଦବକାର)—ଗୁଡ଼—
Mahi(i)rā ମୋଦବକାର ମୋଦି ଗୁଡ଼—Confectioner,

ମହିରାଜ—ବେ. ବ. (ପାଠୀକ ପଦ୍ଧତି) (ସ. ମହି + ରାଜ)—ରାଜ—
Mahirāna ମହିରାଜ ମହିରାଣୀ King.
ମହି(ର)ର ପରି ଗୁଡ଼ିବା—ବେ. କ୍ଷେତ୍ର—ଅତି ବେଦକା ଘୋଷୁ ଭୂର୍ବରେ
Mahi(i)ri pari gardibā ଲୋଟିବା—To wallow or
ମାଟିତେ ଗଡ଼ାଗଡ଼ି ଦେଓରା roll on the ground in great
ଶୁମିମେ ଭୂପଦାନା agony.

ମହିର ଭଳ ଘୁଡ଼ିବା, ମହିର ପରି
ଲୋଟିବା, ମହିର ଭଳ ଲୋଟିବା } ଅନ୍ତରୂପ

ମହି(ହେ)ଲା—ସ. ବ. ଶୀ (ମହି ଖାରୁ + କର୍ମ. ଇତିଥା)—୧।
Mahi(he)la ଲାଲୀ—1. Woman. ୨। ମହିଶୀ—

2. A queen. ୩। ମଦମରୁ ଶୀ—3. A woman
excited with lust; an amorous or
intoxicated woman (Apte). ୪। ରଙ୍ଗତ୍ୟ
ବିଶେଷ; ରେଣୁକା (ହ. ଏ.)—4. A kind of
scented herb. * ୫। ପ୍ରିସ୍ତ୍ରେଲୁତା—5. Ichno-
carpus Frutescens (creeper). ବେ. ବ—

ମହିଲା ମହିଲା ଶୀ—A lady.
ବଦ୍ରିଶୀଯା ଶୀ—A lady.

ମହିଶୁର—ବେ. ବ. (ସ. ମୁଖ୍ୟରୁ)—ଦିନିଶ ଭାବର ସାଧିତ ପ୍ରତ୍ୟେ
Mahisūr —The state of Mysore in S. India.
ମହିଶୁର, ମୈଶୁର ମୈଶୁର

ମହିଷ—ସ. ବ. ପୁ (ମହି ଖାରୁ + ବରଣ ବା କର୍ମ. ଇତିଥା)—୧
Mahisha ମର୍ଦ୍ଦି—1. Buffalo. [ଦ୍ଵ—ଏ ସମକ୍ରମ
(ମହିଶୀ—ଶୀ) ବାହିକ ଅଛେ ।] , ୨। ମହିଷାସୁର; ଅସୁର
ବିଶେଷ (ଏହାକୁ ଦୂର୍ଗ ବଧ କରିଥିଲେ)—2. Name
of a demon killed by Durgା ୩। ହିନ୍ଦୁ
ପିତା ଓ ଜୀବସ ହାତାଠାରୁ ଭୁଲୁନ ବର୍ଣ୍ଣିତର କାହିଁ ବିଶେଷ
(ହ. ଏ.)—3. Name of a mixed caste
amongst the Hindus.

ମହିଷ(ଶି) କନ୍ଦ—ସ. ବ (ଏହାର ବାହାର ମର୍ଦ୍ଦି ପରି ପାଣ୍ଡ ର ଓ ମେମ—
Mahisha(shi) kanda ସୁକୁ ଥିବାରୁ)—ଧାରା ଦେଖିଅଛୁ—

ସ. ଶୁଦ୍ଧାକୁ, ଶୁଦ୍ଧିକକ White yam.

ମହିଷ(ଶି) ଟିପା—ବେ. ବ—ଦୁଃ୍ଖ ମର୍ଦ୍ଦି ହେବରେ ବକ୍ଷ ହୋଇଥିବା
Mahisha(shi) tīpā କାଠର ଘୟ—A wooden bell
(ମହିଷ ଟିପେଇ—ଅନ୍ତରୂପ) hung from the neck of a
ମଲସଟ ମୈଲକାଘରିଟ vicious buffalo.

ମହିଷଧ୍ୱଜ—ସ. ବ. ପୁ (ବନ୍ଦୁବୀହି)—ସମନ, ସମ—
Mahisha dhwaja The God of death.
(ମହିଷ ବନ୍ଦୁ, ମହିଷ ବାହିକ—ଅନ୍ତରୂପ)

ମହିଷ ପାତା—ବେ. କ୍ଷେତ୍ର—କାଲେସତର ଗୋଟିଏ ପଦତର ନାମ—
Mahisha pāta Name of a mountain in

Balasore. [କ୍ଷେତ୍ର—ମେଦେଶାତ୍ମି ଅକାଶେ
ଘେରିଲୁ ମହିଷ ପାତା । ରାଖାନଥ. ଛୁଣା ।]

ମହିଷପୁରୀ—ସ. ବ. ପୁ—ମର୍ଦ୍ଦି ଉଚିତ ବ୍ୟକ୍ତି—A person
Mahishapūra who tends buffaloes.
(ମହିଷପାଳକ—ଅନ୍ତରୂପ)

ମହିଷ ବଳ—ସ. ବ—ପାରସ୍ୟ ଦୂର୍ଗାପୂଜା ସମୟରେ ଦୂର୍ଗାଙ୍କ ଅଗରେ
Mahisha bali ବଢ଼ାନୀବା ମର୍ଦ୍ଦି ବୋଦା—A buffalo
killed as a victim before Durga.

ମହିଷ ବଳୀ—ସ. ବ—ସୋମଇତା ପରି ଏକପ୍ରତାର ଲତା—A kind
Mahishaballī of medicinal creeper.

[ଦ୍ଵ—ଏହା ଅନ୍ତରେ କମଳକୁ ଦେଖ ।]

ମହିଷ ମତ୍ୟ—ସ. ବ—ଦୁଃ୍ଖବର୍ଣ୍ଣ ପରୁସ୍ତ ଶେହିମାର ଶେଶୀର ବଜା
Mahisha matsya ମାରୁ; କଳାବାର୍ଷି ମାରୁ—A kind
କାଲବସୁ; କାଲବସି of big fresh water fish with
scales (of blackish colour); Labeo
Calbasu. [ଦ୍ଵ—ଏମାଜେ ମହିର ପାଣିରେ ରହନ୍ତି
ମୁଦ୍ର ପାଖରେ ୨ଟା ବଢ଼ି ଓ ୨ଟା ସାନ ଦିଶ ଥାଏ ।]

ମହିଷ ମର୍ଦ୍ଦି—ସ. ବ. ଶୀ (ମହିଷ + ମର୍ଦ୍ଦି + ଶୀ. ର)—ମହିଷାସୁର
Mahisha marddini ବିକାଶିତ ଦେଖ; ଦଶଭୂକା ଦୂର୍ଗ—
ମହିଷ ପାତା—Durga who killed the
ମହିଷୀ ଦେଖିଲେ ମହିଷୀ ମର୍ଦ୍ଦି—ଶରବକାଳରେ ଦୂର୍ଗଙ୍କୁ ଏହି ରୂପରେ
ମହିଷ ମର୍ଦ୍ଦି } ଅନ୍ତରୂପ—ଶରବକାଳରେ ଦୂର୍ଗଙ୍କୁ ଏହି ରୂପରେ
ମହିଷ ମର୍ଦ୍ଦି } ପୂଜା କରସାଏ; ମହିଷାସୁରବନ୍ଧ ବିଶ୍ୱୟ
ମହିଷ ସୁଦମୀ ପଣ୍ଡି ସୁରଶର ଯୁଦ୍ଧ ଓ ଯୁଦ୍ଧ ଅଧ୍ୟାୟରେ
ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥିଲା ।]

ମହିଷାର୍ଦନ—ସ. ବ—କାର୍ତ୍ତିକେୟ (ହ. ଏ)—

Mahishārddana A name of Karttikeya.

ମହିଷାଳ—ପ୍ରା. ବ (ସ. ମହିଷାଳ)—ମହିଷାଳ (ଦେଖ)—
Mahishāla Mahisha pāla (See) [ଦ୍ଵ—
(ମହିଷିଆଳ—ଅନ୍ତରୂପ) ମହାକାଳ-ପଠାକାଳୀ ମହିଷାଳ,
ବ୍ୟାକାଳାଥ. ନନ୍ଦକେବଳୀ ।]

ମହିଷାସୁର—ସ. ବ. ପୁ—୧। ଦେଖିଦ ବିଶେଷ—1. Name of a
Mahishāsura demon, [ଦ—ଏ ଶିବବର ବର୍ଣ୍ଣନ
(ମହିଷେଷ—ଅନ୍ତରୂପ) ରମ୍ୟାସର ନାମକ ଅସୁର ଶିବଙ୍କ
ତପସାରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କର ଏହି ପ୍ରତିବାଦ କରିଥିଲେ । ଏ
ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୂର୍ଗଙ୍କ ହୋଇ ଛାତିବାରୁ ଦେବତାମାନଙ୍କ
ଅତ୍ୟରେ ହରିଦରଙ୍କ ଦେନିଷମୁଦ୍ର ରଗବଜ ବା ଦୂର୍ଗ
ଏହାକୁ ବଧ କରିଥିଲେ । (ତୁମୀ ପୁରୀ ଯୁଦ୍ଧ ଶ୍ରୀ ଅଧ୍ୟାୟ)
ଏହାର ତତ୍ତ୍ଵବ୍ୟକ୍ତି ବର୍ଣ୍ଣିତ କରିବାକୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୂର୍ଗଙ୍କ କିକଟରେ
ଦୂର୍ଗାପୂଜା ସମୟରେ ମହିଷ ବଳ ଦିଶୀଏ ।] ,
ସନ୍ଦର୍ଭବାବ ତତ୍ତ୍ଵ ଦେଖ—2. A demon killed
by Skanda. [ଦ—କୁମୁ ବିଳା ମହିଷାଳ ଅନ ଲୋକ,
ଦେଖାଇ ନ ପାରଇ ସମକ୍ରମ ଲୋକ । ଦୁଷ୍ଟିଦିନ,
ମହାଭାବ, ବଳ ।]

ମହିଷ ମୁର ମର୍ଦ୍ଦି—ସ. ବ. ଶୀ—ମହିଷ ମର୍ଦ୍ଦି (ଦେଖ)

Mahishāsura marddini Mahisha marddini (See)

ମହିଶୀ—ସ. ବ. ଶୀ (ମହିଷ + ଶି)—୧। ଶୀ ମହିଷ; ମାର ମର୍ଦ୍ଦି—
Mahishi 1. A she-buffalo, [ଦ—କିଶୋମଟ ସେହି
ଲାକ, ଆବଳ ଶିବର ମୂଳ, ଦେଲ ଅସୁର ସପ ମହିଶୀ ଯେ ।

କ୍ଷ. ବୈଦେହୀପତଳାସ ।] , । ବିଭାଗଶେବା ଘଣ୍ଟୀ—
—2. The chief queen of a king; the queen consort. * । ବ୍ୟରଗୁରୀ ଶ୍ଵର—3 An adulteress. * । ବ୍ୟରଗୁରୀ ଶ୍ଵର ଉପାଳିତ ଧନ—
—4. Money earned by a woman by adultery. * । ଦେଇତୀ—5. A lady's maid (Apte). ୭ । ନିଜର ଶ୍ଵର ବ୍ୟରଗୁର ଲବଧ ଧନ—
—6. Money earned by the prostitution of one's wife (Apte). ୯ । ଶ୍ଵର—7. A queen in general (Apte).

ମହିଷ—ସ. ବିଶ୍ୱ—(ମହତ୍+ଅଦିଶୟାର୍ଥେ ରଷ୍ଟ) —ଅଦିଶୟ ମହତ୍
Mahishthā ବା ବଡ଼—Very great; noblest.
(ମହିଷ୍ଟ—ଶ୍ଵ)

ମହିଷାଳୀ(ଲ)—ଦେ. (ପଦ୍ମ) ବି—ଭୂତ; ପୃଥିବୀ—Earth.
Mahishālī(ଲ) [ଭ—ସେ ସୁତ ପାହରି ଘୋନ ବି ପାହାଳୀ,
ମଣ୍ଡିଲେ ନିବ ଭଲ୍ପୁଷ୍ଟ ମହିଷାଳୀ । କୃଷ୍ଣବି. ମହାଭାବତ
ଅଥ ।]

ମହି ରନ୍ଦୁ—ଦେ. ବି. (ପଦ୍ମ). (ସ.ମହିନ୍ଦ୍ର)—ରଜା—King. [ଭ—
Mahi indra ମାନାଚା ଲାମେ ମହି ରନ୍ଦୁ, ତାର କୁମର ମୁକୁଳ ।
ମହିନ୍ଦ୍ର ମହିନ୍ଦ୍ର କଳମାଥ, ଭଗବତ ।]

ମହି(ହି)କ୍ଷିତ—ସ. ବି (ମହି+ଶିଖାରୁ—ପ୍ରଭୁ କରହା+କର୍ତ୍ତ୍ଵ.ଶ୍ଵ) —
Mahi(hi)kshit ଭୂତତ୍ତ୍ଵ; ରଜା—King. [ଭ—ମାତା
(ମହିନ୍ଦ୍ର—ଦେଶଭୂଷା) ଚର୍ମ ପୁଢ଼ା ସ୍ଵରୂପ ମହିକିତ । ତା ଠାରେ
ପୁତ୍ର ରୂପେ ପିତା ହୁଏ ଜାତ । କୃଷ୍ଣବି. ମହାଭାବତ
ଅଥ ।]

ମହି(ହି)ଗତ—ସ. ବିଶ—୧. ପୃଥିବୀରେ ପଢ଼ି—1. Fallen to
Mahi(hi)gata the ground. ୨ । ଭୂମିରେ ଲଗୁ—
2. Attached to the ground. ୩ । ଭୂମିରେ ଶାପିତ—
3. Lying on the ground. [ଭ—ଦୁହେ
ଦେବା ସଙ୍ଗାତ, ମୁ ହେବ ମହିଗତ ମହେନ୍ଦ୍ରବରେ ।
କର୍ମ୍ୟେ. ସଙ୍ଗୀତ ।]

ମହି(ହି)ଜ—ସ. ବିଶ—(ମହି+ଜନ୍ମ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ଵ.ଶ୍ଵ)—ଭୂମିରୁ ଜାତ
Mahi(hi)ja ବା ଭୂମି—Produced or born from
(ମହିଜା—ଶ୍ଵ) the earth. ସ. ବି—୧. ମନ୍ଦିରପ୍ରତି—
1. The planet Mars. ୨ । ନରକାସ୍ତ୍ର—
2. Name of a demon. ୩ । ଅର୍ଦ୍ଧକ, ଅଦା—
(ହ. ଶ) —3. Ginger.

ମହି(ହି)ଦେବ—ସ. ବି—ବ୍ରାହ୍ମଣ— Brâhmaṇa. [ଭ—ଶ୍ଵ
Mahi(hi)deba ମହିଦେବ କଷ୍ଟରେ ପଢ଼ିବା ବହୁ ପୁରବତ
ଗାତରୁ । କ୍ଷ. ଲବଣ୍ୟବିଶ ।]

ମହିଧର—ସ. ବି—(ମହି+ଧୃ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ଶ୍ଵ) —୧. ପଦତ—
Mahidhara 1. Mountain. ୨ । ଶେଷ ନାର, ବାସୁଦେ—
(ମହିଧ; ମହିଧର—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. The great mythological
cal serpent, holding up the universe
on his hood.

ମହିନ୍—ସ. ବି—(ମହି+ରନ୍ଦୁ)—୧ । ମହିନ (ଦେଖ) —1.
Mahindra. Mahîpa (See) , । ଶମାଯଳ ବର୍ଣ୍ଣିତ ମର୍କଟ
ସୁଅପତ ବିଶେଷ—2. A monkey-chief described
in the Râmâyañs [ଭ—ବିକାଶ ମହିନ୍
ଶିଶୁ ମହିନ୍ଦେ ପଢ଼ି । କ୍ଷ. ବୈଦେହୀପତଳାସ ।]

ମହିନ୍ ବାହାଦୁର—ଦେ. ବି—ଓଡ଼ିଆ ଗଢ଼ିଜ ତେବାନାଳ ରଜା—
Mahîndra bahâdur ବଶର ଉପାଧ—A family title
of the Ruling Chief of Dhenkanâl State. [ଭ—ତିଲେଚନ କାମେ ଖାତ ଯେ; ରଜା
ମହିନ୍ ବାହାଦୁର ସମ୍ବାଦ ମଧ୍ୟ ବିଦିତ ଯେ । ବୁଜନାଥ,
ସମର ଚରଙ୍ଗ ।] [ଦ୍ର—ଏ ଉପାଧ ପୁରୁଷ ଗଜପତା
ମହାଶତା ତେବାନାଳର ରଜା ହିଲେଚନ (୧୭୭୪—
୧୭୯୮) କୁ ତାଙ୍କର ଶୌର୍ଯ୍ୟ ଓ ରଣରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ
ଦେଇଥିଲେ । ସେହି କାଳରୁ ତେବାନାଳର ରଜାମାନେ
ବଣାନ୍ତକମେ ଏ ଉପାଧରେ ଭୂଷିତ ହୋଇ ଅସୁଅଛନ୍ତି ।]

ମହି(ହି)ପ—ସ. ବି—(ମହି+ପା ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ଵ. ଶ୍ଵ) —ନୂପର; ଦୂପର;
Mahî(hi)pa ରଜା—King.
[ମହି(ହି)ପଦ, ମହି(ହି)ପାଳ—ଅକ୍ଷୟରୂପ]

ମହି(ହି)ପ୍ରାଚିର—ସ. ବି—ସମ୍ବଦ—The sea.
Mahî(hi) prâchira

ମହି(ହି)ମଣ୍ଡନ—ସ. ବିଶ. ପୁ—ଶେର୍ ବ୍ୟକ୍ତ ଅପଣାର ଅଗଣୋର
Mahî (hi) mandana ହାର ପୃଥିବୀକୁ ବା ଭୂପୁଷ୍ଟରୁ ମଣ୍ଡିତ ବା
(ମହିମଣ୍ଡନା—ଶ୍ଵ) ଶୋରିତ କରେ—One who adorns
the earth place with his beauty
ମହିମହିଳା—ସ. ବି—ପୃଥିବୀ ସାବଜୟ ଶ୍ଵ—All the women
Mahima(hi)ମହିଳା ବିଚିତ୍ର
ବିଲକ, ମହିମା ମହିମ କରେ ହେଲେବ୍ୟ—
କ୍ଷ. ବୋଟ୍ରିଭାଣ୍ଡାଶୁଳିଷ ।]

ମହିସୁଲ—ସ. ବିଶ. ପୁ (ମହତ୍+ଅଦିଶୟାର୍ଥେ ରଷ୍ଟ; ମା ୧୬) —
Mahîyân ଅତ ମହତ୍—Very great or noble.
(ମହିସୁଲ—ଶ୍ଵ)

ମହିୟମାନ—ସ. ବିଶ. ପୁ (ମହିଧର—ଧାରୁ ମହିମ ନାମ ଧାରୁ+କର୍ତ୍ତ୍ଵ)
Mahîjyamâna ଅନ)—୧. Fit to be
worshipped. , । ପୂଜ୍ୟମାନ—2. Being
(ମହିୟମାନା—ଶ୍ଵ)

ମହିରବନ—ଦେ. ବି—ଅସୁରବିଶେଷ—Name of a demon.
Mahî(hi)râbâna [ଦ୍ର—ଏ ପାତଳରେ ବାସ କରୁଥିଲୁ
ମହିରବନ ଲକ୍ଷ୍ମିତଙ୍କୁ ମାରିବା ପରେ ଏ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ
ବୈଶିଷ୍ଟ ନେଇ ପାତଳରେ ରଖିଲ । ପରେ କନୁମାନ୍
ପାତଳରୁ ଯାଇ ଏହାକୁ ବଧ କରି ସମ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ
ଉଦ୍ଧାର କଲ । ଏ ଉଦ୍ଧାର ବାହୁବୀ ରାମାୟଣରେ କା
ବୋଗସି ସ୍ଵର୍ଗ ସୁରାଣରେ ନାହିଁ ।

କିଷନାଥ କିଷନ ରାମାୟଣ ମରରେ ଏ ଉଦ୍ଧାରର ସୁର
(ସଥା;—ଲକ୍ଷ୍ମିତ ସ୍ଵର୍ଗ ମହାବିକଣ ଥାର, ପାତଳ

ଭୁବଳେ ଅଟେ ସେ ଦ୍ୱାରା । ଏଣ୍ ବୈବେଶୁପତିତାର
ମତରେ ଏ ଗୁଣର ଧୂର ଯଥା; (ଉ—ଦ୍ୱାରା ମହୁରବଳ
ନାମର, ବାଞ୍ଜେ ମହିମ ଦ୍ୱାରା ଉପର ।) ହନ୍ତ ପଦିଷାଗରରେ
ଏହାକୁ ସବର ପୁଣ ବୋଲି ଯାଇଅଛି ।]

ମହି(ହି)ରୁହ—ସ. ବ (ମହି+ରୁହ ଧାରୁ+ଚର୍ତ୍ତୁ. ଥ)—ଦୃଷ୍ଟି; ଗଣ—
Mahi(hi)ruha Tree.

ମହି(ହି)ଲତା—ସ. ବ (ମହି+ଲତା; ରୂପର)—ତଥ; ବେଶ—
Mahi(hi)lata Earthworm.

ମହିଶ—ସ. ବ (ମହି ରତ୍ନ; ମହି+ରତ୍ନ)—ଦୂପର; ସତା—
Mahisha King.

ମହିଶୁର—ସ. ବ—ମହିଶୁର (ଦେଖ)
Mahisura Mahisura (See)

ମହିଷାର୍ଜ—ଦେ. ବ. (ସ. ମହିଷାମାରୀ)—ସତା; ମହିପତି—King.
Mahisairāj [ଉ—ତଥସା ବରେ ଲେବ କୁଏ ମହିଷାର୍ଜ—
ମହିପତି ମହିଷାର୍ଜ କୁଷ୍ମଦିନ ମହାଭାବତ ଦଳ ।]

ମହି(ହି)ସୁତ—ସ. ବ. ଶୁତ (ମହି ରତ୍ନ)—୧. ମହିଶୁତ—1. The
Mahi(hi)suta planet Mars. , । କରବାସୁତ—
2. Name of a demon.

ମହି(ହି)ସୁତା—ସ. ବ. ଶୁତ—(ଏ ପୁଞ୍ଜୁପୁଞ୍ଜୁରୁ ମିଠାକାରୁ)—ଶିତା—
Mahi(hi)sutā (ମହିଜ—ଅନ୍ତରୂପ) A name of
Sītā

ମହୁ—ଦେ. ବ (ସ. ମଧୁ; ପ୍ରା. ମହୁ)—୧ | ୨—୧ Honey.
Mahu [ତ୍ର—ମଧୁ ଭଲେ ଟିକା ଦେଖ ।] , । ମହୁର ମଧୁ;
ମର୍ତ୍ତ, ମୌ ମହରନ—2. The sweet juice found inside
ମଧୁ, ଶର୍ଦ୍ଦ �the flowers. • । ମହୁଗାଢ଼—3. Bee.
ମ. ମଧୁ

ମହୁଆ—ଦେ. ବି—ମହୁପର ମିଠା—Sweet like honey.
Mahuā ମହୁଆ ମହୁଆ ବ—୧ | ମହୁଲ—1. Bassia
Latifolia. , । ଗୋରୁଙ୍ଗର ଏକପୁକାର ରମ୍ଭେଗ—
2. A kind of skin disease of cattle.
[ତ୍ର—ଏ ରେଗ ସାଧାରଣତା ଗୋରୁ ବା ମର୍ଦଣ ବାହୁଙ୍ଗ
ଦେବରେ ମଳା ମଳା ହୋଇ ଦେଖାଯାଏ ।]

ମହୁଆ ଆକୁ—ଦେ. ବ (ସ. ମଧୁକୁ)—ମଧୁମଳ (ଦେଖ)—
Mahuā ଆକୁ ମହୁକୁ ମଧୁମଳ (See)
ମିଠାଆହ (ମହୁଆକୁ—ଅନ୍ତରୂପ)

ମହୁଆ ମଦ—ଦେ. ବ—ମହୁଲ ମଦ (ଦେଖ)
Mahuā mada Mahula mada (.See)

ମହୁଆ ମାରିବା—ଦେ. ବ—(ବାହୁଙ୍ଗ ଦେବରେ) ମହୁଆ ବେଳ
Mahuā māribā ପ୍ରତାପ ପାଇବା—Appearance of

Mahuā disease (in the body of calves),
ମହୁକ—ଦେ. ବ. (ସ. ମଧୁକ)—ଏକପୁକାର ମିଠା ଶିମ—
Mohuka A kind of sweet bean.
(ମହୁକାବ—ଅନ୍ତରୂପ)

ମହୁକା—ଦେ. ବ (ସ. ମଧୁକ)—୧ | ମହୁକ ଉଷେଷ—1. A kind
Mahukā of shrub. , । ମହୁକ (ଦେଖ)—2. Mahuka
(See) * । ମହୁକା (ଦେଖ)—3. Maukā
ଅତି ମଧୁର (See) ଉତ୍—ମହୁପର ଅଭିରୁ ମିଠା ସାଦବଶିଷ୍ଟ—
ଅଭୁତ ମିଠା Excessively sweet like honey. ପ୍ରାଦେ—

(ବାଲେଶର) ଉ—ଶିମଜାଗୁ ବଡ଼ ଓ ମାଂସର ଫଳ—
A kind of big fleshy fruit of the bean
variety. [ଉ—ଏହା ପରିବାରପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ]

ମହୁକା ଫଳ—ଦେ. ବ—ମହରତ୍ତା (ଦେଖ)
Mahukā phala Maharardā (See)

ମହୁକିଆ—ଦେ. ବି—ମହୁକା (ଦେଖ);
Mahukīa Mahukī (See)

ମହୁଖ୍ୟାଣ୍ଡ(ତ୍ରା) —ଦେ. ବ—ମଧୁମଳିକାରସତ ଏକ ପ୍ରକାର ବଠିନ ମଧ—
Mahu khandā(ndā) A kind of congealed honey.

ମହୁ ସବ—[ଦ—ଏହା ଗଡ଼ଜାତରେ ମିଳେ]

ମହୁ ଘର—ଦେ. ବ—(ସ. ମଧୁରତ୍ତ)—ମହୁମାଳିକ ହାର ପ୍ରସ୍ତୁତ
Mahu gharତ ଠାକାର ବିଷ—Bee hive; honey-

ଶୋଚକ ମହୁକାଞ୍ଜାଳୀ comb. [ଉ—କାନ୍ଦିଶକ ଭୁଲରେ ଗନ୍ଧ
ମହୁ ତତା, ମହୁରତ୍ତ] —ଅବ୍ୟକ୍ତ ମାଦନରେ, ମହୁଫେଣାଟା
ମହୁ ଫେଣା, ମହୁବଦ୍ଧା ଦେଖିଲ କୟନରେ ।

ମହୁପର୍ଦ୍ଦିତ୍ତ ମହାଭାବତ ଭୁଦ୍ୟୋଗ]

ମହୁତ(ପ)ଶା—ଦେ. ବି—(ସ. ମଧୁଶପ୍ତ)—୧ | ମଧୁମଳିକା ପର ସେ

Mahu chha(sa)nchā ପଦ ସମୟ ବରେ—1. Given to
[ମହୁତ(ପ)ଶା—ଶୀ] hoarding wealth like bees
ଅତି ସଂଚର ମଧୁମଳାରୀ । । ରତ୍ନ—2. Very miserly.

ଦେ. ବ—ମହୁମାଳି ପର ଅବ୍ ଅବ୍ ଅବ୍ ଅବ୍ ମର୍ଦଣରେ ସମ୍ପଦ କରି
କରି ବହୁ ଧର ସହିତ—Hoarding of money by
saving little by little.

ମହୁତତ(ତ୍ରା)—ଦେ. ବ—(ସ. ମଧୁତତ୍ତା)—ମହୁ ଫେଣା—
Mahu chhatā(ttā) ଶୋଚକ Bee hive.

ମହୁଡ଼—ଦେ. ବ—ମହୁଡ଼ (ଦେଖ)
Mahurda Mahurda (See)

[ଉ—ମଳିଟର ସମ୍ମ ମାରାମ ମହୁଡ଼, ଟେବିଲ ଅମରେ
ଟେକ ସମ୍ମ ଚୁକ୍ତ । ବାଧାକାଥ. ନନ୍ଦକେଶ୍ୱର ।]

ମହୁତରାତ୍ରା—ଦେ. ବ—ଏକ ଚାମରୀ ମିଠା ଭରତ୍ତା ଫଳ; ମଧୁରତରାତ୍ରା

Mahu tarārdā A kind of sweet cucurbitaceous
ମଧୁର ତରାତ୍ରା fruit. ବିଶ—ଅଭିଷୟ ମିଠା—Very sweet.

ମହୁ ତାଟ—ଦେ. ବ—(ସ. ମଧୁତାଟ)—ମହୁଭର (ଦେଖ)
Mahu tāṭa Mahu gharā (See)

ମହୁବାକେ(କୋ)ଇ—ଦେ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ସବୁ ଧାନ—
Mahu bāṅke(nko)i A species of fine paddy.

ମହୁ ମାଳ୍ଲି—ଦେ. ବ—(ସ. ମଧୁମଳିକା)—ମଧୁ ସବୁ କର ସମୟ
• Mahu māchhi କରିବା ଜୟୟନ୍ତ ଗାତ୍ରିରେ—The bee;
apis; the honey bee. [ଉ—ସାଧାରଣତ ହୁଅ]

ମୌମାଛି କାହାର ମହୁ ଓ ମୁଦ୍ରମାଳୁ ଦେଖାଯାଅଛି । ସଥା :—
ମୟୁମକ୍ଷୀ ୧ । ବାଘର—(Apis Dorsata) : (ସ. ପ୍ରଦାକ
ମଧୁ ବା ଅର୍ଦ୍ଧମଧୁ) ।

ଏମାନେ ଦେଖିବାରୁ ଉଥ୍ରେ ପ୍ରାୟ ଏକଜବ
ଲମ୍ବ । ଏମାନଙ୍କର ନାହୁଡ଼ ଅଛି । ଏମାନଙ୍କର
ଫେଣାରୁ ଭାଙ୍ଗିଲେ ଏମାନେ ମହୁଷ୍ଣକୁ ଦେଖିଯାଇ
ଅଣ୍ଠି ମୟୁମକ୍ଷୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ କଲବଳ କରି ନାହୁଡ଼ରେ ମାରନ୍ତି ଓ
ଏମାନଙ୍କ ନାହୁଡ଼ ଅଧାରରେ ମହୁଷ୍ଣର ଦେହ ଗଢ଼ପର
ଫୁଲିଯାଏ; ଦଂଶ୍ରି ପ୍ରାଣରେ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ନାହୁଡ଼
ପଣ୍ଡି ଯାଇଥାଏ—ଏମାନଙ୍କ ଫେଣା ଫୁଲମୁଖିପର ଚନ୍ଦାବୁରି
୨ । ୩ ପୁଣ୍ଡ କଥାସ କଣିକା ଦ୍ଵୀପ । ଏମାନେ ଭଜବୁଷର
ଶାଖାରେ, କୋଠାର କଢ଼ିରେ, ଗରୁ କୋରଢ଼ିରେ, ଏବଂ ତଣ୍ଡାର
ପ୍ରାନ୍ତରେ, ଦେଉଳର ଶତରେ ଫେଣା ବାନ୍ଧି,
ଏମାନଙ୍କ ମହୁ ନାଲି ଓ ଗାଡ଼ ।

ଦୀଲୀ ମୟୁମକ୍ଷୀ ୨ । ହେଙ୍ଗୁଳା ମହୁ—(Apis Mellifica)
(ସ. ତ୍ରୁମର ମଧୁ)—

ଏମାନେ ଦେଖିବାରୁ ଦଳଦିଆ ଓ ବାଘର ମହୁମାଳିପର
ବଡ଼ ଓ ନାହୁଡ଼ମୁକ୍ତ । ଏମାନଙ୍କ ମହୁ ଦଳଦିଆ । ଏମାନେ
ମଧ୍ୟ ଭଜବୁଷର ଶାଖା ଅଧରେ ଫେଣା ବାନ୍ଧି ।
ଦୋରିପ୍ରାଥିର ବିଷକ୍ତାଳା ନାଶକ ଔଷଧ (Apis Mel)
ଏହି ମହୁମାଳିକୁ ମହୁରୁ ପ୍ରସୂତ ହୁଏ ।

ସାତପୁରିଯା ୩ । ସାତପ୍ରେଣିଆ ମହୁ—(Apis Indica)—ଏମାନେ
ସାତପୁରିଆ ମୟୁମକ୍ଷୀ ବାଘରବାଟାରୁ ଶୈଟ ଓ ଏମାନଙ୍କର
ନାହୁଡ଼ ଥିଲୁ, କିନ୍ତୁ ଏମାନଙ୍କ ଦଂଶନ ବାଘରଙ୍କ ଦଂଶନପର
କଞ୍ଚିପଦ ହୁଅଛେ । ଏମାନେ ଏକତ୍ର ବହୁଶାଖା (ଦଳ) ସକ୍ରି
ତକ ପ୍ରସୂତ କରନ୍ତି । ଏମାନେ ଦୂଷ କୋଟରେ ଓ ଗୁହା
ମଧ୍ୟରେ ଫେଣା ବାନ୍ଧି । ଏମାନଙ୍କ ଫେଣାଗୁଡ଼କ
ବାଘରଙ୍କ ଫେଣା ଅପେକ୍ଷା ଶୈଟ । ଏମାନଙ୍କ ମହୁ ପାଣ୍ଡୁର
ଓ ପଚଳା ।

୪ । ବିଶଳି ମହୁ—

ଏମାନେ ବିଶଳା ବା ପଣ୍ଡାପର ଶୈଟ (ଏକପୁଣ୍ଡ ବନ୍ଦରୁ
ବେଶୀ ହୁଅଛେ) ଫେଣା ବାନ୍ଧି । ଏମାନେ ସାଧାରଣ
ମାଲୁପର ଶୈଟ, ନାହୁଡ଼ ନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କ ମହୁ ମଳନବଣ୍ଣି
ଓ ପଚଳା ।

୫ । ତାଳମହୁ—(ସ. ଦାଳକ ମଧୁ) । ଏମାନେ
ସାଧାରଣ ମାଲୁବାଟାରୁ ଶୈଟ; ଗରୁ ଶୈଟ ତାଳ ଶୁରପାଖେ
ଶୈଟ ଫେଣା ବାନ୍ଧି । ଏମାନଙ୍କର ନାହୁଡ଼ ନାହିଁ । ମହୁ
ଭସନ୍ତ ନାଲି ଓ ପଚଳା ।

ଛୋଟ ମୌମାଛି ୬ । ନିବ(କୁ)ଷ ମହୁ—(Apis Florea)—
ଝୋଟି ମୟୁମକ୍ଷୀ ଏମାନେ ମାଲୁବାଟାରୁ ଅଛି ହୁଅ । ଏମାନେ
ବାହୁର କଣା ମଧ୍ୟରେ ଅଛି ପଚଳା ଓ ଶୈଟ ଫେଣା
କରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ନାହୁଡ଼ ନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କ ମଧୁ ଅକୁ
ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭରଳ ଓ ଧଳା ।

ଆଧୁନିକ ପ୍ରାଣି ଭରଳଦ୍ୱାରା ପ୍ରଣିତ ମହୁମାଳାକେ ଗବେଷଣା ପ୍ରଦୂଷକ
ସ୍ରିର କରିଥିଲା, ସେ ଗୋଟିଏ ମହୁମାଳାକୁ ପରେ ଗୋଟିଏ
ମାତ୍ର ବୁଣୀ (Queen bee) ଥାଏ । ସେହି ବୁଣୀ ବୁଣୀର
ଅଣ୍ଟା ପ୍ରସବ କରେ । ଫେଣାରେ ବୁଣୀର ଅଳସ୍ୟ ଅଣ୍ଟାର
ମାତ୍ର (Drone) ଥାଏ । ସେମାନେ କିନ୍ତୁ କାମ କରନ୍ତି
ନାହିଁ । ବାଜ୍ଞା ମାଲୁମାଳାକେହି ମହୁ ସର୍ବତ୍ର କର ଫେଣା
କିନ୍ତୁ କର ପେଞ୍ଚରେ ମଧୁ ଓ କେଶର ସର୍ବତ୍ର କରନ୍ତି ।
ଫେଣାର କୋଠାରିମାଳା ସମସ୍ତରୁକୁ, କେତେକବେ
କୋଠାରିରେ ମହୁମାଳାକୁ ଛିମ୍ବାଳ ରହେ, କେତେକବେ
କରଳ ମହୁ ଫୁଲ୍ମୁଖୀ ହୋଇଥାଏ; କେତେକବେ କୁଆ
ମାଲୁମାଳାକୁ ଆଇବାପାଇଁ ଦଳଦିଆ କେଶର ବା ସୁଷ୍ପରାଗ
ସର୍ବତ ହୋଇଥାଏ । ମହୁଫେଣାର କୋଠାରିମାଳାକୁ
ବାଜ୍ଞାମାଳା ଏକପ୍ରକାର ଅଠାଳିଥ ପଦାର୍ଥରେ ଗଢ଼ା
ହୋଇଥାଏ । ସେହି ଅଠାଳିଥ ପଦାର୍ଥରୁ ମହୁ କବନ୍ତି ।
ମହୁମାଳାକେ ବନ୍ଦୁଦୂରର ପୁରିରୁ ମଧୁ ଓ କେଶର ସର୍ବତ୍ର
କର ଫେଣାକୁ ଆଣନ୍ତି । ଅଳବାଲ ଲୋକେ ମହୁମାଳାକୁ
ଅଣି ପୋଷି ମହୁ ଅମଦାକ କରିଅଛନ୍ତି । ବଣୀମାଳାକୁ
ବାଜ୍ଞା ରଖିଲେ ଅନ୍ୟମାଳାକେ ସେହି ପ୍ରାଣକୁ ଉଡ଼ି ଅଣି
ଫେଣା ବାନ୍ଧିଛନ୍ତି ।]

୨ । ଏକ ପ୍ରକାର ନାଲି ସରୁଧାନ—2. A kind of
fine red-coloured paddy.

ମହୁ ମାରିବା—ଦେ. କି—ମହୁମାଳାକୁ ଫେଣାରୁ ବିଭାଗିତ କର
ମହୁ ମଧୁମରିବା—Mahu māribā ମଧୁମରିବରେ ମଧୁମରିବା ସହିତ ମଧୁ ସର୍ବତ୍ର
ମଧୁ ସଂଗ୍ରହ କରା କରିବା—To gather honey from
ମଧୁ ନିକାଳନା, ମଧୁ କୁର୍ବାନା—bees hives by scaring away the
ମଧୁ କୁର୍ବାନା—bees. [ଦ୍ର—ଲୋକେ ରାତରେ ଥୁଣ୍ଡ ଥାବୁ
ପ୍ରସୋର କର ମହୁଫେଣାରୁ ମହୁମାଳାକୁ ହୁକୁତାର
ଦିଅନ୍ତି ଓ ଉଚ୍ଚ ଫେଣାରୁ ଭାଙ୍ଗି ଅଣି ତହିରେ ସୁବା
ମହୁମାଳାକୁରୁ ମହୁ ନିଗାଢ଼ି କିଅନ୍ତି ଓ ମହୁମାଳାକୁ
ବାନ୍ଧିବେ ସୁବା ବସୁରୁ ମହୁ କରନ୍ତି ।]

ମହୁର—ଦେ. ବ (ସ. ମଧୁର)—ଲକଳୀ, ପାରଗଣ, ଅକୁ, ସାରୁ
Mahura ଅଦି ନାନାପ୍ରକାର ପରବା ମିଶି ରକ୍ଷା ହୋଇଥିବା
ସଂକ୍ଷିପ୍ତ—A hodgepodge or
ସବନେଜା, ସତଂଜା curry prepared by cooking many
sorts of vegetables. [ର—ଯହ କରିବ ମାଂସ
କରିବ ମହୁର । ଦିଅନ୍ତେ ଦ୍ରିକେ କର ଦିଅନ୍ତି ଅହାର—
କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ, ସର୍ବ ।] [ଦ୍ର—ଘେର୍ବି
ମହୁରରେ ଅନିଷ (ମସ୍ତକ ବା ମାଂସ) ମିଶା ଯାଇଥାଏ
ଚାହାରୁ ଅନିଷ (ଅରଂଗ) ମହୁର କବନ୍ତି ଓ ସହିରେ
ଅନିଷ ଦିଅ ହୋଇ ନ ଥାଏ ଚାହାରୁ ନିଷରିଷ (ନିରେଇଷ)
ମହୁର କବନ୍ତି ।]

ଘେର୍ବି ମହୁରରେ ପଢ଼ିଥିବା ମାହରୁ କଥାଯାକ ବିବାକୁ
ହୋଇ କହାଯାଇ କେବଳ ହୋମଳ ଅନ୍ଧାକ
ଶିଥାଯାଇ ଥାଏ ଚାହାରୁ ହେତା ମହୁର କୁହାଯାଏ ।]

ମହୁର ବେଶର—ଦେ. ବ (ସହଚର ଶବ୍ଦ)—ମହୁର (ନାକାପ୍ରବାର Mahura besara ପରିବା ସଙ୍ଗେ ମାଛ ମିଶି ରକା ସାଇଥୁବା ସଟ୍ ଚଡ଼ଚଡ଼ୀ ରବକାଣୀ) ଓ ବେଶର (ମାହୁରେ ବେଶର ଓ ସାମାନ୍ୟ ତରକାରୀ କେବେକ ପରିବା ମିଶାଯାଇ ରକା ସାଇଥୁବା ରବକାଣୀ)—Curry made of vegetables mixed with fish and curry made of fish seasoned with pasted rye.

ମହୁର—ଦେ. ବ—ଅତିକଷା (ଦେଖ)—Atibishā (See)

Mahurāt ଆତିକ୍ସ, ମିଠାବିଷ ମହୁର

ମହୁରାଡ଼ି(ଲି)—ଦେ. ବ (ସ. ମହୁରକା)—ଏକପ୍ରକାର ଛୋଟ ମାଛ—Mahurārdī(l) A kind of small fresh water fish; ମରଲା ଡେରପା, କିରଜି Aspidoparia Marar.

ମହୁର ରୂପା—ଦେ. ବ (ସ. ମୁଳ + ରୋପିଥ)—ବଲାରୂପା; ଯେଉଁ Mahurāt rūpā ରୂପରେ ଝପରର କେଣି ଆବ ମିଶିଥୁବାରୁ ମରାରୂପା କାଳାରୂପା ତାହା ବ୍ୟବହାର କରେ କରା ହୋଇଯାଏ ଓ ଟଳାହାର୍ଚାର୍ଦୀ ଘୋଡ଼ରେ ମଧ୍ୟ କରା ହୋଇଯାଏ—Mixed silver; silver mixed with zinc; impure silver which turns black after use.

ମହୁରିଆ—ଦେ. ବ (ସ. ମଧୁର)—୧। ଯେଉଁ ଲୋହ ମହୁରା ବଜାଏ—Mahuriā 1. One who blows the clorion; a bugler. , । ପାଇବ ପର ଜାତ ଉଚିତିଶେଷ—ପିପାହିଲାଜା କେବଳ ମହୁରା ବଜାନ୍ତି; ଗୋଲ ବଜାନ୍ତି ଗାହିଁ ।]

ମହୁରି—ଦେ. ବ (ସ. ମଧୁର; ଏହା ମଧୁର ଶବ୍ଦ ବରୁଥୁବାରୁ)—Mahuri ୧ । ମୁଣ୍ଡରେ ପୁଣି କଳାଇବା ଉପଯୋଗୀ ସବସ୍ତୁତ ସାନାଇ ଏକପ୍ରକାର ଭୂଷା; ପେଣ୍ଟିକାଳୀ—1. A kind of clarionet; clorion; a bugle. [ଦ୍ର—ତେଇଲୀ ବାଜାରେ ଦୂର ପ୍ରକାର ମହୁରା ବାଜେ; ସଥା—୧. ଗୀତ ମହୁରା (ବ. ଗାନ୍ ସାନାଇ)—ଏହା ଗୀତର ସ୍ଵର ଅନୁସାରେ ପୁଣ୍ଯଯାଏ । ୨.ସର ମହୁରା (ବ. ପୋଣୀ ସାନାଇ)—ଏହା କେବଳ ଗୋଟିଏ ସ୍ଵରରେ ଅନବବତ ବାଜୁଥାଏ ।] ୨ । (ସ. ମଧୁରକା) ପାନମହୁରା—2. Fennel. • । ପାଣି ବୋହୁମିକାର ନଳା—3. A drain.

ମହୁଲ—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲଘର) ବ—ମହୁଲ (ଦେଖ)

Mahul Mahula (See)

ମହୁଲ କୁଣ୍ଠି—ଦେ. ବ—ମହୁଲ ପଲର ସନ୍ତୁତି ବଢ଼ି—The Mahul kūñchi contracted bud of the Mahua flower.

ମହୁଲ—ଦେ. ବ (ସ. ମଧୁକ; ପ୍ରା. ମହୁଥ)—ବଲୁତାତ ବର୍ଗର Mahula ଅବଶ୍ୟ ରତ୍ନ—Mahua; Bassia

ସ. ମହାଦୁମ, ମାଧକ, ମଧୁଗ, Latifolia. [ଦ୍ର—ଏହା ବଲୁତାତ ବାକପ୍ରସ୍ତ, ଭାନୁଧାର, ମଧୁକ, ବର୍ଗର ଅବଶ୍ୟ ରତ୍ନ । ଏଥର ବଜନ୍ତି ମହୁଲ ଗୁଡ଼ି, ମଧୁକିଳ, ମଧୁଶୁଳ, ପକ ଶାତ ଅଗ୍ନି ତତ୍ତ୍ଵ ।

ମଧୁଷବା, ମଧୁଷକ, ବୈଧୁଷକ, ବୈଧୁଷକ ଲମ, ଓ ଏଥର ମର୍ଗିଲ, ମହିରା, ମୌଲ ମହୁମା, ମହୁମା ତେ, ପିତା, ଶାପିତା ତା. କଟରିଷ୍ଟିଷ୍ଟ କୋତରାଷା-ମଦକୁମ ମହୁମାରୁ, ମହୁମାରୁ ମ. ମୋହାରୁ ପା. ଚନାମାନ ପାଣେ ବିସ୍ତର ହୁଏ । ଗରୁ ୨୦୨୫ ବର୍ଷରେ ଫୁଲ ପଳ ଧରେ ଓ ପଦେ ବର୍ଷର୍ପରେ ପାଣେ ଗରୁ ପୁଲ ଓ ପଳ

ଧରେ । ଏ ମହୁଲ ପକ ପକୁଣ ଓ ଚେତ୍ରରେ ଝାଡ଼ିପଡ଼େ । ପକ ଝାଡ଼ିବା ପରେ ତାଳମାନଙ୍କ ଅଗରେ କଢ଼ି ଧରେ । ଏ କଢ଼ିମାନ ଖୋଲ ସାଇ ବଷତ୍ତିକାଲରେ ଉଚିତରେ କିମ୍ବା ପର ବସୁ ଥୁବା ପକା କାଲ ବା ଇଟା ରଗର ପୁଲ ଫୁଟେ । ଏ ଗରୁରୁ ପୁଲ ୩୦, ୪୦ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଝାଡ଼ି । ଏ ଫୁଲରେ ପତକଡ଼ା ୫୦ ଅଂଶ ମିଳା ଥାଏ । ଏ ଫୁଲକୁ ବଳନ୍ ଓ ବୃଦ୍ଧାତିତ ପଶୁ, ପକୀ ଓ ମହୁଷମାନେ ଖୁବ୍ ଅନ୍ଦର ସବକାରେ ଆଶନ୍ତି । ଏ ଫୁଲ ବହୁତ ଦିନ ଅତିକୁଳ ଅବସ୍ଥାରେ ରହେ । ଲୋକେ ଏହାକୁ ବାଟ କର ଦୁଇବା ଅଟ୍ଟା ପିଠା କରନ୍ତି; ମହୁଲକୁ ଭାଜ କରି ମଧ୍ୟ ଆଶନ୍ତି ଏବଂ ଏଥରୁ ଗଢ଼ିକାତର ଲୋକେ ଏକପ୍ରକାର ମଦ ଦିଆର କରନ୍ତି । ଏ ମଦର ସମ୍ମତ ନାମ ମାଧୀ ଓ ଦେଖି ନାମ ମହୁଲ । ଭାଲୁମାନେ ଏହି ପୁଲ ଆଇବାକୁ ଖୁବ୍ ସୁଖ ପାଇନ୍ତି । ମହୁଲର ଫଳ ପୋଟଳ ପର ଓ ତହିଁ ଉଚିତରେ ଗୋଟିଏ ମଣି ଥାଏ । ମହୁଲର ମଣିରୁ ଏକପ୍ରକାର ତେଇ ବାହାରେ ଏହା ଦେଖିବାରୁ ବିଅ ପର (Mahua butter) । ଏ ତେଇରୁ ମହାଜନମାନେ ଦିଅରେ ମିଶାନ୍ତି । ଏହାର କାଠ ଖରି ବର୍ଣ୍ଣ, ତତ୍ତ୍ଵ ମାଟ ଏ କାଠକୁ ଚକଳ ଆଇଯାଏ । ଦେଇଦିକ ମତରେ ମହୁଲ ଫୁଲ ମଧୁର, ଶାତକ, ଧାରୁବର୍ଦ୍ଧକ, ଦାହ, ପିତା ଓ ବାତ ନାଶକ, ତୃଦୟ । ମହୁଲ ଫଳ ଶାତକ, ଶୁକ୍ରଜନକ, ଧାରୁ ଓ ବଳବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ବାତ, ପିତା, ଦ୍ରିଷ୍ଟା, ଦାହ, ଆସନ୍ତ୍ୟ ଅବ ପ୍ରଣମକ । ଏଥର ଶଳ ରକ୍ତପିତାନଶକ ଓ ବୃକ୍ଷ ଶୋଧକ । ଏଥର ତେଇ କଷପିତା ଓ ବାହନାଶକ ଓ ରୁତବାଧା କିବାରକ । ଅଛୁ ଏକପ୍ରକାର ମହୁଥ ଗରୁ ପାଣିରେ ଛାତେ । ତହିଁର ସ. ନାମ; ଧମକଳ ।]

ମହୁଲ ଗୁଡ଼—ଦେ. ବ—ମହୁଲ ପୁଲର କୁଟ କାକୁ ପାଣିରେ ସିଂହାର Mahula gurda ସେହି ସିଂହା ପାଣିରୁ କିଞ୍ଚିରେ ବିଧାରିଲେ ମହୁମା ଗୁଡ଼ ତହିଁରୁ ଯେଉଁ ଗଢ଼ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ—The molas-mahua gurda ses prepared for Mahwa by boiling and drying up the solution of the pasted flowers.

ମହୁଲ ଗୁଡ଼—ପ୍ରାଦେ. (ସମଲଘର) ବ—ଗୁଡ଼ି ଶିଆ (ଦେଖ)

Mahula gundi Gundi khis (See)

ମହୁଲ ପାଣୀ(ଶୁ)—ପ୍ରାଚେ. (ଗଡ଼ିଆର) ବ—ମହୁଲରୁ ମଦ ବାହାରବା
Mahula phēśā(su) ପରେ ରହିବା ସିଠା—The thick
dreg left after distilling Mahwa liquor.

[ତୁ—ଏ ସିଠା ଖଣ୍ଡ କୁଣ୍ଡ ଦୁଇ]]

ମହୁଲ ମଦ—ଦେ. ବ (ସ. ମଧ୍ୟମ ମଦ; ସ. ମାଧ୍ୟମ)—ମହୁଲ ପୂର୍ବ
Mahula mada ପାଣିରେ ସାର ଗାହାର ସିଂହାର ସେଥିରୁ
(ମହୁଲ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅର୍କ ରୁଷେ ବାହାର ବର୍ଣ୍ଣିବା ମଦ—
ମହୁଲା ମଦ

Wine distilled from Mahwa
flowers.

ମହୁଲ ଶିତ—ପ୍ରାଚେ. (ଗଡ଼ିଆର) ବ—ପାଳୁକ ଓ ତେଣୁ ମାସର
Mahula śīta ପେଶବରିରେ ଅନ୍ତରୁତ ସାମାନ୍ୟ ବା ଅଳ୍ପ
(ମହୁଲ ଜାତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଶିତ—The mild cold felt
during the latter part of the nights of
the months of Falguna and Chaitra.

ମହୁଲ—ଦେ. ବ—ପଣ୍ଡିତଶେଷ—

Mahulak A kind of bird.

ମହୁଶଧ(ଧୀ, ଦ, ଦି)—ଶ୍ରୀ. ଛ. (ସ. ମହୋଶଧ)—୧। ମହୋଶଧ;
Mahushadha(dhī, da, di) ଔଷଧ—୧. Medicine.
୨। ଜଡ଼ ବୃକ୍ଷ—୨. Herb.

ମହୁ ସିଠା—ଦେ. ବ. (ସ. ମହୁନ୍ତ; ମଧୁତିଷ୍ଣୁ)—ମଦଣ—
Mahusīthā ମୋମ ମୋମ Beeswax.

ମହେଚ୍ଛ—ସ. ଚିଲ. ଶୁ (କନ୍ଦବୀହୁ; ମହାରାଜ; ମହାପୁ—
Mahechchha ଉଦାରବସ୍ତ୍ରବ; ମହାମନ୍ଦ; ମହାପୁ—
(ମହୋ—ଶୁ) Magnanimous; noble-minded.

ମହେଜୋଡ଼ାରୁ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ପଞ୍ଚାବର ସ୍ଥାନ ଉପେଷ—

Mahenjodārū Name of a place in the Punjab.

ମହେଜୋଡ଼ାର [ତୁ—ଏଠାରେ କନ୍ଦବୀହୁ ବର୍ଣ୍ଣ କଲର ଭାବର
ମହେଜୋଡ଼ାର ସର୍ବତ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଭୂର୍ବରୁ ମିଳିଅଛି]

ମହେନ୍ଦ୍ର—ଦେ. ବ. (ମହାକାଳ+ରନ୍; କର୍ମଧାରୟ)—୧। ଦେବସତ;

Mahendra ଇନ୍ଦ୍ର—୧. Indra; the king of Gods.

୨। ବିଶ୍ୱ—୨. Bishnu. ୩। ତେଣାର ଦକ୍ଷିଣରେ
ଗଞ୍ଜାମ ଜିହାରେ ଥୁବା ପବନଶେଖୀ—୩. Name of a
range of mountains in Ganjam (South
of Orissa). [ତୁ—ଗୋଦାବାନ ବିକଟ୍ ପୂର୍ବପାଞ୍ଚ
ପବନମାଳାର ଏକ ଗଞ୍ଜାମ ନିକଟସ୍ଥ ଥାବାଢ଼ର କର୍ତ୍ତ୍ରମାନ
ମହେନ୍ଦ୍ର ବୋଲ୍ଯାଏ । କରବନ୍ଧୁ ପ୍ରାଣକ ଭାବୁ ।

ଏ ପବନଶେଖୀ ଗଞ୍ଜାମର ଭାବୁର ସରକାରଠାରୁ
ଗଞ୍ଜାମାକା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିକଟ ଓ ଯାତବୀର୍ବିକ ଭାବୁରେ ଏ
ସବୋତ ପବନ । ଏହାର ଭାବୁର ସମୁଦ୍ର ପୁଣ୍ୟରୁ ପ୍ରାୟ
ଏକ ମାରି ।

ବିଶ୍ୱତ ଅଛି ଏହାରେ ପରଶୁରାମ ଉପର୍ଯ୍ୟା କରିଥିଲେ
ଏବ ପାଣ୍ଡିକମାନେ ବନକାଷ ସମୟରେ ରହିଥିଲେ । ଏହି
ପବନରେ ଅନେକ ଶୁଦ୍ଧ ପଣୀ ଦେଖା ଯାଅଛି । ଏହା
ମହୁଶା ନାମକ ତମିଦାଶ'ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ; ଏହା ଘୋଷଣିକ

ସ୍ଵର୍ଗନାଳରୁ ଏହତମ ।] ୪। ଅଶୋକଙ୍କ ସୁଅମାନଙ୍କ
ମଧ୍ୟରୁ ଡଣେ—୪. Name of a son of Asoka.
[ତୁ—ଏ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ପ୍ରଶର କରିବା କମଳେ ଗାନ୍ଧି
ଭିଜା ସୁଦର୍ଶିତାଙ୍କ ସହିତ ସିଂହଲର ଯାଇଥିଲେ ।] ହେ. ବି
ଶୁ. ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଅଯିବା ନାମ—A name given
to males.

ମହେନ୍ଦ୍ର, କଦଳୀ—ସ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ବକ୍ଷ ବଦଳୀ—A kind
Mahendra kadalī of plantain growing wild.

ମହେନ୍ଦ୍ର ଗିରି—ସ. ବ—ମହେନ୍ଦ୍ର ଗିରି (ଦେଖ)
Mahendra giri Mahendra 3 (See)

ମହେନ୍ଦ୍ର ରୂପ—ସ. ବ (ମଧୁ ଚତ୍ର)—ରଙ୍ଗ ଧନ୍ୟ—
Mahendra chāpa Rainbow.

ମହେନ୍ଦ୍ର ନଗର—ସ. ବ—ରଙ୍ଗକ ନଗର; ଅମ୍ବବଜଳ—The mytho-
Mahendra nagari logical city of Indra in heaven.
(ମହେନ୍ଦ୍ରପୁର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମହେନ୍ଦ୍ର ବାରୁଣୀ—ସ. ବ—ବଢ଼ ମହାବାଳ ଲତା ଓ ଫଳ—
Mahendra bāruṇī A kind of big Mahākāla creeper and its fruit; Trichosanthes
Palmata. [ତୁ—ମହାବାଳ ରଳେ ଟାବା
ଦୃଷ୍ଟିବ୍ରତ ।]

ମହେନ୍ଦ୍ରନାଳ, ସରକାର—ଦେ. ବ (ନାମ)—ବଲିବଗାର ପ୍ରଧାନ
Mahendralal sarakāra ଦେଖନ୍ତେଣୀ ସର୍ବିତ୍ୱ ତାକୁର ଓ
କଲାକାରୀ—Name of a famous doctor
and scientist of Calcutta. [ତୁ—ଏ ପ୍ରାଚୀନ ଶାସରେ ଜାତ ହୋଇଥିଲେ ଓ ୧୯୦୪ ରେ ପ୍ରାଣଧ୍ୟାମ
କରିଥିଲେ । ଏହାକର ପୂର୍ଣ୍ଣକାମ ତାକୁର ମହେନ୍ଦ୍ରନାଳ
ସରକାର । ଏ ପାଞ୍ଚାବ ଚିତ୍ରା ବିଦ୍ୟାଧ୍ୟୟକ କର ସବୋତ
ଏମ. ଡ (M. D) ପଶ୍ଚାତ୍ରେ ଭାରୀର୍ଷ ହୋଇ ଉପରେ
ମେତକାଳ ଅଧୋସିଦ୍ଧନ୍ତ ନାମକ ବିଜ୍ଞାତ ଚିତ୍ରାଧ୍ୟକର
ଭାବୁର୍ପାଶା (The Indian branch of the
British Medical Association) ର ପଞ୍ଜାବକ
ଓ ସକତାବ୍ଦୀ ସବୋତ ଥିଲେ । ଏ ପ୍ରଥମେ ହେମିର୍ତ୍ତାଧ୍ୟକ
ଚିତ୍ରାର ବିବେଧ ଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ପରେ ମତପରବର୍ତ୍ତନ କରି
ଥିଲୁ ଭାବର ବିବେଧ ହେମିର୍ତ୍ତାଧ୍ୟକ ଚିତ୍ରାକ ହୋଇ
ଥିଲେ ଓ ଏହି ଚିତ୍ରାର ପୋଷକ Calcutta Journal
of Medicine ନାମକ ପଞ୍ଜାବ ମୁଲ୍ୟର୍ୟାର୍ ଏବଂ ବର୍ଷ
ଅଧ୍ୟକ୍ଷକ କରିଥିଲେ । ବଜାର ଗର୍ଭିର ସର ରଙ୍ଗକ ଟେଲିକ
ପୁଣ୍ୟପୋଷକବତାରେ ଏ Indian Association for
the cultivation of Science ନାମକ ଗୋଟିଏ
ଶିକ୍ଷାବାବ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଏ ଦିନାବେଳେ ବଲିବଗାର
ଷେରିପ୍ ଓ ବନବସ୍ତ୍ରାପକ ସର୍ବର ସଦସ୍ୟ ଥିଲେ । ଏ ସି.
ଆର. ର ଓ ଡ. ଏଲ. ଉପାଧ୍ୟ ଲାଭ କରିଥିଲେ ।
ଏହାକର ପୁରୁ ତାକୁର ଅମୃତଲାଲ ସରକାର ମିତ୍ରଦାତା

ଅକୁସରଣ କର ପିତୃପରିଚୟକ ପଦିକାର ସମ୍ମାଦଳ
କଲାର ଅଛନ୍ତି । ସ୍ଵକଳତନ୍ତ୍ର—ବାଗାଳ ଅରଧାଳ ।]

ମହେନ୍ଦ୍ର ସ୍ତ୍ରୀ—ସ. ବ. (ନାମ)—ପିଶେଜ ସାହା ଟୋଗଲକଳ
Mahendra Sūri ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରଖ୍ୟାନ ପଣ୍ଡିତ—Name of a
famous court Pandit of Phiroje Saha
Toghlak. [ଦ୍ୱ—ଏ ଖ୍ରୀଷ୍ଟମ ପତାକାର ଲୋକଥିଲେ
ଓ ପାରସ୍ୟାଶାରେ ସବୁର କାମକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଲେଖି ଥିଲେ ।]

ମହେନ୍ଦ୍ରାଣୀ—ସ. ବ. ଶ୍ରୀ—ଇନ୍ଦ୍ରପତ୍ନୀ; ପତ୍ନୀ—

Mahendrāṇī The queen of Indra.

ମହେଲା—ସ. ବ. (ମହ=ଉତ୍ସବ + ଲାଙ୍ଘ = ପୁଞ୍ଜାଳ)—

Mahelā ମହେଲା (ଦେଖ)—Mahelā (See)
(ମହେଲକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ମହେଶ—ସ. ବ. (ମହା+ଶିବ)—ଶିବ; ମହାଦେବ—Siba.
Mahesa ଦେ. ବ. ପୁ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—A name given
(ମହେଶାକ, ମହେଶର—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ମହେଶୀ, ମହେଶ୍ୱର—ଶ୍ରୀ)

ମହେଶ ବନ୍ଧୁ—ସ. ବ. ପୁ—୧। ବିଲ୍ଲବୁନ୍ଦ—1. The Bel tree
Maheśa bandhu (Apte). ୨। ବଲଦ (ହ. ଶ)—
2. Bull.

ମହେଶୀ—ସ. ବ. ଶ୍ରୀ (ମହେଶ, + ଶ୍ରୀ ର)—୧।
Mahesi ପାରତୀ; ମହେଶର ପତ୍ନୀ—1. Pārbati. ୨।
(ମହେଶୀ, ମହେଶାମୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ବଂସ—2. Bell metal.

ମହେଶ୍ୱର—ସ. ବ. (ମହାନ୍ + ଉତ୍ସବ = ଧର୍ମ)—୧। (କର୍ମଧା)
Maheshwāra ଧର୍ମଧର୍ମ—1. A big bow. ୨।
(ବହୁବ୍ରାହ୍ମିତା) ମହା ଧର୍ମଧର—2. A great archer.
(ର—ହେ ଶ୍ଵର୍ମ ଏହାକୁ ପରି କେ ମହେଶ୍ୱର ।
ବୃଦ୍ଧିଶିଂହ, ନହାରର ସର୍ବ ।)

ମହୋକ୍ଷା—ସ. ବ. (କର୍ମଧା ମହାନ୍ + ଉତ୍ସବ = ରୂପ)—ରୂପଦ;
Mahoksha ବଡ଼ ଶଣ—A big bull

ମହେଲା—ସ. ବ. (ମହାନ୍ + ଏଲା)—ବଡ଼ ଅଳେଇ—
Mahailā

ମହୋଚ୍ଛା(ଛ)ବ—ଦେ. ବ. (ସ. ମହୋତ୍ତବ; ପ୍ରା. ମହୋତ୍ତବ)—
Mahochha(chchha)ba ମତ୍ତବଳ (ଦେଖ)—
(ମହୋତ୍ତବ—ଅନ୍ୟରୂପ)
Mauchhaba (See)

ମହୋତ୍ତବ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା)—୧। ଜଳପଦ୍ମ; ଜଳକର୍ଣ୍ଣ—
Mahotpala 1. The blue waterlily (Apte).
୨। ସାରସ ପତ୍ର—2. The Sārasa bird
(Apte).

ମହୋତ୍ସବ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ମହାନ୍ + ଉତ୍ସବ)—୧। ଅତ୍ୟକ୍ରମ
Mahot-saba ଅନ୍ତରକଳକ ବ୍ୟାପାର—1. Festivity;
festival. ୨। (ବହୁବ୍ରାହ୍ମିତା) କାମଦେବ—2.
Cupid (Apte). ଦେ. ବ. ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର
ରୋଗ; ମର୍ଦ୍ଦବ—A feast of the Baishnabas.

ମହୋତସାହ—ସ. ବ. (କର୍ମଧା; ମହାନ୍ + ଉତ୍ସବ)—୧।

Mahot-sāha ଅତିଶୟ ଉତ୍ସାହ—1. Great exertion;
vast encouragement. , । ଅଧ୍ୟବିଷୟ—

2. Perseverance. ବିଶ (ବହୁବ୍ରାହ୍ମିତା) ଅତ୍ୟକ୍ରମ
(ମହୋତସାହ—ଶ୍ରୀ) ଉତ୍ସାହ; ବିଶେଷ ଉତ୍ସାହମଣିଲ—Making
great exertions.

ମହୋଦଧ୍ୟ—ସ. ବ. (ମହାନ୍ + ଉତ୍ସବ)—୧। (କର୍ମଧା) ସାଗର;
Mahodadhi ସମୁଦ୍ର—1. The sea. ୨। ମହାସାଗର—
2. Ocean. • । ଇନ୍ଦ୍ର—3. Indra (Apte).

ମହୋଦୟ—ସ. ବିଶ. ପୁ (ବହୁବ୍ରାହ୍ମିତା; ମହାନ୍ ହୋଇଥିବା ଉତ୍ସାହ—

Mahodaya ଉତ୍ସାହ ଯାହାର)—୧। ଅତି ଉତ୍ସାହ; ଅତି
(ମହୋଦୟ—ଶ୍ରୀ) ସମୁଦ୍ର—1. Great; very pros-
perous. , । ମହାନ୍ତରବ—2. Noble. • ।

ଅତି ଉତ୍ସାହ—3. Very lucky. ବିଶ—୧।
ମହାଶୟ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A great man. , । ସୁତ୍ର
ବ୍ୟକ୍ତି—2. A respectable person. ୩। ସ୍ଥାମୀ;
ପ୍ରଭ—3. Lord; master. [ଦ୍ୱ—ମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
ମାନଙ୍କ ନାମ ପରେ ପହାଦରେ ଏ ଶବ୍ଦ ସ୍ଥକୁ ଦ୍ରୁଷ୍ଟି—
ସଥା—ଶ୍ରୀମତ୍ର ଉତ୍ସାହ ଉତ୍ସାହ ଥିଲେ ମହୋଦୟ
ସମୀପେସ୍ତ ।] ୪। କାନ୍ଦୁରୁକ୍ତ ଦେଖ—4. Kannouj.
• । (କର୍ମଧା) ମୁକ୍ତି; ମୋଷ—5. Salvation; beat-
titude; final emancipation of the soul.

୬। ବର୍ତ୍ତୁରୁ—6. Mastery. ୭। ସ୍ମୃତି; ବଡ଼ବ
—7. Greatness; prosperity; great eleva-
tion. ୮। ସୌଭାଗ୍ୟ—8. Good luck (Apte).
୯। ମଧୁମେହ ଦଧ—9. Sour milk mixed
with honey (Apte).

ମହୋଦର—ସ. ବିଶ. ପୁ (ବହୁବ୍ରାହ୍ମିତା; ମହାନ୍ + ଉତ୍ସବ)—ସାହାର

Mahodara ପେଟ ବଡ଼—Having a big belly;
big-bellied. ସ. ବିଶ—୧। (କର୍ମଧା)—ବଡ଼ ବା
ସୁଲ ପେଟ—1. A big belly. , । (ବହୁବ୍ରାହ୍ମିତା)

ଜଳୋଦୟ ରୋଗ—2. Dropsy (Apte). ଦେ.
ବିଲଙ୍କାର ରୁଷମବିଶେଷ—Name of a demon
of Lanka. (ର—ବଡ଼ ଦରଦାତା ମହୋଦର,
ବାମେ ଟେକ ପାରଇ ମନର । ରତ୍ନ. ବୈଦେଶୀର-
ଶିଳାସ ।)

ମହୋଦୟ—ସ. ବ. ଶ୍ରୀ (ମହାନ୍ + ଉତ୍ସବ + ଶ୍ରୀ ର; ବହୁବ୍ରାହ୍ମିତା)—

Mahodari (ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଏହାକୁ ଗର୍ଭରେ ସ୍ଥିତା)—
ରୂପ—1. Goddess Durga. ୨।

ମହାଶବାବୁ—2. A kind of asparagus.

ମହୋଦ୍ୟମ—ସ. ବି (କର୍ମଧା; ମହାନ୍ + ଉତ୍ସବ)—ବିଶେଷ ଉତ୍ସାହ

Mahodyama —Great exertion. ବିଶ. ପୁ
(ମହୋଦ୍ୟମ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ବହୁବ୍ରାହ୍ମିତା)—ବିଶେଷ ଉତ୍ସାହମଣିଲ

ମହୋଦ୍ୟମା } ଶ୍ରୀ—Very energetic; perse-
ମହୋଦ୍ୟମା } ଶ୍ରୀ—vering; exerting.